Universidad de Deusto
Biblioteca

CYRILLI ALEXANDRINI

OPERA

1-2-3-4

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Es de la Libreria de S. B.to El R.l de Valladolid.

OPERVM DIVI CYRILLI ALEXANDRINI EPISCOPI TOMI QVATVOR, QVORVM POSTREMVS NVNC RECENS accedit, ex græcis manuscriptis exemplaribus fideliter latinitate donatus.

Cuiuis Tomi elenchum, & quid quouis libro doceatur mox sequentes paginæ habent.

Cum Indice totius operis rerum & uerborum.

Pertenece a la B.a de Orduña
Z.G.
26019
BIBLIOTECA CENTRAL BILBAO

BASILEAE,
APVD IOANNEM HERVAGIVM,
ANNO, M. D. XLVI.

Cum gratia & priuilegio Cæsareo ad quinquennium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD LECTOREM.

 VO ROGATV candide Lector, in publicum exeunt, D. Cyrilli Alexandri næ eccleſiæ quondam antiſtitis opera, annis iam aliquot deſiderata, quo petitioni tuæ reſpondeam & fidem obligatam liberem. Spero autem ampliter tibi gratificatum iri, non tam illis quæ in priori æditione erant, quàm auctario quod integro Tomo conſtat recenti, in quo multa & docta & erudita latent. Quid in uniuerſum præſtitum ſit, res ipſa uerius docebit quàm uerbis exornare uelim. Affirmare tamen auſim, nulli rei parſum eſſe, ut D. Cyrillum habeas purum & elaboratum. Hoc quicquid ſit acceptum referas D. Vuolffg. Muſculo Duſano qui in reipublicæ Chriſtianæ utilitatem ea quæ cõquirere potuimus, fideliter latina fecit. Scimus quidem plures lucubrationes eius autoris ſparſim in bibliothecis captiua reſeruari, quarũ copia fieri nõ potuit, etiam cum ſpes earum inexpedito eſſet. Debemus aũt hoc iniquitati fortunæ, quæ arbitriũ amicis ademit, qui uerbotenus nos magis lactârũt quàm re præſtare quiuerint. Sunt autem candide Lector, eiuſmodi, quæ grauatim non redimes, ſi quando ſingulo ſcribentur Tomo. Habes nunc quibus te uoti compotem eſſe ſpero, illis utere, & fruere gratus, ignoſcéq; ſi expectationem tuam mora anteuertit, plura enim impedimento eſſe ſolent, ſi quid recte & maturatè inſtituas, Vale.

CASPARIS HERVAGII ADOleſcentis Elegiacum.

Herculis horrendum proſtrauit claua leonem,
Vicit Lernæi trucia monſtra lacus.
Neſtorij inſanum confudit dogma ſuperbi
Cyrillus, ſancti numinis uſus ope.
Alcides uanam quæſiuit robore laudem,
Quæ caret ætherei munere fortè Dei.
Alcidæ maior cernetur gloria noſtro,
Cui pietatis honos premia uera dedit.
Pondere ne iuſto careant mea uerba, uolumen
Sanctum hoc Cyrilli, non ſinet eſſe nouum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EX IOANNE TRITTENHEIMIO ABBATE Spanheimensi, de Ecclesiasticis scriptoribus.

CYRILLVS episcopus Alexandrinus, natione Græcus, montis Carmeli quondam decus & cultor insignis, uir doctus & sanctus, iussu Cœlestini papæ, in Concilio ducentorum Patrum apud Ephesum præsedit: in quo Nestorium & Pelagium cum erroribus eorum cõdemnans, multas elegantes sententias dixit. Qui cum in scripturis sanctis esset eruditissimus, multa conscripsit opuscula: De quibus ista feruntur.

De fide contra hæreticos	liber.	I.
Contra Nestorium	liber	I.
De defectu Synagogæ	liber	I.
De ortu & laude sanctæ Mariæ	liber	I.
De cyclo paschali, annorum XCV.	liber	I.
In Euangelium commentariorum.	libri	IIII.

Epistolas insuper, Homilias & sermones plures composuit, & alios diuersos tractatus, qui ad notitiam meam non uenerunt. Claruit in concilio Ephesino præsidens sub Theodosio minore imperatore. Anno Domini CCCXXXII.

EX RAPHAELE VOLATERRano, Libri XIIII.

CYRILLVS Alexandrinus præsul, ædidit uariarum hypotheseon tractatus, Homilias plurimas, quibus utuntur Græci. Præterea aduersus Nestorium epistolas, quibus omnia occulta sua uenena refellit: Cõtra Iulianum principem nostra impugnantem, multaq; alia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

OMNIVM DIVI CYRILLI ALEXANDRINAE ECCLESIAE EPIscopi operum Catalogus.

PRIMVS TOMVS CONTINET

Diui Cyrilli Alexandrini, in Euangelium Ioannis commentariorum libros XII. Quibus Iodocus Clithoueus adiecit quatuor inter medios.
In Leuiticũ libros XVI. ubi quicquid corporaliter, & ad literam obseruandum statuitur, id omne ad spiritalem, uiuificantemq; intelligentiam transfertur.

TOMVS SECVNDVS HABET

Opus insigne quod THERAVRVS inscribitur, de consubstantialitate filij & spiritus sancti cum Deo patre, aduersus hæreticos.
Dialogorum cum Hermia de Trinitate libri septem, cum appendice argumentorum, quod spiritus sanctus est Deus.
Quod consubstantialis & coæternus sit Deo, & patri filius, Lib. I.
Quod coæternus deo & patri, et ex ipso secũdũ naturã genitus, sit filius, Lib. II.
Quod Deus uerus sit filius, sicut & pater, Lib. III.
Quod non creatura, neq; factura sit filius, Lib. IIII.
Quod deitatis proprietates ac gloria naturaliter in filio sint, sicut & in patre, Lib. V.
Quod humanitatis proprietates, & quæ non ualde diuinè dicta de filio conueniant magis dispensationi cum carne, & non naturæ uerbi, secundũ quod intelligitur, & est Deus, Lib. VI.
De spiritu sancto, quod & Deus, & ex Deo sit, secundum naturam, Lib. VII.
De adoratione & cultu in spiritu & ueritate, Lib. I.

OMNIVM CAPITVM HVIVS LIBRI, qui Thesaurus nuncupatur, Index

CAPITA PRIMI LIBRI.

QVomodo respondendum sit Arrianis, interrogãtibus utrũ unum sit ingenitũ, an duo. Cap. I.
Quod melius atq; dignius est Deum, patrem uocari, quàm ingenitum. Cap. II.
Quod ingenitum substantia non est, sed modi substantiæ significatiuum. Cap. III.
Quod ingenitum substantia non est, sed solummodo Deum non esse genitum significat. Cap. IIII.
Aduersus eos, qui dicunt, quod erat duratio, quando non erat filius: & testimonia scripturæ, unde colligitur uerbum Dei æternum esse. Cap. V.
Quod nõ fuit pater ante filiũ, quãuis ingenitus sit, sed coæternus sibi semper fuit genitus filius. Ca. VI.
Quod indiuisibiliter, & absq; corruptione pater ex seipso filium generat. Cap. VII.
Ad eos, qui dicunt, utrum uolens an nolens pater genuit filium. Cap. VIII.
Aduersus eos qui dicunt, non patri, sed uoluntati eius similem esse filium. Cap. IX.

SECVNDI LIBRI.

Quod patri consubstantialis est filius. Cap. I.
Filium patri consubstantialem esse, ex proposito textu: Vado ad patrem meum, & patrem uestrum: Deum meum, & Deum uestrum. Cap. II.
De consubstantialitate patris & filij, illo textu proposito: Quod pater meus maior me est. Cap. III.
Quod æqualis filius patri est, euangelico textu proposito: Non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne baptista. Cap. IIII.

TERTII LIBRI.

Refutatio expositionis hæreticæ, & expositio sensus ueri Euangelici textus: Ego in patre, & pater in me est. Cap. I.
De similitudine filij ad patrem, & quod filius non est naturæ mutabilis, neq; deforis subsistens, sed ex ipsa substantia patris genitus, sicuti uerè filius. Cap. II.
Quod ex substantia patris filius est, nec extra productus, ut hæretici aiunt. Et quoniã non extra productus, ideo similis patri est. Cap. III.
De similitudine patris & filij, similiter proposito textu: Nemo bonus, nisi solus Deus. Cap IIII.

QVARTI LIBRI.

Quod per participationem ad imaginem Dei formamur. Cap. I.
Item, de similitudine patris & filij essentiali, euãgelico textu proposito: Sicut enim pater habet uitam

Universidad de Deusto
Biblioteca

in seipso, sic dedit & filio uitam habere in seipso.

QVINTI LIBRI.

Aduersus Arianos, qui proposito Prouerbiorum textu: Dominus creauit me, principium uiarū suarum in opera sua. Simpliciores seducebant, dicentes quod filius creatura esset. Cap. I.
Aduersus causam, propter quam hæretici putant creaturam esse filium Dei. Cap. II.
Aduersus obiecta hæreticorum, quibus docere conātur, quoniam filius, quamuis creatura sit, creator tamen est, quod creaturarum proprium non est. Cap. III.
Quomodo intelligendum est: Dominus creauit me initium uiarum suarum. Cap. IIII.
Quod Dei uerbum creatura non sit. Cap. V.
Quod scriptura uerbis abutitur nonnunquam. Cap. VI.
De eodem Prouerbiorum textu: Dominus creauit me initium uiarum suarum, & ante omnes colles genuit me. Cap. VII.
Quomodo intelligitur illud in textu Prouerbiorum: Ante secula fundauit me. Cap. VIII.

SEXTI LIBRI.

De æternitate filij, & quod inseparabiliter ex substantia patris emanat. Cap. I.
De eodem, uidelicet quod filius creatura non est. Cap. II.
Quod non est idem in Deo, generare & creare. Cap. III.

SEPTIMI LIBRI.

Aduersus eos qui dicunt, quod filius non est uerum patris uerbū, sed aliud natura quàm pater. Cap. I.
De eodem, alio modo. Cap. II.
Aduersus aliam Eunomij obiectionem. Cap. III.
Quod uocabulum uerbi sufficit ad significandam ex patre filij generationem æternam. Cap. IIII.

OCTAVI LIBRI.

Eunomij obiectio ex textu apostoli: Ideo & Deus eum exaltauit, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Cap. I.
Quod filius incōmutabilis secundum natura est, proposito textu apostoli: Sedet in dextera magnitudinis in excelsis, tanto melior factus angelis, quāto differentius præ illis nomē hereditauit. Cap. II.

NONI LIBRI.

Quod natum esse, & factum esse, indifferenter nonnunq; in sacra scriptura inueniuntur. Cap. I.
De eodem, quod uidelicet filius creatura non sit, proposito textu apostoli: Considerate apostolum & pontificem confessionis nostræ Iesum Christum, qui fidelis est ei qui fecit ipsum. Cap. II.
Quod filius non est creatura, proposito textu Actuum: Sciat igitur omnis domus Israël, quia dominum ipsum & Christum fecit Deus, hunc Iesum, quem uos crucifixistis. Cap. III.
De eodem, proposito textu: De die & hora illa nullus nouit, nec angeli cœlorum, nec filius, nisi pater solus. Cap. IIII.

DECIMI LIBRI.

De eodem, id est, de consubstantialitate filij & patris, proposito textu: quod pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Et: Quod omnia mihi tradita sunt à patre. Et; Quod non possum ego à me facere quicquam, sed sicut audio iudico. Cæterisq; huiusmodi. Cap. I.
De eodem, proposito textu: Data est mihi omnis potestas. Et: Glorifica filium tuum. Aut uniuersaliter de eo, quòd filius glorificatur, & aliquid accipiat. Cap. II.
Aduersus ea, quæ dicuntur ab hæreticis, quia Christus fleuit. Et quia dixit: Nunc anima mea turbata est. Et: Transeat à me calix iste. Et: Tristis est anima mea. Cæterāq; huiusmodi. Cap. III.
De eodem, uidelicet quod filius non sit creatura proposito textu illo: Primogenitus totius creaturæ. Cap. IIII.
De textu euangelico: Sedere autem à dextris meis, aut à sinistris meis, non est meum dare. Cap. V.
De textu euangelico: Vt cognoscant te solum Deum uerum, & quem misisti Christum. Cap. VI.
Filium patri æqualem esse, proposito textu euangelico: Iesus autem proficiebat sapiētia, ætate, & gratia apud Deum & apud homines. Cap. VII.
De eodem, proposito textu apostoli: Quum uerò subiecta sibi omnia fuerint, tunc & ipse quoq; filius subijcietur ei, qui sibi cuncta subiecit. Cap. VIII.
Rursum de eodem, proposito textu euangelij: Pater glorifica me illa gloria, quam habebam apud te, antequam mundus esset. Cap. IX.

VNDECIMI LIBRI.

Aduersus dicētes, quod Deus nihil plus sciat de substantia sua quàm nos sciamus, et quicquid ipse scit de seipso, totum id homines quoq; scire possunt. Cap. I.

DVODECIMI LIBRI.

Autoritates ostendentes, filium deum esse secundum naturam, non creaturam, ex epistola beati Pauli ad Romanos collectæ. Cap. I.
De eodem, ex epistola Pauli ad Corinthios prima. Cap. II.
Rursum de eodem, ex epistola ad Corinthios secunda. Cap. III.

Iterum

Universidad de Deusto

Iterum de eodem, ex epistola Pauli ad Galatas Cap. IIII.
Eiusdem comprobatio ex epistola Pauli ad Ephesios. Cap. V.
Ex epistola beati Pauli ad Philippenses eiusdem propositi ostensio. Cap. VI.
Insuper eiusdem manifestatio, ex epistola Pauli ad Colossenses. Cap. VII.
De eodem proposito, ex epistola Pauli ad Thessalonicenses. Cap. VIII.
Insuper de eodem, ex epistola Pauli ad Hebræos. Cap. IX.
Ex epistola Pauli ad Timotheum prima, eiusdem declaratio. Cap. X.
Rursus de eodem proposito, ex epistola ad Timotheum secunda, & ex epistola ad Titum. Cap. XI.
Ostensio diuinitatis filij Dei, ex actibus Apostolorum. Cap. XII.
Declaratio eiusdem, ex epistola Iacobi Petri, Ioannis & Iudæ. Cap. XIII.
Eiusdem quoq; comprobatio, ex euangelio secundum Matthæum. Cap. XIIII.
Postremum eiusdem ostensio, ex euangelio secundum Ioannem. Cap. XV.

DECIMI TERTII LIBRI.

Quod spiritus sanctus deus uerus est, quod ex substantia patris & filij emanat, & quod per filiũ creaturis donatur. Cap. I.
Quod spiritus sanctus deus est, & eandem operationẽ cum filio habens, nec est alienus à substantia filij: & ꝺd, quando dicit deus habitare in nobis, ipse spiritus sanctus est qui in nobis habitat. Cap. II.
Spiritum sanctum perfectum esse, nec quicquam in eo esse imperfectum. Cap. III.
Insuper quod spiritus sanctus non participatione Dei patris sanctus est, sed natura, quia essentialiter ex ipso est. Cap. IIII.

DECIMI QVARTI LIBRI.

Autoritates scripturæ, ostendentes quod spiritus sanctus natura deus est, & non creatura, ex epistola Pauli ad Romanos sumptæ. Cap. I.
De eodem, ex epistola prima ad Corinthios. Cap. II.
Rursum de eodem, ex epistola ad Corinthios secunda. Cap. III.
Iterum de eodem, ex epistola Pauli ad Galatas, & Ephesios. Cap. IIII.
De eodem, quod uidelicet spiritus sanctus Deus sit, ueluti Deus uerus, de Deo uero, atq; ideò creatura esse non possit, ex epistolis Iacobi, Petri, & Ioannis. Cap. V.
De eodem, ex euangelio secundum Matthæum & Ioannem. Cap. VI.

TERTIVS TOMVS HABET,

Contra Iulianum apostatam pro religione Christiana libros X.
De recta fide in Christum ad Theodosium, & ad Reginas, libros III.

EORVM QVAE IN TERTIO TOMO SVNT ELENCHVS.

QVAE IN PRIMO LIBRO.

THeodosius laudatur, quod ueritatis amicos foueat, hostes persequat, & Iuliani apostatæ uita delibatur. Quod Gentiles ab Hebræis suam eruditionem receperint. Quibus temporibus clarissimi quiq; uixerint. Trinitatem Abraham & Moses cognorunt. Deus unus & trinus ut cognitus fuerit & ab Orpheo & Homero, Hermete, Pythagora, Platone, Sophocle, Porphyrio.

IN SECVNDO LIBRO.

Quod fabulosa Gentiles tradant. Quare Christiani à Gentilibus defecerint, & quanta bona doceant. Quomodo philosophi inter se dissideant. Platonis & Mose, item Hesiodi & Mose comparatio in factura mundi. Quod creare sit opus solius dei, & non angelorum. De Idæis Platonicis, de amicitia & lite Empedoclis. Quod Deus non sit cœlum, & quid discendum ex astris.

IN LIBRO TERTIO.

De formatione Euæ & primi hominis. Quare Deus homini dederit legem. Quod diabolus per serpentem loquutus. Quid sit cognoscere bonum & malum. Quod mors à Deo bene ordinata. Quod Moses deum unum & trinum docuerit. Quod deus Iudæorum & Gentium. Quando cœperit idololatria.

IN LIBRO QVARTO.

De natura dæmonum, & quod homines cogere nequeant. Quare sacrificia data sint. Vnde quarundam gentium mores. Quare constructa turris Babylonis.

IN LIBRO QVINTO.

Decalogi explicatio. Quomodo Deus sit zelotes, & iuret. De diuina prudentia in rebus omnibus. Quales apud Hebræos milites & sapientes, & quanto præstantiores Gentilibus.

IN LIBRO SEXTO.

Socratis, Cimonis, & Aristidis uitia, Mosiq; ac sanctorum uirtutes.
Signum crucis quare apud Christianos in præcio. De picturis Christianorum.
De cessatione prophetarum, & de Aesculapio quis fuerit. Quomodo Christiani martyres colant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod principes olim dij dicti. Qui ex obscuris clari euaserint apud Gentiles, ut Socrates & Plato. Quare Christus uoluerit ex regina matre nasci.

IN LIBRO SEPTIMO.

De imperio Alexandri magni, & uictoria Christi. De officijs iudicum.
De lapsu Salomonis. Quare Christiani Gentilium libros legunt, & idolothyta non edunt. Quod linguæ donum Dei. Quod prophetæ non discordent à Mose. De ciborum delectu contra Pythagoram. De Sacramentorum uirtute. De baptismo.

IN LIBRO OCTAVO.

Quod Christus à Mose prædictus sit. Mosis cum Christo collatio Quod regnum Iudæorum sub Herode defecerit. Quod una deitatis natura sit in patre & filio & spiritu sancto. Quod Trinitas à philosophis sit credita.
De sacramento incarnationis. Virginitas Mariæ probatur. Quantæ autoritatis Ioannes euangelista apud ethnicos.

IN LIBRO NONO.

Quod homines dij dicti, & quomodo filius Deus, dextra patris, uirtus Dei ac dominus. Quomodo intelligitur quod filij Dei uiderunt filias hominum.
Quædam hieroglyphica Aegyptiorum & Pythagoræ ænigmata exponuntur.
Quid sacrificia legis in Christo & nobis præfigurarint.
De ratione sacrificiorum multa. De cibis lege prohibitis, & quid uelint.
Quomodo Christus plenitudo legis. De ferijs Christianorum, & quomodo lex non seruata etiam olim ad literam.
Quod Petrus non fuerit hypocrita.

IN LIBRO DECIMO.

Christum esse Deum, testimonia ex Euangelistis. Quod sanctorum memoriam iuste seruemus. Quod insomnia & uisiones mortuorum Christiani non curent. Qualia sacrificia Christianorum de circuncisione duplici.
Contra Astrologos nonnulla.

IN LIBRO DE RECTA IN CHRIstum fide ad Theodosium.

Pietatem esse stabilimentum regni docet
Quæ falsæ de incarnatione Christi opiniones.
Contra eos qui dicunt Christum phantasticum assumpsisse corpus.
Contra eos qui dicunt Verbum in carnem uersum.
Contra eos qui dicunt filium esse Verbum pronunciatum.
Contra Apollinaristas, qui negant in Christo fuisse animam humanam.
Quod Apostolorum traditionibus credendum sit.
Quod filius Dei uere animam & corpus assumpserit.
Quod anima Christi descenderit ad inferos.
De nomine Iesu, & Christum ut hominem non adorari.
Quomodo caro Christi uiuificet. De appropriatione idiomatum.

IN PRIMO LIBRO AD REGINAS.

Symbolum Patrum. Quod Maria sit Deipara. Hæreticorum doli.
Incarnatio Christi ad renouationem humanitatis.
Quod Deus sit Christus unione cum Deo uerbo templi assumpti, & ad eius gloriam ascendentis. Quod uita uiuificans sit Christus.
Quod fides sit in Christum tanquam in Deum.
Quod uita & propiciatorium sit Christus.
Quod Christi mors mundo sit salutaris.

IN LIBRO SECVNDO.

Eadem argumenta tractantur cum explanatione obscurorum argumentorum.
De obedientia Christi.
De sacerdotio & sanctificatione Christi.
Quomodo Christus spiritum sanctum acceperit.
Quod Christus gloriam acceperit.
Quod Christus in uirtute patris resurrexerit.

Tomus

Universidad de Deusto
Biblioteca

TOMVS QVARTVS HABET,

1 Epistolas XXXIX.
2 Homilias X.
3 Apologiam ad Imperatorem Theodosium.
4 Declarationem XII. capitum, aliâs Anathematismorum.
5 Librum Apologeticum ad defensionem eorundem XII. capitum, contra Orientales.
9 Alium librum ad Euoptium pro defensione eorundem XII. capitum, contra reprehensiones Theodoreti episcopi Cyri.
7 Expositionem Symboli Nicæni.
8 Scholia de incarnatione unigeniti.
9 Synodales epistolas XII.
10 Dogmata Nestorij à Cyrillo primum impugnata: de inde ab Ephesina Synodo condemnata

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

CYRILLI PATRIARCHAE ALEXANDRINI, SVPER EVANGELIVM IOANNIS, GEORGIO TRAPEZONTIO INterprete, Liber primus.

PROLOGVS CYRILLI.

EXQVISITA profecto eſt, diuinitusq; defluxa omnium Euangeliſtarum doctrina. Nam quum quaſi ab alta ſpecula cuncta circunſpiciat, auditorum undique commodum ita diligenti ſtudio colligit: ut qui ueritatem diuinorum ſitiunt dogmatum (ſi recto animo ſcripturarum ſenſum inquirunt) facile quicquid eis conferat, in ea inueniãt. Non enim illis, qui temeraria inueſtigatione, humanisq; potius rationibus, quàm autoritate ſcripturæ gaudent, gratia ſpiritus (quippe quæ in malignam animam nõ ingreditur, nec precioſiſsimas gemmas ſuas in pecorum inuolui pedibus patitur) ſed ſimplicioribus ueritatẽ infundit mentibus: quæ cauillationibus nullis ſtudentes, non parua cum ueneratione dexterum atq; regium iter ſequuntur. Confiſus enim, ut eſt apud Solomonem, graditur, qui ſimpliciter ambulat. Quum ergo mirabilis, excelſaq; ſanctorum Euangeliſtarum doctrina ſit (non enim ipſi, ut ſaluator dicit, ſed ſpiritus patris in ipſis loquitur) Ioannis Euangelium, ſi quis ſublimitatem mentis atq; acumen conſideret, & quàm magnus ſit ſententiarũ in eo cumulus cogitet, longe omnium non iniuria præſtantiſsimum ducet. Nam etſi diuinorum dogmatum expoſitio æqualiter omnibus propoſita ſit, atq; ad eundem quaſi calcem curriculo diligenter omnes ferantur: ſic tamẽ diuerſa eis oratio eſt, ut quamuis in unam urbem peruenerint, in magnificentiores tamen ædes, alius aliò ingreſſus eſſe mihi uideatur. Nam quum cæteri exquiſitiſsime genealogiã ſaluatoris, aut ab Abraham in Ioſeph deſcendentes, aut ab Ioſeph in Adam uſq; aſcendentes conſcripſerint, ſolum Ioannem uidere licet non multum his laboraſſe, ſed feruenti animo, ultra quàm homini poſsibile ſit, uolare uoluiſſe, ac ineffabilem uerbi generationem uerbis exprimere auſum fuiſſe. Nec ignorabat gloriam domini omnem orationẽ, omnemq; mentem humanam ſuperare, uixq; poſſe humana uoce diuina ſignificari. Verum quia neceſſe iam erat, quaſi palmo cœlum metiri, ac humana humilitate in altiſsima prouehi, ne malignis doctoribus, ſi nulla diſcipulorum Domini uoce à prauitate ſua coërcerẽtur, latus in ſimpliciores ſit aditus, uigilantiſsime ad diuinorum dogmatum fundamentum uolauit: In principio erat uerbum, magna exclamans uoce, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbũ: hoc erat in principio apud deum. Verum quum æquum ſit omnia, quæ ad ueritatem conferunt, libenter ſuſcipere: ut more apis è multis atq; uarijs ad unum confluentibus, dulces ſancti ſpiritus fauos conglutinemus, non erit ab re, quod à ſtudioſiſsimis quibuſdam accepimus, breuiter præponere. Aiunt enim, poſt ſaluatoris noſtri crucem, atq; in cœlis aſcenſum, falſos quoſdam paſtores, doctoresq; pernicioſos, quaſi truculentas feras, ex corde ſuo, non ex ore domini loquentes, ut ſcriptum eſt, in gregem dominicum irruiſſe: qui non cordis ſui ſolummodo, ut diximus, uerumetiam ſui patris diaboli uidelicet doctrinam, eccleſiæ tradere conabantur. Si enim nemo poteſt anathema Ieſu dicere, niſi in Beelzebul: quomodo illi à doctrina diaboli alieni fuerunt, qui unigenitum dei uerbum, in quo mouemur omnes, & ſumus, tunc primũ extitiſſe impiè affirmabant, quum ab intemerata uirgine carnẽ aſſumpſit, & ſecundũ ſcripturã, In terra uiſus eſt, & cum hominibus cõuerſatus? Ad quos, cæterosq; omnes, qui æternã, ineffabilemq; generationẽ filij negare audent, iure illud propheticũ dicetur: Vos aũt accedite huc filij, inquit ſemen adulterorum & fornicariæ: ſuper quem luſiſtis, & ſuper quem dilataſtis os, & eieciſtis linguam? Non enim ex bono animo bona uerba proferunt, ſed pernicioſi uenenum ſufflant ſerpentis, de quo Pſalmiſta oratione ad deum conuerſa clamat: Tu confregiſti capita draconis. Quoniam igitur non contemnenda inter fideles erat turbatio, ſimpliciorumq; animas peſtis (multis à ueritate ad nugas illorum labentibus) contagione depopulabatur, qui firmiores erant, ad ſaluatoris diſcipulum Ioannem profecti, rem omnem, & imminens eccleſiæ periculum diligenter explicarunt, & periclitantibus manum porrigere rogarũt. Hac re cõmotus Ioannes, par eſſe putauit tam præſentibus quàm futuris, huius Euangelij conſcriptione conſulere. Itaq; quæcunq; ad carnem Domini pertinebant, alijs latius aut dicta aut dicenda prætermiſit. Ipſe uerò acerrime, quaſi robuſtiſsimus iuuenis, in inſaniam hæreticorum inſultans exclamat:

Baruch 3. Eſa. 57. Pſal. 73.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd æternus, & ante sæcula unigenitus Dei filius.

CAPVT. I.

Autoritate cõ futat hæreticos

IN principio erat uerbum.] Quid igitur ad hæc, qui nouissimũ nobis filium ita esse prædicant, ut nec deus quidem esse credatur: quid inquam, dicere possunt? Non erit tibi deus recens, scriptura clamat. Quomodo autẽ non erit recens, si nouissimis natus temporibus est? Quomodo etiam non mentiebatur, dicens ad Iudæos: Amen dico uobis, antequàm Abraham fieret, ego sum? Neminem enim fugit, multis sæculis post Abraham, à sanctissima uirgine Christũ natum fuisse. Si ergo in nouissimo unigenitus natus est sæculo, quomodo in principio ipsum fuisse, ueritatem habebit? Sed nugas eorum etiam ex sequentibus refutabimus. Illud uero & subtilius enodetur, quod Euãgelista dixit, In principio erat uerbũ: principio nempe, siquidem definitionem principij retinet, nihil antiquius est. Nunquam enim principij principiũ poterit excogitari. Nam si aliud quiddam ante principium intelligitur, excidet profectò, nec erit uerè principium. Præterea si ante uerè principiũ aliud inueniri poterit, in infinitum nobis erit procedendum: aliud semper ante aliud quærentibus, nec in uno simpliciter principio consistentibus. Quare ne infinita quærentes inexplicabilis nobis fiat consideratio, quæ nunquam possit in exitum peruenire, nec principium principij dabimus, nec filium it. tempore à patre genitũ concedemus: sed æternaliter cum patre ipsum esse confitebimur. Si enim in principio erat, quæ mens poterit unquã ultra illud erat, conuolare? Aut quando illud erat, mente ita tenebimus, ut cogitationes nostras non antecedat? meritò igitur stupore perculsus clamat Esaias: Generationẽ autem eius quis enarrabit? quia sublata est à terra uita eius. Tollitur enim profecto à terra generationis unigeniti ratio: omnẽ enim mentem excedens, omnemq; rationem humanã superans, ineffabilis est: quomodo igitur factum, creatumq; nonnulli asserunt? quum mens nostra, ratione ac tempore creata omnia facile circunscribat, generationem uero unigeniti nullo modo comprehẽdere queat? In principio, inquit, erat uerbũ. Principiũ sanè temporis nullo pacto possumus in unigenito dei filio intelligere. Qui enim ante cuncta sæcula est, eius æterna substantia est. Præterea, quũ ad exitum peruenire diuina recuset natura (eodẽ enim semper modo se habet, iuxta illud: Tu autẽ idem ipse es, & anni tui non deficient) à quo nam principio, temporis spacijs mensurato filius incipiet? qui ueluti natura deus, ac ideo uere clamans, Ego sum uita: peruenire in exitum non potest. Principium enim temporis quantitate significatum, nunquam in seipso sic esse potest, imò uero nec intelligi quidẽ, ut finem & exitum suum non respiciat: quasi enim ad finẽ principium dicimus, & finem rursus quasi ad principiũ referentes nuncupamus. Quoniam igitur ante sæcula filius est, in tempore genitus esse non potest: sed est semper in patre, quasi in fonte, sicuti ab ipso dictum est: Ego ex patre exiui ac ueni. Quasi enim fontem patrem intelligimus, in quo uerbum est, sapiẽtia, uirtus, character, splendor, & imago eius existẽs. Quare si nullum unquã erat tempus, quando absque sapientia, uirtute, characterè, splendore, ac denique imagine sua erat pater, fateri necesse est coæternum & esse filium, qui sapientia, uirtus, & cætera, patris æterni est. Quomodo emi character, aut quomodo imago exquisitissima patris est, nisi pulchritudinem illius perfecte consecutus sit, cuius imago est? Non est autem absurdũ quod diximus in patre filium, tanquam in fonte intelligendũ esse. Nihil enim aliud nomẽ fontis nobis significat, quàm ut ex quo: filius uero in patre et ex patre est, non profluens foras: sed aut quasi à sole splendor, aut quasi ab igne insita sibi caliditas. In his enim exẽplis unũ ab uno produci, & ambo cõsempiterna sic esse conspicimus, ut aliud absq; alio nec esse possit, nec naturæ suæ rationẽ retinere. Quomodo enim erit sol, splendore priuatus? uel quomodo erit splendor, nisi sol sit à quo defluat? ignis uero quomodo erit calore carẽs? uel calor unde manebit, nisi ab igne, aut ab alio forsan non procul à substantiali qualitate ignis disiecto? Sicut igitur quæ ab istis profluũt, simul cũ illis sunt unde profluunt, ac semper unde fluant ostendunt: sic in unigenito intelligendum est. Ex patre enim esse intelligitur, sed in patre etiam esse creditur. Non alienus natura, neque post patrem natura secundus: sed in ipso patre semper, & cum ipso, et ex ipso secundum ineffabilis generationis modum.

Declaratio paradigmatum.

Dicitur autem filij principium pater à scriptura, nulla prorsus alia significatione, quàm ut ex quo: quod Psalmista de secundo saluatoris nostri aduentu, spiritus sancti gratia commotus ostendit, sic ad filium dicens: Tecum principium in die uirtutis tuæ, in splendore sanctorum tuorum. Dies enim uirtutis filij illa est, in qua orbem terrarũ iudicaturus, merita singulis secundum opera sua retribuet. Venturus autem sic est, ut & ipse in patre sit, & pater in ipso: ita æternũ ei principium pater est, sola (ut diximus) illa significatione ut ex quo: quoniã ex patre est, In principio, inquit, erat uerbum. Multa nobis atq; uaria undique ueritatem dogmatũ indagantibus, principij significatio subijcit, recte nanq; saluator inquit: Scrutamini scripturas, quia in ipsis uos putatis uitã æternam habere: & ipsæ sunt quæ testimoniũ perhibent de me. Videtur igitur principij hic nomine, beatus euangelista patrem significare. Hoc enim modo super omnia natura diuina collocabitur, si omne quod creatum est, sub pedibus eius intelligatur: ut quasi omnibus insidens, quę creauit, omnia foueat atq; cõseruet. In hoc igitur quod omniũ principiũ est, quodq; super omnia est, in hoc inquã principio uerbum erat, nõ cum omnibus sub pedibus eius, sed absque creatis uniuersis: quasi coæternus arboris

fructus

Ratione confutat.

Psal. 80.

Ioan. 8.

Esa. 53.

Psal. 101.

Ioan. 14.

Psal. 109.

Ioan. 5.

fructus in ipso est naturaliter, locum (ut ita dixerim) genitoris naturam possidens. Idcirco quum liber sit, libero patre genitus, omniū rerum principium secum habet. Quod inde maxime approbatur, quia (ut diximus) tūc primum esse incepisse nonnulli Dei uerbum impiè cōtendebant, quū ex intemerata uirgine templū hoc hominis propter salutem nostram assumpsit. Quod si ita esset creatus, & eius esset naturæ, quam omnes res habent, quæ à nihilo productæ sunt: nec domini, sed serui uocabulū ei uere applicaretur. Nulla enim creaturarum, creatoris dei, ac domini seruitutem recusat: nihil omnino factum est, quod principio & potestati diuinæ non subiacet: quam Solomon
Prouerb.8. significans, dicebat, cum iustitia sedem principij præparari. Parata enim, ualdeq; ad iustitiā decora, principij omnium sedes est. Quænam uero se-
Esa.66. des illa est, de qua modo dicitur, ipsum Deū dicentem audias: Cœlum mihi est sedes. Cœlū igitur, sancti uidelicet spiritus, quos & angelos appellare solemus, ad iustitiam, seruitutemq; paratissimi sunt. Quamobrem ne unà cum alijs creaturis subiectum Deo patri filium putes, ac quemadmodū alia in seruilem locum deducas, nuperrime ac in tempore natum existimans (sic enim necessariò creatura esset) nō iniuria diuinus euangelista Ioannes uehemētius huiusmodi cogitationes expellens, ab omni seruili conditione filium uendicat, atque à libera, omnique principante substantia emanare ostendit, & in ipsa eum naturaliter esse asserit, dicens: In principio erat uerbum.
Principij autem uocabulo comodissime uerbum erat, connectit: ne solum decorus, uerumetiam æternus, & ante secula filius intelligatur. In profundissimam enim, atque incomprehensibilem generationem, quæ cuncta superat tempora, erat istud, cogitantis sententiam adducit. Erat
Sententiam, Consilium, Gnomen. enim per se indeterminate prolatum, nullis unquam terminis circumscribetur, quum natum sit scrutantem semper intellectum præcedere: adeò ut quocunq; arbitreris, quasi ad ultimum exitum & quietem ipsum erat, iam peruenisse, inde superioris cursus initium statim factum esse uideatur. Erat igitur uerbum in principio, illo scilicet quod super omnia est, unde ipsum uerbum est dominicam naturaliter possidens maiestatem. Quod si ita est, sicuti certe est, quomodo factus aut creatus filius putabitur? aut quomodo, si de uerbo, id est, de filio Dei unigenito uere ac absolute erat prædicatur, poterit unquam non erat prædicari?

Quod patri consubstantialis filius quum sit, in propria tamen hypostasi est, similiter & pater.

CAP. II.

ET uerbum erat apud Deum.] Inanem iam, & procul à ueritate sententiam illorū ostentui, qui ex nihilo productum filium arbitrantur. Quare quemadmodum optimus, solertissimusq; agricola, quum omnes ab horto eradicare uepres desideret, diligenter longis rastrorum dentibus radices euellit; sic beatissimus quoq; Ioannes acutissime, ac solertissime germinaturas conspiciens falsas hæreticorū opiniones, hoc Euangelio, quasi rastris eas euertit, ac in recta fide studiosum conseruat lectorē. Nam quum mentis oculos diuina gratia illuminatos haberet, non ignorabat uenturos homines quosdam, qui nunc ac eundē patrem & filiū esse, ac solis sanctis. nam trinitatē nominibus, non hypostasibus proprijs distingui dicere auderent. Vt igitur pater uere & non filius, & filius rursum proprie filius & non pater intelligatur: quasi ad præsentem iam, quæ futura erat hæreticorū prauitatem accinctus, ad id quod dictū est: In principio erat uerbū, in Deo scilicet patre, sicut iam diximus, statim adiunxit: Et uerbū erat apud Deum. Necessariò autem ubiq; ac exactissime erat, repetijt: ut æterna uerbi generationem expressius designaret. Quum autem apud deum uerbum esse prædicet, unum quidem esse filium, subsistentemq; in seipso, & unum rursus Deum patrem, apud quem uerbū est, apertissime ostendit. Quomodo enim quod unum numero est, ipsum apud seipsum esse intelligetur? Sed non erit ab re, latius ac exquisitius fallitatem huius perniciosæ opinionis ostendere. Consubstantialis quidem filius patri, et pater filio recte creditur. Adeò enim summa in eis identitas est, ut in filio pater, et in patre filius conspiciatur. Qui enim uidet me, saluator inquit, patrem meū uidet. Et rursus: Ego in patre, & pater in me est. Quod quum ita sit, nō tamen idcirco aut filius in propria hypostasi, aut rursus pater per seipsum subsistere negabitur: nec summa illa identitas, personas, id est, hypostases cōfundet: nec quoniā unum substātia sunt pater, & qui ex eo est filius, idcirco numero etiā unū erunt: sed natura quidē eadē in utroq;, proprie autem et uere uterq; subsistit. Ita enim pater uere pater, & filius uere filius erit: cōnumeratoq; sancto spiritu, plenitudinē sancta trinitas, maiestatemq; suam consequetur. Præterea, si qui est filius, ipse quoq; pater est: quæ ratio uarietatem nominum induxit? Si enim nullo modo genuit, quare pater uocatur? aut quomodo filius dicitur, si genitus à patre non est? Hanc enim nomina ipsa sententiam necessariò nobis declarant. Quare quoniam genitū à patre scriptura prædicat, & ueritas ita si habet quod necessario à generante genitū re ipsa distinguitur, tā filius per seipsum, quam pater uere subsistit. Accedit quod beatus Paulus ad Philippenses in forma Dei esse filium, nec rapina cōsequutū, ut sit æqualis Deo affirmat: nonne igitur necesse est aliū eum esse, qui non rapina æqualitatē Dei cōsequutus est, aliū ipsum, in cuius forma esse cognoscitur? nō sunt ergo idem numero pater & filius: sed subsistit uterq;, et alter in altero propter identitatē substātiæ inspicitur, & est alter ex altero, filius à patre uidelicet. Saluator quoq; idipsum nobis aperiens: Ego, inquit, et pater unū sumus. Nisi em uterq; subsisteret, non sumus, sed sum unum ego & pater, dixisset. Verum quoniam plurali numero, sumus unum, dixit: commodissime tam unitatem naturæ, quàm pluralitatem

De diuinis hypostasibus.

Ioan.14.

Psal.2.

Philip.2.

Ioan.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

personarum ostendit. Nunquam enim de uno, A sumus, etiam si disrumpantur hæretici, prædicari
Gen 1. poterit. Insuper uerba Dei scriptura recitat dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Si ergo in unum numero trinitas sancta cõtrahitur, ut impij contendunt: quis est qui dicit, & ad quem dicit: Faciamus hominem ad imaginem nostram? Aut cur nostram, & non meam imaginem scriptum est? Faciamus igitur, plurali numero dictum, & imaginem nostram adiectum ideo est, ut clara magnaq; hac uoce tu audire atq; intelligere queas trinũ esse personarum in sancta trinitate in una substantia nu-
Hebr. 1. merum. Adde, quod splendor patris, quasi lumen è lumine filius appellatus, quàm pater non erit? Quod enim sicuti splendor emanat, ab alio, nõ à seipso necessariò emanabit. B
Ioan. 16. Quum uero ex patre exiuisse de se dicat filius, atque uenisse, ac rursus ad patrẽ se proficisci ostendat, quomodo non alia quàm pater erit hypostasis? Nulla enim ratio patitur, ut quod ab alio effluxit, ab eo à quo effluxit, non distinguatur. Præterea in patrem & filium & spiritum sanctum credentes saluamur: idcirco ad discipulos Christus
Math. 28. inquit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij, & spiritus sancti. Quod si una hypostasis atq; persona horũ nominũ diuersitate intelligitur: quare nõ in unitatẽ, sed in trinitatẽ baptizari fideles uoluit? manifestũ igitur est, in trinitatẽ nos ideo baptizari: quoniã ad eum numerũ, personarũ ratio exit: quæ quidẽ personæ, quia in identitate naturæ cognoscuntur, in unum deum credimus, & unam deum pie adoramus. C Ad hæc, per iram dei Sodomitarũ urbes exustas fuisse scriptura narrat. Pluit, inquit, domi-
Gen. 19. nus à domino ignem ac sulphur. Hæc enim pars
Psal. 10. calicis eius, eis conseruatur qui talia committunt flagitia. Quis igitur dominus à domino ignẽ descendere fecit? Patet, quia pater per filium omnia peragit: brachium enim & uirtus patris filius quũ
Esa. 53. sit, ipse in Sodomitas ignẽ immisit. Quod si dominus à domino ignẽ pluit, quomodo alius à patre filius, & pater à filio non est? quum enim dicitur, dominus à domino, unus ex uno profecto significatur. Adde, quod prophetiæ commotus spiritu, quo futura præuidebat beatus ille Psalmista, quoniam non aliter humanum posset saluari genus, quàm per apparentiam filij dei, cognoscebat: D idcirco mitti ad nos illum qui solus à seruitute in libertatem posset nos uendicare, orabat ad deum ac patrem, dicens: Emitte lucem tuam & ueritatẽ
Psal. 42. tuam. Quæ nam uero ista sit tam lux quàm ueri-
Ioan. 8. tas ipsum audi filium: Ego sum lux, inquit, et ego sum ueritas. Quod si lux & ueritas patris, unigenitus uidelicet filius eius, ab eo ad nos mittitur, quomodo alius, quàm pater non est? Et si id, quomodo ipse per se non subsistit? quàmuis unũ cum patre sit identitate substãtiæ. Quod si unus pater & filius numero esset: nónne orans propheta: Ve-
Ioan. 14. ni ad nos lux atq; ueritas dixisset? Quũ uero emitte dixerit, patet, quia diuinitus institutus aliũ mittere, alíũ mitti, missionisq; modũ, ut deum decet, intelligebat. Postremo, per filiũ uniuersa uisibilia Coloss. 1. atq; inuisibilia, & scripturæ facta testantur, & omnes credimus qui ueritati, pietatiq; diuinorum dogmatum adhæremus. Scrutemur ergo diligenter quid ista uox, per filiũ, possit. Nónne illico alium esse qui facit, alium per quẽ facit, demonstrat? Ita quum per filium cuncta fieri scriptum sit, duæ personæ proculdubio designantur. Quomodo enim unus numero propria atq; uerè per filiũ cuncta creasse dicitur, si nulla prorsus alia persona intelligitur? Nihil ad hęc arbitror aduersarios, si scripturam admittunt, respondere posse. Per filiũ sanè à patre cũcta fieri, & scriptura prædicat, & nos Heb. 1. credimus. Quomodo igitur necesse non est, patrem per se, ac filium similiter subsistere? Non enim identitas substantiæ læditur, si trinitatem personarum sancte atq; pie fatemur.

Quod deus filius nullo pacto minor, aut dissimilis patri est.

CAP. III.

ET deus erat uerbũ] Non ignorauit diuinus Euangelista uenturos posterioribus seculis nonnullos, qui deitatem filij negantes, non naturam deum uerbum patris, sed quasi adulterinũ, ac nomine solummodo deum cõtenderent: qui filium deumq; appellatum quidem, non autem uerũ deum putarent. Quod præcipue Ariani, Iudaicã impietatem in animo concipientes, passi mihi uidentur. A tenebroso enim eorũ corde, non uiuificans pietatis uerbũ, sed mortificãs diaboli doctrina, profluit: dolosa omnino est lingua eorũ, & uerba oris eorũ quasi iacula. Quemadmodũ igitur si hoc Quod filius cõ substantialis patri. C pacto aduersus Euangelistã contendissent, quanquam apud deum uerbũ sit (credimus enim hoc tibi dicenti) ac alius pater, alius persona filius sit: non sequitur tamẽ hinc eiusdem cum patre ipsum esse substantiæ. Quare quum unum deum prædicare scripturam inueniamus, patri solummodo id Deut. 6. nomen uere attribuimus, apud quem erat uerbũ. Quasi ergo hæc dicturos audiens: Non modò, inquit, uerbum erat apud deum, uerumetiam deus erat. Sic quoniam apud patrem, inquit, est, per seipsum subsistit: quoniam uero deus est, & ex deo patre, cõsubstantialis patri & natura deus esse intelligitur. Quũ enim una dei natura omnibus creditur, non potest profecto sanctissima trinitas identitate substantiæ nõ cõtineri. Deus igitur erat uerbũ, nón nuperrime, factum, sed æternũ: quanquam qui deus est, is necessariò æternaliter est.

Quod enim in tempore factum est, aut quod à nihilo productum reperitur, id natura deus esse nõ potest: dei autem uerbum, quoniam æternum est, & quoniam deus est, patri consubstantiale omnino est. Quibus ergo supplicijs digni nõ sunt, qui minorẽ quodãmodo, aut dissimilẽ genitori unigenitũ arbitrãtur? qui eò impietatis profecti sunt, ut in mediũ hæc proferre nõ dubitent, parũ de rebus tã magnis attẽdẽtes. Nullo eñ modo minorẽ patre filiũ esse, rationibus multis atq; firmissimis à fonte scripturarum scaturientibus discemus. Multis enim atque uarijs filium Dei nominibus nuncu-

nuncupare solent. Virtus enim Dei & sapientia est, ut Paulus ostendit. Christus, inquit, dei uirtus est & sapientia. Veritas etiã, & lux, & iustitia est, ut in Psalmis scribitur: Emitte lucem tuam & ueritatem tuã. Et rursus: In tua iustitia uiuifica me. Pater enim in Christo fideles uiuificat. Cõsilium etiam dicitur, iuxta illud: Consilium autem Domini in seculum manet. Quoniam igitur hæc omnia filius & dicitur & est, uirtus uidelicet, sapientia, lux, ueritas, iustitia, & consilium patris: dicant nobis Ariani, quomodo patre minor est? aut quomodo si minor est, perfecte sapiens pater, pfecte lux, perfecte ueritas, pfecte iustus est? Sed nec cõsilij qdẽ perfecti pater erit, si minor eo filius est, Perfectus aũt pater & est & creditur: quia omnia quæ habet, perfecte habet. Perfectus etiam filius, sapientia, uirtus, lux, ueritas, iustitia, & consilium patris. Quomodo igitur patre minor est, quo pater perfectus est? Præterea, si quum minor sit patre filius, à cæteris creaturis, & à nobis adoratur, duos colere deos inueniemur. Nullo enim modo identitate naturæ, imperfectus, id est, minor filius, cum perfecto patre contineri poterit. Magna uero diuersitate à seipsis ea decidunt, quæ ratione naturæ diuersa disseparantur. Fides autem nostra nullum deorum numerum suscipit: sed unus est Deus pater, & ad eandem unitatem filius unà cum spiritu sancto conscendit. Quomodo igitur minor, qui substantia perfecto patri naturaliter, atq; absolute unitur? Ad hęc, plenitudo filius dicit. A plenitudine, inquit, eius omnes accepimus. Quomodo igitur perfecto patre minor, si ipse plenitudo est? Nõ enim possunt in eodem simul subiecto, quæ inter se contraria sunt, inueniri. Insuper, si quum minor patre sit filius, uniuersa replet: ubi excellentior magnitudo patris locabitur? licet enim aduersus furentes quasi de corporibus loqui, quanquam non sumus nescij maius & minus longe aliter in rebus incorporeis, quàm in corporibus intelligi. Præterea, si super omne nomen deus est, cuius quum hæres filius sit, perfectus tamen non est, quia minor: nihil magni est super omnia esse, non erit igitur magnũ quiddam Deus. Quod quoniam plenum est insaniæ atque furoris, necesse est filiũ, qui quum Deus sit, super omne nomẽ est, perfectum cõfiteri. Accedit quod de filio Ioannes ait: Quia non ex mẽsura dignis hominibus spiritũ præbet. Immensus ergo filius est, in quo mensura nõ est. Quõ igitũ minor qui imensus est? Pręterea si filius quidẽ minor est, pater aũt maior: non eadẽ profecto mẽsura, sed magis quidẽ pater quàm filius: minus uero filius & pater nos sanctificabit. Quare spiritus quoq;, in quo sanctificamur, simplex nõ erit: quippe qui minor in filio, maior uero in patre necessariò erit. Ita perfectius à patre, quàm à filio, sanctificabimur. Magna certe amentia his uerbis ineſt. Vnus enim spiritus sanctus est, una perfecta sanctificatio, quæ à patre per filium naturaliter præbetur. Non est igitur filius, qui eandem cum perfecto patre habet operationem, quique genitoris spiritum, ut proprium bonum, non aliter certe, quàm ipse genitor habet, non est, inquam, patre aliquo modo minor. Adde, quod in forma & æqualitate patris, secũdum Paulum, filius est. Quomodo igitur minor eo erit? Nequaquam enim hominis assumptio, propter quam se humiliasse filius dicitur, maiestate ac perfectione deitatis filium denudauit. Nam & humiliauit se factus homo, uenit tamen in maiestate atq; gloria patris. Quomodo igitur in maiestate atq; gloria patris est, qui eo minor est? præsertim quum Deus magna uoce per prophetam iam dixerit: Non dabo gloriam meam alij. Interrogandi sunt ergo omnes, qui aduersus filium impij sunt, imò etiam aduersus patrem (qui enim filium nõ honorat, is nec patrem quidem honorat) utrum quum minor sit patre filius, ut ipsi credunt, consubstantialis patri est, an non? Nam si consubstantialis est, mente capti uidebuntur, qui minorem esse opinantur. Quæcunque enim eiusdem naturæ atque substantiæ sunt, quantum ad rationem substantiæ pertinet, nullo modo maius & minus suscipiunt: hoc autem est quod quærimus. Sin uero consubstantialem esse negabunt, quod eos facere consequens est, quia minorem dicunt, erit omnino à substantia patris alienus. Quomodo igitur gloriam eius habebit? aut quomodo honor & regnum ipsi datum est, ut Daniel asserit? Vel ergo Deus pater mentitur, qui se gloriam suam alij daturum pernegat: aut si uerus est, sicuti certe est, & gloriam suam filio suo dedit: necesse est eiusdem esse substantiæ filium, qui fructus, id est, genimen patris est. Quod si ita est, quo modo minor quàm pater erit, qui eiusdem naturæ cum eo est? Ad hæc, si quum pater omnipotens sit, filius quoque omnipotens est, quomodo minor est? Nunquam enim poterit perfecto imperfectus, secundum potentiam exæquari. Si etiam pater dominus est, & filius quoque similiter: nónne furor erit minorem appellare? Si enim minor est, libertas, dominationisq; dignitas minor sit in eo, quàm in patre necesse est. Quomodo ergo dominus est, qui dominationis dignitatem plenam non habet? Pater præterea lux, & filius similiter: quare si minor est, perfecte lux non erit, & deprehendetur aliquo modo à tenebris: ac ita falsitatis uitium euangelio accommodabitur. Dicitur enim: Et tenebræ eum non comprehenderunt. Vita etiam filius, sicuti & pater est: quomodo ergo minor? aut quomodo fideles, quoniam Christus in interiore homine habitauit, uiuunt, si filius perfecta uita non est? Si enim nõ perfecta uita est quo uiuimus, non omnino uiui, sed mortui quodammodo sumus. Hæc absurda & inconuenientia toto animo fugientes, perfectum esse filium, & perfecto patri secundum substantiam æqualem confitemur. Accedit, si minor est filius quàm pater, & propterea non consubstãtialis, nec filiũ quidẽ eum esse, nec omnino Deũ necesse est. Quomodo enim uerè filius erit, si ex patre genitus non est? aut quomodo deus erit,

1.Cor.1. Psal.42. Psal.118. Esa.23. Virtus, Sapientia, Lux, Veritas, Iustitia. Consilium Ariani. Ioan.3. 1.Cor.8. Ioan.1. Philip.2. Phil.2. Esa.48. Dan.7. Ioan.1.

qui non est ex deo naturaliter? Credimus aũt om nes in filiũ. Erramus igitur omnes, nec uerũ deũ adhuc cognouimus. Quod quoniã absurdũ est, qui credunt in filiũ, illi etiã in patrem pie credũt, & in spiritum sanctum uidelicet. Non est ergo alienus à patre filius, nec minor eo: sed unum cum eo, quoniã ex eo secundum naturã, ac ideo æqualis ei atq; perfectus. Nam si ex deo patre unigenitus filius uerè effulsit, etiã nolentes cõfiteri oportet ex substantia, naturaq; patris ipsum esse. Id enim filiatio uera significat. Quomodo ergo minor, qui ex ea substantia naturaliter profluit, in qua nihil minus aut maius, sed omnia perfecta inueniuntur? Quod si ex substantia patris secundũ naturã nõ est, nec uere quidẽ filius erit: quare nec pater, uere pater. Si enim filius non est, propter quẽ pater pater est, quõ patrem esse intelligemus? sed Deus uerus pater est, id enim ubiq; diuina scriptura clamitat: quare filius uere filius est, & à patre naturaliter: nõ est ergo minor patre qui ex eo est, & quia ex eo, idcirco ei omnino cõsubstantialis.

Præterea paternitatis nomẽ non à nobis in deũ, sed à Deo in homines defluxit. Ab eo enim & in cœlo & in terra omnis paternitas est, ut Paulus ait. Cuius imitatione quadã atq; similitudine nos, qui ad imaginem eius facti sumus, patres appellamur. Dic igitur quæso, quare nos patres filiorum nostrorum secundum naturã sumus, si exemplari cuius imitatione id habemus, hoc non inest? Quomodo aũt paternitatis nomen à deo in alios defluxit, si deus uere pater non est? Nam si ita est, non à deo in nos, sed à nobis in deum paternitatis nomen ascendit: eritq; deus non re, sed ad similitudinem nostram pater appellatus. Mẽtitur ergo ueritatis testis, qui tam in cœlo, quàm in terra omnem paternitatem à deo esse testatur: sed non mẽtitur ille, in quo Christus loquebatur. Paterni tatis ergo nomẽ à deo in nos defluxit: quare uerbum patris, secũdum naturã ab eo est: genuit aũt nõ minorẽ, neq; dissimilẽ sibi: quoniã & nos qui patris nomen inde per incarnationẽ assequuti sumus, æquales nobis secundũ rationẽ naturæ, non inæquales filios ædere possumus. Quas ob res nõ armentur cauillationibus aduersus ueritatẽ hæretici, nec nudis uerbis filiũ dei fateãtur, nec ex substantia patris esse pernegent. Quõ enim uere filius qui filius natura non est? Aut ergo simulationis huius uelamina proijciãt, ac nec deum, nec filiũ confitentes, nudo (ut dicitur) capite blasphement: aut si autoritate scripturarum, & doctrina sanctorum uicti, filium confiteantur, minorem patre non dicant. Nam si Deus erat uerbum, qua ratione minus suscipietur? Nam neque filius hominis ea ratione qua homo est, minor patre est. Nullo enim modo homo homine minor aut maior, inquantum homo, nec aliud quicquam minus aut maius eo esse potest, cuius substantiæ atq; naturæ rationem suscipit. Quare si filius uerè filius est, necesse est à patris ipsum substantia confiteri: unde si pater natura Deus est, & qui ex eo genitus est filius, natura Deus, necessariò cuncta illius naturæ propria possidẽs. Quomodo igitur deus deo ea ratione, qua uterq; deus est, minor erit? Dicite quæso, unde ad hoc peruenistis? aut quomodo id ita esse credidistis? Non enim uideo qua ratione minorem patre filium putatis: an tempore id dicitis? Sed ante secula filius est, & seculorum ipse est conditor: nec contineri tempore potest, qui in tempore natus non est. An quãtitate? Sed incorporea natura nullã unquã suscipiet quãtitatẽ. Quomodo igitur minor, si his minor non est? Gloria forsan, uirtute & sapientia, dicetis. Exponatis igitur nobis quantus qualisq; (ut ita dixerim) in istis est pater, ut ad illud mẽsuratus à uobis filius minor reperiat. Aut si incõprehẽsibilis, immẽsaq; gloria, uirtus et sapiẽtia patris est: qua uos ratione mẽsi audetis minorẽ filiũ dicere, ac insita naturaliq; sibi dignitate, quantũ in uobis est, eum priuare? minus em mẽsuratione maioris, quæ collectione minoris sit, cõprehendit. Quũ igitur im mẽsa sit dignitas patris, unde minorẽ esse filiũ didicistis? Iure igitur atq; uerè de huiusmodi hæreticis, qd uulgo fertur, possumus exclamare: Amentes insaniq; aduersarij nostri. Quomodo em non insaniũt? quum neq; quid dicãt, nec de quibus disceptẽt, intelligãt. Hæc nos dicere illud cõmouit, quod deum de deo filium ex patre natum confitentes, minorem esse patre contendunt. Qua ex re multa nefaria, etiã auditu horribilia consequũtur. Nam si filius quum natura deus sit, minus aliquo modo suscipit, erit necessariò aliquid maius deo. Quod si ita est, pater etiam ipse, quoniã natura deus sit, progredi posse ad maius intelligetur. Nam si tam pater quàm filius deus est, & deo aliquid maius intelligitur, patre quoque maius aliquid intelligetur. Quod si adhuc non suscepit, tamen suscepturus est: quod per filiũ, qui eius imago est, ita esse ostẽdetur. Quõ aũt potẽtia huiusmodi erit in deo, quæ in actũ adhuc nõ exiuerit? Sed magna in his cogitationib. blasphemia inest. Nunq; enim maius aut minus pater suscipiet, quoniam natura deus est: quare nec filius, quũ & ipse similiter deus sit. Adhęc, si quũ ex deo patre secundũ naturam filius sit, aut dignitate, aut substantia, aut quouis modo minor est: nõ tantũ ipse deprimitur, quantũ substãtia unde esse creditur, dehonestatur. Nam quũ omnia quæ generãt, similia sibi, æqualiaq; ratione substãtiæ producãt, sola diuina natura minus seipsa generabit. Sed natura patris nullius uitij est susceptiua: bona uero, quæ in nobis sunt, multo pfectius in eo, ut in primitiuo, à quo ad nos defluũt, quàm in nobis sunt. Nõ ergo minorẽ se filium generabit, sed æqualẽ, ac cõsubstantialẽ: ne qui naturã humanã in infinitum excedit, nõ parũ deficere ab eo bono, qd aliis largitus est cõperiatur. Adde quod æqualẽ se deo patri Christus ostẽdens: Qui me uidet, ad discipulos ait, uidet et patrem meum. Si ergo talis natura est, ut qui eum intellexerit, patrẽ intellexerit, ut ipse asserit: quomodo minor? Si enim in seipso patrem ostendit nullo sub intellecto discrimine (uidetur enim in immutabili sua imagine pater) minus

Ephes. 3.

2. Cor. 13.

Coloss. 1.

Ioan. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

minus ipſum, quod filio ineſt ſecundū hæreticos, patri etiam neceſſariò inerit, quod omnino impoſsibile eſt: filius ergo, in quo ut per imaginem pater conſpicitur: ſicuti pater omnino perfectus eſt, alioqui nunquam uere dicere filius potuiſſet: Ioan.16 Omnia quæ habet pater, mea ſunt. Et rurſus ad Ioa.17 ipſum patrē uerſa oratione: Omnia mea, inquit, tua ſunt, & tua mea. Si ergo minor patre filius eſt & filio pater maior, ut hæretici ſentiunt: quoniā quæ filij ſunt, patris ſunt: & quæ patris, filij: minus ipſum quod in filio eſt, patri etiam inerit, & ecōuerſo, maius ipſum quod in patre eſt, filio quoque neceſſariò accommodabitur. Nihil ergo prohibebit patrem quoq; minorem filio credere, & filium patre maiorem. Quæ omnia quū abſurdiſſima ſint, neceſſe eſt æqualem omnino patri filium eſſe, quū omnia quæ patris ſunt, communia ſibi cum filio ſint. Quare ſi pater perfectus eſt, filius quoq; perfectus eſt. Sed dicant nobis qui æternum ignem in caput ſuum præparantes, diuinorūq; dogmatū euertentes ueritatem, uarias ad decipiendos ſimpliciores, cauillationes exagitāt: utrum quū maior filio pater ſecundum eos ſit, melior quoq; eſt an non? Nam ſi nullo pacto melior eſt, neq; filius quidem minor eo erit: ſin uerò melior, quod eos dicere conſequens eſt, cuius rei gratia pater non æqualem ſibi, ſed minorem genuit filium? Nam quum melius erat æqualē ſibi ſecundum omnia generare, quid enim prohibuit? Prohibens enim illud quicquid fuit, maius patre neceſſariò cōfitebūtur. Quod ſi nihil prohibuit, ſed ipſe pater, quamuis non ignorauerit melius eſſe æqualem ſibi quàm minorem parere filium, minorem tamen genuit quàm uoluit: liuor eum detinuit, ne filio daret quam potuit æqualitatem: ita pater aut ui, aut inuidia minorem filium genuiſſe uidebitur: quæ quoniā procul ab immortali, diuina q; abſunt natura, fatendum eſt æqualem ſibi, patrem in omnibus filium genuiſſe. Præterea ipſe ſaluator dixit ſeipſum in patre, & patrem in ipſo eſſe. Palàm autem omnibus eſt, non tanquam corpus in corpore, aut in uaſe, & in loco, alterum in altero eſſe: ſed identitate ſubſtantiæ immutabili, & ſimilitudine ac unitate naturæ: quemadmodum ſi quiſpiam quū formam ſuā in imagine aſpiciat, & exquiſitam imaginis ſimilitudinem admiratus, clamet: Ego in hac ſum, & ipſa in me. aut quemadmodum ſi dulciſsima mellis qualitas de ſeipſa diceret: Ego in melle ſum, & mel ſimiliter in me. Aut ſi calor ignis, qui ei naturaliter ineſt, diceret: Ego in igne ſum, & ignis in me. Singula enim quę dicta ſunt, unum ab uno ſunt, & quamuis diſtinguantur, unum tamen natura ſunt, & alterū in altero eſt. Sic igitur, imò uerò in infinitū ſublimius propter identitatem ſubſtantiæ, et quoniam character & imago patris ſummam identitatem patris gerit, pater in filio eſt. Quomodo igitur audent dicere minorem eſſe filium? aut quo modo maior pater in minore filio erit? Neceſſe eſt enim ſi in eo eſt, ut æqualis in æquali, & perfectus in perfecto ſit.

Aduerſus eos qui audent dicere, aliud eſſe interius atq; inſitū naturaliter in deo uerbum, & alium qui à ſcripturis filius dei dicitur: quæ pernicioſa opinio Eunomianorum dicitur fuiſſe. CAP. IIII.

HOc erat in principio apud deum. ¶ Quum hoc erat in principio, dicit Euangeliſta, breuiſsime ſub hac demonſtratione ſuperiora repetere uidetur, quaſi magna uoce clamans: Hoc dico uerbum quod in principio erat, hoc quod apud patrem erat, hoc quod erat deus ex deo: hoc inquam, & non aliud eſt, de quo librum iſtum conſcribimus. Nam quoniam diuinitus futura proſpiciens, non ignorauit, ut mihi quidem uidetur, & uerè uidetur, ut arbitror, futuros nōnullos laqueos mortis, ad barathrū inferi ſimpliciores detrudentes, qui ad damnationē ſuā aliud audeant dicere interius atq; inſitū deo patri uerbū, alium filium, & uerbum dei, per quod cuncta deus creauit, interiori atque inſito ſimilimum, ut quaſi uerbum uerbi, & imago imaginis, & ſplendor ſplendoris intelligatur. Tales, inquam hæreticos, qui hæc dicturi eſſent, futuros proſpiciens: quum iam determinauerit breuiter unum, ſolumq; eſſe uerum, & ex deo, & in deo, & apud deum uerbum, miro quodam modo atque diuino uelociter intulit: Hoc erat in principio apud deum: ſicut filius uidelicet apud patrem, ſicut inſitum atque interius, ſicut ex ſubſtantia patris, ſicut unigenitum: hoc inquit, quia nullum aliud ſecundum eſt. Sed ut impietas iſta pateat apertius, utq; facilius, quaſi à uenenoſo ſerpente omnes ab ea fugiant, ne latere poſsit, rationes ſuas perſtringamus, ut liquidius refutatæ ueris ſcripturarum rationibus, quas ſapientia dei nobis conceſſerit, nullam perniciē eccleſiæ dei afferant. Vnigenitus, inqt, dei filius nō eſt proprie ipſum dei uerbum, ſed interius atq; inſitum dei patris uerbum in ipſo deo eſt ſemper: qui autem ex ipſo genitus eſſe filius dicitur, is interius illud uerbum ſuſcipiens, cuncta ab eo dicit, atque ideò ad ſimilitudinem eius uerbum eſt, & etiam nunciatur.

Impia Eunomij ſententia.

Hanc peruerſam ſententiam ſuam rationibus poſtea firmare conatur, ut catenis peccatorū ſuorum (ut dicitur) miſer conſtringatur. Si uerbum, inquit, naturale interius, atque inſitum deo patri ipſe filius eſt, & eſt conſubſtantiale genitori: quid prohibebit ne pater uerbum ſit, & uocetur? Deinde, ſi uerbum filius dei eſt, nec præter ipſum aliud eſt, quo uerbo, inquit, pater ad filium dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Quum enim omne quod dicitur, uerbo non aliter dicatur, patet non abſq; uerbo ita patrē ad filiū fuiſſe locutū. Ipſe quoque ſaluator, Scio patrem, ait, & uerbum eius ſeruo. Et rurſus: Verbum quod auditis, non eſt meum, ſed eius qui me miſit. Quoniam igitur uerbo pater filium alloquitur, & ipſe quoque filius fatetur modo, quia patris uerbum ſeruat: modo quia non ſuum, ſed patris uerbum Iudæi audiebant: quomodo proculdubio non erit concedendum aliū eſſe filium, quàm interius

Argumenta huius impietatis.

Pſal.2.

Ioannis 8 Ioan.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

atq; insitum, id est in motu intelligendi uerbum: quo susceptο, et eo plenum prolatum uerbum, et substantiæ patris expressiuum, uerbū uocatur & dei filius: Talia uecors ille mala sibi connectit, nec ueretur scripturis omnibus repugnare, ut illud in eo ueritatem habuisse uideatur: Quum in profundum malorum impius uenerit, tunc omnia despicit. In eum nanq; dei atq; hominum inimicus seipsum amentiæ fundum immersit, ut ueritatis rationes depellens, inanes suas cogitationes sequatur. Id enim omnino est unigenitus dei filius, & uerbum eius, quod à sequentibus facile potest cognosci: quamuis etiam ea quę perspicua sunt, difficilia cognitu hæreticis sint. Quomodo enim in malignam animā sapientia ingredietur? Quid autem malignius istis unquā excogitari poterit? qui, ut scriptū est, auditum suum à ueritate auertunt, & ad suarum cogitationum fabulas ita confluunt, ut iure illud scripturæ in eos dici possit: Væ qui prophetatis à corde uestro, & non ab ore domini. Quis enim ab ore domini loquens, anathema dicit Iesu? quod nonnulli faciunt, aduersus pietatis dogmata insultantes (sicut quidā propheta dicit) omnia recta peruertentes: sed ad illos quidem non iniuria dicemus: O qui deliquistis uias rectas, ut ambularetis in uia tenebrarum. Nos autem æquum est ad cœlestem doctorem clamare: Conuerte oculos nostros, ne uideant uanitatem, uanitas enim & nugæ ueræ sunt, quæ ab imperitia eorum innouantur. Non enim quia uerbum aliud in seipso haberet, filius patris uerbum conseruare asserebat, nec quasi pædagogum quendam secum afferens ad nos, unà cū eo uenisse unquā affirmauit. Sed sicut ille qui solus secundum naturam in patre est, quicq; similiter in seipso nullare penitus intercedente patrem habet: Ego, inquit, in patre & pater in me est: non aliud quoddam uerbum interius, atq; insitum, sed ego ipse, inquit, in patre sum. Quomodo igitur, inquit, intelligendum est, quod ad Iudæos dixit: Ego patris uerbum seruo? Docebat saluator durissimum Iudæorum populum, & paulatim à legali obseruatione studens liberare, sæpenumero clamabat: Ego sum ueritas. ac si diceret: Excutite legis ô Iudæi iugum, susципite cultū spiritalē, umbras atq; figuras procul abijcite, & ueritatem iam præsentem sequimini. Sic ueritas quidem clamabat. Illi autem parum credentes: si à deo esset iste, dicebant, non solueret sabbata, ita eum criminabantur, qui peccatū penitus ignorauit. Ad hæc igitur ille respondens (ne si apertius longe se abesse à peccato dixisset, furore incitarentur, soli deo id cōuenire dicentes) occultius, quoniam homo & sub lege factus est, uerbum se patris conseruare asseruit: ut ostenderet, nulla in re quicq; se dicturum aut facturum, quod præter uoluntatem patris esset. Peccatum enim transgressione legis cōmittitur: Ipse uerò quū natura deus sit, longe ab omni delicto aberat. Quare nemo iure increpare poterat eum, qui quum secundum naturam legis autor sit, assumptione hominis sub lege factus, est: Scire autem patrem se dicit, non simpliciter sicuti homines, quia deus est, sed quia ipse ex patre est, ipsam se patris naturam scire cōfirmat. Ita quemadmodum immutabilem esse patrem cognouit, sic se quoq; immutabilem esse insinuat qui ex immutabili patre est: immutabilis autem cum sit, delinquere nullo pacto potest. Quare Iudæorum accusatio, qui aduersus deum patrem ipsum prædicare putabant, inanis omnino erat, & falsa. Seruat enim uerbum patris, & naturaliter longe à peccato abest, qui scit patrem similiter longe à delicto abesse, cui ut uerus filius consubstantialis est. Sed age, iam ad illud ueniamus, quod pater ad filium dicere à scriptura introducitur. Ex utero ante luciferum genui te. Non enim idcirco quia hæc ad filium pater loquitur, aliud innatum patri uerbum, & alium esse filium intelligere debemus: sed illud primo sciamus, nobiscumq; diligenter uoluamus, quod mysteria nobis in spiritu prædicens propheta, personā induit filij, ac ita se audiuisse à patre asserit: Filius meus es tu. Non ergo quæ secundum humanum habitū, ac potestatem oratio susципitur, duo nos uerba intelligere compellet: sed nostris moribus dispensationē sermonis attribuentes, non iniuria imbecillitati humanæ naturæ huiusmodi loquutionis uerba accōmodabimus. Quippe qui nec uerbis exprimere, nec mente, diuina mysteria concipere possimus: superat enim diuina res & uerba, & ingenium nostrū: unde fit ut multa non ut dicuntur, sed ut rebus conuenit intelligantur. Hæc qui recte dici negant, quū generare patrem ex utero audiāt, uterum & dolores partus intelligant. Sed respondebunt, nihil aliud in deo uterū significare, quàm propriam filij ex eo generationem. Sic igitur pie illud etiam, si humano more conscriptum sit, intelligatur, & omnis præstigiosa cauillatio dissoluetur. Sed ad hoc iam satis dictum est: nunc ardentius in cætera insurgamus, ac sua ratione præposita, fluentem hæresis magno impetu amnē retrudamus. Nisi aliud, inquit, insitū, atq; interius dei uerbū sit quàm filius unigenitus, qui eius imitatione uerbū adpellatur, erit necesse fateri patrē quoq; uerbum esse, uerbumq; uocari oportere, quia filio suo qui uerbum & est & nuncupatur, consubstantialis esse conceditur. Hæc ille. Nos uerò ad hæc dicimus, nullam esse rationem quæ cogat, quia pater uerbo suo consubstantialis sit, idcirco ipsum quoq; uerbum appellari: nō enim quæ eiusdem naturæ sunt, in alterutrum mutari possunt, ut à multitudine, aut à dualitate in unitatem contrahantur. Nam & pater noster Adam filio suo consubstantialis fuit, nec idcirco in filium ipse decidit, nec filius in locum patris ascendit: ita quum pater filio eiusdem substantiæ sit, proprietatem suam retinet, quemadmodū & filius. Qui enim ex patre est, is filius esse intelligitur: ille uerò qui genuit, pater dicitur. Quod si consubstantialitas nullum esse inter consubstantialia discrimen uos cogit confiteri, quid induxit iudicem omnium non punire patrem pro filio, nec à filio

Refutatio & increpatio hæreticorum.

Sap. 1.

2. Timoth. 4.

Hiere. 23.

1. Corint. 12.

Miche. 2

2 Pet. 2

Psal. 118

Ioan. 14.

Primæ cauillationis dilutio.

Ioan. 14

Ioan. 8

Ioan. 14

Gal. 4

Dilutio secundæ.

Psal. 2.

Cauillat.

Dilutio patris & consubstantio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

à filio supplicium pro patre sumere? Anima inquit, quæ peccauit, ipsa morietur: nec pater peccatum filij eius assumet. Vides quamuis consubstantialis pater filio suo sit, non tamen quæ alter peccauit, ex altero expostulari. Quur igitur putas, quoniam consubstantiale uerbum deo patri sit, deum quoq; patrem uerbum esse appellandũ? Deus enim pater semper pater est, & uerbum eius: & quia uerbum, idcirco filius, semper filius: aliter in peiore esse statu diuina quàm nostra intelligerentur. Quia summa identitas inter patrem, & filium secundum naturam est (imago enim exquisitissima, & character personæ patris filius
Ioan.14. est) idcirco ad discipulos eius dicebat: Qui me uidet, uidet & patrẽ meũ. Si ergo, quia hæc ita se habeant, nihil prohibebit patrem uerbum ac filium dicere, & intelligetur filius in patris locum ascendisse: attribuãtur sibi uerba illa, ut ipse ad patrem
Psal.109. dicat: Ex utero ante luciferum genui te. Quo facto ita omnia confundentur, ut sanctissima consubstantialisq; trinitas, quæ semper trinitas est, ad unitatem contrahatur. Et sic, quod unicuique trium personarum proprie ineſt, consubstantialitatis ratione destruetur: naturæq; identitas, personarum distinctionem euertet: quod omnino absurdum est. Non ergo quia consubstantialis pater uerbo suo est, idcirco uerbum ipse erit: sed erit semper idipsum quod est, immutabiliter pater. Adhæc, si omne uerbum, alicuius uerbum est, eius uidelicet qui lingua loquitur, aut eius qui corde cogitat: est autem pater uerbum, quoniam uerbo suo consubstantialis est, erit ipse uerbum sui ipsius, aut potius nullius, & sic nec erit omnino aliquid: quomodo enim erit uerbum, nisi alicuius sit uerbum? quamuis ergo consubstantialis uerbo suo pater sit, nunquam tamẽ ipse in uerbum decidet: sed erit semper pater, sicut & uerbum suum semper filius est. Præterea longe ab omni mutatione ac alteratione semper diuina abest natura, quomodo ergo pater in uerbum mutabitur? Non enim erit ipse pater, nisi seruet quod erat. Quare si nepharium est mutationem diuinæ naturæ accommodare, nunquam pater in uerbũ mutabitur, sed erit immutabiliter semper pater.

Adhæc quũ se deum uerũ, & ex deo uero unigenitus dei filius uoluerit ostendere: Omnia, in-
Ioan.16. quit, quæ pater habet, meà sunt. Omnium enim, quæ patri naturaliter insunt, quoniam ex eo secũdum naturam est, hæres est filius, pater solum mo
Pater solum modo, filius scilicet esse nunquam poterit. do esse nunquam poterit. Id enim unũ est, quod pater est. Erit autem filius omniũ quæ insunt patri, si hæres, ut nullo careat, etiamsi pater nunquã sit. Et quemadmodum ipse omnia patris possidet bona, eodem modo quæ filij sunt, omnia patri natura insunt, quamuis nunquam in uerbum & in filiũ pater mutari possit, sed maneat semper id quod est pater. Hoc enim modo & pater &
Ezech.22. filius immutabilitatem habere intelligentur. Postremo non ignoramus à legis autore deo, nonnullos, quia inter sanctum & prophanum non distinguebant, accusatos fuisse. Magna enim inter hæc differentia, contrarietasq; omnibus qui recte iudicant, esse uidetur. Sed si possibile omnino sit, ut consubstantialium natura in seipsam cõfundatur, ut singularium & hypostasium propria ad alias hypostases eorundem generum, aut specierũ transeant, quænam ratio sanctum à prophano distinguere poterit? Si nulla singulorũ differentia, quæ hoc aut hoc constituat, propter identitatem substantiæ comperietur: erũt igitur omnia (nobis singularium rerum ablata cognitione) inter se cõfusa: ut Iudas proditor, Petrus aut Paulus sit: Petrusq; rursum uel Paulus, Iudas proditor: quoniã eiusdem cum eo naturæ sunt. Quod si omni furore furiosius dictu est, eiusdem generis aut speciei atq; naturæ singularia nõ amittent: quia eiusdem naturæ sunt, singulares propriasq; suas differentias, quibus hoc & hoc sunt. Quare nulla humana ratio tantum unquã ualebit, ut cogere possit uerbum & esse & uocari deum patrẽ oportere, quoniam uerbo suo consubstantialis pie ac uere creditur. Manet enim semper pater, nunquam enim distinguentem proprietatem, qua hoc est, amittere potest. Nec propter identitatem substantiæ nihil proprium patri esse unquam cõcedemus. Nec quoniam ita se res habet, plus quicquam quàm filius habebit. Qui cum ex eo proprie sit, immutabilitatem & æternitatem genitoris possidens, filiationem suam ita conseruat, ut in patrem mutari non possit, sicuti nec pater in filium. Sed non iure, inquient, quasi hæreticis nobis insultas, qui insitum atq; interius dei uerbum aliud præter filium dicimus, quum audias ipsum magna uoce clamare: Scio ego patrem, & uerbum eius seruo. Nam si necesse est aliũ esse qui seruat, aliud quod seruatur, nec ista conuenire unquam possunt: nõ poteris negare alium esse filium dei, & aliud uerbum eius. Sed dicatis nobis, quæso, si ita sit, ut ipsi contenditis, utrũ uerbum illud interius, quod ex imperitia deo patri ineſse fingitis, subsistat an nõ? nam si subsistit, quum in propria esse intelligatur hypostasi, non unus, sed duo prorsus erunt filij. Sin uerò minime subsistit, quum nihil interſit inter filium & patrem, quod alterum ab altero disseparet: quomodo tertius erit à patre filius, & nõ immediate, ueluti filius patri connexus? Nam quum insitum, atque interius uerbum ineſse deo patri contendant, quomodo uoluntatem patris, filius dicit? Nónne magna ex dementia insanire uidentur? Patris enim nomen ad filium ita refertur, ut nihil penitus inter esse patiatur. Quod si secundum eorũ stultam sententiam uerbũ quoddã interius paterni expositiuũ consilij inter patrem & filium est, & filiũ à patre, tanquã materia quædam disseparat: siquidem propria hypostasi consilium dei, et expositiuũ consilij uerbũ subsistere intelligantur, nec pater erit amplius, nec filius proprietatem filij retinebit. Sin uero non subsistũt, inerit immediate filius patri: quò igitur abit uerbum illud interius? aut quemnam locum dei consilium, si aliud est à filio, consequetur? Præterea cõ substantialẽ esse sanctam, adorabilemq; trinitatẽ, recte

Si pater, si ipse filius, pater nũquam sit.

Canillus.

Ioan.8

Confutatio.

recte credimus, etiam si hæretici disrumpantur. Quęcunq; aũt consubstantialia sunt, ratione naturæ in omnibus ad ungũẽ conueniunt. Si ergo, ut temeritas aliquorũ prædicat, aliud præter filiũ interius ineſt patri uerbũ, filius quoq; aliud interius quoddam uerbum in se ipso continebit. Imago eñ patris exquisitissima est, & character hypostaseos eius, ut scriptum est. Sed spiritus quoq; sanctus tale quid similiter interius uerbũ habebit. Ita nobis trinitas duplicabitur, & cõpositione diuina nõ creabit natura, quod longe absurdũ est, & cogitatu nefariũ: in simplici enim substantia nihil aliud præter ipsam ineſſe potest. Sancta igitur cõsubstãtialisq; trinitas, immediate nulla re intermediante sibi coniũgitur. Illud apprime tenendũ est, quod quando diuina scriptura nominibus, secundũ Græcę linguæ usum, articulos præponit, tunc & unum, & quod solum proprie atq; uerè tale quid dicitur, significat: articulo autem non adiecto, generalius cuncta designat. ut uerbi causa: Multi uocati sunt dij: sed quando, cum articulo Græca lingua deus dicitur, tũc solus et proprie deus designatur: quum uerò absq; articulo deus profertur, qui ad hoc gratia uocatus est, intelligitur. Sic quum homo sine articulo dicitur, homo quispiam designatur: quando autem articulus accedit, unicum atque singularem hominem denotat. Ideò uidemus filium hominis, articulo adutrunq; nomen præposito, saluatore nostro proferri, quando se solum ab infinita hominum multitudine uelit significare. Hæc quum ita se habeant, dicant quæso: quomodo intelligendum est. In principio erat uerbum: quum huic uocabulo, uerbum, articulus sit adiectus? Non enim potest, nisi ad unum uerbum, quod proprie atq; uere in principio erat, articulata referri oratio. Quur igitur frustra contendunt, aliud nobis uerbũ adducẽtes, ut à dignitate, naturaq; patris filiũ depellant? Præterea, si unigenitus dei filius idcirco uerbum est & uocatur, quoniam (ut ipsi dicunt) insitũ patris uerbum suscipiens, ad illud formatur: quur non dixit ad discipulos, ego & uerbum patris unum sumus: &, qui me uidet, is etiam uerbum patris uidet? Quoniam igitur non ita dixit, sed omnia prætergressus, ipsi soli patri identitate se consert, impium profecto est, aliũ, nescio quo uerbo, quasi cõfirmari aut doceri, filium credere, qui absque ullo medio ipsi genitori cõsubstantialitate cõiungitur. Sed alium, inquit, esse filium præter interius atque insitum uerbum, non rationibus nostris, sed scripturę autoritate persuasi credidimus. Quum enim filium sic patri dicere audiamus: Pater glorifica filium tuum, ac patrem rursus respondere uideamus, & glorificaui, & iterum glorificabo: nónne fateri necesse est per uerbum filio patrẽ respondere? Quomodo igitur aliud, quàm filius uerbum non est, quo pater filio respondet? Non adeò mirandum id mihi, quàm flendum uidetur. Plorandi enim certè sunt, qui hæc fingunt. Et illud propheticum super ipsis dicendũ: Nolite flere mortuũ, nec plorate ipsum: flete, plorateq; illos qui talia de unigenito dicere audent. Quid enim illis miserius excogitari poterit? qui quũ oporteret eos nõ moribus nostris diuina subjicere, sed altius atq; sublimius (quamuis humana consuetudine dicantur) intelligere, eam uocẽ, quam non saluator solus, sed multitudo etiam discipulorum audiuit, uerbum patris interius esse putarũt: corporea enim uox & sonus à labijs: aut quodam alio ictu in aërem profusus, auditũ mouere solet. Patris uerò consilium, quod ineffabili uoce in mentem ipsius uertitur, solus filius, qui in ipso patre naturaliter est, sicuti sapientia eius cognouit. Voce autem, ictu aëris conformata deum uti, omnino incredibile est. Nõ enim oportet ignorare, superomnẽ creaturã, creatoris esse naturam: quamuis etiam ipse dominus & saluator noster, nõ dei patris uocẽ illam esse affirmauit, nec sibi ea opus fuisse asseruit: non enim uocem patris audisse, nec propter se, sed propter illos facta significans: non propter me, inquit, ista uox, sed propter uos facta est. Quod si omnia per ipsum deus pater operatur, uocẽ quoq; illam per eum operatus est. Imò uerò ipse uox illa erat, qua non sibi uoluntatem genitoris, quam ueluti filius nouit, sed discipulis aperit, ut facilius in fidem adducãtur. Adhæc, si uerbo quodã filius insito indiget, ut per illud patris uoluntatem perdiscat: quid sibi uoluit dicens, Christus dei uirtus, & sapientia? Quomodo enim filius sapientia patris erit, si sapientia ipse carens, ab alio, uel per aliud quæ nesciat, discit? aut quomodo necessariò non sequetur, sapientiam patris in ipso patre perfectã non esse? Deinde, si filius patris sapiẽtia est, quomodo cõsiliũ patris aliud esse præter filium intelligunt, nisi forsan in sapientia consilium patris esse affirmare audeant? quæ omnia impiè & dicuntur, & cogitantur. Nõ ergo ab alio, uel per aliud doctus, patris consiliũ nouit filius, sed quũ ipse sit uerbũ, sapientia & cõsilium, profunditatẽ etiã ipsam dei patris scrutatur, sicut de spiritu sancto scriptum esse non ignoramus.

Præterea imaginem, characteremq; patris filium scripturæ uocitant: Et qui me uidet, patrem etiam uidet, saluator ait. tantam ergo cum patre identitatem habens, si quæ sunt patris, non per seipsum scit, sed quasi alio narrante perdiscit, non erit incongruum, si quis patrem quoq; indigere expositore affirmauerit, ut ea sciat quæ in filio recondita sunt. Nam cum filio suo similis omnino sit, eadem ignorãtia qua filius, detinebitur. Ita diuina natura ignorantiæ susceptibilis erit. Fugienda igitur, fugienda impia hæc hæresis omnibus uiribus est, præsertim quũ spiritus omnia, profundi tales etiam ipsas dei scrutari ab Apostolo scribatur. Sicut enim nemo hominũ, ait, quæ hominis sunt nouit, nisi spiritus hominis qui in eo est: sic & quæ dei sunt, nullus nouit, nisi spiritus dei, qui in eo est. Quoniã ergo spiritus sanctus, qui profunda dei scrutatur, nõ solũ patris est, uerũetiã filij quomodo filius, qui spiritũ in seipso naturaliter habet, eorũ quę patris sunt aliqd ignorabit? nõ recte igit̃ dicitur, ab alio uel per aliud uoluntatẽ patris filio

Refutatio & dilutio Cauillũ

Ioan. 12.

Confutatio.

1. Cor. 1.

1. Cor. 2.
Heb. 1.
1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

Cauillus.

Ioan. 12.

Hieremiæ 22.

ὁ λόγος.

ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

filio significari. Quid em̄ opus est aliud interius confingere uerbū, quū ipse per se sapientia sit, & scrutantē omnia spiritū cōmunem cū patre habeat? Dicant nobis præterea, qui unigeniti substantiam ideirco deijcere conantur, quoniā uoluntatē ipse patris per se nesciat, ut aiunt: sed & uerbo (nescio quo) quasi magistro atq; doctore utatur: utrū illud uerbū, quod interius appellant (supponatur enim, per se subsistere) æqualitatē habeat cū filio, an minus maiusue sit. Nā si minus dicēt, in ipsum patrē hæc impietas ascendet. Erit enim aliquid in eo, aliud ab eo, & minus eo. Sin uerò maius esse, quàm sit filius contendant, dupliciter in patrē peccabunt. Primū enim minorē genuisse filiū cōperietur, quām ipse substantia sit: deinde ipse quoque uerbo suo interiore minor uidebit, quū filio suo cōsubstantialis sit, quē interiore uerbū minorē dicunt. Hæc si fugiētes æquale substātia insitū illud uerbū filio affirmauerint, omnia sibi continuo delabentur. Quomodo enim, si æquales natura sunt alter quasi natura nescius, ab altero, quasi natura sciente docetur? ita undiq; falsitas opinionis suæ apparet. Impiū igitur est inter patrē & filiū quicq; quasi intermedium intelligere: piū autem, credere ipsum filium esse uerbum patris, quod in principio erat: in quo quidē uerbo Paulus ait: omnis cognitionis, atq; sapientiæ thesauros esse recōditos. Quod si ita est (nō em̄ mentitur Paulus) quomodo sibi opus est, ut ab alio doceatur? aut in quonā perfectam cognitionem, atq; sapientiā esse dicemus, si qui sapientia est, aliena doctrina sit sapiēs? uel quomodo sapientiæ ueræ, ac propriē nomen sibi accommodabitur, si aliunde discit? non igitur nugis hominū, sed spiritus sancti doctrinæ attendere oportet. Quare quoniā spiritus sanctus per Paulū nos docuit, cognitionis ac sapientiæ thesauros in filio esse absconditos: credere oportet, non ab alio ipsum discere, sed quū in patre sit, om̄ia patris, tanq; perfecta eius sapientia naturaliter scire.

Coloſ. 3.

Quod secundum naturam, & non ut minister unà cum patre creator filius est, quoniam ex substantia eius est. CAPVT V.

OMnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.] Quū uarias impiarum hæresium rationes breuiter euerterit beatus Euangelista, & exquisitam de unigenito nobis doctrinam tradiderit: ad dissoluendum iam alium diaboli laqueum accedit, qui à prisco errore ortus, multos decepit, ligauit, ac demum ad inferos deduxit. Quoniam igitur gentilitas sapientiæ huius mundi adhærens, & spiritum principis huius seculi possidens, ueritate cōtempta, inanimata idola coluit, & alius quidem ligno dicebat, deus meus es tu: alius uerò lapidi, tu produxisti me: & nōnulli non meliores multitudine, quamuis ita uiderentur, deitatis gloriā cœlo ac elementis tribuebant, necessario Ioannes summus ueritatis Theologus, ut fraudes illorum retundat, & uiam attendentibus rectam aperiat, creatorem natura, magna uoce ostendendū putauit, dicens, omnia per unigenitū producta, & sine ipso nihil penitus factum esse. Quū aūt ab eo factas esse creaturas censeat, omnes liquido docet, aliū præter naturas eū esse, cuius ineffabili uirtute à nihilo simpliciter ad esse uniuersa producta sunt, Sic em̄ pulchritudine creaturarū, opificē quo uniuersa facta sunt, & quo conseruantur, cognoscimus. Ita ergo aduersus gentiles hanc ab Euangelista uocē scriptā esse credimus. Verum quoniā hæreticorū quoq; facile hinc falsa refutatur opinio, non est ab re nonnihil etiā aduersus eos conscribere. Omnia, inquit, per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: Deitatis enim maiestatem, etiam hæc uerba unigenito dei filio attribuunt, quū omnia naturaliter ac uerè inesse ipsi ostendant, quæ deo patri dicuntur inesse. Nō enim deforis sicuti hominibus per gratiā hæc appellatio illi accedit, iuxta illud: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Si enim omnia per ipsum facta sunt, nō potest ille cum omnibus simul enumerari. Quū enim omni dicatur, nihil est quod in omnibus non contineatur. Sic certè etiam Paulus omnia intellexisse cōperitur. Nam quum sub pedibus saluatoris nostri subiecta esse omnia dixerit, illico intulit: In eo enim, quod omnia ei subiecit, nihil dimisit nō subiectū ei: quare, quoniā per filiū facta esse omnia credimus, nullo pacto aliquid omniū ipsum esse intelligimus, sed ab omnium numero ipsum separantes, & à natura creaturarum longe seorsum ponentes, nihil aliud esse ipsum, quàm deum ex deo naturaliter confitemur. Quid enim inter deum & creaturam inueniri potest, ut præter utrunque aliud intelligatur? aut in quanam substantia filium collocabimus, si naturam creaturarum in infinitum, ut creator excedit? Omnia enim per ipsum facta sunt, ut per uirtutem, ut per sapientiam dei patris, quæ non quemadmodum in hominibus, quasi quædam qualitas deo inest, sed per seipsam uerè subsistit, quamuis ineffabili generationis modo à patre prodeat. Sic enim sapientia, & uirtus patris, uerè filius esse creditur. Nec tamen, quia omnia quæ sunt, per ipsum facta dicūtur, quasi alienæ uoluntatis minister, aut quasi ab alio uires accipiat, quibus creare queat, credendus est: Imò uerò quoniam uirtus ipse patris, sicuti unigenitus filius est, uniuersa cum patre simul & spiritu sancto creauit: cuncta enim ex patre per filium in sancto spiritu sunt. Nec unà cum patre in creando filium idcirco intelligimus, quia pater ad creandum impotens sit: sed quia propter incommutabilitatem, atque substantiæ identitatem natura sibi coniunctus est. Quemadmodum si quis in olfactione odoris, qui ex flore quodam est, operationem odoris ab ipso flore, à quo naturaliter odor profunditur, nullo modo seiungat. Nec ignoro paruam exempli esse similitudinem: sed quum natura diuina cūcta superet, necesse est nobis, secundū uires nostras etiā minimarum rerū similitudines nō despicere. Quomodo em̄ aliter recte illud intelligemus: Pater meus usq; modo operatur, & ego

Eſa. 44. Hiere. 2.

Rom. 11.

Ioannis 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

ego operor? Non enim seorsum, atque per seip- A
sum operari patrem, aut filium rursus, quasi quie
scente patre intelligendum est. Sic enim duo crea
tores, & non unus, pater & filius esse uiderētur.
Et ad hæc, non esset necesse in patre semper filiu
um esse, & in filio patrem similiter, ac ita falsum
Ioan.14. illud inueniretur: Ego in patre & pater in me.
Non enim secundum identitatem substantiæ so-
lum, quasi character, in patre filius est, aut rursus
pater in filio, quasi exemplar tantummodo: sed
etiam ex substantia patris effulgere filium, & in
ipsa, & ex ipsa, in propria hypostasi deum uerbū
subsistere confitemur, patrē quoq; similiter sicut
filio cōsubstantiali, natura quidē uniri, sola uerò
ea ratiōe distingui, qua pater est, intelligimus: pa-
ter enim pater est, quāuis naturaliter in filio sit si- B
cut in splendore solē esse cōcedimus, filius quoq;
similiter: quanq; in patre, sicut in sole splendor sit
nō alia ratione, quā ea qua filius est, à patre disti-
guitur. Sic enim pater uerè pater est atq; intelligit
et filius similiter uere filius: Ita spiritu quoq; san-
cto cōmemorato, trinitatis numerus ad unam, &
eandē deitatem colligitur. Quomodo em̄ aliter
unus esse deus intelligeretur, si singulæ trinitatis
personæ ad separatā omnino quandā ita proprie-
tatem abibunt, ut integre, à naturali nexu, sustan-
tialiq; habitu disseparatæ, deus unaquæq; nomi-
naretur? Secundum rationē igitur, qua per se sin-
gulæ deitatis personæ subsistunt, & patrē, & filiū
& spiritū subsistere intelligamus: non cōfunden-
tes personarū, id est nominū distinctionem, sed C
conseruantes unicuiq;, ut illud proprie & sit, & di
catur quod est: atq; ita credentes, in ūnam natura
liter deitatem contineri trinitatem confitebimur,
præter nominum, id est personarū, omnē aliā di-
stinctionem recusantes, uerbū enim, & sapientia
& splendor, & character, et uirtus patris, filius ap
Sapientia. pellatur. Verbum quidem ac sapientia, quoniam
ex intellectu immediate, atque indiuisibiliter est
& propter istarum rerum (ut ita dixerim) recipro
cam immissionē: mens enim & intellectus in uer
bo, si sapientia est, & uerbū rursus, ac sapientia in
intellectu cōspiciuntur. Nec quicq; interest, aut
intermediat, quod alterum ab altero separet. Vir
Virtus. tus aūt quoniam indiuisibiliter inest ei, qui natu-
raliter eam habet, nec quasi accidens absq; subie D
cti corruptione potest ab eo separari. Character
Character. uerò, quia semper naturaliter cōiungitur, nec po-
test ab ea substantia separari, cuius character est.
Quas ob res, quoniā naturaliter, atq; necessariò
alter in altero est, quū pater operatur, tunc filius
quoq;, ut naturalis, substantialis, subsistensq; uir-
tus eius operatur. Similiter operante filio, pater
quoq; ut operantis uerbi fons, qui naturaliter suo
filio inest, uelut ignis suæ caliditati, quæ in eo est,
semper cooperatur. Quare pater falsas hæretico-
rum esse cogitationes, qui filiū ab alio discere, &
ministri loco, quoniā per ipsum facta cuncta dicū
tur, creare impudenter cōtendunt. Ego autē non
possum satis ipsorū impudētiā admirari. Nā quæ

humilius quodāmodo de unigenito afferri à scri-
ptura uidentur, magno undiq; cūcta studio aucu
pātur, & undiq; perditioni suæ uenena colligūt.
quibus autem apertissime in gloria patris filius
collocatur, ea omnia miro quodam premunt si-
lentio, ut nihil aliud uideantur intendere, quàm
maiestatem filij conculcare. Nam quum per ip-
sum uniuersa fieri audiant, ministrationis nomi-
ni callide inhærent, seruum pro libero, & culto-
rem pro domino ipsum somniantes. Quum ue-
rò statim Euangelistam uideant intulisse: quia si-
ne ipso factum est nihil, ad sublimiora extolli ne-
queunt. Nam quoniam deus pater aliter creare
non potest, quàm per proprium filium, qui uir-
tus & sapientia eius est: idcirco nihil prorsus sine
uerbo Euangelista factum asserit. Idcirco etiam B
gloria patris & est, & dicitur unigenitus: glorifi-
catur enim creator pater per filium uniuersa ope-
rans, & à non esse ad esse producens. Sed ad hoc
Euangelicum, quia sine ipso factum est nihil, il-
lud recte potest afferri: Faciamus hominē ad ima Genesis 1.
ginem & similitudinem nostram. Non enim im-
perat, nec tanquam ad seruum, ac ministrum di-
cit: fac hominem. Sed ut quum indiuisibiliter, &
secundum naturam coniuncto (dicam enim hu-
mano more) colloquitur, atq; deliberat: non ante
cedens quidem, quum aliquid intelligat cogniti-
onem filij, sed sicuti mens indiuisibiliter impres-
so, & insito uerbo semper manifestus. Semper au
tem superari à diuinis in infinitum, exempla atq;
similitudines istæ credendæ sunt. Cooperari au- C
tem filio patrem dicimus, non diuisim duos intel
ligentes, ne duos deos introducamus: nec in unū
duas personas contrahentes, ne aut pater in fili-
um, aut in patrem filius compellatur: sed illo poti
us modo, quo splendor lumini, à quo effulget, co
operatur. In hoc enim, & in similibus distingui
quidem intelligitur, quod effulget ab eo, à quo in
diuisibiliter prodit. Vnum autem atq; idem utrū
que natura est, & alterum absq; altero esse nō po-
test: excedit tamen creaturarum similitudines,
qui nullam in creaturis exquisitam habet simili-
tudinem: atque ideo ad declarandum quod uolu
mus, non ad imaginem trinitatis perfectā exem-
plis utimur: quod si putant, quoniam per ipsum
scriptum est, ad ministri locum à patre assumi fili-
um, atque ideo à naturali patris æqualitate decide
re, quid de ipso patre dicent? quum particula, per
ei quoque à scripturis accommodetur? Fidelis e- 1.Cor.1
nim, inquit, deus per quem uocati estis. Et rursus Eph.1.
Paulus apostolus Iesu Christi, per uoluntatē dei.
Et alibi: Itaque nō est seruus, sed filius. Paulus in-
quit. Si natura filius, & hæres per deum. Hæc e-
nim omnia ad personam patris referuntur, & ne-
mo adeò insanit, ut propter particulam, per, ad
ministri locum patrem deducat: indifferenter e-
nim plerunque dictionibus abusionis modo di-
uina scriptura ita utitur, ut probe res grandes,
quantum possibile homini est, uerbis significet.
His illud adiungendum est, quod gloriā domini Gal.4
uerbum

uerbum obſcurat: nulla nanq; ferè uerborum uis tãta eſt, ut exquiſite ineffabilem dei gloriam poſſit exprimere: nõ debemus igitur, uerborũ humilitate turbari quũ ſciamus, pieq; credamus, omne mentis acumẽ in exponẽda re diuina hebeſcere.

Quod filius uita ſecundum naturam eſt, atq; ideo non creatus, ſed ex ſubſtantia dei ac patris.

CAP. VI.

QVod factum eſt, in ipſo uita erat.] Adhuc de uerbo dei uerba exquiſitiſsime facit Euangeliſta: ut cum omnia quæ illi natura inſunt, diligenter explanet, & hæreticos deterreat, & recte credentes, nõ humana ſapientia, nec eloquentiæ uiribus, ſed ſpiritus uirtute confirmet: Quum igitur creatorem omnium modo oſtẽderit, quod à non eſſe ad eſſe cuncta produxit, & ſine ipſo factum eſt nihil: nunc quoniam creatura durandi nullam uirtutem in ſe per naturam cõtinet, ſed ipſe cunctis quaſi commixtus uita eorum ſit, et in propria naturæ cõditione conſeruat, idcirco clamat: quod factũ eſt, in ipſo uita erat. Non ſolũ, inquit, per ipſum facta ſunt uniuerſa: ſed quæcunq; facta ſunt, unigenitus dei filius principiũ, & ſubſiſtentia omnium, tam uiſibilium quàm inuiſibilium, in ipſis uita erat. Nam quum ipſe ſit per naturam uita, tam eſſe, quàm uiuere, & moueri rebus benigniſsime, atq; uarie largitur, non diuiſibiliter, aut commutabiliter in ſingula, quę natura differũt, immiſſus: ſed cũ ipſe uita una ſit omniũ, omnia penetrans, à ſingulis prout fieri poteſt, ac decet, recipitur. Ipſa uero creatura ineffabili ſapientia, & uirtute creatoris in ſeipſa uariatur, atque cõmutatur. Et quia, quod à nihilo productũ eſt, corruptibile eſt, omniaq; orta in exitum feſtinãt (ſola enim diuina natura abſq; principio, & fine eſt) quaſi arte quadam perpetuitatem rebus attribuit. Succeſsiones enim, & mutationes rerum in alterutras adinuenit, quibus ſingulas rerum ſpecies perpetuas effecit: & hoc eſt etiã, quod de plantis ſcribitur: Cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram, & ineffabili creatoris uolũtate fieri quotannis uidemus. Erat igitur in omnibus uita, ut dicitur. Sed quid ad hæc inſania hæreticorum dicet, cum ſpirituſſancti Euangelicã uocem audiat, quod in creatis omnibus uerbũ dei, quod in principio eſt, uita erat? An etiam nũc non, ex ſubſtantia dei, ac patris filium eſſe, ſed factum, atq; creatum affirmare audebit? Et quomodo non iniuria imperitiæ crimine non condemnabitur? nam ſi uerbum dei, ut per naturam uita, participatione ſui uiuere omnibus præbet: alius certe eſt, quàm ea ſunt, quæ præſentia ſua uiuere creduntur. Qui uero alius, quàm creatura naturaliter eſt, quomodo is, qui ſuper omnia eſt, deus non erit? Si uero & creatum contendis, & uitam eſſe rerũ non negas: quoniam creaturarũ una per te eſt, uitam etiam ipſe, ſuijpſius participatione habere intelligetur. Quod quoniam abſurdum eſt, neceſſe eſt, ut participabilis dei filius alius natura quàm participantia ſit. Non ergo creatus, ſed ut per naturã uita in creaturis eſt: quod ex ſequentibus magis patebit. Nam ſi ex ſubſtantia patris filius non eſt, ſed factus, ut illi dicunt, atque creatus, quomodo uniuerſa ipſe uiuificat? aut quomodo id Paulus, quaſi præcipuum deo attribuit, quum uiuificantem ipſum appellet? Nam ſi quum creatus filius ſit, omnia uiuificat, ſeipſam creatura uiuificat, quare nihil præcipuum ultra creaturam in deo erit. Creatura etiam deo ad uiuendum nequaquam egebit, quum nõ minus ſibi, quàm deus ipſa per ſe uitã afferat, ſed indiget ſemper creatura creatore. Non ergo collocandus in creaturis filius dei, quum per ſe uita ſit, atq; etiam intelligatur. Præterea diuinæ admiratus naturæ dignitatem Pſalmiſta canebat: Quoniam apud te fons uitæ. Si ergo filius quũ ſit creatura, quæ facta ſunt uiuificat, et ut uiuificans ſecundum naturam uita eſt fruſtra, quaſi præcipuum ſoli deo fontem uitæ Pſalmiſta attribuit. Siquidem filius etiam, qui ſecundum ipſos creaturis connumeratur, fons uitę erit, quia uiuificat. Sed fons uitæ ſolus deus eſt, per naturam ergo filius uita eſt, ut deus ex deo, & uita ex uita. Adhæc, ſi quum uita ſecundũ naturam filius ſit, non ex ſubſtantia dei ac patris, ut illi blaſphemant, ſed creatura eſt, erit creaturarũ natura uita, & ſi non actu, attamen potẽtia. Nam & ſi nondũ omnis creatura uita eſt, quia tamẽ creatura quædã uita eſt, non erit alienũ à natura creaturæ, ut uita poſsit eſſe. Ita uitam eſſe, deo, & creaturæ cõmune quoddam erit. Quur igitur fruſtra ſe iactat filius dicens: Ego ſum uita? quum potius dicendum eſſet: Ego & uos uita ſumus. Sed quoniam non ita, ſed quaſi proprium bonum, ſibi uitam attribuit, manifeſtum eſt, quia non creaturis ſe connumerat, ſed naturæ dei patris coniungit, quæ ſola naturaliter uita eſt. Accedit, quod participans uita, ipſum uita eſſe proprie non poteſt: aliud enim eſt à participãte id quod participatur. Si ergo creaturæ participabilis filius eſt, ut uita, erit aliud à participantibus uita, participantia autem creaturæ ſunt: non ergo ipſe creatus, nec ab alio uita indigens: deus ergo uiuificans, & cõſubſtantialis patri concedetur. Hoc enim modo unũ adorabimus deũ, nec alium colemus quàm eum qui eſt. Præterea quum rerum omniũ diligenter naturam conſideramus, deum & creaturam, & nihil ultra hæc aliud cõſpicimus: quicquid enim natura deus non eſt, id certe creatũ eſt: ac rurſus quicquid creatura eſſe negatur, id certe deus eſt. Quoniã igitur optime iſta partiti ſumus, reſpondeant quæſo, quomodo ut uita uiuificare poterit filius, quum id naturæ diuinæ ſolummodo proprium ſit? Si uero quum creatus ſit, uita eſſe poteſt, prædicabitur etiã de altero partitionis membro uita, & erunt omnia ſecundum naturam uita. Quid opus eſt ergo participatiõe filij, aut quid magis hac participatione creatura poſsidebit, ſi per ſuam naturam uita eſt? eget autem neceſſariò participatione uitæ, quæ filius eſt, omnis creatura. Nihil ergo creatum, ſed ſolus filius ſecundum naturam uita eſt, & pater conſubſtantialis ſimiliter. Præterea quum filius uita ſit, aut creatura

Geneſis 1.

Pſal. 35.

Per naturam uita increata.

Ioan. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est,aut non creatura,sed deus uerus. Si primũ,sal- A
Ioan.6 sò illud sibi dicitur: ego sum panis uitæ,qui de cœ
lo descendo,& mundo uitã præbeo. Habet enim
per se creatura uitã, nec participare uita opus est
ei quæ uita est: Sin uero creatura non est, propriũ
id præter creaturas bonum habebit, ut sit secun-
dum naturam uita. Creaturæ autem proprium, ui
ta indigere, cuius participatione uiuificetur. Ad
hæc, si quum secundum naturã uita filius sit, crea-
turis connumeratur, quare Psalmista quasi uesti-
mentum ueterascere cœlos asserit: quum de filio
Psal.101. dicat: Tu autem idem ipse es, & anni tui non de-
ficient. Nam aut etiam ipse, quemadmodũ & nos
deficiet,& corrũpetur, & ita uita ipse non est: aut
si creatura, ut ipse uita est, perpetua & incorrupti
bilis erit. Sed ipse quidem eodẽ se modo semper
habet, creatura uero deficit: non est ergo creatus, B
sed quum uita secundum naturam sit, quæ uitæ
indigent, cuncta uiuificat. Accedit, quod ni-
hil seipso participat, creatura uero omnis filio, ut
uita participat: nec ergo filius creatura, nec creatu
ra uita est. Postremo aliud est uiuificare, aliud
uiuificari, sicut agere atque pati: uiuificat autem fi
lius, creatura autem uiuificatur. Aliud ergo filius
est quàm creatura: quoniam & quod facit, &
quod fit, idem esse non potest.

Quod Iux secundum naturam est filius: & ideo non creatus ex substantia dei ac patris.

CAP. VII.

ET uita erat lux hominum, & lux in tenebris
lucet, & tenebræ eam non cõprehenderunt.
Fuit homo missus à deo, cui nomẽ erat Ioannes.
Hic uenit in testimonium, ut testimonium perhi-
beret de lumine, ut omnes crederent per illum.
Non erat ille lux, sed ut testimoniũ perhiberet de
lumine] Deũ naturaliter, & bonorũ patris sub-
stantialiũ hæredẽ, nobis etiam per hæc filium Eu-
angelista demonstrat. Dixit enim iam natura ip-
sum uitã esse, & omnia quæ creata sunt, ab ipso ui
uificari & conseruari: quum in ipso quicquid fa-
ctum est, uerbum erat uita. Verum quoniam ho-
mo in terris rationale animal est, mentis & disci-
plinæ capax, & sapientia dei participans: necessa-
riò rationis, ac sapientiæ humanæ largitorem fili-
um, his uerbis ostendit, ut facilius deus pater om-
nia in omnibus per filium esse intelligatur. Vita
quidem in ijs, quæ uita indigent: Lux uero rursus D
ac uita, in ijs quæ uita & luce indigent. ac ideo ma
gna prædicat uoce: & uita erat lux hominum. Ita
qui uniuersa uiuificat dei filius, qui in omnibus
uita est: hic ipse rationale quoq; illuminat animal.
Et intelligendi uirium capacibus, intellectum lar
gitur, ut undiq; uerũ esse uideatur, quod de crea-
tura dicitur: quid enim habes, quod nõ accepisti?
1.Cor.4. nihil em̃ est, quod à seipsa creatura possideat: sed
tam esse, quàm essendi modũ quendã largitione
dei cõsequitur. Probe aũt rursus erat, de uita scri
bitur: ut undiq; uerbi æternitas, falsas hæreticorũ
cogitationes, qui scripturis omnibus aperte repu
gnantes, ex nihilo filiũ dei productũ cõfingunt,
quasi acuta incidat securis. Sed de uerbi æternita-
te,& in superioribus breuiter, & in libro quẽ the
saurũ appellauimus, latius nobis cõscriptum est.
Quare quod propositũ est, quodq; tam præsenti- *Liber Cyrilli qui thesaurus dicitur.*
bus, quàm futuris non omnino inutile fore puta
mus, deo nostrum os aperiente dicamus. Si deus
natura filius non est, nec substantiæ genitoris fru
ctus: si præterea non lux ipse uera ex uera effulsit
luce, sed quasi deforis, ut nonnulli affirmant pro-
ductus, creturis connumeratur: quomodo ipse
creaturas illuminat, et creaturę ab ipso illuminan
tur? An nõ est aliud quod illuminat, quàm quod
illuminatur? Ita prorsus arbitror. Nam si idẽ sub-
stantia & ratione esse uiderentur, quicquid in al-
tero eorum seorsum est, id etiam in altero coniun
ctum reperietur: ita lux quidem erit, quod luce in
diget: & lux ipsa indifferenter & illuminabit, &
illuminabitur: quam quidem rerũ cõfusionẽ, ne-
mo mentis compos ueram esse concederet. Neces-
saria enim, quæ dicta sunt ratione disseparari de-
monstrantur: quũ aliud natura sit, quod per se il-
luminat, & illud quod illuminat. Quare quũ lux
uera ex uera luce filius effulserit, nõ creturis con
numerabitur, sed patri cõsubstantialis iure crede-
tur. Sed nõ est forsan difficile, quæ modo de uita
dicta sunt, quibus alia esse quæ uita participant,
quàm uitã ipsam demõstrabamus, de luce quoq;
nunc dicere. Quare ne uos desidia ab utilitate le-
gentiũ remouisse uideatur, breuiter ad hunc locũ
illa transferre conabimur. Nam quemadmodũ ui
ta aliud est, quàm uitę susceptibilia: sic quę lux ho
minum, & est & dicitur: aliud est præter ea, quæ
C quũ lucis susceptibilia sint, luce participant, quod
ex sequentibus explanatius cõfirmatur. Nam si
uerbũ, ut natura lux in creaturis est, participatio
ne sui ipsis illucẽs: aliud profecto natura est, quàm
ea quæ illuminãtur. Quũ igitur aliud quàm crea-
tura sit, quomodo deus nõ erit? Præterea si quũ
lux natura filius sit, & creaturas luce indigẽtes il-
luminet, creatus est, ut ipsi dicũt: primũ quidẽ ali-
quid ipsum esse intelligemus: deinde quoniam de
numero creaturarũ sit, quarum natura est partici-
patione lucis illuminari, erit ipse sui ipsius respe-
ctu tam participans quàm participatus. Quod
quoniam penitus impossibile est: non creatũ, sed
natura deum & lucem, uerbum dei confiteri ne-
cesse est. Ad hæc, si ex substantia dei patris filius
non est, sed deforis, ut creatura factus: quomodo
creaturas illuminat? Aut quid maius in natura di
uina, quàm in re facta inueniemus? Aut quomo-
do Psalmista de deo canebat, in luce tua uidebi- Psal.35.
mus lucem? Nam si quum creatura secũdum eos
filius sit, omnia illuminat, non indigebit creatura
luce creatoris. Hæc absurda omnino sunt. Quare
non est creatura filius, sed deus uerus & naturali-
ter lux, quemadmodum & deus pater. Acce-
dit quod si secundum illud, in luce tua uidebimus
lumem: & emitte lucem tuam & ueritatem tuam,
dei patris lux filius est, & tamen creaturis connu-
meratur: quid prohibebit omnia quæ creata sunt,
dei patris lucem appellari? Si enim lux est filius,
quũ creatura sit, de omni profecto creatura com-
muniter

muniter lux prædicari poterit. Verū hoc falsum esse nemo negabit: soli enim filio id attribuitur, ut dei patris lux & sit & uocitetur: nō est igitur creatura filius, sed deus de deo, et lux de luce, quæ per ipsum creaturas illuminat. Præterea si & natura lux, et creatura filius est, quomodo lux est et uocatur quum de Baptista scriptum sit, nō erat ille lux: atqui tā Baptista q̄ cæteræ creaturæ, natura lux meritò possent appellari: q̄d em̄ creaturæ ut creatura cōuenit, omnibus creaturis cōmune sit, necesse est: sed lucē fuisse Ioannē negatur. Filius autem dei lux est, nequaquam ergo creaturis connumerabitur. Ad hæc, si quī creatura filius sit, lux est, omnis creatura lux esse poterit, etiā si nondum actu lux sit. Quod si lucem esse cōmune omnibus est, quur se frustrā iactat filius dicens, ego sum lux: quī potius dicendū esset, ego & uos lux sumus? Verū quoniā non sic, sed seipsum solummodo lucem appellat, id sibi quasi propriū bonū attribuens: manifestū est, quia se non creaturis cō numerat, sed naturę patris cōiungit, quæ sola lux naturaliter est. Accedit quod aliud est participās, quàm participatū: Quare quod lucem participat, illud proprie lux esse non potest: participatur autem filius à creaturis ut lux, non est ergo creatura, nec luce ut ipsa indiget: sed deus quo uniuersa illuminantur, & de substantia patris non deforis: hoc enim modo unum adorabimus deum, unam naturam esse lucem, credentes. Præterea naturam rerum omnium considerantes, deū & creaturam, & nihil ultra hæc aliud conspicimus.

Ioan. 1.

Ioan. 8.

Quum ergo hæc partitio rerum optima sit, dicāt quęso qui longe à natura patris filium depellunt, quomodo ipse ueluti lux illuminat, quum id soli diuinæ naturæ conueniat? quod si filius creatura & lux est, omnis creatura lux erit. Ita lux tam de deo q̄ de creaturis æqualiter prædicabitur: quid opus est ergo participatione filij aut lucis, ut quid maius ex hac participatione creatura cōsequetur, quī & ipsa non aliter, quàm filius lux esse uideat? sed indiget creatura luce, quī à seipsa non habeat: quare filius, qui natura lux est, & qui creaturas illuminat, deus uerus est, non creatura. Ad hæc, filius qui natura lux est, aut creatura secundum rationem substantiæ, ut ipsi contendunt, est, aut nō. Si primum: falso illud sibi dictum est: Ego lux in mundum ueni. Habet enim mundus lucem in se tanquam creatura. Quod autem lux est, luce participare non potest: non enim erit lux quod luce participat. Sin uero filius creatura non est (lux enim ipse est, creatura uero luce secundum illud indiget: quid enim habes quod non accepisti?) necessario ipse deus est, et proprium hoc sibi bonum est, ut natura lux et sit & uocitetur. Creatura uero luce indiget, quī in propria natura lucem non habeat. Ad hæc, nihil seipso participat, omnis autē creatura filio ut luce participat, nec ergo filius creatura est, nec creatura lux. Postremo, aliud est illuminare, aliud illuminari, sicut agere atq; pati: illuminat aūt filius, creatura uero illuminat. Aliud ergo filius est q̄ creatura: quoniā et q̄d facit, et quod

Ioan. 12.

1. Cor. 4.

A

B

C

D

1. Cor. 4.

fit, idem esse non potest. Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Non iniuria diuinus Euangelista, quoniam non putauit illud ad confirmationem rectæ sentētiæ omnibus sufficere, quod uita erat lux hominum: latius modo eandem rem multoq; latius exponit. Nam ne quis lucem quidem esse uerbum dei putāret, sed non omnibus, sed quibus uelit, quosq; dignos iudicaret lucem largiri: cætera uero uniuersa, uel à seipsis sapere, ratiocinariq; posse, uel quasi minus id possit filius facere, à deo patre tantummodo intelligendi uim rationalia consequi. Ne igitur hæc aliaq; huiusmodi falsò quispiam putaret: ac ut omnes clare uideant non horum aut illorum, sed omnium simpliciter rationalium lucem, qua sapiunt atq; intelligunt, filium dei esse, qui modo ineffabili participationis, ut sapientia et intellectus, quā lucem in rationalibus uocamus: ideo seipsum (ut ita dicam) immiscet, ut mentem habere possint, quæ mentis susceptibilia sunt: non enim id aliter possent consequi. Propter hæc, inquā, omnia necessariò intulit, & lux in tenebris lucet, et tenebræ ipsam non comprehenderūt. Ita quasi magna uoce clamat, uitam non ideo lucem hominū esse dictam, quia uiuendi quispiam disciplina lucem à filio dei mereatur: sed ut omnes discant, quemadmodum in omni re creata uerbum uita est omnia uiuificans, quæ uitæ susceptibilia sunt: sic in omnibus quæ rationis susceptibilia sunt, ipse lux est, quæ rationis participantia, idipsum quod sunt, id est rationalia facit: omnia enim in omnibus pater per filium in spiritu est. Tenebras autem, naturā quæ illuminatione indiget, appellauit, quæ uniuersaliter à nihilo adesse producta est. Nam quoniam uerbū dei lucem appellauit, ut indigentem eo naturam aliam esse ostendat, in contrariū uerso sermone tenebras eā appellauit. Tenebræ nanque ueræ sunt, quę lucem non habent. Vnde mea quidem sententia, creaturarum naturam nihil in se penitus per seipsam habere docuit. Sed tam totum (ut ita dicam) esse, quàm totū bene esse à creatore suscipiēs, meritò potest audire, quid enim habes quod non accepisti? Quū ergo lucē à deo consequatur, patet, quia ex seipsa non habet, quod aliunde accipit. Quod autem ex seipso lucem non habet, id certe lucis contrarium est, & tenebrarū nomine non iniuria uocitatur: nec ueri simile solum, uerumetiam necessarium est, ut creatura tenebræ, filius uero dei qui in tenebris lucet, lux & sit, & uideatur. Nam si natura creaturarū filium dei, ut lucē accipit: nō est dubiū quin & ipsa tanq; tenebræ accipiat, & filius dei tanquā lux in tenebris in illa luceat, quamuis tenebræ filium dei nō cognouerunt. Hoc enim (ut puto) significat, & tenebræ eam non comprehenderunt. Quanquam enim omnia uerbum dei illuminat, quę naturam habent lucis susceptibilem, ignoratur tamen à tenebris. Rationalis enim creatura, quæ in terris est, creatore ignorato, qui est fons sapientiæ, intellectus origo, prudentiæ radix, creaturas coluit: & tamen dei misericordia factum est, ut lu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cem ac intelligendi uim productioni suæ ad esse concurrentem, sibiq; insitam, non amiserit. Hinc etiam notandum diligentissime rursus est, nulla ratione filium dei creatum, factúmque intelligi posse: sed longe à natura creaturæ semotum, aliud esse penitus quàm creaturam, tantumq; abesse, ut creatura sit, ut quemadmodum lux ad tenebras se habet (contraria enim tenebrarum est) sic ultra omnem comparationem naturam creaturę, filius dei excedit. Fuit homo missus à deo. Quũ multa iam de dei uerbo, quibus de natura dei patris filius ostenditur, nobis Euangelista exposuerit, nunc ad legentium fidem grauissimo teste utitur. Nam quoniam per Mosen dictum diuinitus est, in trium ore aut duorum omne uerbum stare: magnæ autoritatis sibi testem adiungit. Hoc em putauit oportere sibi soli mirabilia, ultráque hominem narranti, fidem auditorũ exigere, ac quasi debitã exposcere. Sed quum ipse testetur, quia in principio erat uerbum, & deus erat uerbum, et erat in principio apud deum: et quia omnia per ipsum facta sunt: & quia erat in rebus creatis ut uita: & quia uita lux erat hominum, quibus omnibus natura deum, filium esse ostendit: grauissimo Baptistæ quoque utitur testimonio, præparate uiam domini, clamantis, rectas facite semitas dei nostri. Non enim potest deus non esse uerus, cui dominationis dignitas secundum naturam inest. Nam etsi multi gratia dij, si multi domini nuncupantur, unus tamen cum patre atque spiritu filius uerè deus est, unus uerè dominus. Nec præter eũ proprie atque uerè deus quisquam, aut dominus est, unus enim, Paulus inquit, deus pater, & unus dominus Iesus Christus. Digna ergo sanctorum uirorum dualitas, quum propter autoritatem legis, tum propter sanctimoniam claritatemq; personarum, fide auditorum omnino est. Laudibus deinde suis silentio traditis, ne quis dicat: Tu de teipso loqueris, Baptistæ laudes non omisit: sed à deo ipsum iussum fuisse, nec ultro ad testandum accessisse, sed diuina uoluntati ministrasse affirmat. Fuit enim (inquit) homo missus à deo. Aduertendum certe diligenter arbitror, quomodo idonea, secura, tutaq;, ac rerum naturę accommodata utitur oratione. Nam quum de uerbo dei diceret, erat, consequenter subiunxit, ut & æternitatem eius ostenderet, & ultra omne temporis principium esse creatorem, non creaturam esse significaret. Quomodo enim quod semper est, ad esse ex nihilo productum intelligetur? de beato uero Baptista, congrue nimium, ut de mortali homine atq; creato, fuit, exclamat. Nec isto solo contentus tutissime adiecit, homo, temeritatem nonnullorum euertens. Iam enim rumores fuerunt non natura hominem, sed de numero sanctorum angelorum Baptistam fuisse, ac humano corpore usum prædicasse: quod inde affirmabant, quia dictum est: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Ignorantes uidelicet nomen angeli, ministerium magis, quàm substantiam significare. Sic enim alium super alium ad beatum Iob angelos cucurrisse legimus, calamitates nouas sibi atque inaudi tas nunciantes. Beatus etiam Paulus tale quid de sanctis angelis determinat. Nónne (inquit) omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiant salutis? Angelus igitur beatus Baptista nuncupatus est: non quia natura angelus esset, sed quia ad nunciandum, clamandumq; uenit, præparandam esse domini uiam. A deo autem missus fuit, ne quid deo qui misit, alienum nunciasse illum existimes: uerum enim est testimonium eius, qui quæ à deo didicit (id enim à deo missum esse significat) ea prædicauit. Sic & Paulus per Iesum Christum se missum esse affirmans: non ab alio, sed Iesu Christo, qui misit reuelante, uirtutem se mysterij didicisse ostendit. Sequitur enim omnino, ut qui ad prædicandũ, nũciandũq; aliquid à deo missus est, is à deo ipso quæ dicenda sient, didicerit. Erat aũt (inquit) homini nomẽ Ioãnes. Nomine ipso missum à deo nũcium, ut magnã sibi oratio fidem acquirat, notum facere uoluit. Sic enim angelus Gabriel, qui coràm deo (ut ipse dixit) assistit, filium Zachariæ annuncians, cæteris adiunxit: Ioannes, dicens, erit nomen eius: nec aliud scilicet quàm quod diuinitus accepit nascituro nomen puero indidit. Quanto igitur honore dignum, quanta poilere autoritate illum arbitramur, qui uel antequam in utero cõciperetur, nomen à deo consequutus est. His de causis, nominis modo necessariò meminit. Verum quoniam in testimonium missum fuisse affirmauit, ac ut omnes per ipsum crederent, adiecit: illò temeritatis nonnulli proruperunt, ut obijcere non dubitarent: quur ergo uniuersi diuinitus misso non crediderunt? aut quomodo Dei nuncius omnibus non persuasit? non culpa Ioannis, sed audientium duritie id factum est. Nam quoniam suæ potestatis est unusquisque, prauitate animi multi qui Ioannem audierunt, non crediderunt, de quibus illud propheticum dicendum est: Qui audit audiat: & qui non credit, non credat. Hic uenit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine. Singularem atq; præcipuam uirtutem ista dictio, hic, significare mihi uidetur. Hic enim, inquit, qui missus à deo fuit, qui excellentia suæ uirtutis commouit Iudæam, qui prophetarum uoce uenturus scribebatur, de quo Esaias, uox clamantis in deserto, prædixit. Quem Psalmista lucernam Christo præparatam nominauit. Hic inquã, in testimonium uenit, ut testimonium perhiberet de lumine, de uerbo uidelicet ac filio dei: unum enim uerbum dei, & ipsum solummodo secundum naturam lumen esse ostendit. Quomodo igitur si ipsum proprie lumen est, luminis aũt particeps omnis creatura, creatura erit? aut quomodo si omnẽ creaturam excedit, in actu lumen omnes illuminans, de lumine, id est de Deo patre genitus non est? quod si de Deo genitus non factus est, sicuti certe est, quomodo uerè Deus, & patri consubstantialis non est? Non erat ille lux,

1. Cor. 8

Esa. 40

Malach. 3

Iob. 1

Heb. 1.

Gal. 1

Luc. 1

Ezech. 3

Esa. 40

Psal. 131

lux, ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine.] Vrbes contempſit, & eremum habitare uoluit diuinus ille Baptiſta, tantoq; uirtutum excelluit numero, ut quum ad ſummam iam humanæ iuſtitiæ peruenisſet, maximam de ſe admirationem non iniuria hominibus cõcitauerit. Vnde factum eſt, ut nonnulli Chriſtũ fuiſſe putauerint, ac ideo interrogatus etiã fuiſſe ſcribitur, an eſſet Chriſtus. Luce 3 Quod Euangeliſta nequaquam ignorans, ut & hunc errorem radicitus euellat, & autoritatem eius quanta eſſet, oſtendat, neceſſariò ſubiunxit: Ioan. 1 non erat ille lux. Quomodo eñ magnus ille non fuit, aut quomodo autoritati eius credendum nõ erat, qui tanto cumulo uirtutis præfulſit, ut lux ipſa à nonnullis eſſe crederetur? Non erat igitur (inquit) ille lux, ſed ad teſtimonium luminis miſ- B περὶ φωτ. ſus: luminis autem, lucisque nomen idcirco adiectione ſemper articũli protulit, ut unam eſſe naturam ueram lucẽ oſtendat. Nam quamuis & beatus ille Baptiſta, & uiri ſancti omnes, lux eſſe à Math. 2 ſcriptura dicũtur (Vos enim lux mundi eſtis, ſalPſal. 131 uator inquit: & de Baptiſta rurſus ſcribitur: Paroan. 5 rauí lucernam Chriſto meo. &: Ille erat lucerna ardens & lucens) nõ ignoramus tamen unde gratiam, largitionẽmque luminis conſequuti ſunt. Non enim propria ſancti luce illuminantur, nec proprium lucerna poſsidet lumen: ſed illuminatione ueritatis ſplendentes, quaſi luminaria mundi ſunt uitæ uerba retinẽtes. Vita uero cuius uerba retinentes lux efficiuntur, nulla profecto alia Ioan. 14 eſt quàm ille qui dicit: Ego ſum uita. Vita igitur uere lux eſt, cuius participatione non conſequu- C tione naturæ, cætera lux eſſe profecto uidentur.

Quod lux uera filius eſt, creatura uerò non lux, ſed lucis particeps.

CAP. VIII.

ERat lux uera.] Apertius modo ueram lucem, à creaturis quæ lux non ſunt, Euangeliſta diſſeparat. Illa enim natura lux eſt, iſtæ per gratiam: iſtæ participant, illa participatur. Indigent iſtæ luce, illa indigentibus ſeipſam largitur. Nihil ergo præter illam uera lux eſt, nec quicquã aliud propria uirtute atq; natura fructũ luminis ẽdere poteſt. Sed quemadmodum ex nihilo producta ſunt, ſic à tenebris ſplendore ueri luminis accepto, & participatione illius illuſtrata, imitatione quadam in lucem tranſeunt: Ita dei quidem uer- D bum ſubſtantialiter, non participatione quæ per gratiam fit, nec per accidens lux eſt. Creatura uero non ſic, ſed accipit quod nõ habet. Illuminatur ut tenebræ deforis gratiam acquirit, largitoris miſericordia huiuſmodi dignitatẽ cõſequitur. Quare filius quidem dei, lux uera eſt: creatura uero eius illuminatione per gratiam lux eſt. Quum igitur tanta inter lucem et lucem differentia ſit, quomodo non inſanire uidebuntur, qui parũ, ut mihi uidetur, attẽdentes impie creatorem creaturis connumerant? præſertim quum undiq; diligenter cõſideranti, pietatis ueritas emergat, nullo uidelicet pacto creaturis filium dei poſſe connume Hebr. 1. rari, quod ex ſequentibus latius patet. Nam ſi filius, quia gloriæ dei patris ſplendor eſt, idcirco uera lux eſt, non erit profecto creatura: nam aliter creatura: quoque gloria dei patris erit, poteritque illud eſſe ſecundum naturam, quod dei filius eſt. Præterea ſi creatura, uera poteſt lux eſſe: quamobrem id de ſolo filio dicitur, quum æqualiter ſicut filius uera lux creatura poſsit appellari? ſed proprie atq; uere ſubſtantia filij lux eſt, creatura uero minime: quomodo igitur creatura filius erit? Ad hæc, permultũ intereſſe neceſſe eſt inter ueram lucem & non ueram. Aliud ergo eſt filius dei, qui uera lux eſt, aliud creatura. Accedit, ꝙd non poſsit reddi ratio, quare filius dei illuminat omnem hominem uenientem in hũc mundum, ſi creatura quoque lux uera eſt. Fruſtra enim illuminari per filium diceretur, ſi per ſe ſubſtantialiter lucem haberet. Sed filius quidem dei nos illuminat, nos autem ab eo illuminamur: nõ ſunt ergo ſecundum ſubſtantiam affinia filius dei et creatura, quemadmodum nec participans & participatum. Adde, quod ſi uera lux etiam creatura ſit, inanis quidem eſſet Pſalmiſta, dicẽs: Accedite Pſal. 33 ad eũ, & illuminamini. Quod enim uera lux eſt, nunquam participatione alterius lux fiet: quum ſplendore alterius nõ illuſtretur, ſed perfecte ſua natura luceat. Videmus autẽ falſum hoc eſſe: nõ enim dubitamus luce humanũ genus egere, nec Pſalmiſtam mentiri putamus, quum ad uerbum Pſal. 17 dei magna clamitet uoce: Quoniam tu illuminas lucernam meam domine, deus meus illumina tenebras meas. Nõ ergo ſumus nos uera lux, ſed alieni naturaliter à uera luce, qui filius dei eſt, participatione illuſtramur. Quod ſi lucerna mens humana nuncupata eſt, quum dicitur: Quoniam tu illuminas lucernam meã domine, quomodo erimus uera nos lux? deforis enim lucernæ lumẽ cõceditur: ſi etiam tenebras noſtras ſolus illuſtrat unigenitus, quomodo non ſolus uera lux eſt, nos uero tenebræ? quod ſi ita eſt, ſicuti certe eſt, quomodo uerbum dei qui creaturas tantum excedit creatura erit? Ad hæc, ſi creatura uera lux eſſet, ac homo etiam qui creaturæ non cõtemnenda pars eſt: quibuſnã deus pater promiſit, dicens: Et orie- Malach. 4 tur uobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ? Non enim illuſtrante ſole uera lux indiget, ſed ut uere indigentibus deus pater ſolem nobis, ut pollicitus eſt, dedit quo illuminati ſumus. Aliud ergo natura uera lux eſt, quæ indigentes luce illuſtrat: aliud creatura quæ illuſtratur. Præterea ſi creatura & nos, ut creati lux uera ſumus: quur ad deũ magna uoce ſancti cõclamant: Emitte lucem Pſal. 42. tuã, & ueritatẽ tuam? Nam ſi non indiget illuminante creatura, ut uera lux: quur fruſtra uocabant nullo ad hoc indigentes? ſed non fuerunt amentes ſanctiſsimi illi uiri, qui illuminari petebant, quibusq; rurſus ipſe deus pater luce indigẽtibus filiũ miſit: non eſt igitur creatura filius. Accedit, quod aperte uidemus creaturã luce indigere: non eſt ergo ipſa lux uera, ſed unigenitus filius, qui eã illuminat, quæ per ſeipſam accedere ad lucem nõ poteſt. Adhæc, quum uerè ac naturaliter lux mi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nime obtenebretur, si creatura etiam uera lux est: quamobrem de filio scribitur: Et tenebræ ipsum non comprehenderunt. De hominibus autem apud Paulum dicitur: In quibus deus huius seculi excæcauit mentes infidelium. quibus ipse quoq; saluator ait: Donec lucem habetis, ambulate in luce, ne tenebræ uos comprehendant. Hæc dicta non essent, nisi tenebris humanum genus esset involutum. Quomodo igitur affinia sunt natura unigenitus & creatura, quum unigenitus immutabilis sit, creatura uero mutabilis? Non enim natura insitum habet lumen creatura, quum possit à tenebris comprehendi. Præterea quomodo si lux uera hominibus natura inest, ad deum clamamus: In lumine tuo uidebimus lumen? Lumen enim ipsum uerum, alio lumine illuminari non potest. Non sumus ergo natura & substantia filio dei coniuncti. Insuper hoc est iudicium in Euangelio, inquit saluator: quia lux uenit in hunc mundum, & homines dilexerunt magis tenebras quàm lucem, quod dicitur, quia perperam operabantur. Omnis enim qui praua facit, odit lucem. Quomodo igitur, si creatura etiam lux uera est, ad illuminandum eam uenit filius dei, quæ lucem odit? aut quomodo, si lux uera est, ad lucem uenire negatur? quum quæ natura insunt, unà cum natura durent: quæ uero uoluntate adhibentur, facillime (mutata uoluntate) commutentur: rationalis enim homo non uoluntate, sed natura est. Quare dum homo sit, id sibi necessariò inerit: prauus autem, aut probus electione atq; iudicio est: ac ideo potestatis eius æqualiter est, utrum uelit præponere. Si ergo creatura uerè, id est naturaliter atq; substantialiter lux est, quomodo ad lucem non uenit, aut quomodo tenebras non odit? Manifestum igitur est, quia uerè ac naturaliter ipsa lux non est, sed potestate libertatis suæ, modò meliora modò peiora persequitur. Aut igitur supernaturalia bona ineſſe naturaliter filio aperti⁊ us negent, ut tanquam maioris impietatis rei ab omnibus audiant: Disperdat dominus uniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam: aut si firmiter credunt substantialiter filio supernaturalia bona ineſſe, nolint ei creaturam secundum naturam coniungere. Ad hæc, si creatura etiam uera lux est, quomodo saluator inquit: Ego sum lux mundi? aut quomodo patiuntur, quasi ueram hanc uocem saluatoris audire? Sed ueritas est saluator noster, & falsa dicere non potest. Dicit autem mundi se lucem esse, quare habitudine quadam ad ipsum, creatura & est, & dicitur lux: non ergo eiusdem est cum ipso naturæ. Præterea, si quum lux uera filius sit, etiam creatura similiter est: quid respondebimus Petro nobs scribenti: Vos autem estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut uirtutes eius annuncietis, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum? Si enim lux ipsi naturaliter ac uerè sumus, quomodo uocati quasi à tenebris ad lucem sumus, qui nunquam in tenebris fuimus? Sumus autem uocati ad lucem: proprie igitur atque uerè lux filius est, qui ad se uocat: creatura uero luce participans, substantialiter illi nullo modo coniungitur. Insuper quum Psalmista dicat: Signatum est super nos lumen uultus tui domine: quémnam uultum dei patris intelligit, cuius lumen super nos signatum est? An patet omnibus, quia unigenitus dei filius, uultus patris appellatur, incommutabilis ila imago, qui de se dicit: Qui uidet me, uidet patrem: is in nobis signatus est. Nam conformes sibi nos faciens, & illuminationem sui spiritus, quasi diuinam imaginem in credentibus imprimens, deos, deiq; filios per gratiam reddit: quomodo igitur in nobis signata lux est, si uera etiam nos lux sumus? Non enim in lumine lumen, sed in tenebris lucet. Ad hæc, lumen esse ortum iusto, apud Psalmistam canitur. Si ergo habenti atque non indigenti oritur, frustra id fit: sin autem ut non habenti, quod necessariò reliquum est, solus unigenitus lux erit. Quæ uero luce participat creatura, idcirco quia participat, consubstantialis esse filio dei non potest. Præterea apud eundem Psalmistam canitur: Non enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluabit eos: sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui: illuminationem certe uultus dei patris, hic rursus nominat reuelationem filij per spiritum, & ductionem quasi manu ad singulas res factam. Sic enim ab auaritia Aegyptiorum Iudæos liberauit. Quur ergo si lux, natura creaturæ insita est, propria luce liberati non sunt: sed quasi carentes lumine, non necessariò illuminantur? sed negari non potest, indigentibus dei filius illuxisse. Ipse igitur uera lux est, & per gratiam ab eo creatura lucem consequitur, quare illi consubstantialis non est. Item Psalmista: Beatus (ait) populus, qui scit iubilationem, in lumine uultus tui ambulabunt. Quur ergo in sua luce non ambulant, aut quur ab alio lumen quærentes, uix salutem consequuntur? sed neminem dubitaturum puto, filium dei creaturis illuminationem largiri, quam quum acceperint, saluantur: quomodo ergo eiusdem erit substantiæ unigenitus, & quæ ab eo facta sunt? Misit præterea in tenebris lumen rectis, ait. Quomodo autem rectus homo in tenebris est, si, quemadmodū filius, ita etiam lux creatura uera est? Si uero rectis lumen, quasi non habentibus mittitur: quid opus nobis pluribus uerbis est? quum ipsa rerum natura, magna clamitet uoce, nec perfectum & imperfectum secundum naturam, nec indigens atq; propter plenitudinē suam largiens, eiusdem esse substantiæ. Illuminare (inquit) illuminare Hierusalem: uenit enim lux tua, & gloria domini super te orta est. Sed si creaturarum natura per seipsam, id est, natura sui, ut unigenitus, lux uera est, quid opus est, ut lumen accedat, quo Hierusalem illuminetur? sed illuminatur per gratiā. Qui ergo eam illuminat, is solus lux uera est, atq; ideo super eam est natura atq; substātia. Ecce dedi te (inquit) in testamentum generis, in lucē gentiū.

Ioan. 1. 2. Corinth. 4. Ioan. 12. Psal. 35. Ioan. 8. Ioan. 3 Psal. 11 Ioannis 8 1. Pet. 2 Psal. 4 Ioan. 14. Psal. 96 Psal. 43 Psal. 88 Psal. 111. Esa. 60 Esa. 42

Quomodo

Quomodo igitur rationalis hæc & mortalis natura, si ipsa uera lux est, lumine ita indiguit, ut nunc tanquam non habenti, suum deus filium ei
Esa.1. præbuerit? Et nunc, inquit: domus Iacob, uenite ambulemus in lumine domini. Quare suo lumine domni non ambulant, sed unigeniti luce tanquam lumine carentes proficiscuntur?
Ioan.8. Ego sum lux mundi, saluator inquit, Qui me sequitur non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Quur etiam creatura, si ipsa quoque uerè lux est, huiusmodi uocem emittere non potest? ipsa ergo, quoniam dicere similia horreat, nullam aliam præter filium ueram esse lu-
Ioan.12 cem aptissime clamitat. Quousque lucem habetis, saluator inquit, credite in lucem, ut filij lucis sitis. An futurum erat, si non crederent, ut natura B insitam lucem amitterent? Et quo nam pacto id fieri unquam posset? Priuationes enim ex desidia in ijs rebus fieri nequeunt, quæ ita substantialiter insunt, ut abesse non possint absque subiecti corruptione: sed in ijs quæ uoluntate acquiruntur, & quæ corrupta substantiam non corrumpunt, ut uerbi causa: Rationalis homo natura est electione gubernator, æger per accidens. Irrationalis igitur nullo fieri casu unquam poterit: gubernandi autem peritiam desidia facile amittet, & ægrotationis accidens curatione depellet: ita quæ substantialiter radices in natura egerunt, absque subiecti corruptione nō corrumpūtur. Quomodo igitur, qui credere in lucem recusant, lucem amittunt, si lux ipsi uerè, ad est substantialiter C sunt? Aut quomodo lucis filij sunt credentes? Nam si ipsi lux sunt, suijpsorum filij efficientur. Quid erit ergo præmium fidei? nullum profecto. Sui enim ipsorum filij, etiam fidem recusantes, poterunt esse. Solum ergo dei uerbum lucem ueram dicemus, creaturam uerò longe alterius naturæ confitebimur. Similiter ex illo Euangelico
Ibidem. ratiocinari licet: Adhuc modico tempore lumen in uobis est, ambulate dum lucem habetis, ut non tenebræ uos comprehendant: lux enim uera & naturaliter nunquam à tenebris comprehendetur. Et ex illo apud Ioannem in epistola, qui di-
2.Ioan.2. cit se esse in lumine, si fratrem suum oderit, adhuc in tenebris est. Electione igitur luci adhæremus, & uoluntate magis quàm substantia, lumē rationalis accipit creatura. Quod ita esse ostenditur: quia fratrem odio persequeris, adhuc in tenebris es: unigenitus autem non electione, sed secundū substantiam lux dicitur: quare super omnem creaturam esse demonstratur. Postremo, qui fratrem di
Ibidem. ligit suum, is in luce (inquit) manet: ita charitas lucem creaturæ accommodat, lux autem unigenitus est. Quare longe aliud est, quàm ea in quibus propter charitatem inhabitat.

Quod non ante corpus anima hominis, nec propter præcedentia peccata in corpus delabitur, ut nonnulli falso prædicant. CAPVT IX.

QVæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. In mundo erat.] A Rectissime atq; tutissime beatus Euangelista nō solum ipsam ueram lucem unigenitum nobis esse declarauit, sed statim demonstrationem quoque adiunxit: illam (clamans) ueram lucem affirmo, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Nonne igitur dicet quispiam, qui scripturarum peritiam habeat, etiam angeli mentem humanam illuminant? Per quem ergo Cornelius didicit baptizari se oportere, si salutem uellet acquirere? Manue uerò ille, nonne uoce angeli futura docebatur? Sed Zacharias quoque propheta non cælauit id, dicens: Et dixit angelus qui loquitur in me, ego hæc sibi ostendam. Deinde cognitionem rerum occultarum ab angelis in animum suum infundi ostendens: Ecce (inquit) angelus, qui loquebatur in me, stabat, & alius angelus ingrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum: Curre, & loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Hierusalem, præ multitudine hominum & iumentorum. Similiter etiam Daniel ab angelo uisionum significationes discebat, dicit enim: Et factum est quum uiderem ego Daniel uisionem, & quærerem intelligentiam: ecce stetit in conspectu meo quasi species uiri, & audiui uocem uiri interrogantis, & uocauit & dixit: Gabriel fac intelligere istum uisionem. Nec solum angeli, uerumetiam homo hominē illuminat. Probus enim eunuchus ille, prophetiam de domino non intelligens à Philippo didicit. Et doctores tam fidei, quam disciplinæ uitę, innumeri pene fuerunt, quibus orbis terrarum institutus est. Sed quur hæc tam multa nobis congeruntur, quum diuina possit hoc autoritate cōprobari? Vos enim, ait saluator apostolis dicens, Lux mundi estis. Adhæc respondentes dicimus, nihil esse in creaturis, quod simplex sit atq; incompositum, sed omnia compositione certe constare. Quemadmodum igitur creatura, quæ doctiorem sapientioremq; alium reddit, non est ipsa sapientia, sed sapientiæ quæ ineest sibi ministra: in sapientia enim sapiens sapit. Et qui alios docet, non est ipsa doctrina, sed doctrinæ minister per quam doctus est. Sic qui alios illuminat, non est ipse proprie lux, sed luminis quod in eo est minister, in alios per doctrinam ipsum diffundens, D communeq; faciens quod acceperat bonum: idcirco ad apostolos dictum est: Gratis accepistis, gratis date. Quicquid enim habuerunt, diuinitus illud consequuti fuerunt. Nulla enim creatura proprio quodam bono gloriari potest, nec sanctorum quidem angelorum natura: sed omnia à deo à non esse ad esse uocata, non aliunde quoq; quàm à deo naturam qua bene sunt consequuntur: quum nihil in creatura substantialiter sit, quod à creatore dono non defluat, quodq; in creatoris gratia radicem non habeat. Quum igitur in compositione omnis creatura inueniatur, nulla lux in ea est proprie, atque simpliciter, id est, sine aliqua compositione: sed participatione lucem habet, non aliter quàm alia bona etiam lucem à deo accipiens. Lux autem uera est, quæ

Cauillatio.
Act.10.
Iudic.13.
Zach.1.
Zach.2.
Dan.8
Act.8.
Malach.
Dilatio.
Math.10.

illuminat non illuminata. Ea unigenitus est dei filius, qui natura simplex est, id est longe ab omni compositione ut deus cōstitutus. Sed obijciet quis piam: Si sancti non sunt lux secundum naturam, quamobaē nō luminis participes, sed lumē saluator eos appellauit? Aut quomodo nō eiusdē naturę, cū eo est creatura, si lux quemadmodū ipse nuncupatur? Vos enim (inquit) estis lux mundi. Sed non uident, qui hæc aduersus seipsos excogitant, quod etiam dij & filij dei apud scripturas, omnes appellantur, secundum illud: Ego dixi, dij estis et filij excelsi omnes. Negabimusne igitur propter hæc uerba id quod sumus? & deos, & filios dei ita nos putauimus, ut uerbo & uere filio dei à deitate coniunctionecp patris depulso, loco illius patri assidere uelimus, et gratiā qua honorati sumus in filios adoptati, in materiam impietatis uertemus? Procul absit à nobis hæc cogitatio: filium enim dei uerè deum colimus, & nos ita cognoscimus, ut adoptione filios & deos, non natura, sed gratia factos non ignoremus. Sic igitur etiam lucem esse sanctos fatemur: & illud addimus quod rationalis quidē creatura omnis illuminata illuminat, traditionecp à mente sua in mentē alterius doctrinam transfundit. Quam quidem illuminationem, discendi uim potius, quàm reuelationem nominamus, Dei autem uerbum omnem hominem uenientem in hunc mundum, non docendo ut homines, aut forsan angeli, sed potius creando ut deus, unicuique semen sapientiæ, id est, pietatis atque intelligendi radices inserit. Et hoc modo rationalem efficit creaturam, naturæ suæ participem faciens, & ineffabilis sui splendoris, quasi lucidos uapores eo modo quem solus nouit, in mentem hominis immittens: propterea noster pater Adam non tempore (quemadmodum nos) prudentiam didicit: sed statim à sui creatione perfecte sapiens fuit, datum sibi diuinitus lumen adhuc conseruans, naturæcp dignitatem integram retinens. Filius igitur dei, creatiue (ut ita dicam) illuminat: lux enim ipse uere est, creatura uerò participatione luminis splendet, atque ideò etiam ipse lux appellatur, super naturā suam glorificantis dei gratia, & uarijs donorum honoribus coronantis ascendens: ita ut in medium prodire, tanquam summis coronati honoribus magnifice possimus. Quare magna uoce gratias agentes, illud dicamus: Benedic anima mea dominum, & noli obliuisci omnes retributiones eius, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu uitam tuam, qui coronat te in misericordia & miserationibus, qui replet in bonis desiderium tuum. Misericors enim uere dominus est, qui creaturā paruam atcp abiectam secundum naturam, magnam atcp mirabilem sua efficit bonitate: qui etiam nos bonis abūde atcp cumulose suis decorauit, adeò ut etiam deos & lucem nominet. Deinde quoniam dixit: Quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: quoniam uocabulum hoc, uenientē, tam homini, quàm luci, Græcæ linguæ consuetudine accommodari potest, ne ambiguum fieret, utrum uenientem hominem in mundum illuminet, accuratissime, quasi sua exponens uerba, de luce subijcit: Quia ipsa in mundo erat: ita uenientē in hunc mundū, non lucem, sed hominem intelligamus, qui à nihilo ad esse producitur. Locus enim quasi quidā creaturarum confingitur ipsum nihil, à quo modo quodam profectæ, locum (ut ita dicam) essendi acquirunt. Accommodatius ergo, atcp decentius de natura hominis dici potest, quod à primo statim creationis tempore illuminata, unà cum esse uim etiam intelligendi ab unigenita luce, quæ in mundo est adipiscitur, quæ ineffabili dignitatis uirtute omnia replet: cum angelis est in cœlo, non derelinquit terrestres, inferis adest, nihil penitus sui unquam uacuum deserit. Cuius rei miraculo commotus Psalmista, non dubitauit clamare: Quò ibo à spiritu tuo, & à quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illuc es, si descendero ad infernum, ades: si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etem illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Omnia enim loca, & omnem creaturam diuina profecto manus tenet, continēs conseruansque in esse quæ facta sunt, uitā infundens ijs quæ uita indigent, & intellectualem lucem susceptibilibus immittens, nec in loco est, nec transeundi, transgrediendicp motū patitur. Corporum enim hæc proprietas est, deus aūt omnia (ut diximus) replet. Sed quid dicis, quispiam obijciet, quum ipse saluator dixisse inueniatur: Ego lux in mundum ueni, quum etiam Psalmista orat, dicens: Emitte lucem tuam & ueritatem tuam: manifeste nancp uenisse in hunc se mundum filius dicit: quare nō erat in hoc mundo antequam uenisset: mitti etiam orat propheta, non eum qui aderat, sed eum profecto, qui aberat. Nos autem idoneo hic usum uerbo, & commode loquutum Euangelistam asserimus, quum filium dei naturaliter uitā substantialiter lucem, non circumscriptibilem loco, non mensurabilem spatijs, nulla quantitate retentum, non transeuntem de loco in locum, sed ubicp semper præsentē in mundo esse affirmauerit. Venisse igitur in mundū, quamuis in eo præsens semp sit, dicitur incarnatiōis mysterio, uisus eē est in terra, & ueluti homo cū hominibus conuersatus est, manifestiorē nobis præsentiā suā in mundo efficiens. Nam qui olim solo intellectu adesse uidebatur, ipsis postea corporeis oculis cernebatur, rudiorem (ut sic dixerim) pietatis cognitionem sensibiliter nobis immittens, & signis atque miraculis cognitus: & hoc modo ipsum ad illuminandum mundum emitti propheta orabat. Ad hæc illud etiam dicendum censeo, quod multo uelocior mens quàm oratio est, & ingenij motus lingua multo accutior. Quare quantum humanis uiribus licet, ingenij acumine sublimitatem diuinarum rerum speculemur: loquamur autem oratione hominum, quoniam aliter quæ cogitamus; nullo modo efferre possumus: ac quoniam

Obiectio. Mat. 5 Solutio, Psal. 81 Psal. 102.

Psal. 138 Obiectio, Ioan. 12. Psal. 42. Solutio. Baruch 3.

niam lingua longe abest ad exprimendam uerita tem, Paulum imitemur, qui quum fuerit mysteriorum saluatoris receptaculum, uerbum à deo
Coloss. 4. petebat in apertione oris sui. Nihil ergo dignitati unigeniti detrahit nostræ orationis angustia: sed intelliguntur quidem omnia, quæ de ipso dicuntur, decenter: uerbis autem tam ab ipso saluatore ad nos, quàm à sanctis de ipso iuxta humanæ naturæ mensuram humilius proferuntur. Verum, quoniam non lucem uenire in mundum, sed hominem intelligendum esse asseruimus, non grauabimur friuolas cordis hominum cogitationes refutare. Hac enim autoritate scripturæ non
Hereticorum impietas. nulli non ab ore domini, sed à corde suo eructantes, sic abutuntur, ut ante corpora humana in beata uita fuisse animas in cœlo contendant: & has, quamuis perfectiore bonō fruebantur, tamen saturitate melioris status, turpi cogitatione alterius uitæ cupiditate ad peiora esse delapsas. Depulit enim eas id ipsum molestè ferens creator, & corporibus quasi in quadam spelunca uel carcere inclusit, ut inflammatæ cupiditates earum extinguerentur: uoluit enim (aiunt) creator, ut periculo animæ discerent, quàm amarum sit, quā tiqúe doloris plenum, bonum contemnere, ac ad peiora declinare. Hæc partim hinc (ut diximus) confirmare conantur: quia omnem hominem uenientem in hunc mundum illuminari dictum est. Partim alios quoque locos scripturarum male intelligentes adducunt, ac maxime il-
Psal. 118 lum: Priusquam humiliarer, ego deliqui. Ecce, inquiunt, antequam humiliatus sit, id est, antequam corpori animus connexus fuerit, deliquisse fatetur, atque ideò iure humiliatum fuisse mortali corpori coniunctum. Mortale namque corpus est, imò uerò mors ipsa, ut Paulus ostendit,
Rom. 7. dicens: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Si ergo, inquiunt, deprimitur anima, humiliorq; fit in mundum ueniens, quia deliquit antequam deprimeretur, & corpori coniungeretur, patet ipsam ante corpus profecto esse. Præterea si in mundum hunc aliunde uenit, fuit ergo antequam corpori connecteretur. Hæc aduersus uera ecclesiæ dogmata dicentes, ac simpliciores huiusmodi nugis decipientes, uerè ita increHieremiæ 23 pabuntur: Væ qui prophetatis à corde uestro. Prodigia enim quędam, quasi prophetias à corde suo fingentes, diuinæ spiritaliq; apponunt doctri
Confutatio dictæ impietatis næ, non animaduertentes ad quantam ij sui conatus impietatem erumpunt. Cuius opinionis falsitatem modo redarguere tempus est. Si ergo ante corpora hominum animæ fuerunt, & quadam inclinatione ad malum (ut ipsi dicunt) loco supplicij corporibus connectuntur: quomodo uenientes in hunc mundum illuminari dicuntur? Illuminatio enim maiorem afferre gratiam uidetur, & honoris certè, non supplicij est: non punitur autem qui honoratur, nec cruciatibus uexatur qui lumine diuino participat. Quare certum est non puniri connexu corporis animam, quæ in ipso corpore honoratur. Accedit, quod fal-

A sum omnino esset illuminari animā in hunc mundum uenientem, siquidem mens atq; integer intellectus antea fuit. Si enim, dum in corpus ueniat, illuminatur, necesse est antequam ueniat, lumine carere. Quomodo ergo intellectus integer ac purus erit, si tunc tandem illuminari cœpit, quando in hunc mundum, & in molem carnis descendit? Præterea, si ante corpus anima fuit, & sicuti mens pura, & intellectus integer, ipsi bono coniunctior erat, sed prauitate, cupiditateq; peiorum ad terrena depressa est: quomodo non magna sibi iniuria fit, quæ modò in hoc corpore depressa, recte uiuere, ac non peccare iubetur? quum tunc potius oportuisset, quando nondum corpori alligata, longius ab omni aberat perturbatione. Non potuerunt profecto dicere aut op-
B portunitatem admonendæ animæ ignotam deo fuisse, aut iniuriosè ab eo tractatā, qui peccare nō potest. Opportune igitur atq; iuste non peccare in hac carne iubemur: quoniam eo cœpimus esse tempore, quo unà cum corpore in hunc mundum uenimus, ac quasi à loco quodam à nihilo ad esse peruenimus. Præterea libenter ab eis quærerem, quam ueri similitudinem oratio habeat, quum dicant, propter delicta, quæ prius anima commiserat, in corpus eam intrudi, ut rerum experientia, cupiditatis suæ turpitudinem discat. Quomodo non erubescunt hæc dicere? liberanda enim potius à prauis cogitationibus fuisse uidetur, quàm in profundum turpissimarum uo-
C luptatum detrudenda. Non enim hic, sed ille modus curare eam potuisset. Quod si ut corporis uoluptatibus frueretur, ac eo modo magis ægrotaret, in corpus detrusa est: tam ignorātiæ, quàm iniuriæ crimine medicus iure accusari poterit, qui ea ratione sanari ægram posse putauit, si in maiora, pluraq; delicta per iniuriam ab eo depelleretur: Sin autem ut delinquendi finem faceret; quomodo ab ultima profunditate miseriæ, ac cupiditatis emersuram potius putauit, quàm in ipso malorum principio, quando peccati fomite, id est, corpore carebat, parua castigatione suum statum retenturam? Ad hæc, si ante corpus deliquit anima, & ut pœnas lueret corpori coniuncta est: oporteret certè credentes, qui fide à peccatis liberati sunt, à supplicio statim, id est, à corpore liberari. Quomodo enim, dic quæso, remis-
D sionem peccatorum penitus cōsecuta esse anima intelligeretur, quum adhuc propter peccatum in corpore inclusa teneatur? Videmus autem multo secus fieri: non modo enim illico fideles â corporibus non euolant, uerumetiā resurrectionis professione, ac fide immortaliter se uicturas cum corporibus credunt. Nō ergo ad cruciatū corpus animo cōiungitur, præsertim quū ita diuinitus honoratū sit, ut & saluatoris reuicturū omnipotentiæ attestetur, & uitā sit immortalem habiturū. Adde quod morte maiora delicta secundum legem plectuntur, quum qui leuius peccarūt uiuere permit
Leuit. 20. tantur: qui autē omnino innocentes uidētur, præmijs etiam, quasi quibusdam ad uiuendum inuitamentis

Universidad de Deusto
Biblioteca

uitamentis afficiantur. Oportebat autem, si ut cõ A
missorum pœnas lueret, corpori anima coniuncta est, sceleſtos homines ad uiuendũ potius inuitari, ut magis mole corporis uexarentur: innocentes uerò contra citius ab hoc corpore, id est, à supplicio liberari. Sed iure lex homicidam, cæterosq; huiusmodi mori iussit, iustos autem honoribus decorari. Falso ergo dicitur, supplicij causa corporibus animas annecti. Insuper dicant, quæso, si ad supplicium corpus animæ connectitur: quid boni nobis, destructa morte, ac immortalitate corpori per resurrectionem donata, saluator contulit? Corruptioni potius perpetuæ corporis, termi num supplicio imponenti, quàm domino nostro Iesu Christo (quem credimus corporibus resurrectionem donasse) gratias agere deberemus: non B
autem ita ecclesia facit, sed Christo gratias agit, saluatorem re ipsa existimans, quia nos à morte liberauit: non ergo ad supplicium animis corpora data sunt. Nam si sic esset, maiora nobis inferret mala resurrectio, perpetuò miseras corporibus animas includens, & unde per mortem euaserunt eò repellens: nihil autem mali, sed ad renouationẽ naturæ à Christo pro singulari dono data est: non ergo ad pœnam animis corpora data sunt. Præterea singulare nobis quidam prophe-
Esa.26 ta gaudiũ annuncians: Resurgent, clamabat, mortui, & suscitabuntur, qui sunt in monumentis, & omnes qui in terra sunt, exultabunt. Magna potius afficientur mœstitia dicendũ erat, rursus in cor C
pora redeuntes. Aut si uera humanũ genus affice re lætitia uolebat, nõ resurrecturos mortuos, sed perpetuæ naturam carnis datam esse corruptioni affirmasset. Quum uerò diuino inflatus spiritu, carnis resurrectionem ad gaudiũ annunciet, non sumus ad supplicium corpori annexi, cuius immortalitate lætari, exultariq; iubemur. Accedit,
Gen.15. quod deus, quũ beatũ Abraham benediceret, quasi stellas cœli innumerabiles suos fore pollicetur. Quare si ad corpus, ceu ad supplicium anima introducitur, damnatarum diuinitus animarum turbam, & quasi fugitiuarum, à bono, malignitatisq; seruum ac maledictionis potius, quàm benedictionis semẽ pollicetur: sed re ipsa benedictus à deo Abraham fuit. Omni ergo culpa, corporis atq; animi caret coniunctio. Similiter diuinus ille uir D
Moses, quum non iniuria multitudinem Iudæ-
Deut.1. orum admiratus esset: Ecce, nanq; inquit, multitudine, ueluti stellę cœli hodie estis: adiecit orãs: Dominus deus patrum uestrorum addat ad hunc numerũ multa millia. quæ res si animæ lapsæ in corpore puniuntur, non optanda, sed repellenda potius oratiõe, intercessioneq; Mosi ad deũ fuit, sed fuit optãda: non em̃ inanẽ quendã hominẽ fuisse Mosen dicimus. Falso igitur & à seipsis, nõ à scripturis, nequam homines, huiusmodi falsitates excogitant. Præterea non ignoramus, nihil concedi à deo male petentibus. Petitis enim (inquit) &
Iaco.4 non accipitis, quia male petitis. Si ergo animæ (ut
1.Reg.1 illi dicerent) incarnatio ad luendas pœnas datur: nõ parũ Anna Phanuelis filia peccauit, longa oratione à deo filiũ postulans. Animæ nanq; lapsum primo, deinde punitionem poscebat, & si mulier quasi homo errauit, quomodo deũ exorauit? Nõ enim poterat fœmina in utero cõcipere, nisi anima in cœlis deliquisset, ut propter delictũ uterũ mulieris ingressa, corpus assumeret. Sed exoratus fuerat deus, quia bene illa petijt: nõ ergo carni cõiungũtur, qa peccauerimus antea, quippe qui ante corpus nõ fuimus. Adhæc, si gratia supplicij
4.Reg.20 corpori connectimur, quur Ezechias uir sanctus atq; probus prorogationem huius uitæ petijt? aut quomodo deus quindecim annos, pietate & lachrymis illius commotus, beneficij loco illi adiecit? Calamitatem enim potius & cruciatũ, quam donum & gratiam, si aliquid ueritatis ista habent, illi contulisse uidetur. Sed donũ certè fuit ac gratia, prorogatio uitæ: non ergo ad supplicium animis corpora dantur. Præterea, si corpus animæ ad pœnam datum est, inanem gratiam deus ei retribuit, qui Hieremiam à lacu eduxit, quẽq;
Hiere.39. à Chaldæorum impetu euasurum, longiusq; uicturum pollicetur: quum potius debuisset, si honorare ipsum uolebat, quamprimum à uexatione corporis liberare. Nec præterea tribus illis a-
Dan.3 dolescentibus, quos à Babylonia flamma seruauit, nec Danieli, quem à feritate leonũ eripuit boni quicq; impartitus est. Falsum aũt hoc omnino est: laudatur enim, gratiæq; sibi agũtur: quia præcipuũ eis cõtulit beneficium: falsum igitur etiã illud est, unde hoc sequitur. Adde, quod pro tribunali domínico opera quæq; nostra patebunt, ut ait Paulus: Omnes enim nos manifestari oportet
2.Cor.5. ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisq; propria corporis, prout gesit, siue bonũ siue malũ. Si ergo pro operibus, quæ perperã, aut cõtra cũ corpore gessimus, retributio fiet: nec ulla erit mentio eorum, quæ ante corpus probe uel contra fecerimus: quomodo ante corpus fuisse animam audent dicere, si ea solummodo quæruntur quæ cũ corpore gesit? Deinde quomodo idem Paulus
Rom.12. ait: Exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem sanctam, deo placentẽ? Nam si ad supplicium animis corpora data sunt, quomodo in odorem suauitatis id deo offerimus, per quod punimur? aut quomodo uirtutẽ possidebit, quod natum ad puniendũ magnas in peccato egit radices? Ad hæc propter transgressionem primi hominis, corruptio genus nostrum inuasit, ut ait Paulus: sed re-
Rom.5. gnauit mors ab Adã usq; ad Mosen, & in eos qui nõ peccauerũt, in similitudinem præuaricationis Adę: quomodo igitur uel super eos qui nõ peccauerunt, regnare mortẽ affirmat, si priscorũ gratia delictorũ mortale nobis corpus annectitur? aut quomodo non peccauerũt, si propter peccata in corpus deciderunt? Præterea de quodã ab utero matris cæco saluatorẽ discipuli interrogarũt, dicentes: Rabbi, quis peccauit, hic, aut parentes eius, ut cæcus nasceretur? nã quoniã in propheticis
Ioannis 9. scribit libris, quod peccata parentũ filijs deus retri
Exod.20. buit: hac de causa cæcũ fuisse natũ hominẽ illũ apostoli arbitrabãtur. Quid igit Christus? Nec iste

(inquit)

(inquit) peccauit, nec parentes eius: sed ut manifestentur opera dei in illo. Quomodo autem non peccasse asserit eos, qui quum homines fuerint, non erasse proculdubio non potuerunt? Manifestum igitur atque conspicuum est, quia uerba domini, tempus quod natiuitatem illorum praecesserat, respicit, quo tēpore nec fuerunt, nec peccare potuerūt. Hoc enim modo ueritatis integritas in uerbis ueritatis, id est Christi conspicietur.

Esa. 45. Accedit, quod Esaias quam ob causam terra facta sit ostendens: non frustra (inquit) creata est, sed ut habitetur: non autē à nudis spiritibus, nec incorporeis animis, sed animatis corporibus congruenter habitari potest. Qua ex re sequitur: si praefuisse animas, & delinquentes in corpora delabi dabimus, uoluntate ipsas dei delinquere, ut homines scilicet essent, quibus terrarum orbis habitaretur: sed hoc falsum omnino est, uerum igitur alterum. Adde, quod omnium artifex sapientia in libro parabolarum, huiusmodi de se uerba dicere

Prouerb. 8. introducitur: Ego eram, inquit, quo gaudebat uniuersorū scilicet creator. Quotidie lætabar corā eo inomni tempore, quando cōsummato terrarū orbe gaudebat, & lætabatur super filios hominū. Si ergo creato deus homine gaudebat: quomodo nō insaniunt, qui peccatis ad corpora intrudi animas opinantur? Si enim gaudet, quia pœnas per corpora dant, non erit bonus, qui aliorum supplicio triumphat. Sed bonus est ipse natura, & bonarum creaturarū productor: non igitur instrumentum puniendi corpora sunt, ut multi falso praedicant. Praeterea, si quae ante corpora deliquerūt animae, corporibus annexae puniuntur: quamobrem aduersus impios diluuium immissum est, &

Gen. 7 Noë iustus in retributione fidei saluatur? contra nanq; fieri oportuit, ut iusti scilicet citius à corpore soluerentur, improbi uerò longiore tempore mole corporis cruciarentur: sed iustus dominus morte puniuit impios, & longioribus huius uitae spatijs iustum honorauit. Falsa igitur opinio, abijciendaq; penitus ex animis nostris est. Adhaec,

Ioan. 11. quare saluator Lazarū, quem amabat, suscitauit,

Rom. 5 & liberatum à supplicijs amicū in supplicia reduxit? Sed suscitauit, honorans quem diligebat. Aduersus ergo ueritatem dicuntur animae ante corpora deliquisse. Adde, quod si ita esset, rationale hoc animal homo, naturaq; hominis per peccatū producta uideretur: sed per peccatum rursus ingressa in mundum mors est, quare repugnare sibijpsi peccatū uideretur, quū priora posterioribus dissoluat: satanas quoq; in seipso diuisus esset,

Luce 11 quomodo ergo staret regnū eius? Sed haec falsa sunt: uera igitur, quae eis opponuntur. Postremo mortē à deo ecclesia negat productā: Inuidia em

Sap. 2 diaboli uenisse in mundū ea scriptura confirmat. Quod si ad puniendā animā corpus ei coniungitur, quare diabolus inculpatur, qui morte supplicium animę dissoluit? Quare autem saluatori gratias agimus, per resurrectionē rursus corpora nobis restituenti? Sed merito & agimus & debemus gratias saluatori, qui nos à corruptiōe, & inuidia A diaboli nobis intulit, suo sanguine liberauit: non ergo instrumentū supplicij corpora sunt, nec animę ante corpora, quādo non fuerūt, peccare potuerunt.

CAP. X.

ET mundus per ipsum factus est.] Per unigenitum dei, per lucem ueram, factum esse mundum, necessariò Euangelista significat. Nam etsi omnia per ipsum facta superius dixerit, tamē ne quis erroris locus relinquatur, creatorem rursus ipsum esse praedicat. Nam quoniam de luce dixit, quia in mundo erat: ne quis unam de partibus mundi hanc lucem esse suspicari possit, sicut sol, luna, & stellae in mundo sunt, & mundi partes ueluti unius corporis esse membra creduntur necessario totius mundi artificem hanc lucem esse confirmat: Ita nos iterum ab unigenito dei factum esse mundum, instruxit: Quis enim adeò rudis atq; agrestis est, qui non uideat alium esse à mundo eum, per quem mundus factus est? aut quis haec audiens, creatorem à creatura secundū naturam non separabit? Aliud enim natura est, quod facit & creat, aliud quod creatur, alioquin idē crearet & crearetur. quod si ita est, nec est ulla secundum substantiae rationē differentia: creatura profecto in creatoris naturam cōscendet, & creator in creaturarum naturam descēdet: nec solus creabit deus, sed inerit etiā creaturis creandi uis, saltē potentia, si ullo modo deo substantiae ratione uniuntur: ita creatura quoque creator erit. Et nudis solūmodo uerbis creandi autoritatē ac dignitatem unigenito Euangelista attribuit, dicēs: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, sed nō nudis uerbis id dixit, sciuit enim unū esse natura omniū creatorē. Non est ergo, nec intelligi à pijs potest creatura & creator, idē natura: sed creatura quidē, naturae suae terminum non ignorans, seruituti se subijciet. Regnabit autem super ipsam filius, qui solus unà cum patre atq; spiritu, quae penitus nihil sunt, ea quasi entia potest uocare, & quod nihil prorsus est, ineffabili uirtute ad esse producere. Verum quoniam natura deū nec creaturam esse filium dei, latius in libro de trinitate demōstrabimus, longiores modo non erimus. Illud tamen praetermittendum non est: quia quū per filium factum esse mundum affirmet, ad patris nos facile reducit memoriam. Quū enim per

Rom. 11. quem, dicitur, ex quo etiam intelligitur: uniuersa enim ex patre per filium in sancto spiritu sunt.

CAP. XI.

ET mundus ipsum non cognouit.] Summa solertia, summaq; uigilia inanes hominum cogitationes praeuenire, atq; anteuertere conatur. Mirabilis nanq; est hic rerum sublimium ordo, & obiectionum euersio: lucem modo ueram uocabat filium: à qua illuminari omnem hominem uenientem in hunc mundum subiungebat: & ad haec, quia etiā in mūdo erat, & mūdus per ipsum factus est, asserebat. Facile igitur opponere quispiā posset, si uerbū dei lux est, si haec lux corda hominum illuminat, ac pietatem uidelicet, &

rerum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rerum intelligentiam humano generi congruentem ingerit, si præterea semper erat in mundo, & ipsa opifex mundi est, quomodo tam longis temporum spatijs ignorata est? Sequitur enim potius, quoniam ignorata est, nec ab ipsa mundum illuminari, ne? ipsam penitus lucē esse. Hoc ne quis obijcere possit, diuinitus intulit: Et mundus ipsum non cognouit. Non uerbum dei, ait, & æternam hanc lucem, sed imbecillitatem suam mundus accuser. Illuminat enim filius, repellit autem gratiam creatura, quæ intelligēdi acumine, ut natura deum cognosceret, sibi dato abusa est, & ut prodiga ad creaturas uim inspiciendi conuertit. Neglexit ulterius currere, suffodit illuminationē ex desidia, & contempsit hanc gratiam: quod ne patiatur discipulus Pauli, uigilare diligenter mo- B
1. Timoth. 4. netur: non ergo redundabit iure ad lucem, illuminatorum nequitia. Nam quemadmodum, quamuis uniuersis sol oritur, nihil tamen inde cæcus utilitatis consequitur: nec propterea merito quispiam splendorem solis accusabit, sed non uidendi culpam cæcitati attribuet: sic, ut arbitror, de unigenito etiam intelligendum est. Lux enim uera ille profecto est, & splendorem suum ad omnes e-
2. Cor. 4. mittit: sed huius seculi deus (ut ait Paulus) mētes infidelium hominum obcæcauit, ne illuminatio cognitionis dei in ipsis fulgeat. Cęcitatem autem aduenisse homini dicimus, non quia penitus luce priuatus sit: conseruat enim natura semper intelligendi uim diuinitus sibi concessam: uerum quia peiore habitu homo hebetat, & ad peiora di C uertens languefacit quodam modo gratiæ mensuram. Quapropter quando huiusmodi subit homĩnem, Psalmista tunc iure illuminari orat, clamans ad deum: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Lex ēm data est, ut per eam lux quæ in nobis est accendatur, lippitudine oculorū mentis detersa, & depulsis tenebris quæ prisca ignorantia nos occuparunt. Quasi ergo ingratus atq; insensatus his uerbis mundus accusatur, qui suum autorem ignorauit, qui fructū illuminationis nō probū ædidit: ut iam de omnibus uerè dici posse uideatur, quod de Iudęis propheti
Psal. 118 ca uoce prædicatur: Expectaui ut faceret uuam, & fecit uepres. Probus enim illuminationis fru-
Esa. 5. ctus unigeniti fuit cognitio, quasi uua ex palmite D fertili, humana mente dependens. Temeritas autem quum ad errorē multitudinis trahat deorū, quasi ac uti uepres suborti, mentē hominis mortaliter uulnerant.

CAPVT XII.

IN propria uenit, & sui eum non receperunt.] Explanatius modo Euangelista culpam ignorantiæ in mundum reiecit, qui ab unigenito illuminatus unigenitum ignorauit, & ab errore Iudæorum, gentium etiam peccatum ostendit, & quasi ante oculos ignorantiam atq; duritiam mūdi ponit. Miro autem modo in incarnationis oratione & expositionem huius mysterij, quod propter nos factū est, à summa illa theologia descendit. Non enim mirum est, inquit, si mundus A filium dei non cognouit, quū à recta intelligendi uia diuertit, nec se in honore factum meminerit: sed pecoribus (ut Psalmista dicebat) similem se fe- Psal. 48
cerit, quū etiam ipse populus, quem sibi peculiarem deus elegit, carne præsentem, & ad salutem omnium uenientem recipere noluit, quamuis regnum eis cœlorum pro fide retribueret. Animaduertendum autem est, quàm tutissime sermo contextus est. Mundus enim nullo modo cognouisse accusatur, & uenia quædam hinc sibi præparata, ad cognitionis eum gratiā adducere uidetur. De Iudæis autem, quos ut populum peculiarem elegit, non receperunt adiecit. Non enim omnino uere de ipsis ignorātia dici potest, quū lex primo prædicauerit, deinde prophetæ prædixerint. Iusto igitur & illi iudicio abscinduntur, & gentes ueniam consequuntur. Mundus enim, id est gentes, nequitiæ incursu à coniunctione dei repulsus, illuminatorem penitus ignorauit: Illi autem legis cognitione locupletati, & ad placentem deo uitam reuocati, prōter uitate animi, cognitū iam in scriptura, & in propria uenientem filium dei non receperunt. Proprius autem ac suus dei est ratione creationis, uniuersus mundus: ex eo enim & per eum factus est. Sed multo cōgruentius proprius, atq; suus propter sanctorum patrum electionem, Israël appellatur. Atq; ideò primogenitus inter filios dei uocitatur, quem præcipuè suū nominabat, ad Pharaonem tyrannum Aegypti uer- Exod. 4.
ba faciens. Emitte nāq;, inquit, populum meum: Exod. 8
Quod Moses etiam confirmat, dicens: Quando Deut. 32
diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, cōstituit terminos gentium iuxta numeros angelorū dei. Et facta est pars domini populus Iacob, funiculus hereditatis eius Israël. Ad Psal. 104
hos igitur tanquam ad suos uenit, propterea dicit: Non sum missus, nisi ad oues quæ perierant Mat. 15
domus Israël: à quibus minime receptus, ad gentes gratiam transtulit. Ita mundus quidem fide ac pœnitudine illuminatur, qui uerbum dei prius ignorauit: Iudæorum autem populus ad tenebras unde educti fuerant, reuertuntur, propterea etiā saluator dicebat: In iudicium ego in mundū hunc Ioan. 9
ueni, ut qui non uident, uideant: & qui uident, cæci fiant.

CAPVT XIII.

QVotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius.] Aequo certe iudicio, deoq; digno, primogenitus ejicitur Israël. Non enim uoluit in affinitate dei permanere, non recepit filiū dei ad sua uenientem, nobilitatis largitorem reprobauit, autorem gratiæ repulit, quem gentes fide receperunt. Quare iure huius temeritatis colligit fructum, flebitq; detrimentum huiusmodi: quo ab adoptione filiorum dei depellitur: fruentur autem gentes bonis fidei, præmia obedientiæ non parua inuenient, ad locum illorum transplātabuntur, ab oleastro secundum naturam abscisi Rom. 11
& fœcundæ naturæ oliuæ inserti. Et Israël audiet: Vę gens peccatrix, populus peccatorū plenus Esaiæ 1
semen

semen prauũ, iniqui filij, dereliquistis dominum, & sanctum Israël irritastis. Gentes autem longe aliter illud ab apostolis, aut eorum aliquo audiẽt:

1.Pet.2. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut uirtutem eius annuncietis, qui uos à tenebris ad lucem suam inuitauit. Nam quoniam gentes filium per fidem receperunt, potestatem etiam accipiunt, ut filij dei fiant. Accipiũt autem à filio, cui soli naturaliter hoc inest, atq; ideo potest in commune hoc proponere, in signum misericordiæ suæ atq; charitatis. Nõ enim erat possibile aliter terrestris imaginem hominis, corruptionem scilicet, quam peccato induimus, effugere, nisi cœlestis hominis imago et pulchritudo eius, uocatione adoptionis nobis impressa esset. Participes enim ipsius facti per spiritũ, et suo signati sigillo, ad similitudinem eius, & in primitiuam imaginis figuram conscendimus, ad quam fuisse creatos diuina scriptura testatur. Gen.1 Sic enim tandem priscam naturæ pulchritudinem recuperantes, & ad diuinam illam naturam reformati, ea mala superabimus, quæ maxima transgressionis uitio nobis acciderunt. Ascendamus igitur ad supernaturalem dignitatem per Christum: non tamen ut proprie, sicut ille, sed ut similitudine illius per gratiam filij dei simus. Verus enim ille filius dei patris est, nos uero misericordia eius adoptati per gratiam: audimus: Ego

Psal.81. dixi, dij estis. Creatura autem quum serua sit, nutu solũ & uoluntate patris ad supernaturalia uocatur: filius autem & deus & dominus, non solũ quia pater uoluit, deus filius ac dominus est: sed quum ab ipsa substantia patris effulserit, propriũ eius bonum secundam naturam contraxit: quem uerum esse filium, comparatione quoq; nostri cognoscimus. Alia enim naturæ ratio, alia adoptionis, & alia ueri filij, alia adoptati, qui similitudine atq; imitatione filij, filius dicitur. Sumus autem nos filij dei adoptione. Verè igitur ac naturaliter ille filius est, per quem nos in filiationem adoptati, filiationis uocabulo cõtra distinguimur. Filius enim, aut natura, ut ipse est, aut adoptiõe, ut nos, gratiæ bonum pro naturali dignitate cõsequuti.

CAP. XIIII.

QVi non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex deo nati.) Qui fide Christi in adoptionem, inquit, filiorũ uocati sunt, humilitatem naturæ suæ deposuerunt, & honorantis Christi gratia, quasi splendida induti purpura, ad supernaturalem dignitatem ascendunt: non enim carnis, sed dei filij adoptione facti sunt: sed aduerte quàm tutissime loquitur. Quoniam enim ex deo natos esse fideles dicturus erat, ne quis putaret aut ipsos ex dei patris substantia prodire, & incommutabiliter unigenito similes fieri, aut similiter abusionis modo quodam de unigenito illud dici: Ex utero ante luciferum genui te: & sic ad naturam creaturarum, filium dei adiungeret, necessariò ista præmisit. Ita quum potestatem ipsis datam, ac serui naturam filio enodauerit, & adoptionem ac gratiam per potestatem hanc intellexerit, tutissime postea intulit: Ex deo nati sunt. Vt magnitudinem gratiæ ostendat, quæ alienos à deo coniungit, & dei filios facit, & seruis nobilitatem domini ex charitate largitur. Sed quid maius (dicet quispiã) Christi fideles, quàm Israël consequuti sunt? Ex deo enim etiam Iudæi nati esse dicuntur. Filios enim, inquit, enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerũt me. Primum illud patet, quia futurorum bonorum umbram lex continebat, propterea non secundum ueritatem, sed figurate ascribebantur, usq; ad gratiæ tempus, quo emersuri erant, qui decentius atq; uerius propter inhabitantem unigeniti spiritum, deum patrem appellarent: spiritum enim seruitutis in formidinem illi habuerunt, fideles autem, adoptionis filiorum spiritum in libertatem, in quo clamamus: Abba pater. Populus ergo hic, qui fide Christi adoptatus est, in illo, quasi in umbra depingebatur: quemadmodum circuncisio etiam, quæ in spiritu fit, in carne illorum signabatur, cæteraq; omnia (ut breuiter dicam) quæ in nobis expressa sunt, adumbrata in illis fuerũt. Deinde illud etiam addimus, uocatum in adoptionem Israëlem quoq; fuisse, mediatore Mose: propterea in ipsum (ut ait Paulus) in nebula & mari baptizabantur, et sic ad seruitutis legem à cultu idolorum reparabantur, ministerio angelorum mandata consequentes. Qui uero fide Christi à deo adoptantur non in creaturã aliquã, sed in ipsam trinitatẽ Christo mediatore baptizantur, qui & humana sibi assumptione homi nis coniungit, & patri natura coniunctus est. Et hoc modo natura seruiens in filiationẽ ascendit, participatione uere filij ad dignitatem naturalem eius uocata. Quas ob res filij dei & appellamur & sumus, qui fide regenerationem spiritu factam suscepimus. De quo quidem spiritu sancto, quoniam nonnulli etiam ipsum creaturis connumerare audent: tum ad nostrum, tum ad legentium fructum, non alienum est modò pauca dicere.

Si enim natura deus spiritus nõ est, nec substantialiter deo inest, sed in creaturarũ numero collocatur: quomodo qui per eum regenerati sumus, ex deo nati esse dicimur? Aut enim mẽtiri Euangelistã dicetis, aut si uerax est, sicuti profecto est, deus natura ex deo spiritus sanctus est. Quo per fidem Christi participantes, diuinam participamus naturam, & filij dei efficimur, & dij sumus: non solum quia gratia ad supernaturalẽ gloriam euolamus, uerumetiam quia deum inhabitãtem possidemus, ut scriptum est: Viuificabit & mortalia corpora uestra propter inhabitantem spiritum eius in uobis. Alioqui dicant quæso, quomodo templa dei secũdum Paulum sumus, quia habitantem in nobis spiritum habemus, nisi deus natura spiritus sit? Nam si creatura est, quam obrem destruit nos deus, tanquam templum dei destruentes, quando corpus nostrum inquinamus, in quo spiritus habitat, qui naturales proprietates patris & filij omnes possidet. Quod ni ita esset, quomodo, uera saluatoris esset, quo-

lò ante dixit: Dedit eis potestatẽ filios dei fieri. Enodauit item in Euangelio naturam serui filio datam, quum dicit: Et uerbum caro factum est

Macedoniano rũ confutatio

Rom.8

1.Cor.3

Psal.109 *potestatẽ ipsis datam enodauerit Euangelio, quum pau-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan. 14 modo, uera saluatoris esset oratio? Si quis diligit A me (inquit) sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & apud eum mansionem faciemus. Et certe spiritus est, qui in nobis habitat, per quem simul patrē etiam, ac filium habere credimus, ut hic ipse Ioannes in epistolis dicit: In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis.

Quomodo autem uerè spiritus dei uocabitur, nisi ex ipso & in ipso natura sit?

Quod si creatura est, quur cæteræ creaturæ spiritus dei non appellantur? Plura dicere non grauaremur: sed quoniam in libro de trinitate sufficienter (ut arbitror) hoc dictum est, breuiores nūc B esse conuenit.

CAP. XV.

ET uerbum caro factum est.) Sermonem incarnationis iam manifeste ingressus, hominem factum fuisse unigenitū dei filium, apertissime narrat. Quum enim dicat: Et uerbum caro factum est, nihil aliud dicit, præter quàm quod filius dei & deus natura homo factus est, nec noui quicquam profertur, quum sæpe diuina scriptura solo carnis uocabulo, integrum (ut ita dicam) & totum hominem significet. Effundam (Iohel inquit) à spiritu meo super omnem carnem. Vbi ni si ex parte una totum hominē intelligas, ridiculo se inanimatæ carni spiritus dari uidebitur. Quod autem rectius ita quàm aliter dicatur, ratio nobis C reddenda est. Rationale igitur animal homo ex anima & mortali hac carne compositus est, sed à deo ad esse productus: quoniam sua natura incorruptibilis atq; perpetua esse nō potuit (soli enim deo substantialiter hoc inest) spiritu uitę signatus habitudine ad eum, immortalitatis bonum, & super naturā suam consequutus est. Sufflauit enim, Gen. 2 inquit, in faciem eius spiraculū uitæ, & factus est homo in animam uiuentem. Verum quoniam propter transgressionem, terram se esse, & in terram reuersurum iure audiuit, gratia denudatus, spiraculum uitæ secundum carnem amisit, spiritum uidelicet eius, qui dicit: Ego sum uita. Ita homo in mortem ex parte carnis solummodo incidit, immortalitate animæ conseruata. Ad solam D enim carnem dictum fuit: Terra es, & in terram reuerteris. Quare oportuit, quod ex homine corrumpitur, coniunctione rursus naturalis uitæ ad immortalitatem reuocari. Non aliter enim hoc malum dissolui poterat, nisi uis illius dicti: Terra es, & in terram reuerteris, assumptione ineffabili destrueretur, hominis carne mortali, à uiuificante omnia uerbo assumpta: ut quum caro eius fieret, qui uere immortalis est, immortalitate illius particiaret. Indecēs enim omnino esset, si ignis quidem qualitatem suam coniunctæ sibi materię immittere possit, ac eo modo in se materiā transmutare: uerbū autem dei proprium sibi, naturaleq; bonum, id est uitam, cōiunctæ sibi carni non posset infundere. Hac igitur maxime de causa scriptum esse ab Euangelista arbitror: & uerbum caro factum est: quod ex parte maxime corrupta, & unione uerbi uiuificata, totius reparationem significare uoluerit. Sic enim facilius & magnitudo uulneris & remedij uis conspicitur: sic ægrotans & medicus: sic quod lapsum in mortem est, & qui à morte in uitam suscitat: sic quod corruptū est, & corruptionis expulsor: sic quod mors superauit, & qui mortem uicit, sic quod uita priuatum est, & qui uitam largitur, quasi oculis cernitur. Non dixit autem in carnem filium dei uenisse, sed carnem factum fuisse: ne quis habitudine, sicut in prophetas & in cęteros sanctos, uenisse ipsum, sed uerè carnem, id est, hominē factum esse arbitretur: propterea etiam deus est secundū naturam in carne, & cum carne. Propriam enim illam sibi fecit, & tamen aliud præter ipsam intelligitur, & in ipsa, & cum ipsa (ut Esaias dicit) adoratur. Viri sublimes, inquit, ad te transibunt, & tui erunt serui, & post te sequentur uincti manicis, te adorabunt, teq; deprecabuntur: quoniam tantum in te deus est, & non est deus præter te. Ecce deum, inquit, esse in ipso, non dissepara- Esa. 45 rans à deo carnem, id est, hominē. Et rursus non esse alium deum præter ipsum confirmat, coniungens uerbo templū de uirgine assumptū, ut eius propriū: unus enim ex ambobus Christus est.

CAP. XVI.

ET habitauit in nobis.) Apertius modò quod dixerat Euangelista exponit. Nanq; quoniā carnem esse factū uerbū dei significauit, ne quis ex imperitia in carnem, diuinam naturam penitus immutatam existimet: quod omnino impossibile est (procul enim abest ab omni mutatione substantia dei) tutissime illico intulit: Et habitauit in nobis. Vt quum duo necessariò intelligas, habitantem scilicet, & in quo habitat: non putes in carnem diuinam naturam cōmutatam fuisse: habitasse autem magis in carne, et templo quod à sancta assumpsit uirgine, ut proprio usam fuisse. In ipso enim habitauit tota deitatis plenitudo cor- Coloss. 2 poraliter, ut ait Paulus. In nobis uero habitasse 1. Cor. 15 confirmat, sublime quoddam reuelans mysteriū. Sumus enim omnes in Christo, & communis humanæ naturæ persona in Christo reuixit. Propterea & Adam nominatur, quod per naturæ nostræ cōmunitatē gloria & immortalitate omnes ita locupletat: sicut contrà, morte & uituperatione omnes Adam primus mulctauit. In omnibus igitur uerbum per assumptionē unius habitauit: & quum unus filius dei in uirtute secundum spiritum sanctificationis definiatur, ad uniuersum genus humanū hæc dignitas funditur. Et sic per unum generis nostri, ad nos quoq; illud peruenit: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Qua- Psal. 81 re in Christo quidem seruiens natura nostra, uerè liberata est, ad unionem ascendēs mysticam eius, Hebr. 2 qui serui formam induit: in nobis autem, propter affinitatem carnis, qua illi coniungimur. Nulla enim alia de causa non angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per 2. Cor. 8 omnia fratribus assimilari, fratribus per omnia

2. Cor. 8 similis, & uere homo factus: ita ut in seruientem naturam descendens, ipse quidem nihil acquireret, et seipsum nobis dono afferret: ut per paupertatem suam nos ditaret, qui similitudine illius ad præcipuum bonum suum conscendimus, dij ac dei filij per fidem constituti. Habitauit enim in nobis, qui natura est dei filius, propterea in spi-
Rom. 8 ritu clamamus: Abba pater. Habitauit autem in nobis dei uerbum in templo uno, quod propter nos, & de nobis sibi condidit, ut omnes in seipso habens, in uno corpore patri (ut Paulus
Ephes. 1 ait) reconciliaret.

CAP. XVII.

ET uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre, plenum gratiæ & ueritatis.) Quanquam uerbum dei carnem, id est, hominem factum esse asseruerit, conseruare tamen etiam sic integram deitatis dignitatem patris, nō minus quàm antea plenum bonis ostendit: firma enim atq; immutabilis supernaturalis illa natura est, eodemq; modo semper se habēs, proprijs semper dignitatibus æqualiter abundat. Quamuis ergo uerbum caro factum sit, inquit, nec tamen infirmitate carnis superatum est, nec de prisca maiestate atq; omnipotentia decidit, quoniam homo factum est. Vidimus enim, inquit, gloriam Christi à deo sublimiorem creaturarum gloria: ut mentis quisq; compos, nulli alij quàm unigenito dei filio conuenire illam fateretur. Plenus enim erat ueritate ac gratia. Nam si quis sanctorum multitudinem contideret, & singulorum mirifice gesta diligenter enumeret, non negabit gloria illos
Ioan. 3 dei plenos fuisse. Gloriam tamen & gratiam filij longe absq; comparationem sublimiorem uidebit: nō enim mensura sibi datur ut cæteris, nec de foris accedit: sed ut in perfecto perfecta substantialiter inest, à patre naturaliter habita. Accedit, quod sancti ueluti uernæ in domo sunt, filius autem in domo sua uersatur, nam de unigenito quidem scribitur: Benedictus qui uenit in nomine
Psal. 117 domini. De sanctis uero deus pater ait: Et misi ad
Hier. 7 uos seruos meos prophetas. Præterea sancti non sua, sed superiore uirtute signa operabātur: Christus uero ut uirtutum omnium dominus: Si non facio, inquit, opera patris mei, nolite mihi credere: sin autem facio, & si mihi non creditis, tamen
Ioan. 10 operibus meis credite. Si tantæ igitur sunt uires unigeniti, quantæ patris, ut operibus demonstratur, æquali cum patre glorificabitur gloria, qui æ-
Hebr. 2 qualiter operatur. Quare quamuis homo factus sit, tāto tamē uocatis fratribus superior est, quanto deus uerè, & naturaliter hominibus præstat: & quantū adoptione filios uerè filius excedit. Sed si plena est, inquies, gloria eius gratiæ & ueritatis, quomodo sapientia, ætate, & gratia profeciſſe
Luc. 2 apud Lucam scribitur? aut quid accedere potest ad plenum, ultra quod nihil est? Sed non ut uerbum & deus profeciſſe intelligitur, uerum quia magis cum indies homines admirabantur, illorū potius de Iesu opinio, quàm illius perfecta crescebat gratia: ut magis indies cognoscentes, magis illum procedere, ac gratia crescere arbitrarentur.

CAP. XVIII.

IOannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens.) More suo beatus Euangelista, quoniam gloriam uerbi, ut unigeniti gloriam uidimus, dictum est, ac uni personæ uidimus recte non accommodatur: tam nomine quàm pietate similem sibi Baptistam citat: nec solum attestari sibi Ioānem dixit, sed optime addidit, quia etiam clamat. Non enim ignorabat de ipso scriptum esse: Vox clamantis in deserto. Clamare aūt ipsum Esa. 40
adiecit, ne quis dicere posset, quando Baptista unquam Christo testimonium perhibuit, aut quibus, quum unquam de Christo colloquutus est? Clamat igitur, inquit: id est nō in occulto, nec demissa, balbutientiq; uoce, sed tuba sonantius clamat. Quem non ipse solus audiut, ait, sed late per oēs sparsus est clamor eius. Prædicator enim splēdidus fuit, nō ignobilis, sed insignis & maximus.

CAP. XIX.

HIc erat quē dixi, qui post me uēturus est, antè me factus est quia prior me erat.) Quū nomine testē citauerit, & clamore illū ingenti administeriū prædicationis usum ostēderit, modū etiā ipsius testimonij nunc explanat. In hoc certe tota quæstio uertitur. Quid igitur clamabat? Qui post me uēturus est, ante me factus est. Alte hic sermo regitur, & diligenti nimiū indiget cōsideratione, paratus tamen, tritusq; sensus hic est. Præcessit saluatoris incarnationē Baptistę natiuitas: sex enim integris mēsibus (ut ab Euangelio Lucæ percipi- Luc. 1
tur) Emanuel posterior fuit. Id ergo significari hic putant: quia secundū ætatem, qui post me uenit, ante me factus est. Sed si quis ad altiora mentem extollit: primū longe à proposito ad alienos sensus oratio trahitur. Testis enim Baptista citatus est, nō ut natiuitatis tempore modo posteriorem, modo priorem Christū affirmaret: uerum ut ille, qui quomodo Euangelista, sic etiam ipse unigeniti à patre gloriam uiderit, gratię plenā ac ueritatis. Nullo igitur spatio temporis oratio hæc accōmodari potest. Nam etsi non negamus post Baptistam natū esse dominū secundum carnem, præcedentibus tamē hic sensus nequaq; (ut diximus) accōmodatus, inconsequenter nimiū dicitur. Deinde, quod posterius re aliqua tempore inuenitur, eandem præcessisse tempore non potest. Magis igitur nobis placet, ad rerum spiritualiū conditionem, ab imagine ac similitudine rerum humanarum sermone capto, huius contextus sensum accōmodare. Solet enim uulgo, qui præcedit, posterioribus glorioſior semper uideri: sicut qui fabrilem quandam artem, aut quamuis aliam absolute tenuit, præcedit aut glorioſior eo est, qui adhuc discens, magistrum sequitur, & ad ulteriora continue graditur. Qui tamen quum magistrum suum cognitione artificij uicerit, non iniuria à superato poterit audire magistro: Qui post me uenturus est, prior me factus est. Hac igitur imagine sensum huius orationis saluatori, & Baptistæ attribuens, recte mea quidem sententia intelliges.

Mirabantur enim omnes Ioannem, multos ille undiq; discipulos colligebat, magna turba hominum, qui baptizari ab eo uolebant, quotidie confluebat. Christus uero illo præstantior ignorabatur, latebat, uerè ipsum deũ esse. Et quia ignorabatur, multo posterior, ac minor quàm Baptista uidebatur. Maiorem enim honorem atq; gloriam ab hominibus Baptista capiebat: sed qui post uenturus erat, prior factus est, maior atq; præstantior indies reputatus. Ab operibus enim ipsis deus esse reuelabatur, quũ Ioannes hominis terminos non excedens, in posterioribus relictus sit. Aenigmatice igitur beatus Baptista, qui post me uenturus est, inquit, prior me factus est: & qui honore me inferior erat, glorioſior factus est, & incõparabili præstantia idoneam mihi mensuram gloriæ superat. Hic certe sensus nõ frustra nec extra propositum sumitur, sed ad superiora congrue, consequenter; dicitur. Testis enim unigeniti gloriæ citatus, quia magna erat hominũ de ipso opinio, quum maiorem se Christum esse testetur, quid aliud quàm præcipuã ei gloriã attestatur? Quũq; prius factam esse dixerit, necessariò adiecit, quia prior me erat, priscam et uetustissimam ei attribuens gloriam, quia prior omnibus non tempore, sed natura ut deus est. Prior enim, inquit, me erat, hoc est semper me superior, semper glorioſior erat: hanc autem comparationem ad unam creaturarum, id est ad Ioannem factam, ad omnem creaturam factam intellige. Nam unigeniti gloriam, non Ioannis solum, sed omnium simpliciter gloria præstantiorem putamus.

CAP. XX.

ET de plenitudine eius nos omnes accepimus.) Approbare his uerbis uerum esse Ioannis testimoniũ Euangelista uidetur: clare nanque demonstrat, non Baptista solũ, sed omni creatura substantialiter superiorẽ, tam gloria, de qua modo sermo est, quàm aliorũ bonorũ numero. Rectissime, inquit, de unigenito à Ioãne dictum est: quia prior me erat, id est, multo sublimior atq; glorioſior. Nam & omnes nos, qui sanctorũ locum possidemus, proprijs ipsius bonis locupletati sumus, & natura humana illius bonis magis q̃ suis gaudet. De plenitudine nanq; filij quasi fugi fonte, gratiarum donum scaturiens, in singulas animas, quæ dignæ sunt, defluit. Si ergo quasi à naturali plenitudine filius dona largitur, creatura uero est cui largitur, quomodo non dissimilẽ alijs gloriã possidebit? eam uidelicet, quæ unigenitũ dei filiũ decet, qui naturæ propriæ fructũ habet omnẽ dignitatem atq; præstantiã, quam pater habere intelligitur. Hac de re sapientissimũ quoq; Paulũ cõmotum, ad creaturam dixisse arbitror:

1. Cor. 4 Quid enim habes quod non accepisti? Nõ enim esse solũ, sed etiã bene esse, & sic aut sic esse, à deo creaturis conceditur, quæ quũ nihil à seipsis habeant, sola libertate largientis ditantur. Illud etiã nõ prætermittendũ, quia plenũ, id est perfectũ in omnibus filium esse affirmans, tantũ abesse, ne cuius rei egeat ostendit: ut omnibus unũq; ipse deficiens abunde largiatur, & tamen plenitudinem suam eandem atq; immutatam semper cõseruet.

CAP. XXI.

ET gratiã pro gratia: quia lex per Mosen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est.) Quoniam gloria omnium hominũ præstantiorem esse filij gloriam dixit, nunc comparatione illorum, qui magnitudine sanctitatis cæteros homines uicerunt, id demonstratione proposuit. Nam de Ioanne quidem ipse saluator ait: Amen amen dico uobis, nõ surrexit in natis mulierum maior Ioanne Baptista. Sed hunc ipsum ita magnum atq; sublimem clamantem introduxit, qui post me uenturus est, ante me factus est, quia prior me erat. Ioanne igitur Christo cedente, necesse est neminem sanctorum ad mensuram eius gloriæ Christi posse ascẽdere, quæ splendore operum cõspicitur. Sed sanctos quidem, qui aduentus temporibus fuerunt, quoniam uirtuti Ioannis cedunt, nec ad uirtutẽ illius peruenire possunt, unã cum eo palmam saluatori concedunt. Siquidem eorum omnium excellentissimus Ioannes, non aliorum uoce, sed prædicatione sua Christum, ut solum uerè sanctum præposuit. Necessariò igitur ut uetustis etiam sanctis longe maior Emanuel uideretur, Mosi meminit, ad quem à deo dictũ est: Noui te præter omnes: & gratiam inuenisti apud me. Notiorem autem deo præter cæteros fuisse, hinc scire possumus. Si quis propheta fuerit inter uos, dicit dominus, in uisione apparebo ei, & per somnium loquar ad illum. At non talis sicut seruus meus Moses, qui in tota domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei, & palàm, non perænigmata & figuras dominum uidet. Quum igitur Moses antiquioribus sanctis multo præcelluerit, superiorem eo unigenitum idcirco ostendit, ut omnium primus uideatur: & gratiam, inquit, pro gratia, quia lex per Mosen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Huiusmodi nanq; est mea sentẽtia quod dicitur. Verũ, inquit, certe Ioannis de unigenito testimoniũ est, quum dicat: Qui post me uenturus est, ante me factus est, qa prior me est: ex plenitudine emi ipsius nos omnes accipimus. Nec ullus putet Ioãni quidem & cæteris sanctis, qui tempore aduentus fuerunt, Christũ excellere, antiquiorũ autem gloria superari, quũ uidere possit multo Christo inferiorem esse Mosen, qui priscis omnibus sanctitate præcelluit, qui cognitus à deo præ cæteris fuit. Sed Ioannes quidem uoce sua seipsum postposuit, ac ita nihil in hac re ambiguitatis reliquit. Vnde autem minorem esse Mosen Christo dicemus? Examines, inquit, diligenter, & conferas Euangelicam per saluatorem nobis datã gratiam legali gratiæ, quam nobis cõtulisse Moses uidetur. Nam quum lex per Mosen data sit, gratia uero et ueritas per Iesum Christũ facta sit: quãta doctrina Christi legali præstat disciplinæ, quanto legalibus mandatis gratia & ueritas Christi, tanto excellentiorem esse Christum quàm Mosen confiteri necesse est. Quantum autem interest inter legem

gem & gratiam Christi, quamuis alterius propositi sit, pauca tamen ex multis dicenda sunt: credimus enim infinita penè dici posse. Primum igitur lex quod mundū damnauit (conclusit enim Rom.11 deus per ipsam omnia sub peccato, ut Paulus ait) supplicio nos iure subiectos monstrabat, liberauit uero saluator: non enim uenit ut iudicaret Ioan.3 mundū, sed ut saluaret. Deinde, quamuis etiam lex gratiam daret, in cognitionē dei ueri à cultu idolorum reuocans, & bonum à malo discernere docens, non tamen id perfecte, sed pædagogice, ac inutiliter faciebat: unigeniti uero ueritas atq; gratia, non figuris neq; umbris, sed aperte atq; liquide bona nobis largitur, doctrinaq; sua ad perfectam cognitionē fidei ducit. Præterea lex ser- B uitutis spiritū ad formidinem dabat, Christus uero Rom.8 spiritum adoptionis in libertatem. Lex circuncisionem carnis, quæ nihil est (ut Paulus ait) introduxit. Dominus circuncisionem spiritus atq; cor 1.Cor.7 dis per fidem. Lex aqua inquinatos baptizat: saluator Matth.3 in spiritu sancto & igne. Lex in tabernaculum ducebat, quod uerarum rerum erat figura: saluator in ipsum cœlum adduxit nos, & in tabernaculum uerum, quod non homo, sed dominus condidit. Non est opus plura modo coaceruare, sed illud opportune dicere, quia beatus Paulus le Hebr.9 gem cum gratia saluatoris conferens, paucissimis hanc quæstionem dissoluit. Nam si ministerio da 2.Cor.3 mnationis gloria, inquit, multo magis ministeriū iustitiæ gloria superabundabit. Ministeriū enim C damnationis, mandata legis appellauit: iustitiæ uero ministerium, gratiam saluatoris nuncupat, cui superabundantiam grꝫiæ attribuit, recte de natura rerum, ut homo diuinus iudicans. Si ergo lex condemnans per Mosen data est, gratia uero iustificans per unigenitum facta, quomodo non glorioſior contulit? Veraciter igitur Psalmista in spiritu, fulgentissimæ sanctorū multitudini Chri Psal.88 stum præesse clamat, dicens: Quis in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit domino in filijs dei? Nubes enim intellectuales prophetæ sunt, qui omnes Christo cedunt, nullo modo ipsi exæquari cōtendentes: quum non ignorent Mosen, qui præter cæteros à deo cognitus fuerat, pri- mas ei partes cōcessisse: filij autem dei, qui aduen D tus tempore rutilarunt, non erunt omnino similes filio, nec hoc sibi attribuent: sed mensurā suam non ignorabunt, audientes Baptistam (de quo dictum est: non surrexit maior in natis mulierum) dicentem, quod posterior Christo sit. Veraciter Matth.11 igitur Euangelista gloriam Christi uidisse ait, quasi gloriam unigeniti à patre, huiusmodi scilicet, qualem unigenito dei patris filio, nō ijs qui ad fra Rom.8 ternitatem eius uocati sunt (quorum est primogenitus) conuenire omnes faterentur.

Quod solus secundum naturam filius ex patre unigenitus est, sicut ex ipso & in ipso.

CAP. XXII.

DEum nemo uidit unquā. Vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit.) Animaduerte rursus diuini Euangelistę diuinum acumen. Non ignorauit nonnullos dicturos: Gloriā unigeniti à patre nobis enarras, nec quicquā magnum atq; sublime affers: sed quasi aliter uideri gloria sua non posset, quoniā præstantior Ioanne atq; Mose fuit uiris singularissimis (non enim negamus) quasi unigeniti à patre gloriā eius appellasti. At nō ita beatus Esaias: Vidi enim, inquit, dominum sedentem super solio excelsum & eleEsa.6 uatum, & plena domus à maiestate eius: & seraphin stabant circa ipsum, sex alæ uni, & sex alæ alteri, & uelabant duabus faciem, duabus pedes, & duabus uolabant, & exclamabant alter ad alterū, & dicebant: sanctus sanctus sanctus dominus sabbaoth, plena est omnis terra gloria eius. Ezechiel Ezech.1 autē: Ecce, inquit, uox facta est super firmamentum quod erat super caput eorum, & super firmamentum quod erat imminens capiti eorū: quasi aspectus lapidis saphiri similitudo throni, & super similitudinem throni similitudo quasi aspectus hominis desuper: & uidi quasi speciem electri à lumbis eius desuper, & à lumbis eius usque ad deorsum uidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu, uelut aspectum arcus quum fuerit in nube in die pluuiæ: hic erat aspectus splendoris per gyrum. Hæc uisio similitudinis gloriæ domini. Quum talia igitur impietate atq; imperitia dicturos aliquos non ignoraret, necessariò conatus eorum multo ante repressit, dicens: Deum nemo uidit unquā. Ipse nanq;, inquit, unigenitus deus, qui in dei patris sinu est, hoc nobis enarrauit. Ille ad Mosen clare dixit: quia nemo uidebit faciem Exod.33 suam, & uiuet. Ille quoq; discipulos docuit: quia Ioan.6 patrē nemo uidit, nisi qui ex patre est. Soli enim cōsubstantiali filio pater uisibilis est, & nulli præter eum alij: uisionem autem in his deo conuenientem semper intelligas: non tamen prophetarū oratio falsa est, quum clamant uisum à se fuisse dominum sabbaoth. Non enim ipsum quod natura dei subſtantialiter est uidisse contendūt: sed aperte quomodo uiderunt exponunt, hæc dicentes: est uisio similitudinis gloriæ domini. A rebus ergo corporeis ænigmatice, quasi figura diuinę gloriæ formabatur: quæ similitudo quasi depicta in tabula symbolice diuinæ gloriæ præstantiam, ultra mentem & orationem hominis esse ostendebat. Optime igitur sublimis Euāgelista, quum se uidisse gloriā eius quasi unigeniti à patre gloriam affirmauerit, à præstantia, qua omnes Christus superauit, uerè se dicere confirmat. Nam quemad- Sapien.13 modum per creaturarum pulchritudinem, creaPsal.18 toris uirtutem conspicimus: quum cœli absq; uoce gloriam dei enarrent, & opera manuū eius annunciet firmamentum: sic ab operibus præstantior in gloria unigenitus cæteris demonstratur. Sed aciem oculorū hominis tanquam deus effugiens, quia omnem superat creaturam: idcirco increatus, id est deus esse & intelligitur & glorificatur. Hic sensus propositi textus meo iudicio est.

Sed animaduertendū rursus, quia unigenitum filium appellauit, & in sinu patris esse affirmauit, ut ab omni creatura eum dissepararet, & ex patre

Universidad de Deusto
Biblioteca

propriam ſubſtantiam habere, & in patre eſſe oſtenderet. Si enim uerè deus eſt unigenitus, quomodo non erit alius natura, quàm illi qui gratia & adoptione dij atq; filij ſunt? Si enim unigenitus eſt, non inter fratres eſſe intelligitur, ſed ſolus
1.Cor.8 ex patre. Nam quoniam ſecundū Paulū, quamuis multi appellentur in cœlo & in terra dij, unigenitus tamē deus ſeparatus ab alijs fratribus eſt, qui per gratiā dij ſunt: nobis autem, inquit, unus deus pater eſt, ex quo omnia, & unus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Quum enim unum ſit ſecundum naturam deus ac pater, non erit extra naturam dei uerbum, quod ex eo & in eo, quodq; genitoris naturalibus bonis pręfulgēs ad æqualem dignitatem ſubſtantialiter conſcendit, quum ſit deus ſecundū naturam. Propterea & in ſinu patris eſſe ipſum aſſerit, ut etiā hinc intelligas in ipſo & ex ipſo, & ut in Pſalmis ſcribi-
Pſal.109 tur: Ex utero ante luciferū genui te. Nam quemadmodū hic, ut ex eo proprie ſignificaret, à ſimilitudine hominū ex utero poſuit: ex uentre nanq; prodeunt, qui à nobis generantur. Sic quum in patris ſinu dicat, in patris certe utero intellexit, à quo ineffabili generatione, deumq; decente naſcitur filius. Quaſi corpus deciſum eſt à genitore genimen ſuum, ſed filius in patre eſt, & patrem in ſeipſo habet: propria enim bona ſubſtātiæ patris, naturaliter in filium defluētia, in ipſo eſſe patrem oſtendunt. Habet aūt rurſus pater in ſeipſo filiū, id eſt, identitate incōmutabili ſubſtātiæ firmatū, atq; (ut ita dicam) radicatum, & ex eo germinantem non deciſione ulla nec diuiſione, ſed ita ut & inſit, & ſimul ſit. Sic enim pie in ſinu patris filiū eſſe intelligemus, nō ut nōnulli deo repugnātes, et rectaomnia (ut propheta dicit) peruertētes, ſimpliciores fratres, pro quibus Chriſtus mortuus eſt
Mich.3 ſeducere conātur. Non enim recte inquiūt, quo
Rom.14 niam in ſinu patris filius eſſe dicitur, ex patre et in
Cauillatio patre recte ipſum eſſe intelligitis, & à ſubſtantia eius ut eiuſdē naturæ genitū prædicatis. An non audiſtis, inquiūt, de diuite atq; Lazaro quid Chriſtus dicat? Lazarū ēm poſt mortem in ſinu Abrahæ delatum fuiſſe dicit: nec quoniā in ſinu Abra-
Lucæ 16 hæ Lazarus poſtea fuit, idcirco ex ipſo & in ipſo naturaliter eſt: ſed uocabulo, ſinus, ſcriptura, inquiunt, charitatem intelligit. In ſinu ergo patris filius eſt, id eſt in dilectiōe atq; amore, ut ipſe dicit:
Ioan.3 pater diligit filiū. Sed dicant, quæſo, ſi dilectionē
Confutatio atq; amorem ſinus apud ſcripturas ſignificat, an
Ioan.3 quia deus iuxta ſaluatoris uocem mundū dilexit,
Pſal.124 aut quia dominus diligit portas Sion? ſecure dice
Exod.4 re poſſumus, & mundum, & portas Sion in ſinu dei patris eſſe? Quum præterea immittere Moſi manū in ſinum ſuū iubebat, diligerēne manum ſuam iubebat, an potius in ſinu ſuo eam cælare? Ridiculoſi profecto erimus iſta dicentes. Imò uero etiam in patrem ipſum impie faciemus, ſi uniuerſa (cuncta enim diligit) in ſinu eius eſſe opinātes, quod filio ſuo attribuitur, creaturis quoq; cōcedemus, ut nihil maius nec dignius aliquid cēſ creaturæ filius poſſideat. Quare his omiſſis, quan

A do in ſinu patris filius eſſe dicitur, nihil aliud quā ex ipſo & in ipſo filium eſſe intelligemus. Quod omnibus apertiſsimum erit, qui Euangeliſtæ uerba diligentius conſiderant. Vnigenitus enim, inquit, deus, qui eſt in ſinu patris. Deum et unigenitum primo dixit, deinde illico adiecit, qui eſt in ſinu patris: ut filius ex patre naturaliter atq; ſubſtātialiter intelligatur, ſinum pro ſubſtantia per ſimilitudinem corporum, quæ rebus intelligibilibus manifeſtiora ſunt, poſuit. Capiūtur enim plerūq; rerum ſublimium imagines à corporibus, quamuis etiam hiſtorice, ut expoſita ſunt, multa intelligantur, quale illud Moſi eſt: quod manum ſuam in ſinum emiſerit. Quod uero de Lazaro dicūt, Exod.4
B non modo nobis non refragatur, uerumetiā ſuffragatur. Nam hac uita defunctus Lazarus, in ſinum Abrahæ fuit deductus, id eſt cum Abrahæ filijs collocatus eſt: patrem enim multarum gentium deus ipſum conſtituit. Gen.17

CAP. XXIII.

ET hoc eſt teſtimonium Ioannis, quando miſerunt Iudæi à Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es? Et confeſſus eſt, & non negauit: & confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus.) Expreſsius modo Euangeliſta quaſi res agatur, modum teſtimonij Ioannis ponit, quod interrogatus dixit. Quum enim, inquit, Iudæorum ſecundū leges præfecti, leuitas, & ſacerdotes interrogatū miſerūt, quem ſe ipſe diceret. Tunc palàm ueritatem confeſſus eſt, dicens: Quia ego nō ſum Chriſtus. Quare nec ego, inquit, quū de ipſo ſcripſerim, non fuiſſe illū lucē, ſed ut teſtimonij de luce perhiberet, mentitus ſum. Ego primo loco, Ioannem Baptiſtæ: ſecundo uero, Ioannem Euangeliſtā

CAP. XXIIII.

ET interrogauerunt eum: Quid ergo? Helias es tu? & dixit, Non ſum. Propheta es tu? & reſpondit, Non. Dixerunt ergo ei: Quis es? ut reſponſum demus ijs qui miſerunt nos. Quid dicis de teipſo? ait: Ego uox clamantis in deſerto, dirigite uiam domini, ſicut dicit Eſaias propheta.) Minutim ſingula narrat Euangeliſta, ut & cōfeſſionis modus præ oculis ponatur, & imperitia Iudæorum denudetur, qui ſapientes ſe eſſe dicētes, infatuati ſunt: legis enim exquiſitā cognitionem
D oſtentantes, & prophetarū ſenſum tenere credentes, his interrogationibus imperitiam ſuam detegunt. Moſes nanq; ille, quaſi prophetā dominū Deut.18
ſignificans uenturū, Iudæis prædicebat, quia prophetam uobis de medio fratrum ueſtrorum ſimilem mei dominus deus ſuſcitabit, ipſum audietis.
Eſa.40 Eſaias autem pręcurſorē nobis ſignificans: Vox, inquit, clamantis in deſerto, parate uiam domini, rectas facite ſemitas dei noſtri. Tertius accedit
Malach.4 Malachias, qui de Thesbite ait, quod conuertet cor patrum ad filios, & incredulos ad prudētiam iuſtorum, ne forte ueniam & percutiam terram. Quum igitur tres ſint, qui expectabantur, plures illi uenturos putantes, uerè audient: erratis, neſcientes ſcripturas. Quū enim an Chriſtus eſſet quæ
Matth.11 ſiuiſſent, reſpōſumq; ſibi eſſet, quia ipſe non erat Chriſtus: quid ergo inquiūt, Helias es tu? Illo autem

tem negante, reliquum iam erat, ut de præcurso-
re quærerent. Sed imperite ad ipsum Christū rur
sus deuoluti, male Mosen intelligentes, interro-
gant: Propheta es tu? quod propter præiacentem
articulum, ad unicū prophetam, & propherarum
omnium dominū pertinet, quem se non esse Ba-
ptista iterū affirmauit. Dixerūt ergo ei: Quis es?
ut responsum demus ijs, qui miserunt nos, quid
dicis de teipso? ait: Ego uox clamantis in deserto,
Esa.40. dirigite uiam domini, sicut dixit Esaias prophe-
ta, tanq; ignaros scripturarum acriter arguit, au-
toritate prophetica ministerium sibi commissum
exponens. Venio enim (inquit) dicturus, in ia-
nuis ipsum iam esse qui expectatur, ut parati sitis
profici sci quocunq; iubebit: ambulastis hactenus B
in uia Moli, modo uiam Christi suscipite, quam
prophetæ omnes uobis prædixerūt. Esaias enim
Esa.2. hortatur uos, dicens: Venite, ascēdamus in mon-
tem domini, & in domum dei Iacob, et annuncia
bit nobis uiam suam, & ambulabimus in ipsa. &
Esa.35. rursus: Erit ibi uia munda, & uia sancta uocabi-
tur: non erit ibi leo, nec praua illuc ascendet be-
stia: & qui dissipati sunt, ambulabunt in ea. Et rur
Esa.64. sus: Principium dabo Sion, & hortabor Hieru-
Hiere.6. salem ad uiam. Hieremias quoq; similiter: State
(inquit) in uia, & quærite semitas domini sempi-
ternas, & uidete quæ sit uia bona, & ambulate in
ipsa, & inuenietis purificationem animarum ue-
strarum. Quæ nam igitur est uia bona, quæ am-
bulantes in ipsa purificat? ipse Christus clamat, C
Ioan.14. Ego sum uia.

CAP. XXV.

ET qui missi fuerant, erant ex Pharisæis. Et in-
terrogauerunt eum, & dixerunt ei: Quid er-
go baptizas, si tu non es Christus, neq; Helias,
neq; propheta?] Vide quanta in Baptistam utun
tur temeritate: cur enim (aiunt) baptizas, si non
es Christus, nec Helias, nec propheta ille? Non e-
nim putant dignū in corū numerū ipsum haberi,
qui expectabatur: sed ex insita eis arrogantia,
quamuis audierint, Ego uox clamātis in deserto,
parate uiam domini: parum tamen attendentes,
& Baptistæ dignitatem negligentes, aperte incre
pant, dicētes: Quid ergo baptizas? Quur tantam
rem, quū dignus non sis, aggredi ausus es? Con- D
sueuerant enim semper ex proteruitate pharisæi
præsentes nimium contemnere, & uenturum si-
mulato afficere honore, & ut ipsi magni apud Iu-
dæos essent, & diuitias ingentes sibi accumula-
rent, neminem præter se honorari patiebantur.
Propterea ipsum quoq; interfecerunt hæredem,
Math.21. dicētes: Venite, occidamus eum, & retinebimus
hæreditatem eius.

CAP. XXVI.

RESpondit eis Ioannes, dicens: Ego baptizo
in aqua: medius aūt uestrū stetit, quem uos
nescitis. Ipse est, qui post me uenturus est, qui ante
me factus est, cuius ego non sum dignus, ut soluā
eius corrigiam calciamenti. Hæc in Bethania fa-
cta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes bapti-
zans.] Nullas contumeliæ uices beatus Baptista A
reddidit, sed benigne ualde propter salutē eorum
respondet, ac inuitos docet, in ianuis iam, imò ue
rò etiam intra ianuas esse Christū. Ego enim, in-
quit, præparando, aqua inquinatos peccatis lauo
ad initium pœnitentiæ, & hoc pacto ab his mino
ribus ad sublimiora uos præparabo. Ad hoc enim
missus sum, & hoc tam re baptizans, quàm uer-
bis facio, prædicans præparare uiam domini. Ma
iorum autem rerum, & summæ perfectionis lar-
gitor, medius uestrum stetit, quē adhuc, quia car-
ne indutus est, non cognouistis: qui tantū me su-
perat, ut dignus ipse non sim, quasi seruus ad filiū
domini cōparari. Hoc enim, ut arbitror, significat nō esse dignū, qui corrigiā calciamēti eius sol-
uat: ita & ueritatē dicit, & exēplo sui pharisæos ab
arrogantia in humilitatē traducere conatur. Hæc
in Bethania facta sunt trans Iordanē, ubi erat Io-
annes baptizans. Diligētiæ suæ, magnitudinisq;
rerū hoc signū est. Solent enim certe homines lo
ca etiam singula, ubi res magnæ gestæ, aut expo-
sitæ sunt, memoria diligentius commendare.

Primi libri finis.

COMMENTARIORVM CYRILLI IN IOAN-NEM LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

ALtera die uidit Ioannes Iesum
uenientem ad se, & ait: Ecce ag-
nus dei, ecce qui tollit peccata
mundi.] Breui admodum tem-
pore propheta simul & apostolus, Baptista effectus est. Quem
enim uenturū prædicabat, hunc
iam monitrat præsentem: propterea prophetarū
mensuram excessit, ut saluator de ipso ad Iudæos
dicebat: Quid exiuistis in desertū uidere prophe- Matth.11.
tam? etiam dico uobis plusquàm prophetā. Nam
prophetæ uenturum Christum prædixerunt, hic
uerò uenturū prædicans, præsentem quoq; mon-
strauit. Altera enim die, inquit, uidit Iesum uení-
entem ad se, & ait: Ecce agnus dei, qui tollit pec-
cata mundi. Non ait iam, præparate uiam eius, ut
prius: sed quum præsens oculis cerneretur is, pro-
pter quem præparatio faciunda erat: non illo mo
do prædicandum, sed apertius explanandū erat,
quis iste præsens esset, & quamobrem à cœlo ad
nos descēderit. Ecce igitur, inquit agnus dei, ille
scilicet de quo Esaias dicebat: Tanq; ouis ad occi Esa.53.
sionem ductus est, & sicut agnus cōram tonden-
te se obmutuit. Quem uniuersa Mosi lex figuris
significabat, qui temporibus legis nō ita, neq; ad
omnes misericordiam suā diffudit: figuris enim
& umbris lex inuoluta est. At nunc qui ænigma-
tice prædicabatur integerrimus agnus, immacu-
lata hostia, ut peccata omniū pellat, ut hostē orbis
euertat, ut mortuus mortem destruat, ut maledi-
ctionem hominibus datā dissoluat, ne illud, terra
es, & in terrā reuerteris, humanum semper subi-
gat genus, sponte ad occisionem ducitur. Secun-
dus hic Adam est nō à terra, sed à cœlo, omnium
bonorum initium, & ipsius exitium interitus, æ- 1.Cor.15.
ternæ uitæ largitor, causa reformationis, qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

reformamur ad deum, pietatis & iusticiæ fundamentum, ad regnum cœlorũ uia: unus enim pro omnibus agnus occiditur, ut omne genus hominum deo patri offerat: unus pro omnibus, ut omnes lucrifaciat, ut omnes nõ ulterius sibijpsis, sed Christo (qui pro omnibus mortuus est, & pro omnibus resurrexit) uiuant. Nam quoniã in peccato eramus, atq; idcirco morti atq; interitui debebamur, filium suum pater in redemptionem pro nobis dedit, unum pro omnibus: quoniam & omnes sunt in ipso, & omnibus ipse melior est: unus pro omnibus moritur, ut omnes in ipso uiuamus. Quum enim pro omnibus occisum agnum mors insorbuerit, retinere non potuit, sed in ipso, & cũ ipso cæteros omnes euomuit. Nam si omnes su- 2.Cor.5. mus in Christo, qui mortuus est, & resurrexit pro nobis peccato destructo: quomodo etiam mors, quæ fructus peccati est, non destruetur? & radice iam euulsa, quomodo rami germinabunt? Aut qua nam de causa morti ulterius debebimur, peccato destructo, quod mortis causa fuit? quare in occisione agni dei magna exultantes uoce solemniter clamamus: Vbi iã est uictoria tua ô mors? 1.Cor.15. Vbi stimulus tuus inferne? Omnis enim iniqui- Psal.106. tas (ut Psalmista canebat) os suũ obstruxit, quũ nõ possit amplius debilitata peccatores accusare: deus enim est, qui nos iustificat. Christus redemit nos ex maledictione legis, ipse maledictio factus Gal.3. pro nobis, ut maledictionẽ peccati nos fugiamus.

CAP. II.

HIc est, de quo dixi: Post me uenit uir, qui ante me factus est, qui prior me erat, & ego nesciebam eum: sed ut manifestetur in Israël, propterea ueni ego in aqua baptizans.] In memoriã reducit Baptista, quæ dixerat, et glorię Christi ultro & sponte cedit: nec ex charitate magis, quàm ex ueritate etiam necessitate id facit. Subijcitur enim, etiam si nolit, creatura creatori, seruus domino, largitori quod donatur. Quomodo autẽ post Ioannẽ Christus ueniebat, qui prior erat Ioanne, satis in superioribus dictũ est. Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israël, propterea ego Lucæ 1. ueni baptizãs in aqua. Qui dominũ in utero uirginis cognoscens exultabat, qui ante partũ prophetauit, qui à matris uentre discipulus fuit, nesci re saluatorẽ fatetur, nec illo modo mentitur. Omnia enim à seipso absq; alicuius doctrina deus solummodo scit: creatura uerò omnis nõ à se, sed ab alterius discit doctrina, et spiritus in sanctis hominibus habitans, replet quod natura non potest, et bonũ suũ humanæ naturæ largitur: & ita illuminata, futura & occulta cognoscit mysteria. Quũ igitur nesciisse dominũ dicat, secundũ humani generis & creaturæ mensurã, uerissime dicit, ualde aũt utiliter: quamuis nescire saluatorẽ asseuerit, idcirco tamen uenisse fatetur, ut Iudaico populo manifestet, ne scilicet spõte ad testimoniũ præcurrere uideatur, qui nõ uoluntatis suæ, sed diuinæ dispensationis ac uolũtatis minister fuit. Quæ sibi animo reuelauit, à quo peccata mundi tollentur. Facilius ergo credere Iudæi testimonio eius debebant, quẽ intelligebant à se quidẽ nescisse saluatorẽ, sed deo reuelante cognouisse. Poterant etiã dignitate ac magnitudine serui, quantus esset dominus, conijcere. Aperte nanq;, quũ ut ipsum in Israël manifestet, uenisse fateatur: aperte inquã seruũ se, illum uerò dominum esse ostendit.

Quod non participatione, nec deforis ut in sanctos, spiritus in filium influit: sed substantialiter, & secundum naturam in ipso est.

CAP. III.

ET testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quia uidi spiritum descendentem, quasi columbam de cœlo, & manẽtem super eum, & ego nesciebã eũ: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem uideris spiritũ descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto.] Quoniam eũ nesciisse in superioribus dixerat, idcirco nũc latius diuinũ illud denudat mysterium. Nam & modum quo didicit, quod ignorauerat, & docentem deũ patrẽ ostẽdit: ita uarijs multisq; uijs auditorũ animũ ad ueritatẽ inducit. Quũ enim à deo patre didicisse se mysteriũ ait, refragari deo uniuersos ostendit, qui magno cõsilio patris se opponentes, paruam prædicationi suæ fidem adhibeant. Ita manifeste ac commode ad suscipiendũ saluatorẽ omnibus persuadere conatur: præsertim cum spiritũ etiam se uidisse testetur in columbæ signo descendisse, & mansisse in Christo. Ad hęc seipsum audisse affirmat ab eo, à quo missus ad baptizandũ in aqua fuit, illum esse qui spiritu baptizat, in quẽ descenderet, & in quo manebit spiritus sanctus. Dignus certe fide testis hic est; nouũ atq; inauditũ signũ: & his qui hæc dixit atq; ostendit Baptistæ, pater & deus omniũ est. Sed hæc quidem hactenus. Insultabit autem forsan iterum atq; iterum contentionis cupida turba hęreticorum, atq; illudens dicet: Nihil nos habere, nisi cauillari uelimus, quò hinc refugere possimus. Ecce nanq; (inquit) spiritus ad filium descendit, ecce ungitur à deo patre filius: quod non habet uidelicet accipiens. Psalmista etiam attestante, dicenteq; ad filiũ: Propterea unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ, præ participibus tuis. Quomodo ergo perfecto patri nõ perfectus filius, ac ideò perunctus, cõsubstantialis esse poterit? Ad huiusmodi homines, qui ueritatem Christiani dogmatis, & scripturarũ sensus peruertũt, opportune illud dicere possumus: Expergiscimini ebrij è uino uestro: ut fulgentissimã ueritatis lucem uidentes, nobiscum ad filium clament: Vere filius dei tu es. Si enim credis deũ esse ipsum natura, quomodo imperfectus erit? aut quomodo hæc impietas in ipsum etiam patrẽ nõ perueniet? Vnde nanq; pater perfectionẽ habebit, si filius imperfectus est? aut quomodo ad imminutionem filij, qui secundum uos imperfectus est, pater etiam ipse nõ depelletur, si semel diuina substantia imperfectionẽ in filio susceperit? Non enim (ut arbitror) audebitis in diuersas rationes substantiæ diuinã immortalẽq; naturã ita incidere, ut in altero perfecta, in altero imperfecta esse uideatur:

Cauillationes hereticorum.

Psal.44.

Cauillatio.

Iobel.2.

Matth.24.

uideatur: præsertim quū uideatis humanæ naturę rationē unā ac eandē in omnibus esse: nec minus aliquid, aut maius hominē homine, inquantum homo est, possidere: nec angelus ab angelo ea ratione, qua uterq; angelus est, qua uidelicet ad unā speciem atq; naturā omnes concluduntur, differre unq; poterit. Quomodo igitur natura deitatis, quæ super hæc omnia incōparabiliter est, minora bona possidebit quàm creatura? Quomodo inæqualitatem eam suscipiet natura incorruptibilis, cuius corruptibilia susceptiua non sunt? Quomodo simplex, atq; incomposita erit, si perfectū atq; imperfectū in ea inest? Dissimilia enim hæc sunt, ex quibus eam cōstare falso arbitramini. Si enim similia essent, nec inter se differrent perfectū atq; B imperfectum: omne perfectū imperfectū esset, & contrà. Quare nec filius imperfectior patre, nec pater perfectior filio, quamuis ita uerbis à uobis
Cauillatio. dicatur: Sin uerò permultum interest inter perfectum & imperfectum, & utriusq; deitatis natura susceptiua est, non simplex, sed cōposita erit. Sed dicet fortassis quispiam, non simul in eodem esse posse subiecto, quæ cōtraria sunt: sed seorsum, ac per successionē, ut in corpore color modò albus,
Solutio. modò niger. Probe tu quidem ò amice, ac citò cōuersus, pro nobis pugnasti. Nam si una deitatis natura est, nec altera præter eā excogitari potest, quomodo contrariorum est susceptiua? uel quo modo uni eidemq; subiecto, quæ inter se cotraria sunt, simul accident? Pater enim natura deus est, c et filius similiter natura deus. Nulla ergo differentia perfecti, & imperfecti inter patrem & filiū est, qui ex perfectissima substantia patris emanauit. An non est necesse perfectum à esse genimen perfectissimi genitoris? quod & incōmutabilis imago, & character suæ hypostaseos est: ita prorsus omnes assensuros esse arbitror. Quomodo enim aliter perfecti patris character, incōmutabilis filius erit, si natura perfectus non est? ut quidam temere dicunt. Nam quoniam character atq; imago est, non aliter certe atq; ille perfectus est, cuius
Cauillatio. imago est. Sed Ioannes uidit de cœlo ad filiū spiritū descēdere, inquit, Quare pater deforis filium sanctificauit, in quem quasi, nō habentem sanctificator spiritus descendit. Aduertis, quàm manifeste filiū dei, creaturam esse prædicas, uix magni
Dissolutio. D aliquid ei attribuens, quum similiter atq; cæteræ creaturæ perfici, atq; sanctificari honorum largitione forinseca ipsum arbitreris. Et quomodo nō
Ioan. 1. falsus erit Euangelista, dicēs, à plenitudine ipsius nos omnes accepisse? Quomodo enim suapte natura plenus erit, si ab alio accipit? Aut quomodo deus uerè pater erit, si unigenitus creatura est, & nō filius? Verbo nāq; solūmodo, nō re ipsa pater: & similiter unigenitus uocabulo tantummodo filius, non uerè filius erit. Si autem deus uerè pater est, habebit similiter eum cuius est filius, à seipso naturaliter natum. Præterea, quomodo pater secundum naturā sanctus, sanctitate nudum filium generabit, & genimen ædet à naturalibus suis bonis alienum? Nam si forinsecus sanctificationem acquirit, ut illi nugantur, uel nolentes, fateri necesse est, non semper sanctum fuisse, sed tunc sanctificatū, quando spiritus (ut Ioannes) ad ipsum descendit. Quomodo igitur etiam ante incarnationem, Seraphim ordine à primo, sanctus tertio dicentes, ut sanctum eum glorificabant? Si ergo sanctus & ante incarnationē erat, imò uerò si semper est sanctus, sicut & pater: quomodo in nouissimis seculis homo factus, sanctificante indiguit? Sed non possum non mirari, quur illud, quum studiosissimi esse uideantur, eos latuit. Nam necesse est, si nō inest substantialiter filio sanctificatio, sed extrinsecus ei aduenit, ut rationali cuidam creaturæ, quod possit etiam aliquando à seipso eam excutere: qui aūt sanctificationem à seipso excussit, eiecitq;, is profecto peccati uinculo pressus ad peiora iam ruit, non conseruans, neq; retinens in se illud, quod superiorē peccato eum faciebat. Non erit ergo immutabilis filius. Psalmista quoq; mentietur, clamans ad ipsum: Tu autem idem ipse es. *Esa. 6.* *Psal. 101.* Ad hæc, illud etiam superioribus simile non prætermittam, quod participatur, aliud esse à participante secundū naturam, omnes ratione inducti fatebuntur. Aliter enim idem erit participans & participatū, quod intellectu impossibile est: quomodo enim aliquid seipso participabit? si igitur participans & participatum diuersa natura sunt, considerent qui participatione spiritum filio inesse contendunt, in quam magnam impietatem lapsi non sentiunt. Nam si ipsius spiritus particeps filius est, est autem spiritus natura sanctus, non erit sanctus natura filius, sed ex alterius participatione ad meliora ex peioribus per gratiam reformatus. Qua ex re multa sequentur absurda. Primum enim (ut diximus) mutationis erit susceptiuus, imò uerò iam mutatus (profecit enim in melius, ut uos dicitis) non modò minor patre non est, sed quodammodo etiam maior est factus. Scribit enim Paulus de ipso: Hoc sentite in *Philip. 2.* uobis, quod & in Christo Iesu: qui quum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem deo: sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliauit seipsum, factus obediens. Quoniam ergo ante incarnationem, in forma, & in æqualitate patris erat constitutus: incarnatus autem, susceptō de cœlo spiritu, sanctificatus secundum uos est, melior iam atq; maior seipso uidebitur: quare patre quoque cui prius erat æqualis, maior effectus est. Quod si ita est, & susceptō spiritu patrem excessit, spiritus etiam per quem filius hoc consequutus est, maior patre atq; melior erit. Hæc auditu etiam horribilia, periculiq; plena ipse iudico: sed non possumus aliter detrimentum, quod per impietatem illorū ecclesia patitur, depellere. Quare prosequendum nobis esse censeo, si homo factus unigenitus dei filius, tunc demum à spiritu sanctificatur, quasi ante incarnationem sanctus non esset: erat autem in æqualitate, & forma patris secundum illos: sequitur deum patrē natura

sanctum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſanctum non eſſe, ſiquidem conformis æqualisq; ſibi filius, ſanctus non erat. Quod ſi fortaſſe quis dicat, quomodo non ſanctificatur à ſpiritu, & quomodo non participat, quum inquiat prophe-
Pſal. 44. ta: unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis? Meminerit ſecundum formam ſerui, qua patre maior eſt, & à patre, & à ſpiritu ſancto, & à ſeipſo, qui uerbum & filius eſt, eſſe ſan-
Ioan. 17. ctificatum: ſicut ipſe dicit: Pro eis ego ſanctifico meipſum. Simili modo & fatebuntur participantem: ſed de hoc ipſo nō eſt quæſtio, ſed de uerbo & filio ſimpliciter. Deinde ſi uerbum dei ſuſcepto ſpiritu natura ſanctificatur, dicant quæſo, utrū maius, aut minus ſeipſo factum eſt, an in eodem ſtatu omnino permanſit? Nam ſi nihil à ſpiritu ſibi ablatū eſt, ſed permanſit idem quod fuit, non turberis, quū in ipſum deſcendiſſe ſpiritū audias: Sin uerò minus factū eſt, tunc & uerbū dei paſſibile ac mutabile dicere neceſſe erit, et ſubſtantia ſpiritus tanq; iniqua neceſſariò accuſabit, quæ ſuſcepta non paruam filio iniuriam intulit. Si autem melius ſuſcepto ſpiritu factū eſt, erat autem in æqualitate, ac forma patris, antequàm in altiora (ut uos dicitis) aſcenderit: non erit ſuprema gloria patris, qui eam menſuram ſui conſeruet, in qua prius filius etiam erat. Opportune igitur
Hiere. 5. ſuper iſtos clamare poſſumus: ecce populus ex-
2. Cor. 4. cors, ac fatuus, oculi ſunt ipſis & non uident: excæcauit enim profecto huius ſeculi deus, infidelium mentes, ne illuminatio Euangelij gloriæ Chriſti eis illuceat. Quibus ego, quoniam nō ſentiant quę dicunt, condolendum potius quàm irascendum eſſe iudico. Recte autem me iudicare, quamuis à ſuperioribus iam appareat, tamen ex eo potiſſimum erit conſpicuum, quod à Paulo
Philip. 2. ſcriptum paulò ante propoſuimus: Hoc ſentite in uobis, quod & in Chriſto Ieſu: qui quū in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominū factus, et habitu inuentus ut homo, humiliauit ſeipſum. Vide quàm uehementer gloriam filij admiratur, ſicut æqualis natura non rapina deo patri, atq; cō formis. Is cauſa hominum, forma ſerui aſſumpta humiliatus, exinaniuit ſeipſum, inquit, propter carnem. Si ergo aſſumpto ſpiritu poſtea quàm homo factus eſt, melior efficitur ſanctificatus: quomodo ſeipſum exinaniuit, humiliauitq;, qui maior ſeipſo factus eſt? Quę porrò eſt exinanitio iſta qua plenus ſpiritu factus eſt? Quomodo propter nos humiliatus dicitur, qui tam multū factus homo ſibi profecit? Quomodo pauper propter nos qui homine aſſumpto locupletatus eſt? Aut quomodo ante incarnationem conſequutus eſt bo-
Hiere. 2. num? Obſtupuit cœlum, ut ſcribitur, obſtupuit & horruit ualde, dicit dominus. Duo enim magna & praua hæreticorum populus cōmiſit. Nam nec quæ dicat intelligit, nec de quibus dicat perpendit, & de maximis rebus tanq; de ludicris dicere, parui exiſtimat. Nam ſi magnū inde imminere periculum putarent, largo lachrymarum effuſo flumine, magna nobiſcum uoce clamarent:
Pſal. 140. Pone domine cuſtodiam oris meo, & oſtium circumſtantiæ labijs meis, non declines cor meum in uerba maliciæ. Prauí enim atq; iniqui ſermones ſunt, qui ab eis inconſideratius prolati, ſummo audientes detrimento afficiunt. Sed nos eorū nugas à cordibus noſtris exterminantes, rectā fi-
2. Cor. 10. dei rationem ſequemur, illius ſcripturæ loci memores: conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum ad obſequium Chriſti. Age igitur omnē intellectū propoſiti theorematis, in captiuitatē gloriæ uni-
2. Cor. 8. geniti redigentes, ſic eum ſubijciamus in omnia prudenter ipſi, ut homini attribuamus: qui quum ſit diues, pauper propter nos factus eſt, ut ſua nos paupertate ditaret: quod patentioribus poſtulatis auribus exponere latius non grauabimur. Ad imaginem, & ſimilitudinē ueri dei factus homo à
Geneſi. 1. Moſe dicitur, qui primo nobis ſcripturæ libros ſpiritu cōpoſuit. Ab eodem etiam didicimus ſpiritu ad imaginē diuinā ſigillatū hominē fuiſſe. Et
Geneſi. 2. ſufflauit in faciem, inquit, eius ſpiraculum uitæ. Simul enim & uitam creaturæ ſpiritus immiſit, & characterē ſuū, ut deum decet, impreſſit, & ſic rationale ab artifice deo animal conſtitutū, mandatum ad ſalutē accepit, & fuit in paradiſo quo-
Geneſi. 3. uſq; gratiam creatoris ſpiritu ſancto inhabitante ſeruauit. Sed poſtea quàm diabolica fraude ſeductus, dei precepta contempſit, & ſpreto mandato gratiam perdidit, terram ſe eſſe, & in terrā reuerſurū audiuit. Et ſimilitudo dei, ad quam creatus erat, non ita expreſſum characterē ſuum propter peccatum ſeruauit: ſed obtenebratū quodammodo, & imbecillū retinuit: multiplicato deinde humano genere, peccatum quoq; adeò creuit, & ſic miſeros animos opprimebat, ut gratia dei homines denudati, quū ſpiritus penitus ab eis deuolauerit, quaſi rationis omnino expertes, ipſum etiā creatorē ignorarent. Miſericordia igitur motus creator, ad priſcam imaginē per ſpiritū reuocare naturam humanam uoluit. Nec enim poterat aliter diuinam impreſſionē, quàm per ſpiritū homo recuperare. Quomodo aūt id factum eſt, & quomodo firmam in nobis gratiam ſuā inſeruit, aut quomodo radices in nobis ſpiritus egit natura noſtra reformata, modò dicendū. Nam quoniam primus Adam libertate ſua non bonū, ut debuit, ſed malum, ut diximus, elegit: atq; ideò morti addictus ſpiritum ſanctum amiſerat, qui malignos,
Sap. 1. ut ſcribitur, fugit: Nec habitat in corpore peccatis ſubiecto. De cœlo nobis ſecundū Adam miſericordia dei miſit. Miſit enim immutabilem natura filium ſuum, & procul ab omni peccato remotū, ad carnem noſtram aſſumendam, ut quemadmodū prævaricatione primi Adæ, maledictioni ſubiecti fuimus: ſic obedientia uirtuteq; ſecundi, & maledictionem fugiamus, & quæ ab ea ſequuta ſunt detrimenta nō timeamus. Homo igitur uerē dei filius factus, ut unus hominum ſpiritum à patre conſequitur: non quia ipſe indigeret, qui largitor

largitor ipſius ſpiritus eſt, uerum ut tanq̃ homo acceptum ſpiritum nobis conſeruet, utq; radices in nobis gratia, quam amiſimus, faciat per eum, quũ peccatũ penitus ignorauit. Hac de cauſa (ut arbitror) uidiſſe ait ſpiritum Baptiſta deſcendiſſe de cœlo, & manſiſſe in ipſo. Spiritus enim qui à nobis propter peccatum deuolauit, quum nullũ peccatum in eo inuenerit, manſit in ipſo. Nobis igitur in ſeipſo ſpiritum accepit, & priſca nobis renouat bona: hoc pacto pauper etiam factus eſſe
2. Cor. 8. propter nos dicitur. Nam quum ſit deus, nullius indigens rei, homo factus eſt omnium egenus, de quo recte ſcribitur: Quid autem habes quod
2. Cor. 4. non accepiſti? Quemadmodum igitur, quamuis ſecundum naturam uita ſit, mortuus tamen ut homo propter nos eſt, ut deuicta morte totam ſecum noſtram ſuſcitaret naturam: omnes enim ſumus in eo, in quantum homo eſt: ſic & ſpiritum propter nos recipit, ut totam naturam ſanctificet. Non enim propter ſeipſum homo factus eſt, ſed ut cœleſtium bonorum uia nobis & ianua fiat. Niſi enim tanquam homo ſpiritum accipere uiſus eſſet, niſi etiam ut homo paſſus eſſet, quomodo quiſpiam humiliatum eſſe poſſet oſtendere? aut quomodo natura ſerui recte recuperari poſſet, niſi etiam aliqua de ipſo, quaſi de ſeruo uere ſcriberentur? Nemo ergo ſapientiſſimam diſpenſationis rationẽ irrideat, quam diuinus ille
Ephe. 3. Paulus admiratus clamabat: Vt innoteſcat principibus & poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiam multiformis ſapientia dei, ſecundum præfinitionem ſeculorum, quam fecit in Chriſto Ieſu domino noſtro. Sapientia enim certe deo congruens, incarnationis ſublime myſteriũ eſt. Hoc modo, ut arbitror, deſcendiſſe in Chriſtum ſpiritus pie credendus eſt. Nunq̃ enim ad tantam temeritatem deſcendemus, ut participatione in filio ſpiritum eſſe credamus, quem cõfitemur ſubſtantialiter (quemadmodum certe ipſe etiam patri) filio ineſſe. Sic enim legimus apud ſcripturas filij eſſe ſpiritum, quemadmodum etiam patris:
Act. 16. Quum ueniſſent, inquit, in Myſiam, tentabant ire in Bythiniam, & non dimiſit eos ſpiritus Ieſu. Si uerò quiſpiam participatione in filio ſpiritum eſſe adhuc contendere audet: aut nunc primum in ipſo adueniſſe, quando à Ioanne fuit baptizatus: conſideret queſo rurſus, quàm multa eum ſequantur impia. Primum enim uidemus Ioannẽ,
Matth. 11. Ioan. 1. quo maior inter natos mulierũ non ſurrexit, qui
Luce 1. ad uirtutis ipſum peruenit apicem, Chriſto quaſi deo accedere. Non enim, inquit, ſum dignus ut corrigiam calciamenti ſui ſoluam. Quomodo igitur impium non eſt, quum Ioannes ab utero matris ſpiritu ſancto repletus fuerit (ſic enim de ipſo ſcriptũ eſt) Ioannis atq; omnium dominum credere, tunc primum ſpiritum accepiſſe quando baptizabatur? At certe ad ſanctam uirginem Ga
Ibidem. briel dixit: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi: ideoq; quod ex te naſcetur ſanctum, uocabitur filius dei. Attende, queſo, quàm altũ hic ſermo continet ſenſum.

A Nam quum de Ioanne ſcribatur, quia ſpiritu ſancto replebitur (dono enim & deforis nõ ſubſtantialiter inſitum habuit Ioannes ſpiritum) de ſal- Ibidem.
uatore probe admodũ, non replebitur ſcriptum eſt: ſed quia quod naſcetur ex te ſanctũ. Nec fore addidit, quoniam ſemper, ut natura deus: ſanctus eſt, ſed uocabitur. Verum quoniam undiq; conferentia colligenda ſunt, age, propoſita quoq; angeli uerba cõſideremus. Spiritus, inquit, ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi: ideoq; quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius dei. Dicant, quæſo, eccleſiæ aduerſarij utrum uerbum dei ante incarnationem filius dei
B erat, aut falſo uocabulo, quaſi adulterinus adorabatur? Nam ſi filium fuiſſe negabũt, patrẽ quoq; fuiſſe negabũt. Cuius enim erat pater, ſi filius nõ erat? patrẽ aũt atq; filiũ fuiſſe, omnis ſcriptura clamitat: Sin uerò etiam ante incarnationem filium fuiſſe fatentur, quomodo angelus quod à uirgine naſciturũ erat, filiũ dei uocatũ iri annũciat, quum id ab æterno naturaliter eſſet? Quemadmodum igitur, quamuis æternaliter cũ patre filius ſit, tamen quaſi principio temporis ab incarnatione capto, filius dei uocatur: quoniam tuncin mũdo
Baruch 3. ut homo cũ hominibus cõuerſatus eſt. Sic quamuis ſubſtãtialiter propriũ in ſeipſo ſpiritũ habeat, accipere tamẽ ut homo ſcribitur, idoneam hominis dignitatem conſeruans, & naturæ noſtræ proprietates propter nos ſibi attribuens. Quomodo
C aũt abſq; proprio ſpiritu uerbum intelligi poteſt? an non eſſet abſurdũ, ſi quis eum ab homine ſpiritũ, qui eſt in ipſo, ſepararet, rationem tamen naturæ, & integrũ animum conſeruari putaret? ita prorſus arbitror. Quomodo igitur à filio ſpiritũ ſeparabimus, qui ſic innatus ei eſt, ita ſubſtantialiter coniunctus, & per eum prodiens, in ipſo ita naturaliter eſt, ut propter identitatem naturæ aliud eſſe præter ipſum intelligi nequeat? Si diligi- Ioan. 14.
tis me (ſaluator ad diſcipulos ait) mandata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ſpiritũ ueritatis, quem mundus nõ poteſt capere. Ecce apertiſſime ſpiritum ueritatis, ſpiritum ſanctum appellauit. Non eſt autem alia ueritas præter filium. Ego ſum, inquit, ueri- Ioan. 14.
D tas, quam quidẽ ad ueritatẽ, uide quantam iden- 1. Ioan. 5.
titatem habeat ſpiritus. Scribit enim in epiſtolis hic ipſe Ioannes de ſaluatore: Hic eſt qui uenit per aquam, & ſanguinem, & ſpiritum, Ieſus Chriſtus, non in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine: & ſpiritus eſt qui teſtatur, quia Chriſtus ueritas eſt. Propterea quum in interiore homine ſpiritus habitauerit, ipſe Chriſtus habitare dicitur. Et certe ita res ſe naturaliter habet: quod apertiſſime Paulus docuit: Vos, inquit: non eſtis in carne, ſed Rom. 8.
ſpiritu, ſiquidem ſpiritus dei habitat in uobis. Si quis aũt ſpiritũ Chriſti nõ habet, hic non eſt eius. Si uerò Chriſtus in uobis, corpus quidem mortuum propter peccatum, ſpiritus autem uita propter iuſticiam. Si uerò Chriſtus in uobis, ſtatim ſubiecit, ut identitatem filij ad ſpiritum, qui proprius eius eſt, cuique ex eo ſecundum naturam

pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

profundítur, oſtenderet. Idcirco & ſpiritus adoptionis dicitur, in quo clamamus: abba pater. Et ut
1. Ioan. 4. in epiſtolas Ioannes ſcribit: Ex hoc cognoſcimus quia in nobis eſt, quia de ſpiritu ſuo dedit nobis. Sufficere iſta puto ad repellenda hęreticorum iacula. Si quis aũt à filio dediſcere impietatem non uult, ſed tunc primum acceptum à filio ſpiritũ ſanctum contendit, quando incarnatus fuit: oſtendat nobis à ſcripturis, non fuiſſe prius factum dei filium, & tacebimus. Mirari autem oportet, quod tam diligenter ubiq; diuinæ naturæ congrua conſequenter Euangeliſta conſeruet. Nam quum in ſuperioribus deum nemini uiſum aſſeruerit, & nunc ſpiritũ à Baptiſta uiſum confirmet, non fuit oblitus confeſtim adijcere, non natura ſua, ſed in mitiſſimi animalis ſpecie uiſum fuiſſe: ita etiã ex hoc rurſus naturaliter filio coniungi uidetur. Diſcite nanq; ait, à me, quia mitis ſum et humilis cor
Matth. 11. de. Non ergo decidit à natura dei ſpiritus, qui ut immutabilis, nunc; uiſus eſt, præterquàm ſigno & figura columbæ propter diſcentis utilitatem: loco enim ſigni hoc ſibi datum, ultro Baptiſta fa-
Ioan. 1. tetur, quum teſtificans dixerit: Qui me miſit in aqua baptizare, ille mihi dixit: Super quem uideris ſpiritum deſcendentem, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto, unde & temeraria hæreticorum opinio explodenda eſt, qui quod loco ſigni factum eſt, ad ueritatem rerũ traducunt, quamuis etiam per diſpenſationem ad utilitatem generis noſtri ſic factum ſit, ut ſuperius diximus.

CAP. IIII.

Prouer. 25. EGo uidi, & teſtimonium perhibui, quia eſt filius dei.] Verum eſt teſtimonium grauiſſimi teſtis, qui non ignorans ſcriptum eſſe: quę oculi tui uiderunt, illa dicito: quod uidit, id loquitur. Vide enim, inquit, datum mihi ſignum, & intelexi ipſum eſſe qui ſignificabatur, teſtimoniumq; perhibeo quia hic eſt filius dei, qui legis Moſaicæ figuris deſcribitur, qui prophetarum ſcriptis prædicatur: filius autem dei tutiſſime adiectione articuli dicitur, ut ille ſolus ſecundum naturam, omnium genitoris bonorum hæres oſtenderetur: ad quem etiam nos per adoptionem confirmamur, ad huiuſmodi dignitatem per gratiam eius inuitati. Quemadmodum enim omnis in cœlo & in
Ephe. 3. terra paternitas ex patre eſt, quoniã ipſe proprie primum, & uere ſolus pater eſt: ſic omnis quoq; filiatio ex filio eſt, quoniam ipſe proprie primũ, ac uere ſolus filius eſt, non adulterinus, neq; falſo ita uocatus, ſed ex ipſa ſubſtantia dei patris: non per deciſionem, aut fluxũ, aut partitionem, quum natura deitatis nullam penitus paſſionẽ: nullam immutationem recipiat, ſed ut ex uno unus, qui ſemper ſimul eſt cum genitore, coæternus ſibi, & inſitus. In ipſo enim eſt, & ex ipſo prodit indiuiſibiliter & inſeparabiliter. Non enim corpus deitatis natura eſt, nec loco circunſcribitur, nec per locorum ſpacia tranſgreditur: ſed quemadmodum inſita igni calliditas, ita ex eo prodit, & in eo eſt: ut quamuis aliud eſſe uideatur, non tamen ſeparetur ab eo, ſed tota in toto igne ſeruetur, ſic de filio dei ad ſublimiora ſimilitudine coaptata intelligentes, ſubſiſtere quidem in propria hypoſtaſi eũ credemus: ſed nec extra unam, ineffabilemq; deitatem collocabimus, nec alterius quàm pater ſit ſubſtantiæ confitebimur. Aliter enim non erit iure uereq; filius: & recens nobis deus cõperietur, ſi aliud quid præter unum, & ſolum deum eſſe ipſum putabimus. Nam ſi patri deo conſubſtantialis non eſt, quomodo à uera dei appellatione non decidet? Sed quũ habeamus Baptiſtã teſtẽ grauiſſimũ, qui teſtimoniũ perhibet, quia hic eſt filius dei: non ambigemus deum uerũ, & ex ſubſtantia patris filium prædicare. Nihil enim aliud præter hoc ueræ filiationis nomen ſignificare poteſt.

CAP. V.

ALtera die iterum ſtabat Ioannes, & ex diſcipulis eius duo, & reſpiciens Ieſum ambulantẽ dicit: Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi.] Oſtendit iampridem eum, & filium dei uere ac proprie adiectione articuli appellauit: nunc quoq; iterum diſcipulis ſuis ipſum monſtrat, & agnum dei nominans, eum eſſe affirmat, qui tollit peccata mundi: ad memoriam eos illius prophetici reuocans: Ego ego, inquã, ſum, qui deleo iniquitates tuas. Ita eadem ſæpius de ſaluatore prædicans, optimi doctoris officio fungitur. Opus enim certe docentis eſt: quod adhuc non recte intellexerunt auditores, diligẽter repetere. Propterea beatus quoq; Paulus ſcribit: Eadem uobis dicere, tum mihi moleſtũ non eſt, tum uobis tutum.
Eſa. 43.
Philip. 3.

CAP. VI.

ET audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſequuti ſunt eum.] Vides quàm cito à doctrina Baptiſtæ fructus ſequutus eſt: uides quàm magnum auditoribus emolumentum iteratio ſermonis attulit. Diſcat igitur ex iſtis, cui docendi opus creditum eſt, non laudari ſilentium in paſtore, nec talentum domini, ſicut infœcundæ terræ taciturnitati commendandum: ſed nummulariis eſſe diſpartiendum, ut inde cum fœnore ſaluator illud exigat, quaſi fertile ſemen in terra fœcunda uiuificans. Horum omnium cõfirmationem, Baptiſtæ didiciſti exemplo: quẽ non piguit iterum atq; iterum oſtendere dominum, qui hac iteratione doctrinæ tantũ diſcipulis ſuis contulit, ut quibuſdam iam perſuaſerit: ſequuti enim duo diſcipuli eius illico dominum ſunt.
Matth. 25.

CAP. VII.

COnuerſus autem Ieſus, & uidens eos ſequentes ſe, dicit eis: Quid quæritis?] Conuerſus opportune ad ſequentes eum dominus, & ut re ipſa uerũ eſſe diſcas, quod canimus: Quæſiui dominum, & exaudiuit me. Donec enim nec fide recta, nec probis moribus dominũ quærimus, poſt eum quodammodo eſſe cõperimur: quum uerò diuina eius mandata ſcientes, præcipuam iuſticiæ uiam ſcrutamur, ſtatim cõuerſus uiſitat clamans: Conuertimini ad me, & conuertar ad uos. Interrogauit autem quid quærerent: non quia ignoraret, qui uniuerſa nouit, ut deus, ſed ut colloquendi principium interrogatio fieret.
Pſal. 33.
Zach. 1.

CAP.

Universidad de Deusto

CAP. VIII.

QVi dixerũt ei: Rabbi (quod dicitur interpretatum magister) ubi habitas?] Docte ad interrogata respõdentes, primo magistrũ eũ appellauerũt, à quo discere cupiebant: deinde ubi habitet rogant, quasi opportunius domi reliqua dicturi: non eñ ubiq; res grãdes oportere dicere arbitrabantur: quod factum suum quasi perutili nobis in exemplo semper propositum sit.

CAP. IX.

DIcit eis: Venite & uidete.] Non docuit ubi habitaret, quamuis hoc ipsum ab eo petere tur, sed illico illò ire ipsos hortatur. Primũ ut doceret, nullam esse in quærendis bonis moram laudandam, quum utilitatis retardatio detrimẽtum afferat semper: deinde ut ostenderet non sufficere, si quis ubi Christi domus, id est ecclesia fundata sit, didicerit: sed si per fidẽ in eã uenerit, & quæ mystice in ipsa peragũtur, feruẽti animo uiderit.

CAP. X.

VEnerunt & uiderunt ubi maneret, & manserunt apud eum die illo: hora aũt erat quasi decima.] Diuinorum discipuli mysteriorũ cognitionẽ, cõgrue nimium docebãtur. Non enim conuenit, ut citò satiati, à diuina doctrina recedamus: sed per totum uitę tempus integrum habere feruorẽ oportet. Id enim designari arbitror, quãdo dicitur: quia manserũt apud eum die illo. Horam autem dicit quasi decimam fuisse, ut nos moneret, non incipientibus seculis, sed post magnũ iam eorũ progressum, saluatoris nostri mysteriũ factum fuisse. In nouissimis enim diebus (ut scriptum est) dociles dei omnes effecti sumus. Et ad hæc, decima hora diuertisse, & mansisse apud deũ illos ait: ut discant qui Christo per fidẽ adhærent, nec peccato, nec incredulitate ab eo alienari oportere.

Hiere. 31 Ioan. 6

CAP. XI.

ERat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierunt à Ioanne, & sequuti sunt eum. Inuenit hic primũ fratrem suum Simonẽ, & dicit: Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus, & adduxit eum ad Iesum.] Quum accepissent discipuli Ioannis talentum, statim multiplicatum illud domino reddunt. Huiusmodi certe attentus, docilisq; animus est: ut non longa egeat oratione, nec post multos annos, aut menses fructum doctrinæ pareat: sed simul quum audiuerit, & sibi profuit, & alijs utilis esse conatur: Sapienti enim da causam, inquit, & erit sapientior, doce iustum, & proficiet. Fratrem igitur Petrum Andreas breuiter, atque in summa tanta re significata seruauit: inuenimus enim, inquit, Messiam: ut reconditum in agro thesaurum, uel maximi gemmam precij, iuxta ipsius Euangelij parabolas.

Prouerb. 9

Matth. 13

CAP. XII.

INtuitus autem eum Iesus, dixit: Tu es Simõ filius Iona, tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.] Respicit, ut deum decet, qui corda et renes scrutatur: uideriq; qui nihil ignorat, ad quantam & fidem, et uirtutem discipulus peruenturus sit: & antea quàm aliquid de eo quæsiuisset, tam ipsum quàm patrem eius nomine appellat: & hac re discipulũ instruit, eum se esse qui cuncta etiam antequàm fiant nouit: nec Simon fore iã nomen sibi, sed Petrus prædicit: uocabulo ipso cõmode significãs, quod in eo, tanq; in petra lapideq; firmissimo suam esset ædificaturus ecclesiã.

Matth. 16

CAP. XIII.

INcrastinum autem uoluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, & dicit ei: sequere me, erat autem Philippus à Bethsaida ciuitate Andreæ ac Petri.] Probi (ut superiores) Philippus etiam fuerat animi, & ualde adsequendum Christum propensus: cuius futuram fidem atq; uirtutem non ignorans, unico uerbo illũ uocauit: quo quidem uerbo quanta in eo fuit gratia, significatur, uita enim profecto illius probatur, qui adsequendum Christum iubetur, non enim elegisset eum, nisi probus fuisset.

CAP. XIIII.

INuenit Philippus Nathanaël, & dicit ei: Quẽ scripsit Moses in lege & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth.] Velociter nimium, ut superiorum affinis Philippus etiam fructum reddidit: Nathanaël enim non casu reperit, sed multo quæsitum studio inuenit. Studiosissimum enim scripturarũ uirum, diligentissimúmque cognouerat, atque ideo illum tanquam legis, & omnis prophetiæ peritum alloquitur, dicens inuenisse iam se Christum, qui ab omni scriptura uenturus prędicatur. Erat autem opinio de saluatore nostro apud Iudæos, quòd Nazarenus esset, quamuis scriptura ipsum Bethleemitam appellet, dicens: Et tu Bethleem domus Euphrata, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exibit dux, qui reget populum meum Israël, & egressus eius de diebus æternitatis. In Nazareth enim enutritum fuisse scriptura testatur. Et uenerunt, inquit Euangelista, in Nazareth, ubi nutritus fuit. Vulgarem igitur opinionem Philippus est sequutus: inuenimus, inquit, eũ qui scripturis prænunciatus expectabatur, filium Ioseph à Nazareth.

Luce 4

Miche. 5

CAP. XV.

DIcit ei Nathanaël, à Nazareth potest aliquid boni esse? Non potest facile sentire Nathanael magnum quid atq; præcipuum esse, quod à Nazareth ortum habeat. Id legis & totius prophetiæ perito fidem non faciebat, quum (ut diximus) non à Nazareth, sed à Bethleem uenturum prophetæ Christum prædixerunt, si uideris solummodo dicit, si sermonem eum eo conferas, facillime mihi assentries, ipsum proculdubio esse, qui expectatur. Credere autem nos oportet ineffabilem quandam gratiam in sermone, ac uerbis Christi fuisse, quibus auditorum animi magna iocunditate allicerentur. Scribitur enim, quia omnes admirabantur de uerbis gratiæ, quæ exibant de ore eius. Nam quemadmodum ad facienda signa, diuina uerbis suis inerat uirtus, sic etiam ad persuadendum magnas uires habebat.

Luce 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XVI.

VIdit Iesus Nathanaël uenientem ad se, et ait: Ecce uerè Israelita, in quo dolus non est.] Antequam signorum miraculo ad fidem homines traheret, alio quodammodo, nec minus mirabili, natura se deum esse ostendit, qui humana forma propter salutem hominum uenerit. Quis uero ille modus fuit occultarū rerum cognitio, quæ soli deo attribuitur. Non ergo adulatiunculis Nathanaëli blanditur, sed ea quorum ille conscius erat exponēs, corda se hominum (quod solius dei est) cognoscere confirmat.

CAP. XVII.

DIcit ei Nathanaël: Vnde me nosti.] Mirat Nathanaël, & ad fidem motus discere quærit, unde ipsum Christus nouerat. Studiosus ēm, piusq; animus exactam exquisitamq; rerū doctrinam desiderat. Suspicatus autem forsan fuerat, à Philippo ista domino prænarrata fuisse.

CAP. XVIII.

REspondit Iesus & dixit ei: Priusquàm te Philippus uocaret, quū esses sub ficu, noui te.] Omnem eius suspicionem saluator excussit, quū antequā de se cum illo Philippus colloqueretur, sub ficu ipsum uidisse asserat, quāuis corpore longe abesset. Vtiliter autem ualde per ficum certius ipse locus describitur: ut qui conscius sibi fuerat, grauis apud seipsum testis ueritatis, ad firmiorem iam fidem inuitetur.

CAP. XIX.

REspondit ei Nathanael, & ait: Rabbi, tu es filius Dei: tu es rex Israël.] Nouerat probe Nathanaël, soli deo corda hominum patēre, ac illud Psalmistæ infixum animo tenebat: Scrutans
Psal.7 corda, & renes deus. Nulli nāq; alij, sed diuinæ solummodo naturæ hoc propheta attribuit. Id quū inesse domino perspexisset, & magistrum & filium dei, & regem Israël profitetur.

CAP. XX.

REspōdit Iesus, & dixit ei: Quia dixi tibi, uidi te sub ficu, credis: maius his uidebis.] Feruētior ad fidem futurus es, inquit, quum maiora his uideris. Nam si uno signo inductus ad fidem es, quomodo non eris melior, quando mirabiliora conspicies?

CAP. XXI.

ET dixit eis: Amen amen dico uobis, uidebitis cœlū apertū, & angelos dei ascēdentes & descēdentes supra filiū hominis.] Aspice, Nathanaēlis fide posita, ad omnes cōmuniter uertit sermonem: angelos autē sursum atq; deorsum ad filium hominis uenturos annunciat, mandatis uidelicet suis ad salutem credentium ministrantes, quando maxime filius dei esse (nam meritò) credetur. Non enim alterutris, sed deo uirtutes cœlorum seruiunt. Nam etsi alij alijs ordine quodam subijciuntur, non est tamen huiusmodi subiectio
Matth.4 seruitus. De filio autem dei scribitur: quia uenerunt angeli & administrabant ei.

Cap. Ioan. secūdum. CAP. XXII.

ET die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galileæ, & erat mater Iesu ibi: uocatus est autem Iesus & discipuli eius ad nuptias, & deficiente uino, dixit mater Iesu ad eum: Vinum non habēt.] Opportune iam ad signorum initium accedit. Nam honeste celebratis nuptijs tam mater quàm ipse cum discipulis inuitatus adest, miraculi potius quod acturus erat, quàm conuiuij gratia profectus: & ad hæc, ut natiuitatis nostræ principiū, quantum ad carnem attinet, sanctificaret. Oportebat certe, quoniam totam naturam hominis ad melius restaurabat, non solum natis iam hominibus benedicere, uerumetiam nascituris gratiam præparare, & aditum illorum ad hanc uitam auctoritate miraculi & præsentia sua sanctum efficere. Præterea in doloribus parêre filios, ad mulierem Gen.3 propter peccatum dictum fuit. Quomodo igitur aliter hæc depellenda maledictio erat, ne condemnata nuptiarum sanctimonia uideretur, quàm saluatoris præsentia? qui quum sit uerum gaudium, priscum nuptiarum mœrorem præsentia sui depulit. Noua enim omnis creatura in Christo est: 2 Cor.5 præterierēq; uetera, ut Paulus ait, & omnia facta sunt noua. Discipuli quoq; affuerunt, ut miraculo fidem suam confirmarent. Vino autem deficiente, mater eius, quæ uniuersa illi possibilia esse nō ignorabat, hortatur ut solita sua bonitate, atq; misericordia uteretur. Vinū enim, ait, nō habēt.

CAP. XXIII.

DIxit ei Iesus: Quid mihi & tibi mulier? nondum uenit hora mea.] Non à se, neq; non rogatus, ad actionem miraculorum dominus solet peruenire: necessitati enim, atq; usui hominū gratiam suam præbere solet, quamuis gratiora etiam sint quæ petuntur, si aliquantulum differūtur. Ad hæc, quātus honor parentibus debeatur, facile ostendit, quum statim ad actū propter matrem accedat: quem quantum in eo erat, parūper distulisset. CAP. XXIIII.

DIcit mater eius ministris: Quodcunq; dixerit uobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Iudæorum, capiētes singulæ metretas binas aut ternas.] Magnam certe autoritatem dignitatemq; deferri sibi à domino mater non ignorabat: quæ persuaso, ut par erat, filio ministros præparat, hortaturq; ut omnia faciant quæ ipse imperabit.

CAP. XXV.

DIcit eis Iesus: Implete hydrias aqua, & impleuerunt eas usq; ad summum, & dixit eis Iesus: Haurite nunc, & ferte architriclino & tulerunt. Vt autem gustauit architriclinus aquam uinum factum, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant qui hauserant aquam, uocat sponsum architriclinus, & dicit ei: Omnis homo primum, bonū uinum ponit, & quum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est: tu autē seruasti bonum uinum usq; adhuc.] Faciunt autem ministri sicut iubentur: aqua uero ineffabili Christi uirtute in uinum transmutatur. Quid enim omnipotenti deo difficile? Aut quomodo qui à nihilo ad esse res omnes prouocat, non multo facilius unū ad aliud

ad aliud permutabit atq; traducet? Miratur autē A uini qualitatem architriclinus quasi præcipuam: nec aliter nisi optimū esse poterat, quod factū miraculose à Christo fuit. Sponsum etiā quàm cōmode, ut mihi uidetur, incusat, quod peracto ferè cōuiuio, nec ante, optimum uinum obtulerat.

CAP. XXVI.

HOc fecit initium signorum suorum Iesus in Cana Galileæ, & manifestauit gloriam suā, & crediderunt in eum discipuli eius. Posthæc descendit in Capernaum ipse, & mater eius, & fratres eius, & discipuli eius, & ibi manserunt non multis diebus: & propè erat pascha Iudæorum, et ascendit Hierosolymam Iesus.] Multa & magna eodem signo peragebantur: sanctificabantur nuptiæ: maledictio mulierum, initio nostri ortus benedictio, destruebatur. Gloria saluatoris, quasi B solis radius effulgebat, discipulorum denicq; fides roborabatur. Sed historicæ quidem expositionis nūc finis sit, altiorē autē sensum occultius hinc significatū, ut arbitror, modò explicemus. Descendit igitur dei de cœlo filius, ut quasi sponsus (sicut ipse ait) naturam hominis amplexus, spiritalis, ueræq; sapientiæ fœtum faceret parêre. Spōsa igitur humanæ uitæ natura, ista ratione uocatur. Sponsus autem ipse saluator est, à rebus nostris ad sublimiora, iuxta scripturę morem, similitudine non improbe accommodata. Tertia uero die nuptiæ celebrantur: quia in ultimis seculi huius temporibus saluator apparuit. Nempe numerus iste initium, medium & finem significat, qua quidem re uniuersum tempus mēsuratur. Sed illud propheticum recte potest accommodari: Percutiet, & cu C rabit, uiuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & uiuemus in cōspectu eius, sciemus sequemurq; ut cognoscamus dominum. Percussit enim nos propter Adæ præuaricationem dicens: Terra es, & in terram reuerteris. Corruptione autem, morteq; percussos, tertio die rursus ipse curauit, id est nō primis, neq; mediis, sed nouissimis temporibus, quando propter nos factus homo, totam naturam in seipso suscitauit, atq; sanauit: idcirco primitias mortuorū Paulus eū appellauit. Nouissima igitur tempora, tertiæ diei appellatione significantur. In Cana uero Galileæ, nō Hierosolymis nuptiæ celebrantur: extra Iudæā cōuiuium, quasi apud gentiū regiones præparetur. Gentiū em̄ Galilæa solet à prophetis appellari. Il- D lud sanè perspicuū est, repulsum à Iudæis spōsum, ab ecclesia gentiū libenter susceptū fuisse. Venit aūt inuitatus ad nuptias, qui multorū uocibus sanctorū uocabatur. Vinū cōuiuas defecit: quia sicut insita, naturalisq; ratio seruare hominē nequiuit: sic etiā lex non integra nobis lætitia fuit, nec Mosaica scriptura hominibus satisfecit. Quare uerè tam de nobis quàm de lege, uinū non habent, dici potest. Deus aūt gratiarū largitor, non patitur bonorū carentia naturā hominū deprimi: sed multo melius nobis, quàm prius uinū producit. Occidit em̄ litera, spiritus uiuificat: & lex quidē nullā perfectionem bonorū affert, euangelica uero doctrina plenissimā benedictionē adducit. Miratur aūt tam optimū uinū architriclinus, quia pontificum quisq;, quibus saluatoris domus cōmittitur, huius mysterij ratione stupescit cui primū, uinū afferri Christus imperauit: quia (ut ait Paulus) laborantem agricolam oportet primum fruges degustare. Hoc autem unusquisq; per seipsum intelligat. 2.Tim.2

CAP. XXVII.

ET inuenit in templo uendentes & ementes oues & columbas, & nummularios sedentes.] Reprehenduntur etiā hinc Iudæi, quasi nullam legum habeant curam, & auaritiæ magnopere studeant. Nam quū multis, uarijsq; modis purificari secundum legem illos oporteret, qui templum ingressuri essent, argentarij cæteriq; huiusmodi homines, qui lucro, fœnori, & omnino pecuniæ student, templum impleuerāt, adeò ut qui hæc prohibere debebant ne fierent, imperare ut fierent uiderentur: ita uerè de ipsis scriptura loquuta est: Pastores multi demoliti sunt uineam meam, conculcauerunt partem meam, dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis, posuerunt eam in dissipationem. Corrupta enim certe fuit Domini uinea: quæ auaritia præsulum inculta, cōculcare pietatem didicit. Hiere.12

CAP. XXVIII.

ET quum fecisset flagellum quasi de funibus, omnes eiecit de templo, oues & boues: & nummulariorum effudit æs, & mensas subuertit, & ijs qui columbas uendebant, dixit] Iure contemptu, auaritiáque Iudæorum saluator mouetur: non enim negociationis locus, sed orationis (ut scriptum est) templum erat. Nec uerbis solum molestę se tulisse ostēdit, uerumetiam uerberibus, tanquam iniquos seruos meritò cædens è templo eiecit. Serui certe fuerunt, & in ea conditione permanserunt, qui liberatorem dei filium, per fidem suscipere recusarunt: ita quasi in tabula apostolicum illud depingebatur: Si quis templū dei uiolauerit, disperdet eum deus. Matth.21 1.Cor.3

CAP. XXIX.

AVferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negociationis.] Sicut dominus imperat, & sicut doctor ad æquum & iustum hortatur, peccataq; illorum exponit, ut pudore uicti, iure se de templo extrudi cognoscant. Aduertendum est autem diligenter, quia ut solus secundam naturam filius dei, sui solius patrem deum appellat. Nā si eo modo quo creatura per gratiam ut nos filius esset, cuius rei gratia cōmunem omnibus dignitatem rapiebat nō domum patris nostri dicens, sed domum patris mei? Ita enim congrue magis dixisset, si adoptione, non natura filius esset. Qui enim aduentitia quadam dignitate filij sumus, orātes dicimus: pater noster. Vnigenitus aūt non gratia filius, sed ex substantia patris genitus, uerè & proprie solus patrem suum, deum appellat. Sed perspice quæso altius, quomodo futurus rerum habitus, duobus his proximis Christi actibus designatur: à Galilæis enim qui Chanā habitabant, inuitatus ad nuptias, atq; Matth.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

honoratus,& miraculo profuit, & uini lætitia repleuit, ac in eadē cū eis mensa & conuiuio fuit, sic ab initio statum doctrinæ Christi, per Galilæos, uniuersę gentes fidem Christi susceptura monstrabantur, quæ per fidem in cœlestem thalamū peruenturæ, spiritali conuiuio unà cum sanctis apostolis,& ipso Christo æternaliter perfruentur, nul
Esa.35 lo priuati gaudio. Lætitia enim æterna (inquit)
super caput eorum, quod expressius à domino a-
Matth.8 libi dicitur: Multi enim, ait, uenient ab oriente ac occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac,& Iacob: incredulos uero Iudæos, à sanctorum conuersatione retrudet, ac supplicijs peccatorum suorū catenis deuinctos tradet, nullo modo inique factis sacrificijs suis placatus. Auferte nāq;
Esa.1. inquit, ista hinc. Hæc Esaias prædixisse mihi uidetur: Holocausta arietū,& adipem pinguiū & sanguinem uitulorum et agnorum & hircorū nolui, quū ueniretis ante conspectū meū, quis quæsiuit hęc de manibus uestris? non ambulabitis in atrijs meis, ne offeratis ultra sacrificium frustra. Incensum abominatio mihi: neomeniam & sabbatum: & festiuitates alias non feram: ieiunium & solennitates uestras odiuit anima mea, facti mihi estis in fastidium. Id optime flagellum à funibus factū (supplicij nanq; instrumentum est) quasi figura quædam obumbrabat.

CAP. XXX.

REcordati enim sunt discipuli eius, quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me.]
Psal.68 Indies undiq; rebus singulis scripturam discipuli conferentes, ad maius fidei robur progrediuntur.

CAP. XXXI.

RESponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quod hæc facis? Respōdit Iesus,& dixit eis.] Miratur de protestate Christi Iudæorū multitudo, molesteq; ferunt omnes, qui sedentes in templo emolumenta (quibus nunc meritò priuantur) sibi conquirebant. Et negare quidem nequeunt non oportere templum Dei negociationis domum fieri: sed ut moribus suis utantur, illò confugiunt, ut non esse sibi credendum, ueluti filio dei contendant, nisi hoc ita esse signo demonstrauerit.

CAP. XXXII.

SOluite templum hoc,& in tribus diebus excitabo illud.] Quemadmodum omnibus qui
Luc.11 bene petūt, facile deus cuncta largitur: sic ijs qui tentantes postulant, non modo nihil præstat, uerumetiam quasi malignos aspernatur. Sic alio loco pharisæos, quum signum peterent, acrius carpsit dicens: Maligna & adultera generatio signū
Matth.16 quærit, nec dabitur sibi, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicuti enim Ionas tribus diebus & tribus noctibus fuit in uentre ceti: sic filius quoq; hominis erit in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Idipsum in istis etiā nunc alio exemplo similiter tentantibus respondet. Quod quidem signum, nisi propter salutem omnium futurum omnino esset, nunquam tentantibus illis dedisset: hoc ipsum est, quod male ab eis intellectū falsò accusantes, postea dicebant: Iste dixit, possum dissoluere templū dei. Quæ quidē falsa eorum testimonia prophetæ prædixerunt: Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me. Et rursus: Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Non impellit autem eos ad eadem suam, quum dicat: soluite templum hoc, sed quod facturos sciebat ad utilitatem eorum potius, si quid sensus habuissent, subaperit.

Matth.16
Psal.14
Psal.26

CAP. XXXIII.

DIxerunt ei Iudæi: Quadraginta et sex annis ædificatum est templum hoc,& tu in tribus diebus excitabis illud?] Profunditatem mysterij non intelligentes, ut temerarij signo illudunt. Difficultatemq; rei proponētes, causam inuenisse putant, ne illi pareant: cui si quid etiam facilius dixisset, nequaquam obtemperassent, ita scripturæ ueritas iam emergebat: Obscurentur oculi eorum ne uideant,& dorsum eorum semper incurua. Quasi enim inclinati propter nepharia eorum delicta, ac sola terrena respicientes, iure patrocinio Dei ab eis ablato, sublimia Christi dogmata speculari non possunt. Contemnunt enim, tanquam insani, Christi doctrinam, aduersus salutem suā irruentes. Dominus enim noster, propriū sui patrem appellabat, dicēs: Nolite facere domū patris mei domū negociationis. Illi aūt hæc uerba sua cōtemnētes, quasi homo esset nudus, magnitudinē tēporis, quo tēplū ædificabatur, obijciūt. Sed ô mēte capti ex superbia homines, iure quispiā dixerit, si dei templū illud uestrum esse credebatis, quomodo non intellexistis natura illum dei filiū esse? qui absq; ulla trepidatione, nulloq; periculo, magna uoce clamare cōfidebat: Nolite facere domū patris mei domū negociationis. Nā si hoc in mentem uobis uenisset, nō ambigui essetis, in tribus illum diebus unā posse domū restaurare, qui
Gen.1 septē dierū spatio, à nihilo uniuersa produxit: nec tamē indiget spatio temporis, cuius nutui omnia parent.

Iudæorum increpatio.

CAP. XXXIIII.

ILle aūt dicebat de templo corporis sui. Quum ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli, quia hoc dicebat de corpore suo, & crediderunt scripturæ & sermoni, quem Iesus dixit.] Sicut sapiens facile sapientiæ uerba retinet, sic in discipulis Christi, tanquam in molliore cera sermo saluatoris impressus conseruabatur. Probi ergo uiri, ut contentiosi non sunt, ita ueræ doctrinæ tenaces. Duræ autem ceruicis homines, non iniuria maligni nuncupantur: ut ergo probi facilisq; animi discipuli diligenter scripturarū ruminant uerba, ad maiorem pietatis cognitionē quotidie conscendentes. Verū, quoniā corpus Christi templum appellatū est, quomodo non erit natura deus unigenitus dei filius, qui in eo habitat? Non enim dicitur, qui deus non est, in templo habitare: nec de corpore nudi hominis dictum id in scriptura quispiam unquā inueniet. Quis maior beato illo Baptista? qui ad apicem uirtutis peruenit, qui nulli fuit pietate secūdus, qui pro lege diuina tyrannico furori caput suū obiecit; nūc tamen ita de cor-

de corpore illius scriptura loquitur: Sed uenien
Matth.14 tes, inquit, discipuli eius, Ioannis uidelicet, tulerunt cadauer eius. Si ergo de Ioannis corpore cadauer dictum est, quomodo templũ cuiusuis hominis, corpus appellabitur?
1.Cor.6 Nec ignoro templũ dei fideles appellari: sed hoc quoniam propter habitantem in nobis spiritũ dicitur: dei templa, non
Matth. 24 nostra sumus. Sed obijciet forsan quispiam, quomodo igitur ipse saluator cadauer corpus suum nominauit: Eò enim, inquit, aquilæ conuenient, ubi cadauer est. Sed hoc non de corpore suo, uerum ut similitudine futurum sanctorum ad sese cursum significaret, quando in maiestate patris de cœlo apparebit, ita prolatum est. Quemadmodum enim, ait, rapacissimarum auium greges ueloci ad cadauera uolatu deferuntur, sic & uos ad
B me conuolabitis. Quod Paulus enodans, ait: Sonabit buccina, & mortui suscitabuntur. Et alibi:
1.Co.15 1.Thessal.4 In nubibus rapiemur obuiã domino in aërẽ, et sic semper cum domino erimus. Nihil ergo ueritati obest, quod per imaginem atq; similitudinem dictum, aliam quandam rem ante oculos posuit.

CAP. XXXV.

QVum autẽ esset Hierosolymis in pascha, in die festo, multi crediderunt in nomine eius, uidentes signa quæ faciebat.] Non desinit Christus alios uerbis atq; doctrina, alios miraculorum ueritate ad fidem pertrahere: sic dictis eius sapientiores miraculis, multi persuasi, Deum esse credebãt, qui talia & dicere, & facere poterat.

CAP. XXXVI.

IPse autem Iesus non credebat semetipsum eis.] C
Non est stabilis fides eorum, qui nuper crediderunt: nec mens firma inest in fide recentibus, quum adhuc pietate firmati non sint, quare nec Christus huiusmodi se hominibus credidit: quãuis etiam hinc nobis ostendat, non repente, sed longa meditatione bonorum habitum roborari. Discant igitur omnes, quibus saluatoris mysteria credita sunt, non nimium citò ad diuinã mensam neophytos accipere, nec antequam firmiores cathecumini sint, Christum eis priusquam oporteat baptismi mysterio commendare. Habemus enim, quemadmodum & in alijs omnibus, Christi exemplar nobis propositum, qui recipit quidem credentes, nondum autem penitus seipsum illis tradidisse uidetur: ut tu non dubites, D
non paruo tempore in cathecuminorum statu, nuper uenientes in fidem, esse retinendos. Sic enim uix longa exercitatione in nostris firmati, tutius possunt recipi.

CAP. XXXVII.

EO quod ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.] Vero deo solummodo, nec ulli creaturarum hæc dignitas attribuitur. Vnde Psalmista quoque di-
Psal.32 cit: Qui finxit sigillatim corda eorum, qui omnia opera eorum intelligit. Si ergo solus Deus, quæ sunt in cordibus nostris intelligit, quomodo non erit uerus Deus saluator, qui profunda et abA dita cordium nouit? Quis enim hominum sciuit, 1.Cor.2
quæ hominis sunt, nisi hominis spiritus qui in ipso est? Quum igitur nullus sciat, solus deus non ignorat, quoniã cum cæteris omnibus non connumeratur: de quibus iure, nullus, adijcitur. Est enim extra numerum omnium Deus, nec quicquam eorum ignorat, quæ sub pedibus eius posita sunt. Viuus est enim sermo Dei, & efficax (ut ait Paulus) & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad diuisionem ani- Hebr.4
mæ ac spiritus, compagum quoque & medullarum, & discretor cogitationum cordis. Et non Psal.93
est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius, omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius.
Audit quippe omnia qui plantauit autem, &
B considerat cuncta qui finxit oculum. Vnde ad Iob ipse dicit: Quis est qui cælat me consilium, Iob.42
continens autem uerba in corde putat me cælare? Vt igitur natura Deum, unigenitum esse credamus, diligenter ab Euangelista scriptum est, non esse illi opus, ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.

CAP. XXXVIII.

ERat autem homo ex pharisæis, Nicodemus Cap. Ioan.
nomine, princeps Iudæorum. Hic uenit nocte ad Iesum, & dixit ei.] Propensus ad fidem Nicodemus fuisse uidetur, sed pudore improbo uictus, & gloria hominum superatus palam accedere non audet: ita ambigua quadam sententia, & claudicante iudicio, utriscp (ut dicitur) poplitibus laborat. Nam cõscientia quidem stimulis suis
C bus laborat. Nam cõscientia quidem stimulis suis miraculorum magnitudine ad fidem eum pellebat: principatus autem gentis suæ (princeps enim Iudæorum erat) ne palam Christo adhæreret, facile illi persuadebat: qui principatus detrimentũ, calamitatem non paruam existimabant. Vtrunque igitur & fidem scilicet, & gloriam hominum retinere cupiens, tenebris se commisit: quæ duplicitatem animi eius aperte accusant.

CAP. XXXIX.

RAbbi, scimus quia à deo uenisti magister: nemo enim potest facere hæc signa quæ tu facis, nisi fuerit deus cum eo, Respondit Iesus, & dixit ei.] Putauit his uerbis, Iesu beneuolentiam, ac pietatem in eum consequi posse, satisq; ad salu-
D tem esse, si tantummodo admiratione digna miraretur. Propterea nihil aliud quẽrit, sed magistrũ à deo uenisse Christum confirmat, quem adhuc quasi hominem nudum alloquitur.

CAP. XL.

AMen amen dico tibi, nisi quis natus fuerit desuper, non potest uidere regnum Dei.
Dixit ei Nicodemus.] Non ita ut putas (inquit) Nicodeme, pietatem ac fidem consequeris, nec nudis uerbis adipisci iustitiam poteris. Non enim Matthei 7
quicunq; mihi dicit, Domine, domine: sed qui uoluntatem patris mei facit, regnum cœlorum possidebit. Voluntas autem patris est, ut spiritum san Ioan.3
ctum homo suscipiat, & inaudito, nouóque modo regeneratus, cœlorum ciuis efficiatur. Quum

Universidad de Deusto
Biblioteca

uero desuper regenerationem istam, quæ per spi- A
ritum est, fieri asserat, aperte ex substantia dei patris spiritum esse demonstrat. Ita certe de se quoq; ipse alibi dicit: Ego desursum sum: & Euãgelista: Qui de sursum uenit, super omnes est, de quo latius tempore suo dicemus. Ioan.3

CAP. XLI.

QVomodo potest homo nasci quum sit senex? nũquid potest in uentrẽ matris suæ iterato introire, & renasci?] Quũ animalis adhuc homo mysteria spiritus minime intelligẽs Nicodemus esset, fatuitatem potius q̃ sublime aliquid putat quod dicitur. Natiuitatẽ enim spiritualem nõ capiens, nec ultra res humanas quicq̃ cogitãs, corporalẽ quendã uentrẽ, & reditũ hominis rursus ad partũ fingere cogitur: ita magnitudine rerum depressus, in his inferioribus uoluitur. Nam B
quemadmodũ proiecti lapides duriore obice repercussi, resiliunt: sic mens imbecillior sublimioribus quàm ferre possit rebus cõfusa, refugit: quod Iudæorũ princeps passus, & terrenis inhærẽs, diuinam & spiritalem regenerationẽ non suscepit.

CAP. XLII.

AMen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Quoniam non intellexit Nicodemus quid renasci desuper significet, apertius totum mysterium & breuiter sibi exponit. Regenerationem enim, quæ per spiritum sanctum fit, nasci desuper dominus appellauit: ut etiam ex hoc disceremus, idcirco dei nos fieri participes, quoniam spiritum qui substantialiter ex deo procedit, per baptismum acquirimus, quo in pristinã C
pulchritudinem reformati, et ad nouam uitam renati, à deo in filios adoptamur. Hoc autem quod dixit, desuper, quum non potuerit assequi Nicodemus, iterum ab utero renasci suspicatus est, ac ideo impossibilem rem putans reluctatur. Quapropter reiectis uelaminibus, ut imbecilliori saluator loquitur: Nisi enim quis (inquit) ex aqua et spiritu natus fuerit, non potest in dei regnum introire. Nam quum non simplex, sed compositus ex corpore sensibili & intellectuali anima homo sit, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate sua ad utrunq̃ possit accommodari: spiritu enim sancto spiritus hominis, aqua uerò corpus sanctificatur. Quemadmodum enim uiribus ignis intensius aqua calefacta, non D
aliter quàm ignis urit: sic spiritus sancti operatione ad diuinam aquæ reformantur uirtutem, qua baptizati corpus abstergunt.

CAP. XLIII.

QVod natũ est ex carne, caro est: & q̃d natũ ex spiritu spiritus est.] Alio nunc modo ad cognoscẽda sublimiora Nicodemum inducit, ne quum spiritalem audiat generationem, in corpora mẽte deuoluatur. Sicut enim necesse est (inquit) carnem esse quod ex carne natum est, similiter quod ex spiritu natum est, spiritus est. Vniuersa uerò quorũ essendi ratio diuersa est, generationis quoq; modũ habet diuersum. Natũ aũt ex spiritu, spiritũ hominis dicimus: nõ quia ex eo secũdum naturã est, id enim omnino absurdũ est, sed una quidẽ, priscaq; ratione: quoniã per spiritũ à nihilo ad esse productus est: altera uerò quam dispensatoriã appellamus, quoniã per ipsum ad deũ reformati, ac proprio eius charactere insigniti, ad suam (ut sic dixerim) qualitatẽ animo trãsformamur. Hoc pacto illud etiam Pauli recte (ut arbitror) intelligi potest. Filioli quos iterũ parturio, donec formetur in uobis Christus, & rursus: In Christo enim Iesu per Euangeliũ ego uos genui. Gal.4 1.Cor.4

CAP. XLIIII.

NOn mireris, quia dixi tibi. Oportet uos nasci desuper: spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat, & quo uadat, sic est omnis, qui natus est ex spiritu.] Singularis docentis uirtus est, ut multis ac uarijs auditorũ animos modis attrectet. Sic enim sensim difficultas rerũ tandẽ aperitur. Exemplis ergo & figura in cognitionẽ Nicodemus deducitur. Spiritus enim hic, ait, aëreus, per uniuersum: ut uides, orbem quotidie perflat, & quouis decurrens, solo adesse sono cognoscitur: nec cernitur ulli, sed tenuissima quadam aura humana corpora tangẽs, operationis suæ imprimit sensum. Sic igitur à paruis, quasi manu ad maiora ductus, spiritalem intelligere generationem: sicut in imagine quadam in dicta rei sensibilis similitudine, sensibilis insensibilia collige.

CAP. XLV.

REspondit Nicodemus, & dixit: Quomodo possunt hæc fieri?] Nihil longa Christi oratione consequutus est Nicodemus. Prudenter igitur à Solomone scriptum est: In aure audientium loquere: nec tamen ulla non persuadenti magistro culpa danda est. Fungi enim debet probe (quamuis etiam parũ prosit) docentis officio, qui hoc in gradu constitutus est: quamuis hinc etiam discimus, quia cæcitas facta est ex parte in Israël audientes enim non intelligunt. Eccles.15 Rom.11.

CAP. XLVI.

REspondit Iesus, & dixit ei: Tu es magister in Israël, & hæc ignoras?] Ab hoc uno Iudæi omnes, qui multo se doctiores cæteris gentibus putabant, quasi nudo doctrinæ pietatisq̃ nomine, nec quicquam florentes à Christo redarguuntur, tanquam tanta imperitia præditi, ut non modo docere cæteros, uerũetiam intelligere ipsi nequeant. Nam si Nicodemus, qui apud eos doctor erat, rudior inuenitur: quales fuisse discipulos eorum putamus? quum non excedat discipulus magistri mensurã, ut saluator ait: Nõ est discipulus supra magistrũ suũ. Iure igitur tam indoctos atq; agrestes homines sepulchris dealbatis dominus cõtulit. Paulus quoq; ad Iudæorum præsulem urbaniter dixit: Percutiat te deus paries dealbate. Luce 6 Matth.23 Act.23

CAP. XLVII.

AMen amẽ dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod uidimus testamur.] Quum reipsa rudior, quàm ut posset diuina dogmata capere, longa iam consumpta oratione Nicodemus uideretur,

uideretur, omissa exquisitiore inuestigādi diligē- A tia, simpliciore fide (quod intelligere non poterat) recipiendum ei esse consulit. Testatur autem certè se scire quod dicit, autoritate sua cōtradicendi iter illi obstruens. Recordari enim debebat, quod nuper dixerat, non ignorare se à deo Christum uenisse magistrum. Deo autem, aut nuncio eius contradicere, quomodo periculosum non erat, quū nihil periculosius sit, quàm deo repugnare? Attendamus nos, oro, qui docendi potestatē accepimus, melius esse ut simpliciter fidem, quàm profundiore ratione diligētius expositā, neophytis tradamus. Nam & Paulus lacte nonnullos se 1. Cor. 3. nutrisse dicit, qui scilicet nondum solidiores cibos digerere poterant. Et gregis tui animas cognoscendas tibi esse prudenter: idcirco Solomon con Prouerb. 27. B suluit, ut moneret singulorum ingenijs, proportionabiliter doctrinam esse accommodandam.

CAP. XLVIII.

ET testimonium nostrū non accipitis.] Quoniam patrem ac spiritum in seipso saluator naturaliter habet, plurali numero personas testantium protulit. Vt quodammodo secundum Mosen legem: In ore duorum uel trium, omne uerbum firmetur. Iudæi autem quasi salutē omnino respuentes, inconsiderato impetu ad profundum perditionis barathrum deferuntur. Nam si nec intelligere propter imperitiam altiora possunt, nec fide prædicationem Christi suscipere uolunt: quis nam alius salutis eorum modus inuenietur? Merito igitur inexcusabilem futuram Hierusalem, C Math. 23 quod spōte in præcipitia rueret, saluator dicebat; Hierusalē Hierusalem (eam ait) quæ occidis prophetas, quæ lapidibus petis eos qui mittuntur ad te: quoties uolui cōgregare filios tuos, quemadmodū sub alas gallina pullos congregat suos? ecce dimittitur uobis domus uestra deserta.

CAPVT XLIX.

SI terrena dixi uobis, & non creditis, quomodo si dixero uobis cœlestia, credetis? Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cœlo.] Si congruentē, inquit, doctrinam hominibus, quæ sensibilia ista uix excedat, ex multa imperitia non suscipitis, quomodo uobis diuiniora explicabo? Si res humanas non intelligitis, quomodo sapientes in su- D pernaturalibus eritis? Si minora ferre non potestis, quomodo maiora sustinebitis? Si dicenti mihi non creditis, sed multos in singulis testes poscitis: quis cœlestia uidit mysteria, quem possim in testem uobis adducere? Nemo enim ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit filius hominis. Quum autem dei uerbum de cœlo descenderit, filium hominis descendisse ait, in duas post incarnationem diuidi personas recusans. Nec alicui permittens, ut templum quod à uirgine sumptum fuit, alium filium, & alium dei uerbum prędicet: quamuis quæ utrique naturaliter insunt, decentem distinctionem suscipiant. Vt enim ex deo uerbum est, sic homo ex muliere. Vnus igitur ex utrisq; Christus filiatione indiuisibilis & maiestate diuina. Quomodo enim aliter, quæ soli uerbo dei conueniunt, uirginis filio accommodari poterunt? Quomodo autem è conuerso, quæ soli carni conueniunt, uerbo dei attribuentur? Nunc enim de cœlo filium hominis descendisse ait, passionis uerò tempore, ipse dei, tāquam ipse Marc. 14 patiens, quæ humanitati suæ solummodo congrua sunt, timuisse scribitur.

CAPVL L.

ET sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat uitam æternā.] Quum causam attulerit quare ad sublimiora sermo sibi non exit, ad ea descendit, quæ obumbrate à Mose facta fuerunt. Non enim ignorabat potius eum figuris quàm spiritali doctrina ad ueritatis uix posse cognitionē deuenire. Oportere autem omnino seipsum asserit modo Masaici serpentis exaltari: ita historię inquisitionem, latentesq; in ea figuras rimari hortatur, ac illud quasi rursus inculcat: Scrutamini scripturas, quia ipsæ sunt, quæ testimoniū perhibent de me. Serpentes enim in Iudæos olim in deserto in- Ioan. 5 siliebant. Quumq; more spicarū tempore messis caderent, diuinam opem supplices requirebant, Num. 21 Misericors aūt dominus, serpentem ex ære Mosi exaltare iussit, ut ea in re discerent fide salutem sperare. Morsu enim serpentis laborantibus, unicum erat remedium, exaltatum cum fide serpentē aspicere. Hæc quidem historia est, in qua uelut in tabula, totū figurate incarnationis mysterium obumbratur. Serpens enim peccatum, quod humanum genus pascebatur significat, quodq; uarijs morsibus uenenū hominibus infundit, quod effugere nullo alio pacto natura humana poterat, nisi auxilio atq; ope diuina: Verbum igitur dei factū in similitudine carnis peccati, in carne sua pecca- Rom. 8. tum damnauit, ut scribitur. Respicientibusq; in eū fide syncera, æternæ salutis largitor ostēditur. Quod aūt in sublime serpens exaltatus fuit, in eā cognitionem passionē Christi peruenturā denotabat: ut sicut ipse quoq; prędixerat, nemo sit qui Matth. 26 in cruce passum fuisse ipsum ignoret.

CAPVT LI.

SIc enim dilexit deus mundum, ut filium suum unigentum daret: ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternā.] Planè his uerbis deum se naturā esse significat. Siquidē necesse est filiū dei unigenitum, patris similem, deū esse, qui non deforis filiationis (ut nos) habeat dignitatem, sed illud ipsum uerè sit quod dicitur: Charitatis autem erga homines dei patris, mentionem opportune fecit, ut Nicodemi durities, aut moliatur, aut apertius pateat. Quid enim aliud est deo prædicanti non credere, quàm ueritatem mendacij crimine accusare? Præterea quum se datum pro uita mundi affirmet, magna supplicia impendere monet omnibus, qui arrogantia sua tantā dei patris gratiā negligunt. Sic enim deus dilexit mundū, ut filiū suū unigenitū daret. Audiant hæc, quæso, rursus oēs qui Christo aduersant

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobisq; petentibus explicent, quid magni dei patris habet secundum ipsos dilectio, aut quomodo ipsam meritò admirabimur? Respondebunt (ut puto) mirandam esse dei patris erga nos charitatem: quia filium suum pro nobis tradidit, & filiũ unigenitum. Vt ergo mirabilis sit hæc dei patris charitas, filius datus non creatura esse credatur. Filium autem eum dico, qui quum ex substantia patris sit, genitori est cõsubstantialis, & uerus pro fecto deus. Nam si, ut uos dicitis, ex substãtia dei patris non est, nõ poterit secundũ naturam filius dei esse. Ita mirabilis illa charitas patris, nulla esse uidebitur. Creaturam em̃ pro creaturis, non uerè filium dedit. Et ad hæc frustra nos Apostolus ter

Heb.10. ret, quum dicat: Si qui duobus aut tribus testibus legem Mosaicam spernit, morte puniatur, quãto peiore putatis dignum supplicio eum, qui filium dei cõculcauit? Conculcat enim qui spernit. Cur igitur si filius uerus non est, sed Mosis conseruus (cognata enim est creaturæ creatura, creationis ratione, etiamsi quadam præstantia dignitatem alterius superare uideatur) maiora supplicia luet, qui eum spernit, quàm qui legem Mosem contempsit? quia uidelicet non in creaturam, neq; in Mosis conseruum peccauit. Ingens igitur atq; admirabilis charitas dei patris est, qui filium suum (qui ex substantia eius est) pro mundi uita miseri corditer tradidit.

CAPVT LII.

NOn enim misit deus filium suũ in mundum ut iudicet mundum, sed ut saluetur mũdus per ipsum] Quoniã filium dei se liquidò nuncupauit: idcirco à qualitate magnitudineq; rerum, quasi firmissimo quodam testimonio id compro bat. Non enim, inquit, missus sum, ut lege orbẽ

Rom. 7 terrarum, quemadmodum Moses, damnem, nec ut mandata in redargutionem peccatorũ tradã: nec ut seruili ministerio fungar: uerũ ut per misericordiam deo conuenientẽ, tanq; filius ac hæres patris à seruitute homines uendicem, damnante lege in iustificantem gratiã cõmutata, & sic à peccatorum uinculis genus humanum eripiam. Ad saluandum ergo, non ad damnandum ueni. Nam

2. Corinth. 3. ut decens erat, inquit, dãnantis legis Mosen (qui seruus erat) ministrum fuisse: sic me decet (quum sim filius dei) à maledictione legis orbem liberare, & misericordiæ cumulo ægritudinẽ mundi curare. Quod si iustificans gratia, damnante mandato legis præstantior est: quomodo non intelliget consequenter seruilem is conditionẽ omnino excedere, qui potestate diuina ut deus à peccatorum uinculis hominẽ liberat? Et hæc quidẽ una horũ Euangelij uerborũ ratio est: altera superioribus affinis atq; cõiuncta, perspiciebat Nicodemũ saluator Mosaicis nimiũ inhærere mandatis, & regenerationẽ spiritalẽ horrescere, ac euangelicam uiuendi disciplinã ideò aspernari: quia difficiliorem mandatis legalibus futurã putaret. Hæc ueluti deus nequaquam ignorans, hominis imperiti formidinẽ unica ratione dissoluit: Onerosam nimium legem esse ostendens, quæ mundum nõ liberet, sed damnet, se uerò gratiæ ac misericordię largitorẽ. Nõ em̃, inquit, deus filiũ suum misit in mundũ, ut iudicet mundũ, sed ut saluetur mũdus per ipsum.

CAP. LIII.

QVi credit in filiũ, non iudicatur: qui aũt nõ credit, iam iudicatus est, quia nõ credit in nomine unigeniti filij dei] Quum rebus ipsis filium se dei esse approbasset, sublimioremq; gratiam mundo præberi à se dixerit, quàm Mosaica lex cõtulerit (melius enim atq; altius est gratia iustificari, quàm lege condemnari) mirabilẽ quandam aliã, ut deus, uiam comperit, qua ad suscipiẽdam salutẽ homines impellit. Credenti enim singulare diuinumq; proposuit præmiũ, minime ipsum in iudiciũ peruenturũ affirmans: non credenti aũt certa imminere supplicia dicit: ad unã eandemq; uiam utrosq; compellens. Illos enim cupiditate laudabili gratiæ, istos terrore cruciatus ad fidem misericorditer conuocat. Magnum autem crimen esse incredulitatis ostendit, quoniam unigenitus ipse sit dei filius. Nam quanto præstantius est quod cõtemnitur, tanto maioribus qui spernit, supplicijs subiacebit: iudicatum uerò iam ait esse incredulum, quod ipse in seipsum (quoniam largitorem indemnationis non suscepit) condemnationis intulit sententiam.

CAP. LIIII.

HOc autem est iudiciũ, quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem.] Causas condemnationis incredulorum attulit, ostenditq; probe admodum in Pro uerbijs dici: Non iniuria uolucribus retia tendun tur. Si enim quum ad lucem uenire poterant, in tenebris iacere maluerunt: quomodo non sunt ipsi condemnandi, qui prauo sibi iudicio cruciatus asciscunt, peiora melioribus, & tenebras lucianteferẽtes? Liberum etiam iudiciũ hominis, his uerbis ostendit, qui ad alterutrũ secundum animi sui iudicium potest proficisci. Sic enim iuste laudem, si bene agimus: & contrarium, si mala committimus, inueniemus. Hoc per prophetam etiã quendam dixit: Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: quod si nolueritis, neq; audieritis me, gladius uos deuorabit. Esa.

CAPVT LV.

OMnis enim qui male agit, odit lucem, nec uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius.] Latius exponit quod dixerat, ostendens idcirco segnitie homines impediri, ne bona consequantur, quoniam praua diligant. Segnitiei autem radices sunt, quod discere ac perpendere illa nolint, quibus bonus quisq; ac sapiens fieret. Recusat enim, inquit, omnis qui male agit, lucis illuminationem: non quia malorum eum pudeat, pigeatq; (saluaretur enim, si id esset) sed quia ignora re meliora mauult, ne conscientiæ stimulis quotidie peccans exagitetur: & quoniam putat maiora sese supplicia subiturum, si quũ exquisitiorem bonorum cognitionem teneat, uoluntatem dei agere nolit.

Cap.

CAPVT LVI.

QVi autem facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifestentur eius opera, quia in deo sunt facta.] Qui ueritatē facit, spiritalem illuminationē non spernit: per ipsam maxime ad eā cognitionem perductus, ut intelligere possit, an omnia secundū diuina peregerit præcepta, nec uoluntatē dei transgressus sit. Certissimum igitur in effrenatæ libidinis signū est, si quis ea recusет discere, quibus possit ad meliora reuocari: Virtutis aūt atq; pietatis, si quis eam uitam deo placere arbitretur, quæ secundum præcepta eius peragitur: quod ita se habere non ignorat Psalmista, quū dicat: Lex domini immaculata conuertens animas, Psal. 8 testimonium domini fidele, sapientiam præstans Psal. 18 paruulis. Iustitię domini rectè lętificantes corda, præceptum domini lucidum illuminans oculos.

CAPVT LVII.

POst hæc uenit Iesus & discipuli eius in terrā Iudæam, & illic morabatur cū eis & baptizabat. Erat aūt & Ioānes baptizans in Aenon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & ueniebāt & baptizabantur. Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem.] Absoluta Nicodemi colloquutione, aliud iam utilissimū Euangelista enarrat. Videbat enim spiritus gratia illuminatus quàm necessarium esset ea narrare, quibus quantum Christi baptismus, Ioannis baptismo præstaret, aperiretur: perspexit non multo post aliquos futuros, qui aut nullam inter baptismū, & baptismum differentiam facerent, sed pari laude utrunque coronarent, aut ob imperitiam, & lapsum hominū meliorem esse baptismum Ioannis putarēt. Nullum enim est tam turpe facinus, quod imperitia nō audeat aggredi. Nulla blasphemia tam magna, ut aduersus sacratissima ecclesiæ dogmata non dicatur libenter ab ijs, qui omnia (ut scriptū Miche. 3 est) recta peruertunt. Ne igitur temerarij homines aquam Ioannis, qua in pœnitentiam baptizabat, spiritali baptismo Christi anteferre auderent, causas tam turpis temeritatis euertens, ipsum Baptistā exponit huius quæstionis fragilē nodū dubitantibus suis discipulis dissoluisse. Baptizabat eīm Christus per discipulos suos. Ioānes quoq; ipse non per alios, sed manibus suis: nec in eisdē fontibus, in quibus Christus hęc faciebat, sed iuxta Salim, et in fonte quodam certo atq; uicino: ut etiā hac fontis determinatione subobscure ac ænigmatice subaperiret, baptismum suum, quum esset imperfectus, introductoriū ad perfectionem fuisse. Nam ueluti lex Mosaica, futurarū rerum & spiritalis cultus præparatio quædā fuit, occultam ueritatem parturiens: sic baptismus Ioannis ad baptismū Christi collatus, præparatiōis uim obtinebat.

CAPVT LVIII.

FActa igitur est quæstio ex discipulis Ioannis cū Iudæis de purificatione: & uenerunt ad Ioannem & dixerunt ei.] Quū non possent legales Num. 19 asperſiones suas Iudæi defendere, ac purificationes animaliū cinere factas. Ioannis baptismo meliores ostendere: ut turbēt discipulos, qui sublimiores iam, quàm Pharisæi uidebantur, baptismum magistri legali purificationi præponentes, baptismū Christi laudibus ad depressionē Ioannis efferunt: nō ex animo id facientes, nec quia ita sentirent, sed ut depressis confusisq; Baptistæ discipulis, uictores ipsi uiderētur. Nec aut ratione aliquà aut autoritate scripturæ, Christi baptismū præferunt (unde nanq; talia imperiti homines excogitare potuissent:) sed illud solūmodo afferūt quod oppidò pauci ad Ioannē, multi uerò quasi gregatim ad Christū cōfluerent. Sic enim putarūt, discipulis Baptistæ superatis, non paruā de illis uictoriā se reportaturos. Euaserūt igitur quasi uictores qui multomagis uicti prostratiq; fuēre, quū laudibus dominum, quē nō suscipiebāt, uel nolētes decorarent.

CAPVT LIX.

RAbbi, qui erat tecum trans Iordanē, cui testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes ueniunt ad eum.] Molestę hanc offensionē uictoriæ, discipuli Ioannis tulerunt: præsertim quia rerū illarum statum considerantes, redarguere Pharisæos non poterant. Turbabātur igitur, minoris fieri magistrū uidentes, ac pudore admirationi mixto uerecunde petunt, cuius rei gratia, cui testimoniū ipse perhibuerit, gloria magis crescit & preuenit tantam baptizans multitudinem. Hanc ego quæstionē diuina dispensatione factam contenderim. Hinc enim incitatus ad longum, & exquisitum de Christo sermonem Baptista, quanta sit inter baptismum & baptismum differentia, planè ostendit.

CAPVT LX.

REspondit Ioannes, & dixit: Non potest homo accipere quicq;, nisi fuerit ei datū de cœlo.] Nihil, inquit, in hominibus bonū est, quod à deo non datum sit. Quid enim habet creatura, quod non acceperit? Quare hominem decet con- 1. Cor. 4. cessa sibi de cœlo mensura honoris esse contentū, nec maiora quàm ferre possit flagitare, ne ingrato animo datam desuper sententia spernere, & diuino iudicio refragari uideatur. Non enim debet pudore turbari, si perfectiores diuinitus præferūtur: sed ea potius magnificere, quibus misericorditer decoratus à deo est. Non ferat igitur grauiter hoc meorum quisquam discipulorum. Meam ipse mensuram conseruo, maiorem minime ignoro, hominem me esse non sum nescius.

CAPVT LXI.

IPsi uos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: Non sum ego Christus, sed quoniam missus sum ante illum.] Ea modò ad discipulorum memoriam uerba reducit, quæ sæpius ab eo audierunt: tum ut quasi segnes ad res præclaras arguat, tum ut eis persuadeat à scriptura diligentius quærere, quantum futurū prædicet Christum, & quantum præcursorem eius Baptistam. Sic enim certiore habita rerū cognitione, nō turbabūtur, idonea utriq; fieri uidentes: nec alijs mihi modò testibus opus est, inquit, quum uos ipsi iam pridem hęc eadem à me audieritis. Ego enim me seruum esse profiteor, qui missus sum ad prædicandum; *Prædicet scriptura scilicet.*

dicandū: quia ego nō sum Christus, sed ille. Supe A ret ergo, & teneat omnia gloria eius, qui dominus ac deus est.

CAPVT LXII.

QVi habet sponsam, sponsus est: amicus aūt sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter uocē sponsi. Hoc ergo gaudiū meum impletum est.] Similitudine rursus rerum humana um ratio tracta, in cognitionē diuinarū inducit. Figuræ nanque intellectualium hæc corporalia sunt: quæ quum sentiantur, clariora plerunq; faciunt ea, quæ aliter uix intelligere possumus. Spō sus igitur, celebritatisq; princeps (inquit) Christus est: minister aūt conuiuij ego sum. Illaq; mea dignitas est, ut inter amicos numeratus uocem sponsi audiam: & ego quidem quod optabam, cō sequutus iam sum. Non enim tantū prædicaui, B quia Christus uenit: sed præsentem uideo, & uocem eius auribus percipio. Vos aūt quum humanum genus atq; naturam, quam Christi sponsam nomino (quæ prius ab eo refugiebat) spiritaliter sponso suo per spiritalem baptismū coniungi uideatis: nō molestе feratis, quia nō ad me magis q; ad spiritalē sponsum (ut par est) undiq; confluūt. Sponsus enim est, qui sponsam habet. Nolite, inquit, in me sponsi coronam quærere. Non enim propter me sponsam propheta hortatur, dicens: Audi filia & uide, & inclina aurem tuā, & obliui scere populum tuum, & domū patris tui. Nec thalamum meū sponsa quærit, quū dicit: Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie. Cœlestis est sponsus suus, ego uerò unigeniti gaudio triumpho, quia serui conditione deposita, tam nomine quàm re amicitiæ fruor. C

Psal. 44
Cant. 1

CAPVT LXIII.

ILlum oportet crescere, me autem minui.] Gratuius modò ut pro re parua turbatos arguit, præsertim quoniam anteq; scirent quis Emanuēl esset etiam commoti sunt. Non enim hac re solū, quia plures ab ipso baptizantur, gloriam meam superat ille ait: sed eò ascendet, ut quemadmodum deus est, ita etiam hominibus uideatur. Crescit enim quotidie, orbemq; splendor suus illustrabit: ego uerò minuar, nec datam mihi mensuram excedā, sed in eisdem permanens, tanto minui uidebor, quanto ad maiora ille præcurret. Hæc sanctus ille Baptista nobis prædixit. Nos autem etiam exemplis, quod dicitur, præ oculis ponamus. Certæ igitur cuiusdam magnitudinis lignū uidere fingamus, iuxtaq; ipsum magnæ futuræ arboris plantam nunc primum è terra prodire imaginemur. Num igitur si uocem lignū assumeret, ac diceret: hanc plantam crescere oportet, me uerò minui: detrimentū quoddam ligno futurum intelligeremus? Minime arbitror. Sed ideo minui dicemus, quia dum ad plantam cōfertur, minus atq; minus quotidie reperitur. Commode stellarum quoque clarissima de sole dixerit: Illum oportet crescere, me uerò minui. Nam quousq; profunditas aëris nocturnis tenebris obscuratur, aureo fulgore, gloriaq; integra splendere luciferum magna omnes prædicant admiratione. Quum autem ad ortum sol festinare uideatur, quūq; lux eius nostrū hunc orbem aliquantum illuminauerit, cedit sensim maiori luciferi, & Ioannis uerba nō iniuria dici possunt: Illum oportet crescere, me autē minui.

Quod filius non est de numero creaturarum, sed super omnia. CAP. LXIIII.

QVi desursum uenit, super omnes est.] Non est magnum (inquit) neq; mirabile, si humanam gloriā Christus excedit. Nō enim in hoc gloria eius terminatur qui deus est, sed omnem superat creaturam. Super omnes creaturas (inquit) est: non ut inter omnes connumeratus, sed ut ab omnibus separatus, & tamē omnibus præsens, ut deū decet: cuius rei causam proposuit, ut pudore aduersariorū linguas deprimeret. Qui ēm desursum uenit, ait, id est qui à superiore germinauit radice, is paternam conseruans naturam, super omnia esse uerè profecto credetur. Impossibile nāq; est nō esse talem natura filiū, qualis genitor eius est. Quomodo autem qui ex adē natura pollet, qui fulgor patris atq; character est, minoris erit quàm pater gloriæ? Nam si patris propria bona filio nō dabimus, sed eius characterem despicere uoluerimus, ipsum quoq; patrem contemnemus. Scribitur enim, ut omnes honorent filium, sicut honorant patrem: ita qui filium non honorat, is patrē etiam paruifacit. Qui autem non alio quàm pater honore glorificatur, quoniam ex ipso secundum naturam est, quomodo creaturarum omniū substantiam non excedit? hoc enim significatur, quū dicitur: super omnes est. Non me fugit, magna uoce hinc aduersarios clamaturos atq; dicturos, quęnam ratio quum desursum scriptum sit, ex patris potius substantia filium esse, propter illud desursum intelligere coget, quàm aut de cœlo, aut ab innata sibi excellentia deuenisse, propter quā & supra cæteras creaturas esse prædicatur? Aduersus hęc non dubitabimus ita respondere: Non rationibus uestris inanibus atq; friuolis nos scripturæ sensum inuestigamus: sed sacras sequētes literas altius uniuersa scrutamur. Quęrendū igitur est hoc, quod desursum aut desuper dicitur, quomodo soleat accipere scriptura. Omne datū (sanctorū quidā spiritu plenus ait) & omne donū perfectum desursum est, descendēs ex patre luminū D Ecce desursum hoc, nihil aliud quā ex patre significare potest, nec iniuria. Quid enim super creaturas, præter ineffabilem dei naturam est, cui desursum ac desuper (quod Græci ἄνωθεν dicunt) accōmodari proprie possit? Cætera enim omnia seruitutis iugo premuntur, solus autem deus naturaliter regnat. Quare ipse solus uerè super omnia est: quam dignitatem filio etiam ueluti deo, & ex deo secundum naturam pie attribuimus. Quod si desursum nihil aliud, quàm de cœlo significat: quur de omni angelo & rationali uirtute non dicitur? ueniunt enim ad nos de cœlo, & ascendunt & descendunt, ait, in filium hominis. Quid igitur coëgit Baptistam, quod multis commune cum filio est, tanquam præcipuū filio soli attribuere, & quasi de unico dixisse: ille qui desursum uenit? quū dicendum

Hebr. 1. Ioan. 5

ἄνωθεν.

Castellio.

Satisfactio primipara

Iacob. 1

Ioannis

Universidad de Deusto
Biblioteca

cendū potius esset, qui desursum ueniūt, super omnes sunt, ut multis hæc dignitas communis pateret esse: nō ignorauit certe illi solummodo uerbum huiusmodi deberi, quia superiore pullulauit radice. Nō ergo de cœlo, sed quod diximus pie ac uere ipsa dictio ἄνωθεν nobis ostendit. Quomodo autem & super omnia erit uerè si non ex patre, sed de cælo desuper significare putabimus? Sic enim angelorū quisq; , quū uerè de cœlo uenire dicatur, uerè super omnia erit. Quūq; nō cōnumeretur cū omnibus quod super omnia est, quasnā creaturas super omnia collocabimus? aut quomodo integre, syncereq;, quoniam desuper uenit, super omnia est? quū tam ingens angelorū multitudo in omnibus (quia etiā ipsi de cœlo similiter ueniant) nequaq; cōprehenderentur. Nō enim possumus omnia intelligere, si quicq; omniū non cōprehendi putabimus. Verbum aūt quod ex deo patre effulsit, quod desursum proprie natum est, quod à fonte substantiæ patris profluit, non collocatur in omnibus, quum pars eorum minime sit: sed ut aliud præter omnia, genitoris naturaliter bonis perfulgens, super omnia erit profecto. Sed si non de cœlo, desursum illud significare putas, attamen inquient, negare non poteris ab innata filio excellentia significare. Inspiciatis rogo diligentius, quò hæc uobis peruentura tandem ratio sit. Primum enim imperite uidetur sanè dici, à dignitate innata sibi filium uenire, & quasi ab aliquo loco, aut quasi ex uno unus ueniens, super omnes ascendat. Deinde libenter etiam eos interrogauerim, utrum excellentiam hanc, qua super omnia esse filius scribitur, substantialem atq; inseparabilem inesse filio dicunt, an aduentitiam, extrinsecusq; quasi accidens comparatam? Nam si aduentitia illi adest excellentia, & extrinseca dignitate uerbum dei ornatur, non potuerint effugere, ne confiteantur posse aliquādo illum huius excellentiæ facere iacturam. Accidens enim omne quod substantiæ inest, abesse à subiecto posse intelligitur. Erit igitur mutabilis filius dei: & uanis Psalmista illū uerbis glorificat, quū petituros cœlos canendo prædicat, ipsum autem in æternū permansurum. Et omnes, inquit, ut uestimentū ueterascent, & sicut operiorium complicabis eos & mutabuntur, tu uerò idem ipse es, & anni tui non deficient. Quomodo igitur idem, qui sicut creatura mutabilis secundum uos est, & mutabilis ad peiora? falsò aūt & ipse de seipso dicit: Vide te uidete, quia ego sum, & nō est deus præter me. Quomodo aūt hæc mutabilitas filij patrē quoq; non attinget? Siquidē filius imago & character ei us mutabilis est: erit igitur etiā deus pater mutabilis, & erit super omnia per excellentiā quandā extrinsecam: taceo quod sequitur. Non em̄ poterūt negare, imaginis omnia exemplari etiā esse insita: Sin aūt propter hæc inconuenientia, nō aduentitia illū splendere dignitate fatebuntur, sed substantiali atq; inseparabili: nònne etiam inuiti secundum naturā deū esse concedent filiū, ac ideò super om̄ia esse, & ex sola substātia patris uenire?

Secunda pars cauillationis.

Satisfactio.

A nam si nihil creatum est, quod in omnibus non contineatur, est aūt filius super omnia, aliud uide licet est præter omnia, & substātiali super omnia excellentia uiget. Quū aūt non idē natura cū creatura sit, quomodo deus uerus non erit? Cūq; naturam creaturarū effugiat, quid nam aliud erit nisi deus? Nihil enim secundū substantiæ rationē inter creatum & increatum quasi medium inuenitur: sed creatura quidem sub regno creātis est, regnat aūt super ipsum deus. Si ergo deus secundū naturam filius est, natusq; ineffabiliter ex deo est: desursum hoc, nihil aliud profecto quàm genitoris naturā significat: propterea etiā super omnia unigenitus est, quia ex ipsa profectus est.

CAPVT LXV.

B QVi est de terra, de terra est, & de terra loquitur. Non æqualiter, inquit, persuadere hominibus poterit, qui de terra est, quemadmodum deus, qui super omnia est. Nam qui de terra est, quum homo sit, consiliarij locū obtinebit, totamq; credendi potestatē auditori necessariò cōmittet. Qui uerò desuper uenit, tāquam deus uirtute sua in animis audientiū uerba immittit: quātoq; natura præstantior est, tanto efficatius, atque citius operatur. Vtiliter aūt ualde suis hæc discipulis Baptista inculcat: qui quoniā gloria saluatoris obscurari illum uidebant, non parū turbabantur, atq; ideò accedentes dicebant: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimoniū perhibuisti, ecce ille baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Quoniam, inquam, turbabantur, necessariò C motionem animi eorum abijcere uolens, rectam de tantis rebus eis doctrinam tradidit: ita saluatoris super omnia præstantiam ostendit, & causam affert, quamobrem ad illum omnes concurrant. Ad superiorem enim, qui spiritu baptizat, non iniuria omnes, inquit, confluunt.

Ioan. 3

CAPVT LXVI.

QVi de cœlo uenit, super omnes est.] Hoc inquit, signum est, in infinitū ab ijs, qui de terra sunt, eum qui de cœlo, id est desursum descendit, filium dei distare: quia nec ego docere sufficiens sum, nec uerba mea possunt uobis satisfacere: ipse quoq; filius incomprehensibilem hanc esse differentiam docens, ad Iudæos dicebat: Vos deorsum estis, ego desursum sum. Infra enim atq; deorsum, creaturarū naturā significat, quæ sic appellatur: quoniā deo qui eā ad esse uocauit, serua subiectaq; est. Sursum uerò, diuina, ineffabilis, & D dominatrix natura uocatur: quia uniuersa, quæ ab ea creata sunt, potestatis suæ iugo subijciuntur. Hæc non frustra superioribus adiecit Baptista. Nam ne fortè fingi hæc discipuli eius idcirco putarent, quod pudore motus nollet ab homine superatus uideri: ne mirum uideretur hominem à deo uinci, ipsius quoq; saluatoris hoc ipsum uerbis comprobandum putauit, ut nō falso hæc, sed uerè ab ipso narrata crederent.

Iohn. 8.

CAPVT LXVII.

ET quod uidit & audiuit, hoc testatur.] Duo sensus hominibus sunt, uisus uidelicet

atq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

atq; auditus, quibus maxime nati sumus ultrò ac citro de ueritate rerum certiores fieri. Nam quũ ipsi audiuimus & uidimus, nihil ambigẽtes quod uidimus & audiuimus loquimur. Vt igitur ad fidem Christi citius eos compelleret: quod (inquit) optime nouit, quia uidit & audiuit, illud testatur. Vidisse autem audisseq; filium dei, à similitudine hominum, ut deum decet, intelligemus.

CAP. LXVIII.

ET testimonium eius nemo accepit.] Non quia nemo accipit testimonium, quod scilicet deus natura sit, & desursum, ac de cœlo, id est ex patre profectus super omnia sit, idcirco ista dicuntur: multi enim testimonium eius acceperunt & ante omnes Petrus, qui dixit: Tu es Christus filius dei uiui: Sed quia multo melius atq; citius cæteris dignitatem ipse Christi comprehendit, concutiens quasi caput, & pedes manibus cædens, in credulitatem hominũ magnã admiratur

Math. 16

Quod deus & ex deo naturaliter filius est.

CAP. LXIX.

QVi autem accipit eius testimonium, signauit quia deus uerax est.] Non aliter incredulorum impietatem præ oculis ponere potuisset, nisi credentium uirtutem ostenderet. Facile nanq; bonorum oppositione, malorum fœditas cernitur, cognitioneq; melioris turpia statim arguuntur. Qui ergo (inquit) uerba eius accipit, qui de sursum uenit, hic sapientia sua quasi cõclusum quoddam & certum signauit, non posse diuinam mentiri naturam. Hinc oppositum emergit: Qui enim fidem Christi recusant, hi falso testãtur, quia deus uerax non est. Animaduertendum autem, quomodo his iterum uerbis à consubstantialitate creaturarum filium remoueat, & deum esse uerum ostendat. Nam si qui doctrinam eius & testimonium suum de ipso accipit, hic signauit probe atq; discreuit, quia deus uerax est: quomodo non erit Christus natura deus, quum uerax esse confirmatur? Vel si hoc negant, respondeant quæso, quomodo deitatis natura ut uerax honoratur, si saluatoris testimonium non accipitur? Si enim secundum naturã deus non est, qui ei ut ueraci credit, non pius erga deum, sed erga pulcherrimam quandam inuenitur creaturam: sed quoniam ueritatis huius sententia si Christus quasi uerax creditur, non creaturam, sed deum demonstrat, patet quia non nudo uocabulo, sed reipsa deus quũ sit, consentientiũ atq; credentium laudibus decoratur. Sed ridebit fortasse magnus ueritatis quispiam inimicus, deumq; natura filium nolens cõfiteri, magna uoce clamabit: Quid huiusmodi cauillationibus, peruersisq; rationibus simplicem, atq; rectum scripturæ sensum obtenebras? Nam quoniam de cœlo filius dei descendit, quoniam aperte de se prædicat, dicens: Non loquor à me, sed qui me misit pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicã, & quid loquar. & rursus: Omnia quæ audiui à patre, nuncio uobis. Quem enim misit deus, dei uerba loquitur. idcirco modò dicit: Qui accipit testimonium eius, signauit quia deus uerax est. Verax enim sanè deus pater est, tu autem id quod patri debetur, in filiũ reducere conaris. Nos uerò adhæc: An igitur cum prophetis uos unigenitum collocabitis, prophetæq; illum officio functum, dicentes, nihil aliud ei attribuetis? Cui enim nõ apertissime patet, dei ad nos uoces, prophetarum ministerio fuisse allatas? Et quid præcipuum dabitis filio, si ipsum solummodo fecit? Quomodo autem super omnia est, si prophetis connumeratus, in serui mensuram cognoscitur? quomodo præterea tanquam gloria illis præstãtior, ipse de se dicit? Si illos dicit deos, ad quos sermo dei factus est: & non potest solui scriptura: quem pater sanctificauit & misit in mũdum, uos dicitis quia blasphemo, quia dixi filius dei sum. Seipsum enim filium dei aperte in his appellans, à grege prophetarũ se remouet: & deos illos quidem nominatos fuisse, quoniam dei uerbum ad eos peruenit, se autem filiũ dei affirmat, nec iniuria. Prophetis enim particularis quædam per spiritum gratia collata est, sed in Christo saluatore tota deitatis plenitudo habitare corporaliter, apud Paulum scribitur. Quapropter à plenitudine ipsius nos omnes accepisse Ioannes asseruit. Quomodo ergo æqualis est accipiẽtibus qui largitur? Aut quomodo cum ministris locabitur deitatis plenitudo? Considerent igitur (oro) in quantam impietatem eorum incidit oratio. Quomodo autem illud intelligendum est: ego à meipso non loquor, sed qui me misit pater mandatum mihi dedit quid dicam, aut quid loquar: loco suo latius dicemus: nunc satis est, si pietatis dogmata his suis rationibus corroborari fateamur. Mandata igitur accipere à patre filium, & nihil à seipso loqui contendunt: sed quæ audiuit, ea dicere. Hæc nos cõcedentes, nihil quantum ad rationem substantiæ pertinet, ueritati catholicæ obesse affirmamus. Quando igitur dicentem ipsum audiunt, ego & pater unum sumus: &, qui me uidet, uidet & patrem: &, ego in patre, & pater in me: accipiãt hoc testimonium eius & signent, quia deus pater uerax est, quodq; ueracissime scit, id filio loqui persuadet. Non discrepant ergo uerbis domini, qui patris mentem hominibus explicat.

Purgatio impiæ fidei calumniæ.

Ioan. 12. Ioan. 15.

Ioan. 10 Ioan. 14.

Calumnia per fidorum et ob latratio uana.

CAPVT LXX.

QVi enim à deo missus est, uerba dei loquitur.] Scit ergo pater natura in se filium suũ esse. Hoc enim arbitror, & non aliud illud significat, Ego & pater unum sumus. Scit filium esse nõ creaturam: filium autem dico, non nudo filiationis uocabulo decoratum, sed ex substantia genitoris prodeuntem. Scit incõmutabilem esse imaginem suæ naturæ, in qua perfecte ipse uidetur, quum in ipso patre, qui ex eo secundum naturam ineffabiliter effulsit (ut ita dicam) depingitur. Habet enim in seipso filium pater, & ipse rursus propter identitatem substantiæ in filio est. Hæc si cõfiteri uolueritis, & uos à pestifera hæresis ægritudine incolumes euadetis, & nos ab hac multitudine uerborum liberabimur.

Quem

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. LXXI.

QVem enim misit deus, uerba dei loquitur.) Hoc si, ut iacet, rursus tantummodo intelligitis, quid magni erit in filio? Vtrū prophetarum quisq; à deo missus nō est, an uerba dei nō loquebatur? Atqui ad Mosen dicitur: Et nūc
Exod.3 mitto te in Aegyptum, & dices ad Pharaonem,
Hier.1 Hæc dicit dominus. Et ad Hieremiam: Non dic, quia iunior ego sum: quia ibis ad quoscunq; ego te mittam, & quæ tibi mandabo, loquēris. Quid igitur magis in filio est à deo misso, et uerba dei loquenti? Non enim maius prophetico ministerio aliquid fecisse uidebitur. Quare missio in istis, aut secundum incarnationis rationem, quia in hunc mundum cum carne uenit, aut altius atq; sublimius, & ut deum decet, intelligetur. Ex natura enim patris ut splendor lucis secundum ineffabilem diuinę generationis modum effulsit: quod
Ioan.8 ipse ostendit, dicens: Ego ex deo processi, et ueni. Procedit enim ex patre in propriam substantiam filius, quamuis in ipso secundū naturā sit. Quod igitur ibi procedere, idipsum hic rursus mitti significat. Verbum igitur, quod ex patre effulsit, quia deus ex deo est, deo congruentibus uerbis utetur. Congruunt porrò illa deo uerba, quæ uera sunt, & nulla mendacij turpitudine maculantur. Qui ergo saluatoris testimonium accipit, is quasi quodam sigillo firmiter signauit, quia deus uerax est. Filius enim uerè secundum naturam deus est.

CAP. LXXII.

NOn enim ad mensuram dat deus spiritum.) Attentissimas modò aures præbeas, ut rursus mirabilem Baptistæ doctrinam nobiscum admireris. Nam quum à deo missum esse filium dixerit, deiq; uerba loqui Christum asseruerit: quoniam uerba hæc propheticæ quoq; dignitati accommodari possent: per ea quæ modò dicit, longe à prophetis filiū separat. Et uno hoc signo, immensam esse differētiam inter homines & filium ostendit. Impossibile nanq; inquit est, ut qui mensura spiritum acceperunt, alijs etiam illum largiantur: nunquā enim sanctus uir alteri sancto spiritus fuit largitor, sed omnibus ex amplitudine sua filius largitur. Non ergo ad mensurā dat, nec ut illi, mensura & participatione spiritum habet. Quoniam igitur largitor spiritus est, nemo ambiget quin substātialiter in seipso spiritū possideat. Qui ergo tanta præstātia prophetas excedit, non ut illi uerba dei loquetur, sed ut deus ex deo decētia deum prædicabit. Sed apostolorum quoq; manibus datum spiritum non ignoramus, quispiam
Canilli solutio. Act.8 Num.11 obijciet. Orabant illi spiritum ò amice, qui quum exoratus uenirer, manibus eorum pręberi dictus est. Nō enim ipse beatus Moses à spiritu qui erat in eo, accipere uidebatur, ac alijs præbere: sed soli diuinæ hoc seruatum est potestati: solus enim deus hæc sublimia deoq; digna efficere potest.

Quod patris bona, non participatione, sed natura & substantialiter in filio sunt.

CAP. LXXIII.

PAter diligit filium, & omnia dedit in manū

A eius.) Dixit iam idcirco, quia ex deo deus filius est, non alijs ipsum uerbis uti posse, quàm uerissimis & quibus pater utatur. Qui enim à deo missus est, uerba dei loquitur. Hoc ipsum modò latius aperiens ait: Pater diligit filium. Non offendimus, inquit, deum patrem, si æqualem filio suo referemus honorem, decenti deum gloria filium coronantes, qui substantialiter bonorum patris hæres esse cognoscitur. Nam quoniam pater diligit filium, æquali eius gloria gaudet, & cōtrario semper offenditur. Nec istā solūmodo dignitatē proprio hæredi dedit, sed omnia dedit in manū eius: omnia dico simpliciter, quę substantialiter insunt patri, filio quoq; insunt. manū aūt hic uirtutē nominat, ut alibi dicitur: Manus mea cœlos fir- B Esa.48
mauit. Omnia uerò patris propria substantialiter bona, nō participatione data filio sunt. Sic em̄ deitas filij aduētitia nō naturalis inueniretur: sed ita ut caliditati quæ ab igne procedit, proprietas ignis dari naturaliter dicitur: qui dādi modus quemadmodum nullum danti potest afferre detrimentum (quum ea quæ dari uidentur, nullam diuisionem patiantur) sic capienti nullo dedecori sunt. Hæc enim omnia nihil aliud, nisi ex quo significant: naturalis enim (ut ita dixerim) qualitas producentium, producta esse uidentur, substantiam producentis (quæ nam sit) ostendentia & naturalem sui fontis actionem decorantia. Sed hęc de eis dicimus, quæ loco exempli sumuntur, deus au- C
tē super hæc omnia est. Quo circa humana mens atq; oratio, si corporeis ad explicandū exemplis utitur, accusanda non est: gloria enim domini ob Prouerb.25
scurat orationem, ut scribitur. Nam quū per specula, & per ænigmata, & ex parte intelligamus, necesse est ut multo minus lingua exprimere possimus. Aut ergo, ut diximus, intelliges, aut ad Christum ut hominem ista referes, ut magna uoce dicere uideatur: Non dedignetur quispiam, quum rerum omnium dominum atq; creatorem hominem esse uideat, nec recuset ut deo ei credere, quia ipsum cū carne uideat: sed accipiat libenti animo testimonium eius, & signet quia deus ue- 1.Cor.13
rax est: hoc enim modo poterit patrem non offendere, qui suum filium diligit: cuius dilectionis signum est, quia omniū ei rerum tradidit potestatem. Omnia, enim ipse ait, tradita mihi sunt à pa- Matth.11
tre meo. & rursus: Data est mihi omnis potestas Matth.28
in cœlo & in terra. Nec quia data sibi potestas est, idcirco dante patre minor uidebitur. Accepit em̄ ut homo, quando humiliauit seipsum, aliter quo modo ab æqualitate dei patris descendisse humiliatus diceretur? An nō uides in istis patrem quidem ut deum dare, filium autem, ut hominem accipere illa, quæ ut deus habebat? Non ergo ita dat pater, ut initium potestatis filio præbeat, sed ita, ut cum carne filius ad potestatem, quam absq; carne semper naturaliter habet, recurrat. Non enim quando factus est homo, hæc sibi potestas primū est. Ad quam enim diceretur humilitatē descendisse, si factus homo potestatem in omnibus acce- Phil.2
pit? Aut quomodo serui formam accepisse crede-

Universidad de Deusto
Biblioteca

retur, qui quum acceperit, tunc demũ factus dominus (sit? Abijciamus hæc impia ex animo nostro: factus enim homo, ut homo incipit dominari, qui nunquam conuenientem deo dignitatem amisit, sed cũ carne ad id quod semper est, factus homo ascendit. Quod autem hæc ita se habeant,

Ioan. 17 ipse ostendit, dicẽs: Pater glorifica me illa gloria, quam habebam apud te antequam mundus esset. Perpendis, quia non initium gloriæ petit, sed renouationem, ut ita dicam: non quod amittere timeat, sed quia ut homo regnare incipit. Quod autem propter carnem domini dicantur, quamuis multis probari possit, optime tamen ex illa horri-

Dan. 7 bili Danielis uisione monstratur, in qua uidisse ait, antiquũ dierum in sede, & mille millia ac centies centena millia ministrari illi atq; assistere. quibus adiecit: Et ecce cum nubibus cœli, quasi filius hominis ueniebat, & usq; ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerũt eum, & dedit ei potestatem, & honorem & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ ei seruiẽt. Vides quomodo filius regnum à patre, ut filius hominis accipit: humiliauit enim seipsum, ut scribitur, ha-

Philip. 2 bitu propter nos inuentus ut homo: ut quum primus ad regnum redierit, initium & uia æternæ uitæ, regalisq; gloriæ nobis proponatur: & ueluti quamuis ipse naturaliter uita sit, descendit tamen propter nos, ut homo ad mortem, ut hoc modo uere in omnibus naturæ nostræ (ut dicam) permiuextus, & ab interitu nos liberaret, & æternæ uitæ nos participes faceret. Sic quamuis deus sit, dedecora tamẽ nostra sumpsit, ut ad regium naturam hominis reduceret honorẽ. Primus enim (ut Pau-

1. Cor. 1 lus dicit) factus omnibus & uia & ianua, & origo bonorum nostrorum, à morte ad uitam, à corruptione ad immortalitatem, ab imbecillitate ad uirtutem, à seruitute in adoptionem filiorum dei, à dedecore & infamia in honorem & gloriam nos restituit. Quare quando ut homo accipere illa uidetur quæ habuit, & semper habet ut deus, non conturbemur: sed dispensationis memores, absque detrimento integram mentem nostram conseruemus.

CAP. LXXIIII.

QVi credit in filium, habet uitam æternam: qui autem incredulus est filio, non uidebit uitam.) Non absq; ratione credentibus in Christum, uitam reseruari testatur, sed ab ipsis rebus tantæ rei demonstrationem adducit. Vita enim secundũ naturam, unigenitus dei filius est: in ipso

Act. 17 enim uiuimus et mouemur, et sumus. Ingreditur enim ad nos per fidem, & per spiritum sanctum inhabitat, quod in epistolis hic ipse testatur Euan-

1. Ioan. 4 gelista. In hoc enim, ait, cognoscimus, quia in nobis est, quia ex spiritu eius dedit nobis. Viuificat igitur Christus credentes in se, quia quum secundum naturam uita sit, in fidelibus habitat. Quod autem per fidẽ hoc fit, Paulus osten-

Ephes. 3 dit dicens: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, ut det nobis bonitatis suę uirtutem, corroborari per spiritum eius, habitare Christum per fidem in cordibus uestris. Quoniam igitur ipse filius uita substantialiter est, & per fidem in credentibus habitat: quomodo non ueraciter dicitur: Qui credit in filium, habet uitam æternam: qui autem incredulus est filio, non uidebit uitam? Num igitur, dicet aliquis, eam opinionem nobis Baptista imprimere uoluit, qua resurrectionis mysterium imminuitur? Vitam enim habituros æternam fideles comprobat, incredulos autem non uisuros uitam ait: ita non omnes, sed fideles reuiuent, ut Baptistæ ôratio significare uidetur. Sed quo illud abibit, simpliciter de omnibus dictũ, resurgent mortui? Quid autem & Paulus sibi uoluit, dicẽs: Omnes

2. Cor. 5 nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisq; propria corporis, prout gessit siue bonum, siue malum? Non possum non laudare ambigentes, si credẽtes discendi gratia dubitant. Propositæ nanq; orationis hic sensus est: Credenti, ait, uita æterna proposita est, De incredulo uerò aliud quiddam uerba suboſtendunt: Non enim dixit nõ habituros uitam incredulos, quippe qui cõmuni resurrectiõis lege suscitabuntur: sed uitã, inquit, non uidebũt, id est, nec quantum ad uisum quidem pertinet nudum, ad uitam sanctorum peruenire poterunt: non attingent illam beatitudinem, non gustabũt illa gaudia, non uidebunt ueram illam uitam. Supplicijs enim cruciabũtur, quod omni morte tristius est, in solo sensu dolorum animam in corpore retenturi. Hanc uitæ distinctionem Paulus quoq; prædicat: audi,

Coloss. 3 quæso, qualia scribit ad mortuos peccato propter Christũ: Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cũ Christo in deo: quando enim Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos apparebitis cũ ipso in gloria. Aspicis quomodo uitã sanctorũ eã appellat manifestationẽ in gloria cum Christo? Quid porrò, quando Psalmista canit: Quis est ho-

Psal. 33 mo, qui uult uitã, diligens dies uidere bonos? Prohibe linguam tuã à malo. Nõne dicemus sanctorum uitã istis uerbis significari? conspicuũ, ut arbitror, est. Nõ enim à malis abstinere hortatur, ut carne reuiuiscant (resurgent enim etiam qui male operantur) sed ad illam inuitat uitã, in qua uidere quis potest dies bonos, in beatitudine atq; gloria æternaliter uiuens.

CAP. LXXV.

SEd ira dei manebit super ipsum.) Apertissime modò hac adiectiõe, quod diximus explicauit: inspiciat hæc diligẽtius, oro, qui discere gliscit. Qui filio incredulus est, ait, non uidebit uitã, sed ira dei manebit super ipsum. Si enim non resurrecturos incredulos uerum esset, non intulisset statim: Sed ira dei manebit super ipsum. Verum quoniam iram dei nominauit, manifeste uidetur à iocunda sanctorum uita acerbum impiorum cruciatum distinguere: & uitam quidem, gloriã cũ Christo, quæ uerè uita est, supplicia uerò impiorũ, iram dei appellare: solet enim scriptura iram pro supplicio plerunq; accipere. Testes sunt

Paulus

Paulus & Ioannes, quorum alter ad conuersos ex gẽtibus dixit: Eratis iræ filij natura, ut reliqui. Alter ad phariſæos & ſcribas: Genimina uiperarum, quis oſtendit uobis fugere à uentura ira?

Ephes. 2
Luce 3

CAP. LXXVI

Caput Ioannis iiij.

VT ergo cognouit Ieſus, quia audierunt phariſæi, quia Ieſus plures diſcipulos facit & baptizat, quàm Ioannes, quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius, reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam.)

Vnde hic ſermo ad hoc proceſſit, aut à quonam rerum initio narratione orta cognouiſſe dominus dicitur, quod phariſæi audiuerint, operæprecium eſt exponere. Quum enim dicitur, Vt ergo cognouit Ieſus, præterita quædam res manifeſte B mõſtratur. Vniuerſa quidem abſq; nuncio, ſicut deus, uel antequam fiant cognoſcit. Expectat autem uniuſcuiuſq; rei opportunitatẽ, rerumq; ordinem potius quàm cognitionẽ ſuam in pleriſq; mirabiliter diſpẽſans ſequitur. Quæſtione igitur inter Ioannis diſcipulos & Iudæos de purificatione facta, ut dictum eſt, magna uterq; ſuam contentione opinionem defendebat. Nam alij Ioannis gloriæ ſtudentes, legali aſperſione, omniq; purificatione Iudæorum ſublimiorem eſſe baptiſmum eius affirmabant. Cuius rei ſignum ueriſimiliter, ut puto, afferebant: quia multi priſca conſuetudine ſpreta, ad Ioannem proficiſcebantur. Alij quũ non poſſent flumen orationis illorum deprimere (ingens enim ueritatis uis eſt) inuiti ad Chriſti ba C ptiſmum propter confuſionem aduerſariorũ confugiebant. Et eadem ratione, quia multo plures ad Chriſtum, quàm ad Ioannem aperte confluerent, meliorem eſſe baptiſmum Chriſti contendebant: unde, ut arbitror, magno ardore diſcipuli Ioannis incenſi, ad magiſtrum acceſſerunt, dicentes: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce ipſe baptizat, & omnes ueniunt ad ipſum. Rationem enim Iudæorum, figura dicẽdi mutata, modo interrogationis proferunt. Hinc ergo cognouiſſe dominus dicitur, quia audiſſent phariſæi plures ſe quàm Ioannem diſcipulos facere: atq; ideo æſtuantem eorũ uitans inuidiam, & tempore opportuno paſſionem reſeruans, à regione Iudæorum in Galilæ- D am rurſus abijt.

CAP. LXXVII.

OPortebat autem eum tranſire per mediam Samariam. Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sychar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo.) O prudentiam admirabilem, O aciem mẽtis. Inauditam narrationem incipiens, quæ paulò poſt quiſpiam quærere poſſet, ſtatim incipiẽdo diſſoluit. Dubitare certe poſſemus, quamnam ob rem dominus noſter Ieſus Chriſtus Samaritanos ante tempus illuminauit: & qui ad Tyriam illam mulierem, quũ filiæ ſupplex ſalutem peteret: nõn eſt bonũ, dixit, ut filiorum panem canibus immittamus: qui antequam Iſraël eum pelleret, non eſſe prius præſeruatã Iudæis gratiam, gentibus dandam ſignificans: non

Matth. 15

eſſe dicebat ſe miſſum, niſi ad oues perditas domus Iſraël. Quomodo nunc Samaritanos, anteq; omnino Iſraël ſalutẽ ſuã abieciſſet, docebat? Ad hæc igitur omnia reprimenda, per Samariam ipſi tranſeundũ fuiſſe præmiſit. Non enim, inquit, huius gratia ut alienigenas doceret, ac uniuerſam penitus Hebræorum benedictionem transferret, in Samariam abijt: ſed quoniã illà tranſeundũ erat, ſapientiæ opus etiã ibi neceſſariò fecit. Nã quemadmodũ naturalem urendi uim ignis nunquam amittet: ſic omnino impoſſibile eſt opus ſapiẽtiæ à ſapientia nõ proficiſci. Vt igitur quamuis filiorum panẽ canibus non eſſe dandã dicebat, lachrymanti tamen, conſtanterq; inhærenti mulierculæ gratiam miſericorditer præbuit: ſic Samaritanos quoq; ſuſcipiebat, nõ ab alio cõmodam nunc dari occaſionẽ diſcens: ſed ipſe unà cum patre ac ſpiritu, ueluti deus ac dominus determinans: ineffabilem ergo ſuæ poteſtatis uirtutẽ oſtendens, uniuerſam tranſiens regionẽ illuminabat, quamuis etiam cædem eius iam meditãtes Iudæos præmonere uideatur. Hac enim in alienigenas tranſitione minari quaſi pellentibus uidetur, in alios ſe ab eis, niſi reſipiſcant, gratiam translaturum: ita hoc per Samariam iter futurorũ quædam erat figura.

Matth. 15

CAP. LXXVIII.

ERat autẽ ibi fons Iacob. Ieſus ergo fatigatus ex itinere, ſedebat.) Quũ à terminis Iudæorum exiuerit, alienigenarum regionem ingreſſus ſuper fontem Iacob ſedebat: Vt ænigmatice ſignificaret, quamuis Iudæorũ genere relicto, in gentes abitura ſit ueritas, non tamen honor & dignitas patrum decidet, ſed creſcet potius, quaſi fugibus aquis Chriſti irrigata. Sedit autem fatigatus ex itinere: ita pellentiũ impietas maior uidetur, qui cum honoribus eum afficere deberẽt, ſudore laboreq; perſequentes fatigant. Quæ res per Pſalmiſtam prædicta erat: Retribuebãt, inquit, mihi mala pro bonis. Verum Iudæorũ quidem in his ſuperbia facile intelligitur. Quid autem rurſus nobis Ariani? aduerſus quos meritò dicere poſſumus: Sodoma iuſtificata eſt à uobis, qui Iudæorũ inſaniam exceſſerunt. Ab illis enim Chriſtus crucifixus eſt: ab iſtis ineffabilis natura uerbi blaſphematur. Quid inquam dicent? fatigatus ex itinere ſedit. Vtrum ergo propter hæc uerba, uirtutum omnium dominum imbecillem atq; infirmũ putabitis? Laboremq; itineris unigenito patris filio accõmodabitis, ut paſſibilis iuxta uos inueniatur qui pati minime poteſt? an hæc quidem tanquam impia recuſabitis, & naturæ humanæ quã aſſumpſit, atq; corpori recte facientes, hæc attribuetis? Nam quoniã in unã perſonam duæ naturæ conuenerũt, idcirco nec in duos filius unus Chriſtus ſcinditur, & omnia poſſe ut deus dicitur. Quũq; impaſſibilis ſit, hominis tamen ſibi dolores attribuit, quos non ut deus, ſed ut homo perpeſſus eſt. Caueamus igitur, ne quãdo artificio quodam, ac acie mentis ad cõſequendam pietatem nobis maxime opus ſit, tunc quaſi rudes atq; agreſtes rationem incarnatiõis, aſſumptionemq; hominis lon-

Pſal. 37.

In Arianos increpatio

Ezech. 16

ge abiſciamus, & maiora quàm ferre poſſumus onera humeris noſtris imponamus. Si enim homo factus non eſſet, ſi ſeruí formam non accepiſſet, cõturbari iure poſſetis, quando ſeruile aliquid de ipſo dicitur: ſin uero firmiter credímus, quía uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: quum ea dixiſſe, aut perpeſſus fuiſſe dicitur, quæ naturæ noſtræ conueniunt, humanitati hæc eius attribuas. Non enim poteramus aliter uerbũ dei hominem factum eſſe cognoſcere, niſi & loquutus, & perpeſſus aliqua ut homo fuiſſet. Ioan. 1

CAP. LXXIX.

HOra autem erat quaſi ſexta.) Cauſam attulit, qua iuxta fontem meritò Ieſus ſedere uoluit. Quum enim ad laborem intenſior etiam æſtus diei acceſſerit, non uoluptate fontis captus, ſed calore laboreq; ut homo fatigatus quieſcit: horam uerò non certe ſextam, ſed quaſi ſextam fuiſſe ſcribit: ut etiam nos diſcamus, uel in minimis non paruam ueritatis curam habere.

CAP. LXXX.

VEnit mulier de Samaría haurire aquam, dicit ei Ieſus: Da mihi bibere. Diſcipuli enim eius abierant in ciuitatem, ut cibos emerent. Dicit ergo ei mulier Samaritana.) Non ignorauit, ut deus, mulieris aduentũ dominus, ſed quia uenturam ad aquas ſciebat, doctrinæ illi tetendit retia, ab ipſa re quã mulier faciebat, facto colloquutionis initio. Quoniam igitur ab omni re immunda cauendum eſſe Iudæis lex iubebat, nec cum alienigenis aut incircunciſis conuerſari (unde ad maius illi proficiſcentes, ac uana potius ſuperſtitione, quàm exquiſita uoluntate legis commoti, nec tangere quidem alienigenę corpus, aut ſimul commedere bibereq; patiebantur: immundosq; ſe putabãt, ſi quapiam in re cum Samaritanis conuenirent) ut ergo hac nouitate rei commota mulier, quis eſſet, & unde, & quur cum Iudæo habitu uideretur, à Samaritana potum quęreret. & ſic ſermo poſſet ulterius progredi: aquam ſitiens poſtulans, dicit: Da mihi bibere. Illa uerò reſpondit: Leuit. 5

CAP. LXXXI.

QVomodo tu quũ Iudæus ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? non enim coutuntur Iudæi Samaritanis.) Initium diſciplinæ quæſtio eſt: & dubitatio prudens, radix cognoſcendi, quæ ignorantur ſolet fieri. Hanc colloquutionis originẽ, quũ mores Iudæorũ contemnere uideretur, nactus prudẽter ſaluator eſt.

CAP. LXXXII.

SI ſcires donum dei, & quis eſt qui dicit tibi: da mihi bibere, tu petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam uiuam.) Diuinam ignorans mulier unigeniti naturam, & dei uerbum factum eſſe hominem neſciens, Iudæum nominabat. Chriſtus uerò ad hoc quidem nihil, ſed ad altiora mulieris erigens mentem, neſcire ipſam ait quis eſt, qui ab eo potum petit, & quantam habeant gratiam quæ deus largitur. Nam ſi ſcires, inquit, tu prius aquã uiuam à me poſceres. His uerbis eam impellit, ut harum rerum diſciplinam quæreret diligenter.

Animaduertendum autem uigilantius eſt, quomodo abſq; arrogãtia ulla, deum ſe eſſe oſtendit. Nam primum tardæ ad intelligendũ mulieri admirari oportere dei gratiam ſuggerit, deinde eius ſe gratiæ largitorem profitetur. Si enim ſcires dona, inquit, dei, & quis eſt qui abs te potum poſcit, tu ab eo profecto peteres. Nemo autem poteſt dona dei largiri, niſi deus natura ſit. Aquam porrò uiuam, uiuificantem ſpiritus gratiã appellat, per quam humana natura ab aridítate, inſœcunditateq;, qua diaboli artibus infecta fuerat, depulſa, ad priſtinam pulchritudinem ac uiríditatem irrigata recurrit, magno uirtutum numero florens, & charitate erga deũ ſuauiſſimos fructus producens: quod per Eſaiam ita futurũ deus prædixit: Eſa. 43
Glorificabunt me beſtię agri, dracones & ſtrutiones, quía dedi in deſerto aquas & flumina in terra inaquoſa: ut darem potum populo meo, quem Pſal. 1
mihi formaui, ut laudes meas enarret. Iuſti quoq; animam, quaſi in fructuoſiſſimam arborem ſecus aquarum fluenta poſitam, quidam alius fore narrauit. Multa prætereo ſcripturæ teſtimonia, quibus uocabulo aquæ ſpíritus ſanctus intelligitur. Altiſſimũ enim mihi, magnumq; pelagus adhuc nauigandum relinquitur.

CAP. LXXXIII.

DIcit ei mulier: Domine, neq; in quo haurias habes, & puteus altus eſt: unde igitur habes aquam uiuam?) Nihil præter communia dictu mulier intelligit, atq; ideo putabat repente ipſum ſine aliquo inſtrumento (artibus ut nonnulli faciunt magicis) ab ipſis fontibus putei aquam hauſturum: uiuam enim communi pacto, quæ modò à fontibus hauſta ſit, aquam appellari putauit.

CAP. LXXXIIII.

NVnquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum hunc, & ipſe ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius?) Citò ſeipſam non pie de Chriſto ſuſpicatam, quia decantator quídam eſſet, mulier intellexit. Non enim poterat (nec iniuria) per gratiam eius, cuius uerba attente audiebat. Quaſi ergo non magus, ſed propheta eſſet, qui aquam ſine inſtrumento uiuam, uel ab eo, uel ab alio fonte repente poſſet afferre: ad honeſtiora mutat ſermonẽ, & quaſi ſanctum ſancto comparans, dicit: Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis hunc puteum? Ita iam non de difficultate hauriendi, ſed de qualitate aquæ loquitur. Samaritani autem, quamuis à Babylone in Coloniam miſſi fuiſſent, tamẽ aut quia uicini Iudæis erant, aut quia nõnulla religionis Hebraicæ probauerant, maiores Iudæorum patres ſuos appellare non erubeſcebãt: licet multi eorum à Iacob originem traherẽt. Hieroboam enim Nabath filius, tempore quo Solomonis filius Roboam regnabat, decem tribus & mediam tribus, Effrem partem ſecum cõtraxit, & à Iudæa profectus, Samariam habitauit. 4. Regũ 3. Regũ

CAP. LXXXV.

REſpondit Ieſus, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua

ex aqua, quam ego dabo ei, nō ſitiet in æternum: ſed aqua quam dabo ego, fiet ei fons aquæ ſalientis inuitam æternā.) Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob? quaſi confutatu impoſſibilem orationem mulier protulit. Saluator autem, uerbis quidem ſibi (ne arrogās uideretur) id aperte non attribuit, rebus autem hoc ipſum perſuadet. In infinitum ergo differre has ſenſibiles aquas atq; terrenas ab intelligibilibus oſtēdit: omnis qui bibit ex hac aqua, ſitiet iterum: qui uerò, inquit, biberit ex aqua quam ego præbeo, non modò nunq; ſitiet, ſed illum in ſeipſo fontem continebit, qui poſſit ad uitam eum æternā deducere. Qui ergo maiora largitur, illo maior eſt qui uix minora præbere poteſt. A quam autem, rurſus gratiam ſpiritus appellauit: quam qui adeptus eſt, diuinæ ſcientiæ ſcaturientem fontem ſic adeptus eſt, ut præceptis hominum non indigeat: ſed facile poſſit ad potum uerbi cœleſtis etiam cæteros hortari, quales olim erant prophetæ atque apoſtoli, & modò qui miniſterij illorum ſunt ſucceſſores, de quibus
Eſa.12 ſcribitur: Hauriatis aqua cum gaudio de fontibus ſaluatoris.

CAP. LXXXVI.

DIcit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non ſitiam, neq; ueniam huc haurire.) Terrena rurſus mulier cogitat, nec ſublime quiddam intelligit: ſed totam ſaluatoris liberalitatē id efficere poſſe credit, ut ſitiens à magnis hauriendi aquæ laboribus liberetur.

CAP. LXXXVII.

DIxit ei Ieſus: Vade & uoca uirum tuum, & ueni huc.) Probe atq; ueraciter dici poteſt, fœmineam eſſe fœminarum omnium mentem. Mollis enim ac tardus earum eſt intellectus: docilior autem natura uirorū atq; callidior: & hac de cauſa, ut arbitror, uirum uocare ſuum mulier iubetur: ita & quaſi rudis mulier increpatur, & ad ea quæ ſequuntur, mirabiliter oratio præparatur.

CAP. LXXXVIII.

REſpondit mulier: Non habeo uirum. Dicit ei Ieſus: bene dixiſti, quia non habeo uirum: quinq; enim uiros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt uir tuus: hoc uerè dixiſti.) Quū iam perſpicuum eſt, nō ignoraſſe ſaluatorem nulli tunc D legitime ipſam cohabitare: uirū tamen illius quæ ſiſſe, ut occaſio ad manifeſtanda occulta mulieris daretur, ut ſaltem hac re ſuper hominem aliquid de ipſo ſentire poſſet. Probat autem reſponſum eius, quod dixerit uirum ſe non habere, quæ tam multis adhæſit. Non enim qui ex uoluptate conuenerunt, ſed qui ſecundum legem ex charitate conſenſerūt, ſanctis cohabitare nuptijs dicuntur.

CAP. LXXXIX.

DIcit ei mulier: Domine, uideo quia prophe ta es tu.) Vix non perfecte, ſed aliquantulum mulier reſipuit: prophetam enim dominum prophetarum eſſe opinatur: melior tamen ſenſim facta eſt, nullo modo reprehenſionem moleſte ferens, & à ſigno magnam utilitatem colligens. A tarditate nanq;, & fœmineo ingenio paulatim ad A uirile conſcendit, animi oculos ad altiora iam erigens. Qua in re domini patientia, & peragens uirtus uehementer miranda eſt, qui uel agreſtes hominum mentes facillime, momentoq; penè temporis ad ſublimiora conſcendere facit.

CAP. XC.

PAtres noſtri in monte hoc adorauerunt: & uos dicitis, quia in Hieroſolymis eſt locus, ubi adorare oportet.) Quamuis prophetā Chriſtum putauerit, quia tamen Iudæū ex habitu eſſe uidebat, Samaritanorum adorandi more gloriatur, & Iudæorum arrogantiā deſpicit. Iudei enim non rectam de natura dei ſententiā habentes, in Sion tantūmodo, quę Hieroſolymis erat, adoran B dum eſſe deum contendebant, quaſi manu facto deus templo concluderetur. Vnde uoce prophetarum hoc modo ad ipſos loquitur: Cœlum mihi Eſa. 66 ſedes eſt, terra uerò ſcabellū pedum meorum. Et quam mihi domū ædificaſtis, dicit dominus? aut quis eſt locus quietis meæ? Samaritani etiam rurſus tam regione, quàm imperitia Iudæis uicini, in monte Garizin nominato, ſolum adorare deum oportere opinantur. Quæ ridiculoſa religio inde orta eſt, quia in mōte Garizin (ut in Deuteronomio legitur) data benedictio eſt. Hanc igitur Samaritanorum, Iudæorumq; in adorādo differentiam, tanquam inexplicabilē Chriſto propoſuit, dicens: Patres noſtri in monte hoc adorauerunt. Deut. 27

CAP. XCI.

C DIcit ei Ieſus: Mulier crede mihi, quia uenit hora, quando neq; in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem.) Arrogantiā & imperitiam utrorumq; condemnat, adorandi modum ad ſublimius atq; uerius transferendum oſtendens. Nō enim quæretur locus ubi deus habitet, inquit: ſed tanquā omnia replens atq; conſeruans, ubiq; adorabitur, ut quidā prophetarum Malach. 1 prædixit. Horam aūt, atq; tempus iſtius translationis, tempus conuerſationis ſuæ cū hominibus nemo fuiſſe ambigit. Animaduertendū autem arbitror, quomodo mirabiliter, ut de filio dei aliquid cogitet, oratiōe ſaluatoris mulier inuitatur. Patrem enim deum appellauit: pater porrò niſi filius ei ſit, intelligi nequaquam poteſt.

Quod non eſt de numero adorantiū filius ea ratione, qua deus eſt, ſed unà cum patre ac ſpiritu adoratur.

CAP. XCII.

VOs adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt.) Rurſus quia ita diſpenſandum erat, quaſi Iudæus loquitur, & Iudæorū religione plus aliquid cognitionis attribuit. Samaritani enim non legis, uel prophetarum doctrina ut Iudæi, ſed rudiore quadam ratione deum adorabant: idcirco neſcire illos, Iudæos autem quodam modo ſcire affirmat, à quibus omnium & Samaritanorum ipſorum ſalus eſt: ex ſemine nanq; Dauid, quid de tribu Iuda fuit, Chriſtus ſecundū carnem natus eſt. Adorantibus autem ſeipſum cōnumerat, qui cum pa- Rom. 1 tre ac ſpiritu ſancto, tam ab angelis quàm à nobis adoratur. Quum enim ſerui formā aſſumpſerit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruo conueniens ministerium susceperit: nec ami A ad creaturam. Vt enim simul cum natura domi-
sit, ne ut deus ac dominus adorabilis sit, idem ipse no, natura seruus cointelligitur: sic cum deitate
est etiam factus homo, ubiq; utriusq; naturę ratio creante, quod ex nihilo productum est, cointelli-
nem conseruans. Quam inauditam humilitatem gitur. Filius autem, quum æternaliter in patre sit,
quum audiueris, mirari ac imitari debes, non ac- quumq; dominus natura sit, quia deus et creator,
cusare. Tales enim etiã Paulus esse nos hortatur, quomodo adorandi ei conditio conueniet? ego
Phil. 2 dicens: Hoc sentite in uobis fratres, quod & in quidem non uideo. Illi autem nugantur dicen- Calumnię refutatio
Christo Iesu: qui quum in forma dei esset, non ra- tes: Quia nec ut seruus, nec ut creatura, sed ut fi-
pinam arbitratus est se esse æqualem deo, sed se- lius patrem adorabit. Erit ergo necesse, in ipsa fi-
metipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in liationis ratione hanc adorationẽ inesse, & opor-
similitudine hominũ factus, & habitu inuentus tebit filium adorare, quia in hoc natus est. Velu-
ut homo humiliauit seipsum. Vides quomodo ti etiam nos rationales mortalesq; sumus animan
humiliatus exemplar ipse nobis factus est, qui tes, mentis & disciplinæ capaces: non quia ita uo
quum sit deo patri æqualis, ultrò ad humilitatem lumus, sed quia in hoc nati sumus. Si ergo innatum
ultimam propter nos descẽdit. Quomodo enim B tum filio naturaliter est, ut patrem adoret, & sic
obedientiæ, aut humilitatis habitus aliter cogno- intelligunt atque prædicant: quomodo in ipsum
sci poterat, quàm rebus et uerbis humillimis, mul patrem impij esse non uidebuntur? Talis enim
toq; minoribus quàm uerbo ac filio dei, si homo etiam ipse natura necessariò erit, qualis imago &
non factus esset, conuenirent? Quomodo enim character & filius eius est. Incõmutabiliter enim
descendisse cum dicemus, nisi quicquam sibi dei- quæ patri natura insunt, ea etiam filio insunt: Sin
tate indignum attribuemus? Quomodo in simili uerò spõte sua filius patrem adorat, & id est quod
tudine hominum factus est (ut Paulus ait) si con- sentiunt, coniecturis magis mouentur quàm ra-
gruentia hominibus non assumpsit? Cõuenit au- tionibus ueris. Et quid prohibebit pietatis simu
tem maxime hominibus, tanquam debitam deo latores dicere, quia etiam pater sponte sua filium
adorationẽ offerre. Adorat igitur etiam Christus, adoret? Sed par, inquiunt, atque æquum est, non
postquàm factus est homo ut homo. Adoratur au- patrem filio, sed filium patri adorationis munus
tem semper cum patre & spiritu, quoniam deus offerre. Itáne rursus nobis, ò uos quasi ab adytis,
Erroris con- uerus secundum naturam est. Non ignoro, quia tripodeq; ac lauro Apollinis uaticinamini, secun Hierem. 23
futatio hæc uerba contemnent Christi aduersarij, ado- dum Elamitem Samiam à corde, non ab ore do-
rariq; patrem à filio dicent: non ut à nobis, aut C mini uerba eructantes? ita bonum & æquum in
angelis, sed alia quadam adoratione sublimiore. hac re dicere non erubescitis? An æquum & bo-
Quibus nos dicere nõ ambigemus. O quàm præ num non est, ut dei ueri filius, deus uerus sit? &
cipuam unigenito serui dignitatem attribuitis. is quem creatura omnis adorat, non adorantis,
Desinite oro huiusmodi honore filium offende- sed natura adorabilis filij pater & sit, & uocetur.
re, si patrem glorificare uultis. Qui enim non ho- Non inconcinna sapientibus hæc futura puto:
norat filium, is nec patrem quidem honorat, ut Quomodo autem par esse dicemus, patrem à fi-
Ioan. 5 scribitur. Quis enim honor unigenito redditur, lio suo adorari? quum utrique detrimentum id
si sublimius cæteris patrẽ adorat? Nempe si ado- afferat. Primum enim incommutabilem naturæ
rantibus connumeratur, seruus erit, etiam si ado- imaginem, qui adorat, non retinebit. Quippe
rator precipuus sit, nec à creaturis, ut creatura dif qui ut minor adorat, & minor non quantitate,
feret, sed quadã alia præstantia excellentior erit: aut accidenti aliquo (hæc enim omnia inde ab-
ueluti angeli hominibus præstãtiores esse cogno- sunt) sed ratione qua uniuscuiusque substantia
scuntur, qui substantialiter aut ratione sanctitatis, definitur. Etiam quomodo uerè dicere poterit:
aut quodam cumulo gloriæ, ut opifici deo uisum Qui me uidet, uidet & patrem meum? Quomo- Ioan. 14
est, hominibus præstant: in eo autem quod crea- D do præterea non minus se, quàm patrem hono-
turæ sunt, & secundum rationem, qua uerè ex ni- randũ dicit, quum ratione adorationis eandem
hilo producti sunt, cum cæteris creaturis conue- gloriam non habeat? Deinde ipse quoq; pater de
niunt. Quare si ullo modo adorare filius patrem, trimentum, ut diximus, patietur. Magna enim
ut deus dicitur, non effugiet, ne creatus esse creda ei gloria est, talem natura filium genuisse, qua-
tur. Quomodo igitur filius, si creatus? aut quo- lis ipse est. Sicut contrà non paruum dedecus, si
modo dominus, si adorator ac seruus? Num mea alterius naturæ filium ædidit: quod nec ipsa crea-
quidem sententia, regalis atque dominica digni- turæ natura patitur. Omnia enim quæ uim gene
tas, in eo quod quis adoratur, perspicitur. Subie- randi nutu creatoris possident, similia sibi secun- Gen. 1
ctaò uer atque seruilis conditio, in eo quod quis- dum naturam pariunt. Educat, inquit, herbam
que adorat, definitur. Quapropter uniuersam fœni terra, & lignum pomiferum habens semen
Deut. 6 creaturam Moses hortatur, dicens: Dominum secundum genus & similitudinem. Erit ergo,
deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Qui quantum ad hanc rem, deitatis natura creaturis
ergo natura seruus est, & iugo deitatis subiicitur: inferior. Quodq; probe creaturæ largitus est, eo
huic colere, adorareq; deum necesse est. Quum ipse solus carebit. Quis igitur pati poterit has nu
enim dicitur: Dominum adorabis, ad seruum hu gas eorum, qui dicunt patrem à filio adorari o-
iusmodi mandatum refertur: quum uerò, deum, portere? Verum, quoniam sponte id fieri à filio
dicebant

dicebant, nec alia re magis, quàm æquo & bono id confirmari opinabãtur: age rursus à sacris literis, unde maxime ista sumenda sunt, ueritatẽ scrutemur. Lex igitur à singulis Iudæorum medietatem didrachmi, quasi tributi loco, deo offerri iubebat: non quoniam pecuniam deo colligere uellet, sed quod per figuras maiora doceret. Primum quia nemo sui capitis dominus est, sed unum omnes habemus dominum, quem tributi depositione profitemur: deinde in re corporali spiritale tributum describebat. Honora, inquit, dominũ ex tuis iustis laboribus, & primitias ei offeras à tuis fructibus iusticię: quod iam euangelica doctrina, cultu legali cessante effectum est. Non enim corruptibili materia, & exteriore colendũ esse deum arbitramur, didrachmum attribuentes: sed ut ueri adoratores in spiritu & ueritate adoramus, hũc sensum in lege illa latuisse putandum est. Quum igitur in Hierosolymis esset dominus, ab exactoribus didrachmi dictũ fuisse Petro scribitur: Magister uester nõ soluit didrachmum. Iesus autem antequam à Petro quicquam audisset, præuenit eum, dicens: A quibus reges terræ capiunt censum? à filijs ne eorum, an ab alienis? Quumq; ab alienis Petrus respondisset: liberi ergo sunt filij, Iesus subiecit. Sed ne scandalizemus eos, accipe, inquit, hamum, & uade in mare, & primum qui ascenderit piscem tolle, & aperiens os eius, inuenies statẽrem, quem da pro me & te. Vides sub tributo nolle filium fieri: uides ipsum non pati, ut sub iugo seruitutis ut cęteri esse credatur. Quũ enim liberam naturæ suæ dignitatem esse cognoscat, nihil se deo patri debere seruile affirmat. Liberi enim, inquit, sunt filij. Qui ergo uel figuram rei abiecit, quomodo rem ipsam sponte facere, ut dicitis, patietur? An non uidetur uobis quasi spiritale quoddam tributum, sed seruitutis quædam professio, adoratio esse? Et cuius rei causa lex adorationem seruituti coniunxit, dicens: Dominum deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies? ianua enim quasi quędam, & uia ad seruitutis opera, adoratio est: quum initium seruitutis, qua deo seruire profitemur, existat. Ideò Psalmista adhortatur omnes, dicens: Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus coram domino qui fecit nos. Vides adorationẽ procidentiæ coniunctam esse: hac re nihil magis, si quis recte conditiones rerum intelligit, seruitutis habitum significari puto. Quod si nostri adhuc contendere audent aduersarij, & friuolas accumulare rationes non erubescunt: ostendant nobis omni sancta scriptura reuoluta, ubi uerbo & filio dei carne nudo adoratio attribuitur? Nam ut homo iure adorat, sic antequàm homo fieret nunquam à sacris literis id ab eo factum esse ostenditur. Coniecturis autem falsis utentes, meritò audient: Erratis, nescientes scripturas, & uirtutem dei, unigenitiq; gloriam ignorantes. Nam quia ea ratione qua uerbum dei est, non adorat, sed factus homo propter nos, propter carnem id suscepit, nõ aliunde melius quàm à uerbis suis cognoscemus. Vos enim, ait, adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus. Nonne igitur quũ plurali numero utatur, & seruis seipsum connumeret, perspicuum est, hæc ut à seruitutis homine dici? Quid enim eum prohibuit singulari numero (si adorator patris prædicari uellet) orationem protulisse ac dixisse: Ego adoro quod scio, uos adoratis quod nescitis: ut cæteris non connumeratis sibi hoc attribueret? Nunc uerò, quum nos dicat, propter incarnationem, quia homo propter nos factus est, adorantibus se Iudæis propter regionem connumerat.

Exod. 30.

Prouer. 3.

Matth. 17

Deut. 6.

Psal. 49.

Matth. 22.

CAP. XCIII.

SEd uenit hora, & nunc est, quando ueri adoratores adorabunt patrem in spiritu & ueritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est deus, & eos qui adorant eũ, in spiritu & ueritate oportet adorare.] Præsens aduentus sui, tempus significat, in quo figuras legis in ueritatẽ, & umbram, in cultum spiritalem, et Placentẽ deo patri uiuendi normam per euangelicam doctrinam transmutari insinuat. Veros adoratores, spiritales uidelicet homines futuros asserit, ut ad eũ planiore currãt itinere. Spiritus enim deus, quando corporibus confertur, esse intelligitur: & spiritalis adorator sibi gratus est, qui non forma & figuris Iudaicis ad pietatem obumbratur, sed euangelica uirtute refulgens, recta dogmatum disciplina ueram peragit adorationem.

CAP. XCIIII.

DIcit ei mulier: Scio quia Messias uenit, qui dicitur Christus: quum ergo uenerit, ille, nobis annunciabit omnia.] Quum tempus iam uenturum, imò uerò adesse dominus dixerit, in quo adoratores ueri spiritalem cultum deo patri offerent: illico uel supra ingenium suum mulier ad memoriam Messiæ, qui tunc uulgo à Iudæis expectabatur, reducta, uenturum esse Christum cõfitetur, & quamuis uoluptatibus carnis data esset, non tamen omnino ignorauit sublimioris Christum doctrinæ fore magistrum.

CAP. XCV.

DIcit ei Iesus: Ego sum, qui loquor tecum.] Non rudibus, neq; contentiosis, sed illis solet se dominus hominibus reuelare, qui ad discendũ propensiores, & credendi radices simplici sermone parturientes, ad perfectiorem illuminati facilius cognitionem ascendunt, qualis & Samaritana fuisse uidetur: quę quamuis agrestius atq; rudius altiora consideraret, non tamen bona uoluntas ei defuit, nec ab intelligendo procul omnino erat remota. Primum enim potum petenti Christo non dedit, sed Iudæorum spernentem consuetudines uidens, transgressionis huius rationem quærebat: deinde in progressu sermonis prophetam confessa (tantum sibi ad salutem redargutio profuit) maiora diligenter quæsiuit. Patres enim, ait, nostri hic adorarunt, uos autem dicitis, quia in Hierosolymis adorare oportet. Et sic didicit iam adesse tempus, quum ueri adoratores, determinata locorum adoratione relicta, spiritaliter patrem colerent. Cuius rei cognitio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem soli Christo illa conferens: Non ignoramus, inquit, Messiam uenturum, qui Christus dicitur: qui quum uenerit, uniuersa hęc nobis explicabit. Vides qua sermonis serie ad fidem mulier præparata est, & quasi per gradus ascendens, ex paruis interrogatiunculis in sublimiorem habitum prosiluit. Non erat igitur alienũ totam ei rem unico uerbo declarare, ac dicere: Ego sum qui loquor tecũ. Hoc nos moniti exemplo, qui docendi gradum in ecclesia dei possidemus, à minoribus inci pere debemus, quæ quum neophyti ruminauerint, tunc à paruis ad maiora sic adducendi sunt, ut Iesum Christum iam uideant. Qui autem teneros in fide in interiora sanctorum introducentes, ac illotis (ut dicitur) manibus agnum dei cõmittentes, sacerdotali dignitate nondum bene catechuminos ornantes, sciant se non paruam huius rei in die iudicij rationem reddituros.

CAP. XCVI.

ET continuò uenerunt discipuli eius.] Presentia discipulorum colloquutionis cum muliere attulit finem. Scintilla enim fidei animo mulieris iam hæsit, quæ magnam fauore Christi flammam inferre poterat. Sic enim intelligendum puto, quod ab eo dictum est: Ignem ueni in terram mittere. Lucæ 12.

CAP. XCVII.

ET mirabantur, quia cũ muliere loquebatur.] Stupent discipuli tantam saluatoris humanitatem: non enim (ut nonnulli simulatione sanctitatis) colloquutiones cum mulieribus euitabat, sed misericordiam suam omnibus præbebat, re ipsa non uiris solummodo, sed etiam fœminis uitam per fidẽ attribuens. Non repellant ergo mulierculas, qui pastoris uice funguntur, nec uoluntati suæ, sed utilitati seruiant prædicationis.

CAP. XCVIII.

NEmo tamen dixit, quid quæris, aut quid loqueris cum ea.] Probi officium discipuli est, tanta doctorem reuerentia colere, ut nihil temere interrogare audeat, nec in turpes exeat cogitationes, si cum muliere magister colloquatur: sed pudore potius atq; timore linguam sub sepe dentium teneat, expectetq; ut à magistro expositio istius rei afferatur. Mirari ergo debemus humanitatem Christi, qui cum muliere loquebatur: discipulorum quoq; prudentiam, qui nihil hac de re dicendum esse non ignorarunt.

CAP. XCIX.

RElíquit ergo hydriam suam mulier, & abijt in ciuitatem.] Superior iam huius seculi curis, uoluptuosa paulò ante mulier facta est, nullamq; sitis aut aquæ habens rationem, ad sublimiorem habitum per fidem instituebatur: & charitatis, quæ uirtutum optima est, uiribus accensa, bonum quod ei contigit, cæteris quoq; cursu prębere studebat: nec mirum. Occultius enim Christus secum loquebatur, dicens: Gratis accepistis, gratis date. Non ergo imitandus ille seruus, qui talentum obruit, sed multiplicanda sunt quæ accepimus: quod probe nobilis illa mulier fecit, quæ Samaritanis omnibus, quod accepit proposuit: quæ non aquam à terrestri hausit fonte, nec terrestrem hydriam domum reportauit: sed cœlesti saluatoris gratia & doctrina plena, ad docẽdos alios continuò fuit profecta. Vnde discimus, maiora melioraq; à deo nos consequuturos, si parua hæc & temporalia neglexerimus.

Matth.10. Matth.25.

CAP. C.

ET dixit illis hominibus: Venite & uidete hominem, qui dixit mihi omnia quæcunq; feci, nonne ipse est Christus?] O mirabilem mulieris prudentiam, ô ineffabilem uirtutem Christi: artificiose iam loquitur, quæ paulò ante nihil intelligens, audiuit: Vade uoca uirum tuũ & ueni huc. Operæ certe preciũ est inspicere quàm artificiose loquatur: non enim inuenisse se Christum dicit, nec statim incipiens, narrationem de saluatore texit, ne à Samaritanis qui mores eius cognouerãt, tanq; desipiens, & quasi maiora quàm intelligere posset dicẽs, derideretur. Miraculi ergo narratione præposita, præparauit auditores ad fidem. Venite, inquit, & uidete. Sufficiet enim solus uisus ad fidem: faciet uos ille multis, ingentibusq; miraculis certiores. Nam qui cordium nouit secreta, & hanc diuinam possidet dignitatem, quomodo cuncta non efficiet, quæ uoluerit?

CAP. CI.

EXierunt ergo de ciuitate, & ueniebant ad eũ.] Duritiei Iudæorum à Samaritana facilitate arguitur, & crudelitas illorũ, horũ humanitate reprehenditur: considera enim animos utrorũq;, ut multo magis Iesum possis admirari, quia à Iudæis recessit, & alienigenis seipsum largitus est. Iudæi eñ, quibus Christus lege Mosaica uenturus prædicabatur, quibus prophetarum multitudo iam in ianuis penè ipsum ostendebat, dicẽs: Ecce dominus deus noster, ecce dominus: quibus nouissime magnus inter natos mulierũ Ioannes præsentẽ monstrabat, dicens: Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi: quibus quod maius ac mirabilius erat, mirabili potestate signorum seipsum saluator reuelabat. Iudæi, inquam, omnibus istis instituti, cædem meditantur iniustam, insidiantur impie, refrenare furorẽ inuidiæ nequeunt: pellunt à se uitam, lucẽ, saluatorẽ omniũ, uiam & ianuam regni cœlorũ, peccatorum remissionem, adoptionis filiorum dei largitorẽ. Meritò igitur Christus dicebat: Hierusalẽ Hierusalẽ, quæ occîdis prophetas, quæ lapidibus petis omnes qui ad te mittuntur: Quoties uolui cõgregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alis? ecce dimittitur domus uestra. Samaritani uerò longe meliores, innatam sibi cupiditatẽ felicitate morũ & obedientia superantes, quum unicum narrare miraculum audierint, ex urbe ad Christum effunduntur: nõ prophetarũ uoce præmoniti, nõ Mosaica lege instituti, non Ioannis doctrina firmati: sed unica muliere, & illa peccatrice ac uili narrante, cursim ad Christum contendunt: quare nos quoq; saluatoris sententiam admirantes, clamemus: Iustus es domine, & recta iudicia tua. Esa.40. Ioan.1. Matth.23. Psal.118.

CAP.

CAP. CII.

INterea rogabant eum discipuli eius, dicentes: Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis.] Nihil ita parvum in sacris scripturis inuenitur, quod magnam nobis utilitatem non pariat: omnia enim ad nostram à sanctis viris scripta doctrinam sunt. Inspiciamus igitur quæso, quàm præcipuæ modò rei exemplar doctoribus ecclesiæ dominus ponitur. Nam quum citò venturos ad salutem Samaritanos non ignoraret: sic inde pendet, ut quamuis ex itinere fatigatus esset, nullam tamen corporis haberet rationem: ita exemplo sui, saluti hominum potius, quàm proprio corpori studere, pastoribus ecclesiæ persuadet, ne illud propheticum audiamus: Væ qui opus domini facitis negligenter. Vt igitur non ignoremus in huiusmodi maximè temporibus ieiunasse dominum, non prætermisit quomodo à discipulis rogabatur, ut manducaret.

Hiere. 48.

CAP. CIII.

EGo cibum habeo manducare, quem uos nescitis.] A rebus quæ iam instabant, responsio texitur, occultiusq; significatur: quod si discipuli scirent de Samaritanorum conuersione iam agi, de illo cibo magis cogitare, quàm de corporali consulerent. Hinc etiam discimus, quanta sit erga homines dei charitas: quasi enim cibū suum putat, perditorum hominum conuersionem.

CAP. CIIII.

DIcebāt ergo discipuli adinuicem: Nunquid aliquis attulit ei manducare?] Non intellexerūt discipuli uerba domini, atq; ideò ab aliquo meliorem forsan illi allatū fuisse cibū cogitabant.

CAP. CV.

DIcit eis Iesus: Meus cibus est, ut faciam uoluntatē eius qui misit me, & perficiam opus eius.] Omni uelamine orationis reiecto, rem eis apertissime dicit. Nam quoniā orbis futuri erant magistri, exemplo sui eos docet, multo maiorem salutis hominum, quàm proprij corporis curam esse habendam. Quumq; suauissimum sibi cibum esse dicat, ut uoluntatem patris faciat, & opus eius perficiat, apostolici ministerij conditionem breuissime describit. Itaq; illos affectos esse oportere ostendit, ut à sola docendi cura pendeant: & quæ corpori necessaria sunt, non ad uoluptatem, sed ad conseruandam uitam solummodo accipiant. Sed hæc quidem ad disciplinam uitæ apostolicæ pertinentia sic breuiter dicta sint, nunc dogmatice uerba Euangelistæ consideremus. Missum igitur se à deo patre asserit: uel ratione carnis, quia homo uoluntate patris factus in hunc mundum uenit: uel ut uerbum à generante intellectum prodiens, & uoluntatem patris perficiens: non quasi alienæ uoluntatis minister, sed quia ipse est uerbum uiuens, & uoluntas patris exquisitissima, qua qui perierunt, saluantur, idcirco paterni operis perfectorem se appellat. Omnia enim per patrem in filio sunt. Sed quamuis & uerbum, & consilium, & uoluntas, & uirtus patris filius est, idq; omnibus, ut puto, pateat: non erit tamen ab re, autoritate scripturæ hoc cōfirmare. Verbum igitur ibi aperte dicitur: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Consilium autem Psalmista oratione ad patrem conuersa nominauit dicens: In consilio tuo deduxisti me. Voluntatem similiter dicens: Domine in uoluntate tua præstitisti decori meo uirtutem. Nerui enim, ut ita dicam, pulchritudinis sanctorum, totiusq; uirtutis habitus à uiua & subsistente patris uoluntate, id est, à filio roborantur. Virtus autem ibi dicitur: Manda deus uirtuti tuæ, cōfirma hoc deus quod operatus es in nobis. Vides apertè bona uoluntate dei patris, uirtutem eius, id est, filium carnem assumpsisse, ut hoc quod in nobis fabricatus est corpus, robustius redderet. Nisi enim habitasset in nobis, nullo modo natura carnis nostræ ab interitu posset liberari. Quum igitur ipse filius uoluntas patris sit, opus eius perficit, ijs qui credunt in eum salutem largiens. Obijciet autē quispiam, si ipse filius uoluntas patris est, quam uoluntatem patris perficere missus est? Alius enim est qui perficit, aliud quod perficitur. Nos autem dicimus, quia etsi horum nominum potestas diuersa certa requirat significata, sæpe tamen in deo pro eodem accipiuntur. Exactam enim nominū potestatem deitatis natura recusat: de qua quicquid dicimus, non ut se habet exquisite, ac absolute dicimus, sed ut lingua humana proferre, & aure percipere possumus: necesse est enim, ut qui in ænigmate uidet, in ænigmate quoq; loquatur. Nonne uides, quia simplicissima illa natura, ui orationis plerūq;, si uerba quis sequitur, duplex uidebitur? Ducebant, inquit, filios eorū per ignem, quod non mandaui eis, neq; ascendit in cor meū. An igitur necesse non est, aliud esse cor, alium illum cuius cor est? Quomodo igitur simplex est deus? Sed patet, quia humano more dictum est, non enim possumus aliter de deo loqui: intelligere autem omnia ita debemus, ut deo congruant, & sic linguæ nostræ imbecillitas detrimento nobis non erit. Quare si filius quoq; de uoluntate patris, quasi de alio quàm de se loqui nonnunquàm uideatur, sermonis humani ratio ueniat tibi in mentem, quo nec dicere, nec audire aliter possemus. Hæc igitur dicta sint, ut uoluntatem patris filium plerunq; appellari non ignoremus: quamuis in hoc loco necesse non sit ita intelligere, quum uideatur conuenientius bonam uoluntatem, qua qui perierunt, in salutem reuocantur, uoluntatem patris hic appellari.

Ioan. 1.

Psal. 72.

Psal. 29.

Psal. 67.

Obiectionis solutio.

Hiere. 19.

CAP. CVI.

NOnne uos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis uenit?] Rebus rursum sensibilibus, occasioneq; temporis spiritalia præ oculis ponit: initium enim ueris tunc uerà fuisse uidetur, & sata uix adhuc herbescentem uiriditatem emiserant, quæ post quatuor menses, ut matura seges, metentium manum poterant desiderare. Nonne uos homines dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis uenit?

CAP.

CAP. CVII.

ECce dico uobis: leuate oculos ueſtros, & uidete regiones, quia albę ſunt iã ad meſſem.] Si aliquantulum, ait, mentis oculos à rebus terrenis in altius leuabitis, ac ſpiritalia ſata conſiderabitis, meſſem iam adeſſe uidebitis. Tota uerò hæc res ſimilitudine quadam aſpicitur. Sata enim intellectualia, & ſpicæ ſpiritales ſunt, qui propheta rum uoce culti ad fidem Chriſti perueniunt: quæ ſeges albeſcit tunc, quũ iam maturus, id eſt, prom ptus ad ſuſcipiendam fidem Chriſti, & ueram religionem animus eſt. Meſſoria uerò falx, eſt Apoſtolorum ſplendida prædicatio, quæ à legalibus ſi guris auditores abſcindens, ad aream, id eſt, ad eccleſiam dei tranſponit: ubi labore uirtutis contriti, fulgens in triticum ac diuino dignum horreo efficiuntur.

CAP. CVIII.

ET qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in uitam æternam, ut & qui ſeminat ſimul gaudeat & qui metit.] Prædicationis, inquit, iam tempus eſt, quæ in fidem conuocet, à legalibus auocet, & finem totius prophetiæ aduenisſe iam doceat. Nam lex quidem umbris, atq; figuris uenturum Chriſtum ſignificabat: prophetæ uerò poſt legem ſancti ſpiritus uerbis iamiam affuturum prædicabant. At Apoſtolorum prædicatio, non uenturũ, ſed preſentem monſtrabat: & ita meſſuit à legali cultu ſeruientes homines legi, & nudis uocibus inhærentes, & quaſi manipulos in euangelicam diſciplinam ueri filij dei tranſpoſuit: ac, ut breuiter dicam, terrenis affixos homines, ad uitam angelorum per fidem Chriſti tranſtulit: & hæc, inquit, meſſorum efficiet prædicatio, quæ ſine mercede futura non eſt. Colliget enim fructum qui poſſit æternaliter uiuentem nutrire, nec ſoli hac mercede lætabuntur meſſores, ſed quia labore prophetarum ſeminata colligent, in una celebritate cum illis triumphabunt. Hoc

Hebr.11. puto Paulum etiam, qui futura propè didicit, de ſanctis patribus & prophetis dixiſſe, quũ aſſerat illos omnes fide conſummatos, non accepiſſe repromiſſionem, deo aliquid pro nobis melius prouidente, ne ſine nobis conſummarentur. Simul enim ſaluator uoluit meſſores cum ſeminatoribus gaudere.

CAP. CIX.

IN hoc enim uerum eſt uerbum: quia alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit. Ego miſi uos metere quod uos non laboraſtis: alij laborauerunt, & uos in labores eorum introiſtis.] Multo apertius iam totam rem ante oculos ponit, & ut prophetarum atq; apoſtolorum amicus, nec labores illorum à laboribus apoſtolorum ſeparat, nec totam prædicationis gloriam, qua mundus conuerteretur, apoſtolis ſolum attribuit: ſed utriuſq; operam in unum commiſcens: unum, inquit, futurum prædicationis per fidem fructum ex utrorumq; laboribus, quamuis præparatam multis ſudoribus, & maturam iam ſegetem apoſtoli ſuſceperint. Ita non dimittit priſcorum gloriæ inſulta-

A ri, ſed honorandos illos ſtradet, partim quia labore, partim quia tempore præceſſerunt. Hoc & nobis profuturum eſt, ſi ut regulam in ſimilibus rebus obſeruabimus.

CAP. CX.

EX ciuitate autem illa multi Samaritanorum crediderunt in eum propter uerbum mulieris.] Accuſatur certe his uerbis Iſraël, & Samaritanorũ ad credendum facilitate, imperitiæ ſimul & credulitatis crimine cõdemnatur. Quaſi enim mirari Euangeliſta uidetur, quod multi propter uerbum & teſtimonium unius mulierculæ in eũ, crediderunt: quũ qui & lege, & prophetis ad agnitionem eius deducerentur, omnia hæc recuſauerint, unde iure à gratia & ſpe (quam in Chriſto habemus) decidit Iſraël: multitudo autem gentium, locum eorum obtinuit.

CAP. CXI.

QVum ueniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum ut ibi maneret, & manſit ibi duos dies.] Paucis atq; ſimplicibus uerbis, quod factum fuit exponit: unde rurſus alia quadam ratione oſtẽdit iure decidiſſe Iudæos, & alienigenas in locum eorũ eſſe tranſplantatos. Iudæi enim multa & uaria miracula uidentes, non erubeſcebant ſaluatorem ſuũ perſequi, ut ei uel à patria ſua fugere opus eſſet. Samaritani uerò unius mulierculæ uerbo commoti, curſim ad ipſum cõtendunt, ſummopereq; rogant, ut apud eos urbem ſuam ingreſſus, manere uelit, ac ſalutarem eis doctrinam prædicare. Quæ ambo Chriſtus libenter conceſſit: quia ſciebat non paruum fructũ inde ſequuturum: plures enim crediderunt propter ſermonem eius. Hinc intelligere infideles oportet, quia Chriſtus longe ab offendẽtibus eum recedit, habitat autem in iſs qui humili obedientia, & ſyncera fide ſibi coniunguntur.

CAP. CXII.

ET mulieri dicebant, quia iam nõ propter tuã loquelam credimus: ipſi enim audiuimus & ſcimus, quia hic eſt uere ſaluator mũdi Chriſtus.] A maioribus rebus, Samaritanorũ fides iam creſcit: non enim aliorum uerbis, ſed ipſius Chriſti doctrina perſuaſi, Chriſtum admirantur, cognoſcereq; aiunt, quia hic eſt ſaluator mundi: ita quũ in eo ſpem ſalutis habere profiteantur, præcipuum fidei ſuæ teſtimonium, ac (ut ita dicam) pignus afferunt.

CAP. CXIII.

POſt duos autem dies exijt inde, & abijt in Galileam. Ipſe enim Ieſus teſtimoniũ perhibuit, quia propheta in patria ſua honorem nõ habet.] Salutari uerbo in urbe illa iam ſeminato, & fide in animis hominum poſita, non ut ſilentio quæ audierunt & uiderunt traderent, ſed ut abſentia eius maiore arderent deſiderio, & hoc modo ad maius peruenirent, urbem illorũ poſt duos dies reliquit. Verum quum Nazareth, ubi enutritus Luce 4. fuit, in Galilæam deſcendenti primum occurre- Matth.13. bat, tamen in eam non diuertit: eiuſq; rei cauſam attulit, dicens ipſum Ieſum teſtatum fuiſſe, quia

propheta

propheta in patria sua honorem non habet. Solemus enim quod tritū est, atq; quotidianū, etiam si magnum sit, paruipendere. Præterijt ergo patriam, non quia inanis esset gloriæ cupidus: sed quia optime sciebat prædicationē fidei fructū ibi facere non posse, ubi prędicator contemneretur. Prætergreditur ergo, nō parū illis gratiæ faciens, qui quū neglecturi sermonē eius essent, huius cō temptus supplicia effugerūt, quæ daturos omnes scimus, qui prædicationē ueritatis paruifaciunt.

CAP. CXIIII.

QVum ergo uenisset in Galilæam, acceperunt eum Galilæi: quum omnia uidissent quæ fecit Hierosolymis in die festo. Ipsi enim uenerant ad diem festum.] Non temere à Galilæis B susciptur: uiderunt enim quàm multa magnaq; Hierosolymis signa fecisset, & ita etiam ipsi religione, ac pietate sua Iudæorum condemnant superbiam, quum legis imperiti multo meliores, quàm docti Iudæi comperiantur.

CAP. CXV.

VEnit ergo iterum in Cana Galilęæ, ubi fecit aquam uinū.] Libentius cum gratis hominibus, & cum ijs qui beneficiorū sensum aliquem capiunt Christus cōuersatur, maioraq; largiri paratus est: petit igitur Cana, iterum miracula ædiaturus, ubi omnia eum posse opinio quodam modo aliqua, hominum animis inhæserat.

CAP. CXVI.

ET erat quidem regulus, cuius filius infirma- C batur in Capernaum. Hic quū audisset, quia Iesus à Iudæa in Galilæam ueniret, abijt, & rogabat eum, ut ascenderet, & sanaret filium eius: incipiebat enim mori.] Quamuis ignoraret natura deum Christum esse regulus, ut hominē tamen adijt, qui filium eius ab imminenti periculo mortis posset liberare. Quanq; ergo dominum appellet, ueræ tamen dominationis dignitatem ei non concedit. Si enim uerum illum esse dominum cognouisset, non rogasset ut ad ægrotantem adolescentulum ascenderet, sed ut uerbo uexantē morbum expelleret. Quid enim necesse erat rogare, ut ad infirmum ascenderet, si credidisset sola eius uoluntate posse sanari? Valde autem imperite liberare quidē à morte posse arbitratur: deum au- D tem, qui talia efficere possit, non arbitratur.

CAP. CXVII.

DIxit ergo Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis.] Quum duritiam mentis eorum saluator uideret nō posse ad fidem oratione reduci, signis atq; prodigijs opus esse illis affirmat, ut natura se deū possint cognoscere.

CAP. CXVIII.

DIcit ad eū regulus: Domine, descende priusquàm moriatur filius meus.] Parum certe uidebat regulus, qui in petenda gratia quasi puer delirat. Nam si non modò præsentem, uerum etiam absentem posse Christum credidisset, non indignam opinionem de ipso habuisset. Nunc autem id quidem ab eo petit quod omnipotentis est, nec tamen putat ubiq; ipsum esse, nec morte A omnino esse superiorem, quamuis mortuo iam ferè posse ipsum opitulari speraret: incipiebat enim (ut scribitur) mori adolescens.

CAP. CXIX.

DIcit ei Iesus: Vade, filius tuus uiuit.] Non imperitiam in omnibus nostram Christus respicit, sed ut deus etiam peccantibus auxilium affert. Docet igitur hominē, quod per ignorantiā non fecit, et quæ optauerat ei largitur. Nam in eo quod ait, uade: fides est. in eo uerò quod dicit, filius tuus uiuit, rei optatæ cōsummatio, magna cū potestate perspicitur.

CAP. CXX.

CRedidit homo sermoni, quem dixit Iesus, et ibat. Iam autem eo descendente serui occur- B rerunt ei, & nunciauerunt dicentes, quia filius eius uiueret.] Duos eisdē saluator uerbis curauit. Nam & reguli animū ad fidem induxit, & à corporis morbo adolescentē eripuit. Hæc ambo eodem ita tempore fecit, ut difficile dictu sit quemnam prius curasset. Simul autem ego utrūq; unà cum uerbis saluatoris, alterum animo, alterū corpore curatum fuisse arbitror. Serui autem occurrerunt, uelocitatem & uim uerborum Christi annunciantes domino sic dispensante, ut ab euentu rerum reguli fides confirmaretur.

CAP. CXXI.

INterrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit: & dixerunt ei, quia heri hora septima reliquit eū febris. Cognouit ergo pater, quia illa C hora erat, in qua dixit ei Iesus: filius tuus uiuit: & credidit ipse, & domus eius tota. Hoc iterū secundum signum fecit Iesus, quum uenisset à Iudæa in Galilæam.] Certior fieri de hora studet, in qua filius eius conualuit: ut uideat si tempori cōgruit, in quo à saluatore sibi gratia fuit concessa. Quūq; ita esse didicisset, Christo totam rem attribuens, cum uniuersa domo saluatur, feruentiorem iam fidem agendarum gratiarum afferens loco.

CAP. CXXII.

POst hæc erat dies festus Iudæorum: & ascendit Iesus Hierosolymam. Est autem Hierosolymis probatica piscina, quæ cognominatur hebraice Bethseida, quinq; porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentiū, cæcorum, claudorū, aridorū, expectantiū aquæ motū. Angelus autem domini secundum tempus descendebat in piscinā, & mouebat aquam. Et qui prior descendebat in piscinam, post motionem aquæ sanus fiebat, à quacunq; detinebatur infirmitate.] Non absq; causa reditum domini in Hierosolymam superioribus Euangelista coniunxit: sed ut à collatione rerum ostenderet quanto alienigenæ tam moribus, quàm facilitate credēdi Iudæis præstarent. Hinc enim nō aliunde discere possumus, iustissimo dei iudicio Iudæos à gratia decidisse, & locum eorum gentes occupasse. Sed non est ab re, collationem rerum breuiter ante oculos ponere. Vniuersam igitur Samaritanorum ciuitatem, unius mulierculæ testimonio conuersam fuisse ostendit: Regulum & totam domum eius uno miraculo credidisse affirmauit; ita facilitate

Caput Ioannis v.

gentium

Universidad de Deusto
Biblioteca

gentium demonstrata, in Hierosolymam rursus saluatorem reduxit, ubi longo confectum hominem morbo liberauit. Regulus igitur cum uniuersa familia credidit. Iudæi autem quum mirari amarecp deberent, impie benefactorem suũ, quasi perditũ hominẽ persequuntur, factis suis multo se peiores alienigenis ostẽdentes, & multo post terga eorum relicti. Hoc est certe, quod in Psal. Psal.10. mis ad dominum Iesum dicitur: Quoniam pones eos dorsum. Nam qui primi omnium propter uirtutes patrum erant, post uocationem omniũ gentium saluabuntur. Quum enim plenitudo gen- Rom.11. tium ingressa fuerit, tunc uniuersus saluabitur Israël. Hic sensus sola compositione ac ordine rerũ emergit, nunc cætera consideremus.

CAP. CXXIII.

ERat autem quidam homo ibi triginta et octo annos habens in infirmitate, hunc quum uidisset Iesus iacentẽ, & cognouisset quia iam multum tempus haberet, dicit ei.] Tempore paschæ, die festo azymorũ, ac occisionis agni celebrato, pharisæorũ morositate depulsus à Hierosolymis, ad Samariam dominus decessit. Pentecostes uerò tempore (hic enim dies festus post illum deinceps sequitur) Hierosolymam reuersus, hominem à morbo liberauit diuturno: triginta enim & octo annis iacuit, & duo solummodo anni ei deerant à quadraginta: qui annorum numerus secũdum legem perfectus definitur. Sed hęc historia modò prætermittatur, & in spiritalem à rerum figura cõ templationem ascendamus. Post pascha igitur, quando agnus occidebatur, inuidia Iudæorũ pulsus, Samaritanis & Galilæis salutẽ præbuit. Quasi ex re post cædem in cruce suam relicturus Iudęorum gentem, & gentibus se daturus significabatur. Sic enim discipulis postcp resurrexit, dictum Matth.28. iri mandauit, quia in Galilæam eos præcederet. Quod autem in fine septem hebdomadum pentecostes die reuersus in Hierosolymam est, ænigmatice Iudæorum conuersio significatur: quæ in ultimis huius seculi temporibus misericordia saluatoris fiet. Quod autem antecp determinatum lege spatiũ tẽporis absolueretur, à dissolutione membrorum æger ille liberatur, dissolutionem et morbum Iudaicæ gentis longum significat. Non tamen omnino omnes perdentur, sed saluatoris uirtute, obedientia, & fide in piscina tandem saluabuntur. Quod autem quadragenarius numerus secundum diuinam legem perfectus est, omnibus puto esse perspicuum, qui scripturarum peritiam habent.

CAP. CXXIIII.

VIs saluus fieri?] Magnũ misericordiæ Christi est argumentum, non expectare semper laborantium preces, sed sua misericordia præuenire. Præcurrit enim, ut uides: uenit ad iacentem, misericordia flectitur etiam antecp ei supplicetur. Interrogat autem si sanari uellet. Non quia id alicui dubium esset, sed ut cupiditate ualetudinis ad petendum incenderet. Præterea interrogatio huiusmodi, si uellet rem optatam consequi, ad illud occultius intelligendum reducit, quod ipse facile id præstare posset. Ad hæc, paratiorem ipsum fieri ad suscipiendum hanc gratiam, interrogando hortatur.

CAP. CXXV.

REspondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut quum cõturbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: dũ enim uenio ego, alius ante me descendit.] Die pentecostes angeli de cœlo descendentes, piscinæ illius aquam mouebant, & huius motionis sonus, adesse ipsos ad sanctificandum aquam significabat. Ad quã qui primus post huiusmodi factam turbationem descendebat, ab omni ægritudine curabatur. Hæc curatio nis uirtus in uno terminabatur homine: quod signum erat utilitatem legis in solo Iudæorum genere terminatam, nec ad alios uncp transgressam fuisse. Mandata enim legis per angelos in monte Exo.19. Sinai monstrata, die pentecostes postea constitutæ ministrata, à Dan usq; ad Bersabee solummodo dilatata fuerũt. Quapropter aqua etiam illius piscinæ, angelorum aduentum significans, non alio quàm pentecostes tempore mouebatur. Sed æger iste iam dolores suos, quàm solitudinẽ deflebat, dicens: Domine, hominem non habeo, qui me in piscinam mittat. Ad hoc enim prosuturum sibi Christum sperauit.

CAP. CXXVI.

DIcit ei Iesus: Surge & tolle grabatum tuum, & ambula. Et statim sanus factus est homo, & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbatũ in illa die.] Non est hominis tanta potestas, & uirtus; solius enim dei est propriũ, ut sic imperare possit. Non enim orat, ut homo curetur, ne de prophetarum numero aliquis uideatur: sed ut uirtutum omnium dominus, fieri quod uult imperat, grabatum etiam in humeris ferre iubet, ut qui uidebant, quanta domini uirtus esset inde colligerent. Facit autem illico æger quod audiuerat, obedientia & fide, quod longis temporibus optauerat, consequutus. In sabbato autem sanauit. Quumcp sanasset, cõfestim ad soluendas legis obseruationes hortatur. Grabatum enim tollere iubet, quum aperte deus per quendam prophetarum clamet: Non exportabitis die Hiere. sabbati onera ex domibus uestris, nec tamen ad contemnenda Christus mandata legis hominem impellebat, sed quia ultima hebdomadæ dies sabbatum est, ultimis Iudæos temporibus integritatem fidei suscepturos significabat, & in nouam uiuendi reformatos disciplinam, umbras & figuras legis deposituros. Hinc beatus Paulus, ut arbitror, recurrentibus ad legem scribit: quia si circumciderentur, nihil Christus eis prodesset. & rursus: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Gala.

CAP. CXXVII.

DIcebant ergo Iudæi illi qui sanus factus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatũ tuum.] Probe, ut puto, de illis dici poterat: Hiere. Ecce populus stultus ac uecors, oculos habent, &

& non uident. Quid enim istis insanius? qui quũ admirari tantam Christi uim debuissent, non modo id non faciunt, uerum etiam increpant atque reprehendunt, & transgressionis crimine hominem accusant, qui uix post lõga tempora morbũ effugit: & iacere imperite persuadẽt, quasi sabbatum ægrotatione quoq; hominum honoraretur.

CAP. CXXVIII.

REspondit eis: Qui me fecit sanum, ille mihi dixit: tolle grabatum tuum, & ambula.] Prudentissime atque breuissime Iudæorum crimina tiones repellit. Nam quoniam ut transgressorem accusabant, non licere dicentes in sabbato hæc onera ferentem ambulare, ad illum totam rem transfert, qui sanitatem ei largitus est: & magna quasi uoce dicere uidetur, illum potius quàm sabbatum esse honorandum, cui tantæ uires, cui tanta gratia inest, ut diuturnũ hunc morbum uerbo fugauerit. Non enim homo, sed deus solummodo rem huiusmodi facere potest. Quomodo enim gratus deo non est, qui mirabili, diuináque potestate utitur? Ita significantius, atque acerbius in eos oratio fertur.

CAP. CXXIX.

INterrogauerunt ergo eum: Quis est homo ille qui dixit tibi, tolle grabatum tuum et ambula? Is autem qui sanus fuerat factus, nesciebat quis esset. Iesus enim declinauit à turba constituta in loco. Feruet cupiditate cædis animus Iudæorum, & eum qui tollere grabatum imperauit, diligenter inquirunt: ille autem ianuas quidem mortis effugit, & medicum non cognouit, non absque dispensatione in multitudine hominum occultatum, ut ira Iudæorum aliquantulum deserueseceret: nõ quia ipse timeret, ne quid irati possent aduersus eum antequã uellet facere, sed ut exemplo eius declinandum esse ab iratis discamus.

CAP. CXXX.

POstea inuenit eum Iesus in templo, & dixit ei: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.] Vt dispensando latuit, ita rursus dispensando apparet, temporum in omni re opportunitate seruata: nec poterat certe ab eo quippiã fieri qui peccare nescit, quod ratione factum non sit. Occasionẽ autem loquendi admonitio præbuit, qua homo docetur, iam non peccare, ne in peiora incidat. Hinc docemur, non solum ad futurum iudicium peccatoribus supplicia reseruari, uerum etiam multis ac uariis modis in hac uita plerunq; ipsos puniri. Quod ita fieri etiam Paulus testatur clamãs: Ideo inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi: quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utiq; dijudicaremur: dum iudicamur autẽ, à domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

1.Cor.11

CAP. CXXXI.

ABijt ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Iesus esset, qui fecit ipsum sanum.] Nunciat manifestátque Iudæis medicum, non ut mali quicquam in eum cogitantes, impietatis se crimine coinquinent: sed ut nõ ignorarent medicum, si quis etiam eorum curari desideraret. Nõ enim quasi accusans dixit, quia Iesus esset, qui tollere grabatum, ac ambulare in sabbato imperasset, sed qui fecit eum sanum. Quare patet, nihil aliud eum facere uoluisse, quàm medicũ eis ostendere.

CAP. CXXXII.

PRopterea persequebantur Iudęi Iesum, quia hæc faciebat in sabbato.] Non simpliciter quia eum persequerentur, narratio hæc ostendit: sed ut impudentia Hebræorum non lateat, causa etiam additur, quia ista faciebat in sabbato. Quasi enim non liceret in sabbato benefacere, quasi eo die misereri alicuius lex prohiberet, quasi nihil ex charitate fieri iuberet, & humanitatis laudem atq; gratiã in illo die exterminaret. Ita Iesum persequuntur, ut non solum impij, uerum etiam imperitissimi fuisse uideantur: multis enim atque uarijs rationibus uoluntatem legis ignorasse arguuntur. Nam, ut ipse Christus dixit, boues oues q; suas die sabbati potum ducebant: circuncidebantur etiam in sabbato, deinde turbantur, quum à longa ægrotatione in sanitatẽ eo die homo reductus sit. Tanta enim iniquitate tenebantur, ut hominem qui ad imaginem dei factus est, pecoribus non præponerent. Sed illa quidem absque culpa, à fame ac siti posse liberare credebant: omnibus uero supplicijs cruciandum putabant, si quis proximo prodesset in sabbato. Iure igitur de illis scriptum est: Erratis nescientes scripturas, à quibus figurate Iesus describitur indifferens de sabbato futurus fuisse. Mose nanque uita perfuncto, ac in superiores translato mansiones, iudicio, ac sententia dei Iosue gubernationem populi sortitus fuit. Qui quum innumeris militibus Hierico urbem circundedisset, arcam dei integris sex diebus per leuitas circunduxit: in septima uero, id est in sabbato uniuersam multitudinem summos clamores ad clangorem tubarum ædere iussit, & sic mœnia concussa deciderunt, & ingressi Iudæi urbem ceperunt. Nec propter legem, quæ de sabbato est, uictoriam amiserunt, nec ductoris sui Iesu Naue imperia recusarunt: sed principatum eius omni laude semper prosequuti sunt, hæc quidem figura fuit. Venit deinde ueritas, id est Christus, aduersus naturam hominis fabricata à diabolo, mœnia depositurus. Quumq; aduersus morbos nostros in sabbato militet, iam diu per figuram (ut diximus) soluto, ferre imperiti non possunt. Ita quoniam Iesum sanantẽ homines persequuntur, ipsam etiam naturam, quæ id plerunque facit in sabbato, accusare uidentur.

Luce 13
Ioan. 7

Matth. 12

Iosue 6

CAP. CXXXIII.

IEsus autem respondit eis: Pater meus usque modò operatur, & ego operor.] Hæc uerba Christus die sabbati loquutus est. Hoc enim quũ dicat, usq; modò, intelligere omnino debemus, nam aliter nulla huius orationis uis est. Quum igitur propter imperitiam Iudæi naturam unigeniti penitus ignorarent, ac soli deo patri Mosaicam legem attribuerent, cui omnino parendum censebant, hac oratione breuissime atque aper-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tissime docentur, in omnibus se patri cooperari. Nam quoniam eiusdem naturæ cum patre est, nec aliud præter illum, quantum ad identitatem substantiæ pertinet: idcirco alia, quàm pater uelit, uelle non potest: ipse enim uiuens consilium, atque uirtus patris subsistens est, ac ideo uniuersa operatur cum patre. Vt igitur iratos sibi propter sabbatum reconciliaret: pater meus, inquit, usq; modo operatur, et ego operor. Si creditis, inquit, nutu & uoluntate opificis dei sabbati quoque die omnia gubernari, ac solem quidem oriri, fontes fluere, plantas è terris prorumpere, ignem usui hominum etiam die sabbati seruire: quur temere atque imperite accusatis eum, per quem omnia pater operatur? Omnia enim deus pater non aliter quàm per uirtutem et sapientiam suam, qui filius eius est, peragit: propterea, inquit, & ego operor. Refrenare igitur, atq; retundere iram eorum studet: quum non tantum sibi, quantum patri cui legem attribuebant, ostendat repugnare: & ut filium patris natura se esse significet, singulari quodammodo articulo præposito, patrem suum deum appellat, ut ad hanc uerissimam religionem mentes auditorum impellat.

CAP. CXXXIIII.

PRopterea ergo magis quærebant Iudæi eum interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens deo.] Ad maiorem incitatur crudelitatem animus Iudæorum: et quum oportet eos uerbis Christi ad melius cõmutatos fuisse, in cædem eius incenduntur, qui rebus magis, quàm uerbis nihil in deum commissum esse docebat, si hominí salutem suam in sabbato largitus est. Et ut maioribus impietatis seipsos uinculis stringant, non possunt ferre singulari quodã modo patrẽ Christi deum appellari. Non enim intelligebant uerbum dei, uitam ex patre fluentem, unigenitũ scilicet eius filium, per quem proprie, atq; uerè deus & dicitur, & est pater, hominem propter nos esse factum. Non est enim propriè, atq; uerè pater noster, sed adoptione: non natura ad illam nos dignitatem, propter Christum qui in nobis per spiritũ sanctum habitat, ascendimus. Hominem igitur esse uidentes, & habitantem in eo deum non cognoscentes, ferre non poterant, singulari, ut diximus, modo deum ab eo patrem appellari. Recte nanq; id solũ intelligebant: quia cuius uerè ac propriè deus pater est, is secundum naturã deo æqualis est. Quod in maiorem eos insaniam incitabat.

Quod neq; secundum uirtutem, neq; secundum operationem patre filius minor est, sed æqualiter omnipotens, ut ab eo prodiens secundum naturam.

CAP. CXXXV.

REspondit Iesus, & dixit eis: Amen amen dico uobis, non potest filius à seipso quicquã facere, nisi quod uiderit patrem facientem. Quæcunq; enim ille fecerit, hæc et filius similiter facit.] Quod iam præuenientes diximus, id nunc alio modo latius exponit, undique ad ueritatem auditores inducens: & quod imbecillitate temporis intelligere non potuerunt, uaria oratione pertractans. Opus certe diligẽtis magistri est, non trãsctans. Opus certe diligẽtis magistri est, non trãsc currere, neque altiora prius menti auditorum ingerere, quàm priora cognouerint. Diuinis igitur humana commiscens, et dignitatem unigeniti eo modo subticens, ut & naturam hominis quasi dominus excedat, & seruis connumerari percipiatur, ait: Non potest filius quicquam à seipso facere, nisi quod uiderit patrem facientem. Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit. In eo enim quod omnia potest similiter sicut deus pater facere, identitas substantiæ confirmatur. Similiter enim operãtur, quæ omnino eiusdem naturæ sunt. Quæ autem diuersas essendi habent rationes, in ijs idem operationis modus esse non potest. Sicut igitur Deus uerus ex Deo uero, eadem patri similiter facere potest. Verum, ut non solummodo æqualis in omnipotentia patri esse uideatur, sed etiam eiusdem omnino uoluntatis, nihil posse à se filium facere dicit, nisi quod uiderit patrem facientem. Ita quasi magna uoce ad inuidentes, & persequutores dicere uidetur: Non honorari à me sabbatum putatis, quia hominem eo die curaui? Sed ego nunquam id fecissem, nisi hæc à patre quoque fieri uiderem, qui per me mundum etiam die sabbati gubernat. Impossibile, inquit, est, quum filius eius, & ex eo naturaliter sim, me aliud uelle aut aliud facere, quàm q̃d pater & uelit, & faciat: non quia quasi exemplo quodam didicerim, aut quia uoluntate imitandũ esse patrem iudicauerim: sed quia naturæ legibus ad eandem operationem atq; consilium conscendo. Id certe significari puto, quum dicitur nõ posse à seipso filius quicquam facere, & sic pie omnis sensus ad obsequium Christi capietur. Sed insultabit iterum forsan his uerbis, quasi pabulo enutritus, ueritatis inimicus, dicens: Si æqualis patri filius esset, nec minor ullo modo secundum naturam, quur apertissime nihil posse à seipso facere, nisi quod uiderit patrem facientem affirmat? Clare nanque his uerbis nihil à seipso posse facere dicit: quod nõ diceret, nisi superiorẽ semetipso patrem cognosceret. Sed oportebat te ô homo diligenter prius horum uerborum potestatem rimari, quàm ita temere nobis insultare. Qua enim ratione ab æqualitate patris filium detrudis? quum dictum non sit, ideo non posse à seipso quicquam facere, quia nihil possit, nisi pater ei cõcesserit: sed potius nisi quod uiderit patrem facientem? Illud enim imbecillitatem eius ostenderet: hoc æqualis esse uirtutis atq; potentiæ comprobatur. Vidẽdi em̃ sensus non maiores uires immittere solet, sed ad perspicientiam rerum prouocat. Quum igitur patris opera uidere se filius dicat, non ostendit se imbecillem, sed perspectorem (ut ita dicam) operum patris: quod paulò post latius enodabimus. Quod autem identitate operationis, omnipotentiæ identitas declaratur, à uerbis suis liquidò colligitur. Ipse nanq; subiecit: Quæcunq; enim ille fecerit, hæc et filius similiter facit. Quomodo igitur minor est, qui eadẽ operatur? aut quomodo ignis aliud,

Obiectio.

Solutio.

aliud, quàm ignis operabitur? Sed hæc de propo-
sito textu dicta sufficiant. Consideremus autẽ rur
sum uirtutis & potẽtiæ nobis ratione proposita,
non conuenienter dici secundum esse natura filiũ
à patre. Vtrum igitur deum uerum ex deo natura
liter, & ex substantia patris filium possit profiten-
tur, aut deum quidem esse concedunt, sed non ex
substantia patris esse contendunt. Nam si non est
ex substantia patris, nec secundum naturam deus
erit, nec deus uerus. Quomodo enim natura deus
esse intelligetur, nisi ex deo naturaliter sit? Aut
quomodo filius uerè, nisi ex substantia patris na-
tus sit? Aliter enim adulterinum quendam, et re-
centem introducunt deum. Si autem erubescent
id dicere, & deũ natura, ac uerè unigenitũ patris
filium non negabunt: quomodo minor, quàm pa
ter erit? Aut quomodo, si minus ipse in aliquo,
quàm pater possit, imbecillitatis crimine ipsa etiã
substantia patris non accusabitur? Nam si quũ na
tura deus filius sit, imbecillis est, quid prohibet pa
trem quoq; eiusdem naturæ deum, imbecillem in
aliquo uideri? Et ita secũdum opinionem istorũ,
nõ erit natura deitatis immutabilis, & firmæ bea
titudinis. Proh dolor, quis patietur hæc audiens?
Quis non stupebit, quum imbecillis filius ab istis
Psal. 23 dicatur, quem scriptura prædicat dominum esse
uirtutum? quod proprie atque uerè soli filio cum
Tergiuersatio patre, ac spiritu sancto inest. Sed pater, dicent,
mis reiectio. primus in operando est: quia & uirtutis, & scien-
tiæ in eo perfectio est. Filius autem primo uidet,
deinde imitatione patris habita, operatur, & ita si
militudine operandi deus appellatur. Quod ipse
nos docuit, dicens, nihil posse à seipso facere, nisi
quod uiderit patrem facientem. Quid dicis, ô o-
mnium hominum audacissime? tu figuras quasi
operationis paternæ colligere filium credis,
& hoc modo deũ appellari putas? Doctrina qua-
dam ergo, & non natura deus esse uidebitur, &
scientia quadam, & arte more humano patrẽ imi-
tabitur. Hunc ergo qui solo artificio dei nomen
Deut. 6 consequitur, in cœlis adorant angeli, & nos abs-
que culpa adoramus: quibus à scriptura dictũ est,
ne ullum alium præter uerum deum adoremus.
Sed non sentiunt qui ista dicunt, quò impietatis
deueniunt. Primũ enim mutatio in filio inspicie-
tur, qui à minoribus ad maiora imitationis studio
proficiet. Atqui is ipse filius de se per prophetam
Malach. 3 dicit: Videte uidete, quia ego sum, et non mutor.
Psal. 101 Psalmista quoq; ad eum clamat in spiritu: Tu aũt
idem ipse es. Nam si facientem, quasi magistrũ pa
trem speculatur, ut opera eius possit imitari: quo
modo ab ignoratione ad cognitionem proficere,
& à peioribus ad meliora immutari nõ credetur?
quum nemo sit qui cognitionem ignorantia me-
liorem non putet. Deinde dicãt nobis, quæso, qui
magistrũ magis, quàm patrẽ deũ appellant, utrũ
opera patris ignorans filius facientem uidet ut di-
scat, an quamuis optime sciat, nihil tamen facit ni
si à patre doceatur? Nam si hoc ultimum dabũt,
ridiculosissimi profecto erunt, qui & filio tan-
quam ignoranti, considerandi quæ sciat, & patri
docendi frustra laborem imponunt: Sin uero al-
terum dicent, ac ut ignorantem, ut discat facien-
tem patrem uidere contendant, quomodo uni-
uersa scire dicitur antequàm generẽtur? aut quo-
modo uerè de seipso dicet: Deus appropinquans Hierc. 23
ego sum, & non deus de longe, non occultabitur
quicq; à me? Præterea quomodo stultũ nõ est cre-
dere, quod omnia spiritus scrutetur, etiã profun-
ditates dei, quũ largitori spiritus paternorũ ope- 1. Cor. 2
rum ignorantiam attribuatis, & minorem ei co-
gnitionem quàm spiritui suo accommodetis? An
etiam sapientia non erit filius? Quippe secundum
uos, si discendo proficit, non erit sapientia ipse se-
cundum naturã, sed sapientiæ potius capax. Sapi
entia enim est, quæ sapientes facit, non quod sapi-
ens fit: sicut & lumen quod illuminat, non quod
illuminatur. Erit igitur aliud ipse, aliud sapientia
quæ in ipso est. Quare nec simplex, sed à diuersis
rebus compositus: nec igitur deus natura, & sub-
stantialiter. Discere nanq; ab alio, & duplicem es-
se, atque compositum, alienum penitus à deitatis
natura est, cui summa simplicitas, & summa per-
fectio inest: quod si filius natura deus nõ est, quo-
modo ea operatur, quæ solus deus potest operari?
An sufficere ad tantam uirtutem ei putabunt,
ut solummodo patrem uideat facientem, & con-
festim omnia possit facere, quæ pater ei ostende-
rit, & sic dignitatem dei consequatur? Quid igi-
tur prohibebit, si aliis quoq; operum suorũ uiam
hanc, rationemq; pater uoluerit ostendere? nón-
ne multi nobis emergent dij, & ita paternæ sub-
stantiæ dignitas ad discendi studium tota confe-
retur? Sed certe non doctrina (ut ipsi nugantur)
in dignitatem naturæ patris ascendit filius, sed na
tura: ut ipse dicit: Ego & pater unum sumus: qui Ioan. 10
me uidet, uidet patrem meum. Considerent igi- Ioan. 14.
tur quæso quanta impietas è uerbis suis erumpit,
& rectam de filio dei sententiam capiant, qui non
consideratione operum patris, nec quia quasi do-
ctorem imitetur, creator, & mirabilium operum
operator, & filius est: sed naturalis quædam lex
in identitate patris eum continet, & hoc à perfe-
cta operum similitudine demonstratur. Sed pro-
posito rursus textu, sensum diligentius perscrute-
mur, & quomodo pie intelligatur considerabimus.
Non potest, inquit, filius facere quicquam, nisi
quod uiderit patrem facientem. Quæcunque e-
nim ille fecerit, hæc & filius similiter facit. Perspi-
cis, ut operum identitate æqualem se patri osten-
dit, ac substantiæ patris hæredem. Hæc enim di-
cit, ut necessariò natura deus intelligatur, quum
eadem cum deo patre operetur. Nemo autẽ tur-
betur, quoniam nihil se facere posse ait, nisi quod
uiderit patrem faciẽtem. Nam quia serui formam
assumpsit, propterea dispensando ita loquitur, ut
deum & hominem simul deceat: & hæc quidem
ratio uera est, illa uerò etiã acutior. Quũ em dici-
tur, non posse filium quicquam à se facere, non
imbecillitatem aliquam filius sibi attestatur: ut
si quis dixerit, non posse decem se millia pondo
humeris ferre. Sed est alia quoque istius uerbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ipſius uerbi ſcilicet poſſe eſt alia poteſtas, uis alia ac ſignificatio.

poteſtas: ſtabſlē enim operationē naturæ, quæ ali A ter ſe habere non poteſt, nonnunquam ſignificat. ut ſi rationalis quidem homo, & ex homine ſecūdum naturam rationali natus, non poſſe diceret, quaſi proprium quicquam à ſeipſo ſe naturaliter facere, quod naturę patris ineſſe non uideat. Hoc igitur modo nihil à ſeipſo facere filius poteſt, niſi quod uiderit patrem facientem. Nolite igitur opera filij carpere, qui non aliud facere poteſt, quàm id quod ſubſtātia patris ſimiliter facit, uerbi gratia: Si miſericors eſt natura patris, filius quoque, qui ex eo eſt, miſericors naturaliter eſt, nec poteſt aliter ſe habere quàm pater ſe habeat. Nam quemadmodum à patre ſubſtantiā habet, ſic ſubſtantiæ quoq; bona ſimpliciter, & procul ab omni compoſitione, ut deus habet. Quod autem hic ſenſus integerrimus eſt, ipſe declarauit, quum ſtatim ſubiecerit: quæcunq; enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Verum ſi cauſam etiam quare à Chriſto hæc dicta ſint, conſideraueris, à ſenſu huius loci uerò non aberrabis. Nam quoniam in ægrotum hominem die ſabbati miſericors fuit, ac propterea Iudæi, ut iniquum perſequebantur, reconciliare illos his uerbis uoluit, & ita deum patrem etiam in ſabbato miſericorditer facere affirmat. Nunquam enim quæ ad ſalutem noſtram faciunt, prætermiſit. Quare dicebat: Pater meus uſque modò operatur, & ego operor. Quibus neque magis mouerentur, adiecit: Non poteſt filius facere à ſeipſo quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Quæcunq; enim ille fecerit, hæc et filius ſimiliter facit. Quoniam enim, inquit, ſemper, & in ſabbato quoq; ſimiliter, miſericordem eſſe patrem uideo, idcirco etiā ego in ſabbato miſericorditer facio. Non enim poſſum ſubſtantiam patris commutare, quum unum atque idem cum patre ſecundum naturam ſim: quare, ut ab ipſo ſum, ita omnia quæ ipſe peragit, facio. Qui autem dicunt patrem primo facere, deinde filium opera illius imitari, magna imperitia laborant. Quomodo enim ſeorſum (ut ita dicam) ac ſolus abſq; filio pater unq; operabitur? quum uirtus eius, qua operatur, ſit filius, qui æternaliter ineſt, & uoluntatis eius, motionisq; (ut ita dixerim) in agēdo expreſſiuus. Quod ſi contendunt expectari à filio patris operationem, ut eam imitari poſsit: oſtendant nobis, abſq; filio à patre unquam aliquid eſſe factū, D aut quod ad rem pertinet, aliquem diſſolutū membris à patre abſq; filio curatum afferant, ut poſsint per imitationem patris à filio hunc hominem curatum fuiſſe nobis perſuadere.

CAP. CXXXVI.

PAter enim diligit filium.] Fruſtra exacerbatos propter ſabbatum arguit, quum ſe diligi aſſerat à patre. Non enim offendentem, ſed potius gaudio ſe afficientem pater diligit: fruſtra igitur perſequuntur eum qui operibus ſuis gaudiū patri afferat: & ipſi deo patre manifeſte repugnant, quum odio perſequantur quem ipſe diligit. Patet autem non eſſe illum dilectum patri filium, qui genitoris uoluntatem contemnens, ſua B conſilia ſequitur. Verum, quoniam filium diligit pater: patet quia etiam in ſolutione ſabbati ei conſentit. Patet etiam nihil hāc rem habere, quo deus legis dominus iure offendi poſsit.

CAP. CXXXVII.

ET omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit.] Neceſſariò hæc ſuperioribus addidit. Patres ēm humano more, naturali quodam filiorum amore etiam inobedientes filios ferunt ac patiuntur, ui quadā naturæ ad hoc impulſi: ſed non ita, inquit, deus pater diligit filium. Nihil enim facere poteſt filius, quod pater non faciat. Nam quū una patris & filij ſubſtantia ſit: naturali quadam (ut ita dicā) lege in unam uirtutem, et uoluntatem conducuntur. Nihil ergo præter uoluntatem patris filius facit, ſed quæ ipſum facere uidet, ea peragit, quum propter identitatem ſubſtātiæ à uoluntate patris excidere nequeat. Expers enim omnino mutationis eſt: idem autem ſemper manet, ut Pſalmiſta ce- Pſal.101 cinit. Pater etiam rurſus filio demonſtrat quæ ipſe facit, non quaſi depicta in tabulis, nec quaſi ignorantem doctrina iuuans (omnia enim filius ueluti deus nouit) ſed totum ſeipſum in natura filij ſic pingens, ut quæcunq; in ſe habeat, in filio demonſtret. Ita ut ex quibus quæ'nam ſit natura patris cognoſcitur, ex illis etiam natura filij demonſtratur: idcirco dictum eſt, quod nullus cognoſcit filium, niſi pater, nec patrē nouit aliquis, niſi filius: Matth.11 eſt autem in utroq;, non per doctrinam, ſed naturaliter utriuſq; cognitio: & pater quidem in ſeipſo filium uidet, filius autem patrem in ſeipſo ruſus uidet, propterea dicit: ego in patre, & pater in Ioan.14 C me eſt. Videre autem & uideri, non humano more, ſed deo conuenienter intelligatur.

CAP. CXXXVIII.

ET maiora his demonſtrabit ei opera, ut uos miremini.] Dictum eſt in ſuperioribus propter ſabbatum, & quia ſingulari quodam pacto patrem ſuū deum eſſe dicebat, æqualem ſeipſum deo faciens, commotos Iudæos quæſiuiſſe Ieſum occidere. Primum igitur accuſationem de ſabbato reiecit, quum ipſum etiam patrem ſimiliter operari in ſabbato demonſtrauerit. Nunc quamuis homo propter nos factus ſit, æqualem tamen ſe patri eſſe oſtendit. Hoc enim poſt illud ſequebatur, propterea dicit: & maiora his demonſtrabit ei opera, ut uos miremini. Sanatus eſt, inquit, homo, qui triginta & octo annis morbo uexabatur: & hæc res diuinam uirtutem eius qui geſsit, & poteſtatem patefecit. Quem ita mirabiliter, & cum tanta poteſtate facientem, nullus iure carpere poteſt, ſi Deum ſe eſſe dicat, & filium Dei patri æqualem in omnibus. Verum quoniam, inquit, propter hoc opus commoti, credere nō uultis, multo maiora uidebitis, & mirabimini in me tantam ſitam eſſe poteſtatem, ut mortuos etiam poſsim ſuſcitare: quæ uirtus & gloria deo ſolummodo congruit, quem iniquitatis crimine modò uos accuſatis, et perſequimini quia me filium dei dixi. Quomodo autem deus pater opera filio demonſtret, in ſuperioribus expoſitum eſt.

Cap.

CAP. CXXXIX.

Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuifi-
cat, ſic & filius quos uult uiuificat.] Aſpice
rurſus in his æqualitatem maxime demonſtrari.
Qui enim non aliter quàm pater mortuos ſuſci-
tat, quomodo minor eo erit? aut quomodo non
eiuſdem cum eo erit ſubſtantiæ, qui eiuſdem na-
turæ habet proprietates? Proprium enim eſſe ſu-
premæ ſubſtantiæ, ut mortuos poſsit uiuificare,
quod æqualiter patri atq; filio ineſt. Non autem
aliâs pater, aliâs filius, aut ſeorſum alter ab altero
uiuificat: omnia enim agit filius, cum patrem in ſe
habeat, & omnia ſimiliter pater per filium opera-
tur. Quoniam igitur utriq; naturaliter ineſt ut
poſsit uiuificare mortuos, idcirco etiam utriq; di-
uiſa oratione id accommodatur.

CAP. CXL.

NOn enim pater iudicat quenquam, ſed om-
ne iudicium dedit filio.] Aliud quoddam
diuinum, atq; præcipuum affert argumentũ, quo
ſe natura & uerè deum oſtendit. Cui enim orbem
terrarum iudicare alij conuenit, quàm ſoli Deo?
quem ſolum ad iudicandum diuina ſcriptura uo-
Pſal.81 Pſal.74 cat, dicens: Exurge deus iudica terram, & rurſus:
Quoniam deus iudex eſt: aliũ humiliat, & alium
exaltat. Datum autem ſibi à patre ait iudiciũ, non
quia poteſtatem hanc ipſe natura non habeat: ſed
per diſpenſationem, ut homo, in diuina poteſtate
ſita eſſe docet uniuerſa. Quare inquantũ quidem
uerbum dei, & deus eſt, hanc poteſtatem naturali
. Corinth. 4 ter habet: inquantũ autem homo factus eſt (quo-
niam ad hominẽ dicitur: quid enim habes quod
uilli ſolutio. non accepiſti?) accepiſſe hanc ſe poteſtatem aper
te profitetur. Sed dicent rurſus aduerſarij: ecce
ipſe filius à patre accepiſſe iudicium ſe docet: ac-
cepit autem quod nõ habet: quomodo igitur ma-
ior natura non erit qui abundat: & dat ei qui indi
get atq; accipit? Nos autem accommodate, ut
arbitror, atq; decenter propter incarnationis di-
ſpenſationẽ, qua ſe humiliauit in ſimilitudinem
hominum factus, id ita eſſe dictum affirmauimus.
Verum, quoniam tu hæc ſimpliciora eccleſiæ do-
gmata negligis, & altiora curioſe quærens, ratio-
nibus tuis reſpondere acutius cogis: primum i-
ſtud dicimus, non neceſſariò, neque ſemper non
habẽti datur, nec maior eſt ſemper qui dat, quàm
Pſal.67 qui accipit. Quid enim reſpõdebis, ſi Pſalmiſtam
audiueris dicentem: Date gloriam deo? Gloriá-
ne carere deũ putabis, aut maiores creatore crea-
tos homines arbitraberis, quia gloriam deo affer-
re iubeantur? Plena gloriæ deitas eſt, etiam ſi ni-
hil à nobis acceperit. Quod autem à ſe habet, ſi id
loco honoris accipit, non eſt minor propterea eo
qui obtulit. Quare nec pater maior proprio filio
eſt, quia ei totum iudicium dederit. Deinde conſi
derãdum diligentius eſt, quia iudicare actus qui-
dam potius eſt quàm ſubſtantia: nam ſi non a-
ctus, ſed ſubſtantia eſſet, quum quis iudicare ceſ-
ſaret, confeſtim etiam ab eſſe ceſſaret: quod ma-
niſeſte falſum eſt. Nil ergo aliud iudicare eſt,
quàm quidam actus atque operatio. Quid igitur
A pater filio ſuo dedit, ſi totum ei iudicium præſti-
tit? nihil aliud profecto quàm actum quendam ſu
per eos qui iudicantur. Quomodo igitur maior
natura quàm filius, aut quid præbuit filio quod
non habebat? Nonne ipſe liquidò dicit: Omnia
quæ habet pater, mea ſunt? Quomodo igitur in-
quies, datum ſibi eſſe iudicium intelligemus?
Audi quæſo atque attende. Nam quemadmo-
dum quum deus pater creare omnia poſsit, per fi-
lium tamen ut per uirtutem ſuam id facit: ſic cum
iudicare orbem queat, per filium ut per iuſtitiam
ſuam id peragit. Veluti ſi quis diceret, ignem na-
turali ſuo calori cremandi poteſtatem dediſſe, nõ
longe aberraret à ueritate: quia cremandi actus
hoc modo perficitur. Sic datum eſſe iudicium fi-
B lio intelligentes, à diaboli laqueis non capiemur.
Si uerò impudenter contendunt, dicentes hono-
rem filio acceſsiſſe, quum factus ſit iudex, oſten-
dant nobis quomodo dominus erat omnium, qui
hac laude in nouiſsimis temporibus coronatur:

*Quod omnes deitatis dignitates in filio ſunt, non partici-
patione, aut deforis, ſed naturaliter.*

CAP. CXLI.

VT omnes honorificent filium, ſicut honori-
ficant patrem. Qui non honorificat filium,
non honorificat patrem, qui miſit illum.] Cauſa
quędam modo redditur eorum quæ dicta ſunt:
ſed ut uniuerſam orationis poteſtatem abſolutiꝰ
us comprehendamus, paulò altius ſuperiora re-
petamus. Singulari quodam modo patrem ſuum
eſſe deum dicebat, ac ſe deo parem faciebat. Simi-
C liter quoq; omnipotentem, ſe non aliter quàm pa
ter oſtendebat, dicens: Quæcunque enim ille fe-
cit, & filius ſimiliter facit. Vitam etiam ſe, & uiui
ficantem ſecundum naturam ueluti et patrem de-
clarabat. Sicut enim pater mortuos ſuſcitat & ui-
uificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Iudicem
quoque aſſenſu patris ſe affirmabat. Pater enim
neminem iudicat, ſed totum iudicium dedit filio:
Qua igitur de cauſa hæc omnia dicta ſunt? Vt o-
mnes (inquit) honorent filium, ſicut honorant
patrẽ. Nam ſi omnia ipſe eſt quæ pater eſt, quan-
tum ad deitatis maieſtatem pertinet: quomodo
par non erit, æqualiter illum patri honorari, cui
ad identitatem ſubſtantiæ nihil prorſus deeſt?
Sed quid ad hæc nobis obijciunt, qui omnia re-
D cta, ut Micheas dicit, peruertunt? Si quoniam,
inquiunt, ſcriptum eſt, ut omnes honorent fili-
um, ſicut honorant patrem, idcirco æqualiter pa-
trem & filium honoratis, longe à ueritate aberra-
tis. Sicut, enim ſimilitudinis dictio eſt, & ſimili-
tudinem quandam non æqualitatem rerum ſigni
ficat. Sic enim ſaluator conſulit, dicens: Sitis mi-
ſericordes, ſicut & pater ueſter miſericors eſt.
Num igitur ad æqualitatem miſericordiæ patris
aſcendere homines hortatur? nequaquam. Et
rurſus ad patrem de diſcipulis ſuis: Et dilexiſti eꝰ
os, ait, ſicut dilexiſti me. An ergo æqualiter di-
ſcipuli, & filius à patre dilecti ſunt? minime.
Quur ergo dictione ſimilitudinis decepti, quæ
nullam ad hanc rem affert neceſsitatem, æquali-

*Obiectio im-
piorum.*

Miche. 5

Luce 6.

Ioan. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter filium patri honorandum putatis? Acerbis, inquam, ô uos aduersus ueritatem rationibus illa tratis. Sed prodeant foras canes, ut Paulus ait, foras omnes mali operarij exeãt. Veritatis enim nos filij sumus, et genimina lucis. Propterea unà cũ patre filiũ ueluti deũ ex deo, ueluti lucẽ ex luce, uelu ti uitã ex uita, æquali honore atq; gloria glorifica mus. Scrutari aũt altius quod fide susceptũ est, nõ esse omnino tutũ putamus: sed tamẽ ne nobis illu datis, dictionis huius quam similitudinis esse dici tis, potestatẽ inuestigare non grauabimur. Quan do igitur de rebus dicitur diuersis ac natura diffe rentibus, tũc non æqualitatẽ, sed similitudinẽ (ut etiam uos dicitis) significat. Quando aũt de ijs di citur, quæ eiusdẽ naturæ sunt, tunc ultimam simi litudinẽ, imò identitatẽ & æqualitatẽ ostendit. Nam si quis candorẽ argenti miratus, sicut solem splendere argentũ quispiã dixerit: quoniã diuer sa hæc natura sunt, non æqualiter soli splẽdere ar gentum intelligemus: sed similitudinẽ quandam splendoris propter dictionem illam, sicut, ostendi concedemus: Sin uerò de Petro & Paulo natura hominibus ac discipulis Christi, aliquis dixerit ho norari oportere Paulũ, sicuti & Petrũ, nemo am biget quin æqualẽ uelit utriq; honorẽ contribui. Quare quum honorandũ esse filium, sicuti & pa trẽ audimus, æqualem utriq; honorẽ, eundemq; offerre iubemur. Futura enim, ut deus prospici ens, & liuorem imperitiæ tuæ non ignorans, non statim sicuti & patrem honorari se oportere asse ruit: sed quum affirmauerit deum se esse natura, quum singulari modo patrem suum deum appel lauerit, quum uitam se mortuorũ esse ostenderit, quum uniuersa se posse facere quę pater faciat cõ probauerit: tũc tandẽ intulit, ut omnes honorẽt filiũ sicut honorãt patrẽ. Quid igitur prohibet, si om nia quæ pater habet, ipse quoq; habeat, si cũcta fa cere potest quæ pater facit: quid inquã prohibet, ne ei eosdem quos patri honores offeramus? Fi lium enim honorantes, ipsam naturam patris in filio fulgentem honorabimus. Ideò enim subie cit: Qui non honorat filium, non honorat patrem qui misit illum. Non enim in alium quàm in pa trem contemptus filij ascendit. Qui ex natuta sua quasi quodam ex fonte filium ita ædidit, ut æter naliter cum ipso, & in ipso à scriptura esse asse ratur. Sed esto (inquit) ascendat contemptus fi lij non in alium quam in ipsum patrem) molestè enim ferret filium suum contemni) sed non ideo, quia in filio natura eius conntemnatur, ut uos di citis, sed quia imago eius & character est optime ad deitatis naturã formatus, idcirco ad ipsum pro fecto contemptus ascendit. Par enim est, ut qui characterem diuinum contempsit, ipsum primi tiuum contempsisse uideatur. Veluti etiam qui regis alicuius terreni statuas euerterit, non aliter quàm si regẽm ipsum contempsisset, punitur. Simile quoddam à Deo nobis dictum inueniemus. Qui enim sanguinem hominis (inquit) ef fuderit, suus etiam effundetur: quia in imagi ne Dei creaui hominem. Vides, inquiunt, ima-

Confutatio.

Phil. 3.

Aduersariorũ cauillatio.

Gen. 9.

gine Dei contempta, quamuis non natura ipsius Deitatis contempta sit, in Deum tamen pa trem ascendere iniuriam. Hoc modo ergo eti am à Christo dictum est: Qui non honorat filium, non honorat patrem. Num igitur nobis (quum cuncta peruertitis) longe à substantia pa tris filius depelletur? Quomodo ergo erit na tura Deus, si non est eiusdem cum patre natu ræ? Impie uerò nos facere uidebimur, qui tri nitatem eiusdem esse naturæ confitemur, quos uidelicet oportebat patrem, ut Deum adorare: filio autem atque spiritui aliam quandam glori am, ut diuersis quibusdam à Deo naturis accom modare, aliam rationem naturæ unicuique attri buentes. Sed unum scripturæ prædicant De um, & filium cum patre simul atque spiritu hoc nomine comprehendunt: ita per substantialem identitatem in unam Deitatis rationem sancta trinitas cogitur. Non ergo à natura patris alienus est unigenitus, qui nec filius uerè intelligeretur, nisi à substantia patris prodiret. Huiusmodi enim in omnibus profecto est modus, & definitio filia tionis. Si autem filius uere non est, nec pater erit uerè. Quomodo igitur uerax erit Paulus dicens: Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra no minatur? Si enim nõ genuit filium ex se, ut deum decet: quomodo paternitatis principium in ipso est, & ab eo per imitationem in cæteris tam in cœ lo quàm in terra? Sed uerè deus pater est, unigeni tus ergo secundum naturam filius est, & deitatis integre rationem possidet. Deus enim ex deo na scitur, sicuti etiam homo ex homine: nec ita ua na erit Dei ac patris natura ut dissimilem sui fru ctum producat. Verum quoniam non naturam Dei patris in filio, sed aliud quiddam ut imagi nem regis uel statuam contemni arbitrantur, & hac re Deum lædi cõtendunt: interrogandi sunt, quomodo patris imaginem esse, ac dici filium putant. Imò uerò nos ipsi genera imaginis pri us distinguamus, ut huius quæstionis ueritas cla rior reddi possit. Primum igitur imago natura lem identitatem omni substantiæ proprietate seruata significat: hoc modo Abel imago Adæ dici tur. Deinde imago dicitur, quæ sola imago simi litudinẽ continet: ueluti quæ in tabulis diligenter pinguntur aut alio quodam modo designantur. Præterea disciplinã uiuendi, et mores probos aut improbos solet hoc nomen plerũq; ostendere: ut si probum uirum Pauli, improbũ Simonis imagi nem diceres. Similitudo enim uitæ nõ inepte no men imaginis accipit. Ad hæc dignitas, honor, et gloria, omnisq; præstantia posterior, quũ præce dentẽ imitetur: hoc nomine nõnunq; appellatur: ut si quis in principatu successor, imago eius dica tur cui successit, & cuius maiestatem præ se ferat. Postremo, ut cũcta perstringamus, aut qualitate, aut quãtitate, aut habitu atq; proportione dicitur. Quũ igitur hæc ita se habeãt, respondeãt quæso, utrũ naturalis similitudo atq; identitas, imaginis nomine in diuinis intelligitur? ut patris imago u nigenitus ideo sit, quia ex eo est, sicut & Abel ex Adam,

Ephes. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adam, totam in seipso naturā patris conseruans? An hoc ideò absurdum putant, ne scilicet deū ex deo secundum naturam fateri compellantur? sed ueritati repugnantes, sola figuræ similitudine dici contendunt? Non arbitror ita stolidos esse, ut hoc dicere audeant. Nulla enim quantitate, nulla figura, nullo deus loco circūscribitur, nec has proprietates corporū patitur. Quare nec ille modus capiendæ imaginis, quā secundo posuimus, de ipso dici potest. Num igitur quia mores, & uirtutē patris sequatur, sic appellari putant? sed quomodo natura deus dicitur, si cum sola uoluntatis ad bonū inclinatione deo similis sit, aliud quiddam quàm deus est? Non enim negabūt uerbū dei subsistere. Sed quid maius quàm creatura possidebit si ita est? Nam & angelos credimus, quū aliud natura quàm deus sint, uoluntatis tamē inclinatione, quantum natura eorum patitur, dei bonitatē imitari: imò uerò nos quoq; id facere iubemur. Si
Luce 6. tis, inquit, misericordes, sicut & pater uester misericors est. Paulus quoq; imitator Christi fuit. Sed his omnibus, ut arbitror, quasi ad maius atq; di-
1. Cor. 4 gnius, ad illud tandem peruenient, clamabuntq; imaginē dei esse unigenitū dignitate, gloria, efficiendi uirtute, miraculorum operatione, regnandi omniū potestate. Et quia (dicent) quum iudex sit constitutus, ab hominibus & angelis, & ab omni creatura simpliciter adoratur: quibus omnibus nobis patrem ostendit, ac ideò his omnibus non per substantiam, neq; naturam character eius appellatur. Ergo ut modo dicebamus, nihil eorum quæ dixistis secundum naturam habet filius, nec deus uerus, nec filius, nec rex, nec dominus, nec creator, nec iudex, nec bonus natura est: sed nudus secundum substantiā his omnibus, nō iure adoratur. Et quemadmodum in tabulis sola uarietate picturæ similitudo effulget, nihil rei ueræ possidens: sic dignitates paternæ nudis nominibus in filio esse uidebūtur, quasi coloribus quibusdam figura rerū ex parte naturā depingentes
Act. 7. diuinam. Quomodo igitur non adeò manifesti scripturæ hostes eritis, ut iure de uobis dici possit: Durę ceruicis, incircūcisi aures atq; corda semper ueluti patres uestri spiritui sancto repugnatis? Vbi enim non uerus deus, filius dicitur? aut ubi non ex substantia paterna emanare scribitur? Quis autem sanctorum unquam dixit, non esse natura creatorem regem omnipotentem, ac deni
Psal. 44 que adorabilē? Nónne Psalmista clamat ad eum:
Ioan. 20 Sedes tua deus in seculum seculi? Nónne Thomas probus Christi discipulus, & deum, & dominum suum appellauit? Nónne omnipotens & creator à scriptura uocatur? Nec aduentitias & quasi acquisitas, sed naturales habet has dignitates. Propterea & à nobis & ab angelis adoratur, quū certè nihil adorare scriptura præter solum dominum deum iubeat. Si ergo deforis sibi aduenisse has dignitates credunt, & tamen adorandum esse putant: non creatorem, sed creaturam adorant, recentem quendam deum ex imperitia fingentes. Si uerò non consubstantialem patri filium dicunt, & tamen uerum deum, & uerum filium, uerum quoque dominum, regem, & creatorem fatentur, & hæc illi substantialiter inesse arbitrantur: attendant quæso quò impietatis ceciderunt. Nihil enim firmum, ac stabile, nihil perpetuum soli deo attribuetur, si creatura quoque ea substantialiter, & per naturam suscipere poterit, quæ in deo substantialiter sunt. Et quis non perhorresceret tantam ueritatis dogmatum perturbationē audiens? Omnia enim sursum atque deorsum euertuntur, deitatis natura ad creaturam deducitur, & creaturarum substantia per insaniam ad supremæ naturæ locum scandere creditur. Hos ergo fluctus, hanc tempestatē impietatis relinquentes, ad tutū pietatis portū enatare studeamus. Imaginem itaq; dei patris filium, nō acquisita atq; aduentitia dignitate, sed substantiæ identitate pie fateamur. Omnia enim naturaliter est quę pater est: deus uerò ex deo uero, omnipotens, dominus, crēator, bonus, adorabilis, & omnia secundum naturam. Ita enim solummodo uerum erit, non honorari patrem ab eo, à quo filius non honoratur.

CAPVT CXLII.

AMen amen dico uobis: quia qui uerbū meum audit, & credit ei qui misit me, habet uitam æternam: & in iudicium non uenit, sed transit à morte in uitā.] Quum iam per superiora nō solum in filiū, uerumetiam in patrem peccare omnes affirmauerit, qui doctrinæ suæ atq; operibus iniquitatis maculam inesse opinabantur, ac eo terrore temeritatem Iudæorum, quantum pertinet ad officium doctoris, oppresserit, futurorum modò spe ad obediendum ei hortatur. Mirabili autem orationis artificio utitur. Nam quoniam non recte sentire de se Iudæos sciebat, fidem rursus ad personam retulit patris. Honoficatur enim etiam ipse propter identitatem substantiæ, quum ipse pater uerè honorificatur. Credentes autem, non uitæ tantummodo participes affirmat futuros, sed iudicij quoq; periculum asserit euasuros: ita iustificatum iri eos comprobat, & formidinē spei commiscet. Sic enim significātior ac expressior oratio texitur.

CAPVT CXLIII.

AMen amen dico uobis: quia uenit hora, & nunc est, quando mortui audient uocem filij dei: & qui audierint, uiuent.] A morte ad uitam transituros in superioribus fideles dixit, modò seipsum huius rei esse autorem affirmat: occulte significans mirabilem quandā fuisse rem, quod omnibus membris antiquo dissolutis morbo æger, uerbo eius sanatus sit: sed maiora se uerbo solummodo facturum, non ægrotationes corporum, sed ipsam mortem depellendo, & ab interitu in uitam humanum genus reducendo: hoc ipsum illis uerbis significabatur: Pater diligit filium & omnia demonstrat ei quæ ipse faciat, & maiora Ioan. 5
his ei demonstrabit opera, ut uos miremini. Maior enim admiratio illa in suscitatione mortuorū fieri uidetur. Occulte aūt non paruū eis terrorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

incutit,suscitaturum se mortuos ostendens, & in iudicium deducturū: ut audientes se reddituros illi omnium harum rerum rationem,tardiores hac formidine ad persequendum facti, quietiore animo doctrinā eius audiant. Credimus igitur omnes fideles tempus aliquando fore, in quo suscitantis uocem omnes mortui audient.Sed nunc etiam tale adest tempus,aut quia(ut cōmuniter dicitur)saluatoris uocem Lazarus audiuit,aut quia fideles mortui erant,antequam saluatoris doctrinam reciperent.Hæc uerisimiliora nobis magis uidētur,quàm exquisita: quare eisdem iterū propositis uerbis cōuenientiorē sensum scrutemur. Venit,inquit,hora, & nunc est, quando mortui audient uocem filij dei:& qui audierint, uiuent. Quum igitur uocem filij dei audituros mortuos dicat, tempus ille significat, quo ad reddendam huius uitæ rationem,uoce,uoluntate, & potestate sua omnes resurgent: sic (ueluti iam diximus) hac formidine, ut ad rectam uiam conuertantur, impellit. Quum autem subijcitur: Et qui audierint uiuent: tempus in eum credendi iam adesse ostendit,& huius obedientiæ mercedem, æternā uitam fore promittit. Ita illud quasi clamans testatur: Venietis omnino in iudicium,resurrectionis tempore:ubi si condemnari amarum ducitis,si æternas mihi dare pœnas formidatis:nolite idoneum istud credendi tempus omittere, sed præsentem iam doctrinam meam complectimini,si ad æternam uultis uitam peruenire.

Ioan.11.

A

B

C

CAP. CXLIIII.

SIcut enim pater habet uitam in semetipso, sic dedit & filio uitam habere in semetipso: & potestatem dedit ei iudiciū facere, quia filius hominis est.] Vide rursus,uide inquam, horū dispensationem uerborum, & huius orationis habitum miratus,imperitorū cogitationes effugies, & extremam perditionē uitabis.Homo enim unigenitus dei filius factus, & in terris uisus, ut scribitur: ac multis uarijsq; modis ad salutem Iudæos inducens,duas res magnas, ac deo dignas sibi accommodauit. Nam & suscitaturum se mortuos, & pro tribunali suo ad iudicium deducturum non obscure dicebat. Turbabantur ergo hæc illi audientes,ac uarijs ad persequutionem cogitationibus mouebantur: quia & suum esse patrem deum dicebat,& æqualem se illi faciebat. Quare potestati,splendoriq; deitatis,humanitatis orationē coniungens, quum summissius de seipso loquatur, iram eorum mitigat.Sicut enim pater(inquit)habet uitam in semetipso,sic dedit & filio uitam habere in semetipso.Nolite,inquit,mirari, si quum me hominem esse uideatis,suscitaturū tamē mortuos me pollicear, & in iudicium deducturū miniter. Dedit enim mihi uiuificandi uirtutem pater, dedit iudicandi potestatem: sed ut lubricam Iudæorum mentem his retinere studuit, sic aliorum quoq; curam non paruam habuit. Quapropter causam quare hæc sibi data à patre dixerit, illico subiecit,dicēs:Quia filius hominis est. Vt intelligamus omnia sibi data fuisse, ut homini: qui quum creatura sit,nihil habet à seipso. Vnigenitus uerò filius,non uitæ particeps,sed uita naturaliter ut pater est: quod latius illud exponentes, quod factum in ipso uita erat,ostendimus.

Baruch 3.

D

CAPVT CXLV.

NOlite mirari hoc,quia uenit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audiēt uocem filij dei:& procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ,qui uerò mala egerunt, in resurrectionē iudicij.] His uerbis,resurrectionis omnium tempus significatur. Quando (ut diuinus Paulus scribit)ipse dominus in iussione, in uoce archangeli,in tuba dei, ad iudicandum in iustitia orbem de cœlo descendet, redditurus unicuiq; secundū merita eius. Repetitur aūt hoc paulo quoque ante dictū, ut tarda Hebræorum mens, maiora facturum possit intelligere, quàm unius ægroti curatio sit. Propterea nolite,inquit, mirari, hoc quod unus longo morbo dissolutus, uerbo corroboratus,grabbatū etiam tulit & abijt: quū mortē omnino destructurus sim,& orbem terrarū iudicaturus. Non debemus tamen putare,splendorē illius miraculi à Christo ipso diminui. Non enim prohibet ne hoc mirentur,sed paruum hoc esse ostendit cæteris comparatum. Credere itaq; illos hortabatur,non à morbo solū, sed etiam à morte posse ipsum liberare: ideo maiora hæc narrat. Quia uenit hora,in qua omnes qui in monumentis sunt, audient uocem filij dei. Nam qui à nihilo cuncta produxit, quomodo non poterit quæ semel producta sunt,ab interitu ad uitam rursus reuocare? Eiusdem certe utrunq; ac immensę potestatis est. Processuros autem utilissime de monumentis subiecit,peccatores quidē in supplicia sempiterna, iustos uerò contra in uitā æternā. Sic harum rerum omnium iudicem moderatoremq; se futurum demonstrat:& partim à uitio terrore deterret, partim ad uirtutem magnitudine præmiorum inuitat.

1.Thes.4.

Rom.10.

Ioan.10.

Quod deus ex deo secundum naturam filius est, & imago genitoris exquisitissima: propterea æqualiter patri honorificatur & glorificatur.

CAP. CXLVI.

NOn possum ego à meipso facere quicquam: sed sicut audio, iudico, ac iudicium meū iustum est:quia non quæro uoluntatem meam, sed uoluntatē eius qui misit me.] Attende rursus diligēter, ut uerborum potestatem inspicias: Nam quum profundum incarnationis mysteriū iudæi penitus ignorarent, & in templo de uirgine assumpto uerbum dei habitare nescirēt, temerario & nō secundū cognitionem zelo (ut Paulus ait) ita mouebantur,ut lapidibus obruere ipsum meditarentur:quia deum se faciebat, & quia patrem esse suum deum affirmabat, æqualem se faciens deo.Sic igitur perperam & sentientibus, & prædicantibus de ipso,magna dispensatione saluator utitur, quū nec conuenientem deo sermonem omnino prætermittat, nec penitus à conuenientibus humanę naturę uerbis recedat: sed digna deo de se

de se locutus, illico iram auditorum mitigans, humanum quippiam adijcit. Et rursus ad ea, quæ humano more dicta sunt, nonnihil afferre solet, quo se natura deum esse ostendit: hunc dicendi modum etiam hic seruat. Dictum enim iam est:
Ioan.5 Quia sicut pater mortuos suscitat, & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat: & quod omnes qui in monumentis sunt, audient uocem eius, & subituri iudicium, retributionem operationum accipient. Quæ utraque potestate solummodo dei, quæ immensa est effici possunt. Turbabantur ergo, qui hominem nudum esse credebant: præsertim quum non ignorarent, in sacris literis enutriti, deo solummodo iudicium orbis
Psal.81 attribui. Canebatur enim apud eos illud Psalmi-
Psal.74 stæ: Exurge deus, iudica terram. & rursus: Quia deus iudex est. Moleste igitur ferentes, ab ira reuocat, humiliora de se dicens. Non enim possum (inquit) à meipso facere: sicut audio, iudico. Quantum igitur ad primam uerborum faciem, Iudæorum tarditatem irridere uidetur, quasi enim ironice imbecillitatem hac sibi ratione attribuit. Sed non ita res habet. Quum enim æqualis patri filius sit, eandem operationem ac potestatem naturaliter habet. Dicit autem nihil se posse à seipso facere, iudiciumq; non aliter quàm audit exercere: alio quodam modo idem uelle, &
Ioan.1. idem se posse, quod & deus pater, ostendens. Nam nec pater absque filio (qui uirtus eius est) aliquid unquam operabitur (Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil) nec filius absque patre quicquam effecit, propterea
Ioan.14. nihil à seipso facere se dicit: sed pater, ait, qui in me manet, ipse facit opera. Nec adeò hebetes aut fatui crimus, ut uires quasdam à patre donari filio putemus. Non enim esset natura deus, si deitatis pulchritudo, atque potestas forinsecus sibi accederet: sed ipse quidem pater perfectiones deitatis possideret, quum per characterem naturæ suæ, ut per uirtutem propriam cuncta operetur. Nam qui ita credit, alium quendam ei quærere necesse est, qui tam imagini quàm primitiuo ista largiatur. Et sic in infinitum oratio progrediens, in profundum impietatis pelagus submergetur. Verum, quoniam ex patris substantia filius est, ac omnes genitoris perfectiones naturaliter possidens, una cum ipso identitate naturæ continetur: propterea ipse in patre est, & habet in se patrem, ac ideo suorum operum uirtutem irreprehensibiliter atq; uerè patri attribuit: non quia ipse minus possit hoc faciens, sed quia uni deitatis actioni uniuersa sunt accommodanda. Idcirco una deitas in patre, & filio, & sancto spiritu est: nec uirtute, aut operatione, aut alia quadam re, patre minor filius est, sed in omnibus æqualiter omnipotens: ut latius tunc demonstrauimus quando illud exponebamus: Nō potest quicquam filius à seipso facere, nisi uideat patrem facientem. Quæcunque enim ille facit, hæc & filius similiter facit. Verum, quoniam nulla segnicies, ne dogmata ecclesiæ iterum A atque iterum confirmentur, impedimento nobis esse debet, age rursus diligenter eadem ruminemus. Non igitur naturam suam filius imbecillem ostendit, quum dicat, nihil à seipso facere posse, sed Iudæorum superbiam arguit, Mosaicam ab eis contemni legem ostendens. Nam quum, non possum ego quicquam à meipso facere, dixerit: sicut audio, iudico, statim intulit. Quo aperte ostendit non imbecillitate se nō posse, sed quia non aliter agere uult, quàm pater uelit. Nam si propter imbecillitatem non posset, non subiunxisset, sicut audio iudico: sed uires agendi à patre se accipere affirmasset. Nunc autem non posse quicquam se facere à seipso, ideo dicit, quia sicut audit, iudicat. Quare manifestum B est, non propter imbecillitatem ita dictum esse, sed quia non est possibile, ut aliud pater, aliud ipse uelit: unius enim deitatis una eademq; uoluntas est. Nec dissentire unquam filium à patre pius quisque crediderit, sed uoluntatem patris, filij quoque atq; spiritus uoluntatem esse prædicabit. Necessariò igitur filius ad consentientem (ut ita dixerim) patrem omnia referens, nihil se posse ait, quod præter uoluntatem patris sit. Id enim significatur quum, à seipso, dicitur. Et quemadmodum nemo imbecillitatis crimine ipsum accusaret, si non posse peccare affirmaret, sed mirarentur magis tantam deitatis perfectionem (per hoc enim significatur, immutabilem ipsum esse) sic quando nihil à seipso posse facere fatetur, mirari magis debemus, naturæ immutabilem fructum C uidentes, quàm imbecillitatis ullam excogitare rationem. Hæc superioribus similiter dicta sufficiant. Nunc alio quoque modo exponere non grauabimur, si parum humiliore de unigenito utentes ratione, & hunc sensum ad dispensationem incarnationis transferentes, coniuncta cognataq; superioribus hæc ostendamus. Quoniam ergo omnes qui sunt in monumentis uocem suam audituros, ac ad subeundum iudicium processuros dixit, facta semel iudicij mentione, non in illo se tempore solum, in quo mortui resurgēt, uerumetiam in hac uita recte iudicare ostendit. Quæ autē iudicatio erat, & de quibus fiebat, audi modo, atq; attende. Natus est propter nos ex Heb.2. muliere. Non enim angelos apprehendit, ut Paulus ait, sed semen Abrahæ. Vnde in omnibus de- D bebat fratribus similis fieri: factus autem homo, & in forma serui cognitus, etiam sub lege, legum & conditor, & deus & dominus factus est. Quare nonnunq;, ut ille loquitur, qui sub lege est, nonnunq; ut ille qui super omnem legem est potestq; utrunque sine aliqua reprehensione facere. Nunc autem ut homo legem custodiens, ut ille qui mandata patris transgredi nequeat, ut ille qui nihil à uoluntate sua faciat, quod legi diuinæ non congruat, ad Iudæos loquitur, idcirco ait: Non possum ego facere à me quicquam: sicut audio, iudico. Nihil facere se posse ostendens quod lex prohibeat, sed id iudicium sequi quod legi uideatur: ita frenū legis excussisse ipsos occultius denotat,

quum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quũ dicat se non posse quicq; facere à seipso. Vos enim, inquit, data uobis mandata trãsgredimini: uos à uobisipsis omnia facere audetis: uos ita de rebus omnibus iudicatis, ut iudicijs uestris diuina legis mandata negligere studeatis: uos doctrinã & præcepta hominum sequimini, & legem ex uolũtate uestra feciſtis. Ita iuste seipsum iudicare, illos autem iniuste affirmat. Et quomodo iterum dicamus: Curauit hominem in sabbato, misertus est eius, qui longis uexabatur temporibus, recte de ipso iudicans. Non enim debebat propter sabbatũ misericordiam suam retinere. Nam & pater etiam in sabbato creaturas omnes gubernat, nec per
Marc. 2 alium id facit, quàm per ipsum filium. Quare ipse quoq; filius hominem curauit in sabbato. Non enim ignorabat dominũ esse filium hominis, etiã B sabbati: & non propter sabbatum homines, sed sabbatum propter homines esse factũ. Quare saluatoris iudicium rectũ fuit: fons enim bonitatis natura deitatis est: nec minus in sabbato, quàm in alijs diebus bona inde permanãt. Iudæorum aũt iudiciũ, qui commoti hac re temere in cædẽ ruebãt, diuinæ legi aduersabatur. Scribitur enim: In-
Exodi 23. nocentem & iustum non occides. Ex credulitate igitur sua, non ex uoluntate legis mouebatur. Acriter igitur ad uituperantes suum iudiciũ, ad homines qui quod sibi uidebatur, id legẽ faciebant, respondet dicens: Nõ possum ego quicq; à meipso facere: id est, legem Mosis non aspernor, sed sequor, & sicut audio, iudico. Quid enim lex uult?
Deut. 1 Non accipies personã in iudiciũ, quoniã iudiciũ C dei est. Quur ergo, inquit, mihi sic irascimini, quia hominem in sabbato curaui, quũ Mosen non reprehendatis, qui circũcidi pueros in sabbato ius-
Ioan. 7 sit? Nolite iudicare secundũ faciem, sed iustũ iudicium iudicate. Quur enim si circũciditur homo in sabbato, ne lex Moseos contemnatur, totũ hominem in sabbato curari pati nõ uultis? Quare ipse quidẽ iuste iudicaui. Nihil enim possum à meipso facere, sed sicut audio, iudico, & iudiciũ meum iustũ est: non enim uoluntatẽ meam, ut uos facio, sed uoluntatem patris qui misit me: uos autem à uobisipsis omnia facitis, ac ideo inique iudicatis. Quomodo aũt missio in diuinis intelligitur, in superioribus dictũ est. Illud summopere obseruandũ iudico, q̃d uoluntatẽ dei patris legẽ appellauit. D

CAPVT CXLVII.

SI ego perhibeo testimonium de meipso, testimonium meũ non est uerum: alius est qui testimonium perhibet de me, & scio quia uerũ est testimonium eius, quod perhibet de me] Quum omnia sapientissimus ille Solomõ colligeret, quibus meliores quisq; suos mores facere posset, atq; om-
Prouerb. 18. nibus ea proponeret inter alia: Iustus, inquit, sui-
Prouerb. 27. ipsius in sermone accusator est, & rursus: Laudet te proximus tuus, & non os tuum: alienus, & nõ labia tua. Molestum enim certè auditoribus est, propria non aliena uoce, suarum rerum maximarum uelle testimonium perhibere. Nati enim ita natura sumus, ut minus eis credamus, qui præcipuum sibi decus attribuunt. Quoniam igitur dominus noster Iesus Christus nihil posse à se facere, ac iustum se iudicem esse affirmabat, uoluntatem dei quasi regulam in omnibus sequens: quamuis hoc uerissime diceret, tamẽ quod ignorantes pharisæi natura deum esse, poterant dicere, idipsum anteuertit. Scio, inquit, dicturos uos, tu de teipso Ioannis 8
testimonium perhibes, ac ideo testimonium tuum uerum non est. Nec moleste fero hæc uerba, quæ per ignorantiam funditis: neque uolo propter testimonium meum uos mihi credere, alius est qui de me testimonium perhibet. Significat autem deum patrem, qui iam multis modis substantiæ identitatem unigenito filio suo testificatus est: Cuius testimonium scire dicit uerum esse atque integrum. Ita rursus testimonium suum addidit, ne quis ex impietate, falso quicquã ipsum de seipso dixisse arbitretur, & sic multarum hæresum prauis hominibus ansa præbeatur. Sicut igitur aliquid consuetudini hominum concessit, qua minus ea probantur, quæ de seipso à quopiam dicuntur: sic ut deus ad conuenientem ei dignitatem recurrit, & patris testimonium scire ipse testatur uerissimũ esse. Scio igitur, inquit, meipsum, scio quia nihil falsi pater de me dicit. Ea est natura mea, ut mẽtiri nõ possim. Primũ igitur consuetudini aliquid dedit, deinde magna cũ dignitate scientiam sibi attribuit. Hinc etiam illud discimus, alium esse personaliter patrem, alium filium. Alius enim (inquit) est, qui de me testimonium perhibet.

CAPVT CXLVIII.

VOs misistis ad Ioannem, & testimoniũ perhibuit ueritati.] Vt turpe est suas aliquem uirtutes laudibus efferre, etiamsi uera de seipso prædicet: sic ultro ac non uocatum ad testificandum accedere, improbari solet. Qui enim sponte ad perhibendum testimonium ruunt, uideri plerunq; solent, non ueritatem rerum, sed uoluntatẽ animi sui persequi. Recte igitur saluator noster, ne id pharisæi obijcerent, præuenit. Vos misistis, inquit, ad Ioannem, non ultro ille ad uos accessit: interrogatum misistis, & ille libere atq; integre testimonium ueritati perhibuit. Interrogatus enim à nuncijs uestris, si ipse esset Christus: confessus est, quia ipse Christus non esset, sed missus ante Christum. Testificatus est igitur ueritati, ueritas autem ipse Christus est.

CAPVT CXLIX.

EGo aũt non ab homine testimoniũ accipio, sed hoc dico, ut salui sitis.] Non quasi deiectã Ioannis uocem negligit, nec testimoniũ illius tanquã inutile repellit (turpe enim esset, si eũ ipse repelleret, quem ad clamandum misit: Præparate uiam domini) sed quia Iudæorum inobedientiæ se opponit, ad maiora necessario dignioraq; scandit. Ita ostendit nullius hominis testimonio sibi opus necessario esse, quum à splendore signorum ac gloria, natura deus demonstretur. Testimonium namque hominis, etiam sancti, reprehendere quispiam aliquo modo posset. Quod multi aduersus prophetas fecerũt, dicẽtes:

Aliena

Aliena nobis loquimini, & errorem nobis alium
Esa.30 nunciatis. Azariam quoq; Oseæ filium, & Ioanã filiũ Cariæ legimus in Aegyptũ fugisse, aduersus
Hieremiæ 43. Hieremiam multa tractantes, atq; dicentes: Mendacium, non misit te dominus ut diceres, nolite Aegyptum ingredi. Demonstratio aũt quæ per miracula fit, quum dei patris testimonio roboretur, quomodo refutari, aut quid aduersus eã cogitari poterit (Nam etiam Nicodemus, qui & magister & princeps apud eos erat, miraculorum testimo-
Ioan.3. nium firmissimũ putauit, dicens: Rabbi, scimus quia magister à deo uenisti. Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi ex deo sit. Testimonium igitur, inquit, interrogatus Ioannes de me perhibuit. Verum, quia de omnibus uos suspicari soletis, gratia uestri, Ioannis quoq; testimonium transeo, habeo testimoniũ patris desuper. Hæc autem dico, inquit, & undiq; ueritatem affirmo, ut saluari uos possitis.

SECVNDI LIBRI FINIS.

COMMENTARIORVM CYRILLI IN IOANNEM Liber tertius.

PROLOGVS.

VIx nuper in secundi uoluminis absolutione in portũ delati, aliud non minus nauigandũ nobis pelagus conspicimus. Verum, quoniã, &
Sap.3. res ipsa digna est, & probi laboris (ut dicitur) gloriosa sunt præmia, libenter uela uentis cõmittemus, misericordiæ dei rem totã tribuentes. Mentis ergo nostræ latitudinẽ, ut uelorũ sinus explicã tes, gratiæ spiritus aura precibus suscepta, prosun
Psal.76 ditatem quæstionum non horrescamus. Christus enim est, qui uiam in mari ostendit, & rectas semitas præparat in aquis.

Quare non modo lucerna, sed etiam ardens, Baptista dicitur.

CAPVT I.

Lle erat lucerna ardens, & lucens, uos aũt uoluistis exultare ad horã in luce eius.] Lucerna beatissimus appellatur Baptista, quoniã prout mensura hominis capax est, ante manifestationem Christi nõ suo lumine sed alieno præfulsit. No em̃ propriã, neq; rationalẽ lucerna lucẽ, sed adiectã atq; forinsecus aduenientẽ possidet: quemadmodũ in om̃ibus sanctis à Chri
Ioan.1. sto in spiritu sancto illuminatio procedit, quod ut gratissimi homines prædicant, dicentes: Ex plenitudine ipsius om̃es accepimus. Lux em̃ naturaliter unigenitus est, qui ex luce, id est ex substantia patris effulsit. Creatura uerò rationalis, quicqd sapere atq; intelligere uidetur, luce uera participãs sapit atq; intelligit, inde tota intelligẽdi uim deriuata. Hoc igitur modo lucerna fuit Baptista, & his uerbis ad scripturæ memoriã, tarditatẽ pharisæo-
Psal.131 rum reducit. Dicit enim pater de Baptista: Paraui lucernã Christo meo. Hæc aũt necessario adiecta sunt ad superiora. Nam quoniam ut omnem incredulitatis causam excuteret, & undiq; ad fidem A impelleret, hominis se testim onium non accipere dixit, ne parui à se fieri Baptista putaretur, nihil modo ipse de illo dicere uidetur, sed uoce patris lucernã appellari monet. Sic enim cõtradicentes, aut formidine dei patris placari, aut impudentius illum quoq; contemnere uideri poterant. Ille, inquit, erat lucerna, uos autem uoluistis exultare ad horam in luce eius. Ita non solum à pietate ac fide alienos, uerum etiã si quid boni saltem uerbis gustauerint, cito propter inconstantiã fastidio affici solere Pharisæos ostendit: hoc enim significat, ut arbitror, quod ad horã in luce Ioãnis exultare uoluerint. Mirati nanq; ab initio illum, ut uirtutis et pietatis exemplum, quũ audissent dicentẽ: Parate uiã domini, rectas facite semitas dei nostri, repen- Esa.40.
B te fastidierũt. Sed trita huius textus expositio hæc est. Verum quoniam ad altiora nos erigit saluator, non lucernã simpliciter, sed ardentem & lucentem Baptistam appellans: ad sublimiora nobis acies mentis acuenda est. Ille, inquit, erat lucerna: sufficiebat hoc, si prophetiæ solummodo de Baptista admonere uoluisset. Canebat enim Psalmista de illo, dicens: Paraui lucernã Christo meo. Verum quoniam adiecit, ardens ac lucens: non in prophetiã solum auditores remisit, sed etiam in legalem quandam figuram, quę Ioannis lucem in umbra denotauit: ita in Mosaica illos lege nutritos, uideri magis scripturæ peritos, quàm esse ostendit. Et hic quidem huius orationis sensus est: sed oportet, loco scripturæ qui ad rem perti-
C net huc translato, ardentem atq; lucentem lucernam Baptistam fuisse latius ostendere. Sacro igitur diuinitus tabernaculo constituto, ac domini ferijs statutis, dixit ad Mosen: Præcipe filijs Israël Leuit.24.
ut afferant tibi oleum purissimum ac lucidum ad concinnandam lucernam iugiter extra uelum testimonij in tabernaculo fœderis, ponetq; eam Aaron & filij eius à uespere usque ad mane coram domino, cultu, rituq; perpetuo in generationibus uestris. Oleum ab omni fece remotum atque mundissimum, spirituſſancti naturam significare mihi uidetur. Quæ ineffabiliter quasi oleum in animas ingressã nostras, nutrit, conseruat, auget (quasi oleum in lucerna positum) illuminationẽ nobis concessam. Sic igitur beati quoque Baptistæ lucem exarsisse credimus. Non enim aliunde uim illuminandi habuit, quàm ab intellectuali
D hoc oleo, quo diuino huius illuminationis ignis in nobis accenditur. Quem alibi ænigmatice saluator significabat, dicens: Ignem ueni mit- Luce 12.
tere in terram: quid uolo, si accensus est? Lucerna igitur ardens, ac lucens semper in tabernaculo testimonij beatus Baptista fuit. Quod enim in tabernaculo testimonij luceret, non eiici ab ecclesia illuminationem eius, sed suscipi, ac gratam esse significat: quod uero extra uelum ardebat lucerna, non aliud denotabat (ut puto) quam simpliciorem, atque introductoriam eius fore illuminationem: Pœnitentiam agite, Math.3
dicentis, quoniam cœlorum regnum appropinquauit: nihil enim interius atque occultum mysterium

ſterium ſaluatoris demonſtrauit. Nō enim in participationem ſancti ſpiritus baptizauit, nec intra uelum lumē illius aliquem introduxit. Et ponet eam Aaron, inquit, & filij eius à ueſpere uſq; ad mane coram domino: Aaron & filij eius, eccleſiarum paſtores & doctores ſignificant, qui lucernam intellectualem, id eſt Ioannem ſemper ardē tem conſeruare iubentur. Hoc enim eſt: & ponet eam à ueſpere uſque ad mane. Totum enim tempus quo lucernæ lumine indigemus, nocturna ſpatia ſunt, quibus ſeculum præſens ſignificatur: futurum nanq; ſeculum, lucem eſſe intelligimus. Seruatur igitur ardēs in hoc ſeculo lucerna, quæ gratiam credentibus lucem præbeat. Prædicatur enim à paſtoribus eccleſiæ, uerum de Chriſto teſtimonium perhibuiſſe. Quod autem ſaluatoris præcurſor per lucernā illam figurabatur, quodq; ſic intelligenda ſunt quæ diximus: inde maxime probatur, quod ſtatim ſacerdotum delectum ſubiecit. Sed rurſum totum huius loci ſublimiorem ſenſum ruminantes, ad conſcribentem (ut arbitror) ſpiritalem ſenſum perueniemus. In fine tabernaculi lucernæ locatio ponitur, poſtquam ſacerdotum acceſſus & uſus deſcribitur: quoniā in fine legis & prophetarum, uox clamantis in tuba ſonuit in deſerto: Parate uiam domini, dicens: rectas facite ſemitas dei noſtri: poſtq; apoſtolorum ordinatio & prædicatio ſplenduit. Sed uerba ſaluatoris iterum repetamus: Ille erat lucerna ardēs & lucens, uos autem uoluiſtis exultare ad horam in luce eius. Pertinaciam & imperitiam Phariſæorum rurſus arguit, qui quæ ſcire profitebantur, minime intelligebant: ſed longe à uero ſenſu ſcripturæ aberrantes, inani ſe oſtentabant doctrina. Quum enim lucernam ardentem atq; lucentē Ioannē appellauerit, nondū illos intellexiſſe oſtendit umbras & ænigmata legis. Quum aūt adiecerit, Vos uerò uoluiſtis exultare ad horam in luce eius: uoluntatem ab eis diuinam negligi ſubaperit. Quum enim legis conditor iuſſerit ſemper ardere, lucereq; oportere lucernā: Vos, inquit, uoluiſtis, ne ſemper, ſed ad horam atq; breuiſsimū temporis ſpatium luceret. Mirati enim Ioannem in principio, lucē eius hoc modo accendiſtis. Sed poſtea nec ipſi ab eo baptizati, & baptizari cæteros prohibentes, ad hoc uſq; inſaniæ delapſi eſtis, ut dei nuncium increparetis. Miſiſtis enim ad eū qui dicerent: Quid igitur baptizas? id eſt, cur in pœnitentiam & cognitionē Chriſti, lumine tuo populum ducis? Ita ignorātiæ atq; iniquitatis crímine breuiter à ſaluatore accuſari uidentur. Quorum ignorantiam Lucas etiam oſtendit, dicens: Et totus populus audiens uerba, uidelicet ſaluatoris iuſtificauerunt deum à Ioanne baptizati: Phariſæi uerò & legis doctores, dei uoluntatem in ſeipſis ſpreuerunt, non baptizati ab eo.

Ad conſcribētem ſcilicet legislatorē, qui uelaminibus quibuſdam ſenſum ſpiritalem circumſcribit.

Ioannis 1.

Lucæ 7.

CAP. II.

EGo autem habeo teſtimonium maius Ioanne: opera enim quæ dedit pater ut perficiam ea, ipſa opera quæ facio teſtimonium perhibent de me, quia pater me miſit.] Quanq; lucerna fuit Baptiſta, quanq; figuris denotatus legis, quanquā prophetarum uoce uenturus prædicabatur ad parandam uiam domini, & ſemitas dei noſtri: tamē quoniam, inquit, non dignus fide uobis uidetur, nec tanti uiri propter arrogantiam ueſtram teſtimonium à uobis ſuſcipitur: maiorem coactus teſtem uobis offero, cuius ſplendor mentis ueſtræ oculos ita perſtringet, ut nihil oīno dicere poſſitis. Non enim uerbis, neq; autoritate hominum rem meam approbo, ſed miraculorum ſplendore ac gloria ex deo me natum, & natura deū oſtendo: nec cuiq; ullam iniuriam infero, ſi leges, quas ipſe tuli, ſic moderor, ut à literali ruditate, quæ dicta ſunt ænigmatice, ad ſpiritualem intelligentiā transferam. Aperte igitur his uerbis docet, nemini poſſe congruentem deo uirtutem atq; operationem ineſſe, niſi natura deus ſit. Certum enim atque neceſſarium teſtimoniū opera ſunt. Si enim dei patris opera efficit, & quæ nullus præter deū facere poteſt, ea ſuo iuſſu peragit: quomodo non erit palàm quod eandem naturam cum deo patre poſſideat, & deitatis perfectionibus reſplendeat? Accepiſſe autem à patre opera hæc affirmat, aut humilius propter diſpenſationem carnis de ſe loquens, aut conſenſum patris in faciundis miraculis, dationis nomine appellans: hoc enim modo etiam miſſus eſſe dicitur, quia humiliauit ſeipſum propter nos. Humiliaſſe uerò ſeipſum, non aliter quàm propter aſſumptionem hominis intelligitur, qua factum eſt ut plerunque ut homo loquatur. Vnde Pſalmiſta quoq; humilius de ipſo, ut de homine ſic cecinit: ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans præceptum eius. Nam qui cum deo patre ſemper regnat, regem ſe cōſtitutum fatetur. Homo enim factus, cui regnare naturaliter non eſt, regnum accipere dicitur, quod naturaliter ut deus ſemper habet.

Eſa. 49

Pſal. 2.

CAP. III.

NEq; uocem eius unquam audiſtis, neq; ſpeciem eius uidiſtis, & uerbum eius non habetis in uobis manēs: quia quem ille miſit, huic uos non creditis.] Hæc uerba rurſus non ſimplicem continent ſenſum, ſed uarij ſublimesq; intellectus in eis cælantur. Obijciet enim fortaſsis quiſpiam: quamobrem, quum patris ſe teſtimonium habere dixerit, ad hæc quæ nihil ad ſuperiora pertinere uidentur, illico delapſus eſt? Quid enim ad teſtimonium patris attinet, ſi dei patris uocem nunquam Phariſæi audierunt, nec unquam ſpeciem eius uiderūt? Hæc iure quis obijcere poteſt. Nos autem gratia ſpiritus opitulante, dicemus conſuetudinem fuiſſe Chriſto, maxime quando ad imperitos Phariſæos loquebatur, corda illorum aſpicere, cogitationisq; motus ut deus examinare, ac ad ea quæ illi mente uerſabāt orationem nōnunquam accommodare. Ac ideo non ſerie à ſuperioribus quandoq; ſibi ſermo procedit, quum ad ea quæ illi ſecum uerterent acutiſſime oratio componatur: quare maxime natura ſe deum eſſe oſtendebat. Nullus enim præter deū cordiū

2.Paral.6 cordium occulta ſcrutatur. Hæc res ab Euangeliſtis aperte probatur. Scribitur enim (phariſęis, doctoribuſq; legis audientibus atq; uidentibus) ægrotum membris omnibus diſſolutum, à duobus uiris portatum fuiſſe. Quumq; propter multitudinem per oſtium intrare ad Ieſum non poſſent, à tecto (remotis tegulis) eum demiſiſſe. Ieſum autem ad illum dixiſſe: Dimittũtur tibi peccata tua. Et tunc phariſæos ac ſcribas turbatos hæc ſecum uertiſſe: Quis eſt iſte, qui blaſphemat? Ieſum autẽ cogitationes eorum ſcientem, reſpondiſſe: Quur cogitatis mala in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius dicere, Dimittuntur tibi peccata tua: uel, Surge, ac ambula? Vides quomodo non expectauit uerba eorum, ſed cogitationibus ut deus reſpondit. Simile quid apud Lucam inuenies. Alio quo- B
Luce 6 dam (inquit) ſabbato in ſynagoga docebat. Et erat ibi homo, cuius manus dextera erat arida. Obſeruabant igitur ipſum ſcribæ atq; phariſæi, ſi curabat in ſabbato, ut occaſionẽ de ipſo inuenirent. Ipſe uerò quum ſciret cogitationes eorum, dixit homini qui manum aridam habebat: Surge, & ſta in medio. Et ſurrexit, & ſtetit. Et Ieſus tunc dixit ad illos: Interrogabo uos, ſi licet in ſabbato benefacere, aut malefacere? Perſpicis rurſum aperte ad cogitationes eorum uerba Chriſti accommodari. Tale quid in hoc loco factum fuiſſe intelligimus, quod facile uidebitur, ſi altius cuncta repetemus. Longior ad illos oratio Chriſti de homine curato in ſabbato facta eſt, ac multis uarijsq; argumentis comprobauit licere miſereri hominis in ſabbato, omnibus quoq; benefacere licere: ſeq; C
miſſum à deo patre confirmabat, teſtimoniumq; patris habere: unde cõſenſu patris omnia fieri approbabat. Aduerſus hæc phariſæi doctoresq; legis, ut & naturæ rei ueriſimile fit, & ab his quæ ſequuntur probari poteſt, illud maxime ſecum uoluebãt: quis eſt hic ſermo: Quomodo autem conſentiet illi deus pater, legem ſoluenti? Quãdo autem teſtimonium perhibuit de ipſo, aut quando uocem eius de iſto audiuimus? Deum quidẽ deſcẽdiſſe in montem Sinai, per Moſaicam ſcripturã cognouimus, & tunc ſpecies eius patribus noExodi 20. ſtris uiſa fuit. Vox eius audita, totiq; ſynagogæ loquutus, diẽ ſabbati colere iuſsit. Recordare dicens ſabbati, & ſanctifica diem illum. Sex dies operaberis, & facies opera tua: ſeptima uerò dies D
ſabbati erit ſancta domino deo tuo, nullũ opus in ipſa facies. Nec ab alio hæc audierunt, ſed uocem ipſius dei perceperunt. Præterea in nobis eſt uerbum dei, hic autem quis eſt? Talia cogitantes acerbius arguit, dicens: Nec uocẽ eius audiſtis, nec ipſum quidem uidiſtis, & uerbum eius non habetis manens in uobis: quia quem ille miſit, huic uos non creditis. Quæ nanq; per id temporis figurate facta fuerunt, & quare in montẽ Sinai deſcendiſſe deum ſcribitur ignorantes: non intellectualiũ rerum imagines priſca illa fuiſſe credebãt, ſed ipſam naturam dei corporalibus oculis perſpectam fuiſſe phariſæi putabãt, & uocẽ ipſius dei proprie auditam arbitrabantur. Quod autem uerax ſalua-

A tor noſter eſt, nec uocem dei patris unquam (ita ut putabant) audierunt, nec oculis ſpeciem eius Exod.19
uiderunt, nec uerbũ eius perceperunt: ut ad quærenda ſpiritalia incitentur, operæpræcium duco ab ipſa ſcriptura demonſtrare. Quúmq; eduxiſſet eos Moſes in occurſum dei de loco caſtrorum ſteterunt ad radices montis: totus autem mons Sinai fumabat, eo quod deſcẽdiſſet deus ſuper eum in igne. Et aſcendebat fumus ex eo quaſi de fornace, & territus fuit totus populus ualde, & ſonitus tubæ paulatim creſcebat in maius, & prolixius tendebatur. Moſes loquebatur, & dominus reſpondebat ei uoce. Hæc quidem uerba ſcripturæ ſunt. Verum, quoniam etiam nunc hæc ridiculoſa opinio Iudæos detinet, ipſam dei ſpeciem ocu- B
lis uiſam, & ab ipſo deo prolatam uocem auribus auditam putantes, gratia ſaluatoris freti exponamus, & legis rudes figuras in ſpiritalem atq; ſublimem ſenſum traducamus. Sic enim uerum eſſe demonſtrabitur: nec uocem dei unquam audiſſe, nec ſpeciem eius Hebræos uidiſſe. Educitur igitur per Moſen populus obuiam Deo, aperteque ſatis (ut in ænigmate licet) ſignificatur hominem non poſſe abſque cognitione, & introductione (ut ita dicam) pædagogica, peruenire ad Deum: ſed lege ad cognitionem introductum, quod deſiderat conſequi. Moſes nanque pro lege accipi Luce 16
ſolet: habent (inquit) Moſen & prophetas. Aſſiſtentia uerò ſub monte populi, quum iam Deus deſcendiſſet & eſſet in eo, paratum mentis atque animi uocatorum ſtudium ad ſeruiendum Deo ſuo oſtendit. Difficiliora enim tolerare ſo- C
lent quàm natura ferre poſsit, quum Deus adſit. Tales ſunt omnes ſaluatoris diſcipuli, atque ideò magno animi robore clamant: Quis poterit nos Rom.8.
à charitate Chriſti ſeparare? tribulatio, anguſtia, perſequutio, fames, nuditas, periculum, gladius? Omnia enim fideles propter charitatem Chriſti perferunt, etiam ſi quaſi mons tribulatio eriga tur: nec unquam mouentur, nec à charitate deliſtunt. Deſcendiſſe autem non in ualles, ſed in cacumina montis Deus dicit: ut tu intelligas, quãuis ad imbecillitatem mentis noſtræ deitatis natura conſcendat, & ſeipſam nobis intelligendã quodam modo præbeat, altiorem tamen eſſe quàm nos poſſumus intelligere. Sublimitas igitur dogmatum, per montem intelligitur, qui totus a- D
ter fumo efficiebatur. Acutæ nanque ſunt nimium rationes, quæ de Deo à nobis habentur, & oculos mentis more fumi perturbant. Propterea 1.Cor.13
etiam Paulus in ſpeculo & ænigmate uidere nos ait, & tenebras in occultationem eius poſitas eſſe Pſalmiſta cecinit, tenebrarum nomine incompre Pſal.17
henſibilitatem eius ſignificans, quam per fumum hic intelligimus. In figura uerò ignis per id temporis congrue nimium deus deſcendit. Oportebat enim Deum, qui per legem ad cognitionem & ſeruitutem ſuam Iudaicam populum inuitabat, ut illuminatorem uideri, ac punitorem: quæ ambo in igne ſunt. Tubæ autẽ ſonitus paulatim creſcebat in maius, ut intelligas prolatam quidem

legẽ diuinitus esse uoce ab initio submissa, & pro A
pter hominum imbecillitatem tenui, nec totum
od.4. tubicinis flatum capiente, ideò tardus lingua Mo
ses fuit. Progredientibus autẽ seculis, literali umbra (in spiritualem cultũ hominibus à Christo reductis) multo uehementior diuinæ tubæ sonitus effectus, euangelicam prædicationem per totum orbem expandit. Non enim ut lex tenuitate uocis in Iudæa solummodo exaudita est, nec tantũmodo à Dan usq; ab Berſabee, sed in omnem terram
Psal.18 exiuit sonus eorũ, ut scribitur. His additur, quia Moses loquebatur, & deus ei uoce respondebat. Attende diligentius: uoce nanq; (inquit) deus respondebat, sed non addidit, propria, sed simpliciter uoce dixit, quæ uerborũ sono, humano more miraculose in audientium auribus insonabat. Quid enim efficere deus nõ potest? Sed hæc quidem figuræ sunt, modò ueritatem perspiciamus. Legimus igitur in sacratissimis euangelijs dixisse
Ioan.12. dominum: Pater, clarifica filium tuum, et patrem respondisse: Clarificaui, & iterũ clarificabo. Non fuisse autem dei patris uerè uocem saluator ostendit, dicens ad eos qui aderant: Non propter me uox ista facta est, sed propter uos. Vides quod factam esse uocem ait. Non est enim congruum, ut uoce hac sonora, quæ ictu aëris fit, diuinam uti naturam putemus, etiamsi ad utilitatem nostram, & per dispensationem humano more loquutus esse dicatur. Hæc dicta nobis sunt, ut uerborũ saluatoris ueritas appareat: quia nec uocem patris unq; audierunt, nec speciem eius homines uiderũt, nec
C uerbũ eius manens in ipsis pharisæi habebãt: quia quem ille misit, huic non credebãt. Quod autem per arrogantiã diuinũ habere uerbũ prædicabãt, & propterea sapientes se per imperitiã opinabantur, ipse Christi spiritus per Hieremiam testatur
Hiere.8. dicens: Quomodo dicitis, sapientes nos sumus, & uerbum domini nobiscum est? uerè mendaciũ operatus est stilus mendax scribarũ, confusi sunt sapientes, perterriti & capti sunt, & sapientia nulla est in eis: uerbum enim domini proiecerunt. Quomodo enim uiuum, subsistensq; dei uerbum repulisse non uidebũtur, qui credere in ipsum noluerunt? qui patris charactêrem (quantũ in eis situm erat) dedecore affecerunt, & uerissimam speciem patris, per potestatem & uirtutem deo soli conuenientẽ aspicere noluerunt? Non enim ali-
D ter, quàm per ea quæ operatur, ineffabilis natura deitatis comprehẽdi à nobis potest. Quapropter à magnitudine ac pulchritudine creaturarum, ad
Rom.1 creatoris cognitionem Paulus nos inducit: quod
Ioan.10 saluator quoq; ipse facit, quũ dicat: Si patris mei opera nõ facio, nolite credere mihi: sin uerò facio, quamuis mihi non credatis, operibus tamen credite. Et Philippũ reprehendisse uidetur: quia posse se ad cognitionẽ dei patris aliter peruenire putauit, quàm à potestate operum. Vnde poterat æternam eius imaginem cognoscere, quæ in seipsa
Ioan.14 genitorẽ ostendit: propterea dicebat: Tanto tempore uobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe qui uidet me, ille patrem etiam uidet.

CAP. IIII.

SCrutamini scripturas, quia uos putatis in ipsis uitam æternam habere: & illæ sunt, quæ testimoniũ perhibent de me, & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis.] Communis & trita huius textus expositio: cum imperio quodam excitari à saluatore ad inuestigandas scripturas pharisæos affirmat, ut testimonia inde possint de Christo colligere. Verum quoniam illud copulauit, et nõ uultis uenire ad me: & causam inuestigationis adiecit, quia uos in ipsis putatis uitam æternam habere: nullo pacto hæc oratio cum imperio, sed cum iudicio proferenda est. Nam si cum imperio legitur, cum similiter propter copulam totus sermo ita proferendus esset, scrutamini dixisset, & uenite ad me. Nunc autem non ita, sed non uultis, inquit, uenire ad me, huiusmodi ergo sensus est. Nam quoniã uidebat à Mosi libris multa eos diligenter quidem, sed imperite aduersus eum colligere, idcirco inutilem eis ostendit hanc diligentiam esse. Quæ nanq;, inquit, utilitas est, si scripturas quidem scrutamini, putantes ad uitam æternam per ipsas peruenire? Quum autem eas testimonium mihi perhibentes inueniatis, in quibus ego uita sum appellatus, non uultis ad me uenire, ut uitam habeatis. Quare sequitur inde maxima uos animarum uestrarum detrimenta colligere, unde salutem consequi putatis. Ad contradicendum enim solum, scripturam legitis: quæ uerò ad uitam æternam conducunt, ne in mentem quidem ueniunt uestram. Quod autem & in lege, &
C in propheris de unigenito qui naturaliter uita est, magna fit mentio, neminem qui sacros libros attente perlegerit, ignorare puto.

CAP. V.

CLaritatem ab hominibus nõ accipio, sed cognoui uos, quia dilectionem dei non habetis in uobis.] Sensit, imò uerò uidit ut deus commotos uehementer pharisæos fuisse: non quia nõ rectè illos scrutari scripturas dixit, sed quia subiecit, non uultis uenire ad me. Qua enim ægritudine animi laborabant, eadem saluatorem, quoque laborare credebant. Quoniam ergo non uultis uenire ad me, dixit, inanis cupiditate gloriæ commotum ad se uocare omnes, ex imperitia credide
D runt. Ita dirumpebantur, quum uiderent ab hærede fructum uineæ repeti: ac ut in parabolis Euangelij dicitur: Venite, secum dicebant, interficiamus ipsum, & possidebimus hæreditatem suam. Mat.
Has suspiciones eorum refutans, & inuidiam ac liuorem, euertens, claritatẽ & gloriam, ait, ab homine non accipio. Non enim uoco uos ad me, ut à uobis uel ab alijs gloriam acquiram, qui gloriæ à meipso plenus sum: sed dixi nolle uos ad me uenire, ut clare cognoscatis dilectionem dei uos nõ habere: qua priuati, quomodo poteritis ad unigenitum filium dei accedere?

CAP. VI.

EGo ueni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius uenerit in nomine suo, illũ accipietis.] Ne pharisæi putarẽt iniuria sibi à domino

mino dictum esse, quod dilectionē dei non haberent in ipsis: idcirco breuiter & uerè hoc cōfirmatur. Ego em̄, ait, in nomine patris mei ueni (cuncta enim ad gloriam dei patris facere uos hortor) uos autem me repellitis: accipietis autem (scio enim ut deus futura) eum, qui non deo patri gloriā referet, sed ad se transferre conabitur, & nomini suo cuncta tribuet. Hinc arbitror beatum quoq; 2.Thess.2. Paulū illud de Iudæis & de iniquitatis filio dixisse: Quoniam dilectionē ueritatis ad salutem suam non receperunt: idcirco mittet eis deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, sed consensērūt iniquitati. Hæc ratio à saluatore dicta prophetice, tempore suo re ipsa ueritatem habebit.

CAP. VII.

QVomodo potestis uos credere, qui gloriā B ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à solo deo est non quæritis:] Gloriæ hominū ac principatus cupidos esse arguit, occultiusq; monet improbe illos facere, quum affectus & ægritudines animi sui, ei qui super omnia est, attribuāt. Et hac inanis gloriæ cupiditate, optimæ rei, fidei uidelicet in eum iacturam illos facere ostendit. Hoc & Gal.1 Paulus apertissime dicit. Si enim hominibus placerem, inquit, Christi seruus non essem. Quasi enim natura, necessarioq; accidit omnibus qui gloriam hominū uenantur, ut gloriam dei amittant, & à solo deo decidant. Solum autem deum dixit, non quia se aut spiritū ab huiusce modi solius dei honore separet, sed quia diῑ gentium ad hoc non ascendunt. Sanctæ nanq;, consubstantialisq; trinitatis plenitudo, unam gloriam, unam naturā (ut C sæpius dictum est) possidet.

CAP. VIII.

NOlite putare, quia ego accusaturus sum uos apud patrem: est qui accusat uos Moses, in quo uos speratis.] Ad gloriam magis, quàm ad pietatem uiuere pharisæos dixit, propterea ne putarent accusatorem se illorū futurum, est (ait) Moses in quo uos iactatis: quippe qui quum cæcus dixisset, an & uos uultis discipuli eius fieri? magna uoce clamarunt: Tu illius discipulus sis, nos Ioan.9 autē Mosis sumus discipuli. Accusabit ergo, ait, uos Moses etiam ille, in quo maxime speratis, cōtemptus spretusq; à uobis propter arrogantiā uestram. Nec quia dixit: Nolite putare quod ego accusabo uos apud patrem, nullam delationem Iudæorum nominis à Christo futuram arbitrari o- D Math.10 portet: ipsum enim audimus dicentem: Quicunque confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego ipsum coram patre meo: & quicunque negabit me corā hominibus, negabo & ego eum coram patre meo. Patet igitur accusatum iri omnes apud patrem per Christum, qui eum non susceperunt. Non erunt igitur Iudæi, qui pertinacia sua Christū negarūt aut negant, ab hac accusatione liberi: sed commodissime ad utilitatem eorum & acutissime oratio texitur. Nam quoniā doctrinam eius parupendebant, & Moseos se disciplinam seruare cōtendebant, clamātes: Nos scimus A quia Mosi loquutus est deus, hunc autē nescimus Ioan.6 unde est. Necessariò nunc Mosen quoque ipsum in quo iactabant, sperni ab eis affirmat, nec opus esse alio accusatore: sed etiam cæteris omnibus silentibus, solā Mosis legem ad condemnationem non credentium in se Iudeorum sufficere asserit.

CAP. IX.

SI enim crederetis Mosi, crederetis utiq; mihi: de me enim ille scripsit.] Apertissime superioribus hæc addidit. Si enim, ait, meis uerbis nō creditis, feram & patiar hac iniuria à uobis affectus. Sed quur Mosen uestrū non susc ipitis? quur quem summopere admiramini, ei non creditis? Date uestri animi aures illi, & cognoscetis, quem nescientes uituperatis. Considerate figuras, quæ ueritatem parturiūt. Ego in libris eius obumbratus sum, sed si scriptis illius non creditis, ille quoq; uos meritò accusabit. Deberemus forsitan euāgelij sensum exponentes ad ulteriora progredi, alijs figurarum scripturæ interpretatione commendata. Pleni em̄ sunt libri Mosaici figurarū huiusmodi: quæ ita latent, ut sine magno labore ac studio, addam etiam gratia saluatoris, interpretari rectè non possint. Verum ne laborē fugere uideamur, unum aliquid ad utilitatem legentium, et ut ueritas illorum uerborū appareat, Si crederetis Mosi, crederetis utiq; mihi: de me em̄ ille scripsit. Vnū inquā, aliqd exponamus, domino freti, qui dabit uerbū euangelizātibus uirtute multa. Prophetā de gente tua, de fratribus tuis, sicut me suscitabit Psal.67 dñs deus tuus. Ipsum audies ut petisti à domino Deut.18 deo tuo in Choreb, quando concio congregata est, atq; dixisti: Non audiam ultra uocem dei mei, & ignem hunc maximum nō uidebo ne moriar. Et ait mihi dominus: Bene omnia sunt loquuti. Prophetam suscitabo eis de medio fratrū suorum Exod.20 simílem tui, & ponā uerba mea in ore eius, loquetur q; ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autē uerba eius, quæ loquetur in nomine meo, nō audiuerit, ego ultor existam. Ecce rursus absq; magno uelamine incarnationis mysterium scribitur, à similitudine Mosis subtilissime ac artificiosissime figuratū. Prophetam enim, inquit, suscitabit tibi dominus deus tuus de fratribus tuis, sicut me. Quam rem latius exponens, statim intulit: Vt petisti à domino deo tuo in monte Sinai, ac in die concionis, dicens: Non audiam ultra uocem do- Deut.18 mini dei mei, nec hunc ignem uidebo ne moriar. Nam quoniā prudenter maiora illa uidere ac audire populus recusabat, quæ magnitudine uisionis intolerabilia illi fuerunt: meditatio Moseos, cuius ministerio diuina præcepta populo deferebantur, tunc intercessit. Quæ res figurabat mediatorē dei atq; hominū Christū, qui natus ex muliere propter nos, dei patris uoluntatem notam ei ut filio, & ut sapientiæ dei, uoce humana, ut uerè homo nobis patefecit. Nam quū corporis oculis deitatis gloriam cernere nequeamus (nemo enim uidebit faciem meam, inquit, & uiuet) necessariò unigenitus dei filius imbecillitatem nostrā assumpsit, humana carne indutus, & sic uoluntatem pa- Exod.33 Ioan.15

Universidad de Deusto
Biblioteca

tris nobis annunciauit. Omnia, inquit, quæ audi-
Ioan.12 ui à patre nunciaui uobis. Et rursus: Ego à meip-
so loquutus non sum, sed qui misit me pater, ipse
mihi mandatũ dedit quid dicam, & quid loquar.
Mediatio Moſi. Mediatio igitur Mosis inter deum, & Iudęorum
populum, mediationis Christi figura erat: sed il-
la quidem ministri modo adhibita, seruilis fuit, li-
bera uerò hæc Christi & mystica: mediator enim
hominum atque dei factus, uerè utranque natu-
ram attingit. Nam qui deus natura est, ut unigeni
tus dei filius non separatus à substantia patris, sed
ex ipsa & in ipsa: is homo etiam factus est, ut lon-
ge à deo separata natura hominũ, per ipsum Deo
Deut.18 coniungatur. Quod igitur dicit Moses: Prophe-
tam uobis suscitabit Dominus sicut me: non ali-
ter, quàm ut diximus, intelligendum est. Sic enim
Act.3 etiam ipse deus affirmauit, dicens: Rectè loquuti
sunt. Prophetam suscitabo eis similem tui, & po-
nam uerba mea in ore eius, loqueturq; ad eos o-
mnia quæ præcepero illi. Omnia enim fert uerbo
Heb.1 uirtutis suæ filius, ut Paulus ait. Et patris uocem
nobis intonat, ut ab ipso mediator constitutus, si-
Psal.2 cut de persona ipsius Christi Psalmista cecinit: Ego
aũt constitutus sum rex ab eo super Sion mon
tem sanctum eius, prædicans præceptum eius. Po
terit autem quispiam propter illud, Similem tui,
quoniam legis minister Moses fuit, illud in medi-
Matth.5 um afferre: Audistis quoniam dictum est ab anti
quis: Non mœchaberis: ego autem dico uobis:
Non concupisces: poterit etiam doctorem Chri-
stum intelligere, quo in cœlum & ad uitam æter-
nã ascendimus, ut & Moses priscis ductor fuit ad
promissionis terram: unde sæpius dicit: Et intro-
Deut.18 ducet te dominus deus tuus in terrã, quàm iurauit
patribus tuis: & serua præcepta hęc, ut longo tem
pore uiuas. Verum quoniam scribitur: Qui autẽ
uerba eius audire noluerit, ego ultor existam. Au
diant, oro, Iudæi & intelligant, quomodo per im
peritiã & arrogantiã suam, æternã in seipsos ultio
nem cõuocarunt: quomodo torquentur æternis
supplicijs, omni spe bonorũ priuati, quia non cre
diderunt Mosi: cui si credidissent, & Christo cer-
te, de quo ille scripsit, credidissent.

CAP. X.

SI autem illius literis non creditis, quomodo
uerbis meis credetis?] Magnas hic sermo te-
nebras offundere uidetur. Poterit enim hinc cer-
te quispiam eò falsitatis deuenire, ut scripta Mo-
sis maioris, quàm saluatoris uerba putet dignita-
tis: habitus enim ipse orationis atque figura, uer-
bis saluatoris multo digniora scripta Mosis, uide
tur ostendere: sed ipsa natura rerũ, longe falsum,
ac omnis plenum insaniæ hunc sensum esse per-
suadet. Quomodo enim maiora, dignioraq; illa
erunt, quæ nihil aliud, quàm figuræ atq; umbræ
fuerunt? Quomodo inquam maiora erunt quàm
ueritas, quæ ab illis figurabatur? Non erat diffici-
le propter copiam rerum longam hac de re oratio
nem conscribere. Verum, quoniam ita patet ut à
seipsa luceat, superuacaneus esset labor. Quare i-
ter nostrum agamus, huiusmodi ergo huius loci

A sensus est. Si legem, inquit, Mosis scriptam tenen
tes, ac quotidie studiose legentes, tamen parui fa-
citis ac transgredimini, quasi eorum obliti quæ
quotidie legitis, quomodo uerbis meis rectè affe-
cti eritis? aut quomodo uerbis meis credetis, quæ
uix semel & negligenter audistis, quum Mosi nõ
credatis, quem magistrum profesi quotidie legi-
tis? Aut igitur hoc pacto intelligemus, aut (utilis
enim est pia in his uarietas) Mosaicam dicemus
scripturam figuris & umbris (ut pædagogus so- Gal.3
let) ad Christi mysteria conducere, & quæ ibi scri
buntur, quasi elementa esse quædam euangelicæ
scripturæ asseremus. Disciplinæ nanque legalis
Christus est finis, ut scribitur: Impletio legis &
prophetarum Christus. Qui ergo, ait, elementa Rom.10
doctrinæ meæ nõ suscipitis, & legem quæ ad me
B ducit, spernitis: quomodo altiora hæc poteritis co
gnoscere? aut quomodo maiora ferre ualetis, qui
parua ferre indignum putatis?

CAP. XI.

POst hæc abijt Iesus trans mare Galilęæ, quod Cap. Ioan.
est Tiberiadis.] Primum illud dictu perutile sextum.
puto, quod à Hierosolymis non absq; cogente
causa, dominus semper abire uidetur: ubique au-
tem tanquam in tabulis uaria nobis secundum
rerum conditionem mysteria depingit. Sed quæ-
nam sit huius recessus causa, & quid inde signifi-
catur, tempore suo dicemus: nunc quod primum
occurrit, primum quoque declarandum est. Post
hæc, inquit, abijt Iesus. Quærendũ diligenter est,
quænam ista sunt, de quibus dixit, post hæc? mira
C bilis igitur medicus dominus in Hierosolymis ui
sus est, qui triginta & octo annorum ægrotum,
nulla medicina, nullo remedio, sed solo uerbo, ut
deus, potestate, nutu atque imperio suo curauit.
Surge nanq; dixit, & tolle lectulum tuum, & ua- Ioan.5
de in domum tuam. Verum quoniam sabbatum
erat, molestè tulerunt Iudæi, qui ruditati nimium
literali hærebant, qui magis peccati, quàm ægro-
tus ille morbi uinculis stringebantur, qui semper
sabbatum, id est, bonorum priuationem habent,
qui mentem et animum dissoluti sunt, ad quos re-
ctè dici potest: Confortate manus dissolutas, ge-
nua debilia roborate. Molestè autem ferunt, quo Heb.12
niam debitus honor sabbato, etiam à legis condi-
tore non redditur. Condemnant Christũ ut trans-
D gressorem, scriptum illud contemnentes ipsius
qui dicit regi: legem transgrederis. Ad hæc, mul-
ta dicta sunt à saluatore, & sermo longior habitus
est, quo demonstrabatur sabbatismum, ociumq;
illius diei priscis figurate per legem datũ fuisse, &
quod dominus est etiã sabbati filius hominis. Sed
qui nihil boni poterant intelligere, qui ad omne Matth.12
malum parati erant, insurgebant in doctorem:
cædem eius meditabantur, qui ad sapientiam eos
reuocabat, mala ei pro bonis (ut scribitur) retri- Psal.37
buentes. Post hæc omnia igitur gesta simul ac di-
cta, necessariò à Hierosolymis abijt. Et quoniam
festus dies Iudæorum propè erat, ut paulò post le-
gitur, in quo lex Mosaica omnes undique ut ta-
bernaculorum solennitatem peragerent, ad Hie-
rosolymam

rosolymam Iudæos proficiſci iubebat: feſtum dí- A trum expulſi ſunt. Propterea recedens ab Hieroſolymis, non ad finitima caſtella diuertit, ſed trãs
gelus Tiberiadis mare em dominus declinans, paludem Tiberiadis, mare propter magnitudinem à Iudæis uocatam, nauigauit. Per hunc feſtum ſcenopegiæ diem, ſanctorum ad Chriſtum congregationem ſpiritualiter intelligimus: quando ab uniuerſo terrarum orbe, poſt reſurrectionem mortuorum ad cœleſtem Hieruſalem ueræ ſcenopegiæ ſolennitatem perpetuò acturi congregabuntur, gratias agentes domino de reſurrectione corporum ſuorum, & interitu mortis. Hiſtorice autem infinitam penè multitudinẽ ad diẽ illum feſtũ ſolitos fuiſſe in Hieruſalem aſcendere dicitur. Quo quidem in tempore, multum neceſſariò phariſæi poterant. Nam quum propugnare legi uidebantur, facile in tãta tamq; imperita multitudine aduerſus trãſ- B greſſores, aut quos illi tranſgreſſores putabant, clamantes, turbas incitabant: quæ ſolent fluctus more, aut etiam ignis, ingentem materiam nacti, quaſi uentis principum uerbis, huc atque illuc uehementius exagitari. Hæc non ignorans Dominus, clàm inde cum diſcipulis abijt, & ultra mare Tiberiadis cum diſcipulis ſe traiecit.

Quod autẽ cædem ſuam cupientes Iudæos declinat, ipſe nobis euangeliſta declarat, dicens: Poſt
Ioan.7 hæc ambulabat Ieſus in Galilæa. Non enim uolebat ambulare in Iudæa, quia uldæi quærebant eum interficere. Sed hæc ita eſſe non inficior, diceret quiſpiam: quod autem diem feſtum etiam declinaret, id diſcere cupio. Eos igitur, qui fratres eius putabãtur, audias, qui Chriſto in Galilæa dicebant: Aſcende hinc in Iudæã, ut diſcipuli tui uideãt ſigna quæ facis. Ad quos dñs: Aſcẽdite uos, C ego non aſcendo in ſolennitatem hanc, quoniam tempus meum nondum adeſt. Perſpicuum ergo eſt, à Hieroſolymis illum abijſſe, ſcelere Iudæorum & perſequentium crudelitate coactum, ac inuidiæ tela artificioſe ſola ſui depellens abſentia: nõ quia pati aliquid poterat nolens, ſed ut exemplum nobis, non timiditatis, ſed charitatis proximorum ſeipſum poneret. Hinc enim diſcimus perſequentes inimicos, etiamſi nihil officere poſſunt, declinandos tamen eſſe, ut hoc modo ira & impetus eorum deferueſcat, & ſic multo magis illis quàm nobis conferamus. Non enim noſtra tantum, uerumetiam aliorum quærere debemus. Opus quippe charitatis eſt, non inſurgere in maleuolos, nec uiribus noſtris uti, ne impotentia illorum redarguta, maiore concitetur odio. Charí- D
1.Cor.13 tas enim (ut Paulus ait) non quærit ea quæ ſua ſunt. Verum ſi iterum atque iterum euangelica uerba conſideres, mirabilem diſpenſationem in ſaluatoris ab Hieroſolymorum urbe receſſibus facile inuenies. Nam quum crudelitate Iudæorũ ſæpius ad alienigenas abierit: quoniam apud hos & tutari ſeipſum uidebatur, & honorifice tractabatur: gentium eccleſiæ iurè datam palmam reipſa oſtendebat, & impietatem Iudæorum pietate alienigenarum præ oculis ponebat, ac crudelitatem illorum horum manſuetudine in medium trahebat. Ita undique meritò à repromiſſione pa-

ſolymis, non ad finitima caſtella diuertit, ſed trãs mare Tiberiados abijt: ut re ipſa Iudæis intimaretur tam longe ſe propter impietatem eorum ab eis migraturum, ut inacceſsibilis ad eum uia futura ſit: non enim eſt poſsibile pedibus hominum maria tranſiri. Quod & uerbis minatus eſt paulò poſt, dicens: Quæretis me, & non inuenietis: Ioan.8
& quò ego uado, uos non poteſtis uenire. Facilis enim & plana uia iuſtitiæ omnibus eſt, qui per fidem ad eum proficiſcuntur: aſpera uerò atque ardua, imò autem omnino inacceſsibilis ijs, qui ſua incredulitate dominũ irritant, iuxta propheticum illud: Rectè ſunt uiæ domini, & iuſti Oſee.14
ambulabunt in ipſis, impij uerò infirmabuntur in ipſis. Interiectum igitur maris ſpatium, difficilem, imò uerò impoſsibilem Iudæis uiam propter crudelitatem eorum atque impietatem, futuram ſignificat. Sic impiæ animæ uiam uallo ac foſſa prohibiturum ſe deus apud quendam prophetam minatur: Ideò (inquit) ego ſepio uiam Oſee 14
eius uallo, & non inueniet ſemitam eius. Quod igitur ibi uallum facit, idipſum hic mare peragit, ſanctum à ſceleratis diſſeparans. Ita Hebræorum populus, qui ab Aegyptia ſeruitute liberatus, repromiſsionis loca petebat, quem Aegyptiorum rex in ſeruitutem iterum redacturus perſequebatur, qui per medium mare tutus tranſiuit, & hoſtem uidit eodem mari ſubmerſum, eum à quo ſaluatus fuit, maria modò tranſire coëgit. Surgat igitur Moſes, atque iſta non æquo animo ferens, repetat quæ prædixit: Generatio praua & adul- Deut.32
tera, hæc domino retribuitis? non erubeſcitis trãs maria illum pellere, qui per medios fluctus à ſeruitute uos reduxit? Meritò igitur ſubmergi mini: qui enim perſequuntur, non qui fugiunt, iure illud patiuntur. Propterea Dauid etiam cane- Pſal. 68
bat, dicens: Non me demergat tempeſtas aquæ. Naufragium enim hoc Iudæorum ſignificans, deprecabatur, ne cũ illis in profundo impietatis ſubmergeretur. Sed Aegyptij quidem corpore perelitati ſunt. Iudæi uerò animarum iacturam fecerũt: ita iure de utriſq; ultio facta eſt. Tiberiada uerò paludẽ, aut quia magna eſt, mare (ut diximus, quod uulgo factitatum eſt) appellauit: aut ſcrip- Gen.1
turam ſequutus eſt, apud quam congregationes aquarum maria nuncupantur.

CAP. XII.

ET ſequebatur eum multitudo magna, quia uidebant ſigna, quæ ſuper ijs qui infirmabãtur, faciebat. Subijt ergo in montem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis.] Quum ab Hieroſolymis abierit Dominus, ut apud prophetas dictũ eſt: Dereliqui hæreditatem meam: quum ab in- Hieremiæ 12
frenato Iudæorum populo ad alienigenas peruenit, tunc magna ſequitur eum turba. Ipſe uerò in montem aſcendit, ut re oſtendat quod dixit: Si exaltatus fuero, omnia ad meipſum contraham. Ioan.12
Exaltatus enim fuit de terra, quando in crucem pro nobis aſcendit. Exaltatus uerò aliter eſt, quũ in altum quaſi montem, in honorem & gloriam

Universidad de Deusto
Biblioteca

deitatis aſcenderit. Non enim ut Hebraicus populus, quaſi hominem nos nudum cõtemnimus: ſed ut Deum & ſaluatorem & dominum adoramus. Illi enim quaſi abiectum quendam etiam Sa
Ioan. 8 maritanũ appellare non erubeſcebant, & qui modeſtius de ipſo loquebantur, fabri filiũ uocitabãt.
Matth. 13 Apud fideles autẽ, ut uerè Deus (quod ſignis apparuit) glorificatur. Audis etiam eos, qui ſequuti fuiſſẽ modò ſcribuntur, ſignis commotos, quæ ſuper ijs faciebat qui infirmabantur, magno ſtudio id feciſſe, à miraculis ad cognitionem eius progredientes, & à poteſtate qua ut Deus utebatur, diuinos ei honores conferendos eſſe intelligentes. Hæc certe uia ſaluator ad uitam omnes inducit:
Ioan. 10 Ipſa enim opera, inquit, quæ facio, teſtimonium de me perhibent. & rurſus: Si nõ facio patris mei opera, nolite mihi credere: ſin uerò facio, & ſi mihi non creditis, operibus meis credite. Nam quẽ-
Sapien. 13 admodum à magnitudine, pulchritudineq; creaturarum, creator Deus cognoſcitur: ſic à ſignis deitatis poteſtas percipitur, & ſequentium fides iure laudatur. Ego autem arbitror acutiorem etiam ſenſum in his uerbis latêre. Non enim propter ſigna ſimpliciter Chriſtum mirabantur: ſed additur, propter ſigna quæ in infirmis ægrotisq; faciebat. Contrarius igitur animus iſtorum, Iudęorum (ut puto) animo demonſtratur. Illi propter curationem ægroti uehementius turbabantur: iſti non ſolum talia ſigna mirantur, uerumetiam propter hæc quaſi Deum ſequuntur. Fugiamus igitur, oro, qui Chriſtum deum atque dominum profitemur, turpem Iudæorum imperitiam: adhæreamus Chriſto per patientiam: imitemur patientiſsimos illos diſcipulos, qui nunquam ab illo recedebant, qui re ipſa, quod poſtea Paulus uerbis explicuit, cõclamabant: Quis nos
Rom. 8 à charitate Chriſti ſeparabit? Sequamur etiam ipſum fugientem, ut & in montem aſcendamus, & ibi cum eo ſedeamus: id eſt, ad ſublimem gloriam ueniamus, & cum eo ſimul regnemus. Ipſe
Luce 22 enim iam nobis pollicitus eſt, quod uos qui me ſequuti eſtis in tentationibus meis, quando in regeneratione in ſede maieſtatis ſuæ filius hominis ſedebit, etiam uos in duodecim thronis ſedebitis, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Hæc enim puto hinc ſignificari, quod ad montem cum ſaluatore diſcipuli conſcenderent, ac ibi cum eo ſederent.

A ſtentandos illos cibo diſcipulis ſuſsit. Cuius rei, cum propter multitudinem hominum, tum propter locorum ſolitudinem, magnitudine atq; difficultate, quis dives non fuiſſet perterritus? ſed omnem huiuſcemodi formidinem ſpe gratiæ ſuæ abijciendam monet. Sed hiſtorice quidem facilis ſic uerborum eſt ſenſus. Spiritualiter uerò dicimus, quaſi ex alto monte præſcientiæ ſuæ à Deo omnes qui feruenti fide illum exquirunt præuideri, ſicut apud Paulum dicitur: Quos præſciuit, Rom. 8.
hos & prædeſtinauit conformes imaginis filij eius, hos etiã uocauit. Subleuatis igitur oculis Chriſtus eos uidet, qui uiſitari ab eo (quoniam ipſum quærant ac diligant) digni ſunt: ueluti etiam be-
B nedictionis modo ad Iſraël dictum eſt: Conuertat dominus faciem ſuam ad te, & det tibi pacem. Eſa. 26
Verum nõ in uiſitatione ſola, gratia terminatur, ſed alimenta & dapes quoque præparantur, ut uerum illud quod in parabolis dicitur eſſe cognoſcas: Non occidet dominus fame animam iuſtã. Prouerb.
Seipſum enim, ut panem de cœlo apponet, & fidelium animas nutriet, omnia uitæ neceſſaria ipſis præparans, ut in Pſalmis dicitur: Paraſti eſcam Pſal. 65
eorum, & quia ſic paratio tua. Et ipſe Chriſtus in euangelio ait: Amen amen dico uobis, qui ad me Ioan. 6
uenit, nunquam fameſcet. Dabit enim (ut diximus) cœleſtem eſcam, & uariam ſpiritus copioſamq; gratiam, præparabitque antequam quicquam ab eo petatur. Neſcimus enim orare ac pe- Rom. 8
tere ut decet. Quare ipſe nobis porrigit, quæ ad ſalutem æternam conducunt. Dixit enim ad
C Philippum: Vnde ememus panes? Non eſt alienum conſiderare, quare ad Philippum. Libenter Philippus diſcebat, quærebátque ſæpius: ſed non erat adeò acutus, ut altiora poſſet intelligere. Quod inde patet, quia magno tempore ſaluatorem ſequutus, & uaria Deitatis eius ſigna indies aſpiciens, & tam rebus quàm uerbis ad cognitionem attractus, quaſi nihil adhuc didicerit in ultimo ferè diſpenſationis tempore dicit ad Ieſum: Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit Ioan. 14
nobis. Et quoniam abſque malitia interrogabat, probe docebatur. Tanto enim tempore, ait uobiſcum ſum, & non cognouiſti me Philippe? Vtergo rudiorem ad ſublimiora ingenio conſequenda, & ad fidem uocans & roborans, rogat. Hoc ſignificauit Euãgeliſta, quum tentatum à domino
D illũ fuiſſe dixerit. Ipſe enim, inquit, ſciebat, quid eſſet facturus. Vnde aũt ememus panes, dixit: ut paupertatem diſcipulorũ oſtenderet, qui iam pridem colligendi æris abiecto ſtudio, unde emerẽt non habebant. Illud etiam artificioſiſsime facit. Vnde nanque iſtud non fruſtra dictum eſt: ſed quia omnem uiam colligendæ pecuniæ illis concluſit, ad illud erũpere interrogãdo cogit: ſi uoluerit multitudinem alere, quum nihil eſſe diſcipulis ſciat, oportebit ipſum ineffabili uirtute ac poteſtate, ut dominũ alimenta producere. Hoc enim ſolum reliquum erat, & ad hoc illos prouocabat, ut gentium poëtæ dicunt: ferro ulceri opus eſt.

CAP. XIII.

QVum ſubleuaſſet ergo Ieſus oculos, & uidiſſet quia multitudo magna uenit ad eũ, dicit ad Philippum: Vnde ememus panes ut mãducent hi? Hoc autem dicebat, tentans eum. Ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus.] Optimam diſcipl inam, & ſacris conſentaneã uiris, ſuis modò diſcipulis Chriſtus propoſuit. Nam etiã in montibus & deſerto paratos eſſe docuit oportere ad hoſpitalitatis uirtutem: qua quidem re, quid homini, qui Dei charitatem aſſequi uelit, maius excogitari poteſt? Quum enim quaſi aquarum fluenta innumeri homines ad eum confluerent, ad ſu-

CAP. XIIII.

Ducen-

DV centorū denariorū panes nō sufficiūt eis, A ut unusquisq; modicū accipiat.] Subiecte Philippus ualde atq; humiliter respondet. Nā cū unde illud audiuisset, nō uirtutis, omnipotentiæq; Christi sibi uenit in mentem: sed trepidus ad solā pecuniarū uiā refugit, nullo alio modo hanc rem peragi posse existimans, nisi cōmuni, tritoq; pecuniarū medio. Quare quantū ad paupertatē discipulorū attinebat, quantū etiā ad Philippi sententiā, nondū perfecte de saluatore sentientis, ad impossibile iam liberalitas nutriendæ multitudinis deducta erat. Sed quod impossibile est apud homines possibile est apud deū: & naturæ ipsius terminis, deitatis natura superior est: oīa facile peragens, etiam quæ mentem nostram excedūt.

Luce 18.

CAPVT XV.

DIcit ei unus ex discipulis suis, Andreas frater Simonis Petri: Est puer hic qui habet quinque panes ordeaceos, & duos pisces: sed hęc quid sunt inter tantos?] Similiter Philippo imbecillā de Christo fidem Andreas quoq; habere arguitur. Nō enim etiam ipse ab alijs signis, quæ uiderat, omnia Iesum posse intelligere potuit: propterea significauit quidem nonnulla inueniri apud quendam adolescentulum: sed hæc, ait, quid faciunt in tam multos? Oportuisset certe, si firmior apud eos fides fuisset, non magnum sibi uideri cibaria tunc illi multitudini præparari posse ab eo, qui cuncta produxit ex nihilo: inerat tamē in uerbis eorum quædam utilitas. Nam quum clare dixerint: alter, quia ducentorū denariorum panes C eis non sufficiunt: alter, sed quid hæc sunt in tam multos? extollunt quodammodo his uerbis miraculum; ac faciunt ut maiores Christi uires uideantur, cuius uirtute mox tanta multitudo ad saturitatem erat peruētura: ita incredulitatis illa uis incertius conuersa testimonium fuit. Nam qui ultro fatebantur grandem ad suscipiendos illos pecuniam non sufficere, illiipsi ineffabilē Christi uirtutem hac sua incredulitate esse demonstrant. Huiusmodi fidē apud Mosen quoq; fuisse in deserto comperimus. Flebāt enim Hebræi Aegyptię memores copiæ, & diuinorū obliti bonorū, in Mosen ductorem suum insultabant. Deus uerò non ignorabat cupiditate carnium illos exagitari, & daturū se illis carnes ad saturitatē promisit. Quæ D res quum impossibilis factu in deserto uideretur accessit clamans Moses: Sexcenta millia hominū hic sunt, & tu dixisti: Dabo eis mense uno carnes ad saturitatem. Quid igitur ad hæc deus? An, ait, manus domini non sufficiet? Quid enim non poterit deus? Hæc ad Philippum atq; Andream dicere possumus: Nónne manus domini non sufficiet? His nos exemplis commoniti, extremū omnium malorum incredulitatem putemus. Et quū deus fecisse aliquid, aut facturus esse dicitur, simplici fide, omni temeraria cura longe remota, facile illud deo esse credamus, nec imbecillitate nostra diuinas uires metiamur. Modesti enim prudentisq; uiri est credere, quemadmodum oculis non tantum cernimus quantum uolumus, sed

Num. 11

quantū uidendi acies ferre potest (nam quæ ualde remota sunt, discernere non possumus) sic & humanam mentem, etiamsi munda sit, ad certos usq; terminos protendi. Nihil enim supernaturalium comprehendere certius possumus, sed credimus, nulla tenentes principia unde illa colligere queamus. Credendo igitur, non quærendo ista comprehenduntur: & ut laudatur qui credit, ita culpa non caret qui dubitat, quod saluator ipse restatur, dicens: Qui credit in filium, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est. Quod ad utilitatem legentium etiam sacris literis ita comprobemus, ut uel in hac uita sequutam animaduersionem ostendamus. Iubebatur olim, magna populo siti laborante, Moses, ut unà cum fratre B Aaron, lapide uirga percusso, fontes aquarum educeret. Sed quum non omnino dicenti deo credidisset, fluctuanti animo ut homo: Audite me, inquit, increduli, an ex hoc lapide aquā uobis educemus? & percusso lapide effluxit aqua multa, & dixit dominus ad Mosen & Aaron: Quoniam nō credidistis sanctificare me corā filijs Israēl, propterea non introducetis uos hanc synagogam in terrā, quam dedi eis. Hinc uidere quisq; facile potest, pessimos esse fructus incredulitatis. Nam si Moſi non parcitur, illi de quo dictum est: Noui te præter omnes, & gratiam inuenisti apud me, quis indignationem eius effugere poterit qui personarum conditiones nullo suscipit modo?

Ioan. 3

Num. 20.

Exod. 33

Rom. 2.

CAP. XVI.

FAcite homines discumbere. Erat autē fœnū multum in loco. Discubuerūt ergo uiri, numero quasi quinq; millia.] Innata sibi mansuetudine non increpat, nec ullo modo reprehendit discipulos tanta pusillanimitate affectos, sed rebus ipsis ad fidem inducit. Quod enim dicit, Facite homines discumbere: illud quasi significare uidetur: O tardi ad intelligendas uires meas, & percipiendum quis uobiscum loquitur, facite homines discumbere, ut uideatis quo illos miraculo saturabo, quibus ducenti denarij non sufficient: ut uideatis cuncta uiribus meis ex nihilo esse producta. Nónne poterit, qui uiduæ uasculum uacuari oleo non permisit, & hydriam effecit non carere farina, hos etiam quinque panes multiplicare aut 3. Reg. 17. ex nihilo, quasi à fonte magnam ciborum copiam producere? Hæc aliaque huiusmodi ex illa significatione uerborum sic emphatice dicta: Facite homines discumbere, intelligere decet. Fœnum autem ea de causa dicitur fuisse, ut locus ad discumbendum aptus cognoscatur. Animaduertendum autem diligenter, non mulieres, neq; pueros, qui uiris permixti erāt, enumeratos fuisse. Sequutus est (ut puto) Euangelista scripturæ consuetudinē, in qua, quū à deo ad Mosen dictū sit, ut synagogā filiorū Israēl secundū cognationes ex nomine numeraret, ut unusquisq; ultra uigesimū annū præcepta faceret, nec fœmina, nec puer aliquis numeraret: ita ueritas atq; cōstantia, quę nullā habet puerilē ac muliebrē in bonis leuitatem, in libro dei conscribitur: ita & scripturæ

Num. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

consuetudinem seruat,& spirituale quiddam nos docuit. Nónne iure dicemus,ad uniuersam huius miraculi spiritalitatem respicientes, arrogantē cō tumeliatoremq; Iudæorū populum iure à Christo depelli:laute autē recipi,& cœlestibus alimentis nutriri, pane cœlesti (qui cor hominis confirPsal.103 mat)concesso, omnes qui ad Christū conueniūt? Suscipiuntur aūt hilare, & cū quadam uoluptate licenti. Id enim nobis fœnū in quo discubuerunt ostendit, ut meritò qui tali gratia sunt dignati, illPsal.22 ud Psalmistæ dicere possint: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Magna certe uoluptate ac copia donorū spiritualium sanctorum mens connutritur,ut in cantiCant.5. cis dicitur:Comedite & bibite,& inebriamini qui prope estis. Mulieribus autē & pueris confuse discumbentibus,de uiris solum mentionem fecit:enigmatice monens, omnibus qui uiriliter probitatem ac fidem amplectuntur, non imbecillibus aut mollibus cœlestem à saluatore cibum præberi. Nam qui muliebri animo,aut puerili sunt nihil magni cognoscere possunt.

CAPVT XVII.

ACcepit ergo Iesus panes: & quum gratias egisset, distribuit discipulis, discipuli autem discumbentibus: similiter & ex piscibus quantū uolebant.] Gratias agit,partim ut exemplo se nobis præbeat,partim ut naturæ deitatis uirtutē miraculi sicut homo attribuat. Et fuit iste modus sibi usitatissimus, ratione dispensationis ante passionis tempora dignitatem suæ deitatis occultanti, & simul seculi huius principem omnia ista cælanti. Quapropter etiam in alijs,quum ut homo locutus sit, celeriter ad confirmandam mentem auditoIoan.11. rum aliquid remedij attulit: Gratias, inquit, ago tibi pater, quoniam audisti me. Hoc ut homo loquutus,quod simpliciores turbare poterat,confestim illud subiecit: Ego autem sciebā,quia semper me audis. Cuius igitur rei gratia patris auxilium inuocare uidetur? Propter circunfusam, inquit turbam,ut credat quia misisti me. Nónne igitur perspicuum est, quia multis modis ad utilitatem nostram seipsum manifestans, humilius non nunquam,& ut uerè homo loquitur? Non debeMatth.14. mus autem ignorare, quia Matthæus non egisse gratias Iesum, sed benedixisse scripsit. Sed nulla propter uarietatem uerborum, rerum uarietas inuenitur: unum enim uerbis denotari utrisq; Pau1.Timoth.4. lus ostendit, dicens bonum esse omnem cibum, & nihil reijciendum: sanctificatur enim uerbo & appellatione dei. Non autem ignoramus benedici omne quod sanctificatur, ea oratione, quam in mensa facere solemus. Verum,quoniam nobis omnia conquirenda sunt, quæ conferunt, age de quinq; etiam panibus & duobus piscibus, qui apud adolescentem illum erant, aliquid dicamus: Parturiunt enim mysticam hæc quandam rationem. Quur enim studiosus quispiam dicet,alius quidam numerus utriusque rei non fuit? Aut cur non simpliciter à paucissimis minimisq; tantam fuisse saturatā multitudinē scripsit, sed numerum quoq; addidit? Quare diligens omniū rerū & ipsius numeri descriptio aliquid parturire uidetur, quòd quærendum est. Quinq; nanq; panes fuisse ait,& illos ordeaceos,duos uerò pisces,quibus diligentes se Christus saturauit. Puto igitur ipse (quāuis meliora studiosos quærere hortor)quinque Mosaicos libros quinq; ordeaceis panibus significari. Tota enim lex, quæ in illis continetur, literalem ac historicum cibum, atq; ideò duriorē & quasi ordeaceum affert. Duobus autem piscibus,piscatorum libros, quibus delicatiora hominibus alimenta deferūtur,significari arbitror. Duo autem pisces sunt,quia & prædicatio Christi,quę per apostolos effulsit,euangelica & apostolica scriptura resplendet. Ita saluator & disciplina legis spiritalis,& noui testamenti,mirabili doctrina fidelium animas ad uitam alit æternam. Quod autem discipuli domini piscatores fuerunt, perspiMatth.4 cuū omnibus est. Si enim forsan non omnes huiusmodi (ne contendamus) sed quoniam principales eorum piscatores fuerunt,nō erit aliena nostra hæc à ueritate oratio.

CAPVT XVIII.

VT autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. Colligerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum.] Videbitur forsan alicui Christus quadam parsimonia usus esse discipulis, ut fragmenta colligerēt: sed ad hoc opus pusillanimitatis,non dico Christus, sed nemo aliorum paulò liberior descendisset. Magna igitur factum est dispensatione,& miraculi nouitas maiorem auditoribus infert stuporem. Tanta enim potestas Christi ex hac re apparuit,ut ex quinque ordeaceis panibus & duobus piscibus, non solū ingens multitudo saturata sit, sed etiam duodecim corbium fragmenta superfuerint: quamuis suspicionem quoque illam,fragmentorum copia depulerit:non enim falso, neque per phantasmata quinque panibus impleti ita multi uidentur, quum tot superfuisse,& qui comederunt uidebāt & qui ministrabant, colligendo & portando senserunt. Sed maximum atq; utilissimum illud est. Liberalitas enim nobis hoc miraculo commēdatur,& quasi magna uoce dicitur:quanto plura dabis liberaliter atque misericorditer, tanto tibi plura largius confluent. Fac igitur libenter quod scribitur: Frange esurienti panem tuum. Nam & diEsa.58 scipulos uidemus tardiores in hac re à principio fuisse: quibus sic affectis,copiosissimam fragmentorum multitudinem saluator largitus est. Ita docemur, propter minima, quæ ad ad gloriam dei consumimus, ditissima nobis à Christo esse præparata. Non simus ergo tardi ad suscipiendos fratres ex charitate, sed prompti ac liberales, omni propter spem ac fidem abiecta formidine. Nam si firmiter credemus multiplicata hæc fuisse diuinitus,facile,ut iubemur,uiscera misericordię indigētibus aperiemus. Quando eñ misericors eris,si tenax in hac uita fueris? Quando præceptū hoc complecteris, occasionem faciendi quotidie

præter-

Psal.6. prætermittens? recordare. Psalmi: Quia nõ est in morte qui memor sit tui, in inferno aũt quis confitebitur tibi? Quis enim erit fructus post mortẽ? aut quomodo dei quispiam recordabitur, uel quo modo præcepta faciet, qui descendit ad inferos? Conclusit em deus † in eo ut scribitur. Idcirco & Paulus docet, dicens: Donec tempus habemus, operemur bonũ. Hanc nobis historia ipsa parit utilitatem. Verũ quoniã spiritualiter (oportet enim hoc in scriptura facere) per quinq; quidẽ ordeacos panes, Mosaicos libros: per duos uerò pisces, apostolorũ euangelistarũq; scripta significari dicebamus. Age de collectione quoq; fragmentorum, consentaneũ quiddã superioribus spiritale feramus. Discubuerũt ergo domini iussu turbæ, quibus benedicti panes & pisces, discipulorũ ministerio appositi sunt: omnibusq; iã saturis, duodecim cophini ex fragmentis implentur, unus unicuiq; discipulorũ. Quid igitur hic intelligimus? conuiuij princeps fideliũ Christus est, & cœlestibus atq; diuinis disciplinis, præceptisq; tam legalibus & propheticis, quàm euangelicis & apostolicis conuiuas accipit suos: idq; nõ per seipsum, sed ministerio apostolorũ gratiã eius nobis ministrantiũ facit. Non enim ipsi loquuntur, ut scribitur, sed spiritus patris est, qui in ipsis loquitur. Nec sine mercede laborẽ hunc apostoli sufferunt: sed quũ saluatoris dapes ministerio suo nobis apposuerint, plenissima eis gratia retribuetur diuinitus. Hoc enim & nõ aliud, mea quidẽ sententia inde significatur, quod post laborẽ & ministrationem cõuiuũ, iussu Christi cophinũ unusquisq; fragmẽtorũ plenũ reportauerit: hoc ipsum ad præsules sanctarũ ecclesiarum successione transisse non dubita.

In eo qui mortuus est.

Gal.6

Matth.10

CAP. XIX.

ILli homines ergo quũ uidissent quod fecerat signum, dicebant: quia hic est uerè ille propheta, qui uenturus est in mundũ.] Mirantur nouitatẽ signi, qui hæc congruẽtia deo putabãt, quiq; ratione potius humana, quàm pecudum temeritate, ut impij Hierosolymitani mouebantur. Illi quũ recto de miraculis iudicio iuuari poterant, lapidare potius Iesum cogitabãt: quoniã multa miraculose ac ultra naturæ uires quotidie peragebat: isti non pauló meliores, adeò excellentia huius inauditi signi affecti sunt, ut firmiter & credant, & prędicent hunc illum esse, qui loco prophetæ in mundum uẽturus scribitur. Sed maior adhuc inter Iudæos & alienigenas hinc differẽtia uidetur. Iudæi enim quãuis multa uiderint admiratione dignissima, non solum duri agrestesq; sunt, uerumetiã saluatorẽ suũ occidere meditantur. Hi uerò qui longe ab Hierusalem habitabant, atq; ideò alienigenas eos appellamus, uno signo sic afficiuntur, unde iure seipsum Israël condemnauit, & gentes similiter susceptæ diuinitus sunt.

Ioan.8.

CAPVT XX.

IEsus ergo quũ cognouisset, quia uenturi essent ut raperent eum, & facerent regem fugit iterum in montem ipse solus.] Laudabilis sane sententia fuit illorũ, qui quod apud homines summi honoris est, in Christo digne conferri posse arbitrati fuerũt. Nihil enim aliud hæc regni oblatio, quàm hanc animi sui de Christo sententiã significat: sed cõtemptus gloriæ, regnũ fugiens Christus, nobis exemplũ est: docet em nos re ipsa parua esse, quæ maxima in hac uita putãtur. Nam honor atq; gloria mundi fugienda ijs est, qui uolunt gloriam dei cõsequi: stultũ enim omnino est, si æterna regna desideras, regna huius mundi appetere. Caducã igitur gloriã, quæ superbiæ ac flatui coniũcta est, quasi acerbum hostẽ fugiamus, & humilitatis decorem amplectamur, alter alteri cedentes, ut beatus Paulus monet, dicens: Hoc sentite in uobis, quod & in Christo Iesu: qui cũ in forma dei esset, nõ rapinã arbitratus est se esse æqualẽ deo: sed seipsum exinaniuit, formã serui accipiens, in similitudine hominũ factus, & habitu inuentus ut homo: humiliauit seipsum, factus obediens usq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis: propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen. Perspicis quomodo uoluntaria hæc humilitas fulgentissimũ affert finẽ. Vides quomodo radix multorũ existit bonorũ, sensus nequaq; elatus: unigenitus em patris filius humiliauit seipsum propter nos, & ab hac humilitate carnis cum ipsa carne in dignitatẽ & gloriã dei redijt. Hoc modo in nobis quoq; intelligendũ est. Quũ enim in hac uita humiles propter Christum fuerimus, supernã gloriã consequuti, dij per gratiam futuri sumus, filij dei adoptione nuncupati. Ipsum igitur etiã supremum regni honorẽ, si offertur, recusemus, si cœlestia potius quàm terrena sapimus. Sed repetamus breuiter quæ facta sunt: ut spiritalia facilius uideamus, quæ quodã modo Euangelista subaperiens, ac quærenda necessariò proponens: Solus, inquit, Iesus in montem iterũ decessit. Crudelitatem igitur Iudæorũ aspernatus, ab Hierosolymis abijt. Reliquit domum suam, dimisit hæreditatẽ suam, ut scribitur, & trans mare Tiberiados longe ab illis factus, cũ discipulis in montem conscendit: quod significare diximus inaccessibilem morositate sua factam esse Iudæis uiam in Christum, usq; ad conuenientia tempora: & ad hæc, quia Christus cum discipulis suis à Iudæis ad gentes uersus, gratia sua in eas translata cõspicuus erit atq; illustris. A monte autem quũ subleuasset oculos, multitudinemq; uidisset, ad nutriendam ipsam se cinxit: quod dicebamus ænigmatice uisitationem dei sanctis debitam subostẽdere, iuxta illud: Oculi domini super iustos. Adhæc, miraculose multitudo illa quinq; panibus & duobus piscibus ad saturitatẽ fuit accepta: quare uetera & noua scripturæ mandata, fidelibus per apostolos apposita intelligebamus, cuius ministerij plenã & apostoli & eorũ in ecclesijs successores gratiã possidebũt. Postremo mirati signũ spectatores, rapere ad regnũ saluatorẽ cogitabant: qd ille nõ ignorãs, solus decessit in montẽ. Cũ em à gentibus ut miraculorũ effector, ut deus admiratiõe habitus sit, cũ in regẽ et dñm suũ omnes ipsum acceperint: tũ solus (nemine omnino

Philip.2.

Hierem.12.

Psal.33.

sequente

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequente) in cœlum ascendit. Hic est ille mons de quo Psalmista dicit: Quis ascendet in montẽ domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde. Huiusmodi enim homo, tempore suo Christũ sequetur, et intellectualem montem ascendet, ad eum peruenturus, qui quum sit primitiæ mortuorum, solus in montem magnum & uerũ ascendit. Decessit aũt in montẽ id est, ascendit in cœlum, non quia regnare in fidelibus nolit, sed regnandi expressiora signa ad futurum seculũ differens. Nam quando in maiestate patris descendet, non signorum, ut antea, ratiocinatione, sed gloria congrua deo, ab omni dubitatione procul, rex omnium uere, ac natura deus cognoscetur. Quando igitur à Iudæis, iniquitate illorum abijt, deus à gentibus cognitus, tum omnes ipsum regem accipiunt: solus autem in cœlũ ascendit, opportuno tempore multis expressius regnandi demonstrationem conseruans.

Psal. 23

1. Cor. 15

CAPVT XXI.

VT autem sero factum est, descenderunt discipuli eius ad mare, & quum ascendissent nauim, ueniebant trans mare in Capernaũ.] Ita miraculose uno signo confecto, decessio in montẽ saluatoris, initium per dispensationem signi alterius inuenitur, & procedit (ut scriptum est) à uirtute in uirtutẽ dominus noster Iesus Christus: in omnibus enim modis uolebat mentem apostolorum in fide roborare. Nam quoniam doctores orbis futuri erant, & quasi luminaria mundi, ut Paulus ait, necessariò illos undiq; confirmat, quorum doctrina ad ueritatem cæteri confirmandi erant. Sed ambiget forsan aliquis, quamobrẽ post multiplicationem panum & piscium, maris quoq; se dominum ostendit: huius rei causa uerisimillima illa est. Nam quoniam non posse ipsum tantam multitudinem enutrire Philippus & Andreas suspicati sunt: alter uix grandem pecuniam suffectu ram, respondens: alter nihil esse quinq; panes & duos pisces in tot homines affirmans. Quibus uerbis nihil ultra naturam posse ipsum putare necessariò uidebantur. Vt ab hac opinione illos libera ret, & labantem mentem eorum confirmaret, si se omnia posse nulla rerum natura prohibente ostenderet, sub pedibus humidam aquarum naturam subiecit, quæ humanis corporibus subesse natura non potest. Sero igitur facto, & quærentium diligentia, temporis obscuritate retusa in mare discipuli descenderunt, & naufragio inde, magistro & domino parentes, abire studebant.

Philip. 2.

CAPVT XXII.

ET tenebræ iam factæ erant, & nõ uenerat ad eos Iesus: mare aũt magno facto uento exurgebat.] Quàm utilissima dispensatione ad idem omnia concurrunt, quibus cõpelluntur discipuli ardentius saluatorẽ inuocare. Conturbat tenebrarũ multitudo, qua fiebat, ne in tanta nauiculæ iactatione, ubi essent, aut quo tenderet possent cognoscere. Et conturbat nimia uis uentorũ, & impetus: quo funditus euerti mare, & fluctus in mõtes erigi uidebantur, & quod plus timoris infere- bat, Christus non aderat. Necesse est enim procellis exagitari omnes, qui diuinorũ præceptorũ cõtemptu atq; delictis, à Christo decisi sunt. Quare si graue durũq; est intellectualibus tenebris detineri, & in profundo uoluptatũ submergi, recipiamus ex toto animo Iesum: is enim solũ à periculis & à peccato mortali nos liberabit: & quæ nunc facta in discipulis fuerũt, in nobis quoq; spiritaliter aduẽtu dñi efficiẽtur. CAP. XXIII.

QVum remigassẽt ergo stadia quasi uiginti quinq; aut triginta, uident Iesum ambulãtem super mare, & proximum naui fieri: & timuerunt. Ille autem dixit: Ego sum, nolite timere.] Quando longius iam à littore aberant, & certior mors mari undiq; circundatis imminebat, tunc desideratus apparet Christus, tantoq; gratiorem eis salutem donauit, quanto magis uitã desperarant. Stupescũt autem, per media maria, & super aquas ambulantem dominum uidentes, & stupor formidini non parum adijcit: sed cõfestim saluator eos liberat, dicens: Ego sum, nolite timere. Cedit enim omnis turbatio, cuncta q; pericula desinunt, quum Christus adsit. Hinc discimus prudenter patienterq; ferendas esse tentationes spe, quam habemus in Christo, etiam si undiq; periculorum fluctus inundarent, saluari non dubitantes. Operæ nanq; precium est obseruare, non statim, neq; in principio periculorum, sed quando iam longe à terra remigauerant, Christum discipulis apparuisse. Non enim incipientibus aduersis gratia Christi confestim nos saluat: sed postea quàm terror increuerit, & certum uideatur immi nere periculum, tunc è medijs fluctibus eripit, timorem abijcit, & ab omni periculo liberans, ineffabili uirtute in summam tranquillitatem periculorum fluctus transponit.

CAPVT XXIIII.

VOluerunt ergo eum accipere in naui: & statim nauis fuit in terra, ad quam ibant.] Non à periculis nauigantes solummodo, uerumetiam ab omni labore & sudore liberauit, ineffabili sua uirtute, ad quem ibant locum, naui temporis momento deducta: tot multa miracula eodem pene tempore confecit. Non dubitemus igitur, absq; labore multo maiora quàm sperauimus, præstantiora q; Christi presentia nos bona consequuturos: & qui absente ipso laboramus, præsente eo sine opera nostra quiescemus: sic enim omnium periculorum Christus solutio est, ut omnium uirtutum, bonorumq; omnium, quæ uires nostras excedunt, basis ac fundamentum. Sed idoneum præcedentibus spiritalẽ sensum modò connectamus. Quando igitur in cœlũ Iesus post resurrectionem, ut in altum quendam montem solus ascendit, tunc relicti ad prædicandum apostoli, quasi maris procellis, huius uitæ periculis exagitantur, multis uarijsq; tentationibus aduersus eos insurgentibus. Nam undique ueritatis Euangelicæ aduersarij illos aggrediebantur: sed tam ipsi, quàm successores eorum à periculis, & ab omni labore liberabũtur, quãdo rursus eis in maiestate deitatis

deitatis (uniuerso sub pedibus orbe subacto) Christus apparebit. Id enim arbitror significare ambulationem illam marinam. Capitur enim plerunq; apud scripturam mare pro mūdo. Hoc mare magnum (ut ait Psalmista) & spatiosum. Quum igitur in gloria patris uenerit Christus, tunc apostolorum nauicula, & qui nauigant per eam, ecclesia scilicet, & qui fide, ac charitate dei super res mundanas, atque fluxas feruntur, absque labore aliquo, quò tendebant peruenient. Erat autem eis summus ardor, atque cupiditas acrior in tutissimum regni cœlorum portum applicare. Hunc sensum ipse saluator confirmat, ad discipulos modo dicens: Modicum, & non uidebitis me: & iterum modicum, & uidebitis me. In mūdo pressuram habebitis, sed confidite, ego uici mundum. Descendit autem noctua monte, & uigilantibus apparuit discipulis: neque id absque ingenti metu illorum, ut hinc intelligas, uelut in nocte, dormiente quasi uniuerso terrarum orbe, & somno peccatorum sopito de cœlo descensurum, unde hortatur nos, dicens: Vigilate, quia nescitis horam qua dominus uester uēturus est. Quod non minus ex decem uirginum etiam parabola discimus. Omnes enim tardante, inquit, sponso obdormierunt, & media nocte clamor factus est: Ecce sponsus, exite in occursum eius. Perspicis intempesta nocte sponsum dici uenturum. Clamorem autem illum, & occursus modum Paulus declarat, modò dicens: Quia ipse dominus in iussione, & uoce archangeli, & in buccina dei descendet de cœlo. modò: Quia nos uiui qui residui sumus, simul rapiemur in nubibus obuiam domino in aërem, & sic semper cum domino erimus. Timore autem (quamuis dominum uenire uideant) non paruo discipuli afficiuntur: quia terribilis aduētus ille domini omnibus fore hinc significatur. Ad terram autem illico nauis deducitur: quia non ut ad uirtutem impellat, sed, ut laborum præmia reddat, apparebit.

Psal. 103

Ioan. 16.

Marc. 13.

Matth. 25

1. Thess. 4

CAP. XXV.

ALtera die turba quæ stabat trans mare, uidit quia nauicula non erat nisi una, & quia nō introisset cum discipulis suis in nauem, sed soli discipuli eius abiissent: aliæ uerò superuenerunt naues à Tiberiade, iuxta locum ubi manducauerant panem, gratias agentes domino. Quum ergo uidisset turba, quia Iesus non esset ibi, neq; discipuli eius, ascenderunt in nauiculas, & uenerunt Capernaum quærentes Iesum.] Quanquam in nocte, & in tenebris, & clàm omnibus super mare Iesus ambulauerit, nullo tamē pacto id latere potuit. Turba enim, quæ diligenter ipsum sequebatur, quum uigilantissime obseruasset, nec cum discipulis suis eum nauigasse, nec alio transire potuisse nauigio (sola enim apostolorum nauicula ibi erat) rem omnem miraculo factam intellexit. Nihil ergo recte actum latere potest, & uerum esse discimus quod fertur, nihil esse occultum quod non fiat apertum. Quare oportet, si uestigia Christi (ut homini possibile est) sequi uolumus, illum nobis exemplar proponere, nec ad ostentationē uirtutis properare, etiamsi mirabilem quandam atq; singularem uiuendi disciplinā quispiam elegerit: à solo enim deo conspici satis est, qui quod occulte gestum est, in mediū opportuno tempore protrahet. Secuti autem turba illa miraculorū æditorem diligentius sunt: non quia multum inde ad fidem iuuarentur, sed quia retributionem quandam hoc modo laudis referri aliquando sibi ab illo arbitrabantur. Non parua uerò mentis & animi ægritudo est, non spiritalibus bonis, sed caducis atq; inanibus inhiare: nec cœlestia lucra, sed terrenum quæstum diligētius quærere: quod illos tunc feciſſe paulò post liquidò patebit.

A

CAP. XXVI.

ET quum inuenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc uenisti?] Etsi affectum amoris oratio hæc significet, tamen stulte penitus, ac pueriliter habetur. Non enim oportebat uanum quicquam aut inutile ab illo petere, cuius diuinas uirtutes uidebant. Quod enim ab hac interrogatione poterant assequi emolumentum? Sapienter igitur sapientes interrogādi sunt, & imperito sermone taciturnitas præstantior est: unde sale sermonē cōdire nostrū à discipulo Christi iubemur. Et quidem sapiens dicit: Si sermo cū intelligentia tibi ô fili est, responde: sin uerò non est, manus tua sit in ore tuo. Sed linguæ loquacitatem dānari, inde quoq; cognoscimus: Si quis ēm, inquit, fideles in uobis uidetur, qui nō frenat linguā suā, sed decipit cor suū, huius fides inanis est.

B

Coloss. 4.

Eccl. 5

Iacob. 1

C

CAP. XXVII.

REspondit eis Iesus, & dixit: Amen amen dico uobis: quæretis me, non quia uidistis signum, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.] Cōmune illud, & tritū modò dicere alienum non est. Solent quasi natura duce, acerbius in eos magni doctores inuehi, qui magna quædā & inutilia quærunt, nec id arrogantia faciunt, sed interrogantium imperitiam retrudere conantur: quod de nudis hominibus apte atq; commode dictum esse arbitror. Sed saluator noster ardentius illos imperite loquentes arguit. Non enim quomodo probi uiri fierent, quæritabant: sed corporali, ac tenuissima mercede persuasi, Christum sequebantur. Quid enim abiectius, quàm tenue, atque quotidianum alimentum? Religionem ergo Christi, atq; charitatem amplectamur, non ut aliquid corporalium rerum assequamur, sed ut æternam inueniamus salutem: nec bonis uerbis erga dominū utamur, sicut illi, rabbi appellantes, ut caducarū rerū aliquid nobis cōcedatur. Nā qui hac re sic abutitur, eius occultā malitiā acerbe dominus arguet. Mirabilis autem etiam in acrimonia huius sermonis dispensatio inest: nam quoniam graui (ut diximus) ęgritudine animi laborabant, quasi optimus medicus duplex illis remedium, signi ac reprehensionis imponit. Non enim paruum signum est, quod nequaquam cogitationes illorum ignorare ostenderit. Reprehensionis autem uiribus reprimuntur, quum non religione,

D

sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſed uentris uitio ſequi arguantur. Dupliciter igi- A
tur illis prodeſſe uidetur: tum quia monet nō par
uam eſſe inſaniam, ſi quis ſuauitate uerborum,
prauitatem animi cælans, diuinum ſe putet ocu-
lum effugiſſe: & hoc pacto à tanto eos delicto re-
mouet: magna enim certè impietas eſt, hanc habe
re de deo opinionem: tum quia opportuna repre
henſio curſum peccandi facile detinet qui magno
impetu fertur, quū nihil prohibeat: nihil ſane pro
hibere uidetur quū latère putamus. Nam ſuſpecti
ſtatim retrahimur. Ita etiam his uerbis dominus,
quibus obducta exulcerare uidetur, magnā affert
utilitatem. Hinc eccleſiæ præſides diſcant, nō de-
cipi ſuauitate uerborum, & aſſentatiunculis, qui-
bus plerunque utuntur omnes, qui non recte de
fide Chriſti ſentiunt. Non enim oportet ſilenti- B
um de ignorantia ſua, tanquam in mercedem lau
dis, qua ab illis afficimur, ſibi retribuere. Arguen
di em̄ ſunt, ut & ipſi ſe ad melius trāsferant, & alij
1. Tim. 5. exemplo eorum firmentur, ut eſt apud Paulum:
Peccantes, inquit, in conſpectu omnium argue,
ut etiam reliqui timeant. Sed de hiſtoria ſatis, mo
do ſpiritualia conſequenter contemplemur. De-
ſcenſus à monte domini, ſecundum (ut diximus)
aduentum eius de cœlo denotat, quum uigilanti-
bus adhuc, laborātibuſq; ſuis ſic apparebit, ut &
ab omni formidine liberet, & in ſalutis portum
deducat. Sed obſerua modo poſt deſcenſum eius
à monte, tarde quoſdam ad eum peruenisſe. Ve-
nerunt enim altera die: non enim fruſtra id ab E-
uangeliſta poſitū eſt: quumq; ueniſſent, blandis C
uerbis utuntur, ſed increpat Chriſtus, acerbeq;
arguit, ut recordemur inutile uirtutis ſtudium ſo
re hominibus poſt deſcenſum illum de cœlo domi-
ni: nō em̄ datur tempus ulterius, in quo Chri-
ſtum per fidem ſequentes, ſalutem poſsimus adi-
piſci: ſed ſi qui blandis uerbis conſili, quicquā uo-
luerint miti Chriſto inſinuare, acerbe repellētur:
Matthæi 7 Audias, oro, ipſum dicentem: Multi mihi dicent
in illa die, iudicij ſcilicet: Domine domine, nónne
in tuo nomine dæmonia eiecimus? Tum, inquit,
confitebor eis: Amen dico uobis, nunquam uos
cognoui. Non enim, inquit, probè me quæſiſtis,
nec ſanctimonia ſplendere uoluiſtis: ſed mercatu
ræ modo religionem oſtentaſtis, propterea uos
non cognoui. Quod igitur in illis uerbis uult, do D
mine domine, idipſum in hoc uerbo Rabbi ſigni
ficat. Si cui ergo ſuppliciorū fuga curæ eſt, is nul-
la ſe corrumpat ignauia, miſericordiam dei conſi-
Prouerb. 24. derans, ſed præparet (ut ſcriptum eſt) opus ſuum
in exitum ſuum: præparet ſe, donec in agro, id eſt
Matth. 13. quouſque in hoc mundo eſt: ſic enim agrum do-
minus ipſe interpretatus eſt: præparet autem ſe,
ut cum ſanctitate, atque iuſtitia pro tribunali iu-
dicis poſsit conſiſtere. Non eſt enim tunc miſeri-
cordiæ opportunitas: nec erit tūc miſericors, qui
ad ſalutem modò conuocans omnes, immenſa u-
titur miſericordia. Quæramus igitur
eam, ſi uolumus obliuioni deli-
cta noſtra tradere ſem-
piternæ.

CAP. XXVIII.

OPeramini, non cibum qui perit, ſed qui per
manet in uitam æternam.] Tale quid ſanè
quamuis generalius, Paulus nos etiam monet: Galat. 6
Qui ſeminat in carnem, inquit, corruptionē me-
tet ex carne: qui uerò ſeminat in ſpiritum, uitam
æternam ex ſpiritu metet. In carnē enim ſeminat, Rom. 13.
qui uoluptatibus corporis dediti, nihil inter uti-
le atq; inutile diſcernunt, nec præcepta uiuendi
conſiderant, ſed præcipites iocundo ſenſuum mo
tu feruntur. In ſpiritum autem ſeminant, qui à ſpi
ritu ſancti præceptis toto animo pendent: tantoq;
ſtudio hunc mentis ſuæ cultum aggrediuntur, ut
niſi natura cogeret, neceſſaria etiam uitæ alimen-
ta negligerent. Nulla igitur carnis cura nobis ha-
benda eſt: ſed neceſſarijs ac æternis inuigilandū. B
Non enim differt à beſtijs, qui corporis uolupta-
tes cōſectantur, ſed qui uirtutibus inhæret, & ſpi-
ritali uitam peragit lege, illiſq; qui omnino dedi-
tus eſt, quæ nobis diuinitus conceſſa iter ad ſupe-
ros præparant, is mihi uidetur ſeipſum cognouiſ-
ſe, nec ignoraſſe ſe rationale animal ad imaginem
creatoris eſſe productum. Non ſimus ergo ſolici-
ti (ut ſaluator ait) quid manducemus, aut quid bi- Matth. 6.
bamus, aut quid induamur: ſed conſiderantes pre
ſtantiorem eſſe animam quàm alimentū, & cor-
pus quàm indumentum, præſtantioribus magis
ſtudeamus. Nulla enim ex delicijs corporis ad mi
ſeram animam utilitas, imò contra detrimentum
intollerabile tranſit. Siquidem in ignem æternū, Matth. 25.
qui bene non uixerunt, peruenturi ſunt. Qui au- C
tem recta ratione appetitum domarunt, & ſpiri-
tus ſancti præceptis ſubiacuerunt, ij tam corpus,
quàm animam in ſalutem ducent. Stultiſsimum
igitur eſt, carnem & carni iocunda ſic amplecti,
ut nullam, aut uix æqualem de anima, quæ mul-
to corpori præſtat, curam habere uideamur. Cui
tanto ſtudere quiſq; magis iubetur, quanto cæte-
ris præſtantior eſt: ſic enim ſapienter & iudicabi-
mus, & operabimur. Operemur igitū (ut ſaluator
ait) non eum cibum qui lapſus in uentrem, & bre
ui nos uoluptate afficiens, per aluum tandem e-
miſſus perit: ſed cibum ſpiritalem, qui corda con-
firmat, & in uitam æternam perducit, quem largi
turum ſe pollicetur dicens: hunc cibum uobis fili-
us hominis dabit. Ita coniunxit humana diuinis, D
& totum incarnationis myſterium tetigit. Occul-
tius enim ſpiritalem cibum oſtendit, quo animā
ſimul & corpus ſanctificati in Chriſto uiuimus:
ſed apertius hoc mox dicturus eſt: quare nos quo
que conuenientem huic loco expoſitionem ibi
latius conſcribemus.

Quod character hypoſtaſeos dei patris unigenitus eſt, nec præter eum alius aut eſt, aut intelligitur character eſſe.

CAPVT XXIX.

QVem filium hominis dabit uobis, hunc em̄
pater ſignauit deus.] Non ignorauit, ſed
præuidit ut deus, quæ crimina Iudei ex imperitia
eſſent allaturi, qui hominē eſſe conſiderantes, nec
uerbum dei in eo homine eſſe intelligentes, dictu
ri erant: Quis iſte, qui diuinam ſibi poteſtatem
aſſumit?

assumit? Quis enim permanentem ad uitam æternam cibum præbere potest? Nemo profecto mortalis: sed solus deus, qui omnia & creauit, & gubernat. Aduenit ergo saluator, et huiusmodi loquacitatē cōpescuit, à filio dicens hominis hunc cibum, qui ad uitam nutrit æternam, datum iri: et statim subiecit, à deo patre seipsum esse signatum. Signari autem, aut pro ungi posuit (signabatur enim qui ungebatur) aut naturaliter ad formā patris (ut ita dicam) se esse formatum, signationis nomine denotauit: ut dicere uideretur: Non est mihi difficile permanentē cibum uobis largiri, quo ad æternæ uitæ inauditas delicias deducemini. Nam etsi homo sum, ut unus uestrum, unctus tamen à deo patre, signatusq; sum ad incommutabilem eius identitatē. Nam & ego in patre & pater in me naturaliter cernimur. Quare quamuis propter uos per ineffabilem dispensationis rationem homo ex muliere factus sim, eam tamen uirtutem habeo, qua possim omnia, ut deus efficere, nec ullo modo minor uirtus mea, quàm patris est. Vnde si spiritualem cibum ac ad uitam æternam conducentem pater uobis præstare potest, potest etiā similiter & filius: qui quamuis carnem assumpserit, imago tamē incōmutabilis eius est: quæ summa identitas, non lineamentis corporis, nec ulla corporali figura, sed substantia, gloria, potestateq; regia deitatis aspicitur. Illud apprime rursus obseruandum, quia quum filium hominis diuinum hunc cibum daturum, & ad imaginem dei patris signatum dixerit: nullā separationem patitur, quæ possit templum assumptum ex uirgine à uero filio dei seiungere: sed unum se intelligi uult, sicuti est, unus enim uerè Christus est, totum hominem, ex anima uidelicet atq; corpore compositum, sicut regia stragula indutus. Vnus ergo ex duabus naturis Christus. Sed clamabit magnus Christi aduersarius, cauillationibusq; quò nolumus falsò huius loci explicationem trahi cōtendet. Clare nanq; dicet per hæc uerba non esse à substantia patris filium ostendi, sed similitudinē quandam substātiæ illius. Nam quemadmodum sigillum, inquit, quo signamus, ceræ aut alij materiæ quæ signari apta sit impressum, solam similitudinem imprimit sui, nec quicquam aliud agere aut pati cōspicitur: sic filius à patre signatus, similitudinem quidem illius exquisitam suscepit, substantia uerò patris ei communicata non est, sicut nec sigilli substantia in rem signatam transfertur. Audiat quæso, atq; attendat quicunq; studiosus Christi est, quomodo etiam nunc iniquitas, ut uenenosus coluber in altum se erigens nobis insultat. Sed qui capita fregit draconum, franget, certè scio, etiā huius: dabitq; nobis uires, quibus pernicios issimum effugiemus uenenū. Dicat enim nobis, utrum sigillum omne atq; signaculum ex ferro, aut auro, uel quauis alia materia factū, charactère quodam signat, propter quem sigillum, atq; signaculum esse intelligitur: an etiam absque charactère sigillum dicitur? Neminem esse arbitror, qui rebus ipsis compulsus, non concedat, A

Impiorum cauillatio

Confutatio

Ioan. 14 B

Psal. 71

C

D

charactère sigillum signare, & absq; charactère signare non posse. Quoniam igitur diuina scriptura testatur charactērem hypostaseos dei patris filiū esse, quia in ipsa, & ex ipsa est naturaliter: quo alio charactère pater filium suū signauit? aut ipse pater quo charactère signatus est, ut filiū signare possit? Nullus enim dicet patrē non esse in forma deitatis, filius autem forma genitoris est: quem si quis intellectualiter uiderit, ipsum patrem omnino uiderit. Quapropter etiam in ipso se esse naturaliter ait, quamuis ex eo etiam sit, quoniam subsistit: sicuti forsan splendor in re, & ex re quæ splēdet. Alius enim esse ratione intelligitur, et alia res ipsa quæ splendet: sed non aliud, si ad naturam utriusq; aspexeris, quoniā ex re splendente splendor est, & in ipsa rursus inest: nec quoniam idem natura sunt, à seipso etiam esse quicquam credetur. Prodeunt enim, quæ sic ex alio sunt, ita ut intelligantur proprie subsistere, quamuis non separata, neq; decisa. Signatur ergo à patre, qui ex substantia eius est filius: non ad similitudinem nudā, nec absq; carne, sed potius in carne, ut per eum, qui ad similitudinē dei per gratiam conscendūt, signentur. Hoc enim modò illud etiam intelligimus: Signatum est super nos lumen uultus tui domine. Vultum enim dei patris, filium appellat, id est patris charactērem: lumen uerò illius, gratiam spiritus, quæ ad omnes penetrat creaturas, per quam ad deum fide conformamur, tanquam sigillo quodam ad filium conformati, qui patris imago est. Et sic rectè in nobis seruatur, id scilicet ad similitudinē & imaginem esse creatos: quoniam igitur uultus dei patris filius est, ipse quoq; character erit, in quo deus signat. Sint hæc, aduersarius Christi dicet: credimus enim per spiritum sanctos à deo signari, sed nihil hoc omnino ad propositam quæstionem. Nam ueluti sigillum, ut diximus, ferreum, aut aureum similitudinem suam in alia materia imprimit, nec ullū patitur detrimentum, sed sola impressione similitudinem in apta reliquit materia: sic à patre signatus filius, nihil habet de substantia eius: sed quum aliud quicquam deus pater sit, exquisitam solūmodo illius (ut imago primitiui) similitudinem possidet. O furorem immensum, ò præcipitantem se ad pericula mentem, quam cito oblita est omnium quæ modò dicebantur: charactērem enim patris filium esse asseruimus, & in eo nō seipsum (nihil enim sui ipsius character est) sed aliud signari intellexim us. Tu autem hac ratione nō rectè retrusa, solam impressionis similitudinem dicere nō erubescis. In solis enim impressionis figuris filius, secundum uos, deus est, natura uerò minime, sed sola forma quadam, atq; figura, qua genitori similis est, qui forsan nec omnino genuit. Hac enim opinione uestra supernam quoq; illam generationem omnino negare uidemini: sed quod natus sit ex patre filius, multa iam diximus, & aliâs forsan plura dicemus. Nunc inani resistētes loquacitati, libenter interrogabimus: utrum quod datur, quodq; forinsecus aduenit, auferri remoueriq; posse con-

Noua obiectio

Increpatio ad uersariorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceditis? an etiam si natura insitum non sit, remo- A aut quomodo iure dici de ipsis non potest: Væ Esa. 51
ueri tamen posse negatis? Sed patet etiã uobis ta- qui estis ebrij absq; uino? Verũ non erubescunt
centibus, quod auferri possent quæ natura non adhuc, sed signatum esse à patre filium in exquisi-
insunt: poterit ergo hac similitudine filius priua- tam à deo similitudinem asserunt: ut quamuis ex
ri. Siquidem ut uos sentitis, non naturaliter, sed patre non sit natura, tamen immutabilis sit. Quo Nouæ obiec-
impressione quasi signaculi patri similis est, quũ modo, dic quæso, qui ex deo secundum naturam nis diuisio
alius quidem natura præter genitorem sit, & lon- non est, proprietatem deitatis natura possidebit?
ge à substantia eius seiunctus. Clare nanq; tutoq; Quis negabit, non posse creaturam increatæ na-
dixistis, nihil præter similitudinẽ à patre filio da- turæ proprietate potiri? Quis non fatebitur, nun-
tum esse: ne scilicet detrimentũ aliquod, aut pas- quam posse, quæ naturaliter deitati insunt, eodẽ
sio substantiam patris perturbasse uideatur. Sed modò in alio præter deum posse inueniri? Immu-
ignoratis sic deum patrem longe ab omni passio- tabilitas inest deo naturaliter, sic creaturis ineſſe
ne filium generare, quemadmodum etiam absq; non potest: sed quodam studio, uigilantia, cura,
passione omnia producit: igne nanq; multo me- per gratiam dei, quæ facit ne ad turpia rationales
lior est: quem uidemus (cogimur enim etiam ex- B creaturæ labantur, ad immutabilitatem diuinam,
emplis rudioribus uti) quem inquã uidemus nõ quantum suscipere possunt, cõformantur. Quod
passione, nec decisione aliqua, uel separatione, si ullo modò deitatis quædã proprietas, siue per-
quę in corporibus inuenitur, calorem à seipso ge- fectio, alij præter ipsum similiter (ut ipsi dicunt)
nerare. Attẽdite igitur omnes, oro, qui uirtutem inerit: quid prohibet omnia illi naturæ insita, cæ-
potius quàm uitium putatis, ita incaute de diui- teris quoq; omnibus ineſſe: Si enim unà immuta-
nis rebus disputare: attenditè inquam: Quia si so- bilitas sic transire ad aliud cognoscitur, & cætera
la huiusmodi similitudine patri filius coniungi- sic transire, fateri necesse est, & ita nobis omnia
tur, nullum sibi bonum immobile futurũ est, po- confusa erunt, & deus nihil omnino à creaturis
teritq; uideri deus natura non esse: præterea mu- differet, & creaturæ ad naturam deitatis conscen-
Ezech.28 tatiõis in peiora susceptibilis erit. Legimus enim dent. Nam quoniam omnia bona deus creatu-
ad Tyriorum principem dictum esse diuinitus, ris absq; ulla inuidia proposuit, quę suscipere pos-
quod necessaria quadam ratione diabolo accom- sunt: non erit dubium quin multi nobis euadent
modare persuademur, tu es impressio similitudi- in deos secundũ naturam, terram, cœlum, aliaq;
nis: inuenitur autem ab hac similitudine, quicun- huiusmodi ex nihilo creare potentes. Considera-
que tandem ille fuit, decidisse, à quibus uidere li- C te igitur, quæso, quanta uis blasphemiarũ ex hac
cet filium quoq; posse similitudinem illam abijce- positione uestra scaturiat: Deus ergo suam natu-
re. Non enim sufficit ad immobilem æternitatem ram cõseruat, & creatura ad immutabilitatem il-
bonorum probè ad creatoris naturam signatum lius minime secundum naturam ascendit, sed cõ-
esse: decidunt enim etiam intellectuales substan- iunctione quadam spiritali participes immutabi-
tiæ, turpis alicuius rei electione. Quare si identi- litatis efficitur: filius autem, qui natura immutabi
tate naturæ patri filius similis non est, sed aduen- lis est, natura quoq; deus est, necessariò igitur ex
titia tantummodo quadam similitudine, quam patre: nulla enim dignitas, nulla perfectio, nulla
probæ uoluntatis laude conseruat, mutari quoq; proprietas deitatis est, quæ filio naturaliter insit.
poterit: & si non mutabitur uoluntate, id non na- Verũ quoniam illã, quasi firmã nobis incutiunt
turali, ut deus, immutabilitate possidebit, non- rationem, alium esse filium dicentes, alium patrẽ:
erit ergo uerus deus. Et quur adoramus eum? quoniam aliud imago, aliud primitiuum: & hinc
quur etiam cum patre conglorificatur? aut quur diuersitatem substantiæ patris & filij demonstra-
Esa. 6 à superioribus uirtutibus colitur? An Seraphin ri arbitrantur: friuola se atq; inania nugari dicẽt,
quoque illa beata longe aberrare opinamini, si omni contentione deposita, probè ista conside-
quum non natura deum glorificent, & sabba- D rare uoluerint. Quid enim frustra contenditis? Alia confi
oth dominum appellent? non enim negabitis su- aut quur à proprietatibus subsistendi, ac perso- futatio
pernas omnes illas uirtutes, potestates, domi- nalibus diuersitatem substantiæ arguunt? Nõ enim
nationes, quantum sibi possibile est, ad dei con- quia in propria subsistentia & persona filius est,
formitatem comparandam studere. Nam si ho- idcirco à natura patris seiungitur. Ex patre enim
mo, paruum quoddam animal, si illis comparatur, uerè est, quia ex substantia patris: & in patre est, Ioan. 8
tali dignitate creatoris gratia honoratur: quia in ipso secundum naturam. Ego, inquit, ex Ioan. 16
quis negabit non esse præstantiora illis diuinitus deo processi, & ueni. & rursus: Ego in patre, &
dona collata? Quomodo ergo dominum sa- pater in me. Nõ enim separatus à patre est, quum
baoth nuncupantes, quasi satellitum, ut regi re- totius trinitatis unà deitas sit, quumq; in patre sit
rum omnium, ministerium reddũt? cuius autem ratione ac habitudine consubstantialitatis, ex eo
rei gratia ad dexteram ipsius dei patris scribitur etiam per emanationem effulgentem, ut splẽdor
Hebr.1 sedere? Seruus enim cum domino, & creatura se- prodire ineffabiliter creditur: lux enim est ex lu-
det cum creatore? Patet igitur undiq; non creatu- ce. Quare & in patre & ex patre indiuisibiliter,
ram, sed substantialiter, ac naturaliter deum im- simul atq; seorsum: sicut enim character indiui-
mutabilem natura, atq; impassibilem filium esse. sibiliter ineſt, sic uera imago ad primitiuum rela-
Quomodo igitur qui hæc dicunt, ferendi sunt? ta, propriam subsistentiam habet. Cuius rei ex-

emplum

emplum non alienum est ad confusionem hæreticorum, à legis sumere autoritatē: ad redemptionem
Exod.30 enim sui capitis unusquisq; secundum legem debebat didrachmi medietatem conferre, Didrachmi autem quantitas in uno erat statere. His umbraculis legis, Christus, qui se ad redemptionem omnium deo patri obtulit, depingebatur: in una enim drachma intelligebatur, quæ ab altera separata non erat. Erat enim in uno (ut diximus) minimo drachmæ duæ. Sic pater ad filium, & filius ad patrem se habent in una quidem natura: sed tum diuisim, quoniam uterq; subsistit: tum conjunctim, quia alter sine altero non est. Et quemadmodum duæ drachmæ in uno erant minimo, nulla quantitatis mensura differentes, sic pater & filius in una substantia sunt, nulla naturæ ratione differentes. Hanc ueritatem si sequeris, integre cuncta quæ de filio scribuntur, intelliges.

CAP. XXX.

DIxerunt ergo ad eum: Quid faciemus, ut operemur opus dei? Respondit Iesus, & dixit eis.) Non ex bono animo, nec ex discendi cupiditate, sed ex arrogantia potius hæc interrogatio prodijt: quasi enim omnia scirent, ac nihil sibi discendum restaret, ita rogarunt. Satis nobis, inquiunt, præcepta Mosis sunt, non minus scimus, quàm oporteat illos scire, qui dei opus facere uolunt: quid igitur nouum ipse, aut inauditum docere nos potest, quod in scriptura dictum
Matth.19 non sit? Tale quid etiam apud Matthæum habes: Adolescens enim quispiam magno diuitiarum cumulo circunfusus, quærebat, quomodo uitam æternam posset adipisci. Ad quem dominus: Bene, inquit, nosti mandata, non occides, non mœchaberis, nō peierabis, & quæ istis cōiuncta sunt. Sed hæc ille inferiora cognitione sua putans, hæc omnia, dixit, à iuuentute custodiui, quid adhuc mihi deest? Quod igitur ille ex imperitia superbiaq; intulit, quid adhuc mihi deest: id etiam isti ex arrogantia faciunt, dicentes: Quid faciemus ut operemur opus dei? Proba igitur res humilitas est, & animi nobilis signum doctoribus credere, ac illis ueluti doctioribus cedere, quando præcipiendo nos ad meliora traducere student: quomodo enim doctoris dignitatē habebūt, nisi melius
Matth.10 quæ conferant perspicere possit? Non est discipulus, inquit, super magistrum suum.

CAP. XXXI.

HOc est opus dei, ut credatis in eum quem misit ille.) Quamuis aliquantulum occulte, magna tamen eum increpatione arrogantiæ se illorum opponit. Putabit autem quispiam nihil aliud hic Iesum præcipere, quàm ut in seipsum auditores crederent: sed si quis diligentius consideraat, latiorem ampliorem q; sensum in his uerbis latere uidebit. Nam quum illi doctrinam saluatoris impie spernētes, satisq; sibi ad sciendum opus dei legem Mosēos esse putantes, dicerent: quid faciemus, ut operemur opus dei? commode longe à uero cultu dei esse ipsos subaperit, nihilq; scire ipsos docet: quia literæ inhærentes, figurarū atq; umbrarum, non ueritatis plenissimi sint: ista significanter fidei fructum à legali cultu disseparans, dicit: Hoc est opus dei, ut credatis in eum, quem misit ille. Hoc est, inquit, opus dei, nō illud quod uos putatis, umbras solummodo legis atq; figuras respicientes: discite quamuis nolentes, nunquam autorem legis boum aut ouium cædem expetijsse. Quid autem thus est, etiamsi suaui odore circūfusum aërem repleat? Hircus porrò quid iuuare poterit, aut cinamomi oblatio? num carnes taurorum deus manducabit? num hircorum sanguinem bibet? nouit omnia uolatilia cœli, & pulchritudo agri cum eo est: odit ac repulit solennitates uestras, nec aliquid solennitatum uestrarum olfaciet, ut ipse dicit, nec ad patres uestros de holocaustis, & hostiarum cæde loquutus est. Nō est igitur hoc opus dei, sed illud, ut credatis in eū, quem misit ille. Fides enim salutem affert, & gratia iustificat, mandata uerò legis condemnant magis. Opus igitur dei, fides in Christum est: quare doctrinæ suæ, nō umbraculis legis inhærendum est, Illud mirari omnino decet. Nam quum solitus esset Christus nullam de ijs facere curam, qui per tentationem interrogabāt, impræsentiarum tamen, quamuis nullam consequuturos utilitatem illos uideret, in condemnationem eorum respondet, quod ipse alibi dixit: Si non uenissem, & loquutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de
Psal.49 Esa.1 Hiere.7 Ioan.15
peccato suo.

CAP. XXXII.

DIxerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum ut uideamus, & credamus tibi? quid operaris? patres nostri manna manducauerunt in deserto, sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit eis manducare.) Reuelatur paulatim animus Iudæorum. Nam etsi ex arrogantia dixerunt, quid faciemus, ut operemur opus dei? putantes (ut diximus) sufficere legem Mosaicam ad omnem præstandam scientiam, qua opus dei possent cognoscere: latebat tamen hæc sua sententia: nunc uerò denudata, in medium prodit. Quod enim aiunt, quod signum tu facis? honoratur, inquiunt, meritò beatus Moses ille. Fuit enim susceptus à deo mediator inter deum & homines, dedit huius rei signum præcipuum, comederunt in deserto manna quicunq; cum eo erant. Tu uerò quum maiora petere uidearis, quàm Moses, quum præcepta illius mutare studeas, quibus id signis corroboras, aut quo miraculo ad nouam nos doctrinam reducere niteris? Hinc uerè dixisse saluator ostenditur. Arguuntur enim, non ut miracula uideāt, Christum sequi, sed quoniam manducarunt, saturatiq; sunt: signum enim non quodcunq; petunt, sed quod putabant Mosen fecisse, quum non annī spacio, sed quadraginta integris annis Hebræorum populum mānæ cibo in deserto deus aluisset. Ita nihil uidentur penitus intelligere. Quippe qui non diuinæ potestati, sed Mosi, signum illud mannæ stultissime accommodant. Tale igitur etiam à Christo flagitant signum, parumq; putantes quod in uno die miraculose nutriti sunt,
Psal.77 Exod.16

Universidad de Deusto
Biblioteca

longi temporis ociosa petunt alimenta. Sic enim assensuros se doctrinæ illius polliceri uidentur. Apertum igitur iam factū est quod latebat: quia non tantum de signis curāt, quantum mirari laudareq; Christum simulāt, propter impuram uentris & ociosam uoraginem.

CAP. XXXIII.

DIxit ergo eis Iesus: Amen amen dico uobis: non Moses dedit uobis panem de cœlo.] Acriter etiam nunc, nec legem quidem Mosis nosse illos arguit: non oportuit enim ipsos ignorare ministrum dei ad populum, ac rursus populi ad deum, nullius autem miraculi Mosen autorem fuisse. Reprehendit ergo eos: quia quæ dei solius sunt, stultum simul atque impium est hominibus attribuere. Manifestum igitur est, quum miraculorum potestatem à Mose abstulerit, sibi eam, ac patri concedere: quamuis propter auditorum ineptias, aperte id non dixerit, ne instabiles uanosq; homines commoueret, qui nec dignitatem loquentis cognoscebant, nec de ueritate multum curabant: sed solum Mose autore inflati, nonnunquam maiorem, quàm oporteret honorem ei conferebant, diuina opera illi accommodantes. Hinc ergo discimus, quo animo sancti patres colendi sunt. Reddere nanq; debemus (ut scribitur) timorē cui timor, honorē cui honos debetur. Tunc enim iure omnia faciemus, quum unicuiq; suū recta proportione reddemus. Nam & prophetarū spiritus prophetis subñciūtur: sed quum de saluatore nostro sermo habetur, tūc clamare necesse est: Quis in nubibus æquabitur domino? aut quis similis erit domino in filijs dei?

Rom.13
1. Cor.14
Psal.88

De manna, quod figura erat Christi, & spiritalium eius gratiarum. CAP. XXXIIII.

SEd pater meus dat uobis panem de cœlo uerum. Panis enim uerus est qui de cœlo descendit, & dat uitam mundo.] Non solum à falsa opinione, qua non ministrum, sed autorem miraculorum Mosen fuisse putabant, illos remouet, uerumetiam miraculum illud Mosaicum paruum, ac uerè nullum comparatione fuisse affirmat: uoceq; ita quasi clamitat magna: In paruis illis, ac tenuissimis, ò uos maiora latere non cogitantes, liberalitatē, largitatemq; domini parua nimium mensura definitis. Panem enim cœlestem, manna ex imperitia nuncupatis: quo (quamuis innumeræ penè gentes in orbe sint) solum tamen Iudæorum genus & breui tempore fuit enutritum: sic contractam misericordiam dei, ac exilem esse putatis, ut uni solūmodo Iudæorum populo cœlestem panē largitus sit. Manna uerò figura quædam erat uniuersalis dei liberalitatis, loco arræ hominibus concessa. Nūc uerò quum figurarū iam exactum sit tempus, & ueritas in ianuis adsit, pater meus cœlestem uobis panem largitur, qui per māna priscis temporibus obumbrabatur. Neminem enim †uirum errare uolo: nō erat panis ille cœlestis, sed hic est qui uniuersum terrarū orbem potest nutrire, et toti mūdo uitam dono præbere. Accusat ergo ualde Iudæos, quia ueritatem spernentes, figuris affixi sunt. Non enim illud uerum manna, & uerus cœlestis panis fuit: sed ipse unigenitus filius, uerus panis est: qui quū sit ex substantia patris, naturaliter uita est cuncta uiuificās. Vt enim panis hic terrestris facit, imbecillitatē carnis nostræ sustinēs atq; cōseruans: ita & ipse per spiritū sanctū, spiritū nostrū uiuificat, & corpus ipsum à corruptione liberat. Verū quoniā mentionē de manna fecimus, non erit ab re, si locū de ipso scripturæ hic transcribamus, ac pauca & breuiter ad perfectam huius loci expositionem altius explicemus. Sic enim planè uidebitur, quod uerū māna Christus est, qui per figuram mannæ priscis illis à deo patre dabatur. Quintodecimo, inquit, die mensis secundi, positq; egressi sunt de terra Aegypti, murmurauit omnis congregatio filiorū Israël cōtra Mosen & Aaron in solitudine, dixeruntq; ad eos filij Israël: Vtinam mortui essemus per manū domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate. Quur eduxistis nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinē fame? Hæc historice ita patent, ut nulla explicatione indigeant, quare spiritalem sensum rimemur. Quum adhuc in Aegypto Hebræi habitarent, iussu dei solennitatem Christi celebrarūt. Cibo enim agni, duram tyrannidē, intolerabileq; seruitutis illius iugū excusserant. Rubrum deinde mare miraculose transierunt, fameq; in deserto oppressi querebātur de Mose, & dei munerū obliti, carnes Aegyptias, alioscq; cibos miro modò cupiebāt. Aegyptus igitur tenebrosa quædam regio interpretatur, & pro cō ditione præsentis seculi, atq; statu (in quo magna profecto premimur seruitute) spiritaliter capit. Non enim deo dediti sumus, sed immani tyrāno, principi huius seculi seruimus, & quasi fœtulentum lutū uoluptates carnis peruoluimus. Vnde nulla merces labori, sed supplicia & labores retribuuntur. Sed si quando dei præceptorū nobis in mentem recordatio uenerit, & huius seruitutis amaritudinem intellexerimus, tūc exitus cupiditate capti, ad Christū libertatis initiū atq; ianuam uenimus. Huius sanguine, atq; gratia tuti, turbationes huius seculi quasi fluctus maris effugimus, & integram uiuendi amplexi disciplinā, in deserto inaniū cogitationū summa tranquillitate quiescimus: quam tamen nonnunq; tentationes perturbant, & memoria uoluptatis exagitat: & sic cupiditate uicti, non iure cōquerimur, nec parta libertate contenti sumus. Nam quū in fame quadā primarum deliciarū, & uoluptatū uersemur, & labores continentiæ horrescamus, priorem uitam rursus concupiscimus. Magnas enim profectò uires huius carnis uoluptas possidet, quibus facile ab omni probitate mentes hominū deijcit. Dixit autē dominus ad Mosen: Ecce ego pluam uobis panē de cœlo. Hoc est etiā quod in Psalmista: Panē de cœlo dedit eis, panem angelorū manducauit homo. Sed perspicuū esse arbitror, nō alium panem neq; aliud alimentū, præter filiū dei, rationalibus intellectualibusq; substantijs propositū esse. Ipse igitur

Exod.16
Psal.77

†uestrum

igitur est manna uerum, ipse inquam est panis de cœlo, qui omni rationali creaturæ à deo patre prębetur. Ita gratia & misericordia dei, uel à cupiditate caducarum rerum, uarijs multisq; modis humanam solet reuocare naturā. Nam quum ut magni pōderis lapis ad hæc instabilia carnis premat appetitus, & tyrannice ad imperiū suum redigat, quasi freno ad desideriū rerum meliorū Christus nos circūducit, et sanitate mētis donatos, in habitu uirtutis cōfirmat. Vides em etiā illos nunc corporali cibo, & ociosa captos uita, ad desideriū cœlestis panis, ad spiritale manna, ad spiritus sancti consolationē, Christi doctrina reuocari. Propterea omni nos patientia muniamur, nec imbecillitate animi, quæ non licent appetamus, ut intellectuale māna Christus dominus noster in sua nos pietate confirmet. Verum quoniam non ab re aliquantulū à proposito exisse uidemur, totum hūc locum (perutilis enim est) non grauabimur latius tractare. Quæret igitur quispiam: Cuius rei gratia misericors deus non prius quàm peterent, illis prouidit, sed quū fameſcentes uideret, tardus ad patrocinium fuit: aut quare sic conquestos non puniuit, quos tamen postea, quando similiter ægrotantes, panes, carnes, aliosq; cibos desiderabant, Aegyptios supplicio persequutus est? Vnde, ut in Numeris scribitur, Monumentum cupiditatis, locus ille fuit appellatus, ubi hac cupiditate superatos sepelierunt. Ad primum igitur dicimus, conuenienter petitionem, clamoremq; illorum expectatū fuisse. Tunc enim gratissimum solet uideri beneficium, quando magno ardore petitur, & imminente periculo, necessariò expectatur: aliter animus hominis beneficij magnitudinem non cognoscit. Sed non petitionē illam, clamorē potius, murmurationēq; ac iurgia fuisse cōtendes. Verū modesta per orationē petitio perfectorū est, cui exæquatur imbecillių, ac infirmorū obiurgatio & murmuratio. Nec molestе ullo modò saluator tulit. Nā quēadmodū ploratu necessaria sibi alimenta infantes flagitāt, & hoc modò mater ad fouendos filios suos prouocatur: sic cōquesturosus obiurgationisq; plenus clamor ad deum, petitiōis (si ab infirmis adhuc, & infantibus in habitu uirtutis fit) locū retinet. Quod autem, quamuis terrenis uiderit cupiditatibus superatos non puniuit tamen statim in initio, hæc (ut mihi quidem uidetur) causa est: Nam quoniam nuper ab Aegypto effugerint, panemq; cœlestem, qui cor hominis corroborat, adhuc non receperint, facilius poterant in cupiditates carnis incidere: propterea & uenia digni uisi sunt. Postea uerò quàm domino fruebantur, ut scribitur, tunc iure, quoniā corporalia spiritualibus præposuerūt, acerba dederunt supplicia & ad supplicia insignē calamitatis memoriā reliquerunt. Egrediatur populus, et colligat quæ sufficiūt per singulos dies. Sensibile illud manna, intelligibile hoc figurabat. Est aūt intelligibile manna ipse Christus: sensibile uerò rudior legis disciplina. Ad dies autem singulos colligebant, & in crastinum reseruare uetabantur: quia saluatoris aduentu figuræ legis cessarūt, & colligere inde alimenta non possumus, ipsa ueritate nobis, & pane cœlesti ad fruitionem propōsito. Die autem sexto parent quod inferant, & sit duplū quàm colligere solebant per singulos dies. Considera diligenter, quia septima die sensibile māna colligi noluit, sed pridie collecto uti iussit: Septima enim dies, saluatoris tempora significat, in quibus sanctificati sabbatismum peccatorum agere debemus, alimenta fidei ab ante collecta quoq; legis cognitione accipientes: non tamen necessario modo colligimus, qui uerum cibū habemus, & panem de cœlo retinemus: duplici autem mensura ante septimam manna colligitur, quia tempore legis exacto, & septima, id est Christi aduentu incipiente, duplici quadam gratia, legali scilicet & Euangelica, in fide homines roborantur: quod per parabolam dominus docuit. Omnis scriba, inquit, regni cœlorū discipulus effectus, diuiti homini similis est, qui ex thesauro suo noua & uetera producit. Vetera enim legalia sunt, noua uerò Christi. Dixerūtq; Moses & Aaron ad omnes filios Israël: Vespere scietis quod dominus eduxit uos de terra Aegypti, & mane uidebitis gloriā domini: dabit enim dominus uobis uespere carnes edere, & mane panes in saturitate. Attende, distingueq; diligētius singula. Nā coturnix legem quodam modo denotabat: nunquam enim effertur uolatu, sed propè terram semper hæc auis uolat. Nam & disciplina legis, terrestris quodammodo est, animalium oblationes, & purificationes Iudaicas continens, quibus illi nō multum è terra leuabantur. Vespere autem traditur, uel quia magna obscuritate figuræ legis inuoluuntur, uel quia mundus tenebrarum offusione tenebatur, luce uera carēs, quę est Christus. Ego, inquit, lux in hunc mundum ueni. Cognitu rosautem ait, quod dominus eduxit eos ab Aegypto: quia uniuersalis quædam, atq; confusior in Mosaicis libris salutis cognitio solummodo est. Nondum enim aderat gratia, quod ipse significauit, dicens: Mane uidebitis gloriam domini, dum det uobis panes in saturitate. Solutis enim nocturnis legis iam tenebris, & sole nobis intelligibili orto, præsentis domini gloriam intuentes, copiosissime panem cœlestem ipsum rursus Christum assequimur. Factum est ergo uespere, & ascendens coturnix operuit castra: mane quoq; ros iacuit per circuitū castrorū: quumq; operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine album ac minutum quasi coriandrum. Considera rursus spiritalium ordinem sensuum. Nam de coturnice quidem dicitur, quod castra operuerit: de māna uerò, quia cessante rore mane de cœlo descendit, per circuitum castrorum in facie deserti. Legalis enim disciplina, quam per coturnicem intelleximus, figuris atq; umbris Iudæorum populum contegit. Latet enim (ut Paulus ait) uelum in corde ipsorum, & cæcitas ex parte: sed posteaquam mane factum est, oriente iam sole uero, Euangelica doctrina fulgente, quum etiam ros,

Num. 11

Pſal. 103

Exod. 16.

Matth. 13

Exod. 16

Exod. 16

Ioan. 12

2. Cor. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

id est rudis,& pruinosa mandatorum legis obser-
Rom. 10 uatio iaceat atq; desinat (finis enim legis & pro-
phetarum,Christus)tunc uerum de cœlo descen-
dit manna, tunc Euangelica doctrina rutilauit,
non in Hebræorum congregatione atq; synago-
ga, sed per circuitum castrorum in facie deserti ac
solitudinis, in omnibus uidelicet gentibus, in ec-
Esa. 54 clesia gentium, de qua dictum est: Quia multo
plures sunt filij desertæ, quàm eius quæ habet uiru-
m. In omnem enim terram intectualis mannæ
gratia fusa est,quæ coriandro comparatur: & mi-
nuta dicitur, quia tenuis profecto est & frigidior
diuini sermonis uirtus, passionum ardores frigi-
ditate sua extinguens: frigidissima enim dicitur
esse uis coriandri. Quod quũ uidissent filij Israël,
Exod. 16 dixerunt ad inuicem: Quid est hoc?quum huius
rei nullum haberent periculum, nouitate rei per-
culsi, alter ab altero quid illud esset, petebat. &
hinc nomen rei factum est. Manna enim Syro-
rum lngua,quid est hoc,significat. Vnde,iudicio
meo,denotabatur,ut re ipsa modò uidemus, non
cognituros Christum Iudæos. Dixitq; Moses ad
eos: Nullus relinquat ex eo in mane. Qui non
audierũt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usq;
mane,& scatere cœpit uermibus,& computruit:
& iratus est contra eos Moses. Mane rursus in
his splendidissima saluatoris aduentus tempora
significat: quando umbra legis depulsa, & tene-
bris gentium illuminatis, unigenita lux spiritua-
le nobis diluculum eluxit. Iussit autem Moses
manna illud nullo modò ad mane usq; relinque-
re: quia orto sole umbracula legis euanescunt, &
ueritatis præsentia, figuræ omnino desinũt. Qua-
re Paulus quoq; iusticiam legis rutilante Christo,
Philip. 3 inutilem ostendit,dicens de seipso: Per quem om
nium iacturam feci: omnium, inquit,quibus lex
plurimum iactabat. Duco enim, ait,omnia esse
stercora,dummodo Christum lucrer,& inueniar
in eo non habens iustitiam legis, sed eam quæ est
per fidem Iesu Christi. Nihil igitur Paulus ut sapi-
ens, ad mane usque conseruauit: qui autem tunc
sensibile illud manna conseruauerunt, hi Iudæo-
rum incredulitatem figurabant: quibus non op-
portuna legis conseruatio putredinẽ sanè ac uer-
mes pariet: unde mœrore quoq; affectum, & ira
Exod. 18 concitatum Mosen legimus. Dixitq; Moses ad
Aaron: Sume aureum uas unum, mitte ibi man-
na,quantum potest capere gomor, & repone co-
ram domino ad seruandum illud. Exadmiratio-
ne iam exclamauerim: O profunditatem diuitia-
rum sapientiæ, ac cognitionis dei. Incomprehen
sibilis nempe in scripturis sapientia latet, & ma-
gna profunditatis altitudo in ipsis inuenitur. Cõ-
sidera, oro, diligentius, quid in hac ultima parti-
cula reconditum est. Nam quoniam uerum man
na illo sensibili figuratus est Christus, necessariò
nunc docet, qua gloria & uirtute plenus est,qui
Christũ in seipso recondit,qui Iesum in corde per
ueritatẽ ac fidem rectã fixũ firmiter gerit. Audis
enim quomodo uas aureũ per Aaron impletur
manna, & corã deo ad perpetuam conseruationẽ
reponitur:pia enim, sanctaq; anima, quæ Christi
fidẽ concepit,quæ totum in seipsa cœlestẽ thesau-
rum condidit,preciosum atq; aureum uas est,& à
pontifice omnium deo patri offeretur, seruabi-
turq; in conspectu eius in æternum. Meritò igi-
tur inflatos Mosis doctrina Iudæos, putantesq;
ab eo manna datum priscis fuisse, nec aliquid ul-
tra figuram intelligentes, Christus redarguit, di-
cens: Amen dico uobis, non Moses dedit uo-
bis manna. Oportebat enim omnino illos mini-
strum solummodo fuisse Mosen non ignorare:
res enim ipsa non potuit hominis opus esse, dei
ergo fuerat munus, quo cœlestis panis non uni-
us gentis, sed totius mundi uita significabatur.

CAP. XXXV.

Dixerũt ergo ad eum: Domine, da nobis sem
per panẽ hunc.] Denudatur iam penitus
(quamuis latêre studuisset) animus Iudæorum:
patet etiam non posse Christum mentiri: non e-
nim quia signa uiderunt, sequuntur, sed quia
usque ad saturitatem comederunt. de quorum
ignorantia opportune dixerim: Ecce populus Hier. 5
fatuus atque uecors, oculi sunt ipsis, & non ui-
dent,aures sunt ipsis, & nõ audiunt. Nã etsi mul-
tis uerbis à carnali eos sensu saluator remoueret,
etsi ad spiritalem mirabili sua doctrina cõtempla-
tionẽ illos reuocaret, nihil tamen proficiunt, neq;
à carnalibus ullo modo recedunt: quippe panem
audientes, quo uita mundo datur, terrestrem in-
telligebant. Ventri ergo quasi deo seruientes, me
ritò audient: Quorũ gloria in confusione ipsorũ. Phil. 3.
Similes enim sunt Samaritanæ illi mulieri, quæ Ioan. 4
quũ longã de intelligibili aqua Christi orationẽ
audisset, aperte dicentis: Qui bibit ex hac aqua,
iterũ sitiet: quicunq; autem bibet ex aqua quam
ego dabo, fiet in ipso fons salientis in uitam æter-
nam. nihil tamen intelligens, ad sensibiliũ memo
riam aquarũ labebatur dicens: Da mihi domine
hanc aquam ne sitiã,& ne ueniã huc haurire. Sed
illa & Samaritana, & mulier, quare non mirũ si
tardior fuit: illi uero, & Iudæi & uiri, nihil uirilis
prudentiæ habent, sed uentris effœminantur cu-
piditate, ueré de se dictum esse ostendentes: Stul- Esa. 32
tus stulte loquetur,& cor eius uana intelliget.

CAP. XXXVI.

Dixit autem eis Iesus: Ego sum panis uitæ.]
Quanquam solitus fuerit Christus ænigma
tice quodammodo, nec aperte nimium mysteria
exponere, ne res diuinæ scelestis etiã hominibus
in derisionem paterent: nõnunquam tamen pro-
pter audientiũ imperitiam, quum nihil eos intelli
gere uideat, omni ambiguitate sermonis remo-
ta, dilucide ac breuiter totam mysterij uim expli-
cat, ut nulla excusatio non credentibus relinqua-
tur. Quod autem obumbrato quodam, ac subob
scuro plerunq; sermone uteretur, ipse docet in
Psalmis,dicens: Aperiam in parabolis os meum. Psal. 77
Esaias quoq; hoc ipsum demonstrat,clamans: Ec Esa. 32
ce rex tuus iustus regnabit,& principes cum iudi
cio principabũtur, & erit homo occultans sermo
nes suos. Illũ enim regnaturũ prænunciabat, qui

dicit

Psal. 2 dicit: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctū eius, prędicans præceptum domini. Iudicio autē, id est rectitudine, principes, id est sancti discipuli omnia gubernaturi fuisse scribuntur, qui ad saluatorem sermones suos cælantem, accedebāt sæpius, atq; dicebant: Expone Luc. 8. nobis parabolam hanc. Ipse quoq; causam adiecisse inuenitur: ut uidentes non uideant, & audientes non audiant, neq; intelligant. Non enim erant digni, a cideo iusta dei sententia electi sunt. Multis igitur uerbis ultro citroq; habitis, posteaq; illos nihil intelligere uidebat, apertissime iā, ego, inquit, sum panis uitę. O sola imperitia excellētes homines, quum de cœlo daturum se deus panem uobis dixerit, & tantam hanc rem pollicitus sit, non erubescitis de sensibili manna ita hoc intelligere, ut ulterius progredi nolitis? Non sentitis, quia breue illud & paruū tam uobis erat qui accepistis, quām deo qui largitus est? Nolite igitur credere illum fuisse panē de cœlo: ego enim sum panis uitæ, qui olim uobis figura solūmodo datus, nunc adsum omnē adimplens figuram. Sum aūt panis uitæ, nō corporalis, qui fami solum corporeæ remedium præstat: sed qui totum animal ad uitam æternam reformem, & morte superius effi eiam. His autem uerbis subostēdit sanctissimi sui corporis uitam & gratiam, qua in nobis unigeniti proprietas, id est uita, & ingreditur, & permaExo. 16. net. Illud etiam scire oportet, quod quadraginta integris annis (Mose adhuc uiuēte) manna illud sensibile Iudæis largiebat ā deo. Sed posteaq; Moses Iosue 5. diem suū obijt, & ductor populi Iosue factus est, Iordaneq; traiecto, lapideis circuncisi gladijs, pane nutriti sunt, non amplius manna pluente deo. Hinc significatur, quia quum Moses naturæ concesserit, id est, quando legalis cultus figuræ ad exiMatth. 1. tum uenerint: Christus uerus Iesus atq; saluator nobis aparuit, qui saluum fecit populum suum de peccatis eorum. Et tūc nos Iordanem transgressi, Zach. 9. spiritalem circunci sionem doctrina duodecim lapidum, id est discipulorū Christi accepimus. De quibus scriptum est, quod lapides sancti uoluuntur in terra: omnem enim orbem terrarum peragrarunt illi, qui nos circuncisione, non manu facta, sed spiritali per spiritum sanctum circuciderunt. Quando igitur ad regnū cœlorum per Christum uocati sumus (non enim aliud significat Iudæorum in repromissionis terram ingressus) tūc & manna sensibile desijt. Non enim literali amplius legis sensu, sed cœlesti pane, id est Christo, ad uitam æternam nutritur: & morte destructa, dei participes, gratia sancti spiritus, & communicatione corporis domini efficimur.

CAP. XXXVII.

QVi uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet unquam.] Nonnihil his uerbis latere mihi uidetur, quod enodare necesse est. Solebat Christus sanctorum uirorū gloriam non modo non deprimere, sed etiam confirmare. Verum quum nonnullorū inscitia excellentiam Christi nō cognosceret, ac ideò plus illis attribueret, commodissimè ac suboccultè ab ipsarum rerum collatione in infinitum se illis præstare modestissimè ostendit. Loquebatur olim ad Samaritanam, & ei se uiuentem aquam dare pollicebatur: quod illa minime intelligens, an tu maior es, dicebat, patre nostro Iacob, qui dedit nobis hunc puteū? Ab hac ergo uolens eam saluator opinione remouere, ac se absq; comparatione maiorem ostendere, ad aquarum differentiam uenit. Quicūq; enim, ait, ex hac aqua bibit, sitiet rursus: quicunq; autem biberit ex aqua, quam ego dabo, fiet in ipso fons aquæ salientis ad uitam æternā. Quid igitur hinc sequitur? Illud profecto, superiorē esse multo eum, qui multo maiora tradere potest. Tale quid etiam nunc facit: nam quoniam superbire Iudæi uidebantur, Mosen semper anteponentes & Mosaicam, ut consueuerant, sequi doctrinam magis quām Christi uolentes, mannæ copiam & aquarum è lapide fluxum animo uoluebant, et sic illum Christo maiorem putabant: necessariò ad consuetum sibi modum delatus, aperte quidem maiorem se Mose non dicit, ne in iram infrenis illorum audacia incideret, sed rem quam admirabantur ita ponit, ut ex comparatione minimam ostendat. Non enim esuriet (inquit) qui uenit ad me: & qui credit in me, nunquam sitiet. Dederit ergo inquit (ut hoc uobis concedatur) Moses manna, sed qui comederunt, rursus esurierunt. Produxerit copiosa ex lapide flumina, sed qui bibebant, rursus sitiebant. Qui uerò ad me uenit, nunq; esuriet: et qui in me credit, nunquam sitiet. Quid igitur Christus pollicetur? quid credētibus affert? Corruptibile certe nullum, sed benedictionem, quam cōmunicatione corporis atq; sanguinis Christi assequimur: unde ad eam incorruptionem integre reducemur, ut cibo & potu corporali non indigeamus: uiuificat enim corpus Christi, & ad incoruptionem sua participatione reducit. Non enim alterius cuiusdam, sed ipsius uitæ corpus est, uirtutem incarnati uerbi retinens, & plenum potestate illius, quo uniuersa & uiuunt, & sunt. Quæ quū ita se habeant, sciant baptizati homines, et diuinæ gratię participes facti, si rarius in ecclesiam proficiscantur, & longo temporum spacio propter simulatam religionem mystice cō municare Christo recusent, ab ęterna se uita procul depellere: quippè recusatio huiusmodi, quamuis ex religione proficisci uideatur, & scandalum facit, & laqueos instruit: quare oportet omnibus uiribus à peccato mundari, et rectè uiuendi factis fundamentis, magna cum fiducia ad sumendam uitam concurrere. Sed uariæ sunt diaboli, multiplicesq; ad decipiendum insidiæ. Nam primum ad uiuendum turpiter inducit, deinde quum malis onerati fuerint, tunc abhorrere à Christi gloria persuadet, qua possent à turpitudine uoluptatis, quasi ab ebrietate reuocari. Quare demus operam, oro, ut uinculis eius abruptis, & iugo seruitutis peccatorū excusso, in timore domino seruiamus. Et ut carnis uoluptate per continentiam superata, ad cœlestē gratiā accedamus, corporisq;

NOTA

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi participes efficiamur. Sic enim, sic inquã A diabolũ fugabimus, & diuinæ naturæ participes, ad uitam & incorruptibilitatem ascendemus.

CAP. XXXVIII.

SEd dixi uobis, quia & uidistis me, & non credidistis.] Multis eos inducit rationibus, & omni modo ad fidẽ & salutẽ impellit. Et (ut deus) non ignorat, quanta incredulitate teneantur: ut ergo sciant non ignorare ipsum quales sunt, futuri q; sunt, intelligant q; ira diuina perditum iri omnes qui tales sunt, idcirco intulit: Sed dixi uobis, quia & uidistis me, & non creditis. Sed ubi, dicet quispiam, tale quid Christus dixit? Esaiam quæso audi: Vade, & dic huic populo, audite audientes Esa.6. & nolite intelligere, & uidete uisionem & nolite B cognoscere: excæcatum enim est cor populi huius. An non uera hæc oratio rebus ipsis demonstratur? Viderunt tunc deum esse naturaliter dominum, quando quinque ordeaceis panibus, & duobus piscibus multitudinem eorum saturauit: uiderunt, & tamen non credunt: quia peccatorum uinculis coartati, nec liberatorem quidem sibi cognoscere uolunt: ideo ira dei digne ipsos excæcauit, et rudius factum est cor eorum. Quod autem signi miraculo deum esse aut uiderunt, aut uidisse potuerunt, inde maxime conspicies, quod ex admiratione nimia rapere ipsum uolebant, & regem facere. Nullus igitur eis excusationis locus relinquitur, qui admirantes signa, & ab eis ad cognoscendas uires eius inducti, abhor- C rent tamen à fide, & à bonis moribus in profundum perditionis desiliunt.

CAP. XXXIX.

OMne quod dat mihi pater, ad me ueniet.] Nõ simpliciter dicitur Christus, Quia & uiditis me, & non creditis: sed causam quoq; cæcitatis necessariò subiecit, ut discant in diuinam se iram occurrisse. Quare optimus medicus causam eis subaperuit: non ut in morbo semper morentur, sed ut citius atq; facilius ab eo resiliant, omni modo deum placantes, quem peccatis suis irritarunt. Venire autem saluator etiam ait ad se, quod pater sibi dederit: non quia ipse non possit quoscũq; uelit adducere (quomodo enim? cui omnia 1.Cor.12 subiecta sunt, ut Paulus scribit) sed quia nemini D hoc, nisi soli diuinæ naturæ conceditur, ut ignorantiæ tenebris inuolutos illuminet, sicut homo patri hanc rem attribuit, quod esse solitum facere multotiens diximus. Quum autẽ ad se uenturum omne quod pater dederit dicat, iamiam uenturas gentes significat. Ita cõmodissime minari uidetur iacturam gratiæ, quam facturi erant, allatis à deo patre ad uiuificantem & natura filiũ uniuersis misericorditer gentibus, ut benedictionis eius ac diuinæ naturæ participes, ad uitam & incorruptibilitatem reducantur, in priscum naturæ habitũ reformatæ. Quemadmodum igitur quispiam ægrotum medico affert, ut ei medeatur: sic à deo patre illos qui digni salute sunt, filio adduci dicimus: Hiere.4. pernicioſa enim res omnino est, cordis durities. Ideo prophetico sermone Iudeis imperatur, ut duritiã cordis circũcidantur: quod illi quidẽ recusarũt, nos aũt, quos pater filio dedit, suscepimus, & spiritu sancto circuncisi, occultius ac mystica circunciſione Iudæi sumus. Par igitur est duritiem illorum abhorrere, et facilitate animi ad pietatem ac fidem, imminentem illis perniciem effugere.

CAP. XL.

ET eum qui uenit ad me, non eijciam foras.] Non erit, ait, inutilis eis qui ad me ueniunt, si dei pietas. Et certe oportebat glorioſam atq; utilissimam eis qui afferuntur, patris adductionem ostendere. Aderũt ergo (inquit) omnia bona ijs, qui superiore gratia uocati ad me ueniunt: non enim eijcio foras uenientẽ, nec quasi uas futile re- pellam, ut à quodam propheta dicitur: Vitupera- Hiere.22 tus est Hieconias, sicut uas cuius nullus est usus, & proiectus in terrã quam ignorauit. Terra, terra, audi sermonem domini, scribe uirũ istum hominem abdicatũ. Non ergo abdicabitur (inquit) nec ut inglorius eijcietur, qui uenit ad me, nec erit expers meæ benignitatis: sed recõdetur in horreum, & in cœlestes mansiones diuertet, ingredieturq; quò mens hominũ nequaq; cogitauit. Ocu- 1.Cor.2 lus enim non uidit, & auris nõ audiuit, nec in cor hominis ascenderunt ea, quæ deus diligentibus se præparauit. Quumq; autẽ dicitur, Non eijciam foras uenientem: illud profecto dicitur, non tradam iudicio fidelẽ, qui diuina gratia munitus est. Foras enim hoc, tale quid significare comperies, Matthæ ut in illa apud Matthæum parabola: Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: quam (quum impleta esset) educentes, & secus litus sedentes, elegerunt bonos in uasa sua, malos autem foras miserunt. Nam quod collecta sint bona, & in uasis deposita, id probos atq; pios in cœlestibus atrijs semper uicturos significat: quod autẽ inutilia foras eiecta dicũtur, id omniũ bonorũ iacturã facturos, & in iudicium casuros impios denotat. Quũ igitur dicit Christus, Quia eum qui uenit ad me, non eijciam foras: euasurum ab æternis supplicijs integra uenientem fide populum demonstrat. Ita remotis à pietate minari mihi uidetur, nisi uere syncereq; credant, procul à se omnes proijciendos, nolentesq; ab eo recessuros. Qua enim ratione non eiecturum se foras uenientes pollicetur, eadem sanè non uenientes eiecturum minatur.

Tertij libri finis.

COMMENTARIORVM CYRILLI IN IOANNEM LBER QVARTVS.

Quod quum à deo patre naturaliter filius sit, nulla in re minor ipso est, etiamsi dicatur à quibusdam illi subiectus esse.

CAPVT PRIMVM.

QVia descendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui me misit patris: ut omne quod dedit mihi pater, non perdam ex eo, sed resuscitẽ illud in nouissimo die.] Videbitur certe, si quis superficiem (ut ita dicam) solam uerborum consideret, difficilis nimium hic sermo,

sermo, adeò ut multa hinc aduersus rectam fidem ueritatis inimici habituri argumenta uideantur.
Prouer. 8. Sed nihil hic arduū est. Facilia enim omnia sunt intelligentibus, & recta his qui cognitionem inueniunt, id est illis qui pie scripturarum mysteria intelligere consueuerunt. Ratione ergo quodam modo ut certiores simus, Christus sic affert, quare non ejiciatur foras quicunq; ad se uenit. Hac enim (inquit) de causa descendi de cœlo: id est, uoluntate patris homo factus, quasi etiam inuoluntarias res non recusaui, modò æternam uitam, resurrectionemq; à mortuis (morte destructa) credentibus prębeam. Quid autem erat quod uoluntarium & non uoluntarium Christo fuisse dicimus? Iudæorum in illum iniuriæ, flagella, sputa, calumniæ, mors ipsa: hæc enim propter nos passus est Christus. Nam si potuissemus nos saluari (quod illi studio erat) absq; passione omnino sua, noluisset certe opprobria illa pati. Verum, quoniam libera uoluntatis potestate usi Iudæi, omnino censuerūt tot tantaq; ipsi facere, admittit passionem propter nos, & facit uoluntariū sibi quod per se erat inuoluntarium, propter humani generis utilitatem patre assentiente, ac comprobante. Hinc enim maxime immensam diuinæ naturæ bonitatem inspicimus, quod etiam id propter salutem nostram non recusauerit, quod per se erat abijciendū. Quod aūt non uoluntariū quodam modo Christo erat crucis patibulū, uoluntariū autem propter uoluntatē patris, & propter salutem nostram, inde facile dices. Quū enim ad passionem accessurus esset, patrē in orationis habitu al-
Math. 26. loquebatur, dicens: Pater, si possibile est, transeat à me calix iste: ueruntamen non ut ego uolo, sed ut tu. Ea enim ratione qua uerbū dei deus est, & ipsa naturaliter uita, nemo ambiget quod nullo modo mortē formidauit: caro aūt factus, permittit carni ut sua patiatur: & ideò ut uerè homo præsentem iam in ianuis mortem timescit, ac dicit: Si possibile pater est, transeat à me calix iste: uerum quoniam aliter fieri non potest, fiat nō ut ego uolo, sed ut tu. Vides quemadmodū natura humana etiam in ipso Christo sua patitur & formidat? sed à coniuncto sibi uerbo ad conuenientem deo fortitudinem & robur reducitur, docetur q; ne quod sibi uidetur, sed diuinam uolūtatem sequatur: & illò semper tendat, quò uolūtas dei perducit. Hęc
Math. 26. ipsa ueritas ita se habere confirmat: Spiritus enim (inquit) promptus, caro aūt infirma. Non enim ignorauit Christus non parū à dignitate abesse diuina, quod mors timenda uideatur: propterea imbecillem quidē naturaliter carnē esse dixit, promptum aūt spiritū, qui sciebat nihil esse mali calumnijs iniuriantium uexari. Perspicis non fuisse propter carnē uoluntariam Christo mortem: fuit tamen uolūtaria, quoniam propter eam secundum uoluntatem patris salus & uita hominibus donata est. Idipsum etiam hic significare uidetur, quū dicat eam esse uoluntatem patris, ut nullū eorum qui sibi afferuntur perdat, sed exuscitet eum in nouissimo die. Nam (ut iam diximus) Christo sicuti uitæ ac saluatori, fidei, salutisq; indigentes, misericordia patris adducit. Sentio me inconcinna, ueritatis inimico dicere. Non enim cōsentiet, sed magna uoce clamabit: Quò nos his tuis excogitationibus seducis? quò à ueritate orationem diuertis? Erubescis uidelicet uel nolentem subijci patri filium confiteri. An hinc tibi conspicuū non fit, non esse principem filium huius dispensationis, sed uoluntati patris subiectum? Non enim ignorat ita se patri subijci, ut modo quodam cogatur etiam quæ nolit facere, & sic facere ut nolens facere uideatur. Non enim quæ ipse uult, sed quæ pater uelit, facere se ait. Nec mihi dicas (inquit) ut soles, ut hominem eum subijci. Quū enim adhuc uerbum homine nudum esset, descēdit de cœlo: ita uel anteq; serui formam assumeret, patri ut maiori atq; præstantiori subijciebatur. Acerrimis (ut putas) ô generose tu uerbis in nos excurris, non tamen recte, sed extra regiam tritamq; semitam curris. Recta enim uia omissa, ad præcipitia, & rupes acutas teipsum immittis. Nos autem nō dissidentem inter se, neq; dissentientē trinitatem esse firmiter credimus: nec aliud unq; patrē, aliud filium, aliud spiritum sanctum, sed unum et idem semper uelle, ac unam & eandem esse uoluntatē, sicut unam & eandem naturā trinitatis fatemur. Cesset igitur omnis longa oratio, absit omnis contentio, absint uerba frustra uobis excogitata. Verum quoniam impiè tam sentire quàm loqui didicistis, & quoniam quum uoluntatem patris filius sequatur, necessariò subiectum esse patri putatis, pauca uobis hac de re dicenda uidentur. Nam si ex simplicitate subijci patri filiū diceretis, nec nos fortassis diligentius in controuersia hæc uerba oporteret discutere: quū uerò malitiose insidiemini, necessariò uirtute ac gratia sancti spiritus freti, magno animo insurgemus, non absolute neq; in omnibus, sed de re quadam determinata, propter uestras (ut mihi uidetur) friuolas rationes. Prouidebat enim nobis ut deus: non suam, sed patris uoluntatem sequi filius asseruit: ita inuoluntariū ad uoluntarium reddidit, passionem dico crucis, de qua, una uoluntate tota trinitas consensit, ut diximus: quod licet à uerbis ipsius aperte percipere. Hæc enim est (inquit) uoluntas patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitē illud in nouissimo die. Quamuis aūt uoluntariam, & non uoluntariā quodam modo passionem crucis fuisse paulò ante diximus, latius tamē ad utilitatem legentiū repetere placuit, si prius de subiectione, quam nobis incutitis, nonnihil disseruerimus. Est aūt nobis præsuppositū semper, q̄d ab ecclesia sine ulla dubitatione suscipitur, unius & eiusdem trinitatem esse uoluntatis atq; sententiæ. Respondeant igitur nobis quæso, utrum ipsum esse filij aliud quam subiectio sit, ita ut natura eius subiectio sit, ut humanitas hominis: an est ipse quidem per prius existens, deinde quasi conditione quadam propria patri subijcitur, ut de angelis & de homine rationali dicimus? Creatura enim per prius existens, subiectionis modum per posterius

Hæretica dæmonis bacchatio.

Definitio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

posterius habet. Nam si primū uerè dici putatis, nō filius profecto, sed subiectio dei uerbū erit. Et quomodo nō erunt hæc furoris plena? Subiectio enim ipsa, ut subiectio, quomodo subsistere intelligetur? Talia enim omnia necessariò subiecta requirunt quibus accidere solent, & substantijs potius accidunt, quàm per seipsa subsistere uideantur. Et quemadmodum cupiditas, qua quæ cupiunt ad expetibile feruntur, nunq; per seipsam subsistit, sed susceptibili solet inesse: eodē certe pacto subiectio, quum uoluntatis inclinationem ad parendum alicui ostendat, non separata quadam natura subsistit, sed sicut passio aut uoluntas, aut cupiditas alicui eorum inest quæ sunt. Præterea tam res subiectionis, quàm nomen ipsum, si solū profertur, uix certe intelligitur: nec utrum bonū an malum sit cognoscitur, nisi cuius rei subiectio sit addatur. Nam tum deo, diabolo subijci quispiam dicitur: & quemadmodum calliditatis nomē medium est (callidi enim multi sunt ad malefaciendum, & callidi rursus ad effugienda incommoda, cōmodaq; quærenda) sic subiectio mediū quoddam est, & incertū, quousq; scias cuius subiectio est. Quare si filius natura, quod subiectio sit dicere non possumus. Ipsa enim subiectio secundum uos filius est, incerta igitur quædam & dubia natura filij erit. Sed nullo modo subiectionē per se subsistere intelligemus, si ad creaturas reuersi hoc ipsum cōsiderabimus. Nam si hominem nil aliud esse quàm subiectionē fingemus, non erit homo, de quo dici possit quod subiectio nō sit. Quomodo ergo si homo natura in subiectione reperitur,
Psal. 36. dicitur à Psalmista: Subijciaris domino, & supplices ei? Hoc enim ad eum dicitur, qui non modo natura subiectio non sit, uerumetiā cui subiectio nō accesserit. Vides igitur quàm inane, quàm falsum sit, addam etiā iniquū, si quis subiectionem subsistere per se credat. Erit ergo necesse in sua natura per prius subsistere filium, deinde subijci patri confiteri. Quid igitur nos coget, eum qui natura genitus est à patre, qui sigillum est, à substantia
Calumnia impiorum. patris remouere? Sed nos quidē recte & sentientes, & prædicantes, consubstantialem genitori filium, & æqualem in omnibus credimus. Tu uerò uideas quomodo ab æqualitate patris, propter hanc, quam dicis subiectionē filium deturbas, qui eisdem omnibus propter identitatem substantiæ naturaliter bonis pollet. Sed hoc ipsum, inquiūt, sententiam roborat nostram, quod non uoluntatem suam, sed patris facere filius fateatur. Nam quū obtemperare se illi omnino dicat, ut præstantiori scilicet atq; maiori obtemperat. Hoc ipsum ego etiam inquam nullū ueritatis fructum in uerbis tuis esse ostendit. Etenim si quisnam præstantior et maior in gloria sit, in quæstione uersaretur, uideretur fortassis quandam (quamuis etiam tūc infirmam) subiectionis nomē rationem habere. Quū uerò utrū consubstantiales sint, pater & filius quæratur, ac consubstantiales esse non inficiemur: quomodo non est insanum, maiorē filio patrem putare? maius enim & minus, et huiuscemodi cætera non sunt per se subsistentia, ut de subiectione quoq; modo dicebamus, sed deforis sunt, & de substantijs dicuntur. Quod enim existit per se, id collatione alterius maius aut minus appellari solet. Quum uerò nullum subiectum sit, quum nihil existat de quo talia dici possint: quomodo erunt ista per se, quæ ut accidentia & intelliguntur & definiuntur? Quum igitur maius & minus in trinitate dicitis, nec unigeniti, nec patris substantiam tangitis: sed solūm exteriori quadam excellentia uel offensione, alterū honorabitis, alterum deprimetis. Nec pudebit uos id facere, clamantem ipsum audientes? Qui non honorat filium, is
Ioan. 5. ne patrem quidem honorat. & rursus: Vt omnes honorent filium, sicuti honorant patrem. Eadem enim gloriā quæ sunt eiusdem substantiæ, glorificari oportere, Christus his uerbis docet: nec ab hominibus de se id testimonium habuit, sed ut rebus omnibus fidelior testis, ipse de se testimoniū perhibuit, uereq; perhibuit qui secundum naturam ueritas est: quod rebus ipsis cognoscere possumus. Homo enim homine, ut homo est, nunquā maior aut minor erit: eadem enim in omnibus naturæ ratio est, ideò de omni natura eodem modo uerè dici potest. Quare omnibus æqualiter ratione naturæ insunt, quæ naturaliter insunt: maius uerò ac minus, & huiusmodi non insunt, sed accidunt. Quomodo igitur tam pater quàm filius natura deus est, si maior aut minor alter altero inuenietur? id enim, quoniam ex patre filius natus est, cogit etiam nolentes uos consubstantialitatē confiteri. Hoc igitur nobis præsuppositō quæramus, si uidetur, utrum æqualem filio gloriam sicuti patri reddemus, an contrà minore glorificantes filium honore, uituperabimus? Id enim uerius, ut ego arbitròr, dicitur. Gloria enim patris est, si talis à seipso filius emanauit, qualis ipse natura sit. Totum uerò cōtrarium accidit (sed propitius nobis sit deus) si non eandem naturam filius conseruauerit, si minor erit aut gloria, aut quapiam reliarum quibus perfecte ac uere deus esse intelligitur. Quū igitur hæc natura filij sit: quid rides ô homo, quid caput quassas, si patrē honorat? quū admirari deberes potius glorificareq; ipsum, quia genitorem suum & diligit, & honorat. Omnis enim uirtutis numerus ab illa radice pullulat, & ab illa substantia, quæ suprema omnium est, quasi à Exod.
fonte manat. Omnia enim bona inde ad nos (qui ad imaginem dei facti sumus) profecto defluunt: propterea lex patrem & matrem colere iussit, & præmia facientibus magna uidemus proposita esse, longi temporis uita huiusmodi filios donatos audimus. Sicuti igitur nos subiecti parētibus, non mutamus naturā, quia illis paremus: sed quū non minus homines simus quàm parentes nostri sint, ac eandem naturæ rationem conseruemus, eis propter uirtutem eximiam obtemperamus. Simili modo de patre atq; filio intelligēdum est. Filius enim est, qui est ex deo deus, perfectus ex perfecto, incōmutabilis character substantiæ genitoris. Quare nihil aliud ipse cogitabit, quàm ille

cuius

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuius & consilium & uerbū est: uolet autē eadem quæ pater, eiusdem enim substātiæ (ut ita dicam) legibus ad eandem uolūtatem compellitur. Non conturberis igitur ô homo, quum dicentem audias: Descendi de cœlo, non ut faciam uolūtatem meā, sed uoluntatē patris mei qui misit me. Nam ut incipientes diximus, determinata quadam de re Christus ita loquutus est. Quū enim docere uellet uoluntariam sibi esse mortem deitatis uoluntate, non aūt uoluntariam, quia crucis tormenta, & mortem ipsam natura perhorrescat humana, his uerbis usus est. Quod aūt inuolūtaria passio Christi ut homini fuit, etiam ab ipsa natura rerū consequenter perspiciemus. Dicimus ergo Iudaici furoris opus fuisse, ut omnino Christus crucifigeretur: & hoc omnino facturi erant, exercitati ad cædem sanguine prophetarū, ad omnemq; audaciā nutriti. Verū quoniam nō poterat aliter humanū genus ex morte, in quam cecidit, ad uitam resurgere, nisi filius dei homo factus esset: imminebat aūt propter crudelitatem Iudęorū mors acerbissima: idcircò quod per se nō uoluntarium homini fuit, uoluntariū fecit: id enim natura diuina ex misericordia sua uolebat. Nam opifex omniū sapientia, id est filius dei, quod diaboli malitia præparauerat (crudelem dico eius in carne mortem) id salutis uiam, id uitæ ianuam effecit. Ita in cōtrariū spes diaboli uersa est, ut uix post hæc cognouerit durum sibi fuisse aduersus deum pugnare. Quod mihi uidetur Psalmista subaperuisse, quū de Christo & de diabolo dicat: In laqueo suo humiliabit eum. Nam mortē quasi laqueū, Christo diabolus præparauerat, sed in ipso laqueo suo humiliatus est. Mors enim in morte Christi destructa est, & tyrannus cecidit, qui se id passurum non formidabat. Plura de his dicere difficile nō est, sed ad propositū rursus redeamus. Si non proprie atq; uerè uoluntatis ac immanitatis Iudaicæ fructū fuisse mortem Christi dicamus, sed iudicio (ut nōnulli putant) diuino ad tantam crudelitatem depulsos putabimus, uix poterimus effugere, ne concedamus, quę homines faciunt, ea diuino impulsu coactos facere. Deinde quomodo, die quæso, qui diuinæ obtēperarunt uoluntati, puniuntur? Quomodo aūt in melioribus esset ille miser, per quem Christus traditus est, si natus unquam nō esset homo ille? Ex his igitur, cæterisq; quàmplurimis patet de cœlo descendisse filium dei, passumq; fuisse pro humano genere uolentem simul atq; nolentem, ut nouissimo die omnes suscitet, & hoc ita patri etiam propter nos uisum fuisse. Diuersæ uerò naturæ filium esse, aut ulla in re patre minorē, his uerbis ne suspicari quidē possumus. Quare suberubescere aduersarios Christi credo, qui talia dicere ausi sunt. Si uerò contentionis adhuc potius quàm ueritatis cupidi non erubescant, illud addam: Si descendit de cœlo filius, non ut suam faceret uoluntatem, sed patris, ut ipse ait. Si quę tibi diximus, super hoc minime placent: nónne fateberis necessariò nō unam, sed duas & diuersas patris ac filij esse uoluntates? Nam si nihil inter patris & filij uoluntatem interest, una eademq; in ipsis uoluntas est: sin uerò alia est filij, qua tamē prætermissa, patris sequitur uoluntatē, quomodo diuersa nō erit ab illa? Sed uideamus quid pater uelit, ut etiam uoluntatem filij cognoscamus. Patris igitur uoluntas est, ut saluator ait, ut omne quod dedit ei, non perdat ex eo, sed suscitet illud in nouissimo die. Bona hæc, & misericordiæ plena uoluntas est, non repugno. Si ergo diuersa filij uoluntas ab ista est atq; cōtraria, nec misericors erit, nec omnino bonus qui patri contraria uelit, nec saluare, nec à morte suscitare studeat: quomodo ergo bonus est pastor? quomodo magnæ suæ charitatis erga nos signū dabat, quod animam suam pro nobis traderet? Nam si de cœlo descendit, ut id ultrò faceret, quomodo, quum quæ adducuntur à patre, non perdit, sed in nouissimo die suscitat, sua id inquies uoluntate non facit? Sin uerò non sponte id facit, sed ut uoluntati patris ministret, saluat perditos, & suscitat mortuos: quomodo non uerè nec bonus, nec misericors appellabitur? Quiescant igitur obsecro, Christi aduersarij, nec ulterius in nos latrent, quum undiq; ad impietatem hæc sibi concludatur oratio.

Ioan. 16.

Pſal. 9

Matth. 26.

omnium opifex ſapientia, filius.

CAP. II.

HAec enim est uoluntas patris mei, qui misit me, ut omnis qui uidet filiū, & credit in eū, habeat uitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.] Etsi bonam patris uoluntatē iam definierit, latius tamē modò dilucidat, apertè adductionis modum, & eius profectum explicans. Filio ergo qui uiuificare potest, quæcūq; uita indigent, pater tradit. Traditio autem hæc est, ut filium cognoscant, syncereq; intelligant, atq; credant uerum esse deum, qui ex deo uero est. Qui enim sic affectus est, & istis contemplationibus prædītus, is ad sublimia illa fidei præmia, id est ad uitam æternam conscender. Ita pater quidem per cognitionem et fidem ad filium eos adducit, quos hac gratia dignos iudicauerit: filius autem accipiens, quasi ignis scintillas, uiuificantis spiritus uirtutem, ac suæ naturæ bonum sic in eis immittit, ut ad immortalitatem totum hominem transformet. Tu uerò quum hic rursus audias adductionem quidem à patre fieri, uitam autem adductis à filio præberi: caue ne cogites aliam patris, aliam filij potestatem ac operationem esse, quasi alius ad alia faciunda naturaliter aptus esse uideatur. Sed crede omnia à patre per filium in spiritu fieri, & totius (ut ita dixerim) trinitatis nostram salutem opus esse, id est naturæ nostræ ad uitam reditum. Nec dubita patris, & filij, & spiritussancti unam eandemq; in omnibus rebus uirtutem esse ac potestatem. Illud etiam animaduerte, præcipuam in fide filij rem inueniri. Vita enim æterna, huius rei præmium est: quod si in filio deus ipse natura cognoscatur, quis feret eos qui non consubstantialem patri dicere audent? eo etiam quod à morte liberare mortales, & in uitam æternam reducere potest, eiusdem se esse naturæ cum genitore ostendit: uiuificare enim proprium uitæ est.

Quare

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quare quum pater naturaliter uita sit, & qui ab eo secundum naturam natus est filius, uita similiter sit (ego enim inquit resuscitabo) identitas substantiæ, nisi quis deliret, negari non potest.

CAP. III.

MVrmurabant ergo Iudei de illo, quia dixisset: ego sum panis qui de cœlo descendi: & dicebant.] Molestè ferunt rursus nihil intelligentes. Solet enim quodam modo animus imperitorum in istis certius cognosci. Quū enim rem non intelligat, qua posset ad melius conuerti, ex impotentia in molestiam deducitur: quod illis accidisse uidemus. Qua enim alia ratione ad murmurationes depulsi sunt? Oportebat certe magis, si quicquā intellexissent, ab ipsis rebus & à signis ab eo patratis rimari utrū mentiretur Christus, quum se panem appellet, qui de cœlo descendit, an uerè id diceret: sic enim recto iudicio ad inuentionem ueritatis deduci potuissent. Nunc uerò nihil quærentes, frustra solummodo murmurant: præsertim quum panem se uitæ, & quidem uerum Christus modò demonstrauerit. Qui enim uenit ad me (inquit) nō esuriet unquam. Nam qui fide ad illum ueniunt, non similiter ut illi qui sensibile manna comederunt, breuem, corporalemq; habebunt refectionem, sed perpetuos uitæ fructus adipiscentur. Falluntur ergo ualde Iudæi, terrena tantummodo respicientes: & hoc erat quod de ipsis & canebatur, & canitur: Obscurentur oculi eorum ne uideant, & dorsum eorum semper incurua. ut propter arrogantiam ac inobedientiā suam nullo modo ad cognitionem mysteriorum dei animum erigentes, mali male perdantur. Ego uerò quæ apud Mosen scripta sunt, mente sæpe reuoluens, quasi paternam hæreditatem, murmurationem de rebus bonis ad Iudæos descendisse cōperio, quam semper in pernicioſum exitum deuenisse re ipsa cognoscere licet. Murmurabant illi aduersus deum ex ingratitudine in deserto: murmurant & isti de Christo, & saluatorem suū inobedientia sua uituperant: sed draco uenenosus eos mordebit: semper enim in perniciem inobedientia solet exire.

Psal. 68.
Exo. 16.

CAP. IIII.

NOnne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus patrē & matrem? quomodo ergo dicit, quia de cœlo descendi?] O animum temulentia imperitiaq; depressum, rudius effectū est (ut scribitur) cor populi huius. Nihil enim uidet eorum quæ oculis cernit, sed risu digna & sentit, & loquitur: quem oportebat tum à scriptura Mosaica, tum à prædicatione prophetarum intelligere, non absq; carne ad nos Christum fuisse uenturum, quippe qui prædicabatur in habitu & forma hominis ad nos fuisse uenturus. Cōcepturam enim uirginem, & filium ædituram propheticus sermo exclamat. Et iurasse dominus Dauid scribitur ueritatem, quam nullo modo neglecturum pollicitus est. Et uirga ex radice Iesse germinatura nunciabatur. Illi autem in tantam temeritatem delapsi sunt, ut quia prænunciati Christi matrem cognouerunt, propterea de cœlo ipsum descendisse credendum esse non ducunt. Nam etsi corpore id factum non est, erat tamen in corpore ut in templo uerbum dei, quod ex patre propter salutem omnium in terram descendit, & semen Abrahæ apprehendit: ut in omnibus fratribus similis factus, & deus uerè simul ac homo inuentus, ad filiorum dei adoptionem humanū genus adueheret. Quam dispensationem saluatoris ignorantes Iudæi, quoniam matrē eius cognouerant & patrem, qui tamen pater non erat, non erubescunt negare, imò etiam indignantur, quia de cœlo se descendisse dixerit. Hinc nobis perutilis disciplina proficiscitur: discimus enim non esse paruum detrimentum, à corporis prauitate, diuina sancta cōsiderare, quum debeamus oculis animi uirtutem sanctorum inspicere, & reconditam in eis gloriam cōtemplari. Sic enim de sanctis apud prophetas scribitur: Benedictus uir, qui confidit de domino, & erit dominus fiducia eius, & erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit quum uenerit æstus, & in tempore siccitatis non erit solicitum, nec aliquando desinet facere fructum. Quū igitur nos à deo cognitum hominem & uirtutibus rutilantē, in solam carnem respicientes, ex arrogantia plerunq; paruifaciamus, quomodo regi omnium contrarij non erimus, quomodo acerbas pœnas nō dabimus, sublimia quantū est in nobis deprimentes, & lucem tenebras, & dulce amarum nominantes? Considerandi igitur est in sanctis gloria sua. Considerandi enim sunt, non carne, sed intrinseca gloria. Verum plurimi nostrūm humilem in hoc mūdo uirū, etiamsi uirtutibus excellat, in solam tamen caducam diuitiarum gloriam iniquis oculis respicientes, non recte iudicant: quos Christi discipulus non iniuria reprehendit, dicens: Si introierit in cōuentu uestro uir aureum annulum habens, in ueste candida, introierit autē & pauper in sordido habitu: & intendatis in eum qui indutus est uestę preclara, & dixeritis ei, tu sede hic bene: pauperi autem dicatis, tu sta illic, aut sede sub scabello pedum nostrorum: nónne malam discretionem habuistis apud uosmetipsos? Sed à rebus etiam ipsis cognoscere possumus, quàm amentes atq; insani sint, qui exteriori habitu, nō ut intrinsecis bonis hominem admirantur. Diuitiarum enim omnis splendor aduentitiam atq; caducam hominibus gloriam affert. Virtutis autem & interioris hominis fulgor, proprias, atq; naturales adducit diuitias, quæ non simul cum ista carne cadere solent, sed animo insunt, & illæ cum ipso euolant, quò creator omniū constituit. Multæ nanq; sunt mansiones apud patrē. Non ergo diuitijs claros, nec terrestri gloria quasi floſculos rutilantes, sed eos quos splendore operum ad inextinguibilem gloriam currere cognoscimus, in quibus interior pulchritudo omni uirtutis numero lucet, honorare debemus.

Esa. 6.
Esa. 7.
Psal. 131.
Esa. 11.

CAP. V.

REspondit ergo Iesus, & dixit eis: Nolite murmurare inuicē. Nemo potest uenire ad me, nisi

nisi pater qui misit me traxerit eum, & ego eum resuscitabo in nouissimo die.] Paruifaciunt Iudæi Iesum, cœlestem eius patrem ignorantes, & terrestrem matrem solummodo, & Ioseph qui pater uidebatur, cognoscētes: propterea illis acrius respondit, & statim ad rem quæ solius dei est insilijt. Nam quum inter sē illi de ipso murmurarent, patefecit Iesus animum suum, ut ipsi se intelligāt procul à ueritate excedere. Nam qui corda hominum nouit, & animorum consilia non ignorat: quomodo tantū hominibus non præstabit, quantum terrestribus natura deus excellit? Hac de causa mentē eorum aperiens, primo ait: Nolite murmurare inuicē. Deinde gratia dei cognitionem sui haberi ostendit, quum dicat, neminē ad se uenire posse, qui patris monitionibus nō trahatur. Ita eis persuadet, pœnitētia & lachrymis ueniam de ijs quę fecerunt, & dixerunt, à deo patre postulare, ut per fidem in seipsum, consilio patris atq; auxilio, meliore itinere facto, quod ipsi peccando exasperauerant, ad salutem reuocentur. Suscaturum autem à mortuis se credentes affirmat, deitatem suam hinc iterum ostendens. Deus enim solummodo potest, quod morte corruptum est, ad uitam reducere. Nam qui naturaliter uita est, non qui ab alio uiuendi gratiam consequitur, efficere illud potest.

CAP. VI.

SCriptum est in prophetis: Et erunt omnes docibiles dei.] Arrogantiam Iudæorum non ignorās ut deus, testimonio prophetarum firmauit quod dixerat, ita & ignorantiam eorum denudat, & ora obstruit: non enim poterant etiam uocibus prophetarum se opponere, qui prædixerunt à deo patre dignis hominibus ineffabili doctrina filium reuelatum iri. Non enim quum dicat neminem posse ad se uenire, nisi pater traxerit eum, ui quadā cogi, trahiq; credētes putandū est, sed monitione, doctrina, reuelatiōe ineffabiliter facta: ut ille solus nouit, qui dignos cognouit. Vnde intulit. CAP. VII.

OMnis qui audiuit à patre, et didicit, uenit ad me.] Vbi enim auditus, disciplina doctrinaq; adest, ibi fides nō ui, sed persuasione oritur: patrocinio igitur dei patris, quod ex charitate dignis præstatur, non ui, Christū fideles agnoscunt. Non enim possumus secundum ecclesiæ, ueritatisq; dogmata, liberam potestatē hominis (quod liberum arbitrium appellamus) ullo modò negare. Ita iusti quidem præmijs propter iustitiam afficiuntur: qui uerò male uixerunt, non iniuria puniuntur. Scire autem oportet, quādo Christi mysteriū pater dignis reuelare affirmatur, non absq; filio, sed per filium, ut per sapientiā eius id ab eo fieri. Absurdum enim est, absq; sapientia cognitionem aliquam factam esse putare: patris autem sapientia, filius est. Quare per filium huiusmodi reuelationem dignis in hominibus pater efficit: &, ut simpliciter & uerè dicam, omnia quæ deus pater uelle aut facere dicitur, filius quoq; ac spiritussanctus similiter patri & uelle & facere profecto dicentur. Idcirco quum deus pater reuelare fidelibus suum filium scribatur, ipse quoq; filius & spiritussanctus id facere scribuntur. Petro enim constantissime confitenti, Quia tu es Christus filius dei: Beatus, inquit, es tu, quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Matth. 19

Paulus autem: Non ab homine hoc ego accepi ministerium, inquit, sed per reuelationem Iesu Christi. Sed spiritus quoq; sanctus non minus id facit. Ioannes enim in epistola scribit: Et uos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in uobis: & non necesse habetis, ut aliquis doceat uos, sed sicut unctio eius docet uos de omnibus. Ipse quoque saluator de spiritu dicit: Adhuc multa habeo uobis dicere, sed nō potestis portare modò. Quū autem uenerit ille spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet, loquetur. & quæ uentura sunt, annunciabit uobis; ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Quū enim spiritus ueritatis sit, non poterit non deducere ad ueritatē omnes, ad quos peruenerit. Hæc dicimus, non scindentes aut diuidentes patrem à filio, aut spiritum à filio atq; patre: sed definiētes, quia una deitas est, ideo omne consilium & operationem, quamuis uni personæ accommodetur, æqualiter tamen toti (ut sic dicam) trinitati necessariò attribui. Non enim diuisim operatur natura diuina, quamuis propriè unaquæq; trinitatis persona subsistere uerè credatur. Pater enim idipsum quod dicitur pater est, & filius similiter ac spiritussanctus. Ad hæc illud mihi dicendū uidetur, quæ quodammodo ad aliquid se habeant, hæc ita se habent, ut alterū ab altero cognoscatur. Quare necesse est, ut à patre filius, & à filio pater reueletur. Nam si quis deum ut patrem natura intelligat, is & filium eius ex deo natum necessariò intelliget. Et si quis filium confiteatur, is patrem ignorare non potest, propterea Saluator ait: Manifestaui nomen tuum hominibus. Nam quia filius dei esse cognitus est, patris hinc uerè nomen cognitum esse asserit. Cognitionē autem sui filij, non sono, aut uoce pater nobis immittit: sed illuminatione mentis, qua rectè diuinas scripturas percipimus: quæ illustratio animi à filio quoq; fieri dicitur. Scribit enim, quia tunc aperuit oculos eorum, ut scripturæ inuolucra possent intelligere. Ioan. 17 1. Ioan. 2 Luce 24 CAP. VIII.

NOn quia patrem uidit quisquam, nisi is qui à deo est, hic uidit patrem.] Quum ut deus præuiderit non recepturos illos doctrinam spiritus, nec de superna illustratione quicquam cogitaturos, credentes ex imperitia non posse à deo se doceri, nisi deum oculis cernant, auribusq; audiant, ut temporibus Mosis factum fuisse putabāt, quasi freno quodā connectit, hortaturq; ne adeò rudes sint, ut oculis posse unquam cerni naturam deitatis arbitrentur. Nullus enim, inquit, patrem unquam uidit. Videtur autē occulte de Mose dicere, quem Iudæi putabāt, quoniam in montem ascēdit, & in tenebras ingressus fuit, ipsam ineffa- Exod. 19

Universidad de Deusto
Biblioteca

bilem dei naturã oculis ſuis uidiſſe, uerum ne turbarentur, non de ipſo determinate, ſed de omnibus uniuerſaliter dixit, non quia patrẽ uidit quiſquam, Nolite, inquit, quæ naturam excedunt, poſcere: uel quod omni creaturæ impoſſibile eſt, ad illud furioſa cogitatione delabi: nullus enim deũ uidit præter filium, qui ultra omnia eſt. Quomodo igitur, ſi quum nullus patrem uidit, & nihil id penitus poſſe præter filium intelligimus, non erit ultra omnem creaturam filius? Quomodo, ſi omnia ſint ex deo (ut ait Paulus) nec quicquam præter filium patrem uideat, non erit ipſe quodã alio modo ex deo, quàm creaturæ, id eſt ex ſubſtantia ipſius patris? Si enim ita non eſt, quamnã obrem, quum omnia ſint ex deo, ipſe ſolus idcirco, quia ex deo eſt, patrem uidet? Patet igitur per creationem cætera, filium autem altiore quodam & ueriore modo ex deo eſſe: quia ex deo naturaliter. Propterea cæteris non connumeratur, quia creatura non eſt, ſed tanquã patri conſubſtantialis, uidebit profecto eũ ex quo eſt. Quomodo autẽ aut ipſe patrem uidet, aut pater eum, lingua hominũ dici non poteſt: intelligere tamen id debemus, ut deitatem decet.

1. Cor. 8

CAP. IX.

AMen amen dico uobis, qui credit in me, habet uitã æternã.] Audi audi inquam, atq; attende. Ianua & uia in uitã fides eſt, & recurſus quidam atq; reductio à corruptione in immortalitatem. Mirari autem decet diſpenſationem, qua in his uerbis utitur. Nam quoniã inſenſatos omnino eſſe uidet, & prophetarum etiam uerbis parum ex imperitia credentes, imbecillitatẽ eorum ad fidem, quaſi iureiurãdo erigit, præmia credentibus præcipua, quibus ad ſe trahat, proponens. Ita nolentes firma præmij ſpe ad fidem impellit. Quid enim melius aut ſuauius mortem & corruptionem timentibus, quàm uita æterna? Quum autem ipſe ſit uita, & uita æterna, ſeipſum credentibus daturum pollicetur, quod eſt ut in cordibus noſtris per fidem inhabitet.

CAP. X.

EGo ſum panis uitæ. Patres ueſtri manducauerunt mãna in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis de cœlo deſcendens, ut ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur.] Liquidò in iſtis uidere licet, quod ab Eſaia prædictum eſt: Apparui non quærentibus me, inuentus ſum à non inueſtigantibus me. Dixi: ecce ecce ego ad gentem, quæ nõ inuocabat nomen meum: expandi manus meas tota die ad populum incredulum, & contradicentẽ. Omnibus enim orationis uelaminibus remotis, aperte ſeipſum oſtendit, dicens: Ego ſum panis uitæ, ut diſcerent, ſi mortem effugere uellent, neceſſẽ eſſe illo pane participare, qui mortem ſolus & interitum poteſt deſtruere. Id enim opus proprium uitæ eſt. Verum quoniam manna de cœlo patribus ſuis pluiſſe contendentes, panem uerum qui de cœlo deſcẽdit, id eſt filium dei non ſuſcipiebant, neceſſariò figuræ ad ueritatem collationem ſubiecit: ut hinc diſcant non illũ, ſed eum

Eſa. 65

A eſſe panem de cœlo, quem periculo rerum ita iure & eſſe, & appellari percepimus. Nã ueſtri maiores, aſt, quamuis manna comediſſent, naturæ tamen conceſſerunt, breue corporaleq; alimentũ inde conſequentes, quo nil aliud fiebat, niſi ne fame morerentur: quod certum argumentum eſt, nequaquam in immortalitatem transformatos fuiſſe, qui mãna comederunt: contrà uerò idipſum ueſtigium eſt, quod panis uitæ uerè filius eſt: quia qui eo participant, à uinculis mortis omnino liberantur. Imaginem autem atq; umbram panis ueri mãna fuiſſe, & nobis in ſuperioribus dictum eſt latius. Et Pſalmiſta in ſpiritu clamat: Panem de cœlo dedit eis, panem angelorũ manducauit homo. Videtur enim hæc de maioribus ſuis dixiſſe: B uerè autem non de illis, ſed de nobis potius dicit: furoris enim penitus plenum eſt, angelos (quia natura incorporei ſunt) rudiore uti alimẽto putare, patrocinioq; indigere cibi, quemadmodũ animata hæc & terreſtria corpora. Patet enim, quia ſpiritus ſunt, naturaq; intellectus, ſpiritali quoq; illos ac intellectuali frui alimento. Quomodo igitur maiores Iudæorum panem hunc angelorum ſpiritalem comederunt? Cõſpicuum igitur eſt, quoniam Chriſti, qui uniuerſa continet atq; nutrit, figura quædam erat manna ſenſibile. Idcirco quod umbra ueritatis erat, ueritatis nomine in ſpiritu appellauit: & eo quod angeli terreſtri participare cibo nequeunt, uel nolentes ad ueritatem à figura C impellit auditores, & ad Chriſtũ, qui etiã ipſorũ angelorum panis eſt, ænigmatica oratione reducit. Mortui ergo ſunt, inquit, qui mãna manducauerunt: quia nullam inde uitæ perpetuæ uirtutem acceperunt. Non enim uiuificabat, ſed famem ſolummodo corporalem remouebat, & figura erat ueritatis: qui uerò panem uitæ ſuſcipiunt, immortalitatem conſequentur, & omnia interitus mala effugiẽt, cum Chriſto æternaliter uiuentes. Nihil autem uerbis noſtris officit, nec idcirco mẽtiri uidebimur, quia fideles qui Chriſto participarunt, corpore moriuntur. Nam etſi hac communi omnium morte cadere uideãtur, uiuunt tamen deo, ut Paulus ait.

Pſal. 77

Angeli non pani

Rom. 6

CAP. XI.

D EGo ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi: ſi quis mãducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum.] Eadem ad uos dicere, Paulus ait, & uobis tutum, & mihi non moleſtum: ab ipſis, ut puto, Chriſti uerbis ita perdoctus. Nam quemadmodũ eruditati uulnerum, non unum, ſed uaria uiciſſim remedia conferuntur: neq; ſemel, ſed frequenter appoſitis remedijs molliũtur: ſic duro animo uaria quædam & frequens accommodanda doctrina eſt, ut ſi prima parum profecerit, ſecũda ſaltem aut tertia uel eiſdẽ uerbis allata, permulcere atq; attrahere poſſit. Quapropter ſaluator uaria oratione, modò ænigmatice atq; obſcure, modò dilucide atq; aperte eandem rem Iudæis propoſuit, ut excuſari nequeant ſi reſilierint: ſed mali male perdentur, tanq; manu propria in animam ſuam gladium immittentes. Iterũ igitur planè clamat: Ego ſum

Phil. 3

Matth. 22

sum panis, qui de cœlo descendi. Ille figura, ima- A
go, umbraq; solūmodo fuit. Audiatis hoc dilucide dictum: Ego sum panis uiuus: si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Nō obdurescamus igitur, totiens à Christo ueritatem audientes. Non est enim ambigendum, quin summa
Ioan. 15 supplicia subituri sint, qui sępius hęc à Christo ite rata nō capiunt, propterea etiam de Iudæis dicit: Si non uenissem, loquutusq; ipsis essem, peccatū non haberent: nunc autem non habent excusationem de peccato eorum. Nam qui nihil audierūt, mitiorem forsan inuenient iudicem, nihil se audisse contendentes: quamuis quoniam non quæsiuerūt, relaturi rationem sint: qui autem sæpius eadem doctrina monentur, qui seipsos sponte ob B durant, maiore cruciatu uexabuntur, nihil habentes quo iudex placari possit.

Quod Christi corpus uiuificat CAP. XII.

ET panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita.] Morior, inquit, pro omnibus, ut per meipsum omnes uiuificem, & caro mea omniū redēptio fiat: morietur enim mors morte mea, & simul mecum natura hominum resurget. Factus enim homo sum ex semine Abrahā ut in omnib. fratribus similis sim. Quod quum rectè intellexerit beatus ille Paulus, ait: Quia ergo pueri cōmunicauerūt carni & sanguini,
Hebr. 2 & similiter ille participauit eisdem, ut per mortem destrueret eū, qui habebat mortis imperiū, id est diabolum. Nō enim poterat mors aliter de- C strui, & mortis princeps deponi, nisi Christus seipsum in redemptionē pro nobis tradidisset. Propterea in Psalmis, immaculatā quasi hostiā patri
Psal. 39 se offerens ait: Sacrificiū & oblationē noluisti, aures aūt perfecisti mihi: holocausta & pro peccato tibi non placuerūt, tunc dixi, ecce uenio. In capite libri scriptum est de me, ut facerem uoluntatem tuam deus meus, uolui. Nam quoniā taurorum hircorumq; sanguis, & iuuencarū cinis ad peccatorum ablutionem nō sufficiebat, nec brutorum unq; animaliū cædes mortē potuit deijcere, ipse Christus, ipse inquam unus pœnas pro omnibus
1. Pet. 2 luit. Liuore nanq; ipsius sanati sumus, & delicta nostra ipse corpore suo in lignū tulit: crucifixus autem pro omnibus, ut morte unius in ipso om- D nes uiuamus: non enim fuit amplius possibile à morte atq; interitu uitam nostrā detineri. Quod autem pro uita mundi carnem suam obtulit, uer-
Ioan. 17 bis suis cognoscemus. Pater, inquit, sancte, cōserua eos, et rursus: Pro eis ego sanctifico meipsum. Sanctificare aūt seipsum dicit, non quia mundior ipse animo fieret ut nos: nec quia spiritu sancto participaret: quippe in quo spiritus naturaliter est, atq; ideo sanctus semper est: sed quia se offert quasi hostiam immaculatam in odorem suauitatis, sanctificare seipsum dicit. Sanctificabatur enim, id est sanctum secundū legem appellabatur, quod ad altare adducebatur. Dedit igitur pro uita omniū corpus suum dominus, & per illud rursus uitam in nobis immittit: & quomodo, dicam breuiter pro uiribus meis. Nam quum uiuificans A dei filius in carne habitauerit, ad suum bonum eam, id est ad uitam reformauit, & totus (ut ita dicam) toti, ineffabili modo unionis coniunctus, uiuificantē ipsam effecit: quia natura uiuificans est, propterea participantes hæc caro uiuificat: ejcit enim mortem ab eis, & interitum penitus expel- *Obiectio*
lit. Sed objiciet fortasse quispiam, ad dormientium exuscitationem mentis oculum dirigens: Nōne qui Christi etiam fidem non susceperunt, ac ipsius corporis participes facti non sunt, resurrectionis tempore reuiuiscent? Nōne uniuersum humanum genus, quod in mortem cecidit, ad uitam recurret? Omnino ita futurum respondebimus: resurgent enim mortui, propheta dixit: & *Responsio*
ad omnem naturam humanam resurrectionis *Esa. 26*
Christi mysterium peruenire credimus, et in ipso primo totum humanum genus ab interitu liberatum dicimus. Omnes enim resurgēt propter eū, qui primus resurrexit: & omnes ut homo in seipso continebat: & sicut in primo homine omnes mortui sumus, sic rursus in eo, qui primogenitus propter nos & mortuus est, omnes reuiuiscent.
Sed qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ, ut scribitur: qui uero mala egerunt, in resurre- *Ioan. 5*
ctionem iudicij: morte autem ipsa ego puto acerbius ad cruciatus æternos resurgere. Vitā igitur proprie illam, quę in Christo est, intelligere debemus, quæ beatitudine continetur æterna, quam
Euangelista rectè cognouit, dicens: Qui credit in *Ioan. 3*
filium, habet uitam æternam: qui autem incredulus est filio, non uidebit uitam, sed ira dei manebit super ipsum. Ecce enim, ecce inquam nō uisuros uitam incredulos affirmat, quamuis per resurrectionem omnes reuiuemus: quare patet præparatam sanctis gloriosissimam uitam, sic à saluatore appellatam fuisse, ad quam per participationem uiuificantis carnis certè perueniemus. Verum quoniam sæpius se Christus panem appellauit, consideremus si hoc uocabulo uspiam à scriptura nominetur. Scriptum est ergo in Numeris: Lo- *Num. 15*
quutus est dominus ad Mosen, dicens: Loquere filijs Israël, & dices ad eos: quum ueneritis in terram, quam ego dabo uobis, & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias domino de pinsendis panibus uestris, sicut de area primitias separabitis, ita & de pulmentis dabitis primitiua domino. Aenigmatice atq; obscure nimium per figuram ista fiebant, quibus uelut de cœlo panis, id est Christus obumbrabatur. Recordari enim oportet, quod homo propter nos factus, *Colos. 1*
& ad similitudinem nostram, quasi primitiæ quæ- *1. Cor. 15*
dam, ac separatio nostræ massæ (ut scribitur) deo patri oblatus est, primogenitus ex mortuis factus & primitiæ resurrectionis hominum ad cœlum usq; ascendentes. Cepit enim à nobis hominem, *Ascendens, primitiæ scilicet*
ut scribitur: quia semen Abrahæ apprehendit: oblatusq; est unus ex omnibus, ut omnes uiuificaret: sicut ex area primus manipulus deo patri offerri solebat, & quemadmodum, quum ipse sit uera lux, hanc rem discipulis quoq; gratia attribuit: Vos enim, inquit, estis lux mundi: sic quum *Matth. 5*

ipſe ſit panis uiuus, qui omnia uiuificat, cõtinetq; A
ut ſint, ſimilitudine atq; umbra legali per duode
cim panes ſacrum apoſtolorum prefiguraũit con
Leuit.24 ſortium. Legitur enim in Leuitico: Et loquutus
eſt dominus ad Moſen, dicens: Præcipe filijs Iſ
raël, ut offerant tibi oleum de oliuis purum ac lu
cidum, ad cõcinnendas lucernas iugiter extra ue
lum teſtimonij in tabernaculo fœderis. Accipie-
tis etiam ſimilam, & coquetis ex ea duodecim pa
nes, qui ſinguli habebunt duas decimas: quorum
ſenos altrinſecus ſuper menſam puriſſimam co-
ram deo ſtatuetis, & ponetis ſuper eos thus luci-
diſſimum & ſalem, ut ſint panes in monimen-
tum oblationis domini. Lucernam igitur, quæ
in ſancto tabernaculo, & extra uelum poſita lo- B
cum illuminabat, beatum eſſe Baptiſtam, in ſu-
perioribus diximus. Oleo autem puriſſimo ar-
Eſa.40 dere dicitur, illuminatione ſcilicet ſpiritus ſan-
cti. Extra uelum autem lucebat, quoniam doctri
na eius præparabat, non perficiebat: Præparate,
inquit, uiam domini, & rectas facite ſemitas dei
noſtri. Non enim quæ intra uelum erant, id eſt,
reconditum Chriſti myſterium, aperte denuda-
Matth.3 uit. Ego, inquit, baptizo uos ad pœnitentiam in
aqua: qui uerò poſt me uenit, fortior quàm ego
eſt, cuius ego calciamenta nequeo portare: ipſe
uos baptizabit in ſpiritu & igne. Vides quomo-
do ſimpliciore doctrina lucet, ad pœnitẽtiam uo-
cans, & interiora uelaminis denudanda illi relin-
Ioan.5 quens, qui ſpiritu & igne baptizat? Sed hæc la- C
tius tunc diximus, quando ille propoſitus locus
erat: Ille erat lucerna ardens & lucens. Nunc ue-
ró tetigimus, ut ordine à Ioanne ad apoſtolos de-
Leuit.14 ſcenderemus. Hac enim (ut ego arbitror) de cau-
ſa, quum de lucerna ſcriptura dixerit, duodecim
nobis contemplationes panum tradidit: Facie-
tis, inquit, panes duodecim, qui ſinguli habebũt
duas decimas. Solet ſcriptura denariũ numerum,
quaſi plenum ſemper accipere: numerorũ enim
omnium deinceps ordo, anfractum quendam, &
reuolutionem denarij numeri continet. Duabus
igitur decimis unumquenq; panum conſtare iu-
bet: ut perfectionem duabus rebus eorum conſi-
deres, in actiua ſcilicet uirtute atq; cõtemplatiua.
Altrinſecus autem ponere bipartitos iuſſit, ut ſta D
tionem ipſam oſtenderet: conſueuiſſe nanq; diſci
pulos credendum eſt in medio ſui ſemper Chri-
ſtum habere, & quaſi ad doctorẽ ſemper circun-
fundi. Vt autem diſcamus Chriſti eos odorem fa
2.Cor.2 ctos, ac deo patri oblatos, ut Paulus ait, thus im-
Matth.5 poni ſuper panes imperauit, ſale autẽ ſpargi, quia
ipſi ſunt ſal terræ. Die quoq; ſabbati hæc offerri
lex uoluit, quia ultimis ſeculis apparuerunt. Vlti-
mus enim dies hebdomadæ, ſabbatum eſt. Neq;
id ſolum, uerumetiam quia ſaluatoris aduentu
ſpiritaliter ſabbatizamus, ocium peccandi agen-
tes, quo tẽpore ſancti ad nos apoſtoli miſſi ſunt,
quorum diuina ſcriptura ad uitam & ſanctifica-
tionem nos alunt: idcirco die ſabbati duodecim
illos panes, in altari, id eſt, in eccleſia Chriſti po-
nere lex iubebat. Significatur enim ſæpe à parte

totum: ut panis igitur in lege ſaluator figuraba-
tur, panes autem rurſus etiam diſcipuli ſimilitudi
ne ipſius dicũtur. Panis enim uerus Chriſtus eſt:
ſimilitudine autem ipſius, per gratiam etiam in
diſcipulos, ac in diſcipulorum ſucceſſores appel-
latio iſta tranſit.

CAP. XIII.

LItigabant ergo Iudæi adinuicem, dicentes:
Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam da
re ad manducandum? Dixit ergo eis Ieſus.] Om
nia plana & recta illis ſunt, qui cognitionem (ut
ſcribitur) inuenerunt: fatuis uerò etiam facilima Prouerb.
obſcura uidentur. Probus enim auditor ac ſapi-
ens, quæ intellexit, nulla intelligentia remoratus,
mentis ea theſauro ſtatim cõmendauit: ſi qua ue- B
rò ardua uidentur, ſæpe ac multum inueſtigans
atq; interrogans, tandem aſſequitur: uenatrices
apprime canes imitatus, quę huc atq; illuc percur
runt feras quærẽtes. Sic affectum eſſe ſapientem,
propheticus quoq; ſermo denotat, dicens: Cõqui Eſa.21
rens quære, & apud me habita. Quærendũ enim
ita ſemper eſt, ut apud eum habitemus, & ad alie-
nas ſententias non deferamur. Sed non ita facit
animus malignus. Nam quæcunq; nõ intelligit,
ſtatim tanquam friuola falſaq; per arrogantiam
eijcit, nulli cedẽs, nec aliquid ſupra ipſum eſſe exi
ſtimãs: quales Iudæos fuiſſe comperiemus. Nam
quum oporteret eos, qui diuinam uirtutem ſalua
toris ac poteſtatem, ſignorum miraculo percepe-
runt, ſermonem eius libenter ſuſcipere: & ſi qua C
difficilia uidebantur, eorum ſolutionem quære-
re: contra omnino faciunt: Et quomodo poteſt
hic carnem ſuam nobis dare? De deo nõ ſine ma-
gna impietate conclamant, nec in mentem uenit
nihil eſſe impoſſibile apud deum. Nam quum ani 1.Cor.3
males eſſent (ut ait Paulus) ſpiritalia intelligere
non poterãt. Sed fatuitas quædam tam magnum
ſibi uidetur myſterium: ſed nos magnum quæſo
à peccatis aliorum profectũ faciamus, & firmam
fidem myſterijs adhibentes, nunquam in tam ſub
limibus rebus, illud quomodo, aut cogitemus,
aut proferamus. Iudaicum enim hoc uerbum eſt, Ioan.3
& extremi ſupplicij cauſa. Ideo Nicodemus etiã
quum diceret: Quomodo hæc fieri poſſunt? meri
tò audiuit: Tu es magiſter in Iſraël, & hæc igno- NOTA
ras? Aliorum igitur, ut diximus, culpa perdocti,
quum deus operetur, non quæramus quomodo,
ſed operis ſui uiam atq; ſcientiam illi ſoli conceda
mus. Nam quemadmodum, quamuis nullus no-
uit quidnam ſecundum naturam deus ſit, iuſtifi-
catur tamẽ per fidem, quum credat præmia illum
redditurum quærentibus eum: ſic etſi operũ eius
rationem ignorat, quum tamen fide omnia illum
poſſe non dubitet, non contemnenda probitatis
huius præmia conſequetur. Ita profecto nos affi- Eſa.55
ci per prophetam Eſaiam dominus ipſe hortatur:
Non enim ſunt conſilia mea, inquit, ut cõſilia ue-
ſtra, nec ſicut uiæ ueſtræ, uiæ meæ ſunt, dicit do-
minus: ſed ſicut exaltatur cœlum à terra, ſic exal-
tatæ ſunt uiæ meæ à uijs ueſtris, & cogitationes
meæ à cogitationibus ueſtris. Qui autem ſapien-
tia à uir

tia à uirtute & deo excellit, quomodo non operabitur ita miraculoſe, ut operum ſuorū ratio mentem noſtram effugiat? Nōne uides quid ſæpenumero mechanici taciūt? Incredibilia uidentur nobis nonnunquam enarrare: ſed tamen quia ſimilia ipſos feciſſe uidimus, poſſe peragi ab ipſis facile credimus. Quomodo igitur ſummis cruciatibus digni non erunt, qui rerum omniū opificem deum ita contemnunt, ut quomodo, in operibus ſuis dicere audeant? quem totius ſapientiæ largitorem eſſe non ignorant: quem omnia poſſe ſcriptura nos docuit. Si uerò tu ò Iudæe, quomodo, etiam nunc clamas: hanc tuam imperitiam ego quoq; ſequutus, libenter quomodo ex Aegypto exiuiſti rogabo: quomodo in ſerpentem Moſaica fuit uirga conuerſa? quomodo lepra manus affecta, uno momento temporis in priſtinū ſtatum reſtituta iterum fuit? quomodo in naturā ſanguinis aquæ tranſierūt? quomodo patres tui per media maria, ut per aridā effugerunt? quomodo per lignum amaritudo aquarum in dulcedinem recidit? quomodo è lapide fontes aquarum fluebant? quomodo ſtetit Iordanis? quomodo ſolo clamore inexpugnabilis Hierico cecidit? innumerabilia ſunt, in quibus ſi quomodo quęris, uniuerſam euertere tibi ſcripturam neceſſe erit, prophetarū doctrinam & ipſius Moſis ſcripta contemnenti. Quare credidiſſe Chriſto potius uos oportuit, & ſi quid arduū uidebatur, ab eo humiliter petere, quàm ueluti temulentos exclamare: Quomodo poteſt hic nobis ſuam carnem dare? Nōne uideris, quia quum hæc dicatis, ſtatim quum iſta uoce arrogantia magna ſignificatur?

Matth. 19

CAP. XIIII.

AMen amen dico uobis, niſi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis.] Miſericors certè ac mitis Chriſtus eſt, ut à rebus ipſis uidere licet. Non enim aſpere ad crudelitatem eorū reſpondit, nec ullo modo contendit: ſed uiuificātem huius myſterij cognitionem iterum atq; iterum in mentibus eorū imprimere ſtudet: & quomodo quidem carnem ſuam dabit ad manducandum, non docet: quia intelligere illi non potuerunt: quàm magna uerò bona, ſi cum fide manducabunt, adipiſcētur: id iterum atq; iterum aperit, ut æternæ deſiderio uitæ ad fidem compellantur, per quam etiam doceri facilius poterint. Sic enim Eſaias dixit: Si enim, inquit, non crediderit is, nec intelligetis. Oportebat igitur fidei primū radices in animo iacere, deinde illa quærere quæ homini quærenda ſunt. Illi uerò, anteq; crederent, importune quærebant. Hac igitur de cauſa dominus, quomodo id fieri poſſit non enodauit, ſed fide id quærendum hortatur: ſic credentibus diſcipulis fragmēta panis dedit, dicens: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum. Calicem etiam ſimiliter circūtulit, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorū. Perſpicis, quia ſine fide quærentibus, myſterij dum nequaq; explanauit, credentibus autem etiam non quærentibus expoſuit. Audiant hæc, qui ex arrogantia nondū Chriſti fidem ſuſcipere uolunt: Niſi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Nō enim poſſunt cum ſanctificatione beatæ uitæ fidei participes, qui per myſticam benedictionem Ieſum non ſuſceperunt. Vita enim ſecundum naturam ille eſt, qui ex uiuo patre genitus eſt: ſed non minus corpus quoq; ſuū uiuificat. Coniunctū enim ineffabiliter eſt filio dei, à quo uniuerſa uiuificantur. Idcirco corpus ſuum dicitur, & unus cum eo eſt. Nempe poſt incarnationem unus eſt, & unus manet abſq; diuiſione ulla, præterq; quod dei patris uerbum, & templū à uirgine ſumptum, idem natura non ſunt. Non enim eſt eiuſdem ſubſtantiæ uerbo dei homo aſſumptus: unus tamen cum illo eſt coniunctione ineffabili. Quoniam igitur ſaluatoris caro uerbo dei, quod naturaliter uita eſt, coniuncta, uiuifica effecta eſt: quando eam comedimus tunc uitam habemus in nobis, illi coniuncti, quæ uita effecta eſt. Hac de cauſa in exuſcitandis mortuis non ſolūmodo uerbo atq; imperio, ut deus utebatur: uerumetiā carnem ſuā quaſi cooperatricē nonnunq; adhibebat: ut re ipſa oſtenderet, carnem quoq; ſuam, quoniā ſib cōiuncta eſt, uiuificā eſſe, atq; fideles doceret ſuum, non alterius corpus eſſe. Nam quādo ſynagogæ principis filiolam ſuſcitabat, manū eius apprehendit, ut ſcribitur, & erexit, dicens: Puella, ſurge: ita ut deus & uerbo & carnis ſuæ tactu eam excitauit, unam ab uno ſe Chriſto, deo uidelicet atq; homine operationē producens. Quando etiam in ciuitatem Nain uocatam, ingrediebatur, & offerebatur unigenitus matris filius iam mortuus, tetigit corpus eius, dicens: Adoleſcens tibi dico, ſurge. Nō ergo uerbo ſolū ſemper (ut diximus) uerumetiam tactu mortuos excitabat, ut oſtenderet corpus quoq; ſuum uiuificare poſſe. quod ſi ſolo tactu ſuo corrupta redintegrantur: quomodo non uiuemus, qui carnē illam & guſtamus & manducamus? reformabit enim omnino ad immortalitatem ſuā participes ſui. Nec uelis iudaicè quomodo quærere, ſed recordare, quamuis naturaliter aqua frigidior ſit, aduentu tamē ignis, frigiditatis ſuæ oblita æſtuat. Hoc ſanè modo etiā nos, quamuis propter naturam carnis corruptibiles ſimus, participatione tamen uitæ ab imbecillitate noſtra reuocari, ad proprietatem illius ad uitam reformamur. Oportuit enim certè, ut nō ſolum anima per ſpiritū ſanctum in beatam uitā aſcenderet: uerum etiam ut rude atq; terreſtre hoc corpus cognato ſibi guſtu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur. Nec putet ex tarditate mētis ſuæ Iudæus inaudita nobis excogitata eſſe myſteria: uidebit enim, ſi attentius quærit, hoc ipſum i Moſis temporibus per figurā ſemper factitatū fuiſſe. Quid enim maiores eorū ab ira Aegyptiorū liberauit, quādo mors in primogenita Aegypti ſæuiebat: nónne omnibus palàm eſt, quia diuina inſtitutione perdocti, agni carnes manducarunt, & poſt-

Cum eo, cum corpore

Matth. 9

Luce 7

Exod. 12

Universidad de Deusto
Biblioteca

ac superliminaria sanguine perunxerunt, propte A
rea mortem ab eis diuertisse: pernicies nanq;, id
est carnis huius mors, aduersus genus humanum
propter primi hominis transgressionem furebat.
Terra enim es, & in terrā reuerteris, propter pec-
Gen.3 catum audiuimus. Verū quoniā per carnem suā
Christus atrocē hunc euersurus erat tyrannū, pro
pterea id mysteriū apud priscos obumbrabatur,
& ouinis carnibus atq; sanguine sanctificati (deo
ita uolente) perniciem effugiebāt. Quur igitur ò
Iudee turbaris, præfiguratam ueritatem iam ui-
dens: quur inquam turbaris, si Christus dicit: Ni-
si manducaueritis carnem filij hominis, & biberi-
tis sanguinē eius, non habebitis uitā in uobis, quū
oporteret Mosaicis te legibus institutum, & pri- B
scis umbris ad credendum perdoctum, ad intelli-
genda hæc mysteria paratissimum esse:

CAP. XV.

QVi manducat carnem meam, & bibit san-
guinem meum, habet uitam æternam, &
ego resuscitabo eum in nouissimo die.] Mire sta
Ioan.1 tim incipiens Euangelista clamabit: & uerbū ca-
ro factū est. Non enim in carnem ipsum uenisse,
sed ut mirabilem unionem ostenderet, carnem fa
ctum esse dicere non dubitauit. Nec tamen quo-
niam ita dictū est, aut uerbum dei in naturam car-
nis mutatū, aut hominem in naturā uerbi trans-
formatum esse credimus. Manet enim inuiolata
utraq; natura, & unus ex utriusq; Christus est. Sed C
ineffabiliter & ultra quàm possit mēs humana in-
telligere, uerbum humanitati cōiunctum, totam
in seipsum ita reduxit, ut indigentia uitæ posset ui
uificare: sic interitum à natura humana expulit, et
mortem quæ peccato plurimum poterat, destru-
xit: Quare qui carnem Christi manducat, uitam
habet æternā. Habet enim hæc caro dei uerbum,
quod naturaliter uita est, propterea dicit: Quia
ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ego enim
dixit (id est corpus meum, quod comedetur) resu
scitabo eum. Non enim alius ipse est quàm caro
sua: non id dico, quia natura non sit alius, sed quia
post incarnationē in duos se diuidi filios minime
patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus sum,
per meam carnem, in nouissimo die comedentes
resuscitabo. Nēpe impossibile omnino est, ne inte D
ritus & mors ab eo, qui naturaliter uita est superе
tur: propterea quamuis mors, quæ propter pecca
tum nostrum in naturam nostram insiliit, corpus
humanum ad corruptionem impellat, tamē quia
filius dei homo factus est, omnes profecto resur-
gemus. Non enim potest natura nostra uitæ con-
iuncta non uiuificari. Et quemadmodum si quis
scintillam ignis in fœno aut palea occultauerit, to
tum inde ignitum necessariò fiet: sic uerbum dei
tanquam scintilla in naturam nostrā immissum,
totam inde inflāmauit, atq; ad uitam interitu pe-
nitus destructo, reduxit.

CAP. XVI.

CAro enim mea uerè est cibus, et sanguis me-
us uerè est potus.] Distinguit rursus inter
mysticam benedictionem & manna, & aquarum

fluenta ex lapide & calicis sancti cōmunicationē
lata iterum eadem repetit, ne magis mannæ mira-
culū admirentur: sed ipsum potius suscipiant, qui
cœlestis panis est, & æternæ uitæ largitor. Patres
enim, inquit, uestri manducauerūt manna in de-
serto, & mortui sunt. Hic est panis qui de cœlo de
scendit, ut aliquis ex ipso comedat & non moria-
tur. Mannæ nanq; alimentū non æternā uitam,
sed breue famis remediū afferebat. Non ergo erat
cibus uerus, id est panis de cœlo. Sanctum uerò
Christi corpus, ad immortalitatem & uitam æter
nam nutriens cibus est: ita inquit: Sed aquam illi
ex petra biberunt. Quid igitur inde lucrati sunt,
qui mortui fuerunt: non erat igitur potus ille ue-
rus, sed uerus potus est sanguis Christi, quo radici
tus mors euertitur atq; destruitur. Non enim ho-
minis simpliciter sanguis est, sed eius qui naturali
uitę cōiunctus, uita effectus est. Propterea corpus
& membra Christi sumus: quia per hanc benedi-
ctionem mysterij, ipsum filium dei suscipimus.

CAP. XVII.

QVi manducat meam carnē, et bibit meum
sanguinem, in me manet, & ego in illo.]
Quoniam res ardua est, & fide magis, quàm alio
modo recipitur: ideo multis atque uarijs modis
mirabilem eius utilitatem exponit, fundamen-
tum & basim fidem esse confirmans. Qui mandu
cat, inquit, carnē meā, et bibit sanguinem meum,
in me manet & ego in illo. Sicuti enim, si quis li-
quefactæ ceræ aliam cerā infuderit, alteram cum
altera per totum cōmisceat: necesse est, si quis car-
nem & sanguinē domini recipit, cum ipso ita con
iungatur, ut Christus in ipso, & ipse in Christo in
ueniatur. Simile quodāmodo apud Matthæū cō- Matth.13
peries: Simile est, inquit, regnū cœlorū fermēto,
quod acceptū abscondit mulier in farinæ satis tri-
bus. Quid igit fœmina sit, & quæ satorū trinitas,
aut omnino satū qd sit, loco suo dicet: nūcaūt de- 1.Cor.5
fermento solū dicamus. Sicut parū (ut Paulus ait)
fermenti totā massam fermentat: sic paruula bene
dictio totū hominē in seipsum attrahit, & sua gra-
tia replet: & hoc modo in nobis Christus manet
& nos in Christo. Verè enim totū fermentū in to
tam massam pertransit. Sed sensus quidē loci hu-
ius hic est: Nos uerò, si uitā æternā consequi uolu
mus, si largitorē immortalitatis habere in nobis
desideramus, ad recipiendā benedictionē libēter
cōcurramus caueamusq; ne loco laquei dānosam
religionē diabolus nobis prętēdat. Rectè, inquit, 1.Cor.11
dicis: scriptū tamen esse non ignoramus, iudiciū
sibi comedere atq; bibere illū, qui de pane come-
dit, & de calice bibit indigne. Ego igitur probo
meipsum, & indignum inuenio, quando igitur,
quicunq; tu es qui ista dicis, dignus eris: quando
Christo teipsum offeres: Nā si peccādo indignus
es, & peccare non desinis. Quis enim delicta in- Psal.18
telligit (secundū Psalmistā) expers omnino eris
uiuificæ huius sanctificationis. Quare pias quæ-
so cogitationes suscipias, studiosè sanctèq; uiuas,
& benedictione participes, quæ (mihi crede) non
mortem solum, uerumetiam morbos omnes de-
pellit

Universidad de Deusto

pellit. Sedat enim, quũ in nobis maneat Christus, A fæuientem membrorũ nostrorũ legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit: nec in quibus sumus peccatis considerat: sed ægrotos curat, collapsos redintegrat: & sicut pastor bonus, qui animam suam pro ouibus posuit, ab omni nos erigit casu.

Quod alienæ uitæ filius particeps non est, sed ipse secundum naturam uita est. CAP. XVIII.

Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse uiuet propter me.] Latet sensus horum uerborum, nec ita facile quærentibus apparet: qui tamen cũ fide quærunt, facile ipsum inuenient. Quum igitur missum se esse filius dicit, tunc incarnatum se esse, B & nihil præter hoc aliud denotat. Incarnatum autem uerbum dei quum dicimus, totum se hominem assumpsisse intelligimus: quemadmodũ igitur (inquit) homo factus sum uoluntate patris, qui e naturali uita emanaui, & homo factus uiuo, corpusq; meũ uita replet, non aliter qui carnem meam manducat, propter me uiuet. Mortalem enim carnẽ assumpsi: sed quia naturaliter uita existens, habito in ipsa, totam ad uitam meam reformaui: non enim sum uictus interitu carnis, sed ut deus, omnẽ interitũ & mortem ipse superaui. Vt igitur (non enim grauabor iterũ dicere) quamuis me pater misit, id est homo factus sum, uiuo tamen propter patrem, id est genitoris naturam ad unguem conseruo: sic qui manducatione carnis C meæ me recipiet, uiuet profecto totus ad me reformatus, qui uiuificare possum, quoniã ex uiuo patre sum, a patre autem se carnem factũ esse affir-
Luce 1. mat, cũ scriptũ sit: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obũbrabit tibi. Vt rursus intelligas, quia una patris & filij & spiritussancti natura sit, ideò nõ esse diuisas operationes: sed quod ab una persona factũ dicitur, id opus trinitatis totius est. Quũ enim cõsubstantialitate unũ sit trinitas, una profecto est uirtus eius atq; potentia: omnia enim ex patre per filiũ in spiritu sunt. Sed dicamus rursum, quod sæpius diximus (Nã etsi aures auditorũ eadẽ dicentes obtundimus, tutius tamen esse nõ sumus nescij) cõsueuit Christus, quæ uim humanam excedunt, ea patri attribuere. Hu D miliauit enim seipsum factus homo: & ideò conuenientẽ homini mensuram nõ recusat: Pater, in-
Ioan.14. quit, qui in me manet, ipse facit opera. Patri ergo etiã incarnationis operationẽ, quoniã uirtutẽ excedit humanam, ut solet, accommodat. Sed clamabunt rursus aduersarij Christi, ac dicẽt: Et quo
Cauillus hæreticorum. modo aliter naturam suam filius, aut quomodo magis aperte maiorem esse patrem posset ostendere, quàm si diceret propter patrem se uiuere? Nam si pater filio uitam largitur: quis adeò mente captus est, ut non uideat non esse idem natura uitam, & quod uita participat? Hæc illi. Nos autẽ
Refutatio. Isa.32. stulta dici à stultis dicimus, & cor eorũ inania intelligere, & seductionem ac errorẽ in uerbis suis habitare non ambigimus. Quomodo enim hæc ultima seductio non est, qua à uiuificante Christo alienare multos non erubescunt, uitæ participem ipsum prædicantes, sicut & creaturas? an etiam animal dicent esse filium? quoniam omne animal nõ ipsum uita, sed uitæ particeps est. Aliud enim animal est, aliud uita quæ in ipso est. Nam si idem esset animal, & uita: omne animal profecto uita diceretur, quod nemo mentis compos unq; cogitauit. Vnigenitus ergo animal nõ est, sed uita secundum naturam: aliter uerũ illud non esset: Ego Ioan.11. sum resurrectio et uita. Vita porrò illud est, quod uiuificat, non quod ab alio uiuificatur: sicut & sapientia, quod sapientem facit, non quod sapiens fit: uita autem Christus est. Ego, inquit, sum uita, Ioan.14. & Psalmista de ipso ad patrẽ dicit: Quia fons uitæ Psal.35. apud te. Et Ioannes in epistolis: Quod erat ab initio, quod audiuimus, qd uidimus oculis nostris, 1.Ioan.1. & manus nostræ palparunt de uerbo uitæ, & uita manifestata est, & uidimus & testimonium perhibemus: & annuncio uobis uitam æternam, quæ apud patrem erat, & manifestata est. Vides latius hic illud Psalmistæ exponi: Quoniã apud te fons uitæ. Erat enim & est fons uitæ filius apud patrẽ. Sed ipsum Ioannem rursus audiamus. Et scimus, 1.Ioan.5. ait, quia filius dei uenit, & dedit nobis mentem ut cognoscamus uerum, & simus in uero filio eius Iesu Christo: hic est uerus deus & uita æterna. Quis igitur patietur has nugas? Quis meritò istos impios non appellabit, qui cum scriptura clamet, uerum deum & fontem uitæ, & uitam æternam filium esse, uitæ Christum participem audeant dicere? Quomodo aũt erit uerus deus aut fons uitæ, qui uita indigens ab alio eam consequitur? Sed ui-
Cauilli reiectio. tam, inquiunt, dicimus filium, quia quũ patrem: qui uita est, in se habeat, ipse quoq; uiuificare potest. Maligni animi hæc oratio est: quum enim idcirco uitam appellari filium dicitis, quoniam quũ in se patrẽ habeat, potest indigentia uitæ uiuificare: quomodo non immensam hic sermo parturit maliciam? An ignoratis quid secundũ naturã sit, quid ex eo quod sit secundũ naturã, & quasi compositũ: ueluti calidũ natura ignẽ putamus, calida uerò etiam alia sunt, ex igne ita facta, utputa ferrũ aut lignũ, non tamen quia ignita sunt, propterea ignis erunt: alienam enim non naturalem caliditatem retinent. Et Grammatica uel Geometria, scientia quędã est: qui uerò scit, non est Grammatica, sed ab ea Grammaticus uel Geometricus denominatur. Eodẽ modo & uita secundũ naturam aliud profecto est, quàm ea quę ad ipsam transformantẽ. Quũ igit in filio patrẽ, qui naturaliter uita est esse asseratis, atq; ideò uiuificare filiũ posse contendatis: nõ recte affirmatis, filiũ esse uitã, quũ uitæ magis particeps sit: siquidẽ in eo uita, ut in materia, secundũ uos est: & sic habitudine quadam, nõ substantialiter ad dignitatẽ uiuificantis patris ascendit: & quemadmodũ nullus recte, quamuis ab ignito ferro calescat, ab igne se calescere dicet: nemoq; non insanus, quia Geometras docendo quispiam facit. Geometriam eum appellabit. Eodẽ certe pacto, si filius naturaliter uita non sit, sed propter inhabitantẽ patrem, non recte, quoniam

Universidad de Deusto
Biblioteca

alios uiuificat, uita poterit appellari. Propterea quid prohibebit unũ de hominũ numero, corruptibilisq; filiũ naturæ opinari, si propter patrem uiuit, id est ab eo uita donat, ut isti sentiunt? Corrumperetur enim, nisi uiuentem patrẽ in ipso haberet. Et si uerax ipse est, sicuti certe est, sicut ipse in se patrem habet, qui naturaliter uita est: sic ipse quoq; in patre est, qui substantialiter secundum

Ioan.10. uos uita non est: Ego enim, inquit, in patre, & pater in me est, & taceo o impietatem quæ sequitur, imò dicam in redargutionẽ ipsius impietatis. Erit enim pater uita priuatus, quũ in se habeat naturã corruptibilẽ. Hæc nos & cogitare & scribere peruicacia uestra cogimur: impellimur enim exquisitius ad utilitatem legẽtium ista scribere. Nam si uitam secundum naturam, patrem esse cõceditis, probe id quidem: sed uita etiam secundum naturam filius est, id enim ex uerbis etiam uestris sequitur. Quid enim in filio, quum in ipso sit, pater operabitur? An suam uitam tanq; indigenti, nec à se habenti ei donabit? & quomodo nõ erit absq; uita naturaliter filius? Quod aũt à seipso uitã non habet, quomodo corruptibile non erit? sed nõ largitur uitam filio pater: uitã enim genuit, atq; ideò ipse filius uita per seipsum est. Quomodo igitur ideò uita erit, quia patrem in seipso habet? Nam si absq; patre uiuere intelligitur, nõ uiuit propter patrẽ, id est non habet uitã participatione. Quod si propter patrem ita uiuit, ut ipsi intelligunt: non habebit ipse propriam uitam, sed mutuo ab alio accipit: & ut dicebamus, corruptibilis potius est naturæ, & animal magis quàm uita. Quomodo igitur seipsum uitam appellat? an tibi quoq; licebit dicere: ego sum uita? Quod si nõ licebit, sicuti certe creaturæ non licet, filius certe qui hoc de se

Ioan.14. uerè dicit, nouit se uitã naturaliter esse: aliter quomodo erit character hypostaseos genitoris? Quomodo imago, figura & similitudo exquisita? Quomodo non recte dicebat Philippus: Ostende nobis patrẽ, & sufficit nobis? Sicuti enim uos dicitis, poterit aliquis uidisse filium, qui patrem nõ uidit: Siquidem pater secundum uos substantialiter uita est, filius autem uitæ particeps. Nemo enim unquam in uiuificato uiuificantem conspiciet, nec per indigentem nõ indigentem recte intelligit: ita falso illud dixerit necesse est: Qui me uidet, uidet & patrem. Qui ergo immaculata ecclesiæ dogmata sequitur, fugiat ab istis, & ad simplicem ueritatis pulchritudinẽ uias dirigat suas: & sicuti patrem uitam esse naturaliter credit, sic filium quoq; uitam esse substantialiter non dubitet. Vt enim lumen de lumine est, sic & uita de uita. Et quemadmodum quæ luce indigent, per filium pater illuminat, & sapientes per eum facit: sic quæ uita egent, per filium ut per uitam suam, quę ex ipso emanat, uiuificat. Quando igitur ipse dicit, uiuo propter patrem: noli cogitare ideò ipsum uiuere: quoniam à patre uitam recipiat: sed quoniã ex uiuo naturaliter patre natus est. Propterea se quoq; uiuere, naturaliter uidelicet confirmat. Non em potest non uiuere, qui ex uiuo uerè natus est patre, ut si quidam diceret rationalem se hominẽ esse, quia ex rationali natus est: Sic & unigenitus dei filius. Viuo, inquit, propter patrem. Nam quoniam uita secundum naturam genitor meus est, & quia ego naturaliter eius filius sum, hanc naturæ suæ proprietatem, id est uitam naturaliter mecum habeo. Quum igitur unus ex uno intelligatur (ex patre enim filius est) uerè ac propriè perfectionibus patris glorificatur.

CAP. XIX.

Hic est panis qui de cœlo descendit. Non sicut manducauerũt patres uestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum.] Magna certe sunt, quæ à magnis aguntur: ideò quæ à deo nobis præbentur, digna profecto diuina magnificẽtia sunt. Si enim credis de cœlo panem descendisse, quod quidem quàm maximum est: quur non credis æternam ab eo uitam credentibus immitti? Hic enim effectus profecto demonstrabit, de cœlo, id est ex deo esse hunc panẽ: decet enim æterna esse, quæ ab æterno donantur. Non enim prudenter, quæ ad breue tempus sufficiunt, hoc nomine appellabuntur. Nec panis erat ex deo, quem maiores Iudæorũ comederũt, & mortui sunt. Nam si de cœlo & ex deo fuisset, & mortui sunt. Nam si de cœlo & ex deo fuisset, liberasset à morte participantes. Contrà uerò corpus Christi, panis de cœlo est, quia æternã comedentibus uitam largitur. Magnum certe signum, deitatis in hoc corpore naturã habitare: quoniam illa hinc donantur, quæ certam omnem naturam excedunt, atq; ideò à rudioribus minus creduntur: sed diuissima illa natura summas largitur diuitias, quas Paulus quoq; admiratus clamat: Non uidit oculus, non audiuit auris, non ascenderunt 1.Co.
in cor hominis, quæ deus diligentibus se præparauit. Sed lex ista ut magna in paruis figurabat: umbram enim atq; imaginem futurorum bonorum, non ipsarum rerum ueritatem habebat, ita in alimento mannæ benedictio hæc Christi figurabatur, & futura denotabatur. Hebr.

CAP. XX.

Hæc dixit in synagoga, docens in Capernaum.] Ipsius Christi autoritate, à quo hęc prędicta sunt, aduersarios terret. Claritas enim dicentis, paratiorem ad credendũ facit auditorem. Probe autẽ non obticuit, quia in synagoga hæc dicta sunt, ne paucos hæc audisse existimes. Ipse quoq; per Esaiã prædixit: Non sum loquutus in occulto, nec in recondito loco terrarum. Palàm autem hæc uerba fecit, omnẽ Iudæis atq; incredulis excusationem auferens, & maioris criminis reos faciens. Si enim se nihil audisse dicere possent, non dubito quin mitiorẽ in eos sentẽtiam iudex proferret: quum uerò sæpius audierint, & tamen resilierint, quomodo non absq; misericordia puniẽtur? ipsum audi saluatorẽ: Si enim non uenissem, inquit, & loquutus essem eis, peccatũ non haberent: nunc aũt non habent excusationem de peccato suo. Non obaudiamus ergo, quæso, Christi Ioan.
uerba, sed fidem ipsi docenti firmam præbeamus. Sic enim cum incredulis nequaquã uexabimur.

In

In Capernaũ etiam hæc dicta fuisse asserit: ut quũ tibi omnia diligenter exponat, & locum, quia in synagoga, & urbem, quia in Capernaũ nihil prorsus de ueritate narrationis possis dubitare.

CAP. XXI.

MVlti ergo audientes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic sermo: quis potest eum audire?] Fatuis sanè consuetudo hæc est: semper enim sublimiori doctrinæ, quam ipsi non intelligunt, detrahere solent. Quumq; attendere magis deberent, & subtilitate rerum eleuari, contrà deijciuntur, & durum appellant sermonem, quẽ admirari debebant. Non aliter igitur faciunt, quàm edentuli soleant: molliora enim eligunt alimẽta, etiamsi peiora sint: solidiora uerò ac meliora edulia magnopere uituperant, ægrotationem suam cælare studentes. Mentis quoq; acumine priuati scientiam abhorrere solent: quæ magno studio, multaq; opera esset conquirenda. Sed spiritualis quidem uir, ut in delicijs in doctrina domini uersatus, iugiter canit: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Animalis uerò Iudæus, spirituale hoc mysterium fatuitatis plenũ arbitratur: quumq; domini uerbis ad sublimiorem intelligentiam rerũ concitetur, tamen ad insitam sibi dementiam omnino delabitur: & quod prauum est, bonũ appellat: proba uerò improba ducit, ut scribitur. Ita maiores suos penitus imitatur, qui manna cum benedictione recipientes, diuinum dei donũ aspernati, Aegypti carnes desiderabant: hi uerò quũ uiuificantis spiritus gratiam, & panẽ uerũ, qui ex patre ad homines uenit, accipere rogẽtur, uoluptatis se potius quàm dei amicos ostendentes, in errorem deferuntur consuetum: & quemadmodũ illi ipsum manna etiã aspernabantur, dicentes: Exaruit anima nostra in hoc manna: sic isti uerũ panẽ nõ erubescunt abijcere, dicentes: Durus est hic sermo. Demus igitur operã, qui dei mysteria discere gliscimus, ut quasi optimi nummularij nummũ cognoscamus, aut in fide accipienda ratione doceri uelimus, aut quæ ratione probari possunt, temeraria credulitate approbemus: sed alterutris, ut decet, attendentes, ac per iter regium in neutram partẽ declinantes ambulemus. Regia certe uia omnibus facienda est, qui rectitudinem fidei Christi sequi desiderant.

Psal. 118.

Esa. 5.

Num. 11.

CAP. XXII.

SCiens autẽ Iesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc uos scandalizat? Si ergo uideritis filium hominis ascendentem ubi erat prius.] Ex imperitia multi qui Christum sequebantur, uerba ipsius non capientes, perturbabantur. nam quũ audissent: Amen amen dico uobis, nisi comederitis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Ad immanes ferarũ mores uocari se à Christo arbitrabãtur, incitariq; ut uellent crudas hominis carnes mãducare, & sanguinem bibere: quę uel auditu horribilia sunt. Nondum enim mysterij huius formam & dispensationem pulcherrimam cognouerant. Illud etiam ad hęc cogitabant, quomodo caro huius hominis æternam nobis uitam largietur? aut quomodo ad immortalitatem adducere poterit? Quæ quũ intelligeret is, cuius oculis omnia nuda sunt atq; aperta, alia eos re mirabili ad fidem impellit. Frustra, inquit, ô uos propter uerba mea conturbamini. Quod si credere non uultis uitam uobis à meo corpore dari: quid facietis, quãdo in cœlum uolare me conspicietis? Non enim ascensurũ me solummodo in cœlum profiteor, ne rursus quomodo id fieri possit, quæratis: sed oculis etiam ista fieri uestris cernetis. Quid igitur hoc uidentes, dicetis? An non erit hoc mãgnum dementiæ uestrę argumentum? si enim putatis carnem meã uitam uobis afferre non posse, quomodo tanq; uolucris in cœlũ ascendet? quomodo per aẽra uolabit? hoc enim similiter generi humano impossibile est. Quod si præter naturam caro mea in cœlum conscendet: quid prohibet, ne similiter præter naturã uiuificet? Nã qui terrestre hoc corpus, cœleste cõfecit, is etiam uiuificum reddidit, quamuis natura sui corruptibile fuerit. Sed animaduerte rursus unum esse Christũ, non duos, ut nonnulli temerè asserunt. Animaduerte inquã, quia ubiq; post incarnationem, indiuisibilem se esse ostendit. Filiũ enim hominis, inquit, ascẽdere illò uidebitis, ubi prius erat. Et certe corpus Christi in cœlo prius non fuit, quod nec fuit quidem ante incarnationem. Verbum autem dei æternaliter cũ patre est. Probe igitur Paulus: Vnus, inquit, dominus Iesus Christus: unus enim & ante incarnationem, & post incarnationem filius est: non est ergo alienum à uerbo corpus suum: idcirco filij hominis appellat uerbũ dei, quod de cęlo descẽdit, quodq; secundum Euangelistam caro factum est, non in carnem mutatum: immutabilis enim natura est. Sed quia reuera homo factus, in templo, quod à uirgine assumpsit, habitare uoluit. Dicit autem se ascensurum illò, ubi prius erat: ut audientes intelligant, de cœlo quoq; ipsum descendisse: & sic nõ ut homini, sed ut deo attendentes, uiuificam carnem suam esse facilius credatur.

Hebr. 4.

1. Cor. 8.

CAP. XXIII.

SPiritus est qui uiuificat, caro nõ prodest quicquam.] Non imperite, inquit, omnino uiuificam carnem esse negatis. Nam si sola intelligitur, nihil prorsus uiuificare potest, quippè quæ uiuificante indigeat: quum uerò incarnationis mysteriũ laudabili cura scrutati fueritis, & habitantẽ in carne cognoueritis: quamuis nihil penitus caro per seipsam possit, uiuificam tamen esse factã credetis, nisi etiam spiritum sanctũ non posse uiuificare cõtendatis. Nam quoniam cum uiuificante uerbo caro coniuncta est, tota est effectia uiuifica. Non enim ad corruptibilem suam naturã iunctũ dei uerbũ detraxit, sed ipsa ad melioris ufrtutem eleuata est: quamuis ergo natura carnis, ut caro est, uiuificare nequeat, facit tamen hoc, quia totã uerbi operationem suscepit. Corpus enim est, nõ cuiusuis hominis, cuius caro prodesse quicq; potest (non enim Pauli, aut Petri, aut cæterorum) sed

Detraxit: non deorsum id in sortem ut ita tamen caro uerbum traxit

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſed ipſius uitæ et ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti cor A ſtantialis eſt, quamuis propria hypoſtaſi ſubſiſte-
Coloſſ.2. pus, in quo deitatis plenitudo corporaliter habi- re uerè credatur. Idcircò indifferenter modò ſpi-
tat, facere hoc poteſt. Nam ſi mel, quum naturali- ritum, modò ſeipſum nominat.
ter dulce ſit, ea dulcia facit quibus immiſcetur? CAP. XXV.
nónne ſtultum erit uiuificam uerbi naturam pu-
tare non dediſſe homini, in quo habitat, uiuifican- SEd ſunt quidam ex uobis qui non credunt.
Ioan.4. di uirtutem? Quas ob res caro quidē cæterorum Sciebat enim ab initio Ieſus credentes, & quis
omnium quicquam uerè nō prodeſt: caro autem traditurus eſſet eū, & dicebat: Propterea dixi uo-
Chriſti, quia in ipſa unigenitus dei filius habitat, bis, quia nemo poteſt uenire ad me, niſi fuerit ei
ſola uiuificare poteſt. Spiritum uerò ſeipſum ap- datum à patre meo.] Etiam hic uidere aperte licet
pellat, quoniam deus ſpiritus eſt: & ut ait Paulus, prophetica iam adimpleta uerba: Audite audien- Eſa.6.
2.Cor.3. Dominus ſpiritus eſt. Nec iſta dicimus, quia ſpi- tes, & nolite intelligere: & uidete uiſionem, &
ritum ſanctum in propria perſona ſubſiſtere non nolite cognoſcere: excæcatum eſt enim cor po-
putemus, ſed quia ſicut factus homo filium ſe ho- puli huiuſmodi: aures eius aggrauatæ, oculi eius
minis appellat, ſic ſe à proprio ſpiritu ſpiritū no- B clauſi, ne forte uideant oculis ſuis, & auribus ſuis
minat. Non eſt enim alienus ab eo ſpiritus ſuus. audiant, & corde ſuo intelligant, & conuertan-
tur, & ſanem eos. Nam quum ipſius ſaluatoris do
CAP. XXIIII. ctrinam non à quoquam ſanctorum, ſed ab eo ip
ſo audirent, & oculis eum cernerent, demētia ſua
VErba quæ ego loquutus ſum uobis, ſpiritus rudiores facti, & ſolem iuſticiæ aſpernati, oculis
& uita ſunt.] Totū corpus ſuū uiuifica ſpi- animi clauſis illuminationem euangelicam non
ritus uirtute plenum eſſe oſtendit. Spiritum enim receperunt: improbi enim homines erant, & in-
hic ipſam carnem nuncupauit: non quia naturam numeris penè delictis opprimebantur: propterea
carnis amiſerit, & in ſpiritum mutata ſit: ſed quia & cæcitas ex parte in Iſraēl facta eſt, ut Paulus ait. Rom.11.
ſummè cum eo coniuncta, totam uiuificandi uim Et quoniam diuini ingenij eſt, poſſe deum huma
hauſit: nec turbari propter hoc decet: nam qui do na in forma latentem cognoſcere: neminem ait
mino conglutinatur, unus cū eo ſpiritus eſt: quo- ad idem peruenturum, qui à deo patre cognitio- Iacobi.
1.Cor.3. modo igitur caro ſua, una cum eo non appellabi- nem non acceperit: nec id iniuria. Si enim omne
tur? Huiuſmodi ergo eſt quod dicitur: Putatis, datum optimum, et omne donum perfectum de-
inquit, me dixiſſe, uiuificum natura ſui terreſtre ſurſum eſt, deſcendens ex patre luminum: quo-
hoc eſſe corpus. Ego uerò de ſpiritu, & de uita æ- C modo cognitio Chriſti, dexteræ patris munus nō
terna loquutus ſum: non enim natura carnis uiui erit? aut quomodo ueritatis perceptio, ſumma
ficū reddit ſpiritū, ſed ſpiritus uirtus uiuificā car- gratiarum omnium nō erit? ſuprema uerò quum
nem efficit. Verba ergo quę uobis loquutus ſum, ſit, deitatis ſolummodo eſt: quam non impuris,
ſpiritus, id eſt, ſpiritalia, & de ſpiritu et uita, id eſt, neq; incredulis pater largitur. Nec enim in ſordi-
de uiuifica & naturali uita ſunt. Sed quod modò do uaſculo precioſiſſima immittuntur unguenta.
diximus, id iterum repetere non erit inutile. Na- Idcircò propheta quoq; Eſaias mundari primo iu- Eſa.1.
tura carnis ipſa per ſe uiuificare non poteſt: quid bet eos, qui Chriſto per fidem uolunt adhærere,
enim maius natura deitatis haberet? Nec ſola in clamans: Quærite deum dum inueniri poteſt: in-
Chriſto eſſe intelligitur, ſed habet filium dei ſibi uocate ipſum, dū prope eſt. Derelinquat impius
coniunctū, qui cōſubſtantialiter uita eſt: quando uiam ſuā, & uir iniquus cogitationes ſuas, & con-
igitur uiuificam Chriſtus ipſam appellat, non ita uertatur ad dominum, & miſerebitur eius: quia
illi, ut ſibi, ſiue proprio ſpiritui uim uiuificādi at- multus eſt ad ignoſcendum. Vides quomodo à
tribuit. Nā propter ſeipſum ſpiritus uiuificat, ad peccatis, & à præuia iniquitatis uia nos remouet,
cuius uirtutem per coniunctionem caro conſcen ut delictorum remiſſionem per fidem Chriſti cō-
dit: quomodo autem id fiat, nec mente intellige- D ſequi poſſimus. Iuſtificamur enim non ex operi-
re, nec lingua dicere poſſumus: ſed filētio, atq; fir- bus legis, ſed gratia Chriſti, quæ deſurſum nobis
ma fide id ſuſcepimus. Spiritum aūt filium quoq; per miſericordiam dei conceſſa eſt. Sed dicet
à ſcripturis nominari, manifeſtū eſt. Scribit enim quiſpiam: Quid ergo prohibuit eadem miſericor
1.Ioan.5. Ioannes de Chriſto: Hic eſt qui uenit per aquam dia Iudæorum quoq; peccata fuiſſe dimiſſa, præ-
& ſpiritum Ieſus Chriſtus: non in aqua ſolum, ſed ſertim quum perfecte hoc pacto bonus uideretur? quomodo etiam uerum illud uidebitur: Non Matth.
in aqua & ſpiritu. Spiritus enim eſt, qui teſtimo- ueni uocare iuſtos, ſed peccatores in pœniten- Matth.
nium perhibet, quia ſpiritus eſt ueritas. Ecce ſpi- tiam? Nos autem dicimus, ſolis & primis domi-
ritus ueritas nuncupatur, quū Chriſtus aperte di- ni gratiam Iudæis ſeruatam fuiſſe. Miſſus enim
Ioan.14. cat: Ego ſum ueritas. Paulus quoq; inquit: Vos fuit, ut ipſe ait, ad ſolas perditas oues domus Iſra-
Rom.8. non eſtis in carne, ſed in ſpiritu dei: ſiquidem ſpi- ēl. Recurriſſent ergo facile, ſi uoluiſſent, ad uitam
ritus dei habitat in uobis. Si quis autem ſpiritum æternam. Et certe qui bonis moribus apud eos ui
Chriſti non habet, hic non eſt eius. Si uerò Chri- uebant, quiq; ueritatis amatores erant, gratia dei
ſtus in nobis, corpus quidem mortuum propter opitulante ſalutē per fidē adepti ſunt. Arrogātes
peccatum, ſpiritus autem uita propter iuſticiam. aūt phariſæi, & duræ ceruicis pōtifices, ſenioresq;
Ecce rurſus, quum ſpiritum dei habitare in nobis populi, quamuis Moſis & prophetarū ſcripturis
dixerit, ipſum Chriſtum in nobis eſſe affirmauit. docti
Non enim ſeparatur à filio ſpiritus eius, cuius ſub

docti fuissent, credere tamē noluerunt: sed malignis eorum cōsilijs indigni æterna uita comperti, dei patris illuminationem nō receperunt. Cuius rei figura in Mosaicis libris legitur. Nam quem-
Num.14. admodum omnibus, qui deo non crediderunt in deserto, repromissionis terra cōcessa non fuit: sic incredulis in Christo in regnū cœlorū, quod repromissionis terra figurabat, uenire non datur: nec ideò iniustus est deus iram suā istis reseruans, imò ut natura iustus omnia recte, ac suæ naturæ conuenienter determinat, quamuis dispensatio-
Eccle.23. nis suæ uiam nos ignoremus. Cognouit autem omnes Iesus fideles, simulatq; incredulos, & ipsum impietatis ministrum. Nec mirum: omnia enim deus uel antequàm producantur, cognouit.

CAP. XXVI.

EX hoc multi discipulorū eius abierunt retro, & iam non ambulabant cum eo.] Dura uidentur insipientibus quæ sapienter dicūtur: nam quemadmodū ægrotis oculis lux solaris officere solet, tenebrosa uerò loca prodesse uidentur: sic ægrotantes animo perfectiorem aspernantur disciplinam, & plenam bonis orationem abijciunt: friuola uerò ac inutilia, quasi plena iocunditatis amplectuntur. Hac igitur ratione Iudæi, quū magna eis mysteria Christus exponeret, & uaria oratione cognitionē suam eis immittere uellet, & uelum templi iam ita retraheret, ut interius tabernaculum reuelaret: tantā rem, tamq; mirabilem doctrinam abominantur & respuunt, & in dementiam suam delapsi, retro abeunt, neq; cū ipso ambulant. Hoc enim profecto est retro abire: idcircò
Hiere.8. Hieremias ad contentiosam Hierusalē, quæ pertinaces homines nutriebat, dicit: Auersa es à me, dicit dominus, & retro abibis. Nam certe qui à bonis auertitur, hūc retro cadere necesse est: deus autem est ipsum bonū. Abierunt igitur retro, neq; cum saluatore miseri ambulabant, ad aspera delectorū suorū itinera diuertentes. Huius quoq; rei
Num.14. figuram apud Mosen habes. Nam posteaq; dura itinera peregerunt Iudæi, posteaq; uastas solitudines exierunt, posteaq; propè repromissionis terram iam erant, tunc Iosue cū quibusdam alijs explorata repromissionis terra, enarrabāt populo: Alij quidem, quod gigantum filios ibi uidissent, cæteraq; horroris plena, quibus audientes terrebant. Iosue autem solus summis regionem laudibus efferens, magno animo esse hortabatur, quoniā dominus facile illuc eos deducere posset. Sed qui tunc fuerunt Hebræi, lapidibus obruendum esse Iosue cōclamabant: & quasi nihil posset deus qui eos ducebat, sedentes plorabant, ut scribitur. Ira incredulitate illorum dominus irritatus, ut indignos repromissionis terra priuauit: Iurauí, ait,
Psal.94. in ira mea, si ingredientur in requiem meam. Retro enim redire iussit, dicens ad Mosen: Conuertimini ad uiam maris rubri. Nec id iniuria, quoniam enim ire quò uocabantur, noluerunt, redire meritò iubebātur. Quod igitur illi perpessi sunt, hoc & istis uolentibus accidit. Nam quum æternæ sibi uitæ uia proponeretur, qua in regnū cœlorum peruenire possent, incredulitate sua rem totam contemnunt, retro abeunt, & ambulare cum domino sua morositate recusant.

CAP. XXVII.

DIxit ergo Iesus ad duodecim: Nunquid & uos uultis abire?] Non hortatur ut abeant, sed non absq; detrimento id fore ostendit: & minatur commode potius, nisi se meliores illis ostendant, retro casuros, nec secū ambulaturos, sed in perditionem abituros. Non enim quicunq; adorant, qui plurimi sunt, deo accepti sunt: sed qui recta fide id faciunt, qui pauci sunt. Idcircò multos esse uocatos, paucos uerò electos scriptura testatur. Non, inquit, etiam uos abire uultis? id est, si
Matth.20. oratione nostra estis persuasi, si in fide indubitabili quæ à me dicuntur mysteria suscipitis, si nullam accusationē uerbis meis affertis, si more aliorum non dicitis, quomodo hic potest nobis carnem suam dare manducandum? libenter uos uideo, & uobiscum suauiter uiuam, ac ut propríos amplectar amicos: sin uerò eadem quæ illi qui retro abierunt cogitatis, non modo abire uos uolo, uerumetiam non iniuria cōpellam: seuerus enim sum aduersus incredulos, mitis uerò erga fideles, si probitatē cōseruent. Non aliter etiā ipsi abscindent, ut ait Paulus: Qui em̄ naturalibus ramis nō
Rom.11. pepercit, nec insertis parcet. Audiat hæc & attendat, qui ex dementia claudus est in fide. Nā nisi finē huius claudicationis uoluerit facere, retro abi-
Matth.8. bit, duce amisso, qui ad æternā uitā deducit, ad inferos hoc amente cōsilio delabet, ubi est fletus & stridor dentiū. Nō, inquit, & uos abire uultis? Ne putentur duodecim discipuli Iudæorū imperitia detineri, aut cū illis murmurare, qui etsi quasi discipuli sequerentur, tamen Christi doctrinam, ut duram accusare non uerebantur: utilissime interrogauit, an cū illis uellent abire: ut hac interrogatiuncula ad confessionem rectę fidei prouocaret.

Quod tabernaculum & arca, quæ in eo erat, & candelabrum figura Christi erat: similiter etiam mensa & altaria tam incensi quàm holocausti.

CAP. XXVIII.

REspondit ergo Simon Petrus: Domine, ad quē ibimus? uerba uitæ æternæ habes.] Per unum qui præerat, omnes respondent, sanctam profecto, sanctisq; congruentem disciplinam optime conseruantes, & posterioribus prudentiæ, atq; modestiæ laudabilia præbentes exempla. Decet enim non omnes confuse, nec prosilientes imprudenter, quasi rapta uti oratione: sed cedere ijs, qui & consilio & ordine præpositi sunt. Propterea Paulus quoq; ait: Prophetæ duo aut tres,
1.Cor.14. & uicissim loquentur. Opus igitur erat diuinitus comprobatæ prudentiæ, soli responsionem committere illi, qui ordine maior erat. Ad quem igitur ibimus, inquit: id est, quis nos docere similia poterit? uel, apud quem meliora inueniemus? quum tu non dura, ut illi dicunt, uerba, sed æternæ uitæ habeas, id est, quæ conducere credentes possunt ad uitam incorruptibilem. Hinc etiam discimus, unū solummodo Christum sequendum esse

esse magistrum, illi soli inhærendum, qui ad uitam æternam deducere potest. Sic enim in primogenitorum ecclesiam ingressi, ultima beatitudine perfruemur. Quod autem solus Christus sequendus sit, quodq; hinc solummodo salus habeatur, quamuis ipsa rerum natura pateat, nō erit tamen abre, prisca etiam scriptura id cōfirmare. Quum Aegyptum fugientes, ad repromissionis Hebræi terram festinarent, non quocūq; uolebant, ne cōfusione absq; duce progredientes errarent, ire iubētur. Sic enim in Numeris scribitur: Qua igitur die erectum est tabernaculum, operuit illud nubes: à uespere autem super tentorium erat quasi species ignis usq; mane: sic fiebat iugiter, per diē operiebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis. Quumq; præcederet nubes quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiscebantur filij Israël: & in loco ubi stetisset nubes, ibi castrametabantur. Ad imperium domini proficiscebantur, et ad imperium illius figebant tabernaculum. Vides quomodo castrametari nube stante, & abeunte sequi eam iubentur? Salutare nanq; valde est, ducenti semper obtemperare. Quare tunc populus Israël, nunc autem nos Christo conglutinari iubemur. Ipse enim est & tabernaculum, & nubes, & ignis: quod ut omnibus pateat, totam ad spiritalius historiam traducamus. Quando igitur sapientia domum sibi (ut Solomon dicit) ædificauit, & uerius sibi tabernaculum templum illud constituit, quod à uirgine assumpsit, in quod ineffabiliter ex sinu patris descendit, factus homo: tunc iam illuminatis, & iuxta Paulum in die ambulantibus nubes factus, æstum peccatorum extinguit. Errantibus uerò adhuc, & quasi nocturnis in tenebris degentibus illuminans ignis constitutus, in ardorem spiritus eos transformat: feruere nāq; spiritu bonos atq; fideles credimus: nec aliud quàm quod diximus, nubis in die super tabernaculū, ignis uerò in nocte uisam speciem significasse putamus. Stare autem & sequi ad nubis motum & statum iubebantur, ut illud intelligas, quod à Christo dictū est: Qui mihi ministrat, me sequatur, & ubi ego sum, ibi sit & minister meus. Fixū enim esse ac indiuisibiliter hærere Christo fidelem oportet, quod ex ambulandi cum eo uolūtate ac opere significatur. Non enim corporis itinere id intelligitur, sed uirtute atq; animo perficitur: unde sapiētissimi discipuli, quoniam toto animo infixi Christo erant, & retro cū incredulis abire pernicioſum arbitrabantur: ad quem, inquiunt, abire possumus? id est tecū semper erimus, tua mandata sequemur, sermonē tuū audiemus, nec ut imperiti accusantes, dura uerba tua putamus, sed illud potius dicimus: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Sed propositi quidem loci huiusmodi sensus est. Quod autem tabernaculum in figura Christi prescis tributum fuerat, optime cognoscimus, si attentius quæ ad Mosen diuinitus uerba dicuntur examinabimus, nec digressio nobis timenda est: non enim oportet exactam in scripturis diligentiam accusantes formidare, sed scripturæ uerba primo ponamus. Loquutus est (inquit) dominus ad Mosen, dicens: Mense primo in neomenia mensis uno die eriges tabernaculum. Quamobrem uniuersi dominus in uno die, nec in pluribus & in neomenia, non cuiusuis mensis, sed primi, tabernaculum erigere Mosi iussit? Omnia enim hæc nō absq; causa dicuntur, quum nihil temerè dictū in scriptura inueniatur. Dicimus igitur tabernaculū illud, quod tūc erigebatur, sanctissimū Christi corpus, & (ut ita dicam) totius carnis eius soliditatē, in qua plenitudo deitatis corporaliter habitauit, significasse. Vno uerò igitur die, ut per hunc diem tempus intelligas in quo carnē assumpsit. Neomenia uerò nihil aliud denotat, quàm saluatoris aduentū, quo renouamur, quo transactis iam priscis omnia noua facta uidemus. Nouū enim uerè tempus in Christo nobis apparuit, antiquitatē cultu iam terminans, et in nouam uitam euangelica doctrina reformans, & peccatis inueteratos in iuuentam iustitiæ redigens, & corruptionis uires destruens, ac incorruptibilitatis fulgore omnes, qui ad eum concurrunt, mirū in modū exornans: noua enim creatura efficitur, quisquis in Christo est, ut scribitur. Mense autē primo tabernaculum erectum est, quādo mitigata hyemis sæuitia, uerni temporis pulchritudo resplendet: quando solis radij & clarius fulgent, & temperantius calefaciunt, quādo floribus terra decoratur, & uirescentibus herbis prata uestiuntur, quæ omnia spiritaliter intelligenda sunt. Hyemis enim tempestas, id est atrocissima diaboli tyrannis et uires eius, tempore Christi ceciderunt. Sol autē nobis fulgentior Christus ipse apparuit, de quo deus pater dicit: Et orietur uobis sol iustitiæ. Delictorum frigiditate corruptos, spiritus ardore ad iustitiam reficiens. Flores autem & uirescentes herbas, meritò sanctos dicemus, feruenti erga deum pietate uarios uirtutis fructus ædentes. Et qui olim regnante peccato, ut in hyeme nullum producentes fructum uersabamur, fidei fructum, spirituum largitori quasi bono agricolæ afferimus. Hoc ipsum quasi ex persona Christi prophetarum quidam nos docuit: Ipse, qui loquor adsum, inquit, ut uer super montes. Quid enim in montibus uer efficiat, & nos tetigimus, & omnes intelligunt. In uno igitur die tabernaculum (quod Christi figura erat) erigere Moses iussus fuit, ut intelligas semel Christum præsenti hoc tempore mortuum fuisse, nec amplius moriturū. Nam semel homo factus, semelq; mortuus, semel etiam surrexit. Sequitur enim post mortem resurrectio, quæ corporis rursum cum anima coniunctio est. Neomenia uerò, quia nouū in Christo seculum est, quia noua creatura in eo. Primus autem mensis, à morte ad uitam, ab interitu ad corruptionem, à sterilitate ad uirtutis fertilem usum, humanæ naturæ reditum atq; transgressionem denotabat. Alio deinde modo Christum nobis figurauit, dicens: Et pones in eo arcam testimonij, & teges eam uelo. In superioribus totus

nobis

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobis Christus integritate tabernaculi notabatur. Aedes enim dei est sanctissimum Christi corpus, in quo propter nos habitare uoluit. In his uerò per arcam quæ in tabernaculo erat, idem rursus nobis quasi per partes ostenditur. Cõstituta enim fuit ex lignis quæ putredinem non patiuntur, ut incorruptibile corpus Christi esse perdiscas. Auro etiã puro intra & extra fuit deaurata: quia preciosa, regaliaq; omnia in ipso sunt: nõ solum quæ deitati, uerumetiam quę humanitati eius attribuuntur. In omnibus enim primus est (ait Paulus) & aurum honoris atq; prestantiæ loco super omnes accipitur. Hoc modo cõstituta deauratáq; arca, diuinam legem in ea repositam continebat.

Exodi 25

Colos. 1

Quæ quoniam uerbum Dei est non subsistens, sed mandatum, Dei uerbum subsistenti carni cõiunctum significabat: uelo autem tabernaculum tegitur, quia in carne Deus latebat, & quasi uelamine corporis tectus ignorabatur. Vnde multi deitatis potestatem, quæ in ipso miraculis fulgebat, percipere propter carnẽ nolentes: modò criminabantur, quia deum se faceret, quum esset homo: modò sine rubore clamabant: Nonne hic est filius Ioseph, cuius noscimus patrem & matrem? quomodo nunc dicit, quia de cœlo descendi? Eo igitur uelo quo tabernaculum tegebatur, non cognitum iri à pluribus Iudęorum Iesum denotabatur, Præcedebat autem populum suum in deserto, quia ipsius dei locum tenebat, qui populũ surum (ut Psalmista quoque testatur) solus ducebat: Deus quum egrederis in conspectu populi tui, quum pertransires in deserto, terra mota est: etenim cœli distillauerunt. Vides Christi figurã fuisse arcam. Quum enim arca præcederet, deus præcessisse aperte dicitur, quod inde liquidius demõstratur. Nam quum per Mosen deus in montem Seir, ad expugnandum Amorrhæum Iudæos ascendere iuberet: tunc illi timore perculli, nec dei uirtutem, sed uires suas cõsiderantes sedebant in radicibus montis plorantes, ut scribitur. Moses autem irritatus, non deducturum se illos in promissionis terrã minitabatur. Ita cõmoti raptis armis absq; iussu ductoris ascendebant, deus uerò per Mosen sibi futurum euentum cecinit: Non ascendatis, ne cadatis in conspectu hostium nostrorum, non sum enim uobiscum. At illi ex inobedientia non attendentes, ascendebant, arca uerò nõ ascendit quum eis, sed stetit fixa in castris. Audisti dicẽtem, non sum uobiscũ, uides non conscendisse cum illis arcam: nónne igitur clare hic intelligis dicẽtis dei locum eam tenuisse? Per Hiericoetiam sacerdotum manu circunducta, non machinis, nec arietibus, aut uineis, sed tubarum clangore alta deiecit mœnia. Ipse nanq; Christus per sanctos uiros modò ubiq; circunductos, non armis aut machinis, sed buccinarum clangore, sed euangelica apostolicaq; doctrina uniuersas diaboli uires euertit, quũ omniũ penè gentiũ consensus fide dominũ suum susciperet. Quod & in glorificationibus in ecclesia publice fieri uidemus, pontificali buccina respõsionẽ populi præcedente. Põtificis enim uocem quasi buccinam quandam intelligimus, & hoc pacto aduersarios fundimus atq; fugamus. Non enim corporea sunt arma nostra (ut ait Paulus) sed spiritalia, & diuinæ uirtutis plena. Quod aũt per sanctos uiros circunuehatur Christus, tum Habacuc propheta docet, dicens: Qui ascendis super equos tuos, & quadrigæ tuæ saluatio. Tum maxime ipse saluator de Paulo ad Ananiam dicens: Vade, quoniam uas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum corã omnibus gentibus. Ad hæc, allata (inquit) mensa pones super eam, quæ rite præcepta sunt: candelabrum stabit cum lucernis suis. Quibus ambobus Christus significatur: Christus enim mensa est, in qua panes depositi sunt, quibus omnes participatione corporis sui ad uitam æternam aluntur. Ego enim, ait, sum panis, qui descendi de cœlo, & uitam æternam do mundo: Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita. Mensæ igitur propositio, id est panes, sanctissimum Christi corpus (quo ad uitam æternam omnes aluntur) prorsus significat. Verum quoniam Dauid cum suis quum esurirent, propositionis panes comedisse scribuntur, uideamus quid hac re mysticum notabatur. Non licebat de panibus propositionis, nisi sacerdoti comedere: quod tamen Dauid & sui, quamuis ex tribu sacerdotali non essent, esurientes fecerunt. Figurabatur igitur hinc gentiũ fides, & Hebræorum ex parte. Iudæis enim & uiris sacris propter maiores suos & legem Christus debebatur: sed multitudo gentium, quamuis prophana Idolorum cultu fuisset, cucurrit tamen ad panem uitæ: Dauid etiam rege præsente ac locum eorum per figuram tenente, qui ex Israël ad salutem uenerunt, quos Esaias appellat reliquias. Multi enim etiam ex Iudæis Christo crediderunt. Candelabrum etiam uniuersum terrarum orbem illuminans, Christus est. Ego (inquit) sum lux mundi. Septem uerò lucernæ in candelabro sunt, quia multis ac uarijs modis per gratias sancti spiritus credentium animas Christus illuminat: quæ omnia ex auro fiunt purissimo, quia nihil (ut diximus) preciosius Christo. Solidum uerò hastile fit, quoniam nihil concauum, nihil leue in Christo est. Lilia etiam fiunt propter sanctificationis odorem. Ego (inquit) sum flos prati, & lilium uallis. Duos autem ramos in candelabro uideri Zacharias propheta dicit: ut duorum intelligas populorum Deum misertũ fuisse, quos & filios appellauit. Vnde clare patet Christum candelabro figuratum fuisse, qui obedientia & fide Iudæorũ, gentiumq; populos assistere sibi fecit. Multifariam deinceps Christum scriptura significauit, dicens: Et pones altare aureũ, in quo adoleatur incensum coram arca testimonij. Tentorium in introitu tabernaculi pones, & ante illud altare holocausti: & circumpones tabernaculum, & sanctificabis omnia. Considera quàm diligenter utriq; altaribus Christus nobis describitur. Corã enim

Num. 14

Iosue 6

Psal. 67

Num. 14

1. Cor. 10

Habacuc 3

Act. 9

Exod. 40

Ioan. 6

1. Reg. 21

Esa. 10.

Ioan. 8

Cant. 1

Zach. 4

Exod. 40

Universidad de Deusto
Biblioteca

arca aureum altare, in quo incensum adolebatur positum erat: & in introitu tabernaculi tentorium extendebatur, ne quid de interioribus uulgo cerneretur: holocausti uerò altare iuxta portas tabernaculi extra tentorium constitutum erat. Ita per altare quidem incensi, ut suauitatis odor ascenderet ad deum patrē intelligitur: per holocausti uerò altare, ut hostia pro nobis ad cædem acta. Cælabatur uerò primum, quia occulta atq; recondita est gloria Christi. Alterū autem uulgo patebat, quia mors eius omnibus patet. Sed coram etiam arca altare aureum erat constitutum, ut in conspectu dei patris miram admodum atque preciosam filij gloriam esse ænigmatice suboſtenderet iuxta, illud: Nullus cognoscit filium, nisi pater. In introitu uerò tabernaculi altare holocausti stabat, quod mortem Christi quā pro omnibus tulit, significabat, ut diximus: ut intelligamus nullo nos posse modo ad deum patrē accedere, nisi per sacrificiū Christi. Ego (inquit) sum porta, & nemo ad patrem accedit, nisi per me. Tendebatur autem tabernaculum, omniaq; continebat, ut unum omnia non multa esse uiderentur. Vnus enim, quāuis multifariam in nobis intelligatur, Christus est tabernaculum quidem, propter carnis tegmentum. Arca uerò legem habens reconditam, ut dei patris uerbum. Mensa, ut cibus & uita. Candelabrū, ut lux spiritalis. Altare incēsi, ut odor suauitatis in sanctificatiōe. Altare holocausti, ut hostia pro totius mundi uita ad crucē acta. Omnia uerò hæc sanctificantur: quia quocunq; modo Christū intelligas, totus sanctus est. Tabernaculo igitur præcedente Hebræi sequebātur, stante castrametabantur: ut nos discamus nullum alium datū nobis esse ducem ad salutē, quàm uerbum dei hominem factum. Et hoc modo conemur sua seruātes præcepta, uitam æternam cōsequi: quod illi non fecerunt, qui doctrinam Christi spernentes, retro abierunt, & non ambulabant cum eo. Petrus autem, & omnes duodecim rectè ut sancti uidebāt, non posse aliunde se uitā acquirere, quàm à Christo, ideò illi firmiter inhærebant.

Matth. 11

Ioan. 10

Ioan. 14

CAP. XXIX.

ET nos credimus, & cognoscimus, quia tu es Christus filius dei.] Mirabilis fuit apostolorum fides, feruentissimus iste cōfessionis modus, eximia & singularis prudentia: non enim ut rudes retro abierunt, nec ut leues absq; re aliqua inducti sunt ad credendū: sed multis signis facti certiores, quod uerborū uitæ plenus esset Christus, quia cœlestem prædicaret doctrinam, uerè crediderūt. Sanè quando non ita firmata est fides, quoniam radicem non habet, citò ex animo solet euolare, semini illi similis quod in lapidem cecidit, & quia radices iacere non potuit, facile fuit exiccitatum. Lapidem enim hic ænigmatice, duram mentem, quam dei doctrina usq; ad interiora non penetrat, appellauit: qualem & habuerūt & habent Iudæi, ac ideò per prophetam eis dicitur: Dirumpite corda uestra, & non uestimenta uestra. Nam quemadmodum aratro proscindendos esse agros prius agriculturæ legibus docemur, quàm semina eis credantur: sic arbitror antequàm fides nobis credatur, corda nostra desiderio eius communienda sunt. Cognouisse igitur firmiter discipuli dicunt, quia ipse sit Christus filius Dei. Sapienter uerò nimium & credere & cognoscere ad uiuum hæc duo uerba conducenter dixerunt. Non enim quia credimus, rationem omnino contemnimus: sed conamur potius aliquam, ut in speculo, & ænigmatice cognitionem habere. Optime aūt fidē cognitioni pręposuerunt. Precedit nanq; fides, cognitio sequitur, iuxta illud: Si nō credideritis, non intelligetis. Nisi enim absq; ulla dubitatione, fidei eieceris fundamenta, non poteris paulatim cognitionem, quæ in Christo est superædificare, ac ita in uirum spiritalem euadere. Ecce, inquit, ego immittam in fundamentis Sion lapidem erectum, angularem, ac precioſum. Initium enim & fundamentum in sanctificationem atq; iustitiam Christus est, per fidem scilicet, & non aliter: hoc enim modo in nobis habitat. Illud etiam diligenter considera, quod ubique præcipue cum præpositione articuli. Tu es ipse Christus, dicunt, ipse dei uiui filius, ab alijs filijs Dei quiuocati per gratiam adoptati sunt, uerè ac naturaliter filium separantes, cui nos coniuncti per similitudinem filij dicimur. Christum autem ipsum dicunt, quia unus & idem est Christus, & filius dei. Christus uerò non idcirco uocatur, quia substantialiter idem sit Christus & filius dei: sed unus quidem Christus præcipuo quodam est modo. Nemo enim est Christus ut ipse, Christus autem similitudine nostra nuncupatur. Nam quum propriè ac singulariter tam nomine, quàm re uerè Dei filius sit, commune sibi nobiscum Christi nomen est. Vnctus enim est inquantum homo est, & idcirco Christus est, quoniam ergo ungi humano generi attribuitur, similitudine (ut diximus) nostra, non ut filius Dei Christus esse intelligitur, unus tamen est singulariter atque præcipue, & ante carnem, & post carnem Christus: non duo, ut nonnulli asserunt, mysterij profunditatem ignorantes. Non enim ut in hominem quendam (sicut in prophetas gratia spiritus) uerbum Dei descendit: sed uerè caro, id est, homo factum est, ut scribitur. Non ergo in duas post incarnationem personas scinditur, quamuis aliud secundum naturam esse uerbum Dei, & aliud humanitatem eius omnino credendum est. Hanc enim fidem ipsi nos apostoli docent, qui cognouisse aiunt ipsum esse Christum filium Dei. Quare qui aliter dicere audent, suscipiendi non sunt.

Luce 8

Iohel. 2

Ioan. 1

CAP. XXX.

RESpondit ei Iesus: Nónne ego uos duodecim elegi, & unus ex uobis diabolus est? Dicebat autem de Iuda Simonis Iscariota. Hic enim traditurus erat eum, qui esset unus ex duodecim.] Acrioribus eos confirmat uerbis, diligentioresque facit, periculo ante oculos posito: sic enim dicere uidetur: Magna uobis ô discipuli uigilantia, magnoq; studio ad salutem opus est.

Lubrica

Lubrica enim admodum perditionis est uia: non imbecillam solummodo distrahens mentem, uerumetiam firmos nonnunquam animos uoluptate decipiens: quod autem ita sit, non eorum qui retro abierunt, sed uestri exemplo confirmatur. Ego enim uos ut bonos elegi, non ignorabam, sed cognoscebam ut deus corda uestra: sed rapuit unum uestrum auaritia deceptum diabolus. Liberum enim homo animal est, & potest, siue dextrum, siue sinistrum uelit iter (uirtutem dico, aut uitium) eligere. Vigilantiores ergo facit omnes, quia quis traditurus sit, clare non dicit: sed uniuersaliter tantæ impietatis onus imminere affirmans, solicitos omnes reddit, & horrore ad maiorem uigilantiam erigit: Illud etiam ad hoc facit: nam quum illi credere atq; cognoscere filium dei esse illum asseruerint, hanc confessionē suam prædictione futurorum ueram esse demōstrat. Vnus enim solummodo deus futura nouit. Diabolum uerò diaboli ministrū appellauit. Nam sicut qui domino coniungitur, unus cum eo spiritus est: sic contrà quoq; fieri non est negandum.

1. Cor. 6

CAP. XXXI.

Cap. Ioan. septimum.

POst hæc ambulabat Iesus in Galilæam. Non enim uolebat in Iudæā ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere.] Post hæc, inquit, quæ facta dictaq; sunt (ut in superioribus patuit) ambulabat, id est, conuersabatur in Galilæa: quod non ultrò nec libenter, sed necessariò factum, adiecta causa ostendit. Idcirco enim, inquit, in Galilæa cum alienigenis longo tempore fuit: quia Iudæi quærebant ipsum ut interficerent. Magna profecto hæc rursus Iudæorum accusatio est, quorum crudelitate fiebat, ut apud alienigenas degeret. Quod futurum Hieremias prædixit: Dereliqui enim, inquit, domum meam, dimisi hæreditatem meam, dedi animā meam dilectam in manus inimicorum eius. Gentes enim, quoniam creatore neglecto creaturas colebant, inimici dei erant. Qui enim, inquit, mecum non est, contra me est. Ante uerò Christi tempora deum uerum gentes ignorasse, nemo unquam dubitabit. Erant ergo contra deum, & in inimicorum loco constitutæ. Magna igitur illorum fuit crudelitas, qua fiebat ut conuersari cum inimicis, quàm cum suis uiuere mallet, qui saltem quoniam carne coniunctus secum erat, diligere ipsum debebant. Iure igitur ad gentes se postea transtulit, quod se facturum iam re ipsa minabatur: magna quasi uoce clamans, nisi persequendi finem faciant, omnino se ad gentes abiturum. Quod autem modò re ipsa minari uidetur, id priscis temporibus figura quadam subostendebat, occulte per ænigmata relicturum se Hierusalem significans. Nam quando de sacrificijs leges ferebat, ut in Leuitico scribitur. Vitulum domino munus in figura Christi ad holocaustum primo iussit offerri. Deinde, si uerò de pecoribus oblatio est, inquit, de agnis & hœdis ad holocaustum masculum, & absque macula offeret, ponetq; manus super caput hostiæ, & immolabit ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem coram domino. His uerbis ad gentes mysterium Christi translatum iri significabatur: quod facile patebit, si templi situm prius atq; altaris dispositionem declarabimus. Sic enim apertū fiet, quid sibi uoluerit, quod non recte, sed ad latus atque ad Aquilonem oblatum pecus respiceret. Iudæorum igitur regio in australibus sita partibus est: templum autem quod Hierosolymis fuit, orientem ita respiciebat, ut orientis solis radios statim admitteret. Altare quoque ipsum rectè ingredienti faciem offerebat: unde alterum latus ad aquilonem, alterum ad austrum respiciebat: Hæc non alio modo se habuisse, spiritali Ezechielis uisione comprobantur. Et uidebam, inquit, & ecce uiginti quinque uiri, quorum terga ad Domini templum, & isti adorabant orientem solem. Nempe qui orientem solem adorat, faciem adorat: faciem ad ortum uertit, cuius terga si facies templi respicit, necesse est faciem & portas templi ad orientem solem respicere. Hoc positionis modo altare quoq; constitutum erat: quare tam templi quàm altaris facies ad ortum, latera uerò alterum ad austrum, alterum ad aquilonem, posterior pars ad occasum respiciebat. Hæc quum ita se habuerint, Galilæa, id est, gentium regio (ita enim de ipsa scribitur) ab aquilone Iudææ coniungitur. Quoniam igitur post passionem saluator noster à Iudæa in Galilæam, id est, ad ecclesiam gentium transiturus erat, idcirco in latere altaris, quod aquilonem & Galilæam respiciebat, immolabatur. Quod etiam Psalmista cecinit: Oculi enim eius, inquit, ad gentes respiciūt. Declinabat igitur Iudæam Dominus, non quasi formidolosus, sed quoniam cōgruum crucis tempus non aderat.

Hieremie 12

Luc. 11

Ezech. 8

Esa. 9

Psal. 65

CAP. XXXII.

ERat autem in proximo dies festus Iudæorū scenophegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius: Transi hinc, & uade in Iudæam, ut & discipuli tui uideant opera tua quæ tu facis. Nemo quippe in occulto aliquid facit, & quærit ipse in palàm esse. Si hæc facis, manifesta te mundo: neque enim fratres eius credebant in eum.] Nondum uerbum dei, qui saluatoris fratres putabantur, inhabitare in eo cognoscentes, communi opinione ferebantur, putantes à Ioseph ipsum natum fuisse. Miracula uerò uidentes occultius ab eo in Galilæa fieri, ad inanem gloriam hortantur: quasi ad hoc ille signa faceret, ut laudē ab hominibus consequeretur. Ascendere autem in Iudæam ei consulunt, ac ibi signa facere: non ut credant in eum discipuli eius, sed ut miraculosa opera uideant: nam ii uis cognosci dicunt, noli hæc clàm facere, sed in Iudæa, ut plures in regione frequenti discipulos facias. Addidit autem necessariò, nondum etiam illos in Iesum credidisse, ne tam friuola delectaq; uerba credentes dicere uiderentur: postquàm tamen crediderunt, eò pietatis conscenderunt, ut inter apostolos numerati sunt. Hoc ipsum Hieremias sermone ad Christum uerso, sic prædixit: Fratres (inquit) etiam tui, & do-

Hierem. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus patris tui spreuerunt te, & ipsi clamauerunt A
post te: Noli credere, quia loquentur ad te bona.
Qui enim, antequàm firmiter crederent, ita le-
uiter sequebantur, quasi aduersus eum clamán-
tes, congregati postea per fidem ad ipsum, be-
Hic uidetur uelle filios fuisse Ioseph. ne de ipso loquuti sunt, salutare cæteris Euange-
lium prædicantes. Diuinitus autem quum fratres
propheta dixerit, statim subiecit: Et domus patris
tui: ne filij uirginis fratres eius putarentur.

CAP. XXXIII.

DIxit eis Iesus: Tempus meum nondum ad-
uenit, tempus autē uestrum semper est pa-
ratum.] Latet ut plurimum sensus sermonis e-
Eccles.30 ius. Scriptum est enim, quod erit homo occultans
sermones eius, quod ad utilitatem audientium fa-
ctum fuisse nemo non insanus negabit. Nōdum B
igitur, inquit, palàm faciendi omnia tempus ad-
est. Quum Iudæorum animus sine ira doctrinam
meam ferre aut pati nequeat: nec etiam tempus
adest, ut gentibus hæc omnino tradantur, quum
nondum penitus à gratia Iudæi resilierint. Meæ
igitur (inquit) manifestationis tempus nondum
adest, uestrum autem adest, paratumq; est: nihil
enim prohibet, ne ad meliora positis accedere.
Præterea quæcunque maiori dispensationi res
subiacent, non omni tempore commode agun-
tur, quales Christi res erant: res autem eorum qui
maiora negligunt, & humiliora sequuntur, quo-
uis tempore suscipi possunt. Quas ob res meum
quidem nondum, uestrum autem tempus sem-
per paratum est.

CAP. XXXIIII. C

NOn potest mundus odisse uos: me autem o-
dit, quia ego testimonium perhibeo de illo,
quia opera eius mala sunt.] Commode his uer-
bis & illos terrestribus rebus nonnihil adhuc in-
hiantes arguit, & alteram artificiosissime affert re
sponsionem: quia ostendit adhuc eos ignorare
quis ipse sit, ac ideò longe ab eo disiectos esse, ut
qui huius mundi magis quàm uirtutis uitam ad-
mirantur. Fuit autem saluatori nostro consuetu-
do, parua causa data, multa utiliter audiētibus di-
cere. Semper igitur, inquit, simile sibi quisque a-
mare solet, & morum similitudo mirifice ad amo
rem conglutinat. Videtis quia mundus non odit
uos: sentitis enim ut ipse: me autem odit, quia per
peram operantem accuso: quare uos absque pe- D
riculo in solennitatem istam proficisci potestis, e-
go autem minime. Loquar enim omnino si ue-
nero, quæ illi conducunt. Sed ueritas odium pa-
rit, & iram uoluptuosi animi incendit, quum no-
lit delitiosam uitam contemnere. Hinc dicimus,
non incōsiderate arguendum esse, neque coram
hominibus increpandum. Non argue, inquit,
Amos 5 malos, ne te odio habeant. Non enim absque
detrimento esse odium potest: quare dicendum
potius est ad audientium aures: pronus enim ad
peccandum mundus est, peccata uerò redargu-
tione relinquuntur, quorum uel nominatio so-
la, redargutio quædam est. Nam qui prauitatem
ipsam uituperat, illos reprehendere uidetur qui

praui sunt. Quādo igitur ad arguendum necessa-
riò doctor uocatur, quū aliter curatio haberi pos-
se non uideatur, tunc quia molestè fert qui redar-
guitur, multa ex odio mala nascuntur. Propte-
rea Christus ait odio se haberi à mundo: quia
mundus monitionem, quæ increpationis aliquid
semper habet, ferre non potest. Animus enim uo
luptati deditus, grauiter fert, si à uoluptate reuo-
catur. Hæc dixit saluator, non quia nullo se mo-
do in solennitatem ascensurum ostendere uelit,
nec quia ab utili redargutione animum remoue-
rit: sed quia opportuno tempore cuncta erat fa-
cturus. Simile quid etiam discipulis dicit. Quum
enim eos consolaretur propter futuras aduersus
eos in prædicatione ueritatis tentationes: Si è
mundo, inquit, fuissetis, mundus quod suum e- *Ioan.15*
rat diligeret: quoniam uerò de mundo non estis,
propterea mundus uos odit. Mundum uerò in
his omnibus non uisibiles creaturas appellat, sed
eos qui res caducas atque instabiles toto animo
amplectuntur, qui uirtutis amicos quasi hostes o-
derunt. Diligūt autem omnes qui cum simili tur-
pitudine teneantur, uirtutes inimici sunt.

CAP. XXXV.

VOs ascendite ad diem festum: ego autem
non ascendo ad diem festum istum, quia
tempus meum nondum impletum est.] Aper-
tissime modò nolle se unà cum Iudæis festum a-
gere diem, & umbras cum illis sequi dominus af-
firmat. Nam quod ad paucos et ad fratres dictum
est, ad totum genus Hebræorum pertransit. Non
enim societatem fratrum spreuit, quippe qui cum C
eis in Galilæa uersabatur: nec dubito quin pro-
pter opinionem cognationis etiam conuiueret.
Sed per fratres, totum Iudæorum genus intelli-
git: quibus quum solennem, festumq; diem per
umbras negat se celebraturū, ut prophetica quo-
que uoce prædixit: Odi ac repuli festiuitates ue- *Esaiæ 1*
stras: etsi obtuleritis mihi holocausta & sacrificia,
non accipiam. Remoue à me sonum cantuum
tuorum, & psalmos organorum tuorum non
audiam: spiritus enim Deus est, & adorantes e-
um, in spiritu & ueritate adorare oportet. Spi- *Ioan.4*
ritus ergo Deus quum sit, spiritali honore gau-
det. Legales etiam boum atque pecudum cæ-
des, thuris, similæ, uini, oleiq; oblationes, uari-
os spiritualis uirtutis numeros figurate significa-
bant. Vos igitur, inquit, qui umbris adhuc inhæ-
retis, qui Iudaicè affecti estis, ascendite in hunc
festum diem per umbras celebraturi. Ego uerò
cui umbræ iam cordi non sunt, nō ascendo: quia
per figuras celebrare iucundum non est. Expe-
cto autem ueræ solennitatis tempus, quod non-
dum impletum est. Tunc enim in splendore san-
ctorum cum eis conuiuam in gloria patris, quæ
super omnia fulget. Suum uerò tempus appel-
lat: sua enim solennitas est, ipse magister eius est,
ipsi prophetica uoce attribuitur. Dicit enim ad
impios & male uiuentes diuinus ille Oseas: *Osee 9*
Quid facietis in die solennitatis domini, & in die
festo eius? id est, quomodo qui labores uirtutis a-

spernati

ſpernati eſtis, qui dei charitatē neglexiſtis, ad cœleſtem ſolennitatē ingredi poteritis? aut quomodo cœnæ illius dominus atq; magiſter, non eiiciet uos, dicens: Quomodo intraſtis huc abſque ueſte nuptiali? Cognata his Zacharias quoq; propheta ſcripſit: Omnes, inquit, qui de uniuerſis gentibus reliqui fuerint, quæ uenerūt contra Hieruſalem, aſcendent de anno in annum, ut adorent regem dominum exercituum, & celebrent feſtiuitatem tabernaculorum. Aſcenſuros enim reſiduos ait, & ad adorationem magni regis, & ad diem feſtū ſcenophegiæ. Nam quamuis multi per gratiā uocati ſunt, pauci tamen admodum in ſupernā Hieruſalem aſcendunt: pauci enim electi ſunt, ut ait ſaluator. Adorabunt autem non angeli, ſed ſpirituali adoratione, uerè ſcenophegiæ diem feſtum agentes, & illud ſumma cum iucūditate canentes: Benedictus dominus, qui exaudiuit uocē deprecationis meæ: in ipſo ſperauit cor meum, & adiutus ſum, & refloruit caro mea. Reflorebit enim rurſus atque reuiuet, neq; id abſque Chriſto: ipſe enim nobis reſurrectionis initium, & uerè ſcenophegiæ ianua factus eſt, quod certe prophetica uoce ſic dicitur: Et erigam tabernaculum Dauid quod cecidit. Tabernaculum enim, caroq; Chriſti à ſanguine Dauid ſumpta, prima ad immortalitatem uirtute dei patris excitata eſt, ut etiam per quendam apoſtolorum dicitur: Hunc definito conſilio, & præſcientia dei traditum per manus iniquorum affligentes interemiſtis, quem deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſsibile erat teneri illum ab eo, & rurſus: Hunc Ieſum ſuſcitauit deus, cuius omnes nos teſtes ſumus. Quod autem ſcriptura ſoleat humanitatem Chriſti, quæ à ſemine Dauid ſumpta fuit, Dauid appellare, omnibus patēre arbitror.

Matth.22
Zach.14
Matth.20
Pſal.27
Amos 9.
Act.2

CAP. XXXVI.

HAec quum dixiſſet, ipſe, manſit in Galilea: ut autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum: non manifeſte, ſed quaſi in occulto.] Diu manet in Galilæa, longius à regione Iudæorum ſemotus: ut quamuis propter errorem idolorum imperitiſsima gentilitas eſſet, nobilior tamen Iudæis conuerſationi Chriſti efficiatur. Licet hinc (ut diximus) etiam oſtendatur meritò ſe gentes diligere, & Hebræos odiſſe. Quomodo enim qui omnia nouit antequàm producantur, eccleſiam gentium, quæ ſic facile fidem amplexura erat, non amaſſet, & ingratos Iudæos aſpernatus non eſſet? præſertim quum illius pulchritudinem uel ante aduentus tempora concupiſſe ſcribatur, hanc uerò Iudæorum dico ſynagogam, fornicatricem, & adulteram, & durę ceruicis appellet: Audi fornicatrix, Ezechiel inquit, dominiuerbum. Hieremias autem ut adulteram accuſat, clamans: Sicut ſpernit mulier cohabitantem ſuum, ſic me ſpernit domus Iſraēl, dicit dominus. Hæc igitur ueluti deus præſciens, & pulchritudinem gentilis eccleſiæ iam proſpiciēs, & Iudæorum peruerſos non ignorans mores, illā ſicuti ſponſam amplectitur, & hanc quaſi adulteram odit, utrūq; tamen tempori opportuno reſeruauit. Nam nec omnino ſynagogam ante crucem eiecit: nec Galilææ, id eſt, gentibus omnino ſe dedit, antequàm illam eiecerit. Quanquam igitur dixerit non aſcenſurum ſe in illum diem feſtū, quoniam tempus ſuum nondum impletum erat: fratribusq; permiſerit, ut ſi uellent aſcenderent: aſcendit tamen poſt eos, nec aliter dixit, nec aliter fecit. Quomodo enim, cuius in ore mendaciū inuentum non eſt? ſed non aſcendit feſtum diem acturus, ſed admoniturus potius, & ad uitam æternam doctrina illos ſua reuocaturus. Nam quod iſte ſuorum ſenſus uerborum ſit, inde apertiſsime patet: quia non aſcendit ſimul cum fratribus, ſed latētius, illis omnino diſsimilis, qui ad feſtū diem hilari animo pergebant. Quando autē ad ſalutarem ibat paſsionem, tūc non occulte, ſed pullo inuectus aſinæ, in figura populi noui, magna adoleſcentulorum multitudine præcedente, per quos uenturi populi multitudo ſignificabatur, aſcendebat. Clamabant autem, qui præcedebant: Benedictus qui uenit in nomine Domini, Hoſanna in excelſis. Quoniam ergo latenter aſcendit, non ad diem feſtum, ſed ad docendum ſe Hieroſolymam petiiſſe oſtendit: nondum enim (ut diximus) Hebræos omnino reliquit. Dixiſſe uerò ipſum, quod non aſcendet, & tamen aſcendiſſe, in libro Exodi priſcis temporibus figura ſignificatum inuenies. Nam quum Moſes in cacumine montis diutius moraretur, legem à deo expectans, quumq; uitulum (dei pietate neglecta) Hebræi colerent, nequitia hominum irritatus, perdere genus eorū minatus fuit. Et tandem dixit ad Moſen: Vade, et aſcende hinc tu & populus tuus, quem eduxiſti de terra Aegypti, ad terram quam iuraui Abrahæ, dicens: Semini tuo dabo ipſam, & mittam ante faciem tuam angelum meum. Reſpondit Moſes: Niſi tu nobiſcum uenias, non educes me hinc. Et quomodo cognoſci poterit inueniſſe me, ac populum tuum apud te gratiam, niſi nobiſcum ueneris? Tunc dicit dominus ad Moſen: Et hoc uerbū quod dixiſti faciam: inueniſti enim gratiam apud me. Vides prius dictum eſſe à deo propter populi peccatum non aſcenſurum ſe cum illis, ſed angelum quendam miſſurū: poſtea uerò propter Moſen & patrum memoriam uenia data, cum illis ſeipſum præſentem fore promittit. Similiter igitur etiam hic, quum propter incredulitatem Iudæorum iturum ſe negauerit, tamen propter ſanctos paucos, & ſolicitationes ſuas aſcendit: non ut ad feſtum diem, ſed ut ſalutarem illis doctrinam proponeret: nec angelo ad hoc miniſteriū utitur, ſed ipſe ſalutaris doctrinæ miniſter fit.

Eſa.53
Matth.21
Exod.33

CAP. XXXVII.

IVdæi ergo quærebant eum in die feſto, & dicebant: Vbi eſt ille?] Quærunt Iudæi Ieſum, nō ut credāt in eū: obtuliſſet enim hoc modo ſe illis, ut ſcribitur: Apparui non quærētibus me, inuentus ſum à nō inueſtigantibus me, ſed ex multa uanitate animi in gentiū mores delapſi, diuinæ gratiæ ſplendore non illuminabant. Sapientes enim

Eccl.23.
Ezech.16
Hiere.13
Eſa.65

Universidad de Deusto
Biblioteca

gentiũ,longos reuoluẽtes ſermones,& aranearũ telas texentes. q̃d uerè bonũ aut iuſtũ ſecundũ naturã eſt,diligẽter quærere ſimulãt,quũ umbrã ſolũmodo ſequant: et uirtute uera uacui,ac ſuperiore ſapiẽtia omnino carentes,ad nullã plerunq; utilitatẽ multa cõſcribunt. Iudæi quoq; illos imitati, & ignorantiã illorũ admirati,Ieſum quærunt: nõ ut credant,quod re ipſa patuit, ſed ut dicacitatem ſuam in eum exerceant, & hoc modo inextinguibilem ſuper capita ſua flammam incendant. Præterea inde quoq; patet, non bono animo illos Ieſum quæſiuiſſe: quia quur non adeſt, ſolummodo quęrunt: affuiſſe nanq; oportere opinabantur feſtum diem illis agentibus tantorum autorẽ miraculorum. Ita iucunditatem potius ex admiratione ſignorum, quàm utilitatẽ uenari uidebantur, & peritiam habere legis iactantes,& prophetarũ dicta non ignorare,non recordantur ſcriptũ eſſe:

Eſa.55 Quęrite deũ,dum inueniri poteſt: inuocate eum, dum propè eſt. Derelinquat impius uiam ſuam, & uir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad dominum,et miſerebitur eius. Animaduertis,q̃d non ſufficit ad ſalutem,ſi ſolum quæris,ſed oportet quum inueneris, obediẽtia & fide ad illum reuerti. Sed quoniã nec in mẽtem quidem hæc ſibi ueniebant,meritò audiant,quomodo dicetis:Sapientes nos ſumus,& uerbum domini nobiſcum eſt? uerè mendacium operatus eſt ſtilus mendax

Hiere.8 ſcribarum. Confuſi ſunt ſapientes,perterriti & capti ſunt,& ſapiẽtia nulla eſt in eis. Verbum enim domini proiecerunt: quomodo enim non reprobarunt, quem non ſuſceperunt? aut quomodo non contemnebant,ſic imperite de ipſo dicentes: Vbi eſt ille? Arrogantium enim hoc dictum eſt: nam quamuis propter miracula magnam de ipſo debuiſſent opinionẽ habere,nondum tamen magnum quid de ipſo dicere uidentur.

CAP. XXXVIII.

ET murmur multus erat de eo in turba. Quidam enim dicebant,quia bonus eſt: alij,nõ: ſed ſeducit turbas.] Difficile ſemper inuentu bonum eſt, & ueritatis pulchritudo plurimos latet: non enim poſſunt indoctiores,qui quodcunq; ſibi uiſum fuerit, abſq; diligenti examinatione ſequuntur, ueritatem rerum recte intelligere: nec

1.Theſſ.5 dicentem Paulum audiunt:Sitis probi nummularij: omnia enim probanda noueris, ut certius ueritatem conſequi poſsis. Audiant quæſo atq; attendant, quicunq; Ieſum ex arrogantia nõ admirantur. Guſtate & uidete, quia ſuauis eſt dominus.

Pſal.33 Nam quemadmodum,qui guſtu præcipuam melis qualitatem probant ex minima quam guſtauerunt particula totum cognouerunt: ſic qui uel parum ſaluatoris uerba intellexerunt,bonum eſ-

Ioan.3 ſe ipſum cognoſcent,& cognoſcentes admirabũtur. Prudentiores igitur Iudæorum Chriſto adſunt, & penè rectam de illo ſententiam efferunt: non poſſe putantes opera dei quenquam facere, niſi aut deus ipſe natura ſit, aut Dei particeps & gratiæ plenus, & idcirco bonus. Longe autem à ueritate oberrant, qui non erubeſcunt ſeductorẽ appellare: qui meritò audiẽt: Væ qui dicitis malũ bonũ,& bonũ malũ: qui putatis tenebras lucẽ,& lucẽ tenebras. In eodẽ enim loco conſtitutus eſt, qui probitatem accuſat,& qui adeſt improbitati: qui turpia quaſi plena pulchritudinis admiratur, & pulchris ſordes imponere conatur. Sed hæc opprobria Iudæorũ prædicta iam à prophetis erant.

Eſaiæ

Oſeæ. Væ (inquit) eis,qui reſilierunt à me: redemi eos, ipſi autem aduerſus me falſa loquuti ſunt.

CAP. XXXIX.

NEmo tamen palàm loquebatur de illo,propter metũ Iudæorũ.] Quũ ipſi Iudæi murmurẽt,Iudæorũ tamen (inquit) timore,nemo de illo palàm loquebatur: ſed præcipue hic Iudæos, Iudæorũ principes appellauit. Indignũ eñ (ut mihi uidetur) iudicauit homines adeò à pietate remotos, ſacerdotes aut ſeniores populi appellare: q̃s per prophetã ut ſpiritalis uineæ corruptores deus accuſat,dicẽs: Paſtores multi demoliti ſunt uineã meã, cõculcauerunt partẽ meã, dederunt portionem meã deſiderabilẽ in deſertũ ſolitudinis, poſuerũt eam in diſſipationẽ. Quomodo enim dominicã uineã ipſi iniquitate ſua non deuaſtarũt, qui non modò nihil ad cultũ ipſius cõducunt: uerũetiã ſtudio & opera faciũt,ut populus timore preſſus,nõ pareat recte docenti? Argumentũ aũt eſt, nimiũ illis plebẽ ſubiectã fuiſſe. quia nec laudare quidẽ,quod laudandũ putant,palàm audebant.

Hiere.

Quemadmodũ igitur gubernator, ſic quum ipſe gubernandi rationem habeat,cæteriq; omnes qui in eadem ſunt naui,ſibi apprime obtemperent, ipſe ſolus culpam habebit, ſi nauẽ in cautes & ſcopulos illiſerit: aut auriga ſi agens in inuia currus fregerit: ita certe Iudæorum principes,quia ſubiectam parentẽq; plebem habeant,non iniuria perditionis omniũ rationes relaturi ſunt. Quod autem ipſi perditionis populi cauſa fuerint, Hieremias etiam teſtatur, dicens: Stulte paſtores egerunt,& dominum non quæſierunt: propterea nõ intellexerunt omnis grex,& diſperſi ſunt.

Hieremi

CAP. XL.

IAm autem ſolennitate mediante, aſcendit Ieſus in templum, & docebat.] Sacerdotio digna ſaluatoris doctrina, quare ibi etiam precipue adhibetur,ubi deus habitare credebatur. Nam etſi omnia deus repleat,quia circunſcriptibilis loco non eſt, nec ſecundum naturam ſuam in loco eſſe intelligatur, decentius tamen in ſacris eum locis habitare dicimus. Nam quod figuris ſignificauerat, id modò in ueritatem traducit. Dicit enim ad Moſen: Et impones propiciatorium ſuper arcam, & loquar ad te deſuper ab altari inter duo Cherubim, quæ ſunt in arca teſtimonij. Dominus igitur noſter Ieſus Chriſtus mediante iam ſolennitate in dedicata deo loca ingreſſus, ibi turbas alloquitur. Aſcendit aũt occultius, quemadmodum in tabernaculũ propiciatorij ita clàm aſcendebat, ut tunc ſolum ibi eſſe uideretur, quãdo loquebatur: & ut ad Moſen illis temporibus ſolum Deus uerba faciebat, ſic modò Chriſtus unum adhuc Iudæorum genus inſtituere ſtudet, nondum

Exod.2

nondum effusa ad omnes gentes liberius gratia. Non autem ingressum ait fuisse in templum, sed ascendisse. Ardua sanè res est, atque sublimis, loca ingredi sancta, & docendi munus recte suscipere. Rei autem umbra Christum significabat.
Exod.40. Moses enim, qui figura Christi erat, quum sanctificari potius homo à locis sanctis soleat, contra ipse tabernaculum ungens oleo sanctificabat: quia non figuræ, sed ueritatis gratia hæc fiebant, quod & in prophetis aspicere licet. Alius enim fornicanti mulieri, uel nolens cohabitare iubebatur. Alius nudus ambulare, alius super dexterum latus non paruo dierum numero iacere: quæ omnia non propter seipsa, sed propterea quæque significabantur fiebant. Ita igitur etiam
Ezech.4. Moses, quamuis à tabernaculo ipse sanctificandus erat, sanctificare tamen illud uidebatur, ut Christum intelligas, à quo templum suum sanctificatum est. Conuersatur autem carne cum Iudæis, & in carne illos alloquitur, ut olim in propiciatorio deus.

CAP. XLI.

Mirabantur igitur Iudæi, dicentes: Quomodo hic scit literas, quum non didicerit? Nō iniuria mirabantur, orationis & prudentiæ inauditam in eo uim uidentes, qui literas non didicerit. Capax enim sapientiæ mens est humana: & quamuis nihil adhuc consequuta sit, naturali tamen ad prudentiam & scientiam aptitudine pollet. Quæ ut quasi manna est in non exercitatis, ita in ijs qui plurimum in discendo laborarunt, multa commodissime parare ac ædere solet. Stupent ergo Iudæi hominē nudū Christū esse putantes: quia & sapiētia, & literis inexercitatus exercitatis lōge præstabat. Stulte igitur etiam modo loquuntur, non uidentes ex tam multis signis opificem omnium sapientiam, ut hominem eos alloquentem. Quomodo aūt in superioribus, quasi non aliunde quàm à signis Christum cognoscentes, ne quis aut unde esset scientes, ubi est ille, clamabāt: nunc uerò ita exacte cognouisse uidentur, ut magna uoce audiant dicere, quum literas non didicerit? sed alterum ab ijs qui eum sola nouerāt fama, quasi per contemptum dicebatur: alterum ab ijs qui eum cognouerant, qui & maiora (ut mihi uidetur) luent supplicia. Nam ut ignorantibus parata est deprecatio, sic cognoscentibus acerbior impendet punitio: propterea uulgo fertur, meliorem esse ignorantiam. In sciendo enim cruciatus maior, quando uoluptatis illecebris seducti, ueritatem negligimus. Iesus igitur, ut Iudęi dicebant,
Act.7 literas non didicit. Moses autem uniuersa Aegyptiorum sapientia fuit perdoctus, & tamen quasi nihil penitus sciens, ad meliorem diuinitus cognitionem erudiebatur. Ita humana omnis sapientia imbecilla & fragilis est, ad diuinā comparata, per quam Christi mysteria discimus. Christus igitur est perfectum bonum in omnibus: qui sapientiam cognitionemq; rerum, non per doctrinā, sed per naturam habet insitam, atq; innatam. Quo-
Esa.7 circa Esaias etiam dicit de ipso: Anteq; cognoscat puer bonum aut malum, eliget bonum. Nec sic erimus amentes, ut rationis atq; prudentiæ opere bonum ab illo electum esse putemus. Sed quemadmodum si quis de igne diceret, non suscipi ab eo frigidum, sed calidum semper retinerit non uoluntatis, sed stabilem naturę inclinationem intelligeremus: sic & in Christo. Natura enim insunt in deo omnia bona, quare non forinsecus etiam sapientia in eo est, imò uerò ipse est fons sapientiæ, ipse proprie atq; singulariter sapientia est, cuius participatione quæuis rationalis creatura sapiens dicitur.

CAPVT XLII.

Respondit eis Iesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.] Verè Sapien.1
illud dictum esse à sapientibus inuenimus. Spiritus domini repleuit orbem, & auris auditionis audit cuncta. Ad eos etiam qui stulte simul atq; impie putant posse quicquam dici, quod deum lateat, Psalmista clamat, dicens: Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite: qui plantauit aurem, non audiet? Quomodo enim fieri Psal.93
potest, ut qui omnia fecit, qui sensum audiendi auribus dedit, non audiat uniuersa? Ex hoc igitur intellige natura illum esse deum, qui quod turbæ clàm murmurabant, non ignorauit. Omnia enim uidet: auditq; ut deus, etiam si propter metum Iudæorum nihil palàm de ipso loquantur. Verum, quoniam stupentes multi cogitabant, aut etiam inuicem clàm loquebantur: Quomodo hic literas scit, quum non didicerit? deo patri, quem omnes nihil didicisse credunt, in quo naturaliter cognitionis thesauros reconditos putāt, æqualem se esse ostendit. Et poterat quidem hoc etiam ab operibus suis demonstrare. Quæ enim
Ioan.5 pater facit, hæc & filius similiter facit. Sed opportune modò quum illi scire literas ipsum secum admirentur, quas non didicerit, ita hoc ineesse sibi demonstrat quemadmodū patri. Quis igitur huius monstrationis modus? ex eo uidelicet, quia eandē cum patre docendi sapientiam habeat: ipse nanq; sapientia ex deo patre est, cui similis in omnibus, non alio quàm ille potest docere. Nam aut quia eadem est patris & filij doctrina, aut quia ipse sapientia patris est, per quam loquitur uniuersa & sanxit pater, suam esse patris doctrinam asserit. Adhæc illud etiam ad audientium salutem commodedixit. Nam quoniam hominem uidentes, doctrinam eius mirabilē quidem, sed propter humanam carnem, diuinam non putabant: deo patri eam attribuit, simul & rem ut se habet exponens, & formidine auditores ad suscipienda uerba sua impellens, ne deo patri repugnare uideantur. Missum autem se dicens à patre, nō minore se patrem ostendit. Non enim seruilis hæc missio est, quamuis meritò ita dici possit, quia formā serui accepit: sed mittitur etiam ut uerbum ex mente, ut splendor solis ex sole, ac generaliter fulgor ex re fulgēte. Hæc enim omnia, & ea in quibus sunt, quoniam foras progredi uidentur, modo quodam ostendunt, & insunt naturaliter atq; indiui-

sibiliter in illis. Nō quia uerbū ex mente, aut quia ex sole splendor emanauit, idcirco mentē uerbo, aut solē splendore suo carere ullus unq̄ putabit. Sed hæc in illis, & illa in istis inesse uidemus. Nun quā enim mens sine uerbo est, nec uerbū absq̄ cō cipiente, formanteq̄ mente intelligi potest, quod de alijs quoq̄ proportionaliter dici potest.

CAPVT XLIII.

SI quis uoluerit uoluntatem eius facere, cognoscet de doctrina utrum ex deo sit, an ego à me ipso loquar.] Quanquam simpliciter propter miracula, ueritatis uerba suscipere debebant, nō posse aliter rem se habere credentes, quàm secundum doctrinam eius, tamen propter incredulitatem eorum firma quadam utitur ratione: quæ autem ratio sit, iterum dicemus: quòniam propter curatum hominem in sabbato, interimere ipsum quærerēt. Propterea occultius nunc arguit, quod uoluntatem eorum potius, quàm diuinam legem eius sequantur. Tunc enim cognoscetis (inquit) ex deo patre doctrinam esse meam, quando uo-
Exod.20. lueritis uoluntatem illius potius, quàm uestram amplecti. Est autem uoluntas dei qui legem sanxit, non interimere hominem. Tunc, inquit, nullo præoccupati odio, facile cognoscere poteritis, utrum ex deo doctrina mea sit, an ego à meipso loquar. Ita utiliter arguit, & iure accusat, quia immeritò doctrinam eius reprehendant, quam pater comprobauit, uel quod uerius est, quam unà cum filio exponit, atque interpretatur. A me ipso autem, id est separatim atque diuisim: patris enim sunt quæ filius loquitur. Nam pater ut per uerbum & sapientiam suam, ita per filium loquitur: nec imaginari possimus aliter ipsum loqui quàm uelit.

CAP. XLIIII.

QVi à seipso loquitur, gloriam propriam quærit.] Argumentum hoc affert, quod sibi gloriam docendo non quærit: quia non contraria, neque aliena à lege doctrina utitur: hoc enim est à seipso loqui: sequi enim scripturam (sola inutili umbra remota) spiritualiter eis persuadet. Hoc & apud Matthæum dicit: Non ueni soluere
Matth.5. legem, sed adimplere, hoc etiam hic occultius tetigit. Solam enim transformationē literæ in cōtemplationem spiritalem, Euangelica continet doctrina. Nam si Mosaicas figuras ad decentius transformabis, facile spiritualis cultus cognitionem habebis. Non ergo à seipso loquitur Christus, id est, non alienum atque contrarium quicquam affert. Non enim doctrinam legis improbat: sed obumbrata in lege, fulgenti colore perficit. Optime autem Iudæorum etiam beneuolentiam, deo patri gloriam referens, captat: à quo solummodo uerbum eius ignorantes datam fuisse legem putabant: qua conseruata, honorari: neglecta uerò, contemni patrem arbitrabantur. Quamuis ergo eadem sit patris & filij gloria, quāuis ad Mosen per filium deus pater loquutus sit, dispensando tamen (nihil enim nocebat ueritati, sed opinioni illorum) patris se gloriam quærere docendo dicit, nihil à seipso loquens, sed legislatoris dei doctrinam exponens. Adhæc illud etiam dicendum. Occulte adhuc illos reprehendit & suam potius, quàm dei gloriam quærere solitos, in ea incidere crimina subaperit, quibus alios
Esa.29 accusent. Legis enim mandata contemnentes, ad uoluntatem suam deferebantur: præcepta hominum docentes, ut scribitur. Vnde commode arguuntur aduersus ipsum legislatorem delinquere, non præcepta illius auditoribus, sed sua præponentes. Quum igitur absolute atque in genere dicatur, qui à seipso loquitur, gloriam propriam quærit: Pharisæorum arrogantiæ morbus manifestatur, qui sua ideò potius, quàm diuina præcepta plebi proponebant, ut debitam deo gloriam in se traducerent.

CAPVT XLV.

QVi autem quærit gloriam eius, qui misit illum, hic uerax est, & iniustitia in illo non est.] Nam qui dei gloriā non quærit, sed suam, is & mēdax simul, & iniustissimus est. Mendax quidem, quia simulatione legis seruandæ suam uolū tatē auditori proponit. Iniustissimus uerò, quia legislatoris dignitate neglecta, domínicis præceptis sua præferre audet. Iustus ergo et uerax Christus, in quo nihil horum criminum inuenitur.

CAP. XLVI.

NOnné & Moses dedit uobis legem & nemo ex uobis facit legem? quid me quęritis interficere?] Multis ac uarijs saluatoris oratio inuentis, ad unā intentionē concluditur. Nam quū occultius pharisæos reprehenderit, quia non diuina mandata, sed sua prædicarent: nec dei gloriam, sed suam quærerent: omnibus modo inuolucris orationis procul remotis apertissime illos arguit. Inique igitur quod sabbatum non obseruaret accusatus, non unum, aut alterum, sed totum Iudæorum genus Mosaicam legem paruifacere ostendit. Dicite nanq̄ ait, qui misericorditer agentem in sabbato accusatis, qui crudelem in benefactores proferre sententiam non dubitatis, qui attrocitatē impudenter laudatis: nónne per Mosen quē admiramini, data uobis diuinitus lex est: ne hominem occidatis? non audistis dicentē: Innocentē et
Exod.23 iustum non interimes? Quur igitur etiam Mosen uestrum tam facile paruipenditis? non enim dicere potestis, nolle uos id facere, quum me iniuste interficere quæratis. Accerrime igitur temerario impetu, quia hominem in sabbato curauerit, in cædem atrocissimam peccatorū omniū lapsos ostendit. Magna igitur uoce clamare uidetur: Ego in die sabbati ab incurabili morbo misericorditer hominem liberaui, & his meis meritis uos incitati turpiter me persequimini & uita priuare uultis: quę igitur supplicia scelere uestro cōdigna inueniantur? Ecce uos etiam legem transgredimini: nec præuaricatio ista uestra illi conferenda est, quam iniuria mihi attribuitis. Non enim bene alicui (ut ego) uos facitis: sed sola prauitate animi in sanguinē hominis ruitis. Vbi ergo uobis est Moses, quē à me paruipendi non uerè dicitis? nónne ipse uobis legem

bis legem de cæde dedit? Quur legem eius, quam plurimi facere falsò dicitis, transgredimini? hæc Christus iure dicere uidetur. Quumq; ipse legem tulerit, soli hoc patri modò id attribuit, ut saltem hoc pacto Iudæos reprimeret. Mosen etiam nominauit, quem Christo maiorem putabant, incarnationis mysterium non cognoscentes.

CAPVT XLVII.

REspondit turba, & dixit: Demonium habes, quis te quærit interficere? Respondit Iesus, & dixit eis.] Senserunt illata manifeste crimina, quumq; ad negationem refugiant, summopere student ne mandata legis præterire uideãtur. Vi-
Matth.23. deri enim solummodo pharisæi uolebant: quapropter sepulchra illos dealbata dominus appellabat: quæ artificio forinsecus splendent, quum intus sordibus fœtulentis abundent. Ego uerò propterea etiam puto ita dictum à pharisæis fuisse, quo timore illius (ut putabant) sedato, facilius insidiarentur, ac fiducia in maiorem loquendi libertatem illum trahentes, ne formidine pressus occultius degeret. Non enim putabant difficile sibi esse, quandocunque uellent eum opprimere, dum id eos cogitare nesciret. Malignitatis ergo hæc negatio fuit, et alius quidam modus impieta-
Eccl.5 tis. Nam quum quasi mendacem appellent, iniquitatem iniquitati, ut scribitur, adijciunt.

CAPVT XLVIII.

VNum opus feci, & omnes miramini.] Interrogationis spiritu hic locus proferendus est, cuius sensum diligentius, oro, consideretis. Mirabilem enim Iudæis rem quam in sabbato fecerat narrans nõ dixit, curauí hominem: ne temeraria multitudinis ira inflammaretur. Sed submissius quid protulit, dicens: unum opus feci. Fertur enim impetu multitudo, & absq; iudicio conspiratione subito facta, initio dato ad scelus ruit. Humili ergo nimium, mitiq; sermone utitur, dicens: unum opus feci, & omnes miramini. Vna inquit, hac re ad salutem hominis facta, sabbati solummodo respicientes honorem, miraculi magnitudine non commoti, benefactorẽ damnatis. Cũq; laudare potius tantam rem deberetis, miramini, quia salus homini in die sabbati restituta est. Ruditas enim Iudæorum hinc apparet: quia motum animi magnarum rerum stupore solitum fieri, ad rem friuolã transtulerunt. Occulte autem, ac quasi per figuram tale quid subostendit. Vno enim, inquit, crimine (ut uos putatis) à me commisso, miramini de animo meo, quia Mosaicam nolim legem seruare: quantum igitur æstimatis adùersus uos deum esse irritatum, cuius legem non semel, neque in minimis, sed in omnibus, & semper transgredimini?

CAP. XLIX.

PRopterea Moses dedit uobis circumcisionẽ: non quia ex Mose est, sed quia ex patribus: & in sabbato circunciditis hominem.] Latet altior in hoc loco sensus, & difficilis, tam intellectu, quàm dictu est: sed gratia saluatoris illuminante, in medium protrahetur. Quum igitur ab importuna Iudæos ira propter sabbatum commotos multis rationibus reuocauerit, quia nihil adhuc propter eorum peruicatiam actum est, ad aliud transit, ac ipsum Mosen legis ministrum propter circumcisionem, quam ex consuetudine patrum traditam accepit legem de sabbato dissoluisse ostendit: ut hac ratione, ipse quoque iure uideatur, paternam consuetudinem sabbato anteponere. Et quoniam in sabbato deus operatur, idcirco se quoque qui idem semper cum patre uelit, in die sabbati iure operari asserit, propte rea dicebat: Pater meus usque modò operatur & Ioan.5 ego operor. Ne igitur, inquit, mirũ uobis uideretur, quod die sabbati operarer, præuenit Moses, ac circũcisionis lege firmata, legẽ de sabbato dissoluit. Qua porrò de causa id fecit? non putauit consuetudinem patrum, inquit, propter honorẽ sabbati contemnendam, idcirco etiam in sabbato circunciditur homo. Quid si consuetudinem patrum, sabbati honori Moses antepositit? quur frustra de me turbamini, & quasi contemptorem legis persequimini, quia patrem in omnibus sequor? ut quoniam ipse operetur in sabbato, ego quiescere non possim: datam uerò à Mose, ait, circumcisionem, quæ tamen à patribus tradita est quibus ut circunciderentur, mandatum fuit diuinitus, quia exquisitius quæcunq; ad ipsam pertinent, scriptis Moses explanauit. Circumcisus eñ Genes.17. & Abraham fuit, sed non octo dierum, nec columbarum, aut turturum par secundum posterio rem Mosis præceptionem obtulit.

CAP. L.

SI circumcisionem accipit homo in sabbato, ut nõ soluatur lex Mosis: mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato.] Quoniam distinctione quadam indiget textus: idcirco ut facilius intelligatur, membra transponemus. Si circumcisionem, inquit, accipit homo in sabbato: mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato, ut non soluatur lex Mosis. Non enim idcirco circunciditur homo in sabbato, ut non soluatur lex Mosis: soluitur enim omnino propter circumcisionem, quæ in eo die peragitur. Circumcisio enim non à Mose, sed à patribus est, propter quam lex Mosis de sabbato soluitur. Membrum igitur illud, ut non soluatur lex Mosis: non antecedentibus, sed consequentibus coniungendum est. Nunc totius loci, quamuis alte latentem sensum consideremus. Superat, inquit, circumcisio, & curatio huiusce modi uulneris, Mosis constitutionem de sabbato. Necesse enim est, ut medicinalis cura eodem die de circunciso habeatur. Quomõdo igitur prohibere uos uultis, ne totum quis corpus hominis die sabbati curet, quum ipse Moses in parua quadam particula id cõcesserit? Circunciditur enim, curaturq; circumcisus absq; ulla culpa in sabbato. Frustra ergo indignati, prævaricatorem me putatis, qui totum hominem sanum feci in sabbato. Ita huius rei quasi figura uidetur fuisse quod Moses statuit: cui uos, ut putatis, inhærentes,

uel

uel atrocem suscipere cædem legis illius contemnentes, conamini.

Quid ocium sabbati significabat, & de circuncisione.

CAPVT LI.

Deut.1 NOlite iudicare secundum faciem: sed iustum iudiciũ iudicate.] Lex, inquit, quam defendere uidemini, aperte clamat, non esse considerandam personam iudicio, quia iudicium dei est. Vos ergo, qui me propter sabbatum incusatis, & hac de re mihi iratscimini, nolite negligere legem nolite iudicare secundum faciem: sed iustum iudicium iudicate. & cum Mosen, qui propter circuncisionem à patribus traditam, legem de sabbato dissoluit, prævaricatorem (recte facientes) non putatis: filium quoq; unigenitum (qui quæ pater facere solet, eadem natura facit) ab omni absolute crimine. Si verò solum filiũ condemnatis, Mosen, quamuis simile omnino fecerit, absoluentes: nónne secundum faciem lege spreta inique iudicatis, mandatis meliorem diuinis Mosen facientes? Ita de sabbato legem soluere solam falso accusatus, multas illos transgredi leges ipsa re arguit, illud quasi euangelicum clamans: Festucam in o-

Luce 6. culo fratris tui uides, & trabem quæ in tuo est sentire non potes? Pessima profecto res est, iudicium efferre de alijs. Nam in quo alium quis iudicat, in

Rom.2 eo semetipsum condemnat, ut scribitur. Propterea etiam à saluatore dicebatur: Nolite iudicare, et

Luce 6 non iudicabimini: non condemnate alios, si condemnatum iri non uultis. Verum saluator noster non modo propter ea quæ diximus transgressor minime fuit, uerumetiam & quia tempus constitutum iam uenerat, in quo quas priscis dederat umbras, ad ueritatem & spiritalem sensum transponeret. Sed quoniam de sabbato, & circuncisione mentio facta est, non erit inutile studiosis, si

Sabbatismus diligenter considerabimus, quid sabbatismus, & quid circumcisio in octaua die data, significabat: & quam nam ob rem etiam in ipso sabbato circũcisio fiebat. Ordine igitur procedentes, legem de sabbato primo positam inspiciamus. Quum igitur ab Aegyptiorum seruitute, per Mosen in

Exodi 12 priscam libertatem Hebræorum genus deus uendicaret, per media traductum maria in terram repromissionis proficisci iussit: & ad continentiam probitatemq; animi illos exercens, in montem Sinai concione uocata in ignis specie descendit, & salutaria dabat mandata, dicens: Ego sum

Exod.20 dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, à domo seruitutis. Non habebis deos alienos coram me: non facies tibi sculptile in omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum: nec eorum quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles: ego enim sum dominus deus tuus fortis, & zelotes. Oportebat profecto hinc incipere, ac cognitionem dei hominibus ijs imprimere, qui seipsos in obsequium dei dedicarunt. Omnium enim uirtutum dei cognitio fundamentum, radixq; est: fides porrò, rectæ pietatis firmissima basis est. falsis ergo deis abiectis, spretisq; sculptibilibus, punitionem transgressoribus imponit, clamans: Non assumes nomen domini dei tui in uanum, Exod.20. id est, non adijcies horribile nomen dei sculptilibus: nec enim insontem habebit dominus eum, qui assumpserit nomen eius in uanum. His itaq; pro conditione atque statu hominum, qui quum molliores adhuc essent, maiora non suscipiebant, Exod.20. imperatis, alteram intulit legem. Memento, inquit, ut diem sabbati sanctifices: sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: septima autem die, sabbata domini dei tui, non facies in ea omne opus. Subiecit deinde de imitatione dei hoc esse facturos: Sex enim, inquit, diebus fecit Genesis. deus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit die septimo: idcirco bene dixit dominus diei septimo, & sanctificauit eum. Quid igitur hoc significat, quispiam dicet? aut cur statim postquam transgressoribus primæ legis minatus est, secundo loco hanc collocauit? Dicimus ergo non solum terrore ac minis ad colendum uerũ deum Hebræos impelli, uerum etiam præmijs inflammari. Quæ quidem præmia in figura illis tradidit: umbram enim futurorum bonorum lex continet, ut scribitur, exercitationes Heb.10. autem quædam ueritatis quamuis tenuiter propter umbras in ea inueniuntur: cessare nanq; ab omni opere, septimo, id est ultimo die iubet: futuram sanctorum requiem hinc significãs, quando laboribus huius uitæ liberati, sudore corporũ detersо, beatam cum Christo (ut à quodam prophe-

Esa.65 ta dicitur) & iocundissimã uitam agent: Obliuiscentur, inquit, tribulationis primæ, nec ascendet in cor eorum, sed æterna lætitia super caput suũ, laus & gaudium apprehendet eos, effugiet inde dolor, tristitia, gemitus. Ita qui creatoris imitatione in septimo die quieuit, à sudoribus uitæ huius ereptus, ad beatitudinẽ ascendet, quæ in fine seculorum à Christo dabitur. Animaduertendũ autẽ est diligenter, negatiue dictum esse, nõ adorabis deos alienos. At de sabbato non sic: sed memento ut diem sabbati sanctifices. Quamobrẽ? quoniam iam nõ adorandi dei alieni tempus aderat, idcirco ad actum statim ipsos impellit. Memẽto autem dicit de sabbato: quia quę umbris depingebãtur, ut futura speculari debebant. Adhæc mirabili certè ordine, posteaq; ad ueri dei cultũ induxit, futuræ statim repromissionis memoriam colloca uit. Alias deinde leges sanxit: Honora patrem et Exod.20 matrem, non occidas, & cætera. Ita ne iustificari opere putemus, ne gratiã dei meritis nostris, sed fide affuturam nobis speremus: idcirco priusquã leges & disciplinam uiuendi poneret, statim cum fide futurorum bonorum gratiam posuit. Laudabile igitur sabbati ocium, sanctorum uitam in requie, atq; sanctificatione tunc futuram ostendit, quando omni huius uitæ cura deposita: bonis æternis fruentur. Beatus quoq; Paulus sabbatismi Heb.4 modum inquirens, ait: Quibus aũt iurauit nõ introire in requiẽ suã, nisi incredulis? uidemus eñ eos ingredi non potuisse requietis enim terra illa etiam reputata est, ad quã ab Aegypto proficisci

Hebræi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hebræi iubebantur, in figura illius acceptam,
Pſal.26 quam uiuentium terrā Dauid appellauit: quamq; uiri ſancti Ioſue, id eſt domini noſtri ſortitiōe adipiſcentur. Quod autem figura hæc ſignificabat, ut diximus, aperte Paulus demonſtrat, dicens: Quoniam priſci propter incredulitatem ingreſsi non ſunt: idcirco poſt multa tempora per Pſalmiſtam diem certum determinat. Ait enim: Hodie
Pſal.64. ſi uocem eius audieritis, nolite obdurare corda ueſtra. Si enim Ioſue illos in requiem reduxiſſet, non de alio die multo poſtea locutus eſſet. Vides quàm cito latentem obiectionem diſſoluit, nam ne diceres deductum in repromiſsionis terram populum fuiſſe, requieuiſſeq; in ea, aliud Pſalmiſta requietis tempus poſt multa tempora determinat. Vnde ſapienter totam illam rem geſtam, imaginem futurorum oſtendēs Paulus, occultam uſque ad tempora ſua hominibus ſabbatiſmi rationem ſubaperuit, concludens. Relinquitur ergo ſabbatiſmus populo dei, qui enim requietē ſuam ingreſſus eſt, ab omnibus uitæ huius operibus profecto requieuit. Illam igitur uitam ſabbatiſmus ſignificat, in qua omnibus bonis cū Chriſto uiuentes fruemur, peccato radicitus extirpato, ſe-
Eſa.35 cundum illud: Non erit ibi leo, nec praua beſtia illuc aſcendet: ſed erit ibi uia pura, & uia ſancta uocabitur. Omnia enim bona in uiſione dei mens
Num.15. ſanctorum adipiſcitur: ideo qui ligna in ſabbato colligebat, lapidibus obruebatur, quoniam ueritatem in figura uiolauit. Qui enim ad illam quietem perueniet, nunquā inde amplius exibit. Hac
xod.16. de cauſa iubebatur Iudæus à ſuo tabernaculo die ſabbati non recedere. Nam nutricem & matrem ignis, peccatum dico, ibi nemo colliget, ut nec Iudæus ligna: non intelligens ex amentia quòd obuimbrata illa tendebant: atq; ideo inanimis lapidibus tanquam inſenſatis obruebatur, ut in ſupplicio ſuo morum quaſi qualitatem oſtenderet. Peccatum igitur ibi nullum erit, ſed nec bonum aliquod ſudore acquiretur: quod etiam ænigmatice in ſcriptis Moſaicis perſpicere licet: Roris enim modo manna Iudæis deus præbebat, & lege de eo ſanxit, dicens: Sex diebus colligetis, ſeptima uerò die ſabbati non colligetis. Vnde ſignificabat ita nobis hac in uita, quæ ad æternam illam cōducunt, eſſe colligenda: quemadmodum illi tunc per uaſtas ſolitudines tranſcurrētes, undiq; manna congregabant. In ſeptimo autem, atq; ultimo die, id eſt in fine ſeculorum nulla conferrentium erit collectio: ſed acquiſitis fruemur, ut ſcribitur:
Pſal.127. Labores fructuum tuorum comedes. Deus igitur, non quia umbris gaudebat, ſed quia per eas ad ueritatem omnes inducere uoluit, quieſcere in ſabbato iuſsit: unde per Moſen increpando dice-
Exod.16 bat: Quouſque non uultis audire mandata mea, & legem meam cognoſcere? Ideo dominus dedit uobis in ſexta die duorum dierum panem, ut domi ueſtræ ſedeatis, nullus ueſtrum exeat de domo ſua die ſeptima. Intelligis ab omni labore liberam uitam præfigurari: nihil agere in ſabbato præcepit, colligere quicquā non permittit, in ſuo

A quemq; loco morari iubet: quibus omnibus quid nos doceat dicemus, ſi Hieremiæ conſimilē locū Hierem.17
repetemus. Hæc dicit dominus: Cuſtodite animas ueſtras, & nolite portare pondera in die ſabbati, nec inferatis per portas Hieruſalem, & nolite eijcere onera de domibus ueſtris in die ſabbati, & omne opus nō facietis. Sanctificate diē ſabbati, ſicut præcepi patribus ueſtris. Non permittit aliquem onere deprimi, quia nemo tunc delictorū pondere agitabitur: nec egredi à Hieruſalem iubet, quia ſanctorū multitudo cœleſtē Hieruſalem ingreſſa, nunq; inde amplius exibit, nec illis bonis unq; priuabitur. Vocatio enim & gratia dei firma eſt, ut Paulus ait. Iterū aūt eandem repetiſſe Rom.11
rem uidetur, dicens: Non exibitis è loco ueſtro.
B Suboſtendēs multas eſſe apud patrē manſiones. Ioan.14.
Cuius rei figuram uarietate ſua tabernaculū obtinebat: dabitur enim unicuiq; manſio ſecundum merita ſua: & qui tabernacula illa poſsidebunt, nunq; horum munerū diuinitus ſibi donatorū iacturam facient. Cui rei etiam Eſaias atteſtatur, di-
Eſa.33 cens: Oculi tui uidebunt Hieruſalē ciuitatem, diuitem, tabernacula quæ nō quatientur, nec mouebuntur in ſeculū. Immobilē enim, atq; ſtabilem illam uitā fore oſtendit. Sancta eñ omnino ex Chriſto dedicata erit. Hæc etiam alijs ſcripturæ locis ſimili quodā modo dicuntur. Scribitur eñ in Exo-
Exod.23 do: Sex annos ſeres agros tuos & colliges fructus eius: in ſeptimo uerò incultos dimittes ipſos. et in Leuitico: Cū ingrediemini in terrā, quam ego da-
Leuit.25 bo uobis, requieſcet terra quā ego do uobis, ſabba-
C ta domino. Sex annos ſeres agros tuos, & ſex annos putabis uites tuas: in ſeptimo uerò requies erit agrorū, ſabbata domino. Non enim inſenſatos agros præcipue quieſcere uoluit, ſed à labore propter futurorū figuram illos remouebat: multis modis ſollennitatem Chriſti ſignificās, in qua perfectā libertatē in ſanctificatione per gratiā ſancti ſpiritus adipiſcemur. Quod mandatis etiam quibuſdam Moſes ſignificauit, dicens: Si frater tuus, aut ſoror tua, id eſt Hebræus, aut Hebræa tibi Exod.21.
uendetur, ſex annis ſeruiet tibi, ſeptimo uerò anno dimittes. Nam qui peccato ſeruiuimus, & illecebris uoluptatis diabolo nos uendidimus, iuſtificati per fidem Chriſti, ad uerum & ſanctum peruenietnus ſabbatiſmum, libertatem gratiæ induti, & bonis diuinitus reſplendentes. Verum, quo-
D niam ſatis pro uiribus noſtris de ſabbato dictum Circunciſio.
eſt, de circunciſione modò dicamus: omnem labo rem pro cognitione harum rerum libenter ferentes. Scrutemur igitur diligenter, gratia illius precibus inuocata, qui tenebras illuminat, quid circunciſionis figura priſcis hominibus data ſpiritaliter ſignificat: nec uos pudebit (quamuis non ignoremus parua hæc eſſe, multaq; perfectiora ædi poſſe ab illis, qui ſe longe à peccato remouerūt) humilia hæc noſtra legenti proponere. Prima igitur de
circūciſione à deo hæc lex Abrahæ illi data fuit: Geneſ.17.
Seruabis, ait, teſtamentum meū tu, & ſemen tuū poſt te in generationes ſuas: circuncidetur omne maſculū, & circuncidemini carnē preputij ueſtri.

Infans

Infans octo dierum circuncidetur, omne masculum. Hanc figurã mysterij necessariam ostendẽs, pœnam transgressoribus infert, dicens: Et erit testamentum meum super carnem uestram in testamentum æternum: & masculus qui non circuncidetur carnem sui præputij in die octauo, disperdetur anima illa è gnere suo: quia testamentũ meum non seruauit. Rom.4. Diuinus quidem Paulus in signum fidei, quam in præputio habuit Abraham, ei circunsionem datam asseruit. Voluit enim, ut mihi uidetur, & res ipsa clamat, uocationem & iustitiam fidei omni legali mandato priorem, & superiorem ostendere. Vt facilius persuaderet Hebræis, ne iustitiam fidei præuaricationẽ legis putarent, sed reditum quendã, atq; recursum in priorem hominis statum. Sed alium etiam quẽdam modum circunsionis tradere inuenitur. Iudæis enim consulens ne in carne se iactent: Non est inRom.2. quit, in manifesto Iudæus, neq; quæ in manifesto in carne circunsio: sed qui in abscondito Iudæus est, & circunsio cordis in spiritu, non in litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex deo. Hinc aperte ostendit non in signum circunsionẽ solummodo datam fuisse, sed maius præterea quiddam ac spiritale significare. Altius igitur consideremus quænam sit spiritalis circunsio, cuius figura erat quæ in carne fiebat. Scrutemur etiam quamobrem non quouis sed octauo solummodo die adhibebatur. Illud igitur perspicuum est, propterea omni nos præparari modo oportere, atq; mundari, ut per fidẽ Christo coniungi possimus. Quoniam omnis intentio nostra est, per Christi meditationem deo cõnecti. Cuius rei habes imaExod.19 ginem, quod à deo ad Mosen dicitur: Vade ad populum, & sanctifica illos hodie & cras, lauẽtq; uestimenta sua, & sint parati in diem tertium: in die enim tertio descendet dominus coram omni plebe super montem Sinai. Probitatem enim morum studiose acquirendam significat. Lotione autem indumentorum, corporis puritatem ostẽdit. Indumentum enim animæ quodam modo corpus est. Quoniam ergo præparari præmundariq; Leuit.19. omnes oportet, qui deo coniungi student (sancti ait, sitis, quia ego sanctus sum) propterea purificationis signum circunsione carnis prisci hominibus datum fuit. Quod quidẽ facile intelligemus, si conditionem considerabimus nostram. Voluptas quædam ante omne peccatum præcurrit, & feruens cupiditas ad delicta solet illicere: quæ ante peccandi actum insidet, & mentis consensum arripit, persuadens facile hac uia ueniendum nobis esse quò gliscimus. Quod uerum Christi discipulus ostendit, dicens: Nemo qui tentatur, dicat à Iacob.1 deo se tentari. Neminem enim deus tentat, sed unusquisq; à sua cupiditate distractus atq; seductus tentatur. Cupiditas deinde postquam conceperit parit peccatum: porrò consummatio mortem generat. Vides quomodo ex cupiditate improbitas ortum ducit. Vides quomodo ex uoluptatis semine delicta producuntur. Hac de causa iussit deus illam corporis particulam, in qua, & per quã uoluptatis fontes scaturiunt, ferro circũcidi. Vt hoc ænigmate perdiscamus, nullo nos pacto mundos unquam futuros, nisi diuini uerbi actum in corde quasi acutam spiritus bipennem retinentes, omnem turpem ex animo cupiditatem, eiciamus: nec quæ uoluptas expetit carnis, quamuis iocundissime uideantur, sed sola quæ deo placent faciamus. Hæc quum uera circunsio sit: meritò ad eos dicimus, qui carnis circunsione gloriantur. Circuncidimini deo, & circuncidimini duritiam Hier.4 cordis uestri omnes qui habitatis Hierusalem. Nihil enim facit qui carne circunditur, nisi quod in carne circunsus est. Qui autẽ in spiritu hoc peragit, in octauo (id est in resurrectione saluatoris) die, uiuet in Christo, ut ait Paulus: Mortui enim Coloss. estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in deo: quum autem apparuerit uita uestra, tunc & uos apparebitis cum ipso in gloria. Verè nanque dicere possumus, mortuos esse omnes mũdo, qui uoluptates mundi propter deum contemnũt, qui cum Paulo dicere possunt: Non gloriamur nisi in Gal.6 cruce Christi, per quem nobis mũdus crucifixus est, & nos mundo. Participes enim illius per spiritum facti, qui absq; manu nostram radicitus immunditiam circuncidit, mortui mundo sumus, uiuimus autem deo. In octauo igitur die circunsio fiebat, neq; ante octauum, quoniam resurrectionis erat figura. Non enim est datus ante resurrectionem Christi, sed post illam spiritus, quando in discipulos sufflans dixit. Accipite spiritum san- Ioan.20 ctum. Sed Iudæis quidem, qui sub lege adhuc serui erant, circunsio carnis ferro facta conueniebat: accipitur enim à lege ferrum in punitionẽ. Nobis autem qui liberi, spiritalesq; sumus, spiritalis circunsio atq; purificatio congruit, quæ omnes animi sordes exterminat, & perfectionẽ per pietatem fidei adducit. Quod aũt spiritali hac circunsione, quę per pietatem perficitur, gloria nostra impletur: si diligentius considerabimus, quæ de Abraham scripta sunt, facile cognoscemus. Nonagintanouem ergo annorum fuisse Abraham Gen. scribitur, quando ei deus circunsionem tradidit. Quare aperte ostenditur, quod ianua quædã ad perfectionem circunsio sit, nec posse quenquã ullo perfici pacto, nisi obumbratam purificationem circunsione possideat. Perfectionis enim signum denarius in se reuolutus numerus est. Ante perfectionem ergo circunsio datur, quæ nos ad perfectionem facile deducit. Hæc autem spiritalis circunsio, solis per Christum liberis hominibus debetur. Nemo enim liber est nisi in Christo peccati iugum, & diaboli seruitutem excusserit, & uinculis delictorũ diruptis, iustitiæ gloria redimitus sit: eius inquã iustitiæ quæ in fide Christi habetur. Quod aũt liberis, nõ seruis in octauo circuncidi die conuenit, ipsa nos scriptura docebit. Ismaël enim Abrahæ filius de serua natus, nõ in octauo die, sed in tertiodecimo anno fuit circũcisus. Ita seruientis Hierusalem filiũ, id est Iudaicum populum, & ab octauo die & à duodecimo excidisse ostendit. Nam ab octauo quidẽ excidit, quia

quia resurrectionem Christi salutarem factam in octauo nequaquam suscepit: euangelicam enim Christi doctrinam repulit, cui si credidisset, spiritaliter etiam circuncidi potuisset. A duodecimo uero excidit, quia sanctorum apostolorum consortium recusauit, nec ullo pacto uoluit prædicationem illorum gustare. Sed nō ita liber Abrahæ filius ex libera natus. In octauo enim circūciditur, quia supernæ Hierusalem filij octauum diem, resurrectionem Christi suscipiētes, & in libertatem uendicati, spiritali circuncisione locupletati sunt. Nam à peccato, & morte, quæ per peccatū, & ex peccato est, liberati, in Christi uitā reformati sunt. Quod autem mors soluatur, & interitus per spiritalem hanc circuncisionem euertatur, non difficile ab Exodo cognoscemus, ubi scribitur: Moses ad Aegyptiorū tyrannū diuinitus missus, quum esset in itinere in diuersorio, angelo occurrisse, qui uolebat eum occidere: sed cepit illico, inquit, Sephora petram acutissimam, & circuncidit præputium filij sui, dicens: Stetit sanguis circuncisionis filij mei. Attende, examinaq; ista diligentius oro. Nam nisi mystica quædā ratio nobis, hac de re traderetur, non uideo qua de causa circuncisione pueri Moses saluaretur. Ridiculū enim uideretur, nisi altius quicquā in historia latēret angelū, qui ut atrox bestia in Mosen insurgebat, circuncisionis sanguine placatū illico recessisse. Non sufficit igitur Mosi circuncisio, quam habebat: non enim depellere potest mortem uirtus circuncisionis legalis, cum prauis similiter ac bonis præbeatur. Spiritalis autem circuncisio, quæ per Sephoram, id est per ecclesiam optime celebratur, terret exterminatorē, fugatq; à nouo nuperq; nato populo etiam nolentē. Sed quomodo, dicet aliquis, non solum nouus populus spiritaliter circūcisus, uerūetiam omnes qui spiritalis circuncisionis expertes sunt, à morte resurgent? Sed non dubito, quin in quantum noluerunt Hebræi resurrectionem Christi suscipere: regnatura perpetuò mors fuisset. Verū quoniam multi crediderunt, per eos in omne genus humanū resurrectionis gratia penetrauit. Ita per spiritalem credentium circūcisionem, omnibus simpliciter resurrectio donata est, quamuis multum inter resurrectionem & resurrectionem interesse uideatur. Alteri enim in iudicium, et condemnationē resurgent, quia uitæ largitorem non susceperunt: alteri ad uitā æternam, qui resurrectionem Christi admirati, spiritualiter se circunciderunt. Quamuis ergo credentibus solum resurrectionis gratia debeatur: trāsfunditur tamen in omnes per eum, qui totam naturam restituere uoluit, unde Paulus ait: Sicut em̄ aliquando & uos non credidistis deo, nunc autem misericordiam consequuti estis propter illorū incredulitatem: ita & isti non crediderunt nūc in uestram misericordiam, ut & ipsi misericordiā consequantur. Trāsmittit enim etiam ad eos Christus resurrectionis suæ bonum per fidem uestram. Bonitate nanq; sua, quod credentibus debetur, uniuersæ naturæ largitur, quale Paulus resurrectionis breuiter aperiens mysterium, primitias eius Christo attribuit. Primus em̄ resurrexit, deinde fide Christo coniunctos, ante alios resurrecturos dicit, debitam huic eis resurrectionem ostendens. Nam et si tota natura id habebit, misericordia tamen hoc fit eius, qui mortem omnino uoluit destruere. Animaduertendū etiam, non ferro circundidi à Sephora puerum (in punitionis enim signum accipi ferrum solet, & legi subditis idoneum est) sed acutissimo lapide, quem in figuram Christi adhiberi, à scriptura non ignoramus. Solidū nanq; ac firmū, quod nullo pacto frangi potest, natura unigeniti hoc modo significatur. Quamobrem adamas etiam à deo patre per prophetas Christus appellatur: Ecce, inquit, ego excolabo adamanta in medio populi Israël, per figuram enim adamātis, nullo modo uinci, superariq; posse ab aduersarijs ineffabilem uerbi naturam significat: sic post Mosen Iosue Iudæos purificabat, & circuncisione aduersus durissimos hostes armabat, non aliter inuictum populum fore uidēs, nisi circuncisionis bono, sic enim de ipso scribitur: Et ait eo tēpore dominus ad Iosue: Fac tibi cultros lapideos ex lapide acuto & circūcide filios Israël. Lapis igitur (ut diximus) stabilem atq; infringibilem naturā uerbi denotat: acuties uerò penetratiuam uirtutem, atq; actionem eius significat. Ideò Paulus etiam ipse diuinus, uiuum, efficax, & penetrabilius omni gladio ancipiti uerbū dei appellat, penetrareq; ipsum ait usq; ad diuisionem animæ & spiritus. Hoc igitur dei uerbum ita subtile atq; incisiuum, quum ad corda nostra per spiritum sanctum penetrauerit, ab omni peccatorū sorde nos liberat, & circuncisos spiritu suo immaculatos & sanctos efficit. Vide igitur, quæso, perspicuam ueritatis imaginem. Iosue circuncidebat, et nouus populus circuncidebatur: nā qui ab Aegypto recesserunt, propter duritiam suam ira dei perierunt in deserto, nec uiderunt terram, quam iurauit dominus patribus eorum: Qui uerò post illos sub Iosue fuerunt, noui populi figuram tenebant, qui per Christum Iesum spiritaliter circuncisus est. Vetus autem Israēl perfidia sua perijt. Circūcisi autem fuerant posteaquàm Iordanem traiecerunt: quia spiritalis hæc circuncisio nisi quis mysticum Iordanem, & sanctas tranauerit aquas, in corde suscipi nullo pacto potest. Sed utilitatem quoq; circuncisionis uide. Scribitur enim, statim postquam circuncisi fuerunt: quia hodierno die opprobrium Aegypti abstuli à uobis, q̄d porrò est hoc opprobrium? seruitus profecto, & rapiendi ex imbecillitate cupiditas, labor præterea in luto & latere, spiritalis etiam circuncisionis uirtus, à diaboli potestate liberat homines, & à tyrannide peccati eripit, et luto ac lateribus facit superiores. Non enim patitur in sordida corporis uoluptate, aut in terrenis, caducisq; rebus nos uolutari, à morte quoq; ac interitu redimit, & demum naturæ nos diuinæ facit participatione saluatoris participes. Scribitur enim consequenter: Et fecerunt filij Israël pascha quartodecimo die mensis, & comederūt ex

Exod. 4

Rom. 11

Ioan. 5

1. Cor. 15

Esa. 28

Iosue 5

Iosue 5

Hebr. 4

Iosue 5

frumento terræ panes azymos atq; recentes. Nō enim possumus aliter ueri agni, qui tollit peccata mundi, fieri participes, nec azymum euangelij, et recens consequi nutrimentum, nisi prius mysticum transgressi Iordanem à iuuentute uerbo circuncidamur, ac Aegypti opprobriū, inhærentes dico delicti maculas penitus abijciamus. Quod enim incircuncisos, quasi sordibus plenos deus nō propter carnē, quam ipse creauit, sed propter uoluptatē aspernatur, facile cognoscemus, si ad Mo-
Exod. 12 sen atq; Aaron diuinitus dici audiamus: Hæc est lex paschæ: Omnis alienigena nō comedat ex eo: & omnem seruum, & emptum argento circunci des prius, & tunc comedet ex eo. Primo enim ho minem alienigenam, id est alienum propter incre dulitatem à Christo, à comedendo prohibet: dein de peccati seruos, & mercede uoluptatis à diabolo emptos, circūcisos purificatosq; prius, ad edendū postea oppurtune admittit. Puri enim ac mundi, puro & sancto Christo participabimus, ut in ecclesijs clamari audimus, sancta sanctis: æquum enim uerē ac iustum est, quum non legali, sed proprij sanguinis aspersione nos Christus saluauerit, ut nos quoq; propriam uitam iure iam debitam illi attribuamus: ac illi uiuamus, sanctificationē nostrarum animarum ei penitus dedicantes. Quod autem sanguis, & mors Christi ab omni nos malo liberauerit, & spiritalem attulerit circuncilionem, qua deo coniungimur, inde rursus uidebi-
Iosue 24 mus. Scribitur em̄ in libro Iosue: Et post hæc mortuus est Iosue filius Nun, seruus domini centū & decem annorū: sepelieruntq; eum in finibus possessionis suæ, & in sepulchro eius posuerunt cultros lapideos, quibus circuncidit filios Israēl. Nō enim absq; causa cultri eodē cum illo in loco positi sunt: uerū, ut nos discamus circuncisionis spiritalis gratiam (quæ bonorum cœlestium nobis est pronuba) saluatoris morti esse affixam. Nihil ergo Iudaicum per circuncisionem in die octauo, sed spiritalem purificationem in fide resurrectionis Christi intelligamus: hæc circunciliio, omnis peccati dejectio est, mortis atque interitus destructio sanctificationis initiū. Hæc nos Christo coniungit, ianuam aperit, & uiam ad deum prȩparat. His ita de sabbato, & circūcisione dictis: reliquū est, ut breuiter dicamus quamobrem spiritalis circuncisio, sabbati honorem non respicit. Suscipitur enim etiam in sabbato, sabbatismi legem non perhorrescens. Quum igitur sabbatismus requiē significet, ut diximus, & delicti omnis abiectionem, quūq; spiritalis circuncisio nihil aliud quàm hoc, quamuis alio modo denotet: non soluit, etiā si uideatur, legem quæ de sabbato est, imò roborat, & ad eandem intentionem currit. Ita idem est circuncidi spiritu, & in sabbato quiescere. Non enim rudiori historicæq; figuræ inhærebimus, sed spiritualiter uerba spiritus intelligemus. Non ergo erat culpa etiā in sabbato circuncidi: nec enim (ut saluator ait) iure accusari poterant sacerdotes Matth. 12
sacra peragentes in sabbato, ac in tēplo quæ quotidie consueuerunt, facientes. Nullo enim tempore à boni operatione cessandum est: nec pia studia unquam relinquenda sunt. Sabbatismus ergo à detestabili peccato solūmodo prohibet: recte autem agere etiam hortatur, quod per circuncisionē quoq; discimus. Quū enim sordida uoluptas amputatur, tunc peccandi oritur sabbatismus, & spiritalis cultus fundatur. Parua tamen inter hæc latere differentia mihi uidet. Nam quū non in septimo, nec in octauo utraq;, sed alterū in septimo, alterū in octauo celebrare iuberentur: paruā ꝓpter ꝓpinquitatem dierū inesse differentiā significare mihi uidetur. Non est enim omnino idem, cessatio ab aliqua re, ut peccato, atq; abiectio. In cessatione nanq; à peccato, turbationes animi, quamuis ratione quasi freno sedantur, ut quadā ad quietem reductæ, & exercitatione atq; labore uirtutis superatæ, non tamen penitus ab animo extirpantur. Abiectio uerò turbationum maius quidem est, ad quam peruenire non possumus, nisi prius ab actione peccandi cessauerimus, & inde gradum facientes, ad hoc maius facilius conscendamus. Sed cessatio quidem à delinquendo in nobis quoq; esse uidetur: desinemus enim à malo, si toto animo probitatem complectemur. Abiectio uerò turbationis omnis, atq; cessatio nullo pacto in nobis est: sed Christi, qui pro nobis passus est, ut omnes ad nouam uitam reformaret, opus est propriū. Propterea iure octauū circunciliio diem retinet, diem resurrectionis, qua renouamur, nobis adducens. Cessatio uerò proximam illi septimam diem obtinet. Inferior enim (ut tetigimus) cessatio à peccando gradus est, unde ad abiectionem turbationum perpetuam, per gratiam Christi ascendimus.

Quarti libri commentariorum diui Cyrilli super Ioannem,
FINIS.

IN

IN EVANGELIVM IO-

ANNIS LIBER QVINTVS, ADIectus explanationi Cyrilli per Iudocum Clichtoueū Neoportuensem, doctorem Theologum.

CAP. I.

Icebant ergo quidam ex Hierosolymis: Nónne hic est, quem quærunt interficere? Ecce palàm loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid uerè cognouerunt principes, quia hic est Christus?]

Qui ex Hierosolymis erant, melius quàm externi, improbos principum, & pharisæorum conatus ad mortem Christo inferendam nouerunt: ut qui cum eis uersabantur, & studia eorum atq; consilia habuerunt plus cæteris explorata. Idcirco uidẽtes Christum tanta constantia pro palàm eis loquẽtem, in admirationem ducti sunt, quod tanta diligentia ante quæsitus fuerit, & nunc quũ coràm adest, à persequentibus minime detineatur. Siquidem ignorabant qua potentia id effectum fuerit, quod non teneretur: nesciebant diuinæ id opus esse uirtutis, & à domino factum esse, qui sæuitiam eorum ad præsens compescuit, ut magna cum libertate loquenti, nullus ne uerbo quidem obsisteret. Et quoniam uera eos facti causa latuit, aliam ipsi subdubitantes suspicantur, scilicet principes sacerdotũ suam de Christo mutasse sententiam: & quem prius Christum esse fuerant inficiati, nunc demum cognouisse eum reuera esse Christum, & eam ob rem à persecutione eius animo in contrarium mutato destitisse. Proinde cum admiratione sciscitantur apud se: Nunquid uere cognouerunt principes quia hic est Christus?

In quatuor intermedios libros commentariorum Diui Cyrilli in Ioannem, sparsim adiecta.

Cæterum non desunt etiam sacri euangeliorũ interpretes, qui hanc particulam, ex Hierosolymis, in præsenti loco adiectam consulto ab Euangelista arbitrantur: ut ostenderet quod qui multa & magna uidebant miracula, ij miserabiliores erant: qui maximum diuinitatis signum acceperant, perditorum principum iudicium sequebantur. Maximum certe id diuinæ in Christo uirtutis fuit argumentum, insanientium homicidarum, & insidiantium, & quærentium se interimere, & iam comprehendentium furorem sedare. Non enim humanæ fuit facultatis, id præstare, aut tam facile tantam extinguere insaniam: illo tamen cõspecto signo, & compluribus alijs diuinam Christi potestatẽ attestantibus, ij qui ex Hierosolymis erãt, & idcirco frequẽtius cæteris procul distantibus cõspicere illa poterãt, et cõspiciebãt, non sunt ad credendum inducti, neq; ad ueram fidem conuersi. Quod sane ad maiorem illis accedit cumulum damnationis, & peccatum ipsorum reddidit multo grauius, quum de ipsis & similibus eorum dixerit Christus discipulis suis: Si non uenissem, & loquutus eis non fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo, & rursum: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem & uiderunt, & oderunt & me, & patrem meum. Alio præterea in loco legitur dominus exprobrasse ciuitatibus, in quibus factę sunt plurimæ uirtutes eius, quia, non egissent pœnitentiam, his uerbis: Væ tibi Chorazin, uæ tibi Bethsaidan, quia si in Tyro et Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilitio et cinere pœnitentiam egissent: uerumtamen dico uobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm uobis. Et tu Capernaum, nunquid usq; in cœlum exaltaberis? usq; in infernum descendes: quia si in Sodomis factę fuissent uirtutes, quæ factæ sunt in te, forte mansissent usq; in diem hãc: ueruntamen dico uobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij, quàm tibi. Sed nónne & nobis, qui Christianorum nomen habemus, utinam & rem ipsam, uenit Christus, & loquutus est per sacra eloquia, euangelicumq; sermonem: ut longe uerius in nobis ipsis quàm Iudæis cõpletum sit illud Psalmi uerbum: Qui annunciat uerbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israël: nõ fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Nónne & signa in nobis fecit Christus? non quidem per operum præsentiam, sed fidei efficaciam, qua incõcusse credimus ipsum uerè fuisse eorũ (quæ in euangelijs legimus) signorum autorem. Si igitur digne secundum nostram uocationem, professionemque non uixerimus, magnopere formidandum est, ne grauior inde nobis immineat damnatio: ne & id meritò nobis exprobretur, quod si Turcis, Saracenis, Iudæis nostræ tempestatis, & quibusuis alijs populis à Christo alienis, prædicata esset Christi lex & promulgatum euangelium, sicut & nobis: exactius illius, quàm nos instituta seruarent: rectius in uia mandatorum dei ambularent, maiorq; solicitudine salutem suam cum tremore, quàm nosipsi operarentur: & exinde mitius cum eis in districto iudicij examine, quàm nobiscum ageretur, qui legis agnitæ sumus præuaricatores, & uerborũ dei contemptores, fideiq; datæ uiolatores.

Ioan. 15

Matth. 11

Psal. 147

CAP. II.

SEd hunc scimus unde sit: Christus autem quũ uenerit, nemo scit unde sit.] Verba hæc Hierosolymitarum planè indicant ipsos haud recte de Christo sentire, neque synceræ fidei firma adhuc iecisse fundamenta. Postquam enim admirati sunt ipsum in medio conspectu aduersariorum consistentem à nemine quidem comprehendi, aut uerbo lacessi, ratiq; sunt Pharisæos fortasse in hanc inductos esse existimationem, quod ipse esset Christus, nunc suam erroris tenebris inuolutam, & pestiferæ pharisæorum sectæ consentaneam depromunt sententiam, utpote suo ipsorum iudicio ipsum nequaquam esse Christum,

quam sanè improbam opinionem, ratione quoque fulcire annituntur. Hunc, inquiunt, scimus unde sit. Nouerant ipsi ex quibus secundum uulgatam hominum existimationem natus esset parentibus, filium Ioseph, ut putabatur, & Mariæ eum esse autumantes. Nouerant itidem locum educationis eius, & quod in Nazareth nutritus
Luce 4 fuerat, ut, inquit Euangelista, hinc se scire profitentur, unde ipse ducat originem. De Christo uerò neminem sciturum, inquiunt, unde sit, Esaiæ testimonio forsitan innixi, de Christo dicen-
Esa.53 tis: Generationem eius quis enarrabit? & ex his colligunt dominum nostrum nequaquàm, ut Christum esse recipiendum: non satis attendentes in eo duplicem esse substantiam atque naturam, humanam scilicet, secundum quam utique in parte nouerant unde esset, non tamen omnino, quia & Ioseph eius patrem natura putabant, & uirginis partum ignorabant: & diuinã, quam neque in eo perspectam habebant, neq; unde ipsam sortitus erat, agnoscebant. Porrò propheta de diuina, & æterna eius à patre generatione prolocutus est: quæ non modo hominum, sed & an-
Psal.109 gelorũ linguis est inenarrabilis. Quomodo enim ex utero ante luciferum pater filium genuerit, nec lingua satis eloqui, nec mens ulla ualet comprehendere. Arbitrati autem sunt hi, qui defecerunt scrutantes scrutinio, prophetam de tempo-
Psal.63 ranea, & humana Christi generatione duntaxat uerba fecisse. Et ideirco inlipiens factum est cor
Rom.1 eorum, & credentes se esse sapientes (ut Paulus ait) stulti facti sunt. Porrò quamuis id Esaiæ oraculum modò adductum, de æterna Christi à patre generatione secundum diuinitatem recte accipiatur, nihilominus & de generatione eiusdem secundum carnem etiam ueritatem habet, & à propheta quoque in eo loco de humana Christi natura, natiuitate, & passione loquente, secundum hunc etiam sensum ibi adducitur. Quis enim satis eloquetur quomodo uirgo spiritu sancto fœcunda, Deum & hominem felici partu, & uirginali seruata integritate mundo protulerit? Itaque de utraque Christi natiuitate propheticus ille sermo uerus est. Et potuerunt quidem ex illo occasionem sumere, qui hæc cauillabantur, asserendi quod Christus quum uenerit, nemo scit
Esa.45 unde sit, aut ex illo uerbo Esaiæ: Vere tu es Deus absconditus, saluator Israël, aut alio quouis scripturæ loco. Verum id nihil refert, quoniam id uerbum Hierosolymitarum non tam secundum ueritatem, quàm eorum opinione dictum est. Siquidem euoluenti scripturas attentius, perspectum erit prænunciatum à prophetis esse, & multo ante significatum, unde Christus etiam secundum utramq; naturam habiturus esset originem. Secundum diuinam quidẽ, quod à deo patre pro-
Psal.2 dierit, attestatur Psalmus quum dicit: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod manifeste de Christo domini in principio psalmi expresso, intelligendum designatur. Quod itudẽ à deo patre in mundũ esset mittẽdus,

A insinuauit Esaias quũ ait: Et nunc dominus misit Esa.48
me, & spiritus eius. Secundum humanam uerò naturam, quod ex semine Dauid sumpturus erat originem, prædixerat Esaias, dicens: Egredietur Esa.11
uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini. Quod etiam ex matre uirgine nasci deberet, præ-
signauerat illud Esaiæ oraculum: Ecce uirgo con Esa.7
cipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel. Denique locum natiuitatis eius, quod scilicet in Bethleem ædendus esset in lucem, designauerat hæc Micheæ prophetia: Et tu Bethleem
terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Mich.5
Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populũ meum Israël. Vides igitur, quo pacto ex diligẽti scri-
B pturarum indagine potuisset id exploratum haberi unde Christus esset. Qua ergo fronte, qua fiducia, qua denique ratione audebunt inimici id proloqui et asserere, quod Christus quum uenerit, nemo scit unde sit? Verum quia scripturas non sunt scrutati quæ testimonium perhibent de Christo: quę ipsi ex sua ignauia ignorabãt, putauerũt et ab aliis sciri non posse, & à nemine cognosci debere.

CAP. III.

CLamabat ergo Iesus in templo docens, & dicens: Et me scitis, & unde sim scitis, & à meipso non ueni, sed est uerus qui misit me, quem uos nescitis.] Insusurrabant illi ex Hierosolymis alter alterius auribus, quæ modò dicta sunt de Christo sensisse, & demissa uoce hæc apud se
musitabant. Christus autem, cui omnis etiam co 2.Paral.1
C gitatus loquitur, & cor omne patet, eorum uerbis tacite prolatis libera & alta uoce respõdit, hoc uno signo deum se esse contestans, qui solus nouit abscondita cordis. Non itaq; immurmurabat aliorũ auribus submissiore uoce Christus, quod eis responderet, sed clamabat in templo, quo sua uox ad plures deferretur. Recte dicitis, inquit, quod meipsum, & unde sum cognoscatis: nam secundum humanæ conditionem naturæ, & meum genus, & locum natalem, uultúsque effigiem probè dinoscitis. Veruntamen aliquid in me reliquum est quod uos nescitis, diuinæ scilicet naturæ ueritas, quam à meipso non habeo, sed à patre, à quo mihi tradita sunt omnia. Quum igi- Matth.11
tur hanc mihi inesse ignoratis, profecto & me nescitis, & unde sim nescitis. Et quo magis apertum sit uobis altioris huius naturæ mysterium, non mea solius autoritate aut sententia ueni in hunc mundum, per assumptionem carnis, & unionem eius ad deitatem: sed pater ipse cœlestis me misit in mundum, ut saluem eum. Pater inquam uerus: quia quod longis ante temporibus promiserat per prophetas, se uidelicet missurum saluatorem & redemptorem, id ipsum nunc exhibuit, & promissionem suam opere compleuit. Quod si uerus est pater, qui misit, consequens est & uerum esse filium qui missus est, quin imò & ueritatem ipsam, ut de se dicit: Ego sum ueritas. Ioan.14
Et in Psalmo orauit Dauid patrem: Emitte lu- Psal.42
cem tuam & ueritatem tuam. Et Ioannes in epi- 1.Ioan.5
stola:

stola: Christus est ueritas: Non igitur obsurdescere debent homines, aut incredula mente resistere uerbis filij, qui uerus est perinde atq; pater: nam impietas in filium, & cõtumelia etiam in patrem ascendit. Ecce quomodo his uerbis eos ad fidem impellit, ostendens eos qui sibi repugnant, & patri quoque mittenti dura ceruice obluctari. Verum tantæ ignorantiæ, quam de Christo Iudæi habent, causam subnectit: dicens eam præcipuam esse, quod nesciant patrem. Non enim compertũ habebant, patrem ex sua diuina substantia filium dei genuisse: neque eum qui ipsos alloquebatur, credebant ex patre ante secula genitum esse, aut ab ipso ad huius mundi salutẽ esse missum in carnem: quare cõsequens erat eos & patrem itidem
1.Iodn.2 ignorare. Omnis enim (ut ait Ioannes in epistola) qui negat filium, nec patrem habet: & qui cõfitetur filium, & patrem habet. Porrò hoc uerbo, sed est uerus qui misit me: subinsinuat Christus se non ab homine, sed à deo missum esse: quandoquidem nullus absolute & simpliciter uerus dicitur, nisi solus deus: ut neq; bonus, & inter dei nomẽclaturas, propriasq; denominationes, uerus siue uerax, sicut & bonus reponitur. Dicit enim beatus
Rom.3 Paulus: Est autem deus uerax, omnis autẽ homo
Iodn.17 mendax. Et Christus coram discipulis patrem orans ait: Hæc est autem uita æterna, ut cognoscãt solum te deum uerũ, & quem misisti Iesum Christum. Sed & pluribus aliis euangelij locis se à deo missum esse, aperte Iudæis contestatur, præsertim in eo, qui paulò post apud hunc Euangelistam sequitur. Si deus (inquit Christus Iudæis, pater uester esset, diligeretis utique me: ego enim ex deo
Iodn.8 processi, & ueni. Neq; enim à meipso ueni, sed ille me misit. Et idipsum dominus noster sæpius inculcat auribus Iudæorũ, ut ob eam, quam deo debent reuerentiam & ueneration em eum recipiant, quem deus illis misit salutis nuncium & autorem: ne ipsum qui à deo missus est cõtemnentes, conuincantur & deum aspernari, redundetq; & retorqueatur huiusmodi ipsorum contemptus in deum mittentem: quum dixisse perhibeatur dominus discipulis suis: Qui me spernit, spernit eũ
Luc.10 qui misit me. Itaq; grauis admodum cognoscitur esse Iudæorũ culpa, obstinato animo Christum à deo quidem missum indigne reijcientium: quod hæc contemptio & reiectio, non solum illi, sed & deo à quo missus erat, irrogata dinoscatur. Qui
3.Reg.12 enim legatum regis inhonorat et afficit contume lia, regiam quoque maiestatem ea lædit iniuria, & grauiter offendit. Quemadmodum Anon rex filiorum Ammon, pestifera suorum principum delatione inductus: quoniam nuncios Dauid ad se officij & beneuolentiæ gratia missos ludibrio habuit, & ipsum Dauid regem ad indignationem commouit, cõcitauitq; ad arma in ultionem tanti facinoris, à quo tandem post multas clades,
2.Reg.12 & regno exutus est, & uita priuatus. Haud aliter & Iudæi in uindictam tanti sceleris quo Christũ, & in Christo deũ patrẽ spreuerũt, à Romanis demũ exterminati, & miserabili excidio deleti sunt.

CAP. IIII.

EGo scio eum: & si dixero quia nescio eum, ero similis uobis mendax. Sed scio eum, quia ab ipso sum, & ipse me misit.] Quanto discrimine & interuallo ab ipsis Iudæis separetur dominus noster, dilucide hic ostendit. Quia quum eos patrem nescire asseruisset, illico subiunxit se patrem scire, quod & aliàs quoque testatus est, ut apud Matthæum. Nemo nouit filium nisi pater, Math.11
& nemo nouit patrem nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Et alio loco: Deum nemo uidit unquàm, unigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit, & rursum: Non quia patrem uidit quisquã, Ioan.1
nisi is qui est à Deo, hic uidit patrem. Quod si filius diceret sese patrem nescire (quod tamen nequaquàm fieri potest) similis esset Iudæis, & men Ioan.6
dacij iniquitate conformis, atque mendax, sicut & ipsi erant mendaces. Sed quemadmodum effici neutiquàm potest summam ueritatem mendacij labe inquinari, aut supremam bonitatem peccatoribus uitiorũ contagio assimilari (quæ enim
2.Cor.6 participatio iusticiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras?) ita quoque neque filium patrem nescire. Quocirca non sunt audiendi hoc loco Ariani, Iudæis impietate perssimiles, aut etiam deteriores: qui oblatrant filium ipsis patris notitiam non habere, neque uidere patrem, sed eum nescire, quod sit pater prorsus incognoscibilis cuiquam. Quam quidem uesaniam corroborare contendunt per illum euangelij locum: Deum nemo uidit unquàm, ex quo id consequio trahere annituntur, quod neq; patrem unquàm nouerit filius: non animaduertentes, ibi de creaturis, quinimò de hominibus solum haberi sermonem. Filius autem dei in creaturarum uniuersitate non comprehenditur, neque omnium continetur ambitu: sed super omnia eminenter collocatur, & ab omnibus est excellenter exceptus. Omnia enim per ipsum facta sunt. Verum ipse in eorum, quæ facta sunt: numero non continetur, quia supra omnia: & extra omnia est.
Contestatur siquidem filius in euangelio: Sicut Ioan.10
nouit me pater, & ego agnosco patrem. Ex quo protinus absurdum esse id dinoscitur, quod filius ignoret & nesciat patrem. Quomodo enim fieri possit, ut eum nesciat cuius uiua est & uera ima- Heb.1
go, splendor gloriæ & figura substantiæ eius? Quomodo nesciret ipsum, ex cuius substãtia prodijt, eandem naturæ conditionem proprietatemque habens? qui uirtus est & sapientia patris. Recte igitur se patrem scire Christus cõtestatur: tum quia ab ipso est ante secula ex eius substantia genitus, tum quia à patre missus est in mundũ, dicẽte Gal.4
Paulo: Quũ uenit plenitudo tẽporis, misit deus filium suum, factum ex muliere, natum sub lege ut eos qui sub lege erant, redimeret. Sed percontabere, forsan, quur Dominus hoc loco Iudæos mendaces appellat? Meritò quidem id facit, quoniam iactabant se scire unde esset dominus, & tamen idipsum ignorabant: quemadmodũ sequenti loco profitentur: Hunc autem nescimus unde Ioan.9

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit. Nònne hæc sunt mendacium, & minime cum A ueritate constantium uerba: Hunc scimus unde sit, & hunc nescimus unde sit, omnino inter se pugnantia? Et dominus ipse paulò post contestaturus est ipsis, quod ipsum nescirent; ut aperte cognoscamus eos hic falsò dixisse: Hunc autem scimus unde sit. Dicit enim ipsis inferius: Neque me
Ioan.9 scitis, neq; patrem meum scitis. Si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis. Quinimò & hoc loco ostendit ipsos ignorare suam originē, quum dicit: Sed est uerus qui misit me, quem uos nescitis. Nempe si patrem nesciunt, à quo ipsi filio naturalis est origo, & filium qui à patre sumit originem, nesciant necesse est. Verum obijcies Christum paulò ante approbasse Iudæorū uerba, quibus dixerāt: Hunc autem scimus unde sit, quum B ad illa subiungeret: Et me scitis, & unde sim scitis. Quomodo igitur illa, quæ à domino probata sunt uerba, mendacia sunt? Quónam etiam pacto hæc domini uerba: Et me scitis, & unde sim scitis, cohærent in ueritate cū istis, aut multo post dictis: Neque me scitis, neque patrem meum scitis? aut qua ratione non est in istis domini uerbis contradictio: Me scitis & neque me scitis? Non desunt utique qui putant hæc uerba Christi hic prolata: Et me scitis, & unde sim scitis: non assertorie esse dicta, sed reprehensorie cum quadam interrogatione aspera, quæ faciat ut oppositum insinuent sensum. Acsi diceret, repetens eorum dicta cum significatione negationis: Et me scitis, & unde sim scitis? Velitq; ex proferendi modo innuere, C quod neque ipsum scirent, neque unde sit cognoscerent. Sed esto, hæc domini uerba: Et me scitis, & unde sim scitis, affirmatiue hic prolata sint, ut plerique sentiunt: nihilominus mendaces deprehenduntur adhuc Iudæi, qui suis uerbis omnino, & integre noscere se gloriabantur, exacteq; & penitus compertum habere unde esset dominus noster, quum tamen aliquantulam, & exiguam solum cognitionis partem de illius origine secundum humanam formam, haberent: quam utique dominus suis uerbis responsorijs eis cōcedit: plura autem, & potiora de natiuitate ipsius secūdum carnem, eos latebant: de ipsius uerò diuinitate nihil omnino unde prodijt nouerunt. Siquidem quod Mariæ filius esset secundum carnem, sciuerunt quidem, & quod ex Nazareth ratione ma- D terne originis esset oriundus, quod etiam ibidem educatus, & à puero diuersatus fuerat: ignorauerunt tamen sacramentum maternæ uirginitatis, quodq; de spiritu sancto conceptus, & ex matre uirgine natus fuerit. Quandoquidem ipsum putabant esse filium Ioseph ex nuptiali societate natum, dicentes per improperium: Nónne hic est fi-
Matth.13 lius Ioseph & fabri filius? Rursum ignorauerūt Bethleemiticam ciuitatem esse locum natiuitatis
Ioan.6 eius, rati ipsum (ut indicant eorum uerba) in Nazareth fuisse natum. Denicq; æternā eius à deo patre generationem secundum diuinam substantiā prorsus ignorarunt: existimantes ipsum blasphemū, quod filiū dei seipsum Christus dixerit, seq; de cœlo descendisse attestatus fuerit. Quocirca si ad amussim, & ad unguem singula trutinare, examinareq; uoluerimus: deprehendemus eos parū admodum de Christo unde esset nouisse, plurima uerò, & potissima ignorasse. Rectè igitur mendaces eos nuncupat, qui sibi perfectam arrogabant originis Christi agnitionem, cuius uix bene minimam partem callebant. Præterea cōplura Iudæorum alia mendacia in Christū, ex euangelica narratione passim occurrent, atq; ad manum prompta erunt: ut de ipsis meritò in Psalmis dixerit dominus noster: Filij alieni mēniti sunt mihi, filij alie
Psal.17 ni inueterati sunt, & claudicauerūt à semitis suis.

Quod Christi opera, quinimmò quorumuis hominum, fato & dispositioni siderum non sunt subiecta.

CAP. V.

QVærebant ergo eum apprehēdere, & nemo misit in illū manus, quia nondū uenerat hora eius.] Diligentibus deū (inquit apostolus) omnia cooperātur in bonū: ediuerso aūt, de- Rom.8
um odientibus, omnia, quantumlibet bona, conuertuntur per ipsorum prauitatem in malum. Atteſtatur illud Ecclesiasticus, dicens: Initium ne Eccles.39
cessariæ rei uitæ hominū, aqua, ignis, ferrum, sal, lac, & panis similagineus, & mel, & botrus uuæ, & oleum, & uestimentum: hæc omnia sanctis in bona, sic & impijs & peccatoribus in mala cōuertentur. Nam quæ præsertim ad uitę emendationē his adhibentur, in suā detorquēt perniciem: perinde atq; rei uenenatæ quicquid applicueris, protinus exitium contrahit uenení, & funesta inficitur tabe. Id suo produnt exemplo Iudæi, quibus quū ad sanandos animi languores, salutariū uerborum medicinā Christus admouisset, ipsi medicum simul & medicamenta aspernati, eo agūtur furore, ut sceleratas in medicum manus injicere tentent, freneticis persimiles, qui in eos insiliunt uiolenter, quos uident ad medendum ipsis accedere. Verum hunc impium eorum conatum, inuisibili uirtute suæ diuinitatis refrenauit Dominus, neq; permisit quempiā nefarias in se manus tunc injicere: quia nondum uenerat hora, quam suæ destiuauerat atque præordinauerat passioni, nondum tempus illud completū erat, quo decreuerat sponte sese patri offerre pro nostra redemptione. Non itaque tentus est, quia noluit: qui tunc solum teneri potuit, quū uoluit. Suæ enim uoluntatis fuit, quod nunc detentus non est: sicut & fuę fuerat uoluntatis, quod postea à Iudęis captus est. Oblatus est, inquit Esaias, quia ipse uoluit. Cæ- Esa.53
terum genethliaci, & qui nostram uoluntatē dei dono liberam, fato, sideribusq; subijciunt, cōtendunt ex hoc loco etiam Christum dispositionibus astrorum subiacuisse: & ideo nunc non esse detētum ab æmulis, quia nondum uenerat hora illa fatalis, quam astra designauerant suæ morti. Sed nō ferenda est hæc impietas, qua linguas suas in deū quoq; exacuunt, & os suum in cœlum ponunt. Psal.72
Quis enim æquo animo ferat, ipsius cœli & stellarum cōditorē, suæ facturæ legibus, quasi uinculis alligari, et ipsum cui data est potestas in cœlo et in Matth.
terra,

terra, operis sui præscriptionibus sic astringi, ut non quum uelit, sed quum iubeant astra, mortem Ioan.10 perferat? quū ipse tamen libera uoce proclamet: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumēdi eam. Nemo tollet eam à me: sed ego pono eam, iterū sumam eam. Quod si astra certā illi determinauerint horam, qua mortem tolleret uel inuitus, non igitur ipsi agendæ sunt gratiæ, quod nos morte sua à potestate tenebrarū eripuerit: sed astris potius, quæ ipsum ad id adegerint. Debemus autē, & agimus illi optimo iure quàm maximas gratias, quod suo nos precioso sanguine redemerit, & traduxerit in admirabile lumen suum. Non igitur id astris est ascribendum, aut fato. Atqui obijciunt aduersarij, in natiuitate *Obiectiōes ad uersariorū & dilationes.* eius stellā Magis apparuisse, quæ sui exortus præ B staret indicium, & hanc ei fatalē, natalitiam q; fuisse confingunt, quæ certis collocata sedibus, ortui eius iampridem esset destinata. Verum quum cœlestia dimetiri contendunt, & cuiq; operi Christi sua assignare astra, ea quæ longe inferiora sunt et terrena, non satis prospiciunt: neq; attendunt stellam illam non in dominum Christi effulsisse, sed in obsequiū recens productam esse, ut Magos ad Christi incunabula perduceret, illoq; expleto officio, prorsus euanuisse atq; disparuisse. Non enim fuit ea stella de numero earum, quas cœlo infixas cernimus: sed per aëris tractū ferebatur, diuerso à cœlestibus astris motu. Nempe hæc ab occidente proprio motu in orientem tendunt, illa ab oriente occidentem uersus delata est. Hæc item inter- C diu uix unq;, aut rarenter admodū spectātur, illustriori solis iubare cōspiciantur, occultata: illa uerò medio etiam die sese spectabilem præbuit, & conspicuā. Hæc rursum irrequieto motu semper aguntur: illa uerò interdum quiescere uisa, ut cū Math.2. staret supra domum, ubi erat puer. Demū hæc humanis obtutibus non se subtrahunt, nisi minorē eorum splendorē maius solis lumen exterminet. illa uerò nunc sese exhibuit uidendam Magis, ut quum diuersarentur in oriente: nunc se negauit eorū oculis, quū scilicet Hierosolymam uenirent interrogaturi de rege Iudæorum nato: nunc uerò se rursum eis reddidit contuendam, quum Bethleem uersus dimissa Hierosolyma tenderent. Vnde facile intelligimus diuino nutu illā ad tem- D Psal.111. pus formatam esse stellam, quæ exortum in tenebris lumen rectis corde ostenderet, & primitias gentiū ad nati saluatoris crepundia perducens, ei famulatum præberet. Sed neque his contenti abe Psal.4 unt, aut à sua resipiscunt insania, diligentes uanitatem, & quærentes mendacium: sed aliud insuper afferūt ex euāgelio, quod suæ credūt impietati adstipulari: utpote quod sacratissimę matri suæ in nuptijs interpellanti filiū, quod uinū non haberent conuiuæ, respondisse legitur: Quid mihi & Ioan.3 tibi est mulier? nondum uenit hora mea. Ex quo uerbo contendunt horam à stellarum positione præscriptā fuisse, qua Christus diuinitatis suæ potentiam per miracula manifestare inciperet: quæ A quoniam necdum uenerat, non potuit petitioni suæ matris tunc acquiescere. Verum hæc superiorem longe exuperat blasphemiam: quia non creaturam, sed & rerū omniū conditorē in operibus à deitate procedentibus, alligat necessitati syderū, ut non possit deus (qui facit mirabilia magna so- Psal.135 lus) quicquam naturæ insolitum operari, nisi id à cœlo sibi permissum fuerit. Sed quid, obsecro, indignius de deo dici possit, quàm eum qui numerat multitudinem stellarū, & omnibus eius nomina uocat: qui cœlos fecit opera digitorum suorū, Psal.146 lunamq; & stellas fundauit: qui emittit lumen, & Psal.8. uadit, & uocauit illud, & obedit illi in tremore: Baruch 3. cui stellæ dederunt lumen in custodijs suis, & lætatæ sunt, uocatæ sunt, & dixerunt, assumus: & luxerunt ei cū iocūditate, qui fecit illas: eum, inquā, ita astringi legibus astrorū & fati, ut ex ipsis pendeat determinatū tempus, quo immensa uirtute sua miracula operetur? Ita enim opificem suo subdunt opificio, & artificem suo operi, deumq; negant omnipotentem, ut qui nulla possit operari, nisi consentientibus astris: maioremq; uim stellis quàm deo ascribunt, quæ illi tempus & horam mira ostendendi diuinitatis opera præscribant atq; definiant. Non itaq; hic uerborum domini, quibus suæ sacratissimæ matri respondit, sensus est, quem ipsi confingunt. Sed quoniam illa accommodum miraculo tempus præuenire, atq; anticipare uisa est, respondit Christus, nondum opportunum aduentasse tempus, & horam tempestiuam ostendendi miraculum: sed tantisper differendum esse quod petisset, quoad opportunitas commodior adesset: qua quidem oblata dulcissimæ suæ matri obsequutus est. Cæterum, quid contendimus Christum ab astrorum fatali necessitate liberum uindicare, quū illi ne minimus quidem hominū subiectus sit, ut eius opera ex libertate uoluntatis prodeuntia à cœlo dependeant? *Nemo fatali necessitati subiectus.* Si enim id dederis, nulla laus rectè agentibus debetur, nec præmiū: ut qui à cœlo ad bene beateq; uiuendū impellantur: quinimò neq; exhortationes, aut consilia adhibenda sunt, quibus recte uiuatur. Quandoquidē adigentibus ad bonū astris nullo pacto reluctari quis possit. Frustra igitur regni cœlorū repromissio ijs fit, qui mandata dei Matth.19 seruauerint, & ad uitam ingredi uolentibus mandata dei seruanda proponuntur. Rursum praue agentibus nulla debebitur uituperatio aut pœna, si operationes omnes humanæ ex fato proueniant. Nam cū ad male agendū homines cœlum impellat, non possunt ipsi id malum deuitare. Nemo autē recte culpatur ob id, quod in sua non est situm potestate. Frustra igitur æternæ pœnæ cōminationes in scripturis cōtinentur, ad deterrendum à malo: & nequicq; fiunt dissuasiones à praua opere, in uanum prophetæ & euangelia nos à uitijs reuocare conantur: quandoquidē id in nobis constitutum non est, ut à malis operibus temperemus. Sed & aliud longe grauius sequitur incommodum, deum scilicet optimū rerū autorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

meritò incusandum, & inculpandum esse, qui cæ A lum fecerit omnium malorum causam, quæ ab hominibus perpetrantur. Quũ enim furta & homicida meritò damnentur, iure & illud damnandum est, unde tanta mala ad homines emanant, scilicet cœlum. Quare ualentiori ratione & deus accusabitur, qui cœlo indiderit uim illam impulsiuam hominũ ad mala: Videte obsecro, quonam pacto hæc impia absurditas in dei redundat iniuriam & contumeliam: eumq; qui in suis operibus omnibus laudandus est, ostendit ob sua opera reprehensioni obnoxium. Ad hæc, non recte propheta cœlos ad dei laudem inuitasset, dicens:

Psal.148 Laudate eum cœli cœlorum. quum ob cœlos, à quibus omnis scelerum eluuies secundum fato- B rum positores profluit, non laudandus esset deus, sed uel maxime reprehendendus. Falsum e-

Gen.1 nim esset quod proponit Genesis: quod uidit deus cuncta quæ fecerat, & erant ualdè bona. Nem-

Psal.101 pe in principio creauit deus cœlum & terram, & opera manuum suarum sunt cœli. Porrò non essent cœli in numero bonorum habendi, ut à quibus mala cuncta defluerẽt in homines. Nunquid enim potest suapte natura bonum, alios in mala pertrahere? aut si quid alios ad praua perpetranda inducit, nónne protinus illud est malum? Atqui omnia à deo condita, bona esse perspicuũ est: non igitur cœli autores sunt, ut fiat homo deterior, aut illorum influxu perpellatur ad facinus.

Quod si quis pertinacius asseuerare contendat, protinus tollit humanæ uoluntatis libertatẽ, qua C sola cæteris animantibus præstamus. Quomodo enim liber is fuerit, qui boni quicquam agere nõ potest, nisi suo influxu eidem astra aspirauerint ad id opus? Quonam etiam pacto liber ille censendus est, qui refugere imminens malum non potest, quoniam astrorum positio illi tale prauum opus destinauit? Sublata autem libertate hominis, tota illi sustollitur dignitas suæ conditionis: & ipse qui inter creaturas corporales primatum tenet, anima rationali mirifice dotatus, indigna seruitute cœlo subijcietur: corpori quidem inanimo, & uitæ experti. Sed quis hanc modeste naturæ feret in deteriora mutatã sortem? Exurgant homines, & generoso animo natiuam suam nobilitatem tutentur: non patiantur, oro, se in tantum D indignitatis gradum deprimi. Præterea Eccle-

Eccles.15. siasticus hominis naturam explicans, inquit: Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui, adiecit mandata & præcepta sua. Appositi tibi aquam & ignem, ad quod uolueris, porrige manum tuam. Ante hominem uita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi. Si autem à cœlo pendeat bonum aut malum hominis, ut fatidici, imò falsidici astruunt, quomodo relicius est homo in manu consilij sui, ut ad quod uoluerit porrigat manum suã? non enim tunc quod placuerit ei, dabitur illi, sed quod cœlo placuerit. Insuper Osee propheta hu-

Osee 13. mani mali causam explanans: Perditio inquit, tua ex te Israël, tantummodo in me auxilium tuum. Quod si cœlum ad perditos & peruersos mores animos humanos inflectit: non ex nobis est perditio nostra, sed ex cœlo, cui ad praua deflectenti contra niti non possumus aut resistere. Denique inuenietur & deus iniustus, qui omnibus præce-

Psal.33 pit per prophetam, declinare à malo, & facere bonum: cohibere linguam à malo, & labia ne loquãtur dolum. Id autem plerisque erit impossibile, ut ijs qui ex astrorum aspectu, & situ cœli à bono redduntur alieni, ad malum adacti, ad dolos, fraudesq; concinnandas impulsi. Atqui nihil impossi-

1.Ioan.5 bile factu præceptum nobis est, quia (ut ait Ioannes) mandata dei grauia non sunt: Tollite (inquit saluator noster) iugum meum super uos, iugum

Matth.11. enim meum suaue est, & onus meum leue. Non igitur ponenda sunt hominum fata.

CAPVT VI.

DE turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Christus quum uenerit, nunquid plura signa faciet, quàm quæ hic facit?] Dominus noster in spiritu exultans (ut ait Matthæus) in-

Matth.11. quit: Confiteor tibi pater cœli & terræ, quoniam abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ecce paruulis spiritu & humilibus reuelata sunt diuinitatis Christi mysteria, quoniam de turba, simplicique, & uulgari plebe multi crediderunt in eum. Vt igitur per Esaiam

Esa.66. prædixerat: Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Nunc ad pauperculos oculo benignitatis respexit, quum eis syncerum ueræ fidei lumen infudit. Ne autem imbecillem, & infirmam eos fidem in Christum habuisse credas: rationem afferunt, qua ad credendum quod ipse reuera sit Christus, non inaniter persuasi sunt. Signum, inquiunt, Christi in lege promissi, & à prophetis prænunciati, id inter cætera constitutum est, quod multa debeat signa facere, & miraculorum splendore claresceré. Dicit enim de illo Esaias: Deus ipse ueniet, & saluabit nos: tunc a-

Esa.35 perientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt: tunc saliet sicut ceruus, claudus: & aperta erit lingua mutorum. Iste autem mira uirtute tanta operatur signa, ut nõ facile sit creditu quem piam postea futurũ, qui tanta potestate, solo uerbi imperio, tot & tanta sit miracula operaturus. Quum enim uenerit Christus, quẽ Pharisæi prædicant futurum (quia in uulgus certatim disseminant hunc non esse Christum, sed alium nescimus quem, expectandum) an putas plura faciet signa quàm hic nostris coram oculis quotidie facit? Nõ est id reuera satis credibile, aut à quoquam recipiendum. Hic igitur uerus est Christus: neque præter eum alius in posterum expectandus est.

CAP. VII.

AVdierunt pharisæi turbam murmurantem de illo hæc, & miserũt principes & pharisæi ministros, ut apprehenderent eum.] Nihil magis animum torquet inuidũ, quàm audita illius laus, & præ-

& præconia, in quem ſtimulatur inuidia. Nã quũ in illum maligno afficiatur animo, & ipſum perditum iri ſummopere affectet, ſi contra audiat eũ laudibus extolli, id uenenatum excruciat animũ, & acrioribus dolorum ſtimulis perurget. Hoc morbo graui laborabant phariſæi, ægre ferentes turbam tacitis etiam uerbis, & preſsis ferè labijs ſub ſilentio id de Chriſto teſtificari, quod eorum repugnaret ſententiæ. Hinc grauius ſolito ſæuientes, miniſtros miſerunt, qui comprehenderent Ieſum. Sed in uanum laborauerunt, neſcientes dei uirtutem, quam toties experti fuerant, quotities comprehendere eum fuerant annixi: ſed ab improbo ſuo conatu uiſ quadam occulta repreſsi. Debuerant itaq; cogitare, quod à miniſtris cõprehendi non poſſet, niſi uellet, qui ſæpius eos impediuerat, ne manus in eum, quũ nollet, mitterent. Miſerunt autem miniſtros phariſæi, ut ſi aliquis ſuboriretur in populo tumultus contra uolentes comprehendere Ieſum, miniſtri quidem eſſent illi periculo obnoxij, ipſi autẽ exempti, & à diſcrimine tuti. Sic ſapientia humana alios obiecit periculo, quod ipſi ſubire non ſunt auſi.

CAPVT VIII.

DIxit ergo eis Ieſus: Adhuc modicũ tempus uobiſcum ſum, & uado ad eum, qui me miſit: quæretis me, & nõ inuenietis: & ubi ego ſum uos non poteſtis uenire.] Miſsi quidem ſunt miniſtri ad apprehendendum Ieſum, ſed ipſe ſaluataria eis uerba profundit, quibus è diuerſo capiantur. Miſsi ſunt ad eum ligandum: ſed ipſe contrà felicibus ſuæ doctrinæ uinculis eos aſtringit, prædicit eis quod modicam adhuc tempus cum ipſis futurus ſit, ſcilicet uſque ad horam ſuæ paſsionis, & conſummationem myſterij redemptionis humanæ: quo peracto, ſe rediturum dicit ad patrẽ per aſcenſionem, à quo miſſus eſt. Ne autem negligentes ſint ad eum quærendum, quum adhuc ſeſe eis exhibet præſentem, ſequanturq; Eſaiæ monitum, dicentis: Quærite deum, dum inueniri poteſt: inuocate eum, quum propè eſt. prænunciat eis, quod quum abierit, magno quidem deſiderio quærent eum, petentes uidere unum diem filij hominis, ſed non inuenient. Sanè poſt aſcenſionem quæſiuerunt eum illi pio affectu, qui Petro prædicante compuncti ſunt corde, dicentes: Quid faciemus uiri fratres? non tamen corpore præſentem inuenerunt, quamuis ſecundum diuinitatis præſentiam eis non defuit: ſecundum quam nobiſcum ex omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſeculi. In miſerabili etiam exterminio urbis Solymæ facto à Romanis paulò poſt Chriſti paſsionem, Iudæi qui tunc ſuperſtites erant, & miracula Chriſti uiderant, ubi eis in mentem uenit præclaræ ſuæ uirtutis & ſignorũ: optabant quidem Chriſtum habere tum præſentem ad ſui liberationem ab imminenti excidio: quod ſatis animo coniectabant ſibi immitti ob iuſtam mortem Chriſto illatam. Non tamen eum propugnatorem, aut auxiliatorem inuenerunt: quia iam derelicta eis fuerat domus ſua deſerta.

Eſa. 55

Act. 2

Matth. 28

A Denique ne nudum ipſum eſſe hominem exiſtimarent: humilibus alta ſuo more permiſceens, diuinitatis ſuæ naturam, qua eſt immutabilis cum patre, ſubinſinuat dicens: Et ubi ego ſum, uos non poteſtis uenire. Non, ubi ero, dixit: quia id ad humanam duntaxat conditionem attinuiſſet, qua iturus erat ad patrem: ſed ubi ſum, ſecundum deitatis ſubſtantiã, qua ſemper in patre & cũ patre eſt, neque à patris gloria diſcedit unquam. Quemadmodum prius apud hunc Euangeliſtam dixit: Vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit: & filius hominis, qui eſt in cœlo. Ad hanc ergo gloriam, in qua Chriſtus inſeparabiliter eſt cum patre, non potuerunt Iudæi peruenire. Aut tunc cum eis loqueretur, ſi qui ſorte ex B eis erant crediturí, & poſtea illuc peruenturi, quia nondum erat aperta ianua cœli: aut nunquam, propter incredulitatem eorum, qui ad finem uſque in ſuo peccato erant perſeueraturi. Non enim potuerunt hi peruenire ad gloriam cæleſtem, quia noluerunt pœnitentiam agere de malis ſuis: quorum grauitate uiam ſibi cœli præcluſerunt, obſtaculumq; poſuerunt propria ſponte, ne ad uitam ingrederentur.

Matth. 13.

Ioan. 1

Ioan. 8

CAP. IX.

DIxerunt ergo Iudæi ad ſemetipſos: Quò hic iturus eſt, quia non inueniemus eum? Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? Quis eſt hic ſermo, quem dixit: quæretis me, & non inuenietis, & ubi ſum ego, uos non poteſtis uenire?] Apoſtolus ad Corinthios ſcribens, inquit: Carnalis homo non percipit ea quæ dei ſunt. Nam quia carnaliter affectus C eſt, ſecundum carnem quoque omnia dijudicat. Ita Iudæi more ſuo carnaliter dei uerba intelligentes, neque capientes eum de reditu ad cœleſtia regna, unde ad nos deſcenderat, ſermonem agere: ad terrenum labuntur ſenſum, à uera intelligentia longe abhorrentem. Sciſcitantur enim (quia eos latuit ueritas) an uerbis illis ſignificare uelit Ieſus, ſe in diſperſionem gentium iturum, & docturum gentes: cum contumelia quadam, et contemptu gentium, tacitaq; ſui gloriatione id proloquuti. Gloriabantur enim apud ſeipſos, ſe eodem collectos ſolo certas habitare ſedes, & ſeparatos à Gentibus certis concludi finibus. Gentes uerò paſsim diſperſas, & ſparſim diuerſa incoD lentes loca, per totum mundi ambitum uagas eſſe deſignabant, ſeq; eo ipſo illis præferebant. Verum nunc mutatus eſt rerum ordo, & utriuſq; populi conditio in oppoſitum conuerſa. Gentes em quia oblatam fidei gratiam prompte & auide ſuſceperunt, à diſperſione diuerſi cultus, rituumq; & ſuperſtitionum, adducte ſunt ad fidei unitatem & in unum Chriſti ueri paſtoris ouile collectæ: Iudæi uerò, quia non cognouerunt tempus uiſitationis ſuæ, & bonum paſtorem (qui ſe ueniſſe profeſſus eſt ad oues, quæ perierunt domus Iſraël) à ſe repulerunt, in direptionem, diſsipationem & diſperſionem dati ſunt iuſto dei iudicio. Id planè Iudæis futurum prædixerat dominus noſter

2 Cor. 2

Luc. 21.

Matth. 15

Luce 21. noſter, quum de euerſione Hieruſalem loquere-
tur. Et captiui, inquit, ducentur in omnes gentes,
quæ quidem dura eorum captiuitas in hodiernũ
uſq; diem durat: ut uerè in eis completum cerna-
tur, quod dixit propheta: Quod multos dies ſe-
debant filij Iſraël ſine rege, ſine ſacrificio, & ſine
Oſee 3. altari. Quinimò & rerum futurarum ignari Iu-
dæi, hic uidentur prænunciaſſe, quod poſtea rei
exitus comprobauit: utpote dominum noſtrum
per apoſtolos ſuos in diſperſionem gentium eſſe
iturum, & docturum gentes. Quod quum alij, tũ
beatus Paulus ſe dei præcepto factitare docuit,
Act. 10 ad Iudæos, dicens: Vobis oportebat primũ præ-
dicare regnum dei: ſed quoniam repuliſtis illud,
& indignos uos feciſtis æternæ uitæ, ecce conuer-
timur ad gentes: ſic enim nobis præcepit domi-
nus. Verum id inconuenientes cenſeri non debet:
ſi dixerimus Iudęos ipſos, quum in hæc proruperunt uerba de Chriſto: Numquid in diſperſio-
nem gentium iturus eſt, aut docturus gentes, ne-
ſciuiſſe quidem quid dicerent: ſed quia deus uo-
luit ipſos prophetaſſe, diuinoq; quodam inſtinctu prædixiſſe quod futurum erat. Quemadmodum & Caipham pontificem omnino ignarum
myſterij paſſionis dominicæ, & quantus ex illa
Ioan. 11. penderet humanæ ſalutis fructus, Euangeliſta
prophetaſſe ſcribit, quod Ieſus moriturus erat
pro gente, quum hæc protulit uerba: Expedit uo
bis, ut unus homo moriatur pro populo, & non
tota gens pereat. Siquidem iturus erat dominus
ad gentes, non præſentia corporis ſui, ſed diſcipu-
lorum ſuorum pedibus, in quibus & ipſe iuit, &
Marci 19. docuit gentes, quum dicat Euangeliſta de diſcipu
lis: Illi autem profecti, prędicauerunt ubiq; domi
no cooperante, & ſermonem confirmante ſequẽ-
tibus ſignis. Ecce cooperatus eſt dominus ſuo-
rum præconum uerbis, quorum greſſibus (ut ita
dixerim) & ipſe ad gentes eſt profectus, & quo-
rum lingua ipſe quoq; gentes edocuit. Et tunc im
pletum eſt, quod longe antea prædixerat in Pſal-
Pſal. 17 mo propheta: Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. At quomodo in auditu auris obediuit Chriſto populus
gentium, niſi quoniam præcones eius audiens, ip
ſum quoq; in eis loquentem audiſſe dicatur? Idẽ
quoq; propheta in ſpiritu prænunciauit & alio lo
co, id beneficiũ uiſitationis gentiũ à domino eſſe
præſtandũ: quũ ait in Pſalmo: In Idumęã exten-
Pſal. 59. 107 dam calceamentũ meũ, mihi alienigenæ ſubditi
ſunt. Nempe Idumæa (quæ terrena ſiue ſanguinea interpretatur) populũ gentilẽ ſignificat, terre
nis tunc actibus deditũ, & ſanguine hoſtiarũ ſuis
idolis immolatarũ aſperſum, quinimò & multis
peccatis, quæ ſanguinũ nomine appellãtur, obno
xiũ. Calceamentũ uerò domini, euangelium dici
tur: quod ita affectus noſtros munit à noxijs hui-
us mundi curis & cupiditatibus, quæ ſpinarũ mo
re pungũt: ſicut calcei muniũt pedes corporis, &
protegunt à uepribus, & ſentibus acuminatis: &
quemadmodum à pedibus noſtris carnalibus mu
nimenta calceorum, quaſcunque moleſtias atq;
A læſiones repellunt, ut ſine offendiculo uias quaſcunque peragremus, haud ſecus euangelica inſtitutio uitam noſtram & mores recte dirigit: ut tali
præſidio circumfulti, peregrinationem huius
mundi ſine aliqua læſione pertranſeamus. Hinc
Eſa. 52 ſcriptum legimus in propheta: Quam pulchri pe-
des euangelizantium pacem, annunciantium bo
Epheſ. 6. na. Et à Paulo dictum etiam comperimus: Calcia-
ti pedes in præparationem euangelij. Itaque in
Idumæam extendit dominus calceamentũ ſuum,
quando euangelij ſui prædicationem uſq; ad ho-
mines terrenos extendens, omnes gentium regi-
ones euangelica annunciatione compleuit: ut a-
poſtolorum miniſterio dinoſcatur completum,
quod longo ante tempore fuerat prænunciatum.
B Alienigenarum autem, ſiue allophylorum nomine, in prædicto pſalmi loco ſignantur etiam gentiles, ante promulgationem nouæ legis à deo penitus alieni. Et hi prædicatione diſcipulorum ad
minicũlãte facti ſunt Chriſto ſubditi, quãdo ex di
uerſis gentibus diuina miſeratione collecti popu-
li, Chriſtianam fidem prompte & feruenter ſunt
amplexi, euangelicisq; præceptis ſponte colla ſua
ſubmiſerunt. Quod hi huiuſce profectionis Chri
ſti ad gentes, & ſubiectionis earum per doctrinã
euangelicam ad fidem figura expoſcitur, in ſecun
do Regnorum libro admodum apta occurrit, of
ferturq; legentibus: ubi Dauid in regno Iſraël & 2. Reg. 8
Iuda ſtabilitus, regionem Moab, Palæſtinos, &
uniuerſam Idumæam legitur ſubegiſſe ſibi, atq;
C in ſeruitutem redegiſſe. Quod plane inſinuabat
Chriſtũ (qui uerus eſt Dauid, & manu fortis, uultuq; deſiderabilis) poſt annunciatum per totã Iudæã euangeliũ, acceptũq; ſpirituale regnũ, tranſiſſe ad gentes, ut filios dei, qui erant diſperſi, congregaret in unũ: & illas itidem miniſterio apoſto
lorum ſuo regno adieciſſe, quando abiectis idolis
Chriſtum confeſſæ ſunt, & eius fidem receperũt. Ioan. 11

CAPVT X.

INnouiſsimo autem die magno feſtiuitatis, ſtabat Ieſus & clamabat, dicens: Si quis ſitit, ueniat ad me, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcri
ptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.
Hoc autem dixit de ſpiritu, quam accepturi erant
credentes in eum. Nondum enim erat ſpiritus da
D tus, quia Ieſus nondum erat glorificatus.] Rectè
dicit Eccleſiaſtes: Omnia tempus habent, & ſuis Eccl. 3
ſpacijs tranſeunt uniuerſa ſub cœlo. Tempus enim tacendi, & tempus loquendi. Quam tempo
ris opportunitatem commode hic ſeruauit domi
nus. Nempe primus dies ſollennitatis paucos ad
huc habuit præſentes exteros, & infrequens au-
ditorium. Medij dies feſti, uoluptatibus & mun
di negotijs potius, quàm dei cultui adhibebãtur.
Nouiſsimus autem dies, & maiorem habuit præ-
ſentem auditorũ numerum, & delicijs finem im-
poſuerat, quum iam de reditu foret cogitandum.
Itaq; eo die tanq; cæteris commodiore, ipſe fons
uitę exuberantiſsimus, omnes ueram ſitientes do
ctrinam, & dei cognitionem habere deſiderãtes,
dulciter inuitat ut ad ſe ueniant, & bibant potum

illum

Universidad de Deusto
Biblioteca

illum ſalutarem, qui animam reficiat, & omnem æſtum cupiditatū huius mundi reſtinguat. Neq; modica, breuiq; menſura ſe illis quod bibant præſtiturū pollicetur: ſed in tanta affluentia, ut de uentre eius, intimoq; cordis arcano, flumina aquæ uiuæ, uaria ſcilicet ſancti ſpiritus dona, & gratiarū chariſmata in alios profluant. Enimuero argumentum abundantiæ interioris, eſt copioſa in exteriora deriuatio. Namq; quum fontem uidemus uicinos agros ſuis irrigantem fluentis, illum fœcundum & aquis exundantem, eo ſigno cognoſcimus. Quum itaq; tanta futura ſit aquæ uiuæ in credentibus in Chriſtum copia, ut inſtar fluminū emanet & defluat in alios, quanta putandū eſt largitate, quanta ubertate, aquā illam ſpiritualē & myſticam in intimis credentiū uiſceribus ſcaturire? Nomine autem aquę uiuæ, dominus hoc loco (ut exponit Euangeliſta) ſpiritus ſancti dona, gratiamq; ſignificat, ſicut ipſe alio loco ad Samaritanā dicit: Si quis biberit ex aqua, quā ego dabo, nō ſitiet iterū, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Et Eccleſiaſticus: Cibabit illum pane uitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illū. Salutaris nimirū aqua, quæ noxiam huius mundi ſitim, & uitiorum ardorem prorſus extinguit, ſordes omnes peccatorū eluit, animæ noſtræ terram cœleſti imbre irrorat atq; fœcundat: & ad ſolum deū anhelo ſpiritu mentē humanam ſitientem reddit. Hac aqua largiter potatus fuit propheta, quū totus ad deum ſuſpirans, dixit: Quemadmodū deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad deum fontem uiuum, quando ueniam, & apparebo ante faciē dei? & rurſum: Sitiuit in te anima mea. Qui hanc aquam paruifacit, neq; curat haurire, aridus relinquitur, & omni uirtutis fructu priuatur, ut populus Iſraëliticus, de quo per Hieremiā conqueritur dominus: Duo mala fecit populus meus: me dereliquerūt fontē aquæ uiuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ cōtinere non ualent aquas. Porrò quod credentes in dominum accepturi erant ſpiritum, & nondū acceperant, rationem reddit Euangeliſta, dicens: nondum ſpiritum ſanctum in credentes eſſe effuſum, quia Ieſus nondum per aſcenſionem in cœlum, & reditum ad patrem erat glorificatus. Verum percontabitur quiſpiam, quare tempus glorificationis Chriſti expectandū erat, ut mitteretur ſpiritus in mundum? Potuiſſetné mitti, anteq; reſurrectione ſua, & regreſſu in cœlum Ieſus erat glorificatus? At non æquè commodū fuit & tempeſtiuum, ſpiritum ante Chriſti glorificationē dari: tum quod unus aderat carne præſens conſolator & illuminator, cuius doctrina & lux tum ſufficiebat ad hominū illuſtrationē: tum quod ſpiritus ſanctus potiſsimum miſſus eſt, ut hominū corda ab amore præſentis uitæ, ad futuræ uitæ bona traduceret: & contemptis uiſibilibus, inuiſibilitū affectum induceret. Id autem nō uſq; adeò opportune factum fuiſſet, quum homines nullo adhuc fuiſſent exemplo edocti quæ ſperanda ſint futuræ uitæ præmia. Quum uerò per reſurrectionē Chriſti à mortuis, & in cœlos aſcenſum, uiderint in capite præceſiſſe futuræ uitæ gloriam & exemplū facilius perſuaderi potuerunt, hæc quoq; in membris eſſe ſperanda: & miſſus eſt ſpiritus, qui hanc ſpem iactis iam à Chriſto fundamentis corroboraret. Adhæc, complenda erat prophetia dicens: Quod aſcendens Chriſtus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. In qua deſignatur prius Chriſtus aſcendere debere in cœlos, & noſtram captiuitatem ſua uirtute captiuam ducere, deinde uerò ſpiritus ſancti dona in filios adoptionis effundere: quod utiq; eodem ordine ſeruato, in Chriſto completum eſt. Sed obijcies fortaſſe, quomodo ante Chriſti glorificationem & exaltationem ad dextram patris, non eſt datus ſpiritus? An ne ſpiritu ſancto inſpirati, loquuti ſunt prophetæ? Nónne in ſacratiſsimam uirginem Mariam ſuperuenit ſpiritus ſanctus, cū dei filium eſſet conceptura? Nónne Ioannes Baptiſta ſpiritu ſancto repletus eſt adhuc ex utero matris ſuæ? Parentes item eius etiam ſpiritu ſancti gratia repleti in euangelio leguntur, & longo quidem tempore ante Chriſti glorificationem. Rurſum poſt reſurrectionem inſufflauit Ieſus in diſcipulos ſuos, dicens: Accipite ſpiritum ſanctum, nec dum tamē cœlos triumphans conſcenderat. Fuit quidem antequàm glorificatus eſſet Chriſtus, pleriſq; datus ſpiritus ſanctus. Sed non ea apparitione atq; datione, qua poſt glorificationem datus eſt: de qua peculiari ratione & modo, præſens ſcripturæ locus intelligitur. Nunquam enim antea in ſpecie linguarum ignearum apparuit ſpiritus ſanctus: neq; eos, in quos deſcendit, reddidit omnium linguarum peritos, neque omnem edoctos ueritatem, aut per totū mundum euangelij præcones, & contra improborum perſecutiones impauidos & fortes, ut poſt Chriſti aſcēſionem reddidit ſpiritus ſanctus apoſtolos. Non itaq; nunquam antea fuit ſpiritus ſancti datio, ſed non fuerat unquam talis, qualis poſt Chriſti aſcēſionem facta. Et propter hanc nouam dandi ſpiritum rationem, dicitur ante non fuiſſe datus.

Ioan. 4
Eccleſ. 15.
Pſal. 41.
Pſal. 62
Hierem. 2
2. Pet. 1
Luce 1.
Ioan. 20

CAPVT XI.

EX illa ergo turba, quum audiſſent hos ſermones eius, dicebant: Hic eſt uerè propheta. Alij dicebant: Hic eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant: Nunquid à Galilæa uenit Chriſtus? Nónne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & de Bethleem caſtello, ubi erat Dauid, uenit Chriſtus? Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum. Quidam autem ex ipſis uolebant apprehendere eum: ſed nemo miſit ſuper illum manus.]

Diuerſas hominum de domino noſtro ſententias paucis hic aperit Euangeliſta ex ijs uerbis obortas, quibus omnes, ut in ſe crederent, inuitarat: & quàm magna fideles manerent præmia, & conſequerentur bona, monſtrauerat. Nempe quidam recte de eo ſenſerunt, hi ipſum uerè prophetam, illi uerò Chriſtum eſſe affirmantes. Verè enim propheta erat: nū de infimo pphetarū grege

aut

aut medio, sed ceteros omes ut dominus prophetarum excellens: & unicus ille, de quo Moses prę
Deut.18 dixerat: Prophetam de medio fratrum uestrorū suscitabit uobis dominus deus uester, ipsum sicut
Matth.13 me audietis. Et ipse seipsum prophetam, & esse et
Luce 13. nuncupari innuit, quum dixit: Nemo propheta
Act.10. sine honore est, nisi in patria sua. & rursum: Non capit prophetam perire extra Hierusalem. Chri-
Psal.44 stus itidem est dominus noster: Nam, ut inquit Petrus, eum unxit pater spiritu sancto. Quam unctionē mysticā propheta quoq; nō tacuit, quū ait: Propterea unxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Et nobis suæ unctionis participationem benignissime elargitus est, pariter & nominis, ut ab eo Christiani denominemur & simus. At uerò alij de turba contra sen- B serunt eum non esse Christum, rationeq; ad suam comprobandam sententiam sunt usi: quod secundum scripturarum testimonia non erat ex
Matthei 2 Galilæa uenturus Christus, sed de semine Dauid, & ex Bethleem castello Iudææ. Et hi quidem neque recte scripturas scrutati sunt, quæ testimonium de Christo perhibent; neque locum natiuitatis domini satis attente indagauerunt. Si enim scripturas diligentius inuestigassent, inuenissent utique de eo dictum: quoniam Nazaræ-
Esa.11 us uocabitur (quum apud Esaiam legatur: Egredietur uirga de radice Iesse, & Nazareus de radice eius ascendet) quoniam parentes eius de Nazareth ciuitate Galilææ erant oriundi, & ipse (si-
Luce 4 cut Lucas testatur) in Nazareth erat enutritus, C & etiam conceptus. Insuper de semine Dauid Christum nasciturum prædixerant prophetæ, ut
Hiere.23 Hieremias: Ecce dies ueniunt, dicit dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam. In Bethleem itidem eundem nasci debere, scripturæ
Miche.5 meminerunt, ut Micheas: Et tu Betthleem terra
Matth.2 Ephrata, paruula es in millibus Iuda: ex te enim mihi egredietur, qui sit dux in Israēl. Quem quidem scripturæ locum, scribæ & pharisæi ab Herode rege interrogati ubi Christus nasceretur, adduxerunt. Verum hæc omnia in domino nostro completa sunt: nam ex semine Dauid secundum carnem natus est, & in Bethleem castello Iudææ ciuitate Dauid: ut euangelica apud Lucam nar- D
Luce 2 ratio satis fidem facit. Itaque hallucinati sunt isti ratiocinatores, quod crediderint dominum in Galilæa, non in Bethleem natum esse, neq; nutritionis, & conuersationis inter homines locum, à loco natiuitatis Christi discernere studuerūt. Demum alij nō tantum credere recusant, ut priores, sed & persequi eum annituntur, & comprehendere ipsum pro animi sui malignitate uolebant. Sed nemo misit super ipsum manus: quoniā non dum ipse apprehendi uoluit. At uerò hoc loco percontari quispiam nō ab re posset: quur Natha naēlem in superioribus dicēti Philippo, A Naza-
Ioan.1 reth potest aliquid boni esse? cōmendauit Christus ut uerè Israēlitam, in quo dolus non est. Istis aūt disceptātibus inter se, & dicētibus. Nunquid à Galilæa uenit Christus? nihil hoc loco respon- A Ioan.7
det, nihil exponit: quum tamen unam eandemq; sententiam & ille prius protulerit, & hi nunc proferant. Prompta est responsio, non eodem animo atq; affectu & hos & illum locutum esse. Siquidē Nathanaēl audiens à Philippo Christum de Nazareth esse oriundum, atque prodijsse, interrogauit an à Nazareth tantum & tam præcipuum bonum posset enasci: desiderio tantum ueritatis agnoscendæ, & ex diligenti ueterum scripturarum (quas optime callebat) indagine. Idcirco & à domino laudatus est, & sacramentum diuinitatis Christi plenius edoctus. Isti uerò non discendi gratia quærebant, nunquid à Galilæa uenit Christus, sed ut Christi gloriam penitus euerterent, atq; extinguerent, uolentes his interrogationibus alios in eam adducere sententiam, quod non esset ipse Christus: & conceptam ab alijs opinionem de domino nostro quod esset Christus, omnino mentibus illorum euellere & extirpare per astutas suas & callidas interrogationes. Qui enim sibijpsis contraria loquebantur, & nunc ne Ioan.7
minem unde Christus ueniret, scire: nunc autem eum ex Bethleem esse asserebant. Constat etiam si didicissent, eos esse contradicturos ueritati. Ideo non exposuit ipsis dominus rem ipsam quam interrogabant, neque latius aperuit. Quod si dinoscendæ ueritatis cupiditate tenebantur, quare Christum syncero affectu non interrogarunt, dicentes: Quum alia quidem omnia inte admiremur, iubes autem tibi secundum scripturas credi: dic nobis, quomodo id fieri debeat. Scripturæ enim dicunt ex Bethleem ipsum uenturū, Mich.5
tu autem ex Galilæa uenisti. Et tunc digni habiti fuissent, quibus ueritas ipsa aperiri, declarariq; debuisset. Verum nullis huiusmodi uerbis usi sunt, sed omnia uersute & peruerse loquebantur: denique quod nihil uellent discere, statim significat Euangelista subiungens, quod quidam ex ipsis uolebant illum comprehendere, sed nemo misit super illum manus: quod diuina essent uirtute ab improbo illo conatu occulte repressi, quod certe eos, etsi nihil aliud, saltem compungere debuisset. Verum non sunt compuncti, ut inquit propheta: Dissipati sunt, & non sunt compuncti. Eiusmodi enim conditionis malitia est nulli uult cede- Psal.14
re, ad unum tantum respicit, ut eum cui insidiatur perdat. Sed meminisse debuerunt quid dicit scriptura: Qui fodit foueam proximo, in eam in- Prouerb.
cidit, quod certè ipsis tunc usu uenit. Ipsi enim uolebant Christum interimere, ut eius prædicationem tollerent: sed contra euenit. Siquidem prædicationis Christi gratia floruit, illorum uerò doctrina extincta perijt: patriā, libertatē, dominatū, & cultum ueterem perdiderunt, & omni priuati sunt felicitate, in seruitutem & miseram captiuitatem abducti.

CAP. XII.

VEnerunt ergo ministri ad pontifices & pharisæos, & dixerūt eis illi: Quare nō adduxistis eum? Responderunt ministri: Nunq; sic locutus est homo, sicut hic loquitur. Respōderūt ergò eis pha-

eis pharisæi: Nunquid & uos seducti estis? Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? Sed turba hæc, quæ nō nouit legem, maledicti sunt.] Magna est ministrorum ad credendum facilitas & promptitudo: magna quoq; ad perhibendum Christo testimonium coram æmulis cōstantia. Vnum tantum sermonem Christi audiuerunt, nullis uisis signis, & in eum crediderunt. Pharisæi autem toties audito Christo, toties conspectis eius signis, credere renuunt, & indies magis ac magis corde obdurescunt. Deinde capti uerbis Christi ministri, non dubitant ad eos redire à quibus missi fuerant: neque trepidant illorum conspectui sese rursum offerre. Reuersi & interrogati non causantur nimiam turbam, aut timorem tumultus, ob quem capere eum non possent: neque sese excusant, quod ob multitudinem populi non potuerint ipsum apprehendere: sed reiecta omni formidine & tergiuersatione, præcones efficiūtur admirandæ Christi doctrinæ, dicentes: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic loquitur. Si uerba eius (inquiunt) arrectis audissetis auribus, haud secus ac nos censeretis ipsum non aliorum hominum more, sed supra hominē loqui, esseq; in eo diuinum aliquid, quod aliorum hominem naturam excedat. Nempe uerba eius animos uigore suo penetrant, feriūntque intima cordis: & uel inuitos ad sublimia & alta de eo cogitanda pertrahunt. Sentimus animos nostros, fatemur (nescimus quomodo) præter solitum & in aliud mutatos, raptos insueto more, & sermonibus eius mirum in modum delectatos. Non igitur interrogate, quare eum non adduxerimus: sed graue nefas credite à nobis fuisse perpetratū, si tali doctrina, uerboq; cœlesti præditum uirum alligare tentassemus. Cæterum pharisæi his ministrorum uerbis non mitigantur animo, sed accenduntur in iram, & grauius in eos commouentur: Improperātes cum acerba interrogatione, quod & ipsi ministri seducti essent, qui tam facile & leuiter Christo credidissent. Quod suo ipsorum exemplo comprobant, in medium adducētes quod nullus principum aut Pharisæorum, qui legem Mosi callent, & scripturarum habent peritiam, in ipsum crediderunt. Et inde colligunt minime in Christum esse credendum, sed ipsum ut seductorem populi habendum. Verum id falsō dicunt, nullum principum in Christum credidisse. Nam & Nicodemus unus ex eorum numero uerè credidit, & ut posterius dicit Euangelista: Multi principes Iudæorum crediderunt in eum: sed non palàm confessi sunt suam fidem ne de synagoga eijcerentur. Deinceps ubi res ita sese haberet, quod nullus principum in Christum credidisset, non protinus consequens est, alios in ipsum nequaquam credere debere. Nempe si primatū tenentes in populo, & rerum moderantes habenas, mandata dei non seruant, non æquo animo ferunt iniuriam, non reddunt alienum, non tribuunt cuique quod suum est: quis sanæ mentis hinc duxerit argumentum ea à subiectis & inferioribus non esse facienda, utpote non obseruanda dei mandata, neque remittendam iniuriam? Nemo apud se (si sapiat) hac utatur ratiocinatione: Qui nobis præsunt, hæc non faciunt, neque igitur nobis eadem faciendo sunt. Non enim quid non faciant attendendum est, sed quid facere non debeant. Sicut neque ediuerso, si qui maiore sunt autoritate in populo, ea perpetrant quæ dei lege prohibita sunt, si uoluptariam agunt uitam, si congerendis inhiant pecunijs, si honores ambiunt, non continuò persuadere debemus eadem & licita esse, & nobis quoq; imitanda, quod non tam quid agant, quàm quid agere debeamus, solicite pēsandum nobis est. De talibus enim mali committendi exemplo scandalum alijs inferentibus, dicit dominus: Cæci sunt, & duces cæcorū: cæcus autem si cæco ducatum præbeat, ambo in foueam cadunt. Si enim nullus se præcipitem agere uellet in fluuium, aut in puteum decidere, quia alium oculis captum uidet sese demergentem in flumen: cur maiorū exemplo inducimur ad mala impudenter agenda? cum de ijs qui præsident, in euangelio dictum meminerimus: Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Itaque nullus ab ijs, qui in altiore sunt dignitatis gradu constituti, peccandi sumat patrociniū: quoniam non præstabunt illi, quos perperam imitati sunt, suis sectatoribus grauium pœnarum refrigerium aut leuamen. Solus nobis constitutus sit uitæ dux, morumq; magister Iesus Christus, quem unū sequamur: cuius mandata & animo, & opere tenentes, nusquam aberrabimus: sed uia incedentes regia, neque ad dexteram, neque sinistram declinabimus. Demum Pharisæi alto supercilio alios omnes contemptui habentes, & sese cæteris suo more præferentes, cum stomacho ministros aspernātur & reijciunt. Nimirū (inquiunt) si leui credulitate à recto ueritatis tramite abducti estis, quoniam non nouistis legem. Quicunque autem legem non nouerunt, & stolida sua simplicitate facile in deuios trahūtur errores, maledictioni sunt obnoxij. Vides quanto uerborū tumore, quàm inflata bucca sibi legis notitiam arrogant, & alijs eam deesse asperius exprobrant. Cæterum qui legem nouerunt, neque eam seruare curauerunt, neque legis autorem recipere, ut de eis meritò dictum puretur illud diuiniloqui Pauli: Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in deo, & nosti uoluntatem eius, & probas utiliora, instructus per legem: qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis deum inhonoras. Turba autem quæ legem non nouit, & integrius eam & exactius seruauit: & eum qui non uenit soluere legem, sed implere, credendo recepit. Propterea hæc facta est particeps salutis per Christum annūciatæ, à qua sua incredulitate Pharisæi exciderunt, quemadmodum eis prædixerat dominus: Publicani (inquit) & meretrices præcedunt uos in regno dei. Neque solum hoc in loco,

Ioan. 3 Ioan. 12

Matth. 15

Matth. 23

Rom. 2

Matthæi 21

ſed et alijs pleriſq; euangelicis lectionibus compe riuntur Phariſæi & legiſperiti Chriſto infenſi atque aduerſi: turba uerò in illum propenſa & benè affecta. Nempe dicunt Phariſæi de Chriſto: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Turba uerò: Quidnam eſt hoc? quia in poteſtate imperat ſpiritibus immūdis, & obediunt ei. Phariſæi rurſum blaterant de Chriſto: Dæmoniū habet & inſanit, quid eum uultis audire? Turbæ uerò mirabantur in uerbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius, & ſtupebant in doctrina ipſius. Inſuper Phariſæi impingunt Chriſto, quod ſeducit turbas: eumq; ſeductorem & malefactorē appellant. Turbæ uerò profitentur, quod hic eſt uerè propheta qui uenturus eſt in mūdum. Denicq; oblatrant Phariſæi in dominum, quod ſit homo uorax, potator uini, peccatorum & publicanorū amicus. Turbæ autem cum admiratione & ſyncero affectu cōfitentur, quod propheta magnus ſurrexit in nobis: & quia deus uiſitauit plebem ſuam. Et hoc pacto, ſi totam narrationem euangelicam percurras, facile inuenies ex oppoſito ferè cōſtitutos Phariſæos, & populum ipſum, & contrario modo in Chriſtum affectos: hunc quidem recte de ipſo ſentientem, & glorificantem eius opera: illos uerò cum æmulatione calumniantes ipſum, & probris afficientes. Verum ſummopere formidandum nobis eſt, qui legis cognitionem diuino munere accepimus, ne Phariſæorū ſequamur conditionem, & præuaricatores legis inueniamur, longe grauius quàm plebeij & uulgares, qui hanc diuinæ legis agnitionem nō uſqueadeò exacte tenēt, & tamen regnum dei præripiunt, ocupantq; illud bonorum operum fructu ante alios, plura quidem ſcientes, ſed minus recte operātes. Quàm timendum eſt nobis, ne incidamus in illud iudicium, quod phariſæis interminatur Dominus, quod tulerimus ſcilicet clauem ſcientiæ, et neque introimus in regnum cœlorum, neque alios introire ſinimus. Quem non meritò terreant hæc Auguſtini uerba? Idiotæ et ſimplices cœlum rapiunt, nos autem docti cum ſcientijs noſtris ad inferna demergimur: cum ſcilicet nos inflant, & non ædificant: Nimirum acerbior eos manet poſt mortem damnatio, qui legem nouerunt, & ſecundum illam non operantur, quàm aliorum qui ex legis ignorantia delinquunt: cum dominus noſter apud Lucam perhibeat, quod ſeruus ille qui cognouit uoluntatem eius, uapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, uapulabit paucis. Et rationē continuò ſubnectit: quoniam omnis cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo, cum enim creſcunt dona, (ut ait Gregorius) creſcunt & rationes donorum. Accedit eodem & Iacobus, dicens: Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi. Beatus item Petrus, inquit, de cognoſcentibus diuinam legem, non tamen ipſam oſeruantibus: quod melius erat illis non cognoſcere uiam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti ab eo (quod illis traditum eſt) ſancto mandato. Grauiter itidem increpat huiuſmodi tranſgreſſores legis agnitæ Dominus, per prophetam in Pſalmis, dicens: Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Tu uerò odiſti diſciplinam, & proiecisti ſermones meos retrorſum. Si uidebas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Deinde ſequitur horrenda comminatio: Exiſtimaſti iniquè quod ero tui ſimilis: arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. Et demum ſalutaris admonitio: Intelligite hæc, qui obliuiſcimini Deum, nequando rapiat, & non ſit qui eripiat. Quam quidem triſtem iudicij ſententiam, ut Deo adiutore euadamus, ſtudeamus enixius agnitionem legis ad opus bonum accommodare, eamq; ad noſtram, & aliorum utilitatem pro uiribus conuertere: ut ad iuſtitiam erudiamus multos, cum uerbo, tum opere, & demum fulgeamus quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates, aſſcripti illorum numero, de quibus dicitur: Qui docti fuerint, fulgebūt quaſi ſplendor firmamenti.

CAP. XIII.

DIxit Nicodemus ad eos, ille qui uenit ad eum nocte, qui unus erat ex ipſis: Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quod faciat? Reſponderunt & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare ſcripturas & uide, quia à Galilæa propheta non ſurgit. Et reuerſi ſunt unuſquiſque in domum ſuam. Ne putetur nullus principum credidiſſe in Ieſum, hic unus ex eis, non criminis conſortio, non prauæ uoluntatis conſenſu, ſed ordinis dignitate & numero inducitur: qui uerè in Chriſtum crediderit, quique cœleſti eius magiſterio imbui deſiderans, ob diſcendi auiditatem intempeſtæ noctis ſilentio ipſum adierat, & alta ſacræ fidei myſteria ab ipſo (ut ante oſtenſum eſt) audierat. Is itaque infenſos Chriſto uidens principes, nititur eos ratione & legis autoritate ſedare, & à ſæuo mentis furore ad lenitatem reducere. Magni (inquit) facimus legem, & pro ea zelo mouemur: atqui lex noſtra iubet neminem iudicari aut condemnari debere, niſi audita prius fuerit eius cauſa, & diligentius examinata: niſi certò conſtent eius crimina, teſtibus approbata: niſi conceſſa illi ſe defendendi, & pro ſe dicendi facultate, conuictus fuerit de ijs quorum accuſatur & manifeſte cognita ipſius opera condemnatione digna. Nihil autem tale in iudicando iſto homine hactenus ſeruatum eſt. Non eſt in ueſtro conſeſſu auditus aut interrogatus. Audiuerunt eum miniſtri ueſtri, & ipſius admiratione capti ſunt: audite & uos eum, forſitan probabitis eius uerba, quæ nunc tantopere improbatis. Non eſt quippiam in eo cognitum per examen iudicij, quod damnationem mereatur. Quid ita præcipites in eius necem ruitis? Diſquirite prius ipſius opera, & tunc demum ferte iudicium, ne ſecundum legem ſedentes ad

iudicandum

iudicandum, contra legem iudicetis. Cæterum non sunt his uerbis mitiores redditi pharisæi, aut sedatiores: sed protinus in contumeliam erumpunt, Nicodemum uocantes per ignominiã Galilæum, tanquam à Galilæo seductum, aut Galilæi discipulum. Ita enim dominum nostrum per irrisionem nuncupabant, & contemptum, quod à Galilæa parentes sui traxissent originem. Obijciúntque deinde Nicodemo, ex scripturarum scrutinio nequaquam compertum haberi, prophetam à Galilæa surgere debere: quod tamen paulò ante falsum esse monstratum est. Itaque dissidentes ab inuicem, neque in unam conuenientes sententiam, reuersi sunt unusquisque in domum suam.

CAP. XIIII.

Cap. Ioan. octauum.

IEsus autem perrexit in montem Oliueti, & diluculo iterum uenit in templum, & omnis populus uenit ad eum, & sedens docebat eos.

Adducut autem Scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, & statuerunt eam in medio, & dixerunt ei.] Post salutarem doctrinam turbæ communicatam, Iesus secessit in montem Oliueti, ut secretus à tumultu populi orationi uacaret: nobis in hoc relinquens exemplum, quod post proximorum instructionem ad orationem confugere debeamus, sine importuno cogitationum strepitu Deo in abscondito effundendam, & post orationem rursum proximorum saluti uacare & intendere, ut prædicationi oratio, & orationi succedat prædicatio. Itaque locus à consortio turbæ semotus, in quem Dominus oraturus se contulit, animum designat orationi intentum, à cogitatibus mundi huius separatum esse debere, & abstractum, ut Matthæus nos admonet: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. Mons autem quem Dominus conscendit, sublimitatem animi insinuat in cœlestia per orationem erigendi, & non infimis terrenisq; negocijs immergendi. Cum enim oratio sit mentis in Deum pia eleuatio: quis hunc dixerit orare, qui labia quidem ad uerborum prolationem mouet, mentem uerò curis mundi depressam, nequaquam ad Deum erigit? Conqueritur sanè de huiusmodi orantibus per Esaiam dominus: Populus hic (inquit) labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Mons uerò oliueti, altitudinem & copiam diuinæ significat misericordiæ, per filij Dei in carnem aduentum nobis affluenter ostensæ. Nempe olei nomine in scripturis, Dei misericordia sæpius exprimitur: quod illius natura, huius conditioni congruat. Superfertur enim oleum cæteris liquoribus atq; supernatat: ita misericordia omnibus supereminet Dei operibus, & plus cæteris in homines elucescit. Misericordia enim superexaltat iudicium: & miserationes eius super omnia opera eius. Insuper oleum dolores uulnerum mitigat, & sanat tumores ac ulcera: Dei uerò misericordia plagas animæ nostræ curat, omnémque depellit languorem peccati, ut canit propheta: Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas: qui replet in bonis desiderium tuum, qui coronat te in misericordia & miserationibus. Demum qui palæstram subire debebant, aut luctam, oleo delibuti prodibant in medium, quo eorum corpora ad id genus certaminis essent accommodatiora. Sic in acie contra aërias potestates certaturis suam Deus misericordiam elargitur: ea nos præuenit, suggeritq; uires, quibus in tam difficili prælio ope sua muniti, tandem uictores euadamus. In te (dicit propheta) eripiar à tentatione, et in Deo meo transgrediar murum. Et iterum: Dominus illuminatio mea & salus mea: quem timebo? Dominus protector uitæ meæ: à quo trepidabo? Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Demum alio loco: Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es: Deus meus, misericordia eius præueniet me. Porrò diluculum, quo Christus uenit in templum, exortum nouæ gratiæ designat, per assumptionem carnis mundo exhibitum. Tunc enim depulsa nocte & caligine errorum atque uitiorum, exortum est in tenebris lumen rectis corde: ambulantibúsque in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Solet enim scriptura, diei nomine, euangelicę gratiæ tẽpus designare: ut Paulus ad Romanos: Nox præcessit, dies autem appropinquauit, sic ut in die honeste ambulemus. Quàm diuersa uerò sint studia populi & Pharisæorum, cum ex alijs locis, tum ex hoc maxime licet perpendere. Enimuerò populo suauitate doctrinæ Christi prius degustatæ allectus, certatim confluit ad eum, ut eodem spirituali cibo: iterum pascatur ac reficiatur: ut qui semel mel dulce delibauerit, illius dulcedine captus, iterum atque iterum degustare mel ardentius optat, aut nectareum bibere poculum. Neque hunc populi ardorem pius dominus suo fraudauit desiderio, aut irritum esse passus est: sed sedens docebat eos, & esurientibus pabula uitæ ministrauit. Scribæ uerò & Pharisæi insidias struunt, & moliuntur domino laqueos quibus irretiatur: machinãtur apud se qua ratione deprehendant in eo: uel aliquam accusationis causam: quam ut nanciscantur, mulierem in adulterio deprehensam adducũt ad eum, quasi scisciturí eius sententiam, & parati stare eius iudicio. Itaque eam in medio constituunt, & uenenato animo, fictóque ore hæc illi uerba proponunt.

Matth. 6

Esa. 29

Iacob. 2

Psal. 144

Psal. 102

Psal. 17

Psal. 26

Psal. 58

Psal. 111

Esa. 9

Rom. 13

CAP. XV.

MAgister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio: in lege autem Moses mandauit nos huiusmodi lapidare: tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant, tentantes eum, ut possent accusare eum.] Propheta de simulatis, & duplici corde

Psal. 61

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.54 corde hominibus, dixit: Ore suo benedicebant, A
Psal.27 & corde suo maledicebant. Et iterum: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. Demum alio loco: Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Tales profecto erant Pharisæi, subdolæ fraudis & malignitatis pleni, quam uerbis reuerentiam præferentibus, & uenerationem occultabant. Magister, inquiunt, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. Magistrum uocant, cuius di-
Ioan.9 scipuli omnino esse recusant. Cæco enim à natiuitate, Christi uirtute illuminato, & interroganti eos, nunquid Christi discipuli uellent fieri, maledixerunt, & dixerunt: Tu illius discipulus sis, nos Mosi discipuli sumus. Magistrum uocant, cuius cœlestem irridենt doctrinam: ut apud B
Luc.16 Lucam legimus: Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant auari, & deridebant eum. Imò totum eorum erat studium, calumniari uerba Christi, ea reprehendere, illis ut falsis, manibus pedibusq; repugnare. Denique magistrum uocant, quem improbis uocibus populi seductorem esse delatrant. Nanque nonnullis dicentibus de domino, quod bonus esset: Pharisæi cum suis sectatoribus dixerunt: Non, sed seducit tur-
Ioan.7 bas. Cæterum qui alios enecare ueneno student, illud melle circumlitum & temperatum porrigunt, ut lurida ueneni lues, mellis permixta dulcedini, lateat magis: facilius ingrediatur ignota, & maiorem inferat perniciem non præuisa. Ita his uerborum blanditijs & palpatione adulatoria, Pharisæi suæ malitiæ uirus abscondere sata- C
gunt, ut suarum fraudum laqueis dominum facilius implicent, & incautum inuoluant. Proponunt quidem in adulterio deprehensam mulie-
Leuit.20 rem: Mosi legem adducunt, qua in Leuitico sancitum est à Deo, adulteros & adulteras lapidibus obruendos esse: ut si eam à pœna legis absoluat, impunitamq; sinat abire, protinus ut prævaricatorem legis iustè accusare uideantur & persequi: Sin uerò eam pro legis sententia dicat saxis oppri mendam, continuò eum ludibrio habeant, quod misericordiam in proximum exhibendam magnopere uerbis prædicet, quam tamen opere non comprobet, seruata legis seueritate: reddántque exinde eum odiosum & inuisum populo: cui gratissimum ipsum esse compertum habebant, quod D
cum uerbis, tum exemplo misericordiæ dulcedinem in primis commendabat, accedentes ad se publicanos & peccatores cum incredibili benignitate in suum admittens consortium, & cum eis manducans. Itaque hoc callido (ut putabant) consilio, se rationem inuenisse arbitrati sunt, & uiam qua utrumuis faceret Dominus, in paratos incideret laqueos. Id non subticuit Euangelista, fraudulentam eorum conspirationem nobis aperiens, cum subdit: Hoc autem dicebant, tentantes eum, ut possent accusare eum.

CAP. XVI.

IEsus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terram: cum autem perseuerarent interrogantes, erexit se, & dixit eis: Qui sine peccato est uestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinans, scribebat in terram.]

Recte sapiens in Prouerbijs inquit: Non est Prouerb.
sapientia, non est prudentia, non est consilium Rom.8
contra Dominum. Sapientia huius mundi (quę stultitia est apud Deum) putabat undique se concluſisse Dominum suis retibus, ut non esset euadendi locus. Sed Dei sapientia mediam inuenit iustitia misericordiáque temperatam uiam: qua captiosos eorum nodos dissolueret facile, & disrumperet. Antequàm autem hanc aperiret sententiã, inclinauit se & digito scribebat in terram: quo nobis ostendat, quod antequàm iudicium feramus de proximo, ad ueritatis inuestigationem condescendere, & animum inclinare debemus, & discretionis digito singula ad rem propositam attinentia prius discutere: alioqui recte iudicare non possumus, si prætermissa indagatione ueritatis, & examine diligenti, præcipiti & inconsiderato animo proximum in publico iudicio, aut absoluimus, aut damnamus. Id faciendum scriptura nobis insinuat, cum describit in Genesi, post diluuium uolentes ædificare excelsam turrim ad sui nominis celebrationem, cuius culmen
Gen.11 cœlos contingeret, & deinde subdit: Descendit autem Dominus, ut uideret ciuitatem & turrim, quam ædificabant filij Adam. Nunquid descensu indiguit Dominus ad uidendam turrim, cui C
omnia antequàm fiant, sunt agnita, & qui cœlum atque terram implet? An non ideò descendisse scribitur, ut nobis significet examinandam prius esse causam criminis, quàm feratur sententia? Et eodem libro, cum nefanda Sodomitarum flagitia uindice ira esset puniturus, dixit ad Abraham: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum
Genes.18 multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis: descendam & uidebo utrum clamorem, qui uenit ad me, opere compleuerint, an non est ita, ut sciam. Cognouit utique Deus Sodomitas et Gomorrhæos tanti criminis esse reos, cuius oculis absconditum est nihil. Descensurum tamen se, et uisurum rei ueritatem dixit: quo
nobis ostendat exacta trutina prius discutiẽdam esse causam, quàm feratur sententia in aliquem. Idem quoque Mosaica lege caueri, accuratam scilicet inquisitionem de obiecto crimine præcedere debere iudicium, & damnationem in reum ferendam, innuit paulò superius Nicodemus, uir prudens & maturus, cum in Pharisæorum consilio atque confessu dixit: Nunquid lex uestra iu-
Ioan.7 dicat hominem, nisi prius audiuerit ab ipso, & cognouerit quid faciat? Quinimò & apud Romanos, iustitiam Dei ignorantes, illum etiam morem seruari, quod in nullum ferri debeat sententia damnationis, nisi prius discussa fuerit exactius causa illius, ostendit Portius Festus, præses Iudeæ à

Universidad de Deusto
Biblioteca

dere à Romanis constitutus, cum principibus sacerdotum, & senioribus Iudæorum postulantibus aduersus beatum Paulum damnationem, respondit: Quod non est Romanis consuetudo, donare aliquem hominem (id est, aliorum uoluntati permittere ad sumendum de ipso supplicium, inferendámque punitionem) priusquam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumq; defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obijciuntur. Diuina uerò lege idem præcipi manifestius est, quàm ut probatione egeat, cum dicat Propheta in Psalmo: Recte iudicate filij hominum. Et dominus in euangelio: Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. Quomodo autem recte iudicauerit quispiam, aut iustum tulerit iudicium, si indicta causa, si nulla obiectorum criminum facta discussione, damnauerit eum qui accusatur? Nunquid ad uitam reuocari poterit is, qui morte affectus est, si post sumptum de illo ultimum supplicium perspecta fuerit, & cognita eius innocentia, cum iam amplius nullum adhiberi queat uitæ eius remedium? Cum autem importunis instarent interrogationibus Pharisæi, quid sentiret Dominus in hac perplexa & ancipiti quæstione factitandum: pulsatus improbis eorum uocibus erexit se, & dixit: Qui sine peccato est uestrum, primus in illam lapidem mittat. Iussit, inquit, Moses adulteras lapidari secundum legem: sed ab ijs duntaxat, qui sunt obseruatores legis, non præuaricatores. Non enim fas est, neque iura sinunt, transgressionem legis ab eiusdem transgressoribus uindicari. Qui itaque ex uobis sibi conscius est, quod legem non uiolauerit, quod nihil contra legem admiserit unquam, primum in eam iaciat lapidem. Non prohibeo lapidari mœcham, sed nolim id ab ijs fieri, qui non minus quàm ipsa, aut grauius legem conculcauerint. Hac admirabili sententia, obstruxit os loquentium iniqua. Nam legem Mosi seruandum quidem dictauit: uerum eam apposuit conditionem, quam nullus accusatorum sibi ascribere ausus est, aut adesse conspexit, quisque sibi malorum conscius, & hac sententia animum percussus. Qua quidem data, iterum inclinans dominus digito scribebat in terram, ex more uultum alió uertens, ut illi liberiorem haberent exeundi fiduciam, quos præuidebat citius exituros, quàm plura interrogaturos. Quid autem primo se inclinans dominus scripserit in terra, & quid secundo, non explanat Euangelista, neque promptum est cuiquã id definire. Quamuis non desint qui affirment dominum hac secunda inclinatione notas quasdam terræ inscripsisse, quibus quisque accusantium sua oculis coràm conspiciebat peccata, & menti obiecta cernebat. Vnde rubore suffusi, & pudore affecti, facile cognoscebant se non peccati immunem uitam agere, & ad discendum potius, quàm ad acrius inquirendum ex hoc incitatos esse. Cæterum docet hac secunda inclinatio-

Act. 25

Psal. 57
Ioan. 7

Psal. 26

ne sua & inscriptione dominus nos, antequam peccantem fratrem corripiamus, & posteaquam corripuerimus, ad intima nostri cordis inclinari debere, & attentius ibidem inuestigare, an simili uitio, quod in alio corripimus, aut fortasse grauiore laboremus: quod si deprehenderimus, id humiliter in nobis primum castigare debemus, & tunc demum cum mansuetudine proximum corripere. Non enim recte aliena reprehendimus peccata si eisdem, aut maioribus grauemur: cum de talibus dicat Paulus: In quo alterum iudicas, teipsum condemnas. Eadem enim agis, quæ iudicas: qui prædicas non furandum, furaris: qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis. Rectam uerò correptionis legem Paulus ad Galatas nos edocet. Fratres, inquit, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spiritales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum ne & tu tenteris. Cum enim diligenti examine propriam discutimus uitam, nostræ fragilitatis cõsci, facilius ignoscimus alienæ: & cum nostram emendauerimus culpã, pio inducimur affectu, ut alienã quoq; benigniter abstergamus.

Rom. 2

Galat. 6

Quod post lapsum non est deneganda pœnitentia, ut ponunt Nouatiani, quotiescunque etiam quis relapsus fuerit in culpam.

CAPVT XVII.

AVdientes autem hæc, unus post unum exibant, incipientes à senioribus: & remansit Iesus solus, & mulier in medio stans. Erigens autem se Iesus, dixit ei: Mulier, ubi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnauit? Quæ dixit: Nemo domine. Dixit autem Iesus: Nec ego te condemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare.] Goliath Philistæus (ut Regum meminit historia) Dauidica funda, lapideq; percussus, humi prostratus est semianimis, & destitutus uiribus obtruncatur: Ita Pharisæi gladio uerbi dei percussi, animo consternati sunt. Nempe hæc domini sententia, ut lapis frontem duram animi eorum percussit, & quenque suæ culpæ conscium reddidit. Idcirco ea audita, non amplius ibi morandum rati, tacito pudore offusi, unus post alium exibant, seruato ætatis ordine: ut maiores natu, & grandiores exierint primi, & deinde alij consecuti sint. Crediderim facile seniores grauiorum sibi malorum conscios fuisse, & reos, impletumq; in eis illud scripturæ: Quod à sentibus egressa est iniquitas, & propterea uehementiore affectos uerecundia, primum egressos fuisse, quos tanquam duces & primores cæteri minores ætate comitati sunt: relictusq; est eliminatis aduersarijs, Iesus solus, & mulier adulterij crimine accusata, in quam dominus totius bonitatis fons & origo magna usus est misericordia. Siquidem percontatus est ubi erãt, qui modo eam accusauerant: non quod ignorauerit eos discessisse, sed ut exemplum ostenderet ijs, qui in iudicio quenquam absoluturi sunt ab obiecto crimine, ipsos liberum debere cõcedere

1.Reg. 17

Dan. 13

accusantibus audiendis locum, & quenq; ad legitimam accusationem adducendã admittere: nullo enim accusantium secluso, dilucidius constabit eius qui in iudicio liberatur, innocentia & integritas. Itaque ubi respondit mulier se à nemine cõdemnatam esse, illico neque se eam condemnaturum promisit, et benignitatis suæ dulcedine absolutam abire iussit: id solum ei iniungens, quod amodo sibi à peccato caueret, & ne in priora relaberetur mala, summo studio uigilaret. Nam incassum sumitur medicina, si post instauratam sanitatem, per uitæ incontinentiam, qui conualuit, in pristinum incidit morbum: quinimò relapsus in ægritudinẽ periculosior esse solet, & exitio propior, quàm prior ille languor: & quos prima ualetudo aduersa non extinxit, sæpius iterata post redditam incolumitatem ægrotatio sustulit è uita. Haud secus frustra pœnitentiæ medicamentum sumitur, si post eam peractam ad præteritæ uitæ sordes reditur. Hæc enim secunda admodum periculosa est animæ febricitatio. Proinde dominus noster languido, qui octo & triginta annos decubuerat infirmus, iam sanato, & iusso tollere grabatum suum, atque ambulare, deinde dixisse legitur: Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat. quibus sanè uerbis significauit, per peccati iterationem hominem in deteriora prolabi mala. Quid prodest, obsecro, studiose uestes abluere, & lotas rursum luto inquinare? quid lauare manus, et ablutas iterum contaminare sordibus? Sicut sus lota (dicit Sapiens) in uolutabro luti, ita stultus qui iterat stultitiam suam: est enim ut canis qui reuertitur ad uomitum suum. Audi Ecclesiasticum, hanc peccatorum iterationem grauiter damnantem: Vnus ædificans, & unus destruens: quid prodest illis nisi labor? Vnus orans, & unus maledicens: cuius uocem exaudiet Deus? Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio illius? Sic homo qui ieiunat in peccatis suis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? Vxor Lot conuersa retro ad Sodomam, à qua discesserat, in statuam salis mutata est, & inde sumendum esse nobis exemplum, ne ad deploratas reuertamur peccatorum illecebras admonuit Dominus: Memores (inquit) estote uxoris Lot. Semei cum primæ offensionis in Dauid impetrasset ueniam, & iussus esset muros orbis Hierusalem nõ excedere: quia secundo deprehensus est deliquisse, et mandatum regis neglexisse, morte mulctatus est. Quid aliud nobis hic Semei casus innuit, nisi timendam esse, & grauiter formidandam dei iram, si iterum atq; iterum eadem perpetramus flagitia? Eiectus immundus spiritus ab homine, non inuẽta alibi requie, dixit: Reuertar in domum meam unde exiui, & inueniens eam dei præsidio non munitam, assumpsit alios septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Filij Israël in deserto

Cauẽdam esse recidiuationẽ in peccatã.

Ioan. 5

Prouerb. 26

Eccl. 34

Gen. 19

Lucæ 17

2. Reg. 19

3. Reg. 2

Lucæ 11

Num. 11

suspirantes post ollas carnium Aegypti, & panem in saturitate manducatum, quibus in mentem uenerunt pepones, cepe, & allia, prostrati sunt ab ira Dei. Qui dixerunt, Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum: profligati sunt ab hostibus, illorum gerentes typum qui uirtutis iter ingressi, ad præteritæ uitæ tenebras pedem retro ferre laborant. Nemo enim mittens manum ad aratrum, et aspiciens retro, aptus est regno Dei. Cæterum nonnulli adeò seuerè relapsum in peccata & rigide damnare sunt annixi, ut post salutarem in fonte baptismi peccatorum ablutionem incidentibus in uitia, pœnitentiam denegent, aut ueniam dandam. Si quis item post susceptam pœnitentiam rursum eadem commiserit peccata, huic denuo beneficium absolutionis & remissionis peccatorum concedendum recusant. Esset enim (inquiunt) hæc facilis ueniæ datio, quotiescunque quis deliquerit, prompte oblata, incentiuum quoddam, & occasio ad audentius atque licentius peccandum. Nempe facilitas ueniæ incitat animum suapte natura ad mala propensum, ut fidentius peccet, cum post admissum scelus parata sit ad ueniam uia, & aperta, quę culpam diluat. Verum hi diuinæ misericordiæ fontem uberrima suæ gratiæ fluenta nobis largissime communicantem inuidere uidentur hominibus, et immensum certis uelle concludere limitibus, & finibus constringere, ut non nisi prima deleat peccata, alijs uerò delendis aut non sufficiat, aut non admoueatur. Neque satis perspicũt, si constituta sit corpori humano medicina adeò efficax, et salutaris, ut quotiescunque in morbum quis inciderit, ea sumpta protinus sanetur: si quis sponte morbum incurrit, ductus spe recuperandæ per medicinam sanitatis, quæ facit ut minus ille sibi à morbo caueat: huius frequentis in morbum recidentiæ causa non est medicina, ut quæ ordinata sit duntaxat ad morbi expulsionem, sed negligentia & prauitas hominis, eo quod bonum est ad malum abutentis, præter rei illius ordinem & naturam. Quod si quis contendat medicinam illam secundo ægrotanti minime adhibendam esse, quin potius sustollendam, ne ansam dare uideatur hominibus licentius uiuendi: quis hunc sana mente esse dixerit, aut æquo tulerit animo? quis item hoc pacto rectè sanitati humanæ consultum iuerit? Non aliter pœnitentia ad deletionis criminum præparationem à deo ordinata est: si quis autem frequentem eius susceptionem materiam fecerit liberius peccãdi, id sua duntaxat improbitate facit, ex bono mali sumens occasionem, & non ex ipsius pœnitentiæ natura aut ordinatione: instituta enim est ad abolenda peccata commissa, non ad futura perpetranda. Porrò hi sacrę scripturæ testimonijs hanc suam assertionẽ fulcire annitũtur, & illud Pauli assumũt ad Hebręos scribentis: Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donũ cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustauerunt

Num. 14

Luc. 9

Hebr. 6

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerunt nihilominus bonū Dei uerbū, uirtutesq; seculi uenturi, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam. Ecce, inquiunt, Apostolus dicit eos qui post acceptam dei gratiam prolapsi sunt, ad pœnitentiam renouari nō posse. Sed nō intelligunt Paulum ibidem uerba facere duntaxat de peccatorum remissione, & pœnitentia, quæ per baptismum habetur: qui quoniam cuiq; homini
Ephes.4 unicus est, nec iterari debet (Vnus, inquit, dominus, una fides, unum baptisma) pœnitētia quoq; cum baptismo susceptа, unica est & semel recipienda: at uerò post susceptum fidei lauacrum, quoties in peccatum prolapsi fuerimus, si reuertimur ad dominū, pœnitentia concedenda est, & dispēsanda remissionis peccatorum gratia. Non itaq; his Pauli uerbis exclusa est pœnitentia, sed reuocatio per lauacrum regenerationis. Est quidem alia pœnitentia, sed baptisma aliud non est. Obiec-
Heb.10 tant & illud, quod à deifero Paulo ad Hebræos alio loco scribitur: Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam ueritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia. Si non supereſt (inquiunt) hostia placationis pro peccatis, in quæ post agnitam ueritatē collapsi sumus, non est pœnitentiæ dandus locus pro peccatis, qua placetur deus. Esset enim illa pœnitentia, ut hostia propitiationis, quam dicit Paulus non relinqui. Verum Paulus inibi non peccatorum secundam aut tertiam aufert remissionem (non enim ita est inimicus salutis nostræ) sed hostiam, quæ Christus est, iterum in cruce offerendam pro nobis negat. Semel enim oblatus est Christus, neque amplius unquā offerendus: quandoquidem resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Non enim dixit Paulus: Nō est ultra pœ-
Rom.6. nitentia: neq; dixit: non est ultra remissio, sed, hostia, inquit, ultra non est, hoc est crux secunda ultra non est, hostiam quippe hanc uocat. Vna nan-
Exod.32 que hostia perficit in perpetuū eos, qui sanctificātur. Enimuero locus præsens nunc exigit, ut scripturæ cum uerbis, tum exemplis ostendatur, dei miseratione indulta hominibus quoties expetitur remissio. Peccauerant filij Israël in uituli conflatilis adoratione. Orauit Moyses dominum,
Num.11 & præuaricationis huius ueniam obtinuit. Flagrauit enim desiderio carniū populus, & obmur-
Num.14. murauit in dominū, qui rursum deprecante Mose placatus est. Attonitus exploratorum narratione idē populus, de domino cōquestus est: quod eum in terram illam ducturus esset, ubi hostili caderet gladio. Iterum Moyses oratione sua placa-
Num.16. bilem dominū reddidit. Omitto concitationem
Num.12. populi Israëlitici in seditione Chore factā, & murmurationem ad aquas contradictionis, immissionemq; serpentū ignitorum in populū, ob domesticas sibi, & quotidianas contra deum obmurmurationes. In quibus omnibus offensionibus inflexus Mosi precibus dominus, dedit remissionem populo non semel, neq; bis. Si quis aūt euoluat
Iudi.2 libros Iudicum, quoties comperiet peculiarē domino populum deseruisse uiā domini, & ad idolorū cultū declinasse? Sed clamantibus illis in tribulatione, misit deus propitius nunc hos, nunc illos liberatores, qui eos de graui hostiū manu, iugoq; eriperent. Deinceps offenderat Dauid gra- 2.Reg.12.
uiter dominū adulterio, & innocentis Vriæ oc- 2.Reg.14
cisione, uentāq; supplex illius criminis obtinuit. Deinde in numeratione populi ambitu regni sui cōtenti, uehementer sese peccasse ultrò confessus est, & huius quoq; peccati uentā obtinuit. Vides ne igitur iteratā ipsi Dauid indultā fuisse peccati remissionē? Quid memorē Manassem regē Iu- 2.Par.33.
da post effusum sanguinē prophetarū, & sordidū idolorum cultum, cum esset captiuitate cōclusus, clamasse ad dominū, & obtenta uenia, regnoq; recepto uitā in melius cōmutasse? Quis igitur recte pœnitentiā abstulerit, quam nouimus tantū homini fructum afferre, ut eum deo reconciliet, in gratiamq; reducat? Propterea clamat Dauid in Psalmis: Nunquid qui dormit, non adijciet ut re- Psal.40
surgat? eosq; qui à uirtute exciderint, & graui somno peccati sunt oppressi, resurgere posse contestatur. Erigit enim elisos dominus, & propitia- Psal.145
tur omnibus iniquitatibus nostris, sanatq; omnes Psal.102
infirmitates nostras. Per Esaiā enim nos aduo- Esa.43
cat: Ego, inqt, sum qui deleo iniquitates uestras: & dic tu iniquitates tuas ut iustificeris. Operosum sanè foret omnia per prophetarū testimonia, quibus ad pœnitentiā nos prouocat deus, & redeuntibus ad se uenia promittit, adducere: non semel tantū, neq; secundo, sed quoties ad implorandā eius misericordiam cōuerti uoluerimus. Quacunque enim hora ingemuerit peccator, omniū peccatorū eius non recordabitur dominus, ut inquit Ezechiel: nam non uult mortē peccatoris, sed ut Ezech.18
magis cōuertatur & uiuat. Demum, ut est apud Sapientem, septies in die cadit iustus & resurgit: Prouerb.24
non aūt resurgit à lapsu, nisi per pœnitentiā, quis igitur nō uiderit pœnitentiā sæpius iterari posse, & post lapsum nulli ab errore resipiscenti denegandam esse? Sed age ex noui testamenti autoritate idem ostendatur. Beato Petro interroganti, quoties peccanti fratri esset dimissurus, an usq; septies, respondit dominus: Non dico tibi septies, sed usq; septuagies septies. Ecce abyssū diuinæ mi- Matth.18
serationis, & fontem misericordiæ in immensum profluentem: cuius uenas obturare contendunt, qui huius aquæ fluxum in nos deriuari nolunt. Et diuinus Apostolus ad Galatas: Filioli, quos Gal.4
iterum parturio, donec formetur in uobis Christus. Receperant Galatæ regulam fidei à Paulo: sed rursum ad infidelitatem sunt relapsi: secundo eos reuocat Paulus ad ueritatis rectitudinem, & pœnitentiam. Insuper iubetur Ioānes ecclesiæ Apoc.2.
Ephesi scribere: Habeo aduersum te pauca, quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor igitur esto unde exciderīs, & age pœnitentiam, & prima opera tua fac. Ecce dominus hortatur post lapsum eos ad pœnitentiam, qui à recto calle oberrarunt. Præterea filius prodigus post dissipatam suam substantiā, ad osculum patris recipitur, Luc.15.
& primam recipit stolam. Quis aberrans à gre-

ge, pſj paſtoris humeris ad caulam reuecta eſt. A
Drachma decima multo quæſita eſt labore, ut inueniretur, & inuenta toti uiciniæ gaudium attu-
Luc. 15 lit. Adhæc, publicanus cum ſe peccatorem confi-
tetur, iuſtificatus in domum ſuam reuertitur. Qui
Luc. 10 ab Hieruſalem in Hierico deſcendens, inciderat
in latrones, expoliatus, & ſaucius benigne à Sa-
maritano fouetur: alligatoq; uulnere in domum
Ioan. 8 eccleſiæ reducitur. Poſtremo hæc mulier adulte-
rij rea à condemnatione liberatur, & ne amplius
peccet, ſolicite admonetur: ut nobis exemplo ſit,
ſalutare pœnitentiæ medicamentum nulli unquã
ſubtrahendum eſſe.

CAPVT XVIII.

ITerum ergo locutus eſt eis Ieſus: Ego ſum lux
mundi: qui ſequitur me, non ambulat in tene B
bris, ſed habebit lumen uitæ.] Cum paraliti-
Matth. 9 cum per ſumma tecti ſibi oblatum ſanaturus eſ-
ſet dominus, & diceret: Fili dimittuntur tibi pec-
cata tua: ſcribæ & Phariſæi dixerunt intra ſe: Hic
blaſphemat: quis poteſt peccata dimittere niſi ſo-
lus Deus? Dominus autem cognoſcens cogitati-
nes eorum, reſpondit filium hominis etiam in
terra habere poteſtatem dimittendi peccata. Si-
militer & hoc loco, quia mulierem à peccatis ab-
ſoluit, & liberam abire permiſit: ne quiſpiam ip-
ſum blaſphemare oblatret, aut quod ſolius dei
eſt, ſibi impudenter uendicare, diuinitatis ſuæ ſa-
cramentum hic aperit, oſtendens qua uirtute,
qua autoritate, qua poteſtate ream à peccato ab-
ſoluerit. Ego, inquit, ſum lux mundi. Non qui-
dem lux corporea, quæ mutationi, & corrupti-
oni eſt obnoxia, aut mortales illuſtrat oculos: ſed
lux ſpiritualis, nullis offuſa tenebris, nulla caligi-
ne obumbrata, mentem humanam cœleſti ſplen-
Ioan. 1 dore perfundens. Eſt enim lux uera, quæ illumi-
nat omnem hominem uenientem in hunc mun-
dum. Non lux alternationẽ noctis ſuſtinens, aut
luminis interpolationem, uel ſuccedentes habens
uiciſsim tenebras: ſed perpetuò radians, & intima
cordis noua, ſemperq; fulgẽti claritate perluſtrãs.
Non itidem lux certis conſtricta finibus, neq; Ga
lilææ concluſa limitibus (quia me Galilæum nun
cupatis, & de Galilæa oriundum iactitatis) ſed to-
tius mundi ſpacium meo lumine replens. Non e-
nim ueni, ut Iudæa ſolum meo illuſtretur aduen-
tu, aut Galilæa: ſed omnis mundi regio tanti ſit
particeps fulgoris. Hanc lucem, ſi ſapitis, nõ par-
D uipendite, in eius radijs greſſus ueſtros dirigite:
quoniã qui ſequitur me, doctrinam meam ample
ctendo, & mandata obſeruando: non ambulat in
tenebris ignorantiæ aut uitiorum: ſed habebit lu-
men uitæ, in præſenti quidem ſeculo animum in-
terius illuminans, & in futuro totum hominem
glorificans. His autem uerbis ſuam diuinitatem
intelligi uoluit, ſecundũ quam lux eſt unigenita
patris, & lumen de lumine, atq; ſplendor paterne
gloriæ. Quis enim homo, aut quæ creatura, etiã
angelica, ſe lucem mundi appellare audeat? quo-
circa hoc dicto ſe uerum eſſe deum ſuboſtendit.
Neq; quiſpiam obijciat, Apoſtolis apud Matthæ

um dictum eſſe à domino: Vos eſtis lux mundi. Matth. 5
Quoniam unuſquiſq; illorum lux quidem erat
per participationem gratiæ, & ſpiritualis ſplen-
doris communicationem: Chriſtus uerò ſubſtan-
tialiter, & ſua natura lux eſt uera, & immenſa: ut
primo libro in explanatione huius loci, non erat
ille lux, abunde dictum eſt. Sanè in Euangelio
dictum meminimus, quod ſi cæcus cæco ducatũ Matth. 15
præbeat, ambo in foueam cadunt. Ex oppoſito
autem, ſi lucida teda, ſi fax clariſsima etiam noctu
iter tentanti ductum præſtat, greſſus illius ſine
offendiculo dirigit: à præcipitio, fouea, & lapſu
pedes ipſius præſeruat, & tenebroſo quidem tem
pore, ne in tenebris ambulet, eum lumine claro
circunfundit, ut habeat ille continuum fulgorem
itineris ſui ducem. Atqui in hac uia præſentis ui-
tæ difficili, ſalebroſa & aſpera, mille occurrunt pe
ricula, diſcrimina mille, quæ impedimento ple-
runque ſunt nobis, ne optatam noſtri callis con-
tingamus metam: ſed aliò nos diuertunt, & dedu
cunt in perditionem. Nunc prærupta iter hoca-
gentibus occurrunt præcipitia: tunc ſenticoſa, &
ſpinis obſepta loca. Interdum denſis obducimur
tenebris, & opaca nocte in hac ualle mundi um-
broſa: interdum uerò luto hæremus, & in lubri-
co cœno uix bene pedem ſiſtimus. Omitto diuer
ticula, in qua facile ferimur, à uia plana, & regia
declinantes ad dextram, aut ſiniſtram. Prætereo
latronum inſidias, obſidentium omnes uiæ no-
ſtræ partes, & in exitium noſtrũ toto annixu con
ſpirantiũ. Itaq; ſummopere opus eſt nobis ad per
C agrandã huius noſtræ peregrinationis ſemitã re-
cto duce & bono, qui et uiç nõ ſit ignarus, & libẽs
uelit nos omnibus his exemptos periculis, inco-
lumes ad conſtitutam nobis ciuitatem perduce-
re. Verum quod multis optandum nobis eſſet
uotis, & ingenti labore perquirendum, ultrò no-
bis offertur. Ecce Chriſtus ſe nobis ducem prom
pte & alacriter exhibet, utq; ipſum ſequamur, dul
citer inuitat: quinimò quanta ipſum ſequenti-
bus ducem proueniant commoda, declarat di-
cens: Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, Ioan. 8
ſed habebit lumen uitæ. De malis quidem & per
uerſis dictum eſt in Pſalmo: Neſciuerunt, neque Pſal. 81
intellexerunt, in tenebris ambulant, ignorantiæ
uidelicet & uitiorum. Et quanti hoc ſit periculi,
atque detrimenti, in Euangelio Chriſtus nobis te
ſtatur, cum ait: Qui ambulat in tenebris, neſcit Ioan. 12
quò uadat. Et ſi quis ambulauerit in nocte, offen-
dit, quia lux non eſt in eo. Tantũ autẽ incommo- Ioan. 11
dum euitat quiſquis Chriſtum ſibi ducem conſtitu
it: nam qui illum ſequitur nõ ambulat in tenebris
ſed habet mandata ipſius, tanquam ardentem fa-
culam uiæ ſuæ indicem, & cum propheta deo læ-
tus concinit: Lucerna pedibus meis uerbum tuũ, Pſal. 118
& lumen ſemitis meis. Conſequetur item ex aſſi-
duo Chriſti conſectatu lumen uitæ, quod inte-
rius animam illuminans, perducet illum tan-
dem ad lucidam uiuorum regionem. Et cum lu-
men uitæ promittit dominus habiturum illũ, qui
ipſum ſecutus fuerit; nõ de lumine illo corporeis

ſpectan-

spectando oculis uerba facit, neq; de uita hac corporali: sed de spirituali solum lumine, & uita cœlesti atque perpetua loquitur: quinimò hisce uerbis seipsum pollicetur asseclis suis & sectatoribus qui est lumen uitæ, sicut & fons uitæ, & panis uitæ, imò autor uitæ, & uitam suis largiens æternam. Sequamur igitur indefessè Christum ducem, ut tantis ab eo bonis locupletemur.

Psal. 35
Ioan. 6

CAP. XIX.

DIxerunt ergo ei Pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est uerum. Respondit Iesus & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, uerum est testimonium meum: quia scio unde ueni, & quò uado, uos autem nescitis unde uenio, aut quò uado.] Pharisæi non ad discendum, sed calumniandum se admodum propensos ubique declarant. Student enim semper Christi uerbis contradicere, illis repugnare, ipsis ut falsis obuiare, atque cauillationem obijcere. Nam cum dominus se lucem mundi appellasset, ipsi obdurata mente huic luci, ne eorum mentibus illuceat, obluctantur: Perssimiles ijs, qui, ne oblatum solis lumen intueantur, oculos palpebris obuelant, aut uultum auertunt. Et quia ipsum nudum existimant hominẽ, nube carnis obductam, sed splendore signorum se prodentem deitatem in eo non attendunt. Hominis quidem de seipso testimonium inualidum esse solet, & nequaquam fide dignum: minus enim creditur ei, qui se, suaq; facta prædicat, aut propria opera uerbis extollit. Propterea Pharisæi domino in faciem obijciunt, quod de seipso testimonium perhibeat: non considerantes, quod ante promiserit præcones, Mosen, Dauid, Esaiam, & cæteros præclaros prophetas, qui celeberrimo præconio testimonium de ipso, antequàm aduentaret, perhibuerunt. Illam de inde blasphemiæ plenam euomunt uocem: testimonium tuum non est uerum. qua Christum dei uirtutem & sapientiam mendacij nota perstringunt, eumq; qui summa est ueritas, falsum dicere testimonium impio ore obgarriunt. Sed animad uertite quid eis dominus responderit. Sanè ad id quod posteriore impingunt loco, responsionem adhibet imprimis: quod tametsi de ipso perhibeat testimonium, nihilominus illud uerũ est, quia deus uerus est, in quem mendacium aut falsitas cadere non potest. Ipse itidem lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ: lux autem suapte natura sui ipsius est manifestatiua. & quamuis nulla re externa clarescat, aut adhibita facula, admotaúe teda collustretur, nihilosecius seipsam mortalium oculis uerè insinuat. Sic & Christus lux spiritualis, licet aliorum testimonio non fuisset declaratus: suum tamen quod de se dixit testimonium non minus extitisset ueritati consentaneum. Verum autem esse testimonium, quod de seipso perhibet Christus, astruit: quia scio, inquit, unde ueni, & quò uado. Venit enim à patre in mundum ad consummandum humanæ redemptionis mysterium, & beneplacito uoluntateq; patris, nostræ carnis substantiã assumpsit, & peracto nostræ salutis sacramento rursum ad patrem uadit, & ad gloriam patris triumphator egregius & uictor reuertitur. Pharisæi autem neq; ipsum ut dei filium à patre missum receperunt, neq; rediturum ad paternæ maiestatis gloriam crediderunt. Neq; igitur unde uenit, aut quo uadat ipsos tenere, apte contestatur.

1. Cor. 1.
Ioan. 14

CAP. XX.

VOs secundum carnem iudicatis: ego non iudico quenquam. Etsi iudico ego, iudicium meum uerum est: quia solus non sum, sed ego & qui me misit pater. Et in lege uestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium uerum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me, qui misit me pater.] Qui oculos habent corporis, lippitudine, aut hebetudine imbecilles, non rectè de coloribus dijudicant, quinimò aliter quàm res sese habeat, ob insitam infirmitatem ferunt iudicium, de candido quod nigrum, & de nigro quod sit candidum dicitantes. Ita uidentur affecti Pharisæi: ob grauem enim animi morbum, zelum, inuidiam, odium quo in Christum concitabantur, aciem mentis obtusam & obnubilatam habuerunt: neque ad cognoscendum in carne delitentem diuinitatem, sese tamen multipharijs signis liquidò prodentem, penetrare ualuerunt. Et hærentes duntaxat in eo quod in Christo exterius contuebantur, affixiq; soli eius figuræ corporeæ, nudum ipsum hominem esse rati sunt: propterea dixit Christus eos secundum carnem iudicare: quia ultra carnis, humanamq; naturam nihil in eo reliquum esse putarunt. Christus autem hoc pacto secundum carnem & faciem sequenquam iudicare negat: quia intima etiam cordis perscrutatur, & scit quid est in homine. Aut sequenquam modò, præsentiq; suo aduentu iudicare denegat. Non enim uenit, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. In secundo uerò suo aduentu iudicabit omnes per discussionem, examinationemq; operum, prius in uita gestorum: de quo quidem uenturo in consummatione seculi iudicio subiungit: Et si iudico ego, iudicium meum uerum est. Aut de præsenti iudicio discretionis, hoc secundo loco facit sermonem, quo bonos à malis examine occultæ suæ cognitionis secernit, & fideles ab improbis internoscit, quemadmodum inquit Paulus ad Timotheum: Nouit dominus qui sunt eius. Vtrunque autem iudicium Christi, & discussionis operum, quod in finem mundi differtur, & discretionis meritorum, quod præsenti tempore semper exercetur, uerum est: quia à summa ueritate & æquissima lance iustitiæ profectum. Qui enim fieri possit, ut suprema ueritas non rectè occulta cuiusque merita dinoscat, aut prima iustitia à recta iudicij lege exorbitet? Porrò causam ueritatis iudicij sui affert: Quia, inquit, non sum ego solus, sed ego & qui me misit pater. Nolite, inquit, arbitrari me iudicij mei ratione à tramite ueritatis aberrare

Ioan. 1
Ioan. 3
2. Tim. 2
Ioan. 14

Universidad de Deusto
Biblioteca

aberrare: quia solus non sum qui fero iudicium. A
Ioan.10 Non enim à patre separari unquam possum, cum ipse in me manens faciat opera, & ipse in me, & ego in patre sim. Itaque qui me misit pater, mecum est: & non relinquit me solum, cum ab eius substantia diuelli non possim, aut quicquam ei contrarium sentire uel iudicare. Eadem enim utriusque nostrum cognitio, idem prorsus iudicium. Hisce autem uerbis manifeste se alium à patre filius asserit, ut catholica fatetur ecclesia, cum de duobus loquens, se missum & patrem mittentem nominet. Neque tamen spiritum sanctum ab utriusque consortio separandum putemus, sed adiungendum potius, & nominatis patre atque filio simul intelligendum, quemadmodum eos unà connectit beatus Ioannes, dicens: B
Ioan.5 Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater uerbum, & spiritus sanctus: & hi tres unum sunt. Quoniam uerò Pharisæi legem semper adducunt, illiusque seruandæ zelo in dominum persequutionem se mouere iactitant: ipsius legis (quam tanti faciunt) autoritate comprobat suum testimonium ab eis minime reijciendum esse, sed recto iure recipiendum. In lege, inquit, uestra, & uobis per Mosen lata, scriptum est: quia duorum hominum testimonium uerum est: cum in Deuteronomio legatur: In ore duorum
Deut.17 aut trium testium stabit omne uerbum. Homi-
Deut.19 nes autem affectu aut odio à ueritate decidere facile possunt, & communi in prauum consensu, falsum perinde atque uerum fore testificari. C
4.Reg.21 Nonne qui contra Naboth dixerunt testimonium, quod benedixerit Deum & regem, fallaciter illud ementiti sunt? Nonne qui castam Susannam in adulterio deprehensam in iudicio contestati sunt, concupiscentia excæcati, contra ueritatem tulerunt testimonium? Quanto magis igitur duorum testimonium, qui à ueritate deflecti non possunt, neque oberrare, firmum haberi debet. Atqui ipse de meipso testimonium perhibeo, haud aliter atque lumen seipsum demonstrat & alia: & testimonium etiam perhibet de me pater, cum uoce cœlo delapsa con-
Matth.3. et 17 testatus est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, cum identidem in me manens opera facit: quæ me ab ipso prodijsse, ge- D
nitumque esse liquidò produnt. Cur igitur dura ceruice, huic utriusque nostrum testimonio renitimini? Quare non cessatis inferre calumniam ueritati, excæcata mente obiectantes, testimonium tuum non est uerum? Resipiscite tandem ab hac insania, & uel patris cœlestis de me testimonium admittite. Nec cum meum de meipso testimonium reijciatis, & suum quoque asperari redarguamini, Præterea ut præter eum de quo perhibetur testimonium, dinoscantur esse duo testificantes de illo, quemadmodum uerba legis insinuant, etiam duo sunt, qui de Christo testimonium perhibent: pater, inquam, & spi-
Esa.42 ritus sanctus, quemadmodum per Esaiam dominus noster attestatur, dicens: Et nunc dominus misit me, & spiritus eius. De patre quidem quod testificatus fuerit Christum in baptismo, & transfiguratione, iam dictum est: de spiritu sancto uerò idem constat, quia super Christum baptizatū in specie columbæ descendit, & in transfiguratione, ut nubes lucida ipsum cum discipulis obumbrauit.

CAPVT XXI.

Dicebant ergo ei: Vbi est pater tuus? Respondit Iesus: Neque me scitis, neque patrem meum. Si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis. Hæc uerba locutus est Iesus in gazophilacio docens in templo, & nemo apprehendit eum, quia nondum uenerat hora eius.]

Quia dixerat modò dominus, se non solum esse, sed & patrem suum esse cum eo: id carnali B
sensu accipientes, utpote qui nihil in Christo nisi humanum, & quod in aperto oculis omnium patuit, esse crediderunt, suo more confestim obijciunt: Dicis tecum patrem tuum esse, cum tamen te solum uideamus. Ostende igitur nobis patrem tuum, & ubi nam sit indica: quo te uera dixisse comprobemus. Porrò alij id Iudæorum uerbum, per contumeliam, & contemptum in Christum, dictum fuisse astruunt. Quid frequenter, inquiunt, patrem tuum nobis inducis, qui ignotus est & ignobilis? Quid crebra illius interpellatione aures nostras obtundis, & quasi magnæ autoritatis uirum affers in medium, qui Galilæus est, & faber? Existimabant enim ipsum de pa-
tre secundum carnē hactenus protraxisse sermo- C
nem. Sed quid dominus eis responderit, audiamus. Neque me scitis, inquit, neque patrem meum. Non credebant in Christo plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter, & propterea ip- Colos.1
sum reuera nesciuerunt. Quia tamen genus, & parentes eius secundum hominem, & locum originis perspectum habuerunt, prius à Christo auditum erant: Et me scitis & unde sum scitis. Cum
Ioan.7 autem nescire filium Iudæi conuicti sunt, consequens est eos quoque patrem nescire. Siquidem ea relatiuorum, & quæ reciproce mutuoq; referuntur, natura est & conditio, ut cognito uno, eorum protinus cognoscatur & reliquum: & ignorato uno, ignoretur & alterum. Quod si filium cognoscerent in forma dei esse, & æqualem D
deo, atque ex patre genitum: & patrem utique agnoscerent eiusdem secum naturæ filium, atque substantiæ genuisse. Magnam itaq; iacturam incurrunt, qui filio nō credunt: cum ex hac incredulitate, patris quoq; notitia illis sustollatur. Quæ quanti sit facienda, paucis aperit dominus sequenti loco. Hæc, inquit, est uita æterna, ut cognoscant
Ioan.17 te uerum, & solum deum, & quem misisti Iesum Christum. Quod si patrem cœlestem cognoscere & filium eius, uita æterna est: profecto ignorare patrem itidem & filium, interitus est æternus, & mors perpetua. Demum curauit Euangelista locum annotare, quo hæc alta suæ diuinitatis mysteria Christus aperuit, ut non clanculum, aut in abscondito dicta esse cognoscantur, quemadmo-

dum

dum improba hæreticorum dogmata, sed in pub
lico, ubi frequens est populi ad audiendum con-
cursus, scilicet in gazophylacio: qui locus est sa-
cræ pecuniæ ad oblationes, & usum templi cu-
stodiendæ designatus. Ex audientium autem nu-
mero conceperant nonnulli manus in eum mit-
tere uiolentas, diuina tamen uirtute repressi, id
non tentarunt, quia nondum uenerat hora eius:
non qua ex conuersionibus astrorum cogeretur
mori, sed qua sua sponte dignaretur occidi. At
uerò id scrupum cuiquam mouere posset, cur in-
terrogatus hic dominus, ubinam sit pater suus,
non respondit è directo propositæ quæstioni: ne-
que cœlestem se patrem habere patefacit, quod ta
men ipse locus præsens uidebatur exigere. Vn-
de relinquebantur ipsi Iudæi animo suspensi, &
super ea re ancipites ac ambigui, quemadmodum
paulò post sequentia Euangelistæ uerba testan-
Ioannis 8 tur. Et non cognouerunt, inquit, quia patrem ei-
Ioan. 14 us dicebat deum. Philippo uerò Apostolo inter-
roganti dominum post expletã ultimam cœnã:
Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis,
cum mira benignitate & facilitate respondit: Phi-
lippe, qui uidet me, uidet patrem meum: Non
credis quia ego in patre, & pater in me est? Ve-
rum magna est affectuum & animorũ diuersitas:
in Philippo, ostendi sibi patrem rogante, & Iu-
dæis hic simile quiddam interrogantibus, quæ
propositam facile dissoluit quæstionem. Siqui-
dem ea uerba dixit Philippus pio animo, & ar-
denti desiderio uidendi patrem cœlestem. Idcir-
co dignus fuit, cui amplius aperiretur immansi-
onis Christi in patre, & inseparabilitatis ab eo ar-
canum. Scribæ uerò, Pharisæi, & principes sa-
cerdotum, maligno animo id, quod dictum est
interrogarunt, ut aliquod ex ore Christi uerbum
arriperent, unde eum possent accusare. Enim-
uerò id præcipuum fuit eorum studium, domi-
no nostro calumniam struere, cauillari in omnia
eius uerba, & tentare ex illis ansam accipere ip-
sis contradicendi, ea improbandi, deridendi aut
contemnendi. Hæc itaque malignitas animi eo-
rum, & prauitas affectus nullo modo digna fuit
apertione cœlestis mysterij & reseratione diuinæ
originis, quod non essent ipsi tam augusti & sub-
Eccl. 32. limis arcani idonei auditores. Ecclesiastico au-
tem autore dictum est: Vbi non est auditus, non
effundas sermonem. Et dominus ipse in Euan-
Matth. 7. gelio nos edocuit: Nolite sanctum dare canibus:
neque mittatis margaritas uestras ante porcos, ne
forte conculcent eas pedibus suis: & canes con-
uersi dirumpant uos. Quo quidem uerbo admo-
nemur altissima diuinæ ueritatis sacramenta, &
sublimia mysteria non esse proponenda impu-
gnatoribus ueritatis, aut contemptoribus, ne aut
irrideant ea, aut acrius improbent. Neque Iu-
dæi, quibus hoc loco dominus non aperuit diui-
næ generationis sacramentum, ex eo relinque-
bantur dubij quidnam super ea re credere debe-
rent, aut ignorantiæ nubilo inuoluti: quoniam
ex prius auditis frequenter domini uerbis satis
perspectum habent: uo d se filium dei esse confi-
teretur, & patrem suum diceret esse deum: cum
superius dixerit Euangelista post hęc domini uer
ba: Pater meus usque modo operatur, & ego o- Ioan. 5
peror. Propterea ergo, inquit, magis quærebant
eum Iudæi interficere, quia non solum soluebat
sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum, æ-
qualem se faciens deo. Et in sequentibus locis, Ioan. 10.
lapidibus impetere Christum sunt aggressi: quod
homo cum esset, faceret, inquiũt, seipsum deum.
Demum coram Pilato conclamarunt, secun- Ioan. 19
dum legem suam Christum mori debere, quod
filium dei se fecerit.

CAPVT XXII.

DIxit ergo iterum eis Iesus: Ego uado, et quæ
retis me, & in peccato uestro moriemini.
Quò ego uado, uos non potestis uenire.] So-
licitus de ægroto curando medicus, omnem ten-
tat uiam instaurandæ sanitatis ei, quem exitiali,
& lethifero morbo nouit ægrotare. Et ubi per-
spicit leuiora blandioraque remedia non prod-
esse, studet acriora admouere medicamina, sectio-
nem, cauterium, ustulationem, quibus noxi-
us expellatur morbus. Hoc non minus obser-
uasse cernitur dominus noster optimus humanæ
infirmitatis medicus, ut duritiem cordis Iudæo-
rum & impietatem sanaret. Adhibuit admiran-
da signa, quibus ad fidem adducerentur, adhi-
buit & salutarem cum suauitate doctrinam. Quę
omnia ubi nihil eis conducere conspicit, aut sa-
lutem afferre: nunc asperam eis comminationem
infert, & æternam interminatur mortem, ut hac
saltem ratione ad saniorem reuocentur mentem.
Vado, inquit, ad eum, qui me misit, & ad cœ-
lestem reuertor gloriam, cum deuicta morte im-
mortalis uitæ dignitatem assumpsero. Quod et-
si adhuc futurum erat, more tamen suo ad desi-
gnandam rei certitudinem, id ut præsens enun-
ciat. Postquam autem per reditum ad patrem
à uobis abiero, quæretis me, non credendi de-
siderio, sed persequendi studio: & quem ampli-
us in proprio corpore persequi (ut prius) non
poteritis, in membris acerrime infestabitis, &
pro uiribus excruciabitis. Sed horrendus uos
manet ex hac persequendi sæuitia exitus: nam in
peccato uestro moriemini, & perpetuis addicti
pœnis, æternæ uitæ exortes, semper secundam
mortem acerbissime feretis. Itaque quò ego ua-
do, uos non potestis uenire: ad uitam enim pro-
pero sempiternam, uos autem ad æternam mor-
tis horrorem, quia oblatam uitam uestra perui-
cacia reijcitis. Ego ad gloriam uado patris, uos
autem ad confusionem perpetuam, sponte ue-
stra ruitis. Ipse ad cœlestem transeo requiem, ad
quam peruenire non potestis: quia uiam, qua
illuc itur, tenere contemnitis. Cum igitur me
nunc sequi renuitis, ad uirtutis laborem, non
poteritis me etiam sequi ad prẽmium. Nõ ob ne-
gatam bene agendi facultatem, sed ob propriam
animi uestri malignitatem uiam salutis amplecti,
recusantem. Quod si durũ est æterna carere uita:
si triste,

si triſte, interitum perferre perpetuum: ſi graue, interminum perpeti ſupplicium: reſipiſcite dum datur hora, à prauis ſtudijs ueſtris, abijcite pondera peccatorum ueſtrorum, ne in illis moriamini.
Pſal.113. Quia non mortui laudabunt dominum, neq; omnes qui deſcendunt in infernum. Ecce quibus eos minis exterret, quę mala ipſis iminentia prędicit, ut uel illorum horrore ipſos à malo reuocet.

CAPVT XXIII.

DIcebant ergo Iudæi: Nunquid interficiet ſemetipſum? quia dicit, quò ego uado, uos non poteſtis uenire. Et dicebat eis: Vos de deorſum eſtis, ego de ſuperius ſum. Vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo. Dixi ergo uobis, quia in peccatis ueſtris moriemini. Si enim non crediderit is, quia ego ſum, moriemini in peccato ueſtro.] Ex fonte dulci manans aqua ſuam refert origenem, & dulcis eſt: Ex fonte uerò amaro & turbido, non poteſt unda ſuauis profluere, ſed amaricata & horrida guſtu. Atqui animus hominis ut fons eſt, quæ intra ſe concipit iugiter ſcaturiens: qui ſi beneuolus fuerit, & ſyncero affectus amore, talia etiam ſenſa & cogitata expromet: ſin uerò maleuolentiæ ueneno labefactus, aut inuidiæ tabe fuerit corruptus, nihil rectum, nihil amicum, nihil denique benignum meditabitur: ſed obliqua, ſiniſtraq́ue cogitatione quæcunque audita interpretabitur. Id nunc Iudæi factitare conſpiciuntur, qui uerba domini nequaquam intelligentes, protinus in abſurdam & horrendam auditu exeunt cogitationem, uerbisq́ue eam expromunt, ſciſcitantes nunquid ſeipſum eſſet interfecturus: quia dixerit: quo iturus eſſet, alios peruenire non poſſe. Sed unde hæc tanta exoritur intelligendi abſurditas? Profecto ex ſola animi eorum nequitia: qui, quoniam uirulentus eſt, & horrore odij contaminatus, quicquid intra ſe receptat, conſimili tabe commaculat: quemadmodum uas illitum ueneno, quicquid impoſitum ſibi receperit, reddit uenenatum & mortiferum. Cæterum neque ueriſimilitudinem habet hæc improba eorum inquiſitio. Non enim, ſi ſeipſum interfecturus eſſet, colligere recte potuiſſent, eam ob rem quò ipſe iturus eſſet, alios peruenire nō poſſe. Nam & ipſi ſeipſos interficere potuiſſent, ſibiq́; ultrò mortem conſciſcere: & hac uia ueniſſent quidem, quo Chriſtum abijſſe autumaſſent. Hanc autem (quam etiam cogitare pius horreſcit animus) de Chriſto impietatem, ipſe manſuete ferens, oſtendit eis cum admiranda benignitate, quonam pacto ſua fuerant uerba accipienda, ſimul & ſuæ naturæ eminentiam ſupra cæteros homines declarat. Vos, inquit, de deorſum eſtis, & creaturarum ſortiri conditionem, quæ deo creatori ſubiectæ ſunt, & longo infra ipſum ſubſident, atque ſubſiſtunt interuallo: Ego uerò de ſuperius ſum, & diuinam habens naturam, quæ rebus creatis omnibus in immenſum ſupereminet. Ex patris enim ſubſtantia genitus, eiq́; in omnibus æqualis creaturarum naturam, A longe tranſcendo. Nempe, deorſum, hoc loco creaturarum proprietatem, ſortemq́; deſignat, ratione creationis deo ſubiectam, atque ſubiacentem. Superius uerò diuinam nominat naturam, omnia ſupergredientem, & ab omnibus eminenter exceptam: quemadmodum diffuſius eſt diſcuſſum prius, cum hic locus ocurreret explanandus: Qui de terra eſt, terra eſt, & de terra loquitur: qui deſurſum uenit, ſuper omnes eſt. Altero deinde diſcrimine ſe ab eis diſſentire atque diſtare demonſtrat, quia ſcilicet de mundo ſunt, ipſe uerò non erat de mundo. De mundo erant ſcribæ & Phariſæi, ſi affectum (ut debes) attendas: nam toto animo rebus huius mundi inhiabant. Primatum & honores ardentiſſi- Matth.23
me ambigebant, eligentes primas cathedras in B ſynagogis, & primos diſcubitus in menſa: ſuaq́; opera omnia facientes, ut uiderentur ab hominibus. Opes itidem & pecuniam nimia cupiditate proſequebantur, deuorantes domos uiduarum, & pecuniæ quæſtum in ipſo quoq; templi ueſtibulo aucupantes. Chriſtus uerò hoc modo non erat de mundo: quia affectum animi fluxis huius mundi, caducisq́ue rebus non habuit implicatum aut intentum. Non enim propriam quærebat gloriam, ſed ſolius patris. Sic etiam omnes abiecit opes, ut non haberet ubi caput reclinaret. Rurſum quod modo comminatus fuerat, iterum eorum auribus inculcat: ipſos ſcilicet in C ſuo peccato morituros, & ad mortem uſq; in ſua iniquitate perſeueraturos abſque fructu pœnitentiæ. Vt quod prima exhortatione eorum mentibus non inhæſerat, aut fuerat infixum, ſaltem ſecunda aut tertia affigeretur. Ita enim faciunt qui duræ ceræ annituntur imprimere formam ſigilli, ſi primo conamine fruſtra tentarunt efformare illius effigiem, ſuperaddunt ſecundum aut tertium conatum: & improbo tandem labore aſſequuntur quod expetunt: niſi uſqueadeò dura ſit, & primitiuæ formæ reluctans materia, ut omnino illius effigiationem non admittat. Qualis reuera erat Iudæorum animus, qui lapidis inſtar omnem refugiebat emollitionem, & ne terribili quidem hac interminatione inflectebatur ad pœnitentiam. Idcirco tertio idipſum repetit, ut medi
D cus de ægroti ſalute deſperans, & imminentem ſæpius ei prædicens interitum, niſi ea quæ reparandæ ſanitati apprimæ neceſſaria ſunt obſeruet. Sed nunc uiam aperit, qua tantum poſsint euadere diſcrimen, ſcilicet mori in ſuo peccato: utpote, ſi credere uoluerint quia ipſe eſt: quam quidem ſi amplecti neglexerint, de ſalute eorum actum eſſe declarat. Si enim non crediderit is, inquit, quia ego ſum, moriemini in peccato ueſtro. Vbi quamuis ſupprmat quiſnam ipſe ſit, hanc tamen ſignificat ſententiam his uerbis, ſe Chriſtum eſſe in lege & prophetis promiſſum: ut eorum uerborum hæc ſit intelligentia: Niſi crediderit is quod ego ſum, ſcilicet Chriſtus uobis ante promiſſus, & nunc exhibitus, moriemini in peccato ueſtro. Nempe de hac re inter uos agitur

controuer-

controuersia & disceptatio. Aut si altiorem uolu A re ostendamus: non tantum uerbo & lingua, sed
mus sensum attendere, utitur hic dominus noster etiam opere. Enimuero obduratis corde & incre
ad eos uerbo illo essentiam designante absolute, dulis, neq; cognoscentibus uias eius iurauit in ira
et sine cuiusquam adiectione sumpto, quo diuini sua, quod non introibunt in requiem suam. Festi Psal. 94
tatem suam illis apertius significaret, cum eo de se nemus illam ingredi: & ne in idipsum incidamus
uerbo loquatur, quod soli deo cōpetere dinoscitur, incredulitatis exemplum, in quod uidemus pro
& prius ad Mosen de deo dictum est. Cum lapsos esse Iudæos, quia ad assiduam domini uo
enim Moses ad liberandum ex Aegypti seruitu cationem auribus grauiter audierunt, & prorsus Hebr. 4
te populum Israëliticum mittendus, interrogaret obsurduerunt, ipse nos quotidie commonefacit
Exod. 3 de nomine mittentis: respondit dominus: Ego simul & exterret his uerbis, quæ apud Lucam di
sum qui sum. & rursum: Sic dices ad filios Israël: xisse legitur semel atq; iterum: Nisi pœnitentiam
Qui est, misit me ad uos. Hoc igitur uerbo reuo habueritis, omnes similiter peribitis. Caueamus Lucæ 13
cat eos in memoriā, seipsum esse, qui prius ad Mo itaq; summopere, ne in numero illorum habea
sen hoc se nomine uocari contestatus est. Quod mur, de quibus in Prouerbijs loquitur dominus:
si rerum omnium naturam pensiculatius indaga B Quia uocaui, & renuistis: extendi manū meam, Prouerb. 1
uerimus, soli deo, esse, in primis conuenire com & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne con
periemus, ut qui ab alio minime subsistat: sed silium meum, & increpationes meas neglexistis.
Rom. 11 fons primarius est existentiæ rerum omnium, ex Ego quoq; in interitu uestro ridebo, & subsanna
quo, per quem, & in quo sunt omnia. Neq; quip bo, cum uobis id quod timebatis acciderit. Tunc
piam aliorum ad perfectionem diuinæ essentiæ inuocabunt me, & non exaudiam: mane consur
pertingere ualet: sed citra proportionem omnem gent, & non inuenient me: eo quod æxosam ha
ab ea deficit, & quodāmodo ad non esse decum buerint disciplinam, & timorem domini non su
bit. In comparatione siquidem eius, qui uerè est, sceperint, nec acquieuerint cōsilio meo, & detra
qui incommutabilis est, & exordium non habet, xerint uniuersæ correptiōi meæ. Nec minus pro
nec aliunde accipit esse, sed à se habet, quasi non phetico præconio per Esaiam idem exprobrat & Esa. 65
sunt quæ mutabilia sunt, quæ principium sui esse comminatur dominus, cum ait: Pro eo quod uo
habēt, & idipsum ab alio sortiuntur. Quod enim caui, & non respondistis, locutus sum & non au
dicitur, fuit, nō est: & quod dicitur, erit, nondum distis, & faciebatis malum in oculis meis: & quæ
est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse, nolui elegistis: propter hoc hæc dicit dominus
uel futurum esse. Cæterum non solis putemus lu C deus: Ecce serui mei comedent, & uos esurietis:
dæis hanc à domino cōminationem esse factam: ecce serui mei bibēt, & uos sitietis: ecce serui mei
quod si in eum nō crediderint, morientur in pec lætabuntur, et uos cōfundemini. Denicq; per Hie
catis suis: sed & nobis. Eadē enim nos quoq; ma remiam prophetam idem conqueritur dominus,
net damnatio, si in Christū fide per dilectionem quod dura ceruice contempserint ipsum, quos ad
operante non crediderimus. Idem omnino exi se uocauit: prænunciatq; se illos dei contempto
tium, idemq; interitus, si obdurauerimus corda res proiecturum à se, & deserturum: cum inquit:
nostra per impœnitentiam, & Pharisæis persimi Et nunc quia fecistis omnia opera hæc, dicit domi Hiere. 7
les in incredulitate fuerimus: si deniq; assiduè uo nus: & locutus sum ad uos mane consurgens &
cantem nos deum ad pœnitentiā, surdis auribus loquens, & non audistis, & uocaui uos & non re
præterierimus. Audiamus itaq; tubam euange spondistis: faciam domui huic (in qua inuocatum
licam Paulum Apostolum, terribili uerborū clan est nomen meum, & in qua habetis fiduciam) &
Rom. 2 gore auribus nostris intonantem. An diuitias bo loco quem dedi uobis, & patribus uestris, sicut fe
nitatis dei, & patientiæ, & longanimitatis eius cō ci Sylo. Et proijciam uos à facie mea, sicut proie
temnis? Ignoras quoniam benignitas dei ad pœ ci omnes fratres uestros, uniuersum semen Effra
nitentiā te adducit? Secundum autem duritiam D im. Non ergo simus ex duritia cordis surdastri ad
tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in uocantem nos dominum: Quoniam cor durum
die iræ, & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet (ut ait Sapiens) male habebit in nouissimo. Et Eccl. 3
unicuiq; secundum opera eius. Fugiamus, oro, rursum alio loco: Qui uero mentis est duræ, cor- Prouerb. 28
adiutore deo, pro uiribus peccatum ad mortem, ruet in malum.
quod tam graue & horrendum est, ut pro illo nō
1. Ioan. 5 dicat Ioannes esse orandum. Illud uerò impœni CAP. XXIII.
Prouerb. 19 tentia est, & continua in peccato ex animi electio DIcebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Iesus:
Prouerb. 21 ne perseuerantia. Et quoniam in Prouerbijs ait Principium qui & loquor uobis. Multa ha
Sapiens, quod pestilente flagellato, stultus sapien beo de uobis loqui & iudicare: sed qui me misit,
tior erit, & rursum alio loco: Mulctato pestilen uerax est: & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in
te, sapientior erit paruulus. Ex incredulitate Iu mundo. Et non cognouerunt, quia patrem eius
dæorum & iudicio, in quod propter eam incide dicebat deum.] Ad ostensionem suæ deitatis mo
runt, capiamus exemplum effugiendi tam graue do dixerat Christus Iudæis, Ego sum: neq; adiece
malū, nostramq; inde salutem operemur. Dum rat quidnā esset: ut ex ipsa loquēdi ratione se deū
tempus habemus, operemur bonum, ut monet esse declararet, cui soli conuenit simpliciter esse.
Gal. 6 Apostolus: & nos ipsos in Christum uere crede Hinc Iudæi materiā interrogādi sumunt quisnā
ipse esset: ut determinatiore cōtractioreq; sermo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne de se loqueret. Quia, inquiũt, dixisti, ego sum, & non addidisti quidnam es: nunc ergo dic quis es: ut credamus. Quibus hoc pacto interrogantibus eam adhibuit dominus responsionem, quæ & diuinam in eo naturam pariter & humanam
Ioan. 1 designaret. Sum, inquit, principium omnium re-
Hebr. 2 rum, ex quo omnia suum sumpserunt exordium,
& per quod omnia constant. Principium, per
Gen. 1 quod facta sunt omnia, per quod deus creauit se-
cula, in quo deus creauit cœlum & terram. Necesse est autem rerum omnium autorem deum esse: quare nuncupatione principij, se deum esse, perspicue designauit. Cum autem subnectit, qui & loquor uobis: se hominem pro nobis factum insinuat, qui præsens uerba, quæ à patre B
accepit, hominibus nunciauit, patrisq; uoluntatẽ explicauit. Verum quia nec his uerbis erant credituri, sed in sua permansuri infidelitate: prædicit eis graue iudicium, ob peccatorum suorum multitudinem futurũ. Multa, inquit, sunt quæ de uobis discutere & examinare debeo: non quidem hoc tempore, sed cum cuiq; homini iuxta opera sua fiet retributio. cum enim accepero tempus,
Psal. 74 ego iustitias iudicabo: & statuam id potissimum contra faciem uestram, quod in me credere proteruia uestra respuitis. Ob quam tamen nihil rerum fidei, nihil ipsi detrahitur ueritati: quia qui me misit pater, uerax est: à quo sicut esse mihi da-
Matth. 11 tum est, ita & sapere & cognoscere. Omnia enim
mihi tradita sunt à patre meo. Non itaq; à meipso C
loquor, quæq; meo arbitrio sint excogitata: sed quæ audiui à patre meo, hæc loquor in mundo. Atqui non potest à uerace quicquam, nisi uerum proficisci. Veritatem itaq;, quam à patre accepi, & audiui, mundo manifesto. Cæterum cæcis oculis obiecta lux, non præbet suam claritatem, neq; perspicua est: neque excæcatis Iudæorum animis oblata ueritas, eos ad ueræ cognitionis lumẽ prouehere potest. Nam cum tanta dominus de patre suo eis mysteria declarasset: illi oculos suos in terram declinantes, non cognouerunt quia patrem eius dicebat deum. Ipsum enim nudũ existimantes hominem, quæcunq; de patre disseruit, de diuino & cœlesti patre (ut intelligenda erant) accipientes, falsa simul & blasphema putabant, ac ho- D
nori ipsius dei non parum derogantia, quemadmodum, inquit, Ioannes quinto cap. Propterea magis quærebant eum Iudæi interficere: quia nõ solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens deo. Et cum decimo Ioannis cap. dominus dixisset Iudæis: Ego & pater unum sumus, & ob hoc ipsum lapidare tentassent: interroganti domino, propter quod bonum opus ostensum ipsis ab eo, uellent eum lapidare, responderunt: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia tu homo cum sis, facis teipsum deum. Cæterum quonam in præsenti loco Christus seipsum appellat principium: paulò altius id repetendum est, quo pacto ea denominatio illi conueniat: indagandumq; diligentius, an ipsi soli sit propria atq; peculiaris.

A Certè si scripturas accurate fuerimus perscruta-
ti, comperiemus & id nomen deo patri attribui, Ioan. 1
ut cũ in sui euangelij initio Ioannes dicit: In principio erat uerbum. significans eo dicto, quod filius dei ab æterno erat in patre, neq; temporali nativitate suæ existentiæ habuit exordium, ut oblatrarunt hæretici. Similiter & cum propheta in Psalmo inducit patrem ita ad filium loquentem: Psal. 11
Tecum principium in die uirtutis tuæ. Ac si planè dicat: Tecum ò fili est pater in coæternitate diuinitatis. quo intelligamus, non extitisse patrem ante filium dei, quemadmodũ Ariani impudenter obgarriunt, sed cum filio & apud filium semper fuisse patrem, in eo psalmi loco principij nomine signatum. Ipsum uerò dei filium, etiam principium dici, præsens euangelij locus apertissime testatur. Non tamen idcirco duo contendas esse principia, patrem & filium: sed unum & unicum principium, quemadmodum & pater est deus, & filius est deus: nõ tamẽ duo dij, sed unus est deus. Nihilosecius aliqua inuenitur discriminis ratio inter nuncupationem illam, ut patri congruit, & ut attribuitur filio, quod pater principium est sine principio, quoniam à nullo suæ deitatis habet originem. Filius uerò principium est de principio, quoniam ex substantia patris ante secula est genitus. Sed nónne & spiritui sancto eadem adaptari poterit denominatio, ut & ipse dicatur principium? Quid ni poterit? cum & ipse autor sit & C
causa effectrix rerum omniũ haud minus quàm pater & filius: quinimo pater & filius, & spiritus sanctus unum sunt omnium principium: attamẽ ea deprehenditur esse differẽtia inter illam denominationem, patri & filio attributam, & spiritui sancto accommodatam, quod tam pater quàm filius ratione diuinæ emanationis, productionisq; intimæ principium dicitur: itidem et ratione conditionis, & creationisq; rerum exterarum. Est enim pater principium filij, & spiritus sancti: filius itidem principium spiritus sancti: insuper pater & filius principium sunt rerum omnium productiuum. At uerò spiritus sanctus, ratione emanationis diuinæ, & originis intimæ, nõ dicitur principium, quod nulli diuinarum hypostaseôn præ-
D stet sequenti ordine originem: quoniam nulla est reliqua, cuius esse possit hoc modo principium. Ratione tamen productionis rerum cõditarum, spiritus sanctus æque principium dicitur atq; pater & filius. Itaq; absoluta principij ratio, maxime patri conuenit, quoniam primario loco: deinde filio eadem competit, & postremo spiritui sancto, qui (ut filius) principium est de principio, sed gemino, principium, inquam, duntaxat creaturarũ.

CAP. XXV.

DIxit ergo eis Iesus: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum: & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor. Et qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.] Videbat dominus (cui omnia, antequam

ueniant

Universidad de Deusto
Biblioteca

euenîant, cognita sunt) nonnullos in turba Iudæorum, quam alloquebatur, esse, qui uisis hora mortis eius signis, essent in eum crediturí. De qui
Luce 23 bus Lucas inquit: Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, & uidebant quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur. Aliquos etiam post reditum eius in cœlum, ad Apostolorum prædicationem conuertendos:
Act. 2 de quibus meminit in Actis apostolorum Lucas, quod his auditis, quæ à Petro dicta sunt, compuncti sunt corde, dicentes: Quid faciemus uiri fratres? Ideo futuram eorum conuersionem prænunciat, simul & suæ mortis genus explicat, quod in cruce pro mundi salute moriturus sit: Cum, inquit, exaltaueritis filium hominis, & in aërem erexeritis cruci affixum, tunc cognoscetis quia ego sum: non mutabilitati obnoxius & instabilitati, ut post non esse habeam esse, more creaturarum, aut post esse decidam ad non esse, quemadmodũ ea quæ corruptionem sustinent: sed diuinæ naturæ incõmutabilitatem in me constantissime seruans. Ego enim dominus, & non
Malach. 1 mutor. Nunc quidem obsistitis uerbis meis, & doctrinæ meæ pro uiribus repugnatis. Cum autem morte me affeceritis, tunc meam cognoscetis diuinitatem, & in me credetis. Quod si crudeles manus Christo inferentes, ueniæ locum & pœnitentiæ erant habituri: quis, quantiscunq; pressus sceleribus, de misericordia dei desperauerit? aut ad eum reuerti, ut remissionem peccatorum accipiat, trepidus recusauerit? Vt uerò de deo patre loqui se patefaceret, & non de alio quo uis secundum carnem parente: ut etiam se non esse repugnantem, aut aduersum deo ostenderet, quemadmodum uulgo Iudæi iactitabant: à seipso, proprioq; arbitrio, aut sententia se nihil agere protestatur: sed eodem cum patre consensu atq; concordia ea loqui, quæ ab ipso patre accepit atque didicit. Docuit autẽ pater filium, non quia ignorantem, & prius diuinæ scientiæ expertem erudierit, aut in cognitionem adduxerit: sed quia scientem ante secula genuit, gignendoq; ipsi filio sapientiam, sicut & essentiam diuinam contulit. Non itaq; prius ignarus, postea sapiens factus est filius: sed ab æterno sapiens, suam scientiam in patrem refert autorem, eámque ab ipso se habere confitetur. Demum eadem repetit, quæ superius commemorata sunt: utpote, qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum, ne illa quæ arduum continent suæ diuinitatis, & inseparabilitatis à patre sacramentum, negligenter audita sine fructu prætereant: sed iterum atque iterum repetita, tenacius audientium animis infigantur. Itaq; secum esse patrem suum, à quo missus est, perhibet: quia ipse in patre, & pater in eo indimobiliter, indigressibiliter est, neq; reliquit eum pater solũ, ut qui inseparabiliter, & identitate naturæ unum sit cum patre, & semper in sinu patris. Cum hac autem arctissima substantiæ patris & filij connexione, etiam

A uoluntatis utriusque concordia est & consensus, ut ne in minimo quidem filius à beneplacito patris discedat aut discordet: sed quæ patri placita sunt, faciat semper. Voluntas etenim præcipua patris fuit, ut pro salute mundi filius mortem pateretur. Sic enim dilexit deus mundum, ut filium suum unigenitum daret. Non enim misit deus Ioan. 3
filium suum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum, & hanc optimam patris uoluntatem filius studiose adimpleuit. At uerò quamuis magna fuerit Iudæorum incredulitas, ea tamen non omnium animos occupauit, quia ex audientibus multi crediderunt in eum. Ecce Luce 8
semen uerbi dei iactum in terram bonam, quod
B exortum fecit copiosum fructum in ijs qui crediderunt. Quod autem in spinas peccatorum, aut supra petram duri pectoris Iudæorum decidit, nullam fidei aut bonorum operum attulit frugem: quia spinarum aculeis, aut ariditate lapidis emortuum est.

Libri quinti finis.

COMMENTARIORVM CYRILLO SVPER IOANNEM ADIECTORVM LIBER SEXTVS.

CAP. I.

C Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderunt in ipsum: Si permanseritis in sermone meo, uerè discipuli mei eritis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos.] Cum constructum fuerit fundamentum, & iacta ædificij prima exordia, laborat artifex industrius reliquum opus absoluere: neque absistit à labore, priusquam extremam rei manum imposuerit. Cognouit quidem dominus iacta in nonnullorum cordibus ex uerbis suis ueræ fidei fundamenta: idcirco ad consummationem spiritualis ædificij sola perseuerantia cõsequendam, hac exhortatione annititur, inquiens: Si manseritis in sermone meo, uerè discipuli mei eritis. Parum est, inquit, sermo-
D nem meum auribus hausisse & ad tempus seruasse, neque ullus ex eo prouenire potest fructus. Nempe multi uerba mea audiuerunt, & conuersi sunt retrò, dicentes: Durus est hic sermo, & Ioan. 6
quis potest eum audire? Quid prodest obsecro, durum subijsse certamen, si quis animo fracto tandem hosti manus dat uictas? Quid nauem deduxisse in pelagus, & salum sulcasse profundum, si tandem antequam portum contingat, Matth. 10
nauis procellis & fluctibus acta fatiscat? Quid inchoasse domus structuram, si quis non consummauerit? Non incipientibus, sed perseuerantibus usque in finem, salus æterna promittitur. Memores estote uxoris Lot, quæ conuersa retrò, in Luce 17
statuam salis est mutata. Nemo itidem mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est

Luce 9 regno dei. Itaque nolite uobis blandiri, quod ser monem meum audieritis, aut receperitis: initium id salutis est: sed nisi manseritis in sermone meo, nequaquam id uobis profuturum est. Si autem ad finem usque in eo pestiteritis, uerè discipuli mei eritis, & non solo nomine. Nonnulli enim se meos dicunt esse discipulos, & tamen à discipulatu meo longe sunt alieni: nomen tenent, rem non habent. Sed ne quis existimet parui esse momenti ad discipulatū domini asciſci, quis inde fructū sequatur audiamus. Duplex em̄ hic exprimi-
Ioan. 14 tur. Primū cognoscetis ueritatem, me scilicet, qui sum ueritas. Ego em̄ sum uia, ueritas & uita. Aut remoto uelamine umbrarum legis Mosaicæ, quo hactenus obducti fuistis, ueritatem lucis euange- B
Ioan. 1 licæ perspicue cernetis, sine figuris dilucidam.
1. Cor. 10 Nempe lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Antiquis siquidem patribus omnia in figura contigerunt, & umbrā futurorum bonorum lex habuit: nunc uerò reiecta nube, & nocte figurarum, succesſit claritas
Hebr. 10 splendoris euangelici, quem interioribus oculis animi cernetis, si in eo quem recepistis sermone permanseritis. Secundum ex hoc sequens emolumentum est, quod ueritas cognita liberabit uos id est liberos uos reddet à seruitute peccati, ac amore mundi, restituetq; in libertatem iustitiæ. Sanè liberare, secundum Latinæ linguæ consuetudinem designat eripere, aut aliquo periculo eximere. Hic uero (ut sequens indicat sermo, & Iu- C dæorum cauillatio) non in eo accipitur significatu, sed liberum efficere, in libertatem asserere denotat.

CAP. II.

REsponderunt ei: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus unquam. Quomodo tu dicis, liberi eritis? Respondit eis Iesus: Amen amē dico uobis, quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus aūt nō manet in domo in æternum: filius aūt manet in æternum. In turba eorū qui crediderāt (ad quos præcedens habitus est sermo) nonnulli erant qui nondū crediderunt, neq; fidei dono illuminati sunt, qui hāc cauillationem uerbis domini obiecerunt. Neq; enim existimandum est, eos qui in Christum crediderant, usque D adeò ad calumniandum eius uerba, & falsò redarguendum animatos fuisse. Magistri enim uerbis reuerentia à discipulis solet exhiberi, non calumnia. Quia igitur dominus eos, qui in suo permanserint sermone, promisit per ueritatem liberandos, futurosq; liberos: illis offensi uerbis Iudæi, qui duntaxat ad reprehendenda Christi uerba intenti erant, intelligebant significari se aliqua prius seruitute pressos, à qua essent per ueritatem liberandi. Id autem indigno ferentes animo, de generis sui nobilitate gloriātur, quod ex Abraham patriarcha duxerint orginem iactitantes, et quod nemini seruiuerint unquam, uane atteſtantur, de seruitute corporali uerba domini solum intelligentes: de qua tamen quod se asseuerant, falsum esse liquidò constat. Ioseph enim unus ex patri- Gen. 39
bus eorum & pro genitoribus seruiuit in Aegy- Psal. 104
pto: quemadmodum Psalmus dicit de eo: In ser- Exod. 1
uum uenundatus est Ioseph. Et ipsi quoq; in Aegypto duram seruierūt seruitutem sub iugo Pharaonis in luto, latere & paleis: propterea dominus sæpius eis commemorans beneficium liberationis eorum ex Aegypto, adducit quod eripuerit ipsos de domo seruitutis, & fornace ferrea Aegypti. Quid? nónne in Babylonica captiuitate Deut. 4
sub Nabuchodonosor durā pertulerūt seruitutis 4. Reg. 25
cōditionem? Nōne tandem Romanorum imperio subiecti, eis tributa pendebāt? Quid ergo gloriantur se nunquam seruisse cuiquam? Sed usque Luce 1
adeò præceps est & uehemens contradicendi studium, ut quid uerum sit nec ne, nequaquā attendat. Cæterum dominus de corporali seruitute cum eis contendere recusat: alteram autem longe duriorem affert seruitutem, qua clanculū innuit eos grauiter esse oppressos, utpote seruitutē peccati. Nam qui facit peccatum, seruus est peccati. 2. Pet. 2
A quo enim quis superatus est, huius & seruus est. Trahitur quis cupiditate sua ad cōgerendam pecuniam, adrapienda aliena, ad furtum, nōne auaritiæ seruus est? alius crapulæ, ebrietatiq; deditus, ad obscœnas corporis uoluptates præceps rapitur: quis hunc gulæ & libidinis seruum negauerit? Deniq; alius ad honores aspirat, dominatum concupiscit, principatū affectat: hic superbiæ durissimo iugo sua colla subigit. Verum hæc seruitus eo deterior est, quàm corporalis subiectio, quod corporalem, ut duram & acerbam detestantur omnes & auersantur: quàm aspera sit cognoscunt, & pro uiribus refugiunt. Peccati uerò seruitus, neq; satis cognoscitur, neq; displicet: Applaudimus ei, et colludimus sponte nostra, atq; indies augemus eam. Habet enim assecla sibi & sociā blandam uoluptatē: cuius fuco & mendacio inescat animos hominum, & libertatis prę se fert speciem. Præterea serui hominum, inhumanos, & immites plerunq; fugiunt dominos, & corripiendo fugam, à dura liberantur seruitute. Seruus uero peccati, quò fugiat non habet. Sequitur enim illum semper uindex conscientia, & grauissimis (qui ex peccatorum recordatione surgunt) stimulis torquere non cessat, neq; placidam ei quietem concedit. Præterea corporalis seruitus plerunq; citra culpam eius, qui in conditionem trahitur seruilem, inducitur, & ipso quidem retinente acinuito. Quid enim peccauerat Ioseph, ut in seruum Gen. 37
à fratribus uenundaretur? quid item admiserunt Dan. 1
Ezechiel, Daniel, & socij eius, in captiuitatē Babylonicam adacti? Seruitus uerò peccati, sponte nostra semper contrahitur, cum peccatum omne sit uoluntarium, & eius assuefactio spontanea & culpæ rationem habet assiduè annexā: quoniam ex ipsa, et frequenti eius perpetratione potissimū nascitur. Rursum humana seruitus, qua in alterius ditionem amissa libertatis conditione quispiā redigitur, saltem ipsa finitur morte, quantumuis

in præ

in præsentis uitæ incolatu fuerit diuturna, immitis & aspera. Peccati autē seruitus nequaquam in ipsa terminatur morte, sed hic inchoata, perpetuò durat post mortem, sine ulla consequendæ libertatis spe. Qui enim peccati iugum à se non excusserit, cum præsentem agit uitam, haudquaquam illud abijcere poterit post hanc uitam: quod tunc nec pœnitētiæ nec ueniæ locus ullus relinquitur ijs, qui hic obdurata fronte, animoq; obstinato grauibus peccatis se obstrinxerūt. Adde quod libertas iustitiæ, quā præstāt uirtutis opera, & mēs sibi conscia recti, admittit secum seruitutem corporalem, seruilemq; inter homines cōditionem: quod una alteri haudquaquam repugnet aut aduersetur. Fuit sanè Ioseph domino suo Aegyptio
Gen.39 seruiliter subiectus, si corporis attendas conditionem: animo tamen maxime liber, quod concupiscentiæ carnis manus uictas nō dederit, quod integram domino suo fidem in administrāda illius domo, sine dolo & fraude seruauerit. Ex opposito itidem corporalis libertas, & conditio uiuendi inter homines libera, seruituti peccati sæpenumero inuenitur conuncta in ijs, qui libertatem quidem habent corporis, qua nemini subijciuntur, animum tamen habent uarijs subactum cupiditatibus. Achab planè rex Israël liberam habuit uitæ conditionē, qua & regio fuit sceptro insignis,
3.Reg.21 & multis populis late imperitabat: Animo uerò maxime seruus fuit, quod sordido idolorum cultui, crudelitati, iniustitiæ, & alienæ rei uendicandæ cupiditati se totum submiserat, sponteq; addixerat. Sed nunc quanta maneāt dispendia illum qui seruus est peccati, attentius audiamus. Miserabilis planè conditio eius qui seruus est peccati, quinimo & diaboli seruus, qui primus est autor peccati, & tristi tandē clauditur exitu hæc seruilis subiectio. Nam seruus non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum. Domus
Psal.25 dei in hoc præsenti seculo, ecclesia est, de qua Psalmus: Domini dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. In altero uerò seculo, domus dei uita est, et gloria æterna, de qua alio
Psal.83 loco Psalmus: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Et dominus ad Apostolos: In domo patris mei mansio-
Ioan.14 nes multæ sunt. In neutra autē domo seruus peccati manere comprobatur. Non in priore quidē: quia etsi secundum loci qualitatem, & oculos hominum in ecclesia diuersetur, in oculis tamen dei ab ecclesia cœtuq; fidelium segregatus est, & ut membrum putridum à corpore mystico resecatus. Neque in posteriore: quia in supernam illam
Apoc.21 Hierusalem non intrabit aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium. Porrò non existimet quisquam seruum peccati hominem appellari, quia peccet (non enim est homo
3.Reg.8 qui non peccet: & septies in die cadit iustus) sed
Prouerb.24 quia permanet in peccato, & ex inueterata peccandi cōsuetudine funibus peccatorum suorum constringitur, quibus ad finem usque uitæ perseuerat irretitus. Filius uerò & à peccati seruitute exemptus manet in domo in æternū. Filius iste, dominus noster est, à iugo peccati uerè liber. Nā peccatum nō fecit, neq; inuentus est dolus in ore eius. Et ipse in domo manet in æternum: nam ca
Esa.53 put est corporis ecclesiæ, & in gloria dei patris se-
Ephes.5 dens ad dexteram maiestatis. Sed quemadmodū filiationis suæ participationem alijs pro inenarrabili benignitate sua communicat, & adoptionem filiorum dei elargitur: ita & libertatis à peccato gratiam illis præstat, & manēdi in domo dei prærogatiuam. Quicunq; igitur per gratiam Christi, qui uerus est dei filius, effecti etiam fuerint filij dei per adoptionem, atq; cohæredes Christi, illi quoque liberi fient à peccato, & in utraque dei domo manebunt in æternum: Si ergo filius uos liberatauerit, liberosq; reddiderit, uerè liberi eritis. Nō
Hebr.1 enim potest qui seruituti peccati subiacet, seipsum pro arbitratu suo ab eo iugo eripere, etsi sponte sua se coniecerit in miseram illam conditionem, ab alio liberetur oportet, utpote à uero filio dei. Nulla tentetur alia libertatem recuperandi uia: quia per illum solum uera conceditur
Rom.6 libertas à peccatis, ut hic peccatum non dominetur, neque regnet in nostro mortali corpore, & in futuro seculo, ut omnino peccatum locum non habeat.

CAP. III.

SCio quia filij Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in uobis. Ego quod uidi apud patrem, loquor: & uos quæ uidistis apud patrem uestrum, facitis.] Ostendit superiore sermone dominus noster Iudæos reuera seruos esse, & grauissimis obnoxios peccatis occulte significauit: nunc ad id quod de generis sui nobilitate, splendoreq; iactanter adduxerant, respondet. Scio, inquit, & admitto, quod filij estis Abrahæ secundum carnem, sed non estis secundum imitationem. Agnosco in uobis carnis originem, sed non Abrahæ fidem, neq; opera: quia quæritis me interficere. Inde degeneres estis, & à patris uestri bonitate exorbitantes. Id certè nunquam moliremini, si filij Abrahæ secundū fidem essetis. Ipse autem stirpis originem paruifacio, si illi non respondet animi bonitas, & proauorū recta imitatio. Grati sunt mihi Abrahę secundū spiritū filij: qualis Zachæus, qui meo ipsius testimo
Lucæ 19 nio dictus est filius Abrahæ. Abrahā primus cir
Gen.17 cuncisionē secundū carnem accepit: uos ut ueri sitis Abrahæ filij, circuncisionem secundum spiritum suscipite, & circuncidite præputium cordis uestri. Abijcite odium quod in me concepistis: extirpate inuidiam qua excruciamini: expellite maleuolentiam, & perpetrandæ cædis cupiditatem qua agitamini: & tunc ueri eritis filij Abrahæ. Circuncidimini domino, & auferte præpu-
Hiere.4 tium cordis uestri, ut ueram Abrahæ cognationem, quæ secundū spiritum est, referatis. Non enim in manifesto Iudæus est, neq; quæ in manifesto in carne est circuncisio, sed qui in abscondito
Rom.2 Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu, non litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex deo
Matth.3

est. Admonuit uos Ioannes baptista, ut clarissi- A
Matth.3 ma tuba in deserto personans: Ne cœperitis dicere intra uos, patre habemus Abraham: Potens est enim deus, de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Quid aliud his uerbis significauit, quàm solam carnis ex Abraham stirpem, nemini salutem afferre, sed fidem, & bonorum operum imitationem? quia deus ex lapideis gentium cordibus (qui ex Abrahæ progenie non sunt exorti) potest suscitare filios spirituales Abrahæ, fideiq; & iustitiæ eius sectatores. Et multi ab occidente, & oriente facti per gratiam Abrahæ filij,
Lucæ 16 deferētur cum Lazaro in Abrahæ patris eorum sinum, recumbentq; cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorum. Filij autem regni huius B
Matth.8 (qui uano Abrahæ nomine tumescunt, & iustitiam eius non sectantur) ejcientur in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium. Cæterum, quid Iudæos in tantum nefas præcipitet, ut uitæ autori necem inferre moliantur, deinde declarat. Quia sermo, ait, meus nō capit in uobis: id est, non habet locum in cordibus uestris, neq; recipitur à uobis. Si enim caperetur à uobis, & uos ediuerso caperet, atq; ad me adduceret, more hami, qui si à pisce apprehenditur, ipsum etiā apprehendit, atq; ad piscantem alleuat. Sed non potest effigies sigilli duræ imprimi ceræ, quia non recipit efformationē sigilli, sed rigida duritie prorsus à se reijcit: Et corda itidem uestra saxorum instar obdurata, non admittunt uerborū meorum C
sensum, neq; sinunt ea animi uestri penetralia subire. Quod uero suorum uerborum monita non capiant Iudæi, Christus ostendit à signo, quid inter ipsum & Iudæos intersit, explicans. Ego, inquit, quod uidi apud patrem meum, hoc loquor. Veritatem Christus apud patrem suum uidit, seipsum utiq; uidit: quia ipse est uerbum quod erat
Ioan.1 in principio apud deum. Deus pater uerax est, fi
Ioan.14 lius eius ueritas est, ut de seipso dicit Philippo: Ego sum uia, ueritas & uita. Veritatem ergo uidit apud patrem, ueritatem loquebatur in mundo, quia se & deum patrem annunciabat mūdo. De Iudæis autem subiūgit dominus: Et uos quæ uidistis apud patrem uestrum, facitis. Quid facerent, paulò ante eis dixerat: Quæritis, inquit, me D
interficere. Id aūt apud patrem Abraham non ui
Gen.12 derunt, quem amicū dei fuisse scriptura testatur. Proinde de illo secundum carnem patre hic non loquitur. De quo ergo patre hic dicat, quod ea faciant Iudæi, quæ uiderint apud suum patrem, in sequentibus manifestius aperiet, cum dicturus est expresse, eorum patrem esse diabolum: nō quod ab eo geniti aut creati essent, ut nonnulli impie confinxerunt: sed quia imitatione malitiæ eius, filij ipsius erant, quatenus mali erāt. Filij eius utiq; erant per imitationem, non per creationē. Apud hunc itaq; patrem uiderant opera quæ faciebant, odia, inuidiam, honorum æmulationē, innocentis interfectionem: quia imitatores diaboli facti fuerant, cum non solum nollent filium dei suscipere, sed etiam meditarentur occidere.

CAP. IIII.

RESponderunt & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dixit eis Iesus: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite: nunc autem quæritis me interficere, hominem qui ueritatem locutus sum uobis, quam audiui à deo: hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris uestri.]

Iudæi quod eis dominus ultra concessit, & tribuit, iterum atque iterum replicant, & Abraham suum esse patrem, illius genere intumentes: rursum inculcant, quo dominum prouocent, ut aliquid diceret cōtra gloriam aut nomen Abrahæ, & exinde possent in eum uindicare tanquam inimicum atq; aduersarium Abrahæ. Verum dominus insidias eorum, & molitiones non ignorans: Abraham quidem, ut meritò commendandum, laudat: ipsos uerò ut degeneres, & à moribus Abrahæ alienos, cōdemnat. Ea, inquit, propria conditio est filiorum, qui ingenua sunt & generosa indole, egregios suorum parentum mores consectari, neq; ab auita probitate quoquo pacto desciscere. Qui uerò à bonitate parentum degenerāt, uecordes sunt & improbi filij. Dixi iam uobis quod Abrahę quidem filij estis secundū carnem: sed id parui est ponderis, nisi simul cognatio morum accesserit. Si itaque filij Abrahæ estis secundum operum assimilationem & affinitatem, opera Abrahæ facite. Cum promisit Abrahæ deus, quod multiplicaturus esset semen suum sicut stellas cœli: credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiā. Vos itaq; in me credite, ut ueri ejus Gen.15
filij esse probemini. Cum itidem accepit Abra- Gen.22
ham mandatū de immolándo filio suo Isaac: protinus obtemperauit deo, neque detrectauit illud ministerium. Hanc insignem obediendi promptitudinē imitemini, obedite deo per me uos ad fidem uocanti, & salutis doctrinam quotidie proponenti. Cæterum opera uestra ostendunt uos ipsos à moribus Abrahæ prorsus alienos. Ille fidelis erat, uos increduli: ille deo obediens, uos rebelles & inobedientes: ille paratus ad filium suum dei iussu sacrificandum, uos in mortem innocentis præcipites ruitis, & quæritis me interficere, hominem qui ueritatem locutus sum uobis, quam audiui à deo. Magna certè est in his uerbis prauitatis Iudæorum exaggeratio, & quibusdam gradibus accrescit cumulus iniquitatis eorum. Iussit Gen.9
deus hominem non occidi. Quicunq; enim, ait, fuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe dei creatus est homo. Vos autem hominem innocentem quidem, & minime reum mortis, occidere laboratis: cum tamen deus per Mosen præcipiat, Insontem & iustum nō occides. Insuper ueritatem loquentibus debetur merces, non pœna: Illis ampla conferri solent præmia, non parari supplicia. Vos autem Exod.20
me ueritatem uobis annunciantem morti tradere cogitatis, ex quo uos inimicos ueritatis esse liquidò monstratis. Demum si quis ueritatem ab homine auditam aspernetur, tolerabile quidem id est, malum. A deo uerò auditam ueritatem

loquenti

loquenti repugnare: graue est piaculum. Id enim non est hominem spernere, sed deum. Vos autem me persequimini, & morti adiudicare toto animi uiq; elaboratis, loquentem non quamlibet, sed quam à deo audiui ueritatem. A quo enim mihi est esse, ab eodem & noscere, & sapere. Id quippe mihi est audire à patre, quod est esse ab eodem. Nō igitur in hominem solum, sed & deum hæc uestra ascendit impietas, qua mortem meam meditamini. Hoc autem Abraham non fecit: non interfecit innocentem, non à deo missum nuncium ludibrio habuit aut contempsit, quin potius omni cum reuerentia, & hospitalitate domo susceptit: cum sedens in conualle Mambre, tres ad se uiros de uia uenientes conspexit. Quocirca multò uerius cognoscuntur Christiani esse filij Abrahæ, imitatores scilicet fidei, & operum eius, quàm Iudæi, quorum caro ex illo erat, uita autem non erat. Quod nō subticuit diuinus Paulus ad Galatas scribens: Non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit. Non de filijs secundum carnem ibi uerba facit Paulus, sed spiritum, qui in Christo regenerati sunt, & à uetusto peccati iugo liberi. Quos ex libera uxore Sara descendisse dicit, secundum mysticum sensum: quia Christi gratuito munere sunt libertate donati. Demum quia operum conformitate impios Iudæos non esse filios Abrahæ conuicit dominus: cuius opera exequantur, deinde declarat: Vos, inquit, facitis opera patris uestri, utpotè diaboli, qui cum mortis sit princeps, & mortis habeat imperium (eius enim inuidia mors intrauit in orbem terrarum) ipse uos instimulat in meam mortem, & uosipsi prauis eius suggestionibus toto animo acquiescitis. Verum magnopere nobis formidandum est, ne simile quiddam nobis iure obijciatur, quod à domino Iudæis hinc obiectum legimus. Gloriamur enim Christiano nomine, & secundum illius rationem non uiuimus. Iactamus itidem nos Christi esse filios, per spiritualem baptismalis lauacri regenerationem: illius tamen optimos mores, & uestigia non sequimur. Nonne igitur grauiter timere debemus, ne nobis etiam meritò id in faciem obiecteturr Si Christi estis filij, opera Christi facite. Et quoniam opera Christi non facitis, ut res ipsa linguis tacentibus loquitur: conuincimini non ueri esse Christi filij per morum imitationem, sed degeneres et adulterini, generatioq; prauа & adultera. Enimuerò ad ambiendos mundi honores toto rapimur animo, atq; aspiramus ad congerendas opes: insatiabili cupiditate ferimur ad uoluptates, præsentisq; uitæ delicias perfruendas, insanimus, & agimur præcipites. hoc autem Christus non fecit, qui delatam sibi miro fauore regiam dignitatem fugiendo declinauit, qui pauper semper uixit, non habens ubi caput reclinet: qui deniq; acerbissimos in corpore suo pro nobis dolores pertulit. Quocirca in nobis id locum habere uidetur, quod scribit Paulus ad Titum: Confitentur (inquit) se nosse deum, factis autem negant. Confitemur siquidem ore & exteriore cultu atq; habitu nos Christum noscere, eius nomen sumus in baptismo professi: & præclara ipsius denominatione insigniti, appellamur Christiani. Factis autem Christum negamus, quoniam quæ uetuit committimus: & quæ præcepit, omnino negligimus. Nónne igitur cum horrore, ingentiq; pauore debemus extimescere, ne demum nobis iustè improperet, quod hoc loco deinceps Iudæis exprobrauit? Vos ex patre diabolo estis, & opera patris uestri uultis implere. Ex patre siquidem diabolo sumus, si maliciam eius, & peruersitatem nostris operibus imitamur, facti exinde morum cognatione satanæ filij. Opera quoq; patris illius, dæmonis inquam, implemus: si quæcunq; suggerit mala perpetrantes, prauis moribus similes illius efficimur. Ne ergo in tantam prolabamur indignitatem, ut ex consortio filiationis Christi, decidamus in affinitatem diaboli: ne in numerum filiorum regni asciti, proruamus in miseriam filiorum perditionis ac gehennæ: studeamus enixe dignitatem Christiani nominis in nobis illabefactam, integramq; seruare. Enitamur idipsum esse quod dicimur, ut Christianorum uera exhibere opera, sicut & nuncupationem sortimur. Tunc uerè Christum patrem nostrum nuncupabimus, cum illius sectabimur opera, hoc uno argumento, nos legitimos eius filios haud dubie cōmonstrabimus. Tunc itidem Christum reuera nostrum legislatorem esse profitebimur: cum datam ab eo legem euangelicam sine prætuaricatione obseruabimus. Alioqui sicut Iudæis id probro dedit ac improperauit: Nōne Moses dedit uobis legem, & nemo ex uobis facit legem: ita & nobis haud iniuria id exprobrari poterit: Nónne Christus dedit uobis legem, & nemo ex uobis facit legem? Quod ne fiat, studeamus totis uiribus ita constitutam nobis euangelicam legem tenere: ut in ipsius exacta obseruatione talem ac tantum legislatorem honoremus.

Genesis 18

Gala. 4

Hebr. 2

Sap. 2

Ioan. 6

Titum. 1

Ioan. 8

Ioan. 7

CAP. V.

DIxerunt ítaq; ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus deum. Dixit ergo eis Iesus: Si deus pater uester esset, diligeretis utiq; me. Ego enim ex deo processi, & ueni. Neq; enim à meipso ueni, sed ille me misit. Quare loquelam meam nō cognoscitis? quia non potestis audire sermonem meum. Sepius Iudęi, Abrahæ stirpe se exortos gloriati, & semper à domino confutati sunt, atq; quod ueri non essent Abrahæ filij conuicti. Ex quo tandem intelligere cœperunt, dominum non de carnis origine, sed uitæ similitudine, morumq; imitatione dicere, ac uerba facere. Quasi enim hoc pacto adinuicem loquebantur: Quoties nominauerimus Abraham, dicturus est nobis: Quare illum non imitamini, de cuius genere gloriamini? Dicamus deum patrem nostrum, & uideamus quid nobis respondeat. propterea dicunt: Nos ex fornicatione non sumus nati, unū patrem habemus

deum. Legerãt utiq; in ſcripturis fornicationem A
ſpiritualem appellari idololatriam, per quam miſera anima dæmonibus, quaſi proſtituta, ſubijcitur. Nempe Ezechiel propheta, nefandas idololatriæ ſuperſtitiones, quibus erat contaminata Hieruſalem, commemorans, inquit: Et habes fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo, & expoſuiſti fornicationem tuam omni tranſeunti, ut eius fieres. Et ædificaſti tibi lupanar, & feciſti tibi proſtibulum in cunctis plateis. Ad omne caput uiæ ædificaſti ſignum proſtitutionis tuæ, & multiplicaſti omnes fornicationes tuas. Idem quoq; propheta alio loco: Duæ mulieres, filiæ matris unius fuerunt, & fornicatæ ſunt in Aegypto. In adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt. B
Itaq; nunc ſe iactant, quod ex ijs, qui idololatriæ dediti fuerint non deſcenderunt. ſed uana & friuola eſt eorum iactantia. Nam & patres eorum in deſerto adorauerunt uitulum conflatilem: & cum à iudicibus regerentur, ſæpius abierunt poſt deos alienos, & traditi ſunt in manus perſequentium. Denicq; cum regum principatu gubernarentur, frequẽter admodum prolapſi ſunt in cultum idolorum, tandem Babylonicam perpeſſi captiuitatem in ſcelerum ſuorum pœnam. Si non fuerit unquam in progenitoribus eorum iſta fornicationis abominatio: quare igitur Hieremias propheta, imò dominus per Hieremiam, Iudæam de fornicatione increpat, atq; ut ab illa deſiſtat, cle-
mentiſſime commonet, dicens: Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit dominus, & ego ſuſcipiam te. Itaque hoc uerbo occultè gentibus ſe præferunt idola colentibus: & pluris ſeſe faciunt, quod unius dei cultum obſeruant, idcircò ſubijciunt: Vnũ patrem habemus deum. Hunc patrem ſuum uocant, non ſolum quia eos creauerit (Id enim ipſis cum gentibus eſt commune. Nam omnibus hominibus ratione conditionis naturæ, unus eſt pater: Siquidem ipſe fecit nos, & non ipſi nos) ſed etiam quia peculiariter eum colant, & legem eius ſeruent, tanq; electi ab eo filij: quandoquidem deus populum Iſraëliticum, filium ſuum primogenitum uocauerit, cum in Exodo dixit ad Moſen: Filius meus primogenitus Iſraël. Sed quàm negligen- D
ter deum coluerint, quàm irreuerenter ipſum cõtempſerint, quinimò quàm impudẽter eum, quẽ patrem ſe habere iactabant, neglexerint, eis Moſes in Deuter. improperat, dicens: Generatio prauа atq; peruerſa, hæccine reddis domino populе ſtulte & inſipiens? Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit & creauit te? Deum qui te genuit, dereliquiſti, & oblitus es domini creatoris tui. Et ut crebriori repetitione, impietatis Iſraëlitici populi magnitudinem exaggeret, idem rurſum obiectat: Dereliquit deum factorem ſuum, & receſſit à deo ſalutari ſuo. Prouocauerũt eum in dijs alienis, & in abominationibus ad iracundiam cõcitauerunt. Immolauerunt dæmonijs, & non deo, dijs quos ignorabant. Cæterum hanc tumidam eorum iactantiam repreſſit dominus, oſtẽditq; ne deum quidem eſſe patrem eorum, ratione cultus & uenerationis eorum in ipſum. Si, inquit, deus eſſet pater ueſter, ob ſingularem ueſtram in eum reuerentiam, diligeretis utiq; me: Ego enim ex deo proceſſi & ueni. Proceſſi quidem generatione æterna & ineffabili ſecundum diuinitatem, qua deus ex deo, omnipotens de omnipotente, æternus de æterno genitus ſum. Veni autem ſecundum aſſumptam humanitatem in hunc mundum. Non enim à meipſo ueni, ſed ille me miſit. quæ miſſio, utiq; incarnatio (ut & in alijs locis) intelligenda eſt. Itaq; procedere ex patre diuinitatis eſt: uenire uerò, humanitatis. Acri deinde interrogatione incredulitatem eorum exprobrat: Quare, inquit, loquelam meam non cognoſcitis? Verba quidem mea auribus corporis hauritis: non tamen menti ueſtræ infixa inſident, neq; ſatis intelliguntur: quia neq; ea uera eſſe creditis, neq; opere ſtudetis complere. Et tanti mali cauſa eſt, quia non poteſtis audire ſermonem meum. Vſq; adeò cor ueſtrum liuore & inuidia intabuit, et in me graui odio exarſit: ut non poſſitis benignis auribus recipere ſermonem meum, neq; æquo animo illum ferre. Meminiſſe debetis Eſaiam prophetam de uobis & ueſtri ſimilibus dixiſſe: Quod auribus grauiter audierunt. Id in uobis completum cernitur, qui à recta doctrina aurem auertitis, & non poteſtis audire ſermonem meum: quia non uultis ei credere, neq; fidem præſtare.

Quod diabolus à deo creatus, eſt bonus: ſed poſt creationem, à natiua bonitate ſponte prolapſus, malus factus eſt.

CAP. VI.

VOs ex patre diabolo eſtis: et deſideria patris ueſtri uultis facere. Ille homicida erat abinitio, & in ueritate non ſtetit, quia non eſt ueritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex propris loquitur: quia mendax eſt, & pater eius.] Quod occultis inſinuationibus, & uelato ſermone prius dixerat dominus de patre Iudæorum: nunc tandem remota omni uerborum circuitione, flexu & ambage, aperte depromit de quo eorum patre locutus fuerit, paucis explicans, & diabolum eorum patrem eſſe declarans. Nempe conſuetudinis eſt ſacræ ſcripturæ, ex imitatione uel ſimilitudine filios appellare: iuxta quam Ezechiel propheta loquitur ad Iudæam: Pater tuus Amorrhæus, et mater tua Cethæa. Quia enim Iudæi imitati fuerant impietates Amorrhæorum & Cethæorum, inde parentes eos habuiſſe dicuntur, de quibus per ſcelerum propaginẽ naſcerẽtur, & cum quibus pro ſimili ſcelere damnarentur. Itaq; omnis homo, inquantum à deo creatus eſt, bonus eſt: inquantum uerò per liberũ arbitrium peccando ſe ſubijcit diabolo, patrẽ habet diabolum, & filius illius eſt per operum imitationem. Quales erant Iudæi quibus dominus cauſam, quare ex patre eſſent diabolo, reddidit dicens: & deſideria patris ueſtri uultis facere. Quæ erant illa deſideria patris eorum, quæ facere uellent, ſuperius explicauit,

uit, cum ait: quæritis me interficere. Hæc reuera erant desideria diaboli, qui mortis est princeps, mortis habens imperium: & uitæ exterminator, quia & ipse inuidit homini, & eum occidit. Nam Hebr. 2. Eiusdem per serpentem seduxit, & per illam uirum Genesis 3. decepit: sicq; occidit eum, quia ex iusto fecit peccatorem, ex immortali fecit mortalem: ex uiuente per gratiam, mortuū per culpam. Porrò quod illa sint desideria diaboli, occidere hominem, & sanguinem innoxium fundere: sequentia domini uerba ostendunt. Ille, inquit, homicida erat ab initio. Diabolus contra primum hominem non ferro accinctus, sed mendaci & lethifera persuasione armatus uenit: nec eum gladio, sed uerbo necauit, cum illi suggessit: Nequaquam moriemini: sed eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Genesis 3. Omnis ergo qui alicui homini malum persuadet pestifera lingua, dum illum ad peccatum pertrahit, occidit: non quidem secundum corpus, sed animam. Psal. 56. De talibus dicit Psalmus: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Si enim homo per malitiam occidit animam suam, ut inquit Sapiens, dum simi- Sapien. 16. lis mali uenenum alterius animæ instillat: nonne 1. Ioan. 3. eam enecat? Et si odium in fratrem, animæ mors est, ut ait Ioannes in epistola sua: Qui odit fratrem suum, homicida est: & scimus quia homicida non habet partem in regno dei: Nonne consimili ratione auaritia, iracundia, & cætera id genus capitalia peccata, exitium sunt animæ? & qui C ad illa proximum pertrahit, crudeliter eum occidit: & tanto quidem immanius, quanto anima corpore præstantior est & dignior, atq; mors animæ quàm corporis perniciosior. Ille etiam (qui dictus est Iudæorum pater) in ueritate non stetit, et ueritas non est in eo. In ueritate non stetit: quia prolapsus est à ueritate, nec uoluit manere in suæ originis sanctitate. Factus enim fuerat ad imaginem & similitudinem dei. Sed superbiendo retinuit quidem imaginem, quia non perdidit naturam immortalitatis: amisit tamen ueritatem similitudinis: quia ex iusto & bono angelo, diabolus iniustus & malus factus est. De quo ad prædictorum ualentiorem comprobationem, adhuc subiungit dominus: Cum loquitur mendacium, D ex propris loquitur: quia mendax est, & pater eius, scilicet mendacij. Diabolus planè à semetipso mendax fuit: quia à nemine prius audiuit, nec didicit mendacium, sed ipse suum genuit mendacium. A ueritate siquidem & deo, qui ueritas est, sponte sua se auertens, horrendas mendacij tenebras incurrit: nec aliunde illas, quàm à seipso accepit. Quemadmodum à splendore solis detorquens oculos, non ab alio tenebras & noctis horrorem habet, sed à se solo, quod sponte sua à fonte luminis discesserit. Eam ob rem cum loquitur mendacium diabolus, ex propris loquitur. Et Rom. 3. quemadmodum deus uerax est, & pater ueritatis: ita quoq; diabolus mendax est, & pater mendacij. Homo uerò, quia non à se, sed docente &

A suggerente diabolo mendacium licuit: cum loquitur mendacium: non ex propris loquitur, sed ex alieno, & quod aliunde accepit: neq; mendacij pater est, sed patris mendacij filius, quem per peccatum à ueritate & deo declinando, malitiæ assimilatione imitatur. Porrò non incongruum fuerit hoc loco nonnullorum assertionē destruere, sentientium diabolum à deo malum esse conditum, & in prauitate creatum fuisse. Cuius sententiæ astruendæ occasionem sumunt ex hoc loco, quo dicitur: Ille homicida erat ab initio. putantes his uerbis significari, eum à principio suæ productionis, quinimò in ipso sui ipsius exordio, malitiæ addictum fuisse. Verum hi non satis discutiunt domini uerba, neq; eorum sensum perspicaciter attendunt. Non enim dictum est quod in initio homicida fuerit, sed ab initio, peccati scilicet, ut ait Augustinus: quoniam ab ipso incepit peccatum & præuaricatio. Aut ab initio creationis humanæ, & productionis mundi corporei fuit homicida: quia tunc mortem humano generi intulit, nec unquam destitit postea, exitium & perniciem quibus potuit afferre. Atqui cū mundus iste sensibilis productus est, & homo formatus: iam creata subsistit substantia angelica, primo omnium (ut complurium est sententia) ad esse deducta. Fuit igitur angelus ipse in suæ conditione naturæ, antequàm prolaberetur & homicida fieret. Insuper adducunt illud Ioannis in epi- 1. Ioan. 3. stola sua dictum: Qui facit peccatum, ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat. Si ab initio, inquiunt, ipse peccat, in peccato productus est & creatus malus: alioqui non ab initio peccasset, ex principio suæ constitutionis. Verum huic rationi eadem fermè adhibenda est dilutio, non propterea dictum esse, ab initio diabolum peccare, quia formatus fuerit à deo malus: sed quia ab ipsius peccati exordio (quod ab eo cepit originē: nam ante illius lapsum non erat peccatum) præuaricatus est dei legem, prolapsusq; à natiua bonitate sua, & decidit in prauitatē, à qua nunquam destitit: sed in ea cōtinue perstat, semper mala malis accumulans, & prauа suggerens. Præterea in- Psal. 103. nituntur & huic sententiæ Psalmi: Draco iste quē Iob. 40. feci ti ad illudendum ei. Et huic uerbo Iob: Ecce Behemoth, quem feci tecum. ubi nomine draconis & Behemoth intelligitur diabolus, ratione suæ malitiæ his nominibus nuncupatus. Dominus autem contestatur se illum fecisse, quo à bonis uiris tentationes eius, & machinamenta fraudum superantibus, ei illudatur. Consequens est igitur, inquiunt, ipsum à deo creatum esse malum. Sed qui hæc in ueritatis impugnationem excogitant, non exactè substantiam diaboli ab aduentitia eius malitia dirimunt: quod si studiosè facerent, hanc ab ipso angelo prolapso profectam dinoscerent, illam uerò à deo processisse, & id solum scripturam significare uelle. In qua non semper causa rei subiectæ atque propositæ, sed interdum euentus insinuatur: ut cum alijs locis

Obiectiones aduersariorū & solutiones.

cis plerunq;, tum hoc psalmi loco: quo non eam ob causam designatur formatus draco, ut à sanctis uiris astutias eius superantibus ipsi illudatur: Sed denotatur eius formationem & prolapsionem spontaneam, deinde sua culpa factam, id cōsecutum esse, quod ipsi ab hominibus suggestiones ipsius pestiferas conterentibus illudatur. Et ut paucis agam, quæcunq; scripturæ testimonia diabolum à deo factum commemorant, intelligenda sunt secundum substantiam & naturam diabolum à deo esse, nō secundum culpam, quam postquàm creatus est, sponte sua incurrit, & apostata factus, prolapsus est. Sed age ex sacrarum literarum testimonio comprobemus quod propositum est: utpote angelum lapsum in principio bonum fuisse, & à deo in bonitate creatum.

Psal.103. In primis diuinus Psaltes deo concinit: Quod omnia in sapientia fecit. Non est autem diuinæ sapientiæ consonum, quod à bono autore malum producatur. Siquidem boni est bona producere, neq; potest à bono malum proficisci: ut neq; à calido frigidum, aut à lucido tenebrosum. Bonum enim saluat & continet, malum uerò dissipat & disperdit. Atqui angelica natura, etiam ea quæ aduersa est à suo principio, à deo facta est: non enim seipsam produxit, aut alium quàm deum habuit conditorem: erat igitur illa in principio cum crearetur, bona, & boni particeps. Si quis enim oppositum astruxerit, eam scilicet malam esse creatam: non erit igitur illa malicia ipsi angelo desertori imputanda, sed deo autori suo, qui talem ipsum creauerat: neq; iustè ei pœna pro illa defertione aut discessione infligeretur à deo, ut quæ non sit in sua potestate constituta, sed natura insita. Pro ijs autem quæ natura nobis assunt, neq; laudem neque uituperium meremur: neq; præmium nobis aut pœna debetur. Sed grauis est impietas, deum malorum autorem dicere, aut illi iniusticiam ascribere, qua desertoribus spiritibus sine propria culpa pœnam infligeret. Iustus enim

Psal.10. dominus, & iusticias dilexit, æquitatem uidit uul

Psal.91. tus eius. Et rursum: Rectus dominus noster, & non est iniquitas in eo. Præterea hoc loco dicit dominus de diabolo, quod in ueritate non steterit. Fuit igitur aliquando in ueritate & iusticia, sed in ea non permansit. Quippè nemo de illo, qui nunquam in ueritate fuerit, dicet, quod in ueritate non steterit: sed quod in ea nunquam extiterit. Cum itaq; dicatur angelus lapsus, in ueritate non stetisse neq; perstitisse: significatur olim quidem in ueritate fuisse, sed in ea non perseuerasse. Insu-

Lucæ 10. per dominus apud Lucam dicit: Videbam satanam tanquam fulgur de cœlo cadentem. Fuit igitur aliquando in cœlo, unde tanquam fulgur repentè & subitò decidit. Qui enim nunquam in cœlo fuit, non recte dicetur cecidisse de cœlo.

Apoc.21. Atqui in cœlo malicia locum non habet: non enim intrabit in ciuitatem supernam quicquam coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium. cum igitur in cœlo fuit, bonus utiq; fuit: & cum primum malus factus est, protinus excidit. Habuit ergo, priusquam caderet, bonitatis rectitudinem, in qua creatus est, & quam spontè deseruit, cum collapsus est. Ad hæc Esaias sub

Esa.14. persona regis Babylonis, à membro caput significans, de angelo lapso dicit: Detracta est ad inferos superbia tua. Quomodo cecidisti lucifer, qui mane oriebaris? qui dicebas in corde tuo: In cœlum conscendam, super astra dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo: ueruntamen ad infernum detraheris in profundum laci. Vbi satanam dicit propheta mane exortum, quando prę claro lumine uirtutum & scientiæ exornatus, primum productus est in sublimitate decoris & splendoris spiritualis: Cum tamen sese contra suum autorem in corde suo extulit, bonis illis omnibus exutus, proiectus est in infernum. Bonus igitur fuit diabolus, cum à deo crearetur: sed illam bonitatem non seruauit, neq; custodiuit indemutatam.

Ezech. Consimiliter Ezechiel propheta sub typo & nomine regis Tyri, qui membrum erat diabolí, dicit de eo: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, perfectus decore, in delicijs paradisi dei fuisti. Omnis lapis preciosus, operimẽtum tuum. Tu cherub extentus & protegens, & posui te in monte sancto dei. In medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in uijs tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Hic angelus qui decidit magnam prius habuisse naturæ & donorum dei excellentiam in principio suæ creationis liquido demonstratur: postquam uerò inuenta est in eo iniquitas, omnia hæc diuinæ largitatis munera ei substracta fuisse, & grauem exinde secutam eius ruinam. Quis itaq; non uidet, nisi prorsus cęcutiat, Prophetam diuino spiritu edoctum sensisse eum prius bonum fuisse, postea uerò spontanea auersione ad iniquitatem declinasse, & malum factum? Demum beatus Ioannes, qui hoc nobis conscripsit euangelium, in spiritu cognoscens & perspiciens, quonam modo factus est lapsus diaboli, inquit in Apocalypsi: Et factum

Apoc. est prælium magnum in cœlo. Michaël & angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius, & non ualuerunt, neque locus inuētus est eorum amplius in cœlo. Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui uocatur diabolus & satanas, qui seducit uniuersum orbem: & proiectus est in terram, & angeli eius cū illo missi sunt. Quibus uerbis aperte significat draconem illum prius fuisse in cœlo, antequam cū eo prę liaretur Michaël archangelus: post commissum uerò prælium, ipsum de cœlo proiectum fuisse. Fuit igitur ei innata bonitas: & quandiu illam seruauit, in cœlo mānsit: sed ubi primum eam deperdidit, cœlo delapsus est.

CAP. VII.

EGo autem si ueritatem dico, non creditis mihi. Quis ex uobis arguet me de peccato? si ueritatem dico, quare non creditis mihi? Qui ex deo

deo est, uerba dei audit: propterea uos non audi-
tis, quia ex deo non estis.] Medicus ubi ægroto morbum suum patefecerit, & grauitatem illius: toto deinde studio laborat eum ab eo morbo reuocare, ne tandem intereat, & uitæ patiatur dispendium. Optimus itidem medicus animarum, ubi latentem Iudæorum aperuit languorem, quod scilicet filij essent diaboli, & eius desideria studerent explere: acrioribus interrogationibus eos nunc ad salutem reuocat, & ad ueritatem audiendam exhortatur, quasi aspera quędam medicamenta putrido uulneri admouens, quæ totam eius saniem & putredinem exedant. Et hisce ad eos uerbis uti uidetur: Dixi uos à patre mendacij exortos esse, & diaboli filios. Si durum est illum habere patrem, & mendacio ludificari, cur mihi ueritatem dicenti non creditis? quare ad uerba mea obsurdescitis, neq; finitis illa animos uestros subire? Non potestis à mendacio liberari, nisi per ueritatem: non potestis à iugo diaboli erui, nisi per filium dei. Offertur ultrò uobis ueritas, cur eam spernitis? quid illam conculcatis? Dixi me esse dei filium, dixi sæpius à patre me uenisse, & missum esse, idipsum quoq; operibus, & apertis signis demonstraui: quis uos fascinauit non credere ueritati? Cæterum solent aliquando docentium uerba, quantumuis uera & recta, ab audientibus contemni, ob improbam illorum uitam, à uerbis longe discordantem. Cum enim uerba uitæ dissonant, ob uitæ doctoris impuritatem, uerba quoque contemptui habentur. Id autem in me locum habere minime comperietis: quia nihil in me, quod reprehensionem mereatur, aut peccati notam habeat deprehendetis. Disquirite uitam meam, uerba & opera mea discutite: nihil omnino, quod iure redarguere possitis, occurret. Si igitur in uita mea est synceritas, & in uerbis sola ueritas: quid uos auertit à fide? quid uos distrahit, quo minus mihi credatis? Neq; putetur ea sententia, quæ in præsenti loco Christum ueritatem proloqui, & Iudæos illi minime credere significat, superuacue hic posita: quamuis repetita uideatur, & non multorum aliorum uerborum interstite contextu, bis inculcata, atq; eodem ferè loco ingeminata. Nam non eadem est illius in primo & secundo loco proferendi & signandi ratio, neq; modus. Siquidem priore loco, dicta sententia assertoria est, & seriò enunciatiua hoc pacto: Ego autem si ueritatem dico, non creditis mihi. Neq; ulla ibi particula est inquisitiua, neq; apponi debet. Posteriore uerò loco, eadem sententia est interrogatoria, propter notam quæstionis inibi expressam, sciscitaturq; causam rei prius assertæ, hoc modo: Si ueritatem dico, quare non creditis mihi? Non est igitur illic inutilis eiusdem sententiæ replicatio, neq; repetitio: cum non sit illius eadem forma, neq; significandi ratio. In utraque autem earum, particula, si, conditionem non exprimit, aut aliquam eius quod proponitur cum hæsitatione suspensionem, & posita quadam hypothesi enunciationem: quemadmodum in hoc loquendi genere, Si pœnitentiam non egerit peccator, in æternum peribit: sed assertionem potius indicat, & eius, cui adiacet certam affirmationem, tantundem ualens atq; quia, uel quoniam: ut & in hac propositione, Si iustus est dominus, cuique secundum opera sua mercedem retribuet. quo nihil aliud signatur, quàm quoniam iustus est dominus, unicuique iuxta opera sua reddet mercedem: haud secus hic propositus domini sermo ad Iudæos, idem nobis significat, ac si diceret: Ego autem, quia ueritatem dico uobis, non creditis mihi. & rursum: Quoniam ueritatem dico uobis, quare non creditis mihi? Verum quia ueritatem annuncianti eis, domino fuerunt increduli, occluserunt uerbis ueritatis aures, & prorsus obsurduerunt: iusto dei iudicio dati sunt in reprobum sensum, & ad fabulas inanes cõuersi, mendacijs & uanitatibus aures suas patefecerunt, & futilibus uerbis creduli in uarios pertracti sunt errores: ut in eis iam cõpletum uideatur quod scribit Paulus ad Thessalonicenses: Eo quod charitatem ueritatis non receperunt, ut salui fierent, ideò mittet illis deus operationem erroris, ut credant mendacio: ut iudicentur omnes, qui non crediderunt ueritati, sed consenserunt iniquitati. Sed nunc reliqua domini uerba ad Iudæos audiamus, hoc modo illos subinde compellantis: Qui ex deo est, uerba dei audit. Sanè si rerum naturam attendimus, omnia ex deo sunt, quia ab eo ortum habent & existunt omnia. Si uerò spiritualem generationem, qua filij dei gignuntur, & ex deo nascuntur: ij soli ex deo esse noscuntur, qui fidem habent in eum, & recte credunt. Et tales utiq; uerba audiunt: non solum auribus corporis, sed & mentis affectu, & & executione operis. Siquidem audire uerba dei, est præceptis illius, quæ per scripturas loquitur obedire: qui autem duntaxat exteriorem sonum uerborum dei auribus percipiunt, sed ea neque menti infigunt, neque ad opus accommodant: uerba dei audire dicendi non sunt, neque fructum aliquem salutis suæ referunt. Quemadmodum semen, quod cecidit secus uiam, & conculcatũ est, aut à uolucribus cœli comestum, nullam attulit segetem aut frugem. Eam obrem dominus cum uiam salutis nobis ostenderet, inquit: Beati qui audiunt uerbum dei, & custodiunt illud. Et deiloquus Paulus ad Romanos scribens: Non, inquit, auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. Beatus quoque Iacobus in epistola sua: Estote, ait, factores uerbi, & non auditores tantum, fallentes uosmetipsos. Quia si quis auditor est uerbi, & non factor, hic comparabitur uiro consideranti uultum natiuitatis suæ in speculo: consideraui enim se, & abijt, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea: non auditor obliuiosus factus: sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Quid enim prodest cibum corporis sumere, & uix bene receptum stomacho, per

2. Thess. 2.

Lucæ 8.

Lucæ 11. Rom. 2.

Iacobi 1.

uomitum

uomitum reiícere? Verbum dei cibus eſt animæ, quod ſi mentem ſubierit, & continuò obliuione deleatur, aut non compleatur opere, non affert animæ ſalutem, quinímò grauiorem illi & duriorem parit damnationẽ. Nempe ſcienti bene agere, & non facienti, peccatũ eſt illi: multoq; melius erat ueritatem non agnoſcere, quàm poſt ipſam agnitam retro conuerti. Quam ob rem dominus terribiliter auribus noſtris inclamat: Seruus non ſciens uoluntatem domini ſui, & non faciens: uapulabit paucis: ſciens autem uoluntatem domini, & non faciens, uapulabit plagis multis. Et de Iudæis loquens quotidie uerba eius, ſed inutiliter audientibus, ait: Si non ueniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum nõ haberent: nunc autem excuſationem nõ habent de peccato ſuo. Idcircò & hoc loco ex aduerſo præcedentis proloquij de Iudæis colligit. Propterea uos nõ auditis, quia ex deo non eſtis. Audierunt quidem Iudæi aure exteriori uerba domini: ſed ea neq; mentis penetrabilibus infixerunt, neq; opere exercere cõtenderunt: & eam ob cauſam uerba dei non audire hic dicũtur, neq; ex deo eſſe per fidem & imitationẽ, licet ab eo ſint per naturam. Hoc autẽ loco ſicut & alijs pleriſq;, audire uerba dei, eſſe ex deo, credere in deum, ſecundum perfectam & cõpletam rationem ſunt accipienda, ſecundum quam hominibus competere poſſunt. Atqui perfectiſſima audiendi uerbi dei ratio, eſt completio operis: quandoquidẽ illa ſolis conuenit bonis: perceptio uerò bonorum, quæ aure fit exteriori, etiam peſſimo cuiq; eſt communis. Itaq; eſſe ex deo ſecundum fidem & imitationem, duntaxat bonorum eſt munus: Eſſe uerò ex deo ſecundum naturam & formationem, cuiuis homini cum cæteris creaturis conuenit. Deniq; credere in deum cordis aſſenſu, nõ minus malis quàm bonis adeſt: Credere uerò in ipſum fide per dilectionem operante, & fidem habere operibus coniunctam, atq; opera coniuncta fidei, ſolum bonis cõgruit: & ea perfectiſſima eſt credendi ratio, atq; maxime completa. Igitur audire uerba dei, eſſe ex deo, credere in deum, & ſiqua ſunt ſimilia, ſecundum abſolutam illam, & conſummatam rationem (quæ ſolis bonis cõpetere poteſt) hoc loco & alijs ſunt accipiẽda: quandoquidem quæ maxime talia ſunt, cum in diſciplinis humanis, tum in ſacris literis potiſſimum curentur, atq; definiantur.

Iacobi 4. 2. Pet. 2. Lucæ 12. Ioan. 15.

CAP. VIII.

REſponderũt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nõne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Iracundi & præcipitis animi indicium eſt, correptionem manſuetè & leniter illatam non ferre, ſed ilico in conuitia & contumelias erumpere: & cum uera non aſſint quæ recte obijci poſſint, etiam falſa confingere, quæ alteri impingat. Id profecto Iudæi ſuo exemplo nunc produnt: quos cum dominus longiori ſermone ab iniquitate cõcepta uellet ad uirtutem reducere, illi in alteram omnino partem reſilientes, & furore exagitati prorumpunt in iniurias, & falſis eum probris laceſſunt: quia uera quæ illi poſſent ingerere nõ inueniunt. Ipſum habere dæmonium dicunt: qui in poteſtate imperabat ſpiritibus immundis & exibant, quem cõtremuerunt dæmonia clamantia & dicentia: quoniam tu es filius dei. Si dæmonium habet dominus, ô Iudæi, cur ergo rugientes dæmones clamabant ei, ueniſti ante tempus torquere nos? Cur rogabãt ne ab eo torquerentur, ut mitterentur in porcos, ne expelleret eos extra regionem, ne ipſos in abyſſum mitteret? Procidunt dæmones ſupplices ad pedes eius, & horrendo clamore intonant: Quid mihi & tibi Ieſu fili altiſſimi? ſcio quia ſis ſanctus dei. Et uos diabolo patre ueſtro duriores, negatis filiũ dei, execrandam illi infertis blaſphemiam, quod dæmonium habeat: qui alijs poteſtatem dedit eijciendi dæmonia: qui ſolo uerbi imperio eos expellit. Dæmones confitentur eum uel inuiti: uos erecta ceruice, & corde incredulo illi in faciem reſiſtitis, diſcipuli ueſtro magiſtro deteriores. Samaritanum etiam eum uocant, quaſi abiectũ & deſpicabilem, quaſi legis tranſgreſſorem inuiſum ipſis & odioſum. Iudæi enim Samaritanis erant exoſi, quemadmodũ ſuperius dixit Euangeliſta, quod non coutuntur Iudæi Samaritanis, ipſoſq; ut nullius precij homines, & Moſaicæ legis præuaricatores aſpernabantur. Cum igitur aliquem quamuis genere Iudæum, contemptibilem ſignificare uolebant, & eorum ſocietate indignum, Samaritanum ipſum per contumeliam uocabant. Sanè quarti libri Regnorum ſacra refert hiſtoria, quod cum Salmanaſar rex Aſſyriorum tranſtuliſſet totum populum regni Iſraël in Aſſyrios, aſſumpſit ex diuerſis ſui regni urbibus uiros, & miſit eos in terrã Iſraël, ut habitarent in urbibus Samariæ, & terram illam colerent. Cumq; illi idolorum cultui prorſus dediti, & ueri dei omnino ignari, ab immiſſis diuina ultione leonibus interficerentur, ac grauiter infeſtarentur: audiens hoc rex Aſſyriorum, iuſſit illuc mitti unum ex ſacerdotibus captiuis à Samaria abductis, qui doceret populum illum traductum in coloniam, legem & ceremonias colendi deum, & quo ritu illi ſacrificare deberent. Quod & ſi ſacerdos ille ſedulò faceret, nihilo ſecius populus ille cũ deo Iſraël (quẽ ſecundum oſtenſas ſibi cerimonias coluit) ſimul & dijs ſuis ſeruiuit, & idolis thura adoleuit: unaquæq; tamẽ gens ſecundum urbes ſuas idola ſibi fabricauit, illis templa extruxit, erexit aras, & ſacra litauit. Et hunc parentum ſuorum morem filij quoq; imitati ſunt, & tota ipſorũ poſteritas, uſq; ad tempus dominicæ prædicationis, & conuerſationis in terra. Quoniam autem illi Samaritæ cũ deo Iſraël ſimul colentes idola, neq; legem Moyſi integre cuſtodiebant, neq; ſabbatum more Iudæorum obſeruabant, ſed gentilitios ritus cõmiſcebant ceremonijs Moſaicæ legis: hinc Iudæi cũ aliquem inſinuare uolebant non eſſe uerum dei cultorem, ſed præuaricatorẽ legis, & ritus Iudæorum tranſgreſſorem, contumelioſo uerbo Samaritanum eum uocabãt. Quo etiam ignominioſo

Mat. 8. Luc. 4. Mat. 8. Luc. 1. Luc. 10. Ioan. 4. 4. Reg. 17.

nomine

Universidad de Deusto

nomine Christum hoc loco notabant: significare uolentes ipsum esse uiolatorem Mosaicæ legis, conculcatorem sabbati, & more Samaritanorum dei contemptorem.

CAP. IX.

REspondit Iesus: Ego dæmonium non habeo sed honorifico patrem meum, & uos inhonoratis me. Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat & iudicet. Amen amen dico
1.Pet.2. uobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem nō uidebit in æternū.] Beatus Petrus mansuetudinem domini nostri declarans, dicit de eo: quod quū malediceretur, nō maledicebat. Quod cū aliàs, tum hoc loco dilucide nobis est perspicuū. Accepit enim grauem ab æmulis iniuriam, & falsò quidem illatam: quam si in eos retorquere uoluisset, uerè de eis dixisset, quod dæmonio erant pleni. Ab illis tamen temperauit etiam ueris contumelijs, & mansuetè unum eis obiectum negauit, dicens: Ego dæmonium non habeo, hac dulci uerborum mansuetudine eos ad lenitatem animi
Prouerb.15 reducere curans. Vt enim testatur Sapiens: Re-
Eccl.6 sponsio mollis frangit iram, durus autem sermo excitat furorē. Et idem alio in loco: Verbū dulce multiplicat amicos, et mitigat inimicos. Ad alterū uerò eidē obiectū minime respondit, & tacita cōfessiōe id uerū esse de se significauit, quod scilicet secundum spiritualem sensum Samaritanus
Psal.120 esset. Nempe Samaritanus tantundē ualet atq; cu-
Psal.144 stos. Ipse autē dominus custodit nos ab omni ma-
Psal.96 lo, & secundum Psalmi sententiam: Custodit do-
Psal.116 minus omnes diligentes se: atq; custodit animas
Luc.10 sanctorum suorum. Nisi enim dominus custodi-
Ioan.8 erit ciuitatem, frustra uigilat qui custodit eam. Hinc in parabola descendentis ab Hierusalem in Hiericò, & incidentis in latrones, dominus noster se Samaritano cōparat, exhibenti misericordiam saucio. At uerò scisciari quispiam posset, cur in superiore loco, cum Iudæi se Abraham habere patrem dicerent, & gloriarētur etiam deum sibi patrem esse, grauiter in eos inuectus est dominus: & confutato utroq; illorum dicto, ex patre diabolo illos esse respondit. Hic uero cum longe maiorem contumeliam ab eis accepit, & dæmonium habere dictus est: non uehementem eis adhibuit responsionem, sed placida uoce, mansuetoq; ore id solū quod obiectum erat, negare contentus fuit. Reddenda est responsio, quod ubi docere eos, & humilitatis admonere oportuit, ne quod Abrahæ semen essent se iactitarēt, Christus uehemens fuit: ubi autem contumeliæ ferendæ erant, mansuetudine utitur. Dicentibus enim illis, patrem deū & Abraham habemus, in eos inuectus est uehementius: Cum uero habere dæmonium insimulatur, lenissimum se exhibet: ad nos erudiendum, ut quæ ad deum pertinent, maiorem in modum defendamus: quæ ad nos, contemnamus. Siquidem in loco paulò ante expositio de Abraham & deo Iudæorum patre, docere eos oportebat, & superbiam cordis eorum contundere atq; reprimere. Idcirco asper illis erat, & acerbus respendendo. In hoc uero loco illata est illi grauis exprobratio, & contumelia: quam ad dandum nobis patientiæ exemplum, sufferre eum decuit: ideo responsum Iudæis reddēs, mira usus est mansuetudine, utroque scilicet loco erudiens nos, quæ quidem ad deum pertinent, uindicare nos cū multa diligentia debere: quæ uero ad nos spectant probra, despicere. Vt autem in omnibus se patris gloriam quærere ostendat, subiungit: sed honorifico patrem meum, & uerbis & operibus omnia in gloriam eius referens: & uos inhonoratis me, conuicia grauia mihi ingerendo, quæ tamen pro nihilo duco, quia non quæro gloriam meam, gloriam scilicet huius mundi, & laudem humanam: & ergo maledicta, & probra illata paruipendo. Solent quidem qui gloriæ sunt cupidi, & popularem auram aucupari contendunt, grauius offendi cum improperijs incessuntur: Ego uero qui propriam gloriam non quæro, Ioan. 5
uestras inhonorationes minime curo. Sed est alius, scilicet pater meus cœlestis, qui meam ipsius gloriam quærit: et ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem, desiderat, & is iudicabit atq; discernet gloriā meam à uestra: quia uos secundum seculum gloriamini, ego uero minime: gloriam meam pater ipse ueram esse ostendet, uestram autem fucatam atq; mendacem. Ioan.5
Neque hic de iudicio retributionis aut damnationis sermo agitur: quia illo iudicio pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio: Sed de iudicio discretionis, quo pater gloriam filij, ut longe eminentiorem discernit à cuiusuis etiam creaturæ gloria. Vidimus enim gloriā eius, quasi Ioan. 1
gloriam unigeniti à patre. Cæterum quoniam mansueti & patientis animi est, cum læsus fuerit & lacessitus iniuria, non reddere malum pro malo, sed uincere in bono malum: ut huiusmodi beneficiorum retributione, lædentium animi emolliantur, & redeant ad lenitatem. Dominus noster & dæmoniacus, & Samarites à Iudæis per contumeliam nuncupatus, ampliora salutaris doctrinæ beneficia dulciter eis impendit, id sapientis monitum seruans: Si esurierit inimicus tuus, Prouerb.25
ciba illum: si sitierit, potum da illi: hoc enim fa- Rom.12
ciens, carbones congeres super caput eius. Magnam itaque utilitatem uerba sua audientibus futuram, assertoria prædicatione confirmat, dicens: Amen amen dico uobis, si quis sermonē meum seruauerit, mortem non uidebit in æternum: mortem inquam animæ perpetuam, quæ sola uera est mors, & magnopere formidanda. est enim separatio interminа à fonte uitæ perennis, et ne unquam finiatur, semper recrudescens, mors secunda finis & exitus nescia. A qua nos sua benignitate eripiat, qui est credentibus resurrectio & uita.

CAP. X.

DIxerunt ergo ei Iudæi: Nunc cognouimus, quia dæmonium habes. Abraham mortuus est & prophetæ: & tu dicis, si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æter-

num. Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est? & prophetæ mortui sunt: quem teipsum facis?] Sicut accepta contumelia bonus fit melior, ita malus de beneficio fit peior.
Rom. 8 Neque id ab re: diligentibus enim deum, omnia etiam mala, cooperantur in bonum. Odientes autem deum, omnia, etiam bona, conuertunt (ut ante dictum est) in malum. Ecce Iudæi non ueritatem audire aut discere student, sed aperta illi impugnatione resistere & contradicere. Locutus fuerat modò dominus de morte, qua anima hic separatur à deo fonte uitæ per culpam, & in futuro per gehennam. Iudæi autem oculis mentis caligantes, & lucis splendorem non percipientes, quam ueritas illis exhibuit: de morte corporis locutum dominum autumant: & inde calumniæ materiam sumunt, obijcientes & Abraham mortuum esse & prophetas, quos tamen constat uerbum dei seruasse: colligere inde uolentes falsum id esse, quod antea dominus dixerat: Abraham quidem secundum corpus emortuus est, & prophetæ: non tamen animæ mortem senserunt, sed secundum illam deo uiuunt. Siue enim uiuimus, domino uiuimus: siue morimur, domino morimur: siue ergo uiuimus siue morimur, domini sumus: Et deus ipse dicitur deus Abraham, deus
Exod. 3 Luc. 20 Isaac, deus Iacob: deus autem non mortuorum, sed uiuorum: omnes enim uiuunt ei. Sanè hoc loco tum ex Iudæorum, tum ex domini nostri uerbis, duplex quidem mors: & una ab altera longe diuersa, nobis insinuata est. Vna scilicet corporis, quæ est ipsius animæ ab ergastulo carnis dissolutio. Et hæc non tam mors, quàm obdormitio, transitus & migratio ex hac uita, atque depositio sarcinæ corporis dici debet. Eadem quoque nequaquã habet annexam rationem culpæ, cum omnibus hominibus tam iustis, quàm iniustis sit communis naturæ lege, necessitatéque inuitabili. Differri enim potest, ut serius quis moriatur: non tamen deuitari ut mortem corporis penitus quis effugiat, & non sentiat. Idcirco nequaquam formidanda est, quamuis plerique grauem illius capiantur metu: Cum & eos sit inuenire, qui ardentibus uotis illam exoptauerint, ut Pro-
Psal. 119 Philip. 1 pheta cum dolore exclamans: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Et beatus Paulus scribens ad Philippenses: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Altera uerò mors est animæ, quæ est ipsius per culpam à deo separatio in hac uita, & per gehennam ab eius regno post uitæ præsentis decursum: Hæc autem à sola enascitur culpa, et graui quidem atq; pestifera: cum dicat Sapiens:
Sapien. 16 Homo per maliciam occidit animã suam. Quapropter & euitari potest adiutore deo ab ijs, qui propriæ salutis soliciti sunt, & non incurrij. Neque ulla necessitate, aut uiolentia irrogari cuiquã ualet: sed propria tantum sponte accersi & contrahi. Neque omnibus illa est communis, sed prauis duntaxat, & corruptæ uitæ hominibus est peculiaris, summopere tamen formidanda: quoniam non temporalis est aut momentanea, sed A intermina & perpetua. Quod & dominus in Euangelio salubriter admonuit: Nolite, inquit, timere eos, qui occidunt corpus, animam autem nõ possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. At uerò quoniam in Christo Iudæi solam carnem attendebant, & nudum hominem ipsum putabant, longe inferioris eum dignitatis, quàm fuerit Abraham & prophetæ existimabant. Propterea cum stomacho & iracundia interrogant: Nunquid tu maior es patre nostro Abraham? ratí magnum id nephas esse, si se illo maiorem diceret, qui & hominibus & angelis maior est. Et quoniam hæc omnia ab eo perarB rogantiam dicta iudicabant, cum exprobratione & amaritudine percontantur: quem teipsum facis? quasi dicerent, non est ferenda æquo animo tua superbia, qua teipsum usqueadeò tumide effers.

CAP. XI.

RESpondit Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est pater meus qui glorificat me: quem uos dicitis, quia deus noster est, & non cognouistis eum: ego autem noui eum. Et si dixero quia non scio eum, ero similis uobis mendax. Sed scio eum, & sermonem eius seruo. Abraham pater uester exultauit, ut uideret diem meum: uidit, & gauisus est:] Quanto maiore C perulacia Iudæi obnituntur uerbis Christi: tanto maiore benignitate eos conatur dominus ad uiam rectitudinis adducere. Ecce uidet eos aduersa, & aperta fronte ei resistere, & tamen non desinit uerba salutis eis communicare. Ostendit se propriam gloriam nequaquam quærere: quia insolenter obiecerant, quem teipsum facis? A deo patre glorificari se dicit: quia in baptismo, transfiguratione, operibus miraculorum, filius à patre glorificatus est, declaratus & manifestatus. Neque idcirco locum habet calumnia hæreticorum, qui maiorem filio patrem cauillantur, quod filium glorificet. Nam & filius ipse sæpius dicit in scripturis se patrem glorificare: ex quo tamen non rectè colligant, filium esse patre maiorem. Pater, inquit, clarifica filium tuum, ut filius tuus Ioan. 12
D clarificet te. quinimo & homines dicuntur in scriptura interdum glorificare deum: Sic luceat (inquit dominus in monte ad discipulos suos) lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui est in cœlis. Quis autem, nisi mentis inops, et amens, dicat homines deum glorificantes patre cœlesti, qui ab eis glorificatur, esse maiores? Nempe huiusmodi glorificatio non consistit in nouæ gloriæ adiectione ad eum qui glorificatur: sed in gloriæ iã habitæ manifestatione. Non igitur semper qui glorificat, eo qui glorificatur, maior est. Cæterum qa Iudæi peculiarẽ dei cognitionẽ sibi arrogarũt, seq; solos dei cultores gloriabantur: eius tamen legem, & mandata non seruabant: de deo (qui & pater erat) dixerunt quidem quod deus esset eorum: non tamen cognouerunt eum. Sanè ij soli

cogno

cognoscere deum dicuntur, qui uiam mandatorum eius perambulant, neque ab ea quaquauersum declinant: Ideo de filijs Heli peruersis,& ministerio sacerdotij indigne fungentibus,dicit scriptura: Porrò filij Heli, filij Belial, nescientes dominum. Et Paulus de transgressoribus mandatorum dei scribens ad Titum,dicit: Qui confitentur se nosse deum, factis autem negant. Itaque Iudæi quia dei præcepta non obseruabant, in cædem saluatoris cæca mente ruentes, rectè dicuntur nõ cognouisse patrem. Quia uerò filius eiusdem est substantiæ & naturæ cum patre,& unigenitum patris uerbum, reuera scit patrem: neque quoquo pacto à sermone eius discedit, quia quæ placita sunt ei, facit semper. Itaque mendaces erant Iudæi, qui dicebãt se cognoscere deũ, quem tamen non cognouerunt: se illum scire dictitabant, quem nescierunt, cuius repulerunt uerba, & repudiarunt mandata. Si igitur Christus dixisset se eũ nescire, quem reuera sciuit, fuisset Iudæis mendacij crimine similis. Sed lõge abest à summa ueritate hæc impietas, & mendacij suspicio. Et quia dixerant Iudæi: nunquid tu maior es patre nostro Abraham: se longe maiorem illo ostendit. Qui enim beneficium largitur, maior est eo qui suscipit. Abraham uero, inquit, à me id habuit beneficij, quod uiderit diem meum, cuius uidendi magno tenebatur desiderio: & quia se uisurum illum sperabat, non mediocri perfundebatur gaudio. Sanè uidit diem domini Abraham, quando in spiritu cognouit Christum ex sua stirpe in carne nasciturum, quod significabat, cum seruo suo Eliezer, quem mittebat ad accipiẽdam filio suo Isaac uxorem, ait: Pone manum sub femore meo,& iura mihi per deum cœli. Ergo quæ fuit illa iuratio,& quare hoc modo facta, nisi quia significabatur de genere Abrahæ uenturus in carne deus cœli? Aut (ut alij non inepte sentiunt) tunc diem domini Abraham uidit, cum in figura summæ trinitatis tres angelos hospitio recepit. Quibus profecto susceptis, sic tribus quasi uni locutus est: quia & si in personis numerus trinitatis est, in natura tamen unitas est diuinitatis. Vel diem suum dicit diem crucis, quem Abraham oblatiõe arietis, & Isaac præfigurauit: per hoc ostendens, quod non inuitus ad passionem uenit: & pariter demonstrãs eos esse alienos ab Abraham (quem uerbotenus tanti faciũt) si in quibus ipse exultauit, hi dolent. Verum quia supra dicta, potius futura sub figurarum uelamine significabant mysteria, quàm in præsentia exhibita beneficia à Christo generi humano, quæ cognouerit Abraham. Et domini uerba designare uidentur Abraham, uidisse præsentem illorũ cœlestium bonorum exhibitionem. Missa faciamus hæc tria superius adducta, dicẽtes Abraham uidisse diem domini, quando iam in placida sanctorum patrum requie positus, cognouit filium dei esse incarnatum. Erat enim ille dies domini, quo carnis nostræ substantiã pro nobis assumpsit. Et id quidem cognouit Abraham completum esse, per testificationem iusti Symeonis, qui post dominum susceptum in ulnis requieuit in pace, & intimauit sanctis patribus cum natum. Aut per denunciationem angelorum sanctos patres uisitantium sæpius, & quæ cõsolationem eis afferent, spemq; propinquæ liberationis præstarent, benigniter ipsis significantiũ. Cũ itaque æditus est in mundum uirgineo partu dominus noster: quis addubitauerit angelos antiquis illis patribus annunciasse saluatoris ortum, sicut & in terris nunciauerunt pastoribus? & tunc sanè Abraham uidit diem domini, de quo dicit Psalmus: Hæc dies quã fecit dominus, exultemus & lætemur in ea, & gauisus est illum diem salutiferum tandem aduenisse, quem ut uideret, multis ante seculis & annis exultauerat: cum scilicet adhuc in carne positus, repromissionem accepit Christum ex se nasciturum esse, cuius cõplendę promissionis diem cum gaudio expectabat, sperabatq; uenturum.

Luc. 2

Psal. 117

CAP. XII.

DIxerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes,& Abraham uidisti? Dixit ergo eis Iesus: Amen amen dico uobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Tulerunt ergo lapides, ut iacerẽt in eum: Iesus autem abscondit se,& exiuit de templo.] Iudæis accommodandum uidetur quod dicit Psalmus: Oculos habẽt, & non uidebũt. Oculos quippe mentis habebãt, quibus Christi diuinitatem uel ex mirabilibus signis, & operibus miraculorum perpendere facile potuissent, si non obstitisset cæcitas mentis. Verum ut de ipsis inquit sapiens, excæcauit eos malitia eorum. Idcirco diuinæ in eo naturæ maiestatem non attendentes, ad solam humanæ formæ figuram defigebant oculos, & illius ætatem annis humanæ durationis metiebantur: non aduerterũt dictum à Michea propheta fuisse: Et egressus eius à principio, à diebus æternitatis. Neque à patre ad filium ineffabilis emanationis expressum sacramentum: Ex utero ante luciferum genui te. Non itidem considerauerunt illa diuinæ sapientiæ (quæ Christus est) uerba à Salomone in Prouerbijs descripta: Dominus possedit me in initio uiarum suarũ: antequam quicquam faceret à principio: ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram: necdum fontes aquarum eruperant, necdum montes graui mole constiterant. Ante omnes colles ego parturiebar. Adhuc terram non fecerat, & flumina,& cardines orbis terræ. Demum non animaduerterant illa æternæ sapientiæ uerba ab Ecclesiastico deprompta: Ego ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnẽ creaturam. Ego feci, in cœlis ut oriretur lumen indeficiens,& sicut nebula texi omnem terram: ab initio & ante secula creata sum, & usq; ad futurũ seculum non desinam. Hæc igitur, & consimilia de æternitate filij dei scripturæ testimonia negligentes, solum annorum ætatis humanæ curriculum in eo numerabant, obiectantes eidem quod quinquaginta annos nondum natus esset. Quo-

Psal. 113

Sapien. 2

Mich. 5

Psal. 109

Prouerb. 8

Eccl. 24

1. Reg. 2
Titum 1
Gen. 18
Gen. 22

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo igitur uidisset Abraham, qui duobus annorum millibus, aut amplius natiuitatem eius antecesserat? Cæterum non cessat illuminator hominum conniuentibus eorum oculis, & synceræ ueritatis splendorem ferre non ualentibus, suæ diuinitatis lucem ingerere: qua tandem percipiant ipsum supra Abraham, et omnem hominem emi nēter existere, & præexistere. Itaq; respondit eis: Antequam Abraham fieret, ego sum. Sum quidem præsentis temporis habet rationem, fuit præteriti, ero futuri. Præteritū uerò & futurum diuinitas non habet, sed semper illi esse adest. Idcirco ad exprimendam suam diuinitatem non dicit: antequā Abraham fieret, ego fui: sed ego sum. Res siquidem corruptibiles sui ortus habent principium, & tandem decurso sui temporis spacio tendunt ad exitum: idcirco diuersorum temporum uicissim recipiunt denominationem. Diuinitas uerò semper eadem, & stabilis est, cuius nihil in præteritum defluit, aut in futurum accedit: ideò solius uerbi præsentiam subsistendi exprimentis, denominationem admittit. Rursum quia Abraham creatura est, fieri dictus est. Filius autem dei, creaturæ rationē omnino refugit, super omnem creaturam longe supereminens: proinde non fieri, sed esse asseritur. Porrò cum eo tempore Christus tres & triginta duntaxat annos haberet: quare ergo non dixerunt (quæret quispiam) quadraginta annos nondum habes, sed quinquaginta? Superuacua est huiusmodi quæstio: simpliciter enim, prout primū eis occurrit, dixerunt. Respondent tamen nonnulli, quod per quinquagesimū annum ex reuerentia Iubileum nominat, in quo & captiuos manumittebāt, & emptitijs possessionibus cedebant. Ipsum igitur, necdum iubileum unum annorum complesse significabant. At uero cum rationibus dominum cōuincere non potuerint, nec suis uerbis amplius obsistere: uelut amentes & furore concitati, ad lapides currunt, ipsumq; ut blasphemum, & sese Abrahæ præferentem, atq; deum esse prædicantem, lapidibus obruere parāt: neq; seruato recto ordine iudicij, neq; habita loci sacri ratione: cum tamen iubeatur lapidandus duci extra castra & ciuitatem. Et
Leuit. 14
4. Reg. 11
Ioiada pontifex Athaliam tyrannide regnum Iudæorum occupantē iusserit duci extra septa templi, & interfici. Dominus uerò eos tanquam correctionem non suscipientes deserit, & abscondit se: quia commendanda nobis erat eius patientia, non exercenda in rebelles potentia. Non autem abscondit se in angulo templi quasi timens, aut in domunculam fugiens, uel post murum aut columnam diuertēs: sed cœlica potestate inuisibilem insidiantibus se constituens, quemadmodū cum sui de supercilio montis præcipitare eum uoluissent, ipse transiens per medium illorum ibat. Vn
Luce 4
de nobis memorabile relinquit exemplū: ut etiā cum resistere possumus, iram superbientium humiliter declinemus. Vt enim substractione ligni extinguitur ignis et diminuitur: ita absentia eius, in quem quispiam ira inflammatur, sedatur, & mitigatur efferuentis iræ incendium, & ad lenitatem reuocatur ebulliens animus. Sanè cū affectus irę immoderatus suo ruat impetu in multa facinora, hominemq; cæcum trudat in grauia scelera, quorum deinde amara & sera ducitur pœnitudine: optimum est ad rectam uitæ institutionem documentum, ut hanc immanem belluam uinclis frenemus & catenis, ipsamq; effrenem intra rectę rationis metas atq; leges cohibeamus. Id nos studiose admonet Iacobus, dicēs: Sit aūt omnis homo uelox ad audiendū, tardus aūt ad loquendū & tardus ad irā. Ira enim uiri, iustitiā dei nō operatur. Et Paulus ad Ephesios scribēs, diuturniorē iræ cōmotionē prohibet, inquiēs: Sol nō occidat super iracundiā uestrā. Quo uero pacto uiolentiam iracūdiæ, & exæstuantē flāmam coērceamus, dominus præclara nobis documenta suo exēplo tradidit. In primis quidē, quod iniurijs etiā falso illatis lacessiti à proximis, eorū etiā uera mala quę noscimus, taceamus, neq; pro cōtumelia reddamus cōtumeliā: ne concitatū iracundiæ in proximo æstū magis ac magis excitemus, atq; nosipsos ulcisci reciproca illatione cōtumeliæ cōtendamus. Quod quidē apostolus ad Rom. scribēs præclare admonuit: Nulli malū pro malo reddentes, nec maledictū pro maledicto, nō uosmetipsos defendentes charissimi, sed date locū iræ. Deinde iniuriātium nobis animos exhibitione beneficiorū frangere, atq; nobis beneuolētia deuincire annitamur. Cū enim iracūdus animus perspexerit nos pro maleuolentia & maledicto, referre beneficiū atq; officiū: nisi ferreus fuerit aut adamantinus, flectet ad lenitatem & mansuetudinē. Id quod beatus Paulus nos edocuit ad Romanos, dicens: Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli uinci à malo, sed uince in bono malum. Demum cum perspectum habemus, nec mitia uerba cōmotos animos lenire posse (quæ tamen magnā habere solēt sedandæ irę efficaciā, cū dicat Sapiens: Responsió mollis frangit iram, durus autem sermo suscitat furorē, & rursum: Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos) neq; beneficia pro contumelijs retributa, seruorem iræ temperare ualere, secedere ab iratis, & nostram submouere præsentiam debemus: ut saltem absentia nostri, æstuantis animi, & ebullientis paulatim residat indignatio. Nempe exemplo domini nostri longe glorioſius est iram tacendo fugere, quàm loquendo superare. Et id fortis animi indicium est, si accepta cōtumelia nequaquam commoueatur. Melior enim est patiens (teste Sapiēte) uiro forti: & qui dominat animo suo, expugnatore urbium. Verum quàm noxia sit & contraria saluti ira animi, aut ex ea progressa cōtumelia, dominus per Matthæum nos edocet. Qui irascitur, inquit, fratri suo, reus erit iudicio: qui autē dixerit fratri suo, rhaca, reus erit consilio: qui uerò dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennę ignis. Neq; minus exitiale est odium ob acceptam iniuriam in proximum cōceptum, atq; altè animo infixum

Iracundiæ tumeliam, odium
pere esse
da
Ioco. 1
Ephes. 4
Rom. 12
Rom. 12
Prouerb.
Eccl. 6
Prouerb. 4
Matth. 5

fixum: quod nisi radicitus extirpemus, et prorsus euellamus, non speremus, aut orationes nostras deo gratas fore, aut accepta munera. Si non dimiseritis (ait dominus) hominibus peccata eorum, neq; pater uester cœlestis dimittet uobis peccata uestra. Dimittite & dimittemini. Si ergo (dicit ipse qui mitis est, & humilis corde) offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, uade prius reconciliari fratri tuo, & postea ueniens offeres munus tuum. Idem quoq; Ecclesiasticus attestatur dicēs: Qui uindicari uult, à domino inueniet uindictā, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat irā, & à deo quærit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? Ipse cum caro sit, reseruat iram, et propitiationē quærit à deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memorare timorem domini, & non irascaris proximo.

Matth. 6
Luce 9
Matth. 5
Eccl. 28

CAP. XIII.

Cap. Ioannis 9

ET præteriens Iesus, uidit hominem cæcum à natiuitate, & interrogauerunt eum discipuli eius: Rabbi, quis peccauit, hic, aut parentes eius ut cæcus nasceretur?] Quia Iudæi sermonum Christi altitudinem non susceperant, exiens de templo curauit cæcum à natiuitate: sui absentia eorum furorem mitigans, & per operationem signi eorum duritiam molliens, atq; eorum quæ à se dicta sunt, per opera fidem faciens. Præteriens itaq; uidit cæcum: quia eius misertus est: Videre etenim Christi, est misereri: ut cōuersus dominus respexit Petrum. Hinc propheta misericordiam à deo sibi præstari petens, orat: Domine deus uirtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus. Et alio loco: Oculi domini super iustos. Vidit etiam, quia studiose eum respexit, quasi aliquid circa ipsum operaturus: & ea occasione intentæ defixionis oculorum domini in cæcum, inducti sunt discipuli ad inquirendam causam illius cæcitatis. Sanè quia meminerūt, languido ad probaticam piscinam à diuturna ægritudine curato dictum esse à domino: Vade & amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat, & paralytico iacenti in grabato, qui in domo ei oblatus fuerat: Fili dimittuntur tibi peccata tua. Arbitrati sunt cæcitatem huic homini inflictam fuisse propter peccatum aut suum, aut suorum parentum. Itaq; percontantur à domino, an peccauerit ille cæcus: ut in sui peccati pœnam cæcitate percuteretur: an eius parētes quicquam admiserint, ob quod filio eorum sit inflicta cæcitas. Et planè perspicuum satis esse debet, ipsum hominem ut nasceretur cæcus, haudquaquam prius aliquod peccatū admisisse: in cuius iam ante commissi pœnam & punitionē, cæcitas in natiuitatis exordio ei foret à deo inflicta. Non enim ante natiuitatem suam peccauit: quoniam non sunt ponendæ animæ hominū ante coniunctionem cum corporibus, alteram in cœlo uitam degere, & ibidem cōmittere peccata, ob quorum punitionē demergantur in corpora, & afficiantur incōmodis pro qualitatē suorū criminum: ut cæcitate, ægestate, & cæteris id genus calamitatibus: quemadmodū primo libro diffuse ostensum est, cum occurreret hic locus exponendus: Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundū. De parentibus uerò, an ob eorum peccatum filius oculis sit orbatus: non usqueadeò dilucidū esse potuit: quandoquidem ob iniquitates parentum, nonnunquam filij temporariam, & in hac uita subeunt pœnam. Enimuero irriserat Cham Noë patrem suum: tulit autem maledictionem patri debitam Chanaan filius Cham, cui dictum est: Maledictus Chanaan seruus seruorū erit fratribus suis. Et dominus in monte Sina sermones legis explanans ad populū Israël: Ego sum, inquit, dominus deus tuus fortis, zelotes, uisitans iniquitatem patrū in filios in tertiam & quartam generationem, Dereliquerat Solomon dominum, adorans idola mulierum alienigenarum, quarum ardentissimo amore tenebatur: Ob quod à Roboam filio eius ablatæ sunt decem tribus Israël, & datę Hieroboā filio Nabath. Demū offenderat Achab grauiter oculos domini, quod interfecto crudeliter innocēte Naboth, uineam eius possedit: At quia se conuertit ad pœnitentiā, ieiunioq; & cilicioso afflixit, ad Heliam factus est sermo domini: Quia Achab humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius: sed in diebus filij sui inferā malū domui eius. Aeternam uerò pœnam, et ignem infernum non patiuntur unquam filij pro crimine suorū parentum, quemadmodū per Ezechielem dictum est: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius nō portabit iniquitatē patris, nec pater iniquitatem filij: sed unusquisq; in peccato suo morietur.

Luce 22
Psal. 79
Psal. 33
Ioan. 5
Matth. 9
Ioan. 1
Genesis 9
Exod. 20
3 Reg. 11
3. Reg. 21
Ezech. 18

CAP. XIIII.

RESpondit Iesus: Neq; hic peccauit, neq; parētes eius: sed ut manifestentur opera dei in illo. Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est: uenit nox, quando nemo potest operari. Quandiu sum in mūdo, lux sum mundi.] Ad interrogationē discipulorum respōdit dominus: neq; ipsius cæci peccato, neq; suorum parentum factum esse, ut cæcus nasceretur: non tamen omnino negat hac responsione ipsum cæcū, aut parentes peccatum aliquod contraxisse. Habuerant enim labem originalis contagij, & uiuendo aliquid peccatorum superadditerant. Quis enim uitam hic aget insons criminis? Sed non illo ipso illorum peccato factū est, ut à natiuitatis exordio uisu priuaretur, quin potius ut manifestētur opera dei in illo: ut scilicet illius illuminationē declaretur gloria diuinitatis domini, & illius splendor, eorum qui nouerūt signum oculos seriat. Enimuero se in mundū uenisse cōtestatur dominus, ut operetur opera patris, qui misit illum. Cum itaq; filius se operari opera patris asserat, sua & patris opera eadem prorsus esse demōstrauit: quæ sunt infirma saluare, debilia roborare, homines illuminare. Quomodo igitur non erubescunt, qui filiū à patris substantia separare nituntur, alienumq; ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius natura astruere nõ uerentur? Nõne quorum A eadem est operatio, illorum & eadem est natura? & quorum diuersa est natura, ipsorum quoq; diuersa est actio? Si igitur opera filij, ipsius etiam patris sunt opera, quemadmodum alio loco dicit: Si nõ facio opera patris mei, nolite credere mihi, & Ioan. 10 iterum: Pater in me manens, ipse facit opera, erit Ioan. 14 patris & filij eadem omnino substantia, eademq; natura. Quod si diuersam quis pertinacius astruxerit: erit filius creatura, & ad id uirtutis atq; dignitatis creatura cõscendet, ut operetur opus dei, habeatq; idem opus cõmune cum deo. Et quum deus immẽsa uirtute sua ea operetur, quæ creaturæ uires & mensuram transcendãt (canit enim ei propheta: Tu es solus, qui facis mirabilia, & ite- B Psal. 71 rum: Qui facit mirabilia magna solus) ipsa quoq; Psal. 135 creatura suis nixa uiribus ea aget, quæ suam transcendunt metã & legem. Sed facessant hæ nugæ: & filiũ, qui patris operatur opera, fateamur eiusdem esse cum patre substantiæ: ut ex operum consortio, naturæ quoq; identitas eluceat. Cum aũt dicit hoc loco Christus, hunc esse cæcum natum, ut manifestentur opera dei in illo: de seipso id dicit, nõ de patre, & seipsum eo uerbo insinuat esse deũ. Iã enim opera patris manifesta erãt in totius mũdi creatione, & sapiẽtissima dispositiõe, quinimo cõtinua illius administratione atq; gubernatione. Verũ de Christo humana forma induto, id adhuc nõ usq; adeò erat perspectũ, quod erat mũdi cõditor & rector: sed per hanc cæci mirabilẽ illu- C minationem inducti sunt homines manuductione quadam ad illud credendũ. Et ita manifestauit dei filius gloriam suam, ut ostenderit se autorem esse creationis. Siquidẽ ea, quæ de re maiori est fides, etiam id quod minus est, et rei minoris fidem confirmat. In uniuersa autem creaturarũ sensibilium multitudine honorabilior est homo. Ex eo igitur, quod Christus se ostẽdit hominis esse creatorem, corroborat hanc in omnibus fidem, quod uniuersæ creaturæ sensibilis etiam sit factor. Eorũ etiã, quæ in nobis sunt membrorũ, honorabilissimum est oculus: quandoquidẽ ipse totum corpus humanũ gubernat, & pedes dirigit: Lucerna, in- Matth. 6 quit, corporis tui, est oculus tuus. Idem quoq; faciẽ hominis exornat atq; decorat. Quod enim est D sol in orbe terrarũ, hoc est oculus in corpore: unde & superiorem cæteris membris locũ sortitur, sicut in quodã regali fastigio collocatus. Itaq; cũ in hac cæci illuminatione, oculi se factorẽ atq; creatorem ostẽdat Christus (neq; enim lutum superpositum, neq; aqua fluenti quicquã habebant uirtutis ad oculi efformationem: sed sola Christi diuina uirtus illũ produxit) eo facto comprobat se & reliquorũ corporis membrorũ, imò totius hominis esse creatorẽ. Et quoniã ex eo, quod hominis se cõmonstrat esse factorẽ, hanc omnibus etiam facit fidẽ, quod totius fabricæ mũdi sit productor, quemadmodũ iam ostensum est. Consequens est ipsum Christum per hanc cæci illuminationem, & nouam oculorum eius productionem, se liquidò prodere totius machinæ mundi conditorem, & ita gloriam suam manifestare: quod in principio erat propositum. At uerò sciscitari hic quispiã posset: Nunquid iste cæcus iniusta passus est, quod cæcus fuerit natus sine culpa? Minime profectò, quin potius beneficiũ accepit per hanc cæcitatem: Nam & mirabilius uisum recepit, quàm si à principio natiuitatis accepisset: & ea occasione interioribus etiam oculis est illuminatus, atq; ad Christi fidem integrè perductus. Quid enim profuit Iudæis à uitæ exordio oculos corporis integros habuisse, cum animo prorsus cæcutirent? Nõnne maius iste cæcus est beneficiũ assequutus, qui ad tẽpus uisu corporis captus, postea & interius et exterius est uidendi facultate donatus? Nõ tamẽ desunt qui in hoc euangelij loco particulã, ut, dicunt non esse causatiuã, sed significare euentũ: sicut & in illo Pauli uerbo: Lex subintrauit, ut Rom. 5 abundaret delictũ. Non enim lex ipsa, causa fuit abundãtiæ delicti effectrix, cum uetaret culpam: sed ad ipsius legis inductionem id consequutum est, quod abundauerit delictum. Sic & hoc consequutum est, ut dominus oculos clausos aperiens, & alia naturalis infirmitatis nocumẽta corrigens, suam demonstrauerit uirtutem. Sed prior sententia uidetur huic loco congruentior. Neq; perfunctorie id prætereundum, quod dominus se opera ri debere dicat, donec dies est: quãdiu scilicet præsens hoc in mũdo fuerit. Ipse enim uerus est dies, post tenebras errorum & ignorantiæ exortus, de quo propheta dicit: Exortũ est in tenebris lumen Psal. 111 rectis corde, misericors & miserator, & iustus dominus. Et Esaias: Populus gentium, qui ambula Esa. 4 bat in tenebris, uidit lucem magnam, ambulantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Et hoc in loco dominus de seipso: Quandiu sum in mundo, lux sum mundi. Perinde atque quandiu sol iste sensibilis nostrum super fertur hemisphærium, diurni temporis mora protenditur. Cæterum si per id solum temporis interuallum, inquies, extenditur Christi operatio, quo præsens huic mundo fuerit, cum iam diutius hinc ad patrem abierit: nõ igit amplius opera patris nunc operat neq; lux est mundi, quãdo quidẽ non est amplius in mũdo. Versamur ergo in illa nocte horrenda, in qua nemo prtest operari. Sed diligenter hic animaduertendũ, quod etsi corporis sui præsentiam hinc subduxerit, maiestate tamẽ diuinitatis semper adest: sicut ipse à discipulis abiturus pollicet: Matth. 1 Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Itaque protrahitur dies iste spiritualis, in quo filius opera patris facit, & est in mundo ad diem usque extremi iudicij: nam toto eo tempore, & homines illuminat lumine suæ gratiæ filius, & ad fidem pœnitentiamq; uocat. Deinde uerò succedit nox terribilis & tremenda impiorum, post expletum iudicium & definitam omniũ retributionem, in qua nemo potest operari: quia tunc nullus pœnitentiæ supereſt locus, nulla emendandæ uitæ commoditas: sed duntaxat recipiendi quod quis operatus fuerit, & metendi quod seminauerit, hora.

De illa

De illa nocte dicitur: In inferno autem quis confitebitur tibi? Et ligatis manibus et pedibus, proijcite eum in tenebras exteriores. Denicq; dicedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Præter hunc autem diem & noctem generalem, & toti mundo cõmunem, cuicq; nostrum itidem suus est dies, & sua nox. Dies, inquam, totum uitæ nostræ quod hic uiuimus spatium, quo nobis datum est à deo operari ea, quæ ad uitam æternam consequendam cõducunt. Nox uerò, tempus post mortẽ nostram corporalem futurum, in quo non licet cuiquam operari, neq; contractas prius mortiferas abstergere sordes. Operæprecium ergo est, quod beati Pauli consilium non segniter, neq; oscitantes audiamus, solicitè nos admonentis: Dum tempus habemus, operemur bonum. Neq; sapientis monita negligamus, id nostris auribus studiosè inculcantis: Ante obitum tuum operare iusticiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibum. Idem quoq; rursum: Ante mortem confitere, uiuus & sanus confiteberis. Demum de mortuis dicit spiritus, quod requiescant à laboribus suis: Opera enim illorum sequuntur illos.

Psal.6 Matth.22 Matth.25 Gal.6 Eccle.14 Eccle.17 Apoc.14

Quod baptismi lauacrum multis ante figuris fuerat præsignatũ, & prænunciatum, atq; in euangelica lege cum multa uirtute exhibitum.

CAP. XV.

HAec cũ dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei: Vade laua in natatoria Siloë, qd interpretatur missus. Abijt ergo & lauit, & uenit uidens.] Qui maiores substantias de nihilo adesse produxit, multo magis nouos in cęco oculos sine materia fecisset. Sed uoluit hac luti compositione et linitione super oculos, docere seipsum esse creatorem, qui in principio usus est luto, ad hominis formationem. Ideò autem non aqua utitur ad lutum faciendum, sed sputo, ut nihil ascribatur fonti: sed discas quoniam uirtus oris eius oculos aperuit cæci, & plasmauit. Et deinde ut non uideatur cuiquam ex uirtute terræ esse curatio, iussit oculos lauari: non tamen illicò, & eo in loco ablui eum uoluit, sed ad Siloë misit, ut cum multos contingeret exinde eum uidere euntem ad piscinam, & lutum super oculos habentem, pluribus manifesta fieret eius illuminatio, et noua uisus restitutio. Neq; ipsi fonti Siloë ascribenda erat hæc curationis gloria (multi enim lauantes ibi oculos, nullo tali beneficio sunt potiti) sed soli Christo, cuius quidem diuina & efficax uirtus aderat in fonte Siloë, quæ omnia operabatur. Et propter hoc interpretationem nominis Siloë Euangelista adiecit dicens: quod interpretatur missus: ut doceat, quoniam & illic Christus (qui uerè est Siloë spiritualis, & ad salutem hominum missus) eum curauerit. Sicut enim apostolus dicit, quod petra erat Christus: ita & Siloë spiritualis erat, tũ quod fons uberrimus, aquam salutis in totum mundum deriuans: tum quod missus à deo patre ad illuminandos eos, qui in tenebris & in umbra mortis sedebant. Cuius quidem testimonium perhibet Iacob, prophetico spiritu futura prænuncians, cum inquit: Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus est. ubi Hebraica litera habet dictionem Silo, Christum ibidem insinuans, qui peculiari quadam ratione, ut uerbum patris missus est ad nos. Demum quanta fuerit cæci fides, uel ex ipsa litera euangelij facile est contueri. Non enim contradixit uerbis domini, neq; cogitauit apud seipsum: Lutum solet magis excæcare oculos: quid igitur lutum mihi superposuit? Sæpenumero laui oculos in Siloë, & in nullo sum adiutus: si quam ipse curandi uirtutem haberet, præsens utiq; me curasset. Nõ hæc aut similia animo secum uolutauit: sed simpliciter obediuit, & beneficium curationis ex fidei firmitate, & obediendi promptitudine continuò consequutus est. Maior profectò & magis cõmendanda fuit hæc fidei syncerita in cæco, quam tarditas in Naaman Syro: ad quem cum Helizeus misisset nuncium, quod lauaretur septies in Iordane, & mũdaretur à lepra, iratus Naaman recedebat dicens: putabam quod egrederetur ad me, & stans inuocaret nomen domini dei sui: & tangeret manu locum lepræ, & curaret me. Nunquid non meliores sunt Abana, & Pharfar fluuij Damasci omnibus aquis Israël, ut lauer in eis, & munder? Abeuntem tamen cũ indignatione, serui admonuerunt, ut prophetæ uerbis obtemperaret: quorum dictu nõ aspernatus, sospitati redditus est, & septies in Iordane lotus, iuxta prophetæ uerbũ curatus est. At uerò, quia miracula nostri redemptoris ita iuxta literam facta creduntur, ut mysticè considerata aliquid innuant nobis faciundum aut credẽdum: age quid hæc cæci curatio spiritualiter insinuet, altius inuestigemus. Sanè per illuminationem huius cęci, significabatur illuminatio generis humani: quandoquidẽ cęcus iste genus humanũ designat, quod in primo parente excæcatũ est, quia ex illo traximus omnes non solũ originẽ mortis, sed etiã iniquitatis. Per unũ enim hominẽ mors, & per unũ hominẽ peccatũ intrauit in mundũ: & per peccatum mors, quæ in omnes homines pertransijt. Et bene non solũ cæcus, sed etiã cæcus à natiuitate dicitur: quia omnes homines (excepto illo, qui de uirgine natus est, & sacratissima etiã uirgine, ex qua deus homo prodijt in mundum, exempta) cum peccato originali nascimur, & grauissima cæcitate depressi, in mundum uenimus: quam quidem cæcitatẽ de radice primi parentis contraximus. Qui bene uidens conditus fuerat, sed diabolicis persuasionibus obtemperando cæcitatẽ incurrerat, quam in omnes suos posteros transmisit. De peccati cæcitate loquitur propheta: Ecce enim in iniquitatibus cõceptus sum, & in peccatis cõcepit me mater mea. Et Paulus ad Rom. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Porrò præteriens dñs uidit cæcũ, nõ enim stans, sed præteriẽs uidit: quia in similitudine carnis apparuit. Sed in uia peccatorum non stetit, quia peccatum

Luce 1 Gen.49 4.Reg.5 Psal.50 Rom.3 Psal.1

Quid cæcus iste à Christo illuminatus mysticè designat.

Rom.5

1.Cor.10 Genesis 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Hinc A est quod secundū alterius locí parabolam, Samaritanus Luce 10 secus saucium uenit. Quod enim ibí per saucium, hoc significatur hic per cæcum. Et quod ibí dicitur, uenit: hic, præterijt. Venit ergo dominus secus saucium, & præteriens uidit cæcū: quia appropinquauit uiæ immortalitatis nostræ, non tamen fixit uestigium in uia peccatorum. Venit enim, ut cæcitatem peccatorum nostrorum tolleret, non ut eam susciperet. Hæc ergo opera patris se dicebat oportere operari: quia uenerat quærere perdita, restaurare corrupta. Sed nec ipsa sui no uitate stupenda, & mirabilis cæci curatio, magno uacare mysterio putanda est. Expuens quippe do minus in terram, fecit lutum, & oculos cæci inun B xit. Sputū quidem quod à capite in os defluit, diuinitatem Christi significat, quia caput Christi, 1. Cor. 11 deus. Et æterna sapientia apud Ecclesiasticum lo- Eccle. 24 quitur: Ego ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnē creaturam. Et Solomon de ipsa: Va Sap. 7 por est enim uirtutis dei, & emanatio quædā maiestatis eius syncera. Lutū uerò de terra, sacratissi- Psal. 84 ma Christi caro est, de sacrosancta uirgine sumpta, ut ait psalmus: Veritas de terra orta est. Simi- Esa. 53 liter Esaias: Et ascendet sicut uirgultū coram eo, et sicut radix de terra sitienti. Expuens ergo in terram, lutum fecit: quia uerbū caro factū est, & habitauit in nobis. Inunctus aūt cæcus nondum uidet, donec ueniat in natatoriam Siloë, quod interpretatā missus. Non caret (ut paulò ante diximus, C & repetere non piget) mysterio, quod Euangelista huius nominis posuerit interpretationē, quod (inquiens) interpretatur missus. Quis enim præ- Ioan. 8 cipuè missus, nisi ille, qui sæpius dicit: Non ueni à meipso, sed à patre missus sum? Christus enim uerè est missus, quia & ante ꝓmissus, & post multos testes prius missos, tandem nobis exhibitus. Piscina ergo illa, baptismus est Christi. Iauit cæcus in piscina Siloë, quod interpretatur missus, & illuminatus est: quia in Christo baptizati, illuminantur omnes. Cum ergo inunctus est cæcus ille, quasi catechumenus factus est. Sed egebat lauari, id est, baptizari, ut illuminaretur: Catechumenus uerò inungitur, ut doceatur. Nam catechumenus græce, latine instructus dicitur. Baptizatur uerò D ut uerū lumē agnoscat, & remissionem omnium peccatorum recipiat. Non itaq; exigua putetur lauacri baptismalis uirtus, quod dimotis animæ tenebris, lumē cœli infundit. Neq; recens credatur eius & arbitraria constitutio: quod & multis instrumenti ueteris figuris, & prophetarū testimo- Gen. 7 nijs est præsignatū. Aquis quippè diluuij, totius mundi expiata sunt peccata: & qui in arca reconditi erant, per aquam salui facti sunt. Id baptismi typū gessit, per quem sordes omnes peccatorum deponuntur, & uitæ uetustas tollitur. Audi Pe- 1. Pet. 3 trum apostolum huius rei grauissimū testem: In diebus (inquit) Noë cū fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. quod & nos nunc similis formæ saluos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in deum. Insuper populus Israël duce Mose mare rubrū sicco pede Exod. 14 pertrāsit, submersis ibidem Aegyptijs: quod per baptismi susceptionem totam diabolicæ prauitatis cohortē à nobis dimoueri, & expelli insinuat, nosq; in Christo regeneratos, à durissima eius tyrannide, dei gratia liberari. Testem huius mysterij accipe diuiniloquum Paulum ad Corinthios scribentem: Nolo uos ignorare fratres, quoniam pa- 1. Corin tres nostri omnes sub nube fuerūt, & omnes mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt, Iosue 3 in nube, & in mari. Quid præterea populus Israëliticus Iosue ductu, Iordane traiecto (ubi etiā aquæ hinc atq; hinc immotæ constiterant, & medium præbuerant iter) in terrā promissionis perducti significant: nisi Christo autore, quicunq; baptismi lauacrum rite susceperint, in terram uiuentium tandem peruenturos? Quid Naaman Sy- 4. Reg. 5 rus (cuius modò facta est mentio) septies in Iordane ablutus, & à lepra mundatus nobis innuit: nisi baptismo Christi lotos, ab omni prorsus animæ lepra, peccatoq; purgari? Quid deniq; aquæ Leuit. 13 expiationis & lustrationis, secundum ueteris legis ritum tollens immundiciam, ex cōtactu morticinorum contractam denotat: nisi aquam baptismi, omnem penitus animi impuritatem abstergere? Hanc planè aquam dominus per Ezechielem pollicitus est, dicens: Et effundam super uos Ezech. 36 aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris: & ab uniuersis idolis uestris mundabo uos. Hanc quoq; baptismi aquam uidit propheta, cum ait: Vidi aquam egredientem Ezech. 47 de templo à latere dextro, & omnes ad quos peruenit aqua ista, salui facti sunt. Deniq; hanc effu Ioan. 19 dit latus Christi, lancea militis in cruce transfixū, in remissionem peccatorum: qua sanctificata est Ioan. 5 ecclesia, à maculisq; suis emundata. Postremum hanc baptismi gratiam præsignauit probatica piscina, in quam post aquæ ab angelo motionem descendens, quacunq; tenebatur ægritudine languidus, illicò sanabatur. Volens enim deus homines propinquius adducere ad baptismi donum, per hanc piscinam, quam per aquam lustrationis, non adhuc inquinamenta solum mundat, sed & corporis languores tollit, & ægritudines sanat: quo designetur baptismus omnem animi morbum depellere, & peccata detergere. Sicut enim ministri, qui prope regem sunt, ijs qui sunt à longe clariores sunt, ita & in figuris fit: ut quæ propinquior est ueritati, eam clarius & manifestius exprimat, atq; referat. Non autem simpliciter sanabat aquarum piscinæ natura (semper enim hoc fieret) sed in angeli descensione. Sic & in baptizatis non simpliciter aqua operatur, sed cum spiritus sancti acceperit gratiam, tunc omnia soluit peccata. Angelus enim descendens turbabat aquam, & sanatiuam imponebat uirtutem: ut discant Iudæi, quoniam multò magis angelorum dominus, omnes ægritudines animæ per baptismum sanare potest. Sed tempore huius piscinæ infirmitas, impedimentum uolenti curari fiebat:

Quid significet probatica piscina, & quomodo per eam nam gratiam

nam

nam impediebat, ne quis prius alijs in aquam descenderet, & curaretur. Nunc autem ad lauacrum baptismi unusquisq; accedere potest. non enim angelus est qui turbat aquam, sed angelorum dominus, qui omnia operatur. Et in hoc baptismi fonte non unus solum uno tempore curatur, ut in piscina: quinimò si uniuersus terrarū orbis ueniat, gratia non consumitur, sed similis manet. Sicut enim solares radij per unamquanq; illuminant diem, & non cōsumuntur: neq; à multa largitione minor fit solis lux: ita & multò amplius spiritus sancti actio in nullo minuitur, à multitudine eorum qui potiuntur ea. Hoc autem fiebat, scilicet ut unus tantum post motionem aquæ sanaretur: ut qui didicerant, quoniam in aqua ægri B tudines corporis sanabantur, in hoc per multum tempus exercitati facile crederent, quod & ægritudines animæ aqua sanare potest.

CAP. XV.

ITaq; uicini, & qui uiderant eum prius quia mendicus erat, dicebant: Nónne hic est qui sedebat, & mendicabat? Alij dicebant, quia hic est. Alij autem, nequaquam: sed similis est eius. Ille uerò dicebat, quia ego sum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit ille & dixit: Ille homo qui dicitur Iesus, lutum fecit, & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriam Siloē, & laua. Et abij, & laui, & uideo.
Matth.5 Et dixerunt ei: ubi est ille? Ait: nescio.] Non potest ciuitas abscondi supra montem posita: neq; C accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed supra candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Ita neq; claritas signorum Christi obscurari potuit, aut occultari. A uicinis enim & notis eius primum perspecta est, qui hunc illuminatum prius cæcum, & mendicum nouerant. Vbi animaduertendum nobis est, ad cuius sortis uiros mirabilis dei clementia se inclinabat. Eos qui mendicabant, cum multa miseratione curabat: & hinc Iudæorum os obstruens, quoniam non præclaros, non insignes, neq; principes, sed ignobiles sua dignos ducebat prouidentia: etenim pro salute omnium uenerat. Ita etiam de-
Luce 19 scendens à Hierusalem in Hierico, cæcum sedentem secus uiam, & mendicantem sanauit: uocatumq; ad se benigniter illuminauit. Et quia aperti eius oculi, uultum eius & speciem oris aliquantulum mutauerant, nonnulli dicebant non illum eundem esse, qui cæcus fuerat, sed alium eius similem. Ipse uerò neq; uerecundatus est de priori cæcitate, neq; formidauit furorem plebis, neq; renuit seipsum ostendere, ut prædicet benefactorem. Interrogatus de modo susceptæ illuminationis, uerax omnino comprobatus est. Quod enim non nouerat, non dicit. Neq; enim sciuit, quoniã in terram expuit, ideircò neq; alijs illud expressit: quoniam autem superunxit, per sensum tactus didicit. Quod eum iussserit ire ad piscinam Siloē, ex auditu testatus est. Nomen benefactoris expressit: recognouit enim eius uocem ex disputatione cum discipulis, & ex præcedenti tempore

A nomen eius iamdiu audierat, per celebrem famam signorum eius, quæ aliorum relatione didicerat. Demum quærentes uicini, ubi est ille? conspirationem aduersus dominum meditari uidentur, ut accusarent eum apud Pharisæos, quemadmodum sequentia eorum facta ostendunt. Christus autem nō aderat huic, quem curauerat, neq; alijs qui ab eo curabantur: non enim quærebat gloriam suam, neq; se ostentare. Recedebat semper post præstitum curationis beneficium dominus: ut nos doceret ex benefactis nostris gloriam humanam quærere non debere, sed solum diuini nominis honorem meditari. Quod etiam dominus noster totius uirtutis institutor salubriter nos
B edocuit, in ieiunio, oratione & eleemosyna plausum popularem nos quærere non debere admonens, sed solius dei gloriam: ut nesciat sinistra nostra, quid faciat dextera, alioqui receperimus mer Matth.6 cedem nostram. Quod si in abscondito coram oculis dei curauerimus quod rectum est operari, et pater noster cœlestis qui uidet in abscōdito, retribuet nobis. Paulus quoq; eidem consentiens sententiæ, nos hortatur, ne inanis gloriæ cupidi, aut per uanam gloriam quicquam faciamus: sed siue Gala.6 comedamus, siue bibamus, siue aliud quid aga- 1.Cor.10 mus, omnia in dei gloriam referamus: ad illam sola nostra uertatur intentio.

CAP. XVI.

ADducunt eum ad Pharisæos qui cæcus fuerat. Erat autem sabbatum quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabāt eum Pharisæi, quomodo uidisset. Ille autem dixit eis: Lutū mihi posuit super oculos, & laui, & uideo. Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo à deo, qui sabbatum non custodit. Alij autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit, quia propheta est. 1 Iudæi superius quærentes, ubi est ille? uolebant eum inuenire, ut dominum nostrum ducerent ad Pharisæos: Quia uerò non habuerunt eum, ducunt cæcum. Propterea autem Euangelista subdit diem sabbati fuisse, quando lutum fecit Iesus: ut scilicet eorum D malam mentem, & iniquitatis plenam demonstraret, & causam propter quam eum quærebant, ut scilicet occasionem contra eum inuenirent, & ut detraherent miraculo per æstimatam legis præuaricationem: quod ex sequentibus eorum interrogationibus planius elucescit. Sed diligenter considerandum est, qualiter non turbatur cæcus: nam quandoquidem turbis dicebat sine periculo interrogatus, non ita magnum erat ueritatem dicere. Mirabile autem est nunc, quod in ampliori periculo constitutus, neque negat, neque contraria dicit prioribus, sed eadem succinctius constringit. Et hoc pacto contrarium passi sunt eius quod uolebant. Duxerunt enim eum, & interrogauerunt ut negaturum: sed ab eo certius ueritatem, & mirabilem domini

uirtutem

uirtutem didicerunt. At uerò audito factæ illumi nationis modo, diuersi de domino uaria sensérunt. Hi quidem, quod non esset à deo missus, sed præuaricator legis, qui sabbatum nõ custodiret, qui in sabbato lutum fecerat, & oculos inunxerat. Verum hi magna tenebantur animi cæcitate. Cum enim ex hoc signo ad fidem induci debuissent, & tanti operis autorem prædicare, non ad id conuerterunt animum, quod laudandum, aut cõmendandum uideretur: sed quod reprehensioni patere censebatur, & obiectationi. protinus sabbati uiolationem obiectant, quod tamẽ secundũ literalem etiam legis sententiam dominus minime uiolauerat. Nam ea opera manuum exercitio & ministerio facta, quæ ad dei obsequiũ, aut manifestandam eius gloriã attinebant, minime prohibita erant ne sabbato fierent: qualia erant circuncisio, hostiarum in templo præparatio & immolatio. Hæc autem cõpositio luti, & inunctio, ad dei uirtutem ostendendam spectabat, & alijs

Ioan.7 diuulgandam. Si igitur sabbato circuncisionem accipit homo, ut non soluatur lex Mosi, & sacerdotes in templo sabbatum uiolant, et sine crimine sunt: quis recte senserit ex luti commixtione, aut inunctione super oculos, uiolatum sabbatum, ex qua maxime dei gloria apud homines eluxit? Alij uerò uel exiguo ueritatis splendore illuminati dixerunt, obstruere conantes os loquentiũ iniqua: Si non esset hic homo à deo, non posset hæc signa facere. Cum igitur cæco à natiuitate uisum reddiderit, signum id est eum non esse peccatorem. Ita ab effectu rei sumentes argumentum, cõprobant eum à deo esse, quod tam stupendum ædiderit signum. Verum percontabitur quispiam, an ne malis conueniat interdum miracula agendi ministerium & officium, cum apud Matthæũ dominus

Matth.7 de reprobis dicat: Multi dicent mihi in illa die, Domine, nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & prophetauimus, & signa multa fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nescio uos: Discedite à me operarij iniquitatis. Quo igitur pacto cõtra me operarij iniquitatis. Quo igitur pacto cõsequens est, ipsum dominum si peccator esset, hęc signa facere non posse? Sed hi non præcipui sunt autores signorum, qui uitę habent prauitatem, & tamen miraculorum agendorũ potestatem: quorum solum exercent ministerium, atq; ut instrumenta quædam funguntur illorum faciendorum officio. Vtitur enim plerunq; deus etiam malis ad

Ioan.10 mirabilia opera peragenda. Christus autem præcipuus erat autor signorum, & attestatus est illa esse opera patris, quæ non aliena, nec ab extrinseco aduentitia uirtute peragebat: sed solo uerbi imperio aut opere, nil nisi primarium operatorem demonstrante. Non potuit igitur ipse hæc in nomine patris se facere contestans, & eadem opera patris nominans, peccator esse. Alioqui ipsa dei patris opera ab homine peccatore fuissent perfecta, & illi deus fuisset cooperatus. Et quoniam non potuerunt Iudæi diuersa de domino sentientes in unam conuenire de eo sententiam, unoquoq; suas partes tutante, schisma erat inter eos. Schisma græce, latine scissio. Scissi ergo erant, quia pars ueritati assentiebat, & pars falsitati applaudebat. Christus dies, inter lucem & tenebras diuisus est. Hęc autem discissio eo ipso bona erat, quod impedimento fuerit coadunatos Pharisæos uno animo conspirare in Christi damnationem & præiudicium, ostenderitq; plerosq; eorum adhuc modicum lumen habere, quo ueritatem oblatam contuerentur. Quamuis enim ferè semper, & ut plurimum bona sit concordia, & discordia mala, quod hæc dissipet omne bonum atq; disturbet, illa uerò promoueat, corroboret, & foueat: Nihilosecius & bona interdum inuenitur discordia, & mala concordia: cum discrepantia animorum alicuius mali perpetrandi præstat obstaculum, & unanimitas, mutuusq; complurium consensus eos constringit et alligat, ualentioresq; reddit ad conceptum scelus perpetrandum. Vndead impediendam malam cõcordiam, se dominus in hunc mundum uenisse contestatus est, cum ait:

Matth.10 Non ueni mittere pacem in terram, sed gladium, id est separationem, ut sequentia eius uerba ostendunt. Et qui turrim Babel ædificabant, cõcordes

Genes.11 erant in malo suo: inde & si inuiti, ad bonum tamen dissenserunt per uarietatem linguarum illis immissam, qua separati sunt abinuicem, & cœptum opus prætermiserunt. Et socij Chore in seditione contra Moysen & Aaron male conuenie-

Num.16 bant: ideò per immissam plagam bene diuisi sunt.

Matth.26 Iudas idem traditor, cum Iudæis praue consensit, & dux fuit eorum qui comprehenderunt Iesum.

Act.23 Ecce malam concordiam. At Paulus à Iudæis in Hierusalem comprehensus, atq; in concilio eorum cõsistens: quum haberet compertum, unam partem eorum qui aderant ad sui accusationem, esse Pharisæorum, & alteram Sadducæorum: exclamauit inter eos se Pharisęum esse, atq; de spe & resurrectione mortuorum iudicari. Qua uoce immisit dissensionẽ inter Pharisæos, & Sadducæos, dissoluitq; totam illam multitudinẽ. Ecce bonam discordiam. Qui igitur recte de Christo senserũt, ipsius illuminati de suo illuminatore quærũt sententiam, & animo quidem (quantum uerba exprimũt) beneuolo. Non enim quod in calumniã uerti posset quærunt, quid scilicet dicat de illo qui sabbatum non custodit: sed quod Christi gloriam elucidet, & prædicet: Quid dicis (inquiunt) de illo, qui aperuit tibi oculos? Ille uerò nõ modò corpore, sed etiã mente illuminatus, cõstanter & interritè exprimit quod sentit: quod uidelicet propheta est, non tamen quilibet de numero & cœtu prophetarum: sed propheta ille unicus & singularis, quẽ Moses prædixit à deo apud Iudæos esse

Deut.18 suscitandum.

CAP. XVII.

NOn crediderunt ergo Iudæi de illo quia cæcus fuisset, donec uocauerunt parentes eius qui uiderat, & interrogauerunt eos, dicẽtes: Hic est filius uester, quem uos dicitis quia cęcus natus est? quomodo ergo nunc uidet? Responderunt eis parentes eius, & dixerunt. Scimus quia hic est filius noster, et quia cęcus natus est: quomodo aũt nunc

nunc uideat, nescimus: aut quis eius aperuit oculos, nos nescimus. Ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se loquatur. Hæc dixerunt parentes eius, quia timebant Iudæos. Iam enim conspirauerant Iudæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret: propterea parentes eius dixerunt: quia ætatem habet, ipsum interrogate.] Qui urbē expugnare nititur, ubi unam murorum partem, quam prosternere atq; euertere tentauit, conspicit adeo firmam esse atq; compactam, ut eam dissoluere atq; subruere nequeat: mox ad alteram partem, quæ imbecillior & inualidior apparet, suas transfert machinas, arietes & tormenta, ut ea parte oppugnatam urbem interciprat. Itaq; quoq; Pharisæi, quia cæcum iam illuminatum attonitum reddere non ualuerunt: sed uidebant eum sine animi trepidatione benefactorem suum prædicantem, per parentes eius putabant Christi miraculū obscurare. Sed hæc est ueritatis natura, quod per quę putatur insidias pati, per hæc fortior fit. Mendacium enim sibiipsi quidem obuiat: & per quę lædere ueritatem uidetur, per ea clariorem eam ostendit. Quod & nunc factum est. Vocati enim parentes, & interrogati de cæco illo an filius eorum esset, & cæcus natus: ut quicq; diceret quod Christi gloriam diminueret, aut extenuaret, dum utriusq; indubitatum proferunt testimonium, magis amplificant, atq; magnificant factum signum. Verū imbecilliores erant parentes filio, qui testis aderat intrepidus ueritatis, illuminatos habens oculos intellectus à deo. Nam ipse interrogatus, impauide modum quo sanatus fuerat explanauerat. Parētes uerò idipsum interrogati, se nescire dicebant quomodo uisum receperat: quum tamen ipso referente, illud certò cognoscere potuerint. Atqui non ex ignorantia dicebāt se nescire quomodo factus fuisset uidens: sed id solū ex trepidatione, & formidine, metuq; offendendi Iudæos (si quicquam dicerent, quod nomē Christi celebrius redderet) respondebant. Iudæi enim ut deo repugnantes, & suæ saluti obstaculum obicemq; ponentes, sanxerant, eū cum ignominia extra synagogam ejiciendum, qui cōfiteretur dominum nostrum esse Christum. Hac formidine perculsi parentes cæci, non ausi sunt quod cognoscebant, palàm confiteri: sed id à filio interrogari debere responderunt, qui cum matura esset ætate, de se loqui facile posset. Sed quemadmodum filij Israēl, quanto magis opprimebantur ab Aegyptijs, tanto magis multiplicabantur, & crescebant: ita nominis Christi gloria quo magis prohibebatur ab hominibus, eo amplius diffundebatur. CAP. XVIII.

Exod. 1

VOcauerunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam deo. nos scimus quia hic homo peccator est. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio: unū scio, quia cæcus cum essem, modò uideo. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? Respondit eis: Dixi uobis iam, & audistis: quid iterum uultis audire? nunquid & uos uultis discipuli eius fieri?] Cum in altera parte murorum, ad quam factus est oppugnationis transitus, non satis commoda perspicitur esse inuadēdi urbem opportunitas: rursum ad priorem partem fieri solet regressus, & acriori insultu, nouisq; machinis instauratur ibidem oppugnatio. Quia ergo cæci nati parētes miserunt Pharisæos ad illum, qui curatus est à cæcitate: rursus uocauerunt eum secundo. Neq; ei manifeste dicūt, nega quoniam Christus te curauit: sed sub prætextu religionis ad hoc eum inducere uolunt, dicentes: Da gloriam deo. quasi dicant, confitere quia hic nihil est operatus: nega quod accepisti. Hoc planè non est deo gloriam dare, sed deū potius blasphemare. Sic autē uolebant illum dare gloriam deo, ut sicut & ipsi, dicere Christum esse peccatorem. Verum ille, ut neq; pateret calumniæ, neq; ueritatem celaret: nō dixit, scio eum iustum: sed sentētiam protulit eorum sententiæ ex opposito contradicentem. Dixerant enim: nos scimus, quia hic homo peccator est. Ipse uerò neq; dubitationē, neq; nescientiam sua responsione expressit, sed oppositionem dicti eorū. Dicitis, inquit, uos scire, quod peccator est: ego uerò ea in re nō sentio uobiscum, sed eū peccatorem esse nescio: quinimò bonum & iustū esse ipsum ingenue fateor: quod & ipsa loquuntur opera. Id unum planè, quod manifeste noui, prædico: scilicet cum cæcus essem, suo beneficio nunc usus munere fungor. Quia autem nequierunt euertere quod factū est, ad priores redeunt sermones, rursum modum curationis inquirentes, sicut canes expetitam uenationem nunc hic nunc illic inuestigantes. Ille autem qui toties interrogatus, toties responderat: iam quasi quodam tædio afficeretur propter illorum duritiam & incredulitatem, cum quadam stomachatione respondit: Nō attenditis ad ea quæ dicuntur? Non amplius respondebo uobis inaniter interrogantibus, & nō uolentibus addiscere, sed cauillari quæ dicuntur. Nunquid & uos, sicut ego, uultis in eum credere, & discipulatui eius inhærere? Iraq; fortis quidem ueritas, & imbecille mendacium. Nam ueritas ipsa, & si despectos assumpserit, claros eos facit uel ostendit. Mendacium autem, & si cum fortibus fuerit, imbecilles eos mōstrat. Super omnia enim uincit ueritas, & inexpugnabilis eius arx atque munitio. 3. Esd. 4

CAP. XIX.

MAledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus illius sis, nos autem Mosi discipuli sumus. Nos scimus, quia Mosi locutus est deus, hūc autem nescimus unde sit. Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia uos nescitis unde sit, & aperuit meos oculos. Scimus autem, quia peccatores deus non audit: sed si quis dei cultor est, & uoluntatem eius facit, hunc exaudit. A seculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. Nisi esset hic à deo, non posset facere quicq;.] Maledictum hoc, tu discipulus illius sis, ueniat super nos Christianos: Quemadmodum Rebecca dixit filio suo Iacob timenti maledictionem sibi pro benedictione illatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

iri à patre suo Isaac, si deprehenderet simulationē illam qua fingeret se esse Esau: In me sit ista maledictio fili mi. Ita sanè & in nos sit hæc Pharisæorū maledictio. Siquidem cor intuearis eorum, maledictum est: quia hoc maledicentis affectu protulerunt. Si uerba ipsa perpendas, exoptabilis est benedictio: quis enim non desideret discipulus esse Christi? Sed quemadmodum per prophetam dicit dominus de improbis, Maledicam benedictionibus uestris: ita ediuerso dicit, Benedicam maledictionibus uestris: & completur in eis quod alio loco dicitur: Maledicēt illi, & tu benedices. Rursum more suo de Moysi discipulatu se uane iactant, dicentes: Nos Moysi discipuli sumus. Sed falluntur, semetipsos decipientes. Nam si ueri discipuli Moysis essent, crederent utiq; Moysi annuncianti Christum, & cognoscerēt eum qui per Mosen prænunciatus est. Sic enim dominus illis ait: Si crederetis Mosi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Si autem illius literis nō creditis, meis uerbis quomodo credetis? Nonne discipulorum est magistri doctrinam ad unguem seruare, & ab illius præceptis nequaquam exorbitare? Si igitur Moysi estis discipuli, ut uerbo protestamini, ô Pharisæi, cur illius dogmata non obseruatis? Prohibuit ille maledictionem inferri cuiquam: Non maledices (inquit) surdo, nec cæco pones offendiculum. Vos autem maledicitis homini, ueritatem constanter confitenti. Prohibuit insuper sanguinem innoxium fundi, & iustum occidi. Vos autem in cædem innocentis, & eius qui iusticiæ totius est autor, præcipites ferimini. Demum iussit Moyses deum adorari, & eius gloriam in omnibus quæri: uos aūt signum istud in cæco calumniantes, dei uirtutem pro uiribus extenuatis & negatis. Id unum tamen uerum cōfitemini, uos scilicet scire quod Moysi locutus est deus. Et idipsum nos ingenuè quoq; fatemur, per sacram scripturam edocti, dicentem: Loquebatur deus cum Moyse, sicut homo loqui solet ad amicū suum. Et deus de Mose: Ore ad os loquor ei. Sed eo grauior est uestra damnatio & iniquitas, quod illius, cui deus locutus est, præcepta negligitis. Ea quæ à deo suscepit mandata conculcatis, & pro nihilo ducitis. Prophetam illum quem de medio uestrūm prædixit suscitandum & audiendum, nunc coràm loquentem contemnitis, dicentes: Hunc autē nescimus unde sit. Sed nónne locū natiuitatis eius, & patriam nouistis: aut etiam genus secundum humanam genealogiam? nónne superius dixistis: Hunc scimus unde sit? Sed hæc uerba uestra non ex ignorantia illius, sed cōtemptu prodeunt, quo illum paruifaciatis. Vos etenim miserandi dei filium cernentes, hominem prorsus contemptibilem & nouissimum iudicastis: hinc dicitis uos illum nescire unde sit, consueto more hominum, qui quos abijciunt, nescire se dicunt. Tale quiddam & in libro Regū legimus. Cum enim Dauid adolescens, Goliam uiris fortibus formidabilem strauisset, ait Saul ad Abner: Cuius est iste puer Abner? Certe armiger eius fuerat, citharam coram eo crebro percusserat, & nūquis esset interrogabat. Quasi enim non cognoscebat, in quo ætatem adolescentis, & habitum pastoralem cōtemnebat. Sed quo magis eluceat, & innotescat cæcitas uestra, ea quæ per uisum cognoscitis, auditu minora æstimatis. Illa enim quæ nosse uos dicitis, utpote, quod Moysi locutus fuerit deus, à progenitoribus audistis. Sed nónne fidedignior est, qui certificauit quod à deo uenit per miracula, quæ nō solum audistis, sed uidistis? Vnde meritò cæcus ipse, sed iam claritate mentis & corporis perfusus, dicta uestra confutat, à magnitudine signi in se perpetrati sumpto argumento. Non uidetur, inquit, id ueritati consentaneū, aut omnino cohærere uero, quod nescitis unde iste sit, & tanquam ignobilem, aut obscuri nominis uirum despiciatis, qui tam præclarum signum & diuinæ uirtutis attestatiuum in me operatus. Nempe peccatores deus auersatur & odit, neq; preces eorum gratæ sunt auribus eius. Sed si quis deum intentissimè coluerit, & mandata eius seruauerit, hunc benigniter exaudit. Oculi enim domini super iustos, ut dicit propheta, & aures eius in preces eorū. Et rursum alio loco: Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus. Hunc aūt illuminatorem meum exaudiuit deus, qui talem ei potestatem contulerit, quod à me ab incunabulis insitam & cōgenitam cæcitatem depulerit. Non est igitur ipse peccator, ut uos sentitis: sed à deo, cuius uirtute id admirabile opus egit. Neq; enim à mundi exordio auditum est cuiquam, quod quis aperuerit oculos cæci nati: quocirca nisi ille tanti signi autor esset à deo, non potuisset tale quicquam efficere. Sed quomodo, dicet quispiam, deus peccatores non exaudit? Exauditus ne est publicanus, qui in templo dei à longe stans, & oculos in terrā demittens, pectusq; pugnis percutiens, dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori? Qua cōfessione sic exauditus est, ut iustificatus à templo rediret, qui iniustus uenerat ad templum. Insuper nónne à domino nostro edocti, quotidiana oratione utimur ad deum: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris? Quæ autem sunt debita nostra in deum, nisi peccata quibus eum offendimus, propter quę debitores mortis, & damnationis rei apud diuinam maiestatē efficimur? Rursum beatus Ioannes in epistola sua: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Deniq; Sapiens: Quis potest dicere, mundum est cor meum, & purus ego sum à peccato? Si igitur nullus exors criminis hæc degit uitam, & peccatoris orationes non suscipiuntur à deo: nullos igitur deus exaudit, sed omnium auersatur orationes. Quomodo ergo dicit Psalmus: Exaudiuit dominus uocem fletus mei, exaudiuit dominus deprecationem meam, dominus orationem meam suscepit? Cæterum exaudiuntur à deo peccatores, si resipiscant à peccatis, si mala præterita lachrymis abluant, & ex corde abnegant se esse quod fuerant: translati enim per

Malach. 2
Psal. 108
Ioan. 5
Leuit. 19
Exod. 23
Deut. 6
Exod. 33
Num. 12
Deut. 18
Ioan. 7
1. Reg. 17
Psal. 33
Psal. 65
Luce 18
Matth. 6
1. Ioan. 1
Prouer. 20
Psal. 6

hoc

hoc ſunt à morte ad uitam, à ſiniſtra in dexteram, ab infuſtitia ad iuſtitiam. Eos uerò qui perſeuerāt in malitia ſua, & præteritis peccatis quotidie noua accumulant, huntq; indies deteriores, deus minime exaudit, eorum preces abijcit & execratur,
Eſa. 1 quemadmodum per Eſaiam dicit: Cum extenderitis manus ueſtras, auertā oculos meos à uobis: et cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Et
Hierem. 3 Hieremias ad dominū: Nos inique egimus, & ad iracundiam prouocauimus, idcirco tu inexorabilis es. Oppoſuiſti nubem tibi ne tranſeat oratio. Enimuerò nubes illa, peccatorum noſtrorum atra eſt denſitas, obſtaculum præbens, ne diuinas aures oratio noſtra penetret.

CAP. XX.

RESponderunt & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eū foras. Audiuit Ieſus, quia eiecerunt eum foras: & cum inueniſſet eum, dixit ei: Tu credis in filium dei? Reſpondit ille & dixit: Quis eſt domine, ut credam in eum? Et dixit ei Ieſus: Et uidiſti eum, & qui loquitur tecum, ipſe eſt. At ille ait: Credo domine, & procidens adorauit eum.] His uerbis Phariſæi cæcitatem ei exprobrant, improperantes quod propter peccata aut ſua, aut parentū factus eſſet cęcus, & dicentes: In peccatis natus es totus, id eſt, à prima ætate peccatis inuolutus es, & clauſis oculis natus. Ecce ex phariſaico ſupercilio id enaſcitur, ſeipſum bonum exiſtimare, & alios ut peccatores aſpernari: temerario quoq; iudicio quæ alijs aduerſa contingunt, reputare ob peccatum illis eſſe inflicta, & deterioris uitæ culpam. Eò tendit parabola domini noſtri, quam dixit ad quoſdam, qui in ſe confidebant tanquam eſſent iuſti, & aſpernabantur cæteros: In qua Pha
Luce 18 riſæus aſcendens in templum & orans, benefacta ſua commemorauit, prætulitq; ſe alijs, quos adulteros, fures, raptores, iniuſtosq; iudicauit: ſed non meruit ille cum publicano gratiā iuſtificationis. Ita hoc in loco cæcum hunc deſpectui habentes, dicunt à prima ætate peccatis fuiſſe irretitum: exiſtimantes ſe longè illo eſſe iuſtiores & meliores, cum tamen ediuerſo hic eſſet iuſtificatus, nam qui oculos eius aperuit, totum ſaluauit: quiq; foris illuminauit, ipſe cor illius ab omni iniquitatis nubilo purgauit. Ipſe uerò grauiſsimis peccatis, & potiſsimum infidelitatis & crudelitatis erant illaqueati. Cæcitatem quoq; eius aſcribunt peccatis præteritæ uitæ, perperam de illo iudicantes: cum tamen dominus noſter proteſtatus ſit, cum neq; propter ſua, neq; parentum peccata cæcum natū eſſe. Ex quo perſpicuum eſt, animum qui grauiratur affectu odij aut liuoris, tranſuerſum omnia agere, atq; contrario ueritati iudicio plerunq; præcipitem ferri. Aegro quoq; animo ferunt ſe ab illo doceri: quod nō minus, quàm antecedentia ex tumore animi naſcitur, dedignātis ab alio doctrinam capeſſere: quia ſibi excellentis ſcientiæ perſuaſionē induit, ſciolusq; uidetur. Ipſi certe eum interrogauerunt, ipſi coēgerūt ut diceret, quid de

A Chriſto ſuo illuminatore ſentiret: et nunc uera cō fitentem arguunt, & de ſynagoga propellunt, donec expectabant eum negaturum eſſe Chriſtum, aut opus dei fide dignum eſſe putabant: ſed cum uident eum in ueritatis confeſsione conſtantem, ignominioſe eum eijciūt. Ipſi illum magiſtrū ſuū fecerant, ipſi ut diſcerent toties interrogauerunt: & demū ingrati, docentē reiecerunt cum indignatione, dicentes: Et tu doces nos? Solet enim maiorum cōſuetudo à minoribus aliquid diſcere dedignari: quod nimirum ex latente morbo ſuperbiæ proficiſcitur, quo ſibi animus falſam ſcientiæ opinionem aſcribit: & erubeſcit ab eis, qui inferiore gradu uitæ, aut dignitate ſunt cōſtituti quippiam percipere, ne ignoraſſe uideatur idipſum, aut mi-
B nor illo in doctrina appareat à quo diſcit, cum cupit omnibus ſupereminere. Sed ſi animus noſter uera eſſet humilitate munitus, non erubeſceret, etiam à quouis puerulo, quicquā quod ignoraret addiſcere. A quocunq; enim percipi poteſt ueritas, amplectenda eſt & capeſſenda. Exemplo nobis eſt dominus noſter, uberrimus ſapientiæ fons, qui duodecim annos natus (ut Lucas ſcribit) inuentus eſt in tēplo inter legiſperitos & doctores interrogās, & audiens eos. Ipſe qui dei uirtus eſt & ſapiētia, in quo omnes theſauri ſcientiæ & ſapientiæ ſunt abſconditi, non recuſat interrogare homines, & audire illos: quid ergo nos talpę cæcutientes, & noctuis perſimiles renuemus, ab alijs, quātumlibet abiectis aut exiguis, ueritatem ediſcere? Non dedignatus eſt dominus noſter exi-
C mium ueræ humilitatis exemplū à Ioanne Baptiſta ablui in Iordane & baptizari: quid igitur reſpuemus à proximis & fratribus noſtris doctrinę munus, quantūuis exiſtimatione hominū habeamur eruditi, aut alij putentur ignari, ſuſcipere? cū ſi nos uera moueat & ſyncera ueritatis agnoſcendæ cupiditas, non tam à quo doceamur attendere debeamus, quàm quid doceamur: & ueritatis munus à quocunq; accipiatur, precioſum eſſe. Cæterum Phariſæi, ſicut à cæco auditam ſalutarem doctrinam contempſerunt, ita & ipſum doctorē habent ludibrio & ſpernunt, eijcientes eū cum graui ignominia extra ſynagogam. Id reuera magnū apud Iudęos opprobriū ducebatur, ſi quē de ſynagoga eieciſſent. Sicut em̄ nūc homicidæ uel adul-
D teri, uel cæteris capitalibus criminibus rei, ab eccleſia pellunt̄, ita tunc cōfeſſores Chriſti à ſynagoga Iudæorū eliminabant̄. Phariſæi quidē illū prius cæcū eijciebant, ſed Chriſtus eum ſuſcipiebat. Tunc magis meruit cognoſcere Chriſtū, cum eiectus eſt de conſortio inimicorū Chriſti. Quandiu enim inter Phariſæos fuit, & ignominiā ab eis nō eſt paſſus, nō ſe illi denuò exhibuit: ſed cū primū extra illorū eſt contuberniū expulſus, & ignominię nota pro Chriſto affectus, protinus ſe illi Chriſtus præſentē oſtendit. Quo quidem exemplo nobis dilucidè declarauit, eos qui propter Chriſtū & iuſtitiā reprobantur ab hominibus & eijciuntur, cōtinuò à deo ſuſcipi: & quāto grauiores cōtumeliæ cuiquam inferūtur propter deū, tanto deū illi

Doctrinā libēter ab omnibus eſſe percipiendam.

Luc. 2

1. Cor. 2
Coloſſ. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

propiorem & propinquiorem esse adiutorem.
Matth.5 Beati, inquit, eritis cum maledixerint uobis homines, & exprobrauerint, & eiecerint nomẽ uestrũ tanquam malum propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces uestra
Iacob.4 copiosa est in cœlis. Nẽpe ut amicitia huius mundi inimica est deo, & qui uoluerit amicus esse mũdi huius, inimicus dei cõstituitur: ita ediuerso inimicitia huius mundi, amica est deo: & qui uoluerit esse inimicus huius mundi, amicus dei redditur, quos eñ mundus ut abortiuos eiicit, eos Christus ut filios charissimos suscipit. Cum quãta itaq; benignitate illum compellat, & inuentum ad cõsummatam fidei confessionem adducit, accuratius attende. Vt audiuit eum foras eiectum, quærit eum ut colligat in sinum suæ pietatis, & ducat in suum ouile. Inuentumq; interrogat: Tu credis in filium dei? Interrogat autem non ignorans, sed uolens seipsum notum facere: & ostendens quoniam plurimi fecit eius fidem, quasi dicat: Iudæorum multitudo conuiciata est mihi in eo signo, quod operatus in te sum: sed nulla mihi est cura illorum. Vnius rei cura est, ut tu credas: melior enim est unus faciens uoluntatem Dei, quàm decies mille iniqui. Porrò id non perfunctoriè hic animaduerte, quod si sola Christi, qualiscũq; confessio, fidei esset consummatio, dictum nunc fuisset illi: tu credis in Christum? Sed quia hæreticis penè omnibus hoc nomen in ore esset futurum, ut Christum confiterentur, & filium tamen Dei negarent, id quod propriũ Christo est, ad fidem poscitur, id est, ut credatur in Dei filium. Credidisse autem in Dei filium, quid proficit si credatur in creaturam? cum à nobis fides in Christo, nõ creaturæ Dei, sed filij Dei postuletur. Non est igitur creatura Christus, ut Dei filius, quemadmodũ oblatrant Ariani: sed uerus Deus. Nondum autẽ cæcus Christum nouerat: cæcus enim erat antequàm ueniret ad Christum, & post curationem à Iudæis circũtrahebatur. Idcirco ille, qui eum tantum corporeis oculis uidebat, corde nondum intelligebat, respõdens: quis est domine, ut credam in eum? Quibus uerbis ostendit iandudum se paratum cor ad credẽdum habuisse, sed in quem deberet credere, ignorasse. Desiderãtis enim, & ualde ingerentis animæ est hoc uerbum: pro quo in tantũ disputauit, hunc ignorat: ut discas in eo ueritatis amorem. Et ergo ipsa ueritas se ei aperte, & dimoto omni uelamine exhibet, dicens: Et uidisti eum: & qui loquitur tecum, ipse est. Ecce mysterium suæ diuinitatis abscondit Christus à sapientibus & prudentibus, scilicet incredulis Iudæis:
Matth.11 quibus nũquã tam aperto uerbo seipsum demonstrauit, quod maleuolo eum animo quærerent & insectarentur. Illud autem paruulis & humilibus reuelauit mysterium, pio eum affectu prosequentibus. Neque se difficilem ad credendum præstitit hic cæcus, iam plenè illuminatus: sed protinus uerbo protestatus est credere, & opere. Nam procidens adorauit eum: per hoc quodam modo contestans Christũ esse deũ se credere, quem procidens adorabat: nobis quoq; exemplũ relinquẽs, ut non erecta ceruice, sed in terram prostrati, dei misericordiam imploremus: quemadmodũ nos etiam admonet propheta, ad debitam deo uenerationem exhibendam, omnes inuitans, cum ait: Pſal.94 Venite adoremus & procidamus ante deũ. Porrò huius cæci exemplo discimus, quod qui propter ueritatẽ & Christi confessionẽ malo & contumelia aliqua afficiunt, ij maxime à deo honorant. Vt enim qui propter deum pecunias dispergit, is Ioan.12 maxime eas inuenit: & qui odit animam suam, is uel in primis amat: ita contumelia affectus propter deum, is plurimum honoratur à deo, quod cæco usu uenit. Eiectus est à templo à Iudæis, & à templi domino inuentus est. A pestifero consilio liberatus, salutiferum est fontem consecutus. Contemptus à contemptoribus Christi, ab angelorum rege honoratus est. Hęc sunt ueritatis præmia quæ assecutus est is, qui pro ueritate fortiter decertauerat, qui interritus Scribarum & Pharisæorum insultos ac fremitus pro Christo sustinuerat: in cuius fortitudinis cõstantiæq; mercedem, se ultrò illi Christus agnoscendum obtulit, & ad consummatam fidei perfectionem prouexit, se uerum dei filium esse illi contestatus. Sic sanè qui pio animi affectu Deum quærunt, protinus eum habent occurrentẽ: ab ijs uerò, qui peruerso corde quærunt eundem, procul abest, nec inueniri potest. Mulier nanque Samaritana, cum dixisset domino nostro iuxta puteum aquæ: Scio quia Ioan.4 Messias uenit, qui dicitur Christus: cum ergo uenerit, ille nobis nunciabit omnia. Protinus illi dominus se esse Christum est testificatus, & Ioan.11 respondit: Ego sum qui loquor tecum. Nunquam autem tanta facilitate, neque tam aperte Iudæis se esse Christum est contestatus. Cum enim interrogassent eum, meditantes insidias: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palàm? respondit illis: Veritatem, inuolute tamẽ & minus patenter, loquor uobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hęc testimonium perhibent de me. Sed & in exordio infantilis ætatis ipsius, Magi quæsiuerunt Christum cum muneribus, et stellæ pręuiæ ductu eundem inuenerunt: quoniam ut eum adorarent, inuestigauerũt. Herodes uerò etsi multum perquireret, minime ipsum inuenit, quia in illius exitiũ stringi ferrum iussit. Similiter turbæ leguntur requisisse dominum nostrũ in deserto, & facile inuenisse: quoniam studio audiendi uerbũ eius pertrahebantur. At Pontifices & Pharisæi dederant mandatum, ut si quis cognouerit ubi esset Iesus, indicet ut apprehendant eum. Nunquam tamen incidere in eum, aut inuenire potuerunt: quoniã maligno studio eundem persequebãtur. Et huius quoq; rei figurã legimus in lib. Regnorũ de Dauid, quem atrociter persequebat Saul in mõtibus & desertis, ut perderet ipsum, nunq; tamẽ eundẽ inuenire aut comprehẽdere potuit. Ionathas aũt filius Saul, haud magno negocio inuenit ipsum Dauid in sylua: qa illi amicitia cõiunctissimus, ad confor-

cõfortandũ illũ perquisiuit, dixitq; ei: Ne timeas: neq; enim inueniet te manus Saul patris mei.

CAP. XXI.

ET dixit ei Iesus: In iudicium ego in hũc mundum ueni, ut qui non uident, uideant: & qui uident, cæci fiant. Et audierunt quidam ex Phariſæis qui cum ipſo erant, & dixerũt ei: Nunquid & nos cæci ſumus? Dixit eis Ieſus: Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum: nunc uerò quoniam dicitis, quia uidemus, peccatum ueſtrum manet.] Longanimis expectator domini Symeon, & aduentum eius in carnem ardenter ſuſpirans, cum accepiſſet ipſum quadrageſimo poſt natiuitatem die inductũ in templũ, & cupidis ulnis fuiſſet amplexus, poſt diuinas laudes prophetico ſpiritu illuſtratus, dixit: Ecce poſitus eſt hic in ruinã & in reſurrectionẽ multorũ, & in ſignũ cui cõtradicetur. In ruinã quidem eorũ, qui impegerũt in lapidem offenſionis, & petrã ſcandali, & incredulitate mẽtis ſuæ, & obſtinati animi duritia credere in ipſum renuerunt. In reſurrectionem uerò illorũ, qui doctrinam eius amplexi ſunt, & mandata ſeruarunt: per quæ ab imo barathro damnationis ad uirtutum culmen, & cœli demum celſitudinem ſubuecti ſunt. Eandem quoq; ſententiam hoc loco dominus aſſerit, dicens ſe in hunc mũdum ueniſſe in iudicium, non quidẽ condemnationis aut extremæ retributionis, quæ ad cõſummationem uſq; ſeculi reſeruatur futura: ſed diſcretionis bonorum ab improbis, & credẽtium ab incredulis: ut qui non uident, uideant, id eſt, qui ſe non uidere putant, & quærunt ut uideant, interiore lumine illuſtrentur, & ad fidei, ueritatisq; perducantur cognitionem. Simplices enim & humiles, ſuam confitentes & agnoſcentes ignorantiã, à Chriſto illuminati ſunt. Et ut uidentes cæci fiant, id eſt, ut qui putant ſe uidere, & medicum non quærunt, qui ipſos illuminet, cum in magna cæcitate uerſentur, permaneant in ſua incredulitate, & tenebroſitate errorum: quales erant ſuperbi ſapientes, & Phariſæi, qui ſapientes erant in oculis ſuis, & apud ſemetipſos prudẽtes. Sanè ut Paulus ait, dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt: euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Et hæc ſanè uerba Domini liquidò nobis oſtendũt quanti momenti eſt ad uirtutem, & diuina munera promerenda, humiliter de ſeipſo ſentire, ſuam cognoſcere fragilitatem, infirmitatemq; fateri. Hæc planè humilis de ſe exiſtimatio, & propriæ indigentiæ confeſsio, diuinæ gratiæ largitatem affatim conſequitur, & cœleſte impetrat auxilium. Contrà uerò, qui grande aliquid, & ſublime de ſe exiſtimant, ſeq; ſuper ſe extollunt, arrogantq; maiora quàm ſibi aſsint, diuino deſtituti præſidio aridi relinquuntur & indigi, bonorumq; omnium egeni. Id Propheta nos edocet, dicens: Domine nõ eſt exaltatum cor meum, neq; elati ſunt oculi mei: neq; ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus ſuper me. Si non humiliter ſentiebã, ſed exaltaui animã meam. Sicut ablatus eſt ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea. Et idem alio in loco: Quoniam tu populum humilem ſaluum facies, & oculos ſuperborũ humiliabis. Verè itaque de ſe profeſſus eſt: humiliatus ſum, & liberauit me: quoniam Deus ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam. Saul, cum paruulus eſſet in oculis ſuis, dux ſuper Iſraël conſtitutus eſt: cum uerò in ſuperbiam elatus eſt, à Deo abiectus & reprobratus. Cum Dauid uilis in oculis ſuis ſaltaret coram archa ludens cythara, mirum in modum Deo placuit: cum uerò tumore animi inflatus, populum iuſsit numerari, uindicem Dei manum ſenſit. Hinc per Eſaiam Dominus inquit: Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & humilem, & trementem ſermones meos? Quinimò ipſe, qui uerè humilis eſt, exultans in ſpiritu ſancto: Confiteor (inquit) tibi Domine pater cœli & terræ, quoniam abſcõdiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Itaque uenit in hunc mundum, ut paruulos, & qui ſuæ ſunt cæcitatis conſcij illuminaret, illis in errorum caligine dimiſsis, qui ſibi uidentes uidentur. Sed ſi in hunc mundum (dicet quiſpiam) Chriſtus uenit ut uidentes cæci fiant: non eſt eis imputanda illa cæcitas, neque ipſorum culpæ aſcribenda, quinimò ipſius excæcationis Chriſtus uidebitur eſſe cauſa, qui propterea dicit ſe in mundum ueniſſe, ut uidentibus infligeretur cæcitas. Verum, non rationabiliter loquuntur, qui hæc Deo obiectant, ipſumq; autorem mali aſtruere non uerentur. Nempe ſicut ſol iſte ſenſibilis, noſtrum ſuperfertur horizonta, ut omnibus ſuæ claritatis dona communicet, & in cunctorum oculos ſuæ lucis iaciat ſpicula: quod, ſi quis palpebras occludat, aut ſe ſponte ſua auertat à ſole, beneficium luminis ipſius recuſans: is non culpa ſolis, ſed propria expers eſt illuminationis, & in tenebris manet. Haud ſecus uerus ipſe ſol qui uenit illuminare ſedentes in tenebris, & umbra mortis, eam ob rem terras inuiſit, ut omnibus ſuæ cognitionis & gratiæ munus impartiatur, & omnium oculos interiores ſplendore ſpirituali illuſtret. Plerique uerò repudiarunt hoc munus cœleſtis luminis ultrò eis exhibitum, & oculos mentis occluſerunt, ne illuceret eis tam eximia lucis æternæ irradiatio. Non igitur ipſius ueri ſolis culpa effectum eſt, quod occæcati fuerint, ſed ſola ipſorum improbitate & duritia. Excæcauit enim eos (ut dicit Sapiens) malitia eorum. Quod nobis haud adumbratè ſignificatum eſt in Samſone capto à Philiſtæis, protinus in carcerem ab eis coniecto, & orbato oculis: qui quemuis hominem ſuarum cupiditatum catenis & uinculis grauiter aſtrictũ deſignat, & ob ſuarum affectionum uehementiam mente occæcatum. Si quis enim honoris ambitione laborat, aut graui exæſtuat opum cupidine, aut Aethneis uoluptatum ignibus efferuet: nimirum ſibi ipſi oculos eruit, & deſtitutus lumine mentis, in foueam iniquitatis agitur præceps.

Luc. 2
Eſa. 8
Eſa. 5
Rom. 1
Pſal. 130
Pſal. 114
Iacob. 4
1. Reg. 9
2. Reg. 15
2. Reg. 6
2. Reg. 24
Eſaiæ 66
Matth. 11
Luc. 1
Sap. 2
Iudic. 6

Humilitatẽ ad diuinæ gratiæ perceptionem eſſe conuenientiſſimam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceps. Proinde particula,ut, ſecundo loco intelle-
cta,non cauſam exprimere putanda eſt, ſed euen-
tum. Quamuis enim præcipua cauſa aduentus
domini in mundum fuerit,ut non uidentes uide-
ant, quia interioris illuminationis ipſe primarius
eſt fons & autor:non tamẽ idcirco ueniſſe putan-
dus eſt,ut uidentes cæci fiant: cum ab eo non poſ-
ſit quoquo pacto proficiſci obtenebratio,ſed poſt
aduentum ſuum id conſecutum eſt, quod exiſti-
mantes ſe uidere,amplius facti ſunt cæci: non qui
dem occaſione lucis ſuapte natura illuminantis,
ſed obdurationе cordis malorum. Ita peritiſsi-
mus medicus, ſi ægrotis omnibus det præcepta,
quibus priſtinam ſoſpitatem recuperẽt: quorum
hi obtemperantes medico reſtituantur incolumi
tati: illi uerò recuſantes morem gerere recte con-
ſulenti, ægrotent amplius,& tandem extinguan-
tur:tum medicus ille recte dixerit ſe ueniſſe, ut o-
mnibus ſanitatis beneficium impendat: ſuo ta-
men aduentu effectum eſſe, quod plerique dete-
rius ſe habuerint,& uitam cum morte commuta-
uerint.Nullus tamen ſanæ mentis interitum illo-
rum medici culpæ aſcripſerit, ſed ægrotorum in-
continentiæ,qui ſuo indulgentes animo,ſalutaris
illius præcepta neglexerint. Mos autem ſacræ
ſcripturæ admodum frequẽs eſt, ea quæ per euen
tum contigerunt, & ad aliud conſecuta ſunt, ex-
primere modo quodam cauſalitatis, tametſi nul-
Ioan.12 la ibidem cauſæ ratio ſubſit. Vt hic Euangeliſta a-
lio loco: Cum autem tanta ſigna feciſſet coram
eis, non credebant in eum: ut ſermo Eſaiæ imple
Eſa.53 retur, quem dixit: Domine quis credidit auditui
noſtro? & brachium Domini cui reuelatum eſt?
Propterea non poterant credere,quia id prędixit
Ioannis 15 Eſaias. Rurſum alio loco: Nunc autem & uide-
runt, & oderunt me,& patrem meum: ſed ut ad-
impleatur ſermo, qui in lege eorum ſcriptus eſt:
Pſal.68 quia odio habuerunt me gratis. Non enim in his
& conſimilibus ſcripturæ locis,prædictio & præ-
nunciatio facta per Prophetam, denotatur eſſe
cauſa incredulitatis & odij Iudæorum: ſed quia
ſponte ſua excæcati ſunt & indurati, hinc euenit
teſtimonia prophetarum,hanc prædicentia excæ
cationem & obdurationem, eſſe completa in eis
& conſummata. Porrò nonnulli ex Phariſæis ſuſ-
picati illa uerba Domini propter ſeipſos eſſe di-
cta,utpote & qui uident,cæci fiant: cum ſupercí-
lio & indignatione interrogarunt: Nunquid &
nos cæci ſumus? Indigne enim ferebant & mole-
ſte, ſeipſos illis uerbis etiam cæcitatis probro no-
tatos eſſe: cum ſe exiſtimarent acutius cæteris, &
perſpicatius animo uidere. Verum quid Domi-
nus iactantibus ſe de perſpicacitate mentis,& cæ-
citatem ſuam minime cognoſcentibus reſponde-
rit,audire operæprecium eſt. Si cæci eſſetis (in-
quit) non haberetis peccatum, id eſt, ſi uos cæ-
cos diceretis,& ad medicum recurreretis,ut hanc
depelleret cæcitatem, eſſetis immunes peccati, &
digni à medico illuminari:nunc uerò quoniam di
citis, quia uidemus, peccatum ueſtrum manet, id
eſt,quia exiſtimatis uos uidere,& recuſatis implo
rare opem medici: grauiori delicto eſtis aſtricti,
& maiore laboratis onere peccatorum. Duplex
ſiquidem in eis erat malum: quod ſcilicet grauiſ-
ſima tenebantur cæcitate, non cognoſcentes ue-
ram lucem,quæ inter eos ſignorum ſplendore ra
diabat: & quod hanc tantam ſuam cęcitatem non
perpenderunt,perſuaſeruntq; ſibi,quod eſſent o-
culatiſsimi, & præter cæteros cognitionis gratia
illuſtrati. Itaque perſimiles erant phreneticis,
qui cum à grauiſsimo tentantur morbo, & plane
delirant:non tamen ſuum cognoſcunt morbum,
ſed ſe ſana eſſe mente & corpore ſibi perſuadent,
& uerbis apud alios aſtruunt. Non incongruum
itidem fuerit,hæc poſtremo Domini uerba ſecun
dum aliam interpretari ſententiam:ſcilicet,ſi cæci
eſſetis, id eſt inſcij ſcripturarum de meo aduentu
& operibus aperte loquentium,nequaquam tam
graue uobis peccatum incumberet, tanquam ig-
norantia peccantibus: & hanc ob cauſam quic-
quam excuſationis habentibus. Nunc uerò quia
prudẽtes uos atque legiſperitos aſſeritis, per uoſ-
ipſos condemnabiles eſtis, quia nulla uobis præ-
tendi poteſt per ignorãtiam excuſatio. Sed & ijs,
qui intelligentiæ ſcripturarum talentum à Dom
no acceperunt,magnopere formidandum eſt, ne
ipſum indebite diſpenſatum, materiam grauioris
ingerat peccati et damnationis:quoniam cui mul Luca.
tum communicatum fuerit, multum requiretur
ab eo: & tanto maioris eſt criminis reus, quanto
plura ſuſceperit dona quę diſpartiat, et perperam
ſuo fungitur officio: aut quanto ampli-
us norit quæ agenda ſunt, &
agere negligit.

SEXTI LIBRI FINIS.

IN CYRILLVM SVPER IOANN. LIB. ſeptimus, per Iudocum Clichtoucum adiectus.

CAPVT I.

Men amen dico uobis,qui non
intrat per oſtium in ouile ouiũ, Cap. 10
ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt decim.
& latro:qui autem intrat per o-
ſtium,paſtor eſt ouium: huic o-
ſtiarius aperit,et oues uocem e-
ius audiunt.] Quia Phariſæi
iactitabat ſe uidere, quod quidem poſſent ſi oues
Chriſti eſſent:dominus contrà eorum arrogantiã
de grege ſuo, & de oſtio quo intratur in ouile, ſi-
militudinem proponit: oſtendens quod nec ſapi-
entia, nec obſeruatio legis, nec bona uita quicq;
ualet, niſi per eum, per quem ſolum datur aditus
& acceſſus in ſalutem, quemadmodum alio loco
dicit:Nemo uenit ad patrem,niſi per me. Itaque Ioan.14
hoc in prouerbio quatuor potiſsimũ proponit,
oſtium,ouile ouiũ,furem,& paſtorẽ. Per oſtium,
ſeipſum intelligi proponit, ut deinceps declarat.
Per ouile ouiũ,catholicã eccleſiam,conſortiumq;
fidelium deſignat: in quod nõ niſi per Chriſtum
rectius

rectus patet ingressus. Per furē atq; latronē intelligendus est, qui aut nō recte de Christo sentit, aut suam, & non dei gloriā quærit, & is pestifero dogmate aut pernicios is moribus oues infectat & labefactat. Denicq; per pastorē accipiēdus est is, qui deo recte subditus, non propriū, sed ouiū quærit cōmodū, earumq; salutē procurat. Itaq; alludens moribus furis & pastoris, ea naturali proponit exemplo, quæ & in re ita sese habere cōspiciuntur, & sensum spiritualē habēt latentiorē. Siquidē furis conditio est, non intrare per ostiū in ouile, sed aliunde ascendere: ut trāscendere maceriā, aut fractione parietis ingressum sibi parare ut aliena rapiat. Cui similes sunt, quicunq; non per Christū, sed alia quauis uia in ecclesiā uolunt intrare: quales erāt Scribæ & Pharisæi, qui docebāt mandata & doctrinas hominū, et legē præuaricabant: quā- B
Ioan. 10 doquidē prohibebāt pro uiribus turbam in Christū credere, dæmoniacū ipsum, & insanū uocantes. Qui uerò per ostiū intrat in ouile ouiū, id est, per Christū in cœtū, et societatem fideliū, quos ad bonū dirigat, ille pastor est uerus ouiū, quæ saluti cōducant earū solicitè prouidens. Signū aūt quod is uerus sit pastor, duplex subnectitur. Primū, quod ostiarius illi ut noto, & iampridē cognito aperit ostium. Ostiarius recte intelligitur spiritus sanctus, qui dicitur spiritus ueritatis, & promittitur docturus apostolos omnem ueritatem. Chri-
Ioan. 14 stus aūt est ueritas, ipso attestāte: Ego sum uia, ueritas, & uita. Ostiarius igitur aperit ostiū pastori, cum spiritus sanctus pie in deum affectos Christū edocet, & rectā de Christo intelligentiā, ex sacrarum literarū promptuario præbet. Secundū ue- C
rò legitimi pastoris signū est, quod oues uocem eius audiunt, recipiendo sanā ab eo doctrinā fidei, & præceptis ad uitā recte instituendā datis prompte obediendo. Nempe hic ouiū nomine, fideles intelliguntur animo simplices, & humiles: qui in ouili Christi, pabula uerbi eius, & mandatorum quotidie sumunt, & præpositis suis recte monentibus libenter obtemperant. Solet & huic literæ euāgelicæ alia à sacris autoribus adaptari expositio, sanam etiā & rectam prætendens intelligentiam: qua per intrantem in ouile ouiū intelligi uolunt eum, qui administrationem dominici gregis suscipit, illiq; moderando præficitur per aliquā dignitatem ecclesiasticā: ut episcopatum, curā pastoralem, aut aliā quamuis, quam ex humana institutione assequitur, sibiq; uendicat. Per eū uerò, qui D
nō per ostium intrat in ouile ouium, sed ascendit aliunde, illum insinuari dicunt, qui nequaquam legitima, rectaq; uia cōsequitur huiusmodi pastoralem eminentiam, sed deterta et obliqua, atq; inconcessa: ut qui sublimioris cathedræ appetens, cęca fertur ambitione præceps, ad comparandam sibi ecclesiasticam dignitatem, quo honores aucupetur humanos: aut qui rapida exæstuans cupiditate lucri, aspirat ad præsidentiam ouilis dominici, qua emolumentum pecuniarum largius colligat, & opes congerat abundantius: proinde aut ui & armis curat seipsum intrudi in sedem pasto-

A ralem, aut Simoniaca labe, pactoq; precio laborat ad ouium dominicarum assumendū regimen, non attendens uerbum beati Pauli ad Hebræos scribentis: Quod nemo sumit sibi honorem, sed qui uocatur à deo tanquam Aaron. Non etiam deterritus uoce illa terribili beati Petri ad Simo- Heb 5
nē magum: Pecunia tua tecum sit in perditionē, Act. 8
quia existimasti pecunia donum Dei possideri. Quisquis autem non per ostium intrat, sed aliunde hoc pacto ascendit in ouile ouium, fur est & latro: quoniam non quærit ipsarum ouium salutem, sed proprium duntaxat commodum, sinens commissum sibi gregem dispergi, atque dissipari, fame contabescere, atque in præcipitia uitiorum prolabi. At uerò per eum qui intrat per ostium in ouile ouium, putant eum intelligēdum, B
qui debita, & licita ratione assumitur ad gregis Christi moderationem, canonica scilicet electione, & humana institutione, ad quam nec ambitione, nec auri cupiditate anhelauit: & is pastor est ouium, quoniam non suam ipsius, sed ouium per quirit utilitatem, ab eis sæuam luporum arcens rabiem, & quicquid ipsarum officit saluti. Huic autem uero & legitimo pastori ostiarius aperit: quoniam Deus illi præstat ingressum in sui gregis directionem, quam ille in nomine domini recte suscipit, & Dominus ipse autor est huius prouectionis, atq; promotionis ad culmen regiminis: cum contrà de alijs, ambitu, fauore humano, aut preciō ad fastigium ecclesiasticæ sedis eleuatis, dicat Dominus per Prophetam: Ipsi regnauerunt, & non Osee 8
ex me: principes extiterunt, & nō cognoui, quod perinde est atque non approbaui. Non enim ipsis Deus suæ Ecclesiæ peruigil ostiarius aperit ianuam, ut ingrediantur ad ouilis gubernationem: sed ambitio, cupiditas, aut alia tetra animi labes, eos acrius concitat ad inuadendam sedem præsidentiæ, moribus ipsorum indebitam: Demum eiusdem boni pastoris, spiritus sancti ut ostiarij autoritate intromissi, uocem oues eius audiūt: quoniā subditi illius, conscij bonitatis sui pastoris monita eius & uerba prædicationis libenter suscipiunt, atque opere complent. Cum autem compertum habēt suū pastorē non intrasse per ostium in ouile ouium, sed aliunde ascendisse: neq; tam gratam habent eius ad bonum exhortationem, neq; tam obtēperanter, tantaq; prōptitudine illi quippiam iubenti morē gerunt: quoniam uiolenta illa in ouile irruptio, multum ipsi detrahit reuerentię & uenerationis, facitq; ut minus ad ipsum afficiātur oues, minorisq; illum existiment & faciant.

CAP. II.

ET proprias oues uocat nominatim, & educit eas. Et cum proprias oues emiserit, ante eas uadit, et oues illum sequuntur, quia sciunt uocem eius: Alienum autem non sequuntur, sed effugiunt ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum. Hoc prouerbium dixit eis Iesus. Illi autē non cognouerunt quid loqueretur eis.] Quamuis paulò ante Christus ostium appellatus sit, ex ea quam sibi accōmodat nūcupatione: haud tamen à uero

aberrauerit qui Christum etiam uocauerit pastorem, quandoquidem postea seipsum quoq; eo nomine insigniuerit. Neq; id obstare credatur huic appellationi, quod fidelis quispiã dominico gregi præpositus, & uigilanter intentus moderationi suarum ouiũ, pastor dictus sit. Nam Christus sibi subiectos, ut gratiæ & donorum, ita quoq; & nominum suorum reddit participes. Siquidem cum ipse sit lux, discipulis etiam suis lucis nuncupationem tradit, cum ait: Vos estis lux mundi. Ita cum ipse primus sit, & præcipuus pastor, suis membris eiusdem nominis participiũ, & cõmunicationem præstat. Itaq; Christus, ut uerus pastor, proprias oues uocat nominatim: quia nouit nomina prædestinatorũ & præordinatorũ ad uitam: unde discipulis ait: Gaudete, quoniã nomina uestra scripta sunt in cœlo. Et Paulus: Nouit Dominus qui sunt eius. Educit aũt eas & emittit, quando de tenebris ignorantiæ ad lucẽ ueritatis, & de uia iniquitatis ad rectitudinẽ iustitiæ eas dirigit. Vadit ante eas: quia recte uiuendi exemplum, quasi uestigia pedum ipsorũ oculis obijciens, quid faciundum aut quid fugiendũ, opere docet. Et oues illũ sequuntur: quando Christi humilitatẽ, mansuetudinem & patientiam, cæteras q; uirtutes studiose imitantur. Christus enim passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum ut sequamur uestigia eius. Deniq; sciunt oues uocem Christi ueri pastoris: quia populus eius & oues pascuæ eius, quæ docuit Christus, solida fide cõplectuntur: & quæ iussit agenda, opere complent, mandata eius enixe obseruantes. Alienũ aũt non sequuntur oues Christi: quia eum qui peregrina, & abhorrentia à doctrina Christi disseminat, non recipiũt: nec eũ identidẽ, qui alia docet seruanda præcepta, quàm Christus docuerit, sed fugiunt ab eo, exitialẽ eius doctrinã, & morũ corruptelã execrãtes. Neq; nouerunt uocem alienorũ, quia non accommodant aures, aut pestilenti eorũ dogmati, aut traditionibus impietatis & peruersitatis morũ. Possunt & huius capitis uerba euangelica, ad pastorẽ ecclesiasticũ non inconcinne adaptari: quemadmodũ & superioris capitis dicta in calce eius ad consimilem sensum sunt accõmodata. Nempe bonus pastor diuina electione, & canonica institutione ad gregẽ domini pascendũ delectus, proprias oues uocat nominatim: quoniam solicitam præstat curam ad eas cognoscendas, non foris solum, sed & intus, & in cute: ut ex hac peruigili solicitudine eas propemodum noscat ex nomine, & propria appellatione nuncupet: admonitus ad hãc habendam uigilanter omnium notionem à Sapiente in Prouerbijs: Diligenter (inquit) agnosce uultum pecoris tui, gregesq; tuos considera. Educit autem eas idem pastor, quando ex quiete et ocio, ad ambulandũ in uia mandatorũ dei, & boni operis exercitiũ ipsas euocat, admonitorioq; sermone incitat: illud Beati Pauli uerbũ, illarũ auribus inclamãs. Surge qui dormis, et exurge à mortuis, et illuminabit te Christus. Et illud eiusdẽ uerbum ad Heb. Propter q̃d remissas manus, & soluta genua erigite, gressus rectos facite pedibus uestris, ut non claudicãs quis erret, magis autem sanetur. Deinceps ante oues suas uadit ipse pastor, quando ipsis proponit bonæ uitæ exemplũ quod imitentur, & per bonorum operum gressus iter illis ostendit, quò debeant incedere. Quemadmodũ beatus Paulus admonuit Timotheũ, ita scribens: Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelibus in uerbo, in cõuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Ad Titũ etiam scribens idem, his uerbis ipsum, ut ante oues suas iret, est exhortatus: In omnibus teipsum præbe exemplũ bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Illum quoq; pastorem sequuntur oues: quoniam imitantur bona opera, quæ in eo mirifice elucent, & obiecta sunt oculis subditorũ, quo incitentur ad ipsorum consectationem. Sic enim præcepit Christus apostolis, quod uitæ suæ splendore alios animarent ad consimilia uirtutum officia facienda, cum ait: Sic luceat lux uestra corã hominibus ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrũ qui est in cœlis. Et beatus Paulus oues suas sedulò hortatus est, ut ipsum sequerentur, cum ait: Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Quod aũt expedite & alacriter oues ipsæ legitimũ sequãtur pastorẽ, id in causa est, quia sciunt uocem eius: noscunt (inquit) & approbãt doctrinam eius, facileq; eam discernũt à quouis impio & improbo dogmate, q̃d alienus quispiã illis inculcare plerunq; tentat. Siquidẽ persuasum habet, q̃d sicut recta est sui pastoris uita, atq; cõmendabilis: ita salutaris est, & sana eiusdẽ doctrina, ac prædicatio. Proinde arrectis auribus astant, ad illam attẽtius hauriendã. At uerò oues ipsæ simplices, & placidæ alienũ pastorẽ non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quoniam cum exploratum habent quempiam malis artibus, dolo, fraude, largitione, adeptum esse pastoriam sublimitatem, et idcirco à deo esse alienum: huius uitam & mores (qui plerunq; improbi sunt, & corrupti) non sequuntur, neq; trahunt in imitationem: sed diffugiunt à consectandis illius operibus, ne illorũ lædantur cõtagio, aut corruptela inquinentur. Cur aũt oues ab alieno pastore effugiant, continuò causa subnectitur: quia non nouerunt uocem alienorum, cum pestiferam eorum uesaniam, quam diuulgant in suis sermonibus, non approbant, neque libenter aures suas eorum dictis accommodant. Sermonim eorum, ut cancer serpit, & incautos uirulenta sua tabe clanculum inficit. Verum, quia huiusmodi sermo Christi obscurus erat, & obumbratus, intus aliud continens, quàm in cute ostentãs: minime animis eorũ peruius fuit, quocirca illum hoc modo patentius aperit.

Ioan. 1 Matth. 5 Luce 10 2. Timot 2 Prouerb. 27 1. Pet. 2 Eph. 5 Heb. 12 1. Tim. 4 Tit. 2 Matth. 5 1. Cor. 4 2. Timo. 2

CAP. III.

DIxit ergo eis iterũ Iesus: Amẽ amẽ dico uobis, quia ego sum ostiũ ouiũ. Omnes quotquot ante me uenerũt, fures sunt & latrones: sed nõ audierũt eos oues. Ego sum ostiũ.] Nũc dominus q̃d clausum fuerat, aperit & q̃d uelatis prius uerbis dixerat, aperte referat. Se ostiũ nominat, per quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

per quod in uitam, & domum domini fiat introitus. Neq; enim aliud nomen est sub cœlo datũ ho
Act.4 minibus, in quo oporteat nos saluos fieri, quàm nomen domini nostri, per quẽ solũ salus, redemptio, & ingressus in regnum cœlorum conceditur. Quare quicunq; ante ipsum uenerunt pseudochristi & pseudoprophetæ, non quidem à deo
Act.5 missi, sed proprio arbitrio atq; animo incitati, fures fuerunt & latrones: ut Theudas magus, qui multos de populo Israël subdolis uerbis suis decepit, dicens se esse prophetam: & duxit eos usq; ad
Iosue 3 Iordanem: promittens se illis sicco pede trãsitum præstiturum, ut quondam patres eorum duce Iosue trãsierant: sed à Romanis militibus ipse, & tota eius societas profligata est. Qualis etiã fuit Iudas Galilæus, qui tempore natiuitatis Christi pro
B hibebat populũ Iudæorũ profiteri Cæsarẽ dominum, & eidem pendere tributa: quem multi secuti sunt, & rebellionem in populo excitarunt: sed ipse itidem perijt & sectatores eius: ut Actus apostolorũ cõmemorant. Cæterũ non est hoc domini uerbum, quamuis uniuersalem præferat sententiam, ad prophetas applicandum, quia tanq; præcones ante eũ uenerunt, sed non prẽter eum: quia à deo missi sunt, & ueritati (quæ Christus est) testimoniũ perhibuerũt: quare ipsi ut ueraces, & ueritatis nuncij, per ostiũ intrarũt in ouile. Dominus aũt noster loquitur duntaxat de ijs, qui uenerunt quidẽ, sed nõ per ipsum ut ostiũ intrare uoluerũt, sed aliunde ascendere: de quibus per prophetam
Hiere.23 conqueritur. Ipsi currebant, & ego nõ mittebam
C eos: dixerũt, hæc dicit dominus, & ego non sum locutus. Et ut huiusmodi cognoscerentur nõ esse pastores ueri, non audierũt eos oues. Qui eñ domini fuerunt, & ad gregẽ eius pertinentes, minime seductoribus illis crediderũt: nec abierũt post eos, sed domino firmiter adhæserunt, qui iterum de seipso testatur quod est ostiũ: ut diligenter per eum laboremus intrare in æternam requiem.

CAPVT IIII.

PEr me si quis introierit, saluabitur: & ingredietur & egredietur, et pascua inueniet. Fur non uenit, nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego ueni, ut uitã habeant, & abundantius habeãt.]

Quanta maneat eos utilitas qui per Christum introierint, quantus per hũc introitũ bonorũ cumu
D lus ipsis accedat, manifestius exprimit Christus his uerbis: qui ut summe bonus cum nostri nõ indigeat, tamen pollicitationibus & promissis non desinit nos prouocare, ut suæ bonitatis ad eũ uenientes efficiamur participes & cõsortes. Quisquis itaq; introierit per Christũ, saluabitur: quia ipse fons est salutis in totũ orbẽ diffusus, per quẽ
1.Tim.1 in omnes diriuatur ueræ salutis gratia. Ipse uenit
Matth.1 in hunc mundũ peccatores saluos facere, & ut saluum faciat populũ à peccatis eorũ. Ille itidẽ ingredietur per bonos & pulchros cogitatus, interiorẽ cõponens hominẽ, & animi penetralia cum intima pace et trãquillitate subiens. Egredietur uerò, per exteriorum bonorum operum exercitiũ, quæ alijs cedant in profectũ & exemplum, & per exA terioris etiam hominis & membrorum, quæ sunt super terram mortificationẽ. Pascua demum inueniet æternæ felicitatis in futuro seculo: non hyberno marcentia frigore, sed perpetua uiriditate florentia, ubi copia rerum sine penuria, fertilitas sine sterilitate, exuberantia bonorum omniũ sine indigentia: ubi canet cum propheta: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ,
Psal.22 ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit. Demum quanta sit uoluntatis & animorum discrepantia inter furem & uerum pastorem, sequentia Christi uerba nobis perspicuè declarant: quandoquidem fur non uenit nisi ut furetur, alienã rem sibi usurpando, non de præceptis Christi suos sectatores instruens: sed suis exemplis eos uiuere suadens: & mactet, mala doctrina retrahendo à fide, animãq; uitijs occidendo: & perdat, in æterna damnatione quoscunque sibi adhærentes. Fur iste primus,
Gen.3 diabolus est, qui primis parẽtibus stolam immortalitatis, & puritatem innocẽtiæ fraudulenter abstulit, & in eis totum genus humanum mactauit et perdidit: de quo superius à domino dictum est: Ille homicida erat ab initio. Deinde qui ipsum imitati sunt dissipatores ouilis domini, à morũ simi-
Ioan.8 litudine etiam fures nuncupati sunt: quorum una fuit uoluntas & intentio furari, mactare & perdere suos sectatores: qui non solum secundũ animã, sed & corpus interdũ mactati & perditi legũtur, occisis scilicet et perditis omnibus, qui seditiosos & pseudochristos sequebant. At uerò Christus se hũc in mundũ uenisse cõtestatur, ut oues suæ uitã habeãt in præsenti seculo, stabiliti in fide per dilectionẽ operãte, quæ animæ uitã spiritualẽ impartit, quoniam ut ait Propheta: Iustus ex fide uiuit,
Habac.2 et abũdantius uitã habeãt, quãdo ex hac uita emigrant, ad alterã longè præstantiorẽ et perfectiorẽ, in terra illa uiuentium, ubi mors nũquam locum est habitura, nec imperium. Est enim ipse Christus uera & æterna uita, & apud ipsum fons uitæ affluentissimus, quam cõmunicat omnibus qui per ipsum in ouile domini introierint. Cæterũ hæc euãgelica lectio quæ auribus nostris in hoc capite insonuit, manifestũ etiã discrimen ostendit inter bonum pastorẽ animarũ in ecclesiastica administratione, easdẽ fortitũ proprietates pro suo tenore et modulo, quæ Christo pastori summo supereminẽter cõueniunt, & inter pastorẽ peruersum, dæmoniacq; prauitatis æmulũ, qui hic nõ asurde furis nomine signatur ac nũcupatur. Nẽpe ut Christus ostiũ est primariũ et primitiuũ, per quod fideles ecclesiæ sinũ ingrediuntur: ita secundũ Christũ, & sub ipso legitimi pastores salutis suorum subditorum anxiè soliciti, ostiũ sunt secundarium atque instrumẽtarium, cuius ministerio, patet fidelibus in ecclesiæ gremium introitus. Itaque quisquis recto huiusmodi pastorum ductu ipsius ecclesiæ septa fuerit introgressus, saluabitur, si modò fidem, quam corde & ore professus fuerit, opere quoque teneat: quod planè ad perfectum ecclesiæ ingressum exposcitur. Nam qui ore quidem fatetur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Titum 1. Christum,& factis negat,corpore intra ecclesiam continetur, animo uerò extra eam consistit. Vbi uerò non minus mente, quàm corpore quis ecclesiam subierit, salutis uiam iam ingressus: si in ea perstiterit, æternæ salutis cõsequetur brauiũ. Rursum boni pastoris auspicijs, et directione ingredietur fidelis quisq; in penetralia suæ mentis intima ad cõsiderandũ immensitatẽ diuinæ bonitatis circa salutẽ humani generis: collectoq; animo reuoluet secũ,quã suauis est dominus,quàm magna est
Psal.33 multitudo dulcedinis affluẽtissimæ, quã abscon-
Psal.30 dit deus diligẽtibus se: Deinde egredieẽ extra contemplationis secretũ,ad exterius boni operis exercitiũ, ad succurrendũ proximo, & subleuandã eius indigentiã: Quippe bonus pastor suos docet subditos,nunc per considerationẽ diuinorũ bene B ficiorũ ingredi penitiora mentis arcana, nunc uerò per iustitiæ opera egredi ad proximorũ subleuationẽ. Et ita per ductũ boni pastoris, ingressus ecclesiæ adyta, inueniet pascua spiritualis alimoniæ,quibus anima saginetur uerbũ scilicet dei, de
Deut.8 quo dicit scriptura: Non in solo pane uiuit homo sed in omni uerbo, quod procedit de ore dei. Et
Eccl.15 Ecclesiastico teste: Cibabit iustũ deus pane uitæ et intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Hæc certè sunt læta pascua, quæ inueniet boni pastoris alumnus, & ecclesiasticis insuper sacra
Psal.22 mentis, tanq; fertili & felici pabulo impinguabitur, in loco pascuæ à domino collocatus. At uerò peruersus pastor, & sub pastoralis prætextu officij tyrannidẽ exercẽs, nõ uenit in ipsius gregis suscipiendã gubernationẽ, nisi ut furetur bona subditorũ expilando nouis exactionibus, et adinuentionibus insuetis. Mores siquidẽ tyranni sibi uendicat in ecclesia, et aliena diripere nõ ueretur: excogitat artes uarias, astus & fraudes, quibus suas ad cutẽ usq; oues immaniter attondeat. Non etiã uenit in ouilis dominici curam huiusmodi pastor improbus,nisi ut mactet & perdat, potissimũ animas, quas pravæ suæ uitæ exemplo plerunq; occidit, aut incuria negligentiaq; corrigendi sinit ire in perditionẽ atq; destruit. Siquidẽ totanimas perdere dicitur, quot ob inertiã, & desidiã permittit trahi in interitum & nõ eripit(ut potest & debet) ab imminenti exitio. Ex opposito autẽ pastor bonus, conditionẽ Christo competẽtium propemodum imitator & æmulus, uenit in partẽ ecclesiasticæ solicitudinis, ut ipsius oues uitã habeant animæ in breui præsentis uitæ curriculo, et eandẽ abundantius habeant post expletum mortalis uitę cursum. Enimuerò totũ eius studiũ eò tendit, ut cõmissæ illi oues uitã agant honestã, qua suas hic uiuificent animas, & post exantlatos huius uitæ labores uitam assequantur æternam.

CAP. V.

EGo sum pastor bonus. Bonus pastor animã suam dat pro ouibus suis: Mercenarius autẽ & qui non est pastor, cuius nõ sunt oues propriæ uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit & lupus rapit, & dispergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus.] Superior Euangelistæ sermo monstrauit dominũ nostrum esse illud unicũ ostium, per quod accessus est ad æternã salutem. Præsens uerò, & qui nunc habetur in manibus, indicat eundem esse pastorem, & bonum pastorem. Pastor quidem est, quia oues suas, id est, fideles in eum credentes, scientia pascit & doctrina, & per rectã salutis uiã ducit in æternæ uitæ pascua. Quẽ admodum dicit beatus Petrus: Eratis sicut oues 1.Pet.2
errantes, sed conuersi estis ad episcopum, & pastorem animarum uestrarũ. Bonus uerò pastor, quia animam suam posuit pro ouibus suis, quãdo pro nobis uiuificandis, acerbam & ignominiosam subijt mortẽ. Dilexit enim nos(ut ait sacer Paulus) Eph.5
& tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorẽ suauitatis. Ergo eius exemplo, quicunq; bonus pastor libenter debet pro ouium salute animã suam ponere, & propriæ uitæ pati dispendium potius, quàm oues suæ pereant. Audite Ioannem in epistola nos id admonentẽ: In hoc inquit, cognouimus charitatẽ dei, quoniã ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Mercenarius uerò dicitur is qui nõ pro amore salutis earũ oues dominicas, sed ad temporalem mercedem pascit: & quia plus terrenam substantiam, quàm oues diligit, meritò nomen pastoris perdit. Vtrũ uerò pastor sit uel mercenarius, quispiam cognosci ueraciter nõ potest, si occasio necessitatis deest. Tranquillitatis enim tempore plerũq; ad gregis custo-
C diã sicut uerus pastor sic etiã mercenarius stat: sed lupus ueniẽs indicat quo quisq; animo super gregis custodiam stabat. Lupus aũt diabolus est, ani-
1.Pet.5 mas hominũ strangulans, & quærens quem deuoret: similiter & quicunq; illum sequũtur, de quibus dictũ est: quod ueniunt in uestimentis ouiũ, intus autem sunt lupi rapaces. Quare hæreticus impietate nouorum dogmatũ, à synceritate fidei seducere tẽtans animas, lupus quoq; dicẽdus est. Iniustus itidem & raptor fideles quosq; atq; humiles sua tyrannide opprimẽs, tanq; lupus super oues uenit. Sed mercenarius hos lupos irruentes uidens, fugit: quia neq; diabolo ne suis tentationibus ouẽ de ouili separet resistit, neq; hæreticæ pravitati aut uiolentiæ opprimentiũ sese murum
D opponit. Et tunc lupus rapit, & dispergit oues, quia diabolus destitutas auxilio pastoris, facile per quælibet uitiorũ præcipitia impellit ac adigit. Hæreticus itidẽ eas errorũ laqueis innectit, atq; per deuia trahit errabundas. Demũ tyrannus eas diripit, & nullo suis obstãte conatibus miseras dilaniat: à quo dum mercenarius sibi periculũ metuit, resistere eius iniustitiæ non præsumit. Fugit aũt mercenarius, non mutando locũ, sed substrahendo solatium, neq; contra luporum rabiem ullo zelo feruoris accenditur: quia dum solum exteriora commoda requirit, interiora gregis damna negligenter patitur, neq; stare in periculo ouium potest qui in eo quod ouibus præest non oues diligit, sed lucrum terrenum quærit: & ideò opponere se contra periculum trepidat, ne hoc quod

diligit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Contra impro bos pastores scripturæ testi monium.

diligit amittat. Conqueritur profectò grauiter de huiusmodi propriam utilitatem quæritantibus mercenarijs, & solo nomine pastoribus, per Eze chielem dominus dicens: Lac comedebatis, & la nis operiebamini: & quod crassum erat occideba tis, gregem autem meum non pascebatis: quod in firmum fuit, non consolidastis: & quod ægrotum non sanastis: quod confractum est, non alligastis: quod abiectum est, non reduxistis: quod perierat nō quæsistis. Et dispersæ sunt oues meæ, eo quod non est pastor, & factæ sunt in deuorationem o mnium bestiarum agri, & dispersæ sunt. Errraue runt greges mei in cunctis montibus, & in uni uerso colle excelso: & super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, & non erat qui require ret. Quæ quidem prophetæ uerba, singulatim cla riori elucidatione sunt exponenda. Lac quidem comedunt pastores ignaui, & lanis operiuntur, at que quod crassum est occidunt: cum subditorum bona ad uictum suum rapiunt, multiplici uestiū uarietate induuntur ex suarum ouium exuuijs in textarum, & optima quæq; suorum subiectorum sibi in pro prium usum uendicant. Nempe quæ

Philip. 2. sua sunt (ut Paulus inquit) quærunt, non quæ le su Christi. Quod infirmum est non consolidant pastores, & quod ægrotum non sanant, quando propensos ad uitia uerbo exhortationis non coro roborant, neq; lapsos in ægritudinem animæ ad sanitatem per pœnitentiam reuocant: Quod con fractum est non alligant, quando lethali peccato ab integritate uitæ dilapsos, correctiõe debita nõ redintegrant. Quod abiectum est non reducunt, quando graui errore, aut hæretica peste à ueritate fidei abductos, ad syncerităt doctrinæ non rur sum conuertunt. Quod perierat non quærunt, quando desperatione à deo auersos non restituũt ad spem salutis, promittendo ex dei misericordia ueniã. Dispersę autem sunt oues, eo quod non est pastor: quando per abrupta uitiorũ oberrant sub diti, propter defectum recti moderaminis, & do ctrinæ præpositorũ. Factæ autem sunt oues in de uorationem omniũ bestiarum agri, cum immun dorũ spirituum iugo, & seruituti subijciũtur, qui potestatem accipiunt in homines per uitiorũ de uia palantes, & diuagantes. Super omnẽ faciem terræ dispersi sunt greges, cum terrena, & nõ cœ lestia petũt bona, operibus & fluxis inhiãtes diui tijs, quia nõ admonentur quæ sursum sunt quære re. Non est qui requirit dispersos greges: quia pa stores qui proprias expetunt delitias, aut commo ditates, dominici gregis damna non curant, neq; aliquo efficiuntur zelo, aut desiderio ad salutẽ ani marum suorum subditorũ: parũ pensitantes quan to precio sint emptæ: quoniam non corruptibili-

1. Pet. 1 bus auro aut argento, sed precioso sanguine agni immaculati redemptæ sunt. Per Hieremiã quoq; dominus huiusmodi pastoribus comminatur, di-

Hiere. 23 cens: Væ pastoribus qui dispergunt, & dilacerãt gregem pascuæ meæ, dicit dominus. Ideò hæc di cit dominus deus Israël ad pastores, qui pascunt populum meum: Vos dispersistis gregem meum

A & eiecistis eos, & non uisitastis eos: Ecce ego uisi tabo super uos maliciam studiorum uestrorũ, ait dominus. Denique per Ezechielem dominus de mercenarijs malisq; pastoribus inquit: Væ pasto ribus Israël, qui pascebant semetipsos. Propterea pastores audite uerbum domini. Hæc dicit domi nus deus: Ecce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam, ut ultra non pascant gregem meum, nec pascant pastores amplius semetipsos: & liberabo gregem meũ de ore eorũ, & non erit ultra eis in escã. Ecce ego ipse requiram oues meas. Vbi æternam dam nationẽ interminatur dominus ijs qui in custodi endo domini gregem negligentiores fuerint, seq;

B quæ incuria & ignauia pastorum perierint: nam animas earum de manibus inertium, & ignauo rum pastorum requiret.

Ezech. 34

CAPVT VI.

EGo sum pastor bonus, & cognosco oues me as, & cognoscũt me meæ. Sicut nouit me pa ter, & ego agnosco patrem: & animã meam pono pro ouibus meis. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient: & fiet unum ouile, & u nus pastor.] Se bonum pastorem esse, dominus duplici indicio argumentoq; demonstrat. Primũ quod cognoscat oues suas, ad æternam uitam eas eligens, & præuidens: quemadmodum inquit A postolus: Nõ repellit dominus plebem suam, quã præsciuit. Sicut enim quos reprobat dominus, ne

C scire dicitur: ut fatuis uirginibus, inquit: Amen di co uobis, nescio uos. ita quos ad salutem prædesti nat & præordinat, cognoscere rectè cẽsetur. Et re ciproca mutuaq; agnitione oues Christi ipsum a gnoscunt: quia diligunt eũ, & obsequuntur eius mandatis. Nempe qui nõ credit in dominum, aut mandata eius contemnit, ignorare dominũ & ne scire dicitur: Quemadmodũ obduratus Pharao re spondit Mosi: Nescio dominũ, & Israël nõ dimit-

Exod. 5 tam: Conuersa igitur, & retroacta locutione, qui illabefactã eius fidem seruant, qui mandata illius custodiũt, iure ipsum cognoscere dicũtur. Deinde ut nõ æstimes parẽ mensuram cognitionis Chri sti et ouium, consequenter subiungit: Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrẽ: cognitione quidẽ diuina, immensa, & inexplicabili hominibus fili-

D us patrẽ agnoscit: quia sapiẽtia patris est. Et eadẽ omnino notione pater agnoscit filiũ, ut splendo

Heb. 1 rem ex se effulgentem, ut characterem & imagi ginem suæ substantiæ, ut uerbum sibi coæternũ. Eo aũt agnitionis genere oues Christum minime cognoscũt, neq; patrẽ eius: Quia deum nemo ui dit unq;, unigenitus autẽ qui est in sinu patris, ipse

Ioan. 1 enarrauit. Nemo etiam nouit filium nisi pater, ne que patrem quis nouit nisi filius et cui uoluerit fili

Matth. 11. us reuelare. Et quemadmodum alio loco cõtesta tur: Non quia patrem uidit quisquam nisi is, qui est à deo, is uidit patrẽ. Cum itaq; simili omnino

Ioan. 5 cognitione filius patrem agnoscat, & pater filium: quis sanæ mentis filium patre inferiorem, aut imperfe-

imperfectiorem asseruerit, aut ad creaturarū conditionem detruserit? Nunquid creatura ad æquā cum deo cognitionem potest assurgere, aut diuinam substantiam sicuti est apprehendere? Incom
Psal.17 prehensibilis enim deus & immensus, posuit tenebras latibulum suum, & omnem supergreditur atque superexcedit creatarum mentium captum, haud minus quàm infinita lux & splendoris immensi, omnem subterfugit oculorum obtutum. Est igitur filius omnino patri æqualis uirtute, æternitate, sapientia, cum patrem agnoscat, sicut eum agnoscit pater, nulla prorsus interuenīte dissimilitudine: ubi adiecta similitudinis particula, omnimoda denodatur assimulatio. Secundum uerò signum, quo dominus se cōprobat bonum esse pastorē, explanatur: quia animam suam B
ponat pro ouibus suis, & sponte se morti tradiderit pro ouium suarum salute. Omnes enim (ut ait
Psal.53 Esaias) quasi oues errauimus: unusquisq; in uiam suam declinauit. Ipse autem animā suam tradidit
1.Ioan.2 in mortem pro nobis. Et quoniā ipse propiciatio est, non solū pro peccatis Iudæorū, sed etiam totiIoan.11 us mundi: & mortuus est non solū pro gente, sed ut filios dei, qui erant dispersi cōgregaret in unū: quamuis secundum exhibitionem præsentię suæ corporalis non fuerat missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israël: tamē præuidēs gentiū multitudinem ministerio apostolorū ad ouile suū adducendam, dicit: Alias aūt oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, utpote gentilem populū, qui nō
Matth.15. est de genere carnis Israel: & illas oportet me ad- C
ducere ad fidē, per apostolorū prædicationē & officium: & uocē meā audient, quia gentilis populus domini uocē per apostolos auditam promptè susceperit, fidemq; et præcepta eius studiose custodiuit, quod per Prophetā prædictū fuerat: Populus
Psal.71 quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Ex huiusmodi aūt gentium adductione ad fidem, factū est unū ouile, scilicet ecclesia credentium, & unus pastor Christus. Nempe quasi ex duobus gregibus unū ouile Christus efficit, quia Iudaicū & gentilem populum in sua fide cōiunxit. Hinc dictus est lapis angularis, duos parietes longe inter se diuersos, Iudæorum scilicet & gentium populum in unum connectens, colligansq; in unitatem fidei. De quo lapide me- D
minit diuino spiritu illustratus Psalmographus:
Psal.117 Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic
Ephes.2 factus est in caput anguli. Et beatus Paulus de Christo dicit: Ipse est pax nostra, qui fecit utraq; unum. Siquidem utraq; unū fecit, quia Iudæos et gentes in unā fidei confessionē ouileq; cōnexuit.

Quod Christus non solum corpus humanum, sed & animam assumpsit rationalem, tanquam alteram compositionis humanæ partem. CAP. VII.

PROpterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, & iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum accepi à patre meo.] Quia superius dixerat dominus se A
ponere animam suam pro ouibus suis, innuens se pro hominum salute moriturū: hoc loco quod sponte gustauerit mortem, neq; inuitus ad passionem pertractus fuerit, edocet. Oblatus est enim Esa.
(ut ait Esaias) quia ipse uoluit. Pater meus, inquit, hanc ob causam me singulari amore complectitur, & syncerè diligit, quia pro mundi salute animam meam sponte mea pono, & à carne per mortem separo, ut iterum sumam eam, per resurrectionem tertia die futuram. Nemo enim me inuito tollet animam meam à carne mea, quātacunque fuerit in me inimicorum sæuitia, & grassandi crudelitas: sed sola mea uoluntate cum uoluero, eam à corpore seiungam. Potestatem enim habeo separādi animā meā à carne eo temporis momento, quo mihi libuerit, & rursum habeo potestatē sumendi eam per iteratā ad corpus unionē tempore resurrectionis, quo rediuiuus exurgam. Vt aūt non æstiment Iudæi, cum Christum interfecerint, eum esse derelictum à patre, subiungit Christus: Hoc mandatum accepi à patre meo, scilicet ponendi animam & sumendi. Ex quo non est intelligendum, quod prius expectauerit audire, & opus ei fuerit discere: sed uoluntarium monstrauit processum, & cōtrarietatis ad patrē suspitionē destruxit. Nihil em̄ aliud mandatū hic dicitur, quàm ea filij quæ ad patrē est concordia: nempe beneplacito patris, filius mortē passus est. Sicè
nim deus dilexit mundum, ut filium suum unige- Ioan.
nitū daret. &: Proprio filio non pepercit, sed pro Rom.
nobis omnibus tradidit illum. Neq; ab extrinseco aut aduenticio filius nouum à patre mandatū accepisse intelligendus est, quod prius non habuerit: sed in uerbo unigenito patris est omne mandatum. Cum aūt dicitur filius accipere quod substantialiter habet, non potestas minuitur, sed generatio eius ostenditur: pater enim filio, quē perfectum genuit, omnia gignendo dedit. Prædictis autē uerbis dominus significat non solū se sponte in manus inimicorū traditurum ad mortē, sed etiam sua potestate, nō necessitate animam à carne per mortem, cum uoluerit, separaturum. Sicut enim à Iudæis detentus est quādo uoluit, ita in cruce suspensus emisit spiritum, quando uoluit: neq; confixiones clauorū & dolores adegerunt tunc animam à corpore separari, quando est seiuncta. Nam si uoluisset, longiori adhuc tēpore eā in corpore detinuisset. Itaq; potestatē habuit dominus ponendi animam suā: quia sua potestate, et uoluntate eam segregauit à carne, nulla ad hoc uiolentia impulsus. Id liquidò manifestat euangeliū, cū Matth.
dicit, dominū magna uoce clamantē emisisse spiritū: quod homo propinqua mortis angustia pressus, efficere neutiq; posset. Proinde Centurio uidens eum cum ingenti clamore præter hominum Marci
morē expirasse, glorificauit deū, dicens: Vere hic filius dei erat iste. Et Pilatus cū audisset à Ioseph mortuū esse dominū mirabatur si iam obisset, accersitoq; Centurione ueritatem rei didicit. Credidit enim Pilatus eum diutius in cruce uicturum more aliorum: quod utiq; factum fuisset, si ipse à seipso

seipso animam suam ante non posuisset, sed expectasset extremum naturæ in cruce exitum. At uerò, quia hoc loco Christus animam suam nominat, aperte confutatur ipsius Apollinaris & suorum uesana impietas, asserentium Christum non habuisse animam humanã & rationalem: sed corpus duntaxat humanum, cui coniuncta diuinitas animæ locum obtinuit, ut confinguntinnitentes illi uerbo Euangelistæ: Et uerbum caro factũ est. & putantes ibidem carnem pro solo corpore sumi, cum frequentissime in scripturis id nomẽ per synecdochen pro toto accipiatur homine. Quod si Christus (ut aiunt) animam non habuit, quomodo perfectus homo fuit? cum sine anima rationali non possit integre homo coalescere & compingi. Quomodo filius hominis erat, quo quidem nomine sæpissime se nuncupat, nisi anima rationalis eius compositionem subierit? Præterea totum Christus assumpsit hominem, ut omnino sanctum totum sanaret: quod igitur ab ipso non est assumptum, neque reparatum est ad salutem, neque curatum. Atqui anima hominis in primis parentibus & tota posteritate eorum grauiter fuit, & in primis uulnerata peccato. Si igitur non est à Christo assumpta anima rationalis, ipsa adhuc manet obnoxia ueteri peccato, neque particeps facta est redemptionis, sed solum corpus. Rursum percontari ab illis iubet, si Christus animæ fuit expers, quomodo animam suam (quam non habet) ponit pro ouibus suis? quomodo potestatem habet ponendi animam suam, & iterum sumendi eam? quo denique pacto uenit filius hominis non ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis? Si fuit immunis animæ, non dedit animam pro mundi redemptione. Non est igitur adhuc facta nostri redemptio secundum ueritatem, sed phantasiam solum, & opinionem: quare adhuc sumus astricti & obligati uinculis mortis & damnationis, ut ab initio fueramus. Postremum scisciari ab eis non erit incongruum, quonam pacto ueritati cohærebit, quod dominus imminente passionis hora ad apostolos dixit: Tristis est anima mea usque ad mortem? Nempe si animæ fuit exors, quo modo eam tam grauis afflictabat tristitia? aut quisnam spiritus est eius, quem in manus patris iam moriturus commendauit, nisi spiritus rationalis, & anima humana? Demum cum hic dominus se animam suam ponere dicit, non id intelligas de separatione animæ à uerbo. Nam disseparatis post mortem anima & corpore Christi, uerbum dei unigenitum utrique seiuncto ab inuicem mansit inseparabiliter coniunctum: neq; ulla unquam facta est direptio uerbi, aut à sacratissimo tẽplo quod sumpsit de uirgine, aut ab anima sanctissima. Sed ea animæ positio, de separatione animæ à carne solum est accipienda. Caro enim Christi ponit animam suam, & iterum sumit eam: non tamen potestate sua, sed potestate inhabitantis eam, scilicet uerbi.

Apollinaris.

Ioan. 1

Ioan. 10

Matth. 20

Matth. 17

Luc. 22

CAPVT VIII.

A Dissentio iterum facta est inter Iudæos, propter sermones hos. Dicebant aũt multi ex ipsis: Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis? Alij dicebant: Hæc uerba non sunt dæmoniũ habentis. Nunquid dæmoniũ potest cæcorũ oculos aperire? Ecce uerba Christi maxime salutaria sunt quibusdam odor mortis in mortẽ (ut ait Apostolus) & nonnullis odor uitæ in uitã. Variè enim circa illa affecti sunt auditores. Nempe quidam canino, mordaciq; dente illis detrahunt, & alios ab eis audiendis quantũ possunt, auocãt, quia enim maiora erant, quàm secundũ hominem ea, quæ à Christo dicebantur: quæ non intelligebant ut futilia damnantes, dæmonium eum habere dicebant, & insanum esse, neq; dignum qui audiatur. Neq; hoc solum in loco, ipsum in quo requieuit sepuformis spiritus domini est, et cui à deo patre datus est spiritus, non ad mensuram: quique solo uerbi imperio dæmonia à uexatis hominibus propulsabat, & qui principem huius mundi eiecit foras, dixerunt agitari dæmonio: sed & sæpius aliàs: ut cum respondit ei turba: Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Et rursum alio in loco leguntur ei respondisse Iudæi: Nónne benedicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Et paulò post eodẽ loco: Nunc cognouimus, quia dæmonium habes. Cæterum quàm graue & inexpiabile sit hoc Iudæorũ scelus, quo Christum dæmonio percitum esse conclamant, non subticuit ipse apud Marcum, his uerbis: Qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti: quoniam dicebat, spiritũ immundum habet. Adijciũt & hi oblatratores hic aliud probrum, dicentes Christũ insanire, qui uirtus est & sapientia patris, & in quo omnes thesauri scientiæ & sapientiæ sunt abscondiri. Quia enim supra hominem loquebatur, neq; secundum communem consuetudinem ipsum furore, & insania, quasi mente captum agi, obtrectabant. Quo quidem errore & ij, qui Christi erant propinqui, aliquando etiam tenebantur. Nam scribit de ipsis Marcus: Et cum audissent sui, exierunt tenere eum: dicebant enim, quoniam in furorem uersus est. Sic paulo in concione uerba faciente, & reddente rationem eorum, quæ docuerat & egerat, Festus præses magna uoce dixit: Insanis Paule, multæ te literæ ad insaniam conuertunt. Cui Paulus modeste respondit: Non insanio, optime Feste, sed ueritatis & sobrietatis uerba eloquor. Subijciũt demũ hi detractatores, edaci liuore instimulati, & aliud opprobrium: quid eum (inquiunt) auditis? quo insinuant eum non dignum esse qui audiatur, atq; cum stomacho indignantur ijs, qui aures uerbis illius arrigunt, quasi delirì & insipientes. Ecce qui uerba æternæ uitæ habet, & de cuius ore uerba gratiæ procedũt, ducentia turbã in admirationem, hic indignus censetur qui debeat audiri, & tanquam delirio exagitatus putatur explodi ac deseri debere. Verum percontabitur quispiã, cur hæc improperia indigne sibi obiecta,

2 Cor. 2

Esa. 11
Ioan. 5.
Marc. 1.

Ioan. 12

Ioan. 7

Ioannis 8

Marci 3

1. Cor. 1.

Coloss. 2

Marci 3

Act. 26

Ioan. 6
Luc. 4

obiecta, ipse Christus hoc loco non confutat, nec refellit? Reddenda est responsio: quoniam ex operibus ipsis satis superq; manifestauit se nec dæmonium habere, nec furore arreptum esse. Iam enim superius se dæmonium non habere responderat, cum etiam Samaritanum illum per contumeliam uocarent. Et apud Marcum cum obiicerent ipsum habere Beelzebul: quàm grauis esset illa blasphemia non conticuit. Nunc autem minime respondet illatæ eidem cõtumeliæ. Siquidem cum re ipsa ostendisset, qualis esset, signorumq; splendore, de cætero siluit. Neq; etiam digni erãt quibus responderetur, qui dæmonium eum habere dicerent, ex ijs quibus ipsum admirari, & deum esse omnes credere debebant. Sed quid opus erat, ut amplius à Christo arguerentur, cum inuicem ipsi dissiderent & se mutuo reprehenderent? Ideò nullum uerbum fecit, & omnia æquo animo tulit. Neq; hac tantum de causa in præsentia subticuit Christus, sed etiam ut nos erudiret mansuetudinem & patientiam, induceretq; ad suiipsius imitationem. Non enim solum hic Christus conticuit, nihil obiectis cõtumelijs respondens: uerũ etiam iterum illis ut à malo reuocentur, adest, & interrogatus respondet: & suam indicat eis prouidentiam, deitatisq; ueritatem, & dæmoniacus & insanus appellatus. Quibus item innumera contulerat beneficia, non semel aut iterũ, sed sæpe numero, non modo non ultus est irrogatas iniurias, neq; remisit aut subtraxit beneficia: sed pro ijs animam suam posuit, & crucifixus patrem pro ipsis rogauit. Hæc nobis imitanda sunt, hoc pacto Christi erimus discipuli, si mansueti erimus, & mitis ingenij. Discite (inquit) à me, quia mitis sum, & humilis corde. Sed ijs quasi per digressionem propositis, ad literam euangelicam reuertamur. Alij uerò, quorũ sanior erat mens, & à uerbis & ab operibus eius Christum ab hac contumelia uindicabant. A uerbis quidem, quod mente capti, energumini & dæmonio uexati, non possent tam alta & sublimia uerba depromere, qualia Christus edisserebat, neque talem profundere doctrinam. Ab operibus uerò, quod dæmones non possint cæco à natiuitate lumen oculorum reddere, ut Christus ante restituerat. Quamuis enim maligni spiritus præstigijs suis plerunq; intuentium oculos eludant, exhibentes coràm rei speciem, quæ tamen non adest, aut tempore à nobis haud dinoscibili, repente aliqua aliunde adducant, sublatis imperceptibiliter quæ aderant, tanquam illa ex his uideantur producta, aut hæc in illa conuersa: ut in maleficijs magorum Pharaonis dæmones ipsis obsequentes, sustulerunt uirgas subito ex oculis astantium, & in earum locũ supposuerunt serpentes, magna celeritate alio ex loco illuc allatos, uiuos quidem & ueros: & astantes hæc dæmonum artificia ignorãtes, credebant uirgas in serpentes esse conuersas: & consimili elusione submiserunt dæmones ranas ad magorũ incantationem, miracula tamen quæ naturæ legẽ transcendunt, nequaq; ueraciter operari ualent.

Ioannis 8
Marci 3
Lucæ 23
Matth. 11
Exod. 7

CAPVT IX.

FActa sunt autem encænia in Hierosolymis, & hyems erat. Et ambulabat Iesus in templo in porticu Solomonis. Circundederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: quousq; animam nostrã tollis? Si tu es Christus dic nobis palàm. Respondit eis Iesus: Loquor uobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me.] Audiuimus patientiam Christi, & inter opprobria prædicationem salutis: sed ipsi obdurati magis eum captionibus suis tentare, quàm illi obedire uolebant: unde ipsi nouas fraudes & insidias moliuntur, eo potissimum tempore, quo diuinis officijs magis intenti esse deberent, scilicet die encæniorum. Sunt autem encænia solennitas ipsa dedicationis templi. Græcæ enim καινὸν dicitur nouum: & quandocunque nouum quid fuerit dedicatum, encænia uocantur. Atque encæniare Græce, innouare uel inchoare Latine dicitur. Verum tempus ipsum quo facta sunt encænia, Euangelista quoq; exprimere curauit, quod scilicet hyems erat. Per hoc quippe ostendit, quod non ad primam templi dedicationem, neque secundam: sed ad eam, quæ ultima fuit, hæc narratio pertinet. Tertio nanque templum ipsum Hierusalem fuisse dedicatum, in sanctis literis inuenimus. Prima quidẽ eius dedicatio, à Solomone cum magna gloria, & totius regni pace, autumnali tempore facta est. Secunda à Zorobabel, & Iesu sacerdote magno, & reliquis filijs transmigrationis Babylonicæ, uerno tempore facta est. Tertia uerò à Iuda Machabæo & fratribus eius hyemis tempore peracta est, quando etiam specialiter cõstitutum est, ut singulis annis hęc eadem dedicatio solennibus frequentaretur officijs. Quæ planè constitutio usque ad tempus saluatoris seruata est: sicut præsens euangelij lectio declarat. Sanè Christus ut exemplo nobis esset, in solennitatibus magis frequentanda esse templa diuino cultui dedicata, & amplius ijs insistendum, quæ ad dei honorem & proximi salutem spectant, aderat huic encæniorũ solennitati: ut populo salutaris suæ doctrinæ dona elargiret, & diuinitatis suæ mysteria patefaceret. Et ambulabat in tẽplo in porticu Solomonis. Porticus Solomonis dicit ubi rex ille potẽtissimus & sapiẽtissimus ad orandũ stare cõsueuerat, & ideo ex eius nomine cognominabat. Solent aũt porticus nominari ambulacra, uestibula, & atria, quibus templũ cingebatur. Circũdederũt ergo eũ Iudæi, nõ causa agnoscẽdæ ueritatis, sed gratia ingerẽdæ tentationis, & struendæ calumniæ, ut inuenirent quomodo eum accusarẽt. Completũq; est in eis, quod per prophetã dictũ est Psal. In eo dum cõuenirent simul aduersum me, accipere animã meam consiliati sunt. & rursum: Aduersum me lætati sunt & conuenerunt, tentauerũt me subsannauerunt me subsannatione, frenduerũt super me dentibus suis. Sanè eorũ malignitas ex uerbis ipsis innotescit. Quousq;, aiunt, animã nostrã tollis? Cauſantur quod animos eorum, incertos ac suspensos

Psal.

eos dimittendo, tolleret, anxiosq; & discrutiatos redderet, qui ad hoc uenerat, ut animas in se credentium saluaret. Si tu es Christus, inquiunt, dic nobis palam. Iudæi Christum purum tantum hominem futurum, & regem more terrenorū principum cæteris excelsiorem uenturum credebant: quod etiam posteri eorū usq; in præsens tempus sibi falsò persuadent. Putarunt enim regnum à prophetis Christo promissum, solummodo temporariū esse debere, & instar aliorum regnorum mundanū, cum apud Hieremiā legerūt: Et regnabit rex, & sapiēs erit, & faciet iudiciū & iustitiam, Hiere. 23 & in Psalmo: Ego aūt cōstitutus sum rex ab eo super Syon montem sanctum eius, prædicans præceptum eius, cum tamen huiusmodi regnū nō sit in exteriore potēratu aut principatu mūdi, armatura, exercitus bellatorū conscriptione, aut ministrorum stipatione: sed in spirituali potius dominatu debeat accipi, quo in mentibus fidelium regnat Christus per fidem & mandatorum obseruationem. Dixit enim Pilato: Regnum meum non Ioan. 19 est de hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utiq; decertarent ut non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum nō est Psal. 87 hinc. Et in Psalmo de se dicit: Pauper sum ego, & Zach. 9 in laboribus à iuuentute mea. Denicp in Zacharia: Noli timere filia Syon, ecce rex tuus uenit tibi mansuetus, sedens super asinam et pullum filium subiugalis, & ipse pauper. Cum igitur ab angelo Luce 1 ab beatam uirginem dicitur: Et dabit ei dominus deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius nō erit finis: regnum ei potius spirituale designatur, quo expulso mundi principe, in animis fidelium, per totum mundi ambitum erat regnaturus. Et quemadmodū in Psalmo pater ad filium dicit: Postula Psal. 2 à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionē tuam terminos terræ. At uero Iudæi uelamen habentes ignorantiæ inductum cordibus eorum, carnaliter intelligebant, Christum armis, & militibus stipatum, more aliorum regum debere principari. Volebant ergo hac fraudulenta interrogatione, ut se dominus Christum esse diceret, quatenus possent eū quasi Romano Cæsari repugnantem, & regnum sibi contra Romanorū (quibus Iudæi erant tributarij) decreta usurpantem, præsidis potestati tradere puniendum. Quapropter dominus ita prudenter ac temperate suam responsionem circuntulit, ut illis aditum calumniæ obstruere: & quod ipse Christus est, futuris fidelibus aperta uoce panderet. Respondit enim eis, dicens: Loquor uobis, & non creditis. Verba, inquit, mea aperte testificantur me esse à patre missum, & uerū esse Christum: sed ob duritiam cordis uestri non adhibetis fidē uerbis meis. Opera præterea quæ facio in nomine patris mei, cæcos illuminans, paralyticos sanans, dæmoniacos curans, & mortuos ad uitam reuocans, illa testimonium perhibent de me, quod uerus sum dei filius, & Christus à lege & prophetis promissus. In nomine aūt patris se opera sua facere Christus contestans, omnem suorum operū gloriam deo patri ascribit, eiusq; honorem in omnibus factis suis exquisiuit, quemadmodū prius dixit Iudæis: Ego non quæro gloriam meam, sed honorifico Ioan. 8 patrem meum.

Quod Christus ut dei filius, non solum uoluntatis consensione, sed & naturæ consubstantialitate per æternam generationem unum est cum patre.

CAP. X.

SEd uos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Oues meæ uocem meā audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me: & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternū, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est. Ego & pater unum sumus.] Causam quare non credant Iudæi uerbis & operibus eius, Christus subiūgit: quia non sunt ex ouibus suis, neq; de illorum numero, qui ad æternam uitam præuisi sunt, sed perpetuæ perditioni addicti. Et nē gratis aut præter rationem id dixisse uideatur, manifestum ponit signum, quo oues suas ab ijs, qui ad se non pertinent discernant. Oues, inquit, meæ uocem meam audiunt, fidem scilicet synceram amplectentes, et mādatis meis obtemperātes: & ego agnosco eas, electione gratuita ad uitam æternam: & sequuntur me, imitatione scilicet bonorum operum & beatitudinis assequutione. Oues suas dominus fideles, & sibi obsequentes dicit, qui eum pastorem diligunt & sequuntur, atq; ad pascua æternæ satietatis, boni pastoris imitantes uestigia, perueniūt. Itaq; eos qui in se credere nolebant, dicebat non esse ex ouibus suis: quia uidebat iam eos æternæ perditioni præparatos, nec sui sanguinis precio ad uitam perpetuam comparandos. Suis autem ouibus dominus æternā uitam se dare affirmat; pascua scilicet uberrima, bonorum omniū copia affluētia, ubi lux dariſſima, pax secura, quies dulcissima, gloria perpetua. Et nō peribūt in æternū: quia pastor eorū & saluator talis est, apud quē nihil omnino perire possit. Videbant quidē perire sancti martyres, cum hanc mortalem uitā per tormenta amittebant: sed nō peribūt in æternū, quia soluti uinculis carnis, debita sibi præmia à Christo percipiebant, quemadmodum dicit Sapiens: Vili sunt oculis insipientiū mori, illi autem sunt Sapien. 3 in pace. Iustorum animæ in manu dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ: & non rapiet eas quisquam de manu mea, id est, potestate mea, dicit dominus. Eos enim, quos semel prædestinādo Christus assumpserit, nulla uis diabolicæ tentationis, non immanitas humanæ persecutionis, de sorte & latere eius potest auferre. Sed nónne Iudas (dicet quispiam) in æternum periit, & surreptus est à satana de manu domini? & multi uiam domini ambulant, à qua tandē decidunt. Verum ad finem usq; in bono perseuerātes, duntaxat oues domini sunt & dicuntur. Qui igitur post perceptam gratiam, de numero ouium Christi pereunt, hi certè in dei oculis oues non sunt: quare nec Iudas nec alij retrò abeuntes, ad ouile

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi pertinere dicendi sunt. Superioribus autem uerbis, illorum dominus redarguit temeritatem, qui sibi mortis laqueos tetenderant. Stultissime enim de eius nece cogitabāt, cum non solum in ipsum nihil possent agere, si nollet, uerumetiam neminem de suis ualerēt auferre. Verum ne hæc dicendo suam uideretur gloriam quærere, totam hanc potentiam ad patrem refert, subiungēs: Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est. Hoc planè est, quod deus pater mediatori dei & hominum dedit, ut sit eius unigenitus filius, deus de deo: nec natura dissimilis, nec uirtute inferior nec durationе posterior. Et hoc gignendo dedit: quia deus uerus deum uerum genuit, lux æterna lucem coæternam, uita uitam. Hoc sanè est quod maius omnibus est, quia omnem illud excedit & humanam, & angelicam creaturam. Et nemo id ipsum quod pater mihi dedit, potest rapere de manu patris mei: quia cum ipse uirtus sit immensa, non potest ei à quopiam irrogari uiolentia. Superius quidem dominus dixit, nō rapiet quisquam de manu mea: hic uerò dicit, nemo potest rapere de manu patris mei, ut liquidò intelligeremus eādem prorsus esse uirturē suam & patris (est enim ipse manus & uirtus patris) atq; hunc ipsum esse Christum haud dubiè crederemus, qui non, ut cæteri sancti gratiā acceperit ex tempore, sed uerus semper extiterit dei filius. Quod etiā subsequenti sententia ostendit, cū dicit: Ego & pater unum sumus. Vnum, inquit, sumus: una essentia, una diuinitas, una æqualitas. Quibus quidē uerbis non solum Iudæorum quæstionem, qui tentantes an ipse esset Christus, interrogabāt, absoluit: uerumetiam hæreticorum, quos futuros præuidit, insaniam, quàm sit detestanda, monstrauit. Vtrunq; audi, & unum & sumus, & à Charybdi & Scylla liberaberis. Quod dixit unū, liberat te ab Ario, separante filium à substantia patris. Quod dixit, sumus, liberat te à Sabellio, confundente personā patris & filij sine discretione. Si unum, non ergo diuersum: si sumus, ergo pater & filius. Sed utriusq; horum impietas, in exordio primi libri abunde confutata est.

Obiectiones aduersariorū, earumq; solutiones

Verum quia hæretici hæc domini uerba negare non possunt, impietatis suæ mendacio & absurda expositione ea corrumpūt. Tentant enim id ad unanimitatis referre consensum: ut uoluntatis in patre & filio unitas sit, non naturæ, id est, ut non per id quod sunt, sed per id quod idem uolunt, unum sint. Sed per naturæ natiuitatem (dum nihil deus, ex se deum gignendo, degenerat) reuera unum sunt. Dumq; de manu

Ioan. 14

filij non rapiuntur, nō rapiuntur de manu patris: dum in operante filio operatur pater, dum ipse in patre & in eo pater est, hoc non præstat creatura, sed natiuitas: non efficit uoluntas, sed potestas: non loquitur unanimitas, sed natura. Non negamus igitur uolūtatis unanimitatem inter patrem & filium. Nam hoc solēt hæretici mentiri, ut cum solam concordiam ad unitatem non respicimus, discordes eos à nobis affirmari loquantur. Sed audiant, quoniā à nobis unanimitas non negatur, sed præter eam unum sunt pater & filius, natura, honore, & uirtute: nec natura eadem, potest uelle diuersa. Sed rursum cauillationem mouent aduersarij ueritatis ex eo, quod Christus patrem pro discipulis rogans, inquit: Pater sancte, serua eos *Ioan. 17* in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut et nos. Atqui nō possunt discipuli esse unum, nisi uoluntatis conspiratione & concordia: non enim in unam numero, eandemq; substantiā coincidere queunt: neq; igitur pater & filius unum sunt identitate substātiæ & naturæ. Cæterū cum calumniari magis quàm elucidare ueritatem quę runt, rectum scripturæ sensum omnino subuertunt. Nam falsum est discipulos nō posse esse unū cum deo, nisi uoluntatis concordia. Nam supra illam est unitas illorum cum deo per quandam deitatis conformitatem, & deiformitatem, qua participatione diuinitatis eis communicata, in deum (ut ita dixerim) transeunt atq; transferuntur, seruata suæ naturæ ueritate: perinde atq; ferrū ignitum & candens, per ignis cōmunionem fit igniforme, uideturq; sublata ferri substantia omnino esse ignis. Et huiusmodi unione (quæ longe superior est & sublimior, quàm unio per amorem & concordiam uoluntatum) petit dominus noster discipulos esse unum in deo, ut scilicet ei inserantur, & intime coniungantur, per deitatis in se susceptionē atq; participationē. Hæc insuper unio proxime accedit ad summā illam ac ineffabilem unionem, qua pater & filius se inuicem immanentes, ac sibi intimè immanentes, unum sunt unitate naturæ: quæ quidem suprema est, & omniū ueriſſima: cuius assimilationem propinquam discipulis dari per insitionem cum deo Christus hic petit. Sed age, ex rerū natura filiū unius & eiusdem cū patre substantiæ esse cōmonstremus. Videmus siquidem propriam & naturæ consentaneam generationem esse, cum gignens eiusdem naturæ prolem ex se ædat: ut homo hominē, lux lucem, calor calorē. Cum uerò in diuersitatē generis transit productū, & alterius quàm producens fuerit naturæ, monstrosa generatio erit, & suæ naturæ proprietatem minime seruans: ut cū asinus gignit mulam. Si itaq; alterius naturæ filium pater genuit, uera ibi & propria natiuitas non erit, quæ proprietatem substantiæ generantis seruare non potuit: sed manca & monstri similima, qua degener filius ex patre prodibit, à dignitate & perfectione paterna desciscens. Sed quomodo illam perfectionē gignendi ex sua substantia suū similē, deus creaturis elargitus est, qua tamē caret? Inuenietur igitur in rebus inferioribus aliqua naturæ dignitas, utpote eiusdem generis prolē producendi: quæ tamen nequaq; in deo erit: quo certè nihil est absurdius. Præterea Paulus ad Ephesios scribens, dicit ex deo patre omnem paternitatem in cœlo & in terra nominari, & tanquam ex fonte ad inferiora deriuari. Si igitur in terra paternitas inuenitur inter homines, quia eiusdem sunt naturæ, gignens & quod gignitur ex alterius substantia, eadem & in deo patre primitus erit com-

Ephes. 3

perta

perta. Alioquí non ex deo ad creaturas emanaret paternitatis nominatio: ſed potius ex creaturis ad deum transferretur, perfectiorq; et uerior eſſet in creaturis, quàm deo paternitas: quod recta ratio minime admittit. Rurſum per Eſaiam dominus eos increpans, quí putant ipſum fœcunditatis & genituræ expertẽ, inquit: Nunquid ego qui alios parere facio, ipſe non pariã? dicit dominus. Si ego qui generationem cæteris tribuo, ſterilis ero? At qui deus rebus à ſe creatis indidit, ut pariãt ex ſua ſubſtantia fructum eiuſdem naturæ: ut quærcus quærcum profert, et oliua oliuam. Idipſum igitur & ipſe habet, uim ſcilicet ex ſe gignendi conſubſtantialem & eiuſdem naturæ filiũ. Eſt igitur ipſe cum filio unum ſubſtantia & natura. Quod ſi attentius conſiderare uoluerimus, uidebimus planè non eandem ſolum eſſe ſubſtantiam in rebus creatis: ſed & magnitudinem, figuram, qualitatẽ: ut colorem, odorem, ſaporem, motum & agendi uirtutem gignentis & geniti. Cum enim roſa gignit roſam, uiola uiolam, & unaquæq; arbor ſuũ fructum: gignens non ſolum eandem cõmunicat ſubſtantiam genito, ſed & conſimilem molem & figuram, eundem in foliis & floribus colorẽ, eandem ſpirationem, & dulcedinem ſaporis. Quæcunq; itidem uirtus eſt in gignente plantula, eadẽ agendi efficacia in genito fœtu. Sed unde, quæſo, hæc naturæ cõſpiratio, cõuenientiaq; inter gignentem & genitum in natiuis & natura inſitis proprietatibus? Quid aliud hæc uniuerſa proclamant, niſi filium omnino eiuſdem eſſe naturæ cũ patre, ex cuius ſubſtantia genitus effulget? ipſum itidem filium non minorem maieſtate, ſapientia aut uirtute: ſed eandem prorſus cum patre magnitudinem habere, eidem coæternum eſſe, non minus ſapientem aut potentem. Si hæc Ariani in libro naturæ conſcripta, & in creaturis, ut ueſtigijs quibuſdã impreſſa, oculatius perſpexiſſent, nunquam filium à patris diremiſſent ſubſtantia, aut æquam illi uirtutem, ſapientiam aut perfectionem cum patre ademiſſent. Verum hæc amplius in primo libro diſcuſſa ſunt & determinata.

Eſa. 66

CAP. XI.

SVſtulerunt ergo lapides Iudæi, ut lapidarent eum. Reſpondit eis Ieſus: Multa bona opera oſtendi uobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Reſponderũt ergo Iudæi: De bono opere nõ lapidamus te, ſed de blaſphemia: & quia tu homo cum ſis, facis teipſum deum.]

Iudæi qui eatenus loquentem dominum quaſi patienter audierant, cum dixiſſet, ego & pater unum ſumus: amplius uim uerborum ferre non ualentes, quia ipſi lapidea corda geſtabant, ad lapides cucurrerunt, ſine moderatione & legis diſciplina eum ut blaſphemũ lapidibus obruere tentantes. Verum quia dominus nec tunc uolebat pati, nec ſe ab illis lapidatum iri diſpoſuerat: illa iamiam ferientia brachia ſuo nutu cohibuit atq; continuit, dulciq; allocutione exæſtuantem illorum iram ſedare laborauit, dicens: Multa bona opera oſtendi uobis à patre meo, uidelicet in ſanitatibus infirmorũ, in aſſidua exhibitione doctrinæ & miraculorum. Quæ uniuerſa ex patre dicit oſtendiſſe, ut ſe indicaret eius per omnia gloriam quærere: Propter quod, inquit, me lapidatis? Summæ quidẽ eſt ſæuitiæ & ingratitudinis, mala pro bonis retribuere, & pro beneficio rependere ſupplicium. Verum Iudæi non de bono opere ſe dominum lapidare uelle dicunt: ubi quanquam inuiti & nolentes confitentur, nec poſſunt negare, multa beneficia & meritorum bona ſibi à Chriſto impenſa fuiſſe. Sed miſeri, quod ille de ſua & patris æqualitate, & unitate ſubſtantiæ dixerat, pro blaſphemia deputabant: quod cum homo nudus eſſet, ſeipſum deum faceret, illi obiectantes. Ecce infideles Iudæi intellexerũt, quod Ariani adhuc intelligere negligũt. Id enim quod dominus dixerat, ego & pater unum ſumus: intellexerunt non poſſe dici, niſi ubi ſubſtantiæ & uirtutis eſſet æqualitas. Quod iſti pro blaſphemia idcirco receperant, quia eum tantum hominem eſſe credebant, deumq; nullatenus credere uolebant, & idcirco mortem illi intentabant: ut & alio loco dixit Euangeliſta: Propterea magis quærebant eum Iudæi interficere, quia nõ ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Porrò cum Iudæi uerba Chriſti diuinitatem & incõmutabilem ſubſtantiam teſtificantia, utpote, antequam Abraham fieret, ego ſum: ferre non ualerent, alio loco leguntur ſuſtuliſſe etiam lapides, ut iacerent in eum. Ieſus autem tunc nullo ipſis communicato ſermone, datóue reſponſo, abſcondit ſe, & exiit de templo: ut per ſuam abſentiam reſideret & deferueſceret ebulliens ipſorum ira. Hocuerò loco cum Iudæi eadem laborarent phreneſi ac inſania, more peritiſſimi medici, aliud ipſis adhibuit medicamentum: ut nihil non tentatum relinqueret, quod eorum ſaluti conducere putaretur: & quos uno pharmaco prius ad mentis ſanitatem reducere non potuit, aggreditur nunc alio curare antidoto, placida inquam interrogatione, & rectæ rationi innixa, qua ab eis quærit, cur præter omne ius & fas attentant mala pro bonis ipſi retribuere, & quamplurima ipſis præſtita beneficia, tumultuaria lapidatione compenſare atque rependere. Sicut enim aqua gelida efferuenti iniecta, continuò totum illius feruorem acebullitionem ſedat, reſidentemq; reddit illam quæ prius rapido æſtu intumuit: haud ſecus placida uerba ac mitia, iracundia concitatum animum mitigare ſolent, & ad manſuetudinẽ reducere. Quod nobis ipſe Dauid ſuo prodit exemplo, cuius diſtrictum mucronem in totius domus Nabal exterminium, ipſa Abigail uxor eius ſua ſuauiloquentia & humanitate, uagina recondidit. & à cruoris effuſione immunem reddidit. Cumq; reſpondiſſent interrogationi factæ Iudæi, quod ob blaſphemiam deo illatam lapidibus ipſum appeterent, rurſum placida uoce Chriſtus oſtendit, adhibito ſcripturæ teſtimonio, quod ſe filium dei

Iodn. 5

Iodn. 8

1. Reg. 25

Universidad de Deusto
Biblioteca

(ut uerè erat) dicens, nequaquam blasphemiam in deum commiserit. At uerò ubi perspectum habuit implacabilem ipsorum animum nequaquam uerbis suis mitigatum esse, nec sedari irrationabilem ipsorum furorem, tunc alterum adhibuit præcipiti ipsorũ iracundiæ remedium, quod & prius admouerat altero in loco: ut iam dictum
Ioan. 10 est. Quum enim (ut paulò post narrat hic Euãgelista) rationem reddidisset Christus suorum operum & uerborum, ostendissetq; se nequaquam in deum esse blasphemũ, quod filiũ dei se diceret, quærebant eum Iudæi apprehendere, sed ipse exiit de manibus eorum, & abijt in altum locum. Siquidem quum quicquam altum & magnum Christus Iudæis proloquutus esse comperitur, quamprimum abire & hic & sæpe aliàs describitur, ut eorum furori det locum, absentiaq; sua sedetur & quiescat ipsorum indignatio. Et hæc secunda est medela, quam in præsentia Christus cõcitatis in se Iudæorum animis applicuit, nihil prætermittẽs eorũ quæ ad ipsos sanandos cõducant.

CAP. XII.

REspondit eis Iesus: Nonne scriptum est in lege uestra, quia ego dixi, dij estis? Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura: quem pater sanctificauit & misit in mundum, uos dicitis, quia blasphemas, quia dixi filius dei sum. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi: si autem facio, & si mihi nõ uultis credere, operibus credite: ut cognoscatis et credatis, quia pater in me est, & ego in patre.] Christus quia uidit Iudæos tardos & inualidos nõ ferre splendorem ueritatis, temperauit eum in his, quibus de obiecta blasphemia se purgauit, uerbis ut qui imbecilles oculos cõspexerit tolerare non posse lucis apertæ iubar, uelamen interponat oculis, quo fulgoris aciem extenuet. In lege, inquit, uestra, id est, per Mosen uobis, patribusq; uestris
Psal. 81 data, scriptum est: Ego dixi, dij estis. Hoc autem psalmographi testimonium, in lege scriptum esse dominus asserit: quia nimirum omnes ueteris instrumenti scripturæ, aliquando lex appellantur generali uocabulo. Nonnunquam distincte per se lex accipit, & à prophetis dirimitur. Sicut ipse
Matth. 11 dominus alibi dicit: Lex & prophetæ usq; ad Io-
Luc. 24 annem prophetauerũt. Plerunq; in tria membra sanctæ distribuuntur scripturæ, ut in illo loco: Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in lege, prophetis, & Psalmis de me. Quoniam autem in illo Psalmi testimonio, homines dicti sunt dij: nosce re operæ precium est nomen dei trifariam in
Deut. 6 scriptura dici. Primo natura: ut, Audi Israël, dominus deus tuus, deus unus est, & rex omnis terræ deus. Secundo adoptione, & participatione, quo qui in filios dei adoptant & participes fiunt diuinitatis, dij dicuntur, ut eo in loco: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat. & Deus deorum dominus loquutus est. &
Psal. 81 Psal. 49 in præsenti etiam prophetæ dicto. Tertio falsò & sola nuncupatione: quemadmodum dæmones, & idola, de quibus Psalmus: Quoniam omnes dij gentium dæmonia, dominus autem cœlos fecit. Et Paulus: Quoniam deus uenter est. Et alio in loco: In quibus deus huius seculi excæcauit mẽtes infidelium, ut non fulgeat illuminatio euangelij gloriæ Christi. Si igitur, inquit dominus, idcirco homines dij appellati sunt, quia sermo dei ad ipsos factus est, & non potest scriptura falsitatis argui: ipsum uerbum dei quod erat in principio
Ioan. 1 apud deum, quomodo non est deus? Si illi dij uocari meruerunt, qui participes facti sunt sermonis dei: Ipse sermo dei unde participant, cur non sit deus? Semper enim unde aliquid participatur, magis & uerius id habet quod participat, quàm ipsa participantia: ut sol, à quo lucis est participatio in subiecta corpora, magis lucidus est quàm aër & aqua, luce participantia: & ignis, à quo tanquam fonte quodam calor in externa diriuatur corpora, uerius & uehementius habet calorem, quàm ea quæ ab eo calorem participãt. Verbum igitur dei, cuius participatione alij denominationem dei sortiuntur, uerius & sublimius deus est, quàm homines, aut angeli: nam hi gratia solum, adoptione & participatione dij sunt et dicuntur: ille uerò natura, origine, & substantia deus est. Porrò sanctificauit pater filium, non quod unquam ille sanctus non fuerit, sed quia sanctum illum genuit, atque ut sanctus esset, gignendo ei dedit. Sicut enim deus deum, immensus immensum, sic sanctus sanctum pater filium genuit: & misit in mundum, quia eum incarnari constituit pro salute hominũ. Aut sanctificauit secundũ hominẽ & humanã in eo naturã, id est cum sanctitate immunitateq; peccati, & syncera puritate eum incarnari constituit pro salute mundi, quemadmodum angelus dixit ad sacrosanctã uirginem: Et quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius
Luce 1 dei. Et beatus Paulus ad Romanos, qui prædestinatus est filius dei in uirtute, secundum spiritum
Rom. 1 sanctificationis ex resurrectione mortuorum. Aut demum sanctificauit eum, id est sanxit, & constituit ipsum sacrificari & oblationem offerri pro mundi salute. Nam id sanctificari, in scriptura plerunq; dicitur, quod templi usui designatũ deo offertur & consecratur: quemadmodum ibi: Sanctifica mihi omne primogenitum. Sanè qui hunc locum explanant autores, hi
Exod. 13 primum sanctificationis modum hic astruunt, illi secundum, alij uerò tertium, ut eorum nullus intelligatur ab usu & recto sensu scripturæ esse alienus. Demum à uerbis ad operum contemplationem, quæ non nisi à uero deo fieri possunt, ipsos Iudæos transmittit. Siquidem unaquæque res, operum suorum functione, officioq;, quænam sit cognoscitur. Viuens enim à non uiuente operibus discernitur, ut si uiuentis exerceat opera, uiuens esse comprobatur: sic sanus ab ægroto, & arbor fœcunda à sterili, fructuum productione internoscitur. A fructibus enim eorum cognoscetis eos. Si igitur operum exhibitione, inquit,
Matth. 7 me uerum esse deum & patris filium comprobo, quæuis morborum genera, & ipsam denique mortem potentifica uoce depellendo, uiuificam languidis

guidis & mortuis salutem inspirando, me uitæ & mortis dominum ostendēdo: ex his, inquā, operibus credite, quia ego in patre, & pater in me est: Saltē non sic est pater in filio, aut filius in patre, quo modo deus esse dicitur in aliquo uiro sancto, & sanctus quicunq; in deo. Filius quippe in patre est, per æqualitatem unius, eiusdemq; substantiæ, & per indigressibilē unius in altero immansionem ob naturæ identitatem. Homo uerò in deo duntaxat est per gratiæ participationem, & habitudinem quandam, atq; gratuitam inhabitationem. Proinde uir sanctus dicere quidem potest, quia deus in me est: non aūt ualebit unquam dicere, ego & deus unum sumus. Nec rursus: qui uidet me, uidet & deum. hoc enim unigenito soli filio cōuenit, qui sic est in patre, ut sit æqualis patri & unū cum patre. Verum hæc diffusius in sequentibus, ubi rursum ab Euangelista cōmemorantur, innotescent. Ioan.14

CAP. XIII.

QVærebant ergo eum apprehendere: et exiuit de manibus eorum. Et abijt iterū trans Iordanem, in eum locum ubi erat Ioannes baptizans primum, & mansit illic. Et multi uenerunt ad eum, & dicebant: quia Ioannes quidem signū fecit nullum. Omnia autem quæcunq; dixit Ioannes de hoc, uera erant. Et multi crediderūt in eū.] Adhuc Iudæos in incepta dementia persistere ostendit Euāgelista, quū dicit eos inimico animo tentasse, ut apprehenderent eum ad suppliciū & cædem. Sed dominus ab eis recedit uelociter, ut sedetur eorum furor per absentiam suam. Crebrò autem legitur dominus eduxisse populos ad solitaria loca, de perfidorū societate eripiens & mundi fluctibus, ac turbine, ut magis fructificēt: sicut legem ueterem daturus, eduxit populū in desertum. Mystice autem recedens à Hierosolymis dominus, hoc est à plebe Iudaica, ad loca fontes habentia se transfert, id est ad ecclesiam ex gentibus, quæ habet fontem baptismi, per quem multi ad Christum accedunt, quasi transeuntes Iordanem. Domino autem ibidem commorante, multi pio animi affectu, & passibus fidei uenerūt ad illum, duplex afferentes testimoniū eius præcellentiæ supra Ioannem. Primum, quia Ioānes quidem nullum fecit signum, id est nullum miraculum ostendit, nō cæcos illuminauit, nec languidos curauit. Splendor enim signorum domino nostro seruabatur, ut illius claritate & luce gloria diuinitatis eius mundo innotesceret. Neq; tamē id in aliquo derogat sanctitati eius, quo inter natos mulierū non surrexit, teste saluatore, maior. Nempe miracula operari, nihil adijcit sanctitatis homini, quū malis & reprobis id competat, dicente domino apud Matthæū: Multi dicent mihi in illa die: Domine, nōne in nomine tuo dæmonia eiecimus, et prophetauimus, & signa multa fecimus? Et tunc confitebor illis: nescio uos, discedite à me omnes operarij iniquitatis. Quare ediuerso nulla signorū ostensio nihil detrahit homini sanctitatis. Atqui, inquiūt, hic multa signa fecit, et eorū splēdore magnopere effulget: est igitur maior huius cū Ioānis excellentia. Secundū uerò testimoniū eminentiæ Christi: quia de illo Ioānes omnia ueraciter dixit, testimoniū illi perhibens. Si igitur Ioanni credere oportebat, multo magis huic: quum illius testimonio etiam signorū demonstrationem habēti. & hoc pacto isti per lucernam ueniebant, quia Ioannes lucerna erat, Christus dies, ad quem fulgore huius lucernæ adducti, crediderunt in eum. Exod.19 Matth.11 Matth.7

CAP. XIIII.

ERat autem quidā languens Lazarus à Bethania, de castello Marię et Marthæ sororū eius. Maria autem erat quæ unxit dominū ungento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas, infirmatur. Audiens autem Iesus, dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria dei, ut glorificetur filius dei per eam. Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarū.] Inter omnia miracula, quæ dei filius ut suam panderet diuinitatem operatus est, supereminet hoc, & quasi quendam obtinet principatum quod circa Lazarum fecit. Et quidem singula opera eius admiratione dignissima sunt. Quis enim non magnopere admiretur, quod Christi iussu & uirtute claudi rectis gressibus incesserūt, quod mutis linguarū claustra soluta sunt, quod cæcorū diu clausa lumina tactu sacræ manus eius reserata sunt? Quis hæc & plura alia considerans, non diuinam potentiam obstupescat? Sed hæc omnia, parua ad ingentem Christi maiestatem uidebātur, nisi amicus eius Lazarus moreretur. Quem idcirco mori permisit, ut eum nouo & omnibus seculis admirando ordine suscitando, sese uitæ mortisq; dominū declararet. Itaq; in primis languidi nomen, & locus atq; cognatio describitur, quod frater scilicet esset Mariæ & Marthæ sororū. Et quoniā eo tempore complures erant mulieres illo nomine Mariæ nuncupatæ, ne erremus in nomine, ostenditur ex notissima actione. Ipsa enim erat, quemadmodum plerisq; sentiunt, & complurium est opinio, quæ (ut Lucas euangelista refert) in ciuitate peccatrix, pedes domini lachrymis pœnitentię lauit, capillis extersit, & ungento perunxit, sicq; multorū criminū ueniam à domino promeruit. Id Ioannes hic narrans, attestatur Lucas, qui hoc in domo pharisæi cuiusdam Simonis factum esse cōmemorauit. Iā itaq; hoc Maria fecerat. Quod aūt in Bethania rursus fecit, ut sequens Euangelistæ locus ostendit: aliud est quod ad Lucæ narrationem non pertinet, sed pariter narratur à tribus factum in Bethania post resuscitationem Lazari. Quod uerò Ioannes hic refert, longo ante Lazari suscitationem tempore factum est: quum scilicet ab ipsa Maria (ut Lucas & Marcus inquiunt) eiecit septem dæmonia. Vbi septem dæmoniorū nomine (ut sentit Gregorius) accipere debemus septem uitia capitalia, & uniuersam uitiorum eluuiem, septenario numero designatam, quorum cum dæmones præcipui sint autores, ipsa uitia recte dæmoniorum nomine appellantur, effectus Cap. Ioannis xi Ioan.12 Luc.8 Marc.16

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſcilícet nomine cauſarum. Alij uerò autores non ignobiles, nec incelebres, arbitrantur ipſam Mariam ſororem Marthæ non fuiſſe illam in ciuitate publicā peccatricem, cuius meminit Lucas in 7. cap. ſed candidam ſemper fuiſſe uirginē, & ſyncera uirginalis pudoris puritate ſpectabilē, haud minus quàm Martha ſoror eius fuit. Cui, euangelico teſtimonio & atteſtante ſumma ueritate, ipſa Maria præfertur. Nempe peccatrix illa, inquiūt, quanū ex euangelio cōiectare datur, Galilæa fuit origine, & in una ciuitate Galilææ ex diuturna proſtitutæ pudicitiæ conſuetudine, uulgò apprime nota: quandoquidem ſalutaris eius conuerſio & reſipiſcentia à peccato, in una ciuitatū Galileæ ut Naim, aut alia quauis facta creditur, ut ex antecedentibus & ſequentibus Lucæ narrationibus haud difficile deprehendi poſſe putant. Maria uerò ſoror Marthæ, fuit origine Iudæa, & ex Bethania caſtello Iudææ oriunda, quæ (ut hic perhibet Ioānes) erat Hieroſolymis admodū propinqua, Proinde autumant iſti, Ioannē hoc loco nequaq; breuibus conſtringere idipſum, quod pluribus ipſe Lucas retulerat de unctiōe exhibita domino à peccatrice in domo Simonis phariſæi: ſed per anticipationē ipſum hic uerba facere de unctione pedum domini, & exterſione facta in cœna poſt reſuſcitationē Lazari paulò ante paſſionem dominicam: quam latius explicat Ioānes cap. proximè ſequente: quod ex ipſo literæ tenore, hoc in loco colligi poſſe ſic exiſtimant. Non enim, aiunt, dicit hic Ioānes, quod Maria erat quæ pedes domini rigauit lachrymis, deinde perfuſos amaro fletu exterſit, & demū unxit ungento, quod peccatrix ipſa apud Lucam per ordinē factitaſſe legitur: ſed ſolum hic memorat Ioannes, quod ipſa Maria ſoror Marthæ unxit dominū ungēto, & exterſit pedes eius capillis ſuis, iam ſcilicet ungento delibutos: quæ quidem narratio omnino reſpondet ſuo ordine ei narrationi, quam diffuſius facit Ioannes cap. 12. ut ex eodem utriuſq; recitationis reſponſo ſumant ipſi argumentum, beatum Ioannem in utroq; loco (cap. ſcilicet undecimo & duodecimo) de eadē loqui unctione, ea uidelicet quæ poſt ſuſcitationem Lazari facta eſt in Bethania, circa paſſionem domini. Neq; enim hic lachrymarum meminit Ioannes, neq; oſculorum quæ peccatrix impendit pedibus domini: ſicut neq; in duodecimo cap. Peccatrix aūt ipſa & lachrymas ſudit, & pedes Chriſti eſt exoſculata: quod non fuerat hic prætermittendum, ſi de unctione à peccatrice facta, & Lucæ cap. ſeptimo deſcripta, hic haberetur ab Euāgeliſta ſermo. Neq; id haberi debet inconueniens ſecundum iſtorum ſententiam, quod Ioannes hic breuibus perſtringit eam hiſtoriam, antequam ſecundū rei geſtæ ſeriem ipſa ſit peracta, quam tamen poſtea amplius exprimit & memorat. Nam hoc pacto Euangeliſtæ interdū præoccupant & anticipant rei geſtæ tempus: paucisq; uno in loco perſtringunt idipſum, quod poſtea ſuo in loco latius aperiūt. Vt Marcus tertio cap. inter ceteros apoſtolos nominans Iudā Scarioth, continuò ſubiungit, qui & tradidit illum: cum tamen Iudas tunc necdū tradiderat Ieſum: ſed quomodo eum tradiderit, proſequitur ipſe Marcus cap. decimoquarto. Idem quoq; facit Lucas cap. ſexto de Iuda dicens, qui fuit proditor: nondum enim quum fieret ipſa apoſtolorū per Chriſtum uocatio, Iudas proditionem conceperat nec perpetrarat: quinimo uiceſimoſecūdo capite Lucas eum apertius refert. Idem quoq; facit Matth. cap. decimo, dicens de Iuda, quod & Marcus: traditionis autem modum & cauſam, explicat planius capite uiceſimoſexto. Præterea quod Lucas octauo cap. enarrat de Maria Magdalena, de qua exierant ſeptem dæmonia: & Marcus de eadem capite decimoſexto, quod ab eadē eiecerit dominus ſeptem dæmonia: nequaq; de Maria ſorore Marthæ putant intelligi debere, ſed de altera eiuſdem nominis muliere, quæ à Galilæa fuit oriunda, & Magdalena cognominata, cū ipſa referatur unà cum cæteris ſanctis mulieribus ſuis comitibus ſequuta fuiſſe dominum à Galilæa: quod de Maria ſorore Marthę haudquaquam dici poſſe arbitrantur, ut quæ fuerit natione & origine Iudæa. Quū autem prædicti duo Euangeliſtę ſcribunt, ab ipſa Maria, quæ Magdalene cognomen tulit, eſſe propulſata Chriſti miſeratione ſeptem dæmonia: de ueris dæmonijs ſecundum ſubſtantiam ibi ſermonem haberi ſentiunt, quibus illa mulier prius dire torquebatur, & à quorum uexatione diuina uirtute fuit liberata. Nam quoties Euangeliſtæ narrantes hiſtoriam, de eiectis loquuntur dæmonijs, dicunt illorum uerba ad literam intelligi debere de uera, & ſecundum rem ipſam facta dæmoniorum expulſione. Beatum autem Gregorium ponentem nomine ſeptem dæmoniorum, accipi debere ſeptem uitia capitalia, et uniuerſam uitiorum congeriem, dicunt qui hanc ſequuntur ſententiam, ſenſum allegoricum rectè aſſignare, non autem literalem intelligentiam & hiſtorialē: quæ tamen in expoſitione hiſtoriæ ad literam primo loco debet exquiri atq; efflagitari. Ecce duplex aſſignata eſt huius loci, & aliorum in euangelio huic appendentium explanatio, & gemina autorū ſententia. Qui primam ſequuntur, ritum eccleſiæ & uſum pro ſe habent militantem, unà cum Gregorij autoritate nequaquam aſpernanda, neque paruifacienda. Qui uerò ſecundam, à uulgata hominum opinione magis diſcedunt & diſcrepant: non tamen irrationabiliter, nec multum difformiter ab euangelio loqui uidētur: nec omnino cenſeri debet improbabilis eorum poſitio. Sed his longius, quàm par fuit immorati, ad propoſitum regrediamur iter. Mittentes autem ſorores ad dominum degentem trans Iordanem, non dixerunt, ueni ut languentē ſanes. Non hoc certè auſæ ſunt dicere, ſufficiebat illis, ſi tantum cognoſceret quod infirmaretur: ſciebant enim, quod non deſereret, quē amabat. Ecce, inquiunt, quem amas, infirmatur, tanquā dicerent: ſatis eſt quod hoc noueris domine, nec opus eſt ut ad nos ueniēs fatigeris. Ibi præcipe, & hic quod iuſſeris, fiet

Ioan. 11

Ioan. 12

Universidad de Deusto
Biblioteca

fiet. Sufficit enim amico, indicare suam aut amici necessitatem, & succurrēdi arbitrium omnino illius uolūtati permittere. At uerò quæret aliquis: quare dominus responderit illam Lazari infirmitatem nō esse ad mortem, quū ipse Lazarus haud dubie ex ea sit mortuus? Nouerat hoc quidem dominus, & ut sic fieret, ipse uoluerat: sed post mortem eum resuscitare decreuerat. Infirmitas igitur illa ad mortem non est, ut scilicet more aliorū hominum in puluerem putredinemq; soluatur, & omnino morte decidat: non enim moritur, ut, sicut cæteri homines mortui, à morte teneatur, sed ut mirabiliter suscitetur iterum ad uitam. Sed ea infirmitas, inquiunt, est pro gloria dei, ut glorificetur filius dei per eā. Ergo filius dei uerè est deus, sicut & filius hominis uerè est homo. Sunt enim in omni producentium genere pater & filius, gignens & genitus, eiusdem consimilisq; secundum substantiam naturæ. Hoc contra hæreticorum impietatem dictum est, qui dixerunt Christum non esse natura deū, sed gloria. Vnde quidam eorum suam euomens blasphemiam, dixit: Non inuideo Christo facto deo, hoc et ego fieri possum, si uolo. Quod sanè dictum à ueritate prorsus est alienū: nam Christus natura, origine & substantia deus est, non habitudine, gratia aut adoptione: quare non est factus deus, sed ex deo patre natus ante omnia secula. Nulli autem creaturæ id concedetur unq;, ut ad creatoris dignitatē, substantiamq; sublimetur & cōscendat. Porrò hæc glorificatio, qua per id resuscitationis post infirmitatem & mortem signum, filius dei glorificatus dicitur, non ipsum auxit, qui summè perfectus est, & proficere amplius non potuit: sed nobis profuit, ut per hoc tantum miraculum plures in eum firmius crederent, & æternam animæ mortē euaderent. Quod denicq; subiungit Euāgelista, dominum dilexisse Martham, Mariam & Lazarum, magnum probitatis, uirtutisq; ipsorum, & indubitatum est testimonium. Non enim dominus, qui nouit quid sit in homine, aliquo trahitur errore, ut amet indignos amari, uel mundano uanoq; aliquem amore prosequatur. Quum igitur Iesus illos amare dicatur: designatur in ipsis ea fuisse probitas & honestas uitæ, quæ digna fuerit, ut eam dominus amore singulari complecteretur.

Ioan. 2

CAP. XV.

VT ergo audiuit Iesus, quia Lazarus infirmabatur: tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus. Deinde post hæc dicit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterū. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum uadis illuc? Respondit Iesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, nō offendit: quia lucē huius mundi uidet. Si quis aūt ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.] Dominus nunciata infirmitate Lazari, quousq; quatriduum post mortem eius compleretur, sanare distulit, ut mirabilius suscitaret. Permisit ut expiraret & sepeliretur, & dicerent quoniam fœtet: ut nullus posset dicere, quoniam non dum defunctū eū suscitauit, sed stupor fuit, & nō mors. Deinde hortatur discipulos dominus, ut secum in Iudæam redeant, prędixit quo iturus erat, ne repentino reditu animi eorū cōsternati satiscerent, sed præmeditatione & præcogitatione contra ingruentia pericula animosius munirentur. Verū territi sunt discipuli, de reditu in Iudæā dominū loquentē audientes. Nouerant conspirationem immanissimā, qua illum Iudæi persequebant: ac formidantes ne bonus magister à Iudæis cōprehenderetur, quasi consiliū ei dare, & de incœpto reuocare uolebāt. Non adhuc perfectè intellexerunt dispensationē nostræ salutis, propter quā dominus uenerat. Ad hoc enim deus hominē induerat, ut pro salute hominū moreretur. Sic & beatus Petrus quū audisset dominū de passione loquentē, quasi eū uolens ab ea reuocare, dixit illi: Absit à te domine, non erit tibi hoc. Sed dominus acriter illū increpans, respondit: Vade post me satana, scandalū es mihi: quia nō sapis ea quæ dei sunt, sed ea quæ hominū. Ita hoc loco quū apostoli domino cōsulere quodammodo uellent, redarguit eos dicens: Nonne duodecim sunt horæ diei? Se profecto dominus hic diē appellauit, qui est dies ex die, lumen de lumine: quiq; de se alibi dicit: Ego sum lux mundi, & ut se diem ostenderet, duodecim apostolos elegit, de quibus nunc dicit: nónne duodecim sunt horæ diei? ac si diceret: Vos qui estis horæ diei, quare sic cōsiliū dare uultis? Horæ diē sequuntur, & die moderante peraguntur. Sed fortasse dicet quispiam: Iudas ex duodecim unus erat, nunquid & ipse hora diei erat, qui ipsum diem tradidit ad mortem? Sed quando hoc dominus dicebat, non ipsum Iudam attendebat, sed Matthiam in locū illius subrogandū. Denicq; Iuda in locū sibi debitū abeunte, electus est Matthias apostolus: & sic perfectius māsit numerus apostolicus, atq; horarum diei duodenarius. Christus ergo uerus dies est, & qui in hac die ambulauerit, eius uestigia & præcepta sequēs, errare nō poterit, quemadmodū superius dixit: Qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Qui aūt sine hac luce est, errare potest, recte ambulare non potest: nā in nocte errorū & tenebris peccatorū aberrans, grauiter offendit ad lapidē pedem suū, & nescit quò uadit, quia ueræ lucis expers est.

Matth. 16

Ioan. 9

CAP. XVI.

HAec ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit: sed uado, ut à somno excitem eum. Dixerunt ergo ei discipuli eius: Domine, si dormit, saluus erit. Dixerat autem Iesus de morte eius: illi autem putauerunt, quia de dormitione somni diceret. Tunc ergo Iesus dixit eis manifestè: Lazarus mortuus est, & gaudeo propter uos, ut credatis, quoniam nō eram ibi. Sed eamus ad eum.] Dominus hoc loco aliquantulum discipulorum leuat metum, cum se non in Hierosolymam iturum dicit, ut formidabant, sed Bethaniam: non ut iterū cū Iudæis disceptet, unde illi uidebatur impēdere periculū: sed ut Lazarū amicū suū suscitet. Mortuus quidem erat Lazarus, sed

Act. 1

Christo dormiebat. Nullus quippe tanta facilitate posset aliquem excitare à somno, quanta Christus Lazarum resuscitare ualebat à tumulo. Denique & omnes defuncti, si potentiam dei considerent, à quo in nouissimo die sunt resuscitandi, dormientes possunt uocari. Iuxta quod Apostolus dicit ad Thessalonicenses: Nolo uos ignorare fra-
1.Thess.4 tres de dormientibus. Et eodem loco: Nos qui uiuimus, qui residui sumus, non præueniemus eos qui dormierunt. Vt enim somnum consequitur experrectio & euigilatio, ita mortem hanc naturæ iterata in nouissimo die resuscitatio, secundum illud: Multi qui dormiunt in puluere, euigilabũt:
Dan.12 At uerò apostoli ad cõmunem, uulgatamq; dormitionis rationẽ solum attendentes, respondent: Domine, si dormit, saluus erit. Solet enim somnus in ægrotante uiro indicium esse salutis & reparandę sospitatis. Sed dominus noster eis demũ aperte rem ipsam declarat, quod scilicet mortuus esset Lazarus, & discipulorum fidei congaudet: qui, quia uidebant ipsum etiam absentem certò illa cognoscere, quæ procul ab ipsis contigerunt, & humano ingenio nequaquam sciri poterant, ex eo deum ipsum esse certius credebant. Enimuerò Lazarus languens, nõ mortuus fuerat nunciatus. Sed quid latere posset eum, cuius oculis omnia nuda & aperta sunt? Quomodo ignoraret mortem Lazari, qui ipsum Lazarum creauerat?
Eccle.23 Hinc Ecclesiastico teste, uir improbus recte reprehẽditur, in tenebris scelera sua, ne cognoscantur, intrepidè perpetrans, & apud se dicens: quis me uidet? tenebræ circundant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circunspicit me: quem uereor? delictorum meorum non memorabitur altissimus: & non intellexit quoniam omnia uidet oculus illius, quando expellit à se timorem dei huiusmodi hominis timor, & oculi hominũ timentes illum: & non cognouit quoniam oculi domini multo plus lucidiores sunt super solem, circũspicientes omnes uias hominum, & profundum abyssi, et hominum corda intuentes in absconditas partes. Domino enim deo, antequã crearentur, omnia sunt agnita: sic & post perfectum respicit omnia. Gaudebat igitur propter discipulos qui mirabantur sic eũ cuncta nosse: nam per hoc, uerum deum certius & manifestius eum esse credebant. Licet enim iam crederent, tamẽ talis erat illorũ fides, quæ adhuc proficeret, quæ miraculis ædificata cresceret. Nempe apud Lucã dixisse leLuce 7 guntur domino: Domine auge nobis fidẽ. Et eis
Matth.8 à dño dictum est: Quid timidi estis modicæ fidei?

CAP. XVII.

DIxit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus & nos, & moriamur cũ eo. Venit itaq; Iesus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. Erat aũt Bethania iuxta Hierosolymam, quasi stadijs quindecim. Multi ergo ex Iudęis uenerant ad Martham & Mariam, ut cõsolarẽtur eas de fratre suo. Martha ergo ut audiuit quia Iesus uenit, occurrit illi. Maria autem domi sedebat.] Castigati discipuli superioribus domini uerbis, non ausi sunt ultra contradicere. Sed Thomas præ omnibus socios hortatur, ut irent & morerentur cum eo. In quo magna eius, & magnopere prædicanda emicat cõstantia. Sic enim loquebatur, quasi facere posset quæ alios hortabatur, immemor suæ fragilitatis, sicut & Petrus. Et planè his uerbis uerum pro Matth.26 didit amantis affectum. Amabant quippe apostoli mirificè dominum, quia eorũ uita ex illius præsentia pendebat: adeò ut aut cũ eo uiuere, aut certe cum eo mori iucũdum haberent. Quia, inquit, uidemus eum ad inimicos properare & ad mortem, neq; eum à tali consilio ualemus reuocare, eamus & nos, & cum eo moriamur, ne post eius necem & deserti, & incõsolati remaneamus. Sed nondum erant discipuli induti uirtute ex alto, ut contra mortis atrocitatem pugnare, aut dimicare possent. Prius erat superanda mortis uiolentia à domino autore uitæ, & ex eo deriuanda in homines aduersus minas mortis & terriculamenta, cõstantia. Sed non satis erant discipuli suæ imbecillitatis conscij, non perspectam adhuc, nec rerum periculo exploratam habuerunt suam infirmitatem: quam prodidit, domino à Iudæis capto, omnium fuga atq; dispersio, trina Petri negatio, & inMatth.26 nuarum domus præ timore Iudæorum post resurIoan.20 rectionem domini obseratio. Verum accepto largius spiritussancti munere, omnis ista trepidatio mortis ab eis expulsa est, omnis formido subeundi pericula animis excluſa. Quum autem uenisset dominus Bethaniam, inuenit Lazarum quatuor dies habentem in monumento. Sic sanè ipse uoluerat, sic disposuerat, ad hoc antea uenire distulerat, ut illud quatriduum impleretur, & gloriosius resuscitaretur. Manserat enim dominus duobus diebus, & ante duos dies uenerat nuncius, in qua die Lazarus est defunctus: ipse autem quarta die accessit. Consultò autem ab Euangelista ponitur interuallũ Bethaniæ à Hierosolyma fuisse stadijs quindecim, id est ferè duobus miliaribus: ut ex loci propinquitate colligatur ratio, quare Iudæi ex Hierosolymis uenerint ad cõsolationem sororibus super fratris interitu afferendam: quod nec sine diuina factum est dispensatione, ut illi qui ad consolandum sorores uenerant, ea occasione adessent resuscitationi fratris, & testes fierent diuini operis atq; miraculi. Sed quomodo Iudæi consolabantur dilectas à Christo, cum iam statuissent, quod si quis Christum cõfiteretur, extra synagogam fieret? Sed propter calamitatis necessitatẽ, aut quasi nobiles has mulieres reuerentes, eas consolabãtur, aut quia hi aderant, qui non mali erant: multi enim ex ipsis credebant. Cæterum nondum dominus castellum introierat, unde adhuc extra castellũ posito occurrit Martha. Non autem assumit sororem, obuiam Christo uadens, neq; etiam pandit primo sorori suæ: uolens astantes hoc latere, quoniam si percepissent Maria Christum accedere, obuiam illi isset, & comitarentur eam præsentes Iudæi, quibus notum esse aduentum Iesu necdum Martha uolebat.

CAP.

CAP. XVIII.

Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus: sed & nunc scio, quia quæcunq; poposceris à deo, dabit tibi deus. Dicit illi Iesus: Resurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die. Dicit ei Iesus: Ego sum resurrectio & uita: qui credit in me, etiã si mortuus fuerit, uiuet: & omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternũ. Credis hoc? Ait illi: Vtiq; domine. Ego credidi, quia tu es Christus filius dei uiui, qui in hũc mundũ uenisti. Credebat quidem Martha in Christũ, sed nõ omnino ut oportebat. Nondum enim cognoscere uidebatur, quia deus erat: & ideò dicebat, si fuisses hic, frater meus non B fuisset mortuus: quasi diffidens, quoniam etiam absens si uellet, posset, phibere mortẽ fratris sui. In petitione uerò sua ualde moderatis utitur uerbis, quæ tam acerbè dolet interitum fratris: Non enim dixit, rogo te ut suscites eum: sed suum animum temperando, duntaxat proponit, scio quia quæcunq; poposceris à deo, dabit tibi deus. Tanquam diceret: Certa quidem sum, quia potes, scio potentiam in te esse indeficientem: sed si uis, facis. Non ergo præsumo à te petere ut facias, quia nescio si uelis. At cum resurrecturum fratrem illius dominus assereret, illa respondit se quidem certò credere, quod resurrecturus sit in consummatione seculi: sed aliam à Christo fratris resuscitationem, & præsentaneam quidem, & absq; dilatio- C ne, sese expetere subinsinuat. Dominus quidẽ in præsenti fratris resurrectionem promittebat: sed Martha de ea resurrectione, qua omnes homines resurrecturi sunt, eum dixisse putabat. Viderat certe ipsa dominum mortuos suscitasse: sed tantum id erat, quantum nec ipsa fides ausa est tentare, aut expressius efflagitare. De illa itaq; resurrectione, secuta erat: de hac autem, incerta manebat. Dominus uerò uim suam uiuificam & resuscitatiuam enucleatius expromẽs, dixit: Ego sum resurrectio & uita: ac si diceret, quare dubitas nũc fratrem posse resurgere, quum ego qui sum resurrectio & uita, illum resurrecturum promittam? Per quem resurget, quando resurrecturi sunt & cæteri homines, per eum potest & modò resur- D gere. Ipse ergo est resurrectio & uita: quia per eum etiam resurgimus à peccato, ut uiuamus iusticiæ, per eundem etiam resurrecturi sumus in consummatione seculi ad uitam immortalem, & perpetuò cum eo uicturi. De priori quidem re-
Ioan.5 surrectione ante dictum est: Amen amen dico uobis, uenit hora & nunc est, quãdo mortui audient uocem filij dei, & qui audierint, uiuent. De altera uerò, eodem loco dicitur: Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient uocem filij dei: & procedent qui bona fecerũt, in resurrectionem uitæ: qui uerò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. De utraq; uerò, eodem loco dicit Euangelista: Sicut pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult, uiuificat. Qui ergo credit in me, etiam si mortuus fuerit, uiuet, hoc est, si A mortuus fuerit in carne, uiuet in spiritu: nõ enim est deus mortuorum, sed uiuentium spiritu, quan Matth.22 doquidem de morte corporis hic loquatur. Quicunq; enim in Christũ credit, & secundum fidem uiuit, etiam si carne moriatur, uniuersale cunctorum hominum debitũ persoluendo, uiuit tamen in anima, Christo (qui uita est animæ) inhærendo. Et omnis, inquit, qui uiuit (subaudiatur in carne) & credit in me, & si mortuus fuerit ad tempus morte corporis, non morietur in æternum, propter uitam spiritus, & ipsam immortalitatem resurrectionis. Demum Christus cõfessionem fidei eius requirit, interrogans, credis hoc? Sciebat quidem hoc, quem nil latere potest, quod crederet: sed confessionem qua saluaretur, quærebat. Corde enim creditur ad iusticiam, ore autem cõ- Rom.10 fessio fit ad salutem. Cum ergo Martha credidit eum esse filiũ dei, credidit eundem esse uitã & resurrectionem, quodq; omnis, qui in eum crediderit, in æternum non morietur. Nam supra dominus utrum hoc crederet, interrogauerat. Porrò in ipso Marthæ occursu, & uerbis supradictis, magna animi eius constantia & prudentia nobis insinuatur. Viso enim Christo, non statim in planctus et lamentationes prorupit effusas, ut plerunque contingere solet, cum mœrore aliquo affecti, uel orbitate perculli, à notis uisitantur: ubi enim primum eos conspiciunt, erumpere cõsueti sunt in uberiores lachrymas: sed continuò ipsa magistrũ ueneratur & credit, licet non usq; adeò perfecte, ut decuit. Nondũ enim norat (ut eius uerba monstrant) quod deus esset, cum dicit: Si fuisses hic, frater meus nõ fuisset mortuus: quasi presens eum potuisset à morte imminenti liberare, absens uerò illud præstare nõ quiuisset: cũ tamen diuina uirtus nullo circũscribatur loco, nullo limite claudatur, omni efficax, in cuncta etiã corpore distantia, & præsens uniuersis. Persimilis certè fuit fides reguli, qui à domino petiturus filij sui salutẽ, rogauit eũ ut ueniret, accederetq; filiũ eius, manũ illi Ioan.4 imponeret & sanaretur. Domine, inquit, descende, anteq; moriatur filius meus. & idcircò de imbecillitate fidei à domino redarguitur. At multo solidior erat, & firmior fides Cẽturionis, pro pue- Matth.8 ro suo dominum rogantis, cum ait: Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic uerbo, & sanabitur puer meus. Propterea ab ipso Christo mirificè fides eius est cõmendata, ut apud Matthæũ legimus. Videtur & ipsa Martha ex suis uerbis & id ignorasse, quod propria uirtute & autoritate Christus miracula facere posset, & quod ad ea facienda diuinã opem, more aliorũ hominũ implorare deberet, cũ subiunxit: Sed & nunc scio, quia quęcunq; poposceris à deo, dabit tibi deus. ac si de bono quodam ac probato uiro loqueretur, atq; suggereret illi, qd quicquid à deo petiturus esset, facilè idipsum impetraret: quasi oratione opus illi foret ad deũ, qua obtineret signorũ uirtutẽ ac efficaciam. Dominus autem humanæ fragilitatis cõscius, & nostrã cognoscens imperfectionẽ, nõ redarguit hãc sibi dilectã

hospitam

hoſpitam de fidei ſuæ infirmitate: ſed ſua reſponſione tollit hanc debilitatẽ, & conſolidat dubiam mentem. Cum enim dicit illi, reſurget frater tuus: hoc uerbo ſe uerum oſtendit deum, poteſtatemq; ſe habere innuit, non ſolum fratrem abſentem, ſi uoluiſſet, conſeruandi à morte, ſed & ipſum iam mortuum ad uitam reſuſcitandi: quod longe amplius eſt, et omnem creatã excedit uirtutem. Cum uerò ſubijcit, Ego ſum reſurrectio & uita: ſecundam ipſius Marthæ confutat opinionem, cõteſtaturq; ſe propria uirtute atq; autoritate, non precario accepta, nec aliunde ſumpto præſidio ad reſtituendã hominibus uitã niti. Et hac manuductione, corroboratioq; imbecillioris fidei, ex Chriſti uerbis accepta, ipſa in tantũ prouecta eſt fidei profectum, ut demũ profeſſa ſit et ipſum eſſe Chriſtum, & dei filium: quare & uerum deum, qui in hunc mundum uenerit ad ſaluandum genus humanum, ſecundum patris beneplacitum.

CAP. XIX.

ET cum hæc dixiſſet, abijt & uocauit Mariam ſororem ſuã ſilentio, dicens: Magiſter adeſt, & uocat te. Illa ut audiuit, ſurrexit citò, & uenit ad eum: Nondum enim uenerat Ieſus in caſtellũ, ſed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & conſolabantur eam: cum uidiſſent Mariam, quia cito ſurrexit & exijt, ſecuti ſunt eam, dicentes: quia uadit ad monumentum ut ploret ibi.] Martha ex præſentia Chriſti, & ſpe futuri boni, quod illi uſquequaq; denegatum non fuerat, aliquanta conſolatione accepta, noluit ipſius medici & optimi conſolatoris præſentiam ſororem ſuam latere: ſed eã huius boni participem efficere ſtuduit, demiſſaq; uoce eam uocauit, ut Iudæi ipſam ignorarent uocatã eſſe à Chriſto, & ſola ſoror id ſciret. Quia ſi audiſſent Iudæi eam uocatam fuiſſe à Ieſu, non ipſam forte ſequerentur, & ita non uiderent miraculum. Sed quia putauerũt eam ad ſepulchrum fratris ituram, pone ſecuti ſunt. Proinde igitur illa occultè ſororem uocat. Nempe ſi ſciuiſſent Iudæi Chriſtum adueniſſe, ex maleuolentia receſſiſſent illico, & nõ fuiſſent teſtes miraculi. Silentium autem hic Euãgeliſta ſuppreſſam uocem & ſubmiſſam nuncupauit: nam quomodo omnino ſiluit, cũ dixerit ſorori, magiſter adeſt & uocat te? Omnibus uerò aſſidentibus, Maria lugens & plangens, non expectauit ad ſe uenire magiſtrum, neque ob aſſiſtentes cunctata eſt, neq; à luctu graui illic detenta: ſed ſurgens confeſtim ſe illi obuiam tulit, cuius tantopere præſentiam expetiuerat, cuius tanto tenebatur amore. Quod autem tunc nondum dominus in caſtellum uenerat, non abre Euangeliſta commemorat: ut ſignificet dominum maturiore greſſu adueniſſe, & ua cantius lentiusq; fuiſſe, ne uideatur inijcere ſeipſum miraculo, ſed rogari ab alijs. Putantes autem Iudæi, qui ad ipſam conſolandam conuenerant, quod ad fratris tumulum properaret lachrymis ſolatium quæſitura, & ſuo dolori fletibus ſatisfactura, ſecuti ſunt eam, diuina id agente prouidentia: ut plures tam præclarũ miraculum quatriduani mortui ad uitam reuocati cernerent, & ſic in Chriſtum crederent.

CAP. XX.

MAria ergo cũ ueniſſet ubi erat Ieſus, uiſens eum, cecidit ad pedes eius, & dixit ei: Domine, ſi fuiſſes hic, nõ eſſet mortuus frater meus. Ieſus ergo ut uidit eam plorantem, & Iudæos qui uenerant cum ea plorantes: infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, & dixit: Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei: Domine, ueni & uide. & lachrymatus eſt Ieſus.] Maria hic feruentior ſorore ſua deſcribitur. Non enim turbam erubuit, nec ſuſpicionem timuit, quam de Chriſto Iudæi habebant, cum aliqui inimicorum Chriſti intereſſent: ſed omnia contempſit humana præſente magiſtro, & ſoli ſe dabat ei, qui ad magiſtrum ſpectabat, honori. Maiorem itidem reuerentiã Chriſto quam Martha (quantum litera deprimit) exhibuit: nam procidit ad pedes domini: quod ſoror eius non legitur factitaſſe. Tamen etiam diminutam, infirmam, & non omnino plenam uiſa eſt fidem habuiſſe de domino, ſicut & ſoror: cum non ſolidè crediderit dominum uirtutè ſua diuina præſeruare potuiſſe Lazarum à morte, ubi corpore fuit abſens, quàm cum fuiſſet præſens. Verba tamen eius magnum exprimunt amoris ſui affectum, ac ſi quæratur, dicens: Dum nobiſcum præſens fuiſti, non mors, non infirmitas aliqua nobis appropinquare auſa fuit: apud quos uitam hoſpitari nouerat: At ubi abſceſſiſti, affuit mors quæ fratrem noſtrum acerbo funere rapuit. Quod ſi tu affuiſſes, amicus tuus Lazarus mori non potuiſſet. Cæterum Mariæ loquenti, nihil Chriſtus loquitur, neq; ea dicit quæ ſorori dixerat (turba enim aderat multa, & non erat tẽpus illorũ uerborum) ſed condeſcendit & humiliatur humanam naturam denudans. Quia enim miraculum magnum erat futurum, & multos per id lucraturus, ſua condeſcenſione attrahit teſtes, & humanam monſtrat naturã, infremendo & ſeipſum turbando. Porrò fremitus iſte in Chriſto proceſſit ex eius indignatione contra diabolum, cuius inuidia & ſuggeſtione mors intrauerat in orbem terrarum: quem breui erat debellaturus, & aculeum mortis ſua morte deſtructurus. Infremuit igitur, quaſi minas ſatanæ & morti intentans, quæ & ipſum Lazarum ſtrauerat. Turbauit autem ſemetipſum, non infirmitate, ſed poteſtate: quia nullus alius poterat eum conturbare. Turbatus eſt, quia ipſe uoluit: eſuriuit, quia uoluit. In illius enim poteſtate erat ſic uel ſic affici, ſicut mortuus eſt quia uoluit, quia mortẽ ipſe ad ſe uenire permiſit. Huiuſmodi autem innocuis paſſionibus ſponte ſua aſſumptis, ut turbatione, triſticia, pauore, horrore, interdum moueri uoluit, & humanam in ſe cõditionem, quod ſuum erat proſequi, quo ſe oſtenderet non ſolũ humanã carnem uerè aſſumpſiſſe, ſed & humanæ naturæ proprietates naturales omnes, ex quibus nõ apparẽs aut phantaſtica in eo carnis aſſumptio, ſed uera eſſe prorſus cõprobet.

Deinde

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deinde inquirit ubinam positus sit Lazarus, non quia ignoraret locum sepulturæ eius. Qui enim absens sciuit mortuũ, scit & ubi sit sepultus: neq; ignorabat ubi positus esset, quem resuscitare uolebat: sed quia non uult ipse se inijcere ad faciendum miraculum, quin potius omnia ab alijs discere, & rogatus facere, atq; edoctus de ijs quę in absentia sua sunt facta, ut ab omni suspicione eripiat signum. Vt igitur designet ipsum Lazarum sicut se absente mortuum, ita & in terra cõditum fuisse, locũ sepulturæ eius ab alijs scisciatur. Demum & lachrymatus est dominus, quia fons pietatis erat: sed illæ lachrymæ inexplicabile gaudiũ erant parituræ. Flebat enim eũ dominus pro parte humanitatis, quem resuscitaturus erat per potentiam diuinitatis. Erudijt etiam nos dominus suis lachrymis, quonam modo charos nostros uita defunctos, moderatis & legerationis temperatis lachrymis flere debeamus. Nam ex toto nec compati, nec mœrere, ferinum est et durũ: horum uerò exuberantia, muliebre. Quod & Ecclesiasticus nos admonet dicens: Supra mortuum plora, defecit enim lux eius. Modicum plora supra mortuum, quoniam requieuit: luctus mortui, septem dies. Et idem alio loco. Fili, in mortuũ produc lachrymas, & quasi dira passus incipe plorare. Vnde id scriptura diligenter annotatũ reliquit, quod postquã Aaron mortuus est in supercilio montis Hor, omnis multitudo populi Israël uidens occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas. Cum etiam mortuus esset Moyses in campestribus Moab, fleuerunt eũ filij Israël triginta diebus. Deniq; cũ uitæ suæ rursum expleuisset Iudith spectatissima uidua, animosa Holofernis obtruncatrix, luxit illam omnis populus diebus septem. Verũ debet huiusmodi luctus moderatus esse, & rectarationis lege temperatus, nec uehemẽter æquo, ne in nobis argumentum esse uideatur infidelitatis, aut incredulitatis de immortalitate animæ, aut futura carnis resurrectione. Quum enim graui cõtabescimus luctu, ob ademptum morte nobis amicum, & solis indulgemus lachrymis, indolere uidemur aut animam eius simul interijsse cum corpore, nec post dissolutionem carnis manere superstitem, aut ipsam nunq; iterum coniungendam corpori in cõsummatione seculi: proinde tanq; perpetuam nostri ab amico disseparationem deploramus, quasi eum deinceps nunq; uisuri. Sed impiam hanc cogitationem cõpescuit beatus Paulus, ita ad Thessalonicenses scribens: Nolumus uos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri qui spem nõ habent. Præterea quomodo syncero animi affectu oramus deũ quotidie, Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra: si tractis ex imo pectore suspirijs & largo lachrymarum flumine deplangimus amicum nobis ereptũ? Nónne deo contradicere quodammodo censebimur, & iniquo ferre animo quod suæ beneplacitũ est uoluntati, quasi corde illi obluctantes & aduersi? Quare formidandum omnino, ne diuinam cõtra nos

Ecclc.22

Eccle.38

Num.20

Deut.34

Iudith.17

1.Thess.4

Matth.6

A irã prouocemus, adeò obnixe id refutantes, quod ipse qui uitæ & mortis habet imperium, faciundũ constituit. Insuper non est uiri prudentis & maturi opus, assiduo luctu eum deplorare, qui lachrymis ad uitam reuocari non potest, nec fletibus sepulchro erui: id siquidem uano est labore cõsumi ad id, quod recuperari non potest, nec emendari. Quod apud se prudenter attendens Dauid, quũ 2.Reg.12
resciisset filium suum mortuum, pro quo adhuc
uiuente, ieiunio & fletu grauiter se afflictauerat,
deposito luctu iussit cibum sibi apponi, & epulatus est. Admirantibusq; rem ipsam seruis suis respondit: Propter infantem dum adhuc uiueret,
ieiunaui & fleui. Dicebam enim: Quis scit, si forB te donet eũ mihi dominus, & uiuat infans? Nunc
autem quia mortuus est, quare ieiuno? Nunquid
potero reuocare eum amplius? Ego uadam magis ad eum, ille uerò non reuertetur ad me. Hanc eximij regis Dauid prudentiam nobis imitandam proponere debemus, & luctum ipsum mediocritate definire.

CAP. XXI.

DIxerũt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum? Quidam autem ex ipsis dixerunt: Nõ poterat hic qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non moreretur? Iesus ergo rursum fremens in semetipso, uenit ad monumẽtum. Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei. Ait Iesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror eius qui
C mortuus fuerat: Domine, iam fœtet, quatriduanus est enim. Dixit ei Iesus: Nónne dixi tibi, quoniam si credideris, uidebis gloriam dei? Tulerunt ergo lapidem.] Consuetudo est hominibus mortuos lugere, quos prius charos habebant & amore coniunctos. Secundum hanc consuetudinẽ Iudæi dominum flere putabant, dicentes: Ecce quomodo amabat eum? Quum tamen potius humanam dominus miseriam deplorabat, duræ mortis seruituti subiectam: & tristem Lazari deflebat sortem, ad hanc uitam mortalem plenam miserię, & dolorum reuocandi. Alij autem Christo æmuli & inimici, ad detrahendũ & obloquendũ omni
potenti uirtuti ipsius illico cõuersi sunt: & ex quibus oportebat admirari eius uirtutẽ, ex his ei obD trectant, scilicet ex illuminatione cæci nati. Ascribunt eñ impotentiæ Christi, quod Lazarus mortuus fuerit, quasi eum non ualuerit à morte præseruare, cum hoc quidem potuerit dominus: sed permisit ut Lazarus moreretur, quatenus maiore miraculo suscitaretur. Quemadmodũ domino in crucẽ acto blasphemantes dicebant: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluũ facere. Si est fi- Matth.27
lius dei, nunc descendat de cruce, & credemus in eũ. Sanè imbecillitati id adscribebant, quod seipsum non saluũ faceret, aut de cruce non descenderet, quũ idipsum potuisset quidẽ efficere, qui tertio die deuicta morte rediuiuus surrexit: sed nostræ redemptioni illud nequaquam expediuisset. Itaq; utrunq; horũ, & quod Lazarũ mori sit passus, & ipse in cruce permanserit, admirandæ eius pudẽtiæ, & diuinæ dispẽsationi est attribuendũ,

qua

qua illud effecit quod nostræ saluti conducentius erat, & utilius. In hoc etiam ostendunt hi obtrectatores se animi iudicio esse corruptos, quia nondum Christo adueniente ad monumentum præassumunt accusationes, non expectantes rei finē, qui longe mirabilior est, quàm hominis ægroti à morte præseruatio. Maius enim est, mortuū quatriduanum resuscitare, quàm languentem ne moriatur conseruare: qui ergo illud potuit, cur hoc non poterit? Fremuit aūt rursum Iesus in semetipso, indignationem animæ hoc secundo fremitu exprimens in Iudæorū maliuolentiam & improbitatem, qui non desistebant assiduè calumniari opera eius, et canino ea dente rodere ac mordere. Non tamen credat quispiam, hunc Christi fremitum, aut aliam quamuis passionem in ipso cum animi præcipitatione, aut effreni impetu fuisse, sed cum summa tranquillitate, et placida animi, recta ratione semper directi moderatione: fuit enim in eo uirium omniū ordinatissima ratio. Neq; sicut in nobis passiones illæ præuenerunt in Christo suo motu rationē, aut eam anticiparūt, sed consequutæ sunt ipsam, & excitatæ à uolūtate & ratione. Proinde quando & quomodo uoluit, illis affectus est. Sanè studiosè Euangelista frequenter commemorat, quod infremuit, quod lachrymatus est: ut planius discas & apertius quod uerè nostram induit naturam. Quia enim hic magis alijs Euāgelistis magna de eo loquitur, etiam in rebus corporalibus humiliora de eo dicit. Demum ut parentior oculis, & magis conspicua esset resuscitatio mortui, iussit dominus lapidem tolli. Sed quare (dicet quispiam) non lapide iacente resuscitauit eū? nónne poterat qui corpus mouit mortuum uoce, etiam multo magis lapidem mouere? Non autem hoc fecit, ut eos testes faciat miraculi, ut non dicant quod in cæco dixerant, non est hic. Manus enim & accessus ad monumentum testabantur quod ipse est. Amotionem uerò lapidis Martha prohibere uoluit, dicens: Domine iam fœtet, quatriduanus est enim. Quod quidē quasi diffidēs dicit, ueluti impossibile credens posse fratrem resuscitari ob dierū diuturnitatem: aut ipsi domino ex syncero animi affectu timebat, ne amoto lapide, graui cadaueris odore offenderet: idcircò lapide in suo loco dimisso, fratrē potius suscitari petebat, ne tetro sepulti odore astantes læderentur. Sed dominus eā, quasi oblitā eorū quæ paulò ante ab eo audiuerat, quod resurrectio sit & uita, in fide corroborat: illa ad memoriā reuocans, & si firma crudelitas affit, eā dei gloriā insigni huius miraculi nouitate cōspecturā promittēs.

Ioan. 9

CAP. XXII.

IEsus autem eleuatis sursum oculis dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autē sciebam, quia semper me audis: sed propter populum qui circunstat dixi, ut credant quia tu me misisti. Hæc cum dixisset, uoce magna clamauit: Lazare, ueni foras.] Oraturus dominus noster eleuauit sursum oculos, quoniam intelligentiam humanam erexit, adducens illam per orationem ad excelsum patrem: & nos quoq; quum orare uolumus, mentem ad cœlum erigere debere docēs. Necesse est igitur uolentem ad exemplar orationis Christi orare, eleuare oculos cordis sursum, ac erigere illos à rerum mundanarum cura, cogitationeq; & uoluratione nimia. Et his quidem uerbis nihil aliud Christus, quàm gloriam dei patris, in hoc, ut in alijs operibus, requirebat. Nam quia per humanitatem minor erat patre, ab illo Lazari quærebat resuscitationem, atq; ab eo se exauditum dicebat: & hoc propter circunstantem turbam, ut eum uel sic crederent dei filium, & ab eo missum. Itaq; in primis gratias agit de præteritis, quod eum audiuerit pater: erudiens nos & de acceptis à deo beneficijs enixè gratias agere debere, ut ad maiora postmodum suscipienda beneficia efficiamur idonei. Sed quomodo (dicet quispiam) se semper à patre auditum hic perhibet dominus, qui in horto orauit calicē passionis à se transferri, & tamen non est exauditus? & in Psalmo ad patrem uerba faciens dicit: Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: nocte, & non ad insipientiam mihi. Cui reddenda est responsio, in ijs quæ absoluta uoluntate & simplici citra annexam conditionem uoluit Christus, & petiuit, semper ipsum esse exauditum: quandoquidem ea semper diuinæ uoluntati fuit concors ac conformis. Ego, inquit, quæ placita sunt ei, facio semper. Et si oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum: quanto magis in preces Christi, qui summa est iustitia? Et de huiusce generis petitionibus, hic uerba facit Christus. In ijs uerò quæ non absolutè nec simpliciter, sed annexa tantū conditione Christus orauit, non est semper exauditus: ut cum calicem à se transferri postulauit, annectens. Non tamē sicut ego uolo, sed sicut tu uis. Et rursum: Veruntamen non mea uoluntas, sed tua fiat. Siquidem orationem illam in horto effudit Christus, non ut translationem calicis à se fieri impetraret, sed ut se uerum esse hominem ostenderet, ipsius mortis deprecatione, atq; recusatione: ut etiam uoluntatem nostram edoceret diuinæ uoluntati subijciendam, atq; in cunctis operibus nostris conformandam. Et de his secūdi generis petitionibus intelligitur illud Psalmi uerbum, quo Christus se à patre non esse exaudiendum dicit. Veruntamen nulla est loci illius, ab hoc quod nunc proponitur Christi dicto discrepantia. Deinde quod oratione non indigeat, ipse nobis demōstrat. Ad hoc, inquit, quod fiat uoluntas mea, non egeo oratione, qua tibi quicquam suadeam: una est enim nostra uoluntas, sed orationem tamen nunc effundo ad salutem populi circunstantis, ut ex ea cognoscat me tibi nequaquam esse contrarium, aut repugnantem, quemadmodum uulgo dicunt Iudæi: sed omnino tibi consentientē, & tuo beneplacito humanæ carnis substantia indutū. Quū itaq; domino non proficeret deprecationis sermo, ad profectum tamen nostræ fidei loquebatur. Non inops ergo auxilij est, sed nos sumus inopes doctrinæ.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non præcibus eguit, sed nobis orauit ne filius ignoraretur. Alta uerò saluatoris uox, quæ Lazarũ suscitauit, indicium est magnæ tubæ, quæ personabit in communi resurrectione. Altius etiã clamauit, ut gẽtiliũ ora refrenet, fabulantiũ in tumulis esse animas defunctorũ: nam quasi foris manẽtem, eam aduocat per clamorẽ. Quum autem clamaturus esset Dominus, iam inferi turbabantur, iã sub pedibus domini reseratus patuit infernus. Omnes mortui expectabant nomina sua uocari. Vno deniq; nominatim uocato, cæteri intercepti sunt. Ideo Lazari dicit nomen, ne omnes mortui cogerentur exire. Demũ non dixit dominus, surge tu: sed, ueni foras: ut uiuenti loquẽs ei qui mortuus fuerat, non tanquam mortuũ, sed tanquã sanum, tãquam uiuum, tanquam audire paratũ, de sepulchro uocans: quoniam Christo uiuunt omnia. Neq; item dixit Dominus, In nomine patris mei ueni foras: aut resuscita eum pater. Sed hæc omnia dimittẽs, postquã orantis formam acceperat, per res autoritatem ostendit: quoniam & hoc sapientiæ suæ est, per uerba quidem cõdescensionem, per res uerò ostendere potestatem.

Luc. 20

CAP. XXIII.

ET statim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus: Soluite eum, & sinite abire. Multi ergo ex Iudęis qui uenerãt ad Mariam & Martham, & uiderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eũ. Sicut uniuersalis resurrectio mortuorum in ictu oculi complebitur, dicente Apostolo: In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, sic & hæc resurrectio singularis facta est: nam statim prodijt, & incunctanter qui fuerat mortuus, absq; tardatione, mora. Exijt autem ligatus, ut nõ putaretur esse phantasma. Sed & hoc quod exibat ligatus, non uidebatur minus esse miraculum, quam eum resuscitare. Iussit autẽ Dominus eum solui, ut uidelicet tangentes & ei appropinquantes uideant, quia uerè est ille. Demum iussit quod sinerent eum abire, propter humilitatẽ: nõ enim ducit eum, neque iubet secum ambulare, ad sui demonstrationẽ: exemplum nobis relinquẽs, quod ex bonis operibus non debemus nostrã gloriam quærere, aut ostentationem: sed solum Dei honorem, & cum propheta orare: Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Deniq; quis fructus ex hoc miraculo prouenerit, cõmemorat Euangelista, dicens multos Iudęorum, qui tum prẽsentes erant, hoc uiso signo credidisse in Christum. Quo quidem uerbo suboստendit, & quosdam ibidem affuisse, qui tanto conspecto miraculo non crediderunt, propter duritiam cordis eorum. Verum hæc quæ literam euangelij cõcernunt iam expositam, missa facientes, ad allegoricam sentẽtiam, Lazari mortem, sepulturam & resuscitationem accommodare satagamus. Quanquam enim secundum Euangelistæ historiam resuscitatum Lazarum plena fide teneamus, id tamen in allegoria aliquid aliud significare non est hæsitandũ: neq; enim quum res factæ per allegoriam exponuntur, gestæ rei fidem amittunt. Itaq; per Lazarum mortuum intelligitur peccator, per iniquitatem à deo, qui fons est uitæ, dissęparatus. Omnis enim qui peccat, moritur, ut dominus per Ezechielẽ dicit: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et Sapiens: Homo per malitiam occidit animã suam, de quibus quidem mortuis loquitur Dominus in euangelio: Sinite mortuos sepelire mortuos suos. Sepulchro uerò conditus dicitur peccator, quum ingenti mole, & pondere malæ consuetudinis obrutus est, & faciendo quod malum est, etiam se mala cõsuetudine implicat: adeò ut ipsa mali consuetudo non permittat eum intelligere malum esse quod facit: & nonnunquã defendit malum quod agit, et deniq; irascitur quum reprehenditur. De tali dicit Sapiens: Impius cum in profundum malorum uenerit, contemnet. Et Esaias: Væ illis qui dicunt malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Rursum de eodem Sapiens: Non amat pestilens eum qui se corripit. Peccator uerò qui iam mala peccandi consuetudine & desperatione sepultus est, quatuor habet dies in monumento sui peccati, & sepulchro quo obrutus iacet: quia ad consuetudinem peccati, quadruplici quodam progressu peruenitur. Primo enim est titillatio in corde & cogitatio annexa delectationi cum mora: & hic primus est dies mortis. Secundo consensus est cordis in opus prauum, & hic secundus est dies interitus. Tertio factum & operis praui perpetratio, & hic tertius est dies sepulturæ. Quarto uerò consuetudo est, & ex frequentia mali contracta assuefactio, & hic quartus est dies. Nempe quidam quum illicita cogitatione pulsantur, ita eam à corde repellunt, ut penitus nulla mala delectatione moueantur: & hi nullam inde peccati contrahunt labem, neque interitum animæ sustinent: sed materiam potius exercẽde uirtutis eam sibi faciunt, atque tentatione superiores euadunt. Quosdam delectant quædam mala cum immoratione, & affixione animi ad ea, sed non adducuntur ut consentiant in opus. Accedit deinde consensus, & sic in opus erumpitur. Iam factũ in consuetudinẽ uertitur, & impletur illud mortis quatriduum, & quasi quædam fit desperatio, ut dicatur: Iam fœtet, quatriduanus enim est. Bene aũt de illo qui peccare cõsueuerat, dicitur, fœtet. Incipit enim habere pessimã famam tanquam odorẽ deterrimum, & malitiæ suæ exempla ut grauissimum halitum transmittit in alios, quibus eos inficiat, corrumpat & perdat. Lapis illi superpositus quum in uitiorum suorum tumulo putidus iacet, obdurationem animi designat ex consuetudine peccãdi inductam, qua deo & monitis hominum resistit, ne ex inueterato suo malo resipiscat, & redeat ad uitam, de quo dicit Sapiens: Cor durũ male habebit in die nouissimo. Et Psalmus: Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra. Deinde facies illius peccatoris mole consuetudinis oppressi, sudario est ligata: quia mens eius tenebris est obnubilata & offuscata, ne periculum

Quid Lazari quatriduani resuscitatio mystice designet.

Matth. 8

Prouerb. 18

Esa. 5

Prouerb. 15

Eccl. 3

Psal. 94

Psal. 113

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum uideat in quo uersatur, aut malum quo gra-
Sap.2 uatur. Quemadmodum Sapiens de talibus dicit:
Excæcauit eos malitia eorũ. Demum huiusmodi
peccator ligatus est institis et uinculis: quia cõsue
tudine peccandi, tanquã grauibus catenis est con
strictus, & usqueadeò irretitus, ut nõ possit quo-
Prouerb.5 quo pacto sese explicare. Nempe dicit Sapiens:
Funibus peccatorum suorum constringitur pec-
Psal.118 cator. Et Propheta: Funes peccatorũ circumplexi
sunt me. Hanc sanè catenam abiiciendam esse mo
Esa.58 net Esaias, dicens: Si abstuleris de medio tui cate-
nam, & desieris extendere digitũ, & loqui quod
non prodest. Ad hunc autem peccatorẽ suscitan-
dum, duæ deuotæ sorores dominum obnixe de-
bent precari, id est, ecclesię preces assidue fieri pro
conuersione malorũ, ut eos dignetur lumine gra-
tiæ suæ illustrare, & dextera uirtutis suæ erigere.
Præcepit enim beatus Iacobus: Orate pro inuicẽ
Iacob.5 ut saluemini. Et dominus animarum deuotarum
(quæ ut sorores lugẽt casum obduratti peccatoris)
aut ecclesiæ precibus inflexus, uisitat eum tãdem
benignitate suæ misericordiæ, & uisitãs infremit,
lachrymatur, & turbat seipsum: quia difficilè re-
surgit à peccati morte, quem moles prauæ cõsue-
tudinis premit. Scisciatur etiam de illo dominus,
ubi posuistis eum? ut ostenderet solũ ea se cogno
scere, quæ iusta & sancta sunt. Peccatorem uerò
ignorat, quia reprobat. Vnde Adæ post pecca-
*Gen.3 tum dicitur: Vbi es? Et reprobis in iudicio dictu-
Matth.7 rus est: Nescio uos unde sitis. Quid est autem di-
cere, nescio uos, nisi uos in luce iustitiæ nõ agno-
sco? Ad petitionem denique sororum uenit Iesus
& uidet, id est miseretur peccatoris. Videre nan-
que eius, est misereri. Vnde orat Propheta in psal
Psal.26 mo: Vide humilitatem meam & laborem meũ,
& dimitte uniuersa delicta mea. Demũ uoce ma-
gna & alta dominus in huiusmodi peccatoris re-
suscitatione utitur: ad magnam enim uocem do-
mini surgit mortuus, quando magna Dei gratia
resipiscit peccator. Prodit de monumento, quan-
do confitetur peccata sua: sed tamen adhuc liga-
tus est, adhuc reus, suis uiribus absolui nõ potest.
Præcipit ergo Dominus discipulis, ut eum absol-
uant & abire sinant: quia ipsis & reliquis mini-
stris ecclesiæ successoribus eorum data est pote-
Ioan.20 stas dimittendi peccata. Ait enim: Quæcunq; solu-
eritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Si-
mul etiã cõmendata est hoc loco unitas Christi &
Ephes.5 ecclesiæ. Quia etẽ Christus caput est, & ecclesia
corpus eius. Christus suscitat, discipuli soluũt: ut
liquidò mõstretur neminem sine unitate fidei ca-
tholicæ posse à peccatorum morte suscitari. Sed
ante prodiit rediuiuus Lazarus ex sepulchro, &
deinde ut solueretur à discipulis & sineretur abi-
re à Domino iussum est: quia peccatorem etiam
consuetudine committendi reatus grauatum, pri
us dominus intrinsecus per seipsum uiuificat, po-
stea uerò eundem per Sacerdotum ministerium
absoluit. Nullus quippe peccator absoluendus
est, antequam per dignam pœnitentiam correc-
tus, & intrinsecus appareat uiuificatus. Viui-
ficare autem interius peccatorem solius Dei mu- Esa.43
nus est, qui per Prophetam dicit: Ego sum qui de-
leo iniquitates uestras. Et apud hunc Euangelistã Ioannis
superius legimus: Sicut pater suscitat mortuos &
uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat. Amen a-
men dico uobis, quia uenit hora & nunc est, quã-
do omnes qui in monumentis sunt, audient uo-
cem filij Dei, & qui audierint uiuent: quod de ijs
quoque qui sepulchris suorum peccatorum qua-
si mortui premuntur, & ad uitam gratiæ
per Christum reuocantur in-
tellígi potest.

COMMENTARIORVM SVPER IOAN. Liber octauus, per Iudocum Clichtoueum Cyrillo adiectus.

CAPVT I.

VIdam autem ex ipsis abierũt ad Pharisæos, & dixerũt eis quę fecit Iesus. Collegerũt ergo pontifices & Pharisæi concilium, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & uenient Romani & tollent locum nostrũ & gentem.] Continet quid ambiguum sermo præsens, utrum qui iuerũt ad Pharisæos fuerint ex illis multis qui crediderant, proponentes conciliare Christo hostiliter se habentes ad ipsum, & pio studio Pharisæos accesserint, ut & ipsi crederent: Vel fuerint alij à credentibus, irritare uolentes inuidum Pharisęorum zelum in ipsum, accesserintq; gratia deferendi, ut contra Christum acrius sæuirent. Et uidetur hoc secundum magis Euangelista exprimere uelle: multos em̃ dixit fuisse, qui per hoc quod uiderãt crediderunt, ueluti paucis existentibus alijs: de quibus deinde subdit quod iuerint ad Pharisæos. Itaq; per istos qui annunciauerunt Pharisæis hoc signum admirandum, significantur nonnulli, qui uidentes bona seruorum dei opera, illa odijs infectantur & diffamare conantur, quæ tamen admirari, prædicare, & imitari deberẽt: quo quidem conatu, se uirtutis hostes & inimicos produnt, quam persequi pro uiribus & extinguere studeant. Cæterũ his auditis, Pharisæi malitia sua contenebrati, & quò se uerterent nescientes (uidebant enim se signorum euidentia & claritudine superari) collegerunt conciliũ: non ut conuerterentur & crederent, sed ut Christũ nefanda cõspiratione morti addicerent. Ineunt consiliũ, ut eum perderent, non ut suæ saluti cõsulerent. Quid, inquiunt, faciemus? Miseri non dicebãt, credamus: sed uelut exacuẽtes, & ad necem eius sese mutuò adhortantes, dicebant: quid faciemus? quia hic homo multa signa facit, hominẽ eum adhuc per abiectionem quandam uocant, qui tantam susceperãt deitatis eius demonstrationem. Tamẽ, uelint nolint, confitentur: quia ille quem quasi hominem despiciebant, sicut deus signis & miraculis coruscabat. Sed his uerbis latentem occultumq; animi sui morbum quo uexabantur detegebãt, liuorem

scilicet

scilicet atrum, quo gloriæ eius inuidebant. Nempe ægro animo ferebant nomen Christi, & famā indies magis ac magis increbrescere, quàm extingui potius, ac deleri uoluissent, ut ipsi à populo gloriam & nominis celebritatē amplius assequerentur. Idcirco in primis indignantur quod tanta faciat signa, per quæ splendor nominis eius clarius eluceſcat. Hoc torquebat inuidum eorum animum, hoc male eos habebat, quod tot fulgeret miraculis, quibus splendor sui nominis magis ac magis hominibus innotuit. Id solum in crimē adducitur, quare captandum sit de morte eius consiliū, quia signa multa facit: & si hoc pacto dimittatur, liberius agere quæ uoluerit sine cuiusquam obstaculo, quod omnes credent in eum. O inuidiā, bonis semper operibus æmulam. O liuorem, nil nisi quod rectum & bonum est, obliquo dente rodentem. Inuident soli, quod in plures suæ lucis distribuit radios. Aemulantur hominibus, quod à ueri solis luce illustrentur, & ad fidem adducantur. Quare? quia uellent suam doctrinam, et paternas traditiones ab hominibus potius suscipi, atque in admiratione honoreq; haberi. Quicquid igitur Christo credentium accesserit, sibi detractum putant: & tantò eorum gloriam magis labefactari, quāto plures in Christū crediderint. Vides quod id quàm maxime timent ne omnes in Christū credant, ne doctrina eorum neglecta pereat, & ipsi tanquam inhonorati deserantur à populo, atque inglorij degant. Verum ut recta quadam ratione uideantur moueri ad obsistendum Christi conatibus, dicunt Christum res nouas moliri uelle, rebellionem in Romanos excitare posse, & Iudæorum regnum sibi uendicare: ob quod, inquiunt, imminet periculum loco & genti. Nam Romani accepto nuncio, & comperta rei fama, quod innouandis rebus ipse studuerit, & Iudæorum sibi uoluerit usurpare imperium, collecto uenient exercitu, & tollent locum nostrū & gentem. His profecto incommodis tempestiue, aiunt, occurrendum est, his tantis malis maturè est obuiandum, dum adhuc res in integro est. Sustollēdus est è medio tanti autor incendij. Hoc quidē dicentes, populum uolunt concutere, ut pericula subiturum hac occasione ex suspicione tyrannidis quasi dicant: Si Romani uiderint eum turbas ducentem, suspicabuntur nos in tyrānidem uelle consurgere, & destruent nostram ciuitatem. Sed ficticia erant & commentitia, quæ dicebantur. Quid ēm dominus demonstrabat tale, unde huiusmodi de eo posset haberi suspicio? an milites circumferebat, & equitaturas trahebat? nónne deserta persequebatur? Sed ut non putentur ob passionem suam, inuidiæ & prauum affectum hoc dicere, totam ciuitatem periclitari dicunt. Et non modò ciuitatem Hierusalem, sed & totam Iudæorū gentē periculo destructionis subiectum iri dictitabant. Quid enim aliud sibi his uerbis uolunt, quàm totum populum concitare, tanquam tyrannide periclitaturum? Si uiderint, inquiunt, Romani turbam ipsum sequentem, sub tyrannide proprijq; regis principatu nos esse constitutos arbitrabuntur, & diruent nostram ciuitatem ac populum. Et quánam gratia (dicant quæso) putabunt Romani Christum sibi Iudæorum regnum ac tyrannidem uendicare uelle? Nunquid seditionem docebat Christus, aut discessionem à Romanis? Nunquid dissuadebat censum dari Cæsari, aut pendi illi tributum? Nónne regem ipsum facere uoluistis? & renuit. Nónne humilem & abiectam in paupertate uixit uitam? Nónne & domo, & alijs huiusmodi ad uitam necessarijs caruit? Hæc ergo sine ratione ulla dicebant, sed inuidia tantum. Erant enim quæ faciebat Christus, minime formidanda, nec ullam tyrannidis suspicionem habentia. Qui enim ægrotos sanabat, qui optimam docebat uitam, qui principibus suis subditos parēre iubebat: non confirmabat, sed propulsabat tyrannidem. Illi sanè Pharisæi & Scribæ seditionem docebant: dicentes populū domini non debere persoluere Romano principi: Christus uerò contrà, seditionē damnabat. Quid enim simile suboſtendebat, unde sumi posset argumentum affectatæ ab ipso tyrannidis? Nunquid satellitibus armatis stipabatur? Nunquid se muniebat armis aut propugnaculis? Nunquid solitudines obsidebat, aut denso militum agmine grassabatur in populum? Sed ne affectu aliquo æmulationis hæc dicere uiderentur pontifices & Pharisæi in Christum, totam periclitari ciuitatem, & se reipublicæ consulere, & de ultimo ipsorum periculo habendam rationem dicunt. Non Christi doctrina, conuersatio in terris, miraculorum operatio, & credentium in ipsum multitudo, uobis ô Iudæi captiuitatis causa fuit: sed longe alia. Huius nanque captiuitatis à Romanis factæ, & ante, captiuitatis Babylonicæ & Antiochenæ, quæ sub Antiocho facta est, non fuit causa quod apud uos boni uiri diuersabantur, sed quod mali & iniusti, & Deum prouocantes, inter uos habitabant: ob quorū scelera uenit super uos Dei indignatio. Verūenimuerò inuidia nihil uidet, sed cæcat animam. Nónne Iesus mansuetudinem docuit? Nónne alapis cæsos non ulciscit? Nónne iniuria affectos tolerare? Nónne ad perferēdum quàm ad inferendum alijs malum, nos promptiores esse debere admonuit? hæc certè omnia non constituentis tyrannidem, sed tollentis potius sunt opera atq; officia, & ipsam penitus damnantis. Verum uide obsecro, quàm inopes sint consilij, & quàm imprudenter futura metiantur & prospiciant. Proponunt ipsi, quod si Dominus sic dimitteretur, uenturi essent Romani, & deleturi locum & gentem. Res autem ipsa contrarium omnino, & oppositum habuit exitum. Nam quia non dimiserunt Dominum sic, sed tanquam malefactorem in crucem crudeliter egerunt: uenerunt tandem Romani, & sustulerunt locum & gentem. Nempe secundo & quadragesimo anno post eius passionem, simulq; gloriosam ascēsionē, uenientes Romani sub Tito et Vespasiano principibus, locum simul regnum & gentem illis abstulerunt: illosq; tristi

Ioan. 6
Matth. 8

4. Reg. 25
1. Malach. 1

Matth. 5

excidio, ferro, fame & captiuitate deleuerunt. Et qui in pascha Christū occiderant, in eadē solennitate ab hostibus obsidione cincti sunt. Quicq; iniuria filij patrem offenderant, ipsi à patre & filio, Vespasiano & Tito deleti sunt. Sicq; rei & miseri ad æterna supplicia transierunt: iuxta quod domi
Matth.23 nus alibi de eis dixerat: Ecce relinquetur domus uestra deserta, et filij regni huius eijcientur in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentiū.

CAP II.

VNus autem ex ipsis, Caiphas nomine, quum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit uobis ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.] Quum cæteri Pharisæi quid facundum esset hæsitarent, & suam sententiam in ordine consilij proponerent: Caiphas cæteris impudentius ac inuerecundius, & cum stomacho clamauit, quasi inscitiam & segniciem cæteris increpitans, quod non quid facto opus erat expeditè prospicerent, quemadmodum ipse uisus est prospexisse. Cæterum suboritur hoc loco quæstio non perfunctoriè prætereunda, quomodo hic dicatur Pontifex anni illius ipse Caiphas, quum do
Exod.28 minus per legem præcepisset, ut unus duntaxat esset summus Sacerdos, cui mortuo filius succederet, & loco patris sacerdotium administraret. Sed responsio adhibenda, quod eo tempore lex illa Domini non obseruabatur apud eos, abrogata per ambitionem Iudæorum, & auaritiam Romanorum, qui in annos singulos summum sacerdotium tunc pecunia uenditabant. Erat itaq; illa tempestate pontificatus duntaxat annuus, & transacto anni curriculo uni succedebat alter, qui pontificalem dignitatem sibi pecunia comparasset. Nempe de hoc Caipha referunt probati historici, quod precio sibi unius anni sacerdotium redemerit ab Herode. Et hanc morum corrupte-
Macha.4 lam tum synagogæ irrepsisse, haud difficile est ex Machabæorum historia deprehendere, ubi nonnulli memorantur ad summum sacerdotium data grandi pecunia contendisse. Quum autem refert Euangelista de Caipha, quod erat Pontifex anni illius: magnitudinem impietatis & grauitatem sceleris eius perspicuè demonstrat. Quia enim cæteros dignitate pontificali præstabat & autoritate, debuisset maiori pietate & religione in Deum effulgere, quo cæteris exemplo esset uirtutē colendi, et diuina mandata seruandi. Ipse uerò reliquis immanior, præcipitatior ad scelus, & ad cædē paratior, alios quasi tardius agentes hortatur ad facinus, dicens: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit unius hominis salutē pro tota republica negligi: quandoquidem bonum priuatum publico est posthabendum, & commune bonum priuato atque particulari est præferendum. Id autem praua dixit intentione: uolens inducere totum illum consessum in eam sententiam, quod expediret reipublicæ Iudæorum Christo necem inferre: qua quidem illata, tota gens à Romanorum timore aut incursu futura esset libera, quasi si non occideretur ab eis Christus, immineret ipsis Iudæis excidium à Romanis: si uerò occideretur, ut præconceperant, & animo secum constituerant, futura esset gens Iudæorum libera ab interitu & exitio, quod à Romanis impendere formidabant. Verum longè secus atq; consultauerant, res euenit. Nam ob mortem Christo à Iudæis illatam, tota Iudæorum natio miserabile passa est exterminium, captiuitatē interitum & dispersionem. Quam eis prædixerat dominus his uerbis: Et cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes. Et cum super ci- Luc.21
uitatē Hierusalem pijs obortis lachrymis fleret, Luc.19
dixit: Quia circundabunt te inimici tui uallo, & coangustabunt te undique, & ad terram prosternent te, & non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod nō cognoueris tempus uisitationis tuæ. Quæ omnia à domino prædicta, ipso rei exitu iampridem comprobata sunt.

CAP. III.

HOc autem à semetipso non dixit: sed quum esset Pontifex anni illius, prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente. Et non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum. Ab illo ergo die cogitauerūt, ut interficerent eum.] In propositione Caiphæ, superius posita, duplex continetur sensus, unus ipsius Caiphæ, qui modò explicatus est, expedire scilicet Christum mori per manus Iudæorum, ne tota ipsorum gēs à Romanis pereat. Et hic falsus est, & impius, atque ex praua Caiphæ intentione emanans: nanq; ab ipso Caipha, non à spiritu sancto processit, qui nō potest adstipulari mendacio. Huius autem sententiæ oppositum, res ipsa (ut iam dictum est) satis superq; comprobauit. Alter uerò erat eiusdem propositionis sensus à spiritu sancto intentus, expedire scilicet unum Christum mori pro populo totius mundi saluando, ut non tota gens humani generis pereat interitu æternæ mortis. Et hunc neq; intellexit Caiphas, neq; intendit. Suam tamen propositionem ita protulit, ut posset & hunc spiritus sancti sensum apte atq; accommodate designare. Et huiusmodi expressio propositionis atq; depromptio, quæ etiam sententiæ ueritatis explicandæ erat adaptata: nō erat ab ipso Caipha, sed à spiritu sancto, qui cor eius contaminatum non tetigit (nam prauum omnino erat, neq; spiritus sancti sententiam capiebat) sed lingua eius usus est ad ea uerba proferenda, quæ mortē Christi significarēt toti mundo profuturā. Tanta siquidem est spiritus sancti potentia, quod à mala mente uerba prophetica, & admirationis plena elicere potuerit. Quur aūt ipse potius quàm alij prophetauerit, & uerba futurorū prænūcia dixerit, assignat Euāgelista rationē, quia erat Pontifex anni illius. Magna planè est pōtificalis potestatis uirtus. Quū enim Pōtifex esset, licet indignus, prophetauit: nescius tamē quid diceret, & os tantum gratia spiritus, non aūt sceleſtum cor attigit. Idcirco non simpliciter, sed quo ad hoc Prophera Caiphas dici posset, quum in litera prophetasse dicatur,

dicatur, id est uerbū protulisse propheticū: quanquam idipsum uerbum in prophetico sensu minime intellexit. Non enim ad prophetæ rationē id semper exigitur, & necessarium est, ut quæ futura denunciat, intelligat. Habuit enim Daniel complures uisiones, & prophetícas protulit denunciationes, quas primo non intellexit, sed eorū intelligentiam postea ab angelo est edoctus, & tamen prophetici nominis rationē simul & denominationem proinde nō deperdidit. Neq; idcirco quis recte negauerit Caiphā fuisse hic prophetā, quia prauus fuerit & iniquus. Nam & Baal nepharius erat, & tamen inter prophetas connumeratur. Et dominus noster de extremi iudicij die loquēs, inquit: Multi dicent mihi in illa die: Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus, & signa multa fecimus? & tunc confitebor illis: quia nescio uos. Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Prophetauit autem Caiphas in prędicta sua propositione, quod dominus noster moriturus erat pro gente Iudæorum, & non solum pro illa, sed pro totius humani generis salute: quatenus illos qui ante secula prædestinati erant, ut essent filij Dei, in unum cōgregaret, & ex credentibus Iudæis & gentibus unum gregem, & unum ouile perficeret: sicut dominus alibi dicit: Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile & unus pastor. Non enim tunc erant filij dei uel oues: sed ipse pro eis patiendo, eosq; pretioso suo sanguine redimēdo ex filijs diaboli fecit filios Dei, & ex nocentibus lupis innocētes oues constituit. Quid demum ex huiusmodi praua suggestione Caiphæ, & maligna adhortatione sit consequutum, aperit Euangelista, dicens: Ab illo ergo die cogitauerūt ut interficerent eum. Non quod & antea iam id nō cogitassent, quum superius in eius necem cōspirasse, & eum comprehendere sæpius uoluisse legantur. Sed quia nūc firmiter & fixo animo se scelere perficiēdę mortis eius cōstrinxerūt, et quàm citissime possent, iniqua sua consilia perpetrare decreuerunt.

Dan.10

Num.22

Matth.7

Ioan.10

CAP. IIII.

IEsus ergo iam non palàm ambulabat apud Iudæos, sed abijt in regionem iuxta desertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Proximum autem erat pascha Iudęorum, & ascenderunt multi in Hierosolymā de regione ante pascha, ut sanctificarent seipsos.

Non utiq; ille qui est Dominus uirtutum, formidare poterat aut trepidare palàm inter Iudæos cōuersari, nec eum suæ diuinitatis potestas deseruerat, quasi uellet, poterat quidem & nihil malí ab illis pati. Sed recedendo, ac sæuitiam inimicorum declinando, nobis exemplum dare dignatus est, ut si tempus persequutionis ingruerit, non dubitemus refugij latebras quærere, & furorem sceleratorum hominum latendo declinare. Id plane & discipulos admonuerat dicens: Si uos persequuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliam. Sanè quod Dominus relictis Iudæis abijt in regionem iuxta desertum: significat quod illos qui quondā plebs Dei & populus acquisitionis fuerant, propter suam perfidiam & incredulitatem esset relicturus, & ad gentes, quæ quondā desertæ fuerant à Deo, per apostolicam prædicationem trāsiturus. Nam & ciuitatis huius uocabulum, in qua cum discipulis dominus commoratus est, huic rei congruit aptissime. Effrem nanq; fructificatio interpretatur: nimirū sanctam ecclesiam prefignans ex gentibus, quæ quondam sterilis & infœcunda, postquàm uerbum fidei Christi suscepit, spiritualibus bonorum operum fructibus abundare studuit. Hinc de illa dixit Esaias: Lætare sterilis quæ non paris, erūpe & clama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet uirum. Synagoga quidem uirum habuit Christum, sed eum repudiauit, atq; reiecit cū ignominia. Hinc prius fœcunda, postea omnino sterilis effecta est. Ecclesia uerò gentium prius deserta & infœcunda, sed postea Christo inserta, multiplici suorum filiorum fœtu exuberauit, ac longe fœcundior quàm synagoga effecta est. Et quæ aliquando terra perusta, & squalida, nihil uirens gignere nouerat modo arboribus fructiferis ornata, diuersorū fructuum gratiam simul & usum late per totū orbem propinat. Nec iam desertum, sed meliori nomine hortus deliciarū & paradisus Dei debet appellari. Redemptor itaq; noster, quia sciebat instare tempus suæ passionis, uoluit se à Iudæis aliquātisper subtrahere, expectans ut ueniente pascha, quod in proximo futurum erat, se illorum manibus, sicut ante secula prædefinierat, comprehendendum traderet, et crucifigendum. Ascenderūt autem multi ante pascha, ut purgarentur, & sanctificarentur ad illud celebrandum. Quoniā quicunque peccauerant inuiti, uel spontanei, pascha non celebrabant, nisi prius expiarentur, ut moris erat, lotionibus, & ieiunijs ac rasura: quinetiā quasdam deputatas oblationes offerrent secundū legis cōstitutionem. Et de regione quidem in qua Dominus erat, ascenderunt Hierosolymam multi: quoniam mandatum erat in lege Iudæis, ut die festo quo pascha erat, omnes undiq; conuenirēt, & illius diei celebratione sanctificarentur, quamuis extra Hierusalem habitarent. Siquidē in Exodo præcepisse legitur Dominus populo Israēl: Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram domino Deo tuo, in tribus uidelicet præcipuis festis: pascha, pentecoste, & festo tabernaculorum, quæ in eodem loco paulò ante sic explicat: Tribus uicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis. Solennitatem quoq; azymorum custodies, & solennitatem mensis primitiuorum operis tui, quæcunq; seminaueris in agro: solennitatem quoq; in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro. At uerò quod ad celebrandum rite festum paschæ, debebant illud celebraturi ante sanctificari, ut hic innuit litera euangelica: cōstat ex eo, quod scribitur in secundo Paralipomenon sub Ezechia rege Iuda esse factū. Quoniam enim sacerdotes sanctificati non fuerant

Deut.21

Exod.23

2.Paral.30

2.Paral.30

Universidad de Deusto
Biblioteca

rant tempore opportuno, nec populus ipse congregatus in Hierusalem nec legitime fuit sanctificatus, ut faceret phase domino in mense primo, secundum primariam legis constitutionem: consilio regis & principum eius decretum fuit, ut celebraretur pascha in mense secundo, differreturq; in alterum mensem. Interea et Sacerdotes ipsi sanctificarẽtur ad explendum illius festi ministeriũ, & populus ipse debito sanctificationis ritu præpararetur ad ipsius celebrationẽ. Rursum, ut eodem in loco narrat scriptura, magna pars populi de Ephraim et Manasse, & Isachar et Zabulõ, quę sanctificata nõ fuerat, comedit phase, non iuxta præscriptum & determinatum à lege ritum: & orauit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur cunctis qui in toto corde requirũt dominum Deum patrum suorum, & non imputabit eis quod minus sanctificati sunt. Quem exaudiuit Dominus, & placatus est populo. Ex his manifeste liquet, aliquam sanctificationis rationem ac formam debuisse etiã in populo præcedere celebrationem paschæ, secundũ Mosaicæ legis sanctionem, ut hic innuit litera.

CAP. V.

QVærebant ergo Iesum, et colloquebantur adinuicem in templo astantes: Quid putatis, quia non uenit ad diem festum istum? Dederant autem Pontifices & Pharisæi mandatum, ut si quis cognouerit ubi sit, indicet, ut apprehẽdant eum.] Abominabilis & deo ingrata est ista sanctificatio Iudæorum, Scribarum & Pharisæorũ, cum iniqua uoluntate, cum cruenta mente, cum sanguinolentis manibus. Quærebant siquidem eum non ut discerent, sed ut comprehenderent. In pascha ei insidias tendebant, & solennitatis diem in cædem cõuertebant. O impietatem, quum magis uirtuti est incumbendum, magis à sceleribus abstinendum, tunc innocentem capere conãtur. Sed prohdolor, quamplurimi inter Christianos hanc Iudæorum amentiam & improbitatem imitantur, qui diebus festis aut ludis illiberalibus, crapulæ, choreis, aut alijs mundi uanitatibus dediti, quum deo obsequium diligentius exhibere, quum templa Dei frequentare, orationibus insistere, atque ecclesiastico interesse officio deberẽt, tunc maxime deum suis dissolutissimis moribus irritant. Id'ne est ô Christiani, celebrare diem festum, indulgere uentri, & inconcessis uoluptatibus habenas laxare? Si prohibetur die festo opus, quod manu exerceatur ad uitæ necessitatem, ut integrius diuinis rebus uacare possitis: nónne potiori iure prohibita sunt ea, quæ non nisi cum peccato committi possunt, & graui offensione Dei? Diebus ad exercenda opera seruilia concessis unusquisq; suo intentus est operi, & abstinet à crapula, ludis & uanitatibus. Diebus autẽ festis passim curritur ad cauponam, ad ludos, spectacula & choreas, in irrisionem diuini nominis, & diei pręuaricationem: quum tamen eo grauius sit peccatum, quo sanctiori tempore committatur. Resipiscant igitur, & id zizanium, quod inimicus homo superseminauit in agro domini, prorsus extirpare, & à se euellere laborent. Postremum Pharisæi relinquentes mandatũ dei, quod prohibet innocenti calumniam inferri aut iniuriam, tradunt mandatum istud humanum, ut quisquis sciuerit ubi latiter dominus, indicet ut comprehendatur. In quo quidem mandato, & maxime iniusti apparent & ridiculi: Nempe toties tentauerant injcere in eum præsentem manus, & diuina uirtute cohibiti, frustra id conati sunt. Tam frequenti igitur experimento & periculo rerum edocti, cognoscere debuerunt, ipsum inuitum nequaquam ab eis comprehendi posse. Quur igitur nunc mandatũ dant in absentem, ut significetur eis locus in quo degit & comprehendatur? Verum mens agitata furore patrandi sceleris, nũquam quiescit, donec illud opere expleuerit: licet quippiam sæpius tentauerit frustra, idem tamen iterum atq; iterum aggredi annititur, ut præceps ruat in facinus, quod apud se perficere constituit.

Contra indulgentes uoluptatibus diebus festis.

Exod. 20

Matth. 13

CAPVT VI.

IEsus ergo ante sex dies paschæ uenit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat. Lazarus uerò unus erat ex discũbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi, & unxit pedes Iesu, & extersit pedes eius capillis suis: & domus impleta est ex odore unguenti.] Appropinquante tempore, in quo Dominus pati disposuit, appropinquauit ipse loco, in quo eiusdem passionis dispensationem perficere uoluit. Venit enim prius in Bethaniam, deinde Hierosolymam. In Hierosolymam quidem, ut ibi pateretur, quemadmodum discipulis sæpius illum suæ passionis locum prędixerat. In Bethaniam uerò, ut resuscitatio Lazari memoriæ omnium arctius imprimeretur. Porrò decima die mensis primi, agnum Iudæi capiũt immolandũ in festo paschæ: ex eo enim tempore, celebritatis paschalis prælibãt solẽnia. Quapropter in die præcedente, quæ est nona mensis primi, & pręcedit sextũ diem ante pascha, epulantur splendide, & exordiũ festi hanc diem constituunt: quo fit, ut Iesus quoq; pergens Bethaniã conuiuaretur. Per hoc aũt quod dixit Martham ministrasse, insinuat quod in illius domo erat cõuiuiũ. Sed attendenda est mulieris fidelitas, et magna ad domino inseruiendũ promptitudo: non enim famulabus imponit otiosa ministeriũ, sed ipsamet suscepit. Insuper innuere uolens Euangelista ueræ resurrectionis Lazari signum, dicit, quod ipse unus erat ex discumbentibus. Viuebat Lazarus, loquebatur, epulabatur, ueritas ostendebatur, infidelitas Iudæorũ confundebatur, neq; credi phantasma eius resuscitatio potuit, qui uerè uiuentis officia, manducando, bibẽdo & loquendo deinceps exhibuit. Demum Maria non exercuit cõmunem famulatũ, sed ad solum dominum constituit honorẽ, ad quem nõ ut ad hominẽ accedit, sed ut ad deũ. Ipsius pedes unxit unguẽto pretioso, extersit capillis, & domũ suauissimo unguenti odore

Cap. 12 duode mum.

Exod.

Universidad de Deusto
Biblioteca

odore compleuit. Quod autem pistícum Euange
listа uocat ungentum, locum aliquem credere de
bemus, unde sumptum erat hoc ungentū precio-
sum: uel pistícum dictum est, id est, syncerum, &
fidele, nec extraneis speciebus adulteratum. Quū
enim pistis apud Græcos fidem designet, rectè pi
sticum uocatur, quod syncerum est, & rebus alte-
rius generis minime permixtum aut confusum.
Matth.26 Marc.14 Quod aūt Matthæus & Marcus in hac cœna in
Bethania caput domini ungento illo perfusum di
cunt, Ioannes autem hoc loco pedes: non solū ca-
put, sed & pedes domini accipiamus perfudisse
mulierem: quorum hoc Ioannes, illud uerò cæte-
ri Euangelistæ commemorant, nullus tamen eo-
rum à ueritate discedit. Nonnulli tamen autores
antiqui, & eruditione præclari putarūt, scriptoq; B
reliquerunt, alteram esse mulierē, de qua Ioannes
hic meminit: & alterā, de qua Matthæus & Mar-
cus perhibent, quod super caput domini effude-
rit ungentum. Verum nō uidentur illi satis atten-
disse easdem hic & ibi ipsius unctionis circunstan
tias, ex quibus haud magno negocio deprehendi
tur eadem esse mulier ungens, & eadem itidē un-
ctio. Nam quæ hic à Ioanne describitur facta un-
ctio, in Bethania est exhibita domino, & pauco
ante passionē eius tempore: similiter & illa, quæ
à Matthæo & Marco memoratur unctio, eodem
loco & tempore legitur Christo impensa. Rur-
sum, sicut apud Ioannem Iudas dicitur obmurmu
rasse propter effusionem illam ungenti: ita apud
Matthæum & Marcum discipuli scribuntur æ-
gro animo unctionem ipsam tulisse, & consimili- C
bus ferè uerbis ipsam reprehendisse. Demum sic-
ut hic apud Ioannem dominus commendauit ip-
sius mulieris ungentis opus, & obortam murmu
rationē compescuit, haud dissimiliter apud Mat-
thæum & Marcum commendatur à domino offi
ciosa ipsius mulieris inunctio, & discipulorū mur
mur ijsdem ferè uerbis reprimitur. Neq; illud ob-
stat rei propositæ, quod apud Ioannem mulier
ungens nuncupatur Maria soror Lazari, apud
Matthæum uerò & Marcum communi mulieris
nomine ipsa signatur. Nam potest eadē prorsus
mulier apud diuersos Euangelistas diuerso quidē
modo exprimi, apud hunc scilicet nomine pro-
prio, apud alios autem communi duntaxat appel
latione. Siquidem Mariæ sorori Marthæ mulie-
ris appellationem conuenire negauerit nemo, e-
amq; generali illo sexum exprimente uocabulo
contineri. Neq; itidem defuerunt scriptores, qui
hanc unctionem pedum domini à Ioanne hic re-
citatam, putāt eandem esse cum illa, quam Lucas
cap. septimo describit. Sed & hi non satis peniicu
latè attenderunt diuersas huius & illius unctionis
circunstantias atque conditiones, ex quibus colli
gitur latum ambarum discrimen atque discerni-
Luc. 7. culum. Siquidem quæ apud Lucam describitur
unctio, facta fuisse memoratur in medio prædica
tionis dominicæ tempore, & ferè biennio ante do
mini passionem. Quæ uerò hic apud Ioannē pau
cis ante diebus facta est, quàm Christus pateretur
A rursum apud Lucam facta unctio, in Galilæa (ut
ex euangelio haud difficile colligitur) est exhibita
Christo, & in domo Simonis pharisæi. Quæ uerò
à Ioanne narratur in præsenti loco, in Bethania ca
stello Iudææ fuit peracta, & in domo Simonis le-
prosi: quemadmodū testantur Matthæus & Mar
cus. Ad hæc apud Lucam unctrix pedū domini,
primum lachrymis eos irrigauit, deinde extersit,
& demum inunxit. Apud Ioannem uerò in præ-
senti loco nulla fit lachrymarum mentio, neq; irri
gationis pedum Christi, quæ fletibus peracta fue-
rit, aut extersionis post lachrymas sacris domini
pedibus superfusas: sed sola refertur unctio pedū,
& eorum post unctionem facta capillis extersio.
Demum in unctione, quam narrat Lucas: solus
B pharisæus apud se murmurauit, cui Christus pro-
posito de duobus debitoribus paradigmate respō
dit, & obsequium mulieris sibi impensum com-
mendauit. In ea uerò unctione pedum domini,
quam hic Ioannes describit, Iudas præsertim indi
gnatus fuisse dicitur, & effusionem illam ungenti
tanquàm superfluam, & ad luxum factam redar-
guisse. Cui dominus respondens, non defuturos
pauperes ijs, qui benefici in eos esse uellent, dixit:
& facti illius memoriam perpetuò celebrandam
in ipsius mulieris, quæ unctionem illam fecerat,
gloriam prænunciauit. Postremum, ei quæ apud Luc. 7.
Lucam inunxit pedes domini, multa scribuntur
dimissa fuisse peccata, quoniam dilexit multum:
et fides eius eam fecisse saluam prædicatur, iussaq;
est abire in pace. Apud Ioannem uerò in præ-
C senti loco, nulla de peccatis ipsius mulieris, quæ
unctionem impendit domino, habetur mentio,
neque de salute per fidem eius parta, neq; de abiti
one in pace: sed neq; apud Matthæum & Marcū
eandem describentes unctionem, quam hic Ioan-
nes. Est igitur longe diuersa unctio, quę apud Lu
cam legitur, & quæ hic apud Ioannem.

CAP. VII.

DIxit ergo unus ex discipulis eius, Iudas Sca-
ritothis, qui erat eum traditurus: Quare hoc
ungentum non uenditur trecentis denarijs, & da
tum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de ege
nis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos
habens, ea quæ mittebantur portabat. Dixit er-
go Iesus: Sinite illam, ut in diem sepulturæ meæ
seruet illud. Pauperes enim semper habebitis uo-
D biscum, me autem non semper habebitis.] Ad
apostoli uerba reuocandus est animus noster, qui 2. Cor. 2.
dicit: Alijs sumus odor uitæ ad uitam, alijs odor
mortis ad mortem: & audiemus de ungento isto
quomodo erat alijs odor bonus in uitam, ut Ma-
riæ, alijs odor malus in mortē utpote Iudæ, qui of
ficiū domino præstitū sub pietatis obtentu repre
hendit, & teterrimū auaritiæ suæ crimē prætexit
officio in pauperes exhibēdo. Cęterū quod alij E- Matth. 26
uangelistæ dicūt discipulos murmurasse de ungē-
ti pretiosi effusiōe, Ioānes aūt solū Iudā cōmemo
rat putandū est discipulorū nomine Iudā significa
tū, plurali numero p singulari usurpato q̄d in scri,
ptura sępenumero usu uenit. Possūt etiā intelligi

alij discipuli aut sensisse hoc, aut dixisse, aut ipsis il A lud Iuda dicente siue suggerente persuasum esse, atq; omnium uoluntatem Matthæum & Marcum uerbis etiam expressisse: sed Iudas propter ea dixit, quia fur erat, & cupiditatis suæ stimulis exagitatus, cęteri uerò propter pauperum curam simplici animo, & nihil mali suis uerbis obuelante. Ioannes autem de solo illo id commemorare uoluit, cuius ex hac occasione furandi consuetudinem credidit intimandam. Quum enim ei creditum esset ministerium ea seruãdi, quæ pro Christi & apostolorum sustentatione erant erogata, ipse cæca ductus cupiditate, illorum aliquid furtim substrahebat, & sibi reponebat, in proprium accommodans usum ea, quæ in communem fuerant contributa. Non itaque tunc primum perijt B Iudas, quando accepit à Iudæis pecuniam ut dominum traderet. Iam antea fur erat, dominum perditus sequebatur, non corde, sed corpore. Et hac ungenti effusione occasionem præcipuam uidetur sumpsisse, dominum Iudæis tradendi, ut pecuniam, quã existimabat se perdidisse, recuperaret: Nempe si illa pecunia fuisset ei commissa, ut pauperibus erogaretur, aliquam illius partem, ut ex more habuit, sibi subduxisset, atque seposuisset. Atqui quia in ungenti comparatione tota fuit exposita, se totum illud perdidisse arbitratus est, quod propter ungentum comparatũ sibi uendicare non potuit: hinc anhelus & æstuans uersabat animo, quoniam pacto damnum illud acceptum posset recuperare, & quam se perdidisse exi- C Luc.22 stimabat pecuniam, quouis medio recipere. Talia animo uoluenti, mali consilij seminator, & malitiæ omnis suggestor misit in cor ut traderet dominum, & amissam hoc pacto pecuniã reciperet. Obsecutus est ille praua suadenti, & tandem seipsum cum pecunia perdidit. Hinc nosipsi edocti, nunquam bonis aliorum operibus obloqui aut detrahere debemus, siue sinistra quadam interpretatione indignari, quin potius admirari ea & laudare, atq; imitari pro uiribus anniti. Non enim ostendit sese ille uirtutis amatorẽ, qui uirtutis opus in altero reprehendit. Audiamus potius sapientem dicentem: Noli prohibere benefacere eũ qui Prouerb.3 potest, si uales & ipse benefac. Cæterum dominus noster, ut omnium corda cognoscens, & ad quod D uitium quisq; propensior esset non ignorans, mira condescensione usus est, quũ Iudæ pecuniarũ cupido loculorum commendauit curã, quo ægritudinem eius hoc remedio curaret. Ideò enim ei furi existenti loculos commisit pauperum, ut omnem ei abscinderet furandi occasionem. Non eñ habuit Iudas dicere, quoniam propter pecuniarum desiderium hoc feci: etenim sufficientem habebat ex loculo concupiscentiæ mitigationem. Quidam uerò administrationem pecuniæ suscepisse Iudam arbitrantur, tanquam minimum omnium. Nam pecuniæ dispensatio, doctrinæ communicatione inferior est, quẽadmodũ dicũt apostoli in Actibus: Non est æquũ nos derelinquere Act.6 uerbũ dei, & ministrare mensis. At uerò Christus multa condescensione ad Iudam utens, nõ increpauit eum nummos surripientem, sed communẽ omnibus intulit redargutionem, ut quum sermo plurali ratione ad totam dirigatur multitudinem minus erubescat ille cuius causa fit reprehensio, & minus indignetur quod non sit singulari nota redargutionis perstrictus. Quum uerò dominus noster dicit: Sinite illam, ut in diẽ sepulturæ meæ seruet illud: significat se haud multo post morituIoan.19 rum, & ad sepeliendum aromatibus esse ungendum. Ideò Mariæ, cui ad unctionem mortui corporis multum desideranti peruenire non liceret, donatũ sit uiuenti adhuc impendere obsequium, quod post mortem, celeri resurrectione præuenta, nequiret. Deniq; quũ de se dixit, me autẽ non Matth.2 semper habebitis, loquebatur dominus de presentia corporis sui. Nam secundum maiestatẽ suam, secundum prouidentiam, secundũ ineffabilem et inuisibilem diuinitatis gratiam, impletur quod ab eo dictum est: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi.

CAP. VIII.

COgnouit ergo turba multa ex Iudæis, quia illic est: & uenerunt, non propter Iesum tantum, sed ut Lazarum uiderent, quem suscitauit à mortuis. Cogitauerunt aũt principes sacerdotũ, ut & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudæis & credebant in Iesum.]

Dictum est in Psalmo: Valles abundabunt fru psal.64 mento, id est, simplices & humiles, fructum fidei & bonorum operum ubertim proferẽt. A montibus autem & collibus defluentem uidemus imbrem, neq; in illis fruges aut segetes crescere conspiciuntur: quia animo tumidi, & sui opinione inflati, neq; diuinæ gratiæ pluuiam percipiunt, neq; fœcunditatem afferunt bonæ operationis. Id sanè præsenti loco nobis declaratur: quoniam Iudæorum turba, quæ suis maioribus subdita erat, bene de domino sensit: principes uerò agitãtur insania. Excitata nouitate miraculi turba uenit Bethaniã & ut Iesum tanti signi autorem uideat, & Lazarum etiam resuscitatum cernat: ut quum oculus etiam testis fuerit eorum quæ auditu perceperunt, firmiores in eis radices fides agat, & indubitatior fiat. Principes autem suis sceleribus in Christum non contenti, & iam Lazarum interimere cogitabant. Sed quid Lazarum possunt accusare, ut de eius cogitent interitu? Nunquid beneficium accipere, crimini dandum est? Cõsidera quæso, quantum studebant cædi & occisioni. Porrò multa signa fecerat Iesus, sed nullum ita eos efferauit, non paralyticus, non cæcus curati. Hoc enim natura admirabilius erat, & post multa factum & mirandum erat, mortuum quadriduanum ambulantẽ, & loquentem uidere. Idcirco quamplurimi, etiam omisso festo, Bethaniam ad ipsum uisendum concurrebant. Hoc eos angebat quod Lazari occasione multi Iudæorum discedebant ab eorum secta & traditionibus, & credebant in Christum. Inuidebant eñ gloriæ Christi, & nõ mediocri dolore torquebantur, quod populus in eũ credebat.

Itaq;

Itaq; succidere uolentes, & sustollere materiam illam credendi in Christum, cogitarunt interficere & Lazarum: ut eo interempto, nō amplius ipsius occasione populus ad Christum cōuerteretur. O inuidiam omni fera crudeliorem, & exitiū omnibus intentantem: quem autor uitæ reduxit ad uitam, ipsi liuore stimulati perdere uolunt: charitas enim uiuificat, & beneficia largitur: at liuor edax perniciem infert & mortem, suiq; tabe uenenī omnia commaculat, & enecat: Nonne illa nefa
Gen. 4 rium Cain concitauit in eḡdem innocentis fratris Abel: cuius cruore imbuta terra, à domino maledicta perhibetur. Sed quid eū in tam crudele impulit parricidium, ut innoxium & iustum fratrē tam diro fato sustolleret? Sola inuidia excrucians ipsius animū, quod munera fratris, suis oblationi- B
Genesis 37 bus erant domino acceptiora. Eadem quoq; fera pessima exasperauit fratres Ioseph in ipsius interitum grauiter ob id indignatos, quod à patre plus cæteris amaretur, & quod somnorum enarratione præsagire uideretur suum super eos principatum. Venite, inquiunt, occidamus eum, & uideamus quid prosint ei somnia. O leone sęuo & Hyrcana tigre crudelior inuidia. Non eos mouit reuerentia patris, non germanitas sanguinis, non denique forma & gratia optimi adolescentis, quin in eius conspirarent mortem, & consilium de inferē
2. Reg. 20 da illi nece captarent. Adde quod eadē truculenta belua perpulit Ioab principē militiæ Dauid, in subdolam fraudulentāq; cædē Amasæ, quē præfecerat etiā rex ipse suæ militiæ, quod inuideret illum sibi designatū collegam in eodem magistratu, timeretq; ne tandem sibi præferretur Amasa, & solus militiæ regiæ præficeretur. Demū eadem infernis paludibus egressa furia, animauit Iudæorū pontifices, scribas & pharisæos in mortē Christi, qui secundū oracula prophetarū ad ipsos saluandos uenerat, & plurimis, ñsdēq; maximis eos beneficijs cumulauerat. Quorum omniū immemores & ingratissimi, in crucem egerunt saluatorem mundi. Neq; id subticuit Euangelista dicens
Math. 17 de Pilato: Sciebat enim, quod per inuidiam tradidissent eum. Sed quid multis moror? eadem immanis fera totum perdidit genus humanum, quū inuidia stimulatus dæmon primos parentes callida suggestione subuertit, atq; ad diuini mandati D
Genes. 3. præuaricationem inductos, immortales gloria solidauit. Inuidia (inquit scriptura) diaboli, mors intrauit in orbem terrarum.

CAPVT IX.

IN crastinum autem turba multa, quæ conuenerat ad diem festum, quū audissent quia uenit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarū, & processerunt obuiam ei, & clamabant: Hosanna, benedictus qui uenit in nomine domini rex
Exod. 12 Israël.] Præceptum legis erat, ut decima luna primi mensis agnus siue hœdus in domo occluderetur, usq; ad lunam decimamquartā eiusdem mensis, quando ad uesperum immolabatur. Vnde & uerus agnus ex omni grege sine macula electus pro populi sanctificatione immolādus, ante quin- A que dies, id est, decima luna Hierosolymam ascēdit. Et appropinquante hora passionis appropiquare uoluit & loco passionis: ut etiam per hoc clarescceret, quia non inuitus, sed sponte pro humani generis salute mortē patereturAnte quinque dies paschæ (ut ex hoc loco constat) Hierosolymam uenire uoluit: ut etiam per hoc ostenderet se esse agnum immaculatum, qui peccata tollere mundi, & agni illius typici, qui in lege immolabatur, exemplar & ueritatem: quantus autem fructus apparuerit doctrinæ eius atque signorum & quantus grex ouium ex ijs quæ perierant domus Israël, uocem pastoris audierat, intendendum est ex eo, quod dicitur: quod in crastinum prædictæ cœnæ turba multa domino Hierosolymam uenienti, perquam honorifice processit obuiam cum ramis palmarum. Rami palmarum laudes sunt significantes uictoriam, qua erat dominus mortem moriendo superaturus, & tropheo crucis de diabolo mortis principe triūphaturus. Solent enim uictores, palma uictrice coronari. Et in Apocalypsi, beati illi & sancti ciues supernæ Apoc. 7. Hierusalem, qui hoc in mundo legitimè certauerunt contra multiformes hostes, palmas manibus tenere describuntur. Insuper spiritu sancto agitata turbæ mens, laudes Christo debitas concinebat, dicens: Hosanna, benedictus qui uenit in nomine domini, rex Israël. Hosanna uox est obsecrātis, magis affectum animi indicans, quàm rem aliquam significans: sicut in lingua latina consimiles dictiones, quas interiectiones uocant. Aut ut alij sentiunt, uocabulum est compositum ex corrupto & integro. Hosi enim salua significat. Anna, obsecrantis est interiectio. Hosi ergo corruptum est, quia abijcit postremam in compositione literam: Anna uerò, integrum: & significat Hosanna tantundem atq; salua obsecro. Protestatur item turba eum uenire in nomine domini, id est, Ioannis 5 dei patris à quo in hunc mundum missus est, quē admodum alio loco dicit, Ego ueni in nomine patris mei, & non recepistis me. Et id quidem maxime animos turbæ erigit, quod non uenit deo contrarius aut repugnans, sed secundum beneplacitum uoluntatis eius, & promissionem à deo factam hominibus per prophetas. Demum regem Israël eundem appellant, non quidem ad exigendum tributum, uel ferro exercitum armandū humano more: sed quia mentes hominū suis legibus & optimis institutis regat, & in regnum cœlorū perducat: quemadmodum ipse de se dicit in Psal- Psal. 2. mo: Ego aūt cōstitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptū eius.

CAP. X.

ET inuenit Iesus asellum, & sedit super eum sicut scriptum est: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus uenit sedēs super pullum asinæ. Hæc nō cognouerunt discipuli eius primum, sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hęc erant scripta de eo, & hæc fecerunt ei.] In asino uenire, & à turbis rex appellari & laudari uoluit Dominus: ut etiam per hoc eruditus quisque cogno-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cognoscéret ipsum esse Christũ, quem sic uẽturũ prophetia olim præmissa signauerat. Sed & magnæ suæ mansuetudinis atq; humilitatis hac aduẽtus sui in Hierosolymam specie nobis demõstrat exemplum. Non enim sedet in curru aureo, preciosa purpura fulgens, neq; ascendit super equum feruidum, amatorẽ discordiæ et litis, qui iactantia gloriæ pectus habet repletum, qui de longinquo odoratur bellũ, & gaudet ad uocẽ tubæ, et quum uiderit sanguineam pugnam, dicit in corde suo, bene factum: sed sedet super asellum, tranquillitatis & pacis amicum, oneris patientissimum & laboris. Designat autem pullus asinæ populũ gentium, nullo prius onere legis pressum, sed sine freno & habenis quocũq; ferebat animus, sese agentem. Super hunc Dominus sedit, quoniam gentilem populum sibi subiectum per apostolorum prædicationem reddidit, suisq; mandatis obtemperantem. Et recte alij Euangelistæ de hoc pullo asinæ dicunt, quod super eum nemo adhuc hominum sederat: quoniam gentiles legem domini nõ acceperant, nec prophetarum oracula, quibus ad submittendũ colla sua iugo dominico inducerentur. Meminit autem & Matthæus asinam simul cum asello esse adductã domino, per quam intelligendus est Iudæorum populus, non indomitus ut gentilis, sed iugo legis iampridem assuetus, & oneri legalium cęremoniarum mãcipatus. Super hanc quoq; dominus Hierosolymam ueniens sedisse scribitur: quoniam & ex Iudæis complures collegit sua prædicatione, & miraculorum ostensione, qui in ipsum crediderunt, & frenum disciplinæ eius, habenasq; mandatorum susceperunt, ut Christum tanquam insidentem cordibus suis piè et sedulò gustauerint. At non curauit Ioannes hoc loco ipsius asinæ mentionem facere, neq; narrationem texere quomodo duorũ discipulorum ministerio asina cum suo pullo fuerit Christo adducta: quoniam quum omniũ postremus suum scripserit euangelium, cognouit utiq; illa ab alijs euangelistis effusius esse narrata, nec opus esse ꝗd iterum à se conscriberentur. Adhibetur aũt huic facto dictum propheticum atq; testimonium, ut liquidò constet, quoniam maligni principes Iudæorum eum non intelligebant, in quo implebantur quæ legebant. Nempe in populo Iudæorum erat filia Sion, ipsa est Hierusalem quę est Sion, cui dicitur, Noli timere: illum agnosce qui à te expectatus est, qui nunc à te laudatur: ecce iam uenit insidens pullo asinæ, ut ex habitu uenientis cognoscas eum esse qui consummatio legis & prophetarum est, atq; mundi redemptio. Hæc aũt mysteria de Christo prædicta esse, & tunc expleta, nõ cognouerũt tunc discipuli domini, quia nondum aperuerat eis sensum ut intelligerent scripturas, hinc pleraque ignorabant: quoniam ipse nondum eis reuelauerat, sed accepta spiritus sancti plenitudine, qui docuit eos omnem ueritatem, quum scilicet Christus per reditum ad gloriam patris esset glorificatus, in mentem eis uenit, hæc de ipso per prophetas esse prænunciata, & opere fuisse in ipso completa. Conferebant enim tunc testimonia prophetarum ijs, quę à Christo uiderant fieri, & admirabilem ueritatis consensum, atque responsum dictorum propheticorum ad opera Christi compererunt: Quemadmodum quum prius dixisset Dominus, Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud: non intellexerunt tunc discipuli illud uerbum ad mortem Christi & resurrectionẽ pertinere. Sed quũ resurrexisset à mortuis recordati sunt uerborũ eius, & intellexerunt ex rei exhibitione illorum sensum.

Marci. 11
Luc. 19
Matth. 21
Zach. 9
Ioan. 2

CAP. XI.

TEstimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quãdo Lazarum uocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Propterea & obuia uenit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum. Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus. Ecce mundus totus post eum abijt.] Tam honorificæ occursionis, atque obuiationis causam explicat hoc loco Euangelista, reddens rationem quare obuiã sese domino turba obtulerit, cum laudum præconijs & celebritate, quum Hierosolymam aduentaret. Turba, inquit, quæ præsens fuerat resuscitationi Lazari, alijs qui tum absentes erant, diuulgauerat hoc admirabile signum. Vnde tanti miraculi fama commota turba, quæ acceperat ab alijs illius signi ueritatem, cum officio honoris, uenerationę & reuerentia illi occurrit, illius laudes prædicat: Pharisæi uerò tantum populi plausum in dominum ægreferunt, disrumpuntur inuidia, feruent odio, & inter se conqueruntur, suos conatus speratũ nõ habere successum. Laboramus, inquiũt, ut nomen huius abradat è terra, quoniã cõtrarius est operibus nostris, sed totus noster labor irritus est, & frustra à nobis toties tẽtatus. Ecce uniuersa populi multitudo certatim illũ sequit, illũ tota turba suspicit, admiratur & colit, & quantò enixius laboramus ad extinguẽdam illius gloriã, tantò maiore splendore clarescit. Sed maturandũ est quod proposuimus negocium, & antequam id malum latius serpat, totamq; occupet urbem, illi tempestiue occurrendum. Ita his uerbis & sui detegunt animi morbum, atque molestiam de celebritate nominis Christi, atque se mutuò hortantur ad perpetrandum, quod iam consilio firmauerant. Mundus autem hic pro mundi creatura sumitur, & non pro uitiosis: non enim illi post dominum abeunt, & quum frequentius nunc hoc, nunc illo modo apud hunc Euangelistam sumatur, attendenda est sententia potissimũ, ut ab ea elucescat uocabuli ratio, ne ex ipso detur ansa fallitati aut errori.

CAP. XII.

ERant autem quidã gentiles ex his qui ascenderant ut adorarẽt in die festo: hi ergo accesserunt ad Philippũ, qui erat à Bethsaida Galilęæ, & rogauerunt eum, dicentes: Domine uolumus Iesum uidere. Venit Philippus & dicit Andreæ, Andreas rursum & Philippus dixerũt Iesu.] Prius officioso turbæ in dominũ studio & obsequio se occursu, damnata est principũ & Pharisęorum impietas,

impietas, qui indigne ferebant dominū tanto affici honore: nunc gentilium, qui legis & prophetarum erant ignari, deuotione & diligentia, cōdemnatur Pharisæorum malitia, qui scripturam sanctam edocti, uenientem in propria dominū non receperunt, toties auditam eius doctrinam reiecerunt, toties uisa eius opera paruifecerunt. Gentiles cum uidere cupiunt, Iudæi occidere. Et hi planè gentiles præsignant futuram gentium plenitudinem in ouile Christi intraturam, ac iugo fidei colla sua submissuram. Hi tāquam primitiæ conuersionis gentium, & prælibamenta quædam, ostendunt gentilem populum Christi fidem cupide amplexurum, ac desiderio uidēdi ipsum uehementius inarsurū. Quod si quis percontetur, quomodo gentiles à ritu Iudæorum alieni uenerunt Hierosolymā, ut adorarēt in die festo? Illi respondendum est, Templum domini in Hierosolymis situm, adeò fuisse circunquaque nominatum & fama celebratum, ut diebus festis non solum uicini, sed etiā multæ ex longinquis regionibus gentes illuc aduenirent, sicut de Eunucho Candacis
Act.8 reginæ Aethiopum, Actus apostolorum declarat. Hac ergo consuetudine hi gentiles uenerant adorare, quorum meminit Euangelista. Aut hi relicto gentilitio ritu, iam proposuerant Iudaismum suscipere, & propemodum dispositi erant ut proselyti fierent. Itaque fama audita de Christo, flagrant desiderio ipsum uidendi, & Philippum adeunt, cuius directione & opera uoti compotes efficiantur. Audiuerat autem Philippus à
Matth.10 Domino: In uiam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum, ne intraueritis: sed ite ad oues quæ perierunt domus Israël, idcirco ne Dominum fortasse hoc facto offenderet, non adduxit gētiles statim ad Christum: sed rem prius cum condiscipulo communicat, & unà cum eo, magistro eandem refert, submittens illius arbitrio negociū, & cum debita reuerentia illi deferens: hoc enim pacto quasi explorat uoluntatem Domini, & rem totam illi committit.

CAP. XIII.

IEsus autem respondit dicens: Venit hora, ut clarificetur filius hominis. Amen amen dico uobis, nisi granū frumenti cadens in terram mortuū fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuū fuerit, multum fructum affert] Quia per resurrectionem & ascensionem suam Dominus noster glorificandus erat, & gloria eius per totum mundi ambitum extendenda: quemadmodum prædi-
Psal.56 xerat Propheta: Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua, resurrectio autem, & ascensio eius iam in ianuis erant: idcirco respōdit dominus noster horam uenisse ut clarificetur, per apostolorum scilicet prædicationem, & gentium conuersionem. Vnde quum in litera Christus dicit, Venit hora: tempus iam imminere significat & suæ passionis & apostolicæ in omnes gentes prædicationis. Dixerat quidem ipse prius
Luce 10 discipulis suis: In uiam gentium ne abieritis: & ut omnē tolleret à Iudæis querelæ & accusationis occasionē, suos à gentilibus cohibuit. Sed quum Iudæi in pertinacia perstarent, gentiles uerò studio se Christū accederent, tempus iam passionis aduētare, & uocationis gentiū ad fidem est cōtestatus. Non enim Christi prouidētia erat dignū, quod Iudæis cōtumacibus, atq; proteruis semper inhæreret, prædicationē discipulorum illis solis cōmunicando, gentes aūt reiiceret, prompto animo ac lacri uerba fidei suscipientes. Itaq; quū post passionem esset discipulos ad gentes missurus, iam dicit tempus ad perferendā in cruce mortē aduentare, quum gentiles illi tanta deuotione Christū exquirerent, tam officioso illo studio significantes propediem in omnes gentes effundendā prædicationis salutiferæ gratiā, idq; & congruū esse, & diuina miseratione dignū. Non tamen Christus prior Iudæos dimisit, ut trāsiret ad gentes, quinimo diutius apud eos docendo, & miracula faciendo conuersatus est, ut esset in testimoniū eis, palamq; contestaretur, quod ad ipsorū procurandā salutē primū uenerat. Enimuero antequàm in Christū impetū facerent Iudæi, antequam eum crucifigerēt,
Matth.28 non dixit discipulis: Euntes docete omnes gētes: sed hoc eis dedit mandatū: In uiā gentiū ne abieritis, & ipsis itidem dixit pro muliere Chananæa rogantibus: Non sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Et rursum: Nō est bonū sume-
Luce 10 re panē filiorū, & dare canibus ad manducandū.
Matth.15 Quum autem odio à suis Christus haberetur, & tanto quidem, ut ab ipsis interficeretur: superfluum erat persequentibus inhærere, ac diutius immorari. Etenim recusarunt Iesum Iudæi, dicentes: Non habemus regem nisi Cæsarem, tunc sa-
Ioan.19 nè eos dimisit, quum prius dimissus esset ab eis.
Ideo dicit: Quoties uolui congregare filios tu-
Matth. 13 os, sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluisti: Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Consimile quiddam Paulus & Barnabas Iudæis contradicentibus prędicationi fidei Christianæ dixisse leguntur in actis apostolicis:
Act.13 Vobis, inquiunt, oportebat primum loqui uerbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes: Sic enim nobis præcepit Dominus: Posui te in lucem gentium, ut sis in salutem
Esa.46 usque ad extremum terræ. Sed oportuit ut altitudinem glorificationis futuræ præcederet humilitas passionis. Ita enim beatus Paulus dicit,
Phil.2 quod Christus humiliauit seipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen: quod est super omne nomen. Propterea passionem suam propediem futuram significans, de grano frumenti similitudinem proposuit, quod nisi corruptum & emortuum fuerit, fructum nullum affert: si uerò mortificatum fuerit in terra, largam profert segetem, & messem copiosam. Ipse planè dominus noster est frumentum, quo uiuere debet fidelis anima. Dicit enim
Ioan.6 alio in loco: Et qui māducat me, ipse uiuet ꝓpter me. Ex frumento quidē panis cōficitur, & ipse est panis

Universidad de Deusto
Biblioteca

panis uiuus, qui de cœlo descendit: ut si quis ex eo manducauerit, non moriatur. Huius frumenti fructu saginandam dixit prophetа Hierusalem & Sion, id est animam fidelem, quum ait: Qui posuit fines tuos pacem, adipe frumenti satiat te. Idē ipse dominus noster granum est, de quo spiritualis seges debet surgere, & solidæ fidei afferre fructum. Quumq; sint multa grana seminum, nulli se cōparat nisi frumento. Vnde mos cœpit ecclesiæ de hoc solo grano cōfici corpus Christi: Ipse enim dominus noster ex semine patriarcharum in agro huius mundi seminatus est, id est incarnatus ut moriendo cum multiplicatione resurgeret. Solus mortuus est, cū multis surrexit. Quod si mortuus pro uita omniū non fuisset Christus, non increuisset tanta fidei seges in gentibus, neq; in mūdo surrexisset fructus redemptionis humanæ in omni populo. Quia uerò id granū in terram ceciderit per ascensionem & crucem, atq; mortificatum est per mortem & sepulturam, plurimum attulit fructum, scilicet salutem totius humani generis, & mundi reductionem ad fidem. Quod enim à solis ortu usq; ad occasum laudetur nomen domini: & in omni loco ei offeratur oblatio munda: ex huius grani mortificatione processit.

Ioan. 6

Psal. 147.

Psal. 112

Malach. 1

CAPVT XIIII.

QVi amat animā suam, perdet eam. Et qui odit animā suam in hoc mundo, in uitā æternam custodit eam. Si quis mihi ministrat, me sequatur. Et ubi ego sum, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eū pater meus.] Passionem suam dominus & fructū inde exoriturum per granum frumenti significauit. Sed quia nō solus ipse erat passurus, quinimò imitatione eius quamplurimi pro confessione nominis Christi mortem erant subituri, & tanquàm serui dominum secuturi: Omnes enim qui pie uoluntuiuere persecutionem pro Christo patiūtur: & oportet nos per magnas tribulationes intrare in regnum cœlorum. Idcirco docet hanc præsentem & momentaneam pro deo uitam contemnere, ut æternæ uitæ capiatur hæreditas, dicēs: Qui amat animam suam (subaudi in hoc mundo) perdet eam. Amat autem animam suam in hoc mundo, qui desideria eius diuinæ legi repugnantia facit. Et his sanè perdet eam: quia post hanc uitam æternæ erit morti addictus. Vt qui de confessione fidei interrogatus, ne uitam corporis amittat, Christum negauerit, is animæ suæ graue patietur in altero seculo detrimentum. At uerò odit animam suam in hoc mundo, qui non cedit, neque obsequitur ei noxia concupiscenti, & diuinis præceptis contraria. Quemadmodum enim eorum, quæ odio habētur, nec uocem audire sustinemus, nec uisum uidere delectabit: ita & animam quum contraria saluti suggerit, quæ deo non placent, cum uehementia auertere oportet, & cumulatissimus inde præmiorum sequitur fructus, utpote quod in uitam æternam custodiatur. Quum ergo causæ articulus uenerit, ut hæc conditio proponatur, aut faciendum esse contra dei præceptum, aut ab hac uita migrandū comminante mortem persecutore: ibi oderis in hoc mundo animam tuam, intrepide mortē subeundo, ut in uitam æternam custodias eam. Cæterum quia multi se Christi ministros ore tantum profiteri possent, opere uerò longe ab eius ministerio discedere, opus sui ministri dominus aperit dicens: Qui mihi ministrat, me sequatur, imitatione scilicet bonorum operum à meis uestigijs nō aberrans, & mortis etiam toleratione à me nō deuians: ut quemadmodum me pro ouibus meis uiderit animam meam ponere, ita & ipse non dubitet pro salute fratrum suorum acerbam mortem subire. Quod quidem quum factu arduum sit & difficile, magitudinem præmij & mercedis inde futuram declarat: quæ hoc loco duplex proponitur. Primum, quod ubi Christus est, scilicet in cœlis, à quibus per susceptionē carnis nunquàm discesserat, illic & minister eius sit. Itaq; his uerbis promittit ministris suis æternam cum eo in cœlis habitationem, mansionemq; perpetuam: quemadmodum alio loco dicit: Pater quos dedisti mihi uolo ut ubi sum ego, & illi sint mecum. Secundū, quod ministrum Christi honorificabit pater cœlestis, participem eum reddens bonorum supernæ hæreditatis. Magna reuera est ministri Christi dignitas, quod sit honorandus à deo patre: quandoquidem magnum ducunt homines, si à principe aut rege terreno honorificentur honore fluxo, & protinus euanido. Sed & maior longe dei patris est benignitas & humanitas, quod eum uelit honorificare, licet longe infra suam maiestatem positum, qui Christum filium suum honorauerit. Ita alio loco de seruo uigilante & fideli loquēs dominus, dicit: Beati sunt serui illi, quos quum uenerit dominus, inuenerit uigilantes: amen dico uobis quod præcinget se & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Itaque si optabile est, semper cum Christo esse in cœlesti regno, si desiderabile honorificari à patre, enitendum summopere ut Christo ministremus, ut eū affectu mētis sequamur, quo tantis potiamur bonis.

2. Tim. 3

Act. 14.

Ioan. 17

Luc. 12

CAP. XV.

NVnc anima mea turbata est, & quid dicam? Pater saluifica me ex hac hora: sed propterea ueni in horam hanc. Pater clarifica nomen tuum. Venit ergo uox de cœlo dicens: Et clarificaui & iterum clarificabo.] Quia dominus ad passionem discipulos exhortatus fuerat, ne dicant æmuli quod ipse extra dolores existens humanos, facile de morte philosophatur, & nos admonet propter hoc quod ipse est sine periculo: hic ostendit, quod & ipse in agonia sit, tamen propter utilitatē mortem non renuit. Itaq; animam suam turbatā protestatur horrore imminentis passionis, non tamen ab aliquo alio turbatus est: sed sicut de ipso supra dictum est, turbauit seipsum. Demisit enim naturam humanam in se pati, quod erat ei proprium, utpote exhorrescere mortem & illam refugere. Nempe Christus appropinquans acerbe morti, quod humanum est in se ostendit, & naturam non

non uolentem mori, sed præsenti adhærentem ui
tæ, eo declarans indicio: quoniam non extra hu
manas passiones erat. Sicut enim esurire non cri
men est, ita neq; præsentem uitam appetere. Chri
stus autem corpus à peccato mundum habebat,
non à natura alibus passionibus erutum: hoc igitur
quod turbatur, dispensationis est, non deitatis. In
agonia quoq; constitutus, & turbatione ob infir
mitatem carnis, quid dicat se non habere, cõtesta
tur: cum uideat fragilitatem humanæ cõditionis
petere ereptionem ab hora passionis. Cui conde
scendens, petit à patre ut saluificetur, & liberetur
ab hac hora mortis subeũdæ: quemadmodum in
horto paulò ante quàm caperetur, orauit patrem
Matth.26 dicẽs: Pater, si possibile est, transeat à me calix iste.
Sed quemadmodum humana cõditio tunc in eo
diuina uirtute deinde cõfortata, subiecit seipsam
prorsus diuinæ ordinationi, dicẽs: Veruntamen
non sicut ego uolo, sed sicut tu uis: & non mea uo
luntas, sed tua fiat: ita nunc imbecillitatem huma
nam subleuãs cœlesti robore, subiungit: Sed pro
pterea ueni in hanc horam, ut scilicet mortem pa
tiar secundum tuæ uolũtatis beneplacitum, nem
pe ideo ad hanc deductus sum horam ut tibi obe
diam. Deinde efflagitat paterni nominis clarifica
tionem, per passionem & resurrectionem filij futu
ram, dicens: Pater clarifica nomen tuum, id est,
gloriam tuam toti mundo manifesta, quod sanè
per meam mortem & resuscitationem facile effi
cies, ex qua cognoscet mundus quod me misisti,
quod paterni nominis dignitas tibi recte compe
tat & attribuatur. Porrò pater cœlestis nil niti sal
uare petẽs, & homines ad fidem adducere, ne cre
datur Christus illi esse contrarius & alienus, uoce
cœlo delapsa testimonium illi perhibet, & oratio
ni factæ respondet. Illa quidem uox, patris dicta
est, quia personam patris referebat, & à deo patre
perhibente testimoniũ filio suo, modo nobis in
cognito & ineffabili est efformata, quemadmo
dum prius in baptismo & transfiguratione do
mini. Clarificauit autem pater nomen suum in fi
Matth.3 lio, quum filius de uirgine natus est, quum mira
Matth.17 cula multa fecit, quum descendente spiritu sancto
in specie columbæ demonstratus est. Clarificabit
uerò iterum pater nomen suum in filio, quũ Chri
stus resurget à mortuis, quum exaltabitur super
cœlos deus. Nempe hæc omnia gloriæ plena in
filio, patris quoq; gloriam, qui talem genuit fi
lium, pandunt. Clarificasse autem se nomẽ suum,
& iterum illud clarificaturũ, pater uoce cœlo de
lapsa hic denunciat: non quidem per nouæ clari
tatis adeptionẽ, & quia ipsum patris nomen cla
ritudinem aduentitiam recipiat (est enim cla
ritas paterni nominis, & excellentia eius ac glo
ria, immensa in se atq; infinita, neq; ad crementũ,
neque imminutionem in se admittere ualens) sed
huiuiusmodi glorificatio intelligenda est, quan
tum ad claritatis ac eminentiæ ipsius nominis sui
ostensionem, declarationem ac manifestationem
ad alios. Futurum enim illud significat ea uox pa
terna, quod nomen eius apud homines præda
rum atq; excellens esse prædicetur, ac declaretur:
quod etiam notitia & cognitio nominis eius ad
omnes Iudæos & gentes dilatetur & amplietur.
Siquidem ante aduentum Christi in carnem, no- Malach.1
tus tantũ erat in Iudæa deus, & in Israël magnum
nomen eius. Apud gentes uerò dei nomen habe
batur ferè ludibrio, & in plura dissectum, idolis
attribuebatur. Postquam uerò dei filius nomen
patris manifestauit hominibus, ab ortu solis usq; Psal.75
ad occasum factum est ipsum patris nomen ma
gnum in gentibus, suæq; claritatis radios diffudit
in omnes mundi plagas, & in extremos terræ li
mites propagauit. Nonne in omnem terram exi- Psal.18
uit sonus apostolorum, & in fines orbis terræ uer
ba eorum? Et quid aliud prædicabant, quàm Ie
sum Christum dei filium in mundum uenisse ad
redimendum genus humanum, & morte crucis
hanc redemptionẽ consummasse? Deinde ipsum
à mortuis resurrexisse, ascendisse ad cœlos, & se
dere ad dexteram dei patris? In quibus omnibus
referendis mysterijs nomen patris innotuit gen
tibus, quibus ante fuit incognitum: & hoc pacto,
deo patre cooperante, per apostolos in huiusmo
di prædicatione clarificatum est nomen suum.
Rursum, quum in nomine Iesu omne genu terre- Phil.2
strium flecti debere dicatur, & omnis lingua con Psal.65
fiteri, quia dominus Iesus in gloria est dei patris:
quum omnis terra deum adorare debeat, & illi
psallere, eiusq; nomini Psalmum dicere, qui hoc
fiat, nisi nomen dei patris toti mundo innotuerit
& omniquaq; clarificatum fuerit.

CAP. XVI.

TVrba ergo quæ stabat & audierat, dicebat to
nitruum esse factum: alij autem dicebant, an
gelus ei loquutus est. Respondit Iesus, & dixit:
Nõ propter me hæc uox uenit, sed propter uos.
Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius
mundi eijcietur foras.] Aperta quidem & perse
cìè significatiua erat uox patris respondens filio:
sed citò ab eis euolauit tanquam minus attendẽs.
Et hi quidem sonitum tantum retinuerunt, qui
auribus illorum illisus ferijt auditum, sed nihil si
gnificationis animo illorum ingessit. Et hi dice
bant tonitruum factum esse, quod sonum absq; si
gnatione cuiuspiam rei nobis affert. Alij uerò,
quod articulata erat uox & significatiua, nouе
rant auditu: quid autẽ significauit, haud satis com
pertum habebant. Et hi dicebãt, angelus ei loquu
tus est: arbitrati angelum de cœlo hæc uerba de
prompsisse, quemadmodũ antiquis patribus in
lege plerunq; leguntur angeli fuisse loquuti. Sed
uerius dixissent, pater de cœlis ei locutus est: si al
titudinẽ mysterij intellexissent. Dominus autem
ostendit illa uoce se non indiguisse, ut indicaretur
ei quippiã quod antea nescierat. Nempe sciebat 1.Cor.1
Christus, qui dei uirtus est & sapientia, se iam esse
clarificatum à patre, & adhuc clarificãdum ante
quam uox illa æderetur. Sed propter astantes uo
cem illam factam esse contestatur, & circunstan
tem turbam: ut per eam illis indicetur & ostenda
tur quod uerè dei filius est, patri per omnia con

Universidad de Deusto
Biblioteca

sentiens, prius ab eo clarificatus, & demum amplius clarificandus. Deinde ostendit modum gloriæ, qua à patre adhuc clarificabitur: quoniã nunc in foribus, inquit, est iudicium mundi. Non quidem iudicium damnationis malorum, aut retributionis præmiorum, pœnarumq; æternarum: sed iudicium discretionis fidelium et credentium ab incredulis atq; obstinatis per infidelitatem, & iudiciũ expulsionis diaboli ab ijs, qui per ipsum redempti sunt. Habuit quidem prius dæmon per tyrãnidem principatũ in totũ genus humanum, et dominatũ crudeliter exercuit in omnes. Atqui uirtute mortis Christi & sanguinis, confracta est illius potestas, & sublata potentia: & quos iniuste detinuit captiuos, iuste perdidit. Eiectus est ipse Christi uirtute, prostratus extra mundi regnum: quod subdola fraude, tanto tempore, quantum post Adæ præuaricationem effluxerat, ipse princeps tenebrarum & mortis habens imperium occupauerat. Id quoq; dominus apud Lucã his uerbis significauit: Quum fortis armatus custodit atrium suũ, in pace sunt omnia quæ possidet. Fortior autem illo superueniens, omnia arma, in quibus confidebat, aufert, & spolia illius distribuit. Absit autem, ut diabolum principem mundi, ita dictum existimemus, ut eum cœlo & terræ domi nari posse credamus, nõ enim est ipse autor mundi aut gubernator, quemadmodum nonnulli falsõ existimant. Sed mundus hic pro prauis hominibus, qui secularia sectantur desideria, & suis indulgent cupiditatibus, sumitur. Horum princeps satanas est, quia eis pro suo arbitratu principatur, præcipitesq; ad nutum in grauia scelera impellit atq; detrudit. Ille autem per Christi mortem foras ejiciendus erat. Præuidebat enim dominus post passionem & glorificationem suam, per uniuersum orbem multos populos credituros: in quorum cordibus diabolus intus erat, cui quando ex fide renunciãt, ejicitur foras. Sed nunquid de cordibus ueterum iustorum non est eiectus foras? quomodo ergo dictum est, nunc ejcietur foras, nisi quia quod tunc in hominibus pauciſſimis factum est, nunc in multis, magnisq; populis iam mox futurum esse, prædictum est. Quid ergo, ait quispiam, quia diabolus ejcitur foras, iam fidelium neminem tentat, imò tentare nõ cessat: sed aliud est intrinsecus regnare, aliud forinsecus oppugnare. Hostis enim mœnibus urbis exclusus non cessat arietibus & machinis quatere muros, quo sibi aditum perfringat, ingressumq; paret. Porrò huius eiectionis diaboli à fidelibus per Christi mortem factæ, typum gerit, quod alienigenæ populi, Amorrhæi, Pherezæi, & Hiebusæi, atq; cæteri id genus, à terra populo Israëlitico repromissa, per Iosue filium Nun expulsi sunt & eliminari, quam longo ante tempore occupauerant: Non enim ŏpere solum, sed & nomine Iesus filius Naue dominum et saluatorem nostrum referebat: id in uno populo faciens, quod Christus in toto mundo.

Luc. 11

Iosue. 12

A *Quod uiuificæ crucis mysterium per multas ueteris testamenti figuras fuit ante significatum.*

CAP. XVII.

ET ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipsum. Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus.] Quomodo princeps mundi huius foras sit ejciendus, nunc manifestat, designans id morte sua quam in cruce patietur, complendum. Si exaltatus fuero, inquit, à terra, id est, quum exaltatus fuero: non enim dubitat futurum esse, quod uenit implere. Exaltationem autem suam dixit in cruce passionem, qua à terra in aërem subleuatus est, ut aëreas debellaret potestates. Verum quũ non omniũ sit fides, quo
B modo omnia se tracturum esse dicit ad seipsum? Atqui non hoc ad uniuersitatem hominum refertur, sed ad ipsius hominis integritatem, scilicet animam & corpus secundum quod intelligimus ut uiuimus: non enim animas nostras solum, sed & corpora reduxit ad immortalitatẽ, per passionis suæ uirtutem & resurrectionis gloriã. Aut si per omnia, ipsi homines intelligẽdi sunt, omnia prædestinata ad salutem possumus dicere. Aut certè omnia hominum genera, secundum innumerabiles differentias, quibus inter se præter sola peccata homines distant. Aut denique omnes homines, quantũ ad se attinet, trahit: nam uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Et ipse propitiatio est, non solum pro pec
C catis nostris, sed & totius mundi. Quod autem non omnes trahantur, eorum efficitur culpa, qui renituntur trahenti, neque eius tractum sequuntur. Fascibus enim peccatorum prægrauati se deprimunt, ponderecq; malorum pressi, domino ad salutem uocanti contranituntur, ponentes obicem & obstaculũ, ne salui fiant. Et non ab re traham, dicit: quasi à tyrãno detentos, & per seipsos nequeũtes accedere, atq; sæuas illius manus effugere. Quum autẽ superius dixerat, nemo potest uenire ad me, nisi pater meus, qui misit me, traxerit eum: & hic omnia se tracturũ dicit ad seipsum: eandem designat & consentaneam patris atque suam operationem, scilicet tractionem hominũ ad fidem. Quo fit, ut eadem quoq; cognoscatur
D utriusq; substantia. Quorũ enim eadem est actio, & naturam eandem esse necesse est. Quemadmodum autem subiungit Euangelista, dominus per exaltationem sui à terra significauit qua morte esset moriturus, utpote quod in crucem erigendus, atque à terra sustollendus: sicut & prius dixit ad Nicodemum: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet exaltari filium hominis. At uerò quum per huiusmodi exaltationem in cruce eiectus sit princeps mundi foras, constat omnibus, per crucis uexillũ deuictas esse à Christo dæmoniacas cohortes, ut sicut per lignum uicerat serpens antiquus primum Adam, unde in omnes trãsiuit mors: ita quoq; per lignum idem uinceretur à secundo Adam, unde nobis profluxit uita omnis & gratia: hinc factum est, ut in laqueo suo cõprehensus sit peccator, & suis, ut aiũt, telis

Ioan. 6

Ioan. 3

Gen. 3

telis confossus. Sanè crux ipsa funda est, quia Da
1. Reg. 17 uid Goliath horrendum armis, & formidabilem
Ezech. 9 ussu prostrauit humi. Ipsa est signum Thau si-
Apoc. 7 gnatum in frontibus uirorum gementium: quo
muniti, ab interitu erepti sunt, cæteris omnibus
interfici iussis. Ipsa inquam signum, quo angelus
domini signauit seruos dei in frontibus eorum,
3. Reg. 17 ne inferretur illis exitium aut pernicies. Duo li-
gna colligens mulier Sareptana, prophetã domo
suscipit, atq; sine olei, farinæq; suæ diminutione
4. Reg. 6 aliquandiu uictitauit. Cruce insignita mens, cœ-
lesti alimonia et spiritussancti gratia affatim pasci
tur. Ferrum fundo aquæ demersum Helisæus im
misso ligno, ad supremam aquæ partem natans e-
duxit. Nos ad ima barathri depressos, crux sancta B
Gen. 2 subuexit ad astra. Hæc enim est lignũ uitæ, quod
in medio paradisi plantatum esse scriptura com-
memorat: quia ab ipsa uiuifica nobis & uitalis
Gen. 7 medicina processit. Hæc est arca Noë, per quam
saluamur à diluuio inundantis aquæ uitiorum, et
incolumes seruamur. Hæc est scala Iacob à terra
Gen. 28 in cœlum porrecta, cui dominus innixus est, per
Gen. 22 quam nobis cœlestia regna conscendere datur.
Hæc designata fuit per ligna, quæ humeris suis tu
lit Isaac quum immolandus erat in holocaustum:
nam Christi humeris crux baiulata, totius mundi
Exod. 12 in se tulit precium. Hæc postibus & superlimina
ribus domorum Israëlitarum figurata describi-
tur: quæ sanguine agni delibuta, exterminatorẽ
primogenitorum Aegypti ne ingrederetur pro- C
Exod. 14 pulerunt. Hæc est uirga Mosaica, quæ mare ru-
brum percutiens, diuisit aquas, & traducto dei
populo regem Aegyptiũ cum toto equitatu sub-
Exod. 17 mersit. Hæc eadem bis silicem percutiens aquam
Num. 20 largo fluxu eduxit. Ipsa itidem lignum est, quod
fluuio Marath immissum, amaritudinem aquæ
in dulcedinem conuertit. Ipsius figuram atque
formam, manibus extentis referens Moyses, su-
perbum Amalech pugnam scientem, atque in
Exod. 17 populum dei ductantem exercitum, oratione ad
Num. 21 deum facta, uicit. Denique ipsa lignum illud est,
quo in deserto suspensus serpens æneus, omni-
bus ipsum conspicientibus sanitatem à morsu ser
pentum reddidit. Nam quisquis oculos animi in
Christum cruci affixum conuerterit, ab omni uul D
nere peccati illico curabitur. Per ipsam denique
crucem reddita est salus humano generi, facta est
redemptio nostra & reconciliatio. Per ipsam alla
ta est nostro medicina dolori, data est fortitudo et
robur homini: ut hac lorica obtectus & galea, in-
trepidus ineat certamen cum hoste, quem domi-
nus noster crucis salutiferæ beneficio foras eiecit,
profligauit omnino, & penitus attriuit.

CAP. XVIII.

REspondit ei turba: Nos audiuimus ex lege,
quia Christus manet in æternum: & quomo
do tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Et
quis est iste filius hominis? Quum intellexissent
Iudæi, quod dominus de sua morte futura lo-
quens, dixisset se exaltandum à terra, proponunt
ei quæstionem, quomodo se diceret moriturum,
quum scriptura dicat Christum in æternum ma- A
nere debere. Nomine quidem legis, nonnunquã
uetus testamentum totum à Iudæis accipitur, ut
ante dictum est, & non solum quinq; libri Mosi:
ita in prophetis mentio fit de æternitate Christi,
ut apud Esaiam: Et uocabitur nomen eius admi- Esa. 9
rabilis, consiliarius, pater futuri seculi, deus, for-
tis, princeps pacis, multiplicabitur eius imperiũ,
& pacis eius non erit finis. Et apud Danielem: Po Dan. 7
testas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & Mich. 5
regnum eius non corrumpetur. Demum apud
Micheam: Et tu Bethleem Effrata, paruula es in
millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit domi
nator in Israël, & egressus eius ab initio à diebus
æternitatis. Talis autem permanentia perpetua,
uidetur contrariari morti atq; passioni. Sed non
attendit turba diuinam in Christo naturam mini
me obnoxiam esse morti, & secundum eam Chri
stum in æternum manere. Nõ etiam animaduer-
tit eundem prostrata morte tertia die resurrectu-
rum: quamuis id eis nonnunquam prædixerat, et
deinde etiam secundum humanam formam in æ-
ternum permansurum, ut passio suæ immortali-
tati non fuerit impedimentum allatura, complea
turq; quod dictum est à propheta: Tu es sacerdos Psal. 109
in æternum secundum ordinem Melchisedec.
Proinde hic interrogãt Iudæi Christum, quomo-
do tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Me-
moriter quidem tenuerũt turbæ, quod dominus
assidue dicebat se esse filiũ hominis. Nempe hoc
loco non dixit: Si exaltatus fuerit filius hominis:
sed superius dixerat. Venit hora ut clarificetur fi-
lius hominis. Hoc ergo animo fixum tenentes,
dicunt: Si Christus manet in æternum, quomodo
exaltabitur à terra? id est quomodo crucis passio-
ne morietur? Et ratiocinatione quadam contradi
ctionem colligente cõcludere uidentur, aut eum
non esse Christum, aut non esse moriturum. Si e-
nim, inquiunt, exaltandus es in crucem, non er-
go Christus, qui secundum legem mansurus est
in æternum. Quod si Christus es, & ideo semper
mansurus: non igitur à terra exaltandus es, & mo
riturus. Quis igitur est iste filius hominis, quem
dicis à terra exaltari debere? Si em̃ tu ipse es, quo-
modo tu Christus à nobis diceris? Si alius, æde a-
pertius quis nam sit ille. Verum uidentur Iudæi
maligno animo hæc uerba Christo proposuisse,
uolentes hac sua responsione captionem prædi-
ctis ipsius uerbis struere, illis cõtradicere, atq; hoc
pacto silentium illi imponere, & ipsum non esse
Christum ostendere: idcirco Christũ in æternum
manere confitentur, sed prauo (ut nonnullorum
est sententia) affectu, & contranitendi atq; calum
niandi studio. Non enim dicũt, Nos audiuimus,
quod Christus nihil patitur, neq; crucifigitur: sed
quod manet in æternum. Atqui neque hoc legis
diuinæ & scripturæ dictum de perpetua Christi
permanentia, contrarium erat uerbo Christi de
morte in cruce toleranda, ut putabat turba. Im-
mortalitati enim Christi, passio eius non fuit im-
pedimento, quinimò sæpenumero in scripturis

simul passio & resurrectio ponitur: ut in eo Psal- A nebris & caligine errorum, astruens æternitatem
Psal.3 mi loco: Ego dormiui, & soporatus sum & exur
Psal.138 rexi, & rursum: Tu cognouisti sessionem meam
Gen.49 & resurrectionem meam. Et Iacob patriarcha utrunq; horum coniunxit: nam quum dixisset de Christo in spiritu: Procidens dormiuit ut leo: protinus addidit, & ut catulus leonis excitauit eum, priore uerbo passionem domini, posteriore uerò resurrectionē eiusdem insinuans. Fuit certè Christi mors, tanquam translatio quædam: & commissi gratio ad melioris uitæ sortem per resurrectionē assumendæ: non omnimoda ipsius extinctio aut desinentia; quemadmodum lumen solis in occasum decumbentis, aut corpore lunari obducti, non extinguitur, sed breui & ad tempus secedēs, B sine aliqua sui diminutione rursum apparet conspicuum. Ita planè & sol ipse iustitiæ immenso iubare resulgens, admodum tempus huius uitę passus deliquium, paulò post per resurrectionis gloriam insigniori splendore rursum emicuit.

CAP. XIX.

Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum lumen in uobis est. Ambulate dum lucem habetis ut tenebræ uos non comprehendant. Et qui ambulat in tenebris, nescit quo uadat. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filij lucis sitis. Hæc locutus est eis Iesus, & abijt, & absconditus est ab eis.] Commendat ab his uerbis Christus turbas de aliquanta scripturarum cognitione, quam se ostendebant habere, quantum ad Christi æternitatem: imperfectam tamen eam esse ostendit, quia non pertingit, neq; peruenit ad intelligendū mortem Christi, & passionem in forma humana simul stare cum deitatis æternitate, quum tamen utrunq; scriptura asserat de Christo. Siquidē Christi æternitatem, supradictis astruit testimonijs scriptura: Passionem uerò, apertissime apud prophetam in
Psal. 21 Psalmis: Foderunt manus meas, & pedes meos,
Psal. 68 & dinumerauerunt omnia ossa mea. Partiti sunt uestimenta mea sibi, & in uestem meam miserūt sortem. Et dederunt in escam meam fel, & in siti
Esa. 53 mea potauerunt me aceto. Et apud Esaiam: Tanquam ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescit, & non aperiet os suum. Ipse aūt traditus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, et liuore eius sanati sumus. Deus ēm posuit in eo iniquitatem omniū nostrum. Demum apud Danielem:
Dan.9 Et post hebdomades sexaginta duas occidet Christus. Itaq; admonet ipsos ad consummatā de Christo quęrendam cognitionem, dicens: Adhuc modicum lumen in uobis est, per hoc quod intelligitis quia Christus manet in æternum: ergo ambulate, accedite, totum intelligite, & moriturū Chri-
Ioan.8 stum & uicturum in æternum: Dum lucem habe-
Ioan.1 tis, id est me, qui sum lux mundi, & lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: ut non uos tenebrę erroris & ignorantiæ comprehendant: quod planè fieret, si eo modo crederitis Christi æternitatem, ut negaretis in eo mortis humilitatem. Qui enim ambulat in te-

Christi sine eiusdem morte, aut mortem eius secundum hominem, sine eiusdem æternitate, nescit quò uadat: putās enim ad ueritatem tendere, in errorū anfractus, præcipitiaq; delabitur. Itaq; dum lucem habetis, credite in lucem, ut filij lucis sitis, id est dum aliquid ueri habetis, credite in ueritatem, ut renascamini ueritati, & efficiamini filij mei, cognatione & propagatione spirituali, de
Ioan.1 qua superius dictum est: Dedit eis potestatem filios dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui nō ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri: sed ex deo nati sunt. Quū autem dominus cognosceret ipsos his uerbis non B ad credendum induci, sed ad persequendum exacerbari: abijt & abscondit se ab eis: nō quidem ab eis qui credere & diligere cœperūt, sed ab eis qui uidebant & inuidebant. Quum autem se abscondit, nostræ infirmitati consuluit, non suæ potestati derogauit. Sed quum nec lapides iacerent, nec blasphemarent: cuius gratia occultatus est: Nouerat dominus furorem in eis sæuientem, & nō expectauit ut in opus exirēt: sed occultauit se, emittigans inuidiam eorū. Nouerat inquam dominus feruentem ira animū Iudæorum, & occisionem meditantem, & ideo occultatus est.

CAP. XX.

QVum autem tanta signa fecisset coràm eis, Esa.53
non credebant in eum, ut sermo Esaiæ impleretur quem dixit. Domine quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum C est?] Meritò reprehenditur populus Israëliticus duce Mose in deserto quadraginta annos cōmoratus, quod tātis magnalibus & signis dei, in Aegypto, in mari rubro & deserto ostensis, non crediderit, sed rebellis contra dominum & obmurmurans semper fuerit. Proinde propheta in Psal. Psal.94
mo cōmonet illius populi filios, ne duræ sint ceruicis & obdurati cordis in deum, dicens: Hodie si uocē eius audieritis, nolite obdurare corda uestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri, probauerunt & uiderunt opera mea. Huius autem incredulitatis & duritiei imitatores, tanq; D hæreditario quodam morbo labefactati uidētur Iudæi, coram quibus dominus tanta ostendit signa, suæ diuinitatis approbatiua, tāta opera quæ loquerentur eum à patre missum, tanta deniq; miracula, quæ exclamarent eum esse Christum, non tamen credebant in eum. Neq; in hac solum credendi tarditate, sed & permultis alijs est comperire, populum Iudæorum sic ad dominū nostrum male affectum esse, sicut fuerat populus Israëliticus ad Mosen. Nempe Moses autore deo magna Exod.7
lia fecit in Aegypto, mirabilia in mari rubro, & Exod.8
admiranda signa in deserto: quæ tamen populus Exod.9
parui pendit, neq; illis ad deum rite colendum, ut Exod.10
debuit, inductus fuit. Haud aliter Christus multa Exod.14
coràm Iudæis fecit miracula: dæmonia eiecit, cæ- Exod.15
cos illuminauit, mortuos resuscitauit. Sed scribæ Exod.16
& pharisæi talia signa pro uiribus calumniabantur, & Exod.17
Num.11
Num.14
Num.16
Num.17
Num.20
Num.21
Deut.1

Exod.14 Num.14 Matth.5 Luce 21 Luce 16 Ioan.8 Ioan.10 Exod.32 Exod.33 Num.1

tur, & dæmoniacæ poteſtati (quæ ſua erat maleuolentia) aſcribebant. Rurſum Moſes legem dei in monte Sina acceptam populo promulgauit, & quomodo foret obſeruanda, latius explicuit. Iudicia dei, decreta, & cæremonias ſacrificiorum ſtudioſius edocuit. Verum populus auditam & exhibitam legem ſæpenumero præuaricatus, contra legiſlatorem obmurmurationibus, ſeditionibus & aſſiduis querimonijs inſurrexit rebellis & duræ ceruicis. Sed nónne Chriſtus legifer noſter ſedens in monte legem euangelicam ſacro ac diuino ore deprompſit, illã aſſidua in templo & ſynagogis doctrinæ ſuæ profuſione abunde explanauit? Cæterum non ceſſarunt ſcribæ & phariſæi ſacram eius doctrinam ſubſannare, irri-

B dere palàm, carpere in propatulo, ut falſam, ut inſani hominis aut arrogantis de ſe teſtimoniũ perhibentis. Inſuper Moſes tam pio erat affectu charitatis in populum, quod iniurijs ab eo non ſemel affectus interpellauit deũ obnixe, & ſupplicíter pro obtinenda uenia peccati in adoratione uituli conflatilis commiſſi. Sæpius item iram dei uolen-

Num.16 Num.14 tis penitus delere populũ ob rebellionem & crebram murmurationem mitigauit, & affuſus diuinæ maieſtatis pedibus rogauit pro ſalute populi, & completione promiſſionis factæ de introductione eius in terram illi deſtinatam. Ediuerſo populus pro huiuſmodi manſuetudine eum nunc uerbis contumelioſis iniectatus eſt, atq; exacerbauit, nũc uerò lapidibus obruere tentauit, ſemper

C ex improbitate ſua malum pro bono retribuens, ut ſacra teſtatur Exodi & libri Numeri hiſtoria.

Luce 23 Haud diſſimiliter ſua eximia benignitate Chriſtus ſe mediatorem conſtituit inter deum et homines, pro crucifigentibus ſe, ut ipſis ignoſceretur, patrem orauit. Non ceſſauit item quum uerbis, tum opere quoſuis à uia peccatorum reuocare, & in rectam ſalutis æternæ ſemitam traducere. Verumetiam ab æmulis & maleuolo in ipſum animo affectis ludæis, ſcribis & phariſæis, impropería, conuitia, & contumelias in compenſationem

Matth.11 accepit: Homo uorax ab eis & potator uini, peccatorum & publicanorum amicus appellatus eſt. Neq; uerbo ſolum, ſed & opere læſionem illi & iniuriam intentare crebrius moliti ſunt, quum &

D è ſummo culmine montis eum præcipitare, & lapides in ipſum, ut blaſphemum, iacere frequen-

Luce 4 Ioan.8 tius conati ſint. Ex quibus omnibus liquidò conſtat, ſi populi Iſraëlitici ad Moſen conditionem & affectum penſiculatius attendas, illum haud abſimilem eſſe à moribus atq; affectione populi Iudaici ad Chriſtum: ut quæ in Moſen facta ſunt ab eo populo, quem eduxit de Aegypto & tradu

Luc.1 xit per deſertum, ſint tanquam typus quidam, & figura eorum, quæ poſtmodum in Chriſtum facta ſunt à populo ludæorum, quem uiſitauit oriens ex alto. Neq; id quidem abſurdum: nam omnium confeſſione Moſes typum expreſſit, & imaginẽ domini noſtri in liberatione populi ex Aegypto, ducatu illius in deſerto, & legiſlatione. Ita planè & Hebraicus ille populus rebellis & incredulus, cui moderando Moſes præfectus eſt, imago quædam erat atque repræſentatio populi ludaici, uerbis Chriſti, quæ præſens hauſit, & operibus eius coràm conſpectis, increduli ſemper & contrà tentis. Vt de ipſo meritò conqueratur dominus per Eſaiam prophetã dicentem in perſona Chriſti: Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in uia non bona poſt cogitationes ſuas: populus qui ad iracundiã prouocat me, ante faciem meam ſemper. Itaq; tantam incredulitatem, & animi duritiam hoc loco cum admiratione quadã uidetur inſinuare Euangeliſta, obſtupens magnitudinem & grauitatem infidelitatis eorũ, quæ à Chriſto tot tantiſq; ſignis factis, de corde eorum dimota neutiquam fuerit. Hanc autem tantam eorum incredulitatẽ, à prophetа prænunciatam commemorat Euangeliſta, qui ſpiritu ſancto reuelante præuidens eorũ, qui crediturí erant, paucitatem, dixit: Domine quis credidit auditui noſtro, & brachium domini cui reuelatum eſt? Particulam, quis, propheta non pro omnimoda negatione, ſed pro raritate poſuit: quia quod ſancti prophetæ à deo audierunt & populo denunciauerunt, paucíſſimi crediderunt. Et planè apud ſcripturam frequens eſt huius dictionis in ea ratione & acceptione uſus, ut in Pſalmo: Delicta quis intelligit? & in Eccleſiaſtico: Beatus diues, qui inuẽtus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit in pecunia & theſauris: quis eſt hic? & laudabímus eum. Satis autem conſtat, brachium domini, ipſum dei filium nuncupatum, qui uirtus eſt ipſius patris. Quomodo & in cantico ſacroſanctæ uirginis dicitur: Fecit potentiam in brachio ſuo, & crebrò apud prophetas hoc paclo ſumitur. Nõ quidem, quod deus pater figura detineatur carnis humanæ, ſed quia omnia per ipſum filiũ facta ſunt, ideo brachium domini dictum eſt: quandoquidem homines pouſſimam operandi uim brachijs exercent. Si enim homo tanta poteſtate prævalet, ut ſine ullo motu corporis ſui, quod diceret fieret, brachium eius, uerbum ipſius eſſet. Non autem patet occaſio erroris ijs qui dicunt: quia ſolus pater, ſi brachium eius eſt filius: non enim duæ, ſed una perſona eſt homo & brachium eius: non intelligentes, quomodo uerbà de rebus alijs ad res alias propter aliquam ſimilitudinem transferantur. Quidam autem inter ſe muſſitant, quæ culpa fuit ludæorum quod non crediderint, ſi neceſſe erat ut ſermo Eſaiæ impleretur? Quibus reſpondemus, deum præſcium futurorum, per prophetam prædixiſſe infidelitatem ludæorum, non feciſſe. Non enim propterea quenquam deus ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata iam nouit: ipſorum enim præſciuit peccata, non ſua. Fecerunt ergo peccatum ludæi, quod facturos eſſe prædixit, quem nihil latet. Non igitur uocabulum, ut in litera cauſale eſt, ſed euentus indicatiuum: Non enim quia dixit Eſaias, non crediderunt: ſed quia non erant credituri, propterea Eſaias dixit.

Eſa. 65 Rom.10

Eſa.53

Pſal.18

Eccl.31

Ioan.1

Luc.1

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XXI.

PRopterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias: Excæcauit oculos eorũ, & indurauit cor eorum, ut non uideant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. Esa. 6
Hęc dixit Esaias quando uidit gloriam eius, & locutus est de eo.] Quod hic dicit Euangelista, non immeritò scrupulum & ambiguitatem iniicere cuiquam posset. Si enim credere non poterant Iudæi, quod peccatũ est hominis, nõ facientis quod nõ potest facere? Et quod est grauius, ad deũ causa refertur: quandoquidẽ ipse excæcauit oculos eorum, & indurauit eorum cor. Nõ enim hoc in præsenti loco de diabolo dicitur, sed de deo. Sed quare non poterãt credere? adhibenda est responsio: quia nolebant. Sicut enim quod deus negare seipsum non potest, laus est uoluntatis diuinæ: ita quod illi non poterãt credere, culpa est uoluntatis humanæ. Hoc autem loquendi genus & in cõmuni usu obseruat: ut quũ quis dicat, non possum amare illum, aut obliuiscí illatæ iniuriæ, aut ueniam dare offensionis in mefactæ. In quibus omnibus non omnino designatur impossibilitas sed difficilis ad id animi inflexio, propter uehemẽtem ad oppositum propensionem atq; procliuitatem. Quemadmodum qui odio alterum insectatur, difficile admodum inflectere animum potest ad illius amorem propter odij uehementiã: hinc dicit se illum amare non posse. Consimili modo
Hier. 13 dicit Hieremias: Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus uarietates suas, & uos poteritis benefacere quum didiceritis malum. Ita excæcatio & obdurario animi eorum, reddidit eos ad credendum difficillime dispositos: hinc dicti sunt hic non posse credere. Verum his sermo nobis tantundem significare debet, atq; si diceret ipsos noluisse credere, ut nomen potestatis ibi ponatur pro uoluntate, quod crebro est scripturę in usu, quemadmodum quum ait dominus in euan
Matth. 19 gelio: Qui potest ait, capere capiat: id significans eo sermone, quod qui uult amplecti id uitæ institutum, quo fiat eunuchus castrans se propter regnum dei, amplectatur ipsum: non enim præcepto constringit quempiam deus ad capessendum illud uiuendi genus, sed solum consulit, & salutari admonet consilio, ipsum esse arduum & sublime: ideirco in cuiusq; relinquit arbitrio, ut si uelit illud aggredi, aggrediatur. Alio etiam in loco dicit Christus in euangelio: Non potest mundus
Ioan. 7 uos odio habere, me autem odio habet. Quo uerbo significat mundũ, hominesq; mundanos nolle illos odio prosequi, qui secularia sectantur desideria, & honores mundi aucupari studeant, gloriamq; popularem captare. Ita de aliquo iam diutius assueto uitijs, dicere solemus, quod non potest ad bonum conuerti, & consuetudine diuturna cõtractam malitiam relinquere: non id innuere uolentes quod impossibile sit illi bene operari: sed quia non uult, ideo non potest: & ibidem sumentes potestatem pro uolũtate, quemadmodũ

A & hoc in loco, quum dicit Euangelista de Iudęis: Ioan. 12
propterea nõ poterant credere. Id ita accipere debemus, atq; si diceret, propterea nolebant credere. Impossibile siquidem erat Esaiam prophetam, qui prædixerat futuram Iudæorum incredulitatem, mentiri: non tamen propterea impossibile erat ut ipsi crederẽt. Licebat enim, etiam illis credentibus, uerum esse prophetam: non enim prædixisset propheta eorũ incredulitatem, si fuissent crediturí. Sed percontabere forsan, quid ergo nõ ita dixit hic Euangelista, quod quoniam non erãt crediturí Iudæi, propheta id prænunciauerit: sed potius conuersam innuere uidetur sententiam, quod quoniam prædixerat propheta non creditu
B ros Iudæos, ipsi non erant crediturí? In promptu est responsio: quoniam proprietates quasdam, loquẽdiq; certas formas habet scriptura, cuius legibus, præscriptisq; regulis est concedendum. Et recipienda quidem est scripturæ locutio: sed recta eiusdem intelligentia est exquirenda. Cæterum excæcat deus & obdurat: nõ efficiendo illa in cordibus hominum, sed deserendo & non adiuuando. Quia enim priores eũ deserimus, ipse culpis
Ose. 4 nostris id exigentibus etiam nos deserit, secundũ illud Oseæ: Et oblita es legis dei tui, obliuiscar filiorum tuorum & ego. Ex eo uerò quod nos deserit, gratiæ suæ splendorem subtrahendo & affectus feruorem, relinquitur in nobis excæcatio & obduratio, cuius nosipsi soli autores sumus præ
C cipui. Perinde atque si quis sponte se auertat à sole, & densas incurrat tenebras: hæc deficientia luminis in oculis eius, non solis absentiæ, sed solum eius culpæ est ascribenda. Quæ uerò deo permittente fiunt, sæpenumero à scriptura exprimuntur perinde atque ea efficeret, ut in Exodo: Ego indurabo cor Pharaonis, & Paulus ad Romanos: Propterea tradidit eos deus in passiones ignominiæ, & plerisque alijs in locis idem obseruatum occurret. Itaque excæcauit eos deus & obdurauit: quia oculos intimos animi malitia excæcari passus est, & cor eorum ex peccandi consuetudine obdurari. Hinc autem effectum est, ut oculis interioribus non uiderint, neque corde intellexerint mysteria dei, & proinde
D neque conuersi sunt ad dominum, neque à morbo sui peccati curati. Porrò ut prophetæ testimonium modò adductum sit approbatius & indubitatius, consequenter Euangelista subiungit, quando huiusmodi uerba à propheta dicta sunt: eóque in tempore prolata commemorat: quando uidit gloriam eius, scilicet filij dei: & locutus est de eo, utpote quum testatur se uidisse dominum sedentem super solium, & plenam omnem domum fuisse maiestate dei, & cheru- Esa. 6
bin stantia. Vidit autem Esaias deum, non sicuti est: sed modo quodã significatiuo, sicut prophetæ uisio fuerat efformanda. Nemo ergo uos fallat eorum qui dicunt inuisibilem patrem, & uisibilem filium: qui putant hunc esse creaturam. In forma enim dei, in qua est æqualis patri, etiam Exod. 7 Rom. 1

filius

Universidad de Deusto
Biblioteca

filius inuisibilis est. Vt autem ab hominibus uide A retur, formam serui accepit. Ostendit se etiam anteqũ susciperet carnem, oculis hominum: sicut uoluit in subiecta creatura, non sicuti est. Nã quemIoan.1 admodũ superius dictũ est: Deũ nemo uidit unquã.

CAP. XXII.

VEruntamẽ & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter pharisęos non cõfitebantur, ut de synagoga non ejicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm gloriam dei.] Dixerant prius pharisæi: Nunquid exIoan.7 principibus aliquis credidit in eum? uolentes insinuare, nullum principũ Christo per fidẽ adhæsisse. id nunc Euangelista falsum esse comprobat, & multos ex principibus in Christum credidisse B scribit. Verum infirma et inualida fuit eorũ fides: nam corde tantum seruabatur, & non ore propalabatur, neq; opere complebatur: quum tamẽ dicat deiloquus Paulus: Corde creditur ad iusticiã,Rom.10 ore autem confessio fit ad salutem: potissimũ ubi confessionis opportunitas & necessitas occurrit. Isti autẽ principes timentes offendere pharisæos, si palàm Christum confiterentur, & cum ignominia de synagoga ejici, hominibus magis quàm deo placere studuerunt, & hanc ob rem in uia domini minus recte incesserunt: quũ dicat Psalmus:Psal.52 Dominus dissipat ossa eorũ, qui hominibus placẽt. Et Paulus: Si adhuc hominibus placerẽ, Christi seruus non essem. Et de talibus loquitur dominus in Euangelio: Qui erubuerit me corã homi-Luce 9 C nibus, erubescam & ego eum coram patre meo. Causam denicq; subnectit Euangelista, quare palàm Christum non sint ausi confiteri: quia dilexerunt, inquit, magis gloriam hominum quàm gloriam dei. Gloria quidem dei est, publicè confiteri Christum: hominũ uerò gloria est in mundanis gloriari. Gloriam ergo hominũ diligebant, quia de consortio synagogæ potius quàm Christi uideri uolebant, potius offendere pharisæos, quàm deum, ne notam apud homines incurrerent, timebant: quum cõtrà de ueris Christi discipulis dictũLuce 6 sit, Beati estis quum uos oderint homines, & quũ separauerint uos, & exprobrauerint, & ejecerint nomen uestrum tanquam malum propter filium hominis. Gaudete in illa die, & exultate, ecce eñ D merces uestra multa est in cœlo. Rursum de apo-Act 5 stolis dictum legimus: Ibant apostoli gaudentesIoan.9 à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Atqui conspirauerant Iudæi, quod si quis Iesum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. Itaque ne illa perstringerentur ignominia, supprimunt Christi confessionem & tacent, minus reuera constantes, quàm fuerit cæcus ille illuminatus à dño, qui intrepidè Christi nomen cõfessus est in propatulo, & coram frequenti corona uirorũ, ejectusq; de synagoga, à Christo benigniter susceptus est.

CAP. XXIII.

IEsus autẽ clamauit, & dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eũ qui misit me. Et qui uidet me, uidet eũ qui misit me. Ego lux in mundum ueni, ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat.] Quia amor humanæ gloriæ principes credentes cõfiteri Christum prohibebat: neq; id mirum, nam ille etiam multos ne crederent detinebat, quemadmodum superius dixerat dominus: Quomodo potestis credere, qui gloriam abIoan.5 inuicem accipitis, & gloriam quæ à solo deo est, non quæritis? idcirco cõtra hoc clamat dominus, fructum fidei ex maiestate eius in quem creditur, extollens. Clamor autem ille, non tam uocis elationem, quàm mysteriorum dicendorum magnitudinem, & affectũ animi ad salutem humanam designat. Quum enim magis insonet auribus dei ardor affectus, quàm uocis magnitudo, sæpius in scriptura affectus uehementia nomine clamoris denotatur, ut in Psalmo: De profundis clamaui Psal.129 ad te domine, domine exaudi uocem meam. Et Psal.101 alio loco: Domine exaudi orationẽ meam, & clamor meus ad te ueniat. Porrò quia Christus homo apparebat hominibus quum lateret deus, ne putarent eum hoc esse tantum quod uidebant: talem ac tantũ se uolens credi, qualis & quantus est pater: qui credit in me, inquit, non credit in me, id est, in hoc quod corporeis oculis uidet coràm: sed in eum qui me misit, id est in patrem, qui eiusdem mecum est substantiæ, & cuius sum unigenitus secundum naturam filius. Non itaq; paruũ existimetur aut exiguũ in me credere, etiã propter humanã contemnendam gloriam: nam idipsum est itidem in deũ patrẽ credere, & illi per uerã fidem adhærere. Si itaq; nullus, quacunq; ex causa, recusare debet in deum credere, neq; itidẽ credere in meipsum refutare debet, quãdoquidẽ in unũ fine altero fides haberi nequaq; possit. Vt aũt amplius ostendat omnimodã identitatẽ, & æqualitatẽ sui ad patrẽ, subiungit: Qui uidet me, uidet & eũ qui misit me. quasi dicat: usq; adeò nihil distat inter ipsum & me, ut qui me uidet, protinus uideat & eũ qui misit me, propter similitudinẽ in natura, naturalibusq; proprietatibus utriusq;. Ita dicturus est postea ad Philippũ: Qui uidet me, uidet & patrẽIoan.14 meũ. Non aũt hic uisio dicitur, obiecti & coràm existentis corporis conspectio: non enim corpus sed spiritus est deus: sed consideratio ueri, quæ est per intellectũ, & fides in deum, hic uisio dicitur. Denicq; ad fidem inuitat, ex copioso fructu, & utilitate enascente in ijs, qui rectam fuerint amplexi fidem: significatq; aliud quiddam & maius de se credendum, quàm de cæteris hominibus, dicens:Ioan.1 Ego lux in mundũ ueni. Lucem aũt se hic uocauit, sicut & superioribus locis, quia ab errore eripit, & intellectuales tenebras soluit. Et reuera ipse lux est primaria, omnes illuminans, & ab alio illuminationem non participans. Cæteri autem diuinæ lucis participes, interdũ quidẽ lux dicuntur: sed illuminantur ab eo primum, deinde susceptæ illuminationis supernæ dona in alios distribuunt. Venit autem lux ista uera in mundum, ut omnis qui credit in eum, in tenebris non maneat: sed si prius in caligine uitiorum oberrabat, eripiatur ex horrenda illa nocte, & transferatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

in lumen. Si igitur natura homines horrescunt te- A nebras corporales, & illis offusi, trepidatione agi tantur & horrore, magnique beneficij loco ducunt illis eximi tenebris, & infusa luce illustrari: quis non meritò amplius exhorruerit spirituales tenebras, erroris & uitiorum horrore plenas? quis nō laborauerit illis depulsis, & illata animo luce, ad ueram dei cognitionem perduci? ad lucem illam æternam, in qua tenebræ non sunt ullæ (ut dicit 1.Ioan.1 Ioannes) fidei merito transferri.

CAP. XXIIII.

ET si quis audierit uerba mea, & non custodierit, ego non iudico eum. Non enim ueni ut iudicem mundum, sed ut saluificem mundum. Qui spernit me, & non accipit uerba mea, habet qui iu B dicet eum. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.] Solet bonus legislator & præmia proponere ijs, qui obseruabūt legem, & pœnas decernere præuaricatoribus: ut his absterreantur à malefico, illis uerò incitentur ad bonum. Haud secus legislator noster Christus, paulo ante fructum quem cōsequentur credentes in eum, expressit. Hoc uerò loco damnationem & pœnam, quam incurrent increduli, comminatorijs uerbis explanat, dicens: Si quis audierit uerba mea, auribus scilicet corporis duntaxat insonantia, et non custodierit ea exequutione operis, ego non iudico eū, hoc scilicet primo meo aduentu, qui non est ad iudicandum, sed saluandū mundum: quemadmodum superius dixit ad Nicode- C Ioan.6 mum: Non misit deus filium suū ut iudicet mun- Lucæ 9 dum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Et alio loco: Non uenit filius hominis animas perdere, sed saluare. Nempe nūc tempus est misericordiæ, nō iudicij. Ne autē quispiam existimet propterea incredulos terribile dei iudicium euasuros, subiungit. Qui spernit me, & non accipit uerba mea, habet qui iudicet eū. In rebus humanis, qui non accipit mandata regis, sed abijcit, ea contemptione et regem quoq; spernit. Filius itidē, qui non accipit uerba patris, sed paruipendens irridet, is & patrē aspernatur. Nimirum igitur qui non accipit uerba Christi, sed reijcit, reuera Christum spernit, & horrēdo reseruatur iudicio. Nempe sermo quem locutus est Christus, iudicabit eum in nouissimo D Ioan.5 die. Quibus quidem uerbis satis manifestauit, se- Act.9 ipsum in nouissimo die incredulos, & sui cōremptores iudicaturū: sicut prius dictū est, quod pater omne iudicium dedit filio, & constitutus est à deo iudex uiuorū & mortuorū: dedit enim pater ei potestatē iudiciū facere, quia filius hominis est. Seipsum quippe Christus locutus est, seipsum mundo annunciauit, ut uerbū quod se & alia explicat, ut lux quę seipsam in primis & alia manifestat. Testatus est em̄ se filiū dei patris esse, se à deo Ioan.3 processisse, & in mundū uenisse. Quod si quis sermonem Christi intelligere uelit, uerba quæ Christus ad populum prædicans protulit, neq; hic sensus à proposito erit alienus. Quemadmodū enim lex ciuilis dicitur iudicare latronem, quia ostendit eum iudicio & capitali supplicio dignum: ita quoq; opera Christi, & præcepta suis ipsius uerbis explicata iudicabūt infideles: quia apertè prodent eos æterna cōdemnatione dignos esse. Quū enim præceperit Christus, nemini inferendam calumniam, non esse irascendum fratri, non temerè iudicandum proximum, non denique alteri faciendum quod non uellemus nobis fieri: qui aliquid istorum admiserit, ostendetur ex his domini uerbis reus gehennæ ignis. Quod si horrendū est incidere in manus dei uiuentis, si durū tali iudicio subiacere, quū tempestiua adest hora, accipiamus libenter uerba Christi, & opere cōpleamus: non Heb.11 spernamus eum, qui uenturus est nos iudicare: sed prompti & alacres amplectamur eius mandata, eaq; seruantes ipsum colamus & honoremus.

Octaui libri finis.

COMMENTARIORVM D. CYRILLI IN EVANGELIVM IOANNIS LIBER NONVS.

CAPVT PRIMVM.

VIA ego ex meipso non sum locutus: sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam & quid loquar: & scio quia mandatum eius uita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor.] Reducit in memoriam Hebræis eorum, quæ à Mose de ipso scripta sunt, commodissimeq; carpit impietatem eorum, C subaperiens quia legem etiam ipsam, quam diuinitus Mosi datam credebant, summopere cōtemnebant. Quid porrò de Christo Moses scripsit nemine esse arbitror qui nesciat, perstringam tamen, ut totus hic locus facilius intelligatur. Pro- Deut.18 phetā, inquit, suscitabit uobis deus ex medio fratrum uestrorum sicut me, id est qui legem faciet, qui mediator inter deum & homines erit: & ponam uerba mea in ore eius, & loquetur ad eos quæ præcepero illi. Quicunq; autem uerba eius, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam. Duo ergo simul facit: nam & deo patri repugnare illos ostendit, qui non audiant uerba eius: & seipsum illum esse prophetam declarat, qui uoce dei patris priscis temporibus D uenturus nunciabatur. Et quodammodo quamuis qui tardi sint, nisi doctrinam eius audiant, ineuitabili cruciatui subiectos fore subaperit. Quo modo enim qui dei præcepta negligunt, qui mandata eius uiuificare pellunt, summis non uexabuntur supplicijs? Aut quomodo uitæ participes erunt, qui mandata uitæ spernūt? iure igitur pro- Hiere.8 pheta de ipsis dicebat: Terra terra, audi audi uerbum domini, Ecce ego mittam mala in populum hunc, quia legi meæ non attenderunt, & uerbum meum repulerunt. Duobus sanè criminibus ludæos astringi maxime comperimus. Nam neq; legem quam defendere simulabant, qua uenturus esse Christus prędicabatur, audierunt: nec saluatoris uerbis, qui se illum esse prophetam, qui expectabatur, apertè dicebat, attendere uoluerunt. Nemo autem putet, quia nihil à se, sed quæ

pater

Universidad de Deusto
Biblioteca

pater præcepit loquitur: idcirco aut secundū sub- A
stantię, aut secundū dignitatis alicuius rationem, minorem patre uideri: sed illud reuoluat animo, & nobis rogantibus respondeat: utrum prophetæ nomen & rem ipsam deo secundum naturam conuenire putet: non dubito quin absurdum omnibus uideatur prophetam appellari deū, qui per
Osee 12 prophetas loquitur: qui uisiones multiplicauit, ut scribitur: uerū quoniam seruitutis nomen & habitum similitudine nostra uerè assumpsit, & hoc modo uocatus propheta est: congruenter etiam quæ prophetæ conueniunt à scriptura sibi attribuuntur: ita & audisse à patre, & mandata accepisse quid dicat, & quid loquatur, uerè scribit. Ad hæc nimium rudiore legis sensu præoccupati Iudæi, B
à deo ipsam datam credentes, saluatoris uerba ad spiritualem cultum omnia traducentis, nullo modo susce pissent. Non enim sciebant natura illum esse deum, nec in mentem sibi ueniebat, unigenitum patris uerbum carnem nostram propter nos assumpsisse. Nā si id credidissent, nullo modo doctrinam eius repudiassent: sed quia hominem miseri nudum esse credebant, idcirco non patiebantur legem, ut ipsi putabant, ab eo dissolui. Vnde
Ioan. 10 impudenter clamare solebant: non petimus te lapidibus de bono opere, sed de blasphemia, qui quum sis homo, deum teipsum facis. Optima ergo dispensatione dominus noster Iesus Christus ab hac eos falsa opinione remouens, & ad suscipienda uerba sua impellens, à nudo homine ad deū C
patrem orationem traducit, omni ratione ac uia corda molliens Iudæorum, ac uarijs modis mentes eorum pertractans. Hæc quamuis sufficere ad repellendas hęreticorum falsas arbitror rationes, qui minorem patre filium putant: quia nihil à se, sed quæ audiuit mandata loquatur: addam tamen nonnihil, quo illorum contumelia penitus denudetur. Age igitur nullam facientes de mysterio incarnationis rationem, recte de ipso filio dei posse illud dici ostendamus: quia ego à meipso non loquor, sed qui me misit pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar. Nam quū ipse sit uiuum atq; subsistens dei patris uerbum: necessariò quæ sunt à patre interpretatur, uoluntatemq; patris in lucem protrahens, quasi manda D
tū inde accepisse ait. Quod exemplo à nobis sumpto planius fiet. Hic enim sermo quem proferimus, qui uerbis cōpositus uoce ad exteriora prolabitur, mentis nostræ cogitationes, quasi quædam eius mandata in lucem effert: nec id longo tempore facit, simul enim mens concepit, & quæ concepit, uoci tradidit: uox autem ad exteriora profusa, quæ in profunditate mentis sunt, interpretatur, nihil de mandatis sibi cōmutans. Quid igitur mirum ô uos, aut quid impossibile uidetis diceret aliquis, si quum uerbum patris filius sit, non sicuti nostrum (omnia enim excedit deus) patris consiliū interpretatur? Nónne idcirco pro-
Esa. 9 phetica etiam autoritate magni consilij angelus appellatur? Nulla igitur uel secundum substantiam, uel secundum dignitatem imminutio inesse filio intelligitur? quia à patre mandatum accipere scribitur, præsertim quum nos quoq; ipsa mandata cæteris demus, imperemusq; ut faciant. Neque hac de causa illos à naturali similitudine nostra depellimus: sed idem sunt secundum naturam, nobisq; consubstantiales, tam antequam eis mandauerimus, quàm posteaq; imperata nostra subierint. Sed dicet fortassis quispiam, consubstantiales quidem esse, dignitate autem minores, qui alienis ministrant imperijs. Sed si non esset de unigenito scriptum, ô tu, quicunq; es, qui ista dicis: Quia quum in forma dei esset, non rapinam Philip. 2
arbitratus est se esse æqualē deo: sed seipsum exinaniuit formam serui accipiens, & habitu inuentus ut homo, humiliauit seipsum: nonnihil fortassis hæc tua ratio afferre uideretur: uerū quoniam subiectionis atq; humiliationis modus apertissimè patet: cur ita insurgis in eum, qui propter nos humiliatus est? Vndiq; igitur in rectitudinem dogmatis uerba hæc reducentes, per dispensationem à Christo dicta fuisse asserimus.

CAP. II.

Caput Ioannis xiij

ANte diem autem festum paschę, sciens Iesus quia uenit eius hora, ut trāseat ex hoc mundo ad patrem: quū dilexisset suos, qui sunt in hoc mundo, in finem dilexit eos.] Subobscurum est quod dicitur, nec simplicem sensum continet: cuius enim rei gratia signanter modò dicere uidetur ante diem festum paschæ, sciens quia uenit hora, ut transeat ex hoc mundo ad patrem? quid aūt est, quū dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos? Illud igitur ut breuissimè primo perstringamus, dicere mihi uidetur, ante salutarē passionem, quū sciret Iesus proxime iam tempus esse, ut ad cœlos transiret, perfectā erga suos qui erant in hoc mundo, dilectionem ostendit. Verū ut latius totam rem amplectamur non grauabor repetere quæ aliàs dicta sunt. Intellectuales, rationales q; substantiæ, uirtutes, dominationes, cæteræq; huiusmodi, proprie saluatoris sunt creationis ratione: sed rationales etiam, terrestres q; substātiæ, suæ proprie sunt ea ratione, qua omniū dominus est, etiam si nonnulli eum nō adorant. Dilexit igitur suos in hoc mundo, nō enim angelos, nec naturam angelorum apprehēdit: sed quū dei patris forma esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem deo: imò uerò propter nos, qui in hoc mundo sumus, exinaniuit seipsum, & charitate sua erga nos formam nostram accepit, quum Hebr. 2 Philip. 2
sit omniū dominus. Dilexit igitur suos, qui sunt in hoc mundo: & dilexit in finem, quia non ignorans quot, quantaq; passurus esset, libenter propter nos cuncta suscepit. Quū igitur, inquit temeritatem Iudæorum, & crucis patibulum effugere potuisset, adeò dilexit suos, ut non recusauerit pro uita omnium mori. Quod autem perfectissima hæc dilectio sit, ipsum saluatorem testem mihi citabo. Hoc est, ait, mandatum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos. Maiorem charitatem nemo habet, quàm ut animā suā ponat quis pro amicis suis. Prēterea nō ignoramus, nō paruo Ioan. 15

fuisse

fuisse studio euangelistis omnibus, sæpius ostendere passionis tempus à domino fuisse pręcognitum, ne quis hæreticorum insurgat, dicens: infirmitate sua traditum, & Iudæorum laqueis irretitum, crucis patibulum non sponte sustinuisse.

CAP. III.

ET cœna facta, quum diabolus iam misisset in cor Iudæ Simonis Scariothis, ut traderet eũ: sciẽs quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit, & ad deũ uadit: surgit à cœna, & ponit uestimenta sua: & quum accepisset linteũ, præcinxit se, deinde misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorũ, et extergere linteo, quo erat præcinctus.] Radicitus à mentibus nostris, ut omnium perturbationum turpissimam saluator arrogantiam euellit: non enim ignorat nulla magis ægritudine animum hominis deprimi, cui etiam in se deus resistit. Oportebat autem moderato atq; humili animo prædicatores ueritatis (discipulos dico suos) inueniri, ne tanto facilius ad hunc detestabilem morbum, adiumento Christi nõ roborati laberentur, quanto plures maioresq; ad huiusmodi scelus causas erant habituri. Solet enim illustribus uiris, crudelis arrogantiæ bestia insilire. Quid autem apostolis illustrius, aut qui se deo coniunctiores dicere potuissent? hic certe moribus in eos, qui nihil præclarũ habẽt in uita, nunc̃q; ingreditur. Quomodo enim eum tentabit qui nihil habet, quod sibi arroget? quem uerò cæteri admirantur, is solet cæteris se facile anteponere. Nam quasi moribus atq; uirtute pręcipuus, præstare alijs putat: quæ quũ ita se habeant, oportebat profecto ut humilitatis exemplum seipsum Christus illis pręberet, quo imitatione domini ad uoluntatẽ dei mentes suas conformarent, nec sun ditus aliter depellere hunc morbũ docendo, persuadendoq; quis posset, nisi re ac uerbis ostenderet adeò humiliter de se quosq; opinari oportere, ut serui locum libenter ex animo sibi attribuant. Ministerium ergo serui suscepit, & pedes discipulorum linteo præcinctus lauit. Considera quæso quàm seruile hoc ministerium, quàm infimum, si quis mũdi huius honorem respiciat. Exemplum igitur Christus, nõ discipulis solum, sed omnibus eximiæ humilitatis proponitur. Propterea Paulus ad imitationem eius omnes hortatur, dicens: Philip. 2 Hoc sentite in uobis fratres, quod & in Christo Iesu. & rursus: Rom. 12 Putate honore alios uobis præstare. Charitatis certe, concordiæq; fundamentũ in humili animo iaci solet. Verum ut eius rei magnitudinem, quantum uerbis humanis fieri possit amplificet, ne paruũ quid factũ esse à Christo quisq; putet, mirabili quodam modo diuinus Euangelista gloriam & potestatem eius breuiter ante oculos posuit, quũ dicat: sciens quia omnia dedit ei pater in manus. Quamuis, inquit, non ignorauerit omnium se rerũ habere potestatem, et quod à deo exiuerit, id est à substantia dei patris emanauerit: & ad deum uadat, id est quod & rursus in cœlum ascendens patri conglorificabitur: sic tamen seipsum humiliauit, ut linteo præcinctus, discipulorum laverit pedes. Hoc exemplum habentes charissimi, & huius Christi charitatis imaginẽ intuentes, moderatè oro de nobis sentiamus, maiora semper præstantioraq; bona in fratribus esse existimãtes. Hoc enim ipsum est, ad quod exemplo sui Christus nos inducere uoluit.

CAP. IIII.

VENIT ergo ad Simonem Petrum, & dixit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? Respondit Iesus, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modò, scies autẽ postea, dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum.] Vbiq; Petri animus feruentior esse uidetur: & nunc more suo salutare tantæ humilitatis exemplum, ex reuerentia magistri recusat. Considerabat enim quis ipse natura esset, & quis peluim abiectissimi usus, seruí ministerio loturus pedes, offerebat. Mirabilis quippe, horrorisq; plena res erat. Quis enim non perhorruisset, quum dominũ omnium qui cum patre in cœlis glorificatur, huiusmodi ministeriũ discipulis exhibere uideret? Iure igitur tantæ rei pondus fidelis discipulus pertimuit, & solitæ sibi usus reuerentiæ fructu recusauit, præsertim quũ rei causam ignorans, putaret ad quandam solummodo corporis quietem, ut fieri solet, à domino illud cœptũ fuisse. Lotio enim pedum, laborem status aut itineris mitigat, propterea feruẽter prohibet, dicens: Tu mihi lauas pedes? Oportebat, inquit, oportebat nos qui natura serui sumus, nõ te qui dominus omnium es, officium id suscipere. Sed Christus quidem rei utilitatem paulò post expositurum se pollicetur. Nos autem nõ parum hinc etiam proficere possumus, uidentes temporum cuncta oportunitati cõmodissime distribui. In aliud enim sermonem transtulit tempus, quia opus instabat, quumq; occasio dicendi datur, ab agendo desistit, uerum Petrus detrimẽtum quod ex recusatione illa sequebatur, non lauabis mihi pedes in æternum, paucis didicit.

CAP. V.

RESPONDIT ei Iesus: Si non lauero te, non habebis partem mecum.] Perspicuũ est quod dicitur. Nam nisi hanc mirabilem humanitatis, inquit, disciplinam suscipias, nihil tibi mecũ commune erit: uerum quoniam sæpenumero Christus ea quę de re una dicit, generalius copiosiusq; intelligit, illud quoq; puto istis uerbis significari. Nisi quis, inquit, peccati sordes per gratiam meam lauerit, atq; absterserit, regni cœlorum non erit particeps: non enim intrabunt impuri in beatas illas mansiones, sed qui propter charitatem Christi conscientiam suam mundarunt, sanctificatiq; sancto spiritu per baptismũ unà cum Christo uiuent in æternum. Apoc. 21

CAP. VI.

DIXIT ei Simon Petrus: Domine, nõ tantum pedes meos, sed & manus & caput.] Qui modo lotionem acriter repulerat, nunc manus etiam & caput libenter offert. Nam si tanta mihi ærumna, inquit, non loto impendet: non solum pedes, sed totum afferam corpus, ut horribile detri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

detrimentum effugiam. Reuerentia igitur, ac tan
tæ rei formidine, non quia inobediens esset, pri-
mo negarat. Nam qui dignitatē saluatoris & mor
talitatem suā considerans recusabat, posteaquam
huiusmodi detrimentū imminere prospexit, sta-
tim obsequitur. Tu autem nonnihil fructus hinc
tibi collige, exemploq; tibi Petrum propone: qui
etsi dixerit, nō laueris mihi pedes in æternum, ce-
dit tamen confestim maiori: nec pertinaciter con-
tendit, sed citò se pœnituisse ostendit. Caueamus
igitur, quantū fieri potest, ne temerario casu uer-
ba efferamus: sed si quid (homines enim sumus)
exciderit, etiam si probè dictum uideretur, quum
tamē aliud melius appareat, non contendamus,
sed quamprimū quod melius est amplectamur:
præstat enim uerbis solummodo peccare, quàm
magnarum etiam rerum detrimentū habere. Sed
procul omnino à nostra lingua iuramentum sit,
mutatur enim facilè uoluntas: & ideò qui se iura-
mento astrinxerit, is se detrimento subiecit. Uti-
lissima enim quædam res est, aut nunq̄, aut raro
lingua errare, uerum quia nimium ardua est atq;
difficilis, nemo enim linguam domarè potest, ut
dicitur, saltem iuramento nequaq̄ astrictum pro-
feramus sermonem: ut si cōditio temporum mu-
tare propositū cogat, non adeò magna improbi-
tate opprimamur, et facilius propter fragilitatem
naturæ, ueniam diuinitus consequamur. Quis e-
nim delicta intelligit? ut scribitur. Aut quomodo
terrestris homo, lingua quæ non facile teneri po-
test, quū semper in uerba prorūpat, nō peccabit?

Psal.18

CAP. VII.

DIcit ei Iesus: Qui lotus est, non indiget nisi
ut pedes lauet, sed est mundus totus: & uos
mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnā
esset qui traderet eum: propterea dixit, non estis
mundi omnes.] A rebus corporeis quàm aptissi-
mè ad spiritales sermonē traducens, proditorem
occultè arguit, ad pœnitentiam & meliores eum
reuocans cogitationes. Nā etsi apertè adhuc mala
eius consilia non denudet, acriter tamen, quum
non esse omnes mundos asseueret, acerbeq; pun-
git. Sed cæteris quidem discipulis, uel quoniam
Christo inhærebant, uel quoniam labore sequen
di non fatigabantur, uel quontā in fide firmi ma-
nebant, uel quoniam nō parua charitate Christo
afficiebantur, mundicies inerat. Proditori uerò
tam auariciæ crimen, tam affectionis erga Chri-
stum infirmitas, inabstergibiles peccatorum in-
gessit sordes. Quū igitur Christus dicit, uos mun-
di estis, sed non omnes: quamuis occultius id dici
uideatur, conscientiæ tamen stimulus uerborum
uim ad eum apertissimè reuocabat, qui prodendi
consilium ceperat. Tu autem uide quàm clemen-
tissimè ita res, primo causa uerborum ex lotione
commodè capta, profertur, ut nec cæteri turben-
tur, qui forsan repentina re cōmoti, aduersus pro-
ditorem insurrexissent, & proditoris conscientia,
magnitudine criminis uehementer exagitetur.
Sed huius clementiæ magnitudinē quis non ad-
mirabitur? Videbat animū eius, cognouerat ue-

A nenosa eum agitare consilia: honorauit tamen ut
alios, & eius quoq; pedes lauit, charitatem usq; in
finem conseruans: & anteq̄ crimina in exitum e-
rumpant, illum non derelinquens, hæc mirabilis,
perfectaq; clementia diuinæ naturæ propria est.
Non enim quia nouit occulta ut deus, propterea
illico punit, sed clementer ferens multis reuocat
modis. Quū autem non modò non proficere ho-
mines uideat, imò uerò cōtra suę improbitati he-
rere: tunc iam permittit, praui consilij eorū, non
diuinæ uolūtatis opus id esse ostendens. Ideò per
Ezechielem dicit: Viuo ego, dicit dominus, quia Ezech.18
nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & ui
uat. Clementer igitur dominus noster Iesus Chri
B stus, quamuis in cor Iudæ diabolus iam immise-
rit ut eum traderet, unà tamen cum alijs discipu-
lis eum retinet, et pedes eius lauat: ita quum nulla
causa incitatus esset, suæ solummodo prauitatis,
tam nefandæ proditionis consiliū fuisse ostendit.

CAP. VIII.

POstq̄ ergo lauit pedes eorum, & accepit ue-
stimenta sua: quum recubuisset iterum, dixit
eis: Scitis quid fecerim uobis? uos uocatis me ma
gister & domine, & bene dicitis, sum etenim. Si
ergo laui pedes uestros dominus & magister: &
uos debetis alter alterius lauare pedes: exemplū
enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uo-
bis, ita & uos faciatis.] Apertissimè tunc ad imita
tionem humilitatis, exemplo se nobis proposuis-
C se ostendit, inexcusabilesq; propter suam presun
tiam reddidit arrogantes. Inde nanq; humilitatis
Christi magnitudinem facile perspicies, si consi-
derabis, quod natura terrenum est atq; abiectū,
non posse humiliari: quò enim descendet, quod
iacet? Sed quisquis in alto positus est, eum (si spon
te humiliatus infima petit) iure admirari debe-
mus: quia ultro abiecta atq; tenuia, quæ naturali-
ter non habebat, suscepit. Non igitur ab re domi-
nus noster Iesus Christus, cum discipulis suis, &
per eos uniuerso terrarum orbi humilitatis exem
plum traderet, non simpliciter dixit, ut ego feci
uobis, sic & uos facere debetis: Sed dignitatem &
gloriam suam prius exposuit, ut hac re gloriæ cu-
pidos deprimeret. Vos enim, inquit, uocatis me
D domine & magister, & bene dicitis, sum etenim.
Ita breui hac ratione & fidelium ædificationi pro
uidit, & linguas eorum repressit. Nam quando
ad discipulos cum adiectione articuli dicit, Vos
me uocatis domine & magister: ne quis putet nō
natura idipsum habere, sed honoris loco sic à di-
scipulis appellari, necessario addidit, & bene di-
citis, sum etenim. Non enim nudo homine, gra-
tia honoris, dominus appellatur: sicuti nos natu-
ra quidem serui, gratia uerò etiam ultra naturam
nostram honorati: sed natura dominus est, qui o-
mnia ut deus creauit, ad quem canens Psalmista
dicit: Quoniam omnia seruiunt tibi. Sed natura Psal.118
etiā magister est. Omnis enim sapientia est à dño, Eccle.1
& omnis intellectus per eum: ipse ut sapientia, sa
pere facit intelligētias: ipse omni rationali creatu 1.Cor.1
ræ tam cœlesti, quàm terrestri, naturæ suæ idoneā-
intelligendi

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligendi uim inferit. Et quemadmodũ quum ipse sit uita, omnia uitæ susceptibilia uiuificat: sic quum ipse sit sapientia patris, sapientiam cunctis susceptibilibus immittit. Natura igitur dominus & magister, filius est. Quãdo igitur tantus in gloria ego, inquit, ad tantam deuenire humilitatem non sum dedignatus, ut etiam pedes lauerim uestros: quomodo uos recusabitis alter alterius pedes lauare? Hinc discimus non debere nos honori proximorũ insilire, sed præponendos semper putare proximos. Optima sanè disciplina: animo enim nihil arroganti quid exæquabitur? Præsertim quum uideamus nihil magis fratres atq; amicos disseparare, quàm miseræ gloriæ nimia cupiditas. Semper enim maius elegimus, semper fulgentioribus inhiare caducus & instabilis huius uitæ honor lubricam mentem nostram impellit. Quare si uolumus ab hoc detestabili morbo, & inani cupiditate liberari (nihil enim aliud hæc cupiditas, quàm deceptio est) Christum saluatorem nostrum toto animo complectamur, qui discipulorum pedes lauit, ut & nos alter alterius pedes lauemus. Sic enim omnis arrogantiæ uia concludetur, omnis gloriæ species procul abibit, Nã si natura dominus, sicuti seruus inter discipulos fuit: quomodo nos natura serui atrocẽ fugiemus pœnam, si tanto moniti exemplo non proficiemus?

CAP. IX.

AMen amen dico uobis, non est seruus maior domino suo, nec apostolus maior est eo qui misit eum: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea.] Legibus quasi firmis exemplis uirtutem confirmat, detrimenti plenam pręcepti pręuaricationem ostendens. Quod enim iureiurando firmatur, non absq; culpa contemnitur. Inexcusabile nanq;, inquit, certe crimen seruorum est, si maiora quàm domini sui sapiunt. Arrogare nanq;, est maiora quàm ferre possis desiderare. Apostoli similiter uituperandi sunt, qui præstantiora sibi poscũt, quàm habeat qui eos misit, præsertim quum sufficere illis mittentis dignitas debeat. Ita mihi non aliud dicere uidetur, quàm non paruam hominibus pœnam imminere, si quum natura serui sint, ea tamen facere alter in alterum nolint, quæ ipse quum natura deus & dominus sit, in discipulos fecit. Turpe enim est, furorisq; omnino plenum: quum sitis serui, ait, erubescere propter arrogantiam id in consimiles seruos facere, quod in uos dominus uester fecit. Si hæc igitur scitis, inquit, id est, si hæc intelligere penitus potestis: beati estis si facitis ipsa. Non enim magnum est uirtutem cognoscere, sed studiose agere, id certe maximum est. Ego autem æstimo melius modo quodam esse nescire, quàm quum scias, per ignauiam negligere: & quod bonum esse credideris, ex desidia pręterire. Qui uoluntatem ignorauit, ait, domini sui, et non fecit, uapulabit paucis: qui autem sciuit & contempsit, uapulabit multis. Qui enim ignorauit omnino, etsi culpa teneatur, quia discere forte neglexerit, ueniæ tamẽ petitio idonea ignorantiæ esse uidetur. Scientem autem ipsa conditio condẽnat. Contempsit enim, nec fecit quod probe cognouerat. Quæ igitur bona esse cognoscimus, peragere non negligamus. Nam quũ probe disciplinam uiuendi secundum Christum non ignoremus, magnam in tempore opportuno retributionem habebimus, recte uiuẽtes. Magnus enim, qui facit & docet, in regno cœlorum, ut saluator ait, uocabitur. Quid enim, quod ad pietatẽ pertineat, ei deest, qui & uerbo & opere probus est? aut quomodo talis uir à deo nõ honorabitur? Quando operibus cognitio, & opera cognitioni coniunguntur, tunc non parua utilitas consequetur. Nam si quis unum esse deum natura nouerit, & tam corde quàm lingua id confitetur: quamuis id recte faciet, morietur tamen, nisi operũ fulgor cognitioni adueniat. Quomodo igitur non insani penitus est, si quod bonũ sit noueris, & uiuere bene contempseris? hac de causa fore beatos discipulos dicit, id est credentes in eum, si non modò intellexerint quæ docuit, uerumetiam syncerè integreq; peregerint.

CAP. X.

NOn de omnibus uobis dico: ego scio quos elegerim. Sed ut impleatur scriptura, Qui manducat meum panem, leuabit contra me calcaneum suum.] Non parua hic locus obscuritate contegitur. Nam quum beatos fore illos dixisset, qui quum uirtutis cognitionẽ habeant, cura, studio, opera nõ aliter quàm nouerant facere nituntur: statim subiecit, nõ de omnibus se dicere, proditorem (ut multis & mihi uidetur) significans. Nunq; enim inter beatos tanta impietate detentus enumerabitur: & hic quidem unus sensus est, alter autem ad huncrecte (ut puto) adijci potest. Nam quoniam dicturus secundum scripturam erat: Qui manducat panẽ meum, magnificauit super me supplantationem, id est, calcaneum aduersus me suum eleuauit, quum omnes discipuli panem suum manducarent unà cum eo uiuentes: ideò ne de omnibus id dicere uideretur, mitigauit prius dicens: nõ de omnibus uobis dico. Ego enim scio quos elegerim, sed ut adimpleatur scriptura, dicens: Qui manducat panem meum, leuabit contra me calcaneum suum. Horum sensuum alterutrum quem uelit, unusquisq; comprobet. Omnia enim ad ædificationẽ legẽtium dicimus. Sed quæret aliquis primum, si omnia scire Christus creditur, cur Iudã, qui futurus proditor erat, elegerit? Cur enim cum alijs eum connumerauit, quem nõ ignorabat quæstus cupiditate captum, in diaboli laqueum esse casurum? Deinde si calcaneum suum aduersus Christum leuauit, ut adimpleretur scriptura: nõ fuit sanè ipsius rei causa, sed uis illa quæ adimplere scripturam omnino cogebat. Ad hæc nos breuiter propter cõmunem utilitatem respõdentes, primũ illud dicimus, nunq; huiusmodi nobis rationes defuturas, nec finem unquã nos esse facturos increpandi, carpendiq; deum, qui propter immensam suã misericordiam à nihilo ad esse omnia uocauit: si sic imperitè affecti erimus, ut in omnibus quæ à deo facta sunt, similia

Luc. 12

1.Reg.9 similia uelimus excogitare. Quid enim prohibebit incusare deum, ac dicere: cur in regem, Saulem eligisti, quem sciebas gratiam tuam esse spreturum? imo cur primum à terra hominem formasti, quem ignorabas mandata non seruaturū? Ascendet hæc oratio etiam in superiora. Cur enim angelorū naturā creasti, quū ut deus prę uideris futuram nonnullorum rebellionem? Ex istis, cæterisq; huiusmodi illud porrò sequetur, ut præcognitionis causa, aut nihil omnino creare debuerit, aut insensatam solummodo naturam producere, unde nec natura esse deus cognosceretur. Illud igitur maximopere considerandum est, quia rationali creaturę liberam potestatem creator largitus est, & suæ uoluntatis habenas cuiq; commisit, ut in eo sit, quicquid probauerit eligere. Qui ergo ad meliora flexi sunt, hi gloriam atq; retributionem electioni suæ consentaneam inuenient: qui uerò improbis cogitationibus seipsos deprauarunt, cupiditatum fluctibus ad scelera deducti, non iniuria, ut ingrati atq; improbi, æternis uexabuntur supplicijs, In hoc statu (libertatis dico) fuit angelorum natura cōstituta. Quare qui principium suum seruarunt, in gratia confirmati, stabilem atque firmam bonorum possident sedem: qui autem principio relicto suo ad peiora delapsi sunt, catenis tenebrarum seipsos astrinxerunt, & perpetuæ damnationi seruantur. Sic & primus homo in paradiso, et spiritalibus delicijs ac gloria positus, seruasset prima profecto naturæ bona, nisi crimine inobediētiæ mandata sibi diuinitus, 1.Reg.9 neglexisset. Sic & Saulem unxit in regem, fuit enim primo nō improbus: quumq; postea solitam sibi probitatem non seruaret, non iniuria uexabatur. Sic Iudam quoq; ipsum elegit, & cum duodecim collocauit: aptus enim in initio erat qui ad sequendum Christum eligeretur: uerū quoniam postea sensim turpi quæstu uictus, diabolo adhæsit, & ad prodendum usque delapsus est, meritò repulsus fuit. Nihil ergo in eū possumus dicere, qui probum elegit: qui si uoluisset, nō cecidisset, qui poterat totam mentem atque animum suum in charitatem Christi collocare. Nemo autem putet, ut breuiter etiam alterum peragamus, idcirco quæ à prophetis dicta sunt, in exitum uenire, ut Responsio ad secundā partē adimpleatur scriptura. Nam si sic esset, laudari potius, quàm uituperari tanquam scripturarum ministri nequam homines possent: quippe nec deliquisse omnino uiderentur, si coacti fecissent. Nā si adimplere scripturam necesse esset, illi per quos adimpleretur, nullo crimine profecto tenerentur. Præterea in scripturæ autorem culpa redundare uideretur, siquidem, ut adimpleretur scriptura, ui quadam mala commiserint. Sed quis adeò rationis ac mentis inops erit, ut scripturam sancti spiritus, peccandi causam attulisse homini unquā credere possit? Non ergo ut adimpleatur scriptura, nec ista de causa facta sunt à quibusdā quæ scriptura prædixit, sed contrà: quoniam ita nonnulli sponte facturi erant, idcirco præsciens spiritus sanctus futura prædixit. Quum igitur facta sunt A quæ prædixit, pignus fidei prædictionem habentes, eum iam cognoscimus de quo ista prædicta fuerunt.

CAP. XI.

AModo dico uobis priusquam fiat: ut quum factum fuerit, credatis quia ego sum.] Necessariò, inquit, quæ mox futura sunt, uobis enarraui. Non enim paruam hinc utilitatem comparare poteritis. Dico igitur amodo, inquit, uobis ut quum factum fuerit, exitum rerum uidentes, illum me esse credatis, qui nihil falsi, nihil uanum atq; inane proferre soleā, & quem scriptura uenturum prænunciauit. Simul ergo & proditorem occultius arguēs reuocat: & proditionis exitum, B signum ait fore, quod ipse sit Christus. Nam qui diligenter quæ de proditore scripta sunt examinat, rebusq; accōmodat, is facile intelliget de eo ipso, non de alio scriptum esse.

CAP. XII.

AMen amen dico uobis, qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.] Quum uel à proditoris ipsius insania se esse Christum ostenderit, occultius adhuc & illi utiliter, si quicquam mentis habuisset, sic carpit, ut honorem atq; beneuolentiā omnem sibi exhibitam in dei patris personam referri asserat. Nec tamen id præcipue, sed contrarium potius intendit: nec dixit, qui non honorat filium, nec patrem honorat, ut alibi: sed moderatius à contrario uno alterum auditoribus intelligendum reliquit, minis opus esse cœptæ proditionis scelere iamiam futuro. Quemadmodū ergo, Ioan.5 inquit, si quis acceperit quem misero, me ipsum non alium accipiet: sic si quis me acceperit, qui à patre missus sum, ipsum patrem accipiet. Hoc modestius dictum, si ad contrariū uerteris, in ipsum patrem proditoris contumeliam ascendere uidebis. Minandi ergo modus in his uerbis continetur: & ueluti si quis hominem à deo missum suscipiat, quum prædicationi eius assentiat, deum qui prædicatur honorat: eodē arbitror pacto qui dominum suscipit, id est, qui in filiū credit, patrem quoq; profecto suscipit. Concurrit enim omnino patris significatio, quando filius nominatur. D Nam qui filium esse fatetur, is etiā si nolit, patrem esse confitebitur. Horribile igitur fuit proditoris crimen, qui propter impietatē in filium, in ipsum etiam patrem impius inuenitur. Nam si firma fide filium dei Christum esse cognouisset, chariorem profectò beneuolentiā eius omni turpi quæstu habuisset: nec proditionis crimine inclinatus, eò lapsus esset, ut nunquā nasci melius sibi fuerit. Matth.26

CAP. XIII.

QVū hęc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, & protestatus est, & dixit. Amen amen dico uobis, quia unus ex uobis me tradet.] Cui omnium perspicuum non est, nec orationem nostram, nec mentem, proprie diuinæ naturæ bona sufficienter posse uel proferre, uel cogitare? Quo modo enim quæ super nos sunt, concipere aut dicere poterimus? Oportet igitur humanorum ru-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ditate uerborum, quasi per figuram adiutos, pro capacitate nostra in sublimiora cõscendere. Quãuis igitur naturæ diuinæ clemẽtia omnẽ mentem excedat, odio tamen mali maxime commota, grauissime carpit delinquentes. Quando igitur scriptura motum (ut ita dicam) dei aduersus peccantes exprimere uult, à rebus humanis per similitudinẽ uerbis usa, iram & furorem appellat. Nam quamuis certum sit nihil harum turbationũ posse in deo intelligi, moueri tamen atque irasci deum dicimus, & ipsi huius rei exquisitam cognitionẽ relinquimus: ita quũ hæc ineffabilia penitus sint, nostro more (ut diximus) à scriptura conscribuntur. Turbatum igitur spiritu Iesum fuisse scripsit Euangelista: nec aliud turbationem nuncupauit, quàm odium mali expressius à spiritu factũ, quod certe non erat possibile aliter dicere. Quamuis uerisimile quoq; mihi uideatur, nõ potuisse carnem Christi motum, quo iam expressius atque manifestius ad discipulos proditionis odium offereba-tur, ita sufferre, ut aliquantisper non exhorruerit: ac ideo turbationis quandam figuram, & iræ signum ostenderit, quemadmodum etiam quando Lazarum suscitauit, fecisse scribitur: fremens enim spiritu ac turbatus, inquit, ad monumentũ ibat. Nam quemadmodum ibi minas aduersus mortem, fremitum appellauit: sic in hoc motum (ut ita dicam) aduersus impietatem proditoris, turbationis nomine denotauit. Iure autem molestè ferebat scelera illius, quia unà cum alijs discipulis magnis affectus honoribus, paruo argenti pondere amorem Christi repulit: ut dum panem eius manducaret, calcaneum aduersus ipsum eleuauit: non gloriam illius, nõ societatis leges, non pietatem ut deo illi debitam, nõ quicquam aliud mirabilium recordatus: sed detestabilem solummodo, paruamq; Iudæorum respiciens pecuniolam, qua suam animam uendidit, qua innocentem atq; iustissimum sanguinem manibus traditum impiorum. Quare non iniuria turbatur dominus, & sic acriter carpit, ut ab uno duodecim discipulorum tantum scelus patratum iri affirmet. Ira omnes manifeste monet, ut suæ quisq; animæ caueat: ne dum negligat, laqueo diaboli ex desidia capiatur. Vtilis certè admodum arguendi carpendiq; uis est, quam floccipendens proditor, quæ cogitauerat, peragere studebat. Expressissime igitur Christus, atque significatissime: unus, inquit, ex uobis me tradet: ita & proditoris audaciæ atq; ingratitudinis, & diaboli malignitatis magnitudinem ostendit, quæ tantũ potuit, ut etiam discipulorum unum auerterit.

Ioan. 11

CAP. XIIII.

ASpiciebant ergo adinuicem discipuli, hæsitantes de quo diceret.] Et formido & stupor simul discipulos aggreditur, alterq; alterum aspiciunt, duplici de causa conturbati. Nam & de sua singuli anima formidabãt, & gratia existimationis consortij non parum mouebantur. Nullo enim modo de uerbis domini dubitantes, sed omnino credentes ita futurum ut dixit: & simul graue intolerabileq; putantes eò impietatis discipulorum aliquem peruenturum, suam singuli conscientiam examinant, quò ista perditio casura sit timentes: & magna admiratione affecti, unde aut quomodo tantũ diabolus possit, ut eorum etiam aliquem à pietate Christi rapuerit.

CAP. XV.

ERat ergo recumbens unus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. Innuit ergò huic Simon Petrus, & dicit ei: Quis est de quo dicit? Itaq; quum recubuisset ille supra pectus Iesu, dicit ei: Domine, quis est? Respondit Iesus: Ille est, cui ego intinctũ panem porrexero.] Admirari etiam in his oportet & pietatem in Christum & religionem discipulorũ. Nam quum neq; conscij sibi essent, nec coniecturis dare se uellent: per Petrum, qui omnibus præerat, interrogare maluerunt: nec tamẽ Petrus id per seipsum peragit, sed per Ioannem, qui hoc nobis euangelium conscripsit, quiq; nomen suum celauit, ne inanis cuiusdam gloriæ causa diligi se à Christo diceretur, nutu ad interrogandum impellitur: ille uerò ad pectus inclinatus domini, petit occulte. Cui saluator nullum aliud signum dedit, quàm quod propheta prædixerat: Qui manducat panẽ meum, magnificauit super me supplantationem. Tinctum enim panem dedit: ut ex hoc ostenderet illum esse, qui aduersus se calcaneum suum leuauerit. Sic formidinem discipulorũ, quam de scipso quisq; habebat, expulit: & alterius prophetiæ in mentem illos reduxit, quæ dicit: Tu autem homo unanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo dei ambulauimus cum consensu. Eiusdem enim animi intimus familiaris, eiusdemq; mẽsæ particeps cum Christo proditor fuerat, & cum alijs discipulis miraculorum minister ad gloriam Christi omnia peragens: sed turpi postea quæstu superatus, honorantis eum Christi gratiã perdidit. Animad uertendum autem esse puto diligenter, quomodo Euãgelista quàm breuiter ad bene uiuendum maxime hortatur, si uolumus diuinarum rerum cognitionem adipisci: exemplo enim seipsum nobis proponit, qui sic diligebatur à Christo, ut in sinu eius ferè sederet. Illi ẽm deo summopere propinquant, qui mundo corde sunt, quibus præcipuum à saluatore munus attribuitur. Beati enim sunt, inquit, homines mũdo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Nempe ista beatificatio uera extitit in Ioanne. uidit enim gloriam Christi, ut ipse testatur, gloriam quasi unigeniti à patre, nec corporeis oculis inuisibilem uidit naturam. Nullus enim patrẽ uidit, nisi qui à deo est, id est filius dei: qui uerò procul se à turpitudine remouent, & ina nibus huius uitæ curis mente non agitantur, illis supra quàm animus per se hominis ferre potest, gloriã suam Christus reuelare solet, in qua etiam pater uidetur, propterea dicebat: Qui uidet me, uidet & patrem meum.

Psal. 41

Psal. 54

CAP. XVI.

ET quum intinxisset panẽ, dedit Iudæ Simonis

nis Scariothis: & post buccellam introiuit in illum A
satanas.] Perspicuum discipulis suis signum dedit saluator: tinxit enim panem et dedit ei, leaturum calcaneum aduersus se ostendens, qui panem illum manducaret, & tunc impietatis totius princeps, & malorum omnium excogitator, in animum Iudæ penitus insilijt. Nemo autem putet panẽ illum, diabolici fuisse ingressus causam. Nemo ita insaniat, ut benedictionem, tanti mali causam arbitretur: sed maxime attendat, uniuersamq; rem animo diligentius uoluat. Nam quoniam etsi nihil omnino illi defuit, qui unà cum cæteris amoris charitatisq; Christi particeps fuit, & tamen in malis perseuerabat consilijs, nulla pœnitentia tactus, nulla Christi admonitione com- B motus, nullo saltem rubore, quum scire omnia Christũ uideret, affectus: imò uero magis magisq; in horas cupiditate patrãdi sceleris ardẽs, idcirco desolatã destitutãq; ab omni auxilio animã eius diabolus uidens, & mentem nulla custodia munitam aspiciens, ingressus in eam est. Tritum sanè id diabolo esse inuenies, solet corda piorum prauis tentare cogitationibus, & uoluptatum ardore ad delinquendum detrudere: sed illuc maxime impellit, quò per seipsos inclinari perspicit, ita infirmitatem nostram ad arma nequitiæ suæ conuertit, & ingenij nostri morbo aduersus nos utitur, uoluptate carnis alius laborat, per hanc aggreditur: alius auaritia superatur, hunc habendi cupiditate magis incẽdit: ita nostris affectibus quasi C armis usus, nos expugnat & sicut optimus dux exercitus, turres & uineas ibi peragit, unde capi obsessa urbs facilius potest, eodem satanas modo per imbecilliorem animi partem nos euertit, præsertim si uiderit nihil apud nos admonitiones, exhortationesq; uirtutis posse, ac maxime si mysticam benedictionem sperni à nobis conspexerit. Hæc enim maximopere, si cũ pietate susc ipitur, uires suas cõfringit. Proditor autem sæpius redargutus, non erubuit charitatem Christi, cõtempsit honorem, & gratiã eius abiecit, benedictionem aspernatus est, in uno fixus hærebat, illud solummodo uolutebat, quomodo pecuniolam sibi pararet: non ergo ut consiliatorem, sed ut cogitationũ Eccl.10 suarum dominũ in corde diabolum retinet. Qua D re fugiamus oro, fugiamus cupiditates animi unde secutura detrimenta uidemus. Sed si dominantis (ut quidam dicit) spiritus in te ascenderit, non cesseris ei. Nam etsi potestatis nostræ non sit facere, ne tales spiritus, id est, cogitationes in mentem nostram ascendant, possumus tamen quod ascenderit eijcere, nec committere, ut magnas propter negligentiam nostram agat radices. Aliter non dubitemus, quin peruicatia diaboli paulisper possit superare, ita huiusmodi quid patiemur, quale Psal.118 Psalmista canit: Antequã humiliatus essem, ego deliqui. Prius enim quàm peccati consummatione delinquimus, peccatum uoluntate amplectentes, & ianuas animæ diabolo patefacientes, cuius rei proditor nobis exemplum est.

CAP. XVII.

Dicit ei Iesus: Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo sciuit discumbentium ad quid dixerit ei.] Absonum atq; incongruum superioribus forsan hoc multis uidebitur: cur enim, quispiam dicet, quum multis proditorem carpserit modis, reuocareq; ab improbo ipsum proposito studuerit, hortari modò ut citius peragat, uidetur? aut cur eum incitat, qui à seipso inflammatus est, cuius incendium consilijs potius extinguendum erat? Sed nihil incongrue, nihil absurde dicitur, si quis diligentius atq; profundius hæc consideret. Dictum enim modò est ab Euangelista, ingressum fuisse in cor Iudæ diabolum, cui nunc Christus, quia totum hominem possederat, dicit: quod facis, fac citius, id est tuum opus, quod semper facere tibi cordi est, facies citius ò diabole: prophetas occidisti, Iudæorum animos ingressus, lapidibus eos petijsti qui salutarem Iudæis doctrinam ministrabant, nemini qui à deo missus esset peperciisti, magna in omnes atrocitate usus fuisti: ueni post illos ego, ut errantes reducam, à tenebris in lucem reuocem: ut quisnam sit natura deus, omnibus aperiam. Nec ignoro nequaquam te quiescere posse. Quare quod solitus es facere, nunc quoquam facito. Hunc saluatoris uerba sensum parturire ipse opinor. Sed age rursus, cur accelerari iubeat, consideremus. Magna certè Iudæorũ fuit impietas, qui uerbis Christũ, plagisq; cædentes, sputis etiam dedecorare non erubuerũt. Qui mortem crucis pertulerũt, acetum & bilem in potum dederunt, hasta latus dilaniauerũt. Quid igitur festinas, quispiam diceret? aut cur diabolo hæc attribuis, quæ Iudæi aut alij gratia Iudæorum fecerunt? Sed Iudæi quidem ministri, diabolus aũt princeps horũ omnũ fuit. Festinabat uerò Christus, quia & acerbissima hæc futura sciebat: exitũ tamen horum non ignorabat: casuras nanq; per crucem diaboli uires, destrui mortem, interire interitum, liberari à prisca maledictione genus hominũ, iniquitatis os (ut prophetica uoce dicitur) obstrui, nec accusaturum quos sibi subiecit, interire omnino idolorum cultum, ianuas paradisi patefieri, superioribus inferiora cõiungi: aperiri cœlos, ordines angelorum ascendere atq; descendere super filium hominis: omnia hæc post passionẽ futura uidebat. Quum igitur tam multa uentura per crucem bona non ignoraret quomodo non debuit, qui salutem nostram semper optauit, qui propter nos homo absq; peccato factus est, salutis nostræ iam adesse tempus perspiciens, non maturare? Aut quomodo non oportuit eum malignitatem diaboli contemnere, et ad optatam hanc solennitatem citius peruenire studere? Ignorãti ergo hæc omnia diabolo, nec intelligenti patibulũ crucis suarum uirium fore detrimentũ, dicebat: quod facis, fac citius. Ita minãtis magis quàm hortantis hæc oratio est. Nam quemadmodum si uir fortis aduersus quem fremens quispiam feratur, ipse uerò uiribus suis fretus, casurum illum non dubitet, magna uoce militãs dicat: quod facis, fac Psal.106

Universidad de Deusto
Biblioteca

citius, ut meæ dexteræ uires experiaris: non properantis mori uerba esse diceremus, sed præscientis potius, quia cadet aduersarius. Sic dominus noster Iesus Christus uelocius currere diabolū ad ea quæ præparauit iubet, ut citius uictus atq; uinctus, à tyrānide sua orbē dimittat: quē sic oppressit, ut neglecto creatore, ad colendas creaturas deuexerit. Huius sermonis uires nō iniuria ignorarunt discipuli, quum Christus eis nō reuelauerit: principem enim huius seculi quisnam uerè natura esset, latere uolebat: ac ideo etiam in alijs quum
Matth.16 de cruce, morte, resurrectioneq; sua diceret, præcipiebat discipulis, ne cui hæc aperirent: quod faciebat, ut crucifixus mortem affigat, & salutem hominibus morte afferat sua.

CAP. XVIII.

QVidam autem putabant, quia loculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus: eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum: aut egenis aliquid daret,] Quoniā non intellexerunt uerba eius, ad res solitas deferuntur, & quæ facere consueuerat, hæc modò iubere ut fiant arbitrati sunt: die nanq; festo iamiam instante, crediderūt nonnihil imperari, quod ad solennitatem pertineret, uel ut indigentibus aliquid præpararet. Bonus enim est atq; misericors dominus. Perutile autem nobis exemplū proponitur: oportet enim qui festū diem pie acturi sunt, non de ipsis tantūmodo curare, nec quomodo ipsi solum hilarè celebraturi sint, uerumetiam egentium propter charitatem
Exod.16 rationē habere. Sic enim spiritaliter Christo dies festus peragetur. Hac de causa olim Iudæis dum manna colligerent, præceptum fuit: non sibi tantum, uerumetiam contubernalibus, si qui exire non possent ad colligendi munus, præstare: ut nō superflueret, qui multum, nec qui minus, deficeret. Hac enim alterius de altero cura & studio, mirabilis quædam in omnibus æqualitas redditur. Magnam igitur iniuriam solennitatibus inferūt, qui parum de indigentibus curāt: nec festū diem rectè peragunt, qui coniunctim tam de se, quàm de alijs non procurant.

CAP. XIX.

QVum ergo accepisset ille buccellā, exiuit continuò. Erat autem nox.[Cursim ille abijt ad diaboli opus, ut furore detentus de domo exilijt, nihil pecunia melius putans, quodq; maius est, nihil à benedictione adiutus: morbo enim auaritiæ uictus, & patrem malignitatis in corde iam habens, nec quò noctu quidem ruit, considerat. Tenebrosa enim nox quædam impię cupiditatis, in profundū inferni eum pellebat: ideo quasi ceruus, ut in Prouerbijs dicitur, ad sagittā pro-
Prouerb.7 perabat, uel quasi canis ad uincula, nescius se ad periculū animæ suæ currere. Nec frustra dictum mihi uidetur, continuò illum exiuisse: magnas enim diabolus ad imperandum eis, quos omnino iam cepit, possidet uires: cogere uidetur ad opus etiam nolētes. Timet (ut credo) diabolus, ne morando locus pœnitentiæ detur, et quasi à temulentia mentem suam rectius cogitans homo eripiat, hac de causa festinat ac impellit. Nam etiā Iudam, quum post panem omnino se parauerit, tum moram, tum benedictionis uirtutem timens, ne scintillam in animo eius accenderit, ac inde illuminauerit, et ad meliora retraxerit, magna præcipitem agit celeritate. Quod autem hæc consuetudo diaboli sit, uel à figuris cognoscemus: subiecit Iudæos sibi Aegyptiorum tyrannus, quos luto atq; la- Exod.
teribus amarissimè uexabat, quibus nec tempus quidem orandi deum præbebat, præfectis quoq; iussit, ut grauiora illis opera Iudæis afferrent, ne sermonibus uanis dare operam possent. Appellabat enim uanos sermones eos, qui de libertate haberentur, & ad meliora inflammarent, quibusq; seruiendi conditionem deplorarent, & à deo poscerent meliora, quibus omnibus nonnihil illis affuturum putabat. Aegyptiorum tyrannus Pharao, diabolus esse intelligit, qui respirare idcirco nō sinit irretitos, ut semel uicti, iugo eius semper deprimantur.

CAP. XX.

QVum ergo exijsset dixit Iesus: Nunc clarificatus est filius hominis, & deus clarificatus est in eo: si deus clarificatus est in eo, & deus clarificabit eum in seipso, & continuò glorificabit eum.] Proditor quidem diabolo militaturus exiuit, Christus autem orationē incœptat reipsa nos docens, non auribus omnium illa tradi oportere, quæ coniunctissimis solūmodo congruunt. Nō enim sancta canibus danda sunt, nec pedibus suum turpiter conculcandæ sunt margaritæ. Post recessum igitur proditoris, in cōgruenti iam tempore discipulis mysterium reuelat, dicens: Nunc clarificatus est filius hominis: passionem quippe suam his uerbis significat in ianuis iam adesse: clarificatum uerò fuisse ait filiū hominis, non alium à se, dicēs, aut diuisum, ut nōnulli male intelligūt: unus eīm Christus filius & ante carnē & post carnē est. Quo aūt modo clarificatur, quærendū est: an prius, dicet quispiam, quando mirabilia faciebat, non clarificabatur? Atqui quando maris fluctus, & uim uentorum suppressit, adoratus ab ijs qui in nauigio fuerūt, ut uerè filius dei fuit: quando suo imperio Lazarus in uitam redijt, tanta celebritas miraculi fuit, ut quum postea in Hierusalem ascenderet, & effusus ad eum uulgus fuerit, & infantes clamarent, benedictus qui uenit in nomine domini: quādo quinq; panibus, duobusq; piscibus præter mulieres & pueros, quinq; milia uirorum saturauit, tanta gloria claruit, ut multitudo ad regium uoluerit fastigium ipsum eleuare, multa prætereo sponte: quomodo igitur nūc clarificari se dicit? Sed clarificatus quidem magnitudine miraculorum fuit, adeò ut deus à multis iam putaretur. Consummatio uerò gloriæ in passione sita est, quam pro uita mundi sustinuit, per quam resurrectiōis modus innotuit. Cuius rei rationē, si quis altius considerauerit, nō pro seipso, sed pro uniuerso humano genere mortuum fuisse inueniet. Mortuus enim est ut homo, & uitam suam pro uita omnium repensauit: surrexit aūt ex mortuis, & totam naturā nostram in seipso suscitauit:

semel

semel enim mortuus, nō amplius moritur, mors
Rom. 6 enim ultra illi non dominabitur: quod enim mor
tuus est propter peccatū, semel mortuus est: quod
Phil. 2 aūt uiuit, deo uiuit. Quæ res etiā in nobis propter
Christū ueritatē habebit. Resurgemus enim non
morituri, quāuis permultū interſit inter eos qui
resurgent in gloria, & eos qui resurgent in igno-
minia. Factus ergo deo patri obediens usque ad
mortem, mortem aūt crucis: exaltatus rursus est,
nomen super omne nomen accipiens. Nam qui
homo nudus ab omnibus uerè putabatur, sic exal
tatus est, ut deus uerus, & dei ueri filius esse demō
stretur: nec in nouā quandā dignitatem ascendit,
qui natura deus erat, nihil enim nouū in filio dei
potest inueniri, sed habebat omnia naturaliter ut
deus, etiam anteq; formā serui acciperet. Factus
igitur homo, quoniam ad dignitatē pristinā cum
humanitate redijt, glorificationē accepisse intelli-
gitur. Christo aūt clarificato, deus etiam pater in
filio clarificatus est: nō quia glorię clarificatiōisq;
adiectio illi accessisset (nō enim indiget his rebus
natura ineffabilis) sed qa clarū hominibus factū
est, cuius filij pater sit, idcirco clarificatus est: glo-
ria enim certè est talē habere filiū, qualis ipse est:
propterea dicit, si deus clarificatus est in eo, & de-
us clarificabit eum in seipso, & continuò clarifica
bit eū. Simul enim clarificatus est pater per filiū,
& filius à patre: æqualiter enim utrisq; clarificatio
facta est. Sed illud ad utilitatē legentiū etiam adda
mus: Si glorificauerimus deū, glorificabimur om
1. Reg. 2 nino ab eo. Viuo enim ego, dicit dominus, quia
glorificabo glorificantes me. Glorificat aūt in no
bis, et per nos deus, quū sordibus peccati abiectis,
illustrem uirtutibus uitā uiuimus. Hoc enim pa-
cto ad gloriam dei homines uiuere dicuntur.

CAP. XXI.

Filioli, adhuc modicum uobiscū sum.] Filio-
los, & quasi nuper natos infantes, quamuis
multis splenderent uirtutibus, & singuli pruden-
tia munirentur, discipulos appellauit: ostendens
infantem esse apud deū, & parui momenti homi
nem, etiam si perfectissimus esset: quid enim pru-
dentia hominis ad opificem omniū collata est sa-
Psal. 72 pientiam? Ideo Psalmista canebat ad deum: Vt iu
mentum factus sum apud te. Nec dicere quispiā
poterit, nisi magna uecordia teneat, ideo insensa-
tum se quasi pecudem Psalmistā appellasse, quia
deo inhæsit: magna enim hinc impietas oritur. Nā
si qui prudenti homini adhæserit, sapientior fit:
quomodo amentē ac insensatū deo inhærentem
appellabimus? Quid igitur est quod dicit? Si hu-
mana sapientia diuinæ sapientiæ cōferatur, nihil
mētis habere uidebit: nihil enim omnino creatu-
ra esse uidet, si creatori cōferatur. Filioli ergo etiā
sunt, q perfecti sunt. Paruo aūt tēpore unà cū disci
Matth. 28 pulis fore se Christus ait: non quia penitus ab eis
recessurus erat, nobiscum enim est semper usq; in
consummationem seculi, sed quia non erat sicut
prius cum eis conuicturus: propè enim iam tem
pus erat, ut etiam in cœlos ad patrem abiret. Cre-
dere autem oportet fideles, quamuis à nobis cor-
pore absit, uirtute tamen sua omnia & nos guber
nari, adesseq; semper ipsum omnibus, qui eum di
ligunt, propterea dicebat: Amen amen dico uo- Matth. 18
bis, ubicunq; sunt duo uel tres congregati in no-
mine meo, ibi sum in medio eorum. Nam quem-
admodum, quando ut homo in terra conuersaba
tur, tunc etiam cœlos implebat, & angelorum cō
sortia non relinquebat: eodem nūc modo quum
sit in cœlis cum carne, terram tamē replet, & cum
eis est qui eum diligūt. Obseruandum autem est,
quia quamuis secundum carnem solūmodo abi-
turus erat (adest enim semper uirtute deitatis, ut
diximus) modico tamen tempore cum discipulis
se futurum dicebat: aperte seipsum nominans, ne
quis in duos filios diuidere Christum audeat: sed
ut unum omnino esse credat dei patris et uirginis
filium: non quia una natura sit, sed quia post in-
carnationem pia hæc diuisio non est. Vnus enim
in utraq; natura Christus est.

CAP. XXII.

Quæretis me: & sicut dixi Iudæis, quò ego
uado, uos non potestis uenire, & uobis di
co modò.] Nō absq; mœstitia propter decessum Phil. 1
eius discipulos fore ait. Desideraturi enim erant
corporalem præsentiam eius, quam Paulus etiam
huic uitæ præponebat, cupiēs resolui & esse cum
Christo. Hunc futurum discipulorum mœrorem
dominus non ignorans, quæretis me, inquit, sed
alia etiam quærendi causa, & quidem necessariò
coactura erat. Citò enim tam Iudæorū quàm gen
tium furijs, saluatoris nomen prædicantes exagi-
tandi erant: tunc igitur quæretis me maxime, quan
do tentationum fluctibus exagitabimini. Nō au-
tem ad timorem, sed ad fortitudinē his uerbis hor
tatur. Magna enim ad patientiā fundamenta præ
paratio iacit, ac ideo utiliter in Psalmis canitur: Pa Psal. 118
ratus sum, & nō sum turbatus: quicquid enim ex
insperato erumpit, uehementiori semper turba-
tione animum afficit. Quod autem futurum
esse non ignoratur, quoniam cogitatione, qua-
si præsens fuit, minores aduersus prudentem ho-
minem habet uires. Nam quemadmodum atrox,
crudelisq; bestia, si repente quosdā insilierit, non
modò terruit, uerumetiam plerunq; imparatos
laniauit: sin autē anteq; accesserit uisa sit, uel mi-
nus, uel nihil mali paratis hominibus armatisq; fe
cit, aut etiā ipsa cedit: eodē modo in tentationibus
quam nunq; sperauimus, ea nos magis exagitat.
Vtiliter igitur dominus noster & nūc occultius,
et paulò post latius, futura discipulis aperit pericu
la. Addit aūt non absq; causa, non posse modò se-
cum abire: nō enim opportunitas adhuc aderat,
nondū ministerio eorū consummato. Obseruan Ioan. 8
dum aūt quia Iudæis quidem dixit, quæretis me,
et nō inuenietis: ad discipulos aūt hoc uerbo usus
non est. Iudæis enim apte accōmodatur, qui ni-
mia incredulitate, impietateq; maxima ipsum in-
uenturi nec erant, nec sunt: à discipulis aūt, qui to
to animo Christum diligebant & diligunt, omni
no alienum: quibus quum etsi nō corpore, uirtu
te tamē deitatis unà semper & fuit, & futurus est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XXIII.

MAndatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos: ita & uos diligatis inuicem.] Rectè ac uerè diuinus Paulus scribit:
1.Cor.5 Si quis in Christo noua creatura, præterierunt uetera, ecce facta sunt omnia noua: renouat enim nos atq; reformat ad nouam nec assuetam Christus uitam. Mosaica enim lex neminem perfecit:
Matth.5 Mandata uerò saluatoris, perfectionem hominibus afferunt, ideoq; ipse dicebat: Amen amen dico uobis, nisi abundauerit iustitia uestra plusquã scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Non ergo moribus Iudæorum innitimur, sed nisi iustitiam legis superabimus, nunq; (mea quidẽ sententia) cœlos consequemur. Nec Mosaicam legem inutilem fuisse putamus, sed non consummatè inde bonum nobis allatum contendimus. Præparatio enim quædam fuit ad euangeliũ, figuris atq; umbris ad ueram nos pietatem instruens. Propterea saluator dicebat:
Matth.13 quia omnis scriba doctus in regno cœlorũ, similis est homini paterfamiliâs, qui profert de thesauro suo noua & uetera. Magnæ nanq; spirituales diuitiæ in Moseos uerbis latent, quas magno studio consequi oportet. Sed euangelicæ doctrinæ pulchritudo penitus adhibenda, ut dupliciter & ueteris & nouæ legis cognitione gloriari possimus. Dominus ergo noster Iesus Christus mandata sua ueteribus meliora ostendit, & quod omnibus qui sub lege uixerũt, saluatoris hæc doctrina ignota erat, antequam in cœlos ascendisset (non enim fundamentum & basim omnium bonorum charitatis legem proponit, quæ secundum legem erat: sed eius quæ supra legem) dicit enim: Mandatum nouum do uobis, ut inuicem diligatis. Sed nónne
Deut.6 in lege scriptũ est, inquies, Diliges dominũ deum
Matth.13 tuum ex toto corde tuo: & infertur, & proximũ tuum sicut teipsum? Ecce enim quũ dilectionem dei anteposuerit, statim dilectionem proximi ei coniunxit: ut ostenderet non aliter recte nos posse deũ amare, nisi dilectio proximi consequatur: fratres enim omnes sumus, & idcirco Euan-
1.Ioan.4 gelista Ioannes, qui hæc optime et fecit & docuit: deum, inquit, diligit, qui fratrem diligit suũ. Quomodo igitur nouum istud mandatum est, quod à uetere lege constitutũ est? Sed uide quæso quod sequitur. Non enim solũmodo dixit, mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem: sed nouitatẽ rei ostendens adiecit, sicut dilexi uos, ita & uos diligatis inuicem. Vt ergo nouitatem præcepti facile intelligamus, rimemur diligenter quomodo
Philip.2 nos Christus amauit. Quum igitur in forma dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem deo: sed seipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuẽtus ut homo: humiliauit seipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Ita quũ esset diues, factus est pauper, ut ipse Paulus rursum testatur. Vides nouũ atq; inauditum
2. Cor.8 dilectionis modum. Lex enim fratrem diligendũ
Matth.22 esse ait, sicut seipsum: Christus autem magis nos

A quàm seipsum amauit. Nam aliter quũ in forma et æqualitate substãtiæ dei patris esset, nequaq; ad nostram humilitatem descendisset, nequaq; tam acerbum pro nobis crucis patibulũ sustulisset, nouissetcædi, derideri, conspui à Iudæis. Quid plura? Innumerabilia enim penè sunt, quæ uno uerbo secundũ Paulum concludamus. Non fuisset factus pauper, nisi nos magis quàm seipsum amasset. Nouus atq; inauditus huius dilectiõis modus quo nos affici iubet, nihil omnino dilectioni fratrum anteponentes: non gloriã, nõ diuitias, non corporis huius mortẽ, si opus fuerit pro salute fratris mori, quod à beatis saluatoris discipulis facilitatũ esse uidemus: quod omnes, qui uestigia eorũ
B sequuntur, libenter faciunt, uitã suam pro salute aliorum contemnentes, omnẽ laborem, omne periculũ subeuntes, ac demum morientes, ut à perditione hominũ animas liberent. Propterea Paulus
1.Cor.11 modò quotidie mori se ait: modò, quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego non uror? Hanc dilectionem, quasi perfectissimæ
1.Cor.13 pietatis erga deum radicem, hanc inquam, quæ le galem illam multò excedit, adhibere dominus iubet. Non enim aliter quàm hoc modo pulchritudinẽ dilectionis erga nos suæ imitari possumus, per quam futura & sola bona consequemur.

CAP. XXIIII.

IN hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem.]
C Signum, inquit, imò uestigiũ erit omnibus meos uos esse discipulos, si quantum natura humana capere potest, mãdata mea seruetis, ac alter alterum diligatis. Sed ambiget forsan quispiam, quamobrem dilectio & charitas sola ex omnibus uirtutibus discipulum esse Christi designat, præsertim quũ in Christo omnis uirtutis numerus, nõ labore, ac exercitatione, ut in hominibus, sed naturaliter ut in deo perfectissime insit: in diuina enim natura uerè ac proprie omnia bona insunt. Recte quidem hæc dicta sunt: uerum si diligenter considerabimus, cuncta inueniemus ad charitatẽ tendere, & sic eam ex omni constare uirtute non dubitabimus: Ideo primum mandatum est, ex tota
Matth.
mente atq; animo deum diligere: alterum uerò ei
Rom.
D proximum, quo lex adimpletur, dilectio proximi, ad quod beatus ille Paulus omnia legis mandata reducit. Quum enim dicitur, non mœchaberis, non occides, nõ peierabis, cæteraq; huiusmodi: in omnibus certè dilectio proximi repetitur: finis igitur legis, charitas est. Quod autem etiam cæteras omnes uirtutes ipsa complectitur, ac omnia in se bona continet, ipse rursum Paulus testatur, clamans: Charitas non agit perperam, non in
1.Cor.
flatur, non est ambitiosa, nõ quærit quæ sua sunt: sed longum esset uniuersas charitatis laudes perstringere. Præterea oportere contenderim, non alia corona, non alio torque atq; signaculo discipulos Christi cognosci oportere, quàm à uinculo charitatis. Quamobrem quia quemadmodũ qui fabrilem aliquam artem didicit, ut ferrarius, uerbi gratia, aut argentarius faber, operibus suis ab

argentario

argẽtario aut ferrario didicisse se artem clamitat. Eodem arbitror pacto, qui charitate inter se continent, re ipsa clamare charitatis ipsius, id est Christi, qui suprematam habet charitatem, se discipulos esse. Sic enim mundum amauit, ut etiam animam suam pro nobis posuerit: & Iudaicorum atrocitatem morũ subierit, qua quidem charitate nemo, ut ipse ait, maiorem habet, ut aliquis animam ponat pro amicis suis. Nam quoniam deus charitas est: non disciplina, non studio, non sudore aut excitatione perfectionẽ hanc consecutus est. Nullus enim mentis compos susceptiuam esse bonorum diuinam naturã audebit dicere. Nulla enim bonitatis forma aduentitia seu forinseca, ut aliud in alio, in deitatis substantia est. Nõ enim ut in homine, aliud est scientia, aliud est homo susceptiuus scientiæ: sed ipsum bonum est quicquid esse creditur. Ipsum dico bonum, ineffabilem naturam esse asserimus, fontem quasi aliquem, in quo uirtutis species omnis insit, & unde scaturiat. Verissimè igitur charitatis ipse fructus est, & ideò etiam ipse charitas est, sicut etiã pater, ex quo est: propterea per charitatẽ maximè in animo nostro signatur. Itaq; impressa in nobis charitas, qua inuicem diligimus, syncerum atq; integrum suæ coniunctionis uestigium est. Ad hæc, si Christus pax nostra est, ut Paulus ait (in ipso enim inferiora superioribus coniuncta sunt, & per ipsum deo patri recõciliati sumus, qui olim longe ab eo propter impietatem diuidebamur, in duos præcipuè populos diuisi, gentes & Israël) si in unũ hominem nouum in ipso ædificati sumus, media muri soluta macería, & inimicitiarũ ui per euangelicam doctrinã destructa, umbris iam transactis, & lege tacente, quomodo cognosci poterat pacis fuisse ipsos discipulos, si pacem inter se non habuissent? Quid enim aliud est dilectionem non habere, quàm origo belli, pacis euersio, & duplicitas animi? Nam ueluti uinculo charitatis bona pacis cõseruantur, eodem modo per dilectionis (ut ita dicam) ruptu ram mala belli oriuntur: unde cõtentiones, æmulationes, contumeliæ, detractio, ira, inuidia, & omne uitium nascitur. Quum igitur omnis uirtutis numerus in dilectione contineatur ac perficiatur, nemo inediam atq; ieiuniũ, nemo quia humi se prosternat, nemo cæteris uirtutum exercitationibus magnum quid se consequi putet, nisi recte fratres diligat: nõ enim ad calcem, sed aliò fertur. Sicut imperitus auriga, & sicut gubernator, qui nunc; nauigauit clauum retinens, ad saxa & scopulos nauẽ dirigit. Idcircò Paulus, si experimentum, inquit, Christi loquentis in me quæritis: nec in sequendo simpliciter, sed in recte ac ex intẽtione sequendo, experimentum istud ponebat: hic certe, sciuit charitatem quasi auream quandã coronam cunctis impositam esse uirtutibus. Audi quàm optime de ipsa philosophetur. Et si distribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero, factus sum uelut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Facies ergo atq; imago Christi nobis insculpta, qua sui esse cognoscimur, charitatis gloria est.

CAP. XXV.

Dicit ei Simon Petrus: Domine quò uadis?] Non intellexit Petrus quid uerba illa significabant, quò ego uado, uenire uos non potestis. Propterea ex cupiditate sequendi Christi, rogat quò uellet ire. Miranda est discipulorum modestia. Non enim cæteri, quia intellexerunt, idcircò tacent: sed quia maiori hoc cõmittebant. Laude quoq; nõ parua mihi Petrus dignus uidetur, qui tarditatis pudorẽ interrogantibus sæpius incumbentem nihil existimans scire cupit, sciendiq; utilitatem omni tarditatis præponit dedecori. Ita exemplo posterioribus factus est, ne docẽtis orationem, si obscurior est, prætermittamus: néue committamus, ut silentio nostro & intelligere & approbare uideamur. Neminem ergo interrogare pudeat, quum multo maior interrogandi atq; discendi utilitas sit, quàm falsa sciendi opinio, existimatioq; inanis.

CAP. XXVI.

Respondit Iesus: Quò ego uado, nõ potes me sequi modò, sequeris autem postea.] Quum sciret non paruo se mœrore discipulos affecturũ, si manifestè cælos petere dixisset, & corporali sua præsentia ipsos denudare, occultius totam rem ut lateret significauit. Solent quippè omnes, qui sapientes sunt, umbris tegere quæ mœrori auditoribus sunt. Nam etsi primitias seipsum patri daturus in cœlum ascendebat, quod uniuerso generi hominum est utilissimum (uiam enim nobis fecit, quam prius natura cõsequi non poterat) non tamen ferre discipuli facile poterant discessum eius, licet uirtute spiritus cum eis semper futurus erat. Petrum igitur atq; alios simul in eisdem esse patitur: nec statim totam rem sibi aperit, quouscq; alia ipsos ratione, qua respirare possint, muniuerit: quod similiter etiam in sequentibus facit. Cõducit uobis, inquit, ut ego abeam: nisi enim abiero, nõ ueniet ad uos paracletus. Præuenit tamen discipulum, non ignorans ut deus oblationem quam faciet, quod etiam ad mortem sequetur, & ait: Quò ego uado, non potes modò tu sequi, sequêris aũt postea. Duplicem hic locus sensum parturit, quorum primus, & quasi tritus atq; facilior est, quod modò nõ possit Christum ad cœlos euntem sequi; secuturum autem postea, quũ supernæ ciuitatis factus ciuis, cum alijs sanctis unà cũ Christo regnabit. Alter occultior ac ænigmaticus, quod nondum uirtutẽ ex alto induti, nec spiritũ corroborantem ipsos, & naturam eorũ quodam modo reformantem habentes, nõ poterant mortis pericula contemnere, et terrorem eius penitus superare. Soli enim Christo inerat, ut posset uires mortis confringere, quod alios ante ipsum fecisse non est credibile. Quid enim aliud est mortem non timere, quàm mortem, quia nihil mali nobis afferat, contemnere? Propterea & ego arbitror etiam ipsi beati prophetæ mortẽ perhorrescebant,

quia nondum per resurrectionē Christi erat dese-
Heb.2 cta: quod recte intellexit Paulus, qui uerbum dei
semen Abrahę apprehendisse ait, ut morte carnis
suæ mortem euacuaret, liberaretq; omnes qui ti-
more mortis seruituti subijciebātur. Prima enim
mortis dissolutio, saluatoris Christi passio fuit. Re
surrectio sanè Christi, contemnendæ mortis ori-
go facta est. Quum igitur uita secundū naturam
mortem adhuc non depressisset, nec formidinem
quam nostris animis ingerebat infregisset, imbe-
cilliores non iniuria ad hæc pericula discipuli e-
rant. Ideò subocculte dominus noster patibulo
crucis secuturū postea Petrū significat, quamuis
animum eius inuictum atq; feruentem etiam sub
ostendat, dicens: Quò ego uado, nō potes modò
me sequi, sequêris autem postea. Hic sensus uer-
bis Christi ad unguem adhæret: cur enim si secu-
turum eum postea in regnū cœlorum, idq; absq;
significatione mortis intellexisset, illi solūmodo
id attribuit, quod omnibus communiter sanctis
concederetur? Sed mortem Petri ænigmaticè signi
Ioan.21 ficauit, quod alibi apertius dicit: Quando eras iu-
nior, cingebas teipsum, & ambulabas quò vole-
bas: quando aūt senueris, extendes manus tuas,
& alij te cingent, & eris ubi nolueris. Et adiecit
Euangelista: Hoc autē dixit, significans qua mor
te clarificabit deum. Nam etsi iocundū est sanctis
uiris pro Christo pati, non tamen optanda peri-
cula sunt, sed toleranda: quādo ui aliena inferun-
Matth.6 tur. Ideò iubet orare, ne incidamus in tentationē.

CAP. XXVII.

DIcit ei Petrus: Quare nō possum te sequi mo
dò? animam meā pro te ponam.] Quid pro-
hibere potest, ait, ne te sequar, quum etiā ad mor-
tem ita paratus pro te sim, ut gloria id mihi uidea
tur? omnium enim finis mors est, quam si subire
pro te paratus sum, quid me ne sequar prohibe-
bit? Magni feruoris plena est hæc pollicitatio Pe-
tri, imò uerò re quoq; ipsa feruor tunc suus appa-
rebit. Sed quum saluator noster reditum suum in
cœlos significaret, & non secuturū modò ipsum
affirmaret: sed postea tempore opportuno, apo-
stolatu absoluto, per patibulū crucis ad supernā
ciuitatem iturum: ipse aliud quasi faciens iter, nec
uerbā saluatoris intelligens, ad subeunda se peri-
cula paratum polliceť. Putans fortassis ad alia Iu-
dęorum loca, uel ad alienigenas Christū esse pro-
fecturum, qui Iudæorum crudelitatē atq; furorē
superaturi uiderentur: propterea secuturum se o-
mnino pollicetur, neq; paratū esse solūmodo mo
ri, uerumetiā si opus esset mori, tamen nō reman-
surum. Huic simile illud: Nam quum saluator ad
sedandam Iudæorū iram in Galilæa uersaretur,
ac multis ibi fulgeret miraculis, Lazaro mortuo
ad discipulos dixit: Lazarus amicus noster dor-
mit, & uado ut suscitē eum ad quod discipuli ex
amore respondent. Modò te Iudæi lapidare uole
bant, & iterum uadis illuc? Christo autem eundū
Iodn.11 esse omnino dicente, Thomas ad condiscipulos
uerso sermone: Eamus, inquit, & nos, ut moria-
mur cum ipso. Talem arbitror in uerbis etiam Pe
tri sensum latere. Putat enim, ut iā diximus, alio
abiturum esse Iesum, ubi nō minora immineant
pericula: propterea charitate feruens inuictum se
fore pollicetur, & nihil prohibere posse ostendit,
ne qui tam prompto ad mortē animo sit sequať.

CAP. XXVIII.

REspondit Iesus: Animam tuam pro me po-
nes? Amen amen dico tibi, non cantabit gal
lus donec me ter neges.] Maiora quàm ferre pos-
set Petrus polliceť, & mirabili ardore animi mo-
uetur. Christus autem qui futuros tempestatis flu
ctus uidebat, qui Iudæorū atrocitatem non igno-
rabat: Hæc te, inquit, scio ita dicere Petre, quia fu
turas te ferre posse tentationes opinaris. Ignoras
enim quàm magno incumbēt impetu, quo tu ui-
ctus, ter me una nocte negabis. Mirari autem de
mentiam eius oportet: nam quum Petro prędixe
rit adeò nō correspondurā sui animi magnitudinē
studio suo, ut periculorū solūmodo facie superā-
tus abneget. Nec minatus tamē est, nec reprehen-
dit, uenia certè dignū sciebat. Infirma ēm adhuc
natura erat, nec mortis poterat sustinere terrorē.
Nondū ēm resurrectionis mysterio mors fracta,
sola formidine humanū genus deijciebat. Natu-
ra enim nostra propter peccatū morti subiecta, ut
uictrici cedere solet, imò uerò tunc quidem cede-
bat: postea uerò quàm saluator noster uincula e-
ius disrupit, quanq; sit amarissima, suauis tamē di
ligentibus Christū uidetur: quū post eam æterna
uita sequatur, potestatē interitus omnino dissol-
uens. Nemo aūt puter propter uerba Christi dese
cisse Petrū, atq; negasse. Nullā enim uim inde Pe
trus passus est: sed qui futura ut præsentia uidet,
quod futurum erat discipulo prædixit: uerū quo-
niam quę priscis acciderunt, ad doctrinam nostrā
scribuntur. Hoc loco moneri nos arbitror, nō o-
portere quicq; deo à nobis promitti ut certū, qua-
si nos dñi rerum essemus: partim quia quod posse
à nobis fieri credimus, uires nostras nonnunq; ex
cedit: partim quia nō sine arrogātiæ crimine hoc
nos aut illud facturos dicimus. Illud enim in om-
nibus quę agere uolumus, dicendum est, quod di
scipulus Christi nos docuit, si dominus uoluerit.
Voluntas enim, apparatusq; animi nobis ad be-
ne agendum semper inesse debet. Viam autē po-
testatemq; agendi, quam non habemus, temera-
rium est nobis attribuere. Sic & deo rerum om-
nium gubernationem, ut decet, accommodabi-
mus: & tutius faciemus non uouentes, quàm ea
uouentes, quæ reddere potestatis nostræ non est.

CAP. XXIX.

NOn turbetur cor uestrum.] Quum una no-
cte ter negaturū esse Petrum dixit, tunc bre
uissime magnitudinem periculorum ante oculos
posuit. Vnde alij quoq; discipuli cōmoti, cogita-
bāt qualis, quantaq; tentatio illa futura esset, qua
primus eorum adeò quatietur, ut in breuissimo
tempore ter in negationem lapsurus esset: quo-
modo ergo minores nos euademus? aut quis fe-
ret Petrò succumbente? frustra igitur tot sequen-
do labores pertulimus, in detrimentum exeunt
sudores

sudores nostri, quos uitam nobis allaturos spera- A
uimus. Hæc enim, cæteraq; huiusmodi secum illos aut cogitasse, aut cogitaturos, nisi citò Christus reuocasset, crediderim: quia solus animi uulnera etiam præuenire auxilio, & remedio suo solet. Medetur igitur, dicens: Non turbetur cor uestrũ. Animaduerte aũt quomodo nimiũ occultæ timiditatis huius ueniam eis pollicet: apertè nãq; fugientibus atq; negantibus ueniã daturũ, dicere nutũ nõ erat, ne offensionis crimine quasi paruo neglecto, nullius culpæ negationẽ & fugã ab eo esse putarent. Quũ aũt nõ oportere turbari dixerit, inter spem & metũ eos collocauit. Vt si quid humanum patiantur, spe ueniæ respirare possint, & formidine ab offendendo remoueantur. Non- B
dum enim inerat illis ne cadere possent, quod postea superiore uirtute roborati, id est spiritus gratia muniti habuerũt. Imperat igitur ne turbẽtur, tum ut doceat oportere certaturos, omni abiecto terrore, labores & pericula pro uera libenter gloria subire (magnum enim fortitudinis fundamentum est mens, & animus non turbatus) tum ut si humana infirmitate labi accideret, ueniã sibi parata occultius ostẽderet. Animus enim nondũ superna firmatus gratia, timidus & instabilis nimiũ
Philip.4 est. Ideò & Paulus benedicens quibusdã ait: Pax Christi, quæ omnẽ mentem excedit, corda uestra custodiat: id quippè est, non turbetur cor uestrũ.

CAP. XXX.

CRedítis in deum, & in me credite.] Fortes C
modò milites instruit, armaq; dat, quibus omnia queant aduersa superare. Per fidem nanq;, non aliter saluamur, secundũ illud Psalmistę: Do
Psal.26 minus illuminatio mea & salus mea, quẽ timebo? dominus protector uitæ meæ, à quo trepidabo? deo enim nos protegente, quis affligere poterit? quis eò uirium perueniet, ut electos sibi subijciat, & prauitatis turpitudine maculet? quis superabit diuinis armis undiq; cataphractos? Arma uerò lata usq; clypeus, qui telis hostium frangi nõ potest, fides est. Sed illud apprimè considerandũ. Iussit enim & in deum credere. Nõ quia ipse aliud à deo uero sit: sed quia si quis dictione solummodo dei fidei rationem determinat, Iudaicę opinionis est:
ideò nomen quoq; filij, quod prædicationis est e- D
uangelicæ, optime adiecit. Nec in filium simpliciter, sed in me, inquit, credite. Recta enim fides in deum patrem est, & in filium non simpliciter, sed incarnatum, & in spiritum sanctum. Sancta enim consubstantialisq; trinitas nominũ differentijs, id est personarũ proprietatibus, distinguitur. Pater enim pater est, & non filius: filius quoq; filius est, et nõ pater: & spiritus sanctus spiritus sanctus est patris atq; filij proprius, eadem enim substantia deitatis est: quare non tres, sed unũ deum prædicamus. Oportet igitur in deũ nos credere, sed distinctè latiusq; fidem exponentes, ut unicuiq; personę eandem glorificationẽ referamus. Nulla enim fidei differentia est. Nõ enim maior esse debet in patrem, quàm in filium aut in spiritum sanctum: sed una, & eadem ratio eius & modus est, in tribus æquali mensura personis cõsistens, ut etiam hoc pacto unitatem naturæ in trinitate fatea mur. Hæc firmiter in animis nostris splendere fides debet, quæ in patrem & in filium est, & in filium dico etiam postea quàm factus homo, & in spiritum sanctum. Nec aliquis non insanus templum de uirgine sumptum à dei uerbo separabit. Vnus eñ est dominus Iesus Christus, ut Paulus 1.Cor.8
ait, Qui aũt in duos filios Christũ diuidit, is fidem Rom.10
penitus negat. Quare diuinus Paulus hanc rem optime nobis cõtexens, nõ nudum ad fidem unigenitum tradidit, sed hominem factum, mortuũ, & à mortuis excitatum. Quid enim ait? Propè tẽ uerbum est in ore tuo, & in corde tuo. hoc est uerbum fidei quod prædicamus, quod si confitearis in ore tuo dominum nostrũ Iesum Christum, & in corde tuo credideris, quod deus illum excitauit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iusticiam, ore aũt cõfessio fit ad salutem. Si aũt crẽdimus in filium qui surrexit, quomodo surrexit si mortuus nõ est? patet igitur, quia mortuus secundum carnem est, & resurrexit rursus. Caro enim illa, naturalis uitæ caro & fuit & est, totã proprietatem illius qui habitauit in illa possidẽs, id est totam uiuificandi actionem. Nec iniungere quispiã nobis poterit, quod in carnẽ, ut impij, credamus. Qui enim diuidit humanitatem Christi à uerbo quod habitat in ea, & duos filios audet prædicare, is se sciat in creaturam, & in carnem credere. Nos autem à scripturis docti, credimus in crucifixum, mortuum & exuscitatum à mortuis: non ut in alium à deo uerbo (neq; id subsłãtiæ identitate dico: corpus enim corpus est nõ uerbum, sed corpus uerbi) sed ut in unum uerè filium dei.

CAP. XXXI.

IN domo patris mei mansiones multæ sunt. Si
quo minus dixissem uobis, quia uado parare uobis locum: & si abiero, & præparauero uobis locum, iterũ uenio, & accipiam uos ad meipsum. Et ubi sum ego, ibi & uos sitis.] Quum necessario ne turbentur hortatus sit, & in deum atq; in se ipsum credere iusserit, aperte modò cõsolatur, in mansionibus patris in primogenitorum ecclesia cum eo æternaliter uicturos affirmans. Multas enim mansiones ait in domo patris esse: capacitatẽ cœli ostendens. Quæ tanta est, ut nulla egeat ad susciepiendos electos præparatione. Hæc multitudo mansionum, differentiam quoq; gloriæ significat: omnes enim uitæ suæ congruentem honorem susciepient: si ergo multæ, inquit, non essent mansiones, hac abirẽ de causa, ut locũ uobis præpararem. Nunc uerò quũ multæ sint præparatæ iã, nõ hac de causa, sed ut uiã uobis faciã, & inuiũ iter præparare, abiturus sum. Inaccessibile nanq; cœlũ erat hominibus prius, nec ullus unq; hominũ ante Christũ cũ sancto angelorũ cõsortio fuit: hunc ascẽsum postea nobis Christus præparauit, & iter fecit in cœlum carni nostræ. In primitias enim mortuorũ seipsum innouãdo, deoq; patri offerẽdo, primus homo uisus in cœlo est. Vnde cœlorũ uirtutes incarnationis mysteriũ ignorantes,

magno

magno affectę ſtupore, quũ aſcendere dominum repente uidiſſent, exclamabant: Quis eſt iſte qui
Eſa.63 uenit de Edom, id eſt de terra? quas nõ dimiſit indoctas ſpiritus ſanctus, ſed ſuffit, ut ei quaſi regi
ac domino cœleſtes portas patefacerent, dicens
Pſal.23 per prophetã: Attollite portas principes ueſtras, & eleuamini portę æternales, & introibit rex glo
rię. Viam ergo recentem ac uiuam, ut Paulus ait,
Heb.9 dominus noſter Ieſus Chriſtus nobis innouabit: non in ſancta ingreſſus manufacta, ſed in ipſum cœlũ, ut deo pro nobis appareat. Nõ enim ut ipſe appareret deo patri, aſcendit in cœlos, qui & fuit, & erit, imò uerè eſt ſemper cum illo (ipſe enim eſt ſapientia qua ſemper pater gaudet) ſed aſcendit nunc ut deo patri inaudito quodam pacto quaſi homo appareat. Verbũ humanitate olim nudũ, & nunc cum humanitate propter nos & pro nobis deo patri apparens: ut quum ſit filius dei, uerè
Pſal.109 homo etiam inuẽtus, audiet: Sede à dextris meis, & filiationis gloriam toti humano generi per ſeipſum adoptione largiaẽ. Vnus enim eſt noſtrũ, ac ideò patri ut homo apparuit, atque apparet, ut nos qui propter præuaricationẽ à facie dei repulſi ſumus, ad faciem dei rurſus reducat. Sedet igitur apud patrẽ ut filius, & nos per ipſum filij dei reddamur. Propterea Paulus, in quo Chriſtus loque
Eph.2 batur, omnia quæ ipſe propriè ut homo fecit, generi humano communia eſſe docet, dicens: Conreſuſcitauit nos, & conſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto. Propriè enim ut filio ſecundum naturam Chriſto eſt confeſſus, & gloriæ dignitas quæ illi uerè ac ſoli conuenit. Verum quoniam quum ſit deus ex deo, homo etiam factus eſt, huius dignitatis gratiam ad nos etiam modo quodã tranſmittit. Nam ſi patris conſeſſum non habebimus, quomodo ſeruitus noſtra ad æqualem cum domino aſcendet unq; honorem? ſeſſuram tamen in ſe-
Matth.19 dibus diſcipulis pollicitus eſt. Quum enim, ait, in ſede maieſtatis ſuæ filius hominis ſedebit, ſedebitis & uos in duodecim ſedibus iudicantes duodecim tribus Iſraël. Non ergo abibo, inquit, manſiones paraturus, quæ multæ ſunt: ſed uiam innouaturus, quam propter peccatũ amiſiſtis, ut per eam ad angelorũ conſortia cõſcendere poſſitis. Quod quum fecero, & ſuperiora inferioribus coniunxero, ac planũ iter in ſupernam ciuitatem uobis cõſtruxero, iterũ ueniam regenerationis tempore, & accipiam uos mecum. Vt ubi ego ſum, & uos ſitis. Id recte intelligens Paulus, ſcripſit: Hoc uo-
1.Theſſ.4 bis dicimus in uerbo domini: quia nos qui uiuimus, qui reſidui ſumus in aduentũ domini, non præueniemus dormientes: quia ipſe dominus in iuſſu in uoce archangeli, & in tuba dei deſcendet de cœlo, & mortui in Chriſto reſurgent primum: deinde nos qui uiuimus, qui reſidui ſumus, ſimul cum eis rapiemur in nubibus obuiam domino in aëra, & ſic ſemper cum domino erimus.

CAP. XXXII.

ET quò ego uado ſcitis, & uiã ſcitis.] Præibo, inquit, ego uiam uobis præparaturus in cœlum. Quò ſi uenire uolueritis, ſi conuerſationem ſanctorum plurimi facitis, & quò uado ſcitis, & uiam non ignoratis. Non enim per alium quàm per me hanc gratiam habere poteſtis. Non enim alius præter me cœlos aperiet: nec alius acceſſibile iter hoc faciet. Hanc uiã hortatur prophetа Hie
Hier.6 remias quærere, quũ dicat: State ſuper uias, & interrogate de ſemitis æternis quæ ſit uia bona, & ambulate in ea, et inuenietis purificationẽ animabus ueſtris. Viæ nanq; ac ſemitę domini ſecundũ prophetam, ſunt ſalutares prophetarũ libri, quos ſi quis diligenter et pio animo uertit, Chriſtũ, qui eſt perfecta uia, inueniet, & per quẽ conſummata in animis noſtris purificatio naſcitur. Iuſtificamur enim per fidem, & participes diuinæ naturæ participatione ſancti ſpiritus efficimur. Eſaias
Eſa.35 quoq; de hac uia, id eſt de Chriſto, ſcripſit dicens: Et erit ibi uia pura, et uia ſancta uocabitur. Ibi cer
Eſa.4 te hoc unigeniti carnem ſignificat: uia enim pura & ſancta, per quam ad ſupernã ciuitatẽ proficiſci poſſumus, Chriſtus eſt. Pſalmiſta quoq; ad deũ pa
Pſal. trem clamat dicens: Legẽ pone mihi domine in uia tua. Cupit enim in lege Chriſti doceri, non ignorans per euangelicam doctrinã cœlorũ portas aperiri. Non eſt neceſſe uniuerſa modò colligere, quibus uia ſancta Ieſus à ſcriptura eſt appellatus. Scitis ergo uiam, inquit, qua illuc peruenire poteritis: non enim per aliũ quàm per me hoc cõſequi licet. Quare ſi quis ab amore Chriſti exciderit, aut quia ineffabilem naturã eius inter creaturas cõnumeret, aut quodã alio modo à rectis eccleſiæ dogmatibus deuians, ipſe ſciat uiam ſeſe ſalutis perdi
Gal.5 diſſe. Propterea Paulus quoq; omnes qui diſcipli nam Chriſti aſpernantur, quiq; legis umbris retinentur, excidiſſe ait à gratia Chriſti: quoniam per legem iuſtificari ſe credunt. Et quemadmodũ qui tritam uiam relinquunt, detrimenta propterea rem patiuntur: ſic qui Chriſti & euangelij doctrinam contemnunt, ciuitatẽ dei non aſpicient. Via enim quæ illò ducit, Chriſtus ſolummodo eſt.

CAP. XXXIII.

DIcit ei Thomas: Neſcimus quò uadis, & quo modo poſſumus uiam ſcire? Dicit ei Ieſus: Ego ſum uia, ueritas & uita: Nemo uenit ad patrem niſi per me.] Nondum apertè, ſed per ænigmata ad patrem ſe abiturum Chriſtus dixerat. Et Thomas ratione quadã cogere quaſi uidetur, ut quò uadat planè denotet. Neſcimus, inquit, quò uadis, & quomodo poterimus uiam ſcire? Chriſtus uerò nihil ad tantam curioſitatem diſcipulis reſpõdet, nõ enim totã rem exponit, ſed ea oportuno tempori relicta, quod modo neceſſariũ eſt, illud explanat. Ego eñ, inquit, ſum uia, ego ſum ueritas, ego ſum uita. Hæc uerè dici de domino, nullus unq; dubitabit. Sed illud mihi quærendũ uidetur: cuius rei gratia, quum lux, ſapientia, uirtus alijſq; multis à ſcriptura nominetur nominibus, his modò tribus, quaſi electis ſolummodo ſe appellauit? Profunda res eſt, ut arbitror. Dicimus tamen, quod gratia dei noſtro commiſerit ingeniolo. Tribus igitur rebus ſuperiores conſequemur manſiones, per actionem uirtutis uariam, per

per fidem rectam, per ſpem uitæ, quorũ omnium nemo largitor eſt, nemo fons, nemo cauſa, præter dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ. Ipſe enim nobis mandata ſuper legẽ dedit, ipſe uiam monſtrauit, quam probe actionem uirtutis, et contemptũ mundi propter Chriſtum intelligere poſſumus. Ipſe igitur uia eſt. Sed ipſe quoq; ueritas eſt, id eſt uera fidei rectitudo, atq; determinatio, & rectiſſima regula, amuſſisq; optima. Credentes enim in filium, uerè ex ipſa ſubſtantia dei patris natũ confitemur, & in creaturas nullo pacto eum deuolui mus. Et patrem, uerè patrem eſſe credimus. Nam qui credit in uerè filium, is in uerè patrem etiã credit, is etiam in ſpiritum filij credit. Ipſe igitur ueritas eſt, ſed uita etiam ipſe eſt: nullus enim uitam, quam ſperamus abſq; interitu in ſanctificatione atq; beatitudine futuram, nobis præter ipſum reſtituet. Ipſe certe nos mortuos maledictione propter peccatum ſuſcitabit, & in cœlos adducet: omnia ergo eximia, omnia optima per ipſum & affuerunt nobis & aderunt. Sed inſpice quæſo, quàm accommodatiſſimè ad propoſitum iſta pertinent. Quum enim ambigeret Thomas, ac diceret, quomodo poſſumus uiam ſcire? breuiter omnium bonorum ſe largitorem atq; dominũ oſtendens, non poſſe ignorare illos uiam demonſtrat qui ſibi cõiuncti ſunt. Verum quoniam additur, neminem ire ad patrem niſi per Chriſtum: age de hoc quoque aliquid dicamus, ſi prius explanabimus quomodo ad patrẽ proficiſcimur. Duobus igitur modis id fit, aut enim ſecundũ humanæ naturæ menſuram ſanctificati ſancto deo coniungi
Leuit.20 mur (eſtote nanq;, inquit, ſancti, quoniã ego ſanctus ſum) aut ad cognitionem patris in fide, ut in ſpeculo & ænigmate gradimur. Sanctus autem nemo erit unq;, nec recta uiuendi diſciplina ſanctificabitur, niſi ope atq; patrocinio Chriſti. Sed nec ipſi patri unquam coniungi quiſquam poterit, non mediante Chriſto: mediator enim eſt dei ac hominum, per ſeipſum & in ſeipſo naturã deo coniungens humanam. In quantum enim à ſubſtantia dei patris, ut ſplendor effulſit, unũ eſt cum patre, & totus ipſe in patre eſt, & pater totus in ipſo: inquantum uerò factus eſt homo abſq; peccato, hominibus cõiungitur. Medius ergo quidam terminus eſt, perfecte in ſeipſo utranq; naturam continens. Nemo igitur accedet ad patrem, id eſt nemo diuinæ naturæ aliter particeps erit, niſi per Chriſtum. Nam niſi factus homo ille mediaſſet, in tantam beatitudinem nemo unquam hominũ peruenireț: ſed ſpeculatione etiam quæ in fide eſt & cognitione quæ eſt ſecundum pietatem, nemo rurſus ibit ad patrẽ niſi per Chriſtũ: quod quamuis paulò ante planum factum ſit, iterum tamen exponere non grauabimur. Qui enim filium ut uerè filium ſuſcipit, is ad cognitionem patris conſcendit: nunquam enim filius eſſe intelligitur, nõ intellecto patre. Nam ut ad cognitionem filij cognitio patris facit, ſic ad cognitionem patris, filij cõcurrit cognitio. Verè igitur nemo uadit ad patrem niſi per Chriſtum. Naturalis enim, ſubſtantialiſq; imago dei patris filius eſt, nec, ut quibuſdam uiſum eſt, ſecundum ſubſtantiam alienus, externis atq; aduentitijs dignitatibus decoratur.

CAP. XXXIIII.

SI cognouiſſetis me, & patrem meum utiq; cognouiſſetis.] Separatum hoc à ſuperioribus quiſquam ita putabit, ut Chriſtum id ſecum dicere arbitretur, quod non modò ſeparatum non eſt (nihil enim fruſtra, nihil ſuperuacaneũ Chriſtus unq; diceret, quamuis non intelligentibus nonnunq; ſic uideatur) uerumetiam adeò cõiunctũ, ut propter audiẽtium utilitatem idem repetatur. Nam quoniam Thomas rogabat, quomodo poterimus uiam ſcire, quum neſciamus quò uadas? neceſſariò dixit: Ego ſum uia, & ueritas, & uita: & nemo uenit ad patrẽ niſi per me: ut ſi quis uiã ſcire uelit qua peruenitur ad uitam, Chriſtum cognoſcere ſtudeat. Verum quoniam multi Iudaicam potius quàm euangelicam doctrinã ſequentes, ſufficere putant unius dei confeſſionem atq; cognitionem: & trinitatis fidem hac de cauſa negligunt, prauam horum opinionem modò apertius excludit. Per filium enim accedendum ad patrem eſt: filij nanq; ſpeculatione atq; cognitione patrem cognoſcimus. Non enim poſſumus ambigere, quin ſi quis ſubſiſtere filium credat, & ex ſubſtantia dei patris uerè naſci eum fateatur, is in patrem quoq; uerè credit. & hæc quidem ſimplicior, & abſq; temeraria cura cognitio eſt. Si quis aũt ſubtilius quærat, & probationem rerũ deliderat, uera hæc omnia eſſe inueniet. Sed nullus naturæ deitatis capax intellectus eſt: ac ideò furioſus eſt, q audet temeraria ſcrutatione rimari, quid nam deus ſecundum naturam eſt: umbris tamẽ et ænigmatibus, ut in ſpeculo, catalogũ dignitatũ filij perſpicere poſſumus: quæ nanq; ab ipſo facta ſunt, & ante incarnationẽ et poſt incarnationis dignationẽ, diligenter cognoſcentes proportionaliter ad patris cognitionẽ aſcendimus. Nã qui mirabili poteſtate ac gloria & ante incarnationẽ eſt, & poſt mirabilia fecit: is ego, inquit, & pater unũ ſumus: qui me uidet, uidet & patrẽ, ab imagine igitur ad exemplar, & à figura ad primitiuũ nobis procedendũ eſt. Non enim externis dignitatibus cõformari ad patrem filiũ credimus: nec imaginẽ dei patris appellamus, quia natura quidem ab illo alienus ſit, gloriã uerò uirtutem & ſapientiã eius habeat (hæc enim impiorũ nugæ ſunt, ad euerſionem cõſubſtãtialitatis filij, quod poſſe facere, per inſaniã crediderunt diabolica ſuggeſtione cogitare) ſed character et imago et ſplendor patris filius eſt: ut ex ſubſtantia eius uerè atq; ineffabiliter natus, & ideò proprietatẽ ſubſtantiæ patris, & naturalium perfectionũ pulchritudinem naturaliter habet: nõ enim ita uecordes erimus, nec eò inſaniæ incidemus, ut nõ natura deo ſimilem arbitremur: ut nõ ex ſubſtantia dei nato, gloriã dei attribuamus: ut quod factũ ex nihilo eſt, id uirtutis ac ſapientiæ dei, quæ infinita eſt, capax eſſe poſſe cõcedamus: ut ſe ſic habere creaturam unquam putemus, ſicut dei patris ineffabilis natura ſe habeat.
Ioan.10

Quid

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid cẽ esset, quo creatura à creatore differret: aut quid à creatoris identitate creaturam separaret? Nam si omnino gloriam, uirtutẽ, sapientiam dei patris æqualiter filius habet, quid maius est in patre? aut cur ipse maior nobis est, si creatura est? Ego quidem non uideo, & illos errare non dubito. Non ergo aduentitijs ad æqualitatẽ patris dignitatibus filius conformatur, nec quasi colorũ uarietate in tabula falso depingitur, sed character & imago uerè genitoris est, proprijs & naturalibus bonis naturam manifestans. Hac de causa dixit, neminem posse cognoscere patrem, nisi prius ipsum, id est filium cognouerit.

CAP. XXXV.

ET amodò cognoscetis eum, & uidistis eum.] Mirari oportet incredibilem huius sermonis dispensationem. Nam quũ dixerit, si cognouissetis me, patrem quoq; meum cognouissetis: ne uideatur ignorãtiæ tantæ rei discipulos crimine accusare, illico intulit, amodo cognoscetis eũ, & uidistis eum. Nam quoniam omniũ futuri erant ecclesiarũ pastores, ab ipso saluatore ad omnes gentes instituendas missi, hac de causa, ut ego arbitror, quũ uniuersaliter, si quis cognouit filium, patrem quoq; ab eo cognosci dixerit, discipulis postea fidei cognitionẽ attestatur: nihil enim nõ uerum Christus dixisset. Nec, si quis diligenter euangelium rimatur (nisi mente captus sit) dubitabit filium dei fuisse dominum discipulos credidisse.

Ioan.1 Quomodo enim Nathanaël quum audiuerat, antecq; Philippus te uocasset, sub ficu te uidi, confessionem illico fidei attulisset dicens: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israël: nisi hoc in discipulorum animos incidisset? præterea post sedatos fluctus

Matth.14 clamabant dicẽtes: Verè filius dei tu es. An fortè ignorasse illos uim huius uerbi quisq; opponet? sed quomodo qui hæc opponet, ignorare non uidebitur, quum apud Cęsaream Philippi à Christo discipuli rogarentur, quem dicũt homines esse filium hominis: aliorũ falsis opinionibus dictis, de sua interrogati, per principem consortij sui nõ dubitasse illos exclamare, tu es Christus filius dei uiu-

Matth.16 us? quando igitur dicitur à Christo: si cognouissetis me, patrem quoq; meũ cognouissetis: non omnino ipsis discipulis, sed per eos generaliter omnibus dictum esse illud putemus: qui enim diligenter cuncta obseruat, inueniet eos non penitus ignorasse deum et dei filium Christum fuisse. Verũ quũ uiam seipsum appellarit ænigmatice, hoc dictum non intellexerunt. Præterea uerso ad ipsos sermone, docuit nõ posse illum cognoscere patrẽ, qui filium ignoret: deinde cognitionem fidei eis attestatur dicens, amodo cognoscetis eum & uidistis eum. Amodo autẽ non ab illa hora significat, in qua hæc uerba faciebat: sed à priscis tẽporibus aduentus Christi tempus distinguit, in quo patris cognitio in uniuerso terrarũ orbe per filiũ rutilauit. Ideò in Psalmis, quasi ad deũ patrem dicitur:

Psal.138 Mirabilis facta est scientia tua ex me. Nam quum splendentem miraculis filium, & potestate suprema quæcũq; uelit peragentẽ uideamus, cognitionem patris summa cum admiratione retinemus, amodo ergo cognoscetis eũ. Cognouimus enim in filio, ut sæpe iã dictũ est, quis pater sit: nec cognouimus solũ, sed etiam uidimus. Cognitio enim mentis speculationem significat, quam mens humana de natura diuina, et quę super omnia et per omnia in omnibus est, habere potest. Visus autẽ, miraculorũ certitudinem denotat. Non enim tantummodo nuda mentis agnitione, uitam esse patrem cognouimus, mortuos uiuificantem in filio & corruptos ad esse iterum reducẽtem: sed uidimus ipsum in filio uitã naturaliter esse, & omnia illi esse subiecta, quãdo mari et uentis cũ suprema potestate increpans dicebat, Tace, obmutesce. Quoniam ergo dicturus erat, non cognouisse solummodo illos patrem, sed etiam uidisse, necessariò illud amodo, anteposuit. Quamobrem? Quia lex per Mosen ad Iudæos clamabat: Dominus deus tuus, dominus unus est, nomenq; filij nõ exprimebat. Sufficiebat enim tunc si à multorũ cultu deorum ad unum deum homines euocarẽtur: dominus uerò noster Iesus Christus multis signis in seipso patrem nobis manifestauit, & unius dei naturã in tribus esse personis demõstrauit. Recte igitur amodo dicitur, propter imperfectionẽ cognitionis eorũ qui disciplinam legis obseruabant. Quũ autem dicat se pro patre uisum esse: non negat in propria uerè persona deum patrem, ex quo est, subsistere: nec se patrem esse affirmat, quantũ ad personæ dico significationem: Nam quoniam cõsubstantialis patri est, idcircò in seipso patrem uideri asserit: ut si quis nostrum quum patris sui naturam ante oculos ponere uelit, seipsum ostendat, ut in se pater suus cernatur, quamuis deus omnium uim exemplorum excedat.

CAP. XXXVI.

DIcit ei Philippus: Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis.] Studiosus quidem Philippus fuit, sed non adeò acutus, ut commode atq; apte quæ sit uisio dei posset intelligere. Propterea putabat oculis huius corporis diuinã posse uidere naturã: sed manifestè à deo dicitur: Nemo uidebit faciem meam, & uiuet. Nam etsi uisus à multis sanctis à scriptura dicatur, nullus tamen recte intelligens, suspicabitur ipsam dei naturam uisam fuisse: propterea & aliter alius uidit. Aliter enim Esaias, aliter Ezechiel, aliter alij uiderunt. Vnde oportebat intellexisse Philippum, impossibile omnino homini oculis corporis substantiam dei aspicere, nec ualde prudenter, quũ imago & character patris uerus adesset, primitiuum quasi nõ adesset, desiderare. Sufficientissimè nanq;, qui Christum uidet patrem uidet: probè enim à fructu arbor cognoscitur, ut saluator ait. Quũ ergo uisio atq; cognitio filij perfecte sufficiat ad naturam patris cognoscendam, superuacaneus forsan Philippi sermo uidetur. Non tamẽ laude sua priuandus est, admiratione nanq; cõmotum dixisse arbitror: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Ac si diceret, omnes nos gaudij plenos profitebimur, nec deesse ad beatitudinem quicq; nobis

nobis arbitrabimur, si (quod maxime optamus) deū patrem uidebimus. Laudādus ergo est, qui uisionē patris cæteris omnibus rebus antepositi. Hęc quidem simpliciora, expressioraq; sunt, curiosius autem atq; occultius illud addemus. Non ignoramus scribas ac pharisæos, cæterosq; Iudæorum principes innumeris Christi signis commotos, sic inuidia exarsisse, ut quum prohibere ne miraculose ageret nō possent, ad detrahendū illi uersos, multa ad diminuendā illius gloriam prædicasse, modò in principe dæmoniorū signa fieri ab illo clamantes, modò turbas reprehendentes quoniā illum audirent. Dicebant enim, dæmonium habet ac furit, cur eum auditis? gloriæ igitur Christi summopere inuidētes, persuadebant turbis, prævaricationem legis Christum odisse, & Mosi toto animo inhærere. Mosen enim dicebāt, obuiā deo populum ab Aegypto ad Syna montem eduxisse, ac ostendisse eis deum in cacumine montis, & fecisse ut auribus suis uerba dei audirēt: ita certiores omnes factos esse, uerbis dei legem esse dictatam: hunc aūt præstigiatorem nihil tale unq; fecisse. Hæc illos ita dicere ac facere inde maxime patet, quod ad cæcum à natiuitate, cui uirtute ineffabili saluator uisum largitus est, cum amaritudine dicebant: Tu illius discipulus es, nos autē Mosi sumus discipuli. Nos scimus quia Mosi locutus est deus, hunc uerò nescimus unde sit. Hanc rationem non facile, imò nullo modo confutari posse omnes credebant, qui Iudæis fauebāt. Hæc ubiq; clamantes, multos decipiebant, et turbatione cuncta replebant. Cogitauit ergo secum Philippus, omnem Iudæorū posse cōtradictionem dissolui, si Christus quoq; credentibus in eum, patrem ostenderet. Quapropter obsecrat, dicēs: Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis: Multis, inquit, modis ò domine ad fidem tuam nos attraxisti, innumerisq; signis Iudæorum impudentia repelli potest: sed nihil omnino deerit, si etiā ipse deum patrem nobis ostendēs: hoc enim maxime faciet, ut Iudæorum ora consuere possimus. Non arbitror longe à mēte Philippi occultiore hoc sensu nos aberrare. Ipse certè ad hæc excogitāda nos inuitauit, quum dicat sufficere sibi deum patrem uidere: quasi hoc solum credentibus deesse uideretur, ipse quoq; saluator in sequentibus hoc ferè subaperit, dicēs: Verba quę ego dico uobis, non à me loquor: sed pater in me manens, ipse facit opera, quod loco suo latius exponemus.

Luc. 11
Ioan. 10
Exod. 20
Ioan. 9

CAP. XXXVII.

Dicit ei Iesus: Tanto tempore uobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe qui uidet me, uidet & patrem.] Inexcusabilem imperitiā discipuli ostendit: difficilia enim sublimiaq; thoremata, etsi breui tempore nequeant exquisitius intelligi, in longis tamē temporibus à studiosis percipiuntur: quæ uerò facilia cognitu sunt, ea sine labore statim quū audiamus consequimur: Quid igitur, ò Philippe, impedimēto tibi fuit ad exquisitam mei cognitionem, qui quum tanto tempore mecum sis, ut perfectè iam me cognoscere deberes, ambigis adhuc? Imò uero ignorare omnino uideris quis natura sum, et unde sum: quomodo non cognouisti, quia qui me uidet, uidet & patrem? & Iudæos quidem putas diuinam olim naturam in monte aspexisse, ab eaq; quid faciundū sit, quid non faciundum audiuisse. Tu uerò nondum credis per me & in me patrem uidisse: nescis quia qui uidet me, uidet & patrem? Non est opus longa uti oratione ad demonstrandum non intelligi uisionē hic eam, qua oculis cernimus (nemo enim non furiosus, naturam dei oculis subiiciet, quam uix in speculo uidemus, & in ænigmate) illud tamen aduersus inimicos ueritatis, qui lingua nos impudenti, imò unigeniti substantiam lacerant, dicendū uidetur. Nam si ex dei patris substantia per generationem filius (ut illi putant) nō emanauit, sed solis exterioribus non naturalibus dignitatibus fulget, quibus patrē in se ut imago figurat: primū non erit naturaliter filius, nec genimen uerè. Erit ergo creatura ut uos, aut aliquid tale: quo concesso atq; credito, illud cōfiteri necesse erit, patrem uerè, ac naturaliter patrem non esse, sed uoluntate quadā ut nostri apparentia patrem nuncupari. Hinc porrò necessario sequetur, non esse trinitatem unum deum, sed tres potius deos, quū alius in alio substantialiter nō insit, sed unusquisq; ut nomine, ita naturæ ratione omnino disseparetur. Cogimur hæc nephanda ui rerum rudius dicere, sed tamē prosequemur. Si ergo naturā separentur, & alienus naturaliter à patre filius est: quomodo qui natura deus non est, patrē qui natura deus est, in seipso nobis ostendit? Quomodo in re creata increatam conspiciemus? quomodo in eo qui aliquando non fuit, eum qui semper est, speculabimur? Nec mihi aliquis dicat, quoniam uirtutem patris sapientiā, bonitatem, producendi omnia uim habeat, idcirco imaginem eius esse: sed prius ostendat non natura deū, incōmutabiliter ac perfectissime, ut nihil omnino desit, natura dei posse imaginem esse, quæ in seipsa primitiuum absolutissime ostendat: quod quoniam ostendere nunq; poterit, rogabimus secundo, ut illud demonstret, qua ratione si natura deus non est, ut ipsi dicunt, ueri dei opera potest facere. Hoc enim est patris imaginem esse. Nam si non habet uirtutem à se filius ad peragenda omnia sufficientem, mutuò aūt à patre ac foris intecus accipit & sapientiam & uires, ut ea possit facere, quæ solus pater natura facere potest: mētitur scriptura, quæ imaginem & characterem patris appellat: Sin uero non mentitur, in ipsam patris gloriam eorum iniuria conscendit: quonam modo? dicam repetens breuiter. Aut enim si à se idem naturaliter nō habeat ad facienda omnia uirtutem, sed ab alio extrinsecus accipiat, falsò imago patris appellatur. Non enim aliunde, sed à se naturaliter habet omnia primitiuū. Aut si uerax scriptura est & ipse saluator, qui patrem in seipso conspici asserit, ita ut nihil prorsus desit, nihil superfluat, nihil diminutum mancumq; sit, sed summa sit incōmutabilitas: necesse erit cōcedere ipsum quoq;

Hebr. 1

primitiuum, id est patrem nō à se, sed ab alio hanc A
uirtutem mutuari, quippe qui se talem in imagine naturæ suæ nobis ostenderit. Nónne igitur uidetis, ad illos quispiam dixerit, longe à recta uia in perditionis barathrum uos decidisse? Sed potest, inquiunt, filius quamuis creatura sit diuinæ naturæ opera facere: quoniam ita deus pater instituit. Ego uerò nescio si quid magis impiè dici potest: nihil enim maius erit in deo, quàm in creatura. Non ergo præcipuum quid filio attribuere credant, quia super alias creaturas creatū existimēt. Non enim utrum eximiæ naturæ creatura sit, sed utrum factus sit, quæritur. Quumq; factus esse ab eis dicatur, gloria eius statim deprimitur: frustra igitur quasi remedium afferūt quod optima creaturarum sit, quum creata omnis natura, in infinitum à non creata dissepareť & distet. Sed ipsi quoque naturæ patris summa infertur iniuria, si eadē omnino filius quæ ipse, quum creatura sit, operetur. Nequaq; igitur ferendi sunt, quum prædicēt diuinæ naturæ opera posse à creatura secundū naturam fieri. Nulla enim sanctorum uoce potest id confirmari: quare quū ex animo suo falsas effundant rationes, nō iniuria dicemus: Væ ijs qui pro
Ezech. 13 phetant à corde suo. Nihil enim præter illa patrē uelle concedimus, quæ gloriam eius conseruant, & rectitudinem dogmatum stabiliunt. Nugis igitur illorum omissis, ueram prosequemur rationē, ex substātia dei patris secundum naturam natus est filius. Sic enim uerè, quum character similitudoq; illius sit, dicere potest: Qui uidet me, uidet & patrem. Quomodo igitur, ò Philippe, patrem tibi petis ostendi, quum patrem in eo uidere possit, qui totam naturam patris, ut uerus character eius & imago incommutabilis uerè habet? Caue ne altiora in specie ignis uidisse antiquissimos in monte putes: meliora enim sublimioraq; sunt hęc miracula Christi, & exquisitiorē dei patris cognitionem efficiūt, quàm illa cognitio fuit, quæ in cacumine montis à priscis habita est. Quod breuiter ostendemus: ut clare appareat non necessario illam priscam à Philippo cognitionem fuisse quæsitam, qua in specie ignis populo uidente descendisse dicitur deus. Quomodo igitur ad rectam de deo opinionem per speciem ignis quispiam perueniet? aut qua similitudine ignis ad primitiuū, id est ad patrem, ascēdet? Bonus natura deus est, creator est, ex nihilo cuncta produxit, et quæ produxit, continet atq; uiuificat. Sapientia præterea & uirtus est, iustus, misericors, & cætera huiusmodi, quorum omnium nihil unquam in igne conspicies. Cur ergo, inquies, in specie ignis deus apparuit? quia tunc primum disciplina legis ad pietatem populus instituebatur: qui quū esset duræ ceruicis, opus erat ut quāmaxime terribilis deus eis uideretur, ut quum scirent magna præuaricatoribus imminere supplicia, quia ignē quasi urentem offenderent, aliquantulum sibijpsi moderarē-
Deut. 4 tur. Propterea Moses quoq; illis dicebat: Ignis consumens deus noster est: Nec dei naturam tantus uir igni cōferebat: sed ostēdere uolebat, ignis more à deo transgressores consumi. Non ergo quia igne deus cognosci possit, sed quia utile tunc populo fuerat, in specie ignis deus apparuit. Nūc exquisitissimam patris imaginem à perfectionibus eius consideremus. Bonus secundum naturam deus pater est. quid filius? nónne summè bonus, qui uenit in mundū, ut peccatores saluaret? qui se humiliauit, & animam suam pro peccatoribus posuit? Potens pater est, filius quoq; similiter, qui elementis imperabat, elata maria deprimens, & uentorū flatus deponens, qui naturam rerum penitus uicit. Leprosum enim curauit imperio, & summa cæcos potestate uidere iussit. Vita naturaliter pater est, filius quoq; similiter uita est: mortis enim uires euertit, quū multos è morte suscitauerit. Iure igitur ad Philippum ait: Qui uidet me, uidet et patrem. Cur igitur, inquit: ò Philippe, quum multo melius in me patrem uidere possis, quàm in igne antiquiores uiderunt, alium quendam modum uidendi patris desideras? non credis quia ego in patre, & pater in me est? Ego, inquit, ò Philippe genitoris naturam, ut imago substantię suæ perfectissime ad illam formatus, in me totam exprimo: non exterioribus neq; aduentitijs dignitatibus, sed naturalibus naturæ patris perfectiōibus splendens: id enim sum uere quod pater est, identitatis substantię ratione. Tu autem uidere patrem petis, quia non penitus adhuc credidisti quod ego in patre sum, & pater rursus in me. Quæ igitur ego dixi, pater dixit: & quæ operatus sum, pater operatus est. Hæc Christus non ut propheta dicit, qui certa mensura & ordine, non sua, sed quæ deus illis inspirauerat, loquebantur. Patri aūt miraculorum potestatem attribuit: non quia ipse quasi forinseca usus sit, ut illi dicebant. Nolite nobis attendere tanquā propria potestate id fecerimus. Non enim sua, sed dei uirtute ut ministri miracula sancti peragebant. Non igitur, quia dei potestate ut exteriore uteretur, uerū quia quum patri consubstātialis sit, idem cum eo natura penitus est. Et uerba sua patris esse uerba dicit: quia non alijs quàm filius uerbis pater, si loqui uellet, uteretur. Opera quoque sua patris esse similiter dicit: quia non aliter filius quàm pa-
D ter operari potest.

CAP. XXXVIII.

VErba quæ ego loquor uobis à meipso non loquor: pater autem in me manens, ipse facit opera.] Non aliter, inquit, pater (si uobiscum uerba facere uellet) quam ego, locutus esset: tanta enim inter nos identitas est, ut uoces meæ illius sint, & quæ facio, illius opera sint. Ipse enim propter incommutabilitatem substantiæ in me manens facit opera. Nam quum una in patre & filio & spiritu deitas sit, omnis sermo patris, & omnia opera patris, per filium in spiritu sunt, aguntur tamen quasi à patre. Non enim est extra genitoris substantiā filius, sed nec spiritus sanctus. Sed aliū quoq; sensum incarnationis dispensationi accommodatum dicere possumus. Nō loquor, ait, à meipso: id est, non aliena, neq; incongrua deo patri

loquor

loquor. Nam quoniam in humana forma cernebatur, sermones & opera sua naturæ deitatis in persona patris attribuit, acsi diceret: Cauete ne humana hæc figura & habitus longè uos à conueniendi de me opinione seducat. Cauete ne hominis nudi uerba mea putetis, sed diuina & ipsi patri cõgruentia ducite: operatur autẽ in me manens, sum enim in ipso, & ipse in me. Nolite igitur credere maius excellentiusq; aliquid priscis datum fuisse, qui deum in specie ignis uiderũt, & uocem audiuerunt: uos enim multo uerius in me, & per
Psal. 49 me patrem uidistis. Deus enim natura quum sim, ueni manifestè (ut Psalmista canit) homo propter uos factus. Verba igitur mea, patris uerba sunt, et opera mea similiter. Quare uos, qui hæc audiuistis & uidistis, uerba patris audiuistis, & opera patris & uirtutem uidistis: per me nanq; ille, ut per uerbum suum loquitur, per me ut per uirtutem suam miracula peragit. Nullus autem, nisi mente captus, uerbum & uirtutem patris, naturaliter substantiæ patris inesse potest negare.

CAP. XXXIX.

CRedite, quia ego in patre, et pater in me est.] Aperte nunc dicit, imò imperat non aliter nos credere oportere quàm ipse uelit, qui ueritas est. Consubstantialis enim patri est, nulla re penitus interposita, nec intermedio ullo intellectio, quod substantiam à substantia, & naturam à natura dissepararet: unum enim cum ipso est. Propterea substantia & natura alterius, in altero conspicitur: quod nostro etiã exemplo uidere licet. Nã etsi corporibus distemus, non sumus tamen alij natura patres à filijs, & filij à parentibus. Abrahæ igitur naturam conspexit, qui filium eius conspexit. Sed in hominibus quidẽ magna uidetur esse dissepartio: seorsum enim unusquisq; formatus, quamuis una substantiæ atq; naturæ ratio in omnibus cõmuniter sit, tamen alter in altero non inest: in deo autem nõ ita esse intelligemus, sed proprie quidem pater, pater est, & non filius: & qui ex eo est, filius est, & nõ pater: & spiritus sanctus, spiritus proprie est: in unam autem deitatis naturam, sic trinitas sancta colligitur, ut unus sit deus, nec aliqua trinitatis persona dissepararetur ab alia. Sed subsistere quidem trium personarũ proprie ac uerè quamlibet credimus, & filiũ ex patre ineffabiliter natum esse, & in ipso manere intelligimus, eodem modo de spiritu sancto. Est enim ex deo uerè, non dissepartus à substantia eius: sed procedens potius ex eo, & in eo semper manens, præbetur sanctis per Christum. Omnia enim per filium in spiritu sancto sunt. Hanc dogmatum rectitudinem atq; ueritatem sancti patres nobis tradiderunt, sic & loqui & sapere à sanctis literis docti sumus, ad quã fidem dominus etiã hortatur, dicens: Credite quia ego in patre, & pater in me est,

CAP. XL.

Alioqui propter opera ipsa credite.] Palàm istis uerbis nihil se mirum, diuinęq; naturæ conueniens potuisse facere ostendit, nisi natura deus esset: & uide quanta cum autoritate & uerita-

A tate. Nam etsi mentiri nõ possit, nõ petit tamen, ut omnino uerbis suis credamus. Quare sic: Nõ ignorabat posse sibi furiosos uerba huiusmodi ac commodare, deosq; se uerbis facere, operibus autem diuinæ naturæ cõgruentibus nulla unquam creatura utetur. Nec enim deus minime capaci creaturæ, faciendi omnia potestatem donabit. Non ergo magis à uerbis suis, quàm ab operibus credere cogit, se quidem in patre, patrem autem rursus in ipso esse: id est, non aliam esse naturam sitam quàm patris. Et ecclesia quidẽ Christi, quæ rectitudine dogmatum gloriatur, hanc in unigenitum habet fidem: dei autem inimici non parua rabie concitati, alius alium in maiorem impieta-
B tatem impellunt. Nam quum uinum Sodomæ bi Deut. 32
bant, & uuam Gomorrhæ uindemient, nec à spiritu sancti reuelatione, sed acerrimi draconis suggestione loquantur. & nec probe sentiunt, & ea dicunt, quibus audientium animas ad inferos detrudunt: libris quoq; has nugas suas tradere ausi, quasi publice in tabulis malignitatem suam pingentes, perpetuitati (quantũ in eis situm est) commendarunt. Vnde fit, ut quamuis multis iam hac de re dictis, propositum ad utilitatem fidelium opus, prosequendum breuius uideatur, nugis eorum neglectis. Cogamur tamẽ, ne simpliciorum aliquis laqueis eorum capiatur, ueritatis dogmatibus ut scutis uenenosa illorum tela repellere, ac
C friuolas ostẽdere calumnias suas, quibus filio miseri, imò uero toti deitati conantur detrahere. Le Arianorum cõfutatio
gi enim modò librum quendam aduersariorum, in quo de proposito euangelij loco sic post nonnulla breuiter scribebatur: Filius ergo substantialiter à patre continente contentus, habet in se patrem loquentem uerba, & signa facientem, quod ipse filius exposuit, dicens: Quæ ego loquor uobis, à meipso non loquor: pater in me manens, ipse facit opera. Quid uelit dicere, quum substantialiter à patre contineri filium asserat, non probe (ut ueritatem fatear) assequor: tanta in oratione inest obscuritas, & quemadmodũ qui male agit, odit lucem, et non uenit ad lucem (ut saluator ait) Ioan. 3
ne redarguatur: sic oratio improba, quum nõ audeat in lucem exire, ne redarguatur, obscuritate
D gaudet. Quid igitur sit substantialiter à patre filiũ contineri, quibuscunq; potero modis exponam, ut obscure dictũ in lucem protractum, reprehendatur. Si ergo significat, in patris substantia, sicut cõsubstantialem filium esse, ita ut pater rursus in ipsa filij natura perfulgeat, quamuis continentiæ nomen alienissimũ sit, laudabimus tamen & comprobabimus: Sin uerò non id (non enim ex substantia patris natum esse filium fatetur, qui hæc euomuit) sed ut corpus quoddam finitum, sic natura filij terminatam ab infinito patre contineri arbitratur: quomodo insanus non est, qui ita blasphemat? Aut quomodo, quũ filiũ deũ esse modo quodam concedant, proprietates corporum ei ad commodant? quod enim mensura aut termino circunscribitur, quum dimensiones suscipere necessario intelligatur: id prima & ultima & locum

& quantitatem & figuram habeat neceſſe eſt: A quæ omnia corporum propria ſunt. Quomodo igitur corporeus eſſe credetur, qui ſuper omnia eſt? Aut quomodo alijs creaturis ſimilis non erit, ſi ipſe quoque ſimiliter finitus eſt? quod ſi
Ioan.8 ita eſt, cur falsò nos terrebat, dicēs: Vos de ijs quæ deorſum ſunt, eſtis: ego deſuper ſum? & rurſus: Vos ex hoc mundo eſtis, ego non ſum ex hoc mundo: Nam quum deſuper eſſe aſſerat: non cœlum ſignificat, nec locū aliquem (ſic enim etiam angeli deſuper ſunt) ſed à ſuprema ſe ſubſtantia emanare demonſtrat. Quomodo igitur id uerè dicebat: ſi quemadmodū, quæ ex nihilo producta ſunt corpora, ſic terminis cōtinetur magis quàm cætera contineat? aut quomodo ipſum uſquam B abeſſe Pſalmiſta dicit, incorpoream, incircunſcri
Pſal.138 ptibilemq; naturam, ut deo attribuens: Quò ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcēdero ad infernum, ades. Si ſumpſero pœnas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Hæc per Pſalmiſtam ſpiritus cecinit. Sed iſti, ſpiritus quoque uoces contemnentes, terminis & circunſcriptionibus unigenitum dei filium ſubijciūt: quod fieri qui poterit, ſi cœlos ſimul & ultima terræ facile replet? Sed non uenit eis in mentem: quia ſi filij facies, id eſt ſpiritus (facies enim filij ſpiritusſanctus eſt) uniuerſa replet: quomodo ipſe continentiæ terminis comprehendetur? Ita, inquit, ſed nō C à corpore, neq; à loco, ſed à deo patre filium contineri dicimus. Non poteſtis impietatem effugere, ſi ut corpus rem incorpoream circunſcribatis, & finem attribuatis infinito. Nam quum à patre cōtinere dicatis, quid aliud quàm quod finitus ſit, ſignificatis? ſicut creaturæ omnes, quæ ab ipſo producte; contineri etiam ab ipſo dicuntur. Præterea ſi quid quod aliquo modo continetur, ea ratione qua continetur, minus continente eſt: quomodo non erubeſcitis, minorem patre filium ſicuti poteſtate, uirtuteq; illius incluſum, & præſentibus & poſteris occultius continentiæ uerbo tradentes? Ad hęc, quum ſe imaginem patris perfectam aſſerat (qui enim uidet me, inquit, is & patrem uiIoan.14 det: & ego in patre, & pater in me eſt) ſi ſubſtantialiter à patre continetur, ipſe quoq; pater erit finitus. Talē enim eſſe patrē uult, qualis ipſe eſt, & aperte dicit patrē in ſe eſſe: ipſe igitur aduerſarius quærat aliū, qui ſit maior patre, q eſt in filio: mihi enim nefas uidetur talia cogitare. Non eſt autem filius ex patre patris imago, ſed totus totius imago eſt, neq; aliquid penitus intercidit, quod ſummam ſimilitudinem, imò identitatem imminuere uideatur. Illud ſummopere miror, mirariq; nō deſinā, quomodo auſi ſunt dicere, ita patrem in filio loqui & ſigna facere, quemadmodum ipſe
1. Cor. 13 Chriſtus in Paulo & loquebatur & operabatur? Hac enim de cauſa dictum eſſe contendunt: Ego in patre ſum, & pater in me, quis talia de Chriſto ſentiens, Chriſtianos apppellabit? Ecce manifeſte non deum, ſed capacem deo, & dei participem, magis creaturam quàm deum ex deo natum prædicant. Patet igitur undique, quod illa ſit intentio eorum, ut longè à ſubſtantia dei patris propellant filium, & deitatis natura omnino priuent. Quomodo igitur quaſi mortuos impietate, largo lachrymarum fluuio non plorabimus, dicentes: Quis dabit capiti meo aquam, & Hier.9 oculis meis fontem lachrymarum, & flebo nocte & interdiu hunc populum? Sed zelo fidei concitati ne ſimpliciores ſeducantur, de beato Paulo dicimus, quod & ille & quiſquis ſanctorum diuinitus & loquebatur & faciebat, Chriſtum in corde ſuo habitantem per ſpiritum habebat. Propterea & miracula faciebant, & quæ deo placebant, loquebantur. Quos omnes natura homines, & aliud ſecundum ſubſtantiam quàm ſpiritus Chriſti, qui habitabat in eis, & dei cultores, & gratia eius rutilantes, etiam inuiti concedetis: nec negabitis deſtitutos fuiſſe gratia illos, antequam uocati fuiſſent: poſſibile quoque fuiſſe poſtea quàm gratiam habuerunt, delictis prauiſq; cogitationibus eam illos amittere. Nam quod deforis allatum eſt, quamuis re ipſa nequaquam auferatur, auferri tamen poſſe nemo ibit inficias. Si ergo ſecundum impietatem & imperitiam ueſtram ita patrem credemus eſſe in filio, ſicut Chriſtus erat in Paulo, loquens in eo, & miracula peragēs: quomodo non erit aliud quàm pater, qui in eo eſt? pater autem deus eſt, filius ergo non erit deus. Quare inſtrumentum quoddam, & ut uas aliquod patris, unigenitus erit: nec à tibia uel lyra diſtabit, quum illud reſonet, quod inſpiratione, aut pulſatione iubeatur: ad peragenda uerò miracula, quaſi ſerra aut bipennis adhibebitur. Sic alienus omnino à natura patris erit, nec ullo modo natura deus credetur. Quomodo igitur creaturis non connumerabitur, qui miniſtri locum poſſidet? Quomodo filius dei appellabitur, & confeſſum patris habebit, imò uerò quis hoc dicere dignabitur, qui uerum eſſe illud putabit? Vos autem quamuis hæc dicatis, proh pudor filium tamen appellatis. Inſtrumentum ergo artificij atq; ſapientiæ ſuæ pater genuit, & aliud præter ſeipſum peperit. Hæc qui dicunt, ipſius genitoris gloriæ detrahunt. Non enim erit uerè pa D ter, qui talem filium natura non cognouit, qualis ipſe eſt. Impie igitur & falsò in trinitatem credimus. Nam neque pater, uerè pater erit: nec filius, naturaliter filius: nec filij ſpiritus, deus erit. Decepti ergo ſumus, inanis fides noſtra eſt, ſcriptura etiam falſa eſt, quæ deum patrem appellat: nec ſoli nos fallimur, ſed ſuperna etiam ciuitas non minus ſeducta eſt, quæ filium creaturarum unam non deū, ſed uas inſtrumentumq; dei cum patre ſimul adorat & glorificat. Quod ſi pater inhabitare in filio noluerit (ò impietatis magnitudinem, ſed conſequentia dicere cogor) non diſtabit filius ab illis, qui à principio ſuo lapſi ceciderunt. Cur autem ſi gratia dei ſicuti nos corroboratur, nec genitorem in ſeipſo naturaliter habet, ſed filiationis nomine ut creatura decoratur: cur

inquam

inquam, ipse quoque, ut nos naturam suam non profitetur? Cur ille dominus, & nos serui? qui etsi filij dei uocitemur, propriam tamen naturam non ignoramus. Quare igitur ipse quoq; si natura deus non est, si inter creaturas collocatur, ut uobis uidetur, seruũ se esse non profitetur? sed congruentem naturæ deitatis honorem & gloriam sibi attribuit, dicens: Vos me uocatis domine & magister, & bene dicitis, sum etenim. Hæc boni isti doctores laudant, & uerè dominum appellari concedunt: deinde à naturali ueraq; dominatione, quia non esse natura ex deo patre contendũt, turpiter (quantum in eis situm est) ejicere non uerentur. Verum quod seruitutis abneget nomen, & creaturis connumerari nolit, liberam, dominantemq; sui naturam etiam factus seruus respiciens, inde quoq; intelliges. Accessisse nanq; ad Petrum exactores didragmi scribuntur, dixisseq; magister uester non soluit didragmum. ad quod Christus quid Petro dixerit, operæprecium est considerare: Reges, inquit, terræ, à quibus censum aut tributum accipiunt? à filijs ne suis, an ab alienis? Quum autem Petrus non filios regis, sed alios tributis subiectos prudenter dixerit, confestim deitatis sibi testimonium Christus perhibẽs, illud adiecit: Liberi ergo sunt filij. Cur igitur, si conseruus, & non à patris substantia natus est, cæteris seruitutem, soli sibi libertatem attribuit? Per abusionem enim de nobis, quæ propriè ac uerè deo accommodantur, dicta esse inueniemus, quę illi uerè ac naturaliter insunt. Quare & nomen & res seruitutis, secundum naturam ineſt creaturæ: quamuis libertatis honore ac gloria per gratiam dei decoremur. Libenter ergo eos interrogarim, utrum Theophorum, id est uirum, in quo deus habitet, Paulum appellent an non? Si enim negant illum Theophorum fuisse manifestè mentiuntur: sin autem orbis terrarum autoritate uicti Theophorum fateantur, patet quia Christus deus est. Sic enim Paulus appellatur, quia Christus in eo per spiritum suum habitabat. Quod si & Paulum Theophorum appellant, & filium alienum à patris substantia dicunt, sibijpsis contradicere inueniuntur. Sed erubescentes nonnunquam deum uerum maligni filium appellant: nõ enim natum ex deo uero concedunt. Ita deum quidem uerum esse, sed natura deum non esse contendũt. Quod certè non magis impie quàm stulte dici contenderim. Sed quum patrem in filio esse, ut Christum in Paulo dicitis, filium certè Theophorum Paulo similiter dicitis. Quomodo igitur Theophorus aut particeps dei, q uerè deus est? nulla enim res seipsa participat. Nam si uerè idem est quod participat, & quod participatur, cur opus participatione est? Si autem sicut ipse in Paulo, sic pater in ipso habitat: quomodo non erit Theophorus? Et si hoc, quomodo erit deus, qui habitante deo indiguit? Satis de his, quare aliud illius generosi uerbis suis in medium adducamus, ut pateat quantum impietatis posterioribus, scriptis suis cõmendare conetur, & id astute nimium ut

Ioan. 13

Matth. 17

Rom. 8

A ueterator occultare. Nanq; præsentes obscuritate hallucinare studet, ut facilius ad posteros ueniat. Verba sua hæc sunt: Verum quemadmodũ nos in ipso esse dicimur, & tamen substantia nostra illi non communicatur: eodem modo filius quum in patre sit, separatam tamen ab ingenito habet substantiam. O audaciam, ò quanta plenam impietate orationem. Nam si hominem nudũ, Christũ esse credit, nihil prohibet dicere sic ipsum esse in deo patre, ueluti & nos: Sin uerò deum esse secundum naturam non negat, & adorabilem esse fatetur: cur uereatur concedere in patre ipsum esse & patrem in ipso habere, ita ut deum decet? Sin autem impudenter contendit ita esse filium in patre, sicut singulos hominum, qui de nihilo & de terra per ipsum facti sunt: cur unicuiq; nostrum non licet dicere, qui uidet me, uidet & patrem? & ego in patre, & pater in me est? Sed amentiæ plena hæc sunt. Nullus enim sanctorũ tali uoce usus inuenitur: sed omnes unigenito, ut natura deo & domino, summam omnium potestatem attribuunt. Ideo clamant, dicentes: Quis similis erit domino in filijs dei? Quomodo ergo sicuti nos in patre unigenitus est, si nullus alius ei similis est? quod si ut nos in deo est, mentiuntur sancti tam magna de illo clamantes, qui nõ plus habet quàm filij adoptione habeant. Verum quoniam ad probationem uerborũ suorum illud Pauli adducit: Quia in deo uiuimus, & mouemur & sumus: & sic in patre filiũ esse asserit: age à re ipsa sensum scripturæ ut sua muniat, corrumpere ipsum ostendamus. Quum Athenienses (qui sapientes credebantur) ab errore ad pietatem traducere Paulus studeret, ut ad credendum unum esse deum illos induceret: in eo, inquit, nos uiuere & moueri & esse. Omnia enim uiuificat filius: quia quum uita secundum naturam sit, omnibus à se creatis uirtutem suam ineffabiliter immittit: non enim quæ ex nihilo producta sunt, aliter cõseruari possent, sed ad pristinam statim conditionem, id est, ad nõ esse laberẽtur, nisi habitudine quadam ab eo qui est, imbecillitas sua uinceretur. Recte igitur Paulus uitam omniũ deum esse asserit, quũ in eo uiuamus et moueamur, & simus: nec significare illud B uoluit quod ipsi maligne interpretant, ad falsam omnia suam opinionẽ trahẽtes ac corrumpẽtes. Noluit, inquam, significare, quia quamuis simus homines, in substantia tamẽ patris (ut isti nugantur) siti simus: sed in deo uiuimus & mouemur & sumus, quia ex eo sumus & in eo cõseruamur. Ideo eñ, uiuimus, præposuit, deinde, mouemur, subiunxit, & demũ intulit, sumus, ut hoc tertium in præcedentiũ sensu cõputaret. Puto iam aduersarijs ecclesiæ meæ per ista satis fecisse. Quod si ad hucreclamare parati sint, & illud in deo, ut sibi uidetur, exponendum esse contendant, scripturæ usum ostendemus, quæ solet in deo, pro eo quod est per deum, plerunq; dicere. Clamat enim Psalmista, dicens: In deo faciemus uirtutem. & rursus ad ipsum deum uerso sermone: In te, inquit, inimicos nostros cornu uentilabimus. Non enim

Verba Ariani

Eorum confutatio

Psal. 88

Act. 17

Act. 17

Psal. 59

Psal. 43

Universidad de Deusto
Biblioteca

in substantia patris uirtutem se facturum pollicetur, nec in ipsa inimicos suos inuenturum atque cornu uentilaturū dicit: sed in deo, pro eo quod est per deum, & in te, id est, per te posuit. Et Paulus ad Corinthios: Gratias ago deo meo pro uobis in data uobis in Christo Iesu gratia. & rursus: Ex eo autem uos estis in Christo Iesu, qui natus est sapientia nobis à patre, iustitia, sanctificatio & redemptio. Num enim gratiam in ipsa substātia Christi datam fuisse asserit? sed furor est hoc modo ista intelligere. Cur igitur & scripturæ consuetudinem contemnis, & beati Pauli consilium negligis, & in substantia patris nos esse, illum intellexisse calumniaris, quia in deo nos uiuere & moueri & esse asserit? Sed insultat rursus aduersarius. Et quoniam rectè, inquit, dixisti in deo solere scripturam dicere, pro eo quod est per deum: cur, inquit, falsò nos criminaris, qui per patrem factum filium esse dicimus? Ecce namque ipse filius, in patre sum, inquit, id est, per patrem. Ego autem admiror, quomodo tam libenter in deo, pro eo quod est per deum, audiuerūt: atque hinc illico magnum (ut ipsi putant) gradum fecerunt, quod ad demonstandam creaturam patris esse filium (quoniam in deo est, & hoc per deum significare plerunque diximus) peruenire possint, astuti, acutique nimium esse uidentur propter audaciam. Nam re ipsa nihil penitus effecerunt: quid enim prohibet, si hoc modo in proposito hic accipiatur, ad ipsum quoque patrem uim argumenti conuertere? quumque aperte dicatur, quia pater in me est, per me intelligere: ut ipse quoque pater, creatura filij uideatur? Eodem enim pacto patrem in seipso, & ipsum in patre filius esse affirmat. Si ergo in patre, per patrem intelligitur: necessariò & in filio, per filium intelligitur. Sed auertat deus à nobis hanc tantam insaniam: nec enim per patrem filius, nec pater ex quo uniuersa sunt, per filium factus est. Sed diuinæ scripturę consuetudinem in singulis, personæ, tempori, rebusque accommodantes, syncerum atque incriminabilem in omnibus sensum texeximus. Ea ergo quæ ex nihilo facta per deum sunt, quum in deo esse dicantur, per deum esse intelligentes, nequaquam errabimus. Filio autem dei, domino & deo & creatori uniuersorum, nullo id modo conuenit: sed est in patre naturaliter, & habet in se patrem similiter propter identitatem substantiæ. Hæc, ut puto, facile qui ædificari non uincere quærunt, libenter suscipient. Christi autem aduersarius quę dixi criminās, non aliter clamabit filium esse in patre, quàm nos in ipso simus. Sed nos quoque prima repetentes, aduersus hæc friuola penitus atque inania maiore uoce dicemus. Cur igitur naturæ nostræ mensura non patitur, ut eisdem quibus Christus uerbis gloriemur? Christus enim, quia in patre est, et quia patrem habet in seipso, et imago characterque incommutabilis propter hæc eius est: Qui me uidet, inquit, uidet & patrem: & ego & pater unū sumus. Nos autē qui similiter in eo sumus, ut uos dicitis, & eū in nobis habemus ut & ipse patrem: nescio cur non elatis ceruicibus, occurrentibus faciem ostentantes, ac audacter caput quassantes, quisque dicimus, ego in Christo, & Christus in me: qui uidet me, uidet Christū: ego & Christus unū sumus. Sed nemo ita unquam insanijt, ut hæc dicere auderet. Nā se habitudine, non natura filius in patre est, & pater in filio, sicut nos in Christo, & Christus in nobis. Primum in ordine cōditionisque nostra Christus collocabitur. Deinde quid prohibebit Christo prętermisso ad ipsum patrem ascendere, & illius nos similes dicere, adeò ut nihil ab eo nos differre credamus? Nā quod unum cum aliquo est: iure ab eo non distare uidetur. Videtis ne quò impietatis atque furoris deuentum est? Quæ igitur causa horum inanium est uerborum? nulla profecto alia, nisi quia longè à patris substantia filium pellere student. Quod ita esse, ipsorum uerbis percipitur. Non enim grauabor repetere blasphemiam suam, ut omnibus facilius pateat uerum. Quemadmodum nos, ait, in ipso esse dicimur, & tamen substantia nostra illi non cōmunicatur: eodem modo filius quum in patre sit, separatam tamen ab ingenito habet substantiam. Quid ais, ò attonite atque stupide? tu sic aperte in filium blasphemas? Cur igitur falsa uos à nobis calumnia exceptos esse dicitis? Ecce enim, ecce manifestè nihil maius filio attribuitis quàm creaturis, quas creauit ipse. Ego uerò (non enim ferre possum, intentionem scripturæ sequens diligenter) quoniam filium negant, ipsum quoque patrem negari ab eis assero: ac ita ipsos nullo modo deum colere, & ideo sine spe uiuere nequaquam dicere uereor. Grauem autem testem hunc ipsum Euangelistam citabo, Qui patrem, inquit, negat, negat & filium: & qui filium negat, is nec patrem quidem tenet. Qui autem filium confitetur, is & patrem confitetur, rectè, inquam, atque sanè. Nam qui non solum nomine, sed reipsa & dici & esse naturaliter patrem nouit, necessariò alterum cum altero negari & affirmari similiter dicit. Concurrit enim semper ad uerè naturaque patrem significatio & cognitio eius, qui ex eo natus est: similiter cū uerè filio persona parturientis cointelligitur. Qui enim nouit quia pater est, is intellexit quia filium peperit. Et qui filium animo uoluit, is illud unà uoluit, quod ex aliquo natus est. Ex alterutro igitur, alterutrius in auditorum animo cognitio generatur. Quare qui deum negat uerè patrem esse, is generationem filij abstulit. Et qui filium ex patre natum non confitetur, is patrem nullo modo cognoscit. Quum igitur distinctam tu substantiam naturamque filij ab ingenito deo esse clamas, nec filium quidem deum fateris. Si uerò filius nō est, quomodo pater uerè pater erit? cuius enim erit pater, si non peperit? Distingui autem à patre filium, etiam ipsi profitemur, non natura neque substantia, ut uobis improbe uidetur: sed quia in propria persona esse intelligitur, & uerè subsistit: filius enim est, & non pater. Substantialiter uerò distingui, nō modò non

Catullus

Confutatio

1. Cor. 1

Ioan. 10

do non dicimus, uerū & omnes qui dicunt, à con A mus, ipse declarat dicens: Et hoc est mandatum
sortio fratrum depellimus. Distinguuntur enim quod ab initio audistis, ut diligatis inuicem. Audis ne nos esse in deo, si charitatem inter nos habemus, si saluatoris uirtutē (ut nobis possibile est) imitabimur? Saluatoris autē uirtutem, modò dico non eam qua cœlos creauit, nec eam qua mare increpabat, mortuos suscitabat, leprosos mundabat: sed illam de qua ipse dicit: Discite à me quia Matth. 11
personæ non natura, sed personalibus proprietatibus. Petrus ēm Petrus est, & nō Paulus: & Paulus Paulus est, & non Petrus. Indistincti tamen natura sunt. Vna ēm in utrisq; substātię ratio est: & quæ naturalia sunt, eadē in utrisq; sunt. Quorsum hæc: ut ostendamus, impiè illos à natura deitatis filium pellere, qui nihil aliud quàm coniunctionem habitudinis ei attribuunt. Cur enim nostro exemplo usi, quemadmodum separatam nos à deo substātiam habemus, quāuis in ipso simus: sic filium quanq; in patre sit, distinctam tamen ab eo habere substantiam dicitis? Nonne in medium protracta uersutia eius est? nónne iure unum de B illis illusoribus istum aliquis dixerit, qui à spiritu futuri prædicebantur? Audi quid Iudas discipulus Christi ad nos scribit: Vos aūt charissimi, memores estote uerborū quæ prædicta sunt ab apostolis dñi nostri Iesu Christi: qui dicebant uobis, quoniā in nouissimis tēporibus uenient illusores, secundum desideria sua ambulantes, non in pietate. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales,
2. Cor. 12 spiritum non habentes. Nullus enim spiritu sancto loquens, aduersus unigeniti gloriam quicq; dicet: hoc enim nihil aliud est dicere, nisi anathema Iesu. Animales uiri ac miseri, desolata à spiritu sancto corda possidentes, filium à patre exterminant, substantialiter patrem à filio differre putantes, quemadmodum quæ ab ipso producta sunt: C & filium nō aliter, quàm nos in ipso in patre esse cōtendentes. Quod longe falsum esse, ab ipsa scriptura demonstrare conabimur. Filius enim tum identitate substantiæ, tū quia imago & character patris est, in patre esse dicitur. Nos autē in filio sumus, fide atq; uirtute ad ipsum reformati. Quod ita esse sapientissimus iste Ioannes in epistola te-
1. Ioan. 1 statur: Communicatio, inquit, nostra cum patre & cum filio eius Iesu Christo. Nam si non similitudinem uoluntatis ratio hęc cōmunicationis respicit, sed propterea in patre ac filio sumus, quia naturæ suæ substantiam nostrā misceamus: quomodo cum patre atq; filio substantialiter erimus, si non erit patri filius consubstantialis? Necesse enim erit secundum eos ridiculosum illud dicere, D quia partem naturæ nostræ patri, partē filio afferamus: ideò in ipsis esse intelligimur. Quod quoniam furoris plenum est, uolūtatis ardore, fideq; feruenti, ac omni uirtutis genere ad diuinam pulchritudinem animos nostros reformari dicimus, & hoc pacto communionis gratiam acquiri à nobis affirmamus: filius autem non per hanc habitudinem, & studio habitam cōmunionem, sed per naturalem identitatem in patre est. Quod autem per uirtutem in deo esse dicimur, idem rursus Ioannes testatur, dicens: In hoc cognouimus quia
1. Ioan. 2 in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulauit, ipse quoq; ambulare. Et iterum: Quod ab initio audistis, in uobis maneat: si enim in uobis manebit, & uos in filio & in patre manebitis. Quid autem sit quod ab initio audiui-

tum in eis situm est compellunt? Sed nos sacrarum literarū autoritate muniti per regiam uiam ambulantes, consubstantialē esse deo patri filium credimus, atq; ideò ipsum in patre, & patrem in ipso confitemur.

CAP. XLI.

AMen amen dico uobis, opera quæ facio & ipse faciet, et maiora horum faciet, quia ego D ad patrem uado: & quodcūq; petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur pater in filio.] Magna est huius sermonis profunditas, sed ad utilitatem legentium breuiter sensum sub proponemus. Quum consubstantialem se patri, & exactissimum characterem demonstrare uoluerit, ut in patre tanq; in primitiuo, & pater in ipso tanq; in charactere suo, non figura quadam corporali, sed naturaliter ac substantialiter esse credatur: ego, inquit, in patre, & pater in me est. Deinde ut incōmutabilem hanc æqualitatem nullo alio modo, quàm natura & naturæ perfectionibus esse intelligeremus: alioquin intulit, propter opera ipsa credite. Quippè qui eisdē operibus quibus pater, summa cū potestate pollere ipsum cōsiderauerit, is intelliget naturalem characterē atq; imaginē patris filiū esse. Nunq; enim qui ex deo

natura non est, æqualiter operabitur deo: nunc̄ creatura, quę infinitæ uirtutis sunt, susc̄ipiet: nunquam bona eius naturæ, quæ semper est, ijs quæ sunt producta ex nihilo, proprie attribui poterunt. Demum ne ansa daretur improbis hominibus, qui omnia peruertere cupiunt, ne quis eorū dicere posset nō à sua uirtute filium miracula fecisse, sed quoniam habebat patrem in ipso manentem, qui opera faciebat: ne, inquam his falsis cogitationibus leuiores seducerentur, seipsum aperte largiturū cuncta pollicetur, quæ in nomine suo fideles peterēt. Quomodo igitur ô amentes atq̄ cæci, diceret aliquis, nihil à seipso tale posse filium cōtenditis, qui se maiora istis largiturum credentibus pollicetur? Animaduertendū enim diligenter est, quia non dixit hic patrem aliquid facturū, sed quicquid petieritis in nomine meo, faciā. Qui ergo alijs à seipso maiora præbet, quomodo faciendi uirtutem mutuabatur? Frustra igitur aduersus filij uirtutem nugantur: quæ quū infinita sit, à creatura capi non potest, datur tamen dono credentibus. Nullus tamen putet, quoniam cœlos, solem & lunam, angelorūq̄ multitudinē produxit, maiora his fidelibus per gratiam concessurū: non enim ad hæc intentio dicentis extēditur: sed quæ ad utilitatem hominū & sanctificationis humanæ mensuram respiciebant, ea solum obtulit. Propterea quæ ego facio, dixit: ut ad ea quæ corā apostolis fecit, oratio solummodo tenderetur: unde simul etiam ostenditur non fecisse ipsum maiora, quia nihil maius occasio attulit. Sed ordine totum hunc locum consideremus. Amen, inquit, dico uobis, qui credit in me, opera quę ego facio, & ille faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrē uado. Quid est hoc, dicet aliquis, quia ipse ad patrem uadit? Idcirco ne credentes in eum maiora facient? absona omnino atq̄ inconcinna ista uidentur. Sed latet altior sensus. Sic enim intellige ipsum dicere: Sciatis uos qui mei ministri fuistis, quia quousq̄ uobiscum in terris ut homo conuersabar, non aperte omnino uobis deitatis meæ potestatem ostendi, sed & dixi humilius, & feci minora per humilitatem humanam quam assumpsi. Quibus iam dictis, factisq̄ adimpletū est ferè incarnationis mysterium. Parū enim abest, & moriar, & à morte resurgam, & tūc similia maioraq̄ uobis largiar: uado enim ad patrem cōsessurus cō regnaturusq̄ cum eo, ut deus ex deo: ac ideò potestatem uirtutemq̄ naturæ meæ, gratia quam uobis donabo, magis declarabo, quodcunq̄ petieritis in nomine meo, hoc faciā. Exacto iam, inquit, tēpore humilitatis, in quo humiliter me gessi propter dispēsationem, apertius ut deus ea quæ sunt dei faciam, non expellens patrem ab hac gloria, sed ut pater glorificetur. Nam quum deus natura filius sit, idq̄ multis iam demonstratū sit, non minus etiam hoc modo demonstratur: quia orationes sanctorum susc̄ipit, & largitur eis quæ petūt: quomodo igitur pater in ipso non glorificatur? Nempè si deus natura filius nō esset, quia à patre natus est, aliquo ipse pater dedecore afficeretur.

A Nunc uerò iure glorificatur pater, qui substantiæ suæ fructum ædidit deum uerū omnipotentē, & cæteris quando uult inaudita miracula largientē. Quod si ita est, sicuti certe est: quibus supplicijs digni non sunt, qui dignitatē filij deprimere non perhorrescūt? Nā si orantes à filio petimus, et quę petimus, daturū se profitet: quomodo nō erit natura deus, q̄ ex deo natura natus est? Nā si creatura est, ut ipsi asserūt, quid inter nos & illos intererit, qui solem aut lunam, aut aliam creaturā ut deū uocabant? Nam etsi erubescentes cæteris creaturis ipsum prę̄ponant, nihilo tamen minus, gloriā patris, id est filium deprimunt, dum inter creaturas eum collocant. Non enim quæritur utrū excellens creatura, uel cōtrà sit: sed an omnino creatura sit. Quo dato, deum ipsum secundum naturam esse, impossibile penitus est.

B

CAP. XLII.

SI quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.] Si quidò hic deum se uerum esse ostendit. Susceptum enim orationes suorum se dicit, omniaq̄ concessurum eis quæ petant, spiritales scilicet petitiones, et à superna maiestate non alienas: neq̄ id ut minister facturus erat, nō enim aliena, sed sua se daturum pollicetur: omnia enim per ipsum ex patre sunt. Idcircò Paulus quoq̄ semper sanctis coniunctim bona petit, dicens: Gratia uobis et pax à deo patre nostro, et domino Iesu Christo. Nec aliquis mentis compos, seorsum quicq̄ à patre dari, et seorsum à filio putabit. Vna enim eademq̄ gratia est, quæ ab utrisq̄ proficiscitur: gratiarum quippè distributio, sicuti cętera omnia, ex patre per filiū est: per filium aūt ut non ministrū, ut iam sæpe diximus, sed ut per coautorem (ut ita dicā) & uerè collargitorē. Vna enim deitatis natura est, quę in patre & filio & spiritu sancto uerè atq̄ catholicè ita creditur esse, ut nullam omnino diuisionem, nullam (ut sic dixerim) dilacerationem patiatur. Recte igitur sentiētes, dicemus ex patre & in patre naturaliter esse filium, spiritum quoq̄ sanctum (qui patris & filij proprius est) ex ipso & in ipso esse. Quumq̄ nemo ueniat ad patrem nisi per Christum, ut ipse ait, ianua & uia reconciliationis hominum ad patrem filium factus est, & gratiam unà cum patre ipse distribuit, Ab una enim natura, et ab uno principio hæc fluunt: quod quidem principium in persona patris & filij & spiritus sancti esse intelligimus. Itaq̄ quoniam ante Christi tempora inconsuetū erat quicquam à filio peti, & per eum ad patrem accedere: huius etiam rei fundamenta iecit, & per discipulos tam orationis modum, quàm consequendæ gratiæ spem ad nos transmisit. Ipse nempe quæcunq̄ petituri orando sumus, daturum se pollicetur: id etiam ad alia multa regiæ potestatis suæ, omnipotentisq̄ naturæ argumentum nobis relinquens.

C

Iacob. 1. Cor. 1. Iacob. 4

D

CAP. XLIII.

SI diligitis me, mandata mea seruate.] Quum petituris omnia se largiturum pollicitus sit, ne falso hæc sibi dicta esse uideantur (multi enim in eius nomine petunt & nō accipiunt) paucissimis statim

statim uerbis exposuit, quibus hæc facta pollicitatio est. Diligẽtibus ergo seipsum, & præcepta sua seruantibus gratia solummodo spiritalium bonorum conceditur. Nam quod nõ omnibus simpliciter ista parata sint, discipulus Christi alibi ostendit, dicens: Petitis & non accipitis: quia male petitis, ut in uoluptatibus uestris consumatis. Et rursus de duplicibus animo uiris: Non ergo æstimet homo ille quod accipiet aliquid à domino: uir ẽm duplex animo incõstans est in omnibus uijs suis. Omnibus enim qui nõ ad studiose agendum, sed ad replendas cupiditates, carnalesq; uoluptates suas quicq; à deo petunt, aures deus penitus obstruxit. Nam quę ipse odit, quoniam turpia sunt, ea quomodo cęteris largietur? quomodo dulcedinis fons amarum aliquid scaturire poterit? Quod uerò spiritalium gratiarũ cupidis larga manu omnia præbeat, Esaias quoq; ostẽdit, dicens: Adhuc te loquente dicam, quid est. Psalmista etiam similiter: Oculi domini super iustos, inquit, & aures eius ad preces eorum. Quum igitur diligentibus hæc bona futura dixerit, quæ per ipsum ex patre profunduntur, confestim quomodo hæc dilectio habeatur, & quis sit modus eius aperuit. Non ẽm quicũq; dixerit deum à se diligi, uerè dicere uidebitur, nec in uerbis nudis uirtutis uires cõsistunt, nec pietatis fulgentissimũ decus uerbo confirmatur: sed bonis operibus, & animo probè affecto cognoscitur: ita diuinorum obseruatio mandatorum, charitatem nostram erga deum ostendit, & uiuam ueramq; uirtutem constituit, quæ non solum uerbo, sed multo magis opere constat: quod ipse quoq; dominus demonstrat, dicens: Non omnis qui dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit uolũtatem patris mei. Nõ enim in uerborum assentatiunculis, sed in affectu agentis fides esse probatur. Quare mortuã ipsam esse sine operibus scriptura docet. Non enim homines solum, uerumetiam impuri dęmones uirtutem creatoris horrescẽtes, unitatem dei fatentur. Opera uerò fidei cõgruentia facere, eorum solummodo est, qui deũ diligunt. Perfectissimus ergo fidei terminus, & dilectionis dei demõstratio est, euangelicorum prœceptorum obseruatio atq; custodia. Multa possent hac de re dici, sed lõgius aberrare nõ placet. *Si diligitis me*, inquit, mandata mea seruate. Animaduerte quæso, memoriaq; retine diligenter: quia sæpius tum discipulis, tum etiam communius ad Iudæos dixisse inuenitur: Verba quæ ego loquor, mea nõ sunt, sed eius qui misit me. et rursus: Ego à meipso non loquor, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. Et rursus: Quæ ego loquor, non sunt mea, sed eius qui misit me. Nunc uerò quæ patris dicebat esse, sua esse mandata manifestè affirmat. Nec erit Christianus qui leuiter aut falso dicta hęc cogitabit. Ipse enim ueritas est. Quare? quia non ut prophetarum aliquis, nec ministri loco sermonem patris nobis exposuit, sed ut cõsubstantialis & idem natura cum patre, sicut filius à substãtia patris natus, sicut uerbum & substantia & consilium patris, uerba nobis patris & sua locutus est: mandatum tamen dicit habuisse à patre quid dicat & quid loquatur. Sic enim etiam in nobis esse percipimus, quum intelligamus sermoni qui proferri solet, à mente quasi mandata dari, quæ foras progrediens explanet. Non ignoro minimam esse uirtutẽ exempli, sed tamen quia quum à rebus, quas intelligimus similitudinem, quamuis exiguam supernaturalibus accõmodamus, quasi in ænigmate atq; speculo profunda dei mysteria quodammodo intelligimus, prætermittendum non fuit.

Iacobi 4
Iacobi 1
Esa. 65
Psal. 33
Matth. 7
Iacobi 2
Ioan. 7
Ioan. 12
Ioan. 14

CAP. XLIIII.

ET ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternũ: spiritum ueritatis, quem mundus non potest capere, quia non uidet eum, nec scit eum. Vos autẽ cognoscetis eũ, quia apud uos manebit, & in uobis erit.] Cõiungit rursus ijs quæ deo digna sunt, ad humanitatem suam pertinentia. Ita nec solam deitatis gloriam humilitate naturæ nostræ abiecta retinet, nec rursus humanitatis tantummodo mẽsuram sibi attribuit. Sed quoniam simul deus atq; homo uerè syncereq; est, utraq; mirabiliter coniungit, & ut deus atq; homo ad discipulos loquitur: oportebat sanè in dispensatione huiusmodi incarnationis commodè uerbis uti. Illud igitur huius loci sensum inuestigantes, dicimus quod necessariò etiam nunc ad ædificationem fidei dominus noster de patre mentionẽ fecit. Nam quoniam inconsuetum orandi modũ introduxit, in nomineq; suo (quod priscis inauditum fuit) petere iussit, & quæ petentur se daturum pollicitus est: ne personam patris hinc pellere, aut potestatẽ eius aliquo modo minuere uideatur, collargitorem condatoremq; paracleti illum fore affirmat. Rogabo autem rursus sicut homo dixit, diuinæ ac ineffabili naturæ quæ illi conueniunt in persona patris attribuens. Quam rem ab eo solere ita fieri sæpius diximus. Alium autem paracletum, spiritum appellat: non quia consubstantialis patri & sibi non sit, sed quia in propria persona esse intelligitur. Spiritus ẽm nec pater, nec filius est: sed patris atq; filij. Alium autem paracletũ dicit, quia & ipse paracletus est: nec tamen aliud quicquam in sanctis spiritus operatur, quàm ipse filius, cuius & est & appellatur spiritus. Quod autem etiã filius, paracletus & est & uocatur, Ioannes testatur scribẽs: Hoc dico uobis ut nõ peccetis. Si quis autẽ peccet, paracletũ habemus ad patrem Iesum Christum, & ipse propitiatio est pro peccatis nostris. Aliũ ergo paracletũ uocat, quia in propria subsistentia est. Operatur tamẽ non aliter quàm ipse filius, omnipotensq; est ut ipse: spiritus enim eius est. Veritatis enim spiritũ eũ nuncupauit, & ueritatẽ seipsum esse iã affirmauit. Quomodo ergo, si alienus à substantia patris filius est, ut isti dicũt, pater ueritatis, id est filij spiritũ, nõ ut alienũ, sed ut propriũ largitur? Nullus enim ambigit, quin filij spiritus sit. Quomodo rursus si alienus à substãtia patris filius est, patris spiritũ ut suũ præbet?

1. Ioan. 2

scribitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

scribitur enim, quia sufflauit discipulis, dicens: Ioan.20 Accipite spiritum sanctum. Nónne igitur dicendum est, imò autem omnino credendū: quia una cum patre naturalibus deitatis bonis substantialiter filius communicet, eodem modo spiritum habet quo pater habere intelligitur: nō aduentitiū, neq; deforis. Stultum enim, atq; furiosum est ita sentire: sed quemadmodū unusquisq; nostrū, proprium in seipso spiritum cōtinet, & ab intimis uisceribus ad exteriora profundit: propterea corporaliter Christus sufflauit: ostēdens hoc signo, quia quemadmodum ab ore humano corporaliter humanus spiritus procedit, sic ex diuina substantia deitati congruenter spiritus, qui ab ea est, profunditur. Quādo igitur ipse spiritus patris & filij est, quomodo pater atq; filius unam potestatē distinctè simul atq; coniunctim nō habebunt? Pater enim, pater est, et non filius: & filius non pater, sed filius: & tamen pater in filio, & filius in patre est: & paracletū, id est spiritū sanctū, non seorsum pater & seorsum filius præbet: sed quū filius dare dicatur, pater etiam ex quo uniuersa sunt, dare intelligitur. Quod uerò ciusdē cū patre atq; filio substantiæ spiritus est, quamuis nemo recte sentiens ambigat, ratione tamen etiā cōprobatur. Nam si spiritus substantialiter deus nō est, quomodo creatura eo accepto, dei patris particeps efficitur? aut 1.Cor.3 quomodo templa dei erimus, creatum spiritū ac non potius eum qui ex deo est, accipientes? Quomodo diuinæ naturæ (ut sancti uiri testantur) participes fiunt, qui spiritū acceperūt, si creaturis spiritus cōnumeratur, nec à natura diuina procedit? Non igitur ut alienus inde ad nos uenit, sed ut patri ac filio consubstantialis. Quare qui mundana sapiunt, & hæc terrena præponunt, capaces eius esse nō possunt: sancti aūt eius capaces sunt. Quāobrē? quia illi sordibus inuoluti, & quasi lippitudine oculorum animi laborantes, naturæ diuinæ splendorē nō aspiciūt, & gratiā spiritus suscipere nequeunt, cupiditatibus carnis omnino deuicti: probi aūt uiri, quū mundū possideāt cor, paracleti receptacula effecti (ut in hac uita hominibus possibile est) magna, inauditaq; consecuturos se premia intelligunt. Sanctificabuntur enim à spiritu, & omnium bonorū participes efficiētur, ac turpitudine seruitutis abiecta dignitate adoptionis filiorū dei decorabuntur: quod Paulus ostendit dicens: Gal.4 Quando aūt estis filij, misit deus spiritum filij sui in corda uestra clamantē, abba pater.

CAP. XLV.

NOn relinquā uos orphanos: ueniā ad uos.] Necessariò etiam nunc dominus noster sanctæ trinitatis consubstantialitatē ostendit: quod & in superioribus fecit, tam uerbis quàm rebus à deo patre natum se naturaliter, earundemq; uiriū atq; uoluntatis demonstrans. Hac enim de causa modò dicebat: quia ego à meipso non loquor. modò: si non facio patris mei opera, nolite credere mihi: sin autem facio, & si mihi non creditis, operibus meis credite. Oportebat autem ad hæc recta etiam nobis de spiritu fidē tradere, ut Christiani dogmatis integritas haberetur: quomodo igitur id facit, breuiter exponam. Alium à deo patre paracletum ad nos uenturū mox dixit: uerum ne quoniam aliū dixit, de substantia naturaq; spiritus id intelligeretur: ut liquidò monstraret in sola personali substantia à patre ac à filio spiritum alium esse (spiritus enim est, non pater nec filius) quum uenturum paracletum asserat, seipsum uenturum pollicetur. Ita ostendit spiritum sanctum non esse aliud quàm ipse sit. Spiritus enim patris est, & ipsius etiam filij spiritus esse intelligitur, & mens eius idcircò nuncupat. quod Paulus quoq; denotauit dicens: Nos autem mentem Christi habemus. Recte igitur sentientes, & diuinā sequentes scripturam, non aliud à filio substantia & natura spiritum esse prædicamus, in propria tamen subsistere persona profitemur: ptopterea etiam Paulus (ut arbitror) spiritum filio adiungit plerunq;. Si quis, ait, spiritum Christi nō habet, non Rom.8 est eius. et rursus: Si Christus in uobis, corpus quidem mortuū propter peccatum, spiritus uerò uita propter iusticiam. Audis quomodo manifestè haberi ab eis Christū dicit, qui spiritū acceperūt? Sæpenumero etiam optat ut Christus in nobis per fidem habitet, quum tamen spiritū sanctum suscipiamus. Nec putet quispiam, personarum distinctionē à nobis confundi, non ita confitemur, nec ista erat intentio Pauli. cognouit enim rectissimè diuinus ille uir sanctæ trinitatis enumerationem: ac ideò singulas personas propriè atq; distinctè subsistere docet, & tamen incōmutabilem identitatem trinitatis apertè prædicat. Aliter enim quomodo spiritus & esset & nominaretur deus? Nescitis, ait, quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Sin autē templa dei efficimur, quia spiritus in nobis habitat: quomodo spiritus ex deo, id est ex substantia dei non est, quū ipso habitante in nobis, deus in nobis habitet? Vt ergo nō alienum à natura deitatis spiritū ostenderet, à patre mitti ad sanctos paracletum dixit, & ipse uenturum se pollicetur: ne tanq; parentum orbi, diaboli laqueis & huius mūdi furiosis tentationibus capiantur. Clypeus ergo infractus nostris animis à patre spiritus Christi datur, qui gratiam, præsentiam, & uirtutem patris atq; filij implet in nobis. Impossibile enim est quicquam boni à nobis peragi, nec perturbationes animi superari, nec acres diaboli laqueos euitari, nisi gratia spiritus muniti, ipsum hac de causa in nobis habeamus. Huius rei causa grauissimè ad deum Psalmista clamabat: Domine, ut scuto bonæ uoluntatis tuæ coronasti nos. Bonæ uoluntatis scutū nihil aliud appellans, quàm protegentē nos spiritū, & ineffabili sua uirtute ad id nos cōuertentē, atq; in eo conseruantē, quod deo penitus placet: quamuis ergo in cœlos postq; ex mortuis resurrexit dominus ascenderit, ut deo pro nobis (iuxta Paulū) appareat, adesse tamen semper per spiritū suū fidelibus pollicetur.

CAP. XLVI.

ADhuc modicum, et mundus iam me non uidet: uos autē uidetis me, quia & ego uiuo, &

& uos uiuetis.] Quum in ianuis iam passio insta-
ret, quam assumptio consecuta est, inuisibilem se
mundo futurum dicit, id est omnibus qui tempo-
ralia perpetuis, & terrena cœlestibus anteponũt.
Superioribus igitur consequentia texentes, dici-
mus paracletum, id est spiritum sanctum, à patre
per filium dari: omnia enim ex patre per filium
sunt. Quem quidem spiritum, quantum ad locu-
pletissimam dantis munificentiam atq; gratiã per
tinet, omnes accepissent (effundam enim, prophe
Iohel.2 ta quidam ait, de spiritu meo super omnem car-
nem) quisq; autem sibi causa est, ne diuinitus hoc
donum habeat. Nam qui mentem suam à prauita
te non mundant, qui huius mundi sponte capiun
tur illecebris, ij diuina gratia nudi, Christum in se
ipsis non uidebunt. Corda enim spiritu habentes
uacua, & propterea orphanorum protectore priu-
ati, ab omni dæmonio aut turbatione animi, aut
quauis alia cupiditate facile rapiuntur, & ad pec-
candum impelluntur: sanctis autem qui se, quan
tum fieri potest, ad suscipiendum spiritum præpa
rant, meritò Christus dicebat: Non dimittam uos
Ioan.14 orphanos, uenio ad uos. Inuisibilis ergo postq;
hinc abijt, terrena sapientibus, est: uisibilis autem
sanctis: diuinum enim & intellectualem fulgorẽ,
& cognitionem congruam in animis eorum spi-
ritus inserit, & oculos cordis mirum in modum
illuminat. Aut igitur hoc modo locum istum in-
telligemus: aut maxime quoniam istud adiungi-
tur, quia ego uiuo, et uos uiuetis: sic exponemus.
Quũ per resurrectionem suam immortalitatem
naturæ nostræ in corpore suo primum reparauе-
rit, ascendit in cœlos ad patrẽ, & post aliqua tem-
pora descendet rursus ad nos cum angelis in ma-
iestate patris, quando proportionaliter unicuiq;
iuxta uiuendi modum merita reddens, ijs qui à si
nistris erunt, id est qui terrena hęc concupierunt,
Matth.25 dicet: Recedite à me maledicti in ignem æternũ,
diabolo & angelis eius præparatum, ijs uerò qui
à dextris erunt, id est sanctis & probis uiris: Veni
te benedicti patris mei, possidete paratũ uobis re-
gnum à constitutione mundi. Cõregnaturi enim
cum Christo, cœlestibus bonis fruentur, confor-
mesq; facti resurrectionis eius, & ab interitu om
nino liberati, semper uicturi cum domino sunt.
Quod autem fideles, qui Christũ secuti sunt, cum
Christo erunt, ineffabilem illam pulchritudinem
1.Thess.4 perspicientes, Paulus ostendit, dicens: Quia ipse
dominus in iussione, in uoce archangeli, & in tu-
ba dei descendet de cœlo: & mortui in Christo re-
surgẽt primi, deinde nos uiui qui residui sumus,
simul cum eis rapiemur in nubibus obuiam do-
mino in aëra, & sic semper cũ domino erimus. Et
rursus ad eos, qui affectus carnis extinguere stu-
duerunt: Mortui enim estis, & uita uestra absco
dita est cum Christo in deo. Quũ aũt Christus ap-
paruerit uita uestra, tunc & uos apparebitis cum
Coloss.3 Christo in gloria. Vt ergo breuiter repetamus:
improbi quidem à uultu domini deiecti, inferni
loca perpetuò habitabũt. Qui uerò arrabonẽ spi-
ritus intemeratum conseruarunt, uiuent semper

A cum Christo, ineffabile decus deitatis eius inspi-
cietis. Dominus enim erit tibi, ait, lux æterna,
& deus gloria tua. Non uidebitur incongruum Esa.60
hanc rem dominum significare uoluisse, quum di
xerit: Adhuc modicum, & mundus me iam non
uidet: uos autẽ uidetis me, quia ego uiuo, & uos
uiuetis. Nec id falsum uidebitur: quia modicum
tempus inter futurũ usq; ad reuelationem suam
dixerit. Nam longissima etiam apud homines se-
cula, nihil uerè inueniuntur, si ad deũ qui semper
est, conferas. Quod ostendit Psalmista, dicens:
Mille anni ante oculos tuos domine, sicut dies he Psal.89
sterna quæ præterijt, & custodia in nocte.

CAP. XLVII.

B IN illo die uos cognoscetis, quia ego in patre
meo, & uos in me, & ego in uobis.] Difficilis
mihi uidetur inuentu textus propositi sensus, ac
ideò maiore uigilãtia quærendus est. Credo enim,
quia Christus qui ueritas est, ad uerũ nos sensum
diriget. Nonnulli eorum etiam qui præesse uiden
tur, à substantia patris filiũ impiè depellentes, ha-
bitudinalem non naturalem coniunctionem sig
nificari asserunt, quum in patre filius esse dicatur.
Itaq; à seipsis, non à spiritu sancto scribentes: quo
niam, aiunt, pater diligit filium, & rursus ab eo di
ligitur, propterea scribitur in eo esse. Cuius im-
pietatis suæ quasi demonstrationem hoc ex loco
sumere credunt. Dicunt enim arundineo se bacu
lo defendentes: quod si nos in ipso sumus, & ip-
C sum habemus in nobis, nõ substantiæ ratione cõ-
iuncti, sed amoris affectione quũ amemus & re-
damemur: sic filius quoq; quũ in patre hoc modo
sit, ratione naturæ à patre disseparatur. Nos uerò Cauilli redar-
quoniam latius iam demonstrauimus in patre fi- guatio.
lium naturaliter esse, ac substantialiter illi cõiun-
gi: breuius nunc malignam eorũ cauillationẽ re-
darguemus. Si solummodo, quia diligit & diligi-
tur, in patre filius est, eadem ratione qua nos in ip
so, & ipse in nobis, nec aliud uinculum latet, quo
aut patri filius, aut nos in filio coniungamur: quã
obrem, dic quæso, in illa die, ait, hoc mysteriũ cog
noscetis: his enim uerbis ostendit nondũ nos illũ
probe cognoscere. An forte ignoramus, quia pa
ter diligit filium, & ab eo rursus diligitur? quis au
D tem non dicet nos ab eo amari, qui pro nobis acer
bissimam pertulit passionem? Maiorem autẽ cha Ioan.15
ritatem nemo habet, quàm ut animam suam quis
ponat pro amicis suis. Cur aũt diligi à nobis mani
feste petebat, dicens: Si diligitis me, mandata mea
seruate? Diligit igitur eũ, qui mandata sua (quan-
tum eo situm est) seruat. Si ergo non ignoramus
amari à patre filium, nosq; ab ipso filio diligi, dili-
gereq;, quum mandata eius seruemus: necesse est
alium quendam modum, non dilectionis ratione
nos intelligere. Alium ergo modũ manifestè in- Nouæ cauilla-
duxit, dicens: In illo die cognoscetis, quia ego in tio.
patre, et uos in me, & ego in uobis. Sed dicent for
tassis, ante passionis diẽ hæc à Christo dicta fuisse:
nos autem post passionem resurrectionemq; ip-
sius, quoniam uincula mortis effregit, à patre ip-
sum amari cognouimus: & nos ab eo, quoniam

pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro nobis passus est. Itaq; certiores hac dilectio- A
nis habitudine post resurrectionem facti sumus:
Confutatio. quia ipse in patre, & nos in eo. Friuola hæc omni
no atq; inania sunt. Considerate nanq; ô genero-
si uos, non fuisse opus nobis post resurrectionem
discere, quod uerè uel ante resurrectionem scie-
bamus. Nam si minus credebamus diligi à patre
filium, & patrem à filio, resurrectio erat expectan
da, ut inde cognitionis consummationem conse-
queremur: Sin uerò etiam ante resurrectionē gra
Matth.17 uissimus testis pater fuerit: Ipse est, dicens, filius
meus dilectus: & ipsa quoq; ueritas dixerit, pater
diligit filium: nec aliter quàm perfectè diligere ip
sum credere debeamus: cur falsis nos rationibus
terretis: cur ueritatem aspernamini, à substantia B
Ioan.3 patris filium detrudentes? Quum igitur certiores
essent discipuli, perfecte filium à patre, & patrem
à filio diligi, nec dubitarent se ab ipso diligi: ipsiq;
sibi essent conscij, quod eum diligerent: quomo-
do in aliud tempus huius rei cognitionē differt,
dicens: In illo die cognoscetis, quia ego in patre,
& uos in me, & ego in uobis? ualeant ergo, uale-
ant qui hæc nugantur. Nos autem spiritu sancti
gratiam inuocantes, ea dicamus, quæ rectæ sunt
expositionis. Quum ergo prædixerit, quia ego ui
uo, & ipsi uiuetis: statim subiecit: In illo die cog-
noscetis, quia ego in patre meo, & ego in uobis.
Quis igitur apertè non uidet diem cognitionis il
lum determinari, in quo reformati ad ipsum ad ui
lum determinari, in quo reformati ad ipsum ad ui
tam æternam conscendemus, maledictione mor- C
tis omnino fugata? Quando enim (ut ait Paulus)
Colos.3 Christus nostra uita apparebit, tunc & nos appa-
rebimus cum eo in gloria. Reformabit enim hu-
militatis nostræ corpus: hoc inquam, non aliud
corpus ad gloriam suam reformabit, ad pristinū
ineffabili sua uirtute restituens. Omnia enim fa-
cillimè peragit quæ uult, quū sit deus uerus. Illo
igitur die, ac illo tempore, quo etiam uos uiuetis
(uiuo enim ego, quamuis homo factus, mortale
secundum naturam corpus assumpserim) illo in-
quam tempore cognoscetis, quia ego in patre, &
uos in me, & ego in uobis. Credimus igitur hæc à
domino dicta fuisse, non ut dilectionis ratione in
patre ipsum esse credamus, ut aduersarij Christi
contendunt: sed quadam profundi uirtute myste D
rij, quod & intelligere difficile, & explanare ar-
duū est: conabimur tamen pro uiribus. Nā quam
uis longe humanam mentem à clara expositione
huius rei abesse credamus, feruore tamen charita-
tis cōmoti, nōnihil fortassis dicemus. Age igitur,
ut facilius postea in profunditatē mysterij descen-
damus, cognoscamusq; quomodo filius in patre
naturaliter, nō dilectionis ratione ac habitudine,
ut illi contendunt: & nos in ipso rursus eodē mo-
Philip.2 do, & ipse in nobis. Causam uideamus, propter
quam dei filius & deus ipse, quum esset in dei for
ma, nō rapinam arbitratus est se esse æqualē deo.
Vnam igitur ueram & generalem incarnationis
causam Paulus nobis expositit, dicens: Secūdum
Ephe.1 bonum placitum eius restaurata omnia in Chri-
sto: restaurare autem, omnino & res & nomen si-
gnificat restituere rursus, quæ ad diuersum atque
dissimilem exitū tendebant, ad eam conditionem
ac statum, ad quem à principio facta fuerunt. Hu
ius restaurationis uiam ac modum carptim decla
rans, modò dicebat: Nam quod impossibile erat Rom.8
legi, in quo infirmabatur per carnem: deus filium
suum mittens in similitudinem carnis peccati, &
de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustifi
catio legis impleretur in nobis: qui nō secundum
carnem ambulamus, sed secundū spiritū. Modò: Heb.2
quia ergo pueri communicauerunt carni & san-
guini, & ipse similiter participauit eisdem, ut per
mortem destrueret eum, qui habebat mortis im-
perium diabolum, & liberaret omnes, qui timo-
re mortis per totam uitam obnoxij erant seruitu-
ti. Hos duos modos restaurationis, rationē incar-
nationis continentes, Paulus nobis exposuit, sed
ad hos tertium nobis Euangelista proposuit, quū
ita de Christo scribat: In propria uenit, & sui eum Ioan.1
non receperunt: quotquot autem receperunt eū,
dedit eis potestatem filios dei fieri, ijs qui credunt
in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neq; ex
uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex
deo nati sunt. His ergo maxime de causis unige-
nitus dei filius homo factus est, ut peccatū in car-
ne sua damnaret, & mortē propria morte destrue
ret, et nos dei filios faceret, à nostra mortalitate ad
hanc dignitatem spiritu regeneratos: hoc enim
modo probe humanum genus ad pristinū habi-
tum reparatur. Sed singulis rursus propositis cau
sis, nonnihil de ipsis dicamus. Quæramusq; pri-
mū, quomodo illud intelligendū est, quod dam-
nauerit peccatū in carne. Quū enim deus natura
unigenitus sit, quūq; ex substātia patris natus na-
turaliter incōmutabilis sit, atq; ideò nullo modo
mutari labiq; potest, descēdere uoluit, ut caro sua
facta, & ad proprietatem suam transformata, labi
peccareq; non posset: neq; id templo suo solūmo-
do facturus, hominē assumpsit. Quæ nanq; mag-
nitudo beneficiorum erga nos esset, si hominē so-
lummodo quē assumpsit seruasset? Credimus igit
hominē factū esse, ut uniuerso generi nostro, in
suo corpore tanq; in primitijs, supremū bonū ac-
quireret. Nam quemadmodū non mortis solum,
sed omnibus carnis passionibus afficimur prop-
ter transgressionem, maledictionemq; primi ho-
minis à deo lapsi: eodem modo Christum omnes
sequemur, ob saluātem in seipso carnis naturam
atq; sanctificātem: ideò Paulus quoq; dicebat: Et 1.Cor.15
sicut portauimus imaginem terreni, portemus &
imaginē cęlestis. Imago enim terreni hominis, id
est Adæ, passiones & interitus sunt: cœlestis autē
hominis, id est Christi, impassibilitas & incorrup
tibilitas imago est. Peccatum igitur in propria car
ne unigenitus dei filius destruxit, carnemq; fecit
non propria uoluntate, sed ut deo placet moueri:
ita corpus animale, spiritale confectū est. Primus
igitur restaurationis modus hic est: alter autē qui
proposito theoremati maxime conuenit, modò
in medium ueniat. Dicemus aūt de uita æterna, &
de mortis interitu, quomodo à genere nostro ab

unige-

unigenito depulsa corruptio est. Quoniam igitur carni & sanguini pueri communicarunt, & ipse similiter participauit eisdem, ut mortem interimeret. Nam qui omnia ad immortalitatem creauit, ad pristinam rursus figuram rerum transfigurabit. Curiosius forsan quàm oporteret, ista scrutamur. Sed qui rectitudinem dogmatum sequitur, desidiæ crimen non iniuria euitabit. Factus igitur homo ab initio ad imaginem creatoris est, ut scribitur. Quumq; multis modis imago dicatur, ille modus præcipuus est, ad imaginem Dei, id est, ad similitudinem in corruptionis et immortalitatis factum esse: quod nunquam per rationem naturæ suæ poterat possidere. Quomodo enim, quod à terra factum est, sua natura perpetuum erit: nisi qui naturaliter immortalis est Deus, qui eodem modo semper se habet, hoc donum ei præbuerit? Verum enim illud Pauli est: Quid enim habes, quod non accepisti? Ne igitur quod ex nihilo creatum est, ad nihilum rursus redeat, sed perpetuò conseruetur (id enim creator intendebat) naturæ diuinæ particeps efficitur. Inspirauit enim in faciē eius spiraculum uitæ, id est spiritum filij. Filius enim uita est, in esse omnia continens. In eo nanque uitæ susceptibilia & mouentur & uiuunt, ut Paulus ait. Nec quisquam putet diuinum spiraculum animam homini factum fuisse. Non enim id dicimus: & eos qui dicunt libenter rogauerimus, utrum à sua natura mutatum Dei spiraculum hominis anima facta sit, an in identitate sua permanserit? Nam si primum dicent, impietatis crimine condemnabuntur, incōmutabilem naturam mutatam fuisse asserentes: sin autē permanserit quod fuit, quomodo ad peccatum lapsum passionem receptaculum factum est, quum impossibile penitus sit diuinæ naturæ delinquere? Non est igitur factum diuinæ substantiæ spiraculum anima hominis: sed animato potius homini & proprietati naturæ, utrisque (anima dico atque corpore) consummatæ quasi sigillum naturæ suæ creator spiraculum uitæ, id est spiritum sanctum infixit, quo ad primitiuam homo pulchritudinem reformabatur, & ad imaginem creatoris reducebatur: ad omnia uirtutis genera inhabitantis in eo spiritus gratia se accommodans. Verum quoniam quum suæ uoluntatis habenas homo teneret (pars enim imaginis libertas etiam est, liberæ nanque potestatis Deus est) decidit immutatus (cuius immutationis & casus modum scriptura liquidò docet) reducere ad pristinum statum naturam humanam Deus uoluit. Quomodo autem reduxit, nunc cōsequenter inspiciamus. Non erat possibile aliter corruptibilem secundum naturam hominem mortem effugere, nisi primam adeptus gratiam, rursus particeps Dei fieret, quia omnia per filium in spiritu uiuificat. Carni ergo & sanguini communicauit, id est, qui secundum naturam uita est unigenitus Dei patris filius, homo factus est, mediator dei atque hominum, ut scribitur, natura Deo coniunctus, ex quo est, & hominibus rursus ut homo. Habet enim in se patrem, & ipse rursus in patre est character & fulgor substantię eius. Nos autem etiam in seipso habet, quoniam naturam nostram assumpsit, & corpus nostrum corpus uerbi factū est: propterea diuinæ naturæ facti participes sumus, & filij iam nominamur: ipsum patrem in nobis per filium habētes, cui grauissimus testis Paulus est: Quando inquit, estis filij, misit Deus spiritum filij eius in corda uestra, clamantem Abba pater. Non est enim, alia res secundum substantiam spiritus. Hæc quum ita se habeant, ad uerba saluatoris modò accommodentur: in illa, inquit, die cognoscetis, quia ego in patre, & uos in me, & ego in uobis. Ego enim uiuo, quum uita sim secundum naturam, & templum meum uita repletum uiuit. Quando igitur & uos etiam ipsi qui corruptibiles natura estis, uiuere uos ad similitudinem meam uidebitis, tunc cognoscetis aperte, quia quum ego naturaliter uita sim, Deo patri qui etiam substantialiter uita est, per me uos coniunxi, ac immortalitatis eius participes effeci. Ita ego naturaliter in patre sum, quia ex ipso natus: uos autem in me, & ego in uobis, etiā naturaliter, ea ratione qua homo factus sum. Et sic uos diuinæ feci naturæ participes, quum spiritum meum habitare in uobis effecerim. Christus enim in nobis per spiritum est, corruptibilitatem nostram ad incorruptibilitatem permutans: idcirco Paulus ait: Qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, is corpora uestra mortua uiuificabit per spiritum suum qui habitat in uobis. Nam si ex patre spiritus sanctus procedit, uenit tamen per filium, & proprius eius est: omnia enim per filium à patre sunt. Quod autem per spiritum in uitam æternam reformati sumus, Psalmista testatur clamans ad Deum: Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur ubertate: auertente autem te faciem, turbabuntur. Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Vides quomodo ablatio spiritus propter peccatum ad interitum nos reduxit. Quando autem misit Deus spiritum suum, ac nos naturæ suæ participes effecit, facies terræ per spiritum renouata est. Reformati enim in nouam uitam sumus, corruptionem ad quam propter peccatum deferebamur, longe abijcientes, & uitam æternam gratia Domini nostri Iesu Christi adepti: quo cum, & per quem Deo patri sit gloria cum spiritu sancto in secula seculorum,
Amen.

1. Tim. 2

Galat. 4

Rom 8.

Psal. 103

Genesis 1

Genesis 2

Act. 17

Genesis 3

NONI LIBRI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

COMMENTARIORVM CYRILLI in Ioannem, Liber decimus.

CAP. I.

QVi habet mãdata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur à patre meo: & ego diligã eum, & manifeſtabo ei meipſum.] Manifeſtiſsime quidem tunc in nobis myſterium reuelabitur, quando ad ſimilitudinem eius nos uiuos uidebimus. Viuo enim ego, ait, & uos uiuetis. Tunc enim mens noſtra non per ea quæ audiuimus & credidimus ſolum, uerumetiam per exitum repromiſsionis, quem conſummatè habebimus, rerum ipſarũ periculo certior erit. Verum ne omnibus ſimpliciter talem munus cõtingere poſſe credamus, illico diligentium mentione facta, oſtendit non alijs hanc gratiam eſſe depoſitam, niſi ijs, qui mandata eius ſeruant: Iſti enim ſunt qui diligunt eum. Nam etſi omnes probi atque improbi, Chriſti uirtute reſurgent: non tamen omnes ad gloriam reuiuiſcent: ſed alij uitam omni morte crudeliorem peragent, alij beatè uiuent in Chriſto. Quod autem qui ad pœnam reſurgent, nunquam beatitudinis dulcedinem deguſtaturi ſunt, oſtendit dicens: Qui credit in filium, habet uitam æternam: qui autem incredulus filio eſt, non uidebit uitam, ſed ira Dei manebit ſuper ipſum. Animaduerte diligenter, quia quãuis omnes reſurgẽt, improbos tamen nec uiſuros quidẽ uitã aſſerit: uitã illã ſolũmodo appellans, quæ in requie & delicijs & gloria eſt. Delicias autem ſpiritaliter intelligimus cognitionem Dei perfectam, & exquiſitam myſteriorum Dei reuelationẽ: non in ſpeculo & ænigmate, ut modò: ſed apertè, perfectè, & (ut ita dicam) totaliter. Euacuabitur enim quod ex parte eſt, ut Paulus ait. Quum igitur Dominus noſter Ieſus Chriſtus diligentibus ſe, & mandata ſua ſeruantibus, non improbis, futuram perfectæ cognitionis gratiam oſtendere uellet, commodiſsime intulit: Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Habet autem mandata quicunque fidem ſuſcepit, & tenaci memoria candidam euangelicorum præceptorum cognitionem retinet. Seruat aũt, ſi ſecundũ ea uiuit. Ita perfectus eſt pietatis alumnus, qui fide atq; operatione ſanctè in Chriſto uiuere cognoſcitur. In ore enim duorum aut triũ teſtiũ omne uerbũ ſtabit, ut ſcribit. Hũc Deus pater & filius etiã, non minus amabit. Vnius enim ſubſtantiæ, unius uoluntatis, unius intentionis in omnibus ſunt. Iis uerò qui diuinitus diliguntur, fulgentiſsima præmia, & fulgentiſsimam coronã pollicet. Manifeſtabo, inquit, meipſum ei. Mundis certè uiſio dei ſummum præmiũ eſt, in quibus Chriſtus per ſpiritũ fulgebit, ſingula illuminans, & ineffabili ſplendore mentem eorũ ad cognitionem erigens ſuam. Ad hæc qui peruenient, uerè beati erunt. Ex quibus ſe futurum, ut mihi uidetur, Propheta præcinebat dicens: Audiã quid loquatur in me dominus deus. Paulus quoq; dicit:

Ioan.5

1.Co.13

Pſal.48

2.Cor.13

An experimentum quæritis Chriſti loquentis in me? Loquitur enim in ſanctis per ſpiritum myſteria reuelando: quæ recte intellexerunt, non iniuria prædicãt: modò, quia nobis reuelauit deus per ſpiritũ: modò, nos uerò Chriſti mẽtem habemus. Mentem autem Chriſti, ſpiritum appellant.

1.Cor.2
1.Cor.2

CAP II.

DIcit ei Iudas, nõ ille Scariothis, domine quid factũ eſt, quia nobis manifeſtaturus es teipſum, & non mundo?] Ex charitate quidem diſcipulus interrogat, ſed nõ recte Chriſti uerba intellexit. Dominus enim noſter Ieſus Chriſtus præcipuam ſanctis cognitionẽ pollicitus eſt, in quibus expreſsius myſteriorũ cognitio fulget. Nam in ijs qui non eó probitatis peruenerunt, ut dono ſpiritus ſupernaturaliũ rerũ poſsint cognitionẽ conſequi, ſimplicior atq; rudior cognitio eſt: utputa qa Chriſtus eſt ueri dei filius. Quũ igitur tantũ interſit inter incognitionẽ ſanctorũ, et ruditatẽ improborum: nullam inter hæc differentiã diſcipulus faciens, ex amore interrogat, quamobrem non omnibus, ſed ſolummodo ſanctis manifeſtaturus ſeipſum eſt. Quid autem factum eſt, inquit? acſi diceret, intentio aduẽtus tui domine eſt, nõ ut pars hominũ te cognoſcat & pars ignoret (audiuimus enim, quia uidebit omnis caro ſalutare dei) & tu ipſe magna uoce prędixiſti: Lætare & gaude filia Sion, quia ecce uenio, & habitabo in medio tui, dicit dominus: & reſurgent gentes multæ ad dominum in die domini, & erunt ſibi in populum. Ex te quoq; audiuimus: Quia quando exaltatus à tera fuero, omnia traham ad meipſum. Et ad Iudæos dicebas: Quia & alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me congregare, & fiet unum ouile & unus paſtor. Quũ igitur ad omnes cognitio tua tam uoce prophetarũ quàm tua, tranſitura prædicetur: quid factum eſt, id eſt, cur huius promiſsionis mutata eſt intẽtio, nec omnibus, ſed ſolis nobis manifeſtaturus teipſum es? Hæc diſcipuli mens fuit, ut arbitror. Sed non eſt ab re breuiter oſtẽdere, quid eum à uera huius rei comprehenſione abduxerit. Dixit paulò ante dominus: Modicum & mundus me iam non uidet, uos autem uidetis me. Vbi nõ omnes qui degunt in orbe terrarum, ſed improbos ſolummodo, qui uanitati mundi huius animos ſubiecerũt, mundũ appellauit. Quod quũ non recte diſcipulus intellexerit, putauit nulli aliorũ hominũ ſpiritalibus oculis, ſed tantum diſcipulis cognitionem Chriſti proponi, ac ideo interrogat dicens: Domine quid factum eſt, quia nobis manifeſtaturus es teipſum, & non mundo? Deductus autẽ ad hunc ſenſum eſt à conſueta & trita nominis poteſtate. Mundum enim, omnes homines qui in mundo ſunt, appellare ſolemus: quemadmodũ qui ciuitatem habitant, nominamus ciuitatẽ. Laude tamen dignus eſt, iſta dicens: quippe qui Solis more per totũ terrarũ orbẽ Chriſti gloriã ſplendere deſiderat: nec ſibi ſufficit, ſi cum paucis ipſe Chriſtũ cognoſceret. Sed quoniã pius & charitate fratrum plenus erat, extendi ſaluatoris gloriã, & omnibus

Deut.19

Eſa.40

Zach.2

Ioan.12

Ioan.10

fratribus,

fratribus, id est hominibus, cognitionem hanc et gratiam Dei communiter optat.

CAP. III.

RESpondit Iesus & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum: & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus.] Quum non recte à discipulo intellecta uerba sua Christus uideret, petit rursus quod dixit, dilucideq; docet non solum cognitione ista communi amicis se suis manifestaturū, sed excellētiore quodam fulgoris modo. Nam rudiores, ab impio idolorum cultu ad cognitionem Dei uocati, solummodo per fidem discent, quod unus Deus qui nos creauit, colendus sit. Qui uerò omni uirtute mentē suam purgarunt, apti iam ad maiora facti, spiritus illuminatione recepta, oculis animi habitantem in ipsis Deum uidebunt. Non est ergo cōmunis sanctorum cognitio, sed eximia & certa, longeq; à communiore illa differens. Ita undiq; uerbis Christi ad fidem & uirtutē iuuamur. Primum enim breuiter definiuit à quibus diligitur: ut ostenderet (ut ego arbitror) non omnibus concedi uirtutē huius gratiæ, sed eis tantummodo qui sic eum diligunt, ut mandata eius seruēt. Deinde quomodo in ipsis fulgebit, & quomodo inhabitabit, declarat dicens: pater meus diligit eum. Qui enim opere, filij mandata seruando, patrē ex quo filius naturaliter est, honorabit, huius operationis fructum dilectionem patris habet. Vnde uide quæso, quàm eximia sequitur utilitas: ego enim, inquit, & pater ueniemus, & mānsionem apud eum faciemus. Quum enim in nobis Christus per spiritum sanctum habitauerit, ibi & ipse pater necessariò erit: spiritus enim Christi, etiam spiritus patris est. Quapropter Paulus nūc patris, nunc filij spiritum proprium appellat: nec sibiipsi repugnat, quum utrunq; uerissimum sit. Qui enim, inquit, Iesum Christū è mortuis suscitauit, is mortalia etiam corpora uestra per spiritum suum, qui habitat in uobis, uiuificabit, & rursus: Misit Deus spiritum filij sui in corda uestra, clamantem, Abba pater. Vides quia idem est spiritus patris ac filij. Quum igitur unigenitus in cordibus nostris habitet, non abest inde pater, qui est in filio, & in quo filius naturaliter est. Sed fidei quidem uera rectaq; definitio hæc est. Libēter autem interrogauerim eos, qui aduersus gloriā spiritus linguam impie armant, quomodo si spiritus creatura est, & à substantia Dei (ut illi dicunt) alienus, per ipsum in nobis Deus habitet? quomodo dei particeps, qui spiritum accipit, efficitur? Nam si possibile aliquo modo est, ut per creaturam deo participemus, quid prohibebit non per spiritum, sed per aliam creaturam nos sanctificari? Quod quia impossibile omnino est (Dei enim particeps effici nemo potest, nisi per spiritum) Deus omnino & ex Deo spiritus est, nec ullo modo est inter creaturas connumerabilis. Præterea quod aliquo ut meliore secundum substantiam, & excellentiore secundū naturā participat, aliud est naturaliter quàm sit ipsum participatū. Si ergo spiritus creatura est, quomodo eo creatura participabit? Creati autem nos, spiritu tanq; alio secundū naturam, quàm nos sumus, participamus. Quare quū nihil præter deū, increatū sit, spiritus deus est, qui increatus est. Quoniā quum à creatura participetur, increatū ipsum esse necesse est. Procedit uerò ineffabiliter ex deo, & habitat in nobis, sicut & deus unde est: proprius enim est substātiæ eius. Sed de his quidem satis. Ad eos autem qui aduersus filiū insaniunt, illud necessariò dicēdum est: Si quis me diligit, sermonē meū seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionē apud eum faciemus. Quid igitur ô generosi uos dicetis, si quis hoc modo interroget, utrum duos deos in nobis habemus habitantes, patrē scilicet atq; filium, an unū solūmodo? Nā si aliud natura filius quàm pater est: quomodo non duo dij in seruantibus mādata habitabunt? sin uerò patre ac filio in nobis habitante, unius dei tēpla sumus: qua ratione duæ personæ unus erūt deus, si substātiæ identitas locū nō habeat? nisi coacti necessariò dicatis uerba Christi nō esse uera: sed aut patrē aut filium solū in nobis per spiritū habitare. Sed hæc omnino absurda & impia sunt. Non est ergo alienus à substātia patris, qui ex eo & in eo est unigenitus, sicut in luce splendor lucis. Quare diuinus etiā ille Paulus, nō duorū nos deorū, sed unius templa uocauit, dicens: Nescitis quia templū dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? Perspicis quia non deorum, sed Dei templum hominem nūcupauit, identitate substantiæ trinitatem personarū unum Deum appellans. Cur ergo friuolis rationibus ueritatem euertitis, & impietatis uestræ uenenū imperuoribus immittere non ueremini.

1. Cor. 3

CAP. IIII.

QVi non diligit me, sermones meos nō seruat.] Quū breuiter quinam ipsum diligunt, definierit, & præmia eorū quæ sint aperuerit transitū modò ad illos facit, qui eum non diligunt. Vniuersalius em̄ intelligitur, quod sic de uno dici uidetur. Cōsequenter aūt ualde ista cōnectuntur. Nā si seruare mādata, diligere est: nō seruasse mādata, odisse necessariò est. Signū enim nō diligendi, est mādata paruipendere, & præcepta, quali iniuriā inferāt cōtemnere. Quēadmodū igitur in seruātibus mādata cū patre habitat eodē certe modo à non seruātibus deuolat. Vereè nāq; Solomon dixit: Quia nō ingredietur in malignā animā sapiētia, nec habitat in corpore peccatis addicto. Natura uerò id fieri à nobis quoq; ipsis uidebis. Cū cōsentientibus em̄ et idē uolētibus atq; nolentibus, libentius unusquisq; cohabitat: imò uerò simile sibi omne animal diligit, ut scriptū est. Quæ quū ita se habeāt, quō multo magis sic in deo fieri nō putabimus: Nā quū bonus natura, et fons atq; origo uirtutis sit: uirtutis amatores amplectit̄, & impuros atq; sordidos depellit. Si quū nos quoq; ipsi ab omni sorde mundā habitare domū studemus: quō igit̄ deus, qui sanctissimus est, sordibus deuolutā animā nō abijciet? quō peccatis inuolutam non aspernabit̄? Quod aūt qui mandata non

Sapien. 1

Eccles. 13

Rom 8.

Gal. 4

Quod spiritus sanctus est deus

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruat, impurus atq; sordidus sit, ipsa theorematis uis apertissime docet. Peccatū em̄ à contēptu mādatorū originē trahit. Nā quēadmodū lucis priuatio cōtrariū, id est tenebras efficit: sic improbitas, à nō operādi probè uolūtate originē habet. Nunquam em̄ in uno eodēq; subiecto cōtraria simul cōspici possunt, uirtus aūt atq; uitiū maxime inter se distāt: quare quū unū à nobis absit (alterutri em̄ necessariò semper subiecti sumus) alterutrū certè adest. Quare si seruare mādata uirtus est, patet qa ex nō seruādo impbitas orit: & sicut in seruante pater & filius habitat, quæ res origo & fundamētum supremæ glorię ac beatitudinis est: sic in non seruāte natura diuina nunq; habitabit, q̄d nihil aliud est quàm nullo unq; bono participare. Quas ob res, si cui gloriosa & optima res participatio dei uidet, si quis optat patrē per filiū in spiritu in abditis sui cordis habitare, is studeat iugiter omnē prauitatis maculā bene agendo detergere. Sic em̄ templū dei cōstituet, requiescetq; in ipso deus: & mānsionē faciet, ut scribit. Necerit similis illi legis
Matth. 8 doctori, qui saluatoris gratia nō expectata: Magister, inqt, sequar te quocūq; uadas. Ad quē dominus ænigmatice atq; in parabola: Vulpes foueas habēt, & uolucres cœli nidos, filius aūt hominis non habet ubi caput reclinet suū. Vulpeculas em̄ & uolucres cœli, immundos & malignos dæmones appellauit, & spiritus hos aēreos atq; mūdanos, qui libidinosorū hominū corda inhabitātes, uoluntatē suā cōsequūtur ac implent, & miserorū animas sic exagitāt, ut nullū in eis locū deus inueniat. Id em̄ est: Non habet ubi caput suū reclinet, Mūdemus igit̄ ab omni sorde animas nostras, ut deus in nobis habitet, & superiores omni suggestiōe diabolica faciat, & diuinæ naturæ participes ac beatos cōstituat. CAP V.

ET sermonē quē audistis, nō est meus: sed eius qui misit me patris.] Firmamentū rursus affert in mediū, quo mentē audientiū inuicto cōfirmet robore, ut Iudæorū imperitia spreta, euāgelicā magno animo doctrinā sequant̄, q̄d aūt uolo dicere, latius aperiendū uidet̄. Vmbrā quandā atq; figurā usq; ad emēdationis tēpora, iuxta Paulū, legalis cōtinens disciplina, ad Christū et ad uerā pietatē nos preparabat. Nec errabit quispiā, si ueri et spiritalis cultus præmeditationē, Mosaicā legē appellabit: idcirco à lege nihil consummatū. Dominus aūt noster Iesus Christus nō figurā, sed ipsam ueritatē, consummatāq; nobis uirtutē descripsit. Disciplina ergo Christi figurarū in ueritatem est trāsformatio. Quoniā igitur ueritas splēdere iam incipiebat, & umbræ imminuebantur, nec legali disciplina uiuere Christus fideles uolebat: idcirco molestē hāc rē Iudæi ferebāt, quū putarent ad soluendā legē Christū uenisse, quem tamen dicentē audiebāt: Nō uenī soluere legē, sed adimplere. Di
Matth. 5 co em̄ uobis, quia iota unū, aut unus apex nō auferetur à lege, quousq; omnia fiant. Adimpletio em̄ umbræ legalis, uera spiritalisq; Christi doctrina est: ut modò dicebamus. Quoniā igitur furore nō ratione legē defendētes, incredulitate sua Christū pellebant: ꝓpterea ne quispiā putet contra uoluntatē dei patris mandata, legesq; statuere, necessariò subiūxit: quia sermonem quem audistis, non est meus, sed eius, qui misit me patris. Nullus ergo uestrū æstimet, inquit, aliquid à me dici, quod deo patri non placeat. Ipsius enim patris nec alterius hæc euāgelica est prædicatio: quæ non nuper inuenta est, sed in tempore opportuno ab inuolucris figurarū euoluitur. Qui enim per me prisci locutus est, is etiā nunc ad uos hæc per me loquitur. Verbū em̄ dei patris uiuū sum, ineffabilis uoluntatis eius interpretatiuū: ꝓpterea magni consilij angelus appellor. Et hic quidē unus modus exponendi huius loci est, quem aliter etiam intelligere possumus. Dei enim patris sermonem hunc esse asserit, ut sciant seruantes mandata sua, deum quia sibi crediderunt honorare: contrà etiam non seruantes intelligant, in ipsum se Deum peccare. Vnde dupliciter qui hæc audiunt firmantur. Aut enim honorare Deum uolentes, aut offendere timentes, mandata Christi seruabunt. Quum aūtē dixerit non esse suum sermonem: non in quantū uerbum ac Deus, sed in quantum serui formā habebat, hoc dictum est. Non enim humanum uult hunc sermonem uideri, sed diuinum certe ac regium. Idcirco personæ patris illum attribuit, ne si diuinitati suæ attribuisset, in duos se filios distingue re uideretur, qui unus & ante & post incarnationem est. Vnus enim Christus est, non duo ut non nulli improbe opinantur. Verbum enim caro factum est: non mutatum in carnem, sed templo turæ nostræ à uirgine assumpto. Ne igitur humanitus traditam euangelij doctrinam arbitremur, neue à Deo hanc disciplinam s. paremus, sed Deo eam attribuamus: optimo dispensationis modo, qa in serui habitu cernebatur, diuinæ naturæ per personā patris sermonem attribuit, ex quo & in quo secundū naturā est ut uerbū et splendor eius, & substantiæ suæ perfectissimus character.

CAP. VI.

HAec locutus sum uobis, apud uos manens: paracletus aūtē spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & suggeret uobis omnia quæcūq; dixero uobis.] Habet rursus hic sermo expressiorem humanitatis suæ significationem. Quando enim nobiscum Christus ratione deitatis non manet, qui omnia replet, & à nulla re abest, qui terram, cœlum, & ipsos abyssi recessus ineffabili sua uirtute gubernat & cōtinet: rut ab homine igitur dictū est: quia hæc locutus sum uobis, apud uos manens. Iam enim hinc ad cœlos secundum carnem abiturus erat. Verum exquisitam reuelationē mysterij per spiritum sanctum à patre missum futuram nobis affirmat. In nomine autem suo, id est per seipsum. Spiritus enim filij est. Ideò ait, quia ille uos docebit omnia, in memoriamq; reducet quęcunque ego uobis dixi. Spiritus enim & mens eius quum sit, ut scribitur: non est aliud secundum naturam, quamuis in propria persona subsistat: propterea omnia scit quæ filij sunt. Nullus enim, ait, ea quæ

sunt

sunt Dei nouit, nisi spiritus Dei. Omnia igitur quæ unigeniti sunt, nouit: non disciplina quadam, ne ministeri filij esse intelligatur, sed ut spiritus eius, sicuti modò dictum est. Sine disciplina igitur omnia sciens quę sunt eius ex quo & in quo est, sanctis reuelat sicuti uult. Quemadmodum mens omnia cognoscit quę in animo sunt, & prolatione sermonis ad exterius quæcunq; uult, profundit: nec est aliud natura, quàm anima sit, sed pars quædam eius ex ipsa, & in ipsa. Longe abest exemplum: nihil enim ad illam naturam accedere potest. Perfecta ergo, quantum capere possumus, cognitio per spiritum in sanctis immittitur.

Eph.1 Vnde Paulus quoque ait: Propterea & ego audiens fidem uestram, quæ est in Christo Iesu, et dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro uobis, memoriam uestri faciens in orationibus meis, ut Deus Domini nostri Iesu Christi pater gloriæ det uobis spiritum sapientiæ, et reuelationis in cognitione eius, illuminatos oculos cordis uestri: ut sciatis quæ sit spes uocatiõis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis: & quæ sit supereminens magnitudo uirtutis eius in nos qui credidimus, secundum operationem potentiæ uirtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans illũ à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus, supra omnem principatum & potestatem, & uirtutem & dominationẽ: & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Harum enim rerum reuelatione, quæ per spiritum in nobis ineffabiliter fit, incarnationis profunditatem, & abditi uirtutem mysterij speculamur. Quod autem Christi presentiam spiritus in sanctis habitans implet, & omnia docet, quæ ille locutus est, Paulus

Ephes.3 rursum declarat, dicẽs: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Dñi Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, ut det uobis secundũ diuitias gloriæ suæ, & uirtutẽ corroborari per spiritum eius in interiorem hominem habitare Christum per fidem in cordibus uestris, in charitate radicati & fundati: ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo & latitudo, & sublimitas & profundum: Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Quum igitur spiritus doctrinæ sanctos committat, non alij tradidit eos doctori, quàm sibijpsi: quum in spiritu suo, animi oculis esse perspiciatur.

CAP. VII.

PAcem meam relinquo uobis, pacem meam do uobis: non quomodo mundus dat, ego do uobis. Non turbetur cor uestrum, neque formidet.] Quum de suo recessu mentionem fecerit (dixit enim, quia hæc locutus sum uobis, apud uos manens) uidit ut Deus, non parua formidine ac dolore animos illorum turbatos fuisse. Quid enim maiorem potest inferre dolorem, quàm iocundissimarum, amicissimarumq; rerum non sperata ablatio? Ad tranquillitatem ergo animos eorum reducit, dicens: Pacem meam relinquo uobis, pacem meã do uobis. Sæpius iam, inquit, dixi: quia non dimittam uos orphanos, nec ope mea priuati terram habitabitis: nam & si corpore abfuero, præsens tamen ero ut Deus, ab omnibus malis uos liberãs, ut nullo modo possit fortitudinẽ uestram hostiũ peruicacia superare. Ita timor à uobis aberit, & diuina proteget uirtus, quæ supra quàm mens hominum intelligere potest, tranquillo animo uestro mysteria reuelabit. Nunc uerò pacem non simpliciter, neque quamlibet, sed meam do uobis. Id autem nihil aliud est, quàm spiritum eis dare, & per eum in eis habitare. Pax enim Christi, spiritus eius est: quod & si longa oratione ut probetur non egeat, illud tamẽ liquidò patet, ipsum filium Dei pacem esse: quomodo igitur spiritus eius pax non erit? Beatus etiam Paulus ait: Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda uestra, & intelligentias uestras. Nec certè de hac pace, quam uulgò intelligere solemus, ista dicuntur. Qualitas enim quædam est in animo habitu firmata, & non subsistẽs aliqua res, tranquillitas huiusmodi animæ, quam pacem appellamus. Quomodo igitur talis pax, quæ per se nihil est (non enim ipsa subsistit, sed secundum habitum animo accidit) omnem mentem atq; intellectũ, non dico hominum, uerũetiã angelorũ (quos & mẽtes et intelligentias appellamus) excedere ac superare uidebit? Pax ergo quę principatus, quę dominatiões, quæ thronos, quæ cherubin & Seraphin excedit. Christi spiritus est: in quo Deo patri uniuersa filius reconciliauit, qui nihil aliud uult, nihil aliud intelligit, nihil aliud operatur, nisi quæ filius. Nam quemadmodum uita, uirtus, sapientia, secundum naturam filius est, ac ideò spiritus eius uita, uirtus & sapientia nuncupatur: sic quoniã ipse uera & propria pax est, meritò spiritus quoque eius pax nominabitur. Hac de causa sibijpsi propriam pacem, id est spiritum suum attribuit dicens: Pacem meam do uobis. Sed pacem appellare spiritum etiam prophetas inueniemus. Dominus enim Deus noster (inquit Esaias) pacem dat nobis: omnia enim reddidit nobis. Quoniam enim nihil per legem perfectum est (nam eius iustitia non potuit perfectè, ad pietatem humanum genus reducere) idcirco spiritum sanctũ dari deprecamur, per quem reuocati à seruitute, ad quam transfugimus propter peccatum, Deo patri reconciliemur: omnia enim reddidit nobis, id est omnia tũc habebimus, nihil nobis tunc deerit, quando nobis plenitudinem Christi spiritum præbebit. Quoniam igitur spiritus omnem formidinem atque turbationem mentis sedare maxime potest, propterea eum se discipulis daturum pollicetur, dicens: Pacem meam relinquo uobis. Vado & uenio ad uos, non turbetur cor uestrum neque formidet.

Esa. 26

Philip. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. VIII.

AVdistis quia ego dixi uobis, uado & uenio ad uos.] Non ab alio, inquit, sed à meipso qui mentiri nescio, audistis, quia uado & uenio ad uos. Quod si nunquam rediturum me dixissem, non iniuria ingenti dolore atque formidine perculsi essetis. Quoniam autem non abiturum solum, sed rediturum me affirmaui: cur quod mœrorem afferre potest, animo uoluitis: Et quod lætitiæ causa est, non recordamini? Opponite dolori gaudium: non enim solum ascensurum me ad patrem nunciaui, sed rediturum rursus pollicitus sum. Hoc modo tanquam filiorum studiosissimus atq; amantissimus pater, si quum abire quopiam cogatur, dolorem & lachrymas cõspexerit recessus, emolumenta mœstitiæ ac dolori apponens turbatos discipulorum animos in tranquillitatẽ reducit. Non enim ignorabat, quãuis per spiritum semper in eis habitaturus esset, molestissimam tamen absentiam eius illis futuram. Quod & charitatis & sanctitatis magnæ nõ cõtemnendũ est argumentũ. Decet eñ sanctos uiros præsentiã Christi desiderare. Quod Paulus ostendit, dicẽs: Cupere se resolui, & esse cũ Christo. Phil. 5

Quod nullo modo filius minor, sed æqualis secũdũ naturã patri est.

CAP IX.

SI diligeretis me, gauderetis utique, quia uado ad patrem: quia pater maior me est.] Reprehendere uidetur, quia non gaudent, quum ad patrẽ uadat: & quod illi dolebant, id lætitiæ causam magis esse affirmat: & simul docet oportere illos qui uerè aliquem diligunt, non solummodo suum, uerumetiam amici cõmodum quærere: propterea & Paulus ait: Charitas nõ agit perperàm, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt. Et rursus: Non sua quærentes, sed ea quæ sunt aliorum. Dilectionis enim uerè opus est, nõ solum sibi, uerumetiam dilectis prouidere: quod modò discipulis faciendum esse Christus asserit. Sed age, in nobis tanquam in tabula, thorematis ui primum descripta, ad Christi mysterium, deinde gradu facto conscendamus. Exempla enim & similitudines huiuscemodi quamuis minimæ sint, sæpenumero tamen maximas, supernaturalesq; res clariores quodam modo faciunt. Iucundum, uerbi gratia, fuit discipulis Pauli, ut cum eo semper uiuerent, sed Paulo melius erat resolui & esse cum Christo, erat igitur officiũ eorum si doctorem suum amabant, non commodum suum semper considerare, sed doctoris sui etiam conducibilia perspicere. Hæc obumbratio thorematis est, quam uarijs Christi mysterij coloribus depingentes, ipsam ueritatẽ conspiciamus. Quum enim in forma dei esset unigenitus, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo: sed sua erga nos amore exinaniuit seipsum formam serui accipiens. Quod facere uoluit, ut omnes ad ueram pietatem & uirtutem conduceret, ut mira eorum suorum splendore & gloria, potentiam deitatis suæ ostenderet. Sic enim lapsis persuadere poterat, à dementia cultorũ idolorũ, ad adorãdum unũ Deũ transilire. Nec isto tantum pacto, sed multis etiam alijs modis, nobis homo factus opitulatus est. Imperiũ enim mortis euertit, uim peccati destruxit, effecitq; ut supra serpentes & scorpiones, & supra omnem hostis uirtutem ambulemus. Erat igitur iucundissimum nobis aut sanctis discipulis, simul semper esse cum tantorũ largitore Christo, & præsentẽ semper conuiuentémque aspicere. Sed non uidebatur illi commodum esse, qui propter nos humiliatus est, in hac humilitate longioribus tẽporibus uiuere. Oportebat enim potius, dispensatione incarnationis ad exitum iam adducta, ad gloriam cum homine quem assumpsit, & ad æqualitatem patris ascendere: quam non rapuit, sed ut proprium bonum natura possidebat. Sed quum ad humanam (ut ita dicam) in gloriam descenderit ad gloriam rursus rediit suam. Nam donec in terris ut homo erat, & si Deus uerus ac dominus omnium esset: qui tamen gloriam eius ignorabant, non meliorem cæteris hominibus arbitrabantur. Ita sputis dedecoratus, cæsus & crucifixus, & à scelestis ludæis impie derisus est, Vah, dicentibus, qui destruis templum Dei: salua teipsum. Sed post exitum horum omniũ, humilitatis tempore iam exacto, in cœlos ad patrem ascendens, à superioribus uirtutibus ut Deus adorabatur. Non enim ignorauerunt angeli dominum suum: sed alius alium hortabantur, cum carne ascendentem suscipere, & principibus portarum iubebant, dicentes: Attollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ, Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio, Dominus uirtutum, ipse est rex gloriæ. Innotuit enim principatibus ac potestatibus uaria admodum sapientia Dei, quam fecit in Christo, ut ait Paulus: Quum enim ad patrem redierit, qui maior ideò ipso est, quia in eisdem semper mansit: ipse uerò sponte serui accepta forma, seipsum exinaniuit: ad suam rursus gloriam ascendit, audiuitq;: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Nam ne quasi nolente patre honorem rapuisse uideatur, ipse pater introducitur, dicens: Sede à dextris meis. Nec propter hoc, quia in dextris filius est, putare quispiam poterit minorem esse honorem patris. Sed illud unusquisque non demens cogitabit, oportuisse magis dexterum & nullius imminutionis suspectum locum non patri, sed filio propter exinanitionem attribui: ne qui minor humanitate est, minor etiam deitate ijs uideretur, qui mysterium incarnationis intelligere nequeunt. Ideò ergo à dextris sedet eius, quem nullus unquam, tanquam minorem incusauit, ut æqualis ei omnino esse credatur. Sed rursus totum huius loci sensum ab initio repetentes dicamus, iucundissimum atq; optatissimũ esse cum Christo semper conuersari, qui propter nos ad seruilem habitũ, et humanæ naturæ in gloriam descendit. Sed nõ est ipsi hoc

Cor. 13

Philip. 2.

Phil. 2

Luce 24

Psal. 23

Ephe 1

Psal. 109

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipſi hoc commodum, ſed illud potius glorioſum, ut ad dignitatem, poteſtatem ac gloriam deitatis apertè redeat, & à dextris patris ſedeat: ipſo quoque patre ita uolente, qui proprium filium ut ſubſtantiæ ſuæ fructum diligit. Propterea ſi diligeretis me, inquit, gauderetis utique, quia uado ad patrem. Et certè argumentum amoris diſcipulorum erga Chriſtum fuiſſet, non dolere ipſo abeunte, ſed meminiſſe potius à Iudæorum turba ad deitatis gloriam illum redire: ac ideò cum Pſalmiſta gaudere, qui quum ſpiritus gratia hæc præuideret, magna uoce ad lætitiam ge-
Pſal.46 nus humanum hortatur, dicens: Omnes gentes plaudite manibus. Et cauſam exultationis huius ac plauſus, aſſumptionem in cœlos ſaluatoris fore oſtendit. Aſcendit deus, inquit, in iubila-
Pſal.23 tione, & dominus uoce tubæ. Iubilationem & tubam altiſonam, ſpiritus uocem nominans, qua ſuperioribus iubebat uirtutibus ut portas tollerent, & dominum gaudentes ſuſciperent. Et
Pſal.96 rurſus de hoc ipſo nunc ait: Lætetur terra, quia
Pſal.92 dominus regnauit. nūc: dominus regnauit, decorem indutus eſt, indutus eſt dominus fortitudinē et præcinxit ſe. Homo enim ille qui ante crucē nobiſcum conuerſabatur, quando ad patrem aſcendit, tunc decorem proprium indutus, uirtute ſe priſtina cinxit, unà cum patre ſedens ac regnans. Quare gaudendum diſcipulis, amicisq; ſuis magnopere eſt. Maiorem autem patrem appellat, non inquantum à dextris eius ut Deus ſedet, ſed inquantum adhuc nobiſcum erat, id eſt, ſecundum nos factus eſt. Non aderat tempus, in quo deitatis dignitatem aſſumere debebat. Vnde quum acetum, & ſel ſitienti daretur in cruce, dixit poſtquam guſtauit: conſummatum eſt. Tunc
Ioan.19 enim finem humilitatis tempus accepit. Crucifixus enim ut homo fuit, ſed imperium mortis non ut homo, ſed ut Deus deiecit. Maior igitur pater: quoniam adhuc in ſeruitute filius erat. Propterea Deum quoque ſuum patrem appellabat, humanitati ſuæ id etiam attribuens. Patet enim quod à ſuprema excellentia ad ſeruilem deſcendit naturam, & ab æqualitate patris ad noſtrum habitum, quorum nihil à patre factum eſſe credimus. Quare hac ratione maior eſt filio qui ſe humiliauit, donec ad primam gloriam humilitatem ſuam reduxerit. Sed par eſſet quum multa de æqualitate patris ac filij dicta nobis in ſuperioribus ſint, expoſitionem Euangelij iſtis

Blaſphemia cuiuſdam hæretici.

relictis proſequi. Verum quoniam quidam hæreticorum etiam apud Iudæos ſacrarum peritia literarum illuſtris, hunc locum exponens, intolerabiles in unigenitum ſcripſit blaſphemias: mei officij putaui falſitatem orationis eius arguere. Sed quædam de ſuis prius mihi tranſcribenda eſſe arbitror. Maiorem uerò patrem, inquit, appellat: non ſolum ingratitudinis crimen effugiens, uerum etiam falſam eorum opinionem arguens, qui eadem utrique ineſſe arbitrantur, & Sabellij ſimul opinionem exterminans. Et poſt pauca, ad hoc arrogantiæ quidam proceſ-

A ſerunt, inquit, ut nullo modo audire patiantur patrem, filij deitate maiorem eſſe, ſed ſola humanitate naturam patris excedere arbitrentur. Qui nequeunt intelligere, non poſſe quæ diuerſorum generum ſunt, inter ſe comparari. Nemo quippe prudentiorem hominem dicit iumento, nec uelociorem equum teſtudine: ſed hominem homini, & equum equo conferunt omnes. Quæ quum ita ſint, neceſſe eſt ipſos uel nolentes concedere patrem filio deitate maiorem eſſe. Nam qui ad humanitatem unigeniti hoc ferri arbitrantur, quantum in eis eſt, dignitatem patris diminuunt. Hæ nugæ illius ſunt. Et conſidera quæſo, quomodo ſi nihil aliud, ſecum tamen pugnet
B oratio. Laudat filium, quia gratus erga patrē eſſe uideatur, quum ſe minorem profiteatur: ſed non conſiderauit quamnam ob rem theologicas modò ſententias Chriſtus tetigit. Non enim parum eſt congruo uniuerſa tempore dicere. Quid igitur oportebat modò mœſtis hæc diſcipulis dicere? Quam enim conſolationem dolentibus hęc potuiſſent afferre? Quare autem quaſi acerbè increpās, ait: Si diligeretis me, gauderetis utiq;, quia uado ad patrem: quia pater maior me eſt? An putas turbationem illos animi potuiſſe abiicere, quoniam eos relinqueret, & maiorem peteret? Quis in hoc ſenſu, conſolationis modus? Et certè quando Philippus rogabat, dicens: Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis: tunc opportune patrem in ſe, & ſeipſum rurſus in patre eſſe, affirmans, æqualitatem ſummam oſtendebat.
C Non cognouiſti adhuc Philippe, inquit, quod qui uidet me, uidet & patrem? non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? ego & pater unum ſumus. Sed tunc quidem opportune, ut diximus, æqualem ſe patri eſſe aperuit: nunc uerò qua ratione quum diſcipulorum mœrorem lenire uellet, hoc remedium accommodari poteſt, gaudendum ſibi potius eſſe, quia uadit ad patrē? nónne omnibus conſpicuum erit, quoniam ad gloriam patris, unde ultro deſcendit, redibat: iure amicis ſuis iuſsiſſe ut propter hoc gaudeāt? ſed hæc modò prætermittantur. Quod autem putant, naturæ deitatis humanitatem nos Chriſti cōferentes, quum exinanitum filium propter humanitatem fuiſſe dicamus, uana uti comparatione, uehementer errant. Minorem enim patre filium
D inquantum factus eſt homo credimus, & ad æqualitatem patris poſteaquam in cœlos aſcendit, reuertiſſe fatemur: non ut ad nouam aut aduentitiam æqualitatem ac gloriam, ſed ad illam, in qua ſemper fuit ut Deus, unde doctor ille gentium Paulus, poſt reſurrectionem aſſumptionemq;, conuenientem homini humilitatem non amplius ipſi attribuit. Si enim cognouimus Chriſtum ſecundum carnem, inquit, ſed modò non amplius cognoſcimus. & de ſe ipſo Paulus, inquit, apoſtolus Ieſu Chriſti, non ex hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum. Cur nam quum nos reformatum iri ad corpus gloriæ ipſius prædicaret, qui certè homines ſu-

Ioan.16

2.Cor.5 Gal.1 Philip.3

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus, negat se ab homine, & à Iesu Christo cõcedit A in apostolatus dignitatem fuisse assumptum? Cur ne cognoscere quidem nunc ipsum ait secundum carnem? an putas dominum à se negari? nequaq̃, sed exacto iam tẽpore exinanitionis atq; humilitatis unigeniti, non à natura qua se humiliauit, sed à dignitate ac gloria, qua secundum naturam deus est, & cognoscere & prædicare Christum oportet. Quum enim cognitum, creditumq; fuerit quia homo factus est: illud oportet credentibus itidem inculcare, quia deus etiam secundum naturam est. Hac de causa oratione utitur, deo magis quàm homine conueniente. Valde autem miror, quomodo non erubescit, deitate filio maiorẽ esse patrem dicere: idcirco quod confiteri nobis necesse est, quia sola quæ sunt eiusdem generis, al B terum alteri possit cõparari. Nec sentit quàm valde sibi repugnet oratio. Respondeat enim nobis quæso, unde nam eorum quæ unius speciei sunt comparationes sumantur? utrum ab ijs, quæ ratione naturæ communiter insunt, an ab ijs, quæ accedunt & abeunt, ac esse & non esse propter alias causas possunt? Sed quod dico, exemplo suo clarius faciam. Homini homo confertur. Si ergo communem substantiæ rationem aspicias, nullam inuenies differentiam. Vna enim & eadem in omnibus est. Nunquam enim homo distabit ab homine, inquantum animal rationale, mortale, ac disciplinæ capax est. Sed nec equus ab equo, ea ratione qua equus est: differt autem homo ab homine, quia hic grammaticus, ille grammaticus C non est. Sed hæc substantialia non sunt. Equus etiam equo uelocior, aut corpore maior est. Sed hæc in ratione substantialia non continentur. Ae qualiter igitur omnibus naturalia insunt: quæ uerò forinsecus accidunt, diuersitatem susci piunt. Quoniam ergo sola, quæ generis eiusdem sunt, inter se comparari possunt: confiteatur primum eiusdem generis, id est, eiusdem naturæ atq; substantiæ (sic enim genus hic intelligitur, quod exemplis suis patet) patrem & filium esse. Deinde doceat quamobrem deitate filij pater maior est. Substantialiter enim ac naturaliter maior esse nõ potest. Non enim perfectius in uno quàm in alio ratio naturæ unquam inuenitur, sed æqualiter de omnibus individuis prædicatur. Quæ tamen ac D cidentibus, quæ accedunt & adeunt propter alias causas inter se comparantur. Nulla enim inter hominem, & hominem inquantum homines sunt, differentia est: sed alius pius, alius impius, & hic robustus, ille imbecillis est. Quorum omnium si quis causas rimari uoluerit, nunquam naturæ rationem in mediũ afferet: sed corporis quibusdam aut animæ passionibus causam attribuet. Quum igitur deitatis ratio (uel quomodocunq; placet dicere, dummodo sciamus ab ijs inferioribus de superioribus uerba fieri) una & eadem in patre & filio sit (comparantur enim, ut etiam ipse fatetur, sola quæ generis eiusdem, id est substantiæ atque naturæ sunt) doceat oro quid effecit, ut filius patre minor esse uideatur: quæ passio, quæ negligentia, quid aliud eorum, quæ generalibus accidere solent? sed quis ita delirus est, ut hæc audire patiatur? Quoniam igitur eiusdem cum patre unigenitus est naturæ: & hæc quæ diuersitatem faciunt, accidere illi substantiæ non possint, certè quum patri conferatur, æqualitatis collatione comparatur. Verum quoniam ausus est deitate filij patrem aperte maiorem profiteri, age (ratione incarnationis silentio tradita) deitatem filij deitati patris, ut illi dicunt, conferamus. Illud ergo primum ab eo petimus, utrum quum deum dicat unigenitum, natura deum intelligat: an nomine solo deitatis honorari opinetur, sicut multi dicuntur in cœlo, multi etiam in terris dij ac domini? si enim ultimum dicet: cur ergo (exclamabimus) si natura deus non est, creaturam adoramus? nec solum nos id facimus, uerumetiam uirtutes cœlorum, & sancti omnes, qui deum uerum esse prædicarunt, hoc crimine accusandi sunt, & præcipue Ioannes Euangelista, qui de ipso ait: Scimus quia filius dei uenit, & dedit nobis sensum, ut uerum deum cognoscamus, & simus in uero filio eius Iesu Christo, hic est uerus deus, & uita æterna: Sin autem uniuersam scripturam ueritus, deum secundum naturam profitetur, quomodo minor erit quã pater, aut quomodo alium omnino deũ naturali habitudine à patre penitus disseparatum prædicare non uidebitur? Siquidem quum in propria substistentia esse ipsum credat, alienum à patris substantia putet. Nam si nihil prorsus maius aut minus seipso est: sed minus ad aliud maius minus, & maius ad aliud minus maius est: quomodo non erit necesse duos deos secundum naturam, & deos uerosita confiteri, ut alter maior, alter minor esse credatur? Nulla igitur est fides ecclesiæ, quum non unus deus natura, sed duo sint. Cuius ergo templa sumus, an eius qui spiritum suum in animos nostros immittit? sed quum à sacra scriptura didicerimus patris & filij spiritum esse: quid dicemus, quem depellemus, aut quem suscipiemus? Nam si utrosque, minorem scilicet atque maiorem, in nobis per spiritus suos habitare dicamus: non dei, sed deorum templa erimus. Quid hec audiens, non euomet? Sed forte ne duos deos fateri cogatur, ad illud consuetum sibi, atque tritum confugiet, dicetq; naturam filij huiusmodi esse, ut nec à creaturis omnino aliena sit, nec à dei patris natura omnino excidat. Sic enim qui creaturam esse filium contendunt, ad has fictas fabulas confugiunt. Quum igitur ita se habere naturam filij dicant, ut quasi media inter creatam & increatam sit, interrogabimus, à quonam sanctorum ita loqui didicerunt? Nam si à sacris literis id non acceperunt, confundantur proprias in fidem sententias afferentes. Sed ab eo quod ipse proposuit, hanc falsitatẽ redarguamus. Nã si sola quæ speciei eiusdẽ sunt, inter se cõparantur: comparatur autem filius patri: Pater, inquit, maior me est: quomodo eius naturæ filius esse negabitur cuius pater est? quod

quod si eiusdē naturæ est, quomodo erit medius? quum nulla natura maior eo, ut deo, esse inuenia tur. Si uerò, ut ipse, unigenitus dicit, patri cōparatur (pater enim, inquit, maior me est) cōparantur autem solummodo quæcunq; eiusdem generis, id est naturæ sunt, quomodo filius patri cōsubstantialis nō erit? Hæc absurda, inaudita & impia quū sequi à blasphemia & ex cogitationibus uestris ui deatis, date hoc unigenito, ut æqualem patri esse confiteamini. Sic enim unus erit deus, à uobis & nobis, & sanctis angelis in trinitate personarū adoratus.

CAP. X.

ET nunc dixi uobis priusq; fiat, ut quū factum fuerit, credatis.] Stabile, firmumq; deitatis suæ pignus, futurorū prædictio est, quo discipulorum animos inducit, ut ascensurum in cœlos, sicuti natura deū, & ex deo natum non dubitent. Nolite enim, inquit, in prophetarum conditionē me ponere. Nam illi, quoniā nudi homines erant, à morte detenti sunt: ego uerò, quū deus sim secundum naturam, detineri à morte nequeo. Viuo enim semper, & uita naturaliter sum. Mittam igitur paracletū, & pacem meam dabo uobis, qua illuminati rerū periculo in horū memoriam uerborum uenietis: ut cum patre me in cœlis sedere firmiter credatis. Quomodo enim hæc facere potero, quæ uobis pollicitus sum, nisi unà cum eo regnem? Hæc, ut prædixit, secuta, re ipsa firmiorem credentium fidem effecerunt.

CAPVT XI.

IAm non multa loquar uobiscum: uenit enim princeps mundi huius, & in me nō habet quicquam. Sed ut cognoscat mundus, quia ego diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio.] Quoniam impia Iudæorum caterua cum principe suo, qui traditurus eum erat, uētura iam iam fuit, eum ad crucem tandem actura: idcirco breuitate temporis non multa cum discipulis loqui se posse asserit. Nam uenit, inquit, mundi princeps, & in me non habet quicquam: moriar tamē libenter pro omnibus, quoniam uoluntatem patris libenter facio. Hic quidem sensus perspicue patet, quem subtilius enodantes dicimus, primū quidem Adam, quoniā præcepta dei cōtempsit, iure morti subiectum fuisse: secundum autem Adam, id est dominum nostrum Iesum Christum, quoniā peccatum nō fecit, nec inuentus est in eius ore dolus, nullam penitus causam mortis habuisse. Sed ut uoluntatē patris ageret (diligit em eum, & diligitur ab eo) pro redimēda uita omniū seipsum morti tradidisse. Voluit enim pater propriū filiū pro nobis hominē fieri, & pro uita nostra mortem non erubescere, ut interitus imperiū destrueret, & nos ad uitam reduceret. Idcirco ait, breue modo reliquū esse tempus. Venit em princeps mūdi huius, & non habet in me quicquam, id est, nulla mei causa moriar, nec quicquam de suis diabolus poterit in me inuenire. Peccatū em & peccati origo, diaboli sunt: Christus uerò natura deus, naturaq; immutabilis, peccare non poterat. Sed ab historia etiam ipsa passionis hoc uerū esse percepimus. Ego enim, dicebat Pilatus, nullā in eo inuenio causam. Sic enim Ioannes scriptum reliquit. Matthæus uerò innocentiam Christi à deo miratum fuisse Pilatum ostendit, ut coram Iudæis lauaret manus, ac diceret: Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Et quum ad pontifices fuit delatus: Pontifices, inquit, & omne concilium quærebant aduersus Christum falsa testimonia, ut eum morti traderent, & non inuenerunt. Quumque multi testes falsi accessissent, tamen non inuenerunt. Quæ omnia, etsi ab hominibus quærebātur, tamen diabolus hominum ministerio usus, falsum saltem aliquid inuenire in Christo conabatur. Nihil ergo de suo diabolus in Christo habebat. Quem non ideò principem mundi appellat, quia eius uerè dominus sit: sed quia tyrannice decepit, & rapuit eos qui sui non erant. Subiecit enim sibi delictis hominem, & ab ouili diuino distractum ui detinebat. Quare non iniuria à tyrannide sua deiectus est, Regnat enim iam in nobis Christus. Nunc enim, ait, princeps huius mundi foras ejicetur. & rursus: Si exaltatus fuero à terra, omnes traham ad meipsum.

Ioan. 19
Matth. 27
Matth. 26
Ioan. 12

CAPVT XII.

SVrgite eamus hinc.] Trita quidem expositio illud habet: quoniam Iudæorum furor ad summū iam peruenit, illò cum discipulis Christū festinare ubi traditus captusq; fuit. Sed possumus etiam spiritale quoddam intelligere. Credo enim à peioribus ad melora recursum, qui per eum omnibus datus est, his uerbis significari. Surgite, inquit, eamus hinc: id est à morte ad uitam, ab interitu ad incorruptibilitatem, quasi de loco ad locum recedamus. Aut etiam alio quodam modo intelligemus. Transferebamur enim ab idolorum cultu ad unius dei cognitionem, à seruitute ad dignitatem adoptionis filiorum dei, à terra in cœlum, à peccato ad iustitiam, ab impuritate in sanctificationem spiritus, quasi de loco ad locum. Nec mirandum est, si seipsum etiam nobiscum cō numerauerit. Solet enim hoc honorandi gratia facere. Sic enim alibi etiam ad discipulos dicit: Oportet nos operari, donec dies est, opera eius qui misit nos: uenit nox, quando nemo potest operari. Audis quia oportere nos operari ait: quamuis oportere ipsum operari nemo dicet. Sed hic dicendi modus apud homines etiam usitatissimus est. Scribit enim Paulus ad Corinthios: Hæc autem fratres transfiguraui in me & Apollo, ut in nobis discatis, nec supra quàm scriptum est quisquam infletur. Quod uerò & nulla in culpa ipse fuit, & dux & fuit & est uiæ, qua nos à peioribus ad meliora gradimur, perspicuū est. Quando igitur quasi nobiscum sit, ut à prauitate ad uirtutem redeamus hortatur, dicens: Surgite, eamus hinc. Non quasi peccato subiectus sic dicit, sed ut princeps & dux ad incorruptibilitatem hortatur & uitam, quæ in sanctificatione & dei charitate consistit.

Ioan. 9
Esa. 53
1. Cor. 4

Quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod consubstantialis patri filius est.

CAP. XIII.

Caput Ioannis xv.

EGo sum uitis uera, & pater meus agricola est] Vt quantum oporteat inhærere sibi, & ab eo pendere, & quantum nobis hoc prodest ostendere, uitem seipsum exempli ratione, & palmites affixos in eo credẽtes appellauit, qui participatione spiritus, per quem saluatori coniungimur, naturæ suæ communicamus. Conglutinatio enim sicut palmitum ad uitem accedentium ad Christum, ut à nobis est, uoluntaria est: ut autem à uite ad nos colligandos esse intelligitur, habitudinalis est. Proba enim uoluntate nos per fidem accedimus. Efficimur autem (ut ita dicã) de genere suo, dignitatem adoptionis filiorum dei ab eo consequuti. Qui enim domino, ut ait Paulus, adhæret, 1. Cor. 6 unus spiritus est cum eo. Quemadmodum igitur uoce prophetica basis & fundamentum appellatur (in ipso enim ædificamur uiui lapides, spiritales Esa. 28 que facti ad habitaculum dei in spiritu, & sacerdotium sanctum, nec ædificari nisi per Christum possumus) sic uitis appellatur, ut mater & nutrix palmitum. Regenerati enim ex Christo, & per ipsum in spiritu sumus ad ferendum fructum uitæ, non illius priscæ, sed huius nouæ, quæ est per fidem & charitatem erga ipsum. Conseruamur autem in hoc statu, & ad hoc (ut ita dixerim) inserti quodam modo ipsi sumus: id est firmiter retinẽtes tradita nobis ab ipso mandata, studentesq; huius nobilitatis bonum seruare. Quod fit, si spiritum sanctum per quem in nobis deus habitat, nõ offendamus. Ioannes enim ostendit aperte, quo- 1. Ioan. 4. modo in Christo sumus: In hoc, inquit, cognoscimus quoniam in eo sumus, & ipse in nobis: quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et rursus: Qui dicit se in eo manere, debet ut ille ambulauit, ipse quoq; ambulare. & alibi clarius: Qui mandata 1. Ioan. 2. eius seruat, in ipso manet, & ipse in eo. Nam si mandatorum seruatio charitatem erga eum efficit, & per charitatem ei coniungimur: quomodo uerum non est mandata seruantes in eo manere? Sed quemadmodum radix qualitatem suam palmitibus immittit: sic unigenitus dei filius, patris & suæ naturæ affinitatem (ut ita dicam) spiritu dato sanctis largitur, per fidem & sanctitatem ei cõiunctis, ad pietatem & ad omne uirtutis genus ipsos nutriens. Agricolam autem patrem appellat, ne à solo filio fieri hoc uideatur, quod totius trinitatis mirabile opus est. Non modò enim salus nostra, uerumetiam omnia quæ à deo fiunt, una uoluntate ac potestate supremæ naturæ fiunt. Acideò gratias agentes deo quoniam nostri misertus est, saluatorem appellamus: nõ patri, aut filio, aut spirituisancto, sed deitati simpliciter hoc attribuentes. Pater igitur nos ad pietatem & fidem per filium in spiritu nutrit, & agricolæ opera facit: aspiciens & fouens, & omni ad uirtutem redigens cura per filium similiter in spiritu. Sic enim, iudicio meo, rectius hoc intelligemus. Nam si alia patri, alia filio seorsum accommodabimus: quoniam uitis filius nuncupatur, pater uerò agricola: à solo filio contineri et nutriri uidebimur, à patre autem nuda solummodo uisitatione coli. Vitis enim palmites suos nutrit, agricola uerò uisitat solummodo uitẽ, & colit. Quare nec illud à patre, nec hoc à filio, nec utrunq; à spiritu separandum. Omnia enim à patre per filium in spiritu sunt. Idcirco enim patrem cultorem uitis appellauit, ne quis unigenito soli salutem nostram attribuat: & adhæc ut discamus uisitatione nos diuina indigere. Cõmodissime igitur, quum uitem & palmites nominauerit, cultoris quoque fecit mentionem, cura, prouidentia gubernationeq; dei adduci ad uirtutem, continericq; nos demonstrans. Si uerò credimus filium in patre, & patrem in filio naturaliter esse, & ex ipsis esse oĩa in spiritu, ut ab una deitate: nec pater ab alendis nobis separabitur, nec filius à cultura erit alienus: & iure id quidem. Vbi enim summa naturæ identitas est, ibi quãuis multis uarijsq; modis fieri nonnulla uideantur, una tamen est operatio nullo modo distincta. Vna uerò natura in patre, filio, & spiritusancto est. Quomodo igitur quicquid diuinitus fit, unius deitatis opus non erit? Quare dominus etiam noster Iesus Christus cooperari se cum patre ostendere uolens, ad impios Iudæos dicebat: Multa & bona Ioan. 10. opera ostendi uobis ex patre meo, cuius eorum Ioann. 5. gratia me lapidatis? Et rursus: Pater meus usque modò operatur, & ego operor. Nemo enim (ut puto) seorsum patrem à filio operari quicquã putabit. Nam quoniam sapientia & uirtus patris est, per quem pater omnia facit: ideò dicit nihil à se facere, sed patrem, qui in eo manet, ipsum agere opera. Vitis igitur locũ Christus tenet, nos uerò palmitum: qui ab eo pendentes, uirtutem & gratiam Confir. spiritus in alimoniam nostram, & ad fructum trahimus spiritalem. Sed nequeo propositum opus mihi ita sequi, ut negligam, quę quidam ex hoceuangelij loco aduersus ueritatem contexit. Rectè nanq;, inquit, unigenitus deridendo ostendit omnes, qui se patri consubstantialem opinantur. Ecce enim ecce uitem seipsum nuncupauit, patrem uerò agricolam. Quemadmodum ergo uitis atq; agricola unius naturæ non sunt (illa enim lignũ, hic homo: quæ diuersa genere penitus sunt) sic filius consubstantialis patri non est, sed naturaliter, & longe ab eo separatus. Siquidem alter quasi agricola, alter quasi uitis est. Nec rationabiliter quidam ad humanitatẽ Christi id conferunt. Non enim caro eius, sed deitas, uitis ab eo nũcupata est. Patet enim quia corpora nostra non dependent à carne Christi ut palmites à uite: nec sanctorũ fructus corporeus est, sed potius spiritalis: deitas ergo filij, uitis est, unde per fidem pendemus. Hæc ille astute simul atq; impie, aliaq; huiusmodi euomuit. Nos autem patrum, & ecclesiæ fidem sequẽtes (quantum in nobis situm fuit) loci huius sensum rimati sumus, nunc ne si silentio transeamus magnum deliramenta huius hominis detrimentum simplicioribus afferant, age spiritus armis freti, primum illud dicamus, longe ab omni ratione remotum esse, ad naturæ substantiæq; significati-

significationem illud traducere, quod per similitudinem dictum est. Ego enim arbitror, si uolumus rectè quæ dicuntur intelligere, intentionem semper nobis esse considerandā, & ad quod Christus propositum uerba faciebat. Considerate igitur diligenter, oro, qui lecturi estis. Non intendebat Christus modò alium se à patre natura ostendere, neq; hac de causa uitem se, illum uerò agricolam nominauit. Cur enim, si hoc sibi propositum fuit, nihil aliud attulit? Aut cur similitudine omnino usus est, quum multo breuius atq; clarius solis nominibus patris ac filij facere illud potuisset? Non igitur quod isti à seipsis excogitarunt, sed istud ostendere uoluit: quemadmodum ramis arborum à radice qualitas nutrimentumq; præbetur, sic spiritalium uirtutem fructuum ab eo nobis concedi. Omne nanque bonum, non à nobis, sed diuinitus datum habemus: deo autem nihil datur. Ipse enim origo omnium est, ideò radix, & quasi uitis est Christus, nos autem palmites. Si uerò pater agricola est, non tamen propterea alienæ naturæ intelligitur, neque hoc significare uoluit, sed radicem & origenem, supremam naturā omnium bonorum ostendens, charitatis uisitationem, qua nos ut agricola uisitat, ei atribuit. Verum quoniam nulla nos ratione humanitati Christi posse ista attribuere arbitratur: quoniam fide atque dilectione, non carne illi coniungimur, age pauca de hoc dicamus, ac peruerse ab eo sacrarum literarum sensum exponi ostendamus. Non tamen negamus recta nos fide, charitateq; syncera Christo spiritaliter coniungi. Sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profecto pernegamus, idq; à diuinis scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit Christū etiam sic uitem esse, nos uerò palmites, qui uitam inde nobis acquirimus? audi Paulum dicentem: Quia omnes unum corpus sumus in Christo. Quia & si multi sumus, unum tamen in eo sumus: Omnes enim uno pane participamus. An fortasis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis uirtutem esse? Quæ quū in nobis fiat, nónne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? cur enim membra fidelium membra Christi sunt? Nescitis, inquit, quia membra uestra membra sunt Christi? membra igitur Christi meretricis faciam membra? absit. Saluator etiam: Qui manducat carnem meam, ait, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Vnde considerandum est, non habitudine solum, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, uerumetiam & participatione naturali. Nam quemadmodum si quis igne liquefactam ceram, aliæ ceræ similiter liquefactæ ita miscuerit, ut unum quid ex utrisque factum uideatur: sic communicatione corporis & sanguinis Christi ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & uitam traduci, nisi naturalis uitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti: Christo (te obsecro) fidem præbe. Amen amen, inquit, dico uobis: nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis uitam in uobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet uitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Audis aperte clamantem non habituros uitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In uobis autem ipsis dicit, id est in corpore uestro. Vita autem iure, ipsa uitæ caro intelligi potest: hæc enim nos in nouissimo die suscitat. Et quomodo, dicere non grauabor. Caro uitæ facta unigeniti caro, ad uirtutem uitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea unigenitus dei filius. Vnde quia unus est cum carne sua: ego, inquit, suscitabo eum. Cur igitur secundum carnem palmites nos dici pernegat? An non conuenienter dici potest uitem, humanitatem eius esse, & nos palmites propter identitatem naturę? eiusdem enim naturæ uitis & palmites sunt. Ita & spiritaliter & corporaliter nos palmites, & Christus uitis est. Aduersarius autem Christi, deitatis solummodo ratione uitem dici Christum contendit: ut quoniam agricola pater dicitur, substantiæ diuersitatem aduersus ecclesiæ dogmata possit ostendere. Sed miror si alium à natura patris filium putat, quomodo patris & filij nominibus utitur. Quomodo enim erit uerè filius, si à substantia eius natus non est? Qui negat filium, patrem quoque negat: & qui confitetur filium, patrem quoque confitetur, Ioannes ait. Et certè ita est. Alterutro enim ablato, aut posito, alterum tollitur aut ponitur. Nec erit pater nisi sit filius, nec intelligetur filius nisi pater intelligatur. Qui uerò diuersum substātia unigenitū à patre opinatur, is filium esse negat, patrē igitur etiā esse negat. Et ubi ecclesiæ fides est? ubi trinitatis gloria in nudis nominibus? nō uides omnia deduci, quæ à scripturis de suprema natura dicta sunt? Sed forsan huius impietatis magnitudinem ueritus, diuersum quidem natura filium dicet: sed tamen natum ex patre intelligit. Nam si ut aliquā creaturarum per habitudinē, quæ est in dilectione secundū uoluntatem, eo pacto quo uniuersa ex deo esse dicūtur, quod sit in eadē impietate affixus non sentit: Sin autem uerè natū ex patre dicit, nec tamē ei cōsubstantialem, in ipsum quoq; patrē impius erit: quū quod creaturarum natura pati nō potest, solus ipse perpessus est. Quodq; peius est, ad creaturas ipse pater deducetur. Vitem enim unigenitum, nō secundum carnem, sed solummodo secundū deitatem dicit. Dicat igitur utrum uerum deum filium putet, an adulterinū, & solo nomine. Si tantummodo nomine, nec secundum naturam, audiat quid saluator clamet: Ego sum ueritas. Veritas aūt nullo modo inania suscipit nomina. Audiat etiā quid Ioannes iste alibi clamet: Et simus in deo uero Iesu Christo. Hic est uerus deus et uita æterna. Si ergo uerus deus unigenitus est, et ab eo pater distat

Iacob. 1

1. Cor. 10

1. Cor. 6

Ioan. 6

Ioan. 6

1. Ioan. 2

Ioan. 14

1. Ioan. 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter distat natura, ut homo à ligno, erit pater creatura. Nec erit filius solummodo deus: sed nos etiã, quoniam palmites cum uite unius naturæ sunt, ueri dij secundum naturam erimus: quæ omnia
Ioan.10 extremæ impietatis sunt. Præterea quoniam filius ego & pater, inquit, unum sumus, aut nos ad naturam patris conscendemus, aut pater ad nostram detrudetur. Vnum enim sumus cum filio: quoniã & palmites cum uite unius naturæ sunt. Vide quæso quàm absurda & impia peruersa hęc expositio peperit. Quare ea omnino neglecta, spretaq; , uitem dici filium, & patrem agricolam modo quo diximus non dubitemus.

CAP. XIIII.

OMnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructũ, purgabit eum, ut fructum plus afferat.] Voluntaria est nostra cum Christo conglutinatio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo nostro consistit, ueram dei cognitionem efficiẽs: charitas uerò mandatum eius seruare facit. Qui e-
Ioan.14 nim me diligit, is, inquit, mandata mea seruabit. Qui ergo per fidem Christo solummodo coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis uimine se colligantes: palmites quidẽ sunt, sed nõ fructuosi. Nam fides absq; operibus, mor-
Iacob.2 tua quædam res est. Huiusmodi autem palmites, agricolæ falx seueríssimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuosis arboribus solet fieri. Exciduntur enim, ne terram frustra occu-
Luc.13 pent, ut de ficu per parabolam dicitur. Voluit ergo, ut ipse arbitror, hac similitudine, quantum sit detrimentũ eius animæ, ostendere, quæ ab eo decisa est: inutilis enim quum sit, quum nullum ædat fructum probitatis, & æternæ punitioni tradita, igne cruciabitur. Hoc ipsum per prophetam Ezechielem clarius expositit, dicens: Fili homi-
Ezech.15 nis, quid fiet ligno uitis, ex omnibus lignis nemorum quæ sunt inter ligna syluarum: nunquid tollet ur de ea lignum ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus ut dependeat in eo quodcunq; uas? Ecce quod in annos amputatur de ea, igni datum est in escam. Nunquid utile erit ad opus? Ita quod semel decisum est, ad nullam penitus rem conferre potest, nisi forte ad ignem: Nihil ergo nobis cõducet à sculptilibus ad Christum translatis, si mandata contemnimus. Trademur enim omnino igni, si qualitatem uiuificam atque humorem uitis, id est spiritum sanctum probis operibus nõ retinebimus. Nam quod Christus de illo dicit qui
Math.25 talentum obruit, id in eis quoq; inspicitur qui decisi sunt. Vt enim ab illo talentum auferetur, sic à palmite humor uitis, quo alebatur: aufertur autẽ ab illis humor, id est spiritus domini, antequàm igni tradantur. Nam si honoribus huius seculi prædíti, quando aduersus regem aliquid commiserunt, non prius puniuntur, quàm magistratu se abdicauerint: quomodo non erit necesse, ut antequam igni anima infructuosa tradatur, penitus à gratia spiritus decidatur? Sed hæc quidem infructuosi palmites iure subituri sunt: fructuosi autẽ A cura & cultu agricolæ maiorem producent fructum. Qui enim bene uiuere malunt, qui quàm maxime possunt uirtuti studẽt, ijs per spiritus gratiam, quasi per falcem, modò uoluptates, modo alias turbatiões animi, quibus mens à statu suo dejicitur, deus incidens est, ac amputans. Hæc est illa non manu, sed spiritu intellecta circũcisio. Nõ enim, ut ait Paulus, qui manifeste Iudæus est, & Rom.2
circuncisio cordis in spiritu, non in litera. Et rursus: In quo credentes, circuncisi non manu estis. Coloss.2
Hæc spiritalis purgatio absq; dolore non fit: dolore nanq; sanctos quum à deo castigantur, Esaias Esa.4
quoq; subaperit, dicẽs: Quum abluerit dominus sordem filiorum Sion, & sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicij & spiritu ardoris. Et ipse Paulus: Si in disciplina perseueratis B Hebr.12
tanquam filij, uobis offert se deus: quis est enim filius quem non corripiat pater? Nec multitudo ipsa sanctorum hanc castigationem renuit, imò potius optat, dicens: Castiga nos domine, in iudicio tamen, non in furore. Nanq; decisio infructuosorum palmitum in furore fit: in iudicio autem, id est in consideratione atq; mensura fructuosi palmites depurgantur. Vnde aiunt: In tribulatione parua domine disciplina tua nobis. Parua enim purgatoria est tribulatio, quæ per superiorem disciplinam beatos homines efficit, quod bene Dauid ille intellexit: Beatus, inquit, homo quem tu corripueris domine, & de lege tua docueris eum: Psal.93
ut mitiges ei à diebus malis. Dies enim certè nephasti ac praui decisis palmitibus illi sunt, in quibus in ignem mittuntur æternum, quando corre C
ptis & castigatis mitem se reddit deus: non enim absolute tales damnantur, quoniã non omnino infructuosi palmites fuerunt. Ad confessionem igitur fidei feruens uirtutis accedat operatio, nec uerbis solum, sed multo magis etiam re Christo adhæreamus, si uolumus decisionis euitare periculum. Hæc dicta sunt, quoniam spiritaliter Christus hęc intellexisse uidetur, quamuis & aliter hęc interpretari pie possimus. Palmes quidem qui à communicatione Christi paterna falce decidítur, sterilem Iudæorum significat populum, cuius radicibus securim inhærere Baptista dicebat. Palmites autem qui purgantur, tam ex Iudæis, quàm ex Matt.3
gentilibus fideles sunt. Quibus una purgatio spiritus est, cuius tamen modi differunt: à Iudæis em D
Mosaicæ legis ruditas tollitur, à gentilibus autem impuritas morũ, & colendæ creaturæ uoluntas. Hæc fiunt ut euangelicæ doctrinæ fructum possint ferre mirabilem. Hæc Paulus ita esse confirmat: modò ad Iudæos, qui rursus ab euangelio ad Gal.5
umbras delapsi fuerant, scribens: Abalienati estis à Christo: quicunq; in lege iustificamini, à gratia excidistis. Et rursus: Dico enim uobis, quia si circuncidamini, non proderit uobis Christus. Siuerò à Christo abalienantur, qui lege student iustificari, pater depositionẽ legis accessum esse ad Christum. Modò ad gentes: Si quum inimici essemus inquit, deo, per mortem filij eius reconciliati sumus: multo magis iam reconciliati saluabimur in

uita

uita eius. Et alibi ad eos qui ad pristinum uomitum redibant: Nunc autem, inquit, quum cognouisseris Deum, imò uerò cogniti sitis à Deo, quomodo rursus ad infirma mundi elementa reuerti mini: Quãdo ergo qui elementis & creaturæ seruiunt, à Christo resiliũt: qui facere id non patiuntur, Christo certè coniungũtur. Purgatio igitur gentium, est erroris idolorum abiectio, multa bona hominibus afferens. Vitijs enim spretis, pulchritudo uirtutis accipitur: nam quum sordes detergantur, nitor statim apparet. Quum autem hęc circuncisio, qua purgamur, per spiritum sit, & spi
Ioan.1 ritus largitor filius esse uere credatur, à cuius plenitudine omnes accepimus, qui ad nos dixit: Ac-
Ioan.20 cipite spiritum sanctum: ex patre per filium in spiritu hæc purgatio & circuncisio spiritalis in nobis fit. Et sic aduersariorum argumenta friuola omnino inueniuntur, qui dicere ausi sunt non esse consubstantialem patri filium, quia nec agricola & uitis unius naturæ sunt. Non enim pater solũ, uerumetiam filius in spiritali circuncisione agricola esse conspicitur.

CAPVT XV.

IAm uos mũdi estis propter sermonem, quem locutus sum uobis.] Certiores argumẽtis purgatiuæ artis suæ discipulos facit. Iam eñ mundos esse asserit propter sermonem eius, id est propter euangelicam doctrinam quam acceperunt. Quis igitur non amens non uidebit facile, manum patris colentis agrum, Christum dominum nostrũ esse. Nam quamuis patri uitis culturam attribuit, sed tamen omnia ex patre per filiũ sunt, ut per uir tutem eius. Ipse enim est uiuũ & efficax eius uer-
Heb.4 bũ, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usq; ad diuisionẽ animæ ac spiritus, compagum quoq; & medullarum, & discretiuum cogitationum & intentionum cordis. Nam quum usq; ad profunda cordis penetret nostri, uanis quidem cogitationibus, atq; studijs nostris acurã spiritus falcem immittit, quam purgationem esse intelligimus: cogitationes aũt nostras, quæ ad uirtutem tendunt, & multiplicat, & ad ferendum usq; fructum corroborat. Iacet ergo aduersarij ratio, qui diuersitatem propter uitis & agricolæ uocabula in deitatis natura excogitauit. Nam quum mundos esse discipulos dixerit, nullam mentionẽ patris fecit, sed suo ipse sermone purgatos esse affirmat. Quemadmodum ergo per filium, & in filio pater uiuificat: eodem certè pacto nobis per filiũ prouidens agricola est. His Christi hostes persuasos esse uelim, ut omni cõtentione abiecta, catholicæ nobiscum ueritati adhæreant. Sed nolunt ullo modo id facere. Clamant enim non posse uitem & agricolã eiusdem se naturæ cõfiteri. Quam audaciam si nos quoq; imitabimur: quid prohibebit eos interrogare, utrũ paternus ille cultus palmitibus solummodo, an toti potius conferat uitis? non dubito quin toti prodesse uiti culturã respondeant. Quoniam igitur uitem seipsum Christus appellauit: uitis autem nisi colatur, non minus q̃ palmites perit, cur non putamus nõ minus quàm nos ope ipsum diuina indigere? Ita si quis intẽtionem dicentis non cõsiderat, longe abetret necesse est. Sed ualeant omnes huiusmodi nugæ, et uerba Christi rursus cõsiderentur. Vos, inquit, mũdi estis propter sermonẽ quem locutus sum uobis. Spiritalis, inquit, purgationis atque culturæ modus, propter sermonem meũ in primis uobis apparet: à mundi enim fœditate iam separati, ad ferendũ fructũ parati estis. Eiecit ab animo uestro uanas ludæorũ obseruationes doctrina mea, rudi tatem literæ iam contemnitis. Non cibo & potu, Hebr.9
nõ aspersione brutorũ sanguinis, sed fide atq; uirtute (in quibus spiritalis cultus cõspicitur) sanctificationem quæritis. Qui ergo purgari uoluerint, uos sequantur. Sic enim excussa ex animo suo prima immũdicia, fide ac charitate ut palmites mihi inhærebunt. Vnde gratia spiritus ad pietatem nutrientur. Spiritus enim deus est: & adorantes eũ, Ioan.4
in spiritu & ueritate adorare oportet. Ita & eorũ qui crediturí sunt discipulorũ exemplo purgationem ante oculos ponit, & ipsos ad maiora hortatur: quum non frustra inhæsisse sibi, et sermonem suum audisse ostendat: sermonem dico euangelicum, quo uniuersum orbem ad imitationẽ sui traducturi erant. Ita enim omnes hortabantur uiuere, & ita credere, ut ipsi et uiuebant, & credebant. Vnde Paulus quoq; ad imitationẽ sui sæpius fide 1 Cor.4
les inuitat.

CAP XVI.

MAnete in me, et ego in uobis. Sicut palmes non potest facere fructum à semetipso, nisi manserit in uite: sic nec uos, nisi in me mãseritis.] Manifestius iam ex hoc loco discimus, syncera fide palmites insertos uiti fideles fieri. Sed non est minoris curæ iugiter per charitatẽ, id est mandati seruationem Christo inhęrere, illud Psalmistæ clamantes: Inhæsit anima mea post te. Nõ igitur suf- Psal.62
ficit ad perfectionem, id est ad sanctificationem, quæ per Christum in spiritu est, in numero palmitum recipi: sed oportet ardenti charitate, atq; cõtinuò immaculate Christum sequi. Qua in re maxime spiritalis coniunctionis uirtus seruatur. Quoniã igitur dictũ est, mũdos illos fuisse propter sermonem Christi: ne quis putet nequaq̃ se posse, si semel purgatus fuerit, ad peiora delabi, in eo permanere imperauit. Quod nihil aliud est, ut mihi uidet, quàm illud Pauli: Qui putat se stare, uideat 1.Cor.10
ne cadat. Mille nanq; pericula, nisi uigilanter studeamus, etiam stantibus imminent. Quare oportet omni cura, opera, studio, ad maiora semper niti. Quàm magnũ eñ detrimentũ patiatur qui per negligentiã à Christo decidit, subiecit dicens: non posse illos fructum ferre, nisi in se manentes: sicut palmites à uite, sic inde humorẽ trahant, quo mirabiles alant botriones. Vt enim palmes decisus à uite nunq̃ fructum feret, sic nos à Christo decisi, nunq̃ secũdum uirtutẽ germinabimus. Christus enim est qui nos per gratiam spiritus, quasi per aquam irrigat & nutrit, ut possimus facile pietatis ędere fructus. Si quis sitit, ueniat, inquit, ad me et Ioan.7
bibat. Quod ipse nobis Euangelista optime interpretatur, dicẽs id à Christo dictum esse de spiritu,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.35 quem accepturi fideles erant. Ideò Dauid quoq; ad deũ patrẽ clamabat: Quoniam apud te est fons uitæ. Et deliciarũ torrẽs spiritalium ipse filius est, qui gratia spiritus per charitatem et fidem animas nostras irrigat.

CAP. XVII.

EGo sum uitis, uos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me nõ mãserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.] Hinc ea de causa uitem se appellasse manifeste ostendit: ut quasi oculis hoc exẽplo cerneremus, manẽtes in eo ut palmites, ex uite humore tracto, spiritalẽ posse fructum afferre. Resilientes uerò ab eo, uel quia in fide, uel quia in seruatione mandati deficiant: non modo nihil fructus producturos, sed æternum etiam ignem passuros. Qui enim à pietate, uel charitate Christi decidit, supplicijs seipsum tradidit: sicut decisus palmes ad nihil aliud, quam ad ignẽ utilis est. Optimo nobis ipsi apostoli exẽplo sunt, qui quoniam manserunt in Christo, nec ulla ui ab eo separari potuerũt, æternas laudes cõsecuti, fructum suæ uirtutis conuersionem orbis attulerunt. Vnde immarcessibiles apud deum habituros coronas non dubitamus. At auaritiæ seruus Iudas, à uite spirituali decisus, gratia spiritus amissa, foras eiectus, igni, ut inutile sarmentum, traditus est. Dupliciter igitur ad manendum secũ Christus nos inducit: partim cupiditate gloriæ, quam fructuosi palmites consequentur: partim formidine ignis, cui tradentur qui ab eo se separant. Agricolam autem patrem nominat, diuinæ id naturæ attribuẽs, ut diximus. Nam ipse manus
Esa.66 est patris, per quẽ omnia facta sunt. Manus mea, inquit, hæc omnia fecit & per filium facta esse omnia scripturæ testantur. Quare manus patris filius dicitur. Hanc incisionẽ, quæ hic intelligitur, Paulus quoque intellexit, dicens:
Rom 11 Vide ergo bonitatem, & seueritatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.

CAP. XVIII.

SI manseritis in me, et uerba mea in uobis manserint, quodcunq; uolueritis petetis, & fiet uobis.] Radicem supernæ beneuolentiæ, ac firmamentum esse ait, quasi spiritale depositum euangelicæ disciplinæ dogmata & mandata seruarint. Seruantibus autem sine mora, petita bona pollicetur affutura: Si manseritis, inquit, in me, & uerba mea in uobis manserint, quodcunque uolueritis petetis, & fiet uobis. Fieri enim potest, ut in Christo maneas, & uerba eius in te non habeas. Duplex enim uia est, ut modò diximus, per fidẽ & per charitatem, propter quam mandata seruantur. Quæ quum ita sint, qui uerbis nudis Christũ confitentur, sed mandatorum obseruatione, id est charitate ad perfectionem non conformantur, quamuis Christo fide inhærent, inq; eo hac ratione maneant, uerba tamen eius non habent. Non
Matth.7 obliti quidem illi prædicationis euangelicæ, sed illecebris uoluptatum capti spiritus gratiam abijciunt. De quibus ipse saluator ait: Non omnis qui dicit mihi, Domine domine, introibit in regnum cœlorum: sed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis est. Quod autem fides ad salutem nõ sufficiat, Christi etiam discipulus ostendit scribens: Tu credis quia unus Deus est, dæmonia etiam credunt & horrescunt. Si ergo fides sola sufficeret, multitudo dæmonum perire non posset. Quare oportet ad fidem opera charitatis accedere. Nam qui sic facit, is et in Christo per fidem manet & in corde suo uerba eius conseruat, ut in Psalmis dicitur: In corde meo abscondi eloquia tua, ut nõ peccem tibi. Nam ueluti qui ignem in ærea uase recondit, caliditate ignis non caret: sic qui uerba diuina in animo retinet, & ea seruare conatur, uirtutis semper ardet amore. Scriptum est enim: Ignitum est eloquium tuum uehementer, et seruus tuus dilexit illud. Qui ergo syncera fide in Christo manet, & mandata eius seruat, ei quicquid petit, confestim concedetur. Num ergo inquies, si quicquam mali petierit, impetrabit? minime, minime inquam. Non est tamen par, ut qui manet in Christo, & mandata eius seruat, is quicquam petat quod deo non placeat. Propterea ijs qui doctrinam suam in animo retinent atque seruãt, istud pollicetur. Quare si accipere uolumus quum petamus, recte uiuamus: & quicquid petierimus absq; mora nobis Christus præstabit.

CAP. XIX.

IN hoc clarificatus est pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.] Clarificatum patrem suum esse dicit, quoniam ineffabilis eius bonitas atque misericordia nota omnibus, coronam quasi gloriæ illi attulit. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium eius unigenitum dederit: in quem qui crediderit, non pereat, sed habeat uitam æternam. Vita igitur omnium patris opus est, quod per Christum est factum. Propterea dicebat ad patrem: Ego te clarificaui: opus consummaui quod dedisti mihi ut faciam. Ipse nanque salutem nobis ex patre attulit: non ut minister, sed ut sapientia & uirtus patris, absque qua nihil omnino fieri potest. Omnia enim per ipsum sunt. Vnde nostræ quoque salutis dispensationem, ut uirtuti & sapientiæ patris filio tradi summopere Dauid orans dicit ad patrem: Manda Deus uirtuti tuæ, confirma Deus hoc quod operatus es in nobis. Et rursus. Deus iudicium tuum regi da. Solius enim eius opus est, qui cum patre regnat, ut uniuersam hominis naturam reformare ad pristinum possit. Clarificatus igitur pater est, proprio filio pro redemptione hominum dato, quem uoluit hominem fieri, non ut quicquam boni sibi acquirat qui semper perfectissimus est: sed ut homines plurimum ferant fructum, & Christi efficiãtur discipuli. Nam nisi filius Dei homo factus esset, nunquam nos ut palmites illi quasi uiti hærentes, participatione spiritus fructum æderemus, quem plurimum, cõparatione legalis fructus appellat. Nihil enim lex perfecit,

Heb. 7 lex perfecit, ut ait Paulus: Idcirco ad discipulos,
Matth. 5 imò uerò ad omnes fideles dicebat: Amen amen
dico uobis, nisi abundauerit iustitia uestra plus-
quam Scribarum & Pharisæorum, non intrabi-
Matth. 13 tis in regnum cœlorum. Et rursus: Scriba doctus
in regno cœlorum similis est homini patrifamili-
âs, qui profert de thesauro suo noua & uetera.
Qui enim euangelicam colit doctrinam, dupli-
citer spiritualibus pollet diuitijs, noua & uetera
proponens, & umbram legis ad euangelicam ui-
tam transformans. Nam quæ figuris lex signifi-
cabat, hæc Christus aperte in ueritate docuit: pro-
Matth. 5 pterea dicebat: Non ueni soluere legem, sed adim
Ioan. 6 plere. Et rursus: Iota unum aut unus apex non
transibit à lege, donec omnia fiũt. Plurimus ergo
fructus in spiritu & ueritate euangelij uirtus est,
qua effectum est ut amici Christi fiant discipuli.
Nam & priscis per prophetas loquebatur, & e-
runt, dicens: Omnes docibiles Dei. Non enim a-
lius quasi mediator, ut Moses inter Deum & Iu-
dæos: sed Ipse Christus nos docuit. Quare Dei do
cibiles sumus. Quippe non essemus discipuli e-
ius, nec fructum & hunc plurimum æderemus,
nisi pater per misericordiam suam esset clarifica-
tus. Qui uoluit filium suum propter nos homi-
nem fieri, tradiditq; eum pro nobis: id est, placuit
ei, ut Christus pro nobis moreretur.

CAP. XX.

SIcut dilexit me pater, & ego dilexi uos: mane-
te in dilectione mea: si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego
præcepta patris mei seruaui, & maneo in eius di-
lectione.] Attentiore animo hæc profunda in-
spicere oportet: breuiter enim totius ferè incarna-
tionis ratio aperitur. Diligi enim se à patre asserit,
nec minus uos à seipso, sed eodem modo diligi af-
firmat. Et subiecit, oportere nos in dilectione sua
manere, causamque attulit quare ipse iure à patre
diligatur: quia mandata eius seruauit, ut nos quo-
que si uolumus in dilectione sua manere, man-
data sua diligenter seruemus. Summatim igitur
iste sensus est. Sed ne simpliciores turbare possit,
latius nobis exponendus est. Dominus igitur no-
ster Iesus Christus exemplo se nobis proposuit.
Non enim fuit paupertatem nostram aspernatus,
ut nobiscum conuersatus, inauditæ uitæ se nobis
ducem præberet. Vbi ergo, aut quæ patris man-
data seruauit, & quomodo diligi se ab illo dicit,
Phil. 2 quærendum uidetur. Adsit igitur Paulus, & di-
cat de ipso: Qui quum in forma Dei esset, non ra
pinam arbitratus est, se esse æqualem Deo: sed se-
ipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in simi
litudine hominum factus, & habitu inuentus, ut
homo, humiliauit seipsum, factus obediens usque
ad mortem: propterea Deus ipsum exaltauit, &
donauit ei nomen super omne nomen. Audisti
quia quum uerus Deus filius sit, humiliauit seip-
sum, factus obediens usq; ad mortem. Nam quũ
saluare humanum genus Deus pater uoluerit, ne
que id creatura posset aliqua efficere: ipse, qui uo-
luntatẽ patris opportune nouit, filius huiusmodi
A dispensationem suscepit: sicq; obsecutus genito-
ri est, ut mortem etiam turpissimam subierit: pro-
pterea, inquit, Deus eum exaltauit. Habes in obe
dientia ista uoluntaria, paterni consummationem
consilij, quod mandati loco tradi sibi filius dicit.
Nam etsi ut uerbum patris profunda Dei scrute-
tur, imò uerò ipse sit sapientia, & uerbum patris:
omnia tamẽ quæ patri uidentur, peragit, & man-
data ut homo appellat. Exaltatus autem à Deo di 1. Cor. 2
citur, quamuis consubstantialis ei sit, & dominus
gloriæ à scripturis nuncupetur: quia in serui for-
ma factus, id est, homo secundum nos: rediit rur-
sus cum carne, ut unà cum patre etiã homo factus
conglorificetur. A quo diligi non incipit tunc pri
mum, quando uoluntariam subiectionem aut su-
scepit, aut perfecit. Sed quemadmodum quamuis
B exaltatus semper est, & gloriæ plenus secundum
naturam, exaltari tamen & glorificari dicitur fa-
ctus homo, qui naturaliter gloriæ inops est: sic
quamuis semper diligatur ut filius, diligi tamen
etiam cum carne scribitur. Qui propterea homo
factus est, ut genus hominum, quod propter præ-
uaricationis crimen Deus oderat, ad dilectionem
ipsius reduceret. Idcirco origo, ianua & uia om-
nium bonorum generi nostro fuit. Nónne igitur
iure seipsum diligi dicit, quia mandata patris ser-
uauit? Nũ tibi durus mysterij sermo uisus est, &
huius dispensationis profunditas? Sed æqua sunt
omnia intelligẽtibus, et recta ijs qui habent cogni
tionẽ, ut scribitur. Manete, inquit, in dilectione 1. Tim. 4
mea, id est omni studio, cura, opera, sicà me diligi
conari debetis, ut ego à patre diligor. Sic autẽ di-
C ligemini, quando mea mandata seruabitis, ueluti
& ego patris mandata seruaui. Nõ erit inutilis uo
bis hic labor. Exaltauit me pater, & dedit mihi no
men super omne nomen: ego uerò uos, qui estis
homines, deos & filios Dei, regni mei participes,
conformes corporis gloriæ meæ per gratiam spi-
ritus efficiam. Sed hæc quidem futura sunt. Quan
tum uerò ad præsentem pertinet uitã, nónne ma-
gnum honorẽ meo nomine cõsecuti estis, quum
dæmones increparetis, quum omnem morbum,
& omnem debilitatem curaretis: quum uobis pol
licitus sim, dicens: Qui credit in me, opera quæ e- Ioan. 14
go facio, ipse quoque faciet, & maiora horum fa-
ciet? Hæc discipulis paucioribus uerbis dicta in-
telligimus: ubique aũt dogmata ueritatis sequen
tes, ad utilitatem legentium cuncta perscribimus,
D diligenterq; cauemus, ne cuiquam scandalum fa-
ciamus. Scribitur enim in Psalmis: Pax multa di- Psal. 118
ligentibus legem tuam, et non est illis scandalum.

CAP. XXI.

HAec locutus sum uobis, ut gaudium meum
in uobis sit, & gaudium uestrum impleatur.] Vitis & palmitum, quæ abscinduntur, et in
ignem mittuntur exemplo, non paruam discipu-
lis immisit formidinem. Solent enim qui mala fo
re audiunt, præsertim si autoritate dicentis com-
moti non aliter futurum credunt, non mediocri-
ter conturbari. Et quemadmodum qui procello-
sum nauigaturus est pelagus, quamuis tempesta-

te nulla exagitetur, horreſcit tamen cogitans: nõ aliter arbitror diſcipulos Chriſti tunc fuiſſe affectos. Quas ob res, qui omnia nouit, à mœrore ad lætitiam reuocat. Non enim, inquit, ô diſcipuli, ut metu exagitemini, hæc à me dicta ſunt: ſed ut gaudium meum habeatis. Cõſideratius igitur uideamus quid eſt, quod his uerbis Chriſtus ſignificauit. Duplex igitur eſſe mihi ſenſus uidetur: aut enim nihil curioſius hic locus affert, ſed hoc planè dicit, ut gaudium in me habeatis, & ſic ipſi quoque gaudeatis: ſupernæ beatitudinis atque gloriæ magnitudinem intelligentes. Alius eſt, in quo altius quiddam latet, quod enodare non recuſabimus. Quid igitur illud eſt, aut quid ſignificat, ut gaudium meum in uobis ſit? Homo factus unigenitus Dei filius abſque peccato, omnia ſuſtinuit, quæ Iudæorum excogitare peruicacia potuit, nec unquam ſputis dedecoratus, uerbis deriſus, uerberibus cæſus, & tandem patibulo affixus, ullo mœrore affectus fuit: ſed decenti ſemper ipſe gaudio plenus (quoniam uoluntatem patris conſummari uidebat, & homines hinc ſalutem habituros non ignorabat) illa opprobria delicias ſibi eſſe putabat. Exultauit enim ſpiritu, inſtante iam cruciatu, & dixit: Confitebor tibi pater, domine cœli & terræ, quia occultaſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Vides quia gaudet ſpiritu, quum dementes olim homines ad ſapientiam reuocentur, & gratias hac de re patri agit. Eodem modo quum labore confectus, ſuper Iacob puteum ſederet, Samaritanorum ſalute lætatus, uel neceſſaria corporis alimenta contempſit. Nam quũ rogaretur à diſcipulis ut manducaret: meus cibus eſt, inquit, ut patris mei uoluntatem faciam, & opus eius perficiam. Quis ergo dubitabit delicias illi fuiſſe ſalutem hominum? hanc enim uoluntatem patris appellat. Hæc, inquit, uobis locutus ſum, ut gaudium meum in uobis ſit, id eſt, ut illis ſolummodo lætari rebus uelitis, quibus ego gaudeo. Sic enim fortes ad certamina eritis, & ſpe ſaluandorum hominum pericula libenter ſubibitis: non parũ gaudentes, quoniam uoluntas patris (qui uult omnes ad cognitionem ueritatis peruenire) pro utrili parte ueſtra perficiatur. Hanc ergo elegi lætitiam. Hanc etiã ſi uos habebitis, ſyncero ac integro afficiemini gaudio. Veram etiam ſolidamq; lætitiam, illam tantummodo quæ in deo eſt appellamus, qua etiam Ieſus gauiſus eſt. Hæc uerò mundana umbra ſolummodo eſt, more ſomnij deuolans. Sic ſolidum etiam odium, uerumque nuncupamus, quod iuſte ac recte aduerſus ueritatis hoſtes habetur. Sicut beatus ille Dauid aduerſus eos, qui gloriæ diuinæ reſiſtebant, ait: Perfecto odio oderam illos. Dilectionem ſimiliter perfectam nominamus, qua non terrenis, ac nulla re dignis, ſed deo propter deum afficimur.

Matth. 11

Ioan. 4

1. Tim. 2

Pſal. 138

CAP. XXII.

HOc eſt præceptum meum, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos: maiorem hac dilectione nemo habet, quàm ut animam ſuã ponat quis pro amicis ſuis.] Apertius modò ante oculos ponit ſuperioris loci ſenſum quem diximus: iubens talẽ inter ſe dilectionẽ habere, qualem ipſe re atq; opere cõſummauit: quæ menſurã nõ habet, quũ ſuprema cumulata q; ſit. Maiorẽ enim hac, inquit, nemo habere poteſt: nulla eñ maior eſt. Per hæc omnia diſcipulis præcipit, adeò non eſſe fugiẽda pro ſalute hominũ certamina & dolores, ut ipſa quoq; mors carnis abijcienda nõ ſit: ad hanc enim uſq; charitas peruenit. Ita his uerbis tũ ad eximiã fortitudinẽ, tum ad mirabilẽ charitatem hortatur, talesq; facere ſtudet, ut nec mortis quidem periculo Chriſtum deſerere uelint. Talem ſe Paulus nobis oſtẽdit, dicens: Mihi enim & uiuere Chriſtus eſt, et mori lucrum. Et rurſus: Charitas enim Chriſti urget nos, æſtimãtes hoc, quoniam ſi unus pro omnibus mortuus eſt: ergo omnes mortui ſunt. Et ad hæc: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Audis quod nihil affirmat ſe poſſe à dilectione Chriſti ſeiũgere: quod ſi ouer & agnos Chriſti paſcere nihil aliud eſt, quàm ipſum diligere, patet quia omnis perſecutio omneque periculũ pro prædicatione ueritatis ſubeundum eſt. Et ut ſummatim atq; breuiter dicã, abſq; formidine iubet Chriſtus diſcipulis euangelium orbi prædicare. Quod etiam Eſaiæ quondam uoce ſimiliter iuſſit: Super excelſum, dicens, montẽ aſcende, qui euangelizas Sion: exalta in fortitudine uocem tuam, qui euangelizas Hieruſalem. Quod poſſe facere, iugi oratione petijſſe ipſos uidemus. Dicebant enim orantes: Et nunc domine reſpice in minas eorum, & da ſeruis tuis cum omni fiducia loqui uerbum tuum. Multi enim certeunt, qui euangelium Chriſti prædicantibus impie aduerſantur: qui etſi quaſi fluctus inſurgant, nihilò tamen minus ueris Chriſti diſcipulis incũbendum eſt, quouſque charitatis opus perficiant. Charitatis, inquam, talis, qualem erga nos ſaluator oſtendit, qui ſummo cum gaudio cruci affigi non erubuit, ut peccatoribus ſalutem afferret. Nam ſi noluiſſet pro nobis pati, mortui adhuc eſſemus, cæci ac ſtulti, omni bono indigentes: diaboli, peccati, uoluptatisq; ſerui, ſine aliqua ſpe in profundo impietatis iacentes. Nũc autem quum animam ſuam ex dilectione ſaluator pro nobis poſuerit, & miſericordiæ ſuæ magnitudinem aperuit, & nos beatos effecit, nullo penitus bono indigentes. Ita hic ſenſus diuinis diſcipulorum capitibus conuenit. Si uerò hæc uerba ad omnes tranſeunt, ut omnibus ſic dici credamus: hoc eſt præceptum meum, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos: ingens certè cunctis adhibenda cura & ſtudium eſt. Nam ſi præceptorũ Chriſti conſummationem dilectio fratrum operatur: quomodo non erit huic uirtuti ſummopere incũbendũ, quæ cæterarum omnium origo & caput eſt? Hæc eñ fratrum dilectio alterum immediate locum poſt Dei dilectionem obtinet. Nempe in illo uniuerſa erga Deum pietas breuiter concluditur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XXIII.

VOs amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio uobis. Iam non dicam uos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius: uos autē dixi amicos, quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci uobis.] Amicitiam suam futuris opponit periculis, ut eius magnitudine atque gloria nihil penitus pericula uideantur. Dulces enim admodum labores sunt, quū merces copiosa proponitur. Quid autem maius, quid clarius, quàm Christi amicum & esse & appellari? Excedit hæc certè dignitas, naturæ humanæ terminos. Omnia enim seruiunt creatori, ut ait Psalmista: Nec quic quam est quod iugo seruitutis eius non subijciat. Quod quum ita sit, ad supernaturalem gloriā seruantes mandata sua dominus redigit, nō seruos, sed amicos appellās, & ut amicos in omnibus tractans. Magna & splendida ista præmia sunt. Sed illud non abre dixerim. Si enim amicitia filij, qui serui natura sunt, ad liberam amicorū dignitatem perducit, quomodo ipse ut creatura seruus erit, ut quidam ex imperitia dicunt? An alijs poterit libertatem largiri, eius ipse natura expers? Minime. Sed sanctis quidem apostolis, cæterisq; fidelibus, qui ad amicitiam suam ascendūt, extrinsecus honoris gratia libertatis accedit dignitas: ipse uerò natura liber est: quod enim aduentitium est, ab insito & naturali distinguitur. Libertas uerò nostra quum aduētitia sit per gratiam habita, alia est certè ab eius libertate. Sed immorari in hoc loco paululū iuuat. Dicimus igitur, legali iustitia multo antiquiorē illam esse, quæ per fidem Christi habetur: & adhæc addimus, quia credentibus & obsequentibus Christo, diuinorum reuelatur mysteriorum cognitio, & consiliū patris à filio, qui probe illud nouit exponitur, incredulis autem minime. Hæc autoritate scripturæ nobis cōfirmanda sunt. Scribitur ergo in Genesi, credidisse Abrahā illum deo, & computatam ei fuisse fidem ad iustitiam, amicumq; dei hac de causa uocatum. Quomodo autē amicus dei credens appellatus est? Dictum ei fuit: Exeas de terra cognationeq; tua, & ueni in terrā, quam ego mōstrabo tibi. Quumq; filium suum in figuram immolare Christi iubebatur, tunc intētionem dei abditam docebatur. Vnde Christus ad Iudæos de ipso dicebat: Abraham pater uester exultauit ut uideret diem meū, & uidit, & gauisus est. Obedientia ergo & immolatione amicitiam dei consecutus est, et consilium eius in nouissimis temporibus futurū cognouit. Sed considera quæso, quomodo similia fiunt in ijs, qui ad amicitiam Christi conscendunt. Audiuerūt & ipsi, exeatis de terra uestra: quod quàm libēter fecerint, Paulum audi: Non enim habemus hic ciuitatem stabilem, sed futuram inquirimus, cuius artifex & conditor est deus. Peregrini enim, & aduenæ sunt in terris, qui ciuitatis dei ciues esse cupiunt, quam saluator monstrauit, dicēs: Vadam, & præparabo uobis locum: quum autem uenero, accipiā uos mecū, ut ubi ego sum, ibi & uos sitis. Sed à cognatione quoq; sua exire sibi dictum est.

A Vbi hoc scribitur? Christum audi: Qui diligit patrem aut matrē super me, non est me dignus. Nec ambiget unquam aliquis præpositū omni cognationi carnali Christum à discipulis fuisse, & nunc quoq; præponi ab omnibus qui diligunt eum. Et beatus quidem Abraham propriū filium in odorem suauitatis deo adducere iubebatur: fideles autem, nō alios, sed seipsos: Exhibeatis enim, inquit Paulus, corpora uestra hostiam uiuentem, sanctā deo placentem, rationabile obsequium uestrum. Sed Christi quoq; mysterium etiam isti cognouerunt. Non em̄ ignorant futura, sed certiores sunt, quia laborum præmia, & mercedem pro pietate Christi suscipient: iusti ergo sunt, et amici dei non aliter quàm Abraham. Antiquior autem nimirū B euangelica disciplina quàm legalis est: Per fidem enim & amicitiam Dei consistit, quæ priscis temporibus in Abrahā figurata, à figura modò ad ueritatem peruenit: in discipulis primum consummata, qui acquisitionis populi origo fuerūt. Quē quidem populum, gentem sanctam, regale sacerdotium scriptura solet appellare. Quapropter ad Iudæorum matrem, id est ad synagogam Psalmistæ uerbis dicitur: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Nam etsi filij Iudæorū discipuli fuerint, & legi Mosaicę dediti, patres tamē facti sunt, ac Abrahæ locū obtinuerunt, spiritalium Iudæorum origo constituti, principesq; totius orbis ordinati euangelium Christi prædicātes, & ipsum Christū mystice immolantes: ut in figura Christi Abrahā filium suum. Hæc dicimus, non quia minorē C gloria Abraham illum uelimus ostendere, sed ut quę nobis in his temporibus per Christum dispensata sunt, in illo figuris et obūbrata fuisse ostendamus, utq; amicitiam dei, libertati quæ per fidem est hærere probemus. Hæc nos diuinus Paulus docuit, qui Iudæis persuadebat antiquiorem esse fidem iustitia legali. Nam quum de circuncisione uerba faceret, ideò Abrahæ data fuisse asserit, ut signum eius fidei esset, quam in pręputio Abrahā habuit. Quod si præputium ante legem fuit, si fides cum pręputio fuit, circūcisio post legem, gloriam fidei non habuit, si Abraham deniq; in præputio credidit, quomodo disciplina legali iustitia fidei nō erit antiquior? quæ per amicitiam dei iustificat homines, atq; liberat, sicuti Abrahā fuit iustificatus. D Sic enim pater multarum gentium, non secundū carnem, sed ex repromissione esse cōperitur. Hęc apte crediderim dicta, quia dominus dixit: Non dico uos seruos, sed amicos, quia quæcunq; audiui à patre meo, nunciaui uobis.

CAP XXIIII.

NOn uos me elegistis, sed ego elegi uos: & posui uos, ut eatis, & fructū afferatis, & fructus uester maneat, ut quæcūq; petieritis patrem in nomine meo, det uobis.] Nec duro admodum sermone discipulos onerat, ne imbecillitate humani animi demergantur, nec læto nimiū effundi permittit, morbus enim etiā hic est, & non est tenēdus: sed mediocritatem ex utrisque commixtam tenēs, ad cognitionem optimæ disciplinæ in-

Pſal. 118
Gen. 15
Gen. 12
Geneſis 22
Ioan. 8
Heb. 13
Ioan. 14
Matth. 10
Geneſ. 22
Rom. 12
Pſal. 44
1. Pet. 2
Rom. 4
Geneſis 17

ducit. Quum igitur consolatus dolentes fuerit, & charitatis uicissitudinem necessariam eis ostenderit, hortatur iterum atq; iterum, ut omni cura reducere ad pietatem homines studeāt: ac huius rei exemplū seipsum proponit, dicens: Non uos me elegistis, sed ego elegi uos. Ac si diceret, Quū imitari me debeatis ô discipuli, quę ipse in uobis feci, ea in aliis faciunda uobis sunt. Ego elegi uos, non uos me: ego me notum uobis ignorantibus feci, humanitate clementiaq; cōmotus. Ego uos adeò roborauī, ut procedere progrediq; ad tantā cum deo fiduciā possitis, ut quodcūq; petieritis in nomine meo, uobis cōcedatur. Quare non debetis uos, qui mei discipuli estis, sedentes expectare, ut ultro ad fidē homines ueniant. Sed errantibus manus porrigenda, & audire nolētibus salutaris sermo à uobis est prædicandus, etiā si uos acerbissime persequātur. Sic enim tandē ipsi quoq; uos imitati, ac ad meliora progressi, immarcessibilem ædent fructū: & quodcunq; petierint in nomine meo, cōsequentur. Talē igitur (ut breuiter repetamus) dilectionē habere persuadet, & ita diligentes ad reducēdos in fidē cæteros esse, qualē ipse in nobis ostēdit. Quod aūt à Christo discipuli electi fuerint, omnibus apertissimū est. Hunc huius loci sensum esse, à sequentibus etiam perdiscemus.

A

B

C

D

CAP. XXV.

HAec mādo uobis, ut diligatis inuicē.] Quis unq; ambiget, supremæ dilectionis esse, omni studio atq; opera ad cognitionē ueritatis, et obsequiū dei errātes homines cōuocare: hoc Paulus faciebat: Pro Christo, inqt, legatione fungimur, tanq; deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, recōciliamini deo. Petrus quoq; ad Iudęos dicit: Et nūc fratres scio, quia per ignorantiā fecistis, sicut & principes uestri: pœnitentiā igit agite, & baptizentur singuli uestrū in nomine domini nostri Iesu Christi. Vides quomodo doctrinā nolentibus afferūt. Sed uideamus quid significet, ut eatis, & fructū afferatis, & fructus uester maneat. Fructū igitur arbitror esse manentē, non legalis, sed euāgelicæ disciplinæ iustitiā. Antiquata enim illa, nihil perfecit. Pro ea uerò noua iam floret, & uerū ac permanentē fructū producit. Quare non iniuria Paulus legalis se iustitiæ iacturā dicit fecisse, ut Christū lucri faceret, id est, ut in Christo fide adhærēs, iustitiam & euangelicū fructū produceret, qui animā hominis cumulata pietate perficiēs, perpetuus est. Per nullam enim aliam disciplinā Euangelica prædicatio antiquabitur, sicut Mosaica per euāgelium antiquata est: sed saluatoris sermo durabit in seculum, ut ipse dicit: Cœlū & terra transibit, uerba autem mea non transient.

2. Cor. 5

Act. 3

Philip. 3

Luce 21

CAP. XXVI.

SI mundus uos odit, scitote quia me priorē uobis odio habuit.] Mirabili quodam atq; diuino in conformandis firmandisq; animis utitur artificio. Nam quemadmodum periti medici futuris nonnunquam remediorū præparatione morbis se opponunt: sic ipse discipulorum, ac omnino fidelium animos nō à præsentibus solum liberat, uerumetiam à futuris malis doctrina & mandatis suis præseruat. Nam quoniam non ciuitatis aut regionis unius, sed totius orbis terrarum doctores futuri erant, ad euangelicam uitam homines traducentes, quos ubiq; omnes quasi euangelij legem ac regulam imitaturi erant: necessariò nullam curam sibi faciundā esse monet, ne à mundo, id est ab hominibus uoluptati impietatiq; deditis, odio habeātur. Sed num, dicet quispiam, ad acquirenda odia hæc oratio nos hortatur? Nequaquam. Non enim simpliciter, sed pro salutari doctrina contemnendum esse odium dicit. Quod autem bene cōsulentibus atq; docentibus improborum odium immineat, atq; ideò corroborandi apostoli fuerant, facile perspicies, si naturam huius rei considerabis. Solent enim, qui mundanis sordibus inhærent, ut licentius uoluptates suas persequātur, ad probitatem reducentes acerbius inuadere. Nam & Iudæi, legis literæ toto animo affixi, reuocantes ad spiritū hostes ducunt, & gentes à cultu creaturarum abduci propter consuetudinem, iniquo animo ferunt. Quę quum ita se habeant, futurum erat ut tam à Iudæis, quàm à gentibus odio discipuli haberentur. Quare monendi fuerunt, ne molestum id putantes, aut morem unicuiq; gerere studentes, prædicādi libertatem amitterent. Monendi enim sunt homines propter charitatem, hortandiq; ut ad ueritatē conuertantur, etiā si hac de causa odio nos persecuturi sint. Vnde Paulus de seipso dicebat: Si placere hominibus uellem, Christi seruus non essem. Et ad Corinthios: Si enim ego uos contristo, et quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? Patet ergo nō prodesse, sed adulari auditoribus eum, qui non ad utilitatem, sed ad uoluptatem loquitur. Qui uerò saluatoris doctrinam sequitur, saluatori solummodo gratus esse studebit: & odio haberi à uitiosis hominibus, spiritales diuitias nec paruas arbitrabitur. Quum ergo, inquit, mundi odium uobis opponitur, quum salutaria uerba multitudo nō feret, non turbabimini, si mūdi honores penitus cōtemnetis, si hoc mihijpsi (qui & dominus & magister sum) accidisse memoria tenebitis. Quod autem Christus odio fuerit mundo, uerbis non eget: sed ipse quoq; ait: Non potest mundus odisse uos: me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de ipso, q̄d opera eius mala sunt. Exemplum igitur etiam in hoc seipsum præbuit. Alibi quoq; ait: Beati estis, quū male dixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersus uos, mentiētes propter me: gaudete in illa die et exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis. Sic enim etiā prophetas multo ante uos persecuti sunt.

Gal. 1

1. Cor. 7

Ioan. 7

Matth. 5

CAP. XXVII.

SI de mūdo essetis, mūdus quod suum est, diligeret: quia uerò de mundo non estis, sed ego elegi uos de mūdo, propterea odit uos mundus.] Facile, imò uerò iucundum esse ostendit, quod natura sui molestissimum est. Quid enim acerbius, & plerunque damnosius, quàm odio haberi?

beri? suaue tamen id efficitur propter deum. Et quando gratia pietatis accidit, argumento est non inhiare rebus caducis eum, qui odio habetur. Vt enim corporum, ita morum cognatio quædam est, quorum similitudo longe sanguinis uincit cognationes. Omne nanque animal simile sibi diligit, ut scribitur: & simili sibi homini homo adhæret. Sic sanctus cum sancto, & peruersus cum peruerso iucunde conuersantur. Idcirco longe à sancto prophanum distinguitur, & mores probi conuersatione improba peruertuntur. Alterutri enim suis inhærentes studijs, mores alterius accusant. Quas ob res necesse est ut studiosus (qui uiuendi probitate turpitudinem improborum collatione morum denudat) minime à uitiosis diligatur: unde non dolendum, sed gaudendum potius nobis esse Christus asserit. Nam etsi detrimentum in rebus caducis multorum odium afferat, maximo tamē apud deum est emolumento: imò uerò uelut qui odio habetur à mundo, extra mundum est: sic qui à mundo diligitur, malis mundi subijcitur. Efficitur autem à Christo his uerbis, ut libere & absque odij formidine discipuli prædicatione utantur, quum nihil dilectioni dei præponendum esse doceantur. Non quæro placere hominibus, Paulus ait: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Non enim possimt, qui prauitatem eligunt, deo placere. Quare qui deo seruire uult, ab eo mundum offendi necesse est, maxime quum à sordibus mundi alios reuocare conetur: quod sic amarum est uoluptuosis, quemadmodum morbo affectis corporibus, quæ utilissima remedia sunt, acerbissima uidentut.

Ecc. 13

Gal. 1

Hiere. 20

1. Cor. 4

CAP. XXVIII.

MEmentote sermonis, quem ego dixi uobis. Nō est seruus maior domino suo: si me persecuti sunt, & uos persequentur: si sermonem meum seruauerunt, & uestrum seruabunt.

Quum etiam odio haberi propter deum & euangelicam prædicationem, bonum atq; iucundum esse ostenderit: modò quod ex odio sequitur exemplo sui breuiter mitigat. Paratos enim esse iubet ad ferendas persecutiones, quibus, incredulí eos uexaturi erant. Prędicit autem hæc, & exemplo sui animos roborat, ne maiora desiderantes confundantur: sed quasi necessariò domini uestigia sequentes, nihil plus appetant. Futuras autem omnino persecutiones ideò ostendit, quia non esse maiorem seruum domino suo confirmat. Vidistis igitur, inquit, atq; audistis quomodo me persecuti sunt, quomodo furiosa, infreniq; oratione dæmoniacum, temulentum, Samaritanū, cæteraq; huiusmodi me uocabant & uocant. Sed nunquam ego uices reddidi, nec salubri sermone illos alloqui desiui. Quare nec uobis aliter in persecutionibus faciundum est, nec maior quę dam conditio quærenda. Ita eos superiores omni odio, & omni persecutione reddit. Hæc Hieremias exercitatus uidit. Vires enim meæ, inquit, defecerunt me in maledicentibus mihi. Et Paulus similiter: Maledicti benedicimus, inquit, persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur & obsecramus. Et certe magni animi atque probi est, clementer omnia ferre. Nam qui nullam patiuntur iniuriam, pusillanimes sunt & huius mundi glorię cupidi. Humilem enim contumelia non mordet, & contemptorem mundanæ gloriæ uituperatio non offendit. Quare non iniuria, super omnem inanem gloriam mentes apostolorum euehere studet, ut uestigia sua sequentes, dilectionem fratrum non deserant, & semper errantes reducere studeant. Si me, inquit, persequuti sunt, & uos persequentur. Iuncta hæc superioribus sunt. Iucūdas enim potius persecutiones illis facit, recordantibus non aliter dominum suum persecutionibus exagitatum fuisse. Si ergo creator omnium, qui omnia nutu possum, non refrenaui persequentium impetum, inquit: sed permisi ut libere unusquisque uoluntatem suam sequerentur: nónne quādo uos persequentur, ad imitationem meam ferendum est? Ita certè. Nam similia pati debetis, si regnare mecū desideratis. Quū uerò tertium quoddam addat: Si sermonem meum seruarunt, & uestrum seruabūt: æquo animo esse monet, quando sermo docentis cōtemnitur. Putaret enim quispiam amissum esse prædicationis laborem, si auditoribus non persuasit, quod ita non est. Nam qui probe consuluit, & consulere non desinit, fecit quod potuit, & præmio non carebit. Credere autem aut non credere, non in ipso, sed in audientium uoluntate positum est: Non ergo in seminādo uerbo dei desperare debemus: sed quę nobis possibilia non sunt, diuinæ maiestati relinquenda sunt. Quod probe figura talentorum didicimus. Alius enim quinque, alius duo acceperunt, alius unum: qui mercaturæ, commutationiq; dare operam renuens, in terram domini sui pecuniam obruit: & idcirco audiuit: Nequā serue ac piger, oportuit te numularijs talentum meum commendare, & ego ueniens cum usura exegissem. Et certe quemadmodum qui agrum colunt, terram aratro scindunt, semina deponunt nihil quod suum est non faciunt: dei autem gratiæ relinquunt, ut inde fructus ueniat: sic prædicātibus uerbum dei diligenter seminandum est: utrum autem fructus sequatur nec ne, quamuis optandum sit, diuinæ tamen gratiæ relinquendum, præsertim quum agri sterilitas, detrimentum agricolis afferat: prædicantes autem, laboris & propositi mercedem amissuri non sint. Quare quamuis etiam, inquit, sermo uester contemnatur, memores tamen quia meus etiam contemnitur, nolite maiorem uos gloriam quærere. Talibus apostolos muniuit saluator, quos doctores orbis constituit. Quæ omnia beatus quoque Paulus ad apostolatum à Christo missus, apprime seruauit: Vos, inquit, prudentes estis in Christo, nos autem fatui propter Christum: nos infirmi, uos autē fortes: nos ignobiles, uos nobiles: usq; in hanc horam esurimus & sitimus, & nudi sumus. Vides quomodo gloriā mundi calcauerat propter Christū. Robur etiā animi ostendens dicit: quis nos separabit

Matth. 25

1. Cor. 4

Rom. 8.

rabit à charitate Christi: tribulatio an angustia, an
Philip.3 fames, an nuditas, an periculũ, an gladius? & alibi:
eadẽ, inquit, dicere, nec mihi molestũ & uobis tu-
Gal.4 tum. Et ad Galatas: Filioli quos iterũ parturio,
quousq; Christus in uobis formeť. Vides quũ nõ
admissus primũ penitus sermo fuerat, quomodo
eadẽ reuoluere nequaq; eũ pigebat: sed omnẽ la-
borem & dolorẽ ferebat, quousq; Christus in eis
formareť. CAPVT XXIX.

SEd hæc omnia facient uobis propter nomen
meum, quia nesciunt eum qui misit me.] Nõ
aliam ad persequendos apostolos, quam nomen
Christi futuram impijs causam asserit. Hoc enim
crimen & hæc culpa credentibus ab incredulis
datur: sed retributionis spe non incerta, magno
cuncta toleranda sunt animo, quæ propter Chri
sti nomen nobis inferuntur: hoc enim solum, uel
auditu terribilia, iucunda credentibus reddit. Vn
de quum à Iudæis apostoli cæsi fuissent, exibant
Act.5 (ut scribitur) gaudentes, quia pro nomine Iesu
Christi digni habiti sunt contumeliam pati. Idcir-
co nobis quoque similiter consulebant: Nullus
1.Pet.4 uestrum, dicentes, quasi homicida, quasi fur, qua-
si malignus uexetur: si uerò ut Christianus, non
confundatur, sed deum hoc in nomine glorificet.
Suaue igitur nimiũ est periculum quod pro Chri
sto suscipitur, quando ex dilectione dei proce-
dit. Considerandum autem diligenter est, quo-
modo etiam hic in unam se naturam cum patre
constringens, ignorari patrem à persecutoribus,
ait: Qui enim filiũ uituperat, filiũ ignorat, & qui
filiũ ignorat, is profecto patrẽ quoq; ignorat, pro
pter identitatẽ substantiæ. Et contra, qui nõ igno
rat quid pater re ipsa sit, is filiũ ignorare nõ potest.
Ignorari ergo à persecutoribus patrem, argumen
to est, quia in filium delinquunt. Verum quoni-
am non dicit, patrem meum, sed eum qui misit
me. Duplicem persequutorem iniquitatem es-
se suboștendit. Non enim solummodo eum igno
rant ex quo est, nec huius tantum impietatis dam
nabuntur: sed ipsam quoque sapientiam & bo-
nam dei uoluntatem incusant. Nam quum Deus
proprium filium ad suscitandos lapsos, ad resti-
tuendos corruptos, ad uitam mundo dandam mi
serit, omnibus illi uiribus, huius dispensationis
ministris opponere se non dubitarunt. Ita mit-
tendi uerbo, totum incarnationis mysterium si-
gnificauit. Qui autem eum qui misit ignorauit,
simul & deum ignorauit: & mittendi, id est incar
nationis contemnit mysterium.

CAPVT XXX.

SI non uenissem & loquutus fuissem eis, pecca-
tum non haberent: nũc autem excusationem
non habent de peccato suo.] Dupliciter intel-
ligendum hoc est: nam si ad gentes & Iudæos per
tinere arbitrabimur, nisi omnibus dicemus euan
gelica esset audita prædicatio, uiam iustitiæ atque
salutis unicuique ostendens, satis firma ratio for-
san ad deprecandum impijs hominibus ignoran-
tia esset. Verum quoniam ad uniuersos doctri-
næ huius fama peruenit: quæ ratio satisfactionis
A relinquitur, aut quibus rebus à placato iudice ue-
niã petemus, turpiter post ueritatis cognitionẽ ui
uentes? Sin uerò Iudæos solũmodo respicere ser-
mo uidebitur, qui quãuis sæpius Christũ audis-
sent, nihilo tamẽ meliores effecti sunt, hoc modo
intelligemus. Spernent, ait, uestrã doctrinã, & om
ni modo uos cruciabunt, iniquo in uos odio inflã
mati. Quippe qui nihil aliud crimini uobis dabũt,
nisi quod me nimiũ diligatis. In defensionẽ uerò
suæ crudelitatis, Mosen & Mosis legẽ ulcisci cla-
mabunt. Quod si ego non uenissem, & meliora
perfectioraq;, quã Mosaica sint, docuissem: si mul
tis tam signis quàm uerbis non ostendissem, tem-
pus iam esse ut figuræ transeant & ueritas rutilet:
si hoc autoritate Mosis nõ firmasse: cui si credidis-
B sent, mihi quoq; credidissent, de quo ille scripsit:
si prophetarũ testimonijs doctrinam & aduentũ
meum non approbassem, haberent sanè causam
tam in me, quàm cõtra uos insurgere: Sin uerò
nihil relictũ est, sed omnia dicta factaq; sunt qui-
bus moneri debeant, nulla sibi tam manifesti pec-
cati relinquitur excusatio. Hunc loco huic accom
modari oportere sensum contenderim. Quũ ue-
rò absq; uenia suos persequi & uexari ab illis di-
cat, mœrorem audientiũ minuit: qui facilius iniu-
rias nonnunquam perferunt, quando certiores
sunt nõ impune iniuriãtes euasuros. Ideò dicitur:
Mihi uindicta, ego retribuam, dicit dominus. Be Deut.32
atus quoq; Paulus à pontifice quodã cæsus, hanc
habuit consolationẽ. Quid emi dixit? Cædet te de Act.23
us mure dealbate. Humanæ igitur imbecillitatis
C hæc etiã cura est, ut credas nõ uitaturos supplicia
iniuriantes. Sed humana pusillanimitate præstãti 1.Pet.2
or dominus, qui cũ malediceretur, nõ maledicebat:
quũ pateretur, nõ cõminabatur, & cæsus nõ mina- Isai.53
tus quidẽ fuit cædẽti, sed clementer admodũ atq;
mãsuete: Si male, inquit, locutus sum, testimoniũ
perhibe de malo: sin aũt bene, cur me cædis? Ve-
ra igitur prophetæ oratio est: Quis in nubibus æ- Psal.88
quabit domino, aut quis domino similis erit in fi-
lijs dei?

CAP. XXXI.

QVi me oderit, & patrem meum odit.] Im
pietatis crimen odio habentibus eum, inu-
rit. Non enim possunt in patrem non delinquere
qui filium odisse comperiuntur. Et quemadmo-
dum qui solis radios floccipendunt, solem ipsum
omnino uituperant: & qui odorem floris aspernantur, florẽ ipsum cõtemnũt: eodem modo qui
D unigenitum despicit, genitorẽ eius non suscipit.
non enim possibile est, non est inquam possibile,
si germẽ uituperas, illud abs te laudari ex quo ger
men est. Idcirco Christus Iudæis dicebat, non pos-
se arborem bonam prauos fructus facere, nec cõ- Matt.12
trà. Aut igitur arborem & fructum eius malum
putate, aut contra. Quod enim de altero dicitur,
de utroq; dicendum est. Nã quæ identitate naturæ
uniuntur, eadem laude aut uituperatione afficiun
tur. Propterea inquit, qui me oderit, odit & pa-
trem meum. Ita certiores nos facit, idem se natu-
ra esse cum patre. Vehemẽterq; terret attentè au-
dientes, quũ ostendat delinquentes in eũ, nec eũ
adorantes

adorãtes, in ipſam patris perſonã delinquere, qui nullo modo patitur filiũ ſuum ſecum non adorari. Hac etiã re confirmatiores fieri diſcipulos quis non uiderit? Sed ad hæc illud quoq; etiã ſublime ſubapparet, quod modò dicã. Tanta mentis inſania nonnulli tenebantur, ut putarent, ſi ſaluatori reſiſterent, legis conditorẽ deũ non paruo afficere gaudio. Nam Moſaicam literã defendentes diligi à patre opinabantur. Hunc igitur illorum tumorem deprimit, orbẽ terrarũ per apoſtolos docens, contemptum filij in ipſam deitatis naturam aſcendere. Non aũt qui Chriſtum tantummodo contemnit, deum contemnit, uerumetiã qui prędicantes Euangelium negligit. Impius ergo ille quoq; inuenitur, & delictum ſuum in ipſum deũ aſcendit, qui diſcipulis Chriſti ueritatem prędicãtibus aduerſatur. Non enim ſeipſos, ſed deum uerum & dominum noſtrum Ieſum Chriſtum magna cura & ſtudio prædicant.

A

B

CAPVT XXXII.

SI opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem et uiderunt, & oderunt & me & patrem meum.] Nullam ſatisfactionis rationem, nullam ueniam relinquit Iudęis, per hæc etiam demonſtrat. Nihil enim prætermiſſum fuit, quo poſſent ad fidem adduci: nam & uerbis monuit, & miraculis (quæ nullus unquam ſanctorum tanta fecit) cum poteſtate ad fidem trahebat: illi autem tantum à diligendo eum aberant, ut etiam odio perſequerentur. Quo modo igitur acerba ſupplicia eis non imminent? Melius ſanè illis eſſet, ſi neq; doctrinam eius audiſſent, nec tam miranda ſigna uidiſſent: fortaſsis enim hac de cauſa ueriſimilem quandam excuſationem inueniſſent. Nunc autem quid dicent? qui nec prophetarum prædicaſſe, nec Chriſti doctrina uel miraculis perſuaſi ſunt: quodq; peius eſt, tam filium, quàm patrem odiſſe inueniuntur. Nam quum doctrinam patris per filium eis propoſitam non receperint, & miraculis quæ non ab alio, quàmà deo fieri poterant aperte detraxerint: nónne aduerſus naturam dei feciſſe comperiuntur? Ingratitudinis ergo magno crimine puniuntur, ſaluatoris prædicationem ſpernentes, & præclara facinora, quæ à patre per filium gerebantur, non admirantes. Adimpletus igitur ſermo le-
Pſal. 34 gis eorum eſt. Scribitur enim, quia oderunt me
Pſal. 24 gratis. Et in Pſalmis: Iniuſto me, inquit, odio oderunt. Quam enim cauſam odij habuerunt, nunquam dicere quiſpiam poterit. Quid enim odio dignum fecit? ab interitu eripuit, à diaboli tyrannide liberauit: peccati uires extinxit, à ſeruitute humanum genus ad adoptionem filiorum dei adduxit, ſpiritus ſancti participes homines effecit, cœlum nobis in domicilium largitus eſt. Quomodo ergo non dico odio non habendus, ſed iugi ab hominibus oratione laudandus non eſt? Sed nihil horum mouere Iudæos poteſt: gratis enim oderunt, quem admirari et amare ſummopere debent. Quam ingratitudinem eorũ, quamuis dominus præuiderit, ac per prophetas futuram prædixerit, clementia tamẽ ſua uſus, omni pacto illis conſuluit. Diſcunt igitur etiã hinc diſcipuli clemẽter tractare iniuriantes exẽplo Chriſti, in quo primo oñe bonũ eſt, deinde ad nos ex eo deriuatur.

C

D

CAP. XXXIII.

QVum autem uenerit paracletus, quẽ ego mittam uobis à patre, ſpiritum ueritatis qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me: & uos teſtimonium perhibete, quia mecũ ab initio eſtis.] Quum odio tam ſe quàm patrẽ ab impietate Iudæorum gratis haberi dixerit, ſpiritus modò ſancti mentionem facit, ut & perſonarum trinitatem ſermo adimpleat, & ſpiritus unà cum patre ac filio negligi doceatur. Ita Iudæorum delictum in naturam deitatis ſimpliciter aſcendit. Quid enim tibi uoluiſti ô Iudæe, quiſpiam dicet? opera uidiſti à Chriſto geri quæ nullus alius fecit, ut & ipſe dicit, & res docuit: deinde tu Moſen (qui miniſter, non autor miraculorum fuit) laudibus in cœlum effers, & tantorum autorem miraculorum paruipendere non erubeſcis, præſertim ſcriptis Moſi prænunciatum. Spiritus igitur mentionem fecit, in dignitate patris & ſua eum collocans, & uerum eſſe oſtendens diligi patrem non poſſe ab eo, qui filium oderit. Quomodo autem, attende quæſo diligenter. Nam quum ſpiritum ueritatis, id eſt ſuum (ipſe enim ueritas eſt) paracletum appellauerit, ex patre ipſum procedere ait. Nam ſicut filij ſpiritus eſt naturaliter in ipſo manens, & per ipſum procedens: ſic certe patris quoq; ſpiritus eſt. Quibus autem ſpiritus communis eſt, ij profecto ſubſtantialiter diſſeparari non poſſunt. Nemo enim impiorum nos ad ea quæ intelligere nephas eſt, uerbis ſuis impellere conetur. Nemo, inquam, ſpiritum patris per filium ut per miniſtrum mitti ad creaturas credat. Nam etiam id nonnulli dicere auſi ſunt. Credere nanq; debemus, quoniam ſpiritus ſic proprius filij eſt, ſicut ſanè ipſius quoque dei patris: idcirco ad ſanctificationem ſuorum diſcipulorum ab eo mitti. Si uerò non erubeſcunt miniſtrum mittendi ſpiritus à patre filium dicere, non erit incongruum ad eos dicere: fatui ac cæci, non ſentitis ad quænam præcipitia ruitis, unigeniti gloriam minuentes, & friuolas rationes per imperitiam excogitantes? Si enim ut miniſter, ſpiritum à patre filius largitur: quomodo non erit neceſſe alienum à ſubſtantia filij ſpiritum confiteri? Nam ſi ex patre, id eſt ex ſubſtãtia patris, ſpiritus ſecundum uos procedit, & filius ab eo alienus eſt, quia miniſter: ſuperior natura filio ſpiritus uidebitur. Quid igitur reſpondebimus, quũ filius clare dicat: ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annunciabit uobis? Præterea ſi miniſterio filij patris, & non filij ſpiritus mittitur: quum ſpiritus natura ſanctus ſit, non ſecundum naturam, ſed participatione ut nos, filius ſanctus erit. Dicunt enim ex imperitia impij, alienum eſſe à patris ſubſtãtia filium, ex qua ſpiritus procedit, qui per eũ præbetur. Poſsibile igitur erit, ſi proprius filius ſpiritus non eſt, ſed forinſecus etiã ipſe ſicut creatura ſanctificatur

NOTA.

Ioan. 16

clificatur, hanc eum sanctificationem amittere. A Quod enim exterius acquiritur, quomodo abesse non poterit? Sed quis hanc peruersitatem dogmatum non effugiet? Nos ergo quibus ueritas & ecclesiæ dogmata sequenda sunt, omnibus his cõtemptis, sanctorum patrum sequamur fidem, & spiritum sanctum proprium filij non extrinsecus aduenientem, neque aduentitium in ipso, sicut in ijs qui sanctitatis susceptibiles sunt, & ex nihilo producti, sed consubstantialem ei (sicut certè ipsi etiam patri) confiteamur. Hoc enim modo non in multorum fabulas deorum ueritas Ecclesiastici dogmatis excidet, sed in unam rationẽ deitatis trinitas constringetur. Identitatem ergo substantiæ filij ac patris ostendẽs, quum ueritatis spiritum dixerit, à patre illum procedere asseruit: ita B Christi hostem, dei esse hostẽ comprobauit. Qui enim in filium insultat, illum non ueneratur unde filius est. Quando igitur uenerit paracletus, ait spiritus ueritatis, id est meus, qui ex patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Quomodo autem perhibebit? magna in uobis & per uos miracula faciens, diuinæ meæ potestatis atq; uirtutis testis erit grauissimus. Spiritus enim meus est, qui operabitur in uobis: sed sicut meus est, sic & dei patris. Necesse autem est intelligere, omnes etiam qui in persona Christi (in quo habitauit corporaliter plenitudo deitatis, secundũ Paulum) miracula per spiritum ad probationem fidei fecerunt, non minus iniurijs contemptu prædicationis afflici. Sed ad testificationẽ spiritus, ait: Vos C quoque qui mecum semper fuistis, & signa oculis uestris uidistis, testimonium perhibete.

Coloß. 2

CAP. XXXIIII.

HAec locutus sum uobis, ut non scandalizemini.] Iudæorum superbiam discipulis saluator exponens, pleraq; siluit. Poterat enim aperte ad tantam illos impietatem uenturos dicere, ut auribus penitus obstructis, nec quamuis duplici testimonio, diuino scilicet atq; humano ueritas cõprobetur, uelint attendere. Sed etsi lex clamet, in uoce duorum aut trium testium stare oportere: resilient tamen, atq; deridebunt. Sed hæc particularius dicere omisit, ne in desperationem discipuli caderent, & tam se quàm paracletum contemptum iri audientes, nec minus patrem simul ac filium, quamuis multa mirabiliter per spiritum agãt, frustra se laboraturos putarent, & silentium prædicationi præponerent. Particularioribus igitur silentio traditis, ad ea orationem conuertit quę animos eorum poterant roborare. Nam quod nõ expectatum, præter opinionem subitò irruit, magnos etiam plerunq; animos turbat: quod autem præuidimus, quamuis grauius inferatur, leuius tamen propter præmeditationem uidetur. Sed illud puto etiam significari occultius. Si enim, inquit, uobis testibus, tot tantaq; mirabilia feci, si paracletus quoque in uobis similia faciet, nec tamen Iudæi ad meliora reducentur: nolite conturbari si oratione uestra cõuertere illos nõ poteritis, sed mementote ubiq; sermonis mei, Nõ esse discipulum super magistrũ, sed nec seruũ dominõ suo maiorem.

Caput Ioannis xvi.

Deut. 19

CAP. XXXV.

ABsq; synagogis facient uos. Sed uenit hora, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se præstare deo.] Summum periculorũ omnium prædixit: non ut formidine ad ignauiam discipulorum reduceret animos (alienum enim hoc est ab eo, qui ad liberam prædicationem audientes hortabatur) sed ut maximus mortis pauor (quoniam præsciretur) contemptus, fortiores ad subeunda pericula redderet. Nam qui maius contemnunt, ij quomodo minora timebunt? Vt ergo ad ferenda omnia paratiores sint, nec præsentem corporis interitum timeant, minoribus prætermissis, ad tantam crudelitatem Iudæos deuenturos prænunciat, ut gratos se deo cæde illorum fieri arbitrentur. Quod autem etiam à synagoga diligentes Christum eijciebantur, Euangelista docuit, dicens multos ex principibus credidisse Christum: sed pharisæorum metu confessos non fuisse, ne à synagoga pellerentur. Et rursus: Iam enim sanxerunt scribæ ac Pharisæi, ait, ut si quis ipsum Christum esse confiteretur, à synagoga detruderetur. Sed non hæc, inquit, aduersus uos solummodo facient, uerumetiam ad tantum atrocitatis prorumpent, ut sacrificij uim in cæde uestra positam putent: quod duobus, Stephano dico atque Paulo uerum fuisse satis erit ostendere. Stephanum enim lapidibus, quasi quippiam deo gratum peragerent, temerario feruore interfecerunt: Paulum autem frendentes dentibus persequebantur, adeò ut nonnulli iurauerint nõ prius comedere atq; bibere, quàm eum interimerent: sic em̃ in Actibus legimus. Vtilis ergo hæc prædictio fuit, formidinem malorum extenuans, & ad fortitudinẽ discipulos roborans. Magnitudo enim timoris periculorum, quũ præsciamus, mirum quendam in modum imminuitur.

Ioan. 12

Ioan. 9

Act. 6

Act. 7

CAPVT XXXVI.

ET hæc facient uobis, quia non nouerunt patrem neque me.] Iudæorum zelum non fuisse per cognitionem (ut etiam Paulus dicebat) ostendit: nimium enim à recta uia errarunt, licet putarent Mosaicæ literæ defensione, legis largitorem deum lætari: idcirco enim in prædicatores D Euangelij acerbe insurgebant. Sed nesciebant patrem nimium offendi, quando negligitur filius. Imò uerò quid pater sit, & quid filius qui ab eo natus est, penitus ignorabant. Vnde Mosen quidem, qui legis minister fuit, ad astra laudibus extollebant: dominum uerò nostrũ Iesum Christum (qui patris ineffabile consilium interpretabatur, qui nihil à se facere, sed à patre mandatum accepisse quid dicat & quid loquatur affirmabat) turpissima morte occidere non dubitarunt: nec miracula patris, aut sensibilem uocem, qua desuper testificabatur dilectum sibi filium illum esse, ueriti illo modo fuerunt. Quare non est ambiguum, si quis dei uerbum prædicantes inuadit, eum in magna ignorantia sanctæ ac consubstantialis trinitatis cõuersari. Nullus enim naturã rerũ

Rom. 10

Ioan. 1

Matt.

attentius

attentius examinans, unquã negabit cuncta per filiũ, qui consubstantialis patri est, ex uolũtate patris & dici & geri, & ut conglorificatio una est utriusq; ita negligi alter non potest altero non contempto. Sed apostolorũ quoq; uexatio in eum ascendit, qui illos in apostolatus apicem euexit. Sic enim etiam ad Samuẽlem de filijs Israël dictũ esse
1.Reg.8 didicimus: Non te, inquit, sed me contempserũt. Periculosum igitur nimium est, conuenientẽ honorem sanctis non attribuere, quum eorum contemptus in illum transeat à quo missi sunt.

CAP. XXXVII.

SEd hæc locutus sum uobis, ut quũ uenerit hora, eorũ reminiscamini, quia ego dixi uobis.] Non illa hac, ait, causa dixi, ut uigor uestræ mentis eneruaretur, & antequam pericula ueniãt, formidetis: sed primum ut recordati hæc à me uobis prædicta fuisse, magis admiremini, & in ipso tempore periculorũ certior ab euẽtu rerũ, stabiliorq; in me fides efficiatur: Quomodo enim deus natura non est, qui futura ut præsentia nouit? Deinde, ut uentura pericula præmeditatione molliantur, & mens diutina magis cogitatione formetur (acerba enim ualde repentina uideri solent, unde
Psal.118 Psalmista quoq; dicebat: Paratus sum, & nõ sum turbatus) reminisci ergo iubet prædicta sibi omnia fuisse: ut etiã hinc uerũ esse deũ firmiter credant, ac facile posse à periculis per eum liberari non dubitent. CAPVT XXXVIII.

HAec autem uobis ab initio nõ dixi: quia uobiscum eram. Et nunc uado ad eum qui misit me, & nemo ex uobis interrogat me, quò uadis? Sed quia hæc locutus sum uobis, tristitia impleuit cor uestrum.] Alia quadam ratione perutili animos nunc discipulorum confirmat. Nam quum longo tempore cum illo uixissent, & omnipotentiam eius in multis perspexissent, dubitare non poterant omnia se pericula uirtute illius superaturos. Verum quoniam præter spem modò magnos sibi futuros audierunt dolores: ne turbati cogitent secum, & dicant: Fefellit ergo nos spes nostra, qui ad bona fuisse uocatos credidimus, & nunc calamitates ac ærumnæ imminere prædicũtur: necessario causam affert, quare ista sibi ab initio non exposuerit. Hæc non dixi, ait, quia uobiscum eram: sufficiebat quippe præsentia eius ab omni tentatione ipsos eripere. Verum quoniam nunc ad patrem uadit, opportune omnia illis explicauit. Antea uerò silentij tempus erat, quum nihil opus esset ut hæc cognoscerent. Quomodo igitur,
Matth.18 diceret quispiam, pollicitus est, cum eis se futurum usq; ad consummationem seculi: nunc autem prædictione futurorũ ideò illos munire ait, quia secum futurus non est? Nullus ambigit, quũ ad cœlos ascenderit, quamuis uirtute spiritus semper adfuerit, præsentia tamen carnis ipsum abfuisse. Quæ res magno mœrore corda discipulorum afficiebat, nec eum interrogant qua de causa ita faciet, intelligentes sic illum iam determinasse. Veniam igitur illis, quamuis non opportune tacerent, ultro concedit; interrogantes enim potuissẽt causam latius discere, qua ex re plurimũ utilitatis cõsequerentur. CAP. XXXIX.

SEd ego ueritatẽ dico uobis: expedit uobis ut ego uadam. Si enim nõ abiero, paracletus nõ ueniet ad uos: si autẽ abiero, mittam eum ad uos.]

Magno uos dolore, inquit, moueri sentio: quia ego abire omnino constitui. Nec id iniuria, præsertim quum magnas uobis futuras tentationes audieritis. Verum quoniam iucundis utilitas præponenda est, ueritatem uobis aperiam: expedit uobis, ut ego uadam. Sed turbari simpliciorum quispiam poterit. Nam si melius erat Christum abire, præsentia sua nonnihil obfuisse uidetur: cur ergo tanto, inquiet, tẽpore præsens fuit? Nos autem etsi omnia huiusmodi cognitioni salutaris meritò relinquimus, uideri tamen aliquid dici concedimus. Si quis tamen diligentius consideraverit, nullo modo turbabitur, recordatus tempus cuique rei commodum esse, & omnia esse bona in tempore suo. Aderat igitur dominus in hoc mundo corporaliter tempore opportuno. Et rursus, quando ut ille nouit oportebat, ad patrẽ corpore rediit. Nec omnino negamus non expedisse semper discipulis præsentiã Christi, nec quia præsentia sua utilis fuerat, recessus maximum commodum erat contemnendum, utrunque enim in tempore suo utilissime adhibebatur. Sed age ad utilitatem legentium, breuiter incarnationis unigeniti causam, & recessus sui ad patrem grandem utilitatem perstringamus. Homo igitur factus est, ut ab interitu, quem prisca maledictio intulerat nos liberaret: & quoniam nulla diuinæ naturæ ad peccandum inclinatio est, omnes nos per ipsam carnem assumpsit: in ipso enim omnes sumus, ea ratione qua homo est. Assumpsit igitur nos, ut terrena hæc umbra, id est carnis, passiones & peccati legẽ, quæ in membra hominum irruperat, extingueret: & adhæc ut naturã nostrã sanctificaret, & dux ad pietatẽ, & optimæ disciplinæ uiuendi humano generi fieret: & hæc quidem homo factus effecit. Sed nõ solum uoluit ab interitu & peccato nos liberare, uerumetiam ad ipsos cœlos reducere, ac summi boni participes facere, in angelorum consortio numeratos. Et quemadmodum per resurrectionem suam mortem destruxit, sic coram ipso patre collocaret. Quæ recte intelligens Paulus dicit: Non enim in sancta
Heb.9 manu facta Christus introiuit, nec in exemplaria uerorum: sed in ipsum cœlum, ut appareat uultui dei pro nobis. Audis quia quum sit semper cum patre propter identitatem substantiæ: non pro seipso, sed pro nobis patri apparet. Ita quum ipse sit primitiæ generis nostri, quando in cœlũ cum carne ascendit, coram patre (ut modo dixi) nos constituit. Et sicut, quamuis secundũ naturã uita sit, mortuus tamen propter nos fuit. Ita etsi patrem semper ipse uideat, ab eoq; uideatur: nũc tamen, id est, posteaq; homo factus est, apparuisse illi, non propter se, sed propter nos ut homo dicitur. Quasi ergo deficere hoc dispensationi uidebatur, ut in ipsos etiã cœlos ascenderemus, in

Terrena hæc umbra carnis assumpta à Christo.

Christo

Christo primo ut in primitijs. Præcursor em̄ ille
Heb.6. ascendit, ut Paulus dicit. Et sic, inquantū homo, pontifex & intercedēs pro nobis, et paracletus, et propiciatio pro peccatis nostris: inquantum uerò deus ac dominus natura, cum patre simul sedet. Quæ tamē gloria etiā ad nos transit secundū Paulum, qui de patre scribit: quia & corresuscitauit, et
Epheſ.2 cōsedere fecit nos in cœlestibus in Christo. Quū omnia ergo quæ in terris, ut ab homine faciunda fuerūt perfecerit, restabat iam ut ad patrē ascenderet: idcirco ait, Expedit uobis ut ego uadā: nā nisi abiero, paracletus non ueniet ad uos. Opus enim erat participes nos naturæ suæ fieri, & in nouam inauditamq; uitā transformari, quod aliter, quàm participatione spiritussancti fieri non poterat.

Commodissima uerò aduentus spiritus opportu B nitas, post Christi ad cœlos reditum fuit. Oportebat autem spiritum uenire, ut illum habentes, li
Gal.4 bere clamemus: abba pater, & ad uirtutem redacti, tam aduersus diabolum, quàm aduersus persequutiones hominum fortes efficeremur. Quod autem præsentia spiritus ad nouam uitam omnes in quibus habitat transformantur, non est difficile à scripturis ostendere. Dicit enim Samuël ad
1.Reg.16 Saulem: Et insiliet in te spiritus domini, & cōuerteris in alium uirum. Et Paulus: Nos uerò inquit,
2.Cor.3 omnes reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam domini à spiritu. Vides quia ad aliam sicuti uult spiritus imaginē nos ut domini, reformat: nempe qui facile à terrenis ad cœlestia nostros transponit animos: quod in discipulis factum fuisse inueniemus. Per spiritum sanè ad eam fortitudinem ab humana ignauia reducti sunt, ut nec ulla pericula timerent, & Christo inseparabiliter inhærerent. Expediebat igitur uerè discipulis, ut saluator dicit, in cœlos ipsum abire. Tempus em̄ iam aduētus spiritus erat.

CAP. XL.

ET quum uenerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iusticia uerò, quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me: de iudicio autem, quia princeps huius mundi iam iudicatus est.] Quum tempus esse ostenderit reditus sui ad patrem, & aduentus sancti spiritus, atque hoc pacto ingentem discipulorum mœstitiam mitigasset: ea modò breuiter enumerat, quæ per aduentū paracleti efficientur. Nam quū ille uenerit, arguet mundum, inquit, de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Quæ singula, quanq; ab ipso absolutissime explicentur, tamen quia nō omnes assequi facile possent, quæ breuiter dicuntur, latius exponamus. Primum igitur de peccato, inquit, mūdus à spiritu arguetur. Nam quum in diligentibus Christum, ut in hominibus dignis atque fidelibus habitauerit, tunc, tunc inquam in fideles & uoluptatibus inuolutos homines ipsa re arguet, cōdemnabitq;, ut peccati reos, & in turpitudine sua morituros. Nam ut deus nullo pacto personas accipiet, sed in hominibus dignis tan A tummodo habitabit, qui syncera fide filium dei accipientes, creatorem omnium cōfessi sunt. Quod igitur Iudæis saluator dicebat: Nisi credatis, in Ioan.8
peccato uestro moriemini. Hoc uerum esse ipsa paracletus ostendet. Secundo, inquit, mundus de iusticia arguetur: Quia uado ad patrem, & iam non uidebitis me. Credentes enim in Christum, ut iure iustificatos defendet: quia ut deum uerum susceperunt, quem non uiderunt, crediderunt q; ipsum cū patre in cœlis confessum habere. Quod autem qui sic in Christum credunt, beati sint, ipse saluator his uerbis ad Thomam discipulum osten
Ioan.20 dit. Quia uidisti me, credidisti, ait. beati qui non uiderunt, & crediderunt. Iure igitur iustificantur qui ita credunt: à qua iustificatione mundus exci
B dit, in turpitudine sua perfixus. Hæc non ad Iudeos tantum, sed generaliter ad omnes incredulos, & peccatores dicuntur. Mundi enim uocabulū tum omnes homines significat, tum uoluptati ac turpitudini deditos denotare solet. Generaliter igitur ad omnes hæc duplex de peccato ac de iustitia redargutio pertinet. Non enim Iudeos solum ad salutem (etsi primum) sed totum humanum genus postea uocauit. Ita non in partem orbis, sed in uniuersam terram fidei bonū effusum est. Tertia redargutio, iusta condemnatio huius mundi principis est. Quomodo autem, modò narrabo. Testimonium enim perhibebit spiritus gloriæ Christi, quumq; demonstrauerit ipsum rerum omnium dominum esse, magni erroris crimine mundum arguet, qui uerum & natura deum omisit, et
C diabolum in creaturis adorauit, qui iam condemnatus cecidit, quod passus non esset, si uerè Deus fuisset: nunc autem intantum abest, ne cultum suum possit defendere, ut sub pedibus etiam fidelium iaceat, qui eum tentantem & repugnantē calcant. Quando igitur impuri dæmones uirtute spiritussancti per orationem credentium fugantur: quomodo non dicemus satanam iam condemnatum esse? Condemnatus enim est, quia nō potest iam sancto spiritu ad iustitiam & sanctificationē per fidem Christi signatos superare: ita omnes uires eius fidelium pedibus premuntur. Leonem, Pſal.
inquit, atq; draconem calcabitis. Quum igitur in animis sanctorum per fidem spiritus habitauerit, tunc mundus peccati ab eo reus ostenditur. Expers ideò gratiæ suæ, quia saluatorem non recepit. Sed arguetur à spiritu mundus iterum, quia
D non iure, peccati crimine credentes accusat: qui quamuis Christum non uiderint, iustificantur tamen filium honorantes. Tale quid arbitror illis Paulum uerbis intellexisse: Quis accusabit aduer Rom.8
sus electos dei? deus qui iustificat. Quis est qui cō Pſal.
demnet? obstruxit enim iniquitas os suū, ut Psalmista canit. Nec accusare potest eos, qui fidei iustitia gloriantur. Redarguet autem mundum etiam ut etiam seductum, & in cōdemnato, ac omni gloria priuato spem habentem. Vilipendi enim certè debent à credentibus in deum uerum, qui creaturis inhærent. Principem autem huius seculi, nō quia ita uerè sit, aut quia natura dominandi dignitatem

tatem habeat, appellauit: sed quia per deceptionem atq; rapinam hanc gloriam habuit. Et nunc in errantibus propter turpem eorum uitam dominatur. Nam errore uincti effugere à captiuitate nequeunt: licet in potestate sua situm sit, per fidem Christi ad uerũ deum uenire, ac diaboli uincula rumpere. Adulterinum igitur principatus nomen diabolo est, non natura, sed errantium prauitate perdurans.

CAP. XLI.

ADhuc multa habeo uobis dicere, sed nõ potestis portare modò: quum autem uenerit ille spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Non enim loquet à semetipso: sed quæcunq; audiet, loquetur: & quæ uentura sunt, annunciabit uobis.] Cupientes futurorum habere cognitionem iam uidens, non reprehendit, sed congruo tempore à paracleto id eos habituros pollicetur. Fortassis autem, quia imbecillos ad suscipienda maiora sine spiritu cognoscebat: nondũ em̃ (inquit Euãgelista) spiritus sanctus uenerat, quia Christus nondum fuit clarificatus: quia, inquam, imbecillos ad altiora uidebat, hæc dicit. Multa uero dicẽda sibi restare profunda, et ultra quàm humanus animus ferre posset affirmat. Quæ silẽtio, inquit, trado, quia nondũ à spiritu meo reformati estis. Nam quando ab illo in alios uiros euadetis, quando legales figuras illius patrocinio asper nabimini, quando spiritalis cultus pulchritudinẽ illius ope umbris anteponetis: tunc, tũc inquam, mysterij de me uim omnem cognoscetis. Hæc arbitror per hunc locum intelligi oportere, quæ similitudine quadam alibi etiam saluator significauit, dicens: Nemo cõmittit commissuram panni rudis in uestimentum uetus, neq; mittunt uinum nouũ in ueteres utres, alioqui rumpuntur utres, & uinum effunditur: sed uinum nouum in utres nouos mittendum. Qui enim nondum noua uiuendi norma, nouaq; doctrina per spiritũ reformati sunt, ijs prædicatio Euangelij recens, & mysterium triniratis sublime tradendum non est. Iure igitur renouationi per spiritũ futuræ, altiorum rerum interpretatio reseruatur. Quod autem ante resurrectionem saluatoris, & ante spiritus aduentum, Iudaicè discipuli uiuebant, facillimum est probare. Beatus enim Petrus discipulorum omnium princeps, narranti quæ passurus erat saluatori resistebat clamans: Propicius tibi esto domine, ne fiat tibi hoc. Nec quãuis prophetæ aperte omnia prædixerint, intelligere illa potuit. In Actibus etiam scribitur, quia quum famescẽs gustare aliquid uellet, uas quoddam, uelut linteum magnum, quatuor initijs submitti de cœlo uidit, in quo uniuersa terrestria, aëria & aquatica uidebantur animalia esse: quumq; audisset uocem magnam dicentem: Immolato Petre atq; comedito, non dubitauit respõdere: Nequaquam domine: nunquam enim comedi omne commune, aut impurum. Iure igitur illi fuerat increpatum his uerbis, quod deus purificauit, tu cõmune ne dixeris. Et certè oportebat eum recordari uerborum domini, dicentis, nõ inquinari hominẽ ab eo, quod in os ingredit. Vides quia reformari lumine spiritus ad meliorem eos habitum oportebat. Idcirco quando per gratiam meliores facti fuerant, libere dicẽtes audimus. Nos uerò Christi mentem habemus, saluatoris mentem nullam rem aliam, quàm spiritum sanctum appellantes, qui quæ scire opus erat, aperte reuelabat. Quãdo uenit, inquit, ille spiritus ueritatis. Vide quàm exquisite singula conscribuntur. Quum enim prædixerit paracletum ad eos uenturum, spiritum ueritatis eum nominauit (ipse autẽ est ueritas) ut discipuli scirent non alienam se uirtutẽ missurum: idcirco alio quodam modo seipsum eis pollicetur, ueritatis spiritum, id est suum missurus. Non enim est alienus à substantia filij spiritus, sed ex ea naturaliter procedit, natura omninò idem, in persona uerò propria subsistens. Hic ergò ueritatis spiritus ad omnem uos ueritatem deducet. Nouit enim exactè ueritatẽ, cuius spiritus est, & eam non ex parte, sed integre reuelabit. Nam etsi ex parte in hac uita cognoscimus, ut ait Paulus, non manca tamen, sed integra ueritas in hac parua cognitione nobis refulsit. Vt igitur nullus scit quæ hominis sunt, nisi hominis spiritus qui est in eo: sic neq; quæ dei sunt, nisi spiritus qui est in eo. Quum autem uenerit. ait, nõ loquetur à seipso quicquam: id est non aliam quàm ego docui disciplinam sequetur, nec alias leges feret: sed quum quasi mens mea sit, ea quæ mea sunt, reuelabit. Hæc à saluatore dicuntur, nõ ut ministri locum habere spiritus uideatur, ut imperite à nonnullis prædicatur: sed ut eiusdem esse cum filio substantiæ confirmetur. Propterea præmisit: quia etiam uentura annunciabit uobis, ac sic diceret: Id signum uobis sit, ex mea illum substantia esse, & mentem esse quasi meam, quia futura ut ego, uobis prædicet. Quod facere minime posset, nisi in me esset: & quũ per me procedat, eiusdem mecum substantiæ sit.

Decimi libri finis.

COMMENTARIORVM CYRILLI IN IOANNEM LIBER VNDECIMVS.

CAP. I.

ILle me clarificabit: quia de meo accipiet: & annunciabit uobis.] Quia mysteriũ Christi reuelaturus dignis spiritus erat, ut scirent quis natura Christus est, & quanta sit uirtus eius atque potestas, idcirco ait: quia ille me clarificabit. Ita parua de ipso terrestriaq; secũdum Iudæos opinari nos non patitur. Illi enim hominem nudum parũ prophetis maiorem, aut etiam minorem putabant. Varia enim, multaq; Iudæorum principes de ipso dicebant: Modò quidem, quis tu es? clamãtes: Abraham & prophetæ mortui sunt, & tu dicere audes: Si quis sermonẽ meũ seruabit, is mortem non uidebit? quem teipsum facis? Modò humilitatẽ generis eius exprobran-

tes,nõne hic eſt,dicebant, Ioſeph filius, cuius nos & patrem & matrem cognouimus? cur ergo dicit,quia de cœlo deſcendi? Perſpicis Iudaicarum ratiocinationum miſeriam. Sic igitur multis propter carnẽ domini affectis, quanta ſic gloria mea, ſpiritus,inquit,meus docebit. Nec rationibus ſolummodo ueris perſuadebit,ſed demonſtratione rerum animos eorum firmabit, quia deus ſim, & fructus ſubſtantiæ dei patris. Quæ igitur demonſtratio eſt, qua Chriſtum clarificabit? cognitionẽ exquiſitam totius myſterij in mente hominum faciens, clarificationem atq; gloriam illi acquirit.

Hebr.4 Facile nanq; diuina natura, quum uniuerſa in oculis eius nuda apertaq; ſint, abſq; uerbis docere poteſt quos uult. Clarificatur igitur à paracleto, id eſt à proprio ſpiritu filius. Clarificatur autem: qui quum ſpiritus eius omnia ſcire, poſſeq; perſpiciatur, quomodo neſcire ipſe quicquam, aut minus poſſe crederetur? et ſi de ipſo accipit ſpiritus, qui omnia poteſt, quomodo ipſe non erit omnipotens? Minime autem alicuius rei ſpiritus indiget naturaliter, ut accipere illi quod non habeat opus ſit: hoc enim credere, impium eſt. Verum quoniam cõſubſtantialis filio eſt, procediteq; per eum, omnem eius habẽs uirtutem: ideo ait, quia de meo accipiet. Subſiſtere nanq; per ſe ſpiritum

NOTA. credimus,& id eſſe uerè quod dicitur. Verũ quũ inſit in ſubſtantia dei, & ex ea procedat, omnia quæ dei ſunt, in ſeipſo naturaliter habet. Non enim participatione, aut habitudine, nec ut alius à ſubſtantia dei: ſed quemadmodum floris odor qualitatem eius naturalem olfactui offert, ita de deo & de ſpiritu ſancto intelliges, ſublimius uim exempli accipiens: nihil igitur detrahitur ſpiritui, quum accipere à filio credatur. Nam quum per filium naturaliter procedat, ut proprius eius, quum omnibus quæ abſolute habet accipere dicit, quæ ipſius ſunt. Hæc ſi non ita ſignificãtibus uerbis dicta ſunt, conturbari non decet, imbecillitatis humanæ memores, quæ diuina hæc dicere ut oportet, nõ poteſt. Annunciabit ergo, inquit, uobis de meo accipiens, id eſt, nõ aliud quàm ego uelim, exponet. Quumq; ſpiritus meus ſit, ea dicet quæ mea ſunt.

CAP. II.

OMnia quæcunq; habet pater, mea ſunt: propterea dixi quia de meo accipiet, & annunciabit uobis.] Characterem rurſus exactum atq; ſyncerum hypoſtaſeos patris his ſe uerbis filius oſtendit. Intelligere nanq; facit, quia quum ſit fructus ſubſtantiæ patris, omnia quæ eius ſunt ſecundum naturam attrahit, ita ut propria ſua meritò & ſint & appellentur. Quum enim nihil à patre penitus filius differat, præterquã quod pater non eſt, quumq; in utroq; eadẽ ſubſtantia eodem modo perfulgeat, quo modo non erũt cõmunia, imò uerò eadem in utriſq; ut quæcunq; in patre ſunt, eadem etiam in filio ſint: & quæcunq; in filio, in patre quoq; ſimiliter. Ideo (ut ego puto) exquiſitiſſima eſt uſus oratione: nõ enim dixit, quia quæcunq; pater habet, & ego habeo: ne imago quædam exterior ad primitiuum formata, quemadmodum homines qui ad imaginem dei facti ſumus, eſſe uideatur: ſed mea ſunt, ait: idẽtitatem ſubſtantiæ ultimam in proprietatibus incommutabilibus in utriſq; oſtendens: quod alibi etiam ad patrem apertiſſime dicit. Omnia enim mea, Ioan.17 tua ſunt, inquit, & tua mea. In quibus enim nulla differentia eſt, ſed ſubſtãtiæ identitas maxima, quomodo illis eadem omnia natura non erunt? Habet ergo deus pater ex ſeſe, & in ſeſe propriũ ſpiritum, quo in ſanctis habitat, per quem myſteria reuelare ſoler, non per miniſtrum (nihil enim tale recordari oportet) ſed ut per eum, qui in ſe ſubſtantialiter ſit, & ex ſe inſeparabiliter procedat. Ac ideo ut propria interpretat̃ ea, quæ ſunt eius in quo eſt: non enim aliter creaturis pater inhabitat quàm per filium in ſpiritu. Sed hic ſpiritus, unigeniti etiam proprius eſt. Conſubſtantialis enim patri filius eſt. Quoniam ergo, inquit, deus pater in ſpiritu proprio ſanctis reuelatur, & per eum quæcunq; uult operatur, & hic ipſe ſpiritus mihi etiam naturaliter ineſt, hac de cauſa dixi, quia de meo accipiet. Nullus uerò turbetur accipiendi uerbo, ſed recordetur nos quidem ut homines ea de deo loqui, quæ non ut uerba ſonant, ſed ſublimius intelliguntur. Accipere nanq; dicimus ſpiritum ex patre & filio quæ illorum ſunt: non quia non habuerit aliquando, & tunc ſolum habuerit, quando accepit (ſemper enim ſapiens et omnipotens ſpiritus eſt, imò uerò reipſa, ſapientia & uirtus, non participatione, ſed naturaliter) ſed quemadmodum aromatum odor ex ipſis in olfactum prodit, uirtutem illorum naturaliter ac ſemper habens: tale quid, imò uerò etiam ſuper hoc de deo & de ſpiritu ſancto intelliges. Quaſi enim odor ſubſtantiæ dei eſt uiuens, atq; actiuus à deo ad creaturas quæ dei ſunt tranſportans, ac participationem eius immittens. Nam ſi aromatum odor propriam uirtutem eorum ueſtibus reliquit, & tranſmittit quodam ad ſeipſum modo ea in quibus adhæſit: quomodo ſpiritus ſanctus, qui ex deo naturaliter eſt, participes diuinæ naturæ eos non efficiet, in quibus habitabit? Fructus ergo & character hypoſtaſeos patris, filius quum ſit, diuina quæ illius ſunt ſecundum naturam attrahit: ideo ait, quæcunq; habet pater, mea ſunt. Propterea dixi uobis, quia de meo accipiet, & annũciabit uobis, ſpiritus uidelicet ſanctus, qui per eum & in eo eſt, per quẽ in ſanctis ut & pater habitat. Non enim aliud præter eum ſpiritus eius eſt, licet in propria perſona ſubſiſtat: ſpiritus enim ſanctus, & non filius eſt.

CAP. III.

MOdicum & iam nõ uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me, quia uado ad patrem.] Quum per ſpiritũ ſuum quæ opus erant reuelaturum ſe dixerit, paſſionis ſuæ occultius mentionem fecit. Poſt enim illam in cœlũ aſcendens, ſpiritum immiſit: non enim cõuerſari cum apoſtolis carne poterat, quum ad patrem aſcenderit. Aenigmatica uerò utitur oratione, ne diſcipulorum

lorum mœrorem augeat, multa propter eius absentiam & grauissima pericula timentiū. Quamobrem apertissime resurrectionis consolationem adiecit, dicens: Modicum & iam non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me. Mors enim in ianuis iam erat, propter quam discipuli uidere ipsum non poterant, quousque inferis spoliaris & umbrarum portis perfractis templum suum suscitasset: tunc enim rursus ad discipulos rediit, & esse cum eis semper pollicitus est. Nam etsi abest corpore, patri pro nobis apparens, ac à dextris eius sedens, habitat tamen in sanctis per spiritum: neque patitur (ut dixit) illos orphanos esse. Paruo igitur admodū iam interiecto ad
Ioan.15 passionem tempore: modicum, inquit, & non uidebitis me. Debebat enim morte parumper occultari. Et rursus, modicum, & uidebitis me: triduus enim reuixit, quum etiam spiritibus prædicasset. Sic enim plena misericordia ostenditur, si non solum uiuis, in hoc mundo, uerumetiā morte oppressis, & in tenebrosis recessibus abyssi sedentibus dimissionem prædicauerit. Animaduertendum autem est, quia de passione, modicum & nō uidebitis me, dixit: & de resurrectione rursus, & iterū modicum, & uidebitis me. Quum uerò quia uado ad patrē, subiecerit, tacuit quod sequebatur. Non enim quanto tempore ibi manebit, aut quando rursus descendet significauit. Quam-
Act.1 obrem: non est nostrum cognoscere tempora uel momenta, quæ pater (ut ipse alibi dixit) in sua potestate. CAP IIII.

DIxerunt ergo ex discipulis eius adinuicem: Quid est hoc quod dicit nobis, modicum et non uidebitis me, & iterum modicum, & uidebitis me? & quia uado ad patrē? quid est hoc quod dicit, modicum? nescimus quid loquitur.] Non intelligentes discipuli inter se colloquūtur, quid illud modicū sit dubitātes. Præuenit tamen Christus interrogationē eorū opportunissime, ostendēs corda se hominū ut deum cognoscere. Quid enim latere potest eum, cui omnia nuda sunt?
Ioh.42 q ad quendā sanctorū dicit: Quis est iste q me cōciliū cælat? quūq; uerba in corde cōtineat, cælare me arbitratur: ita undiq; ad fidē eos corroborat.

CAP. V.

COgnouit autem Iesus, quia uolebāt eum interrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter uos, quia dixi, modicum & non uidebitis me. Amen amen dico uobis, quia plorabitis & flebitis uos, mundus autem gaudebit: uos autem contristabimini, sed tristitia uestra uertetur in gaudiū.] Curiosius quærere uolentibus prꝫueniens, expo suit uerborum suorum sensum: quæq; illis imminebant, ut præmeditatione molliora fierent, apertius dixit. Quando ergo dixit, uos à Iudæis me captum, cæsum, & crucifixum uidebitis, tunc plorabitis, flebitisq; amarè: mundus autem, id est mundi uolupratibus inhiantes gaudebunt. Significat autem hic sordidam Iudæorum multitudinem, et scribarum, pharisæorumq; impias cateruas, qui aduersus caput suum crucifixum deridentes, modò dicebāt: Si filius dei es, descēde de cruce nunc et credemus. modò: Qui destruis templum dei, et Matth.27 in tribus diebus restituis, salua teipsum. Sic ergo mundo faciente atq; dicente, inquit: Magna uos mœstitia exagitabimini, sed non longo hic mœror tempore perdurabit: ad gaudium enim conuertetur tristitia uestra. Nam quum triduus resurrexero, omnem uestram abstergam lachrymam, & ad gaudium sempiternū reducam. Viuit enim semper Christus, & mors per eum destructa est: contraria uerò mundus omnia patietur, perpetuos cruciatus subiturus. Nā sicut Christo secundum carnem mortuo, mœrore sancti, mundus autem lætitia est affectus: sic consequenter destructa morte, suscitatoq; saluatore, mœror sanctorū in gaudiū, & lætitia mundi in tristitiā cōuertetur.

CAP. VI.

MVlier quum parit, tristitiam habet, quia uenit hora eius: quum autē peperit puerum, iam non meminit pressuræ, propter gaudiū, quia natus est homo in mūdo. Et uos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem uidebo uos, & gaudebit cor uestrum, & gaudiū uestrum nemo tollet à uobis.] Consolationis uim uaria oratione ante oculos ponit, perspicuaq; similitudine ad ferendos illos hortatur dolores, quorum exitus ingens & perpetuum erit gaudium: Fructus igitur acerbæ, inquit, amaræq; pressuræ puer est: sed si dolorem partus mulier fugeret, ac ideo nuptias recusaret, nunquam eo animum gaudio affi ceretur, quod procreatione oritur filiorum. Simi liter. ait, uobis quoq; accidet. Gaudebitis enim, quum mirabilem mūdo atq; incorruptibilem natum conspexeritis puerum, & hoc gaudium nullus unquā à uobis auferet. Semel enim mortuus
Rom.6 (ut ait Paulus) non amplius moritur. Stabile igitur & perpetuum gaudium est, necid iniuria: Nā si Christi mors mœstitiā credentibus attulit, quis gaudium tollet nostrum, quum sciamus uiuere illum semper, & spiritalia nobis bona largiri? Sed à sanctis quidem gaudium auferri nō potest. Ablatum aut ab ijs statim post resurrectionē fuit, qui crucifixerunt eum. Nam qui morte illius gaudebant, illis necessariò per resurrectionē mœror infertur.

CAP. VII.

ET in illo die me non interrogabitis quicquā. Amen amen dico uobis, usq; modo non petijstis quicquam in nomine meo: petite & accipietis, ut gaudium uestrum sit plenum.] Virtutem ex alto accepturos ac doctrina spiritus prudentiores futuros discipulos dicit: adeò ut omnia etiam absente ipso intelligant. Non enim quia lumine suo non indigebunt, non interrogaturos dicit: sed quia spiritum eius in cordibus suis habentes, omni perfecta scientia pleni erunt. Perfectam autem scientiam dicimus, rectam atq; integram, per
1.Cor.13 quam rectè de sancta trinitate opinamur. Nam et si per speculum in ænigmate ac ex parte cognoscamus: ueris tamen ecclesiæ dogmatibus inhærentes, & sensum scripturæ syncere sequentes, perfectam scientiam habemus: quam consequi

nemo poteſt, niſi fulgore ſpíritus ſancti. Præterea ad petendum cum fiducia impellens eos, amen amen affirmans dixit, impetrabitis à patre quicquid in nomine meo petieritis. In nomine autem meo, addidit, ut mediatorem ſe & collargitorem oſtendat. Nullus enim accedit ad patrem niſi per filiũ, per quem adductionẽ habemus ad patrem in ſpiritu, ut ſcriptum eſt: ideo ſe portam & uiam appellat. Quia, inquit, nemo uenit ad patrem niſi per me. Nam inquantum filius & deus eſt, unà cum patre nobis bona largitur, quod oſtendens Paulus dicebat: Gratia uobis & pax à deo patre, & domino Ieſu Chriſto. Inquantum uerò mediator eſt, & pontifex, & paracletus, noſtras preces ad patrem adducit: ipſe enim nobis libertatẽ atq; fiduciam ad patrem largitur. Orandũ igitur eſt in nomine ſaluatoris, ſi exaudiri à patre uolumus: ut accipientes quæ petierimus, ſpiritali gratia repleti, & prudentiores per ſpiritum facti, aduerſus ſordidas poſſimus uoluptates militare, et ita amore uirtutis indies ardentiores & fortiores ad opera ſanctificationis facti retributionis ſpe gaudeamus: & mœſtitia conſcientiæ criminum depulſa, gaudio Chriſti mentes noſtras repleamus. Hic orandi modus priſcis omnino fuit ignotus: conſtituitur autem modò à Chriſto, quãdo emendationis tempora effulſerunt, & omne nobis bonum per ipſum abſolute cõceſſum eſt. Nam ſicut nihil à lege conſummatum fuit, ſicut iuſtitia eius imperfecta, ſic & orãdi modus mãcus in ea inueniebat.

Ephes. 2
Ioan. 10
Ioan. 14
Rom. 1

CAP. VIII.

HAec in prouerbijs locutus ſum uobis: uenit hora quum iam nõ in prouerbijs loquar uobis, ſed palàm de patre annunciabo uobis.] Prouerbium modò occultiorem & obumbratum ſermonem appellauit: qui cum obſcuritate tegatur, non facile ab audiẽtibus capitur. Tali enim dicendi modo, prouerbiorũ pacto ad uos dixi: ueniet hora & tempus, in quo palàm uobis de gloria patris loquar, & cognitionem ſupra mentem humanam largiar. Quod autẽ tempus hoc ſit, ipſe quidem aperte non dixit: nos aũt putamus aut illud forſan ſignificari in quo ſpiritum ſuũ accepimus, aut futurũ illũ diem poſt, quando huius mundi figura tranſibit, quando gloriam dei aperte conſpiciemus, & ſcientiam eius abſolute habebimus, quando prophetia omnis euacuabitur, & omnis ceſſabit cognitio (ut ait Paulus) omnis ea ſcilicet, quam nunc ex parte & in ſpeculo uidemus. Euacuatur enim quod eſt ex parte, quũ perfectio uenerit. Quomodo, inquies? dicam rurſus. Nam quemadmodum in nocte ſerena, ſtellarum ſplendor & pulchritudo apparet, ſole autem oriente particularis ſtellarum ſplẽdor euacuatur, eodem arbitror modo cognitio iſta præſens, tempore illo deſinet, quum perfecta cognoſcendi lux nobis infuſa fuerit. Tunc igitur libere capacibus nobis de patre ſuo Chriſtus nunciabit. Nam modò per exempla nonnunquã atq; ſimilitudines quaſi per umbras propter imbecillitatẽ mentis noſtræ docemur. Tuncaũt non ita, ſed nuda (ut ita dicam) facie ac mente nullo modo impedita, naturæ deitatis patris pulchritudinẽ intelligemus, gloriam unigeniti eius conſpicientes. Videbimus enim ipſum ſicuti eſt, ut Ioannes ait. Nunc enim gloriã eius propter naturam humanam, & imbecillitatem noſtram, integre aſpicere nequimus, tempore autẽ illo in propria patris gloria apparebit. Quum enim deus ſit ſecundum naturam, atque ideo patri cõſubſtantialis, in æquali dignitate atque gloria fulgere conſpicietur.

1. Ioan. 3

CAP. IX.

IN illo die in nomine meo petetis: & non dico uobis, quia ego rogabo patrem de uobis: ipſe enim pater amat uos, quia me amaſtis, & credidiſtis quia à deo exiui.] Petere aliquid per orationem à patre nullo modo permittit, niſi in nomine ſuo, patremq; facillime daturũ pollicetur, non ſolum meditatione ſui, ſed ultro ad hoc præparatum, quaſi debitũ redderet ijs qui Chriſtum peramant. Nec ullus putet propter tantam patris beneuolentiam, non indigere nos Chriſto: omnia enim per ipſum ex patre in ſpiritu ſunt. Paracletus eñ eſt non ſolũ pro peccatis noſtris, ſed etiam pro uniuerſo mũdo: ita oſtendit gratiſſimum eſſe patri, ut ipſe honoretur, atq; ametur. Quod quũ non intellexerint Iudæi, nõ dubitarũt omni eum modo uexare, quia credentium animos à rudi te legali in Euangelicam ſpiritalitatem traducebat: iniquas enim in ipſum linguas mouentes, dicebant: Si à deo eſſet hic homo, non utiq; ſolueret ſabbatum. Facillime igitur patris beneuolẽtiam habituros affirmat, abſq; ambiguitate credentes à deo patre ipſum exiuiſſe. Qui benedictione, inquit, ſpiritali mentes eorum illuminabit, quia recta de me habent opinionem. Exiuiſſe autem à deo nihil aliud eſt, niſi natum eſſe, effulſiſſeq; ex ſubſtantia patris, eo proceſſu quo eſt, & in propria intelligitur ſubſiſtentia. Quamuis non omnino diſſeparetur à patre: in filio enim pater, & in patre filius ſecundum naturam eſt. Aut exiuiſſe à patre dicit, id eſt, homo factus ſum, & ad ueſtram naturam deſcendi. Quaſi enim locus omnium rerum, ſua natura eſt: à qua exire uidentur, quum aliud quid quod non habeant aſſumant. Nec dicimus ipſum quia homo factus eſt, à natura deitatis mutatum fuiſſe: idem enim eſt in ſecula. Sed quoniam, quamuis naturam ſuam ſemper ſeruauerit atq; ſeruet, aſſumpſit tamen in ſe quod non erat, propterea exiuiſſe à patre dicit. Sed alio quodam etiam pacto exiuiſſe à patre intelligi poteſt. Nam quum phariſæorum imperitia putaret non à deo miſſum, ſed à ſeipſo ad ſoluendam legem ueniſſe, atq; ita legi uoluntatem dei patris ſe propugnare, & ipſum ut deo inimicum pellere, à deo exiuiſſe affirmat. Quod qui crediderint & amauerint eum, hac de cauſa (ut paulò ante dicebamus) uiciſſim à patre amãtur. Quod ſi deo amici ſunt, quia à patre miſſum crediderunt. Et ſi amantes filium pater exaudit, eorum qui non amant, orationes nequaquam ſuſcipiet. Quod Eſaias Iudęis prædixit: Quum extenderitis manus ueſtras,

Hebr. 1
Eſa. 1

auertam

auertam oculos meos à uobis: & quum multiplicaueritis orationem, nō exaudiam: manus enim uestræ sanguine plenæ sunt.

CAP. X.

EXiui à patre, & ueni in mundum: iterum relinquo mundum, & uado ad patrem.] His firmiter non pseudoprophetā esse, nec aliam q̄m pater uellet doctrinam tradere (ut Iudæi putabant) demōstratur. Nā si uerè Christus nō esset ò Iudęi, quispiam diceret, si prętер uoluntatē patris euangelicam prædicaret doctrinam, mandata legis nō sufficere ad perfectam pietatem ostendens. Si sabbatum patre nolente solueret, si in dæmoniorum
Luce 11 principe ejiceret dæmonia, ut uos dicebatis: quomodo postea in ipsos cœlos ascendit? quomodo pater ad consessum suum libenter rebellem accepit? An forte clàm ascendit? Magna multitudo
Act. 1 aderat, quibus ab angelo dictum est: Viri Galilæi cur statis respicientes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est à uobis in cœlum, sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum. Quid dicitis ò Iudæi, non recipitis angeli testimonium?
Deut. 19 quumq̄ lex uestra iubeat, in ore duorū aut trium testium omne uerbum stare: uos tantæ multitudinis eorum qui uiderunt, testimonium repudiabitis? Quomodo ergo pseudopropheta erat, qui cū summa potestate in cœlos ferebatur? aut potius quomodo negare poteritis nō esse ipsum ex deo patre, quem lex & prophetæ prædixerunt? Venisse autem in hunc mundū, ait, & nunc ex mundo ad patrem redire, qui nec à patre aberat homo factus, nec quum ad cœlos cum carne redierit, à terris absit. Deus enim uerus est, ineffabili uirtute omnia replens.

CAP. XI.

DIcunt ei discipuli eius: Ecce nunc palàm loqueris, & prouerbium nullum dicis. Nunc scimus quia scis omnia, & nō est opus tibi ut quis te interroget: in hoc credimus, quia à deo existi.] Admirantur demonstrationis uires perspicuas. Aperte nanq̄ ac breuis facta oratio est. Quare lætantur: quia penitus intellexerūt, nec prouerbij, id est, obscuritatis quicquam impedimento sibi fuit. Illud etiam addunt: Quoniā enim, inquiunt, præueneristi modò antequam interrogauerimus, propterea credimus quia ex deo exiuisti. Corda
2. Par. 6 enim hominum noscere solius dei esse rectissime creditur. Quoniā igitur omnia nosti, quomodo perspicuum non est, ex deo qui omnia scit, te processisse? Fidem ergo discipulorum hoc quoq̄ auxit signo. Dicunt autem nunc, non quod credere cœperint, quando hæc audientes omnia scire dominum perspexerunt: sed quia tunc ampliores fidei radices iacere cœperunt.

CAP. XII.

RESpōdit eis Iesus: Modò creditis: ecce uenit hora & iā uenit, ut dispergamini unusquisq̄ in propria, et me solū relinquatis: & non sum solus, quia pater mecū est.] Breuiter etiā nūc saluator nondū tempus firmitatis fidei adesse ostendit, quod futurū erat, quādo uirtutē ex alto aduenien-
A te spiritu sancto acceperūt. Tunc enim, tūc inuictis uiribus tam aduersus Iudęos, quàm aduersus Act. 5
gentes, pro ueritate fulserūt: deo, clamātes, quàm Act. 4
hominibus obsequi potius oportere: nec posse ullo modo se quæ uiderunt & audiuerūt, non prædicare. Nondum igitur perfecta fide firmatos, ex futura modo formidine ipsorum ostendit, & hac etiam prædictione nō parum illis affert utilitatis, quum se ostendat nihil futurorum, ut deum ignorasse. Non enim longè abest, inquit, tempus, imò iam adest quando me solo derelicto, unusquisq̄ propria petetis, id est, ingenti metu perculsi, & amore magistri posthabito, saluti suæ unusquisque
B consulet. Quod autem proditore cū cohorte ueniente, formidine uicti fugerunt Christo solo relicto, perspicuum est: solum autem dicimus, quia discipuli (ut solebant) eū non sequebantur. Nam solus non erat, qui deus & ex deo, & in deo naturaliter est. Humano autem more id sibi dictum est: ut nos moneat quādo tentatio, aut persecutio ad gloriosa pro pietate uocat certamina, nō oportere cadere animo, etiam si nulla societate amicorum consolamur. Nam quamuis omnes fugæ se dederint, credere tamē oportet deum semper nobis adesse, qui solus amicos suos potest saluare. Non enim sumus soli, etiā si non cernamus oculis defensorem, ac protectiorem nostrum undiq̄ nos munientem, ut Psalmista canit: Domine ut Psal. 5
scuto bonæ uolūtatis tuæ coronasti nos. Hęc dicimus, ut maiore animo etiā à nostris propter ignauiam eorū relicti, certamina pro pietate suscipere
C non dubitemus.

CAP. XIII.

HAec locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis, in mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego uici mundum.] Quæcunq̄ superius dicta latius sunt, breuiter modò repetuntur. His enim paucis uerbis superiorum uirtus concepta, utilitatem Christi discipulis aperit. Differui enim, inquit, multa uobiscum, ut in me pacem habeatis, utq̄ sciatis pressuram uos in mundo non paruam propter me habituros. Sed nō superabit mundus, nam à me uictus est. Verū ut liquidius hæc intelligantur, age dicamus quid sit pacem habere in Christo. Mundus quidem, id est, caducarum rerum cupidi, paci suæ nonnunquam consu-
D lunt, sed non in Christo. Nam qui uoluptate corporis defluunt, alter alteri iucundissimi sunt: ut Eccl. 13
uerbi causa, fur furi, & latro latroni amicissimus est. Diligit enim unusquisq̄ sibi similem, ut dicitur. Sed in omnibus his sanctissimū pacis nomen cauponationi subijcitur. Sancti autem non ita faciunt. Nam in eis uinculum pacis non est peccatum: sed fides, spes, charitas, ius pietatis in deum: & hoc est in Christo pacem habere, quæ omnium bonorum origo & radix est. Quæ secum quasi sororem charitatem (quæ in alterutros est) adducit, quam diuinæ legis impletionem Paulus appella- Rom. 13
uit. Non enim est dubium, quin si uicissem charitas in hominibus rectè ineset, antea in deum habeatur: nam qui fratrem diligit, ipsum certè (ut Ioannes ait) diligit deum. Sed aliud quoddam ex hoc 1. Ioan. 4

loco intelligi potest. In mundo, inquit, pressuram habebitis: sed cõfidite, ego uici mundum. Omni enim peccato, & omni mundana uexatione superior factus est Christus. Quumq; ipse uicerit, etiã illis qui propter eum tentantur, insignem largitur uictoriam. Illud quoq; poterit quispiam dicere, quemadmodũ interitum & mortem Christus superauit, quum propter nos mortuus surrexerit: sic & nos uirtute illius è morte resurrecturos, peccatum quoq; uicturos: quoniã in illo primo uictum fuit, & ab eo ad nos, tanq; ad genus suum (homo enim uerè factus est) hoc bonũ transfunditur. Ita considere oportet, à nobis quoq; mundum posse uinci, quum à Christo ut ab homine uictus sit: qui uia generi humano ad hoc factus est: B nam qui olim uincebamur, modò propter Christum uincimus. Nec mirũ: si enim ut deus uicisset, nihil ad nos: quum autem ut homo id fecerit, nos quoq; in ipso id facimus. Alter enim Adam nobis de cœlo apparuit. Vt igitur terrestris imaginem induti, ad eius similitudinẽ peccati iugo subiecti sumus: ita si cœlestis quoq; imaginem induemur, tyrannidẽ peccati & omnẽ pressurã mundi contemnemus.

CAP XIIII.

Cap. Ioannis xvij

HAec locutus est Iesus: & subleuatis oculis in cœlum, dixit: Pater uenit hora, clarifica filiũ tuum, ut & filius tuus clarificet te.] Quum quasi uiaticum ad salutem, ueritatem dogmatis apostolis suis Christus tradiderit, et fortiores ad tentaC nes reddiderit, continuò ab hac collocutione in orandi habitum se conuertit. Nec ullum tempus inter sermonẽ ad discipulos, & deum patrem interuenire passus est, præcipue uiuendi disciplinæ regulam se nobis in hoc etiam constituens. Opus enim est non ignorare, si quis pie ac sancte uiuere uelit, aut ad fratres utiliter loqui oportere, aut in orandi opere sermonis usum adhibere: ne inanis uerbositas locum habere uideatur. Hoc enim modo linguæ honestas seruabit: uana enim oratio uiProuerb.10 tuperatione nõ caret. Et à multiloquio (quidã Sa-Iaco.3 piens dixit) peccatũ non oriri nõ potest. Sapiens autem est qui labijs parcit. Illud uerò etiã ad hæc mirabile, nobisq; utilissimum. Orandi enim initium à clarificatione sua & patris facit, deinde nostram etiam coniunxit. Cur ita? orandi quoddam D officium nobis tradit. Nam quemadmodũ bene Matth.5 agere, non ad nostram, sed ad dei gloriã debemus (luceat enim, inquit, lux uestra corã hominibus, ut uideant bona opera uestra, & glorificent patrẽ uestrum qui in cœlis est) sic quum orandi tempus adsit, gloria primo dei petenda est. Hoc enim pacto orare nos docuit: dicere nanq; iussit: Pater noMatth.6 ster qui es in cœlis, sanctificet nomẽ tuũ, adueniat regnũ tnũ: fiat uolũtas tua sicut in cœlo et in terra. Panẽ nostrũ quotidianũ da nobis hodie. Hoc ipsum opere quoq; nũc instituit. Oportebat certè ut nobis dux ad omne bonũ ipse fieret. Sed consideremus diligentius quid ad patrem dicat, & minuta obseruatione uerborũ, ueritatem dogmatum inspiciamus. Pater, inquit, uenit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te. Putabit fortasse aliquis, clarificationis ac gloriæ illum indigere, à quo hæc dicuntur. Sed si unigeniti oblitus dignitatis non sit, facile inanes has cogitationes ex animo eijciet. Stultum enim, egenũ gloriæ illum dicere, qui gloriæ dominus est, & sic à scriptura uocitatur. Vnde alibi à patre illam gloriam pete- 1.Cor.1 re legitur: Quam apud te, inquit, habebam antequam mundus esset. Sic perspicuum fit, quod nemo nisi mente captus egenum gloriæ, & gloriæ Philip.2 deo cõgruentis unigenitum sit dicturus. Verum quoniam quum esset in forma, æqualitateq; dei patris, nõ rapinã arbitratus se esse æqualem deo: sed exinaniuit seipsum, humano assumpto corpusculo, & paruitatem nostam absolute indutus, opportuno iam tempore præsente, quo incarnationis mysterio consummato, & humano genere ad uitam & cognitionem dei uocato, ad pristinam gloriam rediret: ut omnino harum rerum patrem quoque autorem ostenderet, sic eum alloquitur. tempus iam esse demonstrans, ut ad naturæ suæ dignitatem cum carne ascendat. Ascendat autem non alterius ministerio, sed ut sapientia dei patris 1.Cor.1 & uirtus. Sic enim & non aliter summa cum potestate deitatis opera peragit: omnia enim à patre sunt, sed non absq; filio. Quomodo enim quicq; deus pater operabitur, non cooperante naturali Isaiæ sapiẽtia sua, atq; uirtute? Omnia enim per ipsum facta sunt, inquit, & sine ipso factũ est nihil. Quoniam ergo identitatis substantiæ ratio, omnia ex patre per filium in spiritu esse persuadet. Propterea mortem & diaboli tyrannidem depositurus, quia uniuersus terrarum orbis spiritus doctrina illuminatus, secundum naturam & uerum deum esse Christum erat cogniturus: idcirco ait, Pater clarifica filium tuum, ut & filius tuus te clarificet: Nec mẽtis quisq; non expers dicet clarificari à patre filium uelle, quasi hominem ex homine accipere reddereq; uicissim (stultum enim omnino est talia opinari de deo) sed clarificationẽ à patre petit, & simile patri redditurũ pollicetur, ut æqualitas & identitas naturæ appareat. Nã sicut inhonorari pater uidetur, nisi talẽ genuisse filiũ credat, qualis ipse est: sic gloria ei est, similẽ sibi omnino filiũ produxisse. Glorificat igitur pater in gloria filij, quia ut modò dicebamus, dum intelligitur à quo patre natus est, tã patri quàm filio gloria redditur. Gloria igitur à patre qui talem genuit: ad filium, & à filio qui patri similis est, ad patrem omnino redundat. Si quis autem humilius propter assumptum hominem, id quoq; à saluatore dici opinatur, rectè quidẽ dicet, non tamen ita exquisite uim theorematis huius exponet. Nam si Christus solum clarificari à patre peteret, humanitati hoc attribueremus. Verum quoniam uicissim clarificaturum se quoq; pollicetur, necesse est ita locum interpretari, ut dictum est.

CAP. XV.

SIcut dedisti ei potestatem omnis carnis: ut omne quod dedisti ei, det eis uitam æternam.] Latius ad nostram utilitatem his uerbis clarificationis aperit modum: quo à deo patre filius, & à filio

Universidad de Deusto
Biblioteca

filio pater glorificabitur. Non enim erat opus pa A tem accepisse dicit: non turbabitur qui dispensationē incarnationis tenaci memoria tenet. Quod si etiam sublimius hæc intelligere, ac de Christo ut deo, placet: in mentem tibi ueniat illius, quod dominus ad Iudæos dixit: Amen amen dico uobis, nullus potest ad me uenire, nisi pater, qui me misit, traxerit eū. Nā quos pater uiuificare uult, eos uiuificæ suæ uirtuti, id est filio adducit, per quem corroborat, sapientioresq; facit, quoscūq; etiam sub iugo sui principatus facere uult: non aliter id facit quàm per uiuam omnipotētemq; sui uirtutē, per quam omnibus dominatur, id est per filium suum. Et homines quidem à deo accipiūt, ut alijs possint dominari. Per eum enim reges regnant, & terræ tyranni dominantur, ut scribitur. Deus uerò, rebelle genus, non per aliam, sed per propriam uirtutem ad se reducit. Animaduertendum autem est, non de Iudæis solum, sed de omni humano genere omnis carnis dixisse.

Ioan. 6

Prouer. 8

CAP. XVI.

HAec autem est uita æterna, ut cognoscant te solum deum uerum, & quem misisti Iesum Christum.] Radicem atq; originem æternæ uitæ fidem & ueræ pietatis uirtutem esse affirmat: ueram autem pietatem illam esse asserimus, cui alieni, falsiq; cultus crimen inuri non potest. Multi enim creaturam prætermisso creatore coluerunt, nec ueriti sunt ligno dicere: Pater meus es tu. Et lapidi: Tu genuisti me. Eò enim imperitiæ proh. dolor multi, imò ferè omnes delapsi sunt, ut sensit experti, materiæ ineffabilem deitatis gloriam attribuerint. Quas ob res patrem à falsis & solo nomine dijs distinguens, solum uerumq; deū appellat. Vtilissimè autem quum solum patrem, deum uerum appellauerit, suæ quoq; gloriæ meminit, dicens: & quem misisti Iesum Christum. Non enim aliter recte pater cognoscitur, quàm si filius quoq; unà cognoscatur. Quū igitur solum deum uerū, patrem appellauerit, ab hac gloria seipsum non separauit: in patre enim est & ex patre. Quare uerus & secundum naturam deus, & solus in solo est: nullus enim deus uerus est præter trinitatem, quū dij gentium dæmonia sint, quū creatura omnis seruituti subijciatur, quam, nescio quomodo multi ad improbum delapsi sensum, adorant. Multi ergo sunt in hoc mundo falsò ab hominibus dij appellati: sed unus solus uerus deus est pater, & qui in ipso & ex ipso secundū naturā est, distinctè simul atq; coniunctè coniunctione naturali. Distinctè quidem, quia in propria subsistentia esse intelligitur: Filius enim est, & non pater. Coniunctè uerò, quia simul est pater & filius. Propterea enim pater est, quia filium ædidit. Hæc ergo est, inquit, uita æterna, ut cognoscant te solū uerum deū, & quem misisti Iesum Christum. Sed si dei cognitio uita æterna est, quomodo (dicet quispiam) alia quadam re indigebimus? Quod si nulla re alia indigeamus, quomodo fides absq; operibus mortua esse perhibetur? Fides autē quid aliud est, quàm uera de deo cognitio? Per fidem eīn cognitio fit: testatur id Esaias, dicens: Si enim

Psal. 95

Psal. 95

Iacobi 2

Esa. 7

filio pater glorificabitur. Non enim erat opus patri cuncta scienti petitionis hunc modum subaperire: sed quoniam pontifex inquātum homo est, quamuis deus etiam natura sit, tamen ut pontifex pro nobis patrem alloquitur: ut credamus eum et nunc paracletū ac propitiationem esse pro peccatis nostris, iuxta Ioannem. Ita nos credere Paulus etiam persuadet, dicens: Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absq; peccato. Quoniam igitur ut homo, pontifex est, & simul immaculata etiam hostia, seipsum redemptionem pro uita hominum, quasi humani generis primitias deo patri obtulit, ut in omnibus primus sit, iuxta diuinum Paulum. Offert autem e- B tiam genus nostrum rebelle, sanguine suo reconciliatum, & ad nouam uitam spiritu sancto reformatum. Verum quoniam (ut sæpius dictum est) omnia ex patre per filium in spiritu efficiuntur, quamuis cum patre simul spiritalia dona largiatur (quibus enim uult, summa cum potestate spiritum distribuit) ut mediator tamen & pontifex bona pro nobis petit. Sed hæc quidem sic se habeant. Consideremus autem rursus quid ista petitio sibi uelit: Pater, inquit, clarifica filium tuum, ut & filius tuus clarificet te. Quomodo autem id fiet? uolo, inquit, ut quemadmodum potestatem mihi omnis carnis dedisti: sic omne quod mihi dedisti, habeat uitam æternam. Clarificat quidem filium suum pater uniuerso terrarum orbe illi subiecto: C sed filius quoq; patrem clarificauit, partim quoniam iam creditur filius ex substātia patris natus esse: partim uerò quoniam omnipotentia filij cognita, huius uirtutis gloria in patrē etiam transit. Sicut igit & glorificasti & glorificatus es, modo quo diximus: sic uolo, inquit, ut nihil eorū, quæ mihi data sunt perdat: nā hinc etiā gloria à patre ad filiū, & à filio ad patrē redundabit. Congruum enim est, quicquid uerbo dei subiectū est, quum semel saluatum sit, ut in perpetuis bonis permaneat, ut non possit ab interitu amplius superari. Verum quoniam uniuersæ carnis potestatem data sibi dicit: nō grauabimur ne simpliciores turbentur (quamuis nulla oratione assequi hæc possimus) pauca tamen & breuiter super hoc dicere. D Humanæ igitur id mensuræ, humilitatisq; figuræ conuenire non dubitamus. Si enim nos puderet serui naturam illum assumpsisse confiteri, & quoniam seruus factus sit, regē super Sion montem sanctum eius constitutum esse, non consequenter diceremus quicquam à patre illum recipere: sed quum sponte obsecutus patri homo factus sit, qui omnia possidet ut deus, omnia recipit ut homo. Cui regnare, aduentitium est, id est non naturale: creaturę nanq; rectè dicitur, quid habes quod non receperis? Creatura etiam uerè Christus est, inquantum homo, quamuis increatus secundum naturā deitatis, in qua omnia bona uerè ac naturaliter esse intelliguntur: unde ad nos per gratiam effunduntur. Quando igitur ut homo, princeps noster constitutus, omnis carnis potesta-

1. Ioan. 2

Hebr. 4

Coloss. 1

Psal. 2

1. Cor. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

non credetis, non intelligetis. Quod autem nuda perspiciendi cognitio inutilis sit, sanctorum uirorum uoces confirmant. Dicit enim quidam discipulorum domini: Tu credis quia unus deus est, & probe facis: dæmonia etiam & credunt & horrescunt. Quid igit ad hęc dicemus? aut quomodo uerus hic sermo domini erit? Sed uerus est absq; ulla penitus hæsitatione. Cognitio enim uita est: quia totam mysterij uirtutẽ parturit, & mysticæ benedictionis affert participationem, per quam uiuifico uerbo coniungimur. Ea enim de causa (ut puto) comparticipes Christi, ac (ut ita dicam) concorpores, aut concorporales gentes scribit Paulus, quia sanctissimæ carnis eius & sanguinis participes factæ sunt: sic & membra Christi, membra nostra dicuntur. Cognitio igitur uita est, spiritalem nobis benedictionẽ adducens, per quam spiritus in cordibus nostris habitat, in adoptionẽ filiorum dei, & ueram pietatem per Euãgelicam uitam, & incorruptibilitatem reformans. Quum igitur origo, & quasi pronuba dictorũ omnium bonorum cognitio dei ueri esse inueniatur, recte à domino nostro Iesu Christo uita æterna est appellata, quasi mater & radix uirtute, naturaq; sua uitam æternam pariens. Sed cõsidera diligenter, quomodo solius dei ueri cognitio efficiatur. Non enim absq; cognitione filij, quare nec absq; cognitione spiritussancti: hæc enim dei unitas, in trinitate intelligitur atq; creditur secundũ scripturas. Sed Iudæi quidem præceptis Mosis ad uerũ deũ reducebantur. Dominum enim, inquit, deũ tuũ adorabis, & ipsi soli seruies. Sed quanquã solum & uerum deum colerent, nondum tamen perfectam eius habebant cognitionẽ, ad quam modò saluatoris doctrina conuocantur, discentes non modò unum esse uerum deum creatorem, uerum etiam quia pariter & filius creator est, in quo ut in charactere atq; imagine incommutabili, primitiuum, id est pater inspicitur. Necessariò ergo non sufficere ad æternam uitam solummodo scire ait, quia unus solus uerus deus est, sed quia & pater est. Cuius autem pater est exposuit, eius uidelicet qui propter nos caro factus est, qui ad saluãdum humanum genus à patre ad nos missus est.

Iacobi 2

Deut. 6

CAP. XVII.

EGo te clarificaui super terram: opus consummaui, quod dedisti mihi ut faciam: & nunc clarifica me tu pater apud temetipsum, claritate quam habui, priusquam mundus fieret apud te.] Complicata sunt humana diuinis, & composita quodam modo ex utriscq; oratio est. Nam nec ad potestatẽ & gloriam deitatis puram dicentis personam extollit, nec in mensuram naturę humanę omnino deprimit: sed inter utrũq; gradiens unũ ex utriscq; cõponit. Non enim solum deum se uerum esse, sed etiam hominem uerum propter nos factum, ut sanguine suo genus humanum redimeret, diligenter nos docet. Age igitur duplici hac uia, ut ab homine scilicet atq; deo dicta hæc esse consideremus: & primũ quasi ab homine dicantur, uideamus. Origo nobis & exemplum diuinę disciplinæ Christus constitutus, quomodo recte uiuendum sit, opere simul ac uerbo docuit. Idcirco diligentius & facta & dicta eius Euangelistæ cõscripserunt. Docet igitur nos istis uerbis: quia quum unusquisq; nostrum datum sibi diuinitus ministerium cõsummauerit, perfeceritq; quę sibi à deo commissa sunt, tunc, tũc inquam, operibus suis deum glorificat: non quia gloriam affert non habenti (plena enim gloriæ deitas) sed quia operibus suis alios ad glorificandum adduxit. Luceat enim lux uestra coram hominibus, ut uideant bona opera uestra, & glorificent patrem uestrũ, qui in cœlis est. Viriliter enim ac probe propter deũ facientes, nostrorum operum gloriam nõ nobis, sed deo acquirimus. Nam quemadmodũ quum sordide, turpiterq; uiuamus, iure plectimur: quia nomen eius (ut ait propheta) in gentibus propter nos blasphematur: eodem certe modo glorificatur à nobis, quando recte uiuentes præcepta eius seruamus. Opere igitur nostro consummato, ad libertatem filiorum dei perducti, à glorificato deo gloriã repetere audebimus. Viuo enim ego, dicit dominus, quia clarificantes me, clarificabo: & spernam, quicunq; me spernit. Vt ergo nobis ostendat Christus, congrue tunc gloriam futuri seculi nos petituros, quando ministerium nostrum absq; culpa cõsummauerimus, glorificatum esse patrem à se ait, quia opus quod sibi dederat, interra consummauerit. Petitq; ipse glorificari rursus à patre, nõ aduentitia quadam gloria, ut nobis petendum est: sed propria sua & naturali. Animaduerte autem quomodo utriusq; rei per seipsum naturæ nostrę fiduciam donauit. In ipso enim primo, & per ipsum factum est, ut & quæ nobis diuinitus commissa sunt ministeria possimus peragere, & non uereamur debitum recte agentibus honorem libere petere. Nam olim propter imperiũ peccati, nec probe quicquam efficere poteramus: & libere à deo aliquid petere propter rebellionẽ naturæ factam in Adam, nequaquã audebamus. Ad quam nos libertatem deus reducens, per prophetam consolatur: Non timeas, ait, quia confusus es: neq; confundaris, quia opprobrium passus es. Ita ut in alijs bonis omnibus, sic in hoc quoq;, origo, ianua, & uia dominus, propriam gloriam, quam uel ante creationem rerũ omnium habuit, modò ut homo repetit seculis antiquiorem, quasi debitam sibi gloriam ad imitationem Christi petendam quispiam putet. Optime nanq; dicũtur, quæ unicuiq; conueniunt: quare creatura creaturis congrua loquatur, & hominis mensuram non transeat. Christus autem quum deus & homo sit, quoniam deo congruentia loquitur, non ut imitemur, sed ut credamus, ita loquitur. Hæc quidẽ dicta sint, humilitati Christi conuenientia: dignitatem uerò deitatis suæ respicientes, sic intelligemus. Clarificatum igitur patrem à se dicit, opere consummato, quod ab eo pater accipit: non ut à ministro, ne creatura uideatur, sed ut à uirtute ac sapientia genitoris, per quam nostra salus ei tradita cõsummata est. Sic sanè Psalmista quoq; uirtutem

Ephe. 5

Matt. 5

Psal. 44

Universidad de Deusto

tutem exponens mysterij dicit: Manda deus uir-
Psal. 67 tuti tuæ, confirma deus hoc, quod operatus es in nobis. Nam ut liquidò demonstraret uirtutem patris filium esse, nec aliud identitate substantiæ atq; naturæ: quum prius dixisset, manda deus uirtuti tuæ: & personarum dualitatem ostendisset, mandantis & cui mandatur: illicò in unitate naturali cõiungit, ineffabili naturæ totum rei exitũ attribuens, quum dicat: Cõfirma deus hoc, quod operatus es in nobis. Datur igitur à patre salutis nostræ opus filio. Quomodo autem mandat uirtuti suæ deus: Considerandum quidem altius est, & dicendum non ut res postulat, sed ut quę super mentem humanam sunt, ab hominibus possunt explicari. Intelligatur ergo in fingẽdis statuis peritissimus quidam adesse opifex, qui statuam aut ab integro fundere uelit, aut mancam & contritam refringere. Quo pacto igitur id faciet: non aliter uidelicet, quàm suarum robore manuum, & artificij sui sapientia. Quæ quamuis alia præter ipsum esse uideantur, non sunt tamẽ alia præter eũ uirtus & sapientia sua, quum in ratione artificis hæc quoq; cõtineantur. Tale quid sanè de deo intelligendum est, licet nõ in omnibus ad unguem similitudinum ac exemplorum uis ad deum referenda sit: uniuersa enim deus excellit. Similiter solis et ignis similitudine hoc ipsum cõspiciemus. Nam sol quoq; profuso à se lumini mandare quasi uidetur, ut uniuersum orbem illustret, & calefaciendi uirtutem suis radijs tradit, ut ipsi susceptibilibus eam immittant. Ignis quoq; naturæ suæ proprietati eodem modo committit, ut quæ sibi conueniunt faciat. Nec tamẽ idcircò aut radij & lux solaris, aut perurens proprietas ignis, ministri loco adhiberi dicentur, quum utrunq; naturaliter opus suum efficiat. Nam etsi uideantur non ipsa id facere, nõ tamẽ alia ipsa sunt natura quàm illa, quę ex eis sunt. Hoc modo de patre, ac de filio intelligere debemus, quãdo à patre quicquam filio dari dicitur. Clarificatus est igitur in terra pater à sapientia & uirtute sua, id est à Christo, dato opere cõsummato: quo absoluto, opportune iam priscam semper gloriã repetit. Sed quod nunc opus, dices, cõsummauit, quo à se pater glorificatus est? Homo factus est uolente patre, ut ad ueram pietatem, & ad uitam perpetuam lapsum ad inferos hominum genus restitueret. Hoc iam potestate Christi factum est: mortem destruxit, diaboli tyrannidem euertit, peccati uires extinxit, ineffabilem charitatem erga nos habuit, peccata nostra dimisit, errantes illuminauit, & ad uerum deum reduxit. Quæ uniuersa uirtute Christi consummata, faciunt ut ab omnibus pater glorificetur. Omnes enim qui in terris sunt, sapientiam, & uirtutem, & misericordiam dei hoc pacto intellexe-
Matth. 11 runt. Effulserunt enim hæc in Christo, ut in imagine patris ac charactere: & arbor à fructu cognita est, ut scribitur. Quibus probe consummatis, ad suam gloriam Christus rediit, quam tamen ut homo, quasi non habens petijt. Cuncta enim homo à deo habet. Nam etsi ut deus ex deo, gloriæ A patris expers nunquam fuit, homo tamen factus, ac inhonoratissimo hominis assumpto corpusculo, tanquam uerè non habens, ut homo gloriam petit: hoc intellexit Paulus, dicens: Hoc sentite in Philip. 2 uobis fratres, quod & in Christo Iesu, qui quum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem deo: sed seipsum exinaniuit formã serui accipiens, & habitu inuentus ut homo: humiliauit seipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et deus exaltauit illum, & donauit illi nomẽ, quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu Christi omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus noster Iesus Christus in gloria est dei patris. B Sublimem enim filium suum & deum uerum ac dominum, non minus ut hominem exaltasse scribitur. Homo enim propter naturæ humilitatem, exaltationis naturaliter indiget. Gloriam igitur suam, quam semper habet ut deus, ut homo petijt. Nec quia gloriæ unquam propriæ expers fuit, hæc ab eo dicuntur (nunquam enim dei uerbum, ac deus uerus dignitate caruit sua) sed quia in gloriam quæ sibi semper adest ut deo, propriũ templum reducere uolebat: imò uerò ipse cũ propria carne, propter quam nonnihil dedecoris in hac accidisse uita uidebatur, in cœlos, & in gloriam suam redijt. Quare ne alienam & inconsuetam petere uideretur, ante creationem mundi a-
C pud patrem ipsum sibi affuisse illam testatur: qua nunquam ut deus caruit, qui cum patre semper regnat, qui cum patre semper glorificatur, qui cũ patre semper adoratur deus, & ex deo, & in deo, & cum deo, quod hic ipse docet, ut Euangelista, dicens: In principio erat uerbum, et uerbum erat Ioan. 1 apud deum, et deus erat uerbum: hoc erat in principio apud deum.

CAP. XVIII.

MAnifestaui nomen tuum hominibus: quos dedisti mihi de mũdo, tui erant, & mihi eos dedisti, & sermonem tuum seruauerunt, & nunc cognouerunt, quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt. Quia uerba quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi acceperunt et cognouerunt uerè, quia à te exi
D ui, & crediderunt, quia tu me misisti.] Dixi iam in superioribus utroq; modo, id est & quasi deũ, & quasi hominem Christum esse locutum. Quæ dicendi figura, nihilominus hic quoq; seruata est. Nam ut deus natura, et ut character patris, manifestasse nomen eius hominibus, ait. Nomen autẽ pro gloria posuit, quod trita consuetudine comprobatum est. Nam & Solomon: Bonum, in- Prouer. 22 quit, nomen potius quàm diuitiæ sunt eligendæ, id est existimatio nominis atque gloria, quàm diuitiarum superbia melior est. Et deus ipse apud Esaiam: Non dicat, inquit, eunuchus, quia lig- Esa. 56 num aridum ego sim. Hæc dicit dominus ad eunuchos: Qui custodiunt sabbata mea, et elegerint quæ ego uolui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius super filios & filias, nomen sempiternum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ternum dabo eis. Nemo enim nudi nominis retri A
butionem probis eunuchis, qui corporis cupidi-
tates superarunt, & diuinam secuti sunt legē, pro-
mitti opinabitur: sed nomen pro gloria positum
est. Quū igitur nomē dei patris manifestasse asse-
rat, clarissimam in orbe terrarū gloriam suam fe-
cisse confirmat. Cuius rei argumentum seipsum
præbuit. Glorificatur enim pater in filio, ut in ima
gine suæ formæ, atq; figura in quibus primitiuo-
rum pulchritudo semper elucet. Nam quum uni-
genitus sapientia & uita substantialiter, creatorq;
omniū, ac interitu & morte superior, sanctus, im
maculatus, bonus denicq; esse non dubitetur: eo-
dem se modo naturaliter habere, qui eum genuit
creditur. Ita in gloria imaginis suæ pater effulsit. B
Nam etsi apud priscos talis esse diceretur, non sic
tamen illis ut nobis res apertissimè patuit. Hic sen
sus non alienus mihi uidetur, sed alia quoq; semi-
ta gradiendum: manifestauit enim patris nomen
filius, non solum quia certiores nos fecit de perfe-
ctionibus dei, quæ uel apud priscos prædicaban-
tur: uerumetiam quia uerè patrem esse deum, nec
falso ita nomine appellari nobis aperuit. Genuit
enim nō in tempore creatorem seculorum filiū,
consubstantialem sibi ac coæternum. Nomen au
tē patris magis ei conuenit quàm nomen dei: hoc
enim dignitatis, illud substātialis significatiuum
est proprietatis. Deum enim si dixeris, rerum om
nium dominum ostendisti: patrem uerò si appel-
laueris, proprietatem tetigisti. Manifestauit igi-
tur Christus, quia pater filium genuit. Quare pa-
tris nomen uerius ipse quoq; unigenitus deo at-
tribuens, non dicebat, ego & deus: sed, ego & pa-
Ioan. 6 ter unum sumus. Et alibi de seipso: Hunc enim
Matth. 28 pater signauit deus: gentes etiam omnes non in
Genesis 1 dei, sed in patris, & filij, & spiritus sancti nomine
baptizandas iussit. Sic & Moses ille non uni per-
sonæ creationem attribuit, de homine scribens:
Et dixit deus: Faciamus hominem ad imaginem
& similitudinem nostram. Quibus uerbis perso-
narū significatur trinitas: per filium enim in spi-
ritu omnia ex patre producta sunt. Sed hæc asse-
qui liquidò antiquiores nō poterant, quum non
patris persona, nec filij apertè introduceret. Do- D
minus autem noster Iesus Christus, patrem pro-
priè suum deum esse affirmabat, se autem uerum
naturæ patris filium. Manifestauit igitur nomen
patris hominibus, quum non solum hoc fecerit,
ut absolutius perfectiones dei sciamus, uerum-
etiam ut patrem esse deum non ignoremus, & cu
ius sit pater non dubitemus, & spiritum sanctum
deum esse fateamur. Nam qui solummodo nouit
deū esse creatorem omnium, Iudaicæ mensuram
prudentiæ non excedit. Nam sicut lex ad perfe-
ctam pietatis uirtutem nihil effecit: sic dei quoq;
cognitionem imperfectam reliquit, à falsis solum
modo dijs ad adorādum unum deum inducens.
Non erunt tibi, inquit, dij alieni præter me. Do-
minum deum tuum adorabis, & illi soli seruies.
Deut. 6 Dominus autem noster Iesus Christus, mandatis
Mosaicis meliora hæc nostra addidit, & cognitio

nem pietatis perfecit. Sed hæc quidem, ut deus ex
deo ad patrem suum locutus est: quibus cōtinuò
subiungit ea, quæ hominem magis decent. Quos
mihi dedisti de mundo, inquit, tui erant, & mihi
eos dedisti. Nō enim quia aliquid sit patris, quod
filij non sit, ista dicuntur: rex enim ante secula est,
ut Psalmista canit, & regnum patris secum cōmu
ne est. Propterea & Euangelista, ut subiecta sibi Psal. 71
unà cum patre uniuersa ostenderet: In propria, Ioan. 1
inquit, uenit, et sui eum non receperunt. Propria
enim appellat etiam eos, qui regni sui iugum non
receperunt. Multi enim erant creaturis potius,
quàm deo uero inhærentes. Qui, etsi creatorem
ignorarent, proprij tamen dei erant, inquantum
creator & dominus omnium est. Quæ quum ita
se habeāt, & dei essent proprij, etiam qui diabolo
seruiebāt, filio nūcupati sunt. Quonā ergo pacto Psal.
Emmanuel super eos rex à deo patre constitutus
est? non quia modò super eos regnare cœperit,
quū semper dominetur ac reget ut deus: sed quia
homo factus est, pro uita omniū crucifixus, sibi
omnes redemit, & per seipsum patri obtulit. Ita
qui semper regnat cum patre ut deus, ut homo
rex ordinatus est: homini enim, cum alijs reg-
num quoq; datur. Non enim sicut animal ratio-
nale, mentis & disciplinæ capax, naturaliter ho-
mo est, ita & rex secundum naturam est: illa enim
secundum substantiæ rationem insunt, hoc exte-
rius & aduentitium est, & adest & abest, nullam
C subiecto, inquantū est homo, iniuriam afferens.
Qui ergo regnat super omnes semper cum pa-
tre, inquantum deus natura est, regnum modò ut
homo accipit: idcircò ait: Quia omnia quæ dedi-
sti mihi, abs te sunt. Omnia em̄ propriè dei sunt,
dantur autem creaturis quæ ab eo sunt. Ita domi-
nari super omnia, uniuersaq; possidere, diuinæ
naturę congruit, quemadmodum creaturis, acci-
pere. Verba, inquit, quæ dedisti mihi, dedi eis:
& ipsi acceperunt, & cognouerunt uerè, quia à te
exiui, & crediderunt quia tu me misisti. Verba
dei patris, propter identitatem substantiæ suas
uoces appellat, & quia deus uerbum est, uolunta-
tem patris ita enunciat. Sicut nostrū, secreta cor- Esa. 9
dis nostri interpretatur: ideò quidam etiam pro-
pheta dixit, nomen suum magni consilij angelus
esse. Sublime nanq; ac supernaturale cōsilium ge-
nitoris, deus uerbum exponit. Verbis quidem
& uocum prolatione, quando ut homo in terris
conuersabatur. Spiritali autem lumine postquam
in cœlos ascendit: sanctis enim reuelare mysteria
scribitur, ut ait Paulus: Si experimentum quæri- 2. Cor.
tis Christi loquentis in me. Testificatur igitur
quod diligentes eum acceperunt, & seruauerunt
sermonem, quem pater illi dedit. Testificatur e-
tiam cognouisse ipsos à patre se exiuisse, & à pa-
tre missum esse: unde dicebant aliqui: Hic homo
si esset à deo, non uriq; solueret sabbatum. Et rur- Ioan. 9
sus: Nos Mosis discipuli sumus: nos nouimus
quia Mosi locutus est deus, hūc autem nescimus
unde sit. Vides nescire ipsos clamare unde sit, id
est à quo missus sit. Quod aūt ineffabilem quoq;
ipsius

ipſius generationem ex patre non ſuſceperunt, ſed quaſi pedes in lapide offendentes reſiliebant, Euangelista declarat, dicens, idcirco eędem eius à Iudæis quæſitam fuiſſe: quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed etiam deum ſuum patrem dicebat
Ioan.5 eſſe. Ipſi quoq; Iudæi dixiſſe comperiuntur: De bono opere nō lapidamus te, ſed de blaſphemia:
Ioan.10 quia quum ſis homo, deum teipſum facis. Ita alij quidam uerba eius ſeruarūt, crediderunt́q; ex patre ipſum effulſiſſe. Hoc enim (ut arbitror) exiuiſſe ſignificat. Crediderūt etiam ad nos miſſum eſſe, ut mandatum domini annunciaret, ſicut in Pſalmo ſcribitur. Alij uerò utrunq; iſtorum negarunt. Meritò igitur diligentes eum, & credentes in eum, deo patri commendat: ut quod dixit, re B ipſa uel in hac uita præſtitiſſe cernatur. Quid por-
Matth.10 rò illud eſt? Quicunq; confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego ipſum coram patre meo, qui in cœlis eſt: qui autē negabit me coram hominibus, negabo & ego ipſum coram patre
Eſa.44 meo. Quod etiam deus pater olim per Eſaiam facturum ſe pollicetur: Sitis mihi teſtes, inquit, & ego teſtis, dicit dominus deus, & puer quem elegi. Saluator igitur, & ut homo, & ut deus loquitur: deus enim & homo eſt. Quare abſq; culpa, ut reſpoſtulabat, modò ſublimius, modò humilius de ſeipſo loquebatur.

CAP. XIX.

EGo pro eis rogo, non pro mundo, ſed pro eijs quos dediſti mihi, quia tui ſunt: & mea om C nia, tua ſunt: & tua, mea ſunt. Et clarificatus ſum in eis, & iam non ſum in mundo. Et hi in mundo ſunt, & ego ad te uenio.] Mediatorē ſeipſum rurſus ut hominem facit. Dei enim eſt, & hominum reconciliator, magnus uerè & ſanctus pontifex noſter, qui ſuis interpellationibus genitorem proprių placat, ſeipſum pro nobis offerens. Ipſe nanque hoſtia, & ipſe ſacerdos, ipſe mediator, ipſe ag
Ioan.1 nus uerus, qui tollit peccata mūdi. Sanè figura & umbra mediationis Chriſti, mediatio priſca Moſis fuit: & pontifex ſecundum legem, pontificem qui ſuper legem eſt figurauit. Moſes enim atq; Aaron inter deum & Iudæorum multitudinem cōtinue mediabantur, modò iram dei peccatis populi cōcitatam placantes, & ſuperiorem gratiam D imbecillibus impetrantes: modò rurſus benedicentes, & ſecundum legem deo ſacrificia offerentes, aut pro peccatis populi, aut ut gratias deo pro beneficijs agerent. Chriſtus autem, qui pontifex & mediator in ultimis ſeculis fuit, rogat quidem pro nobis ut homo, liberaliter autem unà cum deo patre dona dignis diſtribuit. Quod Paulus
1.Cor.1 aperte docuit, dicens: Gratia uobis & pax à deo
Rom.1 patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Qui ergo ut homo rogat, is ut deus diſtribuit. Immaculatus enim ac ſanctus pontifex quum ſit, non pro infirmitate ſua, ut legis pontifices ſolebant, ſed pro ſalute noſtra ſeipſum obtulit ſemel, paracletus & propiciatio factus pro peccatis noſtris. Sed diſcrepare Ioannes à ſaluatore alicui forſan uidebi-
1.Ioan.2 tur. Saluator enim pro mundo hic rogare abnuit. Ioannes aūt non pro noſtris peccatis ſolum propitiationem & paracletum illum eſſe, ſed pro uniuerſo affirmat mundo. Verum beatus Ioannes, quoniam erat Iudæus, ne pro Iudæis tantum paracletus eſſe dominus apud patrē uideretur, non autem etiam pro alijs gentibus quæ uocatæ, obſecutę ſunt: neceſſario pro toto mundo adiecit, id eſt pro omnibus, qui per fidē uocati ad iuſticiam & ſanctificationē perueniunt, Dominus autem noſter Ieſus Chriſtus ſuos à nō ſuis ſeparans: pro eis, inquit, tantummodo qui uerba mea ſeruant, & iugum meum acceperunt, rogo. Nam quorum mediator atq; pontifex eſt, ipſis tantummodo mediationis bonū non iniuria attribuit, quos etiam datos ſibi fatetur, & patris eſſe non negat: quum ad patrem nullus accedere queat, niſi per
Ioan.14 filium. Nemo, inquit, ad patrē uenit, niſi per me. Ita & ſuo filio, & ſibi ipſi pater fideles acquiſiuit. Quod certè intelligens ſacrarum literarum ille
2.Cor.5 peritiſſimus, inquit: Quia deus erat in Chriſto, mundum ſibi reconcilians. Recipiens enim Chriſtus ut mediator, omnes qui per fidem ad eū concurrunt, & per ſeipſum patri offerens, deo mundum reconciliauit. Propterea Eſaias quoq; dei pacem in Chriſto eligendam conſuluit, dicens: Faciamus pacem cum ipſo. Faciamus pacem, qui
Eſa.17 uenturi ſumus. Nam ſi ab animis noſtris uoluptates, quæ à Chriſto abalienant, pellemus, & impietatem totius (ut ita dicam) uitioſitatis matrem ac nutricem aſpernabimur, amici Chriſti effecti, fœdus cum deo pacis percutiemus, ipſi patri per
Gal.4 filium coniuncti, & in ſpiritu clamantes, abbà pater. Qui ergo Chriſto dati ſunt, patris erant: ſed à Chriſto propterea non fuerunt alieni: regnat enim cum patre ſimul: quumq; unum regnum ſanctiſſimæ cōſubſtantialiſq; trinitatis ſit, ipſe pater per filium in ſpiritu regnat. Ita quicquid filij eſt, gloriæ patris ſubijcitur: & quicquid patri ſubijcitur, in eo filius dominatū. Idcirco ait: Omnia mea tua ſunt, & tua mea. Vbi enim ſumma identitas naturæ perfulget, ibi gloria perfectionum incommutabilis eſt, nec diuiſa, ſed una & eadem. Nam quum perfectionū patris ſubſtantialiter filius hęres ſit, omnia ipſe quæ genitoris ſunt, poſſidet: & patrem ſua rurſus habere omnia oſtendit. Hunc credendi modum diuina nos ſcriptura edocuit. Verum quoniam glorificatum ſe in ſuis eſſe aſſeruit, idcirco magna retribuens, pro eis modò rogat: cur autē hoc faciat, exponit dicens: Non ſum in mundo, & iſti in mundo ſunt, & ego ad te uenio. Præſens enim atq; conuiuens carne cum apoſtolis, manifeſta conſolatio erat illis, quum occulta cerneretur. Solet enim humanus animus, nō occultis, ſed manifeſtis cōfidere. Quamuis ergo dominus, quum etiam corpore abſit, cuncta quæ uelit, poſſit efficere (Ieſus enim Chriſtus heri ac hodie, ipſe & in ſecula) pręſentia tamen eius priuati apoſtoli, non turbari nō poterant, præſertim quū magno æſtu mundi fluctus in eos influerent, & omnibus modis ueritatem prędicantes deijcere conarętur. Quoniam ergo, inquit, ego ad te uenio!
Heb.13 citò

citò enim tibi conregnaturus in cœlos ascendam, A
isti uerò in terris permanēt: de istis rogo, tui enim
iam sunt, quum mihi dati sint. Quare meritò tuo-
rum atq; meorum curam non paruam habeo. Et
glorificatus sum in eis, quia omnia quæ dedisti
mihi, tua sunt, et tua mea. Verus autem sermo est:
non enim quia dati Christo sunt, ac propterea pa-
tris etiam sunt, glorificare illum desinūt, per quē
deo patri coniuncti sunt. Nam quamuis ad patrē
per eum adducti, patris facti sint, permanent ta-
men nihilominus sui, quum uniuersa cum deita-
te simul atq; potestate trinitati communia sint.
Vnus enim deus in trinitate adoratur, cui omnes
seruitutis conditione subiecti sumus.

CAP. XX.

PAter sancte serua eos in nomine tuo, quos de
disti mihi, ut sint unū, sicut & nos.] Diligen-
ter considera duarum rerum in unum complica-
tionem: humanitatis dico humilitatem, & supre-
mam deitatis gloriam: oratio enim utrunq; com-
plectitur. Nam quemadmodum etiam in superio
ribus tetigimus, neq; ad sublime omnino extolli-
tur, neq; ad nostram penitus mensuram descēdit.
Nam quum deus & homo ineffabili quodam cō-
cursu uerè sit, ita quasi medium locum retinet, ut
nec deitatis unquam terminos reliquerit, & ho-
minis naturam cōtineat. Vltro enim seipsum pro
nobis humiliauit: ut nos quoq; filij & dij, non na-
tura ut ipse, sed per gratiam appellemur, partici-
patione spiritus ad ipsum reformati. Quando er- C
go nonnihil ab eo ita dicitur, ut deitatis glorię hu
mana paruitas coniungi uideatur, non turberis,
sed admireris magis, quod tanta orationis uis sit,
mirabileq; artificiū, ut qui dicit, tam natura deus
quàm homo esse certè uideatur. Neq; id dicimus,
quia uerbi natura ad humilius detracta sit (sum-
mè id nanq; amētiæ iudicamus, quū nullam deita
tis natura mutationē patiat̄) sed quia exinaniti o-
nis uolūtarię modus semper humanitatē retines,
propter humilitatis habitū necessariò minorem
quodam modo patre uideri filium facit, qui æ-
qualis, cōsubstantialisq; ipsi est, & in ipso & ex ip
so unigenitus deus. Noli ergo mirari, si patris glo
ria propter humanitatem minor uideatur, quum
etiam idcircò ab angelis superari Paulus eum scri D
pserit. Eum, ait, qui modico quàm angeli minora
tus est, uidemus Iesum propter passionem mortis
gloria & honore coronatum. Quem tamen ange
li adorare iubentur: quū enim introducat primo-
genitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum o-
mnes angeli dei. Seraphin quoq; sancti seruili ha-
bitu assistere in elato ipso sedente solio prophetis
uidebantur. Quantum ergo ad ineffabilem ex pa
tre generationem, non est proprietas filij naturæ
humanæ assumptio. Ea uerò ratione qua homo fa
ctus est, proprietas sua est. Permanēs enim, quod
semper erat & est & erit, ad id quod non erat pro
pter nos seipsum dimisit. Pater, igitur, inquit, san
cte serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut
sint unum sicut & nos. Deitatis ineffabili uirtute
ac potestate seruari discipulos rogat: et in persona

Non sic Paulus, sed Pauli interpres iuxta lxx. Paulus enim ex Psalmo dixit. qui modico à deo minoratus est.

patris unde natus est, suam quoq; naturam ut ho-
mo glorificat. Conserua igitur inquit, ipsos in no
mine tuo, quos dedisti mihi, id est in nomine dei-
tatis. Deitatis aūt nomē datū sibi à patre, ait: non
quia quū nō esset natura deus, ad deitatis dignita-
tē uocatus sit (non em̄ adoptatus est ut nos, sed na
tura filius est) sed quia ut scripturæ testantur, ho-
mo factus est, quæ ut deus naturaliter habet sem-
per, ut homo in nouissimis accepit temporibus.
Animaduerte autem diligēter quomodo uiuam
subsistentem q; se uirtutē, per quam uniuersa pro-
ducta sunt, dei patris esse demonstrauit. Quum
enim dixisset, serua eos: non sibi sufficit: sed con-
seruandi uirtutem seipsum esse ostendens, serua
B eos, adiecit, in nomine tuo, quos dedisti mihi. Vi-
des quàm tuto undiq; sermo munitur: sic quū na-
turæ deitatis gubernationem nostrā attribuerit,
datam sibi esse deitatis gloriam illico affirmauit,
propter humanitatem suam datū sibi esse dicens
illud quod sibi semper adest natura, id est nomen
quod est super omne nomē. Quod filio adesse di- Philip.
cimus: naturaliter quidem, ut ex patre est: datum
autem, ut homo est. Homo enim natura deus nō
est: Christus autem natura deus est, licet etiam ho
mo esse intelligatur, propter id quod à nobis as-
sumpsit. Seruari autem in beneuolentia & chari-
tate discipulos uult, animo & spiritu & pacis cer-
tissimo uinculo sic ad unum copulatos, ut hæc uo
luntaria unio, naturalis in filio & patre unitatis i-
C mago quædā esse uideatur: ut nullo uidelicet mo
do, nulla ui uoluptatis aut periculi frangi debilita
riue possit: sed conseruetur in pietatis atq; sancti-
ficationis unione charitatis uirtus intemerata:
quod & factū esse in Actibus legitur: Erat enim, Act. 4.
inquit, credentium cor unum, & animus unus, in
unitate scilicet spiritus: Hoc est quod etiam Pau-
lus scripsit: Corpus unum & spiritus unus. Nam 1. Cor. 12.
etsi multi simus, unum tamen corpus in Christo
sumus. Omnes enim uno pane participamus, &
omnes uno Christi spiritu perunctisumus. Vti-
gitur in uno corpore futuros, & unius spiritus ad
intemeratā pacem participes, seruari Apostolus
uult. Si quis autem uoluerit ideò discipulos sicut
patrem & filium uniri, quoniam non solum sub-
stantia, uerumetiam uoluntate uniti sunt, quum
una eademq; penitus trinitatis uoluntas sit, nō re
pugnabimus: præsertim quum eandem uolunta-
tem totius ecclesiæ, id est uerorum omnium Chri
stianorū esse uideamus: licet cōsubstātialitas non
æquali ratione de nobis, & de patre ac filio dicat.

CAP. XXI.

QVum essem cum eis, ego seruabam eos in
nomine quos dedisti mihi, & custodiui
eos. Et nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis,
ut scriptura impleatur. Nunc autem ad te uenio.]
Paulatim clarior saluatoris redditur sermo, et qua
si ab umbra ad solis radios, aut à fluctibus in sta-
tionem reducitur. Putabant enim discipuli absen
tiam Christi, ut hominis dico (deus enim ubique
adest) multorum eis incommodorum causam fu-
turā: quū non adesset, qui ab omnibus eos possit

malis

Universidad de Deusto
Biblioteca

malis eruere. Sed oportebat (dicam enim etiam) si luminaria orbis postea facti sunt, non solum in carnem Christi, uerumetiam in deitatem respicere: quæ quamuis oculis non cernatur, adest tamen semper summa cum potestate. Nec quicquã est prohibere possit, quin omnia repleat, & quod uelit peragat: non enim loco aut dimensionibus circunscriptibilis natura diuina est. Quare quum deus & homo Christus uere sit, oportuit eos intellexisse, ineffabili deitatis potestate unà cum eis semper futurum, etiam si carne abesset. Idcirco enim ipse quoque in superioribus dicebat: Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Aperte significans deitatis ratione, non carnis præsentia eos posse seruari. Quippe ipsa etiam caro non à se sancta fuit, sed coniunctione uerbi ad uerbi uirtutem quodam modo reformata, salutis atque sanctificationis participantibus causa est. Non ergo carni ut caro est, operationis diuinæ uirtutem, sed naturæ uerbi attribuimus. Hoc enim & non aliud significat, in patris nomine illos fuisse seruatos. Gloria enim Dei certe seruati sunt. Desolationis ergo formidinem pellẽs, idem per eadem uerba sæpius reuoluit: salutem illis nõ corporali carnis præsentia, sed deitatis potestate futurã ostendens. Sed animaduerte quæso, quanta in oratione ad nostram ædificationem uis recondita sit. Nam quum petierit ut à deo patre seruentur, ipse id se fecisse affirmat, æqualis se uirtutis cum patre, imò uerò subsistentem patris uirtutem demonstrans. Nam qui eadem facere potest, quæ deus faciat uerus, quomodo & idem natura & æqualis potestate non erit? & qui ut deus in nomine dei eos seruauit, deitatisq; gloriam ab operibus cõsecutus est: quomodo alterius quàm pater erit naturæ? aut quomodo deus uerus non demonstrabitur? Nulla enim res, quæ propria opera Dei sunt, facere potest, nisi substantialiter deus sit. Retinet autem rursus speculationis duplicitatem oratio. Nam quod seruare potest quos uelit, longe à natura creaturarũ abest. Quod aũt nomini patris id attribuit, ut homo locutus est. Ita ut homo quidẽ longe ab hac re quodam modo se cõstituit: ut uerò deus & uirtus omnipotens patris, uirtus non operatione producta, sed ineffabiliter ex natura patris prodiens & eam manifestans, sibijpsi contribuit. Si uerò rursus deitatis nomen sibi datum fuisse asserit, non propter hoc (ut diximus) deitatis unquam gloria caruisse credetur, quum humanitati suę ad unguem id accõmodari uideatur. Nihil enim habet à seipsa creatura. Conseruasse autem ita discipulos ait, ut nullus eorum præter perditionis filium perierit: perditionis uerò filium appellauit, quia prauitate perijt sua. Nõ enim diuino inexpugnabiliq; iudicio in diaboli laqueum proditorẽ incidisse credẽdum est. Nam si sic esset, nullo modo culparetur, quum iudicio dei nemo resistere queat. Nunc autem ita miser factus est, ut melius secum ageretur, si nunquam natus fuisset. Nulla enim necessitate, sed proprio iudicio fecit quod fecit. Quare meritò perditionis filius nuncupatur, qui perditionẽm elegit. Non enim quia scriptum de illo est quod periturus esset, propterea eò nequitiæ processit, ut paucis argenteis pretiosum Christi sanguinẽ traderet. Verum quoniã malignitate sua periturus omnino erat, idcirco id omnino futurũ scriptura prædixit, quam falsò quicquã dicere impossibile est. Deus enim ipse per scripturã loquitur, qui mores & uitam omniũ nouit: uniuersorũ enim tam præteritorum quàm futurorũ scientiam ei Psalmista tribuit, dicens: Tu intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam & funiculũ meũ inuestigasti, & omnes uias meas præuidisti. Quare qui nouit omnia, qui futura quasi præsentia uidet, per scripturã nobis hoc etiã prædixit. Non aũt omnia quæ futura deus nouit, aut uult, aut imperat, nec prædictio malum hortatur magis quàm dehortetur. Qui enim præsciuit, multo certe facilius, quũ liberæ fuerit potestatis, diaboli laqueũ uitare potuisset. Sed diceret fortasis quispiã: Si propria uoluntate potestateq; libera cæteri diaboli laqueum fugerunt, solus aũt Iudas incidit, quomodo illos seruauit Christus? aut cur Iudæ non profuit hæc saluatio? Sed studium atq; uigilia, ô generose tu, quamuis proba & laudabilis sit, non sufficit tamẽ ad perfectæ operationem uirtutis: sed salutẽ quidem uigilantes attendentesq; diligenter acquirimus. Non sufficit autem id nobis, quũ diuina gratia, quæ difficilia facilia faciat: & arduam iustitiæ uiam, planã nobis reddat, necessariò indigeamus. Nostra eñ uis, nisi diuinitus sustentetur, nulla penitus est: q̃d Psalmista cõfirmat clamans: Nisi dominus ædificauerit domũ, in uanũ laborauerunt qui ædificant eam. Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat, qui custodit eam. Quare necesse est, ut iugiter, magnoq; animo ad acquirendam salutẽ studeamus, & opem dei qua protegamur, orando petamus. Cuius auxilio facile diaboli uires superabimus: nisi ei obsequamur, ad uoluptates, aliosq; peccãdi modos prouocati: nisi quoque nos nec tentati quidẽ, illi uolũtatis nostræ habenas largiamur. Nã si ad eius laqueũ, sponte ac negligẽtia nostra uenimus: quẽ aliũ potius quàm nos ipsos criminabimur? nõne hoc est q̃d Solomõ scribit: Amentia uiri uias eius deuastat, & deũ incusat in corde suo. Quod si, pditor æqualiter alijs discipulis saluatoris auxiliũ non habuisset, frustra hęc à nobis dicerent. Sin aũt non minus quàm cæteri diuina gratia regebatur, sed suo ipsius iudicio in profundũ perditionis delapsus sit, quomodo etiã nõ seruauit eum Christus, qui suũ patrocinium ei præstitit, qui quantũ ad ferendã opẽ illi attinuerit, seruasset hominẽ, nisi ultro ille in perditionẽ infelicissimã esset? Gratia igit̃ in alijs effulsit, seruauitq; omnes qui cooperantẽ ei uoluntatem tradiderunt. Sic enim salutis nostræ modus dispositus est.

Psal. 138

Prouerb. 19

Matth. 26

Psal. 126

CAP. XXII.

HAec loquor in mundo, ut habeãt gaudium meũ impletũ in semetipsis.] Repetenda memoriæ sunt ad huiusce modi loci absolutam intelligentiã, quæ modò dicebamus. Nam ubiq; tã deitatis di-

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatis dignitatẽ, quàm cõuenientẽ homini menſu-
ram perſonę ſuæ attribuit. Nõ enim abiecit, neq;
negat q̃d à nobis aſſumpſit, quũ nulla reipſa indi-
gens, ſed perfectius ex p̃fecto ſeipſum humiliaue-
rit: nõ ut quicq; ſibi acquireret, ſed ut nobis bea-
titudinem præſtaret. Deũ igitur atq; hominẽ uerè
ſeipſum eſſe oſtendens: diſcipulis hinc intelligen-
dum reliquit, non minus ſe abſentem, quàm præ-
ſentem ſalutẽ eis allaturum, & qua ratione, quum
adeſſet ut homo, ea etiã abſentẽ ſeruare poſſe: nõ
enim circunſcribitur loco deus, nec à re aliqua un
quam abeſt. Sed omnia implens, & omnia pene-
trans, in omnibus & extra omnia eſt. Quando i-
gitur patrẽ alloquebatur, quũ dixerit: Serua eos
pater ſancte: ſtatim in nomine quod dediſti mihi
ſubiunxit: ut neceſſariò intelligatur, quoniam in
eo ipſo nomine à ſe quoque ſeruatos dicit, ab una
Phil.2 eademque deitate (hoc enim, eſt nomen ſuper
omne nomen, quod Chriſto datum eſt à patre)
illos ſeruatos fuiſſe ſubaperiens. Locutus ergo,
inquit, in mundo hæc ſum, ut gaudium meũ im
pletum in diſcipulis ſit. Quomodo autem, rurſus
dicere non grauabimur. Nam quum præſens eſ-
ſet carne Chriſtus cum illis, uniuerſa ſe facile ſupe
raturos pericula putabant. Illo uerò abſente, om-
nia extrema ſe paſſuros arbitrabantur. Hac igitur
de cauſa dominus noſter Ieſus Chriſtus, nec ſe ho-
minẽ negans, & deũ ſe eſſe oſtendens, deitatis no-
men ut homini datũ ſibi affirmat. In ſe autẽ & per
ſeipſum conſeruari credentes à patre aſſerit. Ex
quibus omnibus illud ſubtilius emergit, quod e-
tiam quum ut homo adeſſet, non hac ratione, ſed
deitatis uirtute, ac gloria illos conſeruabat. Nihil
ergo mali accidere uobis poteſt ait, ſi carne abſue-
ro: quum deitatis meæ poteſtas, quæ uos hucuſq;
ſeruauit, in poſterũ etiam ſeruatura ſit. Hæc non
ideò dicimus, quia domini corpus nõ magni æſti
memus: ſed quia mirabiles hos effectus, gloriæ
deitatis attribuẽdos putamus. Nam ipſum etiam
domini corpus coniuncti uiriute uerbi ſanctifica-
tur, & ad benedictionẽ myſticam adeò actiuũ fit,
ut poſsit ſanctificationem nobis ſuam immittere.
Vnde ipſe quoq; ſaluator quum ad Iudæos mul-
ta de carne ſua diſſereret, ac uiuificum uerè panẽ
eam appellaret: Panis enim, inquit, quem ego da-
bo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi uita.
Stupentibus illis, & quomodo id fieri poſſet du-
Ioan.6 bitantibus, dicebat: Spiritus eſt qui uiuificat, caro
nihil prodeſt. Verba quæ ego locutus ſum uobis,
ſpiritus ſunt & uita. Aperte nanq; hic ad ſanctifi-
candum, uiuificandumq; nihil prodeſſe carnem
oſtendit, inquantum ſcilicet naturæ humanæ ca-
ro eſt. Quum igitur deitati ſeruatio attribuatur,
non debetis, inquit, carnis præſentiã propter hoc
deſiderare. Hæc in mũdo loquor, ut gaudiũ meũ
in uobis impletũ ſit. Quod autẽ eſt impletũ uerè,
atq; perfectũ gaudiũ: ut ſciamus, firmiterq; creda
mus non ſolum hominẽ illũ ſicuti nos, abſq; pec-
cato, ſed uerũ etiam deũ eſſe. Hoc enim ſolummo
do pacto etiam carne abſens ſeruare ſuos poterit,
qui perfectum habebunt gaudium, quum ſe uir-
A tute omnipotentis protegi non dubitent.

CAP. XXIII.

EGo dedi eis ſermonem tuum: et mundus eos
odio habuit, quia non ſunt de mũdo, ſicut &
ego non ſum de mundo. Non rogo ut tollas eos
de mũdo, ſed ut ſerues eos à malo.] Opus eſſe no-
bis diuina oſtendit beneuolentia, quam eis retri-
buit, qui propter nomen ſuũ odio habẽtur. Odit
enim mundus omnes, qui mandata dei ſeruantes,
carnales mundi uoluptates contemnunt, qui me-
ritò gratia & auxilio ſuo in bono conſeruantur.
Nam quomodo ſi, ppter deum bella mundi ſubeũt, nec terrore ullo ab eius amore mouentur, nõ
iure ab ipſo diligent̃? Propterea ſaluator ait: Quia
ego dedi eis ſermonem tuũ, & mundus eos odit,
B quia ex mundo non ſunt, ſicut ego non ſum ex
mundo. Libenter, inquit, ſermonem tuum, id eſt,
prædicationem euangelicam, ô pater, ſuſceperũt,
quæ longe à mundo, terrenisq; deſiderijs credentes amouet. Quapropter & à mundo, id eſt, à uoluptuoſis ac ſordidis hominibus odio habentur.
Non enim poſſunt eis eſſe iucundi, quum terrena 1.Ioã.4
omnia cõtemnant, & huius mundi uitam abomi
nentur, peccata eorum redarguentes, auaritiã undiq; pellentes, inanem gloriam deſpuentes, & ma
trem malorũ omnium, cupiditatem habendi ex-
terminandam eſſe docentes, & demum ab errore
atq; impietate ad uerũ deum reuocantes: quas ob
res odio, inquit, habentur in mundo. Non enim
turpi quadam de cauſa id patiuntur: ſed quoniam
ſermonem tuum eis dedi, ac ideo extra mundum
C facti ſunt, me imitati. Longe nanq; abeſt diſcipli- Ephes.5
na Chriſti à terrena huius mũdi, et ſordida diſcipli
na. Propterea ueſtigia eius diligẽter ſequi Paulus
cõſuluit: quæ tunc maxime ſequimur, quãdo car-
nali deſiderio ſpreto, ſola cœleſtia deſideramus.
Cum apoſtolis aũt ſeipſum rurſus propter huma-
nitatem ſuam collocauit, cuius ut hominis imita-
tione, mũdo contempto ad omne genus uirtutis
accingimur, ut modò dicebamus. Quod & Pau- Gal.6
lus cõfirmans dicit: Per quem mũdus mihi cruci-
fixus eſt, & ego mũdo. Et alibi: imitatores mei ſi- 1.Cor.4
tis, ſicut ego Chriſti. Imitabatur aũt Chriſtũ Pau-
lus, non inquantum eſt creator & dominus rerũ
omniũ (impoſsibile nanq; homini eſt, et omnino
creaturæ, quicq; ex nihilo producere) ſed in quã-
D tum mirabilem uiuẽdi illius diſciplinã, tanquam
exemplar (ut homini poſsibile atq; fas eſt) in ſei-
pſo tranſpingebat. Nobis igitur ſeipſum Chriſtus
connumerauerit ut homo, imò (ut uerius dicã) e-
tiã ad hoc bonũ dux & princeps humano generi
fuit. Non enim alius quàm ipſe mũdum exire nos
docuit: ſupra mundũ ſanè doctrina & uita Euan-
gelica eſt. Sed ueluti, inquit, mundus me odit, eo-
dem & iſtos etiam pacto. Odit aũt mundus Chri-
ſtum, quia uerbis Chriſti repugnat: & quum uo-
luptati deditus ſit, admonitionem eius non recipit. Et quia diſcipuli Chriſtum imitãtur, ipſi quo
que ſimiliter odio habentur, quoniam ab errore
ac uoluptate ad Chriſtũ reuocant. Pro Chriſto de- 2.Cor.5
precamur, inquit Paulus, reconciliate uos Deo.

Sed

Sed posiquã odio haberi à mundo illos docuerit, pro eis rogat, dicẽs: Nõ rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos à malo. Non enim à rebus humanis, nec ab hac uita antequam cursum ministerij sui soluerint, antequã uirtute pietatis effulserint, tolli sanctos uult: sed postq; uirtutibus rutilarint, & multos exemplo & doctrina sua reduxerint, tũc ad supernã uocat ciuitatẽ, & in angelorũ collocat choris. Quare sanctorũ etiã quidã ad deum canebat: Ne reuoces me in dimidio dierũ meorum. Nõ enim indemne religiosis animis est, antequam præcipua disciplina uiuẽdi cõfirmentur, naturæ cõcedere. Quare lex quoq; ipsa Mosaica in loco supplicij mortẽ citius dari docens, sæpius cõsulit, ne pecces. Ne ante tẽpus moriaris. Præterea si sancti festinantius hinc abirent, nõ paruo infirmiores in fide detrimento afficerentur: imò uerò nullo modo ad pietatẽ instituerentur doctoribus carentes. Quod nõ ignorauit Paulus: Melius, inquit, mihi est resolui & esse cum Christo: sed propter uos permanere in carne necessariũ est. Quare sine luminaribus ac sole remanere homines in mundo noluit: Ideo, inquit, non rogare se ut tollantur de mũdo, sed ut cõseruentur à malo, uirtute omnipotentis dei tentationũ impetũ superantes. Illud etiã notandũ, quod doctrinã euãgelicã, quæ à seipso cõstituta est, patris esse ait: idẽ enim ipse cũ patre idẽtitate substãtiæ demonstrat. Quare non iniuria Iudæorũ populus ipsum audiens stupebant, q̃d nõ ut Scribæ, sed cum magna potestate docebat. Illi em̃ ubiq; q̃d lex uolebat, exponere atq; interpretari se prędicabãt. Dominus uerò noster Iesus Christus, umbris figurisq; prętermissis, magna cũ potestate dicebat: Dictũ est ueteribus, nõ mœchaberis: ego aũt dico, nõ cõcupisces. Nã quamuis nihil addendũ legi, nihil auferendũ scripturæ sit, abstulit tamẽ & addidit Christus, à figura in ueritatẽ trãsponens. Non erat ergo legi subiectus, id est in creaturis non cõputatur. Qui em̃ creatura & seruus naturaliter est, illi cõuenit ut legi subijciat. Sermo igitur patris, etiã Christi propriũ est. Ipse nanq; est patris uerbũ. Quod quũ in patre & ex patre sit, dei uolũtatis est enunciatiuũ. Deũ aũt quũ dicimus, uerũ & solũ deum intelligimus, q̃ in patre & filio & spiritu sancto intelligit.

Psal. 101

Exod. 21

Philip. 1

Matth. 7

Matth. 5

CAP XXIIII.

DE mundo non sunt, sicut ego non sum de mundo: sanctifica eos in ueritate: uerbum tuum ueritas est.] Ostendit rursus, perspicuumq; facit pro quibus deum patrem rogat, ut intelligatur, quorũ mediator & pontifex in scripturis appelletur: Pro fidelibus enim & diligentibus eum, si quicquam ut homines commiserint, aut si tentationibus uexentur, patrem adit ut mediator, & unà cum patre dona dignis collargitur. Decet em̃ id ab eo fieri, quia deus secundũ naturam est. Habent igitur, inquit, qui sermonẽ tuum receperũt, ô pater, imaginem meam in ipsis fulgentem, qua tuo filio cõformes facti, imitatione ipsius, fluctus malignitatis mundanæ nauigant, ab omni turpitudine huius uitæ alieni. Propterea conserua eos in ueritate tua. Naturalis em̃ in Christo, ac supra humanam rationem puritas est. Nam quum deus uerus sit, peccato subiacere non potest: imò uerò fons est uirtutis atq; sanctificationis. In discipulis uerò cæterisq; fidelibus puritas, id est, ne terrenis rebus maculẽtur, nõ aliter inesse potest, quàm per diuinam gratiam, quæ peccatorum maculas abstergens, sanctificatæ uitæ splendorem afferat, non permanet tamen nisi uigilemus. Recte nanque Paulus ait: Qui credit stare, caueat ne cadat. Semper enim fluctibus nostra conditio agitatur. Semper diaboli malignitas uel iã probatos euertere conatur. Cibi enim eius electi sunt, ut quidã Propheta ait. Quum igitur alienam à mundo uitã discipulis attestatus sit, eis substantialis suæ puritatis conformationem per imitationem seruari à patre rogat, quali dicens: Si uita mundi uiuerẽt, ô pater, si terrenis uoluptatibus inuoluti diabolo seruirent, non aggrederetur ille suos, qui uiuendi turpitudine malignitatem eius sequerentur: sed quoniã imitatione splendorẽ meum moribus eorum immittere studeant, propterea diabolus eos persequitur. Quare seruari eos uolo: neq; id absq; ueritate tua. Ego autem sum secundum naturam tua ueritas, cõsubstantialis, uiuens atq; subsistẽs. Acriter aũt animaduertere oportet in omnibus (ut uno uerbo dicã) quas patri attribuit operationes, sui quoq; ipsius coniunctim mentionem fieri. Quare uerum esse illud ostẽditur: quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Mox enim in nomine dato sibi, nũc autem in ueritate patris seruari eos uult. Quid porrò hæc uerborũ uarietas sibi uult? quid aliud, quàm ut operationem patris in conseruandis sanctis, uariam esse ostendat? Nam quum in nomine patris dicat, in gloria & uirtute deitatis liberari credentes confirmat. Quod ipse aperiens, ad Petrũ dicit: Simon ecce satanas expetiuit uos, ut cribraret uos sicut triticũ. Ego aũt rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Nã pleraq; eorũ, quæ ad nos pertinent, occulte dispensatur, quũ Christus nobis prouideat, utamq; nostrã omnipotentia sua protegat. Quum uerò in ueritate seruari sanctos roget, splẽdore ueritatis ad cognitionem ipsius ueritatis deduci fideles docet. Nemo em̃ absq; illuminatione spiritus ueritatẽ cognoscere poterit, nec diuina dogmata humana uirtute assequetur. Excedunt enim mentem hominis nostra mysteria, ingẽsq; donum est Christũ cognoscere. Vnde Petrus ille qui uerè filium dei uiui Christũ fuit confessus, illico audiuit: Beatus es tu Simõ Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Reuelat enim sanctis filiũ suum. Qui quũ ueritas sit, non dimittit satanam ad adulterinũ sensum, fidelium mentem impellere. Cui diuersis temporibus Hymenæus, & Alexander adhærentes, naufragio fidei, ueritatis doctrinam perdiderunt. Ingens igitur donum est, in rectis cogitationibus et operationibus permanere, in nomine dei & in ueritate à patre conseruatos. Sic enim nec agendo delinquemus, nec imperitia longè à ueritatis do-

Matth. 16

1. Tim. 1

1. Cor. 10

Habac. 2

Luce 22

Ioan. 1

gmatibus excidemus: quod facile fiet, si extra mū dum facti, in mundo natos esse non negemus. Ex limo enim & de terra sumus, sed qualitate operū ac fide conformitatem Christi assequimur. Considerandum autem est, quàm apte modò sanctum appellauit patrem: ita enim sanctis eum gaudere monet. Sanctum autem est, quod à sordibus mundi longe abest, quod similiter in Christo (sicut etiam in patre) naturaliter inest: deforis autē in sanctos aduenit, splēdore uitæ sanctificationeq; gratiæ ad supernaturalē imaginē gratiæ reformatos.

CAP. XXV.

Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundū: & ego pro eis sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in ueritate.] Sanctū modò patrem nominauit, & seruari discipulos in ueritate, id est, in spiritu suo rogauit. Veritas enim
Ioan.16 etiam spiritus, secūdum Ioannem est: ueritatis enim, id est, unigeniti filij spiritus est. Misisse autē eos in mūdum ait, ad imitationem suæ missionis. Apostolus enim, id est missus, & Pontifex cōfessionis nostræ, Iesus, secūdum Paulum, factus est.
Heb.12 Ad apostolatum igitur discipulis cōstitutis, opus esse ille ait, ut à patre sanctificentur, spiritum sanctum mittente per filium. Nunquam enim uerè illò splendoris apostoli peruenissent, ut totius orbis fierent luminaria, nec tot tantasq; diaboli tentationes uicissent, nisi participatione spritus animum armassent. Per quam ad mandatum, quod naturam hominis excedit, roborati, ad intelligendas rectè scripturas & ecclesiæ dogmata perduAct.1 cti sunt. Vnde saluator, quum post resurrectionē in toto prædicare doctrinam euangelicam orbe illos iusserit, id quoq; iusit, ne à Hierosolymis abeant, sed expectent repromissionem patris, quam
Iohel.2 ab eo & prophetis audierunt. Effundam enim, dicit dominus, in diebus illis de spiritu meo in om-
Ioan.16 nem carnem. Ipse autem saluator, multa uobis, dicebat, habeo dicere, sed non potestis ferre modò: quum autē uenerit ille spiritus ueritatis, deducet
Ioan.14 uos ad omnem ueritatem. Et rursus: Ego rogabo patrem, & alium paracletū dabit uobis. Spiritus enim, dei patris proprius est: sed non minus etiā filij proprius est: non ut alius atq; alius, ut diuisim in utroq;. Sed quoniā ex patre et in patre filius est, quū sit fructus substātiæ eius, propriū patris spiritū secundū naturā possidet: qui profundit quidē ex patre, per filiū aūt creaturis donat: nō ministerij modo, sed sicut mox dixi, ex ipsa quidē substātia dei patris prodiēs, profusus aūt ad sanctos per cōsubstātiale uerbū, à quo est secundū emissionē adesse atq; subsistere, manetq; in ipso, & est semp cōiunctim simul atq; diuisim. Subsistere em̄ filiū dicimus, & in spiritu suo eum esse, & spiritū rursus in eo confitemur. Quod autem spiritus patris, filij quoque spiritus est: quodq; quum à patre sanctis distribuatur, à filio quoque propter identitatem substantiæ cum patre distribuitur: & quod omnia quæ pater agit, per filium agit, apertissime
Ioan.16 ipse declarauit dicens: Conducit uobis ut ego abeā. Nisi em̄ ego abiero, paracletus non ueniet ad uos: quum uerò abiero, mittam illum ad uos. Hic enim se missurū liquidò pollicitus est, & alibi: Et
Ioan.14 ego, inquit, rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis. Quoniam igitur, inquit, ad imitationem missionis meæ in mūdum discipuli mei, qui meis uerbis inhærent, mittuntur: serua eos pater sancte in ueritate, id est, in uerbo tuo. In quo, & per quod sanctificans spiritus & est, & procedit. Sed quæ in his uerbis saluatoris intentio est? sanNOTA. ctificationē in spiritu, & per spiritū ad nos ex patre deriuabat, et quod erat in initio, quando à deo creati fueramus, idipsum renouat. Hæc autem dicimus, quia mediator est Christus, & harum rerū omniū ut dei filius autor. Sed ne obscuritate ista tegātur, latius dicenda uidentur. A limo igitur terGenes.2 ræ formatū hominē à deo, Moses scripsit. Et quomodo animatus fuit docens: inspirauit, inquit, in faciem eius spiraculum uitæ. Ita non absq; sanctificatione spiritus animā homini datam significat, nec à diuina natura penitus destitutam. Nunquā enim ad supremæ naturæ imaginē humilitas nostra conscenderet, nisi à spiritu, uolūtate uidelicet patris, pulchre conformaretur. Quoniam enim imago exquisita unigeniti spiritus est, ut ait Paulus (Quos enim, inquit, præscíuit, hos & prædestiRom.8 nauit cōformes imaginis filij eius) eos, in quibus habitat, conformes reddit imagini patris, id est filio. Sic uniuersa per filium ad patrem ex quo est, in spiritu reducuntur. Renouari ergo ac reformari quodammodo ad imaginem primam participatione spiritus naturam hominis rogat: ut primā illam gratiam induti, peccatum quod in hoc mundo regnat, superare possimus, charitati diuinæ inhærentes, & uirtuti toto animo studentes, ut carnis lege superata, pulchritudinem immissæ nobis imaginis inuiolatam seruemus. Hæc enim est uita spiritalis. Hæc est Christianæ religionis uirtus. Sed breuiter iterum repetamus priscum humani generis donū: id est, quomodo sanctificationem spiritus, & diuinæ naturæ participationem, ut in primitijs susciptentium discipulorum Christus ad
2.Tim.1 uos reuocat. Sed quoniam uerum est, quod trita
Rom.8 consuetudine dicitur, oportere agricolam primum de frugibus gustare (oportuit enim, quum ipse propter similitudinem nostram in multis fratribus sit primogenitus, originem esse ipsum, & ianuam & uiam nobis ad omne bonum) propterea necessariò subiunxit: & pro eis ego sanctifico meipsum. Quod tam intellectu, quam explicatu difficile nimium est. Sed qui uniuersa illuminat, & profunda de tenebris educit, hoc quoque nobis mysterium declarabit. Sanctificari secundum legalem consuetudinem dicitur, quod ut sacrum Deo ab hominibus offertur: quemadmodum & omne primogenitum uuluam aperiens in filijs Israël. Sanctifica enim, inquit, omne primogeni-Exod.13 tum, id est, tribue ac describe tanquam sacrum. Non enim audiendus est, si quis dicet sanctificationem imponere primogenitis, Mosis iussum
Exod.13 fuisse? Nulla enim creatura hoc facere potest, sed soli Deo attribuitur. Vnde quum seniores sanctificare

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficare deus uellet, manifeste dixit ablaturum se de
Num.11 spiritu Mosis, & daturum electis de senioribus.
Participatione nanq; spiritus sanctificare, supremæ tantummodo naturæ opus est: hanc sanctificandi secundum legem significationem, perspicu
Prouerb.20 am Solomon facit, dicens: Laqueus uiro est citò suorum aliquid sanctificare. Sequitur enim pœnitentia plerunque post uotum. Ita sanctificare, offerre quicquam Deo secundum legis consuetudinem significat. Pro nobis igitur Christus se sanctificauit: obtulit nempe seipsum Deo patri ut sanctam hostiam, mundum ei recõcilians, & lapsum genus humanum in amicitia eius restituens. Ipse
Ephes.5 em̃ est pax nostra, ut scribit: Præterea reductio generis nostri ad deũ, non aliter per saluatorẽ Christũ facta est, quàm participatiõe atq; sanctificatiõe
Ephes.2 spiritus. Spiritus enim est, qui nos deo coniungit, B cuius participes facti, supremæ naturæ participes reddimur, ipsum quoque patrem in filio & per fi-
v.Ioan.4 lium recipientes. In hoc, inquit Ioannes, scimus quia in Christo manemus, et ipse in nobis, quia de
Gal.4 spiritu suo dedit nobis, & Paulus: Quando, inquit, filij estis, misit Deus spiritum filij sui in corda uestra, clamantem, Abba pater. Nam si expertes sancti essemus spiritus, nunquam Deus esset in nobis: si spiritum non haberemus, per quem in filios Dei adoptamur, nullo modo essemus filij Dei: nuncautem participes supremæ naturæ, & templa Dei sumus. Pro nostris enim peccatis unigenitus dei filius homo factus, ut sacram hostiam in odorem suauitatis Deo patri seipsum obtulit: ut quum è medio ablatum sit quod à Deo nos separat, id est peccatum, nihil nobis impedimento C sit, quin si uoluerimus, Deo adhæreamus, ac participatione ipsius per spiritum sanctum fruamur, reformãtes nos ad iustitiam, ad sanctificationem, & ad imaginem primam. Nam si peccatum à deo disseparat, iustitia certè coniunget, ac nullo quodam modo intermedio, Deo nos assistere faciet.
Rom.3.4 Iustificati autem sumus, per fidem in Christum, qui pro peccatis nostris traditus est, ut scribitur, & resurrexit, ut nos iustificaret. Tota enim in eo, ut in primitijs ad nouam uitam natura hominis reparata, ad pristinam conditionem & sanctificationem conscendit. Sanctifica igitur eos in uerita te tua, id est in me pater, ait: uerbum enim tuum, id est ego, ueritas est. Sanctificauit autem seipsum pro nobis, id est obtulit, quum pro uniuersis mor tuus sit, ut omnes ad nouam uitam reformaret, ut D sancti sint in ueritate, id est in Christo. Sed iam hoc loco ita exposito, non est inutile tam nobis quàm studiosis alium etiam sensum, & aliã uitam ingredi. Pro nobis igitur sanctificare seipsum dicit, ut et nos sanctificati simus in ueritate. Sed quo modo sanctificatur, qui naturaliter sanctus est? Age rursus dogmatibus ecclesiæ inhærentes, ac rectam fidei regulam non prætereuntes (quantum in nobis situm est) speculemur. Quum deus natura unigenitus sit, exinaniuit seipsum, factus homo ex muliere. Naturam enim nostram absolutissime absque peccato, ineffabiliter sponte sibi coniunxit: ut eam in se primo, & per seipsum ad pristinam pulchritudinem restitueret: utq; cœlestis ipse homo et Adam secundus, primus omniũ in noua uita, incorruptione uidelicet, in iustitia & sanctificatione spiritali constitutus, cuncta per seipsum bona generi nostro immittat. Ita quamuis secundum naturã ipse uita sit, mortuus tamẽ est, ut in nobis nostra morte destructa, ad suã nos uitam reformaret. Quumq; ipse sit iustitia dei patris, peccatũ propter nos factus est. Ipse nanq; (ut ait Propheta) peccata nostra tulit, & reputatus cũ
Esa.53 Coloss.2 iniquis, chirographo q̃d aduersus nos fecimus, per crucem suam laniato, nos iustificauit. Quum igitur sanctus natura sit ut deus, quumq; ipse sanctificationẽ spiritus creaturis immittat, efficiatq; ut creatura & sit, & duret in sancto spiritu, propter nos sanctificatur, non ab alio id acquirens, sed ipse suæ carni sanctificationem immittens. Ita spiritum sibi ipsi ut deus præbet, & ut homo accipit, quod non propter seipsum, sed propter nos fecit, ut ex ipso, & in ipso primo recepta sanctificationis gratia, ad totum genus transiret. Nam quemadmodum præuaricatione primi hominis, ut in primitijs generis nostri morti addicti sumus, in ipso primo audientes, terra es, & ad terram reuerteris: eodem & arbitror modo per obediẽtiam & iustitiam Christi, in quantum legi seipsum subiecit, quamuis legis autor esset, benedictio ac uiuificatio, quæ per spiritum est, ad totam nostram pẽ netrauit naturam. Nam quod per peccatum corruptum est, idipsum spiritus ad incorruptionẽ reformat, & ad nouam uitam restituit, quod interitum ex negligentia passum est. Quomodo igitur, quispiam dicet fortasis, participatione sanctificatus fuit, quum sanctus secundũ naturam sit? quomodo qui cœlestibus atque terrestribus spiritum suum largitur, sibi quoq; largiri dicitur? Difficilia hęc sunt, et omnino insolubilia, si dei uerbum per seipsum sanctificata carne nudum consideres: sin uerò ineffabilem unionẽ eius cum natura nostra memoriæ habebis, omnis cõfestim ex animo tuo longe abibit turbatio. Nam quum credas Deum simul & hominem esse filium, quæ hominem decent, ea etiam si ad unam eandemq; personam unigeniti confluant, absurda tamen non uidebuntur. Nónne alienum penitus, quæso, à uiuificante uerbo mortem putabimus? passus tamen id carne creditur, quæ mortis susceptibilis est: & ipsum dicimus fuisse mortuum, quoniam ut homo mortuus fuit. Progrediaris igitur eadem uia in sanctificandi rationem. An forte putas, secundum naturam, etiã si sanctificationẽ diuinitus non accepisset, corpus domini sanctum fuisse? Et quonã modo id fieri potest, aut quæ differẽtia esset inter carnem terrestrẽ, & substantiã, quæ secundũ naturã sanctificatiua est? Quod si uerũ est, sicuti certe est, nullum quod ex nihilo productũ est, sanctificationis fructũ per naturam habere: sed hanc gratiã abeo acquirere, qui natura sanctus est: quomodo nõ erit absurdum non indiguisse sanctificatione Dei carnẽ domini putare? Quoniã ergo caro Christi

Universidad de Deusto
Biblioteca

non natura sancta, sanctificata in Christo est à uer
bo Dei, quod habitat in ea, quodq; templum suũ
per spiritum suum sanctificauit, & ad sanctifica-
tionẽ suæ naturæ traduxit, propterea de cœlo ad
eum spiritus sanctus in specie columbæ descen-
Ioan.1 dit, ut Ioannes testatus est: ut discamus, in primũ
Christum, spiritum ut in hominem sanctificatio-
nis susceptibilem, ad nostræ renouationem natu-
ræ descendisse. Nec dicimus tunc secundum car-
nem sanctificatum fuisse Christum, quando Bap-
tista in specie columbæ descendentem spiritum ui
Luce 1 dit. Sanctus enim etiam in utero matris fuit. Vn-
de ad uirginem quoque dictum est: Spiritus san-
ctus superueniet in te, & uirtus altissimi obum-
brabit tibi. Sed in signum baptistæ hoc datum fu-
it. Arbitramur autem carnem Domini per spiri-
tum fuisse sanctificatam, similitudine aliarũ crea-
turarum, proprio templo à filio Dei peruncto, si-
Psal.44 cut Psalmista quoque unigeniti personam cum
humanitate considerans, clamat: Propterea un-
xit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consorti-
bus tuis. Nam quum filius suum templum perun
gat, pater qui omnia per filium facit, id quoque
peragere dicitur. Ad quem omnia quę filius agit,
referuntur: radix enim & fons filij est. Non est igi
tur mirum, quamuis natura sanctus sit, sanctifica-
tum tamen esse profiteri, quum scriptura (quam-
uis natura Deus sit) deum tamen eius nuncupet
patrem: quæ omnia humanæ naturæ tribuentes,
Ioan.20 non errabimus. Nam quemadmodum ut homo
mortuus est, quum sit natura Deus: quemadmo-
dum sub iugo fuit, quum sit dominus omnium:
quemadmodum patrem Deum appellat suum,
quum ipse sit Deus: sic propter nos seipsum san-
ctificat, ut ab eo ad nos sanctificatione redundan
te, ipso sanctificemur in ueritate, id est, in spiritu
Ioan.16 sancto, nam et spiritus ueritas est, iuxta Ioannem.
Non est enim aliud à filio spiritus ratione substan
tiæ, qui & in eo est, & per eum procedit. Missum
autem se in mundum dicit, à quo nunquam absu-
NOTA. it. Erat enim in mundo, inquit, & mundus eum
non cognouit: non aliud per missionem intelli-
gẽs, quàm quod homo factus, spirituq; perũctus,
prophetici similitudine ministerij, magni fuit cõ-
silij angelus. Ad imitationẽ autem suam ordina-
tos, missosq; à se discipulos, euangelicam & cœle-
stem doctrinam mundo prædicaturos indigere
ait necessariò, ut in ueritate sanctificentur, ut pos-
sint sui ministerij cursum absoluere.

CAP. XXVI.

NOn pro his tantum rogo, sed etiam pro eis,
qui credituri sunt per uerbum eorũ in me,
ut omnes unum sint, sicut tu pater in me, & ego
in te: ut & ipsi in nobis unum sint, ut mundus cre
dat quia tu me misisti.] Initium reparandorum
in nouam uitam, & primus homo cœlestis Chri-
stus fuit: secundus enim Adam, Dominus est
1 Cor.15 de cœlo, ut Paulus ait, idcirco dicebat: Nemo
ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit fi-
lius hominis. Initio autem & origini multo pro-
pinquiores, qui primo electi, sequendi Chri-

stum dignitate decorati sunt: qui gloriam eius o-
culis uiderunt, qui ei semper inhærentes, conue-
nientesq; salutis præcepta in animis suis conges-
serunt: meritò igitur post caput omnium precio-
sissima ipsi corporis mẽbra effecti sunt. Ad quos
benedictionem spiritus à patre petijt per seipsum
dandã, ut in superioribus dictũ est. Verũ ne quis
ex leuitate aut ex malicia putaret ad discipulos so
lummodo Christi spiritũ à domino petitũ, nihil
uerò de nobis qui post illos sumus, à põtifice, me-
diatoreq; animarum nostrarum dictum esse: ne-
cessariò subiecit, non de illis solummodo se roga-
re, sed de credentibus etiam in eum per prædica-
tionem illorum. Absurdum enim esset certè atq;
incongruum, si cum unius primi hominis pecca-
to uniuersum genus condemnatũ est, non simili-
ter per iustitiam Christi uniuersa iustificaretur na
tura. Nam quemadmodũ terrestris Adæ imago,
peccato & sordibus, infirmitate uoluptateq; car-
nis, interitu denicq; atq; morte cognoscitur: sic cœ
lestis Adæ imago, uita, incorruptibilitate, & san-
ctificatione, cæterisque huiusmodi perspicitur.
Non erat autem possibile ad pulchritudinem nos
pristinam reduci, quũ semel reformati fuerimus,
nisi deo coniungeremur: sic enim ab initio fuera-
mus decorati. Coniungi uerò Deo nemo aliter
quàm sancti spiritus participatione potest, propri
am nobis sanctificationem immittentis, & ad ui-
tam suam interitui subiectam naturam hominũ
reformantis, imago enim syncera patris filius est:
naturalis autem similitudo filij, spiritus & credi-
tur & est. Idcirco quum in se animã hominis re-
formet, diuinam in eo imaginem imprimit. Do-
minus igitur noster Iesus Christus, non de duode
cim solum discipulis, sed de omnibus qui credituri
diuersis temporibus per doctrinam euangeli-
cam in eum fuerant, rogat, & petitionem hanc
suam perspicuam nobis esse uoluit: ut ex hoc di-
scamus, per quam iustitiæ semitam ad seruanda
præcepta eundum sit. Quis igitur est iste petitio-
nis modus? ut, inquit, unum sint, sicut tu pater
in me, & ego in te, ut & ipsi unum in nobis sint.
Charitatis ergo, pacis & concordiæ uinculum pe-
tit, quod ad tantam spiritalem credentes unio-
nem perducat, ut naturalis consubstantialisque
in patre, filio atque spiritu, unionis similitudi-
nem imitetur. Nec tamen huius charitatis uir-
tus atque connexus efficere unquam poterit, ut
incommutabiliter in identitate substantiæ ita u-
niamur, ut modum unitatis diuinæ assecuti ui-
deamur. Illa enim quum naturalis & uera sit, in
substantiæ ratione inspicitur: hæc uerò, unita-
tis habitum imitatur. Quomodo enim uerita-
ti primitiuæ per imitationem nos adæquabimur?
Non enim idem est ueritas, & ueritatis imita-
tio: sed quamuis proportione atque similitudi-
ne æqualitatem habere uideantur, distant tamen
ingentibus differentijs. Quando igitur ad euer-
tendam naturalem trinitatis identitatem, hunc
locum in medium hæreticus affert, quemadmo-
dum dicens, nos nõ identitate absoluta corporũ,

nec

necanimarum alterius in alteram confusione unum sumus: sed affectu charitatis, animarumq; ad seruanda mandata dei consensu: sic & unum filius cum patre est: repellamus ut imperitum & impium. Quare sic? quia quæ supra nos sunt, ea conditionem nostram sequi, & corporali necessitati subijci impossibile est. Nam si nulla inter nos & deum differentia esset, tunc recte illud diceretur: sin uerò infinitum caduca hæc natura hominum à deo distat, non est possibile, quasi exactam regulam, quæ nostra sunt ad deum trãsferre. Nec decet quæ prima sunt, posteriorum conditione honorari, nec posterioribus uirtutem primorum ad unguem attribuere. Verum ne longiores esse uideamur, illud necessario dicamus. Quum Christus per substantialem, quam cum patre habet unitatem, quam ad imaginem concordiæ, consensusq; animorum in se gerit, modo simili uoluit nos quoque inter nos consubstantialis uirtute trinitatis (quantum nostræ naturę licet) uniri: ut duorum populorum ad unum perfectum in Christo populum concursu atq; conuentu, unum totius ecclesiæ corpus intelligatur, Ipse nanque pax Ephes.2 nostra est, ut ait Paulus, qui fecit utraq; unũ, & medium parietem maceria soluens inimicos in carne sua, legem mandatorum suorum decretis euacuans, ut duos conuertat in semetipso, in unum nouum hominem faciens pacem, ut reconciliet ambos in uno corpore deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso: quod iam consummatum est: credentes enim in Christum, unum animum consensu pietatis, & credendi obedientia possident. Hæc quidem aliena esse non arbitror: uerum quoniam propositi textus uis, sublimiora dicere cogit, saluator quoq; inuitat: dicens: Sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unũ sint. Considerandum est, si ad unitatẽ consensus, & uoluntatis, naturalem etiã inuenire possumus, per quam nos inter nos, & omẽs deo colligemur: fortassis enim etiam corporali unione coniungimur, licet adeò dissepărati simus, ut unusquisque seorsum & subsistat & circunscribatur. Nam si Petrus & Paulus unum unitate in Christo sint, Petrus tamen Paulus non est. Age igitur quum trinitas unum natura sit, consideremus quomodo etiam nos ipsi inter nos corporaliter, & cum Deo spiritaliter unum sumus. Ex dei patris substantia unigenitus prodiens, & totam in sua natura genitorem possidens, caro factus secundum scripturam est. seq; ipsum naturæ nostræ ineffabiliter cõiunxit atq; uniuit. Qui enim natura deus est, uerè homo factus est, non theophorus, id est, deum in se per gratiam habens, ut mysterijs uim ignorantes contendunt: sed uerus Deus simul & homo est. Sic quæ inter se plurimum secundum naturam distant, in uno seipso coniunxit, & naturæ diuinæ participes nos effecit. Communicatio enim spiritus, & (ut ita dicam) mansio, primum in Christo fuit, & ab eo in nos penetrauit: quum homo factus, ipse templum suum proprio spiritu perunxit atq; sanctificauit. Origo igitur & uia, qua spiritusancto participamus, & deo uniti sumus, Christi mysterium est. Omnes enim in illo sanctificamur. Vt igitur inter nos & Deũ singulos uniret, quamuis corpore simul & anima distemus, modum tamen adinuenit, consilio patris & sapientię suæ congruentem: suo enim corpore credentes, per communionem mysticam benedicens, & secum, & inter nos unum nos corpus efficit. Quis enim eos, qui unius sancti corporis unione in uno Christo uniti sunt, ab hac naturali unione alienos putabit? Nam si omnes unum panem manducamus, unum omnes corpus efficimur: diuidi enim atq; seiungi Christus non patitur. Idcirco etiam ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi, secundum Paulum. Vni enim Ephe.5 Christo per corpus suum coniuncti, quoniam in nobis illum, qui est indiuisibilis, accepimus, ipsi potius quàm nobis membra nostra accommodãtur. Quod autem ecclesia corpus à singulis hominibus tanquam membris compositum, saluator uerò caput sit, Paulus ostendit dicens: Vt iam nõ Eph.4 simus paruuli fluctuantes, nec circumferamur omni uento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris: ueritatem autem sequentes, in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum, & cõnexum per omnem iunctu ram submin istrationis secundum operationem in mensuram uniuscuiusq; membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Quod autem corporalis hæc unio ad Christum participatione carnis eius acquiritur, ipse rursus Paulus de mysterio pietatis differens, testatur. Quod alijs, inquit, generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis apostolis eius, & prophetis in spiritu, esse Ephes.3 gentes cohæredes & concorpores, & compartícipes promissionis in Christo. Si autem omnes inter nos in Christo unum sumus corpus, nec inter nos solum, uerumetiam cum eo qui per carnem suam ad nos transiuit: quomodo uniuersi & inter nos, & in Christo unum non erimus? Christus enim est huius unionis uinculum, qui deus simul & homo est. Sed de unione corporali satis, de spiritali autem eandem uiam sequentes, dicimus. quia spiritusancto recepto, & inter nos quodam modo & cum deo unimur. Nam quamuis unicuiq; nostrum patris, & suum Christus spiritum distribuit, indiuisibilis tamen spiritus est, & distributus singulis spiritus in seipso unit, & omnes quibus distributio facta est, unum in seipso efficit. Et sicut uirtus sanctissimæ Christi carnis unum corpus facit participantes: eodem arbitror pacto, in quibus indiuisibilis dei spiritus habitauit, eos omnes ad unitatem spiritalem conducit. Ideo rursum Paulus nobis scripsit: Supportantes Ephes.4 inuicẽ in charitate solliciti seruare unitatẽ spiritus in uinculo pacis: unũ corpus, & unus spiritus, sicut et uocati estis in una spe uocatiõis uestrę. Vnus dominus, una fides, unũ baptisma, unus deus & pater omniũ, qui super omnes, & per omnia, & in

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnibus nobis. Quasi enim unus in nobis habitat spiritus, unus uerus & pater omniū per filium suum in nobis habitat, adinuicē & secum sui participes spiritus uniens. Quod autē spiritui sancto sic uniamur, etiā hac ratione modo quodā percipitur. Nam si animalem uitā cōtempsimus, & legi nos spirituali subiecimus, nostri dominū in omnibus spiritum facientes, perspicuū est ad aliam qua si naturam nos transformari: quū uiuendi animalitatis nostræ modū fugientes, conformationē habitantis in nobis spiritus mirabilē susceperimus, non solum homines, uerumetiam dei filij, cœlestesq; homines participatione diuinæ naturæ unum effecti. Ergo in patre, filio, & spiritu omnes sumus unum. Vnum autem dico habitudine atque affectu, ut incipientes dicebamus: Vnum pietatis consensu, unum sanctæ Christi carnis communiōe, unū unius sancti spiritus participatione.

CAP. XXVII.

ET ego claritatem, quam tu dedisti mihi, dedi eis, ut sint unū, sicut & nos unū sumus. Ego in eis, & tu in me, ut sint consummati in unum. Et cognoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti.] Naturalem atq; consubstantialem cum patre unigenitus unionem habet, ex quo natus est uerè, & in quo est. Vnum enim est cum patre identitate substantiæ, quamuis in propria subsistentia sit. Verum quoniam propter nostram salutem à sua dignitate, ac claritate quasi exiuit (hoc enim significat, exinaniuit seipsum) ideò accepit rursus cum carne claritatem ac gloriam, quam semper ut deus habet. Quoniam ergo templum, quod à uirgine accepit, quamuis consubstantiale deo patri non sit, unitum tamen ita cum uerbo est, ut sua persona cum eo sit (unus enim Christus, & unus filius est, etiam homo factus) idcirco unitatem cum deo accepisse dicitur: quum templum suum, quod à se deus non est, unum cum deo uerbo factū sit. Et ut breuius dicā, & clarius, quod templo suo datū est, sibi datū esse unigenitus ait, datum scilicet à patre per ipsum in spiritu. Nō enim aliam habet uiā modus unitatis cum deo. Intelligitur enim in Christo unitate ineffabili caro sanctificata, absq; ulla confusione ad unitatem uerbi ascendere, & per uerbum ad unitatem patris, habitudine quadā scilicet, & nō naturaliter. Hanc igitur, inquit, claritatem & gloriam, pater quam mihi dedisti, quæ est ut tecum unum sim, dedi eis, ut sint unum, sicuti nos unū sumus. Vniuntur enim inter se fideles illis modis, quos iam exposuimus. Vniuntur autem etiam deo, & modum ipse saluator aperuit, dicens: Ego in ipsis, & tu in me, ut in unum sint consummati. Corporaliter enim filius per benedictionem mysticā nobis ut homo unitur, spiritaliter autem ut deus, sui spiritus gratia, nostrum ad nouam uitam, & diuinæ naturæ participationem, spiritum redintegrans. Nexus igitur unionis nostræ ad deum patrem Christus est: nobis quidem ut homo, deo autem patri ut deus naturaliter unitus. Non erat enim possibile, corruptioni subiectam hominis naturam ad immortalitatem conscendere, nisi natura immortalis, atq; incommutabilis ad eam descendisset, ac communione, participationeq; sui à mortalitatis nostræ terminis, ad suum bonum reformatos eleuaret. Consummati ergo sumus, reductiq; ad unionem dei patris mediatione saluatoris, id est, Christi. Filium enim dei natura patri unitum, corporaliter, substantialiterq; (ut dictum est) accipiētes, clarificamur glorificamurq;, supremæ facti naturæ participes. Accipi autem nos ad dei patris unionem Christus uult, ut tum hanc gloriam naturæ nostræ per seipsum præbeat, tum huius gratiæ ui eos redarguat, qui eum ex deo esse negant. Quando igitur, inquit, per me tibi pater coniungentur, tunc mundus cognoscet, quia tu me misisti: & quia eos etiam quos tibi per me cōiunxisti, sicuti meipsum amauisti. Nam qui Christum ut hominem claritate atq; gloria deitatis donauit, nobisq; potestatem fecit, ut gratia hoc acquirere possimus, quomodo æquali nos mensura charitatis non amat? Nemo autem propter hoc mentis compos turbabitur. Perspicuum enim est, nullo pacto seruientem naturam cum domino suo posse contendere, nec æquali mensura creaturam & filium deus suum amabit. Verum tamen filius dei, qui ante secula à patre amatur, amari cœpit ut homo, quod non sibi, sed nobis acquisiuit. Quemadmodum ergo resurrectionis ac gloriæ suæ conformes erimus, & primum in Christo renouati sumus: sic & amoris (ut ita dicam) conformitatē in Christo accepimus. Mirari ergo debemus diuinæ naturæ benignitatem, quæ creaturæ, quæ sibi propria sunt communicare digne-

CAP. XXVIII.

PAter, quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego sum & illi sint mecum: ut uideant claritatem meā, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.] Quum pro discipulis, imò uerò pro uniuersis orauerit, charitatemq; patris, unionem ac sanctificationem petierit, ista subiunxit. Vt non alios secum futuros, gloriamq; suam uisuros, quàm eos ostendat, qui per ipsum patri coniuncti, eo amore diliguntur, quo ipse quoque amari præcipitur. Diligimur enim ut filij, ad similitudinem filij naturalis. Nam etsi non æquali mensura, tamen exquisita imitatio rei, ueritati quodammodo exæquari uidetur. Volo igitur, inquit, ut qui per illuminationem fidei mihi abstracti sunt, mecum sint, & gloriam meam uideant. Quæ autem oratio, quàm suaue sit esse cum Christo explicabit? Ineffabilia certè sunt, nec oculis unquam uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ deus præparauit diligentibus se. Quid enim maius, quàm esse cum Christo? melius est resolui & esse cum eo, ut Paulus ait. Quibus ille uerbis etiam huic uitæ dignitatem amicorum dei præposuit, quæ est (ut alibi testatur) esse cum Christo. Resurgent enim mortui, ait, et nos simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam domino in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

Saluator

Saluator etiam alibi: Vado, inquit, & præparabo uobis locum, & iterum ueniam, & accipiam uos mecum, ut ubi sum, & uos sitis. Aut enim minus curiose superiores his uerbis mansiones significari dicemus, aut locum eundem cum Christo nobis dari propterea putabimus, quia magna sit hoc noris similitudo. Conformes enim erimus gloriæ 2.Timoth.2 suæ, conregnabimusq; secum secundum scripturas, unaq; recumbemus cum eo in regno cœlorum, modo quem ipse scit. Sed pluribus hoc comprobare non est opus: perspicuum enim est, quare illud consideremus, ut gloriam: inquit, uideat meam. Non prophani, non peccatores, nō qui diuina mandata contemnūt: sed soli sancti gloriam Esa.26 Christi uidebunt. Tollatur, inquit, impius ne uidear gloriam domini: & beati mundo corde, quia Math.5 ipsi deum uidebunt. Qui uerò alij mundi corde sunt, nisi qui deo per filium in spiritu coniuncti, omnes uoluptates carnis spreuerunt, & hanc uitam quasi negantes, secundum uoluntatem spiritus, soli Christo integre uixerunt? Talis erat Paulus qui ex nimia puritate cordis dicere non dubitauit, Gal.2 Christo se crucifixum, nec iam se uiuere, sed Christum in eo. Alium etiam quendam sanctorū canentem audio: Cor mundū crea in me deus, & Psal.50 spiritum rectum innoua in uisceribus meis. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Ne projcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Lætitiam enim salutaris, spiritū appellat, qui gaudium æternum largitur, cuius principatu ac ductu mundanas perturbationes superamus: qui ueri salutaris, id est Christi spiritus est. Ita multis modis spiritū appellauit, quūq; cor mundū dixisset, spiritum rectum illico nominauit. Peruerso enim corde obliquoq; sunt, qui nondū deo cōiuncti sunt, nec participationem benedictionis Christi per spiritū habuerunt. Præcipuam ergo suis dare gratiā uoluit, ut secum sint, ut gloriam eius uideant. Ante autē constitutionem mundi, diligi se ait, uirtutem huius mysterij antiquissimam ostendens. Præsciuit enimi deus modum salutis nostræ, quæ meditatione Christi cōsummata est, cuius cognitio nō ab initio data hominibus est, sed lex primo per figuras illam tenuiter obumbrabat. Gratia uerò salutoris in tempore opportuno diuinitus reseruata est. Huius rei cognitio, & Iudaicum supercilium, qui legi semper inhærent, maxime deprimit (nulla enim cura de figuris faciunda est, quū ueritatis radij fulgeant) & eos euertit, qui uirtutem nostri mysterij recenti patris consilio excogitatam arbitrantur. Quem errorem Petrus quoq; ostendit, dicens de Christo, quia præscitus quidem fuerat ante constitutionem mundi, manifestatus autem in ultimis seculi temporibus. Datam autem sibi gloriam à patre dicit, discipulos quoq; datos & im- 1.Pet.1 perium sibi, non ut deo, sed ut homini, qui nihil horum habet natura, intelligendum est.

CAPVT XXIX.

PAter iuste, mundus te nō cognouit: ego aūt te cognoui, & hi cognouerūt, quia tu me misisti.] Quum pater, sanctus, immutabilis creator multisq; alijs posit a Christo appellari nominib. non est ab re considerare, cur iustum præcipue ac solummodo hic nominauerit. Inutile nanq; arbitror, hęc in diuina scriptura paruipendere. Quando igitur sicut mediator pro nobis ut uoluntate patris sanctificaremur intercedebat: pater dicebat sancte, conserua eos in ueritate. Veritatem non aliam intelligens, quàm spiritum suum, per quem ad similitudinem suā ineffabili uirtute animas nostras reformat. Per quem nos inuicto robore firmans, ad cursum uirtutis omni labore cō tempto, inuitat. Per quem diaboli artes & uoluptatem mundanam superare nos facit. Qui enim signati semel spiritu sunt, qui arrabonem gratiæ B in animo acceperunt, uirtutem ex alto induti fortissimi sunt. Vt igitur hæc bona acquirere, adipisciq; possemus, sanctificationem à patre nobis petebat: nunc autem illud (ut ego puto) significare uoluit, dixit iam, & ego clarificationem quam mihi dedisti, dedi eis, ut sint unum sicut nos unū sumus. Et dilexisti eos, sicut me dilexisti: & quos mihi dedisti, uolo ut ubi ego sum, & ipsi sint mecū. Et post hæc omnia iustū patrē appellauit, ualde, ut ego arbitror, consequenter. Voluntate nanq; patris factus homo filius est, ut natura hominum per spiritum sanctificata, & deo coniuncta, in superioribus habitet mansionibus. Creatus enim homo est ab initio non ad malum, sed ad bonum. Ad improbitatem aūt, diaboli artificio depulsus, C nō iniuria à iusto patre reuelatur, & à peccatis detersus ad primam imaginem reparatur. Iure autē etiam qui uiolare imaginem dei ausus est, id est, diabolus, plectitur. Quod enim supplicij genus illi non conuenit, qui aduersus deum tot, tantaq; aggressus est? Pater igitur iuste, inquit, iustus tu es atq; bonus, & iudicia tua recta sunt, qui me uerè filium tuum ad renouationem hominum mi- Psal.118 sisti: mundus uerò talē te esse non cognouit. Nam si cognouisset, si tam benignum iudicium tuū intellexisset, cucurrisset ad saluantem & ultro te adorasset. Hæc ad patrē dicebat, quasi gratias pro nobis agens: quoniam per iustitiam suam salutē cupiditate lapsis attulit, & diabolum condemnauit. Et mundus quidem, id est, qui euangelicæ prę D dicationi aduersantur, non cognouerunt patrem esse iustum. Excæcauit enim (ut Paulus ait) deus seculi huius infidelium mentes, ut non fulgeat il- 2.Cor.4 luminatio euangelij gloriæ Christi. Discipuli uerò sui hoc ipsum probe cognouerunt. Magnas sanè eis attribuit laudes, qui caduca omnia contempserunt, ut iustum patrem cognoscerent: quo cognito, filium quoq; certe cognouerunt. Si ergo mundus ignorasse patrem accusatur, discipuli aūt non ignorasse dicuntur: non est ambiguum illos ex mundo non fuisse: Christi enim fuerūt, qui ex mundo non est. Vnde Paulus quoq; scribit: Per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mūdo. Gal.6 Extra mudum aūt fuisse discipulos asserimus: nō loco, qui ut luminaria in mundo splendent, uerba uitæ prędicātes, sed quia in terris cœlestem uitam uiuebāt,

uiuebant, & carnis cupiditate superata, imò autem omni proiecto uitio, ad sublimem atq; diuinam uirtutem progressi sunt, ut in Psalmis legitur: Quoniam dij fortes terræ uehementer eleuati sunt. Fortes enim propter deū, terrenis oīnibus
Psal.46 spretis, ad superiora nimium animo eleuati sunt. Hoc eī significat, uehementer eleuati sunt. Mundus igitur, inquit, iustū te patrē ignorauit: ego aūt noscens (consiliū enim & sapientia tua sum) à naturali mea deitatis gloria meipsum exinaniui, & paupertatē humanam assumpsi, ut secundum uoluntatē tuam, lapsum à coniunctione nostra genus humanū seruarem: quod quidem mundus ignorauit, discipuli aūt mei cognouerūt, uereq; intellexerunt quia tu me misisti: id est, quia tua uoluntate ueni salutem periclitantibus afferre.

CAPVT XXX.

ET notum feci eis nomen tuum: & notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me, in eis sit, & ego in ipsis.] Tam à se quàm à discipulis cognitū esse patrem ostendit: ac ne aliquis putet eodē modo ipsum & discipulos patrem cognouisse, quanta sit differentia, uerbis suis aperte patefecit. Nam ipse quidem reuelat ac docet: discipuli uerò docētur. Verbum enim & consilium & sapientia patris quum sit, profunda genitoris naturaliter nouit: sicut & mens humana, ea quæ in ipsa sunt ignorare non potest. Discipuli uerò nō à se, sed per spiritum filij illuminati, patrē intelligere potuerunt. Aptissime igitur dixit: quia feci & faciam nomen tuum ipsis notum. Sed animaduerte oro, quomodo una eademq; patris ac filij operatione deus cognoscitur. Reuelat patrē filius, sed non minus pa
Matth.16 ter etiam filium reuelat. Beatus enim, inquit, es tu Simon Bar Iona, quia nec caro, nec sanguis, sed pater meus cœlestis tibi reuelauit. Reuelauit autem illud quod Petrus tunc confitebatur, quia ipse sit Christus filius dei uiui: nunc uerò ipse de se asserit, quia nomen patris notum discipulis fecerit. Nunquam enim cessauit mysterij sui uirtutē unigenitus reuelare: sed tunc quidem discipulis, nunc autem unicuiq; illuminationē spiritus inserens, ad cognitionem quæ uires humanæ mentis excedit, diligentes eum deducit. Cur autem et tunc discipulis, & postea cæteris notum & fecit et faciet nomen patris? ut, inquit, dilectio qua me dilexisti, in ipsis sit, & ego in eis. Qui enim syncere deum patrem nouerunt, & Christi mysterium exquisite perceperunt, ad similitudinem filij à patre diliguntur, absolute uidelicet atque perfecte: sic enim filius à patre diligitur. Propterea ipse Christus per sanctum spiritum in illis habitat coniunctione spirituali, per seipsum deo illos patri coniungens, qui syncere patrem & uerbum eius cognouerunt. Manifestauit autem nobis nomen patris, quum filium se esse docuerit: qui enim patrem cognouit, is filium ignorare non potest: quod recurrere similiter necessarium est. Quod si ita est: nec alter absq; altero intelligitur: quomodo (ut quidam impie dicunt) creatura filius erit? Filium enim si quis nominat, patrem illico animo uoluit: creaturam autem si nominat, ad creatorem mentem reduxit. Quare quum filius patrem deum appellet, non creaturam, sed genimen uerè se nouit. Nec debemus turbari, si filiationis nomen de nobis quoque dicitur. Natura enim ille filius est, nos uerò adoptione per gratiam honorati: unde non filios solum, sed deos plerunque homines à scriptura nuncupari uidemus. Psal.81

CAP. XXXI.

HAec quum dixit Iesus: egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus: in quem introiuit ipse, & discipuli eius.] Quum discipulos doctrina sua illuminauerit, & ad uirtutē, rectamq; uiuendi disciplinam instituerit, ac deniq; spiritalem eis gratiā pollicitus fuerit, et benedictionem patris affuturam illis affirmauerit: libenter egressus est, passionis tempus non fugiens, nec mortem pro omnibus reformidans. Cur enim timeret, qui passione sua impassibilitatem omnibus redimebat? qui propter hoc uenit, ut orbem terrarum suo sanguine patri acquireret? Sed aliâs quidem sæpius irruentibus in eum Iudæis, ut deus facile se ab insania illorum liberabat, quum opportunum passionis tempus nōndum adesset: nunc uerò quoniam iam opportunitas aderat, è domo ubi cum discipulis prædicta mysteria explicauit egressus, illò uadit ubi cum discipulis conuersari solebat. Quod facit, ut facilius à proditore possit inueniri. Hortus autem erat, paradisi locum designans: ad pristinum enim omnia recurrere oportebat. Et ut in paradiso malorum initium factum est: sic in horto Christi passio incipit, per quam à malis liberati, in pristinum habitum restituti sumus. Luc.1

CAP. XXXII.

SCiebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. Iudas autem quum cœpisset cohortem, & à pontificibus, & Pharisæis ministros, uenit illuc cum laternis & facibus & armis.]

Necessariò nulla multitudine, nulla turba quæ defendere posset: sed discipulis tantum sequentibus in hortum fuisse ingressum scripsit, ut ignauia & formido proditoris latere non posset. Magna quædam res, conscientiæ certè stimulus est, qui quando perperam aliquid agimus, etiam nullo præsente ingenti nos metu exagitat. Tale quid passus proditor, ut arbitror, & cohortem armis munitam, & Iudæorum ministros secum adduxit, ut quasi latrocinio proditum caperet. Non enim ignorabat non posse illum capi nolentem, sed magnitudine, ac impietate facinoris excogitati, quasi temulentus, atque insanus, quo rueret non sentiebat. Itaque putauit ex insania diuinam uirtutem illius posse magna fortasis manu superari. Nec mireris, si tam ridiculosè miser mouebatur. Nam quum animi sui gubernacula & liberam uoluntatis suæ potestatem diabolo penitus tradiderit, ab illo iam regebatur. Casum autem suum rectè quispiam mirabitur & perpetuò lachrymarum fonte dignum putabit. Nam qui modò

modo in eadem mensa cum Christo cœnabat, qui sanctum eius panem cum alijs comedebat, qui ad
Ioan.13 pietatem exhortantem Christum audiebat: qui de nigris illud percepit, unus uestrum me tradet: ab ipsa mensa exiliens, cursu ad mercedem abijt Iudæorum, non pietatis uerborum recordatus, totius spei futuræ oblitus, nullam datæ apostolis à Christo dignitatis curã gerens: ac (ut uno uerbo dicã) omnibus bonis tam paruum & uile præponens argentum, rete ac laqueus diabolicus Christo, & Iudæorum impietatis eximius princeps factus est. Verum derideri digni, qui laternis & facibus aduersus Christum proficiscebantur. Time bant forsan ne, ut in tenebris fieri solet, aut in fo ueas caderent, aut pedes lapidibus offenderent: nec uidebant se in lapidem illidere, de quo à deo patre dicitur: Ecce ponam in Sion lapidem of-
Esa.28. fensionis, & petram scandali. Et paruam foueam formidantes, in profundum abysi delapsi sunt. Et illius noctis tenebras facibus depellentes, de noctis perpetuæ tenebris minime curant. Non enim possunt, qui naturali lumini, id est, Christo insidiati sunt, nisi æternas tenebras habitare: ubi suæ impietatis amaris nimium supplicijs torquebuntur.

CAPVT XXXIII.

IEsus itaque sciens omnia quæ uentura erant super eum, processit & dixit ad eos: Quem quæritis? responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autem & Iudas, qui tradebat eum cum ipsis. Vt ergo dixit eis, ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.]

Nocte proditor ministris Iudæorum & cohorte munitus accedit. Putabat enim multitudine fretus (ut diximus) uel inuitum posse illum capere. Inuenit autem in loco illum solito, quo quasi ad diuersorium nox illum deduxit. Sed Christus ut eum temerè cogitasse argueret sponte preuenit, & obuiam factus, nec se ignorasse quæ fiebant ostendit, & potuisse facile præscius effugere demonstrat, nisi ultro ad passionem progrederetur. Non enim inuitus in periculum incidit, ne sapientes gentium rideant, leuitati suæ scandalum crucem facientes: ne Iudæi elato supercilio uires se Christi credant superasse. Interrogat uerò quem quærant: non quia ignoraret, sed ut eos argueret, qui nec cognoscere quidem poterant ipsum: & nos doceret non potuisse capi, nisi ultrò se quærentibus offerret. Considerandum etiam est, quia quum Christus dixisset, quẽ quæritis: non insiliérunt in illum: sed quasi non uidentes, Iesum, inquiunt, Nazarenum. Sed non cognouisse milites Christum, nec ministros Iudæorum, quispiam dicet. Quomodo autem poterant ministri sacerdotum Christum (qui quotidie in templo docebat) non cognoscere? Verum ne quis ista cogitaret, necessariò Euangelista proditorem quoque cum militibus, & ministris stetisse narrat. Quomodo igitur ille Christum nõ nouit? an quia nox erat? sed hoc quoque mirabilis Euangelij scriptor præuidit: cũ facibus enim & laternis fuisse illos exposuit. Potestas ergo diuina Christi innituit, qui quamuis se quærentibus offeret, minime tamen cognoscebatur. Verum ut aperte non posse ab illis cognosci nolentem ostenderet: ego sum, ait. Deinde ut etiam nihil posse aduersus uirtutem suam magnas militum cateruas monstraret, hoc miti sermone in terram illos prostrauit. Hinc re ipsa discimus, nihil uel ad unum uerbum dei, & illud iucundissime dictum, creaturam efficere posse. Quomodo igitur minas ferret? ut in Psalmis dicitur: Tu terribilis es, & quis
Psal.75. resistet tibi ab ira tua. Signum autem futuri gentis Iudaicæ casus, is ministrorum casus est. Vnde
Tren.4 Hieremias quoque Iudæos deflens dicit: Cecidit domus Israel, nõ est qui excitabit eam. Imago autem casus ille fuit omnium qui Christo aduersantur, quibus omnino terribilis casus imminet.

CAP. XXXIIII.

ITerum ergo eos interrogauit: Quem quæritis? illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum. Respondit eis Iesus: Dixi uobis quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire, ut impleretur sermo quem dixit: quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam.] Iterum dispensans interrogauit, ut magnitudinem cæcitatis eorum in medium proferret. Impietatis nanque crimine mente capti, non cognoscebant quem alloquerentur. Ita rerum ipsarum periculo uera esse Christi uerba uidemus, quibus ait: Ego sum pastor bonus. Pastor bonus animam ponit pro ouibus. Sa
Ioan.10 lutem enim apostolorum protegit, ultro se offerens. Nam quasi ignauiæ crimine accusans: dixit uobis, inquit, quia ego sum. Ita seipso tradito fulsit ut illos abire sinerent. Vnum enim mori opportuit, sufficientem pro uita omnium redemptionem: ut & mortuorum & uiuorum imperium acciperet. Ne quis illud ridiculum, uerum esse putaret, apostolorum mortem ad destructionem interitus aliquid contulisse: quum liberatis enim ab interitu, etiam apostoli iure connumerantur. Vnius enim nobiscum illos fuisse naturæ constat, in quos imperium mors suum exercuit. Solus ergo qui ex uiuo patre est, pro uita omnium carnem tradidit suam, quæ post mortem cõiuncti secum uerbi uitam secuta, uiam nobis dedit, qua mortis laqueos possimus superare. Primitiæ nanque dormientium dominus, &
1 Cor.15 primogenitus ex mortuis est, facilem ad immortalitatem cursum hominibus per resurrectionem suam efficiens. Semouit igitur à periculo illo di-
Coloss.1. scipulos, non ignorans ad se solum, certamẽ illud & opus salutis nostræ pertinere: regnantis enim & non seruientis naturæ opus est. Iussit autem sinere discipulos abire, ut impleretur inquit, sermo quem dixit: quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam: quod etiã de posterioribus intelligitur. Nam quod in paucis factũ est, quomodo in pluribus negligetur? & qui tam paucorum in tali tempore curam habuit, quomodo innumerabiles fideles non proteget? Putandum igitur est imaginem omnium illos tenuisse. Quod si diligentes

diligentes se à periculo liberat, quãta, qualisq; in illos ira futura sit qui eum occiderunt, perspicere licet: quomodo enim non oderit quod malũ est? quomodo porrò qui operantur quæ ille oderit, æterna poterunt euitare supplicia?

A

CAP. XXXV.

SImon ergo Petrus habens gladium, eduxit eũ, & percussit pontificis seruum, & abscidit eius auricolam dexteram: erat autem nomen seruo Malchus.] Quid coëgit, quispiam dixerit, Euãgelistam harum rerum facere mentionem, & gladio Petrum seruentius, ne crudelius dicam, insurrexisse in hostem, reprehensumq; à Christo fuisse diligenter conscribere? superuacanea hæc esse fortè putas, sed non ita est. Magnã enim hæc res nobis affert utilitatem, unde discimus quò nam usq; pietatis æmulatio progredi queat. Docemur igitur, si nolumus in simili certamine deum offendere, quod non ferrum accipiendum, non lapides proiiciendi, non fustes in aduersarios Christi erigendi sint. Non enim carnalia sunt arma nostra, ut ait Paulus. Sed quum effugere pericula nõ possumus, mansuete uel cruciãtes alloquemur. Multo enim melius est iusto iudici rationem iniuriarum reddendam relinquere, quàm pietatis causa, sanguinis nostri petere ultionem. Licet etiam alioquin absurdissimum sit, persequentium morte honorare illũ uelle, qui ut mortẽ solueret, mortẽ libenter subijt. Propterea Christus in hoc sequendus erat necessariò. Nam si ui multitudinis inuitus ad necem traheretur, omni modo fortassis debuissent illum discipuli defendere. Verum quum potuisset, ut deus uerus, omnes unà sola perdere uoluntate, qui uel unico & miti uerbo illos prostrauit (ceciderunt enim in terram, inquit) non oportuit certe ferro illos aggredi, quos ipse, quum facile posset, non perdebat. Tale quid etiam & iam alio loco ab Euangelistis narratur. In castellum quoddam Samaritanorum, in finibus situm Iudææ, Christus diuertit. Quumq; ab hominibus illis repelleretur, molestè ferentes discipuli, dixerunt: Domine, uis, dicamus ut ignis de cœlo descẽdat, & perdat eos? ad quos saluator: sinite ipsos. Nõ enim uenit ut potestate sua in impios utatur, sed ut clementiæ atq; misericordiæ supremæ nobis exẽpla daret. Propterea dicebat: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Sed intentio Petri, qui gladium aduersus hostes accepit, à mandato legali non fuit aliena. Pedem enim pro pede, & manum pro manu, & uulnus pro uulnere absque culpa referre iubebat. Quid autem aliud facere uolebant, qui cum armis in Christum irruebãt, quàm illa, ad quæ depellenda uel uitæ pericula erant subeunda? Quod autem fustibus atq; gladijs armati erãt, ipse saluator manifestauit, dicens: Vt ad latronem capiendum cum gladijs & fustibus existis: quotidie sedebam in templo docens, & nõ tenuistis me. Non fuit ergo contra legem Petrus commotus. Christus autem qui uenit ut supra legem nos duceret, motum huiuscemodi, quamuis secundum legem fuerit, repressit, quasi longe à perfecta uirtute constitutum. Sed unde nam, dices, Petrus gladium habuit? quia secundum legẽ gladio se defendere licebat: idcirco gladiũ quoq; ferre licebat. Quomodo enim ferro læsus, ferro te ulcisci possis, nisi ferrum tecum habeas? Præterea quum ad hortos & loca condensa nocte concubia diuerterent, credendum est illos prouidisse, ne à feris bestijs læderentur, quæ uariæ in Iudæa reperiuntur. Sed nónne adpellendas feras Christi uirtus sufficiebat? Ita prorsus: inuenietis tamen quamuis ad omnia Christus sufficeret, hominum discipulos more uixisse. Poterat sanè uel ex lapidibus panes facere Christus, poterat ex nihilo argentum creare: & tamen & panes quærebant, & loculos ad deponendum oblatum argentum habebant. Nauem quoq; cum discipulis Christus conscendit, quum absq; nauigio traijcere discipulos potuisset. Frustra igitur hęc opponunt, quum hominũ more uixisse discipulos non ignoremus. Dextera uerò auris amputatur: ut dextero, probosq; auditu carere Iudæos significaretur: noluerunt enim Christum audire. Sic auditu sinistro cõprobato, cogitationes suas secuti sunt, errantes & in errorem alios trahentes, ut scribitur.

B

C

D

2. Cor. 10

Luc. 9.

Matth. 11

Exod. 21

Matth. 26

CAPVT XXXVI.

DIxit Iesus Petro: Mitte gladium in uaginã. Calicem quem dedit mihi pater, non uis ut bibam illum?] Euangelicæ disciplinæ hic locus mandatum præcepti, non à Mose, sed à Christo hominibus dati uirtutem parturit. Tantum enim abest, ne gladio uti consulat Christi doctrina, ut si quis semel maxillam cæsus, altera petatur, altera quoq; uertenda sit, si humani prauitatem animi superare desideret. Multum igitur, inquit, à mansuetudine tuus Petre animus abest. Nam quũ bibere hunc mihi calicem propositum sit, quem pater constituit, id est sponte subire mortem decreuerim, quomodo hæc aliena nõ sunt? Simile huic illud est: dicenti enim Christo, Ecce ascendimus in Hierosolymam, & filius hominis tradetur in manus peccatorum, & crucifigent, occidentq; ipsum, & tertia die resurget. Hæc, inquam, ut inside discipulos stabiliret Christo dicenti, Petrus utilitatem passionis ignorans, & dedecori futurum putans: propitius, inquit, tibi esto domine, ne fiat tibi hoc. Quid igitur tunc Christus? Vade retro satana, scandalum mihi es, quia nõ sapis ea quæ dei sunt, sed ea quæ hominum: is enim quæ deo placent sapit, qui mundanam gloriam penitus contemnit. Nec, si prodesse proximo potest, existimationis multi facit iacturam. Charitas enim non quærit quæ sua sunt. Qui uerò humana solummodo respicit, is magnum quid huius mundi gloriã putat, is sua tantummodo curat, & proximum negligit. Quemadmodum igitur tunc scandalum Christi, qui scandalum pati non potest, dictus est, feruẽtiq; amore commotus, euertere conabatur, quantum in ipso fuit, prædestinatam pro uita omnium passionem, sic modò ex ardore utilitatem passionis ignorãs, gladio utitur. Reprehenditur igitur: nec solum, mitte gladium in uaginã suam, audit:

Matth.

audit: uerumetiam, ut alibi dicitur, quia quicunq; gladium capiunt, in gladio peribūt. Sed quod diximus, breuiter repetamus. Quum non inuitus, nec Iudaica ui superāte, sed ultro se Christus quærentibus offerret, quam ob rem Iudæorum erant insidiæ repellendæ? A patre autem hunc sibi calicem datum esse inquit, quum ab impietate Iudæorum excogitatus sit: quia nihil facere potuissent, nisi propter nos pater permisisset. Vnde uel ad Pilatum magnifice dicentem respondit: Nullam in me haberes potestatem, nisi desuper tibi datū esset. Potestatē enim datā Pilato dicit: quia consilio patris nullo modo in passione reluctatus est.

CAP. XXXVII.

COhors ergo, & tribunus & ministri Iudæorum cōprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum, & adduxerunt eum ad Annam primum: erat enim socer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius.] Omni nunc impedimento depulso, Petro quiescente, nemine defendente, Christóque ipso quum posset effugere, ultro se offerente, inflati nimium milites, uincula rerū omniū dño immittūt: qui ad nostram naturam descendit, ut à peccatorū & diaboli uinculis nos eriperet. Ducunt autē primo ad Annam & Caiphæ socerum. Vnde subintelligere datur artificem insidiarum ipsum fuisse, pactāq; proditori mercedē promisisse. Ipsi ergo uinctus primo Christus tradit. Tunc re ipsa uerū esse demonstrabat, quod per prophetā Iudæi dicebant: Circūueniamus iustū, inutilis est nobis: non qa talis ipse fuerit, sed qa peccatoribus & uoluptuosis, supra legalē iustitiā docēs, ac liquidò quæ deo placebāt aperiēs, inutilis atq; molestus illis erat. Quam docendi uiā, lex certè nō tenuit. Quippe non aperte, sed per umbras & ænigmata, quæ parum intellecta, parum utilitatis tunc afferebāt, disciplina legalis nos docet. Quemadmodum igitur nullam utilitatem cæcis splēdor solaris affert, & suaues cibi amari febricitantibus uidentur: sic Iudæis dominus, quamuis salutis autor esset, molestus tamen uidebatur: quia ægritudine impediti saluatorem ferre non poterant.

Ioan. 19

Sap. 2

CAP. XXXVIII.

MIserunt aūt eum ligatum ad Caiphā pontificem. Erat aūt Caiphas qui consiliū dedit Iudeis, quia expedit unū hominē mori pro populo. Sequebat aūt Iesum Petrus, & alius discipulus.] Autoritate atq; cōsilio impietatis in Christū præfuit Caiphas, & paulò post quasi fructum sui consilij uinctum Iesum suscipiet. Verum cæteris iam discipulis ingenti perculsis formidine ac dissipatis, Petrus qui feruentior erat, sequitur, & alius cū eo discipulus. Ioannes autem hic erat, qui hoc nobis diuinitus conscripsit euangelium, qui longe ab animo ostentationem omnem exterminans, nomen suum occuluit. Et certè, quæ forti ac magno animo gesta sunt, non lingua nostra, sed aliorum prædicari debent. Turpissimum enim est, non aliorum uoce, sed ore nostro laudari. Vnde in Prouerbijs dicitur: Laudet te proximus tuus, & non os tuum: alienus, & non labia tua.

Prouerb. 27

CAP. XXXIX.

DIscipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis.] Non absq; causa, minutissima etiam nobis hæc conscripsit. Nam quoniam gesta in atrio pontificis narraturus est, necessariò ea præmisit, quibus non ab alio doctus, sed ipse uidisse quæ scribit cōprobatur: introiuit enim cum Iesu in atrium, quoniam pontifici notus erat.

CAP. XL.

PEtrus autem stabat ad ostium foris: exiuit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum.] Non remansisset extra Petrus, nisi ostiariæ obseruatio nontutū ignotis faceret introitū. Nec depulit mulierculam, licet facile potuisset, quia importunitatis crimini subijci nolebat. Extra igitur stabat mœstus, quousque Ioannes dolere ipsum etiam propter hoc non ignorans, intromittendi eius gratiam ab ostiaria impetrauit.

CAP. XLI.

DIxit ergo Petro ancilla ostiaria: Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dixit ille, non sum.] Prædixit iam dominus Petro terante quam gallus cantet negaturū, infirmiorem quodammodo factū in fide: nunc uerò Euāgelista, ubi & quomodo id accidit, narrat. Muliercula certè ianitrix, quum de discipulis iniuria capti hominis illius esset, interrogauit. Depulit hoc Petrus tanquam crimen nō paruum, non timore magis ne captus esset, nec quia nullam ueritatis curā haberet, quàm fortasis quia pati omnia uolebat, dū modo Christum uideret. Ex amore igitur decidit & pietatis causa negasse uidetur, non rectæ quidem, nec exquisita ratione probatæ: sed quæ tamen adesse cum Christo, & uidere illum faciebat: quod maxime Petrus optabat.

CAP. XLII.

STabant autē serui & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se: erat autem cū eis & Petrus stans, & calefaciens se.] Quum introisset Petrus, ne mœstu uultu condolere capto uideretur, ac ita expulsus, uidere non posset quæ uellet, cum ministris se miscuit, & quæ illi faciebant, alto corde premens dolorem, facere simulat. Nō enim est uerisimile in tanta mœstitia Petrum frigoris remedium quæsiuisse, qui multo maiores ita Christo uincto uoluptates reijceret. Quasi uerò nihil ad mœrorem ipsum impelleret, nocumenta frigoris igni cum ministris repellit. Vt quum unus de domesticis pontificis esse uideretur, à nemine interrogaretur quis esset, atque ita negandi rursus crimen euitaret: sed mentiri saluator non poterat. Quod enim ut Deus præuidit, id futurū discipulo nunciauit.

CAP. XLIII.

POntifex ergo interrogauit Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius.] Iurisperitus & doctor, cui diuinitus mandatur iustum iudicium iudicare, quasi latrone per uim (quantū in ipso erat) Christo uincto, quoniā crimina inferre non

Universidad de Deusto
Biblioteca

poterat, de discipulis, & de doctrina interrogat. Interrogat autem, utrum legi Mosaicæ cõueniat, an aliena sit à lege doctrina ipsius: & quisnam animus discipulorũ eius sit, utrum maiorũ mores sequi, an nouam cultus, & cęremoniarum ingredi uiam. Id autem summa cum malicia faciebat. Putabat enim quicquã aduersus legem Mosis Christum dicturum, quod nihil aliud apud illos erat, quàm deo ipsi repugnare. Quasi enim homini nudo, Christo attendebant, & legis dominũ præuaricatione legis dãnare studebãt: obliti dicti illius: Impius est, qui regi dicit, præter legem facis. Prouerb. 16

CAP XLIIII.

REspondit et Iesus: Ego palàm locutus sum mũdo, ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi cõueniunt: & in occulto locutus sum nihil.] Frustra, inquit, laborat, qui rem omnibus notã, quasi abditã scrutatur. Quomodo enim cælabitur, quod omnibus palàm est? Puto autem hæc ita à Christo dicta fuisse, ut compositas maliciose falsas reijceret causas. Sed illud quoque occultius his uerbis suboſtendi arbitror: Ego, inquit, palàm locutus sum mũdo, id est, quæ per Mosen uobis scripta sunt, non aperte quæcũque placent deo, sed umbris atq; figuris, & per ænigmata significant: & ruditate contecta literæ, quæ necessaria cognitu sunt, aperte nõ exponũt. Ego uerò palàm locutus sum mundo. Pietatis em̃ uiam non ænigmatice, sed dilucide mundo prædicaturi. Mũdo aũt, inquit, quoniam etsi nondũ: tẽpore tamen opportuno in orbẽ euangelij sonus exiuit. Ego, inquit, semper in synagoga docui. Operæpreciũ est uidere quid molitur: ad memoriã nolentibus reducere studet, quod Esaias experso na Christi prædixit: Non in occulto locutus sum, nec in loco terræ tenebroso. Et rursus: Tota die, inquit, expãdi manus meas ad populũ incredulũ, & cõtradicentẽ. Non em̃ est aliud, non in obscuro loco, nec in occulto ipsum locutũ fuisse, quàm q̃d palàm, & in synagoga, et ubi multi affuerũt, loquebatur. Cõmode aũt in memoriam prophetiæ reducit, ut discerent impiè se facere, quẽ uenturũ sperabãt, postq; uenit, tanq; sceleſtum uincire. Iudæis enim promissus fuit, secundum Paulum. Esa. 65 Rom. 15

CAP. XLV.

QVid me interrogas? interroga eos, qui audierunt quid locutus sum ipsis, ecce hi sciunt, quid dixerim ego.] Increpat iurisperitis, quasi legem, qua plurimum gloriabantur ignorantibus. Frustra enim quærebant crimina, postquam ligarũt. Cur ergo, inquit, interrogas? cur ad defensionem prouocas captum, priusquàm accusatum? Et aliter: Qui iam dedecorastis me, quantũ in uobis est, inquit, si uerè dicam, mẽtiri me clamabitis. Alios ergo de me interrogate: nec est difficile testes inuenire, isti enim me audierũt. Nec, ut quispiam forsan putabit, quia corda hominũ ut Deus nouit, aliquos fortè præsentes, qui eũ audiuerunt suboſtendit. Sed aperte aliquos de ministris monstrauit, qui & audiuerũt & admirati fuerũt: quomodo aut quando, dicã breuiter, ut liquidius hic locus pateat. Prædicante domino, ut alibi Euãgelista iste narrauit, Iudæorum principes disrumpebantur, miserũtq; ministros, ut eũ caperent. Qui doctrinam Christi admirati, attente audiebant: et post prædicationem Christi redierunt ad pontifices & pharisæos, & dixerunt illi: quare non adduxistis eum? Responderunt ministri: Nunquã sic homo locutus est. Et tunc Pharisæi: etiámne uos decepti estis? Hoc sciẽs saluator: Interroga, inquit, eos qui audierunt: Ecce isti sciunt quæ ego dixerim. Ipsos enim tunc astantes monstrauit, qui & pulchritudinem doctrinæ suæ fuerant admirati, & Iudæorum impietatis erant ministri. Ioan. 7

CAP. XLVI.

HAec autem quum dixisset, unus ministrorũ assistens, dedit alapã Iesu dicens: Sic respondes pontifici?] Prædictum etiam hoc prophetica uoce de Christo est: Corpus dedi percutientibus, & genas meas uellentibus. Quod modò in Iudæa condemnationem superbiæ, & dedecoris nostri euersionem exitum habuit. Dedecorati enim peccato fuimus, quam notã iniustũ Christi detersit dedecus. Ipse enim peccata nostra tollit, & pro nobis laborat. Nam quemadmodũ mors sua mortem nostram destruxit, similiter arbitror præuaricationis nostræ dedecus alapa Christo inflicta deletum fuisse. Vnus enim pro omnibus laborabat, et unus pro omnibus inhonorabatur. Sed uniuersam ipse creaturã perhorruisse puto, si sensum huius rei habuerit. Dominus em̃ gloriæ impia manu hominis cædebatur. Nõ aũt est ab re quærere, cuius rei gratia tam impudenter ille impius minister Iesum cædit: quũ neq; ipse asperũ quiddã responderit, nec Põtifex tale quid imperauerit. Ministrorũ esse cõsuetudinem fortasis quispiã dixerit, cogere quos adduxerunt principibus modestius loqui, & si quid rudius dixerint, & uerbis & uerberibus deprimere. Sed nullo modo mitissimæ responsioni Iesu hæc conuenire possunt. Cautam igitur impudentiæ superioribus congruentẽ putamus fuisse. Offenderũt ministrorũ aliqui Iudæorũ principes (ut iã diximus) qui capere Christum iussi, sic eum admirati sunt, ut laudantes, dicerent: Nunquam locutus homo sic est. Quo responso, quasi rabie concitati, etiámne uos decepti estis? Pharisæi dixerunt: Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? sed turba hæc, quæ non nouit legem, maledicti sunt. Quoniã igitur responsio saluatoris ad memoriã huius rei principes reducebat (testes enim ministros citauit dicẽs: Ecce isti sciũt quę dixerim ego) idcirco ne de animo suo, beneuolẽtiaq; principes suspicarent, qui aliàs, quia Christũ admirabat, fuit reprehẽsus, alapa Christũ cędit. Solẽt em̃ ministri, non ferre quicq; aduersus se principibus referri. Esa. 50 Luc. 7

CAP. XLVII.

REspondit ei Iesus: Si male locutus sum testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis?] Magno iniuriæ crimine arguit ministrum. Nam si etiam ignobilissimus quidam iudicium subiret, cædere tamen eum non oportebat,

bat, qui neque uerbo, neque re aliqua ad hoc incitarit. Nam si male locutus sum, inquit, ostende in quo errauí: sin uerò id facere non potes, cur ita furiose mouearis? Sed tritus huius loci sensus hic est: ego autem arbitror aliud quiddam hæc uerba respicere. Arguitur enim forsan minister maxime iniuriari, non solummodo quia inflixit alapã, uerumetiam quia cuius doctrinam admiratus est, eũ modo nulla de causa cædit. Nam si aliás non probasses doctrinam meam, inquit: si mirabilis scripturæ interpres tibi uisus non essem: si non exclamasses, nunquam locutus homo sic est: forsan ignorantiæ tuæ uenia dari posset. Verum quoniam audisti, quoniã uerba mea laudasti, quæ nunc etiã admirareris, si tibi constares, quam satisfactionẽ alapa cædens inuenies? Sed animaduerte quæso summam saluatoris clementiam, tanquã in tabula modò ab Euangelista conscriptam. Cæditur eñ ut seruus, qui nutu solummodo perdere Iudæos omnes potuisset, nec ultionem facit ullam. Non enim ira, nec mœstitia, nec dolore uincitur. Placare autem, meliorémque facere principem studet, quum cędi oportere negat eum, qui nihil male locutus est. Ita mansuetudinis suæ, nec quidẽ in rebus, quæ cæteris terrorem afferunt obliuiscitur: sed ratione optima, Iudæorũ superbiæ ministrũ à tali temeritate cauere inducit: & qui mala pro nobis habuit, ut scribitur, bona pro malis reddidit. Sed ille quidem dominus omnium, et deus uerus clementer tulit. Nos autem miseri terra & limus, qui herbarum uiriditati à scriptura collati sumus. (Homo enim sicut fœnum, dies eius tãquam flos agri, sic efflorebit) si quis de proximis lapsu linguæm inimũ quicquã cõtra nos dixerit, more draconũ in eum insurgimus, & mille uerbis pro uno uituperantes, satiari non possumus: non quia ut homo lapsus est, nec propter communem infirmitatem hominũ iram deprimimus, sed ad ultionẽ irruentes, principem & cõsummatorem fidei nostrę Iesum nõ respicimus: nec recordamur scriptũ esse, modò: quia eorũ uiæ ad mortẽ, qui memores iniurię sunt. Modò: relinque proximo tuo nocẽti te, & tunc deprecãti tibi peccato soluent. Exemplũ igit clemẽtiæ atq; mãsuetudinis Christũ tenea mus, q hac de causa nobis dicit: Nõ est discipulus supra magistrũ, nec seruus supra dominũ suum.

Psal. 102

Eccl. 10
Eccles. 28
Matth. 18

Vndecimi libri finis.

COMMENTARIORVM DIVI CYRILLI in Ioannem, Liber duodecimus.

CAPVT. I.

Ilsit igitur eum Annas ligatum ad Caipham pontificẽ. Erat autem Simon Petrus stans & calefaciens se. Dixerunt ergo ei: Nunquid et tu ex discipulis eius es? Negauit ille, et dixit: Nõ sum. Dixit unus ex seruis põtificis, cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculã. Nõne ego te uidi in horto cum illo? Iterum ergo Petrus negauit: & statim gallus cantauit. Quasi currentem equum narrandi progressum Euãgelista utiliter reuocat, & ad priora rursus orationẽ reducit. Quare sic? quia negationẽ Petri tertio factam exponere uoluit. Repetit ergo breuiter, & missum ab Anna Iesum ad Caipham iterum dicit: Petrumq; interrogatũ exponit, tum à ministris, qui calefaciebant se, tum à quodã generis ministri illius, cuius aurem ipse amputauit. Ita tertio negasse Petrũ, & gallum cantasse meminit: nullum saluatoris uerbũ cecidisse ostẽdens, qui ad unguem infirmitatem discipuli & cognouit & prædixit. Quæ omnia diligenter explicauit, ne quis aduersariorũ Christi nobis insultaret, quomodo, & ubi negasse Petrum inquirens. Re autem sic studiose ab euangelista narrata, nemo hæc fortasis dicet: sed aduersus Petrũ insurget, formidinis crimine ipsum accusans. Nondũ enim, inquiet, periculũ uidit, et ter ex leuitate negauit. Quibus ut friuolis lõge proiectis, studiosis dicendũ esse arbitror: illa etiam de causa minutim hæc esse conscripta, ut legentes intelligant, quales ante Christi resurrectionem & aduentũ spiritus apostoli fuerũt, et quales posteaquam uirtutem ex alto acceperunt, effecti sunt. Inuictos enim animo, & uere diuinos homines illos fuisse constat: antea uerò quàm imperiũ mortis à saluatore destructũ esset, terribilis erat illis moriendi formido. Nam quũ spiritũ adhuc nõ haberẽt, nec superna gratia essent roborati, humana pusillanimitate detenti, metu patiẽdi ut homines frangebantur. Et quemadmodũ ferrũ, quãuis per se durũ sit, lapidibus tamen facile retunditur, nisi liquore quodã firmetur: sic animus hominis, etiã si uirtutis amore cũcta pericula spreturũ se iactet, asperitate tamen certaminũ uincit, nisi sancti spiritus gratia sit corroboratus. Imbecilliores igitur antea ut homines apostoli fuerãt: sed spiritus gratia infirmitatẽ postea humanã superarũt ad inuictũ animũ robore spiritus conformati. Infirmitas ergo discipulorũ ad gloriam dei cõscripta est, qui paruitatẽ nostrę naturę ad inexpugnabile turris erigit robur. Erit autẽ ęd uni sanctorũ accidit, maximæ nobis cõsolationi. Hinc enim discimus nulla nos desperatiõe affici debere, fragilitatẽ humanam cõsiderantes: sed cõfidere potius oportere, credentes robur ab illo nos habituros, qui diligentibus se neruos ad uirtutem & uires largitur.

Psal. 73

Psal. 102

Matth. 18

CAP. II.

Adducunt ergo Iesum à Caipha in prętoriũ: erat autem mane. Et ipsi non introierũt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha.] Quum iustum iudicare iudicium, & innocentem ac iustum nõ interimere lex iubeat: inuiti, quia nullam culpam inueniant, miseri erubescunt. Nullam igitur causam inuenientes, quia pascha iam celebraturi erant, ne cæde hominis ipsi macularentur, ad alium adducunt: non putantes per dementiam cordis, scelus, si per alium interficerent, ad ipsos redundare. Ridiculosissimum etiam illud est, innocentem quasi scelestum

Exod. 23

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtum accuſantes, & in capita ſua tantæ impietatis crimen effundentes, prætorij ianuam tanquã maculam fugiunt, & hominibus impuris miſceri nõ patiuntur. Lapidibus puto, & hominum corporibus inquinari animam crediderunt, iniuria uerò interficere hominem nihil mali putarunt. Sed illud multo ridiculoſius eſt, quod ut agnum comederẽt (qui nihil aliud quàm Chriſti myſterium figurabat) cauent ne inquinentur: in ipſam autem
Matth.23 ueritatem inſaniunt. Iure igitur, modò dealbata ſepulchra, & exterius uili quodam artificio decorata, intus autem ſordibus plena Chriſtus appellabat: modò excolantes culicem, camelum autẽ glutientes: Nam quũ exacte minima quærerent, peccatorum maxima non uidebant: & calicem atq; paropſidem exterius lauabant, de interioribus nihil omnino curantes. Ideò Hieremias liquidò
Hiere.4 dicebat: Laua cor tuũ à malignitate Hieruſalem, ut ſaluẽris. Ipſi uerò mentis impietatem nihil eſſe arbitrantur, & Chriſto ad Pilatum adducto, loca & incircunciſorum corpora quaſi ſcelus effugiũt: & dummodo manibus non interficiant, nullam ſe cõtracturos culpam, ſi Pilati ad hoc miniſterio utantur, ex dementia putant. Quam eorum fatuitatem
Eſa.3 prophetæ non ignorarunt: Væ, inquit Eſaias, iniquo, mala ei accident. Et Ezechiel: Sicuti feciſti, erit tibi retributio tua, retribuetur tibi in ca-
Pſal.93 put tuum. Et Pſalmiſta: Redde retributionem eorum eis. Nam quemadmodum ipſi ſaluatorem omnium Romanis tradiderunt, ſic paulò poſt Romanis traditi perierunt. Graue nanq; adeò bellũ aduerſus ipſos exarſit, ut in calamitates inauditas impulſi, mortuos ſe optarẽt antea fuiſſe, quàm in pericula illa incidiſſent: quod ſaluator futurũ prædixit. Quando, inquit, ab exercitibus obſeſſam
Luc.. 21 Hieruſalem uidebitis, tunc dicetis montibus, cooperite nos: & collibus, cadite in nos.

CAP. III.

EXiuit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit: Quã accuſationẽ affertis aduerſus hominẽ hũc:]

Extra prætorium remanſerunt, ne lapidum & parietum tactu inquinarentur. Pilatus autem exit foras, traditi ſibi hominis crimina ſcrutaturus. Sic uir alienigena Moſaicæ legi non ſubiectus & incircunciſus, cauſas quærit diligenter, iniuſtum putans, hominem uexare innocentem. Illi autem parum de mandatis dei curantes, quum nihil dicere poſſent, ut latronem tamen adduxerũt. Non
Exech.16 iniuria igitur ad ſynagogam ſuam dicitur: Iuſtificata eſt Sodoma ex te. Et ipſe Chriſtus hanc inſaniam ſuam incuſans. Nec iuxta iuſtificationes, ait, gentium fecerunt mihi. Nam gentes quidem lapidibus & lignis (quæ ut deos per errorem adorant) maculatis & illotis manibus non ſacrificãt: ſed nec hominem, niſi in ſcelere deprehenſum occidi patiuntur: illi aũt, quamuis deo uerò agnum ſacrificaturi eſſent, innocentis tamen ſanguine animas ſuas inquinare per nequitiam ſtudent.

CAP. IIII.

REſponderunt, et dixerunt ei: Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum.]

Cauſam quidem nullam habent, impietatis autem turpitudinem cælant, dicentes, nullo modo ſe Ieſum, niſi malefactor eſſet, tradidiſſe. Ita cauillationibus iuſtitiã, & mandata legis ſeruare ſimulant, & credi uolunt ſecundum legem uiuere, qui falſò legis autorem accuſant. Malefactoremq; appellant eum, qui ad deſtructionem malorum in mundũ uenit. Verè igitur per Oſeam de ipſis ſaluator prædixit: Væ ipſis, quia refilierunt à me: miſeri ſunt, quia impie fecerunt in me: ego redemi eos, ipſi uerò, aduerſus me falſa locuti ſunt. Oſe.7

CAP. V.

DIcit ergo eis Pilatus: Accipite uos eum, & ſecundum legem ueſtram iudicate eum.]

Non eſt fas mihi, Pilatus ait, nullo accuſatum crimine hominem ſecundum leges punire: ipſi ergo eum ſecundum legem ueſtram iudicate, ſi etiam innocentes lex ueſtra cõdemnat. Ridiculoſa hæc res, imò uerò largis digna lachrimis fuit, gentilũ legibus, quoniam nihil culpæ dabatur, dominus iuſtificabatur: Iudæi aũt, qui diuina lege iactabãt, mori illum oportere clamant.

CAP. VI.

DIxerunt ergo Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam. Vt ſermo Ieſu impleretur, quẽ dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.]

Vetari aiunt ab impia cæde, paſcha celebraturi: nam aliter miniſterium Pilati nõ quæſiſſent. Velox enim ſemper animus Iudæorũ ad omne malum eſt. Petunt ergo à Pilato, ut Iudaicam crudelitatem imitatus, ſuæ in præſentia inſaniæ ſeruiat. Hoc autem etiam prædixiſſe Chriſtum Euange- Matth.
liſta aſſerit. Diſcipulus enim modum mortis ſuæ prænunciauit dicens: Ecce aſcendimus in Hiero- Luc.18
ſolymam, & filius hominis tradetur in manus peccatorum, & crucifigent eum, & occident eum, & tertia die reſurget. Huius prædictionis ne ceſſariò meminit Euangeliſta, ne quis putet inuitum ui ad mortem tractum illum fuiſſe, cui omnia nuda atq; aperta ſunt.

CAP. VII.

INtroiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & uocauit Ieſum, et dixit ei: Tu es rex Iudæorũ?]

Quum nihil crimini dare poſſent Iudæi: & Pi- Luca
latus urgeret, cauſam petens, cur eum adduxerũt. Aduerſus Cæſarem Ieſum feciſſe aiunt, principatum Iudææ ab illo in ſe rapere ſtudentem, & regni gloriam in ſe transferentem. Malicioſe nimium id calumniati ſunt, non ignorantes Pilatũ etiam inuitum citius facturum quod uellent, ut ipſe tutius uiueret, ac præſideret. Facile nanq; ſemper Iudæi tumultuantes, & rebellionibus gaudentes, acriores quodammodo miſſos à Cæſare ad præfecturam Iudææ iudices in ſe faciebant. Qui, ut tutius prouinciam tenerẽt, facile ad puniendos eos mouebantur, qui nouandarum rerum ſuſpicione accuſabantur: hoc igitur inferũt crimen Chriſto, quod regnare Iudæis tentaret. Quare nõ iniuria ex regno eius repulſi, & gentes ad hoc ipſum uocatæ ſunt. Pete, nãq; inquit, à me, & dabo tibi gen- Pſal.
tes. Vniuerſus enim orbis terrarum pro gente Iudæorum

dæorum Christo traditus est. Nam (ut Paulus ait) Rom.11 Delictū illorū, diuitiæ mundi, & diminutio eorū, diuitiæ gentiū. Quod igitur Pilatus à Iudæis audiuit, id apertè Christo dicit: & respōdere breuiter iubet, si uerè rex ipse Iudæorū sit. Mouetur enim nō iniuria, studetq; ueritatem addiscere, ut possit traditū à Romanis sibi principatum conseruare.

CAP. VIII.

RESpondit ei Iesus. A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me?] Quum nemo, Christus inquit, hoc me crimine unquam in iudicium adduxerit: unde hic sermo ad te peruenit? Sed nō est dubium, quin malicia Iudæorum hæc finxerit: non es enim tu & iudex simul & accusator. Hæc autem dixit suboſtendens Pilato nihil ei occultum esse: ut diuina eius natura intellecta, B minister Iudæorum esse nō pateretur. Quamuis simul etiam docet iniuriosè pœnas à se petiturum propter falsos Iudæorum clamores, quum tali crimine condemnari iure non possit.

CAPVT. IX.

RESpondit Pilatus: Nūquid ego Iudæus sum? gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid feciſti?] Rem totam Pilatus nunc aperit, & Iudæos in medium adduxit. Nescio enim tua ego dixi, quum Iudæus non sim: Iudæi aūt inter quos natus & enutritus es, moriturum te adduxerunt, teipsum ergo accusa. Hoc enim occultius significat, dicens: Quid feciſti? Magno hæc studio, quāuis minutiora uideantur, Euangelista cōscripsit. Et quod Pilatus interrogans diceret, quid feciſti? Hinc enim maxime discimus, nihil non dicto uerum, sed ne fictū quidē uerisimiliter excogitari in C Christū potuisse: sed impiæ atq; iniquissimæ mortis sententiam aduersus eum prolatam fuisse.

CAP. X.

RESpondit Iesus: Regnum meum non est de hoc mundo. si ex hoc mundo esset regnū meum, ministri mei utiq; decertarēt ut non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum nō est hinc.] Liberauit à formidine Pilatum, qui dignitatē Cæsaris in Iudæa seruare debebat. Credidit enim forsan more hominum, rebellionem à Christo cogitatam fuisse, secundum Iudæorum nugas: hoc enim ipsum etiam significabant, quum dicerent: Nō tradidissemus eum tibi, nisi esset malefactor. Rebellionem enim, malum appellabant. Ita se beneuolos esse Romanis fingētes, ut rebellionis nomen audire non paterentur. Quas ob res diligen- D ter datam esse à se operam, ut qui rebellare meditatus est, pœnas meritò luat. Christus autem Pilato respondens, regem se esse non negat: mentiri enim non poterat. Sed regno Cæsaris non esse hostem ostendit: quia principatus suus mundanus non est, sed cœli, terræ, cæterarumq; rerum omnium. Vnde autem suspicionis falsitas ostenditur? quia milites non cōscripserit, satellitibus usus non sit, arma nec ad defensionem quidem suam præparauerit: nulli enim pro salute sua decertarunt. Ita clamoribus Iudæorū depulsis, temerè in Christum inferri Pilatus manifestat. Nulla eñ re suspicionē regni cōfirmāte, Iudæorū uoluntati animæ suæ tradit habenas, et tātæ impietatis culpā unà cū Iudæis subire uoluit. Verum, quū non esse de hoc mundo regnū suum saluator dixerit: non solum à falsa illa suspicione Pilatū remouet, sed præcipuum etiam quid de seipso intelligere cogit.

CAP. XI.

DIxit itaq; ei Pilatus: Ergo rex es tu?] Veritatem ipsam, quasi crimen aduersus Christum Pilatus intulit. Nam quum audisset regnum eius non esse hinc, rebellionis quidem formidine liberatur: confessionē autem regni, quamuis non mundani, culpæ ac crimini tribuit. Quasi ergo cogens: confiteris, inquit, ergo quod rex es tu.

CAP. XII.

RESpondit Iesus: Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mūdum, ut testimonium perhibeam ueritati. Omnis qui est ex ueritate, audit uocem meam. Dixit ei Pilatus: Quid est ueritas?] Non negat regni sui gloriam, qui rex uerus est, etiam si esse negetur. Sed ueritatis uim rursum ostendit, quæ coëgit Pilatum regem ipsum dixisse. Tu enim dixisti, ait, quia rex sum ego? Natum autem se, & uenisse in hunc mūdum, id est, hominem factum asserit: ut testimonium ueritati perhiberet, id est, ut falsitatē à mundo expelleret: & diaboli tyrannidę destructa, ueritatem, id est, deum regnare faceret, qui rerum omnium natura rex est: nō deforis, sed substantialiter hoc ipsum possidens. Verum ut ostēderet duricie sua factum esse, ne recte ueritatē intelligat, illud subiecit: Omnis qui est ex ueritate, uocē meam audit. Facile nanq; qui ueritatē amāt, atque iucunde ipsam audiunt: qui uerò tales non sunt, nec audire quidem patiuntur. Vnde Esaias Esa.7 dicebat: Nisi crediderit is, non intelligetis. Quod Pilatus uerum esse ostendens, quid est ueritas, interrogauit. Nam quemadmodum qui usu penitus carēt, nec si aurum quidem, aut fulgentissimū lapidem offeres, splendore rerū mouebis, quippe qui nec solari luce mouent sic animo cęci, pulchritudinē ueritatis cernere nequeūt: quæ tamē diuini splēdoris radios in mentem sapientū immittit.

CAP. XIII.

ET quum hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos & dixit eis: Ego nullam inuenio causam in eo. Est autem consuetudo uobis, ut unum dimittam uobis in pascha: uultis ergo, dimittā uobis regē Iudæorū?] In condemnationē impietatis, crudelitatisq; Iudæorū Pilatus, qui nō diuinā legem, sed hominum mandata sequebatur, iusti & æqui defensionem suscepit. Contendit enim, quum nullam in eo causam inueniat, condemnandum nō esse: & quamuis boni & æqui ratione facile persuadere putaret, tamē ne repugnare quisquam eorum posset, uiam optimam & colorē pulcherrimū excogitauit. Consuetudo, inquit, est uobis ut unus de uinctis, paschæ tempore dimittatur: uultis ergo, uobis regem Iudæorum dimittam? Regem autem nominans Iesum, rabiem Iudæorum risu mitigare conatur: & simul prudēter

Universidad de Deusto
Biblioteca

ostendit, falsò ipsum hoc crimine accusari. Num- A quam enim Romanus præfectus, cupiditate tyrannidis aduersus Romanos accusatum, si quicquam signi daretur, dimitteret. Sed hæc de loci huius expositione sufficiant. Consideranti autem mihi unde consuetudo hæc originem habuit, ut latronem aut homicidam à morte synagoga eriperet: primũ à seipsis (ut & alia pleraq; diuina mandata) id quoq; inuentum uidebatur. Deinde dili-
Num.35 gentius quærenti iuxta finem libri Numerorum, de cæde inuoluntaria, quod modò dicam, occurrit. Quod si fortuitu & absque odio, & inimicitijs facto lapide, aut aliquo alio nõ ex insidijs, nec uolens occidere hominem, quis percusserit, & mortuus fuerit, & hæc audiente populo fuerint comprobata: iudicabit inter percussorem & propin- B quum sanguinis synagoga, & liberabit innocentem de manu ultoris, & reducet ad urbem ad quã confugerat. Quum igitur hoc mandatum ita conscriptum sit, ne uiderentur omnino diuina præcepta negligere, conueniens multitudo Iudæorum unum de uinctis petebant. Totius certe synagogæ opus id esse lex mandabat. Quod modò nisi à præfecto peterent, facere iure non poterant, qui Romanis subiecti ab illis regebantur. Vnde Iesum quoq; ad Pilatum duxerũt, dicentes: Nobis non licet interficere quenquam. Ita quod diuina lege licebat, Romanorum legibus non licebat.

CAP. XIIII.

CLamauerunt rursus omnes dicentes: Non hũc, sed Barabbam: erat autem Barabbas latro.] Iniqui rursus Iudæi redarguuntur: uoluntatem enim suam sequentes, diuina mandata cõtemnunt. Nam quum lex de homicida, qui non sponte cædem fecerit, fieri hoc iusserit, famosum ipsi latronem postulant. Quod autem truculentus &
Act.3 homicida Barabbas fuerit, Petrus declarat, dicẽs: Vos autem sanctum & iustum negastis, & petijstis uirum homicidam donari uobis. Ita eum qui ab æqualitate patris ad paupertatem nostram descẽdit, ut nos à uero homicida, id est, diabolo liberaret: Iudæorum sacerdotes & scribæ postposuerunt, &
Ioan.7 infamem latronem postularunt. Et quasi nunquam illud audissent, Iustum iudicium iudicate: homicidam iustificantes absoluunt, et ipsum simul omnes condẽnant dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Sed Iudæi huius impietatis iusto cru- D ciabuntur supplicio. Ego uerò diuinam admirari satis scripturam nequeo, quæ uel huius insani clamoris ex persona Christi sic per Hieremiam me-
Hiere.12 minit: Reliqui domũ meam, dimisi hæreditatem meam, dedi dilectam animã meam in manus inimicorum eius: facta est mihi hæreditas mea quasi leo in sylua, dedit contra me uocem suam. Sed prius quid in syluis leo faciat, explicandum est. Fertur igit, leo quũ animal aliquod capere uelit, mirabilẽ solere rugitũ ædere, eoq; quæ ppinqua sunt animalia perterrita cadũt. Ita solo leonis cla-
Oseæ11 more superantẽ ac capiuntẽ. Vnde Propheta: Leo, ingt eructauit, et quis nõ timebit? Quasi ergo leo in sylua, aduersus saluatorem synagoga facta est. Nam quamuis nullo ille terrore perculsus sit (expers enim formidinis Deus est) clamoribus tamẽ suis Christum synagoga interfecit. Pilatus enim dimittere uolebat, & modum ipse cogitauit: sed qui secundũ diuinam legem se doctos iactabant, crudeliores prophanis inueniuntur.

CAP. XV.

TVnc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & fla- Cap. Ioã. xix.
gellauit: & milites plectẽtes coronam de spinis, imposuerũt capiti eius, & ueste purpurea circundederunt eum, & ueniebant ad eum, & dicebant: Aue rex Iudæorum. Et dabant ei alapas.] Flagellauit iniustè, & derisioni militũ Pilatus Iesum tradidit, qui corona de spinis & ueste purpurea, & alapis illum dedecorauit. Putauit enim pilati hoc modo posse populos Iudæorũ, si qui nullam habebat causam, hæc non meritò pati oculis cerneretur. Flagellatus autem iniuria fuit, ut à uulneribus, quę iure peccatis nostris perpessi sumus, nos liberaret. Alapis cæsus & illusus est, ut illusori satanæ nos illudere possimus, & præuaricationis peccatum fugiamus. Omnia enim ppter nos & pro nobis Christus suscepit, quæ repulsiuas uires habuerunt. Quibus ea repulsa sunt, quę nobis meritò præuaricationis crimine acciderunt. Et quemadmodum mors Christi, qui morti nõ subiiciebatur, ad destruendam omnium mortem sufficit: sic intelligere ac credere oportet flagella ac dedecora dominum pertulisse, ut à talibus nos eriperet. Ipsius enim liuore nos sanati sumus, ut scribitur: Omnes enim errauimus, unusquisq; in uiã Esa.53
C suam declinauit, & dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum: attritus est propter scelera nostra, ut Esaias dicit: Dorsum autem suum dedit Esa.50
in flagella, & maxillas suas in alapas. Sed milites sicut pseudotyranno cuidã, more suo Christo illudunt. Ideò corona de spinis imponitur, quoniam mundani corona signum regni est, uestis quoq; purpurea. Similiter huius delusionis causa liquidò exprimitur, accedentes enim dicebãt: Aue rex Iudæorum. Audiui autem aliquos, quibus ualde placebat, per coronam de spinis, multitudinẽ inutilium colentium significari, quæ per fidem in diadema Christi suscepta est. Spinæ nanq; dicuntsteriles, quoniam nullum pietatis fructum producebant, gentes fuerunt, igni solummodo nutrimentum, quemadmodum & agrorum steriles spinæ. Per purpuream autem uestem, regnũ totius mundi, quod per fidem Christus accepturus erat, significatũ fuisse uolunt. Suscipienda uerò cũcta sunt, quæ quum à recta uia non excedant, nonnihil utilitatis afferunt. Non est ergo eijciendum hoc theorema, quum rebus aptissime accommodatũ sit.

CAP. XVI.

ET exiuit iterum Pilatus foras, & dixit eis: Ecce adduco uobis eum foras, ut cognoscatis, quia in eo nullam causam inuenio.] Non uerebatur Pilatus peccatum suum fateri (iniuria enim flagellatum à se Iesum prædicat) & foras eum ducere: ut ita esse ipsi quoque cognoscant. Explere miserabili hoc uisu animos illorum putauit: & quasi

accusare

accusare illos uidetur, quod cupidè cædē hominis ita manifeste petant, & clamoribus suis nolentem ad hoc pellere nitantur. Verū igitur in Christo inuenitur quod dixerat: Quia uenit princeps mundi huius, & in me non inueniet quicq̄. Animaduerte nanq; quomodo huc atq; illuc omnibus reuolutis, nil diabolus delicti potest inuenire, quo inuento, iure Christum quoque posset detinere. Quare quemadmodum totam naturam hominis in Adam uno superatam, peccato subiecit: sic modò ab ipsa per unum superatus est. Natura enim homo & deus erat, qui peccatum nō nouit. Sicut igitur condemnatio per primum Adam in omnes penetrauit: sic iustificati Christi benedictio per unum ad omnes extensa est: Testatur id Paulus, dicens: Sicut enim per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius iustitiam in omnes homines in iustificationē uitæ. Aegrotauimus ergo per primum Adam, inobedientiæ, maledictionisq; morbo: locupletati autem sumus per secundum, per obedientiam & benedictionem, autor enim legis ut deus, mandata legis seruauit ut homo. Vnde ad nos dicit: Si mandata mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: sicut & ego patris mei mandata seruaui & maneo in dilectione eius. Hic enim ut deus, & autor legis, mandata sua seruare iubet: ut autē homo, mandata sui patris seruasse confirmat.

Ioan. 14

Rom. 5.

Ioan. 15

CAPVT XVII.

EXiuit ergo Iesus portās spineā coronam, & purpureum uestimentum: & dicit eis: Ecce homo. Quum ergo uidissent eum potifices & ministri, clamabant, dicētes: crucifige crucifige eū.]

Monstrauit inique flagellatum, & à militibus indigne illusum rerum omnium dominum, miserabiliq; hac re iram eorum sedari posse putauit. Illi uerò adeò ab omni humanitate fuerunt alieni, ut immanitatem ferarum excederent, seruentiusque clamarent crudelissimo ipsum genere mortis occidendum. Quid enim amarius, aut crudelius crucer? Hoc summæ impietatis dedecus à principibus Iudæorum solis Euangelista traxisse originem ostendit. Quando enim uiderunt ipsum pōtifices & ministri, clamarunt: crucifige crucifige eum. Nam quum multitudo aliquo modo his factis suberubescerent, recordati forsan miraculorū illius, ipsi primum exclamant, & uulgus incendunt. Verè igitur de ipsis propheta prædixit: Quia pastores stulte egerunt, dominum enim nō quæsierunt. Propterea non intellexit uniuersus grex, & dissipati sunt. Nam quoniam grex, id est, multitudo, non modò ad cognoscendum Christum à principibus non fuit deducta, imò etiā ad cædem eius inflammata, propterea lapsa in barathrum, perijt. Sed si cætera etiam diligentius consideres, originem impietatis capitibus principum impones. Ipsi hoc primi cogitauerunt, ipsi pecunia sacra proditorē conduxerūt: ipsi cohortē atq; ministros ad capiendū, ligandūq; Christum miserunt: ipsi ad Pilatum adduxerunt: ipsi denique flagellatum modò uidētes, inflammantur magis nuidia & exclamant: Crucifige crucifige eum. Volebant enim dominum uineę occidere, putantes hæreditatem eius tutò se detenturos, & honoribus summis gauisuros. Sed qui habitat in cœlis, ait Psalmista, irridebit eos, & dominus subsannabit eos. Nihil enim ex sententia ipsorum secutum est: sed contrarium quàm ipsi optabant natura rerum exitum habuit.

Matth. 22

Psal. 2

CAPVT XVIII.

DIxit eis Pilatus: Accipite eum uos & crucifigite: ego enim non inuenio in eo causam.]

Stupet Pilatus quomodo Iudæorum populus, & maxime principes ita truculenti sint, ut quum nulla in Christū causa inueniatur, tam turpi morte occidere ipsum studeāt. Hac de causa quasi contemptus indignatur ac dicit: Ministrū me impiæ cædis solū inuenistis? Ego præter Romanorū leges innocentem occidam? ego clamoribus uestris territus ad me facinus detrudā? Nam si hoc scelus uos non putatis, si malum esse non arbitramini? uos ipsi qui legis diuinæ scientiam habere iactatis crucifigite, cædem hanc patrate, impietatis huius crimen in capita uestra uertite: sit Iudaica solum ista temeritas. Si lex apud uos quæ summo insontes supplicio cruciet, uos soli hoc facite, ego id nō consentiam. Hæc, taliaq; breuis sermo ipsius parturire uidetur. Sed mirabitur quispiā rursus Iudæorum maximā impudentiam, qui nec alienigenæ quidem uiri iustitia erubescunt, nec recordantur legis dicentis: Quia sacerdotis labia iudicium seruabunt, & legem quærent ex ore eius.

Malach. 2.

CAP. XIX.

REsponderunt Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem nostrā debet mori, quia filium dei seipsum fecit.] Quoniam de innouatione rerum accusatio hæc, nullum uel fictum quidem uerisimiliter argumentum habuit: facileq; paucis demum uerbis refutata euanuit. Non em ex hoc mundo est regnum meum, dicebat: nam si ex hoc mundo esset, ministri mei utique certarent, ne Iudæis traderer. Quod Pilatus ita probauit, ut aperte prædicaret nullam se in illo causam inuenire: aliud quid ueteratores & callidi homines coacti excogitarunt: legem enim se habere, aiunt, quæ morte saluatorem condemnat. Quæ igitur lex est? Scribitur in Leuitico, quia Iudæorum aliqui rixam mouerunt in castris, quorum alter diuini nominis recordatus benedixit, id est, maledixit & blasphemauit: qui hoc linguæ crimine mori iussus est. Homo enim, deus ait, qui deo maledicet, peccatum habebit: nomen autem domini nominans moriatur, lapidibusq; ab uniuersa synagoga obruatur, siue aduena siue indigena sit. Sed ambiget aliquis forsan, quid lex uelit. Nā morte quidem dignum qui blasphemauerit in dominum, nemo negauerit: sed cur nam etiam si falsos quis deos ignominiosè appellauerit, peccatum habebit? non enim de uero deo, neq; cum articulo, sed simpliciter scribitur: si quis deo maledixerit, peccatum habebit. Nos autem ad hoc dicimus, tuto legislatorem loquutum fuisse. Nam

Leuit. 24

Hieremi. 10

si quis deo, quamuis falso maledicat, gradum fecisse uidetur, unde ad uerum Deum blasphemandum facilius ascendat: ideò alibi etiam dicitur:
Exod.22 Deos non maledices. Dei enim nomen etiam si falso quibusdam imponatur, honorandum tamē putauit. nec creaturas colere idcirco iussit, sed deitatis nomen uenerari. Quum igitur lex sit blasphemantem mori, huius criminis reum esse dominum aiunt, quia seipsum filium Dei fecit. Vbi
Ioannis 5 autem id à domino dictum est? In piscina quæ ouilis dicebatur, die sabbati à diuino morbo mirabiliter hominem liberauit. Quumq; Iudæi turbarentur magis quoniam in sabbato, quàm Christi potestatem mirarentur: Pater meus usque modò ait, operatur, & ego operor. Persequebantur igitur, inquit Euangelista, Iudæi Christum qui non
Ioan.10 solum sabbatum soluebat, sed deum etiā patrem esse suum dicebat, deo seipsum æqualem faciens. Christus autē ad hæc dicebat: Scriptum est in lege
Psal 81. uestra: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Si uerò illos deos dixi, ad quos sermo dei factus est, & solui scriptura non potest: quem pater sanctificauit, & misit in mundū, uos dicitis, quia blasphemas, quia dixi, filius dei sum. Veritati ergo dicię, ueritatis crimen inferunt. Ego uerò aduersus eos uoce prophetica utar: Quomodo dicitis, quia sa-
Hieremiæ 8 pientes nos sumus, & lex domini nobiscum est? Nonne oportebat diligenter antea scrutari, quis & unde Christus sit? & siquidem mentitus fuit, pœnas ab eo non iniuria petere: sin autem uerè dixit, adorare ipsum? Cur igitur inquisitione omni contempta, & sacrarum literarum testimonijs spretis, solummodo contradicitis, & ueritatem crimini datis? Oportebat sanè quando Pilato dixistis, quia filium dei seipsum fecit: tunc opera quoque ipsius in medium afferre. Oportebat, quadri-
Ioan.11 duo iam mortuum uoce sola in uitam restitutum
Lucæ 17 narrare. Oportebat unigenitum uiduæ filium nō
Matth.9 relinquere. Oportebat synagogæ principis puellam nequaquam omittere. Oportebat modū miraculorum etiam nō præterire: In altero quidem adolescens tibi dico surge, in altero uerò, puella, surge. Oportebat præterea docere, quia cæcis uisum, leprosis mundítiem solo nutu donabat. Hęc cæteraq; huiusmodi quibus uerè deus monstrari poterat, malicioſe prætereuntes, cauillationibus solummodo utuntur. Viro gentili qui diuinam scripturam ignorabat, qui Iesum hominem esse uidebat, clamantes dicunt: Filium dei seipsum fecit. Nam certè scriptura, dei uerbum in natura hominis aliquando uenturum apertè prædixit: Ecce, in
Esa.7. quit, uirgo in utero habebit, & pariet filiū, & uocabunt nomen eius Emanuél, quod interpretatur nobiscum deus: Qui porrò ex muliere natus est, quid aliud erit quàm homo natura? Sed quum homo natura sit, deus etiam uerè est.

CAP. XX.

QVum ergo audisset Pilatus hunc sermonē magis timuit. Et ingressus est in prætoriū iterum, & dixit ad Iesum: Quis es tu? Iesus autem nullum responsum dedit ei.] In contrariū præter spem Iudæorum malitia uertitur: illi enim crimē amplificabant, in deum ac dominum omniū peccasse Christum asserentes: Pilatus autem magnitudine rei ad formidinem impellitur, & diligentius quærit quàm prius, unde & quis sit. Credidit em (ut mihi uidetur) posse deum esse Christum, licet homo uideretur: non tamen id ut decet, neque à scriptura, sed errore gentili inductus credidit. Semideos enim & deorum filios gentilium fabulæ multos cōfingunt. Romani uerò imperatoribus etiam suis, dei nomen donabant, & aras eis constituebant. Curiosius ergo quærit Pilatus quàm antea, unde & quis Christus esset: ipse autem nihil ei respondit, suorum non oblitus uerborum: dixit enim ad eum: Omnis qui est ex ueritate, audit Ioan.18
uocem meam. Pilatus uerò sculptilium ac falsitatis cultor, quomodo saluatoris uocem, qui se ueritatem & filium ueritatis dicebat, intelligere potuisset? aut quomodo ueritatis saltem nomen susciperet ac honoraret, qui quum illud audisset statim respuit dicens: quid est ueritas? nec mirum: erroris enim tenebris penitus obrutus, ueritatis radios aspicere nequibat.

CAP. XXI.

DIcit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatē habeo dimittere te?] Ex superbia tacere ipsum Pilatus putauit: propterea principatus sui potestatem quasi uirgam intentat, cuius formidine impelli posse illum ad responsionem opinatus est. Posse igitur se siue punire uelit, siue absoluere, & potestatem hanc in se solo sitam esse asserit. Quasi ergo taciturnitate Christi uituperatus, indignatur atque insanit, silentij rationem nequaquam intelligens. Meritò hic quod Esaias prædixit memorabor: Sicut ouis, inquit, ad occisionem Esa.53
adductus est, & sicut agnus coram tondente se, obmutuit, sic non aperuit os suum. In humilitate eius iudicium eius sublatum est. Psalmista etiam in persona Christi: Ori meo, inquit, custodiā Psal.38
posui, obsurdui & humiliatus sum & silui à bonis. Quod autem, à bonis dicit, pro à malis intelligendum est. Solet enim diuina scriptura, quando de deo aliquid dicitur, melioribus uti uerbis.

CAP. XXII.

RESpondit Iesus: Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datum esset desuper: propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet.] Quis aut unde sit, id est, ex quo patre natus sit, aperte non dicit. Non enim oportet canibus (ut ipse ait) sancta committere, nec mar- Matth.7
garitas porcis proponere. Quoniam uerò principatus sui Pilatus potestatem ostendebat, ac in se solo & punire & absoluere situm esse iactabat, commodissime huic orationi uires & potestatem suam opponit, flatumque Pilati, uel aduersus Dei gloriam tumentem deprimit, & futuris fidelibus consulit. Non enim paruum detrimentum fidei est, si quis putet inuitum Christum ui tractū ad passionem fuisse. Quomodo enim, qui natura Apoc.19
deus, & rex omnium à scriptura prædicatur, cogi

ab aliquo

ab aliquo poteſt? Hunc igitur errorem radicitus euellit dicens: niſi tibi eſſet datum deſuper. Deſuper autem dicit, quia ipſe unigenitus ſeipſum obtulit conſenſu patris, ut incarnationis impleretur myſterium. Datum ergo, inquit, eſt deſuper, id eſt, conceſsit, conſenſitq; pater unà cum filio. Non enim ratione ſolum, quia deus non poteſt cogi, uerumetiam periculo patuit ſæpius uoluiſſe Iudæos Chriſtum aggredi, & non potuiſſe.

Ioan. 8 Voluerunt, inquit, alibi Euangeliſta hic, ipſum capere: ipſe uerò tranſiens, per medium eorum

Luc. 4 ibat. Sic autem dixit, id eſt, non formidoloſus, nec ut fugientes ſolent occultè: ſed libero gradu ambulans, ut ſolebat: ſic oculos eorum uirtute ſua tunc effugit, quoniam paſsionis nondum aderat tempus. Suo igitur nutu & uoluntate patris datam eſſe poteſtatem Pilato ait, ut quiſquam aduerſus eum agere poſſet. Maius autem peccatum illi qui tradidit, quàm Pilato inerat. Ille enim origo & uia impietatis fuit: Pilatus autem ex formidine miniſtrum Iudæorum ſe præbuit. Quis igitur tradidit, aut quem maius premit delictum? proditorem credo diſcipulum: deinde pontifices & ſacerdotes, & poſtremo ipſum Iudæorum populum: cui quum maius peccatum atteſtatus ſit, oſtendit extra impietatis peccatum Pilatum minime fuiſſe.

CAPVT XXIII.

ET exinde quærebat Pilatus dimittere eum, Iudæi autem clamabant, dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris.] Pertimuit Pilatus quum filium dei Chriſtum ſe facere audiſſet, ac ideò ab omni calumnia liberare ipſum ſtudebat. Id calliditas Iudæorum quum intellexiſſet, ad primam uertuntur calumniam, quod regnum in ſe appetat, & Romanorum iugum longe à Iudæis eiicere conetur. Sed perſpice quæſo, quàm uerſute huc & illuc malitia eorum uertitur. Nam quum hoc ipſum prius crimini darent, quia repulſi fuerant, ſtatim ſecundum legem mori debere dixerunt, quia filium dei ſe fecit: ut pietate in deum, aduerſus ſaluatorem Pilatum cogerent. Sed quia nihil hoc ſibi profuit, ad primum rurſus refugiunt, & regnum Iudeæ ipſum optare aduerſus Cæſarē conclamant. Qua re niſi punire uelit, non eſſe amicum Cæſaris contendunt: quoniam uiuere patiatur eum, qui Cæſari contradicit, id eſt, qui regium nomen aduerſus Cæſarem uſurpat. Et certè non cœleſtem, cuius maxime Chriſtus Dominus eſt, ſed terreſtrem principatum Cæſar tenebat, qui etiam à Chriſto dependet. Per ipſum enim reges regnāt,

Prouerb. 8 & tyranni dominantur, ut ſcribitur. Nugantur igitur, & fruſtra ſaluatoris gloriæ detrahunt quibus Eſaias iure increpat, dicens: Vos autem ac-

Eſa. 57 cedite huc filij iniqui, ſemen adulteri, & fornicariæ, ſuper quem dilataſtis os, & eieciſtis linguam? Nunquid non eſtis uos filij perditionis, ſemen iniquum? Non enim in aliquem ſimpliciter hominem, ſed ipſum qui rerum omnium principatum cum patre tenet, falſa calumnia impudenter utebantur: unde perditionis filij, & iniquum ſemen effecti ſunt.

CAP. XXIIII.

PIlatus ergo quum audiſſet hunc ſermonem, adduxit foras Ieſum, & ſedit pro tribunali, in loco qui dicitur Licoſtratos, Hebraicè autem Gabatha. Erat autem paraſceue paſchæ hora quaſi ſexta, & dicit Iudæis: Ecce rex ueſter.] Totam hanc impietatem Iudæis maxime tribui modò uidemus: uictus enim etiam inuitis clamoribus illorum, ceſsit Pilatus, adeò ut nec ius ueritus ſit, nec ualde curauerit, quia incōſtāter nimiū face ret. Nam qui ſæpius publice dixerit, nihil in eo inuenire, ad uoluntatem modò illorum defertur, impietatis ſuæ ipſe teſtis effectus. Solitum igitur aſcendit tribunal, ut truculentam in Ieſum ſententiam proferat. Dies uerò, ac hora neceſſariò ſcribitur, & propter reſurrectionem, & tridui temporis ſub terra ſpacium, ut ſermo domini Iudæis dictus exitum habuiſſe intelligatur. Sicut enim, inquit, Ionas in uentre ceti tres dies fuit, & tres noctes: ſic & filius hominis in corde terræ tres dies erit, & tres noctes. Ab ipſo autem tribunali monſtrat Ieſum, dicens: Ecce rex ueſter. Quid igitur hoc eſt? Aut alludit populo, cui inſontem ſanguinem ſitienti gratificatur: aut forſan opprobrio petit, quia tot tantisq; malis eum afficere ſtudent, quem ipſi Iudæorum regem appellant.

Matth. 12 Ionæ 2

CAPVT XXV.

ILli autem clamabant: Tolle tolle, crucifige eū. Dicit eis Pilatus: Regem ueſtrum crucifigam?] Clamant non minus, quàm antea, nullo modo à crudelitate ad manſuetudinē declinati, nec propter illuſiones, nec propter flagella: imò uerò truculentiores facti, crucifige iterum atque iterum illum hortantur, qui mortuos excitauit, qui tantæ fuit æſtimationis, ut rex & filius Dei iam putaretur. Vnde ipſe quoque iudex tam impium eorum clamorem redarguens, atque opprobrio tribuens: regem, inquit, ueſtrum, id eſt, hominem tantæ apud uos opinionis crucifigam? Quid eī ei exæquari poteſt? imò uerò, quid in eo minus filio dei atq; rege inuenitur?

CAPVT XXVI.

REſponderunt pontifices: Non habemus regem niſi Cæſarem.] Reſilijt apertè ab amicitia dei populus Iudæorum, & reliquit (ut Moſes dicit) deum qui ipſum genuit, & domini auxiliatoris eius recordatus nō eſt. Animaduerte nanque, quomodo facies fornicariæ facta eſt ipſi, ut ſcribitur: impudenter enim omnia egit, dominū ſuum negauit. Quo crimine, Hieremiæ uoce deus ipſum accuſat, dicens: Ite in inſulas Chetim, & mittite in Cedar, & diſcite, ſi gentes mutabunt deos eorum, quæ nec dij quidem ſunt: Populus autem meus mutauit gloriam eius. Et rurſus: Obſtupuit & exhoruit cœlum in hoc ualde, dicit dominus: quia duo praua fecit populus meus. Dereliquerunt me fontē aquæ uiuæ & effoderunt

Deut. 32

Hierem. 2

Hieremiæ 2.

runt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non ualent aquas. Omnes enim ubiq; gentes errore suo uehementer amplexæ, quos deos putarunt, ita colunt, ut nō facile cultum aliorum deorum suscipiant. Israël uerò calce regnum dei percussit, & ad principatum Cæsaris transfugit. Quare non iniuria manibus Cæsaris traditus, intolerabiles belli calamitates incidit. Sed animaduerte rursus quæso, exquisitam Euangelistæ diligentiam. Non enim populus, sed principes populi responderunt, inquit, undiq; ostendens ad præcipitia subditos a pontificibus, quos sequebantur depulsos. Non ergo solum suas, uerumetiam aliorum animas tantæ impietatis duces ac principes perdiderunt. Ita
Oseæ 5. enim & propheta ipsos accusat clamās: Quia laqueus facti estis speculationi, & sicut rete expansum super Thabor. Speculationem namq; in his appellat subditam multitudinem, cuius curam principes habere debent. Speculatores enim ideo apud sacras literas, præsidentes populis dicuntur. Laqueus igitur & rete speculatiōi, id est, populo pontifices facti sunt, quum ipsi primi clamauerint, & alijs re ipsa dicere persuaserint: Non habemus regem nisi Cæsarem. Et audent hoc ærumnosi & miseri homines dicere, quum deus pater prophe-
Zach. 9 tica uoce saluatoris aduentum prædixerit: Gaude clamans, filia Sion, ualde iubila filia Hierusalem, ecce rex tuus ueniet tibi iustus, & saluator ipse mi-
Math. 21 tis, ascendens super asinam, & super pullū filium asinæ. Ipsi aūt, quanq; asinæ pullo insidentem Iesum publice in Hierosolyma cum infantibus diui nis honorarunt laudibus: Benedictus, clamantes, qui uenit in nomine domini: resiliunt tamen nūc principatum Romanorum amplexi, & iugum regni dei reijcientes. Hoc em planè significat, dicentes: Non habemus regem nisi Cæsarem. Sed tunc à populo, & à simplicioribus ut deus, Christus laudabatur: nunc uerò consilio & clamore pontificum regnum dei excutiunt.

CAP. XXVII.

TVnc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur.] Iudæorum clamoribus uictus, sententiam eorum Pilatus turpiter sequitur, iubetq; illum crucifigi, in quo nihil causæ potuit inuenire. Sed Iudæis tota hæc temeritas adscribenda est. Ipsi enim origo & caput impietatis huius fuerunt, à qua tamen Pilatum non absoluimus. Causa enim una cum illis & ipse fuit. Nam quum posset furorem Iudæorum reprimere, non modo id non fecit, sed Christum etiam eis tradidit. Nec id simpliciter, sed ut crucifigatur.

CAP. XXVIII.

SVsceperunt aūt Iesum & duxerunt. & baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur caluariæ locum: Hebraicè autem Golgatha ubi eum crucifixerunt: & cum eo alios duos hinc & hinc, medium autem Iesum.] Ducunt iam ut moriatur, fontem & largitorem uitæ: quod diuina uirtute mirabiliq; artificio pro nobis fiebat, quum ad insperatum exitum passio proruperit. Laqueus enim facta est imperio mortis, & renouationis ad incorruptibilitatem, & ad nouam uitam origo. Lignum igitur, ubi crucifixus est in humeris portans, exit condemnatus iam capitali sententia, nulla penitus de causa, & id propter nos. Tulit em in se, quæ peccatoribus iure secundū legē imminēt, factus pro nobis maledictio, ut scribitur. Maledictus em ait, omnis qui de ligno pendet. Maledicti aūt omnes nos sumus, qui peccato subiecti, legē diuinā cōtemnimus. Multa sanè omnes delinquimus, facileq; natura labitur. Et quū rursus in lege scribatur, Maledictus, qui nō permanet in omnibus scriptis in libro legis huius, ut faciat ea. Nostra certè, non aliorum hęc est maledictio. Nam si præuaricatio à lege delictum est, & nos facile labimur, legē negligentes, hac maledictione iure premimur. Maledictus igitur ille propter nos, qui peccatum non nouit, sed ut à maledictione omni nos liberet, crucifigitur. Idq; passus, sufficit ut deus, pro omnibus, morteq; carnis suæ uniuersos redemit. Crucem igitur portat Christus, nō sibi, sed nobis transgressoribus per legem debitam. Nam quemadmodū non propter seipsum, sed propter nos in mortuis reputatus est, ut destructa morte, ad æternā nos uitam reduceret: sic & debitā nobis crucem in seipso suscepit, ut condemnatio legis in seipso condemnata euanescat: ut omnis iniquitas os suum obstruat, quum qui peccatum non fecit pro peccatis omnium condemnatus sit. Hoc singulari, præclarissimoq; Christi facinore, ad sortitudinem, roburq; animi, quo pati omnia pro pietate uelimus, mirum in modum exhortamur. Nullo em alio pacto, ut arbitror, deo penitus cōiuncti summa bona cōsequemur, nisi amorē dei terrestri huic uitæ præponentes, parati simus pro ueritate mori, si opportunitas aderit. Omnis em, inquit, qui non accipit crucē suam, & sequitur me nō est me dignus. Quod nihil aliud significat (ut ego arbitror) quàm mundo propter deum renunciare, & huic corporali uitæ, bona quæ per fidem speramus anteponere. Sed dominus quidem noster Iesus Christus debitam nobis baiulans crucē, & hoc propter nos, non erubescit: nos autem calamitosi, quorum mater hæc terra est, qui ex nihilo ad esse producti sumus, non audemus labores, uel paruos pro pietate suscipere: sed si forte pro Christo quicquam nobis acciderit, erubescimus. Ita inanem huius mundi gloriam sequentes, in superbiam (quæ uitiorum omnium mater est) incidimus. O temeritatem maximam. Dominum enim serui, & magistrum indigni discipuli superare studemus. Sic & Petrus quondam intolerabilē crucis putās passionem, nec mysterij uires adhuc intelligens, ex amore dicebat: Propitius esto tibi domine, ne fiat tibi hoc. Ad quē Christus: Vade retro satana: scandalum mihi es, quia non sapis ea quæ dei sunt, sed ea quæ hominū. Vnde nō paruā utilitatē nos colligere possumus. Discimus enim quando tempus ad certamina uocat, ne si etiā qui charissimi nobis sunt prohibeant, turpe forsan putantes

putantes, mentem ullo modo illis adhibeamus. Non enim à satana differt qui scandala ponit, & quibuscunq; modis potest, à recta sententia homines seducit. Quod etiam Christus illis uerbis ostendere uidetur: Si oculus, inquit, dexter tuus scandalizat te, erue eū, & projce abs te. Quod eīm à felicitate nostra nos semouet, etiā si amicitiæ lege nobis coniungitur, etiam si natura ipsa, & sanguinis propinquitate copulatur, nō nostrū, sed alienum & hostile putandum est. Inter duos autem latrones crucifixus est, ex malitia Iudæorū: qui ut turpissimam mortē eius ostenderent, iustū cum iniquis condemnarunt. Qui quidem duo latrones, duos populos, qui postea Christo coniuncti sunt, Iudaicū dico atq; gentilem, significasse mihi uidētur. Condemnati autem iure, ut latrones fuerunt, quia & Iudæi legē transgredientes, præuaricationis crimine rei erant, & gentes non creatorē, sed creaturas colebant, quamuis & alioqui qui adhærent Christo, unà cum eo crucifiguntur. Ad nouā enim, & euangelicam uitam reformati, primæ cō uersationis suæ mortem sustinent. Vnde Paulus de Christo quidem dicit: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. De omnibus uerò in persona sua. Ego enim per legem legi mortuus sum, ut deo uiuam: Christo confixus sum cruci, uiuo autem iam, non ego, uiuit uerò in me Christus. Et rursus: Si ergo mortui estis cum Christo, ab elemētis huius mundi, quid adhuc tanquam uiuentes mundo decernitis? Mundanæ nanq; conuersationis mors, euangelicæ uitæ origo ac fundamentū est. Duorū igitur crux latronum, ut ab euentu didicimus, duorum populorum coniunctionem cum Christo significabat, qui unà cum Christo quodammodo mortui erāt, carnali uoluptate spreta & mundana uita sepulta, ut cū domino suo spiritaliter uiuerēt.

Matth. 5

Gal. 5

Gal. 2

Coloss. 2

CAPVT XXIX.

SCripsit autem & titulum Pilatus & posuit super crucem. Erat autem scriptum, Iesus Nazarenus rex Iudæorum.] Hoc certè illud aduersus nos chirographum, quod cruci affixum à domino, Paulus ait, in quo de principatibus potestatibusq;, ut de uictis triumphauit. Nam etsi titulum hunc non saluator, sed Iudæorum furoris minister affixerit, sed tamen ipse affixisse scribitur, qui affigi permisit. De principatibus autem in ipso triumphauit, quia appositus significabat legentibus Christum illum fuisse, qui animam suam in redemptionem omnium dabat: omnes enim homines peccati iugo depressi. Omnes enim inquit, declinauerunt, & simul inutiles facti sunt, & diabolo seruientes turpissime degebamus. Habebat autem diabolus aduersus naturam nostram chirographum, maledictionē legis diuinæ transgressoribus debitam & priscam dei sententiam, quæ aduersus primum hominem, iustissime fuit prolata, in quo genus uniuersaliter nostrū (quia nemo absque peccato est) condemnatum fuit. Nam ut Adam peccauit, sic & cæteri post ipsum mandatum dei neglexerunt. Quare de uno aduersus omnes sententia fuit prolata. Hoc igitur aduersus genus nostrum chirographum, titulo in cruce confixo, saluator deleuit. Liquidò nanq; hic titulus mortem in ligno suam significauit, quam pro condemnatorum uita passus est, & prò delictis pœnam dedit sufficientem. Nam etsi unus patiebatur, sed ut Deus supra omnem creaturam est dignus, & uita omnium multo præstantior: idcirco iniquitas omnis obstruxit os suum, ut Psalmista canit, & peccati lingua obticuit, quū delinquentes accusare non possit. Iustificati enim sumus, quum debita nostra prò nobis Christus reddiderit. Liuore nanque suo sanati omnes sumus, ut scribitur. Sed quemadmodum per lignum casus noster fuerat excogitatus: sic per lignum à casu renouati cœlestia bona accepimus, quum ipsius quasi ægritudinis initiū propter nos in seipsum Christus lustrauerit.

Psal. 13

Psal. 106

Esa. 53

CAPVT XXX.

HVnc ergo titulum multi legerunt Iudæorū: quia propè ciuitatem erat locus ubi crucifixus est Iesus. Et erat scriptus Hebraicè, Græcè & Latinè.] Diuinitus, ut ego puto, factum est, ut trium linguarū, quæ præcipuæ sunt, literis scriptus titulus fuerit. Omnium enim gentium regnū Christo attributum esse significauit. Ipsi enim, inquit Daniel, honor & regnum datum est, & omnes tribus & linguę ipsi seruient. Et ut Paulus ait: Omne genu flectetur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confitebitur, quia dominus noster Iesus Christus in gloria est dei patris. Titulus igitur iste per præcipuas linguas omnium linguarum Iesum futurum principē prædicabat, & impietatis crimine Iudæos arguebat. Magna eorum uoce qui legebant conclamans, quod dominum regemq; suum crucifixerint.

Dan. 7

Phil. 2

CAP. XXXI.

DIcebant ergo Pilato pontifices Iudæorum: Noli scribere, rex Iudæorū: sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum. Respōdit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.] Non possunt ferre huiusmodi titulum principes Iudæorum, sed acri turbati inuidia, regnum pernegant Christi. Nunquam enim, inquiunt, rex iste fuit, quem nos in regem nunq; suscepimus: sed ipse huiusmodi uerbis usus est. Ita ex imperitia non uidebant ueritatis naturam mentiri nō posse: ueritas autem Christus est. Rex igitur Iudæorum est, si sic ipse dixit, & uos ô Iudæi affirmatis. Non uult autem Pilatus mutare titulum: quia non fuit in omnibus sibi diuinitus permissum, aduersus saluatoris gloriam furere. Stabile nanque, ac supra calumniam Christi regnum est, etiam si Iudæi nolint, etiam si gloriam eius confiteri non patiantur.

CAP. XXXII.

MIlites ergo, quum crucifixissent eum, acceperunt uestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem, & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. Dixerunt ergo adinuicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa

mur de illa,cuius sit,ut scriptura impleret,dicens: Partiti sunt uestimenta mea sibi, & in uestē meā miserunt sortem. & milites quidem hæc fecerūt.]

Partiti sunt uestimenta saluatoris inter se milites. Solent enim ex truculentia publicarū rerum uindices,non modo nō condolere damnatis, uerum etiā atrocius iussa peragere & calamitatibus aliorū robur quoddā animi ostentare. Vestes aūt damnatorū,quasi hæreditatis lege ad se pertinentes uendicāt. In quatuor igitur partes cæteris diuisis,unam tunicam dilacerare uisum non est: sortis ergo illam faciunt munus. Non enim poterat mē
Psal.21 tiri Christus,de seipso apud Psalmistam dicēs: Partiti sunt uestimenta mea sibi, & in uestem meam miserunt sortem. Hęc enim omnia prędicta sunt, ut rerū euentibus ipsum esse qui uēturus erat,crederemus. Nō enim magna solum, sed parua quoque prædicta sunt: ut ab omnibus recte ad ueritatem deducti, non erraremus. Sed non nocebit, imò uerò etiā proderit, nonnihil de partitione uestimentorum sublimius dicere. In quatuor partes uestimenta diuisa sunt, & tunica solū indiuisa remansit: quod mystice cuiusdā rei signū fuisse dixerim. Nam quatuor orbis partes ad salutē reductæ, indumentū uerbi, id est, carnē eius impartibiliter inter se partiti sunt. In singulos enim partibiliter transiens unigenitus, & animā atq; corpus eorum per carnem suā sanctificans, impartibiliter, atq; integre in omnibus est: quum unus ubiq; sit,
1.Cor.1. nullo modo diuisus, sicut Paulus ait. Huius my-
Exod.12 sterij uim, legis quoq; figura obumbrat. Agnum enim tempore congruo accipere iubebat: nō per singula capita unū, sed per singulas domos atq; familias: sic diuidi quodāmodo agnus uidebatur. Sed ut rursus, quasi integer atq; indiuisus remaneret unà in domo comedatur, inquit, nō exportabitis de carnibus eius. Sic partibiliter, quantū ad singula unius familiæ capita & impartibiliter, quoniam in una domo atq; familia unus in omnibus agnus inueniebatur. Simile quid & de uestimentis intellige: alia em̄ in quatuor partes diuisa sunt, sola tunica integra permansit. Quæ inconsutilis, & desuper erat cōtexta: ut significaret absq; conuētu sexuū, uirtute sancti spiritus desuper corpus domini contextū, atq; confectū de sanguine uirginis fuisse. Hæc quū nihil ueritati obsint, & conducere possint, studiosis non reiicienda sunt.

CAPVT XXXIII.

STabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleopæ, & Maria Magdalene.] Non inutiliter huius quoq; rei Euangelista meminit, stantesq; iuxta crucem matrem & cæteras dixit, largis scilicet lachrymis flentes. Facile nanq; ad lachrymarum flumina genus est mulierum, præsertim quum magna causa mouetur. Quur autem hæc tenuia memorat, & mulierum mentionem facit? Docere, ut ego arbitror uoluit, tantam passionis Christi fuisse indignitatem ac magnitudinem, ut matrem etiā eius, mors crucis, & Iudæorum illusiones commouerint, & ad hæc milites cum risu atq; triumpho coram matre ad derisionem Christi uestimenta partientes. Hic certè dolor à Simeone prænunciatus fuit. Ecce, inquit, hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in Israël, & in signum cui contradicetur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Gladiū enim acutū, doloris magnitudinē appellauit: ex multis autem cordibus reuelatæ cogitationes sunt, quum etiam discipuli eius scandalū propter passionem passi fuisse uideantur. Luce.2

CAP. XXXIIII.

QVum uidisset ergo Iesus matrem & discipulum adstantē, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier ecce filius tuus. deinde dicit discipulo: Ecce mater tua, & ex illa hora accepit eam discipulus in suā.] Prouidit matri, quasi parū de magnitudine doloris curaret. Nam etsi acriter patiebatur, erat tamen etiā impassibilis. Cōmendauit aūt eam discipulo Ioanni, huic qui euangeliū hoc conscripsit, ut officiū filij in eam seruaret: matrem similiter admonuit, ut parentis in discipulū autoritatem haberet: amore uidelicet atq; charitate non minus illos coniungi uoluit, quàm si naturæ maxima propinquitate coniuncti essent. Sunt autem qui dicunt carnis coniunctione Christum commotum fuisse, ac ita locum in ipso affectus habuisse contendunt: ad quam quidem opinionem non nisi mente capti delabuntur. Non enim hac ratione id factum à Christo est, sed re ipsa honorandos esse parentes docere nos uoluit. Aequali enim uerè supplicio in deū blasphemantes, & parentes paruipendentes, puniri lex statuit. Morte moriatur, qui nomen domini nominauit, id est, in dominum blasphemauit. Et similiter: qui patri aut matri maledicit, morte, inquit moriatur. Quū igitur ita per legem ipse præceperit, quumq; omnis uirtutis ipse fons sit, quomodo non oportebat ab ipso, & per ipsum primum nos discere, nec quando intolerabiles imminent ærumnæ, negligendo esse parentes? Optimus enim ille certe est non qui magna in tranquillitate ac copia rerum, sed qui in tempestate & egestate, mandatorum non obliuiscitur. Exod.

CAPVT XXXV.

POstea sciens Iesus, quia iam omnia cōsumma ta sunt: ut cōsummaretur scriptura, dicit: Sitio. Vas aūt appositū erat aceto plenū: illi aūt spongiam plenā aceto, hyssopo circūponentes, obtulerunt ori eius.] Quū truculenter omnia impietate Iudæorū essent peracta, nec quicq; ad summā crudelitatē deesset, tandem sanctissima caro Christi naturale quid patitur. Multis em̄ ac uarijs doloribus exiccata, siti torquetur. Multū enim possunt dolores ad commouendam sitim. Innatum enim calorem exagitātes, uel quod in profunditate humidum est consumunt, & igneis ardoribus dolentis uiscera urūt. Sicut igitur cæteras passiones, sic hanc etiā sponte Christus perpessus est: bibere igitur petit. Illi aūt adeò longe ab omni humanitate aberāt, ut pro iuuante potu atq; iucundo nocentē & acerbū attulerint, & humanitatē, qua moueri uidebantur

uidebantur, in impietatē conuerterint. Nam quū petenti dabāt, charitatis habitū ſuſcipere uidebantur. Sed nō eſt poſſibile mentiri ſcripturā, in qua

Pſal. 68 ex perſona Chriſti dicitur: Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Sed hic quidem Euangeliſta ſpongiam aceto plenam hyſopo illos circūpoſuiſſe, ac attuliſſe ſcribit. Lucas uerò aceti ſolūmodo meminit. Matthæus autem & Marcus calamo ſpongiam circunpoſitam ſcribit fuiſſe. Nec diſcrepantiam in Euangeliſtis ullam eſſe dicemus. Nam quum neceſſarium ad pietatem non eſſet, modū quoq; rerum omnium minutius cōſcribere, alius aliter ſcripſiſſe uidetur. Quia quum omnia facta ſint, non omnia omnes, ſed alius aliud conſcripſit. Beatus igitur Lucas nullam de allationis modo curam habuit: Ioannes uerò à cæteris non diſcrepat, quamuis ita imperitis uideatur. Perſpicuum enim eſt multos impietatis fuiſſe miniſtros, milites ſimul atq; Iudæos. Alij ergo calamo, alij ligno hyſopi potum leſu afferebant. Dictum eſt enim per Ezechielem

Luce 23 Matth. 27 Marc. 15

Ezech. 9 à deo ad Hieruſalem: Sicut feciſti, ſic fiet tibi. Retributio tua retribuetur tibi in caput tuum. Per

Eſa. 3 Eſaiam uerò ad Iſraël dicitur: Væ iniquo, praua ſecundum opera manuum ſuarum accidēt ei. Inter cætera igitur, quæ crudeliter in Chriſtū facta ſunt, hoc quoq; iudicamus. Ex quo non parū utilitatis conſequi poſſumus. Diſcimus enim hinc non poſſe ſatiari aduerſariorum animos in perſequendis amicis Chriſti: ſed uſque ad ultimum ſpiritum, magnum undiq; tentationum commouent æſtum. Sed hi magni labores atq; perpetui, perpetuam etiam afferunt gloriam. Nam ſicut tribulatio in hac uita non ceſſauit: ſic in futura, quæ æterna eſt, gloria nunquam terminabitur.

CAP. XXXVI.

QVum ergo accepiſſet leſus acetum, dixit, Conſummatum eſt. & inclinato capite tradidit ſpiritum.] Conſummatū iam eſſe ſaluator dicit, quia ſæuiendi Iudæorum poteſtas in ipſum per mortem ſuam terminum habuit. Quid enim non excogitarunt, aut quid ſupremæ inhumanitatis relictum ſibi eſt? quis cædendi, quis cōtumeliandi modus non adhibitus? Meritò igitur conſummatum eſſe ait. Quumq; tempus iam eſſet, ut etiam ſpiritibus apud inferos prædicaret (uenit enim, ut tam uiuorum quàm mortuorum dominaretur) mortem pro nobis ſuſcepit. Et hanc na-

1 Cor. 15 Coloſſ. 1 turæ noſtræ propriam paſſionem ſponte ſubijt ſecundum carnem, quamuis ut deus uita naturaliter ſit: ut ſpoliatis inferis, primitiæ dormientium & primogenitus (ut ſcripturæ dicunt) mortuorū factus, recurſum ad uitam naturæ noſtræ largiretur. Inclinauit igitur caput. Accidit enim morientibus, uigore carnis iam cōſumpto, & anima quæ corpus retinet abeunte, inclinatio capitis. Quam obrem uerbis hoc modo abuſus Euangeliſta eſt. Sic & tradidiſſe ſpiritum à conſuetudine noſtra ſibi dictum eſt: multi enim ſic extingui & mori

Luce 23 dicunt. Quamuis mihi uideatur ideo non ſimpliciter mortuū eſſe, ſed tradidiſſe ſpiritum Euangeliſta dixiſſe: quia in manus dei patris animā ſuam cōmendauit, ut ipſe dixit: Pater in manus tuas cōmendo ſpiritū meum. Quod nobis magnæ ſpei fundamentū atq; originē præbet. Credere nanq; debemus, quum à corporibus ſanctorū animæ abierint, tanq; in manus chariſſimi patris, bonitati diuinæ cōmendari: nec ut quidam infideliū credi derunt, in terris conuerſari quouſq; ſepulturę honoribus affectæ ſint: nec ut peccatorū animæ, ad immenſi cruciatus locū, id eſt ad inferos deferri, itinere hoc nobis à Chriſto primū præparato, ſed in manus potius patris euolare. Tradidit enim animam ſuam manibus genitoris, ut ab illa & per illam facto initio, certā huius rei ſpem habeamus: firmiter credentes, in manibus dei nos poſt mortem futuros, uitamq; multo meliorē ac perpetuē cum Chriſto uicturos: ideo enim Paulus deſidera Phil. 1 uit reſolui, & eſſe cū Chriſto. CAP. XXXVII.

POſtquā autem expirauit, uelum templi ſciſſum eſt à ſummo uſq; deorſum.] Velū templi, linteamen quoddam erat de latere ad latus, à ſuperioribus templi in medio dependens, ut ad interius tabernaculū ſolus pontifex ingredi poſſet: ad quod illotis pedibus introire nephas erat. Non enim licebat impræparato ſancta ſanctorū aſpicere. Hanc per uelamenta diſſeparationē neceſſariā fuiſſe, Paulus oſtendit, dicēs: Tabernaculū enim factū eſt primū, quod dicitur ſancta: poſt Hebr. 9 uelamentū aūt, ſecundū tabernaculū, quod dicitur ſancta ſanctorum, aureū habens thuribulū, & arcam teſtamēti circuntectā ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & tabulæ teſtamēti, & uirga Aaron quæ fronduerat. Sed in primum, inquit, tabernaculū ſacerdotes ingrediuntur, ſacrificiorū officia cōſummantes: in ſecundū uerò ſolus pontifex ſingulis annis ſemel, nec abſque ſanguine, quē offert pro ſua & populi ignorantia. In primis enim ianuis templi uelū erat extenſum, intra quod primū tabernaculū erat. Quibus figuris (ut Paulus ait) conuenientem ſanctis Hebr. 9 uſam primo tabernaculo ſtante non fuiſſe manifeſtatā, ſpiritus ſanctus ſignificabat. Nullo eñ modo licebat populis ultra primū tabernaculū progredi. Nondum enim euangelicæ uitæ modus effulſit, qui per Chriſtū uocatis à ſpiritu ad ſanctificationem datus eſt. Nondū myſteriū Chriſti enituit: ſed mandata literæ adhuc pollebant: ideo in primo tabernaculo Iudæi à lege ſtatuebantur. Ex ordium enim eſt (ut ita dicam) atq; introitus diſciplinæ legalis ad perfectionē euangelicam. Illa in figuris erat, hæc ipſam ueritatē amplectit: illa ſancta & exterior. lex eñ ſancta eſt, & mandata eius iuſta & bona: hæc interior & ſancta ſanctorum. Rom. 7 Nam quum ſancti eſſent qui lege iuſtificabantur, ſanctiores per fidem Chriſti ſancto peruncti ſpiritu effecti ſunt. Iuſtitia ergo fidei multo quàm legalis præſtantior eſt, & ſanctificatio copioſior. Quas ob res libenti animo Paulus legalis iuſtitiæ detrimentum paſſus fuit, ut Chriſtum acquireret: Phil. 3 nec inueniretur iuſtitiā in ſe habens legalem, ſed eam quæ per fidē eſt Ieſu Chriſti. Quamuis non-

nulli retro ceciderint, & post iustitiam fidei ad mãdata legis delapsi sint, secundum figuras legis
Gal. 5 uiuentes. Galatæ autem isti erant, quibus Paulus scripsit, quia nihil à Christo iuuarentur si circunci sionem legis amplecterentur: pertransierunt iam uetera. Euacuati estis, inquit, à Christo qui in lege sanctificamini, à gratia excidistis. Sed ad propositum reuertamur. Velum templi à summo usq; de orsum scinditur, quia sancta sanctorũ iã aperiuntur, & uia credẽtibus in Christũ ad interius tabernaculum præparatur. Diuinorũ enim mysteriorum cognitio non amplius uelo legalis literę tegitur, nec historiæ figuris ac umbris mentis nostræ acies retardat: in simplicitate nanq; fidei, paucis certè uerbis egemus. Propè te, inquit, uerbum est in ore tuo, & in corde tuo, id est, uerbum fidei quod prædicamus: quia si dixeris in corde tuo dominus Iesus: et credideris in corde tuo, quia deus suscitauit eũ ex mortuis, saluaberis. Corde enim creditur ad iustitiam, ore aũt cõfessio fit ad salutẽ:
Rom. 10 Totũ enim pietatis mysteriũ his uerbis exprimitur, Antea igit quàm mortẽ pro uita nostra Christus subiisset, uelũ extensum omnia tegebat, quũ ius mãdati legalis dominaretur: sed postq; omnia consummata sunt, quæ in Christum Iudæi crudeliter cõmiserunt, postq; spiritũ saluator tradidit, uetus illud & latum uelum cõfestim scissum omnino atq; per totũ est. Hoc enim significat à summo usq; deorsum. Quare sicr quia pulcherrimus fidei nucleus ariditate literalis testæ perfracta denudatus est: non enim trunca & manca, sed perfe
Psal. 50 cta fidei illuminatio est. Ideo Psalmista ex persona noui populi canebat, dicens: Incerta & occul-
1. Cor. 1 ta sapiẽtiæ tuæ manifestasti mihi. Et Paulus: Gratias ago, inquit, deo meo semper pro uobis, quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni uerbo & in omni scięntia, & in omni cognitiõe. Quia igitur omni cognitione ac sapientia locupletandi iam erant fideles, sine aliqua ueli obumbratione totum intelligentes mysterium: idcirco templi uelum nõ in parte aliqua, sed totaliter scinditur. Opportunitas tunc maxime pulcherrima fuerat ut uelum scinderetur, & lex aperiretur: quando animam pro nobis saluator tradidit: tunc enim à gratia dei penitus Israël decidit, resilijtq; longè ab ea, quum tanto furore saluatorem suum impie occiderit. Quod etiam Euãgelista diligenter notauit, dicẽs. Postq; aũt expirauit, uelum templi scissum est. His enim uerbis tẽpus ipsum ante oculos posuit. Sed ad hæc illud etiam dicere possumus. Solebant Iudæi & maxime principes ac pharisæi, quando aliquid fieri uidebant aut audiebant, quod aduersus deum autorem legis ageretur uel diceretur, uestem illico scindere, ac lugentium habitum suscipere: quod faciebant, ut molestè se omnia huiusmodi ferre ostenderẽt, ac à simili crimine animas suas liberarent. Vnde Christi quoq;
Act. 14 discipuli Barnabas dico & Paulus, quũ nonnulli ex infidelibus opera eorum admirati, alterum Iouem, alterum Mercurium putassent, sacrificiaq; illis ut dijs pararent: quoniam hæc res ipsi deo iniuriam afferebat, sciderunt uestes eorum, ut scribitur. Quum etiam saluator de doctrina sua à principibus Iudæorũ interrogatus dixisset: Amodo uidebitis filium hominis sedentẽ à dextris uirtutis dei, & uenientem in nubibus cœli. Exiliens à pontificali Caiphas sella, scidit uestes suas, dicens:
Matth. 26 Blasphemauit. Hac Iudæorum cõsuetudine templum dei quodãmodo usum, quum Christus expirasset, uelum quasi uestem suam, ad contẽnendam Iudæorum impietatem illico scidit. Quod diuinitus ideo dixerim esse factum, ut sanctum dei templum populi causam lugere intelligeretur.

CAP. XXXVIII.

IVdæi ergo, quoniam parasceue erat, ut non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus ille dies sabbati) rogauerunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, & tollerentur.] Non religione id à Iudæis factum est, sed quia (ut consueuerant) excolabant culicem, & camelum glutiebant. Maxima enim delicta temerarie suscipie
Matth. 23 bant, et de minimis erant curiosi: quod in eodem patuit die. Nam Christum occidere non dubitarunt, & sabbati honorem illius in re minima conseruare studebant. Autorem legis interemerunt, & legem seruare fingebant. Honorant magnum illius sabbati diem, qui magnę dici dominum crucifixerunt. Itaq; gratiam à Pilato impetrarũt sibi solis conuenientẽ. Crura enim eorum fregerunt: ut magnitudine doloris, qui iã in extremis erant, citius morerentur.

CAP. XXXIX.

VEnerunt ergo milites. & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo: ad Iesum autem quum uenissent, ut uiderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura: Sed unus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua: & qui uidit, testimonium perhibet, & uerum est testimonium eius: & ille scit quia uerum dicit, ut & uos credatis. Facta sunt enim hæc, ut scriptura impleretur,
Exod. 12 Zach. 12 dicens: Os non cõminuetis ex eo. Et iterum alia scriptura dicit: Videbunt in quem confixerunt.]

Iudæorum obsequentes uoluntati milites, duorum latronum qui cum Christo crucifixi fuerũt, ut morti citius traderent, crura fregerunt: Iesum autem inclinatione capitis expirasse putãtes, crura eius non frangunt. Eorum tamen unus, subdubitans fortassis an mortuus esset, lancea latus eius compungit: qui illico sanguinem simul atq; aquã emisit, benedictionis mysticæ ac sancti baptismatis originem quandã atq; primitias. Christi enim & à Christo baptismus & benedictionis quoque mysticæ uirtus, à sancta eius profluit carne. Ab his autem, quæ tunc acciderunt, Christum illum fuisse qui uenturus à scriptura dicebatur, breuiter Euangelista ostendit, aliqua commemorans quę à scripturis prædicta, tunc exitũ habuerunt. Nam nec os eius fuit comminutum, & militum lancea transfixus est: quas quidem res oculis se uidisse testatur. Seipsum enim, non alium ueritatis testem modò adduxit: atq; ideo inanis gloriæ tumorem,

ut rem

utrem turpissimam, fugiens, nomẽ suũ occuluit.

CAP. XL.

POst hæc autem rogauit Pilatum Ioseph ab Arimathia, eo quod esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum: ut tolleret corpus Iesu: & permisit Pilatus. Venit ergo & tulit corpus Iesu.] Accusatur breui hac oratione Iudæorum rursus impietas, quum non fuisse absq; periculo mõstretur, doctrinam Christi amplecti.

Ioan.9 Probus enim hic iuuenis quamuis Christum amaret, & disciplinam eius legi anteponeret, latebat tamen, Iudęorum formidans minas, qui mortem in Christum credentibus minitabantur. Sed uide hinc quoq;, quanta crudelitas in Iudæorũ animis fuerit. Quippe qui nec mortuo quidem Christo parentare uoluerũt, quẽ Christum esse non ignorabant: cuius signa, miraculaq; multa uiderunt, quamuis liuoris stimulo agitati, nihil inde utilitatis fuerint consecuti. Ad condemnationem ergo illorum, & maxime Hierosolymitarum, Ioseph Arimathiensis, Iesu corpus sepultura honorat.

CAP. XLI.

VEnit autem & Nicodemus, qui uenerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam mirrhæ & aloës quasi libras centum.] Non unum solummodo magno animo ad sepeliendũ sanctissimum Christi corpus, sed alterum etiam exponit

Ioan.3 conuenisse autoritate quasi legis rem muniens. In

Deut.19 ore nanq; duorum aut trium testium omne uerbum stare lex iubet. Duo igitur pollinctores Ioseph & Nicodemus fuerunt: animo quidem credentes, sed formidine pressi, terrestrem adhuc gloriã cœlesti anteferebant: & idcirco nõ libere, neq; manifeste: sed occultius ac timidius Christũ honorabant.

CAP. XLII.

ACceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. Erat autem in loco ubi crucifixus est, hortus: & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus fuerat.] Reputatus quidẽ in mortuis secundũ carnem propter nos est, q uita naturaliter ac uerè per seipsum est: ut omnem impleret iustitiam, quæ generi nostro cõuenit, corpusq; suum morti & sepulturæ sponte concessit. Monumentum aũt in horto erat, inquit, & ipsum nouũ: quæ res significat recursum nobis ad paradisum morte Christi esse pręparatũ.

Hebr.6 Præcursor enim ipse pro nobis ingressus est. Monumenti autem nouitas, nouum atq; inauditum de morte ad uitam reditũ significat. Nam & ipsa mors in morte Christi innouata, ad somni conditionẽ mutata est. Viuimus enim deo, & ipsa cor-

Esa.26 1.Thes.4 pora nostra reuictura sunt, secundum scripturas. Vnde mortui, dormiẽtes iam ab omnibus, & maxime à Paulo, appellãtur. Nã olim quidem etiam in eos qui non peccarunt in similitudine præua-

Rom.5 ricationis Adæ (cuius imaginem induti, omnes maledictioni subijciebantur) mors apertissime regnabat. Sed postquàm secundus Adam effulsit, & morte carnis suæ humani generis uitam redemit, & imperio interitus destructo surrexit: resormati sumus, nouæ cuidã morti, non sempiternæ, sed somno simillimæ subiecti, ad similitudinẽ scilicet Christi, qui hanc nobis uiam præparauit. Si quis aũt ideo nouũ dici monumentũ credit, quia nemo ante Christum ibi positus fuerat: id nõ modò nõ reuuimus, uerumetiã ualde approbamus. Nouũ enim fuit monumentũ, nemoq; ante Christũ positus, ne alius è mortuis surrexisse crederet.

CAP. XLIII.

IBi ergo propter parasceuen Iudęorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.] Nõ solum nouum fuisse monumentum, & in horto significauit: sed positum etiam in monumento Christi corpus exposuit: nec id quidẽ minimum prætermittens. Necesse est enim pro cognitione mysterij, uerè Christum fuisse mortuum cõfiteri. Propterea etiã Paulus fidei regulã tradens, dicit: Quia si dixeris in ore tuo, dominus Iesus: et credideris in corde tuo, quia deus suscitauit eũ ex mor- Rom.10
tuis, saluaberis. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et alibi: Tradidi uobis in primis quod accepi, qa Christus mor- 1.Cor.15
tuus est pro peccatis nostris, secundũ scripturas: & quia sepultus est, & quia surrexit tertia die, secundum scripturas. Necessariò igitur hæc etiam minuta nobis Euangelista explicat. Quia necesse est credere mortuum & sepultum fuisse, ut postea uerè possimus credere uinculis interitus ruptis, ad suam uitam redijsse. Non enim erat possibile Act.17
naturaliter uitam à morte detineri: nec poterat is in quo uiuimus & mouemur et sumus, nostræ naturæ legibus perpetuò seruire, sed ut deus naturã nostram uita indigentem uiuificat.

CAP. XLIIII.

VNa autem sabbati Maria Magdalene uenit mane quum adhuc tenebrę essent, ad monumentum, et uidit lapidem sublatum à monumento. Cucurrit autem & uenit ad Simonẽ Petrum, & ad alium discipulum quem diligebat Iesus, & dicit eis: Tulerunt dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. Exijt ergo Petrus & alius discipulus, & uenerunt ad monumentũ: currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcurrit citius Petro, & uenit primus ad monumentum. Et quũ se inclinasset, uidit linteamina posita, nõ tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introiuit in monumentũ, & uidit linteamina posita, & sudarium quod fuerat super caput eius non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in unum locum. Tunc ergo introiuit & alius discipulus qui uenerat primus ad monumentum, et uidit & credidit: nondum enim sciebant scripturã, quia oporteret eum à mortuis resurgere.] Non remansisset domi, nec à monumẽto abfuisset diligentissima illa mulier, nisi lege sabbati detenta fuisset. Quo die iam exacto, & altero die appropinquante, curriculo uenit ad monumentũ. Quumq; lapidẽ quo tegebatur, reuolutum inspiceret, suspicatur corpus domini translatum fuisse, Iudæosq; id ex inuidia fecisse. Cuius rei atrocitate perculsa, ad cha- Cap. Joannis xx

Universidad de Deusto
Biblioteca

rissimos domini discipulos cursu tetendit: nec propter crucem & passionem domini fidem amisit, sed etiam mortuum (ut solebat) dominum appellat. Tales in ea pietas egit radices. Petrus autē & Ioannes qui hoc nobis euangelium cōscripsit (alium enim discipulum seipsum appellat) maximo cursu uelocissime ad monumentū deueniūt, & oculis miraculum cernunt, sufficientes numero testes secundum legem. Nam & si Christum non uiderint, à collectione tamen linteaminum, & inuolutione sudarij separatim positi, surrexisse ipsum intellexerunt. Crediderunt igitur etiam ipsa mortis uincula iam ab eo esse disrupta, quod scriptura olim prædixit. Veris itaq; prædictionibus euentus rerum conuenire uidentes, summopere firmantur in fide. Aduertendum autem est, quia quum hic Euāgelista resurrectionis tempus significaret. Vna, inquit, sabbati mane quum adhuc tenebræ essent: Matthæus autē, uespere sabbati quæ lucescit in prima sabbati, scriptum reliquit: nec ulla inter eos est discrepātia. Idem enim tempus, profundo uespere & mane profundo significatur, quum utroq; dicendi modo ad mediā noctem peruenitur. Nam alter ab exitu, alter ab initio noctis incipiens, ad profundam nocte perrexit. Et sic alter ab altera extremitate noctis profectus, ad profundam & mediā noctem deuenit.

Deut. 19

Matth. 28

CAP. XLV.

ABierunt ergo iterū discipuli ad semetipsos. Maria autem stabat ad monumentum foris plorans.] Firma iam fide resurrectionis Ioannes & Petrus roborati, domum rursus regrediuntur, prædicaturi discipulis, deliberaturiq; quid sibi sit faciundum. Citius autem arbitror reuersos fuisse, quoniā Iudæorū iram aduersus discipulos Christi non ignorabant. Vnde nec sibi tutum putabāt ad diem usq; circa monumentum immorari. Nec formidine pressos fuisse dicemus, sed periculum ante tempus subire noluerūt, Christo animos eorum ita monente, qui ad patrem de ipsis dicebat: Pater sancte serua eos in nomine quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos unum sumus: quando eram cum ipsis, ego seruabam eos in nomine quos dedisti mihi, & nemo de ipsis perijt nisi perditionis filius. Citius ergo inde recedentes, ad seipsos reuersi, præcepta saluatoris seruabant: qui iussit eis ne à Hierosolymis abirent, sed expectarent promissionem patris, quam ab eo audierūt. Quia Ioannes quidem baptizauit aqua, uos autē non post multos hos dies baptizabimini in spiritu sancto. Quæres in die pentecostes exitum habuit, quum apparuissent ipsis dispartitæ linguæ tanquam ignis, sedissetq; supra singulos eorum. Tūc enim ex infirmitate humana ad maius quoddam robur reformati, Iudæorum paruipendebāt insidias. Sed discipuli quidem (ut diximus) ad secretiora loca se receperunt. Maria uerò ab omni metu libera, quia nihil de Iudæorū ira suspicabatur, circa monumentum uersabatur, & (ut fœminarum genus solet) fletū fletui addidit. Nec quia mortuus esset solum plorabat, uerumetiam quoniam alio à monumento translatus uidebatur.

Ioan. 17

Act. 1

Act. 2

Act. 2

CAP. XLVI.

DVm ergo fleret, inclinauit se et prospexit in monumentum, & uidit duos angelos in albis sedentes: unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu. Dicūt ei illi: Mulier quid ploras?] Vide rursus non frustra illam plorasse, nec amoris erga Christum mercede caruisse. Nam quum circa monumentum perseueraret plorans, uoce angelorū ad cognoscendum Christum iuuatur. Quos in albis uestibus uidit: ut uestimentorum candore, pulchritudo puritatis eorum significaretur. Qui repellentes illam à fletu, dicūt: Mulier quid ploras? non enim lachrymarum causam quærunt, quam certè non ignorabant: sed ut re ipsa patet, ne lachrymetur admonent. Nam morte iam & interitu destructo, lachrymarum tempus, inquiunt, non est. Quumq; dominus resurrectione sua humanum genus ad uitā reuocauerit, cur tibi plorandū est ò mulier? Nam rerum exitus ad contrarium potius inuitat. Quid igitur ploras, quæ lætari, gaudereq; modò debes? Apparuerunt autem sedentes, alter ad caput, alter ad pedes ubi positum erat corpus Iesu: ut mulieri corpus domini translatum putanti significarent, neminē potuisse uim sanctissimo illi corpori afferre, quod ab angelis defendebatur. Ambigere aūt aliquis non iniuria poterit, quam ob rem discipulis (Petro dico atq; Ioanni) angeli non apparuerunt, mulieri autem & apparent, & loquuntur? Dicimus igitur mysterium domini, sic ipso disponente atq; uolente, multis diuersisq; modis in animis hominū certius insedisse, quum unicuiq; conueniens manifestationis modus sit accōmodatus. Discipulos enim rerū exitus, scripturæ, Christiq; prædicationibus conueniens, ad firmissimam fidem induxit. Superuacaneum igitur erat, firmiter credentes uoce angelorum doceri. Mulieri autem penitus necessarium, quæ nec literas sciret, nec alio modo sublime resurrectionis mysterium percipere posset.

CAP. XLVII.

DIcit eis: Quia tulerunt dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. Hæc quum dixisset, conuersa est, & uidit Iesum stantem: & nesciebat quia Iesus est.] Tarda hæc est ad intelligendum mulier, imò uerò uniuersum genus fœminarum. Nondū enim intellexit quid uisio illa significaret, fletus autem causam explicat. Verum quoniam Christum semper dominum appellaret, & feruentem erga ipsum amorem hoc modo ostenderet, propterea etiam ipsum uidere digna iudicata est. Videt igitur Iesum, sed non cognoscit: aut quia diuina se potestate diuinus cognosci nō permitteret, aut quum tenebræ adhuc essent, certius discernere nō poterat.

CAP XLVIII.

DIcit ei Iesus: Mulier quid ploras? quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, & ego eum tollam.] Quū propter noctis tenebras nō cognouisset dominū Magdalene

lene, suspicata est aliquem eorū esse, ad quos horti cura pertineret. Audiuit autē ab eo, mulier quid ploras? Non quia plorādi causam dominus quæreret, sed quia reuocare ipsam à fletu uolebat: q̄d & per angelos in superioribus fecit. Ipse nanq; in illis etiam loquebat. Quid igitur ploras ò mulier? Quem quæris? id est, absterge lachrymas: Habes iam quē quærebas: ego ubi causa sum lachrymarū, quasi mortuus & à monumento sublatus. Verum quoniā uiuo & adsum, omisso fletu atq; mœstitia, gaude iam atq; triumpha. Interrogatio igitur hæc, ploratū mœroremq; ausert. Oportebat certè, ut mulieres etiam à mœsticia per dominū liberarent. Nā quū propter præuaricationē Adæ, ad uniuersum genus in eo primo dictū sit: Terra Gen.3 es & in terrā reuertēris. Tunc ad mulierē etiam, in doloribus paries filios, dictū est, qui dolores punitionis loco fœminis impendebāt. Sed dominus noster Iesus Christus in Maria prima fœminarū lachrymas absterſit. Prima enim hæc à dolore fletus, uoce domini reuocata est, quæ per ipsam ad uniuersum mulierū genus pertrāsit, si Christi fide munitæ illud Psalmistæ canūt: Nōne q oderūt te Psal.138 dñe oderā, & super inimicos tuos tabescebā? Perfecto odio oderā illos, & inimici facti sunt mihi. Sed dñs quidē à ploratu & dolo illā reuocabat: illa uerò, quasi hortulanus esset, rogat, ut si ab eo sublatū forte corpus domini esset, ostēdat ubi posuerit, ut inde ipsa tollere possit. Nondū em̄ resurrectiōis intellecto mysterio, uarijs suspicionibus agitatur: tardior, ut mulier, ad intelligēda ea, quæ rationē omnē excedūt.

CAP. XLIX.

Dicit ei Iesus: Maria. Conuersa illa, dicit ei: Rabboni, quod dicitur Magister.] Ad certiorē iā cognitionē mentē mulieris conuertit, nomineq; appellās, tarditatis quasi accusat. Illa uerò statim adapertis oculis suis cognouit eū, et ab omni suspicione remota, magistri uocabulo (ut consueuit) ipsum honorat, gaudijq; plena ad tactum eius festinat, ut benedictionē ab eo consequatur.

CAP. L.

Dicit ei Iesus: Noli me tangere, nondū enim ascendi ad patrem meum.] Recōditus huius sermonis sensus est, latetq; in eo non paruum mysterium: sed ope domini freti, in medium proferre, quæ dicuntur incipiamus. Accurrebat mulier domino, & pedes eius tāgere festinabat: prohibetur autem ab illo ea de causa, quia nondum, inquit, ascendi ad patrem meum. Quam autem satisfactionem affert hæc ratio, ne à diligentibus eū tangeretur? An quia maculari tactu hominū nolebat, ut ad patrem mundus ascenderet? Sed quis mētis compos hoc unquā cogitabit? Nulla enim re inquinari deitas potest. Nam quemadmodum radij solares à sordicie terrarū nullo modo maculantur, nec putredinis fœtor ullus officere illis potest: sic sanctissima illa natura nullam maculam suscipit. Quid igitur sibi uoluit dominus, dicens; Matth.9 Nondum enim ascendi ad patrem meum? Inter multas, uariasq; saluatoris aduentus causas, illa præcipua fuit, quam se uoce sua declarauit. Non enim, inquit, ueni uocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. Propterea ante passionem, resurrectionemq; suam, cum probis simul atq; improbis cōuersabatur, ita ut libere unusquisq;, publicanus etiā & peccator ad eum accedere posset: quod faciebat, ut omnes sanctificaret, reuocaretq; à peccati morbo ad ueritatis cognitionem. Non enim Luce 7. indigēt sani medico, sed qui male ualent. Idcirco quum in domū pharisæi diuertisset, peccatricem fœminam lachrymis pedes eius lauantem, & crinibus abstergentem suis, aspernatus non est. Nec Matth.9 mulierem fluxu sanguinis laborantem reppulit, imò etiam clementer allocutus est: Filia, dicens, fides tua saluam te fecit. Sic igitur ante crucem, ac resurrectionem suam omnibus uel peccatoribus tangendum ad benedictionem seipsum permittebat: dispensatione aūt incarnationis iā consummata, post resurrectionem suam non facile id unicuiq; concedit. Vt eam nobis regulam traderet, quā lex quoq; Mosaica immolatione agni significauit, de quo in figura Christi scribitur: Omnis in Exod.12 circuncisus nō comedet de eo. Incircūcisum porrò appellat omnem impurū: impura uerò secundum naturam, si ad naturam dei confertur, natura hominum est. Quare oportet non incircuncisos, sed mundos homines, spiritaliterq; circuncisos sanctissimum domini corpus tangere. Circun Rom.2 cisio enim cordis in spiritu fit, secundū Paulum: quam nullus unquā habet, nisi spiritus in eo sanctus fide atq; baptismo habitauerit. Nam quāuis Christus à mortuis resurrexerit, nondum tamen per ipsum ex patre spiritus ad homines missus fuit: quem misit, postquam ad patrem ascendit, propterea dicit: Conducit uobis ut abeam: nam nisi Ioan.16 abiero, paracletus non ueniet ad uos: sin autem abiero, mittā eum ad uos. Quia ergo nondū spiritum miserat, ideo à tactu suo Mariam prohibebat, dicens: Nondū enim ascendi ad patrem meū, id est, nondū pater per me spiritum sanctū ad uos misit. Hinc ecclesia regulā accepit: prohibemus enim à sacra mensa catechumenos, quamuis ueritatē iam cognouerint, & fidem magna uoce confiteantur. Quia nondum locupletati spiritu sancto sunt qui non habitat in ijs, qui baptismate consummati sunt: unde quum baptismū receperint, quia spiritus sanctus habitare in illis creditur, à tactu & communione salutaris Christi corporis non prohibentur. Idcirco & accedentibus ad benedictionem mysticam, ministri mysterij magna uoce clamant, sancta sanctis: solis sanctificatis spiritu, tactum & sanctificationem corporis Christi congruere significantes.

CAP. LI.

Vade autē ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meum, & patrem uestrum: deum meum, & deum uestrum.] Non concessit corporis sui tactum mulieri, quamuis cupienti: mercedem autem perseuerātiæ, lachrymarumq; suarū duplicem illico reddidit. Nam in ea prima, uniuersum mulierū genus (ut ut in superioribus etiā diximus) à mœrore ac lachrymis ad lætitiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gen.3 reuocatur. Et quemadmodum in paradiſo, quoniam diabolo mulier miniſtrauit, in doloribus parituram ſe filios audiuit: ita nunc in horto à maledictione liberata, plorare prohibetur: hæc igitur unà merces eſt. Altera, quia mittitur ad diſcipulos nuncia, ut eis hoc euangelium afferat, quod Chriſtus iam ſurrexerit, et aſcendat ad patrem: ut ueluti prima mulier quia diabolo miniſtrauit, & ſe & mulierum genus unà perdidit: ſic & hæc mulier, quia Chriſto miniſtrauerit, muliebre genus à maledictione in ſe prima liberet. Largitur ergo illi dominus primum, ne ploret, néue dolori animum ſubijciat: deinde mirabilem quandam pedum pulchritudinem. Pulcherrimi enim ſunt (ut Eſa. 52 propheta dicit) pedes euangelizantium bonum. Sed quàm mirabilis hęc fœmina fuerit, inde quoque intelliges, quod prophetæ mentionē de ipſa fecerint. Scribit enim de ipſa, & de alijs, quæ unà cum ea ſurrexiſſe Chriſtum diſcipulis nunciarūt: Accedite mulieres, quæ à uiſione uenitis: Popu- Hier. 9 lus enim intellectū nō habet. Nam his uerbis & mulieres ſermo propheticus hortatur, ut nunciēt quæ uiderunt: & Iudæorum imperitiam accuſat, quia reſurrectionem etiam ſaluatoris derideant. Non diſcrepat autem loānes ab alijs, quod ſolius Magdalenæ mentionē fecerit, quū illi alias cum iſta fuiſſe aſſeuerent. Multo enim feruentior hæc cęteris fuerat, prędecedebatq; alias, eratq; quaſi dux atq; princeps illarum. Non ignoramus autē euentus rerum principalioribus plerūq; attribui. Ad honorem igitur & gloriam Magdalenæ à ſaluatore conceſſum eſt, ut hæc poſſet ad diſcipulos euangelium deferre, quia Chriſtus ſurrexerit, & ad patrem ac deum ſuum & diſcipulorum aſcendat. Tu autem profundum id quoq; myſterium ſuſcipe, neca recta diuinorum dogmatum regula reſilias. Crede igitur quod unigenitus dei filius factus homo eſt, ut nos quoq; (quantū fieri poteſt) per gratiam renouati, ad diuinitatem conſcendamus. Humiliauit ſeipſum, ut natura humiles ad ſuam ſublimitatē aſſumeret. Serui formam induit eſt, quum ſit natura dominus, ut nos naturaliter ſeruos ad adoptionem filiorum dei & ad ſeipſum reduceret. Quoniam ergo uerè homo eſt, ut nos deos & filios dei per gratiam faceret: idcirco noſtra ipſe ſuſcipit, & rurſus ſua nobis concedit. Quomodo, inquies, hoc fecit? Dicam ut potero. Primū enim nos, qui ſerui natura ſumus (omnis enim creatura naturaliter creatori ſuo ſeruire creditur) & ſuos appellauit fratres. Patrem uerò & ſuum & noſtrum communiter deum uocat: deinde noſtram ſibi propter humanitatem quam aſſumpſit, attribuens, deum noſtrum, quamuis dei ſecundum naturam ſit filius, deum tamen ſuum nuncupauit: ut quemadmodum nos ad ſupernaturalem dignitatem per ipſum aſcendimus (clamat enim in nobis per ſpiritū ſuum, abba pater) Galat. 4 ſic & ipſe, quoniā homo factus eſt, deum noſtrū in deum ſuum habeat, licet uerè ac ſecundum naturam filius ſit. Non ergo conturberis, quum patrem deum nominet ſuum: ſed diligenter conſidera patrem quidem ſuum eſſe natura, deum aūt noſtrum ut creatorem & dominum. Sed quod ſibi natura ineſt, nobis largitur: ut (quemadmodū diximus) cōmuniter patrē appellemus, & quod noſtrum eſt, quoniam naturam noſtram aſſumpſit, ſibi rurſus accommodat, quum deum nominet ſuum. Si quis ergo ex imperitia has uoces, ut diximus, non ſuſcipit, is diſpenſationem propter nos factam accuſat. Quumq; gratias agere deberet, ex imprudentia benefactorem calumniabitur. Si enim humiliauit ſe propter nos, crimē quidem noſtrū eſt, qui ab erroribus ſumus reuocandi. Illi autē qui hoc uoluit propter nos facere, magnæ profecto agendæ gratiæ ſunt. Vehementer autem miror, quomodo nōnulli exinanitionem atq; humilitatem audientes, plenitudinem ſublimitatemq; ſuam non recordantur. Si enim deum non eſſe intelligunt, ſi ſublime deitatis ſuæ non cogitant, quomodo dicēt, quia exinaniuit ſe, quia pleniſſimus ſit, & humiliauit, ab altiſſima deitatis gloria ad naturā noſtrā deſcendēs: Ita quum deus ſimul & homo ſit, propter alterum ſublimis, propter alterum humilis natura eſt. Non conturberis igitur, quum dicentem audias: Aſcendo ad patrem meum, & patrem ueſtrum: deum meum, & deum ueſtrum. Nam ut natura filius, patrem: ut autem uerè homo, deum ſuum appellat.

CAP. LII.

VEnit Maria Magdalene annuncians diſcipulis, quia uidi dominum, & hæc dixit dominus.] Curatur mulierum infirmitas miſericordia domini, qui Magdalenā reſurrectionis nunciam fecit, & uerba uitæ ac primitias euangelij diſcipulis prædicare miſit.

CAP. LIII.

QVum eſſet ſerò die illa una ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum: uenit Ieſus, & ſtetit in medio, & dixit eis: Pax uobis. Hoc quum dixiſſet, oſtendit eis manus & latus.]

Eodem illo die, quo Magdalenam allocutus eſt, diſcipulis quoque unum in locum congregatis ac foribus clauſis propter metum Iudæorum, apparet. Occultabant autem ſe prudenter, quia Matth. 28 cordabantur iuſſum ſibi eſſe à domino, ut Iudæorum iram declinarent. Clauſis ergo foribus, repente dominus omnipotentia ſua, natura rerum ſuperata, ingreſſus ad diſcipulos eſt. Nullus igitur quærat, quomodo clauſis ianuis corpus domini penetrauit, quum intelligat nō de homine nudo, ut modò nos ſumus, ſed de omnipotente filio dei hæc ab Euangeliſta conſcribi. Nam quum deus uerus ſit, rerum naturæ non ſubiacet, quod Matth. 14 in cæteris quoque miraculis patuit. Omnem enim mentem ac rationem excedunt, quæ fecit. Qua enim ratione dices ipſum ſuper maria, quaſi per aridam ambulaſſe, quum aquarum natura corporibus noſtris naturaliter non ſubſternatur? Aut quomodo mille alia ſigna uerbo ſolum effecit? Scio quia ſupra omnem rationem humanam illa fuiſſe contendes. Cum illis igitur hoc etiam numera

numera,nec (ut quidam ex imperitia dicunt) cre A
das nō ſurrexiſſe cum corpore ſuo dominum,ſed
nudū corpore omnino apparuiſſe. Quod ſi hanc
operationē Chriſti percipere nequeas, cur potius
ingenij humani imbecillitatem non accuſas? Cur
non ſeruas ſilentio datam tibi à creatore menſu-
ram? Sed probis cogitationibus excluſis,ſublime
reſurrectionis myſterium,in quo tota noſtra ſpes
ſita eſt, paruipendis atq; calumniaris. Non uenit
1. Cor. 15 in mentem tibi uerborum Pauli: Si mortui non
reſurgūt, nec Chriſtus ſurrexit: ſi Chriſtus porrò
non ſurrexit, uana fides noſtra eſt, & eſtis adhuc
in peccatis ueſtris, & ad hæc falſum aduerſus deū
teſtimoniū perhibemus, quia teſtati ſumus quod
ſuſcitauit Chriſtum,quem non ſuſcitauit, ſi mor- B
tui non reſurgunt. Quid eñ aliud reſurgit,quàm
quod cecidit? uel,quid aliud ſuſcitat̄, quàm quod
in mortem incidit? Quomodo autem nos reſur-
gere ſperabimus, niſi proprium Chriſtus templū
Coloſſ. 1 ſuſcitauerit, ac ſe primitias dormientium, & pri-
mogenitum ex mortuis pro nobis fecerit? Aut
quomodo incorruptibile hoc incorruptibilita-
tem induetur, ſi nunquā reuiuet? Caue igitur ne
à recta digrediaris fide: ſed potiùs quia toribus
clauſis ingreſſus eſt,deum eſſe natura crede, non
alium quàm illum qui ante paſſionem cum diſci-
pulis ut homo conuerſabatur. Idcircò enim latus
denudauit, & manus clauis perforatas oſtendit,
ut illud corpus quod cruci fuit affixum, ſurrexiſ-
ſe monſtraret. Cur enim hæc oſtendit, ſi cum car- C
ne propria nō ſurrexit? aut cur cum corpore ſuo
diſcipulis apparuit,nec ad ea quæ dicuntur ab im
pijs,diſcipulorum animos traduxit? Nunc uerò
tantam curam habuit, ut ſuſcitatio carnis ſuæ cre
deretur. Quod quamuis tempus iam eſſet in quo
ineffabili gloria corpus ſuū apparere deberet,ap-
paruit tamen per diſpenſationem quale prius, ne
aliud corpus eſſe uideretur, quàm quod de ligno
pependit. Quod eñ oculis hominū (gloria illius
corporis ſi explicare ipſam Chriſtus uoluiſſet) cer
ni non poterat, facile intelliges, ſi transfiguratio-
Matth. 17 nis ſuæ non es oblitus, quando (ut ſcribit Mat-
thæus) facies eius rutilauit ut ſulgor, & ueſtes e-
ius albæ ut nix apparuerunt,quę Petrus,Iacobus
& Ioannes uidere non ferentes,in terram cecide- D
runt. Ex diſpenſatione igitur dominus noſter Ie-
ſus Chriſtus non in debita corporis ſui gloria,ſed
in prima figura cernebat̄: ne aliud corpus, quàm
quod de uirgine aſſumpſit, reſurrexiſſe putares,
quàm quod crucifixū et mortuū fuit. Mors enim
in ſolam carnē habebat poteſtatē. Quomodo igi-
tur mors uicta eſt, ſi mortuū Chriſti corpus non
ſurrexit? Aut ubi mortis imperiū retruſum eſt,ſi
idipſum quod morte cecidit,non reuixit? Non e-
nim in animo,neq; in angelo,nec in ipſo dei uer-
bo,ſed in eo quod mori & corrumpi poteſt, inte-
ritus dominatur, in eo ipſo ergo reſurrectionis
quoq; uirtus intelligitur,et uis tyrannidis frangi-
tur. Salutat autem diſcipulos, dicens, Pax uobis:
ſeipſum pacem appellans. Nàm quibus Chriſtus
adeſt,hi certe ſpiritu conſeruantur: quod & Pau-

lus fidelibus optat dicens: Pax Chriſti quæ exupe
rat omnem ſenſum, cuſtodiat corda ueſtra & in- Philip. 4
telligentias ueſtras. Non aliam ultra omnē men-
tem Chriſti pacem intelligens,quàm ſpiritū eius:
cuius qui particeps eſt,omni bono repletur.

CAP. LIIII.

GAuiſi ſunt ergo diſcipuli,uiſo domino.] Ve
ra modò uerba Chriſti Euāgeliſta oſtendit,
quū magno affectos gaudio, uiſo domino, diſci-
pulos dicat. Meminiſſe nanq; oporet,quū de cru
ce ac reſurrectione ſua ænigmatice ad illos dice-
ret,ſic quoq; inter alia dixiſſe: Modicū & iam nō Ioan. 16
uidebitis me,& iterū modicū & uidebitis me, &
gaudebit cor ueſtrū,& gaudiū ueſtrū nemo tollet
à uobis. Lætabantur enim amentes Iudæi,pende
re de ligno Ieſum uidentes: ingenti autē mœrore
diſcipulorū cor premebatur: ſed morte à uita de-
ſtructa, Iudæorū lætitia extincta eſt, & mœror a-
poſtolorū abijt,& gaudiū floruit,& floret perpe-
tuum. Non enim iterū, ſed ſemel Chriſtus ad de-
ſtructionē peccati mortuus eſt. Quum igitur uiuat
ſemper, ſempiternā ſperātibus in eo lætitiam
præbet. Hāc lætitiā pax illa effecit, qua ſalutauit,
dicēs: Pax uobis. Vnde lex quædam eccleſiæ tra-
dita eſt. In ſanctis enim cōgregationibus hoc ſæ-
pius adinuicem dicimus. Pacem enim & ad nos
& ad deū habere,fons & origo bonorū omnium
eſt. Quare Paulus quoq; omne bonū fidelibus o- Rom. 1
ptans, dicit: Gratia uobis & pax à deo patre no- 2. Cor. 5
ſtro,& domino Ieſu Chriſto. Exhortans aūt rur-
ſus ad pacem dei, eos qui nondū crediderūt: Pro
Chriſto,inquit,legatione fungimur,tanq; deo ex
hortante per nos: obſecramus pro Chriſto,recon
ciliamini deo. Nec minus nos ad hoc Eſaias hor-
tat̄, clamans: Faciamus pacē,cū ipſo faciamus pa
cem qui uenimus. Decet igitur largitorem pacis Eſa. 26
hæc ſalutatio: ipſe nanq; pax omnium eſt, ſecun-
dum ſcripturas. CAP. LV.

DIcit ergo eis iterū: Pax uobis: ſicut miſit me
pater,& ego mitto uos.] Ordinauit his uer-
bis orbis doctores,& diuinorum myſteriorū mi-
niſtros: quos ut luminaria ad illuſtrationem, non
Iudęorum regionis ſolummodo miſit, quæ iuxta
legalis mandati menſuram à Dan uſq; Berſabee Ioſue 15
patebat,ut ſcribitur: ſed uniuerſum terrarum or-
bem illuminare iuſſit. Verax igitur eſt Paulus di-
cens,non ſibi aliquem honorem accipere, niſi uo Heb. 5
catus à deo ſit: Ad glorioſum enim apoſtolatum
dominus noſter Ieſus Chriſtus diſcipulos ſuos
uocauit,qui cōmotum orbem firmarunt, ſuſten-
tacula eius facti: unde per Pſalmiſtam de terra &
de apoſtolis dicit: Quia ego firmaui columnas e- Pſal. 74
ius. Columnæ enim & robur ueritatis, diſcipuli
ſunt. Quos ita dicit mittere, ſicut ipſe à patre miſ-
ſus eſt: ut etiā apoſtolatus dignitatē oſtenderet,&
magnitudinē poteſtatis eorum aperiret, & ſimul
monſtraret quā uiam in ſtudijs ſuis, uitaq; ſua ſe-
qui eos oporteret. Si enim ita mittunt̄, ſicut Chri-
ſtus à patre miſſus eſt: quomodo non eſt neceſſe
cōſiderare ad quid pater filium miſerit? Sic enim,
non aliter eū imitari poſſunt: Sin aūt apoſtolatus

causam multipliciter nobis interpretãs, modò dicebat: Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiã, modò: quia non egent qui sani sunt, medico, sed qui male se habent. Et ad hæc: De cœlo descẽdi, ait, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Et rursus: Non misit deus filium in mundum, ut iudicet mundũ, sed ut saluetur mundus per ipsum. Quæ omnia paucissimis uerbis significauit, dicens, sic eos mittere, sicut ipse à patre missus est: ut hinc intelligãt uocandos esse peccatores ad pœnitentiam, curandos corpore simul atq; spiritu male habẽtes, & in dispensatione rerum nõ suam, sed eius qui misit, uoluntatem faciundam, mundumq; prædicationibus & doctrina fidei saluandum. Quæ omnia quãto studio peregerũt, nõ magno labore à libro Actuũ apostolorum, & epistolis Pauli perdisces.

Matth.9
Ioan.6
Ioan.3

CAP. LVI.

HOc quũ dixisset, insufflauit, & dixit eis: Accipite spiritũ sanctũ: quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta sint.] Quũ ingenti apostolatus dignitate insignes atq; illustres discipulos fecerit, & sacros mysteriorũ gubernatores ordinauerit, proprio eos spiritu, quem sufflans dedit, cõfestim sanctificat.

NOTA. Vnde nobis firmiter credendum est, non esse alienum à filio spiritum sanctum. Nam quum ei consubstãtialis sit, ex patre per ipsum procedit. Ostendit autem hinc necessariò spiritum illis dandum esse, qui ad apostolatum mittuntur, causam etiam subaperit. Non enim poterunt ea facere, quæ deo placeant, nec peccatorum effugient laqueos, nisi superiorem induti uirtutem ad diuinũ animi robur firmentur. Vnde ad quendam priscorum dicebatur, quia spiritus in te domini insiliet, & conuertêris in alium uirum. Mutari aũt uires in sustinentibus deum, propheta quoq; Esaias affirmat, & Paulus supra cæteros laborasse in apostolatu scribens, statim subiecit: Non autem ego, sed gratia dei quæ mecum est. Ad hæc non intellexissent omnino mysteriũ Christi, nec alios recte docuissent, nisi per spiritũ docti, uel ea quæ mentem hominis excedunt, perciperent. Nullus enim potest (ut ait Paulus) dicere, dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Quoniam ergo prædicaturi erant quia dominus Iesus, id est deus uerè ac dominus: necessariò unà cũ apostolatus dignitate gratiam spiritus dante Christo suscipiunt, qui nõ ministri loco, sed ex seipso spiritũ præbet. Non enim aliter ad nos spiritus transit, quàm ex patre per filiũ. Prisca uerò lex ac literalis, quæ umbram ueritatis habebat, corporalius (ut ita dicam) & rudius res sacras fieri iubebat. Aqua enim Aaron & leuitę institutione legis primũ lauabãtur: deinde ariete immolato, eius sanguine dexteræ auriculæ ungebat extremum, & in extremitate pollicis tam manus quàm pedis dexteri nonnihil sanguinis ponebat: mysterij Christi tanq; in tabula imaginem describens. Vbi enim aqua & sanguis, quibus sacrificamur fuit, ibi absq; dubio pulchritudo ueritatis obumbratur. Dominus aũt noster Iesus Christus, ad ueritatem figuras legis transponens, ministros altaris per seipsum perficit, ipse nanq; consummationis aries est. Perficit autẽ sanctificationes uera participatione spiritus sui, ad diuiniorẽ uirtutem & gloriam homines reformans. Sed ambiget forsan aliquis: quando spiritus gratiam apostoli consecuti sunt? tunc ne quando insufflauit dicẽs: Accipite spiritũ sanctũ? an postea in die pentecostes, quando congregatis ipsis, repente de cœlo factus sonitus est, tanq; aduenientis spiritus uehemẽtis, & apparuerũt illis dispartitæ linguæ, tanq; ignis, seditq; supra singulos eorum, & cœperunt loqui uarijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis? Aut enim duplicem quandam gratiã datam illis fuisse in diuersitate temporum dicemus, aut tempus ipsum ignorabimus, in quo spiritus participes effecti apostoli sunt. Verum em̃ est, quod in actibus scribitur, & Christus mentiri non potest: Expedit uobis, dicẽs, ut ego abeam: nam nisi abiero, non ueniet paracletus ad uos: quando uero abiero, mittam eum ad uos. Quomodo igitur, quispiã dicet, ueritas mentiri poterat? quæ dixit nõ uenturum paracletum, nisi ad patrẽ abierit: id est, nisi ascẽderit in cœlos. Aut quomodo rursus nunc spiritus discipulis datur, quum nondum in cœlum ascẽderit? Difficilis omnino locus solutu est, et facilis rursus: quũ nõ hominẽ nudũ, sed deũ uerũ hæc & fecisse, & dixisse cogitamus. Pollicitus est de cœlo, quũ apud patrem fuerit, spiritum mittere: quod tempore pentecostes effecit, quando largissime spiritum effudit ad omnes, qui fide atq; baptismo illum cõsequi student. Tunc enim illud propheticũ adimplebatur: Quia effundam de spiritu meo super omnẽ carnẽ. Sed oportebat filium quoq; spiritus largitorẽ uideri. Oportebat intelligere fideles ipsum esse, qui uirtute spiritus omnia creauit, & hominem ex nihilo ad esse produxit. Deus enim pater per propriũ uerbũ de limo terræ, ut scribitur, hominem formauit, anima decorauit, & sui spiritus participatione muniuit. Insufflauit enim in faciem eius spiraculũ uitæ. Verũ quoniam in mortem ex inobedientia decidit, & priscũ decus homo amisit, formauit ipsum rursus deus pater, & in nouã reduxit uitam per filium, qui morte carnis suæ mortem destruxit, & reditũ nobis ad incorruptibilitatem largitus est: Vt ergo ipsum esse discamus, qui ab initio naturam nostrã creauit, & spiritu sancto signauit, rursus in ipso initio renouandæ naturæ, sufflatione spiritũ discipulis largitur: ut quemadmodũ creati ab initio sumus, sic etiã renouemur. Et quemadmodũ ad imaginẽ creatoris factus tũc homo est, similiter etiã nunc participatione spiritus ad imaginem creatoris renouetur. Quod aũt saluatoris informationẽ in animis suscipientiũ spiritus imprimat, Paulus ad eos scribens, qui ad obseruationes legales relapsi fuerant, aperte ostẽdit: Filioli, quos iterum parturio, quousq; Christus in uobis formetur. Formari aũt in homine Christus non potest aliter, quàm participatione sancti spiritus per euangelicã uitam. Vt ergo in primitijs renouatæ

A
B
C
D

Esa.29
1.Cor.15
1.Reg.9
1.Cor.12
Exod.28
Act.2
Ioan.16
Ibid.
Gal.4
Genes.

uatæ naturæ hominū ad incorruptibilitatem & gloriam, & imaginem dei, ſpiritū ſuum Chriſtus in diſcipulos immittit: & ad hoc, ut intelligamus fontem & largitorē ipſum ſpiritus eſſe: hac enim
Ioan.16 de cauſa dicebat: Omnia quæ habet pater, mea ſunt. Habet aūt pater ex ſeipſo & in ſeipſo ſpiritū ſuū. Habet igitur etiā ſpiritū filius in ſeipſo, quū ſit patri cōſubſtantialis, & ex ipſo naturaliter natus, & omnia genitoris in ſeipſo naturaliter habens. Multa uerò etiam alia tempore ſuo generaliter facturus pollicitus eſt, quę tamen ex parte antea fecit, ut credamus uere ipſum uniuerſaliter quoq; facturū. Prædixit omnes ſe mortuos ſuſci-
Ioan.5 taturū. Venit enim hora, inquit, quando mortui audient uocem filij dei, & procedent qui bona fecerūt, in reſurrectionem uitæ: qui uerò mala egerunt, in reſurrectionē iudicij: idq; facile ſe facturū oſtendens, dicebat:
Ioan.11 Ego ſum reſurrectio & uita. Verū quoniam rei magnitudo fidem excede-
Luc.7 bat, præuenit utiliter, anteq; reſurrectionis tempus Lazarū & uiduæ filiū, & layri puellā ſuſcita-
Mar.5 uit. Et ad hęc illud addidit, glorioſiſſimā ſanctorū reſurrectionē futurā: Tūc enim, inquit, iuſti fulge-
Matth.13 būt ſicut ſol in regno patris ſui. Quod ut firmiter crederet præuenit, & in monte hanc gloriā diſci-
Matth.17 pulis monſtrauit. Transfigurauit em̄ ſeipſum coram Petro, Iacobo atq; Ioanne, & effulſit facies eius ut fulgor, & ueſtes eius candorē niuis fuerunt aſſecutæ. Quemadmodum igitur hæc, quamuis tempore ſuo facturus ſit, quaſi tamen arrabonem generaliter rei futuræ, nonnihil fecit ex parte, ut generalia credantur. Eodem arbitror modo, quū ſe miſſurum ad omnes ſpiritum dixerit, poſteaq; ad patrem aſcenderit, primitias tamē pollicitationis, & quaſi arrabonem nobis in diſcipulis dedit: multis, iuſtisq; de cauſis, ut iam diximus. Accepe-
Act.2 runt igitur ſpiritū ſanctum diſcipuli, quando inſufflauit, & dixit: Accipite ſpiritū ſanctum: nunquam enim dixiſſet, qui mentiri neſcit, niſi dediſſet. In die uerò pentecoſtes expreſſiorem operationem gratiæ, manifeſtationemq; habitantis in eis ſpiritus habuerunt. Apparuerunt enim in eis linguæ igneæ, non gratiæ, ſed operationis potius & ſermonis initium ſignificātes. Scribitur enim, quia cœperunt loqui uarijs linguis, prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis. Audis, quia loqui, non ſanctificari cœperunt, & quia linguarum diſtributio in eis facta eſt, ſpiritu qui erat in ipſis id operante. Et ſicut de cœlo uocem emiſit pater, & te-
Matth.3 ſtimoniū perhibēs filio, dixit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui, ipſum audite, q̄d ad audientium fidem factum eſt (organica enim noſtris auribus uox incidit, diuinitus facta) ſic in apoſtolis, linguis igneis et ſono ſpiritus uehementis, gratiam eis datam manifeſtauit, & ſpiritusſancti deſcenſum in homines ſignificauit. Quod autem etiam idipſum loco ſigni ludæis datum ſit, facile intelliges, ſi recordaberis ore prophetico diuinitus fuiſſe prædictum: In loquela enim, inquit,
Eſa.28 alterius labrj, & in lingua altera loquetur ad populum iſtum, & non credet. Vt igitur credamus

A diſcipulos uerè ſancti ſpiritus fuiſſe participes, & gratia Chriſti coronatos, ad ueritatis expolitionē meritò ſufficere: idcircò apoſtolatus gloria deſuper decoratis linguæ igneæ apparuerunt. Satis iam, ut arbitror, propoſita quæſtio patet. Verum quoniam illud præcipuo nobis ſtudio eſt, ne ſcandalum fratribus unquam nonnullorum malignitate fiat, illa modò dicamus, quibus futura forſan loquacitas repelletur. Inueniemus enim paulò poſt ſcriptum, quia Thomas qui dicebatur didymus, nō erat cum diſcipulis, quando uenit Ieſus. Quomodo igitur (dicet quiſpiam) ſi tunc aberat quando Chriſtus ſufflans dixit, accipite ſpiritum ſanctū, ſpiritus ipſe particeps factus eſt? Dicimus
B igitur uirtutē ſpiritus ex intentione dantis Chriſti in omnes diſcipulos pertranſiſſe: nō enim quibuſdam, ſed omnibus diſcipulis dedit. Quare liberalitate dantis, non ſolum præſentes, ſed etiam abſentes apoſtoli ſpiritum ſanctum acceperunt. Quod autem non uiolenta, ſed tuta ueraq; iſta ratio ſit, autoritate ſanctæ ſcripturæ monſtrabimus. Iuſſit deus quondam Moſi ſeptuaginta ſeniores Num.11
Iudæorū eligere. Dixit autem de ſpiritu, qui erat in Moſe, ablaturum ſe atq; impoſiturum in illis. Quum uerò duo Heldad & Medad de lxx. ſenio
C rum numero in ſynagoga remanſiſſent, ac ſpiritus omnibus illis ſeptuaginta immiſſus fuiſſet: prophetabant quidem qui erant cum Moſe, prophetabant autem etiam illi duo qui aberant. Ioſue uerò myſterij uirtutem ignorans, ac ſecundū Dathan & Abiron facere illos putans, rogabat Moſen, ut Hedad & Medad à prophetando uetaret. Tunc diuinus ille uir operationem ſpiritus intelligens, reſpōdit: Quid æmularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, et det eis dominus ſpiritum ſuum? Vides quomodo rationē Ioſue Moſes reiecit. Vtinam enim, inquit, uniuerſo populo ſpiritus daretur. Quod tempore ſuo futurum tamen eſt, quando Chriſtus, ut in primitijs eorum qui ſuſcepturi ſunt, diſcipulis ſufflans dicet: accipite ſpiritum ſanctum. Non ergo, licet abfuerit, Thomas à participatione ſpiritus decidit, quum de numero eſſet eorum, quibus dignitate apoſtolatus decoratis ſpiritus debebatur. Spiritu
D igitur ſancto diſcipulis dato: Quorum, inquit, remiſeritis peccata, remittuntur eis: quorū uerò retinueritis, retenta ſunt. Et certe ſolius ueri dei eſt, ut poſſit à peccatis homines ſoluere. Cui enim alij prævaricatores legis liberare à peccato licet, niſi legis ipſius autori? Sic enim etiam in rebus humanis fieri conſpicimus. Quippe nemo leges regum impune reprobat, niſi reges ipſi, in quibus prævaricationis crimen locum non habet. Prudenter e-
Prouer.16 nim dictum eſt, impium eſſe qui regi dixerit, inique agis. Qua igitur ratione diuinæ naturæ dignitatem ac poteſtatem diſcipulis ſuis ſaluator largitus eſt? quia certe abſurdū nō eſt peccata remitti poſſe ab illis, qui ſpiritū ſanctum in ſeipſis habeant. Nam quū ipſi remittunt aut detinēt, ſpiritus qui habitat in eis, per eos remittit & detinet. Erit autē id per eos duobus, ut arbitror, modis: primū baptiſmo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

baptismo, deinde pœnitentia. Nam aut credẽtes, & uitæ sanctimonia probatos homines, ad baptismum inducunt, & indignos inde diligenter expellunt, aut ecclesiæ filijs peccantibus quidem increpant, pœnitentibus autẽ indulgent. Sicut Paulus olim fornicantem apud Corinthios, in perniciem carnis tradebat, ut spiritus eius saluaretur: recepitq; rursus, ne maiore submergeretur dolore. Quum igitur spiritus Christi habitans in hominibus, ueri dei operationem efficiat, quomodo nõ erit natura deus, qui naturaliter potestatem diuinæ naturæ ac dignitatem possidet? quum in diuinam legem, eximiam habeat autoritatem.

1. Cor. 5

2. Cor. 2

CAP. LVII.

THomas autem unus ex duodecim, qui dicitur didymus, non erat cum eis quando uenit Iesus. Dixerũt ergo ei alij discipuli: Vidimus dominum. Ille autem dixit eis: Nisi uidero in manibus eius fixuram clauorũ, & mittam digitũ meũ in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam.] Non facile creduntur quæ rationem omnem excedunt: sed solo uisu, quasi necessitate quadã approbantur: idcirco Thomas sapientissimus saluatoris discipulus, testãtibus de resurrectione domini cæteris non credidit: nec legem ueritus fuit, quæ iubet in ore duorũ aut triũ testium omne uerbum stare. Quamuis mihi Thomas uideri soleat, non infidelitate magis quàm summo mœrore perturbatus fuisse, quia dominum oculis suis non uiderit: putauit enim forsan nunquam se in hac uita uisurũ. Vitam enim esse naturaliter Christum, ac ideò mortis imperium posse destruere non dubitabat. Nam qui ab alijs interitum depulit, quomodo à carne sua non repulisset? Mœrore igitur, quia ipse quoq; non uiderit: & lætitia singulari affectus, quia surrexisse audiebat: ad infidelitatẽ delabitur, & uidere præsentem gliscit ac ardet, ut de pollicitatione illius certior fieret. Audiuit eum dicentem: Filioli, modicum & non uidebitis me, & iterum modicũ & uidebitis me, & gaudebit cor uestrũ. Ego autem per dispensationem puto permissum fuisse, Thomam ad infidelitatis crimen incidere: ut nos per exquisitam fidem ipsius, carnẽ Christi quæ de cruce pependit, à patre per filium in uitam fuisse reuocatam credamus. Si enim dixeris in ore tuo, Paulus ait, quia dominus Iesus: & credideris in corde tuo, quia deus suscitauit ipsum à mortuis: saluus eris. Non enim natura carnis uitæ causa facta est, sed operatione diuinæ naturæ peracta res fuit. Quoniam igitur omnia & sunt & uiuunt ex patre per filium, ideò & templum Christi à deo scribitur suscitatum: non quia filius id facere non poterat, sed quia omnia pater per filium facit: uirtus enim patris filius est. Discimus ergo ex hac Thomæ dubitatione, resurrectionis mysteriũ in hoc corpore nostro peragẽdum, & in Christo primo iam peractũ fuisse. Non enim apparitio quædam erat falsa, nec umbra ad humanam conficta figuram, ut nonnulli dicunt: nec spiritale quoddã corpus, id est tenue ac aërium, & aliud præter carnẽ, ut multi spiritale corpus intelligi contendunt. Et certe quoniã uirtus fidei nostræ, & uniuersa spes post consubstantialis confessionem trinitatis, resurrectionis mysteriũ respicit, non iniuria exquisitissimè conscripta hæc ab Euangelista sunt. Animaduertendum enim est, quia non simpliciter uidere dominum Thomas cupit, sed clauorum signa quærit & fixuras, quæ in carne fuerant: sic em tandem se crediturum asserit, quia Christus uerè reuixerit: reuixit autem secũdum carnem. Quod enim mortuum est, id reuixisse: & quod cecidit, id surrexisse dicitur.

Iohn. 16

Act. 2

CAP. LVIII.

ET post dies octo iterũ erant discipuli eius intus, & Thomas cũ eis: uenit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax uobis: deinde dicit Thomæ: Infer digitũ tuum huc, & uide manus meas, & affer manum tuam & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis.] Miraculose rursus clausis foribus discipulis apparet, & in medio domus pariter nunc Thoma præsente atq; absente antea, consistit, ut paruæ fidei discipuli mederetur: sermoneq; utitur cõsueto, pacis bonum audientibus donans: ad disciplinã id quoq; nostram, ut iam diximus. Animaduerte aũt quia nõ simpliciter rem enarrauit, sed addidit diligenter, post dies octo, & omnibus unum in locũ congregatis. Diem igitur octauum, dominicũ diem esse necesse est. Nam una sabbatorũ cæteris apparuit, id est die dominico. Die postea deinceps octauo, utrisq; connumeratis extremis, congregati rursus discipuli Thoma præsente simili modo dominum uident. Iure igitur sanctæ congregationes die octauo in ecclesijs fiunt, & foribus sublimiore modo clausis uisibiliter simul atq; inuisibiliter Christus omnibus apparet: inuisibiliter quidem ut deus, uisibiliter aũt in corpore. Præbet enim nobis carnẽ suã tangendã, ut firmiter credamus quia templũ uerè suũ suscitauit. Quod autẽ mysticæ benedictionis cõmunio, resurrectionis Christi quædã confessio est, uerbis ipsius probat. Fractum enim panẽ distribuebat dicens: Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur in remissionem peccatorũ: hoc facite in meam cõmemorationẽ. Participatio igitur mysterij uera quædã confessio & cõmemoratio est, quod propter nos & pro nobis dominus & mortuus sit, & reuixerit, & diuina nos benedictione propter hoc replet. Fugiamus igitur infidelitatem post tactum Christi, & firmi atq; stabiles ab omni longe ambiguitate inueniamur. Recordẽtur autem studiosi Magdalenam quidem à tactu Christi prohibitã: Noli enim me tangere, inquit, quoniã nondum ascendi ad patrem. Thomam autem hortatur, ut & latus & clauorum fixuras diligentius tangendo, & manũ aut digitum immittendo perquirat. Quare sic? Dictum iam in superioribus satis arbitror, sed non est ab re modò quoq; breuiter referre. Illi enim nondum gratia spiritus sanctificatæ, tangere non licebat. Nam anteq; dominus in cœlũ ascendisset, descensus spiritus in omnes nõ fuit.

Matth.

Thomæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Thomæ autem hoc licebat, quia unà cum alijs ſpi
ritum fuit conſecutus: ad uniuerſum nanq; diſci-
pulorum conſortium liberalitate dantis uox illa
tranſiuit: Accipite ſpiritum ſanctum. Sed illud e-
tiam quærẽdum mihi uidetur, Palpauit Thomas
latus ſaluatoris, & ictũ militaris lanceæ curioſius
pertractauit, clauorũ fixuras diligẽtius uidit: quo
modo igitur (quiſpiam dicet) in corpore incorru
ptibili ſigna interitus apparebãt? Corporeæ nãq;
corruptionis, manuum & lateris uulnera, & pun
ctiones ferreæ ſigna ſunt. Corpus autẽ Chriſti ad
incorruptibilitatem reformatum, unà cum corru
ptione, id eſt interitu uniuerſa quæ corruptionis
ſunt, debuit abieciſſe. An forſan claudi in alia q̃q;
uita claudicabunt, aut luſci uno cum oculo reſur
gent? & quomodo à corruptione penitus huma-
num genus liberabitur, ſi quæ interitum præce-
dunt aut cõſequuntur, noſtris corporibus inuſta
permanebunt? Non ignoro multa ſublimiora de
hac quæſtione à curioſioribus ac peritis dici poſ-
ſe. Nos aũt dicimus nullas corruptionis reliquias,
nullũ ſignũ, nulla conſequentia uel antecedentia
poſt reſurrectionẽ in hominibus futura. Sed q̃d
ſeminatum in infirmitate eſt, reſurget in uirtute,
1.Cor.15 ut ait Paulus: et quod in honoratione ſeminatum
eſt, reſurget in gloria. Quid aũt eſt in uirtute atq;
in gloria reſurgere aliud, quàm quod omni infir-
mitate, omniq; corruptionis dedecore procul de-
pulſo, ad ſynceram incorruptibilitatem genus hu
manũ rediturũ ſit? Verũ, quoniam ad certiorem
id fidem Thomas flagitauit, neceſſariò dominus
noſter Ieſus Chriſtus, ne ullã infidelitati cauſam
præberet, ſic & ipſi & cæteris apparet, ut illis con-
ducebat: imò etiã quũ in ipſum cœlũ aſcenderet,
quũq; uirtutibus poteſtatibusq; ſuperioribus mi
ſterij ſui totã ſeriem declararet, eodẽ habitu uerè
illis apparuit, ut nõ hominem ſolummodo factũ,
uerumetiam mortuum pro uita noſtra crederent.
Quod aũt ſic illis quoq; apparuit, Eſaias teſtatur
Eſa.63 dicẽs: Quis eſt iſte, qui uenit de Edom, tinctis ue-
ſtibus de Bozra? Angeli eñ mirãtes domini aſcẽ
ſum in cœlos, idq; magna cum poteſtate, ita ſcri-
buntur dixiſſe. Sanguine aũt tinctũ uidentes, &
myſterium ignorãtes, rogant. Quare ergo rubeũ
eſt indumentum tuũ, & ueſtimenta tua ſicut cal-
cantiũ in torculari? Vina enim nuper in torculari
expreſſa, colorem ſanguinis conferunt. Chriſtus
uerò ad eos, ut natura deus intelligatur, Ego, in-
quit, iuſticiam loquor. Qui autẽ iuſticiam loqui-
tur, id eſt docet, quomodo autor legis non eſt? &
qui legis autor eſt, is quomodo deus non eſt? Fi-
guras deinde clauorũ monſtrante Chriſto, angeli
rurſus rogant: Quid eñ plagæ iſtæ in medio ma-
Zach.13 nuum tuarũ? & dicet: His plagatus ſum in domo
eorũ qui diligebant me. Dilecta enim domus Iſ-
raël erat, quæ dominũ clauis & lancea petijt. Mi-
litum enim temeritas non iniuria Iudæis, qui cru-
cifigere Chriſtum uoluerunt, aſcribitur. Quũ igi-
tur etiam ipſis angelis, non ſolis uerbis cõtentus,
paſſionis ſuæ ſigna oſtẽderit, ut reſurrexiſſe uerè
credatur: quid mirũ eſt ſi ad cor roborandam ue-
A ritatem fidei, lateris uulnus & fixuras clauorum
hominibus mõſtrauerit? ac præter illud, quod re-
rum cõditio requirit, propter utilitatem noſtram
paſſionis notas retinuerit? ut reſurrectionis my-
ſteriũ recte intelligamus: non aliud corpus reſur
rexiſſe credentes, quàm q̃d cruciatu mortuũ fuit.

CAP. LIX.

REſpõdit Thomas, & dixit ei: Dominus me-
us & deus meus.] Paratiſſimus autẽ ad con-
feſſionem fuit, qui paulò ante tardior uidebatur.
Quum enim & clauorum fixuras, & ipſum latus
dominus monſtrauerit, animus illico Thomæ ab
omni ambiguitate liberatus confirmatur. Sed di-
cet quiſpiam. Quam ob rem per tam minuta re-
B rum ſigna mens diſcipulorum ad fidẽ reducitur?
Nonne ſufficiebat ei ad cognoſcẽdum Chriſtum
ſtatura corporis, & faciei lineamenta? Ambiguũ
hoc certe fuiſſet. Putare nanq; potuerũt ſpiritum
quendam imaginem ſibi ſaluatoris aſſumpſiſſe,
& ad hoc miraculoſius per clauſas fores ingreſſus
facile inducebat: terreſtre nanq; corpus latiorem
ſecundum ſuam naturam uiam deſiderat. Neceſ-
ſariò ergo dominus noſter Ieſus Chriſtus latus
nudauit, & uulnera, liuoresq; carnis oſtendit, ut
diſcipulos confirmaret. Nam & ſi ſolus uerba di-
xerit Thomas: niſi miſero manũ meam in latus,
& digitum meum in fixuram clauorum, non cre
dam: aliorum tamen etiam diſcipulorum animus
turbationis expers omnino non erat, quamuis
C Thomæ dicerent, uidimus dominũ: quod ita eſſe
Lucas nobis declarat, dicẽs: Quũ in medio eorũ Luc.24
Chriſtus ſtetiſſet, dixiſſetq; Pax uobis: pertimuiſ-
ſe illos, & ſpiritum ab eis uideri exiſtimaſſe, Chri-
ſtumq; illis dixiſſe: Quid turbati eſtis, & cur cogi
tationes aſcẽdunt ad corda ueſtra? uidete manus
meas & pedes, quia ego ipſe ſum. Palpate & ui-
dete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut
me uidetis habere. Et quum hæc dixiſſet, oſtendit
eis manus & pedes. Adhuc autẽ illis non creden-
tibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis
hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt
ei partem piſcis aſſi, & fauum mellis: & quũ man
ducaſſet coram eis, ſumens reliquias dedit eis. Vi
des non modò Thomam, uerumetiam cæteros
D animo dubitaſſe, quibus etiam uulnera corporis
non ſufficerunt. Vnde alio quoq; ſigno ad fidem
illos inducit, quod ſpiritui nullo modo conuenire
poteſt. Comedit enim allatam ſibi partem piſcis,
quæ res uiuo ſolummodo corpori cõgruit. Nam
quamuis ab interitu liberatum corpus cibo non
indiget, tamen ut uulnera & fixuras clauorũ mi-
raculoſè retinuit, ita etiã comedit: ut reſurrectio-
nis fide ſtabili fundaret myſteriũ, & nobis omni-
bus prouideret. Operatur enim quę aliena peni-
tus à natura ſpiritus ſunt. Quomodo enim nudo
corpore ſpiritui cibus conueniet? aut quomodo
uulnera inerũt ei, qui nullo modo corporeus eſt?
Quare ne ſpiritus, aut umbra quædã & aëriũ cor-
pus (quod nõnulli ſpiritale appellant) ſed illud ip
ſum q̃d cecidit, ſurrexiſſe credat̃, corpori noſtro
conuenientia diligenter retinuit. Præ gaudio aũt

magis

magis quàm infirmitate mentis dubitasse Thomā
Luc. 24 diximus, quoniam & de alijs dixisse Lucam non ignoramus: Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio. Verum quum uisus omnē dubitationis causam tollat, recte Thomas statim clamauit: Dominus meus & deus meus. Nam qui dominus omnium natura est & deus, hunc deum quoq; uerum esse necesse est, quod retro etiam uertitur. Nam qui deus natura est, is omnibus necessariò imperat. Cum articulo autem dicitur utrunq;, ne quis nostra uel angelorum similitudine, sed singulariter ipsum dominum &
2. Cor. 8 ipsum deum dici existimet. Multi enim & in cœlo & in terra dij & domini sunt, ut Paulus ait. Singulariter autem Thomas, ut dei uerí filium ipsum dominum et ipsum deum appellat: quodq; maius est, quum hæc dicere saluator discipulum audiret, non increpat nec repellit, sed laudat atq; complectitur, &
Matth. 28 cæteros ita prædicare hortatur: Euntes, inquit, docete omnes gētes. Quod unà cum alijs quū Thomas audisset, quid aliud poterat dicere, quàm quod ipse credebat? Patet igitur, quia non aliter quàm Thomas confessus est, nos quoq; confiteri dominus uult. Natura em̄ dominus & deus est, etiam postquàm hominem assumpsit. Illud etiam animaduerte, quia discipulus qui pedes et latus palpauit, ita eum cōfessus est, ut in duos filios partitus non sit. Vnum enim & eundem dominum Iesum Christum cognouit cum carne.

CAP. LX.

Dicit ei Iesus: Quia uidisti me: credidisti: beati qui non uiderunt, & crediderunt.] Magna prouidētia plenus est sermo saluatoris, summāq; nobis affert utilitatem. Nam postquam ad certiorem orbis fidem perforatum latus & fixuras clauorum monstrauit, postquam etiam cibū assumpsit, nō indigens, ne ulla infidelitatis restaret causa, uerbis etiam quid credendum sit, confirmauit. Non enim ignorauit futuros nonnullos, qui resurrectionem mortuorum non faterentur, quiq; uidere se uelle dicerent, palpareq; nō aliter quàm Thomas: rectèq; se ita facere contenderent, quoniam discipulum saluatoris imitarentur. Hunc igitur lapsum depellit Christus his uerbis, beatos appellans eos qui non uiderunt, & crediderunt. Nec id iniuria: nulla enim dubitationis causa uidenti relinquitur. Qui autem credit quod non uidit, sed docentiū uerbis audiuit, eximie certe eum in quem credit, honorat. Beati ergo sunt omnes qui per apostolorum prædicationem crediderūt.
Luc. 10 Illi enim (ut Lucas dicit) oculis mirabilia gerentem Iesum uiderunt, & sermonis eius fuerunt ministri. Quibus adhibere fidē necesse est, si uitā æternā possidere, & in cœlis regnare desideramus.

CAP. LXI.

Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ nō sunt scripta in libro hoc: hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est Christus filius dei: & ut credentes uitam habeatis in nomine eius.] Quasi repetendo quæ scripsit, intentionem euangelij manifestat: ut enim credatis, inquit, & credentes uitam æternam habeatis, hæc mihi ædita sunt. Plura uerò saluatoris signa fuisse dicit, quàm ab eo conscripta sint, quę relicta sunt: quia sufficere ista putauit ad persuadendum legentibus, quia Iesus est Christus filius dei. Hæc quidem Euangelista. Ego autem non ab re illud dicam: si euangelij uirtus & miraculorū magnitudo ad persuadendum sufficit: quia uirginis filius, qui uoce angeli Iesus appellatus est, ipse est qui à scriptura Christus appellatur, & est filius dei, non ut cæteri, sed singulariter atq; propriè, etiam posteaquam naturæ humanæ coniunctus est: errant omnino qui dominum suum negare audent. Nos enim quando natura uerbi considerabamus, aliud ab eo natura templum, quod à uirgine assumpsit, esse inuenimus. Quando uerò uim coniunctionis respicimus, & (quantum in nobis situm est) supernaturale hoc mysterium inuestigamus, tunc uerbum cum templo suo unum esse intellígimus: non mutatū quidem in carnem (non enim hoc dicimus: minimè nanq; natura uerbi, mutationis susceptibilis est) sed quia secundum scripturas unus est Iesus Christus: unus inquam filius, qui ex templo carnis suę (quod integræ naturæ humanæ recipit definitionem) & ex uiuo dei uerbo esse intellígitur. Id in nobisipsis facile intelligi potest. Est enim unusquisq; nostrum homo unus, quamuis ex anima et corpore constemus: quorum utrunq; ab altero ratione naturæ differt.

CAP. LXII.

Capitis antitesis

Postea manifestauit se iterum Iesus ad mare Tiberiadis: manifestauit autem sic. Erant simul Simon Petrus & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanaël qui erat à Cana Galilææ, & filij Zebedęi, et alij ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt: Venimus & nos tecum. Et exierunt & uenerunt in nauim, & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto, stetit Iesus in littore, non tamen cognouerūt discipuli quia Iesus est. Dicit ergo eis Iesus: Pueri nunquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: non. Dixit eis: Mittite in dextrā nauigij rete, & inuenietis. Illi autem dixerunt: Per totam noctem laborantes nihil cepimus, sed in tuo nomine mittemus. Miserunt ergo rete, & iam non ualebant trahere præ multitudine piscium.] Tertio iam dominus liberè discipulis apparet, ut fidē eorum inuicta firmitate roboret. Nā qui sæpius uiderunt, quomodo ab omni ambiguitate remoti, ueri etiam alijs pietatis doctores non efficientur? Exijt ergo Petrus piscatum, concurrunt autem etiam cæteri, Christo forsan ita dispensante: qui quando ad apostolatum eos uocauit: Venite, inquit, post me, & faciam uos piscatores hominum. Quod modò ex hac re quasi à signo quodam citò futurum significauit. Nam discipuli quidam tota nocte laborantes nihil comprehendunt: sole autem iam oriente stetit Iesus in littore, interrogauitq;, num quid ceperint, quibus nihil omnino cepisse respondentibus, iussit in dextram nauis partem

partem retia mittere. Illi uerò quamuis tota nocte frustra laborassent, quamuis ignorarent dominū ipsum esse: in tuo tamen nomine, responderunt, id faciemus. Quo facto, mirabilis quædam piscium multitudo capta est. Hæc Euangelista. Verum quoniam modò dicebamus hac re significatum à domino fuisse, citò iam futurum quod illis prædixit, quia piscatores hominum erūt. Age inuestigatis singulis, nonnullas spiritalis speculationis causas legentibus præbeamus. Da eñ, inquit,
Prouerb. 9 sapienti causam, & sapientior erit. Ea igitur ex re quod tota nocte frustra laborassent, significari putamus: quia prædicatione priscorū nemo persuasus omnino deo adhæsit, aut adeò pauci ut neminem id fecisse non iniuria dicere possimus. Nulli enim, pauciss imi ad uniuersum orbem collati uidetur. Quid igitur prohibuit, aut quid faciebat, ut prædicatio illorum fructum non afferret? nox erat, mentales q; (ut ita dicam) tenebræ animi oculos obfuscabant, & error dæmoniacus à ueritatis cognitione abducebat. nemo enim erat qui faceret bonum, nemo usq; ad unum: sed omnes declinauerūt, simul inutiles facti sunt. Nam ipse quoq;
Psal. 13 Israël, quem Moses fuit piscatus, umbris et figuris institutus, ad perfectionem uenire non poterat. Cultus enim dei qui per figuras erat, non fuit deo acceptus: quod facile intelligitur: Quia sacrificia & sanguinē & omne oblationis genus terrestre,
Hier. 6 ac corporeum repulit, dicens: Ad quid mihi cinnamomum & incensum à longinqua terra offertis? holocausta uestra non sunt mihi grata, et sacrificia uestra non delectant me. Hæc dicimus nō legem accusantes, sed significantes, quia quum creator omnium deus ad solam euangelicæ pulchritudinem disciplinæ respiceret, etiam qui per legem umbris atq; figuris deum colebant, longe à uerita
1. Ioan. 5 te aberant. Christus enim est ueritas. Præterea qui ad legalem cultū per legem Mosis uocati fuerūt, spreta lege ad hominū mandata conuersi, adeò indurauerūt, ut prophetarū apud eos doctrina nihil
Esa. 53 potuerit. Vnde alius clamabat: Domine quis credidit
Hiere. 15 auditui nostro? Alius: Væ mihi mater, cur me peperisti uirum rixæ, atq; discordiæ in uniuersa terra? nec mihi quisq;, nec ego alicui unq; profui. Cur igitur non similes Iudæos putabimus eis, qui legem non habebant, quum legem datā contemnerent? Nam de gentibus quidem nullus unquam dubitabit: quin erroribus inuolutæ, à disciplina dei procul abessent. Nox ergo, profundæq; tenebræ faciebant, ne ueræ pietatis homines lucē inspicerent: quas ob res, qui ante Christi aduentū piscari homines conati sunt, per totā noctē laborarūt, & nihil ceperunt. Mane aūt facto, & depulsis diaboli tenebris à uera luce Iesu Christo oriente, quærentesq; à laborantibus, num quid habeant quod saluatori deo salutem hominū esurienti, cibus fieri possit: quia nihil se cepisse respōdent, ad dexterā nauis partem retia mittere iubentur. Demisit eñ beatus Moses retia, per mandata scilicet legis. Sed in sinistra quodāmodo parte facta piscatio est. Dextera eñ pars, saluatoris doctrinæ attributur, quæ ultra omnem comparationem maior atq; glorioſior Mosaica est. Figuris enim ueritas multo sublimior, & seruo dominus superior, & damnante litera, iustificans spiritus gratia. Dextera igitur pars excellentiam præstantiamq; significat. Sed retibus in dexterā partem iactis, magna multitudo piscium capta est. Iussu autem domini hoc factum est: quia non rapuerunt gratiam, sed imperio Christi paruerunt dicentis: Euntes doce Matth. 28
te omnes gentes. Vnde ab ipsis etiā dicitur: quia in nomine tuo rete mittemus. Non enim aliter quàm in nomine saluatoris, & uerbis atq; doctrina eius apostoli piscantur. Magna uerò multitudo piscium capta est, adeò ut discipuli trahere non possent. Innumeri eñ fideles sunt, & uires apostolorū tantas res omnino excedit. Christi ergo hæc operatio est, qui multitudinē hominū sua uirtute ad terrestrem hanc ecclesiā, quasi ad retia colligit.

CAP LXIII.

Dicit ergo discipulus ille, quē diligebat Iesus, Petro: Dominus est. Simon igitur Petrus quum audisset quia dominus est, tunica se succinxit (erat enim nudus) & misit se in mare alij autē discipuli nauigio uenerūt. Non enim longe erāt à terra, sed quasi cubitis ducētis, trahentes rete piscium. Vt ergo descenderūt in terrā, uiderūt prunas positas, & piscē superpositū & panē, & dicit eis Iesus: Afferte de piscibus quos prendidistis nūc. Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terrā plenū permagnis piscibus centū quinquaginta tribus, & quū tanti essent, non est scissum rete. Dicit eis Iesus: Venite, prandete. Nemo aūt audebat discūbentiū interrogare eum: tu quis es? scientes quia dominus est. Et uenit Iesus, & accepit panē, & dabat eis, & piscē similiter. Hoc iā tertio manifestatus est Iesus discipulis suis, quū surrexisset à mortuis.] Seipsum rursus dilectum appellat discipulum, qui hoc nobis euangeliū conscripsit. Diligebatur autem maxime, quia propter mentis puritatem, & cordis oculorum acumen, ad intelligendum erat aptissimus. Vnde solus signum statim intellexit, & Christum adesse cognouit, ac alijs nihil dubitans significauit: firmo enim animo exclamauit, dominus est. Et Petrus quidem feruens amore Christi (ut solebat) exilijt, tardius terræ applicaturā nauim intelligens: cæteri uerò nauigio ueniūt, rete trahentes. Prunas aūt uident positas, & piscem superpositum, quem miraculosè Christus fuit piscatus. Non enim ab apostolis spiritalis incepit piscatio, sed saluator noster primus manū imposuit, locoq; primitiarum unum piscatus est: nec unum simpliciter intelligimus, sed paucitatē ita significari arbitramur: postea uerò ingentē discipuli multitudinem nutu ipsius roborati, piscati sunt. Trahit autem Petrus rete, per quem labor apostolorum non esse inanis intelligitur: attulerunt enim piscationis autori, id est, illi qui mittere iussit rete, pisces numero centum quinquaginta tres. Significat autem cētenarius (ut mihi uidetur) numerus, gentium plenitudinē. Plenissimus enim numerus est, qui decem decadibus constat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth. 18 Matth. 12 Quare dominus noster quoq; Iesus Christus mo dò centum se habere oues dicebat, plenitudinem rationalium creaturarum hoc numero significās: modò fertilissimum agrum cētum productorum affirmabat plenitudinem, fertilitatis probatæ animæ subostēdens. Quinquagenario autem numero eos significari putamus, qui à Iudæis crediderunt, creduntq; sunt. Subduplus enim hic numerus ad centenarium est, & longe abest à plenitudine: Ternarius uerò qui relinquit, sanctissimæ trinitatis significationē habere mihi uidetur, ad gloriam cuius fidelium uita describitur. Cōiunctim autem scriptus numerus est, quia coniunctim intelligitur. Deus enim sanctificationis modo in omnibus esse fidelibus intelligitur. Verum postquam rete iam tractum est: uenite, ad discipulos, et prandete, dominus ait. Vnde significatur, quia post multos labores, quibus uocati uehementer sudabunt, tandem cum domino recumbent, spirituali cibo sibi proposito, qui mentem ac rationē excedit humanæ naturæ. Ita enim etiam in psalmo Psal. 128 dicitur: Fructus laborum tuorum comedes. Nec ipsi capiunt quod manducent, sed Christus eis distribuit. Vt hinc quoq; figura intelligamus, Christum etiam in futuro seculo gratiarum nobis largitorem futurum.

CAPVT LXIIII.

QVum ergo prādissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ionæ, diligis me plus istis? Dicit ei: Etiam domine, tu dicis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ionæ, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oues meas. Dicit ei tertio: Simon Ionæ amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, amas me? & dicit ei: Domine tu omnia nosti, tu scis quia amo te. Dicit ei Iesus: Pasce oues meas.] Præueniebat alios Petrus: ardore nanq; Christi præcipuo feruens, & ad faciendum & ad respondendum paratissimus erat: unde tarditatem modò nauigij uidens, tunica succinctus in mare exilijt. Et quando Matth. 16 saluator discipulos interrogauit, dicens: Quē me dicunt homines esse? Quum iterum post responsionem ab eis quæreretur: Vos autem quem me Ioan. 18 dicitis esse? ut princeps caputq; cæterorū primus exclamauit: Tu es Christus filius Dei uiui. Hic Malchi etiam aurem amputauit, putans hoc modo magistro semper se inhæsurum. Meritò igitur eum Christus interrogauit, si plus eum cæteris diligeret, et id tertio. Petrus autem amare se fatetur, & amoris sui, non alium, sed Christum ipsum in testem citat. In singulis autem confessionibus, uariatis parumper uerbis, audiuit rationaliū ouium curam sibi esse habendam. Altius quiddam hæc oratio certe parturit. Nam quoniā cum alijs apostolatus nomine Petrus ab ipso Christo decoratus, ter in tēpore passionis negauit, iure nūc ab eo terna dilectionis confessio petitur: ut terna negatio æquali confessionis numero compensetur. Ita quod uerbis commissum fuit, uerbis curatur. Petijt autem ab eo, si plus cæteris diligeret. Nam qui A maiorē clementiā in se domini fuit expertus, maiori amore affici iurè debebat. Nā etsi cōmuniter omnes discipuli magna perculsi fuerunt formidine, quando dominus tradebat: maius tamen crimen fuerat Petri, qui breuissimo in tempore ter Christum negauit. Quoniā igitur maioris clemētia saluatoris peccati remissionem consecutus est, iurè ab eo maior repetitur dilectio. Cui ēm plus Luce 7 remittitur, plus amare debet: ut ipse alibi dicit.

Hinc ecclesia regulam tertio interrogandi eos accepit, qui ad baptismum accedunt, ut terna Christi confessione fidelibus connumerentur. Doctores etiā ecclesiæ discunt, non aliter se Christo posse coniungi, nisi omni cura & opera studeant, ut 1. Thess. 4 rationales oues recte pascantur, & recte ualeant. B Talis erat Paulus ille, qui cōpatiebatur infirmis: qui gloriam & coronā apostolatus sui eos esse putabat, quos ad pietatem & ad uirtutē prædicando reduxit. Putabat enim hunc suæ in Christum dilectionis fructum esse præcipuū. Et certè si Christus pro nobis mortuus est, quō de salute nostra singulārē curā non habebit? Et si peccāt in Christū, qui peccāt in fratres suos, infirmam eorū conscientiā agitantes: quomodo non erunt accepti domino, qui fratrum animos ad pietatem et ad uirtutē conducere conantur? Terna igitur confessione Petri, trinæ negationis delictum euacuatum est. Dixit autem, Pasce agnos meos: apostolatus sibi renouans dignitatem, ne propter negationē, quæ humana infirmitate accidit, labefactata uideretur.

CAP. LXV.

AMen amen dico tibi, quum esses iunior, cingebas te, & ambulabas ubi uolebas: quū autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet te quò tu non uis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus deum esset. Et quum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me.] Commode nimiū dominus noster Iesus Christus magnitudinem amoris discipulorum impræsentiarū ostendit, & de pietate ipsorum testimonium perhibet: quum subaperiat, quem finem uitæ propter apostolatum habebunt. Prædixit enim Petro, quia eò ducetur: quò autem non uis dixit: quia nemo sanctorum sponte patitur. Sed quamuis amara mors sit, subeundam omnino tamen putauit pro ueritate morituro. Quod passus non fuisset, D nisi rationalium ouium cura & ardore Christi nimium feruens, errantibus uiam ueritatis ostenderet. Nihil enim qui Petrum occiderunt, criminis in ipsum inferebant, nisi fidem & pietatē in Christum. Recte autē mors Petri modò à Christo prædicitur, ut responsio Petri uera esse confirmetur. Dicebat enim: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Non qui pro nomine Christi moriturus nunciatur, is supremo amore ipsius affici comprobatur. Subijcit autem, sequere me: quod uerbum etsi communiter intelligi potest, ut tanquam discipulus doctorem sequatur, subænigmatice tamē ostendit uestigia & passionem Christi Petro sequendam esse: ut per eandem uiam, opere simul atque sermone uocatorum animas iuuans, ad cru-

cem

Universidad de Deusto
Biblioteca

cem usque proficiscatur: quod euenturum ait, A quum Petrus senuerit.

CAP. LXVI.

COnuersus autem Petrus uidit illum discipulum quem diligebat Iesus sequentem, qui & recubuit in cœna supra pectus, & dixit: Domine, quis est qui tradet te? Hūc ergo quum uidisset Petrus, dixit Iesu: Domine: hic autem quid? dicit ei Iesus: Sic eum uolo manere, donec ueniā: quid ad te? tu me sequere. Exiuit ergo sermo iste inter fratres, quod discipulus ille non moritur, & non dixit ei Iesus, quia non moritur: sed, sic eum uolo manere, quid ad te?] Seipsum rursus Euangelista significat. Hic enim et dilectus domini discipulus fuit, & supra pectus eius in cœna recubuit, interrogauitq; quis eum esset traditurus. Hunc igitur ita Domino dilectū quum respexisset Petrus, B statim interrogauit quis uitæ illi terminus immineret. Sed quoniam curiosa magis quàm utilis rerum alienarum inquisitio est, respondet quidem, sed ita ut rogantis animum abducat ad alia, nec Ioan. 13 mortis expertem futurū Ioannem ait: sed sic eum uolo manere donec uenio, qd ad te? id est, audisti Petre quæ ad te pertinent, cur alia quæris? cur diuinæ iustitiæ secreta rimaris? Nam si etiā uellem minime istum mori, quid tu unquam emolumenti, aut quid cōsolationis consequereris? Non erit ergo prudens curiosus, si quid passurus sit, utrum etiam alij eadem subibunt an non, quum aliorum calamitate pericula sua non mitigētur. Quamuis communiter insitum esse hominibus uideatur, ut optent si quid periculi subituri sint, nō esse solos, sed cæteros etiam aut uidere similia pati, C aut saltem audire perpessos fuisse, uel omnino idem passuros.

CAP. LXVII.

HIc est discipulus qui testimoniū perhibet de his, & scripsit hæc: et scimus quia uerum est testimonium eius.] Neminem arbitror dubitare posse, quin propter præcipuam uirtutem, & paratum ad benefaciendum animū, Ioannes à Christo diligeretur. Non enim uanis affectibus, ut homines nudi, dominus mouebatur: sed rerum pōdere ac uirtute discipulorum, dilectionem impartiebatur. Hoc igitur ueritatis prædicator hæc de domino scripsit, testimoniumq; de his perhibuit: & scimus quia uerum est testimonium eius. Non enim fuisset à ueritate dilectus, nisi longè ab omni falsitate esset remotus.

CAP. LXVIII.

SVnt autem & alia multa quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundū capere posse libros qui essent scribendi.] Magna inquit, multitudo signorum domini, & immensus numerus est: sed hæc quæ retulimus, sufficiunt ad plenissimam fidem attente legentibus faciendam. Nec accusandus sum, inquit, si omnia non conscripsi. Nam si cōsiderentur singula, nullo penitus prætermisso, orbis multitudinē librorum non caperet. Hyperbolicè autem dicimus sermonis huius uirtutem proferri. Non igitur omnia, quæ dominus fecit cōscripta sunt, sed quæ scribentes, tam ad mores, quàm ad dogmata putarūt sufficere: ut recta fide & operibus, ac uirtute rutilantes, ad regnum cœlorū perueniamus, in domino nostro Iesu Christo, quo cum & per quem Deo patri gloria cum spiritu sancto, Amen.

Duodecimi & ultimi libri commentariorum Cyrilli super Ioannem finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, SIVE (VT ALII VOLVNT) ORIGENIS IN LEVITICVM LIBER PRIMVS.

SIcut in nouissimis diebus uerbum dei ex Maria, carne uestitum processit in hūc mundū: & aliud quidem erat, quod uidebatur in eo aliud ꝙd intelligebat. Carnis nāq; aspectus in eo patebat omnibus, paucis uerò & electis dabatur diuinitatis agnitio. Ita & quum per prophetas, uel legislatorem uerbum dei profertur ad homines, non absq; competentibus profertur indumentis. Nam sicut ibi carnis, ita hic literæ uelamine tegitur: ut litera quidem aspiciatur tanquā caro, latens uerò intrinsecus spiritalis sensus, tanquam diuinitas sentiatur. Tale ergo est quod & nunc inuenimus, librū Leuitici reuoluentes, in quo sacrificiorum ritus, & hostiarum diuersitas, ac sacerdotum ministeria describūtur. Sed hæc secundum literam (quæ tanquam caro uerbi dei est, & indumentum diuinitatis eius) digni fortasis uel aspiciant uel audiant, et indigni. Sed beati sunt illi oculi, qui uelamine literæ obtectum intrinsecus diuinum spiritum uident: & beati sunt, qui ad hæc audienda mundas aures interioris hominis deferunt. Alioquí aperte in his sermonibus occidentem literam sentiēt. Si enim, secundum quosdā etiam nostrorum, intellectum simplicem sequar, & absque ulla (ut illi ridere nos solent) stropha uerbi & allegoriæ nubilo uocem legislatoris excipiam: ego Ecclesiasticus, sub fide Christi uiuens, & in medio ecclesiæ positus, ad sacrificandum uitulos & agnos, & ad offendendam similam cum thure & oleo, diuini præcepti autoritate compellar. Hoc enim agunt, qui deseruire nos historię, et seruare legis literam cogunt. Sed tempus est nos aduersum improbos presbyteros uti sanctæ Susannæ uocibus, quas illi quidem repudiantes historiam Susannæ, de catalogo diuinorum uoluminum desecarunt: nos autē & suscipimus, & oportune contra ipsos proferimus, dicentes: Angustiæ mihi sunt undiq;. Si ēm cōsensero uobis, ut legis literam sequar, mors mihi erit: si autem non consensero uobis, non effugiam manus uestras. Sed melius est me absq; opere incidere in manus uestras, quàm peccare in conspectu domini. Incidamus ergo & nos (si ita necesse est) in obtrectationes uestras, tantum ut ueritatem uerbi dei sub literæ tegmine coopertā, ad Christum iam dominum conuersa cognoscat ecclesia. Sic enim dixit & apostolus: Quia si conuersus quis fuerit ad dominū, auferetur uelamen. Vbi enim spiritus domini, ibi libertas est. Ipse igitur nobis dominus, ipse sanctus spiritus deprecādus est, ut omnem nebulam, omnemq; caliginem (quæ peccatorum sordibus concreta, uisum nostri cordis obscurat) auferre dignet: ut possimus legis eius intelligentiam spiritualem & mirabilē

Dan. 13

2. Cor. 3

A contueri, secūdum eum, qui dixit: Reuela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua. Igitur quàm possumus breuissime, pauca perstringamus ex multis: non quidem singulorum uerborū explanationi studentes (hoc enim facere, per ociū scribentis est) sed quæ ad ædificationem ecclesiæ pertinent, proferentes: ut occasiones potius intelligentiæ auditoribus demus, quàm expositionū latitudinem persequamur, secundum illud quod scriptum est: Da occasionem sapienti, & sapientior erit. Principiū ergo Leuitici dicit: Quia uocauit dñs Mosen, et locutus est illi de tabernaculo testimonij, ut promulgaret filius Israël sacrificiorū et munerū leges, et ait: Si homo munus offerat deo, offerat ex bobus et pecudibus, id est agnis uel hœdis: si uerò ex auibus, turtures uel pullos colūbarum. Si uerò non homo, sed anima offerat munus deo, ex simila, inquit, offerat panes azymos in clibano coctos, uel certam similam ex sartagine in oleo cōsperſam, aut ex craticula in oleo nihilominus subactam. Tum deinde edocemur, quia fermentatum nihil omnino oportet offerri ad altare dei, neq; mel usquam sacrificijs admisceri, sed sale saliri omne sacrificiū uel munus. Secundo in loco de primitiarū præcepit sacrificijs, quæ recentia, tosta, & bene purgata offerri domino iubet, Post hæc sub eadem legis continentia de sacrificijs salutaribus subiungitur. Primo ex bobus, secundo ex ouibus: in quibus tamen liceat, siue in agnis, siue in hœdis uel fœminas offerre, uel mares: & nihil præter hæc animalia decernit in sacrificijs salutaribus offerendū. Sed repetamus paululū, & uideamus primo omniū, quid est quod dicit: Homo ex uobis si offerat munus: quasi uerò possit alius aliqs offerre quàm homo, & utiq; sufficisset dicere, si quis ex uobis offerat munus: sed nunc dicit: Homo ex uobis si offerat munus: in cōsequentibus uerò dicit, si autem anima offerat munus. In posterioribus porrò quū secundo iam loquitur dominus ad Mosen, & mandat de sacrificijs pro peccato offerendis, ita dicit: Si pontifex peccauerit, offerat illud & illud. Si omnis synagoga peccauerit, uel si princeps peccauerit, uel si una anima peccauerit, mandatur singulis quibusq; quid offerāt. Quid ergo inanē putamus esse istam personarū distinctionē? ut aliud quidē offerendū sub hominis appellatione, aliud sub animæ, aliud sub pōtificis, aliud uerò sub synagogæ, aliud etiā sub principis, uel uniusanimæ cognominatione mādetur? Ego interim pro exiguitate sensus mei hoc in loco hominē quē appellauit, et primū in omnibus posuit ad offerendū munus deo, intelligēdum esse omne humanum genus arbitror. Et ipsum dici hominem, qui holocaustum offerat uitulum ex bobus sine macula. Iste autem uitulus sine macula, uide si nō ille saginatus est uitulus, quem

Prou. 9

Leuit. 1

Leuit. 4

D

pater

Universidad de Deusto

Luce.18 pater pro regresso ac restituto sibi illo qui perierat filio, quique omnem substantiam eius dilapidauerat, iugulauit, & fecit conuiuium magnum, & lætitiam habuit, ita ut lætarentur angeli in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente. Neq; absurde per adolescentiorem illum filiũ, qui dimisso patre abijt in regionem longinquam, hominem ipsum, genusq; humanum (ut dictum
Deut.32 est) intelligas. Nempe deũ qui ipsum genuerat, deseruit homo, & oblitus est dei creatoris sui, quum suasu serpentis mandatum domini transgressus est, & de ligno uetito comedit. Tunc itidẽ in regionem longinquam abijt, regionem peccati & tenebrarum, regionem calamitatis & miseriæ, quum paradiso propulsus hãc lachrymarum uallẽ subijt, ubi suis irrationabilibus seruiens cupiditatibus, ad porcos pascendos, & siliquas eorũ comedendas adactus est ob inopiam & famem. Homo ergo iste qui perierat, & inuentus est, qui nihil habuit propriæ substãtiæ quod offerret (cuncta nãq; dilapidauerat, uiuẽs luxuriose) inuenit istum uitulũ, cœlitus quidẽ missum, sed ex patriarcharũ ordine, et cõnexis ex Abrahã generationũ
Matth.1 successionibus uenientẽ. Et idcirco nõ dixit uitulũ, et siluit, ut uideat uitulus quicũq; mãdatus: sed uitulũ ex bobus, id est, ex patriarcharũ generatione uenientẽ. Est aũt masculus sine macula. Masculus uerò est, qui peccatũ (q̃d est fœmineæ fragilitatis)
Esa.53 ignorat solus. Ergo ille masculus, qui solus sine macula est, qui peccatũ nõ fecit, nec dolus inuẽtus est in ore eius, & qui acceptus corã domino offertur ad ostiũ tabernaculi, nõ est intra ostium, sed extra ostiũ. Extra ostiũ enim fuit Iesus, quia in
Ioan.1 sua propria uenit, & sui eũ non receperunt. Non
Heb.13 est ergo ingressus tabernaculũ illud, ad quod uenerat, sed ad ostium eius oblatus est holocaustũ,
Matth.22 quia extra castra passus est. Nam & illi mali coloni uenientẽ filiũ patrisfamiliâs eiecerunt foras extra uineã, & occiderũt. Hoc est ergo q̃d offertur
Eph.5 ad ostiũ tabernaculi, acceptũ coram domino. Et quid tã acceptũ, quàm hostia Christi: qui seipsum
Leuit.1 obtulit deo? Et tunc imponet manũ suam inquit, super caput hostiæ, & iugulabit uitulum corã domino. Et offerent filij Aaron sacerdotis, sanguinem, & effundent sanguinem ad altare in circuitu, quod est ad ostium tabernaculi testimonij. Potest quidem uideri ob hoc dictum, quod de fi-
Matth.26 lijs Aaron erant Annas & Caiphas, & cæteri omnes qui consiliũ agentes aduersum Iesum, pronũciauerunt eum reum mortis, et effuderunt sanguinem eius circa basim altaris tabernaculi testimonij. Ibi etenim effunditur sanguis, ubi erat altare & basis eius, sicut ipse dominus dixit: Quia nõ ca-
Luc.13 pit perire prophetã extra Hierusalem. Posuit ergo & manum supra caput uituli, hoc est, peccata generis humani imposuit super corpus suum. Ipse est enim caput corporis ecclesiæ suę. Sed & hoc fortasse nõ sine causa fit, q̃d quũ superius dixisset: Applicabit eum ad ostiũ tabernaculi testimonij: in posterioribus repetit, & iterũ dicit: ad altare q̃d est ad ostiũ tabernaculi testimonij: quasi non eundem locum sub eadẽ narratione semel designasse sufficeret, nisi quia forte hoc intelligi uoluit, q̃d sanguis Iesu non solũ in Hierusalẽ effusus est, ubi erat altare & basis eius, & tabernaculum testimonij, sed & q̃d supernũ illud altare, q̃d est in cœlis (ubi ecclesia primitiuorũ est) idem ipse sanguis asperserit, sicut & apostolus dicit: Quia pacificauit per sanguinem crucis suæ, siue quæ in terra sunt, siue quæ in cœlis. Recte ergo secundo nominat Coloss.1 altare, quod est ad ostium tabernaculi testimonij: quia nõ solum pro terrestribus, sed etiã pro cœlestibus oblatus est hostia Iesus. Et hic quidem pro hominibus ipsam corporalem materiã sanguinis sui fudit. in cœlestibus uerò, ministrãtibus (si qui inibi sunt) sacerdotibus uitalẽ corporis sui uirtutem, uelut spiritale quoddã sacrificiũ immolauit. Vis aũt scire, quia in eo duplex hostia fuit, conueniens terrestribus, & apta cœlestibus, Apostolus ad Hebræos scribens, dicit: Per uelamẽ, id est car-
Heb.7 nem suã. Et iterũ interius uelamen interpretatur cœlũ, q̃d penetrauerit Iesus, ut assistat nũc uultui dei pro nobis: Sẽper, inquit, uiuẽs ad interpellandum pro nobis. Si ergo duo intelliguntur uelamina, quæ uelut Põtifex ingressus est Iesus, cõsequẽter & sacrificiũ duplex intelligendũ est, per q̃d et terrestria saluârit & cœlestia. Deniq; & ea quæ sequũtur, plus cœlesti sacrificio, quàm terreno uidentur aptãda. Et decoriãtes inquit, holocaustũ, diuident
Leuit.1 illud mẽbratim, et imponẽt filij Aaron sacerdotis ignẽ super altare, & cõstipabũt ligna in ignem, & imponent filij Aaron sacerdotis diuisa mẽbra, & caput, et adipes, & ligna quæ sunt super altare: intestina uerò & pedes lauabũt aqua, & imponet sacerdos omnia super altare. Hostia est et sacrificiũ, odor suauitatis dño. Quomodo decorietur caro uerbi dei, quod hic uitulus nominatur: et quomodo membratim diuidatur à sacerdotibus, operæpreciũ est aduertere. Ego puto q̃d ille sacerdos detrahit coriũ uituli oblati in holocaustũ, & deducit pellem, qua membra eius cõreguntur, qui de uerbo dei abstrahit uelamẽ literę, et interna eius, quę sunt spiritalis intelligentiæ membra, denudat. Et hæc mẽbra uerbi interioris scientiæ, nõ in humili aliquo loco ponit, sed in alto & sancto, id est, super altare collocat: quũ non indignis hominibus, & humilem uitam ac terrenam ducentibus, pandit diuina mysteria, sed illis, qui altare dei sunt, in quibus semper ardet diuinus ignis, et semper consumitur caro. Super hos ergo tales membratim diuisus iste holocausti uitulus collocatur. Diuidit nanq; membratim uitulum, qui explanare per ordinem potest, & competenti distinctione differere, quis sit profectus Christi fimbriam contigisse, quis uerò pedes eius lauisse lachrymis, & capillis Matthæi 9
capitis extersisse. Quanto autem ijs potius sit, ca- Luc.7
put eius unxisse myrrha, & in pectore eius recu- Marc.14
buisse, quid habeat eminentiæ. Horum ergo sin- Ioan.13
gulorum causas differere, et alia quidem incipientibus, alia uerò ijs qui iã proficiunt in fide Christi, alia aũt illis qui iam perfecti sunt in scientia & charitate eius, aptare, hoc est, mẽbratim uitulũ diuisisse. Sed

se. Sed & qui nouit ostendere, quæ fuerint legis principia, quis etiã in prophetis profectus accesserit, quæ uerò in euangelijs plenitudo perfectionis habeatur: uel qui docere potest, quo uerbi lacte alendi sunt paruuli in Christo, & quo uerbi olere refouendi sint, qui infirmẽtur in fide: quis etiam sit cibus solidus et fortis, quo impinguandi sint athletæ Christi: qui hæc singula nouit spirituali ratione diuidere, potest talis doctor ille sacerdos uideri, qui imponit super altare holocaustũ per membra diuisum. Addit & ligna altari, quo ignis animetur & ardeat, à quo nõ solum de corporalibus uirtutibus Christi, sed etiã de diuinitate eius, sermo miscetur. Desursum enim est diuinitas Christi, quò ignis iste festinat. Conuenienter ergo omnia hæc quæ in corpore à saluatore gesta sunt, cœlestis ignis absumpsit, et ad diuinitatis eius naturã cuncta restituit. Lignis tamen adhibitis ignis iste succenditur: usq; ad lignum enim, in carne passio fuit Christi. Vbi autem suspensus est in ligno, dispensatio carnis finita est. Resurgens enim à mortuis, ascendit ad cœlum, quò iter eius natura ignis
2.Cor.5 ostendit, unde & Apostolus dicebat: Quia etsi cognouimus Christum secundum carnem, sed nũc iam non nouimus. Holocaustũ nanq; carnis eius per lignũ crucis oblatũ, terrena cœlestibus, et diuinis humana sociauit. Intranea sanè quũ pedibus aqua diluí iubet sermo præcepti, sacramẽtum baptismi sub figurali prædicatione denuncians. Nã interna diluit, qui cõscientiã purgat: pedes abluit,
Ioan.13 qui cõsummationẽ susceperit sacramenti. Et is scit, quia qui mundus est, non indiget nisi ut pedes lauet: & quia partem quis habere nõ potest cum Iesu, nisi lauerit pedes eius. Verũ si hæc etiam ad moralem locum inclinare uelis, habes & tu uitulũ, quem offerre debeas. Vitulus est, et quidã ualde superbus, caro tua: quam si uis munus domino offerre, ut eam castã, pudicamq; custodias, adhuc eam ad ostium tabernaculi, id est, ubi diuinorum librorum suscipere possit auditũ. Masculinũ sit munus tuũ, fœminã nesciat, concupiscentiã respuat, fragilitatẽ refugiat, nihil dissolutũ requirat aut molle. Impone etiã manum tuã super hostiã tuã, ut sit accepta domino, & iugula illam corã domino: hoc est, impone ei continentiæ frenum, & manum disciplinæ ne auferas ab ea: sicut imposuit manum carni suæ ille, qui dicebat: Macero cor-
1.Cor.9 pus meũ, & seruituti subijcio, ne forte quum alijs prędicauero, ipse reprobus efficiar. Et iugula eam
Colos.3 coram domino, mortificans sine dubio membra tua, quæ sunt super terrã. Sed & filij Aaron sacerdotis offerunt sanguinẽ eius. Sacerdos in te est, & filij eius, mens quæ in te est, & sensus eius, qui meritò sacerdos, & filij sacerdotis appellantur: soli enim sunt qui intelligunt dominũ, & capaces sunt scientiæ dei. Vult ergo sermo diuinus, ut rationabili sensu carnẽ tuã in castitate offeras deo, secun-
Rom.12 dum quod Apostolus dicit: Hostiam uiuentẽ, sanctam, deo placentem, rationabile obsequium uestrum. Et hoc est per sacerdotem, uel filios sacerdotis offerre sanguinem ad altare, quum & corpore & spiritu quis castus efficiatur. Sunt enim et alij qui offerũt quidem holocaustum carnem suã, sed non per ministerium sacerdotis. Non enim sciẽtes, nec secundum legem, quæ in ore sacerdotis est, offerunt: sed sunt quidem casti corpore, animo autem inueniuntur incesti. Aut enim gloriæ humanæ concupiscentia maculantur, aut cupiditate auaritiæ polluũtur, aut inuidiæ ac liuoris infelicitate fordescunt, uel furentes odij & iræ immanitate uexantur. Qui cunq; tales sunt, licet corpore casti sint, tamen non offerũt holocausta sua per manus & ministerium sacerdotis. Non est enim in eis consilium & prudentia, quæ sacerdotio sungitur apud dominum: sed sunt ex illis quinq; uirginibus stultis: quæ uirgines quidem fuerunt, & Matth.25
castitatem corporis seruauerũt, oleum autem charitatis, & pacis, & reliquarum uirtutum in uasis suis condere nescierunt: & idcirco exclusæ sunt à thalamo sponsi: quoniam sola carnis continentia ad altare dominicum non potest peruenire, si reliquis uirtutibus & sacerdotalibus ministerijs desecratur. Et ideò qui hæc legimus uel audimus, in utraq; parte operam demus casti esse corpore, recti mente, mundi corde, moribus emendati proficere in operibus, uigilare in scientia, fide et actibus, gestis & intellectibus esse perfecti: ut ad similitudinem hostiæ Christi conformari mereamur: Per ipsum dominum nostrum Iesum Christum, cum quo, deo pari omnipotẽti cum spiritu sancto est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM liber secundus.

De sacrificiorum generibus, hoc est, de muneribus, et salutaribus & pro peccatis, & quomodo offert pontifex pro peccato suo, & pro peccato synagogæ, uel pro anima quæ ex populo terræ peccauerit, non uoluntate.

Leui.1 SVperior quidem de principio Leuitici disputatio edocuit nos legem sacrificiorum, quę munera appellantur, ut si homo munus offerat, ex animalibus id offerret, id est ex bobus, uel ouibus, uel etiam capris. Si uerò ex auibus, turturum par, Leui.1 aut duos pullos columbarum adhiberet. Si uerò anima offerat munus, similam offerat ex clibano, id est panes azymos, aut similam oleo cõspersam ex sartagine, uel etiam craticula. Si autem sacrificium offerat primitiarum, de primis frugibus, ut simila sit recẽs, id est noua: igni quoq; eam torreri uult, & medio fractã esse: ne multum minuta sit, quia primitiæ sunt, et bene purgata sit. Oleũ quoque & thus, ut imponantur super eam, & sic offeratur. At uerò si quis offerat sacrificiũ salutare, ex Leui.3 bobus iubetur offerre, uel etiam ex ouibus, siue capris. Et exceptis his, nullũ aliud sacrificij genus subsistit in salutaribus hostijs. Nam pro peccatis solum nõ uoluntarijs, generaliter quidem anima iubetur offerre: sed post hæc per diuersas agitur, uariasq; personas: & iubetur, si quidẽ Pontifex sit Leui.4 qui deliquit, & offert sacrificium pro peccato, ut uitulum holocaustum offerat, sed non in eo ritu, quo

quo illum pro munere obtulit. De hoc enim tantum adipes & duos renes cum adipibus suis, & adipem qui tegit interiora, imponet super altare holocaustorum. De sanguine quoq; eius intinget digitum suum, & respergет septies coram domino, & linet ex eo cornu altaris incensi: cæteras autem carnes cum corio, & internis, & stercore, extra castra igni cremare iubetur in loco mundo.

Obseruandum sanè est, quod in peccato pōtifi cis nō addit legislator, quia per ignorantiam, aut non uoluntate peccauerit. Neq; enim cadere ignorantia poterat in eum, qui ut cæteros doceret, profectus est. Si autem totius synagogæ peccatū fuerit, uitulum nihilominus in holocaustum synagoga iubetur offerre. Sed in peccato synagogæ dicitur, si ignorauerit, & latuerit uerbum ab oculis synagogæ, & fecerit quod contra mandatum domini est. Vnde apparet etiā omnē synagogā delinquere per ignorantiam: q̄d et dñs confirmat in
Luce 23 euangelijs quum dicit: Pater remitte illis, non em̄ sciunt quid faciunt. Quod si princeps fuerit, qui offert hostiam pro peccato, hircum ex capris iubetur offerre, non holocaustum: sed tantum ut de sanguine eius imponat sacerdos super altare, & o mnem adipem eius offerat in altari: reliquum autem sacerdotibus remaneat ad edendum, sangui-
Leuit.5. ne tantum ad basim altaris effuso. Si uerò anima fuerit, inquit, una quæ offert pro peccato, capram fœminam offerat, ritu scilicet eodem, quo hircum superius diximus immolatum. Quod si non ualuerit, inquit, manus eius ad caprā uel agnum, parturturum offeret, aut duos pullos columbarum. Quod si neq; hoc inueniat, decimam partem ephi similaginis sine oleo, et sine thure mandatur offerre. Hæc quidem nobis singula priori lectione recitata sunt: uerum explanatio eorum (quoniam tempore excludebamur) omissa est, de qua nunc paucis commonere studiosos quosque, & eos etiam qui præteritarum meminerint lectionū, absurdum non puto, quanquam ad ea quæ nuper recitata sunt, urgeamur. Et primo uelim uidere quæ sit ista differentia, quod alia quidem dicit hominē offerre, alia animam, alia pontificem, alia synagogam, alia principem, alia unam animam ex populo terræ. Et puto quidem hominem, illum debere intelligi, qui ad imaginem & similitudinem dei factus est, & irrationabiliter uiuit. Hic ergo munus offert deo uitulum, quum carnis superbiam uicerit: ouem, quum irrationabiles motus, insipientesq; correxerit: hœdum quum lasciuiam superauerit. Offert etiam par turturū, quum non fuerit solus, sed mentem suam uerbo dei, uelut uero coniugi sociauerit: sicut hoc genus auium, unum dicitur, & castum seruare coniugium. Offert
Can.5: etiam duos pullos columbarum, quum et ipse in-
Can.1. tellexerit mysterium, quo oculi sponsæ sicut colū bæ dicuntur ad plenitudines aquarum, et collum eius sicut turturis. Hæc ergo sunt hominis, secundum quod supra exposuimus munera: animæ autem munera lōge inferiora describit. Anima hæc neq; uitulum habet, neq; ouem, neq; hœdum quē offerat deo: sed ne par quidem turturū, aut duos pullos inuenit columbarum: similam tantum habet, ex ipsa panes azymos offert à clibano, ex ipsa in sartagine opus factum, uel à craticula oleo permixtum. Vnde uidetur mihi hic anima quæ appellata est, homo ille quem Paulus animalem hominē nominat, intelligendus: qui etiam si peccatis nō urgeatur, nec sit præceps ad uitia, non tamē habet aliquid in se spiritale, & quod figuraliter carnis uerbi dei reputetur. Sic em̄ ipse de eo Paulus apostolus dicit: Quia animalis homo non per
1. Cor. 2 cipit quæ sunt spiritus dei. Stultitia em̄ est illi, & non potest intelligere, quia spiritaliter dijudicatur: spiritalis autē examinat omnia. Iste ergo qui anima nominatur, non potest offerre omnia, quia examinare non potest omnia: sed offert solam similam, & panes azymos, id est, communem hanc uitam, uerbi gratia, in agricultura, aut nauigando aut in aliquibus communis uitæ usibus positam. Offert tamē etiam ipse munus deo, licet solam similam dicatur offerre, oleo scilicet tantū conspersam. Omnis em̄ anima eget oleo diuinæ misericordiæ, nec præsentem uitam euadere quispiam
Leuit.2 potest nisi ei oleum cœlestis miserationis affuerit. Secundo in loco, primitiarum, id est de initijs frugum, mandatur oblatio. Quod si bene meministi in die pentecostes fieri lex iubet, in quo illis planē umbra data est, nobis autem ueritas relata est. In die enim pentecostes oblato orationum sacrificio, primitias aduenientis sancti spiritus, apostolorum suscepit ecclesia. Et uerè hæc fuerunt recentia, quia erat nouum: unde & musto repleti dicebantur. Et fuerunt igni tosta: ignea nanq; linguæ
Act.2 supra singulos consederunt. Et medio fracta: trangebantur enim media, quū litera separabatur à spiritu: Et bene purgata: purgat nanq; omnes sordes præsentia sancti spiritus, remissionē tribuens peccatorum. Oleum quoq; misericordiæ huic sacrificio infunditur, & thus suauitatis, per quod Christi bonus odor efficimur. Post hæc de sacrificijs salutaribus dicit, quæ ex animalibus, id est, ex bobus, uel capris atque ouibus offeruntur, & nihil his ultra substituitur ad immolandum: Sed ne de ijs quidem, quæ superius in offerēdis muneribus fuerunt substituta. Iste em̄ qui salutares hostias offert: sine dubio iam suæ salutis est cōscius. Et ideo qui ad salutem peruenit, necesse est, ut quæ magna & perfecta sunt offerat. Sic enim & Apostolus
Heb.5 dicit: Perfectorum aūt est cibus solidus. Dehinc ad offerēdas pro peccatis uictimas, sacrificiorum
Leuit.4 ordo dirigitur, in quo & secundo dicitur: Locutus est dominus ad Mosen dicens: Anima quæcū que peccat coram domino, non uoluntate. Recte animam dicit, quam peccare describit. Non enim spiritum uocasset, quem diceret peccaturum: sed
Gal.5 ne hominē quidem hunc diceret, in quo nequaq; imago dei peccato interueniente constaret. Non est ergo spiritus ille qui peccat. Fructus em̄ spiritus, ut describit Apostolus, charitas est, gaudiū, pax, patientia, &c. his similia, qui etiam fructus uitæ appellantur. Denicq; & alibi dicit: Qui seminat
Gal.6

Universidad de Deusto
Biblioteca

in carne, de carne & metet corruptionem: & qui seminat in spiritu, de spiritu metet uitã æternam, Quomodo ergo alius est qui seminat, & aliud est in quo seminatur? Seminat aũt uel in carne, quũ peccatur, ut metatur corruptio: uel in spiritu, quũ secundum deum uiuitur, ut metatur uita æterna. Constat utiq; animã esse, quæ uel in carne, uel in spiritu seminat: & illam esse, quæ in peccatũ ruere possit, uel conuerti à peccato. Nã corpus sequela eius est ad quodcunq; direxerit, & spiritus dux eius est ad uirtutẽ, si eum sequi uelit. Sed hæc generaliter dicta sunt, nunc uerò per species diuidun-

Leuit. 4. tur. Si pontifex, inquit, qui unctus est peccauerit, ut populũ facere peccare, offeret pro peccato suo uitulũ de bobus sine macula domino. Terror simul & misericordia in diuinis legibus ostentantur: ita sanè in hominibus nihil tutũ est, ne pontifex quidem. Et quis pontifex? ipse qui unctus est, ipse qui sacris ignibus diuina succẽdit altaria, qui deo munera & salutares hostias immolat, qui inter deum & hominem medius quidam repropitiator interuenit. Ne iste, inquã, ipse immunis manet à contagione peccati. Sed uide misericordiam dei, & plenius eam Paulo docente cognosce. Ipse

Hebr. 5. enim ad Hebræos scribẽs dicit: Omnis nanq; pontifex ab hominibus assumptus, pro hominibus constituitur ad offerendas hostias deo. Et paulò

Hebr. 7. post: Lex, inquit, homines constituit sacerdotes infirmitatẽ habentes: ut possint sicut pro sua, ita etiam pro populi infirmitate offerre. Vides ergo dispensationem diuinæ sapientiæ. Sacerdotes statuit, non eos qui omnimode peccare non possent alioqui nõ essent homines: sed eos qui imitari quidem debeant illum, qui peccatum non fecit. Offert autem hostias primo pro suis, postea etiam pro populi delictis. Sed quid præcipuè in huiusmodi sacerdote mirandum est? Non ut non peccet, quod fieri non potest: sed ut agnoscat & intelligat peccatũ suum. Nunquam enim emendat qui se peccasse non putat: simul quia & facilius potest indulgere peccantibus is, qui alicuius infirmitatis conscientiæ suæ remordetur. Quæ est autem oblatio sacerdotis pro peccato? Vitulus, inquit, ad holocaustum. Secundo inueniemus offerri à pontifice uitulum in holocaustum, semel pro munere & semel pro peccato: sed ille qui offertur in munere, super holocausti altare consumitur: qui uerò pro peccato, extra castra cum corio ac intestinis ac stercore, in loco mundo iubetur exuri, adipibus solis in altari oblatis, & renibus. Quæ singula diuidere ac discernere, quamuis & supra nostras uires sit, & supra auditum uestrum, tamen aliquas uobis ad intelligendum occasiones cõquirere, atq; in medium proferre tentabimus. Vide

Coloss. 1 ergo, ne forte Iesus, quem Paulus dicit pacificasse per sanguinem suum, nõ solum quæ in terris, sed quæ in cœlis sunt, idem ipse sit uitulus, qui in cœlis quidem non pro peccato, sed pro munere oblatus est: in terris autem, ubi ab Adam usq; ad Mo-

Rom. 5. Heb. 11. sen regnauit peccatum, oblatus sit pro peccato: & hoc est passum esse extra castra. Extra illa, opinor castra, quæ uiderat Iacob angelorũ dei castra cœlestia, de quibus scriptum in Genesi: Et suspiciens Genes. 32. Iacob uidit castra dei in apparatu, & occurrerunt ei angeli dei, et dixit Iacob quũ uideret eos: Castra dei sunt hæc. Extra illa ergo castra cœlestia, est omnis in quo habitamus nos locus iste terrenus, in quo in carne passus est Christus. Quod uerò dicit, quia cum stercore exuritur & intraneis: uide ne forte ad comparationem cælestium corporum corpus istud humanæ naturæ, stercus figuraliter appelletur: terrenum enim est, & de terra sumptum. Sed & Cophinus ille stercoris, qui ad radi- Luc. 13. ces succidendæ ficulneæ mittitur, quid aliud nisi mysteriũ susceptæ in corpore dispensationis ostẽdit? Nec tamen ei interna deesse dicuntur: quamuis enim uilem serui gesserit formam, plenitudo Colos. 2. tamen diuinitatis in eo habitabat. Hæc quamuis audacter discussa sint, tamẽ fidelitũ, quorumq; nutriri semper ad maiora debet auditus, eadẽ quoq; etiam de synagogæ uitulo accipienda sunt. In morali autem loco potest pontifex iste sensus pietatis & religionis uideri, qui in nobis per orationes & obsecrationes, quas deo fundimus, uelut quodam sacerdotio fungitur. Hic si in aliquo deliquerit, omnem continuò qui intra nos est bonorum actuum peccare populum facit. Neq; enim recti operis aliquid gerimus, quũ in prauum declinauerit dux bonorum operũ sensus. Et ideo ad huius emendationem, non qualiscunq; hostia, sed ipsius saginati uituli requiritur sacrificium: similiter & synagogæ culpa, hoc est omniũ quæ intra nos Luc. 1 sunt uirtutum emendatio, non aliter, quàm ex Christi mortificatione reparatur. Si uerò princeps, inquit, peccauerit, hircum offeret ex capris. Princeps iste potest uideri uis rationis, quæ intra nos est: quæ si peccet in nobis, & stultum aliquid agamus, pertimescenda nobis est illa sententia saluatoris, quæ dicit: Vos estis sal terræ, si autem Matt. 5 sal infatuatum fuerit, ad nihilum ualet nisi ut proiiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Habet ergo iste & hostiã suam. Sed & anima, inquit, una si peccauerit, capram fœminam similiter offeret, secundum illam substitutionem hostiarum, quàm superius memorauimus. Sed fortasse dicẽt auditores ecclesiæ: Melius ferè agebatur cum antiquis, quàm nobiscum, ubi oblatis diuerso rituscrificijs, peccãtibus uenia præstabatur: apud nos una tantummodo est uenia peccatorum, quæ per lauacri gratiam in initio datur, nulla post hæc peccantibus misericordia, nec uenia ulla conceditur. Decet quidem districtioris esse disciplinæ Christianum, pro quo Christus mortuus est. Pro illis oues, hirci, boues iugulabantur, & aues, & similia conspergebatur: pro te filius dei iugulatus est, & iterũ te peccare delectat? Et tamen ne tibi hæc nõ tam erigant animos pro uirtute, quã pro desperatione deijciant: audisti quãta sint in lege sacrificia pro peccatis: audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum. In euãgelio est ista prima, qua baptizamur in remissionem peccatorum: secunda remissio est in passione martirij: tertia est, quæ per eleemosy-

Luce 11 eleemosynam datur. Dicit enim saluator: Verun tamen datæ quæ habetis, & ecce omnia munda sunt uobis. Quarta nobis fit remissio peccatorũ, quando & nos remittimus peccata fratribus nostris. Sic ẽ dicit ipse dominus & saluator: Quia si remiseritis fratribus uestris ex corde peccata, & uobis remittet peccata uestra pater uester: quod si non remiseritis fratribus uestris ex corde, nec uobis remittet pater uester. Et ipse in oratiõe nos dicere docuit: Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Quinta peccatorum remissio, quum conuerterit quis peccatorem ab errore uitæ suæ. Ita enim dicit scriptura diuina: Quia qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uitæ suę, saluat animam eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorum: Sexta quoque fit remissio per abundantiam charitatis, sicut & ipse dominus dicit: Amen dico ubi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et apostolus dicit: Quoniam charitas operit multitudinem peccatorum. Est adhuc & septima, licet dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, quum lauat peccator lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymę suę panes die ac nocte: quũ nõ erubescit sacerdoti domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secundum eũ qui ait: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Iacobus apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, uocet presbiteros ecclesiæ, & imponãt ei manus, ungentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum: & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Et tu ergo quũ uenis ad gratiã baptismi, uitulũ offers, quia in morte Christi baptizaris: cũ uerò ad martyriũ duceris, hircũ obtulisti, quia autorẽ peccati diabolũ iugulasti. Quũ aũt eleemosynã feceris, & erga indigentes affectũ misericordiæ sollicita pietate impenderis, altare sacrũ hœdis pinguibus oneraſti. Quod si ex corde peccatũ remiseris fratri tuo, & iracundia et tumore depositio, mitẽ intra te & simplicẽ recollegeris animũ, immolasse te arietem, uel agnũ in sacrificiũ obtulisse cõfide. Porrò aũt si diuinis lectionibus instructus, meditando sicut colũba, & in lege domini uigilando die ac nocte, ab errore suo cõuerteris peccatorẽ, & abiecta nequitia ad simplicitatẽ eũ columbæ reuocaueris atq; etiã adhærẽdo sanctis, feceris eũ societatẽ turturis imitari, par turturũ, aut duos pullos columbarũ domino obtulisti. Quod si illa (quæ & spe et fide maior est) charitas abundauerit in corde tuo, ita ut diligas proximũ tuũ, nõ solũ sicut teipsum, sed sicut ostendit ille qui dicebat, maiorẽ hac charitatẽ nemo habet, quàm ut animã suã ponat pro amicis suis: panes similagineos in charitatis oleo subactos, sine ullo fermento malitiæ & nequitiæ in azymis synceritatis & ueritatis te obtulisse cognosce. Si aũt in amaritudine fletus fueris, luctu, lachrymis et lamentatione cõfectus, si carnẽ tuã macerauerit, et ieiunijs ac multa abstinentia aridã feceris: & dixeris: quia sicut in frixorio confrixa

Matth. 5

Iacob. 5

1. Pet. 4.
Psal. 9.
Psal. 40
Psal. 31

Iacob. 5

1. Cor. 13

Ioan. 15

1. Cor. 5

Psal. 101.

A sunt ossa mea: tunc sacrificiũ simũlę à sartagine uel craticula obtulisti. Et hoc modo inuenieris tu uerius & perfectius secundũ euangeliũ offerre sacrificia, quæ secũdũ legẽ offerre nõ potest Israel. Sed uideamus quid etiã de his, quę nuper recitata sunt sentiendũ sit. Si aũt, inquit, anima una peccauerit nolẽs ex populo terræ, faciendo unũ ab omnibus mandatis domini quod fieri nõ debuit, & deliquerit, & notũ fuerit illi peccatũ quod peccauit, & adduxerit donũ suũ capram de hœdis, fœminã sine macula adducet pro peccato, quod peccauit. Et omnẽ post hæc sacrificij ritũ secundum quod supra exposuimus enarrauit. De anima quã sub peccato factã dicit offerre, qualiter sentiẽdũ sit in superioribus, prout potuimus, explanauimus. Quod uerò B in hoc loco addidit, anima, dicẽs, si peccauerit ex populo terræ: nõ uidetur mihi ociosum. Quis ẽm dubitaret quod ea quæ dicit lex, ad animas uel ad populũ qui sunt in terra dicerent? Quid ergo necessariũ fuit, ut ad hoc q̃d dicit, anima una si peccauerit, adderet, ex populo terræ? Sed uidendũ est, ne forte ad distinctionẽ alterius populi, qui nõ est de terra, hæc anima quæ peccauit, de populo terrę esse dicat. Nec; ẽm cõuenire hoc dictũ potest illi, qui dicebat: Nostra aũt cõuersatio in cœlis est: unde & saluatorẽ expectamus dominũ Iesum. Quo modo ergo istã animã meritò dixerim de populo terræ, quę nihil habet cõmune cũ terra: sed tota in cœlis est, et ibi cõuersatur ubi Christus est in dextera dei sedens: quò & redire desiderat, & esse cũ C Christo? Multo ẽm melius, sed permanere in carne necessariũ dicit propter nos. Hæc ergo anima, quæ peccat, de populo terræ est, faciẽs unũ ex oẽmibus mandatis domini, quod fieri nõ debet. Diu certè me in hoc sermone quidã stupor attonitũ tenuit. Non ẽm cõsequenter dictũ uideo, quod peccauerit anima, & fecerit unũ ex mãdatis domini, quod fieri nõ debuit. Si ẽm mandatũ domini est, quomodo fieri nõ debuit? quũ utiq; ad hoc denẽ mandata dei, ut fiant. Et quomodo hic dicit peccasse anima, quæ fecerit unũ de mandatis domini quod fieri nõ debet? Et fortasse aliquibus uidebit error locutionis per interpretes factus: sed mihi curiosius inquirẽti compertũ est, omnes interpretes similiter protulisse: & ideò nõ elocutionis error, sed profundioris intelligentiæ requirẽdus est sensus. Inquantum ergo nobis occurrere potest, hæc mihi uidet absolutio. Mandata domini quędã data sunt ut fiant, quædã ut nõ fiant: sed ea quę fieri debant, necessitas poposcit humana, ut inserta illis proferrentur quæ fieri non deberent. Verbi gratia (ut de his ipsis quæ nunc habemus in manibus sacrificijs proferamus exemplum) Agnus immolari iubetur in pascha, nõ quo ueri agni hostiam per singulos annos requireret deus, sed quo designaretur immolari deberi illum agnum, qui tollit peccata mundi. Hoc ergo fieri uoluit, illud noluit. Sic ẽm per Esaiã dicit: Quò mihi multitudinem sacrificiorũ uestrorũ, dicit dominus? Plenus sum, holocausta arietum & adipem agnorũ, & sanguinem taurorum nolo atq; hircorum. Audisti

Leuit. 4

Philip. 3

Philip. 1

D

Esa. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

disti quomodo non uult hostiam arietum, nec adi A pes agnorum: dedit tamen mandatum quomodo uel taurorum uel agnorum hostia deberet offerri. Sed qui legem spiritaliter intelligit, spiritaliter hæc quærit offerre. Si uerò quis secundum speciem mandati carnalis obtulerit, hæc est anima una ex populo terræ quæ peccauit nolens, faciendo unum de omnibus mandatis domini quod fieri non debuit, & deliquit. Et ideò adiungit in subsequentibus: Et quum notum factum fuerit illi peccatum quod peccauit, adducet munus suum ante dominũ. Debet enim munus offerre anima quũ ei innotuerit, quia non quærit dominus carnale
Psal.50. sacrificium: Quia sacrificiũ deo est spiritus contribulatus. Notũ fit ergo ei peccatum suum quũ di-
Osee.6 dicerit à domino dicente: Misericordiam malo, B
Psal.49 quàm sacrificium, & quum agnouerit immolare sacrificium laudis in ecclesia, & reddere altissimo uota sua per Christũ dominũ nostrum, cui est laus & gloria in secula seculorum, Amen.

Secundi libri finis.

LIBER TERTIVS.

De eo quod scriptum est: Si autẽ anima peccauerit, & audierit uocem iuramenti, et hic testis sit, aut uiderit, aut conscius fuerit, si nõ indicauerit, & ipsa accipiet peccatũ eius. Et anima quæ tetigerit omnem rem immundam, aut morticinũ, aut à fera captum, & cætera.

DE sacrificijs quæ offeruntur ab ijs qui per ignorantiam, uel qui nõ uoluntate peccauerint, sermo est. Vnde & in superioribus quum de pontificis sa- C crificio diceremus obseruauimus nõ esse scriptum de eo, quia ignorauerit. Sed si quis bene meminit eorum quę dicta sunt, potest nobis dicere, quia sacrificium quod pontificem pro peccato diximus obtulisse, figurã Christi tenere, intelligere possumus. Et conueniens non uidebitur, ut Christus qui peccatum nescit, pro peccato dicatur obtulisse sacrificium: licet per mysterium res
Esa.53 agatur, & idem ipse pontifex, idem ponatur, & hostia. Vide ergo si & ad hoc possumus hoc modo occurrere: Quia Christus quidem peccatum
2.Cor.5 non fecit, peccatum tamen pro nobis factus est, dum qui erat in forma dei, in forma serui esse dignatus est: dum qui immortalis est moritur, & impassibilis patitur, & inuisibilis uidetur. Et D quia nobis hominibus uel mors, uel reliqua omnis fragilitas in carne, ex peccati conditione su-
Philip.3 perducta est, etiam ipse qui in similitudinem hominum factus est, & habitu repertus ut homo: sine dubio pro peccato, quod ex nobis susceperat: quia peccata nostra portauit, uitulum immaculatum, hoc est, carnem immaculatam obtulit hostiã deo. Sed quid faciemus de eo, quod in consequentibus iungitur? Vbi enim dicit: Si quidem pontifex qui unctus est peccauerit: ibi additur, ut populum faceret peccare, offeret pro peccato suo. Quomodo ergo conueniet, quod per carnẽ, quam ex nobis suscepit Iesus, ipse peccatũ factus, peccare fecerit populum? Auscultа & de hoc, si cum aliqua consequentia possumus respondere.

Passio Christi credentibus quidem uitam, mortem uerò non credentibus confert. Quamuis enim salus gentibus sit per crucem eius, & iustificatio: Iudæis tamen interitus est & condemnatio. Sic enim scriptum est in euãgelijs: Ecce hic natus Luc.2 est ad ruinam & resurrectionem multorum. Et hoc modo per peccatum suum, hoc est per carnem in crucem actam, in qua peccata nostra susceperat: nos quidem credentes liberat à peccato: populum uerò non credentem, peccare fecit quibus ad incredulitatis malum etiam sacrilegij accessit impietas. Et hoc modo pontifex iste per suum peccatum peccare populum fecit, dum in carne politus & teneri potuit, & occidi. Nam ponamus, (uerbi gratia) si dominus maiestatis non uenisset in carnem, non arguisset Iudæos, non eis fuisset Sap.2 grauis etiam ad uidendum, non utique teneri potuisset, nec ad mortem tradi: nunquã (sine dubio) uenisset, & sanguis eius super ipsos, & filios eo- Matth.27 rum. Sed quia uenit in carnem, & pro nobis peccatum factus est, & hæc pati potuit: idcirco ipse dicitur peccare populum fecisse, qui fecit eum in se posse peccare. Sed uideamus iam quid agit: Etiśta anima quę audit uocem iuramenti & testis est, uel quæ uidit aliquid & conscia est, & non indicat, ex quo accepit, etiam ipsa peccatum eius sine dubio, qui inique aut egit aliqd, aut iurauit. Hoc etiam secundum historiam nos ædificat & docet, ne unquam in peccatis alterius polluamus conscientias nostras, nec cõsensum male agentibus præbeamus, Consensum autem dico, non solum pariter agendo, sed etiam quæ illicite gesta sunt reticendo. Vis autem scire quia consentiant hæc etiam euangelicis præceptis? Dominus dicit: Si ui- Matth.18 deris fratrem tuũ peccare, argue eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus es fratrem tuũ: quod si te non audierit, adhibe tecum adhuc duos uel tres: quod si nec ipsos audierit dic ecclesiæ: sin uerò nec ecclesiam audierit: sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Sed euangelicum præceptum in eo perfectius datum est, quod iudicandi peccati modum, disciplinamq; constituit. Non uult enim te, si forte uideris peccatam fratris tui, continuo euolare ad publicum, & proclamare passim, ac diuulgare aliena peccata: quod esset utique non corrigentis, sed potius infamantis. Solus, inquit, inter te & ipsum corripe eum. Vbi enim seruari sibi mysteriũ uiderit ille qui peccat, seruabit & ipse emendationis pudorem: si uerò diffamari se uiderit, illico ad denegandi impudentiam cõuertetur: & non solum non emendaueris peccatum, sed & duplicaueris. Disce ergo ex euãgelicis præceptis ordinem. Primo inquit, corripe eum solus inter te & ipsum. Secundo adhibe tecum alios duos, Deut.19 uel tres: In ore, inquit, duorum uel trium testiũ stabit omne uerbum. Tertio uerò dic ecclesiæ. Quomodo quidem tertio correptionem mandabat ad ecclesiam deferendam: ita secundo uult duos uel tres adhiberi, quibus præsentibus correptus, si emendare se non uult, quum ad ecclesiam delatum fuerit eius peccatũ, possit dudũ adhibitis testibus

Universidad de Deusto
Biblioteka

testibus confutare. Frequenter enim accidit, ut uolens quis euangelicum implere mandatum, calumniator uideatur, si crimen deferat ad ecclesiam, & deficiat testibus. Ne hoc ergo accidat, idcirco duos uel tres testes in secunda correptione ei iussit adhiberi. Quum ergo & euangelij tale mandatum sit, lex præcipiat, quia si tacuerit, accipiet peccatum: sciendum est quod si quis ea, quæ uidet in delicto proximi sui, uel non indicat secundum regulam superius datam, uel in testimonium uocatus, non quæ uera sunt dixerit, peccatum quod commiserit ille quem cælat, ipse suscipiet, & pœna commissi reuoluetur ad conscium. Sufficienter ergo in hoc capite ipse ædificauit textus historiæ. Puto tamen quod & illa anima, quæ legit scriptum in lege dei: Quia iurauit
Psal. 109 dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Audit uocem iuramenti, ut faciunt scribæ & pharisæi, semper hæc meditantes: sed tacent, & enunciare populo nolunt, ne Christi testentur aduentum. Propterea ergo ipsi accipient peccatū, in quo non enunciantes ad populum quæ uera sunt, peccare faciunt Israël. Post hæc, & alia lex promulgatur. Anima, inquit, quęcunq; tetigerit omnem immundam, aut morticinum iumentorum immundorum, & latuerit eum, & inquinatus est: aut si tetigerit immundiciam hominis, & omnem immunditiam ex qua inquinatur: & cætera. Hæc quidem apud Iudæos indecenter satis, & inutiliter obseruantur: ut quid em̄ immundus habeatur qui cōtigerit (uerbi causa) animal mortuum, aut corpus hominis defuncti? quid si propheta corpus sit, quid si patriarchæ, uel etiam ipsius Abrahæ corpus? & si eius ossa contigerit, immundus e-
4.Reg.13 rit? quid si Helisæi ossa contingat, qui mortuū suscitauit, immundus erit ille qui contigit? & immundum faciunt ossa prophetæ etiā illum ipsum, quem à mortuis suscitant? Vide quàm inconueniens sit Iudaica intelligētia. Sed nos uideamus primo quid sit tāgere, & quis sit tactus, qui faciat immundum: quis uerò sit tactus qui faciat mūdum.
1.Cor.7 Apostolus dicit: Bonum est homini mulierē non tangere. Hic tactus immundus est: hoc est enim
Matth.5 illud, quod in euangelio dominus dixit: Si quis uiderit mulierem ad concupiscendum, iam mœchatus est in corde suo. Tetigit enim cor eius concupiscentiæ uitium, & immunda facta est anima eius. Si quis ergo hoc modo tangit aliquam rem: id est, uel per mulieris concupiscentiam, uel per pecuniæ cupiditatem, uel alio quolibet peccati desiderio, immundū tetigit, & inquinatus est. Oportet ergo te, si quid tale contigeris, scire quomodo offeras sacrificium, secundum ea quæ in superioribus memorauimus, ut mundus effici possis. Vis tibi ostendam, quæ est anima quæ tetigit immundum, & immunda facta est: & rursum tetigit mundum, & facta est munda? Illa quæ profluuiū sang-
Luc 8 uinis passa est, & erogauit omnē substantiā suam in medicos, nec aliquid proficere potuit, per immundiciā peccati in hoc deuoluta est. Tetigerat em̄ peccatū, & idcirco flagellum carnis acceperat. Sed posteaq; fide plena tetigit fimbriam Iesu, stetit fluxus sanguinis, & repente facta est munda, quæ ante per tantum tempus uixit immunda. Et quemadmodum quū tetigisset dominum & saluatorem, dixit ipse: Quis tetigit me? ego enim sensi uirtutem exijsse de me: illam sine dubio uirtutem quæ mulierē sanauerat & fecerat mundam: sic intelligendū est, quod si quis contigerit peccatū, exeat ab ipso peccato uirtus quædam maligna, quæ eum qui se cōtingit facias immundum: & hoc est uerè contigisse immundum. Simili ratione etiam de morticino hominis, uel de morticino pecoris mundi aut immundi, dicendum est. Morticinum nanq; hominis contingit is, qui peccatis suis mortuum quempiam uel sequitur, uel imitatur. Sed si singulorum differentiæ requirendæ sunt, singula recensеamus. Hominis morticinum (sicut supra diximus) illud possumus dicere, quod Apostolus ad Corinthios dicit: Scripsi, inquit, uobis in epi- 2.Cor.5
stola, ut non commisceamini fornicarijs. Non utique fornicarijs huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruientibus: alioqui debueratis de hoc mundo exisse: nunc autem scripsi uobis, ut non cōmisceamini. Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cū huiusmodi nec cibum sumere. Istud est ergo hominis morticinum contingere, quasi ei se socium saltem in cibo præbuerit, qui in Christo homo effectus, rursum in peccatis est mortuus. Nam & illa uidua, de qua dicit Apostolus: Quia in delicijs agens, uiuens 1.Tim.5
mortua est: morticinum hominis dici potest. Sed alia animæ morticina nihilominus quæ sunt in ecclesia, requirenda sunt. Si simpliciores sint, quiq; nihil uirtutis, nihil prudentiæ egerunt, & iam in peccatorū sordibus uolutentur: hos si quis sequatur uel tangat, eo tactu quo supra exposuimus, morticinum animal tetigit. Quod autem ecclesia habeat & animalia, audi quomodo dicit in Psalmis: Homines & iumenta saluos facies domi Psal.35
ne. Hi ergo, qui uerbi Dei & rationabilis instituti studium gerunt, homines appellantur: qui uerò absque huiusmodi studijs uiuunt, & scientiæ exercitia non requirunt, fideles tamē sunt, animalia quidem, sed munda dicuntur. Sicut enim sunt quidam homines dei, ita sunt & quædam oues dei: scriptum est enim, quia Moses non erat ouis dei, sed homo dei: & Helias non erat ouis 4.Reg.1
dei, sed homo dei. Sic enim ipse dicit: Si homo dei sum ego, descendat ignis de cœlo, & consumat te & quinquaginta tuos. Vis autē audire de ouibus dei? dicitur per prophetam: Oues meæ, o Hierem. 23
ues sanctæ sunt, dicit dominus. & iterum saluator dicit in euangelio. Oues meæ uocem meā audiunt. Et non puto, quia dixisset de hominibus, quia uocem meā audiunt homines: sed hoc: Qui Luc. 8.
habet aures audiendi, audiat. Quomodo uocem Christi audiunt oues, ita homines uerbū eius audiunt. Ista ergo sunt animalia, munda quidē propter Christū, morticina autem propter peccatum.

Quæ

Quæ si quis tetigerit, hoc est, si secutus quis fuerit in peccato, immundus erit. Et si quis huiusmodi hominis morticinum contigerit, id est, eius qui secundum rationem uiuit primo, & in uerbo dei semetipsum exercens, postmodum decidit in peccatum: si quis eum sequatur, aut imitetur, hominis contingit morticinum, & erit immundus. Sed & à fera captum si contigeris, immundus eris. Quæ est fera? leo est, an lupus qui rapit homines uel iumenta? Illa credo fera est, de qua dicit Petrus apostolus: Quia aduersarius uester diabolus, sicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Et rursum, de quibus dicit apostolus Paulus: Intrabunt enim post discessum meum lupi rapaces, non parcentes gregi. Ab istis ergo feris, si uideris captum, noli eum sequi, noli contingere, ne & tu efficiaris immundus. Sunt præterea & alia immunda animalia, quorum morticinum uetat contingi. Immunda animalia sunt homines, qui extra Christum sunt in quibus neq; ratio, neq; religio ulla est. Horum ergo omnium morticina, id est peccata, si uideas, dicit tibi legislator, ne contigeris, ne accesseris, ne attrectaueris. Et istæ sunt immundiciæ, quæ meritò fugiendæ sunt. Hominis autem tactum refugere, uel mortui corporis, cui magis sepultura religiosè conferenda est. Iudaicæ hæc sunt & inutiles fabulæ, speciem quidem pietatis habentes, uirtutem uerò ipsius denegantes. Prima ergo lex de immunditijs data: Si quis iuramenti alicuius, uel delicti testis fuerit, & non indicauit, per hoc immundus quodam modo effectus est etiã ipse societate peccati. Secunda lex, qua contingere immundum aliquid ac morticinum uetatur. Tertia nunc lex promulgatur huiusmodi: Et anima, inquit, quæ iurauerit pronuncians labijs suis malefacere aut benefacere, & non fecerit secundum omnia, quæcunque dixerit homini cum iuramento, & latuerit eum, & postea cognouerit, & peccauerit unum aliquid de istis, pronũciet peccatum quod peccauit: & offerat pro ijs quæ deliquit domino pro peccato, quod peccauit, fœminam de ouibus, & cætera. Quomodo quidem si pronunciauero labijs meis, uel iurauero benefacere, & non faciam, peccati reus sim, difficultas non est ostendere. Quomodo autem si iurem, uel pronũciẽ malefacere, & non fecero, peccauerim uerbo, assignare difficile est. Absurdũ enim uidetur (uerbi gratia) ut si per iracundiam dixero me hominẽ occisurum, & non fecero, ne peierare aut fallere uidear, cogi ad explendum opus, quod temere & illicite promisi. Quæramus ergo quæ sit res, in qua si pmittimus nos malefacere, & nõ fecerimus peccamus: si uerò fecerimus, excusemur à peccato, ut rationabiliter stare præcepti ueritas possit. Quantũ in hoc loco intelligendum uidetur, malefacere, aduersari alicui est, & nõ indulgere ei, ut faciat quod uult. Et nos ergo quũ uenimus ad dominũ, & uouemus nos ei in castitate seruire, pronunciamus labijs nostris, et iuramus nos castigare carnẽ nostrã, uel male ei facere, atque in seruitutẽ eam redigere, ut spiritum saluum facere possimus. Sic enim iurasse se dixit, qui ait: Iurauí, & statui seruare omnia præcepta tua. Quia ergo carnis uox est, quæ dicit: Non enim quod uolo, ago: sed quod odi, illud facio: afflicta sine dubio à spiritu & coarcta, restit ei, & repugnat aduersus spiritum. Et nisi ei malefaciat, ut affligatur & infirmetur, non potest dicere spiritus: Quum infirmor, tunc potens sum. Huic ergo carni resistenti & repugnanti aduersus spiritum, si quis iurauerit & pronunciauerit malefacere ac affligere & macerare eam & nõ fecerit, peccati reus est, in eo quod iurauit cruciare se carnem suam & seruituti subijcere, & non fecit. Eodem autem iuramento & spiritui decernit benefacere. In quo enim carni malefacit, spiritui benefacit. Si quis ergo hoc iurauerit & non fecerit, peccati efficitur reus. Vis autem scire, quia nec potest uni horum benefieri, nisi alij malefeceris: audi etiam dominum dicentem, Ego occidam, & uiuere faciam. Quid occidit deus? carnem utique. Et quid uiuere facit? spiritum sine dubio. Et rursum in sequentibus dicit: Percutiam & ego sanabo. Quid percutit? carnem. Quid sanat? spiritum. Quò rursum ista proficiant? ut fiat mortificatum carne, uiuificatum spiritu: ne forte & tu mente seruias legi dei, carne autem legi peccati, si mortificata non fuerit. Si uerò istum ordinẽ promiseris, & seruare non quiueris, aut quid legis ordo præcipiat. Si peccauerit, inquit, unũ aliquid de istis, pronunciet peccatum quod peccauit. Est aliquod in hoc mirabile secretũ, quod iubet pronunciare peccatum. Etenim cuiusuis generis pronuncianda sunt, & in publicum proferenda cuncta quæ gerimus: si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, uel etiam intra cogitationũ secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri. Proferri autem à nobis, aut ab illo, qui & accusator peccati est, & incentor. Ipse enim nunc nos ut peccemus instigat, ipse etiã quũ peccauerimus accusat. Si ergo præueniamus eũ in hac uita, & ipsi nostri accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri præuenimus, & accusatores efficimur. Sic enim & alibi propheta dicit: Dic tu iniqtates tuas prior, ut iustificeris. nonne euidenter mysterium de quo tractamus, ostendit quum dicit: Dic tu prior? ut ostendat tibi, qua præuenire illũ debeas, quia paratus est ad accusandum. Tu ergo, inquit, dic prior, ne te ille præueniat. Quia si prior dixeris, & sacrificiũ pœnitentiæ obtuleris secũdũ ea quę in superioribus diximus offerenda: & tradideris carnẽ tuam in interitũ, ut spiritus saluus fiat in die domini: dicetur & tibi: Quia recepisti in uita tua mala, nunc uerò hic requiesce. Sed et Dauid codẽ spiritu loquitur in psalmo, et dicit: Iniquitatẽ meã notam feci, & peccatũ meum non cooperui: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiã meã, & tu remisisti impietatem cordis mei. Vides ergo quia pronũciare peccatũ, remissionem peccati meretur. Præuentus emi diabolus in accusatiõe, ultra nos accusare nõ poterit. Et si ipsi nostri accusatores sumus, proficit nobis

Leuit. 5 — 1. Pet. 5 — Act. 20 — Psal. 118 — Rom. 7 — 1. Cor. 5 — Esaiæ — Luc. — Psal. — 1. Pet. 5 — Rom. 7 — Deut. 32

ad

ad salutem: si uerò expectemus, ut à diabolo accu A nem inferioris hostiæ secundæ uel tertiæ subro-
semur, accusatio illa cedit nobis ad pœnam: habet gauit: sed statuit solum arietem offerendum: nec
enim socios in gehẽna, quos quum uicerit, crimi- aliter ostendit solui posse peccatum quod in san-
num habuit socios. Multum erit nunc hostiarum cta committitur, nisi arietem iugulauerit. Et non
diuersitates, & sacrificiorũ ritus ac uarietates exe- simpliciter arietem, sed arietem precio emptum,
qui, & longè alterius operis quàm eius uerbi, ꝗd & certo precio, siclo, inquit, sancto. Quid igitur,
in communi auditorio uulgus excipiat. Verum si quis pauper fuerit, & non habuerit siclum san-
ut aliqua in transcursu perstringere uideamur, o- ctum unde mercari possit arietem, peccatum eius
mnis quidem penè hostia quæ offertur, habet ali- non soluetur? Quærendæ sunt ergo unicuiq; di-
quid formæ, & imaginis Christi. In ipsum namq; uitiæ, ut peccatũ eius possit absolui. Verum si di-
omnis hostia recapitulatur, in tantum, ut postquã gnetur dominus uel oculos nobis ad uidendum,
ipse oblatus est, omnes hostiæ cessauerint: quia et uel uobis ad audiendũ aures cordis aperire: quid
tunc in typo & umbra præcesserant, de quibus, sibi uelit legislatoris sensus opertus mysterijs, re-
prout potuimus, in superioribus disseruimus: ut quiremus. Et primo quidẽ uideamus hoc ipsum,
quomodo uitulus à pontifice oblatus, siue in mu- B quod recitatum est secundum literam, quale sit.
nere, siue pro peccato, formam eius haberet osten- Videtur planè de ijs dicere, in quorum manibus
dimus. Per adipes uerò, qui offeruntur in mune- sancta commissa sunt, id est, quæ in domini domis
re, operientes interiora & renibus cohærẽtes, po- oblata sunt. Verbi gratia: Vota & munera, quæ
test sancta illa eius anima intelligi. Quæ interiora in ecclesijs dei ad usum sanctorũ & ministerium
quidem, id est, diuinitatis eius secreta uelabat: re- sacerdotum, uel quæ ob necessitatem pauperum
nibus autem, hoc est corporalium materiæ, quæ à deuotis & religiosis mentibus offeruntur. De
ex nobis caste sumpta fuerat, cohærebat. Et me- his, si qualibet præsumptione subtraxerit quis, de
dia inter diuinitatem, carnemq; domini posita, cernit lex, ut si rememoratus fuerit peccasse se, &
sanctificandã sacris altaribus, & diuinis ignibus sponte compunctionem cordis acceperit (de eo
illustrandam conseruam secum ad cœlos natu- enim qui non sponte compungitur, sed alio argu
ram carnis imponit. Renunculi autem ignibus ente conuincitur, difficilius remedium est) hic er-
traditi, quis dubitet quod nullos in Christo fuisse go qui sponte recordatus fuerit peccatum suum,
indicent genitalium partium motus? Quod uerò reddet, inquit, illud ipsum quod subtraxerat: &
de sanguine hostiæ septies ante dominũ sacerdos addet ad illud quintas, & offeret arietem pro pec-
respergere memoratur, euidẽter spiritus septem- C cato siclo sancto. Quod dicit, addet ad illud quin-
plicis gratia sub mysterio designat. Quatuor cor- tas: simpliciores, quintas æstimant ita dictum: ut
nua altaris quæ sanguine linuntur, Christi passio- uerbi causa, si quinq; nummi subtracti sunt, unus
nem referri quatuor euangelijs indicant. Penna addatur, ut pro quinq; sex reddere iubeatur. Sed
iecoris quod offertur, in iecore ira iugulatur: in qui in disciplina numerorum peritiam gerunt,
penna, uelox & cõcita uis furoris ostenditur. Re- longè aliter istius uocabuli numerum supputant.
liquus autem sanguis, qui ad basim altaris effun- Nam & in Græco non habet πέντε, quod simpli
ditur, puto quod illius gratiæ formam designet: citer quintas facit: sed habet ἐπίπεντε, quod nos
qua in nouissimis diebus, postq; plenitudo gen- quidem possumus dicere, super quintas: nisi dice
tiũ subintrauerit, omnis qui relictus fuerit Israël, ret istud specialis cuiusdã numeri apud illos esse
ad ultimum, uelut ad basim altaris positus, effusio uocabulũ, quo indicaret pro quinq; alios quinq;
Rom. 11 nẽ sanguinis Christi etiã ipse suscipiet. De agnis dandos, & unũ super: ut uerbi gratia, intelligatur
uerò & hœdis, turturibus & columbis, & simila qui furatus sit quinq; nũmos, ipsos quidem quin-
conspersa in oleo, aut in panibus azymis cocta, que restituere debere uno superaddito. Nec tamẽ
Leuit. 5 quantum res pati potuit, supra dictum est. Videa cõtinuò hæc pro furtis aut fraudibus solum intel-
mus nunc quæ lex proponitur in offerendis ho- D ligenda sunt: sed quod etiã, si quis pro usibus ne-
stijs pro peccato. Et locutus est, inquit, dominus cessarijs sibi de sanctis pecuniam sumpsit, & mo-
ad Mosen, dicens: Anima siqua ignorauerit & ras attulit in restituendo, huiusmodi lege cõstrin-
peccauerit nõ uolẽs à sanctis domini, offeret pro gitur. Quę lex etiam secundum literam ædificare
delicto suo domino arietem immaculatũ de oui- debet audientes. Valde enim utilis & necessaria
bus, emptũ precio argẽti siclo sancto, in eo quod est obseruatio, ijs præcipuè, qui ecclesiasticis di-
deliquit, & peccauit à sanctis, reddet: & quintas spensationibus præsunt: ut sciant sibi ab ijs, quæ
adijciet ad illud, & dabit illum sacerdoti, & sacer- in usum sanctorũ oblata sunt, cautius & diligen-
dos exorabit pro eo in ariete delicti, & remittetur tius obseruandum. Sed & nos, quibus ista forte
ei. In superioribus legimus, quod duæ minores non accidunt, uideamus qua ex parte sermo legis
hostiæ sacrificijs substituebantur: ut ubi dixit offe ædificet. Et ego hodie licet peccator sim, tamen
rendam (uerbi causa) ouem aut hœdum, addidit, quia dispensatio mihi uerbi dominici credita est,
quod si non sufficiet manus eius ad hœdum aut sancta dei uideor habere commissa. Neq; nunc
agnũ, offerat par turturũ, aut duos pullos colũbi- primum, sed sæpe iam & olim dispensatione hac
nos, & iterum: Si nec ad hoc sufficiet, offerat si- ergo uos utimur. Si quis ergo ex uobis suscepit à
milaginẽ. In hac uerò lege, ubi de peccato, quod me dominicam pecuniam, & (ut fieri solet) egres-
in sanctis committitur differit, nullam substitutio- sus ecclesiam, & diuersis occupationibus seculi ra

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptus, obliuioni quæ audierat dedit, nec opus aliquod ex uerbo q̃d suscepit, impleuit: iste est qui pecuniam de sanctis susceptam non reddidit. Vnde uel his auditis, in memoriam reuocet, quod ea quæ fuerant dudum sibi in uerbo dei commissa, neglexit: Reddat ergo et hoc q̃d accepit, & addat ad quintas, eo modo quo ante iã diximus, id est, ut bis quinq; sint, et unus superaddat̃. Videamus ergo quomodo quinq; isti reddant̃, quinq; numerus frequẽter, imò penè semper pro quinq; sensibus accipit̃. Scire ergo debemus, hoc modo istos quinq; sanctis posse restitui: ut si fortè præsumpsimus abuti eis in secularibus actibus, et impendimus usum eorũ in ijs, quę nõ secundũ deum gessimus: restituamus nunc ipsos quinq; sanctis actibus, religiosisq; ministerijs, et alios eis quinq; addamus, qui sunt interioris hominis sensus, per q̃s uel mundi corde effecti, dominũ uidemus: uel aures habemus ad audienda ea, quæ docet Iesus, uel

2. Cor. 2 odorem capimus illum, quem dicit apostolus.
Psal. 33 Quia Christi bonus odor sumus, uel etiã gustum
1. Ioan. 1 sumimus illum, de quo dicit propheta: Gustate et uidete, quoniam suauis est dominus. Vel tactum illum quem dicit Ioannes: Quia oculis nostris inspeximus, & manus nostræ palpauerũt de uerbo uitæ. His autem omnibus unum superaddimus, ut ad unum deũ hæc cuncta feramus. Et hæc quidem de restituendis ijs, quæ qualibet culpa ex sanctis ablata fuerãt, dicta sint. Quid uerò dicemus de sacrificio arietis precio empti, et precio sicli sancti, qui pro peccati expiatione iubetur offerri? Di-

Prouerb. 13 ues futurus est, q precio arietis possit delicta purgare. Quæ sunt istæ diuitiæ, requiramus. Docet nos sapientissimus Salomon, dicens: Redemptio animæ uiri propriæ diuitiæ eius. Audis uerba sapientiæ, quomodo necessarijs cum proprietatibus uim uniuscuiusq; sermonis enũciat. Diuitias dicit aptas ad animæ redemptionem, & diuitias non alienas, neque communes, sed diuitias proprias: per quod ostendit esse quasdã diuitias pro-

Lucæ 16 prias. Sed hoc euidentius dominus in euangelijs declarauit, quum dicit: Quod si in alieno fideles non fuistis, quod uestrum est, quis dabit uobis? ostendẽs præsentis seculi diuitias nõ esse nostras

Zach. 14 proprias, sed alienas. Transeunt enim, & sicut
Gen. 13 umbra prætereunt. Propriæ uerò sunt illæ diuitiæ, de quibus propheta dicit: Et ad te congregabo diuitias gentium. Ex his fortasse diuitijs & Abraham diues factus est ualde in auro, & argento, & pecoribus, atq; omni suppellectili. Vis tibi ostendam, ex quibus thesauris descendant istæ diuitiæ? audi apostolum dicentem de domino Iesu

Colos. 2 Christo: In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ abscõditi. Et in euangelijs dominus dicit: Quia scriba diues profert de thesauris suis noua & uetera. De his & apostolus Paulus dicit:

Matth. 13 Quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni uerbo, & in omni scientia. Ex his ergo diuitijs,
1. Cor. 1 quæ de thesauris sapientiæ & scientiæ proferuntur, mercandus nobis est aries iste, qui offerri debeat pro peccatis, illis scilicet, quæ in sancta commissa sunt, & sicli sancti annumeratione mercandus. Iam superius diximus, quod omnis hostia Gen. 22
typum ferat & imaginem Christi, multo magis aries, qui & pro Isaac quidem à deo substitutus est immolandus. Siclo igitur sancto comparandus nobis est Christus, qui peccata nostra dissoluat. Siclus sanctus, fidei nostræ formam tenet. Si enim fidem obtuleris, tanquam preciũ à Christo, uelut arietem immaculatum in hostiam dato, remissionem accipies peccatorum. Sentio planè quod in explanando uires nostras mysteriorum superat magnitudo: sed quamuis non ualeamus cuncta disserere, tamen sentimus cuncta repleta esse mysterijs. Et ideo studiosis quibusq; indicia posuisse sufficiat, quibus excitati, ad altiora horum & profundiora perueniant: & intelligant ex quibus uitulus quæratur in hostiam, ex quibus ouibus aries prouidendus sit. Habeo enim (inquit Iesus) & alias oues, quæ non sunt de hoc ouili, & illas oportet me adducere, ut fiat & unus pastor, & unus grex. Sciant etiam ubi turtures, Cant
ubi columbæ requirendæ sunt. Oculi, inquit, columbæ super plenitudines aquarum. Ad aquarum ergo plenitudines properandum est: & in his enim sponsæ describitur pulchritudo. Et collum, inquit, tuum sicut turturis. In columbis oculi prædicantur. Quod enim dixit, columbæ super plenitudines aquarum: ferunt hoc genus auis, quum ad aquas uenerit, quia ibi solet accipitris insidias pati, uenientem desuper inimicum uolitantis umbra in aquis inspecta deprehendere, & oculorum perspicacia fraudem periculi imminentis euadere. Quod & si tu ita prospicere potueris insidias diaboli & cauere, sacrificium deo columbas obtuleris. Sed & quibus talia curæ sunt, illud etiam requirant, ex quibus eis agris similia debet offerri. Ego arbitror, quod ex illius terræ segetibus, quæ facit alia centesimum, Matth.
alia sexagesimum, alia trigesimum fructum. Requirant etiam, nisi plus quàm debet curiosum uidetur, quibus molentibus similia ista ad sacrifi- Matth.
cia præparetur. Nec eos lateat duas esse quæ molunt: quarum unà assumitur, & alia relinquitur. Ex illius ergo mola, quæ assumenda est, similam oportebit offerre. Sed & siclus sanctus, qui ad arietis precium necessarius dicitur, uide unde, & quomodo perquirendus sit. Siclus, pecuniæ dominicæ nomen est, & in multis scripturarum locis diuersis appellationum nominibus pecunia dominica memoratur. Sed quædam proba, quædam uerò reproba dicitur. Proba erat illa pecu- Matth.
nia, quam paterfamilias peregre profecturus uocatis seruis, dedit unicuique secundum uirtutem suam. Proba erat & illa pecunia, quæ denarius Matth.
nominatur, qui cum mercenarijs pactus est, & à nouissimis datus est usque ad primos. Scire ergo Ephe.
te oportet, quia est & alia pecunia reproba. Audi prophetam dicentem: Argentum reprobum uestrum. Est ergo quædam pecunia proba, quædam uerò reproba: propterea apostolus, uelut ad probabiles trapezitas; Probantes inquit, omnia

1. Thes. 5 nia, quod bonum est obtinentes. Solus enim est dominus noster Iesus Christus, qui te huiusmodi artem possit edocere, per quam scias discernere quæ sit pecunia, quæ ueri regis imaginem tenet: quæ uerò sit adulterina, & ut uulgo dicitur, extra monetam formata: quæ nomen quidem habeat regis, ueritatem autem regiæ figuræ non teneat. Multi namque sunt, qui nomen Christi habent, 2. Cor. 11 sed ueritatem non habent Christi: & propter hos dicit Paulus: Oportet enim hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter uos. Idcirco igitur & in præsenti lectione legislator omnino ad mysticum & spiritalem respiciens sensum, addidit, ut aries iste, qui ob hoc comparatur, ut peccatum possit absoluere, non qualicunque siclo, B hoc est, non qualicunque pecunia, sed siclo sancto comparetur. Quod si non respiciebat ad mysterium, quid rationis esse uidebatur, ut aries emptus offerretur ad hostiam, & pro certo precio: non sufficit nomen pecuniæ siclo nominasse: sed addidit, & siclo sancto? Quid si haberet aliquis in gregibus suis arietes optimos, & diuinis sacrificijs dignos? aut quid, si aliquis ita pauper est, ut siclum sanctum habere non possit? Hæc est legislatoris moderatio, ut nisi quis habeat certum pecuniæ modum, peccatum eius non possit absolui. Quod aperte secundū literam absurdum, secundum spiritalem uerò intelligentiam certum est, quod remissionem peccatorum nullus accipiet, nisi detulerit integram, probam, & sanctam C fidem, per quam mercari possit arietem: cuius natura hæc est, ut peccata credentis abstergat. Et hic est siclus sanctus, probata (ut diximus) & syncera fides: id est, ubi nullus perfidiæ dolus, nulla hæreticæ calliditatis peruersitas admiscetur: ut synceram fidem offerentes, præcioso Christi sanguine, tanquam immaculatæ hostiæ diluamur: cum quo est deo patri omnipotenti, & cum spiritu sancto gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Tertij libri finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER QVARTVS.

De eo quod scriptum est: Si peccauerit anima, & præteriens præterierit præcepta domini, & mentietur prox. & cetera.

SI secundum diuinæ legis fidem, hæc quæ leguntur nobis, dominus locutus est ad Mosen: puto quod tanta dei uerba non debeant secundum incapacitatem audientium, sed secundum maiestatem loquentis intelligi. Dominus, 2. Cor. 3 inquit, locutus est. Quid est dominus? Apostolus tibi respondeat, & ab ipso disce, quia dominus spiritus est. Quod si tibi apostoli sermo non sufficit, audi ipsum dominum in euangelijs, dicen- Ioan. 4 tem: Quia deus spiritus est. Si ergo dominus & deus spiritus est, quæ spiritus loquitur, spiritaliter debemus audire. Ego adhuc & amplius dico; A quia quæ dominus loquitur, non spiritalia tantū, sed & spiritus esse credenda sunt. Non de meo Ioan. 6 sensu hæc, sed de euangelijs approbabo. Audi dominum & saluatorem nostrum ad discipulos suos, dicentem: Verba quæ locutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Si ergo ipsius saluatoris uoce discimus, quia uerba quæ locutus est apostolis, spiritus & uita sunt, nequaq; dubitare debemus, quod etiam quæ per Mosen locutus est, spiritus & uita credenda sunt. Sed uideamus quæ sunt, de quibus nunc, prout possumus, aliqua dicere debeamus. Et locutus est, inquit, dominus ad Mosen, dicens: Anima quæcunque pec- Leuit. 6 cauerit, & præterierit præcepta domini, & mentiat proximo suo pro depositō, aut societate, aut rapina, aut nocuit aliquid proximo suo, aut inuenit perditionem, mentiatur de ea, et iurauerit iniquе de uno ab omnibus quæcunque fecerit homo, uti peccet in his: & erit quum peccauerit, & deliquerit, & reddet rapinam quam rapuit, aut iniuriam quam nocuit, aut depositum quod commendatum est ei, aut perditionem quam inuenit: ab omni re, pro qua iurauit iniuste, & restituet ipsum caput, & quintas insuper augebit, & cuius est, ei reddet qua die conuictus fuerit.

Hucusque interim peccati species exponuntur, postea uerò purgatio eius per hostias imperatur. Si qui infirmi sunt, & incapaces profundioris mysterij, ædificentur ex litera: & hi sciant quia si quis præteriens præterierit præcepta domini, & mentitus fuerit proximo super depositō aut societate, aut rapina, peccati ingentis statuitur reus. Sed absit hoc ab ecclesia, ut ego credam esse aliquem in ea, & ut sanctorum quis tam infeliciter agat, ut depositum proximi sui neget, aut societatem fraude contaminet, aut uel ipse aliena diripiat, aut ab alijs rapta suscipiat: & pro his si ab eo requiratur, contra cō scientiam iuret. Absit inquam, ut hæc ego de aliquo fidelium sentiam. Confitentur enim dico de uobis: quia uos non ita didicistis Christum, neque ita edocti estis: sed neque Ephes. 4 lex ipsa, hæc sanctis & fidelibus præcepit. Vis 1. Tim. 1 scire, quia non ad sanctos & iustos ista dicantur, audi apostolum distinguentem: Iusto, inquit, D lex non est posita: sed iniustis, & nō subditis, scelestis & contaminatis, patricidis, matricidis, & horum similibus. Quia ergo huiusmodi hominibus apostolus legem dicit impositam: ecclesia dei, quam absit in huiusmodi facinoribus maculari, relicta alijs litera, sanctius ædificetur à spiritu. Videamus itaque nos, quod est depositum, quod fidelium unusquisque suscepit. Ego puto quod ipsam animam nostram & corpus depositum accipiamus à Deo. Et uis uidere maius aliud depositum, quod accepisti à deo? Ipsi animæ tuæ Luce 6 deus imaginem suam & similitudinem commen- Matth. 5 dauit. Istud ergo depositum tam integrè tibi restituendum est, quàm à te constat esse susceptum. Si enim sis misericors, sicut & pater tuus in cœlis misericors est, imago dei in te est, & integrum depositum seruas: si perfectus es, sicut & pater

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuus in cœlis perfectus est, imaginis dei in te depositum manet: similiter & cætera omnia ipsius, si iustus, si sanctus, si mundo corde, et omnia quæ in domino præsto sunt per naturam, si tibi per imitationem subsistant, depositum apud te diuinæ imaginis saluum est. Si uerò è contrario agas, & pro misericorde crudelis, pro pio impius, pro benigno uiolentus, pro quieto turbulentus, pro liberatore raptor existas: abiecta imagine dei, diaboli in te imaginem suscepisti, et bonum depositum tibi diuinitus cõmendatum abnegasti. An nõ hoc erat, quod sub mysterio apostolus electo
2. Tim. 1 discipulo Timotheo mandabat, dicens: O Timothee, bonum depositum custodi? Ego etiam illud addo, quod & Christum dominum depositum suscepimus, & spiritum sanctum depositum habemus. Videndum ergo nobis est, ne hoc sancto depositio non sancte utamur: & quum nos in consensum sui peccata sollicitant, iuremus nos non suscepisse depositum. Quod utique si habeamus in nobis, peccato consentire non possumus. Sed & ipse sensus rationabilis, qui in me est, commendatus mihi est, ut eo utar ad intelligentiam diuinorum mysteriorum. Memoria, iudicium, ratio, & omnes qui intra me sunt motus, cõmendata mihi uidẽtur à deo, ut eis utar in ijs quæ præcipit lex diuina. Si uerò ad malas artes solers & perspicax uertatur ingenium, & rebus dei abutamur in ijs, quæ non uult deus, hoc est, abiurare depositum, & beneficia uertere in perfidiam. Videamus nunc quid etiam societas intelligenda sit. Putas est aliquis, qui secundum literam commoneri debeat, ne forte in ratione pecuniæ, uel qualibet alia specie societatis, socium fraude decipiat? Vltimæ miseriæ est illa anima, in quam cadere adhuc fraudis hoc genus potest. Veruntamẽ quoniam mul-
1. Thes. 4 ta est in homine fragilitas, etiam de his commoneamus: quia nec apostolum piguit ista mandare, dicit enim: Neque circunscribat in negocio fratrem suum, quoniam uindex est de his omnibus deus. Nunc uerò requiramus, quæ sit etiam societas spiritus. Audi de his ipsis uerbis apostolum
Phil. 2 dicentem: Si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera miserationis, implete gaudium meum. Vide societatis legem quo-
1. Ioan. 1 modo intellexit apostolus Paulus. Audi & Ioannem, quomodo uno eodemq; spiritu proloquatur. Et societatem, inquit, habemus cum patre,
2. Pet. 1 & cum filio eius Iesu Christo. Et iterum Petrus dicit: Consortes, inquit, facti estis diuinæ naturæ, quod est socij. Et iterum dicit apostolus Paulus:
2. Cor. 6 Quæ enim societas luci ad tenebras? Quod si luci ad tenebras societas nulla est, potest ergo societatem lux habere cum luce. Igitur si nobis cum patre & filio & spiritu sancto societas data est, uidendum nobis est, ne sanctam istam, diuinamq; societatem peccando abnegemus. Si enim agamus opera tenebrarum, certum est quia societatem negauimus lucis. Sed & sanctorum socios
Ephes. 2 nos dicit apostolus, nec mirum. Si enim cum pa-
1. Cor. 1 tre & filio dicitur nobis esse societas: quomodo
Colos. 1

A non & cum sanctis, non solum qui in terra sunt, sed & qui in cœlis? Quia & Christus per sanguinem suum pacificauit terrestria & cœlestia: ut cœlestibus terrena sociaret. Quod euidẽter indicat, Luce 15
ubi dicit gaudium esse in cœlis super uno peccatore pœnitentiam agente. Et rursum, quum dicit Matth. 22
eos qui resurgunt à mortuis, futuros esse sicut angelos dei in cœlo: & quũ ex integro hominibus cœlorum regna promittit. Hanc ergo societatem disrumpit & abnegat, quicunque malis actibus suis, malisq; sensibus ab horum coniunctione separatur. Post hoc de rapina dicit. Raptores sunt Matth. 12
boni & mali. Boni quidem illi, de quibus dicit saluator, Quia regnum cœlorum diripiunt. Sunt
B autem et mali raptores, de quibus dicit propheta: Esa. 3
Et rapina pauperum in domibus uestris est. Apostolus uerò abrupte pronunciat, dicens: Nolite er- 1. Cor. 6
rare, quia neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; rapaces regnum dei possidebũt. Est tamen aliquid, & secundum spiritalem intelligentiã culpabiliter rapere: sicut illi laudabiliter rapiunt regna cœlorum. Vt uerbi causa dicamus: Si homo nondũ purgatus à uitijs, nondũ segregatus à prophanis & sordidis actibus, uelit si cœtui sanctorum & perfectorum latenter ingerere, & sermonẽ quo perfecta & mystica tractantur, audire: huiusmodi homo secretorum & perfectorum scientiã non bene rapit. Meminisse enim oportet præcepti saluatoris, quod
C dicit: Quia nemo mittit uinum nouum in utres Matth. 9
ueteres, alioquin & utres rumpentur, & uinum peribit: ostendens quod animæ nondum renouatæ, sed in uetustate malitiæ perduranti non oportet nouorum mysteriorũ, quę per Christum mundus agnouit, secreta committi. Addit de hinc legislator: Aut si quid nocuit proximo, uel si inuenit perditionẽ. Lex literæ hoc uidetur mandare, ut si quis inuenit quod alius perdidit, & requisitũ fuerit, reddat, nec periuret pro eo. Est & hęc utilis audientibus ædificatio. Multi enim sine peccato se putant esse, si alienum quod inuenerint teneãt, & dicunt: deus mihi dedit, cui habeo reddere. Discant ergo peccatum hoc esse simile rapinę, si quis inuenta non reddat. Veruntamen si hoc tantum,
D quod secundum literam putatur, legislator uoluisset intelligi, potuerat dicere: Si inuenit quod perierat, uel quod aliquis perdiderat: nunc autem quum dicit, inuenit perditionẽ: amplius nos aliquid intelligere uoluit. Qui nimis peccãt, in scripturis perditio appellanẽ. Sicut in Ezechiele pro Ezech. 18
pheta legimus dictum: Perditio, inquit, factus es, & non subsistes in æternum tempus. Est ergo qui multum quærendo inuenit perditionem, ut uerbi gratia dicamus: Hæretici ad construenda & defendenda dogmata sua, multum perquirunt & discutiũt scripturas diuinas, ut inuenãit perditionẽ. Quũ enim multũ quæsierint testimonia, quibus astruant quæ perpraue sentiunt, perditionem sibi inuenisse dicendi sunt. Sed si forte aliquis horum audiens in ecclesia uerbũ dei catholice tractari, resipiscat et intelligat, quia quod inuenerat perditio est:

Universidad de Deusto
Biblioteca

est:reddet,inquit,quod inuenit, & iste qui perditionē inuenit, & ille qui rapinam. Sed & ille qui depositum abnegauit, & omnis quicunq; aliqua ex parte animæ nocuit proximi, & iurauit iniuste:restituet,inquit,ipsum caput,& quintas super augebit, & ei cuius est reddet, secundū eam duntaxat expositionē, quam de quintis addendis antea iam diximus. Et offeret, inquit, domino arietem de ouibus sine macula, precio inid quo deliquit: & orabit pro eo sacerdos coram domino, & remittetur ei pro uno ab omnibus quæ fecit et deliquit in eo. Diximus in superioribus, quid est offerre arietem,et hunc precio sicli sancti emptū: nunc superest ut differentiā illam dicamus, quod ibi posuit precium sicli sancti, hic tantummodo precium dixit: nec quantitatem precij,nec nomē pecuniæ designauit. In superioribus em̄,ubi pro peccato quod in sancta cōmissum fuerat,lex mandabat, siclum sanctum diximus nominatum,& siclum nomen esse pecuniæ: ut alibi obolus, alibi dragma, alibi mna, uel talentum, uel minutum, æs uel denarius dicitur. Hic ergo nihil horum nominatur, sed tantum precio offerendus aries dicitur. Interest sanè peccare in sanctis,& peccare extra sancta. Vis & alibi uidere hanc ipsam distinctionem: audi quomodo in Regnorū libris dicit
1.Reg.2 Heli sacerdos ad filios suos: Si peccauerit quis in
1.Ioan.5 hominē,exorabit pro eo sacerdos, si aūt in deum peccauerit,quis orabit pro eo? Similiter et Ioānes apostolus dicit: Est peccatū ad mortē,nō pro illo dico ut oret. Quia ergo diuersitas peccatorū est, discere ex spirituali lege debemus in quibus peccatis tantummodo emendus sit aries, in quibus uerò siclo sancto mercandus: qui etiam sint isti qui uendant arietes, requiramus. Ego arbitror ipsos esse istos, qui arietes ad sacrificium distrahūt, qui sunt & illi qui oleum ad lampades uirginum uendunt, de quibus dicebant illæ prudentes stultis
Matth.25 uirginibus: Ite ad uendentes & emite uobis. Qui ergo alij uendunt uel oleum luminibus, uel arietes sacrificijs, nisi prophetæ sancti et apostoli? qui mihi quum peccauero, ostendunt & consiliū dant quomodo debeam corrigere errores meos,
Esa.1 & emēdare peccata. Vendit mihi Esaias arietem ad sacrificandū pro peccato,quum mihi dicit,tanquam ex dei persona: Holocausta arietum,& adipem agnorum, & sanguinem taurorum & hircorum nolo. Et paulò post subiūgit: Auferte nequitias ab animis uestris, & à conspectu oculorum uestrorū, discite bonum facere. Eripite iniuriam accipientem, iudicate pupillo,& iustificate uiduam,et uenite disputemus,dicit dominus. Et si fuerint peccata uestra, ut fœnicium, ut niuem dealbabo: si autem ut coccinum, ut lanam candidam
Dan.3 efficiam. Vendit mihi arietem & Daniel, quum dicit: Quia non est locus ad sacrificandum in conspectu tuo, ut possimus inuenire misericordiam: sed in anima contribulata & spiritu humilitatis suscipiamur: uelut in multitudine agnorum pinguium, sic fiat sacrificium nostrum in conspectu
Psal.50 tuo hodie. Vendit nobis & arietem sacrificij Da uid,quum dicit: Sacrificium domino spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non spernet. Quum ergo singuli prophetarum, uel etiam apostolorum consilium ijs qui deliquunt,dederint, quo possint corrigere,uel emendare peccatum: meritò his uendidisse arietes ad sacrificium uidebūtur. Quid autem precij à comparantibus sumant, illud opinor legendi studiū, uigilias audiendi uerba dei, & super omnia dignissimum precium, obedientiam puto, de qua dicit dominus: Obedientiam malo, quàm sacrificium,& dictorum audientiam magis quàm holocausta. Post hæc subsequitur: Et locutus est, 1.Reg.15
inquit, dominus ad Mosen,dicens: Præcipe Aa- Leuit.6
ron & filijs eius, dicens: Hæc est lex holocausti, hoc holocaustum in concrematione sua erit super altare tota nocte usque in mane,& ignis altaris ardebit super illud, nec extinguetur,& induet se sacerdos tunicam lineam, & campestre lineum induet circa corpus suum, & auseret hostiā quam consumpserit ignis,holocaustum de altari,& ponet illud secus altare, & dispoliabit se stola sua,& induetur stola alia, & ejciet hostiam, quæ crematа est extra castra, in locum mundum, & ignis super altare ardebit, nec extinguetur. Et comburet super illud sacerdos ligna mane, & constipabit in illud holocaustum, & imponet super illud adipem salutaris, & ignis semper ardebit super altare, nec extinguetur. Audis semper debere esse ignem super altare:& tu si uis esse sacerdos dei, sicut scriptum est: Omnes enim uos sacerdotes Esa.61
domini eritis, & ad te enim dicitur: Gens sancta 1.Pet.2
sacerdotum, populus in acquisitionem. Si ergo sacerdotium uis agere animæ tuæ, nunquam recedat ignis de altari tuo. Hoc est, quod dominus Lucæ12
in euangelijs præcepit, ut sint lumbi uestri accincti,& lucernæ uestræ ardētes. Semper ergo ignis fidei & lucerna scientiæ accensa sit. Sed & quod dixit, lumbi uestri, dominus in euangelio: hoc quidem est quod nunc legislator præcipit,ut cam pestri lineo præcingatur sacerdos, & ita ueteri cinere depositо innouet sacros ignes. Oportet enim etiam nos dicere: Ecce uetera transierunt, 2.Cor.5
& facta sunt omnia noua. Campestri enim lineo cingitur, uel sicut alibi dicitur, femoralibus utitur, qui luxuriam fluxæ libidinis cingulo restrinxerit castitatis. Ante omnia enim sacerdos, qui diuinis assistit altaribus, castitate debet accingi. Necaliter purgare uetera,et instaurare poterit noua, nisi lineis induatur. De lineis sæpe iam dictum est:& tunc maxime,qum de indumentis sacerdotalibus dicebamus, quod species ista formā teneat castitatis. Quia origo lini ita è terra æditur, ut ex nulla admixtione concepta sit. Obseruandum tamen est, quod alijs indumētis sacerdos utitur dum est in sacrificiorū ministerio, & alijs quū procedit ad populum: Hoc faciebat & Paulus, scientissimus pontificum,& peritissimus sacerdotum: qui quum esset in cœtu perfectorum, tanquam intra sancta sanctorū positus,& stola perfe- 1.Cor.2
ctionis indutus, dicebat: Sapientiam loquimur

inter perfectos: ſapientiã autem non huius mundi, neque principum huius mundi, qui deſtruuntur: ſed loquimur dei ſapientiam in myſterio abſcondito, quam nemo principum huius mũdi cognouit. Si enim cognouiſſent, nunquam dominum maieſtatis crucifixiſſent. Sed poſt hæc, tanquam ad populum exiens mutat ſtolã, & alia induitur longè inferiore, quàm illa. Et quid dicit? *Ibidem* Nihil, inquit, aliud iudicaui me ſcire inter uos, niſi Ieſum Chriſtũ, & hunc crucifixum. Vides ergo iſtum doctiſſimum ſacerdotem, quomodo indutus, quum eſſet inter perfectos, uelut in ſancta ſanctorũ, alia utitur ſtola doctrinę: quũ uerò exit ad eos qui incapaces ſunt, mutat ſtolã uerbi, & inferiora docet. Et alios lacte potat, ut paruulos: alios oleribus nutrit, ut infirmos: alijs uerò fortes prę parat cibos: his ſcilicet q pro poſſibilitate ſumẽdi exercitatos habent ſenſus ad boni uel mali diſcretionem. *Hebr.5* Sic ſciebat Paulus mutare ſtolas, & alia uti ad populum, alià in miniſterio ſanctorũ. Ipſe autem pontificum pontifex & ſacerdotum ſacerdos, dominus & ſaluator noſter, de quo dicit apoſtolus: quia pontifex ſit futurorum bonorum: au- *Hebr.9* di quomodo primus hæc fecerit, & ita diſcipulis ſuis hæc imitãda reliquerit. Euangelium refert de *Matth.13* eo & dicit, quia in parabolis loquebat̃ ad turbas & ſine parabolis nõ loquebat̃ eis: ſeorſum aũt ſoluebat eas diſcipulis ſuis. Vides quomodo ipſe docuit, alijs indumẽtis uti debere pontificẽ, quũ procedit ad turbas, alijs quũ eruditis & perfectis miniſtrat in ſanctis. Vnde optandũ nobis eſt, & agẽdũ, ne tales nos inueniat Ieſus, ita imparatos, et ita ſeculi ſollicitudinibus alligatos: ut quũ turbis loquatur nobis in parabolis, ut uidentes non uideamus, & audientes non audiamus: ſed potius inter eos inueniri mereamur, ad quos dicit: Vobis da- *Luc.8* tum eſt noſſe myſteria regni dei. Poſt hoc: Hæc *Leuit.6* eſt, inquit, lex ſacrificij quod offerent filij Aaron ſacerdotis ante altare coram domino. Aufert ab eo plenam manum de ſimilagine ſacrificij cum oleo eius, & cum omni thure eius, quæ ſunt ad ſacrificium, & imponet ſuper altare hoſtiam, odorem ſuauitatis, memoriale eius domino: quod autem ſuperfuerit ex ea, manducabit Aaron & filij eius. Azyma edetur in loco ſancto, & in atrio tabernaculi teſtimonij manducabunt eam. Non coquetur fermentata, partem illis hanc dedi ab hoſtijs domini, ſancta ſanctorum ſunt, ſicut pro peccato & pro delicto, omnes maſculi ſacerdotum edent eam: legitimum æternum in progenies ueſtras ab hoſtijs domini. Omnis qui tetigerit ea ſanctificabitur. In his quæ propoſita ſunt, mos quidẽ ſacrificandi ſacerdotibus datur, & obſeruantiæ, quibus colitur deus: ut uel purificari populus uideretur, uel etiam in neceſſarijs uictus cauſa conſuleretur ſacerdotibus & miniſtris. Offerendæ enim ſimilæ in ſacrificio mẽſura poſita eſt, quæ decima pars ephi appellatur: huic oleum ſuperfundi tur & thus ſuperponitur. Sed quum ad altare peruenerit ſacerdos, inquit, plenam manum ex ea ſumet, & ita intra plenitudinẽ manus concludat & A oleum quod infuſum eſt, & thus quod ſuperpoſitum eſt: ut ſit hoc libamen & ſacrificiũ deo in odorem ſuauitatis. Cætera, inquit, maneant ſacerdotibus ad edendum. Sed edenda ea tradidit lex in loco ſancto, in atrio tabernaculi, ita ut nihil fermentetur ex eis: hanc enim, inquit, dedit partem ſacerdotibus, & hæc ſunt ſancta ſanctorũ. Sed & illud obſeruari uoluit, ut ſoli maſculi edant ex ea, fœmina nulla contingat. Addidit hoc, ut qui tetigerit ea, ſanctificetur. Sed ſi uelimus nũc ab eis, qui in manifeſto Iudęi ſunt, requirere de ſingulis, qua ratione illud hoc modo dictũ ſit, aut illud alio modo: abſoluta nobis reſponſione ſatisfacient, dicentes: ita uiſum eſt legẽ dãti, nemo diſcutit dominũ B ſuum. At eos ita dicentes in cæteris, de hoc nouiſſimo ſermone requiramus, ut dicant quomodo omnis qui tetigerit ex ſacrificio ſanctorũ, ſanctifi cetur. Si homicida tetigerit, ſi prophanus, ſi adulter, ſi inceſtus, ſanctificatus erit? Nõ enim excepit aliquem, ſed dixit: Omnis qui tetigerit ex ea, ſanctificabitur. Ponamus enim, quia etiã nunc integer ſit ſtatus illius templi, offerantur hoſtiæ, ſacrificia conſumentur. Ingreſſus eſt aliquis templum ſceleſtus, iniquus, impurus: inuenit carnes ex ſacrificijs propoſitas, tetigit eas: an ſanctificatus cõtinuò pronũciabitur? Enimuero nullo modo, ud rei natura, uel ueritas religiõis hoc recipit: & ideo redeundũ nobis eſt ad expoſitiones euangelicas atq; apoſtolicas, ut lex poſſit intelligi. Nili enim uelamen abſtulerit euangeliũ de facie Moſi, non C poteſt uideri uultus eius, nec ſenſus eius poteſt intelligi. Vide ergo quomodo in eccleſia apoſtolorum diſcipuli aſſunt ijs quæ Moſes ſcripſit, & deſendunt ea, quod & impleri queant, & rationabiliter ſcripta ſint: Iudæorum uerò doctores, & impoſſibilia hæc, & irrationabilia, ſequentes literã, faciant. Igitur ſacrificium, propter quod hæc omnia ſacrificia in typo & figura præceſſerãt, unum & perfectũ, immolatus eſt Chriſtus. Huius ſacrifi cij carnẽ ſi quis tetigerit, cõtinuò ſanctificabit̃, ſi immũdus eſt: ſanabitur, ſi in plaga eſt. Sic denicq; *Matth.* intellexit illa, de qua paulò ante memorauí, quæ profluuiũ ſanguinis patiebatur, quia ipſe eſſet caro ſacrificij, & caro ſancta ſanctorũ: quia uerò in- D tellexit quæ eſſet caro ſancta ſanctorũ, idcirco acceſſit & ipſa. Ipſam quidem carnem ſanctam contingere non audet: nondũ enim mundata fuerat, neq; quæ perfecta ſunt apprehẽderat: ſed fimbriã tetigit ueſtimẽti, quo ſancta caro tegebatur. Et fideli tactu uirtutem elicuit ex carne, quæ ſe ab immundicia ſanctificaret, & plagã quã patiebatur ſanaret. Non tibi uidentur iſto magis ordine uerba ſtare poſſe, quibus per Moſen dicit: Omnis qui tetigerit ex carnibus ſanctis, ſanctificabit̃? Has enim carnes, quas nos expoſuimus, tetigerũt oẽs, qui ex gentibus crediderũt. Has tetigit ille qui dicebat: Fuimus enim & nos ſtulti aliquando & in *Tit.3* creduli, errantes, ſeruientes deſideriis & uoluptatibus uarijs, in malitia & inuidia agẽtes, odibiles, odiẽtes inuicẽ. Sed quũ benignitas & humanitas illuxit ſaluatoris noſtri dei, ſaluos nos fecit per la-

uacrum

uacrum regenerationis & reuocationis ſpiritus
1. Cor. 6 ſancti. Et alibi dicit: Et hæc, inquit, fuiſtis, ſed ſanctificati eſtis, & iuſtificati in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpiritu dei noſtri. Si enim quis, ut diximus, tangat quidem carnē Ieſu, eo modo quo ſuperius expoſuimus, totaq; fide ac omni obedientia accedat ad Ieſum, tanq; ad uerbū carnē factū, iſte tetigit carnem ſacrificij, & ſanctificatus eſt. Tangit autē carnes uerbi & ille, de quo dicit
Heb. 5 Apoſtolus: Perfectorū aūt eſt cibus ſolidus, eorū qui pro poſſibilitate ſumēdi exercitatos habēt ſenſus ad diſcretionē boni ac mali. Tangit ergo & ille carnem uerbi dei, qui interiora eius diſcutit, & occulta poteſt explanare myſteria. Et nos ſi habuerimus talem intellectum, ut poſſimus ſingula quæ ſcribūtur in lege, ſpirítali interpretatione diſcernere, & obtectū uniuſcuiuſq; ſermonis ſacramentum in lucem ſcientiæ ſubtilioris educere: ſi ita docere poſſemus eccleſiam, ut nihil ex ijs quæ lecta ſunt remaneret ambiguū, nihil relinqueret obſcurū: fortaſſis & de nobis dici poterit, quia tetigimus carnes ſanctas uerbi dei, & ſanctificati ſumus. Sic aūt accipio & illud, quod dictū eſt: quia omnes maſculi ex ſacerdotibus edent eam: nulla enim fœmina, nec remiſſa & diſſoluta anima poterit edere carnes ſanctas uerbi dei: maſculus quęritur qui eas edat. Maſculi quippe ſunt, qui perducuntur ad numerū: nuſq; fœmina, nuſq; paruuli numerantur, unde & apoſtolus dicebat: Quū au
1. Cor. 13 tem factus ſum uir, depoſui quæ erant paruuli. Talis ergo iſte maſculus, & talis uir quæritur, qui carnes ſanctas poſſit comedere: & comedere quidem non in quocunq; loco, ſed in loco ſancto, in atrio tabernaculi. Audiant hæc qui ſcindunt eccleſias, & peregrinas ac prauas inducentes doctrinas, putant ſe ſacras carnes extra templum dei, & extra aulam dominicam poſſe comedere. Prophana ſunt eorū ſacrificia, quæ cōtra mandati legem geruntur: nam in loco ſancto edi iubentur, intra atria tabernaculi teſtimonij. At uerò atria tabernaculi teſtimonij ſunt, quæ fidei murus ambit, ſpei columnæ ſuſpendunt, charitatis amplitudo dilatat. Vbi hæc non ſunt, carnes ſanctæ nec haberi poſſunt, nec comedi. Bene autē, quod & ea quæ ex ſacrificio ſimilaginis offerūtur, plena manu cum oleo offeruntur & thure, in odorem ſuauitatis domino. Iſtum aūt locū breuiter explanauit apoſtolus Paulus ad Philippenſes, dicens: Re
Philip. 4 pletus ſum accipiens ab Epaphrodito ea quæ nobis miſſa ſunt in odorē ſuauitatis, hoſtiā acceptā, placentē deo. In quo oſtendit, quod miſericordia quidem erga pauperes, oleū infundit in ſacrificio dei. Miniſteriū uerò quod ſanctis defertur, ſuauitatē thuris imponit. Sed hoc plena manu fieri debere præcipitur. Sic enim idem Apoſtolus dicit:
2. Cor. 9 Qui a qui parce ſeminat, parce & metet: qui autē ſeminat in benedictione, de benedictione et metet. Eſt tamen aliquid in ipſo ſacrificio, quod memoriale appellatur, quod offerri domino dicitur. Ego ſi poſſem die ac nocte in lege domini meditari, & omnes ſcripturas memoria retinere, memorialeſacrificij mei domino obtuliſſem. Certe, ſi non omnia poſſumus, ſaltem ea quæ nunc docentur in eccleſia, quæ recitantur, memoriæ cōmendemus: ut exeuntes de eccleſia, & agentes opera miſericordiæ, & implentes diuina præcepta, ſacrificium cū thure & oleo offeramus in memoriam domini. Ex his ergo edocemini, ut quæ auditis in eccleſia, tanq; mūda animalia uelut ruminetis ea, reuocetis ad memoriam, & cū corde ueſtro, quæ dicta ſunt, conferatis. Quod ſi aliqua memoriæ ſuperfuerint, & intellectum ueſtrū ſuperauerint, facite quod preſentis mandati autoritas præcipit, dicens: Quod autem ſuperfuerit ex his, manducabit Aaron & filij eius. Si quid ſuperauerit, & exceſſerit intellectum tuū, uel memoriam tuam, ſerua Aaron: hoc eſt, reſerua ſacerdoti, reſerua doctori, ut ipſe hęc manducet, ipſe diſcutiat, ipſe exponat. Sicut & alibi idem Moſes dicit: Interroga Deut. 32 patres tuos, & annunciabunt tibi: presbyteros tuos, & dicēt tibi. Ipſi enim ſciunt quomodo hæc azyma debeat manducari, & in azymis ſyncerítatis & ueritatis exponi. Additur in ſequenti- Leuit. 6 bus: Et locutus eſt ad Moſen, dicens: Hoc munus Aaron & filiorum eius, quod offerent domino in die, qua unxeris eum: Decimam partem Ephi ſimilaginis in ſacrificio ſemper: dimidiū eius mane, & dimidium eius poſt meridiem: in ſartagine ex oleo fiet, & conſperſam offeret eam teneram: ſacrificium de fragmentis, ſacrificium in odorem ſuauitatis domino. Sacerdos qui unctus fuerit pro eo ex filijs eius, faciat ea: lege æterna omnia conſummabuntur, & omne ſacrificium ſacerdotis holocauſtum eſt, & non edetur. In cęteris quidem præceptis pontifex in offerendis ſacrificijs populo præbet officium: in hoc uerò mandato, quæ propria ſunt curat, & quod ad ſe ſpectat exequitur. Iubetur em̄ ex die qua unctus fuerit, ſemper & in perpetuum offerre ſimilaginē oleo conſperſam, teneram ex ſartagine: idq; cognominat ſacrificium ex fragmentis in odorem ſuauitatis, & hoc lege æterna permanere, et tranſmitti ad poſteros iubet. Addit ſanè obſeruandum, quod nequaquā ſacrificium ſacerdotis, hoc eſt, quod pro ſeipſo offert, edatur à quoquā: ſed holocauſtum fiat, quod eſt igni abſumi. Præceptum quidem ſecundum literam clarum eſt: uelim tamen uidere, quis in hoc typus & quæ figura formetur. Dimidium ſacrificij huius mane uult offerri, & dimidium ueſpere: cum certa menſura ſimilæ oleo cōſperſæ, teneræ à ſartagine. Vide ſi nō hoc (ut ego ſuſpicor) ſacrificium ſacerdotis, hæc ipſa ſit lex quæ per Moſen promulgatur. Cuius dimidium mane iubetur offerri, dimidium uerò ad ueſperum: quoniam legem in duas partes diuidi præcepit, in literam uidelicet & ſpiritum. Et dimidiam quidē partem, quæ eſt litera, offerri iubet mane, primo ſcilicet legis tempore, quod illis quibus tunc ſecundum literam data eſt, nouam lucem & nouum protulit diem. Dimidiū uerò eius offerri iuſſit in ueſperum. In ueſpera enim nobis datus eſt ſaluatoris aduentus, in quo pars illa dimidia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc est sensus uel spiritus legis, secundū quod lex spiritalis est, offeratur oleo conspersa & tenera. Oleum ad misericordiam reuocatur, quæ debet in sacerdotibus abundare: tenera, ad subtilem & puram intelligentiam pertinet. Quod autem ad sartaginem dicitur, puto quod districtum & multa continentia aridum et torridum uelit esse sacerdotem, in quo nihil remissum haberi ad luxuriā, nihil fluitans ad libidinem possit. Quod aūt sacrificiū ipsum ex fragmētis nominauit in odorē suauitatis, puto quod fragmenta sacerdotum uelit intelligi, quum legis per eos litera frangitur, & eibus ex ea latēs intrinsecus spiritalis eligitur, ut audientes turbæ reficiantur. Sicut & dominus fecisse refertur in euangelijs, ubi benedixit pānes & dedit discipulis: & discipuli confringentes apposuerunt turbis. Et quum satiati fuissent omnes, superfuerunt, inquit, fragmentorū cophini duodecim. Istud est ergo sacrificium ex fragmentis, quum minutatim, quæ sunt legis sancta discutimus, ut spiritalem ex his cibum, purumq; capiamus. Et hæc, inquit, est lex æterna. Ioannes quidem apostolus in Apocalypsi dixit esse euangelium æternum. Inuenimus & hic scriptum esse legem æternam. Sed isti qui secundum literam legem sequi uolunt, uelim mihi nunc dicerēt, quomodo lex huius sacrificij esse possit ęterna: quum utiq; destructo templo, subuerso altari, & omnibus quæ dicebātur sancta, prophanatis, ritus iste sacrificiorum non potuerit permanere. Quomodo ergo æternum dicent, quod olim cessasse, & finitum iam esse constat? Restat ut secundum eam partem lex hæc æterna dicatur, qua nos dicimus legem esse spiritalem, & per eam spiritalia offerri posse sacrificia, quæ neq; dirumpi unquam, neq; cessare possunt. Non enim in loco sunt, qui subuertitur, aut in tempore, quod mutatur: sed in fide credentis, & in corde sacrificantis. Sanè quod ait: Non edetur de sacrificio sacerdotis, sed holocaustum erit: certum est ad domini & saluatoris nostri personam referri. De illius enim sacrificio non edetur, sed holocaustum erit. Hoc in loco sacrificium; uerbum ipsum accipiendum est & doctrina, de qua nullus edet, hoc est nullus disputat, nullus retractat: sed holocaustum est: quicquid enim dixit, quicquid statuit, æterna consecratione perdurat. Nec aliquis ita insanus inuenitur, aut prophanus, qui retractare de eius sermonibus possit, quos tanquam holocaustum deo oblatum in omni cultu & ueneratione habere debemus. Quia cœlum & terra transibunt, uerba autem eius non transibunt: sed semper manent, sicut & ipse semper manet cum ipso deo patre & spiritu sancto: quibus sit gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Ioan. 6

Apoc. 14

Luc. 21

Quarti libri finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER QVINTVS.

De eo quod scriptum est: Hæc est lex hostiæ peccati, in loco quo iugulantur holocausta occident, & id quod peccati est, & cætera.

ET locutus est dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad Aaron et filios eius dicens: Hæc est lex hostiæ peccati: In loco quo iugulantur holocausta occident, & id quod peccati est corā dño, sancta sanctorū sunt. Sacerdos qui offert illud, edet illud: in loco sancto edet, in atrio tabernaculi testimonij. Omnis qui tāgit de carnibus eius, sanctificabit: & quandocunq; aspersum fuerit ex sanguine eius super uestimentū, quodcunq; respersum fuerit, ipsum lauabitur in loco sancto: & uas fictile in quocunq; coctū fuerit, cōfringet. Si autē in uase æreo coctū fuerit, defricabit illud et diluet aqua. Omnis masculus ex sacerdotibus edet ea, sancta sanctorū sunt dño: & omnia quæ pro peccato sunt, ex quibus illatus fuerit sanguis eorū in tabernaculū testimonij ad expiandū, in loco sancto nō edentur, sed igni cōburentur. Hæc omnia nisi alio sensu accipiamus quàm literæ textus ostendunt, sicut iam sæpe diximus, quū in ecclesia recitātur, obstaculū magis et subuersionē religioni Christianę, quàm hortationē, ædificationemq; præstabūt. Si uerò discutiatur, & inueniatur quo sensu hæc dicta sunt: & digna deo, qui hęc dicere scribitur aduertantur, fiet quidē Iudæus qui hæc audit, sed nō ille qui in manifesto, sed qui in occulto Iudæus est: secundū illā differentiā Iudæi quā distinguit apostolus Paulus, dicens: Non ēm qui in manifesto Iudęus est, neq; quę manifeste in carne est circūcisio: sed qui in occulto Iudæus est circūcisione cordis, qui spiritu, nō litera: cui laus nō ab hominibus, sed ex deo est. Quā differentiā Iudæi uisibilis, & Iudæi inuisibilis non intelligentes impij hæretici, nō solū ab his scripturis refugerunt, sed & ab ipso deo, qui legem hanc & scripturas diuinas hominibus dedit, atq; alium sibi dīm præter illum, qui cœlum & terram condidit, confinxerunt: quū utiq; fidei ueritas unū eundemq; dominū legis & euangeliorū teneat, uisibiliū & inuisibilium creatorem: quia & cognationē plurimam uisibilia cum inuisibilibus seruant, ita ut apostolus dicat: Quia inuisibilia dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Sicut ergo cognationem sui adinuicem gerunt uisibilia & inuisibilia, cœlum & terra, caro & anima, corpus & spiritus: & ex horum coniunctionibus constat hic mundus: ita etiā sancta scriptura credenda est ex uisibilibus constare & inuisibilibus, ueluti ex corpore quodā, literæ scilicet quæ uidetur: et anima, sensus, qui intra ipsam deprehenditur & spiritus, secundum id quod etiam quędam in se cœlestia teneat, ut Apostolus dicit: Quia exemplari & umbræ deseruiunt cœlestiū. Quia ergo hęc ita se habent, inuocantes dominū, qui fecit scripturæ animam, & corpus, & spiritū: corpus quidem ijs, qui ante nos fuerūt: spiritum uerò

Leuit. 6

Rom. 1

Hebr. 8

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerò ijs, qui in futuro hæreditatem uitæ æternæ consequentur: per quem peruenīāt ad regna cœlestia: eam nunc quam diximus legis animam requiramus, quantum ad præsens interim spectat. Nescio autem si possumus etiam ad spiritum eius ascendere in ijs quę nobis de sacrificijs lecta sunt: habemus enim eum quem diximus in occulto Iudæum, sicut ostendimus quia non carne, sed corde circunciditur: & ita ostendere pergamus, quia & sacrificat non carne, sed corde: & quia edit de sacrificijs nō carne, sed spiritu. Sed uideamus iam quæ sunt ipsa quæ referunt in lege. Et locutus est dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad Aaron & filios eius, dicens: Hęc est lex hostiæ peccati, & cætera quæ in præsenti loco narrant. Et ante iam dixisse nos memini: quia lex ferè eadem mandatur: sed alia quidem datur filijs Israël, & alia filijs Aaron, alia etiā (sicut iampridē obseruauimus) Mosi & Aaron: est & alia lex quæ soli Mosi dat, ita ut nec Aaron legis illius particeps fiat. Quorum per singula distinctiones et diuersitates, quis ita scientiæ dono illuminatus à deo est, ut possit aperte, integreq; disserere? Inuenimus enim in consequentibus præceptū domini ad solum Mosen dari, & iuberi ut pectusculū arietis perfectionis Mosi detur, sicut præcepit, inquit, dominus Mosi. In qua portione neq; Aaron, neq; filij eius, participes fiunt. Et si inuenitur lex quæ pertinet ad arietem perfectionis, nō posse peruenire usq; ad Aaron, neq; ad filios eius: multo magis nec ad reliquos filios Israël, sed ad solū Mosen, qui erat amicus dei. Verū quid opus est, quę postmodum recitanda sunt præuenire? Nunc interim lex recitata est, quę ad Aaron et filios eius promulgatur, lex hostię peccati, hoc est, hostiæ quę offertur pro peccato. In loco, inquit, in quo iugulantur holocausta, ibi occident & id quod pro peccato est, in conspectu domini sancta sanctorum sunt. Multa quidem iam deo iuuante de sacrificiorum ritu secundū spiritalem intelligentiam in superioribus dicta sunt: sed & nūc si gratia domini nos uisitare dignetur, & uos orationibus adnitamini, addemus quæ dederit dominus. Hostiarū quædā quidem sunt dei solius, ita ut nullus hominum participet ex ipsis: quædā sunt Aaron sacerdotis & filiorū eius, quædā ipsius, & filiorū & filiarū eius, ita ut etiam uxorem sacerdotis de eis edere liceat. Quædam uerò sunt sacerdotū & filiorū eius, atq; totius populi, de quibus edere liceat etiam filios Israël. Denicq; quædam cōmunes & indifferentes omnibus, de quibus liceat edere cunctos filios Israël. Speciale tamen hostiarū habent participium etiam sacerdotes et filij sacerdotū: quādoquidem ex omni hostia, quam edit sacerdos, etiam filios edere licebit. Igitur quū istæ sint hostiarum differentię, illam quam diximus solius dei esse, ex qua neq; Mosen, neq; Aaron, neq; filios eius participare fas est, aliquando quidem holocaustomata nominari inuenimus. Aliquando uerò non holocaustomata, sed holocarpoma: ueluti si dicamus, quod totum fructus sit, illud scilicet quod offertur. Est ergo prima legislatio de sacrificijs, si tamē uel obseruatis, uel retinetis diligenter quæ lecta sunt ac disserta, & nō transcurrunt aures uestras inuanum, uel quæ à nobis dicuntur, uel quæ ex diuinis uoluminibus recitātur. Prima ergo est hostia holocaustomata: neq; enim oportebat aliam primo hostiam nominari, nisi eam quæ omnipotenti deo offerebatur. Secunda hostia est, quæ ad edendum sacerdotibus mancipatur. Tertia, de qua etiam filios Israël contingere uel edere, ipsos scilicet qui offerunt, fas est. Sed filios Israël nō omnes, nisi illos tantum qui mundi sunt. Soli ēm qui mundi sunt de sacrificijs edere iubentur. Verum istas omnes hostias, tu qui in occulto Iudęus es, nolo in animalibus requiras uisibilibus, nec in mutis pecoribus inueniri putes. Istas hostias intra teipsum require; & inuenies eas intra te habere. Intra temetipsum nosce greges boū, illos qui benedicuntur in Abraham. Intellige habere te & greges ouium & greges caprarum, in quibus benedicti & multiplicati sunt patriarchæ. Intellige etiam intra te esse aues cœli. Nec mireris quod hæc intra te esse dicimus. Intellige te & aliū mundum esse paruū, & esse intra te solem, esse lunam, esse etiā stellas. Hoc enim si ita non esset, nequaq; dixisset dominus ad Abraham: Aspice cœlum, et uide stellas, si numerari possunt à multitudine: sic erit semen tuum. Nec mireris, inquam, si dicitur ad Abraham, quia sic erit semen tuum, sicut stellæ sunt cœli: de illis scilicet, qui ex fide eius geniti rationabiliter uiuant, ac diuinas leges ac præcepta custodiunt. Audi amplius aliquid saluatorem ad discipulos dicētem: Vos estis lux mundi. Dubitas ne esse intra te solem & lunam, ad quem dicitur, quia sis lux mundi? Vis adhuc amplius aliquid de teipso audire, ne fortè parua de te & humilia cogitans, tanq; utilem negligas uitam tuam? Habet hic mūdus gubernatorē suū, habet qui eū regat & habitet in ipso, omnipotentem dominū, sicut ipse per prophetam dicit: Nónne cœlum & terrā ego repleo, dicit dominus? Audi ergo, ipse omnipotens dominus, quid etiam de te, hoc est, quid de hominibus dicat. Habitabo, inquit, in eis, & inter ipsos ambulabo. Plus aliquid addit erga personam tuam: Et ero eis, inquit, in patrem, & ipsi erunt mihi in filios et filias, dicit dominus. Habet hic mundus filiū dei, habet & spiritū sanctū, secundū quod dicit propheta: Verbo domini cœli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis uirtus eorū. & iterū alibi: Spiritus enim dñi repleuit orbem terrarū. Audi & tibi quid dicit Christus: Et ecce ego uobiscū sum omnibus diebus usq; ad cō summationē seculi. Et de spiritu sancto dicitur: et effundam de spiritu meo super omnē carnē, & prophetabūt. Quū ergo uideas habere te omnia quæ mundus habet, dubitare nō debes, quod etiā animalia quæ offeruntur in hostijs, habeas intra te, & ex ipsis spirituales debeas offerre hostias. Sed de his prout potuimus, in superioribus explanauimus. Nunc uerò illud addimus ꝙd dicit: Quia in loco in quo iugulantur holocausta: ibi etiam

Gen. 12 Gen. 15 Matth. 5 Hiere. 23 Leuit. 26 Psal. 32 Sap. 1 Matth. 28 Ioel. 2

hostiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

hostiæ pro peccato. Vide quàm multa misericor- A nem eius, qui sacerdotium ecclesiæ dedit, etiã ministri & sacerdotes ecclesiæ peccata populi accipiant, & ipsi imitantes magistrum, remissionem peccatorum populo tribuant. Debẽt ergo & ipsi sacerdotes ita perfecti esse, et in officijs sacerdotalibus eruditi, ut peccata populi in loco sancto in atrijs tabernaculi testimonij, ipsi non peccando consumant. Quid autem est in loco sancto manducare peccatũ? Locus erat sanctus in quem peruenerat Moses, secundum quod dictum est ad Exo. eum: Locus enim in quo stas, terra sancta est. Similiter ergo & in ecclesia dei locus sanctus est, fides perfecta, & charitas de corde puro, & conscientia bona: qui in his stat in ecclesia, in loco se sancto stare cognoscat. Necq; enim in terra quærendus est locus sanctus, in quam semel data sententia est à domino dicente: Maledicta terra in ope- Gen. ribus tuis. Fides ergo integra, & sancta conuersatio, locus est sanctus. In hoc itaq; loco positus sacerdos ecclesiæ, populi peccata consumat, ut hostiam iugulans uerbi dei, & doctrinæ sanctæ uictimas offerens, purgata peccatis conscientias auditorum. Edit ergo sacerdos carnes sacrificij in atrio tabernaculi testimonij, quum intelligere potuerit, quæ sit ratio in his, uel quæ mysteria, quæ describuntur de atrijs tabernaculi testimonij. Ad hæc enim atria secreta & recõdita nullus accedit. Nulli hæc nisi sacerdotibus patent, si tamen patent, id est, si scientia sua & intellectu mystico potuerint eorum secreta penetrare. Scio autem esse C tuerint eorum secreta penetrare. Scio autem esse & alia quædam in ecclesia dogmata secretiora, quæ adire nec ipsis sacerdotibus liceat. Illa dico, ubi arca reconditur, ubi urna cum manna et tabulæ testamenti. Illuc nec ipsis quidem sacerdotibus datur accessus: sed uni tantũ pontifici, & huic semel in anno, certis quibusdam & mysticis purificationibus conceditur istud intrare secretũ. Sunt & alia ecclesiæ dogmata, ad quæ possunt etiã peruenire Leuitæ: sed inferiora sunt ab ijs quæ sacerdotibus adire concessum est. Scio & alia esse, ad quæ possunt accedere etiam filij Israël, hoc est laici: non tamen alienigenæ, nisi adscripti iam fuerint in ecclesiam domini. Credo fidem patris & filij, & spiritus sancti (in quam credit omnis qui D sociatur ecclesiæ dei) tertiam generationem mystice dictam. Veruntamen sciendum est, quod ex hostijs quæ offeruntur hic, & conceduntur sacerdotibus ad edendum, non penitus omnia conceduntur: sed pars ex ipsis aliqua deo offertur, et altaris ignibus traditur. Vt sciamus etiã nos, quod etsi conceditur nobis aliqua ex diuinis scripturis apprehendere & cognoscere, sunt tamen aliqua quæ deo reseruanda sunt: quæ quum intelligentiam nostram superent, sensusq; eorũ supra nos sit, ne forte aliter à nobis, quàm se habet ueritas proferantur, melius igni ista seruamus. Et ideò etiam in hoc loco, quæ quidem concessa sunt hominibus ad edendum, prout potuimus, intra tabernaculum domini consumpsimus. Si qua uerò supersunt, & uel uos in audiendo, uel nos superant in dicendo, seruemus igni altaris, tanq; eam partem

Genesis 4 ni, sicut Cain, & effectus est tremens & timens. B Si quis ergo est, qui habet fiduciam astare in conspectu domini, & non fugit à facie eius: nec aspectum eius peccati conscientia declinat, iste in conspectu domini offert sacrificium. Hanc ergo hostiã quæ offertur pro peccatis, dicit esse sancta sanctorũ. Maius aliquid audere uult sermo, si tamen & uester sequatur auditus. Quæ est hostia, quæ pro peccatis offertur, & est sancta sanctorum, nisi unigenitus filius dei dominus meus Iesus Christus? Ipse solus est hostia pro peccatis, et ipse est hostia sancta sanctorũ. Sed quod addidit, sacerdos, inquit, qui offert illud, edet illud: uidetur difficile esse ad intelligẽdum. Illud enim quod edendum dicit, ad peccatum referri uidetur; sicut & alibi di-

Osee 4 cit de sacerdotibus propheta: Quia peccata populi mei manducabunt. Vnde & hic ostendit sacerdotem peccatũ offerentis comedere debere. Sæpe

Ephe. 3 ostendimus ex diuinis scripturis, Christum esse et medit & consumit, de quo dictum est: Tu es sacerdos secundum ordinem Melchisedec. Saluator

Psal. 109 ergo & dominus meus peccata populi edet. Quo modo edet peccata populi? Audi quid scriptum est: Deus, inquit, noster ignis cõsumens est. Quid

Deut. 4 consumit deus ignis? Nunquid tã inepti erimus, ut putemus quod deus ignis ligna consumat, aut stipulam, aut fœnum? sed cõsumit deus humana peccata, illa absumit, illa deuorat, illa purgat, se-

Esa. 1 cundum quod alibi dicit: Et purgabo te igni ad purum. Hoc est manducare peccatũ eius, qui offerat sacrificium pro peccato. Ipse enim peccata nostra susceptit in semetipso, ea tanq; ignis comedit & assumpsit. Sic deniq; è cõtrario eos, qui permanent in peccatis, mors dicitur deglutisse, sicut scriptũ est: Deglutijt mors prævalens. Hoc puto esse,

Esa. 5 quod in euangelio saluator dicebat: Ignem ueni

Luce 12 mittere in terrã, & quid uolo, nisi ut accendatur? Atq; utinã & mea terra accendatur igni diuino,

Hiere. 15 ut ultra non afferat spinas & tribulos. Sic intelligere debes & illud quod scriptum est: Ignis accensus est ab ira mea, comedet terram & generationes eius. Dicit ergo lex: Sacerdos qui obtulerit, edet illud in loco sancto, in atrio tabernaculi testimonij. Consequens enim est, ut secundum imagi

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem quæ pro peccato ſuper altare domini iubetur offerri. Et hæc eſt, inquit, lex arietis, qui pro delicto eſt, ſancta ſanctorū. In loco in quo iugulant holocauſtomata, iugulabunt & arietem, qui pro delicto eſt coram domino. & cætera. Videtur quidem in ſcripturis diuinis frequenter peccatū pro delicto, & delictum pro peccato indifferenter & abſq; aliqua diſtinctione nominari. In hoc tamen loco inuenitur eſſe diſcretum. Nam quum ſuperius in hoſtia pro peccato ritum ſacrificij atq; ordinem tradidiſſet, nunc ſeparatim mandat ſacrificium pro delicto. Et quamuis eodem ordine, atq; obſeruātia cuncta mandantur, & addat in nouiſſimis, ſicut id quod pro peccato eſt, ita & id quod pro delicto eſt, lex una erit eorum: tamen uoluit oſtendere eſſe aliquid differentię in his, quibus ſacrificia diuiſa mandauit. Certe ego puto delictum quidē eſſe cōmiſſum leuius aliquanto quàm peccatum. Nam inuenimus de peccato dici, quod ſit peccatū ad mortem: de delicto nō legimus, quod eſſe dicatur ad mortem. Scio tamen & illam differentiam, quæ nōnullis ſapientū uiſa eſt, quod delicto quidē non facimus ea quæ facere debemus: peccatum uerò ſit, quum cōmittimus ea, quæ cōmittere non debemus. Sed hæc, quoniam nō ſemper in ſcripturis diuinis ſub iſta diſtinctione inuenimus, idcirco generaliter affirmare non poſſumus. Igitur eodem modo atq; eadē traditione de ſacrificio, quod pro delicto offertur, accipiendum eſt, quod & ſupra expoſuimus de eo ꝙd pro peccato eſt. Similiter enim iubentur adipes arietis ij qui circa renes ſunt, & ij qui interiora operiunt, poni ſuper altare: ut & tu qui hæc audis, ſcias omne qd̄ eſt intra te craſſius, & operit interiora tua, debere te offerre igni altaris, ut purgentur omnia interiora tua, ut dicas & tu, ſicut Dauid dicebat: Benedic anima mea dominū, & omnia interiora mea, nomē ſanctū eius. Niſi eīm ablata fuerit craſſitudo illa, quæ tegit interiora tua, nō poſſunt ſubtilē & ſpiritalē capere ſenſum, nec poſſunt intellectū capere ſapiētiæ, & ideò dīnm laudare nō poſſunt. Quod ſi oblatum fuerit omne ꝙd pingue eſt de renibus, & de omnibus interioribus uiſcerū, tunc uerè purgatus omni uitio libidinis iugulaſti hoſtiā pro delicto, & obtuliſti ſacrificiū deo in odorē ſuauitatis. Sacerdotis, inquit, qui offeret illud & repropitiabit pro delicto, ipſius erit. Diſcāt ſacerdotes dīni, qui eccleſijs præſunt, quia pars eis data eſt cū ijs, ꝗrū delicta repropitiauerunt. Quid aūt eſt repropitiare delictū? ſi aſſumpſeris peccatorē, & monendo, hortando, docēdo, inſtruendo adduxeris eū ad pœnitentiam, ab errore correxeris, à uitijs emendaueris, et effeceris eum talem, ut ei conuerſo propitius fiat deus, pro delicto repropitiare diceris. Si ergo talis fueris ſacerdos, & talis fuerit doctrina tua, & ſermo tuus, pars tibi datur eorum quos correxeris, ut illorum meritū tua merces ſit, & illorum ſalus tua gloria. An non & apoſtolus hæc oſtendit quum dicit, quia quod ſuperædificauerit quis, mercedem accipiet? Intelligant igitur ſacerdotes domini, ubi eſt eis data portio, & in hoc uacent atq; operam dent. Non ſe inanibus & ſuperfluis actibus implicent, & ſciant ſe in nullo alio partem habituros apud dominū, niſi in eo quod offerunt pro peccatis, id eſt, quod à uitijs peccati conuerterint peccatores. Notandum etiam illud eſt, quod quæ offeruntur in holocauſtum, interiora ſunt: quod uerò exterius eſt, domino non offertur. Pellis domino non offertur, nec cedit in holocauſtomata. Talis fuit & ille filius Iuda, qui dicebatur Her, quod interpretatur pellis, propterea peſſimus erat, & occidit eum deus: quia iſti tales domino non offeruntur. Et omne ſacrificiū quod fiet in clibano, et omne quod fiet in craticula uel in ſartagine, ſacerdotis qui offert illud, ipſius erit. Quid dicemus? Putamus ne quod omnipotens deus, qui reſponſa Moſi cœlitus dabat, de clibano, craticula & ſartagine præciperet? & ut diſceret populus per Moſen, quia per hæc deus eis propitius fiet, ſi quædam in ſartagine frixerint, quædam in clibano coxerint, quædam in craticula aſſauerint? Sed non ita eccleſiæ pueri Chriſtum didicerunt, nec ita in eum per apoſtolos eruditi ſunt, ut de domino maieſtatis aliquid tam humile, & tam uile ſuſcipiant. Quin potius ſecundum ſpiritalem ſenſum, quem ſpiritus donat eccleſiæ, uideamus quod ſit iſtud ſacrificium, quod coquatur in clibano, uel quis iſte clibanus intelligi debeat. Sed ubi inueniam modo ſubitò ſcripturam diuinam, quæ me doceat quid ſit clibanus? Dominū meum Ieſum inuocare me oportet, ut quærentem me faciat inuenire, et pulſanti aperiat, ut inueniam in ſcripturis clibanum, ubi poſſim coquere ſacrificiū meum, ut ſuſcipiat illud deus. Et quidem inueniſſe me puto in Oſee propheta, ubi dicit: Omnes mœchantes, ſicut clibanus ſuccenſus ad comburendum. & iterū: Incaluerunt, inquit, ſicut clibanus corda eorum. Cor ergo eſt hominis clibanus. Iſtud autem cor, ſi uitia ſuccēderint, uel diabolus inflammauerit, nō coquet, ſed exuret. Si uerò ille id ſuccenderit qui dixit: Ignē ueni mittere in terram: panes ſcripturarum & ſermonum dei, quos in corde ſuſcipio, non exuro ad perditionem, ſed coquo ad ſacrificium. Et fortaſſis illa coqui dicuntur in clibano, quæ interiora ſunt & recondita, nec proferri facile ad uulgus poſſunt. Sunt enim multa in diuinis ſcripturis huiuſmodi, ſicut apud Ezechielem, quū uel de Cherubim, uel de deo, & illa magnifica uiſione deſcribitur. Hæc ſi in clibano nō coquantur, comedi ita ut ſunt cruda nō poſſunt. Neq; enim credendum eſt, quod ſit animal quoddam in forma leonis poſitum, quo uehatur deus, uel aliud in forma uituli uel aquilæ. Hæc ergo, & ſi qua huiuſmodi ſunt, non ſunt cruda proferenda, ſed in cordis clibano ſunt coquenda. Quid autem ſit clibanus, ſartago, & craticula, nunc perquirendū eſt. Tria itaq; ſunt hæc, in quibus ſacrificia dicit præparari debere, in clibano, in ſartagine, in craticula. Et puto quod clibanus ſecundū ſui formā, profundiora, et ea quæ ſunt inenarrabilia, ſignificet in ſcripturis diuinis: ſartago uerò ea, quę ſi frequen-

1.Ioan.5

Pſal.102

1.Cor.3

Geneſis 38

Ibidem.

Luce 12

Oſee 7

Exech.10

Exech.1

Universidad de Deusto
Biblioteca

frequenter ac ſepe uerſentur, intelligi ac explicari poſſunt: craticula aũt, ea quæ palàm ſunt, & abſq; aliqua attrectatione cernuntur. Triplicis nanq; in ſcripturis diuinis intelligentiæ inueniri ſepe diximus modum, hiſtoricum, moralem, myſticum. Vnde & corpus ineſſe ei, & animam & ſpiritum intellexímus, cuius intelligẽtiæ triplicem formã, ſacrificiorum triplex hic modus appellatus oſtendit. Sed & alibi inuenimus, id eſt in his ipſis, quæ de ſacrificijs memorantur, dici caniſtrũ ſanctum perfectionis, in quo tres panes haberi mãdantur. Vides conſonare ſibi ſacramentorum omnium formas: Caniſtrũ perfectionis, in quo tres panes poni iubentur, quid aliud debemus accipere, niſi ſcripturas diuinas, cibos auditoribus tripliciter apponentes? Vis tibi & de euangelijs ſimilis myſterij proferamus exempla? Recolamus domini Luc. 11 uoces ubi dicit, quia media nocte uenit quidã ad amicum ſuum, pulſans oſtium eius, & ait: Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus mihi ſuperuenit de uia, & non habeo quod apponã ei. In quibus, ut breuiter perſtringamus, nox eſt hoc tempus uitæ: & tres panes ſunt, unus qui in clíbano, alius qui in ſartagíne, tertius qui in craticula coquitur. Poſt hæc, & omne, inquit, ſacrificium factum in oleo ſiue non factum, omnibus filijs Aaron erit, ſingulis æqualiter. Quod ſacrificium eſt factum in oleo, uel quod eſt non factum in oleo? Sacrificiũ ſalutaris in oleo fieri iubetur, ſicut ſupra iam diximus: ſacrificiũ uerò pro peccato non fit in oleo, dicit enim: Non ſuperponet ei oleum, quum iam pro peccato eſt: quod ergo pro peccato eſt, nec oleum lætitiæ ei, nec thus ſuauitatis imponitur. Peccantibus enim dicit apoſtolus: 2. Cor. 12 Et lugeamus eos qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitẽtiam, nec odor in eis ſuauitatis eſt: Pſal. 37 quia ex perſona peccatoris dicitur: Computruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ. Hæc interim à nobis obſeruata ſunt de ſuperiori capitulo, ubi lex ſacrificijs tribuitur pro delicto. Non autem dubito multa eſſe quæ nos lateant, & ſenſum noſtrum ſuperent. Non enim ſumus illius meriti, ut & nos dicere poſſimus: Nos aũt ſenſum Chri- 2. Cor. 12 ſti habemus. Ipſe enim ſolus eſt ſenſus, cui patent uniuerſa, quæ in legibus ſacrificiorum intra literę continentur arcanum. Si enim mererer, ut daretur mihi ſenſus Chriſti, etiam ego in his dicerem, ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur. Sed nunc contenti paruitate ſenſus noſtri, ſecundi capituli uideamus exordium. Hęc eſt, inquit, lex ſacrificij ſalutaris quod offeretur domino. Leuit. 7 Siquidem pro laudatione offeret illud, & afferet ad ſacrificium panes laudationis exſimila factos in oleo, & lagana azyma uncta oleo, & ſimilaginem conſperſam in oleo, ſuper panes fermentatos offeret munera ſua, quia ſacrificium laudationis ſalutaris eius eſt. Et auferet ab eo unum de omnibus muneribus ſuis ſeparationem domino, ſacerdoti qui effundet ſanguinem ſalutaris, & carnes ſacrificij laudationis ſalutaris ipſi erũt. Et in qua die donum offertur, manducabunt: & nõ derelinquent ex eo in mane. Sacrificiũ hoc quod ſalutare appellatur, in duas diuidit partes: unam quidem laudationis nominat, alterã uoti: utrũq; tamen ſacrificium ſalutare nominatur. Verum quoniam non eſt opus nobis nunc ſecundum literam inſtaurare ſacrificia, requiramus in nobis quiſnam eſt tantus ac talis, qui ſacrificium ſalutare, & ſacrificium laudis offerat deo. Ego illum eſſe arbitror, qui in omnibus actibus ſuis facit laudare deum, & impletur per eum illud quod dominus & ſaluator noſter dicit: Vt uideant homines Matth. 5 opera ueſtra bona, & magnificent patrẽ ueſtrum qui in cœlis eſt. Ille ergo obtulit ſacrificium laudis, pro cuius doctrina, pro cuius actibus, pro cuius uerbo & moribus, & diſciplina, laudatur & benedicitur deus. Sicut è cõtrario ſunt illi de quibus dicitur: Quia per uos nomen meum blaſphe- Ezech. matur inter gentes. Obſerua tamen & hic, quomodo panes ex ſimila facti in oleo, & lagana uncta oleo, & ſimila conſperſa in oleo ponuntur, & triplici iterũ ſacramento hoſtia ſalutaris offertur. Et ad ultimũ, Sacerdoti, inquit, qui effundet ſanguinem ſalutaris, ipſius erit. Superius dixit, ſacerdoti qui repropitiauit, ipſius erit: hic dicit, ſacerdoti qui effundet ſanguinem ſacrificij ſalutaris, ipſius erit. Digno quidem ordine utitur. Prius enim repropitiatio quærenda eſt, & poſt hæc offerendum ſacrificiũ ſalutaris. Neq; enim ſalus eſſe cuiquam poteſt, niſi prius ſibi propitiũ faciat dominum. Sed & carnes, inquit, ſacrificij laudationis ſalutaris ipſius erunt. Sæpe iã dixímus, quod carnes in ſcripturis ſolidum indicant cíbum, perfectamq; doctrinam. Secundum ſcripturas enim ſcio eſſe animæ cíbum quendam lactis, & alium cíbum animæ olerum, & alíum carnis: ſicut ipſe apoſtolus de quíbuſdam dicit: Lacte uos potaui, 1. Cor. 3 non eſca: nondum enim poteratis, ſed & non adhuc poteſtis, adhuc enim eſtis carnales. Et iterum Rom. 14 alíbi dicit: Alius quidem credit manducare omnia: qui autẽ infirmus eſt, olera manducet. & rurſum alíbi: Perfectorum autem eſt cibus ſolidus. Heb. 5 Hic ergo carnes ſacrificij ſalutaris, quod offertur pro laudatione, ipſius iubẽtur eſſe ſacerdotis. Ex ſimila uerò tripliciter oblata, ut ſupra diximus, unum tantũ quod placuerit, ſacerdoti deputatur: cætera, offerentis ſunt laici: ita tamen, ut ſub die comedãtur, nec remaneat ex ijs aliquid in mane. Carnes ergo in quibus ſolidus eſt cibus & perfecta ſcientia, ſacerdotibus deputantur: quia debẽt in omnibus eſſe perfecti, in doctrina, in uirtute, in moribus. Si enim hoc in ſe non habuerint, de ſacrificiorum carnibus nõ edent. Vnum uerò illud quod ſeparatur tanquam præcípuum ex tribus, quæ ex ſimila præcepta ſunt, in hoc illã partem ſcientiæ arbitror deſignari, de qua ſuperius diximus, quæ perfectã indicat, profundamq; doctrinam. Sed requires fortaſſe, quum ſuperius fermentũ penitus abiecerit de ſacrificijs, quomodo nunc ſuper panes fermẽtatos ſacrificium mandat imponi? Verum diligentius intuere, quia nõ ad ſacrificium, ſed ad miniſterium ſacrificij fermentatus

tatus panis accipitur. Quid ergo hoc sit, uideamus. Dominus in euangelijs humanam doctrinam phariſæorum, qui tradebant traditiones & præcepta hominum, fermentum appellat, quum
Matth.16 dicit discipulis: Obſeruata fermento phariſæorū. Fermentum ergo humana doctrina est: uerbi causa, Grammatica ars, uel Rhetorica, uel etiam Dialectica: ex qua doctrina ad ſacrificiū quidem, hoc est in ijs, quæ de deo ſentienda ſunt, nihil ſuſcipiendū est. Sermo uerò lucidus & eloquētiæ ſplendor, ac diſputandi ratio, ad miniſterium uerbi dei decenter iubetur admitti. An non ſuper hoc fermentum habebat uerbi dei ſacrificium poſitum,
1.Cor.15 ille qui dicebat: Corrumpunt mores bonos collo
Titum 1 quia mala? Et, Cretenſes ſemper mendaces, malæ B beſtiæ, uentres pigri: & alia his ſimilia ex fermēto ſumpta Græcorum. Quod autem dicit, ſub die comedetur, nec derelinquetur ab eo uſq; in mane: conferamus cum cæteris ſacrificijs, & uideamus quæ ſit ratio, quod in hoc quidem ſacrificio ſalutari eadem die qua offerūtur, præcepit comedenda. In alio uerò ſacrificio etiam in ſecundam diem ſeruari indulget, & uſq; in tertiam: tertia uerò iam die igni tradi quæ ſuperfuerunt, ne polluant offerentem. Quid ergo habeat iſta differētia, uideamus. Sed uerè indigemus auxilio dei, qui omnes adipes cōtegentes interiora noſtra dignetur abſcindere, & omne craſſioris ſenſus uelamē auferre, ut hæc ſecundum id quod à deo mandari dicitur, poſſimus aduertere. Conferamus igitur C ipſam ſibi ſcripturam diuinam, & qua aperuerit nobis abſolutionis ſemitam, ſubſequamur. Inue-
Exod.12 nimus enim ſacrificio paſchæ, quod in ueſpera immolari iubetur: dari mandatum ſimiliter, ut nihil remaneat ex carnibus uſq; in mane. Non est hoc ocioſum, quod heſternis carnibus ueſci non uult nos ſermo diuinus, ſed recentibus ſemper & nouis. Eos maxime, qui ſacrificium paſchæ, uel ſacrificium laudis immolant deo, nouas eos carnes, & recentes ipſius diei edere iubet, heſternas prohi-
Ezech.4 bet. Recordatus ſum ſimile aliquid & prophetā Ezechielem dicere, quum ei dominus præcepiſſet, ut coqueret ſibi panes in ſtercore humano. Reſpōdit enim domino & dixit: O domine nunquam contaminata est anima mea in morticino, D aut immundū non introiuit in os meum: ſed neq; caro heſterna introiuit in os meum. De quo ſæpe apud memetipſum requirebam, quænā eſſet iſta prophetæ exultatio, qua uelut magnum aliquid ante deum proferret: quia nunquam carnem heſternam manducaui. Sed ut uideo, hinc edoctus & ex iſtis imbutus myſterijs, hæ propheta loquebatur ad deum: quia non ita abiectus & degener ſum ſacerdos, ut heſternis, id est ueteribus carnibus ueſcar. Audite hæc omnes domini ſacerdotes, & intentius intellígite quæ dicuntur. Caro quæ ex ſacrificijs ſacerdotibus deputatur, uerbū dei est, quod in eccleſia docent. Per hoc ergo figuris myſticis commonentur, ut quum proferre ad populum ſermonem cœperint, nō heſterna proferant, non uetera quæ ſunt ſecundū literam proloquantur: ſed per gratiam dei noua ſemper proferant, & ſpiritalia ſemper inuehiant. Si enim ea quæ didiceris à Iudæis die heſterno, hæc hodie in eccleſia proferas: hoc est heſternam carnem ſacrificij edere. Si porrò meminiſtis, etiam in oblatione primitiarum eodem ſermone uſus est legiſlator, ut ſint, inquit, noua & recentia. Vides ubique ea quæ ad laudes dei pertinent (hoc enim est ſacrificium laudis) noua & recentia eſſe debere: ne forte quum uetera profers in eccleſia, labia tua loquantur, & mens tua ſine fructu ſit. Sed audi quid dicit apoſtolus: Si, inquit, loquar linguis, ſpi- 1. Cor. 14
ritus meus orat, ſed mēs mea ſine fructu est. Quid igitur est? Orabo, inquit, ſpiritu, orabo & mente: Pſalmum dicam ſpiritu, Pſalmū dicam & mente. Ita ergo & tu ſi non ex eruditione ſpiritali, ex doctrina gratiæ dei, præſentem & recentem protuleris ſermonem in laudibus dei: os quidem tuū offert ſacrificium laudis, ſed mens tua pro ſterilitate heſterna carnis arguitur. Nā & dominus de pane quē diſcipulis dabat, dicebat eis: Accipite & man- Matth.26
ducate: nō diſtulit, nec reſeruari iuſſit in craſtinū. Hoc ſortaſſe myſterij continetur etiā in eo, quod Marc. 6
panem non portare iubet in uia, ut ſemper recentes, quos intra te geris, uerbi dei proferas panes. Ioſue 9
Denicq; Gabaonitæ illi propterea condemnātur, & ligni cæſores, uel aquæ geſtatores fiūt, quia panes ueteres ad Iſraëlitas detulerūt, quibus lex ſpiritalis iubebat ſemper uti recentibus & nouis. Alia ſanè ſacramentorū figura est, quæ iubet etiam in altera die, quod ſuperfuerit edi, nihil uerò in tertiam reſeruari. De qua ſuis locis uidebimus. Sed ne illud quidem nos lateat, eſſe quoddā tempus, in quo benedictio ſit ueteribus ueſci. Nam de anno ſeptimo, qui remiſſionis annus, uel ſabbaticus nominatur ita dicitur: Manducabis, inquit, uetera & uetera ueterū. Tunc ſub ſeptimi anni myſterio (ut diximus) benedictio est, uetera manducare, nunc uerò prohibetur. Sed multum est, exceſſus habere per hæc ſingula, & ex occaſione teſtimoniorum longius euagari, quum explanatio ſacrificiorum nunc habeatur in manibus. Dicitur ergo in ſequentibus. Quod ſi uotū fuerit, aut Leu.7
uoluntariū ſacrificauerit munus ſuum: quocunq; die obtulerit ſacrificiū ſuū, edetur: & altera die & quod ſuperfuerit de carnibus ſacrificij uſq; in diē tertium, igni cremabitur. Si autem manducans manducauerit ex carnibus die tertio, non erit acceptum ei qui offeret illud, non reputabitur ei, coinquinatio est. Anima autem ſi qua manducauerit ex eo, peccatum accipiet. Hoc est nimirum, quod & Dauid dicit in Pſalmis: Fiat oratio eius Pſal.108
in peccatum: quando non ſolum nihil meriti, ſed etiam culpæ multum ex ſacrificijs quæritur. Audis enim legiſlatorē decernere, quia ſi quis manducauerit ex eo quod ſuperfuerit in tertiā diem, peccatum accipiet. Vnde cognoſcendū est, quanta humanæ conditioni peccatorum labes immineat, quum oriatur etiam inde peccatum, ubi hoſtia propitiationis offertur. Hæc credo, conſiderans beatus Dauid, dicebat in Pſalmis: Peccata Pſal.18

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis intelligit? Voti igitur, uel uoluntatis sacrificium est, quo & secunda quidem die uesci fas est, penitus uerò abiuratur in tertiam. Sed dat remedium negligentibus. Si, inquit, inualidus fueris, & non potueris omnes carnes sacrificij secunda die finire, nihil de his in tertia die comedes, sed igni trade quod supereſt: si enim uolueris post duos dies manducare de sacrificio, peccatum accipies. Ego (prout sensus mei capacitas habet) in hoc biduo puto duo testamenta posse intelligi, in quibus liceat omne uerbum quod ad deum pertinet (hoc enim est sacrificium) requiri & discuti, atq; ex ipsis omnem rerum scientiā capi. Si quid autem superfuerit quod non scriptura diuina decernat, nullam aliam debere tertiam scripturam ad autoritatem scientiæ suscipi, quæ hic dies tertia nominatur: sed igni tradamus quod supereſt, id est deo reseruemus. Neque enim in præsenti uita deus scire nos omnia uoluit, maxime quū id apostolus dicat: Quia ex parte scimus, & ex parte prophetamus: quum uenerit autem quod perfectum est, destruentur illa quæ ex parte sunt. Iste ergo ignis est, cui quę in tertium diem superfuerint, seruare debemus: & non temeritate præsumpta assumamus nobis cunctorū scientiam: ut meritò nobis dicatur ab eodem Apostolo: Nescientes neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant. Ne forte ergo nō fiat acceptum sacrificium nostrum, & hoc ipsum quod ex scripturis diuinis cupimus scientiam capere uertatur nobis in peccatum, seruemus eas mensuras, quas nobis per legislatorem lex spiritalis enunciat. Et carnes, inquit, quæcunque tactæ fuerint ab omni immundo, non manducabuntur, sed igni cremabuntur. Omnis mundus manducabit carnes: et anima quæcunq; manducauerit carnes sacrificij salutaris, quod est domini, & immunditia eius in eo fuerit, peribit anima illa de populo suo. Et anima quæcunq; tetigerit omnem rem immundam, uel ab immunditia hominis, uel quadrupedum immundorum, uel ab omni abominamento immundo, & manducauerit ex carnibus sacrificij salutaris, quod est domini, peribit anima illa de populo suo. Triplices immūdiciæ causas hic legislator exposuit. Vnam ne carnes sacrificiorum aliqua immunditia cōtingantur. Aliam, ne is qui edit carnes sacrificij, immundus sit, & immundicia eius in ipso sit: Tertiam, quod etsi carnes mūdæ sint, & ipse qui edit mundus sit, tamen ne contigerit aliquid immundum, uel à pecoribus, uel ab auibus, uel ex omnibus quæ immunda pronunciata sunt. Et hæc quidem uoluntas est legis, de ritu sacrificiorum corporalium sancientis. Secundum uerò nostræ expositionis ordinem, ubi carnes sanctæ, uerba intelligūtur esse diuina, huiusmodi habenda est obseruatio: quia sæpe accidit mundas carnes contingi ab aliquo immundo: ut (uerbi causa dixerim) si quis de deo patre ac de unigenito eius & spiritu sancto, digno deitatis mysterio purum faciat, syncerumq; sermonem: similiter et de omnibus creaturis rationabilibus, tanquā à deo factis ad hoc, ut caperent & intelligerent eum: non autem consequenti mysterio asserat etiam carnis resurrectionem. Primus quidē eius sermo, quoniā perfectè & sanctè disseruit, solidus cibus & carnes sanctæ sunt. Hoc uerò quod his addit, resurrectionē carnis negando, quia alienum à fide est, superioribus iunctum perfectis & fidelibus uerbis, sanctas carnes contaminauit & polluit: ideo ergo præcepit legislator, ne manducentur huiusmodi carnes, quibus immundicia infidelitatis alicuius adiungitur. Propterea & Apostolus dicit: Etenim diē festum celebremus, non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ: sed in azymis synceritatis & ueritatis. Secundum immundiciæ genus est, ne ipse qui carnes edit, immundus sit, & immundicia eius in ipso sit: quod hoc modo intelligi potest, uerbi gratia: Si sit aliquis naturæ florentis & ardentis ingenij, non continuò aptus uidebitur ad suscipienda uerbi dei mysteria: sed quæritur etiam hoc, ut prius à prophanis actibus & immundis operibus seperetur, & ita demum eruditionis capax fiat, si prius capax fuerit sanctitatis. Simile his in Numeris inuenimus scriptum, ubi dominus carnes cœlicas dedit filijs Israël, & dicit: Sanctificamini in crastinum, ut manducetis carnes: hoc ostendens quod nisi sanctificati essent prius & mundi effecti, carnes eius non daret deus. Bene autem clementiā dei legislator ostendit, ut non diceret, quia non manducet carnes in quo fuit immundicia: sed ait, in quo immundicia eius est. Nemo etenim ferè inuenitur, in quo nō fuit immundicia. Inueniri autem potest in quo fuerit quidem, sed audita lege dei ultra iam non fit. Quod si permanet in eo immundicia sua, & his auditis cōuerti non uult & mundari, peribit, inquit, anima illa de populo suo. Tertia est immundiciæ species, qua is qui mundus est, aliquid contingit immundum, & non tam suo peccato, quàm aliena contagione polluitur: utputa si quis utatur societate, amicitijs & consortio hominis liuidi, uel iracundi, uel adulteri, & ipse quidem propriis actibus non inferatur sceleribus eius, uideat tamen eum, & intelligat quomodo fratrem suum odit & homicida est, uel quomodo insidiatur alienæ mulieri & adulter est, uel quomodo in cæteris quibusq; sacrilegus est, nec deprehensis his discedit ab eius consortio, ipse est qui contingit immundum animal, uel auem, uel morticinum, & aliena immundicia ipse pollutus est. De diuersitatibus autem immundorum, prout occurrere potuit, in superioribus diximus. An non & Apostolus secundum hanc eandem præcepit formam, quum dicit: Nunc autem scribo uobis in epistola, ut non commisceamini. Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. In quibus omnibus, quid est aliud quod præcepit, nisi ne alienis peccatis & immundicijs polluamur? Deinde uerò subiungit litera, quod sequitur. Et locutus est, inquit, dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad

1. Cor. 5

Num. 8

1. Cor. 5

Leuit. 7

read filios Israël & dices: Omnem adipem boum & ouium & caprarum non edetis, & adeps morticinorum & à fera captorum non erit ad omne opus, & in esca non edetur. Omnis qui edit adipem ex pecoribus, ex quibus offeretis hostiam domino, peribit anima illa de populo suo: Et omnem sanguinem non edetis in omni abominatione uestra à pecoribus & uolatilibus. Omnis anima quæcunq; manducauerit sanguinem, peribit anima illa de populo suo. Adipes quidem eorũ animalium, quæ in sacrificijs offeruntur, & aliorum nonnullorum edi, uel in usu haberi abnegat legislator, sanguinem uerò omnis carnis comedi uetat. In superioribus locum mysticum pertractantes, ubi uitulus in holocaustum dabatur pro populo, & adipes imponebantur altari: sanguinem quidem quo ex parte aliqua cornua linebantur, reliquus uerò ad basim effundebatur altaris: eorum accipimus figuram qui residuus dicuntur Israël & postquam plenitudo gentiũ subintroierit, salutem in nouissimis sperãt. Adipes uerò animam diximus Christi, quæ est ecclesia amicorum eius, pro quibus animam suam ponit. Potest ergo fieri & in hoc loco, ut quod mandat, neq; adipes edat ex ijs quæ domino efferuntur, hoc est, quod & dominus dicit: Ne quis scandalizet unũ ex istis minimis qui credunt in me. Quod autem sanguis nullius animalis edi iubetur: illud fortasse sit, quod de Israëlitis dicit apostolus: Ergo si fracti sunt rami, ut ego inserar, bene propter incredulitatem fracti sunt: tu autem fide stas, noli altum sapere, sed time. Et iterum: Noli gloriari aduersum ramos, quod scilicet casui eorum nullus insultet: ne forte (sicut idem apostolus dicit) & tu excidaris, & illi si non permãserint in incredulitate, inserantur. Sanguis autem puto, quod populus ille cõpetenter intelligatur. Nõ enim ex fide, neq; ex spiritu Abraham, sed tantum ex sanguine eius descendunt. Post hæc & locutus est dominus ad Mosen, dicens: Loquere filijs Israël, dicens: Qui offert sacrificium salutaris sui domino, offerat munus suum in sacrificio salutaris sui, manus eius offerent hostiam domino. Adipes qui sunt super pectusculum, & pinnam iecoris, offeret ea, ita ut ponantur donum coram domino: & imponet sacerdos adipem, qui est super pectusculum, super altare, & erit pectusculum Aaron & filijs eius. Et brachium dextrum dabitis separationem sacerdoti à sacrificijs salutaribus uestris, qui offert sanguinem salutaris, & adipem ex filijs Aaron, Ipsi erit brachium dextrũ in parte. Pectusculum enim impositionis, & brachiũ dem ptionis accepi à filijs Israël, et sacrificijs salutaribus uestris, & dedi ea Aaron sacerdoti & filijs eius: legitimum æternum à filijs Israël est. Sacrificium quod dicitur salutare (quod sacrificium nemo offert domino, nisi qui sanus est, & salutis suæ conscius) gratias domino refert. Nemo ergo qui æger est animo, & languidus in operibus, offerre potest sacrificium salutare. Vis uidere quia nemo æger & languidus potest illud offerre sacrificiũ?

Rom. 11 Ioan. 15

Matth. 18

Rom. 11

Leuit. 7

A Leprosus ille quem in euangelio dominus sanasse describitur, non poterat offerre hostiam, donec lepræ ægritudine tenebatur. Quum autem accessit ad Iesum & mundatus est, tunc iubetur domino offerre munera ad altare, quod præcepit, inquit, Moses in testimonium illis. Audisti quis sit qui offerre debeat hostiã salutaris: audi nũc quomodo debeat offerre. Manus, inquit, eius offerẽt hostiam domino. Numquid nõ euidenter clamat legislator, quia non homo est qui offert hostiam, sed manus eius, id est opera eius? Opera nanque sunt, quæ cõmendant hostiam deo. Si enim contracta sit manus tua ad dandum, et expansa ad accipiendum, intra te est adhuc lepra tua, & offerre B non potes hostiam salutaris. Manus ergo eius offerent sacrificium salutaris, & manus eius offerẽt ea quæ domino offerenda sunt, id est adipem qui super pectusculum est, & pinnam iecoris. In hoc loco ubi nos habemus: manus eius offerent hostiam deo: in Græcis habetur pro hostia, ὁλοκαρπώματα, quod intelligitur, omnem fructũ. Per quod ostendit, non posse domino offerre omnem fructum, eum qui infructuosus est, qui nõ affert fructum iustitiæ, fructũ misericordiæ, uel etiam, fructus spiritus: quos enumerat Apostolus, charitatem, gaudium, pacem, patientiã, unanimitatem, & cætera his similia. Vnde & in alio loco prophe Gal. 5
ta dicit: Et holocaustũ tuum pingue fiat. Offeret Psal. 19
adipes qui super pectusculum sunt, & pinnam iecoris, quæ superponantur altari. De adipibus sæpe iam diximus. Quod autem dicit, adipes qui sunt per pectusculum sunt: pectusculum tuum intelligi esse cor tuum, de quo tibi auferendæ sunt malæ cogitationes (inde enim procedunt) & altaris igni tradendæ, ut possit cor tuum mundum effectum, dominũ uidere. Sed & pinnam iecoris præ Matth. 12
cepit offerendã. Diximus & ante, iecoris partem Matth. 5
loco iracundiæ, uel cupiditatis poni. Offert ergo pinnam iecoris, qui ex se omne uitiũ iræ & furoris excidit. Adipes igitur sunt super pectusculũ, imponuntur altari: ipsum uerò pectusculum Aaron & filijs eius: sed & brachium dextrum separari præcepit, & esse muneris loco ex sacrificio salutari. Vides quibus muneribus honoratur sacer- D dos. Pectusculũ accipit & brachiũ, sed brachium dextrum. Putamus nõ esse aliquid rationis, quod ex omnibus membris animaliũ quæ iugulantur in sacrificijs, hæc potissimũ membra delecta sint? Ego puto, quod si quis dicit se esse sacerdotẽ dei, nisi habeat pectus ex omnibus membris electũ, non est sacerdos: & nisi habeat brachium dextrũ, non potest ascendere ad altare domini, nec sacerdos nominari. Quod ergo est sacerdotis pectus, aut quale? Ego tale puto esse, quod plenum sit sapientia, plenum scientia, plenum omni diuina intelligentia. Et quid dico plenũ intelligentia? Imò quod plenum sit deo: quale est & brachium sacerdotis, quod ei offerũt filij Israël pro salute sua qua saluantur? Formæ sunt singula ista quæ scribuntur in lege, eorum quæ in ecclesia geri debent, Alioqui nec fuisset necessarium legi hæc in ecclesia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi ex his ædificatio aliqua audientibus præbere-
tur. Si ergo sacerdos ecclesiæ per uerba & doctri-
nam, & multam sollicitudinem suam, & laborem
uigiliarū conuertere potuerit peccatorem, & do-
cere eum ut meliorē uiam sequatur, ad timorem
dei redeat, cogitet spem futurorū: à malis actibus
desinat, & conuertatur ad bonos: si, inquam, tale
opus fecerit, consequens est, eum qui ipsius labo-
re saluatur, deo gratias agere, et offerre hostiā salu
taris pro eo quod salutem consecutus est. In qua
hostia pars efficitur sacerdotis, pectusculū & bra-
chium dextrum. Vt sit indiciū quod pectus eius,
& cor, quod ante mala cogitabat, sacerdotis labo-
re conuersum recepit cogitationes bonas: & ita
mundatum est, ut etiam dominum possit uidere.
Similiter in brachio illud indicium est, quod ma-
la eius opera & sinistra, quæ sunt utique praua &
non bona, conuertit in dextera, ut sint secundum
deum. Et hoc est dextrum brachium, in quo pars
dicitur esse sacerdotis. Sed et uos deprecamur, qui
hæc auditis, detis pectuscula, offeratis pectora ue-
stra sacerdotibus dei, ut auferāt ex his omne quod
crassum est, ut sacerdotalem eam faciant portio-
nem. Date nobis etiā brachia, sed dextra à uobis
poscimus brachia, sinistra minime uolumus de-
xtra à uobis opera requirimus. Sed & hoc quod
addit, pectusculū dici appositiōis & brachiū dem
ptionis, nō sine causa dictū uidetur: & ideo uelim
requirere: quid est quod apponendum est pectu-
sculo, ut fiat pectusculū appositiōis. Postea quàm
ablatū fuerit à corde tuo omne quod crassum est,
& mundatum fuerit ab omni operimento, quod
igni tradendum est, restat ut ei apponatur gratia
spiritus sancti, & tunc fiet pectusculū appositio-
nis. Sed & brachium separationis siue demptio-
nis, quomodo erit & brachium separationis? Sci-
as & intelligas discernere, quæ sint opera lucis, &
quæ sint opera tenebrarum, & separa actus lucis
de tenebris, ut sint opera tua in lumine. Brachiū
tuum utiq; efficitur brachiū separationis: uel quū
separaueris te ab omni fratre inquiete ambulan-
te: uel certè quum secundum prophetam separāt
Num.16 se, & exeunt de medio peccatorum, qui portant
uasa domini. Deniq; uernacula quadam consue-
tudine scripturæ, id cōmune esse dicitur quod im-
mundum est, sicut & ad Petrum uox de cœlo di-
Act.10 cit: Quod deus mundauit, tu commune ne dixe-
ris. Consequenter ergo, si id quod immundū est,
commune appellatur: quod sanctum est, nomina
bitur separatum. Sed & illud addimus: Si quis dei
solius seruus est, communis nō potest dici: si quis
autem communis est, dubium non est quod mul-
torum sit, & ideo cōmunis dicatur. Grande est in
hoc sermone mysterium, quod Israël secundum
carnem in usum quidē habet, sed intellectū non
habet communem. Dicunt & illi hominem im-
mundum, sed cur communis dicatur, ignorant.
Discāt ergo ab ecclesia dei, quod qui sanctus est,
solius dei est, & cum nullo ei cōmunio est: qui au
tē peccator est, et immudus & multorū est. Multi
enim dæmones possident eum, & ideo commu-
nis appellatur. Denique ille qui in euangelijs à do- Marc.5
mino, curatus est, quum interrogatus esset, quod
tibi nomē est, dixit: legio, multi enim sumus. Hęc
licet in excessu quodam, necessariò tamen addita
uidentur, ut mysterium pectusculi impositionis
& brachij separationis, quare scriptum sit dissere-
remus, quæ est æterna portio sacerdotibus data:
qua dignos nos facere deus dignetur, ut pro cor-
dis puritate & operum probitate in diuino sacrifi
cio habere participium mereamur: Per æternum
pontificem dominum saluatorem nostrū Iesum
Christum, cum quo est deo patri, cum spiritu san-
cto, gloria & imperiū in secula seculorū, Amen.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER SEXTVS.

De indumentis pontificis & sacerdotum.

Causam quare hæc quæ nobis re-
citantur intelligi possint, aut non
intelligi, breuiter ostēdit Aposto 2.Cor.3
stolus, dicens: eius oculis posseue
teris testamenti uelamen auferri,
qui conuersus ad dominū fuerit.
Ex quo sciri uoluit, quod quāto minus hæc nobis
plana sunt, tanto maior esse debet ad dominū no-
stra cōuersio. Et ideo omni uirtute nitendum est,
ut ab occupationibus seculi, & à mundanis acti-
bus liberi, & ipsas etiam (si fieri potest) superfluas
sodalium fabulas relinquētes, uerbo dei operam
demus: & in lege eius meditemur die ac nocte, ut
toto corde conuersi, reuelatam & apertam Mosi
faciem possimus aspicere: & maxime in ijs quæ
nunc recitata sunt de sacerdotalibus indumentis,
uel de cōsecratione pontificis: in quibus talia quę
dam dicuntur, ut etiam illū ipsum carnalem Israel
ab historica intelligentia penitus excludant. Et
ideo nobis ad hæc exponenda non humani inge-
nij uiribus nitendum est, sed orationibus & pre-
cibus ad deum animi nostri conuertendi. In quo
etiam uestro adiutorio indigemus, ut deus pater
uerbi det nobis uerbum in apertione oris nostri,
ut possimus considerare mirabilia de lege eius.

Est ergo initium eorum quæ hodie recitata sunt Leuit.8
in his uerbis: Hæc est unctio Aaron, & unctio fi-
liorū eius ab hostijs domini, qua die applicuit eos
D sacrificare domino, sicut præcepit dominus dare
illis, qua die unxit eos à filijs Israēl, legitimū æter-
num in progenies eorum. Hæc est lex holocaustio
rum & propeccato, & pro delicto, et consumatio
nis & sacrificij salutaris, sicut mandauit dominus
Mosi in monte Sina, qua die præcepit filijs Israel
offerre munera sua coram domino in deserto Si-
na. Quum proposuerit dicere legislator, hæc est
unctio Aaron & filiorū eius: non subiunxit, quæ
esset unctio, nec qualiter unxisset exposuit: sed
hoc quidem in sequentibus facit. Nunc uerò po-
steaquam dixit, hęc est unctio Aaron & filiorum
eius, nihil de unctione subiūgit. Profecto ut ostē-
deret, quia hæc quæ supra dixerit, id est pectuscu-
lum impositionis, & brachium separationis, ipsa
esset unctio Aaron & filiorū eius: nec putaremus
illa pro carnalibus dicta, sed ut doceret etiam ipsa
sub

ſub ſacramento unctionis inſerta. Deniq; in ſequentibus repetit ea quæ ſuperius expoſuerat, & dicit: Hæc eſt lex holocauſtorum & ſacrificij pro peccato. hæc, id eſt, quæ ſupra expoſita ſunt, ut uidetur eſſe ἀνακεφαλαίωσις, id eſt, recapitulatio ſacramentorū, quę in ſuperioribus latius fuerant enarrata. Leui.6 Poſt hæc uerò ſubiungit: Et locutus eſt, inquit, dñs ad Moſen, dicens: Sume Aaron & filios eius, & ſtolas & oleū unctionis, & uitulū qui eſt pro peccato, & duos arietes, & caniſtrū azymorū, & oēm ſynagogā cōuoca ad ianuā tabernaculi teſtimonij. Et fecit Moſes ſicut præcepit ei dñs: & cōuocauit ſynagogā ad ianuā tabernaculi teſtimonij: et dixit Moſes ad ſynagogam, hoc eſt uerbū q̄d mādauit dñs facere. Et applicuit Moſes Aaron fratrē ſuū & filios eius, et lauit eos aqua, et ueſtiuit eū tunica, & præcinxit eū zona: & ueſtiuit eū tunicā interiorē, et impoſuit ei humeralē, et cinxit eū ſecundū facturā humeralis, & cōſtrinxit eū in ipſo. Et impoſuit ſuper eum logiū, & impoſuit ſuper logiū manifeſtationē & ueritatē: & impoſuit mitrā ſuper caput eius. Et poſuit ſuper mitram ante faciem eius laminam auream ſanctificatam, ſicut præceperat dominus Moſi. Intentis auribus & uigilanti corde conſecrationē pontificis uel ſacerdotis audite: quia & uos ſecundū promiſſa dei ſacerdotes domini eſtis: 1.Pet.2 gens enim ſancta et ſacerdotium eſtis. Accepit enim Moſes ſecundū præceptū domini Aaron & filios eius: & primo quidem lauat, poſtea uerò & induit eos. Conſiderate diligentius ordinem dictorum, primo lauat, poſtea induit. Nō enim poteſt indui, niſi ante lotus fuerit. Eſa.1 Lauamini ergo, & mundi eſtote, auferte nequitias ueſtras ab animis ueſtris. Niſi enim hoc modo lotus fueris, nō poteris induere dominum Ieſum Chriſtum, ſecundū quod dicit Apoſtolus: Rom.13 Induite dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in cōcupiſcentijs. Lauet te igitur Moſes, ipſe te lauet, & ipſe te induat. Quomodo te lauare poteſt Moſes, frequenter audiſti. Sæpe em̄ diximus, quod Moſes in ſcripturis ſanctis pro lege ponatur, ſicut in euangelio dictū eſt: Luce 16 Habent Moſen & prophetas, audiant illos. Lex ergo dei eſt, quæ te lauat. Ipſa ſordes tuas diluit, ipſa ſi audias eam, peccatorum tuorum maculas abſtergit. Ipſe eſt Moſes, hoc eſt lex, quæ ſacerdotes conſecrat: neq; poteſt ſacerdos eſſe, quem non lex conſtituerit ſacerdotem. Multi enim ſunt ſacerdotes, ſed quos non lauit lex, neq; puros reddidit uerbum dei, neq; abluit à peccatorum ſordibus ſermo diuinus. Sed & uos qui ſacrū baptiſma deſideratis accipere, & gratiam ſpiritus promereri, prius debetis ex lege purgari, prius debetis audito uerbo dei, uitia beluina reſecare, & mores barbaros ferosq; componere: ut manſuetudine & humilitate ſuſcepta, poſſitis etiam gratiam ſancti ſpiritus capere. Sic em̄ dicit dominus per prophetam: Super quem requieſcam, niſi ſuper hu- Eſa.66 milem & quietum, & trementem ſermones meos? Si humilis non fueris & quietus, non poteſt inhabitare in te gratia ſpiritus ſancti: neq;

A requieſcet in te ſpiritus domini, ſi nō cum tremore ſuſcipis uerba diuina. Superbam nanq; & contumacē animā, & fictam refugit ſpiritus ſanctus. Sapien.1 Debes ergo prius meditari legem dei, ut ſi forte actus tui intemperati ſunt, & mores incōditi, lex te emēdet et corrigat. Vis uidere quia Moſes ſemper cum Ieſu eſt, hoc eſt, lex cum euangelijs, doceat te euangeliū. Quia quū transformatus eſſet in gloriam Ieſus, etiam Moſes & Helias ſimul cum ipſo apparuerunt in gloria. Vt ſcias quia lex & prophetæ & euangeliū in unum ſemper ueniunt, et in una gloria permanēt. Matth.17 Deniq; et Petrus, quum uellet ei tria tabernacula facere, de imperitia notatur, tanquā qui neſciret quid diceret. Legi enim & prophetis, & euangelio non tria, ſed B unum eſt tabernaculum, quę eſt eccleſia domini. Lauat ergo primo Moſes ſacerdotem dei, & quū eum lauerit, & purgatum reddiderit ſordibus uitiorum, poſt hæc induit eum. Sed conſideremus quæ ſint iſta indumēta, quibus induit Moſes fratrem ſuum Aaron pontificem primum: ſi forte poſſibile ſit, etiam tibi indui eiſdem ueſtimentis, & eſſe pontificem. Eſt quidem unus pontifex magnus, dominus noſter Ieſus Chriſtus: ſed ille non ſacerdotū eſt pontifex, ſed pontificum pontifex: nec ſacerdotum princeps eſt, ſed princeps principum ſacerdotum. Sicut & rex nō dicitur plebis, ſed regum rex: & dominus non ſeruorum, ſed dominus dominorum. Poteſt ergo fieri, ſi et quis C lotus fuerit per Moſen, & fuerit ita mūdus, quaſi quem Moſes lauerit, tantus ille ac talis poſſit etiā peruenire ad hæc indumēta, quæ profert Moſes, & ſtolas iſtas, quibus induit Aaron fratrem ſuū, & filios eius. Sed non ſolum indumentis opus eſt ad ſacerdotales infulas, uerū & cingulis. Sed priuſquam de ſpecie ipſa indumentorum dicere incipiamus, uelim conferre illa infelicia indumenta, quibus primus homo quū peccaſſet indutus eſt, cum his ſanctis et fidelibus indumētis: et quidem illa dicitur deus feciſſe. Fecit enim, inquit, deus tunicas pelliceas, et induit eas Adam et mulierem Gen.3 eius. Ille ergo tunicæ de pellibus erant ex animalibus ſumptæ. Talibus enim oportebat indui peccatorem, pelliceis, inquā, tunicis, quæ eſſent mortalitatis, quam pro peccato acceperat, & fragilita- D 2.Cor.5 tis eius, quæ ex carnis corruptione ueniebat, indicium. Si uero iam lotus ab his fueris, & purificatus per legem dei, induet te Moſes indumento incorruptionis, ita ut nuſquam appareat turpitudo tua, & ut abſorbeatur mortale hoc à uita. Videamus ergo quali ordine pontifex cōſtituitur. Conuocauit, inquit, Moſes ſynagogā, & dixit ad eos: Hoc eſt uerbum quod præcepit dominus. Licet ergo dominus de conſtituendo pontifice præcepiſſet, & dominus elegiſſet, tamen conuocatur & ſynagoga. Requiritur enim in ordinando ſacerdote, & præſentia populi: ut ſciant omnes, & certi ſint, quod præſtātior eſt ex omni populo. Qui doctior, qui ſanctior, qui in omni uirtute eminentior, ille elīgitur ad ſacerdotium: & hoc adſtante populo, ne qua poſtmodum retractatio cuiq̄, ne

quis scrupulus resideret. Hoc est autem, quod & Apostolus præcepit in ordinatione sacerdotis, di
1. Tim. 3 cens: Oportet aũt et testimonium habere bonum ab ijs qui foris sunt. Ego aũt & amplius uideo ali quid in eo quod dicit, quia conuocauit Moses omnem synagogam, & puto quod cõuocare synagogam, hic sit colligere, & in unum congregare omnes animi uirtutes: ut quũ sermo de sacerdotalibus sacramẽtis habetur, uigilent omnes animi uirtutes, & intentæ sint. Nihil sapientiæ, nihil scientiæ, nihil desit industriæ: sed adsit omnis multitudo sensuũ, adsit omnis congregatio sanctarum cogitationũm, ut quid sit pontifex, quid unctio, quid indumenta eius, conferẽs intra sacrariũ cordis sui possit aduertere. Lauit ergo eũ & induit. Quali indumento? Tunica, inquit, & præcinxit eum zonam, et iterũ uestiuit eum tunicã talarem: uel, ut alibi legimus, interiorẽ. Duabus, ut uideo, tunicis per Mosen induitur pontifex. Sed quid facimus, quia Iesus sacerdotes suos, Apostolos no-
Matth. 10 stros prohibuit ut duabus tunicis? Et si dixerimus quod Moses & Iesus, id est lex & euangelia, sibi inuicẽ consonarẽt: posset fortasse dicere alius, quia quod præcepit Iesus duas tunicas nõ haben-
Exod. 20 das, non est contrariũ legi, sed perfectius lege. Si-
Matth. 5 cut & quum lex homicidiũ uetat, Iesus etiam iracundiam resecat. Et quũ lex prohibet adulteriũ, Iesus etiam cõcupiscentiã cordis abscindit. Sic ergo uidetur et duabus ante tunicis pontificem, hic unà Apostolos induisse: siquidem etiam iste sensus probabilis sibi uidetur. Ego tamen non intra huius intelligẽtiæ angustiã pontificalia sacramenta cõcludo, amplius mihi ex ista forma aliquid uidetur ostendi. Pontifex est qui scientiam legis tenet, & uniuscuiusq; mysterij intelligit rationes: et ut breuiter explicẽ, qui legem & secundũ spiritũ, & secundũ literam nouit. Sciebat ergo pontifex ille, quẽ tunc ordinabat Moses, quia esset circumcisio spiritalis: seruabat tamen & circumcisionem carnis, quia incircumcisus pontifex esse non poterat. Habebat ergo iste duas tunicas, unã ministerij carnalis, & aliã intelligentiæ spiritalis. Sciebat quia & sacrificia spiritalia offerri debent deo, offerebat tamen nihilominus & carnalia. Non enim poterat esse pontifex eorum, qui tunc erant, nisi hostias immolaret. Ita ergo conuenienter ille põtifex durabus indutus tunicis dicitur. Apostoli
Gal. 5 uerò qui dicturi erãt, quia si circũcidamini, Christus nihil uobis proderit: & qui dicturi erãt. Quia
Coloss. 3 nemo uos iudicet in cibo, aut in potu, aut parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum: isti ergo ut huiusmodi secundum literam legis obseruantias penitus repudiarent, nec occuparent discipulos Iudaicis fabulis,
Act. 15 & imponerent eis iugum, quod neq; ipsi, neq; parentes eorum portare potuerunt: meritò duas habere tunicas prohibentẽ, sed sufficit eis unã, & hæc interior. Nam istam quæ foris est, & quæ desuper apparet, legis tunicã ipsi nolunt. Vnam nanq; eis Iesus, & ipsam interiorẽ habere permittit. Imponit tamẽ Moses pontifici & humeralẽ, qui est humerorũ quidem ex circũductione uestis ornatus. Humeri aũt, operum tenẽt laboris indicia. Vult ergo pontificem esse etiã in operibus ornatũ: nec sufficit sola scientia. Quia qui fecerit & docuerit, Matth. hic magnus uocabitur in regno cœlorum. Et cinxit, inquit, eum secundũ facturã humeralis. Iam & superius dixerat, quia cinxerat eũ zona super tunicam, & modò iterum cingitur secundũ facturam humeralis. Quod est istud duplex cingulum, quo constrictũ uult esse ex omni parte pontificẽ? Constrictus sit in uerbo, constrictus in opere, expeditus ad omnia, nihil remissum, nihil habeat dissolutum. Accinctus sit animi uirtutibus, constrictus sit à corporalibus uitijs. Nullũ animæ lapsum, nullũ corporis timeat: utroq; cingulo semper utatur, ut sit sanctus corpore & spiritu. Bene aũt est, quod & secundũ facturam humeralis cingitur. Secundũ facturã enim suam, & secundum opera sua cingulo uirtutis utetur. Et post hæc, inquit, imposuit super eum logium, quod est rationale, & imposuit super logium manifestationem & ueritatem, & imposuit mitrã super caput eius. Sed uideamus quid logium, quid rationale significet. Posteaq; nuditas tecta est, & indumentis turpitudo uelata, postquã munitus operibus, & cingulo utroq; formatus, logium ei, id est, rationale traditur. Logium, sapientiæ indiciũ est, quia sapientia in ratione consistit. Sed quæ sit sapientiæ huius et rationis uirtus ostẽdit. Imponit eñ super rationale manifestationẽ & ueritatem. Non enim sufficit pontifici habere sapientiã, & scire omniũ rationem, nisi possit etiã populo manifestare quæ Exod. nouit. Ideo ergo imponitur ei rationale & manifestatio, ut possit respondere omni poscenti se rationem de fide et ueritate. Ponitur aũt super illud & ueritas, ut non illa astruat, quæ proprio excogitare quiuit ingenio, sed quæ ueritas habet: nec unquã à ueritate discedat, ut in omni sermone eius semper ueritas maneat. Hoc est ergo superpositisse rationali manifestationẽ & ueritatẽ. Infelices illi, qui hæc legentes, omnẽ intelligentiã suam ergà sensus uestimenti corporalis effundunt. Dicant nobis, quale est uestimentũ manifestationis, aut indumentum quale est ueritatis? Si quis unquam uidit, si quis audiuit manifestationẽ & ueritatem indumẽta nominari, dicat nobis quæ sunt mulieres, quæ ista texuerunt? In quo hæc unquam sunt confecta textrino? Sed si uerum uultis audire, sapientia est quæ huiusmodi confecit indumenta. Illa occultorũ manifestationem, illa texit rerum omnium ueritatem. Hanc ergo oremus à domino ut accipere mereamur, & ipsa nos talibus circũdabit indumentis. Sed & ipse ordo rerũ quàm sanctus sit, & quàm mirabilis, intuere. Non ante logium, & postea humerale: quia nõ ante sapientia quàm opera, sed prius opera haberi debent, & postea sapientia quærenda. Tum deinde non ante manifestatio, quàm rationale: quia non ante alios docere, quàm nos instructi & rationabiles esse debemus. Super hæc autem additur ueritas, quia ueritas est summa sapientia. Denicq; & prophera

hunc

hunc eundem ordinem ſeruat, quum dicit: Semi- A ris & zonæ, quæ tunicam ſtringant. Et iſti ergo
Oſee.10 nate uobis ad iuſticiam, & metite fructum uitæ: accipiunt ſacerdotij gratiam, et iſti funguntur of-
illuminate uobis lumen ſcientiæ. Vides quomo- ficio: ſed non ut ille, qui & humerali & rationali
do non dicit primo, illuminate uobis lumen ſci- ornatur, qui manifeſtatione & ueritate reſplen-
entiæ: ſed primo, ſeminate uobis ad iuſticiam. Et det, qui aureæ laminę ornamento decoratur: Vn
non ſufficit ſeminare: ſed, metite, inquit, fructum de arbitror aliud eſſe in ſacerdotibus, officio fun-
uitæ, ut poſt hæc poſſitis implere quod ſequitur, gi, aliud inſtructum eſſe in omnibus & ornatum.
illuminate uobis lumen ſcientiæ. Sic ergo etiã hic Quiſq; eñ poteſt ſolenni miniſterio fungi ad po-
imponitur humeralis ornatus, & id non ſufficit, pulum: pauci tamen ſunt, qui ornati moribus, in-
ſed & zona cõſtringitur. Sed & hoc quidem non ſtructi doctrina, ſapientia eruditi, ad manifeſtan-
ſatis eſt, ſecundo adhuc cingitur, ut ita demũ ra- dam ueritatem rerum ſint peridonei, & qui ſcien
tionale poſſit imponi, ut poſt hæc manifeſtatio tiam fidei non ſine ornamento ſenſuũ & aſſertio-
ſubſequatur & ueritas. His indumentis pontifex num fulgore depromant, quod aureæ laminæ ca-
utitur, tali ornatu debet indui qui ſacerdotiũ ge- piti impoſitæ deſignat ornatus. Vnũ igitur ſacer-
rit: ſed nondum finis. Et alius adhuc addendus or B dotij nomen, ſed nõ una uel pro uitæ merito, uel
natus eſt: neceſſe eſt enim, ut accipiat etiam coro- pro animi uirtutibus dignitas. Et ideò in ijs, quæ
nam. Propterea accipit primo cydarim, quod eſt lex diuina deſcribit, ueluti in ſpeculo inſpicere de
uel operimentum quoddam capitis uel ornamen bet unuſquiſq; ſacerdotũ, & gradus meriti ſui in-
tum. Et poſt hęc ſuperponit ei mitra ante faciem: de colligere. Qui ſi ſe uideat in his omnibus (quæ
id eſt, à fronte pontificis lamina aurea ſanctifica- ſupra expoſuimus) poſitum pontificalibus orna-
ta, in qua ſculptum dicitur uocabulum dei. Verũ mentis, ſi conſcius ſibi ſit, quod uel in ſcientia, uel
iſte capitis ornatus, ubi nomen dei impoſitum di in actibus, uel in doctrina tãtus ac talis ſit, ſciat ſe
citur, poſt illa omnia, quibus inferiora corporis ſummũ ſacerdotiũ non ſolũ nomine, ſed et meri-
membra fuerant exornata, ſuperponitur. In quo tis obtinere. Alioquin inferiorẽ ſibi gradũ poſitũ
mihi indicari uidetur, quod ſuper omnia, quæ uel nouerit, etiã ſi primi nomen acceperit. Non nos
de mundo, uel de cæteris creaturis ſentiri aut in- ſanè debet præterire etiam hoc, quod poteſt à ſtu-
telligi poſſunt, eminentior, tanq; autoris omniũ, dioſo lectore proferri, in quo & ego ſępe mecũ ip
ſciẽtia dei ſit. Et quia ipſe caput eſt omnium, ideò ſe hęſitaui. In Exodo enim legens, ubi de ſacerdo Exo.28
& ornatus iſte ſuper omnia capiti ſuperponitur: talibus mandatur indumentis, inuenio octo eſſe
nihil enim poſt hæc additur pontificis capiti. Et C ſpecies, quæ pontifici præparantur, hic uerò ſep-
ideò miſeri ſunt illi, de quibus dicit Apoſtolus: tem tantũmodo numerantur. Require ergo quid
Coloſſ.2 Quia non tenent caput, ex quo omnis iunctura ſit, quod omiſſum eſt. Octaua ſpecies ibi ponitur
cõnexa et compaginata creſcit in incrementũ dei campeſtre, ſiue (ut alibi legimus) femoralia linea,
in ſpiritu. Sed nos, ſi bene intellexerimus quis de quo hic inter cætera ſiluit indumẽta. Quid er-
ſit ſacerdotis ornatus, quiue ſuper omnia honor go dicemus? obliuionem dabimus in uerbis ſpi-
capitis eius: myſteriorũ diuinorum profunda ri- ritus ſancti, ut quũ cętera omnia ſecundo enarrã-
mantes, nõ ſcire tantũ hæc & audire, ſed & imple uerit, in una eum ſpecie ſuperius dicta ueritas la-
re deſideremus & facere: Quia non auditores le- tuerit? Non audeo hoc de ſacris ſentire ſermo-
gis iuſtificabuntur apud dominũ, ſed factores. Po nibus. Sed uideamus ne forte, quoniam in ſupe-
Rom.2 tes enim & tu (ut ſæpe iam diximus) ſi ſtudijs & rioribus diximus hoc genus indumẽti, indiciũ ca
uigilijs tuis huiuſcemodi tibi præparaueris indu- ſtitatis uideri, quo uel femora operiri, uel cõſtrin-
mẽta, ſi te abluerit & mundũ fecerit ſermo legis, gi renes uident ac lumbi: ne forte, inquã, nõ ſem-
& unctio chriſmatis, & gratia in te baptiſmi incõ per in illis qui tũc erãt ſacerdotes, has partes dicat
taminata durauerit, ſi indutus fueris indumentis eſſe debere cõſtrictas. Aliquando enim & de po
duplicibus literæ ac ſpiritus: ſi etiã dupliciter ac- D ſteritate generis, & ſucceſſu ſobolis indulgetur.
cingaris, ut carne & animo caſtus ſis: ſi humerali Sed et ego in ſacerdotibus eccleſię huiuſmodi in-
operũ & ſapiẽtia rationali orneris, ſi etiam mitra telligentiam nõ introduxerim. Alio nanq; uideo
tibi, & lamina aurea, plenitudo ſcientiæ dei caput rem currere ſacramento. Poſſunt enim et in eccle
coronet: ſcito te (etiam ſi apud homines lateas & ſia ſacerdotes & doctores filios generare, ſicut &
ignoreris) apud dominũ tamen agere pontifica- ille qui dicebat: Filioli mei, quos iterũ parturio, Gal.4.
1.Cor.3 tum intra animæ tuę templũ. Vos enim eſtis tem donec formetur Chriſtus in uobis. Et iterũ alibi
plum dei uiui, ſi ſpiritus dei habitat in uobis. Poſt dicit: Tametſi multa millia pædagogorũ in Chri- 1.Cor.4
hæc, quæ de cõſecratione eius dicuntur, & de un- ſto habeatis, ſed nõ multos patres. Nã in Chriſto
ctione, ſparſim à nobis & ſæpe differta ſunt. Ieſu per euangeliũ ego uos genui. Iſti ergo docto
Quod autem dicit: Et applicuit Moſes filios Aa- res eccleſiæ in huiuſmodi generationibus procre
ron, & induit eos tunicas, et pręcinxit eos zonas, andis, aliquando cõſtrictis femoralibus utuntur,
& impoſuit eis cydaras, ſicut præcepit dominus & abſtinent à generando: quum tales inuenerint
Moſi. Attendendum eſt, quæ ſit differentia mi- auditores, in quibus ſciant ſe fructũ habere non
norum ſacerdotũ ad maiora ſacerdotia. Iſtis neq; poſſe. Deniq; in Actibus apoſtolorũ refertur de Act.16
bina indumenta traduntur, neq; humeralis, neq; quibuſdã, quod nõ potuerunt, inquit, in Aſia uer
rationalis, neq; capitis ornatus, niſi tantum cyda- bũ dei loqui: hoc eſt, impoſita habuiſſe femoralia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& continuisse ne filios generarent: qui scilicet tales erant auditores, in quibus & semen periret, & nō posset haberi successio. Sic ergo ecclesiæ sacerdotes, quum incapaces aures uiderint, aut quum simulatos inspexerint, & hypocritas auditores, imponant campestre, utantur femoralibus. Non enim pereat semen uerbi dei, quia & dominus ea
Matth.7 dem mandat & dicit: Nolite mittere sanctum canibus, neq; margaritas uestras ante porcos, ne forte cōculcent eas pedibus, & conuersi dirumpant uos. Propterea ergo, si quis uult pontifex nō tam uocabulo esse, quàm merito, imitet Mosen, imite
Exod.33 tur Aaron. Quid enim dicitur de eis? Quia non discedunt de tabernaculo domini. Erat ergo Moses indesinenter in tabernaculo domini. Quod autē opus eius erat? ut à deo aliquid disceret, aut ipse populum doceret. Hæc duo sunt pontificis opera, ut à deo discat legendo scripturas diuinas, & sæpius ruminando: aut populum doceat. Sed illa doceat, quæ ipse à deo didicerit, non ex proprio corde, uel ex humano sensu: sed quæ spiritus
Exod.17 docet. Est et aliud opus quod facit Moses. Ad bellum non uadit, non pugnat contra inimicos: sed quid facit? Orat, & donec ille orat, uincit populus eius. Si relaxauerit & dimiserit manus, populus eius uincitur & fugatur. Oret ergo & sacerdos ecclesiæ indesinenter, ut uincat populus, qui sub ipso est, hostes inuisibiles Amalechitas, qui sunt dæmones impugnantes eos qui uolunt piè uiuere in Christo. Et ideò nos in his meditātes, & hæc die ac nocte ad memoriam reuocantes, & orationi instantes ac uigilantes in eis, deprecemur dominum, ut nobis ipse horum quæ legimus scientiā reuelare dignetur, & ostendere quomodo spiritalem legem non solum intelligentia, sed et actibus obseruemus: ut spiritalem gratiam consequi mereamur, illuminati per legem spiritus sancti, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Sexti libri finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER SEPTIMVS.

De eo quod mandatum est Aaron & filijs eius, ut uinū & siceram non bibant, quū ingrediuntur tabernaculum testimonij, uel quum accedunt ad altare: & de pectusculo appositionis, & brachio separationis, & de mundis uel immundis animalibus, uel cibis.

DIcta quidem superiore lectione fuerant recitata, ex quibus temporis breuitate constricti, pauca admodum diximus. Non enim nunc exponendi scripturas, sed ædificandi ecclesiā ministerium gerimus: quamuis & ex ijs quę à nobis tractata sunt, prudens quisq; auditor euidēter ad intelligendum possit semitas inuenire. Et ideò ex ijs quoq; quæ nūc lecta sunt, quoniam cuncta nō possumus, aliqua tamen quę ædificent auditores, ueluti agri pleni, quē benedixit dominus, flosculos colligemus. Quid ergo sit quod nunc nobis
Gen.27 Leuit.10 lectum est, uideamus. Et locutus est dominus ad Aaron, dicens: Vinum & siceram non bibetis tu

A & filij tui tecum, quū intrabitis in tabernaculum testimonij, aut quū accedetis ad altare: & nō moriemini. Legitimum ęternū in progenies uestras, discernere inter medium sanctorum, & contaminatorum, & inter medium immundorum, & inter medium mundorū, & instruere filios Israël omnia legitima, quæ locutus est dominus ad eos per manum Mosi. Lex euidens datur & sacerdotibus, & principi sacerdotum, ut quum accedunt ad altare, uino abstineant, & omni potu qui inebriare potest, quē scripturæ diuinæ moris est siceram nominare. Vult ergo sermo diuinus sobrios esse domini sacerdotes: utpote qui accedentes ad altare dei, orare pro populo debeāt, & pro
B alienis interuenire delictis: qui portionem in terra non habeant, sed ipse dominus portio eorū sit. Sic enim dicit de eis scriptura: Filijs, inquit, Leui, Num.
non dabitis partem in medio fratrum suorū, quia ego portio eorum, dominus deus ipsorum. Vult ergo istos, quibus dñs portio est, sobrios esse, ieiunos, uigilantes in omni tempore: maxime autem quum ad exorandum dominū, & sacrificandum in cōspectu eius altaribus præsto sunt. Quæ mandata intantum uim sui seruant, & omni obseruantia custodienda sunt, ut & Apostolis hæc eadem noui testamenti legibus firmet: in quo similiter etiam ipse sacerdotibus uel principibus sacerdotum uitæ regulas ponens, dicit eos nō debere esse uino multo seruientes, sed sobrios esse. Sobrietas
C uerò omnium uirtutū mater est: sicut è contrario Ephe.
ebrietas omnium uitiorū. Apertè enim pronunciauit Apostolus, dicens: Vinū, in quo est luxuria: ut ostenderet ex ebrietate, ueluti primogenitam filiam generari luxuriam. Tum præterea & saluator, domini & regis autoritate sacerdotibus simul & populis leges ac iura constituens: Attendite, inquit, ne forte grauentur corda uestra in e- Luc.
brietate, & crapula & in sollicitudinibus seculi, et ueniat super uos subitaneus interitus. Audistis edictū regis æterni, et lamentabilē finē ebrietatis, uel crapulæ didicistis. Si quis uobis peritus & sapiens medicus his ipsis uerbis præciperet, & diceret: Attendite uobis, ne quis (uerbi gratia) de illius, uel illius herbæ succo auidius sumat: quod si
D fecerit, subitus ei ueniet interitus: non dubito, q; unusquisq; propriæ salutis intuitu, prę monentis medici præcepta seruaret. Nunc uerus animarū, & corporum medicus, simulq; dominus, iubet ebrietatis herbam & crapulæ uitandam, similiter et sollicitudinū secularium, uelut mortiferos succos cauendos. Et nescio si quis nostrū non in his consumitur, ne dixerim sauciatur. Est ergo ebrietas uini perniciosa in omnibus. Sola nanq; est, quæ simul cū corpore & animā debilem reddat. In cæteris etenim potest fieri, ut secundū Apostolum, quū infirmatur corpus, tunc magis potens sit spi- 2.Cor.
ritus. Et ubi is qui deforis est, homo corrumpit: 2.Cor.
ille qui intus, renouetur. In ebrietatis uerò ægritudine corpus simul et anima corrumpit, spiritus pariter cū carne uitiatur. Omnia mēbra debilia, pes, manus, lingua resoluta: oculos tenebrę, mētē uelat

uelat obliuio, ita ut hominē se nesciat esse, nec sen
tiat. Habet ergo istud primo dedecoris, corpora-
lis ebrietas. Iam uerò si discutiamus, quot modis
mens inebriatur humana, inuenimus ebrios etiā
eos, qui sibi sobrij uidentur. Iracundia inebriat a-
nimam: furor uerò eam plusq; ebriā facit, si quid
tamen ebrietate esse amplius potest. Cupiditas &
auaricia non solum ebrium, sed & rabidū homi-
nem reddunt: & obscœnæ cōcupiscentiæ inebri-
ant animam, sicut è contrario sanctæ cōcupiscen
tiæ inebriant eam: sed ebrietate sancta illa, de qua
Psal.22 dicebat quidam sanctorū: Et poculum tuum ine-
brians quàm præclarū est. Sed postmodū de ebrie
tatis diuersitate uidebimus, nunc interim uide
quanta sint quæ inebriant animam. Et formido
inebriat eam, & uana suspicio. Inuidia autē & li-
uor supra omnem ebrietatem macerant eam. Sed
enumerari non possunt quanta sunt quæ infelicē
animā uitio ebrietatis afficiant. Nunc interim de
sacerdotibus uideamus, quos accedētes ad altare,
uino lex præcipit abstinere. Et quidem quantū ad
historicū pertinet præceptū, sufficiant ista quæ di
cta sunt: quantū aūt ad intelligentiā mysticā spe-
ctat, in superioribus tenet nostra professio, quod
secundū autoritatē Pauli apostoli, dñs & saluator
Heb.9 noster futurorū bonorū pontifex dicitur. Ipse est
Ioan.13 ergo Aaron: filij uerò eius, Apostoli eius sunt, ad
quos ipse dicebat: Filioli adhuc modicū uobiscū
sum. Quod ergo præcepit lex Aarō & filijs eius,
ut uinum & siceram nō bibant, quū accedunt ad
altare: uideamus quomodo in uero pōtifice Iesu
Christo dño nostro, & sacerdotibus eius ac filijs,
nostris uerò Apostolis possumus aptare. Et per-
spiciendū primo est, quomodo prius quidē quàm
accedat ad altare uerus hic pontifex, cum sacerdo
tibus suis bibit uinum. Quum uerò incipit acce-
dere ad altare, & ingredi tabernaculū testimonij,
abstinet uino. Putas possumus inuenire tale ali-
quid ab eo gestū? Putas possumus ueteris instru-
menti formas, noui testamenti gestis & sermoni-
bus coaptare? Possumus, si nos ipsum dei uerbū
& iuuare & inspirare dignetur. Quærimus ergo
quomodo dñs & saluator noster, qui est uerus pō
tifex, cum discipulis suis, qui sunt uerí sacerdotes,
anteq; accedat ad altare dei, bibat uinum: quum
uerò accedere cœperit, non bibat uinum. Vene-
rat in hunc mundum saluator, ut pro peccatis no
stris carnē suam offerret hostiā deo. Hanc priusq;
offerret, inter dispensationum moras uinum bi-
Matth.11 bebat. Deniq; dicebatur homo uorax, & uini po-
tator, amicus publicanorum & peccatorum. Vbi
uerò tempus aduenit crucis suæ, & accessurus e-
rat ad altare ubi immolaret hostiam carnis suæ,
accipiens, inquit, calicem benedixit, & dedit disci
Matth.26 pulis suis dicens: Accipite & bibite ex hoc. Vos,
inquit, bibite, qui accessuri nō estis ad altare. Ipse
autē tanq; accessurus ad altare, dicit de se: Amen
dico uobis, quia non bibam de generatione uitis
huius, usquequo bibam illud uobiscum nouū in
regno patris mei. Si quis uestrum auribus ad au-
diendum purificatis accedat, ineffabilis mysterij
intueatur arcanum. Quid est quod dicit, quia nō
bibam ex generatione uitis huius, usquequo bi-
bam illud uobiscum nouū in regno patris mei?
Dicebamus in superioribus, promissionem bo-
næ huius ebrietatis sanctis datam, quum dicunt:
Et poculum tuū inebrians quàm præclarū est. Sed Psal.22
& in alijs multis scripturæ locis similia legimus,
ut ibi: Inebriabunt ab ubertate domus tuæ, & tor Psal.35
rente uoluptatis tuę potū dabis illis. In Hieremia Hiere.31
quoq; dicit dñs. Inebriabo populū meū. & Esaias Esa.65
dicit: Ecce qui seruiunt mihi, bibent, uos aūt sitie-
tis. Et multa de huiusmodi ebrietate in scriptu-
ris diuinis inuenies memorari: quia ebrietas sine
dubio pro gaudio animæ, & lætitia mentis acci-
pitur, sicut & alibi distinxisse nos memini, aliud
esse nocte inebriari, & aliud die inebriari. Si ergo
intelleximus quę sit sanctorū ebrietas. et quomo
do hæc pro lætitia sanctis in promissionibus da-
tur: uideamus nunc quomodo saluator noster nō
bibit uinū, usquequo bibat illud cū sanctis nouū
in regno dei. Saluator meus luget etiā nunc pec-
cata mea, saluator meus lætari non potest, donec
ego in iniquitate permaneo. Quare non potest?
quia est aduocatus pro peccatis nostris apud pa-
trē, sicut Ioannes euangelista pronunciat, dicens:
Quia si quis peccauerit, aduocatū habemus apud 1.Ioan.2
patrē, Iesum Christū iustū, & ipse est repropitia-
tio pro peccatis nostris. Quomodo ergo potest ille,
qui aduocatus est pro peccatis meis, bibere uinū
lætitiæ, quē ego peccādo cōtristo? Quomodo
potest iste, qui accedit ad altare, ut repropitiet me
peccatorē, esse in lætitia, ad quē peccatorū meorū
mœror semper ascendit? Vobiscū, inquit, illud bi
bam in regno patris mei. Quandiu nos non ita a- Matth.26
gimus, ut ascendamus ad regnū, non potest ille ui
num bibere solus, quod nobiscū se bibere promi
sit. Est ergo tandiu in mœrore, quandiu nos persi
stimus in iniquitate. Si enim Apostolus ipsius lu- 2.Cor.12
get quosdā, qui ante peccauerunt, et non egerunt
pœnitentiam de ijs quæ gesserunt: quid dicam de
ipso qua filius dicitur charitatis? qui semetipsum Philip.2
exinaniuit propter charitatē, quam habebat erga
nos, & non quæsiuit quæ sua sunt, quum esset æ-
qualis deo: sed quæsiuit quæ nostra sunt, & prop
ter hoc euacuauit se. Quum ergo ira quæ nostra
sunt quæsierit, nunc iam nos nō requirit, nec quæ
nostra sunt cogitat? nec de erroribus nostris mœ-
ret, nec perditiones nostras & cōtritiones deflet?
qui fleuit super Hierusalē, & dixit ad eam: Quo- Matth.23
ties uolui congregare filios tuos, sicut gallina cō-
gregat pullos suos sub alas, & noluisti? Qui ergo
uulnera nostra suscepit, et propter nos doluit, tan
quā animarū nostrarū et corporū medicus, modò
uulnerū nostrorū putredines negligit? Cōputru
erunt enim (ut ait propheta) & corruptæ sunt ci- Psal.37
catrices nostræ à facie insipientiæ nostræ. Pro his Heb.7
ergo omnibus assistit nūc uultui dei interpellans
pro nobis: assistit altari, ut repropitiationē pro no
bis offerat deo. Et ideò dicebat, tanq; accessurus
ad altare: quia iam non bibam de generatione ui-
tis huius, donec bibam illud uobiscum nouum.

Expectat

Universidad de Deusto
Biblioteca

Expectat ergo ut conuertamur, ut ipsius imitemur exemplũ, ut sequamur uestigia eius, & lætetur nobiscũ, et bibat uinũ nobiscũ in regno patris sui. Nunc enim, quia misericors est, & miserator
Rom.12 dñs, maiore affectu ipse quàm apostolus suus, flet cũ flentibus, & cupit gaudere cũ gaudentibus. Et multo magis ipse luget eos, qui ante peccauerũt, & non egerunt pœnitentiã. Neq; eĩ putandum
2.Cor.12 est, quod Paulus quidẽ lugeat pro peccatoribus, & fleat pro delinquentibus: dñs autẽ meus Iesus abstineat fletu quũ accedit ad patrẽ, quũ assistit altari, & repropitiationem pro nobis offert. Et hoc est accedentem ad altare nõ bibere uinũ lætitiæ: quia adhuc peccatorũ nostrorũ amaritudines patitur. Non uult ergo solus in regno dei bibere uinum, nos expectat. Si eĩ dixit, donec bibã illud uobiscũ: nos sumus igit̃ qui uitã nostrã negligentes, lætitiã illius demoramur. Expectat nos, ut bibat de generatione uitis huius. Cuius uitis? illius
Ioan.15 cuius ipse erat ueritas. Ego sum uitis, uos palmi-
Ioan.6 tes. Vnde & dicit: Quia sanguis meus uerè est po-
Genesis 49 tus, & caro mea uerè est cibus. Verè enim in sanguine uuæ lauit stolam suã. Quid ergo expectat? lætitiam. Quãdo expectat? Quũ cõsummauero, inquit, opus tuũ. Quando cõsummat hoc opus? Quando me, qui sum ultimus & nequior omniũ peccatorũ, cõsummatũ fecerit et perfectũ, tunc cõsummat opus eius. Nũc eĩ adhuc imperfectũ est opus eius, donec ego maneo imperfectus. Denique donec ego nõ sum subditus patri, nec ipse dicitur patri esse subiectus: non quo ipse subiectione indigeat apud patrem: sed pro me, in quo non dum opus suũ consummauit, ipse dicitur non esse subiectus: sicenim legimus, quoniam corpus su-
Ephe.5 mus Christi, & membra ex parte. Quid aũt est q̃ dicit, ex parte, uideamus. Ego nunc uerbi gratia, subiectus sum deo secundũ spiritũ, hoc est proposito & uoluntate: sed quandiu in me caro concupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnẽ, & nondũ potui subijcere carnẽ spiritui, subiectus quidẽ sum deo, uerum non ex integro, sed ex parte. Si aũt potuero etiã carnẽ meã, & omnia membra in cõsonantiam spiritus trahere, tunc perfectè uidebor esse subiectus. Si intellexisti quid sit ex parte, & quid sit ex integro esse subiectum, redi nunc ad id q̃d de subiectione dñi proposuimus: & uide, quia quum omnes corpus ipsius & membra esse dicamur, donec sunt aliqui in nobis, qui nondum perfecta subiectione subiecti sunt, ipse dicitur non esse subiectus. Quum uerò consummauerit opus suum, & uniuersam creaturam ad summã perfectionis adduxerit, tunc ipse dicitur subiectus in ijs quos subdidit patri, & in quibus
1.Cor.15 opus q̃d ei pater dederat cõsummauit, ut sit deus omnia in omnibus. Verum hæc quò spectant? ut intelligeremus id quod supra tractauimus, quomodo bibit uinũ anteq; intraret in tabernaculũ, anteq; accederet ad altare: & nõ bibit nunc, quia assistit altari & luget peccata mea: & rursum bibet post hæc, quum subiecta ei fuerint omnia, & solutis omnibus, ac destructa morte peccati, ultra

A iam necessarium non erit offerre hostias pro peccato. Tunc enim erit gaudium & lætitia, & tunc Psal.31
exultabunt ossa humiliata: et implebit̃ illud quod Apoc.7
scriptũ est: Aufugit dolor & tristitia & gemitus. Sed & illud non omittamus, quod non solum de Aaron dicit, ut nõ bibat uinum, sed & de filijs eius quum ingrediuntur ad sancta. Nõdum enim receperunt lætitiam suam, nec apostoli quidem: sed & ipsi expectant, ut & ego lætitiæ eorum particeps fiam. Neq; enim discedentes hinc sancti cõtinuò integra meritorum suorum præmia consequuntur, sed expectant etiam nos, licet morãtes, licet desides. Non enim est illis perfecta lætitia,
donec pro erroribus nostris dolent, & lugent no
B stra peccata. Hoc fortasse mihi dicenti nõ credas. Quis enim ego sum, qui confirmare sententiam tanti dogmatis audeam? sed adhibeo horũ testẽ, 1.Tim.
de quo non potest dubitari. Magister enim gentium est in fide & ueritate apostolus Paulus. Ipse Hebr.11
igitur ad Hebræos scribens, quũ enumerasset omnes sanctos patres, qui per fidem iustificati sunt, addit post omnia etiam hoc: Sed isti, inquit, omnes testimonium habentes per fidem, nõdum assecuti sunt repromissionẽ, deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut non sine nobis perfectionem consequerentur. Vides ergo quia expectat adhuc Abraham, ut quæ perfecta sunt consequatur, expectat & Isaac & Iacob, & omnes prophetę expectant nos, ut nobiscum perfectam beatitu
C dinem capiant. Propter hoc ergo etiã mysterium illud in ultimã diem dilati iudicij custodit. Vnum eĩ corpus est, quod iustificari expectatur: unum corpus est, quod resurgere dicitur in iudicio. Licet eĩ sint multa membra, sed unum corpus est: 1.Cor.12
Non potest oculus dicere manui, non es mihi necessaria, etiam si sanus sit oculus, & nõ turbatus, quantum pertinet ad uidendũ: si desint ei reliqua membra, quæ erit oculo lætitia? Aut quæ uidebitur esse perfectio, si manus nõ habeat, si pedes desint, aut reliqua membra non assint? Quia etsi est præcellens aliqua oculi gloria, in eo uel maxime est, ut uel ipse dux sit corporis, uel cæterorũ membrorum dirigat officia. Hoc autẽ nos & per illam
Ezechielis prophetæ uisionẽ doceri puto, quum Ezech.37
D dicitur cõgregandum esse os ad os, & iuncturam ad iuncturã, & neruos & uenas & pellem, ac singula locis suis esse reparanda. Deniq; uide quod addit propheta: Ossa, inquit, ista, non dixit omnes homines sunt: sed dixit ossa ista domus Israël sunt. Habebis ergo lætitiã de hac uita discedens, si fueris sanctus. Sed tũc erit plena lætitia, quum nullum tibi membrum corporis deerit. Expectabis eĩ & tu alios, sicut ipse expectatus es. Quod tibi qui membrũ es, nõ uidet̃ esse perfecta lætitia, si desit aliud membrũ: quanto magis dñs & salutor noster, qui caput & autor est totius corporis, non sibi perfectam ducit esse lætitiam, donec aliquod ex mẽbris deesse corpori suo uidet: & propterea forte orationẽ fundebat ad patrẽ, dicens: Iean.17
Pater sancte glorifica me illa gloria, quam habui
apud te priusq; mundus esset. Non uult ergo sine

te

re recipere perfectam gloriam suam, hoc est sine populo suo, qui et corpus eius & mẽbra est. Vult in isto corpore ecclesiæ suæ, & in istis mẽbris populi sui ipse uelut anima habitare: ut omnes motus atq; omnia opera secundum ipsius habeat uoluntate in: ut uere compleatur in nobis illud prophetæ dictum: Habitabo in eis & inambulabo. Leuit.26 2.Cor.13 Nunc aũt donec perfecti non sumus omnes, sed adhuc sumus in peccatis, ex parte in nobis est, & ideò ex parte scimus, & ex parte ꝓphetamus, donec uenire quis mereatur ad illã mensurã, quã dicit Apostolus: Viuo aũt iam non ego, uiuit uerò Christus in me. Ex parte ergo (ut dicit apostolus) nunc membra eius sumus, & ex parte ossa eius sumus. Quũ autẽ coniuncta fuerint ossa ad ossa, & iuncturæ ad iuncturã, secundum hoc quod supra diximus, tunc etiam ipse dicet de nobis illud propheticũ: Omnia ossa mea dicent, domine quis similis tibi? Omnia nanq; ossa ista loquunt, et hymnum dicunt, et gratias agunt deo: meminerunt enim beneficij eius. Et ideò omnia ossa mea dicẽt: Dñe quis similis tibi? eripiens pauperẽ de manu fortioris eius. De istis ossibus quũ adhuc essent dispersa, anteq; ueniret qui ea colligeret, et congregaret in unũ, dictũ est & illud propheticũ: Dispersa sunt ossa nostra secus infernum. Quia ergo dispersa erant, propterea dicitur per aliũ prophetã: Congregentur ossa ad ossa, & iunctura ad iunctura, & nerui & uenæ & pelles. Quum eũ hoc factum fuerit, tunc omnia ista ossa dicent: Dñe quis similis tibi? eripiens inopem de manu fortioris eius. Vnumquodq; enim os ex istis ossibus inops erat, & atterebatur fortioris manu. Non enim habebat iuncturam charitatis, nõ neruos patientiæ, non uenas uitalis animi, & fidei uigorẽ: ubi uerò uenit qui dispersa colligeret, & qui dissipata congregaret, consocians ossa ad ossa, & iuncturam ad iuncturã, ædificare cœpit sanctũ corpus ecclesiæ. Hæc inciderunt quidem extrinsecus huic disputationi: sed necessariò explanata sunt, ut manifestior fieret pontificis mei ingressus in sancta, non bibentis uinũ, quandiu sacerdotio fungitur. Post hæc tamẽ bibit uinum, sed uinum nouũ: & uinũ nouũ in cœlo nouo, & in noua terra, & in nouo homine, cum hominibus nouis, cum ijs qui cantant ei canticũ nouum. Vides ergo quia impossibile est de noua uite nouũ poculũ bibi, ab eo qui adhuc indutus est ueterem hominẽ cum actibus suis. Nemo enim, inquit, mittit uinum nouum in utres ueteres. Si uis ergo et tu bibere de hoc nouo uino, innouare & dic: Quia etsi exterior homo noster corrumpitur, sed qui intus est renouatur de die in diem. Et quidem de his sufficienter dictũ. Multa sunt & alia, quę recitata sunt, sed quoniam cuncta nõ possumus, eligendum est de quibus dicere debeamus. Et quoniam quid esset bibere, & non bibere uinum, pro uiribus diximus: nunc etiam quid sit comedere pectusculum separationis, & brachiũ oblationis uideamus: & post hæc de mundis & immundis, uel cibis uel animalibus, inquantũ dñs dederit, & temporis spacium fuerit, disseremus. Dicit ergo scriptura: Pectusculum segregationis & brachium oblationis manducabis in loco sancto tu, & filij tui, et domus tua tecum. Legitimum enim tibi, & legitimum filijs tuis datum est à sacrificijs salutaribus filiorum Israël, brachium oblationis & pectusculum segregationis. Non omne pectusculum, segregationis est pectusculum: nec omne brachium, oblationis uel separationis est brachium. Sed quoniam ad dñm nostrum Iesum personam pontificis reuocauimus, & ad filios eius sanctos Apostolos, uideamus quomodo ipse quidẽ pectusculũ segregationis mãducat, & filij eius: alij aũt non omnes possunt segregationis pectusculũ manducare. Quid igitur est quod à rebus omnibus segregetur, nec est cõmune cum reliquis, nisi sola substantia trinitatis? Si ergo intelligam quidem rationẽ mundi, non possim aũt de deo intelligere sicut dignũ est, neq; reuelata mihi fuerit scientia dei, mãduco quidem pectusculum, sed non pectusculum segregationis, etiã si potuero dicere: Ipse enim mihi dedit omnium quæ sunt scientiã uerã, ut sciam rationẽ mundi & uirtutẽ elementorum, initium & finẽ, medietatẽ temporum, permutationum uicissitudines & cõuersiones temporũ, anni circulos, & stellarũ positiones. Horũ omnium scientia, quia rationabilis est, pectusculi cibus est: sed nõ pectusculi segregationis. Si aũt potuero de deo sentire quæ magna, quæ uera, quæ sancta sunt et segregata, tunc manducabo pectusculum segregationis, quum id quod ab omni creatura eminet & segregatur, agnouero. Primo ergo pectusculum istud, uerus meus pontifex comedit. Quomodo comedit? Nemo, inquit, nouit patrẽ nisi filius. Secundo in loco manducabunt & filij eius. Nemo, inquit, nouit patrẽ nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Quibus autẽ alijs, nisi apostolis suis reuelat? Sed & brachium separationis uel oblationis, sicut superius diximus, actus sunt, & opera eminentiora, quæ cæteris utiq; prius ipse saluator & dñs meus impleuit. Quomodo impleuit? Meus, inquit, cibus est, ut faciam uoluntatẽ eius qui me misit, & perficiam opus eius. Quum ergo facit uoluntatẽ eius, qui misit eũ: in hoc non pectusculũ, sed brachiũ segregationis comedit. Similiter autẽ & apostoli eius, quum faciunt opus euangelistæ, & efficiuntur operarij incõfulibiles, recte tractantes sermonẽ ueritatis, separationis uel oblationis brachium comedunt. Vis adhuc planius uidere quomodo saluator separationis brachium comedat, audi quid dicit ad Iudæos: Si feci, inquit, in uobis opera, quæ nullus alius fecit, pro quo horũ uultis me occidere? Vides quomodo ipse mandu cat brachium separationis, qui opera tam segregata, & tam sublimia, quàm nullus alius, fecit. Sed iam uideamus aliqua etiam ex ijs, quę de mundis atq; immundis, uel de cibis uel de animalibus lecta sunt. Et sicut in explanatione populi, de umbra ascendimus ad ueritatem spiritalis poculi: ita etiam de cibis, qui per umbram dicuntur, ascẽdamus ad eos, qui per spiritum ueri sunt cibi. Sed ad hæc

Leuit. 10

Sapi.7

Matth.11

Ioan. 4

Ioan. 10

Apoc.21 Matth.9

2.Cor.4

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæc inueſtiganda, ſcripturæ diuinæ teſtimonijs
Pſal.63 indigemus: ne qui putent (amant enim homines
exacuere linguas ſuas ut gladium) ne qui inquã
putent, quod ego uim faciam ſcripturis diuinis,
& ea quæ de animalibus quadrupedibus, uel etiã
auibus, aut piſcibus mundis ſiue immundis, in le
ge ferũtur, ad homines traham, & de hominibus
hæc dicta eſſe confingã. Fortaſſis enim dicat quis
auditorum, cur uim facis ſcripturæ diuinæ? Ani-
malia dicuntur, animalia intelligantur. Ne ergo
aliquis hæc deprauari humano credat ingenio, a-
poſtolica in his autoritas reuocanda eſt. Audi er-
go primo omnium, qualiter Paulus de his dicat:
1.Cor.10 Omnes enim, inquit, per mare tranſierunt, & o-
mnes in Moſe baptizati ſunt in nube & mari, &
omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerũt,
& omnes eundem potũ ſpiritalem biberunt. Bi-
bebant aũt de ſpiritali, conſequenti eos petra: pe-
Philip.2 tra aũt erat Chriſtus. Paulus hæc dicit, Hebræus
Act.22 ex Hebræis, ſecundũ legem phariſæus, edoctus
ſecus pedes Gamalielis, qui utiq; nunq; auderet
ſpiritalem eſcam ſpiritalem potum appellare, niſi
hunc eſſe ſenſum legislatoris per traditam ſibi ue
riſſimæ doctrinę ſcientiam didiciſſet. Vnde & il-
lud addit, tanq; confidens & certus de ciborũ ra-
tione mundorũ, uel immundorũ, quod nõ ſecun
dum literã, ſed ſpiritaliter obſeruanda ſint, & di-
Coloſſ.2 cit: Ne quis ergo uos iudicet in cibo aut in potu,
aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbato-
rum: quæ ſunt umbra futurorũ. Vides ergo quo-
modo hæc omnia, quę de cibis, uel de potu loquit
Moſes, Paulus qui melius iſta didicerat, quàm hi
qui nunc iactant ſe eſſe doctores, omnia hæc um-
brã dicit eſſe futurorũ. Et ideò, ſicut diximus, ab
hac umbra ad ueritatem debemus aſcendere Chri
ſtiani. Et Chriſtianis ſermo eſt, quibus apoſtolo-
rum curæ eſſe debet, autoritas. Si quis uerò arro-
gantia tumida, apoſtolica dicta cõtemnit aut ſper
Pſal.72 nit, ipſe uiderit. Mihi aũt, ſicut deo & dño noſtro
Ieſu Chriſto, ita & apoſtolis eius adhærere bonũ
eſt, & ex diuinis ſcripturis ſecundũ ipſorũ tradi-
tionem intelligẽtiam capere. Erit aũt opportunũ
fortaſſe tempus, ſi tamen dei uoluntas in hoc fue-
rit, & rerũ tranquillitas permiſerit (neſcimus eñ
quid pariant ſuperuentura) ut etiam ex ueteri te-
ſtamento aſſignemus ſecundum id quod & apo-
ſtolis uiſum eſt, ciborũ mundorũ, uel immundo-
rum, ſed & animaliũ uel piſciũ, de quibus in lege
ſcribit, intelligentiam ad homines referendam.
Sed nunc quoniam latiore uti explanatione non
eſt tempus, duobus luminibus apoſtolorũ Petro
& Paulo teſtibus contenti ſimus. Et quidem Pau
Act.10 lus quę ſenſerit, iam protulimus: Petrus uerò apo
ſtolus, quũ eſſe in Ioppe, & orare uellet, aſcendit
in ſuperiora. Ego ſtatim & hoc ipſum, quod no-
luit in inferioribus orare, ſed aſcendit ad ſuperio-
ra, non fruſtra dici accipio. Neq; enim tanti apo-
ſtoli conſilium ex ſuperfluo ſuperiora delegit ad
orandum: ſed quantum ego arbitror, ut oſtende-
retur, quod Petrus, quia mortuus erat cum Chri-
ſto, quæ ſurſum ſunt quærebat, ubi Chriſtus eſt in
dextera dei ſedens: & nõ quæ ſuper terram. Illuc Coloſ.3
aſcendebat ad illa tecta, ad illa faſtigia, de quibus
dicit & dñs: Qui in tecto eſt, nõ deſcendat tollere Matt.
aliquid de domo. Deniq; ut ſcias, quia non hęc ſu
perflue de Petro dicimus quod ad ſuperiora con-
ſcenderit, ex conſequentibus approbabis. Aſcen
dit, inquit, ad ſuperiora ut oraret, & uidit cœlum
apertũ. Nondũ tibi uidetur Petrus ad ſuperiora,
non ſolũ corpore, ſed & mente ac ſpiritu conſcen
diſſe? Vidit, inquit, cœlum apertũ, & uas quoddã
deponi ſicut linteum in terram, in quo erant om-
nia quadrupedia, & reptilia, & uolatilia cœli, &
audiuit uocem dicentem ſibi: Surge Petre, occide
& manduca. De his ſine dubio imperat manduca-
candis quadrupedibus & ſerpentibus & uolatili-
bus, quæ ſuperpoſita linteo ad eum cœlitus ſunt
delata. At ille: Domine, inquit, tu ſcis, quia nunq;
cõmune aut immundũ introiuit in os meum. Et
uox inquit ad eum ſecundo: Quod deus munda-
uit, tu cõmune ne dixeris. Et hoc factũ eſt tertio.
Et poſt hæc, inquit, receptum eſt linteũ in cœlũ.
De mundis hic & immũdis animalibus ratio eſt,
de quibus rerũ ſcientiam cœlitus docetur apoſto
lus: quoniamquidem eminentiorem ſe & maio-
rem nõ habebat in terris. Et docetur non una uo
ce, nec una uiſione, ſed trina. Ego ne hoc ipſum
quidem, quod tertio hæc dicuntur, ocioſe dicta ſu
ſcipio. Tertio ei dicitur, & per illum omnibus no
bis, quod deus mundauit, tu cõmune ne dixeris.
Quæ enim mundantur, nõ ſub una appellatione
mundantur, neq; ſub ſecunda: ſed & niſi tertia ap
pellatio nominetur, nemo mũdatur. Niſi enim in
patre & filio & ſpiritu ſancto fueris mundatus,
mundus eſſe nõ poteris. Propterea ergo quæ pro
emundatione oſtendebantur, non ſemel neq; ite-
rum, ſed tertio oſtenduntur, & tertio præcipiun-
tur. Erant ergo omnia in illo linteo quadrupedia
& uolucres cœli. Et poſt hæc cogitabat, inquit, in
tra ſemetipſum Petrus, quid hoc eſſet. Et adhuc
eo cogitante, ſuperuenerunt, inquit, ij qui à Cor-
nelio centurione miſſi fuerant ex hac ciuitate, id
eſt à Cæſarea in Ioppen. Ibi nanq; erat Petrus, &
hoſpitabatur apud Simonem quendam coriariũ.
Bene aũt, quod Petrus apud coriarium maneret:
D illum fortaſſe de quo dicit Iob: quia pelle et carne Iob.10
induiſti me. Sed hæc in exceſſu dicta ſint. Interim
ſuperueniunt qui miſſi fuerant à Cornelio ad Pe
trũ: quos ille ſuſcipiens, audit ab eis quæ ſibi Cor-
nelius mandat: & deſcendens de ſuperioribus ue
nit huc. Ad Corneliũ ergo deſcendit: adhuc enim
deorſum erat Cornelius, et in inferioribus mane-
bat. Venit ergo Cæſaream, inuenit multos hic a-
pud Corneliũ cõgregatos, & ait ad eos poſt mul-
ta: Et mihi, inquit, oſtendit dñs neminẽ cõmunẽ,
aut immundũ dicere hominẽ. Videtur ne tibi Pe
trus apoſtolus quadrupedia illa omnia & repti-
lia & uolatilia, dilucide ad hominẽ tranſtuliſſe, &
homines intellexiſſe ea quæ ſibi in linteo cœlitus
lapſo fuerant demonſtrata? Sed fortaſſe dicat ali-
quis: De quadrupedibus quidẽ & reptilibus & a-
uibus reddidiſti rationẽ, quod homines intelligi
debeant:

Universidad de Deusto

debeant: da etiam de ijs quæ in aquis sunt, quandoquidem lex etiam de ipsis mũda esse quædam, & alia designat immunda. Nihil in his ut uerbis meis credatur exposco, nisi testes idoneos dedero. Ipsum uobis dominũ & saluatorem nostrum Iesum Christum testem horũ autorem dabo, quo
Matth. 13 modo pisces homines esse dicantur. Simile est, inquit, regnum cœlorũ sagenæ missæ in mare, quæ ex omni genere piscium colligit: & quum repleta fuerit, sedentes supra littus, condunt eos qui boni sunt in uasis, qui autem mali, foras mittuntur. Euidenter edocuit eos qui retibus colligi dicuntur pisces uel bonos homines esse, uel malos. Isti ergo sunt, qui secundum Mosen, pisces uel mundi, uel immundi nominantur. His igitur ex autoritate apostolica, atq; euangelica comprobatis, uideamus quomodo unusquisq; hominũ uel mundus, uel immundus possit ostendi. Omnis homo habet aliquem in se cibum, quem accedenti ad se proximo præbeat. Nõ enim potest fieri, ut quum accesserimus adinuicem nos homines, & conseruauerimus sermonem, nõ aliquem uel ex responsione, uel ex interrogatione, uel ex aliquo gestu, aut capiamus inter nos gustum aut præbeamus. Et si quidem mundus homo est, & bonæ mentis is de quo gustum capimus, mundum sumimus cibum. Si uerò immundus sit quem contingimus, immundũ cibũ secundũ ea quæ supra dicta sunt,
1. Cor. 5 sumpsimus. Et propterea puto apostolus Paulus de talibus uelut immũdis animalibus dicit, cũ huiusmodi nec cibum capere. Verum ut euidentius tibi pateſcant ad intellectum quæ dicimus, de maioribus sumamus exemplũ, ut inde paulatim descendentes usq; ad inferiora ueniamus. Dominus
Ioan. 6 & saluator noster dicit: Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, nõ habebitis uitam æternã. Caro enim mea uere cibus est, & sanguis meus uerè potus est. Iesus ergo, inquit, totus ex toto mũdus est, tota eius caro cibus est, & totus sanguis eius potus est: quia omne opus eius sanctum est, et omnis sermo eius uerus est: Propterea ergo & caro eius uerus est cibus, & sanguis eius uerus est potus. Carnibus enim & sanguine uerbi sui, tanquam mundo cibo ac potu, potat & reficit omne hominum genus. Secundo in loco post illius carnem, mũdus cibus est Petrus & Paulus, & omnes apostoli: tertio loco, discipuli eorum. Et sic unusquisq; ipsorũ pro quantitate meritorum, uel sensuum puritate, proximo suo mundus efficitur cibus. Hæc qui audire nescit, detorqueat fortassis & auertat auditũ, secundum illos qui dicebãt: Quomodo dabit nobis hic carnẽ suam manducare? quis potest audire eum? & discesserunt ab eo. Sed uos, si filij estis ecclesiæ, si euangelicis imbuti mysterijs, si uerbum caro factũ habitat in uobis, agnoscite quæ dicimus, quia
1. Cor. 14 domini sunt: ne forte qui ignorat, ignoretur. Agnoscite quia figuræ sunt in diuinis uoluminibus, quæ scripta sunt: & ideo tanquã spirituales, & non tanquam carnales examinate, & intelligite, quæ dicuntur. Si enim quasi carnales ista susceperitis, læ-

A dunt uos, non alunt. Est enim & in euangelijs littera quæ occidit. Nec solum in ueteri testamento occidens littera deprehenditur, est & in nouo testamento littera quæ occidit eum, qui non spiritaliter ea quæ dicuntur aduerterit. Si enim secundum literam sequaris hoc ipsum quod dictũ est, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum: occidit hæc littera. Vis tibi & aliam de euangelio proferã literam, quæ occidit? Qui non habet, inquit, gladium, uendat tunicam Luce 22 & emat gladium. Ecce & hæc littera euangelij, sed occidit. Si uerò spiritaliter eam susceperis, non occidit, sed est in ea spiritus uiuificans. Et ideo siue in lege, siue in euangelijs quæ dicuntur, spiritaliter
B susceperis: Quia spiritalis dijudicat omnia, ipse uerò 1. Cor. 2 à nemine dijudicatur. Vt ergo diximus, omnis homo habet aliquẽ in se cibum: ex quo qui sumpserit, si quidem bonus est, & de bono thesauro cordis sui profert bona, mundũ cibum præbet proximo suo. Matth. 12 Si uerò malus, & profert mala, immundum cibũ præbet proximo suo. Potest enim quis innocens & rectus corde, mundum animal ouis uideri, & præbere audiẽti se cibum mundum, tam quam ouis, quæ animal mundum: similiter & in cæteris. Et ideo omnis homo ut diximus, quum loquitur proximo suo, siue prodest ei ex sermonibus suis, siue nocet, mundum ei uel immundum efficitur animal: ex quibus uel mundis utendum, uel immundis præcipitur abstinendum. Si secun
C dum hanc intelligentiã dicamus deum summum leges hominibus promulgasse, puto quod digna uidebitur diuinæ maiestatis legislatio. Si uerò assideamus literæ, & secundũ hoc, uel quod Iudæis, uel uulgo uidetur, accipiamus quæ in lege scripta sunt, erubesco dicere et confiteri, quod tales leges dederit deus. Videbuntur enim magis elegantes & rationabiles hominum leges: uerbi gratia, uel Romanorum, uel Athenienſium, uel Lacedæmoniorum. Si uerò secundum hanc intelligentiam, quam docet ecclesia, accipiatur dei lex, tũc planè omnes humanas supereminet leges, & uerè dei lex esse credetur. Itaque his ita præmissis, spiritali (ut commonuimus) intelligentia, de mundis atq; immundis animalibus aliqua perstringamus. O-
D mne, inquit, pecus quod ungulam diuidit, & un- Leu. 11 gulas habet, & reducit ruminationem, in pecoribus manducabitis. Præterea de ijs non manducabitis, quæ reducunt ruminationem, & non diuidunt ungulas & habent ungulas. Camelus, quoniam reducit ruminationem, & ungulam non diuidit, immundum hoc uobis. Et lepus, quoniam reducit ruminationem hic, & ungulam non diuidit, immundum hoc uobis. Et erinacius, quia reducit ruminationem, et ungulam non diuidit, immundum hoc uobis: & cætera. Decernit ergo ne manducentur huiusmodi animalia, quæ ex parte uidentur esse munda, et ex parte immunda. Sicut camelus ex eo quod ruminat, mundus uidetur: ex eo autem quod ungulas diuisas non habet, immũdus dicitur. Post hæc etiam nominat leporem & erinacium: sed & ipsos dicit ruminare quidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed ungulas non diuidere. Alium uerò ordinem facit eorum, quæ è contrario ungulam diuidunt, sed nō ruminant. Primo ergo uideamus, qui sint isti qui ruminãt & ungulã diuidũt, quos mundos appellat. Ego arbitror illũ dici ruminare, qui operam dat scientiæ, & in lege domini meditatur die ac nocte. Sed audi quomodo dictum est, quia diuidit, inquit, ungulam, & reuocat ruminationẽ. Reuocat ergo rumination em, qui ea quæ secundum literam legit, reuocat ad sensum spiritalem, & ab infimis & uisibilibus ad inuisibilia & altiora conscendit. Sed si mediteris legem diuinam, et ea quæ legis ad subtilem & ad spiritalem intelligentiam reuoces: uita autem tua, & actus tui non sint tales, ut habeant discretionem uitæ præsentis & futuræ, huius seculi & seculi superuenturi: si non ista competenti ratione discernas & diuidas, camelus eris tortuosus, qui quum intellectum acceperis ex meditatione legis diuinæ, non diuidis, neq; segregas præsentia & futura, nec angustam uiam à uia spaciosa secernis. Sed adhuc manifestius quod dicitur explanemus. Sunt qui assumũt testamentum dei per os suum, et quum legem dei in ore habeãt, uita & actus sui longè à uerbis eorum & sermonibus discrepant: dicunt enim, & non faciunt, de quibus & propheta dicit: Peccatori autem dixit deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuũ? Vides ergo quomodo iste ruminat, qui testamentum dei habet in ore suo. Sed quid insequẽtibus ad eum dicitur? Tu autem odisti disciplinam, & abiecisti sermones meos post te. In quo euidenter ostendit istum ruminantem quidem, sed ungulam non diuidentem: & ideo immundus est, quicunq; est talis. Et iterum est alius, uel ex ijs qui extra religionem nostram sunt, uel ex ijs qui nobiscum sunt, qui diuidunt quidem ungulam: & ita incedunt in uijs suis, ut actus suos ad futurum seculum præparent. Multi enim ita ex philosophis sapiunt, & futurum iudicium esse credunt. Immortalem nanq; animam sentiunt, & remunerationem bonis quibusq; positam cõfitentur. Hoc & hæreticorum nonnulli faciunt, & quantum ad hoc spectat, timorem futuri iudicij gerũt, et actus suos tanquam diuino examine requirendos cautius temperant. Sed horum uterque non ruminat, nec reuocat rumination em. Non enim ea quę in lege dei scripta sunt audiens meditatur, nec reuocat ad subtilem & spiritalem intelligentiam: sed statim ut audierit aliquid, aut cõtemnit, aut despicit, nec requirit quis in uilioribus uerbis pretiosus lateat sensus. Et immundi sunt isti, diuidẽtes quidem ungulam, sed rumination em non reuocantes. Tu autem si uis esse mundus, conuenientem habeto, & consonam uitam scientiæ, & actus intellectui, ut sis in utroq; mundus, ut & reuoces rumination em & ungulam diuidas, sed et ungulas ut producas, siue abijcias. Requiramus & huius rei testimonium, quomodo ungulas producimus, aut uelut alibi legitur, abijcimus. Scriptum est in Deuteronomio: Si, inquit, exieris ad bellũ aduersum inimicos tuos, & uideris ibi mulierem decora facie, & concupiueris eam: assumes eam & rades omnẽ pilum capitis eius & ungues eius, & indues eam uestimentis lugubribus, & sedebit in domo lugens patrem suum, & matrem suam, & domũ paternam suam per triginta dies, & deinde erit tibi uxor. Sed nunc nõ hoc est propositum, ut hæc quę in testimonium uocata sunt, explanentur. Sed propterea diximus, quia & huic de ungulis mentio facta est. Veruntamen & ego frequenter exiui ad bellum cõtra inimicos meos, & uidi ibi in præda mulierem decora facie. Quæcunq; enim bene & rationabiliter dicta inuenimus apud inimicos nostros, si quid apud illos sapienter & scienter dictum legimus, oportet nos mundare: id est, à scientia quæ apud illos est auferre, et resecare omne quod mortuum et inane est (hoc enim sunt omnes capilli capitis, & ungues mulieris, ex inimicorum spolijs assumpti) & ita demum eam facere nobis uxorem, quum iam nihil ex illis, quæ per infidelitatem mortua dicũtur habuerit, nihil in capite habeat mortuum, nihil in manibus: ut neq; sensibus, neq; actibus immũdum aliquid aut mortuũ gerat. Nihil enim mundum habent mulieres hostium nostrorum: quia nulla est apud illos sapientia, cui immundicia aliqua non sit admixta. Velim tamen dicerent mihi Iudæi, quomodo apud eos ista seruẽtur: quid causæ, quid rationis est decaluari mulierẽ, & ungues eiusdem præscidi? Verbi causa, si ponamus quod ita inuenerit eam is qui dicitur inuenisse, ut neq; capillos, neq; ungues habeat: quid habuit, quod secundum legem demere uideretur? Nobis uerò, quibus militia spiritalis est, & arma non carnalia, sed potentia à deo ad destruenda consilia, decora mulier si reperta fuerit apud hostes, et rationabilis aliqua disciplina, hoc modo purificabimus eã, quo superius diximus. Oportet ergo eũ qui mundus est, non solũ diuidere ungulas, & non solum præsentis et futuri seculi actus et opera discernere: sed ungulas producere, uel (ut alibi legimus) abijcere, ut purificãtes nos ab operibus mortuis, permaneamus in uita. Hæc quidem generaliter dicta sint de animalibus. De ijs uerò, quę in aquis sunt, hæc dicuntur: si quidem habeant pinnas et squamas, munda sunt: si uerò nõ habeant, immũda, nec edi debere. Illud in his ostẽditur, ut si quis est in aquis istis, & in mari uitæ huius, atq; in fluctibus seculi positus, tamen debeat satis agere, ut non in profundis iaceat aquarũ, sicut sunt isti pisces, qui dicuntur non habere pinnas nec squamas. Hæc nanq; eorum natura perhibetur, ut in imo semper, et circa ipsum cœnũ demorent, sicut sunt anguillæ & similia, quæ nõ possunt ascendere ad aquæ summitatẽ, nec ad eius superiora peruenire. Illi uerò pisces, qui pinnulis iuuantur & squamis muniuntur, ascendunt magis ad superiora, & aëri huic uiciniores fiunt, uelut qui libertatem spiritus quærant. Talis ergo sanctus quisque intra retia fidei conclusus, bonus piscis à saluatore nominatur, & mittitur in uas, ueluti pinnas habens

Matth. 23
Psal. 49
Deut. 21

bens & squamas. Nisi enim habuisset pinnas, nō surrexisset de cœno incredulitatis, nec ad rete fidei peruenisset. Quid autē est, quod & squamas habere dicitur tanquam qui paratus sit uetera indumenta deponere. Illi enim, qui squamas non habent, uelut ex integro carnei sunt, & toti carnales, qui deponere nihil possint. Si quis ergo habet pinnas, quibus ad superiora nitatur, mundus est, qui uerò non habet pinnas, sed in inferioribus permanet, & in cœno semper uersatur, immundus est. Similiter autem de auibus. Non manducabis, inquit, hæc, quia immunda sunt, aquilam & uulturem, & cætera his similia. His etenim auibus semper mortuorum corporum cibus est, et ex mortuis cadaueribus uiuunt. Omnes ergo qui huiusmodi uitam gerūt, immundi habendi sunt. Ego puto & illos in his numerari, qui alienæ incubant morti, & arte uel fraude testamenta subjciūt. huiusmodi enim homines, uultures & aquilæ meritò appellabuntur, uelut mortuorum cadaueribus inhiantes. Scio & alia uolatilia esse, quæ rapto uiuunt. Hæc sunt animæ, quæ secundum hoc quidem, quod rationabiles sunt, & imbuti liberalibus institutis uel rationalibus disciplinis, uolatilia uidentur. Legunt enim, & requirūt uel de ratione cœli, uel quomodo mundus dei prouidentia gubernetur. Secundum hæc ergo uolatilia nominantur. Si uerò huiusmodi homines inique agant, contra legem faciant, diripiant proximos suos: et quum in uerbis eorum esse uideatur eruditio cœlestis, in actibus carnalia & mortua opera gerunt: rectè uultures uel aquilæ dicendi sunt, quę de excelsis ad carnes mortuas ac fœtidas dilabuntur. Ad hoc referēda est accipitris rapacitas, & cæterorum omnium, ex quibus quædam quidem sunt uolatilia rapacitati studentia, quædam uerò non tam rapacia quàm obscuritatem et tenebras amātia. Omnis enim qui male agit, odit lucem, & non uenit ad lucem: ut sunt noctuæ & uespertiliones, & cætera quæ lex pronunciauit immunda. De quibus omnibus spiritali nos obseruantia custodientes, & cibum ex mundis animalibus appetentes, etiam ipsi pueri efficiemur, & mundi, per Christum dominū nostrum. Cum quo est deo patri cum spiritu sancto gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Ioan. 3

Libri septimi finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER OCTAVVS.

De eo quod scriptum est: Mulier quæcunq; conceperit semen, & pepererit masculum, immunda erit septem diebus, & de diuersitatibus lepræ, ac purificatione leprosi.

Matth. 9

MEdicum dici in scripturis diuinis dominum nostrum Iesum Christum, etiam ipsius domini sentētia perdocemur, sicut dicit in euāgelijs: Non indigent sani medico, sed qui male habent. Nō ueni iustos uocare, sed peccatores ad pœnitentiam. Omnis autem medicus, ex herbarum succis, uel arborū, etiam metallorum uenis, aut animantium naturis, profutura corporibus medicamenta componit. Sed herba istas, si quis fortè antequam pro ratione artis componātur respiciat, si quidem in agris aut montibus, uelut fœnum uile conculcat, & præterit. Si uerò eas intra medici scholam dispositas per ordinem uiderit, licet odorem tristem fortè & austerum reddant, tamen suspicabitur eas curæ uel remedij aliquid cōtinere, etiam si nondum quæ uel qualis in eis sit sanitatis ac remedij uirtus agnouerit. Hæc de cōmunibus medicis diximus. Veni nunc ad Iesum cœlestem medicum. Intra hanc stationem medicinæ eius ecclesiam, uides ibi languentium facere multitudinem. Venit mulier, quæ ex partu immunda effecta est. Venit leprosus, qui extra castra separatus est pro immundicia lepræ. Quærūt à medico remedium quomodo sanentur, & quomodo mundentur. Et quia Iesus hic medicus est et ipse est uerbū dei: ægris suis nō herbarū succis, sed uerborū sacramentis medicamēta conquirit. Quæ uerborū medicamenta, si quis incultius per libros, tanquā per agros uideat esse dispersa, ignorans singulorum dictorum uirtutem, ut uilia hęc, & nullum sermonis cultum habentia præteribit. Qui uerò parte ex aliqua didicerit animarum apud Christum esse medicinam, intelliget profecto ex his libris qui in ecclesia recitantur, tanquā ex agris & montibus, salutares herbas assumere unumquenq; debere sermonum, ad hanc duntaxat uim: ut si quis illi est animæ languor, non tam exterioris frondis & corticis, quàm succi interioris hausta uirtute sanetur. Videamus ergo aduersum immunditiam partus, & cōtagionem lepræ præsens hæc lectio quàm diuersa, & quàm uaria purificationum medicamenta conficiat. Et locutus est, inquit, dominus ad Mosen, dicēs: Loquere filijs Israēl, & dices ad eos: Mulier quæcunque cōceperit semen, & pepererit masculum, immunda erit septem diebus. Primo consideremus secundum historiam, si nō uidetur quasi ex superfluo additum, Mulier quæ susceperit semen, & pepererit masculum: quasi possit aliter masculum parere, nisi semine concepto. Sed non ex superfluo additur: ad discretionem nanq; illius, quæ sine semine concepit & peperit masculum, illum sermonem præ cæteris mulieribus legislator adiecit, ut non omnem mulierem quæ peperisset, designaret immundam, sed eam quæ concepto semine peperisset. Addi quoq; ad hoc etiam illud potest, quod lex ista, quæ de immundicia scribitur, ad mulieres pertinet. De Maria autem dicitur, quia uirgo concepit & peperit. Ferant ergo legis onera mulieres, uirgines uerò ab his habeantur immunes. Sed si nobis aliquis occurrat argutus, & dicat, quia & Maria mulier in scripturis nominatur. Sic enim dicit Apostolus: Vbi autem uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: ut eos, qui sub lege erant, redimeret. Respondebimus ei, quod in hoc loco Apostolus mulierē non pro corruptela integritatis, sed pro sexus conditione

Leuit. 12

Gala. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

nominauit: ut quia dicebat filium dei missum, simul & illud, quod communi omnium ingressu in hunc mundum uenisset, exponeret. Est porrò ætatis istud uocabulum, eius scilicet, qua fœminus sexus annos pubertatis excedit, & ad id temporis quo habilis uiro uideatur esse transit. Sicut contra uir appellatur is, qui adolescentiæ tempus excesserit, etiam si uxorem nondum habeat, cuius uir esse dicatur: quo nomine appellari solent etiã illi, quos fœmineæ admixtionis macula nulla perstrinxit. Si ergo rectè dicitur uir pro sola uirili ætate, etiam is qui nullius admixtionem fœminæ nouerit: quomodo non eadem consequentia etiam uirgo quæ intemerata permansit, pro sola ætatis maturitate mulier nominetur? Denique & Abraham quum puerum mitteret Mesopotamiam in domum Bathuelis, & inde acciperet Isaac filio suo uxorem: & puer curiosius percontaretur, ait ad eum, quod si noluerit mulier sequi me, reducam filium tuum illuc? Et non dixit, quod si noluerit uirgo sequi me. Hæc ergo dicta sint nobis de eo quod obseruauimus scriptum, quia nõ superflue addidit legislator, Mulier si conceperit semen, & pepererit filium: sed esse exceptionem mysticam, quæ solam Mariam à reliquis mulieribus segregaret, quod eius partus non ex conceptione seminis, sed ex præsentia sancti spiritus & uirtute altissimi fuerit. Nunc ergo requiramus etiam illud, quid causæ sit, quod mulier quæ in hoc mundo nascentibus ministerium præbet, nõ solum quum semen suscipit, immunda fieri dicit, sed & quum peperit. Vnde & pro purificatione sua iubetur offerre pullos columbinos, aut turtures pro peccato ad ostiũ tabernaculi testimonij, ut repropitiet pro ipso sacerdos: quasi quæ repropitiationem debeat & purificationẽ peccati, pro eo quod nascenti in hoc mundo homini ministerium præbuit. Sic enim scriptum est: Et repropiciabit pro ipsa sacerdos, & mundabitur. Ego in talibus nihil audeo dicere: sentio tamen occulta his quædam mysteria contineri, & esse aliquid latentis arcani, pro quo & mulier quæ conceperit ex semine, & pepererit, immunda dicitur, & tanquã peccati rea offerre iubeatur hostiam pro peccato, & ita purificari. Sed & ille ipse qui nascitur, siue uirilis, siue fœminei sexus sit, pronunciat de eo scriptura, qui non sit mundus à sorde, etiam si unius diei sit uita eius. Et ut scias in hoc grande esse, nescio quid, & tale quod nulli sanctorum ex sententia uenerit, nemo ex omnibus sanctis inuenitur diem festum, uel conuiuium magnum egisse in die natalis sui, nemo inuenitur habuisse lætitiam in die natalis filij uel filiæ suæ. Soli peccatores super huiusmodi natiuitate lætantur. Inueni enim in ueteri quidem testamento Pharaonem regem Aegypti, diem natalis sui cum festiuitate celebrantem: in nouo uerò testamento Herodem. Vterq; tamen eorum ipsam festiuitatem natalis sui profusione humani sanguinis cruentauit. Ille enim præpositum pistorum, hic sanctum prophetam Ioannem obtruncauit in carcere. Sancti uerò non solum non agunt festiuitatem in die natalis sui, sed spiritu sancto repleti execrantur hunc diem. Neque enim tantus ac talis propheta (Hieremiam dico) qui in utero matris suæ sanctificatus est, & propheta ingentibus consecratus libris in æternum mansuris aliquid inaniter condidisset, nisi secretum quid contineret, & ingentibus mysterijs plenũ, ubi dicit: Maledictus dies, in quo natus sum, & nox in qua dixerunt, ecce masculus. Maledictus qui annũciauit patri meo, dicens: Natus est tibi masculus. Sic lætetur homo ille, sicut ciuitates quas dominus destruxit in furore, & non pœnituit. Videtur ne tibi hæc tam grauia, & tam onerosa imprecari propheta potuisse, nisi sciret esse aliquid in ista natiuitate corporea, quod & huiusmodi dignum maledictione uideretur, & pro quo legislator tot immundicias accusaret, quibus congruas purificationes consequenter imponeret? Longum est autem, & alterius temporis, ut testimonia quæ de propheta assumpsimus, explanemus: quia nunc non Hieremiæ, sed Leuitici nobis propositum est differere lectionem. Sed & Iob non sine spiritu sancto loquens, maledicebat diem natiuitatis suæ, dicens: Maledicta dies, in qua natus sum, & nox in qua dixerunt, ecce masculus. Nox illa sit tenebræ, & non requirat eam dominus denuo, nec; ueniat in dies anni, nec numeretur inter dies mensium. Quod si non tibi uidetur hæc Iob diuino & prophetico spiritu loqui, ex ijs cõsidera quæ sequuntur. Addit enim: Sed maledicat eam, qui maledixit illum diem, in quo magnum cetum interempturus est. Vides ergo quomodo in spiritu sancto prædixit de magno ceto, quem interfecturus esset dominus, cuius typus erat cetus ille Ionæ? Vnde & dominus qui interfecturus erat cetum istum diabolum, dicit: Sicut enim Ionas tres dies, & noctes tres fuit in uentre ceti: ita oportet & filium hominis esse tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ. Quod si placet audire, quid etiam alij sancti de ista natiuitate senserint, audi Dauid dicentem: In iniquitatibus, inquit, conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea: ostendens, quod quæcunque anima in carne nascitur, iniquitatis & peccati sorde polluit: & propterea dictum esse illud, quod iam superius memorauimus: quia nemo mundus à sorde, nec si unius diei sit uita eius. Addi etiam his illud potest, ut requiratur quid causæ sit, quum baptisma ecclesiæ obseruatur, etiam paruulis baptismum dari, quum utique si nihil esset in paruulis, quod ad remissionem deberet & indulgentiam pertinere, gratia baptismi superflua uideretur. Mulier ergo quæcunq; conceperit semen, & pepererit masculum, immunda erit septem diebus, sicut & illa quæ secundũ dies purgationis suæ septem diebus segregabitur ab omni mundo: quia in sanguine immundo manet septem diebus, in sanguine autem mundo triginta & tres dies. Sed hoc in masculi natiuitate. Duplos autem dies faciet in natiuitate fœminæ. Incipit ergo esse in sanguine

Gen.25 Iob.25 Gen.40 Matth.14 Hier.1 Iob.3 Psal.50

mundo

Universidad de Deusto

mundo ab octauo die, & in sanguine mundo ma net diebus trigintatribus, hoc est tribus decadibus, & tribus monadibus, & quum cœperit esse in sanguine mundo illa quæ peperit, tunc circuncidit infantem. Octaua enim die, inquit, circuncides carnem præputij eius. Hæc est lex literæ.

Sed require tu quam circunciſionem Apoſtolus prædicet, quam nos & ſuſcipere & habere iubet. Nos enim, inquit, ſumus circunciſi, qui ſpiritu deo ſeruimus. Et quod ait in Pſalmo: Alienati ſunt peccatores à uulua. Conſidera, ſi non de illis hoc dicit, qui illam circunciſionem ſuſcipiũt, qua nos circuncidi Apoſtolus uetat: & tunc est quando alienantur peccatores à uulua, quum non ſpiritu, ſed carne circunciduntur: quia qui in lege circuncidunt̃, à gratia exciderũt. Igitur immũda fieri mulier dicitur, quæ concepto ſemine peperit maſculum: quæ autem fœminam peperit, non ſolum immunda erit, ſed dupliciter immunda: bis enim ſeptenis diebus immunda ſcribitur permanere. Sed interim quæ peperit maſculum, octaua die & qui natus est circunciditur, & illa fit munda. Scitis quod operoſa res est, in hac breuitate tẽporis iſta contingere: tamen ut in tranſcurſu aliqua dicamus, ſeptimana hæc præſentis uitæ tempus uideri poteſt. In ſeptimana nanq; dierũ conſummatus est mũdus: in quo donec ſumus in carne poſiti, ad liquidum puri eſſe nõ poſſumus, niſi octaua uenerit dies, id est, niſi futuri ſeculi tẽpus affuerit. In quo tamen die qui maſculus est, & uiriliter egerit, ſtatim in ipſo aduẽtu futuri ſeculi purgatur, & ſtatim mũda efficitur mater quæ genuit eum. Purgatam nanq; à uitijs carnem ex reſurrectione recipiet. Si uerò nihil in ſe habuit uirile ad uerſum peccatum, ſed remiſſus & effœminatus fuit in actibus ſuis, cuius peccatum tale est, quod non remittatur in præſenti ſeculo, neq; in futuro: iſte tranſit in unam & alteram ſeptimanam in immundicia ſua, & tertia demum incipiente oboriri ſeptimana, purgatur ab immundicia, quam fœminã pariendo contraxit. Hoſtiæ uerò, quæ pro huiuſmodi immundicia iubentur adhiberi, dupliciter diſtinguuntur. Primo iubetur agnus offerri anniculus ſine macula in holocauſtũ, & pulli columbini, aut turtures pro peccato. Secundo uerò cõmutatur hoſtia: Si, inquit, nõ inuenerit manus eius q̃d ſufficiat ad agnũ, accipiet duos turtures aut duos pullos columbarũ, unũ ad holocauſtũ, aliũ pro peccato. Vnde & mirũ uidetur, quod oblatio Mariæ non habuerit hoſtiam primã, id est, agnum anniculum: ſed ſecundã, tanquam cuius manus non ſuffecerit ad primam. Sic enim ſcriptum est de ea: Venerunt, inquit, parentes eius, ut offerrent pro eo hoſtiam, ſecundum quod ſcriptum est in lege domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Sed & in hoc uerum eſſe oſtenditur illud quod ſcriptum est: Qui [illegible]nriſtus Ieſus quum diues eſſet, pauper factus est. Ideo ergo & matrẽ de qua naſceretur, elegit pauperem: & patriam pauperem de qua dicitur: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, & reliqua. Verũ hæc breuiter trãſcurrere cogimur, nec ſingula quæ ſunt ſcripta, diſcutere: quãdoquidem feſtinamus aliquid etiam de legibus lepræ, quæ recitatæ ſunt, pertractare. Inuenimus ergo ſex ſpecies propoſitas eſſe de hominum lepra, quæ ſex ſpecies hoc mõdo deſcribuntur. Aut enim in cute corporis fit cicatrix, & ſignum exalbidum, & in cute corporis eius contagio lepræ. Aut efflorens efflorebit lepra, & conteget omnem cutem contagio à capite uſq; ad pedes eius. Tertia ſpecies quum in cute carnis fit ulcus & ſanatur, & fit in loco ipſo ulceris cicatrix alba. Aut in carnis cute fit aduſtio ignis, & poſt hęc ſanata aduſtio erit lucida & alba, aut cum rubore candida. Quinta ſpecies, quum uiro aut mulieri fit in capite, aut in barba contagio lepræ. Vltima uerò ſcribitur ſpecies, quum fit in caluicio, uel in recaluitione contagio lepræ rubicundæ, quæ est lepra efflorẽs in caluitio, uel in recaluitione. Hæc ut compendio expoſitionis utamur (quoniã quidem nunc propoſitum nobis est breuiter auditores ex his quæ recitata ſunt admonere, neceſſe tempus ad liquidum ſingula quęq; diſcutere) referenda mihi uidentur ad unamquanq; ſpeciem peccatorum, & in his animæ maculæ quæ ex peccatis accidunt, intuendæ. Dicendum igitur primo est, deſignari per hæc, peccata quæ in hac uita poſiti committimus: ex quibus aliqua curari nunc poſſunt, aliqua uerò non poſſunt. Secundo uerò & de illis ipſis, quæ poſt hanc uitam nobiſcum tranſeunt, ſignificari intelligendum est, eſſe & in ipſis quædam ita animabus infixa, ut nequeant aboleri. Alia uerò eſſe quæ purgationem poſſint recipere, ſecundum inſpectionem & iudicium pontificis illius, quẽ occulta latere non poſſunt: quiq; diſpenſabit animas ſingulorum, ſecundum hoc quod in eis maculas lepræ aut expiabiles, aut inexpiabiles uiderit. Cuius rei differentias de præſenti lectione colligere, & per ſingula ſecundum ſcripturæ huius indicium, quæ poſſunt nos mouere, rimari ex tempore, ut iam ſuperius dixi, iſte ſermo non patitur. Vix enim hæc multis poſſent uoluminibus digeſta componi ab ijs, quibus dominus de lectione ueteris teſtamenti uelamen abſtraxit. Nos ergo pro uiribus noſtris, quantum proferri in medium conuenit, exequemur, apoſtolo nobis Paulo pandente intelligentiæ uiam, qua dicit legem umbram habere futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, & ſecundum id quod ea, quæ de bobus in lege uidentur ſcripta, non de bobus, quorum deo cura non ſit, ſed de apoſtolis aduertenda pronunciat. In quo conſequenti utiq; ratione edocemur, quod & ea quæ de lepra ſcribuntur, umbra ſit, in alijs habens imaginem ueritatis. Igitur adhibeamus primo, ſi uidetur, ipſam ſcripturæ umbram, & tunc de eius ueritate requiramus. In uulneribus corporum, poſteaquam curata fuerint, remanet interdum ipſius uulneris ſignum, quod cicatrix appellatur. Vix enim est qui ita curetur, ut nullum ſuſcepti uulneris reſidere uideatur indicium. Tran

Coloſſ. 2
Pſal. 57
Leu. 13
Leu. 12
1. Cor. 8
Mich. 5
Hebr. 10
1. Cor. 9

si nunc ab ista legis umbra ad ueritatem eius, & intuere quomodo anima, quæ peccati uulnus acceperit, etiam si curetur, tamen habet in loco cicatricem uulneris residentem: quæ cicatrix non solum à deo uidetur, sed & ab ijs, qui acceperint ab eo gratiam, per quam uidere possint animæ languores, & discernere quæ sit anima ita curata, ut omni genere uestigium illati uulneris abiecerit: & quæ curata sit quidem, sed ferat adhuc ueteris morbi ipso uestigio cicatricis indicia. Quod autem sint quædam animæ uulnera, Esaias docet, di
Esa. 1 cens: A pedibus usque ad caput non est in eo sanitas: sed uulnus, & liuor, & plaga. Cum feruore de delictis hæc proculdubio loquens populo, insinuat quia sint aliqui, quibus possit adhuc medicamentum malagmæ imponi. Alij uerò, quod sint in tantum peccatores, ut eis nec cura possit adhiberi, hoc modo idem propheta designat: Nō est, inquit, malagma imponere, neq; oleum, neq; alligaturas. Quod autem contritio, & plaga doloris per correptionem, curæ causa imponatur
Hierem.30 animæ, Hieremias docet, dicens: Sic dicit dominus, Suscitaui contritionem, plaga tua cum dolore, non est qui iudicet iudicium tuum, cum dolore curata es, non est utilitas in te. Omnes amici tui obliti sunt tui, nec iam interrogabunt de te, quia plaga inimici percussi te, correptione ualida, pro omni iniquitate tua: quomodo multiplicata sunt peccata tua? Quid uociferaris super cōtritione tua? Violentus est dolor tuus, propter multitudinem iniquitatum tuarum prævaluerunt peccata tua, & fecerunt tibi hæc. Propterea omnes qui deuorant, deuorabuntur, & omnes inimici tui carnes tuas deuorabunt. Et erunt qui te afflixerunt, in afflixione: & omnes qui deuastauerunt te, dabo in deprædationem: quoniam reuocabo sanitatem tuam, & uulneris tui dolorem reuocabo à te, dicit dominus. Memento diligentius, quæ audieris à propheta de uulneribus & cicatricibus, & de tumoribus dici. Hæc enim nobis necessaria sunt ad expositionem cicatricum uel uulnerum, uel aliorum huiuscemodi, quæ in lepræ inspectionibus memorantur. Addemus tamen
Hier.30 adhuc, quæ in alio loco idē Hieremias ad animæ uulnera & curas, in quibus tamen uestigia uulnerum resideant post obductam cicatricem, his sermonibus memorat: Ecce ego adducam cicatricem eius, & simul curabo eos, & manifestabo eis pacem & fidem, & conuertam captiuitatem Iuda, & captiuitatem Hierusalem. Si ergo sufficienter à propheta didicimus de uulneribus & cicatricibus animarum, & curis ac sanitatibus, quæ deo medicante inferuntur: intuere nunc illam animā, de qua dicit deus: Quia ego adduxi cicatricem eius. Post uulnera sine dubio cicatricem adducit ob sanitatem. Et curaui, inquit, eos: & manifesta bo eis pacem & fidem. Si ergo post cognitionē & medicinam dei, si post manifestationem pacis & fidei, quam per Christum suscipimus, rursum in ista cicatrice ascendat aliquod peccati prioris indicium, aut signum aliquod erroris ueteris innoue

A tur: tunc fit in cute corporis nostri contagio lepræ inspicienda per pontificem, secundum ea quæ legislator exposuit. Secunda uerò species est lepræ: si effloruerit, inquit, in cute, ita ut tegat omnem cutem corporis à capite usque ad pedes, per omnia quæcunque sacerdos inspexerit. Quum ergo omnem cutem corporis obtexerit, tūc mundum eum esse sacerdos à contagione pronunciat. Sed in quacunq; die apparuerit in eo color uiuus, rursum iudicatur immundus, per hoc quod in eo color uiuus apparuerit, quem ante non habuit. De hoc quidam etiam ante me dixerunt, colorem uiuum indicare rationem uitæ, quæ in homine est: quamuis enim in anima posita est, quādiu tamen
B non habet usum, si quid peccatur, non reputatur, pro eo quod uideatur nondum rationis capax esse is qui delinquit: quum autem ratio in eo locum, ac tempus inuenerit, si quid iam contra rationem agat, uideri eum iure culpabilem. Nos autem diligentius, quæ scripta sunt contuentes, arbitramur magis hæc de illis accipienda, quibus uel phrenesi uel furore, uel quocunq; excessu occupatus, uel oppressus est sensus, et agunt contra rationem. Mūdi ergo isti à lepra, id est, immunes uocantur à peccato, quia actus sui uel motus non habent sensum. Quod si fortè apparuerit in eo uiuus color corporis, hoc est, sensus sui reparata in eo fuerit sanitas, & post hæc aliquid contra rationem recti iustiq; gerat, reputari ei peccatum dici-
C tur ex ea parte, qua uiuus color, id est sensus in eo uiuæ rationis apparuit. Tertia lex de leprosis est, quum in cute corporis ulcus efficitur, & in loco ulceris cicatrix alba cum rubore inuenitur. Vlceris autem causa est, quum in corpore humor sordidus abundat & noxius: ita ergo & in anima ulcera intelliguntur ea, quæ ex immundis cupiditatibus, uel sordidis cogitationibus efferuescunt. Quæ si fortè per fidei gratiam & remissionem curata sunt peccatorum, & sana facta est anima, resi det tamen cicatrix, & ipsa cicatrix nō habet similem corporis colorē, sed est albior, lepra esse pronunciatur. Ita enim lucide uidentibus est clara cupiditas, ut eam porrò uidentibus peccati inserendi dentis ostendat indicia, & fortassis peccati talis
D quod ad mortem sit. Et ideo non solum alba cicatrix esse, sed & rubicūda describitur. Quod uerò humiliorem ipsam cicatricem dicit uideri, certum est, quia huiusmodi peccati macula humilem & deiectam animam facit. Quarta erat lex, ubi dicitur, quia si in cute fiat adustio ignis, & post hæc quum sanata fuerit adustio, ipsa splendida fiat & alba cum rubore, uel certè exalbida, & uisio eius humilior reliqua cute, & hoc dicit esse leprā quæ in adustione effloruerit. Vide ergo si nō adustio est in omni anima, quæcunq; recipit iacula maligni ignita: aut si non igni aduritur omnis qui ardet amore carnali: istæ ergo sunt adustiones & succēssiones ignis. Sed et ille adustionem patitur, qui gloriæ humanæ cupiditate succenditur, & qui iræ uel furoris æstibus inflammatur. Quod si fortè curetur ab his uulneribus anima per fidem, &

post

post sanitatem receptam, cõtempto eo qui dixit: A
Ioan.5 Ecce iam sanus factus es, noli amplius peccare, ne quid tibi deterius contingat: incipiat ueteris uim fructus ex obducta cicatrice ꝓferre, nec exequetur cicatrix ad reliqui corporis cutem, sed sit humilior, & illum adhuc retineat colorem quem habuit lepræ tempore, lepra eius in adustione reflоruit, & ideò immundus à sacerdote iudicatur.

Quinta species lepræ est, quum in capite contagio efficitur, aut in barba uiri siue mulieris capite: ita ut uisio cõtagionis ipsius humilior sit à cute corporis: & hæc est lepra capitis uel barbæ. Vide ergo si potest fieri, ut lepra capitis putetur in eo, qui non habet caput Christum, sed alium aliquẽ: uerbi causa, Epicurũ uoluptatem summũ bonũ B prædicantem, non tibi & caput & barba talis hominis uidetur immunda? Sed & is qui quum debeat esse uir, & agere tanq; perfectus, si forte facile tanq; puer uincatur à peccato, etiam ipse leprã barbæ habere dicẽdus est: quia quum uincere deberet malignũ, & sacerdotali honore (qui in barba designatur) incedere, adolescentiæ uitijs impeditus, lepram barbæ perpetitur. Mulierem autẽ, animam in scripturis indicari eam, quæ non tam proferre semẽ uerbi, quàm suscipere potest, sæpe dictum est. Quæ lepram habere designatur in ca-
1. Cor.11 pite, si uirum, qui caput mulieris est, id est doctorem pollutum habeat et immundũ, ut Marcionẽ, aut Valentinum, aut aliquem eiusmodi. Sequens sexta iam & ultima species lepræ ponitur, quæ fit C in caluitio uel recaluitione: quæ res quantũ ex seipsis, mundæ sunt. Sic enim dicit lex: Si cuius, inquit, defluxerint capilli capitis, caluus est, mundus est: si autẽ à fronte eius defluxerint, recaluus est, mundus est. Conuenienter hæc referuntur ad animam, ut quũ ea, quæ sui natura emortua sunt, abijcit ac deponit, munda esse dicatur. Sed post hoc, si ea quę prius purificata fuerant, repullulare sordidius & humilius quàm dignitas puritatis expetit & mundiciæ, uidebuntur, immundam ac leprosam animam reddent. Ex hoc iam generaliter de omni leproso, in quo fuerit contagio lepræ, & humilior uidebitur à reliqua cute (humilius nãq; est omne animæ uitiũ à reliquis eius uirtutibus) lex quæ spiritalis est, talia quædã decernens: Ve- D stimenta, inquit, eius dissuta sint, & caput eius reuelatum, & os eius adopertum. Per quę designat, eũ qui in anima leprosus est, id est qui peccatis cõfixus, non oportere assuere sibi tegumenta, & turpitudines operire peccati. Sicut enim is cuius uestimenta dissuta sunt, nudam atq; intectam gerit turpitudinem corporis: ita oportet eum qui peccatis aliquibus obseptus est, mala sua & flagitia nullis uerborum assumentis, nullis excusationũ uelaminibus operire: ut in eo fiat sepulchrũ dealbatum, quod deforis quidem apparet hominibus
Matth.23 speciosum, intus autem plenum est ossibus mortuorum, & omni immundicia. Vult ergo lex diuina, peccatorem non solum uestimenta non assuere, sed & caput non cõtegere: ut si quod est capitis delictũ, id est si in deũ aliquid cõmissum est, si in fide peccatũ est, ne hæc quidẽ habeantur obtecta, sed omnibus publicentur, ut interuentu & correptione omniũ emendetur, et ueniam mereatur. Veruntamen leprosus iste os tantũmodo iubetur obtegere. Quid est hoc quod omnes corporis partes nudas habere præcipitur, & os solũ iubetur operire? Nonne palàm est, & in aperto positum, quod ei qui in lepra peccati est, clauditur sermo, clauditur ei os, ut fiducia sermonis, & docẽdi autoritas excludatur? Peccatori enim dixit deus:
Psal.49 Quare tu enarras iusticias meas, & assumis testamentũ meũ per os tuũ? Clausum ergo habeat os peccator: quia qui seipsum nõ docuit, quomodo aliũ docere potest? Docere aliũ nõ potest, & ideò os suũ iubetur operire, qui male agẽdo loquendi perdidit libertatẽ. Immundus, inquit, erit, et separatus sedebit foris, extra castra erit conuersatio eius. Clarũ est quod omnis immundus abijciatur à cõuentu bonorũ, & segregetur à cœtu castrisq; sanctorũ. Et ideò dicitur, quia extra castra erit cõuersatio eius. Quod si forte mũdatus fuerit, spontе quidem, & à semetipso non uenit ad sacerdotẽ, sed offertur, inquit, ab alio, nec intrat in castra. Neque enim conueniens erat, ut eadem die qua mundabatur, priusquam fierent pro eo quæ competebant, introiret in castra. Propter quod sacerdos, inquit, exibit ad eum foras extra castra. Sem-
Ioan.16 per enim ad eum, qui nondum potest introire in castra, exit ille, qui potest exire extra castra, qui dicit: Ego à deo exiui, & ueni in hunc mundũ. Exit ergo ad eum sacerdos, & considerat si iam recepit sanitatem, si à lepræ contagione purgatus est.
Leuit.17 Quum autem uiderit eum sacerdos, præcipit, ut accipiantur gallinæ duæ uiuæ ei qui mundatur, & lignum cedrinum, & coccum tortum, & hyssopum. Videntur hic mihi etiam duæ istæ gallinæ habere similitudinem quandam duorũ hircorũ, ex quibus unus domino offertur, alius in eremũ emittitur. Ita enim & hic ex duabus gallinis una immolatur, & alia in campum dimittitur. Dat ergo & hic qui purgatur à lepra, aliquam partem quæ abijciatur in eremum, alia autem pars domino offertur pro eo. Nondum tamen hic qui purgatur à lepra, & offert gallinas atq; alia, quæ pro eo domino offeruntur, ad altare offertur, sicut turtures aut columbæ. Nondum enim eadem die is qui purgatur à lepra, diuino altari dignus efficit. Propter quod mandat legislator, ut eadẽ die qua purgatur, accipiantur duæ gallinæ ad purificationem eius. Puto aũt, quod & hic illius gallinæ intellectus latenter habeatur, per quam purificatio efficitur peccatoris, de qua scriptum est: Quoties
Matth.23 uolui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alis suis, & noluisti? Indiget tamen, ut per lignũ cedrinũ purificetur is qui purificatur. Impossibile nanq; est sine ligno crucis peccati lepra posse purgari, nisi adhibeat & lignũ in quo saluator (sicut apostolus Paulus dicit) exuit principatus & potestates, triumphans eos in ligno. Iungitur tamen ad emundationem lepræ huius etiam coccum tortum, sociatur & hyssopus.
Coloss.2

Coccum tortum figuram sacri sanguinis cõtinet, qui de eius latere per lanceæ uulnus exortus est. Et hyssopum, hoc genus herbæ naturam habere medici ferunt, ut diluat & expurget si quæ pectori hominum sordes ex corruptione noxij humoris insederint: unde & necessariò in expurgatione peccatorum, huiuscemodi graminis figura suscepta est. Coccum uerò, quod sæpe sumptum sit ad salutis subsidia, in diuinis referri uoluminibus

Gen.38 inuenimus. Sicut in partu Thamar, quum unus, inquit, prior protulit manũ, accipiens obstetrix, coccũ alligauit in manu eius, dicens: Hic exsiliet

Iosue 2 prior. Sed & Raab meretrix quum exploratores suscepisset, & pactum ab eis salutis acciperet: illi, & pones, inquiunt, signũ resticulam coccineam, & alligabis eam in fenestra ista per quam deposuisti nos. Obserua tamen & illud, quod non ipse sacerdos immolare gallinã dicitur. Nondum enim dignus est hic, qui fuit leprosus, ut ipse sacerdos pro eo immolet, propter quod nec sanguis gallinæ offertur ad altare. Sed dicit, quia occidetur gallina in uasculo fictili, in quod uas aqua uiua fit missa: ut & aqua assumatur ad purificationem, & compleatur plenitudo mysterij in aqua & sangui

Ioan.19 ne, quod dicitur exijsse de latere saluatoris: & ni-

1.Ioan.5 hilominus, quod Ioannes in epistola sua ponit, et dicit purificationem fieri in aqua & sanguine & spiritu. Vnde & hic uideo omnia ista compleri. Spiritus enim est gallinæ istius quæ occiditur, & aqua uiua quæ in uase est, & sanguis qui super eũ diffusus est. Non quo per hæc iterandam baptismi gratiam sentiamus: sed quod omnis purificatio peccatorum, etiam hæc quæ per pœnitentiam quæritur, illius ope indiget, de cuius latere aqua processit & sanguis. Vide ergo quomodo & uiua gallina, & lignum cedrinum, et coccus tortus, & hyssopus tingitur in sanguine pulli & aqua uiua: ut ex hoc aspersus, & purificatus ex aqua & sanguine (in quo tincta est & illa gallina, quæ in campum emittitur) & septies coram domino respersus is qui purificatur, mundus efficiatur ab omni immundicia, qua fuerat ex leprę contagione possessus. Sed & illud aduerte, quomodo quum superius dixerit, hęc est lex leprosi, in qua die mũdatus fuerit: nunc his omnibus addit & dicit, & mundus erit. Si enim semel abiecta lepra mundatus est, quomodo adhuc immundus erit? Sed uide quia etiam si mundetur quis à peccato, & non sit iam in opere peccati, ipsa tamen uestigia sceleris cõmissi purificatione indigent & ea, quam exposuimus, & alijs nihilominus quæ mandantur in consequentibus. Obseruabimus enim ad hoc qđ scriptum est de lepra, in qua die mundatus fuerit: post hæc inter cætera quæ mãdantur tertio dictũ esse, & mundus erit: & iterum ad ultimum scriptum esse, & mundabit. Vnde & mihi uidetur esse quasdam & in ipsa purificatione differentias, & (ut ita dixerim) profectus quosdam purificationum. Potest enim & de illo qui cessat à peccato, dici, & mundus erit: sed nõ statim ita mundus uidebitur, ut ad summã puritatis accesserit. Denicq addit ijs quæ dixerat: In quacunq; die mundatus fuerit, emittetur, inquit, uiua gallina in campum, & lauabit uestimenta sua is qui purificatur. Post hæc autem omnem, inquit, pilum radet, & addit, & lauabitur in aqua. & post hæc additur, & mundus erit. Neq; enim sufficit, quod in principio dixerat, mundus erit, nisi adiecisset etiam hæc: Sordida ergo uestimenta habuit usq; adhuc iste qui purificatur à lepra, etiam post aspersionẽ, et nunc lauare ea iubetur. Quæ tamen uestimenta non mihi per omnia malæ texturæ uidẽtur fuisse, alioquin abijci ea magis quàm lauari præciperet. In quo ostenditur, neq; per omnia alienam fuisse à deo conuersationem eius, neq; purè in domino, & integrè custoditam. Non enim lauaret uestimenta, nisi fuissent sordidata: nec iterum lotis eis uteretur, si fuissent textrini in omnibus alieni. Quod autem radi iubetur omnem pilum, puto quod quicquid emortui operis animæ positæ in peccatis exortum est (hoc enim nunc pili nominantur) iubeatur abijcere. Peccator enim omne quod ei siue in cõsilio natũ est, siue in uerbo, siue in opere, expedit si uerè purificari uult, ut credat, & abijciat, nec residere apud se aliquid patiatur. Sanctus aũt seruare debet omnem capillum, & si possibile est, nec ascendere debet ferrum super caput eius: ne abscindere aliquid de cogitationibus eius sapiẽtibus, aut dictis aut operibus possit. Inde denicq est quod & Samuẽli ferrũ dicitur non 1.Reg.1 ascendisse super caput, sed & omnibus Nazaræis qui sunt iusti: Quia iusto (sicut scriptũ est) omnia Psal. quæcunq; faciet prosperabuntur, & folia eius nõ decident. Hinc & discipulorum domini etiam capilli capitis dicũtur esse numerati: hoc est, omnes actus, omnes sermones, omnes cogitationes eorum seruantur apud dominũ, quia iustæ, quia sanctæ sunt. Peccatorũ uerò omne opus, omnis sermo, omnis cogitatio debet abscidi: & hoc est ôd dicitur, ut omnis pilus corporis eius radatur, & tunc erit mundus. Sed & hoc obserua, quod non sufficit ei post purificationẽ uel uestimẽta lauisse, uel omnem pilũ rasisse, nisi et lotus fuerit in aqua. Oportet nanq; eum abijcere omnes sordes, omnem immundiciam, nõ solum de uestimentis, sed & de proprio corpore, ut nulla in eo macula extinctæ lepræ resideat. Tertio ergo nunc purificatus, ita demũ dignus efficitur ingredi castra dñi. Non tamen continuò permittitur ei introire domum suã: sed dicitur, ut extra domũ suã maneat septẽ diebus, & radat omnẽ pilũ capitis & barbæ & superciliorũ: quasi nõ suffecerit, quod prius omnẽ pilũ raserat: nunc additur, ut omnẽ pilũ capitis & barbę & superciliorũ radat. Idẽ nanq; uidet dictũ, in eo quod dixerat omnẽ pilum radendũ. Sed nõ mihi inanis uidetur esse ista repetitio, uult enim peccatorem posteaq; fuerit mundatus, posteaq; remissionem peccatorum per pœnitẽtiam acceperit, de purgatione capitis admonere, et barbæ & superciliorum. uelut si diceret ei: Ecce iam Ioa. sanus factus es, uide ne ultra capitis contrahas culpam. Capitis enim peccatum est, aliter quam fides

Universidad de Deusto
Biblioteca

fides ecclesiæ continet, de diuinis sentire dogmatibus. In barba uerò, ut meminerit se uirilis ætatis
Matth.18 depositisse peccata, & conuersus fiat sicut infans: In supercilijs autem arrogantiam deijcit, & male elatum ad humilitatem Christi inclinat supercilium. Secundo ergo ad hūc modum omnis pilus corporis raditur. Et sicut hæc geminantur, ita & uestimenta semel in prima purificatione lauisse non sufficit: sed secundo præcipitur, ut lauet uestimenta sua & corpus suum aqua, & tūc quarto additur, & mundus erit. Hæc autem fiunt intra castra quidē, posito eo adhuc tamē extra domum suam. Dicit enim: Post septem dies in die octaua assumet sibi duos agnos. Iam non alius assumit, sed ipse sibi assumit duos, inquit, agnos immaculatos, & ouem unā anniculam immaculatam, & tres decimas similaginis conspersæ in oleo, & cyathum olei unum: ut post hæc quinta purificatione purificatus cōsummetur. Ex his ergo duobus agnis unus quidem immolatur, & dicitur pro delicto. In loco, inquit, in quo iugulatur pro peccato, & ubi holocaustomata fiunt, in loco sancto. Ecce iam dignus efficitur, ut offerat sacrificium, qui potuit ad quintam purificationem peruenire, & hostia eius sancta sanctorū fit. Alius autem agnus holocaustum efficitur: in quo propiciare pro ipso sacerdos dicitur, ut purgetur. Igitur primus agnus, qui pro delicto est, uidetur mihi uirtutis ipsius formā tenere, quam sumpsit is qui erat in peccatis, per quam potuit propellere affectum peccandi, & malorum ueterum pœnitudinē gerere. Secundus uerò agnus figuram tenere illius iam recuperatę uirtutis, per quam abiectis & procul fugatis omnibus uitijs, integrum se & ex integro obtulit deo, & dignus extitit diuinis altaribus. Ouis autē quæ post agnos assumitur (quantum conijcere in tam difficilibus locis ualemus) fœcunditatem puto quod designet eius qui conuersus est à peccato, & totum se obtulit deo, qua post omnia in bonorum operum fœtibus utitur, & innocentiæ fructibus pollet. In tria ergo purificationis huius, id est cōuersionis à peccato ratio diuiditur. Prima est hostia, qua peccata soluūtur: secunda est, qua anima cōuertitur ad dominum: tertia est fœcunditatis & fructuum, quos in operibus pietatis is qui dicitur cōuersus ostendit. Et quia tres istę sunt hostiæ, idcircò subiungit & tres mensuras decimæ similaginis assumendas, ut ubiq; intelligamus purificationem fieri non posse sine mysterio trinitatis. Vide autem quod hic in quinta purificatione nō assumitur farina, sed iam similam habet iste qui purificatur à peccatis. Simila ei adscribitur unde habeat iam panem mundum, & hæc oleo cōspergitur. Sed & oleum eius ad duos usus diuiditur. Vnum quo simila cōspergitur, alium quod sacerdos accipit integram mensuram cyathi, ut ait. In quo (ut ego sentio) & panis eius pinguis efficitur per misericordiam: & oleum quo lux uera, & scientiæ ignis accenditur, per manus sacerdotis capiti eius imponitur. Ita e-
Leuit.14 nim dicit: Et statuet (inquit) eum sacerdos, qui A mundat eum in conspectu domini ad ostium tabernaculi testimonij. Vide quia sacerdotis est statuere eū qui conuertitur à peccato, ut stabilis esse possit, & ultra non fluctuare, nec moueri omni uento doctrinę. Statuet ergo eum, non solum intra castra, sed ad ipsum ostiū tabernaculi testimonij ante dominum. Et posteaq; secundum ea, quę superius dicta sunt, offeruntur hostiæ pro purificatione: adhibet, inquit, & cyathum olei, & separat illud ante dominum. Et accipiet, inquit, sacerdos de sanguine, & ponet super extremam auriculam eius, qui purificatur, dextram, & super extremam manum eius dextram, & super extremum pedem eius dextrum. Et post hæc, inquit, B accipiet sacerdos non ipsum cyathum olei, sed ex ipso: & diffundet, inquit, in manū suam sinistrā, & intinget digitum suum sacerdos in oleo, quod est in manu eius sinistra, & asperget septies ante dominum. Et iterum ex eo, quod supererit in manu eius sinistra, imponet super auriculā eius, qui purificatur, dextram, & super extremam manum eius dextram, et super extremum pedem eius dextrum. Et post hæc quod relictum fuerit ex oleo, imponet, inquit, sacerdos de manu sua super caput eius qui purificatur. Vides quomodo ultimę & summæ purificationis est aurem purificari, ut purus & mundus seruetur auditus: & manū dextram, ut munda sint opera nostra, ne aliquid immundum his admisceatur et sordidum. Sed & pe- C des purificandi sunt, ut ad opus bonum tantummodo dirigantur, nec ultra lapsus iuuentutis incurrant. Septies autem respergit eum sacerdos ex oleo corā domino. Post omnia etenim, quæ pro purificatione celebrata sunt, postq; conuersus & reconciliatus est deo, post immolatas hostias, ordinis erat ut & uirtutē super eum septemplicem sancti spiritus inuitaret, secundum eum qui dixe- Psal.50
rat: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali cōfirma me. Vel certe quomodo pec- Luce 11
catorum corda dominus in euangelio testatur, à septem dæmonibus obsideri, competēter septies ante dominum sacerdos in purificatione respergit: ut expulsio septem spirituum malignorū de purificato corde, septies excusso digitis oleo declaretur. Hominibus ergo cōuersis à peccato, pu- D rificatio quidem per illa omnia datur, quæ superius diximus. Donum autem gratiæ spiritus, per olei imaginem designatur, ut non solum purgationem consequi possit is qui conuertitur à peccato: sed & spiritu sancto repleri, quo & recipere
priorem stolam & annulum possit, & per omnia Luce 15
reconciliatus patri, in locum filij reparari. Per ipsum dominum nostrum Iesum Christum,
cui est gloria in secula seculorum,
Amen.

Octaui libri finis.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER NONVS.

De eo quod scriptum est de sacrificijs repropitiationis: & de duobus hircis, quorum unus sors est domini, & unus apopompæi, qui dimittitur in eremum, & de ingressu Pontificis in sancta sanctorum.

ἀποπομπαῖος, id est emissarius

DIe propitiationis indigẽt omnes qui peccauerunt: & ideò inter solennitates legis, quæ figuras continent cœlestium mysteriorum, una quædam solennitas habetur, quæ dies propitiationis appellatur. Hæc ergo quæ nunc recitata sunt, legislatio est solẽnitatis ipsius: quæ dies (ut diximus) propitiationis uocata est. Sed uideamus primo quid sibi uelit literæ ipsius continentia: ut orantibus uobis (si tamen ita domino supplices simus, ut exaudiri mereamur) possitis accipere gratiam spiritus, per quam explanare ualeamus mysteria, quæ continentur in lege. Defuncti sunt duo filij Aaron Nadab & Abiud, quũ offerrent ignem alienũ ad altare domini. Necesse igitur erat, ut cœlesti doctrina instrueretur Aaron, quomodo eũ ad altare oporteret accedere, & quo supplicationum ritu propitium faceret dominũ: ut ne etiam ipse incurreret hæc, quæ incurrerant filij sui, incaute & inconuenienter accedentes ad altare dei, alienumq; ignem, & non illum qui diuinitus datus fuerat, offerẽtes. Propterea ergo de his hoc modo præfata est lex: Et locutus est dominus ad Mosen: loquere ad Aaron fratrem tuum, ut non intret omni hora in sanctuarium, quod est intra uelum ante cõspectum propiciatorij, quod est super arcam testimonij, & non moriatur. Ex quo ostẽditur, quod si omni hora introẽat in sancta, non præparatus, non indutus pontificalibus indumentis, neq; hostijs quæ statutæ sunt præparatis, neq; propitiato prius deo, morietur: & iustè quidem, tanq; qui non fecerit ea quæ cõuenit fieri, anteq; accedatur ad altare dei. Omnes nos iste sermo contingit, ad omnes pertinet quod hic loquitur lex. Præcepit enim, ut sciamus quomodo accedere debeamus ad altare dei. Altare est enim super quod orationes nostras offerimus deo, ut sciamus quomodo debeamus offerre, scilicet ut deponamus uestimẽta sordida, quæ est carnis immundicia, morum uitia, inquinamenta libidinũ. An ignoras tibi quoq;, id est omni ecclesiæ dei, & credẽtium populo, sacerdotium datum? Audi quomodo Petrus dicit de fidelibus: Genus, inquit, electum, regale sacerdotiũ, gens sancta, populus acquisitionis. Habes ergo sacerdotiũ, quia gens sacerdotalis es, & ideò offerre debes deo hostiam laudis, hostiam orationũ, hostiam misericordiæ, hostiam pudicitiæ, hostiam iusticiæ, hostiam sanctitatis. Sed ut hæc digne offeras, indumentis tibi opus est mundis, & segregatis à reliquorum hominũ cõmunibus indumentis, & ignẽ diuinũ necessarium habes. Nõ aliquem alienũ à deo, sed illũ qui à deo hominibus datur, de quo filius dei dicit: Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo nisi ut accendatur? Si enim non hoc, sed alieno, & huic contrario igni utamur, ut illo qui se transfigurat sicut angelũ lucis: eadem sine dubio patiemur, quæ Nadab passus est, & Abiud. Præcepit ergo mandatũ diuinũ ut instruatur Aaron, ne omni hora intret in sancta ad altare: sed quũ fecerit prius ea quæ fieri mandantur, ne forte moriatur. Sed primo omniũ ostendamus, quomodo hæc, quæ de sacrificijs cõscribuntur, figuras esse Apostolus dicit & formas, quarũ ueritas in alijs ostenditur: ne forte auditores nos præsumere arbitrentur, & legẽ dei in alium sensum, quàm scripta est, uiolenter inflectere: quod quidem autumare fortasse possent, si nulla in his quę asserimus apostolica præcederet autoritas. Paulus ergo ad Hebræos scribens, eos scilicet qui legem quidem legerent, & hæc meditata haberent & bene nota, sed indigerent intellectu qualiter sentire de sacrificijs debeant, hoc modo dicit: Nõ enim in sancta manufacta introiuit Iesus exemplaria ueritatis: sed in ipsum cœlum, ut appareat uultui dei pro nobis. Iterum dicit de hostijs: Hoc enim fecit, semel seipsum offerendo hostiam. Sed quid de his singillatim quærimus testimonium? Omnem epistolam ipsam ad Hebræos scriptam, si quis recenseat, & præcipuè eum locum ubi pontificem legis cõfert pontifici repromissionis, de quo scriptum est: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec: inueniet quomodo omnis hic locus Apostoli, exemplaria & formas ostẽdit esse rerum uiuarum & uerarum, illa quæ in lege scripta sunt. Oportet ergo nos quærere pontificem, qui semel in anno, id est per omne hoc præsens seculum, sacrificium obtulit deo, indutus uestẽ, cuius dño iuuante, quæ sit qualitas, ostendemus. Tunica, inquit, linea sanctificata induetur. Linũ de terra oritur. Tunica ergo sanctificata linea induitur uerus pontifex Christus, quũ naturam terreni corporis sumit. De corpore enim dicitur, quia terrenũ sit, & in terrã ibit. Volens ergo dñs et saluator meus hoc quod in terram ierat resuscitare, terrenum suscepit corpus: ut id eleuatum de terra portaret ad cœlum. Et huius mysterij tenet figurã hoc, quod in lege scriptũ est, ut linea tunica pontifex induatur. Sed quod addidit sanctificata, non ociosè audiendum est. Sanctificata nanq; fuit tunica carnis Christi: non enim erat ex semine uiri cõcepta, sed ex spiritu sancto generata. Et femoralia, inquit, linea sint super corpus eius. Femoralia indumentum est, quo pudenda corporis cõtegi & constringi solent. Si ergo aspicias saluatorem nostrũ suscepisse quidẽ corpus, in corpore positũ egisse humanos actus, id est uescendi & bibendi, & cętera his similia, hoc aũt solũ opus non egisse quod ad pudenda corporis pertinet, carnemq; eius neq; nuptijs, neq; filiorũ procreationi patuisse, inuenies qualiter femoralia linea sanctificata habuerit: ut uerè de ipso dici debeat, Quia inhonestiora nostra abundantiorẽ honorẽ habent. Considera tamen et ipsum pontificis habitũ, quia quod per naturam minus in eo honestũ uidetur, quũ indutus dicatur

Leuit.10
Leuit.16
1 Pet.2
Luce 12
2. Cor.11
Heb.9
Psal.109
Heb.7
Gen.3
1. Cor.11

dicatur femoralibus lineis, & zona constrictus, etiam secundum literam de eo cõuenit dici, quia inhonestiora nostra abundantiorem honestatem habent. Ita ergo et omnis, qui in castitate uiuens, imitatur Christũ, hoc solum de humanis actibus nescientem, etiam ipse lineis femoralibus sanctificatis indutus est, & inhonestioribus suis abundantiorem circũdedit honestatem. Tunica ergo linea sanctificata induitur, & femoralia linea super corpus eius sunt. Sed ne forte femoralia hæc, quibus pudenda conteguntur, resoluta defluant, & turpitudinem reuelent ac retegant (nõ enim, inquit, facies gradus ad altare, ne forte reueletur in his turpitudo tua) ne ergo turpitudo tua defluentibus femoralibus reueletur: zona, inquit, femoralia cõstringantur. Quodam tempore exponentes Ioannem baptistam, & aliàs Hieremiam: quod Hieremias quidẽ zonã, Ioannes uerò pelliceam zonã circa lumbos habuisse diceretur, sufficienter ostẽdimus, quomodo per hæc declaretur indicari, pars illa corporis apud huiusmodi uiros ita emortua, ut neq; leuis ad carnis illecebras motus, neq; alius quisq; in lumbis eorũ fuisse credere tur: sed sola castitas, & pura pudicitia. Zona ergo pontifex linea cingitur, & cydarim lineam ponit super caput suũ, omnia linea. Cydaris quod dicit, ornatus quidam est, qui capiti superponitur, quo utitur pontifex in offerendis hostijs, uel cæteri sacerdotes. Sed unusquisq; nostrũ ornare debet caput suũ sacerdotalibus ornamentis. Etenim quoniam omnis uiri caput Christus est: quicunq; ita agit ut ex actibus suis cõferat gloriam Christo, caput suum qui est Christus, ornauit. Potest & alio modo in nobis intelligi capitis ornatus: quandoquidem quod est in nobis primũ ac summũ, & caput omnium, mens est. Ad dignitatem itaq; pontificis excolet caput suũ, si quis mentẽ suam adornauerit sapientia & disciplinis. Quatuor igit̃ sunt ista, quibus indui præcipitur põtifex, & ita demũ introire in sancta, ne hæc non habens moriatur. Iam uerò de hostijs quædam quidem mandantur debere esse pontificis, quædam uerò à populo sumenda. Ipsius esse uitulus dicitur, quod est in animalibus preciosius & robustius. Et secundum animal aries est, quod in ouibus sine dubio precio sius est. A populo uerò munera iubentur offerri, aries à principibus, & hirci duo à populo. Vnus qui dimittatur in eremum, qui & apopompæus nominatur, & unus qui domino offeratur. Si esset omnis populus dei sanctus, & omnes essent beati, non fierent duæ sortes super hircis: & unus quidem sortem ferret, ut dimitteretur in eremũ, alius uerò ut domino offerret̃: sed esset sors una, & hostia una domino soli. Nũc uerò quũ in multitudine eorũ qui accedunt ad dominũ, sunt quidam ipsius domini: alij autem sunt, qui mitti ad eremum debeant, id est, qui abijci merentur, & separari ab hostia dñi: propterea pars hostiæ quæ offertur à populo, id est, unus solus hircus domino immolatur, alius autem abijcitur, & in eremũ dimittitur, & apopompæus nominatur. Sors tamen cadit super utrunq;: & ille quidẽ qui in eremum mittitur, dicitur quod ipse auferat super se peccata filiorum Israël, & iniusticias eorũ, & iniquitates ipsorum. Non enim ille hircus, qui domini sors efficitur, sed ille, cuius sors est, ut in eremũ dimittatur, auferre ea dicitur: secundũ illud credo quod scriptũ est: Dedi cõmutationẽ tuam Aegyptum, & Aethiopiam, & Syenem pro te, ex quo tu honorabilis factus es in conspectu meo. Peccata igitur eorũ qui pœnitentiam egerunt, & eorũ qui reliquerunt maliciam, super capita sua suscipiunt hi, qui effecti sunt in sorte eius, qui in eremũ dimittitur, qui seipsos dignos tali ministerio, uel huiusmodi sorte fecerunt. Conueniet aũt uelut è contrario aptari his & illud quod dictũ est: Qui habet, dabitur ei. Sicut enim qui habet iusticias, additur ei: ita & qui habet peccata intantũ, ut in sorte hirci apopompæi inueniatur, qui in eremum emittitur, addentur ei, eaq; abstergentur à sanctis, ut & in ipsis impleatur quod scriptũ est: Ab eo aũt, qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo, ut ei addatur, qui habet multas sordes peccatorum. Verum quoniam is, qui in sorte domini est, spem gerit non in præsenti seculo, sed in futuro: & cuius sors domini est, quotidie moritur: propterea is quidem, super quem sors domini ceciderit, iugulatur & moritur, ut sanguine suo purificet populum dei: ille autem qui in sortem contrariã ceciderit, nõ est dignus ut moriatur. Quia qui in sorte domini est, nõ est de hoc mundo: ille uerò de hoc mundo est, & mũdus quod suum est diligit: ideò non occiditur, nec dignus est iugulari ad altare dei, nec sanguis eius ad basim altaris meretur effundi. Sed uideamus quis est hic qui accipit eum, cuius sors apopompæi facta est, ut eum ejciat in eremum. Homo, inquit, paratus accipiet hircum, qui uenerit in sortem eius, cui cecidit sors apopompæi, & abducet eum in eremum. Finis sortis ipsius eremus est, id est locus desertus, desertus uirtutibus, desertus deo, desertus iustitia, desertus Christo, desertus omni bono. Et nos ergo singulos manet sors una è duabus. Aut enim bene agentes sors domini sumus, aut male agẽtes sors nostra nos ducit ad eremum. Vis tibi euidenter ostendã, quomodo duæ istæ sortes semper operentur, & unusquisq; nostrũ aut sors domini, aut sors apopompæi uel eremi fiat? Cõsidera in euangelijs illũ diuitem uiuentẽ splendide & luxuriose, & Lazarum ad ianuam eius iacentem ulceribus plenũ, et cupientẽ saturari de micis quæ cadebãt de mensa diuitis: quis finis designat̃ utriusq;? Mortuus est, inquit, Lazarus, & adductus est ab angelis in sinũ Abrahæ: similiter autẽ & diues, & adductus est in locũ tormenti. Animaduertis euidẽter loca sortis utriusq; distincta. Vide etiã qui sunt qui abducunt: angeli, inquit, qui semper parati sunt ad abducendum: ministri enim dei sunt ad hoc ipsum designati, qui impleant sortẽ, quã tibi ipse paraueris. Si enim bene uixeris, si fregeris esurienti panẽ tuũ ex animo, nudũ uestieris, rectũ iudiciũ iudicaueris, iniquo aduersum

Exo. 28 Luce 19 Luce 16

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſum iniquitatem ſuam reſtiteris, nec poſueris cō-
ſilium tuum cū iſs, qui laqueos innocentibus pa-
rant: ſortem tuam facies domini. Si uerò libidini
ſeruias, uoluptatis amator ſis magis quàm dei, ſe-
culum diligas, malitiam non oderis, ſortem tuam
feciſti apopompæi, ut abducaris in eremū per ma
nus miniſtri dei, qui in hoc ipſum ordinatus à deo
eſt, & ideò paratus appellatur: quia perſonā nul-
lius erubeſcit, nec diuites, nec potētes, nec reges,
nec ſacerdotes. Vis autē ſcire quia ad dñm pertī-
nent animalia hæc, quæ ſortes iſtas excipiunt, nō
ſunt immūda, nec aliena ab altaribus dei: ſed mū-
da ſunt, & quæ in ſacrificijs offerri ſolent: ut ſcias
hæc figuram tenere, non eorū qui extra fidē ſunt,
ſed eorū qui in fide ſunt. Hircus eīm animal mun
dum eſt, et diuinis altaribus cōſecratū. Et tu ergo
per gratiam baptiſmi cōſecratus es altaribus dei,
& animal factus es mundū. Sed ſi non cuſtodias
Ioan.5 mandatū illud dñi quod dixit: Ecce iam ſanus fa-
ctus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius cō-
tingat. ſed quum eſſes mundus, rurſum te peccati
inquinamento maculaſti, & ex uirtute ad libidi-
nem, ex puritate ad immundiciam declinaſti tuo
uitio: quū animal mundū fueris, ſorti te apopom
pæi, eremiq; tradidiſti. Poteſt aūt fortaſſis & alio
modo paratus & mundus (qui abducit eum, cui
ſors uenit in eremum, et eo ipſo quod ducit eum,
quaſi immundum tetigerit, dicitur lauare debere
ueſtimenta ſua ad ueſperā, & eſſe mundus) etiam
ipſe dñs & ſaluator noſter intelligi ex ea parte,
qua naturę noſtræ, id eſt carnis & ſanguinis ueſti
menta ſuſcepit, quæ in ueſperam lauerit. Propter
Zach.3 quod & dudum propheta de eo dixerat: Et uidi
Ieſum ſacerdotē magnū indutū ueſtimenta ſordi-
da, & diabolū ſtantē à dextris eius, ut contradice-
ret ei. Lauit ergo in uino, id eſt in ſanguine ſuo
ſtolā ſuā in ueſpera, & factus eſt mundus. Et inde
Ioan.20 fortaſſis erat quod poſt reſurrectionē Mariæ, uo-
lenti pedes eius tenere, dicebat: Noli me tāgere.
Vis aūt adhuc uidere & aliam duarū ſortium for
mam: Cōſidera duos illos, qui tēpore crucis eius,
unus à dextris, & unus à ſiniſtris pependerunt la
trones: & uide illū qui confitebatur dñm, ſortem
Luce.23 eſſe factū dñi, & adductū eſſe ſine mora ad para-
diſum: illum uerò aliū blaſphemantē, ſortē factū
eſſe apopompęi qui in eremū abduceretur inferi-
Coloſ.2 ni. Sed & in eo quod dicit: Quia affixit cruci ſuæ
principatus & poteſtates contrarias, & triumpha
uit eas: ſortē in iſs apopompæi cōpleuit, & tanq;
homo paratus abduxit eas in eremū. Deniq; & in
Luce.11 euangelio dñs dicit: Quia quū exierit de homine
immundus ſpiritus, uadit per loca deſerta, quęrēs
requiem & non inuenit. Ergo poteſt & ſaluator
noſter, homo paratus intelligi: qui ſortē quidem
domini, eccleſiam ſuam fecerit, eamq; diuino cō-
ſecrarit altari. Sortem uerò apopompæi, contra-
rias fecerit poteſtates, ſpiritus nequitiæ, et mundi
huius rectores tenebrarū harum: quos, ſicut dicit
Eph.6 Apoſtolus, cū poteſtate traduxit, triumphans eos
in ſemetipſo. Quò traduxit, niſi ad eremū, & ad
loca deſerta: Sicut enim illi qui confeſſus eſt, ape-

ruit paradiſi ſanuas, dicendo, Hodie mecum eris
in paradiſo: & per hoc omnibus credentibus &
confitentibus ingrediendi aditū dedit, quē prius
Adam peccante cōcluſerat. Quis enim alius rom Gen.3
phæam flammeā uerſatilem, quæ appoſita eſt cu-
ſtodire lignū uitæ, & fores paradiſi poterat dimo
uere? Quis alius Cherubim peruigili excubās cu- Gen.3
ſtodia ualebat inflectere, niſi ipſe ſolus, cui data
eſt poteſtas omnis in cœlo & in terra: ut inquam Matth.28
præter ipſum nemo alius hæc facere potuit, ita
principatus ac poteſtates, & rectores mūdi, quos
enumerat Apoſtolus, nemo alius poterat trium-
phare, & abducere in eremū inferni, niſi ipſe ſo-
lus, qui dixit: Confidite, ego uici mundum. Idcir- Ioan.16
cò ergo neceſſarium fuit dñm & ſaluatorē meū,
nō ſolum inter homines hominē naſci: ſed etiam
ad inferna deſcendere, ut ſortē apopompæi, tanq;
homo paratus in eremum inferni deduceret, atq;
inde regreſſus opere conſummato aſcenderet ad
patrem: ibiq; plenius apud altare illud cœleſte pu
rificaretur, ut carnis noſtræ pignus, quod ſecum
euexerat, perpetua puritate donaret. Hic ergo eſt
uerus dies propitiationis, quum propitiatus eſt
deus hominibus, ſicut & Apoſtolus dicit: Quo-
niam deus erat in Chriſto, mundum reconcilians
ſibi. & iterum de Chriſto dicit: Pacificans per ſan 2.Cor.5
guinē crucis ſuæ, ſiue quæ in cœlo ſunt, ſiue quæ
in terra. Mandatur ergo in lege, ut in die repro- Coloſ.1
pitiationis omnis populus humiliet animā ſuā.
Quomodo humiliet populus animam ſuam, ipſe
dicit: Venient, inquit, dies, quū auferetur ab eis Matth.9
ſponſus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Plures
ergo aguntur dies feſti ſecūdum legem: eſt enim
quidam ſolennis dies in menſe primo, eſt & alius
in ſecundo die menſis primi: & alia ſolennitas pa
ſchæ, alia azymorum, licet coniuncta uideatur a-
zymis paſchæ ſolennitas. Principiū etenim azy-
morum, ad finem paſchæ cōiungitur. Paſcha aūt
ille ſolus dies appellatur, in quo agnus occiditur,
reliqui uerò azymorū dies appellantur, ſic enim
dicit: Facies ſolennitatē azymorum ſeptem die- Exod.23
bus. Hæc ergo eſt prima ſolennitas poſt hanc:
Quū, inquit, demeſſueris meſſem tuam, & cōgre Leuit.23
gaueris natiuitates ex agro tuo, facies diē feſtum
de initijs fructuum tuorū, qui dies eſt poſt ſeptē
ſeptimanas à feſto paſchæ, unde etiam dici iube-
tur dies pentecoſtes in ipſa lege. Poſt hæc in ſepti
mo menſæ aliæ aguntur ſolennitates. Prima die
menſis neomenia tubarū, ſicut dicitur in Pſalmo:
Tuba canite in initio menſis. Decima uerò die ſe- Pſal.80
ptimi menſis, iſta eſt ſolennitas repropitiationis.
In hac ſola die pontifex induitur omnibus ponti Leuit.16
ficalibus ueſtimentis. Tunc induitur manifeſta-
tionē & ueritatē, tunc ingreditur ad illa inacceſſi-
bilia, quò ſemel in anno accedi tantūmodo licet,
id eſt in ſancta ſanctorū. Semel eīm in anno ponti Leuit.
fex populū derelinquēs, ingreditur ad eum locū,
ubi eſt repropitiatoriū, & ſuper propitiatoriū Che-
rubim, ubi eſt & arca teſtimonij, & altare incen-
ſi, quod nulli introire fas eſt niſi pontifici ſoli. Si
ergo conſiderem uerum pontificem meum dñm
Ieſum

Iesum Christum, quomodo in carne quidem positus, per totum annum erat cum populo: annum
Esa. 61 illum, de quo dicit: Euangelizare pauperibus misit me, & uocare annum domini acceptū, & diem
Hebr. 7 remissiōis. Deinde uerò, quomodo semel in isto anno in die repropitiationis intrat in sancta sanctorum: hoc est, quum impleta dispensatione penetrat cœlos, et intrat ad patrem, ut eum propitiū humano generi faciat, & exorat pro omnibus credentibus in se. Hanc repropitiationem eius, qua
1. Ioan. 2 hominibus repropitiat patrē, sciens Ioannes apostolus, dicit: Hæc dico filioli, ut non peccemus: quod & si peccauerimus, aduocatum habemus apud patrem, Christū Iesum iustum, & ipse est repropitiatio pro peccatis nostris. Sed & Paulus si- B
Rom. 3 militer de hac repropitiatione cōmemorat, quum dicit de Christo: Quē posuit deus propitiatorem in sanguine ipsius per fidem. Igitur dies propitiationis manet in nobis usquequo occidat sol, id est quousq; finē mundus accipiat. Stamus enim nos pro foribus operientes pontificem nostrū, cōmorantē intra sancta sanctorū, id est, apud patrem, & exorantem pro peccatis eorū, qui ipsum expectant, non pro omniū peccatis exorantem. Non enim exorat pro ijs, qui in sortem ueniūt eius hirci, qui emittitur in desertum. Pro illis exorat tantum, qui sunt sors domini, qui eū pro foribus expectant, qui non recedunt de templo, ieiunijs & orationibus uocātes. An tu putas qui uix diebus festis ad ecclesiā uenis, nec intentus es ad audien- C
da uerba diuina, nec das operā ad implenda mandata, quod possit sors domini uenire super te? Optamus tamen, ut uel his auditis, operā detis, non solum in ecclesia audire uerba dei, sed & in omnibus domibus uestris exerceri, & meditari in lege domini die ac nocte: & ibi enim Christus est, qui ubiq; adest quærētibus se. Propterea nanq; mandatur in lege, ut meditemur eam, quū imus in uia,
Deut. 6 & quum sedemus in domo, & quum iacemus in cubiculo, & quum surgimus. Et hoc est uerè pro foribus expectare pontificem morantē intra sancta sanctorum, et effici in sorte domini. Quod autem dicimus de sorte, nō sic accipiat auditor, quasi sors talis aliqua dicatur, quæ inter homines casu, & non iudicio agi solet. Quoniā sors domini D
ita accipiēda est, tanquam si diceretur electio uel pars domini, & rursum sors eius, qui in eremum mittitur, accipiēda est, ueluti pars illa, quæ pro indignitate sua à domino spernitur & abijcitur. Magis enim & sermo ipse apopompæi, abiecti & refutati significantiam continet, ex quo possumus etiā illud intelligere (uerbi gratia) ascendit in cor tuum mala cogitatio, scilicet concupiscentia mulieris alienæ, aut uicinę possessionis. Intelligis hāc esse de sorte apopompæi? Abijce cōfestim, & expelle eam de corde tuo. Quomodo abijcies? si habeas tecū parati hominis manū, id est, si lectio diuina sit in manibus tuis, et præcepta dei ante oculos habeantur, tunc uerè inueniris paratus ad abijcienda & repellenda ea, quæ sunt sortis alienæ. Sed & ira si ascendit in cor tuum, si zelus, si inui- A dia, si malicia ad supplantandū fratrem, paratus esto ut abijcias eam & expellas, & emittas in eremum. Si uerò ascendat in cor tuum cogitare quæ dei sunt, de misericordia, de iustitia, de pietate, de pace: hæc de sorte sunt domini, hæc offeruntur ad altare, hæc pontifex suscipit, & in his tibi reconciliat dominū. Propterea ergo & is qui ejicit eum, in quo sors apopompæi est, hoc est, malas cogitationes, & malas cupiditates: non est homo piger, nec occupatus negotijs secularibus, sed paratus est ac promptus & uigilans. Qui etiam si sordescere uideatur pro eo quod contigerit immundum, ipse lauet statim uestimenta sua, & erit mundus. Rursum intelligere possumus, quantū ad unumquenq; nostrū pertinet secundū moralem locum, esse hominem paratū, rationem ipsam quæ intra nos est, per quam discretio nobis boni maliq; est: quæ etiā si uidetur sordescere, dum discutit & pertractat ipsa quæ mala sunt, tamen si ea abijciat, & expellat à corde procul & fuget, tunc melioribus cogitationibus, uelut purificata ac diluta, munda uidebitur rationabilis mens. Nec sanè mireris, q̄d etiam ad personam saluatoris traximus hunc, qui ejicit hircum & expellit in eremum: quia dicitur lauare uestimenta sua, & fieri mundus, propter illud quod legimus in propheta dici de domino, sicut supra diximus, Et uidi Iesum sacerdotem magnum indutum uestimēta sordida. Quod si utiq; pro assumptiōe carnis dici pie intelligitur, etiam hic in lauandis uestimentis potest eadē figura seruari. Videamus post hæc quæ sunt quæ pōtifex faciat. Et sumet, inquit, uasculum plenum carbonibus ignis de altari, quod est coram domino. Legimus & in Esaia, quia igni purgat propheta per
Esa. 6 unū ex Seraphim, quod missum est ad eū, quum accepit forcipe carbonem unum ex ijs qui erant super altare, & contigit labia prophetæ, & dixit: Ecce abstuli iniquitates tuas. Mihi uidentur mystica hęc esse, & hoc indicare, quod unicuiq; secūdum id quod peccat, si dignū fuerit purificari eū, inferuntur carbones membris eius. Nam quoniā dicit propheta hic: Immunda labia habeo, in medio quoq; populi immunda labia habentis habito. Idcirco carbo forcipe assumptus à Seraphim, labia eius purgat: quibus solis se mundū non esse profitetur. Ex quo ostenditur, quod usq; ad uerbum tantūmodo peccatū eius inueniretur: in facto uerò uel opere, nullo modo peccauerit, alioqui dixisset: quoniam immundū corpus habeo, uel immundos oculos habeo: si peccasset in concupiscendo alieno, & dixisset: immundas manus habeo, si eas polluisset operibus iniquis. Nunc autem quoniam in solo fottasse sermone conscius sibi erat delicti illius, de quo dicit dominus: Quia
Matth. 12 etiam de uerbo otioso reddetis rationem in die iudicij, pro eo quod difficile esset etiam perfectis culpam uitare sermonis, idcirco indigebat etiam propheta sola purgatione labiorum. Nos autem, si redeat unusquisq; ad conscientiam suam, nescio, si possumus aliquod membrū corporis excusare, quod non igne indigeat. Et propheta quidē, quo

niam ab omnibus mũdus erat, idcirco meruit ut unus de Seraphim mitteretur ad eũ, qui eius labia purgaret. Nos uerò uereor ne ignem non membris singulis, sed toto corpore mereamur: ignem quidem punitorium peccatorum, quæ & singulis membris, & toto ipso corpore in deum committimus. Per quæ enim quis peccat, per hęc
Sapien. 11 & torquetur. Si igitur unumquodq; corporis mẽbrum, & totum nostrum corpus inflammamus ignæ gehennæ, exardescentes per effrenes cupiditates & libidines, quid ni meremur cruciari igne illo inextinguibili, quem in nobis succendere cœpimus, cuius incẽdia in cordibus nostris, & membris inchoauimus? Et haud dubie illum tandem persentiemus, nisi petierimus à domino nunc ignem nobis è cœlo purgatorium mitti, quo mundi desideria in mentibus nostris penitus absumantur. Quum enim lasciuiunt oculi, uel per illicitas cõcupiscentias, uel per spectacula diabolica, quid aliud nisi ignem sibi congregant? quum aures nõ auertunt ab auditu uano, ac derogationibus proximorum: quum manus à cæde nequaquam & rapinis ac deprædationibus continentur, quũ pedes ueloces sunt ad effundendũ sanguinẽ, quũq; corpus non domino, sed fornicationi tradimus: quid quæso aliud, nisi totum corpus tradimus in gehennam? Sed hæc quum dicũtur, contemptui habentur. Quare? quia fides deest. Alioqui si tibi hodie diceret, qa iudex seculi uult te die crastino uiuũ exurere: & his auditis, si esset tibi unius diei spatiũ liberum, quanta faceres, quomodo, & per quos discurreres, quàm humilis, quàm lugens, & sordidus oberrares: Nónne effunderes omnem pecuniam tuam in eos, quorum intercessione euadere te posse crederes? Nónne omnia quæ possideres, redemptionem faceres animæ tuæ? Quod si etiam aliquis te retardare aut impedire tẽtaret, nónne diceres: Pereãt omnia pro salute mea, nec quicquam remaneat, tantum ut ego uiuam? Hoc quare faceres? quia inde non dubitares: hinc du-
Luce. 18 bitas, & ideo dominus dicit: Putas ueniens filius hominis, inueniet fidem super terrã? Et quid ego dico de certis, indubitatisq; periculis? tantummodo si causa dicenda sit apud iudicem terrenum, cuius aliquem metum ex legibus quis habere uideatur: nónne omnibus uigilijs excubatur, aduocato patrono munera præparantur? Etiam si anceps periculum sit, aut etiam solius notæ metus, uel damni ratio. Nos quare non credimus, quod omnes adstabimus ante tribunal Christi, ut reportet unusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bona, siue mala? Hæc si integre crederemus, esset
Prouerb. 13 nobis, secundum quod scriptum est, redemptio animæ uiri, diuitiæ eius. Sed unde possumus hæc uel sentire, uel credere, uel intelligere, quum ne ad hæc ipsa quidem audienda conueniamus? Quis enim uestrum, quum recitantur scripturæ, præbet auditum? Deus per prophetam comminatur, &
Amos 8 quidem in ira magna: Et mittam famem super terram, non famem panis, neq; sitim aquæ, sed famem audiendi uerbũ dei. Sed nunc famem

A non misit deus super ecclesiam suam, neque sitim ad audiendum uerbum dei. Habemus enim panem uiuum, qui de cœlo descendit: habemus Ioan. 6
aquam uiuam salientem in uitam æternam. Cur Ioan. 4
nos ipsos fœcunditatis tempore fame necamus ac siti? Pigræ ac desidis animæ est, in abundantia omnium penuriam pati. Non auditis ex diuinis scripturis, quia certamen est inter homines, carni aduersus spiritũ, & spiritui aduersum carnem? Et nescitis quia si carnem solã nutriatis, & ipsam frequenti mollicie ac iugi deliciarum fluxu foueatis, insolescet necessariò aduersum spiritũ, & fortior illo efficietur? Quod si fiat, sine dubio eum in ditionem suam redactum, suis coget legibus ac
B uitijs obedire. Si uerò ad ecclesiam frequenter ueniens, aurem literis diuinis admoueas, explanationemq; mandatorum cœlestium capias: sicut cibis & delicijs caro, ita spiritus uerbis diuinis cõualescet, ac sensibus & cupiditatibus robustior effectus, carnem sibi parere coget, ac suis legibus obsequi. Nutrimenta igitur spiritus sunt diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his cõualescit, his uictor efficitur. Quod quia non facitis, nolite cõqueri de infirmitate car-
C nis, nolite dicere quia uolumus, sed non possumus. Volumus continenter uiuere, sed carnis fragilitate decipimur, et impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ, tu eam aduersus spiritum tuum armas & potentem facis, quum eam carnibus satias, uino nimio inundas, omni mollicie palpas, et ad illecebras nutris. An nescitis, quia non potest ædificium istud ecclesiæ ex leprosis ia-
1. Cor. 5 pidibus construi? audi quid dicit Apostolus: Modicũ fermentũ totã massam corrũpit. Expurgate ergo uetus fermentũ, ut sitis noua cõsperlio. Sed ad propositũ redeamus. Et accipiet, inquit, uasculũ plenũ carbonibus. Non oẽs purgãtur eo igni, qui de altari assumitur Aaron purgãt illo igni, & Esaias, & qui sunt similes illis: alij uerò qui non sunt tales (de quibus etiam meipsum computo) alio igni purgabũtur. Timeo ne illo, de q̃ scriptũ
Dan. 7 est: Fluuius ignis currebat ante ipsum. *Ite ignis* non est de altari: qui de altari est ignis, *ignis est domini*: qui autem extra altare est, non est domini,
D sed proprius uniuscuiusq; peccantium, de quo dicitur: Vermis eorum non morietur, & ignis eo-
Esa. 66 rum nõ extinguetur. Iste ergo ignis ipsorum est, qui eum accenderũt, sicut alibi scriptum est. Ambulate in igne uestro, & in flamma quam accendistis uobis. Esaiæ autem nõ suus ignis apponitur,
Esa. 30 sed ignis altaris qui circumpurgauit labia eius, qualis & hic est de quo dicitur: Et sumet uasculũ
Esa. 6 plenum carbonibus ignis de altari, quod est coram domino: & implebit manus suas incẽso compositionis minuto, quod quidem plenius dominus noster fecit. Impleuit enim manus suas incenso compositionis minuto, de quo scriptũ est: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Impleuit enim manus suas sanctis operibus,
Psal. 140 quæ pro humano genere operatus est. Quare autem compositionis incensum dicitur? quia nõ est

una

una sola ſpecies operum, ſed ex iuſticia, ex pietate, ex continentia, ex prudentia, & omnibus huiuſcemodi uirtutibus componitur hoc, quod placet deo. Sed et minutum quod addidit, non ocioſe intelligimus. Non enim uult eum qui ad perfectionem tendit, uerbum dei craſſe & carnaliter intelligere: ſed minutum in his ſenſum, ſubtilemq; perquirere. Vt ſi fortè audiat ſcriptum eſſe: Non obturabis os bouis triturantis: ille hæc non de bobus intelligat (neque enim de bobus cura eſt deo) ſed de apoſtolis dictū accipiat. Sed & ſi quis de prouidentia dei rationem (quæ eſt minutiſſima & ſubtiliſſima) poſſit exponere, iſte minuto incenſo manum ſuam replere dicitur. Quis ergo noſtrum ita promptus eſt & paratus, ut ingreſſuro pontifici in ſancta ſanctorum incenſum compoſitionis offerat minutum? neceſſe enim nos ſingulos aliquid offerre tabernaculo dei, aliquid etiā pontificalibus indumentis, aliquid itidem quod per pontificis manus ad ipſum dominū per odorem ſuauitatis aſcēdat. Pontifex igitur noſter dominus & ſaluator aperit manus ſuas, & ſuſcipere uult ab unoquoque noſtrum incenſum compoſitionis minutum. Neceſſe eſt nos quærere ſpecies incenſi. Libanum nobis quærendum eſt, & non qualecunq; libanū, ſed dilucidum. Non uult à nobis ſuſcipere pontifex obſcurū aut ſordidū, dilucidum quærit. Sed & galbanum à nobis poſcit, cuius natura eſt, ut uehementia oporis ſui ſerpentes noxios effuget. Quærit & ſtacten: colata enim & defecata uult eſſe uel uerba noſtra, uel opera. Quærit & onychen, quo uelut ſcuto quodā obtegitur animal ſuum, & illæſum permanet. Ita & te uult ſcuto fidei eſſe protectum, quo omnia iacula maligni ignita reſtinguas. Hæc tamen omnia in te uult eſſe compoſita, nihil inordinatum, nihil inquietum, nihil indecens: ſed hoc uult, ut omnia noſtra compoſite & honeſte fiant. Stat ergo etiam nunc uerus pontifex noſter Chriſtus, & implere uult manus ſuas incenſo compoſito, minuto: & ab unaquaq; eccleſia, quæ ſub cœlo eſt, cōſiderat quid offeratur, quàm integre incenſum ſuum diligenterq; componat, quàm minutum id faciat: id eſt, quomodo unuſquiſq; noſtrum opera ſua ordinet, & quomodo ſenſum ac uerba ſcripturarum ſpiritali explanatione diſcutiat. Nec angelorū miniſteria ab huiuſcemodi officijs deſunt. Angeli enim dei aſcendunt & deſcendunt ad filios hominum, perquirunt & curioſe agunt quid in unoquoque noſtrum inueniant quod offerant deo. Vident & perſcrutantur uniuſcuiuſque noſtrum mentem, ſi habeat aliquid tale, ſi tam ſanctum aliquid cogitet quod deo mereatur offerri. Intuentur & conſiderant, ſi quis noſtrum ex ijs quæ dicuntur in eccleſia corde compungitur, & animum conuertit ad pœnitentiam: ſi his auditis corrigere cogitet uias ſuas, & obliuiſci præterita, ac præparare ſe ad futura, ſaltem ſecundum Achab illum impijſſimum, de quo dicit dominus: Vidiſti quomodo compunctum eſt cor Achab? Sed in his omnibus quid de illis dicam, qui nec auditum auribus hæc, nec corde recipiunt? quæ in illis compunctionis ſpes, quæ conuerſionis ſuſpicio, quæ emendationis uia? Si enim etiam de ijs qui audiunt dubitamus, quid ſperamus de ijs qui omnino non audiunt? Sed utamur uerbis domini, & dicamus: Qui habent aures audiendi audiant: & qui audiūt, ſciant ſcriptū eſſe: Quia quum conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris, & ſcies ubi fueris: & ſi dixeris tu peccata tua prior, ego exaudiam te tanquam populum ſanctum. Audiſti etiam quomodo ſi peccator fuiſti, tamen ſi conuerſus es, & deſtitiſti à peccato, iam ſanctus appellaris. Nihil ergo deſperandum eſt de ijs qui compunguntur, & conuertuntur ad dominum. Non enim ſuperat bonitatem dei malitia delictorum. Sumit ergo pontifex uaſculum plenum carbonibus ignis de altari, quod eſt coram domino: & implet manum ſuam de incenſo compoſitionis minuto, & infert in interiora uelaminis. Intelligamus primo quid deſignet hiſtoria, & tunc quid ſenſus ſpiritalis habeat requiramus. Duplex eſt edes tabernaculi teſtimonij, uel templi domini. Prima eſt in qua altare holocauſtorum eſt, quod perpetuis ignibus excitatur: in qua æde ſolis licet aſſiſtere ſacerdotibus, & ſacrificiorum ritus ac miniſteria celebrare, & neq; leuitis neq; alteri cuiq; præter ſacerdotes ad eam indulgetur acceſſus. Secunda uerò ædes interior eſt, ſolo ab hac diſcreta uelamine, intra quod uelamen arca teſtamenti, et propitiatorium (ſuper quod cherubim duo ſtatuta ſunt) & altare incenſi collocatum eſt. In hanc ædem ſemel in anno quicunq; erat primus pontifex, oblatis prius hoſtijs propitiatiōis (de quibus ſupra expoſuimus) ingrediebatur: habens utranque manum repletam, unam uaſculo carbonum, & aliam compoſitionis incenſo: ut quum fuiſſet ingreſſus, ſtatim ſuperpoſito incēſo carbonibus, fumus aſcenderet, totamq; ędem repleret, ut aſpectum ſanctorum, quem ingreſſus pontificis reuelauerat, nubes uelaret incenſi. Si tibi ſacrificiorū mos patuit antiquus, quid hæc etiam ſecundum rationem myſticam contineant uideamus. Duas audiſti ædes, unam quaſi uiſibilem & patentem ſacerdotibus, aliam uelut inuiſibilem & inacceſſam, excepto uno ſolo pontifice, cæteri foris ſunt. Prima ædes iſta, puto quod intelligi poſſit hæc (in qua nunc ſumus in carne poſiti) eccleſia, in qua ſacerdotes miniſtrant ad altare holocauſtorum, ſuccenſo illo igni de quo dixit Ieſus: Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo niſi ut accendatur? Et nolo mireris quod hæc ædes ſolis ſacerdotibus pateat. Omnes enim quicunq; unguento ſacri chriſmatis delibuti ſunt, ſacerdotes effecti ſunt, ſicut Petrus ad omnem dicit eccleſiam: Vos autem eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta. Eſtis ergo genus ſacerdotale, & ideo acceditis ad ſancta. Sed & unuſquiſq; noſtrum habet in ſe holocauſtum ſuum, & holocauſti ſui ipſe ſuccendit altare, ut ſemper adeat. Ergo ſi renunciem omnibus quæ poſſideo, & tollam crucem meam, & ſequar Chriſtum, holocauſtum obtuli

Deut. 25 1. Cor. 9 Luc. 8 Ezech. 33 Hebr. 9 Luce 12 1. Pet. 2 3. Reg. 21 Luce 14

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad altare dei. Aut si tradidero corpus meum ut ar
deam, habens charitatem, & gloriam martyrij cõ
Luce 9 sequar, holocaustũ meipsum obtuli ad altare dei.
2. Cor. 13 Si diligam fratres meos, ita ut animam meam po-
Ioan. 15 nam pro fratribus meis: si pro iustitia & ueritate
usq; ad mortem certauero, holocaustũ obtuli ad
altare dei. Si membra mea ab omni concupiscen-
tia carnis mortificauero, si mundus mihi crucifi-
xus sit, & ego mundo, holocaustum obtuli ad al-
tare dei, & ipse meæ hostiæ sacerdos efficiar. Hoc
Eccl. 4 ergo modo sacerdotium geritur. In prima æde &
Gala. 6 hostiæ offerũtur, & ex hac æde sanctificatæ sunt.
Et indutus uestimentis pontifex ex ea proficiscitur, & ingreditur in interiora uelaminis, sicut iã
superius Pauli uerba posuimus dicentis: Non in
Hebr. 9 manufacta sancta, sed in ipsum cœlũ penetrauit,
inquit, Iesus, & apparet uultui dei pro nobis. Cœ
li ergo locus & ipsa dei sedes, per interioris ædis
figuram atq; imaginem designatur. Sed mirum
contuere ordinem sacramentorum. Ingrediens
pontifex in sancta sanctorũ, ignem secum de hoc
altari portat, & incensum de hac æde suscipit: sed
& uestimenta quibus indutus est, de hoc loco sumit. Putasne dignabit̃ dominus meus uerus pontifex, & à me suscipere partem aliquam incensi
compositionis minuti, quod secum deferat ad patrem? Putasne inueniet in me aliquid igniculi, &
holocaustum meum ardens, ut dignetur ex eo ua
sculum suum implere carbonibus, & in ipsis deo
patri odorem suauitatis offerre? Beatus est, cuius
tã uiuos, tamq; ignitos holocausti sui carbones
inuenerit, ut eos aptos iudicet quos altari superponat incensi. Beatus, in cuius corde inuenerit
tam subtilem, tam minutum, tamq; spiritalem sen
sum, et ita diuersa uirtutũ suauitate compositum,
ut replere dignetur ex eo manus suas: deoq; patri
suauem odorem intelligẽtiæ eius offerre. At con
tra infelix anima, cuius fidei ignis extinguitur, &
refrigescit charitatis calor: ad quam quum uenerit cœlestis pontifex noster, quærens ab ea igni-
tos & ardentes carbones, super quos incensum
offerat patri, inuenit in ea aridos cineres, & frigidas fauillas. Tales sunt omnes qui subtrahunt se,
& longè fiunt à uerbo dei, ne audiẽtes sermones
diuinos accendantur ad fidem, incalescant ad cha
ritatem, igniantur ad misericordiã. Vis tibi ostendam quomodo de uerbis spiritus sancti ignis exeat, & accendat corda discentium? audi dicentem
Psal. 104 Dauid in Psalmo: Eloquiũ domini igniuit eum.
Luc. 24 Et iterum in euangelio scriptum est, postquã dominus locutus est ad Cleophám: Nónne cor nostrum, inquit, ardens erat intra nos, quum aperiret nobis scripturas? Tu ergo unde ardebis, unde
inuenientur in te carbones ignis, qui nunquam
domini igniris eloquio, nunquã uerbi sancti spiri
Psal. 38 tus inflammaris? Audi & alibi ipsum Dauid dicentem: Concaluit cor meum intra me, & in
meditatione mea exardescet ignis. Vnde & tu
concalescis, unde in te ignis accenditur, qui nunquã in diuinis meditaris eloquijs? imò, quod est
infelicius, concalescit spiritus tuus in spectaculis

A Circi, concalescit in equorum contentionibus, in
certamine theatri. Atq; iste ignis non est de altari
dñi, sed hic est qui dicitur ignis alienus. Et audisti
paulo superius, quod qui obtulerunt alienũ ignẽ
ante dominum, extincti sunt. Concalescis etiam, Leuit. 10
quum te repleuerit iracundia, & quum te inflammauerit furor. Vreris interdum et amore carnali,
ac turpissime libidinis iactaris incendijs: Sed omnis iste ignis alienus est, & contrarius deo: quem
qui accenderit, sine dubio Nadab & Abiud perse
ret sortem. Ait ergo eloquiũ diuinum: Et impo- Leu. 4
B net incensum super ignem in conspectu domini,
& operiet fumus incensi propitiatoriũ quod est
super testimonia, & nõ morietur, & sumet de san
guine uituli, & respergit digito suo super propitiatorium contra orientem. Ritus quidem apud
ueteres propitiationis pro hominibus, qui fiebat
ad dominum, qualiter celebraretur, edocuit. Sed
tu qui ad Christũ uenisti pontificem uerum, qui
sanguine suo deum tibi propitium fecit, & recon
ciliauit te patri, nõ hæreas in sanguine carnis, sed
respice potius in sanguinem uerbi, & audi ipsum
tibi dicentem: Quia hic est sanguis meus, qui pro Matth. 26
uobis effundetur in remissionem peccatorũ. Nouit qui mysterijs imbutus est, carnẽ et sanguinem
uerbi dei. Non ergo immoremur in his, quæ &
scientibus nota sunt, & ignorantibus patere non
possunt. Quod autem cõtra orientem respergit, Zach. 6
non ociosè accipias: ab oriente tibi propitiatio ue
C nit. Inde est enim uir, cui oriens nomẽ est, qui me
diator dei & hominum factus est. Inuitaris ergo
per hoc, ut ad orientẽ semper respicias, unde tibi
semper oritur sol iustitiæ, unde semper tibi lumen
nascitur, ut nunquam in tenebris ambules, neq;
dies ille nouissimus te in tenebris comprehendat:
ne tibi ignorantiæ nox & caligo subrepat: sed ut
semper in scientiæ luce uerseris, semper habeas di
em fidei, semper lumen charitatis et pacis obtineas. Addit posthæc scriptura: Et non erit, inquit,
homo, quũ ingredietur pontifex intra uelamen
interius in tabernaculo testimonij. Quomodo
non erit homo? Ego sic accipio, quod qui potuerit sequi Christum, & penetrare cum eo interius
tabernaculum, & cœlorum excelsa conscendere,
D iam non erit homo: sed secundũ uerbũ ipsius, tan
quam angelus dei, aut etiã fortè ille super eum ser- Psal. 81
mo cõplebitur, quem ipse dominus dixit: Ego di
xi: dij estis, & filij excelsi omnes. Siue ergo spiritalis effectus, unus cũ domino spiritus fiat, siue per
resurrectionis gloriam in angelorũ ordinem tranſeat, rectè iam non erit homo: sed unusquisq; ipse
sibi hoc præstat, ut uel excedat hominis appellationem, uel intra conditionẽ huius uocabuli censeatur. Si enim factus homo, seruasset ab initio illud q̃d ad eũ scriptura dicit: Ecce posui ante oculos tuos mortem & uitam, elige uitam: si hoc fe- Eccl. 15
cisset nunquam pro peccato humanũ genus mortalis conditio tenuisset: sed quum derelinquẽs uitam, mortem secutus est, homo factus est, & non
solum homo, sed & terra, propter quod & in ter- Gen. 3
ram redire dicit̃. Requiro tamẽ quæ sit ista mors,

quam

quam dicit, ante oculos tuos posui? De uita enim nō dubitatur, quod semetipsum indicet deus, qui dixit: Ego sum ueritas & uita. Quæ est ergo ista mors uitæ contraria, quam posuit deus ante oculos nostros? De illo id dici puto, de quo Paulus dicit: Nouissimus inimicus destruetur mors. Iste est ergo diabolus inimicus, qui primo quidem ante oculos positus est, sed nouissimus destruetur. Positus autem fuerat ante oculos, nō ut sequeremur eū, sed ut uitaremus: unde & arbitror quod ipsa per se anima humana, neq; mortalis dici potest, neq; immortalis: sed si contigerit uitam, ex participio uitæ erit immortalis. In uita enim non dicitur mors. Si uerò auertens se à uita, participiū traxerit mortis, ipsa se facit esse mortalē, & ideo propheta dicit: Anima quæ peccat, ipsa morietur, quāuis mortem æternam ad interitum substātiæ non sentiamus, sed hoc ipsum quod anima aliena, & extorris fit à deo, qui uera uita est, mors ei esse credenda est. Nulla ergo participatio sit iustitiæ cum iniquitate, nulla societas luci ad tenebras, nulla consonantia Christi cum Belial. Si eligimus uitā, semper uiuemus: mors nobis non dominabitur, & complebitur in nobis sermo domini quem dixit. Qui credit in me, etiam si moriatur, uiuet. Eligamus ergo uitam, eligamus lucem, ut in die honeste ambulemus, ut & nos sequētes Iesum intra uelamen tabernaculi interioris, iam non simus ut homines mortales, sed ut angeli immortales, quum nouissimū inimicū destruxerit mortē ipse dñs noster Iesus Christus, qui est uia & ueritas & uita: cui gloria et imperiū in secula seculorū, amē.

1.Cor.15 Ezech.18 2.Cor.6 Ioan.11 Ioan.14

Libri noni finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER DECIMVS.

De ieiunio quod in die propitiationis fit: & rursum de hirco qui in eremum mittitur.

NOs quidem qui de ecclesia sumus, meritò Mosen recipimus, & scripta eius legimus, sentientes de eo quod propheta sit, & deo sibi reuelante, in symbolis, & in figuris, ac formis allegoricis conscripserit futura mysteria, quæ in tempore suo dicemus impleta. Qui uerò huiusmodi in eo non recipit sensum siue Iudæorū quis, siue etiam nostrorum est, is ne prophetam quidem eum fuisse docere potest. Quomodo etenim prophetam probabit, cuius literas asserit esse cōmunes, futuri nullius conscias, nec occulti aliquid mysterij continentes? Hunc itaq; qui ita sentit, legentem hæc, arguit sermo diuinus, dicens: Putás ne intelligis quæ legis? Est ergo lex et omnia quæ in lege sunt secundum Apostoli sententiam, usq; ad tempus correctionis imposita. Et sicut ij quibus artificiū est signum ex ære facere & statuas fundere, antequam uerum opus æris producāt, aut argenti uel auri, figmentum prius luti ad similitudinem futuræ imaginis formant, quod figurari necessarium quidem est, sed usquequo opus quod principale est expleatur. Quum autem fuerit effectum opus illud propter quod figmentū luti fuerat efforma-

Hebr.9 Act.8

tum, usus eius ultra non quæritur. Tale aliquid intellige etiam in ijs, quæ in typo & figura futurorū in lege ut prophetis scripta uel gesta sunt. Venit enim ipse artifex & autor omnium, & legem quæ umbram habebat futurorū bonorum, transtulit ad ipsam imaginē rerum. Sed ne fortè difficile tibi probari posse, quæ dicimus uideantur, recognosce per singula: Erat prius Hierusalem urbs illa magna & regalis, ubi templum famosissimum deo fuerat extructū: postea uero quàm uenit ille qui erat uerum templum dei, & dicebat de templo corporis sui, soluite templum hoc: et quia cœlestis Hierusalem cœpit aperire mysteria, delecta est illa terrena, ubi cœlestis apparuit, & in templo illo non remansit lapis super lapidem, ex quo uerū templū dei facta est caro Christi. Erat prius pontifex sanguine taurorum & hircorum purificans populum: sed ex quo uenit uerus pontifex, qui sanguine suo sanctificaret credētes, nusquam est ille pōtifex prior, nec ullus ei relictus est locus. Altare fuit prius, & sacrificia celebrabātur: sed ut uenit uerus agnus qui seipsum obtulit deo, cuncta illa, uelut pro tēpore posita, cessauerunt. Non tibi ergo uidetur, quod secundū figurā, quam supra proposuimus, uelut formæ fuerint quædam è luto factæ, per quas ueritatis exprimerentur imagines? Propterea deniq; diuina dispensatio procurauit, ut & ciuitas ipsa & templum, et omnia illa pariter subuerterentur, ne quis fortè adhuc paruulus, et lactens in fide, si uideret illa constare, dū sacrificiorum ritum, dum ministeriorū ordinem attonitus stuperet, ipso diuersarum formarum raperetur intuitu. Sed prouidens deus infirmitati nostræ, & uolens multiplicari ecclesiam suam, omnia illa subuerti fecit, & penitus auferri, ut sine ulla cunctatione illis cessantibus, hæc esse uera, pro quibus ille typus præcesserat crederemus.

Ioan.2

Vnde nunc dicenda nobis sunt aliqua etiam ad eos, qui putant pro mandato legis sibi quoq; Iudæorum ieiunium ieiunandū, & primo omnium sermonibus utar Pauli, dicēris: Quia si quis uult unū aliquid custodire de obseruationibus legis, obnoxius est uniuersæ legi faciēdæ. Qui ergo obseruat ista ieiunia, ascendat & ter in anno in Hierusalem, ut appareat ante templū domini, ut offerat se sacerdoti, requirat altare quod in puluerem uersum est, offerat hostias nullo adstante pontifice. Scriptum insuper est, ut duos hircos ieiunans populus offerat ad sacrificium, super quos sortes mitti debeant, ut unus ex his fiat domini sors, & hostia domino offeratur: alterius uerò sors fiat, ut dimittatur in eremum uiuus, qui & habeat in se peccata populi. Hæc tibi omnia consequēter exequenda sunt, qui uis secundū præceptū legis obseruare ieiuniū, de quibus à nobis quidem (prout potuimus) superiori disputatione dissertum est. Tamen quia diues est sermo dei, et secundum sententiam Salomonis non simpliciter, sed & tripliciter describendus in corde, tentemus etiam nunc addere aliqua ad ea, quę pro uiribus dicta sunt: ut ostendamus quomodo in typo futurorum etiam

Gal.5 Leuit.16 Prouerb.22

hic unus hircus domino oblatus est hostia, & alius uiuus dimissus est. Audi nunc in euangelijs Pilatum dicentem ad sacerdotes & populũ Iudæorum: Quem uultis de duobus dimittam uobis? Iesum qui dicitur Christus, aut Barrabam? Tũc clamauit omnis populus, ut Barrabã dimitteret, Iesum uerò morti traderet. Ecce habes hircũ qui dimissus est in eremũ uiuus, peccata populi secum ferens clamantis & dicentis: Crucifige, crucifige. Iste est ergo hircus uiuus dimissus in eremum, & ille est hircus, qui domino oblatus est hostia ad repropitianda peccata, & ueram propitiationẽ in se credentibus populis fecit. Quod & si hoc requiras quis sit qui hunc hircum perduxit in eremum, ut probetur etiã in eo quod lotus sit & mũdus effectus: potest Pilatus ipse accipi homo paratus. Iudex quippe gentis ipsius erat, qui eum per sententiã suam emisit in eremum. Audi aũt quomodo lotus sit & mundus effectus, quũ ad populum diceret: Vultis uobis dimittã Iesum, qui dicitur Christus? Et acclamasset populus, dicens: Si hunc dimittis, nõ es amicus Cæsaris. Tunc poposcit, inquit, Pilatus aquam, & lauit manus suas coram populo, dicẽs: Mundus sum ego à sanguine eius: uos uideritis. Sic ergo uidebatur lotis manibus suis, mundus effectus. Nostra igitur, id est qui non umbræ & exemplari seruimus, sed ueritati, hæc est propitiatiõis dies, in qua data est nobis remissio peccatorũ, quum pascha nostrum immolatus est Christus. Quomodo ergo cognita uarietate conuertimini iterũ ad infirma & egena elementa huius mũdi? quibus rursum à capite seruire uultis, dies obseruatis & menses, & tẽpora & annos. Audi quomodo per Esaiam prophetã huiusmodi ieiuniũ deus respuit & dicit: Non hoc ieiuniũ elegi, dicit dominus, neq; diẽ, ut humiliet homo animam suam. Tu si uis ieiunare secundũ Iesum Christũ, & humiliare animã tuam, omne tibi tempus apertum est totius anni: imò totius uitæ dies habeto ad humiliandã animam tuã: si didicisti tamẽ à domino saluatore nostro, qui mitis est & humilis corde. Quando ergo nõ est tibi humiliationis dies, qui Christũ sequeris, qui est humilis corde & humilitatis magister? Tu itaq; si uis ieiunare, ieiuna secundum præceptũ euangelij, obserua in ieiunijs euãgelicas leges, in quibus hoc modo saluator de ieiunijs mandat: Tu aũt si ieiunas, unge caput tuũ, & laua faciem tuam. Quod si requiris quomodo laues faciem tuã, Paulus apostolus docet quemadmodũ reuelata facie gloriam domini contempleris, ad eandem imaginem reformatus à gloria in gloriã, tanquam in domini spiritu. Vnge etiam caput tuum, sed obserua ne oleo peccati. Oleum enim peccatoris non impinguet caput tuum. Sed unge caput oleo exultationis, oleo letitiæ, oleo misericordiæ: ita ut secundum mandatum Sapientis, Misericordia & fides non te deserant. Propterea enim & apostolus Paulus, uolens abstrahere nos ab his uisibilibus & terrenis, et erigere animos sensusq; nostros ad cœlestia, clamat & dicit: Si resurrexistis cum Christo, quæ sur

Matth. 27 Iohn. 19 Matth. 27 Galat. 4 Esa. 58 Matth. 11 Matth. 6 2. Cor. 3 Psal. 140 Prouerb. 3 Colos. 3

A sum sunt quærite, non quæ super terram. Nonne aperte tibi dicit, noli quærere in terris Hierusalẽ, nec obseruantias legis, nec ieiunium Iudæorum, sed ieiunium Christi? Ieiunans enim debes adire pontificem tuum Christũ, qui utiq; non in terris requirendus est, sed in cœlis: & per ipsum debes offerre hostiam deo. Vis tibi adhuc ostendã quaB liter te oportet ieiunare ieiuniũ? Ieiuna ab omni peccato, nullũ cibũ sumas malitiæ, nullas capias epulas uoluptatis, nullo uino luxuriæ incalescas: ieiuna à malis actibus, abstine à malis sermonibus, contine à cogitationibus pessimis. Noli contingere panes furtiuos peruersæ doctrinæ, nõ cõ cupiscas fallaces philosophiæ cibos, qui te à ueritate seducant. Tale ieiuniũ deo placet. Abstinere uerò à cibis, quos deus creauit ad percipiendũ cum gratiarũ actione fidelibus, & hoc facere cũ ijs qui Christũ crucifixerunt, acceptum esse non potest deo. Indignati sunt aliquando pharisæi domino, cur non ieiunarent discipuli eius, quibus ille respondit: Quia non possunt filij sponsi ieiunare, quandiu cum ipsis est sponsus. Illi ergo ieiunant, qui perdiderũt sponsum. Nos habentes nobiscũ sponsum, ieiunare nõ possumus. Nec hoc tamen ideo dicimus, ut abstinentiæ Christianæ frena laxemus. Habemus enim quadragesimæ dies ieiunijs consecratos, habemus quartam & sextam septimanæ diem quibus solenniter ieiunamus. Est certè libertas Christiano, per omne tẽpus ieiunandi: non obseruãtiæ superstitione, sed uirtute continentiæ. Nam quomodo apud eos castitas incorC rupta seruatur, nisi arctioribus continentiæ fulta subsidijs? quomodo scripturis operam dabunt, quomodo scientiæ & sapientiæ studebunt? nónne per continentiam uentris & gulæ? Quomodo quis seipsum castrat propter regnum cœlorum, nisi ciborum affluentiam resecet, nisi abstinentia utatur ministra? Hæc ergo Christianis ieiunandi ratio est. Sed est & alia adhuc religiosa ieiunatio, cuius laus etiam quorundam apostolorum literis prædicatur. Inuenimus enim in quodam libello ab Apostolis dictum: Beatus est qui ieiunat, pro eo ut alat pauperem. Huius ieiunium ualde acceptum est apud dominum, & reuera digne facis. D Imitatur enim illum, qui animã suam posuit pro fratribus suis. Quid ergo ueteribus pannis noua indumẽta misceamus? Quid in utres ueteres mittimus nouum uinum? Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua per Iesum Christũ dominũ nostrũ, cuius est imperiũ in secula seculorũ, amẽ.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER VNDECIMVS.

De eo quod scriptum est: Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, dominus deus uester

NVper in auribus ecclesiæ recitatus est sermo domini, dicens: Estote sancti, quia & ego sanctus sum dñs deus uester. Nomẽ hoc, sanctus, qd sibi uelit, qd ue significet in scripturis diuinis, diligentius requirendũ est: ut quũ uim uerbi dei didicerimus, etiam opus eius possimus implere.

Congre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cõgregemus ergo de scripturis diuinis, super qui bus sanctum dici inuenimus: & deprehẽdemus, non solum homines, sed etiam muta animalia sancta appellata. Inuenimus et uasa ministerij sancta uocitata, & uestimenta sancta dici & lota, nihilominus quæ in urbibus posita sunt, & sacerdotibus deputata. Ex multis quidem animalibus primogenita boũ uel pecorũ sanctificari per legem
Exod.13 domino iubentur & dicitur: Ne facies in eis, inquit, opus ullum, quoniam domino sanctificata sunt. Super uasis uerò, quũ in tabernaculum testimonij deferunt, uasa ministerij, thuríbula uel phialæ, uel cætera huiusmodi uasa, sancta appellan-
Exod.40 tur. Super uestimentis etiam cum stola pontificis
Exod.39 Aaron & tunica línea, & cætera huiusmodi uestimenta, sancta dicuntur. Si ergo intueamur propter quid hæc omnia sancta nominata sunt, aduertimus quomodo etiam nos dare operã oportet, ut sancti esse possimus. Natus est mihi primogenitus bos, non mihi licet occupare eum ad opus cõmune, est deo cõsecratus, & ideò dicitur sanctus. Intelligimus ergo ex hoc muto animali, quomodo lex quod sanctũ uult esse, nulli alteri deseruire iubet, nisi domino soli. Iterum pateræ uel phialæ, quas dicit sanctas, illæ sunt quæ nunq; iubentur exire de templo, sed esse semper in sanctis, nec ullis penitus humanis usibus ministrare. Similiter & uestimenta quæ sancta nominantur, nõ iubentur intra domum usui deseruire pontificis, sed in templo esse, & inde omnino nunq; efferri, sed ad hoc tantum consecrata esse, ut eis deo ministrans põtifex induatur, & sint semper in templo: ad cæteros uerò usus communes utatur communibus indumentis. Similiter et pateris ac phialis, ijs quæ sanctæ appellantur, ad humanos & communes usus uti nõ liceat, sed tantum ad diuina mysteria. Quod si intellexisti quomodo uel animal uel uestimentum sanctum appellatur, consequenter intellige, quod his obseruationibus & legibus etiã
1.Tim.2 homo sanctius appellatur. Si quis eñ seipsum deuouerit deo, si quis se nullis negocijs secularibus implicárit, ut ei placeat cui se probauit, si quis separatus est, & segregatus à reliquis hominibus carnaliter uiuentibus, & mundanis negocijs ne-
Coloſ.3 quaq; obligatus, non inquirens ea quæ super terram, sed quæ in cœlis sunt, iste meritò sanctus appellatur. Donec enim permixtus est turbis, & in multitudine fluctuantium populorũ uolutatur, nec uacat soli deo segregatus à uulgo, non potest esse sanctus. Nam de ijs quid dicemus, qui quum gentilium turbis ad spectacula maturant, & conspectus sues atq; auditus impudicis & uerbis & actibus fœdant? Non est nostrum pronũciare de talibus: ipsi enim sentire & uidere possunt, quam sibi delegerint partẽ. Tu ergo qui hæc audis, cui lex diuina recitatur, quem ipsius etiam dei sermo
Ioan.13 conuenit, dicens: Sancti estote, quia ego sanctus dñs deus uester: sapienter intellige quæ dicũtur, ut sis beatus quũ recte feceris ea. hoc est eñ quod
1.Theſſ.5 dicitur tibi, Separa te ab omni, non solũ homine, sed & fratre inquiete ambulante, & non secundũ traditiones apostolicas. Separamini etenim qui portatis, inquit, uasa domini, & exite de medio
Eſa.52 eorũ, dicit dominus. Separa te à terrenis actibus, separa te à cõcupiscentia mundi. Omne enim qd in mundo est, secundum apostolum, cõcupiscen-
1.Ioan.3 tia carnis est, & concupiscentia oculorum, quæ non est à deo. Quũ ergo separaueris te ab his omnibus, deuoue te deo tanquam primogenitũ uitulum: non operetur per te peccatum, nec fugũ tibi imponat malitia: sed esto semotus & segregatus, usibus tantum sacerdotalibus, tanquam primogenitum animal mancipatus. Segregare & secernere tanquam phialæ sanctæ & sancta thuribula, solius templi usibus & dei ministerio uacans. Separa te & remoue te ab omni pollutione peccati, & esto remotus & segregatus intra templum dei, tanquam sancta indumenta pontificis. In templo nanq; dei est segregatus & separatus ille, qui
Pſal.1 in lege dei meditatur die ac nocte, &
Pſal.111 qui in mandatis eius cupit nimis. Sancti ergo estote, dicit dominus, quia et ego sanctus sum. Quid est, quia & ego sanctus sum? sicut & ego, inquit, segregatus sum & longe separatus ab omnibus quæ adorantur siue coluntur, siue in terra siue in cœlo: & sicut ego excedo omnẽ creaturam, atq; ab uniuersis quæ à me facta sunt segregor: ita & uos segregati estote ab omnibus qui non sunt sancti, nec deo dicati. Segregari autem dicimur, nõ locis, sed actibus: nec regionibus, sed conuersationibus.
ἅγιος Deniq; & ipse sermo in Græca lingua, quod dicitur hagios, quasi extra terrã esse significat. Quicunq; enim se consecrauerit deo, meritò extra terram esse & extra mũdum uidebitur. Potest enim dicere & ipse super terram ambulans: Conuersationem in cœlis habemus. Salomon quoque
Philip.3 in Prouerbijs dicit: Laqueus fortis est uiro, citò aliquid de suis sanctificare: & posteaquam uouerit, pœnitere. Et hoc est utiq; quod dicit: Ne quis forte quum fructus ex areis, aut uinum ex torcularíbus colligit, & dixerit: uolo tantum offerre ecclesiæ, uel in usum pauperum aut peregrinorum tantum præbere: si postea ex his, quæ uouet aliquid ad usus proprios præsumat, iam non de suis fructíbus præsumit, sed sancta dei uiolat:
D & ideò laqueus fortis est uiro, sanctificare aliquid, hoc est uouere deo, & postmodum pœnitentia ductum, ad usus proprios ea quæ consecrauerat reuocare. Sed & si nos ipsos consecramus, aut offerimus deo, aut etiam si aliud uouemus, obseruemus hunc laqueum, ne forte postea quàm nos deo uouimus, iterum humanis usibus uel actibus subiungemur. Vouit autem se unusquisque: uerbi gratia, sicut Nazaræi faciebant, tribus aut quatuor, aut quot placuisset annis, templo se consecrantes dei, ut ibi semper uacarent,
Num.6 obseruantes illa quæ de Nazaræis scripta sunt: ut comam capitis nutrirent, nec ascenderet ferrũ super caput eorũ, toto uoti sui tempore, ut uinum non contingerent, neque aliquid ex uite: & cætera quæcunq; complexa fuisset uoti professio. Sed & alium considera, qui se ita uouet deo,

1.Reg.1 ſicut Anna fecit Samuëlem: Ante enim quàm na ſceretur, obtulit eum deo, dicēs: Et dabo eum domino datũ omnibus diebus uitæ ſuæ. Ex quibus omnibus clarum eſt, quomodo unuſquiſque noſtrum, qui uult eſſe ſanctus, conſecrare ſe debeat deo, ut nullis ſtudeat negotijs uel actibus, qui ad Leuit.20 dominum minime pertinent, occupari. Poſt hæc ſcriptum eſt: Seruate, inquit, præcepta mea, & facite ea, ego dominus. & his addidit: Homo ſi maledixerit patrem aut matrem ſuam, moriatur. Et poſt multa quæ præcepit, quibus etiã pœnas præuaricationis adſcripſit, addidit in clauſula: Et ſeruate omnia præcepta mea, & iuſtificationes meas, & iudicia mea. Vnde conſequens uidetur requirere quid in his ſingulis indicetur. Et quidem ſecundum quod obſeruari oportuit, præceptum eſt prius mandatum: uerbi gratia, in decalogo di- Exo.20 citur: Non occides, non adulterabis: hoc enim ſolum præcipitur, & non aſcribitur pœna cõmiſſi. Nunc autem iterantur quidem eadem, ſed addi- Leuit.20 tis pœnis. dicitur enim: Homo quicunq; adulterauerit uxorem uiri, & uxorem proximi ſui, morte moriatur, is qui adultera, & quæ adulteratur. Et is qui dormierit cum uxore patris ſui, turpitudinemq; patris ſui detexerit, morte moriantur ambo, rei enim ſunt. De his autem in prioribus iam data fuerant præcepta: ſed non obſeruantem, quæ maneret pœna, non fuerat adſcriptum. Nũc ergo eadem repetuntur, & uniuſcuiuſque pœna peccati decernitur. Et ideò recte hæc iuſtificationes & iudicia appellantur, quibus quod iuſtum eſt recipere, iudicatur ille qui peccat. Sed in uero ordine diuinæ ſapientiæ non continuò pœnas cum primis ſtatuit præceptis: uult enim ut non metu pœnæ, ſed amore pietatis, patris præcepta cuſtodias. Sed ſi contempſeris, non tam homini iam, quàm contemptori pœna mandatur. Primo Pſal.81 ergo benignitate prouocaris, ut filius. Ego enim dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Quod ſi ut filius eſſe obediens non uis, contemptor plecteris ut ſeruus. Poſt hæc dicit: Et ſi quis dormierit cum nuru ſua, morte moriatur. Ambo impietatem fecerunt, & rei ſunt. Et has leges, uel hæc præcepta abſq; pœnis ſuperius dederat. dixerat enim: Turpitudinem nurus tuæ non reuelabis, & omnia Leuit.18 quæ ſubſequuntur. Et hunc locum ſimili modo ibi abſq; ſupplicijs, hic uerò cum diuerſis ſupplíciorum generibus adſcripſit. Quo in loco recordor ſermonis illius, quem beatus Apoſtolus ad Hebræos ſcribens, dicit: Irritam quis faciens legem Moſi, ſine ulla miſeratione duobus aut tri- Hebr.10 bus teſtibus moritur. Quanto maioribus ſupplicijs dignus putabitur, qui filium dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit? Sed qua cauſa mentionem fecerim ſcripturæ huius, auſculta. Secundum legem adulter cum adultera moriebatur, nec poterant dicere: Pœnitentiam petimus, & ueniam deprecamur. Non erat lachrymis locus, nec enim dationi ueniæ ulla concedebatur facultas, ſed omni- A mode eum puniri neceſſe erat, qui incurriſſet in legem. Hoc autẽ ſeruabatur, & ſingulis quibuſq; criminibus erat pœna mortis adſcripta. Apud Chriſtianos uerò ſi adulterium fuerit admiſſum, non eſt præceptum ut adulter uel adultera corporali interitu puniantur: nec poteſtas data eſt epiſcopo eccleſiæ, adulterum præſenti morte damnare, ſicut tunc ſecundum legem fiebat à presbyteris populi. Quid igitur dicemus, quod lex Moſi crudelis eſt, quę iubet puniri adulterum cum adultera, & euangelium Chriſti per indulgentiam reſoluit auditores in deterius? Non ita eſt: propterea enim ſermonem Pauli protulimus in ſuperioribus, dicentis: Quanto magis deterioribus ſupplicijs dignus eſt, qui filium dei conculcauerit? & B cætera. Audi ergo quomodo neq; tunc crudelis fuerit lex, neq; nunc diſſolutum uideatur euangelium propter ueniæ largitatẽ: ſed in utroq; dei benignitas diuerſa diſpenſatione teneatur. Hoc quod ſecundum legem (uerbi cauſa) adulter uel adultera præſenti morte puniebantur: propter hoc ipſum quod peccati ſui utercq; pertulit pœnã, & commiſſi ſceleris exoluit digna ſupplicia: quid erit poſt hæc, quod animabus eorũ ultionis immineat, ſi nihil aliud deliquerunt, ſi aliud peccatum non eſt quod condemnet eos, ſed hoc ſolum commiſerunt, & legis pro hoc ſupplicíũ pertulerunt? Non uindicabit dominus bis in idipſum, receperunt enim peccatũ ſuũ, & conſumpta eſt criminis C pœna. Et ideò inuenitur hoc genus præcepti non crudele, ſicut hæretici aſſerunt, accuſantes legem dei, & negantes in ea humanitatis aliquid contineri, ſed plenum miſericordia: idcirco quod per hoc purgaretur ex peccatis populus magis quàm condemnaretur. Nunc uerò non infertur pœna corpori, nec purgatio peccati per corporale ſupplicium conſtat, ſed per pœnitentiam, quã ſi quis digne gerat, ita ut mereatur pœnam tolli, ueniam poſſit inuenire. Multi ſunt enim, qui nec ad hoc inclinantur, nec pœnitentiæ refugium quærunt, ſed quum ceciderunt, ſurgere ultra nolunt. Delectantur enim in eo luto, quo cœperunt uolutari. Nos tamẽ obliuiſcimur præcepti illius, quo dicit: Qua menſura menſi fueritis, eadẽ remetietur uo- D bis. Dicimus enim & ad dñm: Quoniam dediſti nobis panẽ lachrymarũ, & potaſti nos in lachrymis in menſura. Sunt enim iſta peccata, quæ dicuntur ad mortem. Vnde & conſequens eſt, ut quoties cõmiſerit quis tale peccatũ, toties moriatur. Multas enim eſſe peccati mortes ſignificat etiam apoſtolus Paulus, quũ dicit: Qui de tantis mortibus eripuit nos, in quo ſperamus quia et adhuc eripiet? Quas ergo hic mortes plures cõmemorat niſi peccatorũ? Si enim hæc non diceret de mortibus peccatorũ, uidebatur Paulus ſecundum ſententiam ſuam immortalis eſſe manſurus, & eripiendus ab hac communi morte, qui dicit: quia de tãtis mortibus eripuit nos, in quo ſperamus quia adhuc eripiet. Si enim eripuit & eripiet, nunquã erit quando morietur, quem dominus ſemper eripiet. Et ideò ſecundum ea quæ diſcuſſimus, uiden-

uidendum est ne forte aliquando etiam grauius sit nobis, qui pro peccato cõmuni hac morte minimè punimur, quàm illis quos legis sentẽtia corporaliter condemnabat: quoniam nobis ultio reseruatur in futurum, illos absoluebant commissi sui per soluta supplicia. Quod etsi aliquis est, qui forte præcentius est in huiusmodi peccatis, admonitus nunc uerbo dei ad auxilium confugiat pœnitentiæ: ut si semel admiserit, secundo nõ faciat: aut si secundo iam aut tertio præuentus est, ultra iam non addat. Est enim apud iudicẽ iustum pœnæ moderatio non solum pro qualitate, uerum etiam pro quantitate. Inter cætera ergo peccata, quæ morte puniuntur refert diuina lex, quod & qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Nomen patris grande mysterium est, & nomen matris arcana reuerẽtia est. Pater tibi deus secundum spiritũ dicitur: mater Hierusalẽ cœlestis est. Propheticis hæc & apostolicis disce testimonijs.

Deut.23 Hoc ipse Moses scripsit in Cantico: Nonne hic ipse pater tuus est, qui acquisiuit te, et possedit te?

Gal.4 Apostolus uerò dicit de Hierusalẽ cœlesti, quia libera est quæ est mater nostra. Primo ergo tibi pater deus est, qui genuit spiritũ tuũ, qui & dicit: Filios genui, et exaltaui. Sed & Paulus apostolus di-

Esa.1 Heb.12 cit: Obtẽperemus patri spirituũ, & uiuemus. Secundo tibi pater est carnis pater, cuius ministerio in carne natus es, à quo in hunc mũdum ueniſti, qui te portauit in lumbis, sicut dicitur de Leui:

Hebr.7 Quia in lumbis erat adhuc Abrahæ, quando occurrit ei Melchisedec, regresso à cæde regum, & benedixit eũ, & decimas accepit ab eo. Quia igitur tam sacratum nomen est patris, & tam uenerabile: idcircò qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Similia etiam de matre æstimanda sunt, cuius labore, cuius cura, cuius ministerio & natus es, & nutritus. Et ideo oportet te, secundum Apostolum, partem gratiæ referre parentibus. Si enim dehonoraueris patrem carnalem, huiusmodi contumelia ad patrem spiritalem refertur. Et si iniuriam feceris matri carnali, ad illã matrem Hierusalem cœlestem redundat iniuria. Sic & si seruus domino irreuerens sit, per hunc corporalem dominum, in dominum maiestatis contumelia iactatur: ille enim huic carnali domino suum nomen imposuit. Et ideò nullo genere aduersum patrem, ne uerbo quidem habendum certamen est, aut mouenda cõtradictio. Pater est, mater est, ut ipsis uidetur agant, faciant, dicant & imperent. Quantũcunq; detulerimus obsequij, nõdum reddimus uicem gratiæ qua geniti sumus, qua portati, qua hausimus lucem, qua nutriti sumus, fortassis etiã eruditi, & honestis artibus instituti: & ipsis fortasse autoribus agnouimus dominum, & ad ecclesiam dei uenimus, & sermonẽ diuinæ legis audiuimus. Propter hæc ergo omnia, quicunq; maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Quod si hęc de corporalibus decernuntur, quid illi facient, qui deũ patrem maledicis uocibus lacessunt, qui eum negant conditorem esse mundi, aut qui cœlestẽ Hierusalem (quæ est mater omnium nostrum) indignis sensibus intelligentes, dicta prophetica ad conditionem terrenę alicuius urbis adducunt? Bonum ergo est obseruare, ne quando aut carnalem patrem, aut cœlestem minus digna honorificentia ueneremur: Similiter obseruare & matrẽ, & etiã omne mandatũ, quod nobis pudicitiã castitatẽq; cõmendat: ut neq; in præsenti uita obnoxij simus morti secundum spiritalem legem, neq; futura nos pœna maneat ignis æterni: ex quo effugere & euadere omnibus nobis concedat dñs noster Iesus Christus, cui est gloria et imperiũ in secula seculorũ, Amẽ.

Vndecimi libri finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER DVODECIMVS.

De magno sacerdote.

OMnis qui inter homines sacerdos est, ad illũ sacerdotẽ, de quo dixit dominus: Tu es sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedec: paruus est & exiguus. Ille est autẽ magnus sacerdos, qui potuit penetrare cœlos, & uniuersam supergredi creaturam, & ascendere ad eũ, qui lucem habitat inaccessibilem, dominum et patrem uniuersitatis. Propter quod & ille, qui apud Iudęos magnus dicebatur sacerdos, introibat quidem in sancta, sed manufacta, sed lapidibus extructa: nõ ascendebat in cœlum, nec adstare poterat apud patrem luminum. Sed quia horũ umbram implebat et imaginem, idcirco etiam magni sacerdotis nomen per umbram gerebat & imaginem. Vnde & Iudæi per hoc quod ad fidem proximi esse debuissent, quia apud ipsos adumbratio quædam & imago præluxerat ueritatis, dum typos ueritatem putant, ueritatẽ ipsam tanquam mendacium respuerunt: Nos aũt qui recepimus magnum sacerdotem, intelligere debemus, quomodo uerè ipse sit magnus sacerdos. Verè magnus sacerdos, qui peccata dimittit, nõ per sanguinem taurorum et hircorum, sed per sanguinem suum. Quia ergo cognouimus quis sit magnus sacerdos, & confitemur ea quæ in lege scripta sunt, de magno sacerdote scripta esse, id est de saluatore: quem uerè magnum sacerdotem esse superior tractatus ostẽdit. Videamus nũc quæ sint, quę de eo lex prophetico spiritu scripsit. Et sacerdos, inquit, magnus ex fratribus suis, cui infusum est su- Leuit.21 per caput eius oleũ chrismatis, & perfectas habet manus suas, ut induat sancta: de capite cydarim nõ deponet, uestimẽta sua nõ disrumpet, & ad omnem animam mortuam non intrabit: in patre suo, uel in matre sua non contaminabitur, & de sanctis non exibit, & non coinquinabit nomen quod est sanctificatum dei super se, quia sanctum oleũ chrismatis dei sui in ipso est. Ego dominus. Hic uxorem uirginem accipiet de genere suo: uiduam aũt & eiectam, & pollutam, & meretricẽ, has non accipiet: sed uirginem ex genere suo accipiet uxorem, ut non maculet semen suũ in populo suo. Ego dominus qui sanctifico eum. Fuerit quidem apud Iudæos imago huius obseruantiæ,

Psal.109

&

& custodita sint quæ lex Iudæorum statuit apud Iudæos: Sed si diligenter cuncta seruata sint, & si omnia quæ lex præcepit impleta sint, nec sic quidem omnis hæc obseruatio magnum potuit facere sacerdotē. Quomodo etenim magnus dici potest sacerdos, qui peccare potest? Quod autē sub peccato fuerint omnes, etiam magni sacerdotes, & ex hoc ipso facile aduertimus, quod lex præcepit ut prius pro suis, postea etiā pro populi peccatis offerat hostiam sacerdos. Quomodo ergo magnus est, sub peccato positus? Meus aūt sacerdos magnus Iesus, idcircò magnus est, quia peccatū nō fecit, nec inuētus est dolus in ore eius. Et quia uenit ad eum princeps huius mundi, & non inuenit in eo quicq̄. Ideò ergo Gabriel archangelus natiuitatem eius annunciat, dicens: Hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur. Peccatum enim hominem paruum facit & exiguum: uirtus eminentem præstat & magnum. Sicut enim ægritudo corporis exile & exiguum facit corpus hominis, sanitas uerò lætum reddit & ualidum: ita intellige quia & animam quidem ægritudo peccati humilem facit & paruam: sanitas uerò interioris hominis & uirtutis opera magnam faciunt eam, & eminentem: & quanto magis in uirtutibus crescit, tanto proceriorem reddet magnitudinē sui. Sic ergo intelligo illud quod de Iesu scriptum est: Quia proficiebat sapiētia, & ætate & gratia apud deum & homines. Nam quis est hominū, qui nō proficiat ætate in pueritia, ut hoc uelut egregium quiddam de Iesu scriberetur? Ad te hæc dico, qui corporaliter audis quod Iesus ætate proficeret. Intellige ergo quia ætate animæ proficiebat, & magna fiebat anima eius propter magna & ingentia opera quæ faciebat. Deniq; sciens & Apostolus hanc ætatem de interiori homine sentiendam, ita scripsit: Donec omnes occurramus in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Nam secundum corpus crescere & magnum fieri, non est in nobis. Corpus enim ex genitali origine quantitatis materiam sumit, ut uel magnum uel exiguum fiat. Anima uerò in nobis habet causas, & arbitrij libertatem, ut uel magna uel parua sit. Si ergo parua sit & pusilla anima, scandalizari potest. Sic enim scriptum est in euāgelio: Quia expedit præcipitari in profundum maris, quàm scandalizare unum de pusillis istis: Qui magnus est, non scandalizatur, sed qui pusillus est. Qui magnus est, quodcunq; uiderit, quodcunq; passus fuerit, non declinat à fide: qui autem pusillus est animo, & paruus, occasiones quærit quomodo scādalizetur, quomodo in fide uideatur offendi. Propterea deniq; oportet nos maxime ijs consulere, qui parui sunt in fide: & non tantam curā circa magnos & fortes, quantam erga paruulos & insipientes debemus impendere. Fortis enim omnia tolerat, omnia suffert, & nunq̄ cadit. Paruuli uerò, & infirmi in fide, obseruandum est ne occasione nostri offendantur, & recedant à fide, ac decidant à salute. Aut ostende mihi de scripturis, ubi aliquis peccator, aut parui meriti, magnus appellatus sit. Nusquam, opinor, inuenies. Audi uerò qui sunt, qui magni appellātur. De Ezechia dicit, qui proficiebat ualde, quousq; factus est magnus ualde. Moses dictus est magnus, et Ioannes baptista magnus dictus est: nunc autem Iesus magnus dicitur, & post hunc iam nullus appellatus est magnus. Priusquam enim adesset qui uerè magnus est, ad cōparationem reliquorum hominū magni appellati sunt sancti, quorum superius fecimus mentionem. Vbi uerò aduenit ipse, qui nō ex comparatione cæterorum, sed sui magnitudine uerè magnus erat, de quo etiā scriptū est: Quia exultauit ut gigas ad currendam uiam: ultra iam magnus nullus est appellatus. Hic est ergo de quo scribit: Magnus sacerdos ex fratribus suis. Quibus fratribus? de quibus dixit, quū resurrexisset à mortuis: Vade ad fratres meos, et dic eis: Ascendo ad patrem meum, & ad patrem uestrū: & deū meum, & deum uestrum. Si autem uis & ex antiquis literis discere fratres Iesu, lege uigesimūprimum Psalmum, ubi ex persona Christi dicitur: Narrabo nomen tuū fratribus meis: In medio ecclesiæ laudabo te. Ex fratribus ergo suis magnus est Iesus, ex ijs qui prius magni fuerant appellati. Et sicut pastorum pastor est, & pontificum pontifex, & dominantium dominus, & regū rex: ita & magnorū est magnus. & ideò addit: Magnus sacerdos ex fratribus suis. Post hæc uerò: Cui, inquit, infusum est oleum chrismatis super caput eius. Istud oleum noli quærere in terris, quod super caput infundit magno sacerdoti, qui est Christus: sed si uidetur, disce à propheta Dauid istud oleum quale sit. Dilexisti, inquit, iusticiam, & odisti iniquitatē, propterea unxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Istud est ergo oleum lætitiæ, quod capiti eius infusum, fecit eū Christum. Sed addit adhuc ad laudes eius: qui cōsummatas, inquit, manus habet. Cuinam quæso hominum hoc conuenit dici, in quo mortaliū perfectas inuenire possumus manus? etiā si Aaron iste sit, cuius mentio fieri uidetur. Quomodo cōsummatas putabitur habuisse manus, quibus uitulum fabricauit, quibus idolum cōflauit? Etiam ipsum Mosen proferas, quomodo *consummatas* habuisse uidetur manus, qui non *glorificauit* dominum ad aquam contradictionis? pro quo delicto etiam iubetur uita excedere. Quod si & aliū quemlibet sanctorū memorare uelis, occurrit tibi sermo qui dicit: Quia non est homo super terram, qui faciat bonum, & non peccet. Meritò ergo solus Iesus consummatas habet manus, qui solus peccatum non fecit, hoc est, qui perfecta et integra opera manuum habet: & ideò de ipso recte dicitur, qui consummatas habet manus, ut induatur sancta. Hic enim est qui uerè indutus est sancta, non illa quæ in typo erant, sed ipsa quæ uerè sancta sunt. Quod si uis audire de excelsioribus indumentis eius, accipe uerba prophetica: Amictus, inquit lumine sicut uestimento, abyssus sicut uestimentum amictus eius. Hic est mei magni pontificis habitus, quo indicat profunda scientiæ

Leuit.16 Heb.5 Esa.53 Ioan.14 Luce 1 Luce 2 Ephe.4 Matth.18 4.Reg.18 Exod.11 Luce 1 Psal.18 Ioan.10 Psal.44 Num.20 Eccles. Psal.103

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiæ & sapiẽtiæ luce uestitus, quæ uerè sancta sunt indumenta. Non, inquit, auferet de capite suo cydarim. Iam & prius diximus cydarim genus esse cooperimenti, quod capiti superpositum, pontifici præstat ornatum. Hic ergo magnus pontifex meus nunq; deponit sacri capitis ornatum. Quid sit autem caput Christi, ab Apostolo disce, qui dicit: Caput autem Christi, deus. Meritò igitur capitis sui qui deus est, nunq; deponit ornatum: quia semper est pater in filio, sicut filius semper in patre. Et uestimenta sua nõ disrumpet. Verè hic est qui uestimenta sua non disrumpit, sed semper ea munda, semper integra, semper casta seruauit. Et ad omnem animã defunctam non intrabit. Quæ est anima defuncta, quæ est anima mortua? Propheta dicit: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Super hanc ergo animam mortuam Christus non superuenit: quia sapientia est, & sapientia nõ intrat ad animam maleuolam. Ipsa est enim mortua: quia cui inest malicia, inest peccatum. Peccatum autem quum consummatum, inquit, fuerit, generat mortem: & propter hoc Iesus non intrat ad animam mortuam. Si autem uiuat anima, hoc est, si non habeat in se mortale peccatũ: tunc Christus qui est uita, ad animam intrat uiuẽtem: quia sicut lux non potest esse cum tenebris, nec cũ iniquitate iusticia: ita nec uita potest esse cum morte. Et ideò si quis sibi conscius est, quod habeat intra se mortale peccatum, neq; id à se per pœnitẽtiam plenissimẽ satisfactionis abiecit, non speret quod intret Christus ad animam eius, quia ad omnem animam defunctam non intrat. Deinde subiungit litera: Quia magnus sacerdos est, in patre suo & matre sua non contaminabitur. Hic scripturæ locus difficilimus est ad explanandum: sed si orationibus uestris deum patrem uerbi deprecemini, ut nos illuminare dignetur, ipso donante poterit explanari. Omnis qui ingreditur hunc mundum, in quadã contaminatione effici dicitur, propter quod & scriptura dicit: Nemo mundus à sorte, nec si unius diei fuerit uita eius. Hoc ipsum ergo quod in uulua matris est positus, & quod materiã corporis ab origine paterni seminis sumit, in patre & matre cõtaminatus dici potest. An nescis, quia quum quadraginta dierum factus fuerit puer masculus, offertur ad altare, ut ibi purificetur, tanquam qui pollutus fuerit ipsa cõceptione, uel paterni seminis, uel uteri materni? Omnis ergo homo in patre & matre pollutus est. Solus uerò Iesus Christus dominus meus, in hanc generationem mundi ingressus, in matre non est pollutus. Ingressus est enim corpus incontaminatum: ipse enim erat, qui & dudum per Salomonem dixerat: Magis autem quum essem bonus, ueni ad corpus incoinquinatum. Non est ergo contaminatus in matre: sed neq; in patre quidem. Nihil enim Ioseph in generatione eius prẽter ministeriũ præstitit & affectum, unde & pro fideli ministerio patris ei uocabulum scriptura concessit. Sic enim mater eius Maria dicit in euangelio: Ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te. Sic ergo solus est hic sacerdos magnus qui neq; in patre pollutus sit, neq; in matre. Videamus autem, si aliquid adhuc possumus sublimius, & pro dignitate tanti põtificis inuenire. Pater omniũ uerus dicitur deus: matrem aũt Apostolus Hierusalem dicit esse cœlestem. Omnes ergo qui peccant, cõtaminantur in patre, à quo creati sunt. Siue enim egimus aliquid impiũ, siue locuti sumus, siue cogitauimus contra dominum, quum non credidimus deo, cõtaminati sumus in patre. Sed utinam tunc solum per incredulitatem factũ sit, cessatum uerò sit postq; credidimus. Sic ergo etiam in matre contaminamur, si credentes deo uel ecclesiam lædimus, uel libertatem matris cœlestis indigna peccati seruitute fœdamus. Solus uerò dominus noster Iesus Christus, qui peccatũ nescit, neq; in patre, neq; in matre cõtaminatus est, & de sanctis non exijt. Fuerant quidem nonnulla in superioribus proponenda iudicis, ad quæ respondere nõ possent. Sed omissis illis, de hoc interim sermone quid nobis dicunt uel ipsi, uel qui secundum ipsorum sensum intelligi legẽ uolunt? Si hæc ad pontificem nostrum & saluatorem non referantur, quomodo secũdum literam probabitur, quod de sanctis non exijt magnus sacerdos, qui utiq; uxorem recipiebat (sicut inferius dicitur) uirginẽ de genere suo? Si de sanctis non exit, si nusq; procedit, quomodo, & ad quos usus accipere uidetur uxorem? Neq; enim putandum est, quod cũ uxore intra sancta manere potuerit. Sed hæc putent illi, quibus placeant Iudaicæ fabulæ. Nos autem habemus sacerdotem magnum secundum ordinem Melchisedec, Iesum Christum, nunq; de sanctis exeuntem. Semper enim in sanctis est, & manet semper sanctus in uerbis suis, sanctus in actibus suis, sanctus in omnibus uoluntatibus suis, & solus est qui nunq; inueniatur extra sancta. Qui enim peccat, exit de sanctis. & quoties quisq; peccat, toties efficitur extra sancta: Christus autẽ qui nunquam peccauit, nunquã exijt de sanctis. Sed & tu qui sequeris Christum, & imitator es eius, si permaneas in uerbo dei, si in lege eius mediteris die ac nocte, si in mãdatis eius exercearis, semper in sanctis es, nec unq; inde discedes. Neq; enim in locis sancta quærenda sunt, sed in actibus, uita & moribus: quæ si secundum dominum sint, & secundum præceptum dei habeantur, etiã si in domo dei non sis, etiam si in foro sis, & quid dico in foro? etiam si in theatro inueniaris, uerbo dei deseruiens, in sanctis te esse non dubites. An non tibi uidetur Paulus quum ingressus est theatrum, & ingressus est Areopagum, & prædicauit Athenienſibus Christum, in sanctis fuisse? Sed & quũ perambularet aras, & idola Athenienſiũ, ubi inuenit scriptum, ignoto deo: & ex hoc uerbo sumpsit Christi prædicationis exordium, etiã ibi aras gentiliũ lustrans, in sanctis positus erat, quia sancta cogitabat. Sed & quicunq; custodit se post acceptam gratiam dei, ne incidat in homicidium, in adulterium, in furtum, uel falsum testimonium, & alia his similia, sed permanet mundus ab omni conta-

tit. 2 Cor. 11 Gen. 14 Ierem. 18 Sap. 1 Iacobi 1 Iob 25 Leuit. 12 Sap. 8 Luce 2 Gal. 4 Hebr. 7 Act. 19 Act. 17.

contagione peccati, non exibit iſte de ſanctis, & non contaminabit ſanctificationem dei ſui in ſemetipſo, quia ſanctum oleum chriſmatis dei ſuper ipſum eſt. Illud autem oleum, de quo in Exodo ſcriptum eſt, quomodo poteſt ſecundum literam proprie oleum dei dici, quod ex myrrha & caſia confectum eſt à pigmentario? Sed ſi uis uidere oleum dei, audi quem propheta dicat unctum eſſe oleo dei: illum ſine dubio, de quo dicit: Propterea unxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Hic ergo eſt magnus ſacerdos, qui ſolus oleo domini unctus eſt, & in quo ſemper ſanctū permanſit diuini chriſmatis oleū. Sed quid additur poſt hęc? Vxorem uirginem de genere ſuo accipiet. Viduam autē, & eiectam, & meretricem nō accipiet: ſed uirginem de genere ſuo accipiet, & non cōtaminabit ſemen ſuū in populo ſuo. Ego dominus qui ſanctifico eum. Quia ergo totius expoſitionis ordo ad ſacerdotem magnum reuocatus eſt Chriſtū, uideamus nūc quid & de nuptijs eius intelligi debeat. Paulus apoſtolus dicit: Volo autem uos omnes unius uiri uirginem caſtam exhibere Chriſto. Timeo aūt, ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam aſtutia ſua, corrumpantur ſenſus ueſtri à ſimplicitate quæ in Chriſto eſt. Vult ergo Paulus omnes Corinthios uirginem caſtam exhibere Chriſto: quod utiq; nunquā uellet, niſi id poſſibile uideret. Vnde & mirum fortaſſe uideat, quomodo ij qui diuerſis peccatis corrupti, ad fidem Chriſti uenerunt, omnes ſimul uirgo caſta dicantur: uirgo, inquam, tam ſancta, tam caſta, ut mereatur etiam Chriſti nuptijs copulari. Verum quoniam hæc ad carnis integritatem referre non poſſumus, certum eſt quod ad integritatem animæ ſpectent, cuius ſecundū ipſius Pauli ſententiam ſimplicitas fidei quæ in Chriſto eſt, uirginitas eius appellata eſt: & per hoc quoniam ceſſantibus, uel philoſophorum ſciſmatibus, uel ſuperſtitionibus Iudaicis, in fide ſimplici Chriſtus ſibi aſſumpſit eccleſiam, uirginem de genere ſuo accipit uxorem. Huius nanq; fidem non corrumpit philoſophi ſenſus, nec circunciſionis ambitio, ſed in ſimplicitate confeſſionis tanquam in uirginali integritate permanſit: ſic enim dudum promiſerat per prophetam, dicens: Deſponſabo te mihi in fide. Omnis ergo ſecundū Apoſtolum, qui in Chriſto eſt, noua creatura eſt, & ſicut idem Apoſtolus, dicit: ut exhibeat ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed ut ſit ſancta & immaculata. Quomodo ergo eam quæ rugoſa eſt, facit eſſe ſine ruga, niſi quia renouat eam? ſecundum quod ſcriptum eſt: Nam & ſi is qui deforis eſt, homo noſter corrumpitur, ſed qui intus eſt renouatur de die in diem. Viduam ſanè & meretricem & eiectam non accipiet Chriſtus: nec intrat talis anima thalamum ſponſi. Qui enim ingreſſus fuerit illuc, non habens indumenta nuptialia, timeat perferre illud quod ſcriptum eſſe noſtis in euangelio. Virginem ergo accipiet, & uiduam non accipiet, neq; meretricem, neq; eiectam, aut contaminatam. Meretricem quidem & abiectam animam & pollutam cur non ſuſcipiet Chriſtus in coniugium, non eſt laboris exponere. Viduam uerò cur non recipiatur, diligentius intuendum eſt. Paulus apoſtolus ad Romanos ſcribens, uirum animæ legem dicit, quam quum mortuus fuerit uir, ſolutam eſſe pronunciat à lege, ut iam non ſit adultera ſi nupſerit Chriſto. Quod ſi eueniat, ut lex quidem uir animę ipſa moriatur, id eſt, ut anima diſcedat à lege, nec tamen cōſtringat ſe caſtionibus connubij diſciplinis, & à lege diſcedens, euangelici dogmatis non ſuſcipiat iugum: hæc nubere Chriſto non poterit, quę libertatis laſciuiam quæſierit, non fidei uirginalis & ſimplicis cultū. Hic ergo ſacerdos magnus uxorem uirginem accipere de genere ſuo poteſt: & propter hoc dictum uideri de genere ſuo, quod anima Chriſti ex genere, & ex ſubſtantia fuerit humanarum omnium animarum. Poteſt & ſecūdum hoc quod fratres uocat credentes in ſe, de genere ſuo dicia nima, quæ ei in fide tanquam nuptijs ſociatur. Illud tamen nolo uos lateat, quod Hebræi negant ſe ſcriptum habere, quod nos apud ſeptuaginta interpretes inuenimus, de genere ſuo, et recte illi non habent ſcriptum. Ablata enim eſt ab illis propinquitas dei: ablata eſt enim eis adoptio filiorū, & translata eſt ad eccleſiam Chriſti. Illi ergo non habēt ſcriptum quod de genere Chriſti ſint, ſicut nec eſſe meruerunt. Nos autem qui hoc ſcriptum habemus, & legimus, gaudeamus quidem de dignatione dei: ſed caute & ſollicitè curemus nos: & uitam noſtram & actus noſtros, ne nos faciant aliquando degeneres. Ne & hoc ipſum nobis ad condemnationem dicatur: quod quum genus ſimus Chriſti, indignis & fœdis & diabolicis actibus ſeruiamus. Qui ergo habet ſpōſam, ſponſus eſt. Audis quomodo ſpōſus dicitur Chriſtus, ſponſa uerò eius anima dicitur, quæ fidei ſimplicitate, & actuum puritate, incorrupta probatur & uirgo. Dicit enim dominus per Hieremiā prophetam: Nónne ſicut dominum me uocas, & patrem, & principem uirginitatis tuæ? Viduam autem & eiectam & contaminatam non accipiet. Si quis noſtrum peccauerit, abiectus eſt, etiam ſi nō abijciatur ab epiſcopo, ſiue quod lateat, ſiue quod interdum ad gratiam iudicetur, eiectus eſt tamen ipſa conſcientia peccati. Nec prodeſt hominis gratia, quum Chriſtus huiuſmodi animam tanq; abiectam non recipiat in coniugium. Igitur neq; uiduam (ſicut ſupra diximus) accipiet, neq; eiectā, neq; pollutam. Polluta dicitur: quæ etiam ſi non ex integro compleuit peccatum, tamen ob hoc ipſum quod cogitauit, quod uoluit, quod optauit, etiam ſi non admiſit, polluta eſt, & à magno pontifice non eligitur. Valde eīm purā, ualde mundā, et ſyncerā requirit animā, quam ſibi iungit. Quia qui ſe iunxerit dño, unus ſpiritus eſt. Vnde etiam hoc oſtenditur q̄d ſit differentia peccatorū: & qui peccauerit peccatū ad mortē, abiectus ſit: qui aūt nō peccat ad mortē, ſed inferius aliquid pollutus ſit. Sponſa aūt Chriſti neq; abiecta, neq; polluta eſſe

Exo.30 Pſal.44 Oſee 2 2.Cor.5 Eph.5 2.Cor.4 Matth.22 Rom.7 Iohā 3 1.Cor.

esse potest: sed uirgo incontaminata, incorrupta,
mūda. Memēto enim sermonis Apostoli, quem
Ephes. 5 paulò ante proposuimus, dicentis: Vt exhibeat
ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem ma-
culam aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed ut sit
sancta & immaculata. Sed & meretricem non
accipiet. Quæ est anima meretrix? quæ ad se reci-
pit amatores, de quibus dicit propheta: Mere-
Hiere. 3 tricata es post amatores tuos. Qui sunt isti amato-
res, qui intrant ad animam meretricem, nisi con-
trariæ potestates, et dæmones, qui desiderium ca-
piūt pulchritudinis eius? Pulchra nanq; à deo cre-
ata est anima, & satis decora. Audi quomodo ipse
dominus dicit: Faciamus hominem ad imaginē
Genesis 3 & similitudinem nostrā. Vide cuius decoris, cu-
ius pulchritudinis est anima, imaginem habet &
similitudinē dei. Hanc pulchritudinem contra-
riæ potestatis quum aspiciunt, id est diaboli, & an
geli eius, cōcupiscunt speciem: & quia nō possunt
sponsi eius fieri, meretricari cupiunt cum ea. Si er
go susceperis ô homo in cubili animæ tuæ adulte
rum diabolum, meretricata est anima tua cum di-
abolo. Si receperis angelos eius, si spiritus diuer-
sos qui peccare te suadeant, meretricata cum eis a-
nima tua. Si spiritus iræ si inuidiæ, si superbiæ, si
impudicitiæ ingressus fuerit ad animam tuam, &
receperis eum, cōsenseris ei loquēti in corde tuo,
delectatus fueris ijs quæ tibi secundum suam mē-
tem suggerit, meretricatus es cum eo. Meretricē
ergo non accipiet sacerdos magnus, & non con
taminabit semen suum in populo suo. Quod est
istud semen, quod contaminari non uult? In euā-
Luc. 8 gelijs scriptum est: Quia qui seminat uerbum, se-
minat. Non uult cōtaminari ergo uerbū dei ab ijs
qui seminat, ab ijs qui uerbū dei in ecclesia profe-
rūt. Audiāt ergo doctores, ne forte animæ conta
minatæ, animæ meritricāti, animæ infideli uerba
Matth. 7 dei credant, ne forte mittāt sanctū canibus, et mar
garitas ante porcos. Sed animas mūdas, uirgines
in simplicitate fidei, quæ est in Christo, eligant: i-
pſis committant secreta mysteria, ipsis uerbū Dei
& arcana fidei proloquantur: ut in ipsis Christus
formetur per fidem. An nescis quia ex isto semi-
Gal. 4 ne uerbi dei quod seminatur, Christus nascitur in
corde auditorum? Hoc enim & Apostolus dicit:
Donec formetur Christus in uobis. Concipit er-
go anima ex hoc uerbi semine, & conceptum for
mat in se uerbum, donec pariat spiritum timoris
dei. Sic enim per prophetam dicūt animæ sancto- D
Esa. 26 rum: A timore tuo domine concepimus in utero,
& parturiuimus & peperimus spiritum salutis.
Iste spiralis est fœtus, iste est sanctarum animarū
partus, iste conceptus. Ista sunt sancta coniugia,
quæ conueniunt & apta sunt magno Pontifici
Christo Iesu domino nostro: cui est glo-
ria & imperium in secu-
la seculorum, A-
men.

Libri duodecimi finis.

A DIVI CYRILLI IN LEVITICVM
liber decimus tertius.

De diebus festis, & lucerna, & candelabro: & de oleo ad lumen, & de mensa & panibus propositionis.

QVi perfectus est, ab ipso deo do
cetur de solennitatū ratione, &
homine ad hæc discenda magi-
stro non utitur: sed à deo discit;
si potest capere dei uocem. Qui
aūt non est talis, sed inferior, di-
scit ab eo qui didicerit à deo. Hæc est ergo de so-
lennitatibus duplex quædam ratio doctrinæ. V-
na qua illuminata per spiritum prophetica mens
docetur: quæ (ut ita dicam) magis intuitu discitur
mentis quàm sono uocis, per quam ueritas ipsa,
non umbra & imago ueritatis agnoscitur. Hi er-
go qui ipsam dei ueritatē capere non possunt, nec
totum fulgorem ueritatis intenta mentis acie con
spicari, audiūt de solennitatibus secundo loco ab
ijs qui primo didicerunt. Et quum illis ueritatem
rerum ipsa inspectionis proprietas dederit, ad i-
stos ueritatis umbram profert solus auditus huius
mysterij. Apostolus sanè horum conscius; dice-
bat de Iudæis, quia umbræ & exemplari deseruí- Heb. 8
unt cœlestium. Ipsa enim cœlestia Moses uidisse
describitur: typos autem, et imagines eorum quę Exod. 32
uiderat, populo tradidisse. Sic enim ad eum diui-
num dicit eloquiū: Vide, inquit, omnia, facito se-
cundum formā quæ ostensa est tibi in monte. Ta-
le ergo est, quod & in hoc loco recitatum est, quia
dominus locutus fuerit de solennitatibus ad Mo-
sen. Et post hæc: Et locutus est Moses, inquit, dies Leuitic. 23
solēnes domini dei filijs Israël. Transacto uerò de
his sermone, uideamus quid post hæc docet Mo-
ses. Primo de lucerna, cādelabro & oleo, quod ei
infunditur: secundo in loco de mensa & panibus
propositionis, ac numero eorum, & qui eis uti de
beāt. Intendamus ergo animū diligentius ijs quæ
scripta sunt: & ut ad hæc dinoscenda concedatur
nobis gratia, dominū deprecemur, ut in his quas
legimus literis, quæ sit uoluntas sancti spiritus, a-
gnoscamus. Præcipe, inquit, filijs Israël, & dese Leuitic. 24
rant tibi oleum de oliuis mundum, expressum ad
lumen, ut ardeat lucerna semper extra uelum in
tabernaculo testimonij, & accendant illā Aaron,
& filij eius à uespera usq; in mane coram domino
indesinenter, legitimū æternale in progenies ue-
stras. In candelabro mūdo accendetis lucernas ue
stras corā domino usq; mane. Cādelabrū mundū
nominat, lucernas accendi per pōtificem iubet, et
earū lumē ministrari ex oleo quod dat à populo.]
Præcipit hoc itaq; quia nisi dederit oleū populus,
sine dubio extinguetur lucerna et nō erit lumē in
sanctis. Secundū literā ergo hæc erat consequen-
tia, ut conferret populus oleum mundum de oli-
uis expressum, ut ex eo ministraret lumen lucer-
næ. Et Aaron accendebat lucernas à uespera usq;
mane fomentis olei, quod contulerat populus, lu-
mini pabulum præbens. Verum quoniam lex spi 2. Cor. 3
ritalis est, petamus à domino (si tamen conuersi

sumus ad dominum) auferri nobis uelamen de lectione ueteris testamenti, ut possimus aduertere quæ ratio sit candelabri uel lucernarum eius, secundum intelligẽtiam spiritalem. Ante aduentũ domini nostri Iesu Christi sol nõ oriebatur populo Israël, sed lucernæ lumine utebat. Lucerna em̃ erat apud eos sermo legis & sermo propheticus, intra angustos conclusa parietes, quæ non poterat in orbẽ terræ lumen effundere. Intra Iudæam nanq; concludebatur scientia dei, sicut & prophe-
Psal.75 ta dicit: Notus in Iudæa deus. Vbi uerò exortus
est sol iustitiæ dominus & saluator noster, & na-
Zach.6 tus est uir, de quo scriptum est: Ecce uir oriens nomen est ei: per uniuersum mundum, scientiæ dei lumẽ effusum est. Sermo ergo legis & sermo propheticus erat lucerna ardens: sed ardebat intra ædem, nec ultra poterat emittere splendorem suũ. Quod aũt sermo legis & prophetarũ, lucerna dicatur, dominus ipse nos docuit, dicens de Ioanne
Ioan.5 Baptista. Ille erat lucerna ardens & lucens, & uos uoluistis ad horã exultare in lumine eius. Et alibi
Matth.11 dicit: Quia lex & prophetæ usq; ad Ioannem. Lucerna itaq; ardens est Ioannes, in quo lex concluditur & prophetæ. Donec ergo populus ille habebat oleũ quod cõferret ad lumen, lucerna non est extincta: ubi uerò defecit in eis oleum inferendũ, oleum bonorũ operũ, nec inuẽta est apud eos puritas (purũ nanq; oleum quærebatur ad lumen) necessariò extincta lucerna est. Si quæ dicimus, illis hæc eueniãt, nõ existimet quispiã quod à nobis hæc omnino aliena sint. Imò maior cura est Chri-
Matth.25 stiano olei cõquirẽdi. Vide em̃ quomodo dominus in euangelijs per parabolam stultas uirgines nominat, quæ oleum non portãt in uasculis suis: & intantũ stultas, ut quoniã defuit eis oleũ ad succendendũ lampades suas, à thalamis exclusæ sint nuptiarũ, nec pulsantibus ijs quæ olei curã neglexerant, ianuam aperiri iussit sponsus. Memini tamen dudũ nos quũ centesimi octauidecimi Psalmi exponeremus illum uersiculũ, in quo scriptũ est: Lucerna pedibus meis lex tua domine, & lumen semitis meis: diuersitatẽ lucernæ & lucis pro uiribus ostendisse. Dicebamus enim, quod lucernam quidẽ pedibus, id est, inferioribus corporis partibus deputârit, lucẽ uerò semitis dederit, quæ semitæ in alio loco semitæ æternæ nominantur.
Hieremiæ 6 Quia ergo secundum quandam mysticã rationẽ inferiores partes creaturę mũdus hic intelligitur, ideo lucerna legis ijs qui in hoc mũdo, tanq; totius creaturæ pedes sunt, accensa memoratur. Lux autẽ æterna erit illis semitis, per quas in futuro seculo unusquisque pro meritis incedet. Sed de his suo loco sufficienter prò nostris uiribus dictũ est. Nunc ergo quoniã uespera est, & nox usq; ad cõsummationẽ seculi, & donec nouus dies futuri seculi, & nouæ lucis effulgeat, unicuiq; nostrũ lucerna hæc illuceat, tantũ splendorẽ luminis præbẽs, quantũ olei copia ubertate operũ fuerit ministrata. Deniq; & Iob in quodã loco, quũ de bonis o-
Iob.19 perũ suorũ exponeret, addidit etiã hoc: Quũ splẽderet, inquit, lucerna eius super caput meũ. Splendet ergo unicuiq; nostrũ lucerna hæc, in quãtum oleo bonorũ operũ fuerit accensa: si aũt male agamus, & opera nostra mala sint, non solum nõ accendimus, sed extinguimus nobis istã lucernã, & completur in nobis illud ꝙd scriptura dicit: Quia qui male agit, in tenebris ambulat: & qui odit fra- Ioan.2
trem suum, in tenebris ambulat. Extinxit em̃ lu- 1.Ioan.2
cernã charitatis, & ideò in tenebris ambulat. An nõ tibi uidetur extinxisse lucernã, qui lumen charitatis extinxerit? Qui aũt diligit fratrẽ, in charitatis luce perdurat, & cum fiducia potest dicere: E-
Psal.9 go aũt sicut oliua fructifera in domo dei, & filij e- Psal.1
ius sicut nouellæ oliuarum in circuitu mẽsæ eius. Oleum ergo offerri iubetur à populo, & oleũ nõ qualecunq; fuerit, & ex quibuscunq; seminibus, ut fieri in diuersis regionibus mos est: sed de oliuis expressum, in quibus indiciũ pacis ostẽditur. Nec enim accepta possunt esse deo opera tua, nisi in pace peragãtur, sicut & Iacobus apostolus di- Iacob.3
cit: Fructus aũt iustitię in pace seminatur. Idcirco (credo) etiam dominus discipulis suis tradebat fidele depositum, dicens: Pacẽ meam do uobis, pacem meam relinquo uobis. De hac ergo oliua oleum premamus operum nostrorũ, ex quo lucerna Ioan.14
domino possit accendi, ut non in tenebris ambulemus. Hæc quidem à nobis dicta sunt, quantũ ad lucernã candelabri & oleum eius spectat: nũc uerò uideamus, quid etiam in consequentibus de panibus propositionis scriptum sit. Et sumetis, in Leuitic.
quit, similaginem, & facietis de ea duodecim panes, de duabus decimis erit unus panis, & ponetis eos in duas positiones: sex panes una positio, super mensam mundam coram domino: & imponetis super positionem thus mundum & sal, & erunt panes in commemoratione appositi Domino die sabbati, & proponentur coram Domino semper à filijs Israël. Testamentum æternum erit Aaron & filiorũ eius: & edent ea in loco sancto: sunt enim sancta sanctorum. Hoc erit illis de ijs quæ offerũtur domino legitimum æternale.] Secundum ea quæ scripta sunt, in duodecim panibus, duodecim tribuum Israël uidetur commemoratio ante dominum fieri, & præceptum dari, ut sine cessatione isti duodecim panes in conspectu domini proponantur, ut & memoria duodecim tribuũ apud eum semper habeatur, & ueluti exoratio quædam & supplicatio per hæc pro singulis fieri uideatur. Sed parua satis & tenuis est huiusce modi intercessio: quantum enim proficit ad repropitiandum, ubi uniuscuiusq; tribus per panẽ fructus, per fructus opera cõsideranda sunt? Sed si reuertantur hæc ad mysterij magnitudinem, inuenies commemorationem istam habere ingentis repropitiationis effectum. Si redeas enim ad illum panẽ qui de cœlo descendit, & dat huic mundo uitam: illum panem propositionis, quem proposuit deus propitiatorem per fidem in sanguine eius: & si respicias illam commemorationem de qua dicit dominus: Hoc facite in mei commemorationem. inuenies quod ista est commemoratio sola, quæ propitium facit hominibus deum. Si ergo in-

Universidad de Deusto

go intentius ecclesiastica mysteria recordêris, in A
ijs quæ lex scribit, futuræ ueritatis inuenies imagi
nem præformatam. Sed de his non est plura disse-
rere, q̃d recordatione sola ea intelligi sufficit. Pos-
sumus uerò & aliter dicere: Omnis sermo dei pa-
nis est: sed est differentia in panibus. Est enim ali-
quis sermo, qui ad cõmunem possit proferri au-
ditum, & docere plebem de operibus misericor-
diæ, ac totius beneficẽtiæ: & iste est panis qui cõ-
munis uidetur. Est uerò alius qui secreta contine
at, & de fide dei, uel rerum scientia disserat: iste pa
nis mundus est, & ex similà confectus. Iste in con
spectu domini semper ponẽdus est, & super men
sam mundam proponendus est. Iste solis sacerdo
tibus sequestratus est, & filijs Aaron æterno mu-
nere condonatus. Verum ne putes hæc nos pro-
prijs sensibus excogitata narrare, & non diuinis B
obseruasse uoluminibus, proferam tibi de scriptu
ris sanctis quomodo apud diuersos uiros, panis
diuersitas pro merito uniuscuiusque seruata est.
Gen. 8 Refertur in Genesi, quod Abrahã patriarcha an-
Genesis 19 gelos suscepit hospitio: similiter autẽ & Lot. Sed
Abrahã qui meritis præcellebat, panes ex similà
opposuisse describit, quos ἐγκρυφίας, id est, occul-
tos ac recõditos nominauit. Lot uerò eo q̃d non
habuit similam, ex farina panes hospitibus appo-
suit: non quod ita pauper esset, ut non habuerit si-
milam, qui in diuitijs non inferior patruo scribi-
tur: sed utriusque meritorum differentia per hæc
designatur indicia, quod is quidem cui erant à do
mino mysteria reuelanda, & ad quem dicebatur:
Genesis 18 Non cœlabo à puero meo Abraham quod factu- B
rus sum. Qui imbuendus erat, & docendus de oc
cultis & secretis dei, ille panes ex similà habuisse
describitur: ille uerò ad quem nihil sacramenti de
ferebatur, sed ratio præsentis salutis et uitæ, panes
communes ex sola farina scribitur habuisse confe
ctos. Et tu ergo si habes scientiam secretorum, si
de fide Dei, de mysterio Christi, si de sancti spiri-
tus unitate potes scienter cauteq̃ disserere, panes
ex similà offers domino. Si uero cõmunibus ute-
ris ad populum monitis, et moralem scis tantum-
modo locum tractare qui ad omnes pertinet, cõ-
munem te obtulisse noueris panem. Sed uidea-
mus iam quæ sit cõfectio in istis panibus positio-
nis, qui ante dominum poni semper iubẽtur. De
duabus quidem decimis dixit: sed cuius mensuræ D
sint istæ decimæ non comprehendit, quum utiq̃
cõsequens fuisset si de quãtitate similæ uolebat a-
gnosci, ipsam (cuius duas decimas sumi iubebat)
nominare mensuram. Quæ ergo ista res est, cuius
mẽsuræ modus nec comprehendi potuit, nec no-
minari? Decimus numerus ubiq̃ perfectus inue-
nitur. Totius enim numeri ex ipso ratio et origo
consurgit. Competenter igitur autor & origo
omnium deus sub hoc numero uidetur ostendi.
Sed in ecclesia de solo patre loquar, & ipsius soli-
us laudem proferam, unius decimæ panem feci.
Aut si de Christo solo fecero sermonem, et ipsius
enumerauero passionem, & resurrectionem præ
dicauero, unius decimæ obtuli panem. Si uerò di

xero, quia pater semper cum filio est, & ipse facit
opera sua, ut uel etiã si dixero: quia pater in filio est,
& filius in patre: &, qui uidet filium, uidet & pa- Ioan. 14
trem: &, quia pater & filius unũ sunt: ex duabus Ioan. 10
decimis similæ mundæ obtuli unum panem: pa- Ioan 6
nem quidem uerum, qui uitam dat huic mundo.
Hæretici uerò non faciunt de duabus decimis u-
num panem: negant enim filium unius substan-
tiæ cum patre esse: neq; uetus & nouum testamẽ-
tum unum faciũt panem, neq; unum spiritum in
utroq; instrumento profitentur. Nos autem in le
ge, & euangelijs unum atque eundem inesse san-
ctum spiritum dicimus: & isto quoque modo ex
duabus decimis unum panem propositionis offe
rimus. Quia ergo separant Christũ secũdum car-
nẽ à creatore deo patre suo hæretici, & Iudæi, qui B
solum patrem recipiunt, & uerbum ac sapientiã
eius Christum non recipiunt, non faciunt ex dua
bus decimis unum panem. Nos autem mensuræ
quidem ipsius, id est substantiæ nomen uel ratio-
nem cõprehendere, aut inuenire non possumus:
confitentes tamen patrem & filium, unũ facimus
panem ex duabus decimis, non ut panis unus ex
una decima fiat, et alius ex alia, ut sint ipsę duæ de
cimæ separatæ: sed ut unus panis, quoniã duæ de
cimæ una massa fit, quia nõ separo filium à patre,
nec patrem à filio: qui enim uidet me, inquit, ui-
det & patrem. Fiunt ergo panes singuli ex dua- Ioan. 14
bus decimis, & proponuntur duabus positioni-
bus, id est, duobus ordinibus. Si enim una posi-
tio fieret, cõfusus & permixtus esset sermo de pa-
tre, ac filio: nunc autem unus quidem est panis:
una em̃ uoluntas est, una substantia: sed duæ sunt
positiones, id est, duæ personarum proprietates.
Illum enim patrem qui non sit filius, et hunc filiũ
dicimus qui non sit pater. Et hoc modo duas de-
cimas in uno pane seruamus, & duas positiones
ante dominum profitemur. Sed reuera magni (ut
ita dicam) cuiusdam pistoris & ualde artificis est,
diligenter istas seruare mensuras, & ita tempera-
te de patre & filio sermonem coniungere, ubi o-
portet: & rursum ubi comperit separare, ut neq;
duæ mensuræ aliquando desint, neq; unquã non
unus panis appareat. Duodecim ergo panes ex i-
sta similà fieri mandantur, secundum numerum
tribuum quæ ex Israël sunt progenitæ. In quo mi
hi uidetur forma totius naturæ rationabilis conti
neri. Duodecim nanq; putantur esse generales or
dines rationabilis creaturæ: quorũ figura erat in
illis duodecim tribubus, in quibus erat unus qui-
dẽ ordo regalis, qui Iudas nominat̃: alius erat or-
do sacerdotalis, et Leui appellat̃: erat et alius ordo
Iudæ uicinus, qui Beniamen dicitur: in quo ordi-
ne templũ dei, & altare collocatũ est. Alius ordo
Isachar, & Zabulon, & Effraim: alijq;, quos no-
minatim designat scriptura diuina, quorum rati-
onem non est nũc temporis explicare: est tamen Exod. 2
uniuscuiusq; tribus uel ordinis panis ante domi-
num. Et licet sit aliqua tribus, quæ non ex libera,
sed ex cõcubina Israël descẽdat, & ex parte libera
& ex parte seruilis sit, tamẽ pro omnibus ex dua-

bus decimis proponitur ante dominum panis, & omnes duodecim æqua & simili mensura cõstãt. Proponi autem iubentur supra mensam mundã. Quis est nostrum qui ita habeat mensam mundã, Prouerb.22 ut panes supra eo domino offerantur? Si sederis, inquit, cœnare ad mensam potentis, intelligibiliter intellige quæ apponuntur tibi. Quæ est ergo Phil.4 mensa potentis, nisi mensa illius qui dicebat: Omnia possum in eo qui me confortat, Christo Iesu: 2.Cor.12 & quũ infirmor, tunc potens sum? In istius mensa potentis munda, hoc est in istius corde, in istius mẽte, domino panis offertur. Ad huiusmodi potentis apostoli mensam si sedeas cœnaturus, intelligibiliter intellige quæ apponuntur tibi, hoc est, spiritaliter aduerte quæ dicuntur ab eo, ut & tu facere possis quod addit. ait enim: Sciens quia talia te oportet præparare. Sed uideamus quomodo duodecim panes ponuntur. Duæ, inquit, positiones. In una positione, sex panes.] Putásne quod ociosa est ista diuisio, id est, quod duodecimus numerus iterum partitur in sex? Habet enim propinquitatem quandam cum hoc mundo senarius numerus. In sex enim diebus factus est iste mundus uisibilis. Duo igitur ordines habentur in hoc mundo, id est, duo populi, qui fidem patris ac filij in ecclesia, tanquam in una mensa munda custodiunt. Et superponetur, inquit, super positionem thus mundum.] Thuris species formam tenet orationum. Oportet ergo panibus fidei orationum uigilãtiam, puritatemq; coniungere. Pura autem oratio est, sicut Apostolus dicit: Leuantes puras manus sine ira & disceptatione. Simul Psal.140 & odoris impleri faciat illud, quod scriptum est: Dirigatur oratio mea sicut incensum in cõspectu tuo. Si quis uerò orationes offerat deo, non tamẽ habeat mundam conscientiam ab operibus malis, hic thus quidem uidetur panibus superponere, sed non ponit thus mundum. Nam si omnes thus mundum essent, non utiq; addidisset scriptura, thus mundum super panes propositionis ponendum ante dominum. Nec enim putes quod omnipotens deus hoc mandabat, & hoc lege sanciebat, ut ei thus ex Arabia deferretur. Sed hoc est thus, quod deus ab hominibus sibi quærit offerri, ex quo capit odorem suauitatis, orationes ex corde puro, & conscientia bona, in quibus uerè deus suscipit fragrantiam suauitatis. Et erũt, inquit, panes in cõmemorationem propositi ante dominum. In die sabbatorũ proponetis eos.] Si nõdum tibi manifestum est, quia panes isti uerbum dei est, ex his nunc sermonibus id confirmarem. Quid est enim quod nobis commemorationem dei facit? quid est quod nos ad memoriam iustitiæ & totius boni reuocat, nisi uerbũ dei? Ideò ergo dicit, qui erunt in commemorationem propositi ante dominum. Addit & in die sabbatorũ, id est, in requie animarum. Et quæ maior fidelis animæ requies, quàm memoria dei, quàm in conspectu domini uersari, quàm in fide patris ac filij permanere, quàm orationes domino, tanquam odorem suauitatis offerre? Testamentũ, inquit, æternum erit Aaron & filijs eius: & manducabunt ea in loco sancto Aaron & filij eius: genus 1.Pet.2 est electum, genus sacerdotale, quibus hęc portio sanctorũ donatur à deo: quod sumus omnes, qui credimus in Christum.] Locum autem sanctorum ego in terris non requiro positum, sed in corde. Locus enim dicitur sanctus, rationabilis anima, propter quod & Apostolus dicit: Nolite lo Ephes.4 cum dare diabolo. Anima ergo mea locus est: si male ago, diaboli: si bene, dei. Denique & spiritus malignus, quum, inquit, exierit ab homine, et circuierit loca arida: et requiem non inuenerit, dicet tunc: Reuertar ad meum locum unde exiui. Locus ergo sanctus anima est pura, in quo loco edere mandatur nobis cibum uerbi dei. Neque enim conuenit, ut sancta anima, uerba non sancta recipiat: sed quum purificauerit se ab omni inquinamento carnis & morũ, tunc locus sanctus effecta, cibum capiat panis illius qui de cœlo descendit. Nónne melius sic intelligitur locus sanctus, Ioan.6 quàm si putemus structuram lapidum insensibilium, locum sanctum nominari? Vnde similitudine quadam etiam tibi lex ista proponitur, ut quum accipis panem mysticum, in loco mundo manduces eum: hoc est, ne in anima contaminata & peccatis polluta, dominici corporis sacramẽta percipias. Quicunq; enim manducauerit, in- 1.Cor.11 quit, panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis et sanguinis domini. Probet autem se unusquisque, & tunc de pane manducet, & de calice bibat. Sancta enim sanctorum sunt. Vides quomodo non dixit sancta tantummodo, sed sancta sanctorum, ac si diceret: Cibus iste sanctus non est communis omnium, nec cuiusq; indigni, sed sanctorum est. Quãto magis hoc & de uerbo dei recte, meritoq; dicimus: hic sermo non est omnium, nec quilibet uerbi huius potest audire mysterium: sed sanctorum est tantummodo, qui purificati sunt mente, qui mundi sunt corde, qui simplices animo, qui uita irreprehensibiles, qui conscientia liberi, ipsorum est de hoc audire sermone, ipsis possunt explanari ista mysteria. Vobis enim datũ est, inquit, nosse mysteria regni Luc.8 dei. Illis autem qui non idem merentur, qui non sunt tales ut mereantur, nec capaces esse possunt, ad intelligentiam secretorum, illis non potest dari iste sacerdotalis panis, qui est mysticus & secretus sermo: sed in parabolis, qui communis est uulgi. Legitimum & æternale hoc erit. Legitimũ nanq; ęternũ, est omne quod mysticum est. Nam præsentia hæc & passim uisibilia, tẽporalia sunt, & finem citò accipiunt. Præterit enim habitus huius mundi. Quod si huius mundi pręterit figura, 1.Cor.7 sine dubio & literæ habitus præterit, & manent illa quæ æterna sunt, quæ sensus continet spiritalis. Si ergo intellexímus primo quõ deus loquat ad Mosen, & Moses filijs Israël: secũdo etiã rationem cãdelabri mũdi & lucernarũ, atq; olei eius: tertio quoq; panes propositionis, ex duabus decimis singulos quosq; confectos secundũ uoluntatem spiritus intellexímus: demus operã, ut et nos hoc

Universidad de Deusto

hoc tanto, & tam ſublimi intellectu non efficiamur indigni: ſed ut anima noſtra prius fiat locus ſanctus, & in loco ſancto capiamus ſancta myſteriis, per gratiam ſpiritus ſancti, ex quo ſanctificatur omne quod ſanctum eſt: ipſi gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Libri decimitertij finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM Liber decimusquartus.

De filio mulieris Iſraëlitidis, & Aegyptij patris, qui nominans nomen domini maledixit ei, & de ſententia domini in eum.

HIſtoria nobis recitata eſt, cuius quamuis uideatur aperta narratio, tamen niſi diligentius continentiã eius, quę eſt ſecundum literam, conſequamur, intentior nobis ſenſus haud facile patebit. Eſt ergo ſermo ſcripturæ, de quo differendum eſt, hic: Et exijt, inquit, filius mulieris iſraëlitidis, & hic erat filius Aegyptij inter filios Iſraël. Et litigauerũt in caſtris, is qui ex Iſraëlitide, & homo Iſraëlita. Et nominans filius mulieris Iſraëlitidis nomen domini, maledixit, & adduxerũt eum ad Moſen, & nomen matris eius Salomithis, filia Dabri, ex tribu Dan. Et miſerunt eum in carcerẽ, ut iudicarent de illo per præceptum domini. Et locutus eſt dominus ad Moſen, dicens: Eijce illũ qui maledixit, extra caſtra, et imponẽt omnes qui audierunt manus ſuas ſuper caput eius, & lapidabit eum omnis ſynagoga. Videamus ergo primo quid ſibi uelit hiſtoria, quã propoſuimus. Et quãuis plana uideatur, tamen adhuc euidentius eam tentemus ſub oculis ponere. Ponamus ergo unũ ex patre & ex matre Iſraëlitici nominis generoſitate gaudentẽ: aliũ ex matre tantum, nõ etiam ex patre, & uelut ex parte nobilem, non quidem ex parte patris, quæ utiq; nobilitas melior uideret, ſed matris quę inferior eſt. Si enim pater fuiſſet Iſraëlita, & mater Aegyptia, eſſet aliquid amplius. Hoc enim fuerat in Manaſſe & Ephraim. Nunc uerò ſcriptum eſt, quia filius eſt mulieris Iſraëlitidis & Aegyptij patris. Si enim diligenter ſecutus es duos iſtos uiros, unũ ex integro nobilem, aliũ ex parte: intuere nunc eos litigantes adinuicẽ, & qualiter is qui ex patre Aegyptio, & matre ſola Iſraëlitide genitus uidetur, nominãdo nomẽ domini maledixerit: & ob hoc perductus ſit is qui maledixerat ad Moſen. Moſes uerò neq; abſolure eũ auſus, neq; condemnare ſine deo, tradiderit eum cuſtodiæ uſq; quo à deo reciperet reſpõſum, quid uelit fieri in eum. Hæc eſt hiſtoriæ cõtinentia. Nunc etiã uideamus quæ ſit in ea ſpiritalis gratia, quæ ædificare debet eccleſiam. Primo omnium ſermo dicit: Quia exijt filius mulieris Iſraëlitidis, et Aegyptij patris: et unde, uel quò exierit, non refert. Inueniuntur enim ambo in caſtris poſiti, ſicut indicat ſermo domini, qui dicit: Educho minẽ qui maledixerat, foras extra caſtra. Si ergo de caſtris ducit, neceſſariò in caſtris erat: quid ergo eſt, ĝd quũ nondũ exijſſet de caſtris, dicit de eo diuina ſcriptura, & exijt filius mulieris Iſraëlitidis? Ego puto, quia docere nos uult ſermo diuinus, ĝd qui peccat, dupliciter exire dicitur. Primo em̃ exijt à propoſito bono, & recta ſentẽtia, exijt à uia iuſtitiæ, exijt à lege dei. Poſtmodũ uerò quũ cõſutatus fuerit pro peccato, exijt etiam de cœtu, & congregatione ſanctorũ, ut ſi (uerbi cauſa dicamus) peccauit quis fideliũ, iſte etiam ſi nondũ abijciatur per epiſcopi ſententiã, iam tamen per ipſum peccatũ ĝd admiſit, eiectus eſt, & foris eſt, ſegregatus à cõſortio, & unanimitate fideliũ. Exijt ergo filius patris Aegyptij, & matris Iſraëlitidis. Qui penitus extra fidem eſt, totus Aegyptius eſt: qui aũt inter nos eſt, & peccat, ex una quidẽ parte qua deo credit, Iſraëliticæ uidetur origenis: ex ea uerò parte, qua peccat, de Aegyptijs genus ducit. Duos ergo ſcriptura propoſuit litigantes, unum ex integro Iſraëlitam, qui litigauit quidẽ, ſed non peccauit. Iſtũ uerò, cuius peccatũ deſignat, maxima ex parte mixtũ eſſe Aegyptio generi indicat, aduerſum quẽ litigat Iſraëlita, et forte competenter & rationabiliter litigat. Nam in Exodo Iſraëlita et Aegyptius litigãt, ubi Iſraëlita ſuperat, Aegyptius cadit. Igitur & ego hodie ſi ueritatem deſendo, ſi pugno pro eccleſiaſtica fide aduerſum eum, qui ex parte quidem credidit Chriſto, & recipit ſcripturas: ſed non integre ſenſum earum, nec fideliter recipit: litigo aduerſum eum, qui ex matre quidẽ Iſraëlita eſt, ex patre uerò Aegyptius. Si quis ergo & fidei credulitate, & profeſsione & nomine Chriſtianus eſt & catholicus, iſte ex utra que parte Iſraëlita eſt: qui uerò profeſsione quidẽ Chriſtianus eſt, intellectu autẽ fidei hæreticus & peruerſus eſt, iſte matrẽ quidẽ Iſraëliticã, patrẽ uerò Aegyptiũ habet. Eodẽ aũt modo accidit, quũ ſcripturas quis legit, & literam quidem ſequitur, intellectũ aũt repudiat ſpiritalẽ. Hic matrẽ quidẽ Iſraëliticã habet, id eſt literã: ſenſum uerò quia ſpiritalẽ nõ ſequit̃, ſed carnalẽ, iſte eſt ei Aegyptius pater. Ideò aduerſum Eccleſiaſticũ, aduerſum catholicũ litigat, eum ſcilicet, qui ex utraq; parte Iſraëlita eſt. Secundũ literam Iſraëlita eſt, ſecũdum ſpiritum Iſraëlita non eſt: quia ipſi ſecundum literam quidem Iſraëlita eſt, ſecundum ſpiritum uerò Aegyptius. Quid ergo eſt utriſq; litigantibus neceſſarium? Ille qui carnalem ſequitur ſenſum, tanquam de Aegyptio genus ducens, nomen domini nominat, & maledicit. Nominat enim nomen dei, et cum maledicto nominat. Negat enim eum eſſe creatorẽ mundi, negat eſſe patrem Chriſti. Nos uerò, qui ex utroque genere Iſraëlitæ ſumus, & literam & ſpiritum in ſcripturis ſanctis defendimus, & litigamus aduerſum eos, qui ex media parte Iſraëlitæ uidentur, & dicimus quia neq; ſecundum literam maledici deum oportet, neque ſecundum ſpiritus intelligentiam blaſphemari. Maledicus enim non ſolum in dominum, ſed etiam in proximum apoſtoli Pauli ſententia à regno dei excluditur: Vide enim quomodo dicit Apoſtolus: Nolite errare, neq; fornicarij, neque adulteri, neq; molles, neq; maſculorũ concubitores,

Leuit. 24 — Exod. 2 — Gen. 41 — Leuit. 42 — 1. Cor. 6

bitores, neq; fures, neq; auari, neque maledici, re- A
Ephes.5 gnum dei possidebunt. Vide inter quæ crimina, inter adulteros, inter masculorum concubitores, inter auaros (quos alibi dicit, idolis seruientes) etiam maledicos posuit, & à regno dei cum illis pariter excluſit. Videāt ergo qui os suum quotidiana penè consuetudine ad hocuitium conuertunt, quid eis periculi immineat. Putantes enim leue & facile hoc esse peccatum, non facile cauent: sed considerent apostolum, quomodo maledicum à regno dei excludit, et deus per Mosen quomodo maledicum puniri debet. Vnde ego ualde admiratus sum, quod hoc in loco, quē habemus in manibus, scriptura non aperte designauit, quod iste qui ex Aegyptio genus ducit, maledixerit deum: sed tantum posuit, quia nominās maledixit: B
& reliquit in medio uel de deo, uel de homine suspicandum. Vnde mihi uidetur idcirco noluisse scriptura aperte de deo pronunciare, ne de hominibus uideretur dedisse maledicendi licentiam, & ideo uel de deo, uel de homine siluisse, ut de utroq; caueretur. Verum quum sententiam apostoli proposuimus, qua dicit maledicos à regno dei excludendos: aliquid exposcit iste sermo solatij, ne omnimodam desperationem uideamur injicere ijs, qui quotidiana penè maledicendi consuetudine rapiuntur, & ori suo adhibere custodiam, uel ostium negligunt. Promissionis futuræ non unus est modus, neq; simplex species: sed sicut docuit ipse dominus in euangelio, quum beatos dicit pauperes spiritu, & ipsorum dicit esse re-
Matth.5 gnum cœlorū. Et iterum beatos dicit mites, nec tamen eis cœlorum regnum, sed terræ hæreditatem promittit. Dicit beatos & pacificos, sed neipsis quidem cœlorum regnum dedit, filios tamē eos esse dei pronunciat. Et quum diuersis diuersa repromittat, omnes beatos dicit qui ad promissa perueniūt, non tamen omnibus cœlorum regna concessit. Potest ergo fieri ut aliquis in cæteris forte operibus & actibus emendatus sit & perfectus, subrepat ei tamen oris uitium, lapsusq; sermonis: huic etiā, si secundū apostoli sententiā, negantur regna cœlorū, non tamē alterius beatitudinis abscinditur locus. Veruntamen eo magis si quis inter cæteros perfectus est, elaborare etiā in hoc debet, ne ei subrepens prauæ cōsuetudinis uitium, cœlorū regna (quod est omniū beatitudinū D
Joan.14 culmen) eripiat, quamuis dominus dixerit: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Possumus adhuc addere etiam illud, quod natura peccati similis est materiæ, quæ igni consumitur, quam æ-
1.Cor.3 dificari Paulus apostolus à peccatoribus dicit, qui supra fundamentum Christi ædificant ligna, fœnum, stipulam. In quo manifeste ostenditur esse quædam peccata ita leuia, ut stipulæ comparentur: cui utique ignis illatus, diu non potest immorari. Alia uerò fœno esse similia, quæ & ipsa non difficulter ignis absumat, uerum aliquanto tardius quàm stipulis immoretur. Alia uerò esse quæ lignis conferuntur, in quibus pro qualitate crimi num, diutinū & grande pabulum ignis inuenias.

Ita ergo unumquodq; peccatū pro qualitate uel quantitate sui pœnarum iusta persoluit. Verunta men quid opus est fidelibus, & ijs qui cognouerunt deum, de pœnarum qualitatibus cogitare? quid opus est ligna, quid fœnū, quid ipsam stipulam ad fundamentum Christi superponere? cur non magis aurum uel argentū, uel precioſos lapides, precioso superponimus fundamēto, ubi quū ignis accesserit, nihil inueniat quod absumat? Nā si accesserit ad stipulā, ex stipula fauillā reddet, & cineres: si uerò accesserit ad aurum, aurū purius reddet. Hæc nobis dicta sint pro ijs qui negligūt oris maledici cōsuetudinē resecare: qui si non ex corde maledicant, etiam si non uoto & animo ini quo proferant maledicta, tamen immundiciā la-
Esa.6 biorū, secundū Esaiæ uerbū, & inquinamenta oris incurrunt. Iste tamen, qui licet matre Israëlitide, Aegyptio tamen progenitus est patre, exijt, et nominans nomē domini maledixit. De quo ego puto quod nisi exijsset, nec litigasset aduersum uirum Israëlitā, nec nominans maledixisset. Exijt enim à ueritate, & exijt à timore dei, à fide, à charitate: sicut superius diximus, quomodo per hæc quis exeat de castris ecclesiæ, etiam si per episcopi uocē minime abijciatur? Sicut è cōtrario interdū fit, ut alquis non recto iudicio eorum qui præsunt ecclesiæ, depellatur, & foras mittatur. Sed si ipse non ante exijt, hoc est, si nō ita egit, ut mereretur exire, nihil læditur in eo quod non recto iudicio ab hominibus uidetur excluſus, & ita fit, ut interdum ille qui foras mittitur intus sit, & ille foris sit
B qui intus retineri uidetur. Vis tibi ostendam & aliū, qui à nullo ejectus est, & exijsse dicitur? Scriptum est de Cain, quia exijt à facie domini. Quò Gen.
exijt à facie dei? ubi enim non erat facies dei? Sed exisse dicitur, pro eo quod legem naturę egressus est, & ignaram tanti sceleris terram fraterno sanguine primus infecit. Sunt tamē & qui bene exeunt, & beati sunt quia exeunt. Ostendam etiam hoc de scripturis. In Exodo scriptum est: Omnes, Exod.
inquit, qui quærebant nomen domini, exierunt ad Mosen extra castra. Isti bene exierunt extra castra, quia sequebantur Mosen, id est legem dei, &
Esa.52 de alijs dicitur: Exite populus meus de medio eorum, & immundum nolite contingere Exijt ergo, inquit, filius mulieris Israëlitidis, & hic erat filius Aegyptij inter filios Israël: & litigauerunt in castris, ille qui erat ex Israëlitide mulier, & homo Israëlita. Vide quanta cautela scripturæ diuinæ sint intuendæ. Si diligenter inspicias, illum qui de Israëlitide matre, & de Aegyptio patre natus est, non dixit hominem: illum uerò qui ex utroque genere Israëlita erat, hominem nominauit. Putamus hæc fortuitu scripta? Putamus casu adiectum, ut ille non diceretur homo, & hic diceretur? Non sunt ista fortuita, ratio est. Nihil enim in uerbis Dei absque profunda ratione conscriptum est. Ille nanque qui ex parte Aegyptius, ex parte Israëlita erat, nondum merebatur homo nominari: iste uerò qui ex integro Israëlita erat, hoc est, qui mente Dominum uidebat,

iste homo

iste homo appellatur? homo inquã interior, qui ad imaginem dei factus est, et potest uidere dominum. Post hæc iam quæ in posterioribus referuntur, non ubique quadã quæstione sunt: de qua multi quærentes: non multi explanare potuerũt. Sed si uestris me orationibus iuueritis, tentabimus etiam nos in medium proferre quę dominus dederit. Homo, inquit, si maledixerit deum, peccatũ accipiet: qui autem nominat nomẽ domini, morte moriatur.] Quid est hoc, qui maledixerit deum, non habet pœnam mortis, sed qui nominauerit nomen domini? Nónne multo grauius est maledicere deum, quàm nominare, quamuis in uanum nominasse dicatur? et quomodo qui maledicit, peccatum suscipit tantũ: qui autem nominat, morte moriatur? Hæc ergo sunt quæ in hoc loco solent quæstionẽ mouere, quæ ignorantibus sensum scripturarum, inconsequenter dicta uidentur et incongrue. Putant enim, quod qui maledicit nomen domini, statim puniri debeat: ille uerò qui nominauerit nomen domini, hoc est, superflue & in uanum nominauerit, sufficiat accepisse peccatum. Sed nos consequentiam sermonis tali quodam sensu tentemus aperire. Maius esse peccatum in quo maledicitur deus, quàm in quo nominatur, dubitare non possumus. Restat ut ostendamus, multo esse grauius accipere peccatum, & habere secum, quàm morte mulctari. Mors quæ pœnę causa infertur pro peccato, purgatio est peccati ipsius pro quo iubetur inferri. Absoluitur ergo peccatum pro pœna mortis, nec supereſt aliquid, quod pro hoc crimine iudicij dies pœna æterni ignis dignum inueniat. Vbi uerò quis accipit peccatum, & habet illud secum, ac permanet cum ipso, nec aliquo supplicio pœnaq; diluitur, transit cum ipso etiam post mortem: & quia temporalia hic nõ persoluit, ibi expendit æterna supplicia. Vides ergo quãto grauius sit accipere peccatũ, quàm morte mulctari? Hic enim mors pro uindicta datur, & apud iustum iudicem deũ non uindicatur bis in idipsum, sicut propheta dixit. Vbi autem non est soluta uindicta, peccatum manet illis æternis ignibus puniendum. Quod autem hæc ita se habeant, possum tibi testes ex diuinis uoluminibus adhibere Ruben & Iudam patriarchas, loquentes ad patrem suum Iacob, quũ uellent assumere secum Beniamin, & ducere ad Aegyptum propter spõsiones, quas cum Ioseph fratre pepigerant. Ibi ergo Ruben quidem ita dicit ad patrem: Ambos filios meos occide, nisi reduxero ad te Beniamin. Iudas uerò ait: Peccator ero in te, nisi reduxero eum tibi. Iacob uerò pater ipsorũ sciens multò esse grauius, quod promiserat Iudas, qui dixerat: peccator ero in te, ab eo qui dixerat: occide filios meos: ipsi Ruben quidem non credidit filiũ, tanquam qui leuiorẽ elegerit pœnam: Iudæ uerò tradidit, sciens grauius esse quod elegerat. Hoc ergo modo conuenienter aptauit scriptura diuina, ei quidẽ qui maledixerit deũ, ut peccatũ sumat: ei uerò qui leuius deliquit, quod morte moriatur. Vis autẽ & de euangelijs noscere, quod qui receperit in hac uita mala sua, ibi iam non recipiat: qui autẽ hic non recipit, ibi seruentur ei etiam omnia? Docet nos exemplum Lazari pauperis, & illius diuitis, ad quẽ dicitur in infernis positum à patriarcha Abrahã: Memento fili quomodo tu recepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala: nũc autem tu quidem cruciaris, hic uerò requiescit. Et solent homines ignorantes iudicia dei, quæ sunt abyssus multa, conqueri aduersus dominum, & dicere: Cur homines iniusti et iniqui, raptores, impij, scelesti, in hac uita nihil patiuntur aduersi, sed cuncta eis prosperis successibus cedãt, honores, diuitiæ, potentiæ, sanitas quoq; eis ipsa & corporis habitudo famuletur. Et contrà, innocentibus ac pijs, & colentibus deum, innumerabiles ærumnæ superueniant: abiecti, humiles, contempti, & sub colaphis potentium uiuunt, nonnunquam etiam & sæpius eis morbi quoq; ipsi corporis dominẽtur. Sed hæc, ut dixi, conqueruntur, ignorantes quis sit ordo in diuinis iudicijs. Quanto enim grauius eos puniri uolunt, de quorum potentia & iniquitatibus ingemiscunt: tanto magis necessarium est differri pœnas, quæ si non differrentur, temporales utiq; & leuiores essent, quia finem cum morte reciperent: nunc uerò quia differũtur, certum est quod æternæ erunt, & cum seculis extendentur. Econtrario igitur si uelint iustis & innocentibus in prę̃senti seculo bona reddi, essent etiam ipsa bona temporalia, & celeri termino concludenda. Quanto autem magis differũtur in futurum, tanto amplius erunt perpetua, & nesciunt finem. Hoc ergo est, quod nos scripturę huius locus paucis sermonibus comprehẽsus edocuit, ut sciamus multò esse grauius accipere peccatum & habere, ac secum ad inferna deferre, quàm in præsenti pœnas dare commissi. Et ideò hæc sciens expedire fidelibus Paulus apostolus dicit de eo qui peccauerat: Quem tradidi, inquit, satanæ in interitum carnis, hoc est morti. Multos autem sequi fructus mortis huius, ostendit in sequentibus. dicens: Vt spiritus saluus fiat in die Domini nostri Iesu Christi. Vides ergo quõ aperte Apostolus utilitatem mortis huius exposuit, quum eum, dicit, tradidi in interitum carnis, hoc est in afflictionem corporis, quæ solet à pœnitentibus expendi? eúmque carnis interitum nominauit, qui tamen carnis interitus uitam spiritui conferat. Vnde & nunc, si quis nostrũ recordatur in semetipso alicuius peccati conscientiam, si quis se obnoxium nouit esse delicto, confugiat ad pœnitentiam, & spontaneum suscipiat carnis interitum: ut expurgatus in prę̃senti uita spiritus noster, mũdus & purus pergat ad Christum dominum nostrum:

cui est gloria & imperium in
secula seculorum,
Amen.

Libri decimiquarti finis.

Sophon. 1

Genes. 42

Gen. 43

Luc. 16.

Psal. 55

1. Cor. 5

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM

Liber decimusquintus.

De uenditione domorum, & redemptionibus.

RES diuersas leges de domorũ uenditionibus, & redemptionibus per Mosen in Leuitico datas uidemus: quarum continentiam primo secundum historiã pertractemus, ut post hoc etiam ad spiritalem sensum possimus ascendere. Domus quædam sunt in urbibus muratis, quædam in uicis uel agris nõ habentibus muros. Leuitic. 25 Ait ergo, quo si in ciuitate murata uẽdiderit quis domum, per annum integrum habeat copiam redimendi. Post annum uerò potestas recuperandi nulla conceditur. Erit enim, inquit, domus ipsius emptoris certa possessio, si intra annum liberare B eam non potuerit qui distraxit. Secunda lex est, quod si domus ipsius quę distracta est, in uico fuerit qui murũ non habet, cui tamen uico ager adiaceat, liceat uenditori & post annum, & quandocunq; potuerit, restituere precium, & recuperare quam distraxerat domum. Tertia lex est, quod si forte domus sit Leuitæ uel Sacerdotis: ubicunq; fuerit talis domus, siue in ciuitate murata, siue in uico cui murus non est, liceat semper & in omni tempore, ut quandocunq; potuerit leuita uel sacerdos, redimat domum. Nec unquam sacerdotalem uel leuiticam possessionem confirmari in alium, qui non sit eiusdem ordinis, diuina iura permittunt.] Istæ sunt ergo leges, quibus utebatur populus ille prior, etiã secũdum hoc ipsum quod per historiam designatur, religiose satis & pie sacerdotalibus uel leuiticis ordinibus consulentes. Sed citius hæc referamus ad nos: quibus lex Christi si eam sequamur, nec possessiones in terra, nec in urbibus domos habere permittit. Et quid dico domos? nec plures tunicas, nec multam concedit 1. Timoth. 6 possidere pecuniam. Habentes enim, inquit, uictum & uestitũ his contenti simus. Quomodo ergo nos datas de domibus, siue intra ciuitatẽ muratã positis, siue in uicis quibus muri non sunt, obseruabimus leges? Inuenimus in alijs scripturæ locis, quod sermo diuinus maiore quodã sacramento nominet domũ: ut quum dicit de Iacob & quasi pro laude eius ponit: Erat eñ, inquit, Iacob homo simplex, habitãs domum. Et iterum inuenio Genesis 25 de obstetricibus Hebræorum scriptum: Et quia, D Exod. 1 inquit, timebant deũ obstetrices, fecerunt sibi domos. Videamus ergo quod obstetricibus quidẽ faciendarũ domorũ causa fuerit timor dei: Iacob uerò simplicitas & innocentia causam dederit ut habitaret domũ. Deniq; & Esau qui malus fuit, non est scriptũ de eo, quod habitauerit domũ: nec de aliquo alio scriptum est quod ædificauerit sibi domũ qui non habuerit timorẽ dei. Quæ est ergo ista domus, & quale ædificium est, Paulus apostolus exponit apertius, quum dicit: Domum habe- 2. Cor. 5 mus nõ manufactã, æternã in cœlis. Hæc ergo est domus, quã ædificare nemo potest, nisi in simplicitate mentis, & puritate cordis. Sed quoniã accidere solet, ut etiã qui bene ædificauerit, & domũ sibi cœlestem bene agendo, & bene uiuendo, ac recte credendo cõstruxerit, incurrat alicuius peccati debitum, & hanc à crudelissimo fœneratore uenundare cogatur, ac labores suos transfundere in alium, pietas et clementia legislatoris occurrit, ut intra certum tempus redimi possit, si tamen inuenerit, inquit, manus tua precium quod restituat. Quale precium? pœnitentiæ sine dubio lachrymis congregatum, & manibus, id est, labore boni operis inuentum. Annus autem ipse intelli Esa. 61 gi potest, quem uenit uocare dominus annum acceptum, quo dimittat confractos in remissione, & salutẽ delicta sua confitentibus prębeat. Quod autem dicit domum in ciuitate murata, recte (ut arbitror) domus quæ in cœlo esse dicitur, in ciuitate murata intelligitur. Murus est enim huiusce modi domibus, ipsum cœli firmamentum. Sed talem domum rari quiq; habere possunt: illi fortasse qui super terram ambulantes, conuersationem habẽt in cœlis, & de quibus dicit Apostolus: Dei ædificatio estis. Cęteri aũt in uicis habent domos, 1. Cor. 3 quibus nõ est murus, est tamen eis adiacens ager fœcundus: & sunt illi fortasis qui sibi habitaculũ præparant in terra uiuentium, & in illa terra quã mansuetis dominus promittit, dicens: Beati mites, quoniam hæreditate possidebũt terram. Istas Matth. 5 ergo domos, si forte aliquis (sicut supra exposuimus) lapsus acciderit, semper est recuperandi facultas: ut uerbi gratia dicamus, si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, non in blasphemia fidei (quæ muro ecclesiastico & apostoli dogmate cincta est) sed uel in sermone, uel in morum uitio consistat, hoc est uendidisse domum quæ in agro est, uel in uico, cui murus non est. Hæc ergo uẽditio, & huiusmodi culpa, semper reparari potest: nec aliquando tibi interdicitur, de commissis huiusce modi pœnitudinem gerere. In grauioribus enim criminibus semel tantum pœnitentiæ conceditur locus. Ista uerò communia, quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiã recipiũt, & sine intermissione redimuntur. Quod si sacerdoralis fuerit, inquit, ista domus uel leuitica, ubicunq; fuerit, siue in ciuitate, siue in agro, semper habet redemptionem. In hoc loco sacerdotalem sensum, et leuiticam intelligẽtiam quæro. Non enim inferior esse debet autor horũ (si fieri potest) illo ipso, qui hæc scripsit & sanxit. Quid est ergo quod sacerdos & leuita domus suæ semper habent redemptionem, & ubicũq; fuerint habent redemptionem? Secundũ spiritalem intelligentiã, sacerdos mens deo consecrata dicitur: & leuita appellatur is, qui indesinenter assistit deo, & uoluntati eius ministrat. Perfectio ergo in intellectu & opere, in fide et actibus, sacerdos & leuita accipiendus est. Huic itaq; perfectæ menti si acciderit aliquando domum quam habet non manufactã, sed æternã in cœlis, uendere, & in manus alterius dare (sicut cõtigit aliquãdo magnæ patriarchæ Dauid, quum de tecto suo Uriæ Ethæi aspexisset uxorẽ) statim eã redimit, 2. Cor. 5 2. Reg. 11 statim reparat, statim eñ dicit: peccaui. Imò uerò adhuc

Id de publica pœnitentia, quæ in propria secũdum mea iudicia intelligitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

adhuc aliquid ſublimius in hoc ſenſu debemus inſpicere, quomodo domus ſacerdotũ et leuitarũ id eſt perfectarũ mentiũ ſemper delicta redimuntur, ſempercp purgẽtur. Si quando ſcripturas diuinas legimus, & ſanctorũ patrum in his delicta
1.Cor.10 aliqua recenſemus, ſi ſecundũ apoſtoli Pauli ſententiã dicimus, quia hæc omnia in figura cõtingebãt illis, ſcripta ſunt aũt propter cõmunitionẽ noſtram: hoc modo ſemper domus eorũ redimitur, quia ſemper pro culpis eorũ purgatio, & ſatisfactio à doctoribus adhibetur: oſtendentibus ex diuinis ſcripturis, formas fuiſſe hæc & imagines rerum futurarũ, nõ quibus arguerentur delicta ſanctorum, ſed quibus oſtenderetur peccator & impius in partem ſanctorum ſocietatemcp conſtitiſſe. Nunquam ergo ſacerdotalis poſſeſsio à ſacer- B
1.Cor.13 dote ſeparatur, etiam ſi ad tempus fuerit ablata, etiam ſi fuerit diſtracta, ſemper redimitur, ſemper reparatur: uelut ſi diceret, charitas quæ perfecta eſt, omnia patitur, omnia ſperat, oẽia tolerat, charitas nunquam cadit. Sic ergo poſſeſsio ac domus ſanctorum nunquam cadit, nunquam aufertur, nunquam ab eorum iure ſeparatur. Quomodo enim ſeparari à ſacerdotibus poteſt domus, quæ ędificata eſt ſupra fundamentum apoſtolorum &
Eph.2 prophetarum in qua ipſe eſt angularis lapis Ieſus Chriſtus? Quod autem poſsit aliquando domus iſta diſtrahi, hoc eſt huiuſmodi ædificatio incidere peccatum, audi apoſtolum Paulum quomodo de
1.Cor.3 talibus dicit: Vt ſapiens architectus fundamentũ, inquit, poſui, alius ſuper ædificat: unuſquiſcp autem uideat quomodo ſuperædificet. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitũ eſt, qui eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſupra fundamentum hoc ædificat aurum, argentũ, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam. Vides ergo quoniam poteſt quis ſupra fundamẽtum Chriſti ędificare ligna, fœnum, ſtipulam, hoc eſt opera peccati: quæ qui ędificat, ſine dubio uendidit domum ſuam emptori peſsimo diabolo, à quo unuſquiſcp peccantium peccati precium conſequitur ſatisfactione deſiderij ſui. Hoc ſi fortè incurrerit aliquis (quod abſit) citò redimat, citò reparet, dum tempus eſt reparandi, dum pœnitentiæ locus eſt. Itacp deum precemur, ne ęternæ domus habitatione fraudemur, ſed digni habeamur- D
recipi in æterna tabernacula, per Chriſtum dominum noſtrum: cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Libri decimiquinti finis.

DIVI CYRILLI IN LEVITICVM LIBER DECIMVSSEXTVS.

De benedictionibus leuitarum, uel præceptis trium mandatorum.

IN agonibus corporalib. gradus quidam, & differentię ſingulorũ quorũ cuncp obſeruari ordinum ſolent, ut pro qualitate certaminum præmio remuneretur unuſquiſque uictorię. Verbi gratia, ſi inter pueros quis habeat agonẽ, ſi inter iuuenes, ſi inter uiros: quæ per ſingulos ordines obſeruatio haberi debeat, quid fieri liceat, A uel nõ liceat, & quæ certaminis regula cuſtodiri, quod etiã poſt hæc remunerationis mereatur palma uincentis, ipſis nihilominus agonicis legibus cautũ eſt, ita & nunc omnipotẽs deus obſeruandæ legis ſuæ in hoc mundo agonẽ mortalibus ponẽs, poſteacp tradidit obſeruanda: & copioſe quid fieri, uel quid non fieri deberet, ſcripſit: cõuenienter ad ultimum iam Leuitici locum (in quo de ſingulis quibuſcp obſeruationibus cõſtitutũ eſt) quid muneris reportet qui impleuerit, & quid pœnæ ſubeat qui non obſeruauerit, enunciat. Sed ſi lex ſecundum quod Iudæi uolunt, & ij qui eorum ſenſu ſcripturas intelligendas putant, non eſſet ſpiritalis, ſed carnalis: dubium non eſt quin obſeruata carnaliter, benedictiones quoq; carnales obſer uantibus tribuat. Si uerò, ut Paulo uidetur apo- B
Rom.7. ſtolo, lex ſpiritalis eſt, ſine dubio & ſpiritaliter obſeruanda eſt, & ſpiritalis ex ea benedictionũ ſperanda remuneratio. Totius nancp conſequentiæ eſt, ſpiritalem legem benedictiones dare ſpiritales: & eiuſdem nihilominus conſequentię eſt, etiam maledicta & condemnationes legis ſpiritalis non eſſe corporeas. Sed ut indubitatum ſit quod dicimus, ipſius Pauli apoſtoli uoce utamur, qui ad Epheſeos ſcribens, de ſpiritalibus benedictionibus hoc modo pronunciat: benedictus, inquit,
Eph.1 deus et pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus in Chriſto. Quoniã quidem ſciebat nonnullos legentes has benedictiones poſſe in id prolabi, ut eas corporales putarent & terrenas: uoluit C
eis euidentius aperire quæ ſit diuinarum benedictionum natura, uel ubi quærenda. & ideò ait: Qui benedixit, inquit, nos in omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus in Chriſto. Sed & hoc quod addidit, in omni benedictione ſpiritali, non eſt ocioſum, ſed apoſtolicę uehementię plenum. Nam quia ſciebat multa eſſe implenda quæ mandantur in lege, & in unoquoq; mãdato proprios exiſtere agones, in quibus per ſingula benedictionũ qui uicerit, meretur: ideò dixit: qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali, ut & plures eas eſſe oſtenderet & ſpiritales. Poteſt autem in hoc ſermone quo ait, in omni benedictione ſpiritali, & illud intelligi: ut & (uerbi gratia) iuſtus quiſque, & D
perfectus capiat benedictiones Leuitici, de quibus nunc ſermo eſt. Capiat & eas, quæ in numerorũ libro ſcriptæ ſunt: ſed et illas quę in libro Geneſeos continentur, benedictiones Noë ad Sem & Iaphet, & benedictiones Iſaac ad Iacob, & iterum Iacob benedictiones ad Ioſeph & Effraim et Manaſſe, & poſt hæc ad duodecim patriarchas. Quia ergo multæ ſunt benedictiones poſitę in diuinis ſcripturis, quæ uidentur, quidem ad unumquenq; ſanctorũ (uerbi gratia, ad Sem & Iaphet) dirigi. Non tamen (ut quibuſdam uidetur) ita in illos ſolos dirigũtur, ut alius ex his participare nõ poſsit. Idcirco eas ſpiritales apoſtolos nominauit, ut quicũcp effici potuerit in uirtute et ſpiritu (uerbi gratia) Sem uel Iaphet, uel Ioſeph, aut Iſaac, aut Iacob: ſicut & Ioãnes fuit in ſpiritu et uirtute He- Luc.1

Leuit.26.
Num.6
Geneſ.9.
Geneſ.27
Geneſ.48
Geneſ.49

lię, posit etiam ipse benedictionis illius particeps fieri, cuius uirtutem & spiritum gesserit. Sed uideamus nunc in Leuitico, benedictionum quod sit exordiū. Si, inquit, in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea. Tria sunt quæ dicit: in præceptis ambulandū, mandata custodienda, & facienda quæ mandata sunt. Vnde uidetur mihi præceptum esse (uerbi gratia) quum iubetur, ut ille qui sabbatū non seruauit, ab omni synagoga lapidetur: aut qui maledixerit deū, ut lapidibus perimatur: & si qua iubētur huiusmodi. Mādata uerò esse quibus iubetur (uerbi causa) decimas offerre Leuitis, uel ter in anno apparere domino, uel non apparere uacuum in conspectu domini. Custodire ergo mandatum est intelligere uel aduertere, quæ iubentur. Sic ergo intelligendū puto quod dixit: Si in preceptis meis ambulaueritis, & mādata mea custodieritis, & feceritis ea. Sed uideamus quæ sit prima benedictio ijs qui ea quæ mandantur, impleuerint. Dabo, inquit, pluuiam uobis tempore suo. Igitur primo ad Iudæos dicamus, et eos qui simpliciter, uel corporaliter hęc intelligenda opinantur: si pluuia hæc tanquam remuneratio pro laboribus datur ijs qui mādata custodiunt, quomodo & ijs qui mandata non seruant, una atq; eadem datur pluuia temporibus suis, et uniuersus mundus communibus utitur pluuijs à deo datis? Pluit enim super iustos & iniustos. Quod si iustis et iniustis datur pluuia, nō erit eximia remuneratio ijs qui mādata seruauerint. Vide ergo, quia etiam si Iudæi non acquiescunt uerbis Iesu domini nostri: tu tamē qui nomine eius cēseris, & Christianus appellaris, debes ei credere dicenti, quia pater suus cœlestis communem hanc pluuiam pluit super iustos & iniustos: et non debes putare, quia iustis eximiam separauerit portionem hanc, quam cōmunem posuit etiam cum iniustis. Quæramus ergo in scriptis, quæ sit pluuia quæ sanctis tantummodo datur, & de qua mandatur nubibus, ne pluant pluuiam istam super iniustos. Quæ ergo sit ista pluuia, ipse Moses horum legislator nos edoceat. Ipse enim dicit in Deuteronomio: Attende cœlum et loquar, audiat terra uerba ex ore meo, expectetur sicut pluuia eloquiū meum. Nūquid mea uerba sunt ista? Quid rhetoricis argumentis sensum diuinę legis uiolenter inflectimus? Nónne Moses est, qui dicit pluuiam esse quod loquitur? Expectetur, inquit, sicut pluuia eloquium meum, & descendāt sicut ros uerba mea, sicut imber super gramen, & sicut nix super fœnum. Intende diligenter auditor, ne putes nos uim facere scripturæ diuinę, quum docentes ecclesiam dicimus, uel aquas, uel imbres, uel alia quæ corporaliter dici uidentur, spiritaliter sentiēda. Audi quo modo Moses uerbū diuinæ legis nunc pluuiā nominat, nunc rorē uocat, nūc imbrē, nunc etiā niuem dicit. Et sicut Moses uaria et diuersa proloquitur, tanq; ex gratia multiformis dei sapientiæ proloquēs: ita et Esaias, quū dicit: Audi cœlū, & auribus percipe terra, quomodo dominus locutus est. Sed & unusquisq; prophetarum quū aperuerit os, imbres deducit super faciem terræ: hoc est, auribus & cordibus auditorum. Hoc sciens et Apostolus dicebat: Terra enim uenientem sæpius super se imbrem bibens, & generans herbā opportunā ijs, à quibus colitur, accipit benedictiones à deo: quæ autem protulerit spinas & tribulos reproba est, & maledicto proxima, cuius finis ad exustionem. Nunquid hæc Apostolus de terra hac dicit? Sed nec accipit terra benedictiōes à deo, quum imbres biberit, & fructum produxerit: sed neq; quū spinas ac tribulos post pluuiā protulerit, consequitur maledictiones à deo. Sed nostra terra, id est, nostrum cor, si susceperit frequenter uenientem super se pluuiam doctrinæ legis, et attulerit fructum operum, accipit benedictiones. Si uerò non opus spiritale, sed spinas & tribulos, id est sollicitudines seculi habeat, aut uoluptatem & diuitiarum cupiditates, reproba est, & maledicio proxima, cuius erit finis ad exustionem. Propterea unusquisq; auditorum, quum conuenit ad audiendum, suscipit imbrem uerbi dei. Et si quidem fructum attulerit operis boni, benedictionē diuinam consequetur. Si uerò susceptum dei uerbum contempserit, & frequenter audita neglexerit, ac sollicitudini rerum secularium, libidiniq; se subiecerit, tanquam qui spinis suffocauerit uerbum, maledictionem pro benedictione conquiret, et pro beatitudinis fine finem exustionis inueniet. Dabo ergo, inquit, uobis pluuiā in tempore necessario. Addidit & in tempore. Sicut enim imber iste terrenus, si importune ueniat, id est, quum Mesis colligitur, quum frumenta teruntur in areis, obesse magis quàm prodesse uidebitur: Ita & ij, quibus pluuia uerbi Dei ministrāda committitur, obseruare debent hoc, quod dicit scriptura, ut in tempore præbeant, id est, ne crapulato & ebrio uerbum dei ingerant, ne occupato in alijs animo, quum attentus esse non potest, uel quū alicuius uitij languore constrictius est, & non doctori, sed morbo proprio interior prestatur auditus. Prudenter ergo cōijciat ubi potest uacare mens, ubi sobrius, ubi uigilans, ubi intentus auditor est, & ubi pluuiam ministret in tempore. Sic et tritici mensurā seruus fidelis & prudens in euangelio cōseruis dare iubetur in tempore. Sed & alio modo possumus intelligere hoc quod mādatur, scilicet quod imber dandus est in tempore. Puer est aliquis, & paruulus in fide, indiget pluuia, sed lactis pluuia. Sic enim dicit ille, qui sciebat pluuias in tempore dispensare: Lac potum dedi uobis, non escam: nondum enim poteratis. Profecit post hæc in fide, creuit ætate & sapientia, aptus sine dubio factus est, qui solidiorem percipiat cibū. Infirmatur aliquis, & non pro tēpore, sed pro infirmitate capere non potest, quæ robusta sunt: uerbi causa: nō potest plene de castitate capere sermonem: oportet compati et metiri doctrinā pro uiriū qualitate, & concedere talibus nuptias, hoc est oleribus pascere infirmum, & ad huiusce modi mensuram animæ aptare uelut tenuem & roris

Leuit. 26

Num. 15. Leuit. 24 Num. 18. Exod. 23 Exod. 34.

Math. 5

Esa. 5

Deut. 32

Esa. 1

Heb. 6

Luc. 8

Luc. 12

1. Cor. 3

similem

similem pluuiam uerbi. Est autem alia terra, quæ
potest suscipere ualidos imbres, ferre etiam flumi
na uerbi dei, & rapidos portare torrentes. De his
enim talibus prophęta dicit in psalmis: Et torren
Psal.35. tem uoluptatis tuæ potum dabis illis. Dabo er
go, inquit, uobis pluuiam in tempore suo, & da-
bit terra natiuitates suas. Post primam benedictio-
nem pluuiæ, ista secunda est, qua dicitur terra su-
Genes.27. scepta pluuia dare natiuitates suas. Inuenimus,
quia et Isaac benedicens Iacob, ait: Det tibi domi-
nus de rore cœli, & ab ubertate terræ plenitudinē
frumenti et uini. Putas ne tale frumentum in be-
nedictione dabit Isaac filio suo Iacob, quale ha-
bent & peccatores homines, et quali abundabat
etiam impius Pharao? Hæc erat tanti patriarchæ
benedictio? Vis tibi adhuc ostendam quomodo B
et alibi iniqui habeant multitudinē frumenti? In-
tuere illum in euangelio, cuius ager multos atul-
Luce.12. lerat fructus, qui dixit: Destruam horrea mea, &
maiora reædificabo, et dicam animę meæ: Habes
multa bona reposita in annos multo, manduca,
bibe, & lætare. Talia ergo credimus esse bona,
quæ diuinis benedictionibus, sanctis quibusq; et
fidelibus tradebantur? Alios ergo terræ fructus
aspicio, & aliter multitudinem natiuitatis intue-
or. Si enim terra mea afferat fructus, si natiuitates
ex domini benedictione producat: intelliget sen-
sus meus, & explanare poterit, quæ et qualis sit i-
sta terra, quæ accepta cœlesti pluuia natiuitates
proferat rationabilium frugum. Testimoniū de
Luce.8. C
Matth.13 euangelijs sume, quomodo exijt qui seminat, se-
Mar.4. minare: et aliud quidem cecidit secus uiam, aliud
autē supra petram, aliud super spinas, aliud autē
super terram bonam. Dedit autē terra fructum su
um, & natiuitates suas produxit: attulit enim fru-
ctum centesimum, & sexagesimum, et tricesimū.

Sed & ligna, inquit, camporum dabunt fru-
ctum suum. Habemus intra nosmetipsos et ligna
camporum, quæ fructum suum producunt. Quæ
sunt ista ligna camporum? dicet fortasis auditor.
Antilogia Quid iterum Eurisilogus ait? quid undecūq; uer-
uerborum ins- ba conquirit, ut explanationem lectionis effugi-
sertur. at? Quomodo intra nos esse ligna docebit & ar-
bores? Si non temerè obtrectes, iam nunc audies
quia non potest arbor bona malum fructum face
D
re, neq; arbor mala fructum bonum facere. Habe
mus ergo arbores intra nos, siue bonas, siue ma-
las. Et quæ bonæ sunt, fructus malos non pos-
sunt afferre: sicut quæ malæ sunt, fructus non affe
rent bonos. Vis tibi arborum ipsarum quæ intra
nos sunt, uocabula & appellationes expediam?
Nō est ficus, nec malus, nec uitis: sed una arbor iu
stitia appellatur, alia prudentia, alia fortitudo, alia
temperantia nominatur. Et si uis, maiorum ad-
huc arborum multitudinem disce, quibus fortas-
se dignius putabitur consitus etiam paradisus dei.
Est enim ibi arbor pietatis, est & alia arbor sapiē-
tiæ, est & alia disciplinæ, est & alia scientiæ boni
& mali: super omnia uerò est arbor uitæ. Non ti-
bi magis uidetur, quod pater cœlestis agricola hu
iusmodi arbores in anima tua excolat, & huiusmo

A di plantaria in tua mente cōstituat? Sic ergo dicit
saluator: Nō potest arbor mala fructus bonos fa- Ioan.15
cere, neq; arbor bona fructus malos. Hoc est q̄d
docet: Arbor pudicitiæ bona est, nō potest afferre Matthæi 7
fructus impudicitię. Arbor iustitiæ bona est, et af
ferre fructus iniustitiæ nō potest: Sic & è contra-
rio si habeas malę arboris radicem in tua mente
plantatam bonos reddere nō potest fructus. Si e-
nim sit in te radix malitiæ, fructus non dabit bo-
nos. Si sit intra cor tuum stultitia plantata, nunq̄
proferet sapientię florem: si iniustitiæ, si iniquita
tis arbor sit, nūq̄ huiusmodi ligna gaudere de bo
nis fructibus possunt. Si ergo seruemus mādata
dei suscepta pluuia uerbi dei, de qua superius dixi
mus, etiā arbores quę in campis animæ nostræ et
cordis nostri latitudine plantatæ sunt, lętum et bo
næ suauitatis afferent fructum. Vis aūt tibi de scri
pturis ostendā, arbores uel ligna appellari has sin
gulas, quasq̄ uirtutes, quas superius memorauimus? Adhibeo testem sapientissimum Salomo- Prouerb.3
nem, dicentem de sapientia: Lignum uitæ est, in-
quit, omnibus qui amplectuntur eam. Si ergo sa-
pientia lignum uitę est, sine dubio & aliud lignū
est prudentiæ, & aliud iustitię. Neq; enim conse-
quenter diceretur, ex omnibus uirtutibus solam
sapientiam meruisse, quod lignum uitæ dicatur:
cæteras autem uirtutes nequaquam similis sortis
suscepisse uocabula. Ligna ergo cāpi dabunt fru-
ctus suos. Hoc credo de se sentiebat & beatus Da
uid, quum dicebat: Ego autem sicut oliua fructifé- Psal.15
ra in domo dei. Ex quo manifeste ostendit, & san
ctum hominem mystice oliuam dici. Compre-
hendet, inquit, uobis trituratio uindemiam. Si se-
minatum est in anima semen bonum, & suscepta
à deo pluuia creuit, & uenit ad spicam, necessariò
consequetur & messis. Et si messis, consequetur
etiam trituratio, in qua frumenta purgentur. Ete-
nim anima quæ germinat, & ex uerbo dei, & ex
cœlesti pluuia rigata germē producit ad messem,
necesse est ut ipsa messis, quam profert, purgetur
in area: id est, ut sensus quos genuerit anima, in
medium proferat, & siue cum cæteris doctoribus
siue etiam cum ipsis, quæ sentit diuinis uolumini
bus conferat: ut si quid in eis inane & superfluū,
si quid paleæ simile fuerit, aut aristis, flante in se
spiritu discretionis excutiat, & purum frumen-
tum quo solide queat nutrire conseruos, & men-
suram tritici in tempore dispensare retineat. Et Luce.12.
consequetur, inquit, uobis trituratio uindemiam:
quia panis (ut scriptura dicit) confirmat cor homi- Psal.103
nis, & uinum lætificat. Quæcunq; de continen-
tia, de obseruantijs, & custodia mandatorum di-
cuntur, hæc possunt uideri frumentum, ex quo pa
nis efficitur, & auditorum corda cōfirmat. Ea ue-
rò quæ ad conscientiam pertinent, & occultorū
explanatione mentes lętificant audientium, uino
ac uindemiæ uidebuntur aptanda. Cordi etenim
lætitia tribuitur, quum quæ occulta & obscura
sunt, explicantur. Et uindemia, inquit, compre-
hendat sationē. Vt si dicamus, primo semino quę
legis sint: et posteaquam seminatum est, orauit ut
daret

daret dominus pluuiam in tempore: & facta est A meam pacem relinquo uobis: non sicut hic mundus dat pacem, & ego do uobis. Negat ergo se pacem mundi dare discipulis suis, quia & alibi dicit: Quid putatis, quia ueni pacem mittere in terram? Matth.10
Non ueni pacem mittere, sed gladium. Vis ergo uidere quam pacem dat deus super terram nostram? Si terra nostra sit bona illa, quæ affert fructum centesimum, aut sexagesimum, aut tricesimum, illam pacem suscipiet à deo, de qua dicit Apostolus: Pax autem dei, quæ superat omnem sensum, custodiat corda uestra, & sensus uestros. Hæc est ergo, quam dat deus super terram nostram. Marc.4. Philip.4

Et dormieris, & non erit qui uos exterreat. Et Salomon in Prouerbijs dixit: Si enim sederis, sine timore eris: & si dormieris, libenter somnum capies, & non timebis terrorem uenientem tibi, neq; impetus impiorum superuenientes. Hæc ille dixit de iusto & sapiente uiro, & hæc in benedictione dicitur: Dormietis, & nō erit qui uos exterreat. Si enim iustus efficiar, nemo me exterrere potest, nihil timebo aliud, nisi deum. Iustus enim, inquit, confidit ut leo: & ideò non timet leonem diabolum, nec draconem satanam: nec angelos eius: sed dicit secundum Dauid: Non timebo à timore nocturno, nec iaculo uolante per diem, & à negocio perambulante in tenebris, à ruina & dæmonio meridiano. Addit & illud: Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo? Dominus defensor uitæ meæ, à quo trepidabo? & iterum: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Vides confidentiā & uirtutem animæ custodientis mandata dei, & habentis fiduciam libertatis ingenitæ. Prouerb.3 Psal.90 Psal.26

Post hæc exterminabo, inquit, bestias malas de terra uestra. Bestiæ istæ corporales non sunt malæ, neque bonæ, sed medium: quædam enim sunt muta animalia. Sed illæ bestiæ malæ sunt spiritales, quas Apostolus dicit, spiritales nequitias in cœlestibus. Et illa est mala bestia, de qua dicit scriptura: Serpens autem erat sapientior omnium bestiarum, quæ sunt super terram. Ipsa ergo est hæc mala bestia, quam promittit deus examinaturum se de terra nostra, si eius mandata seruemus. Vis uidere & aliam bestiam malam? Aduersarius, inquit, uester diabolus, sicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Quod si adhuc plures bestias uis discere: docebit te Esaias propheta, qui sub uisione, quā intitulauit quadrupedum in deserto, talia quædam prophetico spiritu de bestijs loquitur: In tribulatione, inquit, & angustia leo & catulus leonis. Inde & nati aspidum uolantium, qui portabant super asinos & camelos diuitias suas ad gentem, quæ non proderit eis. Nunquid ullo modo uideri possunt hæc de corporalibus bestijs dicta, etiam ijs qui ualde sunt amici literæ? Quomodo enim leo & catulus leonis uel aspides uolātes possunt super asinos & camelos portare diuitias suas? Sed euidenter contrarias potestates dæmonū pessimorū propheta spiritu sancto repletus enumerat, eosq; collocare diuitias deceptionū suarū super animas stolidas, peruersasq; Ephes.6 Genes.3 1.Pet.5 Esa.30

Gal.6 diu respiramus, seminemus: tantum est ut in spiritu seminemus, ut de spiritu metamus uitam æternam. Et manducabitis, inquit, panem uestrum in satietate. Nec hoc ego corporalis esse benedictionis accipio, qua si custodiat legem quis dei, panem istum communem in abundantia consequatur. Quid enim? Nónne impij & scelesti panē B non solum in abundantia, sed & in delicijs comedunt? Magis ergo si respiciamus ad eum qui dixit: Ego sum panis uiuus qui de cœlo descendi: Ioan.6 & qui manducauerit hunc panē, uiuet in æternū: & aduertamus quia qui hæc dicebat, uerbū erat, quo animæ pascuntur: intelligimus de quo pane dictum sit in benedictionibus à deo. Et manducabitis panem uestrum in satietate. Similia his etiam Salamon in Prouerbijs pronunciat de iusto, Prouerb.3 dicens: Iustus manducans replebit animam suam, animæ autem impiorum in egestate erunt. Hoc si secundum literam accipias, quia iustus manducans replet animam suam, animæ uerò impiorū in egestate erunt: falsum uidebitur. Magis enim animæ impiorum cum auiditate cibum sumunt, & satietari student: iusti autem interdum etiam esuriunt. Denique Paulus iustus erat, & dicebat: Vsque ad hanc horam & esurimus & sitimus, & nudi sumus & colaphis cædimur. Et iterum dicit: In fame & siti, in ieiunijs multis. Et quomodo dicit Salomon, quia iustus manducans satiat animam suam? Sed si intuearis quomodo iustus semper & sine intermissione manducet de pane uiuo, & repleat animam suam, ac satiet eam cibo cœlesti, qui est uerbum dei, & sapientia eius: inuenies quomodo ex benedictione dei manducet iustus panem suum in satietate. Et habitabitis tuti super terrā uestram. Iniquus nunquam tutus est, sed semper Eph.4 mouetur & fluctuat, & circunfertur omni uento doctrinæ in fallacia hominū, ac deceptioue erroris. Iustus uerò qui legem dei custodit, tutus habitat super terram suam. Sensus enim eius firmus est, dicentis ad deum: Cōfirma me domine in uer- Psal.118 bis tuis. Et confirmatus, & tutus, & radicatus habitat supra terram, fundatus in fide: quia ædificium eius non est super arenam positum, neque radix eius super petram: sed domus quidē eius fundata est super solidam & firmam (quæ Christus Luc.26. est) petram: plāta uerò eius radicatà est in profundo terræ, hoc est, in interioribus animæ eius. Recte ergo ad huiusce modi animam dicitur in benedictionibus: Et habitabitis tuti super terrā uestrā, & dabo pacem super terram uestrā. Quam pacē dat deus? Istam quam habet mundus, negat se dare Christus. Dicit enim: Meam pacem do uobis, Ioan.14

1 Cor.4 2.Cor.11.

Universidad de Deusto

sasq; (quas camelis & asinis per figuram comparat) designauit. Et his bestijs ne traderetur anima deũ timens orabat, dicens: Ne tradas bestijs animam confitentem tibi. Et exterminabo, inquit, Psal.17 bestias malignas de terra uestra & pugna nõ transibit per terrã uestram. Multæ sunt pugnæ, quæ transeunt per terram nostram, si legem dei nõ custodiamus, nec præcepta eius seruemus. Sed eat unusquisq; ad animam suam, & ipse se interna recordatione discutiat, & uideat quomodo terra nostra, id est caro nostra, nunc spiritu fornicationis, nunc iræ furoris urgetur, nunc auaritiæ iaculis confoditur, nunc telis pulsatur inuidiæ, nunc spiculis libidinis terebratur. Et in quibuscunq; cõcupiscit caro aduersum spiritum, & spiritus aduersus carnẽ, internis prælijs semper agitatur. Quid autem dico de cogitationum pugnis, quas cordi nostro suggerit inimicus ut nos exuat à fide Christi, & à spe uocationis nostræ? Quum enim afflictiones tentationum & molestiarum seculi suscitauerit nobis, consequenter iam suggerit cogitationi, superfluum & ineptũ esse hæc tolerare pro Christo, multò esse melius securam, & sine persecutione uitam ducere. Hæc sciens & apostolus 2.Cor.10 Paulus dicebat: Cogitationes destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Christi. Qui ergo diuina præcepta seruauerit, & mandata eius custodierit, & fecerit ea, hanc pugnam & hæc bella non patitur. Sed deus aufert ea de terra eius, & non sinit ea transire per animam iusti. Et persequemini inimicos uestros. Quos inimicos, nisi ipsum diabolum, & angelos eius, et spiritus malignos, & dæmonia immunda? Persequemur ea non solum ut à nobis ipsis effugemus sed & ab alijs, quos infestant, si diuina præcepta seruemus. Persequimini, inquit, inimicos uestros, & cadent in conspectu uestro morte. Si con- Rom.16 terat satanam sub pedes nostros uelociter deus, ca- Colos.3 det inimicus in conspectu nostro morte. Ego arbitror, quod hoc modo in conspectu nostro. Si enim mortificemus membra nostra, quæ sunt super terram, fornicationem & immundiciam, si hanc mortem inferamus membris nostris, illi cadent in conspectu nostro. Quomodo cadẽt in conspectu tuo? Si tu iustus fis, cecidit iniustitia in conspectu tuo: si castus fis, cecidit libido: si pius, impietas corruit ante te. Et persequenter ex uobis quinq; centum: & centum ex uobis persequẽtur multa millia. Qui sunt isti quinq;, qui possunt persequi centum? Quinque numerus ponitur et in laudabilibus, ponitur & in culpabilibus. Quinque sunt sapientes uirgines, & quinque insipientes. Sic etiam centenarius numerus ad utranque partem accipi potest. Si itaq; nos sumus ex quinque sapientibus, persequemur insipientes centum. Si em̃ sapienter & probabiliter in uerbo dei pugnemus, si prudenter de lege domini disseramus, conuincemus & fugabimus infideliũ multitudinẽ. Sic enim quinq; numerus & sapiẽtes indicat, & insipientes: ita & centenus numerus ut fideles indicat, & infideles. Nam sub centenario anorum numero Abraham deo credidisse, & iusti- Genes.18 ficatus esse describitur. Et peccator, qui moritur centum annorum, maledictus erit. Et hic centum Esaiæ 65 infideles à quinque sapientibus fugantur. Et rursum centum fideles, nõ tam numero centũ, quàm perfectione signati, multa milia infidelium persequentur. Fugant enim fideles doctores innumeros dæmones, ne animas prudentium antiqua fraude decipiant. Et cadent, inquit, inimici uestri in conspectu uestro gladio. Qui sint inimici, supra diximus: quo autem gladio dicantur cadere, requiramus. Apostolus Paulus nos docet quis sit hic gladius quem dicit. Viuus enim sermo dei, Heb.4 & efficax, & penetrabilior omni gladio utraque parte acuto: pertingens quoque usq; ad compagem animæ ac spiritus, membrorum quoque, & medullarum: & est discretor cogitationum & intentionum cordis. Hic est gladius, cuius acie cadent inimici uestri. Sermo nanque dei est, qui prosternet omnes inimicos, & ponet eos sub pedibus suis, ut subditus fiat omnis mundus deo. Vis adhuc de alia epistola Pauli discere, quia gladius sermo dei sit? Audi eũ, quomodo arma præ- Rom.3 parat militibus Christi, quum dicit: Et galeam sa- Eph.6 lutaris accipite, & gladium spiritus quod est uerbum dei, per omnem orationem & obsecrationem. Euidentissime etiam per hæc pronuncians, quia per uerbum dei, qui est gladius utraq; parte acutus, cadent inimici nostri in conspectu nostro.

Et respiciam super uos, & augebo uos. Plenũ beatitudinis est hoc ipsum si quem respiciat deus. Vis uidere si respiciat dominus ad hominẽ, quanta sit salus? Petrus aliquando penè perierat, & ex Luce 22 consecratione apostolici numeri (diabolo per os ancillæ pontificis inspirante) fuerat ereptus. Sed ubi respexit ad eum Iesus tantum, ubi ad eum pallidi uultus ora conuertit, statim reuersus in semet ipsum, & prolapsum de præcipitio reuocans pedem, fleuit, inquit, amarissime: itaque ita respectus à deo, locum suum flendo recepit, quem negando perdiderat. Respiciam ergo, inquit, super uos, & augebo uos, tanquam si sol respiciat segetem, & afferat fructus. quam utiq; si non respexisset, infructuosa mansisset. Ita deus segetem cordis nostri respiciens & radijs nos uerbi sui illuminãs, auget nos & multiplicat: ut ultra iam non simus paruuli, sed magni efficiamur, sicut magnus factus est Isaac, & magnus factus est Moses, & ma- Genesis 26 gnus Ioannes. Statuam, inquit, testamentum Exod.22 meum uobiscũ. Vide quantæ benedictiones pro- Luc.1 mittantur, si mandata seruemus. Statuam, inquit, testamentum meum uobiscum, & comedetis uetera, & uetera ueterum, & ejcietis uetera à cõspectu nouorum. Quomodo ejcimus uetera à cõspectu nouorum? Veterẽ habuimus legẽ & prophetas: uetera autem ueterum, ea quæ ante legem fuerunt ab initio, quum mundus factus est. Venerũt euangelij bona, uenerunt & apostoli, à conspectu horum ejcimus uetera. Quomodo ejcimus legem? secundum literam ejcimus, ut statuamus legem secundũ spiritum. Possumus & hoc modo dicere

1.Cor.15 cere: Antequam ueniret homo de cœlo, & nasce A mea, id est, filius meus: sed ambulabo inter uos.
retur homo cœlestis, eramus omnes terreni, & por Non mihi uidetur quod hoc promittat deus, quia
tabamus immaginẽ terreni: sed ubi uenit homo in terra Iudæorũ ambulaturus sit, sed quia si quis
nouus, qui secundum deum creatus est, ejcimus meruerit ita puri esse cordis, ut dei capax sit, in eo
Ephes.4 à conspectu eius uetera: deponentes nos ueterem se dicit ambulare deus. Et uos eritis mihi popu-
hominem, & induentes nouum, qui secundum lus, & ego dominus deus uester, qui eduxi uos de
2.Cor.4 interiorem hominem renouatur de die in diem, terra Aegypti, quum essetis serui, & contriui iu-
Et ponam tabernaculum meum in uobis. Si gum uinculi uestri. Verè eduxit nos de domo ser
hæc habemus in nobis, quæ supra dicta sunt, si ab uitutis: serui enim eramus peccati. Quia omnis Ioan.8.
iecto uetere homine, renouatum est cor nostrũ, qui peccat, seruus est peccati, & contriuit iugum
uenit ad nos deus, & habitat in nobis, qui dixit: uinculi nostri, quod imposuerat super ceruices no
Et ponam tabernaculum meum in uobis, & non stras ille qui nos in captiuitatem duxerat, & pecca
uos abominabitur anima mea. Non nos abomi- torum uinculis colligauerat. Contriuit ergo pec-
nabitur anima dei, si obseruemus ea quæ scripta cati uincula, & iugum nostræ captiuitatis excussit
sunt. Veruntamen uelim requirere, quid est ani- dominus noster Iesus Christus: & suum nobis sua
ma dei: nunquid nam putamus, quia deus habet- B ue iugum fidei, & charitatis & spei, ac totius san-
animam sicut homo? Absurdum est hoc sentire ctitatis imposuit. Ipsi gloria in æterna secula secu
1.Cor.1 de deo. Ego autem audeo, & dico, quia anima lorum, Amen.
dei Christus est. Sicut enim uerbum dei est Chri-
stus, & sapientia dei: ita & anima dei est. Et hoc
modo dicit, quia non uos abominabitur anima

DECIMI ET VLTIMI LIBRI CYRILLI IN LEVITICVM. FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDVS TOMVS HABET

DIVI CYRILLI ARCHI-

EPISCOPI ALEXANDRINI

Opus insigne quod THESAVRVS inscribitur, de consubstantialitate filij & spiritus sancti cum deo patre, aduersus hæreticos.

Dialogorum cum Hermia de Trinitate libri septem, cum appendice argumentorum, quod spiritus sanctus est Deus.

Quod consubstantialis & coæternus sit Deo, & patri filius, Lib. I.
Quod coæternus deo & patri, & ex ipso secūdū naturā genitus, sit filius, Lib. II.
Quod Deus uerus sit filius, sicut & pater, Lib. III.
Quod non creatura neq; factura sit filius, Lib. IIII.
Quod deitatis proprietates ac gloria naturaliter in filio sint, sicut & in patre, Lib. V.
Quod humanitatis proprietates, & quæ non ualde diuinè dicta de filio conueniant magis dispensationi cum carne, et non naturę uerbi, secundum quod intelligitur, & est Deus, Lib. VI.
De spiritu sancto, quod & Deus, & ex Deo sit, secundum naturam, Lib. VII.

De adoratione & cultu in spiritu & ueritate, Liber unus.

BASILEAE

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

OMNIVM CAPITVM HVIVS LIBRI, QVI THESAVRVS nuncupatur, Index.

CAPITA PRIMI LIBRI.

Quomodo respondendum sit Arrianis, interrogantibus utrū unum sit ingenitū, an duo. Cap. I.
Quod melius atq; dignius est deum, patrem uocari, quàm ingenitum. Cap. II.
Quod ingenitum substantia non est, sed modi substantiæ significatiuum Cap. III.
Quod ingenitum substantia non est, sed solummodo deum non esse genitum significat. Cap. IIII.
Aduersus eos, qui dicunt, quod erat duratio, quando non erat filius: & testimonia scripturæ, unde colligitur uerbum dei æternum esse Cap. V.
Quod nō fuit pater ante filiū, quāuis ingenitus sit, sed coæternus sibi semper fuit genitus filius. Ca. VI.
Quod indiuisibiliter, & absq; corruptione pater ex seipso filium generat. Cap. VII.
Ad eos, qui dicunt, utrum uolens an nolens pater genuit filium. Cap. VIII.
Aduersus eos, qui dicunt, non patri, sed uoluntati eius similem esse filium. Cap. IX.

SECVNDI LIBRI.

Quod patri consubstantialis est filius. Cap. I.
Filium patri consubstantialem esse, ex proposito textu: Vado ad patrem meum, & patrem uestrum: deum meum, & deum uestrum. Cap. II.
De consubstantialitate patris & filij, illo textu proposito: Quod pater meus maior me est. Cap. III.
Quod æqualis filius patri est, euangelico textu proposito: Non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. Cap. IIII.

TERTII LIBRI.

Refutatio expositionis hæreticæ, & expositio sensus ueri euangelici textus: Ego in patre, & pater in me est. Cap. I.
De similitudine filij ad patrem, & quod filius nō est naturæ mutabilis, neq; deforis subsistēs, sed ex ipsa substantia patris genitus, sicuti uerè filius. Cap. II.
Quod ex substantia patris filius est, nec extra productus, ut hæretici aiunt. Et quoniam non extra productus, ideo similis patri est. Cap. III.
De similitudine patris & filij, similiter proposito textu: Nemo bonus, nisi solus deus Cap. IIII.

QVARTI LIBRI.

Quod per participationem ad imaginem dei formamur. Cap. I.
Item, de similitudine patris & filij essentiali, euangelico textu proposito: Sicut enim pater habet uitam in seipso, sic dedit & filio uitam habere in seipso Cap. II.

QVINTI LIBRI

Aduersus Arianos, qui proposito Prouerbiorum textu: Dominus creauit me, principium uiarum suarum in opera sua. Simpliciores seducebant, dicentes quod filius creatura esset. Cap. I.
Aduersus causam, propter quam hæretici putant creaturam esse filium dei Cap. II.
Aduersus obiecta hæreticorum, quibus docere conātur, quoniam filius, quamuis creatura sit, creator tamen est, quod creaturarum proprium non est. Cap. III.
Quomodo intelligendum est: Dominus creauit me initium uiarum suarum. Cap. IIII.
Quod dei uerbum creatura non sit. Cap. V.
Quod scriptura uerbis abutitur nonnunquam. Cap. VI.
De eodem Prouerbiorum textu: Dominus creauit me initium uiarum suarum, & ante omnes colles genuit me. Cap. VII.
Quomodo intelligitur illud in textu Prouerbiorum: Ante secula fundauit me. Cap. VIII.

SEXTI LIBRI.

De æternitate filij, & quod inseparabiliter ex substantia patris emanat. Cap. I.
De eodem, uidelicet quod filius creatura non est. Cap. II.
Quod non est idem in deo, generare & creare. Cap. III.

SEPTIMI LIBRI.

Aduersus eos qui dicunt, quod filius non est uerum patris uerbū, sed aliud natura quàm pater. Cap. I.
De eodem, alio modo. Cap. II.
Aduersus aliam Eunomij obiectionem. Cap. III.
Quod uocabulum uerbi sufficit ad significandam ex patre filij generationem æternam. Cap. IIII.

OCTAVI LIBRI.

Eunomij obiectio ex textu apostoli: Ideo & deus eum exaltauit, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Cap. I.
Quod filius incommutabilis secundum naturam est, proposito textu apostoli: Sedet in dextera magnitudinis in excelsis, tanto melior factus angelis, quāto differentius præ illis nomē hereditauit. Ca. II.

NONI LIBRI.

Quod natū esse, & factū esse, indifferenter nonnunq; in sacra scriptura inueniuntur. Cap. I.

 De eodem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

De eodem, quod uidelicet filius creatura non sit, proposito textu apostoli: Cõsiderate apostolũ & pontificem confessionis nostræ Iesum Christum, qui fidelis est ei qui fecit ipsum. Cap. II.
Quod filius non est creatura, proposito textu Actuum: Sciat igitur omnis domus Israël, quia dominũ ipsum & Christum fecit deus hunc Iesum, quem uos crucifixistis Cap. III.
De eodem, proposito textu: De die & hora illa nullus nouit, nec angeli cœlorum, neq; filius, nisi pater solus. Cap. IIII.

DECIMI LIBRI.

De eodem, id est, de consubstantialitate filij & patris, proposito textu: quod pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Et: Quod omnia mihi tradita sunt à patre. Et: Quod non possum ego à me facere quicquam, sed sicut audio iudico. Cæteriśq; huiusmodi. Cap. I.
De eodem, proposito textu: Data est mihi omnis potestas. Et: Glorifica filium tuum. Aut uniuersalius de eo, quod filius glorificatur, & aliquid accipiat. Cap. II.
Aduersus ea, quæ dicũtur ab hæreticis, quia Christus fleuit. Et quia dixit: Nunc anima mea turbata est. Et: Transeat à me calix iste. Et: Tristis est anima mea. Cæteraq; huiusmodi. Cap. III.
De eodẽ, uidelicet ꝙd filius nõ sit creatura, ꝓposito textu illo: Primogenitus totius creaturæ. Ca. IIII.
De textu euangelico: Sedere autem à dextris meis, aut à sinistris meis, non est meum dare. Cap. V.
De textu euangelico: Vt cognoscant te solũ deũ uerum, & quem misisti Christum. Ca. VI.
Filium patri æqualem esse, proposito textu euangelico: Iesus autem proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud deum & apud homines. Cap. VII.
De eodem, proposito textu apostoli: Quum uerò subiecta sibi omnia fuerint, tunc & ipse quoq; filius subijcietur ei, qui sibi cuncta subiecit. Cap. VIII.
Rursum de eodem, proposito textu euangelij: Pater glorifica me illa gloria, quã habebam apud te, antequam mundus esset. Cap. IX.

VNDECIMI LIBRI.

Aduersus dicentes, quod deus nihil plus sciat de substantia sua quàm nos sciamus, & quicquid ipse sit de seipso, totum id homines quoq; scire possunt. Cap. I.

DVODECIMI LIBRI

Autoritates ostendentes, filium deum esse secundum naturam, non creaturam, ex Epistola beati Pauli ad Romanos collectæ. Cap. I.
De eodem, ex epistola Pauli ad Corinthios prima. Cap. II.
Rursum de eodem, ex epistola ad Corinthios secunda. Cap. III.
Iterum de eodem, ex epistola Pauli ad Galatas. Cap. IIII.
Eiusdem comprobatio, ex epistola Pauli ad Ephesios. Cap. V.
Ex epistola beati Pauli ad Philippenses eiusdem propositi ostensio. Cap. VI.
Insuper eiusdem manifestatio, ex epistola Pauli ad Colossenses. Cap. VII.
De eodem proposito, ex epistola Pauli ad Thessalonicenses. Cap. VIII.
Insuper de eodem, ex epistola Pauli ad Hebræos. Cap. IX.
Ex epistola Pauli ad Timotheum prima, eiusdem declaratio. Cap. X.
Rursus de eodẽ proposito, ex epistola ad Timotheũ secũda, & ex Epistola ad Titum. Cap. XI.
Ostensio diuinitatis filij dei, ex Actibus apostolorum. Cap. XII.
Declaratio eiusdem, ex epistola Iacobi Petri, Ioannis, & Iudæ. Cap. XIII.
Eiusdem quoq; comprobatio, ex euangelio secundum Matthæum. Cap. XIIII.
Postremum eiusdem ostensio, ex euangelio secundum Ioannem. Cap. XV.

DECIMITERTII LIBRI.

Quod spiritus sanctus deus uerus est, quod ex substantia patris & filij emanat, & quod per filium creaturis donatur. Cap. I.
Quod spiritus sanctus deus est, & eandem operationem cum filio habens, nec est alienus à substantia filij: & ꝙd, quando dicit deus habitare in nobis, ipse spiritus sanctus est qui in nobis habitat. Cap. II.
Spiritum sanctum perfectum esse, nec quicquam in eo esse imperfectum. Cap. III.
Insuper quod spiritus sanctus non participatione dei patris sanctus est, sed natura, quia essentialiter ex ipso est. Cap. IIII.

DECIMIQVARTI LIBRI.

Autoritates scripturæ, ostendentes quod spiritus sanctus natura Deus est, & non creatura, ex epistola Pauli ad Romanos sumptæ. Cap. I.
De eodem, ex epistola prima ad Corinthios. Cap. II.
Rursum de eodem, ex epistola ad Corinthios secunda. Cap. III.
Iterum de eodem, ex epistola Pauli ad Galatas, & Ephesios. Cap. IIII.
De eodem, quod uidelicet spiritus sanctus deus sit, ueluti deus uerus de deo uero, atq; ideo creatura esse non possit, ex epistolis Iacobi, Petri, & Ioannis. Cap. V.
De eodem, ex euangelio secundum Mattheum & Ioannem. Cap. VI.

FINIS.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI CYRILLI ARCHI-

EPISCOPI ALEXANDRINI LIBER, QVI APPELLA-
tur Thesaurus, aduersus hæreticos: Quod filius & spiritus sanctus
unus Deus cum patre sunt, ad fratrem suum Nemesi-
num petentem conscriptus, à Georgio
Trapezontio traductus.

PRAEFATIO.

AD maximos nos labores tua charitas frater Nemesine hortatur. Quid enim aut ad intelligendum magis arduum, aut ad explanandū difficilius, quàm uera speculatio, quæ de sancta consubstantialiq; trinitate habetur? præsertim quum tenuis omnino atq; imbecillis ad tantam rem cōprehendendā mens hominis sit. Lingua uerò huiusmodi, ut uel quæ in manibus sunt, uix possit exponere. Accedit, quod pulchritudo diuinæ ueritatis sic latet, ut solis integro animo & syncero inquirentibus inuestigantibusq;, quasi cœlestem thesaurū, pateat, quem consecuti merito audiunt: Vestri aūt oculi beati sunt, quia uident: & aures quia audiūt. Non tamen labori succumbimus, sed in ipso Christo speramus, rem penitus arduam per spiritus sancti gratiā absoluere sperantes, suscepimus. Nihil aliud enim intendimus dicere, quàm quod Iesus dominus est. Id uerò non aliter, quàm in spiritu sancto dicemus, ut Paulus ait: Nullus, inquit, potest dicere, quia dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Nam quoniā multi non uerentur in Beelzebub dicere anathema Iesus: scripturæ sensum ubiq; depruantes, & uoluntatem suam spiritus sancti uerbis anteponentes, redemptorem & dominum suum & ipsi negantes, & cæteros laqueis ad errorē suum deducentes: æquum atq; utile putauimus (ut tu mones) ecclesiæ filijs consulere, & ad singula quæ illi ueritati opponunt, breuiter & dilucide respondere. Varius enim & multiplex Arianorum Eunomianorumq; error est, & multis modis uerè se prædicare simulat. Nam sicut mulierculę turpitudini deditæ, uestę atq; auro, cæterisq; ornamentis & turpitudinē suam occultant, & non pręuidentes ad perniciē attrahunt: eodem modo isti ueræ religionis pulchritudinē fingentes, scripturæ autoritate errores suos conant cōmunire. Sed qui uigilanter, & cum ratione scripturas legūt, dolis ipsorū non capiuntur, sed uerā amplexi fidei professionē, clamāt: Benedictus dominus, qui non dedit nos in captionē dentibus eorum. Vt igitur aperte fallitatem dogmatum eorum omnes perspicere possint, ordine & breuiter ad singulas eorum calumnias respondebimus. Hoc enim modo non paruam putamus utilitatem legentibus per gratiam Christi futuram.

Luc. 10

1. Cor. 12

psal. 12

THESAVRI LIB. I.

Quomodo respondendum sit Arianis interrogantibus: utrū unum sit ingenitum an duo. CAP. I.

SI Ariani nos aggrediantur, interrogātes utrum unum sit q̄d ingenitum est, an duo: ut quū unū certe dixerimus, & in patrē id retulerimus, inter creaturas filium connumerare cogamur: sic respondere oportet. Primū, quia friuola & indoctorum hominum interrogatio est. Multa enim ingenitum significare inuenitur. Nam ingenitum est, quod nondum factum est, & tamen fieri potest: sicut à ligno scapha, & ab ære statua. Ingenitum rursum dicitur, quod nunquam factum est, neque fieri potest, ut uerbi gratia, triangularis figura, nec fuit nec erit unquam quadrilatera. Nā si quadrilatera fiet, statim aliud erit quàm triangularis. Ad hæc ingenitum dicitur, quod quamuis sit & subsistat, nunquam tamen ex aliquo fuit. Quum ergo multis modis ingenitum capiatur, dicant quid uelint in Deo ingenitum significare. Respondebunt forsan, quod nunquam genitum sit. Primum igitur, indocte interrogasse illi fateantur: deinde nos dicemus, unum esse ingenitum. Quod si ex hoc inferant necesse omnino esse, ut genitum & factum filium confiteamur, quoniam unus solummodo ingenitus, isq; pater sit, hæc audiant. Si sapientia & uirtus & uerbum patris filius est, eratq; semper in patre uerbum, & sapientia & uirtus, non est factus postea filius, qui sic appellatur & sic est. Sed quēadmodum ex deo deus, & de lumine lumen efficitur: sic ex ingenito genitus, hoc est, ex non facto non factus. Tale nanq; oportet esse uerbum, quale is etiam est, qui ipsum genuit: sic enim paternæ substantiæ proprium, uere inerit in filio eius. Nihil ergo prohibet, quum unus pater sit nō factus, uerbum quoq; quod ex ipso est, non esse factum. In patre enim semper esse, & unum cum ipso propter naturæ incōmutabilitatem esse intelligitur. Quod ipse quoq; de seipso ait: Ego & pater unū sumus. Nam quia unum dixit: identitatem substantiæ significauit: quia uerò sumus, in duo scindit, quod intelligitur, quodq; in una deitate comprehenditur. Præterea si patris incommutabilis imago filius est, ut pater in ipso uideat, sicut scriptum est: Qui uidet me, uidet & patrem meum, necesse est, non esse factum confiteri, quod ex patre non facto emanat. Quomodo enim in eo quod factum est, perspici unquam non factum poterit? Nam si primitiuum in imagine sua uidetur, ita certe hoc erit, quemadmodum illud. Quare si filius factus est, & pater, ex quo imago formata est. Quod si absurdum est, erit omnino imago non facti similiter non facta. Præterea beatus ille Moses creationem hominis narrans, Deum inducit dicentem: Faciamus hominem secundum imaginem & similitudinem nostram. Quum igitur

A

B

Ioan. 10

Ioan. 14

Gen. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

igitur nostrã dicat, duo signat, unà scilicet spiritu quoq; sancto intellecto. Si ergo in homine uno eadem patris & filij uidetur imago, in nullo certe inter se dissimiles erunt: Factum uerò & non factum dissimilia sunt. Non est ergo factus filius, ne dissimilis patri esse inueniatur. Accedit, quod à sacra scriptura omnipotens atque dominus, pater dicitur: nec tamen filius, quoniam omnia potest pater, & omnibus dominatur, quasi unum quid de subiectis potentiæ ac dominationi patris intelligitur: sed ipse quoque omnipotens & dominus appellatur. Sicut igitur in istis non est filius de numero omnium, sed ad creaturarum naturam, istorum terminorum potestas tendit: sic & in ingenito, id est, non facto, non ad filium, sed ad creaturas comparatio fertur. Dicitur autem unum esse solummodo non factum, quoniam præter unum deum omnia facta sunt.

Quod melius atq; dignius est deum, patrem uocari, quàm ingenitum.

CAP. II.

NOmen patris, filij nomen necessariò intellectum in seipso inducit. Nomina enim huiusmodi, alterum per alterum intelliguntur: nomen uero ingeniti, quod Deus scilicet genitus non sit, genitorum atq; factorum memoriam opponit. Si ergo necessaria est fidelibus sanctæ trinitatis cognitio: & qui patrem dicit, filium intelligit, per quem pater est: qui uerò ingenitum appellat, genita & facta ex opposito uidet, à quibus necessariò qui factus non est distinguitur: certe multo melius est inde appellare deum, unde filij quoq; cognitio sequitur, quàm inde, unde creaturarum memoria subditur, quæ nihil ad cognitionem sanctæ trinitatis cõducit. Et qui patrem nominauit, Deum ab ipso significauit quod est: qui uerò ingenitum dixit, ab eo quod non est. Pater enim filij est, genitus uerò non est. Quod autem ab eo quod est, quàm ab eo quod non est, cõmodius Deum nominamus, inde perspicuum erit. Nam si quis ineffabilem incomprehensibilemq; illam naturam deum appellabit: recte ab eo nominauit quod est. Nam quum deum dixit illam naturam significauit. Si quis autem ab eo quod non est, ipsam significet innocentem uel indepraua tam appellans naturam: uerè quidem dicit, sed non omnino deum significauit. Nam homines quoq; indeprauati & innocentes dicuntur, angelos etiam sanctos tale esse credimus. Ab eo igitur quod est uerius, & conuenientius, Deus significabitur, quàm ab eo quod non est. Præterea, quã genitum creaturam aliquando significat, filius quoq; hac significatione ingenitus est, quia creatura non est. Psalmista enim canens, ait ad filium:

Psal. 44 Propterea unxit te deus tuus oleo exultationis, præ participibus tuis. Si ergo aliud est quod participat, aliud quod participatur (aliud enim in alio intelligendum est: participant enim filio genita, hoc est creaturæ) aliud erit profectò filius quàm genitum, hoc est creatura quæ ipso participat: non est ergo genitus, id est creatus. Quod si non est aliud à re genita & creatura filius, nec secundũ naturam ab eo distinctus: quid est opus participationem uel quomodo participare quispiam poterit, eo quod ipse est?

Quod ingenitum substantiæ non est, sed modi substantiæ significatiuum.

CAP. III.

INgenitum quasi principium & causa, & est, & intelligitur. Nullum aũt principiũ in quantum principiũ est, simile aliquid sibi aut dissimile habet. At manifestum est genitum dissimile prorsus ingenito esse: opposita enim sunt. Non est igitur ingenitũ substantia, sed substantiam de qua dicitur, non esse tali modo significat. Sed dicet forsan aliquis, substantiam quidem ingeniti nomine non significari, sed differentiam. Id absurde dicetur. Nam si omnis differentia in substantijs inspicitur, necesse nobis erit substantiam quærere, cuius hæc differentia sit. Sicut uerbi gratia: Animal definiremus, esseq; assereremus substantiã animatam sensitiuam, in hac substantia differentiæ inspiciuntur. Aliud eñ animal rationale est, ut homo: aliud irrationale, ut equus. Quare substantia præsupposita, differentiæ postea intelliguntur. Siergo ingenitum differentia est, quæratur substantia cuius differentia est. Non enim potest differentia ipsius substantiæ rationẽ possidere. Præterea, si ingenitum substãtia est, nec significatiuũ, quod id de quo dicitur, genitum non sit, quomodo filius dissimilis erit patri, ex quo genitus est? Nam si hæc nomina non repugnant, inter se per significationes expositas, nihil prohibet similem secundũ substantiam patri filium esse: ut enim ingenitum pro substantia capitur, sic & genitum caperetur. Substantia uerò substantiæ contraria non est, in quantum utraq; substãtia est. Ad hæc, si omne ingenitum cuilibet genito dissimile, uerè quispiam dicet, omne quoq; genitum cuilibet genito simile: sed filius, quamuis genitus sit, nullam tamen habet similitudinem ad ea quæ genita, id est, creata sunt: est enim super omnem creaturam. Non ergo quia ingenitus pater est, dissimilis erit filius ipsi secundum naturam, quia ex eo genitus est. Nam sicut, quamuis genitus est, omnes tamen creaturas excedit, nec ullam ad ipsas habet similitudinem: sic non priuabitur similitudine ingeniti, quamuis ipse ingenitus sit. Sed genitum, aiũt, in deo substantiã significare asserimus, & nomen id definitum esse non dubitabimus: ueluti si quis hominẽ definiat, animal rationale, mortale, mentis & disciplinæ capax, non satis docte id oppositum est: nam si nomen ingeniti definitionem esse uultis, ex genere atq; differẽtia uel differentijs erit. Non enim unq; sine istis constare definitio esseq; poterit. Adhæc, à philosophis genera, non una solũmodo dictione, sed pluribus definiri uidemus: sicut substantia animata sensitiua, uel animal rationale & mortale. Postremo si unius rei negatio non sufficit ad significandã substantiam, non erit certe ingeniti nomen definitio. Præterea definitio,

definitio, nõ quid nõ est, sed quid est quod propo
nit quærit: ingeniti aũt uox nõ quid est deus, sed
quid nõ est, significat: nam quia genitus nõ est, i-
deo ingenitus est. Nõ est, ergo nomẽ ingeniti de-
finitio. Accedit, quod substantiarũ aut etiam acci
dentiũ definitiones nõ ab oppositis, sed ex quibus
sunt, fieri docẽt definiendi doctrinæ professores.
Non enim definit qui albũ esse dicit, quod nigrũ nõ
est: id enim quid est, sed quid non est quod definitur
significat. Ingeniti uerò uox nõ esse genitũ signifi
cat, quod oppositum genito est. Per oppositа ue-
rò nunc̃ recte definies: non est ergo nomẽ ingeni
ti definitio. Adde, quod ingeniti uox multa signi-
ficat, & inter æquiuoca iure numeratur: definiti-
ones autem substantiarum non constant ab æqui
uocis, neq; à multa significantibus terminis. Non
enim patebit quod definitur, si per huiusmodi uo
cabula definitur. Quare ingenitus non potest es-
se definitio. Postremo si uox ingeniti definitio est
conuerteretur cum definito: sicut si quis homi-
nem definiens, animal dicat esse rationale, morta
le, mentis & disciplinæ capax, poterit conuerten-
do dicere: si quid est animal rationale, mortale,
mentis & disciplinæ capax, hominem esse. Qua-
re si ingenitum substantia est, & substantia inge-
nitum erit, sed non conuertitur. Non enim om-
nis substantia, ingenita quoque est: sed soli deo id
præcipue inest, solus enim ingenitus est: non est
ergo nomen ingeniti definitio, sed solum non es-
se genitum significat.

Quod ingenitum substantia non est, sed solummodo deum non esse genitum significat. CAP. IIII.

SI ingenitum substantia est, & substantiæ ni-
hil est contrarium, nihil erit ingenito contra-
rium: at ingenito contrarium est genitum, ergo
substantia non est. Præterea, si ingenitum sub-
stantia est, genitum quoque necessariò substantia
erit: non erunt igitur oppositа. Hanc enim oppo
sitionem substantiæ non suscipiunt. Adhæc, si
ingenitum substantiam dei significat, nec non es-
se genitam substantiam notat: genitum quoque
similiter substantiam significabit, nec genitam es-
se notabit. Quum autem utrunque substanti-
am significet: unde cognoscemus alterum non
esse genitum, alterum genitum esse, quum om-
nia nihil aliud quàm substantiam significent? A-
lijs ergo nominibus erit opus, quæ possint osten
dere deum ingenitum à nulla esse origine: quum
ipsum ingenitum nihil aliud quàm substantiam
dei significet. Adhæc, substantia dei unum quid
est, sed non multa numero. Ingenitum uerò &
immortale, cæteraq; huiusmodi, non unum, sed
multa numero sunt. Non erit ego idem ipsa sub-
stantia cum ingenito & immortali: sicut nec u-
num cum multis. Præterea, si genitum atque in-
genitum, cæteraq; huiusmodi nomina substan-
tiam dei significent: necesse esset, quum hæ uoces
diuersa penitus significent, sic à diuersis substan-
tiam illam compositam esse, ut commode nomi-
na hæc possint dici de ipsa: uel si ipsa composita
non est, non significabunt hæc nomina ipsa sub-

A stantias, sed modum substantiæ quendam. Ad-
hæc, substantia dei non dicitur aliqua de causa: ni
hil enim est, propter quod deus est: ingenitus ue-
rò dicitur, quia bonitate cuncta excedit. Quod
autem nulla de causa est, non est idem ei quod ali-
qua de causa dicitur. Accedit, quod ei substan-
tiæ nihil opponitur: ingenitum autem genito op-
ponitur: quomodo ergo idem erit substantia &
ingenitum? Quod si ipsum ingenitum substan-
tiæ idem est, erit omnis substantia ingenita: quod
impium inuenitur. Præterea, substantiæ propri-
um est, ut contraria possit suscipere. Quare si in-
genitum substantia est, contrariorum erit suscep-
tiuum: quod falsum penitus reperitur. Nam cre-
are quidem & non creare, substantiæ non inge-
B nito attribuuntur: quas ob causas ingenitum non
est substantia. Nam quum substantiam dei dicũt,
quasi exteriores secuti philosophos, dicunt. Qua-
re proprium erit substantiæ dei, ut contrariorum
sit susceptiua? Nos enim essentiam Dei & esse
ipsius significare uolentes, substantiam Dei non
proprie dicimus: & nomine ingeniti, non sub-
stantiam, sed modum quo Deus est, significare
credimus. Substantiæ enim proprie est, quæ
quum sit sub genere, atque cum ipsis accidenti-
bus subsistit. Tale quid autem Deus non est, qua-
re nec proprie substantia dicitur, ingenitus autẽ
proprie dicitur. Non est ergo idem, ingenitum
& substantia. Nam si substantia dicitur, quia om-
nibus subsistit accidentibus: deus uerò nulli acci-
C dentium subsistit: non erit deus substantia pro-
priè, sed super substantiam. Ingenitus uerò deus
proprie est, factus enim non est: quomodo ergo
idem, ingenitum & substantia?

Aduersus eos qui dicunt, quod erat duratio, quando non erat filius & testimonia scripturæ, unde colligitur uerbum dei æternum esse. CAP. V.

INdocte nimiũ dicitur ab hæreticis, quod erat
duratio, quãdo nõ erat filius. Nam si uerbo dei
(aiunt) attribuitur, erat, nõ erit absurdũ, si etiã di-
cetur quod non erat. Nam si quis in tempore ip-
sum erat accipiet, ut aperte dicat fuisse tẽpus, quã-
do nõ erat filius: quomodo non erit indoctus qui
tempus præfuisse filio audet dicere, per quem sę-
cula facta esse Paulus asserit? Et euangelium: In
D principio erat uerbum, & uerbum erat apud de- *Hebr.1.*
um, & deus erat uerbum. Et in Apocalypsi idem *Ioan.1*
Ioannes: Qui est, qui erat, & qui uẽturus est. Ven *Apoc.4.*
turus enim, de uerbo dicitur: de quo etiam dici- *Exod.15*
tur: qui est & qui erat. Ecce, nanque ait, ego ue-
nio, & habitabo in medio tui, dicit dominus. Et
aperte Ioannes, ipsum erat, uerbo attribuit. E-
rat enim, ait, uerbum apud deum. Is autem de
quo dicitur, qui est, qui erat, & qui uenturus est,
æternus esse certè significatur. Innumera huius-
modi scripturæ sunt testimonia. Paulus de Iu- *Rom.9*
dæis: Quorum patres, & ex quibus Christus se-
cundum carnem, qui est super omnia deus bene-
dictus in secula. Idem de uerbo: Inuisibilia enim *Rom.1*
eius à creatione mundi creaturis intellecta conspi
ciuntur, & æterna uirtus eius & deitas. Id si de

Universidad de Deusto
Biblioteca

patre aliquis dici contendet, in filium rursus con- A uoluetur. Virtus enim dei quænam sit, ipse Pau-
1.Cor.1 lus clamat: Christus dei uirtus & dei sapientia. Et
Psal.67 Psalmista similiter: Manda deus uirtuti tuæ, cõfir ma hoc deus quod operatus es in nobis. Quis aũt dei uirtus rectè dicitur, nisi qui à corruptione nos redemit dei filius, & in corruptionem reduxit? Quod autem locus ille scripturę, quod inuisibilia eius à creatione mundi creaturis intellecta cõspiciuntur, & æterna eius uirtus & deitas, filium sig-
Math.11 nificat, sic cõprobari potest. Scriptũ est em̃, quod nemo cognoscit patrem nisi filius, & cui filius reuelauerit. Si ergo soli filio pater cognoscitur, & per eum solũmodo cæteris reuelatur, non per creaturam certè intellectus pater cõspicietur, sed creatura quidem creatorem suum, uerbum dei esse B conclamat. Verbum autem in seipso patrem ostẽdit. Vnde Philippo dicenti: Ostende nobis patrẽ.
Ioan.14 non à creaturarum multitudine inspiciendum esse patrem ait, sed seipsum ostendit, dicens: Qui uidet me, uidet & patrem meum. Præterea Psalmi-
Psal.71 sta de ipso canit: Qui erat ante secula. Et Esaias:
Esa.48 Deus æternus, deus qui fundasti extremitates terræ. Si ergo uerbum est à quo extrema terræ constructa sunt, & de ipso dicitur, quia deus æternus est, erat certe semper, & factus non est. Adhæc, de uerbo scribit Paulus: Qui quum sit splendor glo-
Hebr.1. riæ, & character substantiæ eius. Dauid quoque
Psal.89 ait: Et sit splendor domini dei nostri super nos, in
Psal.95. lumine tuo uidebimus lumen. Quando ergo pater erat absque splendore suo? aut quando in deo non erat splendor eius? Nam si lumen de lumine patris, filius est: quando non erat in patre lumen eius? Sicut enim lucendi potestas ab igne separari non potest, sic à patre lumen, quod ex eo nascitur inseparabile est. Sed regnum quoque tuum, Dauid canit, regnum omnium seculorum est. Qua-
Psal.144 re si nullum est tempus, quod in omnibus seculis non contineatur, & uerbum in omnibus seculis regnet: non erat certè tempus quando filius non erat. Adde, quod diuinę scripturæ, erat, & qui est, & sum & eram, cæterasq; huiusmodi uoces, de uerbo solummodo dicunt: de creaturis autem non illas ponunt, sed potius, olim & pridem, & antea, & fuit, & factum est, cæterasq; huiusmodi. Saluator enim quum proprium substantiæ suę si-
Ioan. 14 gnificare uelit: Ego sum, inquit, ueritas. Ego
Ioan.8 sum lux. Ego sum pastor bonus. Et ad discipu-
Ioan.10 los: Vos, inquit, dominum & magistrum uoca-
Ioan.13 tis me, & bene facitis, sum etenim. &: Ego sum
Matth.3 uia: &: Ego sum ianua. Et pater de ipso uerbo:
Psal.89. Tu es filius meus dilectus. Et Psalmista: Ante-
Psal.2. quam montes fierent, & formaretur terra & or-
Iob.33 bis, à seculo & usque in seculum tu es deus. Et: Do-
Deut.32 minus dixit ad me, filius meus es tu. De creaturis
Prouerb.8 uerò: Spiritus, inquit, diuinus fecit me. Et Moses: Antequam omne uiride agri fieret in terra, & antequam fœnum agri oriretur, & quando excelsus diuidebat gentes. Et Sapientia de seipsa apud Salomonem: Antequam terram fecisset, antequam abyssos fecisset, antequam fontes aquarũ

prorupissent, antequam montes formati essent, A ante omnes colles genuit me. Et saluator: Amen Ioan.8
dico uobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Hieremi.1
Et Deus ad Hieremiam: Antequam in uentre Dan.13
creassem, te cognosco: & antequam prodires ex utero, sanctificaui te. Et Susanna apud Danielem: Deus magnus & æternus, qui nouit occulta, qui nouit omnia ante generationem ipsorum. Sed si non erat tẽpus (hæretici aiunt) in quo nõ erat, sed æternus filius, & semper esse cum patre à uobis creditur, non filium, sed fratrem ipsum appellare debetis. Nos uerò & coæternum patri & filium credimus. Si enim solummodo coæternus esset, & non filius, locum haberet hæc ratio hæreticorum. Verum quoniam & æternum & filium simul prædicamus, quomodo frater erit ge- B nitoris sui? Deinde si fides nostra in patrem & filium est, sicut etiam baptizati sumus, quæ fraternitas hinc appareat? aut quomodo uerbum per fraternitatem illi coniungetur, cuius est uerbum? Præsertim quum non à priore aliquo principio pater & filius oriantur, ut possint fratres putari: sed pater filij principium est, & generat filium, & permanet pater, nec frater alicuius secundum naturã est. Quis ergo locus fraternitatis erit in ijs? Præterea, æternus filius est: quia quum pater perfectus sit, & qui ex eo est, perfectus est: æternus autem pater est, æternus ergo etiam filius est: & sic æternitas non accidit substantiæ genitoris, quia semper æternus est: sic & filius quia similiter perfectus est, similiter etiam æternus est. Adhæc si C filius dei uerbum dei non est, sed à nihilo sicut creatura productus, hoc prius ostendãt: deinde quasi de creatura dicant, fuisse ipsum quando non erat. Sin uerò filium diuinæ scripturæ appellant ipsum, & ipse pater filium nominat, id profectio nomen, genitum ex patre ipsum significat: non est ergo creatura, quoniam non est idem creari & generari. Non habebit ergo locum in filio, nec dici de ipso poterit, quod non erat, sed de creaturis proprie prædicabitur. Accedit, quod filius quum à patre generetur, uerbum & sapientia & splendor patris est. Quare qui asserunt aliquando ipsum non fuisse, insipientẽ & sine uerbo atq; splendore suo patrem fuisse asserunt: quod impium omnino est. Non dicetur ergo de filio quod non erat, sed erat coæternus. Sed nullam (aiunt) diuisi- D onem aut incisionem natura diuina suscipere potest, nullius em̃ passionis susceptiua est. Diuidi autem & abscindi illis tantummodo conuenit, quæ Solutio Cap.
passioni naturaliter subiacent: quare non est dicendus filius ex substantia patris esse, ne passio et diuisio aliqua in simplici natura inueniatur. Nã si quicquid ex alio prodijt, diuersum numero est ab illo: partitio quædam & incisio in diuina erit natura, si non deforis, sed ex ipsa prodijsse filium concedamus: deforis ergo est, & patri coæternus non est. Peruerse atq; indocte, propria corporũ substantiæ incorporeæ accõmodatis. In corporibus enim passio, incisio, & diuisio fieri dicitur: deus uerò quum incorporeus sit, nec incisus, nec diuisus

Universidad de Deusto
Biblioteca

uisus generat. Nónne uides, quod etiã ex igni pa ritur lumẽ, nec diuisionem aliquam patitur? licet mente separetur ab eo, quoniã ex eo prodit. Quare si quis legibus corporis incorpoream subijcit naturam, motus suæ imbecillitatem accuset, quæ non potest incorporeæ naturæ conuenientia intelligere. Nam si quia ipsi æternam filij ab æterno patre generationem intelligere nequeunt, idcirco corporalibus incorporeã naturam legibus subijciunt: cur ipsum quoq; patrẽ nõ negant? quoniã quid, qualisq; natura sit, non potest quis dicere. Quare si fide, quæ super nos sunt, accipiũtur: est autem etiam super nos filij generatio (nullus enim ipsam enarrabit, ut propheta quidã ait) fide quoque ipsa suscipiatur, ita ut nullo modo de ipso cogitetur, quod non erat. Id enim imbecillitas humanarum cogitationum excogitauit. Quod autem ex substantia patris filius est, nec deforis factus, & ideo patri coæternus, hinc etiã uidere poteritis. Nam si ex nihilo productus est, ut uos dicitis, nec erat antequam natus esset: necesse est ipsum, sicut & alias rationales creaturas, participatione dei deum & filium & sapientiã appellari. Id enim rationalibus creaturis conuenit, de quibus dei pulchritudo uerè dici non potest: quippe quã gratia donantis affert, ut scribitur: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Habitudine enim quadam adoptati ab ipso, dij efficimur. Si ergo participatione dei per gratiã filij uocamur, cuius participatione dicemus uerbum, filium dei aut deum appellari? Non enim spiritus sancti, sicut & nos, ipse enim de spiritu dicit: Quoniã de meo accipiet. Relinquitur ergo ut patre participet. Quis igitur participationis modus est? aut quid à patre in filiũ deuenit, ut participari à filio dicatur? Vt uerbi gratia: Sicut ex igni calor in corpore, uel ab aliquo flore odor, uel potius sicut ad nos spiritus, de quo scribit: Qui ex patre procedit: quid igitur, cũ à patre exeat, ad uerbũ peruenit? Et utrũ id ex substantia patris, an deforis sumptũ? Nam si deforis sumptum est non patre, sed aliquo alio participãs filius sanctificatur, quod uel solũ cogitare impiũ est. Sin autem ex substantia patris exire concedit is illud, quo filius participat, aut diuisionem, incisionem, passionemq; naturæ dei accedere fatebimini. Aut si absq; passione, aut diuisione in Deo hæc sunt, frustra conamini generationẽ filij euertere diuisionem et passionẽ in ipsam inducentes. Nihil enim prohibet, quum absq; passione atque diuisione filius ex patre generatur, uiuum patris ipsum esse uerbũ: & ita æternus erit, quia ab æterno prodijt patre. Sic enim & paternã nobilitatem in seipso seruabit, & uerè dicet: Qui uidet me, uidet & patrẽ meũ. Non enim uideri potest pater æternus in creatura positus. Adhæc, si quid filio participat, diuina natura participat, ut Petro uidetur. Et si etiam templa dei sunt omnes, in quibus uerbum habitat, necesse est ex substantia dei filium confiteri. Et si nihil deo deforis accedit (perfectus enim est, nullius q; indigus) non accessit filius deforis, sed erat, & est patri coæternus. Patrem enim deum appellamus, uerbum autem & filium, & deum: non ut alium præfuisse, alium uerò postea genitum, more hominum intelligamus, sed ut alium generare, quod patris notio est, alium sicut ex substantia patris ineffabiliter genitum, adoremus. Pater igitur est, quia generat: filius quia generatur. Et id solum nominum usus istorũ, ex similitudine nobis significat. Si ergo in deo patris nomen generare solum significat, nulla ratio coget deum, qui sine tempore generat, ante proprium filium fuisse. Quod si nulla duratio inter genitorem & genitum intelligi potest, coæternus profecto patri filius est. Præterea, si deus creator secundum naturam est, neq; aduenit ei, quod possit ex nihilo ea, quæ sunt producere, quum omnia per filium creet: quomodo non erit impium credere, quod fuerit tempus aut duratio, quando filius non erat? Non est enim aliud hoc, quàm ipsum deum dicere aliquando non fuisse creatorem, sed postea quando creatur filius. Nam sine ipso nihil factum esse, Ioannes clamat. Sin uerò semper, & secundum naturã deus pater creator est, erat certe cum ipso uerbum, id est, filius, per quem creator est. Nam sicut etiam ab homine omne quod natura inest, inseparabile est: sic & à deo, quod in ipso ex ipso est. Est autem uerbum in patre, & ex patre: inseparabile igitur atq; coæternum. Adhęc si patri filius coæternus non est, necesse erit concedere imperfectam aliquando fuisse sanctam trinitatem, fuisseq; unitatem antequam filius esset: factam uerò postea trinitatem fuisse, quando accessit quod deerat. Et quoniam quicquid accessit, id etiam auferri potest, cauendum ne qua ratio nos cogat confiteri rursus posse trinitatem ad unitatẽ redire. Quod si quis credit, impietate ipsa magis impius est. Erat ergo semper cum patre, trinitatis plenitudo. Adde, quod si filius propriũ substantiæ patris genimem non est, sed ex nihilo factus, dissimilis sibijpsi sancta trinitas erit, & creatura creatori conumerabitur, & unà cum ipso conglorificabitur, quod impium est. Vna ergo deitas trinitatis est, unà glorificatio, eademq; dominatio. Quare in diuersas substantias non scinditur trinitas. Quomodo autem impium non erit, quũ pater sit æternus, regnantem cum ipso filium aliquãdo non fuisse, sed postea factum, recentem nobis deum accessisse? Præterea sapientiæ, uitæq; fons deus & est, & apud Hieremiam scribitur: Reliquerunt me, inquit, aquæ uiuæ fontem. Et rursus Erubescant omnes qui reliquerunt te, quia fontẽ uitæ dominum reliquerunt. Et Baruch: Fontem sapientiæ, inquit, reliquerunt. Quum itaq; sic appelletur deus, consequens est, ut cum fonte sapientiæ simul sint quæ ex ipso profluunt. Non erit enim fons, nisi aquas emittat. Qui ergo dicit fuisse tempus, uel durationem, quando nõ erat filius, qui ait: Ego sum uita. &: Ego sapientia habito in consilijs: is aperte prædicit in fœcundum & siccum aliquando fuisse fontem, quod impium est. Fœcunda ergo semper diuina natura est, & uerbum patris proprium, coæternum ipsi est, à substantia

Esa. 53
Psal. 81
Ioan. 16
Matth. 15
Ioan. 14
Hab. 1
Ioan. 1
Hiere. 2
Hiere. 17
Baruch 3.
Ioan. 14

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia patris, quasi à fonte profluens. Adhæc, Deus credentes in eum, quasi fontem, quē aqua nunq; Esa.58 reliquit, facturus est, ut per Esaiam promittit: Et impleberis, inquit, sicut anima tua desiderat, & pinguescent ossa tua, & eris quasi hortus irriguus, & quasi fons quem aqua non reliquit. Si hæc ergo in hominibus se facturum promittit quomodo non errant impij, qui diuinum immortalemq; illum fontem siccum aliquando fuisse opinantur? Quod quoniam credibile nō est, erat certè in fonte semper aqua uitæ, & sapientia quæ inde profluit, hoc est filius dei. Accedit quod scriptum le- 1.Cor.8 gimus: Vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sed si quis illum, per quem omnia facta sunt, unum ex omnibus esse di B cit, quid prohiberet illum, ex quo omnia sunt, eadem ratione cum cæteris omnibus cōnumerare? Quod si hoc impium uidetur, sicuti est, & illud similiter impium erit. Aeternus ergo & nō factus, neq; unus ex omnibus filius est. Quum igitur creatura non sit, nec omnibus cōnumeratus, super omnia, & in omnibus uerus deus esse intelligetur.

Præter hæc: Si deus pater lumen est, erat semper in ipso splēdor suus. Si filius character est substantię patris, ut Paulus clamat, dicant nobis, quā Heb.1. do substantia patris sine charactere suo erat? simul enim substantia & character eius inducitur. Si ueritas & sapientia filius est, & quomodo non semper in deo patre est? Nam si pater in filio uidetur, & filius incommutabilis substantiæ genitoris imago est, sicut ab ipso dicitur: Qui uidet me, Ioan.14 uidet & patrem meum: necesse est, ut ei æternaliter insint omnia, quæ patri etiam insunt. Sic enim character erit non diminutus, sed pater immortalis est, & rex, & creator, & omnipotens, & deus uerus, filius ergo etiam hæc est. Quomodo enim in re facta, aut in eo, qui aliquando non fuit, æternitas inerit, aut in creatura creator? Imagines em exemplarium similitudinem semper tenent. Sed Remotio Cauilli. quasi mulierculas nos indoctas interrogant. Habebas autem filium antequam genueris? certè nō Sic ergo inquiunt, & deus non habebat filium antequā genuerat, non erat ergo semper filius. Sed si hominū propria, diuinæ naturę accōmodantes non erubescunt, fabros etiā aliquos interrogent: si possent absq; materia opus suū efficere: & si nō posse respondebunt, inferant ex hoc, deo etiā materia opus esse ad productionem uniuersi: & ita nō erit creator, si nō ex nihilo, sed ex præsubiecto principio atq; materia fecisse inueniatur, constructorq; magis erit, quā creator. Quod si hoc sicut impiū fugiūt, aut causam afferant, quamobrem in generādo nihil plusq; homini deo attribuunt: in creando uerò nō ita, sed super hominē deum esse nō negāt: aut ita deus, pater erit super hominē, sicut & creator. Sed absurdius adhuc Arriani interrogant, utrum quū esset filius, an quū nō esset, pa- Captiones Arianorum ter eum genuerit. Quos similiter nos quoq; interrogare poterimus, utrum deus quum esset, factus sit: an antequam esset, fuerit. Et utrum quum es- A set, seipsum fecerit, an ex nihilo repente ipse proruperit. In his enim omnibus, non aliter quàm interrogatio, responsio quoq; ipsa impia erit. Nos uerò piè dicimus, æternum patrem esse, & filium similiter æternum. Sicut enim nunquam erit lumen absque splendore suo, sic non erit pater absque filio, propter quem pater est. Erat autem semper deus pater, erat igitur semper ille quoque cuius est pater. Arriani uerò, sicut instrumentum, audent dicere à patre filium fuisse productum, quo sibi uidelicet opus esse ad creationem omniū rerum uidebat. Sed si qui est & erat, filio qui non erat, egebat: quis erit maior, utrum qui egebat an qui egestatem supplere potuerit? Non est ambiguum, defectum hoc modo in utrisque fuisse, & utrunq; per se imperfectum inueniri: Nam si æternus pater filio indigebat, qui postea sibi secundum eos natus est, æternitatis paternæ genita filij natura plenitudo facta est, & ita inuisibilia mixta sunt. Hæc quia impia sunt, non est ut instrumentum productus à patre filius, nec postea sibi natus, sed coæternus est, sicut uirtus & sapientia eius. Illi uerò, qui quasi mulieres interrogant, utrum habueris filium antequam genueris: cur etiam non interrogant, utrum si filius tibi natus est, similis tibi secundum naturam, aut eiusdem substantiæ sit, an alienæ? Quumq; audierint eiusdem substantiæ esse patrem & filium, idipsum de alio quoque dicant, neque ad impietatem suam tempora uel durationes considerent, sed na- C turæ identitatem in genitore & genito conspiciant. Quumq; nobis hac ratione dederint ex substantia patris generari filium, tunc de tempore solum & duratione contendant. Nobisq; respondeant, quid prohibet, ne Deus pater sit semper, quum necessitati naturæ nostræ deum subijcere impium sit. Nimirum enim longe distant à diuinis humana. Solem ergo respiciant si uolunt, si lux quæ est ex eo, semper cum eo sit, & ab igne discant, an ei semper calor inerat. Et si cum istis semper inuenerint fuisse quæ ex ipsis, quanto magis cum æterno deo filius semper erit. Nam si secundum naturam ex patre est, nec ullaratio cogit, ut in tempore, uel duratione aliqua Deus generet, erat certè coæternus patri filius, qui ex D ipso est, per quem à nihilo uniuersa facta sunt. Scire igitur oportet eos, qui uolunt discere, non diuisibiliter aut corruptibiliter generare deum, ut aliqua possit passio in generatione ipsius intelligi. Diuidi enim & fluere, corporeæ naturæ propria sunt: incorporeæ uerò & diuinæ, nec passio, nec diuisio, nec aliquid huiusmodi accidit. Nō est igitur filius quasi pars aliqua patris, sed ex ipso et in ipso. Nā quia ex ipso est, filius uocatur: quia uerò in ipso, sapientia & uerbū. Coæternus igitur genitori est: nunquam enim intellectus cō pos, sine sapientia & uerbo fuisse patrem, dicere audebit. Nam si humanus intellectus uerbum ex seipso generat, nec passio ulla propter hoc sibi accidit: & uerbum quidem in mente, mens uerò in uerbo, & omnino alterum in altero uidetur: nec

sine

sine uerbo, mens & intellectus unquam fuit. Nō erit enim mens, si uerbo caret. Verbum autem dicimus non solum quod lingua profertur, uerum etiam id quod intellectualiter ex mente prodit. Nemo ergo dicet, non esse in deo proprium uerbum eius, quod perfectam imaginem patris ex perfecto patre gerit, & in patre propter substantiæ incōmutabilitatē uidetur. Quare si recte credere uolumus, necesse erit fateri non accessisse postea deo ut pater sit, sed semper ipsum patrē esse. Mutabilis profecto pater esset, si non semper esset pater, ut hæreticorum furor confirmat. Nam si bonum est ipsum esse patrem, nec fuerit semper pater, non fuisset deus aliquādo bonus, quod impium est. Erat ergo semper pater coæternus filio. Sed opponunt rationem similem: Quoniam dicentes bonum esse creare, erant semper creaturæ. Nam si aliquando non fuerint, uidebitur deus non semper esse bonus. Sed semper, inquiunt, bonus est, quamuis aliquando creaturæ non fuerint. Quare etiam si non semper pater fuerit, bonus tamen fuit. Nos uerò ad hæc dicimus, magnam esse differentiam inter filium & creaturas. Filius enim ex substantia patris prodit & eum statim, ex quo prodit, patrem esse ostendit: creatura uerò est extra substantiam, & tunc solum actu creatorem ostendit, quando creator creare uoluit. Quasi enim ars faciendi erat in ipso, etiam antequam creaturas produxisset. Quū igitur tanta differentia sit, ut patre nominato, filius statim intelligatur (simul enim pater & filius sunt, nec alterum sine altero intelligitur) nec uoluntatis id sit opus, sed naturæ proprietas: creatore uero nominato, non statim, sed postea etiā possit creatura produci. Idq; quoniam non est ex natura eius, sed uolūtate quasi per artem facta: quomodo nonnulli quasi idem sint creatura & filius, patrem ipsum posse appellari, etiam si aliquando filius non fuerit, similiter contendunt, sicut & creator ante creaturas poterat appellari? Artem eīm habentem fabrilem, fabrum appellamus, etiam si nihil fabricetur: idq; ideò, quoniam potest fabricare si uoluerit. Patrem autem non dicimus, nisi filius natus fuerit, propter quem pater dicitur. Itaque opera etiam si facta non fuerint, non interimunt tamen operatorem, ut ita dicam: nec faciūt, ne possit aliquis opifex nominari: filius uerò nō dum natus, facit ne quis pater nominetur. Non est ergo idem creatura & filius. Quoniam deus natura creator est, etiam ante creaturas: pater autem non est, antequam filium generet.

Quod nō fuit pater ante filium, quamuis ingenitus sit, sed coæternus sibi semper fuit genitus filius.

CAPVT VI.

Sublato principio (Eunomius ait) & semper ingenitus pater est, sicut & uos conceditis, filius uerò genitus esse creditur: quomodo non erit necesse, ut genitus principio circunscribatur? hæc ille. Nos autem dicimus nullam rationem cogere, principio circunscribendi genitum, quum sit genitor ingenitus. Non enim de rebus corporeis sermo est: ut quod genitum est tempori subjiciatur, & quasi à non esse ad esse progrediens, principio circunscribatur. Sed de diuina & ineffabili natura, in qua omnia ineffabiliter, & ut deo conuenit, sunt. Diuinæ generationis ergo modus intellectum humanum excedit, nec legibus hominum subiacet: sed tantum humiles naturæ leges superat, quantum natura humana à diuina superatur. Nolint ergo principio circunscribere illum qui super omnia principia durationis est, qui ad Mosen dicebat: Ego sum qui sum. Ei uerò qui semper est (hoc eīm significat: Ego sum qui sum) quod durationis principium quispiam attribuet? Eunomius autem, quia ingenitus pater est, & filius genitus: idcirco putat quia pater principium non habet, filium habere principium. Sed quamuis ingenitum & genitum opposita sint, & patris ac filij notiones sint, non tamen omnia opposita eis attribuuntur. Pater enim deus est, nec; idcirco filius deus non est: & quum pater rex sit, & filius similiter rex est. Eadē ratio erit in cæteris. Est nanque uterq; immortalis, inuisibilis, & omnipotēs: non ergo insunt filio cuncta, quæ opponuntur ijs, quæ patri insunt. Nam quæ naturalia sunt, utriq; inesse demonstrantur. Aeternus autem secundum naturam pater est: æternus ergo etiam filius similiter est. Multa quoq; in corruptibilibus rebus uidemus oppositis nominibus nominari, & tamen in multis naturalibus conuenire. Animali enim, non animal oppositū, ut equus & planta: & tamen multa utriq; communia sunt. Quæ igitur ratio coget ingenito patri & genito filio, qui oppositis nominibus distinguuntur, nihil esse commune? Non enim interimitur naturæ proprietas, quoniam alter subsistit altero modo. Generatio enim, quomodo est filius, significat. Id porrò æternitatis rationi minime obest. Præterea si ex mortali mortale nascitur, & corruptibile ex corruptibili: contrà quoq; necesse est, ut quod ex æterno & immortali nascitur, id æternum, immortaleq; sit. Quare ita se natura habebit filius, sicut & genitor eius. Nō est ergo factus filius qui uerò factus non est, quomodo principio circunscribetur? qui porrò circunscriptus principio nō est, is coæternus patri est. Adhæc, qui ab aliquo principio generationem filij credunt incœpisse, uehemēter errant, nihil filio dei plus quàm homini attribuentes. Homo enim quoniam ex non esse incepit, necessariò etiam generatio eius incepit. Et quod ex eo est, separatum à seipso habet filium suum: sed sicut deus ipse sine principio & ingenitus est, sic quia ex substantia eius prodit filius, sine principio & non factus est. Sed insuper à nobis, qui coæternum patri filiū credimus, Eunomius quærit, an pater cessauit iam generare? Nā si cessauit (ut ipse opinatur) generādi cessatio, inquit, principium essendi filij est. Sed quoniā super omne tempus & omne principium, & omne spacium substantia dei est: generatio quoque dei super omnia illa est. Nec priuabitur natura diuina potestate generandi, quoniā absq; tempore

Quod diuina generatio finē non habet.

generat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

generat. Alius enim diuinæ generationis modus A ge abest dei natura. Non accidit ergo deo ut pater
est, quàm humanæ: simul enim esse deum, & ge- fit, sed est ei coæternus filius: ut igni calor, genitus
nerare ipsum credimus, quamuis mente genera- ex eo, sicut ex lumine splendor. Sed si perfectus,
tio post intelligatur. Erat igitur in ipso genitus fi- inquiũt, pater in sua magnitudine est, nec aliquid Solutio Cal.
lius. Nec præcedit generatio eius esse ipsius, sed ad perfectionem suæ naturæ deest, superflue qua
semper simul & est & generatur. Quare qui ausus si plenitudo deitatis suæ filius sibi adiungitur. Per
est dicere, cessasse patrem à generãdo, crimine im- fectus certè pater in sua magnitudine inuenitur:
pietatis non caret. Tres enim mutationes in diui- nec sanæ mentis id quisquam negabit. Perfectus
nam induxit naturã: quia tria spacia in huiusmo- autem est, non solum quia deus, sed etiam quia pa
di generatione quæ cessauit, necessariò dantur: u- ter. Quare qui deum negat patrem esse, is fœcun-
num ante generationem, alterum in ipsa, tertium ditatem aufert à diuina natura, ut iam perfecta nõ
post ipsam. Si ergo sic deus genuit ut & incœperit, fit, quũ generandi uirtute careat. Notio ergo per-
& genuerit, & cessauerit: quomodo immutatus fectionis, fœcunditas est: & sigillum quod patris
non est? aut quomodo ipse seculorum erit cre ostẽdit perfectionem, filius est qui ex deo prodit.
Hebr.1. ator? & quomodo Paulus uerè de Christo dicet, Præterea, si paternæ substantiæ fœcunditas non
per eum facta esse omnia: si durationis aliquod B secundum naturam insit, perfectusq; sit etiam si-
spacium antequam natus esset, secundum furorẽ ne generandi potestate, superflua & forinsecus ac
istorum præcesserit? Ad hæc quomodo in tempo cita est generatio: deforis aũt accitur, quo quis in-
re genuit deus, aut in spacio & duratione, qui hui- diget: quomodo ergo perfectus est, qui indiguit?
usmodi naturam omnium, ut cætera omnia exce- aut quomodo inuectum extrinsecus aliquid deo
dit? Nec tamen omne quod generat, hoc est pro- est, quasi non à seipso perfecto? Natura igitur in-
ducit ex se naturaliter, à non generando ad gene- est patri fœcunditas, & ideò perfectus est quia ge-
randum procedit: nec omne quod generat, gene- nuit. Ad hæc si perfectus in sua magnitudine pa-
rare quoq; necessariò cessat. Ignis enim ex seipso ter est, etiam si nulla fœcunditate polleat, ut uos
calorem, qui naturaliter in ipso est & lucet, gene- opinamini deforis (sicut & creaturæ) & non ex
rat atq; producit, nec à non calido calidus factus substantia sua productus est filius: eritq; superflua
est, nec cessabit unquam generare & producere, quantum ad perfectionẽ dei pertinet, productio
quod secundum naturam in eo inest. Sed simul eius, sicut & creaturarum. Hoc enim erat deus,
atq; factus est ignis, & calor & lumen in ipso sunt: antequàm nos creati essemus quod nunc etiã est.
Si ergo etiam in creatis, huiusmodi generãdi mo- Nihil eñ ei attulimus, à nihilo ad esse producti.
dus uidetur, quomodo non erit impium maiora Etsi ad nihilum redigemur, nihil ab ipso detrahe-
ipsi non concedere, cuius magnitudinem huma- C mus. Sicut ergo nos gratias agimus deo, quia bo-
na mẽs assequi nullo pacto potest? Præsertim quũ nitate sua nos creauit: filius quoq; agat similiter et
genitum ab ingenito, sicut & factum à non facto credatur nobis similis, quasi ad extra creatus, sic-
plurimum distet: contraria enim esse uidentur. Si ut & nos. Sed maxima in his uerbis impietas est.
ergo factum est omne, quod à facto natum est, si- Fugienda ergo sunt: & filius ex substantia genito
militer quoq; quod ex non facto nascitur, factum ris esse credatur: sic enim & filius uerè erit. Sed nõ
non erit. Sed filius ex patre non facto, & æterno est (inquiunt) deus propter fœcunditatem perfe-
nascitur, ergo & ipse nec factus, & coæternus pa- ctus: sed quoniam deus, ideò perfectus, & postea
tri est, seruans in seipso omnem paternæ naturæ factus est pater. Dicatis ergo nobis oro, qui nullã
dignitatem. Sed nos, inquiunt, non negamus co- impietatis foueam formidatis, si postea deus fa-
Tergiuersatio hæreticorum. æternum dici patri filium, nõ tamen quia semper ctus est pater, quid erat antequam pater fieret? Nã
cum ipso fuerit, sed quia pater semper uoluntatẽ quoniam erat deus, & pater etiam erat: aut si ali-
habendi filium in se habuit. Temerariè id dicitur, quãdo deus pater nõ erat, secundũ uos, omnibus
& impiè creditur. Quis enim non uiderit, de pro- manifeste scripturis contradicitis. Deum eñ pa-
ducendis singulis etiam creaturis uoluntatem es- trem semper fuisse cognoscunt. Quod nomen si
se in deo? non enim inuitus, sed uolens propter semper inerat deo, necessariò coeternus sibi filius
bonitatem suam cuncta creauit. Quæ igitur erit D erat. Non erat enim pater absq; filio. Sed magnũ
differentia inter creaturam & filium: si utrorunq; quid afferre deo hæretici putant, quũ nõ semper
uoluntatem dei fuisse causam concedemus? Aut patrẽ, sed semper deũ fuisse asserunt. Nec uidetur
quis mentis compos non clamabit aduersus istos ad contumeliam id potius pertinere. Nam ut de-
qui filium & creaturam, ratione naturæ in infini- us ad seruientia, & ad creatam naturam habitudi
tum distantia, æquali mensura colunt? nihil plus nem habet, sic pater ad filium. Ita re maiore deum
attribuentes uerbo, quod ex patris substantia pro priuantes, nunc sentiunt. Melius est enim filij pa
dit, quã creaturis, quũ in præscientia dei & uolun trem esse, quàm creaturæ dominum. De nobis e- Psal.94
tate, utrunq; fuisse cõtendant. Præterea si filius nõ nim dicitur, quod populus pascuæ suæ sumus, & Psal.99
erat semper cũ patre, sicut coæternus, & ex ipso se pecudes manus suæ. De filio autem: Qui quũ es-
cundũ naturã prodiens, sed postea accidit ei: pa- set in forma dei, non rapinam est arbitratus se esse
tri quoq; necessariò accidit ut pater sit, & ita mu- æqualem deo. Et rursus ad ipsum: Sede à dextris Psal.109
tatus est. Nam quod antea non erat, id postea, se- meis. Per ista igitur & similia, quantum à creatura
cundum uos factus est. Sed ab omni mutatione lõ differat filius, intelligimus. adde, quod sicut pater
ad filium

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad filium dicitur, sic deus ad creaturas, quę non e- A
iusdem sunt cum ipso naturæ. Quare necesse est,
simul patrem & filium intelligi, aut si postea geni
to filio, tunc est pater, postea quoq; quando per
uerbum omnia facta sunt (per uerbũ enim facta
Iohan.1 sunt) antea pater fuit quàm deus. Creatura enim
omnis cuius est deus, post filium facta est. Acce-
dit quod æquius est patrẽ appellare, quàm solũ-
modo deum. Nam si patris nomen non esset di-
gnius in deo, quàm ipsum nomẽ deus: quur quũ
discipulos saluator ad baptizandum mitteret, nõ
iussit ut in nomine dei & filij, et spiritus sancti ba
ptizarentur? sed quasi maiorẽ diuinæ naturæ ostẽ-
dens dignitatem: In nomine patris, inquit, & fi-
lij, & spiritus sancti. Philippus uerò, quum diui-
Ioan.12 nam curiosè scrutari naturam uellet, Ostende no B
Ioan.14 bis patrem dicebat: non, ostende nobis deum. Et
ipse saluator: Tanto tempore uobiscum sum, &
nõ cognouistis me Philippe, qui uidet me, uidet
& patrem meum: non dixit, & deum. Non enim
minus, sed maius uoluit genitori suo attribuere.
Pater enim à maiore atque digniore, hoc est, ex fi-
lio, intelligitur, deus uerò à creaturis, quæ tãtum
distant à filio, quãtum natura seruus à natura do-
mino, & creator à creatura. Ad hæc, quamuis si-
mul & deus & pater est: per prius tamẽ pater est,
quàm deus: Quod saluator ostẽdit, quando in cœ
Ioan.20 los uolebat ascẽdere. Ascendo, inquit, ad patrem
meum, & patrem uestrum: & deum meum, & de
um uestrum. Vides hinc patrem ad filiũ dici, deũ
ad creaturas. Si ergo creaturæ secundo loco sunt
post generationem filij, per prius pater est quàm B
deus, quod inde melius perspicietur: Nam digni-
tatem, quam ipse filius habet natura, ut uidelicet
deus pater suus naturaliter sit, & nobis ex miseri-
cordia largiens addidit: & patrem uestrum. Ado
ptati enim sumus per ipsum, ita pater eius secun-
dum naturam, pater noster per gratiam est. No-
stra uerò in seipsum assumens, & quæ seruorum
sunt (quia serui formam accepit) sibi accommo-
dans, addidit: & deum meum, & deum uestrum.
Pater igitur ipsius secundum naturam est, noster
autem deus. Et quoniam per filium facti sumus,
per prius est pater quàm deus, quamuis simul sit
& pater & deus. Sed coæternum (ait Eunomius)
nos quoq; filium patri fatemur, eo quod potesta-
tem generandi, etiam antequã generaret, pater in D
seipso habebat. Nos uerò adhæc dicimus: si quo-
niam potestatẽ generandi pater habebat, idcirco
coæternum sibi filium esse creditis, & non quia
simul semper cum patre genitus filius erat: quur
etiam creaturas (quoniam posse creare semper e-
rat in deo) coæternus patri non dicitis? Nam si so
lummodo, quoniã poterat esse, idcirco fuisse cre-
ditis, quid prohibet coæternus etiam ipsas deo di
cere? Sin autem absurdũ est, quoniam creare po-
terat deus, fuisse creaturas contendere: nec ideo fi
lius erat, quia pater poterat generare, sed quia ge-
neratur ex ipso secundum naturam: ideò semper
cum ipso est, & coæternus ipsi, sicut calor igni, &
flori odor. Præterea, quod generare potest, non-
dum actu generat: posse igitur patrem generare,
non est esse filij: sed quia deus pater est, ideo ex ip-
so filius esse intelligitur, per quem deus pater est.
Simul ergo pater & deus, et cum ipso filius, ut ser
uetur in deo quod pater sit. Sed si coæternus est fi
lius patri, Eunomius inquit, nunquam pater ge-
nerationem peregit, sed generandi actu semper
caruit, quomodo ergo genitus filius est? si uerò
actu genuit, qui genitus est, esse necessariò cœpit.
Si de creaturis sermo esset ô homo, recte quasi o-
perantem deum induceres. Verum quoniam nõ
opus filium credimus, nec ad extra productum
fatemur, sed genitum ex substantia eius prædica-
mus: quur infesti estis, operatorem in generando
patrẽ fuisse, impie contendentes? præsertim quũ
generatio etiam in nobis hoc non patiatur. Ope-
ramur enim quę extra sunt, generamus autem ex
nobis. Quoniã igitur filius, opus non est, sed ęter
ni patris genimen, habebit omnino genitoris sui
nobilitatem, nec minus æternus erit quàm pater.
Verum ne contentiosi nimium uideamur, conce
datur hæreticis actiuam esse (ut dicunt) genera-
tionem patris. Quanquam enim absq; passione
deus generat, dicendi tamen modus huiusmodi
est. Sed sicut actiua est, sic naturalis, & substantia-
lis, & inseparabilis ab hypostasi. Quare necessa-
riò coæternus patri filius erit, quum generare in-
seperabile sit ab hypostasi patris. Quũ igitur sem
per paterna hypostasis sit, erit semper etiam ex i-
psa naturæ suæ fructus. Quomodo igitur non e-
rit coæternus patri filius? maximè quũ in creatu-
ris uideamus, quæ generandi potestatem diuisibi
lem habent (hæc enim corporum lex est) tunc ad
generandum actu peruenire, quando ad certam
ætatis mensuram peruenerint, sicut animalia &
plantæ. Hæc enim non generant, quum imperfe
cta fuerint per ætatem. Quare quum pater perfe-
ctus semper sit, quid prohibet æternaliter eũ ex
seipso coæternum sibi filium generare? Magis er
go mirari eos oporteret, si non esset deo coæter-
nus, qui ex ipso est. Perfectus enim pater semper,
semper generat. Quare stultum est interrogare
quando genuit. Sed si perseuerãt interrogantes,
nos quoq; interrogabimus: quando incepit cale-
facere ignis, sed non inuenient huius principiũ,
simul enim ignis est, & calefactiuus est. Si ergo
creaturæ simul sunt, & sic sunt, quum deus super
creaturas suas sit, quur non simul & esse creditur,
& filium ex seipso genitum habere?

Quod indiuisibiliter, & absq; corruptione pater ex seipso filium generat.

CAP. VII.

SEd quomodo (inquit Eunomius) nõ erit ne-
cesse fateri diminutam esse substãtiam patris,
si filius ex ipsa prodit, quasi pars inde decisa? In-
cõmutabilitas ergo patris seruabitur, si filius non
erit, quasi paternæ substantiæ pars, nec ex ipso pa
tre, sed extra productus, & coæternus ei solũmo-
do secundum potestatem, quæ in uoluntate pa-
tris semper erat. Paulò altius quàm de corpori-
bus deceat, de deo loquẽdum est Eunomi, etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

si quemadmodum homines, sic Deum de fluxibus in generando diminui putas, quasi aliquid ex eo in uerbum suum defluat atque separetur: quid prohibet similem impietatem ad alia quoq; deducere? Nam si ut homo, cum passione generat, quur etiam ut homo, non creabit laborioſe? Quod si absurdum est, laborioſe deum ueluti hominem quicquam facere, absurdum etiam erit, sicuti hominem per passionem generare. Quod si ueluti homo generat, & ueluti homo facit, quoniam nos in præsubiecta materia manus extendimus, ut aliquid inde faciamus, ita de deo tibi quoque dicendum erit. Sed absque manibus & materia ex nihilo ad esse cũcta deus uerbo suo produxit, omnem naturã creaturarum superans. Quare in generando quoq; ipsam superabit. Quod si uoces nõ aliter, quàm si de corporibus dicerẽt, deo accommodas, quum deus continere uniuersa scribatur, quumq; continere dicantur, quæ maiorem ambiunt corporum locum, magisq; extenduntur, necesse tibi erit, ut incorporalem deum per uniuersa loca extensum intelligas. Sed hoc scio, ut impium euitabis. Sicut ergo non corporum lege cuncta deus continet, sic nec corporum more generat. Præterea, quod in omnibus est, & uniuersa penetrat, id omnibus connecti necesse est. Est autem deus in omnibus, & penetrat omnia, nec tamen connecti corporibus ipsum credemus. Manet enim in sua syncerítate deus, nec alijs commiscetur, quamuis ubiq; sit, & omnia penetret. Impium ergo est, sicut corporibus, ita ipsi potestatem uerborum accõmodare. Adde quod non compositus, sed simplex deus est: & tamen diuersa, uariaq; operatur, neque hinc simplicitas sua quum diuersimode in singulis operetur, modo aliquo læditur. Sicut ergo in his, cæterisq; omnibus naturam corpoream excedit, sic etiam in generando. Sed necesse est (Eunomius inquit) si ex patris substãtia filius prodit, ut in ipso prius potentia insitus fuerit: sic enim ex eo prodire uidetur. Deinde si pater nullum post uerbum filium genuerit (unigenitus enim est) generandi potestate priuatum dicatis, sed diminutum etiam ex parte inueniri, negare non potestis: quum filius ex ipso semel prodierit, nec in ipso sicut prius insitus sit. Non erubescis ô homo, proprietatem corporum deo attribuens? Et sicut corpus in corpore, sic filium in patre præfuisse dictitans. Non enim sicut in hominibus, in genitorum lumbis filij antea continentur, sic & in deo. Quid eñ prohibebit, si ad miseriam corporum diuinam essentiam quispiam deducit, existimare nullo modo posse patrem generare, quoniam fœmineum sexum non habeat, sed nec uirilem quidem? Hæc enim in corporibus solum inueniuntur, ipse autem simplex et incorporeus est, & intellectus syncerissimus. Quare oportet, si quis generationem illam, in quantum homini licet, inuestigare uelit, quæ ex mente ac intellectu prodeunt considerare, & ex huiusmodi similitudine ad generationẽ uerbi, quantum in hac uita possumus intelligere,

Cauillus hæreticorum.

A capiendam manu duci. Parit enim mens hominis cogitationes bonas, ut saluator dicit: A corde nanq; boni hominis, inquit, bona procedunt. Si ergo stultum est arbitrari, nihil ab humano intellectu prodire, quia & dominus hoc asserit, & res ipsa clamat: quomodo non erit absurdum, supremum intellectum, qui deus est, quiq; omnem intellectum excedit, infœcundum opinari? aut fœcunditatem ipsius corporum legibus subijcere? præsertim quum ipse noster intellectus, non corporis more generet: quomodo ergo Deus, qui omnem intellectum excedit, ad corpora deducetur? Sine passione igitur ex patre filius effulsit, secundum ineffabilem & incomprehensibilem diuinæ generationis modum. Ad hæc, quicquid B ad similitudinem alterius factum est, nequaquã potest ad exemplaris æqualitatẽ accedere, sed ab illius gloria secundo loco inuenitur. Sed creata natura uirtute diuina formata est, fœcunda per gratiam, ad diuinæ fœcunditatis similitudinem, quæ uere ac proprie fœcunditas est: deficiet ergo in generando, neq; ut deus, ad similitudinem cuius fœcunda est, generabit. Quod si uerum est, sicuti certe est: non ut creatura Deus, sed supra omnem creaturam fœcundus est: quare neq; ut creatura generabit. Sed perfectus pater ante gene- *Obiectio hæreticorum.*
rationem filij erat, Eunomius ait: quomodo ergo ipse perfectus etiam post generationem erit, si ab unitate in dualitatem processit? Necesse enim est quicquid ab unitate in dualitatem uenit, mi- C nus seipso uigere, nisi multiplicata substantia eius sit, uel adaucta interea fuerit: quorum neutrum essentiæ diuinæ accidere potest. Non genuit ergo ex seipso pater filium, ne ista sequantur absurda, sed fecit eum similem in omnibus sibi. Nos uerò ad hæc non uerebimur dicere, erratis, neque scientes scripturas, neque uirtutem Dei. Quomodo enim quod à nihilo adesse productum est, simile in omnibus increato & æterno deo patri erit? Nam si factum est, non erat aliquando. Quomodo autem non erubescunt diuisiones & passiones in diuina generatione intelligẽres, & creaturæ legibus ineffabilem subijcientes essentiam? Non erit certe creaturis suis creator æqualis, nec modo illarum generabit: sed sicut in cæteris omD nibus creaturas excedit, ita etiam in generando ineffabiliter, & ut Deum decet generabit. Diuisiones enim & minutiones, crementum & multiplicationem, & defluxus quidem atq; defectus corpora in generando patiuntur, quæ instrumentis quoq; atq; membris egent dum pariunt. Nã in cæteris quoque operationibus suis organo & mẽbris est sibi opus: aliter enim facere opus suũ nequeũt. Deus autem uerbo suo perficit omnia, & nutui suo cuncta obtemperant. Si ergo in his nulla passio Deo accidit, quomodo in re maiore, hoc est, in generando, corporum proprietas sibi accidet? sicut ergo non ut creatura facit, ita etiam ut non creatura generabit. Præterea, pater filium ex seipso ut lucem uel splendorem indiuisibiliter, & absque ullo spacio emittit; sicut sol emittit ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

ut ex seipso lucem atque splendorem, quamuis A & in ea uidetur. Ad hæc, sicut creatiua dei uirtus,
solis splendor non propriam habeat hypostasim, quamuis multa diuersaq; creando producat, non
nec perfecte ipse in seipso essentia sit, sed esse in so diuiditur tamen in singula illorum essentia diui-
le habeat: filius uerò dei huic exemplo in hoc so- na, sed una ineffabilique uirtute omnia creat: sic
lummodo similis est, quod ex patre indiuisibili- & generatiua uirtute indiuisibiliter generat. Et
ter & sine ullo spacio emanat. Propriam uerò ip- quemadmodum spiritus sanctus nullam diuisio-
se habet hypostasim, quamuis nō separatam à pa- nem in essentia patitur, quamuis diuersas emittat
tre, sed in patre & cum patre intellectam: incisio- gratias, quas singulis ad mensuram eorum con-
nes autem & diminutiones, ac passiones & sepa- tribuit: sed est unus & idem spiritus, uariè, & absq;
rationes in diuina generatione intelligere stul- passione in cunctis operans: sic & generati-
tum omnino est. Nam quū deus nec sit nec pos- ua essentia dei nullam diuisionem, nullum defluxum, nullam passionem patitur: quum unicus e-
sit esse in loco, quomodo separationem suscipiet? ius filius ex ipsa effulserit. Sed si alius est quàm pa-
Quò enim ibit quod separatur? aut unde separa- ter, natus filius (Eunomiani aiunt) & est in pro- *Cauillatio hæ-*
bitur? Corporum enim hæc propria sunt, & ab pria hypostasi: diuisa esse necessariò concedetis o- *reticorum.*
incorporea natura penitus aliena. Non fingant ergo impie simul ac stulte passionem aliquam in B mnia quæ patris sunt: nō enim in ipso solum per-
ea natura, quæ nihil passionis susciperе potest: manserunt, sed in filium quoq; transierunt. Qua-
sed credant quod sicut mirabiliter omnia produ- re uel pater perfectam non retinuit gloriam, si pa-
cit à nihilo, sic ex seipsa mirabiliter generat. Quo- trem eius filio dedit: uel si perfectam retinuit filiū rursus priuauit, & deitas quæ in unitate pri-
modo autem indiuisibiliter & absq; passione fili- us perfectam habebat gloriam, in dualitatem po-
us ex patre prodit, similitudinibus subintelligere stea progressa, perfectam non habet. Aut modò
possumus. Nam sicut uerbum quo utimur, ex in patre, modò in filio perfecta erit, & quasi mu-
mente prodit: idem enim est cum eo uerbo quod tuò ab altero ad alterum pertransibit. Hæc quum
in corde uersatur, quamuis aliud esse uideatur, in dicant, non erubescunt, uarijs falsisq; rationibus
quantum quasi à profundo in lucem per os emit- diuisiones, separationes, passionesq; diuinę accō-
titur: sicut inquam uerbum quo utimur, & quod modantes essentiæ. Nec intelligunt in patrem se
in corde est, etiam si taceamus, in mente est, & ex quoque plurimum blasphemare, mutabilem cre-
mente prodit: sic & filius dei indiuisibiliter ex pa dentes, & à perfectione ad imperfectionem dela-
tre prodiens, character & similitudo eius est. psum esse prædicantes. Ignorant certe qui hæc di
Verbum enim eius est in propria hypostasi, uer- cunt in quantam impietatem & se & alios his uer
bum, inquam, uiuens ex uiuo patre. Vnde uerbi C bis impellāt, filium à patre separantes, & diuisam
appellatio propter hanc similitudinem uerbi no- esse gloriam essentiæ diuinæ inter patrem & filiū, cogitantes. In unitate, inquiunt, prius erat pa-
Psal.44 attribuitur, ut in Psal. Eructauit cor meum uer- ter. Num igitur quoniam filium genuit, & crean
bum bonum, et in euangelio: In principio erat uer di uirtutem ipsi dedit, per quem omnia creat, ex-
Ioan.1 bum, & in alijs pleriscq; locis Præterea, sic ex se- tra essentiam suam creandi uirtutem emisit, ita ut
ipso absque passione filium genuit pater, sicut si ipse priuatus ea sit? Sed hæc uel cogitare impium
sapiens ex sapientia sua quicquam excogitauerit est. Pater enim usq; nunc operatur, et ego operor, *Ioan.5*
atq; pepererit, ueluti Geometriam, Musicam aut ueritas ait. Sicut igitur uirtus creatiua non est se-
aliquid huiusmodi. Hæc enim fœcundæ sapien- parata à patre, sed est in eo perfecte, & similiter in
tiæ fructus sunt, & sic se habent secundū naturā, filio: sic & gloria perfecta est in utroq;: similis e-
ut excogitatum artificium à sapientia nō sit sepa- nim in omnibus genitori suo est, perfectámque
ratum ab ea. Nam quum sit ex seipsa in ipsa etiā ideo habet gloriam, quoniam ex habente perfe-
est, & imago eius est. Videtur tamen, quamuis in ctam natus est.
separata sit, res alia esse: sic filius inseparabiliter ex
patre est, & in propria hypostasi, quamuis huius, *Ad eos qui dicunt, utrum uolens an nolens pater genuit filium.*
aliarumq; similitudinum uim excedat. Nam qui D CAP. VIII.
diuinorum dogmatum ueritatem quærunt, non
humana sequuntur. Nec quoniam pater genuit VTrum, inquiunt, absq; cōsideratione pater *Cauillatio hæ-*
filium, diminutum esse credunt: nec quasi multi- filium genuit, an considerans atq; uolens? *reticorum.*
plicatū in dualitatem, sicut hæretici contendunt: Nam si neque cōsiderans neque uolens, aliquid
nec defluxum aliquem in essentia diuina factum passus est quod nolebat: sin autem, quoniam ne-
opinantur. Hæc em̄, sicut de nobis uere dici pos- cesse est cōsiderationem & uoluntatem ante rem
sunt, sic de deo impie cogitantur. Fugienda igi- esse, quæ secundum uoluntatem consideratur, pa-
tur sunt, intelligendumq; sic ex patre natum filiū, trem quoq; filio præfuisse necesse est: uoluntas e-
ut sapientia ex mēte, quæ (sicut & alia) quodam- nim & consideratio necessariò generationē præ-
modo esse à mente, per expressionem ipsius uide cessit. Vnde ad hoc deducti estis ô uos, ut uolun-
tur, & in ipsa uere est: non enim separabiliter ex tate, aut non uoluntate patris, productum filium
ea prodit. Nec defluxum mens passa est aliquem, putetis? Ex qua id accepistis scriptura? quis un-
quia sapientiam genuit: sed tota mens in sua natu quam sanctorū alterum istorū docuit? uel apud
ra conseruata est, & tota in sapientia depingitur, quem inueniuntur huiusmodi? Fuisse enim, imò
esse uerbum dei, à scriptura didicimus. Volente

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.3 Psal.44 Ioan.1 Psal.35 Heb.1 Colos.1

autem patre, aut inuito productum, à uobis solis audiuimus. Reuelauit quippe filiũ pater, ex cœlo dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, & per Psalmistã: Eructauit cor meum uerbum bonũ. Ioannes etiam tonat: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, et deus erat uerbum. Et Psalmista rursus ad patrem ait: Quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. Paulus uerò splendorem & formam & imaginem inuisibilis dei, filium appellat. Nec ullus inuenitur dicere, uolente aut nolente patre nasci filium: sed omnes, erat uerbum, dicunt, & est. Nec ullum temporis aut durationis principium creatori seculorum dederunt. Patet igitur à corde uestro hæc uos parere, à scriptura q̃ omnia hæc esse aliena. Nam si uolũtas patris generationem filij præcessisset, quur non ita de filio loquitur scriptura, sicut de creaturis? Creaturas enim præcessit uoluntas dei, ut est apud Mosen: Faciamus hominem, & apud Psalmistam: Omnia quæ uoluit dominus fecit. De generatione autem filij, nullibi tale quid legitur: sed erat & est in patre, & apud patrem, solummodo audimus. Quare si uolũtas dei (ut scriptura dicit) creaturas præcessit, de filio autem tale quid nusquam legitur. Non est creatura profectò filius, neq; per uoluntatem factus est, ut creaturæ: sed ex patre nascitur, & genitoris hypostasi est coæternus. Paulus etiam de saluatore dicit: Quia dei uirtus et dei sapientia est. Ipse igitur dei filius est, in quo uult, & per quem omnia facit. Quomodo igitur per uoluntatem patris factus est, si in eo patris uoluntas est? Nam aut alteram sapientiã fingere necesse est, in qua deliberauit & fecit filium, ut uos dicitis: aut si altera non est, sed solus filius sapientia patris est, ipse quoq; uoluntas eius est: in sapientia enim dei uelle ipsius est. Præterea, non est uoluntas dei in creaturis concreta, sed alia est præter illa, quæ per ipsam fiunt. Voluntate nanque dei facti sunt cœli, sed non sunt ipsi uoluntas dei. Quare si deus in sapientia sua deliberat, idq; quãdo filium etiam gignere uoluit, ut uos dicitis, quũ sapientia patris filius sit, alteram inesse patri sapientiam oportet, in qua quum deliberasset, genuit filium. Id quoniam uel dictu impium est: unus enim est filius dei, & non duo, quum ipse sit sapientia patris, ipse quoq; uoluntas eius est, per quem omnia fiunt. Nam si ipse quoq; per uoluntatem natus est, præcessit certe uoluntas generationem ipsius, quare aliquando non fuit, et mentietur Ioannes, dicens: In principio erat uerbum. Nos autem non illum, sed uos mentiri credimus. Erat igitur, ut ille dicit, filius: & qui aliquando ipsum nõ fuisse aiunt, à seipsis falsa confingunt. Sed si filius dei nõ est natus, quia pater ita uoluit, necessariò pater inuitus genuit, inquiunt. Quæ uerò præter uoluntatem fiunt, à coactis fiunt. Quare necesse erit maiorem patre confingere necessitatem, quæ ipsum ad generandum compulit, quod absurdissimum est: relinquitur ergo, ut uolens filium genuerit. Ad hæc autem quid prohibet nos quoq; ipsos interrogare, utrũ bonus, misericors, sanctus, uolens pater sit, an præter uoluntatẽ? Nã si uolens, huiusmodi deus est: uoluntas aũt præcedit semper ad omnia quæ uoluntate eligũtur: erat quoq; tẽpus uel aliquod spaciũ & duratio, quando hæc deus non erat, sed de istis deliberabat. Quod si præter uoluntatẽ bonus, cæteraq; huiusmodi est, quis eum ad hęc coẽgit? Ita interrogatio uestra, leuitatis referta esse inuenitur. In naturalibus enim nulla præcedit uoluntas, quæ locum in illis solummodo habet, quæ sunt extra deliberantis substãtiam. Arbores quispiam plantat, aut naues fabricatur, quum antea uoluntatẽ ad hæc deliberãdo induxerit: quæ uerò natura fiũt, ad ea nulla præcedit deliberatio, nulla electio: quare nec uolũtas ulla. Nam etiam in hominibus multi generare uolunt, & non possunt: nihil ergo uoluntas ad naturalia cõfert. Sed interrogandi quoque hæretici sunt, utrum ipse pater uolens sit deus, an præter uoluntatem? Nam si uolens est, præcedit uoluntas essentiam eius: quod nec fingere quidẽ possumus: sin uerò præter eius uoluntatem est, quis eum coẽgit ut sit? Quod si est nec ex uoluntate, nec præter uoluntatem, eadem ratione filium quoq; genuit. Non ignoro hæc non inuestigari absq; periculo, sed coacti hoc facimus. Tenere enim semper oportet, deum esse qui est, qui nullũ essendi habuit initium, quum ipse cæteris omnibus principium sit. Præterea, dictũ est iam uoluntatem ad creaturas præcedere. Faciamus (inquit) hominẽ, & fiat firmamentũ: & fiat hoc & illud. Qui sermo, quum quasi consilij significatiuus sit, uoluntatẽ dei in faciundis singulis ostendit. Si ergo uoluntas creaturas præcedit, quãuis opus statim ad uoluntatẽ dei sequatur, non est filius creatura, per quẽ omnia facta sunt. Quare nec uoluntas generationi eius præintelligitur, sicut in creatione creaturarũ. Ipse enim est uiuens patris cõsilium, per quod uniuersa fecit. In cõsilio enim tuo (Psalmista canit) Deduxisti me, quare si cõsilium patris est, quõ generationẽ suam uolũtas præcedet? Videbitur enim ipse seipsum fecisse. Et qui nondũ factus erat, secũdũ hęreticos, de seipso deliberasse uidebitur: q̃d absurdissimũ est. Non ergo uolũtate (ut creaturæ) factus est: sed erat & est consiliũ patris, in patre, ut propriũ paternæ essentiæ germen. Ad hæc, ego (inquit saluator) in patre, & pater in me est: solũ enim patrẽ, & solũ seipsum significauit. Si ergo aliud aliquid pręter filiũ uoluntas in patre est: non uere ista dicũtur, sed uera hęc sunt: ubi ergo uoluntas erit, si nullũ mediũ inter patrem & filium intelligitur? Non ergo uoluntate natus est, sed ipse uolũtas patris est. Nam si uoluntas patris generationem filij, sicut & creaturas præcessit, quamobrem quæ idem principiũ productionis suæ habent, & per eandem uoluntatem facta sunt à deo, secundum naturã distant, ut alter dominus deus sit, alteræ seruientes creaturæ? Manifestum igitur est, q̃d filius ideò dominus & dicit & est, quia patri in deitatis essentia cõiungitur. Creatura uerò quęlibet ideò serua, qa extra

Ioan.1

Obiectio hæreticorum.

Genes.1

Ioan.1

Psal.

substan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

substantiam creatoris est. Necesse enim est, ut quæ tantam inter se differentiã habent, non idem habeant principium. Ita creaturæ quidem ex uoluntate dei sunt. Filius autem ut uoluntas patris, æterna illic erat in patre. Quur autem quum interrogant, utrum uolens pater filium genuerit: sic quoq; non interrogãt, utrum eum in prudentia genuerit? Idem enim uidentur consiliũ & prudentia: recte nãq; uult, quæ uult, qui prudens est: quare quasi eqpollentia in saluatore cõiungũtur. Meum, inquit, consiliũ & tutela, mea est prudentia & potentia. Nam sicut tutela & potentia ad idem reducuntur, sic cõsilium & prudentia. Quare igitur non interrogant, si pater in ipsa prudentia, hoc est, prudenter genuit filium? Quod si horrent solummodo audientes, quomodo non impij sunt, interrogantes utrum uolens genuerit, quum hoc ad illud reducatur? Præterea incommutabilem Paulus filij ad patrem ostendens similitudinem, splendorem gloriæ ipsius & characterem substãtiæ appellat. Si ergo præcedente, secũdum uos, natus uoluntate est: quoniam est necesse non dissimilem secundum essentiam esse patrẽ imagini & splendori suo, erit etiã ipse pater præcedẽte uolũtate, quod omnino absurdissimũ est: non enim ex præcedente uoluntate, patris hypostasis esse ullo modo potest: quare nec filij similiter. Sed quomodo, inquiunt, non erit impium, ab inuito patre fateri natum esse filium? Vereantur oro, ipsum saluatorem dicentem: Quia pater diligit filium. Nam sicut bonus & omnipotens est, quæ quamuis non habeat præcedente uoluntate ac electione consilij, non tamen inuitus hæc habet, uult enim id esse quod est: sic licet non ex uoluntate genuerit filium, non tamen inuitus habet eum, sed diligit, ut scriptum est. Et sicut hypostasis patris est, non quia ipsam esse uoluit, sed quia est, nec ipsam esse nõ uult: sic & filius ex patre nõ inuito nascitur, nec tamen uoluntas generationem eius præcedit. Ad hæc, si splendor & character filius, uoluntate ac consilio factus est, secundũ uos: erat certe aliquando pater sine splendore, characterecq; suo: & ita sequitur non fuisse patris hypostasin semper generatiuam, sed mutatam cõsilio, ad id tandem peruenisse. Quod si uel cogitare impium est, credant ita patrem secundum naturam esse generatiuũ, sicut naturaliter bonus est. Præterea, si uolũtas non absq; interiore uerbo est: uoluntas enim est uerbum occultum in corde insitũ, quum filius patris uerbum eius sit, ipse quoq; uoluntas eius erit. Quomodo ergo uoluntas ex uoluntate gignitur? aut quomodo uerbũ ex uerbo? omnia enim hæc filius patri est, consilium, uoluntas, uerbũ, sapientia: quare nihil est in patre ante ipsum. Ad hæc, secundum naturam insitũ hominibus est, ut filios possint procreare, neque ut ex uoluntate probi aut improbi sunt, sic & patres sunt: sed hoc natura, illud uoluntate habent, et alterius nos sumus domini, alterius natura. Sicut igitur nos nõ ex uoluntate habemus, ut filiorũ nostrorum patres simus, sed à natura: sic & deus pater non ex uoluntate pater est, sed naturaliter. Et sicut nostri filij similes nobis secundum substantiam sunt, sic & filius dei, quoniam nõ deforis patri accessit, sed ex ipsius essentia prodijt, similis in omnibus genitori est. Et sicut pater non est ex uoluntate pater, sic & filius non est uoluntatis filius, sed ex patre secundum naturam, quum sit splendor & character genitoris sui. Sed interrogandi sunt (inquit Eunomius) isti qui recte credere opinantur, utrum pater uolens genuerit filium, aut nolens? Nam si filius in patris substantia inerat, quamuis alius præter eum esset, nõ uoluntate natus est: necesse em̃ erat parere ac emittere ipsum, qui natura insitus erat. Quod si non erat in patre, natus autẽ est patre uolente, necessariò patris uoluntas præerat. Non est ergo filius patri coæternus. Non possum satis mirari quomodo incaute in omnem isti blasphemiam incurrunt, tanquam indocti. Non enim erubescunt ipsum quoq; deum necessitati subijcere, & sicut in humanis corporibus contineri aliquid in essentia patris dicere, aut quasi uasculum in uasculo, filiũ esse in patre. Nos uero qui recte credere studemus, essentiam dei supra omnem necessitatem esse fatemur, & filium in patre, non ut corpus in corpore, uel quasi à corpore contentum esse credimus: sed ut inseparabilem à patre, & ex ipso emanantem secundũ naturæ legẽ. Quod si putant acutũ quiddam afferre, quũ dicunt uolũtate aut nõ uolũtate necessariò ipsum natũ esse, respondeant nobis: Si quis fingeret uoluntatẽ esse in igne, utrũ uoluntate ipsius calor ex eo flueret, an cõtrà? sed nihil poterunt respondere. Nam quæ natura prodeunt, neutrum istorum suscipiunt: quæ uerò extra producuntur, utrunque: in potestate nanque nostra sunt, si possumus. Sicut ergo etiã nos operamur uolẽtes, parimus autem ex nobis ipsis, nec ullum habet in pariendo locum, uelle aut nolle: similiter etiam deus exteriora quidem producit, quia uult: filium uerò æternaliter ex seipso generat, nec ullum habet in hac generatione locum, uelle aut nolle, quamuis non est inuito patre genitus filius. Pater enim (ait saluator) diligit filium. Sed si pater (inquit Eunomius) non uoluntate atque iudicio genuit filium, sed ex natura ipsum habet: patet quia cognitionem etiam qua filium cognouit, non habuit ipse considerando, sed à natura. Didicit ergo, quia sibi filius erit, per quem omnia creabit: & sic cognitio patris de filio, patri accessit: à natura enim sua id didicit: q̃d absurdum est. Quare uoluntate ipsum producit, præsciuitque ipsum futurum, & sic uoluntas generationem antecedit. Quasi nos concederemus, per prius patrem doctum fuisse, quod filius sibi nasceretur, quàm eum pepererit: sic uersutissimus homo argumentatur. Ignoret enim nullum esse spacium inter patrem & filium, atque ideo nullum præcognitioni huiusmodi esse locum. Nam si per prius consilio usus est, & per prius didicit filium sibi futurum, spacia certe aliqua filium præcedent. Sed ipse & temporis & omnis spacij creator est.

Captiosa hæreticorum interrogatio.

Ioan. 14

Quur ergo sic in diuinam blasphemat naturam, A
dicentem, ipsam inducēs à natura sua, ut inquit,
filium sibi futurum? nec plus quàm homini, deo
concedere patitur? Præterea, si pater scit sem-
per se patrem esse, semper in seipso cognitionem
de filio suo habet. Cognoscendo enim quid ipse
sit, filium quoque cognoscit. Pater enim ad fili-
um, & est & dicitur, & conuersim filius patrem
nouit, quia scit quid ipse sit. A filiatione nanque
paternitas intelligitur, & à paternitate filiatio.
Erat autem deus semper pater, erat igitur semper
etiam filius. Illud etiam absurdum, quod pater nō
noscat filium ex seipso, sed à natura doceatur, quū
uterque ab eo quod ipse est, alterum cognoscat.

Ad hæc, non est aliud natura Dei, aliud ipse de-
us: simplex enim atque incompositus est, & ne- B
cesse est, inquit Eunomius, aut uoluntate ac iudi-
cio patrem genuisse, aut secundum naturam. Al-
terum esse non potest: nam si secundum naturam
solum genuit, non autem uoluntate atque iudi-
cio, absque consideratione sibi natus est filius.
Quod quoniam inconueniens est, relinquitur
uoluntati atque iudicio, nisi utroque modo dica-
tis: sed sic Deus omnino simplex non erit. Nos
uerò dicimus, nec iudicium nec uoluntatem, ge-
nerationem filij præcessisse: sed si putatis compo-
sitionem esse in Deo, quia naturam & iudicium,
uel (si ita dicendum est) uoluntatem habet: id
quoque diligentius considerate. Generandi uim
naturaliter pater habet, creandi etiam per filium
uim habet, nec idcirco compositus est: hæc enim
omnia in una natura sunt. Eadem ratio erit de bo
no & immortali, & omnipotente, & inuisibili.

Captio hæreticorum.

Sed dicatis (Eunomius inquit) uos qui splendo
rem patris filium esse dicitis, quomodo splendo-
rem intelligitis? Nos enim aliter intelligere non
possumus, quàm ut lumen uel ignem potius in
lucerna positum, ex quo exteriora illuminantur.
Non enim omnia ignis uel lux replet, sed uno in
loco sita ad exteriora lumen suum emittit. Si er-
go tale quid de patre, & de filio intelligitis, neces-
sariò dicetis non posse patris essentiam omnia re-
plere, ut splendori suo etiam locus relinquatur:
nam si omnia pater replebit, ubi filij erit hyposta-
sis? Si patrem in loco putas quasi corpus contine-
ri ô Eunomi: filio etiam suo locum quæras ne-
cesse est. Sin uerò diuina essentia in loco non con
tinetur, quare interrogas ubi nobis filius erit,
quum pater omnia repleat? Pater igitur in filio
est, & filius in patre, non tamen ut idem nume-
ro, pater enim in sua, & filius in sua proprietate
est. Hæc enim solum differentia inter ipsos est.
Nam pater in se est, & filius similiter in se: nec pa
ter filius est, nec filius pater, & hæc sola distinctio
in eis est. Est autem in patre filius, sicut & solis
splendor in sole: & prodit ex ipso, alius quidem
ab ipso, sed unum natura. Sigillum enim
& imago perfectissima na-
turæ ipsius est.

Aduersus eos qui dicunt, non patri, sed uoluntati eius similem esse filium. CAP. IX.

MAgnus profectò furor mentes eorum oc-
cupasse uidetur, qui non ipsi patri, sed uo-
luntati eius similem esse filium contendunt: præ-
sertim quum scriptura non ita de ipso definiat.
Non enim dicit saluator: Qui uidet me, uidet &
uoluntatem patris. Atqui oporteret, quum ipse
sit ueritas, non patri se, sed uoluntati eius similem
affirmare, si res ita se haberet, ut isti clamitant.
Non enim uoluntati se contulit, sed patri, cuius i-
mago est: quare apertissime opinionem hanc ra-
dicitus extirpauit. Sed dicant quæso, utrū hæc
uoluntas patris, cui similem filium faciunt, sub-
stantia sit & per seipsam consistat, an non? Nam si
substantia sit, et per se subsistat, quomodo filius u-
nigenitus erit, quum sit tertius à patre? Præcedet
enim eum talis uoluntas, secundum uos. Quod si
non subsistere in se uoluntatem huiusmodi puta-
tis, indocte nimium nō duarum hypostasium si-
militudinem quæritis: sed hypostasim non hypo
stasi conferre studetis. Quomodo enim quod per
se non subsistit, per se consistenti assimulabitur?
Nam heterogenea, quum nulla natura coniun-
gantur, comparari inter se nequeūt, nec alterum
alteri simile dici potest. Animal em̄, animali con-
fertur: animali autem aut homini, scientia, sapien-
tia, uoluntas, cæteraq; quæ per se non subsistunt,
sed in aliis sunt, nullo modo conferri possunt.
Quū igit̄ filius dei per se subsistat, uoluntati quæ
C per se nō subsistit similis esse nō potest. Quare aut
manifeste similē esse patri filiū negent, aut nō uo-
luntati, sed ipsi patri similem confiteantur. Præ-
terea, si filius uoluntati similis est, & patri dissimi
lis, ut dicitis: necesse est, ut etiam uoluntas patri i-
psi patris dissimilis sit. Hæc enim impietas à posi-
tione sequitur uestra. Etsi uolūtas hæc patris per
se subsistat, erit in essentia dei dissimilis ei subsiā-
tia: Quæro igitur dissimilitudinis huius modum,
quam subsistens per se uolūtas habet ad patrem?
Nam si ideo dissimilis est, quia patre minor: erit
peius quod ex ipso patre est. Non enim extra, sed
ex ipso, & in ipso uoluntas sua est. Sed nec creatu
ras uidemus peiora ex seipsis naturaliter produ-
cere: sin autem maius quid, & melius patre, uo-
D luntatem dicetis: patet etiam hinc non minor im
pietas. Quod si neutrum dabitis, sed uoluntatem
non per se subsistere, sicut in hominibus putabi-
tis: quomodo uoluntatem huiusmodi patri con-
feretis? Ita undiq; ad impietatem positio hæc uos
manifeste deducit: quare necessariò similitudinē
filio ad patrem dabitis. Nam quoniam si dissimi-
lem uoluntatem patri dicemus, impietas undiq;
erumpit, relinquitur ut similem concedamus. Si
ergo uoluntas patri similis est, & filius uoluntati,
erit necessariò tertius quoq; primo similis, & sic
patri similis hac etiā ratione filius inuenitur. Ve-
rū quoniā nihil est inter patrē & filiū, cesset, oro,
hæc de uoluntate oratio, & nullo mediante simi-
lis patri filius prædicetur. Scriptū est enim, uirtu
tutem & sapientiam Dei filium esse. Si ergo uo-
luntas

Universidad de Deusto

luntas patris uirtutem & ſapientiam ipſius, ut A
characterem oſtendit, neceſſe eſt ſimilem eſſe patri, ne uirtus & ſapientia dei diſſimilis ei ſit. Aliter magnitudinē impietatis ſuæ oro conſiderent. Nā quū patri unum filium dicere ſimilem recuſent: duos inducent, ſi uoluntatē quoq; per ſe ſubſiſtere opinentur. Nam ſi uoluntas per ſe nō ſubſiſtat, nec patri ſimilis erit, & qualitatē ponent in deo. Adhæc, quorumcunq; eſt una operatio, & eadē naturalis uirtus, ea eiuſdem eſſentiæ neceſſario ſunt: diuerſa ēm natura ſunt, quorum uirtutes & operationes diuerſæ. Quorū autē una ſubſtantia eſt, opera ſimilia quoq; ſunt: ſed patris & filij una operatio eſt, & eadem uirtus conſubſtantialis, ergo filius patri cōſubſtantialis eſt, & ei ſimilis. Idcirco nō uoluntatis, ſed ipſius patris imago eſt. Ad- B
hæc, ſi quæ pater uult, eadē filius quoq; uult (nulla enim eſt uolūtatis diuerſitas in trinitate ſancta) quid erit opus uoluntate per ſe ſubſiſtente, quæ tertiū filiū eſſe oſtendat, qui immediate patri coniungitur, quum ipſe ſit uiuens genitoris uoluntas? Præterea, ſi uoluntatis paternæ, & non ipſius patris character, & ſimilitudo filius eſt, interrogabimus rurſum ſi uoluntas patris ſimilis ſibijpſi ſit an diſſimilis? Sed diſſimilē dicere, impium eſt: ſimilis ergo. Sed filius character ipſius eſt uoluntatis, & ipſe igitur ſimilis patri eſt. Quomodo ēm diſſimilis erit, qui per ſimilitudinem uolūtatis paſſimulatē, & character eius eſt: niſi cōpoſitū ex ſimili atq; diſſimili putetis: ut partim ſimilis patri C
ſit, partim diſſimilis. Sed quis mentis compos cōcedet rem unam ſecundū eſſentiam & unam numero? Paulum (uerbi gratia) uel Petrum, duas ſecundum naturam oppoſitas naturas habere? nō enim eſt unus & idem, rationalis ſimul atq; irrationalis: neq; ignis calidus & frigidus eſt. Alterum enim iſtorum, alterum perimit: non poteſt igitur ſimilitudo & diſſimilitudo in filio eſſe. Quare nullo modo diſſimilis eſt, præſertim quū ſcriptura teſtetur ſimilem patri omnino eſſe filiū. Nam qui uidet me, inquit, uidet & patrem meū. Non dicit, uidet etiam patris uoluntatem. Ipſius ergo patris, non uoluntatis ſuæ, imaginem eſſe filium, meritò pieq; prædicamus. Accedit, quod omnia quorū alterum alteri diſſimile eſt, & alterum ab altero ſeparatum, aut loco aut ratione, hoc eſt, definitione D
id habent, loco corpus à corpore diſtare poteſt, & eo quo diſtat, diſſimile eſſe. Ratione diſſimilia ſunt, quæ per ſubſtantialem differentiā differunt, quæ diſſimiles effectus operātur: ut homo, equus ſanitas, ægritudo. Hæc ultima, contraria immediata uel mediata, exteriores philoſophi appellant. Immediata, ut diximus, ſanitas, & ægritudo. Nihil enim inter hæc intercedit, ſed alterum ipſorū inſuſceptibili ſemper inerit: mediata, ut timor, temeritas. Virtus enim ſemper inter contraria uitioſa eſt. Quū igitur iſtis modis diſſimilitudo in omnibus inueſtigetur, dicant quomodo filius à patre diſſeparatur. Loco non poteſt, quoniam corpus non eſt, ſed nec ratione, nam primum nulla ratio ac definitio naturam filij à natura patris diſtinguere poteſt, quū uterq; natura deus ſit. Deinde neq; quaſi cōtrarium, filius à patre diſtinguetur. Nō enim mediū quid ex immediatis cōtrarijs fit, nec ſimul hæc contraria eſſe poſſunt: Pater autem & filius ſimul ſunt. Veniemus (inquit ſaluator) ego & pater, & in ipſo manebimus. Sed neq; diſſimilitudo, quaſi mediatorum erit contrariorum. Ad mediū enim alterius intenſione contrarij, alterius remiſſione peruenitur: ſed pater numquā minus uel magis pater, nec filius magis aut minus ſuſcipit. Quare fit, ut quum nullus diſſimilitudinis modus inter patrē & filium inueniatur, uecordia ſit uoluntati paternæ magis quàm ipſi patri ſimilem eſſe filium arbitrari. Adhæc, quorū eadem ratio eſt, eiuſdem naturæ ac ſimilia inter ſe ſunt. Nā de quibus hęc ratio dicitur, animal rationale, mortale, mentis & diſciplinæ capax, omnes eiuſdem ſubſtantiæ eſſe demōſtrat: homines enim omnes ſunt. Si ergo deus, dominus, immortalis, rex, omnipotens, & cætera omnia quæ de patre prædicātur, ea de filio quoq; uerè dicantur: nec nudis nominibus, ſed reipſa: quæ ratio à naturali ſimilitudine patris filium ſeparabit? Quod ſi quis audebit dicere, non uerè filium appellari deum, neque natura, ſed gratia, patris filiū uocari, ut Paulum Samoſatenum imitatus, cōtemnetur à nobis dicētibus: Niſi credetis, nō intelligetis. Nō enim poſſibile eſt, ſi quis natura deum eſſe filium negat, naturalem ſimilitudinem eius & patris intelligere.

Ioan. 14

Paulus Samoſatenus.

Theſauri Cyrilli, libri primi, finis.

EIVSDEM LIBER SECVNDVS.

Quod patri conſubſtantialis filius eſt.

CAPVT I.

SI pater generare filium cœpit, & à generando poſtea ceſſauit, ut hæretici prędicare audent, antequam filius naſceretur, unica in diuinis erat perſona: nato autem filio, dualitas facta eſt, & ſic additio ad priſcam unitatem perſonæ facta eſt. Qua ex opinione multa impia conſequuntur: quæ ſi quis fugere uelit, eum credere oportet non fuiſſe patrem ante filium, ſed eſſe ipſi coæternum. Nam ſicut ſi præfuiſſet, non eſſet conſubſtantialis: ſic quoniam non præfuit, conſubſtantialis omnino eſt. Nec quoniam differentia quædam inter patrem, & filium inueniturt quoniam alius eſt pater, alius eſt filius: & alius eſt principium, alius ex principio: idcirco ab identitate ſubſtantiæ patris filius repelletur. Non poteſt enim coæternus eſſe patri, qui ex ipſo naturaliter non eſt: creatura enim coæterna non eſt. Quamuis ergo principium filij pater ſit, tamen quia ex ipſo naturaliter filius eſt, & coæternus, & conſubſtantialis ipſi neceſſariò eſt. Nam qui ex principio naturaliter eſt, eiuſdem cum principio ſubſtantiæ eſt. Sed non ſuſcipit (Eunomius clamat) patris ſubſtantia generationem, filius uerò genitus eſt: quomodo igitur conſubſtantialis erit, qui natus eſt, ei qui generari non poteſt? Doceant nos, oro, qui hæc indocte proferunt, ſi generatio conſubſtantialitatem

Cauillus hæreticorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatem interimit; quomodo seruabitur? Nam si genitum genitori consubstantiale non est, quid erit consubstantiale, an quod natum non est & alienum à substantia, uel quod ab aliquo sumptū? Sed hoc in diuinis penitus impossibile. Sed ingenitum ingenito, & genitum genito consubstātiale est, inquit: ingenitum autem genito minime. Erit ergo secundum ipsum Adam non eiusdem substantiæ cum Abel. Hic enim natus ex muliere est, ille minime. Quod si Abel & Adam eiusdem substantiæ naturæq; sunt: quid prohibebit filium etiam ex patre genitum, ingenito patri esse consubstantialem? Illud mirum uidetur, quod uel nolentes concedunt nō sicut creaturas, ita uerbum quoq; extra diuinam substantiam fuisse productum, sed natum ex patre. Si uerò ex patre nascitur, quare consubstantialis nō est? utrum quia talem generare non potuit, an quia noluit? Nam si non potuisse dixerint, impudenter impotentiam patri attribuent. Si noluisse, turpissimam illi pigritiam imponent, propter quam peiorem genuerit, quum poterit meliorem. Melius enim est consubstantialem sibi, quàm contra gignere. Quia igitur & omnia pater potest, & meliora semper uult, consubstantialis sibi ex deo nascitur filius. Sed quod ex principio est, & natum ex aliquo (Eunomius inquit) secundum est ab illo, à quo esse habet, secundus ergo erit filius à patre, & idcirco non consubstantialis. Nam si consubstantialis erit, deitas una in dualitatem diuisa erit: aliter enim consubstantialis esse non potest. Ad incisiones rursum, diuisionesq; corporum uenit, quum diuina substantia incorporea sit, nec diuisionem aut incisionem ullam possit suscipere, nec loco describatur: sed ineffabili quadam suprema-qúe natura constituta, filium ex patris hypostasi genuerit. Non enim potest esse perfecta deitas, nisi filium habeat, & fructum ex se pariat: nec potest esse creator Deus absque filio, per quem omnia fiunt. Ex patre igitur filius nascitur, non incisione, aut defluxu aliquo, sicut hæretici ad naturam corporum Deum deducentes imaginantur, sed sicut ex igni calor inseparabiliter ex substantia patris, prodit. Sed si consubstantialis est filius patri, Eunomius inquit, quur non est etiam ipse ita bonus ut pater? Quur enim bonum ita me dicis? saluator ait: Nemo bonus, nisi unus deus. unum dixit, ut omnia & seipsum exciperet. Nam & si bonus ipse quoq; sit pater tamen solus ipsa bonitas est.

Cauillatio aduersariorum

Marci 10

Dominum ô Eunomi diuina scriptura filium appellat, & uerè dominum. Vtrum igitur contra scripturas tu, & spiritum sanctum à quo æditæ sunt, uerè atq; natura ipsum dominum negabis? An concedes, autoritatem scripturarum formidans? Sed si primum in idololatriam incides, quū dominum uerè nō fatearis, adoresq; illum, quem deo patri consubstantialem esse non credas, sed potius creaturam. Quicquid enim uero deo consubstantiale non est, id natura Deus esse non potest. Dominus, inquit, deus uester, dominus unus est. Vna enim natura deitatis est, quam solummodo adorare oportet. Dominum, inquit, deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies, seruitute uidelicet, qua deus colendus est. Si ergo quoniam deus pater solus dicitur bonus, idcirco filius nō erit ita bonus sicut pater: similiter profecto quoniam dominus & Deus dicitur unus pater, non erit filius, nec dominus, nec Deus. Quur ergo ipsum adoras? Sin autem, quum dominus & Deus pater sit, filius quoque ut ex ipso prodiens secundum naturam, proprietatemq; diuinæ naturæ naturaliter habens, atque ideò & dominus & Deus cum patre sit, habebit necessariò etiam bonitatem nō aliter quàm pater. Multa enim de patre & filio diuinæ scripturæ prædicant. Nec tamen diuersitas nominum diuersitatem substantiæ ostendit, nec ulla dissimilitudo essentiæ inter patrem & filium intelligitur. Vna enim utriusq; deitas est, etiam si uarietate appellationum differenter significentur. Nihil enim proprium uni est, quod alteri nō insit, excepta solummodo patris & filij appellatione ac re: pater enim semper pater est, & filius filius: nec filius unquam pater, nec pater unquam filius erit. Quare uehementer errat, qui præter patris & filij nomina & res, aliud quippiam non æqualiter dici de utrisq; opinatur, nec dicentem Paulum audit: Vnus Deus pater, ex quo omnia: & unus dominus Iesus, per quem omnia. Aperte patri & Deum esse, & unum esse attribuit: filio autem & dominum esse & unū. Num igitur propter hoc filius non erit Deus, quoniam pater unus Deus appellatus est? Sed si sic, nec pater dominus erit, quoniam filius unus dominus appellatur: Absit hæc impietas. Nam quum pater deus sit, filius quoq; Deus est: & quū filius dominus sit, pater quoq; dominus est. Quod si differentia inesset aliqua, quæ ipsos eiusdem esse naturæ non pateretur, nunquam appellatio unius in alterum recurreret. Quare, quoniam omnia patris in filio sunt, & omnia filij rursum in patre, quoniam identitas naturæ nulla ratione distinguitur: ita erit filius bonus sicuti pater, idcirco etiam consubstantialis. Nam quæ naturaliter diuersa sunt, ea omnia proprietatibus quibusdā naturalibus inter se differunt. Equus enim & homo diuersa natura sunt & diuersæ ipsis proprietates insunt naturales. Quomodo igitur filius patri consubstantialis nō erit, quia omnes naturales patris proprietates habet? Non enim mentitur saluator, dicens ad patrem: Quia omnia mea tua sunt, & oīa tua mea. Si ergo patris omnia, sua sunt. Vnum autem omnium naturalis bonitas est: hæc etiam naturæ paternæ proprietas erit profectò in eo, qui ex ipso patre naturaliter prodit, quare consubstantialis etiam erit. Præterea quoniam formam hominis uerbum dei assumpsit, & propter salutem nostram quū esset in forma dei, humiliauit seipsum, homo factus idcirco, & sicut homo nōnunq; loquitur, nec hac ratione diuinā gloriā suā minuit. Verus enim homo factus est, nec idcirco uerus deus non est. Meritò igitur modò ut homo, modò ut deus loquitur. Quod autem hæc uera sunt, ipsum audias

1. Cor. 8

Philip.

Universidad de Deusto
Biblioteca

audias ad Samaritanam quasi Iudæum loquentē: Vos (inquit) adoratis quod nescitis, nos autem adoramus quod scimus: ut homo loquitur. Non enim ex adorantibus uerbum est, sed cum patre, atq; spiritu sancto simul adoratur. Adorent, inquit, ipsum omnes angeli dei. Nemo autem ignorat, nulli prorsus naturæ, præterquàm dei, adorationem à scriptura contribui. Scriptum est enim: Dominum deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Sicut igitur filius, quamuis uerè adorabilis sit, tamen ut homo adorat: sic quamuis deus secundum naturam sit, tamen patrem ut homo deum suum appellat. Neq; idcirco dicāt hæretici, filium deum non esse, imo ut naturaliter filius & Deus, erit etiam patri consubstantialis. Si enim quispiam dicere audeat, quod filius, quamuis sit in forma æqualitateq; dei (ut Paulus ait) Deum tamen habet secundum naturam ipsum patrem: poterit certè hoc dato diuina natura deo alio subijci: poterit ergo etiam deus pater deum habere: quod impium dictu, stultissimumq; est. Filius ergo deum habet, non ut deus, sed ut homo. Omnia ergo seruo conuenientia uerba ipsi ut homini attribuemus. Et sicut celsitudinem deitatis suæ in humilitate hominis cognoscimus, sic humilitatem hominis in deitate sua cognoscere non recusabimus. Nam si quis humiliter, humanoq; more dicta deitati attribuere audebit, & rursus quæ excelse, sicut à deo dicūtur, homini accomodabit: is naturā rerum cōfundet, & dispensationem qua factus est homo, interimet. Nonnunquam enim ut deus loquitur: Amen amen dico uobis, antequam Abraham fieret, ego sum. & rursus: Ego descēdi de cœlo. Non erat enim homo, antequam Abraham fieret, neq; ut homo de cœlo descendit. Quod si ut homini hæc quispiam sibi attribuet, non erit homo factus in extremitate temporum. & rursus: Si quis homini conuenientia uerba & res, sicut deo ipsi attribuet, non poterit impietatem effugere. Quomodo enim de deo dici potest, turbata est anima mea? & tristis est? an dolorem & metū mortis deo attribuet? Quid porrò faciet, suspensum in cruce uidens? utrum deitatem filij putabit, an hanc impietatem uitabit? Vtrique igitur naturæ sua conseruentur, & deitas sua non ex ijs, quæ ut homo loquitur cognoscatur: quæ autem deo ipsi per se non conueniunt, filio Dei ut homini attribuantur. Si ergo patrem solum per se bonum dicit, ut homini, non ut deo id sibi accommodetur. Sed uniuersam huius textus sententiam breuiter aperiamus, ut cognoscamus cur dominus noster Iesus Christus huiusmodi uerbis fuerit usus. Legis quidam peritus (sic enim scribitur) accessit ad dominū, quærens quomodo poterit salutē æternā consequi: dixitq; ad eum: Magister bone, quid faciens æternam salutem consequar? Ad hæc dominus: Quur me, inquit, bonum appellas? nullus bonus nisi unus deus: uade, deinde inquit, & uende omnia bona tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis. Cuius præcepti pondus ille non tulit, recessit enim mœstus. Quæ igitur occasio sublimis theologiæ hic erat? quum ille nō quid credendum, sed quid faciēdum interrogaret: aut quare dominus non quod ille petebat, sed aliud respondisset? præsertim quum non esset possibile illum, qui unius euangelicę uirtutis pondus nō tulit, supremæ theologiæ dogmata intelligere. Verum quoniam uir in lege peritus, ut ad hominem nudum accedebat, redarguere illius imperitiam, qui sapientiam legis uniuersam consequutum se putabat, uolens respondit, dicens: quur ut ad hominem solummodo uenis, & quod deo naturaliter ineſt (nam ipse solus uerè bonus est) mihi attribuis? Vnus enim est natura bonus, deus uidelicet. Si ergo me credis deum esse, atq; ideò bonum, quid quasi ut ad hominem uenis? sin autem Deum esse non putas, sed hominem solummodo, quare quod deo soli attribuitur, homini accommodas? Non igitur his uerbis sublimis theologiæ (ut diximus) dogmata exponit, sed illum reprehendendo emendare conatur. Sed contentiosi nimium hæretici sunt. Sufficit enim, inquiunt, nobis, quod pater solus bonus appellatus est. Non erit ergo ita bonus ut pater filius, & ideò nec consubstantialis. Sed si hoc modo scripturas intelligunt, quid dicent, quum etsi pater lux, et filius lux appelletur, solus tamen filius uera lux in euangelio scribitur. Erat, inquit, lux uera, quę illuminat omnem hominem. An patrem non esse ueram lucem ideò putandam, quoniam soli filio hanc appellationem Ioannes attribuit? Neminem puto adeò insanum esse, ut ad id impietatis deueniat. Sicut ergo, quāuis solus filius uera lux appellatus sit, ueram tamen lucem ipsum quoq; patrem esse negandum non est: ita si quis dixerit solum patrem esse bonum, non priuabit eadem naturali bonitate filium, qui ex ipso est. Vbi autem naturę identitas est, ibi & consubstantialitas. Nam sicut si differentia quædam inter patrem & filium naturæ daretur non esset consubstantialis: sic si nulla huiusmodi differentia inuenitur, consubstantialis necessariò est. Si ergo lux uterq; & uera lux est, identitas substantiæ hinc demonstratur. Nam si diuersæ substantiæ sunt, quomodo pater in filio, & filius in patre uidetur? Qui uidet me inquit, uidet & patrem meum. Nunquam certè hominis formam in asino speculabimur, nec asini in hominis forma. Simile enim in simili uidetur: quę uerò natura differunt, nunquam in alterutris uidebuntur. Quare si filius in patre, & pater in filio uidetur (quod negare non potestis) consubstantialis patri filius erit.

Quod filius consubstantialis patri est, ex proposito textu: Vado ad patrem meum, et patrem uestrū, deū meū & deum uestrum. CAP. II.

SEd eadem sæpius ad decipiēdos simpliciores, Eunomius clamat. Quomodo eñ, inquit, cōsubstantialis erit filius patri, quem deum suū appellat? Ecce uado ad patrem meum, inquit, & patrem uestrum: & deum meum, & deum uestrum. & rursus: Deus meus, deus meus, quur me dereliquisti? Si uerò Deus ipsius est, quomodo erit cōsubstantialis?

Obiectio Eunomianorum.

Ioan. 8 Ioan. 6 Ioan. 1 Matth. 16 Matth. 10 Deut. 6. Phil. 2 Ioan. 8 Ioan. 14 Ioan. 20 Psal. 21

consubstantialis? Nam quæ naturę sunt eiusdem, non erunt alterutra alterutris dij: sicut nec anima animæ deus est, nec angelus angelo. O impietatis magnitudinem: creaturam, nō filium dei, uerbum putat: seruum, non dominum. Nam si uerè, ac secundum naturam deum esse filij patrē opinatur, nec per dispensationem qua homo factus est, hominem loqui credit, nec cōsubstantialis patri erit, sed nec dominus neq; deus. Quur ergo nō aperte inter creaturas filiū dei enumerat? ne uidelicet patefacta impietate ipsius, clamare omnes faciat: Decepti estis, ignorantes scripturas. Scrutari em̄ non uultis sermonis uirtutem, ac ideò non deum sed templum dei, quasi unum ex numero sanctorum filium facitis. De sanctis enim dicitur: Habitabo in ipsis, & ita erit nō natura deus filius Dei, sed per gratiam, sicut scribitur: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. à quibus natura se discrepare, aperte ipse docet saluator, dicens: Vos de deor sum estis, ego de superius sum. Sed quomodo, inquit, consubstantialis erit filius patri, qui ex ipso ut ex principio est, quum pater non sit ex principio? Filium, ô uos, uerbum dei conceditis esse. Si ergo uerè filius est, erit necessariò genitori suo cōsubstantialis: sin autem uerè filius non est, hanc impietatem aperte dicatis, ut omnes uos fugiant tanquam scripturarum euersores, à quibus uerbum dei uerè filius & non creatura nominatur. Deinde quum filij principium patrem esse dicitis, quo pacto id intelligitis? Nam si principium filij pater est, quasi creator, creatura erit, non filius: & repugnabit opinio uestra, ipsi quoque patri dicenti: Ex utero ante luciferum genui te. Sin uerò non ut creator principium filij pater est, sed ut genitor, necesse est, quoniam quod ex aliquo naturaliter prodit, eiusdem est cum illo substantiæ, quamuis alterum principium sit, alterum ex principio, ut cōsubstantialis patri filius sit. Quod si propterea consubstantialis non erit, quoniam pater ex nullo principio est, filius uerò patrem habet principium, quid prohibet dicere non fuisse Abel & Adam eiusdem substantiæ? quoniam Adam à nullo natus est: primus enim homo à Deo fuit creatus, Abel uerò ex ipso Adam genitus: quod penitus falsum est. Eiusdem enim substantiæ Adam & Abel fuerunt. Quare pater quoque ac filius, qui ex ipso æternaliter prodit, & semper cum ipso est, eiusdem substantiæ sunt: Sed quo modo (inquit Eunomius) genitum & ingenitū, quum inter ipsa maxima differentia sit, eiusdem erunt substantiæ? Si quoniam genitus & ingenitus differunt, eadem causa eiusdem naturæ non erunt: quare Petrus & Paulus quum multum inter se differant, eiusdem substantiæ sunt? Alter enim niger est (uerbi gratia) alter candidus, & alter magnus, & alter paruus. Sed non omnis differentia substantias disseparat, sed sola quæ naturas definit. Quid igitur prohibet consubstantialem patri filium esse? quoniam eadem in utrisque natura est: differunt autem, quia pater quidem ingenitus, filius uerò genitus est. Ita enim eadem deitas in patre atque filio naturaliter erit. Sed qui essendi principium habuit, Eunomius infert, non potest eiusdem esse cum illo substantiæ, qui huiusmodi principium nunquam habuit. Si ergo perfecte pater filium genuit, generādi finem iam habuit: is finis essendi principium filio est: quomodo igitur consubstantialis patri erit? Sed si finem generandi pater fecit, ô uos, principium etiam generādi habuit. Accessit ergo filius patri postea, & recens (ut ita dicam) deus erit, quod est cō tra scripturam. Non erit enim, inquit, in te Deus recens. Deus autem à scriptura filius appellatur: non est ergo recens. Sicut igitur si recens esset, nō esset eiusdē substantiæ: ita quū non recens Deus sit, eiusdem substantiæ est. Præterea soli deo adoratio à creaturis debetur. hominibus enim scribitur: Dominum deum tuum adorabis. Angeli uerò iubentur filium adorare. Quando enim primogenitum in orbem terrarum introduxit, adorent eum, inquit, omnes angeli dei. Deus ergo est filius qui adoratur: is si non est consubstantialis patri, alius deus filius erit, alius pater, & necesse erit in duos credere deos. Quod quoniam nullus Christianus audire patietur, cōsubstantialis erit, ut unus deus in trinitate nō plures adorētur. Prętera, si pater & generare cœpit, & finem generādi habuit, mutatus necessariò est. Aliter enim se habebat antequam generasset, aliter in generando, aliter postea. Sin uerò nulla mutatio deo potest accidere, nec generare cœpit, nec generandi finem habiturus est, ut hæretici contendunt. Aeternaliter ergo creator temporum seculorumq; filius est in patre: & quoniam coæternus, idcirco etiam consubstantialis. Quamuis alioqui si principium & finis generandi dabitur, aliquid patri accessisse necessarium est. Cui autē aliquid accesit, id non erat ante accesionem illius rei perfectū. Sed pater semper perfectus est: nihil ergo ei accesit, nec generare cœpit, sed habet secum semper filium suum. Quare sicut si principium temporis filius habuisset, consubstantialis patri non esset: ita quoniam huiusmodi principium non habuit, cōsubstantialis patri est. Nam sicut qui principium & finem generationi diuinæ attribuunt, à consubstantialitate patris filium repellunt: ita nos huiusmodi principium & finem in generatione filij recusantes, consubstantialitatem necessariò prædicamus. Sed non potest fieri (Eunomius inquit) ut identitas substantiæ in patre & filio conseruetur, quum pater ingenitus sit, filius autem genitus. Nam si erunt consubstantiales, in nullo differret, quod genitum est ab ingenito: quod si dabitur, quid prohibebit patrem quoq; genitum esse, & filium similiter ingenitum? hæc, inquit, confusio eos sequitur, qui substantiæ identitatem in patre & filio prædicant. Nos autem dicimus, non posse non seruari identitatem substantiæ in patre & filio: imago enim patris filius est, & in seipso patrem ostendit: nec ullus poterit in alia natura aliam inspicere: non em̄ asinus in homine uidetur: sed homo in homine. Quare si quærenti Philippo uide-

Psal. 5.
Psal. 81
Ioan. 8.
Psal. 109
Deut. 6. Heb. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

po uidere patrem, seipsum Christus ostendit, di- A ostendere, sibi magis quàm filio gratificatus inue
Ioan.14 cens: Qui uidet me, uidet & patrem meum: neces nitur. Per filium enim & creator & sapiens, &
se est eiusdem esse substantiæ patri filium, sicut in uirtute pollens inuenitur. Omnia enim per ip-
communibilem eius imaginem, & characterem sum facta esse, scriptura clamat. & rursum: Chri- Ioan.1
substantiæ suæ. Præterea quũ ubiq; dominus stus Dei uirtus & Dei sapientia. Sed stultitia est, 1.Cor.1
eundem se natura cum patre doceat, quumq; non gratificatum sibi patrem in his dicere, nec credere
posse id fieri hæretici contendant, quoniam al- ipsum naturaliter sapientem, cæteraq; huiusmo-
ter genitus, alter ingenitus sit: quis erit adeò stul- di esse. Non ergo quia uoluit, filium produxit, ut
tus, ut putet hominibus magis credendum quàm uos contenditis: sed ex se ipso naturaliter emittit,
Act.4 Deo? uel quis compos mentis illam apostolo- & ideo consubstantialitas in eis necessariò con-
rum uocem non exclamabit, Deo magis, quàm seruatur. Adhæc, consubstantialem filium ho-
hominibus esse obtemperandum? præsertim quũ minibus ut hominem credimus, quia formam no
etiam ipsi genitum ex patre filium concedere ui- stram accepit. Est autem etiam in forma Dei pa-
deantur. Quomodo ergo quasi creatura extra tris: est igitur Deo quoque patri consubstantia-
substantiam genitoris, neque ipsi consubstanti- lis. Præterea, si splendor huius lucis, connatura-
alis erit, si uerè genitus ex ipso est, & quasi natu- B lis, eiusdemq; essentiæ cum luce sua est, filius quũ
ralis fructus ipsius? Quod si sola uoce genitum sit lucis æternæ splendor, consubstantialis illi erit.
ex patre dicunt, dicant apertè creaturam esse, nec In omnibus autem huiusmodi exemplis, debi-
multa simulantes, multaque dissimulantes, sim- lem quandam similitudinem ad supremam illam
pliciores Christianorum conentur decipere. naturam adducimus: quoniam omnis creatura
Arrian. Sed si deus (inquit Aetius) indiuisibilis secun- in infinitũ à creatore suo distat. Accedit, quod
dum substantiam est, non est genitus ex eo filius: æqualitas, ut in corporibus secundum quantita-
quum per disseparationem substantiæ genera- tem dicitur, sic in intellectualibus, incorporali-
tio fiat, sed productus ab eo secundum uolun- busq; (ubi nullum habet quantitas locum) secun-
tatem est. Quomodo igitur eiusdem erit sub- dum identitatem substantiæ dicitur: sed filius æ-
stantiæ natura per uoluntatem producta, cum eo qualis secundum scripturas patri prædicatur, est
qui eam produxit? Indiuisibilis naturæ Deus est, ergo ei necessariò consubstantialis. Nam quæ ue-
ô Aeti, nec idcirco generandi uirtute priuabitur. rè natura ex aliquo sunt, eiusdem substantiæ cum
Potest enim indiuisibilis, & generans simul esse. genitore sunt. Et qui omnia genitoris naturalia
Tu autem honorare Deum uolens, indiuisibili- bona possidet: ex eo uerè natus est: filius autem
tatem ei attribuis. Sed quum generandi uirtu- C omnia quæ sunt patris, habet. Præterea, qui ex
tem priues, & filium eius creaturam putes, non nihilo res creatas producit, non potest esse de na-
honoras certè: pulcherrima enim, atque præ- tura productorum, sed de natura producentis ne-
stantissima res est, naturalis actio, siue operatio. cessariò est. Producit autem filius, & facit creatu-
Sic ita dicere uis, & ea quam generandi uirtutem ras ex nihilo, etiam secundum uos: eiusdem ergo
appellamus, Deum honora. Verè autem Deum substantiæ inuenitur, non cum creaturis, sed cum
honorabis, si indiuisibiliter ex seipso generare producente & creante patre. Nam quæ eandem
consubstantialem sibi filium ineffabili incompre- actionem, operationemq; habent, eiusdem esse
hensibiliq; modo fateri, prædicareq; uolueris. essentiæ comprobantur. Natura uerò pater De-
Sed quum uoluntate patris productum fi- us est, natura igitur filius quoque Deus est. aliter
lium dicas, non uideo cur filium appelles. Quo erit participatione deus, sicut & creaturæ: nec e-
modo enim uerè filius erit, qui non ex substan- rit differentia inter ipsum & creaturas. Sed creatu
tia patris emanat? Sed uerè filius est, consubstan- rarum ipse dominus & creator est: non ergo cum
tialis ergo etiam est: eadem enim natura geniti, creatura ulla substantialiter, sed cum patre conue-
& genitoris inuenitur. Præterea, si, quemadmo- nit. Adhæc, omnis rationalis natura, non uo-
dum uos dicitis, decepti & decipientes, non ex D luntate sola, sed agendo ac patiendo operatur: de-
substantia patris filius emanat: sed productus est, us autem solus sola uoluntate operatur, sed filius
quia pater uoluit, quoniam ipse & sapientia, & sola uoluntate operatur: Deo ergo patri, non cre-
uirtus patris est: non erit natura pater sapiens, & aturæ alicui consubstantialis est. Accedit, quod
uirtute polllens. Extra enim substantiam suam non ut nos, sed nobiliore modo unigenitum fili-
sapientia & uirtus sua producta, non erit sibi cõ- um suum Deus generat. Sunt autem nobis nostri
naturalis, quod absurdissimum est. Natura e- filij consubstantiales: erit ergo etiam Deo patri fi-
nim sapiens est, & naturaliter uirtute pollet De- lius suus. Et nos quidem ante natos sumus no-
us pater: quare ex substantia eius filius emanat, stros: filius uerò Dei coæternus patri est, & ab eo
& eiusdem cum ipso substantiæ est. Sed dic non (ut nostri) separabilis. Adhæc, omnium
quæso, quid impulit patrẽ, ut extra substantiam quæ sunt, aliud Deus est, aliud creatura: quare fili
suam filium produceret, ut ais: utrum necessitas us aut creaturę aut deo consubstantialis erit. Non
aliqua, an quia gratiam & bonitatem in eo suam est autem creaturæ consubstantialis: uirtutem enim
(sicut & in alijs creaturis) ostendere uoluit? Si creatiuam suscipere creatura non potest. Deo pa
necessitate impulsum dices, erit necessitati pater tri ergo creatori omnium, ipse quoq; creator om-
subiectus: sin quia gratiam suam in filium uoluit nium, similiter consubstantialis erit.

De

De consubstantialitate patris & filij, illo textu proposito, Quod pater meus maior me est.

CAP. III.

Obiectio hæreticorum.

QVæ naturæ eiusdem, eiusdemq; substantię sunt, Eunomius inquit, nō suscipiunt maius & minus. Nec enim homo homine secundū rationem substantiæ, neq; asinus asino maior est. Si ergo in cōsubstantialibus nullus maiori & minori locus datur, & filius patrem maiorem se esse apertè docuit, non est ei consubstantialis. Probè facerent hæretici omnes, si undiq; studerent uerum scripturarum sensum uenari, nec ad uoluntatem suam omnia uertere, atq; inde falsos syllogismos cōnectere. Si enim offendit eos, quod pater maior filio scribitur, iuuet illud quod de filio dicitur: Qui quum esset in forma dei, non rapinā arbitratus est se esse æqualem deo. Et Ioannes apertissime: Patrem, inquit, suū deum dicebat, æqualem seipsum faciens deo: quomodo ergo alienæ substantiæ est, cui æqualis est? Nam quæ naturaliter æqualia sunt eiusdem penitus substantię sunt: ut homines, equi. Præterea in incorporalibus maius & minus non secundum magnitudinem, sicut in corporibus, sed secundum seruitutē perspicitur: quod Paulus ostendit. Alij enim, inquit, sermo sapientiæ à spiritu datur, alij gratia curationum, multisq; huiusmodi connumeratis infert: Omnia uerò hæc operatur unus & idem spiritus. Deinde rursum hortatur ut maiores gratias à deo petere debeamus. Num igitur spiritum in seipso differre dicent, aut dissimilis cuiusdam esse substātiæ, quoniam paruus est in paruis, & maior in maioribus inspicitur, secundum suscipientium capacitatem? Nemo ita insanus est, ut hoc audeat cogitare. Quum igitur incorporea natura maius & minus non suscipiat, quando maior pater filio dicitur, humanitati suæ, non deitati sermo attribuendus est: Nam quum dicat Christus: Pater qui me misit, maior me est. & Apostolus de ipso: Non rapinam arbitratus est se esse æqualem deo: quærendum est diligenter, quomodo & æqualis patri & minor filius erit: ita ut nec æqualitatem contemnamus, quia maior pater dicitur: nec maiorem esse patrē: negemus, quia æqualis ei filius scribitur sed utraq; pie inielligamus. Quum igitur nō composita, sed simplex natura deitatis sit, nunquam in plures personas distingueretur, nisi quędam inueniretur differentia: non secundum essentiam, sed secundum relationem, & quasi extrinsecus intellecta, per quam utriusq; persona in propria hypostasi constituitur, nec ab unitate deitatis propter identitatem naturalem potest excludi: & sic nulla confusio, nulla quasi mixtio patris & filij excogitari potest. Nam quum tanta similitudo, & perfecta identitas sit, ut nonnulli eundem patrem & filium suspicati fuerint, nec in dualitatem personarū distinxerint, ut hypostasim quæ generat, & quæ generatur, diuina scriptura notionibus distingueret, patris & filij nominibus usa est: ut lumen ex lumine in propria utrunq; hypostasi recte intelligeretur, seruata identitate substantiæ.

Philip. 1 Ioan. 5

2 Cor. 12

A Consuetudinem uerò nostram sequuta, maiorē appellat patrem, ut undiq; & ea persona, ex qua significetur, & ea quæ est ex illa, perspiciatur. Aequalitatem etiam attestatur, nec ulla in essentia patris & filij dissimilitudo & differentia reperiatur. Quamuis ergo secundum rationem substantiæ patris, æqualis & penitus similis sit, maior tamen ipso pater est qui eum generat, in hoc solummodo, quia ex eo filius est: & sic principium filij secūdum originem pater est. Et certè quæ naturę eiusdem sunt, huiusmodi comparationem suscipiūt: diuersarum autem naturarū res, hoc modo nō cōferuntur. Nemo enim recte dicet bouem maiorē esse quàm hominem, nec hominem quàm bouē. Si ergo secundum hæreticos pater maior sit filio, B neq; id secundum essentiam dici possit (homo enim homine secundum essentiam, & inquantum homo, maior non dicitur) nec diuersæ substantię maius & minus suscipiant, ut diximus: relinquitur ut uel quia ex patre filius est, uel (quod magis nos credimus) propter incarnationis dispensationem, maiorem patrem filio à scriptura esse appellatum. Præterea, quæ inter se conferuntur, & comparantur, eiusdem omnino naturæ sunt, neque ab essentia comparationem suscipiunt (non est enim homo homine maior, ut homo) sed ab accidētibus, quibus differunt, quæ ut plurimum ex passione aliqua fiunt, uel omnino ex causa exteriore, quæ uidelicet in ratione ac definitione insita non est. ut uerbi gratia: Maior est homo homine, magnitudine corporis, fortitudine animi, mentis C acumine. Sed in omnib. hominibus una eademq; ratio substantiæ est, æqualiter de singulis dicta. Accidentia uerò, ex passione, quasi ex radice fluxerunt. Tarditas enim mentis & timor animi, ex passione profluunt. Si ergo comparatio quælibet in accidentibus fundatur, & accidentia ex passione, uel extrinseca fiunt causa: si nulla passio deo inesse potest, nec causa extrinseca ipsi accidat: relinquitur necessariò ut pater filio maior sit, uel originis modo, quia principium eius dicitur: uel propter dispensationem incarnationis, ut diximus. At non ambigue, sed aperte (inquit Eunomius) Tantū filius patre minorem se prædicat: quid ergo pluribus opus est? Nam uera dicere ueritatem concedetis: ueritas autem Christus est: maior igitur pater filio erit, & ideò dissimilis & non consubstantialis. D Primum igitur interrogabimus ipsum, quando pater filio maior fuerit. In tempore enim determinato maior fuisse non potest. Temporū enim omnium, seculorūq; creator filius est. Semper igitur ac æternaliter patrem filio esse maiorē sequitur. Et quoniam maior ad minorem dicitur simulq; sunt maius & minus, si pater maior filio est, coæterni sunt pater & filius: quomodo igitur æternum æterno erit dissimile? aut quomodo maius? Deinde mirabimur, quod etsi à sapientia huius mundi profecti, Aristotelicas disciplinas sequantur, & eas nobis incutiant, indocti tamen etiam secundum ipsas inueniūtur. Non consequēter enim, quum de maiore, atq; minore sermonē facerēt,

fuerẽt, ad ſimilitudinis, diſſimilitudinisq; ſermonem exciderunt. Nam etiam ſecundum Ariſtotelem (quo ipſi plurimum iactant) ſimile & diſſimile non ponuntur in eodem genere, in quo maius & minus. Hæc enim ille ad aliquid appellat, quo in genere ſimile atq; diſſimile nõ uidemus poni. Quare igitur à maiore minoreq; tu orationẽ contexens, concluſionem alterius generis induxiſti? dicens: minor eſt filius patre, diſſimilis igitur? Melius dixiſſes, inæqualis ergo, aut non tantus: quãuis & ita non recte. Nam etſi maius & minus propter quantitatem proprie dicuntur, non tamen in eo genere collocãtur. Indocte igitur à maiore atq; minore ad ſimile & diſſimile Eunomius declinauit, dicens: minor eſt filius patre, diſſimilis ergo. Nec minus indocte dicet: minor eſt, ergo inæqualis aut non tantus. Nam maius & minus, quoniam alterum ad alterum dicitur, ſic ab Ariſtotele definiuntur. Ad aliquid dicuntur, inquit, quæ ipſa quæ ſunt, aliorũ eſſe dicũtur, uel quomodolibet aliter ad aliud: ut maius, idipſum ꝺd eſt, alterius eſſe dicitur: aliquo em̃ maius dicit. Et duplũ idipſum quod duplũ eſt alicuius duplũ eſt. Hæc quũ ita ſe habeãt, dicat nobis qui magis Ariſtotelicis quàm ſcripturæ diuinæ diſciplinis gloriant: ſi etiã ſimile, idipſum quod eſt, ad diſſimile eſſe dicatur, referaturq;, ſicut maius ad minus. Opponitur enim ſimile diſſimili, ſicut & minus maiori, ſed non eodem modo: nam maius, quia oppoſitũ ſuum excedit, maius illo eſt: ſimile autem nõ ita. Heterogenea igitur penitus ſunt maius & diſſimile, & eandem definitionem non ſuſcipiũt. Ad hæc, quæ ad aliquid ſunt, & natura & ratione ſimul ſunt, & alterum ad alterum infertur. Nam ſi quis maius aut duplum dixerit, ſtatim minus aut dimidium intellexit. Simile autem non inducit diſſimile, ſicut nec iuſtum inducit iniuſtum, nec uirtus uitium. Priuationes enim iſta magis ſunt, & habituum interemptiones. Non ergo alterum ab altero inducitur, ſicut relatiua, quamuis oppoſita ſint: priuatio enim ſimilitudinis diſſimilitudo eſt, ſicut & iuſtitiæ iniuſtitia. Et quoniam priuationes poſteriores quàm habitus ſunt, non intelligentur ſimul ſimile & diſſimile. Præterea, quæ ad aliquid ſunt, ſicut uno poſito alterum ponitur: ſic & uno interempto, altẽrũ interimitur: idq; ideo, quoniam eſſe alterius in altero eſt. Non enim eſt maius aliquid, niſi minus ſit, ſimile autẽ poſitum, non ponit diſſimile, nec interemptũ interimit. Non dicuntur ergo adinuicem ſimile & diſſimile, præſertim cum ſimile et diſſimile maius & minus ſuſcipiant. Præterea, ſimile & diſſimile, ſecundum habitum & priuationem opponuntur: maius uerò et minus, ſecundum intenſionem & remiſſionem. Non ergo eiuſdem generis ſunt maius & diſſimile. Verum quoniam maiore poſito, minus neceſſariò ponitur, ut iam dictum eſt: quoniam pater maior filio ſcribitur, neceſſe eſt ut filius (ad quem quaſi minorem patre refertur) coæternus patri ſit. Quum ergo id ita ſe habeat, inueſtigemus quomodo pater maior filio eſt. Nam

A et filius natura deus eſt, natura bonus, natura creator, natura rex, ſicut & pater: perfectè igit omnia hæc habet. Nam ſi perfectè non haberet, nõ eſſet natura deus: natura enim deus eſt, qui perfectè & per ſe omnia bona habet. Quoniam igitur filius perfectus in omnibus eſt, minor patre, erit non aliter quàm ſecundũ formam ſerui quam aſſumpſit, aut ſecundũ quod ex patre eſt, cuius imago integra inuiolataq; eſt. Non ergo natura, ſed ut filius patre minor dicitur. Sed pater, inquiunt, ſemper erat, filius non ſemper: quomodo igitur non erit maior qui ſemper erat eo qui nõ ſemper fuit? aut quomodo nõ erit minor æterno qui æternus non eſt? Quum igitur ita pater maior filio ſit, non

B erit ei filius conſubſtantialis. Quæ contentio iſta eſt? qua fit ut omnino, quoniam pater maior filio ſcribitur, diuerſæ quoq; ſubſtantiæ quàm filius ſit, demõſtrare ipſum conentur, quaſi neceſſariũ ſit diuerſam eſſe naturam eorum quæ maius ſuſcipiunt, ab ijs de quibus minus prædicatur. Nos uerò oculis ipſis uidemus lignum ligno maius, & lapidem lapide minorem, & hominem homine ſimiliter: de quibus quamuis maius & minus dicatur, eadem tamẽ ratio ſubſtantiæ prædicatur. Fruſtra igitur & falſò, quoniam pater maior filio ſcribitur, diuerſitatem eſſentiæ demonſtratis. Quare filius, quamuis ſit æqualis patri, minorem tamen, rationibus quas diximus, ſeipſum appellat. Præterea, quæ naturali ſimilitudine non coniungun-

C tur, & ratione ſubſtantiæ differunt, ſimili potius atq; diſſimili, non maiore & minore diſcernũtur. Si ergo pater & filius unum natura ſunt, quomodo maius & minus de ipſis dicetur, de quibus ſimilitudo ſumma prædicat? Sin uerò diuerſæ naturæ ſunt, diſſimiles dicentur, nõ maior et minor, ridiculus certè uidebitur, quicunq; diuerſa naturaliter cõparat: uelut ſi ſolem ligno fulgentiorem eſſe contenderet. Indoctiſſimè igitur & heterogeneis (ut ipſi putãt) maius & minus accõmodant, & diuerſæ naturæ filium eſſe quàm pater ſit, inde putant demonſtrare. Nos quoniam natura ſuprema, nulla ex parte maius & minus ſuſcipit (nihil enim imperfectum in deo eſt) æqualem patri filium, nugis iſtorum reiectis, prædicamus. Illi non

D intelligentes forſan quid dicunt, minorem eſſe contendũt, quare rurſum interrogandi ſunt, utrũ maior ſemper filio pater eſſet, an poſtea factus ſit? Nam ſi tempore aliquo factus eſt maior, quũ antea non fuerit, acceſſit hoc deo patri, ꝺd ſibi prius non inerat. Quomodo igitur erat perfectus, qui hoc nõ habebat? Sin uerò ſemper maior erat, quoniam maius ad minus dicitur, neceſſariò minor quoq; filius ſemper erat. Sed minorem dicitis filium, quoniam patri coæternus nõ ſit, ſecundum uos. Ratio autem, ſi pater ſemper filio maior fuerit, totam rem in contrarium reducit. Neceſſe eſt enim minorem ſemper eſſe filiũ, ſi pater ſemper maior eſt: & ita quum ſit coæternus, erit etiam æqualis. Nam ſicut ſi coæternus non eſſet, inæqualis eſſet: ita e contra quoniam coæternus eſt, æqualis omnino eſt, & ſimillimus naturaliter. Quare

nullum ibi locum magis & minus secundum naturam habet. Quomodo enim si minor patre filius esset, æqualitas rursum sibi conceditur? Qui non rapinam arbitratus est se esse æqualem deo,
Phil. 2 Paulus ait: sed seipsum euacuauit, formam serui accipiens, & figura inuentus ut homo, humiliauit seipsum. Si ergo incarnatio humilitatem habet, & euacuationem, ut hic dicitur: necesse est ut incarnatione per intellectum separata, æqualis patri semper ut & ante incarnationem inueniatur, & hinc nobis humilitas & euacuatio illa perspicietur. Nam si per seipsum etiam ante humiliationem incarnationis patre minor erat: quomodo descendisse uidebitur, aut quis erit humiliationis modus? Certè hic ipse Paulus & æqualem deo filium apertissime dixit, & minorem esse propter passionem mortis enũciauit. Quum igitur æqualis & minor simul esse nõ possit, quæramus quomodo æqualis, quomodo minor est. Inquantum ergo natura deus est, æqualis genitori filius est: inquantum autem homo factus est, & ut homo crucifixus & mortuus, minor.

Quod æqualis filius patri est, euangelico textu proposito: Nõ surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista.

CAP. IIII.

Matth. 11 SEd quomodo (inquit Eunomius) similis aut æqualis erit filius patri, quum aperte in euangelio dicat, neminem inter natos mulierũ maiorem Ioãne Baptista surrexisse, & statim addat: minor autem in regno cœlorũ, maior ipso est? Ipse nanq; minor est, propter tempus quo à sancta uirgine natus est. Fateturq; se propter præcipuas uirtutes tunc peruenturum in maiora, quãdo regnum cœlorum aduenerit, quasi hãc mercedem propter administrationem salutis humanæ acceptur sit. Quomodo ergo qui huiusmodi naturæ est, et Ioanne minor, æqualis aut similis deo patri erit? Peruertũt sensum uerborum Christi, qui sic exponunt. Quomodo enim quasi rem magnã sibi attribueret, quod Ioannem excederet, qui dei patris gaudet dignitatibus, omnia naturaliter
Ioan. 1 possidẽs quæ patris sunt? Omnia, inquit, quæ pater habet, mea sunt. Perfectus autẽ pater est, perfectus ergo etiam filius, reiq; nullius indigens. Qui uerò ita natura se habet, quomodo nõ erit æqualis & similis genitori suo? Præterea, si minor Christus Ioanne magnitudine temporis dicitur, quo fuit cum hominibus conuersatus, & ad hæc non surrexisse maior quispiam Ioanne additur, uitæ spacio id quoq; intelligetur: quod uerum nõ est.
Gen. 4 Adam enim (ut scriptura testatur) nongentos & quinquaginta uixit annos, & alij nati mulierum illius temporis omnes penè totidem. Præcursor uerò Ioannes iuuenis admodũ, uitam cum morte commutauit. Non ergo maior inter natos mulierum tempore dicitur, sed uirtutis sublimitate, qua ad eos peruenit terminos, quò natura humana peruenire potest. Quare etiam similiter Christus, non tempore minor dicitur. Ridiculũ enim esset, magnitudini temporis, uirtutis celsitudinẽ attribuere. Necessariò igitur sequi uidet, in uirtute & sanctitate comparationem fieri, & sic minor Ioãne Christus in sanctitate uidebitur: quod absurdissimum est. Quum igitur hæc expositio ad absurda deueniat, reijcienda omnino est. Sed nos, inquiunt, ueram & simplicem, nec magna cura scrutatam uerborũ saluatoris expositionem inducimus, minorem Ioanne Christum secundum magnitudinem temporis, quod ab incarnatione sua cœpit, maiorem in regno cœlorũ futurum etiã ipso, qui ad humanæ uirtutis perfectionem attigit: minor igitur hic personam domini significat. Quod uerò maior inter natos mulierũ Ioanne Baptista non surrexisse dicitur, perfectionem humanæ uirtutis attigisse illum significat; Christus tamen etiam ipsum adeò magnũ in tempore illo excedet. Quid absurdi hæc expositio habet? Non ita simpliciter, ut putatis, sed magna diligentia & cura exponendæ scripturæ sunt. Primum enim leue omnino est, credere spacio temporis ex quo incarnatũ fuerat uerbum, minorem Ioanne dominũ appellari. Aperte nanq; ille qui maior in regno cœlorum dicitur, sanctitate sublimior significatur. Quomodo enim aliter maior hic aliquis poterit intelligere? Si ergo in regni cœlorum tempore maior Baptista saluator uidebitur, minor modò aut æqualis est: minorem dicere, magis impium est: sed æqualem etiam putare, non pium. Baptistam enim audimus dicentem:
Matth. 3 Mihi opus est abs te baptizari. Baptizatur autẽ atq; sanctificatur deterius à meliore, & ad Iudæos: Ego uos baptizo in aqua: sed uenit post me, cuius calciamentorũ corigiam non sum sufficiens soluere: ille uos baptizabit in spiritu sancto & igne, cuius uentilabrum in manu eius, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreis suis, paleã uerò inextinguibili cremabit igne. Quomodo ergo æqualis aut minor Ioanne dominus secundum ipsos fuit: at cuius gratia, aqua se solũmodo baptizare prædicabat, & Christum spiritus datorem affirmabat? Nonne uides, quia ut seruus, nec calceamentorũ quidem corrigiam tangere audet? nec perspicis Christum areæ dominum esse? Hoc enim significatur, quando dicitur, & purgabit aream suam. Iudicẽ etiam esse ostendit, qui iustos & bonos tanquam triticũ in cœlestia inducet horrea: iniustos uerò quasi paleã igni tradet. Si uerò maior aut æqualis tunc Christo Ioannes fuit, quur & ipse non baptizat in spiritu sancto? Sed neq; Esaiam isti audiunt, apud quem de Christo scribitur: Ego sum qui deleo iniquitates tuas, & non recordabor peccatorum tuorum. Quumq; natus à uirgine cum hominibus conuersatus est, monstrabat eũ Ioannes dicens: Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi. Quomodo igitur secundum istos in spe solũ habebat Christus, ut futurus maior esset Ioãne in regno cœlorum? aut quomodo æqualis aut maior Ioannes (qui baptizari à Christo desiderabat) ipso Christo fuit qui peccatum mundi poterat tollere, & id tanquã dominus uerus? Sicut enim deus, peccata ipsis dimittit

mittit: quod Ioãnes nullo modo poterat. Ad hæc si minor Christus aut æqualis Ioanni tunc fuit, quur ipse non audiuit a patre: Filius meus es tu, ego hodie genui te. & Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellũ pedum tuorum? Aut quur sapientia & uirtus patris, & imago, character & splendor substantiæ ipsius uocatus non est? Portet iam omnia etiam ipse uerbo uirtutis suæ, & introducatur in orbem terrarum quasi primogenitus, et adoretur ab angelis, dicat de seipso sine culpa: Ego & pater unum sumus: Qui uidet me, uidet & patrem meum, dicat: Ego sum resurrectio & uita, dicat: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi. Quod si hæc Ioannes dicere non poterit, dicit autem uerè Christus, quomodo nõ erit impium putare maiorem aliquando fuisse Christo Ioãnem, qui natura ut deus, semper ipso maior est? Quid autem magni attribuere Christo arbitrantur, maiorem Ioanne futurum contendentes, quo etiam angeli & natura & charitate in deũ maiores sunt, quibus tantũ Christus præstat, quantũ creaturas creator excedit? Cui enim (ait Paulus) angelorũ unquã dixit: Sede à dextris meis? nónne omnes spiritus sunt ministrantes? Quomodo ergo qui etiam angelos excedit, qui in sede dei patris collocatur, quasi rem magnam sibi attribuit, quod Ioanne maior in regno cœlorum futurus sit: quum semper atq; simpliciter omni creatura maior sit, qui deo patri æqualis est? Præterea, lucerna erit Baptista, lux autem Christus: quomodo ergo lux, cuius natura est illuminare, lucernæ quæ lumine indiget, æqualis uel minor erit? Et certè non potest amicus sponsi, qui stat & audit sponsum habentem sponsam, sponso æqualis aut maior dignitate atque honore inueniri. Ad hæc, ipse Ioannes de saluatore ait: Qui desuper uenit, super omnes est: mensuram deinde suam ostendens, terrena loquitur, inquit, qui ex terra est. Quod si extra cœlorum regnum maior est Christo Ioannes secundum uos, intelligatis desuper Baptistam uenire, & dominum terrena loqui atque ex terra esse: quod absurdissimum est, alter enim natura deus, & super omnes: alter creatura, & ideo ex terra. Non æqualis ergo, imò incomparabiliter Christus excedit: quomodo ergo spe solum, in regno cœlorum dignitatem excessus expectat? Præterea, post resurrectionem saluator quum priscam spiritus gratiam in nobis renouaret, insufflauit discipulis, dicens: Accipite spiritum sanctum. & ipse spiritus sanctus Christi spiritus appellatur. Et cũ transissent Asiam et regionem Galatiæ (in Actibus scribitur) tentabant recedere in Bithyniam, & non permisit eos spiritus Iesu. Renouet igitur in nobis etiam Ioannes gratiam spiritus, si æqualis Christo est: et spiritus, dei patris, ipsius quoq; uocetur. Et si uultis, dicat ipse quoque de spiritu, quia de meo accipiet. Sed hæc omnia uel cogitare solum, impium est. Non est ergo æqualis Christo, nec aliquando futurus est minor, sed semper ueluti homo, minor deo est. Ad hæc, euangelista Ioannes naturalem Christi dignitatem ostendens, & Ioannis mensuram sicut serui aperiens: Fuit homo, inquit, missus à deo, cui nomen erat Ioannes: hic uenit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per ipsum. Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Quomodo ergo lux illuminans, ministro suo quem ad testimonium adhibuit, minor aut æqualis erit? Præsertim quũ ipse Christus dicat ad Iudæos: Vos ad Ioannem misistis, & ille testimonium ueritati perhibuit, ego uerò Ioannis testimonio non egeo: quomodo ergo minor uel æqualis Ioanni, qui testimonio ipsius non egebat, qui atteſtantem habebat patrem? Postremo, beatus Zacharias pater Baptistæ secundum carnem, gratias agens deo, & futura spiritu prædicens, clamat: Et tu puer propheta altissimi uocaberis: præibis enim ante faciem domini parare plebem perfectam. Ipse quoq; Ioannes interrogatus à Iudæis quis esset: Ego, inquit, uox clamantis in deserto, parate uiam domini. Dicant igitur nobis, qui non semper, sed aliquando maiorem Ioanne Christum arbitrantur, quando altissimi propheta ipso altissimo minor non fuit? aut quando minister & præcursor ad æqualitatem naturalis domini conscendit? Ex his omnibus patet, nunquam Ioannem Christo maiorem fuisse, nec de ipso Christo dici, quod modò minor Ioanne sit, & in regno cœlorum maior futurus sit. Verum, quoniam aduersariorum sensum redarguimus, ipsorum Euangelij uerborũ uerũ modo sensum scrutemur, ut ueræ expositionis appositione, non uera ipsorum iterum redarguatur: quod ut rectè fiat, totam ecce altius repetamus. Quum Ioannes in carcere miracula Christi audierit, misit duas ex discipulis eius dicturos Christo: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Ad hæc Christus: Ite, inquit, & renunciate Ioanni, quæ audistis & uidistis. & deinde miracula multa enumerat. Quum ergo illi abiissent, dixit ad circunfusam Iudæorum turbam saluator: Quid existis in desertũ uidere? harundinem uento agitatam? Sed prophetam? ita dico uobis, & plus quàm prophetam: hic enim est de quo scribitur: Ecce ego mitto angelũ meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Deinde addit id, de quo quæritur: Amen dico uobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista: sed minor in regno cœlorum, maior ipso est. Neque finem uerborum hic fecit, sed statim intulit: A diebus autem Ioannis Baptistæ usque modò regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Sed textus quidem ipse sic se habet. Oportet autem ad rectam expositionem singula breuiter dicere, quæ causa Baptistam in carcerem coniecit, cuius gratia Christum per discipulos interrogauit, utrum ipse uenturus esset, an alius expectaretur: & quare conuersus Christus circunfusam turbam sic alloquutus fuit: & quur illud addidit, non surrexisse in

Psal. 2 Psal. 109 1. Cor. 1 Hebr. 1 Ioan. 10 Ioan. 14 Ioan. 6 Hebr. 1 Psal. 109 Ioan. 3 Ioan. 15 Ioan. 16 Ioan. 1 Ioan. 5 Luc. 1 Ioan. 1 Matth. 11 Malach. 3

natis mulierum Ioanne Baptista maiorem, & tamen qui minor est in regno cœlorum, eum ipso quoque Ioanne esse maiorem. Hæc igitur breuiter prosequamur. Mirabilem atq; inauditam uitam beatus Baptista ducebat, quã homines adeò mirabantur, ut meritò ipsum magnũ quendam esse uirum arbitrarentur. Is Christo attestabatur, imò digito ipsum præsentem ostendebat, dicens:
Ioan. 1 Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi. Verum dominus, cui attestabatur, Mosaicæ legis cultui officere uidebatur, euangelicam uitam pro illo inducens, imò uerò figuras & umbras ad ueritatem educẽs. Conquerebantur Iudæi de Baptista, quod autoritate sua illi faueret, qui legalẽ doctrinam euerteret, ut ipsi putabant. Quid igitur ad hæc Ioannes? legi propugnat, ne Mosaicam doctrinam contemnere uideretur, idq; uel ad repellendam, uel ad mitigandam suspicionem de se Iudæorum fecit: non quia magni hoc ipse existimaret, sed ut testimoniũ suum de Christo credibilius apud eos fieret. Quãuis igitur multi tunc multis uarijsq; modis præuaricarẽtur, Herodem tamen solum qui princeps erat redarguit, ut periculo suo ad beneuolentiam sui Iudæos reuocaret, & credibilior apud eos fieret. Nam quasi pro lege pateretur, faciliores ad credendũ ei fiebãt: ita morte
Luc. 1 sua cæteris prodesse studebat. Sed quãdo prophetico spiritu (quo repletus ex utero matris erat) nudum iam imminere sibi gladium uidit, uoluit discipulos suos in fide Christi confirmare, aperteq; docere, ut scirent ipsum esse, qui ad salutem omnium expectabatur. Dispensatione igitur ignorare simulat, ut à seipsis inducti discipuli firmius crederent. Multum enim ut homines, sibijpsis attribuebant, nec magistro magis quàm excogitationibus suis credebant. Dispensationis igitur modo ignorare se ostendit quis uenturus esset: Iesus autem quum ipsi uenissent, quoniam rem totã ut uerus deus sciebat, multo magis tunc, quàm antea miraculis effulsit, illaq; dispensando faciebat, quæ prophetæ scribunt tunc futura, quando
Esa. 35 Christus ueniet. Ideo interrogatus an ipse esset uenturus, non statim respõdet, neq; dicit, ego uenturus sum: sed miraculorũ magnitudine simul & multitudine ostendit seipsum esse. Ite igĩt, inquit,
Matth. 11 et renunciate Ioãni quæ audistis & uidistis. Audistis à prophetis hæc & hæc, & cõsummata modò uidistis per me. Ita quum illi abissent, ad turbam conuersus dicebat: Quid existis uidere? & cætera quæ sequuntur. Necessariò postea de Ioanne loquutus est Christus. Nam quoniam discipulos Ioãnis turba uidit, interrogantesq; audiuit: non ꝙd illi, sed quod Ioãnes dicere uelle uideretur, ne de Ioanne turbarentur, putarentq; leuiorem hominem, quod primo, ecce agnus dei qui tollit peccata mundi, de Christo dixisset: deinde an ipse
Ioan. 1 uenturus esset, dubitaret. Ne igitur uel hæc uel alioqui leuiorem hominem arbitrarẽtur, & propter hanc turbationem minus proficerent, dixit ad eos: Quid existis in desertum uidere? harundinem à uento agitatam? Mirati fuistis Baptistam ait, ac ideo longa itinera in desertũ ad ipsum fecistis: quur ergo modò leuioris mentis hominem, & quasi harundinem putatis, & ex inconstantia huc & illuc leui de causa impelli? Sed hominem mollibus indutum uidistis? & ecce qui talibus ornantur, cum regibus sunt. Qui sicut mollibus induuntur, ita & animo leuiore sunt. Ioannes uerò qui eremum semper coluit, qui robore animi carnem ratione subiecit: quare sicut harundo leuis erit? Si ergo mirati estis Ioannem propter asperrimam uitam, quam constantissimè egit, concedere ipsi etiam debetis firmitatem animi uitæ conuenientem. Sin uerò eremus, & amictus humillimus, & cibus abiectissimus, nihil plus uobis afferre uidetur ad constantiam quàm mollis amictus: quare his omissis Baptistam in deserto quærebatis? Num quia prophetam putatis? ita dico uobis, & plusquam propheta Ioannes est. Nam prophetæ uenturum prædicarunt Christum, nec ipsum uidere potuerunt: Ioannes autem & uenturum prædicauit, & uidit. Ita ipse primo Ioannem extulit, deinde patris quoque testimonium attulit. Hic enim est, inquit, de quo Matth. 11
scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui parabit uiam tuam ante te. Et addidit: Amen dico uobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista: minor autem in regno cœlorum maior ipso est. Quum ita multa magnaq; de Ioanne dixisset, & summum inter natos mulierũ esse ipsum affirmasset, quod ad extremum humanæ uirtutis peruenisset, maius bonum postea ponit: melioremq; dicit atque maiorem eum, qui iam regnum cœlorum tetigerit, & filius dei factus sit, per spiritum sanctum renatus, ut ostenderet mirabilẽ esse Ioannẽ, propter uirtutes suas præcipuas, sed mirabiliores ipso regni cœlorũ participes: hortaretur q; hac ratiõe, ut magno animo rapere id conarẽtur: quod Ioanne quoque maiores faciet. Regnum enim cœlorum donũ spiritus esse modò dicimus, secundum illud Christi dictum: Regnum cœlorum intra Luc. 17
uos est. Maior igitur omnibus natis mulierum inuenitur, qui per spiritum renatus est. Illi enim filij carnis adhuc appellantur, isti filij dei sunt, Gal. 4
quem orantes appellant: abba pater. Quare etsi inter natos mulierum secundum humanam uirtutem mirabilis Ioannes sit, qui tamen ipso minores uidentur in regno cœlorum, hoc est renati per spiritum sanctum, maiores sunt: quia non mulierum nati, sed deo participes, filij dei ideo appellãtur: etiam si minimi perfectioribus uirtute, quasi infantes uideant, quia modò renati. Quod autem Ioannem & omnes natos mulierum regeneratio, quæ per spiritum sanctum fit, magno interuallo excedit, non longè nobis quærendus est Matth. 3
testis, quum ipse Ioannes ad Iesum dixit, opus esse sibi ab eo baptizari. Nam etsi perfectus esset uirtute, renascendi tamen propter spiritum gratiam petebat, ut in maiorem ascenderet gradum, nec mulieris deinde natus esset, sed ad diuinam nobilitatem reformatus: quod saluator maximè affir

Universidad de Deusto

affirmauit. Non enim dixit, perfectum ipſum esse, quamuis ſanctificationem ſpiritualis baptiſmatis nõ haberet: ſed neceſſarium ſibi baptiſmũ, per diſpenſationem in aliud tempus differẽdum aſſeruit. Nihil enim aliud, mea quidem ſententia, illa uerba ſaluatoris ſignificant, dimitte modò. Quod uerò cœlorũ regnũ donum ſpiritus, & regenerationem fidelium appellat, ex ipſis ſaluatoris uerbis ſciamus: A diebus enim Ioannis uſque modò, inquit, regnum cœlorum uim patitur, & Mat.11 uiolenti rapiunt illud. Nam quum Ioannes prædicaret, parate uiam domini, rectas facite ſemitas eius: multi magna ui magnoq; ſtudio à uitijs ad uirtutem uertebantur: ſed & filij dei per ſpiritumſancti gratiam fiebant per baptiſmum regenerati. Id ſi quis non exponi recte arbitretur, doceat quæſo quamobrem à diebus Ioannis rapi cœpit regnum cœlorum, quaſi nemo ante tempora illa illud rapuerit. Num ergo dices, uana prophetarum ſpes fuerit? Num tãta multitudo ſanctorum patrum, regnũ cœlorum non poſſidebit, ſi tunc primum rapi cœpit, quando Baptiſta clamabat: Pœnitentiam agite, regnum enim cœlorum appropinquabit? Sed facile intellectu eſt, ipſum regnum cœlorum priſcis etiam paratum fuiſſe, ſicuti conformibus imaginis filij dei, atque ideo præſcitis à deo patre. A tempore uerò Ioannis donum ſpirituſſancti, & regeneratio per baptiſmum, fide rapitur. Hæc quoniam ita intelligenda ſunt, patet nunquam Ioannem maiorem fuiſſe Chriſto, neq; unquam futurum.

Libri ſecundi Theſauri Cyrilli finis.

EIVSDEM LIBER TERTIVS.

Refutatio expoſitionis hæreticæ, & expoſitio ſenſus ueri, euangelici textus: Ego in patre, & pater in me eſt.

CAP. I.

Ioan.14 Act.17 NOn eſt mirum (hæretici aiunt) ſi pater eſt in filio, et filius in patre, quum etiã de nobis diuina ſcriptura dicat: Quia in ipſo uiuimus, mouemur, & ſumus. Quomodo enim aliter filius maiorem ſeipſo patrem capere poterit? aut quomodo filius minor maiorem patrem replere poterit? Quaſi de corporeis loquimini uaſis, in quibus rectè dicitur, non poſſe à minore maius capi, nec à minore poſſe maius repleri: in rebus uerò incorporeis, quæ ſine ulla materia ſunt, quomodo iſta locũ habent? Hæc diximus, quaſi concederemus maiorem filio patrem eſſe, ueritas autem non ita ſe habet. Aequalis enim patri filius in omnibus eſt. Sed nec uos huiuſmodi rationibus uteremini, ſi ſciretis quid uerus pater ſit, & quid uerus filius, & quid lumen inuiſibile ſimul atque æternum, & quid ſplendor eius, & quid hypoſtaſis incorporea, & character eius ſimiliter incorporeus. Nam ſi hæc memoriter teneretis, intelligeretisq;, non quaſi de corporibus diſputaretis, ſed conſequenter atq; congrue ſcrutandum arbitraremini, quomodo filius in patre, & pater in

A filio eſt, ſicut character, ſicut imago, ſicut ſplendor, atque ſimilitudo patris. Verum quoniam non eſſe mirum illud dicitis, quoniam & nos in ipſo uiuimus, & mouemur, & ſumus, conſiderate quæſo, quàm multum à ueritate receditis: non enim ſicut in ſanctis deus eſt, ſanctificans ipſos, ſic & in Chriſto: ſed ipſe filius uirtus & ſapientia patris eſt: is ſanctificat omnia participantia ipſo in ſpiritu, ipſe uerò nulla participatione ſanctus eſt, ueluti nos. Non enim per gratiam filius eſt, ſed æternaliter ex patre genitus. Nec rurſus filius ſic in patre eſt, ſicut nos. Nos enim gratia & participatione in deo uiuimus & mouemur & ſumus: filius uerò ſecundum naturam, quaſi à fonte ſem-
B per uiuo ex ſubſtantia patris emanans, uita ſecundum naturam eſt, omnia uiuificans. Nec participatione uitæ ipſe uiuens eſt, ſicuti nos. Nam ſi ſicuti nos ipſe uiueret, non eſſet naturaliter uita. Quod enim deforis alicui aduenit, id ſecundũ naturam ipſi non ineſt. Filius autem de ſe dicit: Ego ſum uita. Non ergo ut nos in deo uiuit & eſt, ſed natu Ioan. 14
raliter ipſe uita eſt, & in patre naturaliter eſt, unũ cum ipſo ſecundum identitatem eſſentiæ. Sed in Cauillatio hæ
patre, inquit, ſeipſum eſſe dicit, & patrem in eo: reticorum
quoniam nec ſermo in eo, quem ad omnes prædicabat, nec opera quæ faciebat ſua erãt, ſed patris, qui præcepit loqui, & dedit uirtutẽ ad faciendum miracula. Licebit ergo ſecundum uos, unicuiq; etiam ſanctorum ſimilem uocem ædere. Miracu
C la enim, accepta uirtute deſuper, ipſi quoq; fecerunt. Audiam (inquit Pſalmiſta) quid loquatur Pſal. 84
in me dominus deus. Et ſapiẽtiſſimus Solomon: Prouerb.2
Mea, inquit, uerba à deo dicta ſunt. Et beatus ille Moſes, fidus miniſter præceptorum extitit dei, & uniuerſaliter uniuerſi prophetæ non ſuis uerbis utebantur, ſed domini. Hac de cauſa omnes Act.3
hæc dicit dominus, clamabant. Et ſaluatoris diſcipuli admirãtes magnalia quæ faciebant: Viri fratres, clamabant, quid nobis attenditis, quaſi propria uirtute iſta facientibus? Quur ergo nemini unquam iſtorum licuit dicere, ego in patre ſum, & pater in me? Non uidetis nihil præcipuum tribui à uobis filio, fruſtraq; appellatum filium eſſe, ſi ueluti ſanctorum aliquis externa uirtute opera
D batur? Non autem fruſtra, neq; ſicuti nos per gratiam, ſed uerè & naturaliter filius eſt. Propria igitur uirtute non deforis ſibi donata, miracula operabatur. Præterea, ſi ſanctis licuiſſet dicere, Ego in patre, & pater in me eſt: dixiſſet certè ſaluator, Et ego in patre ſum, & pater etiam in me eſt: ut oſtenderet cæteris quoque id dicere licere. Nunc uerò ſibi ſoli hoc attribuit, quia ſolus ex patre uerè generatur. Ita ergo propoſitus euãgelij textus intelligendus eſt. Ex ſubſtantia patris emanat filius, non (ſicuti creaturæ) ex nihilo ad eſſẽ productus, aut deforis ſubſtitutus: ſed ex genitoris ſubſtãtia proprius fructus, ſicut ex lumine ſplendor, aut ex fonte fluuius. Quare qui uidẽt filiũ, ipſum patrem uident, & à filio genitorem intelligunt. Nam quoniam ipſum eſſe filij ex ſubſtãtia patris prodit, idcirco filius eſt in patre. Et quoniam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod pater est natura, idipsum uerbum suum est: A ideo pater in filio est, sicut sol in suo splendore, & sicut mens siue intellectus in uerbo suo, et sicut in fluuio fons. Natura enim paternæ substantiæ, ac (ut ita dicam) species tota in filio est, & ostendit ipsum in seipsa. Illud etiam attendendum, quod necessariæ dispensationis gratia hanc uocem dominus emisit. Nam quoniam ad ostendendā identitatem naturæ, qua idem est cum patre, dixerat: Ego et pater unum sumus. Ne quis igitur patrem filium, & filium patrem esse putaret, & dualitatē nominum solummodo faceret, & unam nō duas personas arbitraretur, necessariò illud exposuit,
Ioan. 10 dicens: Ego in patre, & pater in me est. ut quemadmodum ex illis uerbis identitatem substantiæ B ostendit, sic ex istis dualitatem personarum, ut uerè subsistentem patrem, & uere subsistentē filium
Ioan. 14 significaret. Nam pater & filius, natura unū sunt, numero personarū duo: non sicut si unum in duas diuideretur partes, ut alterum in altero non sit: nec ut idem unum duobus nominibus appelletur, ut dualitatis uirtus in solis nominibus reperiatur: nec ut eadem persona modò pater, modò
Sabellius filius uocetur, sicut Sabellius blasphemabat: sed sint (ut diximus) numero personarum duo: pater enim semper pater est, neq; unquam in filiū conuertitur, & filius semper filius, neq; unquā in patrem mutatur. Quumq; ita in dualitate uera personarum sint, una in utrisq; natura, & una deitas est. Similis enim naturaliter genitori filius est, ut C imago, ut splendor, ut character substātiæ ipsius. Et ita propter identitatem substantiæ, unū deum patrem & filium esse credemus. Nam sicut splendorem solis non aliud dicet quispiam esse lumen natura, præter ipsum solem, nec participatione aut habitudine quadam lumen appellari credet: sed quia natura ex ipso emanat, & ita duo hæc lumina esse ratione percipiet, unum uerò esse natura non negabit: Sic quanq; pater & filius in dualitate personarum inueniantur, nemo tamē aliud dicet esse patrem quàm filium, quantum ad deitatem & identitatem essentiæ pertinet. Et sicut sol in splēdore suo est, & splendor solis in sole: sic pater in filio, & filius in patre, personarum numero duo, naturæ identitate unum. Quare si quis diligenter scripturam scrutetur, inueniet omnia dici de filio, quæ de patre dicuntur: & omnia de patre quæ de filio, absq; hoc solum, quod alter pater est, alter filius. Pater deus est, & uerbū deus est: omni
Apoc. 4 potens pater, omnipotens & filius. Hæc dicit qui
Ioan. 9 erat, & qui uenturus est, omnipotēs dominus pa-
Matth. 9 ter, & unus dominus Iesus Christus: lux pater, sed
Ioan. 17 filius quoq; lux. Ego sum, inquit, lux mundi. Pater peccata dimittit, sed et filius similiter: ut sciatis, inquit, quia potestatē habet filius hominis peccata dimittere. Verè igitur ipse dicit ad patrē: Quia
Ioan. 14 mea omnia tua sunt, et tua mea. Et quia omnia patris filij sunt, conuersim quoque uerè dicit: Ego in patre, & pater in me est. Identitas enim horum omnium, in dualitate incommutabiliter lucet. Quare filius uerè filius est: non enim omnia D patris, secundum naturam sua essent, nisi ex ipso esset: nec omnia filij patris essent, nisi filius cōsubstantialis esset genitori. Quemadmodū si quis depictam regis imaginē uideat, & miratus pulchritudinē imaginis, ipsum regem uidere desideret: iure utiq; imago ad eum diceret, qui me uidet, regem uidet. & rursus: Ego et rex unū sumus, quantum ad exactam similitudinem. & rursus: Ego in rege, & rex in me est, quantum ad figuram & formam. Figura enim & forma, & species imaginis, species, forma, & figura regis est. Sic & filius dicit: Qui me uidet, uidet & patrem: ego & pater unum sumus: ego in patre & pater in me est. Naturales enim dignitates patris incommutabiliter habet filius, & ideo patris imago est et ipsum genitorem in se monstrans. Ita & apostolicū illud in-
Philip. 2 telliges: Qui quum esset in forma dei, non rapinam arbitratus est se esse æqualem deo. Aequalis
1 Cor. 8 enim deo est, quia & ipse totus deus est, non aliter
Hebr. 1 quàm pater. Sic erat in Christo deus, ad reconciliandum sibi mundū. Sic quæcunq; filius operaretur, patris opera sunt. Nam quum nulla differentia deitatis & naturæ inter eos sit, nihil prohibet opera unius opera esse alterius. Nam si quæ patri attribuunt̄, omnia ipsi quoq; filio nō gratia, neq; participatione, sed ita naturaliter insunt ut & ipsi patri: nec mediū ullū est inter patrē & filiū, quod in dissimilitudinem distrahat: perspicuum est totum patrem esse in toto filio, et totum filiū in toto
Ioan. 14 patre. Probe igitur consequenter dicitur: Ego in
Ioan. 10 patre & pater in me est. &, ego & pater unum sumus. Nihil enim habet alter quod alteri nō insit, nisi quod hic pater, ille filius est. Talis ergo penitus filius est, qualis omnino pater est. Præterea deus pater uocatur, & simul cum eo intelligitur necessariò filius. Non enim esset pater, nisi ex seipso filium generet. & rursus: Quando filius appellatur, patrē simul intelligere necesse est: filius enim ad patrem dicitur. Si ergo alter in altero necessariò est, & alter in altero intelligitur, uerè dicit saluator: Ego in patre, & pater in me est. Ad hæc: qui credit in filium, credit in patrem: & qui uerè colit patrem, is etiam filiū colit. Quur ergo hic in illo, & ille in hoc non erit: aut quur identitas essentiæ hinc non demonstratur? Ideo enim et unus deus in filio, & patre & spiritu sancto adoratur, & unus deus ab omnibus prædicatur & est: quia nulla differētia essentiæ, naturalisq; similitudinis alterum ab altero disiungit: Sed patrē hæretici esse in filio, & filiū in patre ideo dicūt, quoniā quæ pater uult, etiam filius uult: & quæ filius, eadem pater, propter identitatem uoluntatum: ergo alterū in altero esse contendunt. Nū igitur angelis, alijsq; ratiōalibus uirtutibus licebit (de quibus Psalmista scribit: Benedicite domino oēs angeli eius, ministri eius faciētes uoluntatē eius) nū inq; singulis istorū licebit hac saluatoris uoce uti & dicere, Ego in patre, & pater in me est: et q me uidet patrē uidet? Nemo enim ambigit, quæ deus uult, eadē angelos, archangelos, dominatiōes, potestatesq; uelle: nō em̄ manerēt in ordine suo, nisi

eadem

eadem uellent quæ deus. Certe qui non permansit in uolũtate dei, sed aliud quàm deus uellet quæ fiuit, statim audiuit: Nunc ad inferos descendes, Esa.14
et ad fundamenta terræ. Si ergo uniuersi ordines superiorum potestatum eadem uolunt quę deus, & tamen uocibus filij uti nequeunt non idẽ uelle & idem nolle filium in patre, et patrẽ in filio monstrat, sed essentiæ incommutabilis similitudo atq; identitas. Pręterea, si idem uelle facit ut alter in altero sit, hoc ipsum faciet (quod nonnulli hæreticorum audent dicere) ut uerbum, sapientia, & imago, dei filius appelletur. Quur ergo etiam angeli sapientia & imago dei, & uerbum dei, & lumen de lumine, & splendor, & in forma dei non dicuntur, quum & ipsi uoluntatem suam ad uoluntatẽ dei conforment? quia uidelicet non propter hoc, neq; propter uoluntatũ conuenientiam filius est in patre, & pater in filio: neque propter hoc filius uerbum & imago dei est, nec sapientia & lumen de lumine ideò appellatur: sed quia ex ipso patre uerè ac propriè genitus est. Si quoniam (inquiunt) imago patris filius est, idcirco unius substãtiæ cum eo est: quid prohibebit nos quoq; homines qui similiter filij dei uocamur, & ad imaginem dei facti sumus, eiusdem cum deo esse substantiæ: Sed nos (ô contentionis cupidi uos) per gratiam filij dei sumus: uerbum uerò dei, filius ipsius secundum naturam est. De illo enim dicitur: Quis similis tibi domine in dijs? non enim desoris, sed naturaliter filius est: De nobis autem: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Vos uerò tanquam homines moriemini, & sicut unus principum cadetis. Facile enim nisi in fide & charitate uixerimus, gratiam amittimus. Imago autem dei sumus, quoniam ueram imaginem eius, hoc est, uerbum eius suscepimus: & habitauit in nobis, homo factus propter nostram salutem. Immensa igitur differentia est inter nos per gratiam filios, & uerbum dei, hoc est filium uerum dei. Friuola igitur hęc ratio uestra est, qua sola similem patri filium putastis, quoniam uidelicet ea uelit, quæ pater etiam uelit: unde sequitur potius uoluntatem uoluntati similem esse, non filium patri. Pater enim secundum uos, nomine solum pater erit: filius uerò, nec filius nec incommutabilis genitoris imago, sed solum imitatõr, & ut ita dicam, sequutor uoluntatis eius: ut etiam Paulus Christi, cui similis erat: quoniam quæ Christus uolebat, ea & docebat & faciebat. Quare imago uoluntatis Christi, doctrina eius est, sed non est idem filio dei secundum naturam. Hęc omnia quoniam ita se habẽt, absurdum & impium est, similitudinem & identitatem filij dei cum patre in alia magis re, quàm in substantia esse putare: ita enim solum filius uera imago patris erit, uereq; poterit dicere, ego in patre, & pater in me est. & rursus: Qui uidet me, uidet & patrem. Ita enim pater & filius similes sunt in omnibus: sicut in hominibus patres filijs, & filij patribus secundum naturam similes sunt, & ueluti si quis ad solem et splendorem eius aspexerit. Hac de causa quum filius operetur: pater operatur, & quum filius ad sanctos ueniat, & pater quoq; uenit, ut ipse dicit: Veniemus ego & pater, & mãsionem apud eum faciemus. Omnia enim (ut sæpius dictum est) ex patre per filium fiunt. Et gratia quæ sanctis datur, ex patre per filiũ præbetur. Gratia (Paulus inquit) uobis à deo sit, & domino Iesu Christo. Et alibi: Ipse deus pater & dominus noster Iesus Christus dirigat uiam nostram ad uos. Nõ enim dirigant, pluraliter dixit, quod Græci sermonis consuetudo flagitat, quando de duobus diuisis dicitur: sed, dirigat, in singulari numero: ut ineffabilem unitatem patris & filij ostenderet, significaretq; non seorsum aliquid dari aut fieri à patre, & seorsum à filio: sed ex patre per filiũ in spiritu sancto ut ex uno deo. Nam si non eiusdem essentiæ filius esset cum patre, & si non esset in ipsis unitas inseparabilis, sicut in splendore & sole, solus pater operari, & spiritum dare diceretur, nec in omnibus mentio filij fieret. Quur enim si creatura est filius, ipse solus, & nulla creaturarum alia cum patre operari, & spiritũ dare dicitur? Nemo certè audire patietur dicẽtem aliquẽ, utinam deus pater & angelus (uerbi gratia) quispiam dirigat uiam tuam. Gratiam enim dare, deo soli conuenit. Quum igitur unà cum filio, & per filium omnia in spiritu sancto pater faciat, patet filium non esse creaturam, sed uerè genitum ex patre, & patrem in ipso esse, & ipsum in patre: & ita uniuersa fieri, & gratiam sanctis dari ex patre per filium, ut Paulus testatur: Gratias ago deo meo semper de uobis propter gratiã dei, quæ uobis data est in Christo Iesu. Sed si nulla, inquiunt, creatura cũ deo simul in faciundo, dandoue aliquid accipitur, quamobrem patriarcha Iacob nepotes Ioseph filios benedicens, ait: Deus qui me alit ex infantia mea usq; ad hunc diem, & angelus qui liberat me ex omnibus malis, benedicat pueros istos? Ecce deus nominatur, & angelus unà cum eo: & quidem in singulari numero benedicere dicitur. Si prophetico spiritu decoratum hæretici fatentur, & sanctum Iacob fuisse uirum non negant, cuius gratia ita ipsum errasse cõtendunt, ut angelum deo cõiunxerit, & unà cum deo posse benedicere putauerit? Nolint quęso ita sanctum uirum illum uituperare, sed uerum suorum uerborum sensum inquirant, si sanctum fuisse illum arbitrantur: sin uerò minimè id putant, quur autoritate ipsius ad confirmanda dogmata utuntur? Sed nos nugis hæreticorum cõtemptis, patriarchæ uerba breuiter exponamus. Spiritu ergo ille sancto ad ueritatem dogmatum ductus, primo deum orat, ut pueros benedicat, & simul etiam angelum, qui liberabat eum ex omnibus malis: ut per deum patrem ipsum significaret, per angelum autem uerbum patris. Non enim ignorabat, quia nomen eius magni consilij angelus est. Quod autem non angelum (ut intelligunt hæretici) sed filium dei significârit, inde patet, quod quum dixisset angelus, statim addidit: qui me liberat ex omnibus malis. A uerbis igitur ipsius consideremus, deus ne ipsum à malis

Cauillatio hæreticorum.

Psal.88
Psal.81

Ioan.14
Rom.1
1.Thess.3
1.Cor.1
Gen.48
Esa.9

omnibus liberarit, an aliquis angelorū qui sunt creati. Luctatus dicitur angelus cum patriarcha illo fuisse, idq; scriptura diuina testatur: quem patriarcha tenuisse dixisseq; ad ipsum dicitur: Non te dimittam, nisi me benedicas. Erat aūt ille deus in specie creaturæ cum patriarcha luctatus, sicut ipsius patriarchæ uoce apparet: Vidi faciem dei. Hunc igitur angelum quem tunc uidit, orabat ut pueros benediceret. Præterea, uisus est (ut scriptura dicit) dominus deus patriarchæ Iacob, & dixit ipsi: Ecce ego tecum sum, & custodiam te in omni uia quocunq; ieris. Deus igitur erat, qui liberabat ipsum, non angelus. Et rursus, quando Laban persequutus, deprehendit eum, tunc quoque deus ipsum liberauit, ut ipse uxoribus dicens testatur: Et non dedit, inquit, deus Laban potestatem male faciendi mihi. Et quando rursum frater Esau insidiabatur ei, non angeli, sed dei auxilium implorabat, dicens: Libera me domine de manu fratris mei Esau, quia timeo ipsum. Deus igitur ipse, hoc est filius dei, nomine angeli à Iacob in benedictionem filiorum Ioseph nominatur. Sed species quoq; patris filius dicitur. Saluatoris enim uerba ad Iudæos hæc sunt: Qui me misit pater, ille testimonium perhibuit de me, cuius uos nec uocem unquam audistis, nec speciem ipsius uidistis, & uerbum eius non habetis manens in uobis: quia quem ille misit, huic uos non creditis. Si ergo qui non crediderunt uerbo ex patre misso, nec uocem dei audisse dicuntur, nec speciem ipsius uidisse, nec uerbum ipsius habere manens habitansq; in ipsis: perspicuum est, quod si missum ad eos filiū dei suscepissent, uocem quoque ipsius dei audissent, & speciē eius uidissent, & uerbum eius habitans in eis habuissent. Omnia ergo hæc filius esse ostenditur, uox, species, & uerbum patris: & si species est, patet, quia etiam imago & character substantiæ genitoris, habens in se ipso naturaliter illum cuius character est. Verè igitur dicitur, Ego in patre, & pater in me est: &, ego & pater unum sumus. Idcircò quando patriarcha Iacob cognominatus fuerat Israël, tunc (ut scriptura dicit) sol ipsi ortus fuerat, quando transiuit species dei. Nihil certe aliud speciem dei scriptura ibi nominauit, nisi eum qui liberè, uereq; clamat: Qui uidet me, uidet & patrem: &, ego in patre, & pater in me est: &, ego & pater unum sumus. Sed saluator, inquiunt, patrem & pro discipulis, & pro uniuersis in se credentibus rogat, dicens: Pater sancte custodi eos in nomine tuo, quos mihi dedisti, ut sint unum sicut & nos. & rursus: Nec pro istis solis rogo, sed etiam pro credentibus per sermonem istorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi unum in nobis sint, ut mundus credat quia tu me misisti. Et ego gloriam quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum sicut & nos unum sumus. Ego in ipsis, & tu in me, ut sint perfecti in unum, ut mundus cognoscat quia tu me misisti. Quemadmodum igitur nos, quamuis homines secundum naturam simus, in patre tamen

Genesis 12

Gen. 28

Genesis 31

Genesis 32

Gen. 32

Obiectio hæreticorum. Ioan. 17

A unum sumus: sic & ipse filius unum est cum patre, & ipse pater unum cum filio, sicut etiam nobiscum. Et quemadmodum nulla ratio coget similes patri nos secundum naturam esse, quia unum cum ipso fieri dicimur: sic non est necesse filium ex substantia patris esse, quoniam ait, ego in patre, & pater in me est: quum ita sit in patre, ut diximus, quemadmodum & nos ipsi. Aut ergo nos etiam ex substātia patris sumus: quoniam ad unum cum deo reducimur. Aut si homines tunc quoq; sumus, quando unum facti sumus cum patre, hoc ipsum etiam de filio credendum est. Remanet enim in natura sua, nec in substantiam patris conuertitur, quamuis unum fiat cum ipso.

B Hæc hæreticorum quoq; pater diabolus dixit, ac ideò audiuit: Nunc ad inferos descēdes, & in fun damenta terræ. Ausus enim fuerat dicere: Ascendam super nubes, & ero similis altissimo. Quare sicut uerè filius dicit, Ego & pater unum sumus: idq; propter identitatem substantiæ: sic & hæretici uerè dicerent, nos & pater noster diabolus unum sumus, qui unum & idem uolumus, adeò enim insaniunt, ut quum per gratiam ipsi quoque diij uocentur, similes se esse putent ei secundum naturam, qui gratiam dedit. Et qui uocati sunt ad similitudinem filij, secundum naturam æquales esse se credant illi qui uocauit, & qui naturalem sibi dignitatem ex misericordia per gratiam eis concessit. Nam si pater & filius sic unum sint,

C sicut nos cum patre, & pater nobiscum, nulla differentia erit inter uerbum dei & nos: sed erit idem nobiscum secundum naturam: tempore forsan solummodo differens, quoniam ante omnes fuit: Sicut Adam, uerbi gratia, similis secundum naturam Paulo & Petro fuit, quamuis longo tempore ipsos præcesserit. Quare igitur ipse creator noster uocatur, quum nos creatores non simus? Et nos quidem per ipsum facti sumus, ipse autem creator omnium est. Consequens uerò est, si eiusdem naturæ cum ipso sumus, eundem apud patrem nos quoque locum obtinere quem ille obtinet, & singulos nostrum unigenitos appellari, & uerba & sapientiam patris. Nam quorum natura una est, eorum nomen quoque com-

D mune est: & quod uni secundum naturam inest, id cæteris quoque inest qui eiusdem naturæ sunt. Quæ omnia si absurdissima sunt, nec creatores ipsi uocamur, nec sapientia patris, nec lumen de lumine, sed solus hæc filius uerè possidet, non erit eiusdem naturæ nobiscum. Ineffabiliter igitur ipse ex patre est, & naturaliter unum cum ipso, non sicuti nos, gratia & participatione: ueluti ferrum quum ignitum fuerit, & ignis participatione dicitur. Non enim omnia quæ similia sunt alicui, unum cum ipso sunt secundum naturam. Nam multotiens quæ naturaliter alijs insunt, ea sicut imagines motionum uoluntatis nostræ fiunt. Sanè naturaliter animalibus rationis expertibus inest pronitas atque propensio ad irrationales affectus explendos, quod rationem non habeant, qua illos moderentur & frenent.

Esa. 14

Hinc

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hinc homines suo indulgentes animo, & recte rationis ductum non sequentes, sed appetitum brutum atq; effrenem, illorum censentur animalium nomine, quorum insitas & naturales prosequuntur passiones. Et id quidem frequens in scripturis occurrit ac inuenitur. Veluti quod scriptum apud Psalmistam est: Nolite fieri sicut equus Psal.31 & mulus, in quibus nō est intellectus. & rursum: Psal.48 Homo quum in honore esset, non intellexit, sed Hier.5 comparatus beluis & brutis, similis factus est eis. Matth.10 et alibi: Equi furentes in equas facti sunt. Hæc sal Luce 6 uator ad discipulos suos apertiora fecit, dicens: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. et rursus: Estote misericordes, sicut & pater uester in cœlis misericors est. Si ergo similes secundum naturam facti sunt beluis & brutis, qui carentiam rationis ipsorum sequuti sunt: & rursum, si discipuli serpentis prudentiam, columbæ simplicitatem, & cœlestis patris misericordiam imitati, serpētes, columbæ, & dij secundum naturam facti sunt: nihil prohibet, quando unum fieri cum domino dicimur, aut cum ipso deo patre, unum cum deo essentialiter nos factos esse arbitrari. Sin autē operationis alicuius similitudo facit, ut serpentes uel columbæ et cętera dicamur, non erimus secundum substantiam idem cū deo, quia unum cum ipso facti esse dicimur. Sed sicut ipse unum est natura cum uerbo suo, sic & nos ad unum inter nos reducimur uoluntatis coniunctione atque concordia, quando nullo modo dissentimus, sed uno charitatis uinculo in unitate cō fungimur. Præterea solet saluator et dominus nostrum bona, quæ naturaliter insunt sibi, proponere, & ad similitudinem hortari nos, ut ad diuinam sui imaginē, ad quam facti sumus, nos reformet. Matth.11 Quando igitur mites nos esse hortatur: Discite à me (inquit) quoniam humilis sum, & mitis corde. Nec tamen si eum imitati mites erimus, natura quoq; ideò sibi similes erimus, sed in sola mansuetudine, inquātum fieri potest, assimilabimur. Sic igitur, quando de nobis dicit, ut sint unum, sicut & nos unum sumus, ad exemplar nos hortatur: nec quia natura unum cum deo fieri possemus, id dicit: sed ut quemadmodum naturaliter ipse unum cum patre est, sic nos concordia & cōsensu unum simus, naturalemq; identitatem patris & filij quasi exemplar sequuti, uoluntatis cōiunctione ipsam imitemur, quę nos quasi corpus unum & animum unum efficiat. Sic enim de ijs Act.4 qui crediderunt, scribitur: Quia multitudinis ipsorum cor unum & unus animus erat. Nam quæ aliquibus natura insunt, firmæ quasi fiunt imagines, si qui uoluerint suam ad eas uoluntatem conMatth.19 formare, quale illud est: Estote sicut serpentes: estote sicut columbæ. Identitatem igitur naturalem quam habet cum patre, & imaginem, & similitudinem, & exemplar (quod intuentes, uoluntate uniamur) nobis proponit. Quando igitur de nobis dicit, Vt & ipsi unum sint, sicut & nos unum sumus: non ut omissa natura nostra, ad naturam filij commutemur, id dicit: sed ut (ueluti dictum est) id uoluntate nos efficiamur, quo ipse natura cum patre est. Quare si quis naturalem coniunctionem nobis cum filio dei futuram arbitratur, uehementer errat, impossibilia fingens. Nam si dicere uoluisset, natura nos unum cum filio fore: dixisset profectò, Vt unum ipsi mecum sint, quemadmodum ego tecum. Nunc uerò non ita dicit, sed plurali numero utitur: ut sicut ego & tu unum sumus, sicut & ipsi unum in nobis sint. Ita clarè docet, non natura cum deo nos coniungi, quod impossibile est: sed posse fide atq; charitate, quum ad exemplar naturalis unitatis filij & patris, nitimur unum unitate uoluntatum fieri, quod ipsi & patri naturæ inest unitate. Præterea, quod in deo fieri dicitur, non naturæ mutationem, sed ab eo, uel per eum fieri significat. In te Psal.48 (inquit Psalmista) inimicos nostros cornu petēmus. & rursum: In deo meo trāsgrediar murum. Perspicuum enim est quod non in deo naturaliter factus, murum se transgressurum et cornu petiturum dicit: sed in nomine dei & in uirtute ipsius, id se facturum ostendit. Quando igitur dicit, ut ipsi quoque in nobis unum sint, non quia natura humana conuertatur ad dei naturam, id dicit: sed quia in nomine uirtuteq; patris & filij unam habebunt uoluntatem atque consensum. Addidit autem, sicut & nos unum sumus: ut exemplar uniendarum uoluntatum, naturalem suam unitatem cum patre credētibus proponeret. Similitudinis enim aduerbia, sicut, quasi, ueluti, cæteraq; huiusmodi, non totam rem eandem toti significant, sed similitudinem aliquam ostēdunt. Ideò addidit, ut sint perfecti in unum: ut totius textus hic sensus sit. Nam quia magnam, imò immensam generi hominum filius dei conferre gratiam uoluit, ideò uniuersos ad cōiunctionem attrahi sui studuit: factus est enim in nobis, quia hominem induit is, qui patrē habet in se, sicuti uerbum & splendor eius. Sicut igitur ego (inquit) in ipsis sum, qui homo factus idem cū ipsis sum: & tu pater in me, qui eiusdem tecum substantiæ sum: sic uolo ut & ipsi in unitate inter se coniuncti, et quasi unum facti corpus, in me omnes sint: qui omnibus propter assumptionem unius templi cōiunctus sum. Et sic erunt unū, & erunt perfecti, sicut ego perfectus sum, etiā post hominē assumptū. Nō igitur natura nostra omissa, ad dei naturā mutamur: sed unū esse cū deo dicimur, quia participes eius sumus. In hoc (inquit Ioānes) cog 1.Ioan.4 noscimus, quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia ex spiritu suo dedit nobis. Si ergo quia participamus spiritu sancto: unum sumus cum deo, & nos in ipso, & ipse in nobis manere dicit: & filius dei nō est de numero participantium spiritu sancto, sed ipse dator ipsius spiritus est, patet quia non ut ipse in deo patre est, sic et nos sumus: sed ipse quidem in ipsa genitoris natura sicut uerbum, sicut splendor, & sicut character ipsius est. Nos uerò, quia spiritu sancto per ipsum filium participamus, unum esse cum deo dicimur. Idem Ioannes alibi scribit: Quicunque confitebitur

quia

1.Ioan.4 quia Iesus est filius dei, deus in ipso manet, & ipse in deo. Si ergo propter huiusmodi confessionem in deo sumus, & ipse in nobis: filius uerò non ea de causa sit in patre (nec enim pro merito confessionis in dono accepit, ut sit in deo, non est ambiguum homines gratia et dono unum esse cũ deo, & propter fidem & confessionem huiusmodi, donum hoc diuinitus accipere. Dei autem uerbum naturaliter est in patre, non dono & gratia, & patrem similiter habet in se. Quod ut apertius intelligatur, ponamus aliquem fide & charitate confiteri nunc, quia Iesus est filius dei. Is ergo secundũ Ioannis dicta, spiritum sanctũ propter huiusmodi confessionem accepit: & quoniam deũ in se accepit, & deus in ipso, & ipse in deo est. Ponamus etiam quod postea ex suggestione diaboli mutet homo huiusmodi sententiam, et neget Iesum esse filium dei: amisit igitur gratiam, & à spiritu sancto desertus, nec ipse in deo erit, nec deus in ipso. Hic certe sicut ante confessionem homo erat, sic & in cõfessione & in negatione homo erit. Non ergo naturaliter deo coniungimur, nec natura unum cum ipso fideles sumus: sed ut gratia & charitas nos illi coniungit, sic uitium ab illo nos remouet. Si ergo confidentes in charitate, quia Iesus est filius dei, in deo sumus: et negantes alienamur ab ipso: filius autem non dono, nec propter confessionem huiusmodi cum deo est: non erit certe ita ipse in patre, sicut nos. Sed ipse quidem naturaliter & incommutabiliter, sicut ex ipso natus: nos uerò gratia & participatione. Quare sicut ipse naturaliter et filius & deus est: sic nos gratia & participatione filij dei & dij efficimur.

De similitudine filij ad patrem: & quod filius non est natura mutabilis, neq; defõris subsistens, sed ex ipsa substantia patris genitus, sicuti uerè filius.

CAP. II.

Aduersariorũ captiosa obiectio.

SI filius incommutabilis (inquiunt) patris imago est, similisq; est in omnibus & per omnia genitori: quur ipse quoq; nõ generat? et quur filij alicuius nõ dicitur pater? Sic enim exacte similis per omnia ipse erit. Sin autem ipse non generat, quomodo in non generante generans erit? Dissimilis enim, alienusq; à patre in hoc erit. Si deus omnino quemadmodũ homines generat, nec ulla differentia inter hæc est, iure generandi potestatem etiã à filio peterent: sin uerò longe sublimior est natura dei, erit certe à legibus quoq; nostris libera. Nõ igitur ut homo, genuit deus: quare qui natus est, humanis legibus non subijcitur. Ineffabilis enim sua ex patre generatio est. Quod si putent necesse esse à filio dei alios nasci, quia ipse natus ex patre est: quur patri etiam patrẽ non quæruntur, secundum humani generis cõsuetudinem? sin autem pater à nullo est, & nostras leges omnino etiam in hoc superat, nulla ratio coget ut à filio filium nasci oporteat. Erit enim in hoc etiam patri similis: ut sicut hanc animalium naturam pater excedit, quoniam à nullo est: sic filius quoq; excedat, quoniã nullũ generat. Nam propter hoc

Esa.53

A etiam mirabilis imago patris in filio est. Sicut enim pater immutabilis est, quia semper pater & nunq; filius: sic uerbum suum ex ipso prodiens, immutabile permanet patris uerbum, & semper filius, & nunq; pater: similis igitur in hoc quoq; genitori est. Sed interrogare nos solent, utrum liberi arbitrij filius sit, an minimè? Nam si liberi est, inquiũt, electione non natura bonus est, quare potuit in contrarium immutari. Hæc enim liberi arbitrij uis est, ut ad utramuis partem tendere possit: Id autem mutatio et passio est, quam qui potest pati, quomodo immutabilis dei atq; impassibilis erit imago? Sin autem minimè liberi arbitrij filius est, atq; ideò nõ potest diuersa eligere, sed necessariò
B semper manet quod est, quasi lignum uel lapis in seipso subsistet, naturæ uinculis, non libertate arbitrij unitus. Oporteret certe non respondere ad hæc interrogata, quæ ita incõsiderate proferunt. Nam melior tunc taciturnitas est, quando ita uersute contextæ interrogationes sunt, ut sine blasphemia respondere non possis. Si enim liberi arbitrij filium esse dixeris, sequitur statim ex libertate mutatio. Liberum enim est, quod mutari etiam in contrarium potest, quamuis id nunquam passum sit. Sin uerò alterum dixero, statim quasi lapidem propter immobilitatem filium dei esse conclamant. Hæc nec sine suo periculo agitant, nec sine aliorum periculo prædicant. Sed quid ipsi facient, si nos quoq; de patre similiter interro-
C gabimus? an sicuti uos formidabunt, & tacere melius, quàm hæc proferre arbitrabuntur? Sed si tamen nos quoq; coacti similiter (ut dixi) de patre interrogaremus, quomodo respõderent? Hic ergo uideant oro quàm periculosissimæ sint interrogationes huiusmodi, & simile patri esse uerbum suum in omnibus, præterquàm quod pater solum pater est, & filius solum filius, constantissimè pieq; credant. Nam si patris incommutabilis imago est, uereq; dicit: Ego & pater unum sumus. &, qui me uidet, is patrem quoq; uidet: immutabilis certe sicuti pater est. Quomodo enim uera imago immutabilis patris, mutabilis filius erit? aut quomodo uerè dicet, unum sumus, si mutabilitate & immutabilitate disseparantur, & tam
D magna dissimilitudine distrahuntur? Quare quoniam impossibile est falsa dici à ueritate, unum ipsa ueritas, hoc est filius & pater erunt, et ita necessariò quod pater est, id ipsum filius quoq; erit. Sed immutabilis pater est, immmutabilis igitur etiam filius, & per omnia patri similis. Præterea, si liberi arbitrij secundum hæreticos, & mutabilis naturaliter filius est: sed electione boni ad eam conditionem peruenit, ut iam nullam ad patrem habeat differentiam, sed possit dicere, qui me uidet, is etiam patrem uidet: nihil in deo magnum est, quippè cuius naturalem bonitatem etiam mutabiles creaturæ possint assequi, si uoluerint. Id quoniam impiè dicitur, necesse est ut ad naturalia deitatis bona, nulla rationalis creatura possit peruenire: sed omnia naturalia bona deitatis, in filio esse à scriptura prædicantur. Natura igitur similis

patri

Universidad de Deusto
Biblioteca

patri est, non studio, aut quia mutatus ad similitu A
dinem patris est. Perfectus enim est ex perfecto,
& immutabilis ex immutabili. Quomodo enim
Philip.2 non erit perfectus, qui non rapinam arbitratus
Matth.7 est se esse æqualem deo? aut quomodo non est im
mutabilis, cùm unum & idem esse cum patre ipso
est? Ad hæc, arbor ex fructu suo cognoscitur, fru-
ctus autem patris, uerbũ suum, hoc est filius suus
est. Quare aut arborẽ etiam mutabilem esse ostendant: aut si arbor immutabilis est, itaq; ab ipsis cre
ditur, filiũ quoq; immutabilem esse credant, præ-
sertim quum multa sint scripturæ testimonia, qui
bus immutabilis filius esse demonstratur. Nam
dicenti Philippo: Ostende nobis patrem, & cæ-
Ioan.14 tera: Tanto, respondit, tempore uobiscum sum, B
& non cognouisti me Philippe? Qui uidet me,
uidet & patrem meum. Si ergo filij cognitio, pa-
tris cognitio est, necesse est talem esse filium qua-
lis sit pater. Sed pater immutabilis est, immutabi-
Hebr.13 lis igitur filius est. Et Paulus: Iesus Christus heri
Psal.101 & hodie, ipse quoq; in secula. Et Psalmista: Tu ab
initio domine terrã fundasti, & opera manuum
tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem perma
nes, & omnes quasi uestimentum ueterascent, &
sicut operторium mutabis eos, & mutabuntur:
tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.
Iudith.3 Et saluator ipse de se: Videte me uidete, quia ego
sum et non mutor. Et Hieremias: Quia tu sedens
es in secula, & nos perimus in secula. Hic enim
stabilitatem atq; immutabilitatem diuinæ natu- C
ræ perfectionem propheta significauit: mutatio-
nem uerò creaturarum continuam significauit,
quum dicit: & nos perimus in secula. Si ergo scri-
ptura in creaturis solum mutationem & interitũ
nouit, & ab his filium excipit, quum dicat: Tu ue
rò idem ipse es: non est certe mutabilis naturæ fi-
lius. Non est enim idem qui mutari possit. Acce-
dit, quod si nõ sit naturaliter immutabilis, sed per
accidens id assequutus, patriq; factus sit postea
propter uirtutes suas similis, fuisset aliquãdo dis-
similis patri. Et quomodo erit filius, qui aliquan-
do dissimilis naturæ fuit? aut quomodo stabilis in
eo erit beatitudo, bonitas, cæteraq; huiusmodi, si
per accidens hæc sibi contigerunt? nam quæ ac-
ciderunt, desinere quoq; poterunt. Impium ergo D
est cogitare, mutabilem esse filium. de quo ait scri
Psal.101 ptura: Tu autem idem ipse es, & in quo omnes
deitatis dignitates inesse perhibentur. Ad hæc,
quod mutari potest, non potest uerè de seipso di-
cere: Ego sum ueritas. Nam quod modò sic est, et
deinde non sic, ipsum in seipso mutatur. Filius
Ioan.14 autem uerè de seipso dicit: Ego sum ueritas: non
est ergo mutabilis, sed similis patri atq; incommu
tabilis. Mutabilem esse filium ostendere student
hæretici, ut ex hoc creatura & dissimilis patri esse
uideatur. Multaq; ad comprobandum furorem
suum ex scripturis proferunt, ut simpliciores au-
toritate ipsarum seducant. Et inter alia, illud Apo
Philip.2 stoli: Propterea & deus ipsum exaltauit, & dona-
Psal.44 uit illi nomen quod est super omne nomen, ut in
nomine Iesu omne genu flectatur. Et illud Psal-
mistæ: Propterea unxit te deus, deus tuus oleo
exultationis præ participibus tuis. Deinde cauil-
lantur dicentes, propterea, ideò, cæteraq; huiusmodi uerba causam significare, propter quam
exaltatus est, & propter quam donatum est sibi
nomen super omne nomen, & propter quam un
ctus est oleo exultationis. Si ergo (inquiunt) ali-
qua de causa hæc habuit, mutatus est necessariò,
& factus talis, qualis non erat antea, quàm hæc
sibi donata essent. Deinde omnis data dignitas
potest auferri: qui autem eius conditionis est, ut
possit sibi dignitas aliqua dari & auferri, quomo-
do similis omnino erit immutabili patri? & quo-
modo uera eius imago erit, qui semper idem est?
Si secundum uos aliqua dei filius de causa exal-
tatus, & oleo exultationis unctus est, si causa illa
non fuisset, non esset quod est: & ita non esset na-
tura deus, sed per gratiam: nec natura filius, sed
per gratiam: & merces sibi data esset, ut & deus
& filius dei uocetur. Nulla igitur esset inter ip-
sum & nos differentia: liceret enim etiam nobis
per fidem & charitatem similia consequi, quippè
& dij & filij dei per gratiam uocamur, & oleo ex-
ultationis ungimur. Est autem absurdissimum,
filium dei uerum, propter quem deus pater est
uerus, quia ita est deus ex deo, ut homo ex homi-
ne: absurdissimum inquam est, æqualem nobis
ipsum filium dei putare, qui non uerè filij & dij
sumus, sed per gratiam propter misericordiam
dantis. Præterea, apostolus Paulus de ipso dicit: Philip.2
Qui in forma dei est, nec rapinam arbitratus est
se esse æqualem deo: sed seipsum exinaniuit, for-
mam serui accipiens. Et post pauca: Propterea
deus ipsum exaltauit, & donauit illi nomẽ, quod
est super omne nomen. Quando igitur fuit fa-
ctus homo, tunc sibi nomen fuisse donatum scri-
bitur, & tunc exaltatus dicitur. Num igitur ante
incarnationem, huiusmodi non fuit? Nam si fuit
huiusmodi, superfluum est dicere postea ipsum
accepisse: sin uerò non fuit talis, neque habebat
hæc, mutatus profectò quum acceperit, est. Quid
igitur erat secundum uos, antequàm hæc accepis-
set? Sed si hæc factus homo, accepit ut homo, sa-
pientia certe & uirtus patris, & ueritas, & lumen
de lumine, & uita & imago patris semper fuit, &
semper erit. Nam si hæc quoque ante humiliatio-
nem non habuit, uideant quæso, quomodo re-
rum omnium ordo per summam impietatem cõ-
uertatur. Scripturæ nanq; diuinæ incarnationem
filij hominis factam prædicant ad restitutionem
totius humani generis: sin uerò (ut ipsi dicunt)
exaltatus post incarnationem est filius dei, & fa-
ctus sublimis, quod antea non habebat, pro se
magis incarnatus esset quàm pro hominibus.
Sibi enim magis secundum uos profuit, quàm ho
minibus. Ita non pro nostra salute magis quàm
ut ipse exaltaretur, nomenq; maximũ assequere-
tur, homo factus esset. Quomodo igitur prophe-
tæ et apostoli saluatorem appellant nostrum, si si-
bi magis quàm nobis profuerit? Vel quomodo
pro nobis mortuus est, si ea pro morte deus ipse

ac

ac filius dei appellatus est? Hæc impia si quis uoluerit effugere, firmiter credat necesse est, nihil mutationis filio dei accidisse: sed naturaliter simile patri ut filium uerè confitebitur. Ad hæc, si non fuerit secundum uos semper filius, aut si erat quidem, sed melior postea factus est, quando humiliatus formam serui accepit: quomodo per ipsum omnia facta sunt? aut quomodo dilectus erat patri filius, qui perfectus non erat? Imperfectus enim erat secundū uos, quoniam multo melior factus postea sit. Aut quomodo adorabilis postea factus est, qui à principio id habuisse uidetur? Adorauit enim ipsum Abrahā in ilice Mambre, & Moses in rubo, dicentem: Ego sum qui sum. Quomodo autem (sicut Daniel ait) millies centena millia ipsi administrabant? quomodo in excelsa elataq; sede sedere uidebatur, ita ut Seraphin ei gloriam redderent? Aut quomodo rursus cœlorum uirtutes quū audissent, Tollite portas principes uestras: interrogassentq; quis esset iste rex gloriæ: audierunt rursum: Dominus uirtutum ipse est rex gloriæ? Non dixit, factus est dominus uirtutū, & rex gloriæ: sed hic qui est nunc, & olim erat dominus uirtutum, est rex gloriæ. Si ergo id erat olim & ante incarnationē, quod modò est, non absq; impietate mutationis dicitur susceptiuus. Nec (ut hæretici aiunt) quoniam recte egit filius, & sapientia & uerbum dei appellatus est: sed erat semper immutabilis, & genitori naturaliter in omnibus semper similis, non à minore gradu ad maiorem mutatus. Sed contrà quispiam potius diceret: Exinaniuit enim seipsum, formā serui accipiens. Et ita tanto submissior usus est, quantum inter deum & hominem interest. Non enim erat antea creatura, & postea deus: sed quū deus æternaliter esset, factus est postea homo. Melior ergo ipse per incarnationem factus non est. Exaltari autem dicitur, & in loco gratiæ nomen super omne nomen accepisse: quoniam cū assumpta carne illò reductus est, ubi semper est sine carne. Ipse quippè dicit ad patrē: Pater glorifica me illa gloria, quam habebā apud te antequàm mundus esset. Quæ autem erat gloria filij anteq; mundus esset? illa uidelicet, quod erat in forma dei. Non ergo ad meliorem mutatus est: sed gloria & exaltatio quæ post incarnationem sibi donatur, nihil aliud est quàm dedecoris (ut ita dicam) destructio, quod dedecus propter humiliationem usq; ad assumendam carnē & formā serui, quamuis carnis et serui proprium esset, in ipsum tamen propter incarnationē redundare uidebatur, præsertim quoniam homo solum & non deus putabatur. Dicuntur autem hęc à patre dari, non quoniam ab ipso etiam ut deo non concedebantur: sed quoniam una persona filius dei est cū homine, qui hæc recepit. Ad hęc, si secundum uos post humiliationem incarnationis exaltatus esset, & ideò donatum sit illi nomen super omne nomen, ut uidelicet deus uocetur, & propterea etiam unctus sit, filiusq; nominatus, necesse erit dicere nō fuisse ista prius in filio dei. Non enim potest aliquis accipere, quod etiam habet anteq; accipiat. Quomodo autem uerè scriberetur: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes? Id enim ante incarnationem dictū est, anteq; secundum hæreticos non dicebatur filius dei. Quomodo igitur ipse alijs misericordia sua dicebat: Dij estis, & filij excelsi omnes? Nō enim possunt ad imitationē ueri filij per gratiā filij fieri, nisi uerus antea filius fuerit. Nam si participatione filij per ipsum adoptamur, quomodo participans ante participatum erit? et quomodo quod factum est, prius illo erit per quod factum est? Hæc absurda nimium atq; impossibilia sunt. Immutabilis ergo filius est, nec per gratiam, sed substantialiter ac naturaliter idem cum patre est. Præterea, si quasi uirtutis, uel humiliationis, uel obediētiæ mercedem habuit, & sic factus est, quod non erat, filius dei: quomodo ante incarnationem nonnulli patrem cognoscebant? quū dicat filius: Nemo nouit patrem præter filiū, & cui filius reuelabit. Nam si non erat secundum uos filius, non erat certe reuelator: quomodo ergo pater reuelatus patribus fuit? Quod si semper pater cognoscitur, & reuelator certe semper filius est: sed erat & est semper naturaliter patri similis, rei nullius indigens, perfectus atq; incommutabilis.

Quod ex substantia patris filius est, nec extra productus, ut hæretici aiunt: & quoniam non extra productus, ideò similis patri est.

CAP. III.

NOn esset, inquiunt, deus excellentior homine, si sicut homo ex seipso pariat hominem: sic deus ex seipso pariat filium. Verum quoniam super omnem creaturā est, non pariet ex substantia sua ut homo filium, sed extra ipsum producet: non erit ergo filius natura similis patri. Libenter interrogauerim, utrum illi nulla in re uestigium similitudinis dei esse in nobis, & in cæteris creaturis opinantur. Nam si aliquod esse cōsenserint, inane inuenitur quod nobis proposuerūt: sin uerò nullum similitudinis uestigium esse contendant, dicant nobis quæso, an homo substātia est, & si substantia est, quur non negant deū substantiam esse? Et rursus, uerbum habet homo, rationalis enim est. Et erit ergo deus secundum illos absq; uerbo, si nullum uestigium eius in homine est. Si autem, quantū natura nostra patitur, similes in his deo erimus, quur etiam in generando aliquam similitudinem nobiscum deus non habebit? Oportet certe intelligere atq; credere, quoniam ad imaginem diuinæ naturæ facti sumus, id quoq; cum multis alijs habere, ut ex nobis possimus generare: quoniam & creator deus ex seipso generat filium, nec extra seipsum producit, & ideò etiam similis illi natura in omnibus est. Sed nos, inquiunt, corporei alimēti abundātia, quasi materia usi, filios inde generamus: sicut quando etiam extra nos quicquā facimus, materia nobis opus est. Deus uerò ut cuncta ex nihilo creat, nulla materia indigens, ita nulla in seipso multiplicatur materia, ut ex ea possit filium parere. Sicut ergo non ex præsubiecta materia creat, sed extra

ex

Ioan. 1 — Genesis 18 — Exod. 3 — Dan. 7 — Esa. 6 — Psal. 23 — Philip. 2 — Ioan. 17 — Psal. 81 — Ibidem — Matth.

ex nihilo cuncta produxit: sic ex seipso generare A filium non potest: non erit ergo filius naturaliter patri similis, quoniam neque ex seipso, sed extra ipsum ab ipso productus. Quomodo igitur, ò ingeniosissimi nos, unigenitus esse filius scribitur: si etiã ipse ueluti creatura creatus ad extra est? aut quomodo uerè filius, qui ex substantia genitoris non effulsit? Nam si possibile esset, quæ ex nihilo, id est, ad extra producta sunt, filios naturaliter appellari, non esset unigenitus filius uerbũ dei, quũ in hoc cum omnibus creaturis conueniat: sin autem possibile non est, sed solus unigenitus est filius dei, non ut creatura, à nõ esse ad esse uocatus est: sed sicut uerè filius ex patre prodijt, atq; ideo similis ipsi est. Præterea, si omnia ex nihilò produ B cta sunt, et ipse similiter filius, quamobrem ille natura dominus est, omnes autem creaturæ natura seruæ? Aut eñ domini nomine, naturaliter cuncta honorari par est, aut ipsum quoq; filium, seruum cum omnibus appellari, si similiter creaturis ex nihilo ad extra productus est. Id autẽ nusquam in diuina scriptura legitur: sed filius quidẽ Filius natura dominus scribitur: creaturæ uerò natura seruæ. Ecce, inquit, omnia tibi seruiunt. Et filium quidem unà cum patre adorare & glorificari legimus, creaturas uerò adorare atq; glorificare. Nõ est ergo (ut cætera) productus ad extra, sed ut natura filius ex patre generatur: similis ergo in omnibus genitori naturaliter est. Sed ignorare uidẽtur isti qui syllogismis inanibus, et sonitu magno C uerborũ magis quàm ueritate iactant: quia quod uerè est, & quod ex propria sua substãtia generare uerè potest, deus est. Ipse enim est, qui est: nam Exod. 3 cætera omnia non sunt antequam producantur. Quod igitur uerè est, cui esse proprium nomen est, ipsum solum ex sua substantia generat. Cætera enim (ut uerbi gratia, homines) non ita ex sua substantia generare uidentur, quia non ex seipsis id habent, sed à diuina uoluntate ad hoc uocati sunt. Diuina enim lex, quæ creatoris uolũtas est, facit ut homo generet. quod patet, quia non omnia generant, sed solum quæ ipse uoluit. Quod igitur proprie generat ex seipso, deus est: cætera ad imitationem illius id faciunt. Quomodo igitur nõ absurdum est dicere, creaturas quæ deum D in hoc imitantur, filios ex seipsis parere, & exemplar illud ad quod creatæ sunt, non generare ex seipso, sed ad extra filium suum produxisse? Quoniam igitur id absurdum est, pater uerè ex seipso filium generat, & ideo similis sibi filius in omnibus est, & æternitas atque incommutabilitas patris in filio quoq; naturaliter erit.

De similitudine patris & filij, similiter proposito textu: Nemo bonus nisi deus.

CAP. IIII.

Matt. 19 SI nemo, inquit, bonus nisi deus, ut ipse testatur filius, quomodo erit similis patri, qui natura bonus non est? præsertim quum apertissimè à naturali, substãtialiq; bonitate seipsum excipiat, Cur enim, inquit ad scribam, bonum me dicis? nullus bonus præter deũ. Aut non uident quantum ex his uerbis sequitur periculũ: aut si uident, ludere uolũt in re, in qua minime ludendum est. Patrem enim solum naturaliter bonum esse uolunt, filium uerò minime: quomodo igitur erit filius, si naturaliter patri similis nõ erit? Sed in hoc, inquiunt, similem dicimus, quoniam pater talem uoluit ipsum facere qualis ipse pater est. Quemadmodum quando artifex domum ædificat, similis est domus & imago exemplaris quod in mẽte artificis est: & tamen propter materiam alia est ædificata domus, quàm illa quæ in mẽte artificis est, & longè alia quàm ipse artifex. Vt ergo domus imago & similitudo mentis est, sic & filius patris: non autem secundum naturam & substantiã imago ac similitudo est, ut uos prædicatis. Ridicula hæc sunt omnia, imò autẽ lachrymis digna. Quis enim non ingemisceret, tantam hominum impietatem considerans? Nam si secundum essentiam dissimilis patri est, similis autem secundum simulachrum & imaginẽ mentis, necesse erit primum ut compositus sit ex diuersissimis rebus atq; contrarijs: ex simili dico atq; dissimili, & ita non erit totus lux, nec totus ueritas, nec totus imago patris. Deinde ad hæc necesse est, ut ad ipsum quoq; patrem hæc impietas transeat. Compositus enim etiam ipse necessariò erit ex substantia & mente, uel imagine illa quã in mente habet: quippe quũ secundum istos, filius substantialiter quidem dissimilis patri sit, similis uerò secundum illud mentis exemplar. Quomodo igitur pater omnium rerum principium erit, si non simplex, sed compositus erit? Primũ enim simpliciter, haudquaquam compositũ esse potest: quia nihil potest ipso præintelligi à quo componatur, nec ulla diuersitas in primo simpliciter est. Composita uerò congregationem diuersorum simpliciũ habent, quæ ipsis necessariò præintelliguntur. Quoniã igitur hæc omnia impia, impossibiliaq; sunt, similis erit necessariò secundũ essentiam patri filius. Nam si nõ est substantialiter similis, nec perfecte similis erit: quomodo ergo non rapinam arbitratus est se esse æqualẽ deo? Nam qui æqualis deo est, is substantialiter quoq; similis est.

Libri tertij Thesauri Cyrilli finis.

EIVSDEM LIBER QVARTVS.

Quod per participationem ad imaginem dei formamur.

CAP. I.

NOn potuit homo ad imaginem esse creatoris, nisi spiritu sancto participaret. Si quis enim (Paulus ait) spiritum Christi nõ habet, hic ipsius Christi non est. Sed si possemus absq; participatione spiritus ad imaginem dei esse, omnes profecto Christi essemus, etiam si spiritu sancto non participaremus. Ioannes etiam ait: Qui seruat mandata eius, in ipso manet, & ipse in eo. Et cognoscimus ẽx hoc quod manet in nobis, ex spiritu quem dedit nobis. Si ergo seruãtes mandata spiritu sancto participant, quo participantes ad imaginem creatoris formãtur: perspicuum est non posse hominem deo assimulari, nisi modo quodam ipso Phil. 2 1. Ioan. 14 Rom. 8

Universidad de Deusto
Biblioteca

participet. Et rursus saluator hominem renouãs atq; restituens, insufflauit discipulis, dicens: Accipite spiritum sanctum. Quod igitur hominem renouat, id homo ante lapsum quoq; habuit. Vt ergo ad imaginem dei modo perfectiore homo sit, spiritus sanctus sibi donatur. Non enim ita perfecte ad imaginem dei esse uidetur, nisi spiritũ sanctum habeat. Si ergo spiritum filij accipientes, ad imaginem reformamur, quomodo dissimilis erit patri uero deo, qui alios per spiritum suum ad similitudinem dei reuocat? Incommunicabilis, inquiunt, quia nemo participare ipso potest, pater propter excessum est. Non enim potest natura humana, deitate patris (quæ omnia excedit) participare: & tamen quum sit per se imparticipabilis nobis, per filium quasi per minorem in nobis habitat. Quomodo ergo similis est imparticipabili patri filius, qui à nobis participatur? Si uelut uos dicitis (qui tanquam uinolenti omnia turbatis) magna & ineffabilis deitas patris est, certè necesse est, ut concedatis magnam & ineffabilem bonitatem ipsius esse. Quomodo igitur erit adeò bonus, ut sit ipsum bonum, qui creaturas longè à bonitate sua disterminat? quum natura boni flagitare uideatur, ut omnibus se proponat, & frui se omnes uelit, prout singuli possunt, quod certè facit: habitaturum enim se in nobis promittit, & in filios adoptatorum. Ita ergo clemens & bonus deus est, ut bonitas sua per filium in spiritu sancto ad omnes transeat, et nemo à participatione suæ bonitatis repellatur. Patris uerò participatio, per filium in spiritu decenter et proprie fit: nã & sole per splendorem, qui ex eo emittitur, nec sine calore participamus, qui operationis spiritus sancti imaginem gerit. Sicut igitur splendor solis, per quem sol participabilis est, soli non dissimilis est: sic & filius non est dissimilis patri. Nam si participatio eius, participatio patris est, eadem omnino substantia patris et filij est, et ideo summa similitudo, imò eadem penitus essentia patris & filij est. Sed quomodo, inquiunt, eiusdem cum patre filius erit substantiæ, qui patre adeò minor est, ut ipsum non uideat? Id enim ipse testatur, dicens: Deum nullus uidit unquã. Vnigenitus filius dei, qui est in sinu patris, ille exposuit. Si ergo uniuersis pater est inuisibilis, & filius unus ex uniuersis est, quomodo essentialiter erit patri similis, qui adeò minor est, ut ipsum nõ uideat? Imò quomodo non aperte cum ueritate, & cum omnibus scripturis sacris uos pugnatis, qui dicere audetis non uideri patrem à filio? quum ipse clamet, neminem uidere patrem, nisi eum qui ex deo est: & aperte dicat. Qui uidet me, uidet & patrem. Quomodo autẽ & spiritus eius omnia quæ sunt, & ipsa dei profunda sciet, sicut & spiritus hominis ea quæ sunt in ipso? aut quomodo filius patrem non uidet, secundum uos: quum etiam angeli scribantur faciem patris uidere? Et quomodo filius uerè dicit: Sicut nouit me pater, & ego noui patrem? & rursus: Nullus cognoscit filium nisi pater, nec patrem ullus cognoscit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Qui ergo non modò patrem cognoscit, uerumetiã alijs reuelare potest, quomodo ipse patrem non uidet? Aut quomodo non cognoscit eũ, si seipsum cognoscit? ac ideo dicat ad patrem: Omnia mea tua sunt, & tua mea. Sicut igitur, si nõ uideret patrem, dissimilis ei secundũ essentiã esset: ita quoniã uerè uidet et uerè cognoscit, erit ipsi uerè & essentialiter similis. Concedimus, inquiunt, similem patri filium esse: sed ideo quia cum patre ipse perfecte participet, conformatus ad eum per participationem maximam quodammodo est: sicut & nos, quantum possibile hominibus est, diuina participantes natura, cœlestis patri imaginem (ut scribitur) gerimus, & quasi ad diuinos characteres conformamur. Nescio quis diuinarum scripturarum peritus huiusmodi poterit nugas audire. Nam illi quidem prædicant deum recentem non esse nobis colendum: uos autem recentem, & nuper factum deum non erubescitis filium dicere. Quod enim participationę dei reformatur ad ipsum, acquisitam habet nõ naturalem deitatem. Quod porrò acquisitum est, prius non habebatur, sed postea contigit atq; accessit, quare amitti etiam facile potest. Omne nanque quod datur, auferri etiam potest: & quod accessit, nõ est inconueniens si abibit. Necesse est ergo ut uel concedant filium dei & deum atq; dominum posse amittere, quod filius dei & deus & dominus sit: uel si hoc dicere formidabunt, concedentq; essentiam filij nullum beatitudinis suæ casum accipere posse, necesse est ut etiam confiteantur non participatione aliqua ipsum conformari ad patrem, sed naturalem atq; essentialem similitudinem habere, tanquam uerbum ex ipsa substantia patris prodiens. Præterea, qui participatione sanctificãtis dei sanctificati sunt, donũ quidem conseruant, si mandata etiã obseruant, alios autem sanctificare ipsi nequeunt: nullus enim hominũ sancti spiritus participatione sanctus, propria potestate ac uoluntate idipsum cæteris poterit donare: fons enim sanctitatis solummodo potest ex seipso sanctitatem quibuscunque largiri. Videmus enim quod angeli, sancti quidem sunt participatione ac gratia, & ideo nunquam inueniuntur dedisse ipsi sanctitatem hominibus. Et beatus Moses septuaginta senioribus præpositis non dedit ipse spiritum, sed deus abstulit (ut scribitur) à spiritu qui erat in Mose, & donauit illis. Sancti ergo per gratiam atque participationem, ipsi quidẽ donũ consequuti sunt, sed alijs pro uoluntate sua dare illud non possunt. Filius uerò non sic, sed ut sanctitatis fons, ex propria potestate discipulos sanctificat, dicẽs: Accipite spiritum sanctum. Idipsum pater quoq; facere inuenitur. Qui ergo sua potestate æqualiter atque ipse pater sanctificat quos uult, quomodo similis patri secundum essentiam non erit?

Captio hæreticorum

Cauillus aduersariorum

Ioan. 20

Ioan. 14

Ioan. 6
Ioan. 14
1. Cor. 2

Matth. 8
Ioan. 10
Matth. 11

Item

Universidad de Deusto
Biblioteca

Item de similitudine patris & filij essentiali, euangelico textu proposito: Sicut enim pater uitam habet in seipso, sic dedit & filio uitam habere in seipso.

CAP. II.

Sed quomodo, inquiunt, filius essentialiter erit
Ioan. 5 similis patri? aut quomodo non erit posterior ipso qui ex ipso dãte multa recipit? Sicut enim, inquit, pater uitã habet in seipso, sic & filio dedit uitã habere in seipso. Nihil ò uos prohibet, si aliquid pater dicit dare filio, et filius à patre accipere, non esse prius patrẽ quàm filiũ. Non enim filius prius non existẽs, nihil ex patre habuit, deinde ex eo aliquid accepit: sed naturaliter natus ex patre, omnia nascendo, quæ patri naturalia sunt, naturaliter cõ B sequitur. Quemadmodum si quis lucem, quæ prodit ex sole, accipere aliquid ab eo ideo diceret: quoniam omnia quæ sunt in luce, & ipsa lux ex sole sunt. Neque idcirco sol ante lucem esse uidebitur, quoniam lux quæ ab eo est, omnia solis naturaliter habet. Non est igitur posterior filius patre, quia pater sibi uitam dedit. Non enim prius genuit, deinde uitam dedit: sed ut coæternus patri filius est, ita & æterna uita est. Præterea, si essentia rerũ inde significari posset, quod aliquid accipere uiderentur, & tunc esse dicerẽtur solum quando accipiunt: quid prohiberet dicere tunc incepisse patrem esse, quando aliquid ab homi-
Psal. 67 nibus incepit recipere? Et quoniam Psalmista dicit: Date gloriam deo. Tunc incepisse pater uide- C retur, quãdo primum ab hominibus gloriam recepit. Sed hæc omnia nugæ sunt: filius enim æternaliter prodiens ex patre, naturaliter omnia possidet quæ patri natura insunt: sicut & filij hominũ uniuersa quæ in patribus naturaliter sunt, à patribus habent, unde ipsum etiam esse habent, quum tamen ineffabilis illa generatio generationes creaturarum in infinitum excedat, & propterea oportet semper exẽpla & similitudines, pro-
Conclusio ad ut creatorem decet, intelligere. Sed necessarium, inquiunt, esse uidetur, ut quod aliquid recipit, non habere illud antea uideatur. Si ergo pater essentialiter uita est, & filio uitam dedit, non habebat ergo aliquando filius uitam: quomodo ergo similis erit patri, qui ab eo recipiat, quod ipse non D habeat? Examinate porrò singula euangelij uerba, diligenterq; ponderate, quoniam magnus latet in ipsis sensus. Scribitur enim, quod pater uitam in seipso habet. Hoc autem, in seipso, nihil aliud significat, quàm essentialiter. Sed filius quoque dante patre (qui esse ipsum dat) uitam habet in seipso: substantialiter ergo, non quasi additamentum, ut uos putatis. quare patri æqualis & similis in omnibus est, quũ non aliter uita sit quàm ipse pater. Nam si non secundum naturam filius
Ioan. 6 uita esset, quomodo uerè diceret: Qui credit in
Ioan. 10 me, uitam habet æternam? & rursus: Oues meæ
Ioan. 11 uocem meam audiunt, & ego do ipsis uitam æternam. & rursus: Qui credit in me, nõ gustabit mortem in æternum. Non dixit, non dimittet pater eum gustare mortem, nec quod habebit uitam, A quam dedit mihi pater: sed ipse pollicetur daturum se uitam, quæ in eo ipso est, quia naturaliter & essentialiter ipse uita est. Impium igitur est solummodo cogitare, quasi additamentum sibi uitam à patre dari. Nam, sicut diximus, quum ex patre prodeat, omnia naturalia patris habet, & ideo dicitur accipere ab ipso, à quo habet. Ad hæc, si filius dei uita naturaliter non est, sed ipsa participat, ut hæretici contendunt, erit ipse substantialiter aliud, quàm illud quod ab eo participat. Quo- Ioan. 11
modo igitur ait: Ego sum uita, Ego sum panis Ioan. 9
qui de cœlo descendi? si quis comederit ex hoc pane, uiuet in æternũ. Nam si panis ille, secundum naturam uita non est, quomodo uiuet in æternũ, qui ipsum comedit? Nisi forte dicant ideo uicturos in æternum qui comedũt, quoniam panis ille uita participat. Sed si hoc uerũ esset, angeli quoq;, quos uere credimus uitæ participes esse, uiuificare possent, quod falsum est: solus enim filius uiuificare potest. Solum autem filium ita dico, ut similiter patrem & spiritum sanctũ uiuificare nemo ambigere debeat. Non ergo deforis uita filio accessit, sed ipse uita naturaliter est. Accedit, quod quando dicitur: Sicut enim pater uitam habet in seipso, sic dedit & filio uitam habere in seipso: incõmutabilis manifeste similitudo, & identitas essentialis patris & filij significatur. Sic enim habet uitam filius, inquit, in seipso, sicut & pater, naturaliter uidelicet ac essentialiter. Scribitur autem, dedit, ut naturaliter & essentialiter ex patre filius esse significaretur. Non enim pater aliquid dedit filio, quasi à seipso auferens, & ipsi non habenti afferens, secundũ locales ac diuisibiles corporis incisiones: sed quemadmodum planta fructui qui est ex ipsa, naturaliter suam qualitatem dat, sic & filio pater omnia sua dat. Omnia enim quæ pater est, filius similiter est, præterquam quod pater non est filius, & filius non est pater. Sed si filius etiam, inquiunt, uita secundum naturam est, quomodo uerè de patre Paulus dicit, qui solus habet immortalitatem? Nam si filius quo- 1. Tim. 6
que habet, non solus pater habet: sin uerò solus pater habet, non habebit profectò etiam filius. Multa patri soli dicuntur inesse, nec tamen Ioan. 17
filius illis naturaliter priuatur. Enimuero solus uerus deus scribitur: an igit ideo filius nõ erit uerus deus? & quomodo sicut naturaliter deus, & à nobis & ab angelis adoratur? præsertim quum aperte diuina lex clamet: Dominum deum tuum Deut. 6
adorabis, & illi soli seruies. Quomodo autem ser- Psal. 80
uabimus illud: Non erit deus recens in te? Nam si quia pater solus secundum naturam deus dicitur, ideo filius natura deus non erit, recens erit certè, & posterior quàm pater. Hæc quoniam absurda sunt, non erit filius mortis particeps, quia solus pater dicitur immortalitatem habere: sed immortalitas patris naturaliter in filio etiam erit. Non est enim illis filius nudus, quæ inesse patri dicuntur. An forte, quoniam apud eundem Paulum scribi- 1. Tim. 1
tur, incorruptibili, inuisibili, soli sapienti deo, corruptibilis & uisibilis, nec sapiens filius secundum

uos erit? magnæ impietatis reus est qui sic intelli- A
git. Quomodo erit corruptibilis largitor incorru
ptionis? aut quomodo natura deus uidebitur? aut
quomodo sapiens is non erit, de quo scribitur,
1. Cor. 1 Quia dei uirtus & sapientia est? Mirum certè est,
quomodo sapientiam dei insipientem esse dicere
audetis. Quare si etiam solum patrem aliquid ha-
bere dixeris naturaliter, non priuabitur tamen fi-
lius eadem re naturaliter. Solus enim ea pater ha-
bere dicitur, inquantum à nullo habet: sed omnia
quæ sibi naturaliter insunt, filius suus ex eo pro-
diens consequitur naturaliter. Non enim menti-
Ioan. 16 tur ueritas de se, dicens: Omnia quæ habet pater,
Ioan. 17 mea sunt. & rursus ad patrem: Omnia mea, tua
sunt. Præterea, si character incommutabilis pa- B
ternæ substantiæ filius est, quomodo ipse non erit
naturaliter uita, quũ pater id habeat? Esset enim
magis deprauatus, & falsus character quàm ue-
rus. Ad hæc, si quis uidet filium, uidet & patrem:
quum ergo pater essentialiter uita sit, erit etiam fi
lius essentialiter uita. Nam si non essentialiter, sed
participatione uitæ uita erit: quoniam qui uidet
filium, uidet patrem, erit pater quoq; uitæ partici
patione uita: quod impium dictu est. Accedit,
quod quæ diuersa necessariò sunt, eandem habe-
re operationem non possunt. Operatio enim na-
turalis necessariò diuersa est in diuersis naturis.
Nemo enim aquæ atq; igni eandẽ attribuet ope-
rationem. Si ergo pater uita est naturaliter, filius
uerò non sit, ut hæreticis placet, quomodo eadem C
est operatio patris & filij? Ipsa certè ueritas ait: Si-
cut pater uiuificat quos uult, ita et filius quos uult
Ioan. 5 uiuificat. Non enim aliter, inquit, pater quàm fi-
lius uiuificat, sed sicut pater, ita & filius: eandem
semper sibi & patri operationem attribuẽs. Non
ergo dissimilis genitori filius est, sed sicut pater na
turaliter uita est, ita & filius. Præterea, si uerè di-
xisse Ioannem arbitrantur, omnia confitebuntur
patrem per filium operari. Est autem una etiam
operatio patris, ut quos uelit uiuificet, quare ip-
sos per filium uiuificabit. Erit ergo filius quoque
uita secundũ naturam, aliter nõ poterit per ipsum
quicquam uiuificari. Ad hæc, si dei & hominum
mediator filius est, quia extrema in se uno copula
uit: necesse est, ut quemadmodũ hominem uerè D
assumpsit, uereq; homo est, ita uerus quoq;, ac se-
cundum naturam deus sit. Et quoniã uerus deus
essentialiter uita est, erit ipse quoq; sicut & pater,
essentialiter uita. Adde, quod diuinæ scripturæ
ueritatem filium appellant, quomodo ergo ueri-
tas erit, si falsò dicit: Ego sum ueritas & uita? Nõ
Ioan. 14 est enim ille uita, qui essentialiter uita nõ est. Ve-
rum quoniam mentiri ueritas nõ potest, impium
enim id dictu est, substantialiter filius, non parti-
cipatione uita erit. Quomodo enim non erit uita
essentialiter, cuius cognitio sic cognoscentes ip-
sum uiuificat, quemadmodũ & cognitio patris?
Hæc, inquit, est uita æterna, ut cognoscant te so-
lum uerum deum, et quem misisti Iesum Christũ.
Ioan. 17 Sed multi, quoniã humano more ducuntur (nec
enim aliter dici possunt, & res ipse ineffabiles per

se sunt) rectè intelligere, uerba sequentes nolunt, A
& ita in magnam impietatem incidunt. Si enim
pater uitam habet in seipso, erit (dicet quispiam)
aliud ipse qui habet, aliud uita quæ habet. Quo-
modo igitur simplex secundum essentiam deus
est? Id absurdum fugiemus, credentes filium es-
se uitam, quam pater habet: & patrem esse uitam,
quã filius habet. Non enim mentit ueritas, dicẽs: Ioan. 14
Ego in patre, & pater in me est. & rursus: Ego
sum ueritas & uita. Ipse igitur est uita, quã pater
habet in seipso. Quũcq; pater ipse uita sit, dedit se-
ipsum filio, nõ ut corpus corpori, neq; ut propriã
hypostasin in filio cõcesserit, ita ut filius pater sit:
Hæc enim absurda & impia sunt: est enim pater
semper pater, & filius semper filius. Sed per idẽti- B
tatẽ naturæ, generans & uerbũ genitũ, ineffabili-
ter unum sunt. Accedit, quod dicere quoque
possumus, omnia quæ patri naturaliter ac essen-
tialiter insunt, filium ipsum esse. Solus pater ue-
rus est deus, quoniam solus habet filium, qui ue-
ritas est. Solus pater sapiens & potens est, quoniã
Christus dei filius, uirtus & dei sapientia est. So- 1. Tim. 6
lus pater inaccessibilem lucem habitat, quia filius Ioan. 1
est lux uera, quæ illuminat omnem hominem. So
lus uita est pater, quoniã habet filiũ uerè dicentẽ:
Ego sum uita. Quando igitur dicit, quod pater ha
bet uitã in seipso filiũ in seipso habere significat.
Est aũt etiã ipse in filio, & uita secũdũ naturã, ideo
& filius uitam habet in seipso. Postremo, quia
uita secundum naturam filius est, accipere uitam C
à patre dicitur, non inquantum uerbum aut ima-
go patris (sic enim ipse quoq; naturaliter uita est)
sed inquantum homo factus est. Ita enim pater et
tota trinitas, uitã filio ut homini præstat. Hic sen-
sus à sequentibus confirmatur, in quibus causa
dandi exponitur. Potestatẽ enim, inquit, dedit ei Ioan. 5
iudicium facere, quia filius hominis est. Si ergo,
quia filius hominis est, & inquantum homo, iudi
candi potestatem accepisse dicitur: eodem modò
dicemus, quia homo factus est, & homines à deo
cuncta accipiunt, ideo & ipse ut homo, uitã à dei-
tate accepisse dicitur, quæ nulla re participat, &
cæteris omnia quæ habent & ipsum esse largitur.

Libri quarti Thesauri Cyrilli finis.

EIVSDEM LIBER QVINTVS.

Aduersus Arianos, qui proposito Prouerbiorum textu, Dominus creauit me principium uiarum suarum in opera sua: simpliciores seducebãt, dicentes quod filius creatura esset.

CAP. I.

QVi furorem Arij susceperunt atq; amplificarunt, quia in Pro- Prouerb. 8
uerbijs scribitur, Dominus creauit me: suam impietatem autori
tate cõfirmatam credentes, creaturam esse filium prædicãt: nec
tamen ut unam creaturarũ genitum esse dicunt,
nec tamen ut unum genitorum. Sed si filius crea-
tura est, quomodo non erit sicut una creaturarũ?
Nam aut cum creaturis non connumerabitur, &
ita non erit creatura: aut si cum creaturis cõnume
ratur,

ratur, quomodo nō erit sicut una creaturarū? Sed putatis fortasse præcipuum quendam honorem filio facere, creaturam ipsum dicentes, sed non sicut unam creaturarū. Id aūt honorare filium non est. Nā si creatus esset sicut cæteræ creaturæ, nihil quantum ad creatum esse ab illis differret, etiam si naturæ diuersæ sit. Potest enim profectò similiter de creaturis omnibus dici, quarum altera alteram naturaliter excedit. Nam de speciebus singulis rectè dixeris, creatura est, sed nō sicut una creaturarum: ut uerbi gratia: Sol creatura est, sed nō sicut una creaturarum: nulla enim alia præter solem creatura huiusmodi est. Homo quoq; creatura, sed non sicut una creaturarum: nulla enim alia species præter hominem, homo est. Quælibet igi B tur creaturarum species, creatura est, sed non sicut unā creaturarum. Illud enim solum omnibus creaturis commune est, quod à nihilo productæ sunt: figura uerò & natura, singulæ species inter se differunt. Quid igitur præcipuum in filio erit, si creatura est, sed non ut una creaturarum? Commune nanque (ut diximus) omnibus creaturis est, factum esse ex nihilo: nec excellentiores creaturæ, ut cœli & uirtutes cœlorum, quia naturaliter cæteris præstant, minus quàm cætera creaturæ sunt. Præterea, si creatura (ut uos dicitis) filius esset, et tamē haberet ut posset creare, quia nō ut una cęterarū creaturarū est, quur cęteræ quoq; creaturæ, quarū quia diuersa, uariaq; natura est, quælibet species non est una cæterarum, creandi C uirtutem non habēt? Atqui oporteret, quoniam uniuersis cōmune æqualiter est, à nihilo esse productas. Et tamen in nulla creaturarum, creandi uirtutem inspicimus: omnia enim creatorem ado
Psal.18 rant, & gloriam eius extollunt. Cœli, ait, enarrāt
Esdræ 4 gloriam dei, & firmamentum enunciat opera ma-
Ioan.14 nuum suarum. & ut Esdras scribit: Omnis terra ueritatem uocat, & cœlum ipsam adorat, & omnes creaturæ ipsam tremiscunt. Filius uerò de seipso ait: Ego sum ueritas. Non ergo est creatura filius. Neq; ideo creare potest, quia non est ut una creaturarum: sed quia ex patris substantia prodit, & omnia naturaliter habet quæ in patre naturaliter sunt. Ad hæc, si creatura esset, & tamen adoratur, quur cæteræ quoque creaturæ à semuicem D non adorantur, sed omnes creaturæ odorant? Nam si creatura esset, & tamen adoraretur, esset aliquo modo in adorantium numero ille qui adoratur: quod impossibile est. Maxima enim inter hæc differentia est. Accedit, quod si creatura esset, seipsum ipse crearet, omnia enim pater per ipsum creat, quod dictu stultissimum est. Sequeretur enim, ut aliquid esset quādo ipsum non esset. Nō ergo creatura filius est, sed dei patris fructus, creandi uim ueluti deus uerus naturaliter habēs. Adde, quod ipse solus reuelat patrem, quod cæteræ creaturæ facere nequeunt. Solus patrem nouit, quod de cæteris creaturis non dicitur. Nullus enim, inquit, patrem nouit, nisi filius, & cui
Luc.1 filius reuelauerit. Et deum nullus uidit unquam, ut Ioannes ait, uidet autem solus filius. Scriptum est enim, à nullo uideri patrem, nisi ab eo qui est ex patre. Si ergo solus filius, omnibus exceptis creaturis, & uidet & cognoscit patrem, & reuelat cui uult, quomodo ipse creatura est, qui scribitur uerbum patris propriū esse? Cognoscit igitur patrem, et uidet eum, quia ex eo est, & in eo est, et reuelat eum, quia in seipso eum demōstrat, quod creaturæ facere nequeunt. Non enim potest perfecta naturalisq; creatoris similitudo esse in creaturis, nec in ijs, quæ ex nihilo producta sunt, qui æternus est, perfectè unquam inspici poterit. Inspicitur autem perfectè in filio: imago enim eius incommutabilis est. Quare quum pater non sit creatura, nec filius creatura erit, in quo ut in uera naturaliq; imagine atq; charactere pater ipse inspicitur, et ideo ipse quidem adoratur à creaturis. Creatura uerò nulla se patitur apud scripturā adorari, nisi quæ seipsam ignorat. Beatus eīm Petrus quū uidisset ad adorandum se Cornelium parari: Noli facere, inquit, nā ego quoq; homo sum. Similiter angelus in Apocalypsi ad Ioannem dixit: Caue ne facias, conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum, & custodientium uerba libri huius. Manue quoque angelus prohibuit sacrificium sibi offerre, dicens: Si sacrificabis hœdum, domino ipsum sacrificabis. Et de creaturis quidem ita scribitur, de filio autē longè aliter. Adorāt ipsum, inquit, omnes angeli eius. Et apud Esaiam: In te adorabunt, & in te uotā facient: tu enim deus es, & nesciuimus, deus saluator ipsius Israēl. Quæ uox gentibus accommodari potest posteaquam deum cognouerunt. Si ergo quia filium cognouerunt, & filium adorant, deum cognouerūt, & deum adorant, non est certè creatura filius: aliter non deo uerò, sed creaturæ adhuc gentes seruirent. Christus etiam ad discipulos ait: Vos me uocatis dominus & magister, & benedicitis, sum etenim. Et quando Thomas ad ipsum clamauit, Dominus meus & deus meus: non repulit eum, sicut angeli sanctos adorantes repellebant: Sed si creatura esset, non fuisset passus audire, Tu es deus meus. Sed quoniam deus secundum naturam est, & naturaliter patris filius, non suscipit solum, sed etiam exigit confessionem huiusmodi.

Ioan.6 Act.10 Apoc.19 Iudic.13 Psal.96 Esa.45 Ioan.13 Ioan.20

Aduersus causam, propter quam hæretici putant creaturam esse filium dei.

CAP. II.

QVum uoluisset, inquiunt, deus creaturas ē nihilo euocare: quoniam non potuissent meram illius uirtutem sufferre, filium primo creauit (quem & uerbum appellauit) talem, ut uirtutem suam ei totam infuderit, ut per ipsum, quasi per medium cætera fierent. Erat enim alioquin etiam indecens ineffabilem dei uirtutem ad hæc minima peruenire, & caducarum rerum curam habere. Verum si capi non poterat dei uirtus à natura creaturarum, quomodo creatus à nihilo filius, capax eiusdem secundum uos est? Et quomodo meram patris uirtutem, quum creatura sit, ut uos dicitis, sustinuit? Necesse enim est, ut uel si fi-

lius hoc potuit, quamuis sit creatura, uniuersa id possit creatura: uel si alia id nō possunt, quoniam creata sunt, nec ipse possit, quonīā creatus secundum uos sit. Quod si putatis indecens ad minima quoq; dei prouidentiam descendere, erubescatis
Matth. 10 aliquantulum quæso, audientes Christum: Nonne duo passeres uenēunt asse, & unus ipsorū non cadit in terram absq; patre uestro qui in cœlis est?
Matth. 6 Et rursus: Respice uolatilia cœli, quod non seminant neq; metunt, & pater uester cœlestis nutrit ipsa. & rursus, Si autem fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanū mittitur, deus sic uestit: quāto magis uos? Quid autē fœno & passeribus, quibus ex bonitate sua prouidet, deiectius excogitari potest? Aut quomodo non erit creator omniū, de quibus prouidere dignatur? Superbiæ certè uitium deo inurere conamini, quū dicatis non esse decens, ut minimarū rerū creator sit. Ipse aūt omnium creator est, etiā minimorū, & omnibus prouidet et se propter misericordiā suā participabilē præbet. Præterea, si quia uirtutē patris ferre creatura non possent, creatus est filius secundum uos: quoniam & ipse totius uirtutis paternæ ut creatura, capax non erit, necesse est ut aliud medium fingatis, quod totam operationē paternā potuerit capere. deinde aliud atq; aliud, ꝙd ad infinitū simul atq; impossibile exit, et totā creationē rerū euertit.

Aduersus obiecta hæreticorum, quibus docere conantur, quoniam filius, quāuis creatura sit, creator tamen est, quod creaturarum proprium non est.

CAP. III.

CReatura, inquiunt, filius, & tamē creat, quia id à deo quasi à magistro atq; artifice didicit, ut esset minister ad opera sua. Si quod non natura insitum est, sed modo quopiam per accidēs acquisitum, id amitti quoq; aliquando potest: poterit profecto secundum uos filius creādi uirtutem amittere, & sic dignitate ipsa qua creator est desti tuetur, si dediscet quod didicit. Nā qui quod nesciebat, per doctrinam assequutus est, is profecto poterit oblitione quoq; dediscere. Præterea, nō est officium artis, ex nihilo creaturas producere: sed ineffabilis atq; creatiuæ uirtutis. Artis enim est, ea quæ sunt, quasi per subiectam materiam solūmodo immutare: creandi autem uirtus, ipsam rerum substantiam à nihilo ad esse producit. Si ergo arte atq; doctrina filius creator factus sit, quid dicent, si eadem quispiam patri accommodet? Nihil certè aliud ipsis relinquit, nisi quod pater quidem natura, filius uerò doctrina creator est: sequetur igitur, quod possibile sit naturaliter uirtutem dei qua creat discere, & fieri per doctrinā, quod ille secundū naturam est. Nihil ergo inter filium & creaturas aliud intererit, nisi doctrina quædā superflua, & ita non naturæ præstantia, sed doctrina solum nos filius superabit: quam si habuerimus, omnes erimus creatores. Hæc quoniam stultissima sunt, relinquitur non doctrinam, sed naturalem creandi uirtutem esse in filio. Ad hæc, aliud est sapiētia, & aliud sapiens. Sapientia enim est, qua quis sapiens fit: sapiens autem, qui sapientiam habet. Quomodo igitur sapiens per doctrinam filius fiebat, qui sapientia ipsa est? Si enim doctrina indigebat, non erat ipsa sapientia: & si sapientiam didicit, dediscet quoq; per obliuionem. Sed nō didicit, qui semper sapientia est, ut scripturæ prædicant. Accedit, quod inuidiæ uitium inurunt patri, ita dicentes: Siquidem poterat creandi artem multos docere, & non fecit. Quid enim prohibebat, si doctrina creatio datur, multos esse creatores, sicut multos angelos, atq; archangelos? Nunc autem filius solus, creaturis omnibus exceptis, unà cum patre in spiritu sancto creat: non igitur per doctrinam, sed per naturalem uirtutem creat. Nec pater ipsum docuit, sed ex seipso consubstantialem sibi genuit filium, per quem omnia creat. Adde, quod si filium pater ad creandum produxerit, ut uos prædicatis, creato filio ipse cessasset. Quomodo igitur saluator dicit, Pater meus usq; nunc operat, & ego operor? Quod Ioan. 5
si pater etiam nunc operatur, frustra secundum uos creatus erit filius. Hæc absurdissima dicta sunt. Non ergo ad producendas creaturas factus est filius, sed ex patre natus, cuncta cum patre sicuti filius operatur, natura deus & natura creator. Præterea si nutu & sola uoluntate omnino deus operatur: quid opus est medio? nonne superuacaneus filius uidebitur? Quod si hoc impium uel solummodo cogitare inuenitur, ipse filius subsistens & uiua patris uoluntas est, per quam à nihilo omnia produxit. Sed hæc quæ sequuntur multo inconuenientiora sunt atq; absurdiora. Nā si ut nos cæteras q; creaturas per filium deus produceret, ipsum (ut hæretici dicunt) à nihilo produxit, erit ipse propter nos factus, non nos propter illum: & ita nos præstantior ipso erimus creatura: ipse uerò instrumentum ad creandas cæteras creaturas. Quur ergo gratiam etiam nobis nō ageret, qui propter nos est? Erit etiam ipse sic gloria nostra, ut fœmina uiri. Fœmina enim (inquit
1. Cor. 11 Paulus) gloria uiri est. Non enim uir creatus est propter fœminam, sed fœmina propter uirum. Nā si propter nos factus est filius, & non propter filium nos, erimus nos ipso multo præstantiores: quod absurdissimū est. Nec ergo creatura est, nec propter nos natus est, sed quum natura deus, ut etiam pater sit, ad esse nos à nihilo cū patre & spiritu produxit. Præterea, si propter nos filius factus est, ut dicere audent, primi nos erimus apud deum. Sic enim deus nos primo, deinde filiū propter nos intendisse uidebitur. Adde, quod necessitate impulsus: quoniam aliter nos creare nō posset, filium produxit: quem secundum ipsos non produxisset, nisi creare nos uoluisset. Quare nobis creatis superuacaneus esse uidetur filius, quum ipso pater creaturis productis iam non indigeat. Postremo, sicut caducus atq; imbecillis homo processisse in creando deus uidebitur, si ultimo nos per filium creauit, de quibus primo deliberauit: et filium primo produxit, de quo ultimo tanquam de instrumento considerauit. Quare igitur illum quidem filium et hæredem, nos uerò seruos

seruos & hæreditatem illius appellat: quum contrà oporteret nos quidem hæredes esse, filium uerò sicut instrumentis propter nos factū, & seruū & hæreditatem esse nostram. Hæc absurda (ne stultitiæ plena dicam) si quis effugere uult (oportet aūt omnes uelle) eum necesse est credere, nullo modo creatum esse filium, nec propter nos natum. Nam etsi nullam creaturam deus producere uoluisset, uerbū tamen suum erat semper in
Ioan.1 ipso: & deus erat uerbū, ut scribitur. Quū tamen creare deus creaturas uoluerit, per ipsum necessariò creauit. Nam quemadmodum sol nunq; sine splendore ac luce sua lucere poterit: sic nihil unq; operabitur pater, nisi per uerbum suum. Omnia
Ibidem enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ideò & dextra & brachium dei nominatur, quia quasi per manū omnia deus per ipsum operatur. Scriptum est enim: Dixit deus, fiat lux: dixit, fiat firmamentū: dixit, fiant luminaria, & factum est ita. Dixit, faciamus hominem, & fecit deus hominē. Nec in his omnibus uerba à patre ad filium, quasi uolentē discere fiunt: nec enim docet pater quales debeat facere creaturas, sed cum ipsa uoce opus fit. Si autem uerbo secundum uoluntatem patris ipsa opera fiunt, uerbū profecto est uiuens, subsistens q; patris uoluntas, quæ in patre est, & in qua pater est. Præterea, ubi reperit filius patrē interrogare, quasi discere uolēs? Quod & angelos & prophetas factitare inuenimus. Fi-
Genesis 15 lium Abrahæ promisit deus, et ipse interrogabat quo signo illud cognosceret. Mittebatur Moses
Exod.3 ad filios Israël in Aegyptum, & dicebat: Si interrogabunt me, quod est nomen eius qui te misit: quid respondebo eis? Angelus etiā apud Zacha-
Zach.1 riā à deo quærebat, dicens: Domine omnipotens usq; quò nō misereberis Hierusalem? & expectabat quousq; uerba consolatoria audiret. Et Aba-
Habac.2 cuc, in custodia mea stabo, inquit, & adcēdam in petram, & cōsiderabo quid loquetur in me deus. Hi enim omnes sicut serui & creaturæ, mediatione indigentes uerbi, rogabant consilium patris ab eo discere: filius uerò quum ipse sit uerbum patris, & uoluntas subsistens, doceri non quærit. Non ergo per doctrinam creator esse didicit, sed naturaliter, atq; substantialiter creator est.

Quomodo intelligendum est: Dominus creauit me initium uiarum suarum. CAP. IIII.

AD intelligendum autem propositum Prouerbiorum textum, primo illud dicendum est, quod omnia quæ prouerbialiter dicūtur, aliū uerba sensum significare uidentur, alium ex ipsis uerbis ueritas parturit: ideò saluator ad discipu-
Ioan.16 los ait: Hæc in prouerbijs loquutus sum uobis, sed uenient hora quando nō in prouerbijs loquar uobis, sed palàm. Hinc patet, quod per prouerbia non palàm ostendimus quod uolumus. Sapientia igitur prouerbialiter dicit: Dominus creauit
Prou.8 me. & rursum apertius: Sapientia ædificauit sibi ipsi domum. Si ergo sapientia filius dei est, & sibi
Prou.9 domum ædificat, quærendum est, quis est qui dixit, Dominus creauit me: Christus igitur iam homo factus, id de se dixit, ut homo enim sapientiæ domus ædificatus est: ille inquam homo qui ex uirgine natus est, & in quo plenitudo deitatis corporaliter, secundum Paulum, habitauit. Qui ergo uerbum caro factum est, de ipso dicitur, quia dominus creauit eum, inquantum factus est caro. Istud enim, creauit me, non originem semper apud scripturas significat, sed plerūq; à re aliqua in aliam translationem. Et certe quum dicitur: Dominus creauit me initium uiarum suarum: si quis diligenter consideret, non ipsum esse sapientiæ significari potest. Nam quæ modò fiunt uel facienda sunt, creari modò dicentur: quando ergo nondum producta, creari dicuntur, necessariò ex nihilo ad esse procedere intelligunt. Quando autem quæ iam sunt, nec possunt dici à nihilo ad esse modò procedere, si creari ea dicuntur, non potest significari à nihilo ad esse ipsorum processio, sed ad aliud ab alio translatio. sicut quādo David dicit: Et populus qui creabitur laudabit dominum. &, Cor mundum crea in me deus. Et Paulus de Christo: legem mandatorum decretis euacuans, ut duos condat in semetipso in uno nouo homine, qui creatus in iustitia & sanctitate à deo est. Nec tamen Psalmista populum à nihilo creandum, sed ab errore in cognitionē dei transferendum significauit. Nec aliud quàm habebat in seipso diuinitus creari petebat, sed ab immunditia ad mundiciam cor suum transponi orabat. Nec
Genesis 5 Paulus duos homines ad naturalem unitatē creari dicit à Christo, ita ut essendi principium tunc caperent: sed gentes & Israël duos populos in nouam & unam sententiam mutatos affirmat: à seruitute legis istos, ab erroribus illos liberatos. Et alibi omnibus mandat nouum induere hominē, qui secundum deum creatus est: nec à nihilo ad esse productum, nouum hominem induere nobis iubet, sed nouum uirtute, uoluntate q; meliori. Si ergo non semper creatio substantialem productionem à nihilo ad esse significat, sed plerūq; à peioribus ad meliora translationem: quomodo non erit stultum quando creaturæ creari dicunt, recte id intelligere, & quando sapientia dei creari se dicit: ubi maximè cauendum est, non diligenter id cōsiderare? Dominus enim creauit me, inquit: & statim addidit, Initium uiarum suarum in opera eius. Creauit, inquit, non ad esse à nihilo produxit, sed initium uiarum suarum in opera eius. Sic ergo, ut latius dicamus, intelligēdum est. Legalis uita in Iudæa colebatur, gentes autem nullo modo iusticiæ uitam cognoscebant. Filius ergo dei factus est homo, & creatus secundū carnem, ut initium uiarum domini & operum suorū omnibus daret. In Christo enim, primo euangelica uita effulsit. Quid enim aliud opera & uiæ domini significāt, præter mādata eius? quæ custodientes, recto itinere ad ipsum pergimus. Quod aūt opera domini, præcipuam iusticiæ uitam significent, illud audi: Væ qui faciunt opera domini negligenter. Vias autem domini mandata eius esse, Psalmista ostendit, dicens: Notas fac mihi domine

Coloss.2

Psal.101
Psal.50
Ephe.2

Ephe.4

Hiere.48
Psal.24

domine uias tuas, & semitas tuas doce me. Stultum igitur & impium est, ipsum esse uerbi creari nunc dicere, quum semper uerbū cum patre sit. Recte igitur etiam illo modo intelligetur: Creauit me, inquit, initium uiarum suarum. Mosen et prophetas uias forsan appellauit, quarū initium Christus est, transponens dicta illorum ad euangelicæ prædicationis pulcherrimam nouitatem,
Exo.20 & id cum potestate absoluta. Lex enim, Non for
Matth.5 nicabis, ait. Christus autem, Ego dico uobis, inquit, non concupisces, & cætera. Vias autem sanctos uiros appellauit, quia possunt monendo ad deum ducere. Sic & illud Hieremiæ recte intelle-
Hiere.6 xerim: State in uijs, & quęrite semitas dñi sempiternas: & quum didiceritis quæ sit uia eius, ambu B late in ipsa, & inuenietis mundiciam animarū uestrarum. Nam si quis sanctis prophetis mentē infigat, non cursim legens, sed sensum ipsorum diligēter inquirens, is certe uiam inueniet optimā,
Ioan.14 illum uidelicet qui ait: Ego sum uia, per quā mundabitur, dimissione peccatorū inuenta. Creauit igitur, inquit, me: hoc est, fecit super legem & prophetas initium, hoc est, potestatem, ut non in uerbis illorū sistere faciam, sed ad opera meliora traducam. Vel etiam aliter: Dominus, inquit, creauit me: ut si quis diceret, carnem mihi pater apposuit, & ut hominem pro salute hominum creauit me. Nam quemadmodum quum Ioannes dicit:
Ioan.1 Et uerbum caro factum est. & Paulus de Christo:
Gal.3 Et maledictio pro nobis factus est. & rursus: Pec
2.Cor.5 catū pro nobis ipsum fecit: nec peccatū nouisse, nec maledictionem aut peccatū fuisse Christum dicimus, sed recte pro carne, pro maledictione & peccato, hominem intelligimus. Sic quando de seipsa dei sapientia dicit, Dominus creauit me: hominem me fecit, intelligendum est.

Quod dei uerbum creatura non sit.

CAP. V.

SI filius dei, & uerbum dei à scriptura uocatur, quomodo etiā erit creatura? necesse enim est si filius est, ut nō sit creatura: uel si creatura secundum uos sit, ut non sit filius. Nullus enim quod genuit, hoc est, filium suum, fecisse se dicit. Est au-
Ioan.1 tem & filius dei, & uerbū dei: non est igitur creatura. Præterea, unigenitus à scripturis appellatur. D Quomodo igitur creari substantialiter in aliorū initium siue principium, quos prouerbia uias appellarunt, intelligetur? Nam si cum alijs connumeratur, pars eorum erit: & non erit unigenitus, quem multi sequuntur similes, quorum initium
Gen.29 & principium se creatum dicit. Non enim quia primo creatus est, erit unigenitus. Nam & Ruben principium factus est filiorum Iacob, nec tamen idcirco unigenitus, aut alienus à natura fratrum suorum. Si ergo uerbum quoq; initium & principium creationis aliorum factum est, nec alienum erit à natura illorum. Et pater mentietur, filium ipsum appellans. Mentietur etiam Ioan-
Ioan.1 nes, dicens: In principio erat uerbum. Quomodo enim erat, si creatus est? aut quomodo dominus erit, qui creaturis connumeratur? Ad hæc, quo- A modo creandi uirtutem habet, si creatus est? aut quomodo creator omnium est ipse creatus? Et si ipse creator est, quum creatus sit, quur cæteræ quoque creaturæ creandi uim non habent? Non est ergo sapientia dei, creatura: quum sit unigenitus filius. Postremo, uidete quæso, quot, quantaq; sequuntur inconuenientia. Nam si quia primo creatus est, principium etiam aliarum creaturarum secundum uos filius est, quomodo in opera eius creatur? non enim dicit, Dominus creauit me ut faciā opera eius: sed, in opera eius. Creatum enim se dicit in opera domini, iam pridem creata: quomodo ergo primo creatum dicitis, qui post illa se creatum dicit? Aut quomodo erit initium aliorum, qui posteà factus est? & quomodo B uniuersa per ipsum facta sunt, si ipse post illa creatus est? Hæc nefaria dicta consequentur, si de ipsa natura uerbi textum illum intelligetis. Pie igitur à nobis ita exponitur, ut ratione incarnationis, initium uiarum domini in opera eius creari uti homo dicatur. Sed dominum suum patrem appel- Caelius Sedulius
lat (inquiunt) quia scit se creatum esse: omnia enim quæ creata sunt, deo creatori seruiunt. Certe sicut dominum, sic & patrem appellat: & si propter illud seruum se nouit, etiam propter hoc filium se cognoscit. Filius igitur non est creatura, sed ab ipsa substantia patris gignitur. Filius enim secundum naturam est: sed propter formam serui, quam accepit homo propter nos factus, domi-
C num patrem appellat. Vtrunq; igitur uere, quia mentiri ueritas non potest: quam distinctionem Matth.
ostendit, dicens: Cōfiteor tibi pater domine cœli & terræ. & ecce patrem suum, dominum appellat: dominum uerò cœli & omnium quæ in cœlo sunt, & similiter terræ. Sed si ipse quoq; ut cœlum & terra à nihilo productus esset, non ut præcipuum sibi nomen, filij appellationem seruasset, ita ut omnia creata iugo seruitutis subiecerit: Nihil enim creatum, quum cœlum & terram nominauit, à seruitute excepit: seipsum autem excepit: nō est igitur creatura, sed filius. Sed ipsa (inquiunt) sapientia dominum suum patrem appellat: quod non faceret, si naturaliter filius esset. Iam dictum est, & dicetur etiam sæpius propter D simpliciores. Serui nos secundum naturam sumus, & tamen patrem nostrum deum appellamus, neq; idcirco filij naturaliter sumus: quid ergo mirum, si dominum patrem appellauerit, quū sit naturaliter filius? Nam sicut nō natura, sed gratia nos facit patrem appellare deū, qui dominus noster naturaliter est: sic & incarnatio filij facit, ut decenter ac uerè dominum suum patrem appellet. Hominem Iesus assumpsit, ut naturæ humanæ propria sine peccato uerè sibi attribueret, & sua homini largiretur: quod ostendit dicens: Va-
Ioan.20 do ad patrem meum, & patrem uestrū: & deum meū, & deū uestrū. Largitur em̄ humano generi dignitatē suā, ut possint homines adoptati deū patrem suum appellare. Ipse uerò humanæ naturæ seruitutem assumit, & patrem suū deū suū ut homo appellat. Veluti ergo nos natura serui sumus, etiam

etiam si deum patrem appellamus: ita & filius nō amisit, ut secundum naturam sit filius, quamuis homo factus deum suum patrem appellet: nō est ergo creatura. Nec certè simpliciter dixit, Dominus creauit me: sed addidit, in opera, & in principio uiarum suarum. Causa igitur posita quare se creatum dicit, perspicuum est quod nō significat productionem à non esse ad esse, sed quasi transl-
A ationem ab alio ad aliud. Verbum enim in principio erat, & caro secundum Ioannem atq; homo factus, totius beatæ uitæ principiū factus est nobis. Verbum igitur semper est & sapiētia, & imago, & filius dei: sed homo factus, creari seipsum ad opera patris dicit. Obseruare nanq; licet diligenter, nunq; in scripturis sacris ullam causam po-
B ni, quādo generatio filij ex patre significat: quando autem hominem factum dicunt scripturæ, & natum ex uirgine narrant, causam illicò subiungunt. Sicut enim nō quærimus, quur deus filius, aut quur ex patre natus sit: ita scire uolumus, qua de causa factus sit homo. Quod autem hæc ita se
Ioan.1 habeant, ipsa scriptura docebit: In principio erat uerbum, nulla hic causa dicitur: Et uerbum erat apud deum, nulla fertur ratio: Et deus erat uer-
Ioan.14 bum, nulla causa dicitur. Similiter: ego in patre,
Ioan.10 & pater in me est. Ego et pater unum sumus. Qui
Ioan.8 uidet me, uidet & patrem. Ego sum lux, ego sum
Hebr.1 ueritas. Et apud Paulum: Qui quum sit splendor gloriæ, & character substantiæ eius. Hæc omnia
C cū de ipso filio dei dicantur & de natura eius, non habent causam: quum uerò de incarnatione scribitur, causas connecti uidemus. Descendi (saluator ait) de cœlo, non ut uoluntatē meam faciam,
Ioan.6 sed uolūtatem patris qui misit me. & rursus: Ego
Ioan.12 lux in hūc mundum ueni, ut omnis qui credit in
Ioan.18 me, non maneat in tenebris. Et alibi: Ego in hoc natus sum, & ad hoc ueni in hūc mundum, ut te-
Hebr.2 stimonium perhibeam ueritati. Et Paulus: Quoniam igitur pueri sanguinem & carnem commu-
1.Cor.15 nicāt, & ipse similiter eisdem participauit. & rur-
Rom.8 sus: Nam quoniam per hominē mors, etiam per hominem resurrectio mortuorū. & rursus: Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, deus filium suum mittens in similitu-
D dinē carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnē ambulamus, sed
Ioan.1 secundum spiritū. Et alibi: Non enim misit deus
Ioan.9 filium suum in hunc mundum ut iudicet mundum, sed ut mundus saluetur per ipsum. Et saluator de seipso: In iudicium ego in hunc mundum ueni, ut qui non uident uideant, & qui uident cæci fiant. Quoniam igitur homo factus fuit ut hæc opera faceret, & initium fieret harum uiarum,
Prou.8 iure dixit de seipso: Dominus creauit me, initiū uiarum suarum in opera sua. Nam etsi ipse increatus æternusq; est, propter causas tamen dictas, assumptus creatusq; homo in ipso est. Præterea
Ephe.2 Paulus de saluatore dicit: Ipse enim est pax nostra medium parietem macerie soluens in carne sua: legem mandatorum in decretis euacuans, ut
A duos condat in seipso in uno nouo homine, hoc est, in euāgelicam uitam transferat. Nos enim sumus, qui creamur in ipso. Quare quoniam hominem assumpsit, & quoniam in ipso primo initia uitæ habuimus euangelicæ, ad meliora recreati, ut ita dicam, non irrationabiliter, quum pro nobis in unum creetur hominem, nūc etiam potest dicere: Dominus creauit me. Ad hæc, scriptum Esa.53
est de saluatore nostro: Quia ipse infirmitates nostras accepit. & rursum: Factus est pro nobis male- Gal.3
dictio. et rursus: Eum qui peccatum non nouit, 2.Cor.5
pro nobis peccatum fecit. Quemadmodum ergo 2.Cor.5
infirmitates habuisse dicitur, qui nunq; infirmus fuit: ipse enim uirtus dei est. Infirmatus tamen di-
B citur, quia infirmitates nostras portauit. Maledictionem autem factum ait scriptura, non quia in maledictionem mutatus sit, sed quia maledictionem nostram perpessus est. Peccatū etiam factus
1.Pet.2 dicitur, nō quia mutatus à natura sua sit: sed quia peccata nostra tulit, corpore in ligno affixus. Ita quando nos in unum hominē nouū in ipso creamur, ipse quoq; creari dicitur: idcircò dicit, Dominus creauit me. Nam si uerbū ipsum dei, creatæ substantiæ (quod uos uultis) esset, & de seipso diceret, dominus creauit me: non esset postea homo factus, qui multo ante nostrā creationē creatura esset. Quod si ita esset, nec nos creati denuo essemus in ipso, nec ipse in seipso nos haberet. Quomodo igitur denuo in nouum hominē creaC ti sumus? Nec erubescere facit uos Paulus dicens: Ipsius enim creatura sumus, creati in Christo Iesu. Si autem in Christo creati sumus, non erit crea- 2.Cor.5
tæ substantiæ uerbum dei: sed quando homo factus est, tūc in ipso creati sumus, & ita modo quodam nostri loco ipse dicit: Dominus creauit me. Nam hæc uox nullo modo sibi, prout uerbū est, cōgruit. Sed factus creatura, ppter salutē nostram, qui creator est, ut nos in seipso denuo crearet, dixit: Dominus creauit me. Et sicut æternitatē eius (semper enim cum patre est) narrans dicit: Ego eram quando gaudebat, & quotidie lætabar in fa- Prouer.8
cie ipsius. & rursum: Ante omnes colles genuit me. sic quando pro salute omniū formā serui accepit, meritò ut homo dicit, dns creauit me. NecesD se enim est, ut sic de ipso quoq; ut homine, cōgruentia homini dicant: ideo scribit, dns creauit me. Postremo, si quia dicit, dominus creauit me, creatus est: similiter quia dicit, ante omnes colles genuit me, creatus nō est. Aliud enim est genitum, aliud creatura. Genitum enim, ex substantia generantis naturaliter exit, creatū uerò ad extra producitur. Quoniam igitur & deus & homo est: ut homo quidē, dominus creauit me, dicit: ut deus autem, exclamat, Ante omnes colles genuit me.

Quod scriptura uerbis abutitur nonnunquam.

CAP. VI.

SEd genuit uerbum, inquiunt, non demonstrat omnino ex substantia patris natum esse filium: indifferenter enim uerbis scriptura utitur. Nam etiam de creaturis, de quibus nulla dubitatio est, hoc ipsum uerbum dici reperies. Filios, inquit,

Esa. 1 inquit, genui, & exaltaui. & rursus: Deum qui te
Iob 38 genuit, dereliquisti. et, Quis est qui genuit glebas roris? Nec roris certe patrē naturaliter dicemus: quare in unum, genuit & creauit uerba, sensum reducuntur. Indifferenter utiq; uerbis nonnunq; uti scripturam, hoc est abuti, non negauerim: nec tamē potestatem ipsam singulorum ignorare cōcesserim. Nam quando creaturas quæ productæ diuinitus à nihilo sunt, ostendere uult: In principio, inquit, fecit deus cœlum & terram. Et fecit
Genesis 1 deus hominem, non genuit. Verbi autem sui generationem ipse pater ostendens: Eructauit, in-
Psal. 44 quit, cor meum uerbum bonum. Et creaturas in principio temporis factas scriptura ostendens: In
Genesis 1 principio, inquit, fecit. De uerbo autē ait: In prin
Ioan. 1 cipio erat uerbum. quia non in principio temporis, sed in principio, id est in patre æternaliter erat. Sicut igitur de uerè creaturis, nō naturaliter, sed abusiue uerbum genuit, dicitur: sic quando de filio creatio dicitur, abusiue intelligenda est, ut naturalis eius proprietas conseruetur. Creaturis enim gratia dei largitur, ut generatio de ipsis prædicetur. Aeterno autem consubstantialiq; patris uerbo incarnatio creationem attribuit. Et creaturæ quidem rationales, uerbo atq; uolūtate dei ad adoptionem uocantur. Ego enim dixi, dij estis,
Psal. 81 inquit, & filij excelsi omnes. Filius autem ineffabilem naturalemq; suam generationem ex patre
Ioan. 16 significans, dicebat: Ego ex patre exiui & ueni.
Ioan. 8 Et rursus, ut aliud esse creaturam, aliud se naturaliter ostenderet: Vos, inquit, de deorsum estis, ego de superius sum. Non enim mentis compos quispiam dixerit, localibus spacijs dei filium gloriari: sed humilitatem creaturarum naturalem ostendens, inferiores eos appellat, celsitudinē uerò deitatis suæ significās, desuper se esse dicit. Quantum igitur intersit inter genitū & creatum, recte primo teneatur: deinde nonnunquam quando nullum inde sequitur fidei detrimentum, indifferenter uerba capiantur.

De eodem Prouerbiorum textu: Dominus creauit me initium uiarum suarum, & ante omnes colles genuit me.

CAP. VII.

SI ante omnes creaturas (id enim colles significant) genitus est, non erit unus ex omnibus, sed aliud præter omnia. Cæteræ enim in ipso ut in principio sunt, & omnia ut creaturæ connumerantur. Filij autem generatio ante omnia est, qua propter necesse est, ut creatæ naturæ non sit. Natus igitur ex patre ut uerbum est, creatus uerò ut homo, et factus initium uiarum. Sicut igitur nos, quamuis naturaliter creaturæ sumus, tamē quum filium dei susceperimus, filij dei per eum appellamur: sic etiam ipse assumpta natura nostra, quamuis naturaliter filius sit, creatura tamen appellatur. Et sicut deus, quamuis creator noster sit, pater tamen etiam per gratiam fit: sic & uerbū dei, quamuis deus naturaliter sit, creatura tamē etiam propter nos factus est. Si ergo non secundum naturam, sed adoptione ac gratia nos filij sumus: erit etiam ipse necessariò non secundum naturam suam creatura, sed dispensatione ac misericordia propter nos, naturali dignitate nullo modo immiNuta. Sed latius idipsum iterū exponamus. Adæ primo homini uita salutis data diuinitus est, quā præuaricatione diuini mandati perdidit: ita cecidit in corruptionem, & in mortem deductus est. Erat igitur opus alterius uiæ, per quam immortalitatē possemus recuperare. Hanc quia nullus hominū poterat dare, ipse dei filius increatus secundū naturā, necessariò ut homo creatur, ppter nos, bona uolūtate patris homine assumpto, ut (quē-
admodū dicit Paulus) uiam nobis innouaret re- Hebr. 10
centē simul atq; permanentem et opera patris ita perficeret, corpore nostro ad immortalitatē reformato, et morte, quę per peccatū irrupit destructa, & ipso peccato damnato, cæterisq; bonis generi humano per ipsum donatis. Si ergo factus homo, uia nobis bonorū factus est, & opera perficit ea, quæ à patre per ipsum fiunt, meritò dicit: Dominus creauit me initium uiarū suarū in opera sua. Prouer. 8
Aeternā aūt generationē suam significans, rursus ait: Ante omnes colles genuit me, & ante secula fundauit me. Si ergo & genitus & creatus est, accōmodandū est utrunq; decenter. Generat autē, ut uerbū ex patre ante omnia secula, creatur uero ut homo. Verbū enim caro factū est. Psalmista e- Ioan. 1
nim de uerbo ipso canit: Qui est ante secula. Si er- Psal. 92
go filius ante secula est, creator autē in opera patris, necesse est post producta opera & creaturas patris, ipsum qui fuit ante secula creari. In extremis certe temporibus factus est homo. Quare nō deitatem eius creatio significat sed humanitatē, quando ad reparationem operū patris, hoc est hominū, caro factus est, ac ideò dicit: Dominus creauit me in opera sua, & initium uiarū suarū. Quarum porrò uiarū? uirtutū profecto ac euangelicæ uitæ, quam primus ille iussit, & nos docuit: Estote, inquit, misericordes. Et lex iubet, Nō mœcha- Luc. 6
beris: ego uerò dico uobis, non concupisces. Cæteraq; huiusmodi, quæ primus ipse fecit, & nobis Matt. 5
exemplū tradidit, ut faciamus: ideò ait, Ego sum ianua, ego sum uia. Talium ergo ille operum factus nobis initium, meritò ut homo dicit: Dominus creauit me principium uiarū suarum in ope- Ioan. 10
ra sua. Quod resurrectioni etiam mortuorum accommodabis, & mutationi carnis à corruptione Prouer. 8
ad incorruptionē, & ascensui in cœlos. Nam horum etiam omnium factus initium est, creatus ut homo: & sicut mortuus pro nobis ut homo, ipse dei filius id etiam perpessus dicitur, quamuis immortalis secundū naturā sit: ita creatus ut homo, creari seipsum dicit, quāuis increatus natura sit. Nam quū homo assumptus à filio dei sit, hoc est, non alius sit, nec aliam habeat hypostasin, aut persona à filio dei, non irrationabiliter quæ hominis sunt sibi attribuit. Adde, quod pulcherrima sensibiliū creaturarū homo est. Is præuaricatione perfectionē perdidit suā, & ex immortalitate ad mortem incidit. Quoniam igitur imperfectū semper esse opus dei non decuit, nec potuit aliter reparari quàm incarnatione uerbi, necessariò dei filius homo

homo factus est. Ideò in opera domini creari se di
cit, ut ipsa indebitam sibi perfectionem restituat:
ideo ipse ad patrem ait: Ego te glorificaui in ter-
ra, opus perfeci, quod dedisti mihi ut faciã. & rur-
sus: Opera quæ dedit mihi pater ut ipsa perficiã,
testimonium perhibent de me. Si ergo factus ho-
mo domini opera perfecit, atq; hominẽ in se crea-
tum assumpsit, perspicuũ est non ipsam naturam
uerbi significari, sed hominem assumptum, quũ
dicitur: Dominus creauit me. Opus enim patris,
homo factus absoluit, quia naturam hominis re-
parauit. Et adduxit patri ecclesiã sine ruga & ma-
cula mundam & sanctam. Ita facti sumus in ipso
noua creatura, per obediẽtiam Christi à morte ad
uitam restituti. Meritò igitur factus homo dicit:
Dominus creauit me initium uiarum suarum in
opera sua. Nam si creatura esset filius (ut hæretici
dicunt) quomodo ei nos uniti, deo unimur, & dij
efficimur? Quomodo autem mediator dei & ho-
minũ erit Christus, nisi deus uerè, & homo uerè
sit? Nã si creatura esset filius, nullo modo deo na-
turaliter uniretur. Nec ẽm naturaliter uniri pos-
sunt, quæ diuersa naturaliter sunt. Quomodo au-
tem per creaturam saluati sumus? quum scriptura
clamet, quia non legatus, nõ angelus, sed ipse do-
minus saluos nos fecit. Quomodo etiam à morte
liberamur per ipsum? quum id opus super creatu
ram sit: nec possit creatura datã à deo sententiam,
Cinis es, & in cinerem reuerteris, reuocare. Quo
modo etiam peccatum destruxit, si creatura est?
Hęc igitur omnia non ut creatura, sed ut filius, &
uerè deus efficere potuit. Ad hæc, si per imitatio-
nem naturalis filij dei nos etiam filij dei per gra-
tiam appellamur, necesse est ut qui natura filius
est, essentialiter aliud sit ab ijs, qui per gratiam fi-
lij sunt: sed qui per gratiã filij sunt, creaturæ sunt:
non est ergo creatura qui natura filius est. Nam si
esset creatura, secundum hæreticos, & non natu-
ra filius, quoniam scribitur: Omnia in sapientia
fecisti. & ipse deus ait: Manus mea omnia fecit,
non poterunt certe dicere, in qua sapientia, & per
quam manum filium suum deus creauerit. Nam
ipse & sapiẽtia, & manus, & brachium patris est.
Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso fa-
ctum est nihil. Nõ est ergo creatura dei filius: nec
enim inuenitur sapientia et manus dei, per quam
factus sit, quũ ipse sit sapientia, & manus dei, per
quam deus omnia fecit. Quod autem ipse crea-
tor, non creatura est, patet diligenter obseruanti
scripturas. Tres enim illi adolescentes apud Ba-
bylonios, omnem generatim creatam naturam
ad benedicendum deum uocantes, nunquam di-
xerunt, Benedicat uerbum, aut sapientia, aut ma-
nus dei dominum. Nec enim ignorabant domi-
num ipsum esse, non creaturam. Diuinus etiam,
beatusq; Psalmista, quum ad laudandum deũ an-
gelos, potestates cœlorum, cœlos & lunam, & so-
lem, cæterasq; creaturas ut seruas uocasset, non
connumerauit cum laudantibus filium: sed con-
trà, adorabilem ipsum esse clamat. Et adorent, in-
quit, ipsum omnes angeli dei. Si ergo creatura o-
mnis adorat, filius uerò adoratur, quomodo erit
creatura? uel quomodo non erit uerus filius dei,
qui cũ patre simul adoratur? Ad hæc, omnia per
ipsum facta esse scriptura clamitat. Omnia enim
(inquit Euangelista) per ipsum facta sunt. & Pau
lus: Vnus dominus Iesus Christus, per quem om
nia. & alibi apertissimè à creaturis ipsum separat,
dicens: Viuum est enim uerbum dei, et efficax, &
penetrabilius omni gladio ancipiti: & nõ est ulla
creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia au-
tem nuda & aperta sunt oculis eius. Si ergo crea-
tor omnium est, & omnia nuda sunt in oculis e-
ius, non erit unus de creaturis creator: & cui om-
nia nuda & aperta sunt, non erit de nudis & aper
tis unus. Quum enim omnia dixerit, nihil creatu-
rarum extra reliquit. Sic enim ipse Paulus, om-
nia exponit alibi dicens: Quum uerò dicat, om-
nia, nihil non subiectum ei dimisit. Si ergo quan-
do dicimus, omnia, creaturas omnes complecti-
mur, facit autem pater per filiũ omnia, cui omnia
nuda sunt, non erit unus omnium filius, sed aliud
præter ipsa, præsertim quum scriptum sit, Omne
genu in nomine Iesu flecti, cœlestium, terrestriũ,
& infernorum. Si ergo illi omnia genu flectunt,
non erit ille unus genu flectentium, sed aliud præ
ter ipsa. Scribitur etiam, quod omnis creatura in-
gemiscit, & dolores partus patitur usq; nunc, li-
berationem filiorum expectans. Si ergo creatura
quidem omnis sic sperat, filius autem nec adop-
tionem, nec liberationem expectat: sed ipse est,
qui hanc creaturarum spem adimplet, & ingemi-
scentes ad adoptionem uocat, ut libertatis largi-
tor: non connumerabitur certe cum creaturis,
quia ipsæ ingemiscunt auxilium expectantes: ille
autem ut uerus dei filius, ingemiscentes, à serui-
tute liberat.

*Quomodo intelligitur illud in textu Prouerbio-
rum: Ante secula fundauit me.*

CAP. VIII.

SCriptum est: Deus sapientia terram fundauit.
Si ergo sapientia terram fundat (per ipsam e-
nim stabilis terra manet) diligẽter scrutandũ est,
quo pacto sapientia quæ terram fundat, à deo fun
datur. Dictum igitur etiam hoc est conuenienti
modo Prouerbiorũ, in quibus uera sententia oc-
cultatur. Hoc enim Prouerbiorũ proprium est.
Sapientia ergo, id est filius dei nõ incepit esse, nec
fundatur, inquantum uerbum, sed inquantũ ho-
mo. Sic enim ipse principium & fundamentum
ædificationis nostræ ad pietatem factus est per fi-
dem, qua credimus in ipsum, & qua in nouam su
mus creaturam reformati. Ideò non dixit, uer-
bum me aut filium fecit: ne quis hoc quod hære-
tici dicunt suspicaretur: sed, fundauit me: ut idem
significaretur hic, & quando dicit, dominus crea-
uit me. Vt enim ibi, uiarũ initium ad opera dñi
se factam sapientia esse affirmabat, ita hic funda-
mentum se factũ esse ait omnium qui superædifi-
cabuntur, eadem diuersimode dicens. Ibi enim i-
nitium siue principium uiarũ dicitur, hic funda-
mentũ ædificationis uidelicet futuræ per fidem,
unde

Universidad de Deusto
Biblioteca

unde Paulus quoque scribit: Nullus aliud fundamentum præter id quod iactum est iacere potest, quod est Iesus Christus. Si ergo Christus fundamentum iactum est, oportetq; ut quæ superædificantur, eiusdē naturæ cum fundamento sint (hoc enim pacto structura cohærens in templum ædificabitur sanctum) patet, quia non ut uerbum sun data est, hoc est, fundamētum facta est sapientia. Nulla enim creatura cum huiusmodi naturaliter fundamento construi potest. Facta est igitur sapientia fundamentum ut homo in omnibus, pecca to solo excepto, & in hoc homine fideles superædificantur propter identitatem naturæ. Et sicut alibi uitem seipsum appellat, nos autem palmites ipsius uitis: ita in hoc loco fundamētum seipsum esse ait, ut naturalem coniunctionem cum superædificandis aperiat. Aedificamur enim in nouam creaturam, ut habitantis in nobis spiritus templū efficiamur. Sed non erit inconueniens, exemplis etiam falsas hæreticorū opiniones refellere. Forsan enim erubescentes, uel conuertentur, uel saltem minore impetu minores aggrediētur. Quod igitur fundatur, hoc est fundamēti usum præbet, non incepit tunc certe primo esse, quando in fundamentum iactum est. Lapides enim (uerbi gratia) in terra defossi, fundamentum facti sunt, nec tunc cœperunt lapides esse, quando fundati sunt: sed quum etiam antea lapides essent, facti sunt postea fundamentum, nec priorem naturam amiserunt. Sic igitur piè sapientiam dei fundamentum factū esse intelliges: erat enim in principio apud deum, & deus erat uerbum, ut scribitur. Quando autem quasi lapis aliquis absq; manibus de monte demissus, hoc est ex substātia patris profectus, in carne nostra quasi in terra defossus est: tūc fundatam seipsam ait, quasi dicens: filius dei sum uerus, sed homo factus sum, ut principium et fundamentum superædificandorum per fidem fiam, ut propter carnis connaturalitatem mihijpsi eos cōpingam. Sed quomodo, inquiunt, incarnatio uerbi per hunc textum intelligetur? quum sapientia ipsa clamitet, Ante secula se fundatam esse, antequam terra fundata, anteq; montes stabilirentur: quum incarnatio in extremis temporibus facta sit. Facilis cuilibet nostrum uidetur responsio, & tamen latius dicere cogimur, & multa sæpe repetere ad obstruenda hæreticorum ora. In extremis ergo temporibus incarnationem uerbi factam, nemo negabit. Sed deus qui futura omnia nouit, æternaliter quoq; fundauit, quantum ad cognitionem suam, filium suum: hoc est, fundamētum illum futurum constituit, ut nos superædificati in ipso à corruptione in corruptionē resurgamus. Sciebat enim mortales nos futuros propter peccatum, ac ideò ex misericordia sua ante secula cōstituit, ut uerbum suum homo & initium uiarū, & fundamētum fieret, renouaretq; hominem in seipso, factus primogenitus in multis fratribus, & origo resurrectionis, quod Paulus ad Timotheum ostendit: Collabora in euangelio secundū uirtutē dei, qui nos liberauit & uocauit uocatione sua sancta, non secundū opera nostra, sed propositum suum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia: manifestatā aūt nunc per aduentū saluatoris nostri Iesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminauit autem uitam & incorruptionem. Si ergo ante seculum anteq; essemus facti, uidelicet gratia prescientis omnia dei, uocati sumus in Christo Iesu: perspicuum est hoc modo etiam ante secula, quantū ad præsciētiam, ut ita dicam, deliberationem dei, dominum nostrum Iesum Christum fundatum fuisse. Ad Ephesios etiam scribens Paulus, ait: Benedictus deus, & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nobis præ omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo: sicut elegit nos in ipso ante mundi cōstitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate, prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum. Si ergo antequàm creati essemus, ad adoptionem electi sumus per Iesum Christū, & spiritali benedictione in cœlestibus benedicimur: quare dubitabimus similiter, quantum ad præscientiam dei à sapientia dici, Ante secula fundauit me? Idipsum quoq; dominus ostēdit dicēs: Venite benedicti patris mei, & possidete regnū quod uobis paratū est ante initium mundi. Si aūt ante initium mundi paratum erat regnū nondū factis, & paratum in Christo, nō irrationabiliter dicit de se: Ante secula fundauit me, anteq; montes stabilirentur, anteq; fontes aquarum proruperent: quæ omnia creaturarum à nihilo ad esse productionem significant. Causa uerò, ut sic dixerim, quare præsciti sumus in Christo, & in adoptionem ex charitate dei patris uocati, hæc est. Præuidit deus peccaturum hominem, & in mortem casurum: præuidit etiam conferentia generi eius, & quomodo renouaretur & ad immortalitatem rediret. Ideò quasi radices huius spei in filio suo nobis posuit, per quem ad adoptionem nos uocauit, & omni benedictione spiritali nondum factos muniuit: ut quando præuaricatione in mortem caderemus, ex prisca illa radice in uitam rursus resurgeremus, & ueluti iam benedicti, non omnino semperq; iacere possemus. Præfundatur igitur ante nos Christus, & in ipso nos omnes superædificamur: idq; ante initium mundi in præscientia dei, ut quū ordine diuino benedictio maledictionem antecesserit, & damnationē in mortem uitæ pollicitatio, & seruitutem diaboli adoptionis libertas: possit natura humana superatis malis quæ interim acciderunt in pristinā per gratiā Christi (qui fundauit eam bonis in bonis) dignitatē recurrere, talisq; fieri, qualem deus ex charitate per filium suum futuram constituit. Sed similitudine, quomodo ante secula dei sapiētia fundata sit paternis consilijs, sic intelligemus. Architectus, uerbi gratia, sapiens, ædes ædificaturus regias, dubitat ueri similiter, ne quid procedente tēpore altior ædium structura patiatur, ac ideò fundamentum iacit firmissimum, & radices operum robustissimas construit, ut si quid superiore patiantur,

1. Cor. 3

Ioan. 15

Ioan. 1

Dan. 2

Cauillus hæreticorum

Prouer. 8

Rom. 8

2. Tim. 1

Universidad de Deusto

patiantur, possint rursus reparari fundamento seruato. Eodem modo creator noster Christum nostræ salutis fundamentum, etiam ante initium mundi fundauit, ut si preuaricatione caderemus, in ipso rursus renouaremur. Quantum igitur ad præscientiam, & cõsilium, & propositum patris, et omnino deitatis, Christus ante secula fundatus est, & tempore congruo natus ex uirgine: in quo reparati sumus, qui ante initium mũdi salutis nostræ fundamentum ipsum habebamus.

Thesauri Cyrilli libri quinti finis.

EIVSDEM LIBER SEXTVS.

De æternitate filij, & quod inseparabiliter ex substantia patris emanat.

CAP. I.

AT quomodo (inquiunt Arriani) æternus esse poterit filius, aut quomodo inseparabiliter emanauit ex patre? Nã quod ex aliquo prodit, pars substantiæ illius est unde prodit: ꝙd autem semel separatum est atque diuisum, id totum esse nõ potest. Quid igitur dicitis de sole qui splendorem hoc est lucem suam emittit? quid de igne ac de calore, qui ex eo emanat? separationesne ac decisiones in his essentijs intelligetis? Atqui sol ita lucet, ut nullo modo imminuatur, nec aliquis poterit localiter lucem à sole diuidere, nec separari calorẽ ab igne uidemus sed exit ab igne inseparabiliter, quasi fructus essentiæ suæ, sicut et splendor lucis: nunquam enim erit lux sine splendore, neque ignis sine calore: semper enim cum istis rebus sunt, quæ ex ipsis generantur. Sic igitur & filium intellige ex patris essentia emanare, ita ut æternaliter et in ipso sit, et in propria hypostasi esse non dubitetur, nec ullo pacto imminuere patris essentiam credatur, nec ab eo separari intelligatur: nam & pater in ipso est, & ipse in patre, unde uerè dixit: Ego in patre sum, & pater in me. Et quoniam propter incommutabilitatẽ ipse in patre cernitur, & pater in ipso, uere illud quoque ab eo dictum est: Ego & pater unum sumus, &: Qui me uidet, uidet & patrem. Miror autem quare qui contendunt separatum esse à patris essentia filium, quoniam à patre prodit, & ita pars sit non integra: non dicunt splendorem quoque lucis disseparatum esse à luce, & calorem ignis ab igne, et uerbum à mẽte siue intellectu: quare, inquam, non ostendunt has quoque partes esse, & quidem separatas à rebus unde profluunt? Ostendant splendorem lucis absque luce unquam fuisse, & ignem absque calore, & mẽtem sine uerbo, & tunc forsan talia etiã de uerbo dei cogitare poterunt. Si uerò hæc corporea & creaturæ semper simul sunt, neque unquam separantur: quomodo non erunt impij, separationes, passiones, decisionesq; naturæ deitatis accommodantes, quę in immensum creaturas omnes excedit? Sed quomodo, inquiunt, coæternus patri filius erit, qui animalia uniuersa, quæ nascuntur ab alijs, multo posteriora parentibus sunt? aut quomodo filius uerbum patris aut imago erit, quum uerbum hominum nec per se subsistat, & postea quam dictũ sit euanescat; quum manifesta fecerit, quæ in mente et in profundo cordis locata sunt? Si nihil plus in deo pònitis quàm in homine, erit secũdum uos posterior patre filius. Sin autem multo excelsior illa natura quàm nostra est, nec est aliquid cõmune substantiæ nostræ, & substantiæ Dei, quomodo humanæ imbecillitati deitatem subijcere non erubescitis? Nam quantum substantia substantiam excellit, tantum & generatio diuina hominis generationem: corruptibiles nos sumus, deus incorruptibilis: à nihilo producti nos, deus semper & erat, & erit, imò autem est. Qualis uerò genitor in omnibus est, talis & qui ab eo nascitur: sed Deus pater æternus est, æternus ergo & filius suus est: lux est pater, huius lucis splendor semper cum ipsa est. Et hominis quidem uerbum ad nihilum redigitur, neque uiuum neq; subsistens est. Nam & homo qui hoc uerbum emittit, & ex nihilo productus est, & corruptioni subijcitur: uerbum autem dei uiuum est, & ex uiuo patre profluit, & ideo semper est. Nunquam enim erat, sed nec erit unquam deus absque uerbo. Vnde Paulus de ipso: Viuum enim est uerbũ dei & efficax. Creator igitur est, & omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sed non est (inquiunt) Christus innata uirtus dei & sapientia. Alia enim est quàm illa, de qua Paulus dicit, æterna eius uirtus & deitas. Nõ enim Christus solum, uerumetiam multæ aliæ sunt uirtutes & sapientiæ præter illam innatam deo. Nam illa quidem innata, ueraq; dei uirtus creatiua omnium est, sed aliæ reuera per ipsam factæ sunt, quamuis præcipua quædam uirtus Dei præter alias Christus sit, ad hoc creata ut imbecilla cõfortet, ut in sapientiam stulta redigat, ut iustificet omnia quæ iusticia indigent. Illa igitur innata dei uirtus, inquiunt, æterna & increata & semper in patre est. Christus uerò propter dictas causas factus fuit. Si autem nõnulli, quia scribitur apud Paulum: Christus Dei uirtus, & Dei sapientia: ipsum putant esse innatam Dei uirtutem, quid dicent, quum Deum audiant dicentem: De eruca uirtus mea magna? aut quid facient, qnum multas uirtutes esse Psalmista significet, canens: Benedicite Deum omnes uirtutes eius? Si propter hæc factus est filius Dei (ut Arriani dicunt) ut ad sapientiam redigat stulta, ut imbecilla confortet, ut indigentia iustitiæ iustificet: nos ergo causa sumus ut ipse factus sit: quare nec factus esset, nisi Deus creaturas uoluisset producere, & organum, hoc est, instrumentũ creationis nostræ fuit. Si factus est propter nos, num igitur sicut sapiens propter stulta, quæ in sapientiam rediguntur, & uirtus propter corroborata imbecillia secundum uos appellatur: sic & filius nominabitur propter adoptatos per ipsum dei filios, ut nihil proprie sit propter seipsum, sed omnia propter nos? Quomodo igitur in psalmis cantatur: Ipse nos fecit, & non ipsi nos? Nam etiã si creationis nostræ ipse autor esse uideatur, sed

Hebr. 4
Ioan. 1
Rom. 1
1. Cor. 1
Michæ 3
Psal. 102
Psal. 99

nos ſumus cauſa ſecundum uos, ut ipſe produceretur: ſicut & cœlum propter generationem generabilium factū eſt, & ſol ut tenebroſa illuſtret, et terra ut animalia ſuſtentet: & ita nihil magni erit in filio, quod in creaturis non ſit. Miniſter ēm ille quoq; ſicut creatura erit, imò maioris dignitatis cęteræ creaturæ uidebuntur, quarum cauſa ille productus eſt. Vides quod impie dicta ex opinione falſa hæreticorum ſequūtur. Sed fatentur innatam dei ſapientiam et uirtutem non eſſe creatam. Nolint ergo quum filium audiant increatū patriq; coæternum eſſe, duo increata cogitare. Nos enim ipſam ſapientiam & uirtutem dei patri coæternam ipſum filium eſſe credimus, qui omnia fecit, qui propter nos caro factus eſt, ut Ioannes ait. Ad hæc omnia, quur pater uniuerſa per filium operatur? quur in baptiſmate cum patre connumeratur, ſi creatura eſt, non creator? Quid opus erat creatura ad ſanctificationem noſtram? aut quur ut protectorem noſtrum inuocamus, quum ad nullam creaturam ſicut ad ipſum refugiamus? ad ſolum enim refugimus ut ad coæternum patris filium. Quur etiam ſi deus ita uerè ut pater, non eſt, in ipſum creditur? aut quur ab ipſis quoque hæreticis creator omnium nominatur, niſi eodem modo creator ſit quo pater? Omnia, inquit, patris, mea ſunt. Eſt aūt in patre creandi uirtus, eadem ergo etiam in filio eſt. Similiter ſaluare, ſanctificare, & omnia, quæ deo conueniūt, ita in filio ſunt, ſicut in patre. Deus igitur uerus, nō aliter quàm pater eſt, non factus (ut hæretici fingunt) ſed ex patris ſubſtantia proprie profluens.

Ioan. 1

Ioan. 16

De eodem, uidelicet, quod filius creatura non eſt.

CAP. II.

Si omnis creatura patrem ignorat, nouit autem ſolus filius (nullus enim inquit, patrem nouit niſi filius) non erit profectò filius creatura.

Math. 11

Preterea, nulla creaturarum deus eſt: filius uerò natura deus eſt, non eſt igitur creatura. Nam ſi filius natura deus non eſſet, miſerius modò eſſet genus humanum quàm antea, quia quum credat ſe à ſeruitute falſorum liberari deorum, in eādem incidit impietatem, deo ſeruiens, qui naturaliter deus non eſt. Ad hæc, omne creatum aliud penitus natura eſt, quàm increatū, nec poteſt increati gloria æqualiter frui quod creatum eſt. Non enim, inquit, dabo gloriā meam alij. Filius autem in gloria patris uenit, & æqualiter illa potitur, non eſt ergo creatura. Accedit, quod ſcripturæ uerum eſſe deum filium affirmant, & omnes iam ita credimus. Quod uerò creatum eſt, recens eſt, nec fas eſt in recentem credere deum. Increatus ergo, & uerus deus filius eſt. Longe nanque aliud creatum ab increato eſt. Et ſicut increatum adorare iubemur, ſic ab adoratione creati à ſcriptura uetamur. Filium autem adorare iubemur: nō eſt igitur filius aliud à deo, nec creatura, ſed uerus deus, & increatus. Accedit, quod nulla creaturarum libertatem largiri poteſt quum ipſa ſeruiat. Filius autem nos liberauit; non eſt igitur ſeruus, ſed dominus, & deus ſecundum naturam. Creaturæ nanq; omnes naturam diuinitus ſibi datam ſequuntur, & ita deo ſeruiunt. Ipſe uerò deus omnem huiuſmodi naturæ neceſsitatem excedit, & ideo non ſeruit, ſed dominatur. Ipſe nanque naturam, ut legem ſpeciebus ſingulis impoſuit. Filius autem liber eſt, et natura dominus: non eſt igitur creatura. Adde quod nulla creatura deo patri naturaliter ſimilis eſt: filius uerò ita ſimilis naturaliter eſt, ut qui eum uidet, patrem uideat. Increatus ergo, ſicuti pater eſt. Dominus enim & rex gloriæ, filius dicitur. Creaturæ uerò diuinæ gloriæ ſeruiunt. Adde, quod omnia, quæ à nihilo producta ſunt, poſſunt etiam, ſi creator uoluerit, ad nihilum redigi: quod de filio dicere nefas eſt.

Non eſt igitur à nihilo productus, ut creatura, ſed ex patre genitus ut uerè filius. Præterea, omnis rationalis creatura poteſt errare: filius uerò nullo modo poteſt. Ad hæc, nulla creatura unquam ſubſtantiam à nihilo producere poterit: finitæ nanque id uirtutis eſſe non poteſt. Filius autem creator omnium eſt: quomodo igitur erit creatura? Accedit, quod creata omnia, in quantum creata ſunt, conueniunt inter ſe, nec ullam differentiam in hoc habent: quare ſi filius etiam creatura eſſet, conueniret in hoc neceſſariò cum cęteris creaturis. Sed nulla in re cum cęteris cōuenit: quomodo igitur uerus deus non erit? Præterea, omnis creatura in tempore facta eſt, nullum uerò tempus generationem filij prœceſsit, neſpatium, aut duratio ulla, non eſt ergo factus, ſed genitus. Nam ſi tempus, ſiue duratio aliqua creata generationem filij præceſsiſſet, non eſſet ipſe creator omnium: & ſi ſpatium ſiue duratio, quæ generationem filij prœceſsit, increata ſit, erit aliud prœter deum increatum, quod dictu nefas eſt. Si ergo nec tempus, nec ſpatium, nec duratio ulla ante filium fuit, quomodo dicunt præfuiſſe patrē filio, quum inuenire non poſsint quo præfuit? Accedit, quod rationales creaturas non natura, ſed participatione ac gratia deos ſcripturæ appellant: filium uerò non participatione, ac gratia, ſed natura deum nominant. ſoli enim natura deo debetur adoratio, filium autem adorare iubemur: aliud igitur eſt quam creatura. Poſtremo creatorem eſſe filium concedunt, creatū etiam eſſe concedunt: quare ſi creator creatus eſt, eſt autem etiam pater creator, quur ipſum quoque non dicūt à nihilo productum? Quia uidelicet impoſsibile eſt, totius naturæ creatorē ab alio creari. Quomodo igitur & creatorē omnium eſſe filium, & creatum eſſe opinantur? Num excogitare poteſt quiſpiam mentis compos, creare quod creatur: et à nihilo producere, quod à nihilo productum eſt? uelint quæſo diligentius quid dicunt perpendere. Prœcipua enim dei ueri proprietas eſt, ut à nihilo poſsit ſubſtātias producere. Id filium poſſe non negant: quomodo ergo non deus uerus, ſed creatura erit?

Isa. 42

Pſal. 80

Quod

Quod non est idem in deo, generare & creare.

CAP. III.

SI generare et creare, & filius et creatura idem
Math.3 sit in deo, nō de solo unigenito pater dixisset: Hic est filius meus dilectus, quippe quum etiam de creaturis similis oratio dici possit. Quid autem plus quàm nos haberet filius, si generare & creare idem esset? Quod si creaturæ etiam generatæ proprie dici possunt, quomodo unigenitus erit filius dei? Præterea quod à deo generatur, natura deus est: quod autem creatur non est natura deus. Quomodo ergo creatum & genitum idem erunt? Quod si idem esse ponantur, erunt omnes creaturæ filij dei: sed angeli tanto magis, quanto cæteris creaturis præstant. Sed nulli unquam an-
Heb.1 gelorum dixit, Filius meus es tu: aliud ergo est B creatum, aliud genitum. Nam si idem essent, esset qui creat naturaliter pater. Creat autem etiam filius, esset ergo ipse quoq; pater: quod dictu nefandissimum est. Adhæc, si creatura etiam genimen erit, erit omnis creatura uerè filius dei: & ita uerus filius non erit dominus, et deus omnium creaturarū, sed frater. Est autem dominus & deus omniū uerè: non sunt ergo cæteræ creaturæ genimina dei. Non est idem ergo creatura & genitū.

Nam si idem essent, creator in quantum creator, esset genitor, & genitor similiter creator: q̄d impossibile est. Creator enim ad extra producit, genitor uerò ex seipso generat. Postremo, si idē est creatura & genimen: quoniam spiritū sanctū per errorē sacrilegū creaturā opinant̄, erit ipse quoq; genimen. Si ergo patris, nō erit filius unigeni C tus: sin aūt filij, erit filius filij: quorū utrunq; impium est. Adde q̄d filiū pater ex se, & non per aliū generat: creaturas uerò ipse per filium in spiritu sancto producit. Aliud igitur est generare, aliud creare ac facere. Quod si facere ac generare idem sunt, quur non dicitur deus, terræmotū, pestem, diluuiūq; generare, sed facere? Præterea, si unde generat deus, inde etiam creat, ut hæretici uoci ferant̄, erit araneæ similis, quæ (ut aiunt) inde generat unde facit. Quod & si concesserimus in araneis, quæ naturali seruiunt legi: pie tamen in deo non concesserimus, qui non naturæ seruit, sed naturæ creator est. Sed si, quia nulla cōpositio est in deo, idcirco similiter generat & facit, ut isti cōtendunt: erit præscire quoq; ac facere idem, ne uideli D cet compositio huic accedere uideatur. Et si hoc, quoniam præscire ipsum mala non negabitis, an concedetis mala quæ ab ipso præsciuntur, ab ipso quoq; fieri? Certe non facietis. Quod si aliud est apud ipsum præscire, aliud facere, neq; hinc simplicitas eius lædetur: erit similiter aliud generare, aliud creare in deo, nec ulla propter hoc compositio erit. Adhæc, si generare & facere idem sunt, erit natura & operatio idem. Natura enim generat, operatio autem facit. Sed non sunt idem natura & operatio: aliud est ergo generare, aliud est facere. Accedit, quod qui facit, creator quidem est: qui uerò generat, pater. Aliud est aūt pater, aliud creator: aliud ergo erit facere, aliud genera-

A re. Postremo, si idem est generare & facere, simul deus generat & facit, & omnia sunt eadem ratione & creatura & filij: quod absurdissimum est: & deus similiter simul & pater & creator. Fuit autem æternaliter re ipsa pater, fuit ergo æternaliter actu creator. Et ita secundum uos necessariò non filius solum, uerumetiam creaturæ patri erunt coæternæ: quod falsum est.

Thesauri Cyrilli libri sexti finis.

EIVSDEM LIBER SEPTIMVS.

Aduersus eos qui dicunt, quod filius non est uerum patris uerbum, sed aliud natura quàm pater.

CAP. I.

SI filius, inquiunt, uerbum patris est, & est ipsi consubstantialis, in nullo à patre differre poterit: & ita pater etiā poterit uerbum appellari, quod apostolorum prædicatio, & diuinæ scripturæ nō patiuntur. Pater enim pater semper est, & non filius, & filius solūmodo filius à scriptura nominatur: aliud ergo ipse à patre est, nec potest eiusdem esse substantiæ: quare nec uerum ipsius uerbū, neq; ex seipso est, quum eiusdē naturæ nō sit. Qui hæc dicunt, Ioannis omnino obliti sunt. Verbū enim ipse filiū hic appellat, ut hoc nomen quasi proprium, & ipsius esse filij maxime significatiuū, elegisse uideatur. In principio, inquit, erat uerbū, & uerbū erat apud deum, & deus erat uer- Ioan.1
bum. Vides quō ipsum esse filij secūdum naturā hoc nomē significat: deus enim erat uerbum, ait. C Quod si non esse filij secundū naturā uerbi uocabulū ostendat, aliud quid certe significabit. Quare necesse est quærere quid est filius secundū naturam, si uerbū non est, nec esse ipsius uocabulo uerbi significatur. Nā ueluti si architectū aut lapicidā diceres, nō natura rei significaretur, sed artificiū: ita si non esse filij secundū naturā, quando uerbū Dei dicimus, significatur, sed artificiū ponimus: cogemur quærere quo nomine proprie artifex ille appellat. Frustra em̄ Euāgelistam miramur & quasi magnū quid & propriū tonasset, tonitrui filiū appellamus. Multis em̄ nominibus scriptura filiū appellat. Sed Euangelista quum uerbū dixerit, quasi propriū, idq; mirabile atq; inauditū pro- Marc.3
nunciasset, nihil aliud apposuit nec dixit, ut de Paulo uerbi gratia scribit, Paulus apostolus: suffecit em̄ sibi ad significandū ipsum esse filij, uerbū Rom.1
dixisse. Verū igit̄ patris uerbū filius est, neq; est aliud uerū patris uerbū, quàm filius. Nam si ea de causa putant hæretici non esse filiū patri consubstantialem, quoniā neq; pater uerbū est, neq; uerbum pater: & propter differentiā personarū, substantiarū quoq; differentiā inducunt: quō Abel, et Adam cōsubstantiales dici poterunt? quū neq; Abel posset esset Adā, neq; Adam Abel. Quod si differentia personarū identitatē naturæ non destruit in hominibus: quomodo non erit impium, ea de causa putare supernaturalem dei substantiam diuersificari? Sicut igitur si non esset consubstantialis patri filius, non esset uerbum patris uerum: sic

rum: sic quòniam cõsubstantialis est, uerum eius uerbum est. Ad hæc, substantiarum nomina ipsarum substantiarum sunt significatiua, & maxime quæ prima et propria sunt, magnam tamen in ipsis differentiam inspicimus. Alia enim uniuersalem habent significationem: hæc ab alijs uniuersaliora significata in singula incidunt, ut uerbi gratia: homo simpliciter & absolute ipsum humanum genus significat, hoc est ipsum esse hominum. Paulus autem, & Petrus, & Iacobus, cæteraq; huiusmodi, in singulos uniuersale illud significatum hominis scindũt. Nec ista differentia singulorum singulis nominibus notata facit, ut natura ipsorum singularium alia atque alia in singulis sit. Pater igitur pater est, & filius uerbum: nec tamen ideo naturæ diuersitas inducitur: quoniam sola diuersitate relationis quæ diuersis nominibus significatur, nec alia re ulla distinguuntur. Relationes autem cõsubstantialium diuersæ, nominaque ipsarum relationum diuersa, non possunt (ut exemplo docuimus) naturalem coniunctionem delere. Quare necesse est ut eiusdem substantiæ cum patre filius sit, quamuis ille semper pater solummodo sit, & hic semper solum filius ac uerbum. Quum enim essentia patris simplicissima sit, & ex eo prodeat uerbum suum, nihil aliud inter generationem uerbi, & patrem intelligi potest, quod possit prohibere, ne uerbum eiusdem naturæ sit cum eo cuius est uerbum. Sed in euangelio, inquiunt, scimus filium ad patrem dicere: Pater glorifica filium tuum: & à patre ipsi responsum fuisse, & glorificaui, & rursus glorificabo: quomodo igitur filius uerũ patris erit uerbum, quum ad eum pater loquatur? Loquutio enim absq; uerbo fieri non potest. Aut per ipsum filium si uerbum uerum est, loquitur filio pater, aut si hoc absurdum est, aliud est illud uerbum interius, atque naturale, quo ad filium loquutus est pater. Non est parua impietas, si quis credit modo humano per labia, & guttur & linguam uerbum diuinum emitti, & aures audientium uerberare. Non cõuenit certe huiusmodi fictio ulli incorporali naturæ. Nec illa uox, patris proprie ac naturaliter fuerat: sed sonus quidam factus, quo significabatur quantæ dignitatis filius sit apud patrem. Non enim solus dominus audiuit, sed discipuli quoq; omnes. Quod autem uox illa collisione corporis facta fuit, non solum hinc patet quod aures discipulorum percussit, uerumetiã ipse dominus aperte ostendit, dicens: Non propter me uox ista facta est, sed propter uos. Nõ dicit certe, non propter me loquutus est pater, sed facta est hæc uox, non propter me, sed propter uos. Si ergo miraculose facta est illa uox uoluntate diuina, nõ propter Christum, sed propter discipulos, qui non poterãt uoluntatem paternam in glorificando filio discere nisi uoce humana, non erubescent isti quæ propter nos miracula ac per dispensationem facta sunt, ipsi naturæ deitatis indecenter attribuere?

Cauillatio aduersariorum.

Ioan. 12

De eodem, alio modo. CAP. II.

SEd inuenitur (inquiunt) pater dicens ad filium: Faciamus hominem, & ipse saluator ad Iudæos: Ego à me ipso non loquor, sed quæ à patre audiui, hæc nuncio uobis. Quid igitur respondebitis si quis interroget, utrum pater ad sciẽtem filium quod dicturus erat, an ad nescientẽ loquutus sit: Nam si ad nescientem antea, & tũc discentem quando uerbum patris percepit, aliud profecto ipse uerbum erit, quàm illud natura intrinsecum quo didicit: sin uerò ad scientem, quomodo non erit stultum scientem docere? quippe nemo id nisi stultus faceret. Quoniam ergo deo attribuendum hoc non est, ut scientem doceat: non erit filius ipsum intrinsecum ac uerum patris uerbũ, neq; per ipsum scire potest patris uoluntatem, nisi uerbo doceatur. Quid ergo differret à prophetis uerbum dei, quod in ipsis loquutum est, & futura prædixit eis? homines enim erant, & ut homines futura ignorabant, quorũ præcognitio soli cõuenit deo. Quid igitur faciemus? quum ipse dominus longe se à prophetis his uerbis dissepareret. Si illos dixit deos, ad quos uerbũ dei factum est: nec potest dissolui scriptura: Quem deus sanctificauit & misit in mundũ, uos dicitis quia blasphemas, quia dixi, filius dei sum. Si enim prophetis sicut creatura exæquaretur, non sicut à minore ad maius comparationem prophetarũ ad seipsum faceret? Nam quũ dixit, si illos dixit deos, ad quos uerbum dei factum est: aperte ostendit non factũ fuisse ad se uerbum dei sicut ad illos: sed quod ipse sit patris uerbũ in prophetis loquutũ. Quomodo igitur ut prophetam nescire futura, & audiendo discere, impie dicere audent? Nam si uoluntatem patris ignorat, & ideo expectat ut per uerbum ipsius patris discat, non est maior prophetis. Quur igitur Psalmista canit: Quis in nubibus exæquabitur domino & in filijs dei? Neminem enim aperte exæquari filio ait, nec in ipsis prophetis, quos & nubes tropologice dixit, nec in filijs Dei, id est, per gratiã baptismatis iam adoptatis. Si ergo impium est spiritum sanctum per Psalmistam mẽtiri affirmare, omnes excedet dominus, eritq; uerbum dei uerum, & patris uoluntas ac sapientia. Præterea, si aliud uerbum insitum patri est secundum naturam, quàm illud de quo scripturæ loquuntur, ut sit aliud intrinsecum & quasi occultatum in patre, aliud enuncians manifestansq; mysteria dei, quod deũ esse Ioannes asserit, erit compositio in deitate. Componetur enim secundũ istos deus pater ex essentia, & uerbo suo intrinseco. Sed compositũ esse deum penitus impossibile est, & omnibus ita uidetur. Vnicum ergo uerbum Dei est naturale atque intrinsecum, & id, est filius suus. Aliter necesse esset confiteri secundum istos, uerbum Dei quod per euangelium prædicatur, nescire mysteria patris: sed colloquutione paterna discere, atque sic ex ignorantia ad scientiam commutari. Quomodo igitur uere dicet; Ego, & pater unum sumus? aut quomodo incommutabilis imago genitoris erit? nisi forte

Genesis 1

Ioan. 8

Ioan. 10

Psalm.

Cauillatio aduersariorum.

nisi forte dicant, patrem etiam ipsum ignorare, & cogitando adinuenire? Nam si omnia scit, sicuti certe scit, estq; uera sua imago filius, impossibile est non unam eandemq; patris & characteris sui scientiam esse. Estisne sic indocti, inquiunt, ut imposita uocabula rebus non alia esse contendatis, quàm res ipsæ sint? Ecce cœlum opus dei præcipuum, & nomen eius longe aliud: neque enim res præcipua est: Præterea, Cœlum ipsum res uisibilis est, uocabulum uerò suum non uisui, sed auditui subijcitur: filius ergo dei uerbum dicitur, nec tamen ita uerbum est, ut multi intelligũt, sed aliud quid naturaliter quàm uerbum. Tacere oportet, nec ad huiusmodi rationes respondere: & tamen ne simpliciores ab istis seducantur, tacere nõ possumus. Dicimus igitur uocabula rebus B imposita ipsas rerum essentias significare, etiam si alia sint præter ipsas. Homo enim, uerbi gratia, uox ista dico, aliud est quàm ipse homo, & tamen subiectum ipsius hominis significat. Nam si non significaret ipsum hominem, hoc nomine audito non intelligeretur homo, sed aliud quippiam, q̃d dictu stultissimum est: non ergo aliud intelligere debemus, quàm quod per uocabulum significatur, et ita furor hæreticorum deprimitur. Aut demonstret nobis Eunomius non esse proprium uocabulum filij dei, uerbum: ut hostis diuinarum scripturarum, & præcipue Ioannis Euangelistæ reperiatur, qui appellationem hanc, tanquam maxime propriam filio dei posuit.

Aduersus aliam Eunomij obiectionem.

CAP. III.

B SEd quomodo, inquit, filius dei uerbum & sapientia erit? quum sapientia scientia quædam sit: uerbum autem prolatio uocis: uoces autem, neq; subsistentiæ, neq; animalia sunt: Filius uerò, animal est, quare nec sapiẽtia nec uerbum patris.

Ad humana rursum defertur, oblitus uerba de deo fieri: sed forsan nescit humanis quidem uocabulis de deo nos uti, ubi omnia lõge aliter quàm res humanæ intelligenda sunt. Verbum enim hominis non subsistit, sed uox ex ore prolata dissoluitur: uerbum autem dei non ita se habet, sed uiuum ex uiuo, & subsistens ex subsistente. Similiter etiam de sapientia & scientia dicendum est: sapientia enim nostra non subsistit, dei autem sapientia subsistit. Intelligere nanq; deberet, tantum D quæ de deo dicuntur, modum humanum excedere, quantũ humana substantia à dei substantia excedit̃r. Sed nescio quomodo in tantam impietatem ex ignorãtia forsan incidit. Animal enim dei filiũ appellat, neq; considerauit aliud esse animal, aliud uitam, sicut scientem et scientiam: uita enim est res illa, quæ participata uiuificat: animal uerò
Ioan. 14 quod uita participat. Dominus autem nõ animal seipsum, sed uitam appellat. Quod si quia uita est, animal etiam secũdum ipsum erit, quur etiam patrem animal non appellat? De quo scribitur: Viuo ego, dicit dominus. Illud ergo apostolicum ad
Ephes. 3 Eunomium recte dicentes, excogitationes tuæ
Act. 8 tecum sint in perditionem: nõ animal ut ipse, sed A ipsam uitam dominum esse predicabimus, qua omnia uiuunt. In ipso enim, ait Paulus, uiuimus et mouemur, & sumus. Ad hæc, uerbũ apud scripturas filius appellatur, & prolationẽ uocis acutus homo intelligit, ignorans ex nostra consuetudine uocabulum esse sumptum. Loquitur enim pater ineffabiliter ad filium. Habet enim filius naturaliter perfectam uoluntatis paternæ cognitionem, nec uerbum expectat, quum ipse sit uerbũ dei. Quando igitur de deo humano more aliquid dicitur, qui audit, non humano more, sed spiritaliter diuina intelligat. Act. 17

Quod uocabulum uerbi sufficit, ad significandam ex patre filij generationem.

CAP. IIII.

B SEd non sufficit (Eunomius inquit) uerbi uocabulum, ad significandum uerum filium, Non enim manifestari potest per illud ipsum esse filij. Multa enim alia uocabulo uerbi nominãtur quæ non subsistunt. Hac ipsa ratione dei etiam uocabulũ non sufficit, ad significandum ipsum deũ: Multi enim alij, quamuis natura dij non sint, sic tamen appellantur, secundum illud: Ego dixi, dij Psal. 81 estis. Illud etiam quispiam poterit dicere, quoniã bonus, sanctus, cæteraq; huiusmodi, de hominibus quoq; per participationem ueri boni, & ueri sancti dicunt̃, non proprie de deo ista dici. Quod si multa nomina deo & creaturis cõmunia sunt, & tamen de ipso solo secundum naturam dicuntur, quid prohibebit uerbum etiam proprie filiũ dei appellari, & hoc uocabulo maxime ipsum esse filij, prout homines percipere possunt, significari? quamuis multa quoq; alia uerba sint abusiue, & ad imitationẽ ueri uerbi appellata. Hac de causa ipse de se dicit: Ego sum ueritas. quare quic Ioan. 14. quid de deo dixeris, ut ipsi uere conueniat: de illo quidem proprie, de alijs uerò abusiue dictum nõ dubites. Sed uerbum à scripturis dicitur (Eunomius inquit) non quia ex patre secundum naturam sit, aut quia ipse filius sit intrinsecum atq; insitum patri uerbum: sed quia patris uerbum audiens, nobis enunciat: sicut sanctificatio quoque dicitur filius, quia sanctificat: & iustitia, quia iustificat. Si uerbum dei appellatum est, secundum Eunomium, non quia secundum naturam ex patre sit, & genitoris essentiam in seipso demõstret: sed quoniam quod à patre uerbum audiat, id nobis enunciet: seruet in cæteris quoq; eandem consequentiam rerum, ut sua impietas apertius detegatur. Nam si uerbum dicitur filius, quia uerbum audit, erit participatione uerbi uerbum, & consequenter sanctificatio & ueritas, non secũdum naturam, sed participatione sanctitatis & ueritatis. Quæ autem non secundum naturam insunt, sed extrinsecus aduenium̃t, facile quoq; perduntur. Dicat igitur quæso, quando filius Dei nec sanctus, nec bonus, & cætera huiusmodi fuit, & quũ dicat: Qui uidet me, uidet & patrem: hæc blasphemia usque ad patrem eius perueniet. Desinas igitur has leges scripturis imponere. Nemo enim Ioan. 14. ita insanus erit, ut spero, ut cauillatorias expositiones

Cauillatio Eunomij.

tiones tuas de uerbo dei potius sequatur, quàm ipsum spiritum sanctum. Spiritus enim sanctus filium dei uerbum per scripturas nominat: Eunomius autem, non uerbum, sed uerbi participem. Nam si uerbum à patre ipse audit, ac ideo sic appellatur, secundum ipsum non erit uerè uerbum, sed uerbi particeps. Aliud enim est participans, aliud participatum, ut exempli causa: Aliud est sapiens qui sapientia participat, aliud sapientia quę participatur: & aliud grammatica, aliud grammaticus. Quare necesse est, ut uel uerbum esse filium dei, & non uerbi participem fateatur: uel si uerbi participem dicit, uerbum non nominet, sed aperte bellum scripturis indicat. Nam utrunq; simul & particeps, & participatum respectu sui ipsius esse non potest. Quare nos qui pietatem sequimur, sacram sequuti scripturam, uere uerbum Dei filium credimus: & dicentes eum per participationē uerbi uerbum maxime abhorremus.

A

B

Thesauri Cyrilli libri septimi finis.

EIVSDEM LIBER OCTAVVS.

Eunomij obiectio, ex textu apostoli: Ideò & deus eum exaltauit, & cætera.

CAP. I.

Philip. 2

SEd scribitur apud Paulū, inquit Eunomius: Hoc sentite in uobis fratres, quod & in Christo Iesu, qui quū esset in forma dei, non rapinam arbitratus est se esse æqualē deo. Et paulò post: Ideò & deus eum exaltauit, & donauit ei nomen quod est super omne nomen. Si ergo exaltatus à deo & glorificatus est, & per gratiam accepit nomen quod est super omne nomen, idq; quando humiliauit seipsum, ut humilitatis mercedem accepisse aperte scribatur: nō potest esse natura deus aut filius: quippe quū hæc sibi accesserint, quoniam humiliauit seipsum. Et certe quod exaltatur per donum dei, humile per suam naturam est, & ab inferioribus ad superiora ducitur. Et quod dono aliquid accipit, eget ea re quam accepit. Et qui se humiliat ut exaltetur, supremumq; nomen acquirat: nō erit talis natura, sed factus est per gratiā, quare nec natura deus poterit esse. Quæ nam honoris accessio facta est illi, qui quum in forma dei esset, serui formā accepit? imò quomodo non uidebitur potius exinanitus, qui summa & sublimia sponte dimisit, & ad infima uenit? Deus uerus factus est homo, quam mercedem hinc consequutus est? Vel quomodo glorificatus est, qui à deitatis gloria in dedecora humana descēdit? aut quomodo exaltatus est, qui à summitate deitatis diuinæ in humilitatem nostram deuenit? Nam quem profectum hæc humilitas habet? uel quid melius homo factus inuenit, qui optima omnia cum patre semper habet? Nam si deus altissimus & in altissimis habitat, quò ultra altitudinem dei potuit exaltari? Quomodo aūt & humilis factus est, qui semper in sinu habitat patris? si hac de causa descendit ab altissimis, ut exaltaretur, quid erat opus descēsu? altissimus em̄ semper & fuit, & est. Similiter si ideo se humiliauit ut glorificaret: qd erat opus humiliatione illi, qui semper in deitatis gloria est? Stultissimū dictu, mihi crede, cum labore quærere, qd absq; labore habere potes. Quō aūt nomen qd est super omne nomen accepit, qui semper in eo ipso nomine adoratus est? semper enim ut deus à creaturis colitur. Audi scripturā: Deus in nomine tuo saluū me fac. &, Adorēt nomen tuū domine magnū. &, Ante solem permanet nomē eius. &, Date gloriā nomini eius. &, Isti in curribus, & isti in equis, nos aūt in nomine dei nostri magnificabimur. Quomodo ergo accepit nomen, quod semper habebat? Sed manifestū uidelicet est, quia uerbū in principio erat, & deus erat uerbū, & erat semper in principio apud deū. In extremis uerò tēporibus, ppter salutē nostram uerus Deus factus homo uerus, humiliauit seipsum, & ideò dicit exaltari: nō secundū uerbi naturā, sed secūdū incarnationis mysteriū. Nā cui humilitas congruit, hic exaltari quoque dicitur conuenienter. Humana uerò natura, res humilis est, ipsa ergo exaltari quoque intelligitur. Nunquam enim de uerbo Dei tale quid in scripturis inuenies, nisi secundum quod factum est caro, & habitauit in nobis. Si ergo secundum assumptum hominem humiliatio facta est, & exaltatio quoq; secundum assumptum hominem facta necessariò est, unde Paulus ait: Pro nobis introiuit Iesus non in exemplaria uerorū, sed in ipsum cœlum, ut appareat nūc uultui dei pro nobis. Quēadmodum igitur, quamuis in cœlis et coram facie patris, & cum ipso patre semper fuerit, futurusq; sit, tamen pro nobis modò cœlum ingreditur, & apparet patri, ut homo uidelicet: sic etiam nunc pro nobis exaltatur & glorificatur, & nomen accipit, quod est super omne nomē: ut quemadmodum in ipso cœlū ingredimur, & patri coràm apparemus: sic in eo quoq; glorificati & exaltati, dij per gratiam efficiamur. Quod autē hæc ita se habeant, Psalmistam audi, saluatoris ascensionem in cœlos, in spiritu exponētem: Tollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, et introibit rex gloriæ. Hic enim sanctis cœlorum uirtutibus per spiritū sanctum imperatur, ut ingredienti Christo portas aperiant, qui tamē ut deus, intus in cœlis semper erat. Non erat igitur opus sicut deo, sed sicut homini portas cœlorum aperire. Quare sicut non ut deus, sed ut homo propter nos & pro nobis cœlos ingreditur, ut nos per seipsum introducat, & hanc uiam nobis aperiat: sic quamuis semper altissimus ut deus sit, tamen ut homo propter nos exaltat, ut in ipso nos quoque exaltemur, & ita reformaret nos in seipsum, totamq; naturam nostram ad creatoris imaginē reformaret. Hoc igitur modo uniuersa hæc, & similia quæ de Christo dicuntur, intelligenda sunt. Altissimus dei filius semper est ut deus, exaltatur ut homo. Nullius indiget rei ut deus, & tamen multa ut homo accipit. Ad orabilis semper ut deus, & nunc adorari incipit factus homo. Et qui

C

D

Ioan. 1

Hebr. 9

Psal. 53
Psal. 98
Psal. 71
Psal. 12
Psal. 19

Psal. 23

uita est

uita est ut Deus, mortuus est ut homo. Sicut igitur mors uerbo Dei non detrahit, sic qui accipit à deo multa ut homo, nihil hæc sibi acceptio detrahet: & ideo Iesus Christus in gloria dei patris est.
Phil. 1 Homo enim factus, perditos nos adinuenit, attritos restaurauit, & ab errore ad seipsum reuocauit: quæ omnia tendũt ad gloriã dei patris: Nemo igitur perturbetur, si quæ conditioni seruorũ cõgruunt, sibi accommodantur. Nam si homo uerus ex misericordia factus est, non iniuria quæ hominis sunt uniuersa, præter peccatum, sibi quoq; accommodantur. Est autẽ naturæ humanæ proprium à deo accipere. Quid enim habet quod nõ accepit?
1.Cor.4 ut scribitur. Vt homo igitur, per gratiam à deitate accipit, quæ ut deus naturaliter habet. Quare à se quoque ipso ut à deo, ipsemet accipit ut homo. Nam si omnia pater per filium facit, & sine filio factum est nihil, necesse est credere, quod ipse sibiipsi exaltationem dedit, & gratiam patris deificatao assumpto templo. Recipit etiam à seipso, prout est uerbum patris, & in serui forma uisus adorabatur, qui hoc cum patre semper habuit. Gratia ergo & exaltatio ipsi sicut homini accidit: sed uerbũ dei quod hominẽ assumpsit, quæ homini accidebant, sibi accommodat. Non est alterius illa caro quam filij dei, & ideò filiũ dei hominem illũ prædicamus. Vnus enim Christus est, deus uerus & homo uerus: nõ quia mutatus sit in aliquid quod non erat, sed quia templum sibi ex uirgine assumpsit. Præterea: Sedes tua (inquit Psalmista)
Psal.44 in seculum seculi. & addit: Propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Sed uerbũ & filius dei regnabat, etiam ante unctionem cum patre. Quomodo igitur in regẽ ungitur, & sanctificatur natura sanctus, & semper regnans? Sicut ergo, quamuis semper rex erat, in ultimis tamen temporibus in regem ungitur: sic altissimus quoq; semper erat, & tamen exaltari dicitur propter carnem. Exaltatur autem & ungitur, & sanctificatur propter nos, ut per ipsum in omnes homines gratia percurrat, ipsi naturæ hominum data, & toti generi elargita, sicut ipse in euangelio ait: Et pro ipsis ego sanctifico me-
Ioan.17 ipsum, ut ipsi quoq; sanctificati sint. Omnia enim quæ in Christo, ut in homine sunt, in nos quoque redũdat. Non enim ipse propter seipsum sanctificabatur, ipse nanq; sanctificans erat: sed ut naturã nostram sanctificaret, & bonorũ nostrorum initium fieret, ideò ait: Ego sum uia, per quam uidelicet gratia dei ad nos deuenit: exaltans, sanctificãs:
Ioan.14 glorificans, & deificans naturam nostrã, in Christo primo. Et certè quũ non homo factus sit deus, sed deus factus sit homo, & ungitur sicut homo, ut glorificetur & exaltetur: perspicuũ est ipsum, ut hominẽ gratiã accipere. Nã ipse ut deus spiritũ sanctũ largitur, dicens: Accipite spiritũ sanctũ: &
Ioan.20 tamẽ accipere dicitur ut homo. Ipse igitur & largitur & accipit: sed alterũ ut deus, alterũ ut homo: ideò dicebat ad patrẽ: Pro ipsis ego sanctifico meipsum. Certè qui seipsum sanctificare potest, nec ab alio quærit, is sanctificatiõis ipsius dominus

A est. Si ergo filius seipsum sanctificat, quomodo sanctificãte indiget? Si ergo filius sanctificatione nõ indiget, non est dubium quin sanctificatio ad indigentẽ mittetur. Indiget autẽ natura humana, ipsa igitur sanctificaẽ: & hoc erat certè, quod propter nos in Christo adimplebatur, ut in ipso humana sanctificaretur natura. Sed scriptum est, inqui
Psal.44 unt: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus, deus tuus. Aperte igitur dicitur, nisi iustitiam dilexitset, & odisset iniquitatem nõ fuisset unctus. Causa enim ipsa exprimitur, & mercedem uirtutis unctionẽ oĩtẽdit. Quod si ungitur quia iustitiam diligit & iniquitatem odit, nõ natura, sed dono sanctificatur: qui autem accessione hac indiguit, non erat certè perfectus, nec per
B fecto patri omnino similis. Surge qui dormis, & suscitare à mortuis. Non enim id scribitur, ut mutabilis filium dei naturæ intelligamus, sicuti homi
Ephes.5 nem nudum. ut uerbi gratia: Mutabilis naturæ pater noster Adam fuit, eratq; innatum sibi, ut posset modo iustitiam diligere, & iniquitatem odisse, modo contra iniquitatem amplecti, & iustitiam respuere. Hoc enim mutabilis naturæ proprium est, ideò à diabolo quoq; fuit seductus. Verum, quoniam ad repellendum hunc morbum, quem natura humana in primo patre nostro passa est, opus erat, ut immutabile Dei uerbum pro nobis diabolo seipsum obijceret: ut sicut mutabilitate primi hominis uicti sumus, sic per immuta-
C bilitatem uerbi uincamus: propterea ungitur qui semper & incommutabiliter iustitiam diligit, & odit iniquitatem, neq; id in ipso immutari potest. Quando igitur dicitur: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus: sic mea quidem sententia recte intelliges, quoniam cætera omnia secundum naturã mutabilia sunt, & mutabilia superare diabolũ nequeunt: tu uerò ut immutabilis patris incommutabile uerbum, semper iustitiam dilígis, & iniquitatem odio habes, propterea unxit te deus, ut in te primo natura humana perfectam à diabolo uictoriam consequeretur.

Accedit, quod multa huiusmodi de Deo quoq; patre in scripturis dici comperiuntur. Iustus dominus, & iustitiam dilexit. &: Odisti omnes qui
Psal.10.5. operãtur iniquitatem. &: Ego sum dominus, qui
D diligo iustitiã, & odi rapinas ex iniquitate. Num
Esaiæ 61 igitur si quis magnum esse dominũ diceret, quia iustitiam diligit, & odit iniquitatem, quasi merces deo patri magnitudo daretur, & uirtutis retributio: quia bona diligit, & mala odit? Ipsa certè insania hoc non diceret. Sicut igitur ipsa pie in patre intelliguntur, sic etiam in filio & imagine sua intelligenda sunt: ut quæ de primitiuo dicuntur, ea de imagine quoq; dicantur.

Quod filius incommutabilis secundum naturam est, proposito textu Apostoli: Sedet in dextera mægnitudinis in excelsis, tanto melior factus angelis, & cætera.

CAP. 11.

QVi uerbum dei inter creaturas audent numerare, illud quoq; dicũt cauillãtes, quod apud Apostolum scribitur: Tanto melior angelis
Heb.1 factus

Universidad de Deusto
Biblioteca

factus. & cætera. Nam si melior factus est, inquiunt, mutatas ergo in melius est: factus enim est melior, quod non erat. Qui autem aliud fieri potest quàm sit, is certè natura mutabilis est, quare etiam creatura. Nam mutabilitas creaturæ proprium est. Ante omnia, quando locum scripturæ aliquem rectè intelligere uolumus, tria diligenter consideranda sunt: tempus quando scriptum est quod dicitur: persona quæ dicit, uel per quam, aut de qua dicitur: & res, propter quam, aut de qua scribitur. Sic enim absque errore sensum poterimus uerum inuestigare. Cognitione temporis opus esse non dubitamus, audientes a-
Matth.24. postolos dicere ad Christum: Quando hæc erunt?
2.Tim.2 & quod est signum tui aduentus? Hymenæus etiam & Alexander ignorantia temporum putarunt iam factum esse omnium resurrectionem: personarum uerò cognitionem Eunuchus necessariam ostendit, dicens ad Philippum: Quæso do-
Act.8 mine de quo propheta loquitur? de seipso, aut de aliquo alio? Et Paulus uolens saluatoris personã
Hebr.7 intelligi, in quem dicuntur hæc, inquit: In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est. Manifestum est enim quia ex Iuda ortus est dominus. Quod autem rei quoq; notitia necessariò requiratur, inde discemus, quod res quæ de saluatore scribuntur (ut uerbi causa: Ecce uirgo in utero concipiet. &, Sicut ouis ductus ad occisionem) ad nemi-
Esa.7. nem sanctorum referri possunt, quare proprie ad
Esa.53. Christum referuntur. Quum hæc ita se habeant, sic apertè Paulus dicere uidetur: Quando filius dei propter nos factus est homo, quando immunditia peccatorum per ipsum purgata, sedit in dexteris magnitudinis in excelsis: tunc melior angelis cognitus est, non quia naturã in aliud mutauerit, uel quia factus sit postea quod prius non erat. Non enim de natura filij modò sermo habetur, sed de ea, quæ tempore incarnationis facta fuit. Ita non angelorum naturam naturæ filij comparat: sed rerum & administrationum comparatione inducta, meliorem administrationem filij fuisse affirmat. Sed latius idipsum aperiamus. Ostendere uoluit ad Hebræos scribens Paulus, quod Christi administratio, & lege, quæ per angelos fuit administrata, & prophetarũ administratione melior fuit. Et à dignitate hoc ipsum demonstrat,
Heb.1 dicens: Olim deus loquens patribus in prophetis, nouissime diebus istis loquutus est nobis in filio, quẽ constituit hæredem uniuersorũ, per quẽ fecit & secula: qui quum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ, portansq; omnia uerbo uirtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Maxima igitur gloria filio attributa, & paternæ naturæ proprijs illi accommodatis, infert tanto meliorem ipsum angelis esse, quanto maius quàm illi nomen consequutus est, Filius enim & hæres, & splendor, & character, & imago, & in eodem solio sedens, & creator uerè dicitur. Quod si propter hæc longe melior angelis esse, cognoscitur: melior ergo est & administratio sua, quàm administratio angelorum.

A Quando igitur dicitur, effectus est, non significatur hic productio ex nihilo, uerbum enim in prin- Ioan.1
cipio erat: nec mutatio à minore ad maius: filius enim perfecti patris, perfectus est. Sed in comparatione gloriæ atq; dignitatis apparet quod maius & melius est. Quemadmodum si quis equo conferat hominem, dicatq; meliorem equo apud se hominem fieri, quia rationalis sit. Nam quod fieri non semper naturæ mutationẽ significet, patet à multis. Fias, inquit, mihi in deum protectorem. Psa.30.93.117
& rursum: Factus est mihi dominus in refugium.
& alibi: Factus est mihi dominus in salutem. Administrationis ergo ac gloriæ, non naturæ filij & angelorum comparatio fit. Et certè comparatio
B melioris apud scripturam, non in quacunq; differentia solum, uerumetiam in immensa, aut secundum naturam, aut secundum dignitatem, aut secundum mensuram gratiæ dicitur. Quantum ad mensuram gratiæ: Melior, inquit, una dies in atriis tuis quàm mille. Nihil enim æquale inueniri Psal.83
potest cœlestibus atrijs. & rursus: Accipite doctrinam & non argentum. Melior enim est sapi- Prouerb.8
entia, quàm lapides electi. & Deus apud Esaiam Esa.56
de eunuchis dicit: dabo eis nomẽ æternum, quod melius est quàm filij & filiæ. Quantum ad naturalem dignitatem manifeste hic Paulus ostendit, Hebr.
quid sibi uelit, quod filius melior effectus sit angelis: illico enim intulit: Cui enim angelorum dixit Psal.109.
unquam: Sede à dextris meis? & quod de filio scriptum sit: Et adorent eum omnes angeli dei. Com- Psal.96
paratio ergo de naturalibus dignitatibus hic est,
C & de honoribus qui naturæ debentur, quod in eodem solio filius cum patre sedeat, quod etiam ab angelis adoretur, unde naturæ quoq; proprietas intelligitur, quod non sit creaturis connumerabilis filius, sed aliud præter creaturas, deus scilicet uerus, & uerbum patris æternum. Præterea, fieri & factum est per se, solumq; dictum multa significat, sed ab antecedentibus cõsequentibusq; uerbis potestas apparet sua. Aliud enim significat factus, si de homine dicitur, aliud si de architecto aut lapicida. Si ergo Christus melior angelis effectus esse dicitur, comparatio non ad naturam fertur, sed ut ab antecedentibus consequentibusq; percipitur ad honorem atque dignitatem. Sed comparationes, inquiunt, in eisdem solent speciebus fieri. Non enim rectè quispiam hominem
D asino aut oui compararet, sed hominem homini, & ouem oui: quare si filius angelis comparatur, necesse est creatum esse filium, sicut & angelos.

Certè sicut aliæ comparationes accommodatius in eadem uersantur specie: sic comparatio melioris de diuersis specie dicitur. Ioseph pulchrior quã fratres sui fuisse dicitur, & stella non dicitur melior quàm alia stella, sed excellere in gloria scribit. Ipse saluator, quando ut homo hominibus comparatur, non dicitur melior, sed speciosus præter filios hominum. At uerò diuersa specie, melioris comparationẽ susc ipiunt. Melior enim sapientia dicitur, quàm lapides precios i: nec ulla communitas naturæ sapientiæ cum natura lapidis est. Si ergo me-

Genes.19
1.Cor.15
Psal.44
Proverb.8

go melius de diuersis specie dictum commodissime dicitur, & ipsam naturam naturæ præstare ostendit. non erit angelis similis filius, nec creatura ut illi: sed melior illis in infinitum. Diuersitatem ergo naturæ filij ab angelorum natura comparatio hæc ostendit. Adde, quod si quoniam melior angelis scribitur filius, ideò eiusdem cum eis speciei erit secundū istos: cogentur confiteri, posse angelos quoq; naturaliter cum patre simul sedere, & cum eo regnare. Nam quæ speciei eiusdem sunt, quamuis quibusdam alijs rationibus inter se differant, eiusdem tamen naturę sunt, & eandem possunt cōsequi dignitatem. Quid ergo prohibebit angelos quoq; unà sedere cum patre, & simul adorari cum patre, etiam si nondum res ipsa facta sit, sed quantum ad naturæ præstantiam? Hebr. 1 B Frustra ergo Paulus dicit: Cui enim unquam angelorum dixit: Sede à dextris meis? Quomodo enim id quasi præcipuum filio attribuit, si angelorum quoq; naturæ congruit? Naturalia enim eadem sunt in omnibus, quæ speciei eiusdem sunt: quæ uerò extrinsecus accidunt, quoniam naturæ non insunt, non eadem in omnibus sunt. Sed omnia eiusdem speciei, susceptiua eorundem sunt: ut hominum natura quidem una, sed non omnes diuites, neq; omnes reges sunt, quamuis & diuitiarum & regni susceptiui sint. Gloriam uerò filij suscipere angeli nequeunt: nam ille natura dominus, ij serui natura sunt: nulla ergo communitas naturæ filij ad naturam angelorum est: sed filius C creator est, angeli creaturæ, quæ unius esse naturę non possunt. Aliud enim est quod naturaliter facit & creat, & aliud quod fit & creatur. Nam si res ita se non haberet, quid deū à creaturis distingueret? Quoniam ergo uniuersa Deus per filium facit, estq; angelorum natura una de uniuersis, per filium etiam ipsa facta est. Quare impossibile omnino est, eiusdem filium naturæ cum angelis esse. Adhæc, omne quod factum ex nihilo est potest etiam si creator uoluerit, ad nihilum deuenire. Nam quod natura susc ipere potest, non est impossibile: quod uerò suscipere non potest, impossibile est. Aliud ergo naturaliter est, quod pati potest, & ad nihilum redigi, quàm illud in quo nihil passionis excogitari potest. Et similiter longe aliud naturaliter est, quod semper immutabiliter D est, nec unquam incepit, nec desinet esse, quàm quæ cœperunt esse, & possunt non esse. Nec ullus unquam, nisi amens, in eadem natura tam longe diuersa collocabit. Si ergo de creaturis tanquā corruptioni subiectis scribitur, ipsi peribunt, de filio autē: Tu uerò permanes: & illæ quidem uetera scent: filij uerò anni nunquam deficient: quomodo eiusdem naturæ cum angelis filius erit creator cum creaturis, æternus cū illis qui cœperunt esse? Nam etsi angelus immortalis quædā res est, propter uoluntatem & gratiam saluatoris: sed tamen quoniam ortum habuit, & esse cœpit, occidere quoq; potest & nō esse. Nam quod naturis præcipue insunt, ea respectu creatoris dei nihil sunt. Quare sicut ignis combustiuus quidem est, sed nō

A deo, sic & angelus immortalis quidem est, sed nō deo. Solus em̄ deus proprie immortalis est, quia naturaliter id habet: cætera per gratiam, sicut creaturæ. Quod uerò angeli serui sunt natura, filius natura similiter dominus: hinc maxime perspicitur, quia nullus potest peccata dimittere, nisi solus deus. Sed filius peccata dimittit, deus ergo naturaliter est, & non creatura. Et angeli quidem orant, dicentes: Domine omnipotens, usque quò non misereberis Hierusalem? Filius uerò ut dominus, summa cum potestate dicit: Dimittuntur tibi peccata tua. Quomodo ergo natura Dominus naturaliter seruienti, & largienti naturaliter, orans aliquid accipere, eiusdem erit naturæ: præsertim quum ad dandam legem angeli ministrarint, neq; unquam inuenientur potestate propria quicquam fecisse, ut filius. Perspicuum igitur est, ut tetigimus, non ad naturam angelorum & uerbi comparationē illam accommodari, incomparabilis enim deitas est: sed differentiæ administrationum conferuntur, ut ab administrationum differentia quantus sit administrator percipiatur: maiora em̄ negocia maioribus cōmittuntur. Quod autem administratio administrationi conferatur inde perspicuū erit. Quū uoluisset Paulus legalibus mandatis longe meliora euangelica demonstrare, administratores considerauit, & ex differētijs ipsorum administratorum, negociorum differentiam ostendit. Angeli ergò legem administrarunt: per eos enim dicta data est, filius uerò euangelium prædicauit. Sed melior (dicit Apostolus) angelis filius est: quare meliora maioraq; administrauit. Nemo enim ignorat parua paruis, & magna magnis committi. Magnus autem filius est, quia splendor & character patris: & quia ad ipsum à patre dicitur: Sede à dextris meis: & quia unigenitus, & ab ipsis etiam angelis adoratus. Angeli uerò parui sunt, quia ministrantes spiritus sunt, & quia ut serui adorant. Longe igitur melior saluatoris administratio euangelica est, quàm legalis angelorum fuerit, quia hæc per filium administrata, illa per angelos. Tanto igitur (inquit) melior administrator uidelicet effectus est, quàm angeli, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Ita prima comparatio administrationes respicit, ut diximus: secunda, qua excellentius nomine angelorum nomen filij dicitur, essentiam demonstrat, quæ non potest esse alia filij, & alia patris. Quod autem primo comparatio, quando dicitur melior effectus angelis, ad ipsas fertur administrationes, ab ipso Paulo discemus. Si enim, inquit, qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus: & si omnis præuaricatio & inobedientia accepit iustam retributionem mercedis, quomodo nos effugiemus, si tantā neglexerimus salutē? quæ quū initium accepisset, enarrari per dominū ab eis qui audierunt, in nos confirmata est. & rursus: Irritā quis legē Mosi faciens, sine ulla miseratione in duobus uel tribus testibus moritur, quanto magis putatis eum deteriora mereri supplicia, qui filium dei conculcauerit? Atqui si quoniam

Matth. 9. Zach. 1

Psal. 101. Hebr. 1

Psal. 101. Hebr. 1

Hebr. 2

Hebr. 10

effectus

Universidad de Deusto
Biblioteca

effectus melior angelis dicitur, eiusdem sit naturę cum ipsis, idęq; ideo, quoniam soleant comparationes in similibus fieri: quur magis plectitur qui filium Dei calcat, quàm qui legem per angelos latam aspernatur? quum oporteat certè eandem afferre omnibus pœnam, qui similibus in rebus peccarunt. Secundum enim differentiam eorum qui iniuriam passi sunt, punitionis mensura iurè consideratur. Non est ergo eiusdem naturæ filius cum angelis: quem qui spernit, longe magis peccat, quàm si angelos sperneret, quod ex pœnarū differentia Paulus docuit. Sed acerbius, inquiunt, punitur, qui peccauit in filium, angelis iam effectum meliorem. Ita autem, non penitus alienum ab angelorum natura ostendit. Ideò enim pœnarum differentia est, quia filius melior angelis factus iam est. Non ideò certè magis plectitur in filium peccans quàm legem, quia melior effectus angelis iam filius est: sed quia essentialiter aliud est filius, aliud angeli. Ille enim deus est uerus, isti à nihilo producti, & creaturæ. Deinde differentia pœnarum in lege, non autorem legis, sed res in quibus peccatur, respicit. Vnde uidemus, quantum excellat filius cætera omnia, quum multo magis puniatur qui peccat in eum, quàm qui legem ipsam Mosi per angelos datā contempserit. Sed illud minime prætereundū mihi uidet, quod hæc administrationū comparatio, melioris uirtutem explanat. Hinc enim discimus, quomodo & quantū melior angelis filius est. Non angeli quidem legem edixerunt, nec aliquid per legem perfecerūt: filius uerò patris opus perfecit. Nam qui mandata eius sequitur, perfectus in pietate est. Deinde mors tempore quoq; legis regnauit. destructa uerò per Christū est. Non enim in Adam iam morimur, sed in Christo uiuificamur. Adhęc legalia præcepta in sola Iudæa ualuerunt, & erat ibi solum cognitus deus: nunc autem in omnem terram exiuit sonus eorum, factiq; sunt omnes docibiles, non angelorum, sed dei. Nam quamuis etiam lex dei est, per angelos tamen data fuit. In euangelio uerò ipse filius præsens loquitur. Quare secundum Pauli uerba, quanto excellentiorem habuit administrationem, & quanto melius condidit testamentum, tanto præstantior angelis est. Non quia secundum naturam angelis possit conferri, sed quia tantum excellat secundum essentiā, quantum deus creaturas excedit. Comparatio ergo qua melior angelis dicitur, in administrationibus facta ostendit: quod quanto maior & altior filij quàm angelorum administratio inuenitur, tantum super creaturarū naturā filius exaltatur. Angelis enim sicuti seruis minora committuntur, filio aūt ea quæ dominū decent. Vnde Paulus ipse scribit: Quoniā quod impossibile legi erat, in quo infirmabatur per carnem, Deus filiū suū mittens in similitudinē carnis peccati: & de peccato damnauit peccatū in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui nō secundū carnē ambulamus sed secundum spiritū. Quod si lex non potuit peccatum in carne condemnare, cōdemnauit autem

Cauillus haereticorum.

Ioan. 6

Rom. 8.

A Christus peccatū in carne, quia sancti spiritus effecit eam susceptibilem, ut possimus iam dicere. Nō sumus in carne, sed in spiritu: profectò etiam in hoc melior angelis, per quos lex ædita est, Christus inuenitur. & rursum: Omnes sub lege condē nabuntur propter peccatum. Filius autem uenit, nō ut iudicaret aut damnaret mundum, sed ut sal *Ioan.* uaret mundum, neq; ut rationem peccatorum exigeret, sed ut peccatorū remissionē omnibus largiretur. Melior autem est qui iustificat, quàm qui condemnat: melior qui largitur quàm qui exigit: melior qui peccatum in carne damnauit, quàm lex quæ id facere non potuit. Quare in his etiam melior filius angelis est, qui legem imbecillem & condemnantē condiderunt. Nam si eiusdem na- B turę filius cum angelis secundum istos inuenitur, quur nec angeli à patre filij appellantur, nec filius angelus, nisi per similitudinem? Nulli enim angelorū dixit unq; *Filius meus es tu.* Quur etiā ipsi *Psal. 2.* nō sedent à dextris patris, sicut & filius, sed astitūt ei quasi ministri? Quur angeli nō imperant, sicuti *Matth. 8 Luc. 7* filius? Nec ullus eorū inuenitur unq; dixisse: *Ego dico uobis*: sed, *Ego missus sum*, inquiunt, loqui *Matth. 4.* ad te: & angeli quidem ministrant, filio uerò ministratur. Ecce angeli ueniebant, inquit, & ministrabant ei. Ille creator est, isti creati per ipsum: ille adoratur, isti adorant: illis mandatur, ut portas cœlorum tollant: iste ut dominus uirtutum, & ut rex gloriæ ingreditur. Illi uita participāt à deo sibi largita, istæ uitæ largitor est, imò autem uita omni- C bus ipse est: ille magna uoce clamat, *Ego & pater unum sumus.* et: *Qui me uidet is patrem etiam uidet.* &: *Omnia patris mea sunt.* &: *Ego sum lux mundi, Ego sum resurrectio, Ego sum uita*: isti tales emittere uoces nec audent, nec debent. Et in filij nomine si oremus, erunt nobis quæcunque petemus: in angelorum uerò nomine nullus erat. Et filio quidem gloria unà cū patre debetur: angelis autem nulla debetur. Ipsi enim filium unà cum patre glorificant. Quomodo igitur cum tanta, imò immensa inter angelos & filium differentia inueniatur, eiusdem esse conditionis contra omnem rationem, hoc est, creaturam, filium quoq; sicuti angelos, irrationabiliter quispiā credet? Immensa enim dignitatum diuersitas, natu- D ræ differentiam apprime ostendit. Nam fieri et factum esse, de patre quoq; similiter, id est, non essentialiter dicitur. Fias mihi (Psalmista inquit) in deum protectorē. & alibi: *Factus est mihi in salu-* *Psal. tem.* Quod si de filio hæc dicta cōtendant, necesse *Psal.* est nolint uelintue, confiteantur nō esse possibile eiusdem esse naturæ cum creaturis illum, qui ad salutem sanctorum utrorum ab ipsis inuocatur, tanq; refugium omnium atq; protectio: hæc enim soli deo conueniunt. Quare patet, quod fieri & factum esse, non semper productionem à nihilo ad esse significat, neq; semper de substantia dicitur. *Efficiamini enim misericordes*, inquit, *sicut & pa-* *Luc. 6* ter uester misericors est. Illis enim qui erant, præcepit ut fiant misericordes. Plerunq; igitur nō essendi notatur initium per huiusmodi uerba, sed

mutatio

mutatio aliqua rei aut relationis: ut si quod dextrum est, nulla sui mutatione factum sinistrum sit. Quare nulla nos ratio coget huiusmodi uerba, quando de filio Dei dicuntur, quasi substantiae significatiua accipere.

Theophili Cyrilli libri octaui finis.

EIVSDEM LIBER NONVS.

Quod natum esse & factum esse, indifferenter nonnunquã in sacra scriptura inueniuntur.

CAP. I.

Nihil possunt uerba rebus derogare, quãdo scriptura ipsis abutitur. Nam etiam de filijs hominum proprijs, seruitutis uocabulum dicitur: & facti filij, non nati, plerunq; dicuntur. Neque propter hoc tamen naturaliter filios esse quisquam negauerit. Naturæ enim rerum uerba non uerbis naturas accommodamus. Quando igitur de uerbo & filio Dei, qui æternaliter de patre nascitur, aliquid huiusmodi reperitur, impium est ineffabilem generationem eius negare, quum possumus uocabulum aut de incarnatione intelligere, aut indifferenter, abusiueq; capere. Bersabee Solomonem, seruum ipsius Dauid appellabat, dicens ad ipsum. Seruum tuum Solomonem. Et ipsi patres plerunq; ut filios suos seruos uocant, ita & seruos honorantes, filios nominãt, nec uocabula naturam permutant. Quod autem nati quoq; facti dicuntur, audi Ezechiam: Ab hodierno die, inquit, filios faciam. Si ergo de hominibus sic loquitur plerunq; scriptura, ut uerbis abutatur, neq; idcirco rerum natura læditur, necessarium certè est multo magis in diuinis abuti. Non est enim possibile, increatæ naturæ uerba sumpta de creaturis propriè accommodare: nec ueritas ullo modo læditur, quum res ipsa rectè intelligatur. Nam filij uocabulum, genitum, natumq; ex patre significat: creatura uerò ad extra productum. Quibus ita intellectis, quomodo uerè creatura erit, qui ex patre ita est, ut sit unum cum eo: qui uirtus & sapientia patris est, qui uidetur in patre, & pater in ipso, quum sit imago eius uera, & character incommutabilis, qui habet omnia quæ patris sunt. Qui dilectus filius à patre uocatur, cui dicitur à Deo patre: Ego hodie genui te, & per quem omnia facta sunt. Adhæc, sapientissimus quoq; Solomon omnem, inquit, creaturam Deus in iudicium ducet. Si ergo filius etiam creatura est, ipse quoq; in iudicium adducetur. Et quomodo uerè dicet de se, quia pater nemi nem iudicat, sed omne iudicium dedit filio? Aut quomodo non mentietur Daniel dicens, ipsi datum esse iudicium? Ipse enim uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Non potest ergo creatura esse qui omnes iudicat, & à nullo iudicatur.

De eodem, quod uidelicet filius creatura non sit, proposito textu Apostoli: Considerate apostolum & pontificẽ cõfessionis Iesum Christum, qui fidelis est ei qui fecit ipsum. CAP. II.

Non de natura uerbi, sed de incarnatione uerba hæc Paulus scripsit. Quãdo enim pontifex incarnationis nostræ factus est? quando Apostolus? quando fidelis illi qui fecit eũ? Tunc uidelicet quando pro nobis factus est homo, & ut Ioannes scribit, quãdo uerbũ caro factum est. Tunc enim ut homo, fidelis creatori suo fuit, quia opus sibi commissum fideliter perfecit, & omnia recte consummauit, sicut ab ipso dicitur. Tunc etiam apostolus fuit pro nobis ad nos missus: tunc confessionis nostræ factus est pontifex, confessionem fidei nostræ patri adducens, & proprium corpus, quasi hostiam offerens immaculatam, ut per seipsum totum genus humanum mundaret. Si ergo de filio scribitur quod factus est fidelis, factus est apostolus, factus est pontifex: non ad essentiam ipsius filij uerba transferas, sed rerum qualitatem cõsidera. Nam & Paulus homo antea erat, quàm factus apostolus sit. Et Moses similiter antea fuit, quàm factus esset filius in tota domo dei. Aaron etiam factus est pontifex, qui saluatorem in seipso figurauit. Nam quemadmodũ Aaron non natus pontifex fuit: sed multis annis postea factus talarẽ indutus uestem, & superhumerale, cæteraq; pontificalis uestis ornamenta, quæ mulierũ erant opera, sibi circumposuit: eodem modo uerbũ erat in principio, & erat deus unà cum patre, sed multis annis postea pro nobis factus est pontifex, talarem uestem, hoc est templũ ex muliere assumens. Et ut proprio sanguine populum mundaret, seipsum obtulit Deo, quasi agnum immaculatum. Peccatũ enim non fecit, neq; inuentus est dolus in ore eius. Fidelis ergo pontifex tanquam uerus constans & immutabilis, saluator iure potest appellari. Vnam enim pro uniuersis hostiam obtulit, unam & eandem semper, quæ nunquam mutabitur. Semel enim pro nobis mortuus est, non uidebit unquam in posterum mortem. Apostolus etiam quibusdam scribit de patre: Fidelis est deus, per quem uocati estis in societatem filij eius Iesu Christi domini nostri. Et Petrus similiter. Ideò ij qui patiuntur, fideli creatori commendent animas suas. Et Paulus ad Thessalonicenses: Fidelis est qui nos uocauit, etsi nos increduli erimus ille fidelis permanet. Non enim potest negare seipsum: fidelis igitur. Christus etiam similiter, quia homo quoq; factus idem ipse permãsit, heri & hodie, & in secula, eodemq; modo fidelis, sicut & pater apud scripturam dicitur fidelis.

Ioan. 1 Ioan. 17 Exod. 28 Esa. 53 Rom. 6 1. Cor. 1 1. Pet. 4 1. Thess. 5 2. Tim. 2 Hebr. 5

Quod filius non est creatura proposito textu Actuum: Sciat igitur omnis domus Israel, quia dominum ipsum & Christum fecit deus hunc Iesum, quem uos crucifixistis.

CAPVT III.

Hic quoq; fecisse uerbum, non ad ipsam dei filij essentiã referendum est. Nam aut de templo quod de uirgine & spiritu sancto factũ assumpsit, dicitur: aut de ipso filio dei, sicut eum coæternũ patri factum postea hominẽ immutabiliter significet. Vt si quis pauper antea, modò factus sit diues: sic enim factum esse non essendi principiũ notat, sed traductionem in aliam rem significat. Hic igit̃ querendũ, quomodo deus Iesum, fecit et dominũ & Christũ? Dicimus igitur, quod uerbũ & filius

& filius dei erat semper, ut est omnium dominus. In serui autem forma factus, unctus dicitur: quoniam id homini conuenit, & in potestatem dominandi, ut homo similiter ascendit. Hominem em assumpsit, non ut liberam deitatis naturam in formam serui submergeret, neq; ut deitatis dignitate suppressa, in proprietate nostra teneretur: sed ut seruitutem nostram in dominandi honorē extolleret, & dedecus nostrum ad nobilitatem suam traduceret: ideò fratres Christi uocamur, & filij dei gratia domini nostri Iesu Christi. Quando ergo dicitur, quod dominum ipsum & Christum deus fecit, deum aut pro tota trinitate accipias: aut si ad patrem referas, nec sic uerbum patris ea operatione priuabis. Filij enim sunt opera, quæ patris opera sunt: ideò ipse saluator ait: Ego à me nihil facio: sed pater qui in me manet, ipse opera facit. Tunc igitur & dominus & Christus fit, quando homo factus & Iesus & seruus uocatus est. Et aduerte, quod mirum in modum non dicitur solum quod dominum & Christum ipsum fecit, sed additur, hunc Iesum quem uos crucifixistis: nec dicitur, quod fecit eum filium aut uerbum, sed dominum & Christum: quod non essendi principium, sed inductionem quandam in aliud (ut diximus) significat. Aut etiam hic, fecit, pro declarauit, uel ostēdit, intelligendum: ut ipse Petrus alibi: Iesum Nazarenum uirum declaratum à deo in nos uirtutibus, & prodigijs, & signis, sicut etiam ipsi scitis. Ostenditur enim & declaratur, quod ipse sit Christus per omnia, tum ea quæ ipse fecit, tum ea quæ credentes in ipsum fecerunt per spiritum sanctum: ideò Iudæis Christus dicebat: Si mihi non creditis, credite operibus, ut cognoscatis quia ego in patre, & pater in me est. & rursum: Si ego non facio patris mei opera, non credatis mihi. Si ergo, quia potest patris opera facere, & quia patrem in se habet, & ipse similiter est in patre, deus uerus declaratur & demonstratur: in hoc factus est credentium dominus, & manifestatus quod ipse est Christus. Si uerò à deo factus esse dominus dicitur, etiam id probè se habet. Per opera enim patris uerus filius cognoscitur, & dominatur in eos qui olim non credebant. Ita patris testimonio deus cognoscitur, & dominator credentibus, non quia tunc cœpit dominus esse: semper enim deus & dominus est: sed quia quando nos in eum credidimus, tunc & deum, & dominum nostrum esse cognouimus. Quod autem filius dei semper & rex & dominus erat, inde cognosces, quod Abraham dominum eum appellans adorabat, & Moses similiter. &, Pluit dominus à domino ignem & sulphur. &, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. Rursum apud Psalmistam: Et solium tuum deus in seculū seculi, propterea unxit te uirga rectitudinis, uirga regni tui. Et regnum tuum regnum omnium seculorum. Si ergo etiam ante incarnationem & rex & dominus erat filius Dei, quomodo non erit impius, qui ad essentiam eius uerbum fecit, refert? Credendum igitur, semper filium dei dominum esse, sed tunc credentium prae factum esse dominum, quando suo sanguine omnibus redemptis Christus dominus declaratus est. Nam si de homine quoq; aliquo diceretur, alicuius rei factum ipsum dominū esse, quis adeò insaniret, ut tunc factum illum hominem putaret ac initium essendi habuisse, quando dominus factus est? Non enim tunc ipse homo factus est, sed tunc dominus factus est. Nos igitur olim dijs falsis seruientes, corruptioni atq; dedecori eramus subiecti: sed dei filius factus homo, ab errore nos reuocauit, & ad seruitutem suam reduxit, factus dominus noster. Vnxit autē ipsum pater, ut per ipsum uirtus ungentis ad nos usq; peueniret. In primo enim Christo natura humana reparata est, & diuinarum gratiarum dona quæ nobis concessa sunt, in ipso & per ipsum ut hominem sunt, & ab ipso ut deo: deus enim fuit in carne. Quod autem fieri & effici, non semper essendi principium significat, Psalmistam audi: Fias mihi in deū protectorem, inquit, & rursum: Factus est dominus refugium pauperi. Nemo enim dicet tunc cœpisse deum esse, quando pauperi factus refugiū est: sed eum semper fuisse, etiam antequam factus est Psalmistæ & refugium & protectio. Quemadmodum ergo quod semper est, id rursus fit petentiat que oranti: sic etiam Christus quum sit deus, rex etiam & dominus semper est, factus autem etiam nobis deus protector, & dominus tunc est, quando diaboli reiecta tyrannide clamamus ad patrē: Emitte lucem tuam & ueritatem tuam.

Ioan. 8
Ioan. 14
Act. 2.
Ioan. 10
Genesis 18
Exod. 3
Genesis 19
Psal. 109.
Esa. 44.
Psal. 144
Psal. 42
Psal. 9
Psal. 42

De eodem, proposito textu: De die & hora illa nullus nouit, nec angeli cœlorum neq; filius, nisi pater solus.

CAP. IIII.

SEd quomodo, inquiunt, eiusdem cum patre filius erit substantiæ? quum fateatur nescire se diem ultimum, patrem autem scire. Magna enim hinc naturæ filij ad naturam patris differentia emergit. Mirum est quod per ipsum uniuersa, tempora quoq; ac secula facta esse fateamini, deinde quasi obliti, unum ab eo ignorari diem contenditis. Quomodo enim ignorare poterit ea quæ ipse fecit? Et certè si diligentius examinatis quæ ad discipulos dicit, facile inde prospicere poteritis ultimum quoq; diem & horam ut deum non ignorare. Omnia enim quæ diem ultimum præcedunt, discipulis suis narrabat, dicens: hoc & hoc erit. Et tandem addit, quod consummatio & finis erit: finis autem seculi quid aliud est, quàm ultimus dies? Eam ignorare dispensando dixit, ut homini, quem assumpsit congruentia diceret. Hominis enim naturę proprium est, ignorare futura. Necessarium igitur est ad intelligendas rectè scripturas, tempora considerare, in quibus dicta sunt quæ scribuntur. Sic enim facile poterimus errores euitare, præsertim in uerbis saluatoris. Si ergo ante incarnationem humile aliquid dei filius dixisse inueniretur, ratiocinari quispiā uerisimiliter forsan posset de deitate ipsius uerba fieri: sin uerò quādo caro factus est, humano more loquitur, ut uerè se hominem factū ostendat, incōueniens est deitati suæ accōmodare illa, quæ ipse ut homo protulit:

quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod certe nemo facit, qui dispensationis suscipit modum. Nam si homo factus non sit, cuncta ut deus loquatur: sin autem factus est homo, concedatur ut more hominū etiam loquatur. Nec ēm ulla propter dispensationem incarnationis deitati potest fieri iniuria, si pie cuncta intelliguntur: q̄d
1.Cor.10 à Paulo dictum sic est: Captiuantes omnem intellectum in obedientiam Christi. Vt ergo proprium hominis est futura ignorare, sic uerbi dei, in quātum uerbum est, apprime proprium est, ut omnium quæ per ipsum facta sunt, & principia & ultimos terminos cognoscat, creaturarum uerò unà tempus est. Quare filius dei qui tempus quoq; fecit, non potest ignorare quousq; duraturum sit:
Ioan.11 ipse certe ad patrem dixit: Pater, uenit hora, glorifica tuum filium. Si ergo exacte horam ipsam sciebat, quam iam aduenisse dicebat, quid prohibet eum ultimam quoq; diem scire ut deus, quam ignorare se ut hominem ait, ut conuenientia nostrę naturæ seruaret? Non oportet igitur propter hāc uocem ignorationem dei uerbo inurere: sed potius misericordiam eius admirari, quod non recusauerit propter nos ad tantā humilitatem descendere, ut omnia nostra, & ipsam etiam ignorantiā humanam susciperet. Quam enim ob rem angelos quidem & filium nominauit saluator, spiritus uerò sancti nullam fecit mentionem? Non enim dicit spiritum sanctum ignorare, sed angelos & filium. Nec filium dei dicit, sed filium solummodo. Perspicuum igitur est angelos ipsum dixisse, quia ignorant ut creaturæ. Quum autem discipulis id patefacere noluisset, ratione quadam occulta (quis enim nouit mentē dominī?) ne mœrorē illis efficeret, filiū etiam ignorare ait, de seipso ut homine loquens, nec sibi derogans ut deo: scit enim ut deus, quod ut homo ignorat: idcirco non addidit, quod spiritus sanctus etiā ignoraret. Spiritus enim omnia scit, ipsa etiam profunda dei, ut
1.Cor.2 scribitur. Quod si spiritus sanctus non ignorat,
Ioan.15 quia à filio accipit (ille nanq;, inquit, de meo accipiet) quō filius ignorabit, qui omnia scientis spiritus est largitor? Præterea, si pater omnia per filium operatur (nihil enim sine ipso factum est) unum autē ex omnibus est diei & horæ illius determinatio, in qua mundi huius terminus erit, determinata certe res quoq; ista per filiū est. Quod uerò per ipsum determinatum est, quomodo id ignorare potest? sed ignorat uidelicet, ut homo,
Ioan.16 quod ut deus optime nouit. Ad hæc, omnia patris filij sunt, ut ipse ait, sed pater cognitionem illius diei atq; horæ habet, ergo etiam filius. Adde quod si uerè ab eo dicitur, Ego in patre, & pater in me est: non pater aliquid scire potest quod filius ignoret. Imago enim patris incommutabilis, filius est, & character perfectissimus. Si ergo aliquid ignorat quod pater scit, quomodo character & uera imago patris est? Accedit, quod ip-
Ioan.10 se nouit patrem, ut scribitur. Quid ergo prohibet ultimū huius mūdi etiam diem & horā scire? nisi forsan dicerent, magis esse hanc diem & horam scire, quàm patrē cognoscere: quod impium est. Si uerò cognitio patris omnē cognitionē excedat, quō qui maxima nouit, hoc minimū ignorabit? Quod aūt ignorationē ultimæ diei atq; horæ sibi non ut deo, sed ut homini attribuit: facile intelliget, quid aduerter quō quasi historiæ mentionem hominū fecit illorū qui erant in temporibus Noé. Quumq; dixisset, comedebant & bibebant, nubebant uiris & ducebāt uxores quousq; uenit diluuium, et abstulit omnes, statim addidit: Vigilate igit uos, quia nescitis qua hora dominus uester uenturus est. Et rursum: Qua non putatis hora filius hominis ueniet. Oportebat autē, si ut deus ignoraret, hoc modo dicere: Nescio qua die uenturus sum, quia qua hora nō arbitror potero mitti. Verum quoniam auditores uigilare hortatur, quoniam nesciant quando ipse uenturus est: patet, quia ipse ut deus scit, ignorat autem in quantū serui formā assumpsit. Aduertere uerò diligenter debemus, quod dies Noē, diebus aduentus contulit sui, quando iudicaturus orbē terrarū uenturus est, sed diem diluuij non ignorauit: ipse enim est, aut si uis, pater per ipsum qui dixit Noē: Gen.7 Ingredere tu & filij tui in arcā: ego ēm post dies septē inducā pluuiā in terrā. Ergo nec diē sui aduentus ignorat. Sic enim temporū atq; rerū similitudo cōseruabit. Sed interrogandi hæretici sunt, quid facient quādo saluator dicitur esurijsse, sitijsse, laborasse exitinere, dormijsse ingressus in scapham: audebūntne dicere uerbū dei hæc esse perpessum? an hæc humanitati suæ attribuēt, & uerbū dei ab istis liberabūt? Sicut ergo uoluit, tanq; homo fame ac siti, cæterisq; huiusmodi laborare: sic etiā ut homo diē illū ignorat. Aliquādo enim ut deus, aliquando ut homo loquitur, ut & deū et hominē se uerū ostendat, ut deus dixit ad discipu Ioan.11 los, Lazarus amicus noster dormit, quū nullus ei nunciasset: ut homo, quū ad sorores Lazari lōgo peracto itinere peruenisset, interrogabat, ubi posuistis eum? qui longe absens mortuū esse sciebat, quomodo iā præsens locū ignorabat ubi corpus Lazari erat? Non enim est uerisimile illud eū sciuisse, & hoc ignorasse: sed utrunq; ut deus sciuit, & utrūq; ut homo ignorauit. Ita igit diē illū etiā & horā & ignorat & scit, alterū ut homo, alterū ut deus. Similiter quū esset in partibus Cæsareæ Philippi, ut homo discipulos interrogabat dicēs: Matth.16 Quē dicunt homines esse filiū hominis? Quūq; Petrus respondisset: tu es Christus filius dei uiui: statim ipse intulit: Beatus es Simō Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus Matthei 11 qui est in cœlis. Nullus ēm nouit filiū nisi pater, ut scribitur: & quoniā per filiū pater omnia facit. estq; unum ex omnibus etiā reuelatio, ipse quoq; filius reuelasse Petro inuenitur. Quomodo igitur qui reuelauit, quasi ignorans interrogat quē me dicunt homines? sed perspicuum est, ut deū non ignorasse, quasi ignorans ut homo dispensatiue interrogabat, nō ignorās quid discipuli respōsuri essent, ut respōsione ipsorū approbata, fidē aperte stabiliret. Similiter igitur diē ac horā aduentus sui, in quantum uerbum & sapientia dei est, non ignorat:

gnorat: sed ne dolorem teneris adhuc discipulis faceret, desiderantibus illud scire, uerè se dixit ut hominē ignorare: infirmitates enim nostras omnes accepit: hac de causa ignorasse se dixit, quod inde patet. Nam post resurrectionem, quum iam ascendere in cœlos uellet interrogatus de rebus futuris, acerbius respondit dicens: Non est uestrū cognoscere tempora & momenta, quæ pater posuit in potestate sua. Act. 1 Quodsi (ut hæretici dicunt) penitus ignorasset, non ita certe respondisset, sed iam dixi uobis me nescire, dixisset: nunc autē non ita, sed quasi irrationabiliter interrogantes redarguit, & dehortatur ab inquisitione maiorum rerum quàm ad eos pertineat. Hinc igitur patet, tunc ut hominem ignorare se dixisse diem & horam illam, quoniam maior erat illius rei cognitio, quàm discipuli tunc capere potuissent. Sed respōdeant quæso, quando deus in paradiso Adam patrem nostrum uocabat, dicens: Adam Adam ubi es? Genesis 3.4 & quando Cain interrogabat: Vbi est Abel frater tuus? quid dicent? Nam si ignorantem deum interrogasse affirmabunt, manifesta impietate tenebuntur: sin autem dispensationis modo quodam sic interrogasse deum dicent, cur mirantur si filius quoq; dei, per quem etiam tunc facta interrogatio est, utiliter dispensans ignorare se dicit horam illam ut homo, quamuis uniuersa sciat ut sapientia patris? Quod autem dispensatiue soleat ignorationem sibi attribuere saluator manifeste ab ipso Euangelista in alio loco dicitur. Nam quando miraculose multiplicatis panibus sequentes se uoluit alere, ut ignorans interrogabat: Quot panes habetis? Ioan. 6 Sed addidit Euāgelista: Hoc autem dicebat, tentans Philippum: ipse em̄ sciebat quid facturus esset. Si ergo, quamuis sciret quid facturus esset, tamen quasi ignorans interrogabat: quid etiam nunc prohibet utiliter dispensandi gratia dixisse ipsum putare, quod diem & horam illam ignoraret? præsertim quum uerè ab eo dicatur ut ab homine: fratribus enim in omnibus similis fuit, secundum Paulum. Heb. 2 Sed omnia, inquiunt, pater scit, filius uerò non omnia, ut ipse testatur. Catillus hæreticorum. Pater enim diem illum & horā scit, filius autem ignorat: hoc enim modo perpulchre demonstratur non eiusdem esse naturæ patrē qui omnia scit, filio qui non omnia scit. Necesse igitur erit credere, diuinas mentiri scripturas, quæ Eccl. 23 de ipso prædicant: Qui nouit omnia ante generationem ipsorum: in omnibus enim etiam ille dies connumeratur. Quomodo igitur omnia nouit, si illum diem ignorat? Sed scriptura non mentitur, dicens omnia scire filium. Frustra igitur uos contenditis, diem illum ab eo, quasi à deo, deiq; filio ignorari: nec in mentē uenire uobis potest, quoniam ut deum & filium dei dixisse id affirmatis: sic quoq; posse conuenienter intelligi, si dicatur ideo nescire, quoniam inde naturaliter scientiam omnium habet, unde ipsum etiam esse habet. Ignorare autem, ut uos dicitis, quomodo potest, ni si nihil penitus ex futuris scire ipsum audebitis confirmare? Nam si antecedentes dies ante ultimum diem scit, non potest certe illum ignorare. Simile enim erit, si quis diceret ignorari ab eo denarium numerum, qui nouem optime nouit: nam qui nouem nouit, unitatem nouit, quare decem etiam numerum optime nouit. Christus autem antecedentia ultimum diem signa prædixit: Matth. 24 quomodo igitur ignorauit post illa futurum finem? Vndique igitur ueritas elucet, perspicuúmque factum est uniuersa sciri à filio Dei non minus, quàm à patre, quamuis dispensatiue, ut homo se multa ignorare dicat.

Thesauri Cyrilli libri noni finis.

EIVSDEM LIBER DECIMVS.

De eodem, id est, de consubstantialitate filij & patris, propositis textu: Quod pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. &, Quod omnia mihi tradita sunt à patre. &, Quod non possum ego à me facere quicquam. sed sicut audio iudico, cæterisq; huiusmodi.

CAP. I.

SEd quomodo, inquiunt, similis patri filius erit, qui aperte ait, omnia se à patre accepisse? Nam si à seipso haberet, non accepisset: quoniam uerò se accepisse uerè ait, certe non habebat à seipso. Quid facietis ô uos, quum audieritis ipsum dicere, omnia quæ habet pater, mea sunt, & omnia mea patris similiter? Nam si nihil habet filius à seipso nihil etiam habebit pater à sepso: patris enim sunt omnia, quæ filij sunt. Quod si omnia pater naturaliter habet, ea ipsa filius quoq; naturaliter habet. Quare necesse erit consequenter hunc ipsum defectum, quem filio imponere conantur: patri quoque imponere, ne quid eorum quæ filij sunt non esse in patre uideatur. Id si impium est, ut certe est, necesse erit confiteri omnia patris in filio naturaliter esse, & omnia filij similiter in patre. Nam dum filius à patre nascitur, omnia naturaliter, ipsum etiam esse à patre habet, & ideo dicitur à patre accipere. Non igitur quoniam non habet, accipere aliquid à patre scribitur. Habet enim omnia naturaliter, quum uerbū & splendor lucis paternæ sit, uno solo excepto, quod pater non est. Accipere autem à patre se dixit, ut futuras hæreticorum opiniones radicitus euerteret. Nam ne quis omnia patris in filio perspiciēs, propter incommutabilem similitudinem atq; identitatem eundem putet patrem & filium esse, quod Sabellio accidit, necessariò à patre se accipere ait, quæ ab eo naturaliter habet: ut quum alter det, alter accipiat, dualitas personarum demonstretur, non nominibus solum, sed uerè ac personaliter distincta. Nec tamē falsus sermo est. Nam quum ex substantia patris filius prodeat, omnia patris æternaliter habet: æternaliter etiam hac ratione ex eo accipit omnia, quæ ipsius patris sunt. Quare nihil deitati filij derogatur, quoniam ab eo dicitur, omnia mihi tradita sunt à patre meo: sed potius hic sermo demonstrat naturaliter ipsum Dei filium esse. Nam si omnia sibi tradita sunt, nec est quicquam præter numerum omnium, non erit ipse unus Heb. 2

ipse unus omnia quæ sibi tradita sunt, sed ex patre proprie nascitur, & ut secundum naturam filius habet omnia quæ patris proprie sunt. Proprium autem patris est, ut omnia possideat: possidet ergo et filius omnia, et sic solus est naturaliter hæres patris, in quem omnia quæ patris sunt, naturaliter (ut ita dicam) defluunt. Non est ergo unus omnium, neq; creatura, sed solus proprie atque uerè patris filius. Præterea, de seipso alibi
Ioan.5 dicit: Sicut pater uitam habet in seipso, sic dedit & filio uitã habere in seipso: similiter em̃ id quoque intelligetur. Nam quia dedit, scribitur, & ex patre ipsum habere naturaliter significatur, & alium personaliter esse quàm qui dedit demonstratur. Quoniam uerò dicit, sicut pater habet, sic & filius habet: apertissime docet, quod sicut pater æternaliter in seipso uitam habet, sic & filius æternaliter uitam in seipso habet. Si ergo filius aliquãdo uitam non habebat, nec pater tunc habebat: id quoniam impium est: semper enim pater habet uitam in seipso, habebit etiã filius sic, hoc est, semper uitam in seipso sicut & pater. Dicit aũt quum semper habeat, accipere, ut & originẽ suam ostendat, & alium se personaliter esse à patre demonstret, nec idẽtitati naturali aliquid deroget. Nam si quis splendori, qui à luce profluit uocem attribuat, dicereq; illum confingat, omnia mihi lux, sua dedit: illumino em̃ sicut illa, audebit ne quispiam dicere, non fuisse aliquando in splendore illuminandi utri tutem? & quomodo splendor esset si non splenderet? Sin autem, quia semper splendet atq; illuminat, omnia lucis habet: & quia rursus ex ipsa profluit luce, accepisse ab ipsa omnia uerè dicit, quomodo non erit inconueniens altiora, quàm per exemplum significatur in uerbo dei esse nõ cõfiteri? Nã quũ omnia naturaliter habet à patre: accipere ab ipso ait omnia ex quo nascit̃.

De eodem proposito textu: Data est mihi omnis potestas. & Glorifica filium tuum, aut uniuersalius, de eo quod filius glorificatur, & aliquid accipiat.

CA. II.

Non quod gloria, uel alia ulla re filius Dei indiget: idcirco petere aut accipere aliquid à patre scribitur: sed quia dispensando factus est homo, quum deus uerus etiã sit. Nam quoniam homo facile potest amittere bona quæ à deo accepit, quod Adam perpessus fuerat, denudatus data sibi gratia propter inobedientiã, necesse fuit ne rursus in eadem incideremus, ut incommutabilis dei filius factus homo, ut homo gratias dei peteret, ut per ipsum qui amittere gratias non posset, naturæ nostræ firmiter seruarentur. Omnis enim gratia in Christo abundantissime permanet, & inde ad nos propter similitudinem transfunditur: omnes enim sumus similes ipsi ut homini. Sicut enim, & fratres eius, & unũ cũ deo, gratia per ipsum facti sumus. Petit igitur, accipitq; à patre quæ naturaliter habet ut Deus: sed quoniã homo factus est, & carnẽ sumpsit, quę non alterius quàm ipsius filij dei caro est, iure gloriã petit, qua natura humana eget, & accipit à patre atq; etiã à seipso, quę naturaliter habet ut deus. Ipse igitur petit ut homo, et dat ut deus, unà cũ patre. Cur igit̃ huiusmodi uoces hos turbant? Nam si factus est uerus homo, cur non cõcedunt ei, plerunq;, tãquam uerus homo loquatur? Si enim factus homo non esset, ipsi uerbo hæc uiderentur attribuenda: sin autem credũt uerum hominem factum esse, cur ignorationem, petitionemq; gloriæ, cæteraq; huiusmodi ut homini non attribuunt? Sed impie in filium Dei ita hæc inferunt, ut creaturam prædicare non uereantur. Præterea, si absurdum est opinari uerbum dei glorificari à patre, aut accipere aliquid, aut sanctificari, ut isti credũt: nos certe sumus qui accipimus, & sanctificamur atque glorificamur in ipso: & propter nos ipse ut homo, huiusmodi uocibus usus est. Nã si, ppter seipsum uerbũ dei glorificari, sanctificariq; petit, nihil nobis cõtulit incarnatio Christi, & natura nostra denudata dei gratia demonstratur. Nam si uerbũ glorificari & sanctificari eget: quõ nobis hæc largita per ipsum sunt? Deinde sui potius causa, quàm nostra factus homo uidebitur, si tunc glorificatus, sanctificatusq; potestatem accepit, & cætera quæ de ipso similiter scribuntur, quibus isti aiunt etiam ante incarnationem ipsum caruisse, & accepisse postea factũ hominem. Gratias igitur agat carni, per quam melior factus est. Verum quoniam impia hæc cogitatu sunt (uenit enim ut hominem glorificet atque sanctificet) non accipit hæc dei filius ut uerbum: sic enim perfectus est, quemadmodum & pater: sed nos in ipso ut in homine tunc hæc accepimus, quando carnem assumpsit. Sicut enim nos per resurrectionem suam resurreximus, & per ascensum suum in cœlos renouata nobis ascendendi uia est: sic quando glorificari & sanctificari dicitur, nos in ipso omnia hæc accepimus. Itaque illa ipse naturaliter habet ut deus, & ea propter nos petit ut homo. Pater, inquit, glorifica filiũ tuum. Ioan.17
& : Omnia mihi tradita sunt à patre meo. & post Matth.11
resurrectionem: Data est mihi omnis potestas in Matth.28
cœlo & in terra. Omnia em̃ per ipsum facta sunt. Psal.118
& Psalmista, omnia sibi seruire ait. Et ipse de gloria, inquit: Pater glorifica filium tuum ea gloria, Ioannis 17
quam habebam apud te ante constitutionẽ mundi. Si ergo antequam mundus esset, gloriam hanc habebat apud patrem, quomodo eam petit? Perspicuum est propter nos ipsum petere ut hominem: ita naturæ nostræ petitio, ut glorificaretur in ipso, facta est. Potestatem etiam, quam post resurrectionem dicit sibi datam, ante resurrectionẽ quoque habebat. Nam si non habebat, quomodo repulit diabolum dicens: Vade retro satana? Matth.4.
Et quomodo discipulis potestatem aduersus dæmonia dedit? Quomodo filiam Abrahæ (ut scribitur) à diabolo ligatam, ut potestatẽ habens solui? Luc.10 Luce 13
Quomodo paralytico sanitatem largitus est? Matth.9
quomodo peccatrici fœminæ peccata dimisit? Luc.7
quomodo mortuos reuocauit à morte, & eęcorũ aperuit oculos? Ioan 9
Perspicuũ igitur undiq; est, nõ ut uerbum ante incarnationem, sed ut hominem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quando factus est homo, patris gratias uobis petere. Sic enim etiã deo participare dicimur: quia ipse nostram humilitatem susceptit, ut nos ad celsitudinem suam extolleret, non ut ipse inferior fieret. Idcirco nos, quamuis homines natura simus, dij tamen gratia in Christo (qui uerus & homo et deus est) facti sumus. Quemadmodũ igitur, quãdo per carnem miracula efficiebat (sputo enim cæcum curauit: & manu extensa, feretroq; tacto unigenitum uiduæ filium è mortuis reuocauit: & uoce instrumentis corporis emissa, Lazare dixit, ueni foras) non ipsi ut homini hæc, sed ut deo attribuimus: sic quando humano more aliquid de seipso dicit, quod alienum à deitate sua uideatur, carni idipsum accommodare debemus. Sic enim singula factorum atq; dictorum congrue distribuentes, à uera cognitione saluatoris non aberrabimus. Vnum enim Christum scripturæ prædicant. Vnus enim deus pater, inquit, & unus dominus Iesus Christus. Sicut igitur ab operibus uerus deus cognoscitur, sic necesse erat à conuenientibus homini dictis atq; operibus, addo etiam passionibus, in quibus nulla delicti suspicio inuenitur, ut uerus homo cognosceretur. Vtrunque igitur in ipso cernimus. Interrogabat enim ut homo, ubi Lazarus positus esset: imperabat autem ut deus, ut è mortuis rediret. Et matri: Quid mihi & tibi ô mulier? ut homo dicebat. Et aquam in uinum ut deus conuertebat. Duarum igitur naturarum suarum cognitio, & dictis & factis necessariò facienda erat. Quare ipsi quoque nos debemus, quæ deo uero cõueniũt, diuinitati suæ: quæ homini uero, humilitati nostræ, quã propter nos assumpsit, accommodare. Sed ipse ait (inquiunt) omnia mea tradita sunt mihi à patre meo. Cui autem omnia tradita sunt ab alio, nihil habet à seipso: quomodo igitur is secundum substantiam idem erit, patri, qui omnia possidet? Si nihil ex seipso filius habet, secundũ uos, quoniã ipse à patre accepit omnia: pater ergo quũ dederit omnia, nihil habet in seipso: quod absurdissimum est. Quomodo enim pater poterit denudari ijs, quæ sibi natura insunt? Habet igitur semper omnia pater, quæ filio dedit: & filius similiter semper habet, quæ se accipere ut hominem ait, ut ipse dicit: Pater diligit filium, & potestatem dedit ei iudiciũ facere, quia filius hominis est. Si ergo iudicãdi potestatẽ datam sibi esse ait, non alia quadam de causa, sed quia factus est homo: perspicuum est quia non ut uerbum dei & deus ipse accipit, sed ut homo. Accipere igitur omnia, ipsi ut homini attribuendum, quæ ut deus naturaliter habet: & sic erit imago patris incommutabilis.

Ioan.9 Luc.7 Ioan.11 1.Cor.8 Ioan.11 Ioan.2 Matthæi 11 Ioan.3 Ioan.5

Aduersus ea, quæ dicuntur ab hæreticis, quia Christus fleuit: & quia dixit: Nunc anima mea turbata est. &, Transeat à me calix iste. &, Tristis est anima mea. cæteraq; huiusmodi. CAP. III.

QVasi ab homine nudo, has uoces dictas credunt hæretici, quia mortẽ timuit, et tristis factus est, cæteraq; huiusmodi perpessus ut homo uerus. Deus enim uerus, sicuti Christus est, A quomodo ut deus mortem timuisset? qui ait: Ego sum uita, qui alios ex morte reuocauit, qui discipulos hortabatur, dicens: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Vt uerbum autem dei, quomodo timere potuit? qui Abrahæ dixit: Noli timere, quoniam ego tecum sum, qui Mosen aduersus Aegypti regem suscitauit, qui ad Iosue dicebat, Confortare ut uir: quomodo etiã alios ipse timuisset, ad quẽ sancti clamant: Dominus mihi adiutor, & non timebo quid faciat mihi homo? Quomodo autem si uenit ad interimendam mortem, mortem timebat quam interemit? Sed infernum timuit, inquiunt. Mirũ est q̃d hæc audeant dicere. Ianitores enim inferorũ quũ primũ eũ uidissent, spiritus inclusos exire præ timore dimiserunt. Quod patet, quia multi sanctorũ excitati à morte, in sanctã (ut scribitur) ciuitatẽ intrarunt, & uisi à multis sunt. Aut quomodo timebat mortem, qui non fugiebat dum quæreretur? sed dicebat ad quærentes, Ego sum, dimittite istos, qui dicebat: Potestatem habeo sumere animam meam. Et, Nullus tollit eam à me, sed ego pono ipsam à meipso. Non timuit ergo filius Dei mortem ut deus, sed natura humana, quæ id pati nata est. Tempora ergo (ut in superioribus etiam tetigimus) in quibus dicta factáue sunt, quæ de saluatore dicuntur, diligenter cõsideranda sunt illis, qui recte uolunt scripturas intelligere. Si ergo antecẽ hominẽ assumpsisset uerbũ dei, fleuisse uncẽ, aut mortem formidasse, aut aliquid tale perpessus scriberetur, sicut deũ etiam hæc perpessum iure credere possent: sin uerò posteacẽ homo factus est, hæc de ipso scribuntur, quare non credunt ut ab homine dicta, factáue esse? Sed qui fleuit, qui timuit, tristis cẽ fuit, quomodo erit natura deus? Creaturarũ em, neq; omnũ hæc propria sunt. Qui Lazarũ à mortuis ad uitam redire imperauit: qui aquam in uinũ nutu cõuertit, cæteraq; huiusmodi multa fecit, quomodo nõ erit natura deus? præsertim quum ipse clamet: Ego & pater unum sumus: dei enim ueri hæc opera sunt. Quod si ex dictis, factisue humano more perturbamini, quare nõ proficitis ex illis, quæ ut deus uerus & dixit & fecit? Et si propter humilia dicta factáue, humilia de ipso intelligitis, cur sublimia quoq; de ipso non creditis, propter dicta factáue ut à uero deo? Nam qui humiliter illa dixit, fecitq; ut homo, hæc ipse sublimiter ut uerus deus & dixit & fecit, ut & uerũ deum, & uerum hominẽ seipsum esse demonstraret. Nam quoniã ita factus est uerus homo, ut uerus esse deus non amiserit: nec enim aliter nostrũ genus saluari poterat: ne quis audiens ipsum factũ esse hominem, mutatũ esse uerbum dei in naturã nostrã putaret, aut aliud factũ quàm esset semper, ut tertium quid (uerbi gratia) ex homine atq; deo compositũ, hac de causa necessariò modò more hominis & loquit & facit, sine delicto, modò ut uerus deus: ut utrũq; ipse intelligatur esse. Idcô permittebat ut natura hominis, quæ in ipso erat absque peccato, passionibus nostræ naturæ moueretur.

Ioan.14 Luc.7 Matth.10 Genes.31 Exod.3 Iosue.1 Psal.117 Matth.27 Ioan.18 Ioan.10 Ioan.11 Ioan.2 Ioan.10

Operaba-

Operabatur autem etiam plerunq; ut deus, dice- A
batq; ad credentes: Si mihi nō creditis, quia uide-
licet hominem uidetis, credite operibus meis, ut
cognoscatis quia ego in patre, & pater in me est.
Ioan.10 &, Ego & pater unum sumus. Quæ igitur Deo
conueniunt dicta factáue, deum uerū esse demon
strant: quæ autem homini, uerum hominem: hoc
enim fidei catholicæ præcipuum mysterium est.
Vos autem hæretici ex proposito, filio dei repu-
gnātes, quum audiueritis, Ego & pater unum su-
mus: in peruersum sensum id dictū distrahere co
namini. Quum autē uerba humanitus dicta aut
facta proferuntur, non ipsi ut homini, sed ut uer-
bo dei sua im accōmodatis: putantes hinc demon
strari posse, non uerum deum, sed creaturam uer-
bum dei esse, quem tamē creatorem omniū nega- B
re non audetis. Aut ergo attribuatis ei, ut unum
cum patre sit, sicut uerbum eius: & tunc non inue
nietis flentem, uel tristē, uel timentem. Aut si nō
creditis dicenti se unum esse cum patre, neq; quo
niā timuit, credatis: ut ad Iudæos omnino reiecti,
quia nullū uerbū euangelicū susciptatis, à tot &
tantis turbationibus dei ecclesiā liberetis. Nos e-
nim articulū esse fidei maximū, imò fundamentū
nō ignoramus, uerū ipsum esse deum ut uerbum
Philip.2 patris, & hominē uerū: quia seipsum exinaniuit
formā serui accipiens. Discernantur ergo dicta e-
ius & facta, & quum audias, Ego & pater unū su
mus: unā patris & filij deitatē intellige, & filiū ex
patre nasci æternaliter credas. Et rursus, qñ audis
qa fleuit, quia timuit, qa doluit: hominē quoq; ue-
rū esse cognoscas, et naturæ hominis hæc attribu- B
as. Mortale nāq; corpus assumpsit, omnibus pas-
sionibus naturæ nostræ subiectū, peccato semper
lōge remoto. Cōuenienter igitur, quoniā idē ho-
mo uerus, et deus uerus est, hominis passiones si-
bi attribuit, propter personalem identitatē. Sic di
cimus etiam deum passum, & crucifixū, mortuū,
sepultū: quæ omnia ut homini sibi, non ut uerbo
dei attribuuntur. Sic enim quæ homini conueni-
unt, ut ex homine dicta sunt, per insitos humanæ
naturæ motus naturales, quos ita mens percipit,
ut per linguam proferat, quæ in occulto absq; uo
ce uerbo mentali dicuntur. Præterea, non alia
de causa uerbum dei homo factum est, nisi ut nos
liberaret, & infirmitatibus nostris deitate sua cō-
iuncta, naturam humanam firmaret, & ad robur D
(ut ita dicam) suum conuerteret. Quando igitur
formidasse mortem uidetur, ut homo dicebat: Pa
Matth.26 ter, transeat à me calix iste: ueruntamen non ut e-
go uolo, sed ut tu. Quāuis em̄ mortē ut homo ab-
horrebat, uoluntatē tamen patris, & suam ut uer-
bi perficere ut homo non recusabat, ideo dicebat,
spiritum esse promptū, & carnem infirmā. Quū
igitur dixit, Non ut ego uolo, de se ut homine in-
telligit: deinde quum infert, Sed ut tu pater uis,
de seipso etiā intelligere debemus. Omnia enim
quæ pater u[illegible], uult filius quoq; similiter: quod
inde patet, qa seipsum tradidisse & obtulisse pro
Eph.5 nobis scribitur. Morti ergo quam ut homo formi
dabat, seipsum pro nobis ut deus tradidit. Adhęc,
si sanctos uiros cōtempsisse mortem inuenimus,
& cōstanter per eam uoluisse ad uitam æternam
transire: idq; animi robur habuisse, quoniam ha-
bebant Christum in interiore homine habitātem,
quomodo pertimuit mortem ut deus, qui facit ne
alij timeant? Aut quomodo non absurdum erit,
fortitudinem eorum mirari, qui dei uerbū in sei-
psis habuerunt: ipsum autem filium dei formido-
losum ita putare, ut timoris morbo uictum creda
mus? Sed omnia ille perpessus fuit, ut nos ab om-
nibus liberaret. Sicut igitur nisi mortuus esset,
mors non extingueretur: sic nisi timuisset, nō es-
semus nos à metu liberati: nisi doluisset, non ces-
sassent dolores nostri. Et ita singulas passiōes car-
nis fuisse in Christo absq; peccato cōmotas inue-
nies, non ut ab ipsis homo ille superaretur sicut et
nos, sed ut commotæ uincerentur uirtute inhabi-
tantis uerbi, & sic natura nostra reformaretur ad
melius. Et quoniam in cruce sua gloriamur, credi
musq; nos saluos esse, quia dei filius homo factus
pro nobis, crucifixus & mortuus est, ut mortē no
stram moriēdo destrueret, & in seipso nos omnes
à corruptione ad incorruptionē traduceret, opus
erat certe ad fidem nostram, etiam in ipso passio-
nis tempore, uerū se hominē esse ostendere. Ideò
ne quis dubitare posset, ut homo clamabat: Deus Matth.27
meus, deus meus, cur me dereliquisti? & rursus:
Transeat à me calix iste. His igitur atq; similibus
totum ad se hominem uerè assumptū esse ostēde-
bat. Tenebris uerò & terræ motu, cæterisq; hu-
iusmodi deum se quoque uerum demonstrabat.
Vnde nonnulli qui eum antea deridebant, com- B Luc.23
moti clamarunt: Verè filius dei erat iste. Quomo
do igitur non erit stultum perturbari, quando ut
hominem loqui eum audias, & more humano di
ctorum factorúmue recordari: quæ uerò ut deus
dixit fecitq;, omnino cōtemnere? Timebat ut ho-
mo: sed illud semper tene, quod ut deus dicebat:
Potestatem habeo ponere animam meam, & rur Ioan.10
sus potestatem habeo sumere ipsam. Postremo,
maximæ ingratitudinis est, quū scriptura clamet,
hominem filium dei esse factum: non ut ipse qui
est immutabilis, ad naturam nostram mutaretur:
sed ut nos sibi cōiunctos, ad suam, quantum pos-
sibile est, per misericordiā suā reformaret. Omnia
em̄ sua factus homo nobis dedit, & filios dei non
natura (id enim impossibile est) sed gratia fecit.
Maximę inquam ingratitudinis est, quoniam in-
firmitates nostras accepit conuenienterq; nostra
sibi absq; peccato propter identitatē personalē at-
tribuit, ut etiā in nobis passiones carnis extingue
rentur propter illū, qui eas propter nos in seipso
superauit, idcirco à nobis inter creaturas collocā-
ri. Illud etiā non prætermittendū, quod sæpenu
mero per prophetas deus & cor & manus sibi at-
tribuit, & timorem & dolorem, et iram & animā.
Quum igitur perspicuum sit dei uerbum in pro-
phetis locutum fuisse, an audebunt isti huiusmo-
di passiones, et partes hominis dei uerbo ante in-
carnationem accommodare? Non facient certe,
sed tropologice aut alio modo, quodam humano

Universidad de Deusto
Biblioteca

more dicent omnia hæc conscripta fuisse. Quō igitur postea quàm homo factus est, non intelligunt nō naturæ uerbi, sed naturæ humanæ (quā uerè cum omnibus suis passionibus sine peccato assumpsit) omnia hæc esse accommodanda.

De eodem, uidelicet quod filius non sit creatura, proposito textu illo: Primogenitus totius creaturæ.

CAP. IIII.

Coloß.1 SI creatura, inquiunt, filius non esset, non diceretur omnium creaturarum primogenitus. Nam quia magnam habet cum creaturis coniunctionem, quamuis primus earum & ante omnes sit, hoc nomine appellatus est. Et si difficile non est ad rem ipsam statim respondere, primū tamen illud dicendum: Si quia primogenitus omnium dicitur creaturarum, cum creaturis connumeran B dus uidetur, omnem rursus excedere creaturā uidebitur: quia solus unigenitus dictus est. Nam sicut primogenitus uocatur, qui multos fratres habet: sic non est unigenitus, nisi qui solus ita natus est ut nullos habeat fratres. Quomodo igitur & primogenitus & unigenitus simul erit, quū hæc inter se manifeste repugnēt? Nam quoniā utroq; modo à scriptura nominatur, necesse est ut diligēter quæratur, quō unigenitus, & quō primogenitus est. Vnigenitus igit est, quia solus ex patre nascitur, et solus dei filius naturaliter est: primogenitus uerò nō simpliciter, sed in multis scribitur fratribus. Quādo igitur natura ipse deus, homine assumpto frater factus est noster, tunc etiā primogenitus factus est in multis fratribus: quia multos filios dei per gratiā effecit. Primogenitus ergo uo C catur, nō quia tempore præcesserit, nec quia eiusdē ipse, in quantū dei uerbū, cum creaturis essentiæ est: sed quia in ipso primo deificati sumus: ideo unigenitus nulla causa addita simpliciter appellatur, quia solus ut uerè filius, in sinu patris est. Primogenitus uerò ita dicitur, ut & causa, & quorū est primus, statim afferatur. Primogenitus em̄, inquit, in multis fratribus, & primogenitus ex mortuis. Nam quum ipse natura increatus sit, & omnium dominus atq; creator, creatura etiā factus, primus inuenitur inter omnes homines, quos assumpta humana natura reformauit. Nō est igitur ipse ut uerbū creatura. Nam si in eo uniuersa creata sunt (ut ait Paulus) nihil est creatū, quod per ipsum creatū nō sit. Aut si omnia quæ creata sunt, D per ipsum facta sunt, ipse seipsum creauit, si creatura secundum hæreticos est: quod omnino impossibile inuenitur. Primogenitus igitur in multis fratribus, pie intelligitur, ut diximus: quia factus homo & frater noster, primus nos in seipso

Coloß.1 sanctificauit: primogenitus autem etiam ex mortuis, quia primus ipse morte calcata surrexit, & primus carnē nostram in cœlos reduxit. Ideò ait:

Ioan. 14 Ego sum uia, & ego sum ostium, per ipsum enim natura nostra nouū iter facere docta est, & quasi per portam quandam cœlos ingreditur. Propter

Ioannis 10 misericordiam igitur suam creaturis se factus homo conumerauit, & primogenitus earū factus uniuersa reformauit. Vnigenitus ergo filius patris secundū naturā est. Et uidimus, inquit, gloriam Ioan.1 eius, sicut gloriā unigeniti à patre. Deus enim uerus est, ex deo uero, lumen ex lumine, primogenitus uerò ꝓpter nos, ut sicut per ipsum facta sunt omnia, sic etiā in ipso reformata saluentur. Quare sicut initiū uiarū creatus est, quia per ipsum omnes possunt in salutem recurrere: sic primogenitus uocat̄ in multis fratribus, quia uocauit nos omnes ad adoptionem Dei per gratiam. Et rursus, primogenitus ex mortuis, quia primus ex morte resurrexit, & naturam nostram in incorruptionem reuocauit. Sed unigenitus (inquiunt) dicitur, quia solus à solo patre creatus est: cætera uerò cuncta per ipsum. Si hac de causa unigenitus patris filius dicitur, non erit pater omniū uniuersaliter creator: sed omnia ex ipso esse scriptura clamat. Non ergo quia solus à patre creatus est, sed quia solus ex patre naturaliter nascitur, idcirco unigenitus appellatur. Nam si unigenitus diceretur, quia solus à solo patre factus est: nōnne dies quoq; unigenita diceretur, quia solum modò fit? Nōne artes quoq; multæ aut imagines aut opera, quæ solus aliquis solaq; fecit, unigenita dicerentur? Nōnne sol ac luna, cœlum quoq; multaq; alia unigenita uocarentur, quia sola in specie sua facta sunt? Sed nemo profectò unigenitū illud dicit quod factū est, quamuis solum à solo factum sit: nec igitur etiam filius, quia solus à solo factus, sed quia solus à solo genitus, unigenitus dicitur. Opus enim non genimen appellatur, quod factū est: filius uerò genitus est ex patre, quia ex ipso naC turaliter prodiens, essentiæ paternæ uerus per generationem hæres inuenitur. Quod si unigenitus (ut nonnulli aiunt) appellatus sit, quia solus omnia excedit, pater quoq; unigenitus hac ratiōe diceretur: & quicquid in specie sua excedere uideretur, unigenitū uocaretur. Nō ergo propter excessum, sed quia ex patre solus nascitur, idcirco unigenitus est. Sed unigenitus, dicūt, est, qa solus paterni consilij angelus est. Si ergo insitū nobis Cassiod. hæreticor. quoq; uerbum cogitationes mentis solum enunciat, recte posset unigenitū mētis appellari: quod nemo unquā dixisse inuenitur. Sed unigenitus, inquiunt, dicitur, quia creator solum omniū est, Colos. quæ post ipsum creata sunt, ne sui quoque ipsius creator putetur: at scriptura, ô uos, omnia simpliD citer in ipso & per ipsum facta esse prædicat. Præterea primogenitum nonnunquā dicimus eum, qui primo natus est: hoc modo Christus primogenitus uirginis dicitur secundum carnem: non quod alios etiam genuerit, uirgo enim post partum etiam remansit: sed quia primum plerunque Luc. 2 & absolute & in se, & non per comparationem ad alia dicitur: ita ergo etiam ex Deo primogenitus est, non ut multorū primus, sed ut solus ex deo genitus, ad hæc, quæ prima simpliciter sunt, causa sunt eorum, quæ secūdo loco sunt: dei ergo filius, primogenitus aliorū potest dici, quia ipse primus causa est, ut filij appellatio cæteris omnibus accōmodetur: ita & pater deus, primus pater est, quia primus omniū genuit, qui æternaliter generat.

nerat. Adde, qd sibiipsis hæretici repugnant. Primogenitū enim filiū dicunt, quia solus à patre factus sit: cætera omnia per filium esse producta cōcedunt. Hæc certe repugnant. Nam si ea ratione primogenitus est, non ab eo certè, sed à patre solo cætera quoq; producta essent, quorum comparatione ipse primo productus dicitur. Sed quomodo, inquiunt, si uerus dei filius uerbum est, cæ
Coloſ.1 teris eum connumerat scriptura dicens: Primogenitus totius creaturæ? Necesse enim omnino est tale esse uerbum secundum naturam, qualia sunt quorum est primum. Magna in huiusmodi oratione impietas est. Non enim quia creatura est filius, totius creaturæ primogenitus dicitur: sed quia omnes nos in ipso & per ipsum adoptati, filij dei per gratiam efficimur, cuius gratiæ ipse
B autor est, similes sibi per misericordiam faciēs credentes in eum. Quoniam uerò primogenitus est, idcirco imago patris uera demonstratur. Nam sicut ipse, primus filius uerè est: sic & pater, primus pater. In ipso enim primus pater est & ipse primus
Ioan.1 filius in primo patre: & per ipsum omnia facta sunt, & per ipsum omnis creatura rationalis adoptatur. Postremo, si quia primus totius creaturæ filius dicitur, creaturam ipsum quoque creditis: quid dicitis, quando pater de se dixit: Ego primus
Iſa.44 & ego post hæc? An & ipsum primum creaturarū & creaturam audebitis prædicare? non arbitror. Sicut igitur pater non est creatura, quāuis primus dicatur, sic & filius. Et sicut pater principium seipsum esse omnium ostendens, dicit: Ego sum primus: sic & filius totius creaturæ primus dicitur, quia per ipsum omnia facta sunt, & ipse principium omnium atq; creator est.

De textu euangelico: Sedere autem à dextris meis, aut à sinistris meis, non est meum dare.

CAP. V.

Matth.20 SEd quomodo, inquiunt, si æqualis patri filius est, dixit ad filios Zebedæi: Non est meum dare? Id enim apertè ostendit, non habere se potestatem dandi quod petebatur: non est igitur æqualis patri, quoniam pater omnium potestatem habet. Oportet certè non ita inconsiderate saluatoris uerba exponere. Nam si diligenter perspicere singula uolueritis, nihil inuenietis quo impietas uestra possit iuuari. Accesserunt Zebedæi
D filij ad Christum, supremosq; honores petebant, qui alijs debebantur. Ad quam petitionem conuenienter saluator respondit: Nō est meum dare: non quia potestatem dandi non habeat, sed quia præmia proportionaliter certantibus dantur. Nā quemadmodum, si quis certamen instituerit, & munera declarauerit, ad petentes maxima præmia dicat, non est meum dare: non enim certandi munera sic mihi proposita sunt: ut uelim petentibus dare quibuscunque, sed illis solum qui certando superabunt: Sic saluator quoque: Non est meum dere, inquit, supremum honorem uobis petentibus, qui reseruatus est in præscientia patris illis, quos excessus certandi commendabit. Quare domini hæc responsio, nō potestatē negat,
A sed dispensationem ostendit. Quomodo enim ipse non potest dare quibus uelit, quū inueniatur omnibus discipulis id esse largitus? Amē amen, inquit, dico uobis, quando filius hominis sedebit in Matth.19 solio maiestatis suæ, sedebitis & uos super duodecim sedes. Nō enim ut propheta hoc prędicit, sed ut autor benigne largitur. Quomodo ergo qui omnibus potuit dare, duobus non potuit? Nisi forsan audebitis dicere, nō habituros (quod dicitur) apostolos. Quod si facietis, nemo amplius Christi anus alloqui uos debet, sicut ueritatis cōtemptores. Sicut igitur si Zebedæi filijs nō posset id dare, non esset æqualis patri: quoniā omnibus discipulis dare potuit, æqualis genitori erit in omnibus.

Præterea, si uerè dicit omnia sibi tradita esse à patre, & in omnibus gratia etiā hæc continetur: nō negat potestatē dandi quū dicit: Non est meū dare: sed dispensatiua oratio est. Esaias enim aper
Eſa.53. te clamat, dicens de saluatore: Propterea ipse dominabitur multis, & fortium spolia partietur, quoniam tradita est in mortē anima eius. Si ergo ipse honores sanctis uiris partitur, quomodo dicitis eū nō posse dare petentibus, si uelit? Certè omnia pater per ipsum operabit, quorū unū est distributio munerū singulis sanctorum: ipse igitur distributor munerū est. Sed sensum euangelicorū uerborum altius exponamus. Quum saluator noster dominus Iesus Christus discipulos hortaretur atque moneret, ut nihil in hac uita uellent habere: sed cultui diuino attenderent, ac ingentes honores mandata sua seruantibus pollicere et, accesserūt
C discipuli dicētes: Ecce nos iam oīa negleximus, Matth.19 & te solū secuti sumus, quid ergo erit nobis? Respondit Christus: Quando filius hominis in solio maiestatis suæ sedebit, tunc in illa regeneratione uos quoq; in duodecim sedebitis sedibus, iudicaturi duodecim Israëliticas tribus. Id quū filij Zebedæi audissent, nō conuenientē sibi mercedē cō cupiuerunt. Nam quod omnibus discipulis quasi pro mercede beneuolentiæ erga Christū erat propositum: soli rapere studuerunt. Verū ne inanis gloriæ cupiditate uicti uiderentur, ipsi quidē pudore silent, matris uerò ministerio utuntur. Accessit igitur illa ad dominum, dicens: Dic ut isti duo filij mei sedeant, unus à dextris tuis, & alter à Matth.20
D sinistris tuis. Apertè igitur per hæc uerba uidetur mulier id quod omnibus debebatur, ad filios solummodo suos uelle traducere. Nam nisi hoc esset, qua ratione, quod datū omnibus erat discipulis, de numero, quorum etiā filij sui fuerunt, id ipsa rursus petit? Non alia uidelicet, nisi ut commune omniū præmium ad suos transferret. Hæc saluator quū sciret ut deus, filios Zebedæi ad se uocat: nec acriter propter misericordiam suam eos increpat, ne doloris magnitudine, mœstitięq; sub mergeret: sed dicit, non esse suum dare. Nec naturæ suæ his uerbis impotentiam (ut hæretici dicūt) ostendit. Stultū enim omnino id dictum est, præsertim quum iam præbuisse omnibus hoc inueniatur. Sed quoniā, inquit, iniustam petitis gratiā, quam me non decet uobis largiri, non est meum

dare. Iustus enim sum iudex, & honores singulis, A quos per gratiam affero, quasi debitos laboribus uirtutibusq; suis distribuo. Adhæc, inani gloria moti, à dextris & à sinistris meis sedere concupiistis: id autem dare meum nō est. Non enim dabo morbū alicui, qui doceo atq; hortor, ut à morbo caueatis. Ita ergo id dicitur, quemadmodū si ignis refrigerari petenti ab ipso, diceret, nō est meum dare id tibi: calefaciendi enim, non frigefaciendi mihi natura inest. Sic Christus quoque dicit: Iustus sum munerū declarator in certaminibus positis: ac ideò non petentibus simpliciter largiri debeo, nec per iniuriam, certantium omnium ad duos solum honores traducere: sed pro rebus ab unoquoque gestis, quasi debiti à me honores distribuendi sunt. Illi ergo iure hoc accipient, quibus à B patre meo (qui per me & in me omnia operatur) præparata hæc sunt. Nemo certè hic suspicari debet ideò à patre honores præparatos dici, quia ipse præstare non possit: sed propter dispensationem incarnationis, sicut ab homine dicitur. Solet enim omnia, quę naturam hominis excedunt, patri ut Deo attribuere. Nam quum ipse quoque Deus secundum naturam sit, & unum atq; idem cum patre, omnia profectò poterit sicut Deus.

Ab inani ergo Zebedæi filios gloria, improbaq; ambitione deterret, ad modestiámque reducit: ut à sequentibus patet. Molestę nanque tulisse cæteri discipuli scribuntur, quoniam propositum omnibus honorem petitione mulieris rapi uidebant. Et certè, quantum ad ipsam & ad filios suos C fuerat, ereptus hic honor à cæteris fuit. Saluator autem (ut scribitur) uniuersaliter, ne Zebedæi filios turbaret, ad doctrinam ipsorum & omnium dixit: Gentium reges & principes earum dominantur ipsis, non sic erit in uobis: sed qui uoluerit primus esse in uobis, erit omnium seruus. Deinde seipsum in exemplum proponit: Sicut, inquit, Luce 14 & filius hominis uenit, non ut sibi ministretur, sed ut ministret. Et demum quasi apicem apponens, & sensum uerborum suorum enodans, parabolam apponit: qua uocatis in conuiuium consulit nō rapere primum locum, sed expectare donec honor sibi à principe conuiuij tribuatur. Melius enim est, inquit, ab extremo loco ad primum honorifice uocari, quàm ab occupato imprudenter primo ad extremum turpiter depelli, ac alium ad primum ipso audiente uocari. Ita & Zebedæi filios eodem sermone honestissime castigauit, & cæteros accommodatissime consolatus est. Hac ergo de causa, non quia non potuit, nō est meum dare, Zebedæi filijs respondit.

De textu Euangelico: Vt cognoſant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

CAPVT VI.

ECce, inquiunt, ipse filius ait solum patrem deum uerum esse. Sed ipse quoq; pater dicere inIoan.17 uenitur: Ego deus primus & ego post hęc, nec est Esa.44 deus præter me. Quomodo igitur ad primum & solum uerum Deum, alium uos quasi uerum Deum adijcere audetis? Sed non ad deiectionem filij hæc à patre dicuntur, nisi forsan (ut apud fabulas gentium fertur) inter filium & patrem bellum esse credatis. Sed ad deiectionem falsorum deorum primum postremumq;, hoc est, sempiternum se pater Deum appellat, secumq; filium necessariò intelligit. Vbi autem filius est, ibi spiritum quoq; suum adesse necesse est. Quod autem saluator ait, ut te cognoscant uerum solum deum: nónne uidetis quod statim coniungitur, & quem misisti Iesum Christum? Vt ergo uerus deus pater cognoscendus est, ita non aliter Iesus quoq; Christus habendus est. Nam si uerbum patris est, sicuti certè ab omnibus esse conceditur, quis adeò mentis inops dicere audebit, patrem ut filium à deitate depelleret dixisse, nec est deus præter me? Creaturas igitur à quibus falsò dei nomen occupatur, illis uerbis pater, non filium reppulit. Quod ut apertius intelligatur, ponamus nonnullos errore impulsos, hominis aut bruti animalis cuiusdam statuam erexisse, quam credant lucis esse originē, quamq; lucis nomine appellēt. Adhæc fingamus solem ad huiusmodi homines magna uoce clamasse: Erratis nimium omnes uos: ego solus ēm sum lux, nec alia est præter me. An igitur his uerbis splendorem solis & lunæ non esse lucem putabitis? uel aduersus falsam lucem illa uerba solis dicta interpretabimini? Hoc extremum profectò facietis. Quare quum à patre quoq; dicitur: Ego solus sum deus, nec est alius præter me: falsos deos, nō filium extrudi firma fide credendum est. Quo modo enim non erit insanum de uerbo Dei hæc C dicta esse confingere? per quod omnia facta sunt, sine quo nihil factum est: quod per prophetas loquutum est, quodq; semper in patre est. Falsi ergo dij, deiq; filij, quos humana ignorantia finxit, repudiantur. Nec etiam quia solus pater uerus deus à filio dicitur: idcircò filius à consubstantialitate sua ejicietur. Verus enim & ipse deus est, quoniam uerè dicit: Ego sum ueritas. Quare uero pa- Ioan.14 tri (etiam si dirumpantur hæretici) æternaliter cōiungitur. Quod ergo dicitur: Vt cognoscant te solum uerum deum: aduersus falsos gentilium deos necessariò accipiendum est. Nam si filius nō esset natura uereq; deus, ut pater: quomodo uerè se cōiunxit uero deo, dicens, & quem misisti Iesum Christum? Nō enim potest simul cum natura creata res increata cognosci, nec unquam cum creaD turis cōnumerabitur. Nulli ēm præterq; filio certè dabitis quod possit dicere: Vt cognoscant te solum deum uerum, et quem misisti Iesum Christū. Dic quæso an poterit quicquam aliorū id deo patri proferre? nequaquā. Soli certè filio uerba hæc congruunt: quia creatura nō est, sed ex patris substantia prodit, & genitori non iniuria connumeratur. Ipse nanq; nos docuit, quod patris ueri geloan.17 nimen uerum est. Manifestaui, ait, nomen tuum hominibus, quia uidelicet uerus pater es, & filiū uerum habes. Ioannes etiam ait: Et simus in uero 1.Ioan.5 filio eius Iesu Christo. Non enim potest excludi filius, quando solus pater esse uel facere aliquid dicitur, qui solus extendit cœlum. De patre à quodam

Universidad de Deusto
Biblioteca

dam propheta scribitur: Et ipsius patris uox fertur, ego solus cœlum extendi. Et tamen aperte de filio quoq; legit: Verbo domini cœli firmati sunt. Si ergo, quamuis pater dicat se solum cœlos fecisse, filius tamen etiam fecisse inuenitur: perspicuum est, quia quando etiam solus pater uerus deus appellatur, unà cũ eo semper filium (per quem omnia facit, per quem loquitur) intelligi necesse est. Sic enim est in uno solo primo, & uero deo naturaliter, quemadmodum in luce splendor.

Proposito textu: Iesus autem proficiebat sapientia & ætate, & gratia apud deum, & apud homines.

CAPVT VII.

QVomodo, inquiunt, æqualis erit patri substantialiter filius, qui non perfectus est? Inuenitur enim in sapientia proficere. Proficit autẽ quod perfectum nõ est: pater uerò perfectus est, nullius indigens rei, ac ideò nullũ in melius suscipit profectũ. Interrogandi hæretici sunt, de quo putant scriptũ esse quod proficiebat in sapientia, & gratia? de Christo certè dicent. Christum porrò quem arbitrantur fuisse? Nam si communem nudumq; hominẽ, in quo nihil ultra naturam nostrã fuerit, proficiat quoq; ipse ut homo: sin uerò deus est & homo propter nos factus, ut scribitur, quomodo profectum suscipiet? aut quomodo imperfectus erit, qui non rapinam arbitratus est, se esse æqualem deo? Quod si æqualis deo est, ut Paulus affirmat, & tamen proficiebat, maiorem iam patre secundum uos dicere eum necesse erit: quod absurdissimum est. Quum igitur perfectus sit, & perfecti patris filius, propter incarnationem dictum esse istud accipiatis. Nam si ut uerbũ factus homo profecit, non ipse nobis profuit, sed magis caro quam assumpsit, profectum sibi attulit, & ad perfectionem imperfectum conduxit. Quomodo igitur nos gratias agimus sibi, tanquam propter nos homini facto? quum oporteret profectò, ut ipse nobis gratias referret? Quod quoniam uel cogitare impium est, non ut uerbum profecit, sed propter incarnationem illud dictum est, ut modò latius dicemus. Præterea, non nudis, sed ueris uocabulis uerbum dei appellatur deus, & Dei sapientia, & uirtus, & forma, & imago patris. Quomodo igitur, quum hæc omnia uerè sit, profectus est susceptibilis? Esset enim aliquid maius deo, & sapientia, & uirtute, & forma, & imagine dei: quod impossibile est. Adhæc, principatus, dominationes, angeli, archangeli, & omnis rationalis creatura, participatione uerbi perficiuntur. Quomodo igitur imperfectus est ipse, quo cætera omnia perficiuntur? & quomodo sapientia dei proficere in sapientia potest? aut quomodo in gratia ille proficit, qui omnium gratiarum largitor est? Nisi forsan Paulo non credant, qui sapientiam dei filium appellat, & gratiæ largitorem.

Accedit, quod semper imperfectum quod est, ad perfectionem ascendere conatur: & primum locum in quo est negligit, maiorem autem atque meliorem desiderat: ut homines (uerbi gratia) in sapientia omniq; uirtute paulatim proficientes, ad perfectiorem uitam ascendunt. Dei autem uerbum, hoc est, dei filius, quum totus in patre sit, & totum in se patrẽ habeat, quò ascendet? Nam qui patrem replet (ut modo corporum dicam) & repletur à patre, si recipiet incrementum, patre maius uidebitur, quod nefas dictu omnino est. Non ergo proficit qui perfectus est, nec mutatur qui immutabilis est. Sicut ergo quando Paulus dicit, humiliauit seipsum formam serui accipiens: non perturbamur, nec minora de uerbo Dei opinamur, sed misericordiam & gratiam eius miramur: sic non oportet perturbari, quando profecisse ipsum legimus. Nam quemadmodum nihil ex illa humiliatione uerbi deitas passa est, sic ex isto profectu nihil penitus fuit perpessa: sed sicut propter nos humiliauit seipsum, sic etiã propter nos proficere uoluit: ut nos in ipso in sapientia proficiamus, qui propter peccatum, quasi iumenta effecti eramus, ut etiam in gratia in ipso similiter proficiamus, qui pulsi propter primi hominis præuaricationem, à pristina Dei gratia fuimus. Omnia enim nostra propter nos Christus sine peccato suscepit, ut ad melius omnibus reformatis, omnium nostrorum bonorum fieret principium. Sed sensum nunc ipsius textus altius inuestigemus.

Naturalis quædam lex facit, ut non subito nec in breui tempore, sed paulatim secundum profectum corporis, in sapientia etiam, omniq; uirtute homo proficiat. Verbum igitur Dei, quod factum caro describitur, quamuis sapientia & uirtus perfecta patris sit, tamen quoniam se uerè factum hominem oportebat ostendere, non præter naturam hominum, sed secundum naturam paulatim crescente corpore, paulatim quoq; sapientior uidebatur. Occultam igitur sapientiam suam paulatim reuelabat, legem naturæ nostræ sequutus. Quum igitur audis profecisse ipsum in sapientia & gratia, noli putare quicquam ipsi additum fuisse, qui nullius unquam rei egere potest. Sed quia uidentibus atq; audientibus eum, sapientiorem gratioremq; indies se præbebat, idcirco scribitur profecisse. Ita detegendo seipsum indies, non ipse, sed qui mirabantur ipsum atque amabant, proficiebant. Et certè quod in re aliqua proficit, aliud est, quàm res illa in qua proficit. Si ergo Christus, qui est sapientia, profecisse in sapientia scribitur, non ipse profecto (sapientia enim in seipsa proficere non potest) non ergo ipse, sed humana proficiebat natura. Nam dum indies in ipso deitas manifestaretur, mirabilior & sapientior uidebatur. Proficiebat autem in ipso natura humana hoc modo: Assumpsit sapientia dei, hoc est filius dei, nostram naturam, paulatimq; tum uerbis tum factis deificationem assumpti hominis reuelans, proficere ipsum reuelando faciebat. Et sic ipsa natura proficiebat in sapiẽtia, in qua erat deificata, per quam etiam nos filij dei per gratiam effecti sumus. Et ita in Christo tantum profecit natura nostra, ut à corruptione ad incorruptionem, & ad dignitatem deitatis in Christo peruenerit.

Cauillus hæreticorum.

Sed nos, inquiũt, audiuimus per scripturã ipsum filium

Universidad de Deusto
Biblioteca

filium dei hominem factum, Iesum Christum appellari. Ipse igitur filius dei est, qui proficiebat: nec istas distinctiones uestras suscipimus, quum
1. Cor. 8 Paulus unum Iesum Christum prædicet. Si ergo unus est, & hic unus proficiebat, imperfectus erat certè: quomodo igitur perfectissimo patri erit æqualis? Vnus profectò dominus Iesus Christus est, & non duo, & unus hypostatice atq; personaliter in duabis naturis. Deus enim hominem
Ioan. 1 assumpsit atque induit, & ideò uerbum dicitur caro factum esse. Quur igitur omnia, quæ homini sine peccato conueniunt, etiam uerbo non attribuitis? præsertim quum hinc nulla in re deitati uerbi derogetur. Quoniam igitur carni proficere proprium est, dicas eum ut hominem profecisse: sibi enim attribuit quæ carnis sunt. Sic enim mortem etiam perpessum prędicamus, neq; ut deum, sed ut hominē id perpessum credimus. Quoniam igitur uos quoq; ô hæretici hominem uerè factum dei uerbū negare non audetis: sicut quando auditis, splendorem esse ipsum Christum, & sapientiam & characterem patris, non hominem, quem assumpsit, sed filium dei, qui assumpsit intelligitis: sic quando apud scripturas aliquid dicitur quod non deo, sed homini conueniat, non ad uerbum dei, sed ad hominem, qui uerbo hypostatice unitus est, referre debetis. Vndique igitur patet, non sapientiam ipsam, inquantum est sapientia, sed humanam naturam in sapientia profecisse. Paulatim enim natura nostra manifestabatur, sicut instrumentum esse deitatis, quæ habitauit in ipsa: ideò non dicit uerbum dei profecisse, sed Iesum: ne scilicet uerbum proficere uideretur, sed humana natura, quæ profectus susceptibilis est. Sic igitur quæ de Christo scribuntur, intelligenda sunt, ut nec quæ deitati conueniunt, humanitati eius attribuantur: nec quę humanitatis propria sunt, ad deitatem ipsius distorqueantur.

De eodem, proposito textu Apostoli: Quum nerò subiecta sibi omnia fuerint, tunc et ipse quoq; filius subijcietur ei, qui sibi cuncta subiecit.

CAP. VIII.

ET quomodo, inquiunt, æqualis patri secundū
1. Cor. 15 naturam filius erit, si uerè Paulus dicit, quod ipse quoq; filius patri subijcietur? Nemo enim negare poterit, minus esse quod subijcitur eo, quod subijcit: sicut uictore, quod uictum est. Non intelligunt hæretici se pugnantia dicere, & omnino absurda. Minorem enim filio patrem contendunt esse, idq; affirmare conantur, quia Paulus tūc, inquit (tempus enim determinate proponit) patri filius subijcietur. Vnde sequitur secundum ipsos, modò filium patri subiectum non esse: rationalis autem natura quando subiecta non est, in propria tunc suaq; uoluntate est. Quid ergo di-
Ioan. 6. cent audientes Christum: Non ueni ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius, qui misit me patris? Respondeant igitur nobis isti, qui se acutè scripturas intelligere prædicant, an qui facit uoluntatem alicuius, ei nō subijcitur? Quod quoniam dicere uerebuntur, quomodo si nunc quoque filius patri subijcitur, in futuro tempore tandem subijcietur? Credant igitur uerè de ipsis nos posse dicere: Erratis, nescientes scripturas. Præterea, creaturam esse filium contendunt. Si ergo, ut scripturæ clamant, deo creatura omnis seruit, quomodo ipse nunc patri nō subijcitur? Necesse autem est, ut aut pater nō possit modò ipsum subijcere, & erit nunc filius maior patre, quod contra ipsos est. Aut si honestum est, ut filius patri subijciatur, turpiter facere ipsum istis concedendum erit, qui postea subijcietur, & modò subiectus non fit. Quomodo igitur dictum est de ipso, quod peccatum non fecit? Imò, inquiunt, quomodo minor patre filius non est, qui ei semper secundum uos subijcitur? Perspicuum omnibus est, non destrui æqualitatem subiectione. Subijcitur enim equali æquale plerunq; dispensationis modo quodam. Nonne conceditis unum eundemq; spiritū in prophetis esse? Quur igitur Paulus scripsit, spiritus prophetarum prophetis subijci? Quomodo autem subiectio ab æqualitate patris repellere filium poterit? Nonne in hominibus quoque filij patribus subijciuntur, nec tamen minores ullo modo sunt, quantum ad substantiæ, naturæq; rationem? Si ergo debere ita fieri nemo negabit in nobis, neq; idcirco maiores esse, aut minores natura dicet eos qui subijciunt, aut qui subijciuntur: quare id in deo quoq; similiter sine impietate fieri non putabimus? non enim subiectio in ipso esse filij est, aut ipsum esse filij in subiectione: sed quū in propria sit hypostasi, subijci patri dicitur. Vnde subiectio minorem filij naturam patre ostendere non potest. Quod si putatis subiectionem, qua si definitionem ipsius esse filij, uidete in quantum impietatis hæc uos depellet oratio. Tunc enim uobis necesse erit dicere: filium futurum (quum antea non esset) quando subiectionis uenerit tempus: quod Paulus nondū uenisse, sed uenturū ostendit: Sed quid dicetis, si pater quoq; subijci filio reperietur? Subijcitur certè alteri qui ei ministrat. Pater uerò ministrat filio, ut canit Psalmista: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorū. Si ergo pater, quamuis ministret filio, minor tamen ipso propterea non est: nec filius quia patri subijcitur, minor patre putandus est. Sed sensum uerborum Apostoli modo consideremus. Omnia pater per filium operatur: idq; subiectionis conditio est, ut uoluntatem patris in omnibus filius habeat. Vna enim uoluntas amborum est, unde quum dicat pater: Faciamus hominem: homo à filio diuinitus formatur. Docet igitur Paulus, in futuro quoq; seculo patrē in nobis nō aliter quàm per filium habitare, ideò scribit: Quando subiecta filio erunt omnia, tunc ipse quoq; patri subijcietur, qui sibi omnia subiecit. & addit: Vt Deus sit omnia in omnibus. Videtur ergo dicere, nemo putet aliter nos quā per filium patris fore participes in uēturo seculo. Per subiectionem ergo nihil aliud significare uoluit, quàm filiū nobis patrē etiā tunc largiturū. Et ita subiectio non minorem filium ostendit, sed identitatem

titatem trinitatis demonstrat incommutabilem, quæ nunquam aliter se habebit, sed erit etiam in illo seculo pater per filium omnia in omnibus & uita, & incorruptibilitas, & gaudium & uirtus, & quicquid sanctis gratiæ dabitur, ex patre per filiũ in spiritu dabitur. Sed uide quæso quàm prudenter, imò diuinitus uerba hæc Pauli conscribuntur. Nam quoniam à patre omnia subiecta iri filio dixit, ne quis patrem non dominaturum postea omnibus credat, quoniam filio omnia subiecta sunt, necessariò filium subiecit patri, ut rerum omnium principatus ac dominatio in patrem per filium rediguatur: & ita una deitas, pater scilicet in filio & in spiritu sancto regnet. Sed quomodo, inquies, si modo quoq; patri subiectus filius est, subiicietur tunc, Paulus inquit, & ita in uenturo seculo solummodo id futurum ostendit? An quia subiectus modò non sit, neq; patris peragat uoluntatem? qui seipsum humiliauit (ut scribitur) & serui formam assumpsit, ut opus patris perficiat: quẽ admodum uerbo & in omnibus actibus suis rep
Phil. 2 sa comprobauit. Quomodo igitur iam subiectũ in futuro seculo subijci (quali modò non sit) tunc ipsum quoq; filiũ diuina uox Pauli clamat? Verba igitur singula diligenter, & totus contextus e-
1. Cor. 15. orum considerandus est. Quando, inquit, subiecta ipsi erũt omnia, illo uidelicet excepto qui filio subiecit omnia, tunc ipse quoque filius subiicietur ei, qui subiecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. Hoc igitur significare uoluit: Subiectus nunc quoque Christus patri est, non tamen pro omnibus, sed pro solis credentibus in eum, pro quibus seipsum tanquam immaculatum agnum patri obtulit, ut ab omni peccato liberatos patri offerret. Quando igitur omni undique exterminato errore, uniuersus terrarum orbis ad uerum deum conuersus, dominũ deum Iesum Christum confitebitur, salutariaq; ipsius mandata sequetur: tunc, inquam, quia omnes ibi erunt subiecti, ipse quoq; pro omnibus patri subijcietur, & pontifex omniũ simpliciter factus, omnibus per seipsum participationem patris largietur. Sic eĩm deus omnia erit in omnibus, per filium in omnibus habitans. Ideò non dicit, tunc ipse quoq; filius patri ut minor subijcietur: sed, subijcietur, inquit, ut sit deus oĩnia in omnibus. Vides quia mediationem filij, qui nos ad patrem adducit, sermo hic significat. Simul enim rursus cum sanctis erit, & seipsum proportionaliter ad gratiam singulorum omnibus largietur, ut per ipsum patre oĩes participent: & hic est subiectionis modus. Patris enim benedictionem naturaliter per ipsum in spiritu sancto concessam, uocatis in regna cœlestia ipse ministrabit. Hæc aũt ministratio atque subiectio non repellit eum à naturali dignitate filij. Nã quamuis natura filius & æqualis patri, condescendens tamen etiam tunc ministrabit patri, cognitionem deitatis nobis largiens, ut tantum cognoscamus quantũ recipere poterimus. Illud ad hæc addendum uidetur: Subijcimur nos filio, nec tamen propter subiectionem nostra natura in aliud A mutatur: uoluntatis enim atq; cognitionis subiectio est. Similiter ergo filius quoq; subijcietur patri, non mutata natura: incommutabilis enim deus est. Et modus subiectionis erit in illo tempore, quod omnibus secundum uoluntatem patris abundantius gratias in spiritu largietur. Nam qui tunc solummodo subiectum fore patri opinãtur, aut æqualem modò, aut maiorem necessariò confitebuntur: tunc autem minorem, sicut subiectũ, ut aiunt: Mutatio ergo erit in natura filij: quod omnino impium & contra scripturas est.

De eodem, proposito textu: Pater glorifica me illa gloria, quam habebam apud te antequam mundus esset.

CAPVT IX.

SEd quomodo, inquiunt, non est inconueniẽs B eiusdem dicere substantiæ filium patri, quum à patre filius gloriam petat? Glorifica, inquit, me pater ea gloria, quam habebam apud te antequã mundus esset. Nam si superfluum est petere quod habes, patet hinc nõ esse tam magnum petentem filium, quantus pater à quo gloriam petit. Non est possibile, ut gloria indigeat gloriæ, dominus, quũ nihil deesse possit perfecto: nullus enim ferre uos poterit, si dei filium imperfectum in aliqua re dixeritis: quamuis alioqui turpissimũ quid opinari quasi hominem nudũ, cupiditate uictũ gloriæ, à patre id petere. Sed altior dispensationis modus in hoc sermone recõditus est. Quũ enim Christus dixisset: Pater glorifica tuũ filium: illico pater re- C spondit: & glorificaui, & rursus glorificabo. Si ergo talem filius gloriam petebat, qualem uos putatis pater q; statim promisit, cuius gratia post petionem statim contrariũ sequitur? captus enim à Iudæis, patibulo affixus est. Nõ sibi ergo à patre gloriam petebat, qua sicuti natura deus non indigebat, sed paternã gloriã in hominem quẽ assumpsit petendo ut homo traduxit: omnia enim in ipso & per ipsum bona consecuti sumus. Sed nõ est abrecum hoc & potestatẽ etiam uerbi cõsiderare. Doxa enim Græcè, modò gloriã, modò opinionẽ significat. Quando igitur filius dicit: doxason me tu pater ea doxa, quam habebam anteq; mundus esset: hoc apertè dicit: Quoniã ô pater homo factus, id solũ esse hominibus uideor, nec cognitus sum coæternus tibi esse: doxason me tu, id est talẽ D opinionẽ atq; fidem hominibus de me largiaris, qualẽ haberent credentes me apud te semper fuisse, etiam antequam mundus esset, ut uidelicet me deum existiment, credantq; esse secundum naturam lumen de lumine, deum uerum de deo uero. Quod autẽ ita hic locus intelligendus sit, à sequẽtibus manifestum est. Nam posteaquam hanc opinionem existimationemq; de se petijt, ut deus esse manifestaretur, causam intulit, dicens: Quoniã & ego nomen tuum hominibus manifestaui. Si ergo petit quod fecit: fecit autem ipse nomen patris manifestum hominibus, nihil aliud certè petit, quã ut homo hominibus deus esse manifestetur, non propter se, sed propter salutem ipsorum. Petit autẽ ut homo: & quicquid à patre ut homo petit, quoque à seipso ut deo, & spiritu sancto petit.

Ioan. 17

Ioan. 12

δόξα· δόξασον· δόξῃ.

Ioan. 17

Gloriam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gloriam uerò petere filium quasi non habeat, & ea de causa inferiorem patre ostendi putare, nonne pudet? in filio enim pater inspicitur. Si ergo pater gloria non eget, nec filius eget profectò. Quomodo enim poterit esse non egens in egente? sed qui uidet patrem, uidet & filium. &: Ego & pater, inquit, unum sumus. Perfectè igitur filius, sicut & pater gloriam possidet.

Ioan. 14
Ioan. 10

Thesauri Cyrilli libri decimi finis.

EIVSDEM LIBER VNDECIMVS.

Aduersus dicentes, quod deus nihil plus sciat de substantia sua, quàm nos sciamus: & quicquid ipse scit de seipso, totum id homines quoque scire possint.

CAPVT I.

INgenita est, inquiunt, essentia Dei: nec esse Dei aliud est quàm esse ingenitum. Quisquis igitur scit hoc esse deum, ipsum Deum perfectè cognoscit. Sed ipse quoque Deus ingenitū esse se non ignorat: nulla igitur scientiæ differentia est, quum & ipse & nos nihil aliud quàm ingenitum esse Deum sciamus. Ridicula hæc sunt, imò autem omni furore plena. Nam quum sitis homines, quos diuina essentia in infinitum excedit, eandem cum Deo uos habere scientiam imprudēter asseritis, nec audistis Esaiam dicentem: Quis metitus est manu aquas, & cœlum palmo? quis cognouit mentem domini? Dicant ergo nobis, qui immensam dei naturam atque incomprehēsibilem humana ratione assequi, qui se eam ad unguem intelligere credunt, quum tamen cœlum metiri palmo non possint, utrum ingenitum ipsum esse dei sit, an non? Nam si negabunt, tota hæc cauillatio impudenter dicta uidebitur: sin autem pergent asserere, deliramenta sua facile cognoscent, si attendere uoluerint. Non enim quia deus ingenitus sit, idcirco etiam dei esse, ipsum ingenitum est. Simile nanq; est, si quis diceret hominem, quoniam impennis, hoc est sine pennis est, hoc ipsum esse ipsius substantiam atq; essentiam: non enim quia impennis est, hac de causa homo est: sed quia homo, ideò impennis est. Præsupposita enim substantia, cætera de ipsa dicuntur. Similiter igitur, ingenitum & increatum, cæteraq; huiusmodi de substantia dei dicūtur: de ijs enim sunt quæ circa substantiam dei cōspiciuntur ita ut non ipsa substantia sint: nō enim ipsum dei esse, sed nō esse factam substantiā dei significāt. Nā si quicqd de solo Deo dicitur, id erit substantia eius, ex multis erit substantijs cōpositus. Multa enim de deo secundum naturā dicunt, quæ de alijs nō ita dicūtur: sicut rex, dominus, immortalis, inuisibilis, ingenitus, hoc est æternus & nō factus, & mille huiusmodi. Si ergo singula pro substantia capientur, erit Deus cōpositus: quod absurdissime dicitur. Ingeniti ergo uox unū eorū quæ in deo sunt significans, ostendit ingenitū nō ipsam essentiā Dei significare. Omnis enim substātia ex eo quod est, nō ex eo quod non est definitur: nullus em̄ mentis compos hominē definiendo, dicet impennem esse, & non quadrupedem: sed ex quibus est recte definiet, si dicet animal rationale. Ingeniti autem uox nō significat quid deus secundū naturam sit, sed quid nō sit: factū enim nō esse significat. Quū ergo non ipsam substantiam ostendat, non significabit essentiam dei, nec esse dei erit ingenitū esse. Nam quicquid ita dicitur de alio ut quid sit essentialiter significet, uel sicut genus, uel sicut species, uel sicut differentia, uel sicut definitio de ipso prædicatur. Horum enim quatuor solūmodo aliquid interrogationi quid est, uerè accōmodatur. Ingenitum aūt nec ut genus, nec ut species dici de Deo potest. Genus enim & species, alterum specie, alterum numero de multis dicuntur: ingenitum uerò de deo solo dicitur. Sed nec ut definitio de deo ingenitum prædicatur: tum quia definitio nō uocabulum unum, sed oratio est: tum quia priuatiua nomina non quid est, sed quid non est significāt. Ingenitum enim unico, n, Græcè scriptū, non factum neq; creatū significat, & de deo uniuersaliter prædicatur. Gemino autem, nn, scriptum, nō natum, nec ex alio esse significat, & patri accommodatur. His ergo rationibus, nomen ingeniti, nec definitio nec definitiuum est. Relinquitur ergo, si neq; ut genus, neq; ut species, neq; ut definitio ingenitum de deo prædicatur, ut sicut substantialis differentia prædicetur: quod etiam falsum est. Videmus enim substantialem differentiam in compositis solum inueniri, deus uerò simplicissimus est. Vndiq; igitur colligitur, quod ingenitū nō quid est esse dei, nec essentiam eius significat, sed modū ostendit quo est, quod scilicet factus & creatus non sit. Verum si putāt ideò essentiam dei per ingenitū significari, quia solus Deus ingenitus est, erit secundum eos risibile humanę substantiæ significatiuum: cęteraq; similiter quæ propria specierum sunt, substantias significabunt. quod falsum est: non enim substantiam rei, sed propriū substantiæ significant. Ingenitum etiam, quū nō quid sit deus significet, sed modum quo est ostendat, qui modus in deo solūmodo inuenitur, quasi proprium eius esse uidetur, & de ipso inseparabiliter prædicatur, sicut de corpore color secundum uos. Ex huiusmodi autem inseparabilibus proprijs substantia proprie cognosci non potest: nec enim cygnum aut niuem quid essentialiter sunt, cognoscere poteris: ex eo quod scias res albas esse: albedo enim substantia non est, sed substantiæ accidit. Quare, quamuis inseparabile aliquid à substantia dei ingeniti nomine secundum uos significetur, substantia tamen dei non significatur. Vnde sequitur, quamuis homines sciant deum ingenitum esse, nescire tamen quid deus secūdum naturam sit: sed solum cognoscere nō factū, sed æternaliter esse deum. Sed ingenitum, inquiunt, nomen aut essentiam dei ostendit, aut accidens ei aliquid significat, accidens autem deo nullum inesse potest. Perfecto enim ex seipso nihil accidere potest: ipsa ergo substantia dei significatur ingeniti nomine. Omnes ergo qui sciunt Deum ingenitum esse, æqualiter id sciunt. Quare non minus ipsi Deum cognoscunt, quàm ipse Deus seipsum

seipsum. Sapienter certè dicitur, nihil accidere substantiæ dei, quoniam in seipsa perfecta est: sed tamen cogimur nonnunquam quasi accidentia, etiam si non omnino accidant deo, hæc dicere, & mente accidentium modo cõcipere. Quid enim dicemus, intelligentes ante productionem huius mundi creatorem deum fuisse, sed non actu: creato aũt mundo, actu quoq; creatorem esse, id quoque modo quodam sibi accidisse, quamuis nulla mutatione sui, sed productione totius à nihilo ad esse, actu creator factus esse uideatur, qui æterna, incommutabiliq; tunc creandi uoluntate, quando æternaliter uoluit, omnia produxit. Multa huiusmodi sunt, quæ quasi accidisse deo uidentur. Frustra igitur cõtenditis, nullo modo aliquid accidere deo posse, quũ multa in essentia eius, quasi accidentia esse conspiciantur. Sed quoniam palmo metiri cœlum conantur, & diuinã essentiam non minus quàm ipse deus se intelligere pollicentur, dicant nobis quæso, utrum uocabulum hoc, pater, substantiam in deo significet, an accidens aliquod: Sed accidens in deo aliquid esse non improbe negant: erit ergo necessariò substantiæ secundum ipsos significatiuũ. Sed eadem substantia ingeniti quoq; nomine significatur secundum ipsos: nõ enim compositus, sed simplex deus est: erit ergo ingenitus & pater idem. Et si sic, quemadmodum quoniã est ingenitus, non incepit esse: ita quoniam pater idem ingenito est, nunquã incepit esse pater, erat igitur semper pater: quare filius quoq; coæternus ei est. Præterea, si nihil uultis quasi accidens, ratione ac mente in deo inspicere, magnæ uos undiq; difficultates aggredientur: si quis uos interroget, utrum ingenitus, immortalis, inuisibilis, cæteraq; huiusmodi, quæ secundum naturam in deo sunt, & de ipso solũ prædicantur, substantiam singula significẽt, an non: Nam si substantiam singula unam significent, ex tot deus substantijs erit compositus, quotquot erunt quæ naturaliter sibi adesse uidentur. Et ad hæc oppositа quoq;, ut genitum, mortale, uisibile, earundem erunt substantiarũ significatiua. Ad eandem enim prædicationem oppositа reducuntur. Non igitur prohibebit eadem esse dicere genita & ingenita, mortalia & immortalia, uisibilia & inuisibilia, & ita maxima confusio in rebus erit. Nõ omnia ergo quæ in deo sunt, & de deo dicuntur, substantiam significant. Reliquum est igitur, ut uoce, modoq; dicendi accidentia esse dicamus, quoniam modò accidentiũ ea intelligimus, non enim potest humana natura maius aliquid quàm ipsa cõcipere possit, de deo dicere. Nostro enim proprio modo intelligimus & loquimur, ex ijs quæ in nobis sunt, quali per exempla, maiora, hoc est diuina intelligentes: sicut qui in minima charta cœlestem circulũ describunt. Sed deus, inquiunt, naturã suam optime nouit, & substantiam suam maxime cognoscit. Si ergo nos quoq; substantiam suam non cognoscimus, nõ uerè de ipso opinamur, sed aliter quàm res se habet. Erramus ergo, aliter ipsum cognoscentes, quàm ipse

A seipsum. Non intelligunt propter temeritatem, in quàm magnam impietatem sibi oratio exeat. Formidare nanq; uidentur, ne minores in intelligendo quàm deus uideantur, nescientes tantum à scientia dei scientiã nostram superari, quantum increata natura creatã excedit. Quomodo enim non est absurdum dicere, si non scimus aliquid, sicut is qui optime, uerè, perfectèq; scit, longè nos errare ab illius rei cognitiõe? Possumus enim minus scire quàm qui perfectè sciat, & tamẽ non aberrare. Scit aliquis (uerbi gratia) lunam eclipsari: sed qua ratione, ignorat. Alius quomodo id lunæ accidat, & ubi, & quando maxime nouit. Nũ igitur ille qui solũmodo lunã eclipsari nouit, modũ
B & rationẽ ignorãs, errare dicẽdus est? Itẽ qui acute uidet, & qui obtusius uidet, similiter lunã eclipsari cognoscũt. Nec errat qui obtusius uidet: nõ eñ aliter q̃ ille qui acute uidet, eclipsari lunã sentit: nec aliter eã passionẽ lunæ appellabit, nec eclipsim appellãdo erret, quẽadmodũ uos elicitis. Si ergo possumus unã & eandẽ rẽ alij minus, alij magis cognoscere, et utriq; uerè cognoscere: qd prohibet minus nos homines, & quidẽ in infinitũ minus dei essentiã scire, quàm ipse seipsum sciat, et tamen nullo errore implicari? Præterea, multis modis ueritatem consequimur, & alius alio melius: ut si interroges, utrum idem homini equus sit: & hoc duo aliqui negẽt, quorum alter rationem afferat, quia homo rationale animal sit, & equus irC rationale: alter, quia homo animal risibile sit, equus non huiusmodi: nónne utriq; uerè dixerũt, & ueram rationem reddiderunt, quamuis multo melius qui per essentialia respõdit, quàm qui per accidentalia? Certè ita. Quum igitur possibile sit, diuersis rationibus ad eandem ueritatem uenire, quid prohibet dei substantiam perfectè ab ipso sciri: non sic aũt ab hominibus, & tamen ueras nos quoq; de deo habere opiniones? Præterea, cognitionem rationalium creaturarũ naturæ suæ commensurari uidemus. Minor enim in angelis est, quàm in archangelis, multo maior in superioribus uirtutibus: quare cognitio quoq; hominis naturæ suæ commensurabitur. Et sicut rationalium creaturarum ultima homo est, sic & cognitio sua
D infima erit: Quomodo igitur cognitioni diuinæ in cognoscendo ipso deo, æqualis erit hominum cognitio, quum neq; angelicum intellectum homines assequantur? præsertim quum neminẽ lateat infinitam atq; incomprehensibilem dei scientiam esse. Ad hæc, multa de deo nomina feruntur, quorum singula non quid deus substantialiter sit significant, sed aut quid non sit, aut relationem quandam ad exprimendam distinctionem ostendũt: Inuisibile nanq; atq; immortale de deo dicta, quid deus non sit ostendunt. Pater autem atq; ingenitus, alterum genitorem filij demonstrat, à quo distinguitur, quia pater non filius est: alterum non esse factum ostendit. Sed hæc omnia non substantiam, ut diximus, sed aliquid eorum quæ in substantia inspiciuntur, significant. Si ergo per ista nomina & significationes ipsorum ad

cognitionem dei nos ducimur, quomodo essentiam eius cognoscemus, si non quid est essentialiter docemur, sed sola ea quæ in ipso inspiciuntur, perdiscimus? Simile enim est, si quis diceret substantiam humanæ animæ optime se scire quid sit, quoniam sciat ipsam incoloratam esse, & sine qualitate & sine figura: Aut corporis alicuius (ut humani uerbi gratia) naturā pulcherrime cognoscere, quoniam non ignoret huiusmodi corpus album aut nigrum esse. Nam substantiæ profectò non possunt optime cognosci ex ijs, quæ in ipsis inspiciuntur: sed ex seipsis perfectè intelliguntur ab ea mēte, quæ ipsas perfectè potest cōcipere. Postremo, nō cōpositus, sed simplicissimus deus esse ab omnibus prædicatur. Impium ergo est, cognitionem suā de seipso nostræ cognitioni similem putare. Aliud enim nos sumus, aliud cognitio nostra. Quod si similiter esset in deo, ut aliud ipse, aliud cognitio sua esset, compositio in ipso esse profectò uideretur: uerum quoniam simplex est, non erit aliud ipse, aliud cognitio sua. Non ergo ita nos ipsum cognoscere possumus, ut ipse seipsum. Nam ipse quidē ut intellectus supremus atq; optimus, seipsum optime cognoscit: nos uerò non possumus datam nobis mensuram excedere, sed sicut in speculo & ænigmate incomprehensibilem deum uidemus.

Thesauri Libri undecimi Cyrilli finis.

EIVSDEM LIB. DVODECIMVS, IN QVO EX NOVO TESTAMENTO MVLTAE COLLIGVNTVR AVTORITATES, QVIBVS OSTENDITVR FILIVS DEVS ESSE SECVNDVM NATVRAM, NON CREATVRA.

Autoritates ex epistola ad Romanos collectæ.

CAP. I.

Rom.1 AD Romanos scribēs Paulus, Seruus, inquit, Iesu Christi, uocatus Apostolus, segregatus in Euangelium dei. De saluatore autem dicit, per quem accepimus gratiam & apostolatum in obedientiā fidei in omnibus gentibus pro nomine ipsius. Attendite diligenter, quia quum in euangeliū dei segregatum se scripserit, statim addidit, ut prædicaret in omnibus gentibus pro nomine domini nostri Iesu Christi. Quare necesse est Christum esse deum, in cuius euangelium segregatus fuit. Quomodo igitur erit creatura, qui deus naturaliter est? In eadem epistola: Gratia, inquit, uobis, & pax à deo patre, & à domino Iesu Christo. Aduertite simul cum deo patre Christū in gratiæ ac pacis concessione cōnumerari. Quomodo igitur non est naturaliter deus qui simul cum patre dona sanctis largitur, et omnia facit similiter, quæ genitor suus facit? Nemo em̄ unā esse operationē dei ueri & creaturæ cōcedet, ne aut creaturā in dignitate diuinæ collocet essentię, aut deum in creaturarū cōditionem deprimat. Nam quorum uirtus & operatio una & eadem penitus
Esa.26 est, eorū una & eadem natura est. Esaias quoq; clamat: Domine deus noster da nobis pacē, Hāc, ut Paulus ostēdit, filius cum patre largitur. Deus igitur est, et deus uerus, qui unà cum patre pacem & gratiā sanctis suis largitur. Sed Christus quoq; paulò antequam pateretur: Pacem, inquit, meam do uobis, pacē dimitto uobis. Si ergo pacē suam esse dicit, et quasi proprium naturalemq; bonum in ipso insitam: quomodo non erit perspicuum, non participationis modo hæc præcipua bona patris sic transire ad filium, sicut ad rationales creaturas: sed ratione identitatis essentiæ ac naturaliter, genitoris propria bona ad genitum etiam filium peruenire? Ideo ut collargitor naturaliter atq; inseparabiliter gratiæ ac pacis cū patre filius à Paulo accipitur: quomodo non erit naturaliter deus, qui una operatione simul cum patre dona sanctis largitur? Quod si deus natura, secundū hæc uerba Pauli est, quomodo creaturā esse putatis? Reuelatur (deinde inquit) ira dei à cœlo in omnem impietatem & iustitiam hominū, qui ueritatem in iniustitia continuerunt, quia cognoscibile dei manifestum est in ipsis. Deus enim ipsis manifestauit. Inuisibilia enim eius à creatione mundi, à creaturis intellecta conspiciūtur, & æterna ipsius uirtus & diuinitas. Si ergo ex creaturarū magnificentia creatoris deitas inspicitur, non erit creatura filius, cuius deitas sicuti creatoris per creaturas intelligitur. Adde, quod omnes qui à magnificētia & ordine creaturarum deitatem creatoris possunt cognoscere, inexcusabiles ait Paulus futuros quia quum deum cognouissent, nō ut deum glorificarunt, aut gratias egerunt. Si ergo deum cognoscunt, qui creatorem cognoscunt: uerbo aūt domini cœli firmati sunt: uerus profectò deus, & non creatura est filius, qui uniuersa creauit: quem qui glorificare nolunt, inexcusabiles erunt. Accedit, quod glorificatio soli deo debetur, creatura enim aliena est ab huiusmodi dignitate. Quod saluator discipulos exhortans ostendit. Resplendeat, inquit, lux uestra coram hominibus, ut uidentes bona opera uestra, glorificēt patrem uestrum, qui in cœlis est. Vides quod bonorum operum quæ apostoli facerent, gloriā non ipsis, sed ut deo debitam, deo attribuit. Si ergo gloria Christo debetur, ut ueritatis ipsius testis affirmat, quomodo Christus deus non est? Præterea, traditos, inquit Paulus in intellectum improbum, et in passiones ignominiæ, omnes qui dei ueritatem in mendacium mutarūt, qui & coluerunt & seruierūt creaturæ, & non creatori, qui est benedictus in secula. Si ergo in mendacium ueritatem mutat, qui creaturam, non creatorem colit: is profectò ueritatem conseruat, qui contrà non creaturam, sed creatorem colit, & ei soli seruit: filius autem creator est. Iure igitur ipsum ut deum omnium colimus, nec erramus, nec ueritatem in mendacium uertimus. Non enim potest esse creatura, qui ut creator benedictus in secula est. Ad eos præterea, qui nullam de peccatis suis pœnitentiam agunt, sed obstinate uitia complectuntur, Paulus dicit: Secundum autem duritiam tuam, et cor tuum impœnitens, iram tibi thesaurizas in die iræ & reuelationis

lationis iusti iudicij dei, qui retribuet singulis se-
cundū opera ipsorū. & rursus: Omnes nos opor-
tet manifestari coram Christo, ut unusquisq; accipiat
1. Cor. 5 propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Si ergo ad tribunal Christi omnes ducimur (pater enim neminem iudicat, sed omne iudicium filio dedit, & ipse retribuet singulis secun
Ioan. 5 dum opera ipsorum) quomodo non erit deus naturaliter, quum Paulus dicat reuelationē iusti iusti iudicij dei futuram? Reuelationem autem sententiam de malis, & bonis operibus latam appel-
Matth. 25 lat, qua boni & mali manifestabūtur. Malis enim dicet: Ite maledicti in ignem æternū, bonis uerò: Venite benedicti patris mei. Item in eadem epi-
Rom. 3 stola, Ex operibus, inquit, legis nō iustificabitur B omnis caro coram ipso. Per legem enim cognitio peccati, nunc autem sine lege iustitia dei manifestata est, cui attestatur lex & prophetæ: iustitia uerò dei per fidem Iesu Christi in omnes credentes. Quoniam ergo credentes in Christum iustificamur, certè natura deum, & uerū deum cognouimus. Hoc enim ipse quoq; Paulus gētibus dicens
Gal. 4 concludit: Nunc autem cognoscētes deum, imò uerò cogniti à deo. Quomodo igitur creatura erit,
Rom. 3 qui deus esse et cognitus est, et ut deus nos cognouit? Eos etiam qui iustificantur per fidem in Christum, approbans ait: Putamus enim fide iustificari hominem sine operibus legis: an Iudæorum solum est deus, non autem etiam gentiū? Ita & gentium. Siquidem unus est deus, qui iustificabit cir- C cumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Id
Ioan. 6 aūt à Christo factum esse meminimus. Iustificare nanq; pollicet credentes in ipsum, dicens: Amen dico uobis, qui credit in me, non iudicatur, sed habet uitam æternam. Si ergo solus deus iustificat, Christus aūt iustificat, quomodo non erit natura deus? & si deus est, quomodo creatura? De patre
Rom. 4 quoq; nostro Abraham sic Paulus dicit: Qui est pater omnium nostrū, ut scribitur: Quia patrem multarū gentiū posui te coram deo, qui uiuificat
Ioan. 14 mortuos. Deus igitur est (ut Paulus ait) qui mor-
Ioan. 6 tuos uiuificat. Filius aūt de seipso dicit: Ego sum
Ioan. 11 uita. & rursum: Qui credit in me, habet uitam æternam, & ego suscitabo ipsum in nouissimo die. & rursum: Ego sum resurrectio & uita. Quare D quis compos mentis non cōfitebitur deū uerum filium esse? & ex ipso patre naturaliter genitum, omnia in seipso naturaliter genitoris habere bonar Deus igitur uerus, & nō creatura est. Ad hæc
Ephes. 2 Recordamini uos gētes (Paulus inquit) quod ab alienati eratis à testamentis promissionis, separati à benedictione Israël, spem non habentes, & sine deo uos fuisse in hoc mundo: nunc uerò cognouistis deum. Cognitionis deinde modum explanās
Rom. 10 dicit: Propè te uerbum est in ore tuo, & in corde tuo: id est uerbum fidei quod prædicamus. Quia si confessus fueris ore tuo, quod dominus Iesus: et credideris in corde tuo, quia deus ipsum suscitauit ex mortuis, saluus eris. Si ergo qui credit in Iesum Christum, & confitetur quia dominus est, iustificatur tanquam uerum cognoscēs: quomodo

A filius non erit secundum naturam deus? & si hoc, quomodo erit creatura? Accedit, quod diuini mysterij ministratorem Paulus se ostendens: Audacius, inquit, scripsi uobis ex parte in memoriā uos
Rom. 15 reducens per gratiam datam mihi à deo, ut essem minister Iesu Christi ad gentes, ministrās ad euangeliū dei, ut fiat oblatio gentiū acceptabilis, sanctificata in spiritu sancto. Nam etiā hic accepisse per gratiā à deo ait, ut esset Iesu Christi minister. Administrationis deinde modū exponens, ad euangeliū, inquit, dei. Nullum aūt euangelizabat, q̄ dominū nostrū Iesum Christū. Verum igitur deū
Gal. 1 & naturaliter deum cognouit esse Christum: nec enim nominasset ipsum deum, nisi uerū deum cognouisset. Nec hac in re tam summopere gloriare
B tur, dicens, Voluit deus reuelare filiū suū per me: si creaturam, & non uerū deum filiū esse sciuisset.

De eodem, ex epistola Pauli ad Corinthios prima.

CAP. II.

DE principibus huius seculi, & temeritate ipsorum uerba facies Paulus scribit: Si cognouissent, nō utiq; crucifixissent dominū gloriæ. Si
1. Cor. 2 gloriæ igitur dominus est filius, qui pro nobis patibulo secundū carnem fuit affixus, quomodo nō erit natura deus? aut quomodo erit creatura, qui à seraphim, cæterisq; cœlorū uirtutibus glorificatur, plenos dicentibus esse cœlū & terram gloria sua, & dominū sabaoth nominantibus? De ipso
Esa. 6 enim hæc glorificantes dicunt, quū ipse dominus C sit gloriæ, secundū Paulū. In eadē epistola sic ait:
1. Cor. 4 Nos homo existimet ut ministros Christi, et dispēsatores mysteriorū dei. Si ergo filij mysteriū, dei mysteriū uocat, quomodo filius nō erit natura deus? aut quomodo si creatura est filius, uerè poterat Paulus mysteriū dei, mysteriū Christi nominare? Aut quomodo ausus fuisset prędicare: Ego enim
Gal. 1 nō accepi ab homine, hoc est, nō doctus sum hoc ab homine, sed à deo uidelicet? Quis igitur hos magis scripturas peruertentes, quàm Paulū à deo doctum audiet? Eodem loco præterea, inquit: Nolite
1. Cor. 4 ante tēpus aliquid iudicare, donec uenerit dominus qui & illuminabit occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordiū, & tūc unicuiq; laus fiet ab eo. In euangelijs aūt scribitur, quod in no-
D uissimo die Christus oues ab hœdis separabit, & alios uituperabit, dicēs: Ite maledicti in ignem æternum. Alios laudabit: Venite dicēs, benedicti
Matth. 25 patris mei. Si ergo uirtute ac fidei præditos deus, secundū Paulū, quando ueniet laudabit, & Christus id facturus in euangelijs perhibetur: quomodo non erit deus uerus ex deo uero, æqualis in omnibus atq; coæternus genitori suo? Ad hæc:
1. Cor. 4 Deus, inquit, nos apostolos nouissimos ostendit,
1. Cor. 9 tanquā morti destinatos. Ecce rursus dicit: Deus nos apostolos nouissimos ostendit: Christus aūt est qui hoc fecit: quomodo igitur non erit uerus deus, qui ubiq; deus & non creatura nominatur à scripturis? Postremo: Factus sum, inquit, nō habentibus legem tanq; non habens legem, quum non sim nō habens dei legem: sed habemus legē Christi. Deus igitur Christus est, cuius leges haben-

tes legem dei. Nec dubium est, quoniam deo soli A conueniat diuinas leges ferre atq; sancire.

De eodem, ex epistola Pauli ad Corinthios secunda.

CAP. III.

2. Cor. 1 NOlumus, inquit, uos fratres ignorare de tribulatione nostra facta in Asia: quoniam supra modum grauati sumus, supra uirtutem, ut tæderet etiam nos uiuere: sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in deo qui suscitat mortuos: hoc est, responsum liberationis à morte in nobismetipsis cognouimus. Ecce rursus deum esse ait, aperte eũ qui suscitat mortuos: id autem Christus facit qui est resurrectio & uita, in quẽ qui credit, uitam æternam habet: & ego, inquit, suscitabo eum in no Ioan. 11 uissimo die. Deus igitur secundũ naturã filius est, Ioan. 6 quũ propria possit agere potestate illa, quæ deus solus potest. Rursum eodem in loco: Fidelis, inquit, deus, quia sermo noster ad uos non est ita & non. Dei enim filius Iesus Christus, qui per nos 2. Cor. 1 in uobis prædicatus est, per me & Siluanũ & Timotheũ non est ita & non, sed ita in ipso est. Quo Matth. 3 niam igitur à patre ut filius demonstratur, dicẽte: Hic est filius meus dilectus. Et rursus: Ante lucifer Psal. 109 genui te ex utero: quomodo isti qui creaturam audent ipsum dicere, non faciũt ipsum ita & non? nam neq; naturaliter ex deo genitus creatura erit, neq; creatura naturaliter dei filius fiet. Verum quoniã Christus ueritas est, & factũ est ita in ipso, ut Paulus ait. Ipse eĩm est Christus, & ita præ- C dicatur, nõ erit creatura, sed uerus deus. Deo gra- 2. Cor. 2 tias (inquit deinde) q semper triũphat nos in Christo Iesu, & odorẽ iustitiæ suæ manifestat per nos in omni loco: quia Christi odor sumus in deo in ijs qui saluantur, & in ijs qui pereunt. Si ergo per sanctos apostolos manifestũ mundo facit deus pater odorem cognitionis Christi: hoc est, rationem cognoscendi eius: quam qui acceperunt non errant, neq; cũ impijs, & spem non habentibus connumerabuntur (cognouerunt enim deum, ut ait Gal. 4 Paulus, imò etiam cogniti sunt à deo) deus profectò uerus est Christus, qui gentes à falsis dijs liberauit, & secundũ hoc ab ipsis cognitus est, & cognouit eas per fidem, quam habẽt in ipsum. Qui aũt uerus deus est, quomodo erit creatura? Non D 2. Cor. 2 enim sumus (ibidem inquit) ut multi cauponantes sermonem dei. Si ergo apostolorum sermo ac prædicatio de saluatore est, & est sermo de deo: deus profectò filius est, cuius doctrinã uerè prædicantes non cauponãtur, negantes ipsum esse creaturam. Non cauponantur aũt, quia meram ueritatem prædicãt de filio dei, nec ipsam quasi aqua falsitatis adulterant. Et odorem, inquit, cognitionis suæ per nos manifestat. Quisnã alius erit præter Christum, qui per euangelicã & apostolicam prædicationem manifestatur? Ipse enim est odor cognitionis dei patris: & ab ipso dicitur: Nullus Ioan. 14 uenit ad patrem, nisi per me. &: Qui uidet me, uidet & patrem. Quum ergo cognitionis dei patris odor sit, consubstantialis ei necessariò est: & sicut odor qui naturaliter ex floribus manat, naturam unde manat ostendit: sic & filius, quũ quasi odor paternæ substantiæ sit, in seipso genitorem ostendit. Non ergo potest esse creatura, quoniã nec pater, qui in ipso uidetur, creatura est. Non enim 2. Cor. (eodẽ loco Paulus inquit) nosipsos prædicamus, sed dominum Iesum Christum: nos aũt seruos uestros per Christũ, quoniam deus qui dixit, ex tenebris lux fulgebit, is fulsit in cordibus nostris ad illuminationẽ cognitionis gloriæ suæ. Ecce gloriam patris filiũ nominat. Nam quũ pater fulserit in cordibus nostris, ad Christi cognitionẽ illumi- Ioã namur, ut ipse ait: Nullus potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, trahat ipsum. Trahit aũt ad cognitionem filij, singulorum corda illuminans. B Quum igitur patris gloria Christus sit, quomodo erit creatura, & nõ filius, & deus uerus ex deo uero? Per naturalem enim suam magnitudinem facit filius, ut genitor glorificetur, qui uidetẽ in ipso tanquam in imagine atq; characte̅re: ideo dicit: Qui uidet me, uidet & patrem. Præterea, si quũ Ioã. sit filius gloria patris, creatura tamẽ esset, dicerentur etiã singulæ creaturæ gloria dei patris. Nam si creata natura potest ad id dignitatis ascendere, quid prohibebit singulas creaturas id posse assequi? Quod si possibile sit, erit aliquando, etiam si nunq; adhuc fuerit. Sed de nulla re alia id unquã dictum est: soli enim filio inest: non ergo creatura est filius, neq; cum alijs connumeratur, sed aliud quidem est præter cætera omnia: id autem uerus deus est. Omnes nos (deinde ait) oportet manife- 2. Co stari ante tribunal Christi, ut unusquisq; accipiat secundum ea quæ fecit, siue bonum, siue malum. Si ergo ad tribunal Christi adducemur, et ipse est qui iudicat terram: deus aũt est, qui hoc facit (Exurge deus iudica terrã, Psalmista dicit) deus profectò & dei filius, nõ aũt creatura Christus est. Solomon etiam deum esse iudicem ostendit, dicens in Ecclesiaste: Quia totam creaturã adducet deus in iudicium. Postea subiungit: Non iterum nos- Eccl ipsos uobis cõmendamus, sed occasionẽ damus 2. Co uobis gloriandi pro nobis, ut habeatis ad eos qui gloriãtur in facie, & non in corde: siue enim mente cessimus deo, siue sobrij sumus uobis. Ecce rursum Paulus Christũ deũ appellat, cui etiã mente cessisse se ait: & quomodo cessit ipse docet, dicẽs: Mihi autẽ absit gloriari, nisi in cruce Christi, per Gal quem mihi mundus crucifixus est, & ego mũdo. 6. et alibi: Hebræi sunt, et ego: Israelitæ sunt, et ego: secundum legem pharisæus, secundũ iustitiam legis factus irreprehẽsibilis. Sed hæc propter Christum iacturã puto, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam, & inueniar in ipso non habens Phil meam iustitiam quæ ex lege est, sed iustitiã quæ est ex fide Iesu Christi. Vides quomodo omnem legis gloriam reliquit, ut Christũ lucraretur. Hoc Mat ipsum saluator quoq; per similitudinem faciendum docet. Simile est, inquit, regnum cœlorũ homini mercatori bonas quærenti margaritas: qui quum unam magni precij inuenerit, iuit & uendidit omnia sua, & emit ipsam. Si ergo omnia reliquit propter Christũ, idq; propter deum fecisse ait;

ait: Christo enim mente cessit, deo autem id se fe- A tationem eius quod secundum naturam est: natu
cisse affirmat: quomodo non erit natura deus, dei ra certè & non adoptione Christus filius est. Qui
filius? Et si deus uerus est, quomodo erit creatu- autē, ut natura filius, ex deo nascitur, quomodo
2.Cor.5 ra? Deinde Paulus: Transierunt, inquit, uetera, erit creatura? Ratio enim ipsa cogit, ut uel nolen
ecce facta sunt omnia noua. Omnia autē ex deo, tes confiteamur consubstantialem esse filium pa-
qui reconciliauit nos sibi per Christum, & dedit tri. Præterea, eodem in loco: Dico aūt quod quan- Gal.4.4
nobis ministeriū reconciliationis, quia deus erat to tempore hæres paruulus est, nō differt à seruo,
in Christo, mundum sibi reconcilians, nec repu- quamuis sit dominus omnium: sed sub tutoribus
tans eis delicta eorum. Hic considerādus est mo- & dispensatoribus est, donec ad ætatem constitu-
dus reconciliationis nostræ cum deo: nec dubiū tam à patre deueniat. Sic & nos quando eramus
est, quia credentes in Christum quod filius dei, & paruuli, sub elementis mundi seruiebamus: quan
Mat.14 deus uerus sit, per ipsum patri adducimur. Nul- do autem uenit plenitudo temporis, misit deus fi
lus enim uenit ad patrem, inquit, nisi per me. Sed lium suum factū ex muliere, factum sub lege: ut
ipse quoq; saluator abalienatos homines propter eos qui erant sub lege redimeret, ut adoptionem
peccatū, misericorditer uocat ad seipsum, clamās D filiorū reciperemus. Si mundi elementis & crea-
Matth.11 & reconcilians eos sibi: Venite ad me, dicens, o- turis seruiētes, paruuli atq; amentes eramus, non
mnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiā minus etiam nunc, secundum hæreticos, paruuli
uos. Si ergo Christo reconciliati, deo reconciliati & amentes sumus, creaturæ adhuc seruientes, se-
sumus, & remissionem peccatorū consequimur: cūdum ipsos: sin uerò Christo seruientes, propter
quomodo non erit deus uerus ex deo uero, qui nos ex muliere nato & facto sub lege, liberati su-
cum patre & in patre accedentem ad seipsum iu- mus à seruitute creaturarum. Deus profecto ue-
stificat, totum sibi reconcilians mundum? Si aūt rus, Christus est: cuius nos facti participes ado-
2.Cor.5 deus uerus est, quomodo erit creatura? Pro Chri- ptionem recipimus, & liberi iam sumus, liberum
sto (postremum ait) legatione fungimur, tanquā filium induentes: sic enim conditio seruitutis no-
deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo stræ aboletur. Insuper eodem in loco Paulus ait:
reconciliamini deo: eum enim, qui peccatū non Significo aūt uobis fratres, quod euangeliū quod
nouerat, deus pro nobis peccatū fecit, ut nos effi- à me uobis euangelizatū est, non est secundū ho-
ceremur iustitia dei in ipso. Sicut igitur unigeni- minem: Ego enim non accepi illud ab homine, Gal.1
tus dei filius in similitudine carnis peccati factus, sed per reuelationem Iesu Christi. Videamus igi-
ipse peccatum esse factus dicitur: sic & nos refor- C tur quid dicit de Christo is, qui à Christo mysteri-
mati ad ipsum per fidē, iustitia dei dicimur facti, um Christi didicit. Iesus, inquit, Christus heri et
quæ proprie filius est. Nos enim naturalium bo- hodie ipse etiam in secula. Ecce quàm apertissime Hebr.13
norum Christi per spiritum sanctum participes prædicat incōmutabilis naturæ filium esse, quod
sumus. Ipse autem rursum in seipso humana susci solius uerbi dei propriū est: nulli enim creaturæ
pit, ad diuinam pulchritudinem naturā nostram inesse potest. Quomodo ergo qui naturæ immu-
in seipso reducens. Quoniam ergo Christus iusti tabilis, sicuti pater est, nō erit idem omnino cum
tia patris est, quomodo erit creatura? aut quomo- patre, præterquam quod filius est, & non pater?
do non erit patri coæternus? an non erit semper Præterea subiungit Paulus: Ego enim per legem Galat.2
deus pater iustus? Sed certè semper iustus est: qua legi mortuus sum, ut deo uiuam. Christo concru
re iustitia sua, hoc est filius suus, in eo semper est. cifixus sum, uiuo autem non ego, sed Christus in
me. Si saluatoris nouam recipientes legem deo
uiuimus, & legi Mosaicæ mortui sumus: non em
uiuimus secundum illam, deus profecto uerus &
Gal.1 Si quis uobis euangelizat aliud quàm accepi- nō creatura Christus est. Quod uerò Christo ipsi 2.Cor.5
stis, anathema sit. Modò enim hominibus sua- uiuimus, ipse Paulus testatur, dicēs: Si enim unus
deo, an deo? Si adhuc hominibus placerem, Chri D pro omnibus mortuus est, oēs ergo mortui sunt:
sti seruus non essem. Si ergo Paulus deo persua- ut uiuentes nō sibijpsis uiuant, sed ei qui pro ipsis
dere, hoc est, ostendere conabatur quantū ipsum mortuus est, & resurrexit. Si autē uiuentes Chri-
amaret, idq; faciebat non ut hominibus placeret, sto, deo uiuimus, quomodo Christus non erit de-
sed Christi seruus esset: deus certè secundum na- us? & si deus, quomodo creatura? Rursum ibi-
turam filius est, cui bonorum operum seruitutem dem Apostolus: Quū præuidisset scriptura, quia Gal.3
offerentes, ut deo & domino rationē omnes red- ex fide deus gentes iustificat, antea euangeliza-
Gal dimus: hoc enim est ipsi persuadere. Nō est ergo uit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gen-
creatura, qui deus naturaliter est. Itaq; lex (dein tes. Ecce deus dicitur gentes iustificare. Christus
de ait) prædagogus noster fuit ad Christum, ut ex autem id facit, qui tollit peccatum mundi, secun-
fide iustificemur. Sed ubi uenit fides, iam non su- dum Ioannem. Deus ergo filius est, & deus ue- Ioan.1
mus sub prædagogo: omnes enim filij dei estis per rus. Istud enim solum malitia Iudæorum uerè di- Marc.2
fidem in Christo Iesu. Quicunq; enim in Christo cebat, quod nullus potest dimittere peccata, nisi Gal.4
baptizati estis, Christum induistis. Si Christū in- solus deus, qui legis dominus est, deinde subdit:
duentes, per fidem reformamur in ipsum, & ita fi Sed tunc ignorantes deum, seruiuistis non natu-
lij dei per gratiā adoptati efficimur: quod autem ra dijs: nunc autem deum cognoscentes, imò co-

De eodem, ex epistola Pauli ad Galatas.

CAP. IIII.

per gratiam & adoptionem est, semper fit ad imi-

gniti à deo, rursus uertimini ad imbecillia elementa mundi, quibus rursum seruire uultis. Si contra mũdi elementa, quæ naturæ creatæ sunt Christus distinguitur, nõ, erit certe creatus ut illa: qui tanto sublimior illis est ut ista quidem dij nõ sint, Christus autem deus esse uerus perhibeatur. Hanc em̃ differentiam inter elementa & Christum hic sermo Pauli ostendit. Quod autem gentes ut deũ uerum, Christum cognouerũt, omnibus (ut arbitror) perspicuum est. In ipsum enim credentes, ab errore liberatæ sunt creaturis nõ seruiẽtes. Quod uero rursus gentes non solum Christũ cognouerũt, sed à Christo quoq; cognitæ sunt, ipsum Chri
Ioan.11 stum audiatis: Oues, inquit, meæ uocem meam
Gal.4 audiunt: & cognosco meas, & cognosco à meis, B
Insuper ait Paulus: Fratres obsecro uos, nihil me læsistis: scitis autem quoniam per infirmitatem carnis euangelizauerim uobis iampridem, & tentationẽ uestram in carne mea non spreuistis neq; respuistis: sed sicut angelum dei recepistis me, sicut Iesum Christum. Et pietatem Galatarum in deum, & amorem erga se Paulus exponens, primo se dicit tanquam angelũ dei ab illis susceptũ, deinde maius addẽs dicit, sicut Iesum Christum.
Hebr.1 Quantum autem Christus angelos excedat, ipse
Psal.96 docet, quando, inquit, primogenitum in orbem
Psal.2 terrarum introduxit, dicit: Et adorẽt eum omnes
Psal.109 angeli dei. Cui enim dixit unquam angelorum,
Psal.103 Filius meus es tu, ego hodie genui te? Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellũ C pedum tuorum? Scriptum est autem rursus de ipsis: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignis flammam. Quum igitur tanta sit differentia ut filius adoretur, angeli adorẽt: & ille rex atq; dominus sit, angeli uero ei ut serui ministrẽt: quomodo non erit deus, qui ut uerus deus ab angelis adoratur? Nã si creatura esset, ut hæreticorũ impietas asserit, non solum nos qui homines sumus, uerumetiam cœlorũ uirtutes errarent, creaturam non creatorẽ adorantes. Sed recte illi adorGal.4 rant, quem uerum deum cognoscunt. Non est ergo creatura filius dei. Rursum, inquit apostolus: Nõ sumus fratres ancillæ filij, sed liberæ: libertate enim nos Christus liberauit. Si domini est liberare: liberauit autẽ nos Christus, & à iugo ser- D uitutis in filios pro misericordia sua uendicauit: non erit certe ipse seruus, sed dominus, & filius secundum naturã, qui etiam cæteros per gratiam ad adoptionem dei patris adduxit.

De eodem, ex epistola ad Ephesios.

CAP. V.

Ephes.1 PAulus apostolus Iesu Christi per uolũtatem dei, sanctis omnibus qui sunt in Epheso, & fidelibus in Christo Iesu. Qui per uolũtatem dei
Hebr.1 patris apostolatum accepit, ut ipse ait, is ipse asserit splendorem patris & characterem filium esse: quomodo igitur increatæ patris hypostasi filius character erit, si à nihilo ipse, secundum hereticos creatus est? Necesse enim est ut imago perfecta habeat similitudinẽ illius cuius imago est. Quare sicut pater increatus est, ita & filius increatus erit: A & sicut pater deus uerus est, ita & filius uerus est deus. Deinde paulò post: Quare memores estote Ephes. quod aliquãdo uos qui eratis gentes in carne, qui dicebamini præputiũ, ab ea quæ dicitur circumcisio in carne manufacta: qui eratis in illo tempore sine Christo, alienati à cõuersatione Israel, & procul à testamentis promissionis, spem non habentes & sine deo in hoc mundo: nunc autẽ in Christo Iesu uos, qui olim longe aberatis, facti estis propè in sanguine Christi. Si in priscis temporibus, in quibus gentes errabant, abalienatæ fuerunt à Christo, nec spem habebãt ullam, & erant sine deo in mundo: Christus ergo spes omnium, & deus omnium est, quem gentes quum cognouissent, non sunt postea sine deo. Quomodo igitur creatura erit? qui ut deus cognitus saluat credentes in eum, & in firmam adducit spem, dicẽs: Serue bone & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, Matth. supra multa te constituam, intra gaudium domini tui. Rursum Paulus: Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraq; unum, medium parietem maceriæ soluens inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans. Scribitur certe de lege dei, ne quis audeat aut addere quicquam, aut subtrahere ab ipsa: nec enim fas est creaturæ id facere. Solus autem Christus ut legis dominus id fecit: subtraxit enim, quum legem mandatorũ euacuauerit: addidit autem fidei & pietatis euangelicæ dogmata, quomodo ergo creatura erit legis C diuinæ dominus? Ad hæc: Ergo iam non estis Ephes. hospites & aduenæ, sed estis cõcines sanctorum, & domestici dei. Quomodo ergo filius non erit deus, quum omnes qui sibi per fidem coniungimur, domestici dei propter hoc efficimur? Sed ipse quoq;, spiritalis coniunctionis modũ ostendens dicit: Quicunque fecerit uoluntatem patris mei, hic frater meus & soror, & mater est. Præterea subiũgit Paulus: Huius gratia flecto genua mea ad patrem, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Quæ positione, hoc est nõ natura, sed gratia, uel adoptione fiunt, naturalibus (quantum possibile est) similia sunt. Similiter omnia quæ ad imitationem aliquorum fiunt, quamuis non omnino assequantur eorum naturalia & propria quorum imitatione fiunt, similitudinem tamen non minimam habent ad illa. Si ergo paternitatis nomen à deo in nos transit, ut Paulus asserit: quomodo non erit impium putare nos quidem natura patres esse filiorum nostrorum, qui per imitationem, qua suum creatorem natura imitatur, patres dicimur? Ipsum uero deũ & patrem, primo non uere patrem opinari, nec ex ipso essentialiter prodire filium confiteri, sed alienum paternæ substantiæ arbitrari? Aut quomodo pater erit, si ex seipso non genuit? quum nomen id proprie hoc ipsum significet. Quoniã ergo pater ad filium uere dicit, Ex utero ante lu- Psalm. ciferum genui te: & genuit eum ex seipso (hoc enim significat, ex utero) non erit creatura filius, quia ex deo, sicut ex patre naturaliter prodit. Iterum eodem loco: Vnus dominus, una fides, Ephes. unus

unus baptiſmus, unus deus et pater omnium, qui A est ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus. Quum unus ſit dominus deus pater, quomodo filius eſſet dominus, ſi creatura eſſet? Perſpicuū em̄ eſt, quia facta omnia naturæ ſeruilis ſunt. Quomodo etiam una fides ſit una, qui credit in filiū, in patrem credit, ſi ſecundū iſtorū impietatem filius non coniungitur naturaliter patri? Certe igitur quū deus pater dñs ſit, dñs etiā filius eſt, & qui credit in eum, in patrem credit. Nam quū ex patre & in patre naturaliter filius ſit, & patrem rurſus in ſeipſo habeat, in unam neceſſariò deitatem fides uera colligetur. Quomodo igitur creatura erit, cui omnia paternæ ſubſtantiæ propria, communia ſunt, ſicut uero patris fructui, & non per B adoptionem filio, quemadmodū nos? Præterea
Epheſ.5 imitatores dei ſitis ſicut filij dilecti, et ambulate in charitate, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſeipſum pro nobis. Aduerte rurſus quomodo apertè Chriſtum deum appellat. Nam quum dixiſſet, ſitis imitatores dei: ſtatim Chriſtum appoſuit, & modum oſtendit quo imitandus ſit, dicens: Sicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſeipſum pro nobis. Quū igitur Chriſtus à Paulo (cui euangeliū dei cōmiſſum eſt) deus apertè nominetur: quis audire poterit ipſos qui uerbū dei creaturam appellant? Eodem quoq; loco: Omnis fornicator aut immundus aut auarus, quod eſt idololatria, non habet hæreditatem in regno Chriſti & dei. Ecce rurſum quū nominauerit Chriſtū, ſtatim in- C tulit & deū: ut oſtenderet quod deus pater in ipſo filio regnat, & filius rurſum in patre, ſicut ab ipſo
Ioan.17 filio dicit: Omnia mea tua ſunt, & tua mea. Vnū autem ex omnibus regnū eſt cōmune filio cū patre, ſimul uidelicet etiam ſpiritu ſancto regnante. Sic enim ſancta & adorabilis trinitas ad unā deitatis naturam colligitur. Quomodo ergo creatura eſt filius, qui cū patre & in patre ſimul regnat?
Epheſ.5 Rurſum ait Paulus: Nullus uos inanibus decipiat uerbis: propter hæc em̄ uenit ira dei in filios inobedientiæ. Sed qui poſſunt eſſe inobedientiæ filij, niſi omnes qui ſaluatoris doctrinā negligūt? aduerſus quos nullus alius iram immittit, niſi ſal-
Matth.25 uator. Ite, enim inquit, maledicti in ignē æternū. Deus ergo ſaluator eſt, & non creatura. Deinde D ſubiungit: Surge qui dormis, & reſurge ex mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Illuminare quidē, opus eſt lucis. Chriſtus autem illuminat: lux ergo
Ioan.1 eſt, & lux uera. Tenebræ enim ipſam non cōprehenderunt. Et erat lux uera, quæ illuminat omnē hominē. Sed pater quoq; lux uera eſt: filius ergo lumen de lumine, & deus de deo eſt, & non creatura. Præterea, quod participatione lucis illuminat, id nō proprie lux eſt, ſed extrinſecus gratiam habet: filius aūt lux uera eſt, ſicut & pater. Quomodo ergo erit creatura, niſi & patrem audeant
Epheſ.5 creaturam appellare? Poſtremo dicit Apoſtolus: Viri diligite uxores ueſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam, & tradidit ſemetipſum pro ipſa, ut ipſam ſanctificaret, mundans lauacro aquæ in uerbo. Omnia quæ naturaliter diuinæ inſunt naturæ, nō poſſunt naturaliter ac proprie creaturis ineſſe, ſed per gratiam innata ſunt. Quid enim ha- 1.Cor.4
bes quod nō accepiſti, Paulus clamat. Quare ſanctitas quoq; ſoli deo ineſt naturaliter, in alijs per gratiā. A deo em̄ ſanctificata, quaſi à fonte ſanctificationē accipiūt, & ideò ſanctificare nō poſſunt. Id autem Chriſtus facit: ſanctificauit enim eccleſiam: deus igitur uerus erit certe, & nō creatura.

De eodem, ex epiſtola ad Philippenſes. CAP. VI.

OMnia facite ſine murmuratione & hæſitatione, ut ſitis ſynceri abſq; ulla querela, filij *Philip.2* *Hebr.2* dei ſine reprehenſione. & ſicut ipſe Paulus alibi *Eſa.8* dicit, à Chriſto de nobis illud dicitur: Ecce ego & filij, quos mihi dedit deus. Ipſius Chriſti ergo filij ſumus, per fidem & charitatē immaculati. Deus *Philip.3* igitur Chriſtus eſt, & nō creatura. Rurſum in eadem epiſtola: Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. Vnde & ſaluatorem expectamus dominū Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ conforme corpori gloriæ ſuæ, ſecundum operationem, qua ipſe poteſt ſubijcere ſibi omnia. Ecce Paulus eam potentiam attribuit filio hic, ut poſſit cuncta ſibi ſubijcere: quæ res in ſola uirtute patris eſt. Nam quoniam deus ſimpliciſſimus eſt, nō eſt aliud ipſe, aliud uirtus ſua, hoc eſt filius ſuus, ſed unū & idem eſſentialiter ac naturaliter. Quomodo ergo nō erit uerus deus, qui non aliter quàm pater cuncta ſibi poteſt ſubijcere? Præterea, omne creatū ex nihilo productum eſt: ſi ergo Chriſtus qui eſt ſapientia & uirtus patris, à nihilo productus ſit, ut hæretici clamitant: neceſſe erit confiteri inſipientē aliquando & impotentem patrem deum fuiſſe, poſtea uerò & ſapientem & potentem factum, quando filius à nihilo ad eſſe productus eſt. Quod maxime impiū inuenitur, ſed ſtultum etiam. Nam ſi uirtute ac ſapientia pater ante productum filium caruit: quomodo ſciuiſſet aut potuiſſet tantum filium producere, ut imago & character ſuus appelletur? quomodo enim abſq; ſapientia & uirtute filius, qui omnē creaturam excedit, produci potuerit: quū
Pſal.103 longe inferiores ipſo creaturæ in ſapientia productæ, à ſcriptura dicantur, & uirtute dei? Hæc, cæteraq; ſimilia inſaniæ referta ſequuntur eos, qui filium patri conſubſtantialem, & coæternum eſſe
Philip.4 negant. Deinde eodem loco dicit: Dominus propè eſt, nihil ſolliciti ſitis. Dominum Ieſum Chriſtum propè ait Paulus eſſe. Per prophetā autem
Hiere.23 quendam ſcribitur: Deus appropinquans ego *Philip.4* ſum, dicit dominus. Deus ergo Chriſtus eſt, & non creatura. Poſtea ſubiungit Apoſtolus: Sed in omni oratione & obſecratione cū gratiarum actione petitiones ueſtræ innoteſcant apud deū: & pax dei quæ exuperat omnem mentem, cuſtodiat corda ueſtra & intelligentias ueſtras in Chriſto Ieſu. Saluator ad ſuos diſcipulos dicebat: Pacē
Ioan.14 meam do uobis, pacem meam relinquo uobis. Chriſtus ergo pacem ſuam eſſe affirmat. Paulus autem dei eſſe ipſam ait. Deus igitur Chriſtus eſt, qui pacem ſuam ſanctis largitur, ad quem ſpiritu ſancto motus Eſaias in perſona fidelium dicebat:
Eſa.26

Domine deus noster pacē da nobis. Simile illud
Philip.4 est eiusdem Pauli: Hæc cogitate, inquit, quæ didi
cistis, & accepistis, & audistis in me: hæc facite, &
deus pacis erit uobiscum. Christus igitur qui uerè
dicit pacem esse suam, deus modò à Paulo appel-
latur: quē ita sequi debemus, ut istos omnes, qui au-
dent dicere filium dei esse creaturā, cōtemnamus:

De eodem, ex epistola ad Colossenses.

CAP. VII.

Coloss.1 IN omni opere, inquit, bono fructificantes, &
crescētes per cognitionem dei. Qui dominum
nostrum Iesum Christum per euangelicam & a-
postolicam prædicationē cognoscunt, non crea-
turam, sed ipsum deum uerū secundum Paulum
cognoscunt: quumq; filium cognoscant, patrem B
etiam cognoscunt. Alter enim in altero cogno-
scitur: nam & relatiua ita se habent. Et ipse salua-
Ioan.17 tor ad patrem suum dicebat: Manifestaui nomen
tuum hominibus. Simul enim seipsum filium dei
esse operibus adaperuit, & patrem fecit manife-
stum. Quomodo igitur creatura est, qui ex patre
uerè nascitur, ita ut simul & ipse, & pater cogno-
scantur? Eodem quoq; loco: Gratias agentes deo
patri, qui dignos nos fecit in parte sortis sanctō-
rum in lumine, qui eripuit nos de potestate tene-
brarum, & trāstulit in regnū filij dilectionis suæ,
in quo habemus redemptionem & remissionem
peccatorum. Omnem creaturarum naturam deo
Psal.118 diuina scriptura ut seruam subijcit. Omnia, in-
Psal.5 quit, tibi seruiunt. Soli autem deo regiam digni- C
tatem attribuit, clamans ad ipsum: Tu es ipse rex
meus & dominus meus. Nā qui natura deus est,
is etiā rex est: & contrà qui natura rex est, is etiam
deus est. Si ergo nulla creatura regnare cū patre
dicitur, filius autem id habet: quomodo erit crea-
tura filius, qui unà cum patre in spiritu sancto re-
gnat? Rursum ibidem: in ipso creata sunt omnia,
quæ in cœlis & quæ in terra sunt, siue uisibilia, si-
ue inuisibilia. Si ergo omnia in ipso creata sunt,
quare uos cum omnibus ipsum creaturis connu-
meratis? Nam quū omnia dixerit, nihil eorū di-
misit, quæ ex nihilo ad esse producta sunt. Aliud
ergo ipse est præter creaturas, & ideò non est crea
Coloss.2 tura. Deinde subiungit: Volo em uos scire quan-
tam habeo solicitudinē pro uobis, & ijs qui Lao- D
diciæ sunt, & pro omnibus qui non uiderunt fa-
ciem meam in carne, ut cōsolentur corda ipsorū,
instructi in charitate in omnes diuitias plenitudi-
nis intellectus, in agnitionem mysterij dei patris
Iesu Christi: in quo sunt omnes thesauri sapiētiæ,
& scientiæ absconditi. Si omnis cognitionis &
scientiæ mensurā mysterium dei excedit, & sub-
limitas sapientiæ & intelligētiæ in uerbis ipsius
conspicitur: sunt autē in mysterio Christi omnes
sapientiæ et cognitionis thesauri absconditi: quo-
modo non erit deus, qui omnem intellectum, &
sapientiam excedit, quem nulla potest cōprehen-
dere creatura? Quis enim generationē eius enar-
Esa.53 rabit? Deinceps ait Apostolus: Si ergo consurre-
Coloss.3 xistis Christo, superiora quærite, ubi Christus est
in dextris dei sedens. Nulla certe creatura in eo-
dem cū rege omnium solio sedet. Cui enim dixit
unq; angelorū, Sede à dextris meis? Solus autem Hebr.1
filius hanc dignitatem habet: simul enim sedet cū
patre, & regnat simul cū ipso. Non est igitur crea
tura, qui dignitate omnē creaturam excellit. Præ-
terea inquit: Quando Christus manifestatus fue- Coloss.3
rit uita uestra, tunc & uos in ipso manifestabimi- Ad.7
ni in gloria. Si omnes in deo & uiuimus & mo-
uemur & sumus, quomodo filius dei non erit
deus, quū sit uita omniū? Creatura enim uita esse
non potest sed particeps uitæ. Præterea, nihil in
Christo falsum, sed omnia uera sunt: ipse enim est
ueritas: uita autem esse scribitur: quare non falso, Ioan.
neq; participatione, sed uerè uita est. Deus igitur
est & nō creatura. Ad hæc subiungit Paulus: No- Colo.
lite mentiri adinuicē, expoliantes uos ueterē ho-
minē cū actibus suis, et induentes nouū hominē,
qui innouatur in agnitionē dei secundū imaginē
ipsius qui creauit eum. In Christū per fidem reior
mamur, quod ipse Paulus ostendit clarius, dicēs:
Filioli quos iterum parturio, donec Christus for- Gal.4
matus fuerit in uobis. Et sicut induti sumus ima- 1.Cor.
ginem terrestris, sic induamur imaginē cœlestis.
Quoniam ergo in imaginē filij dei reformati, ad
imaginem creatoris reformamur: certe filius dei,
uerus deus est: ipse enim creator hominis est.

De eodem, ex epistola ad Thessalonicenses.

CAP. VIII.

A Vobis enim sonuit sermo domini, non so- 1.Thes.
lum in Macedonia & Achaia, sed in omnē C
locum uestra fides ad deum exiuit. Si qui credunt
in Christum, non in creaturam, sed in deum cre-
dunt: nō erit Christus, hoc est filius dei creatura,
sed deus. Iterum eodem loco: Conuersi estis ab i-
dolis ad seruiendum deo uiuo & uero. Vide quo
modo gentes ab erroribus suis ad fidem Christi
conuersæ, ad deum conuersæ scribuntur. Cui qui
seruit, euangelica mandata custodiens, deo, in-
quit, uero seruit: quomodo ergo non est natura
deus, qui uerus deus est? Idem enim est, uerū deū
esse et natura deum: qui autem natura uerus deus
est, is creatura esse non potest. Deinde paulò post
inquit: Ipsi enim scitis fratres, non fuisse inanem
ingressum nostrum ad uos. Nam (sicuti scitis) a-
pud Philippos libere locuti sumus in deo nostro, D
& locuti sumus ad uos euangelium dei. Ecce rur
sus deum apertissime ipsum Christum appellat,
cuius euangelium prædicabat. Neq; id semel, sed
sępius ab eo euangelium Christi, euangelium dei
appellatur. Voluimus, inquit, tradere uobis, non
solum euangelium dei, sed & animas nostras. Et
paulò post: Prędicauimus uobis euangelium dei.
Insuper ait Paulus: Propterea etiam nos gratias
agimus deo sine intermissione, quoniam accipi-
entes uos uerbum dei, non ut uerbum hominum
accepistis, sed sicut est, uerè uerbum dei, quod &
operatur in uobis credentibus. Si beati Apostoli
de fide Christi uerba fecerunt: Nos enim, inquit, 1.Cor.1
Christum prædicamus crucifixum: quis poterit
compos mentis apostolis contradicere, & Chri-
stum uerum esse deum negare?

De

De eodem, ex epistola ad Hebræos.

CAP. IX.

Heb.1 MVltifariè, multisq; modis olim deus loquens patribus in prophetis, nouissimè locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem uniuersorum, per quem fecit & secula. Quum uoluerit Paulus euangelicam doctrinam Mosaica lege, & omni scriptura prophetica præstantiorem ostendere, à personarum diuersitate hoc facit: deumq; per prophetas locutum patribus ait, & legem ac uetus testamentum hoc modo ædidisse. Nouissimè autem per filium nobis locutum asserit, qui tantum prophetas omnes excedit, quantum natura dominus, natura seruis excellentior est. Omnes em̄ prophetæ sicuti uerè ministri, hæc B dicit dominus, clamant: filius autē ut uerè dominus: Dictū est priscis, ait, non mœchaberis: Ego autem dico uobis. Quomodo igitur creatura erit filius dei secundum naturam, aut quomodo erit seruus, qui omnium dominus est & omnium hæres? Necesse est enim ut aliud ipse sit præter omnia, quorum hæres est. Sed per ipsum etiam secula facta sunt: erat ergo ante secula. Nulla uerò creatura ante secula fuit: omnia enim in tēpore sunt, præter solum deū. Verus igitur deus & non creatura, filius est. Deinde subdit Apostolus: Si enim Hebr.2 qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia accepit iustam retributionē mercedis: quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutē? quæ quū C initium accepisset enarrari per dominum, ab ijs qui audierunt, ad nos confirmata est. Hic apertissimè per differētiam personarum demonstrat, quantum euangelica prædicatio legales umbras excedit. Si enim, inquit, legis, quæ angelorū ministerio data est, tanta erat autoritas, ut præuaricatores, contēptoresq; ipsius grauiter puniti sint, quomodo non magis punientur, qui euangelicā doctrinam contemnunt, quam ipse filius dei nobis tradidit? Quantum autem filius angelis præstet, perspicuū est: quia illi ministri sunt, & ad ministrandum mittuntur: filius autem eū patre glorificatur, et angeli sibi ministrant, ut in euangelio scribitur: Et ecce angeli uenerunt & administrabant ei. Quomodo ergo natura dominus, natura D Heb.4 minister erit? aut quomodo natura rex, inter natura seruos collocabitur? Insuper in Christū beatus Paulus referens, quod in octauo scribitur Psalmo: Quid est, inquit, homo, quod memor es eius? aut filius hominis, quoniam uisitas eum? Minuisti eum paulò minus ab angelis, gloria & honore coronasti eū, & constituisti ipsum super opera manuū tuarum: omnia subiecisti sub pedibus eius. Deinde statim infert: Quū enim omnia sibi subiecerit, nihil dimisit non subiectum ei. Nónne igitur natura rex, et natura dominus ab omnibus recte prædicabit̄ is cui omnia subiecta sunt? Deo certe soli omnia subijciuntur. Quomodo igitur cum creaturis numerabitur, qui super omnia est, & cui omnia subijciuntur & seruiunt, & qui omnibus dominatur sub pedibus eius subiectis? ut

A per prophetam quendam dicit: Sedes mihi cœlū est, terra uerò scabellum pedum meorū. Præterea Esa.66 subdit eo loco Paulus: Vnde fratres sancti, uocationis cœlestis participes, cōsiderate Apostolum Hebr.3 & pontificem cōfessionis nostræ Iesum Christū, qui fidelis est ei qui fecit ipsum, sicut & Moses in omni domo eius. Amplioris enim gloriæ iste præ Mose dignus habitus est, quanto ampliorē honorem habet is qui fabricauit domū, quàm ipsa domus. Omnis nanq; domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creauit, deus est. Quum non æqualiter creaturam, & creatorem honorādos esse doceat: patet quia filium non inter creaturas numerandum ostendit. Maiorē enim, inquit, habet honorem qui domum ædificauit. Quod aūt filius cuncta produxerit, & hic & alijs multis in locis Paulus docet: Per ipsum enim, inquit, creata sunt Colos.1 omnia, siue uisibilia, siue inuisibilia, siue principatus, siue dominationes, omnia in ipso & per ipsum creata sunt: & ipse est ante omnia. Quomodo igitur creator omnium, ipsorum etiam seculorum atq; temporū (ex omnibus enim etiam hæc sunt) creatura erit, qui ante omnē creaturam est? Esset enim in tempore, si creatura esset. Omnia enim in tempore sunt, præter deū, qui est æternus. Ipse uerò ante tempora est, ut temporum creator, quomodo ergo creatura erit? Præterea, continuò subnectit Apostolus: Et fidelis quidem in tota do Hebr.3 mo ipsius Moses sicut seruus fuit: Christus uerò sicut filius in domo sua, quæ domus nos sumus. Ita & nominibus & rebus in dignitate utriusque ostendit quanta differētia sit inter Mosen & Christum, hoc est, inter omnes creaturas: ad hāc enim conclusionem sermo deducitur. Moses enim seruus fidelis est: Christus aūt filius, & ut filius fidelis in domo sua sicut hæres. Si ergo in eadē domo utriq; fideles sunt: ille ut seruus, hic ut filius & ædificator ipsius domus, quomodo creatus erit? quū aliud natura sit qui cōstruit & ædificat, aliud quod constructur. Sic à rebus, hoc est à dignitate, quam uterq; habet in domo dei, filius deus etiam demonstratur & dominus domus. Nam persona Mosi, & domus ipsa pro omni capitur creatura. Præterea, deus est qui per prophetam loquitur Leuit.26 quendam: Habitabo in ipsis, & ero deus ipsorū, & ipsi erunt mihi populus. Quomodo ergo nos domus filij sumus, si filius dei non est? Sumus autem domus filij, quia oramus (ut inquit Paulus) Christum in interiori homine habitare. Deus igitur Christus est, & non creatura. Deinde subiungit Paulus: Videte fratres, ne forte sit in aliquo Ephes.3 Hebr.3 Ioan.6 uestrū cor malum incredulitatis, discedendi à deo uiuo. Fides in Christum est, & per eam nobis uita æterna datur. Qui credit in me, saluator ait, habet uitam æternam. Sed qui hanc fidem negligit, corde cogitationibusq; prauis à deo uiuo recedit. Quomodo igitur filius non erit deus uiuus? Est autem etiam pater deus uiuus: idem ergo natura deus, pater & filius. Rursum eodem loco: Viuū Hebr.4 em̄ est uerbū dei & efficax, & penetralibus omni gladio ancipiti, et perueniens usq; ad diuisionem animæ

animæ & corporis, iuncturarũ quoq; & medulla rum, & discretor cogitationum et intentionũ cordis, nec est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia uerò nuda & aperta sunt oculis eius. Hic etiam uidere licet, omnes dignitates naturæ patris proprias, filio quoq; ab Apostolo dari. Omnipotẽs deus pater est, omnia uidet, corda etiam
Iob 42 & renes non ignorat. Quis enim, inquit, iste est,
Hiere. 23 qui me concilium cælat? & deus appropinquans ego sum, dicit dominus, & nõ deus delonge: nec poterit aliquid à me occultari. Hæc ipsa filio quoque inesse Paulus testatur. Viuus est pater, imò uita ipsa: uiuus & filius, & uita secundũ naturam. Quomodo ergo nõ erit impius, qui filium inter creaturas enumerat? quarũ nulla uerè dicere potest, Ego sum uita. Vel quomodo nõ erunt eiusdem naturæ atq; substantiæ illa, quorum naturales operationes & proprietates eædem omnino
Hebr. 11 sunt? Deinceps dicit Paulus: Fide intelligimus aptata esse secula uerbo dei, quod ex inuisibilibus uisibilia facta sunt. Nulla certe creaturarum ante secula fuit. Verbo enim diuino, id est, per filium dei, ipsa quoq; secula facta scripturis dicentibus credimus. Quare necesse est ipsum ante secula esse, qui à nihilo ad esse ipsa produxit. Quomodo ergo seculorum creator creatura erit, quum æternitatem deo soli conuenientem habeat? Postremò
Heb. 13 idem ait: Beneficentiæ & communionis non obliuiscamini: talibus enim beneficijs deus placatur. Aperte hic quoq; Paulus filium dei appellat. Ipse enim iudex est, qui reddit unicuiq; secundũ opera eius. Et placatus honorificentia dicit: Venite benedicti patris mei, et possidete regnum uo
Matth. 25 bis paratum ab initio mundi. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere. Quomodo ergo non erit uerus deus, cui sacrificãdũ est, & qui reddit unicuiq; secũdũ opera sua?

De eodem, ex epistola ad Thimotheum prima.

CAP. X.

1. Tim. 1 PAulus apostolus Iesu Christi secundum imperiũ dei saluatoris nostri, & Christi Iesu spei nostræ, Timotheo proprio filio in fide. Ecce ex imperio dei saluatoris nostri, apostolatus ministerium se accepisse Paulus asserit. Videamus ergo, si Christus in apostolatu eum constituit. Quis ig-
Act. 9 norat in Actibus, quando ab Hierosolymis Damascum aduersus Christi discipulos proficiscebatur, uisum sibi fuisse Christum atq; dixisse: Saule Saule, quid me persequeris? Paulo uerò interrogante atq; dicente, Quis tu es domine? Ego, inquit, sum Iesus, quem tu persequeris: sed surge, & intra in urbem, & dicetur tibi quid oporteat te facere. Quid autem sibi dictum sit, in eisdem Act-
Act. 13 bus rursum inuenitur. Ieiunantibus enim ipsis, & administrantibus domino, dixit spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam & Paulum, ad opus ad quod eos uocaui. & rursum: Illi missi per spiritum sanctum, inquit, profecti sunt in Seleutiam, & inde in Cyprum, & postea in Salamina, & annunciauerunt uerbum dei in synagogis Iudæorum. Vides quia mandato saluatoris nostri per spiritum sanctum in apostolatum segregatur. Quum etiam & deus, & saluator, & spes nostra Christus appelletur: quomodo non erit impium inter creaturas ipsum annumerare? Aut quomodo non erimus idololatræ, creaturam colentes, & spem in ipsa habentes? Eodem item loco ait Paulus: Iusto, inquit, lex non est posita, sed insustis & 1. Tim.
inobedientibus. multisq; connumeratis, tandem infert: Et si quid aliud doctrinæ aduersatur, quæ est secundum euangelium gloriæ beati dei, quod creditum est mihi. Cuius igitur euangelium Paulo creditum est? nónne Christi? Cuius etiam Apostolus, prædicatorq; fuit? nónne Christi saluatoris nostri? Hunc igitur beatum deinde appellans, ostendit creaturarum non esse. Non est enim deus, qui ex nihilo factus est. Nam omne huiusmodi recens est. Quicquid autẽ recens est deus esse non
Psal. 1 potest. Non erit, inquit, tibi deus recens. Non est
1. Tim. igitur filius dei creatura. Quod autẽ euangelium saluatoris sibi creditum sit ab ipso saluatore, in sequentibus significat, dicens: Gratias habeo Christo, qui me cõfirmauit, quia fidelem me existimauit ponẽs in ministratione: qui prius blasphemus fui, persecutor, cõtumelioſus: sed misericordiam dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Fidelis sermo, & omni acceptatione dignus: quia Christus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus sum ego. Sed ideò misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus omnem clementiam, ad informationem eorũ qui crediturí sunt in ipsum ad uitam æternam. Si per fidem qua credimus in Christum saluamur, & uitam æternam iugo mortis excusso assequimur: quomodo non erit secundum naturam deus, qui uitam æternam credentibus largitur, & à morte liberat? Solus enim deus
Esai. 43 id facere potest, ut scribitur: Ego sum deus saluãs te, & non est præter me. Verè enim nec legatus, nec angelus, sed ipse dominus saluauit nos, qui
Esa. 63 Ephe. 1 nobis salutem per prophetas pollicitus est, & carne assumpta clamat, Ecce adsum. Venit enim, & 1. Tim. annunciauit pacem nobis, qui longe aberamus, & ijs qui propè erant, ut Paulus dicit. Insuper dicit ibidem Apostolus: Regi seculorum, incorruptibili, inuisibili, soli sapienti deo, honor & gloria in secula amen. Rex seculorũ filius est, sicut dominus & creator ipsorum. Ipse ergo est deus incorruptibilis, inuisibilis, solus sapiens: hęc autem naturales, substantialesq; dignitates patris sunt. quomodo igitur non erit consubstantialis patri, aut quomodo creatura erit, quum hæc sibi naturaliter insint? Quod autem rex seculorũ sit, audi quæ Gabriel archangelus ad sanctam uirginem de Christo dicit: Hic erit magnus, & filius altissi- Luc.
mi uocabitur, & dabit ei dominus deus sedẽ Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in secula, & regni eius non erit finis. Præterea quum orare pro uniuersis ac præcipuè pro regibus & principibus Paulus iusserit: sic deinceps ad discipulum scribit: Hoc honestum est atq; acceptabile coram saluatore nostro deo, qui omnes homi- 1. Tim.

nes

nes saluari uult, & ad cognitionem ueritatis uenire. Vides quod saluator omnium deus est: uides quod saluamur, ad ueritatem conuersi. Veritas autē filius dei est. Ipse igitur est deus saluator noster. Natura igit̄ deus est, & non creatura, deus saluator ex saluatore deo patre æternaliter natus. Rursum in eadem epistola: Vnus deus, & unus mediator dei & hominū Iesus Christus, qui dedit seipsum in redemptionē pro omnibus. Mediator dei & hominum Iesus Christus est, non solum quia reconciliauit homines deo, uerumetiam quia naturaliter & substātialiter & deus & homo in una hypostasi est. Hoc enim modo naturā nostram sibi deus reconciliauit. Nam aliter quomodo unū mediatorē Christū Paulus dixisset? Multi enim sanctorū mediationis ministerio usi sunt, & ipse Paulus clamat: Rogamus pro Christo, reconciliamini deo. Moses quoq; mediator fuit: ministrauit enim filijs Israēl legē datam à deo. Mediator etiā fuit beatus Hieremias, præcipuè quando clamabat ad deum: Recordare mei stantis coram te, ad loquendum pro ipsis bona. Quid multa? singuli prophetarū mediatores fuerunt, Apostolorū quoq; singuli. Quomodo igitur unicus mediator dei & hominum Christus est, nisi noua inauditaq; in alijs mediatio sua fuit? Sed modū ḡq; perstringere nō alienū est. Quod igitur duo quædam sicut mediū coniungit, ab utroq; necessariò tangitur: & hoc modo diuersa per medium coiunguntur. Est autē Christus mediator dei & hominum, quia in eo uno deus & homo cōiungumtur. Non est tamen ipse aliquid tertiū præter deū & hominem, sed deus uerè, & homo uerè: ipse enim est pax nostra. Et quoniam naturaliter nobiscum coniungitur, diuinæ substantiæ natura nostra in ipso coniungitur, & hoc modo diuina natura communicamus: quomodo igitur erit creatura filius dei, si natura nostra ipsi coniuncta, deo uero coniungitur? Deinde subiungit Paulus: Fidelis sermo, & omni acceptatione dignus: in hoc laboramus & certamus, quia speramus in deum uiuum, qui est saluator omnium hominum, et maximè fidelium. Futura per spiritum sanctum, & saluatoris aduentum præuidens Psalmista, clamabat ad ipsum: Spes omniū finium terræ, & in mari longe. Si ergo spes omnium Christus est, & in ipso fideles omnes speramus, & is in quo speramus, deus à Paulo uiuus appellatur, quia naturaliter uita sit: quomodo creatura erit spes nostra, & non filius uiuus, ex patre uiuo æternaliter natus? Ideò em̄ uita ipse naturaliter est, quia ex uita nascitur. Postea eodē in loco dicit: Præcipio tibi corā deo, qui uiuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimoniū reddidit sub Pontio Pilato bonā confessionem, ut serues mandatum sine macula, irreprehensibile usq; in aduentū dñi nostri Iesu Christi, quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, rex regū, & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatē, & lucē habitat inaccessibilem. Aut ipse certe Christus aduentum suum ostendet, aut pater suus. Si primū, quomodo creatura erit, qui rex regū, & dominus dominantium est, & solus beatus? Hæc enim, cæteraq; huiusmodi non possunt naturaliter creaturis inesse. Nihil enim naturæ diuinæ & creaturis commune inuenitur: sed omnia quæ deo patri conueniunt, filio quoq; inesse scribuntur. Non est ergo creatura filius dei, sed uerè deus. Sin aūt non ipse filius, sed pater aduentū filij ostendet, & ipsi patri soli immortalitatē, cęteraq; Paulus attribuit: quomodo si solus pater immortalis est, filius quoque immortalis perhibetur? immortalis enim natura est, qui uita naturaliter est. Christus autem ait de seipso: Ego sum uita. Perspicuum igitur est, quod non ad extra productus est, ut creaturæ, sed ex patre natus, omnia quæ patris sunt naturaliter habet. Et ideò deus uerus est de deo uero, lumen de lumine, uita de uita, immortalis de immortali.

Ioan.14

De eodem, ex epistola ad Timotheum secunda, & ex epistola ad Titum. CAP. XI.

NOli igitur erubescere testimonium domini nostri, neq; me uinctum eius: sed collabora in euangelio secundū uirtutē dei, qui nos liberauit & uocauit uocatione sua sancta. Ecce rursus Christū deū & saluatorē nominat: Ipse em̄ est qui uocat nos, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiā uos. Quomodo igitur creatura erit, si est deus & saluator? Nō enim creatura, sed solus deus saluauit nos. Apparuit gratia dei saluatoris omnibus hominibus (Paulus ad Titū ait) erudiens nos, ut abnegantes impietatem & secularia desideria, modestè, iustè, & pie uiuamus in hoc seculo, expectātes beatam spem, & aduentū gloriæ magni dei & saluatoris nostri Iesu Christi. Si spes omniū Christus est, & ipse deus quoq; magnus & saluator est: quomodo non erit furor inter creaturas eum collocare? aut quomodo non omni benedictione priuabitur, qui sic ingratus reperitur, ut patri cōsubstantialem esse ipsum neget? Benedictus enim homo (inquit Prophera quidā) qui sperauit in dño, & est dñs spes eius. Qui ergo nō sperat in naturaliter dño, hoc est naturaliter deo, maledictus est: cōtrariū enim ex contrario sequitur. Si ergo seruus et creatura filius est, nec natura dñs: quomodo secundū Psalmistam, benedicti nos à dño qui speramus in ipso? Aut quomodo Paulus uerè dicet, Benedictus deus & pater dñi nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali? Dominus ergo secundum naturam est filius: quare non creatura. Omnis em̄ creatura serua est.

1.Timo.1

Matth.11

Titum 2

Hiere.17

Psal.33

Eph.1

De eodem, ex Actibus Apostolorum. CAP. XII.

PErtransierant aūt Phrygiam & regionē Galatiæ, & prohibiti sunt à spiritu sancto prædicare in Asia. Venientes aūt per Mysiam, tentabant in Bithyniam ire, & non dimisit eos spiritus Iesu. Ecce hic etiā manifestè spiritus sanctus spiritus Iesu dicitur, est aūt etiam spiritus patris: quomodo ergo filius non erit natura deus, si spiritus sanctus ita suus est, quemadmodū patris? Nam si cuiusdā unc̄q; creaturæ spiritus sanctus appellatus in

Actu.16

1.Timo.4

1.Timo.4

Universidad de Deusto
Biblioteca

in scriptura est, credatur etiam filius creatura esse: sin autem patris solummodo & filij spiritus scribitur, quomodo erit creatura, qui adeò creaturas excedit, ut solus cum patre spiritū sanctum possideat? Deinde paulò post subiungitur: In media uerò nocte Paulus & Sylas orantes laudabant deum, & uincti audiebant eos. Factus est autem repente magnus terræmotus, ut fundamenta carceris quaterētur, & portæ omnes apertæ sunt. & post pauca: Tremens, inquit, custos carceris genua flexit Paulo & Sylæ: & educēs ipsos foras dixit: Quid oportet me facere domini, ut saluus sim? Illi aūt dixerunt: Crede in dominum Iesum, & saluaberis tu & domus tua. Et locuti sunt ipsi sermonē domini, & toti domui eius. Et accipiens ipsos in illa hora noctis lauit à uulneribus, & baptizatus est ipse, et omnes sui statim. Et ducēs eos in domū suam, apposuit mensam, & gauisus est: quia cum tota domo sua credidit in deum. Vide quod qui crediderit in dominum Iesum, secundū apostolorū præcepta, sicut in deum credens cum tota domo gaudebat. Si autem creatura filius dei esset, secundum hæreticos: quare non ueritas custodi ab apostolis aperitur? quare hortatur credere in dominum Iesum? quare quum in eum credidisset, in deum credidisse dicitur, & non in creaturam? Manifestum igitur etiam hinc est, quod deus secundum naturam filius est, & nō creatura.

De eodem, ex epistola Iacobi, Petri, Ioannis, & Iudæ.

CAP. XIII.

Iacobi 1 IAcobus dei et domini Iesu Christi seruus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione. Deū hic & dominū Iesum Christum appellat: id enim natura esse Iesum, non ignorabat prædicator ueritatis. Quomodo igitur audent isti deum & dominum natura creaturam prædicare? Nisi forte patrem etiam, qui similiter secundum naturam deus & dominus est, creaturam esse opinantur. Nam si natura deus, & dominus creatura potest esse: cur filius solum erit creatura, & non pater? Sed creaturam esse patrem recte negant. Credant igitur etiam filium, qui similiter secundum naturam dominus & deus est, creaturā esse non posse.

Iacobi 2 Deinde eodē loco: Fratres, inquit, nolite in personarum acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi gloriæ. Quomodo igitur gloriæ dominus filius erit, si consubstantialis patri non est? Nihil enim potest habere gloriam dei, nec ullus gloriæ dominus appellari, præter deum. Non enim mentiri potest spiritus ueritatis, per quē pater in sanctis prophetis locutus est, dicens: Gloriam meam non dabo alteri. Non erit ergo filius dei creatura. Nam si creatura esset, non esset dominus gloriæ. Presbyteros (Petrus inquit) qui in uobis sunt, obsecro compresbyter, & testis Christi passionū, qui & eius quæ in futuro reuelanda est gloriæ particeps, pascite gregem dei, qui est in uobis. Sapienter admodū Petrus filium dei deū esse hic asserit. Quūq; audisset à saluatore nostro Iesu Christo: Simō Ionæ, diligis me? Pasce agnos meos, et rursum, Pasce oues meas. Similia succes-

Esa. 42

1 Pet. 5

Ioan. 1

soribus suis scripsit præcepta, & gregem dei saluatoris fideles appellauit. Nec per carnem aut sanguinem, sed desuper ab ipso patre dei mysterium cognouit. Quomodo igitur erit creatura filius, qui deus ab apostolis est prædicatus? Præsertim quum creaturæ atq; creatoris differentiam ostendens Psalmista, clamet: Ipse fecit nos, & non ipsi nos: nos autē populus eius, & oues pascuæ eius. Deitatis igitur natura in hoc cognoscitur, quia creatrix est. Natura uerò rerum productarum à nihilo, in hoc percipitur, quia creata est. Quoniā ergo rerum omnium filius creator est, non potest esse creatura, qui uirtutem creandi habet: nec potest esse seruus, qui natura dominus est. Scribo uobis patres (Ioannes in epistola inquit) quia cognouistis eū qui est à principio. Nulla certe creaturarum aut à principio, aut in principio est. Omnia enim in tempore, uel in temporis quodā momento uocata sunt ad esse. Filius aūt, quem fideles cognouerunt, à principio, & in principio est: quomodo igitur erit creatura? Subiungit deinde in eadem epistola beatus Ioannes: Qui negat patrem, filium quoq; negat: & qui negat filium, is quoq; patrem negat. Non aliter certe filius negatur, nisi creatura esse credatur. Negant enim ipsum, qui non esse patri cōsubstantialem asserunt: confitentur aūt, qui uerum filium dei prædicant, & eiusdem esse cū patre substantiæ fatētur. Quicquid igitur de patre dicitur, id de filio quoq; necessariò dicitur: præterq; quod nec pater filius est, nec filius pater. Deus secundū naturam pater est, omnipotens, creator, dominus, rex, incorruptibilis, immortalis, uita, nō à nihilo productus, sed æternus. Hæc omnia incommutabiliter filius etiam est. Si autem patrem hæc esse concedis, à filio autem hæc remoues, inter creaturas ipsum cōnumerans, à patre quoq; rerum consequentia cogeris hæc remouere. Similis enim omnino, imò idē natura filio suo est. Imago enim eius filius est, & qui uidet filium, uidet & patrem. Quare si pater non creatura, sed creator est: filius etiam creator est, non creatura. Rursum eodem loco ait Ioannes: Et uidimus, & testamur, & annūciamus uobis uitam æternam, quæ est apud patrem, & manifestata est nobis. Aeternitatis uocabulū de deo dicitur apud scripturam, productionem enim à nihilo penitus interimit, et ideò æternitas dei solummodo naturæ substantialiter inest. Si ergo æterna uita filius est, & est apud patrem: quomodo erit creatura, quū creatura æterna dici nō possit? Postremo ibidē Ioānes: Et scimus quia filius dei uenit, & dedit nobis mentē, ut cognoscamus uerum deū, & simus in uero filio eius Iesu Christo, hic est uerus deus, & uita æterna. Quid dicent hæretici ad hæc beati Ioannis uerba, quibus apertissimè deus uerus filius appellatur? Nam si deus uerus est substantialiter, non participatione hoc ipsum est, sicut creaturæ. Qui autem deus uerus est, natura deus est. Quomodo igitur erit creatura, nisi hanc impietatem in ipsum quoq; patrē transferre uelint? Sed nullo modo deus uerus à nihilo produ-

Ioan. 4
1 Ioan. 1
1 Ioan. 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

producibilis est. Est autem filius deus uerus, non est igitur productus à nihilo, sed natura deus, & uita æterna. Commonere autē (Iudas inquit) uos uolo, scientes semel omnia, quoniam Iesus populum de terra Aegypti saluans, eos qui non crediderunt, perdidit. Si Iesus, secundum apostolū Iudam, populum eripuit ex Aegypto, ipse certe est qui dicit ad Mosen: Ego sum qui sum: et audiens gemitum filiorum Israël descendi ad liberandos ipsos. Si ergo ipse est Qui est, quomodo erit creatura? Nam Qui est, semper est. creatura uero non semper est, nec essendi principium unquam (sicut creaturæ) habuit.

De eodem, ex euangelio secundum Matthæum.

CAP. XIIII.

IOseph fili Dauid, ne timeas accipere Mariam uxorē tuam: quod enim in utero habet, de spiritu sancto est. Pariet aūt filium, & uocabis nomē eius Iesum: ipse enim saluabit populum suum à peccatis suis. Saluat populū suum filius, & dimittit peccata populi ut deus, et dominus legis. Quis igitur inter creaturas ipsum, nisi temerarius, atq; impius, collocare audebit? quū nullus possit peccata dimittere nisi solus deus: quumq; populus nullius possit dici proprius, nisi solius dei, qui omnium populorum deus & creator est. Rursum eodem loco: Hoc autē totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Esaiam prophetā, dicentem: Ecce uirgo in utero concipiet & pariet filiū, & uocabitur nomen eius Emmanuel, quod interpretatur, nobiscum deus. Nisi filius naturaliter deus esset, non uocaretur nomē eius Emmanuel, quod est nobiscū deus. Per uirginem enim sanctam, et de spiritu sancto factus est homo: quē non angelus, neq; aliqua creatura, sed ipse deus Emmanuelē uocauit: sicut ipse ostendit prophe-
ta, dicens de Christo: Et uocabunt nomen eius nouum, quod dominus nominabit. Nouū enim nomen Emmanuel filio impositū. Nam ante incarnationem deus solummodo uocabatur: post incarnationem autē non solum deus, sed etiā nobiscum deus, hoc est deus homo factus. Quū igitur ipse dominus & pater, deum filium suū appellet, erubescant aliquādo qui temere audēt ipsum creaturis cōnumerare. Præterea subiungit Mat-
thæus: Audistis quia dictum est priscis, non occides: quicunq; autem occiderit, reus erit iudicio. Hinc recte filij deitas uera (ut mihi uidetur) colligitur. Regi enim maxime legū latio conuenit, ac ideo rex deus nulli permittit addere aut afferre aliquid à lege Mosaica. Filius autē quod minus est abstulit, & addidit quod maius est, atq; perfectius. Vt deus ergo et legis dominus id fecit. Aut si deus uerus non est, ut hæretici dicūt iniquus uidebitur, quia legis Mosaicę nō parua, neq; pauca addidit. Sed non est iniquus. Peccatum enim nō fecit, ut scribitur. Vt deus igitur & dominus legis, magna cum licentia addidit, dicens: Ego autē dico uobis. Quomodo igitur erit creatura, quę ut uerus deus magna cum potestate Mosaicā legem ad melius atq; perfectius mutat? Deinde subiungit: Si enim dimittetis hominibus peccata ipsorum, dimittet etiā pater uester cœlestis: Si autem non dimittetis hominibus, nec pater uester dimittet peccata uestra. Deus pater peccata potest dimittere: sed filius quoq; id potest. Fili, enim dixit ad quendam, dimittūtur tibi peccata tua. Quum ergo dimittere peccata solus deus possit, quomodo audent hæretici creaturam filium dicere, si eadem potestate dimittendorū peccatorum fulget, qua pater? Postea subdit Matthæus: Non potest arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala bonos fructus facere. Sententia hæc sic uniuersaliter à saluatore nostro dicta, uerissima est. Quare modō placet ad diuinam essentiam hanc ipsam reducere sententiā. Bona, inquit, arbor bonos fructus facit. Simile enim omnino est quod producitur, ei quod producit. Sed ipse pater increatus est, non potest ergo creatum ex se naturaliter filium generare. Nam si posset ipse increatus creatū ex se naturaliter filium generare, posset arbor bona malos fructus producere. Nam increatus pater, bonus naturaliter, hoc est, ipsa bonitas est: creatura uero quælibet ipsum bonum esse non potest. Quare si pater increatus est, & filius creatus, non esset arboris fructus bonus, quum arbor sit bona: quod contra dictam saluatoris sententiā est. Non est ergo creatura filius, sed patri consubstantialis.

Consequenter ait Matthæus: Et ecce leprosus adorabat ipsum, dicens: Domine, si uis, potes me mundare. & extendens manum, tetigit ipsum dicens: Volo, mundare, & statim mūdatus fuit. Ita enim saluator, sicut dominus iusserat: quomodo ergo seruus et creatura erit, qui omnia potest quę uult: quod dei solius proprium est? Omnia enim, inquit, quæ uoluit dominus fecit. Qui ergo hac potestate, ac omnipotentia, qua pater, fulget: quomodo non erit consubstantialis patri? præsertim quū semper eiusdem substantiæ sint omnia, quorum una operatio est. Sed filius uiuens & cōsubstantialis actio, & uirtus, & sapientia patris est: non potest ergo esse creatura. Iterū ibidem: Tūc surgens increpauit uentum & mare, & facta est trāquillitas magna. Homines autem mirati sunt, dicentes: Quis est iste? quoniam & mare & uenti obediunt ei. Porrò ad ostendendam omnipotentiam suam, deus per quendam prophetarum aduersus improbos huiusmodi uerba dicit: An non timebitis me, dicit dominus? an non pauebitis à facie mea, qui posui arenam terminū mari, mandatum æternum, quod non pertransibit? Simile quid etiam apud Iob: Posuit (inquit ipse) mari terminos, & imposuit claustra & ostia, & dixit ei: ad hoc usq; uenies, & non pertransibis, sed in teipso cōterentur undæ tuæ. Beatus quoq; Psalmista spiritalem pulsans lyram, sic canit ad deum, dicens: Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuū eius tu mitigas. Quoniam igitur diuinæ naturæ propriū est, mari quoq; dominari, & aquis leges imponere, ac omnia elementa sub iugo suo domare, idq; summa cū potestate filius dei facit: quomodo nō erit natura deus? aut quomodo erit

creatura, qui omnia potest facere, quæ pater quo-
que potest? Rursum, inquit Matthæus: Dæmo-
Matth. 8 nes autem rogabant eum dicentes: Si eijcis nos,
mitte nos in gregem porcorũ. Et dixit eis Iesus:
Ite. Illi autem iuerunt in porcos, & ecce uniuer-
sus grex ruit præceps ad mare, & mortui sunt in
aquis. Id quoq; proprium naturæ deitatis est, ut
omnia cõtineat atq; gubernet, res etiam dejectas
atq; humillimas. Ad cuncta enim prouidentia
sua peruenit, quod ipse saluator testatur, dicens:
Matth. 10 Nónne duo passeres asse ueneũt? & unus ex ipsis
non cadet in terram sine patre uestro qui in cœlis
est. Si ergo quammaximũ id ipsum est, deiq; pro
prium, & inuenitur non magis in patre quàm in
filio, cuius potestas detinebat dæmones, ne uel
porcos, abiecta certè animalia possint inuadere:
quomodo erit compos mentis, qui audebit nega-
re non eiusdem cum patre ipsum esse substantiæ?
Deinde ibidem: Et quũ aduocasset, inquit, duo-
decim discipulos eius, dedit eis potestatem con-
tra spiritus immundos, ut eijciant ipsos & curent
omnem ægritudinem & omnem languorem. Vi
de rursus hic potestatem filij non potestatem esse
creaturæ, sed dei ueri. Nam facere aliquid mirũ,
quod naturæ uires excedat, sancti quoq; uiri pos-
sunt: sed non à seipsis, neq; naturaliter, sed partici
patione spiritussancti, & per gratiam dei. Dona-
re autem cæteris eandem gratiã, longe remotum
est à sanctis uiris. Non enim potest creata natura
spiritussancti gratiam quibuscunq; uelit largiri.
Dominus uero noster Iesus Christus, sicut deus
natura & filius dei uerus, summa cum potestate
sanat ægrotos: non per orationẽ ad deum, ut san-
cti faciunt, non enim alienam uirtutem inuocat,
sed à seipso, quibuscunq; uult, gratiam spiritus lar
gitur: quemadmodum & ignis appropinquanti-
Matth. 11 bus calorẽ suum naturaliter emittit. Quomodo
ergo qui participes dei per uirtutem spiritus san-
cti facit appropinquãtes sibi, creatura erit, & non
deus uerus? Præterea, inquit Matthæus: Omnia
mihi tradita sunt à patre meo, & nemo cognoscit
filium, nisi pater: neq; patrem aliquis cognoscit,
nisi filius. Non potest certè rationalium creatura-
rum mens diuinam essentiam apprehendere. O-
mnem enim mentẽ excedit pulchritudo substan-
tiæ diuinæ, nec ab ullo quid sit secundũ naturam
nisi à seipsa cognoscitur. Quare pater & seipsum
& filium cognoscit, & filius similiter & seipsum
& patrem. Sic enim uerum illud esse inuenietur:
Ioan. 14 Ego in patre, & pater in me est. &, Qui uidet me,
uidet & patrem. Quum igitur nulla secundũ na-
turam inter patrem & filium differentia sit: quo-
modo filius erit creatura, quũ pater sit increatus?
Matth. 11 Insuper: Venite ad me omnes qui laboratis & o-
nerati estis, & ego reficiã uos. Tollite iugũ meum
super uos. Omnis creaturarum natura sub iugo
dei est, & soli seruit creatori. Sed saluator noster
omnes ad ferendum suum iugum uocat: quomo-
do ergo ipse sub iugo seruitutis creaturarum erit,
qui gubernacula omnium tenet? Aut quomodo
poterit oneratos & laborantes reficere, nisi deus
uerus, & non creatura sit? Adhæc, an non legi- Matth.
stis in lege, quia die sabbatorũ sacerdotes in tem-
plo sabbatum non custodiunt, & tamen sine cul-
pa sunt? Maior est, & ideo magis colendus deus,
qui in templo habitat, & sanctificat ipsum, cuius
in gloriam templum quoq; constructũ est, quàm
ipsum templum. Quomodo ergo templo maior
& sanctior Christus est, si non est ille deus qui in
ipso templo colitur? Est autem maior & sanctior
ipso templo, sicut filius dei & non creatura. Ipse
certè est, quem Israël in templo adorabat: ipse, in-
quam est, de quo scribitur: Dominũ deum tuum Deut.
adorabis, & illi soli seruies. Rursum Matthæus, Matth.
à fructu, inquit, arbor cognoscitur: aut ergo facite
arborem bonam, & fructũ bonum: aut arborem
malam, & fructum eius malũ. Si ergo à fructu ar-
bor cognoscitur: est autẽ filius patris fructus, erit
profectò talis filius qualis pater. Quare si filius
creatura est, erit etiam pater creatura: sed pater in-
creatus est, erit ergo filius quoq; increatus: & sic
arbor à fructu suo cognoscet. Deinde dicit idem, Matth.
quod agitabatur apostolorum scapha uehemen-
tius, quia non paruæ lacũ procellæ diffundebãt:
& nocte quarta custodia saluator, quasi per terrã
ambulans, in medio lacu à discipulis conspicitur.
Clamabant autẽ discipuli, non cognoscentes eũ:
saluator autem dicebat: Ego sum, nolite timere.
Quumq; suscepissent ipsum in scapham, omnis
uentorũ & maris turbatio cecidit atq; requieuit:
tunc omnes qui erant in illa nauicula, adorarunt
ipsum dicentes: Verè filius dei es tu. Quid igitur
dicent ueritatis inimici, quũ uideant, uniuersum
apostolorum ordinem eum cultum filio dei red-
dere, ut non solum filium dei appellent, sed uerè
filium, quasi iurantes addant. Nam si creatura est,
quomodo uerè filius dei erit? Nõ enim potest ue-
rè filius esse alicuius ille, qui naturaliter nõ habet
esse ex eo, hoc est ex substãtia eius, cuius filius esse
uerè dicitur. Quod si discipulos dicant falsam de
saluatore habuisse opinionẽ, quomodo saluator
tacuit, & errantes non correxit? præsertim quum
in multò minoribus errantes aperte corrigat. Pe-
tro enim nõ rectè respondenti: Vade satana post Matth.
me, inquit: scandalũ enim es, quia non sapis quæ
dei sunt, sed quæ hominum. Quoniamigitur ue-
rè filiũ dei esse discipuli adorantes dicebant, neq;
Christus quasi falsa dicentes redarguit: quis nisi
insanus, audebit creaturam dicere ipsum, qui ue-
rè filius dei est? Non eñ potest filius dei simul esse
uerè & creatura. Idem enim uerè filius & natura-
liter filius significat. Non ergo adoptione ipse fi-
lius est, sed naturaliter. Nam per adoptionẽ filij,
per similitudinem quandam dicuntur filij. Qua-
re nisi prius naturaliter filium deus habuerit, nul-
lo modo poterim[illegible]nos ad similitudnem ueri filij
per gratiã adoptari. Deinde subiũgit Matthæus:
Quum autẽ uenisset Iesus in partes Cæsareæ Phi-
lippi, interrogabat discipulos suos: dicẽs: Quem
dicunt homines esse filium hominis? Illi autem di
xerunt: Alij Ioãnem Baptistam, alij Heliam, alij
Hieremiam, aut unum ex prophetis. Et dixit eis:

Vos

Vos autē quem me dicitis esse? Respondens Petrus dixit: Tu es Christus filius dei uiui. Respondens Iesus dixit: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Animaduerte, credęq; quod ipse pater reuelauit Petro. Non igitur ab alio Petrus quàm ab ipso patre didicit Christum esse filiū dei uiui. Neq; dixit ipsum unū esse de filijs dei, ne per adoptionem & gratiam filius esse putaretur: sed, Tu es, inquit, Christus filius dei uiui. Et quia unicus naturaliter filius patris est, hac professione Petrus à Christo laudatur, quia maiora discere diuinitus potuit. Quomodo igitur creatura erit, quē ipse pater per Petrum apostolum credentibus filium esse suum reuelauit? Accedit quod postea dicitur: Venturus enim est filius hominis in gloria patris sui cum angelis suis, & tūc reddet unicuiq; secundum opera sua. Si uerè dictum per deum patrem est, Nō dabo gloriam meam alteri: quomodo eam dat filio, si creatura est, & non eiusdē substantiæ cum patre? Sed nefas est opinari non uerè dictum esse à patre. Non dabo gloriam meam alteri. Dedit autem ipsam filio, ut euangeliū loquitur. Eiusdem igitur essentiæ atq; naturæ filius & pater est, spiritu etiā sancto semper connumerato. Quomodo igitur creatura erit filius, si eiusdē substantiæ cum patre est? Et ecce (inquit idem) nubes lucida obumbrauit eos, & ecce uox ex nube, dicens: Hic est filius meus dilectus. Magna est inter filium dei & creaturam differentia. Nam si idem esset creatura & filius, ut quibusdā uidetur: quicquid creatura est, filius dei esset. Verum qui hæc dicunt, non uident etiā in hominibus quanta differentia inter filios nostros, & ea quæ facimus sit. Filios enim ex nobis ipsis consubstantiales nobis parimus. Quæ uerò facta sunt à nobis, extrinsecus, & alienam à nostra natura capientes naturā, ea facimus. Similiter & in deo dicendum est, nisi quod materia non indiget deus. Quomodo igitur potest filius dei creatura esse? quū sit ex ipso deo & in ipso, nō autem ad extra productus sicuti creaturæ, sed uerè atq; secundum naturam filius, de quo pater desuper clamat: Hic est filius meus dilectus: per quem nos adoptati, in spiritu eius dicimus, abba pater. Præterea, Quid faciēs magister bone (dixit quidam Christo) uitam æternam possidebo? Et Christus ad eū: Cur me dicis bonum? Nullus bonus nisi unus deus. Illud proprie bonum est, quod nō participatione alterius, sed secundum naturā, hoc est essentialiter bonum est. Quum ergo alius sit personaliter pater, alius filius, quem dicit iste essentialiter ipsum bonum esse? Non dubito quia patrē respondebunt. Quis igitur audebit negare, filiū quoq; naturaliter atq; essentialiter ipsum bonum esse: quum ab ipso audiat, Ego & pater unum sumus. Qui uidet me, uidet & patrem. Nam si ipsum bonum essentialiter filius non esset, quomodo patrem qui bonus essentialiter est, in se ipso ostenderet? Non aliter igit̄ q; pater, ipse quoq; bonus est. Sed quomodo inquiunt, unus ab eo dicitur esse bonus: quia uidelicet sanctissima trinitas unum est. Vna enim & eadē essentia in tribus personis est: ideo unum bonum essentialiter est, & nullus bonus nisi ipse deus. Non est igitur creatura filius, sed patri consubstantialis. Rursum, quum à sacerdote summo interrogaretur Christus, si filius dei esset: non negauit, sed annuit dicens: Tu dixisti. deinde addidit: Veruntamen dico uobis, ex nunc uidebitis filium hominis sedentem à dextris uirtutis dei, & uenientem super nubem cœli. Nihil autem aliud intelligitur, quando de deo sedere, & sedes, aut solium dicitur, nisi principatus & regia potestas, quam naturaliter super omnes habet creaturas. Magna enim amētia est, sessionem & sedem, aut omnino situ aliquem deo attribuere: sed quæ corporaliter nostro more de ipso scribuntur, conuenienter intelligenda sunt. Quare quum filius à dextris sedere uirtutis dei etiam scribitur, nihil aliud significatur, nisi non esse filio minorem, quàm patri cultum & honorem attribuendū: sed eundem omnino. Id autem assumptum est à consuetudine nostra: in dextris enim nostris collocamus, quos non minoris dignitatis putamus. Quomodo igitur hæc omnia filius habeat, nisi patri esset cōsubstantialis? Secundum istos enim non solum deus regnat super omnem creaturam, neq; solus deus adoratur, sed creatura quoq; simul cū ipso: quod omnino impium est. Vnus ergo est deus ipsa trinitas sancta. Quumq; ipsa unus sit deus, & pater similiter, & filius & spiritussanctus deus est: ita ut tres personæ sint, & unus deus. Nō est igitur creatura filius, ut impie multi contendunt.

Matth. 16

Matth. 16

Esa. 42

Matth. 17

Matth. 19

Ioan. 10

Ioan. 14

De eodem, ex euangelio secundum Ioannem.

CAP. XV.

IN principio erat uerbum. Si erat in principio, quomodo isti dicunt factum atq; creatum esse? Principium enim necessariò ante omnem creaturā est. Nec potest quod à nihilo ad esse productū est, in principio esse. Sed ipse filius etiā principiū est: nō est igitur ipse ab alio principio creatus. Ita enim duo principia, unum ante alterum darentur: quod dicere stultum est. Deinde si erat filius, quomodo à nihilo productus est? Nam si à nihilo productus est, nō erat: sed erat: nō est igit̄ à nihilo productus. Et uerbū erat apud deum. Apertius nobis Euangelista principij uocabulū explanat, nihil aliud esse dicens quod principiū appellauit, quàm ipsum deum patrem: unde filius effulget, sicut lumen ex sole: alius quidem hypostatice à patre, sed non alius ratione substantiæ. Principium igitur filij pater est, non temporis aut aliud huiusmodi: sed ex quo filius, & in quo simul est, sicut calor ex igni. Caloris enim principium ignis est, & tamen ex ipso & in ipso inseparabiliter calor est. Et quamuis omnes huiusmodi similitudines in infinitum à diuinis distare nō ignoremus, hinc tamen intelligere possumus filium ex patre & in patre æternaliter esse, nullo tempore intellecto. Nam uerbum erat, sic nos intelligere cogit. Et deus erat uerbum. Apertissime hic non esse recentem deum filium asserit, deus enim erat, ait,

Ioan. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

& in principio erat: quomodo igitur isti creaturam ipsum esse opinantur? præsertim quum non possint dicere, per gratiam deificatū. Nam quod per gratiā alicui datur, id addi postea necesse est, Præintelligitur enim necessario natura et essentia & hypostasis, cui conceditur gratia: sicut & nos quū simus natura homines, per gratiam dei dij appellamur: & homines nos esse, per prius intelligitur, q̄ simus per gratiā deificati. Sed nō habent dicere qui creaturā esse filiū mentiuntur, quid filius secundū naturā esse per prius intelligatur, q̄ deus esse dicatur. Deus enim erat uerbū, secundū Ioannē. Hoc erat in principio apud deū. Non ad extra productū, sed ex ipsa patris substantia emanare filiū ostendit, sicut in ipso & ex ipso secundū naturam effulgentē: neq; id in tēpore. Hoc ēm ait, erat in principio apud deum. Quomodo igitur uerus genitoris fructus aliud natura quàm genitor suus erit? Nam sicut non nascuntur ex dumis uuæ, sic nec ex uite nascūtur dumi. Quoniam ergo pater
Luc. 6 natura deus est, erit filius quoq; deus natura. Aliter minoris erit dignitatis q̄ creaturæ suæ. Creaturæ enim consubstantialem sibi fructum ex seipsis producunt: deus autem secundum istos non natura deum ex se generabit: quod absurdum penitus est. Omnia per ipsum facta sunt. Nihil factū est, quod ab ipso factū nō sit, ut ipse asserit. Quare qui numero factorum non comprehenditur, aliud est prēter ipsa facta. Ipse autem est filius dei, qui adesse uniuersa uocauit. Non est igitur creatura creator omnium, sed deus uerus, & patri consubstantialis. Scriptum est enim, inquit, Do-
Deut. 6 minum deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Quomodo igitur si creatura est filius, secundum istos, & à nobis & ab angelis adoratur? cuius rei testis Paulus est: Quando autē introducit primo-
Hebr. 1 genitum in orbem terrarum, & adorent ipsum, ait, omnes angeli dei. Certè si homines solū, eum adorarent, dicerent forsan isti non esse mirum, si nos erramus: nunc uerò cœlorū uirtutes adorāt, nec errare ipsas (quum angeli dei sint) audebunt dicere. Accedit, quod præmia in cœlis deposita sunt colentibus Christum. Non est igitur deus re-
Psal. 80 cens, quem colere prohibemur: sed deus uerus, et natura deus, quia colere ipsum iubemur. Præterea, si creatura esset filius, quum omnia per ipsum facta sint, non deus, sed creatura erit creator. Magna itaq; ostentatione iactaret deus, quum dicit: Manus mea fecit hæc omnia. Sed nihil factū, creandi uirtutem (quæ infinita est) suscipere potest.
Esa. 66 Ad hæc ab omni creatura, deus esse uerus creator prædicatur. Magna igitur impietas est, filium dei creaturā appellare. Deinde ait Euangelista: Erat
Ioan. 1 lux uera: Non possunt negare, lucem ueram patrem esse. Est autem & filius lux uera. Quomodo igit̄ aliud pater natura, aliud filius erit? Aut quid magni deo patri attribueretur, quādo dicitur lux uera, si aliqua etiam creatura posset esse lux uera? Quare si nihil creatū proprie, hoc est, essentialiter
1. Cor. 4 id potest esse naturaliter quod deus est: nihil ēm habet quod non accepit, cōsubstantialis patri cer-

A tè filius erit: quia naturaliter lux uera, & idipsum est quod pater est. Non est igitur filius creatura. Subiungit ibidem: Quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Lux quæ ad mundum à patre missa est, uerbum eius, hoc est filius suus est qui ex ipso nascit̄. Ego, inquit, ex patre exiui, & ueni. & Ego lux in mundū ueni. Ad Ioan. 8
ipsum igitur etiā illud Psalmistæ dicitur: Quia tu Ioan. 12
illuminabis lucernam meam domine, deus meus Psal. 17
illumina tenebras meas. Quomodo ergo creatura est, quem Dauid in spiritu sancto dominum & deum suum appellat? Rursum ait Ioānes: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatē filios dei fieri. Conditio quædā atq; proprietas, uel
B (si ita uis) dignitas alia creaturæ, alia creatori necessariò ineit: creatura serua est, creator dominus: sed creatura quoq; domino suo coniuncta, à propria conditione liberatur, & in meliorem traducitur. Ita natura nostra à filio dei assumpta, mensuram suam excessit, & in conditionem assumentis eam, per gratiam translata est. Qui aūt suscipiunt filium, hoc est, qui credūt in eum, filij dei per gratiam fiunt. Quare qui dedit potestatem hominibus filios dei per gratiā fieri, non potest ipse filius dei per gratiā esse. Necessariò igit̄ filius dei secundum naturā est, & non creatura. Deinde subiungit: Et ex plenitudine eius nos oēs accepimus. Sola deitatis natura perfecta est, sola nullius rei indiget, sola omnia replet. Sed hoc ipsum filius quoq;
C dei habet naturaliter: quomodo ergo erit creatura? Postea subnectit: Quia lex per Mosen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est.

Si filius dei non est deus secundum naturam, sed creatura: falsus esse uidebitur deus. Quomodo igitur gratia & ueritas per ipsum facta est? De inceps ibidem: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Esaias etiam dicit: Quis deus sicut Esa. 43
tu, qui deles iniquitates? Si ergo dei est proprium Ioan. 1
delere peccata: Christus autem id facit, quomodo erit creatura? In crastino (Ioannes inquit) quum exisset Iesus in Galileam, inuenit Philippum et dixit ei, Sequere me: et ita Philippus saluatoris discipulus ostenditur. Sed aduerte quæso quomodo etiā hinc colligitur, quod deus secundū naturam
D filius sit. Nam quum multos undiq; concursuros ad fidē saluator uideret, dixit ad discipulos: Messis quidē multa, operarij autē pauci, rogate igitur Luc. 9
dominū messis, ut multos in messem suam operarios immittat. Nec ullā rem aliam Messem appellat, quàm uenientiū hominum ab idololatria ad
1. Cor. 1 fidem Christi, quorū dominus ipse Christus est. Quomodo igitur non est deus uerus? præsertim quū etiam Paulus per pœnitentiā oēs ad Christū uocet, dicens: Rogamus pro Christo, recōciliamini deo. Quoniā igitur solus deus, qui est dns omnium, messis quoq; huiusmodi dns est, ipse solus erat operarios in messem missurus. Sed hoc ipse
Ioan. 1 fecisse saluator inuenit. Iussit enim Philippo ut se queretur se. Deus igitur uerus est, & nō creatura. Postea, Tollite ista hinc, inquit, et nolite facere domū patris mei, domū emporij. Si filius creatura est, &

Universidad de Deusto

est,& per gratiã filius dei uocatur,sicut & aliæ rationales creaturæ,quibus non natura dignitatem
Psal.81 huiusmodi præstat, sed gratia dicentis: Ego dixi dij estis,& filij excelsi omnes,erit de numero omnium,qui filij dei per gratiam appellantur. Quomodo igitur si nihil plus cæteris ipse habet, communem omniũ per gratiam patrem, suum solius appellat,dicẽs: Nolite facere domum patris mei? Non enim ita iure dicere potuisset, si creatura esset,sed illo potius modo, Nolite domũ patris nostri, domum negotiationis facere. Quum igitur sibi soli magna cum potestate dignitatem attribuat,non gratia, sed natura filium dei seipsum esse
Ioan.2 cognoscit. Deinde subijcit: Quod signum nobis ostendis,quia hæc facis? Respondit Iesus:Soluite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo ipsum:Quod uerò suum corpus templum appellaret,statim Euangelista ostendit: Ille autem dicebat de templo corporis sui. Quando igitur surrexit ex mortuis, recordati sunt discipuli, quia hoc erat quod dicebat ipsis. Templum aũt proprium, atq; uerè nullum dicitur,si deus in ipso non habitet. Nemo enim corpus suum animæ templũ appellabit. Sed tunc per gratiam homo templũ dei fit,quando per fidem Christi spiritussanctus in eo
Colos.2 habitat,Corpus uerò Christi templum est uerè: in ipso enim uoluit habitare corporaliter tota plenitudo deitatis, ut ait Paulus. Nec ullus dubitat, quia uerbum dei caro factum sit. Quomodo igitur erit creatura filius dei, qui corpus in quo habitauit,sicuti uerus deus templum dei effecit? Rursum eodem in loco: Quum aũt esset Iesus in Hierusalem in festo paschæ,multi crediderunt in nomine eius, uidentes signa quæ faciebat. Ipse uerò Iesus nõ credidit seipsum eis,quia ipse omnes cognoscebat, nec indigebat ut aliquis testaretur de homine:ipse enim sciebat quid erat in homine. Diuinam admiratus naturam beatus Psalmista, illi soli testatur proprium esse ut corda hominũ sciat,
Psal.32 dixit enim ad deum: Qui finxit singillatim corda eorum,qui intelligit omnia opera eorum. Quoniam ergo solus uerus deus corda hominum scit, & occulta hominum intelligit, & hæc ipsa filius quoq; scire, ac intelligere perhibetur: quomodo non erit uerus deus, aut quomodo erit creatura?
Ioan.1 Rursum, quum saluator noster ad Nathanaëlem dixisset: Antequam Philippus uocaret te, quum esses sub ficu, uidi te. hoc solo signo Nathanaël admiratus,Rabbi,dixit,tu es filius dei, tu es rex Israël. Si ergo secundum ipsius saluatoris testimoniũ Israëlita uerus erat Nathanaël, in quo dolus non erat, necesse est credere ipsum non mentiri, dicentem de Christo: Rabbi tu es filius dei, & tu es rex Israël. Nam si mentitus est quum hæc dixerit,dolus erat in eo.Sed saluator mentiri non potest: nec igitur Nathanaël etiam mentitus est, filium dei & regem Israël Christũ appellãs. Quam quidem dignitatem regni, non gratia,neq; ut homini(nullus enim uidebat satellites)sed ut uerè filio dei incarnato attribuit. Quomodo igitur filius dei & rex Israël, creatura & seruus erit? Le-

A gimus pręterea saluatorem non rectè interrogantibus pharisæis dixisse: Erratis, ignorantes scripturas. Decebat enim ipsum sicut dominum & Matth.22
magistrum, non rectè dicentes corrigere, & ab ignorantia homines ad ueritatem reuocare. Si ergo Nathanaël errauerit, filium dei & regem Israël ipsum appellando, cur statim non corrigitur? cur statim non fuit ad ueritatem reuocatus? cur non audiuit illico, erras ò amice, non enim sum rex, sed seruus: nec filius dei, sed
B creatura? Si enim & Nathanaëlem ab errore reuocasset, & nullam sibijpsi reprehensionem relinqueret, quod sic falsò tantæ dignitatis opinionem uenaretur: nunc autem qui semper alios errantes reprehendebat, Nathanaëlem, ut rectè dicentem honorat. Rex ergo Israël & filius dei est,& non creatura. Ad hæc,scribit Ioannes,Sic Ioan.3
enim deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum dederit: ut omnis qui credit in eum, nõ pereat, sed habeat uitam æternam. Si præcipua, mirabilisq; dei patris dilectio erga mundum ex hoc cognoscitur, quia filium suum hominem factum mundo dederit, certè uerè ac naturaliter filium suũ assumere hominem uoluit. Parua enim res,nec magni existimanda esset,si non uerè filiũ, sed creaturam quandam pro mundo dedisset. Et ad hæc,non uerè unigenitus filius diceretur, quũ etiam aliæ rationales creaturæ filij nomen per gratiam habeant.Sed præcipua,maximaq; dei patris
C in mundum dilectio est. Nõ ergo creaturam, sed uerẽ filium assumere hominẽ pro mundo uoluit: quod inde significauit Euangelista,quia unigenitum ipsum appellauit. Deinde ait: Vt omnis qui Ibidem
credit in ipsum,non pereat. Quomodo ergo creatura est,si fides in eũ saluat? Nam si creatura esset, perirent certè omnes qui in eum credũt: nunc autem qui syncere atq; integre in ipsum credunt,salUantur.Non est igitur creatura, sed patri consubstantialis. Postea subiungit:Nõ enim misit deus filium suum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Dominam rerum omnium naturam significare uolens deus, per prophetam Esaiam: Ego, inquit,sum deus, & non est præter Esa. 43
me qui saluat. Sed filius etiã saluator mundi est,
D & à patre missus est in mundum saluare ipsum. Ipse igitur est qui per prophetã clamat: Ego sum deus,& præter me nõ est saluator. Non est igitur creatura,sed patri consubstãtialis. Insuper,scribitur Ioannes Baptista de Christo dixisse: Quia illũ Ioan.3
oportet crescere, me autem minui. Neq; certè incrementum aut decrementum corporis hic intelligendum.Dignum enim aliquid mente Ioannis dictũ ab ipso existimare debemus. Maior igitur fiebat Christus,& Ioannem indies minorem magnitudine sua efficiebat. Non quia quantum homo homini,aut creatura creaturæ præstabat,quotidie homines animaduertebãt: parua enim hæc, & indigna differẽtia est. Sed quia ipsa opera Christi,dei opera erãt, & ita indies ab operibus deum esse ipsum uerum homines colligebant: & ita sequebatur,ut quanto magis Christus secundũ opi

Universidad de Deusto
Biblioteca

nionem hominum ueram, in ſublimitatem deitatis aſcendebat: tanto Ioannes, ut homo nudus & creatura, minor uideretur. Quomodo igitur non erit amentia, filium dei creaturā appellare? Præterea eodem loco ait: Qui deſuper uenit, ſuper omnia eſt. Nihil aliud deſuper in hoc loco (ut ego arbitror) ſignificat, quàm ſubſtantiā dei patris, quæ ſuper omnia eſt. Nemo enim dicet locali altitudine filium gloriari, aut Baptiſtā de huiuſmodi ſpacijs intellexiſſe. Nec ullus niſi omnino amēs, motum à loco in locū hic intelligi dicet. Quid aliud igitur ſignificare deſuper hic poteſt, quàm ex ſublimi ac ineffabili patris ſubſtantia? quomodo igitur, qui ex illa uenit, hoc eſt ex ipſo patre ſecundum naturam naſcitur, non erit eiuſdem naturæ cum patre? Aut ſi erit creatura, quomodo uerè dicetur ſuper omnia eſſe, qui non dominus, ſed ſeruus ut cæteræ creaturæ naturaliter erit? Serua enim eſt omnis creatura, ſecundum Pſalmiſtam: filius uerò ſuper omnia eſt. Nō eſt igitur creatura, ſed uerus deus. Quare ſi eſt ſuper omnia, non erit unus ex omnibus, ſed aliud præter omnia. Super omnia enim eſt, nō locali (ut diximus) ſpacio, ſed ſublimitate & ineffabili natura, in qua nihil ex creaturis cum ipſo poteſt conuenire. Nam ſi aliqua conueniret, non eſſet ipſe ſimpliciter ſuper omnia. Idem quoq; Ioannes Baptiſta de ſaluatore ait: Qui acceperit eius teſtimonium, ſignauit quia deus uerax eſt. Qui ergo credit omnia quæ Chriſtus dicit, is ſignauit quia deus uerax eſt. Chriſtus ergo deus eſt, qui ut uerus ab audientibus fide ſuſcipitur. Quumq; nullū recipere deum recentē iubeamur, quomodo erit creatura filius dei, quem ſicut deum iubemur recipere? Ego (inquit ſaluator) ſum uita. & rurſum: Ego ſum ueritas. Veritas autem mentiri non poteſt. Vita igitur eſt ſecundū naturam. Nulla uero creatura ſecundum naturā uita eſt. Sola enim uita eſt ſecundum naturā, quæ ſemper & eſſentialiter uita eſt: creatura uerò nec ſemper eſt, quum ex nihilo producta ſit, nec eſſentialiter uita eſſe poteſt. Rurſum, ait ſaluator: Pater meus uſq; modò operatur, & ego operor. Ideo igitur magis quærebant Iudæi occidere Chriſtum Ieſum: quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed etiam patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſeipſum faciens deo. Infeſti erant Iudæi Chriſto: quoniā quum homo ſibi eſſe nudus uideretur, non cōmunem patrem, ſed ſuū proprium, deum eſſe dicebat. Pater meus, dicens, uſq; modo operatur. Ex his illis uerbis, quia deū patrem ſuum appellabat, ad naturalem & ueram ſententiam uocati, dei æqualitatem ſibi Chriſtū rapere querebantur. Nam quod ex aliquo natura liter eſt, æquale illi naturaliter comprobatur. Huius ſententiæ quum Iudæi eſſent, quis unquam illos redarguit? Aut quis dicere ipſis auſus eſt, non eſſe ſaluatorem æqualem deo, quamuis proprius ſibi pater deus eſt? Sed neq; ipſe ſaluator hanc illorum increpauit opinionem, quum ſoleret etiam occultas cordis eorum cogitationes, quando improbæ erāt, reprehendere: nunc contrà æqualem ſe ipſi deo patri cōprobat, dicens deinceps: Quæcunq; enim pater facit, hæc et filius ſimiliter facit. Suum ergo naturalem patrem deum eſſe omnibus manifeſtat, & ſe patri æqualem ac cōſubſtantialem oſtendit: quomodo igitur creatura erit? Iterum dicit ſaluator noſter: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat: ſic & filius quos uult uiuificat. Quid ad hæc ſaluatoris uerba hæretici dicēt, ſi eos interrogabimus quomodo pater mortuos uiuificat? utrum tanquam particeps uitæ, an ſicut ipſa uita, ſecundū naturam ac eſſentialiter? hoc ultimū ſcio dabunt, & quum ipſe pater uita ſit, ipſum uiuificare mortuos dicent natura, & non participationis gratia. Quoniā igitur etiam filius non aliter uiuificat mortuos quàm pater, uita etiā ipſe naturaliter ac eſſentialiter erit. Quum ergo idē ſit quod pater, uita enim uterq; eſt: quomodo filius erit creatura, ſi pater nō eſt creatura? Deus igitur uerus de deo uero, & uita de uita filius eſt. Deinde ſubiungit: Nullū enim pater iudicat, ſed omne iudicium dedit filio, ut omnes honorent filium, ſicut honorant patrem. Deus ſecundum naturam, pater etiam ab ipſis conceditur, filius autem creatura eſſe dicitur, & non uerè deus ſecundum iſtos: quomodo igitur æqualiter poterit ab iſtis & ita ſicut pater honorari, ſi pater ſicut deus uerus honoratur, & filius non ita ab ipſis? Aut quomodo ipſe pater eum honorem iubet filio ſuo dari, qui ſibi datur? nónne ipſe dixit per Moſen: Dominū deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies? Niſi fortè credant, ab ipſo deo patre nobis iuberi, ut creaturam colamus: quod dictu impium eſt. Quare quum pater iubeat, ut non aliter colamus filium ſuum, quàm ſeipſum: non erit filius creatura, nec ad extra ex nihilo productus, ſed ex ipſo patre natus. Deinceps ibidem addit: Sicut etiam pater uitam habet in ſeipſo, ſic dedit & filio uitam habere in ſeipſo. Pater nō per participationem, ſed eſſentialiter uita eſt: ſed filius ſic habet uitam ut pater: non habet ergo per participationē, ſed ipſe eſſentialiter uita eſt. Nec conturbetur aliquis, quum audiat uitam filio eſſe datam à patre. Simile enim eſt, quemadmodum ſi calor, qui profluit ex igni, diceret: Sicut ignis calidus eſt, ſic etiam mihi dedit ut calidus ſim. Nulla enim participatio eſt, quamuis calor idipſum quod eſt, ab igne accepiſſe dicatur: ſed nec diuiſio aut ſeparatio aliqua intelligitur, ſed propter unitatem, quæ eſt in emittente & emiſſo conſubſtantiali, rectè dicitur, quicquid habet emiſſum, ab emittente accepiſſe. Quomodo igitur filius, qui ſic incōmutabiliter uitam habet ſicut pater, creatura erit? Præterea, ad Iudæos ait dominus noſter: Si ego teſtimoniū perhibeo de me, teſtimonium meum non eſt uerum: alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, & ſcio quod uerum eſt teſtimonium quod perhibet de me. Vos miſiſtis ad Ioannem, & ipſe teſtimonium perhibuit ueritati: ego autem non accipio teſtimonium ab homine. Perhibuit certè Baptiſta teſtimonium, quum dixerit de ſaluatore: Ecce agnus dei, qui tollit peccata

Ioan. 14 Pſal. 80 Ioan. 11 Ioan. 14 Ioan. 5 Pſal. 118 Ioan. 3 Ioan. 5 Ioan. 5 Ioan. 5 Ioan. 1

cata mundi. Verum quoniam saluator dicit non accipere se testimonium ab homine, sed altiū esse qui de se ipso testimonium perhibet: quis est iste alius Ioanne, imo simpliciter homine maior? patet de patre ipsum dicere. Pater enim dixit ad Ioannem: In quem uideris spiritum descendentem & manentem in ipso, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Spiritu autem descendente in Iesum, uox patris audita est dicentis: Hic est filius meus dilectus. Quum igitur ipse deus pater filiū suum Christum appellet, idq; testimonium uerum sit, quia ab ipsa ueritate de ueritate dicitur: nōne manifestè impietatis crimine isti seipsos damnant, qui filium dei creaturam audent prædicare? Ego (inquit deinde Christus) habeo testimonium, Ioannis testimonio maius. Opera enim quæ dedit mihi pater ut faciam, ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia pater me misit. Parum posse Ioannis testimonium Christus dicit: non quia Ioannes non uerè testimonium perhibuerit (Venit enim in testimoniū missus à deo, ut testimonium perhiberet de lumine) sed quia iam apud Iudæos testimonium eius, quamuis uiri magni, & omnis uirtutis genere integerrimi, parui pendebatur, operum magnitudine atq; miraculorum demonstrari recte saluator ait, quia ex ipso patre exiuit ac uenit. Non enim potestate propria ut deus, tot tantaq; præter naturam fecisset, nisi uerè filius dei esset. Quum igitur quæ pater potest facere, filius quoq; facere possit: nonne ut impij fugiendi sunt omnes, qui non deum, sed creaturam dicere ipsum audent? Postea ibidē subdit: Ego uenī in nomine patris mei, & non suscepistis me: si alius ueniet in nomine proprio, illum accipietis. Quomodo filius uenit in nomine patris: uidelicet ut deus, ut dominus, ut uita, ut omnipotens, ut lumen, ut ille qui potest mortuos uiuificare. Hæc enim omnia pater potest. Quare si hæc omnia filius quoq; non est, non uenit in nomine patris. Venit autem in nomine patris: quia omnia quæ pater est, ipse quoq; est, uno solo excepto, quod pater non est. Quomodo igit creatura erit? Rursum: Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem. et, Qui manducat me, uiuet propter me. Missum se filius dicit à patre, aut secundum incarnationis modum, quia seipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & factus est obediens usq; ad mortem: aut quia sicut ex sole lux emittitur, uel ex igni calor, sic inseparabiliter ex patre emanat. Viuere autem propter patrem dicitur, nō quia particeps uitæ (sicut nos) sit: sed quia omnia paternæ substantiæ propria, naturaliter in ipsum, sicut in filium transeunt. proprium autem patris est uiuere: uel ut apertius dicam, ipse essentialiter uita est: hoc igitur & filius est propter patrem, quoniam ex eo nascitur. Non enim potest ex uiuo patre non uiuus filius nasci, nec ex increato creatus. Postmodum apud eundem Euangelistam legimus, quod respondit Iesus: Nec me cognouistis, nec patrem meum. Hinc etiam animaduerte, ueram patris imaginem filium esse. Nam si à cognitione ipsius filij cognitio patris habetur: quomodo non erit necessarium, eandem naturā, hoc est, essentiam patris & filij esse? Si igitur nulla differentia est inter patrem et filium, nisi sola personalis: quia hic pater est, ille filius: quomodo filius erit creatus, quum pater increatus sit? præsertim quum relatiua nomina alterum ad alterum dicantur, & uno dicto, alterum statim intelligatur: nam qui patrē dixit, filium illicò intellexit: & qui filium appellauit, ad patrem confestim retulit. Si ergo creatura filius est, nō poterit ad patrem uerè referri, sed ad creatorem: & ita nō poterit aliquis à cognitione filij cognitionem patris habere. Sed qui nouit filium, nouit & patrem. Verè igitur filius est, & consubstantialis patri. Iure igitur audire isti simul cum Iudæis possunt: Si me cognosceretis, patrem quoq; cognosceretis. Præterea dicit Euangelista: Responderunt Iudæi: Nos ex fornicatione non sumus nati, unum patrem deum habemus. Dixit eis Iesus: Si deus pater uester esset, diligeretis utiq; me: ego enim ex deo exiui & ueni. Nō ueni enim à memetipso, sed ille me misit. Qui filium dei nō dilexerunt, quomodo possunt dici deum patrē, ex quo filius est, dilexisse? Et qui fructum nō honorarunt, quomodo arborem honorasse uidebuntur? Si autem dei patris fructus ipse filius est (hoc enim significat, quod ex patre exiuit & uenit) quomodo erit creatura? aut quomodo ex ipso deo patre non deus nasci naturaliter poterit, quū nec creatura quidem ulla hoc patiatur? Homo enī ex homine, & bos ex boue nascitur. Deum igitur uerum de deo uero nasci necesse est. Aliter uerior in creaturis generatio, quàm in deo inueniretur: quod absurdum est. Missum autem se filius à patre dicit, non mutatione locorum (non est enim deus in loco) sed sicut calorem ex igni, aut illuminationem ex lumine. Rursum Ioannes ait: Pater meus qui dedit mihi, omnibus maior est, & nullus potest rapere de manu patris mei. Ego & pater unum sumus. Maior omnibus pater est, nō ut corpus corporibus, sed ut creator creaturis: sic enim omnia excedit, & super omnia est. Sed ipse pater qui super omnia est, unum est cum filio. quare ipse quoq; filius similiter ut pater, maior est omnibus, & super omnia est. Non est igitur creatura, sed unum & idem essentialiter cum patre. Insuper inquit: Multa bona opera ostendi uobis ex patre meo, propter quod igitur ipsorum lapidatis me? Responderunt Iudæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: quia tu quum homo sis, facis teipsum deum. Quū saluator noster diceret, Ego & pater unum sumus: non intelligentes Iudæi à quo id diceretur, & in carnem solummodo respicientes, cum impietatis crimine accusabant, & lapidare conabantur. Id enim solum recte intellexerunt, quod opinarentur deum seipsum facere illum, qui dicebat, Ego & pater unū sumus. Meliores igitur Iudęi Arianis uidentur: quippe qui, quoniam Christus dixit, Ego & pater unum sumus: hoc admisso uiderunt necesse esse Christum

deum uerum & æqualem patri concedere. Quomodo enim unum potest esse cũ deo uero, si creatura est? secundum ergo naturam deus uerus est, & unũ cum patre. Deinde dicit Euangelista: Respondit Iesus, Nónne scriptum est in lege uestra:

Psal. 81 Ego dixi, dij estis? si illos dixit deos, ad quos uerbum dei factum est, & non potest solui scriptura: Quem pater sanctificauit & misit in mundũ, uos dicitis quia blasphemas, quia dixi: Filius dei sum. Animaduerte quomodo seipsum aperte distinguit ab ijs, qui per gratiam dij sunt: ut ostendat se non gratia ut illos, sed natura deum esse. Quomo-

Ioan. 10 do igitur natura deus erit creatura? Insuper, Si opera patris mei non facio, inquit, nolite credere mihi: si autem facio, & si mihi non creditis, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, quia in me pater est, et ego in patre. Quę natura, hoc est essentia dissęparantur, diuersas habent operationes: quorũ autem eadem simpliciter operatio est, eorum substantia etiam eadem est. Id saluator ostendens, dixit: Si non creditis in me; quia hominem esse uidetis, operum tamen inaudita potestas, & magnitudo facile uos potest impellere, ut credatis quia deus uerus de deo uero sum. Nam qui deo patri æqualis in operibus est, quomodo erit aliud ab eo secundũ substantiam? imò uero, quomodo non erit unum & idem in omnibus, ita ut & ipse in patre sit, & patrem in seipso habeat? Insuper ait saluator: Ego sum resurrectio & uita. Si

Ioan. 11 pater resurrectio & uita est, & idcirco ut deus uerus colitur: cur filium quoq; similiter hæretici nõ colunt, quum ipse quoq; resurrectio & uita sit? Quum autem uita sit, quomodo erit creatura? Omnis enim creatura particeps uitæ, nõ uita est: solus autẽ deus uerus, ipsa uita est. Quare pater, & filius, & spiritussanctus ipsa uita essentialiter

Ioan. 12 est. Rursum ibidem: qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me. Si ita unum cum patre filius est, ut qui credit in filium, in patrẽ credat: quomodo non erit stultum dicere filium esse creaturam? nisi fortasse quis diceret, ipsum quoq; patrem creaturam esse. Verum, quoniam pater increatus ab omnibus (sicut est) creditur, erit filius quoq; increatus. Sic enim solummodo uerè filius erit, & pater in ipso conspicietur. Omnia

Ioan. 16 (deinde inquit) quæ pater habet, mea sunt. Si omnia quæ patris sunt, filij quoq; sunt: est autem præcipuum essentiæ patris, ut increatæ substantiæ sit. Erit ergo etiam filius similiter increatus, & ita in principio cum patre, & in patre, uerbumq; eius & filius eius est, secundum ineffabilem, et incomprehensibilem generationis modum. Deinde subiungit: Exiui à patre, & ueni in mundum. & rursum: Dimitto mũdum & uado ad patrem. Dicunt ipsi discipuli eius: Ecce nũc palàm loqueris, & prouerbium nullum dicis: nũc scimus quia nosti omnia, nec opus est tibi ut quis te interroget. In hoc credimus quia à deo exijsti. Maximũ est sanctorum apostolorum testimonium & quasi quoddam sigillum fidei. Credere enim iam dicunt, quia à deo exiuit: hoc est, ex ipso patre natus æternaliter est, & uerè filius est. Hoc enim nõ certe aliud significat, quia ex deo exiuit. Sed aduerte quæso, unde & quibus argumentis in hanc uerã & firmã fidem deducti apostoli sunt. Nunc, inquiũt, scimus omnia te scire, nec esse tibi opus, ut ab aliquo interrogeris. In hoc credimus, quod à deo exiuisti: quia omnia Christum, corda etiam ipsorum scire uiderũt, ideò filium dei uerum esse crediderunt. Deo enim uero solummodo rerum omnium scientia conceditur, nec minus cogitationum nostrarum: quomodo ergo creatura erit, qui omnia non aliter quàm pater scit? Rursum

Ioan. ait: Hæc autem est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum deum, & quem misisti Iesum Christum. Solus est deus uerus pater: quia dij gẽtium omnes falsi erant: sed cũ patre simul etiam filius deus uerus est, & spiritussanctus similiter: quia pater & filius, & spiritussanctus unum sunt. Ad hæc adiungit: Manifestaui nomen tuum hominibus. Quod nomẽ patris manifestum saluator hominibus fecit: an quia deum esse prædicauit? Sed prophetæ quoq; omnes dominũ omnium deum appellant, & significatio huius nominis, etiã ante incarnationem uerbi dilucida erat: an quia creatorem esse ipsum patrem Christus docuit? Sed beatus Moses Genesin scribens, ita statim incepit: In principio fecit deus cœlũ & terram. Quod igitur nomen à saluatore declaratum est? Non a-

Ioan. liud certe quàm nomen patris. Nemo enim ante incarnationem uerbi aperte declarauerat, quod deus haberet filium ex seipso natum. Per euangelicam autem doctrinam in filium dei credidimus. Et ita patrem quoq; ipsum uerè patrem esse cognouimus, à naturali pulchritudine filij ad pulchritudinem genitoris sui deducti. Si ergo filius creatura esset, non cognosceretur per ipsum deus esse pater uerè, sed creator: filius enim sic ad patrẽ dicitur, ut creatura ad creatorem. Quare si re ipsa & uerè deus pater cognitus est, errant uehementer qui filium dei ex ipso deo uerè natum non cõfitentur. Aliter enim non erit uerum, quod nomen patris hominibus Christus manifestauit.

Ioan. Præterea, Noli me tangere, saluator ad Mariam post resurrectionem dixit: nondum enim ascendi ad patrẽ meum. Vade autem ad fratres meos, & dic eis, quod ascendo ad patrem meum, & patrem uestrum: & deum meum, et deum uestrum. Hinc etiam si quis aduertat, nõ creatura, sed uerè filius dei Christus esse ostenditur. Nam quũ uerè homo propter nos factus sit, sicut propria naturæ nostræ sibi uerè assumit: sic sua nobis attribuit, & ad honorem diuinitatis suæ hominẽ exaltat. Homines enim nos sumus secundum naturam, ipse uerò deus secundũ naturam, sed factus est homo ex misericordia. Serui nos dei sumus secundum naturam, ipse dominus quidem secundum naturam, quia deus: sed seruus factus est, quia uerè homo. Contrà etiam deus ipse secundum naturam est, nos per adoptionem ad fraternitatem eius uocati. Si ergo nos per gratiam dij & filij dei sumus: erit uerbum dei (cuius gratia dij & filij dei facti sumus)

sumus) re ipsa uerè filius dei. Non enim potuisset si per gratiã ipse quoq; deus esset, ad similem gratiam nos exaltare. Non em̃ potest creatura, quod à se non habet, sed accepit à deo, alijs propria potestate donare. Non est ergo creatura filius dei, sed uerus deus. Pax uobis, saluator ad discipulos ait: Sicut misit me pater, & ego mitto uos. Quũq; dixisset, sufflauit, & dixit ipsis: Accipite spiritum sanctum. Creatiuus secundum naturam spiritus
Psal.103 sanctus, à Psalmista etiam prædicatur: Emittes enim (inquit ad deum patrem) spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Quum igitur spiritussanctus & creat & renouat omnia, sicut substantialiter uerus deus: quomodo erit creatura filius, qui creatoris spiritus est largitor? Insuper, Quum discipuli Thomæ condiscipulo dicerent surrexisse saluatorem è mortuis, secq; ipsum uidisse subdubitans Thomas, respondit: Si
Ioan.20 non immittam manus meas in locos clauorum, non credam. Quum dominus deinde rursum apparuisset, & manus atq; latus Thomæ ostẽderet, ad firmam reuocatus fidem, ille magna uoce respondit: Dominus meus, & deus meus. Quo dicto, & tunc laudatus fuit, & nunc à nobis in admiratione habetur: quia saluatorem uerè & dominum, & deum appellauit. Nec minus beati ab ipso Christo dicuntur, qui quamuis ipsum non uiderint, dominum tamen & deum (ut Thomas) cõfitentur. Quomodo ergo erit creatura, si deus & dominus est? quum illæ appellationes uerè ac secundum naturam, increatæ solum naturæ uerè cõgruant. Quod si creatura esset filius, ut isti mentiuntur, non erraret aliquis profecto, si cæteras quoq; creaturas (ut uerbi causa angelos) dominos & deos uocaret. Errat autem, & impius existimatur, quicunq; recentem, hoc est creatum deũ & dominũ sibi facit. Non est igitur filius dei creatura, sed patri coæternus. Deniq; dicit Euangelista: Multa etiam alia signa fecit Iesus coram discipulis suis, quæ non sunt scripta in libro hoc: hæc autem scribuntur, ut credatis quia Iesus est Christus filius dei. Non considerant profectò hæretici, quæ differentia sit inter creaturam & filium. Creatura enim non est ex ipsa creatoris substantia, sed ad extra producta. Quod uerò ex aliquo nascitur, & ex ipsa natura eius, hoc ipsum à similitudine creaturarum ad deum commode reduce re debemus: & sic à nostris diuina recte intelligemus. Cuius igit gratia, si creatura esset filius dei, multa dicit Euangelista, facta signa per Christũ, ut credamus quia ipse est filius dei? an quia difficile esset credere ipsum esse creaturam? Profectò non, scripta enim esse signa, inquit, quæ Iesus fecit, ut credatis Christum esse filium dei, deum uerum de deo uero. Ad hunc enim intellectum signa illa & miracula, summa cum potestate nos impellunt.

Thesauri libri duodecimi Cyrilli finis.

EIVSDEM LIBER DECIMVSTERTIVS.

Quod spiritussanctus deus uerus est, quod ex substantia patris & filij emanat, & quod per filium creaturis donatur.

CAP. I.

Obiectio hæreticorum.

Quoniã spiritus ex deo à scripturis dicit, idcirco cõsubstantialis patri est, erunt omnia cõsubstantialia patri. Omnia em̃ ex deo esse scribũtur, & ita innumerabilis multitudo deorũ introduceẽ: quod nõ solũ impiũ, uerumetiã stultũ est. Solutio. Opus est, ut qui uolunt recte scripturas intelligere, parati ad fidem sint. Nisi enim crediderit is, nõ intelligetis, quidã ait propheta. Verum quoniam impudenter multi hæc nobis obij-
Esaiæ 7 ciunt, necesse est pro uirili parte conemur in ueritatẽ eos reducere, aut saltẽ à recte credentibus huiusmodi tela ipsorum repellere. Dicimus igitur, quod non similiter spiritussanctus, & cætera omnia dicuntur ex deo esse. Nam spiritus quidẽ sanctus in ipso deo essentialiter est, & inseparabiliter ex eo prodit: creaturæ uerò ex deo patre per filiũ in spiritu sancto ad extra productæ sunt. Quod si ex deo patre omnia esse dicuntur, & spiritussanctus similiter, cõtendantq; non esse differentiam inter creaturas & spiritũ sanctũ: dicãt nobis quæso, quare nulla creaturarũ scit ea, quæ dei sunt? & quare nulla inuestigat profunda dei? cur etiã per nullam creaturam secreta sua deus pater reuelat, sed solummodo per spiritũ sanctũ? Quoniam igitur per spiritũ creaturis reuelatio fit, ipse uerò spiritus profunda quoq; dei nouit: patet quia nõ est ad extra productus ut creaturę, sed in ipso deo, & ex ipso inseparabiliter est: & ita deus uerus una cum patre & filio est, & non creatura. Hęc autem
1.Cor.2 ita se habere Paulus testatur, dicens: Nos aũt spiritum dei accepimus, ut sciamus quæ à deo donata sunt nobis. & rursus: Quis hominũ nouit quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis qui est in ipso? Sic & quæ dei sunt, nullus nouit, nisi spiritus dei qui est in ipso. & alibi: Nobis enim reuelauit
Ibidem deus per spiritum sanctum. Spiritus enim omnia inuestigat, etiam profunda dei. Aduerte quod spiritus hominis non per reuelationẽ scit quæ in homine sunt, sed proprie ac naturaliter occulta cordis cognoscit. Sed spiritussanctus similiter scit quæ sunt in deo patre, secundum Paulum. Sicut ergo spiritus humanus nõ est alienus à natura hominis: sic & spiritus dei patris eiusdem substãtiæ cum ipso deo patre est. Vos autem (idem ipse em̃
Rom.8 Paulus ait) non estis in carne, sed in spiritu, si quidem spiritus dei habitat in uobis. Si quis autẽ spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autẽ Christus in uobis, corpus quidem mortuũ propter peccatum, spiritus aũt uita propter iustitiam. Disce rursum à Paulo rectas de spiritu sancto sententias: hinc enim habes ex saluatoris substantia spiritũ sanctũ esse, nec alienũ ab unius deitatis essentia. Nã quũ spiritũ dei uocauerit, statim & spiritum Christi appellauit: ut ostenderet, omnia quæ

quæ patris sunt, in filium suum dum ex eo nascitur, naturaliter pertrãsire. Sed spiritum sanctum, Christum etiam uocat, dicens: Si autem Christus in uobis est: ut ostenderet spiritũ non esse alienũ à substãtia uerbi, sed ita unũ cum uerbo, ut quamuis in propria hypostasi sit, in ipso tamen uerbo sit, & uerbum in ipso. Ex deo patre igitur spiritũ sanctũ esse confitemur. Sed hæretici cętera quoq; omnia ex deo patre similiter esse aiunt, & Paulũ
2.Cor.8 dicentem nobis incutiunt: Vnus deus pater, ex quo omnia. & sic non ex substantia patris, sed ad extra productum spiritum, sicuti creaturas cõtendunt, quoniã ex deo patre ipse quoq; dicitur esse. Neq; animaduerterunt, quod spiritus sanctus in deo, & ex deo inseparabiliter est: creaturæ uerò ad extra per uoluntatem dei productæ. Quod ita esse patet, quia quũ spiritus sanctus in nobis habitat, ipse Christus qui est deus uerus, in nobis habitat. Non autem ita fit, si creatura in nobis habitat. Non enim si angelus (uerbi gratia) uel archangelus in nobis habitaret, deus quoq; statim diceretur nobiscum habitare. Quum igitur tanta differentia inter spiritum & creaturam sit, patet spiritum non esse creaturam: quia naturaliter in ipso creatore est, & ita eiusdem essentiæ cum patre & filio necessariò inuenitur. Rursum idem Paulus:
Roma.8 Qui, inquit, spiritu dei ducuntur, filij dei sunt. Nõ enim accepistis spiritum seruitutis in timore, sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus
Gal.4 abba pater. Si ergo spiritus sanctus filios dei facit eos in quibus habitat, & participes dei ostendit, eosq; deo ipsi coniungit, adeò ut possint clamare, abba pater, non erit certe seruus, nec creatura: sed essentialiter deus uerus, ex ipso deo patre per filium creaturis donatus. Et ideò deos & filios dei per adoptionem facit eos, in quibus habitat. Ipse, inquit, spiritus contestatur spiritui nostro, quia sumus filij dei: nam quia ex substantia filij est, ideò Christus largitur ipsum sanctis hominibus. Verbum igitur dei per spiritum sanctum in nobis habitat: & sic adoptamur in filios dei, ipsum filium in nobis habentes, ad quem spiritus sancti participatione reformamur, & ad filiorum conditionem per gratiam suscepti, dicere audemus, abba pater. Natura igitur & essentialiter spiritus sanctus deus est: quoniam qui ipsum suscipiunt, dij per gratiã efficiuntur. Sicut enim induimus (rursum Paulus ait)
1.Cor.15 imaginem terrestris, induamus & imaginem cœlestis. Terrestrem hominem appellat primum omnium hominum: cuius imaginem induimus, in similitudinem præuaricationis eius ad mortem atq; corruptionem impulsi. Cœlestem autẽ uocat, dominũ nostrũ Iesum Christum: cuius imaginem, hoc est, uiuificantem spiritum si acceperimus, ad ipsum uiuum dei uerbũ reformamur, & ad incorruptionem reducimur in æternam uitam renouati. Spiritus enim est qui
Ioan.6 uiuificat, ut saluator ait. Quemadmodum igitur, quoniam filius imago patris est, si quis filium susceperit, patrẽ etiam habet: sic quoniam spiritus sanctus imago filij est, si quis eum susceperit, filiũ quoq; habet. Itaq; si quis spiritum sanctum acceperit, & filium & patrem similiter accepit. Quomodo igitur spiritus sanctus quũ sit incõmutabilis imago filij dei, inter creaturas connumerabit? Non puto aliquem ita insanire, ut audeat dicere, posse creaturã aliquam incõmutabilem creatoris imaginem esse, & uerã atq; perfectam, ita scilicet ut omnia in seipsa sint, quæ in eo sunt, cuius imago est. Deus igitur uerus spiritus sanctus est, quoniã filij dei (qui est uerus deus) imago perfectissima est. Scriptũ est rursus: Prophetæ duo uel tres 1.Cor.14
loquãtur, & deinceps: Si aũt omnes prophetant, introierit autẽ infidelis aliquis uel idiota, redarguitur ab omnibus, & occulta cordis eius manifesta fiunt, & sic cadens in faciem adorabit deum, annuncians quia uerè deus in nobis est. Quoniã igitur qui spiritũ sanctũ acceperunt, sicut deũ habentes in seipsis prophetant, & ideò in admiratione habentur: quomodo erit creatura spiritus sanctus? aut quomodo non erit uerus deus, à patre per filium ad idoneos procedens, sicut & calor ex igne ad reliqua corpora? Qui enim loquitur linguis inquit, nõ hominibus loquitur, sed deo: nemo enim audit: spiritu autem loquitur mysteria. Ecce apertè Paulus dicit deo ipsum loqui, qui linguis loquitur. Deinde non minus aperte deũ esse spiritum sanctum ostendit, dicens: Spiritu autem loquitur mysteria. Quomodo igitur non erunt impietatis rei: qui inter creaturas audent spiritũ sanctũ collocare? Ad Corinthios itidem scribens 2.Cor.6
Paulus ait: Nos enim templa sumus dei uiui, sicut dixit deus: Inhabitabo in ipsis, & inambulabo, Iesai.6
& erunt mihi in populum, & ero ipsis in deum. & paulò post: Nolite contristare spiritum sanctũ Eph.4
dei, qui habitat in uobis. & rursum: Si quis templum dei corrumpit, corrumpit hunc deus: templum enim dei sanctum est, quod estis uos. Si ergo sancto spiritu accepto, domus & templum dei efficimur, & deũ habemus in nobis habitantem & inambulantem: quomodo spiritus sanctus nõ erit uerus deus? aut quomodo erit creatura, ut cõtendere audent, qui scripturæ obtemperare non
Rom. solent? Idem Paulus seruũ seipsum Christi, & uocatum Apostolum dicens, destinatum se in euangelium dei ait. Idipsum etiã aliter significans scribit ad quosdam de deo: Qui sufficientes nos, in- 2.Cor.3
quit, ministros noui fecit testamenti, non literæ sed spiritus. Si ergo testamentum spiritus, ipsum euangelium dei ad quod destinatus fuit, appellat, quomodo spiritus sanctus non erit deus? Idẽ Paulus rursum scribit: Si autẽ spiritus eius qui Iesum Rom.8
Christum suscitauit à mortuis, habitat in uobis, ipse qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra per spiritum suũ, qui habitat in uobis. Si creatura spiritus sanctus est, secundum hæreticorũ furorem, quomodo totam operationem dei habet? Non enim puto posse aliquos adeò insanire, ut audeant dicere deum uerum, organis atq; instrumẽtis aliquibus operationes suas ad extra emittere. Quoniam igitur uita secundum naturam filius est, & spiritus etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam sanctus, quem ipse largitur, uiuificat: ne-
cesse est omnino cõfiteri spiritũ sanctum ex sub-
stantia patris & filij esse, totamq; ipsius uirtutem
atq; operationem habere: ueluti si ex aqua uapor
ascendat, et eos frigefaciat ad quos peruenit. Non
enim aliam naturam, quàm ipsius aquæ ostendit.

Quod spiritus sanctus deus est, & eandem operationem cum filio habens: nec est alienus à substantia filij: & quod quando deus dicitur habitare in nobis, ipse spiritus est qui habitat.

CAP. II.

2.Tim.1 Iam.15 PAulus ad Timotheum scribens ait: Bonum depositum serua, per spiritũ sanctum qui habitat in nobis. Ad Romanos autem: Non audeo loqui aliquid eorum, quæ non fecit Christus per me, in obedientiam gentiũ uerbo & opere, in uirtute signorum & prodigiorũ, in uirtute spiritus
Ibidem dei. Et rursus: Obsecro igitur uos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatẽ spiritus sancti, ut adiuuetis me in orationibus
1.Cor.6 uestris. Ad Corinthios: An ignoratis quia membra templum spiritus sancti sunt, qui in uobis est,
Ibidem quem habetis à deo? Et rursum: Qui adhæret domino, unus spiritus est. Ecce aperte hic spiritum
2.Cor.3 sanctum dominum esse ait. Quod dilucidius facit, dicens de Iudæis: Vsque ad hodiernum diem idem uelamen in lectione ueteris testamenti manet. Nonne quum legitur Moses, uelamen super cor ipsorum iacet? quando autem conuertuntur ad dominum, auferetur uelamen. Dominus uerò, spiritus est: ubi autẽ spiritus domini, ibi libertas.
Ibidem Et rursus: Nos autẽ omnes discooperta facie gloriam domini intuentes, in eandem imaginẽ reformamur à gloria in gloriã, sicut à domini spiritu. Quoniã igitur unus est dominus Iesus Christus,
2.Cor.3 ut ipse Paulus ait: et quoniam spiritum sanctũ dominum similiter appellat: nullam certe differentiam essentialem filij & spiritus nouit. Et ideò spiritum sanctum dominum similiter appellat, sicut ex ipso filio, & in ipso naturaliter existentẽ. Idem
1.Cor.2 quoq; Paulus scribit: Quis cognouit mentem domini: deinde ait: Nos autem mentem Christi habemus. & intelligit spiritum sanctum, qui habitat in nobis. Si ergo mens Christi uocatur, quomodo erit creatura? quum nullo modo possibile sit, ut deitatis natura, quæ simplicissima est, habeat aliud in essentia sua nisi æternum atq; increatũ?
1.Ioan.4 In hoc (inquit euãgelista Ioannes) cognoscimus quia in nobis est deus, ex spiritu quem dedit nobis. Et rursum: In hoc cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Si ergo spiritu sancto inhabitante in nobis, deus est qui inhabitat: quomodo spiritus non erit deus? quum omnia propria quæ dei sunt habeat, & à deo patre per filium creaturis præbeat.
Luc.11 Christus etiam ad Iudæos ait: Si autem in digito ego dei eiicio dæmonia, uenit ergo in uos regnũ dei. Digitum hic dei, spiritum sanctum nominat: modo enim quodam ex substantia dei emanat, & naturaliter inde depẽdet, sicut ex humana manu digitus. Brachium enim & dexteram dei, filiũ dei

A scripturæ uocant. Saluauit enim, inquit, dextra eius, & brachium sanctum eius. Et rursus: Domine sublime est brachium tuum, & nesciuerunt. Psal.97 Esaiæ 53
Quemadmodũ igitur brachium toti corpori naturaliter coaptatur, omniaq; facit quæ menti uidentur, inungere quoq; solet digito: sic filiũ quidem dei ex ipso et in ipso patre naturaliter esse intelligimus. Ex filio autem naturaliter ac essentialiter spiritum sanctum, sicut ex patre prouenire credimus, per quem filius omnia inungens sanctificat. Nõ est igitur aliud spiritus à deitatis essentia, sed ex ipsa & in ipsa naturaliter, sicut & digitus in manu, et manus in corpore. Eiusdem enim substãtiæ digitus cũ manu, & manus cũ corpore
B est. Hæc quũ ita se habeant, deus certe uerus & nõ creatura spiritus sanctus est. Quò ibo à spiritu tuo (Psalmista canit) & à facie tua quò fugiã? Si ascendero in cœlũ, tu ibi es: si ad infernũ descẽdero, ades. Si suscipiam alas meas in mane, & habitabo in extremis maris: etenim ibi manus tua deducet me, & detinebit me dextera tua. Spiritũ sanctũ tuũ faciem patris appellat, quoniã ostendit ipsam essentiam dei, unde est: tum manum, propter uirtutem omnipotentem quæ ipsi inest. Quomodo igitur non erit uerus deus & consubstantialis patri spiritus, qui ex ipso & in ipso est, non separatus ab eo, quemadmodũ & manus non est separata à corpore humano? Quod aũt spiritus sanctus deus sit, ab apice quoq; Apostolorum Petro, cui Matth.16
C hæc mysteria (ut saluator ait) nõ caro nec sanguis, sed pater ipse cœlestis reuelauit, discere possumus. Act.5
dicit enim ad Ananiam: Anania, cur satanas impleuit cor tuum, & mentitus es spiritui sancto, tibiq; attribuisti à precio loci? Et addit: Non mentitus es hominibus, sed deo. Si ergo spiritui sancto mentitus, deo mentitur, deus recte spiritus est
& non creatura. Paulus item ad Galatas: Filioli Gal.4
quos rursum parturio, quoadusq; formetur Christus in uobis. Formatur autem Christus in nobis per operationem spiritus sancti, renouatis nobis in similitudinẽ suã, & spiritalibus effectis. Deus igitur est spiritus Christi, quo in nobis ipse Christus formatur. Deus etiam ipsius aduentus saluatoris bona nobis prænuncians, de gregibus suis Hiere.3 Act.20
D dicit: Suscitabo ipsis pastores secũdum cor meũ, & pascent greges cũ scientia. Paulus uerò Ephesinis presbyteris scribens, dicit: Attendite uobis ipsis & omni gregi, in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos. Aduerte quod deus solicitus est hoc facere, quod cũ potestate spiritus sanctus facit, pastores suscitans, ut prædictũ est à prophetis. Non est ergo alienus à deitatis essentia spiritus sanctus, sed quasi operatio naturalis ac essentialis: in propria tamen hypostasi ex ipso prodiens deo, & in ipso manens, omnia quæ dei sunt operatur. Ad hæc, Christus ad suũ patrẽ de nobis Ioan.17
dicit: Sanctifica ipsos in ueritate tua. Et ipse deus Ezech.18
rursum per Ezechielem propheram: Et ero ipsis deus, & ipsi mihi erunt populus. Et cognoscent gentes quia ego sum dominus, qui sanctifico ipsas. Vide q deus est qui sanctificat permanentes.

in

Universidad de Deusto
Biblioteca

in charitate sua: spiritus autem sanctus sanctificat: A deus igitur est, & nō creatura. Insuper, hominē à dei uerbo assumptum esse, uniuersa scriptura clamitat, nec isti negare audent. De ipso igitur Christo scriptū est, quia ducebatur spiritu in eremū, & Matth.4 Luce 4 ducebatur Iesus in uirtute spiritus in Galilæam. Dicant ergo nobis, qui spiritū inter creaturas collocant: quomodo filius dei, qui est sapiētia & uirtus patris, ipsius spiritus sancti uirtute modò in Galilæam ducebatur, modò in eremo diabolum uincebat? An ita imbecillem dicūt filiū dei fuisse, ut creati spiritus secundum ipsos auxilio indigeret? Et quomodo dominus uirtutū, creaturæ adminiculo quasi necessariò utetur? Quoniā igitur id dictu stultissimum est, necesse est deum esse spiritum sanctū, qui naturaliter ex patre in filio est, & totam ipsius habet operationem. Verbum autem per spiritum sanctū uincit. Vtitur enim ipso, ut propria uirtute. Est & in eo essentialiter, quo & diabolū in eremo uicit, & in Galilæa signa effecit: omnia enim ex patre per filium in spiritu sancto facta sunt. Rursum, deus ex parte cuiusdam Hiere.23 prophetæ: Nonne ego cœlum et terram impleo? dicit dominus. Implet autem, quia ubiq; per spiritum suum est. Quod ostendit, dicens: Quò ibo à spiritu tuo? Si ascendero in cœlum, tu ibi es, & cætera. Si ergo deus omnia replet, idq; per spiritum sanctū, deus certe spiritus sanctus est, & nō creaAct.17 tura. In deo uerò (Paulus ait) uiuimus & mouemur, & sumus. Dominus autē noster Iesus Christus has operationes à deo nobis datas, à spiritu Ioan.6 sancto datas asserit, dicens: Spiritus est qui uiuificat. Si ergo deus est, in quo uiuimus et mouemur, secundum Paulum: uiuimus autem in spiritu, secundum saluatorem: nō erit creatura spiritus sanctus, sed deus uerus. Insuper: Ego (ait saluator) & pater ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Sed nemo dubitat patrem & filium in sanIoan.14 ctis uiris per spiritum suum habitare. Quoniam ergo patris & filij simul præsentiam spiritus sanctus, quum in hominibus habitat, facit: per spicuum est ipsum non esse alienum à deitatis essentia, sed ex ipsa naturaliter emissum, totam patris & filij habere operationem. Quod autem spiritus sanctus à patre per filium ad sanctos uiros mit Ioan titur, ipse saluator ostendit, dicens: Quando autē ueniet paracletus, quem ego mittam à patre spiritum ueritatis, qui à patre procedit, ille testimoniū perhibebit de me. Et rursum: Paracletus autem .14 spiritus sanctus, quē pater mittet in nomine meo, ille docebit uos omnia, & suggeret uobis omnia Rom.1 quæ dixi uobis. Præterea, Paulus seipsum in principijs epistolarū apostolum Iesu Christi uocatum appellat, apostolatū ab ipso Iesu Christo accepisse Acto.13 ostendens. In Actibus uerò apostolorum huiusmodi aliquid scribitur: Ministrantibus autem ipsis domino & ieiunātibus, dixit spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam et Paulum ad opus ad quod uocaui ipsos. Si ergo à spiritu sancto in apostolatum uocatus, à Iesu Christo uocatus dicitur: manifeste probatur spiritus sanctus non esse alienus à substantia filij, sed esse in ipso filio, & ex ipso, sicut operatio quædam naturalis in propria hypostasi: & ideò omnia facere posse quæ uult, sicut & filius.

Quod spiritus sanctus perfectus est, nec quicquam in eo est imperfectum. CAP. III.

Obiectio hæreticorum.

SEd quomodo, inquiunt, non erit stultum ex substantia dei patris spiritū prædicare, & deū ipsum putare? quū deus perfectus sit: & nihil habeat imperfectionis: spiritus autem imperfectus, quippè qui nihil habeat ex seipso: sed quicquid habet, participatione habeat: quod liquide saluator in euangelijs dicit, Non enim, inquit, loque- Ioan.16 tur à seipso, sed loquetur quæ audiet. Certe si spiB ritus perfectionē haberet, loqueretur etiam à seipso, nec admonitione alterius semper egeret.

Solutio. Non iniuria mirabitur aliquis tantā esse hæreticorum uel superbiam uel amentiam. Quibus enim doceri possunt deum esse spiritum sanctum & fructum (ut ita dicam) diuinæ essentiæ, quoniam in ipsa est, & ex ipsa inseparabiliter prouenit, & eiusdem substātiæ cū patre & filio, & in propria hypostasi, illis ipsis magis turbari uidentur: sed peccatis (ut scribitur) proprijs oppressi, Prou. rectā discipulorū Christi uiam agere nō possunt. Non enim hæc saluator de spiritu sancto dicit, ut imperfectionē eius ostendat: sed ut auditores intelligant se non aliud audituros à spiritu sancto, C quàm quod ipse uelit. Id aūt eiusdem substantiæ spiritū & filium probat. Mens enim filij spiritus est, secundum Paulum: Nos autem mentem Chri 1.Cor.2 sti habemus, inquit. Non ergo potest spiritus aliqui loqui, quàm ille cuius mens est. Nihil ergo ex seipso locuturū spiritū dixit: quasi diceret: ego ipse rursum locuturus uobis sum, quemadmodum si humana mens de prodeunte ab ipsa sermone diceret: nihil loquetur à seipso, sed loquetur quæ audiet. Non enim propter hoc sermonem hominis qui prius in mente unde prodit formatur, & ea quæ mētis sunt accipit, imperfectū aliquis dicet, imò naturalem coniunctionē sermonis cū mente uidebit: quoniā quæ in mente sunt, ea ipsa in sermone sunt. Huiusmodi aliquid de spiritu quoq; D sancto intelligere oportet: nam quū mens Christi sit, omnia quæ Christi sunt discipulis loquitur. Non enim ex propria uoluntate, aut aliena à uoluntate eius, in quo & ex quo est, loquit: sed uelut ex substantia eius naturaliter prodiens, totā ipsius uoluntatē operationemq; habet. Quod autē ex substantia patris & filij spiritus sanctus sit, beatus quoq; Moses ostendit. Formato enim ex terra homine, sufflasse in faciem ipsius deū ait spiritū uitæ, & factū esse hominē in animam uiuam. Spiritum aūt ita per sufflationem homini datum, nō dicimus animam esse hominis: esset enim immutabilis, tanq; ex diuina progressa essentia. Sed spiritus sancti participationem, animæ hominis impositam credimus: creaturarū enim per spiritum perfectio est. Hinc ad imaginem dei hominem factum asserimus, quoniam participatione spiritus sancti

Universidad de Deusto

ſancti ad deum formatus fuit. Sed quem ſpiritum Moſes per ſufflationem datum homini aſſeruit, hunc Chriſtus denuo poſt reſurrectionem in nobis renouans, inſufflauit diſcipulis ſuis, dicēs: Accipite ſpiritum ſanctum, ut reformati ad priſtinā imaginem, creatori conformaremur per participationē ſpiritus ſancti. Quoniam igitur ſpiritus ſanctus nobis datus conformes nos deo efficit, & quoniam ex patre per filium prodit, patet quod diuinæ ſubſtantiæ eſt, in ipſa ſubſtantialiter, et ex ipſa prodiēs: ſicut & ſpiritus qui ex humano prodit ore, quamuis parua & indigna ſimilitudo uideatur: omnia enim deus excedit. Vtilem ſanè Paulus doctrinam eccleſijs tradit, præcipiens ſingulis quomodo apparere deo debeant. Vir, inquit, non debet caput uelare, imago enim & gloria dei eſt. Mulierem autem in eodem loco uiri gloriam aſſerit eſſe. Quærendum igitur utrunq; eſt, & primo quomodo uir imago & gloria Dei ſit. Sic igitur appellari uirum putamus, quoniam ſpiritus ſancti particeps factus eſt, hoc eſt, ipſius diuinæ naturæ, & ita gloria etiam Dei fuit repletus. Quia igitur ſpiritum dei habet in ſeipſo, & participatione ipſius in ſimilitudinem eius formatus eſt, ideò imago dei, et gloria uocatur: quod etiam inde apparet, quia & mulier gloria uiri eſſe dicitur, quoniam ex ſubſtantia eius facta eſt.

Cepit enim Deus, inquit, unam de coſtis uiri, & fecit ex ea mulierem. Sicut igitur mulier gloria uiri dicitur, quia ex parte membrorum uiri facta eſt: ſic et uir gloria dei dicitur, quoniam particeps Dei eſt per habitantem in eo ſpiritum. Non eſt igitur creatura ſpiritus, ſed Deus uerus ſimul cum patre & filio adoratus. Inſuper, adijt quidā dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & dixit ei: Magiſter bone. Cui Chriſtus reſpondit: Quid me dicis bonū? Nullus bonus niſi unus deus. Et Chriſtus quidem hic unum uerè & eſſentialiter bonum ait, quod eſt deus. Pſalmiſta uerò, Spiritus, inquit, tuus bonus deducet me in terram rectam. Si ergo bonus non eſt aliquis præter Deum, ſpiritus autem ſanctus bonus eſt, quis ambiget ipſum Deum eſſe uerum, qui à ſcriptura bonus appellatur? Et Paulus: Notum, inquit, facio uobis, quod nemo in ſpiritu dei loquens, dicit anathema Ieſu. Et nemo poteſt dicere, dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto. Quare patet nemi nem ſcire Ieſum Dominū eſſe, niſi qui participat ſpiritu ſancto, & neminem ignorare Ieſum non dominum eſſe, niſi qui participat ſpiritu ſancto. Sed quomodo, qui particeps eſt ſpiritus ſancti, cognoſcit quod Ieſus dominus eſt? Non aliter certe, quàm qui mel guſtarunt. Iſti enim quum guſtarint, ex qualitate propria ipſius ſciuerunt, quia mel dulce eſt: ſic & ſpiritus ſancti particeps, Ieſum cognoſcit Dominum eſſe. Ex ſubſtantia igitur filij, ſpiritus ſanctus eſt, & quaſi (ut ita dicam) dei ipſius qualitas, ex ipſo eſt Deus igitur eſt, et non creatura. Ad hæc, gratiarum diſtributionem Paulus ſpiritus ſancti operationi attribuit dicēs: Alij per ſpiritum ſermonem ſapientiæ dari, alij fidem in eodem ſpiritu, alij operationes uirtutum, alij prophetiam, alij diſcretiones ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretationem ſermonū. Hæc autem omnia operatur unus atq; idem ſpiritus diuidens unicuiq; ſicuti uult. Ita quum ſciret ſpiritū ſanctum deum eſſe, in eadem epiſtola ſcribit, quod deus conſtituit in eccleſia primū apoſtolos, ſecūdo prophetas, & tertio magiſtros, poſtea uirtutes, deinde gratias curationū, opitulationes, gubernationes, genera linguarū. Quis ergo mentis compos poteſt ambigere, deum eſſe uerum ſpiritum ſanctū? Ecce enim apertiſsime Paulus genera linguarū à ſpiritu ſancto diuidi, quibus uult ait, deinde deum aſſerit eum, qui huiuſmodi gratias in eccleſia diſtribuit. Quare ſi autoritatē Pauli ſuis cauillationibus præferrent, ſpiritū ſanctum ſicut deū cum patre & filio adorarent, Inſuper, leges mulieribus diſtribuens Paulus: Mulier, inquit, quāto tempore uiuit uir eius, ligata eſt: ſi autem mortuus uir fuerit, libera eſt nubere cui uelit, ſolum in domino. Beatior autem erit, ſi ſic manebit ſecundum ſententiam meam. Videor autē ego ſpiritū dei habere. Quid igitur à nobis colligitur? Hoc certe ſoli deo congruit huiuſmodi leges ferre. Paulus uerò has leges ſcribit, ſicut ſpiritum dei habēs. Deus ergo ſpiritus ſanctus eſt, qui in Paulo erat, & leges per ipſum dictitabat. Ipſe etiā Paulus alibi inquit: Nos uobis annunciamus ſpiritalia dei eſſe, quæ ſpiritalia ideò Paulus appellauit, quia ſpiritum ſanctum deum eſſe non ignorabat. Saluator itidem in euangelijs ueritatem ſeipſum appellat: deinde oſtendens ſpiritum ſanctum ex ſubſtantia patris & filij eſſe: Spiritū, inquit, ueritatis, qui à patre procedit: In epiſtola uerò Ioannes euangeliſta, Spiritus, inquit, ipſa ueritas eſt. Quō ergo ſpiritus ſanctus, qui à patre procedit, qui ſpiritus ueritatis eſt, & ita ut ſicut filius ueritas eſt, ſic & ipſe ueritas ſit, creatura erit? Impoſsibile certe id eſt, dictuq; ſtultiſsimum. Deus igitur ſpiritus ſanctus eſt, & uere ueritas, qui ex patre procedit. Ad hæc, Ioannes euangeliſta uerbū Dei lucē ait eſſe uerā, quæ illuminat omnē hominē uenientem in hunc mundum. Paulus uerò ipſum ſpiritū ſanctum illuminare aſſerit corda noſtra, ad illuminationem cognitionis gloriæ dei in facie Chriſti. Si ergo dei uerbū lux uera eſt, quę illuminat omnē hominē, illuminet aūt etiam ſpiritus ſanctus, neceſſe eſt ut unum & idem eſſentialiter filius & ſpiritus ſint. Ita enim filius per ſpiritū ſanctum omnem hominem illuminat, quaſi quēdam radium naturæ ſuæ protendens ipſam illuminationem ſpiritus ſancti. Sed inſultant nobis hæretici, moliunturq; ueritatem ipſam ſubuertere. Sanctorum, inquiunt, animos ungi à deo ſpiritu ſancto dicitis, quia ſpiritus quaſi unguentū uobis erit, quō igitur erit cōſubſtantialis deo? Nonne uidetis etiam apud nos, aliud eſſe natura quod ungit, aliud quo ungitur? Solutio. O temulentos omni amentia homines, & turpiſsima fatuitatē refertos: in Theologia enim omnia quæ dicuntur de deo, accipiunt tanquam ſi de corporibus dicerent.

Obiectio hæreticorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicerent. Dimittant quæso corporum proprietates, & quæ de deo uerbis dicũtur hominum (nec enim aliter loqui possumus) non aliter intelligãt, quàm diuinam decet naturam. Nam si nos quoq; istorum amentiam sequeremur, & carnalia non spiritalia saperemus: quid prohiberet dicere, quoniam Deus spiritu sancto nos ungit, non solum aliud natura esse spiritum sanctum, aliud deum, uerumetiam compositionem esse in spiritu sancto, quoniã loco unguenti ipso perungimur? Unguentum enim ex multis, atq; uarijs compositum est. Ad hæc, irrationalis creatura unguentum est. Quoniam ergo spiritu sancto perungimur, erit etiam spiritus sanctus irrationalis creatura. Sed hæc talia atq; impia, in capita hæreticorum cõuertantur, nos autem respondeamus. Si non esset cõsubstantialis spiritus deo, qui ipso perungit sanctos suos, quomodo spiritu sancto habitãte in nobis, ipse filius dei, qui est patri consubstantialis, etiam in nobis habitare dicitur? Quod sciens Paulus dicit: Vt det uobis secundum diuitias gloriæ suæ confortari uirtute per spiritum suum in interiori homine, & habitare Christum per fidem in cordibus uestris. Quoniam ergo per spiritum sanctum in interiori homine Christus habitat, nõ potest spiritus sanctus alterius esse naturæ, quàm sit ille qui habitat in sanctis uiris per ipsum. Insuper extreme puniri lex Mosaica iussit eos, qui blasphemia usi sunt. Vnde filius Aegyptię in eremo lapidibus à tota multitudine iussu dei oppressus fuit. Sed nõ minus ipse quoq; dominus noster Iesus Christus eundem naturæ deitatis seruans honorem, dimitti peccatum dixit in filium hominis blasphemantibus: blasphemantibus autem in spiritum sanctũ nec in hoc seculo dimitti, nec in futuro. Sed si creatura esset spiritus sanctus, et nõ uerus deus unà cũ patre ac filio, quomodo blasphemia in ipsum sic puniretur, sicut blasphemia in deum uerũ? Ex deo igitur, & in deo spiritus sanctus est, & deus ipse quoq; uerus: aliter enim nõ ut deus à scripturis honoraretur. Præterea, qui natus est ex spiritu, spiritus est, saluator ait. Hic aũt nec ex sanguinibus, nec ex uoluntate uiri aut mulieris, sed ex deo natus est. Spiritus sanctus ergo deus est secundum naturã, quoniã ipse homines regenerat ad unitatẽ dei. Nam quum habitat in ipsis, naturæ suæ eos paticipes facit. Quare si deos participatione sui per gratiã fideles facit: ex deo ipso igitur naturaliter erit, cuius largitor est filius. Per ipsum enim renouat creaturas ad ipsum. Et sicut luminis illuminatio opus est, sic & spiritus sancti opus est, in deos per gratiam reformare participes suos: quod facere non posset, nisi ipse deus natura esset.

Eph. 3

Leuit. 24

Matthæi 12

Ioan. 2
Ioan. 3

Quod spiritus non participatione dei patris sanctus est, sed natura: quia essentialiter ex ipso est.

CAP. IIII.

Obiectio hæreticorum.

SAnctificare, inquiunt, spiritum sanctũ etiam ipsi cõfitemur, sed non quia ipse per seipsum sanctus sit: sed quemadmodũ uasculum quodpiam, ex ferro (uerbi gratia) uel auro, uel ex quacũque materia uelis, quum participatione ignitum fuerit, ignis ipsius opera facit: sic & spiritus sanctus quum sanctitate dei participatione refertus fuerit, creaturas ipse sanctificat. Cuius rei saluator ipse testimonium perhibet, dicens de spiritu: Quia ex meo accipiet: Solutio. Vndiq; argumẽtum hoc suum impietate refertum probabitur. Non enim intelligere scripturas, sed peruertere conari uidentur. Nam uerba etiã quędam saluatoris ad cõprobandam falsitatẽ proferunt, neq; sensum textus exponentes, & multa consequentia, antecedentiaq; consulto prætereuntes, ut ad sententiã suam euangelij uerba dolose accõmodent: Non enim, inquit saluator, ex meo accipiet et sanctificabit uos, quamuis etiam sic recte intelligentibus pia ueritas pateret: sed de meo, inquit, accipiet, & annunciabit uobis: Non, enim inquit, loquetur à seipso, sed, quæcunque audiet loquetur: Nam quoniam carnis dispensatione iam ferè absoluta, ascensurus erat ad patrem, & paracletũ missurus, ne quis suspicaretur alienã fortasis doctrinam spiritus sancti à sua fore, ut ostenderet suum esse spiritum sanctum, ac ideò non alia uerba locuturũ, quàm ipse uellet, & eandem uoluntatẽ ac unam doctrinã suam, & spiritus ostenderet: Non loquetur, inquit, à seipso, sed quæcunq; audiet loquetur, quia ex meo accipiet. Simile ẽm penè est, si mel quoque de dulcedine sua (quæ qualitas sibi naturaliter inest) diceret, nihil sui dulcedo mea dabit à seipsa gustantibus, sed de meo accipiet. Naturaliter enim substantiarũ qualitas atq; inseparabiliter prodit ex ipsis: ut uerbi gratia, dulcedo ex melle, calor ex igni, frigiditas ex aqua. Sicut igitur istæ qualitates non dicuntur participare substantias in quibus sunt, sed naturaliter in eis esse, & ex eis prodire: sic de spiritu quoq; sancto intelligendum est. Præterea, quicquid per participationem sanctitatis receptaculũ est, in propriam naturã constitutum prius intelligitur: ut uerbi gratia, homo, angelus, aut aliqua alia rationalis natura. Dicant ergo nobis isti, qui per participationẽ dei patris nõ naturaliter sanctũ esse spiritũ sanctũ contendunt, quidnã aliud est ipse spiritus sanctus per se? Sed nihil aliud, quàm sanctũ esse à scripturis didicimus. Non ergo per participationẽ, neq; per cõpositionẽ sanctus est: sed substantia est per seipsam, & naturaliter sanctificatiua, ex deo prodiens, sicut dulcedo ex melle, aut sicut ex flore odor. Ad hæc, q̃d per participationẽ alicui datur, auferri etiã ab eo potest. Sola ẽm quæ naturaliter insunt, inseparabilia sunt. Si ergo, quasi accidens, spiritui sancto sanctificatio accesit, poterit secundum ipsos ipsa sanctitate spiritus sanctus priuari: quod impiũ omnino est. Non igitur participatione sanctitatis sanctus est spiritus, sed quia ex deo naturaliter est. Accedit, quod scriptura spiritum dei, sanctũ semper appellat. Vnde ostẽditur, nõ accidens aliquod, sed ipsam essentiam spiritus sancti significari. Sanctus enim spiritus dicitur, quia sanctus essentialiter est. Naturalis enim & uiua, & subsistens Dei operatio est, quæ creaturas per suam

Universidad de Deusto
Biblioteca

suam participationē sanctificando perficit. Postremo omnium rerum nomina aut substantias ipsas, aut operationem uel ministerium significant. Vt si hominem dixeris, substantiam, hoc est ipsum hominem significasti. Prophetam autem, aut apostolum si appellaueris, ministerium homini datum expressisti. Si ergo spiritus sanctus per participationē sanctus est, erit sanctitatis nomen, ministerij sui, non substantiæ significatiuū. Quare si non erit secundum essentiam sanctus, necesse est aliud aliquid ipsum spiritum esse, & sanctificandi proprietatem extrinsecus sibi adiectam à deo: et ita erit imperfectus essentialiter, quum dei sanctificatione indigeat. Quomodo igitur ipse si imperfectus est, omnes perficit creaturas? Aut quomodo si participatione sanctus est, nō solum B homines uerumetiam angelos, archangelos, Potestates, Dominationes, Principatus, cæterásque cœlorum uirtutes ipse sanctificat? Quomodo autem à patre ipse sanctificatione repletur? Quia uidelicet, dicunt, uirtus & operatio sanctificans, à patre in spiritum transit. Sed quid opus est ô uos qualitates & accidētia in deo fingere? Ipsam enim sanctificandi uirtutem, quæ ex patre naturaliter prodit, & creaturas sanctificat atque perficit, spiritum sanctum appellamus. Non enim per medium aliquod creaturæ perficiuntur aut sanctificantur: sed ipse Deus pro misericordia sua ad minima usque peruenit, & perficit atque sanctificat omnia per proprium spiritum. Omnia enim ex patre per filiū in spiritu sancto facta sunt. Ad hæc, lex, inquit, per Mosen data est, gratia & ueri C tas per Iesum Christum facta est. Magnum quid, imò immensum inter Mosi & mediatoris domini nostri Iesu Christi ministerium interesse uidetur. Necesse enim est Mosi legem, imperfectam, & quasi mancam concedere. Nihil enim secundum Paulum perfecit. At uerò saluatoris gratia, uera & perfecta esse scribitur. Quæ igitur hęc gratia est? non alia certe quàm sancti spiritus in cordibus nostris facta infusio. Hæc quomodo uera erit, si per creaturam nobis ministrata est, sicut lex per angelos fuit? Si enim spiritus sanctus non est natura sanctus, sed per participationem deitatis sanctitate repletur, & datam sibi gratiam nobis infudit, perspicuum erit per creaturam nobis sanctificationem infundi. Quæ igitur differentia D erit inter legem per angelos ministratam, & gratiam saluatoris? Nulla profecto, aut parua, secundum istos. Euangeliū autem immensam esse prædicat. Gratia enim, inquit, & ueritas per saluatorem facta est: gratia uerò effusio sancti spiritus in cordibus nostris est. Ipse igitur spiritus sanctus essentialiter ut deus uerus, sanctus est, & non participatione sicuti creatura.

Thesauri Cyrilli, libri decimi tertij finis.

A EIVSDEM LIBER DECIMVS quartus, continens autoritates scripturæ, quod spiritus sanctus natura Deus est, & non creatura.

Ex epistola Pauli ad Romanos.

CAP. I.

AD Romanos scribens Paulus de saluatore nostro, prædestinato, ait, filio dei in uirtute, per spiritum sanctificationis ex resurrectione de mortuis Iesu Christi domini nostri. Sit ergo, quoniam ex mortuis Christus resurrexit, & uiuificatiua spiritus sancti uirtute uincula mortis soluit, idcirco filius dei uerus cognoscitur: non erit profectò creatura ille, per quem diuina hæc uirtus ostenditur, hoc est spiritus sanctus. Nā si creatura esset spiritus sanctus, per quem resurrectio Christi facta est, uideretur filius dei creaturæ auxilio indigere, & non potius spiritu sancto, tanquam sua usus uirtute. Idem Paulus: Desidero, inquit, uidere uos, ut tradam uobis aliquam gratiam spiritalē ad cōfirmandos uos. Si spiritus sanctus per suam gratiā eos cōfirmat quos uult: non ambiget ullus, qui recte uoluerit intelligere, non esse ipsum inter creaturas, neq; inter seruos collocandum. Scriptum est enim: Confirmat iustos dominus. Si ergo dominus confirmat secundum Psalmistam, spiritus aūt sanctus est, qui sua gratia confirmat, dominus certe spiritus sanctus est, non seruus: omnis autē creatura naturaliter serua est. Non est igitur spiritus sanctus creatura, sed Deus uerus. Insuper, quanta misericordia usus erga nos Deus pater sit, Paulus docet, dicens: Quod charitas Dei effusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sed ipse deus amor & charitas est, secundum Ioannem. Nec aliud est ipse deus, aliud charitas & amor qui in eo sit: simpliciſsimus enim atque incompositus est, qui effusus est in cordibus nostris per spiritum sanctū, qui habitat in nobis. Deus ergo spiritus sanctus est, qui quū habitat in nobis, ipsa charitas Dei, hoc est ipse Deus in nobis habitat. Exit em̄ ab ipsa substātia Dei, & intelligitur esse ex patre: in propria tamen substantia, & per filium creaturis donatur. Scimus, ait deinde Paulus, quia lex spiritalis est. Et post pauca, Condelector, inquit, legi Dei secundum interiorem hominem. & rursum: Lex enim, inquit, spiritus uitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Ecce quum legem primo spiritalem nominasset, legem uidelicet spiritus sancti, statim ipsam Dei quoq; legem appellat: Deus igitur spiritus sanctus secundum Paulum est. Sed apertius deum esse clamat, dicens legem spiritus uitæ. Nō enim solum leges ferre spiritus sanctus dicitur, sed spiritus etiam uitæ scribitur. Sed quæ nā porrò uita est? Ipse profectò Christus qui dicit: Ego sum ueritas & uita. Quū igit̄ Christus leges ferat & statuat, spiritus quoq; sanctus, qui in ipso, et ex

Rom. 1

Rom. 1

Psal. 16

Rom. 5

1. Ioan. 4

Rom. 7

Ioan. 14

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipſo naturaliter eſt, eaſdem leges ſancit. Præterea, quũ motus carnis Paulus improbaret, oſtendereq; uellet quantum uoluntati ſpiritus repugnent: Caro, inquit, aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim inter ſe opponũtur. Deinde poſt pauca infert: Ego igitur ipſe mente quidem ſeruio legi dei, carne autem legi peccati. Ita legem quidem peccati, carnis ad uarias uoluptates motus appellauit: dei autem legem, ſpiritus uolũtatem dixit. Quare perſpicuum eſt, quia ſpiritus ſanctus deus uerus eſt, qui ſecũdum uoluntatem ſuam leges nobis imponit. Nõ enim ignoramus nulli conuenire, ut ſua poteſtate leges ponat, niſi ſoli Deo. Vanitati, deinde ait, creatura ſubiecta eſt, nõ uolens, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe. Quare ſi creatura ſpiritus quoq; ſanctus ſit, ſecundum iſtos: neceſſe erit confiteri ipſum quoque uanitati ſubiectum eſſe, & congemiſcere, doloréſque partus nobiſcum pati: & eſſe modò in ſeruitute, libertatemq; uix habiturum in redemptione gloriæ filiorum dei. Sed contra hæc omnia Paulus clamat: Non enim, inquit, accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterũ in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorũ dei, in quo clamamus, Abba pater. Non eſt igitur ſeruus ſpiritus ſanctus, ſed liberator omnium, in quibus habitat, quos etiam reformat in libertatem & adoptionem filiorum dei per participationem ſui. Deus igitur uerus eſt, & non creatura. Cõgemiſcere autem Paulus creaturam dixit, deinde addidit: Non ſolum autem, ſed etiam ipſi nos, qui primitias ſpiritus habemus. Quid igitur eſt quod dicere uolo? Primitiæ, rei alicuius primitiæ ſunt: ut uerbi gratia. Vini primitiæ, uinum eſt: tritici, triticum: & hordei, hordeum. In futuro autem ſeculo, perfectiſsimam habituri ſunt ſancti uiri participationem deitatis, quantum fieri poterit in ſingulis. Cuius participationis primitæ ſpiritus ſanctus eſt, quia ſanctis à filio etiam in hac uita donatur. Quare neceſſe eſt, quoniam primitiarũ participationis dei futuræ loco, nunc ſpiritus ſanctus datur: deũ ipſum eſſe, & nõ creaturã. Deus igitur eſt, & ex deo & in deo naturaliter. Idem etiam Paulus ad eoſdem Romanos ſcribens, ait: Dico enim per gratiam, quæ mihi data eſt, omnibus qui ſunt inter uos, non plus ſapere, quàm oportet ſapere: ſed ſapere ad ſobrietatem, unicuiq; ſicut deus diuiſit menſuram fidei. Et idem rurſus ſancti ſpiritus poteſtati gratiarum diſtributionẽ attribuit, dicens: Alij enim deus dat ſpiritum ſapientiæ, alij fidem, multisq; gratiarum generibus enumeratis, addit: Et hæc omnia operatur unus atque idem ſpiritus, diuidens unicuiq; ſicuti uult. Si ergo ad cæteras gratias, fidei etiam gratiam ſpiritus ſanctus largitur, & menſuram unicuique quantã uult, determinat: quomodo non erit impium, non ex deo eſſe ipſum dicere, ſed creaturis cõnumerare? Poſtremũ, de actis per ſeipſum in utilitatẽ gentium à ſaluatore rebus gloriatur Paulus, ſcribens: Gloriari habeo in Chriſto Ieſu. Nec enim audeo quicq; loqui eorũ, quæ non perfecit

Rom. 7

Rom. 8

Rom. 8 Gal. 4

Rom. 12

1. Cor. 12

Rom. 15

Chriſtus per me, in obedientiam gentium uerbo & opere, in uirtute ſignorum & prodigiorum, in uirtute ſpiritus ſancti. Si ergo prodigia & ſigna per Paulum Chriſtus operatur in uirtute ſpiritus ſancti, naturalis quædam uirtus & uiuens, & (ut ita dicã) qualitas deitatis filij, ſpiritus ſanctus eſt. Quõ ergo erit creatura, qui naturaliter in deo, & ex deo eſt? aut quomodo tota filij naturalis uirtus inter creaturas non impie collocatur?

De eodem, ex epiſtola prima ad Corinthios.

CAP. II.

NOn indigere prædicationem euangelicam ui orationis & eloquentia, Paulus docens, 1.Cor.2
dicit ad Corinthios: Et ego in infirmitate & timore, tremoreq; multo fui apud uos: & ſermo meus, & prædicatio mea non fuit in perſuaſione ſapientiæ humanæ, ſed in demonſtratione ſpiritus & uirtutis, ut fides ueſtra non eſſet in ſapientia hominum, ſed in uirtute Dei. Vide quomodo demonſtrationem ſpiritus, hoc eſt, operationem ipſius ſpiritus ſancti, uirtutẽ ait eſſe dei. Ex ipſo ẽm, & in ipſo naturaliter ſpiritus ſanctus eſt, quo uniuerſa perficiunt̃, quõ ergo erit creatura, ſi deus in ipſo naturaliter, quantum nobis poſsibile eſt, & quaſi in ſpecie & ænigmate cognoſcitur? Præterea, nullũ de turpiter uiuentibus cœlorũ regnum poſſe adipiſci Paulus docẽs: enumeratiſq; fornicatoribus et auaris, et rapacibus, ſtatim infert: Et hęc quidẽ aliquando fuiſtis, & abluti eſtis, ſed ſanctificati, & iuſtificati in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu dei noſtri. Si ergo ſoli deo cõcedit̃ poſſe peccata dimittere, dimittit aũt etiã ſpiritus ſanctus: quia iuſtificat quos uult, & ſanctificat eos, in qbus habitat: deus profectò uerus eſt, quoniã dei ueri habet in ſeipſo naturaliter operationẽ. Inſuper, An neſcitis, inquit, ꝙd qui cõiungitur cũ ſcorto, unũ corpus fit? qui uerò cũ domino coniungitur, unus ſpiritus eſt. Coniungimur aũt per fidẽ & gratiã cum ſpiritu ſancto. Dñs ergo ſpiritus ſanctus eſt: quare deus etiã uerus. Participatione nãq; ipſius participes dei efficimur, & cũ ipſo cõiuncti, deo cõiungimur. Nõ eſt igit̃ creatura. Ad hæc, An ignoratis, inquit, ꝙd ueſtra mẽbra tẽplũ ſunt ſpiritus ſancti, qui in uobis eſt, quẽ habetis à deo? Si mẽbra noſtra templũ ſunt ſancti ſpiritus habitãtis in nobis: templũ aũt, dei domus eſt, quõ nõ erit deus, ſed creatura ſpiritus ſanctus? Nulla ẽm creatura, ut deus, in templo dicit̃ habitare. Propriũ enim id cũ multis alijs, dei ueri eſt. Poſtremo, Qui loquitur linguis, inquit, non hominibus loquitur, ſed deo: ſpiritu autem loquitur myſteria. Si ergo qui ſpiritu loquitur, deo loquitur: deus profectò ſpiritus ſanctus eſt.

1.Cor.14

De eodem, ex epiſtola ſecunda ad Corinthios.

CAP. III.

REſurrectionis mortuorum ueriſsimum dogma introducens Paulus, ait: Quod nos qui ſumus in tabernaculo hoc, ingemiſcimus grauati, eo ꝙd nolumus expoliari: ſed ſuperueſtiri, ut abſorbeatur ꝙd mortale eſt à uita. Qui aũt effecit nos in hoc ipſum, deus eſt, qui dedit nobis arram

2.Cor.5

ſpiritus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpiritus. Arram uitæ ſpiritum ſanctum appellat, quia uita naturaliter eſt. Spiritus enim, inquit, uiuificat. Nihil autem naturaliter uita eſt, niſi ſolus deus. Pater enim uita eſt, & uerbum ſuum ſimiliter: Sicut enim pater habet uitam in ſeipſo, ſic dedit & filio uitam habere in ſeipſo. & rurſus: Sicut em̄ pater quos uult uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Si ergo quum pater & filius uiuificet, ſpirituſſanctus etiam uiuificat: quomodo no erit cōſubſtantialis patri & filio ſpirituſſanctus, qui ſimiliter uita eſſentialiter eſt? Nam ſi creatura ſit, ſecundum hæreticorum amentiam, & tamen non aliter quā pater & filius uiuificat quos uult: quid magni erit in deo, quum dicitur uiuificare? Aut quare ſcriptura de ipſo dicit: Viuo ego, dicit dominus? Rurſus ſi ſpirituſſanctus, quamuis ſit creatura, ipſe etiam uita eſt, quomodo eadem erit operatio creatoris & creaturæ? aut quomodo ex diuerſiſsimis naturis, creatoris dico & creaturæ, æqualis, imò eadem profluet uirtus? Eadem enim uirtus, & eadem operatio unitatē ſubſtantiæ atq; naturæ arguit. Neceſſariò igitur ô uos, aut creatrem naturam in creaturarū naturam indigne deducitis, aut creaturæ deo cōuenientem dignitatē accommodatis, & confunditis inter ſe, atq; permiſcetis illa, quæ permiſceri ſecundum naturam nō poſſunt. Si ergo nihil eſſe poteſt eſſentialiter in creatura, quod in deo eſſentialiter eſt: eſt aūt in ſpiritu ſancto uita eſſentialiter: uiuificat enim nō aliter quàm pater & filius: quomodo erit creatura ſpirituſſanctus, qui naturaliter habet in ſe proprietatē diuinæ ſubſtantiæ, quæ eſt uiuificare? Quare ex deo ſpirituſſanctus uerè eſt, & deus ipſe uerus eſt, & nō creatura, ut multi prædicare audent, qui temerariè bellum ueritati indixerūt. Rurſum Paulus: Si qua, inquit, cum ipſo noua creatura uetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua: Chriſtus ergo eſt qui nos renouat, atq; in uitam nouā tranſponit. Sed ſpirituſſanctus etiā renouare ſcribitur, ſicut in pſalmis ad deum canitur: Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciē terræ. Quare neceſſe eſt concedere ſpiritum ſanctū conſubſtantialem filio eſſe: nam quia ex ipſo naturaliter eſt, ab ipſo etiam ad creaturas miſſus, renouationem facit: ſanctæ nanq; trinitatis ipſe cōplementum eſt. Deus ergo, & de deo eſt, & non creatura. Præterea in eadem epiſtola Paulus: Suauiſsime, inquit, gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Chriſti. Spiritus certè ſanctus eſt, qui habitat in nobis, & per ipſum Chriſtus: quare Chriſti uirtus ſpirituſſanctus eſt. Quomodo igitur erit creatura, qui filio dei naturaliter ineſt? Niſi forſan uelint dicere, uerbum dei ex creatura, & increata natura, hoc eſt ſua, compoſitum eſſe. Sed hoc impium, longeq; alienum à ueritate eſt. Non eſt igitur creatura ſpirituſſanctus, ſed ex incomprehenſibili diuina eſſentia, ut uirtus eius, naturaliter emanat. Adhæc ſubiungit Apoſtolus: uoſipſos tentate ſi eſtis in fide, uoſipſos probate: an non cognoſcitis uoſipſos, quia Chriſtus Ieſus in uobis eſt? niſi forte reprobi eſtis? ſpero autem, quod cognoſcetis, quia nos non ſumus reprobi. Perſpicuum eſt, quia ſpirituſſanctus in probis habitat: ac ſpiritu ſancto habitante in probis. Chriſtus eſt qui in eiſdem habitat. Quare neceſſe eſt dicere ſpiritum ſanctum diuinæ ſubſtātiæ eſſe, cuius fiunt participes omnes, qui ipſo participant. Nemo enim non inſanus dicet, participationem dei per creaturam in nobis fieri. Nihil enim longius diſtare poteſt, quàm creatura à creatore. Vnde fit, ut nullo modo per creaturam poſſit creatoris participatio in nobis fieri. Poſtremo dicit Paulus: Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas dei patris, & communicatio ſancti ſpiritus ſit cum omnibus uobis. Ecce rurſum hic completiuus ſanctæ trinitatis ſpirituſſanctus oſtenditur. Quomodo autem ſimplex deus erit, ſi ſpirituſſanctus, qui in ipſo eſt, creatura ſit, & aliud ab eo? Sed deus unus atq; ſimpliciſsimus, & ab omni cōpoſitione remotiſsimus eſt, ita ut unū ſimpliciſsimū ſit, et nihil aliud ab eo in eo ſit: quas obres ſpiritus eius, qui ex ipſo, & in ipſo naturaliter eſt, quaſi fructus eius, non ad extra productus eſt, neque à nihilo hoc factus eſt quod eſt, ſecundum hæreticorum furorem.

De eodem, ex epiſtola Pauli ad Galatas & Epheſios.

CAPVT IIII.

Filioli, quos iterum parturio, quouſq; Chriſtus formetur in uobis. Chriſtus in nobis per ſolum ſpiritum ſanctum formatur, & lineamenta (ut ita dicam) ſua per ſpiritum ſanctum in nobis imprimit, ad deitatiſq; pulchritudinem naturam noſtram per ſpiritum ſanctum renouat. Deus ergo ſpirituſſanctus eſt, ſicut & ille qui formatur in nobis per ipſum. Non ergo ad extra productus ſpirituſſanctus eſt, ſed ipſius ſubſtantiæ filij proprius. Præterea ibidem Paulus: Fratres, ſpiritu, inquit, ambulate, & deſideria carnis non perficietis: caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur, ut non quæcunque uultis, illa faciatis. Quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege. Si per uoluntatem ſpirituſſancti in deuotionem & recte uiuendum conuerſi, ad libertatē à ſeruitute legis uocamur: deus profectò ſpiritus ſanctus eſt, qui poteſt nos liberare. Dignitas em̄ hæc, & poteſtas liberationis huiuſmodi, deo ſoli attribuitur: quod patet, quia nullus poteſt præter deum peccata dimittere. Sed ſaluator etiam id uerbis ſuis affirmat, dicens: Niſi filius uos liberauerit ſerui eſtis. Nulla igitur creatura hoc facere poteſt: filius autem ut hæres & Deus de deo, poteſt. Sed poteſt etiam ſpirituſſanctus, ut ex propoſito textu Pauli perſpicuum eſt. Quomodo igitur non erit eiuſdem cum filio ſubſtantiæ ſpirituſſanctus, qui eadem uoluntate & poteſtate cuncta gerere poteſt, quæ filius? Magna ergo impietas eſt, filij ſpiritum alienum ab eſſentia ſua putare. Idem Paulus de ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto uerba faciens, ad Epheſios ſcribit: In quo & uos quum audiueritis uerbum ueritatis, Euangelium ſalutis ueſtræ, in quo etiam credentes ſignati eſtis

Gal.4

Gal.5

Mat.12 Ioan.8

Eph.1

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpiritu repromiſsionis ſancto, qui eſt arra hæredi A
tatis noſtræ. Si ſpiritu ſancto ſignati, ad deum re-
formamur: quomodo erit creatura ſpiritusſan-
ctus, per quē eſſentiæ diuinæ character nobis im-
primitur, quo ſuſcepto, ipſius increatæ naturæ ſi-
gna in nobis imprimuntur? Non enim pictoris
more diuinam eſſentiam ſpiritusſanctus in nobis
depingit, neq; nos ad ſimilitudinem dei hoc mo-
do ducit, ut poſsit dici aliud eſſe quàm deus: ſed
quū ipſe deus uerus de deo uero ſit quaſi quoddā
ſigillum in cordibus ſuſcipientiū, ſicut in cera in-
uiſibiliter imprimit: & ſic communicatione ac ſi-
militudine ſua in priſtinam pulchritudinem natu
ram noſtram depingit, & ad imaginem dei rurſus
hominem renouat: quomodo ergo ſpiritus ſan-
ctus erit creatura, per quem natura noſtra refor- B
matur ad deum, per participationem ipſius ſpiri-
Eph.2 tuſſancti? Idem Paulus de ſaluatoris aduentu diſ-
ſerens, ait: Et ueniens euangelizauit pacem uobis
qui longe, & pacem nobis qui prope, quia per ip-
ſum habemus adductionem utriq; in uno ſpiritu
ad patrem. Si quū ſpiritum Chriſti ſuſceperimus,
per ipſum ad deum patrem adducimur, & parti-
cipes diuinæ naturæ inuenimur: quomodo erit
creatura ſpiritusſanctus, per quem filio & patri cō
iungimur? Rurſum eodem loco: Ergo, inquit,
Ibidem. iam nō eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſan
ctorum, & domeſtici dei, in fundamento apoſto-
lorum & prophetarum ſuperædificati ipſo ſum-
mo angulari lapide Chriſto Ieſu: in quo omnis æ-
dificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum
in domino: in quo & uos ædificamini in templū
ſanctum, in habitaculū dei in ſpiritu ſancto. Tem
plum ſanctum per ſpiritum ſanctum efficimur:
per ipſum enim deus in nobis habitat. quomodo
igitur non eſt impium, inter creaturas ſpiritū col-
locare, qui ex diuina profluit natura, & ut deus in
nobis habitat? Adhæc Paulus ad Epheſios ſcri
Epheſ.3 bens: Mihi, ait, omnium ſanctorum minima data
eſt gratia hæc in gentibus, euangelizare inueſti-
gabiles diuitias Chriſti, & illuminare quæ ſit di-
ſpenſatio myſterij occulti à ſeculis in deo qui om-
nia creauit. Dixit autem ſic paulò antea. Sicut ſcri
pſi uobis paucis, ad quod poteſtis legentes intelli-
gere intellectum meum in myſterio Chriſti, quod
alijs generationibus non eſt cognitum filijs homi
num, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis apoſtolis ei
us, & prophetis in ſpiritu. Si ergo uerè clamat pro
Eſa.40 phera ille: Quis cognouit mentem domini? per-
Sap.9 ſpicuum eſt à nulla creatura diuinum ſciri conſi-
Rom.11 lium, nec ſolum homines id ignorare, quod om-
nes (ut arbitror concedunt) uerum etiam omnes
cœlorum uirtutes. Angelus enim apud prophetā
Zach.1 Zachariā orans dicit: Domine omnipotens, quo
uſq; non miſereberis Hieruſalem & ciuitatibus
Iudæ? Non enim interrogaret, ſi ſciret. Nulla igi-
tur creatura diuinum conſilium ſcit: ſpiritus autē
1.Cor.2 ſanctus illud optime nouit, quin ipſa etiam pro-
funda Dei ſcrutatur, & occulta in ipſo Deo ſan-
ctis uiris reuelat, manifeſtaq; facit, quando uult,
& quibus uult. Quomodo igitur pie negari pote
rit eſſe cōſubſtantialis deo? aut quomodo dici po-
terit non eſſe deus de deo? qui in ipſo deo natura-
liter eſt ſicut ſpiritus eius, qui ſcit omnia quæ in
deo ſunt: quorum nihil rationalis ſcire poteſt cre-
atura, niſi ipſe ſpiritusſanctus reuelauerit.

De eodem, quod ſcilicet ſpiritusſanctus deus ſit, ueluti deus uerus de deo uero, atque ideo creatura eſſe non poſsit, ex epiſtolis Iacobi, Petri & Ioannis.

CAPVT V.

NOlite fratres mei dilecti errare, Iacobus in-
quit: omne datum optimum, & omne donū Iac.1
perfectum deſuper eſt deſcendens ex patre lumi-
num. Aduerte diligenter, quod ex patre luminū
uaria diuinarum gratiarū dimittitur copia, quas
omnes gratias Paulus per ſpiritū ſanctum dari aſ- 1.Cor.12
ſerit. Spiritus enim ſanctus, ait, diuidit eas unicui- B
que ſicuti uult. Quomodo igitur ſpiritusſanctus
non erit Deus de Deo: qui omnia operatur quæ
deo conueniunt, & diuidit ſumma cum poteſtate
ſicuti uult? Non eſt igitur creatura, ſicut impie cō
tendunt hæretici. Petrus etiam: Modeſti, ait, ſi- 1.Pet.4
tis & uigilate in orationibus, & ante omnia chari
tatem inter uos habeatis: quia charitas multitudi-
nem peccatorum operit, hoſpitales adinuicem ſi-
ne murmuratione. Vnuſquiſq; ſicut accepit gra-
tiam, in uos ipſos eam miniſtrantes, ſicut boni diſ-
penſatores uariæ gratiæ dei. Aduerte rurſus hic
diligenter, quia quum ſpiritusſanctus diuinas gra
tias ſumma cum poteſtate ſicuti uult, ſingulis ſan
ctorum diſtribuat: à deo huiuſmodi gratiarum ua C
riam diſtributionem Petrus fieri aſſerit. Si ergo
Petrus ſpiritum ſanctum deum eſſe affirmat: quo
modo non erit impium ſimul & ſtultum creatu-
ris ipſum connumerare, & ſanctorum apoſtolo-
rum doctrinæ atq; prædicationi repugnare? Sed 1.Ioan.2
Ioannes quoq; in epiſtola: Hæc, inquit, ſcripſi uo
bis de decipientibus uos, & uos unctionem quam
accepiſtis ab ipſo, maneat in uobis: nec opus habe
tis ut aliquis uos doceat, ſed ſicut unctio eius uos
de omnibus docet: & uerum eſt, & non eſt fal-
ſum. Et ſicut docuit uos, manete in ipſo. Fertur
quidam in prophetis ſermo: Et erunt omnes do- Iſa.54
cibiles dei. Quoniam ergo qui crediderūt in Chri
ſtum, & ſancto ſpiritu peruncti ſunt, per ipſum
ſanctum ſpiritum omnia docentur: nec ſibi homi
num doctrina opus eſt, ſed ſolum dei docibiles ſe D
cundum prophetā ſunt, deus certè ſpiritusſanctus
eſt: quomodo igitur erit creatura? Inſuper, eodē
loco Ioannes: Qui ſeruat, inquit, mandata eius, in
ipſo manet, & ipſe in eo. Et in hoc cognoſcimus,
quia in nobis manet, ex ſpiritu quem dedit no-
bis. Si ergo ſpiritu ſancto habitāte in nobis, nō ali
us quā ipſe Deus in nobis habitat, quomodo ſpiri
tuſſanctus nō erit Deus de deo? quem qui habet,
deum habet in ſeipſo habitantem, qui per quen- Leuit.
dam prophetam dixit: Habitabo in ipſis & inam-
bulabo, & ero deus ipſorum. Si ergo Deus, & de
Deo ſpiritusſanctus eſt, quomodo æternos fuge-
re poterunt cruciatus, qui audent inter creatu- Aduer.
ras ipſum connumerare? Rurſum Ioannes in ea- Arrian.
dem epiſtola ait: Quis eſt qui uincit mundum, niſi
qui credit

qui credit, quia Iesus est filius Dei? Hic uenit per aquam & sanguinem & spiritum Iesus Christus: non in aqua solum, sed in spiritu & sanguine: & spiritus est qui testimonium perhibet. Spiritus enim ueritas est: quia tres sunt qui testimonium perhibent, spiritus & aqua & sanguis, & hi tres unum sunt. Si testimonium hominum accipimus, testimonium dei maius est. Aduerte rursus diligenter, quia hic etiam ueritatis prædicator, deum uerum de deo uero spiritum sanctum naturaliter esse docet. Nam quum dixisset spiritum esse qui testimonium perhibet, post pauca statim addidit, quod testimonium dei maius est. Quomodo igitur creatura erit spiritus sanctus, qui non aliter quàm pater, deus ab apostolis appellatur?

De eodem, ex Euangelio secundũ Matthæum & Ioannem.

CAPVT VI.

Mat.1 IEsu autem Christi natiuitas sic fuit: Quum eñ desponsata esset mater eius Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in utero habens ex spiritu sancto. Potestas creandi, diuinæ solummodo inest naturæ: & hæc est inter alias deo conuenientes dignitates præcipua: sed spiritus sanctus in utero uirginis templum filio dei creauit. Quis ergo nisi amens simul & impius, creaturam esse spiritum sanctum dicere audebit? Ipsam enim diuinam essentiam conatur hoc modo ad creaturarum conditionem reducere, quum recentem nobis deum tradere uelit. Sed non erit in nobis deus
Psal.10 recens, ut scribitur. Increata ergo & æterna diuina essentia & natura est: quomodo igitur spiritus sanctus, qui in ipso deo æternaliter est, creatura erit? Præterea, ad Iudæos calumniatores dominus
Mat.12 ait: Si ego in Beelzebub dæmonia eijcio: filij uestri in quo eijciunt? propter hoc ipsi iudices uestri erunt. Si autem in spiritu dei eijcio dæmonia, ergo peruenit ad uos regnum dei. Si per operationes spiritus sancti filius dei & deus ipse dæmonia eijciens glorificatur: si creatura (ut illi aiunt) spiritus sanctus est, erit potestas dei, hoc est, filij dei in creatura: quæ maior quàm ipse deus erit, aut certè æqualis, siquidem deus & dei filius in ea glorificatur. Quare si hoc impium uel cogitare solummodo est, non erit certè spiritus sanctus creatura, in quo deus pater per filium uniuersa operatur atq; glorificatur. Adhæc, Quotquot autem receperunt eum (Euangelista Ioannes ait) dedit eis potestatem filios dei fieri: qui non ex sanguinibus, neIoan.1 que ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt. Spiritus sanctus est, qui per fidem Christi ad salutem nos regenerat, & huius rei gratia filij dei efficimur. Quomodo igitur spiritus sanctus non erit deus, per quem nos dij per gratiam efficimur, ab ipso regenerati? Quod aũt de spiritu sancto fideles renascũtur, ipse saluator testatur, dicens ad Nicodemum: Spiritus ubi uult
Ioan.3 spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde uenit, & quò uadit: sic est, inquit, omnis qui natus est ex spiritu. Deniq; alio loco dominus apud Ioannem: Quando autem ueniet paracletus, quem ego mittam uobis à patre, spiritus ueritatis qui ex
Ioã.15 patre procedit, ille testimoniũ perhibebit de me. A deo patre spiritus sanctus procedit, quasi fructus aut odor essentiæ ipsius. Est autem deus pater increatus: quomodo igitur spiritus sanctus, qui à deo profunditur, creatus erit? Aut quomodo fideles suscepto spiritu sancto, dei templa efficiuntur: si ipse spiritus sanctus (ut isti temerè contendunt) Deus non est?

Libri decimiquarti & ultimi, Thesauri Cyrilli finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, IN LIBROS DIALOgorum de Trinitate, Prologus ad Nemesinum, Ioanne [illegible]o interprete.

RES diuinæ, etiam his qui in arcanis & quæ mentis captum transcendunt contemplandis exercitati multum ualent, comprehensu difficiles sunt. Nam ut ualde crassa est hominum ratio, & propter frequentes cogitationes hisce impar, uident & ipsi iuxta Paulum sapientissimum, in speculo & ænigmate. Vnde haud mirum si de Deo loqui periculosum sit, atq; adeò ut sapientes silentium magis eligendum censeant, quod nihilominus his quibus docendi munus concreditum, detrimentosum fuerit. Quod sciens beatus Paulus, inquit: Væ mihi, si non euangelizauero. Accedens itaque ad præsentis libri lucubrationes, tibi Nemesine frater eruditissime, istum de sancta consubstantialiq; trinitate librum elaboraui. Totum autem uoluminis corpus in septem libros partitus sum, collatis quæ uel in genere, uel in specie de singulis quæri solent, colloquutus cum Hermia uiro & doctissimo & æquissimo, unde character dicendi sat humilis est, utpote dialogeticus, duabus personis inter se colloquentibus, quarum una per α, altera per ε signatur. Necessaria autem uisa est personarum introductio, propter magnam subtilitatem in crebris interrogationibus, dum semper id quod exquiritur, confirmatur ac confutatur. Diligenter igitur obseruentur præmissa elementa, quo discreta & ordinata sententiarum inuentio, atq; adeò totius libri ordo ac uirtus habeatur. Valere te in Domino precor, dilecte.

Nos pro α Cyrillum, & pro ε Hermiã non sine causa posuimus.

Contenta in hoc uolumine dialogorum de Trinitate

Quod consubstantialis & coæternus sit Deo & patri filius. Liber I.

Quod & coæternus Deo & patri, & ex ipso secundum naturam genitus sit filius. Lib. II.

Quod Deus uerus sit filius sicut & pater. Lib. III.

Quod non creatura neq; factura sit filius. Lib. IIII.

Quod deitatis proprietates ac gloria naturaliter in filio sint, sicut & in patre Lib. V.

Quod humanitatis proprietates, & quæ non ualdè diuinè dicta de filio, cõueniant magis dispensationi cũ carne, & nõ naturæ Verbi, secundũ quod intelligit & est deus. Lib. VI.

De Spiritu sancto, quod & Deus & ex deo sit secundũ naturam. Lib. VII.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI CYRILLI ARCHI-

EPISCOPI ALEXANDRINI, CVM HERMIA DIA-

logorum Liber primus, Quod consubstantialis & coæternus Deo ac patri sit filius.

CYRILLVS

HERMIAM illum sanctum & heri & nudius tertius nobis uidere non licebat. Neq; in forum emendi gratia, neq; aliam ob causam domo egressum opinor: sed domi hyems illum detinebat, & factum est id nimirum recte: at nunc illum uix tandem clara ostendit serenitas. HERMIAS. Vera dicis. Senes enim semper ad egrediendum difficiliores quàm adolescentes. CYRILLVS. Iucunda hæc res est, miramq; si dicatur, gratiam habet. Senes utique marinis piscibus recte quis comparârit. si enim uento tempestuoso et ualido, aquam magno firidore turbante & concutiente, secessus profundos, quasi syluas uel florulenta loca ingressi, commoditati suæ consulunt: uerum ubi radiorum solis splendor aquis redditus fuerit, & totum mare arridere quodãmodo uiderint, resumunt animos & renatant, abiecto q; metu & desidia, in summis ludunt fluctibus. HERMIAS. Ita scias amice nõ aliter habere meam causam. CYRILLVS. Iam uerò quum à turbis & negocijs semotissimus sis, & mens tua, ut opinor, non minus quàm iuxta locũ uacet. Quid hinc afferes nobis emolumenti? maximum utiq; & quantum afferre sanctos decet: aut nihil boni solitudinibus tribueremus? HER. Omnino. CYR. Verum hunc sermonem per Psaltis lyram à Deo cantatum compro- C bant. HER. Quidnam cantatum dicis? HER. Vacate & scitote, quia ego sum deus. Nã oculus quidem corporalis, à puluere & fumo, & alijs quæ obturbare possunt, liber, in obiecta sua, subtilem minimeq; impeditam efficaciam habet: at si affectione quapiã offendatur, uisibilibus minus quàm res postulat intentus erit, aberrabitq;, quamuis & de diligentia eius nihil desideretur. Humana quoque mens, si quieta fuerit, & secum habitans, àq; phantasijs friuolis & abominabilibus abscedere solita, acutè & perspicuè aspiciet, citraq; errorem rerũ cognitionem percipiet. Quod si perturbationibus crassior facta fuerit, nũquam diuinam pulchritudinẽ cõtuebitur, & in his quæ magis terrena sunt residebit, similis passeribus D cõplutis, madefactione à subuolando in sublime prohibitis. HER. Bene dicis. CYR. Nunquid igitur ô Hermia ocioſus domi sedens, huius diuinæ uocis memor es, quid scilicet proferat terra tibi etiam, sicut heri & olim? Sunt enim tibi ad manum libri sancti, & sedet in animo tuo alacritas discendi auida, et ad indagandum omnia quæ discenda sunt, tanquam sagacissimũ canem quendam incitans. Num fortasse etiam uacationem ab istis rebus tribuemus ætati decrepitæ, & tempus accusabimus? uel certe aliud quiddam, tametsi minus uerum, dices? suauiter ita loquens te incesserim, quod uir senex, dictis suis haberi fidem uult, etiam mendacium non horrendo. HER. Multas quidẽ corporis ægritudines accusare possem. Venimus enim ad uitæ crepusculum, sed dicam, quod magis necessarium, istis nunc præteritis. Mens sanè mea gaudet in discendis utilibus, nihilq; aliud quàm id solum desiderat. Cæterum sicut generosus, pernicissimusq; ac pedibus ualens pullus, in campis non admodum planis cognosci B tur (nam uelit nolit roboris latentis indiciũ prodere cogitur) num deses sit, uel minus admirabilis. Pari modo, me quoq; seruida irrefrenabiliq; alacritate quadam correptum urgent loca in diuinis scripturis minus accessa, & peruia, aditũq; habentia non simplicem, sed cursui obsistentem, ut sic comparet quis, quo asperitas à desidia mẽtem illuc se conferentem uindicet. Sic sermo de fide, quæ est summa spei nostræ, præ omnibus alijs me accendit. CYR. Etiam, fateor te uera dicere. Verum omnibus perspicuum est, quod supernũ aliquod bonum, diuinumq; munus possidere, ut opinor, haud absq; sudore contingat. Quæ enim naturam excedunt, & singularem opinionem habent, nec uolentibus tam accessa sunt facile, & ardua ac difficilia, ægre capiũtur, & quem non exigunt laborem ac molestiã? HER. Iam quid facient interim ij, quibus est optimorũ illorum studiorum desiderium ingens & alacre, quæ tamen ægerrime assequi possunt? CYR. Quid autem aliud his faciendũ cẽses, quàm ut sermonibus obtemperent sanctorũ, qui id dicti crebro clamitãt. Si quis uestrũ sapiẽtia indiget, petat à deo, qui omnibus dat simpliciter, & non cõfundit, dabiturq; Iacob. 1 ei. Diuina cm̃ spiritualiq; luce, omnia quę luce indigent, illustrantur. Et sapientia, sapientiã dat his quæ sapiẽtiã et intelligentiã nõ habẽt. Cæterũ lux & sapientia intelligatur Christus, qui fulsit in cordibus nostris, ut illustretur agnitio eius. Eripuit enim nos deus ac pater, ut diuinus Paulus inquit, Coloss. 1 ex potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filij charitatis suæ in lucem. Quin illum et sanctus quidam uocauit diei irradiationem, & luciferum præterea. Dicit enim: Donec dies irradiet, & lucifer oriatur in cordibus uestris, nominans nimirũ 2. Pet. 1 diei irradiationem, & luciferum orientem, illuminationem in spiritu per Christum. HER. Nemo dubitârit Christum quidem esse, & mensem,

Senes piscibus cõparantur in cauda.

Psal. 45 Solitudinis utilitas.

& diem, & iubar, et luciferum eorum qui sunt inter eos ad fidem uocati. At nunc te rogauerimus, ut sermonem de fide clarissimum, prorsus syncerum, minimeq; fallentem exhibeas: aut negabis te dicturum, more meo, torporem perpetuum senectutis incommodum, & mihi haud rarum, deligens? Innumera enim sunt quæ à multis diuulgantur, qui rectum ueritatis sermonẽ adulterant, & uarijs modis, pro sua libidine deprauant. Ad hæc, tum ciuitates, tũ regiones, quasi agrestes uespæ, passim uolantes grauibus bombis implent,
Hier.23 loquentes ea quæ in cordibus ipsorũ sunt, & non ex ore domini, sicut scriptum est. CYR. Demiror tuum in rebus diuinis incomparabile studiũ, oroq; te charissime, ne ab hac laudatissima sententia desistas unquam. Absque labore & abunde, apud te assequi liceret ea de quibus rogas, nihilominus tamen quæris, ut spiritualem rationem exquiras, ac promittis te discturũ. Etenim satis de hoc sancti patres conscripserunt, in quorum lucubrationibus si quis uigilanter, ac attente uersari uoluerit, breui, diuina luce mentem replebit. Non enim ipsi locuti sunt iuxta saluatoris uocem, sed spiritus Dei ac patris qui loquebatur in eis. Omnis item scriptura diuinitus inspirata & utilis.
Matth.10 2.Timoth.3 Nonne? HER. Etiam, hoc quoque uerum est, at si grauaberis ipse, & nihil cooperaberis, clausaq; quodammodo intra dentes lingua otiosus fueris, persuaserisue quod satis & copiose de talibus nobis locuti sint patres? Verum hoc factum neutiquam laudarim ego, qui conor, ut studiosis auditoribus muniantur argumenta, quæ nullo agone subuerti queant, oro autem, ut illud quod peto, mihi dicas. CYR. Quid à me rogabis? non attendis ingenij mei mediocritatem? HER. Absit, ne ea sit mihi mens, ut quantus sis tentem. Itaque responde mihi, & ne me euagatione uaga abducas ab his quæ tibi proponens, sciscitor.
CYR. Igitur si placet, post hac dicito. HER. Nonne si quis nostrum pascere uellet in agro oues forte uel capras, opus habebit pedo, & canibus, quibus se à feris, quæ inuadere possent, defendat, dum illi aut latratibus terrentes, prohibent aggrediendi audaciam, & domino illæsos greges custodiunt. CYR. Recte dixisti.
HER. Quod si tempore procedente mori contingat canes quosdam, & deinde alios pastor admiserit, nunquid superuacaneus horum latratus, & inutilis uigilantia, quandoquidem priores satis probati fuere? CYR. Et quomodo pro inutili censeretur conducibile? HER. Iam committens nos patrum scriptis, irreprehensibileq; tuum silentium putãs, dicis superuacaneam rem, uelle eadem diuinissima studia amplecti, tametsi animas simpliciores, ferocium hæreticorum ora impudentia perdere non cessent? CYR. Igitur quoniam me uehemens incesit desiderium (extimulatus enim & impulsus sum non mediocriter, ne laborem hanc detrectem) age igitur, allatis in medium his quæ accurate & exquisite in sancta & celeberrima synodo, quæ olim in Nicæa ciuitate congregata fuit consideremus, quid reprehensibile sit in ijs qui diuersa asserunt. Nam si quis fidem illam à sancta & magna synodo, optime & diuini afflatu definitam ac expositam dicere uoluerit, basin animarum nostrarum, fundamentumq; inconcussum & munitum, is utique probatissime loquetur, & ab ipso Christo laudem habiturus est, fidelis quoque & uerus adorator relucebit. Suis autem uerbis à nobis scribatur, diuinum & sanctissimum synodi illius oraculum, hoc est elaboratum & tornatum ad omnes ueras fidei sententias symbolum. Atq; adeò
Noua loqua ta cauc. nullus prorsus accipiatur sermo eorum, qui linguæ uitio nobis obstrepunt, dum alienis nos adiuntur dogmatis, & relicta uia regia, in alteram deflectuntur, prout sibi solis uidetur. Quem sanè mentis morbum, equidem curatu difficillimum censuerim. Sapientia enim quæ redargui nequit, errat, sicut scriptum est. In hunc autem modum fidei nostræ expositio habet:

FIDEI NOSTRAE EXPOSITIO SEcundum concilium Nicænum.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν. καὶ εἰς ἕνα κύριον ἰησοῦν χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς, μονογενῆ τοῦτ' ἔστιν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ. γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα. τοὺς λέγοντας, ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν· καὶ πρὶν γεννηθῆναι, οὐκ ἦν· καὶ ὅτι οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ κτιστόν, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοὺς τοιούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία.

CRedimus in unum Deum, patrem omnipotentem, omnium tam uisibilium quàm inuisibilium factorem. Et in unum dominum Iesum Christum, filium Dei, genitum ex patre, unigenitum, hoc est ex substantia illius, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, genitum non factum, consubstantialem patri, per quẽ omnia facta sunt, quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus est, passus est & sepultus, & resurrexit tertia die, ascendit in cœlos uenturus est ad iudicandos uiuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos qui dicunt: Erat aliquando quando non erat, uel non erat priusquam nasceretur, uel ex nihilo factus est, uel ex alia substistentia, uel dicũt esse substantias, uel creatum, uel conuersilem, uel mutabilem filium Dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

HER. O purum, & summum puritatis fastigium, mea sententia, singuli qui hæc locuti fuere merito

merito Boanerges, hoc est filij tonitrui appellandi forent. Insolitum enim quiddam ac supernaturale dicunt. CYRILLVS. Optime igitur mihi uideor hæc ita considerare & facere, ut præter hęc nulla alia uel sentiēda, uel in lingua habenda sint, sed sequi potius oporteat iudicium, & sermones per spiritum inuētos. Equidem nosti ut omnem hunc sermonem in precio habuerim. HER. Rectè dixisti, sed non persuadebis, ut eadem quæ tu, sentiant & aduersarij. Nam sicut uituli abarmentati & dispersi eunt recta, ad id quod sibi arridet, & prætercursis optimis & uerè pulcherrimis pascuis, ad tribulos festinant & spinas, dum pascuntur imprudentium quorundam falsorum doctorum sermonibus. Et Sapientiæ sermo illos
Eccl. 2 deplorauit: O uos, inquit, qui dereliquistis uias B rectas, ut iretis in uias tenebrarum. Qui lætamini in malis, & gaudetis in iniquitate praua, quorum semitæ peruersæ, & flexuosæ uiæ eorum.
CYRILLVS. Bene dicis. Deplorare eos etiam
Hier. 9 decet cum propheta Hieremia, qui inquit: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo populum meum die ac nocte. Nam qui insipienter neglecta ueritatis uia declinant ad impostura & subuersiones, & ad prophana mendacia, quomodo non erunt di-
1. Ioan. 2 gni luctu? Et ex nobis quidem exierunt, ut sanctus quidam Christi discipulus scripsit, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, utique mansissent nobiscum. In quo possunt taxare hanc tam rectam & exactam, & quæ extra omnem reprehensionem est fidem, uel certe fidei C confessionem? HERMIAS. Etiam inquiunt: Iure increpamus homousij nouum uocabulum, & ἄγραφον, hoc est, in diuinis scripturis non repertum, asserētes. CYR. Insipientissime hoc dixerint amice. Nihil enim damni uerbum secum affert, siquidem uerissimum fuerit, quod per id significatur, nonne & tu cōcedes uerum esse quod dico? HERMIAS. Vtique uerum est. CY-
Cirra cor. qui contentiose nocula in scripturis non contentia urgent. RILLVS. Vide igitur, an non & alias eiusmodi uoces solemus interdum diuinæ naturæ attribuere, tametsi in sacris & diuinis literis nō legantur. HERMIAS. Quas nam dicis? CYR. Nam si quis deum appellare uoluerit incorporeum, & infigurabilē, & absque quantitate, & absque magnitudine, nunquid male fuerit locutus? D uel etiam si incircumscriptum, & regi non subditum dixerit, nunquid illi necessarium ex diuina scriptura uocabulum, licet quæ uera sunt sentiat? HERMIAS. Hoc planè esset delirare.
CYRILLVS. Cur igitur tam pueriliter ad reprehendendum propensiores sunt, homousij & consubstantialis uocabulum, quod tamen notissimū & usitatissimum nomen est, quum his qui diuina mysteria diligenter exquisierunt, et docuerunt re ipsa manifestum sit, quod filius Dei ac patris, natus nobis ex ipsa substantia, non alterius naturæ sit, sicut illis uidetur, neque etiam externus ab eo qui genuit, sed consubstantialis ei & conformis, ac æqualis naturæ. Nulla enim dictione uti erubescam, quæ ad ueritatem explicandam conducit. Omnino enim sub genere & specifica differentia diuinitas non est. Nā si uitare uoluerimus talia, per quæ quis uel in paruam summæ omnium substantiæ cognitionem uocetur, & incredduli & imperiti euademus. nunquam erudiēdi, quis nam Deus, qui natura & uerè Deus existat, sed tempestatibus ac quasi omni uento circumagitabimur, si hoc quoq; contemnamus & reijciamus, licet etiam sic in speculo uideamus & cognoscamus ex parte, surdis, insensatisq; saxis omnino similes erimus, & ut Græcorum poëtarum quidam dixit, inutile pondus terræ. HER. At nomen ὁμοούσιον, hoc est, consubstantiale ubinā ponit scriptura? CYR. Ad priorem sermonē redire me facis amice. Vbinam, oro, nominauit scriptura deum incorporeum, infigurabilem, incircumscriptum, & inregnatum? & nihilominus ita est, etiam nolentibus illis. Itaque si uoluerimus recte sapere, nomina quæ ad ueritatis cognitionem faciunt, uitanda sunt minime. Nónne non existimabunt non falsiloquū deum, qui ad Sanctū Mosen Exod. 4 dicit: Ego sum ὁ ὤν, qui sum. Hoc em̄ meū nomen est inquit, & memoriale æternū in generationes generationum? Vtiq; non uenient in tantam dementiam, ut contradicere audeant, quod is Qui est, sit Deus. Est enim uerè ὄν, is qui est, & ὤν, Qui est uocari, soli ipsi congruit proprie & particulariter: Licet fortasse ut cæteras, hoc sicut abusiuum nomen alijs cōmunicatum sit à ueteribus. Et inde nimirum prisci οὐσίας, hoc est substantiæ uel essentiæ dictionem deriuarunt: idq; meritò, adeoq; ut si quis filium patri dixerit esse connaturalem ac consubstantialem, nihil insolitum in nominis impositione nouasse intelligatur, quandoquidē primitiuum in diuina scriptura inuenitur. Etenim quæ à talibus nominibus deriuata sunt, non prorsus secundum positionem propriam ab illis ipsis seiuncta sunt, eo quod in primitiuo ut in radice plantata sunt. Si igitur extra uiam & consuetudinem sacram, ὁμοούσιον consubstantiale esse affirmârint, germanum deriuationis nominum modum impugnant, nam ab ὄντος est οὐσία, & ὁμοούσιον, hoc est ab esse essentia, uel à substare substantia cōsubstantiale, uel coēssentiale. At qui sic indociles sunt hoc pacto facile è medio tollent etiam alias uoces, quibus parum id quod per speculum & ænigma de Deo uidemus, & diuinitatis tenues quasdam imaginationes accipimus. HER. Quid autem, si non dicant filium ὁμοούσιον consubstantialem patri, sed ὁμοούσιον, hoc est, similis substantiæ? CYR. Non sic recte dicent amice, & ipsi primum à seipsis dissentire deprehendētur, dum uitant uerbum Consubstantiale, uel ὁμοούσιον, ut nouum, & in scripturis non cognitum, & admittere nolunt, uolunt autem quod dicatur filius homœusios, hoc est, similis substantiæ quod non minus à substantia deducunt quàm nos. Adulterant autem uocē Homousion, quam clamant esse notham, & sacris literis incognitam ac erroneam. Quid enim talium non dicunt? suam uerò uocem

Vbi nomē consubstantiale in scriptura fundatum.

Homœusion inter probatissimas scribunt. Etsi quis illis dicta filium patri cōsubstantialem, quidnam ipsi facturi uidebuntur? HER. Non mediocriter iniuria afficiēt, & à dictionis uirtute abhorrebunt, utpote eius quæ ueritatem dilucide et egregie demonstrat. CYR. Ne suspiceris, quod aliter se habituri sint, quàm ij, qui iuueniliter ineptiunt eliminantes filium à naturali habitudine & proprietate cum Deo & patre, idcp̃ sola impudentia sua, & prophanissimis doctorum suorum præceptis, & uix imaginem & similitudinem habere commiserando permittunt, ut uideatur tandem parum differre ab his, qui secundum imaginem creati, uel certe ad modum qualitatis formati quasi ad diuinam & immortalē pulchritudinē. HER. Quomodo dicis? CYR. Non audis ô amice Christum præcipientem, ac manifeste dicentem: Estote misericordes, sicut & pater uester qui in cœlis est? HER. Etiam. CYR. Non intelligis igitur quod & nos morum qualitas transformat, et uirtutū efficacia, diuinus nobis character quodammodo insculpitur? Res enim bona inderiuabilis substantialiter est diuinitas. Huius autem per imitationem, et nos sumus capaces, si in omnibus rebus arduis uoluntarium desiderium & alacritatem honestate morū declarauerimus. Nōdum enim censebimur, si mente ac corde fuerimus boni, diuinam habētes effigiem in nostris animabus morum qualitate relucentem, expressam etiam et plenam imaginem eius habere, quæ & substantialis sit, et immobilis, & æqualiter decenterq̃ ad omne quod illi adest, se extēdat: alioquin concederemus diuinitatem nobis esse similem, nullamq̃ prorsus à nobis discriminare differentiam. Conditi enim sumus ad imaginem & similitudinem eius. At non ita habet res, absit. Innumera enim inter nos & illum intersunt. Nos enim non simplices sumus natura, deus uerò simplex, & omnino incompositus, diues quoque est omni perfectione in seipso, nullo egens: At omnis corporea natura, ex particulis quibusdam ad unius cuiuspiam integri plenitudinem ac constitutionem concurrentibus, & nos quidem de terra secundū carnem scilicet corruptibiles, & marcescētibus floribus agri similes, at deus ab his est semotissimus. Est & hominis anima ad lapsum prodiuis, uarias habēs uicissitudines, ita ut ab optimis ad praua, & à prauitate ad bonum transeat. Firmatus autem & fundatus, ut sic dicam, est Deus in suis bonis, nec de uno in alia transitionē in se admittens, imò substantialiter est ipsa firmitas, non secura uolūtariæ electionis inuentio. Igitur manifestū est, quod creaturis nō inest naturalis quædam ad deum similitudo, & expressa effigies, sed quodammodo in opere & operum qualitate refulget. HER Vltráne sermo noster decorem suū amittat? Vbi angeli non seruato principatu suo, & nos quoq̃ à familiaritate cum Deo excidimus, offensi quidem sumus in natura nihil, non enim omnino in nihilum recidimus, sed sumus, licet uirtute, ac scientiæ & artis cognitione, magna desidia, & in nequitiam propensione, destituti: immutati uerò, iterum uocati sumus ad resumendam primæuam, & exemplarem pulchritudinem per Christum ad hoc eruditi. Et nōdum dicimus, quod in aliam quandam naturam ex humanitate transeuntibus concedat ad hanc pertingere nobilitatē, sed studio laborioso, in hoc ut faciant & sentiant melior, enitentibus. CYR. Igitur nō est obscurū ô Hermia, diuinæ imaginis charactēres in nobis lucere, qui alacriter enitimur, ut bonum operemur, sicut & ipse iam confessus es, & propter similitudinem cum deo, aliquomodo cum eo conferri possumus, & nihil impediret (siquidem sic se res haberet) quin eiusdem cum conditore essemus naturæ. Quæcūq̃ enim omnimodam similitudinem inter se habent naturaliter, ea nulla opinor ratio à naturali proprietate quā inter se habent, separabit. An non secundum naturam angelus similis angelo, & homo item alteri sibi simili? HER. Sic habet. CYR. Hoc modo ij qui sola peruersa sapiunt, prætereuntes nomen Homousion consubstantialē, quum signanter identitatem naturalem manifestet, tanquā friuolum: accedunt autem quàm libenter ad ea quæ ipsi inuenerunt, nempe ad suum Homœusion, id est similis naturæ, uerbulo isto externam similitudinem inferentes, miraq̃ uersutia assertionem suam adumbrantes. Nominant quoque & Deum, & filium, & saluatorem, & redemptorem, sed aliis quibusdam rationibus, quas ex secularibus sapientibus colligunt: nec filium secundum naturam, nec uerè esse Deū asserentes. Et miseri, quantum in ipsis est, cōiungunt illum cum his qui configurati cum deo ob similitudinem studijs obtentam, & creaturæ coniungunt, nihil omnium conditorem reueriti, dum scilicet dicunt non esse ὁμοούσιον consubstantialem, sed ὁμοιούσιον, id est, similis naturæ, tametsi etiam hoc meritò dicatur aliqua ex parte. Quod si quis dicat eis: Dum repellitis & uituperatis uerbum illud tanquam nouum & insolitum, quid nunc egregium relinquitis? si quis uobiscum dicat ὁμοιούσιον, hoc est, similis naturæ? opinor de hoc perplexa mente dubitaturos. Porrò non fuerit difficile intelligere, etiam si ipsi non dicant, quod eneruent ac adulterent uim ac significationem uerbi homousion. Hoc, sicut opinantur & dicunt, non ideò fit, quia non desumptum ex sacris scripturis hoc uerbum, sed quia declarans filium esse non alterius naturæ, quàm ex ipsa quę est uerè dei ac patris, ueritatē magis cōmendat. HER. Optime dixisti. CYR. Verisimiliter coniectas, hostes illos dei oblitos esse uocis Christi, qui manifeste clamās, se esse ineffabilis naturæ, & non creaturæ, quæ initium sumpsit, ac producta est, fructum dicebat: Ego non sum ex hoc mundo, uos estis ex hoc mundo. Et iterum: Vos desubtus estis, ego supernè sum. Præterea & sapiens Ioannes scribit de eo: Qui supernè uenit, super omnes est. Quid enim est supernè, quàm omnino ex summa, & omnium præcellentissima natura esse? Et quid est non esse ex hoc mundo, quàm

De charactère dei in nobis.

Natura adhuc salua post peccatum.

Luc. 6

Charactères dei in nobis.

Dolor Arianorum.

Ioan. 1

Ioan. 3 Christus pertinet.

quàm alienum esse à communi omnium creaturarum natiuitate, fontemq; habere solum deū patrem? HER. At si non ita intelligendum uelint uerbum superne, ut tu nunc dixisti, sed sic, quod Christus non sit ex hac quæ infra est humanitate, et terrena, sed ex cœlesti uel saltem ex alia natura, multò melius quàm hæc nostra habēte: quid tum diceremus eis? CYR. Quid aliud quàm hoc dicemus eis: Si ita habere dicent, quemadmodum et intelligere solent, quid eximiū in natura & gloria filij dei spectauerit quispiam? An non & omnes sancti angeli superne sunt, & ad nos ueniūt, hoc est ex cœlo? & throni, potestates, dominationes, ac alij Seraphin, multo melius habent, quàm nostra natura? Itaq; si nihil sublimius est in filio, et ipse in naturalibus istis cōditionibus uideatur, ut ego reor, nihil differet à rationalibus creaturis, quæ scilicet superne ad nos olim ueniūt, & in ministerium emittuntur, spiritus ministratorij propter eos qui hæreditatem salutis accepturi sunt.

Aduentitia igitur & extranea diuinitatis gloria ei tribuetur, & falsè loquetur, dicens: Ego sum ueritas. Quomodo enim, uel ubi esset ueritas, quod non sic se habet, sicut in scripturis diuinitus inspiratis nominatur? Quid autem omnino dicunt de hoc, quod filius non sit de hoc mundo? HER. Ego dicam. Non dicunt quidem consubstantialem deo et patri secundum naturam ineffabilem: obseruant autem, nescio quomodo coactè eximium quiddam in eo, ultra creaturam. Non enim dicunt esse eiusdem naturæ cum creaturis, sed occupare quasi mediam regionem quandam, hoc est habere rationem naturæ, qua neque omnino substantialiter iunctus sit ei qui genuit, neque etiam omnibus modis ad id quod infra est, hoc est, ad creaturam accedat. CYR. Itaque siquidem aperte dicere uoluerint, filij naturam, confusi opinor dicent, quod neque Deus secundum naturam sit, neque factus. Nam siquidem substantia Dei & patris inferior est, & melior quàm creaturarum natura, amiserit quidem digne, quod sit uerè Deus, & nescio quo pacto, ne inter creaturas numeretur, effugiet. HER. Recte intelligis. Etenim de uerbo certantes, mediatorem ipsum dicunt nominatum esse Dei & hominum, non alia sanè quàm hac de causa, ut opinor. CYR. Là quid his stupidius? Inimici nostri insipientes, sicut scriptum est. Quo pacto enim non essent quàm semotissimi à cordis inculpata sapientia, ij qui frigidissimis suarum cogitationum adinuentionibus suspicantur ueritatis dogmata expugnare se posse? Quippe uerè sanctus & sapientissimus Paulus, imò omnis sanctorum chorus nouit & affert nobis de filio (postquam unitus est carni, hoc est nobis similis factus est iuxta perfectam similitudinem, absque peccato tamen) duplicem sermonem. Etenim uariam nobis contexens doctrinā, nonnunquam nudum, & à creaturæ conditionibus destitutum, & prorsus nostræ naturæ nō adiunctum ostendit unigenitum: aliquando autem quasi serui figura adumbratum, ueruntamen fortiter iunctum, & adhærentem bonis suæ naturæ congruis, & diuinitatis dignitatibus inseparabiliter conspicuum. Diuinus enim ille uir dicens: Iesus heri & hodie, idē & in secula, declarat quod semper similiter se habeat, uersionisq; a dumbrationem ac uicissitudinem pati nesciat. HER. At hæc uerba cum illis ut conueniunt? CYR. Quod ad sacras literas non ignauam uel supinam mentem afferre oporteat, quasi in tam eximijs rebus ludere licitum sit, dum à uia recta, nescio quomodo excidunt, et in alteram mouentur ac deflectunt. Regia enim uia incedendum esse non aliud esse dixerimus, quàm nec in dextram, nec in sinistram declinare. Vide enim, quàm incircumspectè ad omne quod ipsis probatur, contendant, non expendentes uel probantes, quæ nam scripta congruant Verbo nudo, hoc est, ut ante incarnationem intelligitur, & fuit, & quæ'nam Verbo, postquā ad nostram similitudinem descendit. Nam siquidem arbitrantur nihili faciendam horum rationem, sed recipiendum simpliciter, & absq; consideratione ulteriore, quicquid scriptum est. Doceant, oro, ipsi, quid obstat, quo minus dicatur comedere, & dormire, & non posse absque labore incedere? Fatigatus enim est ex itinere. Et quod amplius est, mori, & alimenti indigum, laborisq; & infirmitatis capax, & morti obnoxium esse Verbum dei confiteri debemus. Horum igitur nullámne distinctionem dicis necessariam, quæ cuique seruientia tempori secernat & distribuat? HER. Quomodo non maxime necessaria? CYR. Itaque quum demonstratum sit, omnibus modis bonum esse, discernere singula, ut de illo dicta sunt: audias iam quis sit secundum naturam, dum scribit Paulus: Qui quū sit splendor gloriæ, & expressa imago substantiæ illius, portansq; omnia uerbo uirtutis suæ. Et alio loco iterum: Viuum enim uerbum dei & efficax, & penetrantius quouis ancipiti gladio, & pertingens usque ad partitionem animæ ac spiritus, compagúmque & medullarum, & discretiuum cogitationum & intentionum cordis, nec est ulla creatura quæ non sit manifesta in conspectu illius, sed omnia nuda & resupinata oculis eius, ad quem nobis est sermo. At de ipso, ut factus est nobis similis et in carne, inquit. Qui in diebus carnis suæ præces & supplicationes ad eum qui ipsum saluare poterat ex morte, quum clamore ualido & lachrymis obtulisset, & exauditus esset pro reuerentia, tametsi filius erat, tamen didicit ex his quæ passus est, obedientiam. Nónne incongruè secundum id quod de ambobus manifestatur, rerum natura secum pugnat? splendor gloriæ dei ac patris, diuinæ substātiæ character, portans omnia uerbo uirtutis suæ, uiuum & efficax, & penetrantissimum uerbum preces dicitur, & supplicationes adhibere, idq; fusis lachrymis, ut mortis reprimat insultum. Verum in diebus inquit, carnis suæ, hoc est quando deus existēs Ver-

Hebr. 13

Hebr. 3

Hebr. 5

Ioan. 14

Impiè à quibusdam Christus mediator uocatur.

Duplex de Christo sermo.

bum factum est caro secundum scripturas. Nec fuit in homine sicut in cæteris sanctis quos per participationem inhabitat, in spiritu scilicet sancto. Itaque duplex de filio sermo est. Referenda igitur ea quæ Dei sunt ad Deum, quæ autem nostra, hoc est humana, facto nobis simili. Valde autem cauenda est inepta & indiscreta operum confusio, quæ exactam & exquisitam sententiarum considerationem suffuratur, et ueritatis decorem non parum honestat. HER. Bene dicis. CYR.

NOTA.

1.Cor.10 Quando igitur dicitur mediator, nomen illud non est substantiæ unigeniti definitiuum. Absit: aptetur autem potius ad obedientiam Christi. Nam sic destruet cogitationes crassas, & omnem celsitudinem, quæ extollit contra cognitionem Dei, & captiuum ducet omnem intellectum ad obedientiam Dei, sicut scriptum est. HER.

Scopus scripturæ. Verus est sermo, sed de his satis dictum est uir egregie, quæ alioquin extra controuersiam sunt. Porrò de mediatione filij libens te audierim, quis à uobis intelligatur modus. Hoc enim seductorum sermonem diuersa sentientium, friuolum declarabit. CYR. Pergat igitur, si placet, & ad hoc se conuertat sermo noster. Examinandum tamen ante alia, quando filium in mediatoris ordine po

1.Timot.2 fuerit scriptura. Dixit igitur Paulus: Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit seipsum redemptionis precium pro nobis. Itaque non arbitror aliud tempus congruere mediationi filij quàm nouissimum, quando, sicut dixit, ipse in forma Dei existens, non rapinam est arbitratus se æqualem esse Deo, sed semetip-

Philip.2 sum exinaniuit, humilians in forma serui, quamuis Deus existeret ac Dominus, ut nos per se ipsum lucrifaceret Deo ac patri, & conciliaret omnia sicut scriptum est, pacificatis per crucem, tam his quæ in cœlo, quàm his quæ super terram, mediator erat ut homo. Itaque rogamus pro Christo, conciliemini Deo, Christi perso-

2.Cor.5 na assumpta iterum dicebat Paulus: Quoniam enim humana natura propter imbecillitatem suam, ad nudam & synceram diuinitatis gloriam accedere non poterat, utiliter unigenitus nostram substantiam induit, ut ineffabilem Dei ac patris reuelans uoluntatem, spirituales efficeret adoratores, non iam figurarum astrictos umbris, & addictos legi, quæ nihil perficiebat. Sed quoniam Deus spiritus est, ut etiam nos in spiritu, & ueritate adorare & colere illum conaremur.

Esa.9 An non & optimus Esaias natum nobis puellum dicit, & uocatum nomen eius, magni consilij angelum? HER. Optime dixisti, at si copiosioribus persuasionibus agere uoles, apte accommodandis, ad demonstrandum Christum esse mediatorem, etiam ex uetere instrumento plurimam, ut nosti, habiturum est gratiam. CYRIL. Igitur ad ipsum sacrorum ducem Mosen euntes, & factorum dictorúmque per illum uirtutem, quasi lucidissimam mediationis in Christo imaginem erigere molientes, elaboratum de illo sermonem proferamus. Velle enim aduersarios increpare, & confundere semper prout sibi placet, tametsi abludatur à sacris literis, & sic ijsdem quibus illi capi lapsibus, opinor equidem summæ stultitiæ partem habere. HER. Bene dicis. CYR. Itaque Israëlitæ, mole necessariæ seruitutis excussa, & iugo disrupto, à terra Aegyptiorum profecti sunt, quum habitarent circa montem, qui uocatur Sina, legesq; iam figurabantur quæ decernerent, quid faciendum, uidebaturq; deo, ut cõgregarentur ad radicem montis, ac abluerent uestimenta, & sic præcipiebat ad insolitam diuinã uisionem accedere. Vbi autem hæc ad præmonitio Exod.19
nem Mose perfecta sunt, descendit Dominus in specie ignis, fumi explicabantur, & exiliebant, & nebula caliginosa, & ignis discursiones, & tenebræ, & procellæ, quæ usque in summum æstuando seruebant, & distinctus tubarum sonus audiebatur. Tum Moses quidem eduxit populum in occursum Dei ad pedem montis. Scriptum est enim sic. Res autem hæc typus erat mediationis Christi. Dicit enim manifeste: Nullus uenit ad pa

Matth.11 trem, nisi per me. Accedimus enim non aliter ad Deum ac patrem quàm per Christum, dum omnem ueterem abolemus cicatricem, & omne inquinamenti genus eluimus, induimus uerò quodammodo mentem in puritate quæ est in Christo. Induimini enim dominum Iesum Christum, diuinus nobis dicit sermo. Sic sanè spiritualis puritatis uim, uestimentorum ablutio figurabat.

C An non & hoc uerum esse dicis probabili ratione persuasus? HER. Dixerim. CYR. Quum igitur Deus in specie ignis descendisset, & gloriam sensibilem etiam non summam, sed spectantibus insolitam ostenderet, facta est facies eius Israëlitis intolerabilis. Attoniti autem & tremuli rogabant pædagogum, Mosen inquam, & loquebantur: Loquere tu nobis, & non loquatur nobiscum Deus, ne forte moriamur. Ecce manifeste rogabant, ut mediator esset, utpote non ualentes ad puram Dei gloriam accedere. Itaque quasi ex manifesta imagine, ex his iã dictis, scias et de unigenito, quod quoniam non nudam diuinam gloriam nos accedere non ualebamus, ut nos doceret dei ac patris uoluntatem, factus est

D nobis similis mediator dei ac hominũ. Ipse enim Eph.2
est pax nostra secundum scripturas. Ne autem existimes me nugari conferentem ministeriũ Chri Deut.18
sti cum ministerio Mosis. Hinc autem facile discces. Repetens enim in Deuteronomio, de congregatione filiorum Israël, sic dixit: Perfectus eris coram domino deo tuo. Gentes enim illæ, quas tu ab hæreditate sua destituis, diuinationes & uaticinia audient. Tibi autem non sic. Dedit dominus Deus tuus prophetam ex fratribus tuis, ut me, suscitabit dominus deus tuus, illum audietis, iuxta omnia quæcunq; petiuisti à domino Deo tuo in Horeb die congregationis, dicentes: Non adijciemus audire uocem Domini Dei nostri, & ignem

Per Christũ patres nostros per Mosen figurabat.

Universidad de Deusto

& ignem magnum hunc non uidebimus ultra, ne quę moriamur. Et dixit Dominus ad me: Rectè omnia quæcunque loquuti sunt: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum eorum sicut te, & dabo Verbum meum in ore eius, & loquetur eis secundum quod præcipiam ei, & homo qui non audierit uerba eius, quæ loquetur propheta in nomine meo, ego ulciscar de eo. An non euidenter ut in figuris & in umbris adhuc Mosaicis ostensum est, humanitatis infirmitati opus esse mediatore? ueruntamen hoc est considerandum.

Iesus typus Christi.

HER. Quid nam? CYR. Israëlitæ accedentes Mosen, dicebant: Loquere tu nobis, & ne loquatur nobis Deus, ut ne moriamur. Et hoc quærebant in Horeb, in die congregationis, quando deus erat in specie ignis super montem Sina. At conditor illos quidem ferebat tanquam optime loquutos & considerantes. Præfigurans tanquã in figuris ueritatem, Christi mediationem pollicetur, dicens: Rectè omnia quæcunqne loquuti sunt. Prophetam illis excitabo de medio fratrum, sicut te, mediatorem scilicet, afferentem populo cœlestes ac diuinos sermones, explanantemq; ineffabilis, ac indicibilis naturæ uoluntatem, id quod facillimè uideri potest per ipsum Christum consummatum esse. Clamabat enim manifestè: Ego ex me loquutus non sum, sed pater qui misit me, ipse mihi mandatum dedit quid dicam & quid loquar. Et iterum: Verba quæ ego loquor, non sunt mea, sed eius qui misit me patris. Scribit quoq; & sapiens Ioannes de illo: Qui accepit eius testimonium, obsignauit, quod Deus uerax est. Quem enim misit Deus, uerba Dei loquitur. Nunquid ô amice, suffragaris mihi, quod uera loquar, uel renuere negabis? HER. Minime. CYR. Itaque sic de Mose dictum sit. Vis & aliud quiddam præter hoc dicamus, quod nobis modum mediationis filij arcanè figuret, uel his præteritis putas alia nobis transeundum uia? HER. Sed quare uir egregiè, præteritis his, quæ in manibus sunt, & quæ plurimum profutura speramus, iremus ac properaremus ad aliarum sententiarum indaginem, quum satius sit hoc facere, maxime dum ocioſi sumus, & à nullo impedimur? CYR. Vertam itaq; me ad istud quod non ingratum & lubens edicam. Core, Dathan, & Abiron nati erant ex tribu & genere Leui, sed non constituti inter eos qui ad summam sacerdotij functionem admissi, sed inter eos qui seruile ministerium in tabernaculo testimonij perageBant, Leuitæ tamen nihilominus & ipsi, & hæc illorum conditio: deinde sacerdotij gloriam intempestiue sitientes & de honoris loco à Deo dato imprudenter ingrati, non uocati ac temerarij in medium proruperunt, & seditiosum fecerunt populum contra Mosen & Aaronem, & mitissimum amaris sermonibus perstringentes, irritabant & contristabant. Porrò hi pœnam facinoris luentes, iusto iudice uindicante, & cum tota domo perierunt. Terra aperto ore suo absorpsit eos, & filios eorum, & iumenta eorum, & omnia quæ illorum erant. Postquam autem illis iustissime punitis, quidam eiusdem factionis ægreferentes, sicut serpentes adorti sunt Mosen, tum Deus ad iram prouocatus est. Scriptum est autem sic: Et loquutus est Dominus ad Mosen ac Aaron, dicens: Segregamini de medio congregationis huius, & semel exterminabo illos, & ceciderunt in faciem. Et dixit Moses ad Aaron: Accipe thuribulum, & pone in illud ignem ab altario, & mitte thymiama super istum, & defer statim in castra, & propiciationem fac pro eis. Exijt enim ira à facie Domini, & cœpit sauciare populum. Accepitq; Aaron sicut loquutus est ei Moses, & cucurrit ad synagogam, iamq; cœperat pestis in populo, & immisit thymiama, & propitiationem fecit pro populo. Et stetit inter mortuos & uiuentes, & cessauit lues. Nunquid tibi adhuc mediatio filij etiam post hoc obscura erit ô Hermia? HER. Etiam: Dixerim sanè diligenter spectandum, quid sub historia lateat. Itaque manifesta, tu enim id poteris, ac decenter. CYR. An non putas Aaronem ad imaginem & figuram sacerdotij seruatoris nostri etiam ab initio positum quum podere succingeretur, humilariq; ornaretur & aureo petabo in summis temporibus, ac lapidibus sculptis, & quod his multo clarius solus permitteretur semel in anno in sancta sanctorum ingredi, idq; non sine sanguine, ut sacrificium pro toto populo perficiat. HER. Bene dicis, quoniam & diuinus Paulus scribit: Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per maius & perfectius tabernaculum, non manu factum, hoc est, non huius conditionis, neque per sanguinem hircorum & uitulorum, sed per proprium sanguinem ingressus est semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Et quod uetera quidem figuræ ac umbra, hæc autem, id est ea quæ Christi, clara & dilucida ueritas sint, quis uel mediocriter eruditus dubitaret? CYR. Igitur assumpto in pontificem & apostolum confessionis nostræ Iesu Christo, & deformioribus figurarum typis, omnigenæ ueritatis colore illustratis, age dicamus porrò. Omnes latum hunc & immensum habitantes terrarum orbem, uoluntatem nostram, diuinis dogmatis ac dominicis oraculis oppositimus, & in conditorem desiderantem, gloria & honore congruo hominem beare, non mediocriter impegimus, unde corruptio insurrexit, quæ nos depascitur, & morte sauciat. Et regnauit mors ab Adam, & usque ad Mosen, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudine transgressionis Adæ. Et dilatauit quidem infernus animam suam, sicut dicit Esaias propheta, aperuit autem os ita ut non cesset, licet uniuersam depopuletur terram, extenta sagena quam nullus effugeret, nec egrederetur, nisi unigenitus Dei Verbum, iuxta beneuolentiam dei ac patris, quasi è quodã superno & cælesti tabernaculo ad nos descendisset & aduenisset. Nam seipsum inaniuit forma serui sumpta, ut & appelletur pontifex, & loco thymiamatis seipsum Deo ac patri sacrificans

Num. 16

Aaron typus Christi mediatoris & sacerdotis.

Hebr. 9

Omnes peccatores sumus.

Rom. 5

Esa. 5

Ioan. 7

Ioan. 8

crificans placaret lucm. Dicit enim scriptura: Stetit inter uiuentes ac mortuos, medius, & cessauit lues. Nónne & per hæc uidere licet mediatorem Dei & hominum fuisse Iesum? Nam soluto quodammodo uetere dissidio, & amoto omni pristino interstitio, inter se conuenerunt quæ erant seiuncta, hoc est Deus & humanitas, mediatore nimirum Christo, qui summa cum infimis per seipsum colligauit. Proinde diuus Paulus dicebat
Ephes.2 ipsum esse pacem nostram, qui fecit ex utrisq; u-
Rom.5. num, & interstitium maceriæ diruit. Et iterum: Iustificati igitur fide, pacem habeamus cum Deo per dominum nostrum Iesum Christum. HER. Nunquid, quod unigenitus, peccatum intercludens, & excludens nos à charitate & familiaritate cum Deo, è medio sustulit, reduxitq́ue nos ad initium & aboleuit inimicitias, sola causa est, propter quam intelligitur mediator, uel etiam alius quidam modus ponitur? dic oro, libenter enim & cum siti quadam discerem. CYR. Vtique dicam, non enim grauor. Ex confesso est, quod
Eeph.2. aboleuit quidem inimicitias in carne sua, sicut scriptum est, & quasi conciliator factus & mediator quidem nostri, qui à charitate in Deum excideramus quàm longissime ob mundanæ uoluptatis amorem. Et quoniam creaturæ præter creaturam seruiuimus, per seipsum ad Deum ac patrem nos adduxit, iustificatosq; fide lucri fecit, uerumtamen non propterea dicimus quod propter solam dispensationem uocatus sit mediator. Porrò est & alius arcanus & mysticus sermo, ad nomen & rem mediationis accommodatus. HER. Quomodo igitur & hoc dicis? CYR. Et quomodo aliter, quàm iuxta hoc quod scriptum est. Hoc sentite unusquisque in uobis ipsis, quod &
Philip.2 in Christo Iesu, qui in forma Dei existens, non est arbitratus rapinam æqualem esse Deo, sed seipsum exinaniuit, forma serui sumpta in similitudine hominum factus, & habitu inuentus ut homo? Ipse enim quum existeret syncera pulchritudo, & forma, & species Dei ac patris, ex ipso & in ipso deus Verbum, demisit se in exinanitionē, non à quopiam ad hoc coactus, sed in beneuolentia patris iuxta suam uoluntatem factus est homo, seruans interim in seipso naturæ suæ dignitatem prorsus incorruptam & non uitiatam. Assumpta autem humanitate, unus ex utrisque intelligitur filius, dum diuina humanaq; natura in unum concurrerunt, & congregatæ sunt ineffabiliter, ac indicibiliter, nec intelligitur quod sint in unitatem compositæ, nondum enim dicimus Verbum Dei in naturam terrenæ carnis conuersam esse, uel saltem in ipsius Verbi carnem. Hoc enim ego extremæ dementiæ morbum esse concesserim. Nomen autem conuentus illius significat concursum summum & indiuulse ad unitatem se habentem, interim utroque manente in suo termino & sermone. Idem eñ deus simul est & homo. Neque si deum dixeris, ab humanitate liberaueris post unionem, neq; etiam si nominaueris hominē, deitatis dignitates amoueris, siquidem rectè sapere uolueris. Et est unigenitus ac Verbū, ut ex Deo patre prodijt & genitus. Est iterum primogenitus, quando factus est homo, & in multis fratribus. Et sicut nomen unigenitus proprium existit Verbi, & seruatum est illi iterum etiam carni unito, ita primogenitus, eius proprium quum non sit, factum est proprium eius cum carne. Mediator igitur & hac ratione intelligitur, quia ostendit in seipso collatas & unitas diuinitatem ac humanitatem, quæ secundum naturam ualdè discretæ sunt, & magnum habent interstitium, & coniungit nos per se Deo ac patri. Nam Deo est cognatus, quandoquidem ex eo est, & in eo: sed & nobis quoque cognatus est, quandoquidem ex nobis est, & in nobis. Neque nobis alienus est secundum humanitatem Emanuēl, sed per omnia absque solo peccato assimulatus.
HER. Rectissime dixisti, huc enim sermo tendit ut & consubstantialis Deo aç patri dicatur filius.
CYR. Consubstantialem dicimus, quandoquidem est uerè ex ipso, & in ipso secundum naturā, & substantialiter. Nam sicut nec uerè, nec exactè, nec decenter, intelligeretur uel diceretur esse consubstantialis nobiscum, nisi factus esset homo: ita nunquam esset ex Deo & in Deo, nisi naturalibus ad unitatem cum ipso rationibus colligaretur, neque aliter humanitas diuinæ naturæ particeps esset, nisi per mediatorem filium possideret, naturalem quodammodo sortita copulæ modū, Bonum autem fuerit, audire filium dicentem patri cœlesti, ut omnes unum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint, ut credat mundus, quod tu me miseris, & ego gloriam quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut nos unum sumus, ego in ipsis, & tu in me, ut sint perfecti in unum. HER. At si dicerent unitatem filij cum patre talem fortassis esse, qualis & de nobis ipsis intelligeretur, quid nam cogitaremus? Scriptum est enim: Multitudinis autem credentium erat cor unum & anima una. Enimuerò unionis nomen & res, unam omnium quotquot erant in omnibus, animam fuisse, dicens, utique non naturam ipsam definiens, sed affirmat potius, unum fuisse & idem considerare ac uelle, & unitatem tribuit indiuulsis uoluntatum propensionibus. Et quoniam filius semper idem uult ac probat, ac sentit quod pater, hac ratione et hoc ei competit. Hæc sanè miseri illi passim mussitant. CYR. At facile deprehendentur mentem suam impleſſe etiam in hoc summa & extrema stultitia, adeò nulla tam infirma est & abiecta cogitatio ac absurda, ut uidetur, quæ illorum mentem non depopuletur, idq; absque labore. Stultus enim stulta loquetur, & cor eius uana cogitabit, loquendo contra deum errorem, sicut scriptum est. Quomodo enim posthac quis non existimabit stultitia, temeritateq́ue omnium postrema plenum esse, dicere & uelle contendere, unionem filij cum patre, non esse naturalem, sed uoluntariam potius? Nam si ita res haberet, ueritasq; esset, nihil differret ab adoptatis in filios, &

ad nomē

ad nomen diuinitatis per uoluntatem patris ascitis, qui & eximijs uirtutum meritis tam nobilem & claram gloriam sibi compararunt. Sed dicant illi, quid iam prohiberet etiam omnes sanctos, qui sentire & facere uolunt ea, quibus Deus oblectatur, & quæ propria uidentur, quasi facta uoluntate quadam, quin hanc admirabilem filij uocem loquantur, & clament ad patrem: Sicut ego & tu unum sumus. Afferant autem talem quandam sancti cuiuspiam uocem, sed non poterunt: Absit. Contrarium, opinor, facile quis animaduerterit. Nam etiam pientissimi, quod sint peccatores, multifariam deplorant, quamuis probè suam naturam nouerint. Et fortasis haud difficile foret multas uoces coacernare, ex sanctis scripturis colligentibus: atqui satius fuerit nobis & huic instituto conuenientius, ut talia studiosis inquirenda exercitationis gratia relinquamus: conuertam autem me rectius ad ea, quæ illi tradunt, & quæ nunc magis necessaria, & repetens dicam sermonem de unitate nostra. Etenim ad unitatem, quæ est per fidem citra controuersiam collecti ac cõgregati sumus, differemus autem inter nos in nullo diuersitate substantiæ, licet singuli quodammodo in suam subsistentiam diuidantur. Sumus enim eiusdem speciei, & substantiæ omnium una est definitio, unaq; ratio, quæ de omnibus ex æquo prædicatur. Vnitatem autem cum Deo, non ex solis & nudis uoluntatis propensionibus assequimur, sed ex alia arcana, ac necessaria ratio cogit. Etenim quemadmodum diuinus nos Paulus erudiuit: Vnum corpus multi sumus, eo quod ex uno pane participes sumus. An ignoras dicit, & gentes unum corpus Christi factas, unionem cum illo per fidem sortitas? nam & mysticæ benedictionis participes factæ sunt. HERMIAS. Profecto ita est. CYRILLVS. Itaq; naturalem simul, & uoluntariam unionem in nobis ipsis possidemus: dispiciamus autem num talis sit nostra, & ea quæ in Christo. HERMIAS. Quomodo dicis? non enim satis assequor. CYRILLVS. Amice, nihil ardui in his esse dixerim, id quod quisquis sapit ac rectè sentit, facile discet, expendens secum primum quidem identitatem, qua nos homines naturali constitutione inter nos districti sumus, coniuncti autem & alio modo. Dissecti enim quodammodo in subsistentiam propriam, hoc est, singularem, iuxta quam hic quidem est Petrus, ille Thomas uel Matthæus, eiusdem corporis facti sumus in Christo, una carne pasti, & uno spiritu sancto ad unitatem obsignati. Et quandoquidem est indiuisibilis Christus (nullo enim modo diuisus est) unum omnes sumus in ipso. Propterea & ad patrem cœlestem dicebat, ut unum sint, sicut nos unum sumus. Vide enim quomodo in Christo & sancto spiritu unum sumus & secundum corpus, & secundum spiritum. Redarguendi igitur sunt, qui secus sentiunt, quod neque illa recte intelligunt, quæ de nobis scripta sunt. HER. Redarguendi utique sunt, recte enim dixisti. Nihilominus, ut mos mihi est, interrogo utrum filium unitum esse Deo ac patri recipiemus, sicut scilicet & nos mutuum, uel ultra hanc, admittet quis & aliam unionem? CYR. Vnitum esse dicemus patri filium sicut nos, & ultra quàm nos. Nam ex confesso, genitori filius omnino consubstantialis est, quandoquidem est uerè filius, & ex ipso. Sanè quum in propria existat subsistentia, qua ualde recte creditus est se habere non sicut nos inter nos, uel certè iuxta legem corporum distinctus erit, habens & ipse à patre in uniuersum sectionem. Ad diuersitatem scilicet singularem, natiuam habet ac ineffabilem unitatem, non confusionem quandam, quam patiuntur mutuum subsistentiæ, sicut quibusdam uidetur, ita ut idem sit pater ac filius, sed quum uterque sit ac subsistat, propriamq; habere dicatur exilientiam, substantiæ identitas unionem declarat. HER. Dicis igitur filium esse in propria substantia præter eam quæ à patre? CYR. Non in substantia alia ab ea quæ ut Dei, sed in subsistentia quæ ut filij. HER. Aliud igitur est substantia alia subsistentia. CYR. Etiam. Magnum enim inter illa discrimen est, quandoquidem substantia singularia continet. HER. Quomodo dicis? tardior enim adhæc, ut apparet, sum ego. CYR. An ignoras, quod & ipse non sim adeò expediti sermonis ad hæc explicanda, nihilominus tamen eundem ad propositum examen diuinæ eminentiæ, quæ in summis est fastigijs, idq; quasi in imagine. Itaque substantiæ declaratio uidetur sicut commune & uniuersale quiddam esse, nomina uerò subsistentiarum singularum, sub illo uniuersali prædicantur ac dicuntur, putas me nunc illud declarare? HER. Quod nam? CYR. Definiuimus hominem esse animal rationale mortale, iuxta rationem illi congruentem sic ponentes, & hunc dicimus substantiæ eius terminum esse, qui conueniat omnibus particularibus sub eo existentibus, unde sub hoc communi, hoc est, sub homine, uel hominis definitione cadit opinor & Thomas & Marcus, uel si dicere placet, & Petrus, & Paulus, & hoc sanè modo, substantiam quis designârit: eorum autem: quæ ut singularia intelliguntur, nondum manifestam & euidentem fecerit declarationem. Non enim si quid est homo, id mox est Petrus ac Paulus. Et si quis dixerit Thomas uel Petrus, non mox substantiæ terminum enunciarit, etiam si declaretur. Homo enim nihilominus est, at ostendit fortasis in specie tali, & in propria subsistentia & separata. Igitur nomen substãtiæ habet se ut homo, & gerit in se nomen uniuersale et communem rationem generis. Contra subsistentia intelligetur conuenientius ut singulare, quod neque à communitate destituat quod explanatur, neq; etiam singulare cum obscuro confundit & commiscet. HER. Intelligo nunc, uidetur enim mihi non imperite dictum. CYR. Igitur confitentes filium Deo ac patri consubstantialem existere, in propriaq; subsistentia coniunctim

Substantia & subsistẽtia differunt, οὐσία et ὑπόστασις.

1 Cor. 10

ctim & discretim unitum esse dicimus, identitatis sermonibus coaptantes maxime necessariam personarum, uel nominum distinctionem, uel subsistentiarum uarietatem, quæ ut in patre & filio, secundum hoc ipsum & solum, ut, non omnino substantiæ expressissimam similitudinem, & sicut illa, similiter & absque uariatione habeat, in patre & filio deducat modum quendam & differentiam, & ualdè ægre dijudicabilem proprietatem utriusque quodammodo efficiat. Nam ille quidem pater est, & non filius, hic uerò iterum filius, & minime pater. HER. Itaque si placet, dicamus esse duas substantias, unam quidem patris, alteram autẽ filij. Sic enim manifestior, & ad discernendum magis faciens, unicuique esset differentia. CYR. Non magis faceret ad discretionem, absit. Caue ne in alienum sensum illorum sermonibus aueharis, & relicta quodammodo uia regia, per male trita & imperuia incedas. HER. Quo pacto? CYR. Nam si una natura patris esset, præter illam autem una & alia filij, quomodo non necessarium sermonem intelligi in duobus, quæ inæqualis naturæ inter se, & separantia ac distinguentia simul sint? quomodo enim eadem natura, una et altera intelligeretur? Si enim fas est de hominibus qui unam & eandem consubstantialitatis rationem sortiti sunt, unam & alteram substantiam dicere, & unicuiq; rei, quasi proprium quendam communitatis sermonem tribuere. Nã si hoc fecerimus, & quasi necessariæ differentiæ modos adiecerimus substantijs, nempe dicentes unam & alteram, euanesceret uniuersale. An non diuersitatem quidem substantialis differentia, & quod unum aliter & aliter habeat in definitione naturali, diuersitas in his ostendit ac parit? HER. Opinor scilicet. CYR. Consectaneum igitur erit, etiam si dicere nolint, filium iam deo ac patri non consubstantialem, sed alium ac diuersum natura, & à diuinitatis definitione separatum, siquidem propriam habuerit rationem à dei ac patris substantia extraneam. HER. Nam contendunt, quod aliter habeat filius quàm pater, secundũ naturam existere intelligitur. Igitur ubi abiecerint nomen Consubstantiale, & subornarint nouum ac insolitum aliud, dicunt debere nos confiteri eum esse ὁμοιούσιον, hoc est similis naturæ, addentes quod hoc mediationis nomen sit illo dignissimũ. et cõgruentissimũ. CYR. Et quid hoc aliud, quã deliramentũ, et uerè anile nugamentũ? Nã si mediam quandã naturã in ipso intelligũt, & propter eam putant Mediatorẽ nominandũ, insipientissime dicunt. Quid igitur hinc, uel qualis contemplandi inferatur ratio, equidem non uideo, tu uerò ipse dixeris: ex te discere cupio. HER. Quid dicerem ad hæc? CYR. Dic igitur, & doce, utrũ genitus uel ingenitus sit mediator, utrum uerè deus, uel & ipse sit inter creaturas? Nam iuxta illos neq; pure deus, neq; manifeste creatura est. Quẽ igitur apud illos obtineat inter entia locum, etiam si uel obiter uellem dicere solum, nõ possem ego. HER. Inter ambos, nempe inter Deum ac creaturam ponunt, etenim & hanc ob causam eum mediatorem uocatum esse aiunt. CYR. Obscurissime loquuntur, & crassissime sentiunt, qui sic sentiunt. Etenim dum omnium rerum naturam, mente mea susq; deq; uerso, & quomodocunq; habere possint, anxie inquiro, non licet uidere ullam talem naturam, uel cogitatione, uel sermone comprehensilem, quæ & extra definitiones ueræ deitatis egrediatur, & effugiat, ne factura dicatur, meliorem q; suam nobis ostendat existentiam, quàm creaturam. Nunquid est aliquid inter genita, & ingenitum, non factum & facturam? HER. Equidem non admiserim, rectè enim dicis. CYR. Duas igitur contemplemur in uniuerso naturas, unam eius qui semper & eodem modo se habet ac est: alteram eorum, quæ receperunt, quod ab alio sunt facta. Iam illam quidem quæ est eius qui absque natiuitate existit, sitam super omnia, & super omnia prospectare, & in summis maioribusq; dignitatibus supernatare: hanc autem subiacere, & quasi subiectam esse tanquam sub pedes domini, scies manifeste, dum Christus Iudæorum turbis dicit: de subtus estis, ego supernè sum. Supernè autem uenire unigenitum ad nos etiam sapientissimus Ioannes declarat, dicens: Qui supernè uenit, super omnes est. Sentiebat enim tribuendam substantialiter Deo, secundum naturam existenti, & ex Deo secundum naturam nato, summam excellentiam perfectionem q; eminentissimam. Aduerbium autem Supernè non loci esse significatiuum: sed potius substantiæ Dei ac patris, quomodo non certissimum, sancto quopiam Apostolo manifeste differente: Omnis donatio bona, & omne donum perfectum supernè est, descendens à patre luminum, apud quem non est commutatio uel conuersionis obumbratio? Enimuerò licet quis prætercurrat angelos, superiora q; ac media omnia, ita ut ad ipsos perueniat Seraphin, summas q; consideret glorias, nondum tamen creaturarum transilierit naturam. Quid enim est ἄνωθεν, supernè? hoc est ex patre luminum, & propter hoc deus ac solus unus filius supernè. Vel quid per desuptus intelligitur? nimirum creatura et à creatura. Medium autem omnino nullum. At si quis rogauerit ab aduersarijs. Heus uos, quid nam nobis dicitis? Vtrum ille talis filius, & mediator secundum uos, genitus est uel ingenitus? Semper enim hæc nullum medium admittere uidentur. Quid nam responderent? HER. Hæsitaturos opinor, id q; meritò. CYR. Hæsitabunt utique. Viuit enim ueritas & uincit, ut scriptum est, nos autem scrutantes uiam, quæ in utrũ q; tendit, quæ probabilia sunt age, percontemur. Ingenitum enim si talem mediatorem admiserint, id quod solius deitatis secundum naturã est, tribuẽt ei quod ultra terminos eius est, ostendentes maiorem esse quàm cõueniat. Deus enim gloria ac natura lõge est super omnia, cuius proprium bonum fuerit, esse ingenitum. Et hanc ob causam, creatis ac corruptibilibus ineſt natura talis imperfecta, & illi non coordinata

Ioan. 3

Supernè significat.

Iacob. 1

coordinata. At si hoc non asserentes dixerint esse genitum, quomodo à quopiam intelligeretur nõ cognatum creaturæ, quod illi cognatum? Igitur quomodo astitue mediator maior quidem, quàm Deus secundum naturam, & maior quoque quàm creaturæ uel gloria, uel natura sinat: Si per hoc quidem, quod unigenitus est, ad gloriam diuinam pertineat, & longe mediationis mensuras transiliat, per hoc autem quod genitus est, ad inferiora uadat, & inter creaturas locum mediationis dimetiens, se humi collocet? Quandoquidem quod factum est, factum est cum omni quod factum, iuxta rationem eius qua factum esse aliquid dicitur) quale est hoc delirum & insipientissimum cauillum, quod incomprehensibilia ut cõprehensibila proponit, & naturæ nobis format loca, ad quæ nulla unquam mens pertigit? Nouus enim & obscurus sermo est. Operæprecium uero dixerim, ut sermones illos euidens sequatur demonstratio. Viderit autem quis imposturam illorum ingeniose ad decipiendum compositam. Nam quoniam prophanissima faciunt, & stultissima sentiunt, qui debacchati sunt in filium, ut à consubstantialitate cum Deo patre eiciant, sufurantur sibi interim per impudentiam breuem gloriolam, & afferunt quidem creaturis paruum decorem, excludunt autem quasi à transitu ad summa, ut non intelligatur secundum naturam Deus, dum illi medium locum partiuntur, & tantam gloriam metiuntur, quanta ipsis placuerit, quasi scilicet definitores ac legislatores constituti essent filio, quibus in locis illum esse deceat: Quemadmodum statuarij, in suo artificio nobiles, humanæ formæ speciem in lapide uel ligno insculpunt, & deinde superadditis ornatibus decorant, uel auro solidant, uel alijs quibusdam coloribus ornant, adeóque spectatorum mentem demulceant, non permittentes ut rideant internas & occultas materias, sed ut externis & caducis mundi splendoribus applaudant: Eodem modo & ij Mediatoris idolum delinantes, simpliciorum mentes deprædantur, & tanquam seruos sub hastam mittunt, ne possint diligenter inuestigare, quæ maligno studio ab illis præparata & adinuenta sunt. HER. Optime dicis. CYR. Itaque si uolebant suam sententiam, & opinionem non haberi, ut reiectaneam, sed momenti alicuius, oportebat eos de illo non tam incomprehensibilia imaginari, & conari fingere, ea quæ nulla ratio solet, uel nudis & solis cogitationibus apparentiam præ se ferant impersuasibilem, sed aduertere simpliciter filium in naturalibus Deitatis fastigijs intelligi, expendentes, quod genitus ex patre, hoc est ex substantia eius etiam euidentem & necessariam consubstantialitatis cum eo habiturus sit rationẽ. Quandoquidem filium uerè filium esse confessus est deus ac pater, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo bene complacitum mihi est. Cur non magis clamare uidetur: Hic est mediator? Nam cum secundum illos mediator sit, optime dixisset etiam sic. Factum enim mediatorem ostendisset, at quoniam homo factus erat filius, illam meritò uocem proloquutus est Deus ac pater. Dic mihi obsecro, & hoc apertè, num & in hanc stultitiam sint prolapsi, ut neque filium confiteantur. HER. Filium quidem esse, & natum esse dicunt, sed ut mihi uidetur, erubescunt tam impudenter ac apertè omnibus, ut ita dicam, sanctis obluctari scripturis. Veruntamen non ex ipsa nobis substantia patris, neque naturalis natiuitatis uocabulum suscipiendum uel intelligendum putant. CYR. Ficta mente filiationis & natiuitatis nomen se ac alios sentire tradunt. Nam ut uides, uerum generationis modum decutiẽtes, à substantia patris ac Dei auferunt, & unigenitum quoque priuant ne sit secundum naturam filius. Dura enim & amara uerba esse aiunt, ut sunt elegantiarum studiosi. Quo pacto nam & illud prætereunt? non enim sentiunt, quod & ipsam Dei patris naturam in hoc simul dehonestant, quandoquidem contendunt non esse fructiferum, & spoliant eum gignendi facultate, cuius tamen figuras parturiens & fructificans creaturarum natura in se declarat. HER. Fortasis autem & ad hoc dicent, quod siquidẽ natiuitatis nomen omnimodo uerè, iuxta quod dictum est & impositum est, necessariò omnino sentiendum, & recipiendum quod innumeri sint geniti ex Deo ac patre. Dictum est enim alicubi & de Israëlitis: Filios genui & exaltaui. CYR. Comperimus eos, sicut Dauid in Psalmis cantat, prætextus in peccatis prætexentes, & ad sermones iniquitatis declinantes. Nam siquidẽ aliud quiddã esset ex confesso filius, quàm id, quod est, & creditus est à nobis, et nobiscum sortitus esset uocabulum natiuitatis & filiationis, nihil obstaret, & hæc maiore abusu dicta, & credita esse. At quoniam ueritati uim facientes, & quantum in ipsis est, malígne studio, ipsum in aliam quandam naturam transferentes, mediatorem nominauerunt, & nugaciter hanc de illo fabulam finxerunt, non mediocriter reprehenduntur, quod non desinunt illum à sua substantiali eminentia expellere: & nothis quasi quibusdam dignitatibus, cum contumelia illudere ei, qui uerè ex patre, non grauantur mitti. Non enim in sortem nobis similem, sed neque in gloriam adoptionis filiorum cum factis æqualiter uocatus est filius, neque etiam extraneam eminentiam agnominatio ei parit, Absit. An numeratus enim esset, & cum ijs qui secundum gratiam filij, siquidem res sic haberet, & creaturæ mensuris circũscriberetur. At nugæ hæc sunt, & multiloquium inane, blasphemiarumq; turbatio, ac nihil præterea aliud. Quod autem inter adoptiuos filos sese numerare noluerit unigenitus, sed scierit se habere diuinam & ineffabilem super omnia eminentiam, & adoptionis filiorum ueram dignitatem, disces facile, dum dicit Iudæis de Mose & sanctis prophetis. Si illos deos dicit, ad quos uerbum dei factum est, & non potest solui scriptura, quem pater sanctificauit, & emisit in mundum

Esa. 1

Psal. 140.

Ioan. 10

Universidad de Deusto
Biblioteca

mundum,uos dicitis: Blasphemas,quia dixi: Filius sum Dei? Iam quum eos ad quos factum est uerbum Dei,deos declarauit & filios, quomodo non magis ipse, & filius, & Deus esset, meliusq;, & uerius, is per quem illi dñ & filij? Non aduentitium igitur unigenito esse filium,sed ita se habere significatiuum nomen fuerit,quemadmodum scilicet & ipsi patri ac Deo pater. Nam pater quidem pater, quia genuit filium, filius autem filius quoque,quia genitus est à patre. Huius rei gratia ego opinor, quamuis naturæ diuinæ bona uarijs, & plurimis dictionibus proferamus,licet ad paruam eius notitiam uenientes, nomen tamen paternitatis & filiationis non connumerarim cum illis, tametsi etiam alia rectè ac inculpatè de utrisque dicantur. HER. Quomodo dixisti? CYR. Quia tanto studio quæris,libenter dicam. Bifariam prærogatiuas diuinæ naturæ denotare solemus: Vel enim agnoscitur à nobis per ea, à quibus est,uel per ea à quibus non est. Nam dum uitam esse dicimus, & lucem eam nominamus, dicimus uerè ab his quæ esse creditur. At dum dicimus,quod corruptibilis non sit nec uisibilis, quæ in ea non sunt loquimur. Quod enim corruptione & ne à quopiam uideatur,superior sit,nostrorum uerborum uis declarat. Nónne sic est? HER. Verum dicis. CYR. Num existimabimus nos patrem aliquid facere in mundo, si quis illum dicat uitam esse ac lucem, sicut reuera est, & etiam incorruptibilem ac inuisibilem, modo rectè sentiat,& filij naturæ ea accommodet,& æqualibus nominibus honestare, Verbum ex Deo patre uoluerit. HER. Etiam. CYR. At si & regnum dicat, & omnibus dignitatibus uenerari uellet, quibus diuina solet natura, nónne & illud commune esse diceremus filio? HER. Quomodo non? CYR. Igitur omnino indocte loquuntur,utcunque studiosi sint. Quoniam utriq; communes sunt gloriæ & eminentiæ prærogatiuæ. Neque enim mentietur ueritas, hoc est Christus patri cœlesti,dicēs: Omnia mea tua sunt & tua mea, & glorificatus sum in eis. Itaq; siquidē dignitatis lege,sicut cætera, accidere dicimus patri quidē quod pater sit,& filio quod filius. Quid obstaret & impediret, dic mihi ex medijs nominibus fieri differentiam? amboscq; uocari & patres, et filios? utpote æqualiter communia sortitos opera, dignitatumq; eminentia æqualiter redimitos? HER. Omnino haud uerisimile est, ut hoc uel dicant,uel sentiant. Esset enim non aliter se habens pater,quàm sicut est,hoc est pater, & similiter filius,maneret enim filius, & non intelligeretur pater. CYR. Rectissime & uerè ô Hermia. Itaque comprobabis & corroborabis manifeste sermonem, qui ostendit quod patri patris nomen non sit dignitatis significatiuum. Opinor enim sic dicendum ijs, qui uenerantur congruam rei manifestationem. Neq; etiam filij appellatio, quasi esset in utroq;,sicut de uita,luce,& alijs eiusdem ordinis dicere licet,sed manifestandum utriusq; nomen,ut habeat. HER. Planè ita est, CYR. Sanè repelli quodammodo confusionem, nominū uirtutem, firmam autem quasi exigere in ipsa lēdem immobilem,utriq;esse taliter attribuit. Nam pater,pater,& non filius, quia genuit, filius autē iterum filius,quia genitus est. Age enim,si placet, parumper à patre quod patris est per imaginationem & sermonem amoueas, & iterū à filio quod filij,ô amice,quomodo nobis utriusq; persona significari poterit? Itaq; dum dicitur deus uel uita, uel lux,uel incorruptibilis,uel inuisibilis,uel rex, inde non satis discernitur quid manifestetur. Verum enim de utroq;, quod proprie utriq; inest, quomodo euidentem manifestationem faceret? Solitarie autem & uerè pater significatur,dum intelligitur quod genuit, solitarie autem & uere filius,dum intelligitur quod genitus sit. Itaq; proprium alteri quod eius & solius, quāuis alia indiscriminatim de eis dicantur. Illa enim in naturalium dignitatum ordine relicta sunt, ista uerò non sic se habent, sed partim genitorem partim genitum demonstrant.

Deus bifariā indicatur.

Ioan.17

Dialogorum libri primi finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPISCOPI Alexandrini,cū Hermia diologorū Liber secūdus,quod cōsubstantialis & coæternus deo ac patri sit filius.

CYRILLVS.

Nónne uerè dicitur ô Hermia,simplicem ueritatis sermonem, in simplicibus cordibus, præcipuam & optimā habere sedem. Sæpenumero autem dulcior melle labor est, id quod uerum esse persuadebit diuinus Psaltes ad omnium saluatorem deum,dicens: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. HER. Etiam. Veritatis sermonem simplicem & ego fauis dulciorem astipulor: at simplicitatis in istis quotuplex modus à nobis intelligitur? CYR. Quid enim aliud simplicem ueritatis sermonem nobis ostenderet, quàm liberari à multiplicibus cogitationibus, & mente quæ toruè & tetricè spectans & maligne affecta, latentem morbum suū ostentat,non in his quæ ad ueritatem inueniendā conducunt, sed quibus auditores multum incommodantur. Poteris autem,si placuerit, tanquam in tabula clare uidere sermonem illum meum æquissimum esse & honestissimum,si Arij & adhę rentium ei hæresim cognoueris. In quos recte illud dici posse arbitror. Si immutauerit æthiops cutem suam, & Pardus maculas suas,& uos poteritis benefacere,quum didiceritis mala. Mentem sanè aduersariorum à Pardo nihil differre opinor, Pardus enim uarijs notis, & omnigenis coloribus interstincto tergo est, illi uerò inæqualem & non cohærentem animum habent,& sermonem quem in cordibus tenent, sursum mittunt. Sagitta enim uulnerans lingua eius est, ut scriptura dicit,dolosa uerba oris eorum, proximo suo loquitur pacifica,& intra se gerit inimicitias. Simulant enim, quasi nullo modo gloriæ Christi obluctentur: uulnerant autem sicut iaculum acutum uerba molesta

molesta, & blasphema linguæ illorum uerba.

HER. Qualia nam dicis? CYR. Nam ualde re
ctè filium dei unigenitum uerbum nominant, & non deuitant, quin genitum confiteantur, Veritatis sermonem detorquẽt clandestina ui, & prophanè in diuersum illius gloriam, & in aliam planè naturam transferunt, quæ in patre non intelligatur, quasi extra substantiam illius, & alterius naturæ sit, imò in uniuersum subsistat extra naturalem habitudinem eius, qui gignere dicetur, ita ut ultra iuxta eos non dicatur esse genitus. Quod autem in hanc stoliditatem peruenire soliti sint, nihil aliud in causa esse dixerim quàm hoc.

Hæreticorum morbus

HER. Quale hoc? CYR. Quod ualde arrogantes sunt, ac putant quod possint sapere & loqui abstrusius quiddam quàm alij, adornaréque uerborum pugnas. Vnde uideãtur in bonis artibus enutriti esse, et posse suarum cogitationum uersutijs in omnia ualide trahere eos qui simpliciter uiuere uoluerint, dum arundineum quodãmodo suis animabus subdunt baculum, mundanam sapientiam, & adulterinorum sensuum paleas colligunt, quod à rectitudine dogmatum non aberrare, opinor existimentur. Non enim animaduertunt, quod sanctus chorus filiorum Aaron igne exustus est, quia sacerdotium ui inuaserat, & adulterinum altario ignem attulerat, neq; obtemperarat legi clamanti: Et non inferes abominationem in domum tuam, & anathema eris, quemadmodum & hoc offendiculo grauiter ostendes, & abominatione abominabilis eris, quia anathema est. Verè enim alienus, deóque non dignus ignis est, est feruidus mentis impetus diabolica sapientia plenus, & non sacra scriptura accensus. Abominatio autem ista est idolum ad figuram dei effigiatum. Talem & illi effinxerunt filium dei honore quidem, & præclara, deoq; digna gloria coruscum, ueruntamen non uerum, sed nothis & suppositijs quodammodo nominibus, & diuinis uocibus ficticiũ deum. Nam dicere quidem natum esse & filium nominari eum, non autem adhuc putare natum esse & filium natura, quid aliud est quàm hoc? Nobis autem, qui thesaurum habemus in uasis testaceis humanæ sapientiæ, diabolicæq; deceptionis expers ueritas amica est.

Num. 16

Ignem alienum offerre

HER. Amica est & optime dixisti, sed perge nunc ad examinanda ea, quæ illi de patre & filio suspicantur, nam id lectoribus plurimum conducibile forè admiserim. CYR. Proderit hoc plurimum, scio, & quoniam hæc recta tibi uidentur age, sicut Græcorum poëtæ dicunt. Funibus solutis, & quasi littore & portibus relictis, sermonem tanquam nauem in pelagus mittamus.

HER. Abeundum igitur. CYR. Proprie certè deum & patrem, patrem nominari & esse, per ea quæ iam elaborata sunt affirmauimus, & non ob aliam causam, quàm quod genuit ex seipso filiũ. Proprie autem & filium esse & nominari asserimus, quia natus est ex deo & patre. Videtur autem hæc sententia ab omni calumnia longissimè abesse. HER. Vtique uidetur, ueruntamen illud interrogo, formidans & turbidus, dum uideo quorsum nos cogitationum perducat discursus. Finge peruersum dicere, si deus & pater, pater proprie nominatur ac dicitur, quia genuit: filius quoque, quia genitus est, & uerè dicitur filius, significata non habitura mutuam in se mutationem. Erit enim semper pater pater, qui in filium non transformatur, et filius quoq; filius, qui in patrem non transfertur. Proprium erit patris esse ingenitum, quoniam proprium filij esse genitum. Et siquidem uerè aliud est esse ingenitè ab eo quod est esse genitè, aliter habebunt & ipsi, & non in similibus, absque uariatione esse intelligantur. CYR. Iam quid deinde qui tales sunt aliud facerent, quàm ut obliterent simplicitatis quam in Christo intelligunt pulchritudinem, quemadmodum & qui aureum numisma adulterãt? Vide enim quomodo rectum ueritatis sermonẽ detorqueant, & adulterinæ sapientiæ commentis exultent. Dum autem loquuntur sublimia, respuendam putant domini congregationem, sicut arrogans Goliad. HER. Res quidem sic habet, ueruntamen scito hoc eos interrogare & urgere his quæ nuper dixi uerbis. CYR. At post hac fas est omnibus uidere illos mente sana, & corde bono destitutos, qui ob suam insciti am se deplorare debeant, si hæc dicant bene habere, dicetur hic quod & alijs rectè dicitur, quasi de se dicant: Posuimus mendacium spem nostram, & Esa. 28 mendacio protegemur. Ignorant enim, ut opinor, primum quidem quod non idem est, neque similem habet expositionem. Ingenitus & pater. Non enim si quid pater erit: mox omnibus modis & rationibus ingenitum, neque si quid ingenitum hoc est & pater. An non sic habet? multa enim ingenita, & pauci patres, innumeri quoq; patres, tot autem esse & ingenita ostenderet nobis cogitationum examen. Nam si rerum consideraverimus naturam, & unuscuiusq; rationem ut unum dignouerimus, non omnia, per natiuitatem ad hoc ut sint, producta esse conspicabimur, ut sit maxime friuolus & eneruis peruersorum sermo, dum non unum quid proprie ingenitum significat, multa enim ingenita etiam specificis differentijs secundum naturam diuersa. Quid igitur dicendum, si quis rogarit fortassis, nomen pater quid significat, utrum quod non sit genitus ab aliquo, uel magis quod genuerit?

HER. Opinor quod genuerit. CYR. Rectè igitur siquidem paternitatis ratio omnibus modis patres facit exaltari, ut & ipsi ingeniti sint, cur nõ & nos ipsi, qui reuerentiam habemus ut patres, in ingenitorum ordine constituimur? Iam quum naturæ lex ea quæ nascuntur non ducit ad hoc ut ex se ipsis nascantur, & nõ aliter res habeat, quare ueritatem corrumpentes, proprium dicunt esse dei & patris ingenitum esse, quum & in nobis ipsis patris agnominatio nihil aliud manifestare possit, quàm hoc solũ quod genuerit? HER. Finge quis nos rogare uelit, utrum genitus uel ingenitus sit deus an pater? quid dicendum? CY. Di

Universidad de Deusto
Biblioteca

xerim & inculpate quod ingenitus quidem dicatur, uerum nō quia pater ideo omni modo & ingenitus, sed quia nō genitus est ab aliquo, uerum dum est modo ingenito, habet ex se & in se proprium filium genitum, atq; hac ratione pater nominatur. HER. Et sint hæc, dicent, ueruntamen quod ingenito modo est, ab eo quod genito modo est, aliter habebit, & non idem intelligetur. Si enim non est aliud et aliud, finge uerò esse idē, sequeretur iterū in utrisq; inseparabiliter mutatio, & nominū proprietas similiter esset patris & filij, sicut dicitur incorruptibilis & inuisibilis, &c.

CYR. Tergiuersari nullus potest quin aliud sit esse ingenito modo, & esse genito modo. Honesti enim & ueri ordinem non obliuiscemur, ueruntamen in talibus nominum differentia, nec diuersitatem, ut dei tanquam dei, insinuat, sed significat tantum, quod non taliter est, hoc est, non genitus. Proinde quid ad hoc dicent, omnia inter se promiscue confundentes, tametsi in his ualde seueri, supercilioq; elato inflentur? HER. Ac cidit igitur deo & patri ingenitum? CYR. Minime. Nam simul intelligitur deus & cum ipso omnia quæ eius sunt cum eo, nullumq; accidens intelligitur in eo. Nec mireris, quoniam et in nobis ipsis rem sic habere qui uolunt absq; difficultate uidēt. Qui enim in tempore esse cœpimus, simul cum his quæ substantialiter & inseparabiliter insunt definimus. Nihil igitur intelligitur meritò in deo quod ei accidat. Et siquidem essent accidētia quæ substātijs quorundam naturaliter insunt, non omnino tamen ipsa per se in propria & distincta differentia, sicut in homine intelligimus, uel saltem in quopiam alio quod est. Videtur autem magis circa rerum essentias, qualem locum habere in deo coniectare debeamus ingenitum. Nam si staret ipsum ingenitum esse per se & haberet propriam existentiam, esset autem hoc, sicut illi dicunt, propriū dei ac patris, aliud esset ab eo cuius est propriū. Nā quod est & existit proprie subsistens, aliud certe omnino est ab eo cuius est, & consequenter duplex facta esset simplex patris natura, ex patre & ingenito composita. Attendendum autem est non ad umbratilem illorum sapientiā, sed ad saluatoris uoces bene discernentis inter suam & eius qui genuit naturam. Ingenitum quidem nullo modo, patrem autem nobis ipsum nominauit. HER. Mulge lac, & ede butyrum, cantat nobis Salomonis sermo, & sapiēs, ut mihi uidetur, oraculum. Nam ut is cuius mens arcanis sententijs & diuinis doctrinis impleta, necessaria quædam dicat, meo iudicio nihil aliud fuerit, quàm studiosè inquirere & quasi lac quoddam, exprimere sermones ad religionem pertinentes. Proinde si permittis interrogando talis ero, ut alacritate quadam interponam semper pro maiori intelligentia quod obijci posse uidetur. Itaque interroganti & hoc respondē: Nunquid scit, inquit, filius ingenitum esse patrem?

CYR. Etiam, minime enim negabo, neque deprehendar usquam manifeste contendere. Veruntamen sciens esse ingenitum sicut incorruptibilem, & immortalem, & inuisibilem, nullius horum mentionem fecit, agnominauit autem patrem, dicens: Pater sancte, serua eos in ueritate tua. Et iterum: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ. Quin & hoc dicit: Ego à patre exiui & ueni. Cur autem non et hunc terminum in sancto baptismate constituit, & in principijs fundamentū immaculatæ fidei ijs qui in uniuerso mundo iecit. Nónne illis incorruptibilem esse & ingenitum dico, præteritis, baptizare iussit in nomine patris, & filij, & spiritus sancti? Per quæ adducor perspicacibus rationibus, ut opinor, per illa sanctam nobis trinitatem minime declarari, sed collegit, & præ alijs proposuit nomina, distinctissimè nobis constituentia uniuscuiusque significati propriam existentiam. Communia enim, ut sic dicam, totius trinitatis dicerentur quæ substantiæ summæ agnata sunt. Et diuinam quidem si quis agnominaret naturā, integram nobis quasi in uno significato ostenderet statim sanctam Trinitatem, quæ in una deitate intelligitur. Veruntamen nondum manifestaret unus personā propriè. Patrem autem, & filium, & spiritū sanctum dicens, non eorum ex quibus est indiscrete omnis deitatis natura, manifestationem facit, sed eorū ex quibus sanctæ Trinitatis dignoscitur identitas, in substantiam eorum quæ intelliguntur in subsistentijs proprijs, sermone unicuiq; distribuente conueniens nomen & ponente in proprijs subsistentijs, quæ substantialiter unita sunt. Nam summam quidem radicem ultra quàm nihil intelliges patrem, & summa radice natum & genitum accipies filium, non in ordine æquali cum creaturis sortitum in tempore habitudinem, neque minoribus quàm in his in quibus pater est, suæ declarantē naturæ pulchritudinem, sed simul et coæternum, & per omnia æqualem mensuram habentem, excepto hoc quod genuit id quod soli deo & patri conuenit. Sanctum item spiritum agnominamus ex deo patre per filium profundi naturaliter, & quasi in figura spirationis quæ ex ore illius, nobis designare substitentiā. Sic enim manifestam & inconfusam trium subsistentiarū in proprijs existentijs proprietatem seruās unam & consubstantialem naturam omnium reginam adorabis. HER. Optime dixisti, dicta enim hæc sunt à me, non quod sic habeant. Dicunt nihilominus quod per uocē ingeniti dei & patris proprie definiatur natura, ita ut postea absque labore declarent alterius naturæ esse filium, quandoquidem genitum non est idem cum genito.

CYR. Igitur optime dixerimus eis, & meritò: si filij naturam definit genitum, alteriusq; naturæ hac ratione, & alienum à substantia patris, quid inde sequetur? stupenda quidem crimina, blasphemæq; opiniones quæ temere audeāt substantiam unigeniti summam ad inferiora decurere, quamuis dicat manifeste ad nos tanquam factos: Vos de infernis estis, de sua autem subsistentia, ego de supernis sum. Quomodo autem summus & supernę

In deo non est accidens ingenitum

Prouerb. 30

An filius sciat ingenitū patrē

Ioan. 17
Matth. 11

Ioan.

& supernè descendet ad nos, ad inferius, & alienum à se, intellectu facile est rem consideranti. Igitur non quod unigenitum cum ingenito omni concedat quis communem habere rationem, dixerim quatum ad id quod ingenito modo est. Sic esset iuxta sermonem, qui ratiocinationem consequitur, etiam cum omni genito, genitum simile & æqualem habens rationem. Deinde quomodo hoc ambiguum? eadem enim ratiocinatio est in utrisque absq; immutatione. Itaque ò Hermia, haud contemnendam adhuc impietatem dices, uel obliuisci potes fallacis sermonis aduersariorum, qui fucatam quidem speciem habet, & diuinis uerbulis illustratus est, ita ut possit simpliciorum mentes auferre, & teterrimã parere blasphemiam. Nam delato nobis filio inter creaturas, etiã inter ea quæ natiuitati & corruptioni obnoxia sunt, computabitur is in quo uiuimus, mouemur & sumus. Nam si terminus filij secundũ illos erit nomen genitus, & susceperimus uocem hanc substantiæ significatiuam, eandem habebit rationem, secundum quod intelligitur genitus cum omni genito. Innumera autem & uilissima quæq;, utputa culices & mures, & adhuc turpiora huc usque pertingunt. HER. Rectè dixisti.

CYR. Quare autem & filium nominant, uel saltem putant patrem existere deum, si non ex sua nobis substantia uerè filium genuit? Itaque neq; patrem, neque filium adhuc nominant. Amica enim semper Christianis ueritas. Quomodo nõ melius esset silentium quàm illorum uomitus? Proverb. 26 Ne respondeas enim insipienti, inquit, secundũ insipientiam suam. Verum ut ne indicta causa persequentes impotentius & sæuius urgeant, facientes multis negocium sermonum uolubilitate, putantesq; subuerti non posse sermonem ab ipsis, nescio quomodo enunciatum, ac miseris syllogismis confirmatum: age instructos illos in fraudibus & omnis doli armatura, nos leues quidam, & quodãmodo non thoracati milites, Christo præsente & propugnante pro uirili, obiectionibus quæ à communibus sumptæ sunt sententijs manifestabimus, cantando opportune quod Psal. 43 per uocem Dauid dictum est: Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non seruabit me, seruasti enim nos à tribulantibus nos, et odientes te confudisti. HER. Tene hoc ualde firmiter. Dimicabit enim nobiscum in acie, & simul arma sumet omnium dominus. CYR. Satis quidem placet sum, minime enim torpescendum est, opinor autem hoc ante alia dicendum esse. HER. Terminus logicæ Quod nam? CYR. Quam imprudenter & imperite ingenitum dei terminum esse dicunt. Terminum uerò uoco, quod habet definitionis uim.

An non talis apud illos natus est sermo, & in hanc uenisse impudentiam deprehensi sunt?

HER. Etiam. Nam absque formidine sic habere dicent, & urgebunt. CYR. Neutiquam mentiris. Res enim audax est, & ignauiam imperitia roborat, nec ullius rei curam gerit. Nam minime timere solet., & si rectum & irreprehensibile condemnet absque inquisitione ad omne quod sibi uidetur uergit, etiam si uideatur maxime absurdum. Vide igitur laqueis imperitiæ in hoc grauissime detentos. Nam substantiarum terminos non in nomine & dictione unica facere inueniemus eos, qui dialectices sapientissimi sunt, et comperiemus hoc absurdum apud eos, qui sermones diligentissime probant & examinant, quod unũ aliquid dictione unica terminos faciat. Nam neque eum qui duas accipiat dictiones perfectam definitionem daturum dicunt, sed si tribus uel pluribus perficiantur termini, tunc tandem crũt magis manifesta quæ definiuntur. HER. Exemplum uellem. CYR. Nam si quis affirmare uoluerit fortassis quid sit homo, & deinde responsum angustissimum quasi uno uerbo dare uelit et definiat, dicens animal, obscurissime dixerit. Nam quamuis homo animal sit, nõ tamen solus, & ita proprie. Conuenit enim hæc agnominatio & alijs, nam & multa alia animalia sunt, est & canis, & bos. & pardus animal. Si autem quis primæ dictioni & aliam adijciat, definiens esse animal mortale, neque sic perfectam & plenam demonstrationẽ fecerit, quamuis uerè dixerit. Sunt enim canes & boues & cętera animalia mortalia. Quod si quis deinceps ponat omnia alia quæ homini insunt substantialiter & generaliter ac propriè, simul uocans animal rationale & mortale, mentisq; & scientiæ capax, definitionem proferit, in qua nihil deest quod ad definitionem necessarium. Intelligis quomodo sermo noster rectus sit ac uerax? HER. Intelligo, & quomodo non? CYR. Quando igitur dum definitionis uim unico uerbo comprehendunt, declarant se imperitos, utiles & in sua arte nullos, quid dicerent (quamuis ualde sapientes uideantur) si dei & patris substantiæ terminum esse affirmauerint ingenitum? Valde autem inconsiderate in tales sermones incidunt, quamuis subtilem & defecatam mentem habeant, ut putant. Nam hoc eos opinor latet & præterit. HER. Quod uel quale dicis? CYR. Si substantiarum definitiones proferantur iuxta propriam rationem, ipsis congruam, à genere quidem incipiunt, & cum genere simul inferunt uniuscuiusque significati substantialem differentiam uel differentias. Vis ne iterum dicendum exemplum? HER. Manifesta, sic enim nobis sermo ille tractandus est. CYR.

Definitio non fit ex una dictione, et quomodo cõstituatur

Si igitur quis te interrogârit, & uellet sibi dici, quid sit canis uel bos, quid dixisses ò Hermia?

HER. Dixissem, quod animalia. CYR. Vltra dic mihi, si hoc & solum dixisses, num putabis te congruam fecisse manifestationem? HER. Minime. Nam si uoluissem quæ congruunt dicere, adiecissem etiam alias differentias utrique conuenientes. CYR. Verissime & bene habet. Itaque non est contendendum, sed manifestum sit quod primum per genus, deinde per specificam differentiam quæ unicuique conuenit eundum est.

HER. Non aliter habet. CYR. Vide igitur, imò declarent nobis qui ingenitum imperitè in

definitionis uirtutem recipiunt, utrum eam dictionem uelint esse genus, uel differentiæ significatiuam. Itaque si genus esse dicunt, significet nihil ab alijs exemptum, ut non deprehendamur specificæ differentiæ uirtutem generi adiungere, ipsumq; à propria uirtute amouere. At si hoc transeunt, & dixerint esse differentiam, indicent simul nobis cuius sit differentia, quum nullius generis uerbum adhuc præmittatur. Quomodo igitur definitio substantialis sufficiens erit, & iuxta propriam rationem ex sola differentia componetur? An non risum necessariò excitabunt si sic se gerere pergent. HER. Excitabunt planè, nec est dubium. CYR. Igitur siquidem quis uellet ad hæc dicere, quod & ipsum extrema calumnia plenum omnino dogma eorum deturpet, quomodo non uerissima dicet? HER. Dic cum exemplo, quid? CYR. Sicantea dixi ab uno quopiam, substantiæ definitio nunquam rectè fit. Prius enim genus quodammodo semper intelligitur quàm propriæ differentiæ, à quo sicut à repagulo succincte uadens sermo, & immittat distinctè sequentibus, rectámque & indubitatam facit manifestationem. Si igitur ingenitum termini uirtutem implet, imperite contendunt, differentia enim non erit. Nam significat nobis non ultra quidem quod non genitum sit, sed neque dictioni permittemus, quod talem uirtutem habeat. Assumatur itaque potius apud illos sicut genus simpliciter & indistincte, quamuis cõgruam rationem non habeat, ueruntamen supponatur quod genus in ipso ingenitũ, secundũ quod illis inconsideratis placet. Genus autem omnino nobis nihil significat, ut ne differentiæ accipiat locum & uirtutem, dum non affert ultra uox ingeniti expositionem eius, quod est nõ genitum esse, qualem nobis differentiam exhibebit patris cum filio, uel quomodo habebit minus secundũ aliquid, etiamsi existere intelligatur esse genitus? Equidem profecto non intelligo, tu autem quid dicis Hermia? HER. Quid posset, obsecro, ad hoc dici? CY. Iam opinor satis redarguimus & manifeste quod ingenitum, nec sanè, nec docte definitionis uim recipiat. Neq; mos est nobis talibus sermonibus uti, sed tribuimus hoc necessitatibus, quod præter uoluntatem & ultra debitum in illorum disciplina uersamur. Non est difficile tamẽ etiam alias sententias iam antea inuentis adiungere. Attentabo autem quatenus potero. Dicunt enim ualde diserti & studiosi, & exercitati in talibus, omni definitioni conuenire conuersionem. HER. Et quid nam hoc est, quàm cupidè ex te audierim. CYR. Itaque in ijsdem sermonibus sum, & scholastice rogaturus. Nam definimus quidem hominem tali sermone: Est animal rationale mortale, equum uerò tali, est animal hinnibile. Faciemus autem & aliam prædictorum manifestationem, omnino non à primis, sed à postremis uocibus retrorsum, euntes ad definitionem principij. Si enim quid mortale est & rationale animal, ipsum intelliges & hominem, uel rursus, si quod hinnibile animal, hoc equi monstrabit naturam. Si igitur ingenitũ est definitio, cur non accipit conuersionem? Fatentur enim, quod si quid est ingenitum, hoc sit terminus & substantia dei patris, sed non est uerus sermo, nam innumera sunt, & difficile esset enumerare. Sentis in quantam absurditatem sermo pertingat? HER. Etiam, in ualde grauem.

CYR. Considerabimus autem, si & alia ratione quàm ista ingenitum non possit esse definitio. Definimus enim unumquodque ex his rebus, ex quibus esse creditum est, & est uere. Non enim euenit, ut priuetur quis illis ex quibus non est quasi ex aliquibus. HER. Quomodo dicis?

CYR. Nam ignem uel aquam quid uel quale utrunque sit, natura prædicare uolentes. De igne quidem dicimus, quod corpus sit calidum & siccum, de altero autem, quod humidum sit & frigidum, & hoc opinor, est definire ea ab ijs ex quibus sunt. Si aũt diceremus, explicantes naturam ignis, quod neq; frigida, neq; humida sit, & omiteremus dicere, quod sit calida et sicca: de aqua uerò, quod neque calida, neque sicca, quum debeat dici quod sit frigida & humida. Vnde tibi uideremur fecisse manifestationem? HER. Ex illis quibus priuata sunt, & quæ ex confesso non sunt. CYR. Igitur si cui uidebitur de quacunq; re sic sentiendum & loquendum, demonstraueritdistincte & simpliciter sic ueritatem in unaquaque? HER. Minime. CYR. Proinde si de deo & patre solum ingenitum nobis quod non esse genitum manifestat, quo pacto & definitionis uim habet? eo quod non quid est, sed quid non est, hoc modo significat. HER. Quod non genitus est omnino dicis? CYR. Sic dixi, nam dictionis uis hoc quodammodo habet. Quid autem iterum cogitant, si adiecerimus & diximus, quod substantiarum termini cum nullo habeant differentiam oppositam necessariò, neque in ordinem relatiuorum suscipientur, ita ut si quis nominauerit unum, alterius quoque omnino quodammodo meminerit. Semper enim per utraq; alterius manifestatio simul adiudicatur. HER. Non ualde manifestus sermo mihi est. CYR. Attamen nihil obstat, quin clare à te intelligatur. Nam patrem si quis nominauerit, utique inducit audientium mentem ad cogitandum de filio, uel simpliciter & ruditer de prole: id quod & è diuerso de filio ètiam uerum fuerit. Simul enim uenit gignens cum significatione prolis. Similiter autem se habent & æquali modo, dextrum ac sinistrum, nam alterum cum his nominatur & simul enascitur. Qui autem hominis substantiæ definitionem enunciarit, uel alterius cuiuslibet animalis, nullumq; illi coniunxerit oppositum, hoc est quod necesse ex opposito exurgat, quemadmodum scilicet est in dextro sinistrum, uel in patre filius, uel in gignente quod gignitur. Homo enim homo est, & lapis lapis est, & nihil

illis

Universidad de Deusto
Biblioteca

illis est contrarium, sed sua illis & propria nomina sunt. Vox autem ingeniti habet secum cogitationem quandam, eius quod est, non esse genitum. Vnde quodammodo genitum simul insinuatur, cuius qualitatem effugere, illa sua proprietate contendit. Præterea quomodo uox ingenitum esset definitio, quæ non se habet similiter iuxta id quod ex utrisque declaratur? HER. Nihil ergo esse dixeris in deo patre ingenitum? CYR. Neutiquam, nihil. Equidem dixerim, seruatam eam uocem esse uni, & coniungendam illi, iuxta rationem eius quod est, non genitum esse, quamuis hoc minime ferendum sit ad uim definitionis. HER. Sed ad definitionis uim, inquiunt, non ordinatum est ingenitum. Attamen in dei & patris substantia sit hoc eius, & quamuis ingenito oppositum esset genitum, non esset tamen idem cum patre secundum naturam filius, nominum qualitate nobis substantialem differentiam definiēte. CYR. Quam acutus iste sermo, & quam uersutis cogitationum ab alijs in alias discursionibus leuiter & uarie se uertit. Videntur & mihi impiorum istorum dogmatum propugnatores, qui qualecunque tale supponendum dicunt, facere sicut solent ij, quorum ars in tabula & pictura qui quando ostendunt animal quoddam alieno colore, fallente ipsorum cogitatione & manu, iterum alijs tincturis colorem uariant, ut recte habere uideatur, præter naturam, ita ut putet spectatores picturæ uix eò peruenire, ut non fallantur, etiam si magna illis sit exercitatio: at dum inde se probari putant, obliti quomodo dudum lapsi sint, quodāmodo seipsos laudibus celebrant. Verum correctionis laus ostendit in dignitatem eorum quæ ab illis imperite facta sunt, an non uerum est quod dixi? HER. Verum quidem est, attamen relinquam hoc inultū, & eamus ad illa, etiāsi ipsi ad alia concedere uellent, ne supercilioſe nobis obijciant, uelle nos super hoc certamen uitare. CYR. Permittamus igitur, & esto quod recte hæc se habeant, quamuis imperite dicunt, ingenitum esse substantiam dei: sed statim opinor quis, & ad hoc multum ridens dicet. Si hoc ingenitum substantia dei est, innumera quæcunque ingenita modò sunt in mundo, & omne quod ingenitum est, id est substantia dei, hoc est habebit ingenitum in ratione substantiæ. Est autem ingenitum, ut sol, & similiter luna, stellæ, & cœli: transeo enim principatus & thronos, & omnem creaturam quæ super nos est, quæ non per natiuitatem sicut nos subsistentiæ accepit initium. Sed non omne ingenitum substantia dei est, neq; his quæ ingenito modo sunt, in substantialem definitionem ingenitum computabitur. Num ingenitum in hoc recipiemus, sanum & incorruptum adhuc seruantes sensum? Alioqui, ut opinor, oporteret etiam hoc inferre: Si quod ingenitum substantia, substantiæ autem nomen, neq; generis, neque speciei, neque differentiæ uel differentiarum plenitudinem auditorsibus ostendet. Verumtamen quia substantia nihil in deo significat, solum ingenitū, non etiā quod non genitus sit reputetur significatiuum, sed quod solum substantia, & incertum cuius. Caret enim & genere, & specie, ac differentia. Dicamus autem sic & de filio natiuitatis nomen, & intelligatur solum substantia, nude absque omni ulteriore definitione. Itaque quum utrunq; nomen simpliciter & absque distinctione proferatur, ita ut nullam aliam cogitationem afferat, quàm solam essentiam, quæ erit ultra differentia patris à filio? Nam quum nullus substantiam substantiæ addat, neq; enim magis, sicut dicit, neque minus recipit, neque diuersum faciens habitura est, sed omnino similitudo substantiæ cum substantia absque distinctione quadam erit, apud rectè sentientes, licet substantiæ intelligantur solum & nominentur. Proinde imperite & indistincte substantiam dei esse ingenitum excipientes, erubescant de sua imperitia, & non filij naturæ obstaculum dictionem ædificent, dogmatum contra ueritatem latrantium uarietatem nusquam nobis uisam tanquam manifestam afferentes. Et si ingenitum in deo et patre, non est non genitum esse, neque certè aliud in filio genitum esse significat. Substantiæ enim ambo sunt, & absque oppositione. Monstrauit autem dudum sermo noster, quod nihil separet substantiam à substantia in hoc scilicet, ut aliter & aliter habeat secundum quod dicimus & intelligimus esse substantias. Numquid igitur, manifestus & sanus sermo est, uel corriges, & emendabis? HER. Minime, bene enim habet. CYR. Quod si ipsi abstulerint à uoce ingeniti, manifestationem eius quod est non genitum esse, et substantiam simpliciter existere insteterint, quæ ratio nos cohibebit, uolentes auferre à genito natiuitatem, & illam in substantiæ uim distribuere, quemadmodum scilicet & ipsi ingenitum? Iam quomodo adhuc dignoscemus, & qualis ratio nobis deputabit differentiam patris & filij, uel filij & patris, in persona & subsistētia? Quis enim adhuc qui genuit, & quis qui genitus est? Obscurum iam quomodo. Itaque periculum, quod omnis fidei nobis sermo disperiturus sit. Vnde iam & quo modo in patrem & filium credimus tanquam in genitorem & genitum? Non enim susciepiemus nudam & corruptam, inq; iis maxime nominibus significationem, Absit. Dixerim meritò, quod si quidem fidem habemus incertam & necessariam ueritatem, etiam nō aberrauimus à uera cognitione, qui in patrem, & filium, & spiritum sanctum baptizati sumus. HER. Bene dicis. Audiui autem, quod & illud dicunt: Vocatus est pater, ut conditor, & iis qui ex nihilo ut essent productis quasi natiuitas & origo. Vnde & nos quoque edocti sumus, aiunt, nominare ita deum, & prædicare in precibus: Pater noster, qui es in cælis, & cætera. CYR. Vltra, uir optime, dicemus ad hoc illis: Iussi ne sumus uocare

Proprietates substantiæ

Ingenitum nō est substātiale

care deum patrem, ideo quia ipse omnium creaturarum genus perfecit, uel quod gloria adoptionis filiorum redimiti sumus, & inter filios reputati? HER. Propter naturam quidem tanquam creaturæ, propter gratiam autē filij. CYR. Sed hic quidem si non nominaretur pater, & filius quoque, ne simul inferatur esse factura, neque uideatur tunc aduentitia ei facturæ ratio. Quoniam patri quidem est habitudo ad filium, & filij ad patrem nullo obstante, quemadmodum scilicet creatori ad creaturam, & creaturæ ad creatorem. Iam si abstulero suum cuique decorum, & uirtutem eorum quæ dicuntur ad aliquid, deprehendemur contumelia afficere, patrem quidem ut creaturā, distribuereq; filio habitudinalem quandam uim ex significatis ad factorem. Quomodo non inde & ualde meritò in summa dementia risum excitabimus? HER. Tanquam filij patrem uocabimus deum, sed insipientium fuerit arbitror in superfluis contendere. CYR. Sed neque pater secundum ueritatem esset, neque etiam filius, nisi quis intelligatur, qui genuit, & qui genitus est HER. Recte dixisti. CYR. Vocatus itaque deus sit, si placet tropo abusiuo, unde ergo amice inuenit agnominationem, siquidem ipse non est pater secundum naturam, num fortassis à nobis, dicent, qui natura & ueritate patres sumus? HER. Bene scis, quod & hoc dicunt. CY. Quod nam? An non ponemus beatum Paulum, paternitatis initium non nobis, sed neque ulli creaturarum tribuere, segregare autem & consecrare quodammodo soli deo, & primo patri. Scribentem autem nobis audiet quis: Ex quo omnis paternitas tam in cœlo quàm super terram nominatur. Respondeo enim ô Hermia, ut sermonem nostrum exerceas. Si uoluerimus discere. Numquid in tempore ingenitus factus est deus, qui is non fuerit ab initio, uel certe simul intelligitur ingenitus, & fuit ingenito modo? HER. Ingenito modo erat. Nam aliud quiddam quàm hoc dicere, quomodo non ualde ineptum? CY. Num uox ingeniti significat non genitum esse, uel quo modo? HER. Scilicet, non genitum esse. CYR. Cur deum qui principio caret, uideri talem omnino oportebat? uel qualem illi distinctionem contra quosdam afformauit dictio uel natura, siquidem ipsius natura est ingenita, quum nullum adhuc esset genitum, uel coëxistens, quandoquidem patrem dicunt non esse genitorem filij. Ad quid enim ingenitus, si genitorū substantia prorsus adhuc occulta sit? Non enim dixerint, utne uideantur quæ genitorum modo condita sunt, simul initio carere & coæterna esse cum deo ingenito. Et siquidem esset ingenitus semper pater, quum sit deus, supponendum omnino necessario dici esse, & eum propter quem ingenitus est, hoc est propter filium qui natorum modo, cuius imagine locupletati, & propter uirtutem ac pietatem assecuti figurationem, patrem uocamus deum, & nos quoque iuxta similitudinem summi & primi patris patres nominati. Imaginibus exemplaria antiquiora sunt. HER. Et quid prohibet aduersarios deum uocare patrem abusiuo modo, quandoquidem nos omnino secundum naturam sumus patres, uocatus autem pater, quod his qui facti sunt autor fuit ut essent? Existentiam habens ingenitum in substantiæ uim. CYR. Atqui diuus Paulus uere nobis attestatus est, quomodo accipiatur ab ipso paternitatis nomen, contra omnem rationalem facturam, secundum similitudinem & imitationem primi, ostendentis manifeste hoc quod est, & in nobis ipsis. Dixit autem minime, quod & ab ipso sit omnis innasci in cœlo & in terra. Num oportet omnino natum esse nihil, ut & in factis ingeniti significetur imago? Nihil enim æquè creaturam decorat, ac figurari & effigiari ad id quod super omnia est. HER. Negabimus itaque creaturam auferentes eius natiuitatem, ut conformetur ad id quod ingenito modo se habet? CYR. Non hoc, inquam, sed sensuum qui illinc absurditatem colligendam censeo, à quibus ut quàm longissimè discedamus sapiens ille sermo persuadebit: Teipsum castum serua, & non esse communicandum alienis peccatis, bene adijciens. Nam quum oporteat nos mordicus amare, & tenere sanctorum patrum inculpatam opinionē: quid alienis oblectamur, & tam mentis ferocis efficimur participes? Ferox enim mens est quæ contra gloriam filij latrat, & contra iustitiam deiloquitur, sicut scriptum est. Videbatur enim & ualde recte, celebribus illis uiris, qui sacramentorum saluatoris nostri dispensatores fuerunt, placidi & probatissimi. substantiam quidem dei nullo modo esse ingenitum, uocem autem solum audientibus significare non est genitum, quod certe in sermone subsistentiæ dei & patris esse dicimus, non ipsam rem dei substantiam. His enim qui considerare uoluerint, quia omnia quæ nobis sint, uel etiam quod sint, in nostra coniectura sunt, quasi ficto substantiæ habitu, alia quidem in propriis sedibus sunt, & esse quoque quod sunt, in subsistentijs obtinuerunt, alia uero non sic se habent, sed sedes autem potius sunt, & in propriis quidem non fundata naturis, sed rerum essentias circundant, propter quod cuipiam accidere possunt, uel certe dicendum cuipiam uideri, quod cum habentibus subsistant, & alienam quasi propriam naturam induant. HER. Quomodo dicis? CYR. Non enim tenes memoria sermonē quem fecimus, & pro uiribus bene commonstratus. Quia ea quæ in ordine accidentium uel simpliciter inhærentiū numerantur, minimè quidem in se ipsis sed magis in alijs quis existere animaduerterit, et uidentur quidem esse secundum se & dici, naturam autem eius cuius sortita sunt quasi propriam habent: non enim idem aliquod per se, & in substantia existit quod genitum & ingenitum sit, sed solum nobis manifestant uel genitum esse, uel non genitum esse. HER. Bene dicis.

Ephes. 3

Rerū substantiæ accidentia.

CYR.

CYR. Itaq; existimare oportet ipsam innascibilitatem, quasi in ratione subsistentiæ dei & patris existentem, & ponenda quidem est esse ipsius, nō autem ipsa. Considera enim hic absurditatem, si placet. Nam si uerè substantiam esse dicunt ingenitum. Innumeras autē res quotquot genitè existunt, quid prohibet adhuc cogitantes dicere, neque subsistere res aliquas, quamuis esse sortitæ sunt genito modo? Quoniam quicquid non esset ingenitum, abscederet et excideret ab essentia, ne esset. HER. Excideret utiq;. CYR. Quomodo autem non etiam illud congrue dicendum eis. Nam si substantiam dei & patris dixerint ingenitum, hanc autem quasi propriam sequestrent naturam, alijs semotis, deus qui super substantiam est, & ultra omnia genito modo esse consequenter cogitandus erit, & in propria quadam iacere natura, nihil ad illam naturaliter habente cōmune. Qualis enim & quæ esset geniti ad ingenitum ratio, quantum ad qualitatem attinet substantialem inquam. Deinde quid dicerēt mali, ad quodlibet audaces, qui ea quæ dei & patri propria, etiā in sobole, hoc est filio uident. Vita enim & lux, & deus uerus pater, sed sunt hæc & filius non participatiuè, uel comparatiuè, sed substantiue, & æquali modo. An non sentis posthac, quæ deitatis propria & eximia, rationem & modum innascibilitatis magis decerent, ut ne aliorum esse dicamus, quæ absq; natiuitate esse & subsistere uidentur, congruit autē magis ut deo & patri, sic enim transeunt postea quasi ad filiū, illo etiā ex ipso natura. Opinor solum hoc, quod in substātia idem. Itaq; ingenitum substantia quidem dei minime est, significat autem, ut dixi, solum non genitum esse patrem, & non est per se subsistens. HER. Recte habet. Dixerint autem fortassis aduersarij: Si genitè filiū esse in identitate, & cōsubstantialem esse dicis deo & patri, non grauaberis iam, ut par est, quod & semper coëxistat intelligere, & non absq; passione et deflexu, à quo nasci dicitur, natus esse, quamuis omnino nobis persuadeat cuiusuis causam præexistere causato, & quod omne quod gignitur consequitur quodammodo eius quod nascitur naturam, præcedit enim ut partem. Præcedat igitur natura & ueritate natiuitas, omni modo & omnino afferens quod oporteat pati defluxum, naturam, quæ supra omnem passionem & nocumenti expers est. CYR. Iam nónne hoc planè est quod dicebam, suis enim efficiunt sermonibus, id quod intelligi uolunt. Sicut tincturæ nouo colore inductæ, in alias transeunt formas, & ad quodcunque prompte uertant. Neque ab harundine differre eos opinor, qui ad tam paruum sermonem afficiuntur. Quamuis non erat committendum, ut talia diligerent, & pueris similes fierent, sed maxime adulterina ista, ut inutilia abijcere debebant. Etenim perdunt mentem optimam, ita ut incircūspecte ad quodtuis moueatur, & quæ uenerint in mentem rapiunt, & omnem putridum & infirmum sermonem appreciant. Porrò seruile hoc dixerim, & mentis infirmæ. Nobis autem Paulus dixit: Fratres, nolite effici pueri sensibus, sed malicia pueri sitis, sensibus autem estote perfecti. Etenim sapere minus quàm oportet, & minus quàm satis est ad ueri cognitionem transire, etiam in utris perfectioribus, & non iam ephœbis uel parum doctis, sed uenientibus in mensuram ætatis plenitudinis Christi, indecorum & minime sanctis dignum, quod autem damnum afferat his quibus insederit, ita ut difficile deleatur, haud dubium est. 1.Cor.14

HER. Non taliter habet, recte enim dicis.

CYR. Vis igitur ut hæc relinquamus, habeant se utcunq; uelint, & pergamus ut illorum nugacitati ueritatem opponamus. HER. Vtique. Hoc enim & utilius fuerit. CYR. Itaq; causam & causatum nescio unde sumpserint ac nominarint, nō enim hoc à diuina scriptura dicunt, quid igitur credunt se sapere? HER. Etenim nuper audiebas dicentem, quomodo semper quodammodo est in antiquiore cognitione & subsistentia causa quàm causatum, & quod generans non sine passione atq; defluxu unquam generet, atq; id circumferentes, minorem esse patre filium affirmant. Faciunt autem esse talem, & quodammodo sero genitum, & fortassis etiam hanc non ueram natiuitatem impiè diuulgantes, syncerita-tem quæ ex substantia calumniantur. CYR. Itaq; narrent dicentibus illud, nunquid utinam credunt patrem filio aliquid esse, aut ut existenti in ordine creaturæ & disposito more artificij in creaturis, uel non sic? Simul autem dicent, quod secundum uerum natiuitatis modum, ex propria nobis substantia id quod genitum proficiscatur. HER. Sicut patrem dicunt uel conditorem. Simplex enim existens, & supra substantiam deus, sicut intelligitur condere, ita & generare. Etenim non unius speciei operationem is qui simplex est, componet, aiunt. CYR. Etiam hoc fuerit, omnia sursum, deorsumq; uersare, & bene discretam rerum naturam absq; compositione ualde confundere, & inferre in promiscuam sentinam ea quæ inter se longus & diligens sermo, quasi fluentis æqualium amnium separat. Ita enim dicebat gentilis quidam philosophus: Aliud enim est condere & gignere, idq; omnis nobis ratio astipulabitur. Opinor sanè eum, qui extraneas sententias recte tenet, & in bona fide fundatus est, simplicitatem patri non absurde tribuere, neque sermonem qui de illo confundere. Si enim condit, ita et gignit, & inter illa nullum discrimen intelligitur, neq; aliter & aliter habent, non uererer illud dicere, quod quorumcunq; quis sit opifex, eorum sit & pater, & omne quod factum est, intelligatur esse & proles eius. Quot autem ista sunt, & in quot speciebus & differētijs, dictu quidem difficile, attamē apud eos qui uolunt expendere, nulla res est quæ non admittat sermonem quod facta sit. Sunt autem omnibus modis interentia, etiam quæ extrema abiecta, neq; hoc quis negat. Itaque omnium pater erit deus, si talia sint? HER. Et quomodo non ualde absurdus

Aliud gignere & condere.

iste sermo? CYR. Vtiq; ultra summam impietatem potius dixeris, si recte loqui uoles. Nam si apud deum & patrem idem esse dicunt cõdere & gignere, uereq; indistincta, & non diuerso modo se habere propter substantiæ simplicitatem, primum quidem affirmant fabulosam esse sacram scripturam, quæ unigenitum filium nominat eũ, quandoquidem uere est (id quod dicunt aduersarij) inter multos fratres, imò inter omnes simul, quibus esse concreditum est. Vel genitum fortassis, uel quasi artificum industria productum ad existentiam. Videntur enim illis ambo hæc esse idem, & nõ diuerso modo se habere. Esset autem & in sermone lapsus etiam ipse magnus doctor noster Ioannes, dum de filio arcana pronunciat, quod unigenitus sit in sinu dei ac patris. Non ementitum arbitror hunc illius natiuitatem quam demonstrans nos audaciores efficit. Iam quum Verbum sapiens facile Iudæorum indiscretos impetus repellere posset, audentium inuadere quod se dixisset filium, deprehendetur, quod illos magis in se exacuerit. Cur enim non potius dicebat: Ioan. 5 Ego sum creatura & factura dei, patremq; proprium nominabat deũ, æqualem se faciens deo? Quid item oportebat dicere in synagogis: Qui credit in filium, non iudicatur? & non id quod erat uerisimile, & ualde facile, demulsisset auditorum implacabile odium. Qui credit in creaturam, non iudicatur. Opinor enim, si hoc clamantem audisset quis, non putare illis onerosum, neque uoluisse lapidare ipsum, & neq; usq; ad superciliũ montis deducẽte ut præcipitent attentare. Quid autem faciebant sapientissimi discipuli, sentientes esse filium, & non creaturam? Nam postquam ambulãs in summis fluctibus, & liquidam ac defluentem aquarum naturam ineffabili uirtute substernens pedibus, latũ transiret pelagus, insolitum sanctis Apostolis spectaculum exhibebat. Vix autem simul ingressus naui uectus est, quamuis facile siquidem uoluisset, potuisset etiam ipsis uehi fluctibus. Considerantes autem illi & inuictam potestatem reputãtes adorabant, Matth. 14 dicentes: Verè dei filius es. Nunquid non & cum iuramento iam causam agentes esse filium dei uerè dicunt? arguentur meritò ut mendaces, & à uero aberrantes deprehendenturq; & reprehendentur. Si enim est non filius ex genitoris substantia natus, sed creatura potius filiationis gloria honestatus, & agnominationem humiliorem sortitus, quam ob causam adorarunt, cur autem & filium nominarunt doctores, & ueritatis præcones?

HER. Optime sermo noster habet. CYR. At diuinus & sanctissimus Paulus, quamuis uas electionis nominatus à deo, & ordinatus minister ad gentes, & diligens promus sacramentorum saluatoris nostri, quid uoluisset significare, quando clamat de filio & sanctis angelis. Qui existens Hebr. 1 splendor gloriæ & character substantiæ eius, & purgatione peccatorum facta consedit in dextra magnificentiæ in excelsis, tanto melior factus angelis, quanto excellentius præ illis hæreditauit nomen. Cui enim angelorum dixit aliquando: Filius meus es tu, ego hodie te genui? Et iterum: Hebr. 1 Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Nonne omnes sunt ministratorij spiritus, qui in ministerium propter eos qui hæredes futuri sunt salutis? Et iterum: Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est solidus. Et omnis transgressio, & præuaricatio accepit iustam remunerationẽ, quomodo nos effugiemus, tantam negligentes salutem? Quomodo enim omnino intelligetur à nobis ipsis, & sanctis angelis ineffabilis gloriæ character. Et etiam splendor substantię dei ac patris filius, si uirtutem filiationis non re ipsa uerè recipiat, sed solum nudis honestetur uocibus, aliter secus habẽs secundum naturam, & coordinatus creaturis? Neq; enim, ut uidetur, est quod impediat etiam ipsum patrem inter creaturas ponere, quandoquidem ipsius character & splendor factus existat sit filius. Quomodo autem adhuc nomen excellentius præ angelis sortitus est? Nam si generare & creare apud deum idem sunt, manifestum esset, quod & in filij ordine indiscrete computata esset etiam factura, & quod inter creaturas uerè esset connumeratum, nihilominus esset & genitum. Cur igitur deus adhuc moratur etiam singulis angelis dicere: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Quod enim habent uolentes intra se ac essentialiter, cur non eis tribuere uidetur? imò (seruentius enim dicetur) quid declinat & offendit eos, qui sortiti sunt natiuitatis gloriam etiam in filij ordine numerare? Differet enim omnino nihil secundum illorum stultam mentem, gignere à creare apud deum, sed cõfunduntur, duo hæc in unum quiddam, quod manifestatur & ad identitatem recurrat. HER. Etiam, uidetur quod illi sic sentiant & dicant. CYR. At nos non dicemus sic se habere, Absit. Nos enim magnum discrimen habemus nominum, & rei. Respondeatem, si placet, mihi interroganti. HER. Interroga quæ uis. CYR. Diuinarum nostrarum doctrinarum magister optimus & eminentissimus Ioannes scripsit de filio: In propria Ioan. uenit, & sui eum non receperunt, quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatẽ filios dei fieri. Nunquid, his qui non habent in sua natura datam esse dicemus filiationis gratiam, uel his qui minime opus habent ut accipiant, sed domestice & substantialiter locupletes sunt, ne hoc ab aliquo accipiant? HER. His qui non habent, hoc enim opinor & uerè. CYR. Vltra. Quis inter eos qui sunt, omnino non habere deprehendetur, siquidem genitum non est aliud à condito, imò siquidem unum ambo & idem, & nulla diuersitate distant. Genitum enim esse dabimus omne quod est utcunq; productum fuerit. HER. Nunquid igitur ex sua propria natura genuit nos pater? CYR. Non genuit quidem ex sua nos natura deus & pater, alioqui id quod in aliquo nostrum uidetur indecorum & ineptum, non esset, id quod omnino repugnat filio æquali secun-

Universidad de Deusto

secundum naturam. Conditi quidem nos sumus citra controuersiam. Ille autem ex substantia natus est dei ac patris, ad quē & nos configuramur, & in natiuitatis ordine recipientes ex benignitate gratiam, in filios ordinamur dei, extraneam & adoptiuam adepti dignitatem. Appositi filij, & formati ad uerum, & uocati ad gloriam eius, qui secundū naturam. Adoptiui autem omnino non essent filij, si secundum naturam non præexisteret, & uerè natiuitatis in posterū, imago prius appareret in ipso archetypo. Itaq; si non genuit uerè pater, & apud ipsum gignere à creare nō est diuersum. cessat quidem nobis de filio sermo, & nō generans etiam patris deprehendetur natura. Inanis quoq; spes erit susceptorū ad fidem. Vbi enim omnino filiatio adhuc? ubi autem quæ inde dignitas? quomodo qui inter creaturas est, ut melius habēs reformare posset, siquidem æqualis rationis cum genito, quod factum est, concurrente iuxta illos in unā quandam rem, creatione & generatione? An non omnino deliramentum & omnium fœdorū esset turpissimum? HER. Vtiq; ita est. CYR. Si autem eiusdem sedis esse dicitur, & est uerè filius cum patre, dum non externe adducitur in ueritate natiuitas ei modis omnibus, ut fulgeat in natura gignentis, propter omnimodam similitudinem & æqualitatem, nō manifestè iam dicent quodammodo gloriam in generante existentem, ac eo dignam, & ad ipsam iam pertingere genitorum naturam, & seruilia ad dominorum peruenire dignitatem? Etiam diuinus Paulus scribit: Cui enim dixit aliquando angelorum? Hebr. 1 Filius meus es tu, uel: Sede à dextris meis? Quare enim hoc uoluit deus? nam illos quidē tibi uoluit assistere & ministrare, & dignam ipsis sortiri gloriam: hunc uerò summis sedibus deitatis immorari, & eum qui nullo pacto æqualis natura, & eiusdem throni ac sedis habere participē? Magnum utiq; momentum patris uoluntatem permouit, ut hunc illuc poneret, illos autem tametsi non contemptibiles in suis dignitatibus. Tribuitur enim hoc eis, quod immutabiliter persistant, & q seruare possint suum principatum, ac sursum & deorsum transire ministrantes deo. Iniuria affecisset igitur, ut uerisimile deus & pater, si non æqualibus & ipsos permisisset potiri? At non sic habet, Absit. Neq; enim tam alieni à bono corde sicut illi erimus. Maximum enim interuallum & incomparabile discrimen est inter factum ac genitum. Et ille quidē filius est, & existens æqualis throni, illi autem assistunt ad hoc conditi à deo. Quid igitur commiscent quæ non commixta? & colligare attentant in identitatem absurde, à mutua cognatione secedentia, in tantum quantum ipsamet rerum natura testis existens celebrârit? Verum, ut apparet, studium illis nihil uelle dispicere, uel urgere quod uerum, impiè autem quasi ludentes immorari in multiplicibus uerborum ambagibus & irrefrenata nugacitate. HER. Falleris minimè, nihil enim illis necessarium curæ est, coniecto tamen quod hoc dicant. Quomodo quod simplex uarias nobis faciat operationes, & generet quidem uario modo, uel sic forte operaretur, & operetur non sic, uel quodammodo generet etiam simplicitatis non corrumpens rationem? CYR. Et hoc quoq; est quod ego iterum opinor, nihil aliud quàm quod propheta Esaias dicit, arundineū baculum in manus capere. Esa. 36 Etenim tam putribus & fragilibus rationibus utentes, existimare quod prudenter sapiant, & firmis fundati sint: quomodo quis non iure dixerit arundineū baculum manibus suis substituere? Facile enim subuerti posse, quod sapiens uidetur esse, uidebis: sic dogma probaturus, et intendens animo diligentiore & curiosiore in res ipsas. Innumeræ enim rerum naturæ sunt, quorum aliæ quidem ad differentiam inter se, & pugnantiam minimè coactæ ab eo qui ea quæ aliquando non erant produxit, sed separatæ potius ad propriam sortem, ut secus habeant quàm aliæ. Aliæ autem non hoc sortitæ solum, sed mutuis se perimunt coniunctionibus, non conuenientem habentes inter se ad idem concursum. Lex enim ipsis naturæ accendit inimicitias. Nunquid tibi pedetentim dictorum sensus uenit? HER. Non multū. CYR. Intellige igitur, quod dixi, dixerim absq; mora. Igitur producta sunt arte & efficacia dei, angelus ac homo, cœlum similiter ac terra, bosq; & equus, lignum ac lapis. Horum autem unumquodque in sua & separata intelligitur natura, & non modis omnibus absque uariatione in omnibus, quàm in quibus cętera, nec diuerso modo habent se ad alia. Res enim est non repugnans, neque aliter non adiungibilis, homini quidem angelus, angelo uerò homo. Contrariæ enim nullo modo inter se naturæ. Cœli autem existentia, uel certe & existentiæ ratio non repugnat alijs. Nulla enim inimicitia distat terra à cœlo, uel à terra illud, uel à lapide lignum: neq; esse repugnantium, & in diuersitatem sectorum sortita sunt. Præterea omnia facta esse dicimus efficacia dei, ignemq; adustinum, & aquā refrigeratiuam, sed unius simplicis opera ambo sunt, & siquidē sunt hæc simplicis efficaciæ opera, quamuis dissidentia inter se tāto discrimine, quomodo adhuc multiplicem efficaciam simplici substantiæ detrahemus, impietatis occasionem, ueritatis sectam, nescio quo pacto suspicantes? Vide autem si tibi uidetur, & cum his aliud quiddam. Si enim, quandoquidem est simplex deus, efficax est uniformiter ad eandem speciem, & decere dicunt hoc eum maxime, cur non & simplicem affectionem inesse ei credunt? HER. Quomodo dicis? CYR. Non enim ò optime, abominabitur & despiciet impios, ac exosum habebit peccatorem, oblectabitur autem in sanctis, & dignam laudem distribuet eximiè bonis. HER. Et quomodo non? CYR. Concedes autem esse motionem quidem ad iram delinquentium uindictam, mansuetudinis uerò fructum, honorem & gratiam quæ sanctis impenditur? HER. Concedo, etenim sic habet. CYR. Igitur quoniam dicunt

dicunt diuinam naturam ſimplicem eſſe, & inde prouenire multiplicia opera, propter hoc ſimpliciter habere putent etiam non uariam in ipſo affectionem. Vnde quos laudat, eoſdem & uituperat: & quos approbat, eoſdem etiam uituperat, & opus furoris & iræ eſt fructus manſuetudinis. Eſſe autem idem cum manſuetudine exiſtimabimus iram. Adiecerim itē prædictis & hoc. Nam natura quidem deitatis unica & ſimplex. Dicimus autem ipſam eſſe uitam & uirtutem, ac ſapientiam & gloriam. Et uita quidem uiuit quod uificatur, uirtute autem corroboratur quod ſorte, & ſapientia ſapientiam accipit, quod ſapiens eſt, gloria quoque glorificatur quod gloria indiget, hoc eſt quod glorificatur: an non uerum id quod dixi? HER. Vtique uerum. CYR. Subſtantiæ autem ſimplicis, quo pacto eſſet fructus, id quod operatione tam multiplex, ſecundum quod illi ſuſpicantur bene habere. Multis autem modis efficax eſt, quamuis natura ſimplex exiſtat deus. Nunquid ô Hermia putas aliquid his eſſe abſurdius? Nónne melius & magis rationabile uidetur, putare quidem deum, naturam ſimplicem, gerentemq; ſe & operantē uario modo: permittere autem ut ipſe & ſolus ſciat, neq; ultra curioſius agere? Deus enim & quæ eius ſunt, mentem, ſermonemq; tranſcendunt. HER. Bene dixiſti. CYR. Itaq; bene habebimus, ſi intellexerimus minime aridam & ſterilem abſque fructu ſe decente & propriè, uniuerſorum procreatricem naturam manere, ad quam omnia quæ fructum proferunt effigiata ſunt, & ſecundum hoc ſuum fructum producentia. HER. Melius ſanè & incomparabiliter, ſimul autem petent, iuxta quod ueriſimile eſt, ut dicatur: Quomodo intelligatur pater, qui genuit? deinde cur nō paſſus ſit ea qualia gignentibus accidere ſolent, diuiſionem, inquam, & defluxum? Quo pacto cauſa ipſo cauſato non ſit omnibus modis cogitatione & poſitione antiquior? CYR. Difficillima ô Hermia inueſtigatu res eſt, & eloquentiſſimo nō effabilis, imò nec intelligibilis. Mente enim ea quæ ſuper mentem ſunt, neutiquam comprehendi poſſunt, neq; ſermone quæ ſuper ſermonē, explanabilia ſunt. Nam quod pater quidē deus genuit uerè ex propria ſubſtantia filium nobis tradidit fides, obſignauit autem, & uerum eſſe declarauit, diuinitus inſpirata ſcriptura, patrem & generationem ubique nominans. Opinor autem id quod fide ſuſceptum, non ulterius inueſtigationibus audaculis inquirendum. Etenim quod ultra inquiritur nō eſt fides, quemadmodum enim ſpes. Quod enim uidit quis, cur & expectat, iuxta ſapiētiſſimi Pauli uocem? ſic certe fides quæ ſcrutinio exquiritur, fides non eſſet ſecundum rationem ſpei congruentem. Probatio enim qua fides appreciatur omnino libera eſt. Dico uolentem accedere, oportere credere quidem quod ſit deus, inquirere autem nō item. Ita ſentiendum eſt, quod pater deus & genuit. Vlterius autem inueſtigatio, quomodo ſit, relinquenda. Neq; derídendū aliquem opinor, qui modeſte definiat, quod uincamur ab his quæ nos excedunt. Diuinæ autem generationis modus omni mente ſuperior exiſtimatur. Porrò audiendus eſt manifeſte clamans Deus ac pater ad Verbum quod ex ipſo ſecundum naturam natum eſt: Ex utero ante luciferū genui te. Etenim Pſal. 109
quod quaſi germana natiuitate nobis ex ipſa ſubſtātia patris enatum eſſe filium bene oſtenderet, recte hoc dictū. Ex utero, quaſi ab exemplo ſicut nos habemus utiliſſimè aſſumptū eſt. Porrò ante luciferi natiuitatē dixiſſe, ſignificat forſitan, quod in obſcuritate & incomprehenſibilitate, & quaſi in tenebris profundis generationis modus uocatus ſit. Nam lucifero quidem ex orientalibus iam finibus oriente, & ad ſuperna tranſcendente, tenues radij diſperguntur in aēre, & lux dubia ac impotens cū prænunciante ſolis ſplendore ſimul aſcendit, & noctis tenebræ abeunt, nondum aūt illa abeunte nocturna prævalēt, quādo & craſſæ tenebræ offunduntur oculis æqualiter cæcis ac uidentibus. Alioquí diceres ipſe nobis, quid miraculum deo dignum in eo quod natus eſt filius, etiamſi intelligatur ante luciferum? HER. Mira res eſt amice generatio. Antiquitatem enim & uetuſtatē eius didicerit quis per hoc quod dicitur ante luciferum. CYR. At cur non potius dictum eſt natum eſſe ante ſolem ac lunam, imò cœlum ac terrā? antiquiora enim hæc ſunt aſtris & lucifero, atq; adeò ante cœlū ac terram, & ſimpliciter ante omnē creaturam eſſe dicit filiū, exiſtimarim ego paruum & uile. Natus enim eſt ex patre, qui principio caret, modo generationis ineffabili et inexcogitabili omnibus modis. Ea propter & ipſe noſter celebris Eſaías inquit: Gene- Eſai. 53
rationem eius quis enarrabit? Vitam autem exiſtentiam bene uocans, quàm ab omni terra ſublatam eſſe, hoc eſt alleuari & excedere omnem terrenū ſenſum inacceſſamq; & inueſtigabilem humanitatis menſuris. HER. Veriſſimè mihi dicta uidentur. CYR. Quod autem omni tempore ulterior & principio tali ſuperior natus ſit filius, nō minor quàm pater, alius quidā propheta ſanctius nobis perſuadeat, clamans: Et tu Bethlehem domus Ephrata minima es, ut ſis in millibus Iuda. Mich. 5
Ex te mihi egredietur ut ſit in principem in Iſraël, & egreſſus eius ab initio à diebus ſeculi. Exiſtentiam ex patre, proprium egreſſum quaſi factum eſſe dicit, iuxta quem ab initio, retro quod nihil omnino cum ſuo patre, non ingeniti, ſed geniti modo intelligatur. Quantum igitur putas riſum excitare eos humanis conſiderationibus, & craſſis cogitationibus ſuſpicantes ſe poſſe, neſcio quo pacto, tam ſublimia attingere? Quis enim uiderit, quomodo deus gignat, an non is qui prius didicerit quid nam ſecundum naturam ſit? HER. Verum hoc impoſſibile Pſal. 17
fuerit, poſuit enim tenebras latibulum ſuum ſicut ſcriptum eſt, & in circuitu eius tabernaculum eius, quod opinor inuiſibile, imò & incomprehenſibile. Dicens igitur tenebras, & appellans tabernaculum, in quod modo quodam

is

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.11 is qui omnia implet recipit, ipse à seipso, & à solo suo filio noscitur. Dicebat enim: Nullus agnoscit quis sit filius, nisi pater, neq; patrē quis agnoscit quis sit filius, nisi filius, & cui filius reuelarit.

CYR. Bene dicis, sed nunc tuos admiror sermones. Igitur si quis curiosius inquisierit, & periculose inuestigarit mente incomprehensibilia & sermonum uirtute non attingibilia, talem dicemus minime quidem quod discendi auidus, sed quod uanis & superfluis laboribus deditus sit. Dicetur autem de tali non absurde, qui nititur mendacijs, hic pascit uentos, & ipse sectatur aues uolantes.

Psal.10 Reliquit enim uias uineæ suæ, & errare fecit arma agriculturæ suæ, ambulatq; per solitudinem inaquosam & terram siticulosam. Relictis enim his quæ ad utilitatem quasi necessaria & ueritate plena, insipientissimè mēdacia loqui amplectuntur, & recipiunt tanquam necessarium quod fructu pietatis caret. Ascendit mens illarū arrogans eò, ut postea quasi crimen uocet, permittere soli deo scire quomodo natura ipsius habeat, quamuis diuina scriptura clamet uias diuinas ineffabiles, & humanas mentes multū transcendere, hoc est quæ sit dispensatio & absolutio singulorum fa-

Psal.76 ctorum. Diuinus enim Dauid iterū atq; iterum psallit: In mari uia tua, & semitæ tuæ in aquis multis, & uestigia tua non cognoscentur. Nam ramus quidem secundis uentis compellentibus, & in profundum peruenientibus pelagus, obscurū uestigium, & sicut aratrū insculpit, & super dorsum maris per medios fluctus transijt, qui mutuis concursibus cōfundunt statim quod sectum esse uidetur, an non sic est? HER. Vtiq; sed considera tu potius, quomodo natiuitas absq; passione & defluxu erit, & siquidem possibile est dicere causatum non fuisse ante causam. CYR. Non antea extitit? Quomodo hoc? Absit, sed neq; natiuitatem ulla secuta passio fuerit, si in deo intelligatur quod possit pati, & oporteat in tempore quod nascitur generari. Nam siquidem de corporibus sermo esset in præsentiarum, quibus congruit etiam pati, natura defluxum incitatum habente, & etiam congruo tempore sequi, tempore definiri: & natiuitatis habere principium, id quod absque principio meritò haud dixerim, uix enim hanc suspicionem euadere possent. At quoniam de summa natura nobis sermo, quæ supra omne tangibile, uisibileq; corpus est, uel ipsorum seculorum est opifex, & omni tempore antiquior: quomodo non omnino stupidi esset putare aliquid pati illam generantem, & ex ipsa habere temporalem natiuitatem, quod proprium sit & existat in ipsa? Causam autem & causatum neque nominare fas est, decet item de deo potius dicere patrem ac genitum filium. HER. Sed esto, quod hoc quoq; fortassis admittant: nam hoc sic quidem uidetur se habere. Dicendum tamen, quomodo si genuit pater ex seipso sicut nos, & non prius est sustinens dissectionem et defluxum, qui in aliud quid ab ipso, siquidem est uerè ex ipso secundum substantiam, per se subsistendo filius. Quomodo autem non gignens omnimodo non præexisteret genito, & præintelligeretur? CYR. Stultus stulta loquitur, & cor eius uana cogitabit secundum prophetæ uocem. Qui iure non mediocriter erubescerent siquidem esset eis aliquid rectæ mentis, nescio quomodo audent imprudenter in seipsis diuinam naturam definire, & tribuere ei sectiones & defluxum, & quod in tempore generet. Deinde, quomodo non fuerit melius intelligere, neq; in tempore, neq; secundum corpus, natiuitatem decere intelligi uel dici? Non enim possent dicere, quod in tempore factus sit pater deus, sed sit absque tempore & principio hoc quod est, simul existente cum hoc, per quod scilicet est pater. Effulsit enim modo quodam non intelligibili. Et, quod nullus dixerit, patris substantiæ filius non secundum partitionem uel diuisionem eius qui genuit, propriam existentiam ut aliam habens, sed existens quidem proprio subsistendi modo, natus autem sit ut nascitur incorporeum, quod sectionis & partitionis omnino expers est. Nam si uerè sectionem & partitionem diuina natura, ut illi dicunt, reciperet, intelligeretur & corpus. Si autem hoc, & in loco omnino, & in magnitudine & quantitate, & si quanta facta esset, nō effugeret circūscriptionem, sequereturq; ad hæc etiam aliarum cogitationum nostrarū turbatio. Vnde tribuerentur absurde ei cogitationes: nempe eorum quæ reliquis corporibus propria sunt.

Corpora non sunt sine loco et circumscriptione.

HER. Assentior & ego. CYR. Amice, nec hoc dixisse uererer. HER. Quod? CYR. Nam si corporum moribus & legibus natura dei & patris est subdita, pariet quidem, & non absq; passione, sustineretq; partitionem. Erit omnino & in proprio quodam situ & loco quod generatur, ut egrediatur in omnem quantitatem eius qui genuit. Hæc enim à corporibus nascuntur. Igitur siquidem opinantur omnia implere deum ac patrem. Vbi igitur quod ex ipso ponemus, & quē locum inueniet? HER. Optime dixisti, quod inde futura sit prophanarum cogitationum multitudo. Igitur deuitandum aiunt, esset natiuitatis negocium, & ne sentiatur uerum de deo. Disperibit enim sic & cogitationum absurditas. CYR. Quin etiam hoc est nihilominus aliter fidei sermonem impugnare, quomodo enim adhuc identitatem in trinitate, diuina & ineffabilis possidebit natura, si uerum natiuitatis modum abstulerimus? Nugæ opinor, hæc sunt, & Iudaicæ dementiæ imperita temeritas. Aequales certè erimus & nos ipsi ijs, qui unum quidem sentiunt esse uniuersorum autorem ac patrem deum, minimè autem recipiunt dominum nostrum Iesum Christum. Cur autem sic uocare se, illum uetuerint reprehendentes Iudaice: De bono opere nō lapidamus te, sed de blasphemia: quia tu homo quū sis, facis te ipsum deū. Si enī ueræ natiuitatis modum impiè tollent, nō opinor quis posthac in eam perueniet cogitationū leuitatem, quod deū esse secundum naturam putet filium, sed solum uocatum sicut & nos ipsos, & adoptionis ueræ

Ioan.8

deitatis

deitatis nomen sortitum esse, utputa non ex ipsa prodeuntem substantia dei ac patris. Quoniã aũt iuxta illos iam non est filius, sed est ut uidetur, no biscum creatura, nondum quidem redempti sumus ne seruiamus creaturæ supra creatorem, ado
Rom.1 rantes illum. Et iniustè propter hoc deus nos impietatis accusat, quin in seipsum culpas reuehat, quandoquidem introducens primogenitũ in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes angeli dei, qui autẽ & ab ipsis angelis adoratur, & gloriam deo ac patri cõuenientẽ, habet ut propriam, quomodo non esset ex patre naturaliter, & idcircò deus? Sentis igitur qualis illorum finis, qui putant nihil quærentes, non tenendam ueram natiuitatem de deo, neq; uolunt ipsum naturam habere generantem, & adijciũt quasi ex ineffabili postea necessitate ei sectiones & fluxurã, et proprias corporum passiones? HER. Intelligo quidem. Quomodo autem gignit, & non omnino sequetur pati? CYR. Sicut antea constanter dixi, pium est intelligere incorporeum non esse subiectum corporum legibus, neq; quoniam non sine passione & partitione gignit corpus, gigneret sic non aliter incorporeum, sed sicut secũdum rationem qua est, ut aliter habeat quàm corpus, etiam natiuitatis modum habebit omnino sibi congruentem & proprium. Et quoniam in tempore corpus gignit, gignet omnino dissimiliter quod incorporeum. Singulæ enim res non aliorum, sed suas seruant leges & proprietates. Et commune quidem est entibus esse, sed natura distribuit singulis diuersitatem, suis constitutionibus prohibens ad hoc, ut non se habeant omnino, perinde ac essent aliud. Itaq; subiecta sint corpora consuetudinibus & legibus corporalibus, & gignant sibi similia, et partitiones experiantur. Incorporeũ q̃q; suas seruet rationes, gignat sibi simile, naturã habeat à sectione & passione liberam. Et pertingat quidem mens ad hoc, ut possit perspicere quo modo corpus gignit, intelligit autem non iam incorporeæ naturæ natiuitatem. Cur suã insciti am non uituperat, dum quod maius & melius quàm corpori simile, & incomparabiliter trãscendit, in deteriorisloc ũ detrudit, & non erubescit illi passiones nullo modo conuenientes attribuere? Et si id quod nobis haud facile est intelligere, uel etiam incomprehensibile scitu, hoc omnino etiam negabimus, & quoniam quid sit pater secundum naturam nullus addiscet. Nulla enim mens idonea est opinor: quid impudentius impijs & neq; ipsum esse dicentibus? Vel certe, quoniam nulla creatura à passione libera est, contendatur quod & ipse qui ingenitus est quiddã patiatur, & creaturarum legibus subiaceat. At nulla opinor ratio deum illuc deponet, qui manet firmiter in bonis suis, in quibus esse creditur. HER. Manet quandoquidem diuinæ naturæ prorsus nihil decedere potest. Sed dicunt, siquidem genuit deus, prius omnia intelligetur quàm filius, & ante suam prolem subsistet. CYR. Itaq; dicam iterum, quod si incorporeum non sequitur leges corporum, gignit certe omnino sibi simile, & non secundum corporum naturam. Nam prius intelligi & subsistere quàm genita, necessaria & inuicta demonstraret ratio: & siquidem est unum, ex uno censebuntur & antiquiora, & sicut secundum à primo procedent secundum tempus, non absque initio ex his quæ gignere solent prognata, quoniã neq; ipsam radicem suæ natiuitatis absq; principio habent. Quod autem absq; principio existit, & interire nescit, deum puto, quomodo dic, oro, suæ & naturæ legibus obluctaretur? Principium suo filio secundum naturam, in tempore afferens. Esset enim quod gignitur ex alia natura & alterius ingenij, & falso referret gignentis naturam, imò res erit portentosa. Etenim putare id quod gignitur à gignente separatũ esse naturali diuersitate, non ualde à monstriloquentia aberit. Itaq; incorporeum pariet iuxta propriam naturam, ita ut proles nõ habeat temporalem natiuitatem, sed intelligitur & subsistit simul cum gignentis existentia, & minimè sequitur, quandoquidem prodijt ex principio sine principio, etiam à seculis semoto. HER. Recte dixisti. Veruntamen si fieret manifestus sermo, & demitteretur quodammodo ad facturarum naturam, ostenderetur id de quo quæritur. Hi enim sensus, qui longe ab auditorum mente resiliunt clarius manifestarentur, si per euidentia exempla commonstrarentur. CYR. Verus quidem sermo est optime, sed si ueram naturam expenderis, posses ne exacte dicere, cuipiã ex omnibus assimilatus est deus, quod possit expressam & inuariabilem per omnia effigiem referre. HER. Minime. Quandoquidem deus secundum naturam nihil est ex his quæ inter creaturas sunt, admirari itaq; multum oportebit sanctum nostrum Palum succlamantem: Videmus enim iam per speculum et in ænigmate, quin & quod iam cognosco ex parte, sancti & prudentis fuerit admirari. HER. Bene quidem. CYR. Eundum itaque quàm citissime ad ipsam sanctam scripturam. Volantes autem sicut apes per amœnum & florulentum pratum, multigenis uariegatum germinibus, & insidentes exemplis sermoni conuenientissimis, natiuitatis illius ineffabilis modum assimilamus, & quasi corporeo oculo literis minutioribus adhibito, ita & mente intendamus, tametsi ex parte & ut in ænigmate, diuinam ut se habeat naturam quodammodo cognoscamus. Pater igitur filium uerbo comparans, inquit: Eructauit cor meum uerbum bonum. Scias igitur amice, qualis uel modus, uel locus dissectionis & fluxuræ in his intelligatur. Nam mens humana parit & emittit à seipsa uerbum, & mora subtili parturitione, profert quod placet, & discursibus ad superiora & exteriora substantiali quodammodo natiuitate uerbum nobis fingitur, & aliud quiddam esse à prolato uidetur, separabitur autem minime, neq; etiam mens antiquior existimabitur, uerbo quod sursum transilit. Est enim uerbum semper ex mente et in mente, insuper etiam

1.Cor.13

Psal.44

Verbum mentis et proles

mens

mens in uerbo. Vel si dixerint quod secus sit, & mens sine uerbo erit, & uerbum sine mente, et id quod ambo hoc quod sunt intelligi facit, uanum quodammodo euanescet, & in nihilum abibit. Mens enim semper uerbi radix & origo, mentis autem uerbum fructus & proles, & illa quidem sine uerbo minime, tametsi uerbum pariat, hoc autem gignentis qualitatem & speciem quasi naturam propriam sortitum est, proditq; inoffenso parente. Stultum autem opinor dicere, in his maxime, quod gignens genito sit antiquior, prodit enim ex mente uerbum. Quoniam autem est mens, quia uerbum habet, & iterum uerbum quia refertum est mente, quomodo intelligeretur aliquando absque uerbo mens, & uerbum mente priuatum? Quæ enim habent aliquid quod haberi dicitur, antiquiorem in seipsis exigunt opinionem quod sint, & nudis cogitationum apparentijs incanuerunt, non minus quàm ut patres se habent ad filios. At necessariũ omnino ut existat cum his, quod cum alijs simul cogitare cõuenit, perficitur autem sic, esse, & simul subsistere aliquid, si quis adaptat quod minus in tempore, & quod antiquius, & non magis, quod simul pereat dicimus, si inter se alius alio prius oriatur & appareat. HER. Tametsi non sim tardus ad hæc discenda, non tamen bene intelligo quod dicis. Igitur manifesta, et ne mihi ignauiã opprobres, neq; eam silentio ulciscaris. CYR. Et ego dicere paratus sum, non est locus tarditati in tam subtilibus causis, ne minus feliciter currat sermo. Theoremata enim illa uix comprehensibilia, sursum, deorsum, ac in circuitu uersare nihil nocet, sed & magnam utilitatem affert. Videris enim hoc manifeste, si colorum consideraueris naturam. Albedinem enim ac nigredinem, si nondum adhæreant suis substantijs quibus adhærent, nunquid putabis illas posse per se existere? HER. Minime. Accidunt enim alijs hæc magis, deinde hoc quod sunt uix tandem demonstrant. CYR. Recte dixisti. Itaque substantiæ quædam sunt, ante albedinem ac nigredinem antea cogitatæ et præsuppositæ, uerum sunt inter ea quæ habentur & accidunt. At si quis uelit seorsim secare, id quod habet & id quod habetur, & hoc quod habet antiquius dicat, illud uerò quod habetur posterius esse cogitet, in quem substantiæ locum reponet hoc quod natum est esse album, si nondum est album? uel quomodo esset albedo, id quod esse dicitur, nisi significetur per hoc quod accidit habentibus & scientibus quod albedo sit? Nam nisi ea quæ concurrunt ad constitutionem unius quodcunque illud est, neque aliter se habere possunt, nisi eodem tempore concurrant, considerari quidem poterunt, seu nondum iuxta rationem sibi conuenientem, existentiam sunt habitura.

HER. Sic quidem res habet, & uerè sic dictum esse ipse sentio: opinor autem alios nõ minus sentire, quàm me. Iam patri & filio quomodo poterimus ambo exempla accõmodare? CY. Quia uerbi quidem ex mente enunciatio, etiam natiuitas est passionis expers, & genitum nõ diuidetur, manet autem magis in mente quæ genuit, et mentem quæ genuit in se habebit, sufficientissimeq; et manifeste demõstrabit. Et ad hæc, præterea quod cõnaturalem absq; medio & simul subsistentem habet, eam quæ in cogitationibus existẽtiam. Alterum autem exemplum dicimus, res quasdã necessariò natas esse in quibusdam substantijs, & quod necessariam habentiũ coëxistentiam unum non possit altero esse antiquius, nam æquali cursu ad eiusdem temporis initium currunt. Diuinæ quidem natiuitatis modus quis à nobis intelligeretur, non possum manifestare, sed illud quod siquidem est pater deus, non in tempore hoc quod est, inuenit. Est enim semper eodem modo, & similiter, & superior uersione quæ in utroq; intelligitur. Perfectissimus enim est, & nulla bonorũ plenitudine indiget, neq; ipsum cõtristare potest creaturarum casus. Idem etiam omnino de manifestatione filij iudicatur & de existẽtia eius, quod non posterior fuerit tempore, neq; sequatur gignentis gloriam. Propterea q; oportet de deo omni modo & simul intelligi, & semper coëxistere filium quidem patri, & patrem filio, in antiquitate illa principij nescia, testimonium exhibere per seipsum, licet sit genito modo tanquam ex patre secundum naturam. Etiam splendorem gloriæ dei ac patris, diuinus Paulus ipsum nobis nominat, quin & quod character sit substantiæ eius, Obsignat autem sermonem, sicut opinor, nuper factũ reprehendi minime debere, et ad ueritatem ac rectitudinem rei cõducit. HER. Quomodo dixisti? CYR. Rem igitur considerans, iterum sic dico: Lux quæ ab alia effulget, ipsa affert opinor, exteris agnitionem fulgurantis substantiæ implicitam sensibus semper per oculos, uel alio modo applicando se familiariter corporibus. Hæc quid est secundum naturam? nõne promicans & effulgurans eius radix & origo? Verum sermo sit ordinatior, sumpta in exemplum solis, & radij ex eo promanantis natura. Quid enim secundum naturam est ille splendor, qui ex eo progreditur, declarent. Nunquid solis natura, uerè diuisionem, hoc est sectionem, & defluxum, & passionem quandam inexplicabilẽ perfert, quum effundit & substantialiter ex se lumen emittit? sed est quidẽ perfecte in ipso, licet emanet, habet quoq; iterum in se propriũ lumen, quod non eradicatur dum diffunditur, & uidetur quodãmodo iam per hoc & in propriam diuersitatem currere. Vbi enim ratio solem seorsim separauerit, imaginatur quis illum esse per se secundũ substantiam. Lumen aũt quod in ipso, & ex ipso promanat, proprium quidem esse eius, ueruntamen in diuersitatem indiuisibilem, quæ nudis & solis cogitationibus concipitur, bene dispensat. Propterea opinor, nullum cordatum uel sapientem dubitaturum ridiculum esse, si quis ob processionem ex ipso sole, ad externa, solis originem esse antiquiorem, uirtutem uerò luciformis efficaciæ, quæ in illo est, aliquantulo posteriorem. Idem sanè esset dicere solem non

Sunt radix uerbi uerbum fructus mentis

Natiuitas diuina docetur ex

enunciatione uerbi

Hebr. 1

A sole & radijs eius docetur diuina natiuitas

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse, uel non habere coëxistens, id per quod intelligitur hoc quod est. Itaq; hanc sensibilium exemplorum uim, rectè ut figuram quandam, si in attentissimis cogitationibus acceperis, diuinam natiuitatem non corrumpes, nec sectiones & defluxus, & passionem insipienter admittes. Natiuitas enim summæ omnium substãtiæ, passionum expers est, & etiam substantialis prolis existentia, et libera est à sectione, & concurrit cum gignente, nec deuitari potest quin simul intelligatur & incedat simul. Sapiens enim Ioannes testimoniũ perhibuit filio, quod temporali initio careat, dicens:

Ioan.1 In principio erat Verbum. Et iterũ: Qui est, qui erat, qui uenturus est. HER. Optime de hac re sermo elaboratus est. Putas autem, ueri simile esse, à negocijs nos liberatos, nullaq; ulteriore disputatione opus esse ad demonstrandum, quod pater nullo modo prius substitisse uideatur quàm filius, sed intelligendus sit connaturalis & coëxistens, neq; satisfaciant menti, quæ tam difficilem & arduum habent aggressum? CYR. Quænam dicis? HER. Scis enim acerrimos sermones dicturos, nempe utrum uoluntarie uel inuoluntarie pater genuerit filium? CYR. Iam scire uellem libenter, ubi nam malignitas tam importunas adinuẽtiones repererit. HER. Adiecturos dictis suis etiam hæc opinor, quod siquidem præter uoluntatem patri est filius, peperit non uolẽs, sed ab eo in hoc compulsus, adeoq; deprehendetur, uel necessitatem, uel aliquid præter uoluntatem passus. Afferentes autem tam absurdum sermonem, concludũt, oportere confiteri posthac, dicendo filium à patre nõ præter uoluntatem esse genitum. & sub finem addunt: Si non præter uoluntatem genuit pater filium, sed uoluntario, & secundum uoluntatem, utiq; uoluntas patris prius cogitabitur & apparebit fuisse ante natiuitatem filij, quum autem prius substitisse consideretur, inquiunt, etiam prole antiquiorẽ gerit uoluntatem. CYR. Quàm prophanas adinuentiones contra nos moliuntur peruersi, sic aũt ueritatis dogmatibus insultat sermo, ut si quis uel pessime uellet & absurdissime agere, haud amplius opinor, posset. At sic ignobilem assecuti uictoriam, dum imperitioribus impietate summa præstant, audiant dein: Iustificata est Sodoma ex te.

Ezech.16 Sed heus abunde sat amaritudinis & peruersarum cogitationũ: quin recta ad ueritatem eamus & dicamus, quod nunquam intelligatur pater, qui absq; principio & sempiternè est, absq; filio, qui simul substitit? At licet non sit præter uoluntatem filij pater, nec præter uoluntatem patris filius, non tamen prospectabit & emerget ante genitum uoluntas. Nam quum sit in sapientia & Verbo uoluntas patris, neq; enim sine sapientia & uoluntate dicent uoluntatem diuinam, sapientia autem ac uerbum est, dei ac patris filius. Ipse enim est ille, in quo omnis uoluntas patris, atque adeò nugatores graui conatu & temerario conatu obsistunt his, qui contrarium dicunt, neq; nos qui ab absurdis cogitationibus abstinuimus, exA cluserint ne interrogemus. Vtrum uoluntario, uel etiã inuoluntario existat & sit pater, & siquidem non uoluntario, necessariò ejcietur, ne existat, at si non sic, sed uoluntario, uelle eius iam cogitabitur ante ipsum existere. Et quoniam uelle manifeste exigitur scilicet, & non absq; uerbo, sapientia autem & uerbum filius prius substiterit, quàm pater. Consilium autem & uoluntatem dei ac patris diuinus nobis nominat sermo, psallit em̃ in spiritu diuinus Dauid, quasi in persona credentium: Apprehendisti manum dexteram meam, Psal.72
in consilio tuo deduxisti me. Et etiam alio loco: Psal.44
Domine in uoluntate tua præstitisti pulchritudini meæ uirtutẽ. Deducimur enim in Christo ad
B uoluntatem patris, & ad summã pulchritudinem per ipsum configuramur, roborati in omni genere bonorum. Igitur quantum pertinet ad cogitationum uanitatem & rationũ absurditatem ipse filius existens uoluntas ante patrem extitit, & genitus apparuit ante genitorem. Vide igitur quantum aberrent & si illos probaueritis, num longissime à fide absitis? HER. Videtur. CYR. Obij ciet autem illis quis absq; labore magno, etiam aliam absurditatẽ dicens respondendũ illis, hunc esse anilem prætextum. HER. Quem nam?

CYR. Vtrum conditor & rex misericors & bonus intelligatur ac dicatur à nobis & ab angelis pater, uel non? HER. Et hæc certè ut sunt, absq; pœnitudine dicerent, uel quomodo non? CYR.
C Dicant igitur, uoluntariò ne est ista, uel inuoluntariò. Nam si est inuoluntaria, dicent passum esse ipsum uoluntatis coactionem, & ex necessitate passionem. Quod si non præter uoluntatem, putabunt, sed antea extitisse uoluntatem, ut ipse sit ea quæ est, non semper uirtute fuit conditor, neq; etiam sine initio rex, uel misericors, uel bonus, tempus autem quoddam appetijt, quo quum adhuc non esset illa, consideratus sit quod esse cœperit. Quis igitur tales audiet sermones? at illorum nugas nos deplorabimus, & dicto uale relinquemus, melioraq; quàm illi considerabimus, & rerum contemplemur naturam. Ratiocinatio est, quod in operabilibus quidem, uolitio & nolitio locum habeant, in generationem autem nõ item, &
D cauſam quærentibus responderi solet, quod quibusdam celebre est ac decantatũ. Natura consulebat, cui leges nõ sunt curæ, additur autem, quod consilium, inconsiderantiamq; nihil curat. An non tibi uiderer rectè intelligere, si respondere, quod quæcunq; est substantialiter deus ac pater, nõ ex incremento iuxta uoluntatem habet conuersus ad præstantius, neque uoluntatis modo obtinet, quod sit pater. HER. Quomodo dixisti? CYR. Num sanctum dicis esse patrẽ & etiam bonum?

HER. Vtiq;. CYR. Nunquid substantialiter ei agnatæ sunt uirtutes, uel extrinsecus adhibitæ per uoluntatem, quod si & patiatur forte uolitionem, abituræ sint? Motio enim illa uoluntaria est. HER. Substantialiter, rideretur enim opinor, si quis audeat asserere bene dici quod sic habeat, CYR. Amice, bene dixisti, tuamq; docilitatem

Vtrũ deus uoluntario uel inuoluntario genuerit.

cilitatem demiror. Iam quomodo deus ac pater uoluntario modo esset, uel certe inuoluntario pater, & non magis substantialiter, quandoquidem est sic sanctus & bonus, & non nudis uolitionibus habet quæ est. HER. Cur autem? CYR. Quomodo hoc non uides, quod ita grauiter molestum est aduersarijs? HER. Nondum didici. CYR. Sed scies, dicam enim libenter uolenti discere, intelligis autem ipse quod dico. Nunquid putabunt quod confitendum sit genitorem esse secundum naturam patrem, & substantialem ei hanc rem dicent, uel prophanissime sentientes etiam hoc negabunt? Si enim non dicunt esse substantialiter genitorem, negabunt in uniuersum existentiam filij, qui suum esse absque generatione non habet, sed est & subsistit ex patre, iuxta fi- B dem sanctarum scripturarum. At si deus ac pater non habet uerè naturam generatiuam, uolitione autē mouetur ad hoc ut possit gignere, tunc iam dicendum quodammodo, quod ipse demonstretur suam fecisse naturam generatiuam, & inductus in hoc quod non erat. Vnde meritò intelligetur & seipso antiquior, siquidem consultauerit id esse, & subsistere quod est, nempe pater. Verum intolerabilia hæc absurda, in maris fluctus, uel in montes relegentur, quoniam friuolum & uanum est opinari, patrem existere genitorē uoluntariò uel præter uoluntatem, sed pater est natura & substantialiter. Est enim non absque uoluntate, quæ est naturaliter, quum uoluntas cum natura eius simul currat, ut sit quæ est. HER. C Hæc sic habere & mihi uidetur. CYR. Præterea & in aliam quandam absurditatem periculosè labuntur, quod dicendum putant de deo ac patre antiquiorem esse uoluntatem quàm filium. Considerandum igitur, si placet, utrum nam nunc tandem deus ac pater, dignitatem se decentem habeat quod genuit, uel inueniemus magis congruum, quod generandi uim non habeat? Itaque siquidem diuinæ naturæ conuenit, quod genuit, non disparebit: cur igitur miseri tribuunt ei utilitatem quæ ex non generando proueniret? At si melius esse ac decentius quod non genuisset, quid eum prouocauit ad generandum, quo deterior futurus erat? Itaque aberrauit, nequid se deceret, cogitans, & assumptum est ab eo uoluntariè, quod offendere poterat eius & naturam & gloriam. Et ita insolitum quoddam pullulat crimen contra ineffabile cōsilium dei. Nónne quouis uomitu hæc magis abominabilia sunt, summam simul maliciam & impietatem referentia? HER. Etiam. CYR. Age igitur istis præteritis ad illud eamus. HER. Ad quod? Quid dicis? CYR. Dico, debere nos animabus nostris de deo sententiam optimam includere & cogitare, quod nihil quidem præcesserit filij natiuitatem, neq; prius orta sit uoluntas quàm is qui genuit: fuerit autem simul pater deus, & uolens, ut esset pater. Est enim non sine uoluntate quod est, neq; necessariam in hoc sustinet uolitionem. Quemadmodū uidelicet si intelligatur sanctus & bonus, & uolens esse quod est, ita & non aliter de deo cōiectandum est. Simul enim est deus, & simul pater, non posteriorem habens natiuitatē quàm essentiam. Sed simul concedendum est, quod sit pater, & subsistat intelligaturq; in tali natura, & simul subsistat sine principio genitus, hoc est filius. HER. At si uis, dicunt, habeat se sic, & intelligatur simul existere. Erat enim semper pater potentia deus. Nuda autē contemplatione, et sola imaginatione accipiatur filius ante generationem, natus autem sit postea. CYR. Itaq; ueram quidem tunc, & ex patre uero postea confiteantur natiuitatem. Qui enim natus est esse potentia et actu pater, non habet uolitionem utraq; moderantē, sed sequitur magis leges naturæ, quibus & genuisse intelligatur: sed neq; externi cuiuspiā est pater, siquidem semper quod gignitur eiusdem naturæ esse oportebit cū gignente. Quod autem patri & Iac. 1. & uersionis ignominiosam maculam aspergunt, licet scriptura diuina dicat, apud quem nō est immutatio uel uersionis umbratio, etiam hinc scies. Quid enim obsecro amice, est hoc quàm conuersio & crassa quædam quodammodo cōmutatio, ex potentia, inquam, concedere ad efficaciam & actum? Aliquid enim esse potentia, quę secundū naturam consideratur, non iam monstratū est & efficacia uel actu, sed stat adhuc in potentia, suscepit autem nondū motum ad actum & operationem, quandiu moratur in principio suo. Vbi autem cœperit moueri ad actum, transibit nimirum ad aliud quiddā opinor, ab eo quod erat in principio, siquidem non unū & eundem locum tribuūt ei quod secundum potentiam, & ei quod secundum efficaciam uel actum. HER. Non opinor. *Deum esse simplicem actum, uel ἐνέργειαν.* CYR. Itaq; si dicent nihil distare, sed referent & collocabunt simul in uno & eodem loco. Actus uel efficacia pater, & sine principio fuit pater. Hoc enim dicere, non excludet, ut ad idem cogamus, id quod secundū potentiam, & id quod secundum efficaciam uel actum. At si minime quidem sic, distinguent autē inter illa & non mediocri differentia, quomodo nō uariatio erit in deo, quum iam statū non seruet, qui est secundum potentiam, sed experiatur quodammodo motionē ad actū. HER. Dixisti quidē probabiliter, uerum D tamē & illud opinor aduersarios cogitare, & uelle dicere: Nunquid, quoniam semper quidem est secundū naturam, & sine principio conditor pater, fecit in tempore quæ facta sunt? non enim co æternam habet naturam, sed in tempore produxit illa ex nihilo, & dabimus propterea moueri et uersionis adumbrationem pati inconuertibilem eius naturam? & quis hoc auderet dicere? Igitur nónne cōueniet aiunt, etiā similiter dici gignere ex potentia progredi ad actū, licet non tribuatur res & motus uersioni ad mutationē, sed magis naturæ quæ hoc studiū habeat circa generationem?

CY. Quàm uersatilis tibi mens est, si quid urgens putas habere aduersarios. Exquirēdus enim est in utriſq; motionis modus, & quid in medio iacens mediam ostendat differentiam, sciesq; po-

ſtea illorum ſermonem eſſe anilem imperitiam. A Quod enim ex ſeipſo aliquid gignere dicitur, & progredi à potentia ad actum, quaſi in propria natura commotum eſt. Pateretur enim ab alijs quibuſdam, quàm in ſeipſo motum ſecundū actū uel efficaciam. Quod autem tranſit à non faciendo aliquid ad operandum, non in ſeipſo motionē, ſed in alijs habere & facere inuenimus. HER. Profuturus es non minus quàm dudum, ſi clariorem feceris enarrationē. CYR. Itaq; dicamus, ut de homine exempli gratia, qui natura quidem eſt generatiuus & potentia, hoc eſt ſtatim ab initio, procedit autem cum tempore ad actū, idem autem & ſapientiam habet, non ſine exercitatione, & ſubſtantialiter ac natura inſitam, ut poſſit facere aliquid per artes ac ſcientias quod homini cōuenit. Fabricat enim nauem onerariam, figurat ærearum formarum ſpecies, uel etiam aliud quiddam ſimile operatur. Nunquid æquali modo & ratione motus tibi eſſe uidetur, & is qui ut ſit pater ad efficaciam & actum, ex potentia adductus eſt, & is qui ut ſit opifex eorum quæ callet, uenit? HER. Nunquam opinatus ſum. Nam hic quidē non à ſeipſo motus eſt, ſed circa externa, ſuæ artis demonſtrationem facit, at ille ſubſtantialiter in ſeipſo quodammodo mouetur, & poſt ſtationem quandam & uerſionem, circa ipſam naturā quæ ex nobis operabitur, hoc eſt naturæ in quotuis actum & potentiam. CYR. Et hoc quoq; eſt id, quod iam dicebam, differentiam motus cōſiderādam in utroq; uolens. Vnde nihil eſt, quod cogat quaſi ex neceſſitate dei naturam motā eſſe dicere, & ſuſtinere ablationem ſubſtantialiter, ſi tempore procedat ad aliquid condendum, pateretur autem motum ad ſubſtantiam ipſam, ex potentia ad actum gignēdi adducta, neſcio quo pacto. HER. Recte habet. CYR. Aliter quoque opinor, ſagaces canes imitari oportet ſiquidē ueritatem indagare uoluerint. Viderit ſanè quis imbecillem ac rudem aduerſariorū ſermonem. Nā opinor nullam neceſſariam aut dignā rationem obſtare, quo minus diuina & ſumma proles cum ſuo genitore ſubſiſtat, qui ſine principio, pater ac deus intelligitur & eſt. Quoniam autem creatura eſt opus conditricis potentiæ maximę, quomodo & unde haberet cum deo ſubſiſtere, & gloriā quæ ſemper exiſtat: quoniam neque ſine principio in tempore, & motionem ad eſſe haberet: an non neceſſarium eſſe dicis prius intelligi & præſubſiſtere omnimodo cōditricem naturam ante uniuerſum quod ab opifice ut exiſteret uocabatur? HER. Etiam dixerim. CYR. Igitur creatura ſic quidem producta eſt, erat autem & tunc conditor deus, et non quia conditor ea ratione et pater, ſed quia genuit, filius autem quia genitus eſt. Quando igitur non eſt neceſſaria coëxiſtentia conditoris & creaturæ: diligens autem cogitatio afferet ineuitabilem coëxiſtentiam in deo, ſiue pater, ſiue filius nominetur: quo pacto igitur alterum altero prius apparuerit, & ortum fuerit? ſiquidem eſt id quod eſt alterum, dum intelligun B tur ſimul exiſtere, et nō priuata mutuo inter ſe cōcurſu: nā ut pater ad filiū, ita ediuerſo. Videturne tibi ſermo hic reiectaneus tanquam minus bene habens? HER. Minime profecto. CYR. At ſi deo ac patri uidebatur optime habere ac ſapientiſſime, oportere ex ipſo gigni, & ſe filij ſecundū naturā uideri patrem. Quæ illa cura & deliberatio, ut opporteat gignere, & unde eſſet? Quid quod obſtet, quare nondū deus fuiſſet pater utiliterq; & neceſſariò deterrens? Nā quod homines quidē ſemper potētia patres & nōdum efficacia, & actu, nulli obſcurum eſt. Manifeſta autē & ante pedes poſita eſt excuſatio. Nam quum ſtatura corporis nondum ob ætatem perfecta eſt, naturę uirtus reconditur & quieſcit, & congruum expectat tempus quo ſe clare exerat. Deus autem quū perfectus ſit ſemper, nec ipſi ex incremento accedat aliquid nondum agnatum, & quod acceſſione temporis ſuam demonſtrationem habeat, ſed effulgere faciat ex ſua ſubſtantia filium, ut ſubſtātialem charactērem, & ſic natam in ipſo propriā habeat prolem, quomodo intelligeretur quod nō ſemper & ſimul eſſet gignens ſecundum efficaciam, magis quàm ſtans in potentia, & ferens ſubſtantialem motionem, recipienſq; mutationem quæ non erat ab initio? Impij autem erimus & in filium non uulgariter, niſi aduerſariorum obluctemur opinionibus. Non enim ultra erit conditor ſeculorum unigenitus, tempore clam ingreſſo, & quaſi antiquiorem habente imaginationē, C quam ſecundum actum dicatur gignere pater & deus. Siquidem quod ex agenneſia adhuc, hoc eſt ex potentia ad generationis actum, nō abſq; tempore peruenisſet, etiam minimū quoddā momentellum intelligeretur medium. Id foret fœdiſſimū ac turpiſſimum, ſolem quidē cogitare & ignem, nunquam quidem id quod ſunt non eſſe, ſed neque ſedem & ſtationem habuiſſe unquam, quæ in ſola intelligatur potentia, & uenire ſic ad actū, quaſi in motione temporali & ſecundum naturā, imò & accidentia eorum ſimul nata cum principio generationis concurrere. Deum uerò neque corporibus ſuperiorem dicere, neq; etiam cogitari, quod uel naturę ſequatur leges ut gignat, quēadmodum ipſi congruit. D

Dialogorum libri ſecundi finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPISCOPI Alexandrini, cum Hermia dialogorū Liber tertius, quod conſubſtantialis & coæternus deo ac patri ſit filius.

CYRILLVS.

OPTIME quidem Hermia dixeris, & ipſe ſcio, debere nos dare ſcere in hiſce ſtudijs quæ ad uirtutem ducunt, uerſariq; potiſſimum in libris qui pietatem docent, & de deo loquuntur. Proinde & ſacra ſcriptura dicit: Et loqueris de his, ſedens in domo & ambulans in uia, quieſcēs in lecto, & ſurgens. Nam opinor diuinum

Universidad de Deusto
Biblioteca

uinum sermonem iugiter in lingua habere, pluri mũ conducibile, & non alios magis decere quàm eos, qui piè in amore dei uiuere curant. HER. Equidẽ assentior, nihil enim hoc melius. At quia in præsentiarum de diuina & ineffabili natiuitate sufficienti sermone examen fecimus, quod nõ aliunde prognatus sit, sed ex ipsa substãtia dei ac patris effulserit filius, sic enim habere uidebatur. At quid moratur adhuc aduersarios, quod putãt unum quidem esse deum patrem secundum naturam & uerum, nullum autem prorsus cũ illo cõnumerandum, sed naturam solius & ueri filij appositam etiam alijs à uera deitate procul semotis? CYR. Quid sit quod moretur illos sic decernentes, siquidem placet ut dicatur tibi, ipse dixerim: Deut.32 Vitis quidem illorum de uinea Sodomorum est, & palmes eorum de Gomorra, uua eorũ uua fellis, botrus amaritudinis illis. Inebriati enim falsiloquijs, quæ nescio unde exquisiuerint, de malo thesauro cordis sui eructant mala. Laxant autem ad blasphemias in filium, linguam freni impatientem, & laborant eadem & cognata impietatis dementia, ut negent eum esse deum, qua & pharisęi olim, proinde & cum illis audiant: Progenies uiperarum, quomodo potestis bona dicere, quum mali sitis? Atqui decebat, ut ij qui tam ueneranda & arcana mente indaganda suscipiunt, non mox quod sibi probatur, putare, quod omnino bene & inculpate habeat, sed quasi in circuitu internũ & occultum oculum circumferentes, & per plurimarum cogitationum latitudinem discurrentes, discedere quidem ab his quæ leuiter composita, probantes uerò diligenter, quid conducat ad apprehensionem recti sensus, et clari sermonis in solis ueritatis dogmatibus comprehendendam acquiescere. Apoplexiam enim & defectionẽ mentis arbitror, dicere non esse deum secundum naturam & uerum, eum qui ex patre prodijt filium, sicut uerbum ex mente, uel sicut ex lumine splendorem, & friuolis quasi natantes inniti cogitationibus, & adulterinis adinuentionibus gloriari. Nónne satius foret, docili mente illud spectasse, quod ubi quidem est gigni secundum naturam, uere illic geniti ad gignens non tam secundũ habitudinem quàm falso nomine, sed naturalis proprietas? Nam quod nascitur, est ex ipsa generantis essentia. Quomodo igitur secundum illos à ueritate deuium est, quod is qui ex deo genitus uerè deus sit? HER. Etiã, & ipsi forsitan dixerint, quod sit deus et ex deo, ueruntamen alio & diuerso modo. CY. Itaq; quid nã sit illud Diuerso modo, equidem parum intelligo, proinde tu si nosti, dicito, non enim absq; causa te interrogo. HER Audiui, nam deum quidem esse dicunt uerum patrem, filium uerò non sic se habere, etiamsi uocetur deus, & ex deo. Etenim dicunt et omnia ex deo esse: CYR. Hoc scilicet fuerit aperte clamare, quod filius neque deus sit, sed æqualis alijs qui ex deo, eo scilicet modo, quo creaturæ. Itaque ut esset, productus est, quum antea non fuerit, & adductus ut cum cæteris creaturis quasi cognatis coordinetur. Etenim existimo utilissimum & prudentissimum detegere uafriciem & artificium istarum adumbrationum & fucorum: at non permitto ut aduersarij comptis uerbis filij naturam inaurent, nihil uerum de illo sentientes, sed manifeste quod de illo credunt, dicendum suadentes. Omnis enim illorum stultitiæ sermo deijcietur. Et quod ex deo prodijsse filiũ, non aliud quid esse suspicetur quis, siquidem mentem habet incorruptam, quàm quod natus sit, & quod ex ipsa patris substantia prodierit, proximus noster & iã absolutus sermo demonstrauit, nũc autem mens indagini idonea, recte opinor aliud mordicus insectabitur. HER. Quàm gratissimum fuerit, si id molitus fueris, Quod autem sermonibus enarrandum, putant nostri familiares, hoc est. Dicunt enim: Vnus nominatus est deus uerus, pater, tam in antiquioribus quàm recẽtioribus literis. Quippe Moses dicit. Audi Israël, dominus deus tuus, dominus unus est. Quin et in psalmis, inducit ipsum deum, qui clamat: Videte uidete quia ego sum, & nõ est deus præter me. Et iterũ: Ego deus primus, & ego post hæc, & non est præter me. Insuper & ipse filius dicit ad patrem suum: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum deũ. Adiecerint autem sexcenta id genus citra laborẽ conferendo, sed magis strenue laborant in suis dictis, atq; adeò spem non paruã habent, quod quidam cum eis consentire uoluerint, quod sit quidẽ unus & solus uere ac natura deus, pater, cum ipso autem alius omnino nullus. CYR. At dicito unde persuadentur illi, quod noua sapiant. Nam in hoc nullo nobis labore opus fuerit, quãdoquidem in his promptissime cum eis currimus, & nõ refragamur, Quo pacto enim uel unde dubitarit quis, quum receperimus in fide unum, & natura & uerum deum patrem: At si præterea dixerint, quod cum ipso alius omnino nullus, minime id filij naturæ præiudicarit. Nam extra omnia est, & non inter omnia subsistẽs cum suo patre, & unà fulgens semper, & in deitatis natura, cum eo qui genuit unitus. Propterea unus deus, & hic uerus. Redempti enim sumus à deorũ multitudine, maculamq; hanc abluimus, & uix tandem, unum & uerum dominum cognouimus. Porrò his nunc præteritis, ad illud eamus, sic enim oportere fieri tibi uidetur HER. Quod nam dixisti? CYR. Vnum dixit deum uerum filius patrem? HER. Vtiq; dixit. CYR. Item, quod nullus alius sit deus præter illum, uetus nobis eloquium clamauit. HER. Verum. CYR. Pergendum itaq; & nobis ò amice ad sacras literas, & sanctorum qui diligenter hæc scrutati sunt, sermones. Age uideamus num certe quis solum dixerit filium deum, nominauerit q; & uerũ. HER. Bene dicis. CY. Itaque mox adierit nobis quidem sapiens Ioannes, tonitrui filius cognominatus, manifeste clamans: Et scimus, quod filius dei uenit, & dedit 1.Ioan.5 nobis sensum ut uerum deum sciamus, & sumus in uero filio eius Iesu Christo. Hic est uerus deus & uita æterna. Accurrit autem ad nos Baruch, Baruch.3

Luc.3 Ioan.17

& manifestam facit mentionem naturæ & gloriæ filij, sic & ipse clamans, tantumq; non digito demonstrans. Hic deus noster non reputabitur alius cum eo. Inuenit omnem uiam disciplinæ, & dedit eā Iacob puero suo, et Israël dilecto suo. Post hæc aūt super terrā apparuit, & cū hominibus cōuersatus est. Quin etiā dicere possē, quod unum quidē dominū Iesum Christū sanctus nobis Paulus dixerit. Psallit autem & Dauid in spiritu: Quis præter dominum, & quis deus præter deum nostrum? Nónne unigenitus manifestissime, euidentissimeq; theologorum uoce, unus & uerus Deus prædicatus est? HER. Verum. CYR. Quia igitur solus & uerus introductus est deus pater, & iterum æquali modo & absque uariatione se habere filius introducitur. Nullus enim alius reputabitur eum eo. Quonam igitur curret credentium mens? siquidem ambo per seipsos pellantur, nec in gloria diuina stabiliantur? Nónne uerum est dicere, quemadmodum si acceperimus esse unum uerum deum patrem, obsignabimus statim aliam naturam filij, & à ueræ deitatis definitionibus repellentes illum, in alia quapiam natura factum dispiciemus: Ita si soli filio, ueræ diuinatis nomen ac uocabulum tribuerimus, nullum omnino cum illo reputātes, nónne omnino patris gloriæ derogabimus? quæ neque dixisse fas fuerit. HER. Eò quidem sententiarum uis reptitat, nisi forte uerisimile sit aduersarios etiam illud dicere, quod omnino urgeamur, siquidem filius est deus uerus, non unum oportere dici, sed duos deos. CYR. Nihil illi quidem absurdum intentatum relinquunt. Vnde per omnes blasphemiæ uias, tanquam per latam uiam incedunt. Porrò noster scopus est non hoc dicere, absit. Sermo autem magis eò tendit, ut oporteat intelligere ex substantia Dei & patris per ueram natiuitatem natum esse filium deum uerum ex deo uero, non in externam & alienam quandam naturam prognatum, sed existentem substantialiter istuc ipsum quod intelligitur esse & pater, excepto eo quod sit pater. Etenim sic connumeratur, & simul recensetur etiam spiritus sanctus in diuinitatis sermone, postea uera & secundum naturam deitatis inconsubstantiali adoranur trinitate. HER. Sed dicunt, si tres esse subsistentias dederimus. etiam diuinitas in triplicitate intelligeretut, iuxta uerisimilem scilicet rationem. CYR. At sermo diuinæ doctrinæ erudiuit nos hæc non sic se habere. Baptizati enim sumus in patrem & filium, & spiritum sanctum, & nondum tamen dicimus, quod fides sit in tres deos, sed in unam deitatem quæ in trinitate adoratur. Quid igitur commodi affert humanis rationibus explorare ea quæ neque dici, neque cogitari possunt, quæ etiam opinor sola fide oportet uenerari, omni curiositate sepositæ? Nam ualde prophanum, et summè impium curiosius summam naturam exquirere, quomodo nam, & quæ trinitas, & quomodo per se habeat diuinitatis natura. At magis pium est uelle recte cogitare, quonam modo in sancta trinitate una adoretur deitatis natura. Age igitur ò Hermia, nónne hoc nos recte scimus & asserimus, aduersarij autem prophanè agunt, qui absque intellectu miseris suis inuentionibus, ea quæ omnium mentem transcendunt, exquirunt HER. Bene dicis. Equidem illos hoc facere dixerim. Vnde igitur, & quomodo deus unus in nobis, siquidem suis subsistentijs & pater & filius intelliguntur. CY. Assumemus necessariò in hoc duplicem consubstantialitatis modum in adiutorē & socium. Ille quod duplex est in subsistentijs in unum quiddā, quod per ambo, constringit, & quod uidetur diffundi in proprietatem quæ in utroq; & seorsim in identitate colligere bene poterit, atque ita neque duplicitas in simplici et in composita à quopiam omnino celebraretur natura, neque etiam deprehenderemur erubescentes simplicitatis sermonē oblíterare, duplicitatē in subsistentijs tollēdo. Sed uerum esse consubstantialitatis sermonē, & illa ipsa testimonia quæ de filio ex sacris literis à nobis prolata explanant. Pater enim quum unus existat natura & uerè deus, unicum existentem deū natura & uerè filium assumpserint non alia ratione, ad hoc ut propria existētia subsistat, & in identitate naturali, si nō existeret quidem ille ex illo, & in illo, haberetq; filius in propria natura eum qui se genuit. Et hac ratione intelligerētur dici & existere unum. Quapropter & Christus increpabat nobis Philippum, docilem mentem non ualde exquisitis uerbis honestantem, tametsi in filio esset, dei et patris ostendi naturam rogaret, dicens: Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Et ad hæc Christus inquit: Tanto tempore uobiscum sum, & non cognouisti me Philippe? Non credis quod ego in patre, & pater in me est? Qui uidit me, uidit & patrem: quia ego & pater unum sumus. Et uerus est sermo. Nam quoniam filius ex dei & patris substantia processit. Existit quidem ipse in suo patre, demonstrat autem in seipso, per identitatem naturalem suā, & eius quæ genuit. Intelligitur itaque pater non aliter quàm per filium & in filio, quandoquidem est expressa similitudo subsistentiæ eius à quo ortus est, conseruans naturam in propria figura. Etenim arbitror hoc etiam secundum nos dicendum. Quapropter & de utroque, id quod de aliquo dicitur dici: erit enim omnino & seorsim in utroq;, neutrius sanè incōmodabit gloriā. HER. Quomodo igitur & hoc dicis? CYR. Nunquid audis amice clamantem beatum Paulum de deo & patre, ut sit deus omnia in omnibus? HER. Sed quare hoc? CYR. Scias itaq; et uide distribuentē æqualitatem gloriæ filio, et insignientē naturam unigeniti his, quibus et ipse pater bene honestatur. Nā alicubi de illo dixit: Plenitudo eius qui omnia in omnibus implet. HER. Dixit sane.

CYR. Itaque opinor nullum qui hoc secum animo expendit, hæsitare quo pacto res habeat.

Trinitas magis adoranda, quàm exquirenda.

beat. Nam si deus & pater in nobis adimplet omnia, & est ac intelligitur, ut deum decet, in omnibus: ubi nam recipietur per filium repletio, aspicere non possiam. Proinde necessariò consideratur, quod nisi uterq; in utroq; substantialiter sit, superflua quædam, ut uidetur, declaratur impletio quæ à deo & patre est, quum sufficiat nobis ea quę per filium est, uel certe insertur rebus frustra, & non iam congrue impletio per filium, quum sufficientissimè, & abunde satis se habeat pater ad implendū omnia. Iam cuius gratia ostendat quis opus fuisse, ut habeat plenitudinem à patre? Qua propter amice superfluè et frustra in libro suo scripsisse cognosceretur sapiens Ioannes de sanctis & filio dicens, quia de plenitudine eius nos omnes accepimus. Nam quo indigentes ea de plenitudine filij sumerent, quum deus & pater in suis sufficiat præstare creaturis, ne à quopiam alio ullo opus sit ut accipiant. HER. Rectissimè dixisti. CYR. Iam si & hanc impletionem, quæ scilicet per utrunq; est, uoluerimus diligenter inquirere, nónne foret unicuiq; manifestum, quod siquidem utriusq; essentiæ sermo dispensatus esset, ut diuerso modo se habeat, quasi alter natura habeat, & sic in nos operetur impletionem? HER. Necessariò. CYR. Et scilicet siquidem est deus uerus pater, diuina quædam erit omnino operatio, etiam à uera deitate excidēte filio. Non enim ultra diuina, sed similis illi omnino etiam impletionis uirtus. Operationē igitur suscipiemus impletionis bifariam & dissimiliter, & nisi plenitudo patris his in quibus operatur ad salutem, sufficiens futura esset, diuina quædam existens & altera melior, quid etiam perfecte operatus esset in nobis filius, quum deteriorem apposuerit, siquidem non sic operaretur quemadmodū & pater. At si ut utile & necessarium ad salutem uiaticū, impletionem quæ per filiū accipimus, intelligendum utiq; erit & dicendum, quod deteriore opus habuerit id quod excellentius, & quod defecerat minus præstantiori apposuerit, quandoquidem non per omnia sufficisset dei & patris ad saluandum nos impletio. Verum quod hoc irreprehensibiliter habeat, putare & dicere, summæ stupiditatis crimen & culpam esse dixerim. Itaq; abijciamus id deliramenti tanq; absurdissimum: censeamus autem & credamus unam esse in nobis per utrunq; efficaciam & impletionē. Vna enim natura est. Iam naturæ quæ in differentiam inter se coactæ sunt, intellectam, secundum diuersitatē, et in alienissimam enunciatæ, uniformitatē secundum actum, et omnibus modis æqualitatem non haberent in ullis rebus, sed ubi scilicet ratio essendi in aliquibus esset diuersa, sequeretur omnino illic, etiam quod secundum actum est, non similiter habere. HER. Verū est, attamen libenter audirē ex te, quomodo in nobis & patris & filij impletio intelligatur & fiat, quum una quædam sit, & non diuersa. CYR. Quin etiam nullo modo in hoc quod difficile est, uel ægre apprehensibile. Quomodo enim aliter quàm per sanctum spiritū, implente nos diuinis donis per seipsum, & ineffabilis naturę participes faciente? Sic enim alicubi dicit saluatoris discipulus: In hoc cognoscimus, quod in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis. 1.Ioan.3 HER. Per unum igitur sanctum spiritum, impletionem utriq; operantur, non diuisim. CYR. Etiam ô Hermia, hoc autem oportebat inquirere, & discere ac urgere, quomodo sit per unum spiritum utriusq; efficacia, quæ perficiat ad impletionem. HER. Clarius exponas.

CYR. Cogita itaq;, ut uerisimile est, quod liquidem inter se dissimilem naturam sortiti sunt, utpote quod filius substantialiter sit minor, quemadmodum illis, nescio quomodo, uidetur, & siquidem operentur in nobis non æquali modo & absq; omni diuersitate, operationem eorum perfectam esse: quomodo iam per unum sanctum spiritum quæ ab utroq; in nobis est, impletio intelligeretur? quum non ministrorum modo, quæ utriusq; impletionem significaret, & impleret in nobis ministri usum, sed quod in propria natura quæ utriusque est inueheret. HER. Prudentissimè dixisti. Hoc enim in mente mea uersatur.

CYR. Versetur itaque ad istuc ipsum sermonis nostri studium. Dixerim autem, quod faciens in alijs per se alicuius participationem, nullo modo recedet à natura, quæ illi iuncta, operabitur autem sic quasi æqualiter quodammodo & illud esset. Opinor enim cum substantiali identitate necessaria lege coordinata esse, quæcunq; inter se æqualis uirtutis efficaciam sortita uidentur. HER. Doce me per exempla, non enim bene assequor.

CYR. Paratus sum, & dicam. Nam sol quidem per seipsum intelligitur, & est: at illud quid, quod sic se habere sortitus est, aliam quidem uiam transit, nutibus eius qui fecit? Demittens autem radium, & attingens terrena immittit quidem sensum caloris. Si autem qualem & quam multiplicem naturam sortitus sit, diligenter inquirere uoluerimus, absque labore recte faciemus, nempe quod calidus & igneus sit, unde unusquisq; qui semel facile particeps fuerit, intelliget radium ex ipso prospectantem & effusum manifestè calidum recepisse. HER. Bene dicis, utique intelliget, quandoquidem nullius laboris res est. CYR. Iam quomodo illud his qui mente præditi sunt, postea non etiam est manifestum? HER. Quid nam dicis? CYR. Quia illud quod ex sole profunditur in ea quæ sunt sensus capatia, alterius naturæ non est à natura solis, qualis tandem illa fuerit. Nam quomodo aliter posset operari quàm ille, quod est sortitum naturam solis, suæ egressionis radicem quasi quandam matrem, ut ex illis ipsis ex quibus esse creditum est, substantiæ emittentis totam in se habere qualitatem declaretur?

HERMIAS. Non aliter haberet. CYRILLVS. Itaque pergendum iam ad ipsam quodammodo sancti spiritus naturam, quam diligenti examinatione considerabimus. Non immorantes in difficilioribus quibusdam sermonibus, sed tempore nunc adhortante, ad alia magis

Universidad de Deusto
Biblioteca

congrua tranſeamus, utrum nam ſpiritus ordine A tur cum patre et filio, & in una deitatis natura deſcribendus ſit uel non? HER. Vnum dicunt uerum eſſe deum patrem, & annumerant illi omnino nullum. CYR. Itaq; iuxta illos à uera deitate eliminabitur cum filio & ſpiritus, & in creaturarum decidet multitudinem, & eiuſdem quidem erit naturæ ſecundum illos cum filio, eo quod uterque factus ſit, quàm longiſſimè autem aberit à ſubſtantia dei & patris? Igitur qualis iam deus in nobis habitet, quum in his qui baptizantur, & domicilium habeat ſpiritus, demonſtrent illi. Nam de deo & patre, neq; ipſi dicerent, ſicut opinor. Etenim nullus unquam deitatis uerè & ſecundum naturam participationem, per factum B ſpiritum uellet, alioqui neq; hæc, illius, naturalis eſſet participatio. Relinquitur igitur ut dicatur, quod ſit quidem in nobis ſolus filius, quamuis ſecundum illos nominatus ſit alterius naturæ, & egreſſus de ſubſtantia dei & patris, & propter hoc connumeratur creaturæ. Itaque creatura in nobis, & non ultra deus, & per ſpiritum creatum creatura ſanctificationem accipit, nihil habens à deo & patre. Iam ſi præterito illo, ad meliora conuerterint ſe, & deum eſſe filium uelint, dicant illud, utrum futura ſit in nobis deorum dualitas, quum pater & filius domicilium ſuum habuerint, uel iam ſaltem ille ſolus. Dixit enim Chriſtus: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & ad ipſum ueniemus, & habitationem apud C ipſum faciemus. HER. Non opinor, quod illi ipſi uelint intelligere duos deos, ſed ad hoc forte ſe conuertent, quod recte ſe habet, & reprehendi nequit, ſi dimittatur deus unus eſſe in nobis, nempe uerus & naturalis. Adijcient autem fortaſſis ipſi patrem, & ſolum. CYR. Itaq; neceſſarium etiam non uolentes quodammodo, ut illud audeant dicere, quod ſiquidem eſt in nobis unus & ſolus deus pater, iam abſque utilitate, imò & ſuperflue filius ſimul aderit, quum non poſſit eſſe deus uerus. Eſſet autem quaſi temeraria turbatio in nobis, impletio quæ ab ipſo eſt. Eſſent item & alio modo non in ornatu conuenienti perfecta, quæ opportuno tempore euenerunt. Nam templa quandoquidem ſumus dei, & minime deo- D rum, acclamabit quis, iam filio abeundum eſſe ex omnium corde, imò, quid prorſus & ſimul ingredi principio promittit, quandoquidem nullus erit qui ſimul ingrediatur, deo ſecundum naturam exiſtente patre, & non ſatis bene templum in quo fuerit, implente. Igitur repetam iterum ſermonem illum, neq; deus in nobis per ſpiritum. Operabitur enim nullo modo diuinæ naturæ in nobis participationem, quod non ex illa ſecundum illum: ſuperuacuum autem eſt, ut uidetur, ut cum ſuo patre ingrediatur filius, & nihil iam prohibet dicere beatum Paulum ſermone lapſum, & temerè nugatum, quum manifeſtè ſcripſiſſet: Chriſtus in nobis ut deus per patrem, qui uocauit per illum ad participationem deitatis ueræ & ſecundum naturam. HER. Delira-

menta hæc ſunt, & ualde impij ſermones. CYR. Cenſeamus igitur, quod una quidem deitatis natura ſit, cui & hoc eſt eſſe ſecundum ueritatem, id quod eſt, & dicitur, omni modo ſequeretur, quod filius ſcilicet iam ſecundum illos non ſit natus ex patre, ſed quaſi ex illo & in illo deus exiſtens uerus ordinabitur cum eo, qui genuit, ad naturalem identitatem. Sic enim in nobis iam non duo dij intelligerentur. Vnus autem & ſolus, qui in ſancta trinitate adoratur. Putas illos in his aliquid redarguere, uel attentare, ut dicant quod non bene habeat? HER. Minime.

CYR. Itaq; uide, ſi placet, ô amice, & ipſum Moſen ſanctiſſimum cum ſimplici & incompoſita natura dei adaptantem Verbum ſimile perſona non ſimpliciter. Licet enim & illinc abſque labore conſiderantibus uidere in una deitate triplicitatem ſecundum hypoſtaſin. HER. Vellem audire, quod nam ſit quod dicis. Dic igitur obſecro manifeſtius. CYR. Nónne primum compoſito ſuæ hiſtoriæ libro deſcribit nobis deum autorem & factorem uniuerſorum, in ſola autem hominis conditione, quum aliorum omnium generationem rudius tractaſſet, cœpit dicere: Faciamus hominem ſecundum imaginem & ſecundum ſimilitudinem noſtram, et poſt pauca addit, dicens: Fecit hominem deus, ſecundum imaginem dei fecit illum. HER. Diſco. CYR. Quum autem turrim quam quidam ſtultiſſimè Gen. 11 decreuerant uſq; in cœlum extruere, demoliturus dixit uniuerſorum deus: Venite, & deſcendentes confundamus eorum qui illic, linguas. Igitur quis ille loquens, & quibus nam dicit: Venite, & deſcendentes confundamus eorum qui illic, linguas. Nō enim opinor dixerint quidam, quod manu ſanctorum angelorum opus habuerit, uel certe conſpiratione & concurſu aliquarum rerum ad hoc ut deus quod placebat ei perficere poſſet. Nam diuinitas fortiſſima eſt & ſufficientiſſima ad omne quod ei placet faciendum: Eſt item omnium rerum tota uirtus. Nam quemadmodum illum eſſe dicimus ſapientiam & uitā, & quod nihil poſſit uiuere, uel ſaltem particeps eſſe bonorum ſapientiæ, niſi ab ipſo quaſi à fonte ebullientem habeat largitionem. Eodem opinor modo rerum robur non aſſumeret in auxilium. Nihil enim unquam prodijt, ut poſſit recte operari, niſi ad hoc ab uniuerſorum uirtute adducatur. Proinde licebit inculpate dicere, quod deus, neq; angelis, neq; alijs rationalibus uirtutibus dixerit: Venite, & deſcendentes confundamus eorum linguas, ſed ſancta trinitas quaſi ſimplici motione naturæ unius ſeipſam ad operandum aliquid excitauit: quoniam opus erat ad ſolum conditorem ſpectans, transformare expeditam linguam pro ſuo arbitrio, & ſermonis naturam noſtro ſimilis & in nobis ex ſimplici uoce, quæ tunc erat in multiformem & multiſonam excurſionem extēdere, atq; ita etiam per inſolitā quandam, & olim incognitam uiam ingredi, ad corrigendam mentē ſingulorū, qui peruerſe egerant.

Vt

Ioan. 14

Universidad de Deusto

Vtigitur possimus intelligere, quod hoc minime angelorum fuerit opus, sed potius ipsius diuinæ operationis. Venite, inquit, ipsa ad seipsam sancta & consubstantialis trinitas. HER. Recte habet. CYR. Quomodo autem si perfecte hominis naturam configuratam ad deum esse opinarentur, cuius imagine dicent homines insignitos? HER. Quid si dicerent imaginem dei & patris? CYR. At si solius dei & patris dicerent, ad extremam cogitationum miseriam deducerentur. HER. Quomodo? CYR. Primū quidem, quia quod dicit (faciemus) & etiam (ad imaginem nostram) non uni personæ conuenit, sed potius pluspquam uni & duabus. Ad hoc quoque & illud mente expendentes dicimus: Quod configuratur, si à prima specie aberret, & in fœditatem deformetur, nónne reparandum redibit ad illud quod erat in principijs, & ad illæsam naturæ faciem, redit iterum quod damno primo amiserat? HER. Quomodo obsecro dicis? CYR. Audi igitur & ualde manifeste, nam pro uirili dicam: Si quis optimus & perfectissimus ærarius statuam fabricaret sua illi specie insculpta, illam si inuidorum quispiam è fundamento amoueret, lapsamq; confringeret ac mutilaret, & sic defœdaret: Deinde si artifex ille rem ægreferret, uelletq; feruentiori flamma inuidiam illius abolere, et ad pristinam reduceret speciem, tolleret quicquid damni passa esset. Nunquid tibi uideretur recte sapere, si relicta forma sua ruditer ad alterius formam illam transformaret? HER. Neutiquam. CYR. Dabit igitur illi speciem quam principio formauit secundum ueritatem, & suam iterum insculpet imaginem? HER. Recte. CYR. Igitur quum sicse ille sermo habeat, quid nam feciſſe dicemus patrem & deum, si factum hominem secundum imaginem & suam solius similitudinem dixerimus? Sic enim dixisti intellexisse aduersarios. Postquam ergo uoluit refigurare collapsum ac deformatum, nónne potius reformauit illum ad primæuam speciem, hoc est ad suijpsius similitudinem? Indidisset autem illi formam aliam, siquidem alius naturaliter ab illo filius, cui configuramur. Scribit enim sic quibusdam sapientissimus Paulus: Filij quos iterum parturio, donec formetur Christus in uobis. Et iterum: Quos præcognouit, & prædefiniuit. Manifestum autem iterum, quod deus conformes imaginis filij sui hos & uocauit. Reformat enim nos per spiritum ad propriam imaginem Christi, & suæ naturæ pulchritudine spiritualiter & ineffabiliter, pie uiuentium animas insignit. Vnde opinor configurati essemus ad deum quidem iam nō uerum, sed specie creaturæ nos ornasset. Quod etiam & olim per psallentis uocem psallebatur: Renouabitur ut aquilæ iuuentus tua: ueniret iam ad nihilum, frustra, ut uidetur, demonstratum. Renouatio enim minime secundum scripturas, sed nouitas potius nostra res esset, regressum quidem nullo modo ad superiora sortita, & recursum non habens ad id, quod initio eramus, abiectiq; essemus quodammodo ad aliquid minus quàm prius, multa infirmi fœditate, esset item formatio prior, incomparabiliter sublimior nouatione per Christum, siquidem nobis indidisset illam, ut fulgeremus in forma solius & uerè dei, & illa quæ nos transformat ad filium, depingeret nobis speciem non sic habentem. Quid igitur per Christum amplius accepissemus, etiam ista similitudine erga deum, ut uidetur, spoliati, & omnino conspicua naturæ gloriatione exuti, quū cuncta nostra beatitas in hoc sit, ut fiamus secundum similitudinē dei. Sed fabulæ hæc sunt, & ridicula, aniliaq; nugamenta. Renouamur enim ad imaginem primam, euidenti signaculo obsignati, filio, ut sic habeamus, qui est character & similitudo patris, & non alius ab illo, secundum identitatem in essentia. HER. Diligentissime dixisti. CYR. Vide enim in quantam absurditatem sermo illorum perueniat, qui solent reprehendere eos qui sic sentiunt, & sapere uolunt. Deus enim siquidem est solus & uerus pater, sic habere præ stupiditate illi dicent, unde opinor quodammodo necessario sermone colligetur, quod filius non sit deus secundum ueritatem. HER. Necessarium. CYR. Sed erit omnino minor quàm pater, quandoquidem quod super omne est, deus natura est & uerè. HER. Erit itaq;. Nam quodammodo ad hoc postea sermo deducit. CYR. Proinde uide quod periclitamur ô Hermia, secūdum quod imprudenter illis uidetur, quamuis imminutum filium, meliorem quodammodo & præstantiorem etiam ipso deo reputare, si sanctorum uocibus diligenter persuademur. HER. Etiam hæc res non est ambigua. CYR. Audi igitur clamantem diuinum Paulum, quod fuerit quidem secundum legem pharisæus, secundum æmulationem persequens ecclesiam: Secundum iusticiam quæ in lege, factus sum irreprehensibilis: sed quæ erant mihi lucra, ea reputaui propter Christum damnum. Quinetiam arbitror omnia damnum esse propter eminentiam cognitionis Iesu Christi domini nostri. HER. Dixit sanè, sed quid hoc uult? CYR. An non lex antiquis inter oracula ostendit quod unus deus & dominus sit? HER. Etiam. CYR. Hunc autem esse dicunt patrem scilicet. HER. Dicunt. CYR. At ille doctor orbis arcanorum, Christi promptuarium nobis seipsum ostendisse dicens, quidnam docebat uel cogitabat? Ponebat cognitionē Christi meliorem incomparabiliter ueteri legali doctrina, & præstantiorem nominat, ruderaq; arbitratur ea quæ in lege. Miratur autem, & ualde stupescit euangelicam & salutarem prædicationem. An non necessarium, quod nos cogitemus & sapiamus sequi, quod ea quorum maior est cognitio, intantum etiam excellere ea quibus comparantur? HER. Opinor. CYR. Iam quomodo in hanc perueniat ruditatem ac fatuitatem mens nostra, ut meliorem dicat aliquando, uel saltem putet patre filium, qui quasi radicem habet & fontem genitorem. Nam simul iniuria afficimus cum arbo-

Philip. 3

Psal. 102

re

re fructum, & cum radice germen, & cum fonte flumen inde profluens, & non alienum ab eo, & cum luce splendorem, qui ex illa fulgurat. HER. Simul iniuria afficimus, uel quomodo nō? CYR. Proinde necessariò assumemus in naturalem unitatem iunctum uerbum patri filium, & in naturali & uera deitate socium. HER. Necessarium planè, hoc enim sic habet. Veruntamen illud dic, quomodo cognitio Christi præstantior sit & eminentior ueteri & legali doctrina, quum in naturalem identitatem assumptus sit cum patre deo et uero, et simul prędicatus per antiquas scripturas. CYR. Multo melior est, & transilit primam (manifestiorem enim habet narrationem) & ad scientiam dilatatur legi incognitam. Etenim & ipse noster sacrorum dux Moyses, precabatur sane diligenter ut euidentem, & absq; umbris scientiam dei assequeretur. Proinde dicebat ad uniuersorū saluatorem deum: Ostende mihi teipsum, cognoscens uideam te. Præcipiebatur etiam fodere in petra, & per angustissimum foramen si uellet uidere, per ænigma nobis significante etiam in hoc deo, quod lex de deo scientiam his qui docebantur, adeò paruam irradiabat, & quasi per angustissimum foramen lumen uix immittebat. Nam quod solū unus sit deus, credere uoluit, separans eos qui aberrauerant in opinione deitatis: at quo modo per seipsam diuina & ineffabilis natura haberet non manifestè demonstrauit, quemadmodū salutaris prædicatio de ea loquor, quæ per Christum. Nam postquā agnouimus, quod filius prodierit & natus sit ex patre sicut ex radice, & prolis scientia genitoris naturam depingens quasi in tabula, præparauit oculum mentis ad inuestigandum ea, quæ super mentem & sermonē. Ea propter dicebat ad cœlestem patrem & deum: Manifestaui nomen tuum hominibus. Et ad Iudæos: Neq; me nouistis, neq; patrem meum: si me nouissetis, & patrem meum nouissetis utiq;. At scire rem quandam quod sit, & non item quomodo habeat, minus esse opinor unusquisq; dixerit qui discernit, quantum intersit inter quid sit, & quomodo sit. Sequetur itaq; Euangelicas prædicationes legalis eruditio, quæ prædicat quidem quod unus sit deus, & nullo modo dilatat diuinitatis naturam ad triplicitatem secundum subsistentiā: nec iterum congregat ad unitatem naturalem. Hoc enim nos noua docuit scriptura. Vnitate igitur & identitate naturali non demonstrata de deo patre & filio, imò esset ferè confusio quædam ex his quæ olim proposita sunt, & peruersitas, & sanctarum literarum fides nunq; ultra, sicut opinor, stabilitatem habitura esset. HER. Quomodo? CYR. Vnum enim esse deum natura & uerè diuina scriptura nobis clamante, ab hac gloria & honore filium amandaremus, nisi substantiæ identitas nullo modo uarians, simul includat modum quendam cum deo & patre. An non audisti sanctos nobis de deo clamantes, interdum quod unus sit legislator et iudex, interdum quod solus habeat immortalitatē: quomodo igitur conA iectandum est, solum esse legislatorem & iudicē, & solum habere immortalitatem? HER. Opinor, quod alij omnino de patre, & de nullo alio dicturi sint. CYR. Et ipse scio quod dicunt: Venit enim ad eam inconsiderantiam illorū mens. Putabimus igitur minime esse legislatorem & iudicem filium? Possidere autē & immortalitatem, & possidere in se uitā externè adductam? & quid quod illinc sub lege iam quodammodo & iudicio erit, etiam non uoluntarius? Iam quomodo non deceptio & insania, atq; adeò si quid turpius est, diuina nostra erit prædicatio (de Euangelica loquor) quæ suadet nobis, ut ueris sermonibus de filio astipulemur. Dixit enim: Ego sum uita, Ioan.14 quamuis iuxta illos immortalitatem non habēs, quandoquidem solus pater immortalis est. Quin etiam quod sit iudex, & apparuit legislator, nullo ad intelligendum labore opinor opus habebit. An non audisti dicentem alicubi? Non mœchaberis. Ego autem dico uobis, quod omnis qui spectauerit mulierem ad concupiscendum eam, iam illius mœchus factus est in corde suo. Et iterum alio loco: Non enim pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. HER. Audiui, attamen illud dic. Vis contradictionis argumentis sermonem exercitemus, uel quasi non audito aduersario, absq; exemplo eum consideremus? CYR. Quin scias ad hoc, quod mens magis acuatur, si aduersarius se opponat, & strenue rationes C eorum qui obsistere uidentur, repellat. HER. Itaq; seorsim singula & manifestè iam dicamus. CYR. Dic quid uidetur, minime enim hanc tuam, sed potius aduersariorum sententiam dicemus. HER. Vnus est legislator & iudex deus & pater, solam enim uniuersorum reginam naturam, decet leges ferre ac iudicare. Aduenit autem etiam filius ad hanc gloriam annuente deo ac patre, ut illam sumeret. CYR. Et cui sapientum obscurum est, ò amice, quod friuolos sermones hauris, & frigidam ac inutilem cogitationum multitudinem coaceruas, nisi cum his quæ dixisti, etiam consonas sanctorum nobis scripturas ostenderis. Sequemur enim non eos, qui uolunt & solent suæ mentis eructare cogitationes, sed D eos qui loquuntur ex ore domini, sicut scriptum est. HER. Bene dicis. Itaq; alicubi psallit diuinus Dauid, quum faceret sermones quasi ad patrem & deum, de uocatione gentium: Constitue domine legislatorem super illos, sciant gentes quod homines sint. Impletum autem hoc, & ualde manifestè, de seipso, & ipse nobis se aduenisse dicens filius: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Zion montē sanctum eius, annuncians præceptum eius. Qui autem ut alterius uoluntatis donū habet quod regnat & legislator est, quomodo non utrūq;, externa & aduentitia potestate, quæ neutiquam naturalis sit, haberet. CYR. Edormite ebrij uinum uestrum. Acclamat Ioel.1 quis, & ualde meritò peruersos. Nam filius quidem existens in forma & æqualitate cum patre, inanitionem quidem sustinuit uoluntariam, demittens

Quomodo cognitio Christi eminentior.

Ioan.17
Ioan.8

Noua lex docuit Trinitatē

Iacobi 4

Matth.5
Exod.20
Ioan.5

Psal.9

Psal.2

demittens se in speciem nostram, factusq; homo est, cuius est regnare et legislatorem esse non alio modo quàm datum est. Postquam autem unà no bilecum pauper factus est, & seruilem induit mensurā dispensatiue, extraneā habere fatetur quod naturæ inerat, & cum inanitionis operibus ac sermonibus bene configuratur, & nihil opinor damni ex hoc, his qui in illum credunt, si in tempus respiciant sermonibus conueniens. Quando enim legislator factus est gentibus Christus? quando item aduenit annuncians in Sion præceptum domini? Nonne quando factus est homo? quamuis & manifeste uiderit quis in Mosaicis scriptis, q̃ non alio quodam tempore missus est prædicans præceptum domini filijs Israël, quàm quando nostram induit paupertatem, et prophetarum dominus propheta nominatus est, & cõnumeratus est cum hominibus, & quod in sinu erat patris, monstratum est Verbum. Dixit enim aliquando deus sacratissimo Moysi, de illo copiosum præsãs sermonem: Prophetam excitabo illis de medio fratrum sicut te, & dabo Verbum meum in os eius, & loquetur illis sicut præcepero ei. Nunquid ô amice, Verbum nondum habens coniunctionem cum carne, & nondum unitum humanæ naturæ ineffabiliter & super mentem, frater intelligeretur Israëlitarum, & ex ipsis natum esse terrigenis? Vel certe illud dixeris esse melius & uerius, quod appellatus sit frater, & in locũ surrogatus sit Mose, pædagogus scilicet, & ad hoc ut dicatur esse legislator, & ut seruile ministerium quoddam adimpleat, quando agnatæ gloriæ sublimitatem urgebat, ut in tempore opportuno demitteret seipsum in uoluntariam inanitionem. HER. Certe quàm optime dixisti, sciasq; & me intelligere.

Deut.18

CYR. Itaque siquidem uellent recte cuiuis tempori quod oportet distribuere, utiq; non excidерent in mentem attonitam, & cor peruersum, & possent recte intelligere ueritatis sermonem. Adiecerim autem dictis etiam hoc. Si cui parum esse uideretur, & pro nihilo haberetur, singulis quæ scripta, oportere, apud diuinam scripturam, suũ tempus congruum & proprijssimum accommodare, quid obstaret etiam, si intelligatur forte nobis similem factum unigenitum dei uerbũ, mortuum esse dicere, crucemq; sustinuisse, & quæ in illa, etiam antecq; conuenisset in carnem hanc terrenam, debacchatos quidem impiè ludæos in eum, fecisseq; ac dixisse, quæ utiq; solam illorum insaniam decent, quandoquidem quasi iam passus alicubi dixit Christus: Tergum meum dedi in flagella, maxillas meas ad alapas, faciem uerè meã non auerti à cõfusione sputorum. Nunquid non insanũ & ridiculum meritò foret putare hęc non facta cõgruo tempore? manifestum autem, quod eo quo filius cum carne passus est. HER. Verũ.

Impijs fuum tempus accommodatam in scriptura.

CYR. Etenim relicto de hoc sermone, si tibi gratum uidetur, ad id quod præsens eamus. HER. Ad quale? CYR. Vt descendamus inquam, ad examinandum, & addiscamus diligenter interrogantes aduersarios, an in eo quod constitutus est rex & legislator, sit tale esse secundum substantiam, uel saltem tale esse sit filij. Non in eo quod constituitur, quemadmodum ego opinor, ut talis sit uel non, dicent esse filij. Non enim opinor in hanc peruenient stulticiam, quamuis delirent sine fine, ut dicere audeant, quod & constitui sit de definitione substantiæ. HER. Illud forte dicet, quod declaret naturam eius qui constituitur, ipsum constitui. Non enim ab alio accepisse dicent quod natura ei adsit. CYR. Igitur ô strenui à nobis dicetur iterum, quod deprehendemini minimè quidem recte sapientes, & receptæ rectæ doctrinæ amatores, sed ualde faciles ad præcipitantiam et ad deceptionem. Obliti enim estis ea quæ scripta sunt, congruis temporibus attribuenda, & ea quæ diuinitati minus conueniunt, incarnationis tribuenda temporibus, etiam si forte dicantur de unigenito. Quoniam enim non peruenistis omnino ad cogitationum rectitudinem, non esse substantiam dicitis, quod constitui prædicetur de filio, sed rei sit consignificatiuum, quid impedit opinari & dicere, quod deus & pater uoluerit regem & legislatorem substantialiter existentem filium, id quod est demonstrare hominibus? nec tamẽ dico quod cœperit propterea regnare, sed quod permiserit quodam modo, illis postea legem ponere, & quod uoluerit proprijs sceptris eius subiugare eos, qui per errorem, quo colebãt multos deos, à potestate & principatu sub ipso exciderant. Absurdum autem opinor omnino, si Verbum patris nugari uelint quidam, beneplacito eius qui genuit, uocatum esse ad principatus, ut legem ponat, & non iam putandum esse legislatorem secundum naturam ut deum. Nunquid enim si in domicilium tenebrosum, & nebula plenum ad tempus quoddam solaris radij non ingrediatur lux, si nullus ingressum promitteret, quo tamen facto, ingrueret statim, & abirent quidem tenebræ, & insolita lux in locis arrideret, id quod & siquidem uellet, uocem enarraret fortassis rem admirantibus, quod sit quidem à genitore sole, ad hoc quod oporteat infundi etiam in hoc loco, & illustrare semper quæ in tenebris comprehensa erant. Nunquid admitteret aliquis, istam primum & ad lucis productum esse naturam, quando & primum ingressum est? HER. Neutiquam, ut est uerisimile. Erat enim semper lux.

Bene notã

CYR. Igitur quid illi nobis, tanquam inexpugnabilem murum opponunt dici filium constitutum esse legislatorem, uel etiam regem à deo & patre, quamuis ut legislator sit, minime tunc cœperit initium, quando ostendit gloriam naturalem, postea constitutionibus proprijs, etiam gentium, sed quod debuerit turmas subiugare significarit, qui simul annuit & approbat deus pater, qui solus iam superioribus temporibus Israëlis ceruicem etiam diuinis legibus, subiugabat.

HER. Sed siquidem uellent manifeste ostendi filium esse legislatorem, quomodo uel quando hoc fiet à nobis? CYRILLVS. Sufficeret in hoc mediocriter docilibus opinor id quod nuper

nuper diximus. Etenim de lege & de his quæ antiquis responsa sunt, deo manifeste dicente: In illis non est addendum, & in illis non est minuendum. Decet enim & solam uniuersorũ reginam naturam, legem ponere, adijcereq; & adimere quæ uoluerit: legem tulit filius, & antiquam alleuiauit ut grauiorem legem, immisitq; nouam, hoc est Euangelicam, & hoc sicut legislator, non trepidè & humiliter, sed in autoritate quæ deo congruit. Confirmabit autem sermonem & sapiens Paulus per epistolam scribens: Factus sum Iudæis, tanquam Iudæus, ut Iudæos lucrifaciam, ijs, qui sine lege, tanquam sine lege, quum non essem sine lege dei, sed in lege Christi, ut lucrifaciam eos qui sine lege. Vide enim quomodo sine lege esse dei urgeatur, ut dicat se esse in lege Christi, quo in utroque gloriam illi tribuat, & ut deo secundum naturam legislatorem esse, tribuens tanq; eximium. Quando igitur secundum uocem sancti, nõ expers sit legis dei, quisquis est in lege Christi, quæ iam causa depelleret filium, quo minus sit legislator? HER. Nulla, quemadmodum ego opinor. CYR. Adiecerit quis prædictis apposite & hoc. HER. Quale? CYR. Opinor equidem, quod minime demonstrabit quis, quod antiquis uel posteris seorsim & solus legislator fuerit deus, absq; labore autem uidebitur cum filio & per filium. Vbi enim uel quibus legem tulit pater, tacente & absente filio? HER. Vtique hoc & sapiens Paulus per epistolam demonstrat, quod olim deus locutus sit patribus in prophetis. Moyses autem Israëlitis iterum dixit: Dominus deus uester locutus est nobis in Horeb. CYR. Bene scilicet, ò amice. Nam seruantibus sanctis, ut dixisti, personæ dei & patris, uetus illud & in umbris respõsum. Age tibi ostẽdamus proprium illum à filio nominatum. Venit enim, minimè sublaturus & subuersurus quæ per prophetas dicta, sed completurus potius & prophetas & legem. Dico enim uobis, inquit, quod iota unum uel unus apex non prætereat à lege, donec omnia fiant. Cœlum & terra transibit, sermones autem mei non transibunt. Intelligis itaq; quomodo dicens legem oportere impleri omnibus modis in ueritate, illam uocauit sermones suos. Viderit autem quis ipsum & per alium quendam sanctum prophetam clamare manifestè: Ipse qui loquebar, assum. Homo factus enim, & in specie nostra factus, ille olim loquens, quamuis deus & pater per sanctos prophetas locutus fuerit. Quoniam autem legislatoris gloriam naturaliter habentem sequitur omnino, ut etiam iudex esse debeat. Neutiquam dubitãdum est eos, qui id quod definitum contemnunt, & ad id quod sibi uidetur declinant, amaris supplicijs obnoxios fore. HER. Ita profectò modis omnibus. CYR. Itaque sicut si etiam diceretur unus quidem legislator, unusq; iudex pater, nullo modo filius à gloria & ueritate, quæ in utrisq;, excideret, quum nihil sit quod filium à naturali identitate cum deo patre separet: quomodo, licet solus habere immortalitatem dicatur deus & pater, substantialis erit & in filio dignitas, & appellabitur omnino immortalis, uel ipsa secundum naturam immortalitate, etiã eius qui genuit dignitatibus conspicuus, & à nobis ipsis & sanctis angelis adorabitur? At si dicerent hæc se non sic habere, & mendaces nobis faciant scripturas, quum ueritatem amandent, dicant illud. HER. Quale nam? CYR. Primum quidem quod uitam ac immortalitatem possidet, & à se hoc non habens, mortale erit omnino, & aliunde sumit uitam quasi ab alio datam. HER. Mortale em̃ erit uirtute, quod non mortale natura. CYR. Et ad hæc respondeant etiam quæ intelligatur uitæ efficacia in his quæ uitæ indiga? HER. Viuificatio uidelicet, quemadmodum scilicet & lucis opus esset illustratio. CYR. Bene dicis. Si autem opinaretur uiuificari quidem ab alio uitam, illustrariq; & lucem, nunquid uideretur tibi rectam similitudinem afferre? HER. Minimè, sed aberraret, atq; recta ratione excideret. Iam enim non est uita, quod ab alio uiuificatur. CYR. Quum igitur unigenitus in mediũ prodeat, & clamet: Ego sum resurrectio & uita, coniectandum' ne, uitam esse ab immortalitate destitutam, uel quomodo? HER. Non destitutam, absit. Etenim uita est secundum naturam immortalitas. CYR. Itaque quum unus deus pater habeat immortalitatem, sic enim alicubi diuinum habet eloquium, quo pacto eam haberet etiam filius? sed opinor omnino, quod uocabulum unitatis facile in utroque ostendat substantialem uitam, & insitam immortalitatem, non aduentitium bonum. At si desipientes omnino arbitrantur dicendum, quod externus sit à deo & patre filius, & aliam quandam & propriam habeat naturam, & nõ habeat quod sit uerè deus, licet secundum naturam immortalis existens, imò sit ipsamet uita, an non ea quæ soli diuinæ & ineffabili accidunt naturæ, & ea ob quę ueri similiter & nos & sancti admiramur, adiecerint etiam, & dicent inexistere, quamuis postea in creaturis sit secundum quod ipsis stulte uidetur. HER. Quomodo? CYR. Opinor scilicet deum uerum, & naturalem etiam ipsi dixerint, quod possit uiuificare & sit uita. Itaq; si hoc est substantialiter pater, excidit autem, ut illi dicunt, filius à naturali identitate cũ illo, & in hoc minor existens, & uitã seipsum esse dicit, & quod eximium est in substantia patris, suæ adscribit naturæ, quomodo non uerũ id quod dixi? Etenim iam quod ineffabili naturæ proprium est, eductum est & in hoc quod nõ est ex seipsa, simul autem quodammodo uocatum est. Intellexerunt enim in his quæ credita sunt, deũ quidem esse ante omnia, & post illum creaturam, intermedium autem aliud omnino nihil. An non uerum est id quod dixi? HER. Verum. CYR. Vnde siquidem est alterius substantiæ filius, & non in his in quibus dicunt esse patrem, quomodo intelligeretur una & nõ uarians, efficacia naturalis eorum qui inter se distant, secundũ rationem quo

aliquo

aliquo modo sunt. Dicit enim, sicut pater quos A
uult uiuificat, ita & filius quos uult uiuificat.
HER. Captus est profectò dicunt. Vita quidem
est filius, nihilominus dicit: Sicut misit me uiuēs
pater, & ego uiuo propter patrem, igitur uita
est propter patrem. CYRILLVS. Itaque uiri
egregij, etiam ipsum uiuificari filium à deo & pa-
tre, una cum alijs suspicabimur? & uita annume-
randa erit cum his, qui externam & aduentitiam
habent uitam? Vnde coordinatus sit, & cum mo
rientibus filius. Quod enim aduentitiū, abijci po
test, & pro quibus quis uoluerit creaturam cōmu
tabit, quantū possibile: quando etiā naturalibus
legibus continentur, ut congruè habeant. HER.
Itaq; quomodo quis putarit illum propter patrē
uiuere? siquidem & ipse secūdum naturam est ui- B
ta. CYR. Etiam hoc est nobilitatis ex deo & pa-
tre demonstratio, & euidens identitatis secundū
naturam imitatio HER. Quō dicis? CYR. Nō
enim dixit alicubi manifestè uiuificati à patre, sed
uiuo propter patrem. HER. Quidnam igitur
hoc? CYR. Ei qui propriam habet naturam im-
mortalitate, & uita destitutam, & aliunde aduen-
titiam hanc rem accipit, conuenire existimarim,
et ualde recte dici: Vitam dedit mihi pater, quum
sciat quidem quod uita prodijt ex uita, & fructū
habet substantiæ immortalitatem ut diuine dicat,
uiuo propter patrem. An non si hominis proles
rationalis ex rationali suo prodeat patre, dicet ra-
tionale animal sum propter patrē, etsi ex igne pro
cedat calor, & dicat habeo calidum radium eo q̄d
ex ipso igne processi: nonne ea quæ sortita sunt C
proprietatem naturarum, uidebuntur alicui pru-
denti illa per seipsa habere, uel certe aduentitiam,
& in ordine donatorum ut taliter sit? HER. Vi
detur. CYR. Viuit igitur filius propter patrem
uerus existens deus, quemadmodum scilicet & is
qui genuit. Facio aūt adiutorem meorum sermo
nem sapientissimum Ioannem, de illo sic scriben
tem: Et scimus quod filius dei uenit, & dedit no-
bis sensum bonum, ut cognoscamus uerum deū,
& simus in uero Iesu Christo filio eius. Hic est ue
rus deus & uita æterna. Quid? tibi ne aliquid ma
nifestius hoc iam uidetur? uel certe ad arguendū
neruosius, ne diuerso modo habere putetur filius
quàm sicut se habet secundum naturam pater?
HER. Nullum, ut ego opinor, huic uoci theolo D
gi, quæ inexpugnabile testimonium, aduersarius
opponet. Veruntamen si dicatur uerus deus, ri-
dent statim, & dicunt non esse deum reipsa uerū,
sed datum ei esse nomen secundum uoluntatē pa
tris. Dixit enim alicubi diuinus Paulus, inquiūt:
Exaltauit illum deus, & dedit illi nomen quod est
super omne nomen. CYR. Datum quidem illi
nomen super omne nomen, scias quod & ipse di-
xerim. Cæterum stulte opinor theologorum uo-
cibus hoc opponi à stulta mente quapiam, & esse
desipientis & attoniti imbelle inuentum. Obstu-
pesco etiam aduersarios tam ineptos ad deceptio-
nem, qui occasionem quare datū sit neutiquam
secum animaduertunt, sed ita uenantur dictionē,
& magno desiderio rapiunt, ut omne quod filij
gloriæ & honori obsistit, existiment melius, quā-
uis tempus quod donatum sit, non aliud definiat
nobis diuinitus inspirata scriptura, quàm illud
quo in figura dei existens unigenitus. Non est ar-
bitratus rapinam esse æqualem deo, sicut scriptū
est, sed seipsum exinaniuit, forma serui accepta
in similitudine hominum factus, & habitu inuen
tus ut homo. Humiliauit se factus obediens usq;
ad mortem, mortem aūt crucis. Tunc enim utiq;
deus illum exaltauit, & dedit illi nomen quod est
super omne nomen, ut in nomine Iesu Christi o-
mne genu flectat, cœlestium, terrestrium, & infer
norum, & omnis lingua confiteatur quod domi-
nus Iesus Christus in gloria dei sit patris. HER.
Itaq; quid hoc? CYR. Via sit plana ad ueritatem
ducens eos, qui rectè intelligere uolunt. Vnde a-
mice intelligas, quod accipere nomē super omne
nomen tanq; in loco beneficij, est exinanitio quæ
dicitur & humiliatio Verbi erga nos dispēsatiua.
Si aūt in mensuris exinanitionis inuenitur acce-
pisse is, qui antea omnino immunis erat eorū quę
inanitionis, uidet̄ postea propter hoc quod posse
dit naturaliter id quod erat, hoc est quod in forma
dei & patris, licet humiliarit seipsum opere quo-
dam singulari & excellenti, ueniens ad hoc quod
minus, redibit utiq; ad id quod erat quum exalta-
tur, non ad alienam rediens gloriam et honorem,
sed quasi propriam & primæuam. At si multum
laborauerint, ut affirment quod ad insolitam glo-
riam & honorem redierit filius, accepto quod su-
per omne est, nomine, ita ut iam nihil à patre ob-
sistat ueri similiter, quod contrarium intelligatur
sacramento dispensationis cum carne, sed omni-
no secus habet. Dicam autem quomodo? Si enim
non est inanitio filio quod accepit, sed inuētio eo-
rum accidentium quæ nullo modo substantiali-
ter inanito accidunt. Inanitio quidem esset, & ut
uerius dicatur, tempus ante inanitionē, eminen-
tiæ & gloriæ, secundum quam, nescio quomodo,
inanitus esse dicitur, quamuis possideat ea quæ su
per naturam & mensuram suam, & ad ea quæ in-
comparabiliter superiora, quàm ea in quibus erat
priusquā repente ad hæc ueniret. Vnde cōgruit,
quod rectèq; se habere, & tibi uidetur, quod per
illud tempus deceat utiq; tunc datum esse nomen
filio, quod super omne nomen, quando & habitū
sicut nos induit, quasi unus ex nobis. In filiū scri-
ptus est dei, positus nobiscum & propter nos ger
manus, ut & nos per ipsum filij, aduenientes ad
nobilitatem super naturā, etiam diuinæ eius na-
turæ comprobemur esse participes. An non pu-
tas hunc nostrum sermonem de hac re recte in-
cedere? HER. Incedit utique. CYR. Quum
ut meliora quàm illi imprudentes tradunt sapia-
mus, operam impendimus, illæsam quidem ser-
uabimus unigeniti gloriam, cogitationes uerò
demoliemur, & omnem celsitudinem, quæ ex-
tollitur, sicut scriptum est, & omnem sensum ca-
ptiuum ducimus ad obedientiam illius: at si hoc
facere noluerimus, permittemus illorum syco-

Accepisse nomen super omne nomen.

phantijs ut uincant, eijciemusq; unigenitum ne sit uere deus, ac dicemus quod nihil amplius possideat quàm nos. HER. Dic, uel quomodo dicendo tardus es? CYR. Equidem alacriter dixero, & in his nihil morabor. Nunquid non uere dicitur, quod siquidem ipsi donatum est nomen super omne nomen, & iam scilicet quodammodo uocari deum, denegabitur ei, id cuius capax est? Quod enim datum, non omnino firmatum, periclitaretur autem et ipse pater, quantum attinet ad rationes eorum quæ nō est fas dicere. Erat enim minor, quam secundum filium, & ponetur super naturam eius qui genuit, ea quæ secundum illos minor, imò qui deitatis gloriam minus nobilem habet, & nō germanis dignitatibus uix gloriatur, siquidem in nudo homine & solo potest uerè uocari deus. HER. Quàm grauia et absurda sermo nobis affert? CYR. Vere quidem grauia, sed necessariam habentia adiectionem: nam ueritatem diligentius inquirimus in eo q̃d suspicamur non recte habere. Vnde siquidem, ut opinantur, mercedem accepit filius, & quasi remunerationem quandam suæ inanitionis tulit à deo & patre, nomen, ante inanitionis tempus, etiam illo priuatus intelligeretur meritò, siquidem uideatur accepisse in tempore, aduentitium illud facileq; reiectaneum beneficum. Iam quomodo fuisset in forma & æqualitate dei ac patris. Inanitione quidē nondum uoluntario susceptа, formam ac mensuram seruilem non dignatus accipere? Non enim rapinam arbitratus est esse æqualem deo, quū hoc habuisset extraneum. Vnde siquidem esse ante inanitionis tempora dicimus filiū in forma & æqualitate patris, honore autem destitutum inanitum, & redijsse ad mensuram gloriæ quæ in ipso amplior em, utiq; ipse super patrem ipsum efferetur.

HER. Quàm austerus est sermo ille? CY.

Nihilominus uerus est, quantum scilicet ad rationes attinet, et siquidem aliquid melius accepisset filius, sumpto nomine quod super omne nomen, cōsequeretur omnino quod ad hęc quæ per se habet, etiā dei et patris acquisiuisset naturā. Hoc enim nobis austerus dudum sermo ostendit. Si aūt minime meliorem quàm fuerit, etiamsi intelligatur accepisse cognosceret quis ipsum, adiectūq; beneficij omnino nihil. Nónne inconditi & mendaces deprehendentur audaculi, qui non cauent eò uenire, ut dicere audeant iam, quod ineffabilis deitatis natura paruam creaturam, ut ne dicā consummatam non reddat locupletiorem, nihilq; ei prosit, licet ad dignitates fulgidas prouehat, & quæ sua sunt tribuat: sed hoc cogitare absurdum. Nam quæ deo digna sunt, eminentissima sunt. Iam seipso quodammodo etiam melior Deus & pater uidetur, & meliorum quàm sunt ea quæ habet, est dator. HER. Quomodo? CY. Nam existentem in forma & æqualitate cum ipso filium, etiam ante inanitionis tempora, minoremq; nullo modo gloria quæ in ipso existit, summū & excelsum fecit, dans ei nomen, quod super omne nomen. Nónne tricæ hæc sunt, & asperæ blasphemiæ, cogitationésque absurdæ fœtorem extremæ insciti æ olentes? HER MIAS. Valde profectò. CYRILLVS. Et aliter quoque opinor aduersus absurditatem illorum, si & illud cōsideret, sermonem quis fecerit iustissime. Nam si hoc nudo nomine deitatis filius seipsum uocat, et fructū, hoc est rem naturæ non habet, quid manifeste clamans persuadet: Ego sum ueritas. Nam quod adulterinū est, non est uerum, & quod externis & adductis utitur coloribus, non id est secundū naturam quod uidetur, sed ui quidem intruditur ut uerum putetur, habet autem non sic secūdum ueritatem, & si examinetur, turpe redarguitur. Cur igitur nō dijs cognominatis seipsum annumerandum censet, deus natura nō existens, sed seipsum sequestrat à sanctorum multitudine, & in proprium locum quendam, nulliq; aliorum accessum, concedit, dicens: *Si illos dixit Deus, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, quem pater sanctificauit, & misit in mundū, uos dicitis blasphemare? quia dixi filius Dei sum.* Nā si illi dicere uult: Vocati sunt dij, qui Verbū dei in suam domum recipiunt, & in anima assumpserunt, quomodo non esset Deus ille, per quem isti dij? Deus enim Verbum erat iuxta Ioannis uocem. Dictio autem, Erat, non tribuit ei nouitiam gloriam, sed omni scilicet tempore antiquiorem. Igitur ubicunq; tandem posueris dictionem, Erat, labēris. Vel quando nobis uenit uerbum, Erat, quod semper ulterioris temporis capax, et irrefrenabili cursu mittitur, antiquiusq; est quàm ut tempori tribuatur, & quasi ultra tempus præcurrere solet. HER. Bene dicis. Verbum enim, Erat, semper quodammodo tempore præstantius est. CY. At diuinus Paulus filium non alienis dignitatibus conspicuum, sed potius natura existentem Deum una ligat cum patre & Deo unione substantiali & naturali. HER. Quomodo? CY. Scribit enim sic: Et siquidem sunt qui dicuntur dij multi & domini multi, siue in cœlo, siue in terra, sed nobis unus deus pater ex quo omnia, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia. Itaq; siquidem credidit illum debere connumerari his qui per gratiam dij sunt, cur nō misceri permittens eum alijs, unū ac solum demonstrat nobis Deum & dominum patrem, sed seorsim quodammodo alterum ponens deitatis quidem nomen patri, dominationis uerò filio tribuendum censuit? Porrò sapienter & necessariò intelligetur, neque à deitate uera & naturali, gloriam dominandi & imperandi cunctis moueri. Neque etiam à uera dominatione naturam deitatis desilire: tribuatur aūt magis utriq; q̃d uidetur esse utriusq; & seorsim. Euidēs uerò unius naturæ demōstratio, quod perfectè coronetur naturalibus proprietatibus quas uterq; habet, et q̃d in utroque in omnibus æqualiter naturale, & testimonium habens identitate inculpabili, neutiquā ut extraneum assumitur. HER. Quomodo?

CY. Si autem quis interrogaret, utrum substantialem & naturalem filiationem filio apposuerit, uel

Ioan. 10

1. Cor. 8

Universidad de Deusto
Biblioteca

uel certe eam quæ in sola gratia patris, qualem sci A tam à peccando, quantum ad ipsam attinet. Unde siquidem permiserint ipsam, utilitatis aliquid licet quis etiam concederet nobis ipsis, quid tu dicerés ô Hermia? HER. Substantialem equidem dixerim, sed aduersarijs non existimarer uerax esse. CY. Nónne opinaris etiam adiecturos quod sensu priuati simus, & ratione recta destituti? Quem enim obsecro, ex his qui ipsis consentire nolunt non uituperant, siquidem eò peruenerunt insaniæ, ut existimandum putent adoptiuum filium, & alijs coordinatum, quamuis in suis inuentis ueritatem erubescant, gloriam ei fingunt eximiam, & alijs præcellentiorem, & tantam apud se fingunt nobilitatẽ, quantam sua potestate metiri uoluerint, sed libenter interrogauerim illos modũ filiorũ adoptiónis quæ de utrisq; intelligitur, quõ nam factos esse dicant. Vocati B enim sumus nos in filios. Hocautẽ quõ factum sit, non nos dicemus, instruat autẽ scribens Paulus: Quod autem estis filij, emisit Deus spiritum filij sui in corda uestra, clamantem Abba, pater. Igitur quandoquidem in nobis ineffabiliter habitat per summum spiritum filius, nos ad adoptionem spiritualem uocatos esse dicimus. An non sic factum esse hoc dices? HER. Profectò. Memor enim sum & illius, quod sapientissimus Ioannes nobis de filio clamat: Quotquot autem acceperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. CY. Vide igitur amice quo tandem sermo noster de unigenito se tẽdat, si coordinetur æquali modo cum his qui ad filiationem uocati sunt. Sic enim non aliter in ordine filij esset, quàm per filium in spiritu. Et testificabitur Paulus, dicens: C Quod autem estis filij, misit deus spiritum filij sui in corda uestra clamantem, Abba pater. In quonam igitur erit & ille? haud opinor dicent, quod in seipso, & per seipsum, quamuis inter eos qui secũdum adoptionem numeretur, siquidem non esset secundum naturam & uerè filius, ut illi dicunt. HER. Sed si dicerent, quod nos quidem intra nos habemus filium, ipse autem patrẽ, quid posses ad hoc dicere? CY. Dixerim, siquidem ipsi ex seipsis diuinam nobis, ut habet, definierint naturam, & leges de illa pronunciârint, idq; absque examine, breuis ualde, imò nullus qui ueris-similis de illo erit sermo. Quandoquidem eructant quidem de cordibus suis, nihil autem loquuntur de ore domini, & si putârint oportere ambulare D per uiam diuinæ cognitionis lucidæ, & ita sapiendum sciunt, obsignent uocibus ex diuina scriptura. HER. Etiam inquit: Dixit enim filius ad Philippum: Non credis, quod ego in patre, & pater in me est? CY. Nunquid sanctificat filium pater in illo factus? HER. Hoc omnino asserent.

CY. Quum secundum naturam sanctus sit, & à seipso habeat sanctimoniam, & posse sanctificare eos in quibus fuerit, nunquid ab alio hanc rem assecutus est? HER. Sanctus scilicet secundum naturam ipse existens. CY. Itaque ô boni uiri, & ad omnia absurda propensi, sanctitate quidem naturali filius priuatus est, & sortitus naturam non liberam, uel saltem non omnino alienam

Igitur posse uiuificare, referetur ad filium quasi naturalis efficacia, & non alterius gratia, sicut opinor, irreprehensibiliter siquidem est filius.

HER. Esto, quid autem inde? CYRIL. Patrem inhabitare secundum ueri-similem & euidentem rationem, non alterius opus esse dabimus. Sic autem consummari dicimus quod intelligatur et de filio quicquid per ipsum completur. Patrem enim omnino & non filium demonstrauerit pater in quo uoluerit habitare, & ad suam illum imaginem refigurare. HER. Nunquid dic nobis diuinam imaginem in nobis, quam hominis natura accepisse dicitur (facta est enim secundum imaginem & similitudinem Dei) ad solam effigiem quæ in filio, esse dicimus, uel ad hoc accipiemus cum filio patrem, & ad totam diuinã nos naturam dicemus formatos esse, quum dicamur filij, & ordinemur inter filios? CYR. Iam amice, an non putas intelligendum, quod omnis fidei nostræ sermo huc tendit, ut unam quidem uideamus deitatis naturam, quæ in tribus subsistentijs proprijs, quæ cõformes, & eiusdem speciei inter se ad unam quandam summam simul currunt pulchritudinẽ, ad quam & nos configuramur secundum scripturas, obsignemur autem ad filiationem per filium in spiritu. Sit enim imago filij quidem filiatio, patris autem paternitas, unde filij per filium, imago autem Dei & similitudo. Manifestum autem quod nos ad to-

An ad solã filij imaginem conditi simus.

Filij sumus dei per filium.

tam principio formati naturam, nempe ad summam. HER. Benedicis. CYR. Itaque nugæ sunt nihil utilitatis habentes, uelle contendere indignis quæstionibus: sapientis autem fuerit considerare & sapere ea ad quæ semper & omnibus modis sequetur utilitas. HER. Profectò ita est. CYR. Nugæ sunt quæ illi tradunt, longeq; à nobis abeant summa mala, nos uerò minime opinemur, unquam externum quiddam esse, & nuper natum, Deum filium, sanctificarique uel etiam ad filiationem uocari à Deo, et gloriam accipere aduentitiam nobiscum: sed lege naturæ id quod est possidere. In filiumq; receptum esse, non per sanctum spiritum. Quod enim proprius filij sit spiritus, quemadmodum scilicet & patris, didicerit quis absque magno labore, ipso quidem dicente: Vnde si uos quum mali sitis, scitis dona bona dare filijs uestris, quanto magis pater uester qui est in cœlis, dabit bona petentibus se? Et iterum: Non uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Si autem & Paulo credunt per epistolam scribenti: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, siquidem spiritus Dei habitat in uobis. Si uerò quis spiritum Dei non habet, hic non est eius. At si Christus in nobis, corpus quidem mortuum propter peccatum, spiritus autem uita propter iustitiam. Igitur nos homines filiationis gloria, honestans spiritus, quandoquidem & filij est, operabitur quidem in alijs filiorum adoptionem, otiosus autem erit omnino in illo cuius scilicet est, non aduentitius, neque etiam extrinsecus propugnatus, sed substantialiter existens eius, & per eum diffusus, ut à dignis accipiatur iuxta bene placitum patris, an non recte hæc dicere & sentire uideor? HER. Omnibus certè modis. CY. At diuinorum sacramentorum minister Ioannes, quando in medium prodit clamans de Deo & nobis. In hoc cognoscimus, quod in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis, quo pacto non omnino facile fuerit uidere, quod deus uerè, & ex Dei ac patris substantia processerit filius, siquidem est ut Deus, & non alius quidem habitat in nobis spiritus eius. Insuper & hoc dixerim: Si spiritus Dei & patris in quo naturam eorum quę ut sint producti sunt, uiuificat & sanctificat, proprius est & filij, quis in tantam mentium confusionem perueniret, ut sapiat uel loquatur illum excidisse à consubstantialitate cum patre ac Deo, & inter creaturas esse, & non ea quæ diuinæ naturæ propria, & eximias illius definitiones efferat & largiatur creaturæ, ita ut nihil uideatur uariare, æqualem autem mensuram habeat creatura præclara & natura, cum ea cui est imperium super omnia? HER. Periculosa res citra controuersiam. CYR. Itaque quandoquidem apud sacras literas facile quis unigenitum uiderit ex patris effulsisse dignitatibus, age & alias sententias simul colligentes, imbellem ac stupidum expugnemus aduersariorū sermonem, proferamusq; in medium ea per quæ appareat æqualis opere, & uirtute cum Deo & patre. Insuper & Deus, non his qui secundum gratiam adductis, cõnumeratus est, neque etiam externa nobilitate illustratus, sed uerus magis, & euadens secundum aliquid saltem minutior esse, quàm sit patris eminentia, quæ super omnẽ creaturam intelligatur. HER. Quãtum amice, imò prorsus hoc equidem fide dignum dixerim.

CYR. Putas igitur amice, inesse cuipiam creaturæ, ut possit operari, & facile perficere ea quæ uniuersitati imperans natura sola, & facile persecerit. HER. Nulli. CY. Recte dixisti, proinde sacratissimus Paulus, quasi supernaturale & eximium, terminúmque uniuersæ transcendens factura, Deo patri attribuit uiuificare posse mortuos. Dixit autem sic: Vbi non est lex, ibi neque transgressio. Propter hoc ex fide, ut secundum gratiam, ut stabilis sit promissio omni semini, nõ ei q̃d ex lege solum, sed etiã ei quod ex fide Abrahæ, qui est pater nostri omnium, sicut scriptũ est: Quia patrem multarum gentiũ posui te, eo quod credidit Deo qui uiuificat mortuos, & uocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Cognosce igitur & hanc, si uidetur filij gloriam, nam non est minor quàm sit pater, sed potius uide ipsum ornatum æqualibus efficacijs. Nam idem Paulus iterum nobis dicit: Quemadmodum enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificantur. Vitam enim non aliter in seipso habens quàm si esset etiam ipse pater. Audi enim iterum alicubi eum dicentem: Sicut enim pater excitat mortuos & uiuificat, ita et filius quos uult uiuificat. Itaque diuinitas ipsius in operando, cui dens indicium esse naturæ, ac gloriæ ipsius ostenditur, dum dicit: Si non facio opera patris mei, ne credite mihi: sin facio, & si mihi non creditis, operibus credite. Nonne per hæc quod Deus secundum naturam sit, dignabatur ostendere, & quod siquidem cuipiam uideatur accidere Deo, æqualiter posse operari, æqualis ille omnino gloria, & aliud nihil sit quàm Deus? Opinor enim eò sermonem nos ducere. HER. Verisimile est, non enim dignus, qui æqualibus operibus absque ulla uariatione gloriari debeat, habẽdus est, qui nõ æqualem gloriam possidet. CY. Sancta autem scriptura nos alloquente: Omne donum bonum, & omnis donatio perfecta, desursum est descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, uel conuersionis adumbratio. Vnde putas ipse distributionem diuinarum gratiarum nobis fieri? HER. Ex Deo patre scilicet. CYR. Quin & sanctis apostolis, autoritate sua dabat Christus uirtutem contra spiritus immundos, ita ut ejicerent illos, & curarent omnem morbum, et omnem languorem in populo: & quod his excellentius est, etiam ut possent ipsam mortem uincere, diuinissime præcepit, dicens: Infirmos curate, & mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmonia ejcite. Confessus est autem perquam manifeste diuinus Ioannes nobis dicens: De plenitudine eius nos omnes accepimus. Donum autem bonum & donatio perfecta. Estne aliud aliud quiddam

Spiritus proprius filij.

Luc.11

Matth.10

Rom.8

Rom.4

Gen.7

Rom.8

Ioan.5

Ioan.6

Iacob.1

Matth.10

Ioan.1

quiddam ſecundum quod tibi uidetur, quàm par
ticipem fieri ſpiritus ſancti? HER. Nullo mo-
dos. CYR. Proinde uide obſecro amice, etiam
ex his, illum proprium ſuum inſitum ita, ut non
abijciatur, ſpiritum ſanctum, per quem omne do
num bonum, de ſua plenitudine demiſiſſe. Nam
poſtquam aſcendit deſtructa corruptione, uincu
liſq; mortis abiectis, reducens nos ad ſanctifica-
tionem, & ad primæuã naturæ pulchritudinem,
quemadmodum in principio generis humani tra
dens apoſtolis, ſuffiauit in faciem eorum, dixit:
Accipite ſpiritum ſanctum. At ſiquidem eſt ſu-
pernè, & à patre omne donum perfectum, ope-
ratur autem horum diſtributionum non ut mi-
niſter, filius, ſed autoritate diuina: quónam mo-
do poſtea ceſſabit, ut non ſit quod eſt ſecundum
naturam, id quod eſt is qui genuit eum, uerus ſci-
licet deus, & non adulterinis quibuſdam honori
bus quaſi in tabula deformans? HER. Nullo
modo, ut ego opinor. CYR. Num uerbum fi-
dei non ſufficiet ad uberrimam demonſtrationẽ,
quod ſecundum naturam Deus ſit filius?
HER. Quomodo dicis? CYR. Quia Chriſto
credentes, accedimus ad Deum ſecundum natu-
ram, & uerum & liberati ſumus ab errore multo
rum deorum, eductiq; ne ultra ſeruiremus crea-
turæ, & ut adorantes, liberi eſſemus ab hoccine
crimine. Vnde & uocatis per fidem ad ueritatis
Eph.2 cognitionem ſapiens, ſcribit Paulus alicubi qui-
dem: Ideò memores eſtis uos gẽtes, in carne quæ
dicebamini præputium ab ea quæ dicitur circun-
ciſio manufacta, quod fueritis tempore illo abſq;
Chriſto abalienati à ſpe Iſraël, et alieni à teſtamen
tis promiſſionis, ſpem non habentes, & impij in
Galat.4 mundo. Alio uerò loco iterũ dicit: Sed tunc qui-
dem neſcientes deum ſeruiſtis ijs, qui natura nõ
ſunt dij, nunc autem ubi cognouiſtis Deum, imò
autem cogniti à deo, quomodo conuerſi eſtis ite-
rum ad infirma & egena elemẽta, quibus iterum
ab integro ſeruire uultis? Impij autem ſiquidem
fuerunt, qui abſque Chriſto, & deum cognoue-
runt, poſtea ubi aduenit fides, & crediderunt fi-
Ioan.3 lio dicenti: Qui credit in filium, non iudicatur,
quia credidit in nomine unigeniti filij Dei, quo-
modo non intelligeretur Deus, non externis fu-
catis laudibus, & à nobis ipſis, et ab angelis hono
rem accipiens, ſed ſubſtãtialiter creditus, id quod
eſt uerè deus ſcilicet, & ex deo ſecundum naturã.
Cur eñ, dic obſecro, concederes intellexiſſe Pau-
lum, qui de illo ſeripſit, & dicit: Deus erat in Chri
2.Cor.5 ſto mundum concilians ſibi, non imputans eis
delicta ipſorum, & poſito in nobis uerbo recon-
ciliationis. Pro Chriſto, conciliamini deo. Quan-
do igitur, ſi in Chriſto quis conciliatur, deo con-
ciliabitur, & in Chriſto mundus habet cum Deo
coniunctionem. Nónne ualde ridiculum cenſe-
bitur Verbum, quod ex patre natum, & eſt in ip-
ſo, non eſſe ſubſtantiæ illius? HER. Omnino.
In imperio CYR. At imperare debere omnibus & ſum-
pater Chri me excellere ſuper omne quod factum eſt, & in-

cepit eſſe, tribuerés ne cuipiam rei, et non aberra-
res? HER. Deo ſcilicet. Pſallit enim alicubi
Dauid: Quia omnia ſeruiunt tibi. Et iterum. Ve-
nite adoremus & procidamus coram eo quia ip-
ſe fecit nos, et nõ ipſi nos: nos autem populus paſ-
cuæ eius, & oues manus eius CYR. Bene.
Deus enim in his nobis manifeſte laudatur. Nul-
li igitur ut facturæ, ut proprium tribuendum. Et
ſiquidẽ hoc facere uelit, regni gloria carens, nón-
ne reum criminis & accuſationis dicemus?
HER Sic habet. CY. Iam quid ſentiens filius,
credentes, qui patris ſunt, ſuas uocat oues? Dicit
enim: Oues meæ uocem meam audiunt, & ego Ioan.10
do eis uitam æternam, & non peribunt in æter-
num, nec rapiet quis illas de manu mea. Veniſſe
etiam illum in propria dicit Ioannes theologus. Ioan.1
Propria illius dicens humanitatem ſuper terram,
& omne opinor quod factum. Operatur autem
& in nobis patris operationem, non manca pote
ſtate, & dominationis gloriam non extraneã ha-
bere conſpicitur, ſed propriam potius. Differens
enim alicubi ſecum incedentibus, & ſequentibus
ſe diſcipulis, dicit: Meſſis quidem multa, operarij Matth.10
autem pauci, rogate igitur dominum meſsis, ut e-
jiciat operarios in meſſem ſuam. Sed meſſorum
demonſtratione, quamuis ſe patris uoluntati ſub-
jiciat, mox tamen ſe dominũ meſsis declarat, con-
ferens tanquam rem eximiam apoſtolis, quod do
cere alios debeant. Illius autem eſſe aream & ſa-
piens Ioannes affirmauit, dicens: Cuius uentila- Matth.3
brum in manu eius, & purgabit aream. Præterea
eos qui illi crediderũt, diuus Paulus tanquam do- Gal.5
mino ac deo aſsignat, dicens uno loco ſic: Qui au Rom.8
tem Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum
affectionibus & concupiſcentijs. Alio uerò loco
iterum: Si autem quis ſpiritum illius non habet,
hic non eſt eius. Quamuis deo dicat quidam, imò
omnis ſanctus: Tuus ſum ego, ſaluũ me fac, quia
iuſtificationes tuas exquiſiui. Nunquid aliquan-
do ij, qui proprie eſſe intelliguntur patris, illi æ- Pſal.118
quali modo eſſent & Chriſti, ſi non utriuſque ſub
ſtantia in unitate coniuncta ſit? HER. Non di
co, deus enim unus apud nos, & dominus unus,
ſubſtantialiter autem utrunque in ambos pertin-
geret. CYR. Verus ſermo eſt, nam pater ple-
nus dominatione & gloria quæ inde fluit refer-
tus, ut Deus ut dominus filius. Eſſet autem ne-
que Deus pater ſine dominio, neque uerè domi-
nus filius, ſi à uera & naturali deitate amotus eſ-
ſet. Proinde ad indiuulſam ſocietatem quodam-
modo, quæ utriſque conueniunt, commiſcens di
uinus Paulus, interim Dei patris, interim Chriſti
euangelium eſſe dicit. Vis ad uberiorem demon-
ſtrationem ex ſacris literis, proferantur aliqua?
HER. Maxime. CYR. Dixit igitur Pau- Rom.1
lus ſeruus Ieſu Chriſti, uocatus apoſtolus ſegre-
gatus in euangelium Dei. Afferens autem quo-
dammodo Dei gloriam ad filium, qui ex illo, &
in illo, & cum illo, dicebat iterum. Sed non uſi
ſumus poteſtate illa, ne quam offenſionem de-

mus euangelio Christia, mborũ nimirum nomi- A
num manifestationem propter identitatem sub-
1.Cor.9 stantiæ in unum constringens. Audactus, inquit,
scripsi uobis ex parte, suggerens uobis propter
gratiam quæ mihi data est à Deo, ut sim minister
Rom.15 Iesu Christi inter gentes ministrans euangelium
dei, ut sit oblatio gẽtiũ accepta sanctificata in spi-
ritu sancto. Igitur unum euangelium Christi &
Dei, & quasi de Deo sermo, hic congruit & filio.
At si quid intercederet & separaret, & inæquales
faceret genitum & genitorem, esset iam nõ idem
de utrisque sermo. Nónne hoc uerum esse dicis
Hermia? HER. Ego planè. CYR. Separa-
turus igitur si quis est, & differre faciet narratio-
nes, ut aliter & aliter habeat, & quod quis recte
habere putauerit de Deo & patre, non hoc cogita B
bit conuenire & filio. Igitur unum quomodo es-
set utrorumque euangelium, procederentq; no-
bis absque uariatione de illis ijsdem sermones, ni-
si deus secundum naturam esset filius: & non po-
tius seducerent eum qui docetur, uel nunquid ad
ueritatis cognitionem uenaretur? HER. Ve-
rum. CYR. At qui sacramenta Dei, hoc est fi-
dem in illum, his qui nondum discunt ministrat,
quomodo diceretur minister Christi, & Chri-
stum prædicaret Deo gloriam parans, & Dei mi-
nistrum quidem se uocans. Semper enim, dicit
commendantes nos ipsos ut Dei ministri. Alio
quoq; loco iterum de quibusdam: Ministri Chri
2.Cor.11 sti sunt, desipiens loquor, amplius sum ego. Nun-
quid igitur est sermo in illis naturali inæqualitate C
separans à Deo & patre filium? HER. Non pos-
sum intelligere. CYR. Absurdum autem & alia
quadam ratione fuerit, quod filius nõ debeat pu-
tari Deus secundum scripturam. Nam quum sa-
cræ scripturæ clament, Dei esse ecclesiam, & ite-
rum eandem esse Christi. Dicit enim sic quibus-
1.Cor.10 dam diuinus Paulus: Absque offendiculo sitis
& Iudæis, & gentibus, & ecclesiæ Dei. Se uerò i-
terum commendasse ecclesiam immaculatam, &
sine ruga affirmat filium. Præterea quum & De-
2.Cor.11 us dicat per unum prophetarum, se inhabitatu-
rum in nobis, & deambulaturum. Christus quo-
que inhabitat, & quod olim dictum est, ut Deus
Heb.3 operatur. Nam fidelis quidem erat Moyses in to
ta domo eius ut seruus, secundum quod scriptum D
est in testimonia eorum quæ dicenda sunt, & testi
monia eorum quæ dicta sunt: Christus autem si-
cut filius super domum illius, cuius domus nos
sumus. HER. Quid prohibebat igitur? nónne
omnino nihil, ut sentiretur uerè. Quod quan-
doquidem nobis ex ipsa substantia patris filius
prognatus sit, non alius intelligatur ab ipso esse
quantum ad identitatem naturalem. CY.
Bene scilicet ô amice, sic enim sentire etiam bea-
to Paulo rectum uidebatur. Nam si Deus, in-
Rom.8 quit, pro nobis, quis contra nos? qui sanè suo fi-
lio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit
illum, quomodo non & cum illo nobis omnia
largietur? Vnde siquidem proprius uerè Dei et
patris est filius, nunquid recederet ad naturalem

diuersitatem, excogitaretúrque sermo, qui non
possit carpi, diuidens æqualitatem et alienum de-
clarans, quod cuius quod sit proprium, eius pro-
prium intelligatur & dicatur. HER. Non opi
nor. CYR. Cur autem, nónne innumeros es-
se dicimus ad filiationem uocatos quæ sub Deo
est? HER. Ita est, scriptum est enim: Ego dixi Psal.81
dij estis, & filij excelsi omnes. CY. Nunquid
unum fortasis uel duos ex immenso illo nume-
ro audebit quispiã dicere, esse proprios filios Dei
ac patris, neque reus erit pœnæ, quæ debetur his
qui ueritatis pulchritudinem obliterare uolunt.
HER. Equidem dixerim, bene enim dicis.
CYR. Si autem uellem interrogare, quare in-
numeri alij uocati sunt dij, proprietas autem pro
prie & uere ad unum uergit, quid ipse diceres?
HER. Dicerem, quod illi quidem adoptati
sunt ad filiationẽ, superna liberalitate donũ hoc
& uocationem istam assecuti. At ille non sic se
habeat, sed proprius uerè Dei ac patris, utpote et
cum ipso in naturam quæ supra omnia separa-
tus. CYR. Proprium autem Deo naturaliter
quod si non Deus, ergo creatura, uel quomodo
dices? HERMI. Etiam hoc nullo modo dubi-
um. Nam diuinitas proprietas Dei est, quemad-
modum scilicet & creatum esse, creaturæ.
CYRIL. Si autem quis opinaretur creaturam
uel creatum esse, proprietatem esse Dei naturali-
ter, diuersam ab hoc sermone uiam incedere, secu
rum opinor. Proprietatem enim creaturæ dicere
esse dei, nihilne offenderit? sed sic sapere nefas es- C
set. Absurditate igitur cogitationum compellen-
te, ut rectè sapiamus, proprius sit ergo Dei ac pa-
tris filius, non adoptiuis connumeratus, sed ut de-
us ex deo, et quoniam nullam differentiam distin
ctiuamq; essendi rationem, ut naturaliter extra-
neus sit, sortita sunt, ea quæ scilicet ad unum & si-
ne uariatione colligant genus & speciem. Nam
unus fieret de omni homine sermo, & terminus
substantiæ significatiuus. Igitur deus natura non
est alius ab eo ex quo natus est filius, sed deus ue-
rus. Nam proprius nominatus est dei natura &
uerè, & differens à multitudine adoptatorum, &
in gloriam unius & uerè filij transiens. HER.
Bene dicis. CYR. Porrò iterum sacra scriptu-
ra nobis dicit, seruandam filio cum patre substan- D 1.Cor.11
tialem diuinitatem. Habet enim sic: Omnis e-
nim uiri caput Christus est, caput autem mulie-
ris est uir, caput uerò Christi Deus, proprietatem
opinor substantiæ, & quod ex ipsa secundum ue-
ritatem ortus sit filius, per hoc significans.
HERMIAS. Quomodo dicis? CYRILLVS.
Putas omnino examinandum à nobis hu c ser-
monem, quid arduum igitur & difficile habeat
dic? HER. Dicunt hoc maxime eliminare fili-
um ab identitate cum Deo & patre. CYR.
Quónam modo hoc poteris dicere? HER.
Facile. Nã si uir, inquit, caput est mulieris, quod
cum ipsa æqualis sit natura & identitate substan-
tiæ, licet ex parte intelligatur melior. Caput e-
nim in corpore res dignior est, & maioris glo-
riæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

rię. Viri autem caput nominatus est Christus habitudine uidelicet naturali, uocante illum ad agnitionem cum creaturis, quemadmodum scilicet & de uiro & muliere quodammodo diceretur. Deus adhuc & uerus, uel quomodo habere posset cum Deo patre identitatem naturalem qui cum creaturis connumeratur, licet in ordine intelligatur capitis? Ponetur enim, inquit, supra conditionem creaturæ, sicut in eminentia gloriæ filius. CYR Papè, quanta in omnia absurda facilitas, quàm grauis nobis, & quàm præceps turpis ille aduersariorum transit sermo. Manifeste cñ creaturam esse, filium ex patre prodeuntem, blasphemauit. Sed de hoc considerabimus, considerationibus illis oportunum tempus distribuentes, & per ocium mentem ac linguam ad hoc accommodantes. At quod maxime admirantur illud, dico quod nihil minus aberrauerunt à rectis cogitationibus quàm olim etiam nunc ñ, qui per omnia indocti. Nam uiri quidem caput dictum esse Christum, eo quod naturali habitudine cõiunctus est, minime negabo, utpote optime & rectè dictum. Quoniam autem Christi caput positus est Deus, quid obsistat generosi (diceret quis ipsis) uel quid prohibet intelligere, quod siquidem est filius eiusdem generis cum creaturis (quandoquidem uiri dictus est caput) audeamus etiam ipsum patrem deducere inter creaturas? Caput enim positus est filio, quamuis creatus ille & factus secundum uos exsistat. Nam uidetur ijs, quod bene & absque reprehensione sic sentiant qui delirare uolunt, sed opinor blasphemiæ pondus eos imminuturos, quum ualdè impudenter egerint, & in tam euidentibus pueriliter luserint. Age igitur, his repulsis, uel in montem translatis, uel in fluctus dissectis, æquius quippiam conquiramus. Nam caput quidem mulieris uirum dicimus, quandoquidem ex illo prodijt principio, & formata est ad imaginem uiri, qui Deum habet archetypum, sic enim factus est secundum scripturas. Definimus autem caput uiri esse Christum ut radicem generis secundam, & primitias humanitatis, redeuntis ad incorruptionem per sanctificationẽ in spiritu, nomen autem Christo secundus Adam, nõ ob aliã causam, quàm ob hanc & solã, nempe quod Christi etiam caput, patrem esse sentiamus & credamus, ut consubstantialem illi coniunctam naturaliter, secundum quod intelligitur & est deus, quãuis prodierit in carne, & factus sit nobis similis, conterminus autem quodammodo deitati ac humanitati Christus, ut in uno utriusque copulam tenens, & duorum natura distantium ad identitatis concursum, secundum unionem dispensatiuam, inaccessam rationi, linguaq; & sermonibus non explanabilem. Deus enim simul et homo est Christus, fontem quidem quodammodo & radicem subsistentię patrem habens, qui in cœlis, cum quo sine principio est, ac æternus, nullumq; secũdarium primatum gerens, siquidem necessarium est caput simul subsistere cum eo cuius caput esse dicitur, iũctus uerò secundum carnem etiam huic A nostræ naturali habitudini. Quando igitur Christi caput deus intelligitur & est citra mendacium, quomodo non esset Deus uerus, qui radicem habet deitatis ueram, & substantialiter iunctus ei, qui genuit? Etenim æquale natura quodammodo corpori intelligi reliquo caput, necessarium. Si autem oportere opinantur Verbum quod ex Deo natum, à deitatis excidisse terminis & in hanc creaturarum peruenisse mensuram, audiant manifeste. Vel facite arborem bonam, & fructum eius bonum: uel facite arborem putrem, & fructum eius putrem. HER. Optime dixisti. CYR. Etenim summæ stupiditatis & fatuitatis manifestum indicium est, ponere quidem plantam optimam esse & generosam, alteriusq; naturę ab ipso fructum quodammodo afferre. Etenim B Deus generabit Deum, an non ita habère dicis? HER. Ego certè dico. CYR. Quomodo cñ nõ deus, ac deus uerus is, in quo et solo norit quis deum esse secundum naturam & uere patrem. Scribit enim sic credentibus Paulus: Deo gratia, qui triumphare nos facit in Christo, & qui odorem scientię suę manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus deo. Quando igitur in Christo bonus odor dei & patris apparuit, & in ipso cognoscitur, quomodo igitur coniectãdum, oportere hoc perfici? Nascuntur quidem in pratis & hortis suis temporibus mala ac lilia. Igitur amice malo insitus ne erit lilij odor, & lilio ma- C lum, suum exuget? eritq; in utrisq; omnino, quod alteri extraneum? HER. Nullo modo, utrunq; enim quod suum edet. CYR. Itaque quomodo esset Dei ac patris scientiæ uerè bonus odor Christus, nisi ex deitate uera natus credatur? Monstratum est enim quod suam unumquodq;, quodam modo olere facit naturam. Deitatis autem quæ secundum naturam odor, quomodo fieret per creaturam? & naturam alterius speciei, quomodo haberet Deus? Nam sicut non putârit quis, siquidem mentem habeat, deitatis fragrantiam esse in natura faciorum: (Valde enim stulta res esset.) Sic non ingenitæ & super omnia deitati, diuersi generis & naturę ab illa fructum, quasi in illius ordine adaptârit filium. Prognatus enim est ineffabiliter ex dei et patris substantia unigenitus D totam nobis fragrantiam emittens in seipso naturæ eius qui genuit. Ea propter etiã ad ipsum, quasi in persona sponsæ ecclesia ex gentibus inquit: Vngentum exinanitum nomen tuum. Propter hoc adolescentulæ dilexerũt te, traxerũt te. Per ip- Cant. 1
sum & in ipso, odoriferam natiuitatem patris accepimus, opulenti facti. HER. Assentior, uideris enim rectè hoc dixisse & considerasse: CYR. Esset iterum & alia ratione non obscurum, quod & deus uerè, & ex deo prodierit filius, licet hunc de illo considerauerimus sermonem. HER. Quomodo dicis? CYR. Decebitne, dic obsecro, rem ullam posse distribuere ea, quæ diuina, & sola largitur natura? HERMIAS. Nullo modo. CYRILLVS. Pax igitur dei donum est, & cœleste, & solis diuinis ueniens nutibus. Suf-

fragabitur autē ſermonibus propheta Eſaias clamans,& dicens: Domine deus noſter,tuam pacē da nobis,omnia enim dediſti nobis: Domine,extra te alium neſcimus,nomen tuum nominamus, & ita etiam pacem eſſe omne bonum, illos opinor dixiſſe. HER. Eſt ita. CYR. Supernæ igitur efficaciæ fructus eſt pax & xenium, & ſicut iam dixi,nullius quidem creaturæ, ſed ſolius Dei ſecundum naturam. Solum enim deum dicit poſſe dare,& præter eum nullum. HER. Verum. CYR. Vide igitur largitorem ſimul & munerarium,eorum ſcilicet quæ nobis tribuit Deus et pater,eſſe Verbum quod ex eo prodijt. Dixit enim alicubi ſanctis diſcipulis: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis. Proprium autem bonum pacem eſſe dicit, & rem à Deo datam, & nō aliter. Quin adhæc dicit diuinus Paulus: Gratia uobis & pax à Deo patre noſtro,et domino Ieſu Chriſto. Qui autē ſimul cum Deo & patre ſuppeditator eſt ac dator, et pari abſq; uarietate,liberalitate ſimul & magnificentia agit,quo pacto,dic mihi,diuina gloria minor, & non magis æqualis & par erit per omnia ei qui genuit? HER. Rectè habet? CYR. Vade igitur & ad illud. HER. Quid nam dicis? CYR. An non uerum eſſe dicis,quod ſanctorum opinionibus aſſentiri,nobis quidem ueritatem acceſſam facit,ad illud uerò referet quod deo placet, & quod per ſanctum ſpiritum de filio prædicitur? HER. Et quid nam hoc eſt? CYR. Hoc nempe quod Deus ſecundum naturam & uerè filius. Dicit enim ſapiens Paulus de Deo & patre: Deus et pater domini noſtri Ieſu Chriſti ſcit, qui eſt benedictus in ſecula, quod non mentiar. Iam honoris & gloriæ æqualem coronam ſtatim & filio imponens, nihil formidans, quandoquidem cognouit deum eſſe natura & uerè,ſcribit per epiſtolam de illo,ubi de reiectione Iudęorum declarat. Optabam enim ipſe ego,anathema eſſe à Chriſto,pro fratribus meis cognatis ſecundum carnem, qui ſcilicet ſunt Iſraëlitæ, quorum patres & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem,qui eſt ſuper omnes Deus benedictus in ſecula, Amen. Hunc igitur ſuper omnes deum ſub deo cum omnibus ponemus,quaſi non ſit uerè deus, & connumeretur cum his qui per gratiam aſſumpti ſunt. Quamuis qui ſortitus eſt eſſe ſuper omnes, de magna illa & diuina dignitate loquar,& benedici ſuper omnes, idq; perpetuò ac ſine fine, cum ſignaculo uerbi Amen: nunquid ſana mente hoc cogitabunt aduerſarij? HER. Minime,habet magis ſanam mentem qui deum uerum & ex deo uero natum eſſe confitetur filium,per quem & cum quo deo & patri gloria cum ſancto ſpiritu in ſecula ſeculorum, Amen.

Eſa.16

Ioan.14

1.Cor.12.

Rom.9

Dialogorum libri tertij finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPISCOPI Alexandrini, cum Hermia dialogorū Liber quartus, quod filius non ſit creatura neque factura.

CYRILLVS.

NOnne is, qui deum ex deo iuxta ineffabilem natiuitatem prognatū, non ponit in gloria filij naturalis, ſed aſſerit eſſe factum et formatum, meretur pœnam, quam dei gloriam blaſphemantibus intentatam eſſe dicimus, ſacra ſcriptura ſic ſuffragante: Qui maledixerit deum ſuum, peccatum accipiet, nominans autem & nomen domini, morte moriatur, lapidibus lapident eum omnis congregatio, ſiue aduena fuerit, ſiue indigena eo quod nominauit ipſe nomen domini, moriatur. HER. Minime euaſurum opinor, quin ſe dignum reportet ſupplicium. CYR. Optimum igitur fuerit Hermia, non curare aliorum procacitatem, qui probatam mentem nobis auferunt, ſed magis fidei canonem rectum & nō peruerſum, hoc eſt ſermones ab apoſtolis factos, nec alijs quàm illis ipſis applaudere nos decet ac dicere: Non uos eſtis qui loquimini ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis. HER. Rectiſsime dixiſti. Igitur unigenitum dei uerbum, minime quidem factum, uel tranſitum ut conderetur ſortitum, adorare norūt, ſed dicunt fructum eſſe ſubſtantiæ genitoris coæternum & concurrentem, et filium nominant ac deum uerum, & uitam æternam. Vnde diuinorum myſteriorū doctor Ioannes: Et ſcimus, inquit, quod filius dei uenit, & dedit nobis ſenſum, ut cognoſcamus deū uerū, & ſumus in uero ipſius Ieſu Chriſto. Hic eſt uerus deus & uita æterna. CYR. At uir bone licet ſit deus uerus filius, nihilominus tamen eſt creatura & factura, quamuis tam nobilem ſortitus ſit gloriam. An non hæc aſſertio etiam dei ac patris ſubſtantiæ præiudicat, nullo impediēte? HER. Quo modo? CYR. Nonne deus quidem uerus nominatus eſt & ipſe, uiuificatq; omnia, uita ſecundū naturam exiſtens. Viuimus enim in ipſo, & mouemur, & ſumus, quemadmodum & ſapiens dixit ſermo? HER. Verum. CYR. Pertingat ergo ad illum quoq; rudis ac blaſphemus ſermo, & uocetur factus. Nihil enim eſt quod prohibeat, uel impediat, quum uera deitas ſemel patiatur filium eſſe inter creaturas, et neſcio quomodo emoueri ab æterna uita, ut ſit uita & alijs creaturis, promiſcuè autem quaſi ex neceſsitate, & in tempore dimenſam accepiſſe exiſtentiam. Nam quod factum eſt, non eſt abſq; principio, neq; omni tempore antiquius HER. Amice, quàm grauis res eſt, & pietatis accuſatio uerè uix euitabilis? CYR. Itaque bene uitari poteſt. Nam permittit quidem his qui uolūt, facile abire, & pernicioſum & damnoſum ſermonem aduerſariorum repellendo, tribuunt piè uictoriam ſanctorum uocibus. Nuſquam enim factorem unigeniti, ſed patrem potius ut genitorem, illæ celebrarunt, quem & mundi poſuerunt lucem, eius propriam non ignorantes

Leuit.24

Act.17

1.Ioan.5

rantes, naturam Christi inquam. Nam alicubi ad illos dixit: Vos estis lux mundi, insuper & mysteriorum doctores, ostendens illos, minime errantes & uersaces. Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Vbi autem pater, ibi uere & natiuitas, insuper & filius, non aliunde inuectam habens filiationis dignitatem, sed substantialem & ex patre. Qualem haberet locum cauillum illud de creato filio? HER. Nullum quemadmodum ego opinor. CYR. Nonne quidam omnino rectæ doctrinæ studiosi, in tam sinistras peruenerunt opiniones, quod oporteat nos putare fieri Dei & patris generationem, hoc est natiuitatis, quâm ut imperiti erubescamus, ità ut patiatur aliquid inuoluntarium in seipso, & corporum necessitatibus adiectis laboret. Diuulgant eum quidam imperiti, & tribuunt ei defectiones & celebrant fluxuram, qui & se in perditionis profundum injiciunt, & ineffabilem, summique spiritus Dei naturam, si tale quid suspicati sunt, dum dicitur generare. Etiam forte tale quiddam pati suspicati sunt, omnino ignorantes quidnam secundum naturam incorporeum, & quid corpus & quæ sint corporum. Nam omnino incorporeum, partitionis, defluxus, et decisionis non est capax, sed hæc conueniunt palpabili & crassæ naturæ, quæ talibus obnoxiæ deprehenduntur. Igitur si dicatur de Deo, quod genuit, abijciatur quidem suspicio omnis passionis, & prævaleat ratio, quæ diuinæ naturæ congruentia adaptat. Gignitur enim non sicut nos, sed sicut ipsa nouit & nata est. Vnde diuersa sentientium considerationes, nugæ sunt, & anilia deliramenta. Simulant enim se timere, ne diuina natura quid tale patiatur, & ipsam interim clarissimis honoribus priuant. Nam genitorem potius quàm factorem unigeniti confiteri nos debere patrem ac deum, omnis sanè ratio sapiens suadet. Sic enim nobilior apparet, & tribuitur ei iusto calculo eminentissima gloria. Quandoquidem incomparabiliter etiam sublimius apud nos, quod à nobis genitum est, quàm quod à nobis factum. At si factor quidem erit deus, & gloriam obtinebit quod possit condere. Nõ sit autem genitor, horruerim equidem blasphemiam illam absurdam dicere, nihilominus dicam, quamuis non valdè uoluntarius. Quod gignere, quod est manifeste, clarius quàm aliquid arte fieri, licet artifex sit optimus, sequatur & minus sit. HER. Bene dicis. CYR. Itaque filius nobis ô Hermia, & non factura, ex Deo, factus secundum naturam & substantialiter, ac secundum ueritatem proles, non sapientiæ adinuentio, & artis fructus, hoc enim esse dicimus omnem creaturam. HER. Sic habet. CYR. Propterea sapiens Ioannes minime nobis mendacium dixisse asseritur, dicens manifeste: Multa quidem & alia signa fecit Iesus coram discipulis suis, quæ non sunt scripta in libro isto. Hæc autem scripta sunt, ut credatis quod Iesus est Christus filius dei. Porrò credentem summis & aureis præmijs or-

A nat. Scribit enim iterum: Quis est qui uicit mundum, nisi qui credit quod Iesus est filius Dei? Præterea amice, ipse filius non parum admiratus est dilectionem Dei & patris erga nos: Sic enim, inquit, Deus dilexit mundum, ut & filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in illum nõ pereat, sed habeat uitam æternam. Quamuis autem aliquando coronidem quandam, & superstructuram suarum nobis conscriptionum fecit, oportere credere quod incarnatum dei Verbum sit Dei filius. Siquidem non esset filius, quomodo uincet totum mundum is, qui opinionem non habet, quod sit factura & conditus, dignissimãque retributionem tam rectè cognitorum lucrifaciet uictoriam mundi? Nam siquidem esset non B periculosum dicere, quod Deus peruersa sentientes colat, & obseruet, & diuinis donis coronet, dixerim ego, et meritò omni honore uenerandos & maximi faciendos, minime filium, sed creaturam factum esse stulte sapientes, etiamsi generari dicatur & filius, nominatusque sit à patre & spiritu sancto. At si loqui fas non est, cogitareque impium, uerum omnino erit contrarium. Coronat enim solos ueritatis amatores, & propter hoc credentes tanquam in filium uerè, non in opus artificij. Nam hoc quidem grauis morbus esset, & summa stupiditas. Hac enim ratione diuinus nobis sermo dixit beatum Petrum eximium inter sanctos apostolos. Nam ubi interrogauit Saluator circa fines Cæsareæ, quæ uocatur Philippi: C Quem dicunt homines esse filium hominis? & quis rumor de illo per Iudæorum peruagetur regionem, hoc est, finitimas Iudææ ciuitates? puerilibus & indecoris popularium opinionibus relictis, ualdè sapienter et scienter clamabat, dicens: Tu es Christus filius Dei uiui. Tam ueræ de illo sententiæ remunerationem, non multo post reportauit Christo dicente: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus cœlestis. Et ego dico tibi, quod tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, et portæ inferorum non prævalebunt cõtra illam. Petram opinor per agnominationem, aliud nihil, quàm inconcussam & firmissimam discipuli fidem uocauit, in qua ecclesia Christi ita D fundata & firmata esset, ut non laberetur, & esset inexpugnabilis inferorum portis imperpetuum manens. Petri autem fides sic in filium non inconsideratè fiebat, & tumultuarie, nec ex humanis mentibus scaturiebat, sed ex ineffabili eruditione superna, Deo ac patre manifeste suum filium indicante, & immittente in animas synceras, certam de illo manifestationem. Minime enim mentietur Christus, dicens: Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus cœlestis. Iam si beatus Petrus tam nobiles honores assecutus est, filium Dei uiuentis illum confessus, quomodo nõ termiseri et abiecti, qui id etiam quod deo ac patri bene habere, & uerum esse uidetur, tanta temeritate contumelia afficiunt, quique substantiæ illius fructum ad facturam detrahunt, & uitæ germen coæternum

1. Ioan. 5

Fidei meritum

Matth. 16

Super quã petram fundata eccles.

ternum inter eos, qui aliunde datam uitam habent insipientissime connumerant? An non ualdè crassi tales sunt? HER. Vtique omnibus modis. CYR. Quoniam autem tam humilem, & abiectam de filio habent opinionem, & ipsum magnũ & felix hoc de Dei ac patris charitate subuertunt miraculum, deprehenduntur quoq; impudens os contra deitatis dignitates extollere.

HER. Dicas, quomodo? nondum enim assequor. CYR. Et ualdè alacriter. Nihil enim arduum. Deditne pro mundi uita suum filium? HER. Etiam CYR. Melius autem certè genitum, eo quod per artem constat, unicuique uidebitur. Nam illud quidem est fructus ex nobis, & gignentis subsistentiæ. Hoc autem optimi consilij adinuentio & sapientiæ opus, non germen substantiæ HER. Quid igitur hoc? CYR. Nónne ut minorem quidem admiraretur dilectionem Dei ac patris, audiens expositum ad redemptionem totius creaturæ filium, qui est pars creaturæ, siquidem esset factus, abundantius autem admiraretur quis nec iniuria, si cognosceret in precium uitæ mundi filium fuisse datum, & nõ peperciſſe patrem fructui suo, quem carnem fieri & mori uoluit, suam ut melius sit durationem mundo sitiente. HER. Intelligo & ego, ut opinor, & nemo indignetur, si pia audacia repetam sermonem hunc, quod Christus non esset condignum precium totius creaturæ redimendæ, neque sufficeret ad bene redimendam uitam mundi, etiam si suam deponeret animam, ut precium pro nobis, & precioſum quoque sanguinem, nisi uerè esset filius. & tanquam ex Deo Deus, creaturaq; & creaturæ pars. CYR. Bene dicis. Addiderim autem quod & saluata sit creatura, quum nihil omnino acceperit à Deo, & superna cooperatione non indiguerit. Quomodo enim uel unde ipsa? siquidem per seipsam & ex seipsa redemptionem haberet, ac ut bene sit durationem, saluasset enim ut ipsi dicunt, omnem creaturam creaturæ pars existens filius. Itaque quare nos gratiarum actiuos psalmos Deo referimus? Cur autem non ipso ut superuacuo præterito, glorificamus creaturam? At magis accedimus obsecrantes & dicentes de omnium domino deo: Benedic anima mea dominum, & ne obliuiscaris omnes laudes eius. Psal.102 Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit à corruptione uitam tuam. At qui dum illud facimus: sine dubio mente optima destitueremur, & in deum impingeremus. Cæterum dum in illum referimus, quæ & huic conueniunt glorificationes, sapientes & ueri erimus adoratores. Quomodo igitur si est factura, qui unus & pro omnibus dignum preciũ, ut deus ex deo, & filius uere? An nõ sicres habet? HER. Quomodo non? CYR. Age, si placet, etiam hoc adijciamus & dicamus, quod nomina quæ ad aliquid se habent, & relatiua sunt, ipsa per utraque significantur, & utraque mutuam inter se notitiam simul pariunt. Vnde si quis didicerit quid sit dextra, omnino facile etiam didicerit quid sit sinistra. Insuper & hoc è diuerso uerum unusquisque testabitur. Igitur nomen relatiuum uel ad aliquid est pater, æqualiter autem sicut illud est & filius: quorsum igitur & ad quod respicientem hæc facient relationem & mutuam habitudinem, cuius congruam rationem minime relinquent: & cui hoc obscurum? Nam sicut pater cum filio, ita etiam & filius cum patre intelligitur & dicitur. HER. Iam quid peruersi illi, & defecta mente didicerunt nominantes quidem nobis patrem deum, contendentes autem factura esse filium. An non stultum & incongruum ualde dicere coordinatum esse quod factum est cum patre & patrem cum eo quod factum, idq; iuxta rationem ad aliquid? CYR. Itaque ualde incongruum est, ut ne & ipsum patrem dicamus esse factura, sortitum naturalem habitudinem relatiuam cum facturis, quantum ad rationes attinet. Itaq; audiant & illi clamantem Christum: Neque me nostis, neque patrem meum: si me cognouissetis, & patrem meum nouissetis. Interrogantibus autem stupiditatis causam, respondit, dicens: Qui negat patrem & filium: & qui filium negat, neq; patrem habet. Et ualdè meritò ac uerè. Nam si non est pater quod natura genuit, neque filium subsistere dederit quis. Nam filius quia genitus, & si non est filius existens genitus, neque pater esset iuxta rationem congruam, pater quidem quia genuit. Igitur & simul subsistere & simul tolli per ambo utrunque uerum, & uno subsistente subsistat omnino, & quod ideò dicitur, & est quod est. Quid autem sentire uelint, si interrogarentur Christo dicente ad inobedientem Iudæorum populum: Ego ueni in nomine patris mei, & non suscipitis me, quum patrem quidem nullo modo nominarit se Christus, sed filium, & ex patre. Quomodo ergo, inquit, quod ad nos missus sit postea in nomine patris? Num scilicet hoc: In nomine, intelligendum in gloria & celebritate patris, quandoquidem diuina scriptura interdum nomen uocat celebrem gloriam, & insignem nobilitatem, quemadmodum scilicet in libro Prouerbiorum traditur: Eligibilius nomen bonum, quàm diuitiæ multæ. Nunquid sermo Saluatoris qui dixit manifestè, quod uenerit ad nos in nomine patris, cessauit esse sapiens & uerus? HER. Sanum est dicere, quod ueritas non aberret à ueritate. CYR. Itaque si uerus est sermo, uel deducendus erit Deus & pater in creaturas, ne uideatur plus gloriæ dare filio, uel certè filius subuehendus in deitatis dignitatem & filiationis naturam, quæ substantialiter intelligatur. Minime enim & nullo modo Deo ac patre minor fuerit, si sic habere uideatur. Suffragabitur & sapiens Ioannes nobis, dicens: Qui supernè uenit, super omnes est. Porrò quod uerbum supernè commendet nobis excellam & summam naturam, docebit Saluatoris discipulus, dicens: Omnis donatio bona, & omne donum perfectum supernè est, descendens à patre luminum. Itaque filius descendit à patre nobis sicut à fonte, & à summa radice prognatus

Ioan.1
Ioan.1
Ioan.5
In nomine id est celebritate
Iacob.1

prognatus fulgorem. Sed hoc: Super omnes, o-
stendit nobis fulgorem unde natus sit, esse quem-
admodū scilicet pater. Porrò super omnes in hoc
maxime dicimus non secundum gloriam solam,
neque quod habeat creationem eminentissimæ
nobilitatis, sed transcendit super omnem substan
tiam, & simul cum patre qui genuit uniuersa ex-
cedit. Iam si super omnes est, quomodo inter o-
mnia intelligeretur? Nam si creatura quidem est,
uerè cum alijs creaturis numerabitur, quomodo
igitur alius ab omnibus & super omnes est, nisi
naturaliter non sit numerandus inter omnia?
Aut localibus ne sublimitatibus, incorpoream fi-
lij naturam uenerati, non frustra celebrabimus?
HER. Quomodo dicis? CYR. Vis ut Super
nè dicamus quasi ex loco, contrarium intelliga-
tur cum eo quod est inferne & infra, & ex mensu-
rabili interuallo? HER. Iam quid faceremus fi-
lium, siquidem esset in tali loco, nam hoc proprie
est corporum? CYR. Itaque optime dicimus,
quod supernè intelligendum sit à patre, unde &
à solo patre innotescit, & solus notum facit suum
patrem, & Deum. Inuisibilis enim res quædam
est, nullique rei cognita unquam uerè ipsa secundū
seipsam summa natura. Nam quod subsistat & sit
deus, credimus. Quid autem secundum naturam
sit, scrutari absurdum est. Quin & incomprehen-
sibile, Dei enim natura super omnem mentem
est. Iam quomodo siquidem est conditus & fa-
ctus ipse, & solus scit patrem, solus quoque à solo
noscatur patre, cum scire quidem naturam Dei o-
mnino omni creaturæ incomprehensibileque est?
Ediscere autem, quid hoc quod productum ali-
quando est & factum, non transilit omnem men-
tem, etiam si longe semotum sit à nostra mente?
Itaque si solus ipse nouit patrem, & iterum à solo
patre innotescit, meritò effugit, ne accusetur, &
sentiatur esse factus. Nā summa & ineffabilis na-
tura sola nouit seipsam, & res est omnino inacces-
sa creaturis. HER. Itaque inaccessus est Deus,
quoniam ultra omnem mentem est. CYR. Quo
modo autem omnino diceretur à nobis filius cre-
Galat.4 atus esse, quum & sapientissimus Paulus clamet:
Dico autem quanto tempore hæres paruulus est,
nihil differt à seruo, dominus omnium existens,
sed sub curatoribus est, & dispensatoribus, usque
ad præfinitum tempus patris. Ita & nos quando
eramus paruuli sub elementis mundi, eramus in
seruitutem adacti. Quando autem uenit plenitu-
do temporis, emisit Deus filium suum factum ex
muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant
redimeret, ut adoptionem filiorum accipiamus.
Igitur adhuc quidem ruditate infirmi, & antiquæ
pueritiæ criminibus obnoxij, mundi elementis
addicti ac subditi creaturæ seruiemus, quum so-
li uerò & naturali Deo cultum offerre oporteat?
At ubi nobis filius effulsit, tunc meliores & præ-
stantiores puerorum mente declarati sumus, per-
uenimusque ad ueritatis lumen, liberati quodam
modo, sicut ego opinor, & comprobabis etiam
ipse scio, ne mundanis elementis subditi simus.

Hoc enim nobis sacer ille sermò demonstrauit,
quem sapientem & uerum esse dicent omnes, qui
bus ueritas curæ. Loquitur enim de Christo sacra
menta. HER. Dicerent. CYR. Numquid ô
Hermia sic omne quod dicimus factoris nutu pro-
ductum inter elementa mundi numerandum uel
etiam ut pars mundi cum uniuerso ordinabitur?
HER. Etiam. CYR. Liberati autem sumus
adq; perfectionem mentis & cordis adducti, ad-
ulterinum & uile censentes, uelle subiacere ele-
mentis mundi. HER. Sic dico. CYR. Nón-
ne hi qui susciperè fidem in filium ut uerè filium,
uel quomodo? HER. Sic. CYR. Itaque non
factus sit unigenitus, ut ne uideatur quidem ipse
cum alijs elementis, & ne sit inter creaturas, & ne
nos simus paruuli & gloriatione adhuc in perfe-
ctione mentis priuati, friuolisque cogitationibus
dementati. Proinde siquidem uerè spem firmam
& cognitionem adepti sumus, nempe illam, quæ
in filium. Quid enim omnino prodesset nobis u-
nigenitus, quamuis propter nos factus homo, si
non liberati essemus ne seruiremus creaturæ?
Dic autem obsecro, uenientes ad fidem in illum,
tanquam filium, nunquid aberrauimus? HER.
Videretur siquidem esset factus. CYR. Quid
autem? nónne doctrina per Moysen melior esset Rom.8
ea quàm Christus dedit, siquidem fides esset in a- Rom.11
liquam creaturam. Dicerem autem, quod sancti
postponentes euangelicis oraculis uetus manda-
tum uane loquerentur. Nam lex nihil quodam-
modo consummauit. Et iustus nobis ex fide ui-
uet. Quamuis perderet quidem fides in filium ha-
bita, profuisset autem antiquis lex, si peruersо-
rum sermones receperimus. HER. Dic quo-
modo? CYR. Impigre certè & alacriter, puta
autem, me hæc uoluisse dicere. HER. Quæ
nam dicis? CYR. Lex respondit antiquis per sa-
pientissimum Mosen: Audi Israël: Dominus de- Deut.5.
us noster dominus unus est, & præterea non fa- Deut.4
cies tibi idolum, neque similitudinem omnium,
quæ in cœlo supra, & quæ in terra deorsum. Et
adhuc ad meliora deducens, & abducens ab hui-
us mundi elementis, inquit: Attende tibijpsi ne
respiciens in cœlum, & uidens solem ac lunam,
& stellas, & omnem ornatum cœli seductus ado
res ea. Igitur ad unum naturalem & uerum De-
um lex uocabat, ab omni periculoso, & deterio-
re abducens, testabatur enim nullo modo adoran
dam creaturam ultra creatorem, & ut securiores
in hoc uocatos faceret & fundaret, pœnam inten-
tauit uolenti negligere sui sanguinis iacturam.
Et illa quidem lex. Age dicamus, quomodo hæc
apud nos præterierint. Præterijt quidem lex qua-
si in umbris & figuris prædicata, effulsit autem ue
ritatis lumen, quoniam fidem in filium suscepi-
mus, quamuis, ut illi dicunt, factum existentem,
& formatum. Nónne quidem nos ter miseri, qui
meliorem partem sortiti uidemur. Qui iuxta le-
gem, Deum unum & naturalem colere edocti, et
quod multo amplius est, qui nondum ueritatis lu
men assecuti erant, uerum & naturalem Deum
cognoue

cognouerunt. Nos autem ampliorem nactos nos exiſtimantes ſcientiam, quàm ij qui ante nos fuerunt, & illis non conceſſam, aberrauimus & diuina luce magis excæcati quàm illuſtrati miſerè agimus? HER. Quàm aſper ſermo. CYR. Si autem & illud didiceris, admiraberis opinor multo magis. HER. Quid nam? CYR. Pædagogus nobis lex fuit ad Chriſtum. Audi enim beatum Paulum, qui ſic ſcripſit. HER. Audiui. CYR. Examinandum itaq; in quantum & quomodo pædagogus noſter ad Chriſtum deducens lex fuerit, hoc eſt ad ſermonem & ſcientiam de Chriſto. Nũ quid ad meliorem & præſtantiorem ea quæ in illa & adhuc figurata in figuris, uel ad uiliorem & humiliorem? HER. Ad meliorem & clariorem. CYR. Bene amice, & ſic ſe habere cõprobabunt opinor omnes ſapientes, & recta mente prædití. Itaq; ſi lex pædagogus noſter, quamuis unum & naturalem prædicet deum, deducit nos ad ſacramentum quod eſt in Chriſto, non tanquam ad uiliorem cognitionem. Erit igitur filius non factus, ut ne lex nos offendere uideatur. Neq; quaſi ponens excellentiorem eam quæ eſt erga factũram cognitionem, quàm ſit illa quæ erga deum, laqueus & rete diabolicum inueniatur, quamuis per angelos pronunciata & data nobis in ſubſidium. Dicit enim quidam ſanctorum: Legem in auxilium dedit. Et quum plenitudo legis & prophetarum ſit Chriſtus, quomodo poſſet eſſe uenerabilis diuina ſcripturæ ſermo? Deſineret enim in errorem, quaſi totius ſcientiæ complementum, quod concludat nos, ut adoremus factam & conditam naturam. HER. Rectiſsime dixiſti. Veruntamen opinor aduerſarium tale quippiam dicturũ quod primogeniti nomen quiddam ſignificare uelit.

CYR. Præſtare inter fratres quendam & antiquiorem præ alijs exiſtentiam per natiuitatem ſortitum. Iam quomodo nominatus eſt, aiunt, primogenitus omnis naturæ filius, ſi non fraternã quodammodo habeat naturam, utpote eiuſdem generis & naturæ? Itaq; friuolum, ut uidetur, & omnino inutile, manifeſtatur poſthac nomen filius, & demẽtia erit natiuitas, & fruſtra prædicatio ac ſermo patris de illo nobis uenit. HER. Minime, inquit, pater enim uocatus eſt filij abuſiue. Etem̃ Eſa. 1. & de filijs Iſraẽl dicit filios genui, & exaltaui.

CYR. Nunquid igitur unigenitus erit nobiſcũ in filiorum adoptionem aſcriptus, & ſolo nutu erit natiuitas, ueritas autem de ipſo habebit quod factus ſit? HER. Sic dicunt, quamuis cur relicto ſtudio indagandæ ueritatis, tanquam inutili, rantum non propheticum illud dicunt: Poſuimus Eſaiæ 28 mendacium ſpem noſtram, & mendacio protegemur. Dictus eſt enim primogenitus aliquando, & inter quoſdam factum uerbum. Diſcendũ autem opinor, & præ alijs ſic cor dirigendum erat ad ſententiarum rectitudinem ſacramento conuenientiſsimam. Tempora enim nobis & perſonarum uarietates demonſtrauerint facillime minime errantem & corruptum, rectaq; uia uenientẽ ſacrarum ſcripturarum ſermonem. Vel ſiquidem

A non eſt uerum quod dico, temporaq; & articuli temporum non ſunt examinandi, nulla loquutio erit quàm dei Verbum adhuc ſine carne reſpuet, etiam ſi abſq; iudicio de illo fuerit loquutus: nec erunt culpandæ blaſphemiæ, etiam ſi quis putárit mortuum fuiſſe ſecundum ueritatem, quamuis ſit uita ſecundum naturam uerbum ex patre, ſed arguet plauſus noſtros, & mendacij laudes, friuole autem locutus fuerit, qui dixerit mortuũ ipſum fuiſſe carne. Omnia enim in ipſo facta fuiſſe abſque iudicio dicere licebit. HER. Rectè haberet, ſi ſic intelligeretur, etiam non careret crimine & uituperio. CYR. Nónne autem & in aliam abſurditatem deduceret eos ſermo, uel ſi parum ſtre

B nuus ille ſit? HER. In quam dicis? CYR. Tributum colligebãt quidam ſecundum legẽ, quam Moſe dederat, & didrachmi collationem confiſcabant pro duobus capitibus exigentes unum. Vbi autem acceſſerunt ad Petrum, interrogandũ cenſebant, num & ipſe Chriſtus cum alijs tributũ det, uel neget? Acceſsit quidem ſtatim diuinus diſcipulus, rogans ut doceatur quidnam ipſos uelit facere. Præueniens autẽ Ieſus cœpit dicere: Reges terræ à quibus accipiunt tributum uel cenſum, à filijs ſuis, uel ab alienis? Petro uerò dicente, ab alienis, adijciens hæc, inquit: Igitur liberi ſunt filij. Ne autem offendamus eos, uadens ad mare, mitte hamum, & primum piſcem accidentem tolle, & aperto ore eius inuenies ſtatẽrem, acceptumq; illum pro me & te eis dato. Itaq; ſentis, quod pro

C priæ naturæ libertatem uindicat. Hæc autem ſuper creaturam eſt. Seruile enim factum eſt quicquid productum ex nihilo. Ita & diuinus nobis clamauit Dauid ad dominum uniuerſorum deũ: Quia omnia ſeruiunt tibi. Itaq; filius minime eſt Pſal. 118 in noſtris conditionibus ſeruilibus, & ſub iugum mittentibus, ſed in diuina natura, & quæ omnes creaturas tranſcendit. HER. Verum. CYR. Igitur ô Hermia, nunquid tam uenerabili dignitate ſplendidum ſeruitutis iugo ſubmittemus, licet in ſerui forma ueniſſe dicatur? Et quomodo hoc non fuerit craſſum ſentire? Nam ſi fuiſſet in ſerui forma, dixerim quod ante ſerui formam fuiſſet omnino in libera & ſoluta natura. Non autem ſit aliquid quod erat. Quod autem in quibus erat, ſi præeſſet, tranſitum ad aliud quiddam meritò faceret. Igitur uenit nobis non ex miniſtris ad miniſtrum, ſed ex libera natura filius ad ſerui formam.

D At ſiquidem nihil eſt, quod impediat, ſi nihil uel temporis, uel perſonarum indago utilitatis in ſe habet, & ſi poſtea nudus eſt, & ſine carne: liber quidẽ minime, ſed ſeruus uocetur, & inter creaturas numeretur. HER. Et quomodo hæc non ſunt omni abſurditate refertæ? CYR. Igitur audiant aduerſarij, qui non permittunt ut tempora & perſonæ exquirantur. Quò feriminí? quid facitis, uos qui ab omni malo ſpiritu agitati & captiui? Quid confunditis tempus & perſonam, quæ incommiſcua ſunt, & parcitis rationibus per quas manifeſta, & diſtinctior eorum quę de filio dicuntur, cõſideratio? Nondum enim in carne factus Deus

erat

erat Verbum genitum ex patre. Illic considera di A uinam dignitatem adhuc incommixtam, syncera-
ram, & inconfusam gloriam, absolutam libertatem, æquidem cum patre potentiam. Nam ea quæ
non erant, producta sunt, ut essent communi cõsilio & opere, & similitudo non quælibet scripta
est per Moysen. Induxit enim nobis dicentẽ deum. Manifestum autem, quod ad Verbum quod
ex ipso, & in ipso subsistit: Faciamus hominem
secundum imaginem nostram, & secundum simi
litudinem. Nam uerbum, Faciamus, non uni cõ-
uenit, sed potius aliquibus super unum & duos.
Quoniam autem misericordia & dilectione erga
nos, ex insita & diuina mãsuetudine quasi motus
in figura dei & patris existens, non rapinam arbi-
tratus est æqualem se esse deo, sed seipsum exina- B
niuit, forma serui assumpta, & habitu inuentus
ut homo, humiliauit seipsum. Quis nobis sermo
persuadebit, qui de ipso recta sapere cum discreti-
one solemus, ut illo propter nos, & super nos de-
mittente ad humiliationẽ suam excellentiam, ina-
nitionis mensuras increpare & paruifacere aude-
amus. Tunc enim & primogenitus unigenitus,
habitusq; est inter multos fratres, qui unus & so-
lus tanquã filius ex patre. Descendit enim ad hu-
miliationem, & apparuit nobis similis, non ut ali
quid pateretur quod offendere possit, ut abijciat
quod sit deus, & uerè filius: sed ut hoc quod natu
ra est seruile et factum, hoc est nos, in gloriam que
sibi & soli proprie inest, deduceret, filios dei effici
ens. Quando igitur connumeratus est nobis, ut
propter hoc uocet primogenitus, nos ipsum non e- C
rubescemus ad hoc quod præter naturã est. Ipse aũt nos
potius prouehet ad dignitatem supra naturã. Ete-
nim diuinam & ineffabilem naturã coactam dice
re, uel à creatura uinci, quomodo nõ omnino stu-
pidi essemus asserere? Igitur factus nobis, non nobis
similis erit, absit hoc sic fieri, ut quod propriũ ipsi
abijciat, sed nos propter illũ super nos ipsos, gra-
tia eius qui nos honorat, naturæ propriæ mensu-
ram transilimus, & ad summum, & ad id quod
transcendit recurrimus. HER. Quomodo di-
xisti? CYR. Nonne geniti à spiritu, & filij dei
uocati sumus? HER. Etiam. CYR. Propte-
rea & connumeramur. Etenim & asciscimur, ut
super terram nullum uocemus patrem, & nostra
deo tanquam patri tribuamus propter primoge- D
nitum inter nos factum, & non alterius cuiusdã
gratia, quàm ut & nos propter illum filij. Hic e-
nim scopus ad dispensationẽ cum carne attinet.
Etenim ubi iam sapiens illud Christi sacramen-
tum, si suam offendit naturam, nihilq; nobis pro
desit? Descendit enim in hoc, ut esset primogeni-
tus, & cum multis numeraretur. Quamuis quod
alius sit, & melior secũdum naturam ab illis cum
quibus connumeratur, secũdum quod illa uiden-
tur, minime habet. HER. Sed dicunt ut non
mediocriter excellat glorioſus, & incomparabili-
ter emineat, his quæ coordinata sunt, primogeni-
tus omnis creaturæ uocatur CYR. Et ubi esset
incomparabilis illa gloria, uel ubi excellentiæ ma
gnitudo? esset enim in æqualibus rationibus no-
biscum secundum quod scilicet prædicatur de ip-
so, & alijs omnibus, conditum esse oportere. Por
rò sermo noster curiosius nunc quærit non quid
excellat, uel minutius sit in honore & gloria, sed
quid sit productum ut esse cœperit, & quid illo
superius, & num natura separetur ab alijs unige-
nitus, qua sequatur illum, quicquid aliud condi-
tum esse creditur. Etẽ num si quis uellet disce-
re quidnam sit sol secundum naturam, & diceret,
quid equus? utrum facti sint, & ex nihilo, uel cer
tè aliud quiddam à creatura, quid ipse diceres?
HER. Dicerem, quod facta. CYR. Si autem
ulterius inquireret ac percontaretur, dicẽs: Quid
autem in altero duorum priorem ordinem in glo
ria habebit? Nunquid nobis & risum concitaret
euidentissimam apponens quæstionem, quæ &
uolentibus respondere in promptu sit? HER.
Etiam. CYR. Nugamentum opinor res est, e-
quus enim cum gloria solis quomodo certabit?
Nam melioris utiq; conditionis est, et multum di
stantis: at si amborum substantiæ ratio trutinetur,
& quis considerauerit quid utrunque horum sit,
non alia ratione habebunt inter se, quàm ea qua
facta sunt, quamuis in gloria tantum sol distet. Igi
tur quando examinat sermo, qui de filio, & quid
secundum naturam sit uidendum est, frigida ue-
re & simulata gloriatio, quod putandũ sit ipsum
præstare in gloria, & alijs esse præpositum, si cum
creatura locetur, & intelligatur nobiscum ut fa-
ctus. Quidam enim externis eminentijs eum or-
nant, perstringentes quidem, & corrumpentes
quæ maxime digna. Simulant autem se honesta-
re & ornare gloriolarum & celebritatum splen-
dore, fœdam qua ipsum aspergunt, blasphemi-
am. Quod enim omnino locatur cum creatura,
substantialiter, et est inter facta, neque secundum
naturam esset deus, neque etiam filius & domi-
nus uerè, sed ut eximius inter ministros & subdi-
tos, nuda & sola gloria excellens. HER. Bene
dicis. CYR. Tempus est, ut & illud, obsecro,
admiremur. HER. Quòd nam? CYR.
Dum enim prætereunt, ne uideãt & sentiãt quid-
nam sit unigenitus, semper insipienter dicunt, no
men primogenitus simplicioribus obijcientes,
quamuis quomodo mẽdax fuerit, siquidem quis
uellet ad hoc dicere: si nomen primogenitus con-
scribes cum creatura filiũ, ut in multis fratribus,
& propter hoc primogenitum non esse connatu-
ralem, & simul locandum unigenitum declarat.
Nam quasi non esset, alius ab illo secundum natu
ram esset unigenitus, sed neq; si unigenitus prop-
ter hoc esset primogenitus. Vide fortasis, quod
neq; subsistere omnino putandum unigenitum.
Opponũtur enim inter se primogenitus & uni-
genitus, et quasi inter se colliduntur, uariam signi
ficationum uim habentia. Quomodo enim alte-
rum ab uno contra idem ordinaretur, & uerũ in-
telligeretur? HER. Non aliter posset, sicut ego
opinor, nisi dispensatio cum carne simul admitta
tur. CYR. Scias etiam, quod non aliud quid-

dam uisam fuerit sanctis Theologis, qui hunc no bis de his sermonē tradiderunt & manifestarunt. Diuinus enim Ioannes & unigenitum, & deum nominauit, Verbum ex deo. Insuper testimonium perhibuit ut deo, quod nō habeat initium in tempore. Paulus uerò is, qui & Christo plenus, Hebr.1 ac spiritu sancto repletus, doctorumq; optimus. Quādo autem inquit, introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes angeli dei. Tribuit nimirum congruum tempus primogenito, nempe tempus cum carne. Sic enim in mundum inductus est, quum olim & semper in ipso extiterit, & ab ipso non cognosceretur, monstratus est autem sic mediator tandē Dei & hominum, habens proprium & eximiū quod sit unigenitus. Deus enim erat ex Deo, solus ex solo, & ineffabiliter natus. Postquam autem factus est nobis similis, tunc & quasi cum fratribus coordinatur, per hoc quod uocatur primogenitus. Vbi enim exinanitio, nisi in eo quod factus est primogenitus ex unigenito, & inter creaturas nobiscum ut homo, is qui super omnem creaturā? quomodo item pauper factus est dives existens, nisi accepisse uideatur quod alienum, per quod & pauper factus est? Nunquid autem in sola exinanitione, & in tempore humiliationis quod factum est, coordinari cum creaturis congruit? minime, dum non exinanitur factum, sed situm est super creaturam, et transit ultra gloriam eorum quæ facta sunt. HERMIAS Congruerit. CYRILLVS. Quamuis primogenitus in eo quod propter nos uoluit pati celebrem paupertatem aduenit. Simul enim pauper fuit nobiscum dives existens, congruum fuerit & uerum opinor, debere intelligi quod sit unigenitus, etiā si non sit pauper. Omnino enim nihil in nominibus de hoc mentiendū, est autem in eodem et unigenitus & primogenitus, sicut filius uerè & non factura. HER. Sed positum est, aiunt, nomen filij propter manifestas facturas. Ego enim dixi dij estis, & filij excelsi omnes. CYR. Iam dic quid uerum & naturalem deum, & filium ex ipsa substantia dei ac patris natum, offenderet in gloria, uel etiā in ipso uerbo, quod quodammodo esse intelligitur, si & nos ipsi quamuis natura terreni uocemur secundum adoptionem filij, & dij? imò quomodo non mediocriter proderit ipsis ad discendum aptioribus, inter sermones de filio etiam hoc quod nobis tribuitur? HER. Quomodo? CY. Dixerim amice, quod neque hæc neq; alia sublimem quandam naturā habentia, deduxerit in conditionem deteriorem uerborum abusiuorū uirtus. Neq; etiam quod minus, & quod ab illorum nobilitate uincitur, ascendet ad hoc quod super naturam, nudis uerborum excellentijs honoratum. Nunquid nostin quod dico, & bene intelligis? HER. Non admodum: CYR. Audi igitur, quum unus sit, & adorabilis secundum naturam deus, dij & ipsi secundū gratiā nominati sumus, & etiā filiationis accepimus gloriam, nónne hoc iam pronunciabas? HER. Etiam. CY. Quid igitur amice postquam dij uocati sumus & filij, nūquid erimus quodammodo & nos ipsi dij secundū naturā, et uerè filij eius qui super omnia situs est, et super omnia oritur, et credimur habere subsistentiā, non ut externū quendam splēdorem, sed ut summæ naturæ fructum? HER. Minimè, quod enim natura factum, quomodo esset natura deus? CY. Bene amice, manet enim unumquodq; in sua natura, neq; dictionis pondere simul exaltatur, neq; etiam iubsidet, licet dicatur aliquid humilius de eo. Igitur age dicamus, licet dicatur de filio primogenitus, utpote facto propter nos, quod apparuit nobis similis, nō abiecerit propterea quod est Deus, et filius secundum naturam ac uerè. Nam quemadmodū nos quod dicti sumus dij, nō euexit ultra aliquid quod est supra naturam, sic opinor nihil deduxerit eum in hoc quod est præter naturam, ita ut cū creaturis ordinetur, propter humanitatem. At si qui deprecentur, ne uerbū diuersa significet, néue abusiue capiatur, poterimus opinor, & nos & illi in quouis sermone facultatem hanc habere, & si cui placet, peruerse docere, urgereq; & dicere, summam naturam, quæ super corpus & speciem est sine quantitate ac magnitudine, impalpabilis & materiæ expers, quare ad corporales figuras deducunt, faciem domini, manusq; & pedes nobis nominantes facillime refutauerimus talium increpationes, idq; strenuè, ac sapienter dicentes, quod indiscreta dictionum pronunciatio, quæ fit necessariò ad utilitatem auditorum, nihil offendet incorpoream naturam, quò minus sit id quod est. Nónne sermo iste probabilis est, et ualde bene habet? HER. Optime. CY. Quoniam autem inflati isti uana sapientia, opponunt manifesta insipientia quasi inexpugnabile argumentum contra unigenitum, nomen Primogeniti, dicentes esse cum creatura numerabilem ipsum tāquam cognatum, et omnino eiusdem naturæ sortitum naturam, secundum quod dicitur factus. Vis & aliud quiddam de hoc dicamus, quod non inutile futurum? HER. Grauissimam rem dicendo mihi feceris. CY. Nónne per filium uocati sumus ad adoptionem filiorum; qui accepta fide erga illum configurati sumus ad illum, tanquam ad exemplar imagines? HER. Etiam uocati sumus, & configurati sumus ad filium. Scriptum est enim: Quotquot acceperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. CYR. Optime dixisti. Itaque recte ac euidēter de hoc dixisse te scio, quod uocati sumus ad adoptionem filiorum. Nunquid substantialem & naturalem. licet non uocatos esse contingat, sortiti sunt fraternitatem & cognationem, uel quomodo? HER. Non substantialem, absit, sed externam & secundum gratiam.

CYR. Quomodo igitur iam factus filius, propter hoc quod primogenitus? quomodo autem substantialiter connumerabitur cum fratribus, propter id quod est eiusdem speciei, quum acceperimus fraternitatem, cum eo non naturalem, sed externam magis & temporalem, neque eam quæ fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ fuit ante aduentum cum carne, sed quando factus est nobis similis? Nō enim dixerint, quam ualde delirare uoluerint, quod ad fraternitatē hunc cum illo antiquiores legalis litera uocârit: Spiritus enim seruitutis erat in illis. Vnde ualde manifestum esset, quod Verbum ex deo non sit nobiscum inter seruos: Quod enim situm est in seruorum ordine, iam ad fraternitatem non acceptum est. Veruntamen ad illud nunc nobis sapienter & sine euagatione eundum est. HER. Quod? CYR. Quod natura accidit rebus quibusdam ô Hermia, non in temporibus particeps sit, sed nec tanquam alienum assciscitur. Semper enim magis uidetur in ipso existere, & comitari ipsum esse, & ut exempli gratia dicam, rationalis ab initio secundum naturam homo, sed non iam diues. Nónne accipiet quidem ut externum & aduentitium ditationem, naturalibus autem legibus insitum habebit ac fundatum, esse, & uocari rationalem? Igitur uerum est, quod nullus intellexerit, opinor, accipi, & hoc in tempore, quod initio cum esse concurrit. HER. Verum est. CY. Si igitur semper frater esset, & annumeraretur creaturis filius, sicut genitus cum illis, & esset propter hoc primogenitus, quid naturę nostrę accederet quod non habentibus largiretur? Dico sanè fraternitatem. Cur autem & solis dedisset his, qui crediderunt, quam omnes habuissent, etiam si non credidissent? Quid enim impediuisset, & familiaritatem separasset? Eò quod commune est geniti cum genito, factū esse. Sentis nunc quò aduersariorum sermo tendat? HER. Etiam. CY. Igitur amice sinamus illos in stultis cogitationibus uersari. Nos autem conferamus nos ad ea quæ inculpata sunt & recte sentiamus, quod sit quidem propter nos primogenitus, quando factus est nobis similis. Vnigenitus autem iterum, quia omnino cum nullo collocatur. Quandoquidem & solus prognatus est, & ex ipsa substantia dei ac patris genitus. HER. At siquidem uellent & ipsi unigenitum illum dicendum putare, quoniā solus ex solo genitus est patre, quid posses ad hoc dicere? CY. Censebitur meritò mente destitutus esse, & amisisse cor, quod uirile & ualidum aliquid uidere soleat. Dixerim autem, quod aberrârint non mediocriter ab exacta nominum doctrina, quodammodo transilientes ea quæ per illa significātur, & incircumspecte trahentes pro sua libidine quò uoluerint. Nam unigenitus significat id quod ex natura cuiusdam genitū est, non quod arte elaboratum. Vel certè prodeant in medium, respondentes interrogantibus ubi dictionem hanc legerint acceptam de eo quod ex arte & scientia. Non enim concedemus illorum improbitati pro sua sententia legem ponentium, fœdissimè uim significatorum in peruersum detorquere. Nunquid enim si scapham unam & solam fecerit faber lignarius, unigenitum uocaret suum, quamuis artis ac scientiæ suæ opus sit. Iam quomodo hoc non ridiculum, uel prudenter dictum tibi uidetur? HER. Minime. CYR.

Quod autem aduersarij & superflue contendunt, & insipientissime dicunt, solum ex solo genitum patre filium, hac ratione & ualde eximiam naturam separatam esse, & ad summam nobilitatem peruenisse bifariam delinquere demonstrabuntur, & rudes erunt. HER. Dic quomodo? CY. Primum quidem, quod necessaria & ineuitabili ratione, post filium accusant patrē desidiæ, & semper mobilē, ociosum suis esse etiam nolentes confitebuntur, & defunctum esse opificio nihil omnino iam post illum attingentem, sed permittentem quodammodo filij potentiæ & naturæ, operari & facere ea per quæ sola summa natura agnosceretur, & ea quæ deitatis propria fructus erunt facta substātiæ. Et gloriabitur, ut uidetur, Deus ut pater, in unica & sola creatura filio, qui in pluribus uersabitur, & magis sapiet quàm pater, æqualis quidem substantia cum illo, eo ǫd natus sit creaturas producere, & creare aliquando ex nihilo: plus autem habeat, opinor, in hoc quod est utilis, quandoquidē boni est ad existentiam adducere ex non existentia, & per gratiam facere, esse, ea quæ esse nōdum sortita erant. Proinde ad hoc incōueniens, sermo repet, quod constituet ociosam naturā, quæ semper mobilis, cui & soli cōuenit his quæ non sunt largiri esse. Nónne benignitatis fontem & originem suarum cogitationū rationibus freti miseri eatenus sistunt donec refutēt filium, secundum quod ipsis uidetur, quamuis cur, si aliquando deus ac pater ociosus esse uoluit, & sine opere postea, sermones cōposuit nobis beatus Moses, & stultas dementias sicut probabile, uel saltem iuxta illos scribit, dicēs: Et dixit deus: Faciamus hominem secundū imaginem nostram, & similitudinem. Etenim uerbū Faciamus declarat minime in opere ociosum etiam erga nos ipsos, sed operantem magis cum filio & spiritu. Insuper & operatos manifestè ostendit: Et fecit, inquit, hominem deus, secundū imaginem dei fecit illum. Sed non uideatur mendax, superno præconio insignis diuinus Moyses. Persuadeat autem magis semper esse mobilē & operantem patris naturam. Verbū quod ex ipsa patris natura prodijt prædicans. Dixit enim alicubi Christus Iudæos increpans. Nam indignabantur quidam quod aliquid faceret per sabbatū, Pater, inquit, meus usq; hodie operatur, & ego operor. Et alio loco: Verba quæ ego dico uobis, à me ipso non loquor, sed pater in me manens, ipse facit opera. An non absurdum ô Hermia, & periculosum esse dixerim saluatoris nostri obluctari uerbis: et quum scriptura diuina affirmet patrem uniuersorum esse cum filio conditorem, illi circa creaturam ociosum esse dicunt? HER. Periculosissimum. CY. Stultum autem & illud opinor. HER. Quod nam? CYR. Si filius habet eximium & excellenter meliorem modum factionis quàm ille, huiusq; & solius gratia fortitus est quod solus à solo factus est patre. Dicant illi, nam discere uelim, num creaturis post filium, & per illum factis, inuiderit pater, ne ad fastigium

Ioan. 5

beatitudinis perueniant. Num permittis illis, ut A seipsa operentur, uel certe dicent illum superiorē inuidia, & omni ocio. HER. Dicent, sicut ego opinor. CYR. Recte sapientes amice, uel saltem in hoc. Non enim deteriores apparent Græcorum sapientissimis, quorum unus de Deo dixit, nempe Plato. Bonus erat, bono autem inuidia nulla erga nullum inest. Quando igitur bonus est pater, imò ipsamet bonitas, cur non creaturis omnibus, in summū peruenire, ut rem communem citra inuidiam protulit, ut bonus in admiratione esset, quum id sola uoluntate & operatione posset: concesit autem alteri condendi officium priuans reliquam creaturam re incomparabiliter meliore? HER. Sed non in uniuersum, aiunt, ocioss est pater, simul enim operatur cum B filio, & simul subsistunt cætera. CYR. Quam igitur aliam à filio habet collationē ad hoc? Nunquid meliorum operatione ipsius, hac ratione & utiliter suis motibus assumptam, uel deteriorem & minorem, & non necessariò assumptam? Itaq; si ut meliorem & utilem, superfluus sermo est, imò & blasphemia: eum enim ex quo natus est filius transcendet quodammodo, & abundantius possidebit dei ac patris mensuram absoluens melius id quo ille opus habet. Si autem ut uiliorem & non necessariam, & quodammodo facientem opificium deterius, quid persuadet, dic mihi, operari cum filio? Vel quomodo non dicet quis statim, quod nescio quomodo patrē pœnituerit melioris, & id quod non sic habet uoluerit seruare, C impulsus quidem uel etiam negligēs per se ut uelit circa creaturam operari, quo et solo repente illi pulchritudo induci potuerat, simul autem accepit filium, ut ne deteriore nō mixtum existentiam & beatam productionē haberet. HER. An non facta creatura aiunt subsistit per se operatione patris. Erat autem aliter non probabile supernaturalem et summam eminentiam deduci etiam usq; ad uilissima. CYR. Etiam hoc fuerit scoria & abominabilis cordis eructatio. An non insipientis esset cogitare, quod si quidem patris per se operatio uere esset molesta & grauis, uel certè omnino inaccessa, factiæ & conditæ naturæ, sit delicata & amœna, & tolerabilis soli filio, qui secundū illos eiusdem naturæ naturā cum creaturis sortitus D est? Quod enim semel facturis intolerabile est, neq; uni tolerabile esset, etiam si supereminere & longe excellentius attingere uideatur, quod patrem decet, etiam in tam uilibus duplicem haberet blasphemiam. Nam iniuria quidem afficiunt filium, redarguent autem patrem quamuis uenerari putantes. HER. Quid cogitantes uel dicentes? CYR. Nam abducunt filium ab eminentia quæ in patre intelligitur. Veruntamen opinor illum uenire in summam eminentiā & dignitatem non negauerint, licet quidam sint valde absurdi. Itaque quum sic habeat natura filij, & ad hunc honorem & magnificentiam pertingit, ut oporteat eum creare principatus & dominationes, & quæ ultra illa sunt, congruitne etiam ei, dic obsecro, passerculum facere, & illo inferiora? tribuemúsne alterius cuiusdam potentiæ? HER. Minimè, omnia enim per illum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, sicut scriptum est CYR. Et quomodo non paruum esset & uile naturæ filij condere passeres? quare autem & imago & similitudo existēs dei ac patris? Nónne & hanc seruauit cum illo similitudinem, & uiuificam, productiuamq; uirtutem alteri sublegat in tam abiectis rebus? Nónne sicut dei ac patris summā eminentiam parum dicunt esse ipsi condere angelos? Dixerint meritò, demetientes & filium, quod reptilium factura & passeris creatio, & florum in agris uaria differentia, multum absit à dignitate illo digna: quāuis olim summis laudibus creaturas Psal tes ornārit, dicens: Exoriri faciens fœnū iumentis, et herbam seruituti hominum. Vel igitur subintroducant nobis alios conditores, qui secundū proportionem creaturarum se habeant, uel manifesta cōtumelia aspergant unigenitum, eum conditorem esse dicentes etiam uilissimarum rerum. HER. Non parum periclitatur illorum sermo. CYR. Quomodo igitur non superbè et imperitè contra patrem dicunt, quod negant eum esse conditorem illorum, quorū dicūt esse deum, quamuis dicentem audiant Christum, qui dei & patris admiratur prouidentiā. Nónne duo passeres asse uno uenūdantur, & unus ex illis non cadit in terram sine patre nostro, qui est in cœlis? At ille qui usq; ad passeres suam dilatat prouidentiam, quomodo respueret condere angelos & firmare cœlum, & compingere terram, solemq; & lunam ac stellas proferre, in quibus & admirabilis est laudibus illum sanctis angelis ut magnificū prosequētibus? Dixit enim quando facta sunt astra: Laudauerūt me uoce magna omnes angeli mei. Nónne uideor tibi probabilia considerasse, & recte dicere? HER. Valde. CYR. Dic obsecro mihi, nónne nec paruum nec magnum inter creaturas, dices, non esse ex diuina uirtute? HER. Minime. CYR. Iam quomodo non stultum est diuina opera nominari, & dici per filiū facta, non credere autem ipsum esse deum, sed connumerare facturis tanquam illis cōnaturalem? Nam quod factum, non iam deus. Quinetiam non essent ultra creaturæ, eminentiæ substantialis factoris sui demonstratiuæ, non minorem & aliter habentem naturam sortitæ, quàm quemadmodum intelligitur fortasse conditor. Et hoc bene intelligens diuinus nobis scribit Paulus: Inuisibilia enim eius à creaturis mundi, dum ex facturis intelliguntur, perusdetur sempiterna eius uirtus & diuinitas. Nunquid dum intelligitur factus omnium conditor Verbum, diuinitas eius cognoscitur, et sempiterna & similiter se habens uirtus? Hæc enim sempiterna. Sed opinor, nihil omnino iam impediet deitatis appellatione creaturam, quin & ipsa gloriari possit. Et quid illinc? suam nobis deitatem ostendent uisibilia, & non iam dei. HER. Quid igitur, si dicerent patris deitatem, & sempiternam uirtutem per factorum magnificentiam declarari?

declarari? CYR. Ipsi suos accusare sermones, et suis sensibus obluctari facile demonstrarentur.
HER. Quomodo dixisti? CY. Quia usque ad ad excellentem filij dimetientes, & definientes, creatricem operationem patris, à creatura mundi peruideri illum dicunt: quamuis sancta scriptura mũdi facturam, filio tribuat. Scriptum est enim: Verbo domini firmati sunt cœli, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Itaq; opifex mundi nobis prædicat Verbum, & potentiam ac diuinitatem commendat manifestam. Etenim creaturam uidentes ut creaturam, admiraremur Verbũ conditorem creaturæ. Et nihilominus meritò illũ coleremus uera pietate ac religione, deum esse secũdum naturam, & ex deo processisse credentes unigenitum. Sic enim reijcientes crimen, ne uidea mur aberrasse repellimus, & in ipsorũ capita pœnas remittimus, quas et diuinus nobis Paulus interminatus est, dicit enim sic: Quapropter dedit deus eos cupiditatibus cordiũ suorum in immundiciam, ut ignominia afficiãt corpora sua inter seipsos, qui scilicet mutarunt ueritatem dei in mendacium, & uenerati sunt ac coluerunt creaturam ultra creatorem, qui est benedictus in secula, Amen. Igitur si falsam & prophanam, & adulterinam declararunt quidam per mendacium ueritatem, factæ seruiendo creaturæ supra deum uerũ: reproba & nobis mens inesset, abiectiq; essemus ad hoc quod non recte habet, & erraremus cum impijs, seruientes factæ creaturæ filio. Factus em̃ esset secũdum illos. Aut non esset creatura quod factum? HER. Et quomodo non? CY. Vide igitur ô Hermia, quantam in stultitiam illorum sensus ruat? Nam diuinus alicubi & sanctus sermo dicit deum uiuentem, & uerum agnitũ à gentibus cõgregatis per fidem in agnitionem filij, miserrimi illi in has deueniunt cogitationes, ut nullo modo erubescant obijcere illi quod humiliter factus sit. Scriptum autem est sic de his qui uolũt sequi sanctos apostolos. Ipse enim, inquit de nobis: Quem ingressum habuimus ad uos, & quomodo conuersi estis ad deum ab idolis, ad seruiendum deo uiuenti & uero? Iam si gentilis cultus turpitudo est creaturam adorare, cõuersæ autem sunt gentes ad deum uiuum & uerum, ascriptæ domino Christo, & translatæ ad adorationem filij cum patre, quomodo iã intelligeretur factus? & non necessariò sentiretur, quod uana quidem sit fides, & falsa de deo opinio, etiam apud nos, quamuis euasisse nos dicamus ueteris erroris crimen? HER. Etiam inquit: Conuersæ enim sunt gentes ad deum uiuum & uerum dominum.
CYR. Et quis fieret à nobis conuersionis ad deum modus? & quomodo qui repellunt culturam creaturæ ut friuolam & inanem, irent recte & sine errore ad uiuentem & uerum dominum?
HER. Per fidem opinor, hoc est enim, ex bona conscientia stipulatio cum deo. CYR. Verus quidem sermo est, attamen illud dic, nónne in patrem & filium, & spiritum sanctum est fides?
HER. Sic dico. CYR. Qui autem fidem immobilem & inculpatam, & ab omni macula liberam seruarunt magna alacritate, crediderúntne in deum simul & creaturam, uel certè uno modo in Deum colligantes filium patri ut connaturalem? HER. Vt in unum uidelicet deum, hoc est in unam deitatis naturam, uel certè uiderint, quod non extrahunt à crimine pedem, copulantes cum creatura naturalem deum. CYR. Cõgruit itaq; quod & in filium sit fides tanquam in deum uiuentem & uerum, sine labore autem, hoc est manifestum etiam tibi, si audias dicentem filium: Creditis in deum, & in me credite, non in creaturam & deum. Absit, imò propter identitatem in substantia, & sine uariatione æqualem in unam deitatis adducens naturam, iterum dixit: Qui credit in me, nõ credit in me, sed in eum qui misit me. Credere enim in filium non destituit à patre, sed in genitorem patrem per filium, germanum adoratorem uerè deducit. Quod autẽ Christum ut deum & uerum cognouerit, ac adorârit, eorũ qui idolis seruierant multitudo, facile discet Paulo sic dicente: Ideo memores estis quod aliquando uos gentes, quæ dicebamini præputium à circuncisione in carne manufacta, ut dicitur, q̃d eratis tempore illo absq; Christo, abalienati à Repub. Israël, & alieni à testamentis promissionis, spem non habentes & impij in mundo. Intelligis igitur, quod existentes absque Christo deo naturali, aberant gentes, & segregatæ erant à ueritate. Etenim impiæ erant iuxta mundum. Postquã autem filium cognouerunt per fidem, intraq;, bonũ spei apparuit, indignitatis gloriam effugerunt, & exuerunt. HER. Bene dicis. CYR. Deus igitur uereq; filius, nam sic inadulteratum manet, ac cauillis carebit, quod in nobis per sanctum baptismum innouatum esse credimus. HER.
Et quid hoc est? nondum enim intelligo.
CYR. Nónne renati sumus spirituali natiuitate, ad filium cõfigurati, & reformati per spiritum ad diuinam illius & summam pulchritudinem, diuinam naturam, participes esse facti filij ut Dei, ostendimur? HER. Etiam. CYR. Quomodo igitur adhuc factus? Iam in nobis sacramentũ non est deceptio, nec uana spe, nudam, ut uidetur, habens, quasi in solo dicto, opinionem, nec illusio uera, & ultra hoc apparẽtia existit, id quod esse credimus. Diuinæ enim naturæ, quomodo uel unde nos participes? uel quis nobis dei character imprimitur, quod cõfigurati sumus ad filiũ? siquidẽ est non deus ut factus. Vide aũt quod putandus est non absq; factione existere etiam ipse pater ac deus. Imaginem exemplaris refert character. Vel illud dic. Dicã enim: Nónne in animo cõcipiens diuinam naturam, aliquid omnino incomparabile nec cõferendum cum natura dices? & nulli rei sine uariatione assimilatum pones?
HER. Omnibus quidem modis. Dei enim natura, quomodo non omne quod factũ est transcenderet? CY. Igitur nunquid qui mente preditus, exemplar rei factæ intelliget naturam non conditam & non factam? nihil enim in re quæ semper

& similiter se habet unquam uiderit naturā, quæ aliquando non sit & facta. HER. Sic habet.
CYR. Verum etiam opinor quod diuersum. Non enim in eo quod est nunquam, uiderimus semper & similiter existens. HER. Verum.
CY. Quid igitur tam admiratione dignum in nobis ex configuratione illa ad Christum? Vbi autē diuina pulchritudo in credentium animabus, ut res insolita? quum omni quod factū, ad id quod factum, secundum, quod factum esse intelligitur, quid eiusdem speciei non extraneum naturæ lex inscribat. Esset igitur semper conformis filio, si factus esset, omnis creatura, qualis igitur pulchritudo in animabus nostris insinuatur per spiritum, qui superflue facit et frustra apponit, id quod etiā si quis nolit, assequatur? Quod ergo secūdum naturā possedimus, & intrinsecus habet quis, id ab alio non acceperit. Verum hunc omnis recta & erroris expers ratio ridebit. Diuinæ naturæ soci, ob habitudinem cum filio per spiritum, non tam in nuda opinione, quàm ueritate omnes sumus qui credidimus, & configuramur ad deum, redeuntes ad summam pulchritudinem. Formatur enim in nobis ineffabiliter Christus, non ut factus in factis, sed ut non factus, & deus in condita & facta natura ad propriā imaginē, quàm per spiritū insculpit, & ad dignitatē quæ super creaturā, creaturā hoc est nos, trāsfert. HER. Igitur nihil est, qd auertit uel trāsfert à uera filiatione unigenitū. Dabimus aūt, factum esse ipsum, & non factū esse. CY. Etiam, siquidem ipsum in deum sic recepimus, & adoratione nostri ac angelorum sanctorū colendum censuerimus, deitatisq; eminēti gloria coronare dignabimur, ut ne prēterito creatore, & natura uniuersorum regina prætercursa, creaturæ seruiamus, & non facti gloriā facto dantes iustè audiamus: Ecce stultus, & sine corde.
HER. Non enim & illud dicerent, quod & filius sit & deus. CY. Et quomodo non stupidum, & ridiculum est nudis quidem nominibus, & uocabulorum differentijs, quasi imagine & pictura illum colorare, positum autem inter creaturas diuina gloria spoliare? an non ualde turpe dicere ipsum factū esse, siquidem deus ut adorabilis est?
HER. Bene dicis. CYR. Igitur siquidem sic opinari oportet & prætermissis utilibus sermonibus illudere, ut ejiciatur filius ab ordine diuinæ deitatis, extenta illud dicāt uoce, & manifeste blasphement. Aduituri enim sunt propediem à nobis & sanctis angelis: Ite ad lumen ignis uestri, & ad flammam quam accendistis. Nos enim uertemur in uiam errore carentem, Verbum ex Deo secundum ineffabilem naturam prodiens, deum esse, & uerum credentes. At si in mentem redierint non ualde indocilē et stultam, non negabunt blasphemia, ut opinor, minus molesti. Deum autem ipsum confiteri solent, & à substantia dei ac patris summouent. Meliorem autem quodammodo creatura esse dicunt, quasi in medio positū naturæ ingenitæ & genitæ, audiant quod deitatis natura quō intelligeretur uaria? Deus em̄ tanquam ad deum non aliter et aliter habet, secundū hoc scilicet quod est deus, quàm quemadmodum etiam & in nobis ipsis uiderit quis. Nam unam esse humanitatis naturam dixerimus, & substantiæ definitionem unam, & in uniuersali & in particulari non uariatam. Itaq; uel deum esse credentes liberēt omnino eum ne inter creaturas sit, uel si hoc non persuadetur eis, omnino neque deum esse fateantur. Late enim ridentes dicemus, uel facite arborem putrem, & fructum eius putrem, uel facite arborem bonam, et fructum eius bonū. Nam ex fructu arbor cognoscitur. Nónne ô amice, manifeste & sine errore cognoscimus quid unaquæq; res sit secundum naturam ex his, ex quibus uerè esse credita est? HER. Vtiq;. CYR. Age igitur consideremus quæ'nam sit dei filij natura, & illud mente ponamus, quod siquidem nō est deus secundum naturam, factus est, et ut sit nobiscum productus est, iuxta ebriorum & insanorum illorum sermonem. Quomodo igitur recessit ab eo mundus, et factura separata est? nunquid iuxta interualla secundum locum dimensa? sed quomodo non est nugamentum hoc? Vbi enim uel quomodo quod incorporeum distinguet, uel qualis illud locus circunscribet? Vnde & beatus Ioannes testimonium perhibuit: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Nunquid igitur ô Hermia, recte sapientes, apostasiæ modum, et defectionis intercedentis alium quendā ab illo esse dabimus, mundum, inquam, nō cognouisse eum qui semper simul extitit conditorem? HER. Quomodo nō?
CYR. Itaq; mundus fugitiuus erat, aufugiens à communione cum illo, propter hoc quod nesciebat conditorem super creaturam, & habitudinē per spiritum abijciebat in improbitatem prolapsus. Nam simul ut hominis natura ineffabilibus nutibus opificis producta est, etiam habitudine quadam cum spiritu honestata fuit. Sufflauit em̄ in faciem eius spiritū uitæ, non aliter quàm in animal opinor, quod in sanctimonia & familiaritate cum deo clarum expiret, nisi sancti spiritus honestetur præsentia. Etem̄ quando unigenitus factus est homo, inuētam hominis naturam ab antiquis & primis bonis destitutam, iterum eam ad illa redire urgebat, quasi à fonte suæ plenitudinis immittēs, ac dicens: Accipite spiritū sanctū, sicq; carnali & manifestiore flatu spiritus naturam adumbrans. Erit igitur æquale cū primo initio, renouari ad initium, & hoc secedendi modo facta natura laborauit, non distantia secundum locum. absit: sed expulsa & prolapsa, à Deo, & copula cum deo per spiritum. Igitur siquidem filius iuxta illos est inter facturas, quónam modo egressa est, & separata ab eo creatura? Semper enim quod cognatum, amicum est, & non separatur factum à simul facto, secundū quod sunt facta. Nam extraneum semper quodammodo, in his quæ sunt diuersi generis, uel diuersæ speciei, non in his quæ unum et eundem naturæ terminū sortita sunt, uideri solet. Quomodo igitur habitat per spiritū in creatura filius,

Esa. 50

filius, qui adiectus est, uel donatus: uel ad quã sub limitatẽ euehit spiritualẽ: uel quid præstantius in illa significat? Quomodo aũt ipse nõ existẽs melior? factus enim nobiscũ, sicut illi dicunt, seipsum inaniisse dicit: uel quo opus habebat descensu, ut se demittẽs ex summis quæ super creaturã iungeretur eũ mundo, mundiq; pars fieret, nisi super mundi esset creaturã? HER. Opinor illos ad hoc hæsitaturos. CYR. Quare aũt solus ipse liber, & libertas quum omnis creatura deo seruilẽ ceruicẽ submittat. Dementissimi aũt & deliri essemus amice, si filiũ deo ac patri coæternũ, in his qui ob gratiã assumunt, ponemus. Vbi em̃ nostrũ, uel quale denique exemplar? si descendat nobiscũ, cui cõfigurati sumus, eo quod adoptamur cũ eo, & imitamur eũ. HER. Distinctũ quidẽ nobis & dilucidũ sermonem absoluisse uideris, reor aũt aduersarios dicturos: Viri eximĩ, nónne factura esse filiũ sanctũ nobis sermones olim collaudarũt, magnusq; et diuinus apostolorũ chorus nouit? Quin & Salomon dicit, prædicendo depingẽs: dominus cõdidit me initiũ uiarũ suarũ ad opera sua. Eximius quoque præ alijs Petrus inqt: Certè igit̃ sciat oĩis domus Israël, quod & dominũ ipsum & Christũ fecit deus. Quid igit̃ diceremus, si talibus iterũ nos oppugnarent sermonibus? CYR. Quid aũtẽ aliud, quã id quod uerè dici potest: Inimici aũt nostri insipiẽtes? Mens em̃, sapientia quæ supernè uel ex patre luminũ descẽdit nõ illustrata, sed crassa & nigra, & præ indocilitate caliginẽ euadere nõ ualẽs, ut mihi uidet̃, morbo graui infestat. Vnde sic deo canit diuinus Dauid: Illumina oculos meos, ne unq; obdormiã in morte. Age igitur celerẽ ac sobriã propositorũ scientiã inquirentes, & quasi sagaces canes et boni, nondũ cõspectã & à malis nõ deprehẽsam indagemus ueritatẽ. Etenĩ absq; dubio conditũ esse seipsum, dixit filius, idq; nõ absq; causa dicit hoc sibi euenire, ad opera aũt magis illius, & initiũ uiarũ illius, nempe dei ac patris. Igit̃ creatura in his uerbis nõ significat eũ quæ ex nihilo, abiit: sed eã quæ est existentis & subsistentis, in talibus quibusdã faciendis productionẽ: quemadmodũ scilicet in intelligẽtibus extra se facere telã, uel ferrea quædã, uoluntas excitãtis ad opera facit quidẽ operari id quod utrunq; conat̃. Intelligitur aũt nullo modo illud ad esse pduxisse. Igit̃ si quidẽ quũ nihil oĩno iliatũ esset, dominus cõdidit me, dixisset filius, quantũ ad coniecturã attinet probabile admodũ esset, quod illi diuulgãt. Posq; autẽ nõ simpliciter conditũ esse, sed ad opera & initiũ uiarũ, cur nõ præterito indigniore quod melius est eligũt, Inteligentes quod scriptũ est de deo: Et factus est mihi dominus in refugiũ? Nunquid cõcedes factũ esse deũ si à quopiã celebret̃ ut refugium? HER. Nullo modo. CYR. Quid igitur dic obsecro, discendo mentẽ habent rebellẽ, & aliò se inclinantẽ, & multiplicibus impostoris quasi bona armatura instructi, depellũt peruersi, cũ oporteat uelle ad ueritatem dirigere, etiam quod non ualde diuinà dictu uideatur propter humanitatem & similitudinem filij nobiscum. Opinor item & illud congrue dici posse, quod conditum esse dicens addiderit, quod & genitus sit. Ante omnes colles, inquit, gignit me. Vel igitur natiuitatem eo quod dictum est, cõdidit me, auferemus uel prætereuntes eo quod conditus est, natum esse concedemus. Verba enim inter se pugnant, quæ per utraque manifestantur, sed utrinque sermo ueritatem habet. Igitur ille genitus quidem est à patre ut deus, conditus autem secundum carnem. Et persuadet hoc nobis sacer sermo. Ecce enim, inquit, uirgo in utero habebit, & pariet filium, et uocabunt nomen eius Emanuel. Quod est si quis interpretetur, nobiscum Deus. Quomodo enim fieret nobiscum Deus, existens Verbum? nunquid propinquitate & habitudine secundum locum & legem corporum? sed quomodo hoc non absurdum? Igitur quando conformitatem ad nos & seruitutis humilitatem suscepit, uaditq; nobiscum inter creaturas is qui non factus, tunc factus est nobiscum, quamuis in tantum præcellat & emineat, quantum intelligitur deitatis natura creaturæ & facturæ naturam præcellere. Etenim diuinus Dauid immensis quibusdam & incomparabilibus eminentiis super nos exaltatum & existentem in gloria ineffabili, uocabat, ut configuraret se nobis unigenitus ex Deo natus, dum psallit ac dicit: Vt quid domine recessisti à longe, despicis in oportunitatibus in tribulationibus? Etenim qui lege naturæ distans, & cum alijs omnibus, non connaturalem, & inaccessam sortitus proprietatem ac excellentiam uenit ad nos, quando uoluntariam propter nos sustinuit inanitionẽ. Si autem non sic habere dicent, quid prohibet adhuc, sicut ego opinor, citra ullum lapsum dixisse, quod frustra tradiderit nobis diuinus sermo nobiscum factum esse filium dicens: quando factus est homo. Quando enim fuisset non nobiscum, siquidem esset factus? HER. Bene dicis. CYR. Si autem dicatur Christus fuisse & dominus, cogitabis quod inaniuerit seipsum, mensuram seruilem subiens, propter similitudinem nobiscum, & erat, opinor, sapienter actum & necessarium, ne nostra & carnis humilitate diuina natura uincatur, indebilem seruitutis prædicationem habens, & inuecta etiam ingnobilitatem, sed Deitatis gloriæ cedat seruitutis humilitas. Igitur quandoquidem inter seruos appellatus est propter nos, redijtq; ad naturam quæ sibi inerat, & non reiectaneam, naturæq; legibus fundatam, Dominus uocatus esse dicitur, & nobiscum fuisse propter humanitatem. At si abstinentes à uera contemplatione, annexuri simus Verbo, omnia opera carnis, hoc est ea quæ propter carnem facta & dicta, non mediocriter impij erimus. Factus enim sub lege & etiam uisibilis ac palpabilis, & paulò minor angelis, & inter impios reputatus est, & sicut ouis ad occisionem ductus est, miserabilemq; mortem sustinuit. Referendum igitur ad naturam uerbi etiam si absq; carne hoc intelligatur, & in hisce humilioribus & ualde ignominiosis fortasis esse? Et quid inde? excidit ille dilectus,

& patri consîdens ab omni eo posteà, quod diui- A
na gloria ipsum retinet, imò et uix æqualis erit an
gelis. Quare igitur ille in diuinis conspicuus est
thronis, & considet cum patre? Illi autem in circui
tu stant, non censentes ignominiam, quod seruili
is sub eo conditionis sunt. Et ille quidem est & di
citur dominus sabaoth, isti autem celebritatibus,
ut dominum honorant, plenumq; esse cœlum ac
terram gloria esse dicunt. Nunquid igitur tam ad
mirabilem, qui ad summum nobilitatis fastigium
peruenit, dicere factum esse, frigidi et uani cordis
morbus fuerit? HER. Omnibus itaq; modis.
Nam hæc probo. Nihilominus dicũt ad opera pa
tris præmissum esse filium, nõ solum quando no-
stram induit formã, sed ex quo & apparuit ut per
ipsum omnia operetur, quasi organicum quoddã B
ministerium, in creaturis suam motionem confe-
rentem. CYR. Papè, quàm grauem & intempe
ratam temeritatem? à quibus nam tandem abstî-
nent sermonibus, qui & cõtra ipsum deum ac pa-
trem oblatrant quod uanus opifex sit, & quod mi
nime sufficientem ad quodlibet possideat uirtutẽ
& simul aberret à decoro, & summa sic priuetur
potentia? HER. Quomodo? CYR. An non
cogitas etiam ante alia illud etiã? melius suis mo-
tionibus, instrumentale ministerium semper si-
mul adducere opificem uideri deum ac patrem,
sicq; idoneum ad faciendum quæ uoluerit, quàm
non euadere hoc crimen. Siquidem alio modo ad
opus pergeret, quomodo non offendit, filium nõ
in instrumento & mediatione alterius cuiuspiam
adducens ad existentiam, dans autem ipsi nudam C
& solam suæ uirtutis per seipsum efficaciam. Et
alias quidem creaturas, quas filij gloria inferiores
esse dicunt, optimum & præstantem existendo
sortita sunt locum: at ille quamuis honoratus sit
inter tam excellentes creaturas deteriorem & ig-
nobiliorem. At disceptarent fortasis quidam:
Melior est per se operatio, & eam sortitus est fili-
us. Et quid persuadet, respondeant illi, summæ &
admirabili uoluntati patris, quod non prælegit
potius meliorem quàm deteriorem creandi mo-
dum, & sic relinquit decentissimum absurde ne-
gligens in perficiendis? HER. Dicunt igitur.
Oportebat uniuersorum patrem applicare crea-
turis operationem sine medio. CYR. Quam-
obrem ô amice, instrumentale dic mihi, & mini-
steriale subsidium, ipsi accipere melius erat? quũ
absurdarum cogitationum plurima nobis illinc
oriatur & proueniat multitudo. Quæ enim ex
cooperario utilitas Deo ac patri? Instrumenti &
mediatoris etiam quæ utilitas, non uideo. Nam
siquidem uerè necessarium sciret sibi concreantis
succursum & utiliter adduxisset in hoc uocatum
filium, ut sit iuxta illos, inter creaturas, quomo-
do haberet quod perfectè potens dicatur, in hoc
quod est conditor per instrumentum, & uix in
seipso congregans, ut perfectè absoluat? & quod
amplius blasphemum non dicam? Plenitudo e-
nim deitatis prodijt iam factura, & in ordinem
assumpta ministerialem conditoris, inq; utilissi-
mum patris subsidium. Iam quomodo, dic mihi
quum nullus esset medius, sufficiens fuit ad faci-
endum filium quandoquidem est factus, quam-
uis maior sit & incomparabiliter præstet? Ete-
nim ipsum fallacibus honoribus fucare simulant,
fœdam erubescẽtes opinor blasphemiam. At ille
ad tam excellens & transcendens opus sine subsi-
dio, & solus sufficiens, quomodo cooperarium
non habens ad inferiorum subsistentiam, infir-
mus fuit? An non deplorare dignum eos qui eti-
am hæc cogitare tantum non abhorruerunt?
HERMIAS. Quomodo non? ueruntamen
audis iam. Nam parum esse dicunt Deo ac patri
in omnibus esse per se operantem. CYRIL.
Apage uir blasphemiarum, dixerisq; meritò, ut-
pote quàm longissime ponens animam tuam ab B
illorum causa. Domine, pone custodiam ori meo
& ostium circumstantiæ labrijs meis. Ne declines
cor meum in sermones malitiæ ad excusandum
excusationes in peccatis, cum hominibus operan
tibus iniquitatem. Qui enim parum esse dicit deo
patri, quod ipse operetur in omnibus superbia, et
arrogantia illum non esse liberum dicit, ipsiq; ab-
ominabilium & inuisarum passionum illarum iu
gum imponet. Est autẽ & alio modo ineptus ser-
mo, sed non intelligens quò tendat sermo tuus: te
audire uelim. HER. Quod nam? CYR. Non
enim dicunt factum esse filium. HER. Etiam.
Porrò quid illud? CYR. Itaq; siquidem uide-
tur à nobis secundum quod comprehendi unq;
potest, cunctis imperans natura, nónne paruum
uidebitur omne quod ab illo factum? HER. Ex C
confesso paruum. CYR. Iam solum uolebas &
solum opificem, erubescebas autem, quod mox
consequitur, quod alterius dat operationibus, uo-
care ea quæ non erant aliquando ad existentiam,
quum gloriæ & celebritatis pulcherrima & opti-
ma portio sit deo posse creare, quando per illam
potestatem quis & quantus sit à nobis cognosci-
tur. Nam à magnitudine & pulchritudine creatu
rarum congruenter & ipsarum conditor specta-
tur. Si autem ea per quæ cognoscitur, parua cen-
sentur, suam ipse confundit naturam, fœdissima
alicubi, sicuti ueri simile est, illa esse sciens. Quum
ualdè glorioſum sit omni homini & omni angelo
ea per quæ uideri possunt, hoc quod sunt, perfe-
cte possidere, & nihil erubescent unquam ex his,
quæ sortita sunt, siquidem quid secundum natu- D
ram sint cognosci uolunt? Quamobrem igitur
confunderetur postea de his quæ potest deus?
Num pro macula habebit ea per quæ intelligitur
Deus? At si parum illi, & nullo sermone dignum
fecisse Seraphim, & produxisse angelos, qui suæ
naturæ magnitudinem & decentissimam eminẽ-
tiam dimetitur, nónne eodem modo parum esset
ab illis adorari & glorificari uelle? quorum enim
non esse conditor dignatur, quomodo Deus in-
telligi uellet? Quare autem desiderat nostrũ ho-
norem & cultũ, si neque producere nos ut simus,
dignatur? quomodo autem non suam ipse obscu
rat gloriam, si paruũ arbitratur, quod ideò glori-
ficatur?

Universidad de Deusto

ficatur? HER. Quomodo igitur? nónne dicũt: Condidit pater omnia per filium? CYR. Tanquam per sermonem et sapientiam & potentiam quæ est in filio. Omnia enim hæc sunt filius patri. Porrò hic amplius exerceamur, regiam uiam euntes, & recta ad ueritatem pergentes. Nónne bene intellexisti, quod siquidem esse dixerimus patrem opificem, sequetur omnino intelligendum, quod neque impotens, neque insipiens existat, neque etiam sine uerbo condat. HER. Sequetur utique, nam Psaltes dicit: Omnia in sapientia fecisti. Hieremias autem propheta clarius uniuersi natiuitatem enarrans clamauit, dicens: Dominus qui fecit terram in uirtute sua, qui statuit orbem terrarum in sapientia sua, & sensu suo extendit cœlum. CYR. Cur autem, nónne in sapientia & fortitudine, & etiam sensu omnia facta esse manifestè nobis scribente Hieremia: Omnia per filium facta esse dicit sapiens Ioannes: Omnia enim, inquit, per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. HER. Etiam, quid igitur hoc? CYR. Quia sapientia, & uirtus existens Dei ac patris, filius nobis manifestatus est. HER. Quomodo enim, uel unde, hoc dubium? CYR. Itaque dic, utrum filium in sapientia & intellectu & uirtute patris productum esse ad existentiam, uel certè absque sapientia & intellectu, & uirtute censebimus? Factum enim esse dicunt. HER. At hoc omnibus modis indoctissimum foret loqui. Nunquam enim absque sapientia & uirtute fuit pater. CYR. Bene dicis. Laudabo enim recta & iusta sapere uolentem. Sed quid adhæc dixerint, qui describunt filium numeratum inter facta? Nam si non fuit semper, sed lege creaturæ, ut subsistat etiam ipse productus est quum sapientia & uirtus, & intellectus existat patris, sine robore, & uirtute, & sine sapientia & sine intellectu confitebuntur esse patrem ante illum: concedent factum esse aliquid filium absque sapientia & fortitudine, quamuis opulento illum circumfundãt miraculo, ita ut præter cæterarum creaturarum morem in incomparabilibus eminentijs existat. At si ridentes omnem suum sermonem, summota blasphemiæ ignominia, putabunt necessarium confiteri etiam illum in sapientia et uirtute patris productum esse, quod ipse illo antiquior erit, deinceps & conditor. Constituet enim seipsum filius, siquidem existens ipse omnis sapientia & uirtus patris in uirtute sua, & sapientia factus est. Intelligis igitur quomodo ubique sermo ad absurditatem prolabatur? HER. Et ualdè. CYR. Ostendetur autem & alio modo ualde stultum illorum dogma esse, idq; absque sudore. Age enim dei naturam cogitationibus, quantæ nobis possibiles sunt, expendentes quæ & quanta illi conueniat, sollicite inquiramus amice. Vtrum autem credimus oportere creare occasionem ad existentiam distribuentẽ creaturis, ut illæ uelint, & quod oporteat existere solum concedentem his quæ aliquando non erant, & sic absoluere omnem creaturam: uel certè ministerium habentem organicũ & subsidium, quasi necessariò à mediante assumptum, quali quis marmorario, ea per quæ est marmorarius, et factor eorum quæ nouit, apposita esse dicat. HER. Iam dic, quis obsecro, negaret, quod sola uoluntate creare omnino diuinum sit? CYR. Optime dixisti, quoniam et diuinus Moses sic & non aliter ostendit nobis creantem deũ. Dixit enim, inquit, deus: Fiat firmamentum, et factum est sic. Apparente simul cum uerborũ prolatione, operũ complemento. Neq; intinuat ullius mediationis mediatorẽ, ut illi dicunt, & ministrũ operantẽ, qui & sicut instrumentũ moueatur. Operis enim quasi subsistentia. Verbũ erat firmatio & in sola uoluntate, eorũ quæ fiebant generatio. Quando igitur optimum & conuenientissimum deo ac patri sic condere, cur subsidiũ, nescio qua stultitia inuentũ, mediatoris et ministri utilissimũ ei tribuunt, filium factũ esse dicentes, ut ministret per illũ esse cæteris creaturis. Ignorant enim, sicut uidetur, quod filium, quamuis factũ, & inter creaturas cõfirmatum, meliorem & digniorem patre declarent. HER. Quomodo? CYR. Si per mediatorem quidem necessariò pater, sola autem uoluntate & nutibus quæ uoluerit filius facit: leproso quidem dicens cum potestate: Volo, mundus esto: morte quoq; iam comprehensos reducens ad uitam, & etiam cæcis immittens desideratissimum & insolitum lumẽ. Nunquid igitur mediatorem & ministrum in clarioribus dignitatibus, quàm ipsum natura conditorem quis non uiderit? neq; illi sic substituet artificis cuiusquam instrumentum? HER. Videtur. CYR. Et cur nam considerationem & uoluntatem, ut recte sapiatur, quasi inanem contemnunt, absq; deliberatione ad deteriora propendunt, & firmiter putãt quod ipsis placet? Neq; etiam illud secum expendentes, quod nunquam fecissent hominis factũrã ea quibus esset conditor, neq;, quod alicuius arte fit, nunquam naturalem & ueram substantiæ operantis recte possidebit, & hoc absque uariatione. HER. Quomodo hæc? quandoquidem diuersum uerum est. Nunquam enim opera fabrilis artis, uel ærariæ, fierent artifex uel ærarius. CYR. Recte dixisti, & certè industriam tuam admiror ualde, laudareq; debeo. Quomodo ẽm siquidem est factus filius, æqualiter operabitur quidẽ absq; uariatione cum deo & patre, & summæ omnium substantiæ proprietatẽ et sublimitatem fortitus. uocat quidẽ ea quæ nunquã fuerunt tanquã sint, adfert autem sic potenter & absq; labore ad existentiam, ut sola uoluntate perficiat creationẽ. An non sic creauerit & ipse pater, habens sufficientem ad hoc suam naturam, & efficaciam nullius subsidij à creaturis indigam? HER. Sic habet. CYR. Igitur quemadmodum non est possibile quod quę fabricata sunt per humanã manum & scientiã facere & operari quæ homo: sic eodem modo & ratione opera diuinæ manus nõ operata fuerint ea quæ deus. Quoniam autẽ filius creauit et operatus est, non permixtus alijs omnibus, gratum opus diuinæ manus & ipse erit. Neque etiam

etiã ex nihilo productus est conditor, sed substantialiter potius hanc rem sortitus est, & non minus habet quàm quemadmodum & ipse pater. HER. Sed efficaciam habens, aiunt, à patre. Dixit enim
Ioan.8 alicubi & ipse: Verba quæ ego uobis loquor à me ipso non loquor, pater autem in me manens ipse facit opera. Et iterum: Opera quæ ego facio non sunt mea, sed eius qui misit me. CYR. Itaq; hæc quidem scio, quod obijciant nobis aduersarij. Nõ cessant enim ueritatẽ adulterare, & ea quæ sanum intellectũ cõsequuntur, si ad dispensationẽ cũ carne malignitatẽ sophisticã amplexentur. Itaq; si negantes & condemnantes omnino sacramentum Christi pueriles facti, repellant à uerbo dispensationem cum carne, & fingant insipienter, prout sibi placet, quas uoluerint uoces. At si quidẽ annuerint his qui rectè sapere uolũt, quod Deus existẽs Verbum factus sit caro, & uocatus sit homo, cur dispensationis offendunt mysteriũ? & sermones maxime illi congruos adaptant ad quoduis ipsi uoluerint, & quantum ad ipsos attinet ac spectat, docent obluctari unigeniti naturæ & gloriæ? Etenim miseros ludeos quosdam narrationibus quę super legem ac rigorem Mosaici sermonis, & miraculis rationem excedentibus Christum clarum admirari, & laudibus congratulari ac glorificari ut deum oportebat, hoc quidem non faciebant, exasperati autem in iram, & inuidia quasi omnes commouentes prouocabant, ut uelint calumniari impiè lapsi sunt. Etenim dicebant interdum: Hic non ejicit dęmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorum: interdum autem: Vnde huic sapientia & uirtus? Sed erat adhuc quodammodo asperum, & his qui à prudentissima dispensationeabhorrebant, quod esset quidem ex Deo deus, apparuisseteq; propter nos, & factus esset homo, manifesteq; diceret. Sum quidem, ô uos, sapientia & uirtus, & admirabilium artifex, nec aduentitiam habens potestatem, neque alienis glorior dignitatibus, sed proprie meis. Non enim si hæc dixisset, sustinuissent ij, qui mediocribus sermonibus obstrepere, & canum modo inuadentes, oblatrare ausi, sicubi quid proloquutus esset ultra humanitatis conditiones. Igitur abducens illos ab improbitate sua, & adducens ad meliorem considerationem, ciuiliteréq; instituens, non oportere putare uniuersorum dominum & Deum in Beelzebub operari opera clariora ineffabili uirtuti patris attribuit, & diuinæ naturæ accommodat, quæ illi congruentissima erant, & sic existens ipse in patre, & proprium habens in seipso genitorem, propter identitatem absque uariatione, & substantialem patrem dicebat, in ipso manentem opera implere. Non enim secundum ueritatem opinaretur quis mente præditus opus Deo conueniens, quod proprie dicitur esse opus carnis, hoc est humanitatis solius & per se. Opinaris autem sermonem illum aberrare à uere & euidente sententia? HER. Minime, bene enim habet. CYR. Dixerim quod & suis ipsi pugnent sermonibus, operandi efficatia sum pta, operari siquidem uoluerint filium, & ad hęc etiam in ipsum patrem impij erunt. HER. Dic quomodo, non possum enim intelligere? CYR. Nonne amice datum quodlibet & aufferri potest? licet non aufferatur fortasis, dum nondum cogitat quispiam aufferendum, & cum qui possit hoc facere, quod certè naturæ legibus non fundatum, aduentitium autem & non reiectaneum erit, cuipiam posse pari abiectionem, etiam si forte non patiatur. HER. Planè. CYR. Vide igitur, quanta in hoc contra unigenitum impietas, si enim actus ad operandum operatur, & datum illi à patre quod creet, quid offenditiam quod non nobiscum dicit: Gratia Dei sum id, quod sum, & gratia eius quæ in me non fiunt uacua. &: Gratia autem uobis & pax à Deo patre nostro, & domino Iesu? Quomodo adhuc prædicaret ita, ac non mentiatur sapientissimus Paulus? Quomodo enim esset cum patre, gratiæ dator, qui gratia in seipso ratione iusta, ac uera destituat minime filium? siquidem opinaretur quis, quod operari ei esset inutile, & aliquando cessetdatum, uolente patre auertere naturæ filij efficatiam, à qua, ut dicunt, qui mouetur & monstratus est factor. Quod enim ab aliquo mouetur, quiescet, nisi moueatur, quia non ut naturæ propriæ fructum, motionem habet. HER. Verum. CYR. Præterea quod illi inter acria & grauia habent, inane erit cauillum. HER. Quod nam? CYR. Nonne audiebas, quum obijceremus grauiter quædam de patre, & non ut illi humilem sermonem de eo faceremus productum, dicentes: Vtiliter ac necessariò filium (quandoquidem est in omnibus per se operans, indecorum foret patri, etiam esse creaturæ intendentem) quod minus est quodammodo, uelsimile sibi, hoc est, filius operetur cætera. HER. Audiui. CYR. Quo igitur sapiens eorum figmentum peruenit? siquidem omnino operatus est pater creaturas. Operari enim per medium quoddam, motionem quidem non habens propriam & per se operantem, quasi autem instrumentalem illam gerens, dixerim ego sine dubio per se operari. Vile autem iam & minus pulchrum, dicere Deo ac patri intendentem quidem esse alijs ut paruis, filio autem non item. Quid enim paruas res Dei naturæ tribuunt, & stant dimetientes immensam naturam, pauca quædam illi asscribentes, & quod magnum, & supernaturam, nescio quomodo delirando dispensant? HERMIAS. Optime dixisti. CYRILLVS. Præteritis igitur cauillis superfluis & austeris ad ipsam, & solam eamus ueritatem, confitentes quod sit Deus, natusque secundum naturam ex Deo patre unigenitus. Et siquidem est res uerè sine principio & antiquissima, ac non facta natura, ualeat calumnia & impostura. Quomodo enim reciperemus eum qui uerè existit dei Verbum, tarde genitum & factum, & non diceret nos quisquis rectè sentit, ab optimis excidere consilijs? uel illud dic: Dicam enim: Nonne

uerum

uerum confiteris quod dico, filium enim siquidē A quis nominaret dei, non alium, opinor, quis intelligeret, quamuis multi adciscantur et adoptentur in filios. Sed illum ipsum unum & natura & uere auditorum mens celeri et indubitato cursu accipiet. An non uera res hæc tibi esse uidetur? HER. Etiam. CYR. Itaque quemadmodum quum unus sit in nobis secundum naturam, & uerus deus, siquidem aliquis nostrum absq; adiectione deum nominare uellet, nunquam in mentem acceperimus alterius significationem, quamuis multi sint domini ac dij appellati in cœlo & terra, sicut scriptum est. Ita unum & uerè filium citissime cōsiderauerit piorum mens, siquidem quis omnino filium nominet. Adiecerim autem dictis & hoc. HER. Quid nam dicis? CYR. Amice, nónne B diceres hoc quod uerè est, unum esse aliquid, & non multa? hoc autem est Deus, id est dei natura. HER. Dixerim. CYR. Nunquid igitur nihil sunt quæ facta, & uocata ad existentiā per illum? HER. Sunt quidem entia, quomodo enim non? attamen subsistant ad imitationem eius quod uerè est. CYR. Suffragor ueritati quàm optime tenes, semper enim quodammodo quod ad imitationem fit, deficit à gloria quæ est secundum naturam. Itaq; licet multa entia intelligantur ad imitationem eius quod uerè est, unum tamen est, quod uerè est. Eodem modo, licet multi uocentur dij et filij, sed unus natura filius ac Deus, radicem quodammodo aliquā habēs ineffabilis natiuitatis patris naturam. Igitur & coæternum nos & sancti C angeli meritò prædicamus, & non productum tanquam à conditore cum creaturis, sicut, peruersi contemnere illum audent, qui ueram ueritatem ignorauerunt, hoc est Christum, per quem & cū quo deo ac patri gloria in secula, Amen.

Dialogorum libri quarti finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPI scopi Alexandrini, cum Hermia dialogorū Liber quintus, quod deitatis proprietates et gloria naturaliter in filio sint, sicut & in patre.

CYRILLVS.

SIsto, colligatur ex oīm nostro probabili & necessario sermone ut uidetur, D filium minime esse tardè genitū, nec indelibilē maculam habere quod sit factura, sed confitendum esse, quod prognatus sit ex ipsa patris substantia, deumq; uerum ex deo uero, summam ac naturalem sortitū gloriam, & immensis ac incomparabilibus eminentijs uniuersæ facturæ transcendentem naturam, excellereq; in tantum, quantum & ipse pater. HER. Assentior, recte enim sapis, & si placet iterum interrogabo aliquid. CYR. Quin ô amice, annuerim, quod libenter & impigre obsistendum sit sermonibus eorum, qui strenuè ueritatis sermonibus aduersantur. Etenim mansuetus sit & pugnax, sanctus nobis sermo clamauit: Tu autem perfice quod placet, in mente habens scriptum mulge lac, & ede butyrum. HER. Scias igitur, si audierint te Deum uerum, & consubstantialem patri nominantem filium, statim dicent aduersarij in hunc modum: Optime iuxta te quomodo non donis suis gloriari illum conuenit & non extraneis. Deus enim uerè ex seipso perfectus, integer, & nulla re indigēs, cum omni quod sua naturæ agnatum. CYR. Quid dicis? quàm audax est sermo ille, & ad offendendum ualde procliuis. Dic nihilominus manifeste, quo nam modo nobis improba peruersorum turba, tam condemnatarum blasphemiarum multitudinem innouārit? HER. Si Deus, aiunt, uerus & consubstantialis est filius patri, interne habet ea, per quæ est Deus, & magis proprijs quàm paternis glorietur bonis. Quod enim habere uidetur, hoc est, à patre & Deo datum. Viuere enim se dicit propter patrem, & glorificatur & sanctificatur ab eo, & reuiuiscit tertia die uirtute patris, & ipsum Deitatis nomen participatiue accepit, & adorat nobiscum, & subijcitur patri, & regnum accipit ac potestatem, nam sacri quidem ac diuini hæc tradiderunt sermones. CYR. Heu ô Hermia, quantus & quàm grauis blasphemiarum numerus, ueritatem quasi circumsistens undiq; prophane allatrat. Et tempus est, ut & nos armemur armatura dei, & gladium spiritus, qui est uerbum Dei, uiriliter sine metu educamus, licet fœdioribus iam & agrestioribus aggressus nos sit sermonibus. Sed siquidem theoremata hæc confuse ierant, ac sine ordine, excideret facile sermo noster ex hoc in illud, & iterum ex illo in hoc, cognitionem deformem, & obscuritatem in singulis faciens. Bene autem monstrat ueritatem, & inculpate habebit si seorsim & distincte singularum blasphemiarum fiat examen. Age igitur distincte & seorsim, & cum ordine dicamus. Prius autem interrogare te uelim. Vtrum theologorum uoces, ueris & rectis calculis probent, uel certè nihili facientes, insipientissime repellant. HER. Veras opinor esse dicent? CYR. Scribit igitur optimus, & sanctissimus Paulus de unigenito: Is affectus sit in singulis uobis, qui & in Christo Iesu, qui in forma Dei existens, non rapina arbitratus est se esse æqualem deo, sed semetipsum inaniuit, forma serui sumpta, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus ut homo, humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Quapropter & deus illum in summam extulit sublimitatem, ac donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, ac terrestrium, & infernorum, omnisq; lingua confiteatur, quod dominus sit Iesus ad gloriam dei patris. HER. Quid nam hoc uult? CYR. Igitur ô amice, duobus temporibus, enarrationem ac duplicem mysterij cognitionem distribuit. Vni scilicet, quod primum, & in principio, secundum quod Verbum erat in forma, & æqualitate Dei ac patris: alteri uerò quod & in nouissimis, secundum quod, quasi neglecto quodammodo

suo

suo esse,& in forma ac æqualitate dei ac patris inaniuit seipsum forma serui sumpta, ipsam in cruce mortem sustinuit. Tunc enim quod natura ei ac substantialiter inerat, habitum est adoptatiue accepisse,& ut gratiæ loco,nempe habere nomen super omne nomen, & adorari à nobis & ab angelis. HER. Sic habet. CYR. Omnis igitur diuinitus inspiratæ scripturæ sermo ad duo spectat, interdum enim nondum descendisse filium ad inanitionem theologice narrat,sed in sublimitate deitatis,& in bonis paternis esse,interdum uerò misericordia, uoluntariaq; gratia, & in carnis humilitatem, eum qui supra erat deorsum uenisse,euidenter commendat. Igitur interrogabo nũquid sapienter ac industriè expenderint,qui geminæ naturæ ac duplicem sermonem his adaptant, et congruis temporibus arcanam doctrinã distribuunt,uel qui confusione quadam & commixtione operum ac temporũ censent cogitare,& quasi non diuisim ea quæ carnis, & quæ propter carnem adaptare Verbo ex patre nato,et ea quæ unigenito propria & eximia asscribere carni & tempori,quo illi adesse? HER. Et quomodo dubium quod melius sit confiteri quidem Christum unũ, & filium secundũ scripturas,considerationibusq; rationalibus? Quandiu unigenitus à copula & unione cum carne abfuit, erat diuinitatis dignitatibus glorioſus tanquam proprijs ac naturalibus. Postquam autem carni coniunctus quidem, ac factus est homo,tunc et ea quæ humilitatis sunt,accepit. CYR. Euidens igitur de utroq; sermo, si quæ quoq; tempore congruunt, examinentur. HER. Vtiq;. CYR. Omnino autẽ puerile permittere,ut in utrisq; confusio fiat. Etenim etiam, quod rectè scimus,traheretur ad offundendas tenebras,& perturbandos nos. HER. Verum. CYR. Aliquando igitur tanquam uerbum existens et unigenitus ex patre,aliquando autẽ ut homo,& propterea primogenitus,et in multis fratribus prędicatur. Nunquid conuenienter & artificioſe per utroſq; sermones itur,& per eum qui in summũ fastigium progreditur,& per eum qui ad inferiora & ad nos usque demittitur ac subsidet, quandoquidem erat illi mens ac uoluntas suadere hominibus, quod sit quidem uerè deus ex deo, et descenderit propter nos in hæc nostra,inanitionisq; conditionem nõ contempserit. Vel certè ipse seipsum condemnat, quod insipienter & parũ consuluerit, quod factus sit quidem nobis similis non impulsus,et erubescat uerba, quorum nullo modo humanitatis erubesceret cõditionẽ. Quid enim oportebat,dixerim ego,& ualdè meritò,descendere ad naturam, cuius ignominiam & paruitatẽ subire molestum ac intollerabile erat,Deo scilicet semel ex deo nato, siquidem uitare uerba, quæ nobis tribuuntur,ei conuenirer,ut possit seruare illæsam & synceram deitatis pulchritudinẽ? quomodo non et ante hoc cauisset uniri carni, & ignominiosissimam ferre humilitatem? Sed non opinor,quod ullus ita attonitus futurus sit, quod non ualdè admiretur unigenitum,qui non rapuit propter nos conspicuam & summam dignitatem in forma et æqualitate patris,uoluit autẽ pati inanitionem in carne,& cum illa sermones ei cõgruentes et decentes,quod non magnificet, ut nobis concederet suo opere nullis incommodis afflici natura ad suum redeunte principium, & in ipso reducta ad nouitatem uitæ per sanctificationem spiritus. Declaratitaq; Paulus incarnationis causam dicens: Verbum dei nõ angelos susscepisse,sed semen Abrahę. Vnde debebat per omnia fratribus similis fieri, ut misericors esset & fidelis sacerdos, in his quæ ad deum. Et iterum: Quoniã enim participes fuerunt carnis & sanguinis, & ipse similiter particeps fuit eorum, ut per mortem aboleat mortis habentem imperium, hoc est diabolũ. Atquid hoc dico,quum his qui uolunt, manifeste audire liceat Christum clamantem ad cœlestem patrem ac deum: Sacrificium & oblationẽ noluisti, holocaustomata et pro peccato, nõ comprobasti. Tunc dixi ecce uenio, ut faciam deus uolũtatem tuam? Quàm sapiens & salutaris erat erga nos uoluntas patris,abolere in morte Christi peccatum, & peccati inuẽtorem ac autorem ab initio, & per sanctum sanguinem ab illis fieri redemptionem. Vnde & diuinus Paulus iterũ scribit sic de filio: Et propter hoc iterum testamenti noui mediator est,ut facta morte ad redemptionẽ earũ transgressionum quæ in primo testamento promissionem accipiamus,qui uocati ad æternam hereditatem. Testamentũ enim in morte firmũ est,alioqui nunquam ualet,quamdiu uiuit testator. Mori autem filium quandoquidem pertinebat ad dispensationis opus, & esset utile uelle mori, quomodo non necessarium & utile erat ipsi in naturam descendere,quæ mori potuit,non respuenti, dum semel illam uult pati, etiam sermones et nomina paruitatis illius? Num igitur tibi uidetur audax,uel insulsus sermo ille, uel ad aliquam declinans impudentiam? HER. Minime. CYR. Nam erat et est Verbum etiam in carne factũ quæcunq; à carne. Quæ autem assumpsisse uidetur per carnem, non erat in initio. HER. Tale autem quid est? nam profundus sermo, & captu difficilis. CYR. Nónne deus erat Verbum, & uerbum erat apud deum. Et nónne lux erat uera, quæ illuminat omnem hominẽ uenientem in hunc mundum? Nónne unigenitus,& in sinu patris? Nónne superne uenit,& super omnes est? Nónne et ipse de seipso dicit: Ego non sum ex hoc mundo? HER. Etiã. Dicis em̃ nobis ea quæ & diuina scriptura. CYR. Nunquid putas inanitionem in Verbo operaturam naturalium, & proprietatum quæ ab initio,ut conuersionẽ & immutationẽ quæ tandem offendant? HER. Nũquam existimarim. Nam scimus & credimus filium præstantiorem quàm ut uertatur,nobis scribente Paulo: Iesus Christus heri & hodie, idem et in secula. CYR. Rectè amice,& perquàm sapiẽter. Nam si susciperet quod offendat ac contristet gloriam & naturam suam, uersione,quomodo adhuc idem intelligetur à nobis? Itaq; necesse est glorificare unigenitũ, quod

stabilis sit in bonis in quibus erat, licet sit factus caro, & habitârit in nobis. HER. Necessarium est. CYR. Itaq; eundum iam ad ea quæ carnis, uel propter carnem. Palpabilis factus est, qui im-
Ioan.20 palpabilis. Quapropter & Thomas manu & digitis clauorum uestigia attingens dicebat: Dominus meus, & Deus meus. Visibilis apparuit, qui inuisibilis, & de hoc dulcem cantilenam afferens
Psal.49 diuinus Dauid, dicebat: Deus deorum, dominus locutus est, et uocauit terram ab oriente solis usq; ad occasum, deus manifestè ueniet deus noster, & non silebit. Quando enim, uel ubi, & quomodo manifestè nobis uenit deus, qui & omnē uocauit terram, nisi & quando factus est homo unigenitus, & quia à nulla creaturarum uidebatur, cōspi-
Ioan.4 cuus monstratus est propter carnem. Laborauit ex itinere, quando Samaritanorū transiuit ciuitatem, & indigebat corporali cibo, quamuis daret esurientibus robur, iuxta prophetæ uocem. Is in quo uiuimus & mouemur, & sumus, nobiscum fuisse dicitur etiam in morte carnis. Igitur ô amice, tribuens hæc unigenito etiā ante carnē, nō læseris sanū & pium de illo sermonem? HER. Ita colligitur. CYR. Refutemus itaq; impiissimam ultuperationē & impietatis crimina. Quæcunq; enim diuiniora sunt, & super nostram naturam, filio tribuamus nondum nobis simili facto. Quæcunq; aūt humiliora sunt, & nostrarum proprietatum habēt opinionem, dispensatiue uertamus, & captiuum ducamus omnem sensum in obedi-
2.Cor.10 entiam eius, iuxta scripturas. Ne dementia labo-
Ioan.3 remus, quando Christus dicit: Et nullus ascendit in cœlū, nisi is qui de cœlo descendit filius hominis, etiā ipsam de cœlo carnē deferamus, quamuis prophera manifestè ostendat nobis sanctā uirginem, & clamet aperte: Ecce uirgo in utero habe-
Isa.7 bit, ac pariet filiū, & uocabunt nomen eius Emanuēl, non enim putamus Verbū ex deo in utero corporali habuisse excellentiā existentiæ quā habebat in principio, quando splendorē gloriæ ac characterē substantiæ patris Paulus uocans incorporalem & ineffabilē natiuitatem sentētijs rationem nostrā excedentibus designauit. HER. Omnibus modis. CYR. Igitur cum operibus, & quæ utriq; cōueniūt intelligere oportet, sic em̄ recta ad ueritatē peruenientes (neq; Verbi sublimitatē in ignobilitatē detorquebimus per carnē, & ea quę sunt carnis, neq; ea quæ sunt carnis, et per illā nostra) omnino referemus in illū propter dispēsationē, sed seruamus magis unigenitū, q̄d immutabilis sit. Nam illum ipsum esse scimus, & ante copulam cum carne, & quando factus est caro, qualiacunq; humilia & remissa de illo propter humanitatem dicantur. HER. At si uolueris omnia, aiunt, prout tibi placet, conuertere ad dispensationem cum carne, per quæ iam uerbi naturam quid nam sit, inuenietis? CYR. Igitur uir eximiæ, dixerim iā & ego tibi, si omnia torqueri uolueris in hoc quod aliquando est Verbi natura, ut interpretēris, quod factum sit homo, quomodo scias uel unde? Non enim ex deitatis proprietatibus cognoscet quis humanam. Et autem quod incomparabiliter transcendit etiam uniuersam naturam, ac præstat, indubitate credēdum est, quomodo dico oro, tribuetur manifestatio sic humiliū? Bene autem uidere & manifestè quod Deus erat Verbum, & non quod factum sit homo, nō habet sat utilitatis, sed si accesserit primo et sequētium fides, integri ad intellectum erunt fideles.
Vnde sapiēs & dei prædicator Ioannes: Quis est, 1.Ioan.5
inquit, qui uincit mundum, nisi qui credit quod Iesus est filius Dei? nomē enim nouum Verbo lesus, & concurrens cum carnis natiuitate. Et pro-
Esaie 62 pheticum oracullum iterum nobis astipulatur q̄d dicit: Et uocabunt nomen eius nouum hoc quod Dominus nominauit: Nónne ô amice, Gabriel uirgini uoluntatem Dei ac patris conspicuam fecit, dicens: Ne timeas Maria, ecce enim concipi-
Luc.1 es in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. HER. Verum. CYR. Igitur libenter à te audirem, relictis illis qui respuunt sacrarum literarum simpliciorem & saniorem sensum, similes arundinibus, quæ ad omnem impulsum facile agitantur, quamuis beatus Paulus sic clamet: Fratres, firmi estote & immobiles. Et de-
Cor.15 us ipse plurimū accusat tam leues ac mobiles moribus, pœnamq; decernit morbo, reprobationē. Dicit enim sic de quibusdam: Dilexerunt enim
Hier.14 mouere pedes suos, & deus non complacitum habuit in illis. Etenim firmiter & immobiliter stabilitum, ad omne quod conducibile firmum ac securum. HER. Quomodo igitur illorum sermones repellemus, si participatiuè in filio dixerint esse diuina? CYR. Vir bone, id fiet non absq; labore. Etenim res parum expedita est. Veruntamen ueritas ex euidentibus rationibus facile indagari poterit. Primum quidem, si sic sapere uoluerint, auferant illius, & præ alijs deitatis gloriam, omniaq; potius confiteantur, quàm esse filium, ut commonstrentur obcæcatis Iudæis cōsentire, & ad summam impietatem detrahere illi, nihil parcentes. Volenti autem audire causas tam magnæ & intēperatæ arrogantiæ, dicentiq;: Mul-
Ioan.8 ta bona opera ostendi uobis à patre meo, propter quod illorum lapidatis me? clament absque amore dei: Propter bonum opus non lapidamus te, sed de blasphemia: quia quum sis creatura, facis teipsum filium dei. Attēdere autem illis nos non debemus, nec audire in hunc stuporem cadentes, animo ægrotantes cordeq; & mente corruptos, sed eos in quibus ipse Christus per spiritum inhabitat, & indidit syncera m sacramenti cognitionē. En Paulus qui deum audiuit, nominauit nobis filium unigenitum, & imaginem ac similitudinem patris, & characteris loco suscipit propter omnimodam pulchritudinem, & acceptissimam, maximeq; perspicuam effigiem. Corporeum autem cum incorporeo quid æquali typo effigiaretur? quomodo non iure uideretur idem specie intelligi? Etenim quod longissime à corpore formationes non sustinet, neq; configurationes admittit, & in summa corporum proprietates quomodo

 susciperet?

Universidad de Deusto
Biblioteca

suscíperet? Etenim quemadmodum eorum quæ A sum, & nondum cognouisti me Philippe? Qui ui
sunt corporum, propriè corpora palpabilia et sen det me, uidet patrem. Non credis quod ego in pa
sibilia erunt susceptiua. Ita omnino quæ sensatio- tre, & pater in me? Ego & pater unum sumus.
ne superiora, & incorporea natura, non sunt ca- Nam quod quasi facies Dei ac patris sit, docebit
pacia eorum quæ sensibilibus accidunt corpori- facile Psaltes uno loco, dicens: Quò ibo à spiritu Psal.138
bus. Vel intelligis aliquid & dicere ipse potes ꝗd tuo, & quò à facie tua fugiam? Alio autem loco, Psal.4
diuersum est ab hoc? HER. Non possum, quo- in persona eorum qui in illum crediderunt: Sig-
modo enim? CYR. Age quoniam nobis in- natum est super nos lumen uultus tui Domine.
corporeus pater, habeamus in cogitationibus no- Obsignati enim sumus sancto spiritu ad effigiem
stris creaturam transcendentibus, naturam eius & similitudinem faciei patris, hoc est filij. Et testi- 2.Cor.3
maxime ineffabilem & immortalem: ac antiqui- ficabitur Paulus, scribens: Nos autem omnes re-
orum indagemus opiniones, & deinceps ad ima- uelata facie gloriam domini speculo contuentes,
ginem eius ab ipso non uariantem, nempe filium ad ipsam imaginem trãsformatur à gloria in glo-
eamus. HER. Eamus, rectè enim dixisti. riam tanquam à diuino spiritu. HER. Quam-
CYR. Igitur descendit quidem in specie ignis su- uis autem & persona, & imago, & similitudo no-
per montem Syna, Iudaicam institutionem inci- B minetur à nobis, nihil hoc propositionibus præ-
piens, quando & tubarum sonus altus, & distin- iudicabit. Non enim patris, sed uoluntatis eius i-
ctus in summitatem tendens, intollerabilem me- maginem & similitudinem ipsum esse dicimus.
tum auditoribus incutiebat, sed ij parum sentien Itaq; secundum quod uoluntate idem, si quis ui-
tes de deo, & palmo cœlum metientes his quæ in derit filium, ipsum iam contemplatus fuerit pa-
typo apparebant solis, Dei gloriam includebant, trem. CYR. Quàm stulta est hæc consideratio,
arbitrati secum ipsam dei se uidisse naturam, quæ & postrema improbitate plena, & quàm puerili-
nihil aliud sit quàm ignis, & uox instrumentalis ter hoc dicũt facile est uidere, nũquid eũ uolunta-
in aures suscepta. Hac ratione & gloriantes de tem esse dicunt patrem? & quia est uoluntas, hoc
Moyse Christi doctrinas ridiculas esse arbitrabã- intelligi eum uolunt, uel ponentes eum in pro-
tur ac dicebant: Moyses diuinus diuinam nobis pria substantia, tunc tribuunt ei uoluntatem?
ante oculorum sensus exhibuit naturam, et super HER. Et quomodo esset diuinitas simplex, si &
nam uocẽ audire cõcessit, quomodo igitur Chri- in substantia intelligatur, inquit, & in uoluntate
stus nos ut rudes, & à ueritate aberrantes, atq; ab distincte. Nam sic quodammodo esset ex parti-
Ioan.5 ipsa causa deficientes redarguit? Amen amen, in- bus concurrentibus ad integritatem unius com-
quit, dico uobis, neque uocem eius unquam audi positus? CYR. Itaque quandoquidem sim-
stis, neque speciem eius uidistis, & Verbum eius C plex est deus, & melior quàm ut compositus sit,
non habetis in uobis manens, quia ei quem ille rectè tibi uidetur, non alia ab illo esse uoluntas e-
misit, uos non credidistis. Etenim quum liceret in ius. Voluntatem autem quis dicens, Dei ac patris
filio Dei ac patris naturam bene contueri, miseri significauerit naturam? HER. Videtur.
illi hoc quidem non faciebant, in igne autem & CYR. At uoluntas in subiecto, sicut & artifi-
caligine ac fumo deitatis speciem respirare existi cum species. Etenim uelle uel nõ, accidit non ipsi,
mabant. Propterea paulò post, melius erudiens, nempe ei uelle, sed alteri potius, in quo est uelle,
& utiliter diuino humanum connectens dicebat uel quomodo? HER. Sic. CYR. Est igitur in
Saluator: Qui credit in me, non credit in me, sed altero esse patris: & accidit cuipiam existere illũ,
Ioan.12. in eum qui me misit. Et qui uidet me, uidet eum & cõpositus erit tibi crassius et uilius nunc quàm
qui misit me. Nam quum fides non sit simpliciter tunc. Nam alteri est quod est, non sibijpsi. Siqui-
Fides non simpliciter in hominem. in hominem, sed in Dei naturam, & erat uerbum dem uoluntas quidem mea, mea, alterius autem
in carne, propterea non exerceri fidem in ipsum, uoluntas ipsius & in ipso. HER. Quomodo
bene declarauit. Quod autem sit in identitate per igitur in simplicibus, & incompositis alia ab ipsis
omnia cum Deo ac patre propter naturalem effi- sunt quæ ipsorum sunt? CYR. Quemadmo-
giem, etiam substantiæ in specie identitatem ma- D dum si & ex mente intelligatur uoluntas, fontem
nifestabat, dicens: Qui uidet me, uidet eum qui habens scaturientem mentem, & radicem quasi
misit me. Quoniam autem pater clare in filio, & ante substratam, in quo uersetur, tanquam mens.
absque uariatione uidetur & cognoscitur, com- Mens enim motuum, qui in ipsa, & cogitatio-
munia quodammodo iam omnia ipsis, imò uni- num dominatrix est, qualitas autem motionum
us deitatis propria intelligantur meritò, quæ in in quodlibet et singula uoluntas multiplex quæ-
Ioan.17 utrisque. Dicebat etenim ad patrem suum ac De- dam existens, & rerum qualitatibus ac differen-
um: Omnia mea tua sunt, & tua mea. Nihil est e- tijs, quasi quibusdam tincturis colorata, ad hoc
Imago & exẽplar idem sunt nim quod imaginem cum suo exemplari, & ex- quod aliter & aliter habeat. Plurima enim in no-
emplar cum sua imagine, diuersa esse faciat, secun bis uoluntatum est differentia, quæ nonnunquã
dum quod in similitudine & in specie idem sunt. etiam inter se contrariò distant. Non enim eo ꝗd
Vnde inconsiderantius interrogante uno disci- uolumus bonum, eo & malum, neque ob quod
Ioan.14 pulorum, ac dicente: Domine, ostende nobis pa- uoluerit quis esse sapiens, ob hoc ipsum erit et cõ-
trem, ac sufficit nobis. Nõ relinquens intaxatam trarium. Proinde omnino stupidum arbitror di-
quæstionem, inquit: Tanto tempore uobiscum cere uoluntatem esse existentiam patris. HER.

Etiam.

Etiam. CYR. Itaq; siquidē est uoluntas ipsa secū dum se in differentijs. Nemo autē recte cordatus sic opinabitur se habere dei naturam. Non enim uoluntas pater, sed intelligitur in existentia propria, cōsiste ns & simul absq; principio, quasi uoluntatem habens suum filium, nō compositos sicut illi dicunt. Habens autem sic, quod esse intelligatur, etiam ea quæ in simplici natura & sapiente, & quod præter illa ociosum sit: at diuinitas supra mentem & omnem rationem, amice. Nónne sic habet? HER. Dico quidem. Quoniam autem nominasti nobis consilium & uoluntatē patris filium. Nunquid poteris hoc ex sacris literis astruere? CYR. Quomodo enim non? & opinor quidem abunde latis persuasurum nobis Dauid deo ac patri cantantē: In consilio tuo deduxisti me. Ostendit autem nobis sermo, etiam per alias sententias ueritatem exquirens. Nónne omnia facta sunt per filium, et absque ipso factum est nihil, secundum uocem Ioannis? HER. Sic habet. CYR. Psallit autem alicubi Dauid, & uniuersorum opificem patrem ac deum admirans dicit: Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. Sapiētiam opinor filium uocans. HER. Quid igitur hoc? CYR. Quia ô amice uoluntas dei siquidem ab illo non est alia, et nō absq; sapiētia. Sapientia uerò filius est, quomodo intelligeretur in existentia quæ per se pater? transisset enim quodammodo in filiū, & quasi iam commutasset esse hoc quod est, sapientia factus. Siquidem est uoluntas non participatiue habens sapientiā, sed ipsamet, & tota sapientia, adijcerem autem quod & imago sibiipsi apparuisset filius, siquidem existens ipse sapientia & uolūtas, & imago patris, qui etiam nominatur consilium & sapientia. HER. A page cum absurdis cogitationibus. CYR. Vere maxime abominabiles, & multam peruersitatem habent. Itaque accepimus filium esse imaginem & similitudinē exactam substantiæ Dei ac patris, & non solam ipsi adaptamus eam quæ per se est, uoluntatem, dignum censentes eminētia super creaturam, sed in forma clarissima Dei ac patris ad omne quod illi agnatum, tribuentes ei naturaliter. At si quandoquidem est simul uolēs, hac ratione dicunt ipsum existere etiam imaginem patris. Hanc autem habens naturam & cōditionem, non formidauit dicere: Qui uidit me, uidit patrem. Ego in patre, & pater in me, ego & pater unum sumus. Probabile opinor uoce illa admirabili & sublimi, & fiducia loquendi soli filio congrua, quasi corona quadam redimiri Dauidem, & ualde gloriari in illo manifeste dicentem: Ego in patre, & pater in me: Qui uidit me, uidit patrem: Ego & pater unū sumus. Nōne uirum deo uiderit quis factum, idem uolentem? Dixit enim alicubi de illo ad beatum Samuēlem: Inueni Dauid Iesse filium, uirū secundum cor meum, qui faciet omnes uoluntates meas. HER. Probabilis sermo, ueruntamen non securus. CYR. Imò minime ô amice, uerisimilis, sed ostendens absurdam nugacitatē, quam nescio quomodo proponere non erubescant aduersarij. Nihil enim nos solum uelimus simul & idē quod pater, faciet ad imaginem & similitudinem naturalem eius, faciet autem hoc & sola naturæ similitudine, substantiæ clara effigies, ex illa per omnia prodiens. HER. Itaque secundum diuinam imaginem quomodo ipsi essemus? CYR. Tanquam habentes in nobis filium inhabitantē, & characterem diuinum in nobis possidentes. Conformes enim per illum efficimur dei, species autem super omnes & summa, quæ est filius per spiritum, signatur in animabus nostris. Vnde & Paulus Galatis scribit, qui in deterius leuitate exciderant: Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus. Galat. 4

HER. Optime dixisti. CYR. Stultum autem, & alia ratione ualde inconsideratum, filium non dici imaginem substantiæ patris, consilijq; ac uoluntatum. Etenim Philippus inquit: Ostende nobis patrem, & non uoluntatem patris. Filius autem seipsum exhibens in imaginē patris, inquit: Qui uidit me, uidit patrem: quamuis oportebat uolentem non mentiri, imò non habentem dolum in ore suo, quod illis uidetur, non sic dicere, siquidem erat nō sic habens: Sed solus sciens patrem, & à solo cognitus patre, non nudæ nobis & sine existentia uoluntatis imaginem, sed characterem magis substantiæ eius, qui se genuit declarauit, dicēs: Qui uidit me uidit patrem. HER. At siquidem sic sapere uerisimiliter cum ipsa ueritate persuasi sumus, uiam quidem imus bonam. Veruntamen scias & illud dicere, cuius, ô optimi, character esset? omnino non in subsistentia qua per seipsam, sed neq; propriam habebat existentiam, sed magis intelligetur in subiecto, & habebitur ut accidens, licet inseparabiliter insit, quemadmodum scilicet species corporibus. Itaque sine existentia filius, siquidem est sicut character in patre. CYR. Peruersis illis, inutile, ut uidetur, & turpissimis connumerandum, uelle intelligere optima, & quæ certa sunt, casumq; nullum metuūt: sed in precio est animo ægrotare, & pro nihilo habentur apud illos perpetuè solida, & bene se habere uitio datur. An non melius intelligere, quod naturā filij, quæ nā sit, mente nostra cognosci nullo modo sit possibile, multoq; ampliorem esse quàm ut possit uirtute sermonis enarrari. Gloria enim domini occultat sermonem, sicut scriptum est. Cognitionē uerò tanquam in speculo ex multis considerationibus, non sine sudore, & uix acquirimus: subtilibus autem ualde & eliquatis imaginationibus cogitationum, contemplationem quasi per speculum in ænigmate, in mentem congregamus, firmitatem in fide lucrifacientes. Quoniam in creaturis & his quæ generationem & corruptionem habent, nihil exacte & proprie elaboratum est ad claram effigiem, summæ & naturæ & gloriæ, intelligimus uix ea de illa decernētes quod utile ad manifestationem in singulis utilibus rebus palma quasi metientes cœlum ualde breui, quātum situ est in nostra mente ad ea quæ supra uniuersa

sunt, instruere non detrectamus. Lucem & uitã, & sapientiam, & uirtutem, & alia quædam cum illis dicimus esse filium. Nominatus enim sic est à diuinitus inspirata scriptura. Sed non in unoquoque nomine ineffabilem eius naturam includentes ex diuersis ipsum compositũ esse dicimus, & in unum aliquod integrum uix complicatũ. Simplex enim est, & unius formæ, sed ex plurimis ipsi agnatis substãtialiter imus ad subtiles quosdã splendores contemplationis & congruæ considerationis de ipso. Itaq; si dicatur character substantiæ patris, inseparabiliter cognatum simul existere intellige, & quodammodo speciem eius qui genuit. Quando aũt & splendorẽ quasi luminis emissi & fulgurantis in mente habeam quæ ex patre quasi ad exterius euagatur, neq; omnino separatim à substãtia à qua est, neq; omnino cõtractè, sed quodammodo prospectantem, ut per se subsistat, & in propria existentia. Moratur enim in patris natura quasi radicem ipsum habens filius, & sectionẽ omnino non sustinet. Veruntamen proprie subsistit, & est filius uerè, non sine subsistentia character, neq; iniectus uel accidens sicut species in corporibus. Vita eñ existens secundũ naturam, quomodo intelligeretur non subsisteret? an non audisti dicentem: Ego sum qui sum, hoc meum est nomen, & memoriale sempiternum in
Exod. 4 generatione & generationem? HER. Bene dicis. Tempestiue autẽ nobis existere dixisti, & uitam filium omnino ut characterem & exactam similitudinẽ eius qui est & uiuit patris. At dicunt, quid? licet hæc sic se quidem habeant, uitam tamẽ accipit à patre, dicit enim ille: Quemadmodum enim pater uitam habet in seipso, ita & filio dedit
Ioan. 5 uitam habere in seipso. Quin & alio loco non aliter: Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo pro-
Ioan. 6 pter patrem: & qui manducat me, ille uiuet propter me. Paulus quoq; nobis dixit: Deus autẽ di-
Ephes. 2 ues misericordia, propter multam dilectionẽ qua dilexit nos: & nos quum essemus mortui peccatis, uiuificauit cum Christo. Gratia estis seruati, & congregauit, et simul sedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu, & in summa per omnem, ut dicitur, diuinam scripturam uiuificatur à patre, & uitæ uidetur particeps. Quomodo igitur uerè obuiabimus aduersarijs, libenter ex te audiuerim. CYR. Nónne tibi uideor optime dicere, & à scopo non errare, astipulariq; nobis scripturam diuinam, q̃d filius non sit intelligendus esse uoluntatis patris, sed substantiæ & subsistentiæ character? HER. Optime quidem, nunquã quod rectum est ac bene dicitur, negauerim. CYR. Ea quæ in rebus non solum ad figuram & speciem cuiusdam formata sunt, sed substantialẽ magis sortita sunt effigiem, cõnaturalia omnino sunt, & similitudinem ad quodlibet perfecte assecuta. HER. Quomodo dicis? Nõ enim mihi sat manifestus est sermo. CYR. Hominis statua facta ex ære uel saxo, utrũ alicuius substantiæ uel etiam speciei ac formæ effigiatio est? HER. Speciei scilicet. CYR. Iam filius cuiuspiam ab ipsa substãtia in hoc formatus, & sumine elaboratus ad similitudinẽ eius qui genuit, de rationibus loquor quæ sunt iuxta naturã, nónne etiã postea intelligeretur naturalis & substantialis imago? HER. Etiã. CYR. Itaq; quũ sit manifestũ & euidens, quod filius existat character substantiæ dei ac patris, illæsamq; & syncerã diuinam in se ostendit pulchritudinem, manifeste dicens: Ego in patre, & pater in me est. et: Qui
Ioan. 14 uidit me, uidit patrem. Quomodo igitur non fuerit necessarium quod deitatis proprietatibus existens ornatus, quemadmodũ scilicet & pater nullo modo amittat esse uitam & uiuificũ, ut ne per imaginẽ is cuius est imago contumelia afficiatur. Consectaneũ enim erit. (Siquidem nõ sic habet, quãtum attinet ad filium qui est imago patris) uitam quidem non iam, sed uita potius indigum, & ab alio participem, etiam ipsum patrem in suspicionem uenire, uel quomodo hoc quod uiuificatur absq; uariatione ab hoc quod uiuificat, quum abundanter possit alijs quibus opus habent dispensare, possit aũt propriè naturæ nõ sufficere. HER. Bene dicis. CYR. Si aũt uitæ participem, & non secundum naturam uitam existere filium nugati fuerint, unde diuinam eius naturã aliã esse abeo quæ in illo uitã, intelligere non possim, nónne necessarium, quod in participatione cuiusdam factũ esse creditũ est, aliud natura ab illo esse, ut ne quid dicatur & uideatur sui ipsius esse particeps, siquidem esset eiusdem naturæ? HER. Necessarium. CYR. Itaq; si non est uita secundum naturam filius, in ꝓpria omnino erit natura particeps, quasi alterius quæ in ipso est uita, id quod ipse est, respõdeant igitur qui tam corruptis suffragrantur dogmatibus, sub quónam genere erit iuxta illos: Prius enim dixit sermo noster quod non sit factus. HER. Vita, inquit, facta est à patre. Dixit enim Ioannes: Quod factum est in ipso, uita erat. Ver- Ioan. 1
bum cuius est uita. CYR. Igitur qui iunxit ambo in unum, & colligit uitam, et filium non alium esse dicit à uita quæ in illo, ut diuersæ nominárit naturam quæ à nobis intelligitur significati unius, siue filius, siue uita dicatur. HER. Sic dico. CYR. Num factã esse à patre suspicati sunt uitã? & quomodo non stultitiæ accusabuntur? Nónne quod factum est dicere productũ esse ex non existentia, etiam nolentes necessarium? Illud quod productum est, ut esse inciperet, sortitum est non esse, multo antiquius quàm esse. Atqui hoc non est uita, absit. Vita enim est, non quod adductum est ad uitam. Cõuenit autem ei potius semper esse, & existentiam habere principio, fineq; carentem. At si sapienter esse putant consideratum, existere illis uerbum in participatione uitæ, tametsi intelligatur uita dimisso filio, audiant quod uita dicat, se uiuificam & non uiuificatam, quemadmodum scilicet & lucem ipsum dicentes, & sapientiam ac uirtutem, non quod luce indigeat, & sapientia priuetur, & uirtutem quæ ab alio desideret, sed magis illuminantem, & sapientes facientem ac corroborantem alios. An non uiam uideor tibi ire rectam, & non deflexam, & calculis legalibus

galibus laudatam? Dixisti enim uadas uia regia. HERMIAS. Et ualde. CYR. Quod autem habitudine naturali accipit, & uix omnino esse hoc quod est, quomodo æqualiter fieret cum eo quod concedit, participem fieri, & largitur, assequi ea quæ proprie ei accidunt? Audio enim dicentem
Ioan.5 filium: Quemadmodum enim pater suscitat mortuos & uiuificat, ita & filius, quos uult uiuificat: & ualde meritò. Operatur enim æqualiter, & non cum uariatione, patris & filij natura, uita enim est pater, uita autem & filius non minus quàm pater. HERMIAS. Sed opinor dicerent: Heus tu fabulas dicis, mens enim tua iam ad nihilum transit, & aberrauit ab exactioribus sententijs. Et quod pater est uita excellentiore modo, id adulterat & extenuat. Vbi enim uel unde æqua-
B lis fieret filio, si uocaretur uita? CYRILLVS. Si parum morati fuerimus in sermonibus illis, ludere nos putamur. Hi autem sua dogmata adiuuent, & attentent suadere quod melius, sed scio quod non possint hoc facere: sed docebunt, quod libuerit, & pugnabunt contra filium, etiam suis legibus uniuersorum reginam naturam subiugantes, & honorare putant patrem, dum filium ex eo secundum naturam natum suis opinionibus, ut minor sit, offendunt, quamuis manifeste dicat: Qui credit in me, non credit in me, sed in
Ioan.12. eum qui misit me. Et qui uidit me, uidit eum qui misit me. Nam quomodo uideremus uitam existentem secundum naturam & filium? Cur au-
Ioan.14 tem non & dicenti credendum: Ego sum uia, &
C ueritas, & uita? Cum articulo autem, & singulariter seipsum esse dicens uitam, an non patrem ac Deum suum negauerit esse uitam, nisi unius naturæ ambos esse dederimus, & per ambos ad nos æqualiter uitam uenire, & non ex duobus, sed ex uno Deo nos uiuificante. HER. Sic habet. CYR. An non in ipso uiuimus, mouemur & sumus? HER. Omnino concesserimus uerace esse sanctum Paulum. CYR. Verax quidem, quomodo enim non? Nam uiuit in ipso, & loquitur Christus, qui est ueritas. Vide igitur ô amice, quod Deo quidem patri uiuimus, & mouemur, & sumus. At qui esse, & uiuere suppeditat, non alius ab eo qui ex illo natus est filius, qui existens in patris proprietatibus conspicuus, & uitæ naturalis germen uiuificum quasi bonũ pro-
D prium uitam indigentibus immittit, & totã creaturam, ut sit conseruat. Proinde & Iudæos allo-
Ioan.6 quens, inquit: Amen amen dico uobis, non Moses dedit uobis panem de cœlo uerum. Panis ẽm Dei est, qui descendit de cœlo, & uitam dat mundo. Iam propriam nobis significans naturam: Amen amen, inquit, dico uobis, qui credit habet uitam æternam. Ego sum panis uitæ. Igitur siquidem æqualiter, & sine uariatione operatur in nobis filius, uidelicet secundum quod est uita, & nõ minus quàm pater, quomodo non in æqualibus dignitatibus substantiæ ipsum ponunt nonnulli, siquidem recte de illo sentire, & considerare ualent? HERMIAS. Sed sequemur ea quæ ipse
A filius dixit. Dixit enim manifeste: Quemadmodum pater habet uitam in seipso, ita dedit & filio Ioan.5 uitam habere in seipso. CYRILLVS. Appone quod reliquum, uel certe ueritati iniuriam te facere scias. HER. Quid nam? CYRIL. Quia hoc quod his quæ dixisti necessariò & utiliter subiunctum, hoc est, et potestatem dedit illi ac iudicium facere, quia filius hominis est. HER. Videris, opinor, uelle id significare, quod uitam accipit à patre, non qua intelligitur & est Deus, sed qua factus est homo, qui natura quidem non habet quod sit uita, sed à Deo uitæ potius particeps est. CYR. Quid? Num tibi ipsi magis tribuis ista, quàm ita inconsiderate mihi? Nónne audisti dicentem, quod pater dedit filio habere uitam in seipso, & iudicandi potestatem, quia filius hominis est? HER. Audiui, sed dicunt nunc, Dari ordinatum esse ad solum iudicium. Nam lex iudicium, ut eximium honorem Deo tribuit. Dicit enim, creatura Dei est, accipit Dei gloriam, & Dei honorem ut homo. CYR. Porrò uiuificare ô optimi, alteri ne magis quàm Deo congruit, quum & sapientissimus Paulus Timotheo scri- 1.Tim.5
bens nobis dicit: Testificor coram Deo uiuificante omnia. HER. Congruit etiam hoc, aiunt, Deo: & cur non? CYR. Quod deo congruit & substantialiter tribuitur, nónne hominis naturæ datum est & aduentitium? HER. Etiã hoc uerum est. CYR. At Christus homo sicut nos, licet intelligatur deus secundum quod prodijt ex Deo. HER. Etiam, quomodo enim non? Itaque quum proprium & eximium diuinæ naturæ opus sit, quod ut homini datum, nempe uita, sed pater dicitur filio dedisse uitam. CYR. Appone tempus, & soluetur quæstio, tunc enim & uiuificari dicitur, & uita secundũ naturam ipse existens, quasi ex deo & uita. Vnde et quum pater dicitur quasi non habenti filio suppeditasse uitã. Viderit quis etiã absq; magno labore, filiũ illi esse, uitæ suppeditatorẽ, et nõ dicimus secundũ ꝙd intelligitur deus, sed secũdũ quod apparuit homo, ꝙd uita donum sit, et externẽ adhibitum. Dixit enim beatus Paulus: Si autem spiritus eius, qui excita- Rom.8
uit Iesum ex mortuis habitat in nobis, qui suscitauit ex mortuis Christum Iesum, uiuificabit etiam mortalia corpora nostra, per hoc quod ipse spiritus habitat in nobis. At Dominus noster Iesus Christus non aliorum efficaciæ, sed suæ rem hanc tribuens, ad Iudæos dicit: Soluite templum hoc, Ioan.2
& in tribus diebus resuscitabo illud. HER. Quomodo igitur operatus est pater in filio uitã, quum reuixerit Christus suis uirtutibus & efficacia? CYR. Quia quum pater sit uita, filius declarans substantiam genitoris, uita ex illo secundum naturam, & uerè prodijt, & totus quidem existens in patre, ferens autem etiam integre in seipso patrẽ. Hac ratione patris opus, filij dicimus, & id quod filius operatur, hoc est opus patris. Vnde & demonstrans suam operationem esse ex patre, & in omnibus æqualiter se operantem, euidens suæ cum illo consubstantialitatis inditium,

doctrinæ auldis apponit: Si nō facio, inquit, opera patris mei, non credite mihi: Si autem facio, &
Ioan. 8 si mihi non creditis, operibus credite. Alicubi iterū ait: Pater in me manēs ipse facit opera. Non enim ea quæ diuino modo facta sunt humanitatis conditionibus attribuenda intelliguntur, sed naturæ tribuit ineffabili, & omnem mentem transcendenti. Propter hoc dicit: Et si mihi non creditis, operibus meis credite. Etenim quæ diuino modo & super rationem, non sinunt opinionem & fidem in illum uersari in exinanitionis mensura. Exaltatur enim quodammodo & homo minime nudus, sed deus etiam, quia & ex deo esse cognoscitur. An non uerum quod dico? HER. Vtiq; ita est. CYR. Sed illud fere omissum esset.
HER. Quidnam dicis? CYRILLVS. Pauli dictum commodum allatum in quo manifestissime docebatur, quod per sanctum spiritum à patre uiuificatio, in ipso Christo, & in nobis perficitur. Dixit enim: Si autem spiritus eius qui suscitauit Christum ex mortuis habitat in nobis, uiuificabit & mortalia corpora nostra, eo ꝺ spiritus eius habitat in nobis. Igitur pater per spiritum uiuificus, non ut per creaturam uiuificans creaturā, sed ut in participatione naturæ suæ, in sui transformans uitam, quod uitam in propria natura nō habet. Datam enim creaturæ, scio dicent uitam.
HER. Dicerent. Dicetur autem & à nobis hoc: Quid enim habes quod non accepisti? Igitur
1. Cor. 2 uiuificans est spiritus sanctus, quē qui accepimus, participationem dei solius & ueri ut uitæ, assecuti sumus. CYR. Assentior, recte em̄ sapis, quandoquidem & in nobis ipsis participationem Dei & præsentiam spiritus impler. Memor enim sum
1. Ioan. 5 Ioannis sic scribentis: In hoc cognoscimus, quod deus in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis.
CYR. Vide igitur amice, diuini spiritus suppeditatorem ac datorem filium, qui ex deo prodijt.
Ioan. 20 Insufflauit enim in discipulos suos, dicens: Accipite spiritum sanctū. Iam quomodo non esset absurdissimum uitæ aliquem existere suppeditatorem, qui non sit uita, secundum quod illis, nescio quomodo, uidetur. Quamuis quid unquam meritò dixerim, siquidem non est uita, quod ut bonum proprium immittit spiritum, & modo quodam secundum insufflationem, se suppeditatorē esse uitæ declarat? Quando igitur dicitur uite particeps filius, hoc est quod uiuificatur à patre, diui nam statim expende naturam, quæ tota quodammodo in patre intelligitur, in quo et ex quo etiam filius & spiritus uiuificus ijs, qui uitā externè aduenientē habent, uiuificationē operatur, nō quasi ineffabilis naturæ instrumentum, sed quasi donās per seipsum creaturæ totam illius qualitatē, & reformās id quod corruptibile ad longiorem uitā. Sententijs autē quæ de hoc persuasus, uiuificationem in Christo factam esse inuenies, ad hoc solū uiuificabilem quatenus est homo. Etenim qui ex patre uerè & unigenitus, suæ carnis corruptionē auertebat, & propriū templum, morte reddebat præstantius. Etenim quia erat, deusq; est, & ex ipso uita secundum naturā, hoc est patre, natus est.
Manifestus & uerus testis hic sit diuinus Ioannes
1. Ioan. 1 scribit enim sic de illo: Quod erat ab initio, quod audiuimus, et quod uidimus oculis nostris, quod spectauimus, & manus nostræ palpauerūt de uerbo uitæ, & uita manifestata est, & uidimus, & testamur, & annūciamus uobis uitam æternā, quæ scilicet erat apud patrē, & manifestata est nobis.
Manifestius quoq; faciens, quæ nā sit uita ab ipso
1. Ioan. 5 dicta iterum inquit: Et scimus quod filius dei uenit, & dedit nobis sensum ut cognoscamus deum uerū, & sumus in filio eius uero Iesu Christo. Hic est uerus deus, & uita æterna. Vbi enim omnino uel quomodo intelligeretur, & existens ab initio & deus uerus, si non fortitus esset esse perpetuū, & eodem modo se habens, multoq; antiquius & sublimius, quàm ut existere incipiat? Vita em̄ secundum naturam existens, tūc recte agnoscitur. Hoc enim deo uero congruit, & contrarium pugnat etiā cum nomine eius quo dicitur, Qui est.
Exod. 4 Ego enim, dicebat, sum qui sum, hoc meum nomen est, & memoriale æternum in generatione & generationem. HER. Si concedis aiunt, patris efficaciam illi, & hoc absq; uariatione, quasi æqualis uirtute sit illi, ubi quod minus iam est seruabis illi, quum manifeste dicat: Pater me maior
Ioan. 14 est. Et iterum: Vado ad patrem meum & patrem
Ioan. 20 uestrum, & deum meum: & deum uestrum. Sciebat enim esse deum suum patrem. CYR. Itaq; si nō natura, & uerè deum esse credunt filiū, creatura dicent omnino & aliud præter hoc nihil erit. De his autem qui sic sentire uoluerint congruenter opinor illud dici: Quis dabit capiti meo aHier. 9
quam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo populum die ac nocte, & omnes pij amatoresq; dei inclamēt illos: Abalienati estis à Chri-Gal. 5
sto, excidistis à gratia ipsius, & sors uestra Deus quidem non est, absit, sed nothus quidam simpliciter & falsi nominis, fictam deitatis gloriam habens. Seruierunt uerè creaturæ supra creatorem. Propter hoc quod crediderunt minorē esse quàm patrem, & aduentitiam uitam habere filium, imò & in his in quibus creatura non habet propriā uitam. Iam cur adorare solent, quem creaturæ conditionibus alligant, & substantiali eminentia super omnes, impiè priuāt. Quamuis manifeste di-
Ioan. 3 cat: Qui superne uenit super omnes est. Minime enim quasi eminentiam per comparationem sublimitatem filius possidebit, quandoquidem in eo quod dicitur omnia, facti uniuersi infertur manifestatio, quod existat super omnia, nequaquā habens quod sit inter creaturas, quasi proprium ut filius, alioqui nō in omnibus est, sed super omnes exemptus, eo quod in summum peruenerit fastigium, ultra quod omnino nihil. An non deus nomen super omne nomen est, sicut diuinus Paulus dixit? HER. Etiam. CYR. Hoc autem erat filius: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud deum, & deus erat Verbum. HER. Iam quid dicemus, si obiecerint scriptū esse de patre, ꝺd dederit ei nomen, ꝺd est super omne nomen?

CYR.

CYR. Si apponerent nobis ô Hermia, quod uelint docere, qua ratione & quomodo filius, quod sit deus externe habeat, quamuis sortitus sit dignitatem, quæ se secundum naturam comitetur, hinc opinoctie fundant, & cõtentionem relinquentes, ut morbum apoplexiæ, cessabunt quidem calumniari ineffabilem substantiam filij, sapereq; uolẽt nobiscum recta. Veruntamen illi quidem, ut probabile est, urgebunt ad defendendas suas opiniones, & mendacio pugnandum, et alacriter patrocinandum nõ alio ardore, quàm quasi uellent armari in bellum et prælium ante pueros et mulieres. Nobis autem uolentibus subtiliter loqui, operæpreciũ est infirmare quæ iudicata sunt, & indoctioribus ueritatem quàm difficilius acceperãt denudare. HER. Bene dicis. CYR. Dixit enim diuinus Paulus de unigenito, qui quum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est, quod esset æqualis deo, sed semetipsum exinaniuit, forma serui assumpta, in similitudine hominum cõstitutus, & figura repertus ut homo, humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortẽ, mortẽ autem crucis. Quapropter & deus illum in summã extulit sublimitatem, ac donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu se flectat, cœlestium, ac terrestriũ & infernorũ, omnisq; lingua cõfiteatur, quod dominus sit Iesus Christus ad gloriã dei patris. Nunquid & ipse incarnationis uerbi tempus nondum intelligentibus, manifeste dicet, quod nõ ea ratione qua intelligitur deus existens Verbum, sed qua apparuit homo, in deitatis ascenderit gloriã, & quando cũ carne, & quãdo exinaniuit et humiliauit seipsum, tunc & exaltatus esse dicitur. Porrò doce, audiam enim te libenter, & dic roganti. HER. Quid nã dicis? CYR. Humiliauit semetipsum unigenitus, demittens se in serui formam, & sustinuit crucem ignominia contempta, factus q; est obediens usq; ad mortem, quapropter, inquit, dedit ei nomen quod est super omne nomẽ, ut in nomine Iesu omne genu flectat cœlestiũ ac terrestrium, et infernorũ. Nunquid mercedem bonorum operum & donum obedientiæ, & coronã fortitudinis, sicut nos possedit, sic uocari & adorari à sanctis angelis, et ab his qui super terram sunt, & ab his qui iam inde emigrarunt. HER. Videtur. CYR. Dicam, non curans etiã si nunc minus decorũ uideatur. Quandoquidẽ necessariũ hominũ lapsibus & nostris peccatis erat unigenitũ pati, maximã quidẽ habeat gratiã ipse, sciat aũt quod humanitatis crimina illi diuinæ gloriæ occasio fuerint. Nã si nõ peccassemus, neq; factus esset nobis similis, neq; sustinuisset crucẽ: et si nõ mortuus fuisset, neq; assecutus esset ut adoret, & à nobis, & à sanctis. HER. Audax quidem sermo est, ueruntamẽ probabilis. CYR. At si etiã in æqualitate ac in forma patris, conditionũ exinanitionis non existens particeps, qualẽ haberet gloriæ accessionẽ, suscepto nomine super omne nomen secundũ inanitionis tempus? Nõnne intelligis unde sermonẽ ipsi colligant, si subtilius scrutiniũ fiat? HER. Intelligo. CYR. Vis igitur, ut hoc præterito, quod subtilius uidetur ad illud eamus, quod unigenitus deus fuerit in principio, & in forma, et æqualitate patris, quamuis paruus in præteritis insumptus sit super ea re sermo. HER. Et ualde. CYR. Itaq; per uocem quidem Esaiæ dicit deus & pater: Ego dominus deus tam ab initio. Audiet autem quis ad illum etiam ipsos sanctos clamãtes: Nonne tu ab initio dominus deus noster, et non morimur? Ecce deus ab initio nominatus est, & est uerus deus ac pater. Cęterũ diuinus Ioãn. ad nos sermones de filio faciẽs, inquit: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis nostris, & manus nostræ palpauerũt de uerbo uitæ. Scribẽs itẽ nobis alloquitur quosdã, dicẽs: Patres qui nouistis eũ, qui ab initio, et quisnam ille sit: Idem iterum dicit: Hæc dicit, qui erat, qui est, et qui uenturus. HER. Dicẽt aũt & ipsi, quod fuerit quidem ante creaturam: quod autem et deus sit, nondum manifeste. Accipitur enim, ut non ita manifeste se habens. CYR. Iam quomodo non tempestiue ijs qui tam repudiabilem proferunt sermonẽ, merito indignamur, dicentes: Surdi audite, & cæci respicite. Nam licet Theologus et Euangelista nõ simpliciter scribat quod erat, sed manifeste, quod erat deus Verbum. Ipsi quasi ex uino & ebrietate incõsiderate ad omnia ruentes, ueritatem irridẽt. Age etiam per alias sententias transeuntes agnoscemus, quod deus secundum naturam sit filius. Nõnne conuenit uerè & secundum naturam deo, cõprobare et laudibus celebrare eos qui legẽ habent uitæ suæ ducem, nobilemq; & circumspectam uitam uenerantur, punire autẽ eos, qui peccauerunt, utpote arrogantes & contumaces, & legibus supernis insane obluctantes. HER. Congruit. CYR. Quid? posse implere omnia, & transire per omnia, & sequi in omnibus, concedes etiam alteri naturæ à diuina? HER. Non equidẽ, quare enim non ita haberet. CYR. Deo uiuere, deoq; gloriari, nõnne dices sanctis esse maxime congruum? HER. Valde scilicet. CYR. Perge igitur, & illud dic. HER. Quod nam? CYRIL. Nõnne omnis donatio bona, & omne donum perfectum, superne descendit à patre luminum. Sermo autem sapientiæ inter omnia clarissimum donum est. HER. Assentior, ita eñ sacra scriptura dicit. CYR. Itaq; uide quum superna dona à patre ad nos ueniunt, filium esse dispensatorem & præfectum, & illorum potestatem habere. Dicit autem Paulus: Vnicuiq; uestrũ data est gratia secundum mensuram donationis dei. Quin & alio loco ad Moysen sanctissimũ locutus est deus: Quis dedit os homini, & quis fecit mutum & surdum, uidentem & cæcum? Nõnne ego dominus Deus? Nunc uade, & ego aperiam os tuum. Et loquebatur iterum sanctis Apostolis dominus noster Iesus Christus: Ponite igitur in cordibus uestris non præcogitare, ut respondeatis, ego enim uobis dabo os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij uestri. Psallit aũt & sanctus Dauid: Quia deus iudex est quum

1. Ioan. 1 & 2

Apoc. 1

Iacob. 1

Ephes. 4
Exod. 4

Matth. 10

Psal. 7

ita cõgrue se habeat, ut unicuiq; dispenset ea quorum faciet retributiones, et quos uolet iustificare. Deus est qui iustificat, quis est qui condemnat? sicut scriptum est: Videbimus in utroq; operantẽ, non ut ministrum, sed diuina potestate. Quid enim proderit homo sibi, si totum mundum lucretur, animæ uerò suæ iacturam faciat? Vel quam dabit homo commutationẽ pro anima sua? Venturus est enim filius hominis in gloria patris sui cum sanctis angelis, & tunc dabit unicuiq; secundum opera sua. Locutus est & infirmo cuidã: Remittuntur tibi peccata tua. Ad quem sermonem pharisæi in omni sermone prophani, offensi, blasphemiæ crimina cõnectere ausi sunt, contra tam diuinam et inculpatam uocem? Dicebant autem: Hic blasphemat. Quis poterit remittere peccata, nisi solus deus? Itaq; & legis & supplicij dominus & iustitiæ remuneratur, & coronarũ dispensator & dimittens peccata, sed nulli inter creaturas numerato licet hoc facere. Quomodo non esset igitur deus secundum naturam? Nunquid tibi hisce recte glorificare deum uideor? HER. Ciuilissime & irreprehense. CYR. Quum igitur deus sit in omnibus, & à nullo abscedat, sed operatione diuina adimpleat. Et propterea dicat ad Israëlem: Cœlum mihi thronus, terra scabellum pedum meorum, qualem mihi domũ ædificabitis, dicit dominus, uel quis locus quietis meæ? Hoc uerbum etiam ualde recte ad Verbũ quod ex deo patre prodijt detorquens diuinus nobis scribit Paulus: ubi non est Græcus & Iudæus, circuncisio & præputium, barbarus Scytha, seruus liber: sed omnia & in omnibus Christus. Iterum quoq; dicit: Qui descendit, ipse est & qui ascẽdit super omnes cœlos, ut impleat omnia. Nunquid igitur quod omnia implet, & per omnia quidẽ transit, & est in omnibus, non maius est quàm creatura? HER. Quomodo enim non? CYR. Quum autem omnis sanctus mundana & carnali uita deposita & oblata quodãmodo deo sua anima, gloriari soleat in nullo alio quàm in ipso. Scribit iterum Paulus: Ego enim per legem legi mortuus sum, ut deo uiuam, nempe filio & per illum patri. Erit autem & hoc tibi manifestum, ac indubitatum, si apponentẽ audieris. Si enim pro omnibus mortuus est, ut uiuẽtes non ultra sibijpsis uiuant, sed deo ipsorum qui mortuus est & resurrexit: & prẽterea addit: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Christi. Quamuis omnis sanctus dicat: Gaudebo in deo & salutari meo, dominus deus meus uirtus mea. HER. Sufficiant nobis illæ sententiæ. Filium enim esse non falsi nominis, sed uerum deum, per innumeros sermones nobis apparuit. Igitur hoc prætermisso illud dic, quomodo quis accipiat & intelligat recte: uado ad patrem meum & patrem uestrum, ad deum meum & deum uestrum? Quid autem docens deum suum patrem uocat? non enim negabis quod omnes hoc dicant. CYR. Harum quæstionum facilis cognitio, si cui esset mens integra & sapiens. Scriptum est enim, quod omnia coram intelligentibus, et recta inuenientibus scientiam. Si autem quis uelit relicta uia recta, stultissime in obliqua currere, & facili considerationum uia permutata declinare ad alteram, nimirũ in tribulos & foueas incidat, & præceps ruat. Quod opinor, ænigmatice lex significans: Via regia incedes, inquit, & non declinabis ad dextram uel sinistram. Igitur quando aliqua minora sunt quàm gloria dei requirat, nec transcendunt naturam factam, dicunturq; de filio, ne ineffabilem statim ex patre proprie naturam cogites, sed feliciter uade quò considerationum scopus tendit, neq; ea quę proprie deitatis sunt humanitatis asscribas cõditionibus: neq; humanitatis paruitatem summæ naturæ tribuas, quasi illi proprie agnatam, sed discretam, & idoneam in uno quoq; distinctionem fieri scias. Sic enim poteris & non aliter certissimam contemplationem capere. HER. Quid nam dicis? CYR. Dixit beatus Paulus de unigenito, quod & splendor gloriæ & sit character substantiæ dei ac patris. Sursum igitur in his & super omnem creaturã, mentẽ transfer, diuina ipsa spectetur pulchritudo, ineffabilis natiuitas considere tur, & uidens existentiæ modum quasi in speculo manus gratulando complodat. Quod autẽ scribit de illo: Qui in diebus carnis suæ supplicationes & preces ad eum qui ipsum seruare poterat à morte, cum clamore ualido & lachrymis quũ obtulisset, & exauditus esset propter reuerentiã, quã uis existat filius, didicit ex his quæ passus est obedientiam: Descende parumper et humanitatis expende conditionẽ. Nõ enim character patris passus est. Postquam autẽ in diebus carnis preces factæ sunt, carnis sit timor, & humanitatis propriũ sit formidare mortem. Vnde licet dicatur accepisse nomen super omne nomen, non à deitatis definitionibus qua uerbũ est, & ex deo natũ est patre: erat enim natura & uere deus etiam ante exinanitionẽ. Nónne etiam hoc dicis? HER. Vtique. CYR. Postquam autem apparuit homo, & demisit seipsum in humiliationem ac formam serui factus est nobiscum, et sub deo, non amittens id quod erat, humanitatis quoq; conditionem non despexit. Nam quum diues esset, utpote deus, nobiscum pauper factus est, quapropter sub lege, & cum seruis, & cum iniquis reputatus est, & ipsam mortẽ secundum carnem sustinuit. Atqui necessarium erat existentem natura & uerè deũ, perpetuam in hoc habere gloriã, ne humiliationis conditionibus immoretur, sed in honorem superne, et ab initio iterũ rediret cũ assumpto habitu. Audit igitur ut homo, quamuis deus existens natura & filius: Ego hodie genui te. &: Sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos scabellũ pedum tuorũ. Quoniã enim uerè factus est homo, & demisit seipsum ad humiliationẽ factus sic est, et sub deo necessariò et congruè cum inanitionis figura tur cõditionibus. Et deũ nobiscum asscripsit sibi natura, et uerè suum patrẽ. Deum quoq; nostrum (nam propter hoc et nos ipsi et sub deo habentes naturalem seruitutem) patrẽ uocamus deũ, recipientes appellationem illam, ipsa cũ deo configuratione.

Rom. 8 Matth. 16 Matth. 9. Esai. ult. Coloss. 3 Ephes. 4 Gal. 2 2. Cor. 5. Galat. ult. Psal. 19 Ioan. 20 Num. 21 Hebr. 1 Hebr. 5

Universidad de Deusto

tione. Diuersatur enim in nobis, & inhabitauit filius per spiritum suum, in quo et per quem clamamus, Abba pater. Quod autem euidens inditium & quasi signaculum adoptionis filiorum, quam cum deo habemus, spiritus sit in nobis, per quem cum filio cōfiguremur, manifestet scribens Paulus: Quod autem estis filij emisit deus spiritum filij sui in corda uestra clamantem, Abba pater.

Ioan.8 Ioan.4 HER. Bene dicis. CYR. Opinor ego aduersarios obsistēdo fatigari, & obluctando ueritatis sermonibus, quasi disrumpi. Si autem hoc non faciunt, insistant, & dicant deū uerè filij patrē existere non suscepta dispensatione in qua dixit deum suū patrem. Quomodo non necessariū dicere, quod legislatores quidā sint, & definitores eorū quę uoluerint, cogitare uel dicere? Susceperimus autem eos minime. Conuenit magis ueritatem saluatoris nostri uocibus tribuere, quia uado ad patrem meum & patrem uestrum, et deum meum & deū uestrum. Contendant itaq; quod & nos filij cum eo quidem ipsius secundum naturā, quando quidem est nobiscum secundū naturam sub deo. Vado enim, inquit, ad patrem meum & patrē uestrū. Nomen uerò filij ex patre genitum esse significat. Itaq; plurimi secundum naturam filij, imò innumerabiles, & quod blasphemię tentetur latitudo. Si omnes filij secundū naturā hac ratione et serui. Sed opinor omnino statim ualdè dicturos, quod alienū quidem erga nos & longissimum filiationis dei nomen. Terreni enim existentes natura, non ex deo geniti sumus, secundū uerū generationis modū. Externum aūt & aduentitium nobis est, quod uocamus deum patrem. Iam quid diceremus & illis ipsis? Heus uos qui auditis temerè omnia, cur non ijsdem rationibus deflectimini ad id quod recte et inculpate se habet. Sic aūt delirantes parum erubescitis? Quomodo enim non esset melius sapienter in animo cogitare, quod quādoquidem secundum naturam est ex deo, hoc est ex substantia patris, turpe est illi connumerari creaturis. Conuenit autē magis esse deum. Et postq; apparuit homo, aduentitium illi est & accidens cum cōditionibus carnis & humanitatis sub deo esse quod ex ipso. HER. Sed si nihil, inquiūt, diuersum in filio, omnino & æqualem dices, & in nullo minorē? Deinde, quomodo dicebat ille: Pa

Ioan.10 ter meus maior me est. CYR. Dei enim, dico obsecro, cū deo si in utroq; intelligatur, quod natura et uerè qualem quis uiderit diuersitatē? uel quid intercedit ad hoc ut aliter & aliter se habeat? Iam quoniam asserimus filium characterē dei patris summè et ultra rationem quodammodo ad naturalē effigiem absolutum, quomodo nobis (siquidem uereminor esset quàm pater, & non perfectus) designaret in seipso meliorem & omnes transcendē tem? Neq; enim quod perfecto indiget, imago & similitudo absq; uariatione omnino esset. Sed neque deus excelleret deum. Num uel deterior alteri intelligeretur aliquando secundū quod est deus? at neq; homo ab homine secundum quod est homo differt. Nam robore quidem & prudentia A uirtutibus q; & humilitate corporum, deformitateq; & pulchritudine, & colorum uarietate, unus ab alio interdū distare dicitur. At si quis uelit manifestè Petri & Pauli substantiæ definitionem discere, æqualem in utriq; inueniet, & similiter per omnia habentem, & nō quod minus sit. Num adhuc stulto, & non ex sapiente animo considerantur istа? HER. Itaq; quoniam dicunt patrem esse maiorem, ostendant ipsi quid excellentius in illo & quid maius aduenerit, nunquid aberrauit à ueritate, dicens filius: Pater maior me est? CYR. Et quomodo mentiretur, dicens: Ego sum ueritas? Ioan.14 Sed quomodo quidem intelligi conuenit Saluatoris uocem transeam nunc, tempestiue enim dicetur. Narra autem nunc quod dico. Vna deitatis B natura uniuersorum opifex, & cunctorum conditrix agnoscitur à nobis. Dominus em̄ deus noster dominus unus est, uel non est uera lex? HER. Vera est. CYR. Simplex autem & unius speciei deitas in sancta trinitate creditur, & cognoscitur in patre, filio, & spiritu sancto. Nunquid diuersum ab hoc dicis, & docere potes? HER. Neutiquam. CYR. Igitur in unam quidem & eandē naturam collatis, et in identitatem collectis singulis prædictis, unum adorabimus deum, cum hoc quod prædicta in proprijs subsistentijs existant, & unum uniuersorum deum colemus. At qui si diuiserimus & secuerimus in naturalem diuersitatem, & seorsim singula in propria quadam natura posuerimus, tres iam deos etiam nolentes cōfitebimur, tum quis nos excipiet sermo, ne aberremus si sic senserimus? Quomodo nō ab omni bona & honesta cogitatione aberrauerit, si quis nobis tres pro uno prædicauerit deos? Sed opinor formidantes, quod manifestè uideantur delirare, deū quidē & uerum patrē dicent, blasphemiā uerò contra filium, sibijpsi soli congruā & solitā effundentes, factū quidē dicent, & conditum in diuinitatis gloria, quemadmodū etiam alios quosdam adornant, et nudis nominibus honoratos esse credunt. Cæterum quod natura & uerè sit deus passim negāt. Iam quis ita segnis & dissolutus inter eos, qui rectè sapere uolunt, qui non plurimū aduersus illos desperatos declamet, & immensam uanitatem ridens dicat: Si filius non est secundū D naturam deus, adoptatiuū autem illi nomē secundum uos est, quid didicistis, quod ipsum deo ac patri comparatis, & quod maius uel excellentius in utroq; examinatis? quum omnis ratio euidens ac sapiens, facere mutuas comparationes persuadeat esse decentissimum, in his quæ eiusdem naturæ sunt cum connaturalibus suis, & his quæcunq; uidentur talia secundum substantiā, uel etiam nullo modo absce dentia, ut aliter habeant. Nam rationalis quidē res est angelus & homo, ueruntamen in utriq; differētia est, neq; per omnia inter se habent differentiam, quando igitur ratio nobilitatis & excellentiæ angelorū examinatur, angelus angelo conferendus est. Si autem quis & in nobis hoc recte fecerit. Nā Paulus ab alio differet, & Petrus quoq; ab alio sibi simili, deus uerò omniū, &

qui super

qui ſuper omnes, res incomparabilis eſt, & incõ- A parabiliter tranſcendens. Et quoniam eſt ſuper omnia & ſummus omnium, & ad faſtigium aſcendit creaturis inacceſſum, qualem haberet conſequentiam? At paulatim & in hoc peruenient quodammodo, quod audeant contendere, quod non minus, non exactè ſit cognoſcendum. An non uidetur tibi riſum excitare, & à bona mente excidere, amiſiſſeq; ſanum cor ſi quid inter creaturas numeratum dicat, omniũ deus ac pater maior me eſt? Quibus, dic obſecro, rebus ipſe tam audacem & periculoſam adaptaris uocem? Angelis né & archangelis, uel etiam poteſtatibus, thronis, & dominationibus? Quomodo enim uel unde, quod factum eſt tam imperitè cum ſuo conditore contenderet? Igitur omnimodo quod diſtat ſecun B dum naturam, ſiquidem putant deum quidem non eſſe ſecundum ueritatem filium, ſed productum magis ad exiſtentiam creaturarum modo, opponunt patri. Iam quid æquale uel maius in utroque examinant? HER. Videtur, dicunt tamen quod deus quidem ſit filius, ſed pater maior. CYR. Iam ubi maius in patre, & minus in filio cõſiderauerimus, ſi dei naturam quaſi in uno ſpecularemur, nónne deum dicent incorporeum & inpalpabilem, ſine quantitate & incremento, & omni tempore antiquiorem ſemper exiſtentem, & ſimiliter habentem, ipſumq; in ſeipſo et ex ſeipſo perfectiſsimum? HER. Opinor. CYR. Quomodo igitur tranſcendet et excellet deus deum, an non neceſſarium quod ſecundum aliquid C omnino id quod minus eſt à diuinitatis definitione excidat, niſi in ſummum bonorũ deitatis pertingat & deprehendatur nulla perfectione egere? HER. Neceſſarium. CYR. Non enim opinor dicerent, quod menſurabili quantitate, maius in patre. Vltra enim magnitudinem eſt, quod incorporeum, neque etiam quod filius poſterior natu ſit genitore. Quum enim ſemper ſit pater, mutatione & uiciſſitudine, non ad aliud quiddam ab hoc uocantem neſciet, ſempiternum, & ſimiliter habentem deum. Erit autem omnino id quod ex ipſo ſimul abſque principio & coæternum et gignentis exiſtentiam comitans. HER. Minor, aiunt, filius eſt, nõ quantitate corporali. Quomodo enim hoc, ſed quod non in ijſdem eſt in quibus D pater? CYR. Age deitatis dignitates dijudicantes, ſtudeamus diligenter uidere, num ea ſoli patri conueniant, minimeq; filio ſecundum eundẽ modum, uel quemadmodum ſcilicet etiam ipſi patri? Verum hoc mihi præalijs dixeris: Nũquid ſi præſtet & antecellat filium pater, num ſequatur omni modo ob talem præſtantiam non æqualiter plus poſsidere, ſed per omnia quæcunq; ſunt deitatis propria. HER. Etiam. CYR. At ſi æqualiter appareat cum filio quod in omnibus æqualiter ponderetur, non facile repelleretur calumnia in hoc quod oporteat eſſe minorem? conceſſum enim ſit, quod & ualde tranſcendens uoluntariè interdum ad ſubiectorum humilitatem ſuam deducat gloriam. Quod autem in minoribus eſt & uerè minus, quomodo ultra propriam tranſcenderet naturam, & ultra ſuas conditiones exiret, cumq; ſummis contenderet poſſeſsionibus? HER. Bene dicis. CYR. Quomodo igitur nobis filius dei patris ſubſtantiæ exactam figuram, quaſi & picturam illi ſimilem exhibens, & ad genitoris demonſtrationem propriam afferens naturam, dicit: Qui uidit me, uidit patrem. Ego & pater unum ſumus. Itaque ſiquidem nõ eſt in his, in quibus pater, quare ipſum in propria natura depingit & eſſe dicit, ad hoc quod perfecte habet, quod illo indigum eſt & imminutum? HER. Non ſic habet ſecundum quod mihi uidetur. CYR. Itaque conuertar, deinceps ad ea quæ nobis diuinam & ſummam naturam decorant pro uiribus noſtris ſpectanda. Age igitur conſideremus, utrum maius uel etiã minus in patre, quàm diuinitatis exigat pulchritudo in filio perſpicua. HER. Quàm optime hæc mihi conſideraſſe uideris. CYR. Itaque diuinus Pſaltes omne quod inter creaturas eſt, deitatis ſubijcit ſceptris, & ſeruitutis iugo alligat, pie & rectiſsime hoc faciens. Dicit enim ad uniuerſorum conditorem: Initio tu domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli, ipſi pereunt, tu autem permanes, Pſal. & omnes ſicut ueſtimentum ueteraſcent, & ſicut ueſtimentum euolues eos, & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, et anni tui nõ deficient, quia uniuerſa tibi ſeruiunt. Præterea & glorificationibus ipſum honorare præcipit, cœlis cœlorum, & ſoli, & lunæ & ſtellis, et lumini, et aquis, et ijs quæ ſuper cœlos. Et ad homines quidem dicit: Venite adoremus & procidamus ei, et ploremus corã domino qui fecit nos, quia ipſe eſt dominus deus noſter, & nos populus eius, et oues paſcuæ eius. De angelis uerò, & de his qui adhuc ſuperius miniſterium ſortiti ſunt, dicit: Benedicite dominum omnes angeli eius, miniſtri eius facientes uoluntatem Pſal. eius: Benedicite dominũ omnia opera eius. Intelligis igitur quomodo ſeruitutis iugo omnia coërcens, oues quidem manus eius nominauit homines, ſeruos autem & miniſtros angelos? HER. Intelligo. CYR. Vide igitur oues manus patris filium dicere ſuas, & impoſuiſſe nobis iugum ſeruitutis. Dicit enim ſic: Oues meæ uocem meã audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & Ioan. ego do eis uitam æternam, & nõ pereunt in æternum, & non rapiet quis illas de manu mea. Pater meus, qui dedit mihi oĩbus maior eſt, & nullus poteſt rapere de manu patris. Ego & pater unum ſumus. Igitur nos oues ſumus, & dei & patris. Nihilominus etiam & filij oues appellamur & ſumus. Iam quod & angeli miniſtrant ei etiam ex ſacris literis facile diſces. Dicit eĩm ſapiens Matthæus, quod quũ abijſſet & aufugiſſet ſatanas, utiam Matth. nõ tentaret Chriſtũ, qui ieiunaret: Ecce angeli acceſſerũt, et miniſtrauerũt ei. Præterea et Seraphim circunſtantes circa admirabilẽ & exaltatũ huius thronum, glorificant eſſe ſanctum, & dominum Eſa. uirtutum nominat, plenumq; eſſe dicunt cœlum & terram gloria eius. Iam qui ex æquo dominatur,

natur omnibus, & equali manu et robore est cum patre, & non minus glorioſus, plena enim ſunt omnia gloria eius, & præterea maximum omnium in naturali identitate poſsidere, dicens: Quomodo non haberet eandem reputationem? num potes aliquid cogitare, uel dicere, quò tranſcendat gloria patris, & minor ſit filij quæ non comitetur ita, ut illam indigentiam habeat? HER.

Nihil tale poſſum intelligere. CYR. Iam quid nobis manus patris ſignificat, utrum omnium operatiuam efficaciam, uel robur? Semper enim de Deo ſermo corporali imaginatione quo

Manus dei. dammodo ſublimior. HER. Aptetur meritò utrique, ut opinor, nihil enim offendit. CYR.

Bene dicis, ſed hoc quod minus, & quodammodo humiliatius habitum, quàm ea in quibus ſuperiora. Quomodo adhuc & æqualis opere et momento in uirtute uideretur & diceretur? Quo modo autem haberetur æqualis gloria cum patre & unitate cum ipſo, qui per ſummam effigiem diligenter exprimit? Ego enim, inquit, & pater unum ſumus, quamuis ad ſummum peruenisſe faſtigium teſtatus ſit, dicens: Pater meus maior eſt omnibus. HER. Non poſſet, abſit: Minor enim ſiquidem eſſet, uel ſecundum aliquid, ſimul cum ipſo omnia eius ſubſiderent. CYR.

Itaque patris dignitatibus conueniet, quod ne in ullo minor factus, atque adeò non ſortitus ſit æqualitatem. Neque etiam dixerit ad ipſum quis libere: Omnia mea tua ſunt, & tua mea. Age igitur tribuamus patri, quod ſuperius collocatus ſit. Dicamus autem indigum eſſe filium? Iam qualis nobis imperitiæ apparebit modus, qui adaptet quidem omnia patris filio, & quæ filij patri, intelligaturq; excellere ſublimius? iam quomodo proprium hoc filio, qui ſortitus eſt minus, & ſic quum minus eſſe propriũ eſt filij, quomodo eſſet etiam patris, qui ſortitus eſt ſuperius eſſe? Ego quidem in hoc perplexus ſum, tu autem nobis demonſtres, quomodo? HER. Non poſſum, nam ineuitabile quidem eſt argumentum. CYR.

Vadat igitur ſermo ſuo fluxu, & propoſitam uiam eat. Dicam autem et neceſſarium quiddam: Nónne in ſola patris poteſtate ſitum erit liberare à peccatis, & peccatum noſtrum quod difficile abluitur deleri? HER. Dico. CYR. Et quomodo nõ eſt ualde periculoſum, audere prohibere filium, quamuis æqualibus operibus conſpicuum et dicere quod ſit minor quàm eſt pater? Quorum enim uoluerit, etiã ipſe peccata remittit. Adhortans enim, ut fratrum commiſſa in nos non

Matth. 6 uindicemus docebat: Si dimiſeritis hominibus delicta ſua, dimittet & uobis pater ueſter cœleſtis. Ex autoritate poſſe dimittere peccata quibus uoluerit, refert in patrem, & ipſe ſibi hoc opus tribuit, dicens: Vt autem ſciatis, quod filius hominis

Matth. 9. habet poteſtatem dimittendi hominibus peccata in terris, tunc dicit paralytico: ſurge, tolle lectum & uade in domũ tuam. Igitur qui hanc habet poteſtatem & efficaciam, quomodo eſſet indigus, & in alijs rebus infra ordinaretur? HER. Non fieret. Manifeſtus eſt enim ſermo. CYR. Teſtificabitur etiam prædicta diligenter diuinus nobis ſuccłamans Paulus: Quis accuſabit contra electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat. Quis eſt qui *Rom. 8* condemnat? & hanc magnificentiam in filium translatam ſcribit, tribuens ei poſſe iuſtificare eos qui crediderunt, dum iterum ſic dicit: Iuſtificati igitur per fidem pacem habemus cum Deo per *Rom. 5* dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Familiares enim facit nos deo ac patri fides, & per filium nos *Fides in Chriſtum iuſtificat* propè conſtituit, iuſtificat autem nos ſecundum uerum et ſyncerum ſermonem. Non ſeorſim quidem Deus & pater, ſeorſim autem & propriè filius, ſed quæ eſſe intelligitur iuſtificatio à patre, ea omnino eſt filij, & quam filius largitur, ea eſt & patris. Nam quemadmodum res noſtræ ſortitæ ſunt per filium ſuæ eſſentiæ initium: & non alium habent opificem, per quem productæ ſunt ad exiſtentiam quæcunque eſſe cœperunt, ita etiam ſaluantur per illum quæ à primæua ſua felici conditione exciderunt. Et ſuſcipiunt, ut iterum bene ſint perſeuerantem durationem ad ſuæ naturę recurrentia pulchritudinem. HER. Perſuadeor. CYR. Vnde diuinus dicebat Moyſes Iſraëlem, quamuis durum & contumacem, miſericor *Deut. 32* diam ſupernè & à patre conſecutum eſſe. Scribit enim ſic: Sicut aquila tegens pullos ſuos, extentis alis ſuſcepit illos & ſuſcipit ſuper ſcapulas ſuas, operatum autem & hoc ſe eſſe filius affirmat, dicens: Hieruſalem Hieruſalem, qui occidis prophetas, & lapidas eos, qui miſsi ſunt ad illam, *Matth. 23* quoties uolui congregare filios tuos, ſicut auis cõgregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta. Et non inconſultò reñciemus, ſed quod in utriſque omni modo æquale reputatur, & idem eſt in ſubſtantia. Etiam quia uniformis & ſimplex eſt Deitas, operantem per filium patrem ac Deum permittit intelligere, omni ſuſpicione, quæ in humilitate miniſtrorum intelligitur quàm longiſsime abeunte, & nihil offendente, in hoc æqualitatis, & nobilitatis modo Verbum, quod ex Deo ac patre prodijt. Operatur enim pater, ut propria uirtute utens filio, uiuificatq; & non alia quàm ille ſecundum quod eſt Deus ex Deo, & in deo naturaliter, licet utrique accidat in exiſtentia propria intelligi. HER. Bene dicis. CYR. Quod autem natura & poteſtate, & operatione diuina in omnibus, nullo modo filium indigere uideamus, quã habet, ſicut habere intelligitur pater, diſces, opinor, facile etiam ex his. Nam Deus, ac pater per Eſaiæ uocem dicebat: Conuertimini ad me, et ſaluemini qui ab extremo terrę. ego ſum *Eſa. 45* deus, & non alius, per meipſum iuro, ſi nõ egredietur ex ore meo iuſtitia, ſermones mei nõ auertẽtur. Dico autẽ inſignẽ patris gloriam eſſe, poſſe eos qui ab extremo terræ uocare & ſaluare, et iuſtitiam quidẽ uocare, & poſsidere tam potens & inauerſabile uerbum, dic mihi cui alteri ab illo tribueres? HER. Non ego ſcilicet, nam quæ proprie dei ac ſolius eius ſunt ei ſoli cõueniũt. CYR.

At ſi

Universidad de Deusto
Biblioteca

At si æqualibus dignitatibus & filij natura decoratur, & gloriam habet eiusdem sortis. Nunquid congruit ei minus secundum aliquid? HER. Minime. CYR. Igitur quum manifeste clamet omnibus: Venite omnes qui laboratis & onerati
Matth.11 estis, & ego reficiam uos: Tollite iugũ meũ super uos. Nónne hoc est: Ego sum deus, & non est alius: Omnia eĩ diuino iugo subdita sunt, & seruitutis cõditionibus subiecta. Ante autem suos sermones sic inquit: Amen dico uobis, donec præteat cœlum & terra, iota unum & apex non præteribit de lege, donec omnia fiant, cœlum & terra transibunt, sermones mei non transibunt. Intelligis igitur quomodo sermones filij sicut & patris non permittuntur irritari? HER. Intelligo. CYR.

Præterea dico posse prouidere, ne qua omnino res è manu sua abeat, nulli alteri, sed soli uniuersorum domino deo meritò uidetur accidere. An nõ hæc tibi optima uidentur? HER. Optima. CYR.

Inueniemus igitur patrem & filium in prouidentia rerum, eiusdem esse uirtutis. HER. Quo modo dixisti? CYR. Etenim filius de deo ac patre dixit: Nónne duo passeres asse ueneunt, & unus ex ipsis non cadet in terram sine patre uestro qui est in cœlis? Videtur & ipse tantam beneuolentiam rebus utilissimis & non magnæ æstimationis impendisse. Nam postquam relictis Iudæorum terminis in Gergesenorum peruenit terram depulit quidem hominum mala dæmonia, quæ illius nutibus cedere coacta, petebant in porcos pestatem. Verum qui omnia sub pedibus habet, sponte permisit, & illa ire iussit, quæ subito immittẽtia se in aquas porcorum greges, turmatim suffocant. Dic obsecro, num tam abominabilibus & immundis spiritibus concesit id doni ut facerent quod uellent, quum nihil uellent boni? & uerisimile hoc minime. Vnde talem nos cogitare necessarium filium, quid non minorem rerum curã habeat quàm pater, id quod per efficacissima opera cõmonstrauit, ut per omnia æqualitatis pulchritudo clara & syncera in utrisq; appareat. HER. Et quomodo fieret hoc inquit? Vbi autem æquale in utrisq; uidetur, quum subijciatur et subsideat filius, de quo dicit diuinus Paulus: Quando subiecerit ei omnia, tunc & ipse filius subijcietur ei, qui subiecit ei omnia? CYR. Iam cur dicunt hoc, quod filius patri subiectus sit. Nunquid & quodammodo, genitum ex illo secundum naturam, ab æqualitate cum ipso, expellent? neque omnino naturæ sermo à nobis satis diligenter exquisitus est? Cur res subiectionis insipientissime subinducitur, quum non scribatur in rationibus substantiæ? HER. Aiunt quod ex eo quod subijcitur substantiæ qualitas bene dignoscatur.
1.Cor.14 CYR. Amice, disces etiam hunc sermonem absque labore putrem esse, & imperitia plenum. Spiritus enim prophetarum prophetis subijciuntur, sicut scriptum est, & si cuiuspiam, exempli gratia dicam, filij suo genitori quemadmodum scilicet dici posset, quod Abrahæ Isaac subiectus fuerit, ei quoque iterum is qui ex illo, sed neque prophetarum spiritus propter mutuam subiectionem in æqualem illis naturam faciebat. Neque beatum Isaac alterius naturæ constituebat, quod reuerenter patri suo obedit, & obedientiam, pulchrum filij munus, patri reddebat. Itaque si ij in quibus obedientia uideretur, omnino substantia diuersi fierent, & naturalibus legibus differrent, bene firmatum hoc sit, & constet hoc etiam de filio, uerusq; sit sermo. At si substantiæ sermonibus nihil præiudicat, sed modus est, opinor, quidam honoris & obedientiæ filij erga patrem, & ciuili affectione decet officiose reuerentis. Quod autem nec in nobis prævalet contra rationes naturæ, cur hoc imperitè tribuunt, & quasi ineuertibile argumentum obijciunt, miseri contra eum qui secundum naturam ex Deo? Nónne scripsit ipse Lucas de ipso Christo & sancta uirgine, & patre secundum carnem reputato, quod erat subditus illis? HER. Etiam manifeste scriptum est. CYRIL. Nunquid bone uir coniectandum est, quod ille humanam naturam illis postposuerit, quamuis Deus ex Deo natus sit, & ineffabiliter genitus? Quoniam & ipsis subijciebat sua, et subijciebatur quidem matri secundum carnem, reuerentiaq; humiliatus est erga Ioseph quasi patri congruum honorem exhibens. HER. Minime, ualde autem subiectio obturbat, & sufficientem ingenerat suspicionem, quod minor sit. CYR. Sed nunquid his, qui in fide firma fundati sunt, faciet, quod uel in aliquo hæsitent, qui sermonem in suis animabus pium, & syncerum retinuerunt, & ad fallacem ac rusticam peruersorum opinionem non accesserunt, memores autem magis sunt Pauli scribentis: Cogitationes demolientes, & omnem sublimitatem quæ extollitur contra scientiam Dei, & captiuum ducentes omnem sensum in obedientiam Christi. Nam spirat interdum, & inflatur contra gloriam unigeniti, aduersariorum sermo, & ex ipsis sacris sermonibus prædicationem perficit. HER.

Quæ nam hæc est? CYR. Problema graue & semper celebre illud putant. Quando autem subiecta fuerint ei omnia, tunc & ipse filius subijcietur ei, qui subiecit illi omnia. Cæterum ij qui sobrij sunt in his quæ dei, ad intellectum sanum & incorruptum, si uim fieri ueritati uiderint ex hoc dicto, & minime per se (Scriptum est enim recte, & contrariorũ subuersionibus impulsum ad hoc ut non recte uideatur dictum esse) Tunc ueritatis armis instructi omnem insipientium cogitationũ sublimitatem subuertunt, & dictum ad defectionem, rursum retorquent, ad obedientiam Christi, hoc est ad dispensationem quæ cũ carne. Nomen enim & res obedientiæ, seruitutis nostræ tempus designat. quãdo deus factus est homo, & quod habens imperium super omnia nõ aduentitium, sed quasi deus ex deo uocatus est seruus, existens in forma & æqualitate patris, humiliauit seipsum, demittens se absq; coactione, in uoluntariã inanitionem. Hac ratione, & ualde meritò, creditus est sanctus in nostris cõditionibus, communemq; hanc

omnium

omnium naturam cum alijs suis minoribus possessionibus accepisse. Minor autem possessio naturæ factæ, quodammodo ad deum est, oportere subdi. Veruntamen non in eo quod subduntur res, habent esse, secundum quod illis absque iudicio uidetur, & negligenter dictum est, sed existūt & subsistunt secundum propriam rationem, & quasi unicuiq; præmium dederit natura, uoluntarie accipit obedientiam, & fit ea fructus mentis.

HER. Vtiq;. CY. Igitur subiectio & contrarium eius, sita erunt in solis uoluntarijs motionibus, nō autem substantiæ characterē imprimūt.

HER. Bene dicis. CYR. Cur autē & illud cū isto uidere non fuerit dignum? HER. Quodnā? CYR. Sanctus nobis scribit Paulus de Christo: Nunc nondum uidemus nobis omnia subiecta. Igitur si subijcietur per illud temporis patri, quādo ipsi omnia subiecta sunt, tempus erit quoddā, ut uidetur, rei congruū. Nam usq; nunc filius nō erit subiectus, quū nondum instet tempus quo et ipse subijciatur. HER. Assentior, manifestus est enim sermo. CYR. Si autē quis putet nunc quidem ipsum non subiectū esse deo ac patri, fieriq; hoc suo tempore, & definit substantiæ illius inæqualitatem propter obedientiam. Manifeste, ut uidetur, illud dicit, quod erit aliquando, ut est uerisimile, filius secundum naturā sibijpsi inæqualis, & mutationem accipiet in aliud quiddam ab eo quod nunc est, & esse creditur. Si enim ô optimi, dixerim ego aduersarijs, obedientia coordinabitur substantiæ rationibus, afferet omnino substantiæ uirtutem & contrarium, hoc est inobedientiam. Et si dicimus quod nunc sit nō subiectus, & hoc sit ei natura. Abscedet omnino ubi subijcietur patri, ad aliam quandam & perfecte separatam, & quæ contrario modo se habeat, naturam. Itaque mutabilis nobis factus est filius, & iam nō ultra immutabilis, mentieturq; diuinus Dauid, tribuens ei præclarum honorē, quod stabilis sit, et semper eodem modo se habeat. Dicebat enim: Cœli pereunt, tu autem permanes, et omnes sicut uestimētum ueterascent, et sicut operторium mutabis eos et mutabuntur, tu autem idem ipse es, et anni tui non deficiunt. Testificatur, autem et Paulus scribens: Iesus Christus hodie et heri, idem et in secula. HER. Verum est. CY. Respondeant itaque optimi sophistæ, quisnam et quotuplex uariationis erit modus. Nam propter hoc quod oporteat subijci, nihil conferret glorię omnium saluatori et redemptori, sed damnosum erit, futuri eius regni tēpus, hoc est quod in nouissimis, quando et subijcietur patri, et nunc omnino melius habet, quando inanitus esse dicitur, & humiliasset se ipsum. At si hoc prætercurso, quasi indocte allato, dicunt mutatione fore ad aliquid melius. Quare adhuc nugantur contra subiectionem, et quod minus illa quasi filio impingunt, quamuis ponatur illa in summis & inexcogitabilibus ac inæqualitate patris. Non enim rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sicut scriptum est, sed seipsum exinaniuit forma serui accepta. Nónne hæc tibi optime dixisse uideor? HER. Optime. CY. Igitur quum sermo eorum ubique gratia careat, & fœdē langueat, age deinceps eamus ad hoc quod minime damnosum, non uituperantes quasi minus quidpiam in substantia unigeniti, propter celebrem subiectionem, quam & in extremis temporibus fore dici diuinus Paulus, sed illud potius consideremus piè. HER. Quale? CYR. Non enim opnior, dicet quis separari & discedere, ad propriam quandam uoluntatem ab ea quæ est patris, filium, & uergere quodammodo extra in aliquod quod sibi probatur, sed potius coniectandum est meritò, quod sit eiusdem sententiæ & uoluntatis, utpote is qui & ex ipso, et in ipso, secundū naturā est et intelligitur. Nam ut appareret colere patrē ex quo genitus est, eū summis laudibus extulit. Et alibi dicit: Sacrificium & oblationem noluisti, holocaustomata & pro peccato non postulasti, corpus autem aptasti mihi. Tunc dixi, ecce uenio, in capite libri scriptum est de me, ut faciam deus uoluntatem tuam Psal. 39 Ioan. 5 Aliquando autem iterum dicit: Quia descendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Ecce ualde manifeste dicit se uenisse de cœlis, habereq; se sic, ut uoluntariè perficere uelit quod probatur genitori. Quod siquidem esset omnino separandus à uoluntatibus quæ tendunt ad diuersitatem, ut contemnat quidē sua, lucretur autem ea quæ patris, habeatq; hunc scopum & sententiam: nunquid alicui uidebitur deprecari quidem quod ignobile, nempe uideri subiectum esse, amoueriq; omne quod sibi placet? HER. Minime. CYR. Igitur qui & nunc eiusdem sententiæ est & uoluntatis cum genitore, imò consilium est & uoluntas patris, quomodo subijcietur? & hoc olim quasi nondum intelligatur simul uolēs. Vtar enim uoce Pauli quæ unigenitum in ratione substantiæ minime offendit. HER. Qualis igitur res est futura subiectio? CYR. Bona spe sumus ô Hermia, & iure credimus, quod uolentibus uiuere honestè, sanctamq; & admirabilem uere agere uitam, omnis boni participatio existat à deo, & ea quæ super mentem ac rationem, sanctorum capitibus imponantur, sitq; horum omnium dispensator & renumerator filius. Omnia enim à patre in nos per illum in spiritu, & non dicimus quasi filius afferat ad hoc seruile ministeriū, sed magis quod autoritate dispenset ut filius ea quæ à patre, ut sit deus omnia in omnibus, iubilus scilicet & sapientia, gloriaq; et incorruptio. Quod autē subiectis omnibus filio, simul ipse iterū dominetur cum eo, & regnet uniuersorum deus ac pater, uidebitur facile, quod congruè intelligamus eum eiusdem sententiæ cum eo, et in omnibus idē uelle filium, et per suam mediationem implere alijs quæ sperant. Istud obedientiæ nomine abusiuè indicasse dicimus diuinū Paulum. Sciebat enim, quod nullo modo offenderet, etiam talia quædam dicens. Semper enim scopus est filio honorare patrem, quia et ex ipso secundum naturam est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

æqualisq; & simílis per omnia, & nullo modo minus habens. Per illum & cum illo sit patri gloria cum sancto spiritu in secula, Amen.

Dialogorum libri quinti finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPISCOPI Alexandrini, cum Hermia dialogorū Liber Sextus, quod humanitatis proprietates, & quæ non admodū diuinæ (θεοπρεπῶς) dicta sunt de filio, cōueniant magis dispensationi secundum carnem, & non ipsi naturæ uerbi, secundū quod intelligitur & est deus.

CYRILLVS.

ITAQVE de æqualitate, & etiam de eo quod substantiæ dei & patris, filij natura, euidens demonstratio sit, et expressissimus character, sufficiente, ac ualde manifesto sermone elaboratū est. Ostendit enim quæcunque eximia de deo & patre dicta sunt, ea esse filij, imò declarauit ipsum filium esse omne id quod naturaliter proprium patris esse dicitur. Finge ô Hermia, alterius forte proprietatibus tanquam proprijs, ipsum adornari posse, quod nunquā illi naturaliter unitum est, sed quasi in externam diuersitatem separatū. HER. Quomodo dicis? CY. Non enim res omnes proprio naturæ sermone designātur. Videtur enim in uniuersum fugere, ne cum alijs eadem esse uideantur, etiam si quid in cōmuni illis conueniat. Ad animal enim pertinent homo & equus, sed in unoquoq; alia quędā ratio prospectat, quæ separet ab alijs, & declaret non omnimodā & perfectam identitatem eis cōuenire. Propria enim quædam ratio est homini, boui, & equo. Si autē quis tollat quod intercedit & genus, & substantialis differentiæ rationes, humanæq; naturæ proprietates, & omnia circūponet alijs, an non humanam naturam nobis deseri beret, & nihil aliud erit quod significetur? HER. Verum. CYR. Igitur docere nequit, imò modis omnibus impossibile, posse cognosci aliquid, alterius proprietatibus, & non putari esse istuc ipsum quod illud secundū naturam est, cuius proprietatibus agnoscitur. HER. Recte dicis. CYR. Itaq; filius in nullo minor est deo & patre, si diuinitatis proprietatibus integre cohonestetur quid nam sit, secundum naturam agnoscitur, eaq; ratione est & character substistentiæ patris. Per ipsum enim & in ipso patris naturam contemplati fueri mus. HER. Vis igitur dicamus ea quæ causæ ut necessaria conducunt, uel certe relictis illis aduersariorum opinionem cui te opposuisti, quasi non audiendam relinquamus? CY. Etiam amicorū optime, libere quidem quod uidetur dicendum erit. Nos autem meliores quàm ut torpescamus, exerceat & temporis cura, quæ extimulat ut oporteat etiamnum ueritatis dogmatibus uelle certando adesse. Hortatur item, ut hoc aggrediamur diuus Petrus alicubi dicens: Parati estote ad respondendum omni petenti rationem, de ea quæ in uobis est spe. Quæ autē alia spes à Christo Iesu domino nostro esset in uobis? HER. Itaq; scias, quod omnino & illud dicunt, quod nūquam fuerit deo & patri uel æqualis, uel similis filius, iuxta naturæ rationem, qui ab illo sanctificatur, & exaltatur, & glorificatur, & coroborari dicitur, nam quod & adorauit nobiscum, & consumationis diem ignorare se confessus est, ex ipsis sacris literis ostendere parati sunt. Porrò in singulis prædictis quæ uoces, uel quæ fides adhibendæ sint, ex scripturis diuinitus inspiratis facile cōmonstraretur, si tibi probaretur. CY. Equidē tā omne certamē confectū, mihi uidebatur, sed adhuc feruet conflictus, & quodāmodo pubescunt insidiæ. Quoniā autem spe fraudatus sum, & ad alia exordia ueni mus. Cumulatim enim aduersariorum ruditas propositiones in diuinis adducit. Age denuo uerum & inculpatum particulatim de unoquoque sermonem apponentes, arguemus eos plane ignorasse mysterium Christi. HER. Et ego quoq; perquam alacer sum, ut eadem tecum incedā uia. Etenim non aliter exquisitius uniuscuiusq; iudicium habituri sumus, quàm hoc sermone. Proinde dicunt, quod filium esse participem sanctificationis, manifestet beatus Paulus de illo scribēs: Quoniam enim qui sanctificat & qui sanctificātur ex uno omnes, propter quam causam non erubescit fratres uocare illos, dicens: Annunciabo nomen tuum fratribus meis. Quoniam & sapiens Ioannes dicit, uidisse se spiritum sanctum descendisse super eum sicut columbam. Porrò ad hæc etiam ipse filius Iudęis dicebat loquens: Nónne scriptū est in lege uestra: Ego dixi dij estis. Si illos dixit deos ad quos factus est sermo, et non potest solui scriptura, quē pater sanctificauit & misit in mundum, uos dicitis: blasphemas, quia dixi filius sum dei. Et innumera alia quis istis coaceruare posset, per quæ addiscere possemus, quod à patre sanctificatus sit filius. CYR. Vellem scire ex te, quis modus sanctificandi intelligendus erit, si & sub illo unigenitus ordinetur. Nam in diuinis literis, huius rei magnum discrimen uidetur. Dicuntur enim quidam sanctificari quasi in præscięntia dei præuisi, quod probatissimam legisq; seruantissimam uitam, magno studio bene operantes acturi sint, & sancti spiritus participes futuri, quales sunt de quibus Paulus per epistolā scribit: Quos præcognouit, & prædefiniuit, conformes imagnis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: quos autem prædefiniuit, hos & uocauit: quos autem uocauit, hos & iustificauit. Dicebat autem deus ad sapientissimum Hieremiam: Antequam formassem te in utero, cognoui te: & antequam tu exires ex utero, sanctificaui te. Sanctificantur autem & alij quidam, quamuis deum uerum non agnouerint, neq; illorum sanctificatio habitudinem & proprietatem quandam cum sancto spiritu designat, sed potius assumptionem & deductionē qnandam, ut hoc quod deus uoluerit,

1 Pet. 3

Hebr. 2

Ioan. 1

Ioan. 10

Sanctificatio nis uarij modi

Rom. 8

Hier. 1

rit, perficere debeant, sicut de Cyro & Medis po
Isa.13 tenter Babylonē destructuris & à diuina in hoc
adducendis ira dicit: Gigantes ueniunt, ut impleant uoluntatem meam, gaudentes simul & iniuria afficientes. Dicit autē quod sanctificati sint, &
Agg.2 ego ducam eos. Cæterum Aggæo prophetæ dicit deus: Si acceperit homo carnem sanctam, Opinor immaculatum sacrificium adductū, & in odorem suauitatis deo oblatum, sanctiam carnē uocari. Dicimus autē sanctos & uere per fidem sanctificatos, sicq; diuinæ naturæ participes demōstratos. Quo igitur modo sanctificatū esse intelligūt filium, quū missionem eius in mundo simul cum sanctificatione iunctam necessariò dicant? Sic enim dixit Christus: Quē pater sanctificauit & mi
B sit in mundum. Quod enim ex utriusq; concursu, nō imperfectū, recta cogitatione, bene dignosci arbitror. Mittens enim pater filium sanctificare dicitur, & non ante missionē. HER. Sanctificatum eum esse dicunt à patre, sanctificasse autem patrem aliter, ueruntamen per spiritū sanctum. Atquid ultra? CYR. Vide igitur amice in quot absurda illorum sermo effluat. Nam siquidē ante incarnationem, & ante missionem in mundū particeps spiritus fuit. Verbum, sicut illis bene uidetur dici, quare iterum illum & cum carne susceperit? Superflua enim res & friuola, sed nullus unquam cordatus in illis, ineffabilis dei naturam cō stituisse habitus est. Non enim aberrauerit à decoro, & inculpate habens, non in longa consideraC tionū et cogitationum productione, sed statim id uidet in principio motionum, consilij & sapientiæ quæ illi insunt. Si autem postquam apparuit sicut nos, et missus est cum carne, inq; hoc mundo spiritualem recepit, & quasi nouam quādam, per hoc præclaram gratiam nactus est, ubi exinaniuit seipsum & aduenit quodammodo ut proficeret, & humiliatione factus est melior? Igitur inquiūt, id etiam à summis malis nō abstinētes, inter quorum leuiora fuerit, si non accepto spiritu factus esset ad sanctificandum, redderet deteriores eos in quibus est. HER. At ne hoc quidem cogitabunt, ut est uerisimile, sed quod sanctificatus sit dicent, uolante super eum spiritu in specie columbæ. CYR. Dein quis est qui dicit se uidisse simul
D ex cœlis aduentum spiritus super illum? HER. Ioannes Baptista testimonium præbuit, dicēs. Vidi spiritum descendentem quasi columbā, & māsit super ipsum. CYR. Igitur metitur tēpus quo sanctificatus est. Non enim ante tempus sanctificabatur deus existens. Verbum, sed quando factus est sicut nos, quibus sanctificatio non est fructus naturæ propriæ, sed aduētitius & externus. Aut ignoras, quod humana natura principio quidem ubertim recepit, ut particeps esset diuini spiritus, & per sanctificationē ad dei effigiem formaretur? Factus est enim homo etiam secundū hoc ad imaginem conditoris. Vbi autē diuinum mandatum præuaricata, amisso munere morti adiudicata est, & peccati iugum subijt. Igitur quoniam oportebat ob insitam sibi mansuetudinem, perditum genus reduci ad sua initia, uolebat deus alterum quodammodo generis initiū exoriri Christum, & perferre natiuitatem per sanctam uirginem, neque carnalem præterea patrem habere, ut & cum ipso deum habeamus omnes patrē per ipsum & in ipso, ad exordium talis gloriæ peruemiamus. Oportebat factum hominem spiritum accipere, ut quādoquidem erat & est nescius peccati, consequenter in ipso libenter inhabitaret spiritus & requiesceret, sicut in initio generis & radice secunda. Hoc enim opinor significare diuinū Baptistam de spiritu clamantem, quod uiderit illum descendentem è cœlis in specie columbæ. Dicendum autem, quod & māserit in illo, non enim mansit in nobis propter præuaricationem, mansit autem in Christo. Naturæ enim erat non ferentis ullam ex peccatis maculam. Sicut autē coexistens semper rex, & coæqualis throni cum deo & patre ordinatus esse dicitur rex, quando sicut nos factus est homo, cui & supernè datum est regnare. Et quemadmodum semper coëxistens cū patre filius per spiritū declaratur, eo quod is qui secundum uoluntatem filijs, assimilare uoluit secundum carnem: & quemadmodum configuratus uobis sub deo, patrem uocabat, quāuis deus esset ipse, sic & sanctificatus esse dicitur, pertinente ad humanitatem, hoc est ad hanc carnem sanctificatione, eo quod non possit intrinsecus habere hominis natura sanctificationem quandam. Inest enim hoc uerè diuinæ et summæ naturę, cuius quoniam est fructus Verbum, habebit omnino tanquam propriam naturæ quæ ipsum genuit, sanctificationem. HER. Qualem ne dicunt absurditatem sequi, si sanctificetur à patre filius? CYR. Reuoluens mecum quod nuper dixi, id nunc quoque dico. Nam siquidem secundū quod homo, ut hominem, sanctificatum esse dicunt, nihil hoc ad Verbum, tametsi in hoc damnum sit nullum. Quod si dimissa ueritate, et submota probabilitate, in fœdissimam quandam, & præsumptuosissimam incident sententiam, ipsum sanctificari dicentes, quod ex deo patre natum est Verbum, ita ultra omnem absurditatē perueniet Verbum. HER. Itaque ostendas nobis modos absurditatis eius in illis. CY. Etenim grauabor minime, adiutorem & cooperatorem nobis ueritatis ducem fore Christum expectans. Negligentes igitur, quod adhuc remorari propositorum examen posset, iam procedamus. Et dic oro illud iterum. HER. Quid hoc est? CYR. Cuius proprium dicimus esse spiritum sanctum, utrum ne solius dei et patris, uel etiam filij, uel seorsim alterius, & amborum quasi unum ex patre per filium, propter identitatem substantiæ? HER. Sic ego dico. CYR. Recte inquis amice, & ob ingenium in sacris scripturis exercitatum admiror quod hanc delegeris sententiam. Nam intelligitur quidem deus & pater in existentia per se, subsistit autem & filius proprie, quamuis proprijs subsistentijs uterq; seiungatur. Vnde non omnem separationem admittit. Non enim secernitur pater à filio si

cut angelus ab angelo, neque ſicut nobiſcum aliquis ab aliquo: totus à toto diſtinctus eſt. Neque etiam utrinque unum differentiæ ratio ſeorſim omnibus modis utriq; conſtituit. Nónne eſſent etiam duo dij, quum una & ſola intelligatur deitas, uiuentem & ſubſiſtentem uide in patre filiũ, & ediuerſo in filio patrem, character enim ſubſiſtentiæ ipſius. HER. Aſſentior. CYR. Vnius igitur naturæ unus etiam ſpiritus, & procedit quidem quaſi à fonte patre, eſt autem non alienus & à filio, proprietatem omnium habens in ſeipſo. Et quoniam eſt ſummæ diuinitatis fructus, quomodo à bonis diuinitatis nudus intelligeretur? Proprium autem deitatis eſt ſanctificatio, cuius ſpiritus eſt capax. Sanctus enim eſt ſecundum naturam, & omnis creaturæ ſanctificator. HER. Et quæ erit horum fides, uel quomodo manifeſte diſcerem, quod ſpiritus ſanctus proprius ſit filij ſicut ſcilicet patris? CYR. Non aliena, ſed ipſum Chriſtum afferam dicentem: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed nõ poteſtis portare modò, quando autem uenerit ille ſpiritus ueritatis, deducet uos in omnem ueritatem, non enim loquetur à ſeipſo, ſed quæ audierit loquetur, & quæ uentura ſunt annunciabit uobis. An non intelligentes ſermo ille ſufficientibus argumentis docet, quod proprium quidem dicat paracletum, ſpiritum enim ueritatis nominauit illum, non alia autem ab ipſo eſt ueritas. Adijciẽs, quia de meo accipiet, ſubſtantialem & naturalem proprietatem oſtendit euidenter, ſecundum quam unus eſt cum ipſo ſpiritus eius. Non enim participatiue ſapientem fore ab ipſo ſpiritum dicit, neq; miniſtrorum modo, filij ſermones allaturum, ſed quaſi ſi quis fragrantiſſimus flos, ſuum diffunderet odorem, & circumſtantium ſenſibus ſe infundens dicat: De meo accipiet, naturalem proprietatem ſignificaret, & non aliquid quaſi participans diſcretim. Sic intelligas de filio, et de ſpiritu. Spiritus enim ſapientiæ & uirtutis exiſtens, ſapientia omnino & uirtus eſt totam ex toto efficaciam emittentem, in ſeipſa conſeruans, & quaſi in propria natura bene oſtẽdens eam cuius ſcilicet. Poſtquam autem dixit, De meo accipiet, appoſuit neceſſariò: Omnia quæcunq; habet pater, mea ſunt. Propter hoc dixi uobis, quod de meo accipit. Quemadmodum enim ſpiritus ſemper eſt ſecundum naturam, quoniam eſt ſpiritus ſancti patris, ita & ſapiens, quandoquidem ſapientiæ ſpiritus eſt, imò ſubſtantialiter potius, & quaſi naturalis quædam qualitas ſanctiæ & ſapientis diuinitatis, quæ ſicut in patre & filio intelligitur, & ipſo ſpiritu. Quod autem patris ſpiritus, ſpirit us eſt filij, ipſe per ſeipſum erudiat, dicens: Quando uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à patre, ſpiritũ ueritatis qui à patre procedit, ille, inquit, teſtimonium perhibebit de me. Intelligis igitur, quomodo proprium promittat miſſurum nobis ex patre, & ſpiritum quidem ueritatis uocet, emanare etiam ex ipſo definiat patre, & quod etiã teſtimonium de ſe perhibiturus ſit prænuncietꝰ

Spiritus ſanctus eſt patris ac filij.

HER. Et quis intelligetur teſtimonij modus? CYR. Nam quoniam ea quæ dei operatus eſt per manum ſanctorum, teſtificatus eſt euidenter, quod deus eſt uerè filius, cuius et ſpiritus eſt, quẽ admodum ſcilicet patris. HER. Satis quidem diuites ſumus amice. Quod enim manifeſtum & abſque controuerſia, nullo opus habet diſputatore. Spiritus em̃ eſt & filij ſpiritus ſanctus, & cõtra dicturũ opinor omnino nullum: relinquens igitur laborem & ſtudium quod in hoc inſumis, pergas potius ad illa nunc per quæ licet addiſcere, quod filius ſecundum naturam ſit ſanctus, & nõ ſecundum participationem ex patre. CYR. Ego uero & hoc reor, quod nullus non, modo non ſit mente captus, obſtupuerit, ſiquidem definientes proprium eſſe filij ſpiritum, atteſtentur iterum, eius eſſe participationem, & ſanctificationem ex deo patre per ſpiritum poſſediſſe dicãt, datumq; tanquam aliquando non habuerit. Quanquam cur nam interdum non ferunt inquiri iſtius abſurditatis damna, ad unum ſolumq; hoc contendũt, quod ipſis uidetur nihil conſiderantes? Particeps enim filius ſui ſpiritus ſecundum quem modum? num quaſi extrinſecus aduenientis? nihil enim ſuimet eſt particeps. Neque etiam in cogitationibus ſapientibus, ea quæ natura quibuſdam aſſunt adoptiua iudicantur, neque in externorum recenſentur numero. Quo pacto igitur per ſpiritum ſanctum ſanctificatum eſſe dicũt, quum manifeſte dicat de ſpiritu: Quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Et hoc dicimus, non participatiue eſſe credentes aliquid eorum quæ in ſpiritu ſancto. Perfectiſſimus enim eſt, nulliusq; indigens ſecundum ſuam naturam & ſubſiſtentiam. Illud autem magis ſignificantes, quod dei & patris ſubſtantiæ, & Verbi ſecundum naturam & ex ipſo, & in ipſo prodeuntis, ſpiritus exiſtit. Vnde omne id quod eſt deitatis proprium ſecundũ naturam, adducitur: fontem quidem habens ipſam quodammodo, effluentem autem quodammodo ex patre per filium: & ſanctificantem creaturam. Quod ſi & illi intelligerent nobiſcum ſanctificatum eſſe Verbum, qui colligunt inſipientium de hoc uerba, dicant illud. HER. Quid nã? CYR. Cum creaturarum natura ſpiritum conuerſari. Ex confeſſo enim creaturæ utilis eſt. Cur igitur fieret iſte modus? HER. Sanctam eam perficit. CYR. Itaque demonſtres abſque obſcuritate. Nihil enim adhuc intelligo, & quidnam ſit ſanctam efficere, uellem mihi diceres. HER. Libenter. Nam creaturam rationalem, peccato ſuperiorem, & ad tantam præuaricationis malitiam uergentem transformat ad imaginem cõditoris per ſanctificationem. Sanctus enim omnium opifex eſt, ideo & dicit: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. CYR. Rectiſſime dixiſti. Cõditi enim ſumus & nos ipſi ad imaginem & ſimilitudinem dei. Quod autem diuinam nobis efficit effigiem, utique eſt ſanctificatio, hoc eſt in ſpiritu participatio filij: & certe quando hominis natura corruit, & imaginis pulchritudinem fœdauit innouati ſumus,

Leuit. 11

mus, ad exordium redeũtes per ſpiritum ad imaginem conditoris, nempe filij, per quem omnia à patre. Proinde ſapientiſſimus Paulus inquit: Filij, quos iterum parturio, donec formetur in uobis Chriſtus. Etenim quot ſpecies formationis, quæ hic dicitur per ſpiritum ſanctum, inſinuetur noſtris animabus ipſe indicabit clamans: Nos autem omnes reuelata facie gloriam domini in ſpeculo repreſentantes, ad ipſam imaginem transfiguramur à gloria in gloriam, ſicut à ſpiritu domini, dominus autem ſpiritus eſt. HER. Optime dixiſti. CYR. Itaque creaturæ quidem & facturis data eſt ſanctificatio, quam intra ſe non habẽt. Vnde & dimitti poteſt, & qui eam habent, præuaricationem per ſe accerſere ſibi ualent. Cecidit enim & angelorum natura, & principatum ſuũ, ut ſcriptum eſt, quidam nõ ſeruarunt. Et nos quoque præuaricationum cauſis obnoxij ſumus. Igitur ſi quis exiſtimârit & ipſi filio datam eſſe ſanctificationem, nõnne omnino affirmabit, quod & præuaricari poſſit: pateretur enim quod poſſet pati, etiãſi non diceretur pati. HER. Verũ. CY. Quod aũt tam uenerandum, tamq; ſanctã, neuti quã obnoxiũ eſt peccato, imò neque morbo quo in malũ propenſum eſſe argueretur, quandoquidẽ ſanctificatio, malitiæ & peccati detritio ac depoſitio eſt. HER. Aſtipulor. CY. Igitur ſiquidẽ uoluerint ſentire & dicere, filium ſanctificatũ eſſe cũ creaturis, non difficile erit inuenire tẽpus, quo liceat dicere. Erat adhuc natura filius infirmus, & nondum melior quàm ut non poſſet delinquere. At ſi ſic ſe habere intelligitur, quo pacto eſſet etiam imago dei & patris? quomodo itẽ & ſplendor ac character ſubſtantiæ eius? Non enim in tempore factus eſt character, ſed erat ante illud, ſecundum naturã, & in principio. Ad hæc, quomodo non fuit ſancta & ſynceriſſima patris pulchritudo, & ſubſtantię ille character? An non ſermo nos coget neceſſariò & nolẽtes, ut poſtea debeamus dicere, & patrem ipſum aliquando nõ eſſe ſanctum? HER. Ita eſt, nam omnino conſectaneum erit, oportere uideri cum imaginibus eiuſdem eſſe ſpeciei ea quorum ſunt imagines.

CYR. Quid autem amice, an non ſeipſum dicit eſſe ueritatem filius, & lux uera eſſe à ſacris nominatur ſcripturis? HER. Etiam. CYR. An non fruſtra & imperitè ſeipſiſſe deprehenduntur, ſi lucem ueram indigere ſecũdum naturam ſanctificatione dicant? nihil enim aliud affirmãt, quàm hoc manifeſte dicentes, ſanctificatum eſſe lumen uerum, ſua quidem natura minime factum, factũ autem aliquando. HER. Prorſus. CYR. Itaq; qui illum in ordinem cogũt eorum, qui uel in minimo delinquere poſſunt planè mendaces ſunt. 1.Pet.2 Non enim egit peccatum, neque inuentus eſt dolus in ore eius, ſicut ſcriptum eſt. Quare nihil erubeſcebat dicens ſanctificatum ſe à patre, & nihil illis adijciebat, egregie autẽ ſentit de ſe, & in hãc ſermonum magnificentiam & excellentiam uenit, ut abſque diſtinctione dicat: Pro illis ego ſanctifico meipſum. Heb.2 HER. Quomodo ergo quis ueritatem agnoſcet? CYR. Si ſapienter ſupputet, quod ſecundum naturam ſanctius ſit ut deus, ſanctificatus autem nobiſcum ut homo, proprio ſpiritu ſuũ ipſe templum inungens. HER. Quo modo igitur pater ipſum ſanctificaſſe dicitur? CYR. Quia omnia à patre per filium in ſpiritu. Sanctificantem autem et ſanctificatum natura uere filium, quando factus eſt homo induxit nobis beati Pauli ſermo, dum dicit: Sanctificans & ſanctificati ex uno omnes, propter quam cauſam nõ erubeſcit ipſos fratres uocare, dicens: Annunciabo nomen tuum fratribus meis. Sanctificat quidem ipſe ſanctus exiſtens ſecundum naturam ut deus, ſanctificatur autem nobiſcum ſecundum humanitatem, noſtra ſuſcepta ſimilitudine, ſecundum iſtud dico eum ſanctificari, neque mentitus fuerit dicens, ſe ſanctificatum. Nam quamuis omnium poteſtatem habeat ut deus, non tamen fratres uocare erubeſcit. HER. Quin & hoc dicunt, non mentiri ſe, ſi dicant ſanctificatum eſſe à patre, etiam excepta diſpenſatione, quam nobiſcum habuit, extremis temporibus, quibus apparuit homo. Veruntamen ante hoc, cum his qui eſſe cœperũt, ſimul factus, & frater creaturarum, ſecundum quod & ipſe non eſt ingenitus natura, factus autem eſt à patre. Verè itaque dicit & fratres nos uocans, & conſanctificatos dicens.

CYR. At ó uos, qui ad omnia prompte curritis, etiam ad ea quæ præter rationem & decorum, ubi etiam nunc audax ueſter & attonitus ſermo deſiturus ſit cogitare non ualeo? Nam quod filius quidẽ nõ ſit genitus non ueſtris doctrinis, ſed ſanctis & diuinis doctoribus magis eſt auſcultandum, inter quos & ipſe Chriſtus recenſetur, dicens: Ite, & docete omnes gentes. Ioannes dixit nobis manifeſte de filio: Et ſcimus, quod filius dei uenit, & dedit nobis mentem, ut cognoſcamus deum uerũ, & ſumus in uero filio eius Ieſu Chriſto, hic eſt uerus deus, & uita æterna. Deus autem uerus non eſt factus cum creaturis, quando igitur iuxta id quod illis imprudẽter uidetur, particeps eſt ſanctificationis, quamuis deus exiſtat uerus Verbum, & quando intelligitur ſecundum ſe, & abſque carne, ueniant in medium, & deum noſtrum uerum, aduentitiam habere ſanctificationem, & quibuſcunque uoluerint demonſtrent cauſis. Vel non eſt uerum dicere, quod ſiquidem eſt in filio deo ſecundum naturam exiſtente et uero datum ſanctificari nihil prohibeat, etiam inſipienter ſuſpicari patrem ex quo eſt filius, licet deus eſſe creditus ſit. HER. Videtur. CYR. Vt autem undequaque illorum impiam audaciam expugnem, minime grauabor dicere etiam aliquid ex abſurdis. An non congruit ſoli & præcipue tribuere ei, qui ſecundum naturam eſt deo, quod poſſit ſanctificare, ſicut ſcilicet, & ex nihilo omnia producere? HER. Tribuendum erit.

CYR. Si igitur inter creaturas numerabitur filius, iuxta turpem & abominabilem illorum ſermonem, ea quæ deitatis ſecundum naturam ſunt propria, & eximia perficiuntur, & ad naturæ pro Matth.ult.

priæ gloriam ſpectant. Seipſum em̄ ſanctificare di
cit, delata quidē à ſumma omniū ſubſtātia, in crea
turam erūt. Opinor aūt ueriſimile, quod nos ſan
ctificare dicendus ſit ſecundū ſimilitudinē quę eſt
filij. HER. Quomodo hoc dixiſti? CY. Si enim
ipſe exiſtit factus, & adeò ea quæ diſtātis ſubſtan-
tiæ ſunt, propria facit bona, quid obſtat quin &
nos implere poſſimus ea quæ illius ſunt? Proxi-
ma em̄ illi eſt, & nihil diſtat, noſtra ab illo proprie
tas, eo quod unicuiq; genito, ad genitū cognatio
quędā & habitudo eſt, nempe ſecundum id quod
genitū eſſe dicitur. HER. Nō abludere à uero ui
detur hic ſermo. CY. Erit aūt & alia ratio impie ſi
mul & imperitè dictū, credere ipſum ſanctificari.
HER. Qua ratione? CY. Quod ſanctificatur,
nónne re quapiā meliore & præſtātiore, quàm ſit
ipſius natura, ſanctificatur? Nō em̄ uiliore dicen-
dū ut opinor, quādoquidē ſanctificatio ad aliquid
utile adducit. HER. Optime dixiſti. CY. Igitur
quandoquidē eſt uerum, quod ſanctificatus eſt,
ſecundū illos, per ſpiritū filius, omnino quaſi re
meliore inunctus erit, & ea quæ natura melius ha
beat quàm ipſe. Nihil eſt enim particeps ſuiipſius
ſed aliud in alio participiū habet, iuxta rationem
prout fuerit. HER. Sequetur & hoc. CY. Vltra
quomodo in nobis filius per ſpiritum ſanctum
inhabitat? quomodo autem quod melius eſt ſe-
cundum naturam per ſeipſum, deterioris efficiet
participationem, & diuina efficiemur ſocietate
ſpiritum ſuſcipientes? quomodo poſterior erit fi
lio ſpiritus? uel quomodo melior ſeipſo? & nón-
ne potius ſicut ipſe & ab ipſo, ſpiritus ipſius om-
nem habet efficaciam? et ipſius participationem
largietur? Vnde dicebat, filius: Non relinquam
uos orphanos, uenio ad uos. Poſtquā aūt aſcen-
dit ad patrē, & ex mortuis reuixit, in nobis eſt per
ſpiritū. Proprius enim ipſius eſt, & non extrinſe-
cus ſuſceptus ſpiritus eius, ſicut ſcilicet ethominis
hum inus. Vbi aūt carnem quæ immēſe diſtabat
propriam ſuæ diuinæ & ſummæ ſubſtantiæ fecit,
tunc inquā, tunc & ſanctificatus eſſe dicitur, tunc
ſapienter ac decenter ſanctificatione ad humani-
tatē pertinente, etiā ſanctificandi impletionē, hoc
eſt efficacitā, tanq; in perſona patris, naturæ deita-
tis aſſcribit. Nā illi ſoli proprium eſt ſanctificare.
HER. Aſſentior, nec opus eſt, quū recta dicas, ut
prolixi ſermones tibi obijciātur. Sanè ſapiēs hoc
minime fecerit. Dicunt autē: quod ſi ſoli & uero
deo potētiam ſanctificandi tribuere decet, huius
aūt filius manifeſte apparuerit, nihil eſt quod pro
hibeat, quod & deus ſecundum naturam ſit, imò
manifeſte cōfiteri oportet. Et ſi hoc admiſerimus
quum deus uerus & naturalis nulla re indigeat,
quid docuit is, qui ſecundū nos filius & deus, oſtē
dens naturam ſuam opus habere gloria, regno et
dominatione, dū ad patrem cœleſtē ſic dicit: Pa-
ter, uenit hora, glorifica filiū tuum, ut & filius tu-
us glorificet te, ſicut dediſti ei poteſtatē omnis car
nis, ut quotquot dediſti ei, det eis uiā æternā. Hæc
eſt aūt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerū
deū, & quem miſiſti Ieſum Chriſtū. Ego te glorifi

Ioan. 14
Chriſtus nunc in nobis eſt per ſpiritum.

Ioan. 17

A cauī ſuper terram, opus conſummaui, quod dedi-
ſti mihi ut facerem. Et nunc glorifica me tu pater
apud temetipſum gloria quā habui, priuſq; mun-
dus hic eſſet apud te. Manifeſtaui nomē tuum ho
minibus quos dediſti mihi de mundo, tui erant,
& mihi eos dediſti, et ſermonem ſeruarunt, nunc
cognouerunt quod omnia quæcunq; dediſti mi-
hi, dedi eis: & ipſi acceperunt & cognouerunt ue
re quod à te exiui, & crediderunt quod tu me mi-
ſiſti. Dixit aūt & Lucas in Actis quaſi ex perſona Act. 2
Petri: Certò igitur cognoſcat omnis domus Iſra-
ēl, quia & dominū ipſum et Chriſtum fecit domi
nus. Intelligis igitur, quod ubiq; pater dat gloriā
B & dominationem, accipit aūt, idq; placide filius.
Jam ſi talibus quibuſdam nos laceſſant ſermoni-
bus, adijcientes & alia, quod nā foret effugium &
quæ euitatio laboris, his qui quàm optime ſentire
cupiunt? CY. Diuinus ſermo prædicauit: Man
ſuetus ſit pugnator. Ego autē dixerit, debere nos
aduerſarijs reſiſtere, nihil formidantes. Deus e-
nim, qui operatur in nobis, & ſermonem quidē
linguis immittit, mentem autem piorum, ut be-
ne ſe habeat, dirigit. Loqui uerò extra rectam ui-
am, & afferre aliquid quod indecorum, ac peruer
ſum perſuadere, hoc fuerit. HER. Quid nam
hoc dicis? CYR. Quid? opinor negligere tan-
quam rem inutilem, cognitionem temporū, qui-
C ſideratam ſermonum obſeruationem. Nam ſiqui
dem non eſt uerbum caro factum, nec habitauit
in nobis, negligatur quaſi uana temporum obſer
uatio, & diligentiæ in illis habendæ, indifferensq;
ſit omnis ſermo de unigenito. Tunc ſplendor pa-
tris ille per quem omnia facta ſunt, Verbū, quod
conſidet cum eo qui genuit, & coæternum eſt, il-
leq; intangibilis & inuiſibilis, dicatur pati in pro-
pria natura, & in dorſo plagas, & in manibus ac
pedibus clauorum penetrationem, & uulnus in
latere, & ſummum malorum, mortem inquam.
HER. Verum hæc omnia dicent euenisſe ſecun
dum humanitatē, paſſus enim eſt ſecundū quod
homo. CYR. Quid autem amice, nónne ex con- Hebr. 2
fuſione & ignominia dicimus accidiſſe filio paſ- Eſa. 50
D ſionem? HER. Etiam. Scribit enim beatus Pau-
lus, quod ſuſtinuit crucem confuſione contēpta.
Et ipſe alibi per uocē prophetę dicit: Propter hoc
non ſum confuſus, ſed poſui faciē meam ut firmā
petram, & ſcio quod non confundar, quia prope
eſt qui me iuſtificauit. CY. Excitauit ne, dic mi-
hi, templum ſuū, ubi mortē & corruptionem ſu-
ſcepit? utrū ſicut nos ut homo, uel ut deus ex deo,
quum apparuiſſet in carne? HER. Sicut deus ex
deo. CY. Confuſio igitur illa & erubeſcentiæ in
decorū diſparuit poſtea, & glorificatus eſt per re-
ſurrectionem filius, quamuis antea propter ſpon
taneam exinanitionē, indigniſſimā et ignobilem
mortem nō declinauerit. HER. Sed hanc gloriā
à patre aſſumpſiſſe dicitur filius. CY. Recte dicis
amice, aſſentior enim. Nā poſtq; apparuit homo,
quāuis ſapientia & uirtus ſit patris, per ſemetip-
ſum abolita morte, et uita quæ ab ipſo ſuū corpus
replebat

Universidad de Deusto
Biblioteca

replebat, quasi fonti suæ subsistentiæ, quod fiebat tribuens. Decebat enim nullam aliā rem & creaturam uiuificare posse, & corruptione superiorē, terrenam carnem ostendere, etiamsi intelligatur esse Christi secundū quod caro dicitur, nisi solam diuinitatis naturam. Quod aūt filius potens fuerit resuscitare templū suū, etiam si dicatur, hoc donatum esse ei à patre, facile quis uidebit, quando quidē Paulus dicit de patre, quod excitārit eum ex mortuis, & gloriā ei dederit. Ad Iudæos uerò ipse filius dicit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipsum. Mortuus em̄ est ut homo secundū carnē, quamuis uita secundū naturā existat ut deus, reuixit aūt ineffabili uirtute, & indicibili efficacia usus, quamuis sicut nos existeret, quantum ad humanitatē dico. Itaq; glorificatur quidem à patre, non quod gloria indigeat, quum extra carnem & deus ex deo intelligatur, sed quoniam erat homo, quasi propriæ naturæ fructum, non habens potentiam operandi efficaciter diuinè, accipit quodammodo illam per unionē & ineffabilem concursum, qui intelligitur dei esse uerbi cū humanitate. Glorificat aūt & ipse patrē, pater enim dei cognoscitur esse, qui omnia potest, quamuis apparentis in carne, & cū terreno corpore conuersantis cum his qui in hoc mundo. Propter hoc inquit: Ego te glorificaui super terram, opus perfeci quod dedisti mihi ut faciam. Magna enim alacritate inquit ô pater, audax & arduum mortis imperium destruere aggressus sum. Verum hoc facere & ita implere, posse non erat carnis & sanguinis, sed tuæ uiuificæ et immobilis naturæ, ex qua quoniam natus sum, quod placebat strenue egi, nullam habens utilitatē ex humanitate, nihilominus sacrificiū peregi, quamuis in carne & sanguine essem. Cur igitur? quia ex tua natus sum substantia, ex æquo uirtutem habere credar. Glorifica itaq; tu me, qui propter hominem inglorius factus sum, concedens mihi tua uirtute & efficacia uiuifica, ut morte superius ostendam templū mihi ineffabiliter unitum. Iam quod solitum & non ita olim præsentem sibi honorem ac gloriam assequi petat, liquescit. Dicit enim: Et nunc glorifica me pater, gloria quam habui antequam mundus esset apud te. Qui enim semper & in principio gloriæ dominus, inglorius erat, eo quod ad humana descendisset, ad eam quæ prius & natura in se erat gloriam reducit eos: qui suam humiliationem decebant, sermones: illam dispensationi cum carni donans postquā passus est. Proinde necessarium, scire tempora, quibus conueniunt ea quæ carnis & ignobilitatis, & quibus ea quæ ante aduentū, in quibus gloriæ dominus existens, gloriam non accepisse, sed ut propriam habuisse reperitur. HER. Quomodo igitur assumit quosdam de mundo à patre, de quibus etiam dicit ad ipsum: Quos dedisti mihi ex mundo, tui erant, & mihi eos dedisti? CYR. Igitur iterū dicā aliquid: Absurdis cogitationibus (ad id quod ab initio dicebam redire cogor) frustra ut uidet, esse dicitur exinanitus, quāuis factus fuerit sicut nos, qui in forma & æqualitate erat unigenitus. Nā si aduentitiū habet posse imperare, & accipit quędā à patre quæ prius habere nō uidet, innouat aliquid ut uidetur in filio, & inde nobilitate quadam honestatur. Adducit aūt illū quodammodo gratia hæc ad melius, & superius quiddam quàm prius erat. Iam unde unq; diminutionis sermonē afferemus? uel qualiter exinanitū uiderit quis, si quidem omnino aliquid quod olim nō agnatum erat accepisse deprehēdetur, quasi aliquam incarnationis mercedem, & uindictam cōtra quorundā potestatē lucrifaciens? HER. Sic habet. CYR. Falsè aūt dixerit uerisimiliter etiam sapiens Ioannes, dicens de illo: In propria uenit, & sui eū non receperunt. Quomodo enim propriū eius, quod uix in nouissimis & ab alio datū? quamuis innumera antea secula exacta fuerint, in quibus Christus coæternus erat deo & patri, si postq; factus est homo accepit illos à mundo, & sceptri nouitatem assumpsisse se uidetur istam, nihil igitur uere rer dicere, quod status uerbi dei per incarnationē factus sit melior, quàm initio fuerit. Et si accipiēs in æqualitate patris intelligatur, nā ut uides ascendit ad excellentius, & incōparabiliter melius in gloria. Igitur sibipsi benefecit filius, dispensationem carnis & humanitatis modum suæ largitus gloriæ. Quomodo igit adhuc propter nos incarnatus esse dicitur? uel quomodo precium redemptionis uitæ omnium fuit, si morti suæ tam insolitam & non olim habitam emit gloriam? HER. Optime dicis, etiā sermo noster audax quiddā & asperius meditatur. CYR. Itaq; abijciatur etiam ab ipsis tam acerbum & malignum dictum. An non intolerabilis tibi res uidetur esse, & necessariò compellens etiam inuitos nugari? Negligentes enim aptare temporibus congruentibus, uoces, susq; deq; omnia miscere & confundere solent: quamuis quomodo non melius fuerit intelligere, quod propria quidem fuerint omnia Verbi, etiam productorum natura eius subiugata est, qui fundauit ea gloriæ. Nam ubi humanū genus ab officio suo excidit, non susceptū à quibuidam, ubi apparuit propter nos in carne Verbum, persuasos autem breui & credentes iugis subiecit, & discere uolētes meliora, suscepit. Curuatur enim ei omne genu, & omnis lingua cōfitebitur, quod dominus Iesus Christus est in gloria dei patris. Accipit autem hæc secundum humanitatem. Igitur propria quidem Verbi omnia, secundū quod natum est ex deo, & dominatur omnibus cum patre, accipit autem hæc secundum humanitatem, quando factus est sicut nos, super quibus regnet & imperet potentia ei à deo data est. HER. Gloriam igitur propriā habere dicimus ipsum, nihilq; ad hoc assumpsisse à deo & patre? CYR. Etiam, secundum quod intelligitur deus, & gloriæ dominus. Ita enim nominatus est à diuinis scripturis: unde & saluatoris discipulus Iacobus sic inquit: Fratres, ne in acceptione personarum habete fidem domini nostri Iesu Christi, gloriæ. HERMIAS. Deinde quæ erit filij gloria, præter

Ioan. 2

Ioan. 17

Iacobi 2

eam quæ est patris? CYR. Non excellentior, A Christo. Apparuit enim nobis in ipso. Quod sciens diuinus Dauid iterum dicit: Aedificabit dominus Zion, et uidebitur in gloria sua. Apparuit Psal.101 enim nobis in filio, qui manifeste dicit: Qui uidit Ioan.14 me, uidit patrem. HER. Igitur siquidem filius est uere propria gloria dei & patris, sequetur quod etiam secundum naturam, dominus quidem sit uniuersorum, & rex non aliter quàm ipse pater. Porrò quia iterū dicit per uocem Psallentis: Ego Psal.2 autem cōstitutus sum rex ab ipso super montem sanctum eius. Dominum autem & Christum ipsum factum esse manifeste ab ipso patre sapiens nobis discipulus attestatus est. CYR. Itaq; amice dilecte, diceres ne, tanquam minime offensus, B si quid à te rogare uellem? HER. Quare non? CYR. Nunquid non decebit intelligere aliquando non esse dominum ad dominationem uocatum, & præter morem ad hoc adductum. Neq; enim existens hoc quod est, ad ipsum quiddam quasi ad aliud regreditur. HER. Et quî non? CYR. Itaque quando dicunt filium ad dominationem adductum esse: antequam ascenderet ad dominationem, gloria & honore illo priuatus erat adhuc. Hoc enim necesse est, ut & inuoluntarij dicant. HER. Cur dicerent, quod & ante incarnationem? CYR. Dicent scio, facile decorum transeuntes. Sed ueritatis sermo se illis opponet. Nam incarnato & habitanti inter nos conuenire dicimus aduentitiam potentiam, C sumpsisseq; uideri regnum & dominium. Dominum enim & Christum factum esse à deo & patre dicit diuinus discipulus, non absq; iudicio Verbum quod ex illo prodijt, sed Iesum crucifixum. Quod autem ante assumptam carnem & unionem factam dominus erat filius, absq; labore uidebimus illud cum alijs in mente reponentes. HER. Est ut dicis. CYR. Nónne quando factus est homo, tunc & in serui forma uenisse dicitur? HER. Sic dico. CYR. Proinde necessariò intelligendum est ante aduentum in carnem, non in serui forma fuisse Verbum quod ex deo apparuit, sed in dominatione naturali & in proprijs sublimitatibus, in quibus manere non magnifecit, propter charitatem in nos, appellatusq; est seruus, ut quemadmodum ipse in D his quæ præter naturam uoluntarius propter nos, ita & nos ad ea quæ supra naturam, propter ipsum alacres essemus. Descendit enim ad exinanitionem, non permittens exinanitioni, ut superet insitam & immutabilem suam gloriam, sed ut id quod in humilitate & infra, hoc est, ut nos possimus per ipsum sursum ascendere. Non enim quod deterius est, superiori uim aliquando faciet, sed cedet potius uincenti, & à præstantiore incomparabiliter uincetur. Imperitè igitur censent eum à nostris rebus adactū, ut nobiscū propter nos maneret infra. Sapienter aūt & uere intelligitur ac dicitur quod ad ipsius deitatem, & ineffabilem pulchritudinē ascenderit humilitas, quæ à summa gloria eius uincitur. Quemadmodum enim euenit carnalem mortē ipsum passum esse, propter

nec; minor, sed eadem, imò quemadmodum sapientia & uirtus patris, ita erit & gloria substātiæ quæ genuit ineffabiliter effulgens & demōstrans eam naturā unde nata est, quasi iubar quoddam solis, & lucis splendor ex substantia mittētis prospectans, ita & ut illud postea ex quo est per summam similitudinem speciei q; æqualis qualitatem bene intelligatur. HER. Num ex sacris literis horum fidem nobis facere poteris? CYR. Non admodum magnus labor insumendus erit, si sanctorum uoces tecum colligam. Dicit enim beaEphe.1 tus Paulus Ephesijs scribens: Quapropter & ego quum audissem eam quæ in uobis est fidem in domino Iesu, & in omnes sanctos charitatem, non desino gratias agere pro uobis, ut deus domini nostri Iesu Christi pater gloriæ, det uobis spiritū sapientiæ, & reuelationis in agnitione sui. Intelligis ergo, quod patrem Christi etiam patrem gloriæ nominauit, non aliud quid opinor Christum ostendens à gloria patris. Dixit autem iterū: Nos autem omnes reuelata facie gloriam domini in speculo representantes, ad eandem imaginem transformamur à gloria in gloriam, tanquam à 2.Cor.3 domini spiritu. Respicientes in ducem nostræ fidei & consummatorē Iesum, qui est gloria eius, qui secundum naturam & uerè est dominus, nempe patris: transfiguramur autē in ipsum per sanctificationem in spiritu. Petrus quoque quamuis clarescens inter discipulos uenientes ex circunci- C sione ad iustificationem quę in Christo per fidem salutans, dicit, quod omnia nobis diuina uirtus eius quæ ad fidem & pietatem attinēt donārit per agnitionē eius, qui uocauit nos sua gloria & uirtute. Igitur siquidem est propria gloria patris filius, per quem & uocati sumus ad agnitionem eius, quis dicere audet quod datum & aduētitium gloriæ patris sit, hoc quod est. Quæ enim alia est gloria in qua refulget gloria patris? nunquid cōparas, quod alij in medium prorumpentes audēt fateri oportere fidenter dicere, quod sapientiam quidem acceperit à quodam sapiētia patris, quod autem sit uirtus, hoc est robur quod natura sit in eo. Hoc est, filius acquisiuit ab alio, & extraneam habet sapientiæ gloriam. An non hisce nos sermonibus irritant aduersarij in omnibus peruersi? Igitur siquidem sufficiunt dicta ad euidentem demonstrationem, quod filius sit propria gloria patris, bene habet, & tacebo: quod si adhuc & alia testimonia requiris, afferam tibi diuinum Psalten, qui quasi in persona eorum qui in fide iustificantur, ad uniuersorum patrem ac deū dicit: Ego Psal.16 autem in iustitia apparebo coram facie tua, saturabor ubi ego uidero gloriam tuam. Facies enim & imago patris & substantiæ character, quæ alia esset, præter Verbum, quod ex ipso natū est, per quod & ab hominibus cognoscitur, quasi tanq; Num.14 in propria gloria illustrans omnia? Alloquitur item & sapientissimum Mosen: Sed uiuo ego, & qui uiuit est nomen meum, & implebitur gloria domini omnis terra. Impleta enim sunt omnia

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

propter carnem morti obnoxiam, quum uita exi A
ſtens ſecundū naturam, reduxerit illam ad ſuam,
nihil ſuſtinens in propria natura, & concutiens
potius mortis imperium, ſic dicimus, quod ſeruitutem eum paſſum eſſe contigerit diſpenſatiue.
Quoniam autem ſecundum naturam eſt deus, &
dominus, permittit et offenſam, & ignobilitatem
ſeruitutis, excellētia gloriæ uiciam aboleri. Itaq;
ſi manſiſſet inter mortuos, ſecundum carnem in-
quam manſiſſet etiam inter ſeruos. Quia autem
regreſſus eſt ad uitam, diſpenſatiuè morti permi-
ſit, putare ſe uincere, redibit ſanè & ad alterū, hoc
eſt ad claritatem naturalis dominij, diſpenſationi
ſecundum carnem, ad breue tempus permittens
ſeruitutis modum. Hac ratione & æqualis gloria B
& throno exiſtens, quaſi filius cum patre, et deus
cū deo, & ad initia tam præclaræ mundanaq; ex-
cedentis gloriæ redire uidetur, dicente ad ipſum
Pſal.109 deo & patre: Sede à dextris meis, donec ponam
inimicos tuos ſcabellum pedum tuorū. Id quod
ſibi ſubſtrauerit, conquieſcens ad paſſionem diui
na & ineffabilis natura. Hoc autem omne ſaluā-
toris noſtri ſubijcitur pedibus, quod non huma-
no more operatus eſt. Neq; quia factus eſt caro,
propter hoc prequalet non obedientibus, ſed quia
humanitatis paruitas in ſummæ & excellentiſſi-
mæ naturæ dignitatem peruenit, & ipſam in dig-
nitatis ſolio collocauit, & cum carne unigenitus
dei Verbum dominatur omnibus non abſq; pa-
tre. Nam quod eſt à patre, hoc omnino opus eſt C
filij, & quod dicitur tranſire per filiū, hoc eſt om-
nino opus egregiū patris. Omnia em̄ per utrūq;
æqualiter. Pater em̄ operatur, & filius habet per
ipſum & cum ipſo in ſpiritu efficaciam & uolun-
tatem ad quoduis agendum. HER. Ciuiliſſimè
dixiſti. Nam rectam & immaculatam incedens
uiam, nos erudis. Probas autem nō minus quàm
olim, dum conſtitueres manifeſtius dominationē
filij. CYR. Igitur ſi quis uelit interrogare, acce-
datq; dicens: Dic nobis amice, unde eſſe dicis do-
minationem patris, quia illam affirmas? HER.
Dixerim etiam ea quæ ſuper terram. CYR. In
tam uenerandis & claris non dicent eſſe filiū con
ſpicuū? HER. Dicent opinor, ueruntamen per-
mittente illi patre. CYR. Vltra quomodo igi- D
tur non eſt mendaciū & uana fabula? ſummo deo
Eſa.42 & patre clamante: Gloriam meam alteri non da-
bo. Neq; enim permittet ullis rebus alijs quàm ſi-
bi, iuxta ſubſtantialem dignitatem, ueræ deitatis
ſublimitatibus magnificari. Quomodo enim na-
tura facta, ad huius dignitatis conditionem per-
ueniret, ut nihil nobilitatis ſupra ſe relinquat?
An non neceſſarium omni quod factum, et ad na
tiuitatem productū, inacceſſa, & ignota, ea quæ
proprie dei, omnino intelligenda? HER. Ne-
ceſſarium. CYR. Et quomodo filius in paternis
conſpicuus erit, & non alio opinor modo, quàm
Dan.7 ſicut ille? Ipſe enim beatus Daniel, & diuiniores
nobis ſcribens uiſiones propheticas, conſtituit
quidem ſuper ſolium antiquum dierum, adiectis
miniſtris decē mille millibus ordinatis in aciem,
& centū mille millibus aſſiſtentibus. Eſaias quo-
que diuinus non in minori gloria uiſum eſſe di-
cit filiū: Videbam enim, dicit, dominum ſabaoth Eſaiæ 6
ſedentem ſuper ſolium excelſum & exaltatum,
& plena erat gloria domus eius, & Seraphin ſta-
bāt in circuitu eius, ſex alę uni, & ſex alæ alteri, &
duabus quidem uelabant faciem, duabus uerò
pedes, duabus autem uolabant, & clamauit alter
ad alterum: Ter quidem in principio, ſub finem
autem in unitatem & dominationē deſinendo.
Nunquid uidetur tibi iuxta antiquus in gloria,
& ualens filius? ubi enim thronus ſummus & æ-
qualis eminentia, & uirtutum cœleſtium aſſiſten
tia per circuitum, creaturarum miniſterij munere
fungentium, & ſedenti, dominationis gloriam
cantantium, ambiguitatis locus non eſt, quod in
ipſam imperitiæ profunditatem peruenerit, qui
arbitratur filium naturali patris dominatione nō
eſſe conſpicuum. HER. Vtique eſt & ille ſermo
uerus. CYR. Da autem amice, neq; me, neq; te
dicendo falli, et ſiquidem etiam alteri cuipiam ui-
deatur, quod uerò ſecundum naturam deo, ſem-
per gignentis iuncta ſit uirtus, & ſint omnia dei,
ut in ſumma dicatur, cœlum & terra, & quæ in
eis. HER. Mihi ſanè. CYR. Igitur æquales deo
& patri eſſent beatam ſupernā uitam agentes an-
geli & archangeli, & ſi quid ultra illos: eſſent au-
tem & ipſius filij. Hoc autē ipſum & de his quæ
ſuper terram, ſicut bene ſcis, ſentire quoſdam di-
cere liceret. HER. Recte quidem dixiſti, uerun-
tamen ſi ſingulos noſtros ſermones fide dignos
feceris, ages optime. CYR. Itaq; diuinus quidē
Pſaltes: Benedicite, inquit, dominum omnes an- Pſal.102
geli eius, miniſtri eius facientes uoluntatem eius;
patris ſubſtantiæ tribuens ſanctam ſupernorum
multitudinem. Quod autē ueniat iudex ſuo tem-
pore filius, prænuncians ipſe dicit: Venturus eſt Matth.16
enim filius in gloria ipſius patris cum angelis &
ſanctis. Venturus enim utiq; eſt ſuo tempore, ut
reddat unicuiq; ſecundum opus ſuum. Verunta-
men non alienis ipſum miniſtris ſtipari, & cōmo
rari dicimus, ſed ex angelorum agminibus tanq̄
proprio exercitu, miniſterium habere. HER.
Aſſentior. CYR. Cantat autem diuinus Dauid,
& dicit de deo & patre: Venite adoremus & pro Pſal.65
cidamus ante eum, & ploremus coram domino
qui fecit nos: quia ipſe eſt dominus deus noſter,
& nos populus paſcuæ eius, & oues manus eius.
Rationales autem greges, qui in hoc mūdo ſunt,
ſuos quoq; eſſe dicit filius. Interdum quidem di-
cens, quum credidiſſent Iſraëlitæ. Oues meæ uo- Ioan.10
cem meam audiunt. Interdū uerò de his qui non-
dum crediderant: Et alias oues habeo, quæ non
ſunt ex hoc ouili. Itaq; ex innumeris quæ nobis
facile foret indicare, quod glorificatus dicatur à
patre, propter humanitatem filius, quamuis glo-
riæ dominus ſit, eiuſdemq; ſemper ſedis et throni
cum patre. Eſſet igitur crimen, & meritò ineffu-
gibile, & ignominia uix abolebilis, his qui aduen
titiam ei gloriam tribuunt, & imperium ſuper o-
mnes, extrinſecus cōceſſum dicūt. HER. Igit̄ ſi
non

non extrinsecus assignatum ei super omnes impe A rium, sed insitum est ei substantialiter, nō possum
1.Cor.15 dicere, quid nā diuinus Paulus edoctus, desinens regnum eius affirmārit, dicens: Quemadmodum enim in Adam omnes morimur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur, unusquisq; autem in suo ordine primitiæ Christus, deinde qui Christi in aduentu eius, deinde finis quando tradit regnum deo & patri, quando abolebit omnem principatum, & potestatem, & uirtutem. Oportet enim ipsum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedes suos, nouissimus hostis abolebitur mors. Ecce enim diceret, cōfine quodammodo fieri regni eius, cessare principatus & aboleri mortem, tradendum enim & principatum tunc soli deo et B patri. CYR. Apage cum hac anili & maxime ridicula sententia. Quando enim sensit ac dixit: Dereliquit quidem uias suæ uineæ, & arma suæ agriculturæ aberrare fecit, transiuitq; per inaquosam solitudinem, & terram sitibundam, & manibus sterilitatem congregat, sicut scriptum est. Non enim à regni diademate, & uniuersorum dominio extraneum aliquo tempore filium, diuinus nobis dicebat doctor. Sciebat enim, opinor, lyram quidem pulsantem propheticum Dauid, cantantem uerò ad filium in spiritu: Thro/
Psal.44 nus tuus deus in seculum seculi, uirga æquitatis uirga regni tui. Quid autem tum faciemus, qui ad unumquodq; absurdum impudentes sumus, & agrestem mentem habemus, quum beatus Ga C briel Christi laudem prius sanctæ uirgini designarit:
Luc. 1 Ne enim, inquit, timeas dispensationem ô Maria, inuenisti enim gratiam apud deū: & ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluabit populum suū à peccatis suis, & dabit illi dominus deus sedem Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in secula, & regni eius non erit finis. Viro igitur sancto, durationem regni filij in secula immensa, indesinentem proclamante, & angelica uoce consonante ueritati probaturum hoc cum laudibus opinor bonum & modestum: condemnaturum autem deliros & corde carentes, uel aliud dicere uolentes, quamuis lex manifeste clamet: In ore
Deut.17 duū aut trium testium stabit omne uerbū. Nónne D multum execrāda impietate plena est oppositio? HER. Equidem dixerim, ueruntamen scias longe aliter, atq; nos affectos aduersarios. CYR. Sed ut quàm optime sentiamus & discamus sitū erit omnino in nobis, nēpe ne permittamus simpliciter illorum ignauiæ, ut quicquid ei placet eructet, silenterq; id deuoremus, sed repellamus semper pro uirili, alieni cordis commenta, & stre nuè transilientes laqueos rusticæ nugacitatis, in
Psal.123 nobis ipsis cantemus: Benedictus dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorū. Quoniam autem ut sapiens & parabolicus noster sermo sonabat. Gubernant autem impij male, age dicamus quod faciat ad utilitatem legentibus, & ea per quæ possunt strenue impostarum insidiæ repelli. Igitur in fide iustificatis, & his qui præ claram spem in hoc abundanter acceperant, diuinus scribit Paulus: Idcircò regnum immotum Hebr.12 accipiētes habemus gratiam per quam seruimus deo beneplacentes. Itaq; regni ne alicuius meminisse ipsum dicemus in istis, dices amice? Vide autem quomodo ipsum firmatum fore dicat, & immobilitatem sortitum per hoc quod immotum dicit, significet. HER. Possem hoc ualde manifeste dicere, uolo autem te audire. CYR. Examinandum utiq; quandoquidem placet, utrum'ne filij regnum, uel certè quod ipsis sanctis datum, dicat? Etenim si aduersarij dixerint regnum & excellentiam filij, melius quàm ut intereat uel aduentitium sit, frustra prius nugati, pudore suffundentur. At si præterito & repulso filio, sanctos dixerint immutabili regno potiri, primū quidem sancti ipsi Christo præstantiores apparebunt, & sortem adepti ultra suam conditionem, si ille quidem principatum obtineat reiectaneum, ipsi uerò certam & perpetuam nacti lætitiam, quæq; solidam gloriam habet, possideant. HER. Optime dixisti. CYR. Tam agreste autem cauillum, qui non explodendum meritò? Non enim ulli alteri quàm Christo ipsi conuenit imperare & regnare super omnia: cui id conuenit, non ut nobis, neq; enim illi datum uel aduentitium est, sed naturalis dominationis rationes comitatur. Qui uerò si- Rom.8 mul passi fuerunt, & conregnabunt, ut scriptum est, cum ipso. Ipse igitur & imperando dominus est, nos uerò asciti, & participium honoris modo quodam, assecuti: regnant enim cum Christo regnante. Deinde quomodo immobilem habebunt ad hoc honorem, & perpetuò regnabunt, si commoueatur & desinat aliquando Christi imperiū, cuius & illos participes esse dicimus. Et si regni illis suppeditator & distributor, principatu deiungatur, ubi erunt quæ illi possidebunt? qualehabebunt fundamentum, ubi adhuc simul participes erunt, si id quod uocat ad gloriam infirmum est? an non necessarium collabi cū sustinente id quod sustinetur, & cum infimis fundamentis ea quæ super extructa sunt? Quando igitur nobilitatis & felicitatis fundamentum concutietur per illos, utique simul ad ignobilitatem perueniet ac humilitatem omnino sanctorum spes. HER. Transibit simul. Nam manifestus ueruscq; sermo. CYR. Cur autem & docens diuinorum sacramentorum minister, dei regnum nominabat regnum Christi, scribit enim sic: Hoc enim scitote, quod omnis scortator, uel immundus, uel auarus, qui est simulacrorum cultor, non habet partem in regno Christi & dei. Minimè enim dubitarim, quod quandoquidem naturalis ei dignitas sit, regnando sequatur omnino illud, esse oportere deum. An non hæc sic habere existimabimus ô Hermia? HER. Vtiq;, nam siquidem deus indubitato est, omnino & rex est. CYR. Igitur si quando à regni gloria desisteret, excideret & ab hoc quod est deus, & uita quidem & lux non ultra erit. Taceo autem quod absurdum. Quæ ergo postea filij esset natura, deitatisq; & regni, si ab

eo

eo quod lux est, sit exuta, & uiuificari non posset quod luce priuatum, poteris ne igitur dicere ò amice? HER. Non intelligo. CYR. Quod sanè maximè formidandum, & persuadet fœdam & reiciendam aduersariorum opinionem hoc est. HER. Qualè hoc? CYR. Quod nam dicunt manifestari tempus, quo, ut putant, tradat deo & patri regnum filius? HER. Dixerim quod nos quidem, quantum ad hoc pertinet, minime terminum præscribemus, ipse autem Paulus definit, dicens: Primitiæ, inquit, Christus, deinde ij qui Christi in aduentu eius. Deinde finis, quando tradit regnū deo & patri, quando abolebit omnem principatum & omnem potestatem & uirtutem: oportet enim ipsum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedes suos. Vltimus inimicus abolebitur mors. CYR. Senescente igitur quodammodo præsente seculo, & ad finem iam tendente tempore, tradit regnum deo & patri secundum illos filius. Habet autem nunc principatum super omnes, & est in gloria quæ deū decet. Sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorum, HER. Verum. CYR. Est igitur eiusdem throni & paris gloriæ cum patre, quum hi qui obsistunt, & obediētiæ modum detrectant, nondum subiecti sint, repellentur autem à solis deitatis quando subijcient ipsorū cerui cem, & substrauerint iam quodammodo rebellem quidem olim & indomitam mentem, subiectam autem & defluentem ad tenerum & tractabiliorem habitum ac uoluntatem? Et quid hæc res filio proderit? Cui em̄ subiectos esse dicimus eos, qui tempore longo uix subiecti tandē? Nunquid enim quando illi afferuntur quidem propter obedientiam, & ille à thronis discedit, tunc dispēsationis erit finis? Equidē intelligere nequeo, tu uerò amice quid dicis? HER. Nihil sanè ipse possum dispicere. CYR. Age & illud consideremus. HER. Quid nam? CYR. An non melius tempus filio, quo obluctantur quidam, dum compelluntur ut subsint, quàm illud quo necesse est excidere à regno, subditis iam inimicis & subiugatis, qui se opponere solebant? HER. Videtur. CYR. Adiecerim autem prædictis absq; metu & istud: Euersionem regni filij, ut uidetur, pater facit, subijciendo ei inimicos, & conuertendo, ipsum odio habentes, sicut per uocem Dauid dicebat. Quin & ipse alicubi ignorasse putabitur ea per quæ posset longam & immutabilem gloriam possidere. Non enim habitus esset, ad obedientiam quæ in fide intelligitur, uenientibus, propter difficultatem morū humaniter loqui: Venite omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos, tollite iugū meum super uos. An non sic loqui est eius, qui ad finem tendit? Igitur amice subditis illis non esset dominaturus? HER. Sic habet. CYR. Dixerim quod falso dicat & pater, incarnato filio inquiēs: Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ. Vbi enim adhuc filij intelligitur hæreditas, si tradat patri: ubi autem uocabulum possessionis rationem suam custodiet: ubi subsistet quod datū? Et quando oportet bene firmatum, inexpectatam quodammodo ferre ruinam? HER. Sufficientem & non contemnendam oppositionē iam factam dico: eas igit̄ deinceps ad id quod reliquū, quod, ut opinor, dicta requirunt: non possum enim discere, in ueritate quid nam sit tradi deo & patri regnum à filio. CYR. Eximie, nunquid & ipse dices, quod regnauit quidem blande certans peccatum, tyrannidemq; cōtra nos obtinuerunt corruptio & peccatū, & dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absq; fine, sicut scriptū est? HER. Etiam, nam manifestū hoc, & sic habet. CYR. Quid autem, nónne & maligni spiritus hi qui in mundo, dicuntur uirtutes, & principatus, & dominationes, & ad hæc mundi rectores, & multitudini illorum præfectus, toto ferè mundo illius pedibus substrato, deus huius seculi nominatus est? HER. Verum est. CYR. Porrò hæc omnia in nihilū deducturus, & prorsum aboliturus, aduenit filius, ut eiectis à tyrannide in nos, his qui olim imperarunt, dei regnum purè illucesceret, & per uniuersum iret terram peccato quidem per fidem funditus euulso, traductis uerò in triumpho principatibus, & his qui cum ipsis potestatibus, per uenerandam crucem, concussa item & morte per suam ex mortuis resurrectionem. Virtuti igitur propriæ, hoc est filio, hæc scilicet omnia facere permittens pater, mundum recapitulauit, & reduxit ad principium, hominē qui fugitiuus erat. Vnde etiam filius ad ipsum dicebat: Ego te glorificaui super terram, opus consummaui, quod dedisti mihi ut faciam. HER. Optime dixisti. CYR. Vide igitur, quomodo in præsenti tempore, quum tyrannidem adhuc seruet mors, & peccatum nōdum omnino ablatum sit, regnante super incredulos maligno & pernicioso dracone, distributum sit quodammodo dei imperium, & in utranq; partem inclinet, dum excutiunt adhuc iugum eorū, qui nondum dæmoniacæ illusioni, & pphanæ huic et terreniori uitæ renunciarunt. Vbi autē apparuerit tempus, quo deficiet mors & peccati robur excidet, corrumpetur q; prorsus diaboli crudelitas, commendabit quodammodo syncerum principatum, & deteriori non admixtum tradet deo & patri regnum filius. Solus enim imperabit nobis per ipsum & cum ipso. Igitur hanc expletionem dispensationis & totius mysterij, traditionis nomine significauit ille spiritu dei præditus. Nam quasi ab alio detineretur regnum dei, et auellens filius ab his qui subirrepserant, adducit et tradit patri, non quod ipse extra regimen sit, sed quod cum suo genitore omnino imperet, cuius et uirtus est uiuens, et in propria hypostasi est. Hæc sanè omnia meritò intelligitur efficaciter fecisse. Quod autem indefinens Christi regnum, etiam si dicatur accipere humano more, sciet quis etiam ex his quæ scripsit nobis diuinus Daniel in humana forma & habitu, spe uidens unigenitum, dixit

Tradere regnum deo patri

Dan.7 dixit autem sic: Et in diebus regum illorum suscitabit deus cœli regnum, quod in secula non corrumpetur, & regnum eius populo alteri non relinquetur. Imminuet autem & conteret omnia regna, & ipsum excitabitur in secula. Et iterum: Vidi in uisione noctis, & ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis ueniebat, & usq; ad antiquũ dierum peruenit, & coram ipso adducta sunt, & ipsi data sunt principatus & honor, & regnum et omnes populi, cognationes, linguę ipsi seruient, potestas eius potestas æterna, quæ non præteribit, & regnum eius non corrumpetur. HER. Manifesta et irreprehensibilis est dictorum fides, sed amicè, tollatur super hac re labor. Manifestũ enim esset, quod perseuerabit indesinenti duratione, quantum attinet ad regnũ & gloriam propriam, unigenitus. Habebitq; se similiter pȩrpetuò, cõmutationem in alia, repellens & nesciens. Nullam sanè remissionem ferret is, qui naturam sortitus est summam, & nullis passionibus obnoxiam. Quoniam autem quis ex peruersis illis cõtendit contra ea quæ locutus sum, insipiens quidem, ut uidetur, uerunta men non absq; asperitate sermo. Intendat intendens arcum suum iuxta prophetæ uocem, & ad hæc: Qui accingitur romphæa sua, cui sunt arma eius, ut bene nosti. Graui nos liberabis cura, hanc etiam ambulans & afferens ad hocrationis examen. Dicũt igitur, quod quum secundum nos, æqualem thronum cum patre, & sceptrum deo dignũ habeat, cur illum non & propriam possidere uirtutem, scripturæ diuinitus inspiratæ pronunciarunt? Viderit enim & didicerit quis per ipsa Saluatoris uerba, quod efficacia à patre sumpta operetȩ, dicebat enim: Amen

Ioan.5 dico uobis, nõ potest filius facere à se aliquid, nisi quid uiderit patrem facientem, quæ enim ille facit, hæc & filius facit similiter. Et iterum: A meipso nihil facio: pater autem in me manens ipse facit opera. CYR. Itaq; temerarius aduersarij sermo docet filium ex deo patre natũ, indigere uirture deo digna, & imbellem? Illis meritò à nobis ipsis & à Christo ipso dicatur: Erratis nescientes scripturas, neq; uirtutem dei. Nam quemadmodum est & facies & imago patris, & sapientia, & gloria, & splendor, & character: sic intelligitur, & uirtus per quam efficax est ad omne quod factum, fuitq; & est. Omnia enim per illum facta fuerunt, & sine ipso factum est nihil. Sicut enim hi qui mechanicam quandam artem nouere, utpote chalcotypi, uel etiam marmorarij mirè eximij, non aliter faciunt artis suæ opera quàm per manum suam, & existẽtem in ipsa fortitudinem & sapientiam operandi. Eadem opinor ratione deus & pater, suam in quibus uoluit efficaciam quasi per uirtutem propriam faciet filij. Vnde &

Psal.67 diuinus Dauid uiuentem & hypostaticam efficacaciam & uirtutẽ patris sciens precabatur, dicens: Manda deus uirtuti tuæ, corrobora deus hoc q̃d

1.Cor.2 operatus es nobis. Paulus uerò sapientissimus Christum esse dei uirtutem, & dei sapientiam manifeste clamabat. HER. Neq; ipsi dixerint sine robore esse filium, neq; æqualem prophetis & Apostolis, dum operatur secundũ gratiam in tempore, sed habere potius in sua subsistentia, simul fundatum, posse quodlibet efficere. CYR. Inimici nostri insipientes, sicut scriptum est. Ignorare enim uidentur id quod quæritur, curiosè autẽ inquirat nunc sermo noster, non quando & quomodo pater dederit, posse, filio, sed siquidem omnino data, & non magis implantata possessio est. Proderit enim ipsum omne nihil, ut inculpateha beat, naturæ filij, quantum in ipsa quod in initijs datum esse dicatur ei posse à patre. Quoniam uerò ignobile apparet, eo quod indiguerit, & minime quidem in initijs, sed ut accessorium acceperit. Oportebat autem omnino antea imaginari, quod uirtutis indiga natura filij, nõ propriis quidẽ uirtutibus, sed alienis ad hoc ducta sit. Et quid ad hoc dicerent, si rogarentur? HER. Quale nam? CYR. Sub corroborato'ne dixerint esse corroborans, uel propter illud aliud? HER. Aliud quiddam opinor. CYR. Itaq; siquidem operatus est secundum illos in filio uirtutem deus & pater, ipse propriam uirtutem susciper roborans, nunquid ualde ridiculum esset, imò ipsa stupiditas? HER. Vtiq;. CYR. Sequentes igitur fidem sanctarum literarum, & quasi trita à sapientibus incedentes in orbita, uirtutem dei & patris ipsum esse dicamus filium, absq; medio simul & continuè, per quem & in quo ineffabilem super omnia efficaciam habet, & confirmauit quidem cœlos & quæ in ipsis, & fundauit terram: adduxit autem & ea quorum est uehiculum & alumnus, & facit quidẽ angelos spiritus, ministros aũt Psalm suos flammam ignis, sicut scriptũ est. Quoniam autem annuente patre, & his qui in hoc mundo afferens salutem, appellatus & factus est homo, unigenitus qui est uirtus ac potentia patris, & uiuificat quidẽ mortuos, & corruptos è sepulchris excitat, & malignos expellit spiritus, & orbatis oculis insolitum dulceq; lumen immittit, & cognata ac similia istis prodigia secundum facultatẽ deo dignam operatur. HER. Sed efficaciter operante aiunt in eo patre. CYR. Et quis fieret operationis patris modus, non poterint opinor, interrogantibus dicere: Num tanq; per instrumentum, & ministerialem usum afferẽte patre filij uoluntatibus, uel id quod est melius & uerum, quasi per uirtutem propriam efficaciter operatus est pater? Si autem transeuntes quod melius est, & quod meritò recte se habet creditum, stultissimè transcurrentes, instrumentalem efficaciam tribuant ei miseri. Sciendum quod prodierit quidem nihil, defluet uerò ad fœditatem, eius gloria et gratia. Nihil enim omnino, quantum ad ipsum attinet, est ministerium per instrumenta, his aũt solis qui mouere solent, & ad quodcunque uoluerint mouere ea, nobiliter adiuncta sunt. Manifestum autem nobis erit per ipsam diuinam scripturam. Dixit enim alicubi deus, ministerium instrumen Esa.10 tale quasi stultum deridens. Num gloriabitur securis sine incidẽte in ea? uel exaltabitur serra sine trahente

trahente eam. Igitur quātum attinet ad propriam naturam, intelligitur nihil, quamuis deus existat Verbum, efficaciam quidem nullam habens naturalem, inanimatis autem quasi instrumentis assimulatus, & mouētis uoluntatibus subiectus, natura autem ſic habens. Videtur enim sic delirare aduersarius, propter quod mire gloriatur, dicēs: Pater meus usq; nunc operatur, & ego operor. Et ad hoc manifestissime ac euidenter æqualibus honoribus suam deliniat naturā manifeste clamans: Nam quemadmodum pater excitat mortuos, & uiuificat, ita & filius quos uult uiuificat. Quamuis quo pacto non bene doctum alienumq; ab omni falsiloquētia, propriam quidem omnino efficaciam, neq; in lingua habere: attribuere autem soli deo & patri, in omnibus quæ fiunt operationem, dum dicitur: Pater meus usque nunc operatur, & ego operor. Insuper & quos uult uiuificat. Sed hoc quidem nō dicit. Particulatim uerē quasi tribuēs & suis uirtutibus, facere absq; prohibitione, quæ scilicet uellet facere non minus quàm pater, ostendit manifestè quod ex dei & patris substantia natus, per omnia eiusdem uirtutis sit inefficacia. Non enim nostris rebus quæ ualde assurgunt, & excellunt metientes, sine substantia esse dabimus, secundū proprium sermonē, eam quæ in deo intelligitur uirtutem, hoc est filium. Est enim uiuens, & in subsistētia uirtus, scaturiens quidem ineffabiliter quasi à fonte proprio patre, diuinitatis autē proprietatibus bene firmata, substantialiter tamen magis conspicua. HER. Bene dicis. CYR. Hoc modo & diuinus nobis loquitur Moses: *In principio fecit deus cœlum & terram.* Non autem alienum à deo, uirtutem ex ipso, & in ipso, hoc est filium sciens diuinus Dauid: Verbo domini firmati sunt cœli, & spiritu oris eius omnis uirtus eorū. Nunquid alius, secundum esse inquam, iuxta subsistentiam propriam intelligeretur, dic mihi, præter patrem & deum, Verbum quod ex ipso & in ipso? HER. Alius omnino, subsistit enī propriè, licet sit consubstantialis: CYR. Producente igitur ad hoc ut sint, omnia patre, & compingente cœlos, quomodo Verbum est omnium opifex? HER. Dicito ipse discere cupienti. CYR. Libenter, asperū autem uerbum, & ad tenuitatem deductum. Vnius deitatis natura, in sancta & cōsubstantiali trinitate cognoscitur à nobis ipsis, & sanctis angelis. Et est quidem secundum propriam substantiam perfectissimus pater, similiter autem & filius, & spiritus sanctus, sed unius nominatorum operatiua uoluntas, à quocunq; forte dicatur fieri, opus quidem eius, ueruntamen ad omnem pertinet deitatem: & est effectus substantiæ quæ super creaturam, communis quidem aliqualiter, ueruntamen & propriè unicuique personæ congruens. Igitur quod efficitur ab una natura, quasi à tribus subsistentijs, decebit & proprie unamquanque, omnimode sicut illas se habente. Operat̄ igitur pater, sed per filium in spiritu: & operatur filius, sed sicut uirtus patris ex ipso, & in ipso intellectus secundum existentiam propriam: operatur & spiritus sanctus. Spiritus enim est patris, & filij omnipotens & efficax. HER. Non sunt omnibus quæ dicis comprehensibilia, latentem nihilominus habent ueritatem. CYR. Parum igitur submouētes tam subtilium cogitationum rationem, incedamus alia uia, si placet, colligentes ex syllogismis alijs certitudines. HER. Eamus, sequar enim libens. CYR. Igitur si non est filius, uirtus patris, adoptatiuā autem & ipse uirtutem habens similem facturis, operatus est super terram mirabilia. Dixeris quomodo non eum quis arguerit, & ualde meritò? Non enim uoluit increpare dicentē leprosum: Domine, si uis potes me mundare. Remouens quodammodo ab eo ignorantiam indignam prompte pollicebatur, imò iam & parabat incipere petitionem. Volo enim dicebat, mundare. Quosdam uerò cæcos, quoniam accurrētes dicebant: Miserere nostri domine fili Dauid. Rogauit iterum: Quid uultis, ut faciā uobis. Petentibus uerò sibi desideratum lumen concedi, reddebat nihil moratus. Quamuis quid non magis oportebat dicere leproso: Vis pater, mundare, & priuatis usu, quid uultis ut faciat uobis pater? An non melius dicemus, consuluisse simul & fecisse sanctos apostolos, excutientes à se gloriam ualde bene, ne uiderentur propria uirtute et operatione efficere posse diuina signa. Dicebant enim assidenti ad Speciosam portam: In nomine Iesu Nazareni surge & ambula. Alteri quoque: Aenea, sanet te Christus. Miram per hoc, quibusdam factis efficaciam manifeste dicebant: Viri Israëlitæ, quid admiramini super hoc, uel in nos, quid respicitis quasi propria uirtute uel pietate fecerimus hunc ambulare. Existimabant in Christum referendam gloriam, & nō in seipsos. Quoniam Christus gratiæ et efficaciæ quæ in illis, fons quidam quasi summus & radix uerè erat. Nam quoniam præ alijs præelegerat, & proposuerat eos dominus ad apostolatum, diuinis statim honestans muneribus, & absque laboribus posse efficere, diuina opera tanquam Deus concedens, inquit: Infirmos curate, leprosos purificate, dæmonia eijcite, gratis accepistis, gratis date. Itaque optime & pulcherrime intelligentes quis uirtutis suæ dator & præfectus, ipsi nobilitatis gloriam plexunt, semper acclamantes infirmis: In nomine Iesu Christi Nazareni surgite. Ad quem & diuinus noster Psaltes cantat, dicens: Gloria uirtutis eorum tu es, & in nomine tuo exultabunt toto die. An non laude dignissimū esse dicis, quod sancti apostoli senserint, & ualuerint in suis efficacijs Christo summam gloriam dari? HER. Etiam. CYRIL. Quid igitur ad hoc dicerent ô Hermia, si rogaremus et diceremus, quamobrem nō & ipse filius semel gloriam potentiæ à sua persona tollens solius meminit patris, sed proprijs nutibus diuina signa describit? quod uiuificet quidem facile, quos scilicet uult, & uoluntate æqualis uirtus leprosi abluit morbum, & cæcis usum manus impositione concedit. Nunquid dubitatum,

Iohn 5

Psal. 32

Matth. 8

Luc. 17

Act. 4

Matth. 10

Psal. 88

bitatum,& non magis absq; dubio,quod ipse exi A una uolitio sit, unaq; uirtus patris & filij in omni
stens uirtus Dei & patris, reformat creaturam ad bus quæ sunt,certò demonstrat apponēs: Amen
principium suum, non adoptiuum, nec acquisi- dico uobis, non potest filius facere à seipso quid,
tum, absit:sed potius suæ naturæ habens fructū, nisi quid uiderit patrem faciētem. Et differit qui-
& operandi uim in condendo, sicut scilicet & pa- dem crassius quàm oportebat de diuina subtilita
ter.Esset autem,ut mihi scilicet uidetur,opus non te & eminentia. Non enim aliter dici poterant,ra
minus creatione cōdita & corrupta propter pec- tionem nostram excedentia. Intelligimus autem
catum,fractionémque sustinentia, & propensio- nos subtiliter & distinctè,ac ut ipsam diuinam &
nem habentia ad deteriora & fœdiora transfor- inexcogitabilem naturā decet. Quæ enim uidet,
mare posse,ad id quod ab initio erant. HER. inquit,patrem facientem,ea etipse filius facit. An
Ioan.5 Quomodo igitur dicebat: Amen amen dico uo- nō uerum est dicere, quod quasi uirtutis indigus
bis, non potest facere filius à seipso aliquid, nisi esset,ita ipse suam naturam ostenderit? Dixisset
quid uiderit patrem facientem. Quæ enim ille fa- enim, opinor,manifestius, & decentius: Non po-
cit, hæc & filius similiter facit. Et præterea dicit: test em̄ filius facere à seipso quid,nisi accipiat pos-
A meipso nihil facio, pater qui in me manet, ipse se à patre. Quoniam autem æqualis operis & ro-
facit opera. Quod siquidem recte didicerim hoc, B boris se esse nouit, ostēdit quod unam ac eandem
beneficium debere non paruum scio. CYR. habeat cum ipso patre substantiam, & ipse adap-
Scias igitur,& memor sis eorum quæ nuper dice tat per se ad facienda, una uolitione ad quodlibet
bamus de sancta & consubstantiali trinitate. Di- simul uadens cum genitore, & ad idem opus con
cebam enim, quod quū tres sint hypostases, pro- silium in omnibus, communibus quibusdam di-
priè simul,& inter se continuè,quod in una deita uinitatis legibus,simul concedens. Porrò dum di Non possum
tatis natura,unius operatio personę etiam totius di cit,Non potest, non omnino & in omnibus mo- significat im
catur substātiæ, & uniuscuiusq; hypostaseos pro- dis infirmitatis habet manifestationem, sed & na per infirmi
priè. Tota enim quasi per totā & proprie per sin- turæ interdum significat durationem in qua fun- tem.
gulas moueri solet. HER. Memor ero, uel quo datur & consistit,quemadmodū si quis dicat:De-
pacto minus? CYR. Igitur operari uolente ali us peccare non potest. Dicat etiā et lux:Non pos-
quid circa creaturam deo ac patre, non otiosus e- sum non esse lux. Ignis quoq; et aqua sua uoce cla
rit filius: neque si operetur filius, otiosus erit pa- ment:Non possumus nō esse ignis & aqua. Quo
ter,quandoquidem est deus ac opifex: alter enim niam aūt in his quæ mire facta sunt,& omnia ex-
in altero intelligitur, & est uerè secundum quod cedunt miracula, increparent audacissimi deba-
eiusdem naturæ ac substantiæ sunt,etiam si intelli C chando: Auferens à se operum efficaciam refere-
gantur disiunctim in subsistentijs et personis pro bat in patrē,dicēs: A meipso nihil facio, pater au-
prijs. HER. Recte dixisti. CYR. Hæc igi- tem qui in me manet, ipse opera facit. Pater enim Ioan.8
tur nobis optime, & ut par est, considerantibus, operatur per filium,& non iterū alicubi absq; uir
age consideremus dispensationem de qua nūc a- tute quæ in ipso est, hoc est absq; Verbo quod ex
gitur, & industriam uerborum Saluatoris admi- ipso,& in ipso natum est & existit. Proinde & ip-
remur,miraculū ad fidem semper trahentis, dum se dicebat: Si non facio opera patris mei, non cre-
sermones eius sequuntur mira opera, quò facile dite mihi: si autem facio,& si non creditis mihi,o-
eant, si qui uellent recte sapere, & iamiam multū peribus credite. Quod ad potentiam opinor per
ad defectionem procliues. Sciens hoc quoq; Chri omnia æqualem, manifestū indicium consubstan
stus, Centurionem alloquens dicebat: Nisi signa tialitatis cum eo hic ponit. HER. Non pote-
& prodigia uideritis,non credetis. HER. rimus tam recte dicta increpare, simul autem ro-
Intellexi quod dixisti. Vis enim, ut ego opinor, gare concedas mihi aliquid breue, si uoluero, uel
dicere, quod mira operatus sit Christus, ut pro- putas,quod sit res alioqui difficilis comprehensu,
desset aliquomodo Iudæis, concedens & uiam oneroſaq;? CYR. Minime ô amice, torpore em̄
quandam,ut mansueti ac tractabiles fierent, ma- D melior est alacritas,& glorioſum est colloqui,ubi
gna industria instruendo eos, qui deitatis ueritā- Saluatoris gloria calumnijs cuiuspiam exponi-
tem discere prophanè renuebant. CYR. Sic di tur. HER. Igitur autem, consubstantialis &
co,uenit enim ad me, & beneuolam aurem occu- æqualis opere cum patre à nobis creditus, adorat
pat,quasi cantilena in calamū pergens. Itaq; quo- nobiscum, mulierem Samaritanam alloquens,di
niam operatus est aliquid,& in sabbato,quod ual cit: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus
de admirabile, uellicabāt quidem Iudæi amari & quod scimus,quia salus ex Iudæis est. Verū ô ge- Ioan.4
molesti: aperientes autem impudens, & irrefre- neroſe, aiunt, qui cum adorantibus numeratur,
natum os suum, etiam sermonibus acerbissimis quomodo adhuc consubstantialitatis deportabit
exacerbantes, optime se dicere putabant, & legis gloriam? et cōparabitur cum patre qui adoratur?
solutionem obijciebant:Si esset hic homo à Deo, Quanq; & aliū quis modū uiderit eum ferre,quo
dicebant,neutiquam solueret sabbatum. At Chri excellatur natura sua,in eo q̄d patri cedit,dicebat
stus causas refutabat,& ipsum patrem in sabbato enim: De die autem illo & hora,nempe de die ex-
operantem demonstrabat,& hominibus uitā da- tremo,nullus nouit, neq; angelus in cœlo,neq; fi
Ioan.5 re non negligentem. Dicebat enim: Pater meus lius,nisi pater. CYR. Adoratur igit̄ nobis pro
usq; nunc operatur,& ego operor. Quod autem deo, deiq; ac patris cōsiderationē æqualiter cum
his qui

his qui per ipsum facti sunt, facit quasi in ludo, ignoratus filius & subitò apparens? An non ridiculum hoc et assimulatum scenicis ludis? bellè uidelicet. At talibus rusticitatibus, & humanis ratiocinationibus, ad ruditatis perniciē uergētem quasi uolutabro cœni immissa mente, fragrantissimam sacrorum non commutabimus cognitionem. Videntur enim alicubi secundum quod par erat, omnimodo obliti esse, quamuis sæpe audiant à nobis ipsis scripturam diuinitus inspiratā. Deus existens Verbū, & in forma ac æqualitate patris apparuit sicut nos, non in sola specie carnis, sed & in humanitatis proprietatibus, quas siue sic, siue aliter nuncupari licet. Proprietas autem humanitatis deo subiugatæ, & iugo seruitutis cōstrictæ, est cum obedientia adoratio. Et nescire quæ nam in deo uoluntas uel consideratio. Quis enim nouit mentē domini, uel quis consiliarius eius fuit? Et quemadmodum ubi apparuit sicut nos deus Verbum, transijt in carnem terrenam, ita et assumptū est ab illo, q̄d humanū propriumq; factū est eius, quod, de eo loqui & sentire nihil officit. Quia gestauit dispensatiue simul cum humanitate ea quæ humanitatis. Hoc enim et exinanitionis uerbum uolebat. Igitur despolient manifestè carne & his quæ per ipsam, Verbum, & interimant semel totam dispensationem & deum uidebūt purè filiū, uel si hoc abhorruerint, quasi prophanum & absurdū, quare adhuc humanitatis erubescunt mensuras, & increpare solent, ea quæ maxime carnis dispensationē addecent? tametsi oportebat manifeste intelligere, quod sicut deus existens natura, & ex Deo natus, propria facit humana, ita & homo factus deitate dignum honorem, & gloriam tanquam propriam habet. Adoratur enim non solum super terrā, sed & in cœlis, quamuis quod adorare debuerit, ut homo, & Iudęus non respuerit. Quando enim, inquit, introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes angeli dei. Igitur siquidem in semine Abraham, Verbum quod ex deo prodijt, natum esse dicunt, deliramus nos. Vocetur & Iudæus, et sit adorator. At si summæ insaniæ est, hoc audacter sapere conuincitur: confirmabuntur magis, quod nunc quidem assumpsit semen Abrahę, prodijtq; secundum carnem, & ex radice Iesse, appellatus quidem Iudæus, factus & adorator sicut homo. Cur transeuntes quasi uino marcidi, dispensationis cum carne mysterium, ipsam uerbi naturam arrodunt, & consubstantialem patri impie deuehunt, ita ut oporteat adorare nude, & absque amictu. Et nisi forte intelligatur in his quæ nostra, hoc est inter nos, in quibus siquidem uellent eum adorare, nullus reprehenderit, imò res laudaretur, utpote magnam uoluptatem afferens. An nō scriptum est de ipso, quod subsideat secūdum humanam sub meliore natura, hoc est angelica, et illarum nobilitate intelligatur paulò minor factus esse? HER. Verum. Dicit enim Paulus: Paulo autem minus ab angelis imminutum uidemus Iesum, propter passionem mortis gloria & honore coronatū. CYR. Deinde, quid (si didicerimus, dic mihi, quod meliorē sortiti naturam, qui in summa uersantur ciuitate, & locupletati sunt scientia dei, prorsus non aberrante nec deceptioni obnoxia) eum qui in minori natura & nobilitate quàm illi, faciunt adorabilem, dixeris amice? HER. Etiam hoc tuum fuerit. CYRIL. Igitur quando siquidem est idem simul inferior, & incomparabiliter excellentior, distribuemus discretim humanitati quidem, id cuius illa capax est decenter, nempe inferius, multo em̄ inferior est hominis natura quàm angelica. Et summæ deitatis est ualde excedere ac transcendere condita, omnemq; rationalem substantiam, & omne nomen quod nominatur substantialiter. Si autem & sine carne, & nondum sicut nos quodammodo implicitum Verbum, hoc est in minoribus esse, & meritò ab ipsis distare angelis, dicatur: minus quidē esset suis creaturis, & ad hoc adorator, nihil adiuuante uel patrocināte adhuc plus quàm nos Verbo. Quod si hoc dicere & sentire impium ac periculosissimum: Minor autem quia et homo, sequetur omnino intelligendum illud. Adorator enim quia & homo, quamuis deus existens natura, & æqualiter ab omnibus cum patre adoratur. Dicit enim alicubi deus per unum prophetarum: Viuo ego dicit dominus, quia mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur. Consubstantialem uerò patri ponēs diuinus Paulus, & in gloria gignentis, sciens genitum: In nomine, inquit, Iesu omne genu flectetur, cœlestium terrestrium, & subterraneorum, & omnis lingua cōfitebitur quod Christus Iesus est in gloriam dei patris. HER. At profectò, aiunt, simul quidem cum patre adorari inuenimus filium, adorantem autem ut honestatum, & quis secundum naturam sit nō ignorantem, transcendit enim naturam conditorum, sed non est propterea in æqualitate cum patre. CYR. In donum igitur, & mercedem uirtutis obtinuit diuinitatis gloriā: & adorari oportere non dignitas esset propriæ naturæ, sed pura & sola adimpletum esset uoluntate patris. HER. Sic opinantur & dicunt. CYR. Deinde ubi & quomodo permiserit filio adorationem pater, indicent, nō enim hoc dicent. Quod si uoluerint glorificare eum, sententia ea sit dei & patris. HER. Præcepit, aiunt, sanctis angelis adorare illum. Quid enim aliud quàm istuc ipsum significauerit hoc? Quando autem introducit primogenitum in orbem terrarū, & adorent eum omnes angeli eius? CYR. Nunquid igitur q̄d præcepit pater filium adorandum, diligenter cognouerunt? Negabunt sanè, quod unigenito accesserit esse primogenitum secundum humanitatis modū simul inuectum, sed necessariò adoptiuā esse uideri gloriam ei. Quando enim, dic mihi, primogenitus, uel quando factus est in multis fratribus? Igitur siquidem unigenitus, & nobis etiam ante carnis naturā frater fuisset unigenitus, quare non existit talis ab initio, sed in tēporibus nouissimis natus esse dicitur? quomō igitur intelligit̄ unigenitus,

Philip. 2 — Esa. 45 — Philip. 2 — Heb. 1 — Heb. 1 — Heb. 2

qui creaturæ coordinatus est? Quoniam autem non dubitatur, sed uerè bene congruebat, quod in nouissimis seculi temporibus factus est homo: & propter hoc primogenitus aduentitiam habet gloriam, etiam ut adoretur. Si autem nō sic habere putant, necessarius sermo coget, quod fœdam, et absurdam stultitiam cogitationum dixerit quis esse, quod postquam factus est homo primogenitus, sit post hoc tempus ei quo adorandus. Quando igitur maxime exinanitus esse dicitur, ad uerā quidem gloriam erit ei exinanitionis tempus, & incarnatione antiquius quod minus decens & ignobile, etiam quando in figura, & æqualitate patris existens, sicut scriptum est, ad sic fundatā peruenit naturam, humanam inquam. Quod si quidam fuisset ignobilis, & longe ab adoratiõe, quid docent Seraphim, qui filiū in deitatis solio sedentem circumstant, hymnisq; & glorificationibus honorant, & dominum sabaoth proclamant, plenumq; esse dicunt cœlum & terram gloria illius? Quali enim gloria plenum erat cœlum, si adorari cum patre uix tandem accepit, quando sicut nos apparuit? Audi quomodo sapiens Esdras scribat: Omnis terra ueritatē inuocat, & cœlum eam benedicit, et omnia opera cōmouentur ac tremunt. Quoniam & beatus Dauid euidenter clamat de deo, qui omnibus præsidet: Qui respicit super terram, et facit eam tremere. Quando igitur ante incarnationem & antequam uocaretur primogenitus in Dei & patris dignitatibus extiterit conspicuus, quomodo, uel secundum quid omnino minor est quàm pater? HER. Esto, inquit, secundum quod tibi uidetur, quando factus est primogenitus, quod tunc & adorari præceptum sit, an non hoc datum ei est à patre? CYR. Sed non simpliciter, si datum: sed & quando datum bene considerandum. HER. Quando & primogenitus? CYR. Propter fraternitatem qua nobis iunctus est, opinor primogenitum dici. HER. Sic dico. CYR. Vltra dic oro, congruitne humanæ naturæ, si intelligatur per se, ut adoretur in ordine dei? HER. Minime quidem. CYR. Recte ô amice. Quæ enim illi propriæ conueniunt, solam decent uniuersorum reginā naturam. Igitur quādo filius proprias dignitates despexit, & non est arbitratus rapinam esse æqualem Deo, sed natura seruile, & quod necessariò adorat sibi appropriauit, tūc adorauit nobiscum. Quoniam autem omnino incomprehensibile, & excedens rationem cōmunem, in patris nobilitatibus non uideri conspicuū eum qui ex ipso prodijt filium. Etsi factus est in carne per apparitionē spiritus, edocebit deinde sacramētum quod ineſt ipso. Cœlum, hoc est sanctorum angelorum multitudo, et primogenitū demonstratū, & in multis fratribus unigenitū, & cum patre æqualis solij adorari iussum esse, patre illum non ad primitias talis gloriæ eum reducente, neq; etiā tanquam insolitū & incōsuetum aliquid adorationē tribuente, sed eum qui semper ab initio seculorū apud ipsum adoratur, & in carne factum adorabilem declarāte. Igitur referam rursum ad Verbum quod ab initio. Adorauit filius, quando & primogenitus, & in ipso seruitutis apparuit habitu. Vnde maxime qs didicerit secundum naturam quæ in ipso est, excelentiæ sublimem dignitatem. Nam si solius seruí habitum decet adorare, cui mortaliū adhuc obscura incarnationis libera pulchritudo? Quia uerò doctrina hac quæ per spiritum, etiam ipsos cœlos dicentes opus habuisse, non sanctorū angelorum multitudinē iniuria afficimus, sed diuinas sequimur scripturas, & in hunc peruenimus sermonē. Certa indicia pręstat Paulus: Vt nota sit nunc principatibus et potestatibus quæ in cœlo per ecclesiam multiplex sapiētia dei iuxta propositū seculorū, quod fecit in Christo Iesu domino nostro. Præterea dicit diuinus Psaltes: Tollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, & ingredietur rex gloriæ. Nam postquam reuixit spoliato inferno, & morte depredata Christus, redeunti ad superiora & recurrere uolenti ad patrem qui in cœlis, iussit sibi quàm primū cœlestes portas aperiri. Spiritus omnino sonans in eis & seculorum uirtutibus deum qui in carne prodijt demonstrauit, dicens: Dominus uirtutū ipse est rex gloriæ. HER. Congruit ergo, quod adorauit quidem ut homo, quamuis deus existat natura. Dixeris sanè, quod dicere nescire diem illū & horam illam sicut ego opinor, ipsis humanitatis mēsuris adaptamus nos qui recta sapere uolumus. CYR. Dixerim, & scias me nulla erubescētia dicendū. Plurimæ enim exactissimæ rationes, tantum non, & supercilijs ipsis annuens cogitationū turba, nudam ab omni difficultate, & in uia ampla iubet incedere opinionem super hac re. Esset enim opinor ignorantia, non inconueniens cum mensuris exinanitionis, non propria immminutio naturæ Verbi, secundum quod intelligitur Verbum & sapientia patris. An non hæc uideor manifeste uidere? HER. Maxime profectò. CYR. Quis enim nobis tam rusticus & malignè dissolutus sermo persuaserit intelligi uelle et sapere, quod ignorârit quippiam in deo occultum unigenitus, siquidem est uerè secundū scripturas, & sapientia, & uirtus, & consilium patris. HER. Cordato nullus persuaserit. CYR. Non enim amice, mentietur alicubi sapiens Paulus nobis scribens: Quemadmodum nullus hominū scit quæ hominis, nisi spiritus hominis qui in eo: ita et quę dei nullus nouit, nisi spiritus dei. HER. Omnibus modis ita est. CYR. Scit igitur spiritus dei quæ in illo, & nihil ei occultum uel obscurum. HER. Scit, & quo pacto non? CYR. Igitur siquidem est spiritus patris proprius filij, quomodo ignorabit aliquid in deo reconditum, propriū habens ipse spiritum, scientem omnia quæ in patre? Et dicentem audio manifeste sanctis apostolis: Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modò: quando autem uenit ille spiritus ueritatis, inducet uos in omnem ueritatem. Non enī loquetur à semetipso, & uentura annunciabit uobis: ille me glorificabit, quia de meo accipiet,

Esa. 6

3. Esdre 4

Psal. 103

Ephe. 3

Psal. 23

1. Cor. 2

Ioan. 16

cipiet, & annũciabit uobis. Non tibi patet adductum eloquium, & aspexisti quod spiritum quidem ueritatis nominauit paracletum? Dixit etiã, quod procedit ex patre, propria sua omnia ostendens quæ patris. HER. Optime dixisti. CYR. Hoc sane maxime ridiculum, & reiectaneam declarans aduersariorum opinionem. Nihilominus & per hæc quis didicerit. Intelligere enim Verbum ex deo patre natum, splendorem ac imaginem substantiæ, characterem fulgidum, æqualis gloriæ, & solij, in quo omnes sunt thesauri sapientiæ ac scientiæ reconditi, ut scriptum est, uel paululum ignorare quantam eis & ualde merito ingenerat opinionem leuitatis? HER. Longe maximam. CYR. Sed neq; ipsum opinor patrem ac deum, saluam seruare gloriã, siquidem ignorauerit, quid secundum ueritatem consilium & sapientia dei. HER. Assentior, quod nullus, siquidem sciat, sit absq; consilio & sapientia suijpsius. CYR. Age. Non enim aliter ueritatis ministros decet hic sapere. Prætereuntes igitur, ne superfluis & longis immoremur sermonibus, ad hanc consuetudinem Christi ueniamus, tale autem quiddam facere apud sanctos potissimum apostolos solebat, si interrogarent quid, ꝙd maiorem opinionẽ doctrinæ præ se ferebat, absque scrutatione ulteriore faciebat narrationẽ, & diligenter urgebat, ut quàm subtilissime tentaretur. Quod si quid scire uolebant, quod supra captum eorum, comprimebat quiete, & suadebat eis diligentissime, ut uellent inquirere decentiora, & facerent ea per quæ fierent clari, & apud deum ex operibus bonis, decentissimam habeat claritatẽ. Volentes igitur, nescio quo pacto ea quæ supra mensuram propriam petere, ut quieti sint, persuadens, rationibusq; necessarijs placans, quod neq; angelis, inquit, reuelauit pater, neq; ipsi filio fecit notum, siquidem esset purus, & sicut ipsi homo super terram, nec natura esset deus. Vrgentibus ergo & instantibus ut cognoscant, quodammodo adhuc etiam increpat dicẽs: Non est uestrum nosse tempora uel momenta, quæ posuit pater in potestate sua, sed accipietis uirtutem spiritus sancti uenientis super uos, et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & in Samaria, & usq; ad extremũ terræ. Vides quomodo minime quidem curiose iniquirere permittit quæ supra illos sunt, affert autem quasi quod in manibus & decentius. Nam is erat ei mos. Vnde & cæcum à natiuitate adducebant aliquando, exeuntem ex sacerdotũ uestibulis, diuini discipuli. Deinde arbitrabantur adhuc sectari Iudaica, argumentum faciebant doctrinæ infirmũ, dicebantq;: Quis peccauit, hic, an parentes eius, ut cæcus nasceretur? Quoniam autem diuina iudicia attingebãt, & ꝙd sic inuestigabile, incomprehẽsibileq; hominibus declarari sibi uolebant, & ultra quàm decebat, ibant, prædicando iterum eos cohibuit in hoc, ne uelint sapere curiosa, & quæ super hominis scientiam, amouebat, & amorem bonorum operũ habere, bonorumq; studiorum hortabatur, dicens: Neq; hic peccauit, nẽq; parentes eius, sed ut manifestentur opera dei in illo. Me oportet operari opera eius qui misit me, dum dies est, uenit nox quãdo nullus operari poterit. Audis quo pacto auferendo opinionem quasi indecorã, & Iudaicæ ruditati cõgruentius uult, oportere benefacere magis quàm uelle scire ea quæ super homines sunt, diuinæq; naturæ tribuit, scire natura, & per se, qd implere uelit HER. Bene dicis. CYR. Igitur nõ aliter afficiemur sapientes recte, quàm quod & nobiscum ignorare dicitur aliquid propter hominem, sed quoniam est deus, scit omnia quæ patris, filius. Per quem, & cum quo Deo ac patri gloria cum sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

Dialogorum libri sexti finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPI scopi Alexandrini, cum Hermia, dialogorum liber septimus, De spiritu sancto, quod deus sit, & ex deo, secundum naturam.

CYRILLVS.

QVod sapiens quidam clamat, laborum bonorum indytum esse fructũ, & sermonem illum ut uerum commendans, eos, qui operari maxime gaudẽt, quasi incantant, nónne laudibus celebrabis, tanquam optime et recte factum? Laborum enim sustinentia, res est sanctis dignissima, ô Hermia. HER. Sic habet. CYR. Age igitur postremum laborem summa alacritate aggredientes, succingamus lumbos, & thoracẽ iustitiæ induti, assumptoq; gladio spiritus acutissimo, quod est uerbum dei, ac scuto fidei, sicut scriptum est, malè ac diuersa à nobis sentientium nugis uiriliter occurramus, qui mentem et linguam impudentem exacuentes, ipsum diuinum spiritum contumelia afficiunt, infirmiorumq; corda defatigantes, dum ueram & erroris expertem scientiam auferunt, uenenumq; suæ insipientiæ infundentes, illos in perditionis lacus iniiciunt. Ephes. 6

Quamuis lex quidem interminetur per Mosen: Homo, qui percusserit animam hominis, & morietur, morte moriatur. Christus autem manifeste ac aperte dicat: Quisquis offenderit unum ex paruulis istis, qui crediderunt in me, expedit illi ut suspendatur mola asinaria in collum eius, & præcipitetur in pelagus maris. HER. Maximũ profecto & grauissimũ illorum iudiciũ. Debacchantes enim in fratres, & infirmam illorum conscientiam percutientes, peccant in Christũ. Igitur quis nam illis sermo est? CYR. Itaq; absurditas est, licet ab ijs qui sic desipiunt. opinio et ratio dicatur, dixerim tamen tibi, quandoquidem rogas. Sunt enim, qui in tam infrenem audaciam peruenerũt, ut nuda quodammodo impudentia usi, creatum & factum dei spiritum dicant, sunt & alij crassam illam blasphemiam nonnihil extenuantes, erubescunt quidem, ut uidetur, sic asserere, sermonem Levit. 24 Matth. 18

autem ſuum in ciuiliorem quendam errorẽ pro-
mouentes. Deum quidem non eſſe dicunt ſpiri-
tum, ſed imperitè à ſumma ſubſtantia deducen-
tes, uniformem eſſe credunt, & propriam quan-
dam & mediam naturam ſeparari, quæ neque in
ſummum peruenìat faſtigium, & ſortita ſit ac ha-
beat miram ultra menſuram creaturæ excellen-
tiam. HER. Et quæ nam tandem eſſet natu-
ra illa, quæ neque Deus eſt, neque creatura? Nul-
lum enim opinor omnino medium. Vna enim
perfectiſsima differentia eſt, quæ diſtare facit na-
turis deum & creaturam, & nihil aliud in his quæ
eſſe creduntur, uiderit quis quàm hæc & ſola, an
præter hæc ipſe aliquid admittendum cogitas?
CYRILLVS Minimè ô amice. Omnia enim per
filium facta eſſe dicit diuina ſcriptura, atque adeò
ſi qua res ab omnibus ſeparetur naturaliter, effu-
giet etiam hanc paruitatem, quod facta ſit, ſed ob
naturæ propriæ excellentiam, Deus exiſtere co-
gnoſcitur. Et ueritas iterum nobis non elabetur.
Nam ſi quid non eſt Deus ſecundum naturam, e-
rit omnino inter facturas. Vel igitur exaltent di-
uinum & ſanctum ſpiritum, & confiteantur crea
turæ ſubſtantialiter non coniunctũ, uel à ſummis
& ultra omnem locũ detrahentes thronis, in crea
turarũ locis reputent, nónne naturæ alterius no-
bis nullus ſermo datus, qui neget inter mediã co-
gnationẽ cum ambobus? Etenim dicere uniſor-
mem ſpiritum, et gloriam ei adaptare, quæ in hoc
placeat, quomodo non omnino friuolum? quum
id etiam in plurimis creaturis comperiatur, uni-
formitatem in ſe habentibus. Vnus enim ſol, &
una luna, & terra non altera præter eam quæ eſt:
una autem & uniuerſæ aquæ natura, uniformita-
tem ſeruans, licet qualitatibus uariari uideatur.
Igitur imperitiæ puerilisq; calumnia cordis puta
re quoſdam, quod coronent ac honeſtent tam fri
gidis nugamentis, ut ſumma nobilitate, ſpiritum
ſanctum, & audere ſic intra creaturæ mẽſuras in-
cludere non incomparabilibus eminentijs ſepara
tum, & excellẽtem præ ipſa, ſicut ſcilicet & pater,
& filius, ſed geniculãtem ac ſubſidentem, & om-
nino locum nullum in rebus inuenientem, pro-
phaneq; expulſum. HER. Quid igitur dicerẽt,
ubi deus nominatus eſt ſpiritus ſanctus? CYR.
Dictũ aũt, ubi, & à quo dic, q̃d cũ creaturis ille e-
iuſdẽ generis cũ patre & filio coordinatus ſit &
cõnumeratus, & in fidẽ unius ac ſummæ deitatis
cõiũctus. An nõ ſic docere iuſsit ſanctos apoſto-
los Saluator? Euntes enim, inquit, docete omnes
gentes, baptizãtes illos in nomine patris, & filij,
& ſpiritus ſancti. Igitur et beatus Paulus rogabat
à quodam qui crediderat: Num ſpiritũ ſanctum
credendo accepiſtis? Negantibus autem hoc il-
lis, & dicentibus manifeſte. (Sed neque an ſpiri-
tus ſanctus ſit audiuimus) increpabat eos, dicẽs:
Ad quid igitur baptizati eſtis? Non bene habe-
re ſciens fidem, neque etiam unquam recte poſſe
habere, ſi non exigatur, in perfectam Deum pa-
trem & filium ſpiritum ſanctum confeſsionem
proferre? Ita ſcilicet tradiderunt ij, qui ab initio

Matth. ult.

Act. 19

ſpectatores fuere facti & miniſtri uerbi, ita nos e- A
rudierunt patres, ſapienterq; agnoſcitur ſcriptũ:
Ne transferas terminos æternos, quos poſuerunt
patres tui. Vnus dominus, una fides, unum bap- Deut. 19
tiſma iuxta ſcripturas. Baptizati enim ſumus in Epheſ. 4
unam deitatem, ac dominationem unam patris et
filij, & ſpiritus ſancti, non ut multos deos nume-
remus, neq; etiã ut creaturę ſeruiamus. Alioquin
impleretur in nobis prouerbium: Canis reuerſus 2. Pet. 2
ad propriũ uomitum, & ſus lota in uolutabro lu-
ti. Qui liberati ſumus, ne ſeruiamus creaturæ ul-
tra creatorem, per fidem ſcilicet, qui, in unum ue
rum & naturalem deum, gloriam adepti, ac ſpem
ſalutis, quod primũ ac prophanum errorẽ depo-
ſuerimus. Niſi ueræ deitatis ſedibus ſubſtantiali- B
ter conſpicuum fateamur ſpiritũ, quónam & un-
de iremus? ut bene ſcis ambigui fuiſtis cogitando
dicere autem nõ poſſum, imò manifeſtum fuerit,
ac facile ſcilicet. Via ſcilicet publica quodammo-
do excidiſſemus, erraremusq; nihil minus quàm
olim. Seduxit autem, ut uidetur, ſic dicens Pau-
lus: At tunc quidem neſcientes deum, ſeruiebatis Gal. 4
autem ijs, qui non ſunt dij: nunc autem ut deũ ag-
nouiſtis, imò agniti eſtis à deo, quomodo conuer
ſi eſtis iterum ad infirma & egena elementa, qui-
bus iterum ab integro ſeruire uultis? Vbi eñ ue-
rum & ſubſtãtialiter cognouimus deum, niſi de-
um cum patre & filio ſpiritum ſanctum confitea-
mur? HER. Profectô inquit: Deum nouimus
patrem & filium, at nõ item et ſpiritum ſanctum.
C CYR. Nunquid præceptoribus utemur ijs, qui
ſuam mentem perdiderunt? & nunquid auſculta
bimus ſpiritibus ſeductoribus, ut ſcriptura dicit,
imô credemus eſſe & exiſtere ſubſtãtialiter in deo
ſpiritum ipſius, ſicut & in homine humanum. Et
quemadmodum ſi quis nobis Petrum uel Ioan-
nem nominaret, ſimul forte ſignificârit cum ipſis
& proprium illorum & in illis ſpiritum, & totius
animalis faceret ſignificationem: Eodem opinor
modo de patre & filio. Spiritus enim ſignificatur
cum utroq;, & non ut pars eius, ſicut & in homi-
ne intelligimus. Subſtitit enim proprie in ſua na-
tura ut pater, ſuppeditat autem dignis etiam ipſe
filijs. Contentioſum item & ualde ſtupidum mu-
tilare dualitatem, & quodammodo audere con-
trahere deitatis naturam, quum ſancta et diuina
ſcriptura explanârit quidẽ illam, ut in tribus ſub-
ſiſtentijs, congregârit iterum per æqualitatem &
ſimilitudinem per omnia, in unitatem naturalem
et identitatẽ in ſubſtantia. HER. Vnde igitur
aiunt, uel quomodo intelligeretur ſpiritus deus?
CYR. Ex his, ex quibus natus eſt, uir egregie,
et ex quibus aliquando eſt ſecundum naturam,
pro uirili cognoſcitur. Cognoſcuntur autem res
ſingulæ bene ex his quibus ſunt: nominũ autem
nobis non ualde multa ratio ad neceſſariam ma-
nifeſtationem eorum quæ ſine errore nota ſunt,
licet utilis rebus ſingulis ſit conueniens appella-
tio. HER. Tenebricoſus ſermo eſt, neque ad-
huc intelligo. CYRIL. Ego dicam. Explà-
nabo enim, exempli gratia, quod manifeſtatur.

Animal

Animal rationale mortale, mentis & scientiæ capax, si de aliquo dicat quispiam, quid illũ definire dices, bone uir? HER. Manifestum, quod hominem. CYR. Si autem & animal dicat, adijciens, quod sit hinnibile. HER. Dixerim, equum. CYR. Iam si utriusq; definiti nomẽ reticeat, quo pacto ipse dices hominẽ & equũ? HER. Quod hominis & equi naturam definierit. CYR. Si autẽ hoc te dicentem quis increpet, & neq; hominem esse animal rationale, neq; etiam equum dicat hinnibile, eo quòd nõ adiecta ad definitiones nomina. An nõ ut stupidũ inutilẽ, & parũ sagacem uocandũ illũ tam rudem redarguemus? HER. Vtique. CYR. Quare autem hoc fecerit, si quis dixerit tibi, & uellet discere, quid respondeam? HER. Dixerim, quod bene & industrie definita, increpare, rusticũ est & indoctum, proprius enim est unicuiq; rei sermo, demonstrans uere id quod est. Sæpius autem efferuntur nomina sub eodem nomine. CYR. Itaq; uerior & certior rerum manifestatio, si ex his ex quibus singula sunt secũdum naturam, examinentur, & non omnino ex nominibus. Nonne summæ & uniuersorum reginę naturæ rectè atribuemus incorruptibile, et nulli corruptioni obnoxiũ, sempiternumq; & incõmutabile? HER. Et quare non? CYR. Quid aũt, dic obsecro, deus? HER. Dic ipse, ut conuenit. CYR. At propriũ quidem eius est incorruptibilem esse, & corruptioni non obnoxiũ, nomen uerò deus cõmune quidem angelis, cõmune etiã nobis ipsis, licet aduentitiũ & datum. Similiter quidem est in ipso rationali, nomẽ aũt homo etiam his qui ex lapide factis, uel certe ex alia materia ad speciẽ nostram bene formatis. Eas igitur in te, ut scruteris. Vtrum spiritus deus & in deo naturaliter, utputa in deitatis proprietatibus substantialiter conspicuus, uel saltem secundũ illos ueram appellationẽ & sufficientem acceperit causam, quod ipse debeat à consubstantialitate cum deo excidere, ut alioqui non sit nominatus deus, quãuis & in ipso falseloqui uolentes, absq; labore redarguemus, utẽtesq; rationibus ad certamen attinentibus, & ex sacra sumptis scriptura mẽtes nostras à frigidæ uaniloquentiæ damno liberemus. HER. Darẽ equidem, quiddam ualde & incõparabiliter melius extollendũ (si deitatis proprietatibus conspicuus sit spiritus sanctus, & nihil minus in ipso quàm in patre & in filio) quàm imprudenter anxie loqui, & sudare frustra circa solam uerborũ inquisitionẽ. CYR. Discrete & perquàm rectè ô Hermia. Hoc enim opinor melius & euidentius. Aduersarij tamen, si diligentius quærent, uidere possunt spiritum deum esse nominatũ. Etenim diuinus & sanctissimus Petrus: Perdi fecit Ananiam, qui de sanctis oblationibus suratus erat, increpauitq; dicẽs: Quare impleuit satanas cor tuum, ut mentireris tu spiritui sancto, & sequestrares de precio agri. Nonne manens apud te mansisset, & uenditum in potestate tua erat. Quid posuisti in corde tuo rem hanc? non mentitus es hominibus, sed Deo. HER. Etiam. Deo enim mentitur, inquit, licet A uelit quis in spiritum sanctum hoc facere. CYR. Quomodo autem nisi deus spiritus sanctus esset? HER. Quoniam autem etsi quis uellet, aiunt, in sanctos pie agere, in deũ idẽ pie aget. Quin & sanctis apostolis manifeste dixit Christus: Qui recipit uos, me recipit. Et nondum dicimus, rectas & necessarias sequentes rationes, deos esse secundũ naturam discipulos, licet accipiat quis filium, sanctos in domum suam recipiens. Necessariò igitur hac ratione, forte qui in spiritum delinquit, in deum etiam delinquit, qui illũ misit. CYR. At hic quidem quæ nominantur, & in manibus sunt, æqualibus & non uariantibus proprietatibus naturaliter conspicua, euidentem consubstantialitatis sermonem habent, inter se & relatione ad B melius. Illic enim omnino est superfluus tropus. Est autem magis iuxta identitatẽ in essentia: nam ambo quidẽ in ambobus, illud scilicet ut hoc: hoc autem iterum sicut illud, inequalitate autem naturali separante quædam ut aliter & aliter se habeant, non ego dixerim indecorum & minus uerisimilem sermonem, si referatur ad præstãtius. Itaq; si quidem non est cõsubstantialis spiritus cũ deo, non in deũ erit peccans, qui in illum peccat. Habeat relationem res in eum qui illum misit. Si autem omnis ratio cogat eos, uel nolentes honorare in consubstantialitate cum patre spiritum, erubescant nunc tandem in suis adinuentionibus, deo inæqualia cum æqualibus connumerantes, & ponentes consubstantiale, & pro eodem reputabi- C tur facere aliquid in sanctũ, uel in spiritũ sanctũ. At si quidam esset sermo quis de homine, meritò referemus in deum præstantiorem, relationẽ. Ve niente autem in mediũ spiritu sancto, quod fit, requiescat in ipsa diuina & ineffabili natura, non per mediatorẽ currens ad hoc quod excellentius, resiliens aũt cõtinuè, & sine mediatore, & ad summam, quæ ultra mundum est pulchritudinem. Igitur per identitatem substantiæ congruit quidem deo & patri, quamuis tertia secundũ solam nominum coordinationem feratur à nobis spiritus appellatio, adaptata est autem & filio. Quippe Christus dicit, mulierculam Samaritanam bene erudiens: Spiritus deus est, & adorantes illum in spiri- Ioan. 4 tu et ueritate adorare oportet. Scribit itẽ Paulus: D Nos aũt omnes reuelata facie gloriam domini ut in speculo repręsentantes, ad ipsam imaginem cõfigurati sumus, à gloria in gloriã, sicut à domino spiritus. Et iterum: Ecce dominus spiritus est. HER. Consubstantialis igitur est patri & filio spiritus. CYR. Quandoquidem sancti non alia ratione participium dei opulente accipiunt, quàm dum spiritum assequuntur. Diuinæ enim naturæ socij efficimur secundum scripturas, utrum creatæ & factæ iuncti naturæ, uel certe deitatis ueræ, utpote unũ sortientes genus, sic uocati dei? HER. Si absq; igne ignem non licet assequi, quomodo quis & particeps esset deitatis non per deum? CYR. Itaq; quod in nobis ut deus, & dei ordinẽ, ac efficatiam implet, nunquid quodammodo nõ esset deus? HER. Quomodo? CYR. Vide

Matth. 10

Vbi superfluus tropus.

igitur deum alloquutum priſcos quidem & anti- A
quos: ego uobiſcum ſum, dicit dominus omnipo
tens, & ſpiritus meus aſtitit in medio ueſtri, confi-
dite: Nobis autem diuinũ Euangeliſtam: In hoc
Agg.2 cognoſcimus quod in nobis manet, eo quod de
ſpiritu ſuo dedit nobis. Quomodo eñ, dic mihi,
in antiquis erat deus, cũ ſpiritus eſſet ſuper illos?
uel quomodo eſſet & in nos ipſos ueniret ſpiri-
tus? Etenim minime aduentum dei ſecundũ natu
ram perficeret in nobis ſpiritus, alterius cum deo
naturæ. HER. Minime ſcilicet. CYR. Deus i-
gitur ſpiritus eſt, & ex deo ſecundũ naturã. Vel ſi
quidem illi non ſic habere putant, manifeſte teme
raria nugacitas & uerè dementia, ſapiẽtiſſimi Pau
li ſermo apparebit ſic ſcribentis his qui ſpiritũ ac-
ceperant, & per illum prophetabant: Si autem o- B
mnes prophetant, ingrediatur uere quis, uel fide-
lis, uel idiota redarguitur ab omnibus, iudicatur
ab omnibus, occulta cordis eius manifeſta fiunt,
& ſic cadens ſuper faciem adorat deum, annunci-
ans quod uerè deus in nobis eſt. Quin & lingua-
rum amatoribus, ſic inquit: Qui lingua loquitur,
non hominibus loquitur, ſed deo. Nullus eñ au-
dit, ſpiritu autẽ loquitur myſteria. Quomodo igi
tur omnino in his qui per ſpiritũ prophetant poſ-
ſideri deus intelligeret, ſpirituq; loqui myſteria,
quomodo ſi cum deo loquuntur, ſpiritus eius ex-
traneus eſt ab identitate naturali cum deo? HER.
Quàm recta & iuſta dicis. CYR. Et ad hoc di-
xerim, quod nos ſapientiſſimarum cogitationũ
maxima copia à blaſphemia in ſpiritum abducat, C
& in ueritatis uia conſtituat? HER. Quomodo
dicis? CYR. Nónne ad imaginem dei fabrica-
tum eſſe hominem ſuper terram dicimus? HER.
Et quomodo non? CYR. Hoc autem quod diui
nam nobis inſculpit imaginẽ & ſignaculum qua-
ſi operatur pulchritudinis cœleſtis, nónne ſpiri-
tus eſt? HER. Verum non ut deus, ſed ut diui-
næ gratiæ miniſter. CYR. Non igitur ille, ſed
gratia per illum in nobis ſignificatur. HER. Vi-
detur. CYR. Erat igitur neceſſarium hominẽ
uocari imaginem gratiæ, & non dei. Conſidera et
hoc. Sapiens enim, ut opinor, & ſimplex eſt ſer-
mo. Nam formatum quidem eſt in principio ani-
mal, formante illud deo, & honorante quodam-
modo ſecundum ſcripturas ſuæ manus formatio D
ne. Poſtquam autem productum eſt ut eſſet, con-
figurabatur ad deum, quũ inſpiratus eſt ei ſpiri-
tus uitæ. Vbi uerò amiſit ſanctificationem per ca-
ſum in peccatũ ad primæuam & antiquã reduxit
pulchritudinem, innouãte quod inueteratum ad
ſpeciẽ diuinã ac ſpiritualem Chriſto, & non aliam
quodammodo, quàm olim in principio. Inſpira-
uit enim ſanctis apoſtolis, dicens: Accipite ſpiri-
Ioan.20 tum ſanctum. Vel nunquid erat quædam in Chri
ſto noua creatura? HER. Etiam. CYR. Igitur
uerè dicitur, imò & neceſſariò intelligitur, quod
quandoquidẽ uetuſtas et corruptibilitas debilita-
uit imaginẽ in ſanctificatione, nunquid concede-
mus aſſumptionẽ effigiei diuinæ, in recurſu et no
uitate ad priſtinã recurſionem, & nouitatẽ quæ

per Chriſtum? HER. Valde. CYR. At ſi à ſub
ſtantia ſpiritus, eſſet gratia ſeparata eius, cur non
dixit manifeſte beatus quidem Moſes, quod ad-
ducto animali, ut ſit, inſpirauit gratiam omnium
opifex quæ per ſpirationem uitæ. Vita enim ue-
ra deitatis natura, quandoquidẽ eſt uerè eius, qui
inhabitat in animabus credentiũ, & immittit ſpi-
ritum, per ipſum & in ipſo transformantis ad ſpe
ciem primæuam, hoc eſt ſeipſum, hoc eſt ad pro-
priam effigiem, per ſanctificationem, & ita nos re
ducentis ad exemplar imaginis, hoc eſt characte-
rem patris. Nam character quidẽ uerus & ſummę
diligentię quæ in effigiando intelligitur, eſt filius:
ſimilitudo quoq; lucida & naturalis filij, ſpiritus
eſt, ad quem & nos configurati per ſanctificatio-
nem, ad ipſam dei formam conformamur. Id no-
bis apoſtolicus ſermo ſuadeat: Filij enim, inquit,
quos iterũ parturio, donec formetur Chriſtus in Gal.4
nobis. Formatur aũt per ſpiritum, reformantem
nos ad deũ per ſeipſum. Quãdo igitur ad Chriſtũ
formamur, & ipſe in nobis ſignatur, & effigiatur
bene ut per ſimilem ſpiritum naturaliter. Nónne
deus ſpiritus eſt, qui tranſmutat ad deũ, non quod
per gratiam quaſi miniſter, ſed ut diuinæ naturæ
participationem, ipſe dignis donans. Quod autẽ
ſimilitudo uera filij ſpiritus ſit, ſcribentem audias
beatum Paulum: Quia quos prænouit, hos præ-
definiuit conformes imaginis filij eius, hos & uo-
cauit. Reformamur enim ad effigiem quæ ad ſpi-
ritum ſanctum, quamuis ad deum per fidẽ & ſan-
ctificationem & habitudinem ad illum. Manife-
ſtum autem, quod eius, quæ per participationem
& aduentitiæ, licet diuinæ naturæ, uocati ſumus
ſocij. HER. Non poſſum in ullo dicta tua refelle
re & increpare. CY. Templa etiam dei, & dij uo-
cati ſumus, & ſumus. Quare autem, interroga ad-
uerſarios, quãdoquidẽ ſumus uerè participes gra-
tiæ nudæ, & ſubſiſtentia carẽtis? ſed nõ ſic habet,
abſit. Templa eñ ſumus ſpiritus & ſubſiſtentis,
uocatiq; propter hoc dij, utpote diuinæ & ineffa-
bilis naturæ cũ illo copula participes facti. At ſi a-
lienæ naturæ eſt, & à diuina natura ſubſtantialiter
ſeparatus, qui nos deos facit ſpiritus per ſe, excidi
mus à ſpe, gloriationibusq; fruſtra neſcio quomo
do honeſtati. Vbi eñ adhuc dij & tẽpla dei ſecun-
dum ſcripturas propter ſpiritũ qui eſt in nobis?
Quod eñ priuat ne ſi deus, quomodo talis pone-
rẽ in alijs? Cæterũ dij ſumus et templa. Nõ eſt aũt
attendendũ ſeductis. Itaq; ſpiritus dei nõ eſt alteri
us ſubſtantiæ cum ipſo. HER. At ſiquidẽ non
eſt alterius ſubſtãtiæ cum eo, ut tu dicis, quare nõ
& hoc dicunt: uel pater eſt, uel filius? CYR. Iam
à ſumma, dic obſecro, & omnia excedente natura
meritò ne excidiſſe ſuſpicati ſunt ſpiritũ ſanctum,
eo quod non eſt pater, neq; etiam filius? HER.
Sic opinantur. CYR. Etiam hoc componentes
impiè & imprudenter, proſiliũt ad ſimpliciorum
ſubuerſionẽ, ſi quis rectos ſermones ſpectet. Non
enim in hoc quod eſt pater, deus eſt pater, neq; in
hoc quod eſt filius, deus eſt filius, alioqui dic, nun
quid ſemper ubi quod gignit & quod gignitur,

ibi ſit

ibi sit & deitas secundum naturam? sic omne siue genuisset, siue genitum esset, foret omnino & deus uerè. Atqui sermo ille manifeste temerarius. Non enim pater deus est quia genuit, neque filius deus quia genitus est: sed deus existens genuit pater, et filius existens genitus est filius. Itaq; nihil repellit & prohibet adhuc, diuinæ naturæ esse credere spiritū sanctū, qui ex illa & in illa naturaliter etiamsi neq; pater, neq; filius sit. At quæ nam sit spiritus natura, operæprecium est scrutari, allata huc nominum proprietate, non quæ diuinitatem indicet, sed quæ bene significet, quis modus existentiæ singulorum nominatorum à nobis intelligatur: Nā pater ostēdit quod genuerit, & quod genitus sit declarauit filius. Insuper quod spiritus sit ex deo patre, propriusq; & ipsius filij: sicut & ille noster humanus spiritus, si & in subsistentia intelligatur, & existere uerè declaret appellatio.

HER. Qualis igitur est spiritus natura? CYR. Siquidem intelligeretur, & patris & filij, & arcane quidem annunciandæ esse, excellere autē mentis ac sermonis nostri mensuram, diuinitatis gloria. His itaq; qui uidere solent, licet in speculo & ænigmate, & cognoscunt ex parte, subtiles quodammodo oriuntur splendores, quæ ætherē mentis illustrantes illustrent, scientiamq; quantam capere possumus, afferunt. Simplex igitur & incōposita est summa natura, & subsistentiarum proprietatibus, personarumq; & nominum dilatata differentijs, et in sanctam procedens deitatem, ueruntamen naturali unitate, & inuariabili super omnia identitate, ad unum quoddam contendens dei nomen ac rem, ita ut & in unaquaq; tota intelligatur natura, cum hoc quod adest et etiam sua proprietas. Manifestum autem, quod unūquodque secundum hypostasin manet id quod est, unione cum alijs naturali, quæ accipit in propria natura. Est enim pater in filio & spiritu sancto. Similiter autem & filius & in patre, & in se mutuum.

HER. Et unde hæc erunt credibilia? CYR. Sacræ literæ, hoc est diuinitus inspiratæ scripturæ manifeste tradunt, quod spiritus dei in deo sit: neque aliter nos dei sumus participes quàm per spiritum sanctū. Vnde dominus noster Iesus Christus, de omni fideli & bono arbitror inquit: Veniemus ego & pater, et mansionem faciemus apud eum. Et in hoc cognoscimus, quod in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis. Videtur enim qui spiritum dei accepit, quod acceperit uerum & natura deum inhabitantem, non alienum & separatum substantialiter, sed eum qui ex illo & in illo, et proprius illius, & æqualem quasi cum ipso proprietatem ferens, sicq; nominatus quasi in loco assumptus filij propter identitatem naturalem. Nā unus quidem deus, per quem omnia, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia: quum autem unus sit dominus secundum scripturas, dominus spiritus est, nónne uerum est quod dico?

HER. Sic scriptum est. CYR. Olim beato Sampsoni cui coma nondum defecta erat, dicebatur adesse, & cum eo pugnare spiritus, ubi autē mulierculę uoluptatibus se tradidit, et nudatum est ferro caput eius, recessit, inquit, Dominus ab eo. Ascensurus uerò in cœlū Christus locutus est ad credentes in se: Nō derelinquā uos orphanos, uenio ad uos. Præterea: Ecce ego uobiscū sum omnibus diebus, usq; ad cōsummationē seculi. Misit aūt nobis de cœlo paracletū per quem nobiscū est, & in nobis habitat, nō alienū nobis effundens, sed suæ substantiæ & patris sui proprium spiritū.

Ioan. 14
Matth. ult.

HER. Assentior. Memor enim sum & ipse diuinæ & sacræ scripturæ sic loquentis de sanctis apostolis, quod tentarint quidem in Bithyniam proficisci, & non permisit eos spiritus Iesu.

Act. 15

CYR. Quid autem, nónne & ipsos sermones dei, ipsius spiritus esse dicit? Diuinus enim Esaias reuerendā ac stupendā nobis dei cōtemplationē enarrans. Vidi, inquit, dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum & exaltatum. Et quibusdam interpositis inquit: Audiui dominum Sabaoth dicentem: Quē mittā? & quis uadit ad populum istum? & dixi: Ecce ego, mitte me. Et dixit: Vade, ac dic populo isti: Auribus audietis, et non intelligite, et uidentes uidebitis, & non uidete. At diuinus Ioannes de unigenito, inquit, quando uidit gloriam eius, & locutus est de illo. Porrò sapientissimus etiam Stephanus loquens cum Iudęis, dicebat: Duræ ceruicis & incircuncisis cordibus & auribus, uos semper spiritui sancto resistitis. Nū quid iam quodammodo manifestum, quod secundum propriam subsistentiā diuersum quiddā pater et quiddam filius, & quiddā spiritus à nobis cognoscitur, copulaq; cum unitate naturali, aduentus, & sermones, & participatio, & efficatia, ac gloria, & quæcunq; diuinā docent naturam, omniaq; omnium addiscuntur. Verū hoc me fermè præterfugisset.

Esa. 6
Ioan. 12.
Act. 7.

HER. Quod nā? CYR. Audis amice clamātes sanctos prophetas: Hæc dicit dominus, docētibus nostris, qui & ipsi spectatores ac ministri uerbi fuerunt. Hæc dicit spiritus sanctus: Separate, oro, mihi Barnabā & Paulum in opus ad quod uocati sunt. Iam siquidem minor est quodammodo spiritus deo, & substantiā eius sequitur, habēs diuersitatem naturæ alienam, & uerè existit alterius naturæ, nónne melius fuerit priscorum sanctorum quàm Euangelicum & apostolicum ministerium, quandoquidem illi quidem sermonem locuti sunt prædicatū qui à domino & deo, hi uerò eos qui à spiritu.

Act. 13

HER. Verisimile est.

CYR. At quum alibi Paulus, condemnationis quidem ac mortis ministeriū illud, hoc uerò nominet uitæ, inquiens: Si enim ministeriū mortis gloria, quanto magis abundat ministeriū iustitiæ gloria. De seipso & cæteris apostolis: Qui nos fecit idoneos ministros noui Testamenti, non literæ. Litera enim occidit, spiritus uerò uiuificat. Nunquid omnibus manifestū & hinc fuerit, etiā absq; labore, quod sermōes qui olim et à deo dati cōdemnarint antiquos, et in summū ferè malorū induxerūt fastigiū: iustificant autē nunc & uiuificant hi qui spiritus? An non sentis postea, quonā tandem tendant nostri sermones? HERMIAS.

2. Cor. 3
Ibidem.

Etiam

Etiã, at nõnihil inde periculi ac formidinis, ne forte quid amplius de ſpiritu, quã de deo patre ac filio ſentiamus. Porrò nunc hæc quidẽ uidentur ô amice, ſic ſe habere, ſine & bene dicta putentur. Quoniam autem deum & in deo ſpiritum ſecundum naturam dicimus in deitatis proprietatibus, non habitudine ad deum, ſed quaſi in propria natura ſpectauerit quis illum decorum, ſollicite inquiramus. CYR. O amice, non hinc euincis, non habitudine ad deum, ſed quemadmodum et nos ipſi ſpiritum intelligamus adornatum, ſed in propria natura opulentum ſit deitatis pulchritudine quẽ admodũ ſcilicet et filius, qui dixit ad patrem: Omnia mea tua ſunt, & tua mea, & glorificatus ſum in eis. Quod enim honeſtatum eſt ad habitudinẽ quandam non ſecundum naturam, gloriam omnino continet alienã. Quoniam autem ſuiipſius nihil eſt particeps, ſed quod particeps eſt eius, cuius eſt particeps habitudine quadam ad alia particeps eſt. Vnde omnino neceſſariũ dicere, et alterius eſſe naturæ. HER. Neceſſariũ. CYR. Iam quis, dic oro, auferret à ſubſtantia patris et dei ſanctum ſpiritũ, qui in illa & ex illa, nonne in extremã peruenire et temeritatẽ, etiam ſi tantũ hoc cogitare uelit? Equidem opinor ſolos eos ſic cogitare debere qui carent mente ac ſano corde. Verum dicamus quæ dei ac ſpiritus. Hoc enim & tibi, prudenter ac neceſſario comprobatur. HER. Dicamus. CYR. Dic igitur, quæ intelligatur à nobis, dei gloria, & naturalis efficaciæ uirtus. HER. Dei gloriam eſſe dico, non conditam, qua omnis creaturæ menſuram ac naturam tranſcendit & excellit. Efficatiam uerò naturalem, poſſe condere ex nihili, et uocare ea quæ non ſunt tanquam ſunt, continere in ſuo eſſe bene, quæ ſunt, uiuificare, ſanctificare, dare ſapientiam his quæ ſapientiæ ſunt capacia. CYR Examinãdus ſermo ille de ſpiritu ſancto. Nam qui frigida ac puerilia de illo ſentiunt, ſcient nõ aliunde quàm ſic quod minime quidem minor ſit, quàm filius qui in forma & æqualitate dei ac patris, ſed potius ſubſtantialiter æqualis eſt illi, & par uirtute ſecundum efficaciã à nobis omni modo aſſumitur. HER. Age igitur hoc, bene fiſus deo, qui dicit: Aperi os tuum, & implebo illud. CYR. Dicam igitur poſſe facere deos illos qui non ſunt Dij, nunquid naturæ conditæ ac factæ conuenit? equidem non dixerim. Non enim minora ut ſic excellant, effecerit. HER. Recte dixiſti. CYR. Tuæ enim prudentiæ fuerit tam hoc quàm illud conſiderare. Nam ſi creaturæ participatio poſſet deificare creaturam, quomodo nõ eſſet etiã contrariũ uerũ? Plus enim detrimenti, quàm emolumenti afferret, fieri participem, ſecũdum naturam dei. Sed nunquam intelligatur dei fica creatura. Soli deo tribuenda hæc res, qui ſuæ proprietatis participationem ſanctorum animabus per ſpiritũ immittit. Per quem et conformes facti filio ſecundum naturam, Dij ſicut ille, & filij uocati ſumus dei. Quod enim ſumus filij, emiſit deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem: Abba pater. Itaq; ſiquidem, poſſe deificare per ſe ipſum, maius & præſtantius eſt, quàm ut creatura hoc poſsit, quis annumeraret ſpiritum ſanctum creaturis, nili ſit corruptæ penitus mẽtis? aut quo modo diceretur creatura poſſe efficere deos? HER. Non uideo. CYR. Seruitutis autem nomen ac res, conditam ac factam naturam meritò decuerit, longe autem à diuina aberit. HER. Plurimum aſſentior, uerè enim pſallit deo: Quoniam omnia ſeruiunt tibi. CYR. Igitur quod ſeruile à ſeruitute liberat, & libertatis dignitatibus honeſtat, idq; à ſeipſo poterit, prius recedet à conditione quæ ſeruorum eſt, naturæq; erit ſummæ ac liberæ. HER. Annuo tibi tam recta dicenti. CYRIL. Igitur quum clamet beatus Paulus: Nos autẽ reuelata facie gloriam domini ut in ſpeculo repræſentati, ad ipſam imaginem configurabimur à gloria in gloriam tanquam à domini ſpiritu. Dominus autem ſpiritus eſt, ubi autem ſpiritus domini, libertas eſt. Inſuper & aliter: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timorem: ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum inquit, in quo clamamus: Abba pater. Sanè cum gloria filiationis ſimul ſemper & libertas comitabitur. Vnde et dominus noſter Ieſus Chriſtus ſanctos apoſtolos, quoniam dignitatibus ſuper naturam honorabat, utpote qui nõ multo poſt participes erãt futuri ſancti & liberi ſpiritus, amicos iam et liberos uocabat. Dicebat emi: Iam nõ ultra dico uos ſeruos, uos amici mei eſtis. Quia igitur dominus ſpiritus eſt, & ubi ſcilicet fuerit ſpiritus domini, quærenda illic libertas. Quod igitur prognatũ ex natura libera, nõ coordinatum cum creaturis? & annumerandum cum creaturis intelligeret eſſe id per quod, & in quo libertatis gloriã creatura acquirit, per quã ex ſeruitutis ignominia educitur, & euadit? HER. At dicerent opinor, quod perfici at ſerui miniſteriũ, dum ſpiritus ea quæ dei ſunt, ſanctis affert. CYR. Reputabunt né igitur, ſicut par eſt, libertatem eſſe magnum quid, ex his, quæ per illũ ſuppeditantur, atq; adeò dignitatem ultra creaturarũ uim? Seruile enim eſt quicquid productum ut ſit. HER. Fortaſsis ita expendent. CYR. Ipſum igitur miniſtrũ, non naturaliter liberũ, quandoquidem ſibiipſi miniſtrat nihil transfert aũt ab alio quodam gratiam, an non neceſſarium id quod miniſtrat & mediũ, non ipſam rem intelligi quæ miniſtratur? HER. Neceſſarium. CYR. Quomodo igitur dominus ſpiritus eſt, ſi libertatis gloria priuatus, nondum euadat omnino menſuram ſerui et ſubditi: et ſiquidem eſt in naturali gloria deitatis, miniſtrat quidem non ultra, Abſit: diſtribuit autẽ potius ut ſuum naturale bonum, libertatem. At ſi uerè illi deeſſet, eſſe deũ ſecundum naturam, conſcribetur quidem inter miniſtros & ſeruos, miniſtrabit autem quod alienum, & affert dignis, maius quàm ipſe ſit, concedet enim his qui ex deo, ut uincant. Igitur iam meliores quodammodo & nos quoq; ſpiritu ſancto utentes gloria quæ illo ſuperior eſt. An non bene hæc tibi dicere uideor, licet multas abſurditates ſermones noſtri afferant? HER. Valde bene.

Ioan. 17

Gal. 4

Pſal. 118

2. Cor. 3

Rom. 8

Ioan. 15

CYRI

Universidad de Deusto

CYR. Pergamus autem & per alias rationes, ueritatem inuestigantes. Reges terræ, num familiares quosdam, uel eos qui ex suo sanguine & genere orti, tanto honore honestant, et regni gloria coronant? quomodo hoc optime & æquissime fecerint? HER. Summis omnino honoribus exaltãtes. CYR. Regiũ igitur honorẽ & gloriam, quo quis coronat, secꝫ et alijs excellẽtior fit, nunquid reputabit aliquis eo qui honoratur, meliorem & prẽstantiorẽ, uel æqualẽ forte, uel deteriorẽ? HER. Meliorem certè et prẽstantiorem. Illustrem enim facit quod honoratur. Nõ enim si quid cuipiã accidat, quod gloria illius minus est, aliquo modo illud dignius efficiet, imò ad fœditatẽ potius deducet. CYR. Bene dicis, sic enim res habet, & recte cogitas. Igitur si spiritus sanctus non est in natura & dignitate uerè libera, sed ministrat ut minister gratiam quæ ab alio est, quomodo Christus in regem unctus est, qui spiritus unctionẽ recepit? Iesum, inqt, à Nazareth unxit deus spiritu sancto. Act.10
Ita enim ad nos scribit sapiens Ioannes: Et uos accepistis ab eo unctionẽ, & manet in uobis, & non habetis opus, ut quis uos doceat, sed sicut sua unctio nos docet de omnibus. De hoc autẽ audiatur Christus per uocem psallentis, gloriam unctionis exponens: Ego autem constitutus sum rex ab eo. Nunquid seruus spiritus, dic oro, facit dominum? Regia dignitas suam habet naturam, sed apud illos non est libera. Apage temeritates. Perit enim, qui in aduersariorũ incidit uomitus. Oportebat quippe libertatem & regiam dignitatem spiritus etiam illinc uidere. Etenim de his qui fide iustificantur magnus Paulus dixit nobis: Quis accusabit cõtra electos dei? Deus est qui iustificat. Quis est qui cõdemnat? Soli item diuinæ naturæ ac gloriæ unctionem tribuit. Scribit enim iterũ: Et eramus natura filij iræ, sicut & cæteri, sed abluti estis, inquit, sed sanctificati estis, iustificati estis in nomine domini Iesu, & in spiritu dei nostri. HER. Nũ quid ut deus iustificat spiritus eos qui peccarunt? CYR. Etiam ô amice. Deũ enim decet ac solum, à præuaricationibus & culpis abluere obnoxios, & nullum alium. Deus autem ex deo secundum naturam est spiritus, ut iam multis sermonibus à nobis commonstratum est, & amplius commonstrabitur, nisi forte onerosum sit. HER. Absit. Quod enim utile futurũ est, minime offendet cordatiores. CYR. Impij igitur, & spe quæ sanctos decet priuati uiuunt in mundo secundum scripturas, qui ultra conditorem & creatorem creaturæ seruiunt. HER. Sic est. CYR. Nunc quũ cognouerimus Deum, & cogniti simus à deo, uniuersorum patrem ac deum nouimus per filium in spiritu? Et testis ipse Saluator noster, de nobis dicens: Oues meæ uocem meam audiunt, & sequũtur me, & ego do eis uitam æternam, et cognosco meas, et cognoscor à meis. De spiritu autem sanctis discipulis dicit: Quando autem uenerit paracletus, spiritus ueritatis, quem ego mittam uobis, ille à patre egredietur, ille testimonium perhibebit de me. An non manifeste deus, qui ut deus cognitus & habitans in nobis, non ut creatura & factura, & seruituti nostræ astrictus, sed ut liber secundum naturã, & ipsius ueritatis existens spiritus, imò ipsa secundum unionem cum filio ueritas. Spiritus autem est ueritas secundum scripturas. Porrò ueritas est Christus. HER. Iraꝫ naturalis identitas cum filio, quod sit spiritus deus sufficit nobis ad demonstrationem & uberem probationem. CYR. Etiam, quãdoquidem deus est filius, quum unus sit deus ac pater: et dominus est pater, quum unus sit dominus filius. Concurrit enim sic, & in utrisꝫ est ac intelligitur sanctus spiritus, recta ad ueritatem feretur, & à rectitudine sensuum minime offendetur, credentium mens. Etenim quod idẽ substantia dominus ac deus spiritus est. Ita & nominatus est à diuinitus inspirata scriptura. Nam diuinus quidem Esaias inquit de Israëlitis secundum carnem: Descendit spiritus à spiritu, inquit, & deducet eos, sic duxisti populum tuũ, ut faceres tibi nomẽ gloriæ. Magnus quoꝫ Moses deum ac dominum sciens, sic alicubi dicit: Dominus solus duxit illos, & non erat cũ illis deus alienus. Et alloquebatur quidem in Canticis Israëlitas: Memor esto, ne obliuiscaris, quantum exacerbaris dominum deum tuum in deserto. Designans iterum exacerbatũ dominũ ac deũ propheta inquit: Non legatus, neꝫ nuncius, sed ipse dominus seruauit eos, et exaltauit eos omnibus diebus seculi, ipsi autem increduli fuerunt, & exacerbarunt spiritum sanctũ eius, et cõuersus est eis in hostem. An non in his manifeste dominum ac deum, deducentem ac in uia dirigentem redemptos, sanctum spiritum uocat, & nõ alienũ? Quomodo igitur alterius naturæ esset cum Deo, qui nõ separatus substantialiter, neꝫ etiã alienus, sed proprius eius? Exacuentes autem, dic oro, quidã quo nam modo exacerbant deum? uel quomodo possent diuersa sapere uolentes, his se opponere, quæ spiritus probat? HER. Dixeris ipse, tuum enim fuerit etiam hoc dicere. CYR. Dixerim ita quæ spiritus deus cum unione ad Deũ, & spiritus dominus naturali identitate cum domino. Fiat et hoc statim maxime perspicuum, quamuis per alias uelit incedere cogitans. Vnde quũ nec loco & circunscriptionibus, quantitatiꝫ & mensuris subiectus sit, hæc eĩ creaturis magis conueniũt. Deitas autem quantitate caret ac circunscriptione, & magnitudine, nec situ secundum locum intelligitur, quandoquidem omnino incorporea est, et ipse spiritus erit in diuinæ naturę proprietatibus honestandus, cum patre et filio omnia implens, et in omnibus esse creditus. Dixit enim alicubi per unũ prophetã, is qui omnia in omnibus deus. Non ne cœlum ac terram ego impleo dicit dominus? Apponens autẽ hanc rem filio, scripsit nobis Paulus: Qui descendit, ipse est, & qui ascendit super omnes cœlos, ut adimpleat omnia. Modulatur itẽ ad deũ diuinus Dauid: Quò ibo à facie spiritus tui & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. Igitur si locus nullus, ubi non est spiritus, & omnia impleat

Rom.8 Eph.1 1.Cor.6 Ioan.3 Ioan.10 Ioan.16 Deut.9 Hier.23 Eph.4 Psal.138

Universidad de Deusto
Biblioteca

pleat ſpiritus, deus qui implet ſecundum quod à A
Sap.1 quodam bene dictum eſt: Spiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia ſcientiam habet uocis, quo pacto fieret poſtea obſcurum & incognitum, quod ſpiritus deus ſit, unione naturali cum deo? Si autem & omnia continet, quomodo eſſet conditus uel factus? Quum uerbum Omnia, omnem ſpeciem & genus ſubſtantiæ factæ ſcilicet includat quodam modo in ſe ipſo, & aliud manifeſte præter omnia demonſtret quod contineat ea. Quod autem non eſt in omnibus, ſed extra omnia naturaliter, ſitum erit ſuper creaturas, & naturam eorum quæ ab ipſo implentur ac continentur tranſilit: at deus eſt id quod ſuper creaturam. Nónne uerum eſt quod dico? HER. Aſſentior. Veruntamen ſcias iterum illos B
dicere, & quod ſit ſpiritus conditus & factus. Deus enim alicubi, inquit, locutus eſt antiquis quibuſdam: Ego ſum dominus, firmãs fulmen et condens ſpiritus, & annuncians hominibus Chriſtũ ſuum, faciens diluculum & nebulam, & aſcendẽs ſuper excelſa terræ. CYR. Quin amice, ſancti ſpiritus gloriam minime deſignârit quod iam adductum eſt, niſi infirmam & corruptam quis mẽtem habeat. Spiritus enim nominatus ſimpliciter & abſq; additamento, non ſemper & ubiq; diuinum & ſanctum deſignat, alioqui non dicerem eos blaſphemare. Sed ĩſdem nominibus pronunciatur ſæpiſsime, quod diſsimilimæ naturæ fuerit. Spiritus enim eſt angelus, & anima hominis, & motus aëris ac uentus. Iam cur præter eunt, quod C
ſuo tempori debetur ac manifeſtũ eſſet, & id deo conditori & ſuper creaturam pro ſua demẽtia tribuendum putant? At propheta, imò per illum deus, non proprium dixit afferri ſpiritum, Abſit, ne ſic ſentiamus. Sed hic eſt ſenſus. Quum eſſent quidam præ nimia ſtoliditate putantes quod abſq; omni cœleſti gratia, ſibiipſis & aliis poſsint benefacere. Deus qui ſuper omnia, regios thronos & illuſtres principatus, & ſceptri dominium, ſibiipſi tribuens ſuis legibus ac nutibus omnem creaturam diſpenſari monſtrat, ac inquit: Ego ſum dominus firmans fulmen, remittens his qui in mundo ſpirituũ impotens. Condo enim ſic ſpiritũ. Et manifeſtam faciens narrationem. Cuius enim uoluero, inquit, Chriſti erit, hoc eſt eius qui ad regnum uncti, & imperium ſortiti, nõ me inuito, ſed D
meis imperijs. Diluculumq; & nebula euocatur, hoc eſt nox & dies, luxq; ac tenebræ. Alioqui dicãt illi quid commune fulmini & ſpiritui ſancto, quid item diluculo & nebulæ cum eo qui ex deo & in deo, an non manifeſtus eſt ſermo? HER. Videtur. Quod enim nominatum non eſt con naturale, & opinioni illorum non conſectaneũ, comprobat indecore illos loqui. CYR. Quomodo autem & alia ratione creatura & factura eſſe intelligeretur, qui unà cum unico conditore cõditor eſt, & habet in hoc uirtutem & poteſtatem non extrinſecus aduentitiam, neq; ignobilem, neque eam quã ab alio acceperit, ſed à ſeipſo & propriam ac naturalem. Dicit enim: Spiritus dei fecit
Iob.24 me, quamuis ſacræ literæ affirment deum puluerem de terra accepiſſe, & quaſi ſuarum manuum opere hominem honeſtaſſe. Siquidem uerax eſt, qui dicit: Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. HER. Vtiq; uerum eſt etiam hoc oracu Pſal.118
lum. CYR. Cur autem & reformationẽ humanorum corporum ac reparationẽ, in nouiſsimis temporibus non per ſpiritus efficaciam fore ſentiemus? & ante diuinum eloquium inter cætera oracula protulit. HER. Quomodo dixiſti? CYR. Nónne reuicturos mortuos, & ſuſcitandos eos qui in ſepulchris eloquiũ, ut opinor, propheticum clamauit, & nos credimus, ad uitam reducente nos deo omnipotente per ſuum ſpiritũ. HER. Etiam. Nam quum beatus Dauid & noſtrum ex peccato in corruptionem & mortem la
pſum ſcribat, & renouationem prædicit in reſurrectione, bene pſallit. Sic enim dicit ad deum: Auertente autem te faciem turbabũtur, auferes ſpi- Pſal.103
ritum eorum, & deficiẽt, & in puluerem ſuum reuertuntur. Emittes ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. CYR. Itaq; renouatio & corrupti recurſus ad innouationem & reformationem, ut probabile eſt, & mihi uidetur, opus fuerit eiuſdem naturæ & efficatiæ, cuius uidetur & id quod in principio dũ ineffabiliter formatum eſt. HER. Aſſentior. CYR. Quomodo igitur hoc per quod & in quo deus efficax, factum eſſet et conditũ? Vide enim iam quomodo confitebuntur etiam iam inuiti efficaciam dei eſſe genitam, ſic enim rem habere dicent, ut nos dicimus. Et quid illinc? blaſphemia deo abominabilis, infames opiniones, et ſummæ imperitiæ crimina. Dicet enim quis amice, uiris illis congrua ſapientia carentibus, deum ſimplicem & incompoſitum propriè & ſummè, non ex natura & efficacia quaſi ipſe intelligatur ex alio naturaliter compoſitus eſſe, ſed unum quiddam omnino exiſtere cum quibus ſubſtantialiter creditur ſe habere. Igitur ſi deus dicatur habere efficaciam creatam et factam quæ ſit eius propria, hoc eſt ſpiritum, etiam ipſe omnino erit creatus, alioqui non eſſet efficacia eius aliud quiddam ab ipſo. Nónne odibilis, & exoſus eſt ſermo ille, & ad magnam impietatẽ propenſus? HER. Omnibus modis. CYRIL. Deducit autem opinio eos & ad aliam abſurditatem. HER. Qualem nam dicis? CYR. Dominus uirtutum nominatus eſt deus, omnino autẽ, & uerum eſt quod pſallitur. HER. Verum eſt, uel quomodo non? CYR. Igitur ſi quid ſummæ & diuinæ naturæ ſubiacet, nec habeat propriam uirtutem, repat autem quaſi à fonte dei (prout mihi uidetur) ad ſingula quæ uirtute prædita uirtus: quemadmodum ſcilicet & ſapientia & ea quorũ eſt dator. Nam id quod eſt ſecundum naturam omnium dominus, participatiue erunt & ab eo facta, atq; adeò admiror pulchre dictum. Quid eñ habes, quod non acceperiſti? Congruit autem, ut ui 1.Cor.4
detur, ſi quis ſapienter expendere uelit, hoc non nobis ſolis, qui ſuper terram ſumus, ſed etiam omnibus creaturis. HER. Quid nam igitur inde colligitur?

Psal.32 colligitur? CY. Audio beatum Dauid modulantem, & spiritualem quandam lyram pulsantē, qui dicit manifestē: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Itaque dic, quod firmat cœlos, et omnis uirtus rerū, deus ne sit, an creatura? HER. Deum quidem dico, & meritò. Non permiserim enim creaturis, quod deo non opus habeant, sed sibijpsis benefaciant, & possint saluari aliunde quàm per ea quibus saluari possunt, & bene constituūtur: quum naturaliter ad corruptionem excidant. CY. Firmat igitur spiritus cœlos, non cōditæ ac factę substantiæ participationem præstans illis, sed ut efficaciam dei propriam donans. Fouere enim ac cōtinere bene, ea quæ sunt, & firmare ita ut durent
* corruptibilia & quę in sua natura ægra sunt, ac in nihilum se recursura minantur, fuerit naturæ uniuersum moderantis. Vnde et diuinus Paulus suadet, ex facturis intelligere & cognoscere sobrie,
Rom.1 quæ nam sit dei natura. Nam inuisibilia eius à creatione mundi, dum per opera intelliguntur, perspiciuntur sempiterna eius uirtus & diuinitas, ita ut inexcusabiles sint, eo quod cognitum deū non ut deum cognouerūt, uel gratias egerunt, sed infatuati sunt in cogitationibus suis. Ea propter proferet diuinæ naturæ pulchritudinē, quasi sub oculos manifestiorem sempiterna eius uirtus ac deitas. Cæterum roborat omnino uirtus, & firmat spiritus cœlos, nō sicut una creatura ab illo in subsidiū assumptus, stupiditas enim esset hoc sapere uel dicere, sed ut proprius existens spiritus dei omnia cōdentis & roborantis. Aut siquidē non sic habere dicent, respondeant ipsi & cōdant nobis causam, propter quam omniū conditor creaturis benefitas esse, & perfectū habere ornatū effecerit & dederit, per hoc quod participāt de spiritu sancto. Roboraret enim cœlos Iesus, siquidē sufficeret solos conditos esse ad hoc, ut bene sint fundati, nec necessaria esset omnino solidatio per spiritum. Sed etiā hoc nō esse uerū si examinauerimus ostēdetur. Proinde contrariū probatius erit. HER Recte dixisti. CYR. Cur aūt hominis naturam in perfectionem illi maxime congruā, uix tandē ductam esse dicimus, quādo diuini spiritus expulsionem in se recepit? At nec hoc est obscurū, si naturæ lapsum & reformationem bonā esse, secum quis expenderit. Nam quū animal esset propensum ad delictū, & peccatum quod tunc alienū & præ nimio amore carnis langueret: spiritus, ad diuinam imaginē transformans, et quasi signaculū inditus, separatus est, & sic corruptibile ac turpe, & nihil non absurdū secum trahens apparuit. At ubi uniuersorū conditor, id quod in corruptionē lapsum, ignobile & turpe factū propter peccatū iam illi insitum, uoluit ad primæuā firmitatem ac decorem reducere, permisit iterum diuinū & sanctum spiritū aduenire, & bene reformare imaginem pulcherrimā, et ad suam effigiem nos aptare. Itaq; continere creaturam, ac ad suā habitudinem ornare, transfigurareq; animal ad similitudinem dei, conditore indigum, & perfectissima dare sin-

A gulis creaturis, in alteram naturā reijciemus? uel æqualis naturę & cōsubstantiale esse dicentes ipsi quod ex ipso, & in ipso secundum naturam, perfecto opificio honorabim us? et integram quodā modo illi in factis efficaciam tribuemus, perfectā per filium in spiritu? HER. Recte hoc dictū esse dixerim. CYR. Quod autem per filium in spiritu omnia per omnia, arq; adeò in omnibus efficacia patris appareat, quomodo non & inde facile uidere licet? Nam sufficeret quidem ad demōstrationem firmatos esse cœlos uerbo domini, & omnem uirtutem illorum esse in spiritu, secundum quod olim bene decantatum est. Afferam nihilominus, quod Christus miracula fecerit per spiri-
B tus efficaciā. Scriptū est enim, quod Iesus ductus est in uirtute spiritus in Galilæam, & quum Iudęi impia quædam nugati essent, & efferā aduersus illum linguam exercuissent, eos meritò increpauit, dicebant enim. Hic non eijcit dæmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorū. Et post alia: Matth.10 Filij uestri in quibus eijciunt? propter hoc ipsi iudices uestri erunt: si autem in spiritu dei eijcio dæmonia, nónne peruenit ad uos regnum dei? Confiteri enim oportet unigeniti ex deo patre natiuitatem esse quidem super omnem mentem & sermonem humanum. Vbi autem factus est caro, & habitauit in nobis, diuinæ potestatis efficaciā etiā q uū homo esset declarauit. Etenim, inquit, quasi qui nostra conditione obambulabat. Si autem,
C inquit, in spiritu dei dæmonia eijcio, nónne peruenit ad uos regnū dei? Hoc nihil aliud est dicere, quàm quod descendit diuina potestas et uirtus in homines. Siquidem ego sicut uos propter uos factus, miracula operor per spiritū. Opinor enim, Regnum dei. quod regnū dei uocet conuenientissimam in spiritu sancto operationē. Vel etiā ipse fortassis spiri Luce 17 tus iuxta illud quod de nobis dictum est: Regnū cœlorum intra uos est. Quando igitur magnifica facit in spiritu filius, quū deus existat, regnūq; dei uocet potentissimā et inuictam dei potestatem in illo & per illum. Quomodo, dic obsecro, factus esse dicetur, & nō melior esse quàm creatura omnium conditor, & à nobis ipsis & à supernis spiritibus intelligetur? Glorificatus enim est in crea-
D tura, & sortitus est gloriam, ut omnia possit in seipso. Quamuis cur nam per eminentiam eorum quæ facit, & eorum quæ in nos operatus est in spiritu unigenitus, quod deus secundum naturam sit, & æqualis opera cum genitore, consubstantialisq; uolebat credi, quamuis nobis similis factus Ioan.8 sit? Dicit enim: Si non facio opera patris mei, nō credite mihi: si aūt facio, & mihi nō creditis, operibus meis credite. Quū igitur diuina natura ex fulgore operum quæ super naturam fiunt cognoscitur: agnoscuntur autem omnia per efficaciam spiritus. Quomodo ultra creatum est, quod æquale est deo, & simul creat, simulq; uiuificat ea quæ uitæ indiga sunt? An non & posse uiuificare soli uere & naturali uitæ, hoc est deo cōuenit? HER. Assentior. Scriptū est enim de illo: Qui solus ha- 1.Tim.6 bet immortalitatem, lucem habitans inaccessam.

CYR. Igitur quum solus deus in se & in propria natura immortalitatē sortitus sit, & uita esse creda
tur, quomodo esset spiritus uiuificus, quum sit se
cundū illos, inter ea quæ uiuificantur, nisi hoc ei
decedat, quod sit creatura? At non sic habet ut illi
dicunt. Spiritus enim uiuificum quiddā est, nec
indiget, ut ab alio uitam accipiat. Insania utiq; fo
ret, & uaniloquiū ab hostibus dei adinuentum,
hoc esse deprehenditur. Verū nos non ingredie-
mur recta, si sentiamus, & illorum nugis appro-
pinquemus: liberabimus aūt mentem à propensi
one in omnem fœditatē ac peruersitatem: & solis
sacris literis eruditi, & claram spiritus gloriam in
his contuentes, deum esse & ex deo credimus, nō
alienis & externis bonis conspicuū, sed ipsum se-
cundum naturam existere, id quod & deus. Vn-
de omnino auscultandū est apostolorū uocibus:
In deo uiuimus, mouemur, & sumus. Et de deo
Act. 17 ac patre, Timotheo dicit sapientissimus Paulus:
1. Tim. 6 Denuncio tibi coram Deo uiuificante omnia.
Ioan. 6 Christus uero Lazari sororem erudiens dicebat:
Ego sum, inquit, resurrectio & uita. De spiritu
item sancto: Caro nihil prodest, spiritus est qui ui
uificat. Quis amputaret & eliminaret à uita uiui-
ficam eius uirtutem, & nō aliud quiddam quàm
uitā? Negare enim id quod esse scilicet creditur,
imò nec uita crederetur, quod enim priuatū est,
ut secundum naturam non possit uiuificare, quo
modo adhuc intelligeretur uita? HER. Viuifi-
cum spiritum esse dicunt, ut ministrantē creaturis
uitam à deo, sed nō ipsam per se uitam. CY. Sed
ij qui legem posuerunt & definierunt de his quæ
super mentem & sermonem, nequaquā tam adul
terinam & peruersam reciperent sententiam, im
belle quiddam, ut illis uidetur inuehentes. Sed no
biscū subscribent sacris et diuinis literis, quæ præ
dicant manifeste uiuificum & sanctum spiritum
nō ministrum uitæ ab alio, sed ipsammet uitam,
& uitæ spiritum. Sic enim iterū dicit beatus Pau-
Rom. 8 lus: Si autem spiritus eius, qui excitauit Iesum ex
mortuis habitat in uobis is qui excitauit Christū
Iesum ex mortuis, uiuificabit & mortalia corpo-
ra uestra, per inhabitantē spiritū eius in uobis. Ita
que spiritus uitæ omnino secundū naturā ab illo
nō erit alius, secundū quod irreprehensibiliter ha
bet dum recte cogitatur. Nam esset quodammo-
do non uita radicem habens uitam, & fontē quen
dam perpetuum, & super omnes creaturas, dei
natura. Quod aūt & ex ipsa egrediatur dei & pa-
tris substantia non obscurū, poterint aūt bene et
uerè intelligere qui recte sapiūt, ex hoc quod ma-
nifestū dictū est: Qui excitauit Iesum Christū ex
mortuis, uiuificabit et mortalia corpora uestra,
per hoc quod inhabitat spiritus eius in uobis. pro
prius em̄ dei, qui in nostris cordibus diuersatur,
uiuificus est spiritus. Eum autē qui proprius dei
et ex ipso secundum naturam, num uita priuatū
esse concedemus, quandoquidem aduentitiam
habet uitam, quomodo non intelligeretur mor-
tuus? Quod enim pati possit, dixerit quis, etiamsi
non factum sit in paitendo, ut omne quod aduen
titium uidetur opinor quod uel etiam uerè ascitū,
et non carens suspicione quod deficere possit, sed
in periculo est quod cadat. Non enim stabilitum
est legibus naturæ, neq; etiam inconcussum ha-
bet fundamentū, quod quasi in ordine contingē-
tis, & quasi in specie tinctura, his qui semel sulci-
piunt, adiectum. HER. Itaq; congruit quod spi
ritus uitæ naturaliter scilicet sit, & non per partici
pationem. CYR. Amice, etiam omnibus mo-
dis. Hoc autem scias bene, & ex alijs sententijs
deum quidem dicentem audiet quis, & contra ser Hier. 2
uientes idololatriæ, tantum non fugitiui crimen
effundentem. Obstupuit cœlū super hoc, & hor
ruit plurimum dicit dominus, quia duo & mala
fecit populus meus, me dereliquit fontem aquæ
uiuæ, & effoderunt sibi cisternas contritas, quæ
non poterunt aquam cōtinere. Inueniemus autē
& dominum nostrum Iesum dixisse ad Iudæos:
Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat, qui credit in
me, sicut dicit scriptura: Flumina de uentre eius
fluent aquæ uiuæ. Id quod diuinus euangelista
Ioannes bene explanans & manifestans, refert in
naturam & efficaciam sancti spiritus, & inquit: Ioan. 7
Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erāt
credentes in eum. Ecce iterum manifeste & eui-
denter aqua uitæ æquali modo & uirtute spiritus
est & pater. Vnde & filius opinor ob identitatem
substantiæ eodem nomine dicitur. Sic enim natu
ra habet res. Insuper & alio quodammodo acce-
perit quispiam. Nam quum sanctus sit deus se-
cundum naturam, sanctus substantialiter spiritus
est, perq; illum & in illo, sancti quis particeps sit.
HER. Non ut propriam dicunt, sed ut aduen-
titiam habentis sanctificationem. CYR. Itaque
quum antea spiritus sanctificatus sit, creaturis su-
am sanctificationem non immittit, quandoqui-
dem dicimus uerè, in omni ad transferendum as-
sumpto, id quod per illud ad alios pertingat esse
omnino & alterius naturæ ab illo. Nihil enim
trāsferret seipsum ad alios nō ut seipsum. HER.
Verum. CYR. Itaque si non est sanctus natura
spiritus, qui in nobis, dicant illi quo nam modo
tandem sortitus sit naturam, si noluerint sanctam
illi tribuere. Nōne omnino sermo ille in blasphe
miam ineuitabilem tendere uidetur? HER. Vi Ioan. 17
detur. Veruntatem illud dic, quod Christus de se
dixit: De meo accipiet, & annunciabit uobis. Et
idcirco participem dicunt spiritum filij. CYR.
Minime, absit. Nam quod ex illo, & in illo, et pro
prium eius, quomodo particeps eius esset un-
quam, & æquali habitudine cum extraneis sancti
ficaretur, & alienum esset secundum naturam,
cuius et propriū esse dicitur? Graues autem illi, ut
putant, diuinorum eloquiorū scrutatores, et val-
de subtiles, quare prætermissis illis quæ oportet
considerare tam sedulo externis et alienis incum-
bunt. Non enim naturæ suæ corruptionem mani
festabat de se ac de spiritu dicens Iesus: De meo ac
cipiet, et annūciabit uobis. Nunquid dixit mani-
ste, quod accipiet quidē de me sanctificationē, idē
autem et uos quoque sanctificabit? Nam hoc na-

turæ

turæ manifestasset sectionem ad inæqualitatem, & quasi aliam in alio sanctificationem in spiritu demonstrasset manifeste. Sed hoc quidem nō dicebat, uerum sermonibus usus est suis, propter identitatem substantiæ, & omnimodam naturæ operis & gloriæ æqualitatem: ita & siquidem aliquid per sanctos uelit forte loqui, uerbū hoc esset Christi. Non enim loquetur, inquit, à seipso quicquam, sed quæcunq; audierit loquetur. Itaq; quēadmodū filius, qui est cōsubstantialis cū deo et patre, existēs Verbū illius ea quæ illius sunt loquit. Quē enim misit deus, uerba dei loquitur secundū Ioannis uocē, quoniā non alia uoluntas est, quàm ea quæ est in deo & patre. Pari modo et sermone, opinor, et spiritus sanctus ea quæ Christi sunt loquitur, spiritus existens eius. Et quemadmodum est absurdum, & indocte dictum, nominari quidem hominem id quod uerè homo. Intelligi etiā præter hoc alium, sic stultū ualde spiritū quidem sanctum nominari spiritum, et etiā ipsum repelli, ne sit secundum naturam sanctus, & ita in aliam detrudi naturam. Non enim gloriæ uel eminentiæ quendam modū nomen eius signat, quemadmodum scilicet & principatus, & thronus, & dominatio, & de his quæ per illum producta sunt dicuntur. Erit autem potius, substantialis quodammodo qualitatis ostensiuum. Quemadmodum scilicet patri pater, & filio filius. Iam siquidem est extremæ imprudentiæ euidens indicium, patrē quidem nominare deum, intelligere uero ipsum non esse patrem, uel et filium quidem esse filium, dicere uero filium non esse ipsum. Quomodo illos ab imperitię culpa liberabimus, qui audent uerè & natura sanctum spiritum naturali sanctitate despoliare? Quapropter siquidem sanctus secundum naturam deus, sanctus autem & qui ex ipso & in ipso intelligitur spiritus. Quis deinde diuersitatis modus, dico autem secundum substantiā? Vel quomodo non deprehenderentur putris & parui iudicij, qui creaturæ ascribūt hoc per quod & in quo deitatis natura est in nobis. Nō enim in natura numerandum, quod super creaturam, an non uerus est iste sermo? HER. Et quomodo hoc ambiguum esset? CYR. In quo autē sunt ea, quæ sapientiam accipiunt? HER. In sapientia scilicet. CYR. Itaq; si sapientiā dat spiritus his quæ sapientiæ capacia sunt, sapientia omnino alicubi erit & intelligetur. Hanc autem diximus esse filium. HER. Quid autem si & homines & angeli, dicunt, sapiētes sint, & idonei ad dandum aliis sapientiam? CY. At non sapientiam ô amice, immittunt ut deus, his qui eam ab ipsis accipere dicuntur, sed docilitatis suæ participes ostendunt. Sanctum enim oraculum hoc esse dixerim. Gratis accepistis, gratis date. Spiritus autem sanctus æqualiter operatur cum deo. Et ita quandoquidem per participationem & inhabitationem seipsum largitur, sapiens omnino faciet per seipsum, & in hoc iterum summæ naturæ efficaciam implebit. Vnde ad Moysen sacrorum ducem dixit omnipotens deus: Quis dedit os homini, & quis fecit surdum & audientem, uidentem & cœcum? Nónne ego dominus deus? Præterea & alio loco per unum prophetam de turba Iudæorum: In alijs linguis & in labijs aliorum loquar populo huic, & neq; sic credent. Quæ res in Actis apostolorū, spiritus efficacia agitur. Dicit enim: Cœperunt loqui uarijs linguis, prout spiritus dabat eloqui illis. Porrò quum Christus dicat suis discipulis, quod ducentur quidem ad reges & præsides, minime autem illos formidare debeant. Nō enim, inquit, solliciti quid dicatis uel loquamini, ego enim dabo uobis os. Sancti spiritus efficaciam & natura scripturam sanctam perfectam esse dicit sanctis promissionibus. Dicit enim Christus: Non uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Quomodo igitur creatus & factus, & summa natura posterior ac humilior tandem, qui sapientiam docet, quum sapientia sit deus? Quomodo autē omnia noscens, & profunda dei scrutans ordinatur cum his qui nesciunt ea quæ in deo, & seruilem gloriam in seipso à nobis accipiet, quum saluator manifeste dicat: Seruus nescit quid faciat dominus suus. Proinde quum sciat spiritus quæ in deo & domino secundum naturam, quomodo non liber & super creaturam, identitate substantiæ, ordinabitur quidem cum deo & patre, ordinabitur autem & cum filio? cum quo & per quem deo & patri gloria cum ipso sancto spiritu in secula, Amen.

Esa. 28

Act. 2

Ioan. 15

Dialogorum Libri septimi finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, ARGUmenta euidentia, quod Spiritus sanctus sit Deus & non creatura,

LIBER.

QVVM posse facere, & concedere creaturis dignitatem, quę creaturā excedit, amplius sit, quàm ferat creaturarum natura & gloria: & spiritus deificet, quomodo esset creatus & nō magis deus, utpote deificus?

Quum habitante in nobis spiritu sancto, deus in nobis esse creditur, quomodo esset creatura? Non enim possibile est, deum qui super creaturā est per creaturam in nostrum domicilium introduci. Sicut deo naturali habitante in nobis, non sumus participes creaturæ, sed deitatis: ita habitante in nobis creatura non sumus deitatis, sed creaturæ participes. Igitur spiritus deus, quandoquidē est in nobis, per illū deus uerus et naturalis

Quum omne quod ex nihilo productum, seruiat cōditori, & ministri conditionem gerat: nos autem liberi sumus, facti participes spiritus sancti, qui secundum naturam omnino liber est, & quia sic se habet, neq; factus est, neq; seruilis sicut creatura, sed naturæ est liberæ & iugi nesciæ.

Quum spiritus sanctus operetur in nobis diuina dona, sicut uult. Hoc enim beatus Paulus di-

Ephe.1 xit: Deus est, qui operatur omnia in omnibus. Igi A tur deus & ex deo secundum naturam est.

Psal.103 Beatus Dauid psallit ad uniuersorum Saluato rem deum de his quæ in terra sita sunt: Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciẽ terræ. Iam quod renouatur, sic renouatur, quemadmodum & ab initio factum est. Et eiusdem uirtutis opus fuerit, & initio creaturam producere, & corruptam ad primæuam integritatem reducere. At spiritus renouat creaturam, sicut & eã ab initio fecit, quomodo igitur est factus uel creatus? Non enim per creaturam creatura facta est, quæ corruptionem passa renouatur, sed per deũ secundum naturam. Deus igitur & ex deo secundum naturam est spiritus sanctus.

Psal.32 Quum omnis uirtus creaturarũ in spiritu oris dei, sicut psallit Dauid, creatum autem spiritum sentientes dicant, à quo & ille confirmetur, & nũ spiritus existens conditæ creaturæ, creaturam cõfirmet, seq; ipsam confirmet creatura nullo modo, deo indigens ad hoc, absurdum autem foret hoc dicere uel sapere. Confirmamur enim à deo per spiritũ, & uera psallentis uox est: Spiritu oris dei omnis creaturarũ uirtus. Itaq; spiritus est deus secundum naturam, & ex deo, & modis omnibus alterius naturæ, quàm creatura quæ ab illo confirmatur. Iam quod omnino ultra creaturam, alteriusq; naturæ quàm creatura, deus utiq; est, et aliud nihil.

Esa.11 Sapientes nos facit deus, & potentes per filiũ in spiritu. Nã uocatus est spiritus sapientiæ & potentiæ, & quomodo erit spiritus creatus? Nam si hoc uerũ esset, nihil, ut uidetur, prohiberet, quod sapiens & potens in creaturis esset deus, factamq; haberet suam sapientiam. Itaq; creatura ipsum ornaret, & non ipse creaturam, uerum hoc sapere uel dicere impium. Proinde deus secundum naturam & ex deo est spiritus, per quem deus creaturam sapientem ac potentem facit.

2.Cor.4 Beatus Paulus de filio inquit: Dominus autẽ
Ioan.4 spiritus est. Dicit autem & ipse filius: Deus spiritus est. Aliquãdo igitur significat patrem, aliquãdo uerò filium, & quomodo non est inter illos? non enim inter creaturas deus agnoscitur, sicut neque creatura in natura deitatis.

Quum nõ possumus aliter participes fieri dei, quàm per spiritum sanctum, quomodo extra deitatem intelligeretur, id quod dei participes efficit per seipsum eos in quibus est?

Aequalem opere & uirtute cũ deo dicere creaturã, hoc est unã ex facturis, summæ impietatis indiciũ gerit. Quoniam aũt spiritus factus eandem habet operationem cũ patre & filio, manifestum quod deus & ex deo patre secundũ nuturam est, utputa operari potens ea quæ dei. Demonstrantur aũt prædicta, per hoc quod manifeste per beati Pauli uocem dictũ est. Diuisiones aũt donorũ
2. Cor. 12 sunt, & idẽ spiritus, & diuisiones ministeriorum sunt, & idem dominus, & diuisiones efficaciarũ sunt, idem aũt deus, qui operatur omnia in omnibus. Viuificante aũt patre, similiterq; & filio, uiui ficus est & spiritus sanctus. Vnde beatus Paulus scribit: Denuncio uobis corã deo uiuificante o- 1.Tim.6
mnia. Dixit aũt & filius: Oues meæ uocẽ meã au Ioan.10
diunt & sequuntur me, & ego do eis uitam æter- Ioan.6
nam. Quod autem et spiritus uiuificet docebit, dicens ipse Saluator: Caro nihil prodest, spiritus est qui uiuificat. Verba quæ ego loquor uobiscum, spiritus sunt & uita. Scribit etiam beatus Paulus: Rom.8
Qui excitauit Christum Iesum ex mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra, propter inhabitantem eius spiritum in uobis. Igitur qui æqualiter operari potest cum deo, deus est, & ex deo secundum naturam.

Dominus noster Iesus Christus Iudæorũ tur- Ioan.8
bas perstringens dicebat: Multa bona opera feci B Ioan.7
uobis à patre meo, propter quod illorũ lapidatis me? Et iterũ: Pater in me manens ipse facit opera. Ad hæc fatebatur, quod in spiritu dei eiiceret dæmonia. Quando igitur opera spiritus, opera dicit Matth.12
esse patris, manifestũ autẽ quod & sua, quomodo esset ille creatus? Quod si uerum esset, per creaturas pater glorificaretur, atque adeò & filius, si per spiritum operatus esset diuina signa, id quod absurdum. Deus igitur ex deo secundum natũ spiritus est, utpote adimplens opera patris et filij.

Beatus Paulus declarans nouũ Testamentum quod in Christo, nobilius esse uetere legali. Si ad- 2.Cor.3
ministratio condemnationis gloria, quanto magis excellit ministerium iustitiæ in gloria? Igitur C lex quidem condemnationis erat ministeriũ, iustitiæ aũt prædicatio euangelica, sed hi quidem qui ministri ueteris Testamenti condemnantis, dicebant: Hæc dicit dominus, hi uerò qui non iustificantis: Hæc dicit spiritus sanctus. Igitur ministri condemnantis Testamenti, meliores essent sequentibus. Nam hi quidem diuinis ministrabant sermonibus, illi autem creaturæ uerbis, siquidem factus esset spiritus sanctus, quomodo igitur adhuc excellit ministerium iustitiæ in gloria? Vtrũ enim melius ac nobilius ministrare sermonibus qui à deo, uel sermonibus qui à creatura? Verum neq; meliores, neq; clariores priores quàm posteri. Igitur quando dicunt: Hæc dicit spiritus sanctus, et ipsi ministrant diuinis sermonibus. Quia D deus et ex deo secundum naturã est spiritus eius. Quod autem clarius priore sit ministerium posterius, fidem faciat dicens ipse seruator ad sanctos Matth.13
discipulos: Amen amen dico uobis, quia multi prophetæ ac iusti desiderauerunt uidere quæ uidetis, et non uiderũt: et audire quæ auditis, et nõ audierunt, uestri autem beati oculi. Facti autem sunt sacramentorum promi in quæ desiderant angeli prospicere.

Dominus noster Iesus Christus dicebat sanctis Matth.10
discipulis: Ne solliciti sitis quomodo uel quid loquamini, quando uos ducent ad duces, uel ad cõcilia persecutores quidam, dabitur enim uobis in illa hora. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Iã beatus Paulus inquit: Num experimentum quæritis 2.Cor.13
eius, qui in me loquitur? In sanctis spiritus est qui loquitur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

loquitur, quomodo ergo esset factus, & non magis deus & ex deo secundū naturā, utpote cōsubstātialis filio, per quē & in nobis est, et loquitur?

Gen.1 Beatus Moses dixit in libro Geneseos: Et fecit deus hominem secundum imaginem dei fecit illum. Dixit autem & ipse uniuersorum conditor per uocem Esaiæ: Ego feci terrā & hominem super eam. Hoc esse uerum & beatus Iob comperit, dicens: Spiritus diuinus fecit me, at siquidem esset factus spiritus sanctus, per creaturā facti esse mus. Iam quo pacto dicit sacra scriptura: Et accepit deus puluerem de terra, & formauit hominē? Igitur siquidem esset absurdissimum conditoris gloriam dare creaturis: est autem spiritus conditor. Igitur deus & ex deo secundum naturam est.

Esa.54

Heb.7 Si quod minus est à maiore benedicitur, iuxta beati Pauli uocē, benedicitur aūt spiritualis creatura, quæ sanctificatur à deo, per spiritū utiq; à lōge & indubitato meliore secundum naturā benedicitur & sanctificatur. Si autem hoc uerum est, non igitur creatus est spiritus sanctus, non enim minus à meliore benedicitur.

Quum in loco & circumscriptione intelligantur quæ facta, spiritus autem sanctus nō sic (Scriptum est enim: Spiritus domini impleuit orbem terrarum. Psallit etiā Dauid: Quo ibo à facie tua) quomodo factum esset quod omnia implet, id quod profectò ipsi diuinæ & summæ naturæ congruit? Nam scriptū est de filio: Qui descendit ipse est, & qui ascendit super omnes cœlos, ut impleat omnia. Quin & ipse pater dixit alibi ad Iudæos:

Ephes.4 Esa.ult. Cœlum mihi thronus, terra uero suppedaneum pedum meorum, qualem domū ędificabitis mihi dicit dominus? uel quis locus requiei meæ? Et ite

Hier.23 rū: Nonne cœlū et terrā adimpleo, dicit dominus?

Agg.2 Dicit alicubi deus Israēlitis ex Babylone redēptis: Et ego sum, inquit, in uobis dominus, & spiritus meus in medio uestri, confidite. Quādo igitur præsens spiritus est, in nobis est natura & uere deus, quomodo intelligeretur factus, & nō potius deus & ex deo secundū naturam, utpote diui

Psal.32 nam præsentiā per se adimplens? Scriptū est: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorū. Quoniā autē conuenit creaturam à deo roborari, & nō à creaturis, quomodo dubitaretur? Si autē creatus existeret spiritus sanctus, roboraret seipsam creatura, & ut bene habeat se contineret, nihil ad hoc à deo sumens, imò si licet aliquid absurdi loqui, in gloria summæ naturæ creatura inuenitur, quandoquidē per seipsam operatur, & propter hoc admirabilis est, sed hoc absurdum, confirmat autem spiritus cœlos, & roborat creaturam, est igitur naturæ quæ super omnem creaturam, hoc est deus.

Si uiuificat spiritus, & uita est secundū Saluatoris uocē, quomodo esset factus? nō em̄ uita, quod aliquando nō existit. Nā si cōditus, esset & ipse cū aliis ex nihilo productus, sed hoc absonum, uita autem secundum ueritatem & uiuificus est. Proinde factus non est, sed fuit sempiterne, utpote ex deo secundum naturam & deus.

A Simplex & incōposita est diuina & incorruptibilis natura, & omnia ad esse producit ac perficit per spiritū. Iā siquidē factus esset spiritus sanctus, sicut dicunt aduersarij, per facturā perficerentur diuinitatis opera. Quū aūt secundū naturam simplex sit deus, quomodo cōpositus intelligeretur spiritus eius? Nulla em̄ creatura secundū naturā simplex est. Etiā aiunt gloriæ spiritus obtrectatores: Sanctificationē accipit spiritus sanctus à deo. Dicit aūt Saluator de illo: Quia de meo accipiet. Iohn.16

Quod externe datū et agnatū est, etiam ab alio omnino auferri potest, & quod nō secundū naturam possidemus, hoc & abijci possibile est. Igitur

B poterit aliquādo spiritus sanctus à sanctificatione destitui, licet nomē habeat substantiæ cuius significatiuū esse credatur, nō dignitatis uel eminētiæ. Quemadmodū scilicet principatus & thronus & dominatio. Nā talia nomina non substantias nominatorum cōmendant, significant autē honoris singulorū mensurā. In sancta autē trinitate pater & filius, & spiritus sanctus nō eminentiā quandā manifestāt, sed quid sit id quod nominat̄, indicāt.

Si substantiæ, & eius quod quid est secundum naturam spiritus, commendatitiū esse nomē eius dicimus. Sanctus enim nominatus est, et sanctus est deus, sic enim illum celebrant supernæ uirtutes, non ut habentem aduentitiam sanctimoniā.

C Spiritus ex se sanctus fuerit ac substantialiter, neque erit à substātia eius, alienus spiritus eius. Sanctus enim secundum naturam, quasi ex sancto & in sancto secundum naturam deo. Esa. 6

Qui creatum esse dicunt & factum spiritum sanctum, non intelligunt illud, cæci enim sunt, quod omnis suboperans uirtus minor est uirtute quæ per se operatur, ut sic dicamus & per suam manum. Exempli gratia: Data est lex antiquis, dicta per angelos, mediatore sapientissimo Mose, sed qui olim legem locutus est, ipse operatus est in nobis gratiam per fidem, unde & nobilius est ministerium Christi quàm Mose. Igitur si spiritus operatur in nobis sanctificationem sub alio operans, utrum sanctificatum est magis à patre? non enim aliter sanctificat quàm per spiritum sanctū.

D Et sanctificatio per spiritum sanctum, summa & maxime excelsa est diuina benedictio. Igitur non subditi modo, ministrat spiritus creaturæ sanctificationem, neq; quasi ab alio datam, sed eam per se ipsam in nobis operante deo ut per spiritum.

Dixit alibi Christus: Si quis me audiet, ueniemus & ego & pater meus, & mansionem faciemus apud eum, & apud ipsum diuertemus: Quomodo in nobis istucipsum efficitur ut promissum est, docebit manifeste theologorum sermo. Beatus enim Ioannes inquit: In hoc cognoscimus, quod in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis. Sapientissimus uero Paulus: Templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis. Quomodo igitur factus est spiritus, si per illum participes efficimur, non enim per creaturam erit in nobis participatio dei. Vel dicant: si factus unus sanctorum angelorum esset in nobis, essemus ne partici Iohn.14 1. Iohn.3 1.Cor.6

pes, diuinæ naturæ: sed hoc non est uerum. Vnde deus in nobis per deum spiritum,

Iudic. 16 Scriptura diuinitus inspirata tradit, Sampsoni, quum esset intonso adhuc capillo, affuisse spiritū sanctum, & iterum recessit, inquit: Dominus ab eo, quando capillus male defectus est, quomodo igitur factus est spiritus siquidem secundum naturam dominus? Non enim inter creaturas est, quod liberum, & uerè dominus.

Ioan. 14 Dominus noster Iesus Christus ascensurus in cœlos, sanctos apostolos consolabatur, dicēs: Nō relinquam uos orphanos, ueniam ad uos. Implebit autem promissionem, misso nobis paracleto de cœlo, imò per ipsum facto inter nos. Iam quomodo est factus spiritus per quem in nobis est increata natura Verbi quod omnia condidit?

Valde impiè agunt, qui creatum esse, factumq; uel sentire, uel dicere audent spiritum sanctū. Nā quemadmodum spiritus dei non est aliud quiddam à deo uero & naturali, etiam si secundum se in propria quadam intelligatur existentia, quemadmodū scilicet pater ac filius. Quod enim, quando in nobis est spiritus, filius in nobis sit propter identitatem substantiæ, & quod secundum naturam sit proprius spiritus eius, fidem faciet scribēs

Rom. 8 diuinus Paulus: Qui autem in carne sunt, deo placere non possunt, uos autem nō estis in carne, sed in spiritu, siquidem spiritus dei habitat in uobis: si autem quis spiritum dei non habet, hic non est eius. Si aūt Christus in uobis, corpus quidē mortuum est propter peccatū, spiritus uerò uita propter iustitiā. Intelligis igitur quomodo spiritū dei dicens, illū & Christū nominauit propter identitatem substantiæ. Quando igitur sicut Christus in nobis spiritus, quomodo esset factus, quum sit deus secundum naturam consubstantialis patri?

1. Cor. 14 Beatus Paulus de his qui in ecclesijs prophetāt in spiritu, sermonem faciens, quando in ordine prophetant, & seorsim, tunc spectatores ædificari dicit, annunciantes quod reuera deus in nobis est. Sed & de his qui in scientia loquuntur, nō hominibus eos loqui, sed deo dicit. Spiritu enim loquuntur mysteria. Ecce manifeste eos, qui in spiritu prophetant, deum habere in se dicit, & lingua loquentes deo loqui. Spiritu enim loquūtur mysteria, deus igitur spiritus sanctus.

Omne quod est genitum & factum, hoc omni no minus est diuina eminentia, & summam gloriam longe sequitur. Nunquam enim eandem dignitatem cum domino feret seruile, & cum facto re quod factum. Itaq; iustificat peccantes uniuersorum deus, nimirum habentes potestatem dimittendi peccata. In æquali autem ordine iustificat et

1. Cor. 6 spiritus sanctus, scribit enim Paulus: Et hæc quidem eratis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Itaq; si in æquali ordine cun deo secundum naturam iustificat & spiritus, quomodo non erit consubstantialis cum ipso? Creatura enim nos iustificare non potest.

Quod eandem operationem habet cū deo & A patre, est omnino & consubstantiale cum patre. Itaq; quū deus & pater sit uiuificus, æquali modo & spiritus sanctus est uiuificus. Imò pater est uiuificus in spiritu, & testabit scribens Paulus germano discipulo Timotheo inquam: Denuncio tibi corā deo uiuificāte omnia, & domino nostro Iesu Christo, ut serues mandatū immaculatū. Insuper & alijs dicit: Si aūt spiritus eius, qui excitauit Rom. 8 Christū ex mortuis, uiuificabit et mortalia corpora uestra per spiritū eius habitantē in uobis. Itaq; uiuificat deus mortuos, uiuificat autem, ut dixi, per suum spiritum, quomodo igitur adhuc est factus? Non enim in creatura uiuificus est pater, sed in consubstantiali & non facto spiritu sancto.

Dixit alicubi deus ad sacrorum ducē Mosen: Exod. 4
B Quis dedit os homini? quis fecit surdum & mutum, uidentem & cæcum? nónne ego dominus deus? Et nunc uade, & ego aperiam os tuum. Quin & dominus noster Iesus Christus promisit Matth. 10 Actu. 2 sanctis apostolis, si adducantur ad duces, daturū se illis linguam & os. Quin & in Actis scriptum est, quod apparuerunt eis diuisæ linguæ tanquā ignis, & sederunt super singulos, & cœperunt loqui uarijs linguis, sicut spiritus dabat eis loqui. Ecce iterum quum deus det homini os, similiter dat spiritus sanctus: & quod æqualem operationem habet, uirtutemq; et potestatem cum deo naturali, quomodo non proprius spiritus eius: imò substantialiter & non creatus, nec; factus?

Si una deitatis natura in sancta & consubstan
C tiali trinitate adoratur, quomodo erit factus spiritus sanctus? Nō enim adhuc erit trinitas, uel dicabit omnino deitatis plenitudo, si sanctus spiritus connumeretur creaturis, quum beatus Paulus patri & filio spiritum sanctū annumeret. Scribit enim ad quosdam: Gratia domini nostri Iesu 2. Cor. 13 Christi, & charitas dei ac patris, & communicatio sancti spiritus cum omnibus uobis. Nō enim socios & participes creaturarum precabatur fieri eos qui crediderant, sed potius participatione diuinę naturæ sanctificari. Impletur autem hoc per spiritualem societatem cum spiritu, per quem diuinæ naturæ efficimur participes.

Beatus propheta Esaias: Vidi, inquit, dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum Esa. 6
D & eleuatum, circunstantibus scilicet Seraphim, et laudantibus eum. Adijcit autem: Audiui ipsum dicentem: Quem mittam, & quis ibit ad populū hunc? Et dixi: Ecce ego, mitte me. Et dixit: Vade, & dic populo huic, auditu audietis, & non intelligite, & uidentes uidebitis, & non uidete. Porrò hanc uocem à spiritu factam dicit beatus Paulus: Scriptum est autem sic in Actis de illo & Iudæis: Actu. 28 Quumq; inter se non essent concordes discedebant. Vbi dixisset Paulus unum uerbum: Bene locutus est spiritus sanctus per Esaiam prophetam ad patres nostros. Vade ad populum hunc, & dic: Auribus audietis, & non intelligetis, & uidentes uidebitis, & non uidebitis. Iam quomodo quum dominus sabaoth loquitur, spiritus est qui loquitur, siquidem est factus? Sed hoc est uerum.

Quia

Quia autem ſpiritus domini ſabaoth & proprius eius ſecundum naturam, loquitur quæ eius ſunt.

Quū deus dicat: Nónne cœlum & terram ego impleo dicit dominus. et beatus Paulus ſcribat de filio: Qui deſcendit, ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut impleat omnia. Spiritus eſt, qui implet. Scriptum eſt enim: Spiritus domini impleuit orbem terrarum. Igitur non eſt alius à deo & patre ſecundum naturam, neq; etiam alius eſt à filio ſpiritus ſanctus, ſed ex patre per filium tranſit ad creaturam, quia & ſuper creaturā eſt. Nam creatura particeps eſt non ſuiipſius, ſed eius qui ſecundum naturam ſuper ipſam, hoc eſt dei.

Beatus Eſaias dixit de Iſraëlitis: Deſcendit ſpiritus, & deduxit eos, deduxiſti populum tuum, ut faceres tibi nomen gloriæ. At diuinus Moyſes in Deuteronomio iterum dixit: Dominus ſolus duxit eos, & non erat cum illis deus alienus. Ecce autem manifeſte ſpiritus ſanctus dominus & deus nominatus eſt, non alienus. At ſiquidem eſſet factus & abalienatus à diuina & ſumma natura, neq; ueræ dominationis haberet gloriam, eſſet autem & deus alienus. Sed hoc abſurdum dictu & intellectu, dominus enim & deus nominatus eſt non alienus, deus igitur ex deo ſecundum naturam eſt.

Quod & dominus & deus ſpiritus ſit, ſciemus etiam per ea quæ ſcripta ſunt in cantico Moſe: Memor eſto, ne obliuiſcaris quod exacerbaris dominum deum tuum in deſerto. Beatus autem Eſaias: Non legatus, inquit, non angelus, & ipſe dominus ſaluabit eos, & aſſumpſit eos, & exaltauit eos omnibus diebus ſeculi. Ipſi autem inobedientes fuerunt, & conuerſus eſt eis in amaritudinem. Ecce iterum quum ſapientiſſimus Moſes dicat: Exacerbaſti dominum deū tuum, propheta Eſaias ſpiritum ſanctum exacerbatum eſſe dicit. Igitur non alienus eſt à domino & ſecundum naturam deo ſpiritus eius, hoc eſt ſanctus.

Qui rectam habent fidem, diuinum numen dicunt eſſe ſpiritum ſanctum. Scriptum eſt enim, ꝙ ſpiritus diuinus fecit me. Atqui corruptam mentem habēt & ipſum factum eſſe dicunt, uariis inhærentes uaniloquiis, etiam dicunt: diuinis dictus eſt ſpiritus ſanctus, non quod exiſtat ſecundum ueritatem ex deo & deus, ſed ſicut etiam homo diuinus homo dicitur. Ad talia autē dicimus hoc: Beatus Paulus diuinum nominauit uniuerſorum deum. Nam diſputans cū Athenienſibus, dicebat: Itaq; genus exiſtentes dei non debemus auro uel argento, aut lapidi ſculpto, aut inuento hominis diuinum ſimile eſſe exiſtimare, θεῖον diuinum dicens pro θεός deus. Inſuper & Romanis per Epiſtolam ſcribit de deo: Inuiſibilia enim eius à creatura mundi, dum in creaturis intelliguntur, perſpiciuntur ſempiterna eius potentia & diuinitas. Vaniloquium igitur eſt, quod aduerſarii dicunt ſpiritum ſanctum dici diuinum, ſicut homo diuinus dicitur.

Dominus noſter Ieſus Chriſtus inquit: Si quis ſitit, ueniat ad me & bibat, qui credit in me, ſicut dixit ſcriptura: Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Appoſuit autem beatus Euangeliſta Ioannes: Hæc autem dixit de ſpiritu quem acceperi erant credentes in illum. Itaq; aqua uiua ſpiritus eſt ſecūdum Saluatoris uocem. Inuenimus autem per uocem Hieremiæ uniuerſorū dominum dicentem: Obſtupuit cœlum ſuper hoc & inhorruit plurimum dicit dominus, quia duo & mala fecit populus meus, me dereliquit fontem aquæ uitæ, & effoderunt lacus contritos, qui aquam continere non poſſunt. Quando igitur aquæ uitæ fontem ſeipſum uniuerſorum nominat deus: eſt autē aqua uiua & ſpiritus ſanctus, quomodo non ex deo ſecundum naturam eſt, & æqualem & uiuificam efficaciam cum eo habet?

Beatus Paulus ſcribit: Num experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſti. Ad ipſos autem ſanctos apoſtolus ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus dixit: Non uos qui loquimini eſtis, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis. Igitur quū Chriſtus loquitur, ſpiritus loquit. Quomodo eſſet proprius ſpiritus Verbi quod omnia condidit factus? Omnia enim in ipſo facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Ipſe autem eſt, qui fecit omnia, & alius ſecundum naturā ab omnibus eſt, et in eminentia deitatis quæ ſuper creaturam.

Quod deus & ex deo ſecundum naturam eſt ſpiritus ſanctus docebit, dicens beatus Petrus Ananiæ: Quare impleuit ſatanas cor tuum, ut mentireris tu ſpiritui ſancto, & ſegregares de precio agri? non mentitus es hominibus, ſed deo. Igitur ſi quis ſancto ſpiritui mentitur, deo mentitur. Et quomodo non deus ſecundū naturā eſt ſpiritus?

Beatus Paulus ſeruum ſe Ieſu Chriſti uocans, ſegregatum ſe eſſe dicit in Euangelium dei. Et iterū alio modo idipſum ſignificans ſcribit ad quoſdam tanquam de deo, qui idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti, non literæ, ſed ſpiritus. Si igitur teſtamentum ſpiritus, nouit eſſe Euangelium dei, in quod & ſe ſegregatum eſſe dixit, quomodo ſpiritus ſanctus non eſt deus?

Scribit iterum: Quis autem nouit mentem domini, qui conſilium daturus ſit illi. Nos aūt mentem Chriſti habemus, ſpiritum dicēs habitantem in nobis. Quando igitur mens uocata eſt Chriſti, quomodo eſſet creatura, quum non ſit poſſibile diuinam & immortalem naturam habere aliquid externum, ſubſtantialiter in illa?

Galatis ſcribit Paulus, dicens: Filioli quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in uobis. Si autem formatur Chriſtus in nobis, ſpiritu operationem per omnem uirtutem reformante nos ad propriam ſimilitudinem, & ſpirituales nos efficiente. Igitur ſpiritus Chriſti, qui ſimiliter in nobis formatur, deus eſt.

Accedit quidam in Euangelijs, & dicit ad dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, dicens: Præceptor bone. Reſpondens Chriſtus: Quid me dicis bonum? nullus bonus niſi unus deus. Quum igitur Chriſtus unum ſubſtantialiter bonum eſſe dicit, & Pſaltes alicubi dicit: Spiritus tuus bonus

Hier. 2

2. Cor. 13

Matth. 10

Act. 5

Rom. 1

2. Cor. 3

2. Cor. 2

Gal. 4

Matth. 19

Pſal. 142

deducet me. Inde quum unus est bonus & spiritus est bonus, manifestum quod est diuinæ naturæ, is de quo uerè dicitur bonum.

1.Cor.7 Beatus Paulus definiens de mulieribus legis dicit: Mulier ligata est quanto tempore uiuit uir eius. Si autē mortuus fuerit uir eius, libera est: cui uoluerit nubat, tantū in domino. Beatior autem est, si sic manserit, secundum meam sententiam: uideor enim & ego spiritum dei habere. Quid igitur inde colligimus, si soli deo congruit legem ponere? Legem autē ponit Paulus, ut habens spiritum dei. Igitur spiritus qui in ipso deus, qui & ipsi persuasit ut leges statueret.

Ioan.15 Ioan.16 In Euangelijs Saluator alicubi de se dicit: Ego sum ueritas. At beatus Ioannes ostendens spiritum ex substantia patris ac filij, in Euangelijs inquit: Spiritus ueritatis, qui à patre progreditur. In epistola autem: Spiritus est ueritas. Quomodo igitur qui à patre procedit, & spiritus est ueritatis, tantamq; cum filio habet similitudinem ut ueritas uocetur, & ipse sit factus & cōditus? Sed hoc est absurdum. Igitur spiritus est deus, quandoquidem ueritas est, & ex patre procedit.

Ioan.1 Rom.1 Si quemadmodum, inquit, Christus, qui nascitur ex spiritu, spiritus est: & qui talis, non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate uiri uel mulieris, sed ex deo natus est. Deus igitur spiritus est secundū naturam, qui sanctos regenerat in unitatem cum deo, propter quod habitat in ipsis, & suæ naturæ facit participes.

Participationis sanctū receptaculum quodam modo existens agnatæ sanctificationis ipsum per se, primum in natura sua situm erit. Quemadmodum & homo & angelus uel alia quædam creatura. Dicant igitur qui audent nobis dicere spiritū sanctum esse ex participatione dei ac patris, & nō naturaliter, quid nam unquam istud per se, sicut priuatū per se habens. Sed nihil aliud audiuimus apud diuinas scripturas. Non igitur ex participatione, neq; ex compositione sanctus, sed substantia & natura sanctificatiua, & deitatis dei ac patris, ut sic dicam, pinguedo: quemadmodum & dulcedo mellis est, uel florum fragrantia.

Scribit ad Romanos Paulus de saluatore nostro Christo, qui declaratus est filius dei in uirtute secundum spiritū sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Si igitur per hoc quod resurrexit à mortuis, & uiuifica uirtute sancti spiritus soluit uincula mortis Christus, uerus filius declaratur dei, & sic existere intelligitur. Non erit creatura uel factura hoc, per quod diuinę uirtutis inditium fit, hoc est spiritus, ut ne per creaturas uideat Christus modo aliquo adiuuari, sed potius propria usus est uirtute, quæ per consubstantialem spiritum.

Vanitati, inquit, creatura subiecta est non uoluntaria, sed propter eum qui subiecit in spe. Itaq; siquidem dicunt esse creatum & factum spiritū, necessariò confitendum subiectum esse & illum uanitati, & congemiscere, & simul parturire, ita ut inter seruos liber uix ponitur ad redemptionē gloriæ filiorum dei. Iam quomodo nos omnino hoc præteribit, quod ait: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba pater: sed à seruitute liberat eos in quibus est, transformatq; in liberā filiationē, participes ostendens suæ naturæ. Nō igitur seruus est. Si aūt hoc nō est creatura, et esse creaturā, et ordinari inter seruos effugit, erit omnino in diuina natura. Rom.8

Paulus gloriatur de operibus à se per Saluatorem nostrū factis in utilitatem gentium: Habens igitur gloriationem in Christo Iesu in his quæ erga deum. Non enim audebo aliquid eorum dicere quæ Christus non operatus est in me, in obedientiam gentium sermone & opere, in uirtute signorum & operum & prodigiorum in uirtute spiritus sancti. Igitur si signa & prodigia Christus per Paulum operabatur in uirtute spiritus sancti, sicut naturalis & uiua quædam efficacia, & ut hic dicam, qualitas deitatis filij spiritus sanctus est, quomodo erit factura, qui in deo & ex deo naturaliter? Quomodo autem inter creaturas efficacia filij? hoc uel solum dixisse impijssimum esset. Rom.8

Docens Paulus Corinthios non ex sermonū uehementia salutarem esse prædicationem, dicit: Et ego in infirmitate in timore & tremore multo eram apud uos, & sermo meus & prædicatio mea nō in persuasibili humanę sapiētiæ sermone, sed in demonstratione spiritus et uirtutis, ut fides uestra non sit in sapientia humana, sed in uirtute dei. Ecce demonstrationem spiritus, hoc est opera per spiritum, uirtutem esse dicit dei. Ex ipso enim & in ipsum naturaliter spiritus eius, qui omnia operatur, quomodo igitur creatura uel factura? Ille in quo id quod est secundum naturam cognoscitur, quatenus nobis possibile est, ut in speculo & ænigmate. 1.Cor.2

Nescitis, inquit, quod corpora uestra templum spiritus sancti, qui in nobis est, sunt quem habetis à deo? Quando igitur sancto spiritu habitante in nobis domus dei, ac templum appellamur, quomodo non erit diuinæ naturæ, sed inter facturas numerabitur? quia & illud manifestum est, quod nullum creatum uel conditum, tanquam deus in templo dicitur habitare. Sola autē in hoc diuina natura, sicut in alijs eximia est. 1.Cor.6

Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi. Si autem spiritus est qui inhabitat in nobis & per ipsum Christus, uirtus igitur eius spiritus sanctus. Si autē hoc, quomodo erit factura quod natura adest filio? Vide enim ut dicunt esse compositū, nullam habentem duplicitatem, deum Verbum, compositum ex facta natura & sua. Si autem hoc est absurdum, spiritus non creatus est uel formatus, sed ex incogitabili & diuina substantia tanquam uirtus eius, & ut naturalis efficacia. 1.Cor.12

De saluatore nostro Christo sermonem faciens, inquit: In quo & uos audito sermone ueritatis, Euangelio salutis uestræ in quo quia credidistis, obsignati estis spiritu promissionis sancto, qui Ephes.

est

est arrabon hæreditatis nostræ. Si qui obsignamur spiritu sancto, cū deo obsignamur, quomodo erit factus ille per quē diuina nobis imago inscribitur, & signacula naturæ non factæ manent in nobis? Non enim alicubi spiritus in nobis instar pictoris diuinam substātiam pingit, aliud ab illa existens, neq; hoc modo ad similitudinem dei ducit: sed ipse deus existens, et ex deo procedens, tanq; in cera quadam in ipsis cordibus capientiū, quasi signaculum uisibiliter infigitur, propter cō munionem & similitudinem cum ipso, depingēs naturam ad exemplarem pulchritudinem, qua secundum imaginem dei natura reformatur, ut dei fiat particeps.

1.Pet.5 Sitis igitur sobrij & uigilantes ad orandum, ante omnia uerò charitatem habentes inter uos continuam. Nam charitas operit multitudinem peccatorum. Hospitales estote erga uos inuicem sine murmurationibus, ut quisq; accepit donum, ita alius in alium illud ministrantes, ut boni administratores uariæ gratiæ dei. Vide igitur iterum, quod quum spiritus sanctus potestate sua, & pro suo arbitrio diuina dona dispensat, & unicuique sanctorū metitur, admirabilis Petrus ex deo huius gratiæ uarietatem & donationē esse affirmat, non alienum à diuina natura spiritū sciens, Deū igitur quū Petrus uocet spiritum, quomodo non impius simul & insipiens, qui creaturis annumerare illum et sanctorum apostolorum prędicationibus contradicere temerè audet?

1.Ioan.5 Quis est qui uincit mundum, nisi qui credit quod Iesus est filius dei, hic est qui uenit per aquā & sanguinem & spiritum Iesus Christus, non in aqua sola, sed & in sanguine, & spiritus est qui testat, quia spiritus est ueritas, quia tres sunt qui testimonium præbent, spiritus, & aqua, & sanguis, & tres ad unum sunt. Si testimonium hominum suscipimus, testimoniū dei maius est. Vide, oro, iterum præco ueritatis deum, & ex deo naturaliter spiritum uocat. Nam ut dixit quod spiritus sit, qui testetur, paululum progressus addit, testimonium dei maius est. Creatura igitur, quæ in diuina narratione cum deo patre omnium recensetur, & sanctæ trinitatis completiua est.

A Iesu autem Christi natiuitas sic erat: Quum desponsata esset mater eius Maria Ioseph, priusquā ipsi conuenirent, inuenta est in utero habens de spiritu sancto. Si posse creare soli diuinæ naturæ congruit, & hoc est inter præcipuas eius diuinas dignitates. Condit autem spiritus sanctus in uirgine templum secundum scripturas, quis illum factum esse dicit, nisi impius simul & insipiens inueniatur, summā enim omnium uituperat substantiam, demittens quodammodo illam, et ui cogens intra creaturarū terminum, quæ nuper esse inceperunt, & non erant ab initio. In nobis autem non est recens deus, sicut scriptum est, igitur non est factus uel conditus, sed erat in principio B diuina & incorruptibilis natura. Si autem hoc, quomodo intelligeretur factus esse spiritus sanctus, & diuinus qui in deo ac patre? Psal.80

Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt. Si spiritus est, qui per fidem quæ in Christum nos regenerat ad salutem, ita ut propter hoc nos facti appellemur dij, quomodo non esset spiritus deus? Quod autem nos, qui credidimus nati sumus ex spiritu, testificabit dicens Saluator ad Nicodemū: Spiritus ubi uult spirat, & uocē eius audis, sed nescis unde uenit, & quò uadit. Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Ioan.3

Quando autem uenit paracletus, quem ego C mittam uobis à patre spiritum ueritatis, qui à patre procedit, ille testificabitur de me. Si à deo & patre procedit spiritus sanctus, & quasi uapor uel qualitas est substantiæ eius, genitus autem & non creatus est pater. Quomodo igitur spiritus, qui ex illo procedit esset factus? Quomodo etiam nos templa dei appellamur, qui spiritum dei accepimus, siquidem secundum quorundam inconsiderantiam non esset deus? Ioan.16

Diui Cyrilli argumentorum libri finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI CYRILLI ARCHI-
EPISCOPI ALEXANDRINI, DE ADORATIONE ET CVLTV IN SPIRITV ET VERITATE, DIALOGVS AD PALLADIVM.

CYRILLVS.

SVperuacaneum opinor rogare ex te, quò nam et unde proficiscaris. Dices enim, sat scio, quod mora omni posita, ad nos è domo contendas. PAL. Verè dicis. CYR. Quis autē est liber hic, quem in manibus gestas? PAL. Euangelicus est, à Matthæo & Ioanne cōscriptus. CYR. Putas autem aliquo cui. piam hunc portandum? Non enim ô Palladi alienus es à studijs, et sunt ij labores siue domi, siue in scholis dulciores. PAL. Bene dicis. Exij ferēs hūc sacrum librum, si forte in te inciderem. Quippe quum multum sudārim, neutiquam tamen intelligere potui, quid significare uelit dominus noster Iesus Christus in Matthæo dicens: Ne putetis, quod uenerim ut soluam legem, uel prophetas: non ueni ut soluam, sed ut impleam. Amen amen dico uobis, donec transierit cœlum & terra, iota unum uel apex unus non transibit de lege. In libro autem Ioannis ad Samaritanam mulierem: Crede mulier mihi, quoniam uenit hora, quando neq; in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quoniam salus ex Iudæis est. Sed uenit hora, & nunc est, quando ueri adoratores adorabunt patrem in spiritu ac ueritate. Etenim pater quærit tales adorantes. Spiritus deus est, & adorantes eum in spiritu & ueritate oportet adorare. CYR. Iam quid in his tibi arduum & profundum? & tuo captui impar uidetur, dic oro mihi? PAL. Sanctus sermo nobis præcipit, à ueterum moribus recedendum, & relinquendam iusticiam quæ in lege. Nam Paulus ijs, qui post acceptam fidem talibus adhuc uacabant, dicebat: Euacuati estis à Christo: Quicunque enim in lege iustificamini, gratia excidistis. Nos enim spiritu ex fide, spem iusticiæ expectamus. Quamlibet autem speciosa & honesta suæ legalis uitæ specimina ostendens, iterum dicit: Quæ mihi lucra erant ea arbitratus sum propter Christum damnum esse, propter excellentiam cognitionis Christi Iesu domini mei, propter quem omnia pro damnis duxi, habeoq; pro reiectamētis, ut Christum lucrifaciam, utq; reperiar in illo, non habens meam iusticiam. Vetus item mandatum non esse absq; omni reprehensione, manifeste affirmabat, & hāc ob rem manifeste etiam pro illa inductam nobis utiliter legem quæ est per Christum, nempe Euangelicam. Scribit autem sic: Abrogatur enim quod præcessit præceptū propter imbecillitatem & inutilitatem, nam nihil ad perfectionem adduxit lex, uerum erat introductio ad spem potiorem per quam appropinquamus deo. Et iterum: Etenim si prius illud tale fuisset, ut nihil in eo posset reprehendi, neutiquam fuisset secundo quæsitus locus. Nam increpans eos loquitur illis: Ecce dies uenient, dicit dominus, & consummabo super domum Israēl, & super domum Iuda testamentum nouum, non iuxta testamentum quod feci patribus illorum, in die quum apprehenderem manum illorum, ut educerem eos ex Aegypto, quoniam ipsi non perstiterunt in testamento meo, & ego neglexi eos habui, dicit dominus. Nam hoc est testamentum quod disponam domui Israēl post dies illos, dicit dominus: Dans leges meas in mentem illorum, & in corde illorum inscribam illas. Egregiè autem nouitatis nomen intellexit ac interpretatus est. Nam dum dicit nouam, antiquauit priorem. Quod autem uetera scit, et senescit, abolitioni appropiat. Quando igitur lex nihil perfecit, & abolita uetus lex est, & introducta secunda quæ nos deo uendicet. Proinde quid nam dicit Saluator: Non ueni ut soluam legem, sed ut impleam, & quod congruat ut adoremus in spiritu & ueritate deum ac patrem. Manifestat, opinor, hoc, quod cessare debeat lex, & quod aduentu suo, ac cultu legali nos liberet. CYR. En in quàm latum pelagus quæstionum, causa exit? Et quæ auris tam subtilibus contemplationibus sufficiet? & quis oculus clarè intueri ualebit, ac demonstrare, quomodo noua scriptura, quasi soror & ucina sit, his quæ per sapientissimum Mosen olim diuinè dicta sunt, & quomodo easdē res tractent, & quomodo uita quæ in Christo non multum distet à legali conuersatione, si ad spiritualem ducantur contemplationem, quæ antiquis præscripta sunt. Figuræ enim & umbra sunt lex, & pietatis figuratio, quasi grauida in se latentem ueritatis pulchritudinem continens. Nónne ea quæ dixi ita se habere dices? PAL. Profectò ita se habent, sed quæ horum declaratio fuerit? uel quis modus euangelicæ conuersationis? Videtur enim, quod eximamur à uetere lege, & implenda non sint ea quæ per Mosen dicta sunt. CYR. Si quis conferre uoleat, nō simplex est sermo. Virtutem autem opinor rem multiformem & multifidam, sic & Christianæ conuersationis gloria, per plurima bona opera nobis effigiatur. Vnde & diuinus Dauid in Psalmo quadragesimo quarto, assistit quidem ecclesiam Christo uirginem castam, quasi reginam, uariegatam autem & deauratam illi addit stolam, sic dicens: Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato circundata uariegata. Vbi mea sententia, per deauratum quidem honestissima gloria, per uariegatum uerò, multigenæ uirtutum species recte significantur. In his enim longe ornatissima est ecclesia, decorem spiritualem habens, qui non carnalibus uidetur oculis, sed in mente & corde statuit Iudæum,

Matth. 5

Ioan. 4

Gal. 5

Philip. 3

Heb. 7

Heb. 8

dæum, qui est in abscondito, et per plurimas pul- A
chritudines floridum & eximium se nobis osten-
Ioel.2 dit. Sic enim beatus scribit Paulus: Nō enim qui
in manifesto Iudæus, neq; ea quæ in manifesto in
carne circuncisio, sed qui in abscondito Iudæus.
Et circuncisio cordis in spiritu, non litera, cuius
laus non ex hominibus, sed ex deo. PAL. Igitur
circuncisione spirituali allata, & sacrificijs legali-
bus subuersis, Iudaicoq; ritu nullum apud nos lo
cum habente, nónne quodammodo parum veri-
simile, quod Christus dicit: Nō veni ut destruam,
sed ut impleam? Vel si non sic res habet, opinor
nihil prohibebit & nos, boū victimis & thymia-
matis, uniuersorum regem deum uenerari, offer-
re item ei turtures ac columbas, & si quid aliud B
priscis lege cōstitutum fuit, ut nos impleamus fe-
stinare. CYR. Multum decoris nobis aufers a-
mice, si ita penitus subuersam putas legem, ut ni-
hil commode ex ea nobis proueniat, & ad mani-
festanda quælibet necessaria nihil utilitatis conti-
neat, et non potius accommodatam ad veritatem
ostēdendam, quam uis scribat beatus Paulus: Le-
gem igitur abolemus per fidem? Absit, sed legem
stabilimus. Lex enim pædagogus est, & bene ad-
ducit nos ad sacramētum Christi. Etenim ea quæ
per Mosen olim dicta sunt priscis, dicimus esse e-
Ier.10 lementa quædam initij eloquiorum dei. Iam si re-
pulerimus pædagogum, quomodo posthac, uel
unde ad finem perueniemus? Nónne iuxta scrip-
turas, impletio legis & prophetarū est Christus?
PAL. Etiam. Nam sic scriptum est. CYR. Im-
pletio autem legis & prophetarū est, si in ipsum
spectent ac se uertant libri legis et prophetarum.
Etenim & Iudæorum incredulitatem redarguēs
Ioan.5 dicebat: Ne putate quod ego accusaturus sim
uos apud patrem. Est qui uos accusat Moses, in
quem uos speratis. Nam si credidissetis Mosi, cre
didissetis utiq; & mihi, de me enim ille scripsit. Si
autem illius scriptis non creditis, quomodo uer-
bis meis credetis? Aduenisse igitur si dicatur so-
luturus quidem legem minimè, sed impleturus
eam, ne intelligas, quod omnino non oporteat fa
cere ea quæ olim definita sunt, sed potius intelli-
genda est transformatio quędam, & ut sic dicam,
eorum quæ in typis tradita sunt, transfiguratio in D
veritatem. PAL. Recte dicis. CYR. Et quid
nam tale uelles fieri à Christo? Qui in tabulis &
picturis artificium suū ostentant, nō statim quan
do pingere incipiunt, absolutam & ex omni par-
te perfectam speciem pingendo exprimunt, sed
adumbrant prius & coloribus obscurioribus effi
giant, & deinde ut libuerit liniamenta adhuc opa
ca decentibus & congruis coloribus illustrant,
atq; ita figuram in claram speciem, quæ incom-
parabiliter melior quàm ab initio apparebat, trās-
mutant. An non sic habet? PAL. Equidem di-
xerim. CYR. Porrò & fabri ærarij, statuam
solidaturi, primum obscuram speciem in cæra fa-
ciunt, deinde illi, igni liquefactæ æs infundunt, et
sic opus suum producunt, ut nouam speciem ac
pulchritudinem habeat, adiectis ad umbras ua-

rijs colorum speciebus. Et apparēt quidem, dum
æs ceram liquefacit, aboleri prima liniamenta, res
autem ipsa non sic habet. Verè enim dicere pos-
sunt, & faber ærarius & pictor: Nō destruximus
umbras, nec omnino inutiles figuras fecimus, sed
impleuimus potius. Nam quod in umbris & fi-
guris tantum, obscurè deformiterq; uidebatur, id
ad meliorem clarioremq; formam productum,
conspicuum est. PAL. Bene dixisti. CYR. Et
siquidem sacram diuinitusq; inspiratam scriptu- 2.Cor.3
ram quis recte perscrutari uelit, planè sciet, uerū
esse quod dico. Moses enim uelamen super fa-
ciem suam ponebat, eo quod non possent filij Is-
raël respicere faciem eius propter claritatē faciei
illius, sicut scriptum est. PAL. Et quid hoc sig-
nificabat? CYR. Crassiores Iudæorum mentes,
quæ externa legis, uidebantur quodammodo fer
re posse, hoc est, ea quæ per literam legis dicebān-
tur: at intolerabilia erant & inaccessa quæ intus
latebant, & ut sic dicamus, uera sensuum facies.
Ea propter & diuinus Paulus scribit nobis: Vsq;
in hunc diem idem uelamen, in lectione ueteris
Testamenti manet non reuelatum, quia per Chri
stum aboletur, sed usq; in hunc diem, quando le-
gitur Moses, uelamen super cor eorum positum
est. Hactenus Iudæorum res promouerunt. Nos
autem omnes, inquit, reuelata facie gloriam do-
mini ut speculo repræsentantes, ad ipsam imagi-
nem transformamur, à gloria in gloriam, tanq; à
c domino spiritus. Dominus autem spiritus est.
Quemadmodum enim qui in speculum uident,
imaginem & figuram ueritatis, & non ueritatem
intuentur: Ita & qui Christianæ uitæ pulchritudi
nem uidere desiderant, & lege quasi speculo u-
tuntur, uotorum suorum utiq; compotes erunt,
nam illam rerum imaginem ad ueritatem trans-
formantes, scient purè quid deo maxime placeat
ac gratum sit. PAL. At quo pacto congruum
fuerit, olim & ab initio priscis, nouam & Euan-
gelicam legem non esse datam, sed figuras dun-
taxat & umbras eis præscriptas? CYR. Euiden-
tior quidem dispensationis modus quomodo se
habeat, deo qui scit omnia relinquendus est. Ni-
hilominus tamen uel in mediocrem noticiam,
rationum bonarum cogitationes, quæ certiores
sunt, nos adducunt, uel saltem ut dispensationis
occasionem scire uideamur. Itaq; dicimus, quod
liberati ex Aegypto opus habebant instructio-
ne & educatione quasi puerili. Erant enim ad-
huc crassi, & ad absurda quæq; facile seductiles.
Nam his qui ineluibili & immodico carnis amo-
re infirmi, & affectionibus quasi ineuitabilibus
obnoxij erant, ferè impossibile erat, & minime
integrum, ut statim arduam quandam ciuilita-
tem & uitæ rationem arriperent, quæ tam præ-
clara sit ac admirabilis, ut ambuletur quidem su-
per terram, nuncupatus autem habeatur in cœ-
lis, secundum quod scriptum est. An non perfe- Heb.5
ctiorum quidem est solidus cibus, paruulis uerò
lac conducibilius est? PAL. Vtique. CY-
RILLVS. Pueris igitur opus erat eruditione, quæ

per

Universidad de Deusto
Biblioteca

per figuras, & ut sic dicam, uictu delicatiore, non sermone ad consummatam perfectionem ducente, Israëlitæ enim leues erant, parumq; sapientes, & in quamlibet affectionem facile rapiebantur, & si quis mores & conatus eorum diligenter spectârit, opinor, quod nec umbra digni erant, id qđ
Exod.32 Moses ostendit. Nam quum deus præciperet, ut Moses legem suscepturus, in montem conscenderet, mox illi defecerunt à deo, & uitulo facto, miseri dicere ausi sunt: Hi sunt dñi tui, qui eduxerũt te de terra Aegypti. Vnde Moses tantam inconstantiam ægreferens, tabulas in quibus lex erat confregit, neq; umbra, neq; figuris, neq; ulla doctrina cœlesti dignos arbitratus. Ad hæc tam stupidæ mentis erant, ut immemores omniũ miraculorũ, quæ propter ipsos per diuinam potentiam facta erant, uitulo diuinum honorem tribuerent iterum, & ad cultũ Aegyptium, uel memoria redirent. Porrò in lapideis quidem tabulis lex depingebatur digito dei, ut scriptum est. Et erant illa quæ fiebant, figura eorum, quæ credita sunt à nobis per Christum esse facta. Quippe omniũ dominus deus sui consilij scientiam quodammodo in nobis scribit, filio quasi calamo utens in spiritu. Ita enim illũ per Dauidem nominauit, dicens:
Psal.49 Lingua calamus scribæ uelociter scribentis. Patris enim calamus, hoc est filius omniũ cordibus inscripsit omnis boni scientiam, quasi quodam digito dei, spiritu tam suo quàm patris usus. Sanè spiritum digitum dei nominabat, dicẽs quodam
Luce 11 loco: Si autem in spiritu dei eijcio dæmonia. Et
2.Cor.4 Paulus nos uocat spiritualẽ epistolam: Vos estis, inquiens, epistola nostra, uos estis inscripta quæ legitur ab omnibus hominibus, declarãtes quod estis epistola Christi subministrata à nobis inscripta, non atramento, sed spiritu dei uiuentis: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carneis.

PAL. Et ipse fateor ea quæ in lege, umbram & figuram fuisse, ut nosti. Age igitur tenui & subtili mente ea quæ in lege prædicta aggrediamur, & ueritatis pulchritudinem diligenter inquiramus, sitq; posthac nulli sacramentum cultus in spiritu, obtectum. CYR. Fateor me abhorrere, & tardiorem ad hoc. Quæ enim tam reconditam & eminentem sortita sunt contemplationem, humanum opinor captum transcendunt, atq; adeò ut si quis profunditatem talium cõsiderationũ scrutetur iure dicat: Quis sapiens & intelliget hæc, &
Hiere.2 sapienter cognoscet ea? PAL. Non caret difficul
Luce 11 tate res. Attamen Christus dicit: Petite, ac dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. CYR. Eamus igitur ad uenandũ quod cõducibile, sed præmittamus preces, ac dicamus:
Psal.118 Reuela oculos meos, & cõsiderabo mirabilia de lege tua. Dicendum autem ante alia, ut uidetur, de ruina hominis in peccatum, deq; seruitute & captiuitate eius ab omnibus inimicis, & quomodo oporteat à malicia regredi, ac excutere iugum seruitutis ab illis impositum, sicq; redire ad deũ, qui à principio nos seruauit & adiuuit. Hac uia si sermo progrediatur, succedent, opinor, bene & relíqua. PAL. Rectissimè sentis. CYR. Posse afferre fructus & hostias spirituales deo, uel etiã fortiter agere, & uirtutes probatiores facere, nunquid conuenit his qui à seruitute ac tyrannide affectione nondum liberati? minime, sed his quorũ mens aliquomodo ad libertatem remergit, & se exercet, ut diabolicæ improbitatis iugum excutiat. PAL. Assentior, recte enim dicis. CYR.

Dicimus etiam, quod homo quidem initio primum factus est, habens mentem peccato & affectionibus quodammodo adhuc superiorem, nõ omnino quidem mutationis ad quiduis uelleta pacem. Nam uisum est rectum deo conditori omnium, permittere illi suarum uoluntatum gubernacula, & tribuere spontaneis motibus facere qđ placebat. Voluntaria enim & non quasi ex necessitate uidere oportebat uirtutem, neq; ita in naturæ legibus insitã, ut excidere nõ possit, id quod summæ omnium substantiæ ac eminentiæ propriũ fuerit. At ubi deo conditore animal hoc suæ naturæ rationibus absolutum est, accepit statim similitudinem ad illum. Insculpta est enim ei diuinæ naturæ imago, inspirato sancto spiritu. Ipse enim est spiritus uitæ, quandoquidem uita secundum naturam est deus. PAL. Nunquid diuinus spiritus, homini factus est anima? CYR. Et quomodo non absurdum hic, uel cogitare tale quiddam? nunquid anima permansit immutabilis & eadem, & nunc est mutabilis? at quod mutabile, minime spiritus est, uel siquidem mutabilitate laborat, in ipsam diuinã naturam statim transit macula, quandoquidem spiritus, qui substantialiter ex utroq;, hoc est ex patre per filium procedit, est dei ac patris & filij. Imperitè igitur putant spiritũ in animã esse trãsmutatũ, & in hominis transisse naturam. Verum quod conditum est, ineffabili uirtute animabatur, donoq; spiritus statim ornabatur: non enim aliter diuinæ imaginis capaces sumus nos. PAL. Bene dicis. CYR. Porrò ubi deus opus suum ita adornauit, concessit illi in paradiso degere. Quoniam autem tam præclaris dotibus ornatum oportebat, non sinere in arrogantiam facile prolabi, præsertim ignorantem seruitutem, & cõditionem mancipiorum. Etenim nobilitatis immodica amplitudo, imò uel mediocris licentia, supercilio sam & maledictam affert affectionem, ea propter data est continentię lex, qua dominum agnosceret, ut per eam ad memoriam semper uocaretur, eius, qui tanta cum potestate imperauerat, & sciret manifeste, se imperantis legibus subiugatũ. At non quiescebat interim prophana illa, deoq; exosa bestia. PAL. Dixeris, opinor, satanam, qui è cœlorum summis tanquam fulgur præcipitatus est: uidebatur enim admodũ pueriliter se gessisse, quod uoluerat esse deus, imaginando ea quæ super naturã suam sunt, sua esse.

CYR. Recte coniectas. Inuidiæ enim & peccati inuẽtor, ocioSus esse nolebat circa terrestre hoc animal, hoc est hominem, sed dolo & impostura latenter inuasit, et usus uersutiæ organo muliere, inobedientem effecit. Semper enim uoluptates, quæ

quæ cum nobis & in nobis sunt, ad fœditatem, hoc est ad peccatū decutiunt. Voluptatis autem figura mulier est, & mens sæpe uoluptatum illecebris ad id quod non uult decurrit. Itaque quod in Adam quasi in crasso opere & sensibiliter accidisse uidetur, hoc & in unoquoq; nostrum spiritualiter & abscondite uiderit quis impleri. Voluptas enim, præstigijs menti imponit, eamq; impellit, ut nihil opinetur esse, si præuaricetur legem dei. Hoc credibile faciet Christi discipulus, dicens: Nullus qui tentatur, dicat, quod à deo tentetur. Deus enim non est tentator malorum: tentat autem ipse nullum, sed unusquisq; tentatur à concupiscentia sua, quum allicitur & inescatur. Deinde concupiscentia ubi conceperit, parit peccatū: peccatū uerò consummatū, progignit mortem. PAL. Verus hic sermo est. CYR. Destituta itaq; dote sua, gratia inquam diuina, & nudata primis bonis, eiecta quidem est à paradisi delitijs, & statim deformitatem induit hominis natura, mortalemq; se esse declarauit. PAL. Inopia em̄ diuinorum bonorum nihil aliud est, quàm boni desperatio. Infirma utiq; erit hominis natura perquàm facile. Nam in quoduis absurdum prolabitur, nisi contineat illam seruatoris gratia, cœlestibus, suisq; bonis locupletans. CYR. Bene dicis. Probauerim enim & ualde meritò. Nutrit enim robur spirituale, panis uiuens, hoc est Verbū dei. Scriptum est enim: Panis cōfirmat cor hominis, liberatq; à seruitute & affectionibus, & gloria libertatis supra modum ornat. Cæterum ubi deus manum quasi contrahit, & auxilium suum suppeditare nobis cessat, necessariū quodammodo est, nos etiam in mala inuoluntaria incidere, & omni uirtute excidere, & subire quasi alterius iugū, & in tanta peruenire mala, ut propè necessarium sit, etiam intellectum qui nobis ad omne bonum seruit, & intra nos habitat disperire, diuinaq; sapientia uacuum ostendi cor eius, qui passus est illud prostitui satanæ, illiusq; libidini & contumelijs subijci. PAL. Demonstres hoc uel nudis rationibus. CYR. Minime. Demonstrabo enim bene ut habet, & ea quæ ueteribus euenerunt, industrie ad figuram spiritualium tractabo. Quæ enim sensibiliter ac uisibiliter facta, eorū quæ subtiliter contemplamur, euidentes & manifestissimæ imagines fuere. Scriptum est enim de patriarcha Abraham: Et facta est fames super terram, & Abraham descendit in Aegyptum, ut illic fieret peregrinus, quoniam inualuerat fames super terram. Nam relicto dulci natali solo, profectus erat ad eam quam dominus deus ostendit. Exi enim, inquit, de terra tua, & de cognatione tua, & ueni in terram quam demonstrauero. Quum uerò ingraueſceret fames, & ineuitabile damnum afferret, cogebatur etiam nolens Aegyptiorum terram inuisere, & aduena quidem illic esse, licet nō incola PAL. Quid hoc fuerit? CYR. Optimam nobis obscuriorū considerationē figurat. PAL. Quo pacto? CYR. Incredulitatem Iudæorum olim increpans deus, dicebat: Ecce ego mittam famem super terram, non famē panis, neq; sitim aquæ, sed famem audiendi sermonē dei, & ab oriente usq; ad occidentem obambulabunt quærentes sermonem domini, et non inuenient. Amice, nónne ij, qui tali fame oppressi sunt, & abundantia quæ uirtutes cōtineret, excidere, nec habere cibos cœlestes & supernos, cogentur omnino peregrinari, & mentē quasi exulem facere, quæ descendat tandē ad fœdiora, & pellatur à sua in uirtute nobilitate quasi à propria terra, ac concedat in alium habitum & uoluntatem, ut iam nō deo, sed diabolicis sceptris subdita sit. Pater enim & rex est peccati, qui primus illud in mundum inuexit. Ad cuius imaginem & figuram recte quis assimilārit, Pharaonem Aegyptiorum principem, apud quem densæ ad seducendum & errandum tenebræ, nullusq; omnino resipiscendi à peccato modus. PAL. Et quid hoc contristauit beatū Abraham, quod peruenit in terrā Aegyptiorū? CYR. Mirè & fermè hoc erat ei supra omne malum, id quod facile disces, sacra dicente scriptura: Factū est autem, quando Abraham ingressus est in Aegyptum, ut Aegyptij uiderunt uxorē eius, quod esset ualde pulchra, & uiderunt eam principes Pharaonis, & introduxerunt eam in domum Pharaonis. Vides igitur amice, quod ferè perijsset illi uxor? PAL. Res hæc ualde aspera, & ad contristandum sufficiens. CYR. Etenim hoc circa nos spiritualiter cuenit, si quādo ab honestate ac uirtute consueta ac dulcissima, quasi à propria patria excidimus, & ad deteriora ueni. nt.s, satanæ sceptris subditi efficimur, tunc undiq; malæ ac aduersariæ potestates, & insidiantur grauiter, licet uiderint quempiam sibi non subditū, habere uxorem deformem, operam adhibent & curant, quomodo illam sui ducis seminationi & concubitui subijciant, ut iam non deo, sed satanæ fructum faciat. Cibi enim eius electi, sicut scriptum est. Contaminant uerò mentem, quasi captiuam & perditam quandam, & nisi quis multum ad libertatem respiciat, in eorum abibit seruitutem. Afferunt nonnunquam terrenas uoluptates, & inutilibus delicijs locupletant, quemadmodum scilicet Aegyptiorum principes beatū Abraham, ut dimitteret coniugem, cupientes illum honoribus oblectare, & munerū oblationibus mœroris eius grauitatem lenire. Scriptum est enim, quod Abraham bene usi sunt propter eam, Saram scilicet. Et fuerunt ei oues & boues, uituli & asini, serui & ancillæ, muli & cameli. Quærit enim satan occasionem decipiendi nos, ut quasi semine & fructu nos priuet libertatis, suæq; libidini & contumeliæ mentem crudeliter subiuget, terrenisq; alliget concupiscentijs. Peruenit enim in eam olim insaniam, ut & cū Christo congrederetur. Et sursum ducens eum, inquit, monstrauit ei omnia regna mundi in momento temporis, & dixit ei diabolus: Tibi dabo potestatē hanc omnem, & gloriam eorum, quia mihi traditæ sunt, & cui uolo

Genes. 12

Abacuc 1

Luce 4

do eas. Tu igit̃ si adoraueris me, habebis omnia. PAL. Bene quidem habet, sed dic rogãti, & quæ utilitas sic afflicto, uel quomodo alleuiabitur? CYR. Deus sua gratia, uir egregie, mentem ægram, diaboli pedibus omnino subiacere nõ permittit, sed propugnat & eximit eum qui seipsum iuuare nequit. Videres si uelles hoc factum & in patriarcha Abraham. Nam quũ iusto omnis spes adempta esset, nihilq; omnino haberet quod ageret, mediator affuit deus, & uxorem ab Aegyptiorum libidine eripuit. Corripuit enim dominus Pharaonem cruciatibus magnis & terribilibus, domumq; eius propter Saram uxorem Abrahæ, dimittebantq; iusto uxorem absque contumelia. Deus igitur solus eripuerit facile captiuam mentem è diaboli manu, inq; pristinam restituerit honestatem. PAL. Destitui mur igitur interdum cœlestibus bonis, & ad turpia et abominabilia detrudimur? CYR. Sic dico. PAL. Nunquid hoc decet deum optimum, ut in aliquid tale nos sinat incidere? CYR. Decet sanè hoc deum maxime, & nisi hunc erga nos seruaret animum, te ita uellet, minime bonus, & uirtutum amãs esset. At nos ipsi accersimus nobis id mali, uniuersorum domi num ad iram prouocantes. Immittit enim sic in mentem infirmam ac imbellem. An non claman tem audis per unum sanctum prophetam: Ecce ego do super populum istum infirmitatem, & infirmi erunt in eo patres & filij simul, uicinus & proximus eius peribunt. Et de aliquibus scribit sapientissimus Paulus: Et sicut non probauerunt ut deum agnoscerent, ita tradidit eos deus in reprobam mentem, ut facerent quæ non decet. Manifestum autem & hoc diuinus Esaias facit, dicẽs quasi ex persona filiorum Israël, eorũ qui in peccatum ceciderant: Ecce tu iratus es, & nos peccauimus. PAL. Nunquid si nos ab honesto mentem auertimus, & peccatis obnoxij sumus, reijcie mus causam in deum, & impingemus ei irã quasi propter illã peccauerimus? CYR. Minime quidem illum incusabimus. Nam hoc esset insania. Dicentes autem: Quia tu iratus fuisti, & nos peccauimus tale quiddam intelligimus. Nisi tua iuuaremur benignitate, ò domine, nihil prohiberet, quin à peccato uinceremur, propter naturæ nostræ infirmitatem, atq; adeò semper posthac malitiæ implicaremur. PAL. Intelligo quod dicis. CYR. Diuina itaque protectione, & misericordia exuti, pœnasq; stultitię & nimiæ in peccatum procliuitatis luentes, infirmi & captiui, & quicquid tale est, esse declaramur. Id tibi ex Hieremię eloquijs, si ea legeris, contueri liquido cõceditur. Etenim effera Iudæorum multitudo, quamuis diuina beneficentia opulentas diuitias possideret, & in delitijs uersaretur, ac omnibus dominaretur inimicis, inq; summam & securissimam quæ hominibus cõtingere potest, nobilitatem peruenisset, inobedientiam tamen grauem, & peruicacissimam præ se ferebat, quasi uale Mosaicis mandatis dicto, & omnibus quæ prædicta erant, ita contemptis, in perniciem ac interitum suum concito, & irrefrenabili impetu rueret. Etenim sub quercu & populo, & arbore umbrosa, secũdum prophetæ uoces aras erigebant, & in lucis ac nemoribus templa dæmonijs fundabant, boumq; sacrificijs & thurificationibus, alijsq; omnibus deos ac saluatores uenerari dignos censebant, & nullis non id genus nominibus opera sua appellare non erubescebant, uenerunt autẽ tandem in eam dementiam, ut prophanis filiorum mactationibus gloriarentur, existimarentq; sic se dijs pinguissimum sacrificium offerre. His autem quotidie semper adijciebãt nouum quoddam facinus, quodcunque licentia suadebat, & ita legislatorẽ quamuis benignissimum in iram contra se non mediocrem prouocabant. Vt autem seruitutem à se temere excusserunt, accidit ut postea ab inimicis uincerentur, & in durissimam inciderent seruitutem Chaldæorum ac Babyloniorum. Illi enim uenerunt, & mancipia factos transmigrare fecerunt, urbemq; sanctam & celeberrimam excusserũt. Dicere uix ualebat præ dolore propheta Hieremias, quantum malum obsessis immineret. Et dixit, inquit, Hieremias: Sic dicẽs ad Sedechiam: Hæc dicit dominus: Ecce ego conuertam arma bellica, quibus uos pugnatis contra Caldæos, qui uos extra murum circundederunt in medio ciuitatis huius, & expugnabo uos in manu extenta & brachio ualido, cum ira & furore magno, & percutiam omnes qui habitant in hac ciuitate homines & iumenta, cęde magna, & morientur. Et post alia: Et ad populum istum dices: Qui sederit in ciuitate hac, morietur gladio & fame, & qui egreditur & confugit ad Chaldæos, qui uos obsident, erit anima eius ei in prędã, ac uiuet, eo quod confirmaui faciem meam super ciuitatem hanc in malum, & non in bonum. In manus regis Babylonis tradetur, & cõburet eum igni. Intelligis quod quando deum grauibus flagitijs exacerbauerimus miseri, non poterimus ultra hostium potentiæ obsistere, & quasi urgente & absumente nos diuina ira, serui ex liberis efficimur, ignominiosamq; ac miserabilem agimus uitam? PAL. Bene dicis. CYR. Delicatum ac uita contemptibilem, diuina lex ad inculpatam uitam quasi inciuitatem quandam inducit. Vnusquisque autem ad facienda utilia & necessaria, torpescit quodam modo, sed uictus secum pudore, uitam mirabilẽ agit, & quodammodo sanctæ ciuitatis est incola, quæ in uirtute fundatur, & in pietate promouet. At si quis uoluerit accedere ad mundanas uoluptates et illecebras, quasi ad quercum et nemus floridum et opacum, et morari in gaudijs huius uitæ, et in mentem ac cor suscipere multiformem uoluptatem quasi idolum dæmonijs gratum, suæ alacritatis fructum, tunc sanè meritò supernam gratiam talis amittit, et prædaturis fit obiecta et expositа præda, expulsusq; à pristina honestate quasi ex sancta ciuitate, submittit se postea uiolẽto iugo, prout imperantibus placet, longeq; abit à deo,

Rom. 1

Esa. 54

Hier. 21

à deo,& morali modo in Babylonem transmigrat extorris,à finibus terræ sanctæ in qua notus deus,& magnum nomen eius. Etenim qui tantas ærumnas tulerunt,& in manus hostiles inciderunt,& seruitutem apud inimicos ferunt, clamauere: Super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus quum memores essemus Syon. Laborat enim tali modo mens humana. PAL. Quid est hoc quod dicis? CYR. Nam ignaua quidem & supina semper illo est quodammodo in desiderijs bonorum quæ in manibus sunt, nec ualde intendit his quæ in potestate habet, at si aliò uocetur, & contingat priuari bonis præclaris quæ possidet, tunc tandem sentit, quæ passa est, & quanto conatu ac robore, insidiatorem & tentatorem repellere oportuerat. PAL. Verum est. CYR. Necessarium igitur, consultum & multum conducibile, prænoscere molestias, & inuoluntariæ seruitutis insidias, & præuertere uelociter dum tentamur, ea quæ omnibus malis nos subijcerēt, si succumberemus. PAL. Sic habet. CYR. Iam siquidem diuina ira nobis durissimæ seruitutis imponatur iugum, atq; etiam ut in reprobam mentem ueniamus, & obluctari difficillimum sit, dixerim utile esse, uel meminisse saltem ex quibus in quæ transierimus, & amarè deplorare ignominiam, supernique præsidij raritatem. Tristitia enim secundum deum, pœnitentiam ad salutem non pœnitendam operatur. Quando autem diuina ira nobis nondum intentata est, & adhuc restat facultas uolendi ac faciendi quod placet, possideturq; liber & non coactus ad utrunque bonum inquam, & malum motus, strenue uitāda est mollicies ad malum, & excutiendæ uoluptates hostiles, ne in aduersariorum manus ueniamus, qui huic seculo dicuntur imperare, etiamsi res postea feliciter succedant, de felicitate inquam, quæ in hoc mundo alicuius precij est: nam finis omnino secum turpitudinem & miseriam afferet. PAL. Quomodo dixisti? CYR. Vis dicamus de ueteribus exemplis? PAL. Admodū placet. CYR. Quum fames olim totam, ut dicitur, depopulare tur terram, uisum est filijs Iacob utile, ut proficiscerentur ad Aegyptios. Adolescētes autē erant numero decem. Profectionis causa erat emere alimenta, neq; ulla alia erat. Vbi aūt illuc uenere, & agniti sunt esse fratres Iosephi, qui frumenta distribuebat, & princeps Aegyptiorum erat, remq; auribus suis accepit Pharao. Et dixit, inquit, Pharao ad Ioseph: Dic fratribus tuis, hoc facite. Imple te saccos uestros, & abite in terram Chanaan, acceptoq; patre uestro aduenite, ne parcatis oculis suppellectilibus uestris, omnia enim bona Aegypti uestra erunt. Itaque Aegyptiorum dux quietem & delicias amplas illis promisit, & currus insuper exhibuit, ut demulceret eos, opinor, quibus descendere graue erat. At illi descenderunt cum tota domo, statim terræ ac regioni à deo datæ temporalium eduliorum præferentes usum. Multo sanè satius & melius in illa agere, etiamsi aliquantisper labor insumendus fuisset. Cęterum ubi in Aegyptum uenerunt, sperabant fortassis posthac euasuros se laborem quem domi pertulerant, præsentiumq; uoluptatum sensus eis dulcis erat. Verum tempore procedente ignominiosum seruitutis iugum subijt illa olim à patribus generosa & libera multitudo. Itaque amice, si cū mundana felicitate accidat labi in peccatum, ualde cauendum, siquidem libertatem magnificimus. Est enim abominabile & odiosum, seruiliter agere ac sentire. PAL. Optime dixisti. CYR. Cur autem non & illud dicimus, quod non mediocriter ad utilitatem eorum quæ nunc à nobis dicta sunt, faciet? PAL. Quid nam dicis? CYR. Rabsaces Babylonius Assyriorum dux, innumeram militum multitudinem olim secum adducebat, expugnaturus, imò à fundamentis euersurus sanctam ciuitatem. Admouitq; machinam suam solitam & potentissimam, nempe blasphemiā cōtra deum. Innumera enim blatteramenta dicēs, allocutus est tandem habitatores ciuitatis in hūc modum: Hæc dicit rex Assyriorum: Si uultis benedici, egredimini ad me, & comedite unusquisque de uinea sua & ficu sua, & bibite aquam cisternæ uestræ, usque dum ueniam & accipiā uos in terram, ut est uestra, terram frumenti & uini, et panum, et uinearū. Vide igitur, quod et iste promittat delicias et uoluptates uinearum et ficuum, appositeritq;: Ite, et bibite aquam cisternæ uestrę. PAL. Sed quid insinuant hæc, si spiritualiter considerentur? CYR. Duplici sanè modo malitiæ nostræ uis perficitur, uel enim uoluptatibus externis, uel implantatis uobis et internis. Et quibus uoluptas persuasa est, proclines in quoduis absonum flagitium prolabūtur. Exposuerit autem id nobis uerus Saluatoris discipulus alicubi dicens: Omnia quæ in mundo, concupiscentia carnis, et concupiscētia oculorum, et fastus uitæ. Legem autem peccati, et diuinus Paulus nobis nominat, habitantem in membris carnis, delectationes et uoluptates. Externæ uerò et aduentitiæ, ea quæ oculis conspiciuntur. Admiramur enim diuitias per oculos, item uestitus decentiam, et alia id genus quæ nonnulli sectantur, et multum extollunt sua sententia, quasi re suauissima fruantur. Itaque uineæ et ficus figura sunt externarum uoluptatum et deliciarum, ostendentes temporariam et statim marcescentem mundanarum rerū participationem. Habet item omnis mundana uoluptas cum suauitate breui et excœcationem. Oblectat enim fruentem illa, et simul obtenebrat et inebriat. Cisterną uero figura sunt internarum nostrarum affectionum, quæ nō externè afferuntur, sed in nobis scaturiunt, ab ipsa carne originem habentes. Horum igitur omnium et natura insitorum, et nullo opere acquisitorum liberam possessionem et usum amplum fore nobis promittunt aduersariæ potestates, siquidem cōtinentiam quasi sanctam et inconcussam ciuitatem relinquerimus, et ad regem Babylonis, qui typus

Psal.136

Gen.41

Esa.36

1.Ioan.2

Rom.7

Universidad de Deusto
Biblioteca

est satanæ, defecerimus. Et Rabsaces quidem, his qui ad Babylonios desciturí erant, retributionem & uoluptatem promittebat, at illí recte sapientes non obtemperabant. Semper enim uoluntatem mundana diligentem comitatur, necessitas seruitutis inuoluntariæ, & ut cũ mancipijs connumeremur. PAL. Verus sermo est, oro autem, ut dicas libenter roganti, qua nam ratione ab his liberemur & soluamur. CYR. Quæ nam alia uia esset, quàm ut diuerso modo habeamus nos ad primam & ueterem? Nam quum propriæ uoluntatis motibus uergamus, ut fœdè uiuere uelimus, relictaq; inculpatæ uitæ honestate, in seruilem mimeq; generosam mentem incidimus, ea tantum quæ super terram sunt sapientes, & carnis uoluptatibus modis omnibus incumbentes, & sic nos tandem in reprobam mentem cadere permittit deus. PAL. Igitur ad uirtutem recursu necessarium est. CYR. Absque mora scilicet, amice, ne concupiscamus mundanam uitam, iuxta illud quod per uocem Pauli recte dictum. Mortua enim est, & uita nostra occultata est cum Christo in deo. Petamus autem magis & sitiamus, ut in cœlestibus conscribamur, superneq; patriæ ac ciuitatis municipes simus, ad deum multum clamãtes: Remitte mihi, quoniam aduena sum in terra, & peregrinus sicut omnes patres mei. Nam qui ambulat super terram, & clarum municipatum in cœlis habet, ex ipsis operibus uerè appareret peregrinus. Insuper & Saluatoris discipulos hoc nos pro summa gloria ducere & facere iubet alibi, dicens: Fratres obsecro uos tanquam aduenas & peregrinos, ut abstineatis à carnalibus concupiscentijs, quæ militant aduersus animam.

Coloſ.3

Pſal.38

1.Pet.2

PAL. Nunquid igitur sufficiet ad faciendum uirtutes, taliter esse affectos, nempe si desinamus à malis concupiscentijs? CYR. Si manifestè fiãt hæc & ex addita lenitate, nempe spirituali. Scriptum est enim: Latum mandatum tuum nimis.

Pſal.118

Nónne duplex est coinquinatio, corporis & animæ? Consectaneum igitur opinor, & ualdè meritò, ut hi qui se polluere soliti sunt, pari studio & certamine abstergere se contendant. PAL. Recte dixisti. CYR. Sicut igitur duplex macula, animæ & corporis, ita meritò etiam duplex purificatio sit animæ & corporis. Veruntamẽ quoniam uita quæ in hoc mundo, peregrinatio uocari solet: sic affectis, utile fuerit uidere, idq; absque labore (siquidem uoluerit quis) eius rei figuram in Abraham, ad quem dictum est à deo: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & ueni in terram quam monstrauero tibi, & faciam te in gentem magnam, & benedicãte, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus, & benedicam benedicentes te, & maledicentes te maledicam, & in te benedicẽtur omnes tribus terræ. Intelligis quomodo non de terra & domo duntaxat, sed & de cognatione & de domo patris abscedere iusserit, & uenire in terram quam scilicet monstrabat ei ipse qui uocabat?

Geñ.12

PAL. Quid nam hoc est? CYR. Quomodo nõ manifestum, quod quando deus uocat, ut sectemur spiritualia, & uult eos quos hoc honore dignatur, egredi à mundana uita, et à uoluptatibus, carnisq; concupiscentijs, stultum esse, si quis putet quicquam hac re melius? Nam pro nihilo computetur patria & genus, & domus, & terrenorũ possessio. Sanè ad limilem nos fortitudinem et seruator noster uocabat, dicens: Qui diligit patrem uel matrem supra me, non est me dignus. Et qui diligit filium uel filiam supra me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. Adijce autem, quod & omnis qui relinquit fratres, uel sorores, uel patrem, uel matrem, uel uxorẽ, uel filios, uel agros, uel domum propter nomen meum, longe plura recipiet, & uitam æternam in hæreditatem habebit. Nónne summæ fortitudinis quæ in Christo intelligitur, opus esse dicis tam claram & celebrẽ uirtutem, an hoc pro nihilo apud te reputatur, sequi autem Christum pro magno habetur? PAL. Vtiq;. Vnde optima spe, et felicitate quæ in Christo erat exciderunt, ij qui ad nuptias uocati, negarunt se ituros, quorum unus quidẽ dicebat: Vxorem duxi, & non possum uenire. Alius uerò uillam se emisse dicens, temporaria, uocatione faciebat meliora. CYR. Euge ò Palladi, nam probabilia dicens, & magna docilitate ad intelligendũ sermonis finem tam alacriter procedens, multũ nos exhilaras. Vide itaque, quod eos qui integre & omnino deum sequuntur, & ea quæ carnis ac uoluptatum spe in illum postponunt, comitatur opulenta supernę benedictionis participatio. Etenim quid dicebat Abrahæ? Et faciam te in gẽtem magnam, & benedicam te, & quæ sequuntur. Vides quantam ei spiritualium bonorum accumulat multitudinem? Iam quomodo Abraham à proprio loco discesserit, haud indignum fuerit uidere? Accepit eum, inquit, Abraham Saram uxorem suam, & Loth filium fratris sui, & omnium substantiam eorum quæcunque possidebant, & omnem animam quam possederunt in Charan, & exiuit ut iret in terram Chanaan, & pertransiuit Abraham terram in longitudine eius usq; ad locum Sychem, ad quercum excelsam. Egrediebatur quidem ex Charan, nihil illic sibi relicto, & cum omni genere ac suppellectile, in terram Chanaan ocyssime abijt, quam monstrauerat ei deus, & transijt terram in longitudinem eius, & ad terram uenit excelsam. Etenim qui diuina oracula proxime sequi uult, & diuinam uocationem multa cura dignatur, exeat penitus à uita uoluptaria, & quasi cum tota familia suarum cogitationum, & nulla ibi relicta, ubi olim erat. Sic enim recte discedit, & transit in terram in quam à deo uocatus est, sicut beatus Paulus scribit: Contendite ut comprehendatis cum omnibus sanctis quid latitudo & longitudo, et sublimitas, et profundum mysterij Christi. Tunc enim ad quercum uenit excelsam, hoc est ad habitum uirtutũ sublimem, et nihil

Matt.10.

Matt.19

Epheſ.3

& nihil quod ad sapientiam attinet uile uel abiectum habentem. Eunti autem iam adhuc, quæ bona concedantur, iterum ex sacris literis cognoscemus. Apparuit enim, inquit, dominus Abrahæ, Gen.13 & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc, & ædificauit Abraham ibi altare domino, qui sibi apparuerat. Etenim quum adhuc in terra patriæ suæ habitaret, & nondum in sanctam concesserat terram, unum datum est ei oraculum, quod in aliã relicta propria transire debeat. Vbi autem uenit in terram Chanaan cum omni familia & suppellectili, et ad sanctã peruenit terram, diuinæ apparitionis gratia & spei securitas data est, cum firma promissione. Et primum quidem exiuit, deinde aram excitauit. Iam nobis quoque secundum similem sermonis figuram, quandiu manemus in mundo ac uoluptatibus abominandis, & nobis aduersantibus, nulla erit à deo gratia, ubi autẽ uocati fuerimus, et diuinis obediuerimus legibus, et ad promptitudinem ac desiderium transierimus quasi in terram omnibus bonis excelsam: tunc deus suæ claritatis cognitionem immittit, et firmam pacem promittit, sicq; stabilem in nobis mentem operatur, ut iam quodammodo possimus sacrificia offerre spiritualia, et bonus odor fieri Christi, deo et patri, ut scriptum est, exhibereq; ei corpora nostra, sacrificium uiuum beneplacitum deo, rationalemq; et in spiritu cultum, approbatum corũ deo. Admittit enim libenter spiritualis cultus modos, remq; hanc spirituale censet sacrificium. PAL. Itaque eos qui à malis digrediuntur, decet ut ad meliora contendant, et admittere libentissime diuinam uocationem, immorariq; in his quæ à lege magnifiunt, & à deo laudem eximiam sortita sunt, atque adeò ut si regredi uelint retrorsum, et redire ad aliquid nefarium, illum crimine liberaturi non simus. CYR. Profectò amice, ærumnosissimum est iterum uelle laborare eo morbo, à quo per uirtutem dei semel erepti sunt. Mundana uita lubrica, atque adeò periculosum uel respicere in illam, et solam memoriam delictorum habere, mentem in eorum dilectione relicta. Auerte, inquit, oculos meos ne uideant uanitatem. Vanitas enim, ut uerè dicam, est huius uitæ occupatio & distractio, & in temporalibus uoluptas. Quod autem uolens recte ambulare, ab illis auelli debeat ac discedere, & admittere eam solam quæ est in animo, & suauem ueri considerationem, discet quis & hinc facile PAL. Vnde dicis? CYR. Sodomarum incolæ exagitati grauiter uoluptatibus quæ præter naturam, & dehonestantes legem congressus quam ad filiorum procreationem natura definierat, deperibãt adolescentum formositatem, & nihil non quod absurdum perpetrantes, ad iram prouocabant, & quasi ad uindictam contra ipsos cogebant conditorem quamuis misericordem. Quum autẽ tempus quo illi pati debebant, & quod longanimitatem qua tolerabantur absumpserat, in foribus esset, contulerunt se in Sodoma qui ultionem exe-

A cuti sunt. Scriptum est enim: Venerunt autem duo angeli in Sodoma uespere, Loth autem sede Gen.19 bat apud portam Sodomorum. Vt autem uidit Loth, surrexit in occursum illis, & adorauit facie super terram, ac dixit: Ecce domini declinate in domum pueri uestri, & manete, & lauate pedes uestros, & diluculo facto abibitis in uiã uestram. Et dixerunt: Non, sed in platea manebimus. Et coẽgit eos, & declinauerunt ad eum, & ingressi sunt in domum eius, & fecit illis conuiuium, & azymos coxit eis, & comederũt, priusquam dormirent homines. Etenim Loth, utpote consanguineus Abrahæ, & in rectis enutritus legibus, non paruam diuinæ pietatis rationem & curam habe
B bat, & habitabat in Sodomis, eratq; apud illos hospes & moribus & genere. Quæ enim communio lucis ad tenebras, uel quæ pars fidelis cum infideli, sicut scriptum est? Vincebat autem magno 2.Cor.6 studio eius regionis mala, & solitam uitæ uiam ipse incedens sanctis occupabatur studijs, hospitalitatisq; legem, deo gratissimam sciens seruabat sedendo apud portas ciuitatis, & ingressuros amice compellando. Postquam autem uenerunt angeli, qui pœnam sumpturi erant de his qui in frenis libidinis rabie furebant, occurrit uelociter, solitaq; sua bonitate rem manifeste prædicit. Adorauit enim facie super terram, ut irent in domum suam, hortando ut fruantur charitatis legibus. Illi autem dixerunt non, sed in platea quiescemus.
C Per hoc signantes se hospites, & tecto carere, & incitabant opinor ad feruentius studium, eũ cui hospitalitas placebat, tantum non ciuiliter insinuantes, quod non permittat ipsos honeste, domicilio, & in triuio abiectos esse. Id iustus intelligebat, & magis urgebat, non ratus rapinam uel lucrum, recusationem, quasi scilicet frigida, & minus seria mente inuitasset, unde & introducebat eos, & infermentatos panes apponebat, ac conuiuiũ apparabat. Et hęc quidẽ iustus faciebat. Sodomitæ uero soli & obscœnæ libidini dedit, iusti do munculã prophanè cingentes, et in summam peruenientes impudentiã, rogabãt ut permitteretur eis solita facere, et quos oportebat hospitaliter tractare, uolebant libidine præter naturã diuexare.
D Quin & Loth à nepharijs facinoribus abstrahentem, perdidissent, statimq; apprehendissent, ut id ipsum pateretur, nisi affuissent qui eũ seruassent. Extendentes aũt uiri manus, attraxerunt Loth in domũ ad se, & ostiũ domus clauserũt, uirosq; qui apud ianuã erant cæcitate percusserunt, à paruo usq; ad magnũ, & fatigati sunt quærentes ianuã, Sed non in hoc solo adiuuerunt illum. Scriptũ est aũt iterum: Vt aũt diluculum factũ est, urgebant angeli Loth, dicentes: Surge, & accipe uxorẽ tuã & duas filias tuas quas habes, et egredere, ut ne et tu pereas cũ iniquitatibus ciuitatis. Et turbati sunt & apprehenderunt angeli manũ eius, & manum uxoris eius, et manum filiarum eius, eo quod parceret dominus illi. Indicium autem tibi sit ualde manifestum, dum non solis uerbis nos extimu-

lat,& adhortationibus menti immissis ut discedamus à peccato, sed tantam benignitatē nobis etiā exhibet uniuersorū saluator deus,ut efficaci subPsal.72 sidio adiuuet secundum quod scriptum: Apprehendisti manum dexteram meam, & in consilio tuo deduxisti me. Nam quoniam hominis natura non ualde generosa est, neque satis idonea ut malum effugere queat,simul quodammodo nobiscum certat deus,& duplex concedere beneficium uidetur, persuadens admonitionibus, ut subsidium inueniamus,& fortuus illud præstans, quàm ut malum præsens & uiolentum, prætalere possit. Vides uerum illud esse,quod pauci sint qui iustitiam exerceant,et bonorum utrorum maHiere.5 gna sit raritas? Virum enim fidelem inuenire arduum opus est, iuxta scripturam. Veruntamen qui talis est electus,& diuinam gratiam non perfunctorie assecutus. Nam licet cum alijs in hoc mundo misceatur, nihil tamen inde damni sustinet,sed ut lilium ex spinis decerpitur, nec perit cum impijs iustus,secundum sanctorum uoces.

PAL. Nunquid igitur diuina misericordia & sanctorum angelorū succursu,& malitiæ improbitatem abluimus,& sine dubio inueniemus nos nullo modo malorum supplicijs irretiri,deo manifeste credentes clamanti per unum prophetaEsa.43 rum: Ego dominus deus tuus, tenens dexteram tuam,dicens tibi ne timeas. Iacob paruulus Israel,ego clamaui tibi,dicit dominus,redemptor tuus Israël. CYR. An non esse coadiutorem sanctorum, omnipotentem Deum exposuit,quod Loth angelorum manu apprehēditur? Dei enim figura erant,tres quidem in principio Abraham accedentes ad quercum manere,duo uero SodoIoan.5 ma ingressi. Neque enim pater quenquam iudicat,iuxta ipsius saluatoris uocem,sed omne iudicium dedit filio comitante illum manifeste,& in eo naturaliter existente sancto spiritu. PAL. Bene admodum intelligis,sed si placet consideremus & cætera. CYR. Sine mora dicam. Et factū est,inquit,quando eduxerunt eos foras, & dixerunt: Saluans salua tuam ipsius animam, ne respexeris retrorsum,neque stetteris in omni circumregione,in monte saluum me fac, ne forte simul comprehendaris. Ex illo dicto,Salua tuam ipsius animam,dico manifeste dici, Animam tuam castam serua, & ne communices peccatis alienis, sed esto mundanorum exemplis superior. Nihil enim omnino est,quod anima cōmutari potest. Quod enim commodum hominis, quamuis totum mundum lucretur, & animæ suæ iacturam faciat. Quod autem iubetur sine reuersione iter facere significat,quod non debeamus cōuerti ad malitiam & uelle eadem sentire & eligere,quæ hiqui propter intemperantiam ignis pœnam ferre Luc.9 cogunt ur. Nullus enim,inquit,qui manu ad aratrum posita retrorsum spectat,idoneus est regno cœlorum,sed teneri in uia salutis, & neque hinc & inde distrahi, & mentem friuolis mundanarum concupscentiarum imaginationibus leuē & agitabilem permittere,sed cōstantem ac uigilem semperq; ad meliora respicere meditantem: seruare autem adhuc aliquid magis debere nos dicam. Dicit enim angelus illum iter facere non solum absque respectione & reditu,sed apponit utiliter: Ne steteris in omni circum regione,quo mea sententia significat periculosum & damnosum esse, segniter ac ignauiter à malo euolare. PAL. Dic Hiere.49 quomodo? CYR. Prophetic us sermo scribit: Væ facientes opus domini negligenter. Currite autem ut comprehendatis,etiam ipse diuinus Paulus alicui dicit: Nam non uelle strenue agere,& à malis celeriter exire, quum mens ad suum prin- 1.Cor.9 cipium reduci non patitur,& quasi cum indignatione à singulis malis abstrahitur, ad omne autem quod utile est ægerrime impellitur, nihil aliud fuerit quàm stare in campo malitiæ, è quo tamen cursim exire oportebat,ne dum cessas ac moraris supplicio simul impliceris,priusquam termines exeas,priusquam maculam eluas, priusquā inquinamentum quod ex antiqua ignauia menti insedit abluas,priusquam alleuies crimina,& salutare iugum subeas refocillandus per dominum. Optimum igitur præceptum est: ne stes in omni campo,hoc est ne ullo modo deprehensus moreris in malitia,sed ascende quodammodo ad eximiam quandam & spectabilem uitam nihil habentem humile,sed excelsa,sublimiq; conspicuam uirtute,& ab humili sensu, hoc est terreno & carnali liberatam,tanquam in montem. Scri- Psal.15 ptum est enim: Potentes Dei super terram uehementer eleuati sunt. Sanctis enim dignum est sapere quæ longissime à terra. Et pulli uulturum ad summa uolant,ut scriptum est, quandoquidem habent in cœlo tanquam in monte municipatum, transferunturq; in supernam patriam. Scribit etiam alicubi Paulus: Quæ sursum sunt quæ- Coloss.3 rite,non ea quæ super terram. PAL. Vita igitur sancta,& spiritualis,& excellentior est ea conuersatione, quæ infra se intelligitur & immundis ac terrenis intenta,peccatum amat. CYR. Bene dixisti. Hoc enim noster sermo declarat, admireris autem & hoc. PAL. Quod? CYR. Nam beato angelo dicente, ut sine reditu & respectu diuinus Loth currat,& in montem transe- Gen.19 at,ille rogabat,dicens: Quæso domine,quia inuenit puer tuus gratiam coram te, & magnificasti iustitiam tuam quam facis in me, ut uiuat anima mea. Ego autem non potero saluari in monte, ne apprehendant me mala,& moriar. Ecce ciuitas hæc iuxta,ut fugiam ego illuc,quæ est parua, illic seruabor. Et dixit ei, inquit: Ecce admiratus sum faciem tuam,& in uerbo hoc,ne euertam ciuitatem de qua locutus es,festina ergo seruari illic,non enim potero facere rem donec uenias tu illuc, propter hoc uocatum est nomen ciuitatis illius Segor. Sol exiuit super terram, & Loth ingressus est in Segor. PAL. Et quæ etiam inde nobis utilitas, uellem ut bene nosti, doceres. CYR. Non intelligis, quum tamen docilis

docilis sis, uirtutem ab his qui nuper malitiam effugere, & in uiam salutis eundum arbitrantur, non statim neq; primis conatibus apprehendi, & ut uellent, ad eam peruenire. Neq; repente quis ad eximiam conuersationem reducitur, neq; subito ab affectionibus sibi insitis quis alienabitur, sed paulatim ab his se elõgat, & quantũ ad promptitudinem ac initia maiorum & sublimium conatuum attinet, concessurus est ad uitam probatiorem quasi ad terram aliam, sed nondum in excelsam, & quæ undique cum gloria cõspicua sit, qualis scilicet est instructio legalis ad initia uiæ optimæ ducens. Scriptum est enim: Initium uiæ bonæ, facere iusta. Quemadmodum discere cupientibus, & mysticas contemplationes desiderantibus, utilis quidem initio, & maxime congruus initiationis sermo. Vbi autem peruenerint in uirum perfectum, & in uirum staturæ plenitudinis Christi, congruet iam quodammodo, sublimior contemplatio. Sic & hic dico in moribus & bonis operibus, non statim qui attentant, ad prorsus inculpatam, hoc est ad summam & excellentissimam uitam redire poterunt, sed progressus fit paulatim ad habitum uix cœptum, exordio à paruis & congruis sumpto, & tantum non curritur ad conuersationem ac uitam sublimiori & arduæ subiectam, ut in ciuitatulam monti excelso uicinam. Hac ratione & iustus Loth figura eorũ est, qui sic affecti, non enim statim in montẽ ascendit, sed in paruam ciuitatem Segor diuertit. Nónne & in euangelicis prædicationibus id genus dispensationum sæpe inuenimus? Vnde & beatus 1.Cor.7 Paulus per Epistolã scribit: Bonũ uiro mulierem nõ tangere, propter stuprum autẽ unusquisq; suã uxorem habeat, & unaquæq; uirum suum. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum præceptum. Vellem enim omnes homines esse sicut meipsum, sed unusquisque propriũ donum habet à deo, unus quidem sic, alius uero sic. Vides quomodo summam continentiam quasi montem ascenderit, dicens: Bonum uiro mulierem non tangere, permittit autem nos diuertere in Segor, hoc est in doctrina quæ sublimi inferior est, nempe quod licet iungi uxori soli & propriæ. Terram quoque optimam fructus daturam hanc Matth.13 Matth.25 quidem centuplos, aliam uerò sexagecuplos, aliã autem trigecuplos seruator noster dicebat. Quin & talentum non in æqua mensura, sed uni quidẽ quinque, alij uero duo, alij autem unum distribuit, opinor quod per hoc demonstrârit inæquales habitus distribui, unicuique ut studium & ratio est. Nam, ut iam dixi, unusquisque suum donum ex deo habet, unus quidẽ sic, alius uero sic. PAL. Bene dicis. CYR. Permittit quidem beatus angelus diuerti in Segor. Ecce enim, inquit, admiratus sum faciem tuam, & in nomine tuo ne subuertam ciuitatem illam, de qua es locutus, festina igitur ut saluerís illic. Deinde dicit: Sol exijt super terram, & Loth ingressus est in Segor. Admiratus autem ò amice, discere cupis, quæ sit & horũ dictorum mens? Admiratus enim, inquit, faciem tuam, ut ne subuertam ciuitatem hanc de qua locutus es. Etenim non probatur deo, uita in uirtutibus secundum ueritatem non perfecta, & adhuc ab affectionibus uincí ab eo reprobatur, aq; condemnatione non longe abest, ueruntamen per misericordiam permittit, ac indulget id cuius natura initio capax, seruari iubẽs etiam meditantes adhuc bonum, neq; ualde culpatam agentes uitam, sed & his qui ad id mensuræ pertingunt, & ad hunc statum contendunt, non absq; diuino lumine, & superna doctrina auxilium datur. Exortus est enim, inquit, sol, & ingressus est Loth in Segor. PAL. Valde ueri símilia dixisti. CYR. Itaque beatus Loth permittente deo in ciuitatem tum paruam ingressus est, redarguitur autem ad hoc infirma uxor eius, comes eius quæ sequebatur. Respexit autem retro, & facta est statua salis. Vide obsecro, quod mens quæ uir est, & uirilis sensus, etiamsi nõ perfecte assequatur opus quod deo placet, contenta uirtute, sed paulatim ad meliora pro uiribus affectionum habitus procedit. At si infirmior fuerit & non uirilis, cuius figura est mulier, sua ad malitiam conuersione, omnino fit inutilis. Hoc enim opinor significare, factam esse statuam salis, in symbolum infatuati cordis et mentis, eo quod ad stultitiam transire uoluit, & ut extreme insensata sit, obduruit. Nam et ipse ser- Matth. 5 uator dicebat: Infatuatum sal ad nihil ultra ualebit, sed inutile erit prorsus, & foris mittitur, & ante hominum pedes proijcitur. Mulier itaque in lapidem obriguit. Apponebat autem non multo postea Loth, scriptum est enim: Ascendit autem Loth ex Segor, & sedit in monte ipse, & duæ filiæ eius cum eo. Nam mens quasi per gradus & ascensus procedit ad perfectionem, et pergit paulatim ad id cuius principio non erat capax, et ad meliora ad quæ accedere nõ erat idonea. Prudentiæ uero et fortitudini spirituali quasi duabus filiabus se committens, et infra relicta molicie, et delitiarum amore, quarum typus erat mulier, habitat dein quasi in monte et specu. Insinuatur autẽ nobis per montem quidem sublimitas et fastigium spiritualis perfectionis, per speluncam uero firmitas et soliditas perseuerantiæ in uirtutibus. Scriptum est enim sic de uiris bonis: Ambu- Esa.33 lans in iustitia, loquens uiam rectam, odio habẽs iniquitatem et iniustitiam, et manus excutiens à muneribus, obturans aures ut non audiat iudicium sanguinis, claudens oculos ut non uideat iniquitatem, hic habitabit in excelsa spelunca fortis petræ: Est et alia ueri símilis super hac re sermo. Nam petra quidem Christus, eo quod fortissima 1.Cor.12 et illæsa summa omnium substantia. Specus autẽ in Christo intelligitur ecclesia, quæ sanctorum est diuersorium, pie uiuentium tegmen, quam inhabitant iusti, et quicunque ignis supplicium euaserint. PAL. Sermo hic, amice, bene habet, uellem autem et ego per alias demonstrationes causam nostram tractari. Operæprecium etenim et

dignissimum arbitror de rebus utilibus abunde A edoceri uelle. CYR. Etiam ò Palladi, uera dixisti. Nam mentis nostræ quæ discendi auidissima, res fructus erit. Porrò sermo noster omnem torporem superabit, non enim istum, mihi uidetur, tam præclaris & iucundis narrationibus intempestiuum silentium quod clam irrepit exposcere. Itaque quod oporteat, prout possibile est, modis omnibus ab affectione & societate malorum separari, & quod redire ad uirtutem nō liceat aliter quàm hac ratione, considerabimus absq; labore, mentalibus oculis attendentes, ea quæ diuinus Abraham mire egit, & filij Israël in egressu suo, quando olim tyrannidis uincula diruperunt. PAL. Dic igitur seorsim, quod si facere uoles, ut bene nosti, opulente nos exhilarabis. CYR. Dicebam itaq;, quomodo diuinus Abraham intolerabili aliquando fame & rerum necessariarum penuria coactus, non sponte ad Aegyptios descenderit, & necessitati cesserit, quū autem hospes & aduena esset, molestus & tyrannus Pharao eum secum habitare fecit. Volebat enim concupiscentijs temerarijs coniugē eius uiolare, sed accensum ad turpis flagitij desiderium, perpetrare quod uoGen.12 luerat, non permittebat deus. Cruciauit enim, inquit, Pharao cruciatibus magnis, propter Saram uxorem Abraham. Imago autem & figura diabolicæ intemperantiæ Pharao. Hoc enim spectat, ut suæ immunditiæ semina etiam in exercitatissimorum & sanctorum intellectus inijcere possit, quo uelint fructus facere sibi gratos & iucundos, omnis scilicet generis peccata, & conatur quidem ut omnes suæ tyrannidi subijciat, natura enim multum habet imbecillitatis. At deus minime permittens, retrahit & impedit modo quodam conatus contra sanctos, & maligni insidias. Non aliter autem effugisset damnum diuinus Abrahā, nisi relicta Aegyptiorum redijsset ad regionem quā illi ab initio deus dedit, & abiens in bonis operibus diligēter sese exercuisset. Scriptum est autem sic:Gen.13 Ascendit autem Abraham de Aegypto, & uxor eius, & omnia quæ eius, & Loth cum eo in desertum. Abraham autem erat diues ualde in pecoribus, & argento, & auro, & abijt unde egressus est in desertum, usq; in Bethel, usq; in locum ubi tentorium eius fuit prius inter Bethel & inter Hai, in locum altaris, quod fecit illic prius, & inuocauit illic Abraham nomen domini. Intelligis igitur, quod his qui ad aliam uitam recurrunt à mundana intemperantia, opus est, quasi omnia sua, cū tota domo & toto genere simul aufferre. Adiecerim autem, quod & cum omni suppellectile sua, ab Aegyptiorum terra patriarcha Abraham euaserit. Abeundum enim, & contendendum modis omnibus cum omni domo quodam modo, in desertum, hoc est ad imperturbatum & purū mētis statum, unde & initio hominis natura egressa est, quæ supernorum bonorum inopia ad deteriora procliuis fuit. Hoc enim ænigmatice ad exteros signat descensus à terra, quasi tētorio quod quod ab initio, & gratissimum erat, in qua & altare. Nam sic recurrentes illucusque, erimus in regione & loco altaris primi, hoc est sanctificationis agnatæ, inuocabimusq; & nos uniuersorum deum, prophe:icum illud prouerbium dicentes: Domine, extra te alium nescimus, nomen tuum Esa.26 nominauimus. PAL. Vrbanissime dixisti.

CYR. Videbis autem rem nō aliter se habere, si ea quæ à filijs Israël olim gesta sunt tecum expenderis. Quandoquidem Aegyptij olim fame depellente, etiam nobiles & ex radice sanctorum liberos in seruitutem inopinatam & inexpertam subiugantes sibi ferociter opprimebāt. talem suæ in illos crudelitatis occasionē componentes. SurBrexit enim, inquit, rex alius super Aegyptum, Exod.1 qui nesciebat Ioseph, dixit autem genti suæ: Ecce gens filiorum Israël, magna ualde multitudo prę ualet super nos, uenite opprimamus eos fraudibus, ne forte multiplicetur, & quando acciderit nobis bellum, addantur & isti aduersarijs, & debellantes nos egrediantur de terra. Contristabat enim Aegyptiorum terræ imperantem, etiā uelle aliquando libertatem à uiolentis uinculis uidere eos, qui præter uoluntatem subiecti erant. Et præfecit eis, inquit, præfectos operum, ut affligerent eos in operibus, & extruxerunt ciuitates munitas Pharaoni, Pithom, & Rameses, & On quæ est Heliopolis. Fructus enim erant intolerabilis fæuiciei, ærumnæ perpetuæ in luto & latere, ciuiC tates munitis turribus exaltatæ, & in agris palearum congregatio. Sine mercede autem hæc et magno sudore & laboribus perficiebantur. Etenim mundi rectores huius seculi, ubi manibus suis coperint miseras hominum animas luto & lateribus, & his quæ super terram & circa diuexāt, molestaq; & inutili distractione addictas tenent. Sic enim carnalia opera uitam difficillimam, & amarissimā susc ipere cogunt. Vnde laborare coactis nulla utilitas. Quid enim utilitatis opera carnis, & affectiones miseræ animæ afferrent? sed à nobis diabolo & dæmonijs lucrum quoddam accedit, & aduersariorū regno, diuitiæ & gloria erūt, quemadmodum scilicet & Pharaoni ad magnam cedebat gloriam, quod ciuitates illi extruere cogeD bantur sine cibo & mercede filij Israël. PAL. Sic habet, etenim sermo ille ualde uerus est. CYR. Itaq; labor filiorum Israël figuram & quasi imaginem inanium & prophanorum super terram studiorum nostrorum depingit, satana & aduersarijs potestatibus malignis cum eo, urgentibus & compellentibus. Eos enim diuina scriptura nomine præfecti operum significat. Ego autem hoc dixerim grauem occupationem, quæ plena quidem sudore & labore, fit autem quasi luto & immundicijs & obscœnis uoluptatibus. Verum miserabatur et tunc deus eorum, qui durissima et crudelissima ab Aegyptiorum tyrannide ferre, et indigne seruire cogebantur. Ministrū enim suæ in illos mansuetudinis optimum statim excitauit Mosen. Nónne et erga nos hæc ipsum facere inuenimus.

uenimus. Nam quum prolapsi fuerimus in pecca tum, concedit quidem misericordiam, mediatorem autem ad liberam ducentem uitam, in omnium cordibus suam immittit legem. PAL. Intelligo quod dicis. CYR. Vis igitur lata historia diuisa, sequentia ut habent dicamus? PAL. Vtique. CYR. Scriptum est igitur sic: Et post hæc ingressus est Moses & Aaron ad Pharaonem, & dixerunt ei: Hæc dicit dominus deus Israël: Emitte populum meum, ut mihi festum agant in deserto. Et dixit Pharao: Quis est cuius audiam uocem, ut dimittam filios Israël, non noui dominum, & Israël non dimittam. Etenim Moses & Aaron affirmabant Israëlitas debere dimittere terram & regionem Aegyptiorum, uocante deo ad festum. Festum enim reuera est, liberari ab inuoluntario seruitutis iugo, & deo subdi, et quæ grata illi facere, nullo obsistente, & cogente, ut eligamus & diligamus quod illi placet. Multum autem nugatur Pharao, & contra diuinam gloriam blasphemat, dicens se nescire, quis sit dominus, neq; se dimissurum populum. Porrò diuinus Moses nullo modo cessat & affirmat oportere facere, quod deo placet. Nam impediente satana, eos qui sub se sunt, ne liberè abeant, oportet opinor uiriliter resistere & superare omnia præpedimenta, minimè etiam formidare, sed urgere dicentes: Deus Hebræorum uocauit nos. Ibimus itaq; uiam trium dierum in desertum, ut sacrificemus deo nostro, ne forte occurrat nobis mors & cædes. Hæc enim nobis tunc sapiens clamabat Moses: Non enim, ò Aegyptij, sicut à nobis fit, uitulus à uobis Hebræis colitur, neq; sus, neq; capra, neq; statua uiri, neq; uolatilium figuratio, neq; reptilium imagines quæ in templis statuuntur nobis sunt. Vocauit autem nos deus & dominus, qui uniuersum hoc fabricauit. Magnus igitur Hebræorum deus, & non ordinandus cum Aegyptijs, sed est super omnem creaturam, qui in desertum nos uocat, ut offeramus illic ei sacrificium sibi gratum. Sanè Aegyptus obtenebrata dicitur. Recte autē opinor debere nos, siquidē spirituales sumus, spirituali conferre eam quæ in umbra & figura. Oportet enim nos abire ab omni re quæ obscurare solet. Et quemadmodum ingressos in regionem, quæ tyranno subiecta, satanæ inquam, pronitatem peccandi, frenuè urgere ut mutetur in liberam & puriorem uitam, & incedere in uiam conuersationis quæ in lege, & non eam quæ subdita dæmonibus, tunc enim bene poterimus iustitiæ fructus sacrificare deo. Mittendos uerò dicit filios Israël in uiam trium dierum per desertum, hoc autem, ne sint propè termini impietatis & uitæ purioris, significat. Sapienterq; monet diuinus Moses, & bona occasione, multum separari debere ab Aegypto, eos qui à deo uocati sunt, ne fortè occurrat nobis mors uel cædes. PAL. Et quid nam hoc est, non enim in promptu est omnibus qui intelligere uellent. CYR. Ego dicam: Aegyptijs mos erat, seruatus autem est mos ille ab idololatris usq; in hunc diem, ut ingredientes in templa, caueant occurrere mortuo corpori. Summā enim coinquinationem hoc dicunt. Et hæc non solum in Iudis requirunt festis, sed & in communibus spectaculis. Itaq; ex ipsorum moribus sentire illos uult, quod non possint ipsi sacrificare in aperto loco, ubi eos prohibeat, si forte occurrat mortuus uel occisus, hoc est uel lege naturæ mortuus, uel uiolenta morte interemptus. Vobis enim dicebat templa sunt ac delubra, fenestrēq; & portæ intra quæ confugientes purè sacrificare potestis, sicut uos putatis: nos autem cogeremur in media urbe, in triuijs & agris sacrificare expositi periculo, quod mortuorum spectaculo polluamur. Hoc enim uidet omnino impedire. Et historiæ quidem sermo sic se habet, ut in Aegyptiorū moribus uerisimile. Est aūt rectè dictum à Mose sapientissimo, etiam si spiritualiter intelligatur. Oportet enim nos quasi in deserto sacrificare, & sanctum festum perficere domino, aq; Aegyptijs separatos cauere, ne mortuos uideamus. Ociosa eīm mente & longe secedente, ne mundano more obtenebretur, et liberante oculum à rebus quæ ad mortalitatem & corruptionem adducāt, sacrificemus purè omnipotenti deo. Opera autē mortua sunt ea quæ carnis, mundana uerò obtenebratio, ex malis & friuolis occupationibus uapor purum & lucidum mentis oculum coinquinans, à quibus purè deo seruire uolentes, separari debere, etiam hystoriæ docet sermo. PAL. Etiam hoc est clarum, reliqua igitur pertractemus.

CYR. Israëlitas magnum & ingens pristinæ libertatis tenebat desiderium. Vnde respicientes tum ad hoc, grauiter prouocabat ad iram eum qui seruitutis iugo ipsos alligabat, ita ut opus ocij esse id genus desideriorum, dicens, intentari iubet operosum laborem. Et constructio præter morem exigebatur, & distributio palearum inso lito modo negabatur. Dicebant enim: Quia uacatis, ocioſi estis, propter hoc dicitis: Eamus & sacrificemus deo nostro. Nunc igitur euntes operemini, palea enim non dabitur, & ipsam laterificij constructionem dabitis. Videbant autē scribæ filiorum Israël seipsos in malis dicentes: Non relinquetis à laterificio, quod pertinet ad diem. Occurrerunt autem Mosi & Aaroni, uenientibus illis in occursum: Respiciat super nos deus & iudicet: quia abominabilem fecistis odorē nostrū coram Pharaone, & coram seruis eius, ut daretis gladium in manus eius ut occidat nos. Nónne amice uerū esse dicis, quod quando quis uoluerit à iugo diabolicæ improbitatis liberari, & præclarā liberamq; gloriā cultus diuini eligere, uacare scilicet & uidere uerè dominū, sicut in Psalmis cantatur: Vacate & scitote, quia ego sum dominus. Psal. 45
Improperabit nobis id studij tanq; prophanam rem, & qui insurgit cum alijs malis & immundis spiritibus, omnium inimicus, secundum suam consuetudinem crudeliter coget, carnali &

terrena immundicia & mūdanis distractionibus occupari, nec permittet auelli à solita malicia, difficultatem & in hoc faciens, quasi non satis antea esset molestiarum et malorum. Hoc enim opinor significare laterum constructionem, & priuationem eorum per quæ illa facile fieret, ut sunt fœnum et palea. Natura autem solemus tunc magis promptè ac fortiter solita inquirere, & feruentioribus desiderijs ad ea accendi, quando aliquid apparet intercedere, quod quasi necessariò urgeat ad id quod impossibile assequi. Sanè diuina lex quæ humanam mentem post peccatum instruit, ideò amara est, & ad id quod hæc maxime deside rat, inuitat, quasi contra legislatorem clamare docens. Quod in umbra demonstrent tibi scribæ filiorum Israël, qui diuexabantur operibus, & in his difficilem uiam uidebant, magna enim palearum charitas erat, unde multum increpabāt Mosen & Aaronem, huius rei autores illos fuisse dicentes, & nunc molestiorem improbitatis occasionem tyrannis datam, non aliam ob causam, quàm quod persuasi sint illorum sermonibus, libertatis ipsos magno desiderio teneri. PAL. Non putas illos dicere cōsectanea & uera? CYR. Omnibus modis ô Palladi. Simul enim ac nos desiderium utile & recta ratio reduxerint, ut uelimus ea quæ deo probantur & legis quæ pietatem docet memores simus. Vrget omnium inimicus, ut deterius habeamus. Veruntamen prodít ac seruat deus. Vnde et dicebat ad Mosen: Va de, dic filijs Israël: Ego dominus, & educam uos de potentia Aegyptiorum, & liberabo uos de seruitute eorum, & redimam uos in brachio excelso, & iudicio magno, & sumam uos in populum mihijpsi, & ero uester deus, & scietis quia ego dominus deus uester, qui educo uos de terra Aegypti, de potentia Aegyptiorum. Auertente enim nos satana, & destituente ab omni bono desiderio adq; illud propensione, per quæ possumus impelli: adhortatur ad bonam uoluntatem lex dei, immortalem quidem adiutorē ostendens, & crassa spe extimulant ad audaciam & fidem, deoq; tribuens ut seruatori & redemptori salutem. PAL. Quàm bona res est ac salutaris credere & desiderare sequi deum. CYR. Recte dixisti. Venit ad bonum finem fides, siquidem nos sermonem ad suum scopum direxerimus. Postquam enim uenerunt ad Pharaonem Moses & Aaron, differentes iterum, ut dimitteretur Israël ex Aegypto, & soluerentur antiqua uincula, signis quæ eloquio potiora uidebantur placare uolebant, uirgæq; in serpentem transmutationem ostendebant, & adhuc maiora se posse facere opera promptissimè, per deum promittebant. Ille autē suis magis præcipiebat, ut paria facerent, quasi per hoc clamans: Non ignari istorum operum sumus nos, plurimi autem apud Aegyptios uobis similes, & id magorum studium est, ut mira operentur, è quorum numero & uos estis. Quū igitur obduraretur & Israēlem non dimitteret, intentatæ sunt quatuor plagæ aliæ alijs grauiores. Aquę enim in sanguinem mutatio mirè facta est, ranæq; & cyniphes, & muscæ caninæ postremum. Mollior autē quodammodo ex intolerabili plagarum necessitate Pharao, accersito Mose inquit: Euntes sacrificate deo uestro in terra. Et dixit Moses: Nō potest sic fieri, nam abominationem Aegyptiorum coram eis sacrificabimus deo nostro, si enim sacrificauerimus abominationes Aegyptiorum coram ipsis lapidabimur, uiam trium dierum ibimus in desertum, & sacrificabimus domino deo nostro, sicut dixit nobis. Et dixit Pharao: Ego mittā uos, & sacrificate domino deo uestro, sicut dixit uobis. Et dixit Pharao: Ego dimitto uos, et sacrificate domino deo uestro in deserto, sed non longe procedetis eundo. Etenim satana se opponente, ut nostræ in bonis alacritati obluctetur, sciens illius maliciam deus strenuè ei restitit, et temerariū comprimit, plagisq; mansuetiorem facit. At ille uix & inuitus permittit, tentatq; ut persuadeat, cultum deo fieri non diligentem, & ne omnino à seruitute ipsius exeamus. Non enim extra suam terram, sed in ea deus Iudæis sacrificare præcipit. Sapientissimè autem dicit Moses, non posse fieri. Fit enim semper malorum doctor, ille peccati inuentor. Reijcit autem lex diuina ea, & negat facere quæ illi probātur. Attendendum igitur his, qui recte uiuere uolunt, non quid præscribat impostor malignus, sed quid diuinum nobis oraculum dicat: Lex enim, inquit, pedibus meis uerbū tuum, & lumen semitis meis. PAL. Verum est. CYR. Itaq; dū nos continet, uel cohibere & sub se esse uult malignus, dicamus: Seruiendū & uni secundum naturam deo, longe abeundū à duplicitate animæ. Dicamus item: non potest sic fieri. Nullus enim potest seruire duobus dominis, uel enim unum odio habebit, & alterum diliget: uel uni adhærebit, & alterum contemnet. Scriptum est autem iterum: Væ cordibus timidis & manibus dissolutis, & peccatori eunti per duas uias. Oportet enim purū & immaculatū fieri cultum deo omnipotenti, egressosq; semel à uita illa ire, & strenuè meliora quærere. Aliter etiam abominationes Aegyptiorū inquit, sacrificemus domino deo nostro. Si enim sacrificauerimus abominationes Aegyptiorum coram ipsis lapidabimur? Et quantum ad historicum sermonem attinet, cōgrua est deuitatio. Abominationes hic inquit, cultus. Vituli autem ab Aegyptijs colebantur. Hoc autem dicit: Si Hebræorum deo sacrificauerimus, exacerbabimus in iram undiq; & omnino Aegyptios, intolerabilem rem facientes. Interim etiam probabilis sermo, quantum ad cōtemplationem attinet spiritualem, non mediocrē habet utilitatem. Quod enim maxime colere solet, maximiq; facit demonum multitudo, nos mactantes, inde grauissimū deo cultū persoluimus. PAL. Quomodo dixisti? CYR. Nónne carnis affectiones in precio apud illos sunt? & non omnino propter seipsas, sed quoniam per illas perimus,

Exod. 7

Exod. 8

Psal. 118

Matth. 6

Eccle. 2

mus, & in seruitutem per illas redigimur. PAL. Verum. CYR. Has igitur occidentes, & quasi immolantes in odorem suauitatis erimus deo.

Rom.12 Scribit autē Paulus sic: Exhibete corpora uestra hostiam uiuam bene placentē deo, rationalē cultum uestrū. Recte hoc quis concedet. Mortuorū membra, ea quæ super terram, fornicationem, immunditiam, affectionem, concupiscentiam malam, & auaritiam. Vnaquæq; affectionū nostrarum, spiritaliū Aegyptiorū est abominatio, hoc est colendissimum quid. Quod enim mos sit diuinæ scripturæ abominationem dicere, quod inter idola habetur, & quod cultui prostat, persuadet deus dicēs per Hieremiæ uocē de Iudæorū synagoga: Dilectæ in domo mea fecit abominationē Aegyptiorū, hoc est execrationem & deuitationem, negligente officium suū mente. Quæ enim mos est odio haberi, & abominalia esse, hæc à nobis in odorem & suauitatis offeruntur deo, & hostia spiritualis, fides, mansuetudo, cōtinentia, modestia, mutuus amor, & ad mutuā gloriam. PAL. Et quinā sunt, qui in terra maligni intelliguntur sacrificantes & qui extra terram? CYR. Nam illi qui nondum egressi ex Aegyptiorū terra & deo sacrificantes in ea, multi et innumerabiles: qui autem extra & in deserto ualde pauci & demonstrabiles. Vocati itaq; sumus omnes ad libertatem quæ est per fidem in Christo, & redempti à tyrannide diabolica, Christo nos ad hoc ducente, qui antiquis pulchre prefiguratur, nempe in Mosi & Aaron. Nam in hoc Emanuelem legislatorem esse, & summum sacerdotem, & Apostolum dispensatiue intelligimus. Multi enim ex uocatis morantur in antiquis malis, mente autem à mundano errore nondum perfecte egressi, quasi in nuda & sola fide seruiunt deo, hos esse dicimus eos qui in Aegypto sacrificant, hoc est parū egressos. Non multum enim contendit duricordis Pharao, etiam si quis egrediatur ab Aegyptiorū terra. Etenim qui in perfecto statu deo in bono beneplacere uolunt, liberatiq; omnino sunt à mundana confusione, feruntur extra Aegyptum esse, & tyranni manum effugere, & quasi in deserto otiosa & libera uita puri, pure sacrificare deo dixerim ego, & quasi quemadmodum longissimè à terra Aegyptiorum habere decet eos, qui currunt ad ueritatem, ex eo quod seruiunt creaturæ super creaturam, & ad agnitionem eius qui secundum naturam est deus ueniunt. Egressi enim sunt nondum perfectè, qui reliquias antiqui erroris à mente sua nondum aboleuerunt. Obseruant enim quidam menses ac dies, & tempora & annos, hi qui ad liberam dignitatem Christi uocati, adhuc habitantes in Aegyptiorum terra sacrificant deo, ualde inuoluntariam satanæ uitam seruantes. Si quis autem perfectè pristinis moribus ualedixerit, in deserto sacrificat, & laudatissimam agit uitam. PAL. Assentior, recte enim intelligis, sed noster sermo feliciter pergat. CYR. Itaque mendax fit, & non seruat promissionem Pharao, non dimittens Israëlitas, & deinde tribus alijs plagis uerberatus, & uix missionem cōcedens, uerbis deprehensus est iterū mendax. Mendax enim est, & in ueritate non stetit, iuxta seruatoris uocem. Grandinem autem uiolentissimam immittit Aegyptijs interminante deo, et ulcera, & locustam campi uastatricē, siquidē iuxta Græcorū uocem ἀγροδιεταφαγ dicere uoluerimus, tunc tandem & uix iterum eloquentes & incorrupti Pharaoniacæ abominationis protectores, plurimam contra eū uocem extollentes dixerūt: Vsquequo erit nobis hoc scandalum? dimitte homines ut seruiāt domino deo nostro, an scire uis quod perijt Aegyptus? Hic iterum mihi intelligere licet ea per illum uincere congruat. Sunt enim corda dura, & quæ mulceri nequeant, nisi tarde & ægre, uenientia tamē tandem ad mediocrem sensum diuinæ iræ, at ille ineffabili crudelitate excellens, & summè obturatus est. Scriptum est enim: Cor tuum consolidatum est ut lapis, & stetit sicut incus immota. Itaq; quum multum clamaretur cōtra eum, dixit tandem ad Mosen: Ite, & seruite deo uestro. Qui autem & qui sunt, qui ituri. Et ait Moses: Cū iunioribus & senioribus nostris ibimus, cum filijs & filiabus, & ouibus, et bobus nostris. Est enim festū domini dei nostri. Et dixit ad eos: Sit sic. Dominus uobiscum, sicut dimitto uos, nunquid etiam suppellectilem uestram? uidete, quod nequitia inest uobis, non sic. Ite autem uiri, & seruite deo. Hoc enim ipsi quæritis. Intellige itaq; amice, quod Moses optimam dicendo fecerit copulam. At ille non sic inquit, sed ex parte dimittēdos, et dicebat obsides abeuntiū sore relinquendos, & remanere debere in Aegypto suppellectilem. Eant enim omnes uestri adolescentes, inquit, & quicquid perfectæ ætatis est. At diuinus Moses affirmabat, nullo contempto eundum esse, tam adultis quàm non adultis, filijsq; & filiabus, & boū armentis & alijs iumentis. Etenim hoc decet, ut sic agant, qui desiderant ueram libertatem adipisci, & à mundanis malis liberari, uiamq; uirtutum incedere, ut nullas suæ animæ & mentis reliquias relinquant, propter quas iterum maligni crudelitati subijciantur. Inuitat autem ad hoc diuina lex: Iuuenes & uirgines senes cum iunioribus, iuxta psallentium uocem, & omne genus ætatis quæ in Christo intelligitur. Quos diuinus Ioannes alloquitur, dicens: Scripsi uobis filioli, quoniam cognouistis patrē: scripsi uobis patres, quoniam cognouistis eum qui ab initio: scripsi uobis adolescentes, quoniam fortes estis, & uerbum dei manet in uobis, & uicistis malignum, licet & aliter intelligi. Adolescentes gerunt fortitudinis typū, senes uerò prudentiæ, filij denique & filiæ pueritiæ quæ in Christo intelligitur. Fortitudine enim ac prudentia, & simplicitate quæ in Christo, intelligitur discedimus à peccato in sanctificationem. Viriliter enim inquit, agite, & confortetur cor uestrum. Et iterum: Estote prudentes sicut serpentes, &

Exod.10

Psal.149

1.Ioan.2

Ioan.8

Iob 41

Psal.16 & simplices sicut columbæ. Dicens autem, quod oues & boues simul abeant, designat, opinor, etiam corporales & crassiores nostras affectiones
Matth.10 sataneæ non relinquendas. Vnde diuinus scribit
Roma.10 Paulus: Sicut enim exhibuistis membra uestra seruire immundiciæ et iniquitati in iniquitatem: ita nunc exhibete membra uestra seruire iusticiæ ad sanctificationem. PAL. Quare igitur dimittit adultos, alios autem sibi acquirit Pharao.

CYR. Quæ nam dicis in Aegypto manere?

PAL. Erant, opinor, mulieres, pueri, non adulti, & infirmi senes, & bruta animalia. CYR. Et quomodo uir optime, illud non intelligis? PAL. Quod nam dicis? CYR. Iuuenes & adolescentes floridæ ætatis, magis ad pietatem idoneos putat, & qui euadant etiam nolentibus his qui resistunt, ualentq; seipsos ab opprimentibus eripere,
Iacobi 4 secundum quod scriptum est: Resistite diabolo, & fugiet à uobis. Sed eos qui uiriliter agere nequeunt retinet, & imbelle, & infirmum genus amat. Itaq; in hoc intelligitur sensus muliebris & mollis, ac quodammodo non adultus, & sine robore puerilisq; adhuc, sicut in bobus & ouibus crassior & irrationalis figura ponitur. PAL. Bene dixisti. CYR. Iterum rigidus & austeræ mentis uir Pharao mentitur, & quum iam immissæ locustæ, totam eius regionem, ut dicitur depastę essent, accersiri fecit Mosen. Cui ut ingressus est Pharao, inquit: Ite, seruite domino deo uestro, uerumtamen oues & boues relinquite, & supellex uestra eat uobiscum. Et dixit Moses: Sed et tu dabis nobis holocausta & hostias, quas faciemus domino deo nostro, & iumenta nostra ibunt uobiscum, et non relinquemus ungulam, ab illis enim accipiemus ad seruiendum domino deo nostro.

PAL. Et quem sensum his quæ à sapientissimo Mose dicta sunt accommodabimus? uel quomodo quis accipiet ea quæ ab Aegypto & Pharaone, & offeret deo? CYR. Etiam amice, manifestus est sermo. Nam qui obluctatur his qui piè agere uolunt, & pugnat, nisi omnino liceat quosdam illi subesse, tametsi uel ex parte eos habere desiderat. Quod autem diuina lex celerrimum quendam discessum facere doceat, & nihil penitus sinere sub illo relinqui & manere, & neq; animæ particulam, neque corporalis sensus occasionem, præterea autem & optima & pulcherrima quæq; mundanæ uitæ, deo offerenda esse. Hoc enim opinor significare, quod acceperint de Aegypto, ut offerant deo. Nónne hoc faciunt, qui per mundanã sapientiam sacris & diuinis doctrinis opitulantur, luculentum sermonem, & sensuum acrimoniam sectantes, cultũq; rationalem deo persoluentes. Omnis enim sapientia à domino, sicut scriptum est: At non dicimus gentilium
Iacobi 1 poëtas, & librorum scriptores in tam præclaram eloquẽtiam peruenire. Vnde & diuinus Paulus:
1.Cor.2 Non spiritum mundi huius accepimus, sed spiritũ qui ex deo, ut sciamus quæ ex deo donata sint nobis, quæ & loquimur, non in persuasibilibus humanis sermonibus, sed in demonstratione spiritus. Quod autem Moses uerè in umbris adhuc, eximia mundanæ uitæ non reiectanea fore dicẽs deo naturali, statim ostendit euidenter, uerumtamen ut in umbra & figura. Quũ enim deus præciperet spoliare Aegyptios, uasaq; aurea & argentea mutuari debere inquit à contubernali & uicino, quod etiam perficitur per mulieres. Res enim stridula & loquacissima semper est, & ad deceptionem idonea. Vasa autem opinor argentea & aurea Aegyptiorum, quemadmodum iam dixi sunt ea, quibus ornari se homines putant, etiamsi deum uerum non agnouerint. Est autem quod dico tale quiddam. Nam iterum communes sunt omnibus hominibus mentis & animæ motus, & in quolibet studium boni acmali, sed alij quidem naturæ bonis usi bene præclaram eximiam uitam agunt, alij uerò ad ea ad quæ non decet, bona naturæ adulterantes quodammodo uertunt, ut ad turpia eant. Et fortitudo & prudentia bona sunt his qui bene utuntur, damnosa autem his qui non recte se gerunt. Nam licet quidem uiriliter agere & sentire cum plausu & laudibus, licet autem idem possidere, & cum multa deploratione. Hęc autem communia sunt, & in omnibus tã his qui errant, quàm his qui deũ nouerunt. Quando igitur pristinam in malo fortitudinem & prudentiam ad ea quæ deo placent conuertimus, quasi ab Aegyptijs recepta, & ex mundana uita, sacra & accepta deo erunt, adaptantur enim uirtutis usui, & sanctificationis ministerio, quasi ex Aegypto uasa aurea et argentea ad constructionem & perfectionem sancti tabernaculi, cõducibilia esse declarata sunt. Porrò post spoliatos Aegyptios primogenitorum mortem, redempti sunt tandem filij Israël, immolato in figuram Christi agno. Neq; enim aliter redemptio obtineri poterat, quandoquidem ea omnis per Christum est, & per ipsum omne donum bonũ. Emittuntur autem circiter mediam noctem ab Aegyptiorum terra, qui à tenebris & seruitute liberabantur. Seruitus enim peccati semper quodammodo in tenebris spiritualibus, & non in diuino lumine esse solet. Nam quisquis male agit, odit lucem, iuxta domini uocem: Sine fermento Ioan 3
autem farina effertur, & absq; pulmento fugiũt. Cogebant enim, inquit, Aegyptij populum, ut festinanter de terra ejcerent eos. Dicebant enim: Omnes nos morimur. Tulit autem populus farinam suam, antequam fermentarentur massæ eorum ligatæ in uestibus eorum super humeros. Non enim opinor deo adhæsuros familiariter, efferre ullas malitiæ reliquias, neq; aliena & prophana alimenta in uiaticum corradere debere, nempe spiritualia, sed amare non fermentata, & desiderare posthac panem uiuificantis mũdum. Qui enim tales sunt, purè festum agunt, acceptumq; deo perficientes cultum sub ipso manent semper. PAL. Nónne ô amice, sentis q; oporteat sanctæ & religiosæ quæ sub Christo est, & absq; tyranno

tyranno uitæ cupidos, ut sint boni & dei amatores, festinare, quo sacrificent non in hostium terra, hoc est non existentes in habitu & consuetudine peccandi ac reprehensibili, sed in alacritate potius uirtutum, & statu morum à diaboli tyrannide alieno, uel aliter habere quàm sic suspicaris?

CYR. Recte sermo noster habitus est, & si placet pergam, ut per aliam etiam imaginem istuc ipsum cõsideremus. PAL. Placet. CYR. Postquam inhabitatores sanctę ciuitatis Hierusalem, inquam, uniuersorũ seruatorem deum, per suam in quibuslibet malis perpetrandis defectionẽ relinquere ausi sunt, in Babyloniorum uenere manus, qui mancipatos seruire cogebant. Cedere enim imperantibus & obtemperare, illis etiam no lentibus necessitas erat. Vnde mœrentes & calamitates inexpectatas deplorantes, uel sic saltem breue laboris refrigerium interdum quærebant. Licebat autem in diuinis laudibus & Psalmis sui mœroris hebetare acerbitatem. Memor enim fui dei, & lætatus sum, inquit diuinus Dauid. Festũ autem dixerim spirituale, laudũ cantus, sed persoluturis illos indignum uidebatur, dum consueta perficiunt, tam dulcem uocem alienorum auribus immittere, & istud suauissimum & blandissimum, melos quodammodo iam & in aërem iactare, deridentibus interdum Babylonijs, & indignantibus per omnia organicæ modulationi. Proinde & dicebant: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dũ recordaremur Sion, in qua secundum leges & ritus Iudæorum laudis sacrificium offerebatur, quod in chordis & organis perficiebatur, & oblectans modulationibus diuinum templum ingredientes. Quoniam autem erant alieno iugo constricti, dicunt: In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra, quod significat cessationem à cantilenis, per hoc signantes sterilem. imò fructiperda est salix arbor. Sic enim ὠλεσίκαρπον φυτὸν à Gentilibus poëtis appellata est. Itaq; & in immundicia & neglectu iacebant canticorum organa, & huius torporis causam deplorantes dicunt: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Quum autem attulisset eis Baruch Hieremiæ sermones, flebant omnes & ieiunabant, & uenerunt ut orarent coram domino, & congregabant pecuniam prout unuscuiusq; manus poterat, et miserunt ad Ioakim, filium Helkiæ, filij Salom sacerdotem, & ad sacerdotes, & ad omnem populum, qui inuentus cum illo in Hierusalem. Et post alia: Et dixerunt: Ecce misimus ad uos pecuniam, & emite pecunia holocaustomata & pro peccato, & thus, & facite mencha, id est oblationem, & perficite super altare domini dei nostri. Congruere enim putabant, inquit, non sacrificare adhuc à terra quidem sancta separatos. Agebant autem tunc iam non sub deo, sed subiugati quasi alteri in tyranni manum inciderant, etiam his qui adhuc sanctam inhabitabant ciuitatem, & sancti sacerdotij gloriam sortiti erant, cultum assignant recta ratione gubernati, ad considerandum id quod decebat et oportebat. Quin & ipse sapientissimus Daniel sacris occupabatur studijs, existens cum alijs captiuis, necessariã rem sapienter ostendendo, & quomodo dicam? Orabat enim tribus diei temporibus, & erant ei apertæ ac spectantes uersus Hierusalem fenestræ in cœnaculis. Scriptum est enim sic: Nam tũc uix forè acceptam apud deum suam arbitrabatur orationem, ex aliena infensaq; terra. Nam licet corpore separabatur, saltem uel cogitationibus, & animi oculis, deo gratissimam terram uidere, sicq; in ipsum quodammodo templum, pro quibus uolebat preces immittere studebat. PAL. Euge, absolutus est sermo omnis perquàm uerè.

Psal. 70 Dan. 6 Psal. 136

DIVI CYRILLI ALEXANDRINI ARCHIEPISCOPI, DE ADORATIONE IN SPIRITV ET VERITATE CVM PALLADIO DIALOGI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

UKLES, ALCALA

Universidad de Deusto
Biblioteca

TERTIVS TOMVS HABET,

DIVI CYRILLI ARCHI-
EPISCOPI ALEXANDRINI,

Contra Iulianum apoſtatam pro religione Chriſtiana libros x.

De recta fide in Chriſtum ad Theodoſium, & ad Reginas, libros III.

BASILEAE

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

EORVM QVAE IN TERTIO TOMO SVNT, ELENCHVS

QVAE IN PRIMO LIBRO.

Theodosius laudatur, quod ueritatis amicos foueat, hostes persequatur, & Iuliani apostatæ uita deliratur. Quod Gentiles ab Hebræis suam eruditionem receperint. Quibus temporibus clarissimi quiq; uixerint. Trinitatem Abraham & Moses cognorunt. Deus unus & trinus ut cognitus fuerit & ab Orpheo & Homero, Hermete, Pythagora, Platone, Sophocle, Porphyrio.

IN SECVNDO LIBRO.

Quod fabulosa Gentiles tradant. Quare Christiani à Gentilibus defecerint, & quanta bona doceãt. Quomodo philosophi inter se dissideant. Platonis & Mose, item Hesiodi et Mose comparatio in factura mundi. Quod creare sit opus solius dei, & non angelorum. De Idæis Platonicis, de amicitia & lite Empedoclis. Quod deus non sit cœlum, et quid discendum ex astris.

IN LIBRO TERTIO.

De formatione Euæ et primi hominis. Quare deus homini dederit legem. Quod diabolus per sertem loquutus. Quid sit cognoscere bonum & malum. Quod mors à deo bene ordinata. Quod Moses deum unum et trinum docuerit. Quod deus Iudæorum et Gentium. Quando cœperit idololatria.

IN LIBRO QVARTO.

De natura dæmonum, & quod homines cogere nequeant. Quare sacrificia data sint. Vnde quarundam gentium mores. Quare constructa turris Babylonis.

IN LIBRO QVINTO.

Decalogi explicatio. Quomodo deus sit zelotes, et iuret. De diuina prudentia in rebus omnibus. Quales apud Hebræos milites et sapientes, & quanto præstantiores Gentilibus.

IN LIBRO SEXTO.

Socratis, Cimonis, et Aristidis uitia, Mosiq; ac sanctorum uirtutes.
Signum crucis quare apud Christianos in precio. De picturis Christianorum.
De cessatione prophetarum, et de Aesculapio quis fuerit. Quomodo Christiani martyres colant.
Quod principes olim dij dicti. Qui ex obscuris clari euaserint apud Gentiles, ut Socrates et Plato.
Quare Christus uoluerit ex regina matre nasci.

IN LIBRO SEPTIMO.

De imperio Alexandri magni, et uictoria Christi. De officijs iudicum.
De lapsu Salomonis. Quare Christiani Gentilium libros legunt, & idolothyta non edunt. Quod linguæ donum Dei. Quod prophetæ non discordent à Mose. De ciborum delectu contra Pythagoram. De Sacramentorum uirtute. De baptismo.

IN LIBRO OCTAVO.

Quod Christus à Mose prædictus sit. Mosis cum Christo collatio. Quod regnum Iudæorum sub Herode defecerit. Quod una deitatis natura sit in patre et filio & spiritusancto. Quod Trinitas à philosophis sit credita.
De sacramento incarnationis. Virginitas Mariæ probatur. Quantæ autoritatis Ioannes Euangelista apud ethnicos.

IN LIBRO NONO.

Quod homines dij dicti, et quomodo filius deus, dextra patris, uirtus Dei ac dominus. Quomodo intelligitur quod filij Dei uiderunt filias hominum.
Quædam hieroglyphica Aegyptiorum & Pythagoræ ænigmata exponuntur.
Quid sacrificia legis in Christo et nobis præfigurârint.
De ratione sacrificiorum multa. De cibis lege prohibitis, & quid uelint.
Quomodo Christus plenitudo legis. De ferijs Christianorum, et quomodo lex non seruata etiam olim ad literam.
Quod Petrus non fuerit hypocrita.

IN LIBRO DECIMO.

Christum esse Deum, testimonia ex Euangelistis. Quod Sanctorum memoriam iustè seruemus. Quod insomnia & uisiones mortuorum Christiani non curent. Qualia sacrificia Christianorum? De circunciſione duplici.
Contra Astrologos nonnulla.

IN LIBRO DE RECTA IN CHRIstum fide ad Theodosium.

Pietatem esse stabilimentum regni docet.
Quæ falsæ de incarnatione Christi opiniones.
Contra eos qui dicunt Christum phantasticum assumpsisse corpus.
Contra eos qui dicunt Verbum in carnem uersum.
Contra eos qui dicunt filium esse Verbum pronunciatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

TOMI TERTII ELENCHVS.

Contra Apollinaristas, qui negant in Christo fuisse animam humanam.
Quod Apostolorum traditionibus credendum sit.
Quod filius dei uerè animam et corpus assumpserit.
Quod anima Christi descenderit ad inferos.
De nomine Iesu, et Christum ut hominem non adorari.
Quomodo caro Christi uiuificet. De appropriatione idiomatum.

IN PRIMO LIBRO AD REGINAS.

Symbolum patrum. Quod Maria sit deipara. Hæreticorum doli.
Incarnatio Christi ad renouationem humanitatis.
Quod deus sit Christus unione cum deo uerbo templi assumpti, et ad eius gloriam ascendentis. Quod uita uiuificans sit Christus.
Quod fides sit in Christum tanquam in deum.
Quod uita et propiciatorium sit Christus.
Quod Christi mors mundo sit salutaris.

IN LIBRO SECVNDO.

Eadem argumenta tractantur cum explanatione obscurorum argumentorum.
De obedientia Christi.
De sacerdotio et sanctificatione Christi.
Quomodo Christus spiritum sanctum acceperit.
Quod Christus gloriam acceperit.
Quod Christus in uirtute patris resurrexerit.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATI CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, AD PIENTISSIMVM ET CHRISTI AMANTISSIMVM REGEM THEODOSIVM, EPISTOLA:

IOANNE OECOLAMPADIO INTERPRETE.

QVONIAM ueſtræ chriſtianiſsimæ maieſtatis opera, auditu digna, eximia, atq; adeò ineffabilia: ac ſtudium quoq; erga religionem incomparabile (utpote ſortem quandam ſupernè uobis collatam) à telis inuidiæ inuicta aſſeritis, inſignita in cunctis honeſtis negotijs dexteritate, quam hæreditario quodam iure à patribus & auis poſſidentes, in præſentibus negotijs nunc potiſsimum clareſcere facitis: nimirum recte uobis Saluatoris noſtri uoces aptârim: dicentis: Non poteſt ciuitas occultari ſupra montem ſita. Fermè enim ea quæ in ſublimi ſunt, ita ſe habent, ut undiq; cõſpicua ſint. Quid mirum igitur, ſi hoc & ueſtræ ſerenitati, cui nullus ſtatus æqualis eſt, tribuatur? quandoquidem ſceptrorũ ueſtrorum claritas in ſummum peruenit faſtigium. Et æquiſsimarum quidem legum ſplendor, omnia undiq; iubare ſuo tanquam fulgur illuſtrat: at manſuetudo pietaſq; in Chriſtum exhilarat etiam cœlum ipſum, hoc eſt, ſupernas et rationales ac cœleſtes uirtutes. Eſtis enim ſic in utriſq; admirabiles, ut quum ueſtræ ille uirtutes de primatu certent, in omni celebritatis genere uictores euaſeritis. Igitur ô Theodoſi, rex chriſtianiſsime, dum uobis alij exhibent uictorias, coronas, gratulatoriasq; uoces, & alia quibus regis potentia iure honoratur: noſtri, qui diuino fungimur ſacerdotio, muneris ſuerit offerre libros, ad diuinam potiſsimum gloriam compoſitos. Quippe uobis familiare, & omnibus precibus optatum eſt, ut ueros ſacerdotes concilietis, & eos qui debacchantur in illos abominemini, inq; maximorum hoſtium numero cenſeatis: honore interim omni dignantes cunctos, qui ea quæ ad gloriam Chriſti attinent, ſapere & loqui uoluerint: quod ſtudij ut ſanctis dignũ, ita ueſtris celſitudinibus longe digniſsimum dixerim. Sic enim diuinus propheta Dauid in ſeruatorẽ Chriſtũ pſallens inquit: Nõne odientes te, odio habui, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti ſunt mihi. Neq; parum probabilis eſt ſermo hic. Etenim quemadmodũ hi qui ſe eis qui uos diligere, ob quam neſcio ſtoliditatem, nolunt opponere ſolent, euidens ſuæ erga uos beneuolentiæ ſpecimen exhibent: ita & illi germanum erga Chriſtum amorem declarant, qui calumniantibus illũ, ſe obijciunt, & quaſi quod in diuina ſcriptura habetur, dicunt: Zelando zelatus ſum domino.

Regis eſt perſe qui hoſtes ueritatis.
3.Reg.19

Operepretium autem erit, ut narrem quidnam ſermones mei oblaturi ſint. Veniam date mihi, nõ enim tam contra regem dicere ſtatui, quàm pro gloria Chriſti, qui cum ſummo uniuerſorum rege patre ſuo principatum gerit, de quo & ſolo dicere decet: Per me reges regnant. Eſt enim idem gloriæ dominus & in cœlo & in terra. Igitur conſectaneum ac neceſſarium fuerit, ut nos ſanctorum dogmatum protectores, in hoc à deo præordinati, ut ſermones ad patrocinãdum aptos, uolentibus gloriam eius contumelijs afficere, opponamus: ij lectoribus proderunt, & alijs quidem, qui cor habent hinccinde agitabile, & quo facile ad ea quæ non conuenit, rapitur, utiliſsimum ſit ſubſidium: alijs autem in fide recte incedentibus, baculus quidam quo ſe ſuſtinere ualeant ad hoc, ut magis confortentur, & ſolidam rectæ fidei traditionem ſeruent. Quis igitur ille eſt, qui aduerſus gloriam Chriſti pugnat? plurimi quidem, qui olim malignitate diabolica inducti, præ omnibus autem Iulianus, qui imperij gloriabatur inſignibus, ignorabatq; regni & potentiæ imperij datorem Chriſtum. Nam anteq; regnare inciperet, inter fideles recenſebat: aſſequutus aũt erat & ipſum ſacroſanctũ baptiſma, quin & in ſacris libris eruditus erat: ignoro aũt qui factũ ſit, ut flagitioſi & ſuperſtitioſi uiri facti ſint ei familiares, qui eum ſermonibus ſuis ut deficeret illicientes, deinde aſſumpto in hoc cõmilitone ſatana, ad gentiliũ ritus clàm induxerunt, & immundorũ dæmoniorũ cultorẽ effecerunt eum, qui in ſancta eccleſia et monaſterijs fuerat enutritus. Corrumpunt eĩm bonos mores colloquia praua, ſicut ſapientiſsimus Paulus inquit. Aio aũt & ij, qui ſolidũ ſenſum habere, & rectæ fidei traditionẽ ſicut margaritã quandã in mente retinere uolunt, etiam nullũ acceſſum, uel ſaltem cum fiducia loquendi locũ his qui ſuperſtitioſum cultũ ſequi ſolent, dare debeãt. Scriptum eſt enim: Cum ſancto ſanctus eris, & cũ uiro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerſo peruerſus eris. Quũ igitur potentiſsimus Iulianus linguã ſortitus eſſet diſertã, acuit eam contra noſtri omniũ dominum ſaluatorem Chriſtũ, & tres cõſcripſit libros aduerſus ſancta Euangelia, & contra piam Chriſtianorũ religionem, quibus multos commouit, & haud mediocriter offendit. Etenim leues, facileq; mobiles in eius laqueos cito cadunt, fiuntq; dæmonijs dulcis eſca. Turbantur aũt interim nõnihil etiam ij, qui in fide profecerunt: credunt enim ipſum ſanctas & diuinas literas noſſe, quandoquidem ex ipſis uaria teſtimonia in ſuis libris accumulat, quamuis ignoret quæ dicat. Quoniam autem plurimi ſuperſtitioſi, conuenientes eos qui Chriſtum ſapiunt, ſuſq; deq; prætexunt, nobis exprobrantes illius cõtra nos ſcripta, & dicunt tanta grauitate ædita, ut carpi nuſquam ualeant, nullumq; adhuc inuentum eſſe ex noſtris doctoribus, qui uel contradicere uel ſubuertere dicta illius queat. Adhortantibus itaq; multis atq; fiſus Chriſto dicenti: Et nũc uade, & ego aperiam os tuum: accommodaui me ut decutiam quidem græ-

Prouerb.8

Vtilitas libri.

Iulianus in monaſterio enutritus, & eruditus in idololatriã incidit.

1.Cor.15 Cauendũ praua conſortiũ fidelibus. Pſal.17

Iulianus tres libros ſcripſit contra euangelia.

Ezech.3

dem græcanicum supercilium, aduersus dominum Christum sese extollens: adiuuem autem, quantum licet, deceptos, demonstrando deceptum esse & ignorasse sacras scripturas eum, qui nostri omnium saluatorem Christum incusat. Cæterum ist iusmodi sermones christianissimæ uestræ obtuli celsitudini: quam semper custodiat deus iucundam & illæsam, prævalentemq; inimicis, quos sub pedes mittat, & propagantem usque in filiorum filios sanctum imperium, annuente Christo, per quem & cum quo, Deo & patri gloria, cum sancto spiritu, in secula seculorum, Amen.

BEATI CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, PRO CHRISTIANA religione, ad ea quæ à Iuliano obiecta.

LIBER PRIMVS.

VT sapientia & ingenio præditi, ipsi quidē ueritatis admirantur pulchritudinē, & omnis sermonis parabolam, ac obscurum sermonem, dictaq; sapientium & ænigmata intelligere possunt: tam p diligenti & cōposita mēte sacris scripturis incumbunt, ut non solum suas animas diuina luce impleant, & admirabilē piæ, legumq; obseruantissimæ uitæ gloriam referant, sed & alijs summæ utilitatis autores fiant: Scriptum est enim: Fili, si sapiēs fueris, tibiipsi sapiēs esto & proximo: Ita, qui peruerso corde, & inexercitata mente sunt, diuinæ lucis minime participes: obluctant quidē pijs dogmatibus, audaciq; temeritate cōtra ineffabilē gloriā extollunt, & emittentes blasphemias, insusurriā in excelsum loquunt, iuxta id q̄d in Psalmis celebratur. Opinor aūt id ægritudinis accidere illis propter suū stuporem & imperitiā, imò, ut uerū dicatur, insidijs maligni, malorumq; principis draconis, satanæ inquam. Et nos hoc docet beatus Paulus, qui sic scripsit: Quod si adhuc uelatū est euangeliū nostrū, in his qui pereunt est uelatū, in quibus deus seculi huius excæcauit sensus incredulorum, ne illucesceret illis lumen euangelij gloriæ Christi. Quia non est obscurū, q̄d is qui existimatus est esse deus huius seculi, & summæ gloriæ fur, obscurārit illorū cor. Indubitatò em̄ decepit, & innumerabiles præfecit uitæ deos, dęmonesq; & heroū animas, sicut ipsi dicūt & sentiūt. Illos prudentiū oculi haud multū deplorarēt, si quidē ea de quibus meritò erubescerēt, silerent: nūc aūt impij eorū conatus eò tendunt, ut tam fœdæ idololatriæ morbo etiā alios inficere quærant. Nam sicut serpētes in triuijs sedent, ut insiliant in eos, qui nihil sibi timentes securi ambulant, perditionis uenenū facile credētibus infundentes. Vnde meritò de eis quis dixerit: Serpētes progenies uiperarū, quō potestis bona loqui, quum mali sitis? Neq; aberrauit à uero dominus, dicēs: Bonus homo de bono thesauro sui cordis profert bona, & malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala: Et de abundantia cordis os loquitur.

Vt sibi & alijs prosunt boni ita obsunt mali.

Prouerb. 9

Psal. 72

2. Cor. 4

Matth. 12

Luc. 6

Hæc autem loquor, quoniam in Iuliani libros incidi, qui aduersus sanctam nostrā religionem, intolerabilem affert accusationem, & aberrasse dicit nos, abductos quidem insipienter, quasi in uiam quæ ad rectum & irreprehensibile ducat, A ire aūt per petras & ingratū modis omnibus deo facere cultū, qui neq; cū sapientissimi Mosi legibus cōueniat, neq; cum paganorū superstitionibus, hoc est moribus & cōsuetudinibus, mediam aūt quandā & utrinq; aberrantē eligere uitā. Ego uerò dixerim, nos quidē ab illorū dementia alienos, multisq; nominibus Christianas res ab illorū separatas nugamentis. Nulla enim cōmunio lucis cum tenebris, neq; portio fidelis cū infideli. Quod uerò nec à Mose libris dissidentē, & præscriptis illius contradicentem agamus uitam, pro uiribus certis coniecturis ostendere tentabo, ubi id temporis requiret opportunitas.

Præcipua obiectio.

2. Cor. 6

Atqui illud in præsentiarum dixisse operæpretium existimarim, quod uerè à quibusdā celebratur, puerbiū, Sapiens alius ab alio. Manifestū aūt, q̄d posteriores à prioribus didicerint, & nō priores à posterioribus. Itaq; quemadmodū Græci de suis doctoribus magna sentiūt, & quosdā respuēdos putātes, Anaximādros nobis et Empedocles Pythagorasq; & Platones nominānt: cum quibus & alios adiungunt, qui prophanorū ipsis dogmatum fuerunt autores, & ut sic dicā, imperitiæ fontes. Age dicendum primo diuersis illos opinionibus excitari et turbari inter se, deq; rebus singulis rationem incongruam pronūciare. Deinde eum hoc demonstrandū, Mosen temporibus fuisse antiquiorē, & sententiā rectā & infallibilē de ineffabili & summa omniū substātia attulisse, & de creatione mundi optime disseruisse, legesq; pietatis et iustitiæ admirabiles tulisse: Sapientes uerò à quibusdam nominatos fuisse numero posteriores & iuniores, multa ex illius libris furatos esse, & suis inseruisse, quamuis nō uisq;quaq; sanè, potuisseq; uix aliquā sententiā deo dignā inde eruere, & q̄d uero simile dicere. Fuerūt igitur horū quidem alij post Mosen, fuere & alij prophetarū, qui illū sequuti sunt, coætanei: quorū etiā sententias imitari non sunt dedignati, melius suis patribus asse quuti, tametsi nec sic de gloria dei satis purè & uerè respōderint. Igitur quod diuinus Moses antiquissimus quidem fuerit temporibus, illi autem lōge posteriores manifestū cōstituemus, si historicorū Chronica scrutabimur. Oportebit aūt lectores in legēdo, & in recēsendis nominibus, tēporibusq; supputādis, nihil habere fastidij, sed sitiēter inquirere singulorū honestā & utilē probationē.

Χαρὶς ἀλλοι ἀνω ἄλλα.

De diuin. Noe tēpora Eusebij.

Noē igitur uir fuit omniū piētissimus, decimus à primo hoc est Adam. Illi præcepit uniuersorum deus

deus, quod ob diluuium imminens (quo corrum A dicit: In hac ſerũt primos gigantes robore & ma-
penda erant omnia quæ ſuper terram) compingat gnitudine proceros, deos cõtempſiſſe, tuiſſeq; po
arcam, in quam ingrediatur ſimul cum dilectis fi- tentes, & turrim ad cœlum euntem ædificaſſe, ubi
liis & uxoribus, auibusq; et uolatilibus, omnige- nunc Babylon eſt: iam autem prope cœlum erat,
nisq; pecorum generibus, & in ea nauiget. Vbi & immiſsi ſunt uenti ad diſpergendum ædificiũ
autem conſummatum hoc, corruptũq; omne ho- illorum, unde & Eripia dicta ſunt ac Babylon, eo
minum genus, & animalia cætera, ipſe cum om- quod quum unam ac eandem linguam haberent,
ni domo ſua ſeruatus eſt. Vbi ſubſederunt aquæ, à diis multipliciter turbatam uocem acceperunt.
arca quidem in montes Ararat, hoc eſt Armeniæ Diffuſa itaque poſteritate Noë, procedente ali-
appulit: ipſe autem iterum in terra ut pedem fixit quanto tempore, primus inter Aſſyrios regnauit
hoſtias in gratiarum actionem perſoluit. Cæterũ illuſtris Ninus Arbeli filius, à quo cognominata
quamuis diuina ſcriptura, fide digniſsima ſit: quo ciuitas Niniue, cuius muros Semiramis Nini con
niam autem ſuperſtitioſi quidam dicunt, eam fa- iunx magnifice extruxit. Itaq; Nino Aſſyriorũ re
bulam eſſe friuolam, nihilq; habere quod uel pro gnum adminiſtrante, Europo aũt apud Sycioni-
babile, uel uerum, operæpreciũ fuerit meminiſſe os, fuiſſe aiunt beatum Abraham uirum ſapien-
etiam eorum quæ hiſtorici tradũt, Alexander in- B tiſsimum, multiſciumq;, & ad honeſta quæq; faci *Abraham quo tempore uixit.*
quam Polyhiſtor & Abydenus: nam de his rebus enda adhortantẽ, & ut ſciretur ueritas, & quis om
et in illorũ libris fit mentio, tametſi non prorſus nium cõditor ac dominus. Migrauit enim, & As-
irreprehenſibilem ueritatem ſcripſere, utpote ali- ſyriorum opiniones ualde neglexit, quia multos
eni et dogmatum fidei noſtræ nõ participes. Et deos colebant: credensq; ſufficere ſibi ad omnem
Alexander quidem dicit, Arto defuncto, ſub filio felicitatem, ueri cognitionẽ, ſuſceptus eſt à deo.
eius Xiſuthro fuiſſe magnum diluuium, ipſumq; Audi em̃ quid dicat: Exi de terra tua, & de cogna
ſeruatum, quum prædixiſſet ei Saturnus futurum tione tua, & de domo patris tui, & ueni in terram *Geneſis 12*
& quod fabricanda ſit arca, in qua ipſe ſimul cum quã tibi monſtrauero. Quomodo aũt uitam ege-
auibus, reptilibus, & iumentis nauigare debeat. rit, et quinam ex illo fuerint, nũc omittam dicere,
Abydenus manifeſtius narrat, ſic dicens: Poſt ſermonem ad alia neceſſaria tempus uertit.
quem & alij fuere & Xiſuthrus, cui Saturnus Per tranſita igitur hiſtoriarũ & nominũ multi-
prædixit futuram multitudinem hymbrium. Iuſ- tudine, quæ intercedit, feſtinus ad ipſum uenio ſa
ſit autem omnes ſcripturas ſeruari in Heliopoli crorũ ducẽ Moſen. Nam anno poſt diuinũ Abra
in ſculpturis: ita Xyſuthrus fecit, & ſtatim ad ham quadringenteſimo quinto & triceſimo naſci
Armenios nauigauit, ſubitóque euenerunt diui- C tur quidem in Aegypto, quum illic peregrini eſ-
nitus fieri iuſſa. Tertio autem die diluuij, tædio ſent poſteri Abrahæ: aduleſcens uerò adhuc, etiã
affectus emiſit uolucres, periculum facturus, ſi- Aegyptiorũ ſapientiã diſcebat, & ſibi præexerci-
cubi terra uideret aqua exutam: Illæ autem inueni- tamentum diuinarũ rerum, humana quodammo
entes mare non apertum, deuolant quò ferebantur: do faciebat. Itaq; ab Abrahæ temporibus uſque
Xyſuthrum à tergo relinquunt, & poſt illas ad Moſe deſcendentes, noua inde annorũ exor- *Moſes quo tempore. Exodi 2*
aliæ: ut autem tertio hoc accidit, abijt à luto, et ue- dia iterũ incipiamus, Moſe natiuitatem numeris
nit in Tarſos, & dij quidem ex hominibus appa- præmittentes. Anno ſeptimo Moſe, aiunt natũ
rent. In Armenia autem reliquiæ lignorum ſunt Prometheum, & Epimetheum, & Atlantẽ Pro-
admulta utiles, & ab incolis eius regionis ſeruan methei fratrem, præterea & Argum cuncta cer-
tur. Itaq; Xyſuthrum uocant Noë: fortaſsis Aſ- nentem. Triceſimoquinto anno Moſe primus
ſyriorum uoce: & in hoc iterum à uero aberrarũt, regnauit Athenis Cecrops, qui cognominatus
quod pro uniuerſorum deo, Saturnum illi aiunt Diphyes: hunc ferunt primũ ex hominibus ſacri-
futura dixiſſe: & hoc haud mirum, neq; enim diui ficaſſe bouem, nominaſſeq; Iouem apud Græcos
næ lucis participes fuere, neq; animi oculis uene- ſummum deorum. Sexageſimoſeptimo anno
randam conſpicati ſunt ueritatis pulchritudinem D Moſe, tradunt fuiſſe diluuiũ Deucalionis in Theſ
Igitur ſacrificauit quidẽ Noë, ex arca progreſ- ſalia, præterea & in Aethiopia, ſicut ipſi dicunt,
ſus, morabatur autem illic cum filijs: tres enim illi Solis filium exuſtum eſſe Phaëthontem. Sep-
nati erant, ex quibus plurimi alij, & alterum ſemi tuageſimoquarto anno Moſe, quidam Hellen di-
narium eorum qui ſuper terram. ctus, Deucalionis & Pyrrhæ filius, Græcis ſui no
Habitauerunt autem primum in terra prope minis agnominationem dedit, quum antea uoca-
arcam, poſtea uerò diſperſi ſunt in omnia loca, rentur Græci. Centeſimo et uiceſimo anno Mo *A quo Græci Ἕλληνες dicti.*
ſummo deo in multas linguas eos diuidente. In- ſe, Dardanus condidit ciuitatem Dardaniam, reg
dignabatur enim, quod conſtruxiſſent turrim. Et nante apud Aſſyrios Amynta, apud Argiuos au
hoc quoq; in propriis habent hiſtoriis dudũ nomi tem Sthenelo, apud Aegyptios uerò Rameſſe, uo
nati ſcriptores. Nã Alexander quidẽ ſic dicit: Si- cabatur autem ipſe & Aegyptius Danai frater.
bylla ait: Quũ omnes eadẽ uoce uterentur, quidã Centeſimo & ſexageſimo anno poſt Moſen, Ca-
ex eis turrim maximã ædificare conati ſunt, ut in dmus Thebis regnauit, cuius filia Semele, ex qua
cœlũ aſcenderent. Deus aũt illam uentis immiſsis Bacchus, ut ipſi dicũt, ex Ioue. Erat aũt tunc et Li
ſubuertit, et propriam unicuiq; linguam dedit, un nus Thebanus, et Amphiõ muſici. Aſſumpſit au
de et Babylon ciuitas dicta eſt. Abydenus quoq; tem tunc apud Hebreos ſacerdotiũ Phinees filius

Eleazar filij Aaron, mortuo scilicet Aarone. Centesimo & nonagesimo quinto anno post Mosen ferunt fuisse Proserpinam uirginem raptã ab Aedoneo, id est Orco rege Molossorum: hic canem maximum aluisse dicitur Cerberum nomine, qui apprehendit Pirithoum & Theseum, ueniẽtes ad raptum uxoris: quũ perijsset autem Pirithos, adueniens Hercules, Theseum in mortis periculo constitutum, ex inferno liberauit, ut fabulantur. Ducentesimo & nonagesimo anno Perseus Dionysium, hoc est liberũ occidit, cuius et sepulchrũ esse dicunt in Delphis iuxta aureum Apollinem. Quadringentesimodecimo anno post Mose, expugnatũ est Ilium, iudicante apud Hebræos Esebon, apud Argiuos Agamemnone, apud Aegyptios Vaphre, apud Assyrios Teutamo. Colligũtur igitur à natiuitate Mose usq; ad destructã Troiam quadringenti decem anni. Et nunc uide eos, qui deinceps: dicam autem perfunctorie, neque in medio morabor, occasionem potius sumens loqui de necessarijs personis.

Expugnata Troia quando

Quinto igitur anno post captam Troiam, regnauit apud Latinos Aeneas, apud Athenienses Demophon Thesei filius: iudex autem fuit apud Hebræos Sanson. Sexagesimo & quinto anno post captam Troiam, mortuus est pontifex Eli, sicut scriptum est in primo libro Regum. Palæstini uerò arcam deuexere in terram suam. Prophetat beatus Samuël, & assumitur in regem Saul. Centesimo sexagesimo & quinto anno post captam Troiam, Homerum & Hesiodum fuisse dicunt, regnante apud Lacedæmonios Laboto, apud Assyrios Laosthene, apud Latinos Alba Syluio, apud Corinthios Agelao. Ducentesimo sexagesimo octauo anno captæ Troiæ, prophetarunt Elias & Elisseus, regnante apud Hebræos Ioram, apud Lacedæmonios Archelao. Ducentesimo sexagesimo & quinto anno captæ Troiæ, Lycurgus Lacedæmonijs leges dedit, regnãte apud Corinthios Agemone, apud Latinos Proca Syluio. Ducentesimo & octuagesimo anno post captam

1. Reg. 4.

Homerus & Hesiodus quando.

A Troiam, prophetarunt Osee, Amos, & Esaias. Dicunt autem quidam, quod Homerus non fuerit cõtemporaneus Hesiodi, sed in illis fuerit temporibus, regnantibus apud Hebræos Azaria & Ozia, apud Medos Arbace, apud Latinos autem Proca Syluio.

Pleraq; hæc Chronicis Eusebij deprompta sunt.

Colliguntur itaq; & à capta Troia usq; ad primã Olympiadem, anni quadringenti & quinq;: Anatiuitate autem Mosi usq; ad primam Olympiadẽ anni octingenti & quindecim. Prima Olympiade fuisse dicitur Arctinus Milesius poëta, Rhemusq; & Rhomulus nascuntur, regnante apud Iudæos Ioatham, in Israël autem Phaceee.

Nona Olympiade fuisse dicunt Eumylum poëtam & Sybillam Eryhream. Decima & septima Olympiade Sibyllam, quam & Herophilam nominarunt, fuisse tradunt. Vicesimatertia Olympiade Archilochus fuisse fertur, imperante Iudæis Manasse. Vicesimanona Olympiade illustres fuerunt Hypponactes & Simonides, & Aristoxenus musicus. Triceſima & quinta Olympiade Thales Examæi Milesius primus physicus philosophus fuisse dicit, & productos annos eius dicũt usq; ad quinquagesimam octauam Olympiadẽ. Tricesimasexa Olympiade prophetarunt in Iuda diuinus Hieremias & Sophonias. Quadragesimasecunda Olympiade, Alcmæon & Pittacus Mytileneus, unus ex septem sapiẽtibus, & cum illis Stesichorus poëta cognoscitur. Illis etiam temporibus fuit beatus Daniel. Quadragesimasexta Olympiade, Solon abrogatis Draconis legibus, sua iura dedit. Quadragesimanona Olympiade, quum essent Iudæi in Babylone, hoc est in terminis Persarum & Medorum, erant enim captiui, prophetarunt apud eos Daniel & Iezekiël. Quinquagesima Olympiade, celebres fuerunt septem sapientes, & Anaximãder Milesius philosophus physicus. Quinquagesima sexta Olympiade, Cyro apud Persas regnante, prophetarunt Aggeus, & Zacharias.

Qui quibus Olympiadibus illustres.

Hic deerant tria folia in exemplari.

At

At forte dicet aliquis: Esto, Mosaica antiquiora sint his, quæ à Græcorum sapientibus scripta, adhuc tamen non est uerum dicere, quod suam sapientiam inde sublegerint, uel certè deprehendantur transtulisse. Igitur an non probabilis sit sermo noster, probent auditores studiosi. Nam illorum quidem historici, omnem peragrantes terram, semper aliquid discere uoluerunt, ut uetera scire existimarentur. Habebant enim pro decore magno, si nihil quod factum erat, in suis libris silentio præterijssent. Deinde, quo pacto hi qui tales erant, & seduli ad utilia quæque discenda, neglexissent tam uenerandarum historiarum cognitionem, dogmatumq; & legum antiquitate dignissimarum manifestationem? Quamuis Pythagoras Samius, & Thales Milesius haud ita longo tempore in Aegypto uersati sunt, et collectis quę illic discere poterant, & disciplinarum multitudinem, qua poluisse dicuntur, in patriam reportarunt. Quin & ipse Plato Aristonis in Timæo dicit Solonem ab Athenis in Aegyptum profectũ, & interrogasse illic quendam pseudoprophetam, hoc est sacerdotem, qui dixit ei: O Solon Solon, Græci estis semper pueri, senex autem Græcus non est, puerilq; mentibus omnes: nullam enim antiquam tenetis seu doctrinam uel disciplinam annis canam, sed obliti estis uestri, eo quod multis seculis hinc destituti fueritis.

Porrò & ex his cognoscere poterit quispiam, Christianorum doctrinas esse antiquitatis magis uenerandæ. Tunc enim nondum de literis sciebãt Græci, Cadmo eas uix tandem ex Phœnice ad illos transferente, & tunc Mosaica erant scripta. Quid quod Solon Atticarũ legum inuentor, et etiam ipse Plato, quia in Aegypto fuere, præ alijs sapientiores habiti sunt?

Adhæc admirati sunt Mosaica. Nã quod Moses Græcorum historicis notissimus fuerit, ex ipsis quos scripsere libris facile cognoscere licet. Nam & Polemon in primo historiarum Græcarum, mentionem eius facit. Præter hunc & Ptolemæus Mendesius, et Hellanicus, & Philochorus, Castorq;, & cum his alij. Diodorus uerò diligenter perscrutans Aegyptiaca, dicit se accepisse ab illorum sapientibus de illo, quæ sic scripsit: Nam post statum ueteris Aegyptiorum uitæ, quę sub dijs & heroibus fuisse narratur, dicunt uirum quendam magnæ mentis, & uitæ apud Iudæos celeberrimum Mosen, qui dicebatur Deus, persuasisse primum, ut legibus scriptis uiuendo populi uterentur.

Etenim quia omni uirtute prędituṁ uidebant Mosen, etiam deum nominauerunt illum: honoris gratia illum Aegyptij sic appellarũt, uel fortassis didicerant, quod uniuersorum deus dixerat illi: Ecce posui te deum Pharaoni.

Sufficiẽter, opinor, hoc sermone, cuius irreprehensibilis & manifesta est demonstratio, de antiquitate elucubratũ est, et q̃d Mosaica, quæ apud Græcos in honore præstãtiora, et antiquiora sint habita. Post hoc autem operepreciũ dico, ut in quiramus Hebręorum opinionem, quam de deo & mundi natiuitate, hoc est conditione habuerunt, & deinde quid etiam Græcorum sapientibus uisum sit, lectoribus perspicuum reddamus. Nam ubi consonant illorum doctrinæ cum diuinæ scripturæ sermonibus, seipsis præstantiores, et concordes inter se præter morem apparent: Vbi autem defendunt proprias adinuentiones, discordes esse & extraneis opinionibus ebrios demonstratu facillimum fuerit. Neque enim possibile erat penitus uidere ea quæ mentem & sermones nostros excedunt, quum omnipotens deus adhuc nec lucem in mentem eorum misisse, nec sapientiam indidisse, nec linguam direxisse, nec ineffabile quiddam de se, ut capaces essent, uel sentire uel loqui concesserit.

Neque enim passim omnibus absque iudicio ea gratia conceditur: Illis autem potius, qui fuerint à carnis affectionibus & terrena immunditia liberati, menteq; integri, ac scientes ueræ pietatis opera. Et ad hoc nos prouocat uniuersorum deus per uocem Dauid: Vacate et scitote quia ego sum Deus. Quin & dominus noster Iesus Christus: Beati, inquit, mundo corde, quia ipsi Deum uidebunt. Videtur sanè summa natura, non corporalibus, sed intus absconditis oculis animi, qui tenuiter ac diligenter intra se sublimia rapit, & radios diuinæ contemplationis, imaginationibus, quæ sensuum captum excedunt, attrahit.

Homines sanè qui ab Adam usque ad Sem fuêre, deum omnium natura, & uerè uniuersorum conditorem et dominum coluerunt: nullus enim eorum taxatur, quod dijs alienis fuerit deditus, uel immundis dæmonibus obtulerit. At post diluuium, & constructionem turris, et linguarum discretionem, etiam de deo indignam habuerunt opinionem, qui per uniuersam terram dispersi erant. Mentem enim à ueritate abducentes, et eam temporalibus & terrenis negocijs, atq; adeò corporis uoluptatibus mancipantes, absurdis omnibus obnoxij fiebant, & quodammodo distribuebant inter se erroris, qui multos deos dicebat, crimina. Nam alij quidem cœlum coniectabant esse Deum, alij uerò solem et lunam, ac stellas, & elementa mundi, ignem, aquam, aërem & terram, ex quibus singula composita esse dicuntur. Alij uerò qui in extremã omniũ ruditatem inciderant, usque in eam cogitationum depressi sunt confusionem, ut et templa erigerent, ac delubra preciosissimarum materiarum, sedesq; in illis cõstituerent, ac hominum statuas: & quamuis ut mortuos lachrymis perfunderent, nihilominus tamen pro dijs habebant, libaminibusq; eos & sacrificijs honorare ausi sunt. Plurimi sanè qui tũc uiuebant, honorem soli Deo decentem, elementis mundi tribuebant. Chaldæi uerò tali picturæ præ omnibus alijs addicti erant, & curiosissime quidem astrorum motus metiebantur: auium autem uolatus, uaticinij occasionem faciebant. Veruntamen, ut dixi, ab illorũ dementia alienus erat diuinus Abraham: nõ eñ summã, et omnia excedentem

Nõ omnes ido nei ad Theologiam.

Psal. 45. Matth. 5

Ante diluuium non fuere idolatriæ.

Variæ idololatriæ mutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dentem dei naturam, cõnumerabit uisibilibus & sensui subiectis, neque à uero aberrans, creaturis includebat: reputans autem secum, & summa & omnia initium habuisse, & condita esse, quia tribuebas ea excelso, merito admirandus erat, & sic assumptus est à deo. Etenim ille qui quærebatur ab eo, postea se ei conspicuũ exhibuit. Videamus igitur qualem habuisse uidetur fidem proauus Abraham, & deinde, quis post illum fide dignus sit, ut eius fidem & opinionem nobis manifestet. Opinor aũt quod ad hoc nobis satis idoneus sit Mose, qui illius fuit abnepos: & quæcunq; sciebat eum nouisse, illa nos & ipse scire uolebat, & scripturæ tradidit. Proinde Geneseos composito libro dixit quidem, quomodo quidam expugnarint Sodomitas, & cum alijs captiuum ducentes Loth, læ B tati sunt quidem ut uictores, spe autem exciderũt inexspectatos adobruente eos Abraham: & quũ uicisset robore, liberassetq; captiuitate semel implicitos, postea reuersus est à strage quinque regum. Scriptum est enim sic: Rogabat autem eum dicens rex Sodomorum Chollogomor: Da mihi uiros, equitatum autem retine tibi. Ille autem non ferens alios facere iacturam mercedis suę strenuæ operæ, iuramentum interponens dicebat: Extendam manum meam ad Deum altissimum, qui condidit cœlum & terram, si à funiculo usque ad sphæroterem calciamenti accipiam de omnibus tuis, ut non dicas, ego ditaui Abraham. Laudabat autem eum tanquam uictorem & rex Sa- C lem, hoc est Melchizedek. Benedixit enim dicens: Benedictus Abraham Deo excelso, qui cõdidit cœlum & terram: & benedictus Deus excelsus, qui tradidit inimicos tuos captiuos tuos. Mittens autem quendam familiarem, hoc est beneuolentissimum ministrum, in Mesopotamiam, præcepit ut sponsam filio suo adduceret, & dixit: Adiuro te per Deum cœli & deum terræ.

Abraham à Chaldæis idolo latris recedit.

Genesis 14.

Vnum igitur & solum deum dicebat, confitebaturq; manifeste illum esse diuinus Abraham, quem nominabat excelsum, & uniuersorum natiuitatis autorem quæ in cœlo & in terra. Porrò summitatem, nõ sensibilem, neq; quasi in loco intelligebat, uel qualem quis secundum corpus accipiat, sed ex eo quod omnibus præesset, ut deum decet, factaq; sint ab eo omnia quæ in cœlis & quæ D super terram. firmamentum, inquam, et terra, hoc est elementum. Si autem omnia facta sunt ab ipso omnino alius ab omnibus est, alius autem secundum naturam: quoniam neque genitus, neque etiam ex nihili est: ingenitus autem potius, & sempiternus, & omni tempore antiquior, & uniuersorum initium. Itaque Deum esse, sicut iam dixi, & manifeste sciebat diuinus Abraham, cui & solum purum ac sanctum exhibebat cultum. Procedente uerò tempore mentem acuit ut plus cognosceret, & tunc firmiores de deitate sermones didicit. Non enim solum, quod unus sit Deus, & alius præter illum nullus, didicit, sed & quod in sancta ac consubstantiali trinitate intelligatur unius & immaculatæ naturæ plenitudo, quasi in

Abraham unũ excelsum deũ testatur.

Abrahæ cognitio augetur fide.

figuris adhuc, & sensibiliter docebatur. Propter quã causam nuper ad ueri agnitionẽ uocatis, neq; exercitatam in hisce contemplationibus mentem habentibus, inaccessa quodammodo uidetur, & uerè est, diuinæ speculationis lux. Opus enim habet ea cognitio mente prouecta & exercitata, & quæ uidere acute ualeat, fidemq; domesticam habeat. Ista enim fundamentum & substructura inconcussa est sermonũ de deitate, id quod nos propheta Esaias erudit dicens: Nisi crediderit is, non Esa. 6. intelligetis. Quod autẽ omnino opus sit nouitijs per ænigmatum doctrinam, habere de deo cogitationes tenues, quomodo quis dubitabit, quũ etiã Græcorũ sapientes hanc rem nõ ignorarint? Etenim Porphyrius apud illos in seculari eruditi- B one non uulgaris existimationis, in primo libro de nominatis sapientibus, hoc est, de his qui apparent sapientes, ut & uanæ opinionem sapiẽtiæ habent, tale quiddam dicit. Non ualẽtes primas species & prima principia manifesto sermone tradere, tum quia cogitatu, tum quia enunciatu difficilia sunt, accedunt ad numeros significantioris doctrinæ gratia, imitando Geometras & Grammatistas. Nam isti quidem uirtutes elementorũ, et il. la ipsa tradere uolentes, accedunt ad characteres, ipsos dicentes quasi ad primã doctrinam elementa esse: Deinde docent quod non characteres isti elementa sint, sed per illos fit conceptus quidam elementorum ad ueritatem. Et Geometræ non ualentes incorporeas species sermone commendare, accedunt ad figurarum deliniationes, dicentes hoc triangulare esse, non hoc uolentes triangulare esse quod oculis subiacet, sed tale, & per hoc conceptum triãguli constituunt. Et in primis collectionibus & speciebus hoc faciunt Pythagorici, quando non ualent sermone tradere incorporeas species & prima principia, accedunt ad manifestationem per numeros: & ita rationem quidem unitatis & identitatis, & æqualitatis, & causam conspirationis & compassionis, & salutis uniuersorum, dum se sicut ipsa & similiter habet, Vnum appellauerunt. Igitur quia propria & eximia deitatis difficilia sunt ad enunciandum, & non aliter contemplari possunt, etiam hi qui de ea fiunt sermones tenues, & posteriores ueritate deprehenduntur, per figuras & typos euidentiores, quasi in speculo et ænigmate de illa discamus.

Quæ in primã philosophiã peccarint.

Sic eruditum esse & Abraham dicimus. Scriptum enim sic est de Abraham: Apparuit autem deus ad quercum Mamre, sedente ipso in ostio ta Genesis bernaculi sui meridie. Quũ autem suspexisset oculis suis uidit, & ecce tres uiri steterunt super eũ, & uidens occurrit in occursum eis, ab ostio tabernaculi sui, & adorauit super terrã, & dixit: Domine, si inueni gratiam coram te, ne prætereas puerum tuum. Et post alia dicit: dixit autem ad illum: Vbi est Sarra uxor tua? Porrò ille respondens, dixit: Ecce in tabernaculo. Dixit autem: Reuertens ueniam ad te secundum tempus, hoc in horas, & habebit filium Sarra uxor tua. Ecce manifeste, inquit, apparuisse quidem illi deum: fu

Trinitatem sub Abrahami figura.

isse

isse autē tres uiros qui uidebantur, accurrentemq; diuinum Abraham non tanquam tribus dixisse: Domine, si inueni gratiam coram uobis, ne præteriatis puerum uestrum: dominum autē singulariter nominasse tres. Dicebant iterum quasi ex una persona: Vbi est Sara uxor tua? Et, Reuertens ueniam secundum tempus hoc in horas. Vide obsecro, uide, tres quidem fuisse qui apparuerunt, substitisse autem in proprijs subsistentijs singulos, sermone consubstantialitatis in unum comprehensos, & ita dedita opera colloquia inter se miscuisse. Veruntamen eiusmodi imagines obscuræ quidem sunt, & ueritatem non satis exprimentes, quamuis miram utilitatem habeant, ut manuducāt ad ea quæ mentem & sermonem nostrum excedūt. Etenim purissimis cogitationibus in mentem diuinæ contemplationis lux ingreditur, ita ut à sensibilibus ad ea, quæ super sensus sunt, quodā modo subuolemus, & super uirtutem rationum quæ in nobis, constituamur. Nam unica quidem ex confesso est deitatis natura, quæ super omnes, & per omnia, et in omnibus: dilatatur autem mentaliter in sanctam trinitatem ueneranda mq; ac consubstantialem, in patrem inquā, & filium, & spiritū sanctum. Licet autem subsistant seorsim singula prædicta hoc existentia secundū ueritatem, quod etiam esse dicuntur: ueruntamē consubstantialitatis ratio congregat ea in naturā immutabilem. Nam filius quidem ex patre natus est, & est in ipso & ex ipso naturaliter. Procedit uerò & spiritus, qui est proprius dei & patris, & similiter filij. Sanctificat enim per illum quod sanctificari solet, deus & pater. Itaq; non ignorauit patriarcha Abraham, eum qui in sancta trinitate adoratur, terræq; ac cœli, & uniuersorum conditorem esse, & habere potestatem super omnia.

Insuper & qui ex eo nati fuere Isaac & Iacob, non senserunt aliter, sed per paternæ uirtutis uestigia incedentes, eiusdem fidei fuerunt imitatores. Vnde & beatus Moses in Geneseos libro de ipsis nobis enarrans, dicit apparuisse quidem Iacob uniuersorum deum, & bonam illi spem dando dixisse: Ego sum deus Abraham patris tui, & deus Isaac. Fatetur autem & ipse Iacob, dicens: Si dederit mihi dominus panem ad manducandum & uestimentum ad induendum, & erit mihi dominus in deum.

Et hoc quidem de illis sufficiat: nunc autē de ipso beato Mose sermonem attingere decet. Nam & ipse unum natura & uerè deum prædicat, non ignorans eum per quem omnia creata sunt, nempe uiuens & subsistentiam habens, Verbum eius et spiritum in deo & ex eo uiuificantem, qui per illud creaturæ mittitur. Dicebat enim: In principio fecit deus cœlum ac terrā. Vbi autem in compendio & breui sermone uniuersorum conditorem eum esse docuisset, narrationem extendit, & monstrauit quod per uiuens Verbum, omnipotentem deum, ea quæ olim non erant, esse cœpissent, uiuificētur autem & in spiritu. Dixit inquit: deus, fiat lux, & facta est lux: fiat firmamentum in medio aquarum, et factum est ita. Et in unoquoq; quod factū est, licet uidere dicentem quidem patrem: Fiat hoc uel illud, creantē autem per Verbū omne quod uolebat, absq; omni meditationis cōnatu. Viuens enim Verbum dei et efficax, etiamsi annuat tantum, erit quod placuerit ei. Dixit autem: Terra erat inuisibilis & inculta, & tenebræ super faciē abyssi, et spiritus domini ferebatur super aquam. Proinde ualde sapienter mentionem facit patris & filij & spiritus sancti.

Et alijs modis in sancta & consubstantiali trinitate, unam & natura et uerè deitatem prædicat. Nam quū Sodomitæ grauissima peccata cōmisissent, immisit ignē. Pluit enim, inquit, super Sodoma ignem & sulphur, dominus à domino. Genesis 19

Ad hoc & illud opinor utilissimum lectoribus ut in medium proferatur. Sic enim scripsit de hominis conditione: Et dixit deus: Faciamus hominem secundū imaginem nostram, & ad similitudinem. Deinde parum progrediens inquit: Et fecit Deus hominem, secundum imaginem dei fecit illum. Imago enim est dei & patris Filius, ad quem & nos formamur mentaliter, & hoc præcipuum, inter diuitias accepit hominis natura. Coruscat enim in ipsa conditoris imago. Vltra quid dicent hi qui nostris sermonibus obluctantur, fin gentes quidem pietatem quod confiteantur esse deum, unumq; & solum, sed non quod genuerit ex se filium? Ad quos dixit deus: Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem? An non rationabitur quis, quod ipsa ad seipsam sancta & consubstantialis trinitas hos de hisce facit sermones, quod hominis formatio non sit absque consilio facta? Volebat enim sapientissimus Moses ostendere factū apud Deum, & consilijs quasi præcedentibus honestatum: nam consideratione & perscrutatione & examinatione singulorum diuina & incorruptibilis mens opus non habet. Simul enim aliquid uoluit, & ipsum est, recteq; ac irreprehensibiliter se habet. Itaq;, ut dixi, honorata est quodāmodo præuijs consilijs, hominis natura. Iam neque impiorum reticebimus sermones. Dixerit enim forte quis ad aliū statim: Non, sicut tu putas; & sapiendum censes, proprio uerbo & spiritui locutus est pater, sed dijs alijs qui cum eo, inferioribus & minoribus: quamuis omnibus manifestū; quod uideatur & his qui in Græcis philosophantur, oportere unū esse deum confiteri, qui omnium conditor, & secundum naturam ultra omnia, factosq; ab eo, & ut essent productos, alios quosdā deos, sicut ipsi dicunt, & mentales & sensibiles.

Vnde manifestissime inquit Plato: Est igitur iuxta meam sententiam, diuidendum primo, quid illud quod semper est, natiuitatemq; non habens: & quid illud quod fit: non autem semper fuit. Itaque illud quidem cognitione et sermone comprehensibile est semper & per se existens. Hoc aūt opinione cum sensu irrationali opinatū, & fit quidem, ac perit, non autem est semper. Etenim hoc quod est semper, & nunquam habuit natiuitatem hoc est,

Expositio dicti: Faciamus hominē secundum imaginē, &c.

Omnia à Deo facta Plato testatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc est nunquam cœpit esse, nominat naturam su premam, meliorem quàm ut fieri possit, nempe dominum deum, qui uere existit. Sic enim alicubi & uniuersorum deus ad sacrorum ducem Mosen inquit: Ego sum qui sum. Quod autem fit, neque unquam existens, hoc ex nihilo productum ut esset, ineffabili & inexcogitabili uirtute, hocq; totum deus suo artificio operatus est. Indicatū igitur est quod à me manifeste ostensum est, non ex solis nostris sacris scripturis, sed etiā ex his, per quas ipsi sapere & differere nouerunt, quod omnia à deo ut essent producta, et quod conditis ipse naturam antea ignotam sit largitus est. Naturaliter enim inferius & omnino faciente minus est, quod factum est. Et quum res ita se habeat, ut dicimus, quidnam coniectando dicunt, alijs dijs deū uniuersorum dixisse: Faciamus hominem secundum imaginem nostram & secundū similitudinē. Quippe si quidē tanq; ad imaginē creaturarū, rationale super terrā animal formare uoluisset, cur suam personam cum illis intulit, faciamus dicens secundum imaginem nostram? Sin ad solam suijpsius deo decentissimam pulchritudinem figurari debere probauit, quur simul accipit aliorum memoriam, hoc est speciem? Vel quomodo quis hęc de illis bene dicet? Non enim in identitate naturæ & excellentiæ & dignitatis connumerati fuerint conditor & creatura, genita & ingenita natura, incorruptibilis et corruptioni obnoxia. Quandoquidem uerè dici potest, quod semper & omni modo quod natū esse intelligit, subiaceat etiā corruptibilitati. Etenim diuinus Moses à spiritu sancto eruditus, ad futura spectans, præintellexit fidei nostræ mysteria, & quomodo hoc? dicā. Nam quia in patre & filio & spiritu sancto, hoc est, incō substantiali intelligitur trinitate, una et ineffabilis & inexcogitabilis dei natura: ut ne quis ex ingenti stoliditate stulte deceptus secundum imaginem quidem dicat & similitudinem dei patris hominē factum, et non etiam filij. Quod si è diuerso quis suspicaretur, & diceret quidem secundum similitudinem filij factum esse hominem, sed non item patris: præuidens enim, ut dixi, olim fore quosdā sic nugaturos, ipsam dixit sanctiā trinitatē sibijpsi locutā: Faciamus hominem secundū imaginem nostram & similitudinem: ut ad totā adintelligatur formatus mētaliter uidelicet, ineffabilem deitatis naturam. At hi, quamuis sibi ualde sapientes uideantur, stultum putant hoc dici, & propter stupiditatem plurimam, quum inculpatum ueritatis lumen habere possient, dijs quibusdam falso nominatis & nothis, deum uocem hanc dixisse contendunt: quamuis indignum fuerit considerare, quod natura conditor, suæ gloriæ & eminentiæ summam dignitatem non concederet genitorum naturæ. Id quod non dicimus, quasi inuidus sit: quare enim hoc diceremus? sed quod natura eorum quæ facta sunt, nunquam pertingit ad diuinarum dignitatum eminentiam, neque opinor aliquid receperit, quod substantialiter est ex his, quæ soli et propriæ ineffabili naturæ agnata sunt.

Trinitas sibi loquuta est, dicens: faciamus hominē ad imaginem nostrā, & non dijs.

Exod. 3

A

B

C

D

Est & aliud absurdum dixisse dominum & regē uniuersorum alijs dijs: Faciamus hominem secundum imaginem nostram & similitudinem. Quid enim passus est, quod cooperarios & quasi coadiutores quosdam fecit, in sola hominis conditione: quum omnem aliam creaturam quasi tumultuariò fecerit, utputa angelos & dominationes, principatus, potestates, uirtutes mentales, cœlūq; ac terram, solem ac lunam, astra & lumen, & sum matim, omnia quæ in cœlis & super terram? Nunquid enim dixerit quis, quod quasi infirmus, hoc est carens efficacia ad hoc sufficiente, aduocârit co adiutores? quamuis quomodo non esset extremę absurdum crimen, sic quosdam posse sapere? Nihil enim est, quod omnipotens et perfectissima ad omnia deitas perficere nequeat.

Relictis igitur deliramentis istis, ad illud accedamus, quod oporteat confiteri in sancta & consubstantiali trinitate, ineffabilis deitatis plenitudinem esse intelligendam. Efficti autem sumus nos ad ueram et certissimam imaginem patris, hoc est ad filium: & in nostris animabus diuina eius pulchritudo per participium sancti spiritus inesse significatur. Etenim est in nobis sicut ipse filius. Spiritus enim est ueritas, sicut scriptum est. Ita nos uerè sapientissimus Moses instituit, neq; alia quàm illic, senserunt sancti prophetæ illum sequuti, & apostoli, & Euangelistæ. Vnus autem & idem in omnibus Theologiæ modus uidetur, & non in uno quidem inter se pugnantes illos quis inueniet? Nam quæ uerè audierunt à deo, ea ex uno spiritu loquuti sunt, & de hoc dubitare nos nō sinit, sapientissime dicens ipsis dominus noster Iesus Christus: Non uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis. Proinde gloriamur in fide de deo, quam à sanctis patribus qui olim fuere, accepimus, non uitiatam: nec solemus his qui ex sanguine Israël, quasi melius sentiant, accedere: absit. Computamur autem & nos inter filios Abrahæ. Nos enim sumus secundum promissionē filij. Et persuadebit Paulus, scribēs: Nō enim omnes qui ex Israël, sunt Israëlitæ, neq; quia sunt semē Abrahæ, omnino sunt filij, sed filij promissionis reputant̄ in semē. Igitur multa alia ad prędicta afferre de nostra religiōe et immaculata fide, quæ nobis ab omnipotente deo concessa, non foret difficile: quoniam autem in sermones opportunos, singulas suis locis distribuere, & reseruare contemplationes decet, illis nunc prætermittis, uertam me potius ad Græcos, ut exacto iudicio, quid illi senserint, perscruter. Itaque ferunt Orpheum Oeagri filium, præ alijs in dæmoniorum cultu magis religiosum, qui & temporibus aliquot Homeri opus præcessit, contexuisse falso nominatis dijs odas & hymnos. Et mirum est eū hanc opinionem delegisse, deindeq; condemnatis suis dogmatis, intelligentem quod uiam religiam dereliquisset, à uia recta egressus, ad meliora se conuertisse, & pro mendacio ueritatem assumpsisse. Vnde & sic de deo dicit.

Matth. 10

Fides Abrahæ nostra sit.

Rom. 9

Dicam

Dicam quibus fas est: ianuas autem occludite, prophani
Omnes simul, tu uerò audito Luciferæ Memo- A filii
Musæ, etiabor enim uera, neq; te ea quæ prius
In pectoribus apparent, dulci seculo priuent:
Sed ad diuinum uerbum spectans, illi aside,
Dirigens cordis mentalem profunditatem.
Bene autem incede
Inuia, solumq; intuere mundi regem.
Vnus est, per se existens, unius progenies omnia facta sunt.
Ipse autem in illis melior est. Neq; illum quis
Intuitus est ex mortalibus, ipse uerò oēs uidet.
Est post alia iterum:
Ipse enim firmatus est in æreo cœlo,
Aureo in throno, super terrā autē pedibus uadit,
Manumq; dexteram ad fines Oceani
Vndequaq; extendit: tremunt enim in circuitu montesq; magni,
Et flumina, ciuitates, profundūq; iucundi maris.

Itaq; unū & illum per se genitum per omnia, & super omnes nominat deum, & solium quidē illi dicit esse cœlum, sitam aūt sub pedibus terrā. Incircumscriptū, opinor, hac incorruptibili natura significare uolens, & quod per omnia ueniat, ut omnia impleat, & quod uniuersum cōplectatur, atq; adeo fines maris, trementibus & mōtibus & mari, & in summa, mundo toto. Sic enim, inquit scriptura diuinitus inspirata: Omnis terra ueritatem inuocat, & cœlū eā benedicit, & omnia opera mouentur & tremunt. Et hæc quidem in his quæ Orpheus scripsit: At Homerum dixerit, opinor, quis, poētarū principem, parum differre ab his, qui in scænis saltant: Hi enim ad uidentiū gratiam studēt ita rerū naturas figuris & gestibus repræsentare, ut spectatoribus ipsæ res uideātur esse præsentes: at ille operam impendit, ut deificet uirtutes & uitia, & partes mūdi, & ipsam elementorum naturam. Vnde & contrarios inter se deos fuisse dicit aliquādo in Ilio, & qui quibus se opposuerunt manifestē narrat:

Nempe contra Neptunum regem quidem
Stetit Apollo Phœbus habens tela uolantia,
At contra Martem dea glaucis oculis Pallas.
Iunoni uerò obstitit aurea spicula gerēs uenatrix
Diana telis gaudens, soror Phœbi.
Contra Latonam stetit fortis utilis Mercurius,
Porrò contra Vulcanū magnus fluuius profunde manans.

Vide obsecro in his etiā manifestē, ipsum quodammodo studuisse, ut uirtutes contra uitia insurgere demonstret. Nam Martem quidem ut insipientem & insanientem, & ad hoc alium cōtra aliū euocare facit, ut mos est Græcorum poētis. Palladem uerò ut astutissimam & ingeniosam fingit. Latonam quoq; similiter obliuionem, Mercuriū autem memoriam & sermonem significare uult. Deinde & naturæ rationes attingit, & elementorum inter se diuersitates enarrat dicens:

Nempe contra Neptunum regem
Stetit Apollo Phœbus habens tela uolantia,
Iunoni uerò obstitit aurea spicula gerēs uenatrix
Stetit autem cōtra Vulcanum, magnum flumen profunde manans.

Et hic uidetur mihi dixisse Neptunum humidā substantiā, Apollinem uerò solem, & Iunonem aērem, & uenatricem Dianā aurea spicula gerentem lunam, & Vulcanum ignem. Flumen quasi in ordinem frigidorum accipi. Quamuis aūt ualde amārit fabulas, attamen cōperiemus eum non omnino ignorasse ueritatem, dixit enim alio loco iterum: Neq; si mihi promittat Deus ipse senectute abrasa facturum iuuenem pubescentem. *Homerus sum mum deum te stimat.*

Nō dicit: Neq; si quis deorum polliceatur mihi senectutis depositionem, & iterū florentē iuuentutem: sed hanc causam soli qui super omnes est deo seruauit, tribuens solis illius uirtutibus posse omnia citra laborem perficere etiam ea quæ ultra expectationem, spem ac rationem nostram sunt: dicit enim. Neq; si mihi promittat Deus ipse. Dū dicit: Deus ipse, hoc non in quempiā qui in fabulis fingitur refert, sed ipsum solū, & uerè existentē deum significat. Et Homero quidem sic sentiendum & loquendū uidebatur. Eamus aūt & ad alios arrogātes & supercilios, qui sapiētiæ opinionem non uulgarē apud Græcos habent. Itaq; Porphyrius quidem, qui amaros aduersus nos effudit libros, & Christianorum religionem tantū non pedibus calcat, nominatos sapientes numero septem hac de causa appellatos dicit. Scribit enim sic in primo historię philosophi. lib. Quū nouem essent, septem appellati sunt sapientes hac de causa. Piscatore, tractū quendam pisciū adolescentibus uendente, accidit ipso tractu tripodē aureā inueniri. Piscatore aūt dicente, q̄d pisces, nō mensam uendidisset, & adolescentibus ad fortunā inuentionē referentibus, uisum est iudiciū à deo recipiendū. Ille aūt ut responsum dedit, dandam tripodem sapiēti. Primo Thaleti mensa adducta est, qui illam ad Biantē misit, quem sapientē dicebat: at is ad aliū mittit, & ille ad aliū, donec tripos per septem circuisset, & ad primum redijsset: placuit igitur ut offeretur deo, qui omniū sapientissimus est. Quales igitur illorum fuerint opiniones, dicetur à nobis ō amice. Nam Thales quidē Milesius mentem mundi dicebat esse deū. Democritus uerò Abderites in aliquo cōcordat cum illo, sed addit etiam aliud quiddam, asserit enim & ipse Deū esse mentem, ueruntamen in igne orbicularis speciei, esseq; illum animam mundi. At Anaximander prorius alia uia incedit, definiens deum esse infinitos mundos, nesciens quid loquatur. At ille qui apud eos maximam & usq; ad miraculum grauitatem sententiarum habet, Aristotelem, inquam, Stageritam, Platonis discipulum, speciem quidem separatam uocat deum, & ingredi cōtendit super uniuersi sphæram. Quin & ij qui Stoici appellātur, deum uocant ignem artificialem, uia incedentem ad natiuitatem mundi. Scripserunt autem de his Plutarchus, & alij eloquentes eorū, & audax ille contra nos Porphyrius. Itaq; inter

Porphyrius Christianæ religionis aduersarius.

Historia tripodis aureæ datæ sapientiæ.

De mensa Solē sapientissimo decreta.

Philosophorū de deo opiniones.

Universidad de Deusto
Biblioteca

se diuersi sunt diuinatores, magis quàm ueritatis iudices, qui tam multifariam opinionibus inebriati sunt, quamuis eos qui uere & absq; errore nouerunt, nullo modo ita inter se diuersis opinionibus ferri oportebat, quemadmodum scilicet apud hos uidere licet.

Apud nostros primos doctores de deo nulla hæresis.

Cæterū ad hæc, opinor, dicet quispiam: Quid dicis amice? An non & nobiscum hæreses multæ sunt? An non abscinduntur quidā aliter & aliter sentientes, & dicētes? At dixerim tibi, uir bone, quod hi qui nobis sanctorū dogmatū primi & ab initio fuere doctores, idē quidem inter se fatentur omnes, & cum primis quidē conueniunt medij et ultimi. Non enim alia quidem Moses sensit, neq; pugnantia cum dictis eius, hi qui illū sequuti sunt, docuerunt: sed unus, ut dixi, omnium de deo sermo fuit usq; ad apostolos & euangelistas. Vnum enim omnes fatentur, nempe eum qui super omnes, & per omnia, & in omnibus est deus sine principio, & sempiternum ingenitum, incorruptibilem, uitam & uiuificum, cœliq; & terræ factorē, & breuiter omniū quæ in illis sunt. Quod si nōnulli qui illos sequuti, non intelligentes quæ ab illis dicta, sicà uero deuiauerunt, erroris crimē non tam illis quàm his, à sapiēte uiro inscribetur. Quocirca si qui horum impietatis inuentores, & prophanorū dogmatū doctores fuere, pugnantq; doctrina inter se, ostendantur, & quiescam. At si de illis manifestum, quod primi doctores inter se fuerunt opinionibus diuersi, quomodo non omnibus liquescet, quod extra uiam rectam uadūt, & errauerūt? Etenim si quis uellet, de deo qui est super omnia, rectum & inadulteratū sermonem ab his discere, cuius opinionem amplexaretur, ut non aberret à scopo? Etenim Thales quidē & Anaximāder, aliter (sicut iam ostēdimus) & aliter, uane nugati esse deprehendūtur. Pythagoras autem & Plato, qui uersati sunt in Aegypto familiares multis qui illic erant, uti disciplinarū, & scientiæ auidissimi, non ignorauerūt uirtutē Mose. Erant em̄ apud Aegyptios Mosaica non in parua admiratione: & hinc, opinor, illos sermonem de deo, absq; insolentia didicisse, ut sentirēt & loquerentur de eo aliquanto sanius quàm alij.

Diuersi inter se opinionibus ethnici philosophi.

Ad hoc cōperiemus aūt & Athenienses quosdam cum illis, ad hoc ut idem saperent quod ipsi, adductos. Iam memoria & sermone dignum existimo Aegyptium Hermetem, quem & ter maximum nominatum esse dicunt, quum adeo obseruaretur ab his, qui illo tempore uiuebant, et sicut quibusdam uidetur, assimilaretur illi quem ex Ioue et Maia fabulæ natum ferunt. Ille igitur Aegyptius Hermes, quamuis sacerdos esset, & ad idolorum templa consideret, semper ea quæ Moses docuit, sensisse comperitur: tametsi non omnino recte, neq; irreprehēsibiliter, sed aliqua ex parte. Etenim & ipsi fuit utilitas, & eius memoriā facit in libris suis, is qui Athenis cōposuit, inscriptos, Hermaicorum libri quindecim. Scribit aūt sic in primo de illo, dum adducit sacerdotem quēdam dicentem: Igitur ut ueniamus ad similes, an nō & nostrum Hermetem audis, Aegyptum in sortes & fines diuisisse, funiculo mensum esse, & fossas diuisisse irrigationibus, & leges posuisse, & præfecturas ab ipsis cognominasse, et constituisse cōmutationes cōmerciorū, & nuper dixisse summā legis astrorum, & diuisisse herbas, & cum numeris & geometria etiam astronomiam & astrologiam, musicamq; & grammaticen omnem inuenisse & tradidisse?

Hermes Trismegistus quis.

Narrabo igitur quid singuli opinati sint, & recordabor etiam aliorum, qui admirabile apud illos nomen in doctrina sortiti sunt. Opus aūt fuerit, ut lector magno studio, & absq; fastidio scriptis incumbat. Itaq; Pythagoras dicit: Deus quidem unus, & ipse non, ut quidam suspicantur, extra mundi gubernationem, sed in ipso totus in toto circulo, omnes generationes considerat, contemperatio existens omnium seculorū, & lux suarum uirtutum & operum, principium omniū, lumen in cœlo, & pater omnium, mens et animatio omnium, circulorū omnium motio. Ecce quàm manifeste unū dicit uniuersorū deū, & omnium principiū, & operatorē suarū uirtutū, lucē & animationē, hoc est uiuificationē omniū, & circulorum omnium motionem: nil enim per se mobile est, omnia autem ab ipso producta sunt, & ex nihilo ut essent, motionem sortita esse uidentur. *Pythagoras de deo ineffabilitate.*

At Plato, & ipse in loco quodā dicit: Nam patrem & factorem uniuersi huius inuenisse, arduū opus est, et inuentum omnibus enunciare impossibile. Vtiq; hoc recte: Gloria enim domini fugit sermonem, sicut scriptum est: & omnis de eo sermo infirmus est, & dignitatem eius non assequitur: est enim ultra omnem cogitationē. Videmus aūt per speculū & in ænigmate, sicut dicit sapientissimus Paulus. Dixit item in lib. quarto historię philosophi Porphyrius, sensisse Platonem, & dixisse quoq; de uno deo, nomen quidem illi nullū congruere, neq; humanā cognitionē posse cōprehendere, sed appellationes quæ de eo dicuntur, à posterioribus esse, abuliueq; de ipso dici. Quod si omnino aliquid, nominibus quibus utimur, de eo dicere audendū, magis appellationē Vnius & boni ei tribuendā: nam illud insinuat circa ipsum simplicitatē, atq; per hoc sufficientiā: nullo enim opus habet, nec partibus, nec substantia, nec uirtutibus, nec efficacijs, sed est omnium horum autor. Boni autem uocabulum commendat nobis, quod ab ipso omne ὃd bonū est, dum alij pro uiri li imitātur, illius, si ita licet dicere, proprietatem, perq; illam salutem accipiunt. *Plato ineffabilē de deo sensisse.* *2. Cor. 13* *ἓν Vnum τὸ ἀγαθὸν Bonū, nomina Dei.*

Iā & termaximus Hermes sic alicubi dicit: Deū intelligere quidē difficile, eloqui aūt impossibile, si cui etiā intelligere possibile. Incorporeū em̄ corpore significare impossibile, & perfectū imperfecto cōprehendere nō possibile, & sempiternū cōferre cum momentaneo difficile. Nam hoc quidē semper est, illud aūt prætergreditur: & hoc quidē uerū est, illud sub apparētia adumbratur: quantū igitur infirmius à fortiore, & minus à meliore distat, tātum etiam à diuino & immortali mortale. *Hermetis in excellentiā dei sententia.*

Proinde

AVREA

Proinde si quis incorporeus oculus egrediatur à corpore ad contemplationem pulchri, & subuoletac contempletur, non figurā, non corpus, non speciem intueri quærens, sed illud potius, quod omnia facere potest, quod quietum, quod tranquillum, quod solidum, quod inconuertibile, quod ipsum omnia & solum, quod unū, quod ipsum ex seipso, quod ipsum in seipso, quod sibiipsi simile, quod neq; alij simile est, neq; sibi dissimile. Et iterū ille: Itaq; de illo uno & solo bono intelligēs, nihil impossibile dixeris. Omnis enim uirtus ipse est, neq; in aliquo ipsum cogites esse, neq; iterū quasi extra aliquem. Ipse enim est qui sine termino, omniū est terminus: & qui à nullo cōprehēditur, omnia in se cōprehēdit. Quoniā q̄d discrimen est corporū ad incorporea, & genitorū ad ingenitū, & necessitati subditorū ad libere existens, uel terrenorū ad cœlestia, & corruptibiliū ad sempiterna? non q̄d aliud quidē libere existat, aliud aūt necessitati subditū. Quæ autem infra imperfecta sunt, corruptibilia sunt. Quin & Sophocles sic dixit de Deo: Vnus ueriſsime unus est deus, qui cœlum ordinauit, & terrā ingentem, pontiq; iucundam undam, & uentorum uim. Plerique autem mortales corde errantes, extruimus animarum iacturam deorum imagines ex lapidibus & lignis, uel ex auro fabricatis, uel elephantinis figuris, sacrificiaq; illis & ferias ociosas apparantes, eos colere arbitramur.

Sophocles de uno dicta.

Ad hæc & sapientissimus Xenophon: Igitur manifestum quod magnus sit et potens, omniaq; concutiat & confirmat, ignotum autem qualis sit figura. neq; em̄ uidetur esse lucidissimus sol, neq; hic uidetur permittere, ut ipse cernat̄, sed si quis impudenter eum spectet, oculis priuatur.

Itaq; quod unus naturalis uerusq; deus longe super omnem mentem et sermonem incōprehensibilis absq; specie, uiuificus, & principium omnium, ingenitus, incorruptibilis, autor natiuitatis omniū, manifestis testimonijs cōprobatū est, ex diuinitus inspirata scriptura, et uocibus etiam eorum qui apud illos clari sunt poetarū & scriptorum: nunc quod etiam filium, qui ex ipso secundum naturam genitus est, conditorē ipsius VERBVM cognouerint etiam illi, per ea quæ scripsere, ostendentes, apponamus & de his sententias.

De filij deitate ex ethnicorū testimonijs.

Dicit enim Porphyrius in quarto libro historiæ philosophi, quod de bono dixerit Plato sic: Ab hoc autem modo quandam hominibus inexcogitabilem mentem factam esse totam, & secundum seipsam subsistentem, in qua sanè, quæ uere sunt, & omnis substantia eorum quæ sunt. Hæc certe & primo pulchra, et ipsa pulchritudo à se pulchritudinis habens speciem. Processit autem ante secula, ab autore deo incitata, per se genita, existens & ipsa pater: non enim illo mouente ad natiuitatem eius processio facta est, sed de illo ipsa progrediente, per se nascendo ex deo. Processit item nō à temporali quodam initio: nondū enim tempus erat. Sed neq; tempore facto, erga ipsum aliquid est tempus. Absq; tempore enim semper & sola, æterna mens. Sicut autē deus primus unus & solus semper, licet ab ipso facta sint omnia, in eo q̄d non connumeratur cum illis, neq; cum illorum substantia simul recensetur eius dignitas: ita etiā mens æterna sola & absq; tempore subsistens, & eorum quæ in tempore ipsum tempus est in identitate manens suæ æternæ subsistentiæ.

Insuper & Orpheus iterum sic dixit:

Cœlum adiuto te dei magni sapiens opus,
Vocē adiuro te patris, quam locutus est primū,
Quādo mundū uniuersum suis firmauit cōsilijs.

Filius uox patris ab Orpheo dicta.

Vocem autem patris quam loquutus est primum, unigenitum eius Verbum dicit, quod semper cum patre existit. Non em̄ erat tempus, quando absq; iermone proprio intelligeretur existens deus & pater: in ipso autem & omnium conditorem esse deum demonstrauit.

Hermes autē ter maximus sic loquitur de deo: Verbum enim eius procedens, perfectū existens & fœcundum ac opifex, in fœcūdam naturam cadens, & fœcunda aqua fœcundam aquam fecit. Et idem iterum: Itaque Pyramis inquit, subiacet naturæ & mentali mundo. Habet enim principale accumbens opifex Verbum domini omnium, quod post illum prima uirtus, ingenitum absque termino, ex illo prospectans et incumbens, ac impetat omnibus quæ per ipsum formata sunt. Est autem & è perfectissimo progenitus, perfectusq; & fœcundus germanus filius. Et iterum idem: Quum interrogasset quidem sacerdos Aegyptius & dixisset, Quare autē ô Maxime, bonus dæmon hoc nomine uocatus est ab omnium domino? inquit: Et in prioribus dixi, tu uerò non intelexisti. Natura Verbi eius mentalis natura est generatiua, & condere potens. Hoc sicut ipsius natiuitas, uel natura, uel consuetudo, uel quod uolueris ipsum nominare nomina, hoc solum intelligens, quod perfectus est in perfecto & à perfecto perfecta bona operatur, et condit, & uiuificat. Igitur quia talem habet naturam, bene hoc appellatur. Et idem in libro primo Diexodicôn ad Tat. sic dicit de Deo: Cōditoris Verbum ô fili, perpetuum, per se mobile, increscibile, indiminuibile, incommutabile, incorruptibile, solum, semper sibiipsi æquale est, simile & planū, bene consistens bene ordinatum, unum existens post præcognitum deum: significat autem per hoc patrem.

Verbum diuinum quomodo ab Hermete doceatur.

De spiritu sancto ethnicorū testimonia.

Sufficiat hoc ad consummatissimam demonstrationem, quod unigenitum dei Verbum intelexerint et illi. Nunc uerò censeo adijciendū, quę et de spiritu sancto ab illis dicta sint. Dicit enim Porphyrius, exponēs opinionem Platonis: Vsq; ad tres subsistentias diuinam substantiam progredi: Esse autem summe quidem deum Bonū, post illum autem et alterum Conditorem, tertium & mundi Animam: Progredi enim usq; ad animā, deitatem. Ecce quàm manifeste in his usq; ad tres subsistentias, dei substantiam progredi affirmat. Vnus enim est uniuersorum deus: dilatatur aūt, quantum de eo scitur, in sanctam & consubstantialem trinitatem, in patrem inquam, et filium, et

Universidad de Deusto
Biblioteca

spiritus sanctus anima mundi. Ioan. 6

ſpiritum ſanctum, quem & Animam mũdi dicit Plato. Viuificat autem ſpiritus, & procedit ex uiuente patre per filium, & in ipſo uiuimus, & mouemur, & ſumus. Vere enim inquit, dicens dominus noſter Ieſus Chriſtus: Spiritus eſt qui uiuificat. Et iterum idem Porphyrius de Platone, Ideo occulte de illo inſinuat, dicens: Circa regem omnia ſunt, & illius gratia omnia, & illud cauſa omnium pulchrorum: ſecundum autem circa ſecunda, & tertium circa tertia. Nam quũ omnia quaſi exiſtant circa tres deos, attamen primo quidẽ circa omnium regem, ſecũdo autem circa deum ab illo, & tertio circa eum ab iſto. Manifeſtauit aũt & ſubſiſtentiam quam ex ſeipſis inter ſe habent, incipereq; à rege & ſubinceſsionem et ſubmiſsionem earum poſt primum, per hoc quod primo et ſecundo & tertio dicit, & quod ex uno omnia & per ipſum omnia ſeruantur. Videt igitur nõ prorſus ſanè, ſed ſicut Ariani ſeparat & ſubſtituit, ſubſiſtentiasq; ſubiectas ipſis infert, & tres opinatur eſſe deos diſtincte, ſanctamq; & cõſubſtantialem trinitatẽ. Veruntamẽ nõ omnino ignorauit ueritatẽ, opinor aũt quod & ſanè dixiſſet et intellexiſſet, fortaſsis aũt & pronunciaſſet q̃d recte de deo ſenſit in aliis omnibus, niſi forte Aniti & Meliti timuiſſet accuſationem, Socratisq; aconitum.

ὑπόϐασις. ὕφασις.

Ariani Platonizant in trinitate.

Plato metu placuit.

Vide trinitatẽ

Dicit etiã Hermes in ſermone tertio ad Aſclepium: Non enim comprehendi poſſent, ſi proponerentur non initiatis talia ſacramenta: ſed mente audite. Vna ſola erat lux mentalis ante lucem mentalem, & eſt ſemper mens mentis fulgida: & nihil aliud erat quàm huius unitas ſemper in ſeipſa exiſtens: ſemper ſua mente, & luce, & ſpiritu omnia continet. Et poſt alia dicit: Extra illum nõ deus, nõ angelus, non dæmon, nõ ſubſtantia aliqua alia. Omnino enim eſt dominus & pater, & deus, & fons, & uita, & ueritas, & lux, & mens, & ſpiritus, & omnia in ipſo & ſub ipſo ſunt. Nã mentem quidem de mente, ſicut ego reor, filium dicit, & ſicut lucem de luce. Meminit autẽ & ſpiritus, qui omnia contineat: neq; autem angelum, neq; dæmonem, neq; aliam quandam naturã uel ſubſtantiam, extra diuinam eminentiam eſſe ſitã dicit, ſed ſub ipſa omnia, et per ipſam eſſe diffinit. Et iterũ idem in eodem ſermone tertio, ad Aſclepium, interrogante quodam de diuino ſpiritu dixit ſic: Niſi prouidentia quædam eſſet omniũ domini, ita ut & Verbum ipſum reuelaret, neq; uos nunc amor talis tenuiſſet, ut de hoc quæreretis. Nunc aũt quod reſtat in ſermone, audite: Hoc ſpiritu de quo ſæpe dixi prius, omnia opus habent: Omnia enim portat, ſecundum dignitatem, omnia uiuificat & alit, & à ſancto fonte producitur adiuuãs ſpiritu, & uita omnibus ſemper exiſtens fœcũdus. Vnum eſſe igitur nouit illum & exiſtere in propria ſubſiſtentia, & omnia uiuificare & alere, & ſicut ex ſancto fonte dei & patris productum: procedit enim ex ipſo ſecundum naturam, & per filium ſuppeditatur creaturæ.

Filius mens de mente.

Spiritu dei omnia opus habent.

Diligenter igit perſcrutati, & pro uiribus quæ in illorum libris habẽtur, manifeſtiſsimã fecimus uniuſcuiuſq; opinionem: ut ſcĩãt legentes, quod errarint quidem non pauci ex Græcorũ ſapientibus, proprias ſententias ſequentes, & inter ſe diuerſas opiniones habentes, non fuerint tamen expertes eorũ quæ in Moſaicis libris cõtenta ſunt. Nam ea propter, etiam uſq; in Aegyptũ diſciplinarum ſtudioſi peragrarunt, & hi melius aliquanto cæteris ſapuerunt, propioresq; ueritati ſunt facti, nõ ita turbidum mentis habentes oculũ: quos opinor ſi quis ſtrabos dicat, nõ aberrauerit. Itaq; ſatis hic liber oſtendit, quod ueriora ſint & uetuſtiora quæ à Chriſtianis traduntur, longeq; melius habeant Græcorum nugis, etiam teſtantibus eloquentiſsimorum uirorum ſententijs. *Philoſophi ſtrabi.*

Libri primi finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPIſcopi Alexandrini, contra ea quæ à Iuliano obiecta, pro religione Chriſtiana.

LIBER II.

QVoniam conſiderabamus non abſurdum, imò cenſebamus utile & neceſſarium, primo dicẽdum eſſe, quinam inter ſcriptores tempore alios anteceſſerint, & quam ſinguli de deo habuerint opinionem earum rerum diligentiſsimam enarrationem fecimus. At ſi quis fortaſſe redarguturus dicet: Quare quũ de Chriſtianorũ dogmatis loqui ſtatuiſſes, & Iuliani blaſphemijs oppoſiturus ſermonem defenſorium paratus eſſes, non cogitaſti, ut recta uia incederes, ſed quaſi licentioſius digrediens, quò ſermonis decori ducebat impetus, genealogijs te occupaſti, & Hebræorum Græcorumq; opiniones ut curioſius exquireres, ſtuduiſti? Itaque reprehenſiones illas refutaturi, hunc ſermonem tempeſtiue afferemus. Quoniã ille, Babylonium imitans Rabſacen, infreni lingua contra deum conuitia proferre non timuit, & contra ſacroſanctam noſtram religionem impie clamauit, philoſophorũmque Græcorum frequenter meminit: multumq; illorum peruerſas opiniones celebrans, contra autem heu in ſancta eccleſiæ dogmata audacter inſurgens, & Moyſis ſemelq; ſanctorum omnium deriſit hiſtorias. Idcirco ualde meritò, quaſi quandam ſyluam ante contradictiones coaceruauimus manifeſtas euidentesq; demõſtrationes, quod antiquior ſit ſcriptura optimi Moſe, quàm omnium Græciæ ſapientũ. Quin & Chriſtianorũ fidei traditionẽ uiderit quis, incomparabilibus eminentijs, apud illos quoq; cõmendatã. Neq; aliter ſequẽtes ſermones à prolixiore digreſsione abſolui poterant, & alioquin ualde longinqua à propoſitorũ ſenſu interdum afferenda uidebantur. Verũ de his quidem ſatis. Eundum aũt nũc ad illius ſcripturam, cuius uerſus ſub ipſius uerbis exponemus, ſcientes appoſite & decenter noſtra illius obtrectationibus opponenda. Quoniã aũt, ut dixi, impudens os aperuit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

aperuit, ut plurimas calũnias & blasphemas uoces cõtra dominũ nostrũ Iesum Christũ iactaret, talium quidem nullã mentionem faciemus. Equidem præteriens & ualde prudenter ea, quæ si uel solas aures pollient uocibus, polluerẽt, necessarijs obsista: & ostendã illum ubiq; ita deditũ dicterijs mordacibus, ac uanis nugis, adeoq; aberrantẽ, ut omnino uerũ dicere nequeat. Sciendũ est & illud quod in primo libro uaria cõsilia captat, eademq; sursum & deorsum uersare & cõfundere nõ cessat, ita ut id quod in principijs dicere inuenit, hoc et per medium enarret, et postremis inserat: unde fit ut sermones contradictionis non admodũ ornate positi uideantur: uidereq; cogãris quantã amet cõtentionem in suis dictis, quibus eadẽ subinde nõ semel, sed sæpissime repetit. Diuidentes igitur decentiore ordine sermonem illius, & collatis sentẽtijs non singulis sæpissime, sed semel & industriè, quantum satis est, obuiam ibimus. Incipit igitur contra nos sermonem, & dicit:

A tur, & mendacio fidem ueritatis parâre tentant, estq; apud eos tanta obscœnitas, ut & electi, et inter optimos ab ipsis habiti philosophos, aduersus poëtarũ non diuinam, sed absurdã insaniam maxime declament. Manifeste igitur dicendum, quod ab illorum nugis secedere oporteat. Non enim Homero Plato accedit, deos & deas inuehenti, partim ob libidinem condemnatos, & hominum auaritia offensos, partim plorantes, & ægre ferentes mortuos quosdam ex ipsorum genere, muliebriterq; Heu me dicẽtes, eo quod uolentes à morte eripere aliquem nõ potuerint, sed uicti à Parcis, etiam fato cedere coacti fuerint, quod fortius scilicet, & aliorũ deorum præside sit, quẽ summum appellant Iouem.

Dij gentiũ Parcis subditi.

B Enimuero quum & multa alia dicere possem, hic prætereo: & idcirco ne uidear diuertere à iusta ad propositũ scopum redeo. Græcorum sunt fabulæ, et ipsi monstri dicẽtiam ut uera crederetur, non ex simplicibus, sed impie & flagitiose inuentis coniecturis inuehere studuerunt: & cõtra ineffabilem gloriam omnipotentis dei, scelestum figmentum composuerunt, ac quodammodo laqueo, simpliciorum animabus disciplinam instituerunt. Seduxerũt enim per uniuersum orbem, deos esse dicentes Cœlum & alia elementa: & quemadmodum sapientissimus Paulus scribit, di
Rom. i
centes se esse sapientes infatuati sunt, & mutauerũt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolatilium, et
C quadrupedum, & reptilium.

Vt autem illius coniecturis cedamus, quũ non possit alijs quod dicit magis stabiliri, finamus insiliat in sanctos apostolos, uel saltem in sapientissimũ Mosen & sanctos prophetas. Veniat, monstret manifeste, quod est figmẽtum illud maligne conflatum: quam dicit esse monstri dicentiam: & quid in Christianorũ religione uocat fabulosum & puerile: Nũquid fabulas nobis cõscripsit Moses, dicens, unum natura & uere deum esse, ingenitum, sempiternum, incorruptibilem, inuisibilem, absq; quantitate, incommutabilem, impalpabilem, uitam, & uiuificatorem, sapientiam, uirtutem uniuersorum natiuitatis autorem, regem, dominum uniuersorum: nunquid aberrauit à uero sanctorum prophetarum sermo, quibus curæ fuit uestigia Mosaicorum dogmatum proxime sequi: nunquid aliter se habere sanctorum apostolorum doctrinam inueniemus: non profecto.

Quæ Moses de deo dicat.

D Ad hæc, quo pacto affirmat ea quæ Galilæi tractant, nihil continere diuinum, sed fabulas friuolas & prodigiosas esse dixit: quamuis fatendũ sit nihil esse melius quàm bene & absq; omni errore nosse unum & naturalẽ & uerũ esse omniũ opificem & dominũ. Dicerent aũt, sat scio, & ipsi contemplatiuã, pulcherrimã & eximiã philosophiæ partem, & esse & dici, per quam diuina attentius considerare ualentibus, prout hominibus conceditur, comprehensibilia sunt.

Contemplatiua philosophia potior.

Cæterũ quoniam sibi persuasum esse dicit ipse, doceat unde uel à quibus. Neq; solũ glorietur se

Re ipsa nõ gloriatiõe probet

EE 3 hoc scire,

Galilæa duæ.

Iohel. 3 Esa. 9

Philosophia apud Græcos.

hoc scire. Sed siquidem hoc quod ipse persuasus est, ad perfectissimam demonstrationem sufficit, ostendat, unde sic putet, ac dicat, res Christianorum non habere bene, ne dicã, eas illi nugas esse, ueruntamen uersetur solũ in his quæ contra nos, at nos tam infenso iudice neutiq; utimur. Quod si arbitratur corrigentium sermones) qui uidelicet contra aliquos fiunt, ueros esse, & non mentitos, ne ipse sese solum dicat persuasum, sed etiam re ipsa probet. Quod aũt seipsum magis condemnet quam nos in fabularũ figmẽto, deq; crimine illo sit suspectus, ex his quæ dicit iterum sciemus.

IVLIANVS.

Facturus sermonẽ de omnibus dogmatibus quæ isti dicũt, illud præmiserim, q̃d oporteat eos qui cõtradicere uoluerint, quasi in prętorio nihil extraneum curiosius exquirere, neq; cõtra id q̃d dicit̃, loqui, donec de primis responderint. Id em̃ tutius fuerit ac manifestius, propriã quidem urgere causam, quando aliquid nostrum corrigere uolunt: nihil autem quãdo his quæ nostris recriminari obiectionibus respondent.

CYRILLVS.

Indigna præscribit iulianus.

Elinguem igitur, dic mihi, oportebit esse eum, quem tu persequeris? & silere iubes quem fugientem apprehendis? neq; mentionem uis fieri ullorum dictorum tuorum, ne confirmetur aduersus te accusatio? quamuis quod nõ uis ut nos aliquid dicamus de tuis, hominis est, qui redargutionem timet, & in iucundã in suis fœditatem non ignorat. Itaq; dum ipse Christianorum religionem accusat, si etiam non omni laude prosequitur, nec summo præconio prædicat Græcorum superstitionem, par exigat. Si autẽ in sermonibus quos contra nos euomit, maiorẽ gloriam propriæ stultitiæ aptat, Græcorum dicta nobis tanquam præcellentia opponens, quomodo orat ut sileamus, & suarum rerũ omnino nullam uult mentionem fieri? quando nostris dogmatis patrocinari uolentes, de illis sermones facimus. Itaq; si nõ liceret nobis ei aliquid obijcere, & repelleremur, ne ea quę ad Græcos pertinent, sola non commemorare-mus, dixerim bene & non immerito factum esse ab illo sermonem. Occurrere autem & respondere uolentes ad omnia quæ ab illo dicuntur, quomodo adhuc redarguet, si cum ipsis loqui, & obscœnam Græcorum impietatem detegere studuerimus? Nam sicut si uariarum specierum colores componantur, color se offert magis apparẽs:

Ioan. 1

Lux enim in tenebris, inquit, lucet. Hoc sanè modo, etiam uirtutibus insitæ pulchritudines, rudium potissimum mentibus haud aliter manifestæ fiunt, quàm per solam contrariorum turpitudinem appositam. Facit enim improbitatis fœditas, ut meliora, uictoriæ calculum mereantur. Adeoq; hac ratione & ualde meritò ueritus est sua, & in mediũ uenire non sinit, quæ ad eius confusionem cedũt, tacereq; uult eos qui accusantur.

Cõtraria iuxta se posita magis elucescunt.

Arguit autem & nos alijs modis, sic dicens:

IVLIANVS.

Parumper aũt repetere operæprecium, unde nobis, & quõ prę̃miũ in mentẽ dei assertio uenerit: deinde opponenda sunt quę à Græcis & Hæbræis de deitate dicunt. Et post hoc interrogãdi erũt hi qui neq; Græci, neq; Iudæi, sed ex Galilęorũ secta, quare pro nostris suã elegerint: et ad hoc, cur non cũ illis maneãt, sed descisc̃tes ab eis in propriã uiã uertunt̃, & cõfitent̃ quidẽ, nihil uel bonũ uel egregiũ, neq; ex his quæ nos Grę ci, neq; ex his quæ Hebræi à Mose habẽt, sapiũt. Ab utrisq; aũt gentibus, quæ perperã constituta sunt, quasi ceram colligunt, nempe deitatis negationem, ex Iudaica leuitate: improbam autem & dissolutam uitã ex nostrorum ignauia & confusione, et hoc optimum cultum dei nominari uoluerunt.

CYRILLVS.

Iulianus in sã legem peccat.

En ille qui dicit eos qui calumnias, quas aduersus nos fabricat, legunt, siquidem cõtradicere uoluerint, quasi in prætorio constitutos, nihil extraneum curiosius inquirendo, neq; quod dicitis recriminãdo, debere se gerere: manifeste in istis promittit oppositurũ se ea quæ à Græcis & Hebræis de deo dicũtur. Igitur is oppositionis modus quò spectat? & quis ipsi scopus, qui Græcorum dogmatis opponit Hebraica, uel saltem ea quæ à Christianis dicuntur? nondum enim, dixerit quispiã, quod relicta contradictione se à calumniandi studio eripuerit, & lectoribus, tanquam rectis usurus sit iudicibus: ita ut ab illis discere uelit quid melius, uel quid deterius. Arbitratur enim, ut uidetur, non alia ratione opinionis suæ de deo laudatores quosdam fore, nisi Christianorũ tres perturbet, & collatione Græcorum, turpiores condemnentur. Atqui hoc nunquam fiet apud eos qui & mendacij infirmitatem, & ueritatis nouere uirtutem. Veruntamen illud uide. Etenim ponẽs nobis quodãmodo legem ut taceamus, nullamq; de rebus suis mentionem faciamus, quando pro nostra religione facimus sermones, captus ipse ijs quæ interdixit, inuenitur. Affert etiã alicubi quæstionem, cur nam relictis ijs quæ à Græcis dicta sunt, ad Hebraica declinauerimus? Age & nos uicissim illi dicamus, quare nam relicta Christianorum religione, & à ueritate fugitiuus mendacium diligis, & tam abominabilem idololatrarũ factitiam religionem certe fidei de deo insipienter præposuisti, idq; putas bene consultum esse, quod potius omnium postremissimum & pessimum errorem recte dixeris?

Quare Christiani à Græcis hoc est pugnis discrepent.

At si uoluerit uerissimam causam cognoscere, propter quam ea quæ à Græcis dicta reliquerimus, & Hebraica elegerimus, quæ ab ipso accepimus, dicemus. Igitur Græci quidem fabulas finxerũt, pro dijs, incredibiles & mõstrosas. Dixere enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim Saturnum deuorare filios, et iterum euome re: & nuptias item incæsias, Matri enim Iupiter cõgressus est, procreauitq; ex ea liberos. Idem duxit uxorem filiam suam, imo nõ duxit uxorem filiam, sed simpliciter congressus cum ea, alteri eam tradidit. Adhæc narrantur Bacchi discerptiones, et membrorũ cohærentiæ. Talia Græcorum fabulæ habent. Habes hinc sufficiẽtem defensionem.

Mœres idcirco, & nos corrigere cupis, quod tam tœdam et absurdam Græcorum nugacitatem dispungimus, & calculum meliorem ueritati tribuimus. Nam diuinus Moses, & sanctorum prophetarũ chorus, apostoli quoq; & euangelistæ, unum naturalem & uerum deum glorificant, & ut nos quoq; sic sentiremus persuaserunt, dum à nugis & omnigenis monstrositatibus, turpiq; sensu abstinent, ac admirandam uitæ conuersationem probè instituunt. Nihil apud eos fictum est: nullæ sententiæ minus persuasibiles. Quippe quod nostra Mose sanctorumq; prophetarum prædicationibus conueniant, & euangelicæ apostolicæq; doctrinæ ueritas à priscorum sententijs nõ abludat, tempore suo sermo noster manifeste ostendet.

Iam quoniam cõtendit, nescio quare, quomodo in nostris nihil uel bonũ uel egregiũ sit, age ostendat & hoc, neq; ita nude et absq; omni probatione accuset. Quomodo nihil egregium apud nos? An non exactus et elaboratus de deo, & mundi conditione, apud Christianos sermo inuenitur? An non recte agendorum irreprehensibilem & insugillatam ex sacris scripturis scientiam suppeditamus? Et quomodo non omnibus manifestum, quod optima philosophia non alia ratione recte tractatur? Nam contemplatiua, & actiua philosophia etiam apud illos, qui ea quæ à Græcis tradita sunt, studuere, cũ admiratione laudantur. Proinde ab Hebræorum fide impietatem ac negationem dei non didicimus, id quod et ille de nobis dicit: sed siquidem quis uoluerit uerum dicere ex scriptura diuinitus inspirata, Græcorũ ruditatem condemnauimus, & quod magis est illorum impietatem, qui unum et natura uerũ deum ignorant, à nobis reprobatam cui nõ est perspicuum?

Dicit autem uitam dissolutam nos ab ipsorum ignauia recepisse, confusionemq; & ignauiam uocat gentilium, uesci citra delectum, & nihil uitare quod edi potest: nam in hoc potissimum pietatis uirtutem constituunt, et omni uirtute præditum arbitrantur eum, qui à cibis quibusdam abstinuerit. At quur sanctificationis modum in illis ponunt? An non omnia facta sunt à deo, & omnino bona sunt, quæ à bono? An non sanctissimus ac impollutus, quod nos polluere possit, fecit nihil? Quur enim cibus inficeret, uel quam maculã inureret ijs qui illius sunt participes? Vitanda autem ea sunt per quæ contaminari quis posset: id quod faciunt improbi mores, adulteria, scortationes, obtrectationes, mendacia, calumnia, auaritia, ac cætera. Qui autem talia nihili faciunt, contaminantur interdum etiam dum parum quidem edũt & ab edulijs quibusdam cauent, omittunt autem nihil absurdum, ita summum Iouem lætificare, & colere uolunt, Veneriscq; curant ardores.

Itaq; multa quidem ille aduersus nos euomit, contra Mosen autem intempestiue plura loquitur, & illius librum non uulgariter accusat. Dixit enim librum Geneseos nihil uspiam ueri dicere, collegisseq; illum deliros quosdam qui senuerint: & quæ summo eloquio celebrare conueniebat, ea omnia extenuasse: & dum ita simpliciter ac ruditer conscriptus est, autorem uoluisse uideri, quod dicat quippiam sapiens & auditu dignum. Admiratus autem est sapientum Græcorum opiniones super ea re, Platonicaq; præ aliorum plausibus, & laudat et celebrat. Ego autem, quod hic iterum arroganter agit, prætereo, sed quod friuolum in Græcorum poëti surrectum supercilium inuenerit, pro uirili tentabo dicere.

Iulianus librũ Geneseos taxat.

Operæprecium igitur arbitror, ex illorum libris colligere & apponere singulorum opinionem, quam de mundi constitutione habere uoluerunt: deinde quid de mundi natiuitate Mose senserit subijciam: lectoribus enim apparebit, quàm inepte illi & anguste delirent, & quàm dilucida sit in scriptis Mose ueritas:

Igitur Plutarchus, uir apud illos non ignobilis, in secundo libro collectionis physicorum dogmatum, ita inquit de mundo: Pythagoras primus nominauit uniuersorum continentiam mundum, à rerum ordine qui in illo est. Thales, & qui ipsum sequuti, unum mundum. Democritus & Epicurus, & illius discipulus Metrodorus, infinitos mundos in infinito secundum omnem circunstãtiam. Empedocles solis circuitum dixit circũscriptionem finis mũdi esse. Seleucus infinitum mundum. Diogenes uniuersum quidem infinitum, mundum autem finitum. Stoici mundum & etiã totũ differre uolunt. Vniuersum enim esse, quod cum uacuo immenso, totum autem absq; uacuo mundum, & ita idem est illis totum & mundus.

Diuersa de natura, de unitate, de figura et gubernatione mundi philosophi senserunt.
κόσμος mundus.
ὅλον totum, *ἅπαν* uniuersum.

Deinde de figura mundi iterum sic dicit: Stoici quidem mundum dicunt esse figuræ sphæricæ, alij autem simílem galeæ. Alij uerò, ut Epicurus, mundos quidem esse sphæricæ figuræ posse, posse autem & alias habere figuras. Iterum quoq; dicit enarrans opiniones Græcorum philosophorum, num animatus sit mũdus uel non. Sic enim alij quidem omnes animatum esse mundũ, & prouidentia administrari dixerunt. Democritus autem & Epicurus, & quotquot aroma ac uacuum introducunt, neque animatum esse, neq; prudentia administrari, sed natura quadam irrationali sic se habere asserunt. Aristoteles neque animatum totum per omnia, neque rationale, neq; mentale, neque prouidentia administrari dicit: sed cœlestia quidem societatem horum omnium habere, & sphæras continere animatas & uitales, terrena autem nihil horum, bonum autem ordinem per euentum, non per prouidentiam sortiri. Et hæc quidem de illis.

Quoniam autem mens illis erat ultra examinare, utrũ corruptibilis sit mundus secundũ naturã,

Universidad de Deusto
Biblioteca

uel non iterum opiniones habuerunt etiã de hoc.

De perpetuita te mundi.

Pythagoras & Stoici mundum quidem dicebant esse genitum à deo, et quantum ad naturã attinet, corruptibilem, sensibilem enim esse, idcirco et corporalem, non corrumpendum tamen prouidentia & continentia dei: Epicurus corruptibilem, ut animal & plantam: Xenophanes ingenitum & perpetuum & incorruptibilem mundum: Aristoteles partem mundi sub sole passibilem, in qua & terrena finiantur. Audite ô uiri, & iam intelligite, quanta in his deliramenta. Nam qui opinionibus ita inter se pugnant, & hoc ac illud confuse, simpliciter ac inconsiderate secundum quod unicuiq; uidetur eructant, quomodo non existimarentur potius diuinatores quã ueritatem edocti? nam illi quidem unum mundum, hi autem multos: & iterum alij quidem genitũ asserunt, et sunt qui his in uniuersum resistũt, et diuersum sentientes, aiunt incorruptibilem ac ingenitum esse: Adhuc & illi quidem prouidentia dei gubernatum, alij uerò aiunt esse absq; prouidentia, elementorum autem bene ordinatos motus, motibus per se, & accidentibus distribuunt. Et sunt alij qui ipsum animatum esse dicunt, alij autem neq; animatum, neq; mentalem, & in summa mens eorum similis est ebrio, hinc & inde se uolutanti.

Aristoteles & Plato in quibus dissentiant

Quoniam autem in Platonis opinionibus, quẽ præ alijs elegit, maxime moratur: dixerim, quod Plato & Pythagoras ideò honestius de Deo, & mundo opinantur, quia conuersati inter Aegyptios, illorum eruditionem uel disciplinam sortiti sunt, apud quos certè creber de sapientissimo Mose sermo erat, & doctrinæ eius usque ad miraculum obseruabantur. Veruntamen dicunt Platonem sensisse quæ pugnent cum ipso, & discipulum eius Aristotelem noluisse cum illo sapere, sed maluisse contradicere, & illi se opponere. Nam Porphyrius dicit, opinari quidem Platonem de cœlo, dicereq; quod corporea eius species constiterit ex quatuor elementis, ab anima, inter se consonantiam habentibus. Ideò dicit, interdum coniunctionem, interdum diminutionem dici. Interpretatur item nomen uocatum esse οὐρανὸν cœlum: ab horasthæ ὁράσθαι uideri, eo quod uisibile quiddã uideatur. Aristoteli autem non ita se habere uidebatur. Vnde enim, inquit, compositum cœlũ? neque enim ex quatuor elementis? Vnde imaginatur quintum quoddam corpus, quod cum quatuor illis communionem non habet. Item Plato mundum animalem esse dicit, & animal mente præditum, tribuitq; ei prouidentia gubernari, genitumq; esse, & corruptibile, quantum ad eius naturam attinet, definit. Verum discipulus eius non idem sensit, neq; enim animatum totum, neque mentalem, neq; prudentia gubernatũ, sed neq; genitum esse tribuit ei, sed uult incorruptibilẽ ac ingenitum. Et iterum, uehemens ille & celebris Plato, tria principia uniuersi esse asserit, deum & naturam, et Ideam: & deum quidem esse factorẽ,

Idea.

materiam autem subiectum, Ideam uerò uniuscuiusq; quod efficiendum est, exemplar. Iterum autem obluctatur illi Aristoteles, idq; non semel euenit, Ideam enim nec credere nec dicere uult. Duo aũt inquit esse principia, deum & materiã. Tria iterum Plato principia esse dicens, deum, & materiam, & Ideam: adijcit etiam quartum, quod omnino animam uocat, & ante illa materiam ingenitam dicens & genitam, ipsam deinde Ideam, quæ aliquãdo est, quod det ipsum secundũ se subsistere: pugnat aũt secũ cum suis adinuentionibus dicens in Dei cogitationibus subsistere ipsam & non habere propriam subsistentiam, hoc est essentiam. Vtri igitur se addicet ueritatis scrutator, ut irreprehensibilem & absq; errore uiam sectetur? Vtrum ex nominatis asseremus à mendacio? Vtri suffragium feremus, quod in nullo sit lapsus? imò quomodo erunt fide digni, ut aliquibus persuadeant, qui tantum à ueritate aberrant, ita ut nõ solum ab alijs, sed & inter se, & secũ quiq; dissideant? Laudat hæc & celebrat sapiẽtissimus ille Iulianus, & Mosaica mordet, ac omnia perturbans, Platonis sermones illis opponere audet, & dicit.

IVLIANVS.

Hic cõferri uelim Platonis uocẽ. Quid igit hic de conditore dicit, & quas tribuit ei uoces in mundi factura, cõsidera: ut Platonis, & Mose uerba de creatione mundi cõferamus inter se: sic em̃ apparebit uter melior, & uter magis deo dignus, ille ne Plato qui idolis seruunt, uel is, de quo scriptura dicit: quod ore ad os locutus sit ei deus: In principio fecit deus cœlũ & terrã: terra aũt erat inuisibilis & inculta, et tenebræ super abyssũ, & spiritus domini ferebatur super aquã. Et dixit deus: Fiat lux, et facta est lux. Et uidit deus lucem, quia bona, & discreuit deus inter lucẽ & inter tenebras, & uocauit deus lucem diem, & tenebras noctem, & factũ est uespera, & factum est mane dies unus. Et dixit deus: Fiat firmamentum in medio aquę, & uocauit deus firmamentũ cœlũ. Et dixit deus: Congregetur aqua quæ desuptus cœlo, in congregationẽ unam, & appareat arida: & factũ est ita. Et dixit deus: Germinet terra herbam fœni & lignum frugiferum. Et dixit deus: Fiant luminaria in firmamento cœli, ut sint in lumen super terrã: & posuit eos deus in firmamẽto cœli, ut imperarent diei ac nocti. In his aũt neq; abyssum dicit factã esse a deo, neq; tenebras, neq; aquã. Et plane cõueniebat eum qui de luce dixit, quod præcipiente deo facta sit: siquidẽ ita est, etiã de nocte, & de abysso, & de aqua: at ille idipsum dicere de his ut omino factis nihil dixit, quãuis sepe illorũ mentionẽ faciat.

Exod. 33. Genes. 1.

Adhæc

Ad hæc neq; natiuitatis angelorum memi- A
nit, neq; facturæ, neq; quomodo producti
sint: sed tantum de cœlis ac terrenis corpo-
ribus loquitur, ita ut deus secundum Mo-
sen nullius incorporei sit conditor, sed ma-
terię subiectę ornator. Nanq; dicit: Terra e
nim erat inuisibilis ac inculta, quod nihil ali
ud est q̄ humidā quidē substātiā, materiā fa-
cere, ornatorē aūt eius deū introducere.

CYRILLVS.

Itaq; de Mose dixerim, si quis celebrare illum
uelit, longum & prolixum sermonem haberet.
Exod.33 Audi enim Deum manifeste dicentem: Noui te
præ omnibus, & gratiam inuenisti apud me. Mul B
tiplicem autem uirtutem qua præditus erat, satis
manifeste indicat miraculorum uirtus, quæ in Ae
gypto facta sunt: Subditus enim erat uniuersō-
rum Deo, ac ministrabat, ultionem contra Aegy
ptiorum insanias exigenti. At qualis Plato fuerit,
etiamsi nemo dicat, satis diuulgabit, eius in Sicili-
am ex Athenis peregrinatio. Nam quum Diony
sio ob adulationem non placeret, dicunt tanquā
illiberali mancipio pœnam dignissimam esse in-
tentatam. At nunc de hac re parcat sermo, sed re-
deat rursum ad id quod in manibus.

Nam diuinus Moses sermones quidem uobis
uidetur composuisse, non ex ambitione fortuito
in hoc incitatus, sed quod necessarium ad uitam
cognouisset, tradere cogitārit. Non enim propo- C
suerat manifeste philosophari, hoc est loqui ali-
quid de his quæ dicuntur prima principia, uel de
elementis quæ ex illis: nam curiosiora illa sunt,
& quarundam mentium captum excedunt. Sco-
pus autem eius erat, ut sui seculi homines, ad ue-
ritatis dogmata adduceret. Errantes enim, & ad-
orantes singuli quod cuique uidebatur, oculis ca-
pti erant: & unum, ac natura, uereq; deum ob ru-
ditatem nimiam ignorantes colebant creaturam.
Etalij quidem deū esse scribebant cœlū, alij uerò
solis circulū. Erant aūt qui lunæ & stellis, et terræ
ac plantis, & aquarū naturæ, uolatilibus et anima
libus brutis summæ naturæ gloriā attribuere stu-
debāt. Quū igitur res illorum eò peruenissent, & D
tam grauis infirmitas oēs qui super terrā erāt, de
pasceret: adiutor Moses, & optimarum doctrina-
rum omnibus doctor demonstratus est, qui cla-
mauit quidem: Vnus est uniuersorum conditor:
quem & ab alijs separauit, quæ etiam per istū pro
ducta sunt ut essent, & existerent. Propterea utti-
lissime et ualde sapienter, omissis multis nugis, ad
ea quæ magis necessaria sermonem uertit. Quid
enim oportebat dicere, qualis sit aquarum natura
uel etiam quomodo facta sit principio? & quur
dimetiretur abyssos, & cœli naturam? & quur in-
dagaret curiosius quomodo angeli subsistant? o-
pinor enim, quod hæc nemo possit explicare, & si
quidem essent omnino explicabilia, sapientiam
dante deo, quis auditurus esset? uel certe quis in-
tellecturus quæ tam subtilia, imò & super mentis

captum? Quamuis etiam illo tempore fuisse inue
niemus, Græcorum sequentes ruditatem, quo &
sapientissimi Mosi scriptura fiebat: id quod inde
probatur, nam è quibus dei gloria manifeste per-
uideri poterat, per illa ipsa deprehensi sunt in po-
stremæ impietatis profundum incidisse. Dicit e-
nim scriptura diuinitus inspirata, debuisse priscos
uniuersorum conditorem & opificem, ex pulchri
tudine creaturarum cognouisse: at illi in hanc per
uenerunt imprudentiam, ut etiam ex his per quæ
poterāt ueritatis cognitionem accipere, per ea ip-
sa passi sint capi se, ita ut mendacio adhærerent.
Horum fidelis testis est sapientissimus Paulus, sic
scribens: Visibilia enim illius ex creatione mun-
di, dum per opera intelliguntur, peruidentur, ip- Rom.1
saq; æterna eius uirtus ac diuinitas, ut essent inex-
cusabiles: eo quod scientes deum, ipsum nō ut de-
um glorificauerunt, uel gratias egerunt, sed facti
sunt uani in cogitationibus suis, & obtenebratū
est insipiens cor eorum. Et hæc quidem decent a-
grestem, uilem & irrationabilem omnium men-
dacij cultum, qualem seruabant ij, ut dixi, ad quos
sapientissimus Moses sermones habuit.

Quod autem in summum stuporem peruenis-
se deprehensi sint, absq; labore uidebimus, ubi po
steritatis illorum opinionem sollicite inquisiuerī
mus. Dixit enim de illis uir ualde acutus Plutar- *Vnde ortam opinionem Dei dicant.*
chus in primo libro collectionis physicorum do-
gmatum: Inde autem uenerūt in assertionem dei:
nam sol & luna & cæterę stellæ, sub terram eun-
tes, similibus coloribus semper oriuntur, & ma-
gnitudinibus pares, & in ijsdem locis. Et iterum
in eodem libro: Definiunt autem dei assertionem
sic: Spiritum esse mentalem & igneum, non ha-
bentem figuram, transmutantem autē se in quod
cunque libet, & omnium in se similitudinem as-
sumentem. Habebant autem cogitationem eius:
primum quidem, à pulchritudine lucentium con
iectantes, quod nihil temere uel fortuito fiat, sed
quod ista arte quadam formentur.

Afferam autem ad hæc quæ scripsit termaxi-
mus Hermes ad suam Mentem: ita enim liber no
minatur. Deinde, inquit, inuisibilis deus, lauda: et
quis illo fulgidior? propter hoc fecit omnia, ut per
omnia uideatur. Hæc est dei bonitas, hæc uirtus,
ut ipse uideatur per omnia.

Videbimus autem quod & ipse Iulianus, qui
ita sanctam nostram religionem impugnat, hæc
confiteatur: etenim affirmat cognitionē Dei rem
esse quæ doceri nequeat, sed per se discatur ab ho-
minibus. Dicit autem sic: Quod autem doceri ne
queat, cōiectura nobis sit primum commune stu-
dium erga deitatem, quod est omnibus homini-
bus, priuatim & publice, ubicunque uiri sunt &
gentes. Omnes enim absq; doctore deitatem quā
dam credidimus, de quo diligenter loqui neq; o-
mnibus facile est, neq; ijs qui nouerūt erga oēs
possibile. Et post alia iterum: Cum hac communi
omnium hominum sententia adest & alia. Om-
nes enim homines natura quodammodo ita affe-
cti sumus erga cœlum & deos, qui in illo lucent,

ut &

Ipse Mose reprehendo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ut & ſi quis alium, præter illos ſuſceperit deũ, et is omnino cœli domicilĩũ illi tribuerit, non deſtituens illum à terra, ſed quodammodo quaſi in id, quod in mundo digniſsimum, uniuerſorum regem collocat, colligens, quod inde ille ſpectet quę hic agantur. Vide igitur quomodo ij qui craſſum & agreſtem, & ut ſic dicam, ſordidũ, non ferentes errorẽ, & abducentes ab agreſtiũ opinione, nõ ſint omnino expertes uerę cogitationis de deo: coniectent autem quæ & quanta ſit eminentia uirtutis illius, quod etiam legibus bene ordinatis tam magnam & dignam creaturam ſuſtentatura ſit. Et alij quidem ex ijs de quibus eſt ſermo, neq; deũ per creaturas nouerunt: ſed fuerunt ita attoniti & dementati prę̃ter humanum morẽ, ut non ſolum cœlum & terrã & lunam et cætera aſtra uoluerint adorare, ſed et in templis multiformes imagines conſtituerint, inſculpſerintq; illis figuras non ſolum humanas, ſed & brutorum animalium, uolatilium et reptilium, et deos eos ac ſaluatores uocârint.

Deinde quis non admiraretur Moſe induſtriam? quæ nihil loquitur ſuperfluum, uel profundius, & quod ab illius æui hominibus capi nequeat: ſed illa potius per quæ ipſos ut melius habeant, poſsit edocere, & corrigere ea quæ ſciebat ad gloriam irreprehenſibilem omnipotentis dei. Deinde adoleſcentulorum doctores laudauerit quis: et meritò, ſi cum ſuis ſententijs ſubſiſtãt & manducant pauliſper, ad hoc ut poſsint aliquid arcanum uidere, nihilq; proponant in principio ualde elaboratum & arduum habens acceſſum. Iam quum hoc fecerit Moſes ſanctiſsimus, nónne illum ſumma laude dignabimur?

Si autem nihil neceſſarium dicendum tibi uidetur, uis attingamus tuas dulciſsimas doctrinas, & ſcrutemur diligenter pro uiribus exactam apud Heſiodum deorũ natiuitatem. Nam fingit ſe audire à deo, & à Muſis ſibi acto tribuit, ut rem quã dam magnam & amore dignam, ac dicit:

Moſe et Heſiodi in factura mundi comparatio.

Dicite, quomodo primum dij & terra facta ſunt,
Et fluuij, & mare, immenſam undam
Paſcens, aſtraq; fulgentia & cœlũ latũ Surſum.

Deinde dicit chaos & noctem facta eſſe, ſed quomodo, non addit.

Terra primum genuit æquale ſibi,
Cœlum ſtellatũ, ut circũ ipſum omnia tegat.

Et terræ filiũ indicans cœlum, quia et maria peperit cœlo congreſſa, Cœon & Oceanum, Hyperionem, Iapetum, Thean, Rhean, Themidem, Mnemoſinẽ, Phœbenq; cum illis, quam & aurea corona inſignitã nominat, et Thetẽ amabilẽ maximeq; inter omnes armatum factum eſſe Saturnũ.

Deinde adhæc addit uiles quaſdam & uulgares et non ſubſiſtentes narrationes. Sed forte dicit autoritate poëtica Heſiodum finxiſſe fabulas, erubeſcit enim fortaſsis illius narrationes. Igitur quare accuſat Moſen ſacrorum monſtratorẽ, qui dilucidum et minime erroneũ, uerarumq; narrationum compoſuit librũ? Facta enim eſſe dicit à deo cœlum & terrã, ſolemq; ac lunam, ſtellas & lucem, uolatilia et natatilia, & irrationalium animalium genera, & arborum pulchritudines, fructusq; qui edi poſſunt, et herbas in agris. Videau tem quomodo per illos ſermones, errorem quo antiqui delirabant, amputat. An non louem quidem nominant cœlum, Cererem uerò terram, Apollinem autem ſolem, & uenatricem aurea ſpicula gerentem, Dianam, hoc eſt lunam, & Neptunum humidam ſubſtantiam? & in ſumma unumquenq; deorum ut libebat celebrarunt, et ut deos adorauerunt.

Manifeſtat quorundam errorẽ.

Quod aũt ſermo diuini Moſe de factura mundi manifeſtus, perſpicuus, nihil habens ſuperflui, & elaboratus ſit, age nunc demõſtremus. In principio enim, inquit, fecit deus cœlum & terram. Non enim ipſe materiam ingenitam, ut quidam dixit, cum Deo ingenitam & æternam ſimul eſſe intelligendam, & currere, ac ſubſiſtere ſimul cum eo qui ſemper exiſtit, hoc quod aliquando non erat: & ſimul cum æterno, quod in tempore, & uix tandem ut ſit productum: et cum incorruptibili, quod corruptioni non obnoxium. Deſcribit autem creaturam, quæ tempore & initio quodam nata, ex nihilo productum iuxta uoluntatem dei ut ſit hoc quod eſt: & non dicit prius fuiſſe & antea inuentam materiam, deumq; tantum factum eſſe expolitorem ac artificem, qui informi det formam, ſecundum quod informis erat: & qualitatum differentias, magnitudinesq; & pondera ſolum illi adijciat, ſed ineffabili & indicibili uirtute, id quod non erat, neq; exiſtebat omnino, ut inciperet eſſe, produxit. Quomodo uerò condiderit, menti noſtræ incomprehenſibile eſt, eſſe autem dico & ineffabile omni ſermoni. Quomodo ẽm quis ea quæ mentem excedunt, enunciaret? Opinor item intantum noſtræ mentis captum, excelli ab operibus ſummæ ſubſtantiæ, & quænã ſit uia ad quælibet facienda, quantum ab ipſa etiã ſecundum naturam inferiores ſumus.

Deum eſſe ſubſtantiam informem.

Igitur quãdo Moſes dicit, In principio fecit deus cœlũ & terrã, intellige quod complexim quidem, & quaſi in parua tabula omnia comprehendens, totius naturæ enarret natiuitatem. Deinde procedit pulchre, ad dicendũ quomodo ornatus, ac diſpoſitus ſit mũdus, et quomodo ſingulæ creaturæ ſuam pulchritudinẽ ſortitæ ſint, nempe Verbo potentiſsimo ipſum omnia condidiſſe, inquit. Deus enim eſt, & ex deo ſecundum naturã, Verbum ſuum quo omnia condidit. Dixit enim deus: Fiat firmamentum. Et uide obſecro, quomodo mox uirtute Verbi compactum ſit firmamentum, quod & cœlum uocauit. Dixit Deus: Appareat arida: & compoſuit aquam in congregationem unam: dixitq; factum eſſe cum his ſolem, lunam & ſtellam & lumen, et animalia terreſtria, & aquatilia, et cum his uolatilia.

Quam apte Moſes rem creationis enũciet.

Quod autem & ipſa elementorũ natura, nõ habeat ex ſe, ut corruptionem effugere poſsit, ſed opus habeat manu quæ ipſam cõtineat, ut bene ſit, oſtendit dicẽs: Spiritus dei ferebatur ſuper aquas. Viuificat enim omnia Dei ſpiritus, uita etiam ipſe

ipſe ſecundum naturam ſubſiſtens tanquã ex patre, omnia autem illo opus habent, et nõ aliter poterunt firmè in ſua eſſentia qua ſunt, perſiſtere. Vide igitur, ut dixi, Verbo cõpactum firmamentum, & fundatam aridam, aquis in unum congregatis, uide herbis & arboribus terram uiridantẽ, et ſeminales in eis exiſtere cauſas, quibus temporaria perpetuam uim obtinentia, maneant ac ſaluentur: uide in firmamento luminaria non ob aliud quiddam à deo facta, quàm ut luceant his, qui ſuper terram, ſignentq; & tempora ac dies, & annos. Iuſſam autem dicit et terram irrationaliũ animalium naturã proferre, unicuiq; ſpeciẽ, & quantitatem, et hoc quod in ipſo eſt, conditore dante.

Poſtquàm autem in mũdo uniuerſa facta ſunt, nihilq; omnino quod hominis uſibus ſeruiret omiſſum eſſet, tunc ſanè quomodo & ipſe homo futurus ſit conditor deliberabat: Non enim ſicut aliarum creaturarum, eius natiuitas impræmeditata condita eſt. Quoniam enim eximium & magnum quid, imò ultra omnem rationem & ſermonem, & miraculum, intelligitur & eſt, quod ſumma natura, ſibijpſi aſsimulari animal, ut capax erat, conſilium cœpit, & idcirco ac ualde meritò, nequid paruum uel abiectum eſſe uideretur, uel etiam ab alijs parum differens, ſecundum imaginem et ſimilitudinem ſuam futurum erat animal, hoc eſt homo, quem nõ abſq; conſilio format. Tametſi à ueritate non aberret dicens, quod diuina mens nihil ignoret. Cognoſcit enim perſpicuè omnia priuſquàm fiant: quid igitur cõſilium capit, & deliberat, quum prænouerit hominis naturã? At optimus Moſes diſpenſatiue quodammodo cum conſilijs præmiſsis honoratum eſſe hominẽ dicit, ut deſignet, quod non ſimplicem, & ut quis dicere poſſet, nihil ab alijs differentem, natiuitatẽ afferat, ſed dicat rem, quæ deo multum curæ ſit. Eſtq; hyperbolicus ſermo, et bene opinor factum eſſe uideri, ſi hominem, omnium quæ ſuper terram ſunt animalium dicamus optimũ, factumq; eſſe ad imaginem conditoris.

Quod autem potentiſsimis dei nutibus omnis creatura condita ſit abſq; difficultate diſci poterit etiam ex his quæ ſcripſerunt ſuperſtitionũ doctores. Viſum enim erat omnibus & ſapiendum & dicendum ſimul ab ipſo omnia condita eſſe mentalia & ſenſibilia, inuiſibilia et uiſibilia. Cõfeſsi enim ſunt, quod circa omniũ regẽ & dominũ omnia ſint: id certè etiã Plato dicendo cõtendit: Dij deorũ, quorũ ego opifex, paterq; operũ. Iam igitur Græcorũ adducimus ſententias, quas præter illas dicunt, nolumus eũ idẽ ſæpe dicere: ſed mẽtionẽ faciemus Hermetis termaximi. Dicit eũ ſic in ſermone ad Aſclepiũ: Et dixit Oſiris, deinde ô maxime bone dæmon, quomodo tota terra apparuit? Et dixit magnus bonus dæmon, ſecundũ ordinẽ, & exiccationẽ, ut dixi, iuſsis ad ſeſe multis aquis ſecedere, apparuit tota terra lutulenta ac tremula: ſole aũt fulgente & iugiter exurente ac ſiccante, terra durata eſt propter aquas, quæ in circuitu cõtinebatur ab aquis. Quãuis & alias omniũ opifex ac dominus locutus ſit: Stet terra, & appareat firmamentũ, et ſtatim initiũ formationis terra facta eſt. Et hæc quidẽ de terra, de ſole uerò ſic iterũ inquit: et dixit Oſiris, ô ter maxime bone dæmon, unde apparuit magnus iſte ſol? Et dixit magnus bonus dæmon: Oſiri, ſolis natiuitatẽ uis nos dicere unde apparuerit? Apparuit prouidentia omniũ domini. Eſt aũt natiuitas ſolis, per ſanctum uerbũ eius, quod formãdi uim habet, facta. Similiter idem in libris Diexodicõn ſermone primo dicit: Omnium dominus ſtatim dixit ſuo ſancto, & mentali, et uim cõdendi habẽte Verbo, Sit Sol: et ſimul apparuit ignis, qui natura ſurſum ferẽ, dico ſanè purũ & fulgidiſsimũ: et efficaciſsimũ, et ſæcũ diſsimũ, attracta eſt natura ſuo ſpũ, & in altũ ab aquis erexit. Itaq; imperio dei per uerbũ opifex facta eſſe oĩa, decet hominẽ et intelligere ac dicere: quomodo autẽ uel quo pacto, ipſe ſolus ſciat.

Iam quod ſingulis creaturis factis, eſſe taliter, ſua poteſtate diſpenſet, & quod modum quo ſubſiſtunt omnia, ut ipſe eis definit, habeant, colligescet & ex his quæ Moſe dicit: Fiat firmamentum, et factum eſt ita: & cõgregetur aqua in congregationem unam, & appareat arida. Hæc enim unicuique creaturæ naturam definiunt. Et eius rei iterum meminit illorum ter maximus Hermes, introduxit enim deum dicentem creaturis: Neceſsitatem autem uobis qui ſub me, ponam, hanc legẽ per uerbum meum uobis datum, hanc enim legem habetis. Quippe, ut iam dixi, ſingulis creaturis naturalem præſcripſit legem opifex, & illius nutibus eſſe uel non eſſe taliter, obtigiſſe apparet. Et hic quidem ſermo rectus ac ſyncerus eſt.

Formidat autẽ Iulianus haud mediocriter Platonis ſententiam, et inquit: Audi de mundo quid Plato dicat: Totum certè cœlum uel mundus, uel qualiter quis nominare mauult, utrum ſit ſemper natiuitatis initium nullum habens, uel ab initio quodam fieri inceperit, nam uiſibilis eſt & tangibilis, & corpus habens: omnia autem talia ſenſibilia imaginari poſſunt cum ſenſu. Et poſt alia: Iam ſecundum ſermonem hunc probabilem, oportet dicere mundum iſtum, animal animatum mentaleq;, uerè dei prouidentia factum eſſe. Ecce manifeſtè etiam contra ipſum, diuinus & ſapientiſsimus Plato, totum hunc mundum, uel utcunque quis appellârit, genitum, et ab initio quodam factum eſſe affirmat. Inſuper aſſerit tangibilem, & uiſibilem, & corporeum, & ſenſu imaginabilem, & ſecundum opificis prudentiam factum eſſe. Porrò quod ille qui Platonis ſententiam ſummè prædicat, ſeductus ſit cũ ipſo, et ſapuerit quidẽ irreprehenſibile nihil, circunferatur autem quaſi ab omni uento, declarabimus non poſt longum, iterum appoſitis Iuliani uerbis. Dicit enim ſic.

IVLIANVS.

Vnum aũt uni ſolum comparemus, nempe quod & quale opificiũ faciat apud Moſen deus, & quale apud Platonẽ. Et dixit deus: Faciamus hominem ſecundum imaginẽ noſtram

Genesis 1

Quere Deus deliberauerit informatione hominis, quã omnia præſciat.

Homines eadẽ de creatione et inuentorũ diſcrepãt Moſes

Universidad de Deusto
Biblioteca

noſtram & ſimilitudinem, & præſint piſcibus maris & uolatilibus cœli, & iumentis, & omni terræ, & omnibus reptilibus quæ repunt ſuper terram. Et fecit deus hominem ſecundum imaginem dei fecit illum, maſculum & fœminam fecit eos, dicens: Creſcite & multiplicamini, & implete terram, & dominemini ei, & imperent piſcibus maris & uolatilibus cœli, & omnibus iumentis, & omni terræ. Audi igitur et Platonis opificium, quod uniuerſorum tribuit opifici. Dij deorum, inquit, quorum ego opifex, paterque operum, inſolubilia erunt, me ſcilicet uolẽte. Omne quidẽ quod compactum, hoc & ſolutile, & quod pulchre coaptatum, benecꝫ habet, poteſt ſolui a malo. Idcirco quoniam nati eſtis, nõ eſtis quidẽ immortales, & inſolutiles omnibus modis ſane necꝫ ſoluemini, necꝫ habebitis mortis ſortes, idcꝫ ob meam uoluntatẽ, per quam maius adhuc uinculũ et magis firmũ ſortiti quã illa, in quibus quãdo naſcebamini, cõiuncti eſtis. Nũc igit quod uobis dicẽs oſtendo diſcite. Mortalia adhuc genera alia tria ſunt nondũ genita, quibus nõ factis cœlum imperfectũ erit. Necꝫ enim omnia in ſe genera animaliũ habebit. A me aũt ſi hæc fierent, et uitæ participiũ haberẽt, dijs æquarent: ut igit & mortalia ſint, et nunc uniuerſum reuera uniuerſum ſit: cõuertamini ſecũ dũ naturã uos ad animalia formanda, imitãtes meã uirtutẽ, qua in ueſtra natiuitate uſus ſum, & inquantũ ipſis immortalibus cognomines eſſe cõuenit, dij dicimini, ducesque etiã uos eorũ qui uos ſemper iuſte uolunt ſequi ſemina & initia ego tradã. Cæterum uos in mortali mortale adiũgentes, facite animalia & generate, ciboꝫ dato facite creſcere, & corruptibilia iterũ accipite.

Angeli natura mortales.

Angeli habentur tria animaliũ genera formare.

CYRILLVS.

Ridet audax ille temerarijs ſermonibus, ea quæ nos de hominis formatione aſſerimus, ſicut ab optimo Moſe enunciata ſunt: & paruifacit, hominis naturæ datum eſſe à deo, ſecundum imaginẽ ipſius & ſimilitudinem factum eſſe ab ipſo: quam uis quo pacto omnes qui recte ſapere ſolent, non ſuffragabuntur, hoc eſſe quod omnium maxime ornet? Quid enim melius dicetur, dic mihi, quam diuina ſimilitudine nos inſignitos eſſe? Nunquid non ſummam & ſublimiſsimam omnium, diuinam ſubſtantiam & ineffabili gloria cõſpicuam, ac per ſeipſam omnem uirtutis ſpeciem & pulchritudinem eſſe dicimus? Et quomodo nõ omnibus manifeſtum id, quod dixi? Quur igitur deridet tam eximia? & quare cauillatur hoc quod præomnibus principatũ honoris habet, quod mente præditũ ac ratione, maximeꝫ deiforme inter animalia dei, hominem dico? & certè ipſa rerum natura idem fatetur, quod uerba Moſe ſonant. Atqui ille nullam curam gerit, quidnã ueriſimile ſit.

Nihil homini melius datũ eſt quàm quod ad imaginẽ dei eſt conditus.

Inſinuat aũt & hoc pertinaciter, oportere Platonis uocibus firmiter adhærere. Et dũ illas admiratur, nõ conſiderat quod oratio illa, quã feciſſe uniuerſorum deum ad quoſdam falſo agnominatos deos dicit, ficta ſit. De hoc quoꝫ opinor nobis cũ illo loquendũ. Nam ſiquidẽ in his Plato poẽtarũ ſecutus uocẽ perſonæ dei ſermones tribuit, quos illũ decere arbitrat, non parũ aberrauit à ſcopo, ſu gillariꝫ poterit, quod neſcierit ſeruare decorũ in fingenda perſona: ſi aũt ſimulat ſe audiſſe à Deo, ualeat delirus. Nõ em̃ fas eſt dicere, quod deus qui poteſtatẽ in omnes habet, permittat dijs nõ ueris, gloriæ quæ ipſi & ſoli proprie conuenit eſſe, participes. Dicit enim: Gloriã meã alteri nõ dabo, necꝫ uirtutem meã ſculptilibus. Proinde paucis ueritatem, Platonicis ſermonibus opponamus, & dicamus.. Admiſſum eſſe, ſi placet, ſupernas & mẽtales uirtutes à deo factas, dei appellatione honorari. Dicimus em̃ quoſdã in cœlo & deos et dominos nominatos: ſed et noſipſi tali nominatione appellamur, domino dicẽte nobis: Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Veruntamẽ hic eſt quædã urgẽtiſsima cauſa, quare liberalitatis dei erga nos ſermo, rectiſsime ſe habeat. Nam omniũ cõditor, quia ſecundum imaginem & ſimilitudinem ſuã creaturã fecit mentalem ac rationalẽ, nimirũ quia bonus eſt, etiã dei appellatione honorauit. Necꝫ indignũ eſt: Solemus em̃ & nos humanã imaginẽ hominẽ cognominare. Itaqꝫ mentalis et rationalis creatura maioris apud deũ dignitatis, quã ea quæ nõ eſt rationalis & mentalis: meliorẽ etiam gloriam ſortita uidetur, dei appellatione inſignita. Etenim ex alijs creaturis nulla prorſus appellat̃ deus.

Inepte Plato in prologo ta dei.

Eſa. 42 Angelis ho gloria ſua non dat.

Pſal. 81

Rationalis creatura ſi appellatur.

Iam quod cœlum, hoc eſt mundus, planè non ſit animal, neque animatum omnino, etiam abſque alijs, quos ſapientes uocant, ad reprehendendum ſufficit Ariſtoteles ille Platonis diſcipulus, qui dixit, ut dudum affirmauimus, neque animatum totum omnino mundum, necꝫ rationalem, necꝫ mentalem. Itaqꝫ quod totum omnino mundum, uel uniuerſum, ut interdum uocant, necꝫ animatum, neque mentalem eſſe dicendũ, permittat illi ueritatis potentia: domeſtice, ut dixi, & ex familiariſsimis, ſufficientiſsime ſe opponentes habet. Illis enim qui omnino non ſunt dij, animati, uel mentales, non dixiſſe deum, quod aliquid formare debeant, oſtendit nobis ipſius rei natura, congruis probationibus utens. Quod enim omnino per ſe intelligens, uniuerſorum opifex alijs dijs cõmiſiſſet eſſe laborandum circa trium generum formationem, hoc utique dixiſſet, uel quod grauetur, uel quod omnino nihil curet noſtra. Quæ, ut arbitror, à ſumma omnium ſubſtantia aliena ſunt penitus. Etenim ſi bonus eſt opifex, quomodo

Mundum non eſſe animal contra Platonem

Deum non omnia curare

quomodo illum ullius rei pigeret? Sic enim ipse Plato dicit: Bonus erat, bonoq; nullius rei inest inuidia. Dicere autem quod hoc non fuerit dignatus, nihil aliud esset quàm fastum & indignabundæ superbiæ crimen ei tribuere. Quomodo illis imperare uellet, quæ formare non dignatur? uel quomodo nostris cultibus oblectabitur, si principio nos condere non est dignatus?

Porro quod & coli uult à nobis, & obedientiam exigat, & in omni uirtute sibi humanam naturam assimilari uelit, apponerē sanè per quàm facile plurima ueraq; ex diuinis literis testimonia, quia autem Iuliano magis probantur quæ à suis tradita sunt, scripsisse dico Porphyrium libro secundo de abstinētia ab animatis sic: Sacrificemus igitur & nos, sed sacrificemus sicut decet, deo, qui super omnia est, ut sapiens uir dixit, neque suffientes, neq; adnominantes aliquid. Nihil enim est materiale, quod non statim immortali est in mundū. Ideo, neq; sermo uocalis, neq; internus qui ab affectione pollutus, illi familiaris est: sed puro silentio, & pura de eo cogitantes colamus eū. Vnde coniunctos et deo assimilatos sanctam uictimam offerre oportet, quæ laudat illum, & nobis salutaris est. In contemplatione dei, ab anima affectionum experte, sacrificium istud perficitur.

Quale sacrificium deus amet

Vult igitur à nobis coli deus, & per sanctam conuersationem, dum mens ipsi assimilatur, & in animabus nostris pulchritudo eius inscribitur. Vltra dico oro, quomodo hæc à nobis petit, qui quasi abijciat nos alijs opificib. et ut sic dicā, priuās sua formatione, quā alijs omnibus creaturis donauit?

Prouidentiam autem deus omnino gerit terrenorum, etiam eorum quæ secundum Platonis ludum alijs concredita sunt. Nam quod prouidus est, & usq; ad minima pertingat eius cura & mititas, docebit ipse qui suum spiritum nouit deus. Nónne, inquit, duo passeres asse uenundantur, et unus ex eis non cadet super terram, absq; patre uestro, qui est in cœlis? Sed forte ipse uocem hanc taxabit quasi non sit uera, absurde etiā contra deū pugnans. Recipiat ergo eos qui familiares ipsi fuerunt, postquā aberrare cœpit. Scribit igitur Alexander Aristotelis discipulus in libro de prouidentia sic: Non uelle dicere, deum gerere prouidentiam eorum quæ hic sunt, omnino alienum est à deo: Inuidi enim cuiusdam foret, naturæq; modis omnibus indignæ, meliora nō facere posse. Quia aūt utrunq; horū alienum à deo, neq; amborum neq; alterū inuenies in eo. Relinquitur ergo, et posse et uelle deū prouidentiā gerere eorū quæ hic sunt: Si autem uult & potest, manifestum est quod prouidet. Rationi enim consentaneum, nihil omnino absq; diuino consilio & uoluntate fieri. Huius autem sentētiæ dicunt quidam esse et, Platonem. Manifeste autem Zenon Cittiensis & Stoici alij, dogma istud cōmendāt. Igit quod summus, et natura et solus uniuersorū deus prouidentiā gerat eorū, quę circa nos, testati sunt et ipsi.

Deum nō omnium gerere etiam minimorum. Matth. 10.

Vltra diceret, quid hoc, quod uoluerit prouidentiā gerere, non omniū optimo humanum genus priuando? Hoc dixerim esse, ab ipso magis creari, & non factos quosdam, qui nudam & solam dei appellationem foris habeant, sortitiq; sint formandi officium. Et hoc maxime contra diuinam gloriā militat, etiam alios putare posse creare, & ex nihilo producere. Non enim fas est dicere, quod ea quæ diuinæ & ineffabilis naturæ propria & eximia sunt, naturaliter possint inesse quibusdam ab ipsa factis. Congruit autem magis ipsi & soli, & ad summam pertinet gloriam eius res illa: nam inaccessa naturæ sunt, sicut dixi nuper, ea quæ proprie sunt solius, & omnium summæ substantiæ: quorum unū esse dicimus, efficaciter operari posse, ut creatorē, & producere res quæ aliquando non erant. Ad hæc quomodo genita & facta quæ omnibus modis, iuxta rationes naturę insitas corruptibilia, operarentur diuina? nam siquidem ut modus scientiæ in deo intelligitur Creare, non ultra rationem nostrā admitteret quis datum esse ab ipso naturæ, creādi scientiam: alioqui nosipsi essemus cōditores aliquādo, materiam quandam habentes subiectā, & artificio circa eam utentes. Si autem Creare, ut dixi, naturæ magnificæ operatio est & uirtus, & ultra mensuras creaturæ, digna est deo, quur summæ naturæ dignitatem detrahunt, & generationi & corruptioni obnoxijs donant, ut sibi placet?

Creare solius dei opus est.

Iam qua necessitate intelligēdum putant, imò diuinas calumniantur uoces. Permisisse eū dicunt ingenitum, genitis, ut possint quæ illius & solius implere. Sed profecto aiūt, esset enim, & necessarium, si à deo fiat aliquid. Melius enim ipsum esse quàm si moriatur & corrumpatur. Inuidisset igitur aliquibus opifex, et non concessisset eis participes eius quod optimum est fieri, permisisset aūt quasi deteriora, per hoc quod nequeunt eadē formare. Num igitur formidasset necessitatē nō permittentem sibi posse facere mortalia, uel fortassis ignorauit omnino? Itaq; si ignorasse quidē dicūt illū, sciuit creatura aliquid amplius quàm ille. Cōdit enim, ut ipsi inquiunt, corruptioni obnoxia. Si autem hoc prætereuntes affirmabūt scire, quomodo boni fuerit, non facere bonum, id quod nouit esse bonum? melius autē est immortale quàm mortale. Præterea non imperite, sed sapienter etiam hoc dixerim. Deus enim, quibus hæc permisisse aiunt uniuersorum regem et dominū opificem, non immortales dicunt esse, sed compositos ac solutiles, et uolente deo in his quæ sunt corruptibiles. Quomodo igitur secundū propriā naturā incorruptibile, uel immortale, uel insolubile omnino nihil est? quomodo nō imperiti sunt, qui dicunt non potuisse uniuersorum deum tria mortalia genera formare, dedisse aūt alijs potius ut hoc faciant? Verū relictis gentilium erroribus, dicimus quod in creatura uarium et multigenū, et aliter aliud et nō idem, sicut in natiuitate et specie formauit opifex potestate utens decentissima. Nam immortale quidē, ut dixi, uel insolutile nihil: Voluntas aūt dei unicuiq; creaturæ est natura, deuenitq; usq; ad nos absq; omni grauamine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnus enim est & solus, non hoc ab alio discens, cui agnoscere non scientiæ species est, sed naturę suæ, quæ deum addecet, species, ipsiq; & soli propria & agnata, sicut scilicet & aliæ dignitates: ambasin genita minime habent, tribuitur autem, ut dixi, naturæ isti & soli naturaliter.

Quod autem absurdissimum sit alijs dijs nos asscribere opificij efficaciam, & à deo naturali & uero eam auferre, etiam ex ipsius doctoribus uiderit quispiam. Scribit enim Hermes cognominatus termaximus de natura uniuersi ad Asclepium sic: Igitur si confiteamur duo esse, nempe quod fit, & quod facit, unũ esse unione, illud quidem præcedens, hoc aũt sequens. Quod præcedit quidem, est deus faciens: quod autẽ sequitur, id quod fit. Quod ita esse propter uarietatem eorum quæ fiunt, timens humilitatem & ignobilitatem, deo asscribere ne timeat. Vna enim ipsi est gloria, facere omnia: & hoc est opus dei, sicut corporis effici. At facienti nihil uel malí uel fœdi imputamus. Hæc enim sunt affectiones generata sequentes, sicut rubigo æs uel macula corpus sequitur: sed neq; ærarius rubiginem patitur, neq; maculam ij qui genuerunt. Et post alia iterum sermonibus agit feruentioribus, manifestum exemplũ ponens, & inquit: Ipsi pictori licet cœlum ac terram pingere, & mare, ac deum & homines, & omnia ratione ac anima carẽtia: deo autem impossibile ne fuerit facere? O crassam de deo ignorantiam & insipientiam, grauissime enim laborãt tales. Nam deum dicentes se colere ac benedicere, non tribuunt ei, quod fecerit omnia: neq; deum sciunt. Et, cum hoc quod ignorantes sunt, etiam plurimum in illum peccant impie, affectiones ei tribuentes, despicientiam uel impotentiam: Nã si non omnia facit, uel superbiens non facit, uel nõ potens, id quod est impiũ sentire. Deus enim unã solam habet affectionem, nempe bonitatem. Bonus aũt neq; superbus neq; impotens est. Hoc enim est deus. Bonum quod omnem potentiam habet faciendi omnia: quod autem genitum est à bono, & eo qui omnia potest facere, fit. Si autem discere uis, quomodo quidem ipse facit, quomodo autem quæ fiunt, fiãt, uide imaginem pulcherrimam & simillimam. Agricola semina in terrã demittit, & ibi quidem triticum, illic uerò hordeum, alibi autem aliud quoddam semẽ. Vide eundem plantantem uineã, & pomum, & alias arbores. Ita & deus, in cœlo quidem immortalitatem seminat, in terra necessitudinem & mutabilitatẽ, in omnibus autem uitã & motum. Et hæc quidem ueteres Græcorum sapientũ non ignobiles senserũt, & alios sentire uoluerũt. Quod æquus ille, & ab alijs secedens, aliorũq; opinionibus valedicẽs, à solius Platonis opinionibus uincit: & explanare tentat, quemadmodũ ipse putat, sapiẽter, sermonẽ ex persona dei factam esse illi, & dicit:

Gloria dei est facere omnia,

Vna affectio dei Bonitas.

IVLIANVS.

Dij conspicui, dij occulti & mentales.

Atqui hoc somnium non esse, mente cõsiderantes, discite. Deos nominat Plato conspicuos solem & lunam, stellas & cœlum: uerũ hi occultorũ sunt imagines. Lucẽs emi oculis nostris sol, imago est mentalis & nõ apparentis. Et iterum luna apparens oculis nostris, & singulæ stellæ imagines sunt mentalium. Illos igitur mẽtales occultos deos in opifice existentes, & simul existentes cũ ipso & ex ipso factos & profectos, Plato nouit. Vnde merito loquitur opifex apud illũ. Dij (occultis loquẽs) deorũ conspicuorum scilicet, communis autem amborũ opifex, hic est qui fabricauit cœlum, & terram, & mare, & genuit astra in mentalibus, quæ horum exemplaria sunt. Considera igitur quod & quæ in illis bene se habeãt. Deerãt enim, inquit, tria mortalia genera, uidelicet hominum, & animalium, & plantarũ. Vnũ quodque enim ex illis proprijs definitum est rationibus. Itaque dicit: Et singula hæc a me si fierent, omnibus modis necessario immortalia illa fierent. Etenim dijs nõ est alia causa immortalitatis & lucenti mundo, q̃ ab opifice factos esse. Quid igitur, inquit, quantum est immortale, necessarium est in illis esse, ab opifice datum esse: hoc autẽ est rationalis anima. Horum itaque species etiam nolentibus uobis seminans & incipiens ego dabo. Quod autem reliquum, uos immortale mortali adaptate. Manifestum igitur quod opifices dij, a suo patre creãdi potestate accepta, genuerunt de terra mortalia animalia: alioquin nihil discriminis habiturum fuisset cœlum ab homine, & profecto per Iouẽ, nec a bestia, & denique nec ab ipsis reptilibus & piscículis in mari natanti bus. Oportebat igitur unum & eundẽ esse conditorem omnium. Si autem multum est medium immortalium & mortalium, nullo augmento maius, nullo decremento minus, sicut temporaria & fragilia: causam esse conuenit, & horum illos, & aliorum alios. Verum in his quid omnia confundat, et commisceat inter se rerum naturas, qui uidere uolunt, facile poterunt. Nam primum quidem magis conspicuos deos imagines esse dicit minus lucidorum, qui & mẽtales, & scibiles Platoni uidentur: quũ imaginabilia cũ sensatione nominet ea quæ uidentur.

CYRILLVS.

Videtur hic eximius noster Iulianus Ideas significare uelle, quas interdum essentias & subsistere

De Ideis.

stere per se affirmat Plato, aliquando aũt & cogitationes dei definit: quomodo aũt res habeat, nec à discipulis ipsis sermonem capi posse dicũt etiam artifices. Gaudeant Ideæ, inquit Aristoteles, fabulæ enim sunt, quum nihil ad rem faciant. Quare igitur ille proferre has dignatur, & quasi irreprehensibilem sententiã afferre conatur: quod et doctoribus ipsius suspectum, quasi male habeat?

Ἰδέαι θεῶν

Insuper & alium eius sermonẽ cõperimus, nõ mediocriter imperitia languentẽ. Dicit eñ. Mentales & non cõspicuos deos, in ipso existentes, & simul existentes, & ex ipso opifice factos & progressos nouit Plato, addit autẽ quod mentaliũ & conspicuorũ opifex sit, uniuersorũ deus, qui cœlum & terrã fabricauit, astraq; genuit. Igitur quãdo, sicut & ipse manifeste confessus est, horũq; & illorum natiuitatis autor est ingenitus deus, quomodo ex ipso genitos esse dicit ipsos coexistere, & in ipso existere? Quomodo, dic oro, cũ ingenito deo coexistit genitum? et quomodo existit in illo? nos eñ non factũ dei uerbũ, cum eo qui genuit, necessariò existere, affirmamus, & existere in ipso, procedere aũt ex ipso nascendi modo. Verũ hic diligentissimus Platonianæ eloquẽtiæ præco, ingenitũ quidem esse dicit summũ deum, existere aũt in ipso & ex ipso genitos esse & progredi, eos qui ab illo facti sunt, omnia perturbans & cõfundens, & claritatẽ in diuinorũ contemplatione nihili faciens. Dixerit sanè quis illi, quod multorũ linguis celebre est. Seorsim Mysorũ & Phrygum termini. Apagesis cum friuola nugacitate, si tuus sermo de summo omnium deo, parum de ipsius gloria sentiat. Et deinde, uocans eum natiuitatis omniũ autorem, & solum sufficere ad tam præclaras & admirabiles creaturas, in minoribus alijs habere adiutores alios deos cooperantes ad opificium, qui & dicent forte summo deo: à nobis fructus congrega, et tria mortalia, quę adhuc decrãt, uniuerso affer generi, te eñ dante animã, nos corpus apponemus, immortale mortali adiungẽtes.

Mentales deos non esse in deo

Χωρὶς τὰ μυσῶν καὶ φρυγῶν ἐρίσματα

Fortassis autẽ dicet et hoc, interim sua dogmata defendens, quod terrenorum corporum natura elementorum congregatio perficiat: Sequitur etiam in hoc doctores suos, dicũt enim et Empedoclem Melitoium ita sensisse, atq; sic etiã uoluisse loqui. Principia enim rerum dicit esse ignẽ, aẽrem, aquam & terram: & iungit illis amicitiam & contentionẽ. Meminit horũ & Plotinus in libris de principalibus substãtijs, ita dicens: Empedocli quod contentio diuidit, amicitia unit.

Amicitiam & item non esse principia rerũ contra Empedoclem.

Quod si quam terrenis corporibus cõferat utilitatem, ex se elementorũ conuentus, non absque examine rem suscipiemus. Etenim necessariò inquiremus, cuius donum sit quod illa in unum cõueniant, & quæ natura pugnant in unũ congregentur, & quasi nutricentur, atq; adeó ut singularum uis alijs impermixta sit, cõniueantq; quodãmodo inter se omnia in uniuscuiuslibet existentiam & natiuitatẽ. An non optimus omnium artifex deus, etiam hoc sapiẽter terrenis corporibus excogitauit, ut nullius elementi expertia, ab ipsis utilitatem capiant: gratum enim semper quodãmodo cognatum. Propterea ne sint alij quidam trium generum opifices, sed potius omnium natiuitatis autor merito intelligitur, summus & solus, qui & omnium principium, ultra quod omnino nihil, sed omnia ab ipso & sub ipso, & sub pedibus tanquam condita.

Gaudere autem deum in suis operibus etiam Græcorum sermones confirmant, & nos quoq; dicimus, confitente hoc diuina scriptura. Dicit enim Sapientia: Ego eram cũ qua lætabatur, quotidie autem lætabar in conspectu eius in omni tẽpore, quando lætabatur orbem terrarum perficiens, & lætabatur in filijs hominum. Et quomodo nõ melius est oblectari proprijs quàm alienis creaturis? At Plato fortassis torpore dicet superatũ, uel saltem, ut dixi, inuidisse melius his qui super terram. Neq; mirum est, quũ ipsi opifici deo præponat Tagathon, id est, Bonum, ipsum quidem immobile, non tremebundum, bene subsistens, & abstinens à productione creaturæ alicuius, ut subsistat. Dicit autem in hoc cunctabũdum, quodammodo distribuisse secundo deo post se, & à se: sed ecce in illo simul collocat alios ex æquo operari scientes, & nihil in illo uideatur excellere.

Sap. 8

τ' ἀγαθόν.

Plato secundo deo tribuit ideas.

Quoniam autem existimat aliquid se sapienter & exacte dixisse, quod si intelligatur uniuersorum unus & solus opifex, cœlum nihil discriminis habiturum sit ab homine, uel etiam à bestia, et à uarijs natatilibus, addit & reptilibus: & idcirco oportere singulis creaturis sibi congruũ esse opificẽ. Age & ad hoc respõdeamus ei, quãuis quid obluctaret? uel pugnaret sanis cogitationibus, si dicere quis uellet, omnia esse unius opificis? Num quid uirtus quæ omnibus superpositis sufficit, minoribus minus sufficiet? uel hoc quidem minime sed excellendo & præstando alijs præstantibus sit illud, & quod solam à deo sortitur operationẽ. Deinde quo pacto qui hoc agit, non afficit iniuria alias creaturas, quas seorsim ponit, & terrenis quasi magnum ualere dicit? Verum hoc deliramentum esse, & plenum extrema dementia prius diximus, attamen illud dicit,

Omnium creaturarum unus est creator.

Fecisse dicit deos reliqua tria genera. Nũquid in illis uidetur plurima differentia corporum nostrorũ, secũdum genus, species & magnitudines. Etenim à summis usq; ad uilissima omnia, sunt natiuitates, & non mentietur quis si has & plantarum dixerit. Statuemus singulis suum opificem, ut ne contumelia afficiatur quod supremum est, licet ualde uilium, & in uno sedentium idem dicatur factor. Vnde alius quidem opifex hominum, & ualde merito: tot aũt & quot erunt creata, & quot erunt minutissima, erunt opifices. Igitur obsecro, nunquid hoc ridiculum & nugatorũ, quo sic abducimur à uerisimili et cogitatiõibus ad ueritatem ducentibus? Demũ, quomodo non erit cuiuis liquidum, quod ille putribus & monstrosis oblectetur opinionibus, unà cum suis doctoribus? prodetur utique, quoniam asserit deum esse cœlum, & iterum sic dicit,

IVLIANVS.

Quid opus est me huc accersere Græcos, Hebræosq; testes? Nullus est qui deum, hoc est deos, uel orās uel iurans, mānus nō subleuet in cœlum, & numinis quandā cogitationem concipiens, illuc feratur: & hoc non immerito accidit. Videntes enim nihil eorum quæ circa cœlum, minui, uel augeri, neque ullam sustinere deordinatam affectionem, sed congruam illius motionem, ac bene aptatum ordinem, definitas quoque leges lunæ, definitos ortus & occasus solis, statutis semper temporibus, merito deum & dei solium suspicabantur. Quod enim tale nullo augmento multiplicatum: neque decremento minutum absque mutatu & uersione externa, purum est ab omni corruptione & generatione. Et immortale non natura, sed absque interitu mundū ab omni macula, sempiternumque & semper mobile, ut uidemus, nempe ab anima meliore & diuiniore quæ habitat in ipso, fertur circulo circa magnum opificem, uel ab ipso deo: motum quemadmodum nostra corpora a nostris animabus suscipiens, incessabili & perpetuo impetu immensum euoluit circulum.

CYRILLVS.

Deum non esse cœlum.

Haud obscurum est, sermones illos delirantis & ab omni ueritate destituti esse. Quoniam autē suspicatus est, nescio quomodo, sufficere posse sibi ad demonstrandum, quod deus sit cœlum, ex hoc uno, quod manus sustollimus in excelsum, & oculos quoq;, quando orare cogitamus. Age ad hoc dicamus, nunquid dic obsecro, si quis putet se uidere nubes, & subleuet ipse oculum corporis in illas, sufficeret ne ad probandū esse oportere nubes deos confiteri? Præterea quomodo non esset risu dignus, qui tam frigidis cogitationibus in errorem raperetur?

Cœlum quomodo thronus dei.

Quoniā aūt dicit, quod cœlum ob ea quæ natura habet, meritō est in admiratione, & suspicantur multi & deum esse, & dei solium: doceat præteriens num idem esse censuerit, & inæquali posuerit mēsura quæ in utrisq;: sed nunquā opinor, ad eā stupiditatē peruenturus est, quod nullo modo differre putet esse deū et dei soliū. Etenim dubitaret ne quis diuina nō quasi sensibilia à nobis, uel quæ in corporibus sunt, censenda esse, etiamsi fortasse dicerentur minus quàm oporteat? minime. Itaq; thronus si dicatur dei, regnū ipsius significabit: quemadmodū & de terreno uerū est dicere, quod sit cuiusdā fulgidus & sublimis thronus, hoc est principatus & regnū. Præterea quomodo æqualis portio erit imperantis, & eorum quibus imperatur: regentis & eorum qui cum minore gloria regi subsunt: excellentis, & subiugatorum, multa possidentis & minus possidentiūs? Igitur quomodo deum uel dei sedem appellat cœlū?

Quid differat ex ordinato astrorum motu.

Dicit aūt, quod facit bene ordinatā, congruā & aptissimā motionem, & quod sol ac luna dent fulgores definitos, ordinē seruēt, astrorū ortus & occasus, & circunferentiæ & cursus, ipsiq; suis locis motus sunt ijdē, et omni tēpore, absq; mutatione. Igit quo pacto nō sapiēter egit Paulus, qui ex illis ducē ostēdit, & præfectū creaturę ex bona ordinatione, & legibus, ut deū decet, subdita gubernantē, secundū quod cuiq; ut se habeat opus est: & ita magnū et immensum opificiū ex his per quæ tam bene habet, & admirationi est, declarat nō carere præside. Dicit em: Inuisibilia illius à creatura mūdi, dū per ea quę facta sunt intelligunt, peruident, nēpe sempiterna eius potētia ac diuinitas. Idipsum ex doctoribus illius & sentiendū et dicendū uidebat. Dixit itaq; Plutarc. de illis, ut supra diximus. Sumpserunt autem ex hoc cogitationē dei. Semper enim sol & luna, astraq; cætera, ubi sub terrā ierint, similia quidem coloribus oriūtur, & æqualia magnitudinibus, & in ijsdem semper locis. Igitur prisci & istorum dogmatum inuentores, non sic cogitarunt de cœlo, quum admirarentur solis cursum, & contemplarentur omnes alias creaturas, motus bene ordinatos, congruos & aptissimos sortitas, coniectarūt autem multo magis imperantis potentiā, nobilēq; & superexaltarū eius principatū intellexerūt. At ille, gloriā quæ in hoc ipso, trāsfert in omne quod à re ipsa diuersum est.

Rom. 1

Cœlum quidem nihil ferens inordinatum, facit sibi ordinem aptissimū. Iam quis est, dixerim, qui ordinem illi & aptissimum motum præfiniuit? Quis mensuris subiecit solis cursum? quis singulis lunæ fulgoribus sua distribuit tēpora? Nonne unus ordinum omniū princeps, ut dixi? Cur igitur ueriores sententias reijcis, & ista admirantes ad ipsam dei contemplationem pergere non sinis? sed iubes ut ad solum respiciant cœlū, quod sit deus, quod alienum sit à mutationibus & uersionibus, purum à corruptione & generatione, immortale natura, & absq; interitu.

Cœlum naturā corruptibile.

Quomodo obsecro dicis alienum esse à uicissitudinibus, mutationibus & uersionibus, cœlum quod factū est? Nā si omnino factum est, utiq; & motum est. Id conuerti est ac mutari, & quodammodo præcessit priuatio, quia aliquādo non erat. Nā ei quod ex nihilo factum, ipsum uocari ad natiuitatē ac produci, mutatio et cōuersio est. Quod aūt ex confesso factum est, quo pacto extra corruptionē est? & quo pacto immortale natura, quod natiuitatis & corruptionis uim patitur? quo pacto item sempiternum, quod in tempore productum? tametsi manifeste dicat Plato, tempus factū esse cum cœlo, ut simul genita, simul & soluantur, siquidem solutio illorum futura est. Quo pacto igitur quod soluitur, immortale natura? quomodo autem & absq; interitu, quod sola uoluntate opificis incorruptionē sortitū est? neq; em natura in illis soliditatē habet, neq; bonū fundamentū

Tempus cū cœlo factū iuxta Platonem.

Singulis

Singulis proprium est esse in his in quibus facta sunt, adiuuantur aũt magis cõseruantis nutibus.

Postea dicit, quod ab anima meliore & diuinio reillud inhabitante, feratur circulo circa magnũ opificem, uel ab ipso deo motionem habeat, quẽadmodum & nostra corpora. At uir optime dixerim. Ingenitum, & incorruptibile & absq; interitu, inconuertibileq; & immutabile cœlũ, quod purum ab omni macula, quod & sempiternum dicis, à qua meliore uel diuiniore anima gubernatur? Quid melius in illa ab illo, imò ab opifice deo? Quid magnum & optimum intelligere nõ possum, sicut summa gloria ineffabilem dei naturam plenam esse cognosco. At siqua dicuntur à nobis incorruptibilia et absq; interitu, extraq; mutationem & conuersionem, ingenita, sempiterna, liberaq; ab omni macula, & omnem habentia perfectionem, nulliusq; prorsus indiga, quid reseruasti deo, tã præclaris & sublimibus dignitatibus creaturarum naturam ita honestans?

Porrò Hebræi, inquit, opinionem suam de cœlo dicẽtes, thronum dei ipsum dicunt, scabellum autem terrã. Recte uir eximie, memor enim sum quomodo deus ipse per unum prophetam dicat: Cœlum mihi sedes, terra autem scabellum pedũ meorum: quam domum ædificabitis mihi? dicit dominus: uel quis locus quietis meæ? quãuis propheta deum non dicat esse cœlum, sed comparet solio, & terram quoq; scabello pedum: & siquis uellet rei causam addiscere, facile ueritas ostenderetur. Extruebat Hierosolymis celeberrimum illud templum sapientissimus Salomon, quo multum gloriabantur Iudæorum populi, rati, in illo circũscriptim habitare uniuersorũ deum: rudes enim & ad intelligendos sermones de deo semper tardi dei ciuitatem censuebant esse Hierusalem, in ipsaq; et sola ipsum habitare contendebant, eo quod dicebatur per uocẽ Dauid: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. Parum itaq; sapientes arguit deus & dicit: Vbi domũ ædificabitis mihi, cui cœlum thronus, & terra scabellum? Oportebat enim his qui comprehendi & circumscribi locis, ipsius naturam suspicabantur, demonstrare liquido, quod sit ubiq;, neq; aliquid illum capiat: transeat autem ipse per omnia, plenaq; sint ipso cœlũ ac terra. Ad quod sit factum cœlum, multis testimonijs commonstrari facile, ex scriptura diuinitus inspirata. Dicit enim alicubi deus: Ego manu mea extendi cœlum, & omnibus stellis meis mandaui. Quin & beatus Dauid: Verbo domini cœlos firmatos dicit, et spiritu oris eius omnem uirtutem eorum esse dicit. Nouit autem illos & enarrare gloriam dei. Quomodo, uel qualiter? Etenim qui ea ex quibus sunt & facta sunt, bene admirantur, & illis tanquam uoce quadam utuntur. Etenim eximia & egregia licet uoce careant, quodammodo tamen clamant, artificis artem in se ostendentia.

Esa. ult. Cœlum sedes mi.

Psal. 86

Psal. 32

Psal. 18 Cœlum quomodo enarrat gloriam dei.

Libri secundi finis.

scopi Alexandrini, contra Iulianum, pro religione Christiana.

LIBER III.

CALVMNIATVR quidem omnia, quæ apud Christianos sunt, mores, leges, & sacramenta: & nihil tam bene factum uel recte dictum à diuina scriptura, quod ille improbis rebus conferre nõ erubescit. Ea autem sola excolit, quæ ueri simile est, diuersa sentientem non mediocriter ægre laturũ si in his ad meliora instituatur. Et Platonis sermonem, quem ipse sibi composuit, diuinã et plus quàm naturalem sententiam esse dolose tradidit, nec mediocriter timẽs, & adijciens quasi peccata peccatis, iterum transit ad librum Mosi, & in illũ os suum exacuit, imò in excelsum sustollit cornu, & iniustitiam loquitur contra deum, aduersusq; ueritatis dogmata armatur, ac dicit:

IVLIANVS.

Illis confer Iudaicam doctrinam: & paradisum a deo plantatum, et Adam ab illo formatum: deinde, mulierem illi factam. Dicit enim deus: Non est bonum homini esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. quẽ in nullo ipsum adiuuit, sed decepit: & facta est autor illiipsi ac sibi ut exciderent ab horto delitiarum. Hæc enim fabulosa sunt. Igitur quomodo rationi consentaneum est, quod hoc quod factũ ab ipso in adiutoriũ, non tã boni quã mali occasionẽ exhiberet?

CYRILLVS.

Itaq; non credit, quod plantatus sit paradisus à deo: uel fortassis, quod hoc nõ possit facere, ineffabilem potentiam condemnat: & quasi risus materiam facit, Adam & mulierem ex illo: eũq; qui peccare nescit, à cõsilio & considerationibus aberrasse dicit. Etenim inquit quod non tam boni quàm erroris & electionis à paradiso deliciarum, autor fuerit Adamo. Vis igitur amice, ut præteritis his quæ tibi uana uidentur, tuorum potius doctorũ sequamur sermones? Vis ut Hesiodi mundi generationẽ, cum Mosi Genesi conferamus? Orans enim Musas, et ab ipsis petens, ut ipse inquit, suauem cantilenam, nugarũ nobis exoletarum narrationes congessit. Terræ enim inquit filium et Cœli fuisse Cyon et Hyperionẽ, et cũ his Iapetum, et Prometheũ quẽdam qui ex illo: et nisi is furatus esset Ioui ignẽ, omnino neq; producta esset mulier, quam fabricauit quidem Amphigyeis, hoc est Vulcanus, ornatu aũt uario decoratam aiunt: à forti patre nata, hoc est Pallade, datumq; hominibus bonũ malum. Iam quũ non esset mulier, quam ex ira Iouis, ut ipsi aiunt, habebamus, quomodo cõstitutũ fuit genus humanũ? uel quomodo aliter facti sunt opifices, dij deorũ immortali immortale adijcientes, sicut Platoni uidetur?

Mulieris origo secundum Hesiodum.

Mulier, καλὸν κακόν

Universidad de Deusto
Biblioteca

detur? Hæc ſapientiſſimi Moſe ſcriptis oppone- A
re nō abhorruerūt, quamuis quomodo nō opor-
tebat magis ſapientis animi gloriæ applaudere?
nam fortaſſis illud dixerint quod ſuæ diſciplinæ
lex permittat poëtis libere & abſq; reprehenſio-
ne fabulari. Igitur ſi nihil prægnās adductum eſt
contra nos, adueniant omnia quæ illorum ſunt,
nugæ & fabulæ, & aniles dicātur neniæ: & ſi quē
de dijs habent ſermonem, aduehatur & ille aduo
cetur & ampulloſorum uerborum cōditrix poë
tice. At non ſic ſe habere hæc uidentur illis. Ab-
ſit. Diſſident enim uarie, dicentes non ampulloſa
eſſe uerba & fabulas, ea quæ de dijs tradunt, ſed
accipiunt tanquam ueras & probatiſſimas uoces, B
idcq; faciunt prudentiſſimi.

Quæ de dijs Græcorum ſapiētes ſerio ſenſerint.

Itaq; Herodotus, qui celebrem hiſtoriam con
didit, ſic dicit alicubi: Heſiodum autem et Home
rum ætate quadringentis annis et nō pluribus, di
cunt ſuperiores fuiſſe. Hi autē ſunt qui fecerunt
deorum generationem Græcis, & dijs agnomina
tiones dederunt, et honores et artes diſtribuerūt,
formamq; ipſorum ſignificarunt. At poëtę qui di
cebantur priores his uiris fuiſſe, ſed mihi uidetur
quod poſteriores fuerint. Igitur qui deos nomina
runt, honoresq; & nomina ipſis dederunt, & for-
mam cōmonſtrarunt, quandoquidē fabulas ſibi
conſcripſerunt, & nihil aliud, rideantur meritò:
& quæ illi tā uane nugati ſunt, nullius fiant penſi. C
At ſi honorem aſſequuti ſunt apud eos, & poſtea
dij nominati, quare ſcribunt inuanū tanq; ſtulta
nugati? Iam ſi quid abſonum dixerunt, quare eos
qui de diuinis fide digna ſcribere ipſis uidentur,
contumelijs proſcindunt, illorū dictis fidem nul-
lam dantes? Etenim Plato reijcit Heſiodi Theo-
goniam, id quod uel ipſius uerbis facile oſtēdi po
teſt. Dicit enim ſic: Cæterū deos neque ignorare,
neq; uim ſuſtinere poſſibile eſt. Vnde ſiquidē nō
ſunt, uel nihil illis curæ ſunt res humanæ, & no-
bis enitendū eſt, ut ignoremus: Si autem ſunt, &
curā gerunt, non aliunde tales ſcimus & audiui-
mus, quàm ex ſermonibus & poëtis, qui genealo
gias finxerunt. Atqui illi ut ſunt ita loquūtur, An
non ſacrificijs & uotis oblectari, & oblectationi
bus deos adeſſe perſuadēt? Vide igit quomodo D
manifeſte cōfeſſus eſt, quod ſiquidē omnino ſunt
dij, oportet hoc ſcire & diſcere ex his quæ alij ſcri
pſerunt de ipſis. Quod aūt Heſiodi de dijs ſermo
nē non uilipenderit, manifeſtum eſt inde, quod
iterum dicit: Terræq; & cœli pueri Oceanus &
Tethys nati ſunt. Ex illis Phorcys & Rhœa, Iu-
piter & Iuno, & omnes quos ſcimus fratres illo
rum dici. An non omnibus manifeſtū, quod hic
conſtanter appareat eorū ſermo cum dogmatum
obſcœnitate? & quod tribuunt nugacibus poëtis
fabulas fingere oportere, & peſſimos ſolū quos
de dijs ſuis habent ſermones admittunt? Quid igi
tur uir optime à deo formatam mulierem, & de
ea ſermonem præteribimus ut turpem: ſuſcipie-
mus autem potius Heſiodi Pandoram, optimum
ne illud tibi uidetur?

Dicit aūt hic mendacia fingi in deū, eo quod fa
cta ſit, ut adiuuaret, uiro uſui futura, quum fece-
rit horū nihil, ſed contra haud contemnendum
uidetur attuliſſe damnum & ſibi & uiro: nā & ex
paradiſi delitijs ambo exciderunt, & ut morte ac
corruptione ſuperiores eſſent longe abſunt. Ad Quomodo mulier in adiutorium.
hæc dicet qui diuinæ ſcripturæ oraculis mentem
intendit. Itaq; facta eſt in adiutoriū mulier: Opor
tet autem accurate adiutorij modum ſcrutari,
propter quod facta eſt: ut opificem ab illius accu-
ſatione liberemus. Nō hoc cōſilio uel his conſide
rationibus aſſumpta eſt cōmunis mulier, & pro-
ducta, ut calculo dei omnia uidentis non habeat
in ſe naturalem uertibilitatem & aptitudinem an-
nuendi, ad id quod domino uidetur. Voluntarijs
enim nutibus rationalis regitur creatura, ad hoc
quod recte ſe habeat uel male, liberis ad opus
prorumpens impetibus. Aſſumpta autem magis
eſt in adiutorium, ut & filiorum procreationi mi
niſtret: dictum eſt enim de utriſq;: Creſcite et mul
tiplicàmini, & implete terrā. Nam iam alia animā
tia condita erant, nempe terreſtria, uolatiliaq;, &
aquatilia, & ſpes erat, multiplicanda fore in ma-
gno numero. Maſculi enim et fœminæ erant in
eis. Homini autem deerat quod ei, ſicut ipſe, hoc
eſt natura aſſimilatum, propterea neceſſariū erat,
ut ſicut in alijs, genus etiam ex ipſo propagari.

Hic autem uide obſecro ſapienter ac induſtrie
productam mulierem, ſecundum quod deo place
bat: nam quamuis potuiſſet innouare aliquid, &
iterum accipere puluerem de terra, & formare ſi-
mili modo ſicut formatus fuit Adam, hoc quidē Quare non formauit.
non faciebat: ſed uolēs inſerere uiro affectionem
erga eam, abſtulit quandam portiunculam eius,
et reliquum coadiuuans, protulit abſolutā huma
næ naturæ rationibus. At ille acceſſit quidem blā
de et raptus in amorem inſitis affectibus, et quaſi
agnatus inquit: Hoc nunc os ex oſſibus meis, et
caro ex carne mea. Iſta uocabitur mulier, quia ex
uiro ſuo ſumpta eſt. Vnde proprijſſime in maſcu
lorum natura affectionem genuinam erga fœmi
nas inſeuit. Vnde optime ita res noſtrę diſpenſen
tur, ſi afficiantur eodem modo erga mulieres
qui ſecundum leges coniuncti ſunt. Vnde auxi-
lij potentia recte allata eſſe Adamo ab ipſa mulie
re, iuxta modum ut generentur pueri. Quod ſi
aliter erat agendum, dicat, et ſilebo: at ſi hominis
partus non fit aliter, niſi ambo iungantur, nempe
pater ac mater: quid fruſtra inuadit nos et conui-
cia ſectatur, uellicareq; audet, quæ tam recte facta
ſunt, et plana quodammodo uia gradiuntur? Igi-
tur opifex ab accuſatione hac liberetur, non enim
aliquid conſiliorum in muliere monſtrauit.

At profectò, inquit, non bene conſuluit. Dece
pit enim Adam ut præuaricaretur traditū manda
tū. Profectò manifeſte fuit conſiliaria non bona:
minime enim quod uerū eſt negabo. At ſiquidē
habet in legibus naturæ, quaſi aliquid non bene-
factum ſit à deo, arguat: doceat cauſas propter
quas à ſcopo aberraſſe accuſat. Si autē inſania hęc Libertas tripartita rationis.
eſt, & poſtremi ſtuporis indicium euidens, qua-
re deceptū eſſe inquit deū. Mulier alterius ſibilis
perſuaſa

persuasa est, ut facere uellet quæ nefas, quamuis humana mens potestatē sortita esset, quæ facienda uel non, & permissa est uoluntarijs impetibus ut dixi, ad quodlibet ire. Vnde optimo artifici etiam hoc gloriā affert. Voluntaria enim operandi facultate conueniebat rationalem creaturam insigniri, & electionis liberæ declarari fructum, in bonis operibus dexteritatem.

ἀλογίαν.

Videntur autem & illius magistris hæc digna quæ laudentur. Vnde Porphyrius in libro ad Nimertium sic dicit: Nam uoluisse quidem deum, & ueritatis rerum socios esse homines, unde & rationales fecit, eo quod idonea illis sit ratio ad inuestigandum uerum: quum autem dedit libertatem, ac liberum arbitrium unicuiq;, ut in ipsis sit bonum uoluntarij ornatum laude, plurimi declinant ad absurdam & irrationabilem ignauiam, ut in pecuinam uitam excidant, & fallantur in operibus, quorum ueritas uix studiosis & sobrie laborantibus cōtingit. Et aliter quoq;: Nam quum anima liberum arbitrium sortita sit ad uirtutem, libertatis possessionem uel uitij uoluntariam electionem, ut propter illam in unaquaq; probaretur, & quod dignum laudibus, & quod uitium, haberentq; locum in hominibus reprobationes & laudes, & honorum distributiones, & uituperia, & ignominiæ, & uindictæ his qui mala opera perpetrant. Dicunt autem sapientes, animas uitam eligere quā unaquæq; uoluerit, eo quod potestatem prouidentiæ acceperint. Num tibi uidetur aberrare à ueritate noster sermo? uel patrocinari tuis, sicq; hæc habere & ipse dicis?

Vix studiosis & sobrie laborantibus cōtingit

Si autem opus esse sibi putat & aliorum testimonio, Alexandri afferā sermones, uiri apud eos acutissimi & diligentissimi, dicit enim sic in libro de prouidentia: Viderit enim quis & in illis ipsis diuinæ erga nos naturæ benignitatem: quoniam non possibile erat in nobis existere uirtutes natura dante facultatem, cuius ipsa sit domina, possessionem eius non in alijs quibusdam, sed in nobis ipsis fecit: ut id quod ab illa nobis habere impossibile erat, hoc per ipsa accipere quasi ab illa possimus. Nam siquidem natura uirtutes habere possemus, nullus certe uitio locus relictus esset. Quoniam autem hoc impossibile, natura solum procedit usq; ad hoc, quod uirtutū capaces nos simus. Necessario enim omne quod alicuius capax est, cui est contrarium, id & contrarij capax est. In libro autem de fato iterum dicit: Nō enim omnes, neque plurimos uidemus habere uirtutes, quod eorum quæ secundum naturam fiunt indicium est: sed certum est, quod unus ille accipiat, qui per exercitationem & doctrinam, ostēdit hominum ad alia animalia naturalem præstantiam, per hūc qui addidit, quod necessario in natura nostra desiderabatur. Propter hoc in nobis est uirtutū possessio, & non inutiles neq; uanæ laudes uel uituperia, uel ad meliora inhortationes, uel legitimæ per meliores mores disciplinæ. Proinde minime dubitauerit recte uolens sapere, quod irreprehensibilis sit omnibus modis uniuersorū deus, quasi male consuluerit hominis formationi? quamuis, ut dixi, fuerint quidam in priuilegium sortiti uirtutem uertendi se ad quodlibet: & potestatis acceperint gubernacula, uoluntario declinandi ad id quod contra legē, et quod conforme legi. Nā si Adā seruasset mandatū, iugis & perpetua ei obtigisset felicitas: sed quia persuasa est ei defectio, statim à spe sua excidit, & in deteriora, imò in omnia, quæ illū cōtristare poterant, deductus est.

Quare deus Adæ legem posuerit.

Sed quur legem ferre, inquit, et à cibo quodam prohibere omnino uolebat? Præcepit enim ut de omni ligno comederent, præterq; de uno, quod erat in medio paradisi. Lege autem & mandato nondum propositis, neq; prēuaricari contigisset. Quū aūt bonus esset, quare punisset? Igitur quandoquidem omnium dominus bonus est, decerne dic quæso, ut ea quæ ille proponit, à nobis nihili pendantur, nosq; impune despiciamus? Tametsi ut ita sentiamus & sapiamus, neq; Græcorum sapientibus probatur. Dicit enim iterū alicubi Plato: Sanè deus quidem, ut uetus sermo habet, initium ac finem, mediaq; rerum omnium habens, recta terminum adit, secundum naturam circumiens, & sic semper comes sit ultrix sententia corū qui diuinam legem prævaricantur. Igitur quum ultrix sentētia ipsum comitetur, quæ iustē omnes contemptores puniat: nunquid deus propterea bonus, si ad omne quod nobis probatur, eamus, impune esse debere censuerit quispiam? An non potius æquum, ut intelligentes excellentem eius super omnia maiestatem, formidemus, & præceptis eius obedientem ac tractabilem mentis cerui cem subijciamus? An non admitter quis, quod bonum maxime deceat, ne mala ferat? quamuis uerē dicatur, non contra iustos legum mensuram sæuire, sed contra eos potius, qui bene agere contemnunt, & hoc solum agunt, ut libere uiuant in delitijs, à mente sua uirtutum funiculis et legibus abiectis. Neq; dubiū est quin leges constringant quod moratur, & quod propensum ad defectionē, uindictis remorentur, dirigant ad bonum, & à deterioribus recedere cogant eos qui honesti rationē alioqui nō haberent. Vnde nemo qui mente pręditus est, redarguerit uel leges, uel legislatores, quod illas tulerint: non em̄ ipsi autores sunt, ut deprehensi patiantur. Quū enim flagitiosis licuerit recte sapere, & maluerint sectari suam libidinem, ipsi seipsos perdidisse malis conuincient.

Legū utilitas & necessitas.

Itaq; si dicat, non debuisse uniuersorum deum, primis parētibus legem ponere, uicissim audiat, & meritò: Oportebat ne, dic obsecro, hominem sine præside esse, & omnino infrenem, nihilq; se superius esse scientem, num & sit imperans quispiam? quamuis semper uoluptates sequens, soleat periclitari, dum in omne malū prouocatur, & ad stulta quęq; abripitur. Quæ autem sub iugo et manu imperantis, modestius agunt. Nā quemadmodum equis conducunt frena, ut bene currant, & ornamenta sunt, & sicut nauibus gubernacula, per quæ ad rectum scopum contendant, ita & hominibus lex utilis est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si autē frustra leges positas esse fatetur, quamuis etiam ipse legislator sit. Igitur oportebat, uir optime, & iudices publicis officijs defungi, & citra metum pœnæ delinquere utilissimum fuerit: & fortasse si parentes quoq; non dent pędagogos pueris, non fuerit absurdum. Verum neq; equus bene curret absq; freno, & alijs quæ illum in itinere manere cogūt: neq; naues ad suum scopum ibunt, si is qui scit dirigere auferatur: neq; ciuitas gubernabitur optimis legibus, si non præsideant iudices: neq; utiles pædagogi pueris, quorum parentes defuncti sunt. Vbicq; igitur lex præsit. Inquiramus diligenter & alias creaturas, nunquid creatoris legibus subiectæ sint. In mundo enim sic proprium cursum perficit magnus ille & fulgidissimus sol, & luna quoq; ac stellæ cæteræ: ex quibus ij qui uolunt uidere possunt, quod optimum gubernatorem & ordinis principem creatura prædicat: & dum tam bene habet, tantum non & clamat se obtemperare legibus, & ineffabilibus optimi omnium artificis nutibus dirigi. Vnde propheta Dauid psallit, & dicit: Fecisti lunam in tempora, sol cognouit occasum suū. Et plena est testimonijs illis diuina scriptura.

Omnes creaturę legibus dei obediunt.

Psal. 103

Persuadebit fortasse illi, imò etiam nolentem in uiam rectam coget eorum qui cum ipso sentiunt, fides. Vnde Alexander uerè loquens in libro de prouidentia dicit, nihil quod in mundo, factum esse absq; prouidentia, sed omnia deo plena, eumq; ad omnia pertingere, et per omnia quę sunt transire: unde & omnia quæ fiunt, secundū uoluntatem eius fieri, & hoc testari quidem lucentia. Ordo enim eorum quæ fiunt natura, semper similiter se habens, magnum argumentū est, quod non fortuito talia fiant. Insuper & alio loco: Eorum quæ hic sunt, salutem & generationē, secundumq; speciem perpetuam durationē, non sine diuina prouidētia Aristoteles dicit fieri. Virtus enim quæ à sole & alijs stellis cū sole eandem legem habentibus, cum his quæ natura simul cōstituta sunt, generationis & salutis illorum habet causam. Itaq; si quis uisibilium bonum ordinem & motum congruum spectet, liquido sciet, quod imperantis legibus subsint. Cœli enim, inquit, enarrant gloriam dei, & opus manuum suarū annunciat firmamentum. At si quis intime & mentem psalmorū accipiat, & transiliens sensibilem naturam, feratur super omne quod uisibile, & spiritualem & supremam diligenter collustret creaturam, etiam illam inueniet congruis legibus gubernari, obediētemq; & sequacem omnibus modis in deum summum respicere. Ministrant eī ei, & perpetuis glorificationibus cum honorant angeli & archangeli, habentes synceram in societate & nobilitate uirtutem. Vnde diuinus propheta Esaias, uidisse se dicit dominum Sabaoth super thronum sublimem & exaltatū, & circumstantes Seraphim, uicissimq; inter se laudum cantus resonantes. Psallit item Dauid, ac dicit: Benedicite dominum omnes angeli eius, potentes uirtute, facientes uerbum eius, ut audiatur uox uerborum eius: Benedicite dominū omnes uirtutes eius, ministri eius facientes uoluntatem eius.

Angeli diuinis legibus gubernantur.

Psal. 18

Esa. 6

Psal. 102

Itaq; absit quod lex primis parentibus à deo data, in damnum data sit, ut ait: imò ad summam utilitatem, & ad eximia bona illis concilianda. Et si cui uideor non dicere uerum, ex re ipsa causam uideat: Plurima enim in paradiso ligna erant: præcepit autem, ut omnia quidem essent ad edendum licita, uitandum autem unum hoc quod in medio erat. Quamuis dixerit fortasse quis, quod illud fuerit de multo pretiosioribus, quàm fuerint ea quæ in extremis paradisi, & quasi in locis incognitis: concessum esse lignum illis in cibum, ut quum omnino non appareret, demulceret desiderium uidentium ad illud acquirendū. Et quid ad hoc dicemus? Dispensatio quædam erat prudentissima & solertissima dei, facientis ne obliuisci sui possent. Oportebat enim illud uidentes, per istucipsum ad recordationē legis semper uocari, & uidere præcipientis excellentiam, & non ignorare ipsum legislatorem ac dominum. Erat autem & alia quædam utilitas: Ita enim in paruis assuefiebant ad obedientiam, & exercebantur ad sobrietatem. Prętera & illud, opinor, poterit dici: Licebat sanè, idq; merito semper uidere eos arborem, & in illa legem non ignorare, sed recordari ad quantas promissiones dei uocati essent, & sic ad diuinam contemplationem resilire, abductaq; à terrenis mente, cogitare, quis & quantus, qui præceperat.

Quare in prohibitione lignorum dio parcit.

Nihil autem uera dei contemplatione est pretiosius: quandoquidem nos summæ beatitudinis hæc facit participes. Vnde dominus noster Iesus Christus, loquens ad patrem & deum qui in cœlis est, inquit: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum deum, & quē misisti Iesum Christum. Et sapientissimus Moses quoq; id assequi cupiens, desiderabat dicens: Si inueni gratiam coram te, ostende mihi te, & scienter uideā te. Nam Israël quidem uidit illum, & cū Israële etiam Moses, sed non ad scientiam, sed sensibiliter potius: descendit enim in specie ignis super montem Sina. Quod autem diuina & ineffabilis natura, neque ignis esse intelligitur, imò neq; subijciatur uisioni et oculis, id certis argumentis Christus indicauit Iudęis, dicens: Neq; uocem eius audijstis, neq; speciem eius uidistis. Fingebatur enim dispensatiue in igni lumen. Quod item diuina contemplatio ipsam diligentibus, summam omnium felicitatem conciliet, etiam eorum qui à uobis dissentiunt sermones ostendere poterunt. Dicit enim iterum, cuius iam memores fuimus, Alexander: Dignum autem ut & illud non prætermittatur, quod & ipsum à diuina prouidentia hominibus donatum est, quod etiam in paulò antea prædictis commemorauimus. Est autē hoc, quod summa nostra felicitas sit in pietate erga deum, quando non externas quasdam merces præter illum expectamus, sed in colędo ipsummet, quod bonorum est maximum, assequimur. Hominum felicitas est, habere summam contemplationem,

Exod. 33

Ioan. 17

Ioan. 5

Quod filius nostra in contemplatione Alexandri tenuia.

Iam

Iam dignissima uirtutum animæ est, secundum mentem operatio. Contemplatio enim est, optimorum quæ sunt, uerâ cognitio. Optima autem inter omnia quæ sunt, sunt diuina. Igitur in diuinorum contemplatione nostra felicitas est. Quapropter quando & isti qui eiusdem cum illo sunt sententiæ, & cum ipso idola colunt, fatentur felicitatem esse in diuinorũ cognitione, quomodo non ualdè admiratur uniuersorum deum, qui primis parentibus cõtemplandi occasionem dedit legem in ligno, quod & in medio plantatum est paradiso? unde qui contemplari uolunt, frequenter & ualde memores sint legis, quæ eis commendata est, & propter legis datam excellentiam, etiam eximiam pulchritudinẽ semper quodammodo imaginarentur. Idcircò quantum pertinet ad opificis scopum, non ad damna cuiusdam, factam esse mulierem, uidere quis poterit. Necp ignorasse dicimus futura syncerissimam & summam mentem, sed nouit omnia priusquam fierent: humana autem ire permittit quodammodo ad fluxum, ut aiunt, maxime quia unicuique esse electio absoluta uidetur, faciendum'ne aliquid uel non.

Si autem ideò quod bonus est, & exosum semper habet quod officiũ negligit, & ignauiter uertit se ad deterius, quod melius esset, definiat aliquis, necp oportuisse principio talia producere: & id nõ de solis, ut opinor, primis parentibus improperabimus ei, sed de plurimis alijs quibusdã, imò de omnibus alijs, qui post illos facti sunt, & sunt & erunt in posterum, negligentesq; & peccatores, quicp diuinas leges contemnere solent. At sapienter quidem ageretur, si ei quidem & soli tribueretur, quod sciat omnia, dispensetcp res nostras, quocunq; modo uelit: & certò etiam sciretur, quod omnia recte & inculpatè habeãt, sitcp summæ impietatis crimen, uel in ulla re deum arguisse. Sic enim dicit propheta Esaias: Quis cognouit mentem domini? uel quis consiliarius eius fuit? Bene item propheta Dauid resonat, ac dicit ei: In mari uia tua, & semitæ tuæ in aquis multis, & uestigia tua non cognoscentur. Difficile enim uisibilis est hominibus, imò & planè inuisibilis, uoluntas & consilium dei, in singulis rebus nostris: hæc enim dicitur uia omnipotentis dei.

Esaie 4
Psal. 76

Subijciam autem suorum doctorum in hac re cõsentientem calculum: sic enim Porphyrius iterum dixit: Quum mens sit deus omnibus præsidens, & sapientiæ excellens magnitudine, incomparabilicp uirtutis proprietate, singula ordinãs, ministranscp: ignoret autem multas causas humana mens, quæ parua est, etiam si sapiens esse uideatur, & ueritatis indagatrix: Piatum erit, si nõ curet dubia, ad exquirendum difficilia, nec audeat blasphemare, sed bene habere, utut habent, censeat, ac dicat, quod bene habeat, factũ utcunq; factũ est. Quid enim mens tanta ac talis fecerit inique, ut quod bene habeat nostra intelligentia faciamus licitum, uel quod male actum sit, quãdoquidẽ non intelligimus? Igitur quod omnia recte facta esse à deo, dicere et sentire oporteat, minimè alienum est à prudentium sermonibus: prophanum aũt & reiectaneũ, omnia curiosius scrutari, quæ nostra indagine inquirere nõ possumus, sed ultra mensuras cogitationũ nostrarum sita sunt. Apponit autem & alia quædam, his quæ dixi cõgerens sapientissimus Iulianus.

IVLIANVS.

Iam quonam idiomate serpentem, qui cum Eua loquutus est, usum dicemus? nunquid humano? Et quid differunt hæ fabulæ ab his quas Græci finxerunt?

CYRILLVS.

Ecce iterum ea quæ uera sunt uellicat, & fabulis similia esse dicit Græcanicis. Nouit igitur manifeste, quod ea quæ sapit, & in religione plurimum habere momenti arbitratur, fabulæ sint, & aniles nugæ, ac præterea nihil. Verum nos amice hoc de sancta et diuina scriptura non dicimus: nihil enim talium in illa usq; est, sed omnia ueritate sunt referta. Admiror autem quod quum ualde subtilis sit, & penitiores disciplinas sicut putat & dicit, non ignorauerit, sed etiam ultra sensibilia mentem nonnunq; transmiserit, uocem hanc impij & autoris malorum dæmonis operatione factam, serpente uelamentum malignitatis illius sic adumbrante, non intellexerit. Nam quũ tunc nõ esset aliud rationale animal, mulier impendio simplex, existimabat fortasse & alijs animãtibus datum esse humana uoce loqui posse.

Diabolus per serpentem loquutus Euæ.

Quod autem immundis spiritibus non sit difficile, nonnunq; & talia attentare, maximè quidẽ fide dignus esset Mosi sermo ad hoc demonstrandum: quoniam autẽ uerisimile eos qui eadem sapere uoluerint cum illo uellicãte Christianorum scripta, nostris sermonibus non auscultaturos: age ipsorum scrutantes historias, pro uiribus rem ostendamus. Nam Homerus quidem, qui conscripsit ea quæ Troiani apud Troiam gesserunt, affirmat Achillis equum, cui Xantho nomen, prædixisse illi mortem, dixissecp heroëm: Xanthe quid mihi mortem prędicis. Minimecp negligens fuit, ne uideretur fallere. Dicit enim quod loqui fecerit dea albis brachijs Iuno.

Equus loquutus Achilli.

Prætexet autem fortassis, poëticam fabulis assuetam, hoc ut ita fiat, suo modo petere, Igitur, si uidetur, mendacij Homeri poëmata arguantur, & doctorum suorum crimen contra ipsum stet: solicite autem quæramus, num etiam aliàs quædam talia scripserint. Propterea Porphyrius socius eius, & calumniarum in nos pater, Pythagoræ uitam describẽs, sic dicit: Nam quæ recitantur de ea quæ Mycenis residet, cum Troianis spolijs apud Argiuam Iunonem. Quũ Euphorbi Phrygis, et scuti eius monumentum transiuissemus, ut ualde utile, dicebant flumen Causum, quando cũ multis alijs transiret, omnibus alijs audientibus et loquutum esse, Salue Pythagora. Porrò forte dixerint quidam flumen ipsum alloquutum esse, non dæmonium: fuisse enim flumen rationale.

Verum

Flumen Causus Pythagorã salutauit.

Verum & hoc delirantis animi, & rem impossibilem esse dicimus: itaq; dæmonium loquutum est, et indicium est magicæ Pythagoræ, flumen ei potuisse loqui: sed nõ est ueritas, imò uituperium potius. Itaq;, si artis quæ apud Græcos arcana dicitur, hoc est magicæ fuit peritus, liberatur à crimine, deliramusq; nos: At si incantator & magus, & talis artifex fuerit, quo pacto non est uerum, assidentia quorundam dæmoniorum, hoc colloquium fuisse paratum.

Pythagoræ cõsuetudo.

Scribit autem iterũ de eo Porphyrius sic: Neq; ipse cũ multis faciebat obambulationes, sed duobus uel tribus comitibus in tẽplis uel lucis, amœnissima, & maxime silẽtia loca quærebat: amicos autem ualde amabat, primus dicens: Amicorum omnia esse cõmunia, & amicum esse alterum ipsum. Et cum sanis quidem conuersabatur, laborantium autẽ corpora curabat: & animas quoq; languentes, ut diximus, consolabatur. Hæc quidem incantationibus & magice, illas autem musica. Nõ absurdum igitur opinor fuisse & serpentem loquutum. An non potuit serpens humana uoce uti, & Causus flumen magum salutauit?

Pythagoras magis Zoroastris æmulus.

Meminit autẽ huius sapientissimus Clemens in Stromatis, dicens: Zoroastren Persam quoq; imitatus est Pythagoras, libros q; occultos eius uiri, Prodici sectatores possidere se gloriantur. Magi enim Persæ genere planè dicent. Zoroastren quoq; nullus sermo liberabit, magicas artes non coluisse, cuius sanè optimum æmulum fuisse dicunt Pythagoram, ita ut & libros eius arcanos habere se glorientur. Et hæc quidem Porphyrius ac Clemens.

Philostratus autẽ, Apollonij uitam delecti sermonis ornatu honestare attentans, & ad miraculum usque efferens: narrat quidem illum in summis finibus terræ Thebanorũ, & in ipsos fluminis incidisse strepitus, uenisseq; ad gymnosophistas illic degentes, qui & ipsi in arte magica præcipui erant. Deinde inquit præfectum uniuersis, cui nomẽ erat Thespesiõn, dixisse ad Apollonium huiusmodi uocibus: Quod autẽ possimus incantare arborem (ulnus erat tertia ab illa sub qua colloquebantur) alloquere sapientem Apollonium. et alloquuta est quidem arbor illa, sicut iussa erat, uox uerò erat articulata ac muliebris. Commemorabo autem & Dodonæam quercum, quam humana aiunt usam uoce. Quin & Isigonus Cittiensis in Rhodo insula dicit Iouis taurũ sermonis nostri non fuisse expertem. Vide igitur quomodo incantatorum ludi ostendant dæmoniorum naturam posse nonnunquam uoces perficere, & non in solis sensibilibus animantibus, sed etiam in his quæ sensu & uoce carent, utpote in aqua & arboribus.

Arbor loquuta Apollonio.
Dodonæa quercus.
Taurus Rhodius.

Igitur quum omnibus sit manifestum, quod serpens solus existens, per seipsum mulieri nihil ante loquutus sit, natura enim est expers sermonis & mentis, induerit uerò personam eius malorum autor satan, immortalitate concessa hominẽ deprædari uolens: unde ualde merito Iulianum arguerit quis, quasi hæc non intelligentẽ, quamuis multa contra nefarium & malignum dæmonem declamet. Licet autẽm hoc ipse non credat, dixerim, quod propterea à ueritate non erunt omnino aliena. At ille uera non confitens, ridere tur in iudicio. Cæterum sermonem suum, secundum quod sibi uidetur, producens aduersus sacras scripturas, iterum luctatur.

IVLIANVS.

Deum autem interdicere cognitionem boni & mali, hominibus a se formatis, quomodo non summam præ se fert absurditatem? Quid enim stultius foret, nõ posse bonum & malum discernere? manifestũ enim quod hæc, mala inquam, non essent fugituri: & illa, nempe bona, non essent sectaturi. Summã igitur prudẽtiæ prohibuisset deus homini ne gustaret, qua nihil homo habet dignius. Nam quod boni & mali discretio proprium opus sit prudentiæ, manifestum est etiam insipientibus.

CYRILLVS.

Ignorasse quidem illum scripturarum uim declarauerit examen: operæprecium autem existimo, ut pauca quædam illi loquamur, quo totius rei negocium manifestum fiat. Nam quid sit bonum, & cõtrà, quid sit malum, nescire pecutnum esset, et lapidi magis ac ligno dignum, ab homine autem rationali prorsus alienũ. At uis uerbi, Cognoscere bonum & malum, designat apud sacras scripturas, non simpliciter, recipi rerũ scientiam nuda & simplici cognitione, sed uirtute & experientia quadam: id quod in progressu sermonis nostri manifeste et euidenter demonstrabitur. Illud aũt dicendum, quod deus hominem quidem creauit ad bona opera, sicut scriptũ est, nullo bono carentẽ, sed iam, prout rationes naturæ erant, bene habentem, tam in anima quàm in corpore. Facta autem est homini mens talis, ut posset uidere & deum & quæ illius, secundum mensuram dico, naturæ concessam (uidemus enim per speculum & ænigma, ut scriptũ est) & planè omnia admirabilia apprehendat, & quodammodo simplicẽ, uniusq; speciei habeat scientiam totius boni, ad quod indiuulse respiciat, quasi solum istud uideat, & integris uolitionũ conatibus ad ipsum propendeat, suaq; sponte ad illud eat. Corpus uerò ipsi factum quidem est ex terra, melius autem quàm ut moriatur & corrumpatur: tametsi quod dicitur rideant quidam incredulí, audiẽtes quod deo uolente sit, cuius nutum rerum sequitur natura, qui ubiq; & omnibus modis, quod sibi placet, arcanis quibusdam efficacijs attingi posse declarat: quia quod ipse consuluerit, hoc & singulis creaturis natura est.

Cognoscere bonum et malum quid sit.

1. Cor. 13

Homo ita macte re quamuis sit perfectus dictus.

Sanè Platoni non licebit dicere, tanq; ex persona dei dijs ab ipso factis, hoc est cœlo, & soli, & astris (etenim sensibiles quoq; nominat deos) Idcircò, quandoquidem nati estis, non immortales

quidem

quidem estis, neq; insolutiles omnino, neq; item soluemini, uel in mortis sortes incidetis, ob meā uoluntatē, maius adhuc uinculū & fortius quàm illa sortiti, quibus quando nascebamini, compacti estis. Bene credemus autem Mose scriptis, si extra corruptionem positum esse dicat, quod deo quidem uolente, corrumpi natum est. Erat itaq; corpus immortale: uitam enim inseuerat omniū opifex. Quoniam autem incorruptibile erat, desideria ad edulia & cibos, ei inseuit: mens uerò nulla tyrannide ad hoc agebatur utique, admiratione digna.. Faciebat enim libere quod uolebat, quum caro nondum affectionibus, quæ ex corruptione oriuntur, subiecta esset.

Vbi autem impegit in creatorem deum, mandatum traditum contemnendo, factum est ei initiū intemperantiæ, cibus interdictus. Inde homo uictus est ab improbis uoluptatibus: & corporis naturā peccati subintrauit lex, & quasi ex contaminata corruptionis radice, germinarūt absurdarū cōcupiscentiarū desideria, & ferocit posthac in nobis, tanq; indomitæ bestiæ uoluptatū amor, qui optimis quibusq; desiderijs obluctatur. Vnde diuinus Paulus tantum non ingemiscens naturæ infirmitates, dicit: Scimus enim quod lex spiritualis est, ego autem carnalis sum, uenundatus sub peccatum: quod enim operor haud scio. Et iterum: Scio enim, quod nō habitat in me, hoc est in carne mea bonum, uelle enim adiacet mihi, nō autem perficere bonum. Etenim quod uolo bonum non facio, sed quod nō uolo malum, hoc operor. Si autem quod non uolo hoc facio, nō iam ego operor illud, sed inhabitans in me peccatum. Etenim si quis uelit tenuiter perspicere genuinā carnis motionem, de ea loquor, quæ in absurdissimas affectiones trahit, non habitat in nobis bonum, degrauat enim humanam mentem, ut & ipsa incircumspecte uelit facere quod illicitum est, & audeat contra libertatem, parcum mancipijs seruitutis subire iugum. Intolerabilē enim illam pugnantiam & sapientissimus Paulus declarat, dicens: Condelector enim legi dei secundum internū hominem, sed uideo alteram legem, quæ militat aduersus legem mentis meæ, & qui captiuum me facit legi peccati, quæ est in mēbris meis. Quis igitur hominis naturam in hāc deduxit infirmitatem simul ac miseriam? utiq; pessimus ille draco, qui subijt mentem mulierculæ simplicem ac innocentem, & contra ineffabilem gloriam loquutus est. Nam quamuis Eua diceret, uniuersorum deū prohibuisse, eos comedere de ligno q̄d est in medio paradisi delitiarū, interminatūq; esse legem præuaricantibus, mortem: decepit tamen dicens: Non moriemini morte: Scit enim deus, quod quocunq; die comederitis de illo, eritis ut dij, scientes bonū & malum. Quocirca uide quod pessimarum doctrinarū fuerit inuentor. Non enī dixisse inquit illis ueritatem, uniuersorū deū, sed mentitū potius, & per inuidiam prohibuisse ne comederent, utpote deos fore sciētem si comederent. Igitur & ipsam summā & ineffabilem naturam calumniatus est, & pestilentē malitiæ doctrinā primis parētibus immisit: unde & ob hoc iure diabolus appellatus est. Venit aūt per præuaricationem in hominis naturā corruptio, simul etiā uenerūt multiplices quæ ex ea affectiones. Hoc, opinor, est cognoscere bonū & malum: nō quod proauus Adam, hoc est hi qui primi facti, simpliciter in mentem receperint scientiam mali, sed q̄ dum cognoscerent malum, etiam experti sint re ipsa. Vnde scriptum est: Cognouit autem Adam Euam uxorē suam. et nondum dixerit de ea quis, quod simpliciter in mente eius cognita fuerit, ibi enim cognitionem sacra scriptura ipsum congressum appellat. Gen. 4

Mos itaq; est scripturæ diuinitus inspiratæ, experientiæ cognitionem, cognitionis nomine appellare eam quæ nonnunquam in ipso opere est. Vnde Verbum dei unigenitum reformans hominis naturam, in suam originem, aboleuit quidem peccatum in carne, factum homo, & transtulit nos, ut dixi, in nouitatem uitæ, & repastinare iussit primam naturæ dignitatem, in quam iterum plantetur admirabili gloria. Ea propter, inquit, dictum est antiquis, Non mœchaberis: ego autem dico uobis, non cōcupisces. Quamuis res sit, ut opinor, ad quam pertingi nequeat, utpote incomprehensibilis, & quodammodo super naturam. Sed sic sapere non sinit. Quod enim impossibile legis in quo infirmabatur per carnem, deus missō filio suo in similitudine peccati mortis, & de peccato, condemnauit peccatum in carne, ut impletio legis impleatur in nobis, qui secundum carnem non incedunt, sed secundū spiritum. Igitur quum unigenitus propter nos homo factus esset, abolita quidem est lex peccati in carne, & sunt res nostræ reductæ, ut ad primam originē regrediantur. Etenim præualebāt mors, corruptio, uoluptates, & aliæ concupiscentiæ, quæ imbecillem & infirmā deprædabantur mentem, adiutricem habentes corruptionem. Necessariò hæc quidem dicta sunt. Rom. 7 *Matth. 5* *Præceptum sit per naturam.* *Rom. 7*

Quoniam autem in expositione illorum morati sumus, redeundum est ad cœptum. Parentes in paradiso non sunt conditi cum ignorantia boni & mali: rationales enim quum essent, humanam scientiam sortiti utiq; sunt, in omnibus quæ necessaria illis, & substantialiter agnita, demonstrante deo: liberā autem habentes mentem à carnis uoluptatibus, et absurdis concupiscentijs, sanctam beatissimamq; uitam agebant. Vbi autem corruptio intrauit, ut dixi, & motæ sunt in carne uoluptates, ad impietatem ferentes, non habuerunt simplicem scientiam mali, sed per experientiam ipsam, infirmitate laborarunt.

Etiam si quis mentales substantias, quæ sunt ultra corpus & sensum, examinare uellet, certo dicet eis inesse quod sciant bonū, & quid bono aduersum, Non quod hæc huiusmodi affectionibus, & experientia apprehendant, sicut scilicet in uobis euenire dicimus. Nam sancti angeli, qui adhuc seruant principatum nobilem ac beatum, *Quomodo angeli boni et mali scientiam boni & mali habeant.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum,& omnibus modis mirabilem agunt uitam, mentem quidem habent omnibus modis in bono educatã & perſpicacem: reprobant uerò quod non ita habet: non enim ignorant malum, quamuis libere,& ſine coactione. Cæterum qui ſuum reliquere domicilium,& meliora paruifecerunt, elegerunt autem potius turpiora, quamuis cognitionem mali etiam ante ipſam ruinam habuerũt, euidentiorẽ tamẽ aſſequuti ſunt, per experientiã.

Iam, ſi placet, ultra propoſitarum contemplationum ueritatem inquiramus,& ad ſummam omnium mentem ſermo producatur. An non cõcedemus diuinam mentem, quæ ſuper mundum eſt, quæq; tam uenerabilis & ſancta eſt, ſcientiam boni & mali habere? Vltra, quõmodo legem ponit,& uetat quidem fœdiora, & peccatorum demonſtrat modos, adducit autem ad meliora, et ad ea per quæ clarè uiuatur,& conſtituit ut in illo ipſo uerè approbatam gloriam uelint? Igitur bona quidem & bene operans eodem modo, imò ipſa bonitas eſt, diuina & ineffabilis natura, non ignorauit autẽ malum, ſed nouit non practicè, id quod nos ſentimus, in omne uenientes malum. Quum igitur ſic inſtructi de talibus ſimus, uideamus ſequentia. Nam quodammodo concluſionẽ ſuorũ ſermonũ facit philoſophus Iulianus, ita dicens:

Deus ſcit malum ſed non πρακτικῶς.

IVLIANVS.

Atq; ita ſerpens magis benefactor, quam damnoſus humano fuerit generi. Neque hoc ſolum dicit, repetit enim ea quæ dicit. Ad hæc dicitur inuidus. Nam ut uidit hominem prudentiæ factum participem, inquit, ut ne guſtet lignũ uitæ, eiecit eum ex paradiſo, aperte dicens: Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis, ut cognoſcat bonũ & malum. Et nunc, ne forte extendat manum,& accipiat de ligno uitæ,& comedat, & uiuat in æternũ. Et eiecit eum dominus deus ex paradiſo delitiarum. Singula hæc, niſi fabula ſint, continere arcanam ſpeculationem equidem cenſerem, ſed multa blaſphemia in deum referta ſunt. Nam ignorare quidem quod adiutrix facta, lapſus futura ſit autor,& prohibere cognitionem boni & mali, qua ſola uidetur contineri poſſe humana uita,& præterea æmulari, ne uitæ particeps, immortalis ex mortali fiat, utiq; inuidi & maleuoli eſt.

CYRILLVS.

Quæ prædicta ſunt, ad redarguendam ſermonum illius impietatem ſufficerent, ſed non offendet, imò in bonum cedet lecturis, ſi & nunc pauca quædam ſuper iſtis loquamur. Etenim hominem uniuerſorum deus è paradiſo eiecit, nõ quia prudentiæ particeps erat, rationalis enim erat,& ita factus eſt initio: neq; inuidiæ uel inuidentiæ opus erat, ſicut auſus eſt dicere, quod prohibuerit eum, ne comedat de ligno uitæ, ut ne uiuat in æternum. Admirabilis autem et in iſto prouidentiæ modus eſſet, apud eos qui ſapiunt. Non oportebat enim eis qui ſemel diuinis legibus, uẽtriſq; erant uicti uoluptatibus, & in tantam poſtea miſeriam deducti, ut et in ipſo corpore propter peccati legem languerent, et idcirco uenturi eſſent in quaslibet ignominias, malum perpetuo in hoc mundo ſeruare,& ſicut immundi ſpiritus longã, & exoſiſſimam ſanctiſſimo deo, degere uitã. Melius autẽ dixerit eſſe quis illos qui peccarant, non ſemper & perpetuo uideri malos: deſinere uerò aliquãdo, quemadmodum & ad crepuſculum ac ad finẽ mali peruenire, ac coaceruare ſibi, etiam uel miſericordiæ alicuius ſpẽ, per hoc quod quaſi pro pœna ferant mortem. Igitur ut ne per experientiam ſuam, electa ſcientia mali, uitam deo exoſam ſuper terram habeat homo, ſapientiſſimè carnis morte humiliatus eſt, non ignorante deo tempus ſuæ ſerenitati & miſericordiæ idoneum.

Vtilis pœna.

Et hoc ſcribens diuinus Paulus, præcognitum quidem fuiſſe Chriſti ſacramentum anteq; iacerentur fundamenta terræ: manifeſtatũ autem eſſe in extremis ſeculi temporibus, quãdo oportebat eorũ quæ acciderant humanæ naturæ, correctionem fieri. Vnde hęc minime quidem fabulæ ſunt ſed neq; uulgarium nugatorum commenta, ſermones autem potius ſapientes & neceſſarij, & à ueritate neutiquam aberrantes. Quia enim uniuerſorum opifex mira diſpenſatione, morti ſubiecit, tyrannide peccatorum humanam naturam uidens oppreſſam, in primis parentibus ſufficit quidem ad demonſtrandum ueritatem, etiam ipſa rerum experientia.

Mors boni deo ordinata.

Confirmat autẽ hoc præterea & ſocius doctrinarum eius Porphyrius. Dixit enim ſic in primo ad Nemertium libro: Deus autem ſciens futurũ, ſæpenumero præuenit, hos quidem, propter pietatem, adhue adoleſcentes è uita eripiens: alios propter futuras in poſterum illis pœnas: alios autem miſerans, quos liberat ab immedicabilibus calamitatibus. Inſuper & in alio loco: Chryſippus autem, qui Socratem ſequebatur, nolebat ad ea quæ fiebant dici: Quis ſciuit? ſed hoc omnino erat melius. Nam quum nequeant res melius diſpenſari, quàm ut deus diſpenſat, decet omnino, ut in his quæ fiunt, exiſtimare, quod ſic erat melius habere, ut habet. Non enim tibi quidem ſortito à rege, ut prouideas partem aliquam principatus humani, ad utilitatem reipub. obedientiæ legibus, aliter licuiſſet ſolidam rempub. conſeruare, quàm ut hi quidem priuatim agant & ſubditi ſint, alij uerò publicis officijs fungantur, alij uerò occidãtur, neq; omnibus uita ſeruetur, quia neq; omnibus hoc prodeſt. Et autem qui ſic diſpenſat, nõ permittemus quæ ſua ſunt abſq; reprehenſione diſpenſare, quod bene habeant omnia ut iuſtificata ſunt,& per mortes ac uiciſſitudines, & per ætatum incertitudines.

Accuſauit igitur & ſuos doctores, qui ſcribunt quidem omnino nihil abſurdũ inter ineffabiles diſpen-

dispensationes dei, qui potestatē habet in omnes, sed sine inquisitione magis optime coluerunt: nā existimarūt res nostras, summa scientia dei, quod bene sciat, & quod illi gratum sit gubernari: nullo enim modo aberratis qui optimus & irreprehensibilis est, uel sermone uel re, qui et alijs omnibus principiū est sapientiæ & intellectus, et dator & præfectus. Igitur non inuidet deus, neque zeli stimulis, sicut nos, incitatus est: sed sapienter statuit quod euenit. Etenim draconis deceptionibus, in spem uanam aptus fuisset.

Fortasis & habitus fuisset pro deo primus homo, si de ligno comedisset, ut indicauit Moses. Inuexit enim uniuersorū deum dicentem: Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis. Non enim deus propter transgressionem erat, sed in extremam miseriam inciderat: Plenitudo autem sanctæ trinitatis, manifesta fit etiā propter hoc quod dicit nobis. Non enim ad aliquos angelos dixit, qui super omnem creaturam: Ecce Adam factus est, sicut unus ex nobis. Ipsa autem ad seipsam potius, una & ineffabilis et super omnia natura, quę in sancta & consubstantiali trinitate facit sermones. Transiens autem iterum ad alia nostræ legis, comparare tentat miserrimis dogmatis Christianorum res, sic dicens:

Trinitatis cognitura.

IVLIANVS.

At quæ illi de deo uere magnificeq; retulerunt, ea nobis patres ab initio tradiderant. Habet enim noster sermo, intendentē huic mundo opificem, quare Moses nihil dixit sublimius, qui neque de angelorum natura ausus est aliquid, sed quod ministrent deo, sæpe & multis modis dixit: an autem facti sint uel ingeniti, uel ab alio facti, & alij ministrare iussi, uel alio modo, nusquam declaratūm est. De cœlo autem & terra, & his quæ in illa, & quomodo ornata sit, tractat. Et hæc quidem dicit iussisse deum fieri, sicut diem & lucem & firmamentum, illa autem fecisse ut cœlum & terram, solemque & lunam, alia uero ut occulta insinuauit. Ad hæc neque de generatione, neque de formatione uniuersi dicere ausus fuit, sed solum, Et spiritus domini ferebatur super aquas: uerū autem, ingenitusne uel factus sit, nihil declarat.

CYRILLVS.

Igitur quod inornato sermone uagetur, & relicta uia, quæ sermoni cōuenientior, interserat deliramentum, haud difficile uidetur. Veruntamen & ad hæc dicimus ei: Opificem uniuersorum manifeste declarauit Moses unum, & summum, & transcendentem omnia Deum, ueruntamen per filium in spiritu sancto. Sic enim intelligitur ineffabilis naturæ perpetua cum creaturis fuisse habitudo. Quare igitur insipientissime mētitur, nihil prorsus dictū esse de summo deo, ut ipse inquit: Quid est enim ultra eum, qui est super omnia? Quod intelliget principiū eius, quod est principium omnium?

Moses deum uū docet.

Etenim pater, ac doctor eius Plato, unum quidem esse definiuit opificē, autorem omniū, quem & intendentem mundo esse dicit: substitisse quidem ante illum, deum alterum, hoc est Ideam Boni, & simul intelligit etiam tertium autorem in ordine & natura primorū, qui aliquanto imminuitur, quem & Animam omnium rerum uocat. *προσοχὴν τοῦ κόσμου θεός.*

Nos autem sapientius exactioris contemplationis diuitias assequuti, ultra omne ingenitum, unam & ueram, & in sancta trinitate deitatis naturam adorare didicimus, Theologorum uoces imitati. Dicimus enim esse deum & patrem, per filiū in spiritu uniuersorum opificem: cuius mentalē et ultra mundanam pulchritudinem coniectārit, opinor, quis, modo, quem utcunque capimus, ex his, quæ bene habent genita. Quin & in mundo creata, absq; labore apparent. Visibilia enim eius à creaturis mundi, dum per ea quæ facta sunt intelliguntur, peruidentur, nempe sempiterna potentia & diuinitas. Conuenit autem illis & Platonis sermo dicentis: A pulchritudine sensibilium, mentalem dei pulchritudinem addiscere licet, & ex eo quod in legibus & studijs est, uirtutem eius contemplari oportet. Proinde laudamus nos etiam per hoc contemplationis modum, prędicat enim creatura conditorem. *Trinitatē adoramus.*

Non ex his solis, de quibus nuper diximus, patrem admiramur, sed quasi ex imagine exacta filij, amplius reueremur. Depingit enim nobis spiritualiter in propria natura suum genitorē. Adhuc & ipse Plato deum primū, sicut dixit ipse ponēs, in immobilitate, minimeq; tremulum etiam secundum (ut ipsi iterum uidetur) qui alio modo, ut opifex moueatur, non ignorauit: quod per ipsius sermones discatur. Dicit enim sic: Sūt autem istæ uitæ, hæc quidem primi: ista autem secundi dei: manifestum autem, quod primus quidem deus erit stans, secundus uero talis qui moueatur. Vnde primus circa intelligibilia, secundus uero circa intelligibilia & sensibilia. Iterūmne mirēris quod hoc dixi, audies enim q̄d adhuc multo admirabilius. Nam pro motu, qui accidit Secundo, stationem quæ accidit primo, dico esse motionem, & complantatam, à qua & ordo mundi, & duratio sempiterna, & salus in omnia profunditur. *Deus stans, & alter qui moueatur.*

Igitur quoniam statio primi secundum ipsum connaturalis intelligitur (idq; ualde meritò) accidenti alterius motioni, sicq; genita simul subsistere facit, ordinemq; ac durationem singulis distribuit, frustra conscripsit contra Mose librum, illius accusator, nihil omnino eum affirmare dicens de primo & summo deo: quamuis manifeste scripserit, quod omnia producta sint à patre per filium, in spiritu, ut sint ac subsistant.

Sed nihil scripsisse de angelorum natura inuenitur, inquit. At non oportebat dicere, ea quæ intelligi nequibāt. Nam si uerū est, quod ea quæ *Quare Moses de Angelorum creatione tacet*

in manibus, reperimus cum uiolentia, ut scriptū est, & ipsa sensibilium, & imaginabilium inquisitio, nostris mētibus ferè inaccessa, quomodo quis diceret ea, quæ super sensum, & separatam cognitionem ultra nostram rationem sortiuntur? Etenim genitos esse quomodo dubitaret quis? quum ministros eos nominet, & alterius nutibus, quasi necessitate subiugatis. Seruum enim omne quod sub iugo, liberumq; natura omnino nihil, quod dicitur ministrare. Psallit item diuinus Dauid: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. *Psal. 103*

Quoniam autē in accusationibus Moses tale quiddā est, dicit enim, nihil de diuino spiritu illū dixisse, quàm hoc solum, quod spiritus Domini ferebatur super aquā: audiat à nobis: tametsi quo pacto non magis prudenter & exquisite dictorū uis introspicienda erat: Nam si omnino diuinus nominatus est spiritus, quomodo intelligeretur genitus? uel quomodo creatus naturaliter est prius increati? Itaq; in hoc solo quod dicit esse spiritum Dei, testatus est, quod & ingenitus sit: non enim ab illo alter apparet, & substantialiter adulterinus, qui ex eodem secundum naturam fuerit, nimirum iuxta rationem hisce cotemplationibus conuenientem & congruam. *De spiritu sancto, quod sit Deus.*

Arguit præterea Mosen optimum, eo quod uniuersorum Deum nobis introducat nonnunq; uerbo quædam ut essent protulisse, nōnnuquam etiam fecisse. Respondemus ad hoc, quod sermo ille optime in omnibus ab eo dispositus sit. Oportebat enim autorem natiuitatis omnium affirmare deum. Quod autē uerbo & nutu dirigat quod sibi placet, utilissime adijcitur. Est enim & in nobis posse quædam formare, ueruntamen non æquali modo, absit: sed labore potius, & opere manuum materiam apparamus, industriaq; inuentores sumus, & opifices uocamur. Itaq; excellentes diuinæ & incomparabilibus interuallis. Producit enim interdum ea quæ nunquam fuerant, ueruntamen tanquam sola uoluntate perfector uidetur operum, & compingit quod Verbum approbat. *Deus Verbo creat.*

Cæterum fortassis ille horum nihil intelligit, perfricta autem fronte quodammodo laxat frena conuitijs contra deum, & semper aliquid excogitat, quod prioribus est magis impium: attentatq; demonstrare unum quendam ex multis & seorsim intellectis dijs oportere & dici & subsistere eum qui per Mosē scripta prædicatur, qui minimam quandam sub sole regionem sortitus sit, nempe Iudæam: quiq; unum & solum ex Israel sibi subiugârit genus, & ægre fortasse ac uix potest prouidere subditis. deinde alienigenas quosdam & pueriles sibi componens cogitationes, idoneam putat se attulisse demonstrationem. Exponam autem particulatim singula quæ nugatus est, plurimis præteritis, & in compendium quæ ab eadem mente elaborata sunt, coactis. Dicit itaque:

IVLIANVS.

Igitur quoniam apparet quod Moses neque de opifice intendente huic mundo omnia differat, conferemus Hebræorum et patrum nostrorum opinionem inter se. Moses inquit mundi opificem elegisse Hebræorum gentem, & intendere huic soli, & illius curam gerere, datq; illi curam solius eius, aliarum autem gentium, quomodo uel sub quibus dijs gubernentur, ne ullam quidem mentionem fecit. Veruntamen nisi quis cō cesserit, quod solem illis & lunam distribuit: sed de illis quidem etiam paulo postea. At ostendam quod dicat esse Deum solius Israel & Iudææ, & Israelitas electos esse, ipseq; & qui post illū prophetæ, & Iesus Nazarenus, sed & Paulus, qui omnes magos & impostores qui ubique terrarum sunt, excellit. Audite autem uerba eorum. Primum dicit Mosē: Tu autem dices Pharaoni: Filius primogenitus meus Israel, Emitte populum meum ut mihi seruiat: tu uero noluisti emittere illum. Et paulo post: Et dicunt ei, Deus Hebræorum uocauit nos: ibimus igitur in desertum, uiam trium dierū, quomodo sacrificabimus deo nostro? Et post pauca iterum similiter: Dominus Deus Hebræorum emisit me ad te, dicens: Emitte populum meum, ut mihi seruiant in deserto.

CYRILLVS.

Cum his congregat etiam alias sententias, ex sacris scripturis collectas, & tētat inducere, quod solum Israēlis appellatus sit deus, & in peculiarē sortem eius, genus Abrahæ distributum sit: deinde sermonum suorum conclusionem facit, quod Hebræorū deus non sit existimādus totius mundi autor, & omnium potestatem habens, sed humilior, & principatum gerens finitum, ut dixi, & qui dijs alijs commixtus putetur. Hæc erat maliciæ eius intentio. At nos ueritatem contra singulos maliciæ illius sermones afferemus, ut sciāt, qui hæc illius dicta admirantur, prorsus inepte sacræ scripturæ uocibus usum esse, quo uideretur esse sapiens, & in Christianorum dogmatis exercitatus. At quod prorsus nihil intelligat, arrogāterq; se multum sentiat & intemperate mentiatur, re ipsa cognoscemus. Defraudat enim deum uniuersorum, contendens imperite, eum alias gentes omnino negligere, deputatum soli Iudææ, & iugum regni eius esse in solis Israēlitis secundū sanguinem. Vnde quis recte colliget, infirma mente præditum Iulianum.

Nam quod summa natura sub pedibus habeat omnem creaturā, & cunctis prouideat, ignorauit omnino.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ipſa hominis origo boni.

omnino. Etenim diuinam notitiam in natura ho
minis maxime fundatam fuiſſe, et ei genuinam o-
mnis boni & ad ſalutem neceſſarij cognitionem
immiſiſſe opificem dicimus. Nō enim erat abſur-
dum, ut is qui talem formationem ſortitus erat, à
mundi generatione & ordine, ac pulchritudine,
& in illis duratione, in recta ueritatis uia incedēs
uideat, quāta ſit mentis ſummæ cōditricis ac pro-
ductricis ſapiētia et potētia. De hoc bene nos edo
cuit Moſes optimus, legē naturæ inſitā excitans:
cōpoſitis ēm nobis de deo libris, natiuitatis mun
di totius autorem ipſum nullo illum in hoc adiu-
uante tradit: dicens enim, In principio fecit Deus
cœlum & terram, comprehenſim opinor paucis,
etiā ea quæ in utriſq; contenta ſignificat, & iterū:
Iſte eſt liber natiuitatis cœli & terræ in die, qua fe-
cit deus cœlum & terram, & omne ſœnum agri.

Igitur ſi ex libris Moyſi nobiſcum pugnat, cre
dat Moyſi. At deus qui nutu uniuerſum conſoli-
dārat, & uerbo produxerat, habens uim, ſuper na
turam, & omni menti incōprehenſibilem, qui &
fecerat hominem ſuper terrā, quomodo uoluiſſet
tam paucis imperare, quū liceret ei ultra omnes
dilatari, & nō mixtus intelligi alijs dijs, finitumq;
habere principatum. Age & nos diligēter inqui-
ramus cauſas quod noluerit, imò ipſe ueniat do-
ctiurus. Infirma ſanè fuiſſet, ſi non habuiſſet po-
tentiam regendi uniuerſa. Deinde quomodo ui-
deretur ſufficere ad illa facienda? etenim non eſſe
ueriſimile opinor: ſed uanum dicere, quod idone
us fuerit, ſufficiens ac potens ut facere aliqua po-
tuerit, ſed præterea imperare ijſdem nō potuerit.
Verum quod imperet ſicut deum decet, quomo
do non facile uidetur? Creatura ēm ſicut facta eſt
in principio, ita & in poſterū moueri ſolet, & ex-
tra ordinē ſuum penitus nihil tumultuatur. Nam
ſol in mundo fertur, & ab oriente in occidentem
circulo ſe uoluit: ſimiliter luna imperat nocti: ſu-
iſq; legibus gubernatur etiam fulgidus aſtrorū
chorus: uiciſsim aūt fiunt temporū ſucceſsiones,
noctis & diei reuolutio cōgruis interuallis, dimē
ſæ fructuū germinationes, pomorū uindemię, ter
reſtriū animaliū generationes, uolatiliūq; & ma-
rinorū. Adijciā autem illis etiam noſtras.

Igitur qui ineſſugibile iugū ſuæ uoluntatis im-
poſuit creaturis, potentiſsime mihi omnibus im-
perare uidetur, & non abijcere quidē iſta alijs cu-
randa. Falſo autē agnominatos deos, hoc eſt dæ-
mones immundos, certum eſt amaros infenſoſq;
eſſe creaturis. Proinde ſapientiſsimus Moyſes de
um nobis introduxit, uniuerſorū natiuitatis au-
torem. Vide obſecro, an nō res ipſæ illius ſermo-
nibus conueniant? Dixit enim ordinatum eſſe
cum ſole diei principium, poſitumq; eſſe æquali
modo lunam in poteſtatem noctis, & in tempo-
ra & ſigna, & ad hoc ut luceat his qui ſuper terrā,
ſtellarum chorum. Verum qui hæc ſcripſit, non
uult opus eſſe alijs dijs, neq; cultum ullis creatu-
ris tribuendum, ſed addictos eſſe ſoli uniuerſo-
rum opifici, præcepit enim dicens: Et ne reſpici-
ens in cœlum, & uidens ſolem ac lunam & ſtel-

Dæmones infeſti creaturis.

las, omnemq; ornatum cœli, ſeductus adoraue-
ris ea quæ dedit dominus Deus tuus omnibus
gentibus quæ ſunt ſub cœlo.

Igitur quomodo dicit negligere deum uniuer-
ſorum, aliarum gentium multitudinem, & impe-
rare ſolis Iſraëlitis, quibus ipſe prouideat? quum
omnibus gentibus quæ ſub cœlo ſunt, creaturas
utiles conceſſas eſſe dicat, ſanctorum noſtrorum
conſcriptor librorum. Tam magnum & appro-
batione dignum bonum dicendo ne extenuet,
niſi quis non conceſſerit, quod ſolem eis & lu-
nam diſtribuerit. Nam quem nos adoramus,
eum receperunt per Moyſi ſcripturas Iſraëlitæ ſe
cundum carnem, & eſt uniuerſorum deus, mani-
feſteq; inuenitur ijs, qui ubicunq; ſunt terrarum,
ſuam curā impendiſſe: idq; dilucide oſtendemus
omnibus ex diuina ſcriptura, & quodammodo
concatenantes ſuperiores ſermones, ad ipſum pri
mum hominem Adam ſcilicet pergemus. Itaque
formatus eſt à Deo, & ex ipſo omne genus huma
num inquam natū eſt. Igitur homo qui ſuper ter-
ram, hoc eſt omne humanum genus, ſummi Dei
eſſe intelligitur. Radicis enim dominus, merito
etiam illius germina poſsidet.

Deum, eſſe om nium deum.

Ex primo autem nati ſunt duo, Cain & Abel,
ij ſacrificarunt primi, & hic quidem recte, ille au-
tem non item. Et laudauit quidem, recte ſapien-
tem & iuſtum Abel: alterius autem ſacrificiū non
approbat, ualde recte. Oportebat enim ex his qui
reuerentiam & cultum erga deum incipiebant,
eos qui ex illis naſcebantur diſcere, quomodo be
ne & immaculate offerre debeant deo honorem
illum decentem & profuturum: id quod erat pro
uidentis & curam gerentis, quo his qui eligunt
uitæ probitatem liceat honeſte uiuere. Magnam
enim & uere digniſsimā quandam poſſeſsionem
dixerim diuinum cultum.

Cultus di-uinus.

Cæterum poſt par fratrum, facti ſunt & alij iu-
ſtitiæ curatores, uirtutibus admirabiles, & ad om
ne bonum opus alacritate præ alijs omnibus pri-
matum nacti: quorum unum fuiſſe dico beatiſsi-
mum Enoch, de quo dicit ſcriptura ſacra ꝺd non
inuentus ſit, tranſtulerat eum deus. Itaq; Enoch
quidem tranſtulit utpote amicum & familiarem
ſuum. Itaque proprium eius eſt omne quod excel
lens, admirabile, uirtutúmque ſplendoribus glo-
rioſum. Poſtquam autem omnis terra corrupit
uiam ſuam, ſicut ſcriptum eſt, & propenſum fuit
cor hominis ad mala ab adoleſcentia, diluuiū im-
miſit, ijs qui per uniuerſam terram, tanquam hor
tum quendam limo & luto obductum & terram
ſolidam poſsidens, ac nobilem plantam ſeruans
optimum Noë, ut ex ipſo humanum genus in a-
liud quoddam initium reduceret, quod iterū ſal-
uaretur ſuper terram.

Enoch.

Omne excellēs eſt dei.

Iam quid ad hoc dicit, qui nullo modo uitupe-
rare nos negligit, potens ille nugator & locutule-
ius? Num li in ſola Iudæa Hebræorum deus con
cluderetur, & exiguum haberet ſceptrum, homi-
nibus ſuper terram immiſiſſet cataractas cœli?
Et iterum aquis totam prorſus ueſtiens terram,

Universidad de Deusto
Biblioteca

una omnes sententia condemnasset? Sed si non omnibus imperauit, sicut ipse dicit, quare tacuerũt alij dij? Oportebat enim eos suos adiuuare adoratores, & unumquenque pro regno suo strenue dimicare: sed nescio quomodo suos pessundederint & torpuerint in sorte sibi distributa. Nunquid hæc ridicula sunt, & anilia deliramenta? Imò non sunt euidens demonstratio, ne oporteat dici unius regionis deum, & existimari quasi aliquem ex falsis nominatis dijs, eum qui per Moysen mundo prædicatus est? declarant enim eum hæc mundi factorem & uniuersorum dominum.

Sed Abrahæ genus ab illo delectum dicit, & præ omnibus alijs gentibus ornatum, ut ab ipso assumeretur, qui omnes ad Dei cognitionem instruit, & quasi radicem præ alijs uocat. Cæterum strenuus ille præteritis primis Moyse scriptis tentat, regnum dei ex eo solo quod electus est Israël, definire. Verum ô potentissime, hic tibi quis dixerit: Qui in postremis temporibus Abraham quasi sagena cœpit, & sententia honestissima illius genus honorauit, propriam suam sortem illud declarando, & propterea alias gentes nondũ uocando, ille ipse & nõ alius semel fundauit terram super stabilitatem suam, sicut scriptum est, & omnem absoluit creaturam uisibilem et inuisibilem. At si ille in lutum infidelitatis ingressus, improbabilem putat sapientissimi Moysi de deo sermonẽ, hoc omnino nihil ueritatis sententiæ præiudicauit. Sic enim sapientissimus scribit Paulus: Nunquid infidelitas illorum fidem dei euacuabat?

Quoniam autem terminis & mensuris dei regnũ, qui solus deus est, subijcere ausus fuit, appositis sanctorũ sententijs, etiam ipsius sanctissimi Moysis uoces afferens, quibus uidetur deus propriam nominare sortem Israël: age & nos illi uicissim sanctorũ uoces obijciamus, quæ illum deum uniuersorũ declarant. Dixit enim beatus propheta Esaias: Sic dicit qui fecit cœlum, ille Deus qui demonstrauit terrã & fecit illam, ipse finibus suis terminauit illam, neq; in uanum fecit illam, sed ut inhabitaret, Ego sum, et nõ est præter me. Insuper & alio loco: Ego deus tuus, firmans cœlum & condens terram, cuius manus condiderũt omnem militiam cœli, & non demonstraui tibi illa, ut ambulares post ea. Præterea alicubi uocauit & Cyrum, qui potenter destruxit & deuastauit Babyloniam: Ego uocaui te nomine tuo, & assumpsi te, tu autem non cognouisti me, quia ego sum dominus deus tuus, quia non est alius præter me deus: & nescierunt ut sciant qui ab occidente, quia non est adhuc alius præter me, ego dominus deus, & non est alius: ego præparans lucem, & faciens tenebras. Sufficerent ista quidem uel sola. Si autem opus est alio quodam testimonio, adferam & illud: Scriptum est enim iterum: Respicite in cœlum oculis uestris, & uidete quis ordinauit illa omnia, qui educit numero ornatum suum, omnes nominatim uocabit, à magna gloria, & in robore uirtutis: ego deus primus, & in super uentura ego sum. Cognouerunt gentes, et timuerunt extrema terræ. Ad hæc, quis audet dicere, & non irridebitur, quod breuem & contractũ principatum sortitus sit? quamuis omnem creaturam produxerit ut subsisteret, omniumq; existat natiuitatis autor ac dominus. At si quis uellet etiam Aegyptiacarum plagarum meminisse, demirabitur omnino robustissimam eminentiæ eius potentiam, quam nulla coniectura liceat cõprehendere. Omnis enim creatura imperãtis obtemperans nutibus, cõtra eos qui in illum impingunt, armabatur. Quoniam autem primogenitus nominatus est Israël, quid prohibuit ne eloquens ille intelligeret? Non enim intelligitur primogenitus, si nõ sint alij quibus præferatur. Proinde quia Israël est primogenitus, habet omnino & fratres alios, quasi sub patre deo. Nam licet posteriores etiam sint quidam filijs Israël primũ uocatis, nihilominus propterea non sunt positi extra numerum filiorum dei, secundum quod omnium intelligitur pater: & ut ipse omnibus præstitit causam subsistendi, imò ipse omnium principium & natiuitas est. Enimuero quod inter filios Dei reputandæ comprehensim omnes creaturæ quæ super terram, hinc sciemus. Iudæorum synagogæ præfectus Caiphas conducibile fore dicebat, Israëlitis, si è medio tolleretur Christus. Adnotat autem Euangelista, dicitq; Hoc autem à seipso non dixit, sed quum Pontifex esset, prophetizauit, quod Christus moriturus esset pro gente, & non pro gente sola, sed ut & filios dei dispersos congregaret in unum. Quippe in duas gentes diuisum est totum genus hominum, nempe in Iudæos & gentes. Vnde Christus non solũ pro Israëlitis secundum carnem mortem subiturus erat, sed ut & alios filios Dei, per diaboli malitiam dispersos, & ad errorem idololatriæ pertractos, congregaret in unum, hoc est in unam & erroris expertem dei cognitionem, congregatos duos populos in unum nouum hominem conderet, faciens pacem secundum scripturas, & cõcilians multos in uno corpore patri. Porrò his blasphemijs contra deum satiari non ualens, sic dicit:

Esaie 45

Israël primogenitus

Ioan. 11

IVLIANVS.

Iam quod deus Iudæorum duntaxat curam habuerit, qui sors eius electa fuerint, non Moses & Iesus soli, sed & Paulus dixisse apparet, quamuis in Paulo hoc est mirũ: nam sicut Polypodes saxis adhærentes, pro euentus uarietate, mutat dogmata de deo: nonnunquam Iudæos solos hæreditatem dei esse cõtendit. Iterum autem Iudæis persuadens, inquit: Non solum Iudæorum deus, sed & gentium, imo & gentium. Vnde quum iuste dixisset Paulus, num Iudæorũ duntaxat Deus, an non & gentium? imo et gentium, cuius gratia ad Iudæos misit propheticum spiritum, & Mosen, & unctionem, & prophetas & legem, & mirabiles ac pro-

ac prodigiosas fabulas, audisq; ipsos clamantes: Panem angelorum manducauit homo. Sub finem autem & Iesum misit illis: nobis autem, non prophetam, non unctionem, non doctorem, non præconem, ut uel sera erga nos futura sit misericordia. Num & despexit innumeris annis uel, ut uos uultis, tot annorum millibus idolis, ut dicitis, seruientes in tali ignorantia, ab ortu solis usque ad occasum, à septentrione usq; ad meridiem, & extra paruam gentem, quę neque ante duo annorum milla integra, regionem Palestines inhabitauit? Nam si omnium nostrum est Deus, & omnium similiter opifex est, contempsit nos? Et post alia: Adhuc attendemus uobis, quod uniuersorum Deum uel nuda saltem cogitatione uos, uel uestræ quis farinæ imaginatus sit. Nonne omnia partiarum sonant: Deus zelotes, zelat enim. quare? Et Deus ulciscitur peccata patrum in filijs.

CYRILLVS.

Quod deus curam habuerit Israëlis secundum carnem, sicut ipse dicit, quomodo non omnibus manifestum? oportebat enim diuinæ legi subiugatos, & ab idololatriæ errore abscedentes, à cura illius non destitui, sed instrui potius, in his, quibus uerisimile est, ad meliora eruditi, et paulatim progredi, ut discant mysterium Christi.

Iam quod magum et extreme pessimum uocat Paulum, quod patres suos accusat, neque extra reprehensionem illos ponit, dicere omitto. Nullus enim ignorat. At quoniã inquit eum uariare proeuentu fortunæ sacras doctrinas, eo quod dicit: Num Iudæorũ solus deus, an non & gentiũ? imò & gentium, quandoquidem unus est deus: cuperem interrogare eum, quidnam sit, quod non benefactum, propter quod illum arguat? non enim uniuersorum deo detrahit dignitates secundum naturam illi insitas, quod quidam iugum eius excutiunt, & gloriæ eius eminentiam ignorant. Num igitur si qui parum curauerint leges præsidum, uulgò propterea præsides non sinemus esse legislatores, quibus tamen legislatorum gloria est? etiam si quis immeritò à regalibus sceptris se subducat, nunquid à regno excidet in regalibus thronis sedens, & summa gloria redimitus? Item si quis nostrum oculis priuatus, fulgidum solis iubar omnino non uiderit, nũquid propterea elementum hoc obscurum quis dixerit? nónne potius illorum miserebimur infirmitatem? Vnde siquidem recte uoluerit agere, dicat, quamobrem uenerandum ac admirabilem illum, nominare audet hypocritam & incantatorem, Iudaicũ fastum & quorũdam stultitiam sapientissime impugnantem? Nam quoniam nonnulli in eam peruenerant insipientiã, ut sentirent cum illo, qui

Rom. 3

Quorundã rebellio nihil detrahit gloriæ dei.

Paulum uocat hypocritam Iulianus.

A contra nos scripsit, quod uniuersorum Deus, solius regionis Iudæorum curam habeat ac imperium: idcirco doctor noster, prudenter ualde superciliũ istorum ac opinionem abradit, & ueritate armatus ita sentientibus obsistit ac dicit Num Iudæorum deus solum? nunquid & gentium? profecto & gentium, quandoquidem unus deus. Si enim est deus super omnes, alius aũt præter illum nullus, omniũ utiq; fuerit dominus, quia & omnium opifex: quippe quod & gentium deus est, & per insitas leges bene cõmonstratum fuit, quas omnium cordibus insculpsit opifex. Dicit enim: Gentes quæ natura legem non habent, quæ legis sunt, faciũt: hi legem non habentes, sibijpsis sunt lex, qui declarant opus legis conscriptũ in cordibus suis. Iam si quidem solorum Iudæorũ, & non etiam gentium fuit Deus & conditor, quomodo legẽ non habentes sibijpsis sunt lex? initiis ad hoc instructionibus peruenientes. Natura enim per seipsam discendo, factore annuẽte, recipit omnis boni scientiam. Dignatur itaque deus suæ prouidentiæ cura non Iudæos solos, sed etiam, ut dixit, uniuersæ terræ homines. Vnus enim uniuersorum dominus.

Lex naturæ.

Rom. 3

Quoniam autem indoctissima & absurda conatur ostendere, quod solorum qui ex Abraham sunt, sit Deus ac dominus, quasi gentes nihili habitæ sint. Fuisset enim inquit necessarium, siquidem reputatæ apud eum & gẽtes fuissent, & propheticum eis mitti spiritum, & doctores ostendisse prophetas, & ante alia sanctis illustrari sapientissimi Mose legibus, ostendiq; diuina signa: id quod dicimus, ut linguam eius impotẽtem remoremur. Equidem uir potentissime, manifeste ex confesso esse reor, periculosum & absurdum esse cum diuinis pugnare iudicijs & tempestiue quis Esaiæ uocibus utetur, dicens: Quis mẽsus est manu sua aquam, & cœlum palmo, & omnem terrã pugillo? quis ponderauit montes statera, & saltus libra? quis cognouit mentẽ domini? uel quis consiliarius eius fuit? Sufficientissimus eñ deus, nullius eget prorsus, ipse aũt potius dat sapientiam et intellectũ his qui ut capiant digni sunt. Insuper quomodo equorum domitores & id genus artifices non digne illud dicerent? si multi essent ipsis equi, quos ad cursum assuefaciant, num gregatim uel seorsim ferrent iugum? Hoc opinor manifestum esse, quod non gregatim, sed seorsim melius cursum suum perficere docerentur. Quur autem quod alius prius aduenientibus, quidam postremi sunt, & non prius discunt? quis accusat? quum is qui docendos suscepit, non ignoret tempus unicuiq; congruum? quis illum liberabit ab accusatione, imò non ab accusatione, sed à crimine graui, & calumnia? Docens enim neutiquam ignauus est, ac rei natura, primis dat, ut primi arti subijciantur. Itaq; si equorũ domitori omnino cura deest eorũ qui primos sequuntur, accusẽt iuste.

Rom. à

Deus propterea gentes non despexit, quãuis Iudæis primum prophetas miserit. Exod. 40

Sanè à tam parua ista imagine, ad maiora et plurimum exuperãtia transeuntes, ineffabilẽ sapientissimi dei dispensationẽ cõsideremus. Israeli qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

ante alia uocatus est, illa donata sunt, per quæ uerisimile erat, eum à primis liberandũ infirmitatibus, & melius habiturum, diuino timore illustrari, plenumq; naturali iustitia uideri admirabilẽ et imitatione dignũ. Contigit aũt cura & prouidentia dei congruo tempore, etiã alteri gentiũ multitudini. Vocatæ enim sunt post Israëlitas, & sortem habent eximiã, suntq; primis meliores: nam illi quidẽ sub lege erãt et uindicta, hi uero sub gratia & remissione: & illi quidẽ mediatore utebantur ministro, hi uerò naturali filio: & in illis quidẽ spiritus erat seruitutis, in nobis aũt libertatis & adoptionis, hoc est sanctus: per ipsum eñ clamamus, Abba pater. Quod si dicat, quare ante omnes gẽtes intrauit Israël? nullus opinor est qui nõ graUatim ferẽs dicat: Præteri hoc uir strenue, cognosce teipsum, si qd in opinione situ est, sapientis rationẽ & curã apud te mereat. Scit planè mens illa immaculata, uniuscuiusq; rei cõgruũ tẽpus. Cõcedamus et ad medicorũ experimẽta, qui bene se gerere existimant, si quibuslibet tẽporibus quæ iuuãt et prosunt ægris remedia adhibeãt: arguemus ne optimam & summam mentem, quod hæc nõ bene fecerit? Iam fortasis etiam illud periculose, quamuis quõ non melius fuerit, qd tanto inferiores sumus ab illo sapientia, quantũ rationes in natura habitæ, nos separant & sequestrant.

Rom. 8

Et hæc dicta sunt de eo qd sapientissimus Moses mediator fuerit. Demonstrabimus aũt sine labore, deũ saluatorẽ omniũ, curã gessisse etiã gentium, & nõ solius Israëlis. Manifeste eñ uidetur, prius habuisse curã gentiũ, quàm uocârit Israël ex Aegypto, ad ducendũ in terrã promissionis per Mosen. Qui eñ subtiliter et accurate tempora ab initio seculi numerauerũt, & prætereuntes multum fabularum, deducũt quidem ab Adam usq; ad Noë ab illo decimum, annos numero ducentos et quadragintaduos ultra duo millia. In sacris autem literis, nullũ omnino inuenimus, qui per illud tempus, idololatriæ crimini fuerit implicitus, accusantur enim de alijs, & pereunt non frustra, inducto diluuio. Corruperat enim inquit omnis caro uiam suam. Idololatriæ item notam, ut dixi, nulli prorsus inustam inueniemus post diluuium ex filijs Noë. Erant aũt illi tres ñ ex quibus alio initio humanũ genus in multitudinẽ immensam propagaretur. Porrò nõ gentis et quadraginta duobus annis exactis, dispersaq; posteritate Noë undequaq;, & habitantibus iam hominibus ad orientem & ad maritima, cõgregatisq; in ciuitates, primus regnauit in Assyriorũ terra, uir superbus & arrogans Arbelus, qui & primus hominum dicitur à subditis nomen deitatis accepisse. Perseuerârunt igitur Assyrij & finitimæ illis gentes sacrificantes ei et adorantes. Postea fuit Ninus Arbeli filius: Nini quoq; Ninyas, & Nineui nomen accepit, quam & Semiramis illi cohabitans, mœnibus firmissimis cinxisse dicitur. Quum aũt Assyriorum terram regeret Ninus, uixit diuinus Abraham, abominatusq; est Assyriorũ conatus, & gloriã dei læsam ægrè tulit. Nam & ex medio deceptorum eripiebatur, & ad lucem ueræ agnitionis dei uocabatur. Et quomodo ignorauit eloquens iste salutem gentium deo fuisse curæ? Ecce enim Abraham radix factus est eorum, qui per legem & prophetas ad pietatem eruditi sunt, quem & uocatum dicimus quasi ex idololatria, ad certiorem ueri dei agnitionem.

Antequã Israël assumeretur deo gentes curæ erant.

Ante diluuium nulli idololatræ.

Arbelus primus appellatus Deus.

Nineui.

Abrahæ electio.

Itaq; dicimus, qd prouidentia dei omnipotẽtis in gentium cura, antiquior fuit quàm uocatio Israëlis ex Aegypto: & ita gentium uocatio est etiã Hebræorũ assumptio, utpote in principio generis, nempe in Abraham, perfecta, quem quasi ex sylua sterili rapiẽs deus germanũ fecit adoratorẽ. Et certe tale quiddam per unum sanctorũ prophetarum dixit: Quasi botrũ in deserto inueni Israël, & ut fructũ in ficu præcocem uidi patres eorum. Res enim rara & difficilis inuẽtu in solitudine est botrus: inuentus tamẽ semel ab eo qui omnia uidet, desideratissimus, & ut decerperetur gratissimus. In ficubus aũt dulcissimũ qd præ alijs maturescit, hoc est præcox, & præcurrens, & in cibum gratius. Ita enim uidi, inquit, Israël: inueni aũt sic patres illorũ. Etenim idololatrę et superstitiosi erãt omnes, qui Assyriorũ terrã inhabitabant. Vnde ut dixi, quasi in deserto botrus, & quasi præcox fructu in ficu, diuinus Abrahã decerpebat. Valde aũt recte præcocibus ficis cõparatur Abrahã: Nam præmatura sequuntur & alia. Ob id hãc uocationem sortiebatur, quia ad uestigia eius subsequuturæ erant etiã aliæ gentes, quæ adhuc quasi nõdum maturescebant. Itaq; præcox fructus erat Abraham principium uocationis gentium.

Hebræorũ assumptio etiam est uocatio gentium.

Osee 9.

Abrahã præcox fructus inferto.

Iam quis ille qui ad hoc produxit? Christus scilicet. Deus enim Verbũ erat, et sempiternus cum patre, quãuis in nouissimis seculi temporibus nobis similis factus sit. Arguit aũt illum dicẽs: Quare non magis gentibus misit eum saluatorẽ & redemptorẽ, concessit aũt Israëli secundũ carnem? Igitur audiat sanctos ꝓphetas hæc de illo dicantes, ut discas manifeste spem gentibus factã Christum. Dicit igitur sapiẽtissimus propheta de illo: Et erit in die illo, erit dominus unus, & nomen eius unũ, circumiens totã terrã. Et ipse alicubi inquit, per unum prophetarum: Oblectare & gaude filia Zion, quia ecce ego uenio, et tabernaculũ habebo in medio tui, dicit dominus: & confugient gentes multæ ad dominum in die illa, & erũt ei in populum, & tabernacula habebũt in medio tui, et scies quia dominus omnipotẽs misit me ad te. Et iterum: Quare hæc dicit dominus omnipotens, quia ego semel mouebo cœlum & terram, & mare, & aridam, & commouebo omnes gentes & uenient electa omnium gentium, & implebo domum illam gloria, dicit dominus omnipotens. Possent coaceruari dictis illis & alia, citra molestiam, sed rerum euentus indubitatam præstat demonstrationem. Vocata est enim multitudo gentium, & sanctificata per Christum fulgida fide in illum: proinde superuacuum esset adhuc multa plura huc citare.

Zach. 14

Zach. 2

Cæterũ quod scriptura uocat deum zelotẽ, & peccata

Exod. 20

peccata patrum ulciſcentem in filios, in tertiam, & quartam generationem odientium eum, offendatur nullus. Diuina enim & ineffabilis natura, non eſt ſicut nos, ſeparata eſt aũt intantũ, & eleuatur mẽtaliter, ſicut & incõparabiles ſunt excellentiæ ſermones. Affectiones eĩm quæ in ſingulis rebus, intelligũtur in nobis, ita ut inſint affectiones: laborat enim natura infirmitate, & propenſione ad delinquendũ. In uniuerſorũ aũt deo ſignificãtur illæ uocibus & uerbis noſtris, nentiquam aũt ſic intelliguntur. Caret enim affectionibus deus, ſed zelare dicitur, eo quod nihil quod ſemel agnouit gloriã eius, in malas rapi uelit inclinationes Non enim fas eſt, imò prorſus nefariũ, ut per idololatriam paruifiat, & immundis ac prophanis dęmonibus cultus impẽdatur. Igitur ſi dicatur zelare, id fit ſecundum modum, quem nunc diximus: quandoquidẽ natura bonus eſt, & omnes homines uult ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire: boni autem fuerit, nihil facere quod non eſt ſecundum ueritatem. At quod nonnulli à ueritate exciderunt, & diuinũ lumen à menie ſua depulerunt, per imperitiam lapſi ſunt, ut ea quæ deteriora ſunt ſapiant, tenebrisqúe & inconſiderantia mentem ſuam adimpleant. Etenim eos qui fundati ſunt in hoc ut conſtantes & ſapientes inueniantur, omnino honor apud deũ ſequitur: propenſos ueri ad illicita, pœna ſententiæ ſequitur. Zelat igitur, ſiquidẽ aliquid licet humano more loqui, moſte ferẽs ſi quoſdã ex ſuis uiderit miſere perditos.

Oportebat aũt & hoc diſcere, eos qui ſemel recepti, ut ſciant quod ignauia ipſis ſit quàm damnoſa. An non conueniet etiam proprijs patribus in bonos filios talem habere ſententiam? & quomodo hoc ambiguum? Reddit autem peccata patrum in filios, in tertiam & quartam generationẽ: non enim ſimpliciter dictum eſt, quia ſequitur neceſſariò, Odiẽtes ſe. Vnde etiã ualdè admirabitur quis irreprehenſibilem manſuetudinem omnium domini. Nam quum ſint homines quidam ignaui, & ad peccandum propenſi, hac ratione accerſentes ſibijpſis legislatoris ſeueritatem, interdum eius patientia longanimiter fert primos, nec eueſtigio delictorum ſupplicium exigit, ſed cõdonat ea & ſequentibus, progrediturq; uſq; ad tertiam generationem. Eos autem qui ex illis progeniti ſunt, ſi à patrum lapſibus noluerint recedere, ſed fiunt præfractiores ac deteriores, & ad ignauiam ſimiliter ſpectant, tunc ſcilicet ac ualdè meritò uix & ſegniter uindicat. Bonus enim eſt ſecundũ naturam, & manſuetudinis omnis principium ac genitor. Memores autem ſumus & per uocẽ Ezechielis nos manifeſte edoceri. Dicit enim: Anima peccans ipſa morietur. Filius uerò non feret uindictam patris ſui, neque pater feret uindictam filij, ſed unuſquiſque in peccato ſuo, quod peccauit, morietur. Iſta eſt ſententia ſancta iuſte iudicantis dei, neque ipſe pugnat aduerſus leges ſuas. Vnde pie intelligendum eſt, quod peccata patrũ filios in tertia & quarta generatione odientes ipſum (hoc eſt, ſi neq; primi, neq; ſecundi, neq; tertij, & qui poſt illos ſequuntur, perſeuerant in uoluntate impia & ad peccandum dedita: hi enim ſunt qui & deum oderunt, eo quod diuinis eius edictis ſe opponere audent) tam diſperatos nimirum & ſupplicíorum lues ſubſequitur.

Libri tertij finis.

CYRILLI ARCHIEPISCOpi Alexandrini, contra Iulianum, pro religione Chriſtiana, Liber quartus.

IGitur accuſauit, & declamationẽ teterrimã fecit, aduerſus gloriã dei, & dogmata Moſe, quaſi nõ poſſet ipſe alter Græcorũ ſuperſtitionibus melius ſuffragari, quã ſi res Chriſtianorũ perturbaret, quantũ attinet ad dementiã & uituperationes illius: tametſi, ut mihi uidetur, melius erat, re ipſa ſuis opinionibus ferre ſubſidiũ, ipſaq; uerborũ ueritate, & nõ quorũdã immodica põpa, ſicut ſcilicet meretriculæ cauſę ſuæ fœditatẽ blandis uocibus, et externis ornamentis depellere uidentur. Etenim de Iuliano et his qui cũ illo ſentiunt, quicũq; illi fuerint, dicimus & nos iuxta ſaluatoris uocẽ: Quando loquitur mendaciũ, ex propijs loquit, quia mendax eſt, ſicut pater eius, et in ueritate nõ ſtetit. Igitur difficile eſt, imò impoſſibile eſt, ex ore pagani & mente diabolica operatione plena, ſcarurire ueritatẽ poſſe. Sentit de ſe, eximius ille uir, magnifice, & cõtra ſuos progenitores inſolẽter temerarius eſt. Nã poëtarũ ſermones nõ admittit, quos fabularũ pictores nominat. Arrogans aũt eſt & ſuperbit, ſolasq; Platonis uoces recipit, quãuis alijs fuerit poſterior, et ſui coętanei nõ parũ illi reſtiterunt: unus eĩm eſt & ſupercilioſus, & ualde pompaticus, multa prędítus autoritate in logicis & dogmaticis alijs eius diſcipulus Ariſtoteles, alijq; poſt illũ nõ minorẽ quàm ille intellectũ ſortiti nõ cõueniunt aũt inter ſe. Quomodo uerò opinionibus inter ſe diſſideant, dicere omitto: dudũ enim de illis dictũ eſt ſatis. Cæterũ ad inſtitutũ nunc redimus. Nam ille ſequens, ut dixi Platonis opiniones, adijciẽs aũt opinor et ſuas, intendentẽ mundo opificẽ, ſicut ille dicit, affirmat quidẽ uniuerſorũ dominũ, et illius ſceptris omnia ſubĳcit, et alio modo illũ iterũ principatu ſuo ſupernos deſtituit, & quibuſdam innumerabilibus dijs, ab ipſo diſtinctis, regnum eius tribuere non erubeſcit. Scribit enim ſic:

IVLIANVS.

Porrò conſidera cum his etiam quid noſ ſentiamus. Noſtri opificem dicunt omniũ quidem eſſe cõmunem patrem ac regẽ, cæteras autem gentes ab ipſo dijs gentiũ principibus & ciuitatum defenſoribus diſtributas eſſe, ut ſuam quiq; functionem fideliter curent. Nam quoniam in patre quidem omnia perfecta ſunt, & unum omnia, in particularibus autem alia alijs uiget potentia.

Ariſtoteles æmulus Platonis

Ioan. 8

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mars enim procurat ea quæ ad bella gentium. Pallas eadem agit prudenter. Mercurius ea qui maiorem industriam, quam audaciam requirunt. Et ut sunt suorum deorum substantiæ, ita singulæ gentes quæ ab illis procurantur, se gerũt. Itaq; siquidem experientia uerborum nostrorum testis nõ est, ficta sint nostra, & intempestiua persuasio: sin omnino contra, experientia ab ipso seculo nostris dictis adstipulatur, uestris autem sermonibus nihil prorsus consonum uidetur: quid tanta cõtentione obsistitis? Dicat enim obsecro, quare Celtę quidẽ & Germani audaces: Græci uero & Romani quasi per omnia ciuiles & misericordes, simul ac firmi & bellaces: Aegyptij uero magis industrij et prudentes, quamuis imbelles ac molles: Syri item cum alacritate & intellectu ac lenitate, disciplinis apti? Hanc etẽ in gentibus differentiæ causam, siquidẽ nullã quis uidet, sed dicit hæc proprio motu, uel fortuito sic euenire, quomodo adhuc prudentia gubernari mundũ arbitratur? At si quis aliam horum causam ponit, dicat oro per suum opificem, & doceat.

CYRILLVS.

Opportune iterum à nobis dicetur, per uocem Ezechielis prophetæ: Vę his qui prophetant de corde suo, & prorsus non uident. Quis enim nouit mentem domini, sicut scriptum est, uel quis consiliarius eius fuit? Mendaciter enim loquitur strenuus ille, & quasi diuinarum cogitationũ conscium se ostentans, gentes dæmonibus quibusdam, hoc est sicut ipse dicit, dijs gentium principibus & ciuitatũ defensoribus distributas esse uult: dicat igitur discere uolentibus, Vtrum deus aliquando infirmior fuerit, quàm ut potuerit præesse eis, nec sufficerint ei uires, uel fortissimus quidem existens, potentiam imperandi absque labore habuerit. Itaque siquidem inefficacem fuisse dicit opificem mundi, principatum ei negans, definit infirmam esse substantiam summam: si autem nouit habere eum potentiam imperandi, sed non uelle facere, dicit, doceat causas.

Ezech.13 Rom.11

Nam siquidẽ dicit, gentiũ turbas ideò distributas esse dijs ciuitatũ defensoribus, quod ij eos melius tueri queant, necessariũ est confiteri, tam turpium dogmatũ doctorẽ, etiãsi nolit, quod factor omniũ, & intendens mundo conditor, se meliores & magis industrios, nescio quomodo, fecerit. Si aũt minus bene, non sicut ipse potest & nouit, fuerit minime boni nõ permittere facturis suis, ut meliorẽ principem habeant. Verũ non dignatus est inquit, hoc facere. At hoc esset crimẽ superbię. Quare aũt uoluit principio formare ea quorũ curam despicit? paruiq; facit quasi esset extra gloriã se decentẽ, dominari illis? Est enim res quędã uere optanda & desiderabilis per præclara opera, & pietatis uirtutẽ, posse pro uiribus attentare sanctissimo deo assimilari. Permisit igitur dijs alijs, quod præsideant gentibus, quia uirtutũ studiosus est? Num ut hoc edocti, uel certè sicut ille dicit, ut quẽ admodum ipsis placet, & quęcũq; singuli qui sunctionem susceperẽre, uoluerint, hæc & sentienda et facienda persuadeant, imò et cõpellant sibi subditos imperantiũ sequi sententiã. Nam siquidẽ hæc data esse dicit, ut dirigantur ad hoc quod deo placet, quo pacto nõ oportebat omnes qui super terram placidos uideri & bonos, et omnigenam uirtutem scire, unãq; & eandẽ sententiã habere. Nõ eñ diuersa, neq; etiã alia et alia uoluntas dei, imò uniformis ad bonum et quodcunq; admirabile.

Quod si hoc minus, cõtendit autem datum esse ciuitatũ defensoribus, ut sicut ipse dicit, unusquisque suam prouinciam curet, age consideremus, an non diuinam prouidentiam accusare audeat, dum hæc sentit & dicit. Nam Celtæ quidem cum Germanis audaces et homicidę, Græci uerò et Romani ferè per omnia ciuiles ac misericordes, Syri autem delicati. Adiecerim ego & maritimas gentes, Chaldæos ferunt matres ducere uxores, et in sorores insanire, & turpissima quęq; facere, nemine redarguente, imò adhæc adhortantibus legibus quæ contra naturam. Et ut aliquid etiam Mosaicum dicam è scripturis, Sodomitę masculis impudenter abutentes, & uoluptatibus naturę aduersis dediti, utpote abominabiles & prophani, igni perierunt. Romani quoq; tantam turpitudinem religiosè uindicant, iustitiãq; curant disciplinarum amatores et uitæ irreligiosę osores, et omnibus quæ absurda sunt infensi.

Germani ces et homi de, Roman uiles, Syri ti cati, Chalde incesti.

Itaq; si dij singuli, qui ciuitates defendunt, sicut sibi placet, immittunt subditis mentem ac cogitationem talem fortasse, utpote Persis quidem & Medis, eandem quę est Germanis ac Celtis, hoc est crudelem & atrocem, Scythis item ut occidãt, et in homicidijs crudeliter exultent, Romanis uerò ut colant res eximias: Quę hęc res, dixerit quis uir strenue, uel qualis prudentiæ opus fuerit? quo modo aũt iuste gentes redarguent, etiãsi in extremis malis fuerint deprehensę, despexerit, quis illas? uel quomodo in mũdo optimis studẽtes exercitationibus laudauerit aliquis, si neq; illis neq; alijs permittit facere libere, quod ipsis placet? Constricti enim legibus et cõsuetudinibus illorũ, qui ciuitatibus pręsunt, quasi necessitate improbitatem ac uirtutẽ operantur. Etenim meritò ij qui bene operari delegerunt, laudantur: et qui impietatis sunt amatores, uoluntarijsq; motibus in illam sententiã uadũt, digni sunt qui corrigantur, et legibus iudicentur. Itaque siquidem, ut dixi, neque meliora sapere et facere, uel saltem turpiora, permissum est ipsis (siue boni fuerint, siue mali) mori bus de quibus sermo est, uiuere. Necessariò igitur reijciemus bonorum laudes, & eorum qui non sunt tales, in ipsthocipso uituperationes? Admonitiones autem quas patres dant filijs, uanę quodã-

Non cogi ad fugie

modo

modo res sunt, & prorsus inutiles: Eruditiones item puerorum quæ ab his, qui optima quæque docere queunt, superuacuæ sunt, & inutile opus. Tollamus autem cum his & ipsas leges, quas partes statuerunt. Si enim unicuique non licet ire uiam quam uult, agitur autem magis aliorum nutibus, & effugere, uel etiam ex hoc exire nequit uinculo, amputandæ sunt leges, & alia quæ nobis necessaria sunt.

Rogatum autem uellem aduersarium: Plurimæ enim et innumerabiles gentiũ turbæ sub cœlo sunt, et aliæ quidem efferatis sunt moribus, & prorsus intractabiles, proq; gloria ducunt uitam omni accusatione dignam: aliæ uerò uitam agunt omni honestate plenã, maximiq; faciunt, si quam honestissime uiuant. Ciuitatum quoq; defensoribus & præsidibus dijs ac dæmonibus, insuper & angelis, et animarum priuato generi, distributas esse illas omnes sapientissimus ille contendit. Vtrum igitur, laudabitne Græcos, et Romanorum legibus gloriabitur, & illorum consuetudines & mores ut pulcherrimos approbabit? Nunquid admirabitur Barbarorum audaciam et austeritatem, uel propensos ad mansuetudinem iuste cæteris meliores reputabit, uituperando quidem quæ ab illis, & admirando ea quæ ab istis? Insuper quomodo omnium opifex & pater, alijs quidem feroces, & implacidos præstat præceptores, et nihil scientes afferre quod laudabile: alijs uerò mansuetos & prudentes? An non quis etiam nolens dicet mentem summam non bene consuluisse, et reipsa quodammodo reclamabit? Licet enim uidere omnibus his qui uolunt Barbarorum genus facile quidem exasperari in iram irrefrenatã, et sic ad homicidia ruere, ut nihil suis moribus melius censeant. Itaq; ut illi uidetur, horum omnium malorum autor est insaniens Mars homicida, & mortalium interemptor. Sic enim nominatus est à poëtis, qui illum nouerunt.

ἔργα μαινάδος καὶ βροτοκτόνου λαγόνος.

Insuper quomodo uirtutum amator deus, subiecit tanto malo, & homicidæ tot hominum turbas? Nam siquidem mens ei erat hominis naturã omni uirtute honestare, quur non pædagogis qui hanc docere possent, et iustissimis quibusdam tradidit? Si autem nullam nostri curam habuit, abiecit autem simpliciter improbis magistris imò & dijs et dæmonibus & angelis subiecit, qui ad omne absurdum cogere consueuerunt, quid precuari cantes accusat, & non recte uitam agentes arguere solet? Diceret opinor aliquis sapientior: Prudentes patres quibusnã præceptoribus suos pueros cõmittunt? nonne optimis et studiosissimis? Quibus famulis, ut alijs præsint, cõmittere solemus? nonne fidelibus et iustis, et in eo quod dominis placet obtemperare consuetis? Quos autem, dic obsecro, naucleros nauẽ gubernare decet? nõne maxime industrios & marini itineris peritos? Quibus agricolis hortorum cura magis cõgruit? nunquid negligentibus & ignorãtibus quid maxime opus sit, uel his qui hæc probè norũt facto? Non igitur res diuinas minoris, quàm nostra faciemus nec eas rebus humanis postponemus.

Deus homines dæmonibus nõ subiecit.

Adhæc, quomodo non omni stupore & insania referti sunt sermones? deprehẽditur enim manifeste per illa, quod nullo modo rebus humanis prosit, iniuria autem magis afficiat, nec sinat prorsus ad optimam uenire uitam: quandoquidem omnes præsidentes dij uel dæmones, etiam nolentes cogerentur illius uoluntati obsequi. Dixit enim quod Mars procuret ea quæ ad bella gentiũ, Pallas eadem agit cum prudentia, Mercurius ea quæ maiorem intelligentiam, quàm audaciam requirunt: & ut sunt suorũ deorũ substantiæ, ita singulæ gentes quæ ab illis procurantur, se gerunt. Atqui melius erat amice ijs, qui bene habituri erant secundũ quod deo placet, non naturam & consilium procuratorũ sequi: sed melius erat subdi uniuersorum opifici. Et quomodo? dicam: dixit enim ipse. Nam quoniã in patre quidã omnia perfecta sunt & unũ omnia, in particula autem alia alijs uiget potentia. Mars enim procurat ea quæ ad bellum, Pallas aũt & Mercurius alia. Igitur quandoquidem omnia in patre perfecta sunt, & unum in particularibus autem unius rei, qualiscũq; illa sit, scientia, nunquid gentibus melius et utilius operari sub deo et sub eo solo doceri, in quo oĩa perfecte bona, an certè ab alijs, & nõ omnino bonis, et ad unũ aliquod & solum studiose se habẽtibus, quemadmodum scilicet et hi qui sordidas exercẽt artes, ut sunt fabri ferrarij & figuli?

Officia Martis, Palladis, Mercurij.

Quanquam & hoc respondere licet, ipsos non esse deos. Qui enim uerè et natura deus est, res quædam intelligitur fortissima, et per se perfecta, & ad omnia sua nullius indigẽs, fons omnis boni & origo. Quod autem non sic se habet, sed uix umũ quiddam etiam malignæ mentis inuentũ gerens, quomodo intelligeretur deus?

Licet autem ijs qui uolunt uidere quàm turpis sit Græcorum opinio, etiam ex ijs quæ nobiscum geruntur. Nã qui terreni regni solijs honesti sunt, & sortiti super omnes potentiã, eos quidem quos norunt sub sceptris suis sapientes, & optimarum rerum scientes, in suis regionibus procuratores ordinant, & principatus honore coronant. Præclaris autẽ dignitatibus uenerabiles, præsunt subditis, non illos proprijs dirigentes legibus, sed ijs, quæ præscripta à rege, & omnem gloriã summæ eminentiæ & regis gloriæ acceptam ferunt, utpote debita, uectigalia, tributa, exactiones, illorum statuas erigunt domi, & fortassis publicè: & hoc spectaculo subditos semper eminentiæ imperantis memores faciunt.

Dæmones gloriã dei rapiũt.

Age igitur uideamus si à deo accepto principatu, sicut ille dicit, ciuitatem defensores dij & dæmones ac angeli illi seruauerint honores, adorationum oblationes, gloriam, & non magis suis capitibus illa imposuerint, quamuis manifestum id quod dixi. Abduxerunt enim omnino homines ne scirent quis natura & uere uniuersorum sit opifex & dominus, & sibijpsis ab omnibus rapuerũt honorem, sacrificia, festiuitates, hymnos, gratiarum actiones, & in suis ministerijs solis, ut recumberent

Universidad de Deusto
Biblioteca

cumberent homines persuaserunt. Cur autem & in templis simulachra tam multi formia & uaria non dixerit, Dei gloriam nefaria contumelia afficere? Naturam enim quæ omni specie caret, sub figuram & speciem, non humanorum corporum solum, sed et brutorum animalium, natatiliumq; & uolatilium deducere uoluerunt, talia fabricantes. At siquidem ciuitatum defensores Dij, & dæmones hæc faciebant, ut grata omnium patri, manifestum esset, quod displiceret illi, cognosci à nobis, reijcereq; eum adorationem: quomodo igitur putamus nos agere, ipsum adorantes, & ministrantes in sanctitate, quæ apud eum laudatur? Quomodo autem contemplationem Dei præcipuam facimus, & beatos esse dicimus eos, qui uel in speculo, & ænigmate uiderint? Si autem ingratum Deo, seduci eos qui super terram, illi uere hoc ei tribuunt, eos etiam nolentes, qualis liberabit sermo, ne tyrannidis contra Deum accusentur? uel quales lachrymæ sufficient ijs, qui in id criminis inciderint?

Ruina & malitia dæmonum.

Etenim plurimi olim erant inter sanctos angelos & supernorum spirituum choros numerati, qui beatam et sanctam uiuebant uitam, sed ut sacra scriptura dicit, non seruabant suum principatum, et ualedicebant diuino consortio, ad deteriora prolapsi. Etiam miseri hanc suam prouinciam arbitrati sunt, ut ad hoc, ne deo patri subiecti essemus inhortarentur, asperijet superbi à sanctorum multitudine separati, & terrebant homines, auertentes illos ab omni uirtute, et prorsus non permittebant hominibus, uel saltem scire, quis natura uereq; esset uniuersorum deus & dominus, cui super omnia substantialiter præsens imperium, sed suadebant seruiendum præterillum creaturę, singulis gentibus cultum qui sibi probabatur, simpliciter ac incircumspecte adinuenientibus, quas & ut templa ædificarent, & aras erigerent, oblationibusq; et uictimis se colerent, extimulabant.

Quoniam autem uerisimile erat homines naturalibus instinctibus, quibus instigantur ut sciant ueritatem, et subtili mentis oculo considerent quis uniuersorum si Deus & pater, ita illos abduxerunt sua malicia, ut addiscerent quidem deteriora, & respuerent quod conduceret: ipsis impietatis omnis magistri facti ac doctores, eos in omne quod deo aduersum, deducere non intermiserunt. Semper enim existimabant accendendas inimicitias, ita ut ob excludens peccatum deo non coniungerentur, sed super terram permanerent. Vbi autem uniuersorum dominus & opifex, dei Verbum hominem omni bono opere destitutū, & gregatim in specus infernos incidere uidit. Dilatauit enim infernus animam suam, & aperuit os suum, ne deficeret (sicut scriptum est) apparuit nobis, tum ab improbis illis erepti sumus.

Et uirtutes sanctas ac rationales, ab ipso originem quidem sortitas, subsistentes autem absq; omni macula, assuetas humili sensu illius sceptris et dominicæ uoluntati obedire, irreprehensibilēq; prorsus præ se ferentes obedientiam, nobiscū qui lædimur, militare iussit. Non quod ipse ad saluandum infirmus, quomodo enim uel unde? sed ut rex quidam fidelibus ministris permittens contra Barbarorū insidias se opponere, & subditorū depellere insolentiam. Immittet enim, inquit, angelus domini in circuitu timentium eum, & liberabit eos. Dictum est autem per uocem sanctorum sancto omni, et bene operari eligēti: Angelis suis præcipiet de te, ut custodiat te in omnibus uijs tuis. Quin & sapientissimus Paulus de illis inquit: Nónne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? Et ipse alicubi inquit uniuersorum saluator ac dominus: Videbitis cœlū apertum, ac angelos dei descendentes super filium hominis. Hi noxias à nobis abigunt feras, & captos ab illorum crudelitate liberant, et docent id omne quod laudabile, liberum iter facere, & non impeditum, dum nobiscū glorificant summū deum. Scriptum est enim: Benedicite dominum omnes angeli eius, benedicite dominum omnes uirtutes eius, ministri eius facientes uoluntatem eius. Hi docēt honores, adorationē, non sibi, sed potius soli summo deo debere offerri.

Psal. 77

Angēi custodia.

Psal. 90. Hebr. Ioan. 1

Psal. 102

Ex sacris autem scripturis horum fidem uobis faciam. Gedioni enim apparuit aliquando angelus, & dixit ad eum: Dominus erit tecum, & percuties Madian quasi unum uirum. Et dixit ad eum Gedeon: Si inueni gratiam in oculis tuis, & facturus es mihi hodie omne quod loquutus es mecum, ne discesseris hinc, donec ego uenero ad te, & obtulero sacrificium, & posuero coram te. Et dixit: Ego sum, sedebo donec reuertaris. Et Gedeon ingressus est, ac fecit caprarum hœdo, & ephi farinæ & azyma & carnes posuit in cophino, & ius misit in ollam, & exportauit ea ad illum sub Therebinthum. Et approximauit & dixit ad eum angelus domini: Accipe carnem & azyma, & pone ad petram illam, & additum ius effunde. Et fecit sic.

Iudic. 6

Quin & Manoë loquutus est olim per angelum Deus, & futurum quiddam utiliter declarauit. Scriptum est autem iterum sic in libro Iudicum: Et dixit Manoë ad angelum domini: Detineamus hic te, & faciemus coram te hœdo caprarum. Et dixit angelus domini ad Manoë: Si detinueris me, non edam de panibus tuis, & si feceris holocaustomata, domino perficies illud. Et accepit, inquit, Manoë hœdum caprarum, & sacrificium, & obtulit super petram domino: et quum fecisset, discesit. Audis quomodo uolentes quidem colere dominum uniuersorum, minime prohibebant: docent autem quod deceat illos, nō subditis & inter ministros ordinatis, sed domino potius offerre debere.

Iudic. 13

Cæterum quod dicit: Carnem pone super petram illā, nihil aliud, ut opinor, erat, quàm quod manifeste dicat, offer Christo. Petra eīm erat Christus, sicut dicit sapientissimus Paulus. Sed & si feceris hœdo, inquit, Domino facies. At ille iterum & ipse hoc edoctus, petræ obtulit miraculū,

Carnem pone super petram id est, offer. 1. Cor. 10

petram

Christus petra

petram sciens esse Christum, eo quod diuina natura firmissime in dignitatibus se decentibus fundata sit. Itaq; si uere deus gentes dijs tutelaribus subdidit, cur non magis ab illis oblationes donorum afferri præceperunt? Per omnia autem abducentes à sui cultu, imò non permittentes prorsus, ut à nobis cognoscantur: sibi uindicarunt cultus, & ab omnibus preces, confessiones, celebritates, dona: & interim persuaserũt ut ad hanc cõfusionẽ & nefarios ausus peruenant, & sacrificia cruenta illis reddere uelint, id quod potissimum docuerunt eos, qui minime boni erant, sed corruptos, et ab omni bono opere alienos.

Vnde Porphyrius sic de illis scribit libro secundo de abstinentia animatorum: Per contraria sanè omnis incantatio perficitur. Illis enim, potissimum etiam præsidem suum colunt. Hi & per maleficia et omnes phantasias, ut decipiant per miraculorum operationes, idonei sunt, philtra & amatoria ueneficia præparant cacodęmones: Illis omnis intemparantia, & diuitiarum gloriæq; spes constat, & maxime deceptio: mendacium enim illis peculiare. Volunt enim esse dij, & prędens uirtus uidetur esse Deus. Isti gaudent libaminibus & nidoribus, quibus corpora & spiritus impinguentur, uiuunt uaporibus & suffitibus, & uarie uarijs roborantur nidoribus carnium, & sanguinum. Porrò intelligens ac modestus uir pie aget dum talibus utitur sacrificijs, quibus ad se tales trahat, operam autem dabit ut animam omnino purget: puram enim animam non inuadent, eo quod ipsis dissimilis sit. Simulat etiam & alio loco, uoluisse quendam ex Aegyptijs pseudoprophetis, hoc est, sacerdotibus, interrogare causas, & uoluisse discere crudelem dęmonum ferociam, sic dicens: Quomodo diuini sapientes illos affectionibus obnoxios commendant, & gaudentes obscœnitate uerborum, alijsque malis quibusdam? At ille enarrabat uarietatem improbitatis illorum, dicens: Alij quidem ponuntur esse extra propitium genus fallacis naturæ, quod in multa se transformat, multisq; modis simulat, & deos, & dęmones, et animas mortalium: et per hæc omnia facit ut appareant, uel boni uel mali: quum autem nihil prosus possint conducere ad uera animæ bona, neque ea sciunt, sed in malis occupantur, & maledicunt, et uirtuti daturis operam sunt impedimento pleni fastu, gaudentq; uaporibus ac adulationibus. Videant igitur suæ sententię ac idololatriæ socių Porphyrium has de dęmonijs sententias uere annunciasse: ipsos enim dicit in malis occupari, et obsistere his qui bene agere cupiunt, & gaudere uaporibus & cruentis sacrificijs ualde oblectari. Inueniemus autem et apud Homerũ deos tam fœdum honorem ambire, siquidem & hic honoris quispiã modus intelligitur. Sic enim Iupiter ait: Nũquam enim mihi altare faciebatur cœna ex ęquo distributa, libamineq; et nidore, quem nos honorem sortiti sumus. Sacrificarunt autem & Argiui tauros omnino nigros Neptuno cœruleis comis. Molestum fuerit fortassis singula dicere, quũ nemo ignor et libaminibus & nidoribus omnino illorum deos oblectari, imò abominabiles ac immundos deos. Neq; eñ mentitur diuinus Dauid, dicens: Omnes dij gentiũ dęmonia. Sed dicit: Si Grecorum sacrificia taxas, et criminis non parui rem esse ponis, necesse erit etiã nos Mosaicã legem accusare. Præcepit oues mactare, et similib. modis deo offerre donorũ oblationẽ. Age igitur diligenter inquiramus, quis modus fuerit nos per legẽ erudire, & quonã respiciens deus permisit priscis cruẽtis uti sacrificijs: proinde dispensario quędã erat, nõ tanq; rei necessariæ: inuentio (Amantis enim cruẽta sacrificia esset, accurrere quidẽ alacriter ad eos qui perficere & offerre illa uolunt, pulcherrimaq; sententia colere, adhæc et iugiter desiderare ut fiant, imò necessariò petere honorẽ qui sibi ab omnibus debetur, et pro damno habere, si is negligatur ab ignauis) maxime si declaret nõ esse ad utilitatẽ necessaria, imò et displicere sibi eos qui sic sibi cũ macula seruiũt, imò et obiurgare eos, & remorari eos eo tẽpore quo offerre oportebat, tanquam frustra laborantes, et ad nullã utilitatem his uacantes adhortari ad meliora. Ad quid enim mihi, inquit, thus ex Saba affertis? & cinamomũ ex terra longinqua? holocaustomata uestra non sunt mihi accepta & sacrificia uestra insuauia. Et iterũ ad hæc. Quis quęsiuit hæc de manibus uestris? calcare atrium meum non adijcietis, si obtuleritis similam, frustra: thymiama, abominatio mihi est, Dixit autem & per alium prophetam: Holocaustomata uestra cum sacrificijs uestris colligite, & comedite carnem: quia non sum locutus cum patribus uestris de holocaustomatis & sacrificijs, in die qua eduxi eos de terra Aegypti.

Porphyrij de dęmonibus sententia.

Psal. 115

Quare sacrificijs prisci usi.

Hier. 6

Esa. 1

Hier. 7

Neque enim sanguine deus habebat opus, neque tam crassum & carnalem requirebat cultum, sed tenuẽ ac spiritualẽ, nempe in spiritu, qui per ipsam uirtutem perficitur, egregiam & minime prophanam uitam, bonorumq; operum gloria conspicuam, & ad hoc contemplatione ornatam, dogmatisq; ad rectam & ueram uitam exquisitis, per mentis fragrantiam & uerè boni ueram et irreprehensibilem scientiam.

Qualis cultus deo acceptus.

Quoniam autem quodammodo impossibile erat, nuper & uix abductum Israëlem à fœdis & irreligiosis moribus, & abominatione Aegyptiorum, quum adhuc infirmam & imbecillam haberet mentem, & non constanter incedere posset, ad hoc ut possit, inquam, tam sublime eximiæ uitæ iter incedere, & ad recta pertingere facinora. Manifestum autem, quod legem illis instituit per Mosen, quasi spiritualiũ puerorum alumnum, et ita ab idololatria abduci præcepit: permisitq; tũe subditis cultum, iuxta priscorum consuetudinẽ, offerreq; sibi gratiarum actiones & sacrificia sapienter ac solerter instituta, ut quasi in figuris & umbris præmonstrent ueritatem. Formam enim ueritatis lex habet, describiturq; per eam Christi sacramentum.

Sacrificia dispensatiue data

Semper aũt quodãmodo scientiarũ initia perse etiam

ctam doctrinam non assequuntur, uerum proficiunt paulatim, ad hoc ut recte habeant, & paruum paruo adijciunt ac apponunt, & quasi gradibus, incrementis quibusdam ad meliora proferunt ad motu mentis magis adultæ. Vnde etiam, ut dixi, tempore opportuno, ubi Christus nostri omniũ saluator infulsit, abolitæ quidem sunt figuræ, cessauit autem quæ quasi in litera umbræ infirmitas per quã ille ueteribus scribebat. Itaq; resecuit cruentas hostias, quasi exercitationis opera, ueteribus dispensatiue concessã, & modum puerilis institutionis adimplentia. Dixit enim Christus: Spi
Ioan.4 ritus deus, & adorantes illum in spiritu et ueritate oportet adorare. Quod autem & initio cultus secundum legem non fuerit à reprehensione
Deut.12 liber, manifestat per ipsum sapientissimum Mosen, qui legis mediator fuit, dicens: Si autem exterminauerit dominus deus gentes, ad quas tu ingredieris illuc, ut hereditate accipias terram illorum, attende tibijpsi, ne inquiras, ut sequaris illos. Post quàm exterminati fuerint ipsi à facie tua, ne requiras deos illorum, dicens: Quomodo faciunt gentes istæ deos suos, faciam & ego. Non facias sic domino deo tuo: abominationes enim quas dominus odio habuit: fecerunt dijs suis, & filios suos exusserunt igni dijs suis. Prohibet igitur cruentas hostias, quas faciebant dijs suis, qui nesciebant illum. Impingit grauissimum & uere nefarium crimen, & ab ipsis naturæ legibus abhorrẽs, nempe, cædem filiorum & filiarum. O magnam inhumanitatem tutelarium deorum, ô grauem crudelitatem ac ferinam mentem. Nam homines quidẽ retaliant sæpissime lædentibus, & pari ira inimicis se opponunt: sed quando usq; ad pueros uenit damnum, remorantur furorem & mutuum miserentur sobolis. At illi, sicut dicit Iulianus, proprie sibi, & prout unusquisq; habuerit naturam & uoluntatem, dispensant humanas res, aut eos qui omnino nihil offenderunt, imò et colere uoluerũt, efficiunt infanticidas, hominumq; oblectãtur sanguine, & suum adoratorem nefarijs altarijs mortuum uidentes, delicatam rem esse opinantur.

Fortasis dicet quis etiam nos nugari, & contra illos urgere uanam accusationem: Non enim hoc unquam fuisse. Videamus igitur ex Græcorum historijs, an non humano sanguine et precio polluta fuerint altaria et templa deorum illorum. Aristomines em̃ Messenius Ioui, cui nomẽ Ithomiti, trecentos simul mortuos dedit. Adiecit autẽ & his Lacedæmoniorum regem, cui nomẽ Theopempto. Hinc summus ille & maximus deorum, ac admirabilis: arridebat enim, ut est uerisimile, uiris, misere pereuntibus, & refertum uidens suum altare, cibo ex æquo distributo. Delitiæ enim illorum in hominum calamitatibus.

Varia exẽpla eorũ qui homines immolabãt

Verum Scythæ circa Tauricã Chersonesum, hospites ad se uenientes Dianæ suæ immolant, suspendentes in portis templi capita: Pulchra quædam deæ uenatio, dum hospitale quoddam munus, homicidium offerunt, ut & mari ac fluctibus crudelior appareat, eos qui effugerant rapiens, & ad terram peruenientibus salutis spem mortis facit occasionem. Erechteum Athenienssem subterraneis dæmonibus filiam suam occidisse dicit Dorotheus historicus in quarto Italicarum rerum. Tradit item & Monimus in mirabilium collectione, Peleo & Chironi quosdam in Pellene Thraciæ immolatos esse. Quin & Lesbios Bacchi altare, uirorum sanguine irrigasse dicunt. Et quum adhuc uigeret Græcorum superstitio, erant olim apud Romanos monomachorum certamina, occultabatur autem sub terram Saturnus quidam, lapidibus arte seruatis dehiscẽs, ut incidentis precio contaminaretur.

Insuper & Porphyrius scribit libro secũdo de abstinentia ab animatis: Sic enim iterum: Vnde historia nõ solum eorum quorum Theophrastus meminit: sed & multorum aliorum memoriam tradidit, quod etiam olim homines sacrificârint: quia hæc non simpliciter, sed quum plena sit historia, dicimus sufficere uel hæc assignasse. Sacrificabatur enim homo Saturno in Rhodomeno mense Geitnione, die sexta. Et in urbe, quæ nunc Salamin, olim Coronis dicta, mense apud Cyprios Aphrodisio, sacrificabatur homo & nymphæ Agraulidi: & durauit consuetudo usq; ad Diomedis tempora, deinde mutauit ut & Diomedi hominem sacrificaret. Sub uno autem septo templũ Palladis, & Agraulidis et Diomedis, qui uerò immolabatur, ab ephebis rapiebatur, & tertio circũibat altare, tum sacerdos ipsum lãcea percutiebat in os, & sic ipsum in accensam pyram trusum accendebat totum. Et post alia, Sacrificabant autem & in Chio Baccho hominem dilacerantes: & in Tenedo, ut dicit Euelpis Carystius. Apollodorus uerò dicit Lacedæmonios Marti sacrificare hominem. Phœnices autem in magnis calamitatibus, uel bello, uel fame, uel pestilentia, uel siccitate, amicissimum quendam suffragio eligentes Saturno. Et post alia: Ister in collectione Creticorũ sacrificiorum dicit Curetas ueteri more pueros Saturno sacrificare. Itaque sanguine miserorum hominum, altaria deorum suorum inquinantur.

Dixerit fortasse quis, cui res Græcorum curæ: Etiam olim fuerunt homicidia, quæ & dijs offerebãt, illa facere assueti, imò malis & terribilibus dæmonibus. Vbi igitur Saturnum & Iouem ponemus, Martemq; & Apollinis sororem, Venerem & Dianam, & Semeles filium percussorem Bachum, & eos qui post illos adorantur, uel fortasis etiã præstantes inter deos, quibus cruenta sacrificia offerunt? Et dicant Græcorũ eloquẽtes, uel fateant̃ importunos dæmones, prophanos & malignos, uel esse deos accusent nobiscum, qui in summam crudelitatem perueniant, dæmonumq; maliciæ in nullo cedant, imò & re ipsa, electi, ut ipsi sint & nõ alij abominabiles & importuni dæmones. Dicant illud: Quotuplex igitur sacrificantiũ scopus? Nunquid, ut nequid accidat illis deprecãdum, facti sunt homicidæ? quum autem tales abominabiles & prophani, & extremis criminibus obnoxij omnes fieri possumus, si quis fieret etiam

suorum

suorum filiorum nefarius homicida, quomodo non in summam illi miseriam, & imam profunditatem malorum res cederent? Quid fieret grauius quàm perire filium eius, paternáque dextra misere occumbere?

Medea. Scythica illa et misera mulier uxor Aretæ, loquax et maga, uiri amatrix quidem erat ab initio: Vbi autem peccauit præter spem libidinis eius, facta est puerorũ interfectrix, & uitæ fabula tragicæq; scenæ argumentum. Hæc proprijs adoratoribus, abominabiles ac prophani, & omnis improbitatis inuentores dæmones cõcedunt, quos dicunt cum dijs & angelis præesse nobis, idq; permittente deo uniuersorum opifice.

Iam optimi, si nõ dijs, sed potius, sicut ipsi contenditis, dæmonibus malignis & terribilibus cruenta sacrificia immolabant prisci, non hominum duntaxat, sed & brutorum animalium: interrogarim, quibus igitur per omnes regiones & ciuitates extruxistis templa, & in illis fundastis altaria? Quanquam quomodo non omnibus manifestum est, quod in omni templo & usque ad nostra tempora sacrificarunt, & non erat in illis nec magnus nec paruus, nec priuatus nec sapiens, neque in summis dignitatibus, neq; inter contemptos & ultimæ classis homines, qui non omnino tam fœdis & cruentis usus fuerit sacrificijs. Itaque demonibus seruierũt malignis? Quos siquidem erat necessarium auersari, sicut ipse dicit, quomodo nõ erat attentandum sic recte agere ut per hoc studerent uniuersorum deo & patri adhærere? Hoc sanè meritò fieret, modo magni quis faciat, uelle recte ac irreprehensibiliter uiuere, per desiderium alacritatem ad omne bonum quærendo assimilari sanctissimo deo. Nam sic superiores illorum malignitate futuri essemus, & illorum insidijs non comprehensibiles. Et plena quidem est scriptura testimonijs in hoc tendentibus. Scriptũ

Psal. 11 est enim: Castrametabitur angelus domini in circuitu timentium eum, & liberabit eos. Afferam autem & ipsorum Græcorum uoces.

Itaq; iam commemorauimus sic scripsisse Porphyrium: ideo prudens uir & castus pie aget, talibus utendo sacrificijs, quibus ad se tales attrahat,

Demones pauus offerendi. operamq; dabit ut prorsus animã purget. Puram enim animam non inuadunt, eo quod illis dissimilis sit. Vnde uidebatur sic sentiendum, etiam termaximo apud illos Hermeti, qui scribit ad Asclepium de malis dæmonibus in hunc modum, quos oporteat seruare, et quos fugare et persequi.

Deus liberatur omni malo. VIDE. Vna autem custodia est & ipsa necessaria, cultus. Pium enim hominem et castum, et uenerabilem, neq; dæmon malus, neq; fatum ipsum uincet, uel subditum faciet. Deus enim liberat talem piũ ab omni malo. Cur igitur prætereuntes, id quod ex confesso est, omni laude dignum, tendunt ad deteriora, abominabilibus & terribilibus dæmonibus sua sacrificia persolui debere dicunt?

Quoniam aũt, ut dixi, Saturno et Ioui, Baccho & Mineruæ, & Marti & alijs offerebant ea, ipsi scilicet & non alij, essent maligni & pestilentes et deuastatores dæmones, qui deitatis nomen furantur. Insiat & alijs uerbis, quibus non rectam opinionem inferre attentat, & dicit:

IVLIANVS.

Manifestum est humanam naturam suas sibi leges ponere: ciuiles quidem & clementissimas, ijs quibus misericordia ferme agnata est: duras autem & inhumanas, ijs quibus diuersorum morum inest ingenium. Etenim legislatores paucas naturis & conuersationum studijs adiecerunt. Itaq; neq; instigantem Anacharsim Scythæ susceperunt. Neque inuenies facile ex occidentalibus, præter ualde paucos, ad philosophandum, uel ad geometriam, uel ad aliquid tale instructos, tametsi Romanorum principatus ualde apud eos inualuerit. Ex his em ij qui ualde ingenioſi, solam Dialecticen & Rhetoricen tenent, & præterea nullam aliam disciplinam, tam fortis solet esse natura. Quę igitur differentia morum in gentibus & legibus?

CYRILLVS.

Arguis igit humanæ naturæ uarietatẽ? at non accusandos est unus iuxta substãtiæ rationẽ cõtra omnes? facti em sumus nõ æquali modo, sed substantia potius alter ab altero distincti sumus: ita ut unus ingenium sortitus sit liberale & uirtutibus fauens, alius autem fœdum & reprobũ. Ad hæc, ubi nam cognoscet quis mentium singularum libertatẽ? Neq; enim erit situm in nobis facere uel bonum, uel malum: ferri autem oportebit nos etiam nolentes absque cõsideratione quoquo nos tulerit naturalis propensionis lex. Opus uerò repugnabit naturæ, imò & reprehensibile erit. Igitur etiam si quis forte crudelis & ferox naturæ legibus ad hoc compulsus fuerit, & liber quidem sit Scytha ab hoc crimine, absoluanturq; omnes, quorum mens ad asperitatem & inhumanitatem propendet. Et si sapientes, congruas naturæ inclinationibus leges ponant, apud Græcos quidem & Romanos, nullus ex mansuetis & sapientibus barbarus esset, nónne sic erit magna exercitationum iustitiæ penuria? Impossibile enim fuerit cogere naturam, ut non sit isthuc ipsum quod est.

Si autem, quemadmodum opinantur, quidam laborarent naturali improbitate, esset opinor res hæc, euidens negatio creatoris. Formasset enim mala, quamuis secundum naturam sit bonus. Præterea, quomodo qui iusta remunerare solet, fecit quidem uerbo nos ac nostra, prænouitq; suas creaturas? imò quomodo non manifeste læsit, siquidem nonnullis insseuit naturaliter inhumanitatem & negligentiam, indocilitatemq; & insipientiam? quamuis dicat Aristotelicus Alexander in libro de prouidentia de Deo: Nam colligi-

mus, ipsum continue & incessanter beatas & optimas efficacias operari secundum quas & nunc ea quæ hic fiunt, ab ipso curantur, inquantum bonus est, & beneficus. Propriū enim est omnis boni, prodesse. Quomodo igitur bene operans profuit his qui natura sortiti sunt à deo quod ipsi non placet? Omnino autem boni est, uelle bona.

Forasſis autem dicet naturæ malū non ineſſe tanquam ex neceſsitate, factas uero eſſe magis leges naturæ morum congruas. Verum quid hoc proderit ipsi ad demonſtrandum quod tutelares quidam, & gentium principes, dij uel dæmones uel angeli gentibus diſtributi ſint? Etiam opinor, imperantium conſuetudinibus & moribus conuenire dicet propenſam ſubditorum mentē. Dicit enim quod gentes quæ adminiſtrantur, ſingulæ ſuorum deorum ſubſtantias ſequuntur. Igitur quandoquidem Scythæ, & alij quidam crudeles & ſuperbi, & ferinis moribus ſunt: et ualde fœda & uituperabilia apud multas gentes honeſtantur omnino neceſſariū erit tales etiam exiſtimandos eos qui illis præſident, & talibus, uirtutum amator deus, ſubdidit uirtute præditum hominem?

Sed Scythæ, inquit, non receperunt inſtigantē Anacharſim. Quamobrem? dic optime, nónne quod natura erant inhumaniores? Deinde quomodo Scytha incitauit? nam & ipſe Anacharſis genere Scytha erat, & apud Græcos tanquā ſapiēs admirabilis, atq; adeo ut quidam illum inter ſeptem ſapientes numerandum recenſuerint.

Anacharſis unus ſeptem ſapientum.

Quoniam autem ad conformandam ſententiam ſuam non rectam, taxat occidentalium gentium inſcitiam, & dicit nullum eſſe qui apud illos liberales doctrinas ſciat præter paucisſimos. Age dicamus illi ad hoc, quo facto paucis diſcendi deſiderium inſit, quamuis hoc natura non habeāt. Nam ſi quæ præter naturam ſunt cōgruè inacceſſa & incomprehenſibilia, quomodo ſapientes illi cum iſtis fuerunt? Proinde accuſabimus nos qui dem minime uniuerſorum opificem, quaſi natiuam quandam improbitatem quibuſdam inſeuerit. Vidit enim, inquit, deus omnia quæ fecerat, et ecce omnia bona ualde: attribuamus potius corruptos gentium mores conſuetudinibus & educationibus, et populorum præcipuis ducibus, qui leges ſtatuerunt iuxta ſuas uoluntates: unde uolentes, facile uidere poterunt, improbos quidem eſſe, & peſsime moratos Græcos & Romanos quoſdam, tametſi leges illis ſint ad optima & admirabilia quæq; ferentes. Sanè Barbaros certum eſt non omnes eſſe feroces, ſed uenire quoſdam ad eam manſuetudinem & iuſtitiam, ut & laudatiſsimum nomen obtineant.

Vnde quarūdā gētiū improbitas ac ferocia.

Etiā apud Barbaras nationes philoſoohi.

Proinde Alexander cognomento Polyhiſtor, tradit in libro de ſymbolis Pythagoricis, Pythagorā ueniſſe ad Zoran Aſſyriū genere. Philoſophati autē ſunt & apud Aegyptios qui dicti ſunt pphetæ, ſunt & Aſſyriorū Chaldæi, & Galatarū Dryidæ, & Bactrorū Perſicorū Samanei, & Celtarum non pauci, & apud Perſas magi, & apud Indos gymnoſophiſtæ, & ipſe Anacharſis, apud Scythas, Zamolxis in Thracia. Ferūt autem quidam etiam Hyperboreas gentes, quæ ultra Riphæos montes habitāt, iuſtitiæ fuiſſe ſtudioſas, & abhorruiſſe à conuictu lauto, et carniū aſſatarū eſu: amaſſe autem ſolum ueſci arborum fructibus.

Ariſtobulus uerò peripateticus ita inquit: Omnia quidem quæ de natura apud antiquos dicta ſunt, dicuntur etiam apud eos qui extra Greciam philoſophantur, alia quidem apud Indos à Brachmanis Iudæis. Recenſet autem & illud: dixiſſe enim ferunt Chironis Centauri filiam, quæ habita uit cum Aeolo, docuiſſe naturalem philoſophiam, magiſterium paternum quandam hæreditatem ſortitam. Euripides item de illa dicit: Quæ prima quidem diuina prædixit oraculis, & manifeſtis aſtrorū exortibus. Et de his ſatis, ne coaceruatis pluribus, ſermo auditoribus moleſtus ſiat.

Quod autem adinuentiones mentis illius imperitiæ plenæ ſint, manifeſtum certe inde erit: nō enim naturæ legibus conſtringimur, quaſi neceſsitate & ui, ut ſimus improbi & boni, ſed multo magis nati ſumus liberis & improhibitis arbitriis, ut hanc uel illam uiam incedamus. Porrò uitiligator ille dicax & grauiter nos urgens ubique uolutatur, & ex alijs in alia transfert ſermones, prout ſemper accidat aliquid. Et irridet quidem diuinam ſcripturam, nihil autem omnino intelligens infert iterum:

IVLIANVS.

Nam Moyſes quidem cauſam reddidit ualde fabuloſam de linguarum uarietate. Dicit enim: Quum filij hominum conueniſſent, ut ædificarēt ciuitatem & magnam turrim in illa, dixiſſe deum, opus eſſe ut deſcendat, & linguas illarum confundat. Et ne forte exiſtimet quis me hæc calumniari, etiam ex Moſaicis libris legamus cætera. Et dixerunt: Venite ædificabimus nobis ciuitatem & turrim, cuius caput erit uſque in cœlum, & faciamus nobis ipſis nomen, priuſquàm diſpergamur ſuper faciē uniuerſæ terræ. Et deſcēdit dominus ut uideret ciuitatē & turrim quam ædificauerant filij hominū. Et dixit Dominus: Et ecce genus unum, & labium unum, & hoc cœperunt facere, & nunc nō deficiet ab eis, omnia quæcunque aggreſsi ſunt facere: Venite deſcendamus illuc, ut confundamus ipſorum linguam, ut non audiant unuſquiſque uocem proximi. Et diſperſit illos dominus Deus ſuper faciem uniuerſæ terræ: & ceſſauerūt ædificantes ciuitatem et turrim. Inſuper his ut credamus nos, rogatis: uos autem non creditis his quæ ab Homero dicuntur de Aloadis, quod tres montes ſuper alios poſuiſſe

fuisse intelliguntur, ut accessum haberent ad cœlum. Etenim & ego dico hoc sicut illud similiter esse fabulosum. Vos autem recipientes primum, quare, per deos oro, reprobatis Homeri fabulam? nam illud opinor tacendum apud rudes uiros, quod licet una uoce & lingua omnes per uniuersum orbem homines utantur, ciuitatem ædificare non possunt ad cœlum pertingentem, etiamsi in lateres totam terram coquant: infinitis enim opus esset lateribus æqualis magnitudinis cum uniuersa terra, qui possent fortiter usque ad circulum Lunæ pertingere. Esto enim quod omnes homines conueniant, linguáque & uoce una utantur, omnemq; terram in lateres & calcem coquant, quando usque ad cœlum pertingent? etiamsi fune subtilius producatur, ipsis filum ducentibus. Hanc igitur fabulam manifestam, quum ueram censeatis, & de deo opinemini, quod territus sit humanæ uocis unitate, eiusq; gratia illorum linguas confuderit, adhuc audetis uobis Dei scientiam arrogare?

CYRILLVS.

Quid confusius istis cogitationibus? opinatus enim est, quod deus summus humanas timeat insidias, descenderitque ut confunderet illorum linguas, ne admirabili turre in cœlum tendente extructa, fortasis & ipsum ex regni sedibus destituerent. Deinde quomodo formidare cœpit, sicut loquaci illi uidetur? descendit ut confundat linguas illorum, aspecturus ciuitatem & turrim surgentem: an fortasis si maneret quidem in summo & immoraretur suis sedibus, damnáque ex maleuolis ferret absurdum non foret: si autem in terra pugnaret cum illis, facile destitueretur uiribus, quamuis hoc formidantis esset, non transfugere, imò obuiam ire contra temerarios, sed destitui autem & longissime decedere. Nec ignoranter insipientibus illis me immisi sermonibus. Deus enim fortissimus est, & nihil est quod perficere nequeat uel solo nutu. Erat autem operæprecium declarare, quòd præmagna insipientia ad conuicia prosiliat, & attonita mente, & corde plus quàm par est corrupto, sermonum paleas conuerrat.

Fingit autem, ut persuadeat, dicens non posse homines super terram, etiamsi eam totam in lateres coquant, perducere illam usque ad lunæ circulos. Dicimus & nos conatum illum impossibilem fuisse his, qui tunc erant. Causam autem rei necessarium fuerit dicere: Non enim dicimus, timentem, ut putat, Deum uniuersorum, diuisisse linguarum uarietate ciuitatem ædificantes, hoc est turrim in illa extruentes, sed potius benefacientem, & à nouis laboribus remorantem. Nam quandoquidem ij qui paulò ante illos fuerunt, ob plurimam impietatem perierãt funditus, Deo illis diluuium immittente: & idcirco timentes, ne forte hoc iterum paterentur, & idem quod illi exitium sustinerent, fœda & stulta studia aggressi sunt: nam suũ sensum diuinæ prouidentiæ quasi opponẽtes, turrem sibi super nubes excitare moliebantur. Imprudenter agentes miseri, nam opinabantur fortasis quod diluuium euasuri essent, si aliquo iterum ingruente, ut dixi, ad sublime recurrerent. Vides delictum eorum qui tunc erãt, imperfecta cõsilia, nouam machinationem, quasi Deum promissionis suæ pœnituerit. Erat enim impossibile mentiri eum, qui promiserat se secundo non immissurum diluuium his qui super terram. Dixit enim sic ad diuinum Noë: Non adijciam ultra maledicere terræ propter opera hominum, quia intenta est cogitatio hominis studiose ad mala à iuuentute. Impossibile autem & ob aliam rationem fortissimam Dei manum infamari, quia punire quosdam uult: ut igitur ne utilibus & necessarijs studijs relictis frustra sudarent dissipauit eos Deus, & multiplicem linguam misit eis, pro pœna & uindicta, uariæ linguæ remedium excogitans.

Quod si dicat, sacras literas dicere eos qui tunc erant, uoluisse usque ad cœlum excitare turrim: nunquid omnino usque ad ipsum cœlum præparamenta dicemus instruxisse? Impossibile enim. Mos autem sacræ scripturæ est, secundum communem etiam apud nos sermonem, pro summitate cœlum accipere. Vnde diuinus Dauid psallit, & hyperbolico sermone utitur, de nautis in mari periclitantibus: Descendentes in mare nauibus facientes operationem in aquis multis, ipsi uiderunt opera domini & mirabilia.

Cœlum pro summitate. Psal. 106

Quoniam autem meminit Aloadarum, & fabulatorem esse dicit eum quem in admiratione habet, quíq; deorum suorum, quorum cultor fuit, originẽ dedit, age & nos de illo pauca dicamus. Quid admirabile est amice, si fuerunt olim adolescentes corporis firmitudine clari feruentes & tumultuarij, superbiaq; pleni, ac supercilium in cœlos extollentes: quorum mores quales fuerint significare uolens, quasi in exempli specie, ut ego reor, magnũ quiddam & rarum hyperbolico sermone adaptat eis, dicẽs: quod animus illis fuerit, etiã cœlũ ipsum sibi accessibile facere, & siquidẽ possibile esset se coaceruaturos montes. Verũ licet hæc Homerus sit mentitus, et fabulose apposita sint, siue etiam aliter habeant, nihil ad nos.

Cæterum quoniam dicit quod in Mosaicis historijs uersantes, adhuc audeamus nobis Dei scientiã arrogare, quo pacto dic obsecro? quid impossibile factum esse dicit? Confessum enim esto, quod temerarij illi cupiẽtes turrem super nubes extruere ob nimiam stupiditatem peccauerint, & tam condemnatas cogitationes habuerint, sicut uidelicet Aloëi filij: quid hoc ad deum? Nam si conatum illorum timuit, & hoc scripsit Moses,

reprehendat,et ceſſabo. Sin à uanis laboribus ceſſare fecit quoſdam,quur fruſtra ſcommatis inceſſit,& immodice impudens eſt? adijciens:

IVLIANVS.

Redeo ad illud. Moſes enim dixit,deum confudiſſe linguas, hanc nimirum ob cauſam, quod timens ne quid contra ſe molirentur, parato ſibi in cœlum acceſſu. Eadem enim tam lingua, quàm mente inter ſe erant. Opus autem quomodo perfecit? Deſcendens de cœlo. Non potuit ſurſum facere,ut uidetur,niſi deſcēdiſſet ſuper terram. Porrò de differentia iuxta conſuetudines & legitima, neque Moſe neque alius quis manifeſtauit,quamuis in legibus et conuerſationibus gentium maius quàm in ipſis hominum linguis diſcrimen ſit. Quis enim Græcorum ſorori, uel quis filiæ, uel quis matri diceret debere commiſceri? Hoc autem bonum cenſetur inter Perſas. Quid opus eſt pertractare ſingillatim,& recenſere quàm cupidi libertatis, & impatientes iugi ſint Germani, quàm tractabiles & placidi ſint Syri, & Perſæ, ac Parthi, & in ſumma omnes Barbari ad orientem ac meridiem, & quicunque regnis quæ Latinis dominantur, ſubſunt, & ea amant? Igitur ſiquidem abſque maiore prouidentia & diuiniore hæc congregata ſunt, quur fruſtra maiora & digniora inquirimus, & prouidentem non colimus? Cui enim curæ non eſt, quæ uita, qui mores, qui modi, quæ leges, quis ciuilis ſit ſtatus, nunquid conuenit, ut à nobis ambiat honorem? minime. Videte in quantam abſurditatem ſermo ueſter tendit? In bonis enim quæ in humana uita ſpectantur, potiora quidem ſunt ea quæ animæ,poſteriora autem quæ corporis. Si igitur, contempſit bona animarum noſtrarum, neque curam habuit naturalis noſtræ conſtitutionis,neque nobis miſit doctores uel legislatores, ſicut Hebræis Moſen & alios prophetas,pro quo poterimus ipſi gratias agere?

Germani impatientes iugi.

CYRILLVS.

Igitur quod & calumnietur,& arrogãs ſit,deq; Deo nihil quod uerum ſit ſenſerit, iam prædiximus: opinator enim & mentem perfectiſsimam timore aliquando poſſe uinci, neque poſſe diuidere homines in multas linguas, niſi deſcenderit in terram, à ſupernis tranſiens, & à ſummis ſedibus deſiliens. Ad hæc illi quis dixerit: De deo tibi ſermo eſt amice, qui uniuerſum ineffabilibus operationibus fabricatus eſt, ſupraq; omnem mentem eſt, ad quem & diuinus Dauid loquitur pſallens: Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades. Et poſt omnia illius etiam ad hoc nos ipſe inducit, dicens: Nónne cœlum & terram ego impleo, dicit dominus? Præterea, quomodo non confunditur, dicens, niſi deſcendiſſet ſuper terram, non potuiſſet diuidere in multiplices linguas eos qui tunc erant? nunquid fortaſsis ſecundum ueritatem,& corporalem putat fuiſſe aduentum? legibúsne corporum incorpoream ſubijcit naturam,& localibus mutationibus uſum putat eum,qui eſt ſine quãtitate & magnitudine,& prorſum incircumſcriptus?

Psal.138

Hier.23

Quod autem irridet Moſe uocem, qui ſcribit ſupernè deſcendere ſuper terram uniuerſorum deum, ignorat quod humanis uſus ſit uocibus ſcl ens oportere ſermones humanæ naturæ modo attemperare: non enim habemus uoces quæ poſſunt cum gloria Chriſti contendere. Quoniam curioſe ſcrutatur, quomodonam & unde in gentibus, morum & legum uideatur differentia. Et Moſen quidem, uel illo poſteriores prophetas nihil prorſus de illis dicere aſſerit: deinde differentiarum modos dimetiens, dicit Græcos quidem & Romanos ualde odiſſe inceſtas matrum & ſororum coniugia,alijs uerò probari. Approbat autem Germanorum rebellionem, & aliorum man ſuetudinem. Poſtea incuſat ob noſtram ignauiam uniuerſorum Deum, niſi ipſe fuerit tam fœdorum, & inſenſorum iuſtitiæ legislator ac diſcretor. Age dicamus ipſi: Delinquis homo: nam his qui turrim uſque in cœlum tendentem ſtultiſsime præparabant, damnoſa fuiſſet tunc uocum concordia. Vnde confudit ipſorum linguas, & mentis & ſermonis conditor. Sanè quomodo congruat optimo deo gentes in diuerſos mittere mores ac ritus, qui inter ſe nihil conueniebant? Habet enim cauſam, & ut dicam totum exordium, eſt cauſa hæc. Non eſt omnibus animus colendi uitam nobilem ac irreprehenſibilem. Quippe naturam hominis ab uniuerſorum opifice cõditam eſſe dicimus, non indigam omnis boni, ſortitamq; utilium ſcientiam. Adiuuat autem noſtras rationes diuina ſcriptura. Voluptates enim & uariæ affectiones admiſſæ corrumpunt cor,& dignas cogitationes ab omnium mentibus auferunt. Et quibus quique malis capiuntur, his eos & ſubijci neceſſum eſt. Vniuſcuiuſque enim hominis mens eſt ſibi lex,& ad id quod uidetur libera. Atque ita etiam ſi malis & iniquis quibuſdam imbuantur legibus, nihilominus tamen ad meliora & utilia facile uolentes tranſeunt: non naturæ legibus ad turpiora aſtricti, neque uinculis ineuitabilibus ad hoc quod præter uoluntatem eſt coacti, ſed liberi ſunt ut eant ad hoc quod melius eſt. Quapropter non contemnendum quod diuiſæ ſunt gentes, iuxta morum et legum differentias, tametſi quomodo, non omnes conſentient: quod

Vnde mala hominibus diuerſitas.

quod siquidem omnibus hominibus esset eadem mens & uoluntas uelle uiuere secundū quod deo placet, idem nimirum foret omnium mos, eadem conuersatio, eademq; lex, omnibusq; modis ad bona opera uergerent. Postquam autem, ut dixi, cōtempta uita, quæ homines decet, & relicta meliore, & legibus conformem, deoq; gratam conuersationem, pro deteriore, corporali ac beluina commutauimus, nimirum aurea pro æneis, iuxta Homeri fabulam: & multijugis uoluptatibus uicti, ea quæ maxime utilia à tergo relinquimus, momentaneas delitias præferentes. Et hanc ob rationem moribus & ritibus distincti sumus, ut alij quidem non omnino uituperandi, alij uero plurimum. Ne igitur hanc ob causam arguat deum, perinde ac nostram curam contempserit, naturalemq; nostram constitutionem neglexerit. Nam si cognosceret quosdam inter homines degentes & aliud sortitos initium, neque esset naturæ nostræ, iam non, ut opinor, de hominibus sermo fieret. Nam si extra definitionem & rationem humanitatis positi fuerint, neutiquam inter nos erunt censendi, sed habendi inter alia quædam animantia, quæ nullo modo hominibus sunt assimulanda. Veruntamen in medium prodeat, & tale quiddam ostēdat, ne uideamur frustra ipsum perstrinxisse, dicentem quod deus naturalem nostram constitutionem cōtempserit: sed nunquam poterit. Errat autem, & fortasse naturas cum legibus & consuetudinibus pro eodem ponit.

Quod autem & Mosen, & legem, & prophetas etiam gentium turbis donārit deus, superior sermo nobis abunde commonstrauit: ostendit enim quod qui ex sanguine Abrahæ nati, imò & ipse diuinus Abrahā, alienigena, & ex Chaldæa uocatus est à deo ad ueritatis cognitionem. Etiam eos qui in Aegypto idolorum cultui deditos seruauit Deus per mediatorem Mosen, & instruxit lege, ut recte ac inculpate se haberent, atque ita si quis rem diligenter expendat, principium uocationis gentium merito fuerit Abraham, & post illum qui ex eo nati sunt. Missus autem est et propheta Ionas, prædicaturus in Niniue, neque ipse ultro ibat, sed deus ut opus perficeret, imperabat. Dominus enim est uniuersorum: quia omnium est autor ac dominus. At ille contractam eius potentiam arbitratur, & uix posse usque ad terminos Iudææ regionis pertingere, & quasi sortem quandam occupasse, debereq; imperare his solis, qui ex sanguine Israël nati sunt, & ita parum differre ab alijs gentiū principibus, quos ille crebro deos nominat ac dæmones. Dicit enim iterum:

IVLIANVS.

Sed uidete an non & nobis dederit Deus, quos uos ignoratis deos ac præsides bonos, non minores, quàm ille qui ab Hebræis ab initio colitur in Iudæa, quam solam, ut Moses & qui post illum usque ad nos, dicunt, curandam ille suscepit. Si autem qui adhuc colitur ab Hebræis, intendens esset mundo opifex, nos de illo melius sentiremus, bonaq; nobis dedisset, meliora quàm illis, tam ea quæ animæ, quàm ea quæ extra animam, de quibus paulò post dicemus: misit etiam ad nos legislatores, non inferiores Moyse, si non & multo præstantiores.

CYRILLVS.

Quoniam ex his quæ scripsit Moyses & posteri eius sancti prophetæ, tentat monstrare, quod soli Iudææ imperat Deus: age nos contrà, sermonem cōtexentes, mendacem eum declarabimus. Moyses enim unum naturalem & uerum deum prædicauit, summum ac super omnes, & ultra omne quod genitum est, & uniuersum hoc fabricasse dicit illum per filium in spiritu, id quod per nos prolixis sermonibus iam manifestatum est. At Iulianus ille bonus, summum & super omnes, & ultra omne quod genitum est, dominationisq; gloriam in omnes habentem immundis dæmonibus connumerans, uidete, inquit, an non & nobis dedit Deus, quos uos ignoratis deos, & bonos præsides, nihil minores quàm is est, qui ab Hebræis colitur.

Bonos, dic obsecro, deos & præsides tibi & tecum sentientibus datos esse dicis? quales nam? & quibus præsidentes gentibus? Num Thauricam inhabitantibus Cheronesum, et Scythis, crudelissimisq; alijs Barbaris, qui mansuetudinem & placiditatem nihili faciūt, appreciant autem grauem iram, & impotentiam animi, prophanosq; alios mores, insuper & gloriam putant homicidium. Num Persas curant, quibus honestum & dignū est, nuptias cum matribus habere? Etiam inquit, Græci & Romani æquis & humanis gubernantur legibus, optimosq; habent præsides uel dæmones. Dic præterea uir fortissime, quo modo non melius erat & consultius, omnibus esse bonos pædagogos, mansuetosq; suaues & benefi cos? Hæc enim gloria dei erat. Et quoniam est bonus, quomodo non dicis esse necessarium, omnis boni subditis esse datorem?

Attamen inquit: Etiam si esset deus qui ab Hebræis colitur, princeps, ut alij, nos tamen sortiti fumus meliores. Si autem intendens mundo esset opifex, melius nos de illo intellexissemus. Vnde deducit eum quasi in secundum ordinem & naturam, post primum intendentem mundo opificem. Etenim bonū ei præponunt, immobilemq; ipsum esse dicunt, & omnino res nostras non curantem, secundum uocant deum, quem & intendentem uocant creaturis. Verum siquidem hic esset, inquit, melius nos de illo intellexissemus. At de his nunc subtilius loqui prætereo. Dicat autem, quomodo melius de illo intellexerunt, qui dijs alijs & numero pluribus, regnum gentium inter se diuiserunt? Quamuis quo pacto non esset illi melius, omnibus imperare, & omnium celebritate coli? & quo pacto gratum ei doceri à quibusdam gentes, idq; non secundum ꝺd ipsi placet? quandoquidem bonus est, sic autem

uíuere (ſiquidem alicuius penſi bonum facit) & exaſperari ad iras, ſuamq; uoluntatem non curari? Cæterum quod Græcorum legislatoribus & ſapientibus & doctoribus, noſtri incomparabiliter meliores ſint, tempeſtiue oſtendemus. Perſiſtens autem ille in ſuis adinuentionibus, & quaſi ſeipſum mendacio patronum conducens, iterum inquit:

IVLIANVS.

Igitur niſi id quod dicebamus, nempe quod unamquamq; gentem ſuus princeps deus curat, angelusq; ſub illo, & demon, ac animarum priuatum genus (quod ſubditum eſt, & ſub præſtantioribus operatur) ponat in legibus & in moribus differentiam, oſtēdantur quo pacto facta ſint hæc ab alio. Etenim non ſufficit dicere: Dixit deus, & facta ſunt. Cōfiteri enim oportet præceptis Dei, eorum quæ facta ſunt naturas. Quod autem dico, manifeſtius dicam. Deus iuſſit ignem ferri ſurſum ſi contingat, terram autem deorſum, non ut præceptum fiat dei, hoc quidem oportere eſſe leue, illud autē graue. Ita et in talibus ſimiliter. Et poſt alia: eodem modo de diſs. Cauſa autē, quia hominum genus corruptibile quidē & fragile, merito & opera eius corruptibilia & mutabilia, & omnibus modis conuertibilia. Cæterum deus quia eſt ſempiternus, & præcepta eius talia eſſe cōuenit. Porrò quæ talia ſunt, uel naturæ ſunt eorum quæ ſunt, uel cōſentientia his quæ natura ſunt. Quomodo enim natura cum præcepto Dei pugnaret? quomodo amitteret conſenſum? quamuis etiā imperauerit, ſicut linguas cōfundendo, ne inter ſe conſonarent. Sic autē & gentium gubernationem non fecit ſolo præcepto, ſed ad hanc etiam noſtram præparauit fieri diſſonantiam. Oportebat em̄ primum eſſe diuerſas naturas his, qui uario modo inter gētes erāt futuri. Videtur ſanè hoc & in corporibus, ſi quis ſpectet, quantum Germani & Scythæ, Libesq; et Æthiopes differant. Numquid & hoc nudum eſt præceptum? Et nihil aer, nihil regio, ad ſitum ad cœleſtia cooporatur?

CYRILLVS.

Abunde mihi dixiſſe uideor cauſam, ob quam gentes ſeparatæ, diuerſis moribus & legibus, aliter & aliter ſe habeant: nam quod quidam ſic uel aliter uiuere ſolent, electionis impetui & progenitorum educationi tribuimus. Adiuuabit autē nos celebris ille in ſcenis & affectuum monſtrator Sophocles. Dixit enim ſic:

Ciuitas eſt enim tota ducum,
Exercitusq; totus, qui inhoneſte agentes
Corruptorū magiſtrorū ſermonibus fiunt mali.

Mores corrumpit praua educatio.

Audis quod inhoneſte uiuere liberum ſit, & ex doctoribus, & nō ex naturali neceſsitate, quibuſdam contingat. Si aūt, ſicut ille dicit, quia principibus gentium diis & dæmonibus tutelaribus diſtributæ ſunt gētes, in legibus & moribus ponendæ ſunt differentiæ: dicat amabo iterum, Vtrum humanis conſuetudinibus & legibus, non uolentes annuerunt tutelares dæmones, ipſi aliud ſentiētes, uel certe uicti ceſſerūt his ut ſuperioribus, & ſecundum quod illis placet, perſuaſerunt, & non propriarū uoluntatum motibus acceſſerunt ad ea quæ ſingulis uiſa ſunt precioſa. Igitur ſiquidem hominum uel cōſuetudinibus uel moribus congregati ſunt diſ, fuitq; præter uoluntatem eorum res, non tam admonent, quàm edocti ipſi, & à ſubditis re ipſa ceruice ſubiugata, correpti ſunt.

Deinde, quomodo ſubiiciunt deo gentes, dum illæ neſciunt & nequeunt afferre ea quæ uellent? Quæ inde utilitas, doceat. Si aūt leges tutelarium deorum obedientiam inueniunt, referendæ erūt in illos meritò cauſæ diuerſitatis gentium, in qualitate morū & legū, quantacunq; illa ſit, & quamlibet diſſimilis. Proinde erunt inter tutelares, hoc eſt gentium principes deos & dęmones aſperi & inclementes. Nam quales ſpectātur ſubditæ gentes, tales neceſſario intelliguntur & præſides.

Præterea an non eſt manifeſta blaſphemia cōtra deum, dicere, omnes homines qui ſuper terrā, ſubiugādos eſſe abominabilibus, & in omnia abſurda deducere ſolitis? Et quod adhuc grauius ac intolerabilius, Oportet enim, inquit, diuerſas eſſe naturas, diſſimiliter futuris, ut reſpondeant res ordinationibus dei. Igitur ſicut erat neceſſarium, ignem ſecundum naturam eſſe leuem, ut ſurſum ferri: grauem autem terram, ut poſsit infra ſidere, & ſemper manere: ita ſimiliter oportebat, & malæ naturę eſſe quoſdam inter homines agentes, et ita factum eſſe ab opifice, eo quod gentium principum uoluntatibus ſubditos eſſe oportebat: & quis illi ad emendationem ſufficiens erit ſermo, qui regitur ab aliquo qui recta ſapere ſolet?

Et quomodo abſoluet uniuerſorū opificem, ne carpendus ſit meritò, ꝺd malarum naturarū ſit factor? Etenim ſi non uoluntarie ad hoc ipſum adductum eſſe dicat, uincitur fortaſsis à quodā præſidēte & excellentiore, qui eum cogere poteſt, & eſt aliquid melius illo. Si autem quod non inuoluntarie, ſed ultro operans ad hoc uenerit cōtendat, quomodo bonus eſt, & ex bono? Dicit enim Plotinus de eo ita, & non propriam, ſed Platonis potius affert ſententiā: Quum aūt mens ſit cauſa, patrē inquit bonū, & ultra mentē ac eſſentiā. Sæpe autem eum qui eſt & mentē, Ideam uocat. Ita ut Plato afferat, ex bono quidem mentē, ex mente aūt animam. Et ſunt ſermones iſti neq; nūc inanes, ſed olim quidē dicti ſunt non aperte. Sermones autem præſentes illorū interpretes ſunt. Itaq; ſi patrem

Bonum. Mens. Anima.

si patrem fuisse dicit Bonum, opifici, condidit autem naturas non bonas, redijt uituperium in ipsum Bonum, per mediatorem dico intendentem mundo opificem, uidetur enim ita illis dicere.

Cæterum admiror, quod & corporum colores accipit ad demonstrationem, ut inde intelligatur, quàm diuersa sit natura gentibus. Quod si opinatur, hic se aliquid uerum uel sentire uel loqui, non sentit se delinquere: oportebat enim, ut ego opinor, uni colores omnes inter se eiusdem esse animi, & consentire: & siquidē esset quis candidi coloris, & iste bonus, nullus bonus foret qui non esset talis. An non ridicula sunt ista? nonne temerè nugatus est, & sermones omni confusione plenos eructauit? Demum quomodo hoc ambiguum. Temerè autē contra dogmata loqui pietatis audet, et sanctum Mosen calumniatur, & existimat, quod sicut ipse senserit ac seduxerit, & ille mentiatur, ueritatēq; cancellet. Dicit em̄ iterū sic.

IVLIANVS.

Quod autē et Moses sciens, occultauerit tale, neq; linguarum confusionē in deū solū retulerit, hinc accipe. Dicit enim ipsum nō solum descendisse, neq; unū cum ipso descē disse, sed multos: eos uerò qui tales sunt, nō dixit. Manifestum autem quod proximos sibi ut simul descendāt suscepit. Si igitur ad confusionem linguarū non dominus solus, sed et ij qui cum ipso descendunt manifestū quod ad confusionē morum, nō ipse solus, sed & qui cum ipso linguas confunderunt, merito coassumuntur, ut huius distantiæ sint autores.

CYRILLVS.

Igitur confitetur Mosen, non tam aperte uoluisse dicere, quod aliqui cum deo uoluerint descendere, ut linguas confunderent, sed solum hoc Venite descendamus, & confundamus ipsorum linguas. Iam quomodo ipse quod sibi placet diuinat, & deos esse proximos in æquali cum naturali deo gloriæ statu descendentes dicit? tametsi ualdè manifeste, & non semel, sed sæpissime, diuinus Moses, falso cognominatos deos taxarit, unum autem & solum dixerit adorandum. Dominum enim, inquit, deum tuum adorabis: & illi soli seruies. Et iterum: Qui sacrificat dijs alienis, extermi nabitur: nulli præter quàm domino soli seruies. Dixit autem & ex persona dei: Non erunt tibi dij alieni, præter me. Proinde quomodo nouit deos alienos, qui simul descenderunt, & aliquid operati fuerunt, cum naturali uero & unico?

Deut. 6

Exod. 20.

Cæterum quomodo dixit: Venite, et descendamus, posuit de uno. Non ignorauit Moses quod deus unus, hoc est una deitatis natura, in sancta et cōsubstantiali trinitate adoratur, nempe, in patre & filio, & spiritu sancto. Singula enim nominata personis & subsistentijs propris creduntur esse quod sunt. Pater enim pater, & filius filius, et spiritus spiritus. Veruntamen essentiæ identitas ad unitatem colligit. Quod autem et suis doctoribus qui maxime sapientes habiti fuerunt, & ob hoc ei admirabiles, uisum est, quod diuina & incorrupta natura, usq; ad tres subsistentias propagetur, superius indicauit sermo: nihil autē offendat, si paucis denuo repetatur. Vnde Plato deum quidem summum dicit bonum, & ex ipso effulsisse mentem, esseq; intendentem mundo opificem, quum primus in immobilitate existat, & tertium affert, animam, à qua omnia moueri dicit. Et hæc quidē ille: at nos sanum & expolitum ueritatis sermonē de summa deitate componimus, ac dicimus, genitum esse ex deo & patre, æqualem natura, & incomparabilem ad quodcunq; aliud quod sibi simile: procedere autem & spiritum sanctum, in quo omnia uiuificat. Igitur procedit ineffabiliter ex patre uiuificus & sanctus spiritus: suppeditatur autem creaturæ per filium. Sciuit ergo Moses in sancta trinitate uenerabilem & unam deitatis naturam, & ob hanc rationem interdum singulari utitur numero, & interdum plurali, ut cum dicit: Faciamus hominem secundum imaginem nostram & secundum similitudinem. Neq; enim deus alios quosdam ad formationem hominis adiutores fecerat: sed dum dicit: Faciamus hominem secundum imaginem nostram, sanctæ & consubstantialis trinitatis est manifestatio. Vnde & hic, Venite descendamus, & confundamus ipsorum linguas, non indicat alios simul assumptos deos. Quo pacto enim uel unde? nulli em̄ sunt, sed sanctæ trinitatis uenerabile ac magnum & sanctum suboſtendit sacramentum.

Trinitas & unitas.

Genesis 1

Genesis 11

Dignum autem & illud admiratione, nam licet uel sibi saltem uideatur sapiens, non confunditur deo uirtutum amatori, humanorum affectum tribuere peruersitatem, & cum alijs ipsum autorem esse factum tam fœdarum & nefariarū rerum. Nam de linguarum confusione rationabilis causa dari potest. Si enim qui tunc erant in extruenda turri frustra laborabāt, prohibere uoluit uniuersorum opifex, sicut et prohibuit multiplices faciendo linguas. Res autem hæc non lædebat eos qui nihil patiebantur, ut fierent mali ex bonis & ex optimis moribus in deteriores transirent. Omni enim homini ineſt, posse probatè agere, & uiuere honeste, etiamsi aliam & aliam habeat linguam, quæ græcitatē non resonet. Morum autē peruersitas, quomodo non his qui super terram, damnosa est? An non exosa sunt Barbarorū crudelitas, & irrefrenata ira, & intemperata desideria, & impunita homicidia, & quæcunq; nostris legibus castigantur? quomodo igitur optimus deus morum peruersitatem effecisset? Cæterum recapitulans totum sermonem, iterum sic inquit:

IVLIANVS.

Cur igitur hoc tot uerbis dicere uolens, pertractaui? nempe, quod siquidē ille qui à Mose prædicat, intendens mūdo opifex esset, nos de illo meliores habeamus sentētias

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui communem quidem illum omniũ dominum esse recepimus: gentium autẽ principes alios, qui sub ipso quidem sunt, et quodammodo sub rege principes agunt, singulos suarum prouinciarum eximiã curam habere, & non facimus illum in diuersa quadã subditorum deorũ regione constitui. At ei quia unius cuiusdam regionis dominum illũ facit, opponitur uniuersi principatus. Melius nobis agnouisse uniuersorum deorum, & post hoc neq; illũ ignorasse, quàm principatum minimæ prouinciæ sortitum, pro opifice uniuersorum colere.

CYRILLVS.

Igitur qui à sapientissimo Moyse prędicatur omnium opifex, idem & omnium dominus est, uisibilium ac inuisibiliũ, & nulla est mens quæ non ceruicem illius sceptris submittat. At iste iterum tribuens regnum eius immundis & apostatis dęmonibus, melius de illo se sentire dicit: magnaq; sermonum ambage adijcit, si unus prouinciæ deus sit qui à nobis adoratur, melius esse unum, & prorsus non ignorari. Sed quod unũ et super omnes nos non ignoremus, non paruo sermone demonstratum est. Audiant autem & à nobis, qui cum illo errãt. Surdi audite, et cæci suspicite ut uideatis, desistite à tam abominabili & ridiculo cultu. Vnius regionis et falsi nominis deos, imò non existentes amandate, unum autem naturalem & uerum nobiscum adorate. Quod autem falso dicat, dijs alijs uicarijs, gentium principibus quibusdam distribuisse regnum suum, uniuersorum deum, absq; labore ex diuina scriptura qui uolunt intelligere possunt: attentabo enim demonstrare illam rem quam noluit. Igitur Israël olim contempta salute sua in deserto uitulũ fecit, propter quod indignatus deus dixit sacrorũ duci Moysi: Vade transi hinc tu & populus tuus, quẽ eduxisti ex terra Aegypti, in terram quam iurauí Abrahæ, & Isaac, et Iacob, dicens: Semini uestro dabo hanc: et simul mittam ante faciem tuam angelum meum. Non simul ascendam tecũ, eo quod populus iste duræ ceruicis sit. Et dicit: Populus audito isto uerbo duro, lugubrem planctum fecit. Et dixit ad eũ Moyses: Nisi tuipse simul comes fueris, ne me hinc ascendere facias: & quomodo uerè notum erit, quod inueni gratiam apud te, ego et populus tuus, nisi tu nobis comes fueris. Et dixi dominus ad Moysen: Et hunc tibi sermonem, quem dixisti, faciam.

Graue est non esse sub deo.

Vide itaq; Israëlem sub deo facere, fructũ & in summa esse felicitate. Vbi aũt impegit nõ mediocriter uergens in defectionẽ, pro pœna accipit ut sit sub angelo. Diceret autem quis, quod et sanctũ illis deus promittat angelum. Verum incomparabiliter melius erat esse sub uniuersorum domino, & non quibusdam alijs sub illo subditum esse, id quod & ad preces et mœrorem sapientissimi Moysis facere omisit: Cæterum siquidem fuisset necessarium & utile Israëlẽ sub angelo fuisse, neq; Moyses hoc deprecatus esset, neq; uniuersorum deus deprecanti bonum annuisset. Postquam autem ab ira sua cessauit, seipsum fore comitem Israëli, licet multum peccanti, dixit. Manifestum hinc fuerit, quod neq; prçter uoluntatem dei, neq; inhonestum deo, dominari his qui super terram sunt, non per mediatorem aliquem, sed intente, & ut sic dicamus, ipsemet operans. Quin & detrimentosum hominibus, si sub alijs quibusdam sint uel gentium principibus uel angelis, etiamsi boni quidem sint, sanctiq;, & summo deo subditi.

Afferam autem & aliud quoddam lectoribus non parum conducibile. Nam maligni & apostatæ dęmones eos qui super terram erant, à deo diuiserant: factus est autem homo, unigenitus Dei uerbum, fortissima dextra patris, omnium domi natrix manus, ut liberans illorum crudelitati obnoxios, offeret deo & patri: & fidem faciat sapientissimus Paulus, sacramentorum eius minister, scribens: Quemadmodum enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur, unusquisq; in suo ordine: deinde hi qui Christi in aduentu illius, postea finis, quando tradet regnum deo & patri, quando abolebit omnẽ principatum, & omnem potestatem ac uirtutem. Audis, quod abolenda est omnis potestas, & uirtus, tollendaq; in uniuersum diaboli crudelitas. Tradit deo & patri regnum filius, quasi liberans à tyranno direptum, & offerens illud genitori. Non enim statuens se extra regnum tradit illi regnum, sed liberum, ut dixi, & expulsis hostibus nulloq; alio eorum qui super terram, regnante, quam ipso & solo per filium cum sancto spiritu. Præterea quomodo non ingratum esset illi, homines super terram esse sub quibusdam gentium principibus, uel tutelaribus dijs, qui & nobis similis factus est, & sustinuit crucem confusione contempta, ut nefariorum dæmoniorum tyrannidem, & fastũ in nos expellat?

1. Cor. 15

Libri quarti finis.

CYRIL-

CYRILLI ARCHIEPISCOpi Alexandrini, contra Iulianum, pro religione Christiana, Liber quintus.

Psal. 147

BEatus Dauid linguæ intemperiem, pessimum esse morbum declarans, atq; illo seruari petens dicit: Pone domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labijs meis: Ne declines cor meum in uerba malitiæ. Etenim ea quæ docent uere sapiẽtes sapere, & inculpato sermone proferre, omni laude dignũ quis meritò dixerit. Scriptũ est enim: Qui in sermone nõ labitur, hic perfectus uir est, potens refrenare etiam totum os. Etenim linguam indomitam & dissolutam, inq; omne quod uituperatur, ruentem: quomodo quis non merito culpauerit? Planè, mea sentẽtia, eos qui tam grauibus morbis laborant, recte quis intra extremã penetrare malitiam dixerit. Age igitur talem quendam demonstremus fuisse utilitigatorem, ac criminatorem Iulianum, cui nos omnia implere sua dicacitate: neque ullus unquam ex his qui ante eum Christianam religionem impugnarũt, adeò conuicijs fuit deditus. Etenim præter ea quę ausus est dicere, utiq; etiam sapientissimi Mosis legem perturbat, & contra diuina præcepta, quantum potest, clamat: ut siquidem imperitia crimen esset, etiam propter illud meritò corrigeretur. Scribit enim sic:

IVLIANVS.

Admirabilis est illa lex Mose, quam Decalogum uocant: Non furaberis, non occides, non dices falsum testimonium. Scribãtur autem suis uerbis singula mandata, quæ ab ipso deo conscripta dicit: Ego sum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Secundum post hoc: Non erunt tibi dij alij præter me, nõ facies tibi simulacrum. Et causam ponit. Ego enim sum dominus deus tuus, deus zelotes, reddens peccata patrum in filios, usq; in tertiã generationẽ: Nõ assumes nomen domini dei tui inuanum. Memento diei sabbatorũ. Honora patrem ac matrem, non mœchaberis, non occides, non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi tui. Quæ gens est, per deos oro, quæ non mandata alia seruanda censet, præter illa: Non adorabis deos alienos, & memento ut serues diẽ sabbati? atq; adeò ut præuaricantibus posita sint nonnũquam supplicia grauiora, interdum similia, interdum etiam humaniora, quàm ea quæ à Mose irrogãtur.

CYRILLVS.

Oblitus mihi esse uidetur instantiæ, quã sępiſſime facit, declarare uolens, quod gentes nonnullę æquis & mitissimis gubernentur legibus, nonnullæ ferocius agant, ita ut impune in quoduis malum ferantur. Singuli enim gentium principes, hoc est, tutelares dęmones, sicut ipsis placet, principatum sibi distributum gerunt, & subditis leges ferunt iuxta suam sententiam. Quomodo, inquit hic, omnes gentes, & fatetur esse nullas nolentes honorem dare? Quid igitur sit, quod tam uario & admirabili persuadeat, ut summe uituperet legem, dicere non possum.

Decalogi explicatio.

Duo enim maxime necessaria, & hæc præ alijs posita præcepta ut ordinentur cætera, quibus et rectè ad optimam uitam contingit peruenire. Potentissimam enim omniũ dico esse religionẽ in Deum, per quam omnem desciscendi modum uitare licet, dum nulli tribuit, quod illum & solum decet, soliq; debetur. Ego enim sum, inquit, dominus Deus tuus, & non erunt alij dij pręter me. Igitur quando etiã in nostris rebus, & negocijs recta ueritatem sectamur, omnibus iustis gratum est, et exosum est mendacium: quomodo non dignissimũ fuerit, ut exactissima & diligentissima cognitio quæratur eius quod uerè est, & nõ aliò, & ad ea quæ minus decet transeatur, falso nominatos, & hos qui non sunt, deos colendo?

Postquam autem ostendi unum & uerè ac naturalem esse Deum, præcipit ut reuerentiam erga parentes diligenter curemus, propositis pręmijs his qui illam curant pretiosissimis. Honora inquit, patrem tuum & matrem tuam, ut bene tibi sit, & eris longęuus super terrã. Deinde post hoc omne genus improbitatis prohibet, nefariòsque mores suggillat. Non enim occides, inquit, non furaberis, non adulterium facies, &c. Adhæc, quomodo quis non admirabitur sapientissimum Mosen, & legem ab illo positam omni admiratione dignã non censebit? nili fortasse hi qui ea quæ Græci sapiunt, sectantur, & nihili faciunt præclaram ac religiosam uitam.

Dicit autem quod hoc sciant & seruent omnes etiam gentes. Dicat & hoc, num ab alio didicerint, & tulerit quispiã ante sapientissimũ Mosen leges tales? sed non poterit dicere fuisse legislatorem ullum Mose antiquiorem. Porrò quum gentes habeant utilium scientiam naturà à Deo insitam, & sortitæ sint facultatem discernendi mala à melioribus: utique optimę sunt doctrinæ, quas & ipsa naturæ lex commendat. At dicit naturam hominis fuisse indigam, ut scientiã possideret qua per se utilia addisceret. Opus sanè erat recte eruditione omnibus, qui per uniuersum habitant. Igitur meritò lex Mose admirabilis est. Ostendit enim his, qui nesciunt quæ facienda, quo pœnas effugiant, & honore digna perficiant. Dicat mihi & illud interroganti: Nunquid laudibus dignatur recte uolentes uiuere, & talia mandata seruare? non occides, non mœchaberis, non concupisces rem proximi tui, non dices falsum testimonium, non peierabis, &c. et. uel etiam illos conuicijs impetendos putat? Igitur siquidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

quidem laudat, quomodo accusationem tam admirabilem temerè facit? Custodiunt enim, quæ omnium maxime admirabilia nouerunt. Si autem minime quidem probat, imò reprehendit potius, cognoscetur utique inde, quod dignatur admirari ea quæ Græcorum legibus interdicta, & colenda ea deligit, quæ omnium calculo condemnata sunt.

Nam Solon quidem & Lycurgus optimas Græcis leges condidisse dicuntur. Et antiquior utroq; Moses quidem fuit: hi autem multo posterioribus temporibus uixêre. Nunquid autem, dic obsecro, quum per mandatum Mose manifestè prohibeatur, non esse occidendum, neque alienis nuptijs insidiandum, condemnenturq; furtum, periuria, & falsa testimonia, & decernantur delinquentibus pœnæ, non uidebuntur hæc suis legislatoribus bene habere? nónne deprehendentur hi similibus sermonibus usi. Itaque quod ea, quæ scripsit Moses, absona uideantur Soloni & Lycurgo, doceat uel obiter: nobis enim sufficit illius condemnari calculis eos, quos admiratur. Si autem conueniunt interdum cum Mosaicis illorum præcepta, multumq; probantur, quando cum Hebræorum legibus conferuntur, quomodo non sentit, quod nostros progenitores cũ suis, conuicijs afficiat? Sed quod per uniuersum orbem familiariter obseruata sint Mosaica, & quod dicit quia nulli displiceant, num idcirco obliteranda erant? imò quo pacto non magis admiranda, quæ omnium suffragijs honesta censentur? Doceat item quas res magis laus sequitur. Nónne rectius ea habere quis adstipulabitur quę omnibus placent, & quibus bene agitur, quàm quæ paucis, & fortasis ne uni quidem? opinor autem, quod ea quæ omnibus. Ita autem se habent Mosaica præcepta. Deinde quomodo per illa ipsa Mosen extremis criminationibus subijciet, per quæ ualdè admirabilis est?

Ex Græcorum legibus Mosaica legis probatur.

Si autem id quod Moses prius dixit, placetq; omnibus, uult ita obscurare, ut ne laudare quidẽ ea deceat. Dixerim sanè, quod & multis alijs, non obscuri nominis, eadem quis cum illo sentire uolens, meritò obiecerit. Primi quidam artium & scientiarum inuentores fuerunt in his quæ ad hanc uitam pertinent: & hi quidem textoriam alij ærariam, alij coriariam, & cum his medicam, aliaq; multa necessaria à multis excogitarunt. Igitur quum hæc omnibus placeant, & necessariò curentur, & porrò seruantur, laudibus ne & admiratione priuabimus inuentores? minime hoc fiat. Hoc em̃ plus laudis conciliare debet eis quod industria illorum inuenta celebrantur ab omnibus. At impersuabilis & audax illle non solum diuina accusat præcepta, sed & aliud quiddam adijcit ac dicit.

IVLIANVS.

Verum ille cũ blasphemiã in deũ dicit: Nõ adorabis deos alienos: Deus enim est zelotes, inquit. Et alibi iterũ: Deus noster ignis est consumens. Insuper homo zelotes & inuidus, reprehensione tibi dignus uidetur. Laudas autem, si zelotypus dicatur deus? quamuis quomodo rationabile, rem tã manifestã falsè obijcere deo? Nam si zelotypus, inuito illo omnes dij adorantur: & omnes cęteræ gentes deos adorant. Et quomodo non repressit zelans & nolens adorari alios, sed seipsum? Nunquid non tam potẽs fuit? uel nunquid principio uoluit adorare alios deos? Sed primum quidem, quod nõ potuerit dicere, impium fuerit, secundum uerò cum nostris operibus consentit. Desinite ab hoc deliramento, & hanc blasphemiam ne in uos ipsos prouocate.

CYRILLVS.

Fingit quidem religionem erga deum, ne absque causa uideatur diuinæ scripturæ sermonibus incubuisse. Turpissimum enim esse dicit ac stultum, nec pœna carituru, deum, appellare zelotẽ. Audiat igitur, quod deus quidem est ab omni passione alienus, solidus & immobilis semper in suis bonis, neq; immutari potest eius duratio. Theologi enim affectiones quæ in singulis operibus eius interpretari uolentes, nostris ac humanis utuntur uocibus, quandoquidem aliter loqui nõ possunt. Nam zelotypia quidem & ira, et quęcunq; his æqualia sunt, in humanis cogitationibus affectiones ostendunt. Vincit enim animæ cuiusuis natura, quod infirmũ: & quod facile offendere solet expugnat. Quod si & de deo dicantur, tunc admodũ decenter, uerisimiliter quę cũ natura ineffabili agendũ, infirmitatibusq; nostris inaccessam eam sentiendum, & ita nullo modo impie agitur. Quãdo igitur deus nominat zelotes, intelliges, quod inter ualdè exosa sit id quod ab eo factũ ad fœdiora facile fertur. Oportet em̃ cõfirmari, & indiuulsa perseuerante q; erga ipsum syncerítate manere: etem̃ uelle diuerti, & ad ea quæ nõ fas est, esset uirorũ non bonorũ, imò gloriæ contra deũ intollerabilẽ præ se ferret contumeliã. Quapropter dicere quis illis qui unum & naturalem Deum deho norant, & alijs se inclinant, falso cognominatis Dijs, & his qui omnino Dij non sunt, tale quid dictum per unum sanctorum prophetarum, ad eos qui ex sanguine Israël: Quod delictum inuenerunt patres uestri in me? quia discesserunt longe à me, & ambulauerunt post uanitatem, & uani facti sunt. Oportet enim rebellem, & deficientem à uero Deo, prius causam referre, quare cultum illum abhorreat, ut occasionem iustam deficiendi habeat: qui autem nihil habet quod causetur, & deinde uult hoc facere, amatq; maxime abominabilia, quomodo non iuste puniretur? Vel enim ipse seipso melior erit qui patitur, uel certè in alios mittet utilitatem. Cauebũt enim nõ præstãtioribus causis periculo implicari et obnoxij

Hier.

noxij fieri, si propter illas puniri odiosum est. Oportebat igitur uniuersorum opificem quum bonus sit, non simpliciter permittere quibusdam abscedere à se, sed potius ignauiam & dissolutionem ad defectionem metu reprimere. Et propterea Deus zelotes & ignis consumens per Mosen nominatus est sermones. Iam quod à Deo deficere periculosum, imò mortiferum est, absque labore uidebimus, rem ita considerantes. Nihil enim cõferendum censeo cum certa cognitione, & subtili ac exacta contemplatione Dei, non pecuniarum substantiam, non mundanum splendorem, non dignitatum gloriam, non sapientiæ terrenæ, et animalis et diabolicę existimationem. Proinde dominus per Hieremię uocẽ dixit: Ne glorietur sapiens in sapientia sua, & ne glorietur potens in potentia, & ne glorietur in diuitijs suis: sed in hoc glorietur, quia gloriatur, quia intelligit, & scit, quod ego sum dominus. Dixit autem & ipse saluator ad cœlestem patrem ac Deum: Hęc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Igitur optima gloriatio erit Dei cognitio.

Deum esse zelotem, & ignẽ consumentem.

Hier. 9

Ioan. 17.

Quod autem recte hæc habeant, etiam Grę-
corum eloquentibus uidetur. Vnde Alexander
Aristotelis amator, in sermone de particularium
prouidentia: Attamen oportet uerum dicere, in-
quit, de ipsa erga Deum pietate. Maximum e-
nim est & perfectissimum bonum, omninoq; be-
ata uita. Hęc enim existere in contemplatione o-
stenditur, contemplatioq; in cognitione optimo-
rum: Deus iam confessione omnium optimus
est. Hæc igitur quum ita se habeant, utique in co-
gnitione diuinorum beatitudo sita erit. Itaque, ut
recte dixi, nihil est splendidius cognitione dei, ue-
ræ sapientiæ amatoribus. Non sinit autem illa
falsis dijs, addictum esse. Et quæ lux, uel quæ
ueritas, si ignoretur id, quod uerè est, & desit di-
uina gloria? Iam quomodo nihil ad utilitatem
conduceret, homines scire, quod res hæc offen-
dat Deum, qui omnes homines uult saluos fieri,
& ad agnitionem ueritatis uenire? Quemadmo-
dum autem dicimus grauem omni homini, ac to-
leratu difficilem oculorum excęcationem: iucun-
dissimum autem & desideratissimum, ualere ocu
lis: ita abhorrendum et fugiendum est, idq; meri-
tò, non posse uidere diuina, & lumine priuari mẽ-
tis, quod cordis oculum illustrat. Dei contempla
tio possessio est, & salutaris, & omnis boni nobis
radix ac generatio. Quid autem? dic obsecro, uel
le uiuere sub lege, quis non concederet esse inter
meliora, quàm absque & sine lege uitam agere?
imò omnibus manifestum est, esse melius. Quan
do igitur impij, dum adorare uolunt eos, qui
non sunt Dij, necessariò & à iugo et à sancta ui-
ta aberrant: quomodo quis non laudauerit uni-
uersorum saluatorem Deum, homines ab huiusce-
modi affectionis causa abducentem? Sed for-
tasse impegit in hoc, quod Deus rebelles pœnis
subijcit, & ijs qui misere pereunt modum quen-
dam ponit, interludens accessum ad impietatem,

1. Tim. 2

A dum se dicit esse zelotem. Arguemus igitur etiã eos qui in terreni regni solijs confidunt, si quando audientes milites suos à sua beneuolentia deficere, et aduersis Barbaris se iungere, indignãtur. Vbi autẽ milites suos spectant inter hostes uersari, abiecto scuto negligẽtes, dum labore opus, minime indignentur: ita si ex caula auferantur pecudes quędã, et ferocissimi lupi inuadant, pastor torpescat: patiatur autem & agricola, si horti eius lædantur. Laborent item ignauia parentes charissimi, filijs ipsorum in turpitudinem prolapsis. Sic et dominus insensatus uidens fidelissimos ministros despicere suam beneuolentiam, et uelle sentire cum his, qui maxime sibi aduersantur, conniueat. An nõ quis dixerit hanc summæ stultitiæ
B manifestissimam demonstrationem? Porrò quomodo neglexisset Deus suos, quum graui damno afficerentur? Oportebat utiq; timore quasi frenis quibusdam ad uiam rectam deflectere. Tale quid dam ad ipsum dicit etiam diuinus Dauid: In chamo et freno maxillas eorum constringes, qui non approximant ad te.

Psal. 31

Interroganti autem mihi & hoc dicat: Nunquid quos dicit, & putat esse deos, expostulaturos fateatur, imò et indignaturos, si qui sub ipsis sunt, impellantur ut uelint prudentissime se ad meliora conuertere, & ut sub Deo uero sint, christianam religionem eligere? nónne et ad hoc dicit, quod non curant? Itaque siquidem hoc multum eis probatur, quur frustra increpat eos, qui à
C Græcorum errore ad ueritatem transeunt? quare non eadem cum dijs suis sentit? Etenim siquidem illi bene faciant, qui impulsi, peiora sensit ipse uel fortasis etiam increpat negligentes id, quod suos deos decet. Quod si ipse rectè senserit indignando & contristando, quomodo non uere dicitur, quod meliorem sententiam sortitus sit, & sapientissimis dijs quodammodo uideatur melior? Iam si & hoc illos offendit, ergo æmulatio & in ipsis intelligetur. Igitur quomodo non stultum contra Mose scripta clamare, dum dicit, non debere indignari Deum, si qui ex suis subditis leues, & facile desciscunt, & relicta Dei scientia uiuifica incidunt in perditionis barathrum?
Iam quare non prohibuit, inquit? quamuis quo-
D modo non abarcet à malo, & iram minando, & uindictam intentando, ignemque se esse dicendo, ac timore ignauiam comprimendo? Verum, inquit, melius erat ex necessitate, & uiolentia. At ubi humanæ mentis libertas, & ad id, quod placet permissio? uirtus enim res est non seruilis, & sub Domino, sicut & ipsi dicunt Græcorum sapientes, ut & sequantur bonos meritæ laudes, & ijs qui tales non sunt, supplicia iuste infligantur. Licebat enim bene sentire, si rectè operari uoluissent: lapsi nunc in peiora, perierunt. Addit autem & dicit:

Felicitas consistit in contemplatione dei.

IVLIANVS.

Si enim nullum uult adorari, quapropter nothum hunc filium adoratis? & quem ille suum

suum necꝙ putauit, necꝙ unquam censuit, A id quod facile demonstrabo. Vos autē nescio unde suppositititium illi additis?

CYRILLVS.

Igitur prohibet quidem alienos deos adorare, qui solus naturalis & uerus uniuersorum opifex est ac dominus. Eius autem solius sunt, quæ Deo debentur. Quod autem nothum & suppositititium filium nominat, nescio quid dicit, imò contra Deum pugnat, & procacem, ac infrenem sermonem contra summa dei sacramenta laxat, facileꝙ demonstraturum se dicta sua inquit, mentiendi latam uiam incedens. Nam quod non nothum necꝙ suppositititium filium sanctissimo Deo subornemus, confiteamur autem quod progredi B atur ex ipso secundum naturam proprium eius Verbū deus, ubi tempus postularit, sermones nostros in hoc acuētes absꝙ labore demōstrabimus.

Adiungens autem se Platonicis sermonibus, & maioris faciens diuinis literis ea quæ ab illo cō scripta, iterum nos accusat, dicens: Discedentes à Græcorum loquacitate, ad ueritatis sermones cōcessimus, & naturalem ac uerum deum cognouimus, quamuis Moses minus quàm oportebat, inquit, diuina laudarit: Nam zeloten & grauiter irascentem nominat: licet mansuetissimus & ipsa met bonitas sit. Verum de his quidem satis: prolixiore enim nobis de istis sermone est opus, & quam sæpissime: sed quoniam conuicia amat, & C sermonibus audax est, age uideamus, quid nam aliud cum his excogitat, quod cum Christiana religione pugnat. Dicit enim.

IVLIANVS.

Adhæc deus nō uidetur ægreferre, necꝙ indignari, necꝙ irasci, necꝙ iurare, necꝙ in utranꝙ partē statim propendere, necꝙ mutabilis esse, sicut Moses de Phinees inquit: Si quis uestrū legit Numeros, scit, quod dico: nā postꝙ eū qui initiatus erat Beelphegor, cū muliere quæ illi suaserat, turpi & acerbissimo dolore occidit: Per uterū, inquit, mulierem percussit: introducitur deus, dicens: D Phinees filius Eleazari, filius Aaron sacerdotis, sedauit furorem meum, a filijs Israel, quia zelando zelatus est illos, & non consumpsi filios Israel in zelo meo. Quid leuius hac causa, propter quā deus iratus nō uere, ab eo qui hæc scripsit fingitur? Quid itē absurdius si decem, si quindecim: ponamus aūt & centum, nō em̄ mille dicēt: ponamus autem nos etiam. tot ausos esse aliquid contra leges a deo ordinatas præuaricari: oportebat ne propter mille sexcenta milia perdi? & mihi per omnia melius uidetur cum tot millibus uiris optimis etiam unum faci- noro sum seruari, quam cum uno tot millia pessundari. Postea illis longos attexit sermones, dicens: Non oportet deum cœli ac terræ factorem, tam sæua ira excandescere, quod sæpe uoluerit totum genus absumere. Nam quum unius heroum, inquit, & ignobilis dæmonis ira, intollerabilis sit, integris ciuitatibus ac regionibus, quis subsiste ret exacerbato & irascente tanto deo dęmonibus, uel angelis, uel etiā hominibus?

CYRILLVS.

Opinatur quidem, ut dixi, summam & incorruptibilem naturam, & affectiones in singulis rebus non multum differre à nostris actionibus. Dicantur ergo, si placet, etiam humano more tales esse, & non aliæ, quales in nobsipsis sunt, nominataꝙ in Deo sit ira, sortassis & exæstuatio acerba, impotensꝙ motus cordis accidere illi putetur: ut quum dicitur Zelotes, & eadem ferre quæ homines, & inuidentiæ flammis comprehendi non dedignetur. Atqui ita sentire hominis esset stupidi ac attoniti, ignorantisꝙ prorsus, quid diuinæ proprium sit naturæ. Excelsa enim est & super omnia, non locali eminentia, sed naturæ præstantia, & incomparabili excellentia. Iuxta istum modum, opinor, transilit omnes nostras causas, & extra omnem affectionem intelligitur, & submittentibus quidem tractabilem iugo ipsius ceruicem, summa honorum dispensat fastigia: cæterum cor durum & siccum habentibus minores quàm oportet pœnas infert. Non enim dicimus in æquali honore habendos bonos & malos, sed neque nimia patientia eos qui uelint deficere, fouendos, ut ad quodlibet, & ad quæ fas non est, sine reprehentione abeant, quasi transilientes ab eo, & his in quibus beatius erat immorari, dicto uale, rapi ad deteriora. Vbi enim omnino bonus omnium opifex, nisi prouiderit creaturis suis, & eos reuerentia erga bonum inferiores, adiutorio ualidiores efficiat: eos autem qui sacra præcepta prophanant et minoris faciunt, modestiores reddat, timorisꝙ catena attrahat, optima castigationum subsidia addens. Quē enim diligit dominus, erudit, flagellatꝙ omnem filium quem suscepit. Heb. 12

Quando igitur definit contra præuaricatores quosdam pœnam, tunc à nobis irasci dicitur, quamuis iracundiæ affectionem ferre nequeat: quando quosdam bonos à familiaritate erga se abstrahi non uult, nec patitur, ut eos qui non sunt dij, adorent, æmulari ipsum dicimus, uerbo nobis familiari rem significantes, & uirtutem amoris qui in illo est, aliter enunciare non ualentes. Non enim exultat, si qui pereant: uult autem magis sibi subditos, uirtutum dignitatibus fieri conspicuos, imò etiam omnes qui super terram sunt. Quod autem et iurare dicitur quibusdam, improperetur hoc his qui credere noluerūt, adeò, ut & iuramento fuerit opus: iurat autem per suā Irasci et mirari dei. Iurat deus.

per ſuam gloriam: Leuabo enim, inquit, in cœlũ manum meam, & iuro dextera mea. Et iterum: Per memetipſum iuro, dicit dominus. Non enim iurare poterat per alterum quempiam, quaſi ſuperiorem & excellentem, ſuaq; gloria ſuperiorẽ. Ad fidem ſanctorum quempiam inducit, quod promiſſa euentura ſunt, & cum iuramento nonnunquã loquitur ei. Mens enim eius eſt, ut adoratores proprios dirigat omnibus modis in firmitate fidei.

:Deut.3 Hier.22

Quoniam autem ſummam calumniam putat, quod interdum in manſuetiſſimum uniuerſorũ deum transferamus iram, age etiam hoc dicamus ei: Væ qui dicunt bonum malum, & malum bonum. Taxat enim inſipienter, quæ ſanè ſapiens omni modo debebat maximi facere. Eſt enim tardus ad iram uniuerſorum deus, hoc eſt, ut definiat delinquentibus congruas pœnas. Facillimus autem ad deponendam iram, & ad prompte miſerendum his, qui in ſuis delictis cõprehenduntur. Vitulum enim fecerat in eremo Iſraël, & oblitus erat miraculorum, quæ à deo in Aegypto facta. Succẽſuit ob hoc deus, idq; ualde meritò, dixitq; ad ſacrorum ducem Moſen: Vade ſtatim hinc, tranſi: inique enim egit populus tuus, quem eduxiſti ex terra Aegypti: egreſſi ſtatim ſunt de uia, quam mandaſti eis: fecerunt ſibi uitulum, & adorauerunt illum, ſacrificaueruntq; illi, & dixerũt: Hi ſunt dij tui Iſraël, qui eduxerũt te de terra Aegypti. Et nunc ſine me, & ſuccenſus ira in eos, exteram eos, & faciam te in gentem magnam. Oran te autem ſapientiſſimo Moyſe, ut his qui peccauerant, ueniam condonaret: Propiciatus eſt, inquit, ut lucrifaceret populum ſuum. Quanquã uideat quis interdum reges terrenos furore quidem immodico percitos, in eos qui per inſipientiã ipſos offenderunt, nulliq; obſecranti cedentes, non ſortitis ſummos thronos, non exercituum ducibus, non alijs quibuſdam, ſumma dignitate conſpicuis aures præbent. At ille ſummus & maximus deus, unius iuſti preces admittit. Dicet aũt forſitan aduerſarius: Nunquid conſiderauit, & ſenſit ſero meliora, & tardum conſilium recepit, quam uis oportebat futurũ non ignorare, nec permittere ab initio, ut poſtea ab ira ceſſandũ eſſet? Quod autem diuerſum ſentire uolens, etiam progenitorum ſuorum non meminerit, facile uidere licet. Obliuiſcitur enim fortaſſis Homeri, qui de ſuis dijs dicit. Mutabiles autem etiam dij ipſi. Quod autem & ea in deo carpit, quæ ob nimiam ſuauitatem morum admirari decebat, manifeſtum & minime laborioſum, ſi quis diſpenſationẽ in his quæ acta ſunt, addiſcere uoluerit. Nam oportebat quidem eos qui nefaria perpetrarunt, declarari eos iudicij. Hac ratione & iraſci dicitur. Verũ erat neceſſarium præterea noſſe etiã nos, qui poſt Moſen, benignitatis quæ in deo eminentiam, & quantum uirtus ualeat apud illum, & quanta uis orationum ſanctorum. An non hæc bonam ſpẽ uitæ concedunt? Etenim quod unius iuſti preces deus admittit, magna interdum & ob grauia deli

Eſa.5

Exod.32

Interdum con ium dei.

A

B

C

D

cta condemnata multitudine, quomodo non omnes gaudere oportet? quamuis ſuis capitibus humanis infirmitatibus implicitis, ob ſacras leges offenſas, ſupplicium imminens uideant. Sufficient enim & ipſis unius iuſti preces in ſubſidium.

Quoniam autem blaſphemiæ contra deum à zelante Phinees occaſionem rapuit, age hiſtoriã curſim attingentes, & eorum qui in ſacris libris ſermonum menſionem facientes, temerè illũ nugatum eſſe etiam in hoc arguemus. Scriptum eſt autem ſic in Numeris, qui liber Moſaicus eſt: Et moratus eſt Iſraël in Satijn, & prophanatus eſt populus ſcortando cum filiabus Moab, & uocauerunt illos ad ſacrificia idolorum ſuorum, & comedit populus ſacrificia illarum, & initiatus eſt Iſraël Beelphegor, & ſuccenſuit dominus furore Iſraëli. Nunquid paruum delictum, & non ſufficiebat ad offendendum & exaſperandum naturã illam uirtutis ſtudioſiſſimam? Quæ miracula tam excellentia, quum delinqueret Aegyptus, præter miſſa ſunt, deo omnipotente naturam etiam excitante, ut ab intolerabili ſeruitute Iſraëlem liberaret? & mox peſſimarum mulierculariim formoſitate ad illicitas uoluptates dementiſſime rapiebãtur, adq; eam dementiam illorum mens peruenit ut idolum quod apud illos colebatur, adorare uoluerint, abiecta omni in deum uerum & naturalem reuerentia. Quoniam autem conſectaneum erat, malum iſtud conſuetudinem pariturum, & totum depaſturum genus. Quod enim cœperat in paucos, robur habiturum erat non multo poſt in omnibus. Vnde pauci apoſtatæ amicorum manibus ceciderunt, ut per timorem utiliter aſperaſieret, quæ plana erat ad fœditatem uia. Tunc etiam Phinees, quoniam affinis quidam impudenter cum alienigena muliere rẽ habebat, & id manifeſte, ſumpto pugione ambos peremit, trãsfoſſis ſimul ſcortatore & ſcorto. Hic oro uide miſericordem deum, qui ſæpius ut occaſio manſuetudinis ſit, aſperitatem amplectitur. Phinees enim, inquit, filius Eleazar filij Aaron ſacerdotis, ſedauit furorem meum à filijs Iſraël, dum ego zelo zelũ meum in ipſis, & non cõſumpſi filios Iſraël in zelo meo, ſic dicens: Ecce ego do ipſi et ſemini eius poſt ipſum, teſtamentum ſacerdotis ſempiternũ, eo quod zelatus eſt deo ſuo, & placatus eſt pro filijs Iſraël. Nam quoniam, inquit, pro affectu, quaſi meo zelo aſſumpto, nefaria perpetrantibus manum immiſit, ceſſauit deus ab ira, & præterea honoribus ipſum proſequutus eſt. Placatus enim eſt, inquit, pro filijs Iſraël. At ille non intelligens quæ optima uel uera, leuem eſſe cauſam inquit, propter quã placatus ſit deus, ne exaſperaretur ira eius in talia delinquentes. Quomodo nõ præmulta imperitia, in ſenſum uilem & corruptum fertur, perturbare moliẽs ea quæ ipſum omni potius admiratione uenerari oportebat? Nam quoniam deus uidit Phinees, religioſo et ſyncero zelo armatũ, rependere ultionẽ his qui cultũ ſuũ cõſpurcabãt, oblectatus facinore, dimiſit alijs ea propter quę iuſtè pœnã extremã illos ferre oportebat

Num.25

Zelus Phinees deo probatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Enimuero diuina & ſumma natura ſemper odit peccatorem, & turbatum iniuſtitia cor, ſenſumq; muliebrem, & ad degenerationem ac deſectionem à bonis propenſum: oblectatur autem in his qui firmi ſunt, & recte incedere ſolent, cauentq; ne in utranque partem cadant, ſed mente proficiente firmiter in pietate erga ipſum maneant, ſæpiſſimeq; propter unum talem, innumeræ multitudini, & interdum haud mediocriter condemnatæ, miſericordiam largitur. Vnde & quũ omnis Hieruſalem olim non uulgaribus culpis obnoxia, & adhortaretur in hoc pia prophetæ mens, certe iterum iuſtus iudex uoluit animaduertere in eos, qui ſectari ſolebant, idq; alacriter, quæcunque lex damnabat. Quoniam autem pro illa preces faciebat propheta Hieremias, audiebat ſtatim dicentem: Circumite in uijs Hieruſalem, & quærite in plateis eius, ſi inueniatis uirum, ſi ſit faciens iudicium, & diligens fidem, & propitius ero ei, dicit dominus. Vide igitur, quomodo unum pro multis compenſandum recipiat deus, & populoſam ciuitatem cum uno iuſto & bono potius ſeruet, quàm unum iuſtum cum multis impijs perdat. Igitur quum tunc quidam omnino declinaſſent, ruptoq; obedientię freno perijſſent, quomodo non erat gerenda cura eorum, qui talia patiebantur, & parua quadam pœna intentata, aliorum remorari decebat impetum, timoreq; ad meliora firmari ac roborari? Nunquid iniuſte agebat deus, omnis iuſtitiæ uel quur hæc abſurde facere conſideratur? imò quomodo non eſt periculoſum ipſius arguere iudicia?

Hiere. 5

Vnde Porphyrius ipſius in libro ad Nemertium dicit: Atque adeò ſermo qui iuſtitiæ doctor deo fieri audet, refertus eſſe ſumma iniuſtitia comperitur. Propterea ſancta & irreprehenſibilis penitus eſt ſententia, quę iuxta ueritatem dei eſſe intellígitur: & aliter ſentire, mentis corruptæ morbus eſt & crimen. Cæterum quoniam noſtris ſermonibus aduerſarius eſt, audiat iterum Porphyrium ſic ſcribentem: Non ſolum autem ad utilitatem uniuerſi, & ad plenam conſonantiam ac decorem eius, aliud alij coaptat particulare tempus. Quin & curator eſt omnium, & ſaluator & medicus. Nónne & homínibus medicis, iuxta data illis ab ipſo ſcientiam prouidis, monſtrauit quæ uniuerſo euentura ſint: nempe alias quidem partes oſtendit ſecandas, alias uerò urendas, alias autem diſtrahendas, alias uerò corrumpendas, ut cõſiſtat ſalus totius. Nónne & matres ac nutrices aſſiſtentes, quamuis ſciant medicũ hoc facere propter ſalutem totius corporis, eiulant ſæpe & luctuoſe lachrymantur, pater autem prudens aſſiſtens adhortatur, & ad eiulantis utilitatem adaptat fomentum? Deus autem ad curã uniuerſi adhibuit, ut moriendum ſit, ut unus ab alijs abeat, ſicut digitus à toto pede ad utilitatem totius corporis: nam ſi poſſemus diuinam rationem inueſtigare, ſciremus utique omnino, quomodo ad bonũ, alia quidem initio eſſe prohibet, alia autem prædicit fore damnoſa, alijs autem pro pietatis premio mortem donãrit.

Vide diuinam prouidentiam in rebus omnibus.

Quamuis ante illum Porphyrius cum eius opinione multis ſermonibus pugnaſſe uideatur, et ad oſtendendum quæ ſenſerit ac ſcripſerit, arbitror hæc ſuffectura: adijciam tamen & alterum illius dictum, quod ſic habet: Chryſippus autem Socratem ſequens, in his quæ fiunt, nolebat dici, Quis nouit? ſed, Omnino melius erat, alioquí præſcriberetur diſpenſatio melior quàm diuina. Omnino quæ fiunt quod ſic melius habent ut habent, cenſendum. Etenim quum tu ſortitus prouinciam quãdam principatus humani à rege, obedias q; ad utilitatem reipub. legibus. Alioquí legibus reſpub. non ſeruaretur, quàm ut alíj quidem magiſtratum gerant, alíj uero priuate uiuant, atque occidantur, neque omnes in uita ſeruentur, quia neq; omnibus hoc prodeſt. Ei autem qui tãtum adminiſtrat mundum, non permittemus ſua abſque reprehenſione moderari, quod bene habeant omnia, ut ab ipſo iuſte arbitrata ſunt, & ea quæ per mortes & mutationes, & per ætatum incertitudines fiũt? Quare igitur impie agit, & diuina iudicia impudenter inuadit, ac definit iniquã eſſe ſubſtantiã, quæ omnia ſancte libra t, clamatq; contra iram, quæ optimarum rerum contemptores in melius transformat, et uacillantes facit infirmiter conſiſtant. Permittamus ut medico, ſicut dicit tui falſi cultus pater, ad ſalutem totius corporis paruam quãdam particulam abſcindi: permitte ut iudici ſubditos gubernare in republica bonis legibus inſtituta, ſi tollantur è medio improbi. Non enim, ſicut iam prædixi, boni cum malis perierunt, ſed cum uno bono potius, nempe Phinees, multa & innumera multitudo ſeruata eſt. Phineesq; honorem accepit, non quod graui uulnere mulierculam transfodit, ſed quod prudenter pro deo zelum amplexatus feruide cõtra apoſtatas ſe armauit.

Dicendum, ut illius erat mos, quis nouit, si putasset.

Quare Phin honoricus?

Fortaſſis abſonum uidetur Iuliano, quod apoſtatæ ſupplicia luere debeant: bene enim in illorũ numero ſeipſum eſſe nouit, eo quod non ſit extra pœnam ſummam abiecto ſcuto, & reipſa habitus à uirtute alienus ac transfuga, & in uia errorum in impietatis barathrum inuolutus. Opinatur autem fortaſſis quod poſſit contra deum legem ferre, & ut ſibí placet, diuinorum iudiciorum uim auferre. Omnibus enim modis contra diuinam ſcripturam mentiens, interim dicit ſacrorum ducem Moſen, populum magis dirigere, quàm ueros ſermones facere, quos neque recte habere, neque ſibi ſimiles factos ait. Interim & Eſram iuxta ſuam ſententiam afferre quædam contendit. Eſt item & ille conatus eius perquàm durus: uellicat enim iuſtitiam erga deum, ut bona occaſione uideatur dicere non bene factos ſermones, qui de illo. Quin & contra ſacras literas turpia uerba effundit: ſed non proſperabitur doloſus uenator, ſicut ſcriptum eſt. Non enim mentem eius ignoramus, qui mentem habemus Chriſti, ſicut dicit ſapientiſſimus Paulus. Quod autem & in ſummam peruenerit impietatem, manifeſtum iterum

rum erit ex his. Dicit enim:

IVLIANVS.

Dignum est ut conferatur ipse cum Lycurgi mansuetudine, & Solonis patientia, uel Romanorum in eos qui iniuria se affecerant, æquitate ac benignitate.

CYRILLVS.

Porrò, quomodo non reuerítus est audax ille, deum summum per comparationẽ, hominibus opponere, imò dicere, quod neque hominibus sit melior cœli ac terræ conditor: omniumq; opificem sapientiam, hominum sapientia inferiorẽ esse contendit, nostramq; sequi bonitatem eum qui omnibus cum substantia, quicquid sunt tribuit. Ab illo enim omnis intelligentia, omnisq; uirtutis modus. Quin & desiderium bonorum, naturæ insitum est ab omnium opifice. Manifestissime igitur malignus, osorq; dei spiritus per illum est loquutus: et fortasse nihil absurdi erit si quis assimilare uelit eum draconi malorũ principi, hoc est serpenti qui in paradiso erat. Voces enim nõ tam ab illo fuerunt, quàm eius qui per illum quodammodo loquutus est. Verum ille quidem unã & solam decepit mulierculam, hic autem maliciæ illius imitator optimus, totum orbem corrumpere tentat, cornu in excelsum tollens, & iustitiam contra deum loquens, sicut scriptum est.

Quoniam autem mansuetissimos homines fuisse dicit Solonem & Lycurgum, tribuitq; eis & patientiam, necessariò nunc & nos de illis dicimus. Nam Solon quidem apud Athenienses, Lycurgus uerò apud Lacedæmonios fuere legislatores. An non ciuitatibus uel regionibus utilitatem quandam præbentes, uel ponentes apud singulos leges, permiserũt dicere, pœnas debere luere, in turpibus causis deprehensos: nónne insontes pronunciarunt eos qui uolunt honeste, & iuxta leges uiuere: nónne singulis delictis congrua supplicia decernentes, modestam uitam persuaserunt magnis & paruis, ornatosq; & iustitiæ studiosos reddiderunt ciues? Nã si illis horum non magna cura fuerit, fateatur, & quiescã. Quæ emꝫ uirtus legislatoris maxime utilia negligẽtis? Si autem summæ curæ eis fuit prohibere mala & increpare improbos mores: nõ enim aliter ignauia eorum qui optimam uitam negligunt, uinci potest: an non uel huius rei gratia mansueti ac pacientes dicentur? Quamuis ipsi uolentes Draconis leges ratas, quas de homicidijs tulit, laudant, opinor, & nullo modo improbant. Soluere enim illas licitũ erat seruariq; & durare præcipiebant. At si me oportet etiam quippiam de legislatoribus illis dicere. Sunt sanè mansueti ac patientes. Nõ iturautẽ inficias opinor, quod & flagicia oderint. Vnde quãuis interdũ grauia supplicia cõtra flagicioſos, & sceleſtos, ac eos quibus præuaricatorũ uita placet, decreuerint: nemo tamen dixerit eos, quasi iræ obnoxios hoc uoluisse, sed potius ut iustos præsides, magno scelerum odio mala condemnasse, ut ad bona dirigant, & ab his quæ prodesse solent, id quod lædit, separent. Sic autem ignauiter uiuere uolentibus, timorem ut curam utilissimam, & pœnam quasi baculum quendam, adhibent. Cæterum quisquis cogitauerit quid legislatores spectarint, & quomodo affecti fuerint, non mentietur si dixerit, gratissimum eis esse, maximiq; fieri, si absque reprehensione uiuatur: quando autem uidentur arguere opera impia, non aberrabit si irasci dicat. Ex legum enim qualitate, quæ affectiones in legislatorum animabus scriptæ quodammodo sint, absque molestia uidere licet. Proinde pœnas intentare malis, indecenterq; agentibus, suspicionem quandam iræ continet in se, etiamsi nihil iracundiæ sit in legislatoribus. Ita & de deo intelligas: imò & ualde exaltatus est ab his nostris affectionibus, et omne quod factum est transcendit.

Legislatoris scopus.

Legislatores puniendo non irascuntur.

Igitur uir optime, siquis Solonis & Lycurgi leges, adiecerit & Draconis uiolare uoluerit, pedem luto immittet, ut dicitur, feretq; modis omnibus pœnam aduersus præuaricatores decretam. At qui diuinum mandatum neglexerit, si quæratur iudicium, non patietur in iudicio pœna. Propterea deo dicente: Dominum deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. & ad hæc: Non sint tibi dij alij præter me. quomodo non meruerunt mortem initiati Beelphegor, & obscœnis fœdarum mulierum uoluptatibus defectores facti?

Opinor autem & illud dicendum: Nam Solon & Lycurgus quidem, quos ille eximios legislatores fuisse dicit, utique curam habuerunt, ut legem ferrent Græcis, quo cultu, & quibus sacrificijs deos suos uenerari debuerint: id quod uerum, nec aliter se habere arbitror. Hinc enim fiebat, ut in crimine deprehensi extremis pœnis cõdemnarentur. Quid igitur dicemus de legibus contra sacrilegos, utpote deos contumelia afficientes? Quando igitur quis secum expendit animo, nullo modo tolerare oportere peccari in deos, addo & immundos dæmones: quomodo nõ euidenter iniuria afficit qui dicit pœnam non esse intentandam his qui nefario cultu deum contumelijs aspergunt?

Quin & Pythium dæmonem uaticinantem, hoc est Apollinem ex tripode ferunt respondisse, oraculumq; de Socrate dedisse, quod sapientissimus esset uirorum omnium, admirabilisq; apud Græcos uir, sed uinctus est, ac cicutæ potione ex hac migrauit uita. Crimen autem quod objiciebant accusatores, erat hoc, quod ad deos qui apud Græcos erant, noua dæmonia inferret. Iam quomodo non oportet magis uniuersorum deũ honore suo spoliantes, & pro cultu illius uolentes debere Beelphegor subdi, adorantesq; præter illum alios, etiamsi non Socratis cicuta fortassis, sed alio modo ferre pœnam, quæ neque ab ipsis Græcorum legibus, hoc est, eorum qui tulerunt eas, Solonis inquam & Lycurgi, anteq; illos Draconis absona sit. Igitur quamuis mansue-

Socratis mors.

ti fuerint illi, ac longanimes qui leges ponere debebant, non propterea minus erant patientes ac mansueti, quum punirent malos. Porrò quoniam & Romanos inquit bonos fuisse, & uindictæ immemores, ergo eos qui se offenderant, quomodo ignorat delicta in homines, ab his quæ in deū, longe inferiora? Non enim par fuerit, peccare in eum, qui est super omnem naturam, & offendere eos qui super terram. Quippe quanto nobis superior est, tanto & crimen quod in eum, alia magis excedit. Comitabitur autem unumquenque pro sua portione congrua pœna. Quod autem manifeste & absque dubio, ea natura nostris affectionibus non subiecta, imò nulli quod offendere queat, ea unquam, quæ super omnem mentem est, iræ uim ferat, & ad iram motibus extimuletur, aniles quosdam, & summa impietate fœtidos sermones iterum effutit, ac inquit.

IVLIANVS.

Quando autem causa nostra potior sit quam illorum, & ex his considerate. Imitari iubēt nos philosophi pro uiribus deum, esse autem hanc imitationem in contemplatione rerum. Quod autem absque perturbatione ac passione fiat, manifestum est, etiam si ego non dicam. Quanto enim magis alieni ab affectionibus fuerimus in rerum contemplatione constituti, tanto deo similiores efficimur. Quæ autem apud Hebræos laudatur imitatio? Ira & furor, & ferox æmulatio. Phinees enim, inquit, sedauit furorem meum a filijs Israel, dum zelo meo in illis zelor. Deus enim ut inuenit semel indignantem, ac condolentem, indignationem remisisse uidetur. Hæc & alia quædam id genus, deum fecisse dicit Moses non raro in scriptura.

CYRILLVS.

Itaque uir strenue, siquidem subiectum esse demonibus, hoc est desertoribus angelis, melius est quàm agere sub deo, & ab illo solo regi, uincantua. Si autem illud prijs pectoribus, & ueræ pietatis considerationibus horrendum: ad hæc, si omnem felicitatem conciliet, uereq; desideratissimū est, certò scire quid hoc quod uere est, & omnibus imperet, ex quo omne uirtutis genus prodit, et ad nos uenit, & quasi ex fonte scaturiunt omnia bona, cœlestiumq; munerum distributiones: quomodo non incomparabili interuallo, illorum nugis res Christianorum antecedunt, quę sancti cultus unguento fragrant: quāuis Græcorum mens in profundum erroris lutum descenderit, spemq; mendacium habeat secundum prophetæ uocem. Esa. 28

Operæprecium autem fuerit, uidere profunditatem mentis eius, quam ipse putat esse sapientissimam. Nam sapientes ordinasse dicit, deos oportere imitari prout uires capaces sunt: id quod nō *Imitari oportet deum quomodo.*

aliter recte fiet, nisi sola rerum contemplatione & impassibilitate. Impassibilitatē autem opinor dicit iræ carentiam, & alias quoque uirtutes, quas in corde possideri necessarium est, & deinde ita imitationem dei quæ pro uiribus exprimitur, & in hoc honestissimi artificij exercentur modo. Sane quod & ociosa mente, quæ mundanæ curæ renunciauit, utendum sit his qui ad ueram Dei cōtemplationem ire uolunt, dixerim ego, & quisquis mecum recte senserit. Adducit enim ad hoc uniuersorum dominus ac opifex, sic dicens: Vacate & cognoscite, quia ego sum dominus. Vnū autem & possessione dignum bonum, quod nos cum deo assimilare solet, extra iram esse positum, & non pati fluctus quos ira ciet, secundum quod possibile est: quod quum uerum sit, & fateantur omnes, necessarium iam apparet, intelligi debere deum non esse grauiter iracundum & crudelem, imò prorsus ab omni furore & ira liberatū. Psal. 45

Iam quomodo, dic obsecro, quum sapientissimus Moses, non unum quendam ex ignotis uel particularibus falsoq; agnominatis dijs, sed uniuersi opificem & artificem nominârit eum qui uere deus est, & substantialiter possidet gloriam domini super omnia, hic tamen nō est reueritus, dei Hebræorum imitationem dicere esse iram ac furorem, ac zelum: nec sentit quod deum humana pati ac nobis connumerari ponat, per quem, & in quo creata sunt omnia, Atqui diuina scriptura sermones illos de ipso ponit, non quod habeat natura ea, quæ dicuntur, sed ut eo quo nos modo intelligere ac dicere possumus. Vtens enim nostris nominibus, et particularium rerū uocibus, subtiles nobis imaginationes offert, & sublimiores uerbis cogitationes infert: atq; ita sæpenumero humanorum corporum particulas illi tribuit, abutens potius nostris rebus, sicq; ciuiliter ad subtilem contemplationē inducit. Igitur quemadmodum incorporeum, & quod est sine magnitudine, & sine quantitate, simplexq; ac incōpositum, meditans interdum cōponit, tanquā unaquaq; particula agnata sit ei, oblique significante oculo, quod deus omnia uideat & auribus quod omnia audiat, et manu, opificē efficaciam, pedibus uero, uiā latam & amplā, eorum quæ singulis fiunt: Ira & ira de deo quodammodo dicitur, & ex his nostris permittit intelligi, quasi esset possibile deum passionē ferre, subiecisset se eorū quæ fiunt qualitati. Nam deus quidē proprietate naturali impassibilis. Veruntamen non ob hanc causam excusatio foret, si quod sub manu & iugo negligeret officium, neq; sceptro subditis minus damnosa foret ad defectionem prosilitio. Perstringendū ēm hoc dixerim, & meritò per iudices. Etenim malis inutile est præside destitutos esse, quēadmodū sæpe licet pueris immorigeris uerbera prosunt. Quando igitur intentandæ sunt pœnæ, quas ira Dei exposcit, & postea intentantur, tunc & irasci dicitur, utētibus sanctis uoce nostra, ut intelligamus nos, quod siquidem possent diuinæ res humanis uerbis annuniciari, neutiq; furor ei tribueretur. *Oculi, aures, manus, pedes in deo.*

Oportebat

Oportebat igitur noſtræ cogitationis menſuram & linguæ imbecillitatẽ expendere. Tametſi quis dicere poſſet: Heus quid tu facis? argue Theologos, quod res diuinas minus quàm oportet de deo loqui conſueuerint. Itaque tuam accuſa naturam, quod cum diuinæ eminentiæ faſtigio contendere nequeat, & dominicam dignitatem ſequatur, non habens ſermones illi ſufficientes, ad manifeſtanda ea quæ ſupra mentem ſunt.

Interroganti item mihi & hoc dicat: Nunquid ſiquidem animus eſſet uiuendi manſuete & ſubmiſſe, cuius ne dei fieret imitator, ne à ſuo propoſito excidat? nunquid forte dicet, Martis homicidæ, iuxta Homeri ſermonem? qui & hominum peſſundator & mœnium deuaſtator, ſanguinarius, & inſanies homicida ab eodem dicitur, & præſens malum. Verum hunc quidem ſinamus, ſi uidetur. Probemus autem Palladem, quæ ſortem patrem habet, impudentem, & cynomyam quæ ſemper deos cum Eride committat. Procurabat enim & hac ratione bella, unde eam dæmonum pugnatiſſimam uocarunt. Honeſtant autem ſermonem de illa: non enim dicunt inſanire, ſicut illum mœnium deuaſtatorem inquam, ſed diſtribuere aiunt potius ea quæ ad bellum & prælium attinent prudenter ac conſiderate. Nihil autem eius cauſam iuuat, quod manſueta ſecum uideatur. An non hi qui in bello prælijs & audaciæ prudentiam coniungunt, & contra hoſtes inſurgunt, inferiores eſſe uolunt illorum manu? certe imperium maximi faciunt, etiamſi prudenter cum inimicis pugnent. Quamuis quomodo res non manifeſta eſt? opponentes enim ſe, & non abſque ira, tametſi prudenter hoc facere dicantur, quomodo manſuetudinis decor in illis integer & immaculatus manſerit? Quod autem admirabilis apud illos Pallas in eam puſillanimitatem peruenerit, ut & conſilij inops in utranque partem uacillârit, & quod ob eam rem etiam in Tragœdorum ſcenis rideatur, facile perſpiciemus. Euripides enim in Troadibus oppoſuiſſe illam ſe Neptuno inquit, & ſic dixiſſe ad eum de Trojanis: Prudenter agere uolo, & amarum reditum Achæorum exercitui immittere. Poſtea illum ad illam dixiſſe: Quur hinc inde in alios & alios mores profilis, odiſq; ualde & amas quoſuis ut ſors fert? Dixiſſe autem ad hæc Palladẽ: Neſcis quod contumelia me affecerunt, ac templa mea? Et ad hæc Neptunum: Scio, quãdo Aiax Caſſandram ui rapuit. Offenſam uerò illi reſpondiſſe: Neſcio Achiuorum alium, neque uſpiam auditum eſt: atque ita, ſiquidem triſte quid, is qui Caſſandram iniuria affecit, à Græcis paſſus eſſet, non contra totum exercitum exaſperata fuiſſet Pallas.

Pallas cynomya deorum.

Pallas prudenter egit.

Pallas inceps conſilij.

Vltra quo pacto arguit Phinees, ſi iuſtiſſima contra unum pœna, iram omnibus imminẽtem ſuſtulit? Verum dicis quod Poëtæ omnia hæc in ſcenis finxerint, quomodo & apud alios eloquentes extra ſcenas, hiſtoricus ſermo in precio eſt? Nam & in his quæ ad Palladem, & ad homicidam hominumq; uaſtatorem ac inſanientem pertinent, quædam narrantur. Quid Diana Apollinis ſoror, quum exhauſiſſet Oëneï diuitias, Aetolorumq; & Curetum rem, regionesq; ac ciuitates in peſſimo loco poſuiſſet, non uulgarem & paruam cauſam affert, quod Oëneus nõ ſacrificarit ſibi uineæ primitias, inde totum ferà negocium mouit. Verum ille conſanguineus eius, & æque promptus ad iram ob contemptum unius ſacerdotis, ab uno Atrei filio, nónne morbum malum in uniuerſum exercitum miſit? nónne mi ſere multi perierunt? Vtrum igitur ſi Græcorum quis imitetur deos, mãſuetus ne erit ac placidus, an iracundus, & grauiter ſuccenſens? Equidem ſecundum dixerim uerum. Si autem non ſic res habet, progrediatur & doceat, quomodo quis extra furorem & iram, mente quietus fiat, ſi Græcorum deos, quos hoc loco belligerantes & feroces facit, imitetur. Si autem Pallas Argiuis irata fuit, & Diana negligentem ſacrificare Oëneum puniuit: Pyræ autem mortuorum flagrarunt frequentes apud Græcos, quod captiua uirgo à tabernaculis Agamemnonis dimiſſa non fuerit, ſimulq; Chryſæ uittas dehoneſtârit, quomodo erat conſequens, initiatos Beelphegor, & uniuerſorum deum nefario conſilio offendentes, & uoluptatibus obſcœnis ac fœdis inſipientiſſime implicitos, apoſtotasq; factos, impune hoc facere, & non potius pœnas luere extremis detentos malis? Illis autem apponit:

IVLIANVS.

Quod autem deus non ſolum Hebræorum curam geſſerit, ſed curans omnes gentes, illis quidem nihil magnum dederit uel eximium, nobis autem longe plura, & excellentiora. conſiderate autem quid hinc. Nam & Aegyptij dicere poſſunt apud ſe numerari ſapientium non paucorum nomina, multosq; ſe habuiſſe ab Hermetis ſucceſſione. De Hermete inquã, qui tertio uenit in Aegyptum. Chaldæi autem & Aſſyrij eos qui ab Ano & Belo: Græci uero innumeros qui a Chirone, ex hoc enim omnes nati ſunt natura ſacerdotes & Theologici, id quod Hebræi ſua magnifacientes ſibi ſoli tribuunt.

CYRILLVS.

Poſt hæc taxat beatum Dauid & Sampſonem, quos neque in bellis fortiſſimos fuiſſe dicit, ſed inferiores robore multis Græcis & Aegyptijs, & intra Iudææ fines regni terminum eis fuiſſe. Igitur diligenter quæram, quali nam deo curæ fuiſſe gentes dicit, ut Hebræis quidem nihil eximium uel magnum ſit, Græcis uerò omnia maxima & eximia? Nunquid igitur eum qui per ſapientem Moſen teſtimonium habet, quod ſit uniuerſorũ opifex, cœli ac terræ, & à quo comprehenſim omnia producta ſunt, qui poteſtatem ſolus gerit, ac

omnibus dominatur, sub pedibus habens creatu A uel doctrinam philosophicam? & qualem? ram, & ab ipsa adoratur? uel certe illum quem ipse, & impietatis suæ progenitores, præponentes Verbo, & contemplationibus ut primum autorem Bonum: eum autem qui sublidet, & Secundum nominat deum, & intendentem mundo appellant Opificem. Igitur si per sapientissimũ Mosen prædicatum appellat deum, quomodo eum nihil utile uel necessarium elargitum esse dicit? ta metsi notum, quod suam illis eminentiam & gloriam conspicuam fecerit, & participes ueræ contemplationis esse permiserit, legislatoremq; eis dederit, sapientibus Græcorum etiam tempore antiquiorem, in comparabilibusq; interuallis sapientia, intelligentia, & uirtutibus tantum præstantem, quantum lux à tenebris, præscribentẽq; B eis leges optimas, & res omnes ordinantem, ita ut immaculatæ sint, & posteritas illorum felicitatis primæ usũ haud facile ignorare possit. Et quid his melius? & quid habent Græci quod illis conferant? Nunquid apud nos principatus super omnia, gloriaq; & dominatio, ultra quam omnino nihil? Nónne omnis improbitas & malitia sententia legis condemnatur? nónne omnis turpitudo reprobatur, & in summa admiratione est omne genus uirtutis?

Bonum. Opifex.

Per quæ autem discemus in quibus Græci præcellant? Plurimi quidem & numero meliores apud illos sunt dij uoluntatibusq; et consilijs inter se diuersi, hæreditariamq; singuli prouinciam habent præsidentes gentibus, ipsasq; dissimilibus C erudientes legibus: ita ut alij uideantur iræ & furoris impotentis & absque reprehensione & impune occidant, abigendo & auferendo quæ aliorum sunt, regiones quoque & urbes subuertant. Alij uerò tam concitis ac absurdis uoluptatibus irretiti sunt, ut et in matres ac sorores exardescãt sæpius, suisq; filiabus non parcant. Hæc sunt sapientes principum gentium doctrinæ. Illis qui apud Græcos intendens mundo opifex, sicut ipsi dicunt, tradidit ducatum. Igitur reprehenduntur deum quem blasphemant non colere. Quod autem fuerunt quidam apud Aegyptios uel apud Græcos mundanæ sapientiæ existimationem nõ ignobilem sortiti, nihil hoc ad Christianos. Antiquiora enim sunt quæ Moses scripsit, philosophi D am habentia ueram et exactissimã ac syncerissimã diuinarum humanarumq; rerum scientiam.

nam contemplatio astrorum a Græcis perfecta est, quorum prima obseruatio apud Barbaros in Babylone fuit. Geometria uero quæ circa terræ mensuram, e lutosis in Aegypto initium habens, in tantam magnitudinem creuit. Arithmetice autem a Phœnicibus negociatoribus incipiẽs, iam apud Græcos scientiæ nomen obtinet. Tres illas cum Musica Græci in unum coniunxerũt, Astronomiam Geometriæ attexẽtes, utrisque autem adaptantes numeros: & quod in his harmoniam seruari cognouerunt, inde posuerunt Musicæ apud suos, terminos inuenta rationum harmonicarum, ad sensum aurium, cõfessione certissima uel quod huic proximum est.

Astronomia. Geometria. Arithmetica. Musica.

CYRILLVS.

Dignitatem igitur adimit his, quæ & admiratus est; ad quod equidem dixerim, quod ignoret omnino, quid nam eos qui optime gloriæ studuerint, & ueram felicitatem assequuti cẽsentur, deceat iure admirari. Virum enim admirandum & glorioſum efficit ac declarat, nõ solũ eloquentia, & iucunda, ac congrua uerborum pronuncia tio, ita ut disserere etiam uanarũ, tametsi nihilominus subtilium cogitationũ profunditatem inquirere possit, et uerborum cõpositiones exactè coniungere; et ad hoc si attentet, quærere ea quæ mentem excedunt, et scientiam sensuũ ueram fallant. At uere sapiens est, ac dicitur à nobis, qui manifestam et indubitatam de omnium deo accepit opinionẽ, et pro uirili, quantum homini licet, inquũ, diligenter exquisiuit, et cũ hoc assequitur certam etiam in omnibus necessarijs scientiam, ut et perfectos uiros facere possit eos qui uirtutũ studijs iure honestandi sint. Quod enim curiosius inquiro, quid nam sit Geometriæ res et Arithmetices ac Musices et aliarum scientiarum, quas sanè solas honore dignantur: et his acquisitis, supercilium in sublime erigunt, quantum ad honestatem et irreprehensibiles attinet mores, inutile dixerim id studij et diligentiæ. Nõ enim uincet ideò quis illicitas uoluptates, neque contemptor diuitiarum uel gloriæ uanæ, neq; liber ab iræ fluctibus, neque à conuicijs et inuidia alienus, neque continentiæ studio deditus erit, neque alia habebit bona, quæ accidunt et familiaria sunt quibusdã, ut ostendant eos alijs multo nobiliores, sed absunt, ut nullius frugi esse illi uideantur. Licet enim uidere aliquem præditum lingua nobili et diserta, loquacissimum, et planè Atticum, et in ornatu uerborum eximium artificem, moribus autem prophanum, & fœdissimarum concupiscentiarum laqueis irretitum. Porrò uere sapiens, rectèque sentiens, non nudis & solis uoculis erit talis, neque satis erit ad nobilitatis uirtutem

Sophiste et pueris dispares.

Quales milites Hebræorum.

IVLIANVS.

Sed nobis principatum dedit scientiæ,

inuenire

inuenire posse acerbam eloquentiam & peruersarum cogitationum incomparabilem uehementiam. Talis enim artifex in sermonibus, nondum omnino recte bonus est. Itaq; Geometria & Astronomia, & aliæ tales quædam scientiæ, eũ qui ipsas didicerit, nobilem & admiratione dignum non facient: sola autem potius exacta, clara, & irreprehensibilis de deo cognitio. At studio uirtutem parare, & quod illi contrarium, auersari, eam dixerim præclaræ & irreprehẽsibilis philosophiæ gloriam. Sed quæ Græci tradunt, friuola esse, uanitatemq; multam, & cum inutilibus magnisq; sudoribus damnum habere censuerim.

Philosophi amentibus similes inter se dissident.

Philosophia ipsa ipsi resistit in dogmate dei

Et nõ credes forsitan his quæ à me dicta sunt, uocabitur igitur in subsidium tuus Plato uir strenue, sic scribẽs in quinto de Republica: Igitur'ne hos omnes, & tales quosdam mathematicos, et artifices id genus, philosophos ponemus? minime, inquit, sed similes quidem philosophis. Quos autem dixit ueros? Veritatis inquam diligentes cõtemplatores. Non enim in Geometria, quæ in petitionibus & suppositionibus uersatur, est philosophia, neq; in musica scholastica, neq; in Astronomia, naturalibus & uulgaribus, & uerisimilibus scatente rationibus, sed in scientia & ueritate eius boni, quæ iuncta quidem sunt bono, & uitæ ad bonum. Itaq; non in paruis illis artibus quæ hic consideratæ sunt, consistit philosophia, sed in eo quod ueritas cognoscitur, hoc est, in eo, quod uerè est, & id quidem est deus.

Quin & in isto testimoniũ habent Hebræorũ dogmata etiam à diis Iuliani. Nam quũ profectus quidam in templũ Apollinis Pithij, interrogaret, ac discere uellet, quæ nam gentes sapientissimæ sint, respondisse ferunt dæmonem qui illic erat: Soli Chaldæi sapiẽtiam sortiti sunt, atq; Hebræi, Per se genitũ, regem ipsorum deorum colentes.

De Hebræis quid Porphyrius dicat.

Meminit autem & Porphyrius Essæorũ, qui in Iudæa erant, & de illis sic dicit: Ab illa autem uictitandi consuetudine, & ad ueritatem ac pietatem exercitatione, meritò in illis multi etiam futura prænoscunt, utpote qui uersantur in sacris libris & uarijs purificationibus, prophetarumq; responsis, raro autem in prædictionibus aberrant. Quod autem scientiæ quæ dicuntur liberales, in quibus plurimũ gloriatur, & fastuosus est, non absq; reprehensione, neq; redargutione relictas inueniamus, ex his qui de sapientia mundana plurimum efferuntur, didicerit quis, & etiam ex his quæ illi scripserunt, atq; adeò quæ de ipsis & alij. Nam Xenophon Athenienſis sic inquit: Nullus unq; Socratem, uel impiè, uel irreligiose operantem uidit, loquentemue audiuit. Non enim de omnium natura, uel de aliorum, ut plurimi, disserebat, considerans quomodo qui à sophistis mundus uocatur, habeat, & qua necessitate cœlestia singula fiant, sed et ea qui talia curabant, stultos esse demonstrabat. Et post alia: Admirabatur autem, quod eis non sit manifestum, quod homines talia inuenire nequeant: quoniam & hi qui se plurima de his nosse dicunt, inter se nõ eadem sentiunt, sed mutuũ afficiuntur planè amentibus similes. Insanorum enim est, ut uel grauissima non metuant, uel quæ terribilia non sunt, graiter timeant. Nam qui de natura uniuersorum soliciti sunt, alijs quidem uidetur unũ solum esse, alijs autem multitudinẽ innumeram: & alijs quidem semper omnia moueri, alijs autem nihil unquam motum esse: & alijs quidem omnia fieri & corrumpi, alijs uerò nihil unq; fieri uel corrumpi. Porrò quid ad hæc dixerint sublimiũ perscrutatores? Qui ea quæ super terram sunt ignorant, curiosè ea quæ in cœlis, inquirunt. Nunquid laudauerit quis Socratem propter hæc, dum dicit illis similes insanis, & ad superuacuas opiniuncullas temerè se conferentes, & diuersos inter se, & de suis ipsorum adinuentionibus pugnantes? Plato quoq; superuacaneum & inutile in hoc studium declarans, in libro de anima dicit: Ego em ò Cebes, quum essem adolescens, mire hanc philosophiam desiderabam, quam uocant naturæ historiam. Eximium enim mihi uidebatur scire uniuscuiusq; rei causas, quare unumquodq; fiat, & quare corrumpatur, & quare sit: & sæpe me discrutiabam, primũ talia cõsiderans, num quando calidum & frigidum corruptionem quandam accipiunt, ut quidam dixerunt, tunc sanè animalia nutriantur: et utrum sanguis sit quo sentimus, uel aër, uel ignis, uel nihil quidem horum, sed cerebrum, suppeditet sensum audiendi, uel uidendi, uel olfaciendi. Ex his autem fiat memoria & opinio: ex memoria autem & opinione, si quietem acceperint, fiat scientia. Et iterum horũ corruptiones considerans, etiam circa cœlum ac terram afficiebar, sic mihi uidebar ad hanc considerationem ineptus esse, ut nihil supra. Certam autem tibi dicam coniecturam. Equidem quũ quædam & manifeste scirem antea, ut mihi & alijs uidebatur, ipsa consideratione ita exercebar, ut dediscerem etiam ea, quæ antea me scire arbitrabar. Itaque si quis curiosè inquirere uolet subtilia & sublimia, & menti nostræ inaccessa planè, si accedat utilitatis nihil, sed damnum & excæcatio, & quod dediscendum etiam, hæc animaduersa supercilium deducent ei, qui contra nos inflatus se extollit. Etenim diuina est doctrina, & uitæ utilis ueritatis cognitio, quam & olim quidem Moses antea prædicauit. Venit autem ad nos de illa sermo, clarior & fulgidior, illucescente nobis omnium nostri saluatore Christo, per quem & cum quo deo & patri gloria cum sancto spiritu in secula,
Amen.

Libri quinti finis.

DIVI

DIVI CYRILLI ARCHIEPI-
scopi Alexandrini, contra Iulianum,
pro religione Christiana.
LIBER VI.

In exemplari præscribebatur liber Secundus, nimirum pars secunda operis, quæ & ipsa quinq; Libros continet.

Prouer. 18

IMPESTIVE utiq; ex sacra scriptura iterum dicemus: Mors & uita in manu linguæ, qui aũt illi imperant, edent fructus eius. Nã quũ liceat bona lucrifacere per linguam, si componatur ad honestatẽ, ut loquatur ea, per quæ illa optime utentes in magnam ueniunt admirationem: sunt quidam qui uertunt ad ea ad quæ non conuenit, sermones suos. Progreditur autem eousq; illorum improbitas & ruditas, ut summa mala pro malis nõ habeant, & procacem linguam contra deum tendant, contraq; ineffabilem gloriam arma moueant. Vnde fit, ut extremẽ mali omnino deprehendantur. Talis quidam fuit potentissimus Iulianus, quippe lingua præditus diserta, & admirabili dicendi uenustate, sacram scripturam uituperauit, cõtraq; sanctorum multitudinem temerarius fuit ac importunus, ut & ad ipsum apte dicatur per spiritum sanctum:

Psal. 51

Quid gloriaris in malicia qui potens es? Iniquitatem, tota die iniusticiam cogitauit lingua tua. Et iterum ad hæc: Dilexisti omnia uerba præcipitationis lingua dolosa. Multa sanè sunt, quæ cõtra sapientissimum Mosen clamauit, sed ecce prædictis illis, nunc alia apponens sic dicit:

IVLIANVS.

Igitur utrum, studia ne an homines uiritim nominabo, utpote Platonem, Socratẽ, Aristidem, Cimonem, Thaletem, Lycurgum, Agesilaum, Archidicum, an potius philosophorum genus, militum, opificum, legislatorum. Inuenientur enim abominatissimi militum & pessimi, benignius usi his qui maxime offenderant, quam Moses his qui in nullo peccarunt.

CYRILLVS.

Itaq; reprehendit, ut opinor, iterum quod pœnas dederint Moabitæ, qui miserant ad Israëlitas meretriculas mulieres, qui corporum formositate ad libidinem illicerent plurimos qui dei erant. Et quum deficere fecissent, deceptos satagerũt ut Beelphegor initiarentur. Et quum hæc ausi fuerint, dicit illos planè nihil deliquisse in deum, impietatem illam, ut uidetur, nihili faciens, & propterea crudelem ac immisericordem fuisse dicit sacrorum ducem Mosen. Leuiculum enim, ut dixi, illi uidetur peccatum, ac tolerabile, quod quidam à summo deo deficiant: at inter optima recenset, si ad falsum cultum simulacrorum persuasi conuertantur.

Itaq; audiat à nobis, quod nullum unquam qui hæc facere solitus sit, fœtum mater utero tulerit, neq; qui fugiat. Diuinũ enim esse inquam, ubiq; gentium perdendos eos qui alijs mortis laqueum struxerunt. Et sicut dicit quidam, in scena nobilis, nihil molesti ferre eos, qui alijs molesti fuerint. An non hoc uerè difficillimum ac intolerabile, in diuinã gloriam tanto periculo debacchari, & ineffabilem naturam, quantum ad temerarios ausus attinet, non uulgariter derelinquere? Quomodo hoc dubium?

Quum autem suæ sententiæ homines non minus admirabiles facit quàm fuerint prisci nostri, & sanctis comparare illos audet, age & nos uerisimilia dicamus, conuictis eius ueritatem opponentes. Putat enim eos quos admiratus est, nostris fuisse meliores. Aberrat autem à uero, & à scopo deuiat. Proinde uideamus, & præ alijs, qualis nam fuerit celebris ille apud eos Socrates.

Itaq; admirabilis quidem fuit ob mundanam sapientiam, & eloquentissimum eum fuisse dicũt, & moribus illo uisum meliorem neminem, qui populariter & in congregationibus uixerit. Et fortassis non credent quidem omnes his quæ de eo dicuntur, hi tamen his quæ Porphyrius de eo scribit, non contradicent, qui omnium antiquorum philosophorum uitam illustrauit, id enim agebat perquàm diligenter. Inquit autem Aristoxenus hæc de illo sic enarrans: Erat autem unus ex his qui aderant, quum hoc ille diceret, quod ipse non cum multis fuerit, qui efficacius persuaderent. Talis erat & uoce, & ore, & gestibus, & ad omnia dicta aspectus proprietate se accommodans. Faciebat autem hoc, quando non irascebatur: quando autem ab aliqua affectione succendebatur, tantæ eum fuisse dicit impudentiæ, ut à nullo neq; nomine neq; re abstineret.

Socratis mi-
Socrates im-
cundissimus.

Iam quid turpius ira? an non pessimus animæ morbus est ira impotens & affectio implacabilis, & amaritudo uehemens? Nõ enim sic mare, uento æquor turbante, sæuit, & graues fluctuum impetus terræ ac mari appellit, ut uiri anima graui & infreni ira laborans. Idcircò & diuina scriptura admonet, dicens: Quiesce ab ira, & derelinque furorem. Ira enim perdit etiam prudentes. Et iterum: Vir iracundus non agit apte. Talis enim à quibus abstinet facinoribus? uel quomodo nõ totum frenum linguæ laxat? imò & temerarijs sermonibus illudet, & ipsos fortasse qui offenderunt nihil. Quemadmodum enim si lapis in præceps eat, & contra omne quod inuenit impetu fertur: ita etiam audax & asper, si ferocitatis & furoris uim ferat, à nullo uel uerbo, uel opere abstinebit, deũ etiam sicut hominem, linguæ suæ immoderantia, & iræ impotentia inuadet. Vbi igitur Socratẽ ponemus, qui morbo omnium pessimo ægrotauit? At diuinus Moses, super omnes homines mansuetissimus erat. Scriptum est enim sic de illo. Dixit autem aliquando & ad nos omnium saluator ac dominus: Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus

Ira mortis.

Psal. 36

Num. 12

Matth.

Matth.

animabus uestris. Et iterū: Beati mites, quoniam ipsi terram hæreditabunt. Si igitur dignissimum esse dicunt moribus placidum, & mansuetudinis serenitate decorum esse, & in lingua quoq; mitratem præ se ferre, uituperamus Socratem, idq; merito. Vtrunq; enim intermisit. Si autem quis iram & linguæ licentiam laudat, uituperabitur apud illum & mansuetudinis negocium, & uituperabit quidem, quod laudantissimum est, & peiora honestiorum calculo approbabit. Rideatur utiq; talis, ualdeq; merito.

Itaq; laborauit quidem Socrates iræ feruore. Socrates maliloquus γενναιότης

Inueniemus autem eum & aliarum uirtutum expertem, unde grauissimis criminibus obnoxius est. Ita enim mulieres deperijt, tamq; uehementi illarū amore correptus fuit, ut nihil ea re melius existimârit. Scripsit autem iterum de illo Porphyrius sic: In alijs sanè uitæ rebus frugi erat, nec multo apparatu indigebat, ut in diem uiueret. In uenereorum autem usu uehementior quidem, iniusticiam tamen non admittebat. Vel enim uxoribus, uel solis communibus utebatur. Duas simul habebat uxores, Xantippen quidem ciuis filiam, & minus quodammodo honestam: Myrto quoq; Aristidæ neptim Lysimachi. Et cum Xantippe clàm congressus est, ex qua & Lamproclen genuit. Myrton autem cum nuptijs duxit, & ex ea nati sunt Sophroniscus, & Menexenus. Iam quid ad hoc dixerit, qui Socratem admiratus est? quandoquidem, ut illi dicunt, in Venerem pronior erat: deprehenditur autem reipsa, quod ualde mollis fuerit et intemperatus, facietatemq; nullam in obscœnissimis uoluptatibus sciens, utpote qui cum duabus uxoribus neq; in ornatu fortasse conuenientibus rem habuit, & cum alijs fœdis, hoc est mercenarijs mulierculis, corporis formam amatoribus uenalem facientibus. Et quomodo hæc à conuersatione philosophorum, & à uirtutum exercitatione non aliena? Nunquid increpabat adolescentiores, si præter dignitatem uiuere uellent? qualem igitur cum illis sermonem habebat, quando albens canicie in tam fœdis facinoribus non solum deprehensus, sed & mentem affectionibus obnoxiam habere facile conuictus est?

Socratis uxores.

Vanitas amantium.

Didici autem & aliquando ex Platonicis scriptis, ad illum dixisse familiarem quendam: Vnde ἐῶ Socrates? Nunquid à uenatione Alcebiadis forma ueniat? Et hæc quidem de Socrate in istis. Diligenter autem inquiramus, quæ Plato de ipso dicat, nunquid & ipse Socratem admiratus fuerit, & quod cum ipso earundem concupiscentiarum intemperiem expertus sit, suis capitur sermonibus. Nam in Philebo quidem dicit: Voluptas enim omnium est insolentissimum, ita ut sermo sit, in Venereis uoluptatibus, quæ maxime uidentur esse, etiam peierare apud deos ueniam habere, quod similes sint pueris uoluptatis, nec minimum sensum habentibus. In Symposio uerò dicit: Quod autem potissimum, ut dicunt multi, & soli iuranti si iuramentum non seruârit, uenia à dijs detur. Venereum enim iuramentum non dicunt esse, ita & dij & homines omnem potestatem fecerunt amanti. Itaq; ut par est, suis sermonibus confunditur ac erubescit, etiamsi aliorum esse dicat illos. Laudat autem, quia quum de ea re dubitaretur, increpauit minime sic sentire uolentes. O philosophorum doctrinas. Quanta in illis est utilitas? Remorantur adolescentum in libidine uoluptatem. Suadent, ut castè & iustè ac honestè uiuatur. Sciant itaq;, quod & dij amantibus propicij sint, ac ueniam dent, siue illi puerorum, siue mulierum incontinentes et iniusti amatores sint: omnino enim remittetur ipsis, quod non seruârint, siquidem & peierare uoluerint: quamuis reuerentiam in deum neglexisse nullo tempore non sit damnosum. Iam quomodo, qui tam præclaram & celebrem opinionem habuit, quod possit & sciat esse philosophus, reuerētiam erga deum tam fœdæ & reprehensibili uoluptati postponere debuit?

ἀφροδίσιος ὄρκος.

Cimon incestus & fur.

Cimonem autem optimis prædītum moribus, ut quisquam alius, uideat etiam is, qui tam subrecto supercilio de isto gloriatur. Nam Elpinicen, eodem sanguine & semine ortam pro uxore habuit, & Persas ipsos, imò & ipsum summum Iouem imitatus, eodem cum sorore thoro usus est. Accusante autem illum strenue tyrannidis Cleone, quum iudicaretur Athenis in isthoc crimine deprehensus, pœnas iuxta leges luit. Scribit etiam de eo Theopompus, quod furacissimus fuerit, & fœdis paruisse cōsilijs nō semel redargutus sit, primusq; Athenienses milites dona recipere docuisse ac corrupisse uidetur: tametsi ꝑ pacio nō omnibus modis fœdum fuerit, et pessimarum infirmitatum extremum, ita iniustis lucris uinci, essecq; tam lucri auidum, & ob sororis nuptias, parum barbarorum cedere dementiæ, atq; adeò in naturæ leges peccare.

Aristides inuidus.

Iam & Aristides de sublatis pecunijs, manifeste redargutus, pœnas luit, eratq; tam amarus ac inuidus, & ob aliorum gloriam insaniens, ut quī aliquando Athenienses ipsum rogarent, quomodo optime gubernarentur, & omnia ciuitati feliciter succederent: dixerit, id non aliter fore, nisi ipse unà cum Themistocle sepeliatur: offenderat autem illum Themistocles, quod nauali prælio optime se gesserat, & gloriam maiorem militiæ assequutus esset.

Moſe uiri tutes.

Prætereo autem nunc plurima & uera, quæ de alijs qualescunq; tandem sint, dicere possem, conuerto autem ad sanctorum bona opera. Quē suorum comparabit optimo Mosi, qui & à Græcorum historicis testimonium habet, quod primus fuerit legislator, maximeq; claruerit. Alias sanè uiri uirtutes ex diuinis scripturis uiderit quis: deo enim illi dante potestatem, Aegyptiorum flumina in sanguinem uertit, grauibusq; grandinibus, & in profunda & densa nocte habitantes flagellauit, & cognatos per medium mare euntes, à Pharaonis crudelitate liberauit. Post illum autē Iesus dux exercitus designatus, similibus ferè operibus

operibus effulsit, & rapidas Iordanis aquas à cur
su moratus est, & sicco ferè pede traduxit filios Is-
raël: oratione facta ad uniuersorum dominum,
solis ac lunæ cursum sistit. Et hic plurima, memo-
rabiliaq; adducere quum possem, omitto nunc.
Heb.11 Vtar autem beati Pauli uocibus, qui scribens He
bræis, sic inquit: Et quid de Gedeone, Samsone,
Baruch, Iepthaë, Dauide & Samuele ac prophe-
tis, qui per fidē expugnarunt regna, operati sunt
iusticiam, adepti sunt promissiones, obturauerūt
ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effuga-
runt acies gladij, ualidi facti sunt ex infirmitate,
effecti sunt robusti in bello, castra euerterūt alie-
nigenarum, acceperunt mulieres ex resurrectio-
ne mortuos suos. Et ad hæc: Obambularunt in
ouillis & caprinis pellibus, destituti, pressi, affli-
cti, quibus non erat dignus mundus, in solitudi-
nibus errantes & montibus & speluncis & cauer
nis terræ. Et quid his dic obsecro clarius? quid cū
illis de uirtutū gloria certaret? Non erat illis mun
dus dignus, cedit autem dignitate, præstantia bo
norum operum factus inferior. Per mundum hic
eos qui in mundo erant intelligere decet. Porrò
quoniam dicit utilissimos apud Græcos milites,
maiore usos esse clementia in eos qui in se offen-
derant, quàm Moses in eos qui nihil peccarant.
Audiat etiam à nobis. Nullius tibi pensi uidetur
esse crimen, uir strenue, & paruum quid impie-
tas erga deum, & deserto eius cultu, sceptrisq; &
iugo contemptis, amplexari potius, & tanq; rem
meliorem, immundis dæmonibus uelle esse sub-
ditum. At nisi ille ijsdem criminibus esset implici-
tus cū apostatis, uideretur uticq; ei uerè arduum
quiddam & graue, extremisq; dignū supplicijs.
Verum quia diabolico laqueo irretitus est, & in-
effabilem gloriam dei contemnit, opinatur sua
posse conciliari alijs, dicens nihil offendere eos
qui in diuinā illius gloriam nefariè debacchētur.

Impietas in deum punita.

Quanquam & Græcorum legibus decretum
sit, Deos alienos propter cognitos & ueros, non
esse iudicandos, neq; turpe quiddam & absur-
dum de illis dicendum. Censebantq; se piè agere,
si talia patrantes non pecunia mulctarent, sed ca-
pite plecterent. Vnde Anaxagoras dicens Solis
circulum esse lapidem ignitum, morte ab Atheni
ensibus iudicibus est punitus. Diagoras quoque
quum de dijs scripsisset, quæ discipulis suis non
probabantur, impietatis accusatus est, & ferè pe-
rijsset, nisi ocyus relictis Græcis ad alios fugiens
sibi consuluisset. Quin & ipsi Diagoræ Melio ca
uillanti aliquando sacrificia, festa, & sacramenta
illorum, aiunt sacrarū legum præsides adeò suc-
censuisse, ut occidentibus ipsum talentum argen
ti decernerent. Transeo & Socratem, dicentem
sibi dæmonium uaticinari, & iurantem per quer
cum, & canem: & hanc ob causam, sicut prius di-
xi, accusatoribus urgentibus cōuictus est. Quod
si falso cognominatorum deorum tantum Græ-
ci rationem habebant, quod & in ipsos irati ani-
maduerterent, quasi omnes leges præuaricati es-
sent. Arguit autem Mosen, & in castiganda mul-
titudine, quæ & numero melior erat, durum esse
dicit, quod permiserit paucos pati, qui omni re-
uerentia in deū deserta Beelphegor initiati sunt:
quum magis decuisset illum, ut pium et cultorem
dei, summis laudibus extollere. Hoc autem ille
non facit, & unde illi tanta probitas? Traducens
autem iterum Hebræorum exercituum duces,
hoc est reges, sic inquit:

IVLIANVS.

Quod igitur uobis regnum annuncia-
bo, utrū Persei, uel Aeaci, uel Minois Cre-
tensis, qui mare a piratis purgauit, abactis
barbaris usq; ad Syriam & Siciliam, regni
fines in utrasq; proferens, non solum insu-
lis, sed etiam maritimis imperabat: & quū
diuideret cum fratre Rhadamantho, non
terram quidem, sed hominum curam, ipse
quidem ferebat a Ioue acceptas leges, illi
uero permittebat, ut quod iustum erat,
exequeretur.

CYRILLVS.

Dudum dixi, priscos Israëlitarum reges, Mo-
saicis legibus bene ac sapienter institutos, & om-
ne iusticiæ genus ad miraculum usque colentes,
nihil uel auferre, uel abducere quod aliorum e-
rat, uoluisse, cessisseq; eis res pro uotis. At tuus il-
le ô strenue, Minos, quamuis à Ioue, ut dixisti, le- *Minos tyran nus insignis.*
ges accepisset non solis Cretensibus imperare uo
lebat, quorum princeps erat, sed ita ad amplian-
das opes ac potentatus anhelabat, ut etiam eos
qui nihil ad se attinebant, bello diuexaret, insu-
lasq; iure belli diriperet, ac liberos in seruitutem
manciparet, demum & incursionem iniustam in
procul absentes faciens, malitiam suam declara-
ret. Homerus itaq; calamitatis meditatorē fuisse
ipsum dicit. Phædram enim & Prognen uide, in-
quit, pulchramq; Ariadnam filiam Minois per-
niciem spirantis. Callimachus: Et insularum cer-
uici graue iugum iniunxit Minos. At siquidem
ita esset, quod iuste imperasset, planè neq; perni-
ciei meditatorem ipsum uocasset poëtarum opti-
mus, neq; taxatus esset insulis grauissimum & in-
tolerabile seruitutis suæ iugum imposuisse. At
hæc quidem sic se habuerunt. Quæ etiam in do-
mo illius euenerunt, digna sunt ut uideantur.
Erat enim ei uxor Pasiphaë, filiæ uerò Phedria &
Ariadne, & uxorcula eius amans præter natu-
ram etiam cum tauro rem habuisse fertur, et mon
strum quoddam peperisse. At filiæ omnes tra-
gœdorum impleuerunt scenas, propter libidi-
nem male audientes.

Afferantur ergo & Persei gesta plena delira-
mentorum & fabularum, ac extremorum men-
daciorum. Post illos de Minoë sermones, uenit
in latum narrationum pelagus, Græcarumq; hi-
storiarum meminit, Dardanum dicens ex Ioue
natum esse & Atlantide Electra, fuisseq; incolam
Dardaniæ, mortuum uerò regnasse cum Ioue, &
alia quædam cum his delirij & uaniloquij plena.

Com-

Commemorans autem interea & noſtrum omnium ſaluatorem Chriſtum, tollit iterum in excelſum ſuperbiæ cornu, & de illo dicit:

IVLIANVS.

Atlettus, qui ſuaſit quod nobis peſſimum, ad paucos annos trecentos circiter nominatur, & quo uixit tempore nullum opus memoratu dignum fecit, niſi quis claudos & cæcos curare, & dæmones adiurare in Bethſaida & Bethania caſtellis opus eſſe maximum putet.

CYRILLVS.

De Dardano quidem nihil uel eximium, uel memoratu dignum potuit dicere: fabuloſam uerò laudem pro pulchro bono opere ponit. Cæterum quod dicit, paucos fuiſſe congregatos à noſtro omnium ſaluatore Chriſto. Paruũ facit orbẽ, & facile numerabiles eſſe putauit eos, qui per uniuerſum orbem. Et ubinam multos inueniemus, ſi omnes ſunt pauci? Quod autẽ non decipiant, ſed potius ex errore Græcorum recedentes ad ueritatem transferantur, qui ad euangeliorũ ſermonem accedunt, opera ipſa clamabũt, etiam ſi nos tacuerimus. Diuina quoq; ſigna per Chriſtum facta perturbare audens, admirari neſcit quæ admirari decet. Quomodo enim aliter deus eſſe cognoſceretur, qui factus eſt homo, manens quod erat? Nunquid maximũ illud, & immenſum euolueret cœlum, & terram aliam præter hanc iuberet nobis ex aquis ſeruire, & innouaret quiddam circa ſolem & lunam, aſtraq; cætera? Verum non hucſpectabat, quum fieret homo: miſerabatur autem potius hominem dæmoniorum ſeductionibus in extremam miſeriam deductũ, & ignorantem penitus quis natura & uerè ſit deus omniũ opifex, deiectumq; in mentem tam ignauã ac reprobam, ut adorare creaturã præter creatorem, ligniſq; ac lapidibus exhibere cultum uellet. Itaque ut mentem ad ſcientiam ueri transferret, apparuit Chriſtus in ſpecie noſtra, filium ſe eſſe dicens, per quem uniuerſum hoc ſolidatum eſt.

Quia miracula Chriſti.

Quoniam autem miracula ferè conciliant fidẽ, ſanauit infirmos, cæcis lucẽ indidit, immundisq; dæmonibus imperauit, ut ſe in abyſſi cauernas reciperent, eratq; neceſſariũ facere, quod ab eo præceptum: liberi etiam fiebant qui ab illis uexabantur. Mare & uentos increpans, iubebat tranquilla fieri. Neq; ignorabat natura talia imperãtis potentiam, uocabat mortuos ex monumentis, fœtidos iam & corruptos, iterũ recipere uitam ſe decentiſſimis nutibus effecit. Quid his, dic oro, fulgidius? Quid ita magnificum? Itaq; ſi medicæ experientiæ oſtentatio eſt miraculorum operatio, ne faciat uenerabilẽ, & irreprehenſibile ſit, quod non admiretur eam: ſin uirtutis maxime diuinæ eſſe comprobatur, quomodo non eſt uerum id quod dixi? Etenim citra ullam affectationem, & ut uidetur, ſtudium, admirationem merentur ea quæ maximi facienda ſunt: tametſi tuum, ut ſum mum ſouem, & alios qui cũ eo ſunt, quos tu deos eſſe dicis, inueniemus impotentiores, quàm ut à mortis laqueo eripere poſſint detentos. Et id nos docet poëtarum optimus, dicens:

Cæterum mortem quidem, ſecum trahentem, neq; dij quidem,

Etiam ab amico uiro poterunt auertendo iuuare, quando ſcilicet

Parca pernicioſa aſperæ mortis deſtituit.

Inani autem de Dardano ſcripto abſoluto, ſtatim ad Aeneæ tranſit exilium, & à Troia ad Italorum gentes profectionem manifeſte narrat. Remi quoq; & Romuli mentionem facit, & quomodo Roma ædificata ſit, & longos in hoc producit ſermones, datumq; eſſe eis à Ioue dicit ſapientiſſimum Numam, de quo ſic inquit:

IVLIANVS.

Sed poſtq; extructa illa eſt, multis quidẽ bellis preſſa fuit, in omnibus autem præualuit, ac uicit: et quum increſcerent pericula, opusq; haberet maiore ſecuritatẽ, Iupiter ei ſapientiſſimum Numã miſit. Hic Numa honeſtus & bonus erat, & uerſabat in deſertis ſyluis, eratq; ſemper cum dijs prout mire ſapiens erat. Et poſt alia: Hic multas ſacrificandi leges protulit.

CYRILLVS.

Itaq; quandoquidem, ſicut ipſe dicit, honeſtus & bonus erat Numa, & ſplendida præditus intelligentia, etiam plurimas ſacerdotum conſtituit leges. Diligẽter ergo inquiramus, quem habuerit ille cultus modum. Scripſit igitur de illo Dionyſius Halicarnaſæus, qui Romanorum hiſtoriam diligenter cõpoſuit, quod templa quidem & delubra extruxerit, ſimulacrum autem in illis erat nullum. Nam quia Pythagoræ philoſophiam cõmendabat, cuius & dogmata ſequebatur, cognouerat deum omnino ſpecie & forma tali carere, affirmabatq; illum gaudere mentalibus & nõ carnalibus ſacrificijs. Idcircò & conſtructa templa Fidei nominabat, qua ſola deus ab hominibus quantum capaces ſunt uidetur: & ſubditis præcipiebat, ut per Fidem iurarent. Cæterũ hic laudibus ſummis illum prædicans, Fidem in deũ nepharie conſpurcans, non confunditur ligna & lapides inter deos recenſere, & omnigenas idolorum conſtitutiones approbare, nec ceſſat armenta boum illis immolare, ut & cum ipſis Numæ legibus pugnet. Ad hæc & alias quaſdam friuolas & aniles, deliraſq; fabellas annectit ac dicit:

Simulacrum nullum in templo Numæ.

Iurare per fidem.

IVLIANVS.

Igitur hæc quidem exarreptione & inſpiratione diuina, per Sybillã, & alios qui per illud tẽpus patria uoce oracula reddebant, a Ioue orbi data eſſe apparet: ſicut & ancilia de cælo ſunt lapſa, & in criſta galeæ caput apparuit, opinor Numæ etiam magni Iouis ſellam aſſuiſſe. Hæc ne inter prima

uel

Universidad de Deusto
Biblioteca

uel ſecunda dona numerabimus? Et o miſeri homines, quũ ſeruentur arma, quæ magnus demiſit Iupiter, hoc eſt pater Martis, pignore dato, non uerbo, ſed re, quod ciuitatem noſtram perpetuo protecturus ſit, ceſſatis adorare & colere? & interim crucis lignum adoratis, imagines illius in fronte et ante domus pingentes. Igitur digne quis ueſtros prudentiores odio habebit, uel miſericordia dignabitur imprudentiores, qui uos ſequentes in eam perueniunt calamitatem, ut etiam relictis æternis dijs, ad mortuum Iudæum tranſeant.

CYRILLVS.

Qui iſta ſic ſe habere ſuſpicatur, & impudens ac nepharium os cõtra eminentem ſaluatoris noſtri gloriam dilatat, à maligno aduerſarioq; dei ſpiritu, à me minime denegabitur eſſe arreptus. Nullus enim dicit anathema Ieſum niſi in Beelzebul, quemadmodum ſapiẽtiſſimus Paulus inquit. Quod autem ancilia à Ioue miſſa, & craniũ, hoc eſt caput inuentum eſſe, neſcio quomodo, dicit, ridicula ſunt, pueriles q; nugæ ac neniæ, nihilq; præterea, quare talia non ualde curamus. Porrò miſeros eſſe dicit, quibus curæ eſt ſemper & domus & frontes ſigno precioſæ crucis ſignare: abſq; labore demonſtrabimus eiuſmodi ſermones à malis cogitationibus profectos, extremam ſapere imperitiam. Nam uniuerſorum ſaluator & dominus, quamuis potuiſſet in forma cũ patre omnibus modis æquali, agere, & in diuinitatis ſolio conſidere, non rapinam tamen arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo, ſed ſeipſum humiliauit, formam ſerui accipiens, contemptaq; ignominia, crucem ſuſtinuit, ut corruptionis aboleret potentiam, unus pro omnibus mortuus, & excitatus, ut à mortis laqueis humanũ eriperet genus, ut tyrannidẽ peccati quod in nobis dominat̃ deſtrueret, ut legem in membris corporis ſæuientem ſedaret, et ſpirituales faceret adoratores, mortuumq; faciens in nobis ſenſum carnis, filios efficeret dei eos, qui in ſe crediderunt, & ſanctificaret per ſpiritum, ut tyrannide in omnes ſpoliaret ſatanam malorum autorem, & lethiferã beſtiam, ac malignas uirtutes quæ ſub illo ſunt, quas calumniator noſter gentium principes & tutelares deos nominat. Hæc omnia recordari nos facit ſalutare lignum, & ſuadet ut cogitemus, quod ſicut dicit diuinus Paulus, Vnus pro omnibus mortuus eſt, ut uiuentes non ultra ſibijpſis uiuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit.

Quid ſignum crucis in memoriã reducit

Quod autem deo uiuere, hoc eſt, honeſte et religioſe conuerſari beatiſſimos faciat eos quibus id ſtudij eſt, omnibus manifeſtũ inquam, & propterea, ut dixi, precioſi ligni crucẽ facimus in memoriam omnis boni & omnis uirtutis.

Quoniam autem res illa ei uituperatione non carere uidetur, dicat oro iterum. Interrogabo enim: Vis congregantes tabulas intra domus ſepta, optimum accerſamus pictorem, cui dicamus: Animus nobis eſt ô pictor, uelle docere formoſos pueros intemperantiam damnum ipſis afferre, uolumusq; ſuadere mulieribus quæ in domo ſunt, inhoneſtam uitã ipſis eſſe pernicioſam: ſed fortaſſe iſtis ſermo docere uolentium nõ ſufficit, ut recte & inculpate uiuere uelint. Ponatur eis & ob oculos pictura quædam adiuuans ſermones docentium, pingaturq; in tabulis ante alios deorũ ſummus Iupiter: aſſideat autẽ, ſi placet, Phryx adoleſcentulus Ganymedes, honeſtus item illius & memorabilis ludus, intemperataeq; libidinis indicium: pingatur autem & Alcumena, apud quam nouem permanſit noctes, qui & in fœdiſſimis ſacietatem non experiebatur. Stet etiam Semele, & omnis mulierum chorus. Videatur præterea & Neptunus, aſſiſtentes habens quas flagitioſe uitiauit Amynonen Aëllopen, Hippothoën, & alias. Et etiam pingatur ſimul adoleſcens Lydius Pelops, inquam. Decoram effigiem ſumat in tabulis ſubridere ſolita Venus, quæ multos nouit amatores. Ferè me præterijſſent, ô pictor, redolentiſſima illa planta, Daphnen dico, & quæ de illa celebrantur: pinge mihi Apollinẽ uictum modeſtæ puellæ fragrantia, & fugiat quidem puella inquinamentum exoſa, inſectetur autem Apollo, etiamſi amantem nõ aſſequatur, coronetur ramis, ne lateat crimẽ. Vis igitur uir ſtrenue, ut lignum quod nos ad recordationem omnis uirtutis inducit, abijciamus, & relinquamus, pueriſq; & mulierculis tua proponamus. An forte repugnabunt dij & deæ, ne à pueris & mulierculis qui uident hæc planè inutilia, deſtruantur? An non ridicula ſunt hæc, & euidens ſummæ ſtupiditatis demonſtratio?

Noſtre picture docent.

Dicit nobis in ſummam cedere perniciem, ꝙ ab æternis recedamus dijs, & pro eis iudæum eligamus mortuum. Obſecro dic mihi, quomodo genitos & in tempore productos æternos eſſe dicis? Nónne tuus Plato conſpicuos & mentales deos, conditos eſſe fatetur? quomodo igitur æternum, quod in tempore productum, & ad generationẽ ueniens, obnoxiumq; corruptioni, quantum ad rationes naturæ inſitas attinet? quandoquidem mentitum non eſt, omne quod generatur, omnino etiam corruptioni ſubiacere. Mortuum autẽ nominat Chriſtum. Nec mirabile eſt, errat enim, & uenerabile incarnationis neſcit ſacramentum. Non enim dixiſſet mortuum eum, qui ſecundum carnem mortem guſtauit, ut mortem ſolueret. Quomodo enim uinceretur à morte, qui alijs ut uiuerent præſtitit? Nam permiſit quidem cum diſpenſatione, ut carnem ſuã mors accederet, quæ caro ſua erat ſecundum diſpenſatiuam appropriationem: reuixit autem iterum, & mortem percuſſit, ut in ipſo & primo humanæ naturæ aditus & uia pateret, ad uincendam mortem & corruptionem. Quapropter & nominatus eſt primogenitus ex mortuis, & dormientiũ primitiæ. Nam ut diuinus Paulus inquit: Quemadmodum

Vanũ ſupervacũ.

Quidam non Chriſti.

Coloſſ. 1. Cor. 15.

admodum in Adã omnes moriuntur, ita in Chri A sto omnes uiuificabuntur.

Peruenit etiam mens eius in eam inscitiam & ægritudinem, ut illis ipsis honestari se putet, propter quæ maximas accusationes expectare meritò debet. Transeo enim, inquit, matris deorum mysteria & zelo Marium. Bene scilicet, nõ enim Dardani ludus est. Nam ille instituit Corybantũ insaniam, & in speluncis Idæ nocturna sacrificia et impura mysteria, quamuis alioqui auditoribus narratione fatua & plenè nefaria omnibus modis nocuerit. Annumeret etiam eis ipse inter bona quæ à dijs Romanis data sunt, Marium, qui olim regnauit, superstitiosissimusq; fuit & crude lissimus, et in eam peruenit animi ferociam, ut pu ellam quam honeste educauerat, & præ omnibus B pueris gratiorem & dulciorem habebat, dæmoniorum immolaret aris. Ita enim credebat bonos deos uelle coli, oblectariq; si sui cultores sentire uellent, quod super omne malum est: nempe nihil existimare melius, quàm fieri homicidas propriorum filiorum quos genuerant. Idcirco si Marium laudat & admiratur, reprehendit eos qui facere eadem quæ illi nolunt. Suadeat cultoribus deorum, quos gentium principes & ciuitatum defensores uocat, petere sobolem, non ut domi educent quam genuerunt, & ad filios filiorum genus suum propagent, sed ut suo sanguine mansuetissimos deos mulceant. Nam fortassis inter cætera sacrificia hæc illis probatiora sunt, & liberatus est à crimine si quis filios suos occiderit. Quia autem C talem recte dicimus immansuetũ, ferocis animi, & bestijs crudeliorem, & redarguit talem cõmunis naturæ lex, utpote summæ crudelitatis & nephariæ mentis: quare ergo admiratur (& eximiũ deorum donum esse dicit) eum, quem si quis æmulari uellet, nepharius & exosus omni homini foret: Hoccine deorum donum est dic obsecro, uel fortasse dignum, quod cum alijs laudetur? Simile est enim illis xenium, & concedunt suis quæ et coli norunt. Et non solum ab his donatum esse dicit Marium, sed præterea etiam falsorum uatum inuentos esse modos. Scribit autem sic:

IVLIANVS.

Etenim spiritus, qui a dijs in homines per D uenit, rarus quidem est, & in paucis fit: neque facile omnes homines eius participes sunt, neque omni tempore: & idcirco qui apud Hebræos dabatur, cessauit. Vnde neque qui apud Aegyptios erat, in hoc usque tempus seruatur. Videntur autem & per se nata esse miracula, quæ temporum cedũt circuitu. Misericors noster dominus & pater & Iupiter cogitans ne omnino communione deorũ priuaremur, dedit nobis per sanctas artes cõsiderationem, qua in rebus necessarijs sufficiens habituri essemus subsidium.

CYRILLVS.

Hic spiritum ex dijs uocat spiritum falsorum prophetarum. Mos enim erat illis fingere furorẽ, & quasi arreptitij facti à uaticinante spiritu, uisiones cernere, quo mendacium fieret magis acceptum. Plurimi autem tales erant & multiplex imposturæ illorum modus. Nam alij erant auspices, & per ignem uaticinantes, alij uerò per farinam & cum illis iecinoris inspectores, & curiosè attendentes fumos ex sacrificijs in aërem permeantes. Alij uerò & necromantici erant, uentriloqui, & prodigiorum obseruatores. Quod dicit defecisse in illis spiritum diabolicum, laudo quidem sermones, ueruntamen ignorat causam quare cessauerit mendacium, & siluerint, sicut ipse dicit, per se nata oracula. Nã postquàm illuxit in mundo Christus, repressa est omnis dæmoniorum tyrannis, & quasi scena puerilibus ludis impleta, deceptio soluta est, ipsi autem intra inferni portas continentur, quamuis olim prophanissimi et pernicios dæmones mundum errare fecerint.

Falsorum prophetarum nos.

Vaticinij genera.

Vaticinia quare cessarunt.

Cæterum illud dicat, quomodo per se nata oracula temporum circuitu cedẽtia, siluisse dicit? quomodo si quis fuit omnino uerè deus, qui futura priscis significare attentauerit, uincatur ita temporibus, ut cognitio eius minor sit quàm antea? & quomodo æternos illos esse dicit, quũ & tempore inferiores sint, & quasi inueterationem expectent, parum differentes à nobis? Igitur quoniam dicit, siluerunt oracula, & fortassis senescens Pythius delirare incipit, & ad decipiendum mendaciorum modos ultra ignorat. Dedit nobis Iupiter per sanctarum artium considerationem etiã adiutorium? Quid facis, uir strenue? nunquid uenerabiles & sacras artes uocas maledicta, falsa uaticinia? etiam imposturas esse dicis hominibus utiles, qui illas norunt. Has enim adiutorium hominibus datas esse dicis, uenireq; ipsis donum quasi ex Ioue subsidium utilissimum. Recte scilicet amice. Oportebat enim tuum patrem & regem tam fœdis uti subsidijs, ut uideretur admittere ea quæ & à constitutis legibus abludunt, & quæ facientes extremorum criminum reos constituerent, uel si fortè solum nouerint alijs facientibus.

An spiritus prophetiæ cessarit

Quoniam autẽ dicit, quod & apud ipsos Hebræos propheticus spiritus defecerit, respondemus, quod finis prophetarum & legis fuerit Christus. Nam omnes quidem qui olim fuere sancti, etiam futurorum accepta cognitione, quam deus per spiritum sanctum eis immisit, Christi sacramẽtum antea clamauerunt. Postquàm autẽ in medium ipse prodijt, et apparuit hominibus, cessauit quidem prophetiæ ueteris donum, loquitur autẽ & nunc futura in sanctis deus, sicut sibi placet, & in sanctis moratur animabus. Proinde nõ defecisse dicitur spiritus, sed transtulisse nos in nouitatem gratiæ. Sic autem ad prędicta adijcit aliquid aliud quod sibi probatur, & dicit:

IVLIANVS.

Oblitus fere eram maximi doni Solis & Iouis, quod tam en recte sub finem seruaui.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Etenim non est solum nobis proprium, sed commune arbitror cum Græcis nostris cognatis. Iupiter enim in mentalibus ex se Aesculapium genuit, super terram autem per fœcundi Solis uiam apparuit: is ubi ex cœlo super terram prodijt, circa Epidaurum quidem in hominis specie uniformiter apparuit: quum multiplicaretur autem inde progressionibus, super omnem terram salutarem suam dexteram extendit. Venit in Pergama, deinde in Ioniam, in Tarentum, posthæc iterum uenit in Romam, abijt in Con, & inde in Ægas, postea in uniuersam terram ac mare, non singillatim nos inuisit, & quodammodo animas negligenter uiuentes, & corpora infirma corrigit.

CYRILLVS.

Aesculapius quis fuerit.

Arroganter quidem dicit, ex Ioue in mentalibus natum esse Aesculapium, apparuisse autem in hominis forma. Omnium autem sermone fertur ex Coronide & Apolline natus, quæ à sacerdotibus ut uerisimile est, in Apollinis templo uitiata fuit. At hic de illo honestum et sublime quid dam sentit ac loquitur, semper nimirum mēdax: quamuis apud Græcorum sapientes plurima & absurda de illo scripta sint. Et enim Apis Aegyptius non obscurus inter eos qui illic erant templi ministros, & naturalis philosophiæ scientiam sortitus, dicit. Hunc ferunt primum artem medicam exquisiuisse & tradidisse felicius, quàm eos qui ipsum præcesserant, communicasseq; & Aesculapio. Hic ubi profecerat in ea disciplina, noluit ultra in Aegyptiorum ciuitatibus morari, sed lucri cupidus & turpibus consilijs obnoxius, omnem, ut ita dicam, circuit regionem, ab omnibus lucra petens, & uenale studium suum languentibus præponens. Inflatus autem ob scientiam, & superbiens etiam Deum se nominabat, & mortuos se suscitare posse delirans imaginabatur. Veniens autem ad Epidauros, & illic summā sibi gloriam arrogans esse se deum quendā, fulmine ictus est, pœnam illi dignissimā deo intentante, & per id quod patiebatur declarante se nihil aliud esse omnino, quàm terram ac puluerem. Sed quæ de illo dicat Odarum conditor Pindarus, uidere operæ precium fuerit:

Aesculapius fulmine ictus.

Vicit & illum superbi animi,
Aurum in manibus apparens.

Manibus autem Saturnius per utraq; præcordia traiecto ictu deiecit ocyus
Flagrans uero fulmen mortem intentauit.

Quin & tragicus Euripides dixisse Apollinē cōtendit:

Iuppiter em̄ autor mortis, filij mei Aesculapij,
Pectoribus iniecta flamma.

Quomodo igitur maximū & eximium donū Solis & Iouis, sicut ille dicit, quem igne exussit is deus, qui hominū opera iusta sententia trutinat, & reddere unicuiq; pro suis meritis solet, uel præmium uel pœnas.

Sed profuit uitæ, inquit, medica ars, nunquid propter hoc per eam & deos meliores factos esse dicemus? quamuis cōsiderare liceat, & alias scientias, & artes etiam sordidiores, non frustra inuentas, sed humanis usibus utiles ac necessarias. Nunquid propterea eos, qui initio illis operam dederunt, uel certe sortiti sunt in aliqua alia arte gloriam maiorē, diuinitatis honore coronabimus? Ita que siquidē fecit aliquid deo dignū Coronidis filius, si cæcis quibus oculi adempti lucē immisit, si iterū redire ad uitā iussit mortuos, si claudos rectis pedibus incedere, & lætos ad pomū redire fecit, etiam à nobis honorē accipiet, quod admiratione dignus sit. Si aūt probatus circa quosdā ægros fuit, laudetur quidem et ipse, utpote experientia medicæ artis clarus: sed nō contemnat hoc dictū, Nosce teipsum. Auarum igitur & arrogantem medicū optimus ille in deorū retulit numerū, & adhuc superbum surrigens supercilium, sic iterū de illo inquit:

IVLIANVS.

Quid tale sibi datum esse a deo gloriantur Hebræi, ad quos a nobis uos spōte persuasi transitis? Si illorum quidem sermones attendissetis, non omnibus modis tam infeliciter ageretis, sed peius nūc habetis, quam si adhuc nobiscum essetis: leuia autem quasi essetis & tolerabilia. Vnum enim pro multis dijs coluissetis, non hominem, imo non multos homines miseros, usos lege dura quadam & aspera, agrestemq; barbariem spirante, pro his legibus quæ nobiscum iustæ & misericordes, & si quidem in alijs deteriores, sanctificatione tamen puriores & castiores: nunc autē uobis euenit quod sanguisugis, qui pessimum exugunt sanguinē, & puriorem relinquunt.

CYRILLVS.

Plurima sanè & dignissima, & quæ admirabiDtur quis ualde recte, à deo uniuersorum domino Hebræis donata esse demonstrari possent, etiamsi nihil tale quale se recepisse gloriantur à Sole & Ioue, ij qui à ueritate abscesserunt. Oportebat em̄ eos quos illi uocant ciuitatū defensores & gentiū principes deos, hoc est dæmones largiri suis abominationibus quàm simillima. Deum aūt naturalem & uerū, qui omnibus imperat & omniū rex est, eos qui suum colunt imperium, fideles protectores, curatoresq; animarum & corporū ordinare hominibus, ut Heliam illum Thesbiten, Helisæum, & alios, qui per tempus illud decentissima uirtutū gloria claruerunt, et eos qui apud Christū fuere, Petrū inquam, & Ioannē, & alios, quorum solæ corporum umbræ ægrotantibus ad curandū morbum sufficiebant, eximiū Paulum, & eos qui post illum fuerunt. Omittemus autem hos singillatim

larim recenſere. Qui autem uolunt, poterunt & poſthac uidere uiros uenerabiles, & ſanctos, in uirtute Chriſti per ſanctum ſpiritum increpare mala dæmonia, & eos quos illi deos & ſeruatores eſſe credunt, orationis uirtute conterere, manuumq; attactu flagellare, atq; adeò à uarijs morbis liberare oppreſſos.

Quoniam autem ijs qui mendacium condemnauerunt, & contra Græcorum errorem quaſi ad rauim clamauerunt, prudenterq; ueritatem delegere, atq; deum naturalem, & uniuerſorum opificem cognouerunt, inſultat dicens. Auſcultantes Chriſtianorum ſermonibus decepti eſtis, & non unum adhuc colitis deum, ſed hominem, imò & multos alios infelices, etiam legi duræ & aſperæ atq; barbaræ ſubiectos, operęprecium arbitror ſermones, quibus iuuari poſſumus, etiam hic opponere. Itaq; hominem nominat Chriſtū, multos autem & infelices ſanctos martyres, quos & ſub lege dura fuiſſe dicit, eo quod dixerit dominus noſter Ieſus Chriſtus: Ne timeatis ab his, qui occidunt corpus, animam autem occidere nō poſſunt: timete autem potius eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehenna. Porrò nos, uir eximie, dicimus: Non (ut tu putaſti) deificamus hominem, nec exiſtentem natura deum adorationis honore dignamur, ſed ipſum potius qui ex deo patre prodijt Verbum, per quem omnia producta ſunt, qui decreuit ſaluare humanum genus, incarnatum eſſe, & hominem factum eſſe diximus, proceſſiſſeq; ut hominem ex ſancta uirgine, ut quoniam inacceſſa, & nullo modo attingibilis, imò & omnino inuiſibilis diuina & ineffabilis eius gloria, temporibus quibuſdam definitis quaſi unus ex nobis, ſecundum quod apparuit ut homo, diſpenſatiue cum hominibus conuerſaretur. Et quis ille deus inquam eſt uniuerſorum, naturaq; & ſolus, ut perſuadeat ſapere, uirtutisq; omnis ſcientes efficiat, nos ſibi per ſanctificationem coniungens, abolito omni principatu, omni poteſtate & uirtute maligna, liberatisq; nobis à falſo nominatis dijs: Proinde nō, ſicut tu putas & dicis, & ſentire uelles, ut homo colitur. Quare enim hoc diceremus: ſed hominem qui apparuit dei uerbum agnoſcentes, & accedimus ad deū ſecundum quod & deus eſt, & ex deo patre apparuit incōuertibilis et incōmutabilis. Quod de illo ſacramēto ſubtiliter et ſapiēter anteſapiētiſſimus Moyſes prædixit, & prophetæ quoq; ſancti prędixerunt, quæ cum illis ſermonibus conueniunt.

Quomodo martyres colas.

At ſanctos martyres neque deos eſſe dicimus, neq; adorare conſueuimus: laudamus autem eos potius ſummis honoribus, quod pro ueritate ſtrenue certarunt, & fidei ſynceritatem ſeruarunt, ita ut & ſuam animam contempſerint, & mortis terroribus ualedicentes prævaluerint in ſummis periculis, tantæq; fuerint fortitudinis, quaſi ſtatuas ſibi ſuæ uitæ excitaturi. Proinde non eſt indignū, imò etiam neceſſarium eos qui tam claris operibus glorioſi ſunt, perpetuis honorari laudibus. Quam rem etiam apud Græcorum uetuſtiſſimos irrepudiabilem inuenimus. Etenim quum olim pro uniuerſa Græcia in Marrhatone quidam periclitati eſſent, & poſtea confligentes cum exercitu Xerxis, nobili morte occubuiſſent, mos Athenis factus eſt, quod anniuerſarijs laudibus eos coronarent, quum apud ſepulchra illorum conueniretur. Et quoniam optimus iſte ſanctos non ſinit abſque reprehenſione uenerari, quamuis & ipſe Plato dicat de his qui optime uiuere uoluere, & non ignobiliter mortui ſunt, poſtea quaſi dæmones factos, & mortuos, ita curabimus, & eorum loculos adorabimus. Eiuſmodi ſanè hæc cenſebimus, quando quis ſenectute, uel alio quodam modo defunctus fuerit, qui in uita præ alijs bonus iudicatus eſt. Et hæc quidem tuus Plato uir ſtrenue, nos autem non deos factos eſſe diximus ſanctos martyres, ſed omni honore dignari conſueuimus, quodammodo reponentes memoriam illis immarceſſibilem pro honoribus & remuneratione fortitudinis tam conſpicuæ.

Quoniam autem fruſtra cauillatur credentes in Chriſtū, quaſi imprudētes elegerint pro unico deo colendo multos homines non deos, demonſtrare conabor Græcorum inſcitiæ eſſe crimina, quæ ipſi in ueritatis adoratores nepharie reiecerunt. Ipſi enim hominibus ſacrificarunt, idq; turpibus & libidinoſis, & omnibus modis uituperandis-qualis ſanè quidam fuit celeberrimus Hercules, quem fuiſſe Alcumenæ & Iouis filium dicunt, cui magnum & eximium præmium conſtituerunt, quod una nocte quinquaginta uirgines uitiarit. Honorantur autem & alij diuina gloria apud eos ex Thebanis Hermes, ille Memphites, Aeſculapius, & cū his Caſtor & pollux, Apis & Oſiris. Taceo Semeles filium libidinoſum & ſceleſtum: adijciam autem Cleomedem, quem pugilem ferunt crudelem fuiſſe & atrocem, beſtijsq; ferocibus parum cedentem: & hanc ob cauſam laudans illum Pythius ex ſacra tripode loquebatur, ſicut ipſi dicunt:

Quàm indignis gentilitas diuinos honores tribuerit.

Vltimus heroum Cleomedes Aſtypalæenſis,
Quem ſacrificijs colite quaſi non ultra mortalem exiſtentem.

Præclara humanitatis præmia certantibus largiris ô Pythie, ò deorum māſuetudinem, ò liberalitatem. Aſcribitur dijs abominabilis & homicida. Hæc res illos decebat. Porrò Alexādrum Philippi filium ter & decies decretum eſt nominari deum ab his qui per id tempus agebant, quin & ipſe Alexander unum ex familiaribus & obſcœnarum mulierum adductorē, cui nomen erat Hæpheſtioni, appellauit deum, altarioq; & ſacrificijs coli præcepit. Sed ſi quis uelit ſingulatim dicere, longos inſinuet ſermones, innumerabiles enim ſunt, qui diuinitatis nomen ſuffurati ſuere.

Quod autem ſoliti fuerint deos nominare, ſecundum ſubſtantiam quos uoluerint, ſciet quis etiam inde: Nam Clemens ſequens ſanctos apoſtolos, multasq; Græcorum hiſtorias proferens, in ſermonibus dicit, Senchoniathonis hiſtoriam Phœnicum literis ſcriptum, conuertiſſeq; in Grę-

Senchoniathonis hiſtoria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corum linguam Ioſephum Iudæum, qui admirabilem in doctrinis ſortitus eſt gloriam. Dicit igitur Senchoniathon ille, quamuis Græcorum ſuperſtitione plenus: Antiquiſſimi Græcorū, præcipue Phœnices & Aegyptij, à quibus cæteri homines hunc morem acceperunt, deos nominabāt magnates, qui aliqua ad humanæ uitæ utilitatem inueniſſent, uel in aliquo gentibus benefeciſſent. Principes olim dij uocati. Benefactores autem iſtos, & multorum bonorū operum autores cenſentes, quaſi deos adorabāt, & utilitati cuipiā præfectis tēpla præparātes, columnasq; & uirgas nomine illorū cōſecrabant. His quos ualde uenerabant Phœnices, dies feſtos maximos decernebant. Præcipue aūt à ſuis regibus, mūdanis elemētis & quibuſdam exiſtimatis dijs, nomina indiderūt naturaliter. Solē & Lunam, & planetas, ſtellas, & elemēta, & quæ cū illis ſentiebāt, deos ſolos ſciebāt, & hos quidē mortales, illos uerò immortales. Proinde nos quidem minime, Græci aūt potius deprehēdunt fuiſſe hominū cultores, et dei gloriā incircūſpecte, q̄bus olim uoluerūt tribuiſſe. Cæterū dictis iſtis ſapiēs Iulianus ubiq; cōtra Chriſtianā religionem agens, etiā alia quædā addidit: IVLIANVS.

Scitis enim, quod ſanctificationis ne mētionem quidem fecerint: imitamini autem ipſorum furores & amaritudinem, ſubuertentes templa & altaria, & occiditis non ſolum ex noſtris qui in paternis traditionibus manent, ſed etiam ex hæreticis qui uobiſcum ſeducti ſunt, qui non uobiſcum eodē modo mortuū deplorāt, ſed hæc potius ueſtra ſunt. Nullo em̄ modo, hæc uel Ieſus tradēs præcepit uobis uel Paulus: cauſa autē eſt q̄ nō ſperauerūt unquā eouſq; res ſuas peruēturas. Gaudebant em̄ ſi ancillas deciperēt & ſeruos, & per hos mulieres & uiros, quales Cornelius & Sergius, quorum unus ſi uideť nominatus inter nobiles q tūc erant (ſub Tyberio em̄ uel Claudio hæc facta ſunt) credite, quod de omnibus mētiar.

CYRILLVS.

Audacter iterum loquitur ſtrenuus ille, & ſanctimoniæ negligentes eſſe dicit eos, qui ſe à Græcorum errore alienant, & ad ueritatē cōtendunt. An nō ridicula hæc ſunt & aniles neniæ? Age ex ſuis ſapiētibus dicamus ei: Deſipis Menelaë in aula nutrite, neq; aliquid te iuuat hæc inſipiētia, reſipiſce, idq; ſuauiter. Nā nos quidē uerę ſanctificationis modos ingrētes, omnē ueritatē meditamur, & q̄d in omnibus optimis probat̄, admirabili ſtudio obtinere aſſueſcimus. Vos autē in tantum abhis noſtris abeſtis, ut libidinoſos ueſtros deos admiremini, et impudēter meretricātes eos adoretis

Sed ira uinci nos dicit, & iniuſte occidere. At ubi nam hoc factum inueniemus? Contrariū em̄ uerum opinor, id quod re ipſa colliqueſcit. Occiſi enim ſunt ab ipſis ſancti martyres, in nullo abſurdo redarguti: ſed quod ſummo deo fidem ſeruârunt, beneuoliq; fuerunt, iniuſte accuſati.

Arguit aūt: Quare tēplis & altaribus manū admouiſtis, & impietatis officinas diruiſtis? quāuis dicentē audiuerimus, quod uni ſoli deo ſeruiendum ſit: quibus igitur templa erexiſtis? & in illis aras extruxiſtis? Nā eſſe deum in humana ſpecie neq; ipſi dixerint: obluctantur aūt neſcio quomodo ſuis ſuper hac re opinionibus. In tēplis enim multigenas & multiformes ſpecies collocantes, adorari illas abſq; iudicio præceperūt, neq; ignorant quod putrefactos mortuos colāt: & quomodo non erubeſcunt uniuerſorū ſaluatorē Chriſtū nominare mortuum, quamuis paſſum carne, & propter nos mortem guſtantem, ut hominis naturam ad incorruptibilitatem reduceret? Nō enim manſit inter mortuos, ſed reuixit potius deſtructo mortis imperio, et ablata corruptione noſtra, quæ ex præuaricatiōe Adæ tyrannidē exercebat.

Porrò non relinquit irreprehenſam ſaluantis benignitatem, eo quod mulieres crediderint, uocatiq; ſint & ſerui & ignobilioris uitæ quidam. Quamuis melius erat cogitare quod homo homine, ſecūdum quod natus eſt, nullo modo præſtantior ſit: ſed eadem ratio ſubſtantiæ ad omnes pertineat, unusq; omnium ingreſſus ſit ad uitam & æqualis egreſſus, ſicut ſcriptum eſt. Externis ſcilicet alij interdū alijs plus abundāt, ut in opum abundantia & dignitatum eminentia, et alius quidem eſt qui miniſtrat, alius cui miniſtratur. Veruntamen utcunq; hæc ſe habeant, omnibus hominibus una eſt natura. Et proprium ei eſt, ut probè ſe gerat ad omne quod laudabile eſt. Etenim ſapiēs eſt, et diſcernere ualet deteriora à melioribus. Proinde nihil prohibet eum qui humilioris uitæ eſt, fieri ſapientem, et deſtitutum opibus ſtudere iuſtitiæ, & exiſtentem in miniſtrorum ordine, æquitate et honeſtate clareſcere. Igitur quare arguit fruſtra eos, qui diuina prædicatione ad uerā inprehenſibilē q̄ dei cōtemplationē, et ad omnis boni ſcientiā cōgregati ſunt, niſi poſſint ijſdem diuitijs delitiari, niſiq; externis dignitatib. alijs preſtēt? Sanè ego dixerim inopē, ſi quidē uoluerit rectè et iuxta legē uiuere, incōparabiliter melius habere auro diuite, et ſapiētē miniſtrū delirāte dño. Scriptū eſt em̄: Miniſter ſapiēs imperabit ſtultis dominis.

Videre aūt licet etiā apud Græcorū ſapientes eos, q alijs multo glorioſiores effecti, fuiſſe ab initio artifices, popularēq; et ſordidā exercuiſſe artē, quā illis parētes tradiderant, admirabilesq; factos in ſua ſapiētia. Et tranſeo quidē multos, ad ipſum aūt uenio Socratē Sophroniſci filiū, qui natus eſt ex matre obſtetrice, patre aūt marmorario: nihilo minus primatū in ſua arte obtinuiſſe dicūr, hoc tamen nō dat̄ ei opprobrio. Scribit aūt ſic de eo Porphyrius in tertio hiſtoria philoſophi: His autē ſic manifeſtatis dicemus de Socrate quæ apud alios memoria digna habentur. Nam alia quidem ad laudem & uituperium eius multipliciter à diſertis uiris fabuloſe tradita ſunt, qui parum amicè iudicantes in exquiſitum reliquerunt, hoc num ipſe

Universidad de Deusto

ipſe laborauerit cum patre ſuo in cædendis lapidibus, uel pater eius ſolus. Nihil enim hoc obfuit ei ad ſapiẽtiam, quod paruo tempore operatus eſt. Et ſi ſculptor fuiſſet purioris artis, neq; id ad confuſionem illi ceſſiſſet. Et poſt alia, iterum opificẽ fuiſſe dicit Socratem cædentem paterna arte lapides, Et Thimæus in nono ait lapidibus operari didiciſſe Socratem: Et ſi ille quidem minus fide dignus eſt, utpote minus amicus. Timæus autem propter ætatem, iunior enim Ariſtoxeni filius erat, utendũ Menedeo Pyrræo, qui Platonis fuit diſcipulus, & ſenior Ariſtoxeno. Is dicit in Philocrate, quod non ceſſauit Socrates uel de patre ut marmorario, uel de matre ut obſtetrice loqui. Quid, dic obſecro, nocebat Socratẽ, ſi marmoratius eſſet, uel quod natus ex patre marmorario, in hoc quod poſſet recte agere, quæ conſtuerat bona eſſe opera. Licuit ne minus philoſophari, ſi ex mercenaria fuit matre? obſtetrix eñ erat ut dixi.

Verum grauis ille & celebris apud eos Plato nõ uerſatus in ſcholis & palæſtris initio, ſed ex ſudoribus Athletarũ trãſijt ad philoſophiã. Quamuis et de illo dicat Porphyrius, quod apud Dionyſium literas didicerit, apud Ariſtonem autem argiuũ dicunt aliqui, quod didicerit quæ ad ludũ illorum attinẽt. Proinde & in Iſthmijs & Pythijs certaſſe ferunt, & quid hac arte ſeruilius? ferret enim, ut opinor, nullus recte ſapientiũ nudato corpore palãm in tanta multitudine fœde agere, idq; ob paruam mercedem.

Iã quod dicit famulis inacceſſam eſſe philoſophiã, ridetq;, quod dicunt ad ueritatẽ uocati: quãuis Zamolxis Thrax Pythagoræ miniſter, mirabilis fuerit apud illos, utpote in omni diſciplina ualde edoctus. Meminit aũt & illius Porphyrius ſic dicens: Erat aũt ei & alius miniſter, quem ex Thracia emerat, cui Zamolxis nomen, quẽ diligebat Pythagoras uocantem ſublimiũ cõtemplationi. Itaq; miniſtros nihil prohibebat fieri ſapientes ac bonos, qui pro uirtute laborẽ ferre, & ueræ contemplationis ſplendoribus conſtare nolebãt.

Vituperat etiã iſtud quod mulieres diuinã noſtram prædicationẽ adeptæ ſint, quamuis etiã ipſe Plato in Sicilia Dionyſij uxorẽ ad philoſophiã uocârit. Sanè Porphyrius Marcellam ob eruditionẽ, admirabilem fuiſſe dicit, amicecq; inductã in domũ, tanquam uxorem uoluiſſe ſimul uiuere. Ad hęc enarrãs uiã Pythagoræ, ſic affectam fuiſſe dicit Crotoniatarũ urbem, quod ſeniorũ principes multa & pulchra oratione animauerit, deinde iuſſus alias fecit admonitiones apud adoleſcentes pro principibus, poſtea etiã apud pueros turmatim à ludo ueniẽtibus. Denicq; & apud mulieres, & mulierũ conuentus illi præparatus fuit. His aũt factis, magna illius gloria creuit, & multos fecit ſibi familiares ex ipſa ciuitate, non ſolum uiros, ſed & mulieres. Igit quare accuſat ſaluatoris diſcipulos, ſi omnibus diuinã prædicationem propoſuerint, mulieresq; & uiros claros & obſcuros, diuites & pauperes, & etiã ex ſeruis quoſdam ad doctrinam uocauerint, docentes quis uniuerſorum ſecundum naturam deus, & conditor ſit ac dominus? Adijcit autem & alia cauilla contra nos, pro ſua libidine, ita dicens:

IVLIANVS.

Cæterum, neſcio unde quaſi afflatus hoc dixerim, & unde egreſſus ſim, quod ad Iudæos ſponte tranſitis, erga noſtros deos ingrati. Nunquid dij dederunt Romæ ut regnaret, Iudæos aũt, ut paruo tẽpore liberi, ſemper uero ſerui ac peregrini eſſent? Vide Abrahã, nõne peregrinus erat in terra aliena? Vide Iacob, nõne primũ Syris, & inde Palæſtinis, & demum ſenex Ægyptijs ſeruiuit? Nõne ex domo ſeruitutis inquit Moyſes ipſos eductos eſſe ex Ægypto in brachio excelſo? Quũ aũt habitarent in Paleſtina, nõne crebrius fortunas mutarunt, quã colorẽ ut dicunt Chamęleon? Nunc quidẽ obtemperabãt iudicibus, deinde ſeruiebãt alienigenis. Poſtq; aũt ſub regibus eſſe cœperunt, taceatur nunc quomodo. Neq; eñ deus uoluntarie permiſit eis, ut ſub regibus eſſent, ſicut ſcriptura dicit: ſed ab ipſis coactus & prædicens quod male ſub regibus habituri eſſent. Cæterum habitarunt in terra ſua, & agros coluerunt fere quadringentis annis, ex illo tempore primum ſeruierũt Aſſyrijs, deinde Medis, poſtea Perſis, & nunc poſtremum etiam nobis ipſis.

CYRILLVS.

Quod mundano & immundo ſpiritu arreptus talia cõſcripſerit, dicturos arbitror omnes quibus ſana mens eſt. Nullus eñ cõtra ineffabilẽ & ſummam dei gloriã loquet; ſi quidẽ cor eius bene habeat, & à diabolici ſpiritus malicia liberum ſit.

Quũ aũt interroget quare permiſerimus nos ad inuituperabiles Iudæorũ mores et leges adduci, & ad illos ſpõte cõceſſerimus (quandoquidẽ cauſas addiſcere uult, propter quas erga deos illius ingrati ſimus) dicimus neceſſariò quod inuenimus apud Iudæos, hoc eſt apud diuinitus inſpiratam ſcripturã, de uera & de unica deitate ſententiam perſpicuã & exactã, omniq; perſuaſione plenam, leges & inſtitutionem, quæ uirtutis ſtudioſum recta ad omne bonum ducat, exhortationes ſanctorũ ad continentiã deducentes, bonorũ promiſſiones, ſpẽ uerã æternæ uitæ, delictorũ remiſſionẽ, diuini ſpiritus ſuppeditationẽ, adoptionis gratiã, & quæ omnẽ mentem & ſermonem excedunt. Oculus enim inquit, nõ uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit, quæ deus præparârit diligentibus ſe. Horũ deſiderio & ual de prudẽter cõprehenſi ſumus in ſagena fidei, ut contradicendũ cenſeamus Græcorũ ludis, & diligenda ea quæ in diuina ſcriptura tradũtur. Nihil autem animi nobis eſt erga factitios deos. Nam

Eſa. 64

Dæmonum malitia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quamuis olim conſpicui fuerint in choris ſanctorũ angelorũ, mali facti ſunt & apoſtatę: et principatu ſuo nõ ſeruato, exciderũ quidã ne ſint ultra cũ deo, & prorſus alieni facti ſunt à familiaritate illius, ſeduxerũt mundũ, terruerunt homines, et in baratra inſcitiæ illos immiſerunt, & abſtrahẽtes à meliorĩbus peiora adornarunt, ſeq; omnis maliciæ amatores declarauerũt: perſuaſerunt aũt non ſolũ ipſos adorari, ſed etiã ipſa elemẽta mundi & brutorũ animaliũ ſimulachra, uolatilĩũq; & marinorũ. An nõ iuſtè dicimus deberi ab illis alienari, qui et corruptores et peſtes fuerũt uniuerſę terræ?

Neq; dixerit aliquis, quod abũdantia opum deſtituti, ægre tulerimus, ſed quod in ipſa miſera anima offenſi & perclitati ſumus. Diſceſſimus igitur ab opinatis dĩs nihil prorſus apud illos inuenientes, quod nõ extrema malitia dignũ ſit. Etenim maſculorũ concubitus, & mulierũ ſcortationes, & omnis libidinis ſtudia apud illos ſunt fabulæ & riſus: & portentoſa mendacia eorum ſunt ſacramenta, mendaciũ, item pro uirtute eſt, & omne genus immundiciæ tã ſenſuum q̃ animi. Et in uentu quidẽ difficilis minime horũ demõſtratio. Ecce enim omnipotente deo ſuis nutibus etiã res Romanas gubernãte, ſuæ nobilitatis autores eos qui nõ ſunt, deos fuiſſe dicunt. Sed uir ſtrenue dixerim, qui per ambitionẽ ad hanc dignitatẽ peruenĩunt, & alĩs dederũt imperãdi potentiã, quomodo ipſi ſuo honore priuati ſunt? quam enim olim fraude & mendacio rapuerunt, omnino abĩjcere coacti ſunt, Chriſto mendaciũ denudante. Quomodo igitur alĩs dederunt imperiũ, qui imperandi potentia quaſi neceſſariò priuati ſunt, & ferè in ſubterraneos ſpecus detruſi, ubi effugibilis ſupplicĩj tẽpus expectãt? Angelos em̃ dicit, qui non ſeruarũt principatũ ſuũ catenis caliginoſis in tartarũ miſſos tradidit puniẽdos in magni diei iudiciũ.

Quoniam aũt Abrahã et eos qui illius peregrinos, & aliorũ imperio ſubditos eſſe inquit, dicat obſecro iterum, quid res hæc illos offenderit? uel quomodo perſuadebit, quod propterea minus boni habendi ſint, ac dicendi? Nondum oſtendit quod fœdis moribus fuerint, quod iniuſtis conſilĩs paruerint, quod criminatores & dicaces & auari, inuidiq; et impoſtores, et in malis operibus exercitati, peſtesq; & arrogãtes illi apud iudices accuſentur. Illos omnes increpãt leges, illos inſectari decet, et ferre corrigentiũ animaduerſiones. Hos autẽ nullo modo declarat eſſe malos, quod ſub imperio aliorũ fuerint, hoſpitesq; et aduenæ. Vide enim propagatũ ſub cœlo Romanorũ principatũ. Præeſt enim nõ ſolũ Iudæis, ſed omni hominum genti & generi. Nunquid igitur eos qui ſubditi ſunt, & legalibus iugis obtemperare uolunt, obſcuros eſſe dicemus omninoq; indignos? Nunquid ſub regno eſſe argumentũ eſt inexpectatæ calamitatis? ſed hoc quis probabit? ſunt em̃ res eorũ iuxta ipſorũ ſententiam, imò ultra eorũ ſpem feliciores quàm antea, & hoc ad gloriã magis quàm ad contemptum cedit. Liberet igitur ab hoc crimine & omni reprehenſione diuinũ Abraham cum ſuis, tametſi aduenæ fuerint, & patria relicta in aliam cõceſſerint, totamq; per deũ poſſederint Iudæam, ſeruierintq; Perſis & Medis, alĩsq; finitimis gentibus Iſraëlitæ? nunquid ſcis cauſam, uel uis diſcere? Quoniam reliquerant pium dei cultum, & dĩs alienis ſacrificauerant, priuati omni cura, barbarorum crudelitatem experti ſunt, & graue ſeruitutis iugum ſubierunt.

Peregrinũ eſſe non dandũ crimini.

Præterea etiã propter hoc dignũ eſt, ut alienis animis erga Græcorũ deos ſimus. Nullũ em̃ ex ſuis ſaluarũt. Adjĩciã aũt utiliter his quæ dixi. Nunquid turpe et indecorũ uidet̃ illi Iſraëlitas ſub Saulis regno eſſe, nõ approbãte omniũ deo? Oportebat enim, fortaſſe dicet, magis, & incõparabiliter erat melius ſub illo ſolo gubernari. Rẽ em̃ bene intellĩgit, & ipſius ſermonibus adſtipulor. Igitur ingratũ deo, quod ſubducant ſe quidã à iugo eius, & ſubmittant inſipientiæ ceruicẽ alĩs. Et quomodo omnia ſurſum deq; mouens, dĩs gentiũ principibus quibuſdam, & ciuitatũ defenſoribus dæmonibus, diſpenſaſſe illũ dicit ipſam uniuerſorũ prouinciam, quũ imperare alĩs hominibus non permiſerit, ſed id ſibĩjpſi ſeruarit, ſicut placebat? exaſperat̃ enim petito Saule, unde dicit per unũ prophetarũ: Et dedi eis regem in ira mea. Tametſi ex confeſſo fabuletur, & malarũ cogitationum adinuentionibus inſipienter glorietur, etiã quæ uult tanquam crimina producit, tametſi omnino reprehenſione careant. Et quemadmodum plus quàm oportet in ſanctos furit impius, nullamq; ſatietatem omnes uituperandi habet, ita etiam contra ipſum Ieſum pergit, ſic dicens: Oſee 13 Luc. 2

IVLIANVS.

Qui apud uos prædicatur Ieſus, unus erat ex ſubditis Cæſaris: quod ſi non creditis, paulo poſt oſtendam, imo iam dicatur: dicitis enim ipſum deſcriptum eſſe cum patre & matre ſub Cyrenio: ſed natus quorũ bonorum autor fuit ſuis cognatis? Non enim uoluerunt, inquit, obedire ei. Cur autẽ populus ille duri cordis et lapideæ ceruicis obediuit Moyſi? Ieſus aũt qui ſpiritibus imperabat, et ſuper mare ambulabat, et dęmonia exigebat, & ſicut uos dicitis, cœlũ & terrã fecit (nõ em̃ hæc auſus fuit aliquis ex diſcipulis illius dicere præter q̃ ſolus Ioannes, idq; neq; mãifeſte, neq; aperte, ſed dixiſſe cõcedatis) nũ potuit ad ſalutẽ ſuorũ amicorũ & cõſanguin eorũ uoluntatem mutare? Eſa. 53

CYRILLVS.

Stultus ſtulta loquetur, & cor eius uanitatẽ cogitabit, iuxta prophetæ uocem. Igit̃ ſi alius quis eſſet ex Græcorũ turba, qui tam friuolis & anilibus ſermonibus fideret, dicerem utiq; illum ignorare ſacras literas, et ita à ueritate aberrare, et prorſus ignorare ſacramentũ diſpenſationis unigeniti cũ carne. At quia ille de ſe eximia & magna ſentit, exiſtimatq; diuinæ ſcripturæ admirabilẽ cognitionem

nitionē se adeptū, audiat nos. Imaginariū sapientem uirū agis ô strenue, & quod nos magnificimus, id etiam deū putas magnificere. Ignoras aūt omnino quantū interſit, & quantū diuina gloria excelſa ſit, quamq; ſint cogitationes noſtræ anguſtæ. Nam ſi oportebat omnino Ieſum exiſtentem deū, curam habere ne uideatur hominibus gloria minor, & deſiderare nobiſcū momentaneas has gloriolas & parce dimenſas proſperitates, pompasq; uanas: quomodo non melius erat illi omittere diſpenſationē, & non fieri nobis ſimilem hominē, quū æqualem habeat cū patre thronū, ſumma gloria decorus, & diuinis dignitatibus cōſpicuus? Igitur ſi quippiam uidetur arguendū & dicendū, cur non potius regis cuiuſdam terreni appellatus eſt filius, & natus eſt ex regina matre, ſecundū carnem ſcilicet? Reprehendat obiter etiā q; & homo factus eſt, & exinaniuit ſemetipſum forma ſerui accepta. Nam ſi omnino ignobilitas grauis & intolerabilis ei fuiſſet, quū & rempus & res ipſa id poſtularent, melius utiq; fuiſſet diſpenſationē non ferre: ſed erant ut deo humana omnino nihil, & etiam terreni regni amplitudo res parua ei erat, quamuis à nobis ſummis honoribus celebretur. Vnde & quando cum Pilato loquebatur, ſummam gloriæ ſuæ eminentiam manifeſtabat dicens: Regnū meū non eſt ex hoc mundo. Quocirca quare increpas eum qui ſecundū naturam exiſtit deus, quod uoluerit etiam exinanitionem diſpenſatiuè pati? quamuis nemo dubitet q; intantū ſapientia dei ſumus inferiores, quantū & natura minores, id q; ipſe per uocē Eſaiæ dixit: Nō em̄ ſunt cogitationes meæ ſicut cogitationes ueſtræ, neq; ſunt uiæ ueſtræ uiæ meæ, ſed ſicut diſtat cœlū à terra, ita diſtāt uiæ meę à uijs ueſtris, & cogitationes ueſtræ à cogitationibus meis.

Vltra dicit: Natus autem cuius boni autor fuit ſuis cognatis? planè omnium, etiamſi nōnulli nō credant. Nā propterea homo factus eſt, ut & genus ſuū appellaremur. Iam cuius nobilitatis uirtutem hominibus oſtendemus cōferendam huic quod participes ſumus diuinæ naturæ, ſancto ſpiritu pleni ſumus, mentalem cum deo familiaritatem acquirimus. Demiſit ſe ad noſtram fraternitatem, quamuis natura deus, & uniuerſorū opifex ac dominus eſſet: filij appellamur ſummi dei, & adhuc quæris cuius nobis boni fuerit autor? num fortaſſis parum eſt, & pro nihilo cenſetur, quod tam eximium apud te eſt: & ſic quidem ſi quis regis cuiuſdam terreni filius eſſet, uel inter filios uel fratres numeraretur, hic tibi uideretur ſummam omnium gloriam aſſecutus eſſe, & nobis omnino nihil proderit deos nominari, & dei filios & fratres? Nam quare, inquit, in terreni regni ſolijs non ſedit, neq; ſummis dignitatibus decorus ſuper terram apparuit? Requirat igitur diſpenſationis pro uirili ſcopum. Nam ſeducta quidem erat uniuerſa terra, & erat unicuiq; deus & cultus prout ſibi placebat. Nam alij quidem adorabant creaturam, & elementis mundi cultū affe rebant. Alij autem ſuorum deorū artifices erant.

Chriſtus non fuit ex regina matre naſci.

Vtilitas humilitatis Chriſti.

A Proinde uenit de cœlis unigenitus dei Verbum in ſpecie noſtra, ut omnibus ad ueritatem tranſire, & quodam modo ex caligine et tenebris ignorantiæ, quæ nobis inerat, ad fulgidum diuinæ cōtemplationis peruenire lumen ſuaderet. Quoniā autem uniuerſorū opifex ſui iuris hominem eſſe uoluit, & in operabilibus propria gubernari uoluntate, ob hanc rationem, & ualde recte, omniū ſaluatori Chriſto bene habere uidebatur, perſuaſione potius & non correctione neceſſitatis, homines à turpibus liberari, pro quibus meliora potius deligerent, & ea per quæ ueriſimile meliores efficerentur. Quod ſi gloria regali ornatus inuictam habens poteſtatem, præcepiſſet hominibus ſibi credere, non ultra fructus cognitionis fuiſſet credere, ſed potius neceſſariorū & ineuitabilium præceptorū: & fuiſſet fortaſſis ſicut unus qui humanis opinionibus diuinitatis gloria indignè honoratur. At quia tanq; unus ex nobis modeſto & & ſubmiſſo ſenſu uſus eſt, & ab humana gloria abſtinuit, partim ſapientiſſimis doctrinis, partim ineffabilibus diuinis miraculis uoluntarios & certè cognoſcentes ad meliora tranſmittit, poſthac nō ultra in mundo diſpenſatio uituperatur, imò captus eſt qui contra omnipotentē nugatur. Nō fiat enim ignominioſa nobis deſcriptio, cogitetur autem cum hoc & illud, quod qui ſub Cæſare nobiſcum deſcribi uoluit, perfector etiam fuit operum quæ ſub manu Cæſaris, imò & totius hominis. Etenim excitauit ex ſepulchris mortuos, increpauit importunos ſpiritus, contriuit uerbo ſatanam, operatus eſt & alia miracula. Itaq; Cæſar quidem terreni regni purpura & externis bonis non ſubſtantialiter agnatis cognoſcebatur. Chriſtus autem omnium dominus propriam habens & non aduentitiam gloriam, per operum eminentiam clareſcebat, intelligiturq; & ipſius Cæſaris eſſe deus. Non enim quia quidam à iugo eius reſiliunt & rebellem ceruicē retrahunt, propterea minus imperabit omnibus rex & dominus omnium, ſed illorum crimen erit rebellio, ipſe autem ſuis bonis potens eſt, gloriamq; eminentiæ ſuper omnia ne in uno quidem imminuendā habet. Valde aūt puerile eſt, quod dicit nō potuiſſe eū amicorū ſuorum propoſita mutare. Obliitus enim mihi uideē, tametſi ſæpius audierit, quod homo ſit ſui iuris, uolūtarie uadēs ad quodcq; ſibi placuerit: ita bene habere gloriā uniuerſorū opificis, ut et qui bene operari uoluerint laudādi ſint et qui diuerſam iuerint uiā uituperandi iuſtè ab omnibus. Quod aūt & opifex ſit cœli & terræ, & in ſumma, omniū quæ in illis, unigenitus dei Verbum, ſufficit quidē & ſapientiſſimus Ioannes, dicens: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factū eſt nihil. Cōprehendē autē nihilominus etiā aliorū apoſtolorū conſenſus. Nam deū confitentes illū, dignitatem uirtutis & eminentiæ, quæ in illo erant, nō ignorauerunt: enimuerò ſacratiſſimus Paulus Chriſtū ex Iudæis ſecundū carnē etiam ſuper omnes nominat deum, & benedictū in ſecula eſſe dicit. Alij uerò diſcipuli uidentes eum

Ioan. 19

Eſa. 55

B

C

Ioan. 1

Rom. 9

D

ire super mare, obstupescentes in re tam mira, unanimi confessione dixerunt ad eum: Vere dei filius es. Et quum sic se habeat, quomodo non erit uniuersorum opifex, quum hoc & diuina scriptura cõfirmet, nec discordent opera, neq; ipsi Græcorum sapientes dissentiunt? sicut & per ea quæ iam prædicta sunt, sermo noster antea mõstrauit.

Matth. 14

Libri sexti finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPIscopi Alexandrini, contra Iulianum, pro religione Christiana.

LIBER VII.

NVEXIT quidem in sacras literas potentissimus Iulianus, & tam temerè loquitur, inq; eam peruenit uituperandi consuetudinem, ut quantum in ipso esset, nulla nostra crimine carerent. Opinatus est utiq; rem hãc ad gloriam suam cessuram. At recte dicent quidam de his, qui similia sapere uoluerint cum illo: Quorum gloria est in confusione ipsorum. Arbitror autem illis congruere & illud, quod à Dauide dictum: Quid gloriaris in malicia, qui potens es, iniquitatem, tota die iniustitiam cogitauit lingua tua. Dilexisti omnia uerba præcipitationis. Sed nihil horum cogitans, insultat sanctis, & insurgit contra nostri omnium saluatorem Christum, & dicit: IVLIANVS.

Philip. 3

Psal. 51

Hæc quidem etiam paulò post, quando de Euangeliorum monstrosis operibus & doctrina speciatim inquirere incipiemus, nunc autem respondete mihi ad illud: Nunquid melius sit perpetuò esse liberũ, duobusq; milibus annorum imperare maiori parti terræ ac maris, quàm seruire & ad alienum imperium uiuere? Nullus tam impudens, quin malit secundum. Et quis est tam insensatus, qui putet deterius esse uincere bello quàm uinci? Si autem hæc uera uidentur, unum ostendite mihi Hebræorum ducem, qui sit sicut Alexander, uel sicut Cæsar. Nullum talem habetis, & per deos bene scio, quod uiros illos comparatione iniuria afficio: memini tamen eorum, ut notorum: qui enim his inferiores à multis ignorant, singuli tamẽ eorũ, omnibus qui apud Hebræos fuerunt, admirabiliores sunt.

CYRILLVS.

Igitur non sentit quidem, quod sermo suus decorem relinquit, & stultissima quæ indecens fuerit adducit. Nam quum proposuerit Christianorum religionem non esse sanctam, & sanctorum nostrorum dogmatum doctores ad diuinæ contemplationis lumen non peruenire, Græcorum autem sapiẽtes exactos rerum necessariarum exploratores, subtili indagatione diuina humanaq; inferre: iam nescio quomodo recta uia relicta, & dicto uale suo scopo proprio, inutilibus et impertinentium cogitationum cõmentis immoratur. Verum ô potentissime, dixerim tibi, si nõ uidentur aliorum res cum Romanorum gloria & regno posse cõtendere, sicq; sunt aliqui apud illos generosi militiarum duces, in disciplina militari alacres & exercitati, ita ut bellis & prælijs præstent, aduersariorumq; potestati præualeant, sufficiet né hoc, dic obsecro, ut meritò pia & memorabilia Hebræorum, hoc est Christianorum dogmata cõfundantur? quamuis omnibus manifestum sit, quod diuersa utrorumq; ratio sit. Nam siquidem proposuisset inquirere, quale quis regnum admiratur, utrum Romanorum uel certe Hebræorum, non aberraret à scopo, possentq; recte dicere, qui uerè uellent, quod uniuersorum potestatem habens deus, non ignorârit futura, annuendo Romanorum principatui, ut omnibus imperare possit, quo omnis regio & ciuitas, & unà cũ alijs ij qui in sacris regni solijs honorifici sunt, ipsum adorarent, id quod tandem factum re ipsa uidere licet. Quia autem, ut dixi, de diuinis dogmatibus nobis est sermo, & quæritur apud quos sit ueritas, & utrum crimine careant nostra uel ipsorum: quid miscet non admiscenda, & sub idem reducere conatur, quæ in nullo inter se sunt similia? Quid enim, si Hebræorum res Romanis subsunt legibus & imperio? Nunquid hoc declarabit eos in fide sua malos, & errare, & erga deũ non recte se habere? sed si uiuere sub imperio legum, & obtemperare imperantium eminentiæ, opprobrium quibusdam est, nónne qui imperare uolunt, subditos iniuria affecerint? & ipse inter Imperatores numeratus, quur ab auaritia sua non cessauit, siquidem subditis obedire malum est? Mea autem sententia leges minime reprehendendæ sunt. Nihil autem absurdum, imò necessarium esse dixerim, ut flagitiosos accusari eos, qui turbare uolunt sub illis uiuere uolentes. Proinde siquidem utile est corrigi legibus ad uitam omni laude dignam, quare reprehendit uiuere sub mandato? Non enim fieri potest, ut omnes homines regia dignitate conspicui sint, alioqui ubi esset obedientia? sed inde occasionem accepit opprobrandi Christo.

Et quomodo ignorauit, quod propter dispensationem cum carne, Christus Mosaicæ legi subiectus fuit, quamuis ipse per Moysen legem posuerit, & per angelos eam enunciârit? Vnde dicit per unum sanctorum prophetarum: Ipse qui loquebar assum. Sed ipse ad tempus et ad utilitatem legibus Mose paruit, qui seruilem, ut dicis, sub Cæsare Cyrenij descriptionẽ pertulit, qui & mundi rex est: curat autem & idem Cæsaris sceptrum, & coronat eos qui illa habent.

Fortissimus fuerit dux, & admirabilis omnibus Macedo, & post illum Cæsar, atq; adeò & alij quidam, non inuiderim, sed nõ fuerunt pij, neq; in uerè diuinæ contemplationis enutriti dogmatibus:

tibus: seducti sunt autem & ipsi, innumerabilem immundorum spirituum colentes multitudinẽ, & in templis ex lignis & lapidibus factos deos. Porrò dicit, quomodo permisit illis uniuersorũ deus, quamuis essent inimici, peruenire in eam nobilitatem, & multis præualere? Reprehendis né igitur mansuetudinem, & patientiam dei persequeris, et crimen facis ex liberalitate? Nunquid accusabis ipsum & in alijs? non prohibuit enim solẽ orientẽ, et pluuias permittit se ignorantibus, & fontanorũ fluminũ impetus dedit, & tellurem fructuum matrem fecit. Sciebat enim in nouissimis temporibus futuram omnium conuersionẽ.

Igitur quando insipientissima loquitur Christianæ religionis uituperator, Vnum mihi ostendite apud Hebræos ducem Alexandro uel Cæsari similem: tunc uicissim meritò à nobis audiat, ô amice, non est nobis sermo de militibus, & de his qui per corporalem fortitudinem glorioſi facti sunt, sed de diuinis & ueris dogmatibus.

Quoniam autem in dijs suis gloriatur, & illorum opus fuisse dicit, quod nobiles illi in hãc uirtutem & gloriam peruenerunt, sermo eius omnibus modis languet, & subsidio caret, re enim ipsa nihil ostendere potest: sed uaniloquum se esse bene declarat hoc quod seipsos iuuare dij nequiuerint, delubris discerptis, altaribus dirutis, sacrificio omni sublato, & imaginibus exustis, et ipsis omnibus modis per uniuersum orbẽ cõtẽptis.

1.Reg.7 Quod aũt per omnipotentem deum sæpissimè uictæ sint fortes & inexpugnabiles hostiũ acies, ex sacris scripturis, siquidẽ quis uidere uoluerit, poterit facile. Nam diuinus quidem Samuël Iudæorũ terram Palestinis bello depopulantibus, grauemq; & molestum impetũ facientibus, precibus ad deum fusis, grandinem de cœlo descendere fecit tam copiosum et grauem ac intolerabilem, ut pedestri exercitu cum equitum alis cadente absq; labore Israëlitæ uictores euaserint, & pro his qui deum timebant, cœlum arma mouerit. Et Assyrij olim qui terram ab oriente usq; ad mare inhabitabant, cum Persis & Medis Hierusalem expugnauerunt, & sanctam ciuitatem innumerabili multitudine circundederunt, exusturos se totam interminantes. Vbi autẽ Rhabsaces blasphemas uoces contra ineffabilem dei gloriam emisit, grauiter tulit Ezechias pius ille rex, rogauitq; deũ, ut uim passis auxiliũ ferret, & ceciderũt una nocte in exercitu Assyriorũ centum et octoginta quinq; millia. Quid his simile à suis dijs factum est, siquidem sunt, ut dicit, dij? uerũ seipsos iuuare nequiuerunt, & reipsa coarguuntur.

Quia aũt pro Græcorũ dogmatibus pugnat, & in medium affert fortitudinem hominũ (quos conatur ostendere nobiles, & nos tales illos esse admittimus, nihilq; impedisse, quod sordidas artes norint, & sicut ipse superstitiosi fuerint) sicq; ut uincat causa sua, illos ad demonstrationẽ assumit, quamuis adhuc à ueritatis contemplatione longe aberret. Iterum aũt relinquit rectos sermones, & cõmemorat alienas res per quas forte existimauit demonstrari posse Christianam religionem Græcorũ superstitione inferiorem, & dicit:

IVLIANVS.

Vltra, Reipub. institutio & iudiciorum forma & gubernatio, & honestas in ciuitatibus, & disciplinarum studium, & in liberalibus artibus exercitatio, non ut Hebræorum sunt rustica & barbara: quamuis malus Eusebius uelit esse quædam apud illos hexametra, & cupit rationalem quandam artem esse apud Hebræos, cuius nomen apud Græcos audiuit. Quæ medicæ artis species prodijt apud Hebræos? sicut inter Græcos ea quæ Hippocratis est, et aliorum qui illum secuti.

CYRILLVS.

Quanq; demonstratum pluribus, quibus illius responsum est sermonibus, ex omnibus libris & legis conscriptione apud Græcos Mosaica antiquiora esse. Primus em̃ omniũ legislator Moses uidetur, alij aũt post illum, etiam qui rebus publicis utilissimas condidere leges. Quando aliqui cõ ueniunt cũ illo, ualde probantur. Quas enim diuinas uel humanas res silentio præterijt? Nónne demonstrauit pietatis in deum modos, honestatis uiam, eorum quæ facienda sunt, uel non inculpatam scientiam? An non continet omnem speciem benefaciendi, & decernit supplicia pro uno quoq; facinore intentanda? Nónne condemnat furtum? nónne adulteriũ, & libidinẽ auersat̃, abominabiles q; & prophanas uoluptates? Nónne eorum qui ad principatus uocati sunt mores cõponit? Nam & præcepit, ut recti sint sapientes q; & uigiles, & meliores quàm ut dona & odia admittant, sed imperent iræ & furori, nõ turbulentam mentem habeant, sed subditis omni modo iusta rependant, & in legũ rectitudine incedant. Quare igitur tam ueneranda & antiqua transiens palmam dat postremis? & quomodo non est uerum quod dixi, posteriores ueri similiter ea, quæ apud antiquiores, id est progenitores cognouerunt, imitari & dicere, sed non contrà. *Officium iudicum.*

Quoniã aũt in liberalibus artibus studiũ & in disciplinis, quæstionẽ quæ scilicet apud Græcorũ sapiẽtes celebrat̃, omni admiratione dignat̃. Rusticã aũt & barbarã nominat Hebræorũ scientiã, quamuis remuneratricem emendatricem q;, & sapientissimam meritò dixerim in omnibus quæ fiunt, legem à deo datã. Sanè quantũ pertinet ad sonum & qualitatem uocis, iuxta solam prolationẽ multum probatur apud Græcos sermonũ felix enunciatio. Eodem aũt modo arbitror & Hebræis suam patriam linguam bene sonare: unde si illos in hoc increpat, taxet etiã Romanorũ uocẽ, quæ & ipsa aliter articulata est, & diuersum sonat: nullo enim modo cũ Græcorum uocibus congruit. Veruntamen hoc quomodocunq; habeat, relinquat̃ ut multa plenũ stulticia, uideamusq; aliud. Num si accidere quibusdã uideatur, posse diserto

ore

Universidad de Deusto
Biblioteca

ore loqui,& magno apparatu uerbis uti,essentné omnino glorioſi apud deum, & bonis moribus præditi,æqui & continentes, uenerabilesq; & iuſti & uitæ optimæ curatores? Nónne multis quidem conceſſa eſt facundia, at optimè de deo ſentire ac præſtare uirtutibus,non item? Sed opinor quod hoc etiam ex re ipſa teſtimonium habeat, quod ſit uerũ. Quid igitur ſic admiratur,& ſummis honoribus celebret eos quibus Attica & uerboſa lingua eſt, cor uerò obtenebratum, & à diuina cõtemplatione alienum: uituperare autem & accuſare ſolet Græcorũ idioma ignorãtes,quamuis in diuinis legibus ſapientes, & uerè diuinam agentes uitam? Nunquid enim nudum & ſolum ſplendorem ſermonis à nobis deus requirit? num claris & diſertis oblectatur linguis, uel magis conſiderat bonis moribus ornatum, & optime uiuentem amat?

Gaudeo autem quod & Hippocratis mentionem facit, & alios medicos probatos in ſubſidiũ uictoriæ aſſumit, ut ita Chriſtianam religionem deturpet. Eſto enim quod & fuerint medici, optimi quidem arte,& ſapientes ac ſcientes quomodo curanda ſint ægrotantium corpora: quid hoc ò uir ſtrenue, ad religionis ſermonem attinet? nunquid propterea defuerunt medici apud Hebræos,quia apud Græcos fuit Hippocrates? apage cum inepto ſenſu tuo.

Quoniam autem ut ſemel ſublimia ſenſit, ſupercilium,in re nulla,contra nos demittit, & etiã ad hoc reſpondere ueriſimilia tentabo. Etenim conditor maxime infirmitati corporum noſtrorum prouidens, fecit de terra remedia: meminit eñ & huius ſacra ſcriptura: at qui apud nos ſunt medici, terreſtribus remedijs non indiguere: diuina aũt & ineffabili uirtute & efficacia uſi, mortis implicitos laqueis quoſdam ad uitam redire fecerunt,leproſos à tam grauí morbo liberârunt, & alia quædam auditu digniſſima quũ fecerint, iure fuerint ualde admirabiles. Et quid tale tuus Hippocrates, uel certe alius quidam ex filijs Aeſculapij feciſſe uidetur? Omitto nunc dicere quæ per manus Apoſtolorum mirè facta ſunt, claudum in Specioſa porta, Aeneam in Lyſtris,& alia cum iſtis, quæ omnem ſermonem & miraculum exceſſerunt. Redeo autem ad illud. Nam obſcœnas & mercenarias quaſdam mulieres, licet eſſent deformes,fucatis coloribus,& inficiendorum capillorum artificio mœrore liberat. At noſtræ religionis hoſtis erubeſcit fortaſſe Græcorum errores: ut autem lucrum aliquod faciat, & cauſam ſuam adiuuet, omnem uiam attentat, & aliquando de medicis gloriatur, aliquando tranſit ad alios, quotquot ſapientes fuiſſe putat, & ob hoc raram quandam gloriam reportaſſe ſe exiſtimat. Vnde & dicit:

IVLIANVS.

Sapientiſſimus ne Salomon comparandus fuerit apud Græcos Phocilidi & Theognidi uel Iſocrati? minime. Siquidem conferas Iſocratis parœneſes cum illius prouerbijs, inuenies Theodori filium ſapientiſſimo rege meliorem. Sed,dicet,ille etiam deditus fuit idolorũ cultui: quid igitur? Nónne & Salomon noſtris ſeruiuit dijs, à muliere,ut dicunt,deceptus? O uirtutis magnitudinem,ò ſapientiæ diuitias. Non uicit uoluptatem & mulierem? Igitur ſiquidem à muliere deceptus eſt,eum ſapientem ne dicatis. Si autem creditis eſſe ſapiẽtem, ne credatis eum à muliere eſſe deceptum,ſed iudicio proprio,& intelligẽtia,& doctrina dei, qui ei apparuit,perſuaſum coluiſſe etiam alios deos. Inuidia enim & zelus non peruenit uſq; ad optimos homines, tantũ abeſt, ut ad angelos et deos. Vos autem circa uirtutũ partes uerſamini,quas dæmonia quis uocãs nõ aberrarit. Hic enim apud nos ambitio eſt,et uana gloria,in dijs aũt nihil tale.

CYRILLVS.

Verſutiſſimè quidem præteritis alijs omnibus, qui & ſancti fuerunt & illuſtres, ad Salomonis uenit uitam. Quemadmodum enim munitiſſimam ciuitatem ſubuertere uolentes, humillimis turribus machinas adhibent: ita & ille ſanctorũ præteruecto choro, ad illum & ſolum uenit: ſed nõ proſpere cedet doloſæ beſtiæ: nullo enim modo res Chriſtianorum diffamabit, etiamſi excederit quiſpiam, & inexpectatum quiddam paſſus eſſe deprehendatur. Quoniam autem illum ſuis doctoribus minorem rudioremq;, quantum ad ſapiẽtiam attinet, fuiſſe dicit: diſcat iterum, quod primum quidem Homero coëtaneus fuerit. nam centeſimo et ſexageſimo anno exacto poſt Troiam captam Homerus componebat ſuum opus, & Troianas calamitates tragice conſcribebat, in admiratione autem erat Salomon, Parabolarum librum contexens,& Hieroſolymitanũ templum extruens. Deinde præterito multo tẽpore, nẽpe quinquageſima & octaua Olympiade Phocilides & Theognis fuere,cõſcripſeruntq; & ipſi utilia quædã & ornata,qualia & nutrices puellis, & pædagogi admonendo paruulis dicerent. Salomon ſa tuerat libri.

Sanè & Iſocratẽ quidem eximiũ dicimus fuiſſe ſophiſtam,& ſi quid utile adoleſcentibus attulit, propter hoc laudetur quidem: cedat autem Salomoni,qui ante illũ ſcripſit,ac palmã præſtet. Ea enim ſunt quæ ſenibus & iuuenibus, ut arbitror, ſufficiant,ut ſcire poſſint honeſtos mores, etiam quomodo cuiuis honeſtè uiuẽdũ,ita ut nec à diuinis,nec ab humanis legibus per imperitiã deuiet.

Quod autem Salomon exciderit per uoluptatem, ad quas non licet, ne multum rideat calumniator noſter, ſed potius in mente ponat quod illum neq; cum ſanctis prophetis, neq; cum Apoſtolis,neq; Euangeliſtis numerare conſueuimus. Nam erat quidem induſtrius & ſapiens, maiore

ſuper

Universidad de Deusto

ſuper omnes Iudæos gloria, ſimul autem in diui- A luptatem, qua mens uincitur. Corripiebatur au-
tijs & abundantia & menſis Sybariticis, quales tem amore in ipſa ſenectutis uia, mente iam de-
ſcilicet eorum qui in talibus ſunt dignitatibus, e- floreſcente, nec priſtinum habente uigorem, ſed
ducatus, præterea uaria felicitate ſtipatus, & ſum quaſi cum corpore ſeneſcente. Et ſicut iuuentus
ma gloria fulgidus. In his ſanè, qui tam bene a- ſecura, ocioſa eſſe neſcit, ita et ſenilis ætas: & quē-
gunt, ſtimulus cupiditatis delitiarum uehemen- admodum ſcilicet adoleſcentes ad omne quod
tior eſt, & mota concupiſcentia totis quodammo operandū eſt uadunt, & nihil requirentes ruunt:
do frenis fertur mens, nullo remorante. Semper ſemper enim adoleſcentes inſipientiores ſunt iu-
enim quodammodo diuitijs comes eſt uoluptatum amor, ſicut & ipſe Iſocrates ſophiſta dicit. Di xta Homeri uerſum: ita & uiri decrepiti mens.
uitiæ autem uitiorum magis quàm uirtutum mi- Itaq; Salomon adoleſcēs adhuc exiſtens, & men-
niſtræ ſunt. Erat is quem uituperat, ut probabile te ephebus, celebre illud Hieroſolymis templum
eſt, & diuitijs & delitijs ualde ſplendidus, alijſq; conſtruxit, & quæ ad gloriam dei pertinebant fa
ualde exaltatus. Igitur ſi motus eſt quodammo- cere ſtudebat. Vbi autem ad finem & occaſum
do, & ceſſit uoluptatibus, delicijs & diuitijs, ut- B uitæ uenit, defecit ſimul ætas roboris & mentis.
pote inſolentia, quæ inde prouenit grauis, quid Deinde laqueū illi per mulieres parauit ſatanas,
hoc mirum amice? Socrates Sophroniſci filius in & à recto abduxit.
philoſophia educatus, quamuis etiam parū poſ- Quod autem non, ſicut ipſe contendit, deo do
ſederit, & manuariam ſcientiam primum ſtudue ctore ad defectionem & ad omne malum dedu-
rit, & aſſuetus ſit parce uiuere, & quaſi ex neceſ- ctus ſit, declarabit facile quod uniuerſorum deus
ſitate, fortaſſis etiam ſumma indigentia preſſus, iratus fuerit illi, & ſtatim pœnam delicto intentā-
humiq; ambulans, iuxta Homeri fabulam, iun- rit. Scriptum eſt enim in tertio libro Regum: Et 3.Reg.11
ctus eſt uxori Myrthoi inquam & Xantippe, ad factum eſt in tempore ſenectutis Salomonis, nō
hæc & ſcortis, nec ſui iuris erat in obſcœnis & in erat perfectum cor eius coram domino deo ſuo,
abominabilibus concupiſcentijs. Age igitur & ſicut cor Dauid patris ſui, & auerterunt mulieres
nos de Socrate dicamus, ô uirtutis magnitudinē, alienigenę cor eius poſt deos ſuos. Et dixit domi
ô ſapientiæ diuitias, non uicit uoluptatem. nus ad Salomonem: Pro eo quod facta ſunt hæc
tecum, & non cuſtodiuiſti mandatum meum, &
Dicat etiam interroganti mihi illud, quos cen- præcepta mea quæ mandaui tibi, diſrumpens
ſeat eſſe deos: utrum ſapientes eſſe dicat, uel certe diſrumpam regnum de manu tua. Quid autem
dementiſſimos uel parum ſcientes? Itaq; ſi inſipi- C erat, quod mandatum ipſi & omnibus ſub lege?
entes illos eſſe cōtendit, accuſauit imperitiæ deos nempe ne uir duceret alienigenam. Dixit enim:
ſuos. Si in ſapientes & intelligentiſſimos dicit, Filiam tuam non dabis filio eius, & filiam eius Deut.7
quare ſcortantur nō ſolum in mulieres, ſed etiam non accipias filio tuo: deſtituet enim filium tuum
in pulchros maſculos inſaniunt? Itaq; diceret opi à me, & pergens adorabit deos alienos. Proinde
nor aliquis, & de his recte, ô magnitudinem uir- non curans hoc mandatum, alienigenarum iun-
tutis deorum Iuliani, ò ſapientiæ diuitias, non ui- gebatur filiabus. Quoniam igitur, inquit, nihil
cerunt uoluptatem. Igitur poſſe uincere uolupta ſeciſti mandatum à me datum excidens & defi-
tem & amorē carnis, maxime laudārim: ſi autem ciens alienigenarum ſeruijſti dijs, & quum ſcires
quis delicatus à uirtute aberrauerit, quamuis ual creaturam eſſe ſeruam meam, honorem & glo-
de ſapiens alioqui ſit, non propterea ridendæ res riam quæ mihi ſoli debentur ei impendiſti, etiam
Chriſtianorum. Non enim propheta à nobis uo- ego regnum tuum diſrumpam, & dabo id ſeruo
catur, ut dixi, neq; Apoſtolus, neq; Euangeliſta, tuo, ut uel euentu ipſo diſcas quid feceris. Vbi i-
ſed uir potius delicatè enutritus, & propter deli- gitur dedit ei deus reſponſum, quod debeat alie-
cias mentem parum cōſtantem habens: ita ut na- nis dijs ſeruire, qui ſic eſt offenſus? Ne ſcilicet di-
turæ etiam motibus incircumſpecte nonnunq; D cat ueriſimile uideri, quod undequaq; ſibi uena-
ceſſerit. Oblectatur autem Salomonis lapſu, & tur, & dicit:
dicit illum Græcorum ſeruiſſe dijs, exterarū mu- Inuidia enim et zelus non uſq; ad optimos ui-
lierum deceptionibus adductum. ros peruenit, tantum abeſt à dijs & angelis. Num
inuidia erat uir ſtrenue? minime: quoniam nec
Deinde acutum & malignum quiddam po- inuidiæ opus eſſe dicimus, quod deus & incorru
nens, ſicut putauit: Siquidem deceptus eſt, in- ptibilis mens non ferat errantes, &, neſcio quo-
quit, ne iam uocetur ſapiens: ſi autem ſapientem modo, adorare alios ſtudentes, ſed magis obſer-
eum dicitis, manifeſtum utiq; ſit, quod & alieni uat illud: Non bonum eſt multorum dominium, Homeri dict.
dij adorandi ſint. Sapientia ſanè non defuit ei, unus dominus ſit, unus rex. Igitur quoniam ſic
propter quam & admirabilis fuit. Itaq; propter ipſe dicit, neq; ad optimos uiros pertingit inui-
hæc quæ ſcripſit, ſapiens dicitur à nobis, etiam ta- dia, Eſto, apud terrenos imperatores nihil refe-
lis ſecundum ueritatem intelligatur Salomon. rat, etiā ſi quis in regno illorū inobediens ſit, imò
Quod autem peccauerit manifeſtè, falſis dijs ſer- ſi rapere honores ipſorū mediteť: at iſte quū impe
uiens negauerit nullus. Porrò allectum dicimus raret, talis nō erat, ſed ſi quis accuſatus uel depre-
eum ab alienigenis mulieribus. Deceptrix enim henſus eſſet, in illum animaduertebat ſeueriſſi-
res eſt mulier, & idonea ad decipiendum ſemel mè. Igiť ea quæ nos inculpatè habere poſſumus,

illa

Salomon non
tenſetur in-
ter prophetas,
& quomodo
lapſus.

illa & alius citra inuidiam possederit. Redarguetur enim in tempore si quid inuidiæ in illis, et uale de meritò. Eos uerò qui subditi sunt, si illam dei gloriam inuadant, uel etiam contradicere uelint, iustè & citra controuersiam puniri decuerit: nemoq; prudens propterea uniuersorum deum inuidiæ & æmulationi obnoxium putauerit: utilissimè autem & necessariò, ut ne ignoretur ueritas. Quod enim uiuificum sit, absq; reprehensione & errore cognoscere quis sit uniuersorū opifex & dominus, ipse saluator docuit sic loquens ad patrem in cœlis: Hæc autem est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum deum, & quem misisti Iesum Christum. Quum igitur ex cōfesso sit, uiuificum esse scire manifeste eum qui uerè & natura est deus, nullus dubitârit omni malitia plenum, uelle, à ueritate aberrare, & à uiuifico cultu excidere. Miror autem, quum immundarū potestatum, hoc est dæmonū adorator ipse exiltat, nos nescio quomodo, ad illas cōuersos esse dicit. Dictum autem esse mihi uidetur & ualde recte, quod per unum ex Græcorum sapientibus de unoquoq; enūciatum: Molesta res est, scorti cum honesta & amabili uxore corrixatio. Nam quum non possit iuste sanctam & honestā ac ingenuam illius uitam arguere, suorum criminum sordes in illam emungit, dicaciq; & abominabili lingua inuadit. Hoc opinor imitari & facere uelle strenuum Iulianum. Nam sua honestat, cauillatur autem iterum diuinam scripturā, et sic dicere audet.

Ioan. 17

χαλεπὸν παμφίλη ἀνδρὶ ἔρα γυναικὶ πρὸς πόρνην μάχη.

IVLIANVS.

Quare uos disciplinarū, quæ apud Græcos sunt, conuiuæ estis, siquidem uobis uestrarum scripturarum lectio sufficit, quum melius sit ab illis homines arcere, quàm ab idolothytorum cibis? ex illis enim, sicut & Paulus dicit, offerens nihil quidem lęditur, conscientia autem uidentis fratris scandalizatur, ut dicam sicut uos sapientissimi. Per has autem doctrinas deterret ab impietate omne quod uobiscum natura generosum protulit. Itaque cui uel parua portio bonæ naturæ fuerit, is statim à uestra impietate deficiet. Proinde melius erat homines prohibere à doctrinis non sacris. Veruntamen scitote & uos, quod mihi uidetur diuersitatem in intelligētia diuinarum scripturarū, quæ apud uos, collatam cū nostris, malàm esse; et sicut ex uestris nullus fit eximius uir, imò neq; iustus, ex nostris autē unusquisq; seipso melior fit, etiamsi omnibus modis erassus esset, modò sit naturæ tamē bonæ, & ex illis erudiri se patiatur. Hominibus enim deorum bona absq; multa contingent arte, siue lumen accendatur scientiæ, uel cō uersationis genus doceatur, uel multi hostes repellantur, & per terras multaq; maria peragretur, & sic appareant heroici. Et post alia: Manifestum autem hoc argumentum. Ex omnibus uestris elegistis pueros, & ut in scripturis exercerentur operam dedistis, etiamsi uideantur magis ad seruilitatem nati. Delirare me & atra pile esse censetis. Deinde sic estis infelices & insipientes, ut & putetis dei quidem esse illos sermones, ex quibus nullus fiat prudentior, uel fortior, uel seipso melior: eos autem ex quibus licet fortitudinem, prudentiam & iusticiam accipere, traditis satanæ, & ijs qui satanæ seruiunt.

CYRILLVS.

Audi cœlum, & auribus percipe terra. Ecce enim Rhabsaces os contra deum iterum dilatat, & iniusticiam in excelsum loquitur, sicut scriptum est: nihilq; ut uidetur, melius censet quàm morbosam suam linguam cōtra nos exacuere. Igitur sufficit quidem diuina scriptura ad faciendū eos qui in illa educati sunt sapientes, & probatissimos, & sufficientissimam habentes intelligentiā, indigemusq; ad hoc prorsus nihil externis magistris. Quoniam autem dulce est omnia scire, idcirco hac ratione & ualde prudenter, etiam Græcorum sententias diligenter discutimus, quas de unaquaq; re habuerint: & ante alia de deo & inde ridendi occasionem accipimus quod uolunt innumeros deos, & immundorum dæmoniorum multitudinem honorare, quā ipsi qui ea adorant ignorant; dum habent in templis simulacra multiformia, & multarum specierum: & non solum ad similitudinem uirorum et mulierum facta, sed & ferarum & iumentorum & reptilium, uolatiliumq; et aquatilium, & sileo alias creaturas, nempe cœlum, & solem, & lunam, & alia astra, quibus diuinam et summam gloriam impenderunt, & omnia confuderunt.

Quæ gentium libri Christiani legant.

Inuenimus autem illorum theologos de dijs suis scripsisse talia, quæ si quis uel solū audiat, turpitudine & immundicia mentem suam impleuerit: conuiuæ igitur facti, sicut ipse dicit, Græcarū disciplinarum, & multa damnosa in eis inuenientes, tunc adhuc magis sacros & diuinos sermones admiramur (de scriptura loquor diuinitus inspirata.) Quid enim utile non inuenitur apud illā? Nam primum quidem quod & omnibus alijs clarior fit, uiderit quis in illa diuinæ contemplationis sermones uerè fulgurantes. Clare autem illi & exacti, & separati mentem erudiendam euehunt ultra omne quod factum est, & locum quodammodo distribuunt unicæ ac summæ & ineffabili naturæ, hoc est, ut intelligatur super omne quod uel sensu coniectatur, uel quod scitur ac intelligitur, hoc est, super uisibilem omnem & inuisibilem creaturam, ipsamq; & solam debere dominari alijs, ad hoc & posse creare & producere

res

res ex nihilo. Bene autem obseruant honorem, quasi fulgidam & eximiam, imò propriam & naturalem dignitatem, nulliq; aliorum tribuēdam: & cum his honestæ uitæ nobis modos inducit, legibusq; diuinis & sacris instruit ad iustitiam, ad hæc & omnis nobis æquitatis euidentem constituit uiam. Commemorabo autem sanctos prophetas, qui Græcas disciplinas omnino non attigerant, sancti uerò fuerunt, et optimo deo gratissimi, ineffabiliumq; signorum effectores. Venio itaq; et ad ipsum sacrorum ducem Mosen. Et quis illo sapientior uel saltem paucis & obiter doceat? Itaq; erat lingua quidē Hebræus, & mirus in sermonis artificio & contemplatione. Vnde & Eupolemus historicus in lib. de regibus Iudeæ faciens sermones de illo inquit, Moysen primum fuisse sapientem, et grammaticā Iudæis dedisse eam qualis tūc habebatur, Phœnices uerò ab illis possediſſe scientiam, utpote confines Iudæis, tradidisseq; Græcorū pueris, etiā mihi scilicet qui apud eos fui, & prima didici elemēta. Huius historiæ signāter meminit in Stromatū libris Clemēs, uir eloquēs ac doctus, qui tam diligenter Græcarum lectionū profunditatē scrutatus est, ut pauci ante illū. Quando igitur ipsa primorum elementorum scientia ab Hebræis ad Græcos uenit, illis à Cadmo allatis, demittat supercilium, qui dicere ausus est: Quare uos conuiuæ estis disciplinarum Græcarum, siquidem sufficiens uobis est uestrarum scripturarum lectio?

Moyses primus uarias grāmatices tradidit.

Sed dicet aliquis, quod diuina scriptura cōmunem omnibus & uulgarem ac protritam habet dictionem, res autem Græcorum diserte dicuntur, & abundat gratia & eloquentia. Dicimus igitur, quod lingua quidem Hebræorum, prophetica dicta sunt, & Mosaica: ut aūt omnibus essent nota paruis & magnis, utiliter familiari sermone commendata sunt, ita ut nullius captum transcendāt. Quod autem res Græcorum fastuosæ sunt, & bene resonant, sed decorum non seruare uidentur, & à ueritate aberrant. Nam innumeros fabulātur esse deos, unumq; & natura & uerum omnino ignorant. At quisquis sapuerit, laudauerit non eū qui diserte loqui, & rotūda uerbula proferre scit, et in isto ipso nudum fulgorem affectat, sed illum potius qui uidetur non habere in promptu dictionum pronunciationem, sed rectam opinionem de omnipotente deo inquam, & de parata in omnibus agendis iustitia, & omne genus uirtutis quasi in lata & omnibus patente uia. Itaque à diuina scriptura melior euadet quisquis fuerit, & aliis quoque non inutilis erit. Sed ex Græcorum disciplinis, qui solum facunde loquitur, omnino nihil lucrabitur, ad hoc ut sit uenerabilis & iustus, continentiæq; et honestatis amator. Nam, ut iam sæpius dixi, apud illos inuento deos ab absurdis non abhorrentes, & ad obscœnas uoluptates omnes se conferentes. Eum autem qui didicerit adorare pessimis omnibus irretitos, qualis postea futurus sit, dicere prætermitto. Si autem uictoriam Græcorum sermonibus ideo tribuit, quod

Quātū sacra scriptura pro phanam antecellat.

A multa apud illos sit ciuilitas, apud nos non item, respondeat interroganti: Nunquid si quis aureo cocleari elleborum infundat, & alteri non aureo, sed ex uilissima materia apum laborē, hoc est mel imponat, et sorbere iubeat q̄d placuerit, nunquid materias inspiciens palmam dabit deterioribus, uel recte iudicās utile nociuo præferat, etiamsi in uilissimo proponatur uasculo?

Vltra, quod dicit nobis esse melius, credentes à Græcis arcere disciplinis quàm ab idolothytis, audiat iterum. Quod ab esu idolis immolatorum credentes abducere cōsueuimus, minime autem prohibemus uersari in libris Græcorum: si quis uoluerit discere, causam dicemus. Quin unus & solus uerè Deus sit, id scire solum, aliorū deorum nomen exosum facere, & omni abominatione B contaminare credimus: & hoc demonstrauit sapientissimus Paulus, qui scripsit: Scio enim, quod nullus deus nisi unus, & quod nullum sit idolum in mundo. Non enim si ludant quidam, imò & insaniant mente seducta, & ut sibi uidetur, nominare uoluerint deos, & in templis statuerint simulacra errantes, necessarium, ut et nos simul deliremus, afficiamurq; & sentiamus quod sint alij uerè dij præter unum, & natura et omnium opificem. Igitur negantes omnino idola existentia, neque dijs immolatum aliquid esse dicimus. Edimus autem pura cōscientia, deo gloriam dantes, qui nobis omnium eduliorum liberum & nō damnosum largitus est usum. Si autem quis infirmus adhuc est, nec ualidam mentem habet exC stimatq; esse aliquid etiam uerè idolothyton, non dumq; progressus est ad tam synceram fidem, indulgemus: sicut quidam ludimagistri, paruulos instituentes, paulatimque prouehentes ad perfectissimam rei experientiā. Vnde utilissime Paulus dicit: Si ego cum gratia particeps sum, cur blasphemor pro quo ego gratias ago? Proinde omni no nihil offendit eos, qui assederint in fide, si forte attigerint idolothyta. Igitur curiosius inquirentes Græcorum scripturas, & seruatos in sermonibus numeros, recedentes autem ab illorum dogmatis ad sanctas potius conuertimur scripturas: in quibus ueritatis pulchritudo fulget, & exacta dogmatum cognitio coaceruata est, & omne genus bonorum documentorum, quibus quis ita- D tim plenus uirtute, & bonorum operum gloria conspicuus euadat.

i.Cor.8 Quare ab idolothytis magis quàm à gentilium libris arceamur.

i.Cor.10

Post hoc instanti et sanctam atq; diuinam uellicanti scripturam, quod Hebræorum composita sit sermone, dixerit opinor aliquis: Nūquid uir optime, uituperabis et alias linguas, quæ à Græcorum idiomate separatæ sunt, et numerabis inter illas utique & tuam quam magnifacis, nempe Ausonum? quamuis uere dicatur quod Græca uoce minime censeamus esse inuentam religionem. Qui recta et probabilia sapere uolumus, dicimus unam & eandem fuisse linguam in multiplicem sonū olim ineffabili uirtute dei diuisam, quum turrim usque in cœlum excitarent. Habiti enim quidam fuerunt Grærum sapientes, in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uentores fuisse eloquentiæ, & suis capitibus inef- A
fabilis uirtutis opera tribuerũt, maledicit autem
Psal. 11 illis beatus Dauid, dicens: Exterminabit Domi-
Linguæ donũ. nus omnia labia dolosa, et linguam magniloquã,
qui dicunt, linguam nostram magnificabimus, la
bia nostra à nobis sunt, hoc est, nos inuẽtores fui-
mus eloquẽtiæ. Porrò à deo datæ sunt linguæ, &
fortassis unicuiq; eximia quædã gratia et pulchri
tudo, quantũ ad ipsam attinet, admirabilem au-
Attica lingua. tem ad illas collatam in pronunciatione Atticam
dicimus: sed ea sola uti, nihil proderit ad hoc, ut
uenerabilis quis euadat, & rectæ uitæ uiam aspi-
ciat. An nos uides eos, qui in scenis cantillare so
lent, auditores mulcere, & sunt nonnunquam ui
tuperabiles, peruersamq; agunt uitam? Itaque
quod eloquentiæ numeros probe seruant Græ- B
ci, laudantur: quod autem optimas uirtutes negli
gunt, recte taxantur. Pueri etiam in sacris enutri-
ti literis, statim fiunt religiosissimi, etiamsi minus
eloquentes.

Dicit illis minime differre à seruis, quia non
sunt tam diserti. Fortassis ob hoc solum cẽset ad-
mirationem contingere, cõtempta omni alia uir-
tute, propter quam deo quis familiaris fit, & ad
summam peruenit nobilitatem. Doceat igitur,
utrum magis admiretur eum, qui eloquentia sit
instructissimus, quamuis abominabilibus sit mo
ribus, uel certe iustitia & uirtutibus ornatum, e-
tiamsi minus splendide loquatur? Itaque nos ex
sacris literis diuinæ scripturæ omnigenam uirtu-
tem didicimus, utimur aut. m Græcorum sermo- C
nibus, ut nobis ueræ eruditionis præexercitamẽ-
tum sint. Et quoniam Hebraicam linguam non
didicimus, piorum dogmatum promissionibus
Atticam subiecimus. Dei donum est lingua, si-
cut & alia, nec superstitionis græcanicæ inuentũ
quis esse dixerit. Omnis enim sapiẽtia à domino,
& ab ipso omnis sermo: quia & mentis & sermo-
num idem dator est. Attentat autẽ & aliter Græ-
corum impietati opem ferre, sic dicens:

IVLIANVS.

Sanat corpora nostra Æsculapius, e-
rudiunt autem animas nostras Musæ cum
Æsculapio & Apolline, & eloquente Mer-
curio. Mars & Bellona in prælijs simul cer-
tant, Vulcanus artes perficit, & distribuit. D
Pallas cũ Ioue uirgo sine matre nobis præ-
sidet. Considerate igitur an non in singu-
lis simus uobis præstantiores, dico circa ar-
tes & sapientiam & intelligentiam. Nam
siue consideraueris eas quæ ad usum attí-
nent, siue eas quæ propter bonum quod-
dam res imitantur, ut est statuaria & medi-
ca ars Æsculapij, cuius ubique terrarum
sunt remedia, quæ dat nobis Deus, ut per-
petuò simus participes. Me certè sanauit
sæpe Æsculapius, ægrotantem submini-

strans remedia, horũ testis est Iuppiter. Igi-
tur quare traditis uos apostasiæ spiritui?
(nos & circa animam melius habemus, &
circa corpus ac externa) & quare uos reli-
ctis illis ad alia uaditis?

CYRILLVS.

Itaq; manifestum, quod deorum, quos ille ad-
miratus est, alij sunt arte medici, alij uerò eloquẽ-
tes: quemadmodum scilicet & sophistarum opti-
mi, & alij quidam homicidia docuerunt, et cædes
callent crudelitatis magistri: sunt & alij opifices,
& sordidorum studiorum inuentores: & in sum-
ma, singulis curæ est id ad quod nati esse dicũtur,
& functionem in uno et solo negotio sortiti sunt.
In cæteris autem negocijs arbitror nihil operis fa
cient, & quomodo essent tales dij? quamuis quis
dicere auderet deum ullius rei bonæ esse indigũ?
Est enim sufficientissimus, fortissimusq;, & ipsa
perfectio, & ad omnia recte se habens, quæ sum-
mæ naturæ attribuere decet.

Itaq; diceret quispiam, opinor, quare si Coro-
nidis filius uerè deus est, infirmos non sanat? & a-
lia quoque adijceret, quare sufficientissimam na-
turam non ostendit? singuli autem seorsim ope-
rantur, & proprium suæ experientiæ specimen
præbent. Nam alij quidem, ut dixi, arte medici
sunt, alij autem sordidi opifices, uel ad utilitatem
doctrinæ ac sermonum. Alij etiam acies bellicas
instruere norunt, & quodammodo ipsa hominis
natura inferiores sunt. Vel quomodo res nostræ
deterius quàm illorum haberent? Doctores em̃, C
& artium & scientiarum plurimi et optimi apud
nos sunt, imò si uerè loqui oportet, nõ pauci sunt
qui meliores Græcorum dijs: quandoquidem fie
ri potest, ut idem apud nos medicam artem tene-
at, & militaris disciplinæ peritus sit, & ad hoc elo-
quens, quin & in alijs studijs mirabilis. Tantã ni-
mirum industriam longe sequentur dij, quando-
quidem illis unius rei, eiusque solius cura est.
In homine uerò, ut dixi, hæc omnia simul con-
gesta uidere licet.

Excogitat autem & aliud quiddam, quasi inex-
pugnabile propugnaculum simplicioribus pro-
ponens, & Græcorum ludum sancta Christi ano-
rum religione meliorem esse dicit, ad demonstra
tionem apponens esse quosdam apud illos picto-
res, sculptores, marmorarios, et medicos. Dic ob D
secro, nõ erubescis hæc scribere? Nónne pictores
manu egregij, & industrij marmorarij declarant
deos ipsos non esse deos, imò immundos dæmo-
nes, uel certe homines corruptos? Oblitus mihi
esse uidetur igne exustum Aesculapium, & ful-
mine ictum in Epidauro, sicut supra diximus.
Opinatur autem fortasse nullum fuisse Christia-
num, uel optimum medicum, uel eloquentissi-
mum, uel res bellicas callentem.

Quod si omnibus uir strenue, studijs humanis,
artibusque & disciplinis deos præficere oportet,
uel eos qui inuenerunt, uel etiam docendo pro-
fuerunt, quanta sanè illis multitudo sufficiet? In-

numeræ

Universidad de Deusto
Biblioteca

numeræ enim in hac uita res sunt, & studiorum modi etiam utilissimis dati sunt. Verũ siquidem cui mens est sapiens, uidet quàm insuauia omnino græca sint dogmata.

Admiratus est & Aesculapium, ut subindicantem ægrotis, sicut ipse dicit, remedia, & hoc cognouisse inquit Iouem. Iam quare testis nobis medicorum assumptus est, & non potius ipse ægrotos curat? Nunquid fortasis quod ignorat artem, admiratus est tecum illam scientes? subindicauit autem Aesculapius remedia, opinor, sicut medici currules: quanquam oportebat Deum, quem tu dicis diuino modo ab infirmitatibus liberare, non subindicare quo uti oporteat remedio, sed cum autoritate imperare, ut decumbens conualescat. Proinde meritò quis rideatur, dicens deos esse eos, qui feliciter quasdam humanas artes, hoc est functiones tenent, & dimensam sortiti sunt experientiam. Atqui nos ô amice, uni uero Deo seruimus, & ab ipso data esse dicimus humanæ naturæ & sapientiam & intellectum, & omnis rationis usum & diligentiam, ad quoduis laudatum opus, admonitionesq; mentis tam scientias quàm artes. Proinde factor omnium nobis autor & dator bonorum meritò dicendus est. At ille aufert à uero Deo, quæ Marti & Vulcano, Musisq; & Mercurio eloquenti, & Aesculapio distribuens singula singulis, dicens eos dispartiri quasi hæreditariam quandam experientiam.

Quod autem satis arguerit res Græcorum nostris esse meliores, eo quod ipsi sciant pingere & lapides leuigare. Si igitur inquit, nos, qui immundo spiritui dediti sumus, melius habemus in anima & corpore, et in externis, cuius gratia relictis istis ad alia pergitis? Depone supercilium uir strenue, uanus est fastus tuus in hac re, & ridiculum fecisti argumentum. Vt autem tuis hoc permittentes sermonibus meliores esse pictores medicos, & marmorarios apud Græcos quàm apud nos: nunquid tibi hæc propterea sufficient ad demonstrandum Christianos aberrasse à ueritate & natura, & neque uerè Deum, neque optimæ uitæ typos cognouisse? sed sint illi quidẽ pictores multi & boni, marmorariiq; & medici, nos uincere studebimus, & ab ipsa ueritate laudum coronam reportare, ut sciamus manifeste uerum uniuersorum conditorem autorem & dominum. At ille nihil horum animo reuoluens, inquirit ultra & dicit:

IVLIANVS.

Quare neque in Hebraicis sermonibus manetis, neque diligitis legem quam Deus Hebræis dedit, relinquentes autem patriam, & dediti ijs quæ prophetæ prædicauerunt, plus ab illis quàm à nostris recessistis? Nam si quis pro uobis ueritatem considerare uelit, inueniet uestram impietatem ex Iudaica audacia & gentilium confusione & indifferentia conflatam: ex utrisque enim non quod pulcherrimum, sed quod pessimum trahentes, malorum contextum operamini. Hebræi enim habent exacta circa religionem legitima cultusq; & obseruationes innumeras, quæ ad uitam & sacerdotale institutum pertinent, interdicente legislatore omnibus ne seruiant dijs sed uni soli, cuius portio est Iacob, & funiculus hæreditatis Israel: sed, ut opinor, etiam addente, Non maledices dijs. Superuenientium abominatio & audacia, uolens omnem reuerentiam multitudini deorum adimere, sequi putauit non seruiendum dijs, quum non sit blasphemandum: quod certe et uos inde traxistis solum, quasi nobis & illis nihil aliud commune sit. Rapuistis itaque ab Hebræorum hæresi, quod blasphematis uenerabiles deos: à nostra autem religione, quod abijcitis pietatem, & diuinum cultum: pietatem, inquam, erga omne quod natura melius, & quod patriam diligit: solum autem recepistis uesci omnibus, ut graminibus fœni, & si ueritas dicenda est, omnino cupiuistis uestram confusionem augeri. Hoc autem opinor, idq; ualde meritò, conuenit omnibus gentibus, & uitæ aliorum hominum, institorum, teloniorum, saltatorum leuium: & putatis uestra honesta?

Deut. 32

CYRILLVS.

Vide obsecro quàm temere nugetur, & crudeles diras q; contra nos coaceruet scripturas, ut seueriter possit quicquid uelit dicere. Dicit enim nos ab Hebraicis sermonibus defeciisse, & legem neglexisse, quamuis à Deo datam, & arripuisse ea quæ per prophetas prædicata sunt. Veniat igitur & ostendat, quænam à prophetis pronunciata sunt, quæ à scriptura Moysi abludant: & ita nobis improperet defectionem, & quod à sacris legibus abiecerimus accuset. Quod si in nullo discordant, sed potius idem loquuntur hi & illi, & omnino inter se coniunctos uidere quis poterit, ne persequatur frustra, sed potius liberet à crimine & reprehensione cauillator iste eos, qui de nullo absurdo condemnati sunt. Quanquam liceat uidere sanctos prophetas id multis sermonibus agentes, & frequenter contra Israëlitas clamantes, quod in eam usque inconsideratiam peruenerint, ut etiam legem per Moysen ipsis promulgatam nihili fecerint, sed irritârint per doctrinas mandata hominum. Est autem ualde uerisimile, quod illijpsi existimantur & redarguuntur

Prophetæ non discordant à Mose.

Universidad de Deusto
Biblioteca

untur legem Moysis paruifacere, etiam hoc facere deprehenduntur. Proinde sicut iamdudum dixi, prophetæ & leges inter se quidem conueniunt. Quoniam autem, ut dixi, diuinæ scripturæ Christus finis est & legis & prophetarum, ex ijs quæ de ipso scripta sunt in lege & sanctis eius prophetis deducimur ad fidem in ipsum: unde uenerantes ea quæ per legem & prophetas prædicata sunt, nos in posterum perduramus, & per typicum cultum ad ipsam ueritatis pulchritudinem uenimus, rectaq; euntes uia ad scopum, etiam uniuersorum saluatorem & redemptorem cognouimus. At ille, ut uidetur, quum nihil omnino proposuit, propter quod uituperare oportebat: Inueniemus, inquit, uestram impietatem, & ex Iudaica temeritate & Græcorum confusione conflatam. Proinde si putat uituperandum quod admirabile, & arguendos quos magis conueniebat laudare; omnino recte illum fecisse dixerim. Quod si sermones suos bene habere suspicatus est, oportere omnino sequi ex argumentis quæ ipse profert, dicens Christianam religionem impietatem esse, non possum intelligere quomodo nos uel Iudæorum temeritatis facti fuerimus æmulatores, uel cõfusionis Græcorum amatores.

IVLIANVS.

Etiam inquit diligenter quidem scripta apud Hebræos legitima & obseruationes, & quæ ad sacerdotalem uitam pertinent. Quum autem lex constituat non esse adorandos deos alios, sed unum & solum: uos qui repellitis & negatis quod oporteat uiuere iuxta legem, solam in deũ blasphemiã inde assumitis: quamuis lex euidẽter dicat. Dijs non maledicas.

CYRILLVS.

Igitur quod uita nostra legitime & recte instituta sit, & omni uirtute plena, sermone quem paulò ante præmisimus, ostensum est, quum de illis loqueremur. Veruntamen sciat legem, imò legis dominum Israëlitas urgere, ut demoliantur altaria, & simulacrorum delubra exurant. Dicit enim sic in Deuteronomio: Et hæc præcepta & iudicia legitima, quæ seruabitis & facietis super terram, quam Deus patrum uestrorum dat uobis in hæreditatem omnibus diebus, quibus uos uiuitis super terram: perdendo perdetis omnia loca quibus seruierunt illic gentes dijs suis, quæ uos hæreditate accipietis, in montibus excelsis & in collibus, & sub quercu frondosa: & subuertetis altaria eorum, & conteretis columnas eorum, & lucos eorum excindetis, & sculptilia deorum ipsorum exuretis igni, & perdetis nomen ipsorum ex loco illo. Qui Israëlem incitat in altaria, & delubra, dicens oportere in ipsis exuri deos, dixitne etiam de illis, effare precor, Dijs non maledices? quamuis indignum cogitare, quod diuina & incorruptibilis mens ab æquo aberret, & se decentia negligat, secumque dissidens contrarias leges statuere, usquam deprehendatur. Est enim ea res etiam apud nos turpis & ridicula. Nunquid igitur mens diuinæ legis intelligi poterit dum dicit, Dijs non maledices. Honorat humanam naturam appellatione summi Dei. Factus est enim homo, ad imaginem & similitudinem eius, & celebrat lex summis honoribus diuinorum altarium sacerdotes, & eos qui dignitatis excellentia super alios exaltati sunt, in uita pulcherrima & uenerabili & sancta. Quod autem id quod dixi nõ mentitum, sed uerum sit, & reprehendi nequeat, ex ipsis scimus legis uerbis, apponentes uersiculum qui sequitur: Scriptum est enim, dijs non maledices: Exod. 22
ut manifestam faceret dicti uim, subiungit statim, inquiens: Principi populi tui non maledices: hoc esse dico, dijs non maledices. Quomodo enim linguæ parcerent sacris coërciti præceptis, qui igne iubentur templa, & quæ in illis sunt tollere?

Quoniam autem indifferens est edere carnes, crimen imponit Christianis, ad quod necessariò respondebitur ei. Leges, omni honore dignantur opera eximia, & eos qui boni operis mores coluerint, optimáque uiuere uoluerint in summo precio habent. Carpunt autem omne genus improbitatis, & uolentibus absurde uiuere dignas intentant pœnas emendatioresque illos facere studeant. Quos igitur corrigunt, dic mihi, adulteros uel comedentes? in quos animaduertũt? nunquid in crudeles & affligentes alios, deceptores & contumelioſos, & pessima quæque facere solitos, uel in eos qui libere pisces & carnes attingunt, siquidem in hoc, præscriptum esset tempus aliquod?

Sed dices: Impij sunt in deos, coinquinantur enim comedentes. Quomodo? dic mihi: Nunquid sufficiet ad purificandum hominis animam ad hoc, ut omnibus modis bene habeat, uitare edulia quædam, etiamsi non uideatur libera, ab improbis & nepharijs affectionibus, & agat uitam legis calculo condemnatam? & quis audet hoc dicere, et non excitabit risum apud recte sapientes? Præterea, cum hoc et illud dicat: Quis
Deut. 7 uniuersorum est opifex, animaliaq; terrestria, natatiliaq; et aquatilia produxit? Nos enim uiuum et efficax, et quod suam subsistentiam habet Dei uerbum, factorem dicimus uniuersorum: et non uidetur aliquid ex his quæ ab eo facta, quod uel polluat, uel natura uituperabile sit, secundum ꝙd factum est. Vidit enim, inquit, Deus omnia quæ Genesis
fecit, et ecce ualde bona: et ipsi fortasse intendentem mundo opificem præcepisse dicerent dijs à se factis, ut tria mortaliũ faciant genera. Videntur enim hæc sic habere Græcorum sapientibus.

Iam quomodo ea quæ tam exosa sunt, et per quæ uerisimile erat coinquinandos illos produxissent ut essent ac subsisterent? Impedienda enim potius

enim potius erant, quæ nullo usui futura homini bus, sed in malum, & in coinquinationem, & in damnū. Et quod illis adhuc insipientius est: Qui astrorum litus exquirunt curiosius (ut opinantur & audent dicere) capricornum quendam & pisces scribunt in cœlo, & alia animalia, quæ apud illos abominabilia sunt, & inter immunda postrema dicuntur. Itaq; optime & prudentissime nos in omni quidem re facimus, ut recte & inculpate uiuatur, condemnamusq; improbos mores, censemus autem odiosa, adulterium, fornicationem, mendacium, obtrectationem, et auariciam, cumque his mala alia. Hæc & sola scimus eos, qui his laborant, coinquinare. Ita nullū uitamus edulium ut immundum, corporales uerò uoluptates moderatione compescimus, & aculeum petulantioris carnis hebetantes, parce uictitare cōsueuimus & omnino in delicijs esse inter optima non ponimus. Ille autem nos institoribus, & saltatoribus, & telonis comparare uult, Christianæ religionis libertatem ignorans, & quomodo probe in unaquaq; re agendum sit. Non enim utentes insipienter humanis traditionibus, ridiculam delegimus conuersationem: sed diuinis potius & sacris eruditi legibus, honoramus uere bonæ uitæ mores.

1. Cor. 8 Memores autem sumus eorum, quæ Paulus scribit: Cibus uos nō cōmendat deo, neq; si edamus meliores sumus, neq; si non edamus deteriores. Et iterum etiam alio loco: Omnis cibus bonus, & nihil reijciendum, sanctificatur enim per uerbum dei, & orationem. Ipsum autem omniū dominatorem & legislatorem Christum audite, & Matth. 15 intelligite: Non quod ingreditur in os coinquinat hominem, sed quod egreditur ex ore, hoc coinquinat hominem: de corde enim exeunt cogitationes malæ cædes, adulteria, furta, scortationes. Et hæc sunt quæ hominem coinquinant.

Improbabit autem fortasis has uoces, quamuis ex re ipsa grauissimis sententijs pondus habeant: doceat autem causas propter quas ea quæ nescio quomodo increpat, uerisimiliter condemnata sint, quamuis omnium sententia testimonium habeant, & ex ipsa sua natura quod manducabilia sunt. Et animalium terrestrium plurimæ quidem sunt differentiæ, uolatiliumq;, & maritimorum, definitq; uniuscuiusque usum natura. Nam quædam sunt inutilia ad esum, alia uero utilia. Igitur quando aliquid quod natura nō est accusabile, uituperatur ab ipsis, prodeant in medium, et uerasrei causas prædicent: uel certe sciant quod ipsi nobis irrationales consuetudines proferentes, absurditate extrema laborare deprehēdantur.

Miror autem, quod apud illos multi sunt fictitij dij (non enim simpliciter dixerim dij) uariantes sententijs, neq; una sententia laudant, uel etiā uituperant. Viderit autem quis insurgentes quodammodo inter se, & quod quibusdam exosum est, alijs probatur, & rationabile uidetur: quamuis quomodo non unusquisq; astipulabitur quod uere prophanum, non, aliquibus tale sit, alijs autē purū, etiamsi humana mens nō diligenter attendat: oportebat certe deos ipsos, sicut ipsi delirantes dicunt, non aberrare ab æquo, uel certe ignorare uerum. Quare igitur non unus sensus in omnibus illis, sed uarius & diuulsus, & ipsorum leuitatem coarguens.

Cæterū fortasis illud diceret: ab omni animali abstinemus, & Pythagoræ nugas ueneramur: meminimus autem & Empedoclis, qui turpissima scripsit. Iam enim olim ego eram uirgo & adolescens, cespesq; & auis, & in mari nobilis piscis. Itaque si tales habent opiniones, & se fortasse puellas & pueros fuisse aliquando piscesq; & aues, haud mirū est, quod ita sentiunt & loquuntur. Opinor autem possibile esse, quod non uenarabiles uirgines fuerint, uel fortasse quales in scenis ludunt, uel forte ad latrocinia condemnati, & facere soliti quæ non est fas dicere, neque periculum est pijs uel cogitare. Vnde Euphorbum quidem se fuisse in Troia dicit, qui optimorum illis dogmatum fuit magister: ipsi etiam dicunt se fuisse quosdam exantiquis. Nunquid & ipsi auis aliqua aut uolatile fuerunt, qui sic tradunt & uitam implent miseris ac fœtidis, & turpissimis fabellis, quas & nutriculæ fortasse dicerent somnum pueris cantillando conciliare cupientes.

Pythagoræ error.

Igitur, ut dixi, plurimi quidem apud nos fuere summa bonitate conspicui, qui ad eam peruenere continentiam: & ita seipsos castigarunt, ut etiam ijs quæ ad uitam utilissima, strenue abstinere uoluerint, nempe pane & oleo, & herbis, & leguminibus ineuitabilem uentris necessitatē placarūt, usi pura aqua, & exercitationis labore gaudentes, ita ut nihil illis esse censuerint melius: & reiectaneus quidem apud ipsos nullus cibus fuit: abstinuerunt autem à nonnullis, ut dixi, mentis ad deteriora propensionem remorantes, & carnis lasciuiam compescentes, ita ut & mentis oculum magis subtilem haberent, quo fide contemplari certius possent, quid inculpate habeat, & à sacris legibus non abludat. Qui uerò Græcorum ruditate impliciti, dicebant sibi & alijs insipienter ne tangas, ne gustes, ne contrectes, obijciunt alijs quæ ab ipsorum mente oportebat procul abesse, siquidem ulla illis bene uiuendi ratio esset. Venerea enim nominantes scortationem, deterrebant ualde, quod offendatur Deus. Et alia mala impune faciunt, utpote impostura & masculorum concubitus, idq; intra templa dijs testibus, quod certe & nostris temporibus attentatum rerum experientia monstrauit.

Deorum delectus.

In Saturni templis liberarum nuptiarum latrones facti, deprehensi sunt templorum ministri, uenante illis quas cōtaminabant, idolo quod adorabant. O quales uel quantæ lachrymæ sufficient deceptis? Mulier enim honeste educata ex uirginalibus thalamis uocabatur ad libidinis officinam in usum Dei, ut ipsi dicebant, petentis lectum illegitimum: Et quod intolerabile in illis, & omnium malorum turpissimum erat, graue illud, & fœdissimum crimen, consuetudine longa, etiam licentia appretiabatur, ita ut neque

latere uellent suas nuptias uim passæ. Gaudens quidam misit ad adulterium coniugem, prosti-tuens{que} eam alijs, suam ut uidetur accusando naturam quod non faciat ea quæ corporum. Nam semper abominabilia et nepharia dæmonia. Nūquid igitur tangentes suem uel pisces iure quis reprehenderit, uel potius ad adulterium uenantes, & apud sua templa quæ non licet facientes? Sugillare autem & alijs modis Christianam religionem conatur, sic scribens:

IVLIANVS.

Quod autem non solum ij, qui nunc sunt, sed & qui olim primi doctrinam à Paulo acceperunt, tales quidem fuerint, manifestum est ex his quæ Paulus testatur ad ipsos scribens. Neque erat opinor ita impudens, quod male sibi conscius talia illis exprobraret de ipsis scribens, de quibus etiam si laudes tantas scripsisset, & si ueræ essent, erubescere oportebat: si autem falsæ & fictæ, fugere tam illiberalem adulationē & mollis blanditiæ affectationem. Cæterum hæc sunt quæ de auditoribus Paulus ad illos scribit: Ne erretis, neque idololatræ, neque adulteri, neq{ue} masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrij, neque obtrectatores, neque raptores regnum Dei hæreditabunt. Et hæc non ignoratis fratres, quod & uos tales fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati in nomine Iesu Christi. Vides, quod & hos fuisse dicit tales, sanctificatos autem & ablutos esse, obtenta aqua quæ ad animam ingreditur, abluere{que} & purgare potest. Et lepram quidem leprosi non repurgat baptisma, neque lechenas, neque impetigines, neque summas scabies, neque podagram, neque dysenteriam, neque hydropisin, neque paronychiam, neque paruum, neque magnum corporis peccatum, sed adulteria, & rapinas, & in summa, omnes iniquitates animæ tolleret.

CYRILLVS.

Non fuit mos Paulo, uir strenue, palpatione, hoc est adulatione uti, minister enim ueritatis erat. Hi autem qui ad ueritatis peruenerant sermonem & initiationem, doctorem sortiti illum, idololatræ quidem prius fuerant, & pessimorum dæmonum ministri, impuri{que} & abominabiles moribus, & omnium uoluptatum serui, scortatores, & masculorum concubitores molles, et ebrij, & in summa, omnis improbitatis studiosi. Nec{que} enim erat uidere uenerandos & sanctos, qui illorum deos sequebantur, sed omnium criminum rei erant: ne ijs qui adorabātur meliores uiderentur, si cōtinenter & iustè uiuere studerent, & absque omni reprehensione ambulare satagerent. Vnde quandiu quidem fuerunt, ô optime, tuorum deorum ministri, in peccatis, uolutabro, sicut sues se uolutantes, uiuebāt miseri. Postquàm autem à dæmoniaca deceptione recesserunt, & erroris tenebras à mente sua ablegarunt, ueræ cō templationis luce recepta, uniuersorum regem & dominum agnouerunt, Christum scilicet, tunc sanè omni macula abluti, & pro turpibus elegere ea quæ omni laude digna erant, ad uitam quæ in Christo, & sanctam uocati, hoc est ad Euangelium. Quoniam gentium apostolus erat sapientissimus Paulus, in fidei sagenam multos congregans, & à diaboli laqueo liberans, necessariam & utilem doctrinam eis faciebat: nempe, ut uirtutem fidei facerent comitem, & cum errore deponerent membra eius, scortationem dico, adulterium, masculorum concubitum, & cætera mala. Sic enim ingressum eis patere ad regnum cœlorum bene affirmabat.

Idololatræ pessimi.

Quod autem arguendum, uane putat Dominum nostrum Iesum Christum, quod malos idolatras ad se admittat, respondeat interroganti: Vtrum nam illi in malicia perpetuum habere debuerint fundamentum, & nullo modo uideri meliores ijs, qui à tam damnatis moribus recesserunt, uel debuerint uelle sapere meliora, & attentare omni studio, ut ad optimam perueniant uitam. Verū dixerit arbitror aliquis, quod relictis turpioribus & neglectis malis, ad meliora concedant, & uitam Christiana & admirabilem meditentur. Quare igitur arguit Christum, quod pereuntes saluauit, & porrecta salutari manu humi iacentes erexit, languētes{que} curauit? sed ignorat fortasis quod animarum sit medicus, et remissionem donat affectionum quæ in corde sunt. Dixit enim: Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Et iterum: Nō opus habent sani medico, sed ij qui male habent. Nam quos decet curari à medicis? nūquid infirmos, uel morbi expertes? & quos solent in ciuitatibus, uel prouincijs optimi duces libertate donare? captiuos ne & in seruitutē redactos, uel eos qui intra mœnia salui manserunt, non facti præda barbaricæ crudelitati? Quos item congruit abluere? sordibus ne coinquinatos, uel minime coinquinatos? Sed dicet mundos: quamuis iustè rideretur, nisi dicat laborantibus subsidia magis impendi decere, & non his qui morbo carent. Proinde quare, sicut dixi, accusare audet saluatoris nostri manſuetudinem & misericordiam? A morbis eripuit, hominem à passionibus liberauit, ab ipsis diabolicam auertit tyrannidē, misere sordidos mundos, & ablutos effecit. Psalmis gratiarum actionem testantibus honorē impende, dic et ipse iuxta prophetam Abacuc: Domine audiui auditum tuū, & timui: consideraui opera tua, & obstupui. At qui sapiens etiam materiam risus facit ex ijs, in quibus ualde gloriari oportebat & exaltari?

Matth. 9 Luc. 5

Habacuc

Ignorauit

Ignorauit autem omnino ſancti baptiſmatis uirtutem, operaq; ueneranda deridet, dicens, abluí uenientes ad Chriſtum aqua quæ abluere ſoleat: & addit illis alias quaſdam friuolas et aniles fabulas. Dicunt enim omnino inutilem eſſe baptiſmatis aquam corporalibus morbis, noſcq; ferunt deliros, & dicere quod animæ maculas liberet. Sed dixerim uir ſtrenue, ſalutarem baptiſmū non aſſumi à nobis ad curandas corporis paſsiones. Neq; etiam, ſicut putas & ſentire uis, uſq; ad ſenſibiles & uiſibiles res tantum, Chriſti ſacramē tum pertingit. Subtilis et ualde profundus de hoc ſermo eſt, et errantium cogitationibus non comprehenſibilis. Vnde propheta Eſaias inquit: Niſi crediderítis, neque intelligetís. principium enim intelligentiæ fides: et hanc habet expoſitionem di uínum noſtrum & uenerabile ſacramentū. Vt igitur non in aures eorum qui non ínitiati, occulta proferens, impingam in Chriſtum dicentē: Ne detis ſancta canibus, neq; proíjciatis margaritas ueſtras ante porcos. Profundioribus relictis, conuertam me nunc potius ad ea, ex quibus uídere licet aduerſarium temerè nugarí, et uituperare etiam ſcientem quod uerum eſt. Non enim ſalutare baptiſma, corporalium paſsionem depoſitionem annunciat. Vnde ſi hoc non faciat, ne ualde admiretur. Quod enim annuente Chriſto etiam ad hoc nobis ſufficiat aqua citra controuerſiam, facile cōſiderabimus, ineffabilem eius & ſupernaturalem uirtutem reputantes. Quid enim admirabile non factum eſt ab illo? Quis enim modus diuinorum ſignorum demonſtratus non eſt? nutu enim fortiſsimo leproſos mundos fecit, hydropicos à malo ſuo líberauit, claudum ſola uoluntate correxit, & ad currendum maxime idoneum fecit, ſalijt enim ſicut ceruus: præcepit cæco abluere oculos aquis Siloah, quo facto illuxit ei inſolita lux, et profundæ oculorum exemptę ſunt tenebrę. Igitur qui tam eximia abſq; labore facit, etiā ipſis aquis uirtutis ſuæ efficacia immiſſa, nónne interdum oſtendit beneficium per ſanctum baptiſma, etiam quemuis corporalem morbum depellere poſſe? ſed ob alia nobis datum eſſe dicimus. Nam quum prius depoſuerimus tenebras leuitatis Græcorum à mente noſtra, et dęmoniorum turbis uale dixerimus, omnemq; ipſorum pompam & cultum prudentiſsime reſpuerimus, & tunc ueritatis lumine mentalem cordis oculum dilataueríimus, agnoſcentes eum, qui natura & uerè omnium natiuitatis autor & maximus rex ac Deus eſt, confitemur fidem in patrem, & filium, et ſpiritum ſanctum: & ita ad alterius uitæ exordium uenientes, ingreſsi uerè pietatis ſemitas Chriſto annuente, iuſtificamur. Per illum enim nobis miſericors eſt pater, iuſtificante legislatore, & ab omni nos crimine liberante, & pœnam præuaricationum remittente, et etiam in mente ſanctificante per ſpiritum ſanctum, et reformante nos, modo quo ipſe nouit, ad nouitatem mentis caſtę et iuſtiæ. Quis tum adhuc condemnet, uel quæ adhuc ſit macula, dicere non poſſum. Dicerem ſanè de

Iurementorū uirtus.

Eſa. 6

Matth. 7.

Quare baptiſmus datus.

A his etiam multa alía, & uera demonſtrans, per Moſen et prophetas prefiguratum eſſe hoc ſacramentum, et non nouū uel nuper ortū, & à nobis inuentum, niſi ſicut iam prædixi, reuereret non initiatorum aures. Solent enim minus comprehenſibilia à pleriſque rideri, quod imbecillitate mentis ſuæ non uident, & omnino nihili faciunt, quæ omni admiratione proſequi decebat. Quem admodum ille multo optimus expendens ſolo aquarum ſpectaculo ſacramentum, quamuis Ioannes manifeſte et euidenter dicat ad pœnitentiæ baptiſma euntibus: Ego quidem baptizo uos aqua, uenit autem poſt me qui fortior me eſt, cuius non ſum dignus calciamenta portare, ille uos baptizabit ſpiritu ſancto & igni. Comparat enim B igni ſpiritus ſancti uirtutem & ablutiuam efficaciam, quæ ab illo in nobis operatur: ſicut enim ad argentea uaſa accedens ignis, ſordes illis inſitas deponit, eodem ſanè modo etiam diuini ſpiritus uis tanquam ignis, quæ in noſtras immittitur animas, mente ſcilicet & diuino modo ab omni nos macula liberat, et urget quodam modo naturam in omne nobis contrarium opus. Matth. 3

Eos qui per fidem in Chriſto congregati ad agnitionem & ſeruitutem ueri Dei, ſimiles factos dicit ſeruis, qui à heroum domo abeunt, & ægre ferunt ſeruitutis iugum, et qui ſe quidem putant effugiſſe, ſed falluntur ſpe, neque leuius habent quàm antea. Ego autem ad hęc dixerim, quod deceat illos comparari ſeruis, qui beneuolentiam domini contemnentes, & temeraria defectione C facta, & libertatem quæ ſupra leges eſt, in tempore non ſitiuerunt: et ad hęc ut grauibus & ineuitabilibus capti malis, & iugibus afflicti terroribus, difficiliq; et inemendabili ac admonitionem non recipiente paupertate preſsi, neceſſariorūq; penuria & alijs quibuſdam ſeruire coacti, tarde, & uix iterum meliora deliberant, eligenda cenſentes prima, ut recurrant ad primum bonum dominum. An non uerè dicitur, quod uniuerſorum natiuitatis autor et dominus eſt, ſolus uerè & natura deus? Itaq; qui dęmonijs ſeruierunt, ſiquidē uoluerint pœnitere, intelliguntur meritò non à ſuis dominis receſsiſſe, ſed ſub omnium domino deo factos eſſe, optima ſpe inductos.

Propoſitum enim eſt eis in promiſsionem adoptionis beneficium, aſſequuturosq; ſe expectant D etiam reſurrectionem ex mortuis per Chriſtum: id quod præ omnibus alijs ueritatis inimicus maxime irrider, quaſi omnipotens deus nō poſsit facere morte ſuperius, quod ſecundum ſuam naturam corruptionis rationi ſubiectum eſt: quamuis Plato manifeſte dicat, opificem mundi dixiſſe quibuſdam dijs deorum, quod immortales quidem non ſint, neq; incorruptibiles omnino, neq; corrūpendi ipſo uolente. Scripſit etiā Heroûm quendam, qui in Armenia morte occubuerat, reuixiſſe. Videbatur enim et ipſi ſermonē de reſurrectione mortuorum, utpote uerum & bene habentem admittendum, & quod is qui ab initio produxit hominem ex nihilo, etiam refecturus ſit facile eū,

qui ſolutionem moriendo paſſus ſit. Eſſet enim, A ut opinor, uirtutis eius perfectio, & euidens demonſtratio, quod ex nihilo produxerit ut eſſet, et per corruptionem collapſum ad initium reduceret. Num forſitan primò ſecundum minus erit iuxta mentem ſanam? Maius enim opinor eſſe, producere aliquid ex nihilo, quàm iam productum et graue aliquid paſſum, reduci denuo in id, quod principio erat. Quoniam autem ſecundum naturam uita eſt, & uiuificus qui ſuper omnem mentē eſt omnibus modis, ſi uoluerit quibuſdam immittit uitam nullo impediente, inuictam enim habet efficaciam. At ſi quoniam miraculum hoc eſt ſuper rationem, & modo perficiatur noſtris cogitationibus incomprehenſibili, plericq; non credunt, B ne ignorent quod patiantur hoc & in plurimis aliis. Neq; enim dicere poterunt quomodo ſingulæ creaturæ ſenſibiles et mentales, hoc eſt uiſibiles & inuiſibiles factę ſint. Fide autem honorare decet uerè ſapientes, in his quæ mētis noſtræ menſuram tranſcendunt.

Libri ſeptimi finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPI ſcopi Alexandrini, contra Iulianum, pro religione Chriſtiana, Liber octauus.

STaq; contra ineffabilem gloriam dei bellum ſuſcipit ſapiens ille, & ſuæ intelligentiæ tela contra ea quę mentē excedunt iaculatur: ſed omnia à ſcopo recedunt. Mentitur enim et arrogans eſt, & mentionē faciens ſcripturis, fingit quidem ſe illas ſcire, ſed deprehenditur nihil intelligere, idq; nobis cauſarum examen oſtendit. Dudum enim per fidem in Chriſto congregatos in populum ſanctū, qui & bene ageret, ſplendidaq; ac admirabilia ſtudia ſciret, abominabiles et ſceleſtos, miſerabilesq; & abiectos, & nullo non ignominioſo nomine appellat. Quaſi autem non ſufficeret ei contradictio, qua nobis inſultauit, attentat etiam aliis modis demonſtrare, quod nihil uſpiam nobis mentis ſit, & quod neq; ad uiam ueritatis ire ſciamus, ſed reſiliamus à lata uia, negligamusq; omnino Moſaicam legem, ac ſecus ſentiamus quàm ille & ſancti alij prophetæ, qui poſt illum fuerunt. Scribit autē iterum ſic: D

IVLIANVS.

Quoniam autem dicunt ſe differre à Iudæis, qui nunc ſunt, & ſe eſſe uere Iſraelitas iuxta prophetas ſuos, & Moſi maxime credere, & prophetis qui poſt illū in Iudæa fuere: uideamus in quo maxime idem ſentiant cum eis. Incipiendū ergo nobis à Moſaicis, quandoquidem Moſen ipſum dicunt prædixiſſe futuram natiuitatem Ieſu. Igitur Moſes neq; ſemel, neq; bis, neq; ter, ſed ſæpiſſime unū deū ſolū uult coli, quē & ſuper omnes nominat, deum autē alium minime, ſed

angelos nominat & dominos, & etiam deos plures, & unum præcipuum primum, alium autem neq; ſuſpicatur ſecundum, neque æqualem, neq; inęqualem, ſicut uos finxiſtis. Si autem eſt apud uos de his unū Moyſi uerbum, iuſti eritis, ſi protuleritis. Prophetā em̄ uobis, inquit, ſuſcitabit dominus Deus ueſter ex fratribus ueſtris, ſicut me, illum audietis. Atqui hoc nō eſt dictum de nato ex Maria: ſi autem quis ueſtri gratia cō ceſſerit: ſibiipſi dicit illum ſimilem fore, & non deo, prophetam, quem admodum ipſum et ex hominibus & nō ex deo. Et quod non deficiet princeps de Iuda, neq; dux de femoribus eius, maxime dictum de hoc nō eſt, ſed de Dauidis regno, quod ceſſaſſe uidetur in Zedechia rege. Quamuis & ſcriptura bifariam habeat, donec ueniant quæ repoſita ſunt illi: uos autem ſubieciſtis, cui repoſitum eſt. At quod nihil horum conueniat Ieſu, manifeſtum. Neq; enim eſt ex Iuda. Vel quomodo, qui ſecundum uos non ex Ioſeph, ſed ſancto ſpiritu natus eſt? qui em̄ genealogiā narratis refertis in Iudam, quod & ipſum non potuiſtis bene fingere. Redarguuntur enim Lucas & Matthæus de genealogia inter ſe diſcordare. C

CYRILLVS.

Quod nos uerè Iſraëlitæ ſimus, qui per fidem in Chriſto iuſtificati, Paulus in lege eruditus oſtēdit, ſcribens: Non enim omnes qui ex Iſraël, Iſraëlitæ ſunt: neq; qui ex ſemine Abrahæ, omnes filij ſed filij promiſſionis ſi computantur in ſemen. Sumus autem nos ſecundum promiſſionem filij patriarchę Abrahæ, utpote ſequentes ueſtigia fidei illius. Vnde repromiſſionis filios, eosq; ſolos cōputari in ſemē Abrahæ congruit: decet & citra controuerſiā Iſraëlitas nos uere eſſe & nominari. Rom. 9

Iam quod res Chriſtianorum cum dogmatis Moſaicis de deo & ſanctis prophetis conueniāt, uidere uolentibus haud difficile erit. Illinc enim quaſi ex fontibus haurimus ſcientiam ad optima quæq; ducentem: hoc & ipſe nobis uniuerſorum deus pollicetur, dicens per uocem Eſaię: Haurite aquam cum gaudio de fonte ſalutaris. Aquę em̄ uiuificæ ſanctum et diuinum ſermonem comparat, quem ſalutares fontes ſcaturiunt, hoc eſt Moſes, & propheę, apoſtoliq;, & Euangeliſtæ. Et idcirco neq; Moſis dogmatibus, neq; ſanctis prophetis quis nos unquam uiderit contrarios. Magiſtros enim ut dixi, ipſos fecimus piarum diſciplinarum, dogmatumq; & morum ſcientię. Eſa. 12

Quod autem unum & natura uerè Deum uiſibilium & inuiſibilium opificem et dominū confeſſus fuerit Moyſes, & nobis reuelauerit, inficias ibit Exod.

ibit nullus. Induxit enim ipsum manifeste dicen- A us inquirit, & sapientissimi Moysi legem scruta-
Exod.20 tem: Non sint tibi dij alij præter me. Et iterum: tur: non enim dixisse aliquid de illis, iltum nescio
Non facias tibi idolum, neque alicuius similitudi- quomodo, contendit: discat à nobis quod scopus
nem quod in cœlo sursum, & quod in terra deor- Mosaici negocij, in Christi spectat sacramentum,
sum, & quod in aquis sub terra. Dicit etiam per & scribitur apud illū sæpissime Christus, id quod
Bar.10 uocem prophetarum: Sic dicetis illis: Dij qui cœ- sciens diuinus Paulus scribit: Finis enim legis & Rom.10
lum et terram non fecerunt, pereant de terra & prophetarum Christus. dignusq; fide de hisce re-
sub cœlo isto: insuper et deum præter me nescias, bus Christus ipse loquens Iudæorum turbis: Si
et saluans non est pręter me. Psallit autem & di- credidissetis, inquit, Moysi, credidissetis mihi, Ioan.5
uinus Dauid: Omnes dij gentium dęmonia, do-
Psal.95 minus autem cœlos fecit. Sequētes igitur ea quæ
per Mosen prędicta, & per prophetas annuncia-
ta sunt, unum quidem natura et uerè Deum esse
confitemur: scimus autem cum hoc, et indubitato
credimus, quod omnes dij gentium dęmonia.
Vbi ergo dissidemus à sanctis? uel quomodo il- B sicut me excitabit tibi dominus deus tuus, illum Deut.18
lorum obluctamur sententijs, quasi alia quędam audite, secundum omnia quæ petiuisti à domino
sentiamus, uel dicamus? ueniat ostendat. Non e- deo tuo in Horeb, die congregationis dicentes: Christus à Mo
nim ut inanes, nostros reijciet sermones, grauis il Non adijciemus audire uocem dei nostri, & ignē se prædictus.
le disputator & ueritatis reprehensor. hunc magnum non uidebimus ultra, ne moria-
mur. Et dixit dominus ad me: Recte omnia quę
Miror autem, quod, quamuis non semel, sed sę locutus sum, prophetā suscitabo eis de fratribus
pissime scire se fateatur, & optimum Moysen eti- ipsorum sicut te, & dabo uerbum meum in os ei-
am confiteri, unum deum et alium præter illum, us, & loquetur eis, secundum quod mandauero
omnino nullum, nominare angelos dominos ei: & homo qui non audiet, quæ loquetur prophe
& deos multos, nescio quomodo dicere audeat: ta in nomine meo, ego uindictam sumam de illo.
Eximium autem præ alijs: Primum, sed prędesse a- Vide quàm tempestiue Christi mysterium et
lijs non sufficit solum ut tollantur alij: sed ii solus appositè significabat. Descenderat enim uniuersō
sit, & secundum naturam dicatur ipse, tunc et nul rum deus in specie ignis super montem Sina, &
lus erit cum ipso deus uerè. Quare igitur corrum uox tubæ sonabat ualide, sicut scriptum est: sed ui Exod.19
pit Moysis uerba? quamuis manifeste dicat: Au- Deut. 6. dentibus spectaculum inaccessum erat, & tubarū
di Israël: dominus Deus tuus unus est. Non enim C uox ægre tolerabilis. Quapropter & immodica
eximium pręter alios unum, & super omnes de- formidine correpti dicebant. Ignem hunc mag-
os uoluit sentire ac dicere, qui incomparabilibus num non uidebimus ultra, & non audiemus uo
excellentijs magis exaltatus sit, etiam ultra omne cem domini dei nostri. Opinabātur enim adhuc
quod factum, etiam per se existentem & ingeni- gentiliter sentientes, uniuersorum deum essē ig-
tum solum credidit. Et quomodo uel unde dubi- Dij multi ap- nem sensibilem, & à nobis uisibilem, & illius au-
tatur, quod quum sit unus & solus dominus & pellatione. diri uocem: & quoniam crassi erant, ueritatem i-
deus, etiam si dicantur quidam dij et domini, nu- gnorabant, tardeq; & uix discebant, Christo dicē
daq; appellatione honorentur, alterius ab ipso e- te eis de deo et patre: Neq; uocem eius unquā au-
xistentes naturæ, compositæ scilicet quæ aliquan diuistis, neq; speciem eius uidistis. Vnde quia in-
do non erat, productę autem ab illo. Vnde et no accessum erat spectaculum eorum quæ ad glorią
bis quidem appellationem, uniuersorum domi- dei formata erant, ijs qui tunc instituebantur, po-
nus dedit. Ego, inquit, dixi, dij estis, & filij excel- Psal.81 stea necessariò incarnationis unigeniti prædica-
si omnes. Nunquid igitur qui honorati sumus, et batur modus. Non enim aliter poterat conuersa-
honorem à benignitate eius accepimus, quod uo- ri cum ijs qui secundum naturam erat deus, cum
cemur dij, propterea naturæ nostrę mensuram ig hominibus super terram, nisi fuisset tolerabilis ho
norabimus? minime. Sapiētiæ enim nobis est stu- D mo sicut nos factus, cum hoc quod maneret deus:
dium, et rationem habemus. Diuina eñ et summa et quæ super omnia est natu
ra, in hoc glorioſa est, quod & uenit & inconuer-
Quod autem licet Moyses dicat unum deum, tibilis est.
patrem scilicet, fateatur omnino cum illo, eū qui
ex illo, & in illo, et proprium illius deum Ver- Nominatus autē est propheta, quamuis sit pro-
bum, quod simul existat, & absque tempore con phetarum dominus: oportebat enim demittentē
subsistat, & coadorandum filium, spiritumq; san se ad humiliationem, ut humanitatis subiret men-
ctum, ubi de his sermo paulò processerit, iterum suram, non contemptibilia, quæ humana, facere.
ostendemus, quamuis longos contra illum de il- Prophetiæ autem donum in ordine summarum
lis ipsis produxerimus sermones. Non enim sicut dignitatum humanitatis mensuræ recensetur.
ipse dicit, nouum quiddam sectantes finximus, &
adiecimus sapiētissimi Moysi sermonibus, quod Sed, inquit, non esse euidenter dictum de na-
absq; iudicio placebat, sed potius ipsius dicta pro to ex Maria: si autem quis uestri gratia admittat,
canone & pondere habuimus. et dicat illi istum similē fore & non deo prophetā,
& sicut illum ex hominibus et non ex deo. Itaq;
Quoniam autem Christi natiuitatem curiosi- quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod deus & ex deo secundū naturam sit dei filius, dicemus non multo post. Quoniam autē dicit hoc non esse scriptū de nato ex Maria, aliū nobis ostendat factum sicut Mosen, et non secundū eos quos ipse uoluerit modos. Ignorat enim omnino ueritatem. Ad hoc statim quis diceret, etiam multi fuerunt prophetę post Moysen, & homines sicut ille, de quo nam igitur hęc dicit? Itaq; necessarium illud SICVT ME plurimis modis à nobis intelligi. Vnde Moysis ministerium pro uirili cum saluatoris administratione componamus, & uirtutem prophetiæ eius: age, manifestare studeamus. Quippe Moyses liberauit eos qui ex sanguine Israël graui seruitute infestabantur, traduxitq; per medium mare, submersis in illo ijs qui pridem tyrannidem in ipsos exercuerant: aluit in eremo descendente manna: commendauit Deo: mediator factus illius & hominum, & legis minister fuit: quę ad singula facienda bene illos componebat.

Mosis cū Christo collatio.

Hinc tanquam ex figura & umbra ad ipsam deinceps ueritatis pulchritudinem eundum. Tyrannidem in nos exercebat crudelissimus Satan, et peccati iugo humanum alligabat genus, nullusq; prorsus calamitatis istius expers erat: proinde & superbiebat, et sublimia de se sentiens, & omnium infirmitatem non mediocriter contemnebat, dicens: Vniuersum orbem terrarum sumam manu, sicut nidum: et sicut derelicta ouа tollam, & non est qui euadat et contradicat mihi. Atqui uana erat illius in hac re inflatio. Opinabatur enim nullum contradicturum, perterriturumq; se orbem, et quasi absque labore suis subiecturum pedibus terram, deiectus autem est à spe miser. Nam contradixit et obluctatus est Christus eripuit ex illius laqueis, eduxit nos è seruitute spiritali, & ingressos in lutum peccati extra periculum posuit: transire fecit Iordanem, qui hostibus quidem & persequi uolentibus eos qui bene uiuere uolunt, damnosus est: uiuificat autem et saluat eos qui sub Deo, & quæ illi placent sentire student: dedit nobis non manna sensibile, sed seipsum potius in sanctum & uiuificum, et sanctissimum uerè cibum: oblati autem sumus per illum patri, & mediator factus est illius & hominum: ad hæc & legem tulit non iterum in figuris & in umbris, sed qua ad optimā uitam peruenīri queat. Est itaq; & in ipsa lege ueritatis figuratio, postea autem refulsit ueritas.

Legē meliorē Christus dedit quàm Moses.

Vide autem quomodo non ignorarit Moyses quod unigenitus dei Verbum factus homo, hominibus super terram incomparabiliter meliorē legem quàm erat uetus illa, laturus esset. Nam quamuis scripserit de legibus à se dictis, quod nihil illis uel addi uel adimi debeat, & dominicarū dignitatum eminentiā intelligens & gloriæ sum mitatem, & diuinæ potestatis magnitudinem promittens dicebat: Ipsum audite, iuxta omnia, quæ uobis loquetur, quasi diceret: Licet etiam ipse uelit legem ponere, qua cessaturum definiatur mandatum per me ministratum, hoc nō curetur,

Matth. 17

legem enim cum autoritate ponet. Deus enim est et dominus, & ipsum & solum decet meritò legē ponere. Vt autem non solus uideatur Moyses hanc de illo prophetiam in istis enunciasse, etiam ipse pater hoc confirmauit optime loquutū illum esse asserens, ac dicens: Rectè omnia quęcunque loquutus est: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, sicut te, & dabo uerbum meum in os eius, & loquetur ipsis secundum omnia quę mandauero ei. Et quid uolunt sibi ij sermones ô amice? Nónne dixerit prudentior aliquis, quod omnibus sanctis prophetis ipse uerbum dederit, qui superne & ab illo afferentes sermones, dicebant manifestè: Hæc dicit dominus? Et quid uult manifestare in hoc, dicens: Dabo uerba mea in ore eius? Intellige uir strenue summam eminentiæ saluatoris nostri dignitatē. Diuini enim prophetæ seruile suum ministeriū agnoscentes dicebant: Hæc dicit dominus. At ille non sic. Causam scire uis, ipse enim dominus erat. Vnde paternis uocibus in quouis negocio magis utebatur, leproso quidem dicens: Volo mundus esto. Et mortuis imperabat, ut reuiuiscerent. Dicit enim: Adolescens tibi dico surge. Et: Lazare ueni foras. Increpabat item creaturam, & remorabatur immissos feroces uentos, & sæuiens mare sedabat uoce & uerbo diuino. Dicit enim: Sile, compescitor. Hoc opinor est: Dabo uerbum meum in ore eius. Sicut enim sapientissimus Paulus scribit: Fert omnia uerbo uirtutis patris, id quod & maxime demonstrat non ad aliorum prophetarum uaticinādi uirtutem pertinere, sed manifestè ad illum qui ex deo patre quidem secundum naturam, ut deus ineffabiliter natus, non dedignatus autem est & natiuitatem secūdum carnem ex sancta uirgine.

Deut. 18 Exponitur ille laud. propheticā suscitabo &c.

Matth. 8 Luc. 7 Ioan. 11 Marc. 4 Hebr. 1

Vrgens autem iterum hoc quod sibi & fortasse soli, idq; absque iudicio uidetur, quod dictum istud: Non deficiet princeps ex Iuda, nec dux de femoribus eius, donec ueniat cui repositum est, uel etiam cui reposita sunt, & ipse erit expectatio gentium: non de nostri omnium saluatore Christo scriptum sit, sed de regno Dauid, quod & cessasse dicit in rege Sedechia. Itaque quod sermo propheticus ille, mentionem faciet eorum, qui regnauerunt de tribu Iuda super Israēl, etiam ego ipse dixerim. Quod autem ille mentiatur, dicens cessasse in Sedechia regnum ex Iuda, & Dauid, inde quis scire poterit. Nam primus quidem regnauit Saul, & multo tempore exacto obuenit principatus Sedechiæ. Vbi autem capta est Hierusalem, & deuastata Iudæorum regio à Babylonijs contra illos bellum gerentibus, abductus est captiuus Israël unà cum rege suo, Sedechia inquam. Verum ubi septuagesimus annus præterijt, dimisit eos Deus à captiuitate per Cyrum: & quum redijssent in patriam, ac iterum lege Mosaica eruditi curabant, tunc apud illos sceptrum accepit Zorobabel, Salathielis filius de tribu Iuda. Quomodo igitur cessasse dicit regnū Dauid in Sedechia, quū Zorobabel ut dixi, post captiuitatis tēpus in regni solio cō sederit,

Genes. 49

Regnū Iudæ non defecit in Herode.

sederit, fueritq; de tribu Iuda & Dauid, transmis-
sumq; sit per posteros illius sceptrum usq; ad re-
gnum Herodis, qui ex matre quidem fuit Iudæa,
sed ex patre alienigena? Tum ubi sic defecerunt
de tribu Iuda, qui principatum gererent, natus est
Christus, qui & gentium fuit expectatio, quæ &
ipsæ per fidem uocatæ sunt. Et hoc erat quod de
illis dictum per uocem nostri omnium saluatoris
Christi: Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc
Ioh. 10 ouili, & illas oportet me adducere, et erit unum
ouile, unus pastor. Natus igitur, ut dixi, domi-
nus noster Iesus Christus, quum iam defecissent
reges ex Iuda, & factus est spes gentium, hoc e-
nim illi repositum. Non enim per unum sancto-
rum prophetarum accersitæ sunt gentes, neque
etiam per sapientissimum Moysen, uel etiam per
aliquem alium: sed ipsi potius, ut dixi, repositum
fuit, ut imperaret non iam solí Iudææ, sed etiam o-
mnibus gentibus. Dixit enim alicubi & prophe-
ta Zacharias de illo: Et erit dominus unus, & no
Zach. 14 men eius circuiens uniuersam terram. Psallit au-
Psal. 106 tem et Dauid: Dominus regnauit, exultet terra.

At ille importunis sermonibus dicit, manife-
stum esse, quod nihil horum conueniat Iesu. Non
enim esse ex Iuda, quomodo quum uos nō ex Io-
seph, sed sancto spiritu natum esse dicatis? Ad id
quidem unusquisq; rectè sapiens dicet, quod cor-
pus eius sanctissimum non fuerit ex Ioseph, sed ex
spiritu sancto. Erat autem & sic etiam ex tribu Iu-
da, & de sanguine Dauid: habens quidem natiui-
tatem secundum carnem ex sancta uirgine, pa-
trem autem assignatum Ioseph, qui ambo erant
de tribu Iuda, ex qua Iessæ & Dauid. Fortassis di-
cet: Sed non poteris uirginem quæ ipsum pepe-
rit, demonstrare fuisse ex tribu Iuda de sanguine
Dauid. Consule igitur de ea re sacras literas: Non
erat permissum, ut coniungeret sibi coniugali so-
cietate quam ex qua tribu quis uellet, sed erat ne-
cessarium, etiamsi nollent, ex sua tribu ducere u-
xorem, diuinaq; lege res roborata erat. Scriptum
Num. 27 enim sic est in Numeris, est autem & hic unus ex
sapientissimi Moysi libris: Et præcepit Moyses
filijs Israël per præceptum domini, dicens: Hoc
est uerbum quod præcepit dominus filiabus Sal-
paad, dicens: Quæ cuique placent coram ipsis
stent mulieres, ueruntamen ex populo patris sui
stent mulieres, et non confundatur hæreditas fili-
is Israël de tribu in tribum: quia in hereditate tri-
bus familiæ suæ adherebunt singuli filij Israël: &
omnis filia cognata habens hereditatem ex tribu
bus filiorum Israël uni de populo patris sui erit u-
xor, ut cognatione hæreditent filij Israël unus-
quisq; hereditatem suam paternam. Nonne tibi
uidetur etiam per hanc legē iam consentiri, quod
ex una ambo tribu sint: nempe Iuda & Dauid,
tam Ioseph quàm uirgo? Sed non erat, inquit,
Ioseph ex Iuda: suspendit autem probationem, i-
gitur in tempore etiam de illis differemus. Perue-
nit nunc in eam temeritatem sermo eius, ut quan-
tum in ipso est, omnino & incarnationis unigeni
ti modum concutere audeat, & ipsius uerbi subsi-
stentiam. Dicit enim Moysen sacrorum ducem,
& sanctos prophetas illum sequutos, unum & so-
lum deum patrem nouisse, adnumerasseq; illi o-
mnino nullum, & scribit sic:

IVLIANVS.

Cæterum de hoc in secundo scripto dili-
genter inquisituri, dicere differemus. Cōce
datur autē esse princeps ex Iuda, non deus
ex deo, sicut uos dicitis: Neq; omnia per ip-
sum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.
Dictū em̄ est & in Numeris: Orietur stella Num. 24
ex Iacob, & homo ex Israel. Manifestum est
quod hoc Dauidi & eis qui ab illo sunt con
ueniat. Dauid enim filius Iessæ erat. Itaq; si
ex illis tentatis hęc concludere, ostendite u-
num uerbum illinc adductū, unde ego plu-
ra. Quod autem deum unum, nempe de-
um Israel putârit, in Deuteronomio inquit:
Et ut scias tu, quod dñs deus tuus hic deus Deut. 4
unus est, & non est alius pręter illū. Et prę-
terea dicit: et animaduertes mēte tua, quod
dominus deus tuus hic est in cœlo sursum,
& in terra deorsum, & nō est præter illum.
Et iterū: Audi Israel, dominus deus noster,
dominus unus est. Et iterū: Videte quod e- Deut. 6
go sum, & nō est deus præter me. Hæc itaq;
Moyses dicit unum contendens esse deum.
Sed illi fortasse dicent, neq; nos duos dici-
mus, neq; tres. uerū ego hoc ostendā, quod
ipsi dicant, testem adhibens Ioannem dicen
tem: In principio erat uerbum, & uerbum Ioan. 1
erat apud deum, & deus erat uerbum. Vi-
des quod apud deum esse dicitur, siue is qui
ex Maria natus, siue alius quispiam sit, ut in
terim et Photino respondeam, differt nihil.
Cæterum contentionem hanc uobis relin-
quo, quod dicit quidē, apud deū & in prin-
cipio, sufficit quod hoc testimoniū dederit:
quomodo igitur confitetur eadem cū Moy
se? Sed inquit, adstipulatur Esaiæ dictis.
Dicit enim Esaias: ecce uirgo in utero habe Esa. 7
bit & pariet filiū. Sit sanè & hoc dictum de
deo, quamuis minime dictum sit. Non em̄
erat uirgo quæ nupserat, & priusq; peperis-
set, simul uocata est cum marito. Detur au-
tem dici de illo. Nunquid deū dicit ex uirgi
ne nascendū? At uos nō cessatis uocare Ma
riam uirginē. Sed non dicit eum qui ex uir-
gine natus est, dei unigenitū filiū & primo-
genitū omnis creaturę. Iam quod dicit à Io-
anne, oīa per ipsum facta sunt, et sine ipso
factum

factum est nihil: poterit ne quis in propheti
Esa.26 cis ostendere uocibus? Quæ autem nos o-
stendimus, ex illis ipsis deinceps audite. Do
mine deus noster posside nos, præter te ali
um nescimus. Faciunt autem & Ezechiam
Esa.37 regem orantem: Domine deus Israel qui se-
des super Cherubin, tu es deus solus. nun-
quid secundo relinquit locum?

CYRILLVS.

Sufficeret igitur, sicut opinor, prædicta ad probandum quod maxime ad Christū pertineat hoc dictum. Non deficiet princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, donec ueniat cui repositum est. Verum quoniam & aliam prophetiam attingit, nempe Balaam dicentis: Orietur stella ex Iacob & homo ex Israël, et sauciabit duces Moab, & deprædabitur filios Set, et erit Edom hęreditas, etiā ista in Dauidem, uel eos qui olim regnauerunt in Israël referenda dicit. Sciat iterum quod subuertere nititur ea, quæ ab omnibus sacrā scripturam non ignorantibus approbantur, & ut rectè se habentia recipiuntur. Qui enim tunc regnauerunt in Israël nominatis gentibus non dominabantur: uiuebant autem nunc cędentes, & interdum etiā cæsi, magna rerum uicissitudine et discordes inter se omni tempore. Et alio etiam modo, si secundum quod ille dicit extendit se prophetiæ uirtus, ut afferat memoriam Dauid et etiam aliorum regum, cur non potius dixit: Orientur stellæ ex Iacob & duces ex Israël? in unum autem spectant electum, & quodammodo in stellis conspicuum, nempe Christum, qui ortus est ex Iacob, hoc est, Israël secundum carnem. Plurima etiam alia afferre difficile non foret, sed nunc reseruo in congruum tempus cōsummatiorem enarrationem.

Quoniam autem, ut prædixi, subuertere omnino audet ineffabilem generationem filij ex deo et patre, & dicit neq; subsistere omnino illum neq; esse deum, & pręterea ridet incarnationis modū, necessarium esse dico, idq; pijs dogmatibus etiam de utrisq; sermonem instituere. Et nunc accedat illius probatio. Opinor enim dicendum prius manifeste, deum esse et Verbum ex deo, deinde suo ordine quod et homo factus sit, non amittens esse quod erat: inconuertibile enim & incommutabile secundum naturam esse: sed in assumptione carnis & sanguinis nostram similitudinem subijsse ex sancta et diuinitus inspirata scriptura astruendum erit. Itaq; plurima dicta & ex Mose scriptis, & propheticis prędicationibus congregans, cumulatim suis immiscuit sermonibus, quibus unius & solius dei mentio fit.

Opinatur autem fortassis quod contra sanctorum opiniones nitamur, & deos tres esse confiteamur, si cum deo et patre existere semper sentiamus & definiamus recte eum qui ex illo et qui in illo, & proprium eius unigenitum deum Verbū, item & spiritum sanctum ut consubstantialem illi. Nam una deitatis natura in tribus subsistentijs intelligitur, in patre & filio et spiritu sancto. Nullo autem modo à nobis secatur in naturarum diuersitatem, neq; nominata inter se in externum aliquod substantialiter recedunt. Vna autem & eadem ratio est per totam sanctam trinitatem in unum deitatis congregans naturam, tametsi unaquęq; persona propria subsistētia subsistere intelligatur, atq; ita licet quis unum dicat deum, nihilominus absq; suo filio nunq; intelliget patrem, neque absq; spiritu secundum naturam ex ipso emanante, qui & ipse eius proprius est. Sicut quemadmodum qui hominem dixerit, omnibus modis memor erit etiam eorum, quæ substantialiter illi insunt, quę agnata quidem hominem perficiunt, at non item eorum quæ non insunt. Eodem, opinor, modo, & aliorum nominum manifestatio, necessarium rebus affert contemplationem. Itaque qui patrem dicit esse Deum, cum ipso designat proprium eius, & ex ipso, & in ipso secundum naturam filium. Nam si non est falsum, quod pater non est factus in tempore (omnino enim nihil ei accidit, sed est per se existens utique) quodammodo necessarium, ut dicamus cum ipso subsistere proprium quo est pater. Quandoquidē autem semper est opifex et non in tempore appellationem accepit, simul utiq; cum eo semper est is per quem omnia operatur splendor gloriæ eius, & character substātiæ, nominatus enim ita est per Theologorum uocem: Quādo igitur absq; splendore intelligitur lumen? quando item non erat character subsistentiæ patris? Igitur & nos unum cōfitemur subsistere deum uniuersorum opificē & dominum: scimus autem cum ipso subsistere proprium eius deum uerbum, qui ex ipso secundum naturā ineffabiliter natus est, et sicut ex luce lux effulsit, hoc est, sicut uerbum in mente & ex mente, subtilis ēm ualde generatio diuina, & extra omnem corporalem imaginationem.

Filium nō nisi ligitur deq; patre.

Quapropter qui negauerit filium, à luce splendorem aufert, & definit mentē sine uerbo. Et ualdè quidem exilis est exemplorum propositio, sufficit tamen ad euehendam mentē ultra eam, quæ excedunt nostram rationem. Nam quoniam quicquid productum est, & natum, longe sub ea quæ omnium substantiarum summa est residet gloria, & nihil omnino est illi assimile, & prorsus respondet. Hac ratione ualdè meritò ab exemplis aliquā utilitatem capimus, ex multis unum quiddam & modicum colligentes, uel in obscuram & mediocrem eorum quæ quęruntur comprehensionem. Vnde sapientissimus Paulus: Videmus, inquit, in speculo & ænigmate.

Exempla quale.

1.Cor.13

Quod autem omnino absq; filio à nobis pater intelligi nequeat, etiam filius nos docet, dicens: Qui negat filium, neq; patrem habet. Et Iudęorū turbis: Neq; me uidistis, neq; patrem meum: si me nouissetis, & patrem meum nouissetis. Etenim minime intelligitur pater uerè, nisi naturæ propriæ fructum habeat filium. Nam quemadmodū secundum relatiuorum uirtutem filius nunquam esset, si nunq; intelligeretur & pater: eodē modo neq;

Ioan.8

neq; pater intelligitur, quum non sit filius.

Item summè extollitur diuina & ineffabilis uerbi natiuitas, et supra omnis creaturæ mensuram. Neq; enim tempus erat quo illum non esse intelligimus, imò ipse est seculorũ factor, & super omne tempus eleuatam habet subsistentiam. Vnde
Exod.3 dixit ad Moysen: Ego sum qui sum, hoc est nomen meũ. & ita illud, ego sum qui sum, in filium accepit. Igitur is qui est uerbum, cum eo qui est pater simul subsistens, intelligitur meritò ut ex ipso, & in ipso, & cõsubstantialis ipsi. Non enim
ὂν esset fructus substantiæ eius Qui est hoc quod nõ est Qui est. Et quum creaturæ quæcunq; sunt sortitæ generatiuæ potentiæ uim non aliqua, quæ alterius substantiæ sint, gignere soleant, sed potius sibi similia, secundum omnia quæ substantialiter ipsis insita sunt: & quomodo igitur non esset absurdissimum opificem suis creaturis minorem fieri? Genuit ergo ex se filium pater, qui est ipsius & uerbum, sapientiaq;, & uirtus. Nam condidit quidem per illũ omnia, & ut essent producit, similiterq; sapientiam dat his qui sapientiæ capacia, & quæ indigent uirtute roborat.

Patris enim proprietas bene & manifeste in filio manifestatur. Et quemadmodum ipse in sua natura delineat eum qui se genuit, & subsistit etiam ipse in patre, & unum est cũ eo naturæ identitate, hac sola differẽs proprietate quia est filius. Est igitur ex eo qui est is Qui est, & nomen hoc maxime genuinum ei est. Vnde diuinus Dauid ostendit, semper, & eodem modo ac similiter illum se habere dicens: Cœli peribunt, tu autẽ per-
Psal.101 manes, & omnes sicut uestimentum ueterascent, et sicut amictum explicabis eos, et mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Nec mireris, si hæc de illo diuulgârint spiritu afflati, sic enim sentiendum esse etiam Græcorũ sapiẽtibus uisum est. Vnde Plutarchus dicit proprio sermone alloquendum esse deum: Ipse es &
ἷς καὶ ὢν unum. Et illis addit: Itaq; neq; numerum, neq; ordinem, neq; copulam, neq; ullam aliam cæterarum particularum nihil opinor literam significare: sed est per se existens dei prædicatio & appellatio, quæ uerbo faciat ut eum qui sonatur, uirtutem dei cogitemus. Et post alia iterum: Sed est deus, si dicere conuenit, secundum nullum tempus, sed iuxta seculum immobilis & inuariabilis, & quo nihil est prius, neq; posterius, neq; futurum, neq; præteritum, neq; antiquius, neq; recentius, sed unus existens in unico nunc, sempiternitatem impleuit, & solus est quod eodem modo uerè est, neq; factum, neq; futurum, neq; cessaturum. Igitur sic illum qui uolunt, salutare oportet, uel etiam ἓν καὶ πλείω, sicut aliqui ueterum ἓν ὢν, es unum. Nõ enim multa deus est, sicut nos omnes ex innumeris differẽtijs, sed esse oportet id quod est sicut unum. Igitur una deitatis natura, & τὸ ὄν, id quod est, ipsam maxime decet. Quocirca & Plato in Timeo inquit, utrum igitur recte unum cœlum, antea diximus, uel multos & immensos? dicere multo rectius erat unum, siquidem secun-

A dum exemplum formatum erat. Nam quod continet etiam omnia quotquot sunt mentalia animalia cũ alio secundum nunq; erit. Ratio autẽ est unum deum sciens. Igitur, ut dixi, unus deus, & non in omnibus scilicet, sed alius ab omnibus, & in summa natura intelligitur & est: nam si omnia continet, quomodo ipse non est extra omnia?

Fortassis manibus plaudit aduersarius propter hunc sermonem, & dicet: Cum meo sermone conueniisti. Dicebam enim, quod & tuorum dogmatum magister Moyses, quem admiratus es, unius & solius dei mentionem fecerit. Dicit enim: Ante me non fuit alius deus, & post me nõ
B erit. Et iterum: Audi Israël, dominus deus tuus deus unus est: aliaq; his similia. Quẽ igitur ô uir strenue dicimus putas, his qui sanctam & consubstantialem trinitatem crediderunt, per hos sermones significari? Sed dicet omnino patrem. Etenim substantiam filij pernegat, & sermonis eius intentio istuc contendit. Diuina quidem locutus est Moyses in sancto spiritu, necnõ et sancti prophetæ qui fuere post illum: oportet autem omnibus modis sanctorum uoces non esse uanas. Igitur quum Moyses sic scripserit: Audi Israël, dominus deus tuus dominus unus est: aliaq; ad illa adiecerit similia. Dixit & alius sanctorum prophetarum quidam de nostri omnium saluatore Christo: Hic deus noster, non reputabitur alius Baruch.3
C ab eo, inuenit omnem uiam scientiæ, & dedit Iacob filio suo, & Israël dilecto suo. Et post illa: Super terram uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Nónne cum hominibus conuersatus est factus homo filius? quamuis omnem scientiæ uiã antiquis inuenisset. Posuit enim legem quæ per Mosen promulgata. Et quis de hoc dubitaret? Quoniam autem propheta inquit, Hic est deus noster, & non reputabitur alius cum eo, quid faciemus uir strenue? negabimus patrem, ita quod solus filius deus? non suscipiemus filium quasi solus & unus pater deus sit? Et quonam perueniet uocatorum fides? Vna igitur adoratur diuinitatis natura in patre & filio, & spiritu sancto.

Vna deitatis natura in patre & filio & spiritu sancto.

Cæterum quia uult, ut de his ipsis uel unum af-
D ferramus ex Mose testimonium, opinatur enim fortassis defore nobis, accipiat multa, & quæ ipse, ut arbitror, admiratus est, quod cum substantia sit lij pugnent, illa conuenire magis, ut iam dixi, ostendemus. Vide igitur sacrorũ ducem Mosen, sanctæ nobis trinitatis plenitudinem in pluribus locis designantem. Adduxit enim uniuersorum deum dicentem: Faciamus hominem secundum deum dicentem: Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secũdum similitudinem. Itaq; in eo quod dicit, Faciamus, inducitur manifestatio simul existentis filij & sancti spiritus. Et dum dicit: Secundum imaginem nostram, naturalis identitas quæ non uariatur inspicitur. Nam si unum et solum quiddam esset subiectum, quomodo posset eorum quæ diuersæ naturæ essent imaginem capere? Sed neq; angelis, hoc est uir-
Genesis 1 tutibus rationalibus dixit deus: Faciamus hominem secundum imaginem nostram et secundum

similitudinẽ: quandoquidem nulla creatura substantialiter & absq; omni alteratione est, sicut ipse: alioqui forsan nihil referret inconsideratè dicere nullo modo in naturalem diuersitatẽ sectos deum ac creaturam. Similiter in destructione turris, eorum qui nepharia tunc moliebãtur inquit iterũ dixisse uniuersorum deum: Venite descendentes confundamus eorum qui illic linguas. Cõ memorans item peccatum Sodomitarum iterum dicit: Et pluit dominus à domino super Sodoma ignem & sulphur. Vidisse etiam aliquãdo Abraham sedentem apud quercum Mambre tres uiros, sanctæ & consubstantialis trinitatis figuram continentes, & quod ad ipsos dixerit diuinus Abraham nõ tam Domini, quàm in singulari: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis. At hoc quidem in alio sermone positum est, sed hæc iam in transcursu commemoramus. Opinor autem liquidum fore ex dictis ab illo adductis quæ mens eius fuerit.

Pluralitas personarũ in deitate à Mose indicata.

Genesis 11

Genesis 19

Genesis 18

Nuper igitur cum Israël eductus esset ab errore Aegyptiorum, seruierunt enim illic falso nominatis dijs, quos ille gentium principes & ciuitatum defensores uocat, ad ueritatis agnitionem adducens deus, seipsum illis manifestum constituit, dicens: Audi Israël, dominus deus tuus dominus unus est. Et iterum: Vt scias tu quod ego sum deus, & quod non sit præter me. Insuper, & non erunt tibi dij alij præter me. Hæc autem ipsum dixisse sapienter asserimus, ut Græcorũ tollat errorem. Vnũ enim seipsum nominans deũ, utiq; multos esse putare non sinit.

Deut. 4

Quamuis autem & unum seipsum dicit, filium tamen non seponit, quo minus sit & nominetur deus, in ipso enim est, ut dixi, & ex ipso secundũ naturam sicut proprium eius Verbũ, sapientiaq;, & uirtus, per quem, et in quo uniuersorum dominator. Audiuit enim omnino dicentem: Dominus deus tuus dominus unus est. Et iterum ita: Vt tu uideas, quod dominus deus tuus ipse deus in cœlo & in terra. Scripsit autem alicubi & Paulus nobis, qui in lege eruditus, & diuinorum sacramentorum minister. Nobis enim deus unus pater, ex quo omnia & nos ex ipso: & unus dominus Iesus Christus, per quẽ omnia, & nos per ipsum. Intelligis igitur, quomodo unum deum nominat patrem, unum autem dominũ filium: sed quum unus dominus sit filius, dominus utiq; intelligatur & ipse pater, sic deus: & quum unus deus dicatur pater, deus est filius, utpote & secundum naturam existens dominus. Sequetur enim omni modo diuinitatem quidem secundum naturam dominatio, dominationem autem quæ uerè est, diuinitatis gloria. Igitur nullus dubitauerit, quod Verbum erat in principio deus, et apud deum erat uerbum. Et quod dum dicit, Erat in principio, significauerit sine tempore, uerè intra patrem semper, ut dixi. Non enim in tempore factus est: proinde omnino necessarium, ut qui secundum naturam in ipso et ex ipso, simul existat. Quod autem dicit, Apud deum, non secundum

1. Cor. 8

Deus secũdum naturam dominum.

A

B

C

D

locum accipiendum est, quia & ultra omnem corporalem imaginationem deus est, sed quod cum deo, hoc est in deitatis natura. Deum enim esse oportet eum, qui ex deo secũdum naturam ineffabiliter natus est.

Verbum deũ ut in principio exponitur.

Nõ credentem autem sanctorum uocibus instruat etiam ipse Plato de suis dijs in hũc modum scribens: De alijs autem dæmonibus dicere uel cognoscere natiuitatem eorum nostras uires excedit, sed credendum est ijs, qui antea dixerunt, qui ex dijs quidem sunt, sic ut dixerũt credamus quod suos progenitores mouerint. Impossibile itaq;, ut filijs deorum non credatur, quamuis sine probationibus & necessarijs demonstrationibus loquantur. Sed ut sequentes legem, dum dicunt & annunciant sua, non sinit nos homines ea quæ super mentem & rationem sunt, probationem adhibere. Dicit citra inquisitionem fidem illis adhibẽdam, quamuis & sine probationibus necessarijsue demonstrationibus talia differant. Si autem eos qui annunciant errorem, & plures deos esse perhibent, ac de suo corde loquuntur, & non ex ore domini, sicut scriptum est, imò diabolico spiritu ad hoc conducti, perstringere non sinit, & damnosum dicit obsistere sanctorum uocibus, quasi non norint loqui, & discernere mendacium à sancti spiritus sermonibus, quantam dementiæ excellentiam præ se fert? Testati sunt diuini uiri, uita sua bona, diuinisq; suis miraculis quod sint uenerabiles, fideles, ac ueritatis filij. Itaq; deus Verbum erat, & etiam apud deum dixi, subsistens scilicet, uiuum & efficax, & non aliud à patre secundũ quod deus est, licet sit filius: est autem uiuum & uiuificum, & per ipsum omnia in hoc ut sint, producta. Esse autem dicimus ipsum inuisibile, impalpabile, incorruptibile, per se existens, perfectissimum, excedens omnẽ tam mentem quàm sermonem.

Filijs deorum sine probationibus credendum.

Scimus item supercilioſissimos illos, & mundana sapientia inflatos, subtiliter hæc inquisiuisse, tametsi non omnino irreprehensibiliter, quandoquidem ueritatis lux eis nondum fulserat. Dicit enim Christus: Nullus scit quis sit filius, nisi pater: neque patrem quis cognoscit nisi filius, & cui filius reuelabit. Et quomodo intelligerent tam arcana & subtilia theoremata, filio eis non reuelante? Verum quod tres principales subsistentias etiam ipsi posuerunt, & usq; ad tres subsistentias essentiam dei attingere affirmârunt, interdum etiam Trinitatis nomen ponentes, cum Christianorum sententia conueniunt. In his certe nihil desideramus, si consubstantialitatis rationem tribus subsistentijs accommodare uellent, ut & una intelligatur deitatis natura, triplicitatem non habens in naturali diuersitate, & subsistentiæ inter se non uideantur minores: nam primum autorem summum constituunt, stantem, immobilem, beneficum per omnia, & illum esse dicunt Bonum: ex ipso autem factum esse Mentem, quæ intuitu in ipsam perficitur: quam & secundum nominant deum, & præsidentem mundo

Matth. 11

Trinitatem modo philosophi crediderint.

τὸν κόσμον

Universidad de Deusto
Biblioteca

do opificem: & illam ſubſtituunt, ac in ſecundo ordine poſt primum ſupputant. Præterea & tertiam tarrant mundi Animam, ex ſe, ut perfecte habeat, fortitam minime, ſed habitudine ad proximam mentem, diuiniorem & ad uiuificandi potentiam robuſtiorem effectam.

Commemorabo autem & uerba ipſorum, & quæ ab illis dicta ſunt in medium afferam, ut ſciant lectores Chriſtianorum de deo ſententiam recte expolitam: & quod illorum optimi ac ſapientiſſimi, qui inſigne & celebre in iſtoc ipſo nomẽ ſortiti, exacta noſtra dogmata ſecuti deprehẽdantur, nec omnino aberrare noſtras ſequendo opiniones. Scribit igitur Porphyrius in quarto libro hiſtoriæ philoſophi, uſq; ad tres ſubſiſtentias, dicit Plato, dei progredi eſſentiam, & eſſe quidẽ dicit ſumme deum Bonum: poſt illum autem ſecundum Conditorem: tertia m autem mũdi Animam: nam uſque ad animam diuinitatem progredi. Cæterum id quod non eſt deus, à corporali differentia initium ſumpſerit, prædictis etiã in hoc contradicunt dicentes, Bonum non eſſe connumerandum cum ijs quæ ab ipſo, exemptum enim eſſe ab omni ſocietate, eo quod omnino ſimplex ſit, & nullius coniunctionis capax. A mente eñ principium hoc, ut una ſeruetur trinitas. Igitur nos quidem minime tres confitemur deos, ſed omni modo negamus deorum multitudinem, & in unam ac conſubſtantialem credimus trinitatẽ, quæ in patre & filio & ſpiritu ſancto, nominata illa in unam deitatis congregantes naturam: & ita rectam abſq; errore uiam ambulamus, neque filium uel in ullo minorem patre ſuſpicamur, neque filio ſpiritum ſanctum, ſed potius dicimus eſſe in æqualitate & ſimilitudine per omnia. Vna enim natura quomodo diuerſitatem in ſe reciperet: nobis autem ſemel ſufficit non mentiri, ſi dixerimus & ipſos Græcorum ſapientes ſic ſenſiſſe, quod uſque ad tres ſubſiſtentias progreſſa ſit deitas, hoc eſt diuina & ineffabilis natura, & meminiſſe trinitatis.

Quod autem & dei Verbum eſſe crediderũt, & patrem uocauerũt deum, optime uidebimus. Sic enim dixit in Epinomide Plato: Et honores tribuamus, nõ ut huic quidem annum, alijs uerò menſem, alijs autem nullam partem deputemus, nullumue tempus, in quo ex ſuo egrediatur polo, ſimul perficiens mundum, quem conſtituit Verbum, quod omnium ſapientiſſimum. Hoc beatus primum quidem admiratur, & addiſcendi amorem habet quantũ mortali naturæ poſſibile.

Scripſit item & in Epiſtola ad Hermian, et Eraſtum, & Coriſcum. Hanc Epiſtolam omnes uos quum tres ſitis, legere oportet, & maxime, congregatos, ſi autem non binos ſimul, quãtum poſſibile eſt, ſæpiſſime uti pacto & lege, & firmitate iſta, ſicut iuſtum eſt, adiurantes ſtudio ſimul non indocto & ſtudij ſorore diſciplina, & omnium, tam eorum quæ ſunt, quàm quæ futura, deum ducem. Huiuſq; ducis et autoris patrem dominum, quem recte philoſophantes cognoſcamus. Ecce quàm manifeſtè à diuino Verbo ordinatum quidem eſſe mundum dicit. Formatenim omnia, ordinemq; & harmoniam eis indit, quum ſit uirtus & ſapientia patris, ducatumq; cum eo habet eorum quæ per ipſum facta ſunt. Beatum quoque & felicem nominat eum, qui illum admiratur, & diſcere cupit quiſnam & quantus ſit. At quod humana mens minor ſit, quàm quod perfecte contemplari illum ualeat, ſubindicat dicẽs, quo amorem habuit addiſcendi, quantum mortali naturæ poſſibile. Videmus enim in ſpeculo & ænigmate diuina, iuxta beati Pauli uocem. Dominũ quoque et patrẽ Verbi manifeſte prædicauit. Quem etiam cognoſcamus, inquit, recte philoſophantes. Igitur ſi quis neſciat illum, non recte quidem philoſophatur, ſed uane ſupercilioſus eſt, et delirans & inſenſatus, ad ſummam peruenit imperitiam: id quod et ſtrenuo Iuliano accediſſe dicimus, qui auſus eſt tollere, quantum in ipſo erat, dei Verbi ſubſtantiam. 1.Cor.13

Nihil autem offendet, ſi ijs quæ iam à nobis dicta ſunt, etiam alias philoſophorum ſententias accumulemus, quæ, cum Platonis opinionibus nullo modo pugnant. Igitur Numenius ſic dicit alicubi: Eum qui intelligere uoluerit de deo primo & ſecundo, oportet prius diuidere ſingula in ordinem, & rectam diſpoſitionem: et deinde quando iam bene habere uidetur, tunc et attentare ut honeſte dicat, aliàs autem non. Vbi uerò inuocauerit deum ſuum gnomonem factum, uerbo oſtendat pollicitarum cogitationum theſaurum. Incipimus autem ſic: Deus primus quidem in ſeipſo ille. Qui eſt, eſt ſimplex, eo quod prorſus cũ ſemetipſo eſt, neq; aliquando diuiſibilis: deus etiã ſecundus et tertius eſt unus. Et poſt alia etiam opifici aſſignare oportet patrem, primum deum. Ecce & hic dicit eum qui unus et ſimplex exiſtit, etiã deum eſſe, & ad hoc quoq; indiuiſibilem, inſuper & ſecundum et tertium eum qui unus: cogens ſicut nos, in unitatem naturæ nominata, tametſi ſecundum et tertium deum nõ recte nominet. Opinor autem, quod ſuis cogitationibus ipſe obluctetur: quum enim illos unum dixiſſet, iterum diuidit in tres et ſingulos ſeorſim. *Numenij ſerè catholica ſententia de trinitate.*

Veruntamen quod opifex deus et pater nominandus ſit, etiam Plotinus dicit, qui quum ualde diligens ſit inquiſitor, et per omnẽ ſermonis ſubtilitatem penetrauit, ut ita dicam, ſic dicit de Bono: Quid igitur de perfectiſſimo dicendum? nihil ab illo, quàm maxima poſt illũ maximum autem poſt illum mens eſt et ſecundum. Etenim mens illa uidet, et indiget illo ſolo, at ille hoc nihil: et dicendum quod gignitur à meliore mente, mentẽ eſſe, et optima omniũ mens eſt, quia alia poſt illã: ſicut et anima uerbũ mentis et efficacia quædam, ſicut ipſum (Verbum) illius, ſed animæ quidem obſcurum uerbum, quaſi ſimulachrum mentis. Et hac ratione ad mentẽ ſpectare oportet, mens autem ſimiliter ad illum, ut ſit mens. Videt autem illa nõ ſeparata, ſed quia poſt ipſum, et intermedium nullum, ſicut neque animæ et mẽtis. En men- *Plotini de trinitate dictum.*

Vide quantũ Theologie Chriſtiane antecellat Platonem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem quidem esse dicit deum Verbum, sicut nos: quoniam & nos ipsi sapientiam illud nominamus, uerum non inferius, neque secundum in ullo, excellentia & gloria patris, neque quasi non habeat per se perfectionem perfici ipsum dicimus intuitur in patrem, sicut scilicet istis uidetur, quod opus habeat primo autore mentis, & ipsum contempletur ut ditescat. Conformiter autem uult & animā, quæ à primo tertia dicitur, indigere mentis contemplatione & participatione, quam (mentem) & secūdam causam nominant, ut & illi (animæ) prosit. Verum illi quidem sic opinantur, & ad inæqualitatem naturarum, ea quæ apud ipsos sunt admirabilia, resoluunt, frigidis & puerilibus gloriantes cogitationibus. Nos autem perfectū esse dicimus patrem, & filium tanquam perfectū ex perfecto, ad hoc & spiritum sanctum. Diuina enim & ineffabilis natura nullo indiget quod ipsi accedat, sed perfectione diues est, idq; ex seipsa, in omni dignitate quæ diuinæ naturæ & soli conuenit. Veruntamen & in ipsis Græcorum sapientibus inuenimus sanctæ trinitatis cognitionem. Maxime enim continua, ita ut nihil medium sit, illa inter se esse dicunt, & ordinem quem mens habet ad primum, eundem simliter & tertiam animam habere dicunt ad mentem, quæ scilicet secunda à prima est.

Iam quod imaginationes & geniti & gignentis accipiant, iterū sciemus illo sic scribente: Amat autem omne quod gignit, & hoc diligit, maxime autem quando unū sunt quod gignit & quod gignitur: quando autem & indiscretum est quod gignit, necessariò cum ipso est, eo quod solum diuersitate separetur. Audis quomodo dicat genitū omni modo esse debere cum gignente? & propterea fortassis indiscretum, hoc est naturaliter continuum, & quod nihil in medio situm habeat, separatum autem esse dicit sola diuersitate, & non sorte naturali, sed quod gignens cum genito unam quodammodo habet differentiam, nempe quod ille genuit, iste autem genitus sit.

Gignens & genitum, unum.

Dicit autem & Hermes, qui apud eos ter maximus, de omnium optimo opifice deo. Etenim ut perfectus & sapiens ordinem et deordinationem imposuit, ut illa quidem mentalia tanquam antiquiora & meliora præessent, primumq; haberent locum, sensibilia autem tanquam secunda, illis subsint. Itaque quod à mentali magis descendit, & est graue, uerbum in se habet sapiens quod formare possit. Illud autem Verbum eius, naturam tenet, quæ formare ualeat, fœcundum existens & uiuificum.

Nam quod in omnibus quæ producta sunt, sit Verbum dei tanquam uiuificum, affirmamus & nos, fidemq; faciet scribens sapientissimus Paulus: Vnus deus, qui super omnia, & per omnia, & in omnibus. Non enim aliter quod productū & ex nihilo motum, permanentiam solidam, ut bene esset, habere poterat, nisi dei corruptibilis et uere existentis participium haberet. Sciui tigitur filiū esse naturæ, quæ formare ualeat, fœcundūq;

1. Cor. 8

& uiuificum, & alterius existentis naturæ ab omnibus quæ ab ipso uitæ capacia sunt. Viuificat enim omne quod uitę indigum in spiritu sancto, & quemadmodum ipse filius dicit: Spiritus est, qui uiuificat. Et omnino confirmatio eorum quę facta sunt, perficitur à patre per filium in spiritu sancto. Vnde diuinus Dauid psallit: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu eius omnis uirtus eorum. Itaque nos diligenti mentis oculo talia subtiliter conspicere assueuimus, sed Græcorum sapientes pro sancto spiritu Tertiam, ut dixi, introducunt animam, à qua omnia animalia animantur, dum immittit eis uitam, & sancti spiritus uirtutem & efficaciam illi attribuerunt.

Ioan. 6

Psal. 32

Vnde Plotinus sic de illa scribit: Expendat igitur illud primum omnis anima, quod ista animalia quidem fecerit omnia, quum inspirauit uitam illis, quæ uel tellus alit, uel mare, quæ uel in aëre, uel in cœlo, diuina astra. Et illa anima solem, & illa magnum cœlum, & illa quoque ornauit, & in ordine circumagit, natura alia existens ab his quę ornat, et quæ mouet & uiuificat: necesseq; est, ut his sit dignior, & ijs quæ fiunt ac corrumpuntur, quando ea anima destituit, uel uiuere suppeditat. Quin etiam quum semper sit, seipsam non reliquit. Nam, ut dixi, deus & pater per filium in spiritu efficaciter operatur creaturas, & ea quæ non erant ut sint producit, & facta bene continet, ordinemq; illis optimum & harmoniam et leges decreuit, secundum quas singulæ sint. Vnde solem quidem posuit in potestatem diei, lunam uerò in potestatem noctis.

Psal. 135

Congruit autem, quod et alia natura sit ab omnibus quæ per ipsum mouentur, diuinus et uiuificus et sanctus spiritus. Est enim ingeniti dei spiritus proprius existens illius, et ex ipso procedēs, subsistentiam suam habēs, et uiuens, et semper existens: Quia est eius qui est, et ipse omnia implet, et omnia continet, quoniam et consubstantialis est cum implente omnia, et sine medio ubique existente. Ipso enim omnia plena sunt. Scriptum est enim: Spiritus domini impleuit orbē terrarū.

Sap. 1

Proinde & Plotinus iterum dicit de Anima mundi, quam pro Spiritu sancto opinor ipsum ponere. Fiat autem manifestior et euidentior ipsius uirtus et natura, consideretur quomodo contineat suis consilijs cœlum (omni enim magnitudini isti quantacunque est, seipsam dedit) et omne interuallum et magnum et paruum animatum sit, dum aliud corpus aliter mouetur, et hoc quidem sic, illud uerò sic habeat, et alia contrariam, et alia aliam habeāt inter se perfectionem. At anima non sic, neque facit uiuere partem suam unaquæque particula animæ in minimas partes diuisa, sed omnia uiuunt in tota, tota abest ubique cū patre qui genuit, assimilis et secundum quod unū quid, et secundum quod ubique. An non manifeste sancti spiritus conditionem et uiuificatricem efficatiam in alijs demonstrat? Mouet enim, ut dixi, in his quæ mouentur, et continet uniuersum et animat et uiuificat, et non alia natura est

Anima mundi

ab

ab ea quæ patris, uel ab ea quæ filij.

Cæterum qualis ipsa in nobis secundum quod cõnaturalis, inquã, hoc est consubstantialis, didicerit quis, quod dico, & ex ijs quæ Plotinus ipse & sentire & dicere uisus est. Scribit enim sic: Quocirca accipe diuinitate diuinius hoc, nempe uicinitatem Animæ ad superius, post quod & à quo est anima, quamuis una sit res quam demonstrauit Verbum. Imago quædam est mentis, sicut uerbum in prolatione uerbi eius quod est in anima, ita & ipsa uerbum est mentis, & omnis efficatia profundit uitam ad alterius subsistentiam: sicut ignis, alius quidem est calor coëxistens, & alius qui fouet. Ecce & in illis, imaginem mentis dicit ipsam, & assimilare uult uerbo quod per prolationem ex mente prospectat, quod ad aliorum subsistẽtiam promittat uitam, sicut scilicet ex igne proueniens calor. Valde etiam subtiliter exemplis usi sunt. Non possunt enim aliter diuina dici. Transcendunt enim sermonem & omnem mentem.

Reducendus est autem sermo ad initium, facta enim est prolixior digressio. Iulianus non permittebat filium secundum naturam esse deum, & nominari unum deum, in diuinis inspiratis scripturis, quæ tamen magis pugnant qum ijs qui errorem multorum deorum annunciant. Non sinit enim scriptura nos ab eo qui uere deus est, & secundum naturam, abduci, adorareq; creaturã, & longe auehi à uia quæ ad rectitudinem & ueritatem adducit. Atq; ita licet deus dicat: Extende cœlum solus, & firmaui terram: scire debet studiosus, quis sit qui extendit cœlum, & firmauit terram. Nam, ut supra dixi, Verbo domini cœli firmati sunt, & ipse fundauit terram super stabilitatem suam, iuxta psallentis uocem.

Psal. 32

IVLIANVS.

Cæterum si deus, inquit, ex deo secundũ uos Verbum est, & natus est ex substantia patris, quare uos uirginem dei genitricem esse dicitis? quomodo enim pareret deum homo existens sicut nos? & ad hoc inquit, manifeste, deo dicente: Ego sum, & non est prẽter me saluans: uos saluatorem eum qui ex illa, appellare ausi estis?

CYRILLVS.

Adiecta enim illius sermonibus & hæc erant. Oportet itaque quanta fieri potest breuiloquentia, nos inquirere modum incarnationis unigeniti. Quoniam autem Græcorum auribus instillamus mysterium, hoc est enarrationem sacramenti de Christo, omittamus probationem arcanorum: sed pauca quædam contra eos loquemur ex uerisimilibus collecta rationibus, diuina scriptura in hoc adiuuante. Porrò operæpreciũ arbitror primum causas narrare, propter quas incarnationis sacramentum factum esse dicimus. Igitur productis cœlo & terra, & in summa omnibus quæ in illis sunt: formatum quidem est ex terra humanum corpus, ineffabilíq; uirtute omniũ opificis animatũ animal statim prodijt rationale & diuinissimũ: factum est enim secundũ imaginem conditoris sui. Dubitauerit aũt nullus, quod quoniã boni dei factura est non ad pessima opera, sed ad laudatissima quæq; productum sit. Nam factũ est sui iuris & liberum, & suæ uoluntatis momento transiens ad potestatem quancunq; uellet, faciendi siue bonũ siue malum. Deinde accepto mandato à deo, ne comederent de ligno in medio paradisi, quo exerceretur ad obedientiã & uirtutis meditationẽ. Captus enim est homo, nec seruauit quod iussus erat: & à tam parua uoluptate uictus, infirmitatẽ suam in seruanda continentia declarauit. Existimabat aũt cum hoc & deum se fore. Dementauerat enim illum Satanas maledictus, hoc dicens: ut & diuinam offenderet legem, & saperet quæ supra naturam. Deinde morte condemnatus est, & quis secundum naturam sit, redargutus: quamuis factus non ut mortis uinculis subiaceret & captiuus esset, sed ut præter naturam uinceret malum. Imperfectum autem omnino nihil uniuersorum opifex fecit. Neq; illi graue foret etiam quod mortis ui subiectum, quantum ad propriæ naturæ rationes attinet, morte rursus superius efficere, & in longiore uita seruare. Etenim ipse est qui & suis creaturis leges decreuit, iuxta quas tales sunt uel non, secundum quod sibi & soli uidetur: arduum autem & impossibile ei omni no nihil.

Liberum arbitrium.

Igitur capto primo homine, hoc est Adam, in inobediẽtiæ crimine & mortis laqueo inopinate intricato. Quãuis in peccatũ ceciderit ex nepharijs maligni & malorũ principis draconis satanæ insidijs. Ille enim erat qui totum laqueũ istí parauerat. Porrò quũ malum hoc depasceretur totum genus, quod ex Adam, regnaretq; mors usq; ad Mosen, hoc est ad tempora legis, concessit opifex nobis quasi iniuria affectis subsidium, misertusq; est misere perditis. Oportebat enim deũ existentẽ & bonum, iuuare perditos, et declarare inuidiam diaboli nihil effecisse, reducereq; & quasi ad immortalitatem reformare deformatum hominem, qui super terram, ac efficere passionibus superiorum oblitumq; antiquorũ peccatorũ, ac reddere omnis boni operis studiosum. Non enim erat faciens bonitatẽ, non erat usq; ad unum, iuxta psallentis uocem. Nam Græcorũ multitudo nesciens omniũ opificem, & aberrans à naturali deo, et à recta uia auersa, insipienter persuasa est, ut seruiret ijs qui omnino non sunt, dijs, pecuinãq; ac uoluptariam ageret uitam. Porrò Iudæi iudicante lege onerati, et Mosaica mandata nõ mediocriter contemnentes, præuaricationum pœnæ obnoxij facti sunt, minimeq; meliores quàm ut delinquere non possent.

Psal. 13

Quũ igit̃ omnes homines ad extrema mala deducti essent, et Moyses quidẽ manifeste confiteba tur quod ad saluandum illos non sufficeret, diceretq; aperte: Precor domine præordina aliũ potentem quem missurus es: negãtibus aũt et ipsum

Exod. 4

sanctis prophetis, diuino autẽ Dauide clamante: Psal.79 Qui sedes super Cherubin, appare, excita potentiam tuam, & ueni ad saluandum nos. Et Esaias Esa.53 quoq; Quis credidit auditui nostro? et Hieremia Hiere.15 ægre ferente quod præter spem, & ut aiunt cõtra undam, prædicationis propositum successisset, ne mine pœnitentiam agente: Væ mihi mater, inquit, quod me peperisti, uirum quendam contendentem & disceptantem in tota terra, neq; utilis fui, neq; utilis fuit mihi quisquam.

Quid igitur postea oportebat facere uniuersorum opificem? nunquid permittere ut immundi dæmones imperarent toti terræ, & præualeret uoluntati suæ inuidia diaboli, ne saluarentur periclitantes, ne porrigeretur iacentibus salutaris manus, ne pessimis inuoluti ad meliora traducerentur, ne illustraretur mens eorum qui in tenebris, ne errantes reducerentur? & quomodo bonus, si liceat ei & absque labore facere possit, nihilq; nos curaret? quare enim & omnino adduxit initio ut essemus & uiueremus, si non miseretur præter spem grauia patientibus, & male habẽtibus? Itaq; omnes sancti ad iuuandum inutiles erant, & iustam occasionẽ negandi habebãt. Erat enim eius & solius, difficillimum mortis concutere imperium, & remittere supplicium, et liberare à delictis, & illustrare cor, domareq; pessimam bestiam, ac eneruare abominabilem exercitum dęmoniorũ, hominemq; qui errauerat, ad bonæ uitæ semitas reducere: milit utiliter de cœlo filium suũ pater, qui & humanam formam induit, ut conuersans nobiscum sicut homo, & beatissimos faceret, ab omniq; malo alienaret. Nam quoniam inconuertibile & immutabile secundum naturam, sicut deus uiuens & substantiam habens dei Verbum, non ex propria natura unitum sibi formauit corpus, sed accepit de nobis, & non ex somno & uoluptate uiro operante, sed ex sancta uirgine nouo & mirabili modo, & ultra naturæ leges.

Virginitas Mariæ probatur.

Oportebat enim talem eius fieri partum secundum carnem inquam, & ex muliere, ut habeat diuinum quiddã ingressus eius in mundũ & ostensio. Nihil autem omnino ad faciendum difficile est omnipotenti. At non credere his quæ dicit facere damnosum, etiamsi cuipiam uideatur nõ statim uerisimile: habẽt enim sic se res admirabiles. Igitur tametsi nostræ mentis mensura à sublimitate eorum quæ fiunt uincatur, non propterea in effabilem eam et quæ super naturam est, naturam contemnere decet, & dicere eam non posse: sed potius decet, ut absq; ulla ulteriori inquisitione quæ facturam se dixerit recipiamus. Num fortassis & non credere, nihil absurdum, quod & omnino omniũ sit opifex? Quis enim in nobis est, qui intelligere & dicere poterit quomodo maximũ istud cœlum apparatũ sit & apparuerit? quomodo sol & luna, &c. Itaq; ex uirgine assumpto sanctissimo corpore, & animato mentali anima processit homo, non relinquens quod erat deus, neque suæ excellentiæ dignitatem abijciens. Etenim est, ut dixi, inconuertibilis. Nam sicut Plotinus inquit: Quid quærit mutari, qui bene habet? quò autem transiret, omnia secum habens? sed neque incrementum quærit perfectissimus existẽs. Propterea & omnia quæ apud ipsum, perfecta, & ut omnino sit perfectus, nihil habens quod nõ sit tale, neque habens in seipso quod non intelligat. Intelligit autem non quærens, sed habens, & quod beatum, ipsi, non acquisitum, sed in omni seculo. Itaq; homo factus est unigenitus dei Verbum, non relinquent quod erat deus.

Verbum homo factus non relinquit quod erat

Admirabilis autem et super mentem ac sermonem dispensationis cum carne modus. Et magnũ hoc & uere uenerabile sacramentum non nuper uel recens ortum, neque à curiosa, & nouitatis amatrice mente inuentum, sed antiquissimum, et ante mundi constitutionem in deo, secundum præscientiam. Istud considerabamus per diuinam scripturam. Non enim dicimus ignorasse deum, & incorruptibilem mentem, in quo omnes sunt thesauri sapientiæ, & scientiæ reconditi, sicut scriptum est, quod futurum esset sub condemnatione, & maledicto humanum genus prolapsum in peccatum, subijciendumq; morti & corruptioni. Sed non inexpungibile & perpetuò insitum habiturus esset damnum. Simul autem cum morte, exuturum peccatum in Christo per fidem, & iterum recursurum ad initium, & ad puram & in coinquinatam uitam rediturum.

Colo

Vnde dicimus sacramenti huius cognitionem præ alijs datam esse Abrahæ, & propterea ipse filius alloquitur Iudęorum turbas, dicens: Abrahã pater uester exaltauit, ut uideret diem meum, & uidit, & gauisus est. Insuper qui ex illo nati, Isaac inquam et Iacob, & qui etiam post illos usq; ad sapientissimum Moysen, multipharia multisq; modis sacramenti uirtutem sub ænigmate didicerũt. Idcirco Moyses præfigurabat illud quum præcepisset in Aegypto carnalibus Israëlitis, sacrificare quidem agnum in figuram Christi, inungere autem sanguine postes: & per solam umbram docebat exterminatorem placari, id quod & factum est, & faciebat potentiores corrumpi, eratq; ille paruus ueritatis typus. Quin et Naue filius cognomen habens ueri Iesu, nam transuexit per Iordanem filios Israël, et circumcidit cultellis petrinis, introduxitq; in terram promissionis. Vide post illum et optimum inter prophetas Samuelẽ agnos quidem sacrificare, et in odorem suauitatis deo consecrare, aquam sacrificijs superinfundere, et obortis bellis innumera alienigenarum turba Iudæam populante, sine prælio uincere et periclitantes seruare. Salutare enim Christi sacramentum omnibus qui in ipsum credunt. Præterea et omnis sanctorum prophetarum chorus antea clamabat, propterea diuinus Dauid quum promittens Deus diceret. De fructu lumbi tui ponam super sedem tuam: quia omni modo euenturum quod promissum erat confidebat, incarnationis modũ annunciat, dicens aliquando quidem: Deus manifeste ueniet, deus noster, et non silebit: aliquando aũt iterũ ad ipsum: Sedes

Ioan.8

Exo.12

Psal.131

tua

Psal.44 tua deus in seculum seculi, uirga æquitatis uirga regni tui, dilexisti iusticiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus deus tuus præ omnibus consortibus tuis. Vides? deus ungitur à deo.

At quomodo hoc factum sit dicimus. Quando eñ factus est homo, mansit id quod erat: tunc Heb.3 & sicut nos humano more ungebatur in apostolum, factus est enim sacerdos & apostolus cõfessionis nostræ, sicut scriptum est. Quippe erat semper & est in cœlo, & in hoc mundo locus illo uacuus omnino nullus. Implet enim omnia deitatis natura, uenit autem ad nos manifeste inuisibilis, quando nostram induit formam. Quod autem imperaturus esset terræ, & humanum genus suis sceptris subditurus, declarabit iterum idem Psal.85 Dauid, sic ad illum dicens: Omnes gentes quas fecisti uenient, & adorabunt coram te domine. Et Psal.71 iterum: Et adorent te omnes reges terræ, omnes gentes seruient tibi. Et iterum: Benedicite gentes deum nostrum. Et iterũ: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate deo in uoce exultationis: Psal.65 Psal.46 quoniã dominus excelsus terribilis rex magnus super omnem terram. Vides quomodo deum et dominum excelsum & regem eum qui in carne apparuit uocat? Id quod ex illo natus filius Salomon, non ignorans promissionem à deo datam, sic inquit ad deum preces mittens: Et nunc domine deus Israël credibile fiat uerbum tuum Dauid 2 Paralip.6 patri meo, si uerè inhabitabit deus cum hominibus super terram. Hoc & Baruch designauit di- Baruch.3 cens: Hic deus noster, & non reputabitur alius cum eo, inuenit omnem uiam scientiæ, & dedit eam Iacob filio suo, & Israël dilecto suo. Et post hæc super terram uisus est, & cum hominibus cõuersatus est. Ecce & hic bene & manifeste deum super terram uisum esse dicit, cõuersatumq; cum ijs qui super illam. Esaias etiam admirabilem eius secundum carnem natiuitatem euangelizabat, Esa.7 dicens: Ecce uirgo in utero habebit, et pariet filium, & uocabunt nomen eius Emmanuel, hoc Esaiæ 35 est, nobiscum deus. Et iterum: Confortemini manus remissæ, & genua soluta cõsolemini pusillanimes mente, confortemini ne timeatis ecce deus noster, ecce dominus cum fortitudine ueniet, & Esa.35 brachium cum potentia. Et iterum: Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorũ audient, tunc saliet sicut ceruus claudus, & plana erit lin- Esa.40 gua balborum. Et iterum: Vox clamantis in deserto, præparate uiam domini, rectas facite semitas dei nostri, id quod & fecit diuinus Baptista Ioannes. Interrogantibus igitur Iudæis quis esset, & propter quæ missus esset, declarauit manifeste Ioan.1 sic dicens: Ego uox clamantis in deserto, præparate uiam domini.

Quod aũt unigenito homine facto etiam gentium uocationem facturus esset, hisce argumen- Esa.55 tum ostendit, dicens: Gentes quæ nescierunt te, inuocabunt te: & populi qui non didicerunt, ad Zach.2 te cõfugiunt. Alius quoq; sanctus propheta: Lætare & exulta, inquit, filia Sion, quia ecce ego uenio, & inhabitabo in medio tui, dicit dominus.

A Et confugient gentes multæ ad dominum in die illo, et erunt ei in populum. Et ipse quoq; uniuersorum deus dicit sanctis prophetis: Dicite filiæ Zach.9 Sion, ecce rex tuus uenit tibi, iustus & saluans, ipse mansuetus, & ascendens super subiugalem & pullum iuuenem. Ascendit enim sic ad Hie- Matth.21 rosolyma dominus pullo insidens. Daniel quoq; Dan.7 sapientissimus, Et uidi, inquit, in uisione noctis, & ecce cum nubibus cœli, & ecce sicut filius hominis ueniens, & usq; ad antiquum dierum peruenit, & coram ipso adductus est, & datus est ei principatus & honor, & regnum, & omnes tribus linguarum ipsi seruient. Plures etiam alias quàm dixi, sanctorum uoces accumularem, plena enim est istis diuina scriptura, nisi cogitarem B quod fastidium pariat quicquid supra mensuram fit. Sufficiant autem & hæc ueri studiosis.

Quod autem quidam ex Græcis etiam philosophis non ignobiles, sed miram apud illos gloriam nacti, admirati sint hoc sacramentum, etiam hinc sciemus. Itaq; Amelius Platonicus cũ Plotino & Gentiniano Romæ clarus inquit. Ita eñ Porphyrius de illis in hunc modum scripsisse dicitur. Et hoc utiq; erat Verbum, secundum quod quæ semper existunt facta, facta sunt. Ita & Heraclitus censuit esse, & per Iouẽ Barbarus ille uult in principij ordine & dignitate constitutũ apud deum esse, & deum esse, per quem simpliciter omnia facta sunt, in quo id quod factum uiuum est uita, & existens natum est, deinde in corpora cade- C re, & carne indutum, apparere hominem, cũ hac, & tunc monstrare naturæ magnificentiam, uidelicet & resolutum iterum deificari & deũ esse, qualis erat antequam in corpus & carnem & hominem deductum est.

Barbarũ itaq;, ut opinor, diuinũ Ioannẽ uocat, eo quod fortassis externæ linguæ erat. Fuit enim Hebræus ex Hebræis, & non de regione & terra Græcorum. Veruntamen sciuit Verbum hominem esse factum, & hoc confitetur, nec reiecit diuinæ prædicationis sermonem. Antea igitur prædictum est Christi sacramentum, & sanctorum multitudo uaticinia præmisit, qui non eodem tempore fuerunt; & omnium uocibus res ipse responderunt, & euentus maxime clamat. D Omnino opinor non persuasibile quosdam nolle credere, & mente seductos ueracibus obsistere, interimq; pauca concedere. Quamuis & ipsis Græcorum sapientibus res hæc quodammodo minus persuasibilis uideatur. Vnde & Plato dicit de suis dijs: De alijs dæmonibus dicere uel scire natiuitatem supra nostras uires est, credendum autem his qui antea dixerunt, hi quidem nepotes deorum fuerunt, ut gloriabãtur, quod tanquam progenitores, suos nouerint. Impossibile igitur filijs deorum non credere, etiam si absque probationibus & necessarijs demonstrationibus dicant, sed ut propria dicendo annunciantibus, siquidem legem sequimur credẽdum. Iam ô uiri optimi admirati estis Aristonis filiũ, quamuis sine probationibus & necessarijs demõstrationibus

Amelius de euangelio Ioannis.

Ioannes euangelista dictus Barbarus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicentem uenerandos fide deorum nepotes de A ceſſitatis & cupiditatis non uoluntariæ, & quo-
ſuis rebus annunciantes: ſanctorum autem uo- modo reprehenſione & crimine liberaremus cō-
ces cōdemnatis & falſos eſſe dicitis ſermones per ditorem, qui permiſiſſet quidē initio, ſuæ uolun-
ſpiritum ſanctum factos: quamuis falſorum deo tatis motu gubernari hominē, ſubiectū autē poſt
rum nepotibus nullo modo daretur fides, nihil hoc uarijs uiciſſitudinibus, & quaſi ineuitabili-
enim admirabile egerunt: at uitæ honeſtas ſan- bus quibuſdā cupiditatibus alligatū, ut oporteat
ctis prophetis & etiam clara cum deo familiari- bene tranſire ad hoc quod ſibi placet? Si aūt eſſet
tas teſtimonium præbuit: adde ad hæc, quod ſua melius, ſiquidē ſic habeat, cur non fuit ab initio?
uirtute facultatem operandi habuerunt prom- tarde autem quaſi dato cōſilio uix tandem redu-
ptiſſimam, ea quæ planè ſupra uires noſtras. cit ut ſeruet genus, & transfert nō liberè, ſed coa-

Quare deus non ſolo nutu nos liberauit.

Sed fortaſſis dicent aduerſarij: Quare enim o- ctè potius ad hoc ut uideri debeant fideles, num
mnino & homo factus fuit, & carnem & ſordes igitur dubitatur adhuc, imò nónne omnibus ma
noſtras tulit, licet hoc facile potuerit, ſiquidē eſt nifeſtum, quod omnibus modis diuinum & in-
uerè deus, ſicut contenditis, annuendo ſolum, & effabile conſiliū uituperabimus, quod non bene
ineffabili uirtute terrena corda tranſmutando, ut B res noſtras cōſtituerit, ſed quodammodo dignita
facere uellent & ſapere ſibi placentia, religioſeq; tis obliuiſcatur, nō uidens ab initio quid deceat.
uiuerent? Ad hoc ego dixerim: Aberrauit igitur Apage ſtulticiam. Etenim in hiſce rebus tardius
à ſcopo, & indigne egit diuina & incorruptibilis loqui pium oportebat, idq; non coactè.
mens, & nō ſtatim dicimus ipſam à decore abdu- Perſuadet autem magis, ut tranſeant ad obedi-
ctam. Igitur nos meliores ſumus ad omnem ſapi entiam ij, qui ſacra ſtudia cōtempſerant, & quaſi
entiam intelligendā, & certabit cū ſole lucernu- duram & rebellem ſuæ mentis ceruicem deo op-
la? & cōparabitur gutta unica cū uniuerſo hoc la poſuerant. Hac ratione proceſſit homo miro mo
to & immenſo mari? Quamuis quomodo non do, & ſupra humanam mentem unigenitus dei
admirabitur quis diuinū prophetam Eſaiam cla- Verbum, & conuerſatus eſt cum hominibus, par
Eſa. 40 mantem manifeſte & prudenter. Quis menſus tim perſuadens ſignis & prodigijs, humanam na
eſt manu aquam & cœlum palma, & uniuerſam turam & uirtutem tranſcendentibus, ut intelli-
terram pugillo? quis conſtituit montes pondere geremus quod deus eſſet, in ſpecie noſtra, utiliſſi
& ualles libra? Quis nouit mentē domini? Nam mè faciens, ut dixi, & partim doctrinis ultra legē
quemadmodū impoſſibile eſt cœlum metiri pal- uerè bonæ uitæ mores ſubmonſtrans, & ultra lu-
ma, & uniuerſam terrā pugillo, montesq; & ual- C daicam nugacitatem prouehens, & illuſtrans ue-
les imponere trutinæ: ſic impoſſibile eſt omni ho ræ cognitionis ſcientia credentium corda. Eſt e-
mini, imò omni rationali creaturæ, ſummā men- nim ipſe ueritas dei, & patris germanus filius. Igi
tem peruidere & metiri. Itaq; ſi quis eſt, qui dice- tur ſi hominem quidem communem factum eſſe
re audet ſummā ſapientiam meliora potuiſſe præ dicimus, & ſanctæ ac cōſubſtantiali trinitati deū
ſtare, increpet deum, ueruntamen delirabit. Inſa aliū inferimus, hominis cultus erit, & nihil aliud.
nia enim hæc fuerit, uiri attoniti, menteq; moti. Si autem dicimus eum qui natura & uerè filius,
Si autem omnes fatētur intantum humanam & Verbum quod ex ſubſtantia dei & patris effu
mentem uinci à perfecta ſapientia, quantum illa ſit, uniuerſorum autor & conditor, uiſibiliumq;
ſecundum naturā uidetur minor, quomodo non & inuiſibiliū, ſenſuq; & ſcientia cōprehenſibiliū,
ſapiētis fuerit cedere, ut ille & ſolus ſciat, id quod noſtram ſimilitudinem ſubire ineffabili modo &
deum maxime decet? Non enim ſi quid faceret ſuper mentē: diuinitus inſpiratæ ſcripturæ tanq;
quod non decet quod ſolum, & ſic habeat ut fa- oraculum prodiderūt, manſiſſe ſcilicet & ſic deū.
ctum eſt. Et ſecundum alium quoq; modum ope Nam ſecundum naturam incōuertibilis eſt, quid
ræprecium arbitror illud uidere, addo & dicere. hoc abſurdum uel falſum, licet incomprehenſi-

Liberum arbitrium.

Nam omnis quæ in cœlis rationalis & mentalis D bile prorſus in noſtris uideatur dogmatibus.
creatura liberum habet motum, ad faciendū quæ Cæterum paruū hoc corpus dicunt, quod hu-
cunq; uoluerit, & propenſio in unoquoq; à ne- manum & ſordibus plenum. Verum eſt, non
ceſſitate libera eſt. Licebat enim ſic, & non ali- negabo, ueruntamen illud uide, nam factus qui-
ter, bonos celebres fieri, & honores aſſequi, iu- dem eſt, ut dixi, in ſimilitudinem hominum, ſi-
ſteq; condemnari improbos. Itaq; ut & nos quo- cut ſcriptum eſt, & in ſpecie noſtra uerè. Ve-
que ad quoduis bonum ſponte incederemus, cō rum eum qui capi nequit, non dicimus humi-
ſilio, non coactè, uiuere ſuper terram hominem liatum, neque in corporis menſura comprehen-
permiſit deus. Et ita fuit ab initio. Arripuit enim ſum eſſe. Valde enim ſtultum hoc, & omnino
ſuæ uoluntatis habenas, & ſuorum iuſſuum mo- inſipiens tale quiddam de deo dicere, qui uerè &
mento in utraque fertur, in bonum inquam & ſecundum naturam deus eſt. Nam quum unus
in malum. ſit, & ſolus filius, & omnino ultra corporalem i-

Itaq; ſi ineffabili quadam & diuina uirtute & maginationem perfectus eſt ſecundum partici-
efficacia uſus, mutaſſet ſingulorum mentem ad pationem, in omni & ubiq;, & in ſingulis ſecun-
bene agendum, & indidiſſet poſtea bonū, à quo dum habitudinem, non partibilis, nō diuiſibilis,
ægerrimè diſcedere poſſet, & nō ſponte, ultra nō ſed extra omnia natura, & in omnibus ut deus.
eſſet fructus mentis, neq; res digna laude, ſed ne- In illo autem puriſſimo & ſancto corpore ha-

habitauit

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitauit quidem plenitudo deitatis corporaliter, A sicut scriptum est, nihilominus implebat & sic omnia. Quemadmodum autem si solaris splēdor luto immissus fuerit, uel etiam alijs immundicijs, ipsi soli nihil damni erit, ita & immaculata & incorruptibilis natura, etiam si conuersetur cū terrenis corporibus, prodest potius illis, & quamuis lædere nata sint, nihil ipsa patitur.

Opinor autem & illud dicendum. Nam corpora quidē nostra etiam passionibus uincuntur, & cadunt facile in uoluptatū amorem, infirmaq; sunt lege peccati quæ in eis: sed in diuino & sancto corpore Christi non dicimus tale quid motū esse, uerū omnes absurdæ passiones euanuerunt, sicut in proprio corpore Verbi inhabitantis in il- B lo & uniti, quod diues erat sanctificatione. Nam sanctum templum erat eius, qui etiam aliam omnem creaturam sanctificat. Miratus autem sum Porphyrij & Iuliani sermones & dogmata, quæ in magna admiratione apud Græcos sunt, quum rideant Christiana, quamuis quod in omnibus uerum in se parturientia. Nos certe, sicut prædiximus, unigenitum dei Verbum hominem factum esse credimus. Porphyrius autē genus esse aliquod deorum contendit, quos olim in homines conuertendos dicit, uitam sicut nos quodam modo acturos. Iulianus etiam de Aesculapio dicit, nescio quid, secum cogitans.

IVLIANVS.

Oblitus ferè eram maximi doni Solis & C Iouis, meritò autem hoc seruaui sub calcē. Etenim nō est solum nostrum proprium, sed opinor etiam cōmune cum Græcis nostris cognatis. Iupiter enim in mentalibus ex seipso Aesculapiū genuit, inq; terra per solis fœcundi uitam apparere fecit. Hic super terram ex cœlo progressum habens, in una quidem specie humanæ formæ, circa Epidaurum apparuit: multiplicatis autem inde circumitionibus, super omnē terram salutarem suam dexteram extendit.

CYRILLVS.

Quamuis quis ignorat, quod medicam artem D bene exercens, in eodem & solo loco apud eos, qui ipsum uiderāt, admirabilis fuerit, operatusq; sit mirabile nihil? Quid enim dignum auditu de Aesculapio fertur, imò quis tam miserabiliter periit? exustus enim est fulmine, & in fururum iacet mortuus. Neq; ubinam terrarū sit ex his qui adorant eum, ullus nouit. Quod autem mentiatur, dicens progressum è cœlo, & super omnem terram porrigere salutarem dextram, etiamsi nemo nostrum dicat, res ipsæ clamant. Vbi enim adhuc res illius? & qualem meruit memoriam? Est adhuc genealogia quædam apud medicos, eo quod in ea arte conspicuus fuerit. Sanè dicunt ipsum natum ex Coronide misera, & ignobili muliere. Igitur licebit Iuliano fabulari quæ uoluerit, & nobis impingere nugas, magna fœditate laborātes, & absque omni ueri similitudine instructas, nudasq; à demonstrationibus, quas ueritas & res palàm docent. Porrò impudentiæ occasionem sumpsit ab eximio & uerè uenerabili sacramento, quod prædictū quidem est per legem & prophetas sanctos, & impletū unigenito homine facto. Itaq; siquidem rerum exitus, antea promissus testimonia non adhibuisset, habuisset incredulitas eorum ansam bonam. Si autem licet ex ipsis consecturis uidere, quod omnia ad finem perducta sunt quæ olim promissa, & excidit quidem Israēl à familiaritate erga deum, uti dominicæ cædis reus, assumpta autem est per fidem gentiū multitudo, quid illos faciat non credere, intelligere nō possum, imò sicut diuinus Paulus scribit: Deus huius seculi, hoc est, qui habitus est esse deus in hoc seculo, excæcauit sensus incredulorum, ut nō 2.Cor.4 illuceat lux Euangelij gloriæ Christi, quæ illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ eius: per quem & cum quo deo & patri gloria cū sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

Libri octaui finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPIscopi Alexandrini, contra Iulianum, pro religione Christiana.

LIBER IX.

Abunde satis, ut mihi uidetur, ueritatis dogmata defendentes, irridentium nugis opposuimus. Quoniam aūt totis, ut, aiunt, uelis, contra ineffabilem dei gloriam fertur aduersarius, & grauissimis quibusdam nepharia-rum cogitationum ictibus occurrere audet, et studio utilissimo dignū putat affirmare omnino naturam dei & patris infœcundam esse, & filium ex eo uerè natum nō subsistere. Nam illius omnem tollit substantiam, & ita grauissimum facinus aggreditur. Age iterum induti iustitiæ thoracem, Eph.6 & scutum fidei opponentes, gladiumq; spiritus, hoc est uerbū dei, in ipsum acuentes, mendacem ostendamus, & magna temeritate quasi cōtra stimulū calcitrantē, etiā in profundum perditionis barathrū desilire. Igitur iam, ut dixi, non cōtemnendū contra ipsum sermonē cōtexuimus, & demonstrauimus Verbū, per quod omnia facta sunt, ex patre secundū naturam & in ipso, secundū unionem & essentialem identitatē cū ipso subsistere, & semper cū ipso existere. Quoniam aūt & alius sermo frigidus & eneruis à Iuliano elucubratus est, quamuis, ut ipse putat, uehemens sit cōtra unigenitū, necessarium sanè fuerit, ut & nos, quos respondere uult, audacter opponamus, compescentes, & quodammodo catenis ligantes, furibundam facinorosæ contra Christum linguæ aggressionem. Sic autem iterum scribit:

IVLIANVS.

Quod autem Moyses nominat deos angelos, ex illius sermonibus audite: Videntes autem filij dei filias hominum quod pul- Genesis 6 chræ

Universidad de Deusto
Biblioteca

chræ essent, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. Et paulum progrediens,& post illud:Postq; ingressi sunt,inquit,filij dei ad filias hominũ,& genuerant illis.Illi fuerunt gigantes à seculo nominati.Quod angelos dicit, manifestum est,& aliunde non appositum,sed ex eo quod dicitur manifestum,quia non omnes sed gigantes factos ab his dicit. Certum enim, quod siquidem homines putasset ipsorum esse patres,& non melioris ac fortioris cuiusdam naturæ,nõ ab illis natos dixisset gigantes. Vnde ex mortalis et immortalis cõmixtione,declarasse mihi uidetur gigantũ genus subsistere.Sanè qui multos nominat filios dei,& eos non homines, sed angelos. Vnigenitum uerbũ,deũ uel filium dei, uel utcunq; ipse uocetur, siquidem cognouisset,non inter homines recensuisset. Quod autem hoc non magni fecisset, de Israël dixit: Filius primogenitus meus Israël. Cur non igitur & de Iesu hæc dixisset Moyses? At quia Moyses unum & solum docebat deum,filios autem eius multos, dispersos in gentes,sed primogenitũ filium, uel deũ Verbum, uel aliud quid quod à uobis postea mendaciter cõpositum. Manifestum, quod neq; sciuit illud,In principio:neq; docuit, Ipsumq; Moysen & alios audite prophetas. Moyses igitur multa talia & ubiq; dicit: Dominum deum tuũ timebis, & illi soli seruies. Quomodo ergo Iesus in euangelijs tradidit, præcipiens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris,& filij,& spiritus sancti? quandoquidem & ipsum culturi erant.Excogitastis & uos quædam ad hæc non sequentia, cum patre deum dicentes filium.

Exod.4

CYRILLVS.

Igitur undiq; uenatur,& multam operam impendit,ut didicisse multa uideatur, & assecutus nostrorum dogmatum ueram & exactam cognitionem:rudem autem illum,& nunc nõ mediocriter, mentemq; sacrarum literarum ignorantem absq; labore demonstrabimus.Itaq; mens erat illi,ut dixi, ostẽdere multos deos, & fortassis opinatur maximum illi subsidium fore, & non procul à spe,si ualde sapienter arguere possit unũ & solum deum nominari per sapientissimũ Mosen,minimeq; filio conuenire sermonem, & omnis illius malignitatis scopus ad istud contendit. Et longo quidem iam demonstratum est sermone nostro,quod & filius subsistat cum deo & patre, & quod pater nunq; sine proprio intelligatur uerbo: demonstrabitur autem & nunc,& per ea quæ ipse Moyses dixit. Nam asserit quidem,quod omnino ille non meminerit Verbi, & nescierit cũ deo & patre existere filium, sed potius connumerasse multos alios deos, hoc est ciuitatũ defensores angelos, qui secundum gentes distributi sunt,sicut ipse dicit.

Igitur uir optime, quando audis in sacris literis nominari deos quosdam qui inter creaturas agunt,ne ignores quod omnẽ rationalem creaturam tali appellatione honorauit is qui uerè & natura deus est. Vnde diuinus Paulus hoc sciẽs dicit, quod multi quidem dij in cœlo & in terra non sunt,sed potius nominantur. Veruntamen unum natura, & super omnes patrem & deum, & cum ipso proprium eius & inseparatè insitũ, & simul existens Verbum, quod & primogenitum omnis creaturæ nominatum esse dicimus, quod acceperit in fraternitatem gratiæ rationalem creaturam secundum similitudinem eius,& imaginem factam. Itaq; tanq; imagines existentes eius,qui secundum deitatem filius est et deus, dij & filij appellantur,non angeli solũ, sed etiam nos ipsi. Ego enim dixi, inquit, dij estis, & filij excelsi omnes. Igitur etiam si filiationis nomen creaturis quibusdam honestè tribuitur, unus tamen est,qui natura & uerè, cui cõfigurati sumus tam nobilem & illustrem agnominationem beneficij loco ab ipso adepti.

Dij & filij in per adoptionẽ

1.Cor.8

Psal.81

Quod autem Moyses non insœcundum eum qui in cœlis patrem ac deum nouerit, sed ubiq; mentionem faciat Verbi ex eo nati,& diuersis illud uocet nominibus,quemadmodum scilicet et secuti eum sancti prophetæ, demonstrare conabor.Etenim illum dei & patris imaginem sciuit, & sicut sanctissimus Paulus, characterem substantiæ eius. Scripsit enim euidenter in libro Geneseos:Et fecit deus hominem,secundum imaginem dei fecit illum. Audis in his distincte locutum,quod deus secundum imaginem dei hominem condidit: ad figuram enim filij formati sumus, signante spiritu diuinam & eximiam pulchritudinem in nobis per sanctificationem,mentaliter scilicet & spiritualiter. Quod autem imago est ac similitudo dei,ac patris filius, considerauerit quis etiam per ea quæ ipse dicit: Et omnis qui effuderit sanguinem hominis, pro sanguine illius effundetur, quia in imagine dei feci hominem.Nam ut delinquens in diuinam imaginem,pœnam meritò luit delicto parem.

Heb.1

Genesis 9

Quod item & Verbum ipsum nominare solitus sit Moyses,per uocẽ patris cognosces & inde.Nam morabatur in deserto Israël,& abũdantia mannæ pascebatur: ubi autem desiderio carnium Aegyptiacarum tentatus est, ipsi quidem clamabant contra optimum Mosen. At ille accedens ad deum,dicit: Vnde mihi carnes, ut dem populo huic ad manducandum? Promittente autem & hoc deo, & hoc suppeditaturum se dicente, adhuc tristis erat Moyses. Deinde ad illũ, uniuer-

Filius uerbum dicitur.

Exod.16

Num.11

uniuersorum dixit deus: nunquid Manus domini non sufficiet? Iam cognosces num assumpserit te Verbum meum, uel non? Per illud enim, ut dixi, omnis efficacia est patris. Propterea & uirtus eius & manus dextera & brachiū agnominatur. Vnde Moyses meminit dei dicentis in Deuteronomio: Leuabo in cœlum manum meam, & iurabo dextera mea. Nam in illis manū et dexterā filium esse dicit, per quem omnia, et in quo omnia.

Deut.32

Quod autem non sit alius ab ipso, qui ex ipso & in ipso secundum naturam filius fidem faciet dicens iterum alio loco: Per memetipsum iuraui, dixit dominus. Iurans enim per suam dexteram, quę est filius, omnino iurat per semetipsum. Prorsus enim nihil mediat, quantum ad unitatem inquam & identitatem naturalem, quæ in utrisque intelligitur, nisi solum quod ille quidem est pater & genuit, hic autē apparuit ex eo genitus, & est sempiternus cum eo, semper intra patrem, et non tanquam tempore id habens.

Gen.22 Hieremiæ 22 patris.

Quod autem filius sit dextera patris, etiam diuinus Dauid credidit, dicens: Dextera domini fecit uirtutem, dextera domini exaltauit me. Insuper & ipse Moyses: Dextera tua domine glorificata est in uirtute, dextera tua manus domine sauciauit inimicos. & iterum: Cadet super eos timor & tremor à magnitudine brachij tui, lapidescant donec pertranseat populus tuus domine. Allocutus etiam est Iudæorum populos. Nam sicut fecit dominus deus noster mare rubrum, quod siccauit dominus deus noster, donec pertransiremus, ut sciant omnes gētes terræ, quia Virtus domini fortis est. Præterea & alius sanctus propheta ad cœlestem patrem dicit: Exaltare domine in uirtute tua. Glorificatur enim in filio. & iterum: Manda deus uirtuti tuæ, corrobora deus hoc quod perfecisti in nobis. Corroborantur enim in filio. Insuper & sanctis apostolis præcepit filius à Hierosolymis ne discederent, donec induerētur exalto uirtute. Et quæ intelligatur iterum uirtus exalto, manifestè dicit Paulus: Induamini dominum nostrum Iesum Christum. Iterū audio scripsisse & Moysen: Ne timeatis deos alios, & ne adoretis alios, & ne seruiatis illis ultra, sed domino, qui duxit uos de terra Aegypti, in fortitudine sua magna & brachio excelso. Cōueniunt autem ea quæ Moyses dixit ac sensit cum his quæ diuinus Dauid psallit: Emisit Verbum suum, & sanauit eos. Itaq; olim Israēl per diuinum Verbum redemptus est, & ab animarum morbis liberatus.

Psal.117 Exod.15 Psal.20 Luc.ult. Rom.13 Deut.6 Psal.106

Quod autē & dominū nominet filium Moyses, dominum existere sciens & ipsum patrem, cognoscere quis poterit ex his quæ scripta sunt in Exodo, habet enim sic: Et mane surgens Moyses ascendit in montem Sina, secundum quod præceperat ei, & accepit Moyses tabulas lapideas, & descendit dominus in nube, & stetit illic, & locutus est in nomine domini, & transijt Dominus à facie Domini. Qualis nam locutus est dominus in nomine domini, & qualis transijt dominus à facie domini? nónne scilicet omnino credemus in filio apparuisse, & locutum esse? Nunquid duo domini, ijq; distincti, sicut intelliguntur duo homines? nam una dominatio & deitas una patris & filij & spiritus sancti, nisi quod unumquodq; ex nominatis, in sua subsistentia intelligitur, qua per se demonstrat ubiq; sacra scriptura unius naturæ propria & eximia, & unicuiq; perfectè agnata esse docet. Vnde & filius tanq; totā habēs in seipso patris proprietatem naturalem, & ipse existens in patre cum his quæ habet intelligitur, dicit manifeste ad illum: Omnia mea tua sunt, & omnia tua mea. Et iterum: Omnia quæ habet pater, mea sunt. Quum igitur sit, & non alio modo ubiq; sapientissimus Moyses designet filium, nō dicat ultra. Qui multos filios nominat dei, atque hos non homines, sed angelos, unigenitum Verbum deum, uel filium dei, uel quomodocunque uocatur, non ad homines retulit?

Sed ô sapiens, manifeste & sæpissime commemorauit. Intelligisné etiam ipse? minime profectò. Quamuis scripseris, & recte: Dominū deum tuum adorabis, & illi soli seruies: & quæ cum illis conueniunt, non ad tollendum filium, sed magis ad subuertendos tuos deos dicta esse hæc intelligens, ausus es dicere. Qui multa talia etiam ubique dicit: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies? Quomodo igitur Iesus in Euangelijs traditur præcepisse: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti? Quæres igitur & à nobis ipse: Quomodo igitur, dic mihi, quum Moyses & prophetæ confessi sint sanctam & consubstantialem trinitatem, & tui sapientes rem non ignorārunt, tam grauí & admonitionis experte inconsiderantia laborare te nescis? Nam & ipsi principales posuerunt tres subsistētias, & illas quidem inter se discriminārunt, & alias inter illas minores esse fecerunt. Nesciuerūt enim purum de deo sermonem, ueruntamen non omnino expertes fuisse uidentur ueritatis.

Deut.6 Matth.ult.

Attamē iterum sentio, quod quidam fortassis cōsentientes cum illo dicerēt forte etiam ad hoc. Profectò uerbum ô amice, et uirtutem quoq; brachium & dextram patris nominauit filium Moyses, sed nihilominus incarnationis modum ignorauit. Vide igitur uerè sapientissimum & ante illos ipsos sic scripsisse. Nam dixit quidē Iacob recessisse à domo Laban, & desideralle patriā. Quū autem uenisset ad Iabok, is erat torrens, transiexit, inquit, pueros suos, permansit autem Iacob solus, & certauit cum eo homo usq; ad mane. & post alia: Rogauit autem Iacob, & dixit: Annuncia mihi nomen tuum. Et dixit: Ad quid rogas tu nomen meum? Et benedixit eum, & uocauit nomen loci illius, Species dei. Vidi enim deum, inquit, facie ad faciem, & salua facta est anima. Adiecit autem et hæc diuinus Moyses: Ortus est autem ei sol quando transijt species dei. O magnū miraculum, et uirtutem ad intelligendum claro sensu, et subtili mente sacramentum Christi. Certante enim homine facie ad faciem uidisse dicit

Iacob luctatus est cū Christo, qui apparuit ei homo, & dicitur deus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicit deum, & ſpeciem dei illum nominat. Deus enim erat uerè & eſt Verbum, tametſi factum ſit caro ſecundum ſcripturas, manſit tamen & character ſubſiſtentiæ patris, quamuis ſerui formam indutus ſit diſpenſatiuè, nam incõuertibile & incommutabile ſecundum naturam eſt. Quod autem homo luctans contra Iacob ſit unigenitus dei Verbum, quomodo futurus eſſet ſuo tempore in ſpecie noſtra, præmonſtrans ſanctis patribus, ex his quæ Moyſes ſcripſit, admodum facile conſideraverit quiſpiam, inquit enim: Dixit autem dominus ad Iacob: Surgens uade in locum Bethel, & habita illic, & fac illic altare Domino, qui apparuit tibi, dum tu fugeres à facie Eſau fratris tui. Nunquid adhuc etiam poſt hæc dicet aliquis ignoraſſe Moyſen incarnationis unigeniti modum? Quoniam autem ſtrenuus Iulianus etiam angelorum meminit, & ad eam illos dicit peruenisſe intemperantiam, quod et neſcio quomodo mulierum formoſitate capti, & corporum concupiſcentijs & uoluptatibus præter ipſorum naturam dediti fuerint: oſtendamus quod & in hoc longe à ſcopo aberrauerit, & ſcio me uſurũ hoc longe à ſcopo aberrauerit, & ſcio me uſurũ ſermonibus minime periculoſis, prolata ſemel in medium narratione Iam nihil offendat etiam ipſorum ſanctorum angelorum naturæ patrocinari, calumnias ferenti: maxime quod & auditoribus non eſt ſine damno, audire etiam ipſos ſanctos angelos corporum formoſitatibus affici, & liquefieri, hoc eſt oblectari tam prophanis & abſurdis uoluptatibus. An non ueriſimile multos inde turbari, & cõtemnentes meliora delitiarũq; amorem deligere, dum conſiderant quod difficile & arduum ipſis ſit carnalibus uoluptatibus omnino obluctari, & crediderunt etiam ipſos angelos ſanctos affectiones ſequi? Igitur quod ignorauerit uirtutem ſcriptorum, abſq; labore demonſtrabimus. Scripſit itaq; diuinus noſter Moyſes:

An angeli amârint filias hominum.

Gen. 6 Et factum eſt, quando cœperunt homines multi fieri ſuper terram, & filiæ natæ ſunt eis. Videntes autem filij dei filias hominum, quod pulchræ eſſent, acceperunt ſibi uxores de omnibus quas elegerant. Et genuerunt, inquit, gigantes. Etenim & aliunde ipſe aſſcriptũ eſſe affirmauit, Angeli dei: quamuis ipſa uerior ſcriptura & contextus habeat Filij dei. Sciendum autem, quod poſt euulgatam interpretationem Septuaginta, iſtud ipſum alij interpretantes dixerunt, pro Filij dei, filij potentium. Vnde quis eorũ quæ ſcripta ſunt ſcopus ſit dicere tentabo. Nam duo fuerunt filij

Geneſis 5 Adæ, Cain & Abel, ſed Abel quidem quum adhuc careret pueris, à malitia Cain grauiter afflictus defunctus eſt. Occiſus enim eſt iuxta fidem ſanctarum ſcripturarum. Vnde ex Cain propagatum eſt genus, & uſq; ad Lamech, qui erat homicida. Confitebatur enim: Virum occidi in uulnus mihi, & adoleſcentem in cicatricem mihi. Et peperit Eua Seth, ex quo fuit Enos. Hic cœpit

Enos dictus deus. inuocare nomen domini dei. Nam quoniã ſumma uirtute prædituſ erat, meritò laudabatur, & uocabulo dei ab his qui tũc erant honoratus eſt: nominatus eſt enim deus, omnis iuſtitiæ & uirtutis exiſtens ſtudioſus. Propagatum autem eſt & ab illo genus uſq; ad Noë tempora, qui erat iuſtus. Placuit enim deo, ſecundum quod ſcriptum eſt de illo. Igitur genus, quod ex Cain, paternos mores imitabatur, nephariam & abominabilem imitando uitam. Qui uerò ex Enos nati, cui cognomen erat dei, uſq; ad Noë tempora progenitoris ſecuti ſunt ueſtigia, boni ſcilicet & iuſti. Et cur non tales clareſcerent? neq; enim erant promiſcua illorum genera, & ſeparabantur à prophanis pueri, quos & filios uocabãt dei. Erant enim, ut dixi, ex ſanguine Enos, qui cognominabatur deus. Certe in Noë temporibus filij dei, hoc eſt qui ex ſanguine Enos, filias hominũ, hoc eſt eas quæ ex ſanguine Cain & poſteritatis eius, uidentes quod pulchræ eſſent, acceperunt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant. Igitur generibus ita inter ſe conuenientibus quum obſcurarentur boni deterioribus adiuncti, & non eſſet iuſtitia uel honeſtas uitæ ſuper terram, immiſit uniuerſorũ deus diluuium, definiens æqualem & unam omnium mortem. Trutinat enim ſancte res noſtras, & intolerabilis eſt ei impietas. Pepererũt autem mulieres, inquit, gigantes, eo quod diuina ira etiam ipſas corporum pulchritudines ſignabat, eo quod iuſtitiam conculcaſſent propter fœdas affectiones, & abominabilem uoluptatem. Fuerunt autem gigantes potentes quidem, & fortiſſimi, ſed aſpectu ualde deformi. Mos autem eſt ſacræ ſcripturæ gigantes uocare agreſtes, & feroces, & robuſtos. Vnde uniuerſorum deus de Perſis & Medis Iudæam deuaſtaturum dicit: Gigantes uenient, ut impleant furorem meum, gaudentes ſimul & iniuria afficientes. Non enim ſecundum Græcorum Poëtas, maximos illos & nos fuiſſe dicimus, tam ſublimibus corporibus, ut & inſulas ex medio mari rapiant, & in cœlũ proijciant, ſed fœdos aſpectu & monſtroſos & temerarios: nec adhuc tantum tranſcendentes humanitatis menſuram, quantum Græcorum ſapiẽtibus, qui mentiebantur, dicere uiſum fuit. Abſit igitur & reprehẽſio & accuſatio, & in fœdis uoluptatibus ſanctorum angelorum crimina.

Gigãtes in pœnam peccati nati.

Gigantis agreſtes.

Eſa. 13

Quod autem nihil ſanctiſſimi Moyſis dogmatibus diuerſum ſtatuamus, ſed plane ſententiam adducamus in omnibus congruam & conuenientem, manifeſtè & ſatis liquidò ſermo noſter oſtendit. Opinatur etiam nullo modo ſibi iunctos, hoc eſt eadem ſapere uolẽtes redargui poſſe, quamuis temerè nugatus ſit, & multos contra nos ſermones effuderit. Dicit enim, res Chriſtianorum neq; cum legibus Moſi conuenire, neq; uelle ut Iudaicis moribus uiuatur: etiamſi Græci in hoc cum eis conſentiant. Nam moribus & cõſuetudinibus non alijs potius quàm ſuis uſos eſſe dicit hos & illos, præter duos uix uel tres: nempe neſcire deos alios, & ſacrificium, quod præcipuè apud illos nominatur: quia alia communia & eodem modo ſe habentia apud utroſq; contendit. Etenim apud Iudæos optima eſt circunciſio, quã

&

& Aegyptiorum ſanctiſſimi miniſtri templi, & præterea Chaldæi & Saraceni recipiunt, ut ipſe dicit, ſacrificiorum & ritus æqualiter honorant, ut decimas, holocauſta, confeſſiones, oblata propter gratiarum actionem, & ſecundum quod illi placet donaria, purificationes & pro ignorantia. Recenſens enim ſacrificiorum nomina, ſuis ſermonibus immiſcet. Fortaſſis ut uideatur nihil ex noſtris inexploratum reliquiſſe, ualde enim deſiderat haberi inter philoſophos, & magnæ eruditionis opinionem uenatur. Ignorat autem, quod nihil difficile eſt ijs qui in legis uerſantur ſcripturis, ut decet. Inacceſſa autem omnino ipſi, & ſuis quibuſ ſententiarum in illis. Vnde alicubi deus per unum ſanctorum prophetarum dixit: Quis ſapiens, & intelliget hæc, & intelligens etiam cognoſcet hæc? eo quod rectæ uiæ domini, & iuſti ambulabunt in illis. Impij autem in eis infirmabuntur. Quare quamuis plurimas nobis ſententias ex diuina ſcriptura opponat, ſciat ſe nihil intelligere. Hinc eſt, quod putauit ſacrorū ducem Moyſen ſacrificia perſoluiſſe dæmonibus ſceleſtis & pernicioſis: et quod illis multo grauius eſt, ipſum dicit legislatorem permiſiſſe hoc ſibi facere, ut ille nobis contrarias leges poſuiſſe deprehendatur. Dicit enim: Qui ſacrificat diſs alienis, exterminabitur, præterquàm ſoli domino. Si autem, ſicut ipſe dicit, uidetur præcepiſſe etiam malignis dæmonibus ſacrificia conſtituta, quomodo nos ab hoc malo abducit, & non manifeſte in eas ſemitas conſtituit? Et iterum qualem ipſe calumniæ contra deum faciat ſermonem uidere neceſſariū. Dicit enim ſacrificiorum modos commemorās, ſed iterum audi de emiſſarijs quæ dicat:

Scripturæ ſtudijs non diffidendum.

Oſee 14

IVLIANVS.

Leuit. 16

Et accipiet duos hircos de capris pro peccato, & arietem unum in holocauſtum, & offeret Aaron uitulum pro peccato, & propitiabit pro ſe & pro domo ſua. Et aſſumet duos hircos, & ſtatuet eos coram domino apud oſtium tabernaculi teſtimonij: & imponet Aaron ſuper duos hircos ſortē unā Domino, & ſortē unā emiſſario, ut ita emittat emiſſionem, & dimittat eū in deſertum. Igitur qui mittitur emiſſario, ita emittitur. Dicit autem & de altero hirco: Et occidet hircum, qui pro peccato populi coram domino, & inferet de ſanguine eius interius uelum, & aſperget ſanguinem ſuper baſim altaris, & propitiabit ad ſanctuarium ab immunditijs filiorum Iſraēl, et ab iniuſtitijs eorum de omnibus peccatis eorum.

CYRILLVS.

Hieroglyphi Aegyptiorum.

Ἀποπομπαῖον, hoc eſt emiſſarium uocat. ἀπόλεθρον, hoc eſt mala arcentem, nouo nomine ſacris quidem legibus ignoto, ſibi autem forte familiari: quamuis & illud admiror. Nam legem quæ in umbris & ænigmatibus conſiſtat, in ſolis hærens clarioribus putat nihil habere occultum. Quamuis unicuiq; manifeſtum fuerit parabolam & ænigma, aliarum rerum emphaſim potius eſſe quàm earum rerum, quarum eſſe uidentur, ut exempli gratia quiddam dicam.

Eundem enim & ad res, quæ magnam & mirā apud eum ſortitæ ſunt opinionem. Aiunt fuiſſe quoſdam ænigmatum artifices inter eos, qui idolis ſeruiebant, & ad hoc magna induſtria & grauitate prædītos, quos illi nominare ſolent Hieroglyphos, qui templis & obelis ſcripturas inſculpebant, non uulgaribus utentes literis, ſed alijs figuris rerum naturas effigiantes, arcanam quandam prudentioribus ſcientiam augebāt. Etenim uolentes ſignificare Deum, hoc eſt ſummam, & quæ ſuper omnia eſt naturam, pingebant oculum: cui baculum ſubſtituebant, ut per hoc intelligatur quod omnia uideat, & ſit ei regia dignitas. Nam ſceptrum ferè ſemper regis intelligitur ſymbolum: quamuis etiam per ſtātem baculum, quod nullo modo diuina natura labefactari poſſit, ſed quaſi ſemper ſtare, & quodammodo ſuſtinere & fundare omnia, diſcatur. Dicuntur autem aſpidem fingere in figuram cœli, eo quod in circulum feratur: & ſerpentem in figuram temporis, eo quod longus ſit, & multis uoluminibus ſe girat, reptitatq; abſq; ſtrepitu. Inſuper et furorem & iram per ænigma declarantes, inſculpebāt craticulam, cui ſubijcitur ignis, & cor ſuperponitur.

Deus oculus ſuper baculum.

Aenigmata Pythagoræ.

Pytagoras autem ænigmaticam manifeſtationem nō contemnit, ſed magnifacit, ut de illo Porphyrius in primo libro hiſtoriæ philoſophi. Erat autem & aliud genus ſymbolorū tale: Stateram ne tranſeas, hoc eſt, ne auarus ſis. Ne ignem gladio fodias, id quod erat impudentem & iratum animum aſperis uerbis non moueas. Et Coronā ne uellices, hoc eſt leges ne offendas. Nam ciuitatum coronæ ſcilicet erant. Præter hæc & alia quædam, Ne cor edas, hoc eſt, ne conficias teipſum curis. Neq; ſuper chœnicem uel modiū ſedeas, hoc eſt ne ignauiter uiuas. Non ſuſcipiendas hyrundines in domum, hoc eſt loquaces & impotentis linguæ homines non eſſe faciendos contubernales. Et, Onus portantibus imponendum, non autem ſimul deponendum: per quod admonet, non oportere cooperari cuipiam ad ignauiā, ſed ad uirtutes & ad labores. Deorum imagines in annulis ne feras, hoc eſt ſententiam & ſermonē de dijs ne facile manifeſtes & diuulges.

Itaq; ſi quis Hieroglyphicas ſcripturas uideat, uel etiam Pythagorica ænigmata, & nihil ſubeſſe dicat, quod maioris momenti, nōne ſtatim hoc ægreferret, qui Moyſi legē ſolam literam eſſe cō ſtituit? Quid facis tu? Ne igitur ſola manifeſtiora contempleris, neq; ænigmatū uſum offendas, uitæ negocijs maxime neceſſariū, ſed potius ſcrutare quæ occulta ſunt, & ea quæ per hæc oblique deſignata. Sciat igitur, quod legem offendat, niſi eadem quæ illa ſapere uelit. Etenim hiſtoriā craſſam nos ſequentes, & ſententiarū arcanam uim percontantes, in litera, Chriſti ſacramentum figura-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Phil.2 tum per ænigmata dicimus. Quod certe sapiẽtissimus Paulus cõmendat, dicens: Hoc sentiat unusquisq; in uobis ipsis, quod & in Christo Iesu, qui in figura dei existens, non rapinam arbitratus est se æqualem esse deo, sed seipsum inanuit forma serui accepta, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Nam quamuis in suæ naturæ dignitatibus delicate agere, & in comparabilibus luperHeb.12 omnia eminentijs diuinè uersari potuisset. Hoc enim dicimus propositum illi gaudium: Exinanuit semetipsum ad nostram usq; humilitatem descendens, ut pro omnibus secundum carnem ferens mortem, & per resurrectionem ex mortuis calcata illa, latam nobis efficeret uiam, qua ad uitã recurrere possemus. Sic enim ipse mysteriorum1.Cor.15 dispensator iterum alibi dicit: Nam quemadmodum per hominem mors, ita per hominẽ resurrectio mortuorum. Et sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis. Veruntamen excitatus ex mortuis, gentium turbis se exhibuit, eo quod Israël in ipsum debacchatus sit, & in stultitiæ barathrum peruenerit. Recalcitrauit eum dilectus, sicut scripsit Moyses, hoc est resiluDeut.32 it quodammodo à charitate in ipsum, donec omnino aufugiẽs maneret, diuinorũ bonorũ expers.

Christus assimilatur hirco.

Vide igitur sacramentum, et quomodo in duobus hircis bene delinietur. Caper enim, hoc est, hircus pro peccatis sacerdotis & populorum occidebatur, secundum quod in lege iubebat. Quoniam autem pro peccatis nostris immolatus est Christus, hirco assimilatur. Nam sic dicit prophe-
Esa.53 ta Esaias: Omnes sicut oues errauimus, homo uia sua errauit. Et dominus tradidit ipsum peccatis nostris. Nam duo hirci assumuntur, non quod

Christus unus duo hirci.

duo Christi, hoc est duo filij secundum aliquos, sed magis quod oportebat uideri etiam occidendum pro nobis, & moriẽtem quidem secundum carnem, uiuentem autem secundũ spiritum. Sortes autem & nomina hircis, uni quidem illorum Dominus, alteri uero ἀποπομπαῖος, hoc est emissarius: non enim, sicut strenuus Iulianus dicit, præcepit dimitti signaculo carentem dæmoni cuipiam ἀποπομπαίῳ & ἀποπροπαίῳ, hoc est mala arcẽti: sed ipse hircus potius uocabatur apopompæus, eo quod immolatione amandabatur, quemadmodum scilicet & dominus qui occidebatur. Describebatur autem per utrunq; unus Christus, & moriens pro nobis secundum carnem, & morte superior demonstrabatur secundum diuinitatis naturam, emittebaturq; in desertum, præ figurante terra deserta, & inarabili gentium sterilitatem. Sic enim nominatam illam et per sanctos prophe-
Esa.35 tas inueniemus. Vnde scriptum est: Lętare desertum sitiens, exultet desertum, & floreat ut lilium.
Esa.42 Et iterum: Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ nõ parturis: quia plures filiæ desertæ, quàm habentis uirum. Et iterum: Et faciam in deserto aquam, & in aquosa flumina: faciam desertum in paludes, & sitientem terram in aquarũ ductus: ponam in aquosam terram cedrũ, & buxum, & myrrham, & cyparissum, & populũ. Nã Iudæorum synagoga tantum non & subdita quasi uiro legi, fructus afferebat suos, multosq; liberos habebat. Verum sic sacra scriptura dicit: Plures filiæ desertæ, quàm habẽtis uirum. Nam multo plures ex gentibus crediderũt, quàm ex Iudęorum synagoga. Vnde sterilis & inaquosa illa, excelsa sanctorum capita fœcunde protulit, quæ cedro & buxo & alijs lignis bene comparãtur. Apparuerunt autem & fossæ aquarũ in ipsa eremo, hoc est apostoli et euangelistæ & cœlestium dogmatum enarratores ac magistri, qui discipulorũ animabus cœlestem & diuinum sermonem instillabant, & quasi aquis rigabant fidelium corda.

Possumus & alio modo ænigma in hircis intelligere. Nam ex confesso capra pro peccato quidẽ assumitur: consecratur autem deo secundum legem. Veruntamen interdum significat et eos qui in peccatis sunt: Etenim ouis ut argumentosa & fructifera in se sanctorum personam figurat: quoniam autẽ in capris nihil tale est, eos qui spirituali fructu carent, sæpissime designant, & in hoc nos
Matth.25 dubitare non sinit, dicens filius: Veniet quidem de cœlis iudex, sedens autem in solio gloriæ suæ, statuens oues quidem à dextris. Quod autem ouibus iustos assimilet, alios uerò capris demonstrabit, dicens stantibus à dextris: Venite benedicti patris mei in hęreditatem, accipite regnum uobis præparatum à constitutione mũdi. His uerò, qui à sinistris: Ite à me maledicti in ignem æternum. Igitur quum res ita habeat, age dispensationis cũ carne modum, perfunctorie enarremus. Non
Psal.13 erat faciens bonitatem, non erat usq; ad unum, iuxta psallentis uocem: Omnes autem eramus in peccatis, neque iustificare poterat lex eos, qui ex sanguine Israël, & Græcorum multitudo uitæ immaculatæ uiam ignorabat. Igitur quum omnes essent peccatores, unigenitus dei Verbum absq; conuersione et immutatione factum est caro, hoc est homo: & nullum quidem fecit peccatum: ueruntamẽ in similitudine peccati apparuit nobis, & cum peccatoribus reputatus est, secundũ quod fuit caro & appellatus est homo. Vnde & sapien-
2.Cor.5 tissimus Paulus scripsit alicubi de deo & patre & de ipso quoq; filio, eum qui ignorauit peccatum, pro nobis peccatum fecit. Sacrificiũ enim factus est pro nobis. Nominabãtur autem peccata quæ pro peccatis immolabantur, & præ alijs capri & hirci. Quapropter & de diuinis ministris, quibus ex sacrificijs portio distribuebatur per unum prophetarum dixit deus: Peccata populi mei comedunt, hoc est sacrificia quæ pro peccatis offeruntur. Apparuit igitur unigenitus in specie nostra,
Esa.53 ut dixi, & cum iniquis reputatus est, & iuxta legalium ænigmatum uirtutem hœdus inter hœdos. hoc est, hircus factus est inter hircos, eó propter lex præcepit: duos hœdos, hoc est, hircos accipi, ut hinc intelligatur Christus, secundũ quod eiusdem naturæ et speciei homo est ad hominem, quẽadmodum scilicet & capra ad capram. Factus aũt

similis nobis, nobis impendentem sustinuit mor A tem, ut nos à morte & corruptione emitteret. Cõsiderauerit sanè istuc ipsum quis impleri & in duobus hircis, quorum unus quidem immolabatur, & in odorem fragrantiæ offerebatur deo. Alter autem à cæde dimittebatur, mortuus est enim pro nobis omnibus, qui omniũ erat dignissimus, mortisq; solutio mors Christi erat. Et hæc quidem nobis legalium ænigmatum subindicat uirtus: qui autem soli literæ mentem suam alligant, & dignorum ac occultorum nihil intelligunt: quod etiam longe à ueritate absistant, & ridicula argumenta faciant, absq; labore monstrabimus, ex ipsis coniecturis, quæ in manibus habemus, sermonis occasionẽ sumẽtes. Dicit eñ iterum Iulianus:

IVLIANVS.

Itaque qui mittitur ἀποπομπαῖος, sic emittitur. Dicit autem de altero hirco: Et immolabit eum pro peccato populi coram domino, & inferet de sanguine eius interius uelamen, et sparget sanguinem ad basim altaris, & propiciabit ad sanctuarium ab immundicijs filiorum Israël, & ab iniustitijs eorũ, pro omnibus peccatis eorum.

CYRILLVS.

Igitur si hanc putat efficatiam esse in sanguine occisorum hircorũ, ut eos pro quibus occisi sunt, ab omni immundicia & iniustitia liberare possit: quare pœnæ & supplicia à lege intentabantur? C Nam mœchos & homicidas, insuper puerorum amatores, maleficosq; & incantatores, necnon et apostatas, pœnam sanguinis luere absq; misericordia imperabat. Et quomodo periclitari oportebat eos, qui peccârant, quum ad abluẽdos illos ab omni immunditia, hirci occisio, hoc est sanguis, sufficeret? Nõ enim dicet quis, quod tam rari fuerint hirci, & inuentu difficiles periclitantibus, sed ut dicit sapientissimus Paulus, Christum, qui est ueritas in seipso habens: Nõ potest sanguis taurorũ & hircorũ sufficere ad ablutionẽ peccati.

Quare dicit legislator: Et propiciabit ad sanctuarium ab immundicijs filiorum Israël, et ab iniustitijs eorum. Nunquid lapsus est in uerbo? absit. Qualis igitur sensus? manifestum autem & omnibus euidens, quod non tam in ænigmatibus quàm in ipsis quæ per ipsa significantur, ueritas innotescit. Christus enim est immaculatum sacrificium, & minime prophana uictima: quo mortuo pro nobis secundum carnem facti sumus ἀποπομπαῖοι, hoc est recessimus à peccato et corruptione, & illius sanguine redempti sumus, et ab omni immundicia liberati. Iustificati gratis in eius gratia, sicut scriptum est: & gratiã, ne amplius memoria esset peccatorũ, misericordia dei assecuti sumus. Et ille tam ueneranda sacramenta non intelligit, putat Christianos negligere quidem per omnia ea quæ à sapientissimo Moyse præcepta sunt, uel leq; ab eis recedere tanquam contaminare soleant. Et illi uituperationi obnoxij sunt, quum Paulus euidenter scribat: Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum & iustum ac bonum. Dicatq; ipse omnium nostri saluator Christus: Ne putetis, quod uenerim soluere legem uel prophetas: non ueni soluere, sed adimplere. At ille, ut dixi, nihil intelligit. Matth. 5

IVLIANVS.

Itaque dicit: Quod sacrificiorum ritus sciuerit Moyses, manifestum est per ea quę dicta sunt. Quod autem nõ sicut uos, immunda esse putarint, iterum ex illius uerbis audite: Anima autem quæ comederit de carnibus sacrificij salutaris, quod est domini & immundicia eius in ipso, peribit anima illa de populo suo. B

CYRILLVS.

Itaq; rogabit à nobis, qui tam frigidis quæstionibus credentes in Christum pulsat, nunquid diuisi simus ab his qui secundum legem uiuunt, & uenerimus à figuris ad ueritatem. Omnibus manifestum est, quod assumptum est ad figuram alterius, non propter seipsum fit, sed ut inferat ipsum spectantibus quandam futuri præmonstrationẽ. Quum autem uideatur ueritas, superfluus est typus, & inutile est quod illam ante prædixit. Quoniam autem ueritatis figurationem Mosaica lex parturiebat, sancta est & ipsa. Nam sancta ueritas, hoc est Christus, illius scilicet sacramentum. Quod autem in spiritu & uera seruitute eam quæ in umbris & figuris promptiorem nos & meliorem habeamus. Scribit iterum, & dicit:

IVLIANVS.

Cõueniebat ultra recordari priorũ, quorum gratia sunt & hæc: Quare enim recedentes à nobis non amatis Iudæorum legẽ, neque manetis in his quæ in illa dicta sunt? Dicet omnino aliquis acutius uidens: Neq; Iudæi sacrificant. At ego tam ualde hebetẽ redarguam. Primo quidem, quod neq; aliud quidem quod à Iudæis lege cautũ, à uobis seruatur. Deinde quod sacrificant quidem in proprijs Iudæi, & nunc etiam omnia comedunt sacra, & deprecantur antequàm sacrificent, & dextrum armum dant, decimas sacerdotibus, destituti autem templo & altario, uel ut ipsis mos est dicere, sanctificatione, decimas sacerdotum deo offerre prohibiti sunt. Vos aũt inuento nouo sacrificio, nõ ultra indigentes Hierusalẽ, quare non sacrificatis? quãuis hoc quidem ego uobis ex abundantia dixerim: quoniã initio dixi uolens monstrare Iudæos eadẽ confiteri cũ gentibus, uno excepto, quod unum solum deum putant. Nã illud ipsorum proprium quidẽ, à nobis autẽ alienum. Quo- D

Rom. 7

Universidad de Deusto
Biblioteca

niam alia communia quodammodo nobis sunt, ut templa, delubra, altaria, purificationes, et obseruationes quędam, in quibus nihil omnino inter nos differimus.

CYRILLVS.

Igitur siquidē Iudaicæ leuitatis socius esse uoluerit, & magnifacit, quod ad res necessarias, nullam utilitatem habere scitur, habeat prædam, nemo inuidet: nos autem regia incedemus, & recta ad ueritatem perueniemus, ualedicentes utrorumq; uanis consilijs.

Externa sacrificia neq; dijs, neq; uero deo grata.

Quoniam autē interrogat, dicens: Quare recedentes à nobis, non diligitis Iudaicā legem, neq; manetis in ijs quæ ab illa dicuntur? & quare non sacrificatis? Dicimus: Veritatis luce non illustratus, diligentes legis obseruatores, & deo gratis sacrificijs utentes, acceptūq; perficientes cultū, qui est per carnes & sanguinem, peccare existimat. Num fortassis putauit animalīū cædibus eū, qui natura & uere deus est, oblectari? quū docuerint nonnulli, eadē superstitione, qua ipse, capti, quī ante ipsum fuerūt, quod & suis dijs exosa sit quodammodo per sanguinem accessio.

Vnde Porphyrius sic dicit in secundo libro de abstinentia ab animalibus: quod aūt non dijs, sed dæmonibus sacrificia per sanguinem obtulerūt, à theologis qui uirtutē totam norunt, creditū est. Adducit autem & Poëtæ sententiā, sic habentē:

Quis sic stultus, & tam dissolutus,
Persuasibilis uir, qui speret deos,
Ossibus sine carne, & felle accenso,
Quæ & canibus esurientibus nō sunt comesti-
Gaudere omnes, et honorē illū sortiri? (bilia,

Quin & alio loco sacrificia per sanguinem exosa dijs esse dicens, sic iterū scribit: Etenim antiquitas, deo illa non sic approbante, sed ex fructibus unumquenq; deū honorabat. Nā illis quidem, natura & omnis humanæ animæ sensus cū his quæ fiebant placebant. Subdidit aūt istis & poëtæ uersiculum. Taurorum aūt cædibus non irrigatur altare: sed abominatio hæc erat in hominibus maxima, quod animū corrumpentes ederent terrenos

Altare Piorum in Delo.

fructus. Videre aūt licet ex altari, quod adhuc apud Delon est, apud quod adhuc, quia nullū animal offertur uel sacrificatur, piorum uocatū est altare. Ita non solum abstinebāt ab animalibus sacrificantes, sed & his qui statuerunt hoc, & qui utebantur, pietatis nomen tribuebāt. Quoniam igitur altare Piorū apud Delios nominatū est, quū nullum illic animal im molaretur, quare præuaricatores legis increpat & accusat, dicentes nō cruentis sacrificijs oblectari deum, desiderare aūt potius adoratorem in spiritu & ueritate.

Ioan. 4

Sed dicet forte: Quomodo igitur uideē illa præcepisse, nūquid fortasse decepit Moses antiquos, dū per singulas leges ponit: Hæc dicit dominus? Etiā ad hoc dicemus nos: non fuit mendax Moyses, sed fidelis potius diuinorū eloquiorū allator & lex quidē in litera pædagogus erat insipientiū,

Gal. 3

& magister paruulorū. Dicit em̄ sic in lege erudi-

tus Paulus, & quasi elementis quibusdā & disciplinarum principijs manifestioribus usos esse docens, exerceri tradebat figuris ueritatē, & puerilibus exercitamentis, tūc assuefieri. Impossibile em̄ quodāmodo erat eos qui ex Israēl, quum haberēt mentē nuper ad pietatem adductam, posse adimplere adorationē in spiritu & ueritate, perferreq; laborē sanctæ purissimæq; uitę, euāgelicæ, inquā. Virtus em̄ ardua est, neq; paruis capit laboribus.

Optime aūt uidetur dixisse quidā ex Græcorū poētis: Paruis aūt laboribus quomodo quis magna assequereť. Stultū fuerit etiā hoc uelle. Quod aūt honestæ uitæ uirtus & dogmatū subtilitas, intolerabile onus Iudæorū mentibus fuerit, declarat ipse legislator per uocē Esaię, dicens: Neq; noristi, neq; credidisti, neq; ab initio aperui tuas aures, sciebā enim quod inobediens rebellaturus es ses. Etenim antiquus ille Israēl ualde intractabilis erat, tantaq; ignorantia & inobediētia laborabat, ut & quū Moyses à deo legē acciperet, & moraretur in monte ad defectionē cōuersus sit, et diuinū honorē uitulo tribuere nō sit reueritus, laudareq; & dicere: Hi sunt dij tui Israēl, qui eduxerūt te ex terra Aegypti. Tam imbecillem et attritā in malis mentē habentes, quomodo euangelicas disciplinas suscepissent, & ita in ordine spiritualis sacrificij mentalē deo consecrassent cultū, & pro anima ilium cæde uirtutum redolentiam? Itaq; sacrificabant quidem oues & boues & hircos, turtures q; & columbas.

Exod. 33

Quare olim sacrificia data.

Cæterum uidere licet etiā in his diuinæ dispensationis sapientiam in miro honore fuisse: permittens enim sacrificare, eo quod in Aegypto id facere assueuerant, & quodāmodo ad immaculatā uitā paulatim reducens, sacrificiorū figurabat ritus, non sicut illi assueuerant, sed adumbratos magno artificio & sapienter, ita ut & in se specialem cultum parturirent. ut exempli gratia dicā: Occisus est agnus in Aegypto ad festiuitatem paschæ trāseuntibus Israēlitis: Immolatus est autem nō simpliciter, sed sapienter, ut dixi. Nam assumebatur decima primi mensis, occidebatur autem decima et quarta ad uesperam sub lucerna. Et hic erat cōuiuarum habitus lege decretus. Sic enim, dicit, comedetis illum, sint lumbi uestri accincti, et calciamenta in pedibus uestris, et baculi in manibus, et comedetis illum festinanter, pascha est domini. et in singulis sacrificijs modus quidam est, non sine arte dispositus, sed arcanum quiddam in se quod describitur habens, et prolixus esset de his sermo, si qui uelint singula ut habent dicere.

Exod. 12

Ad illud aūt nunc eundū, opinor enim operæprecium ut recte edoceatur quod legalis cultus quantū ad literas et figuras attinet, ex uoluntate dei non fuerit. Vbiq; enim per uocem prophetarum talia manifeste dicere audit. Quis enim quæsiuit hæc de manibus uestris? calcare atrium meū, ne adijciatis: si attuleritis similam, uanū. Thimiama abominatio mihi est: nouilunia uestra et sabbata uestra odit anima mea, et diem magnum nō fero: ieiunium et ocium et ferias uestras odit anima mea,

Esa. 1

ma mea. Et iterum: Holocausta uestra non sunt accepta, et sacrificia uestra non oblectarunt me.
Psal.94 Et per diuinum Dauid: Non accipiam de domo tua uitulos, neque de gregibus tuis hircos: num manducabo carnem taurorum? uel sanguinem
Osee 6 hircorum potabo? Sacrifica deo sacrificium laudis. Et iterum: Misericordiam uolo et non sacrificium, et agnitionem dei magis quàm holocaustomata. Præterea et ipse filius introductus est, di-
Psal.39 cens per uocem Dauid: Sacrificium et oblationē noluisti, holocaustomata et pro peccato non comprobasti, corpus autem perfeciſti mihi. Tunc dixi, ecce uenio, ut faciam deus uoluntatem tuam.

Diceret autem fortassis aduersarius, oportere eum, qui secundum naturā deus est, meliora pro B spicere, quàm quæ sero consilio emendentur, et initio eligere quod optimum, et neq; permittere, ut uel in mentem ueniant sacrificia, quæ nunc repudiat. Ad hæc responderim uir strenue, constituit quidem, ut dixi, quæ per sapientissimū Moysen tradita sunt in umbris et figuris, ut essent congrua doctrina discipulorum mentibus, nō ut semper crassis illis inhærerent, et spirituali ac mentali cultu exciderent, sed in umbris, accepta ueriorū præmonstratione scirent bene prouehi ad meliora, et pulcherrime ac scienter in uiam ueræ uitæ transirent. Etenim sicut ŋ, qui ærariam artem bene norunt, et miram in ea gloriam assecuti sunt, liquefacta cæra utiliter præmonstrant futurorum figuras, non ut ars ulterius non progrediatur, sed C ut in illis, sicut dixi, eorum quę nondū facta sunt, præluceat pulchritudo. Vbi igit̄ ille artifex opus suum perfecerit, si figuras è medio tollat, non ultra condemnabitur. Eodem sanè modo & ratione, postquàm illuxit Christus qui est ueritas, & ipsius cultus introductus est, figurarum imbecillitatem meritò despiciamus. Imagines enim erant spiritualium,

Age & illud consideremus, quibus oblectetur deus, & quid illi placeat, utrum uitulus cadens in cæde, & ouis ad hoc adducta, & thuris fumi ex loco se explicantes, uel multiplicibus uirtutibus cō spicua anima? Proponatur enim aliquis, si placet, uiuens inter Iudæos, circunciſus & sacrificiorum studiosus, non etiam in bonis moribus, neq; iniu D stitia enutritus, sed intemperans & turpiter agēs, irrefrenataęq; linguæ, & nihili uituperabile omittens: alius autem non ex sanguine Israēl, incircunciſus secundum carnem, & cruentis sacrificijs nō usus, sed optimis moribus præditus, castus, iustus turpis lucri contemptor, nulli obnoxius quod in lege uituperatur, & in summa omni uirtute plenus: uter in duobus præstabit, & palmam diuina sententia referet? utrq; secundus, ut ego opinor, & meritò.

Si aūt opinatur, & dicit hæc ita se non habere, sciat, quod suis proauis obluctatur, & attentat ut ea confutet, quæ illi maxima admiratione prosecuti sunt. Vnde Porphyrius ueterum sequēs sententias ita dicit: Igitur oportet purgatis moribus esse, euntes ad sacrificandum, & offerendum deo gratas hostias, sed non sumptuosas. Nunc autem uestitu quidem splendido amiciri non sufficere sciatis ad sacrificiorum puritatem. Quando autē corpore quidem cum uestitu, impuram à malis animam habentes eunt ad sacrificia, nihil differre putant, quasi deus non magis gaudeat, si quod diuinissimū in nobis pure se habeat, utpote quod illi cognatū. Euntē intra sacrificatorium pura mē te esse oportet: Puritas autē est sapere sancta.

Intelligis igitur, quomodo sanctissimo deo morum puritas maxime placeat? Confirmat autem hæc per alia, & dicit iterum: Non enim cōuenit esse soccos & cothurnos mundos ac immaculatos in templis, quæ homines dijs sacrārūt: in mundo autem hoc, qui est templum patris, externam & extra nos uestem pelliceam sanctam non seruare, & cum puritate in templo patris conuersari. Nam siquidem in hoc periculum situm est, si illa sola coinquinentur, licebit etiam animaduertere fortassis & belle componere. Nunc autem quum omnis sensibilis corporis defluat immundicia, quæ ex carne et sanguine, adest eius amica salutatrix uirtus dæmoniorum propter similitudinem & familiaritatem.

Et iterum: Igitur quæ Platonici quidam diuulgarunt, hæc citra inuidiam appositа sapientibus, ut declarent quæ proponantur, dicūt autem sic: Primus quidem deus quum sit incorporeus, immobilis, et indiuisibilis, neq; in aliquo unū quid existens, neq; illigatus in seipso nullo externo opus habet, quemadmodum dictum est. Cæteris autem dijs, & Mundo, & non Errantibus, & errantibus, ac ex anima et corpore existentibus Visibilibus dijs prædicto modo per inanimata sacrificia gratiæ agendæ sunt.

Quoniam igitur incorporeus deus nullo prorsus externo indiget, & accessus cum sanguine à magistris Iuliani reprehenditur: quare nūc accusantur, qui sacrificare consueuerunt? Scriptum est enim: Honora dominum de tuis iustis laboribus Prouerb.3
et da illi decimas de tuis fructibus iustitiæ. Dixit Psal.4
& diuinus Dauid: Sacrificate sacrificiū iustitiæ, Psal.26
et sperate in domino. Et iterum: Circuiui, & sacrificaui in tabernaculo eius sacrificiū iubilationis.

Quod autem illis in quibus non est bonorum operum splendor, omnino inutilis sit cruentorū sacrificiorum uirtus, ipse tibi fidem faciet legisla- Hiere.14
tor, dicēs per Hieremiā prophetam, quum offendisset Israēl: Et tu, ne oraueris pro populo hoc in bonum: quod si ieiunauerint, non exaudiam deprecationem eorum, et si obtulerint holocaustoma- Esa.ult.
ta et sacrificia, nō approbabo ea. Et iterum: Super quem respiciam quàm super mansuetum et quietum, et trementem sermones meos? qui autē iniquus est, sacrificās mihi uitulum, sicut qui occidit canem: qui autem offert similam, sicut qui offert sanguinē porcinum. Prę terea et patientissimus Iob: Dominus em̄, inquit, nō abijciet innocentem, omne autem donum impij non recipiet. Dixit et alibi alius sapiens: Sacrificium ab iniusto, oblatio maculata. Et iterum. Nō comprobat

altissimus oblationes impiorum. Etenim uitę ho
nestas,& optimorum quorumuis studium,& ad
meliora propensio,cum conatu recedendi à ma-
lis,est sanctissimo deo sacrificium quoddam fra-
grantissimum. Prętera nos adhortatur sapientis-
Rom.12 simus Paulus,dicens. Itaq; obsecro uos: exhibete
corpora uestra sacrificium uiuum,sanctum,bene
placitum deo,rationalem cultum uestrum. Igi
tur non quia cessauit sacrificare domus Israël,etiã
nos à sacrificio destitimus:sed etsi ipsi sacrificarẽt
& uellent implere ea quæ in priscis umbris sunt
præcepta,nos lata uia euntes,ad id quod rectum,
ueniemus,nempe spiritualem & mentalem cul-
tum perficientes.

Quoniam autem dicit non habere Israëlitas sa B
cerdotes iuxta legem, & ideo non licere eis hoc
facere,quum à Hierosolymis arceatur:discat à no
bis etiam in isto ipso factam dispensationem. Nã
quare,diceret quis,sibi fieri præcepit sacrificia nõ
potius in omni terra, quàm ubi sunt ij, qui legi
subiecti: sed tanquam magnum aliquod et neces-
sariũ in solis Hierosolymis hoc debere fieri? Nun
quid quod solum in ista & sola sit deus super om
nia,uel noluerit ubiq; coli? Verum dixisse primũ
deliramento plenum esse nemo dubitarit. Incir-
cumscriptus enim deus est, & incorporeus, non
in loco,dilatatur autem ubiq;,& omnia illo ple-
na sunt. At alterum si quis dixerit, quod non in
omni loco coli uelit,non obscuram reprehensio-
Malach.1 nem instãtibus negocijs exhibet. Nam adoratur C
à nobis ubiq;,& sicut dicit propheta: Magnum
nomen eius in gentibus,& in omni loco sacrifici
um offertur nomini eius,& hostia pura. Scriptũ
autem est & de nobis. Quod adorabunt dominũ
unusquisq; de loco suo. Quod igitur in omni lo-
co glorificatur deus,& hoc non reijcit, sed negli-
gentiam potius nõ impunitam relinquit, cur nõ
et hoc ijs qui ex sanguine Israël uidet licere,quod
si quidem uellent,ubi quæ deo lege constituta,sa
Iudæi in sola Hierusalem sa crificant. crificarent? Vnde prudentissime legislator & fu-
tura præuidens, præcepit in solis Hierosolymis
sacrificandum: ut quodammodo necessitate iu-
dæi coacti,à priscis moribus recedentes ad melio
ra contenderent. Amissuri enim patriam erant
dominicæ cædis rei,& uersaturi in gẽtium regio- D
nibus. Veruntamen erat incredibile et etiam for-
tasse ijs qui ex gentibus conuersi à malo, quod in
omni loco sacrificaturi essent. Nam si ij quidem,
qui per fidem uocantur ab antiquis moribus ces-
saturi essent: alij uerò gratissimas deo cruentas ob
lationes,læsissent non mediocriter nuper ad ueri
tatem congregatos, & euangelicis doctrinis ad
spiritualem & non carnalem cultum institutos.
Itaq; rebus ad ueritatem transeuntibus,& in me
lius mutari incipientibus,quàm sub figuris & æ-
nigmatis habebant,non solutam legem esse dici-
mus,sed impletam potius tempore,quo nobis re
fulsit ueritas,id est Christus.

Cæterum si,quod à figuris recessimus,& claro
mentis oculo ueritatis lucẽ conspicientes, uitã à
Iudæis non exercitatã agere uolumus, spiritualẽ

A cultũ obseruando, causam nostrã uituperat: per-
stringat & alias scietias,et eos qui illis operã dant,
ubi elementarij esse cessârint,& doctrinarũ initia
nõ ultra curauerint,quę tamẽ antea maximi facie
bãt. Animaduertat aũt quis & in illiberalibus ar-
tibus fieri incrementũ,easq; illustrari: & nemo est
qui id reprehendat. Figurabãt aliter primi tabu-
lis picturas: artificiosius q; primi statuarũ figuras
posteri formabãt: & olim artificibus istis tanta in
dustria deerat,quę tamẽ cõcessa est posteris. Quid
aũt dicerẽ textoriã, marmorariã,fabrorũ inuẽta?
Nõne quis uidet meliores q; olim fuerint? Itaq; si
affirmat à nobis legẽ sapientissimi Mose in deteri
us deductã,arguat eos qui præuaricati sunt, & di
uina mandata tenere noluerunt,& quæ omnium
maximè eximia uilipenderũt. At si crassitudinem
quæ in umbra legis,extenuantes,ipsam ad uerita
tis transformamus pulchritudinẽ: & quod obscu
re in ænigmatis olim traditũ,nunc multò manife
stiorem habet contemplationem: audiat à nobis
aduersarius: ne sit contentiosus, graue enim est:
ne sit obiurgator,nam hoc exasperat. Sermo eñ
eius contra nos non usq; huc proceditur.

Quod aũt conueniãt res Græcorũ cum Iudæo
rũ moribus,præterquàm in uno ipse multũ con-
tendit. Nã hi quidem,inquit,uni & soli seruiunt
deo,illi aũt,plures esse dicunt. Nos uerò putat ab
amborũ opinione aberrasse,eo quod non admit
tamus multos deos,neq; unum secundũ legẽ,sed
C tres pro uno cõfiteamur. Opinatus est enim for-
san sanctã et cõsubstantialem trinitatẽ,hoc est uni
us deitatis naturã in tres à nobis diuidi deos. Sed
quod rectam & irreprehensibilem omnino sen-
tentiam in hisce mens & corda nostra receperint,
liberata ab utrorumq; errore,& quod ad rectum
sacrarum scripturarum scopum contendamus,
non contemptibili,arbitror,à nobis sermone de
monstratum est. Commemorabo autem nunc
meritò,quæ cum iam dictis uituperat. Vlterius e-
nim iterum sic dicit:

IVLIANVS.

Quare circa uictum non sicut Iudæi pu-
ri estis,omnia autem comedere ut herbas li
cere dicitis,Petro credentes,quia ille dixit:
D Quæ deus purificauit,tu ne commune pu-
taueris? Quæ huius coniectura? Olim qui-
dem deus putauit quædam immũda, nunc
aũt munda fecit. Nam Moyses de omnibus
quadrupedibus significans dicit: Omne
quod diuidit ungulam,& ruminãdo rumi
nat,mundũ sit: quod aũt nõ tale,immundũ.
Igitur si porcus à uisione Petri acceperit ru-
minationẽ, credamus ei. Miraculum eñ,
quod uerè acceperit illã post uisionẽ Petri.
Si aũt ille mẽtitus est hanc se uidisse,ut sicut
uos dicã,reuelationẽ apud coriariũ, quiin
tãtis tã facile credemus? Quid eñ uobis pre
cepit tã graue,si prohibuit comedere suilla,
uolatiliaq;

uolatilia{que} & marina, affirmans doctus à deo, hæc cũ illis repudiata esse & immunda uideri. CYRILLVS.

Miraris igitur dic mihi, res Iudaicas? & munditiã illis in uictu tribuis? Christianos{que} illis quantum ad frugalitatẽ & munditiam cibi attinet, esse dicis inferiores? Videamus igitur, si placet, quos illis cibos sapientissimus Moses in lege interdixerit, & quæ edulia illis permiserit. Scriptum igitur Leuit.11 est in Leutico: Et locutus est dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Loquamini filijs Israël, dicentes: Hęc animalia comedetis ex omnibus animalibus quæ super terram. Omne animal diuidens ungulam, & ungues diuidens duarum ungularum, & reducens ruminationem, inter animalia, hæc comedite. Veruntamen de illis nõ comedite, ab his quæ reducunt ruminationẽ, & nõ diuidunt ungulas & ungues diuidunt. Camælus quia ruminat quidem, sed ungulam non diuidit, immũdus erit, & leporẽ, & chœrogryllion, quia diuidit ungulã, & diuidit ungues ungulæ, & nõ reducit ruminationẽ, immundum hoc uobis. Et hæc quidem de illis. Pergens aũt sermone ad uolatilia & aquatilia, & ad alia quædã genera iterũ Leuit.11 sic dicit: Et hæc comedetis ab his quæ in aquis, omnia in quibus sunt alæ & squamæ in aquis et in mari & torrentibus, hæc comedite, & omnia in quibus non sunt alæ & squamæ, abominatio uobis sint, & abominabilia uobis erunt. Et post alia: Contra legē prohibetur. Et hæc abominabimini ab auibus, & non comedentur, aquilã, gryphũ, haliæethũ, uulturẽ, & miluum, & similes illi, & struthionem, & larum, & coruum, & similes ei, & accipitrem & similes ei, & nycticoracem, & mergulum, & ibin, & porphyrionem, & pelicanũ, & cygnũ, & nocturam, & herodionẽ, & charadrium. Et post alia iterũ: Et hęc uobis immunda, de reptilibus repentibus super terram, mustela, & mus, & crocodilus terrestris, mygale, & camæleon, & stellio, & lacertæ, & talpa. Quàm mira Iudæorũ puritas, & in esu munditia: inter cibos enim habere non dignantur camælum, chœrogryllium, aquilam, ululturem, mergulum, upupam, ululam. Vitant autem cum his coruos, & ibes, & nycticoraces, & herodionem, et murem obstreperum, mustelam, & mygalen, stellionem, & talpam. Et quid enim talium legis reuerentia nõ paruifaciunt? Papè iustitiam, quod nihil illorũ, ut uidetur, uentri præualet, & pro optimis edulijs miseram mensam cõmutant, ut ne legislatorem offendant. Iure reprehendentur Christiani, qui legi ualedicentes à nullo talium auelli uoluerũt, omnia enim eis sunt in cibum, sicut herbæ campi, & in mensis preciosa corui & ibes, &c. Itaque laudo legem, quod Israëlitis ea quæ in uictum electum constituit, subendo ut recedant ab his quæ nullius momenti sunt, imò quæ omni homini ita aduersa, ut ea sola uidere abominabile sit.

Sed hæc quidem fœda omnino & repudianda, inquit, sacrificent, & ualde meritò. Veruntamen eos qui sub lege, laudauerit quis etiam propter continentiam. Etenim et à suillis abstinent carnibus, pluribus{que} alijs uolatilibus, & marinis, ut struthione, & his quæ squamas & pennulas non habent. Prohibuit enim lex hæc in cibum. Igitur nisi sciret hæc secundum naturam bene habere, multorum & precioſorum usus cũ alijs longe magis taxaretur, si non apud eos qui laute solent cœnas parare, alijs omnibus prælata essent. Si autẽ bona quidem sunt usu, per legem autem censentur minus bona, diligẽter inquirimus ab eo quæ sint rerum non fœdarum crimina. Itaq; reiectaneum facit suem, quia diuidit ungues ungulæ, & non ruminat: & uituperantur ab eo quædam aquatilia, quia non sunt squamata, neq; pennulata. Nunquid sufficiunt prædictis ea quæ natura illis insunt, ut uituperentur? Cur enim si findat sus ungulas in duos ungues, & non ruminat? & quid est quod quædã aquatilia pennulis & squamis careant? Nunquid aberrauit lex, taxãs temerè impuritatem in his quæ non sunt fœda? Non hoc dicimus. Prodest enim non mediocriter eis, qui subtili mente sensuum in ipsa lege recondito rum profunditatem uidere possunt.

Nam quoniam mens legislatori erat erudiendos docere, quibus potissimum assimilari deceat, & à quibus recedere, singula prædicta exempla apponit ab animalibus, in quibus mores illi quodammodo inueniuntur. Manifestabo autem sensum uirtutem: prohibet enim ne sit in cibum camælus & porcus, & ille quidẽ quia ruminat, sed non diuidit ungulam: hic autem quia diuidit ungulas, sed nõ ruminat: quamuis dicat quis, quod sit in utroq; defectus. Nam sus quidem, ut dixi, diuidit ungulam, sed nõ ruminat, diuerso modo est in camælo. Nunquid igitur lex ita imperat ea abominari, quod ex dimidio mala sint et immunda, quum tamen hoc uerum non sit? Quid hoc sibi uelit amice, & quod sit ænigma, uideamus si placet.

Mos est sacræ scripturæ, pedis gressum & interdum totũ pedem ænigmaticè accipere pro eo quod ostẽdit uiam eius, quod unicuiq; faciendũ, ut est in libro Prouerbiorum: Rectos gressus fac pedibus tuis, & uias tuas dirige. Præterea & per uocem Dauid: Et cõuerti pedes meos in testimonia tua. Itaq; pes in figuram uiæ est in unoquoq; opere. Duplex autem ista apud nos est: uel enim assueuimus nos ut iustitia prosimus, semper aliquid utile possidentes & recludentes in thesauros cordis claram de deo cognitionem: uel etiam alijs in hisce studium impendamus plurimis modis utentes. Itaque duplex pes in gressu, ad duo incedere, significat. Ruminare autem prudentiæ fuerit symbolum: dico enim oportere, siquidem uenerabiles sunt, & sapientia eruditi, & uerorum dogmatum scrutatores, non semel, sed sæpissimè sursum{que} & deorsum uersare sensus singulorum de quibus dubitatur, & quodammodo frequenter ructare, & iugi studio inuestigare difficiliora theoremata. Nam quod simpliciter susceptum est, & absque iudicio & inquisitione,

Pes uia & modus operis.

Prouer.23

Psal.118

Ruminare prudentiæ symbolum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fit interdum damnosum. Taxat itaq; lex eum qui A
scit prodesse opere & sibijpsi & alijs, non studentem autem cũ hoc ut sit prudens. Et contrà quodãmodo apparet coinquinatus quis, licet sit maxime prudens, sed non probatæ uitæ. Qui enim
Matth.5 fecerit & docuerit, inquit Saluator, hic magnus uocabitur in regno cœlorum. Igitur qui in utraque dexter fuerit, tam in uirtute quàm in sermone, meritò admiratione dignus est.

Quæ autẽ uiuunt in aquis, & natura neq; pennulata neq; squamata sunt, semper quodammodo uoluuntur in profundissimo limo, & minime
Pisces nõ squamati nec pennulati. natare solent, segniaq; sunt & ægre mobilia: figuræ sunt & hæc eorum qui in luto intemperantiæ uolutantur, & limo delitiarum obruuntur, omB
niaq; facere solent nudè tantum & absq; uestitu: hoc enim nobis significant ea quæ in lege uituperantur, quod squamas non habent & naturalia indumenta. Item pennulis priuari, significat destitui studio ad hoc ut emergere uelint & parum prospectare ex malis in quibus sunt. Homines autem corrupti & desperati & uentris mancipia, & in fornicatione, ut dixit, ac libidine enutriti, molles ac prophani, et omnibus exosa muliebriũ genera, & qui in omnibus obscœnis ineluibilem maculam habent, & sic uiuere solent, eos omnino aspernari, nec societatem cum illis habere uult suos cultores.

Insuper & alios quorum omnis uita in rapina
Quid aues in scriptura prohibitæ significent. & auaritia est, & in absurdis quæstibus, recte sigC
nificant aquilæ & corui, & stelliones, gryphes & uultures. Similiter figuræ eorũ qui in uersutijs, coruus & similia: & indoctorum & quodammodo in tenebris et nocte etiam intelligentiæ lucem odientium, upupa & noctua & nycticorax & similia, quæ in nocte & in tenebris uolant. Mustela uerò & mus designant timida & minus uirilia, obstreperaq; furũ genera. Et in summa, nulla prorsus difficultas est ueros et necessarios sermones unicuiq; prædictorum adaptare. Spiritualis enim lex non solum in manifestioribus sensibus consistit.

Igitur quum diuinus Petrus adhuc uellet Iudaicis moribus immorari, et ad meliora progreD
di quodammodo tardus erat, eo quod præualebat apud eum reuerentia erga figuras, demisit sudarium de cœlo deus animalibus in illo depictis, quæ legis sententia ænigmaticè quidem, ut dixi, ueruntamen ut immunda iudicata erant, et iussit occidere, et siquidem uellet, comederet: discipu-
Actо.10 lo autem adhuc tristi et iudaicè dicente: Nequaq; domine, quia nunq; comedi aliquod commune uel immundum, neq; ingressa est in os meum aliqua caro immunda: uox reddita est, quasi etiam deo corripiente illum, et manifeste dicente: Quæ
Quid sibi uoluerit uisio Petri. deus mundauit, tu ne communia dixeris? Deinde statim intellexit quod instaret tempus trãsformandi in ueritatem umbras. At figurarum in ueritatem mutatio perficit magis illas, et non sicut quidam opinantur temerè positas declarat. Nam legislator non aliquando mundum putauit porcum, uel etiam alia, et aliquando non, sed sciuit bene condita. Scriptum est enim: Vidit deus om- *Genesis.1*
nia quæ fecit, et ecce omnia bona ualde, et benedixit ea: nam secundum naturam creationis suæ omnia facta sunt bona. Quapropter tametsi sues non ruminent, nihilominus mundæ sunt, et inter permissos cibos animalia, neq; ullos, quantũ ad suam naturam attinet, contaminant. Nam, ut dixi, lex figuræ sunt, et umbræ durantes usq; ad tempus quo emendent. Sic enim scripsit sanctissi-
Hebr.10 mus Paulus. At ille fortassis nos delirare existimat, qui sic sapimus et dicimus. Iterũ autẽ ipse arrogãs est, et sacris literis insipiẽter insultãs, dicit:

IVLIANVS.

Sed quid ego prolixo sermone utor? Quæ ab illis dicuntur, nunquid roboris habeant uidere licet. Dicunt enim deum in secunda lege posuisse aliud: nam illam fuisse ad tempus definitis temporibus conscriptam, postea autem hãc apparuisse, eo quod lex Moysi tempore et loco descripta fuerit. Sed quod hoc falsè dicant, ostendam manifeste ex Moyse, non decem solum, sed innumera testimonia adhibens, ubi legem æter-
Exod.12 nam dicit. Audite igitur ex libro Exodi: Et erit dies ista uobis memoriale, & celebrabitis eam, diem festum Domino in generationes uestras, legitimum sempiternum celebrabitis istud, septem diebus azymis uescemini, à die autem primo tolletis fermẽtum de domibus uestris.

CYRILLVS.

Accumulans autem illis sententias, ostendit legem ubique nominatam esse æternam: sed arbitror utile, ut à longis ambagibus liberetur sermo. Subinfert iterum:

IVLIANVS.

Relictis adhuc alijs multis à quibus lex Mose æterna dicitur, & propter multitudinem dicere cauebo. Vos aũt ostendite ubi dictũ sit, quod Paulus post hæc ausus fuit, nempe quod finis legis Christus, & ubi Hebręis deus legem aliam promisit præter posita m. Nusq; profectò, neq; positæ correctionem promittit. Audi enim iterũ Moy- *Deut.12*
sen: Non adijcietis ad uerbum quod ego mandabo uobis, neq; auferetis ab eo: seruate mandata domini dei uestri, quæ ego mãdabo uobis hodie: & maledictus omnis *Deut.27*
qui nõ manet in omnibus. Vobis aũt parũ uisum est abstuliss e et addidisse ijs, quę in lege scripta sunt: illã trãsgredi uirile omnino, & magnanimũ arbitramini, nõ ad ueritatẽ, sed id quod omnibus probat respicientes.

CYRIL-

CYRILLVS.

Quemadmodū dixi, nugari nos temerè, quamuis uera dicamus arbitrat, uel fortassis fallaci uerborum usos ornatu, quum lex non existat spiritualis, tentantes autem sensum eorum quæ scripta sunt ad alia transferre, ut transgressionis crimē depellamus. Res autem non sic habet, absit. Non enim dicimus à nobis diuinam legem per omnia negligi debere, quasi nihil utile habeat, sed fatemur antea mittendum fuisse antiquis pædagogum, qui Christi mysterium & per ænigmata ipsis ueritatem demonstraret. Sic enim esse definimus plenitudinem legis & prophetarum Christum, & ualde recte. An nō omnis obscuri ænigmatis plenitudo meritò intelligitur ueritas, & quomodo quis dubitaret? Ideò transitus ad ueritatem ab umbris legem Moysi non tollit, sed manifestiorē eius mentē exhibet. Et ita æternā legē nominatam esse dicimus, minime enim cessauit quæ in nobis implet iuxta spiritualis cultus modum. Venit enim Christus nō soluturus legē & prophetas, sed complens potius, sicut ipse dicit.

Lex æterna quomodo. Christus quomodo plenitudo legis. Matth.5

Et ut legem, quæ in manibus, & ab ipso allata, interpreter, manifestiorem, ut dixi, faciam demonstrationem, operæprecium est. Scriptū itaq; est de festo azymorū: Et erit dies ista uobis memoriale, & celebrabitis eam, festum domino in generationibus uestris legitimū sempiternū celebrabitis illa, septem diebus azyma comedetis. & hoc quidem per Moysen cōstituit dominus. At per uocem Esaiæ ijs qui ex sanguine, Israēl loquitur, & dicit: Nouilunia uestra & sabbata & festiuitates uestras odit anima mea, facti estis mihi in facietatem. Quomodo erant, dic obsecro, perpetuæ & iuges festiuitates deo exosæ? Nunquid dicemus aliter deliberasse deum, & ea quæ ab initio tanq; bene habentia suscepta & definita erant per Moysen, uituperasse per prophetas, & à recto aberrasse, passum aliquid humanū? Nam uel le odio habere quæ ante quis laudauerit, leuitatis notam inurit. Quid igitur dicemus, ut deum à uituperijs istis absoluamus? Recte legem tulit per sapientissimum Moysen, oportere impleri in figuris dies festos, odit autem in futurum obseruatos: quia non esset bonum ueteribus figuris alligatum esse, sed uolebat potius ut ex figura & umbra ad ueritatis uenientes pulchritudinem gratissimum sibi cultū præstarent. Manifestum autem quod cultum mentalem & in spiritu optet. Nam præcepit quidem festum diem agentibus, ut panem facerent absq; fermento. Hoc facientes Iudæi & nihil amplius, implere putabantur legem: qualis ergo hinc illis utilitas? gauisus né in hoc est aliquo modo deus? Sed dices, quod oportebat purificatos eos diē festū agere. Quanquam, quomodo si coinquinare poterat comedentes fermentum, non omnino ab illo abstinere debebant? & non solum septem diebus: siquidem fuissent studiosi conuersationis deo placentis, & illi addicti. Sed sicut iam prædixi, & etiam in hac lege quemadmodum scilicet in alijs, spiritualis & mentalis rei ostensio ænigmaticè proposita est his, qui acuta & purificata mente tam sublimia considerare poterant.

Esa.1

Impletur etiam lex à nobis in azymis, maxime fide iustificatis & sanctificatis in spiritu, mentalemq; perficientibus cultum tali quodam modo. Solet diuina scriptura interdum accipere fermentum in typum improbitatis. Præcepit igitur eos agere diem festum bene ablutos & purificatos, & quàmlongissimè ab omni prauitate recedentes, non habentes carnalis immundiciæ fermentū, & inutilium distractionū, in negocijs parum frugiferis inquam. Is enim qui sic festas celebrat, candidus est. Vnde scribit diuinus Paulus, ut diem festum agamus non in fermento ueteri, neq; in fermēto maliciæ & nequitiæ, sed in azymis syncerit atis & ueritatis. Igit æterna lex quæ olim quidem apud Iudæos ænigmaticè, eadem autem nunc apud nos mentaliter & spiritualiter & uerè. Et tempus quidem ænigmatibus conueniens erat ante Christi aduentum: at quod ueritati congruebat, id post ipsum uenit, quando refulsit ueritas. Oportebat planè per sapientissimū Moysen tanq; puerum eruditi Israēlem, cui puerilis adhuc & rudior mens erat: at per omnium dominum Christum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ reconditi, descriptam ueram & consummatissimam nobis afferri scientiā, non subuertentem Mosaica, sed tradentē potius illa, ut opera rectius intelligantur. Quapropter Moyses ad Iudæos loquens, uelamen ponebat super faciem suam, quasi re ipsa clamans, quod ueram legis faciem illi uidere non poterant.

Fermentum typus maliciæ.

Pueri Christiane. 1.Cor.5

Exod.34

Si autē dicerent aduersarij: Si secunda primis essent eligibiliora, atq; adeò multo meliora, cur non legislator ea in primis decreuit initijs? Quæ sapissime dixi, in medium afferam, & nunc nondum satis instructam ad dei cognitionē mentem habebāt Israēlitæ. Nam à suis honestissimis mox recedebant: quia faciles erant ad discedendum à deo, & admoniti non cessabant: uitulum enim secerunt, et dicere ausi fuerunt: Hi sunt dij tui Israēl, qui eduxerūt te ex terra Aegypti. Proinde quia rudius & leuius cor habebant, obscura eis lex data est per figuram, ægre ad ueriores sensus deducere ualens, & nondum sanctæ conuersationis uiam manifeste inducens.

Exod.32

Quod autem Israēli quum offendisset & desperet, rectéq; incedere non posset, in umbris & literis quasi adhuc paruulis, legem constituerit deus, didicerit quis per uocem Ezechielis sic dicentis: Et extendi manum meam super eos in deserto ad dispergendum eos in regionibus, eo q; iustificationes meas non fecerunt, & præcepta mea repulerunt, & sabbata mea prophanārunt, & post cogitationes patrum suorum fuerunt oculi eorum: & ego dedi eis præcepta non bona, & iustificationes, in quibus non uiuent in eis. Oportebat enim eos, qui à beneuolentia erga deum resilierant, & impliciti facti uituli criminibus (hoc enim opinor significat, quod post con-

Ezech.20

Leges non bonæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõcupiscentias patrum suorũ oculos habebant) à familiaritate erga deum exciderant omnino, & in gentium capi regionibus, omni dei cura priuatos. Quoniam autem bonus est deus, & sapientissimi Moysis preces honorabat, legitima quidẽ ipsis dabat rudimenta, ueruntamen non bona, sicut ipse dicit, neq; ualentia præstare uitam ipsa implentibus. Non bona autem legitima quomodo? quantum ad ueritatis inquam pulchritudinẽ. Incomparabiliter enim utilior ænigmatibus ueritas: siquidem mentitum non est, quod his qui ex sanguine Israël nulla prorsus utilitas erat, quod comedebant panes non fermentatos: at ijs qui improbitatis fermentum abiecerant, & ablutum habebant cor, & nihil pollutum uel immundum diligebant, honorem eximium dedit deus, ut participes fierent æternæ uitæ.

Iam per umbrã in lege ueræ honestatis uitam non obtineri, neq; pergi rectã ad deum, considerauerit quispiam Esaia dicente in persona Israël ad deum: Seduxisti nos domine à uia tua. Et à beato Dauid: Et declinasti semitas nostras à uia tua. Semita enim quodammodo breuis, & statim ducens ad deum, non figura erat, ut dixi, sed ueritas quæ in illa depicta.

Esa.63

Psal.43

Quoniam autem sacrarum literarum aduersarius dicit, neq; legem aliã annunciasse filijs Israël uniuersorũ deum, neq; correctionem quandam ijs quæ per Moysen præcepta sunt attulisse, commonstrare tentabo illum in utroq; mentiri, prophetæ uocem apponens, quæ sic habet: Ecce dies uenient dicit dominus, & consummabo super domum Israël, & super domum Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum quo testatus sum patribus eorum in die qua assumpsit eos manus mea, ut educeret eos ex Aegypto, quia ipsi nõ manserunt in testamento meo quod testatus sum eis in diebus illis, dixit dominus, dans leges meas in mentem illorum, & in corde eorum inscribam eas. Id quod opinor bene intelligens sapientissimus Paulus epistolam scribens quibusdam dicit: Epistola nostra uos estis, quæ cognoscitur ac legitur ab omnibus hominibus: manifesti estis, quod estis epistola Christi nostro ministerio scripta, nõ attramento, sed spiritu dei uiuentis. Nam immisit nobis deus suæ uoluntatis scientiam, & inscripsit propter scientiam credentium cordibus ea per quæ essent maxime uenerabiles, quomodo non inutilis umbra?

Hiere.31

2.Cor.3

Legi nihil addi uel minui.

Patitur autem lex non additamentum, neque substractionem, sed eadem erit quæ impletur nõ secundum quod apparet, sed mentaliter & spiritualiter. Ad hoc quidem, ut opinor, dixerit quis ea quæ à nobis dicuntur etiam intelligi bene.

At ille nescio quid passus, Iudaica recipit, & iterum Iudæos uituperat, ut ab alijs omnibus abreptos quidem, insipienter autem sacrificare negligentes. Quamuis dicat Eliam sacrificasse in Carmelo, & non in sancta ciuitate, Hierusalem dico. Ego autem adijciam, & diuinum Dauid in area sacrificasse, quæ cognominatur Orna, quamuis lex dicat manifeste: Et si quis immolauerit uitulum, uel ouem in castris & ad fores tabernaculi, exterminabitur anima illa de populo suo. Sed dixerit, opinor, quis, uir strenue, quum Elias sacrificaret templum erat, at non item quum diuinus Dauid. Et quid prohibebat legi non repugnantem sacrificare in tabernaculo? Veruntamen illud dico, ecce demonstratum est manifeste etiam apud illos sanctos non fuisse culpatum, quod legem ad literam non ualde curioso oculo spectarent, neq; exactissimè adimplerent.

Lex etiã diu non seruata ad literam.

Meminit autem & sanctorum apostolorum epistolæ, quam dispensatiuè scripserunt, quasi tenerum & nouitium sensum habentibus ijs quæ ex gentibus uocati erant. Visum est enim, dicebant, sancto spiritui, & nobis, nullum amplius imponere uobis onus, præter hæc necessaria, ut abstineatis uos ab idolothyto & fornicatione, & suffocato & sanguine. Assignat autem & dicit, quod non uisum est *in illis* sancto spiritui Mosis legem soluendam. Visum est autem, dic obsecro, seruandam? & hoc ne præcepit? quamuis uerè dicatur legis umbrã iam non magnifaciendam præcepisse ijs qui per fidem ad ueritatem uocati sunt. Quæ enim ueri simile erat adhuc pueros posse perficere, per uocem sanctorum apostolorũ constituebat. Dicentes autem, Nullum uobis imponere onus, docebant de lege, quod esset grauis, & omnino intolerabilis etiam ipsis Israëlitis, quam non imponerent eis. Videbatur itaq; spiritui sancto seruandam ab illis minime quidem legem: quæ autem facilia & quæ bene portare possint, ut adimpleantur, attentanda ab *his*, qui hactenus uacillante uixq; tandem robur ad conuersationem & uitam, quæ est *in* Christo, assecuta mente ad maiores labores non sufficiebant.

Epistola apostolorum ad gentes. Act.15

Sub hæc cauillatur & eximium inter sanctos apostolos Petrum, quem & hypocritam esse dicit, & per Paulum reprehensum, quod interdum Græcorum moribus uiuere studuerit, interdum autem Iudæorum, ignorans omnino artificiosissimam in illis dispensationem. Non enim aliud sentiebat discipulus, sed tempestiuè congruis utebatur dispensationibus, & omni modo ijs qui se accedebant prodesse studebat. Quoniam autem beatus Paulus unum morem seruabat, accedens submonuit: timuerat enim, ne fortasse mens illa ignoraretur, & dispensationis modus quosdam offenderet.

Petrus nõn hypocrita.

Libri noni finis.

DIVI CYRILLI ARCHIEPIscopi Alexandrini, contra Iulianum, pro religione Christiana.

LIBER X.

DEdimus, opinor, satis exactã de umbra legis sermonem: quandoquidẽ ueritatis inimicus persequi nos, nescio quomodo, tentans, præuaricationis crimen inurit ijs qui diuinas seruare leges prudentius &

& diligentius, quàm si in solis & nudis uersarentur figuris, norunt. Quoniam autem nihil rerum nostrarum inculpatum ille relinquit, ecce & alijs nos quodammodo accusationibus aggressus, dicit, nos sanctis discipulis etiam non parere, & apostolorum traditionem nihil facere, sed uertere potius quò nobis libuerit, id quod ab illis accepimus. Scribitq; iterum sic:

IVLIANVS.

Ita autem estis miseri, ut & in ijs quæ ab apostolis uobis tradita sunt, non manseritis, & ea in deterius & impietatem maiorẽ quàm se res habeant extenderitis. Vnde Iesum nec Paulus ausus fuit dicere deũ, neq; Matthæus, neq; Lucas, neq; Marcus, sed bonus Ioannes, censens magnam multitudinem in multis Græcorum urbibus hoc morbo captam. Audiens autẽ, opinor, monumenta Pauli & Petri clàm quidem (nihilominus tamen audiens) circunferri, primus ausus fuit dicere. Et quum pauca dixisset de Ioanne Baptista, sermonẽ iterum ad eum qui ab illo prædicabatur reducit. Et Verbum, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis. Quo autem pacto, nescio, turbatus, dicit nusquàm ipsum uel Iesum, uel Christũ ad hoc usq; extollere, ut illum deum & Verbum uocet, sed quiete & clanculo auribus nostris imponit, & Ioannem Baptistam pro Christo Iesu hoc exposuisse testimonium, quod hic sanè sit quem oporteat credi deum esse Verbum.

CYRILLVS.

Et quare, dic obsecro, nullum apostolicorum mandatorum, uel paruum, uel magnum à nobis est seruatũ? & quidnam in deterius uiolenter tractum est ab ijs, quibus à deo post illos Verbi usus concreditus est, & qui in sanctis dogmatibus eximium honorem adepti fuere? Nam siquidem impune esset uolentes innocentibus, & nihil absurdi admittentibus, conuicijs esse molestos, etiã morari in illis damnum nullum affert: sicut nihil facilius est ei, qui dicteria amat, quàm mentiri & temerè uituperare. Si aũt opinat crimina inueniri in eis quibus negociũ facit, uel cõtra quos sermones profert, ne frustra insectet cõuicijs, sed redarguat potius. Nã ita sermones illius fides sequet.

Admiror aũt, quod, quamuis sæpissimè diuinã scripturam uario modo uerset, & nobilem scientiæ opinionẽ uenetur à ueritate, aberrauerit, idq; omnibus modis: non enim admittit uel Paulum, uel Matthæum, uel Marcum, uel Lucam dixisse Christum esse deum: at si qui uoluerint diligenter excutere sermones nostros, euidentissimè uidere poterint, quod celebrent illũ diuinitatis dignitatibus, et quæcũq; soli et summæ omniũ naturæ cõueniunt, ea & illi ubiq; tribuere. Præterea deũ nominare solent. Vnde sapientissimus Paulus: Precabar enim ipse, inquit, anathema esse à Christo pro fratribus meis cognatis meis secundũ carnem, qui scilicet sunt Israëlitæ, quorum est adoptio & legislatio, & testamẽtum, & promissiones, & ex quibus secundum carnem est Christus, qui est super omnes deus benedictus in secula, Amẽ. Et qualem præter hanc uocem aliam requiris? eũ, qui secundum carnem ex Iudeis, hoc est Christũ, & deum super omnes, & benedictum in secula, Amen, esse dicit. Dicit autem & alibi: Qui aũt in carne sunt, deo placere non possunt. Vos autem nõ estis in carne, sed spiritu, siquidem spiritus dei est in uobis. Si autem quis spiritum dei nõ habet, hic non est eius. Et iterum: Memor, inquit, sum uestri, propter gratiam quæ data est mihi à deo, ut essem minister Christi Iesu inter gentes, ministrarem q; euangelium dei. Igitur quando ij, qui spiritum Christi receperunt, diuinum habent spiritum, & etiam quia se ministrum ordinatum dicit inter gentes, ut dei Christi, & euangelium dei prædicationem de illo uocat, & præterea nominat ipsum etiam gloriæ Dominum. Dicit enim: Si enim cognouissent utiq; dominum gloriæ, nõ crucifixissent: quomodo non manifeste aduersarius calumniatus est, & meritò mendacij criminum reus esse uidetur? quũ is uerus scopus theologorum fuerit, & soliti sint nominare filiũ dei, eo quod sit deus secundum naturam, & uerè, & germanam prolem substantiæ eius qui genuit, tanquam semper existentem, subsistentem cum genitore, & in una deitatis natura intelligatur, existatq; & subsistat. Hac ratione & sapiens Ioannes in principio Verbum esse dicit, & deum esse, & apud deum, & post hoc factum esse carnem, hoc est hominem. Vnus igitur & non insipiens theologis scopus est, dicendum esse filium secundum naturam dei, & ita in hoc omni modo possibile deum esse secundum ueritatem eum qui ex deo secundũ naturam. Vnde iam uoces adhibuimus diuini Pauli, manifestè & absq; ambiguitate deum nominantis uniuersorũ saluatorẽ Christũ.

Rom. 9

Apponendæ autem sunt, opinor, & aliorum sententiæ, propter quos tanquã dei meminerunt Christi. Dicit igitur Matthæus de Ioseph: Hęc autem quum ille cogitasset, ecce angelus domini in somno uisus est ei, dicens: Ioseph fili Dauid, ne timeas accipere Mariam uxorem tuam, nam quod in ipso natum est, ex spiritu sancto est. Pariet autem filium, & uocabis nomen eius Iesum, ille enim saluabit populum suum à peccatis suis. Dicit autem & admirabilem Ioannem dixisse: Ego quidem uos aqua baptizo in pœnitentiam: at qui post me uenturus est, fortior me est, cuius nõ sum idoneus calciamenta portare, ipse uos baptizabit spiritu sancto, & igni, cuius uentilabrũ in manu eius, & purgabit aream suam. Insuper et ipsum dominum alicubi dixisse ad nos affirmat: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo uos, tollite iugum meum super

Rom. 8

Rom. 15

1. Cor. 15

Matth. 1

Matth. 3 Christum esse deum, testimonia ex Euangelistis.

Matth. 11

ſuper uos. Et de cõſummatione ſeculi huius præ-
Matth.13 dicens: Itaque ſicut colliguntur zizania, & igni exuruntur, ita erit in conſummatione iſtius ſeculi, mittet filius hominis angelos ſuos. Nunquid uir ſtrenue, decebit aliquem alium poſſe liberare à peccatis quàm ſolum eum, qui ſecundum ueritatem eſt deus? Domini enim legum eſſent, qui poſuiſſent illas, & non alij quàm ipſi. Quomodo autem & ſuum populum ſaluare dicitur, quũ ſolus deus dominus ſit eorum qui ſuper terram? Eſt item inquam & ſuper hominis manum & menſurã, poſſe baptizare in ſpiritu ſancto eos, qui in illum credunt. Præterea & habere propriam aream, hoc eſt homines, qui intelliguntur in paleis. Non enim ullum hominẽ decet, ſed ſolum Chriſtum. Deus enim erat factus caro, hoc eſt homo. Sed cuius, dic mihi, iugum ſuſcipient homines? an non ſoli ſubiectos eſſe deo? meritò quis illos eſſe dixerit. & quomodo dixerit Chriſtus iugum ſuum tollendum ſuper nos? Quomodo autem eſſent eius & qui in cœlo ſunt angeli? Mittet enim, inquit, angelos ſuos. Et hæc quidem nobis Matthæus, quamuis reticeamus plurima alia teſtimonia, ne faſtidium pariat ea coceruaſſe.

Etiam Marcus ijſdem ſententijs ubiq; agit, &
Mar.1 cum Matthæi uerbis conſonat. Vnde ſcribit: Initium Euangelij Ieſu Chriſti filij dei. At qui dei filius ſecundum naturam & uerè, quomodo nõ omnibus manifeſtum, quod omnino & deus ſit?
Mar.8 Dicit autem iterum dominum quidem ſanctis apoſtolis dixiſſe: Tradetur in manus hominum peccatorum, & illudent ei, & crucifigent eum. Et diuinum Petrum cõtradixiſſe illi: Propitius eſto tibi domine, ne ſit tibi hoc. & ad hoc dixiſſe Chriſtum: Vade poſt me Satana, offendiculum meũ es tu, quia non ſapis ea quæ dei, ſed quæ hominũ. Non enim ſapuit quæ Chriſti, diuerſa dicens Petrus. Igitur deum Chriſtus nominauit ſeipſum, qui dixit Petrum non ea ſenſiſſe quæ ſua, nimirũ
Mar.8 dei, ſed quæ hominum. Narrat autem iterum dixiſſe: Qui erubuerit me & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet quando ueniet in gloria patris ſui cum ſanctis angelis. At niſi ſciret ſe deum, quomodo in gloria patris uenturum ſe diceret, ſatellites habentem ſanctos angelos? Quomodo in nobilitate deitatis filius hominis? quomodo in ſummis & ſuper omnem creaturam eminentijs Ieſus Chriſtus, hoc eſt, qui ex muliere ſecundum carnem? At indubitatum eſt ijs, qui diligenter ueritatem inquirere uolunt, quod eum qui deus eſt ſecundum ueritatem ſcientes, dominum in dignitatibus deitatis morari dicant ipſum, tempore diſpenſationis exacto, ſecundum quod eſt conſectaneum, factum in ſimilitudine noſtra, humanitatis ſemel menſuram non habere deſpectui.

Quod autem & diuinus Lucas ſenſerit idem
Lucæ 1 de illo, ſtatim manifeſtũ erit, & ualde facile. Narrat enim angelum dei ad Zachariam dixiſſe, qui erat pater Ioannis: Et erit gaudium tibi et exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Et poſt alia: Et multos filiorum Iſraël conuertet ad dominum deum ſuum. Quẽ igitur euangelizabat per uniuerſam Iudæam diuinus Baptiſta? Nonne Ieſum, quem certe & demonſtrabat, dicens: Ecce Ioan.1 agnus dei, tollens peccatum mundi? Quos conuertebat tanquam ad dominum deum? An non ad illum dicens: Ego uidi, & teſtatus ſum, quod hic eſt filius dei. Et ipſum Zachariam prophetam inquit de proprio filio dixiſſe: Et tu puer propheta altiſſimi uocaberis, præibis enim ante faciem domini ad præparandas uias eius, ad dandam ſcientiam ſalutis populo ſuo in remiſſionem peccatorum eorum. Refert autem, ſanctum angelum ad ſanctam uirginem dixiſſe de Chriſto:
Hic erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Vide igitur quomodo altiſſimi prophetã Ioannem dixit uocari prophetans pater, altiſſimum eſſe dicens Ieſum? altiſſimi autem ipſum filium & diuinus angelus nominat. Aequalis enim gloria cum genitore, & per omnia æqualem menſuram habens qui ex ipſo natus eſt filius intelligitur meritò. Non enim quia natus eſt homo diſpenſatiue, minor in aliquo illi eſt. Sed diſpẽſationis modus in proprijs erat ſermonibus: alioqui abſq; uariatione & cõuerſione ſecundum naturam eſt Verbũ quod ex deo patre, in propria natura nihil læſum eſt, ex eo quod propter nos, nobis ſimile factum eſt, ſed ut Paulus dicit, Ieſus Chriſtus heri Heb.ult. & hodie, idem & in ſecula.

Opinor autem & à Ioannis uocibus, eum qui impiè oppugnat, redargui. Non enim ſicut ipſe dicit, uidens circunferri monimenta ſanctorum Petri & Pauli, inductus eſt ad dicendum, quod ſit deus Ieſus Chriſtus. Non eſt enim uerisimile, quod propter illam cauſam illos imitatus ſit, ut ſic diuina loqueretur, ſed potius excitatus à ſpiritu ſancto. Dixit enim Chriſtus ſanctis diſcipu-
Matth.10 lis: Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis: neq; primus dixit deũ eſſe Ieſum, ſed & ij qui ante ipſum ſcripſerant, Lucas uidelicet & Matthæus & Marcus, Dominum autem & deum nominârunt illum, ſummam illi gloriam tribuentes ubiq;. At ille uaniloquium ſuum habere ſolet ut præclara facino-
ra. Nã cõtendit quidẽ dixiſſe diuinũ Baptiſtã: Et Verbum caro factum eſt. Vltra nihil hunc pudere arbitror, dicit autem: nuſquã ipſum uel Ieſum uel Chriſtum uſq; dum deum et Verbum uocat, quum tamen ſubtiliter & acutæ elaboratæq; ueritatis de hiſce rebus ſermonem fecerit. Vt enim ne carnis natiuitati contemporale eſſe quis ſuſpicaretur, Verbum quod homo factum, uel nuper Verbum ſ. apparens & recens eſſe dicat, deum eſſe præmonſtrauit neceſſariò, quod & erat in principio deus exiſtens Verbum, & quod coæternum cum patre & apud deum fuerit. Vnum enim eſt cum genitore ſuo, identitate naturali, cum quo ſecundum ſubſiſtentiam ſuam ſubſiſtit & intelligitur, facta autem & omnia per ipſum. Hæc ſanè omnia prædicens artificioſe, ſic demiſit ſermonem ſuum ad enarrandum ſacramentũ diſpenſationis cum

cum carne. Dixit enim carnem factum esse Verbum, hoc est hominem, non quod sustinuerit mutationem in id quod nō erat. Deus enim conuersionis expers est, & nihil illi decedere, non est ei extrinsecum, sed potius substantialiter insitum. Quod autem accepta mundissima carne ex sancta uirgine processerit homo, et manserit id quod erat, satis indicauit dicens. Et habitauit in nobis. Quo non ex mutatione & conuersione, in carnis naturam transisse ipsum subindicauit, sed quod habitauerit, hoc est, factus sit in corpore suo tanquam in proprio templo.

At ille dictorum nihil intelligens, maxime temerarium, contra theologum, facit sermonem, et ad hæc dicit Ioannem absq; iudicio de unigenito sermonem fecisse, & nec Christum nec Iesum nominasse. Verū quod etiam nunc temere nugetur, & omnino inconsideratā uituperationem faciat, ex ipsis sacris literis uidere licet. Accipit enim sicut ueraces sancti Baptistæ uoces, quæ factæ sunt de nostri omnium saluatore Christo, carnem scilicet factum esse Verbum dicens, tunc sanè & uale de tempestiuum & Christum ipsum nominat & Iesum, & in diuinis dignitatibus esse dicit, quamuis dispensatiue nobis similem factum.

Ioan.2 Scripsit igitur sic & ille: Quū autem esset Hierosolymis in pascha in die festo, multi crediderūt in nomine eius, uidentes illius signa quæ faciebat cum infirmis. Ipse autem Iesus non credebat se illis, Ioan.10 eo quod ipse nosebat omnes. Et iterum: Quū esset sero in die illa una sabbatorū, et ianuę essent clausæ, ubi erant discipuli eius cōgregati propter metum Iudæorum, uenit Iesus & stetit in medio, & dicit eis: Pax uobis. Narrat autem & alio loco, ipsum dominum ad patrem qui in cœlis & deum Ioan.17 dixisse: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te uerum deum, & quem misisti Iesum Christū. Quod autem seruârit diuina, quamuis factus nobis similis, Dei filius per ipsius sermones docebitur. Sæpissime enim se & uitam & lucem nominat, præterea & æqualia operantē, & æqualis gloriæ cum patre, redimitum incomparabilibus eminentijs super omnia. Verum contentiosus ille et nihil bonum cogitās, semper autem aliquid indagans, & inuenire tentans, per quod scilicet res Christianorū, ut putat, peiores reddere possit, & altera quodammodo uadit uia, ac dicit:

IVLIANVS. D

Sed quod de Iesu Christo dicit Ioannes, neque ipse contradico, quamuis uideatur quibusdam impijs, alium esse Christum, alium autem qui à Ioanne prædicatur Verbum. Cæterum sic habet. Nam quem ipse dicit esse deum Verbum, eundem à Ioanne baptista agnitum inquit esse Christum Iesum. Considerate itaque uere reuerenter, quod placide & clanculum actui suo colophonem impietatis imponit, ita est uersutus & impostor, adeóque rursus se apparat A & addit: Deum nemo uidit unquam, unigenitus filius qui est in sinibus patris, ille enarrauit. Vtrum igitur hic est deus Verbum caro factus, unigenitus filius, qui est in sinu patris? & siquidem ipse quem scilicet opinor, uidistis alicubi & uos Deum. Habitauit enim in nobis, & uidistis gloriam eius. Cur igitur in compendio addis: Deum nullus uidit unquam, etiamsi non Deum patrem, sed Deum Verbum? Si autem alius est unigenitus filius, alius autem deus Verbum, sicut ego quosdam audiui de uestra secta, uidetur neque Ioannes B hoc dicere ausus.

CYRILLVS.

Itaq; fortasis opinatur quis ipsum hæc conferre, animo discendo auido et rectis cogitationibus adduci, ut eundem esse dicat Christum Iesum dei Verbum hominem factum, sed quod maligne etiam nunc hoc attentet, uidere licet per ea quæ dicit. Opinatur enim ostendi posse optimum Euangelistam suis uocibus esse contrarium, & pugnare cum ijs quæ ipse dicit, sed non assequetur dolosa bestia, secundum quod scriptum est.

Dicit enim, & ualde prudenter, quod Deum nullus uidit unquam. Inuisibilis enim ex confesso Deus est. Vidimus autem filium, mentis oculis, in Dei & patris gloria conspicuum, & genitoris sui pulchritudine reluscescentem, et per ipsa opera hoc demonstratum est. Est enim character & splendor gloriæ eius, & non secundū nostram imaginem illi similis. Deus enim, ut dixi, incorporeus est, & sine specie, & sine quantitate, & sine magnitudine, & in summa super mentē & rationem: sed secūdum quod intelligitur deus omnia existens, quæ et pater, absq; hoc solo quod est pater. Vnde & uno apostolorum dicente: Domi Ioan.14 ne, ostende nobis patrē, & sufficit nobis. Respondit, dicens: Tanto tempore uobiscū sum, & non cognouisti me. Philippe, qui uidet me, uidet et patrem: quamuis quomodo quis non recte cōiectârit quod siquidem esset eius mens uelle dicere, in corporis specie, patrem esse sibi similem, cur non magis dicebat, si non facio opera patris mei, non credite mihi: si aūt facio etiamsi mihi nō credatis, operibus meis credite? Quorum enim est efficacia, se æqualiter absq; uariatione habens, illis utique est æqualis, & eadem naturæ ratio.

Igitur uir strenue, dixerim, non suis uocibus pugnātem, inueniemus diuinum Euangelistam, etiamsi dicat Deum nunquam esse uisum, neq; si dicat: Quoniam uidimus Iesum, secundum iam propositos modos mendax fuerit ueritatis propugnator, sed potius in utroq; uerax est. Etēm iuxta deitatis naturam inuisibilis est filius, uisibilis, sanè in gloria diuina, & quādo factus est homo, tūc enim et ipsum uidimus, & gloriam eius, gloriam Ioan.1 quasi unigeniti à patre plenus gratia & ueritatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde & Dauid incarnationis ſacramentum pri-
Pſal.49 us clamabat, dicens: Deus manifeſte ueniet Deus
noſter, & non ſilebit. Inſuper & prophera Eſaias
Eſa.40 quaſi & manum extendens demonſtrat ut incar-
natum, & dicit: Ecce deus noſter, ecce dominus
in uirtute ueniet, & brachium cum robore. Affe-
Baruch 3 ram autem beatum Baruch concordem cum uo-
cibus Eſaiæ, dicit enim & ille: Hic deus non repu
tabitur alius cum eo, inuenit enim omnem uiam
ſcientiæ, & dedit illam Iacob puero ſuo, & Iſraël
dilecto ſuo: & poſt hæc ſuper terram uiſus eſt, &
cum hominibus conuerſatus. Igitur ſicut hominē
ſuper terram cum hominibus conuerſantem ui-
dimus filium, inuiſibilem quidem eſſe cum patre,
ſecundum diuinitatis, inquam, naturam: uiſibilē
autem mentaliter & cum patre, in eminentia dei-
tatis & magnificentia. Diuina enim ſigna perfici-
ebat ſolo nutu. At uituperator iſte omnis ſancti-
tatis, abſq; cura, in omnes ſuas adinuentiones ru-
ens, quod reuerentiam ſanctis martyribus exhi-
beamus nos accuſat, & dicit:

IVLIANVS.

Sed hoc quidem malum accepit à Ioan-
ne principium, quę autem uos deinde adin
ueneritis, addēres ad antiquum illum mor-
tuum, multos recens mortuos, quis pro di-
gnitate abominaretur? omnia monumen-
ta impleſtis, quanquam uobiſcum nunquā
dictū ſit, aduolui ſepulchris & ea amplecti
debere. In hanc autem ueniſtis malitiam, ut
ſuper hac re neq; Ieſu Nazareni uerba audi
enda eſſe putetis. Audite igitur quæ ille de
Matth.23 monumentis dicit: Væ uobis ſcribæ et Pha
riſæi, & hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepul-
chris dealbatis, foris ſepulchrum apparet
formoſum, intus autem plenum eſt oſsi-
bus mortuorum, & omni immundicia. Si
igitur immundicia Ieſus eſſe dicit plena ſe-
pulchra, quomodo uos apud illa inuocatis
deum? Adijcit item illis, quod & diſcipulo
Math.8 quodam dicente: Domine permitte mihi,
ut primum abeam, & ſepeliam patrem me-
um, ipſe dixerit: Squere me, & ſine mortu-
os ſepelire mortuos ſuos.

CYRILLVS.

Multa quidē de his antea locuti ſumus ei, pro-
lixumq; ſuperius inſumpſimus ſermonem, ope-
ræprecium autem arbitror & nunc quædam di-
cere. Nam corporum loculos immundicia libera-
Sanctorum me moria iuſtè ob ſeruatur. ri non dicimus, uerum hanc ob cauſam, mortuo-
rum uirtutē à memoria amandare neutiq; dignū
fuerit, ſed neq; quia lege naturæ q̄d de terra eſt, in
terram eſt reſolutum corpus eorum, qui admira-
bilem uitam hic egerunt, honor illorum nihili fa-
ciēdus eſt: alioqui quomodo laudauerit quis eos,
qui optime & glorioſiſsime uiuere uoluerunt, &
ipſam mortē ſæpiſsime contempſerunt, ut ad me-
moriam poſterum memorabile quiddam de illis
ſcribatur. Etenim didici in Homeri carminibus
dicentem quendam:

Neq; inhoneſte & abſq; gloria occubui,
Nam & me licet apud poſteros audiri.

Nunquid eum qui honeſte & cum gloria ex
humanis commigrauit, & inſigne quippiam fe-
cit, de quo quis recte glorietur, dignum fuerit li-
lentio & obliuioni relinqui, uel optimorum ad-
miratione celebrare, longoq; & perpetuò hono-
re glorificari ab his qui tantum non ſimul certa-
runt, & fortitudinis illorum fuerūt ſocij? Etenim
qui eximiæ uitæ confecerunt iter, paſsionesq; ni-
hili fecerunt, ij ſunt qui laudari ſolent: quomodo
non iuſte etiam ſocij bonorum illorum operum
erunt? id quod ſuperius dixi, & nunc iterum di-
co. Vnde dicunt Athenis maxime eloquentibus
& facundis anniuerſarios agones inſtitutos, qui
pro Græcis periclitati obſtantes Barbarorum in-
ſolentiæ, numero minores fuere bellatorum in-
numerabili turba: & quum uincere non poſſent,
pro uictoria contenderunt, ne minus utiliter mo
rerentur, memorias & encomia apud illos aſſe-
cuti. Et ita etiam iurabant quidam. Dicebant
enim: Non per progenitores, qui in Marathone
occubuerunt. Non per eos qui Salamine nauſra-
gati ſunt. Non per eos qui in Artemiſio. Non per
eos qui in Plateis cæſi ſunt. Non per multos alios
qui in uulgaribus ſepulchris ſiti ſunt.

Igitur quando & facundiſsimis Athenienſi-
bus, quum eſſent idololatræ, honore & dignita-
te proſequi eos, qui glorioſam mortem non fu-
gerant, & ad ipſos corporum loculos ire uiſum
eſt rectum. Nam apud illos, ſermones bono-
rum operum fiebant. Quare Iulianus contra
Chriſtianorum iuſtitiam nō recte clamauit, quod
magni faciunt reuerentiam & honorem erga ſan
ctos martyres, qui omnes effuſo ſanguine et præ-
ſenti uita, pro eo quod in fide ſitum commutata,
melius habent. Nunc fortaſsis ipſos uituperan-
dos putat, & non mediocriter ægrè fert, quod e-
tiam ipſi non ſunt facti apoſtatæ meticuloſi & fu-
gitiui, ignauiq; & ſupini, & pieratis in deum con
temptores, quemadmodum ſcilicet & fortitudi-
nis illorum uituperator.

Cæterum profectò, inquit, fugienda uobis
ſunt ſepulchra, quæ & ipſe Chriſtus immundi-
cia dicit eſſe plena, ſciebatque mortuum tam ab-
ominabilem, ut neque diſcipulo permitteret ſe-
pelire patrem.

At nos in hoc potiſsimum & facillime uidebi-
mus, quod uim uerborū Chriſti omnino ille igno
rauerit. Non em̄ à ſepulchris recedere iuſsit, quā-
uis ſciret illa oſsibus mortuorū & omni immun-
dicia plena: ſed uiſum eſt illi, ut irriſorē & hypo-
critam phariſæorū populum dealbatis ſepulchris
aſsimilaret, eo quod ſuffurabantur iuſtitię opinio
nem apud populum, quamuis omni improbita-
te & omni ſpirituali immundicia plenum habe-
rent cor. Diſcipulū autem magis uoluit ſe ſequi,
& alijs

& alijs dimittere mortuos ut sepelirent. Decet enim, ut res nostras non præferamus charitati in deum, quia diuina, etiam reuerentia erga parentes, maiora sunt. Deus enim natiuitatis omnium autor & factor. Quod aũt sepulchra, hoc est, mortuos hominum animabus nullam inquinationẽ afferre posse cognouerit, manifeste ostendit ipse mortuos accedere dignatus, & ad ipsa monumenta, quum præciperet Lazarum etiam fœtentẽ rediuiuum resurgere, ita mire resuscitauit archisynagogi puellam, tetigit enim manũ eius, dicens: Puella, surge. Insuper & in Naĩn, quæ Iudeæ ciuitas est, uiduæ suscitauit filium, tacto loculo acclamans: Adolescens, tibi dico surge. Quomodo igitur reliquiæ mortui uiri mẽtes nostras coinquinarent? Nunquid polluit mentem quæ in nobis est, uel num cogit ad ea quæ non licent, sensibilis fœtor? & quomodo sermo ille nõ est refertus stultitia? Cæterum defunctorũ reliquias uiderit quispiam non nudas, & negligenter in terram proiectas, sed bene compositas. Occultatæ enim quodammodo sunt in sinu matris in profundis terræ. Diceret, quandoquidem quum nullus uelit loqui cũ mortuis, abominabiliáne censenda sepulchra & mortui? Quare? quid damni prope accedentibus immittet uel corpus, uel sepulchrum? Nunquid iustitiæ amatorem efficient iniustum? & cõtinentem ac castum intemperatũ & petulantem? uel liberalem pecuniæ cupidum, & affabilem, & blandum, crudelem, & inhumanum? & amatorẽ dei impium? Minime. Non enim defunctorũ reliquiæ, animæ bona offendent, sed uoluntatis ad pessima propensiones. Vides leges ipsas quibus res humanæ bene diriguntur? illæ puniunt iniustos, adulteros, raptores, & similibus implicitos criminibus, neq; ullum qui ad sepulchra abit uel inuisit mortuos, uidẽtur dicere supplicio dignũ.

Sed quosdam pollutos tenent sepulchra, & ad quæ nõ licet, adducere possunt, animalicq; immũdicia implẽt, propter tetrum suum odorem. Itaq; prosint impijs, & à malo studio liberent unguentorum officinæ: & frequenter uersans in illis, etiã adulterij crimine detentus quispiam, rosis coronetur, corpore inũgatur, & liber fiat ab omni crimine. Nam si sepulchrorũ immundicia malos efficit, mundet à malitia locorum & florum fragrãtia. Cæterum fortasis illud fingentes apud se putabũt necessariũ quiddã se cogitare ac dicere, nempequod omne mortuũ et etiã ipsa mors, maxime exosum sit dijs. Consentientes autem nos illis & ijsdẽ moribus cum ipsis utemur. Itaq; diuina scriptura nobis unum potissimũ & uerẽ Deum prædicauit, alium autem præter illum omnino nullũ adorare consueuimus. Veruntamen si dij uestri sunt, quibus exosam mortẽ esse dicitis, simul fortasis constituti fuerunt, & doluerunt cum hominibus, quod & ipsi corruptioni & morti fuerunt obnoxij. At siquidem sunt dij, & mortalibus uere cõdolent, quare non magis liberent detentos, et miserè agentes, etsi non omnes forte, saltem suos miserentur adoratores? Sed nouit illos timere Plutonem is, qui præstat inter poëtas, ita ut & per regimen illius non licere iurare faciant. Introduxit enim quendam deorum iurantem, & dicentem:

Sciat nunc hoc terra, & cœlum latum supernis,
Et quæ liquitur Stygis aqua, quod maximum
Iuramentum grauissimumq; est beatis dijs.

Recensetautem Iunonem ad consanguineum & maritum louem dixisse:

Laudatissime Saturnie, quem sermonẽ dixisti?
Virum mortalem existentem olim obnoxium
fuisse fato?
Quomodo uis à morte absona soluere?
Fac, sed non omnes laudabimus dij alij.

Quare eĩm, inquit, frustra laborans non sentis, & impossibilia requiris? & putas nõ omnino aberrare à digna ratiõe, & ab omni laude excidere?

Igitur quando poëtæ illorum à Musis rapti, & qui censentur deos audiuisse, beneq; diuina nosse, illos uictos esse et à morte, et à fatis: quare mortuum nominat Christum morte superiorem, & corruptionis deuastatorem? Nam illam auertit ab alijs, ineffabilibus & diuinis nutibus uiuificàque potentia. Permisit autem & ipse uoluntarie suam carnem in mortem incidere, non ut mortalitatem confirmaret, sed ut corruptionem solueret, & mortem interimeret.

Nam quoniam corpus uitæ erat corpus filij uiuificantis omnia, idcirco & meritò mortis nexibus teneri non potuit, quomodo igitur mortuus qui uiuit, & uiuificus & inutilem mortis uim faciẽs? & nihilominus delinquit nominando mortuos eos quibus est spes uitæ, & temporariam carnis mortem pertulerunt. De sanctis martyribus loquor, de quibus scriptum est & manifeste: Visi sunt in oculis hominum mortui esse, et reputatus est exitus eorum afflictio, & iter eorum à nobis contritio, ij autem sunt in pace, & spes eorum immortalitate plena. Sic enim ipse saluator inquit: Viuent deo uicturi. Non enim est Deus mortuorum, sed uiuentium, propter quem tantæ fortitudinis opera perfecerunt. Vnde opinor hæc à nobis & prudenter dicta esse. At ille tã eximias res uel non intelligens, uel etiam admirari nolens, iterum mentitur & inquit: Sapien. 5

IVLIANVS.

His igiẽ sic habentibus uos quare aduoluimini sepulchris? audire uultis causam? nõ ego dixerim, sed Esaias propheta: In sepulchris & speluncis dormiũt propter insomnia. Considerate igitur, quomodo uetus imposturæ opus Iudæis erat, dormire in sepulchris somniorũ gratia, quod & apostolos uestros, uerisimile, post magistri mortẽ fecisse, uobisq; ab initio, qui primi credidistis tradiderunt, ut & ipsi uobis imponerent, et post se demonstrarẽt publicas imposturas, & abominationis huius officinas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CYRILLVS.

Reuixit igit̄ Christus dispensatiue, ut dixi, permittens suo corpori gustare mortem, per quam mors abolita est. Redarguat autē obiter ubi nam diuini apostoli tradiderint nobis, quod oporteat facere apud sepulchra, & uisiones à mortuis petere, hoc est insomnia: sed minime poterit, quippe & in hoc seductus est. Verūtamen ignorauit bonus ille se non tam nostræ quàm Græcorū superstitionis crimina in isthoc ipso effundere & attentare, ut etiam ea quæ sibi grata sunt, & quibus studet, uellicet. Nam Iudæi quidem et post illos nos sanctas, et diuinas leges sequentes, non per somnia uisiones inquirere soliti sumus, neq; puerili-
ter uarijs apparitionibus oblectari: sed potius exosos habemus harū doctores. Nam de illis sic habet lex in Deuteronomio: Si autem surrexerit in te propheta, uel somnians somnium, & ueniat signum uel prodigium quod locutus est tibi, dicēs: Eamus & seruiamus dijs alienis quos nescitis: nō audietis sermones prophetæ illius, uel insomniū illud somniantis. Igitur nos preceptū habemus ut discedamus, iuxta Homerum loquar, ab infirmis somnijs: sed dæmonū cultoribus hæc grata sunt, & omni studio obseruanda uidentur & magna.

Deut. 13 Insomnia et uisiones à mortuis Christiani non curant.

Vnde et Porphyrius uitā Pythagoræ diligenter percēsens, sic inquit: Et Antiphon in eo libro quem de uita illorum, qui uirtute precipui, etiam uirtutem eorum qui in Aegypto, narrat, dicens: Pythagoram approbasse sacerdotum Aegyptiacorum conuersationem, cuius Polycrates tyrannus communicationem sibi fieri rogauit, scribēs ad Amasim regē Aegypti, amicū scilicet & hospitem, ut cōmunicet ei prædictorū doctrinā. Qualis aūt ista, manifestat, apponēs: abijt aūt et ad Aegyptios, inquit Pythagoras, et ad Arabes, et Chaldæos, à quibus et de insomnijs scientiam didicit, & uaticinio per thus, primus usus est, & in Aegypto cum sacerdotibus erat, & sapientiam didicit ac linguam Aegyptiorum. Proinde non frustra dixi fuisse artem hanc gratam imponendi suis parentibus, sed potius apud eos summo loco habitam, multosq; eius impostura gratia longinquas profectiones suscepisse.

Quoniam autem ad cōfirmationem eorū quæ mentitur, etiam Esaiæ uoces proponit, existimauitq; se per illas posse redarguere eos, qui diuina lege instituti, quasi gratum illis sit aduolui sepulchris, et desiderare somnia. Audiat à nobis: quod quando sacris legibus submittentes ceruicē, unū et natura & uerè deum, et uniuersorum natiuitatis autorē et dominum colere uoluerūt, omnino fuere expertes huius criminis. Vbi autē falsis dijs seruire cœperūt, tunc etiā licebat eos uidere conuersantes in sepulchris immundis et factos uatici niorū per somnia amatores. Vtar igitur prophetæ uocibus ad hoc demonstrādum, nam dixit ex persona dei: Populus iste exacerbans me corā me semper, ipsi sanctificant in hortis, et fumigant super lateres, dæmonijs quæ non sunt, et in sepulchris ac speluncis dormiunt propter insomnia.

Esa. 65

Itaque quando recesserunt à uero Deo, cui adhærendum erat, sacrificarunt & seruierunt Iuliani dijs. Manifestum autem quando seruitum est immundis dæmonibus, tunc et in sepulchris dormientes somniorum spectacula, uaticiniaq;, & maleficorum more egerunt.

Miror autem, quum omnibus Græcorum historiæ in manibus sint, et facile uideri queat quid in illis scriptum sit, quod nobis mortuos ipse obijcit et sepulchra, qui et mortuos habet qui adorantur, et monumēta templa, sepulti enim sunt in eis. Sufficeretq; ad demonstrationem experientia, ueruntamen ex antiquis etiam hoc literis et historijs demonstratu facile est. Etenim Dinarchus poēta non ignobilis acta Liberi enarrans, quæ ipse egit apud Indos: postquam dixit et Actæonem et Lycurgum quomodo ab illo occisi sint, contendit etiam ipsum à Perseo occisum, & in Delphis sepultum esse, apud Apollinem qui uocatur Aureus.

Bacchum à Perseo occisum, in Delphis sepultum.

Porphyrius autem, de Pythagora iterum sic dicit: Posteaquam, inquit, Polycrates Samiorum tyrannidem inuasit, Pythagoras arbitratus in tali ciuitate uersari homine philosopho fore indignum, cogitauit in Italiam migrare. Vt autem naui gauit in Delphum, Elegiacum Apollinis sepulchro inscripsit, quo significat Sileni quidem filium esse Apollinem, occisum autem à Pythone, et sepultum in loco, qui uocatur Tripos, qui hāc cognominationem accepit, eo quod tres uirgines Triopi filiæ illic deflerūt Apollinem. Hæc est celeberrima illa Tripos, quæ Græcorū ciuitatibus & regionibus oracula dans, et admirabilis eius qui dicebatur oracula dare, sepulchrū erat, quem tres Triopi deflerunt filiæ miserabiliter, uidentes perditum et mortuum iacentem magno, ut dixi, luctu deplorantes.

Tripos Apollinis unde dicta.

Neq; hæc sola scripsit Pythagoras, sed de illo addit Porphyrius: Vt autem descendit in antrū, quod uocatur Idæum, habens nigra sacrificia, legitimos tres, et nouem dies ibi mansit, & descendens spectauit secundum consuetudinē Ioui stratum illic thronum, insculpsitq; in sepulchro Epigramma, scribens: Pythagoras Ioui. Summus hic magnus iacet Zan quem Iouem appellant. Itaq; siquidem deliraſſe Pythagorā putant Iouis inscribentē sepulchro: Hic iacet Zan, cur admirati sunt illum? Si autem dignissimum factum esse dicunt, non erit reprehensibile si dicatur. Scripsit enim uera. Et mortuus est illis summus deorum, cuius & Cretes sepulchrum fabricarunt.

Sepulchrum Iouis.

Dicit autē & Clemens uir eloquens, multasq; sciens historias, de dijs & templis sic: Neq; enim hoc silebimus, sed ipsos coarguemus. Tēpla quidem celebria nominata sepulchra fuisse, & sepulchra nominata esse templa. Vos autem etiam nūc obliti pudoris, superstitiose sepulchra honoratis. In arce tēpli Mineruæ Larisseæ sepulchrū est Acrisij. Athenis aūt in arce, Cecropis, ut dicit Antilochus in nono historiarum: Quid autem Erichthonius? Nonne in tēplo Mineruæ sepultus est, quæ Polias

quæ Polias dicitur? Iſm iradus autem Eumolpi & Dariæ nónne in circuitu Eleuſinij qui ſub arce, & filiæ Celei in Euleſine ſepulti ſunt? Quid tibi non annuncio mulieres ex Hyperboreis? Aéropte & Laadice recumbunt in Artemiſio, curatæ autem in Delo, hoc unum eſt ſacrorum Apollinis Delij. Leander autem Clearchum Mileti ſepultum eſſe in Didymæo. Hic Leucophrynes ſepulchrum, indignum eſt præterire, ſequētes Zenonem Myndium, in templo Dianæ Magneſiæ ſepulta eſt. Neque etiam altare in Telmiſſo Apollinis ſepulchrum ſitum, & illud Telmiſſo uates tradunt. Porrò Ptolemæus Ageſarchi in primo de Philopatre dicit: In templo Veneris Paphiæ Cinnyram, & Cinnyræ nepotes ſepultos eſſe. Numquid adhuc audetis nobis ſepulchra opprobare & mortuos? uel reprimitis riſum ueſtris diſs mortuis condolentes, et loculos eſſe mortuorum credētes, quos ſacra loca nominatis? Scribit item nos etiam mandatorum legalium contemptores, & ſic dicit:

IVLIANVS.

Vos autem quæ deus ab initio quidem abominatus eſt, & per Moyſen & prophetas, curatis, offerre autem ſacra altario et ſacrificare cauetis. Ignis enim, dicunt, non deſcendit, ſicut de Moyſe dicitur de cœlo ſacrificia conſumens. Semel hoc in Moyſe factum eſt, & iterum in Helia Thesbita, alioqui ignem ſcilicet alienum inferre lex prohibet, Vſum autem Abrahā patriarcham igne alieno, manifeſtabo paucis. Commemorat item & Iſaac hiſtoriam, accipiens iterum in exemplum Abel, & ſic dicit, quod & illi ſacrificantes, non tam ex cœlo habuerunt ignem, quàm externe illum attulerunt altaribus.

CYRILLVS.

Admodum curioſe inquirit interim quæ in utriſq; ratio. Nam Abelis ſacrificium laudat deus, ſed id quod Cain erat repudiauit, et quod uoluerit ſignificare hoc, nónne ſi recte offeras, recte autem non diuidas peccaſti, quieſce. Tentat autem hunc ſermonem aptare aliquo modo cum diuinis theorematis. Viuenti enim Deo, inquit, gratius omnino eſſe animalium ſacrificium, quàm id quod ex fructibus, & de terra: In his totus eius ſermo completur. Et quum promittit ſe breuiter dicturum, temere prolixior eſt, ut manifeſtum ſit eum ubiq; ueritatem odiſſe. Nam nos quidē nullo modo diuinis nutibus contradicere uidebit quiſpiā. Obtemperamus autem Moſaicis, legem ſpiritualiter adimplentes, & ſanctorum prophetarum prædicationibus gubernamur, ad hoc, ut cognoſcamus ueritatem, & ſacrorum dogmatū irreprehenſibilem ſcientiam.

Quoniā aūt, inquit, quod nos negligimus cruentis ſacrificijs uti, opinat̄ fortaſsis à tali nos cultu remoueri, quia ignis nō deſcēdit de cœlis, dicimus neceſſariò q̄d aberret à ueritate. Non em̄ opera impendimus, ut boues immolemus, non q̄d ignem non demittat deus, ſed quia ea quæ in typis et umbris, poſtq̄ tranſierunt ad ueritatē, præceptum habemus, ſummo deo ſpiritualem et irreprehenſibilem cultū cōſecrare. Spiritus enim, inquit, eſt deus, et adorantes eum in ſpiritu et ueritate oportet adorare. Sciat etiā fuiſſe ſacramenti Chriſti prædictionē, quod deſcendebat ignis ſuper altare, demittente illū ſcilicet omniū optimo artifice deo, & per ſenſibiles et uiſibiles res ea quę ſuper ſenſum et intelligibilia, formāte. Nam quū excitatū eſſet ſanctum tabernaculū in deſerto ab optimo Moyſe, ignem dedit deus, inextinguibilemq; & perpetuum eſſe præcepit: prohibuit autem magis, et diuina lege puniuit inferri ignē alienum. Nā ita perierunt filij Aaron. Veruntamen, ut dixi, umbræ parturiebant uirtutem ſacramenti Chriſti. Nam in ſpecie ignis ſemper aliquo modo accepit deum ſacra ſcriptura. Viſum enim ſic eſſe inquit filijs Iſraël in monte Sina, unde eximius et non alteri mixtus altarij ignis erat. Deus enim ſolus et unus, et ſecundū naturam ſuper omnia, alteri Deo connumerari non poteſt: alioqui quomodo ſacrum et diuinum tabernaculū offenderet quis ſacrificijs adhibens externū ignem, niſi quodammodo cogitaret quis, quod ſi inferretur ignis alienus, lædatur ueritas figuræ, non obſeruans modū conueniat eam figurari. Quandoquidem eſt ſolus uerus et unus deus, connumeratur autem ei omnino nullus, qui tabernaculū uerius, hoc eſt, eccleſiam mētali illuſtrat lumine, accipit autem ab omnibus rationales hoſtias. Itaq; alius cum ipſo deus intelligatur nullus, remouea tur autem à nobis tanquam alienus ignis. Alia enim natura deitatis præter eam nulla eſt.

Ioan. 4

Leuit. 10

Num. 16

Deus ignis.

Ignis alienus.

Idem autem eſſet ſermo, et de ſacrificijs per Heliam antea immolatis. Demiſit enim & tunc ignē uniuerſorum deus, implente propheta olim figuram ſacramenti Chriſti. Igitur quod non deſcendit ignis, oues occidere non detrectamus: ſufficit enim nobis per ea quæ tunc fiebant, quemadmodum in tabula ueritatis pulchritudinem bene effigiatam mentalibus oculis conſiderare. Sacrificamus autē nunc multo melius quàm illi olim. Deſcendit enim cœlitus non ſenſibilis ignis, imaginem ineffabilis naturæ cōplens, ſed ex patre per filium ſpiritus ſanctus, illuſtrans eccleſiam. Adhibemus autē & ſacrificia ſpiritualia ſcilicet & mentalia. Nam illi qui ex ſanguine Iſraël offerebant deo boues & oues, turtures & columbas, & ex fructibus & ſimilā oleo ſparſam, & lagana & thura. Nos autem tam craſſo miniſterio relicto præceptum habemus, ut tenue ac ſpirituale & ſubtile perficiamus. Offerimus enim in odorem ſuauitatis deo, uirtutes omnigenas, fidem, ſpem, charitatem, iuſtitiam, continentiam, obedientiam, facilitatem, perpetuas laudes, & alias uirtutes. Iſtud enim ſacrificium minime carnale, ſimplicem et ſecundum naturam incorporeum decet deum. Et

Qualia ſacrifi cia Chriſtianorum.

mentalis fragrãtiæ oblationes ſunt uere honeſtæ uitæ modi. Ita enim alicubi dicit ipſe: Miſericordiam uolo, et nõ ſacrificium, agnitionem dei magis quàm holocauſtomata. Et optimus Samuel: Ecce an non auſcultatio bona magis quàm ſacrificium, & obedientia plus quàm oſſa arietũ. Pſallit autem & diuinus Dauid: Sacrifica deo hoſtiã laudis. Et iterum: Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis. Præcepit autem & Paulus, dicens: Exhibete corpora ueſtra hoſtiam uiuam, ſanctã, placentem deo, rationale obſequium ueſtrum. Quod autem, in umbris ſecundum legem, eos qui ex ſanguine Iſraël, abſq; prudentia immorari non permiſerit Deus, & ex ipſis ſciemus ſacris ſcripturis. Etenim præcepit quidem immolari agnum ad figuram Chriſti. Verũtamen ſic comedetis illum dicit: Sint lumbi ueſtri præcincti, & calciamenta in pedibus ueſtris, et baculi in manibus ueſtris. Vide igitur quomodo in peregrinorum humilitate comedere iuſſerit, ut res ipſæ ſignificent, quod figuræ non ſemper duraturæ ſint, ſed quodammodo ad ueritatem currant. Igitur quum peruenisſet figura ad ueritatẽ: nos pro igne ſenſibili, ſpiritũ accipientes, rationabile implemus miniſteriũ. Ita enim dicitur Chriſtus baptizare nos in ſpiritu ſancto & igne.

Oſee. 6

1. Reg. 15

Rom. 12

Exod. 12

Quod autem aries monſtratus eſt Abrahæ, quem & ſacrificauit pro Iſaac. Dicimus quod & ille fuerit figura Chriſti, qui per nos, & propter nos, mortem ſecundum carnem ſuſtinuit, ut nos morte & corruptione liberaret. Iam ſi ſacrificaſſet Abraham, ignem alienum, ut dicit, ſacrificijs immittens, & non omnino illum qui eſt ex igne, hoc omnino nihil ad nos. Nam cauentibus ſacrificare Deo quæ lege definita ſunt, & excuſationis prætextum facientibus quod ceſsârint ipſe, quod non ſuperne & ex cœlo deſcendat ignis, attulit in argumentum fortiſsimum, nos diuinas leges cõtemnere, ſed alieno igne uſum eſſe Abraham. Quoniam autem melius nos quàm illi ſeruiuimus, ſacrificantes deo ſpiritualia, et pro igne ſenſibili ſpiritum recipientes, ne redarguat, dicẽs: Quare non adducamus ſacrificia altaribus. Oblectatur enim diuinus Paulus tantum non clamãs, et dicens: Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua. Trãſmutati enim ſumus ad nouitatem uitæ euangelicæ, & inducti ad perfectas diſciplinas, relicta legalis literæ inſtitutione, et adoleſcentibus quidem adhuc conuenientis, nobis autem non item, qui in uirum perfectum occurrimus, et peruenimus uſque in finem ætatis plenitudinis Chriſti. Commemorat autem ad hæc, & par fratrum Abel inquam & Cain, qui nati ſunt ex Adam. Proinde & ſic dicit:

2. Cor. 5

Epheſ. 4

IVLIANVS.

Et non hoc ſolum, ſed & quum filij Adã primitias deo darent, reſpexit, inquit, deus ad Abel, & ad munera eius, ad Cain autem & ſacrificia eius non attendit, & triſtem fecit Cain ualde, & concidit uultus eius. Et dixit dominus deus Cain: Quare triſtis factus es, & cur concidit uultus tuus, nónne ſi recte obtuleris, recte autem non diuiſeris, peccaſti? Audire itaque deſiderate quæ illorum fuerint oblationes. Et factum eſt poſt dies, obtulit Cain de fructibus terræ ſacrificium domino, & Abel obtulit etiam ipſe de primogenitis ouium, & de adipibus earum. Profectò inquit non ſacrificium, ſed diſtinctionem reprehẽdit, ad Cain dicens: Nónne ſi recte obtuleris, recte autem non diuiſeris peccaſti? Hoc dixit ad me unus ex ualde ſapientiſsimis epiſcopis. At ille decepit primum ſeipſum, deinde & alios. Nam diuiſio reprehenſibilis quodammodo erat. Sed is à quo ratio petebatur, non habebat quo effugeret, neque quod ad me frigide diceret, uidens autem ipſum dubitantem. Iſtuc ipſum, inquã, quod tu dicis, Deus recte reprehendit: par enim alacritas in utriſque erat, quia dona ſuſceperant, & ſacrificia utrique, ut offerrent deo. At in diuiſione ille quidem obtinuit ſcopum, iſte uerò aberrauit. Quomodo? Nam eorum quæ ſuper terram ſunt, alia quædam animata, alia uerò inanimata. Magis uerò digna ſunt animata quàm inanimata, uiuenti & uitæ autori deo, ſecundum quod & uitæ participium habuerunt, ac animæ magis familiaria ſunt, propter hoc deus in offerẽte perfectum ſacrificium, oblectatus eſt.

Geneſis 4

CYRILLVS.

Itaq; arbitratus quidem eſt, ſufficere ſibi ad ſubſidium uituperationis cõtra nos factæ, quia ſacrificare nos iudaice negligimus, quod demonſtrauerit quidem ſacrificanti Abrahæ in eius ſacrificijs, ignem cœlitus delatum non aſtitiſſe, ſed alienum & communem. Repulimus autem, ut opinor, cauſas egregiè, & non intelligere legem ipſum, uel aliquid uerum ſcire aut dicere monſtrauimus. Infert autem primo Abelem ſacrificaſſe, & ipſum dicit ſacris legibus reſtitiſſe, cupiẽs per hoc etiam Chriſtianos refellere. Quoniam autem curioſe inquirit ſacrificij modum, arbitraturq; aliquid arcani ſe ſcire, age, ſicut ipſe dicit, & in hoc ipſum friuole loqui oſtendamus. Nam iterum diuina dicit ſcriptura, Abelem quidem obtuliſſe ſacrificia, Cain etiam obtuliſſe de frugibus: & Abelis quidem oblationem, aſpectu Dei honoratam eſſe, contemptam uerò Cain hoſtiam auerſione, & dicente ſancto Moſe cauſam euentus fuiſſe, diuiſionem. Non admittit quidem ſermones gloriatur autem & tentat dicere ipſe, quod ſimpliciter et abſque examine bene habere ſuſpicatus eſt.

Geneſ. 4

Nam

Nam quoniam uita est inquit, & uiuificus deus animatorum oblationibus gaudet, et nō inanimatis, & de terra. Cæterum hæc dicens cum suis pugnat magistris. Nam Pythagoras ubique sacrificia per animalia Diis suis exosa esse dicit honorataq;, ac multò maioris habita ea, quæ de frugibus & thure. Vnde etiam Porphyrius de ea re cum Græcis sæpissime loquitur, ac dicit: Etenim posterius & recentissimum per animalia sacrificium causam autem accipiens non plausibilem, quod ex frugibus, sed quod ex peste uel aliquo alio infortunio calamitas sit. Itaque oblectari dicit non cruentis sacrificijs, utpote postremis, & non plausibilibus: floribus autem & herbis, & fructibus. Sed hæc quidem ille. Exquiratur autem à nobis lex Moysi, & mores sacrificiorum, qui in illa seruemur. Igitur animalia non immunda sacrificari iussit Deo, eos qui hoc possent, alios uerò qui inopia pressi similam sparsam oleo. Nam si non habeat, inquit, manus eius, simila erit donum eius, & infunder super illam oleum. Quod autem de fructibus qui sunt de terra, & primitijs olim honorarunt omnium bonorum nostrorum datorem Deum, ex Mose sciemus legibus. Dicit enim sic: Et loquutus est deus ad Mosen, dicens: Dic filijs Israēl, & loquēris ad illos: Quando ingressi fueritis in terram quam ego do uobis, & messueritis messem eius, & afferetis manipulū decimas messis uestræ ad sacerdotē, & reportabitis manipulum coram domino, acceptum uobis. Dixit autem & in Deuteronomio: Et erit quando ingressus fueris in terrā, quā dominus deus dat tibi in sortem, & hæreditabis eam, & habitabis in ea, et accipies ex ea decimas fructuum terræ tuæ, quā dominus deus tuus dat tibi, & immittes in cartellum, & ibis in locum quem elegerit dominus deus tuus, inuoca nomen eius illic, & ibis ad sacerdotem qui fuerit in diebus illis, & dices ad illum: Annunciabo domino Deo meo, quod ingressus sum in terrā quam iurauit dominus patribus nostris, ut daret nobis: & accipiet sacerdos cartellum de manibus tuis, & ponet illum coram altario domini Dei tui. Quando igitur præcepit & torcularum decimas & fructuum maturorum cōsecrare, quomodo sacrificium Cain repudiauit, quia non animata, sed inanimata obtulit? Demōstratum enim est ex legibus & ualde manifeste, quod ex animatis simul & ex inanimatis oblationes accipiat deus. Vnde & diuinus Dauid, quod liceat antiquis cum irrationalibus animalibus offerre fructus, facit dicentē legislatorē filijs Israēl: Non accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos: meæ enim sunt omnes bestiæ syluæ, pecora in montibus, & boues cognoui omnia uolatilia cœli, & pulchritudo agri mecū est. Pulchritudinem agri maturos fructus nominat.

Quod autem propter diuisionem, repudiatus sit Cain, non mentietur quis si dixerit. Etenim nō quia non sacrificauit agnos, sacrificium eius reprehensibile erat, sed quia de fructibus absque delectu, auferens optima, obtulerit Deo, quum Abel non negligenter, sed prudenter potius agnos totos concremārit. Obtulit enim de primogenitis & adipibus eorum, hoc est, optima quæq; & crassissima. Colendum autem sic à nobis esse deum, inquam, ut putemus non approbantem deteriora, sed pulcherrima & omnium electissima. Vnde & olim quum offerrent sacrificia Israelitæ non electissima, deus reprehendebat dicens: Et inferris rapinas, & claudicātia, & languida, et dicitis: Hęc ex afflictione sunt, & exufflauit ea, dicit dominus omnipotens. Et adhuc grauiorem deducit reprehensionem, addēs: Affer igitur ea duci tuo, num accipiet ea, & accipiat faciem tuam? dicit dominus omnipotens. Etenim si quis uoluerit honorare principatum sortitos, omnino offendit eos si deteriora donat. Turpia enim & maculam habentia, etiam hominibus repudiabilia & exosa sunt: Et quomodo non est necessarium uniuersorum regi, & deo, prudenter offerre præstantissima & electissima quæ cuiq; data sunt? Vnde iterum dicit per unum prophetarum: Maledictus, qui habet in grege suo masculum, & uotum eius in ipso & sacrificat languidum domino, eo quod rex magnus ego sum dicit dominus omnipotens.

Oportebat igitur primos homines, ut Abel sacrificantes, congruis donis uti, & scire sacrificiorū modos, quomodo conueniat deum colere, ut scirent posteri, hoc est nos, in his rebus probatiorē uiam. Iam quod sacrificarunt primi, oues & fructus, quid prohibet illos, qui meliora didicerunt nunc offerre melius quiddam quàm ueteres illi? Quod si omnino putat ueterum moribus absque omni mutatione insistendum, age nihil prętermittentes sequamur illorum opera: pastores illi erāt, & terram colere soliti erant, utiq; pelliceis uestibus: Et fecit, inquit, deus Adæ uestes pelliceas. Sit igitur & nobis pastoralis uita, agricultura q; nostrum opus, & interdicatur quidem uestitus decentior, & sint omnibus pelles pro uestibus. Nulla apud illos medicinæ erat ratio, neq; ullarum aliarum scientiarum cura, non literarum usus, non fabriles experientiæ, non artiū studia, quæ in medium tempus protulit. Igitur aberrauerunt quidē à scientia rectè sacrificandi, ut placebat deo. Non enim cognouerūt rationalis cultus modos, uerūtamen sacrificia illorum accepit deus, non respiciens ad hoc quod fiebat, sed animū colere uolentis examinās. Procedens autem tempus, fecit nos scire quæ placebant illi. Sacrificamus enim mentaliter, & spiritualiter, uirtutum fragrantias, quodāmodo cōsecrantes illi. Postea non erubescit deridere res nostras ad meliora processisse. Vir strenue, iniuria nos afficis & criminaris. Omnino enim nihil scis, quod oportebat, id quod ex sequentibus cuiuis manifestū erit. Scripsit enim sic:

IVLIANVS.

Redeundum est mihi ad illos. Quare enim nō circuncidimini: Paulus, inquit, dixit circūcisionem cordis, sed non carnis datam esse, idq; Abrahæ. Non iam adhuc carnalia

Malach. 1

Malach. 1

Qualia Christianorum sacrificia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dixit credi, sermonibus non pijs abs ipso & Petro prædicatis. Audi autē iterum, quod circuncisionem secundum carnem deus dicitur dedisse in testamentum & in signum Abrahæ. Hoc est testamentum quod obseruabis inter me & uos, & inter semē tuū in generationes uestras, & circuncidemini carne pręputij uestri, & erit in signum fœderis inter me & te, inter me & semen tuum. Addit autem illis, quod etiam ipse Christus legem seruare iusserit, interdum dicens: Non ueni soluere legem uel prophetas, sed implere, interdum uerò: Qui soluerit unum mandatorum horum minimorum, & docuerit sic homines, minimus uocabitur in regno cœlorum. Quando igitur dicit legē seruandam, absque dubio præcipit, uel unam præuaricantibus legem, intentandam pœnam. Vos autem semel omnes illas præuaricati, qualē excusationis modū inuenietis? Vel igitur mendax erit, inquit, Iesus, uel certè uos oīno non estis seruatores legis.

CYRILLVS.

Reprehendit insuper, quod nec sabbata obseruemus, nec Iudaicè agnum immolemus, nec panes azymos comedamus. Et dicit: Sola uobis excusatio cessandi ab his quod non liceat sacrificare ijs, qui sunt extra Hierusalem, & hæc quidem omnia longis sermonibus dixit: nos uerò dictorū sensus in unum collectos sermonem à supefluo et inutili nugacitate liberauimus. Operæprecīū autem fuerit proferendo ueritatem contra singula, quæ ab eo frigide dicta sunt, iterum ostendere, quod res Christianorum frustra cauilletur.

Itaq; circuncisionem in carne datam esse Abrahæ signum fidei in præputio diuinus dixit Paulus: Etenim studium illi erat decutere superbum Iudaicę gentis supercilium, & ita narrat antiquiorem fuisse iustificationem in fide quàm in lege. Rom.4 Quam fidem rectè dicit assecutum fuisse & Abraham, non in circuncisione, sed in pręputio. Verū tamen quamuis admirabilis artifex fidei sit, profert ad hoc circūcisionem, quam eius fidei et mentalis rei factam nouit imaginem. Nec enim qui in manifesto, inquit, Iudæus est, nec in manifesto, in carne circuncisio, sed qui in occulto Iudęus. & circūcisio cordis in spiritu, nō litera, cuius laus nō ex hominibus, sed ex deo. Rom.2

Age enim, si placet, examinetur à nobis quam rationem habeat carnalis circuncisio, quam non curamus. Quamuis siquidem esset melius his qui uiri sunt, puerilem corporis particulam incircuncisionis habere figuram, et reprehensum est apud deum pręputiū, cur non potius istud, sicut illi placet, formatum est ab initio? Et altero quidem modo dicimus: In humanis corporibus ex passione A non offensis, nihil omnino licet uidere, uel quod superfluū sit, uel deficiat. Integra autē omnia, et utilissima et necessaria naturæ, & ita secundum quod mihi uidetur, nec habuissent recte, nisi accessissent eis omnia quæ natura insita. Nunquid igitur nusquam ab utili & decoro aberrauit opifex, et circa solū humanū corpus aberrauit? Quū omnem aliam creaturā integre & absq; reprehensione in omnibus subitò ut deus, condiderit, qualis igitur ex circuncisione utilitas?

Num fortasis prætexent quidam communem hunc & ridiculum sermonem, quem & dicunt simpliciores Iudæos & idololatras morem habere. Vt enim inquiunt, uideatur corpus liberatum à pollutionibus & sordibus naturalibus, nudam B à naturæ integumentis particulam esse oportet. Dixerim quod hi maxime offendunt, increpando naturam, quæ nihil superfluū et inutile habet, sed honeste cōtegit etiam quod uidetur quodammodo turpe. Veruntamen si congrue uitant carnales immundicias, quomodo abstinebunt à carne, & his quæ ab illa, & cauebunt ab interno & occulto fonte procreationis filiorum? oportebat enim magis alacriter spectare ad internos fontes immundiciæ, non ea per quę ueniunt, præcisionibus offendere. At non coinquinat animam corporis natura, etiamsi solitis modis ac suis legibus ueniat. Idcirco ualdè friuolum est propter sordes carnales circuncidi, sicut illi dicunt.

Iam quid sibi igitur uult, dicet aliquis, circuncisio? Bona sanè est & utilis, amice, si typus esse credatur rei spiritualis. Absurdarum enim concupiscentiarum & uoluptatum, quę scilicet sunt in humana mente, abiectionem significat: quam per spiritum sanctū in nobis omnibus Christus operatur. Innumeræ eīm sunt uoluptates, quæ humanam mentem decipiunt, & partim quidem ferentes ad amorem carnis, partim autem ad uulgares & stultas delitias, ad absurda lucra, ad pompas inutiles, et in summa ad omnia prauarum rerum genera, quæ et ipsa diuina lex prohibuit. Ab his omnibus sancti spiritus liberat gratia mentem inhabitans, & omnem immundiciæ speciem abradēs, hæc est Deo gratissima circuncisio. Vnde prophe ta Hieremias Iudæorum populis parum scienti- Hier.4 D bus quomodo legitima implenda essent loquebatur, dicens: Circuncidimini Deo, & circuncidite duritiem cordis uestri uiri Iuda, & qui inhabitatis Hierusalem. Igitur dubitauerit nullus, quod siquidem quis omnino à cordis affectionibus liber fuerit, talis rectè Deo potius, & non sola carne circuncidítur: quod facere nolentes Israëlitas acriter redarguit uniuersorum Deus, dicens: Omnes gentes incircuncisæ carne, & omnis domus Hier.9 Israël incircuncisa corde suo. Dixit autem alicubi Hier.6 & per uocem Hieremiæ: Ad quem loquar & testabor, & audiet: Ecce incircuncisæ aures eorum, & audire non poterunt. Insuper & diuinus Stephanus opprobrās illis crudelitatem & inobediē Act.7 tiā. Incircūcisi, inquit, auribus uestris & cordibus. Proinde Paulus in lege eruditus optime dixit: circuncisio

cunciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed ob-
Rom. 2. ſeruatio mandatorum dei. Quoniam autem ſemper quodammodo ſolet Iulianus etiam eos qui recte ſapiunt uituperare, repetens malignum ſuum morem, dicit:

IVLIANVS.

Circunciſio, inquit, erit circa carnẽ tuam. In hoc inobedientes, corda, inquit, circuncidimus. Profectò nullus ſcilicet apud uos male operans: nullus eñ improbus. Ita circuncidimini corda, bene ſeruando azyma, & faciendo paſcha. Non poſſumus, inquit: Pro nobis enim ſemel immolatus eſt Chriſtus, & prohibuit azyma. Quamuis per deos unus ſim conuerſorũ, ut celebrẽ cũ Iudęis feſta, ſemper adorans deũ Abrahã et Iſaac & Iacob, qui Chaldæi ex ſacro genere & ſacerdotali exiſtentes, circunciſionem quidem didicerint Aegyptiorũ facti hoſpites: coluerunt autẽ deum, qui mihi & his qui eũ ſicut Abraham coluit, colũt, propitius fuit, quum magnus ſit ualdè & potens, uobis autem non ſauens. Non enim Abrahã imitantes altaria erigitis illi, nec ædificatis ſacrificatoria, nec ſacerdotalibus miniſterijs quemadmodum illi ſeruitis.

CYRILLVS.

Igitur uir ſtrenue, apud te res optimæ taxantur, propterea quod quidam illorum non rectè uſi ſunt circunciſione in ſpiritu. Nunquid eſſe aliquod bonum conferendum, uel æquale annunciasti? Nunquid malum quod tam eximium? & utile uulgare eſſe tibi uidetur, & uituperabile quod liberat nos ab omni immundicia? At plurimi, inquit, ſunt inter uos male operantes & improbi. Verum non circunciſionis, ſed eorum qui non optime uiuere uoluerunt, hoc crimen meritò fuerit. An non omnibus hominibus utilem et neceſſariam eſſe dicis moralis ſapientiæ utilitatem? quæ omnem paſſionum ferociam mitiget, at hæc quidem ſubſidia languentibus tribuit opifex. At qui affectuum intemperantiæ ut uincant, permittunt, concutiuntur & triſtantur, ſiccp hanc artem impugnant, ut inutile eſſe putent, quod ſaluare poſsit. Nunquid igitur recta & iuſta ſapere uolentes, medicæ artis deſpiciemus imbecillitatem, uel eis qui aduerſantur illi patrocinabimur, quod nihil inde utilitatis habeatur? at illa quidem erat potens ad curandos ægros, illi autem ſuis uitiis uoluptatibus à bonis illius artis exciderunt. Quare igitur reprehẽdit datam à deo circunciſionem in ſpiritu? eo quod nonnulli inter nos ſunt, qui ſanctam conuerſationem illam non ſuſcipiunt, et ſuis ipſorum capitibus inutilem faciunt deſideratiſsimam & optatiſsimam ſuperna magnificentię dignitatem. Immolauerunt agnum Iſraëlitæ, panes azymos comederunt, ſecundum quod in

Circunciſio ſpiritualis nobis cõmendata eſt

A antiqua lege decretum erat: ſed in umbris, ut dixi: præſcribebantur priſcis ſpiritualia. Refulſit ueritas, immolatus enim eſt pro nobis Chriſtus agnus uerus, qui uerè immaculatũ & impollutum ſacrificium: diſceſsimus à figuris, tempore ad hoc uocante: cibum accepimus puriſsimum, nempe in euangelicis præceptis, ut abſtineamus animo ab omni fermẽto, hoc eſt diabolica malicia, multũ nobis curæ eſt: proinde, ut dixi, à figuris ceſſauimus, & ueram ſeruitutem implemus. Finis enim legis & prophetarum eſt Chriſtus, qui non mentitur, Rom. 10
dicens: Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Matth. 5
Et iterum, dico uobis: Iota unũ uel apex unus nõ præteribit à lege, donec omnia fiant. Nam quemadmodum præfiguratas in tabulis umbras, res ip-
B ſæ multiplices in tempore oblatæ minime quidẽ tollunt, transferunt autem, ut manifeſtius uideantur, modo illis cõueniente. Non ſublatas dicimus eſſe legis umbras, ſed potius impletas orta ueritate, ſi talem parturientes pulchritudinem ſuo tempore ad hoc peruenerint, quo tempore fulſit Chriſtus. Liberet igitur nos à culpa & crimine, ſi non figuris innixi fuerimus, neque etiam Iudaicè ſeriari conſueuimus, ad meliora rebus noſtris tranſeuntibus. At ſi ægrefert in hoc, & rerum incremẽta, dum ad meliora proficiunt, accuſanda putat. Fortaſsis & ipſe omnia huius uitæ opera impie taxat, ſi meliora reddantur. Et hoc uerum eſſe declarabit ſingulorum probatio.

Simulat autem ſe eſſe pium quendam & dicit,
C colere quidem ſe Deum Abraham, eſſecp illum magnum & potentem, unum fortaſſe dicens & illum eſſe ex his dijs, qui particularibus prouincijs præſident, quos ſæpiſsime gentium principes, & ciuitatum defenſores nominat. Maligniſsime igitur uidetur mihi etiam ſuæ pietatis oſtentationem tractare, quum non credat illum eſſe deum unum, & natura, & ſolum & ſuper omnia, ſed cũ dijs ſuis connumerat.

Quod autem extructis altaribus non ſacrificemus deo ſicut diuinus Abraham, iterum arguit nos. Necp enim, inquit, imitati eſtis illum. Non in- *Filij Abrahæ.*
telligens quod ueram & neceſſariam morum illius ſimilitudinẽ acceperimus. Nam quum ſimus in præputio quemadmodum ſcilicet & ille, credi-
D dimus deo & iuſtificati ſumus. Scriptũ eſt enim: Credidit Abraham deo, & reputatum eſt illi in iuſtitiam. Computati autem & nos ſumus inter filios, & imitari illum delegimus: ſacrificamus item *Geneſis 15*
& nos nunc melius quàm illi tunc. Nam figurarũ tempore uigebant figuræ: demonſtrata uerò ueritate ſpiritualem cultum neceſſe eſt uigere. Vellicat autem cum his diuinum Abraham, & dicit:

IVLIANVS.

Etenim ſacrificabat Abraham quemadmodum & nos ſemper continuò: utebatur autem uaticinandi arte, & obſeruatione curſus aſtrorũ. Fortaſsis & hoc erat Græcorũ: auſpicabat aũt magis, quãdoquidẽ, et curatorẽ domus habuit ſymbolicũ adiutorem.

Quod

Genes.12 Quod si quis hæc non credit ipse manifeste ostendã, per ea quæ à Mose dicta sunt. Post hæc autem factum est uerbum domini ad Abram, dicens in uisione noctis: Ne timeas Abrã, ego protector tuus, merces tua multa erit ualde. Dixit aũt Abrã: Domine quid mihi dabis, ego aũt morior sine prole, & filius Masec uernaculæ meę hęres meus erit. Et statim uox domini facta est ad illum dicentis: Nõ erit hæres tuus iste, sed qui egredietur ex te, hic erit hæres tuus. Eduxit autem illum & dixit ei: Respice in cœlum, & numera stellas, si potes dinumerare illas, & dixit, sic erit semen tuum. Et credidit Abrã deo, & reputatum est ei in iustitiam. Dicite mihi hoc, cuius gratia, eduxit eum & stellas ostendit, oraculum dans angelus uel deus? intus enim existens non ignorabat quanta esset multitudo astrorum, quæ nocte semper apparent & fulgent, sed opinor ostendisse ea, quæ tunc mouebantur, ut uerba euidentiorem fidem haberent, omnia firmãte & roborante cœli sententia.

CYRILLVS.

Itaque sacrificia amans, & pius ualdè diuinus Abraham: atqui non iuxta Gręcorum legem sacrificabat. Nam ij quidem immundis spiritibus honores tribuerunt: at ille sub figura quidem adhuc, & quodammodo crasso Iudaico cultu, ei qui natura & uerè deus est, sacrificare studebat, & per regionem excitabat altaria. Opinatur autem forsitan uirum diuinatoria arte usum, & astrorũ cursus obseruasse curiosius, & quà res necessarias interdum designant. At hoc crimen est Gręcorum stupiditatis, puerilisq; ludus & uana dementia, nihilq; aliud. Nullo enim modo sapientissimus Abraham illa arte opus habebat. Viderit enim quis id quod dico etiam ex simplicitate sanctarum literarum. Nam quum iam ad senium peruenisset, lugebat se carere pueris, quamuis nothus ei esset Ismaël: sed omnipotens deus prolem generationis de libera fructus promisit, qui cum astris de multitudine contenderent. Ostendit enim stellas ei, dicens: Sic erit semẽ tuum. Igitur in his uidere licet illas in manifestum exemplum innumeræ multitudinis assumptas, nullo modo autem dictum est, quod obseruauerit stellarum cursum, uel quod promissum cursu confirmarent, & locali motu monstrarent aliquid dei occultum. Quid enim, etiam si uocatus ad uidendas illas, ut in tempore & oportune dicatur, & ipsum: Sic erit semen tuum? At optimus ille absque iudicio, uisionem ad confirmationem ueritatis facere dicit, sed opinor ostendisse uolens illas stellas currere ei, ut uerba euidentiorem fidem haberent omnia firmante, & roborante cœli sententia. Valde scilicet, nihil eũ

Contra Astrologos.

A nos latet futurorum, qui currentia astra & calculum cœli omnia firmantem didicimus. Vides illos habentes erroris officinas, & mendaciorũ fora, ij admirantur semper astrorum cursus, & pro minimis obulis interdum cœlestia loquuntur sacramenta, mulieres autem comprehendentes, & plebeiorum mentem demulgentes extenuãt marsupia, & suffurantes paruos quæstus, suæ frigidæ uaniloquentiæ mercedem lucrantur. Quamuis secundum quod dicit ueritatis impugnator, sententiam cœli omnia firmantem ex astrorum motu dicerint: sed impostores & mendaces, & nihil uerum scientes decipiantur. Quis enim nouit mentem domini, sicut scriptum est? Factum autem ab ipso dicimus astrorum chorum, non quod sancto B rum prophetarum dignitatem habeat, uel aliud quiddam pręterquàm ut luceant hominibus, & sint in temporum signa. Nã ita testatur sacra scriptura. Itaq; frustra diuinat & musitat, Abraham usum esse astrorum uaticinio. Non enim cursum astrorum, sed multitudinem ei ostensam esse, didicimus. Sic enim erit, inquit, semen tuum. Cæterũ quod & aues obseruauerit de eo sic scripsit:

IVLIANVS.

Vt autem nemo suspicetur uiolentã esse illam enarrationem, appositis ijs quę sequũ Genesis tur, cõfirmabo. Scriptum enim est postea: Dixit deus ad eum: Ego sum deus, qui eduxi te de regione Chaldæorum, ita ut darem C tibi terram hãc in hęreditatẽ. Dixit autem: Dominator domine, in quo cognoscã hoc quod hæreditabo eam. Dixit autẽ illi: Accipe mihi uitulum triennem, et capram trimã & arietem trimum, & turturem, & columbam, & accepit ipsi omnia hæc, & diuisit ea media, & posuit ea contraria inuicem, aues autem nõ diuisit, descenderunt autem aues super diuisiones: & sedit cum eis Abraham. Apparentis angeli prædictionem, hoc est dei, per auspicium, uidete confirmari, non sicut nos ociose, sed cum sacrificijs uaticiniũ perfici. Dicit autem, & auium aduolatu cõfirmatam ostenderit promissionẽ, & approbans fidem Abrahæ, apponit quod absque ueritate fides stultitia quædam uidetur esse & stupiditas. At ueritas nõ est ex nudo uerbo, sed opus est etiam ut aliquod euidens signum sermones sequatur, quo quod factũ est credatur, & prædictio adimplenda esse non dubitetur.

CYRILLVS.

Iterum in his deprauatur sanctarum scripturarum fides, uirtutem enim sententiarũ ab illis auffert, dum hoc unum ualde inconsiderate, nescio quomodo, diuinat. Et quid ipse hic mali fert? nimirum id quod contingit sæpissime ijs qui curentibus

tibus nubibus immittunt oculum. Nam ij qui hoc facere solent putẽt interdũ quod centauros quosdam & leones, & etiam homines uideant, quum sibi mens illorum ea quæ non nata sunt fingat, & in umbris significet quiddam quod omnino non subsistit. Opinor autem diuinæ scripturæ mentẽ manifestam auditoribus esse proponendam. Etenim uniuersorum deus promisit se daturũ Abrahæ terram, quę nõ post multum temporis implenda esset, & à semine eius inhabitanda. Quoniam autem promissionis magnitudo spem excedere uidebatur, res enim inexpectatæ etiam creditu difficiles sunt, signum petens addebat, dicens: Domine, in quo cognoscam hoc? Itaq; oportebat quidem senem, deo dicente, nullo modo dubitare, quia autem erant adhuc principia fidei, deus conniuet ad hoc & confirmat in ipso profectũ & soliditatem in fide, et infirmo magna benignitate adcurandam pusillanimitatem quędam donat. Voluit enim iuramento firmare promissionem. Sed erat mos apud Chaldęos iuramenta stabilire, transeundo per medias diuisiones: & lex regionis eius rem confirmabat. Hoc facere pręcipit dicens: Accipe mihi uitulum triennem, & capram trimã, et arietem trimum, id quod & bene intelligẽs diuinus Abraham, quamuis deus solus imperasset, debere accipere: ipse tamen & cætera addidit, & iuxta legem iuramenti occisa, in duo diuisit, ordine collocans, eo quod statim per medium transiturus esset deus. Viderit enim quis apud posteriores talia quędam iuramenta apud barbaros facta, & apud quosdam antiquiores. Vnde Sophocles in Antigone introducit quendam nuncium, cui etiam præceptum erat Polynicis corpus seruare, Thebanorum duci dicentem: Chreon hic erat:

Eramus aũt parati & ferrum tollere manibus,
Et ignem diuidere, & deos adiurare.

Nam euntes per medium ignem, & ferrum ferentes manibus, faciebãt iuramenta. Itaq; uniuersorum deus senioris indulget pusillanimitati, iuxta Chaldæorum morem, dispensatiue iuramentum interponens. Scriptum est enim, quod sole existente ad occidentẽ faces ignis per medias trãsierint diuisiones. Figurabatur autem iterũ quasi in specie ignis diuina & immaculata natura. Et hoc quidem siluit ille, reueritus opinor redarguti onem. Adiecimus autem nos utiliter certè ostendentes, quod diuisiones magis assumptæ sint ad iuramenti usum, & non sicut ipse dicit, ad modos uaticinij in sacrificijs.

Quod autem carniuoræ & abominabiles aues ad sacrificia adolarint, & illas depulerit Abraham, quid mirum est amice? non enim inconsequens erat assumpta in iuramenti usum derelicta esse diris auibus inuadenda, quamuis iuramenta nondum essent impleta:

Sine ueritate, inquit, fides stultitia quędam esse uidetur & stupiditas: dicimus, uir strenue, quod fidei gratissimum est, non curiose inquirere. Etẽ quod inquiritur, quomodo adhuc creditum est? Veruntamen fidei ueritas adiuncta est, non enim erat iuramentis melius diras & immundas aues sacrificijs aduolare, sed solidior fides erat, cui accedebat ex iuramentis stabilitas.

Coniectorẽ autem & symbolicum illi etiam famulum esse dicit tali cuidam negocio adhibitum. Nam diuinus Abraham electum quendã domus suæ procuratorem fecerat, & iusserat sponsam adducere Isaac, & de cognatione sua in Mesopotamia coniugium quęrere: illi autem imperatũ perficere uolens, & abiens iuxta uoluntatem domini in Caran. Hæc est prima ciuitas Abrahæ, susa prece, ut se iuuaret, dominum orabat: bene enim sciebat, dominum suum ad liberalitatẽ erga exteros ad se uenientes propensum. Etenim hospitalitate nihil apud illum antiquius censebatur. Ea propter liberalem & ijsdem moribus prędităm quærebat puellam, ne si diuerso animo esset cum domino, iacturam faceret. Præterea & ob aliã causam. Domesticis enim seruis nihil tam optatum, et gratum, atq; clemens & bona materfamiliãs, quæ ob liberalitatem laudatur, sicut parca & inuida, exosa est & odibilis. Quoniam autem corda nosse, solum uniuersorum dominum decet, orabat sæpissime, ut contingeret ei uirgo bona & hospitalis, domini moribus conueniens. Vnde orãs dicebat: Hanc esse quæsitam, quę petentem potum, liberalissime exciperet. Et licebat inde mulieris mentẽ quodãmodo coniectare, et quasi arrabones quosdam, quid sperandum, inde colligere. Proinde uxorem illi monstrauit is, qui corda nouit et renes. Itaq; ne dicat coniectorem eum, qui petiuit precibus designandam à deo; talem, inquam, quæ esset eiusdem ingenij cum domino Abraham & filio ex eo nato. Quoniam & inter nos, siquidem cordati sumus & amatores dei, in omni opere adiutorem & assistentem fieri optamus, uniuerso dominantem deum, & in singulis operibus apud illum quærimus uiam. Neq; huius gratia dicetur quis symbolorum coniectura uti, sed laudabitur potius ob reuerentiam in deum.

Genes. 24

Datas etiam & sibi uoces, inquit, quibus edoctus est, quod in regni solijs sessurus esset. O uocales eius prophetas, prędixerunt ei de tam prędclaris & electis operibus: Picarum fortassis, & cypselarum uoces, addam autẽ & charadrios, & loquacissimum oĩnium passerem. At his qui eadem cũ illo sapere uoluerint, auium examina mussitent, quidnam futurum. Semper enim grata est illis deceptio, nos autem illis iure longum ualere dicentes, omnium scientiam soli tribuimus uniuersorũ dominatori, quem & ipsum ac solum dicimus regem & dominum, cœli & terræ opificem, uisibilium, ac inuisibilium, sensibilium & intelligibilium. Produxit enim ex nihilo ut essent, ea quæ aliquando nõ erant, per filium, per quẽ, & cũ quo, deo & patri gloria, cũ sancto spiritu in secula, Amẽ.

Librorũ decẽ diui Cyrilli Alexandrini Archiepiscopi, contra Iulianum Apostatã, finis.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI CYRILLI ARCHI=

EPISCOPI ALEXANDRINI, AD THEODOSIVM REGEM PIENTISSIMVM, DE RECTA IN DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM fide, Liber. Ioanne Oecolampadio interprete.

DEO, cuius est summa celsitudo, uobis ô Christianissimi Reges, humanæ claritudinis fastigium, incomparabilibus excellentijs præ omnibus alijs exurgens & exaltatum, eximiaq; ac honesta sors sunt data: dignus nimirum super terram honor. Etenim illi quidē omnia genu flectunt, throniq; & principatus, dominationesq; ac potestates seruam submittūt cerui cem, & decentibus illum semper colentes glorificationibus plenum esse dicunt cœlum ac terram gloria eius: uiderit autem quis & in uestra serenitate decorum et euidentem tam illustris & omniū summæ nobilitatis typum. Vos enim estis et summarum dignitatum fontes, & supra omnem eminentiam, humanęq; felicitatis principium ac origo. Et uestræ quidem Maiestatis clementissimis nutibus, quicquid regni solijs substratum est, ut uitam legitimam & admirabilem agat, gubernatur: at qui iugum nō ferunt, facile à uestro robore uicti, cadūt. Atq; adeo si uel regis scutū radiet, illi repulsa sua obscuritate pereunt, & ab insipientiæ suę sensu recedentes, flexis genibus misericordiā quęrunt. Ea propter & militum uestrorum multitudo, et militaris disciplinæ perita, et uincere semper solita, mundum subiecit. Vos estis eorum qui uel ad orientem uel occidentem habitant, cantus & lyra, et omnis celebritatis argumentum. Vos qui Austrum & ulteriorem Aquilonis regionem inhabitant, gratulatorijs uocibus celebrare nō cessant. Tam pij et prędari uestri imperij summum prędidium est dominus noster Iesus Christus. Nam per illum reges regnant, & potētes scribunt iustitiam, sicut scriptum est. Estq; illi potentissima uoluntas, & solus nutus, boni omnis impletio. Distribuit autem prompte diligentibus se, omnia quæ laudabilia et admirabilia ac eximia. Ad hæc quę dixi demonstranda, sufficiunt, uel ea quę uestræ Maiestati donata sunt, & adhuc danda, ut credimus.

Quàm reuerẽter de magistratuloquitur

Prouerb. 8

Pietas stabilimentum regni

Quod autem gloriosa in deum pietas regijs honoribus immobile sit fundamentum, etiam ex ipsa sancta diuinaq; scriptura docere attentabo idq; quanta fieri potest breuitate. Nam plurimi olim fuere, qui Iudæorum terræ prędfuere, & regni illius solium rexere: sed qui ex illis impij reuerentiā in deum nihili faciebant, & legem iudicij administratricem contemnebant, sibiq; in amore sui indulgebant plurimum, miseri ac mali male perierunt. Grauissimum enim est offendere deum, & offendendo illum uel in ullo, ab æquo deficere. Qui uerò ex illis pietatis in deum cultores erant, & fideliter quę illi placent obseruabant, sine labore uincebant inimicos, & aduersarijs prævalebāt.

Talis quidem erat Iosias ille, qui cum suis templis & altaribus idolorum exurens ministros, & è medio omnia magorum & diuinorum genera auferens, diabolicæq; impostur ę ludibria destruens, regnum suum maxime uenerabile fecit, et admirabile tam apud antiquos quàm recentiores, et apud eos qui nouere colenda omnia, quibus diuina mens oblectatur. Iam hæc omnia uestri progenitores, et uos feliciter curastis. Commemorabimus autem utiliter quę per sapientem Ezechiā olim gesta sunt. Vestrę enim pientissimæ celsitudini, narrationum uirtus haud mediocriter proderit. Vir quidam ex Babylone, quæ in Persarum regione est, cui nomē Rabsaces, hic omnem ut ita dicam, Iudęorum regionem deuastauit: destructa autem & Samaria, ad ipsam perrexit Hierusalem, stipatus innumeris satellitibus, & habebat quidem phalangem equitum haud contemnendam, imo inexpugnabilem, & peditum armatorum exercitum harenæ numero æquandū: quū iam adhibuisset mœnibus machinas, & apparatus bellicos, & non mediocri arrogantia, barbarico more insultaret, potenter quidem se sanctam ciuitatem etiam cum alijs sublaturum emitteretq; temerarias & blasphemas contra ineffabilem gloriam uoces, laxans infrenem et impotentem contra deum linguam. Dicebat enim, etiamsi uellet ipsos deus seruare, inutile futurum id quo fiderent adiutorij beneficium. Vbi autem uenerunt quidam annunciantes regi facinora, & conatus impietatis illius et sermones Persico fastu plenos, tunc ob solas in deum blasphemias dolens, et eius ciuitatis capiendæ causam prudenter expendens, disrupit uestem, & in domum dei ascendit, precibus scilicet diuinam iram placans, & se à criminibus blasphemiarum liberans. Et quid inde factū est? benignum, & propitium habuit uirtutum dominum, uicit enim Assyrium, non armando feroces equos ad prælium, neq; sagittariorum agmina, neq; lanceariorum turmas, neq; utendo subditorum bellatorū opera, sed potius diuina sententia Assyriorum exercitui una nocte mortem decernente. Exijt enim, inquit, angelus domini, & occidit de castris Assyriorum centum octoginta quinq; millia: & quum surrexissent mane, inuenerunt omnia corpora mortua. Hi sunt pietatis in deum fructus, & si non tollerentur contra diuinam gloriam blasphemæ uoces.

Esa. 36

Decet autem apud regum potissimū aures pias, contra deum nihil blasphemum audiri, sed illa potius, quæ citra omnē reprehensionē & accusationem

Universidad de Deusto

tionem sint, dignæq; illo glorificationis præmium constituant. Id quum & ego optimum esse sciam, incitatus sum necessariò, rectæ & apostolicæ fidei traditionem scribere quidem in hoc libro, & quasi spirituale xenium offerre uestræ maiestati, & ipsis quoque uere pientissimis reginis, quæ cum uestra serenitate illustres sunt: quarum una quidem optatissima uestra sobole glorians, regno spem perpetuitatis affert: altera autem & uirginali germine simul uigens, & nobilissimi regni uestri curas sibi uindicat.

1 reginarũ una regis uxor, altera soror.

Itaq; indicæ gemmæ reuerenda uestra adornãt capita: animæ uero & mentis spiritualis ornatus sit fides recta & inadulterata: quã seruaturos uos confisus offero librum quasi mentis fundamentum & animæ splendorem, & cordis coronam. *Proverb. 8* Scriptum est enim: Melior est sapientia lapidibus sumptuosis, & omne preciosum non est illa dignum.

Igitur paucis dicere tentabo de incarnatione unigeniti, & ut semel possit explanari illius sacramentum, quam maxime manifeste, iuxta q̃d possibile est ijs, qui in speculo & ænigmate uident, & ex parte cognoscunt, iuxta mensuram doni quod spiritus suppeditauerit, sicut & diuinus scribit *1.Cor.12* Paulus: Nullus enim dicit dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Dixerit aũt, opinor, quis: Quoniam tibi uidetur ut in puluere hoc et hac palestra exercearis, grauissimũq; & intolerabilẽ exantles laborẽ, ocyssime manifesta uerum, & non deprauatum, sed omni reprehensione liberum de Christo sermonem. Oracula enim, quæ de hac re, et in recẽtiore & uetustiore scriptura tradita sunt, quidam uarijs opinionibus ebrij fœde detorquent. Itaq; non ignoramus nihil tam absurdum, quod insipientes non attentent: cadunt autem repente in laqueum inferni, sicut scriptum est, & in pedicas mortis, nescientes uel quæ loquantur, uel de quibus affirment. Operæpreciũ autem fuerit narrare, qui singulorum sint rumores, & quæ honestæ illæ fabellæ. Nam alij quidem sentire & dicere ausi sunt, quod apparuit quidem homo Verbum ex deo patre, sed non portârit ex sancta uirgine & dei genitrice carnem. Mentiuntur autem solam sacramenti apparentiam ponentes. Alij uero dum considerãt erubẽscendo quod uideantur hominem adorare, & terrenã carnem summa gloria celebrare, magna ruditate laborantes adulterina & peruersa quadam reuerentia, cõuersum esse dicunt Verbum ex deo patre natum in ossium et neruorum & carnis naturam, ualdeq; Emanuẽlis natiuitatem ex uirgine derident miseri, & immutabilitatem in optima & diuina dispensatione taxant. Sũt qui et Verbum deo patri coëternum tarde natum esse crediderunt, & tunc tandem uocatum esse ut subsisteret, quando initium natiuitatis secundum carnem sortitus est. Sũt autem & alij, qui in eam insaniam impie deducti sunt, ut & Verbũ quod ex deo est, non habere subsistentiam dicant, sed simpliciter Verbũ, quod secundũ solam pronũciationem intelligitur in hominem

Ista de incarnatione Christi opiniones.

factũ esse. Inter hos sunt Marcellus & Photinus. Videtur insuper & alijs uerè hominem factũ esse, & in carne fuisse: at non item credendũ, quod assumptam carnem perfecte animauerit anima rationali, & mẽte, sicut nos habemus: sed in unionem omnino, quemadmodum putant, constringunt Verbum ex deo patre & templum ex sancta uirgine: et in illo habitasse dicunt Verbum, et proprium quidem fecisse corpus assumptum, adimplendo locum animæ rationalis & mentalis. Iterum alij annunciant diuersa illorum opinionibus, & opponunt, censentes ex deo Verbo & anima rationali & corpore, hoc est simpliciter ex perfecta humanitate cõstitutum, & compositum esse Emanuẽlem. Adhuc tamen sanctam & immaculatam de illo opinionem non omnino retinent: separant enim in duos unum Christum, & crassa quodammodo separatione seorsim utrunque separant, & etiam stantem demõstrant. Nam unum quidem esse cõtendunt ex uirgine natum perfecte hominem: alterum uero uerbum ex deo patre, non dijudicantes quod aliquando sit Dei natura, & carnis, neq; uolentes solis his differentijs inhabitare. Neq; aberrauerunt in hoc à uero sensu, quoniam non est eadem natura carnis & deitatis, sed unum quidem ut hominẽ seorsim ponunt, alterum uero deum natura, & uerè filium nominant, quamuis uelint esse Christiani, et libellos sanè de his conscribentes, dicere ausi fuerunt his uerbis. Nam ille quidẽ natura uerè filius, qui ex deo patre est Verbum, iste uero per cognominationem cum filio filius. Et post alia iterum: Nõ caro dei Verbum, sed hominem suscipiens. Nam unigenitus quidem præcedẽter & per se filius dei omnium conditor est: is autẽ homo quem assumpsit quuum non sit natura Deus, propter ipsum uerè Dei filium à quo assumptus est, per cognominationem cum illo appellatur. Nam nemo nouit filium, nisi pater, eum qui natura & uere manifestat ex patre filium. Quod autem dictum est *Luc.1* à Gabriele, Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud deum. &, Ecce concipies, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum: homini adaptat. Sed hæc quidem illi, nos recte sentiamus, & nunquam sic. Minime enim persuadet secus sentientium sermo, qui relicta uia recta, peruersam & extra metam currunt. Et si quis uellet prolixiorem de singulis facere sermonem, & satis examinare, insumpturus esset utiq; multum temporis, & exantlaturus molestum & ineuitabilem laborem. Existimantes igitur prætereundum tumidũ & ualde potentem sermonẽ, adhibendumq; breue examen, ad singula dicamus, & præ alijs opinatoribus: Erratis nescientes scripturas, neq; etiam magnæ pietatis mysterium, hoc est Christum, *1.Timoth.3 Pietas mysterium Christus.* qui manifestatus est in carne, iustificatus est in spiritu, uisus est angelis, annũciatus est in gentibus, creditus est in mundo, assumptus est in gloria. Opinor autem, quod aduersarij debeant uel cõdemnare ueteres, et dicere mendaces orbis doctores, quibus Christus dixit: Ite, docete omnes gen-

Nestoriũ taxat

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes: uel siquidem hoc facere abhorruerint, & recte de Christo sapere uoluerint, dicãt uale suis erroribus, & mordicus teneant sacras literas, perq; sanctorũ uiam errore carentem ad ipsam ueritatẽ pergant. Fuerit enim non aliud, arbitror, pietatis sacramentum, quàm ipsum Verbũ nobis ex deo patre, qd manifestatũ in carne, natum aũt per sanctam dei genetricẽ uirginẽ, forma serui assumpta. Visum aũt & angelis, qui natũ honorauerunt, & dixerũt: Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bona uoluntas. Quin & pastoribus significantes propter nos in carne deum Verbum: Ecce, aiunt, natus est nobis saluator, qui est Christus dominus in ciuitate Dauid. Et hoc uobis signum, inuenietis puerum inuolutum, & iacẽtem in præsepio. Quum autem tam manifestus partus eius per uirginẽ, & natiuitas in carne, quomodo nõ inutilis uaniloquentia, imò quomodo nõ insania & deliramentum, tam euidentem et claram dispensationẽ putatiuam nominare? Nam si umbra & apparẽtia fuit, & non uera incarnatio, neq; etiam uirgo peperit, neq; assumpsit semen Abrahæ Verbũ ex deo patre, neq; assimilatus est fratribus. Vmbra eñ nõ sunt, nec typus, quæ sicut nobis apparẽt, sed in corporibus palpabilibus & uisibilibus, & terrigena carne uestiti, etiã corruptioni et affectionibus subditi sumus. Igitur si Verbũ non est factũ caro, neq; in quo passus est ipse tentatus, poterit eos qui tentãtur iuuare. Non enim aliquid pateretur umbra. Transirent sanè omnia ita ne uere exhiberetur quicq;. Nam quale tergũ dedisset pro nobis, uel quam maxillam cedẽtibus submittens, Iudæorũ plagas fortiter sustinuisset? Et quomodo clauis manus ac pedes transfixum, in carne apparentem quis putauerit? uel quale latus, dic obiecro, perfoderunt Pilati milites? & qd cum aqua preciosum sanguinẽ scaturiens spectãtibus ostenderũt? & si oportet dicere aliquid amplius, neq; mortuus est pro nobis, neq; etiam surrexit Christus. Quod si receptum esset ut ferunt, exinanita foret fides: transisset autem crux, mundi salus et uita, & perisset omnino eorum qui in fide obdormierunt spes. Etenim bene sic habere uidebatur & beato Paulo: Tradidi eñ uobis, inquit, in primis id quod accepi, nempe quod Christus mortuus est pro peccatis nostris secundũ scripturas, et quod sepultus est ac resurrexit tertio die secundum scripturas, & quod apparuit Cephæ & duodecim, deinde uisus est plus quàm quingẽtis fratribus simul, quorum plerique manent adhuc, & quidam obdormierunt. Etiam uisus est Iacobo, deinde apostolis omnibus. Postremo autem omnium uisus est & mihi, quasi abortiuo. Et post alia iterum: Si autem Christus prædicatur qd ex mortuis resurrexerit, quomodo dicunt ex uobis quidam, quod resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit? Si autem Christus non resurrexit, uana est prædicatio nostra, & fides uestra. Inueniemur autem & falsi testes Dei, quod & testificati sumus de Deo quod suscitauit Christum, quem non suscitasset, siquidem mortui non resurgũt. Etenim umbra, dic quæso, quomodo morereturr? Igit quomodo suscitasset Christum pater, quum esset umbra apparentiæ, mortisq; nexibus non teneretur? Proinde transeat illorum uomitus. Fabulam item & alia ratione ac impij consilij eructationes ea, quæ ab illis dicuntur censemus. Nam tales nobis antea scriptis designauit saluatoris discipulus: Quod multi falsi prophetæ exierint in mundum. In hoc cognoscite spiritũ dei. Omnis spiritus qui confitetur Christum in carne uenisse, ex Deo est: & omnis spiritus qui non confitetur Iesum, ex Deo non est. Et hic est ille spiritus Antichristi, de quo audiuistis quod ueniet, & nunc in mundo est. Etenim si non fuisset homo uerus, neq; etiam ascendisset in carne ad eum qui in cœlis est, patrem ac Deum, neq; reuersurus esset è cœlo nobis similis homo scilicet & in carne.

Luc. 2

Contra eos qui dicunt Christũ phantasticum assumpsisse corpus.

1. Ioan. 4

Cæterum quod & alij putant & sentiunt immodicè stupidi negandam quidem esse natiuitatẽ per sanctam uirginem, Verbum autem ex Deo natum, naturã quidem nostri similem neglexisse, conuersum uero in terrenã carnem, blasphemantium est dispensationem, & diuina opera increpare uolentium. Etenim omnium opifex misericordissimum Dei Verbum exinaniuit semetipsum propter nos factum homo, factum ex muliere; ut quoniam sanguinis & carnis participes fuerunt filij, hoc est nos, & ipsum similiter particeps esset horum, ut per mortem aboleat eum qui habebat imperium mortis, hoc est diabolum, & liberos faceret eos qui timore mortis per omnem uitam obnoxij erant seruituti. Sic enim dicit sacra scriptura. At illi optimum consilium indecens esse decernunt, et quasi possent meliora sapere, etiam sapientia opera incusant. Non enim dicunt conuenire partus dolorem, & partum ex muliere, & nos accusare unigenitum: putandum uero Dei Verbi naturam, in terrenum hoc & debile corpus transisse: et conuersionem imaginantur eius, qui conuersionem nescit. Fundata enim est diuina natura in proprijs bonis, & inconcussam seruat uirtutem in ijs, in quibus est. Quippe, natura facta & in tempore producta, pateretur utiq; mutationem, nec foret hoc absurdum uel indecens, uel falsum. Quod autem omnino initium sortitũ est, habet quodammodo & diuisibilitatem, ut immutetur. Deus autem qui est super omnem mentem, cuius substantia à generatione & corruptione exempta est, ac superior, idem etiam maior est quàm ut conuertatur, & quodammodo naturæ suæ ratione, omnibus quæ esse cœperunt, superior est, & superfertur eminẽtia incomparabili. Ita & ea quæ creaturæ suæ euenire solent, trãscendit iterũ, ut pati nequeat. Igitur deus quidem in bonis est, quæ commutari nequeũt, creaturæ autem sunt in conuersione & mutatione, & in foribus habent corruptionẽ. Id quod sciens optime philosophans propheta Hieremias, clamabat ad deũ: Quia tu sedẽs in seculũ, & nos peribimus seculo. Sedet enim quemadmodum in proprijs thronis semper

Contra eos qui dicũt ueritatem Dei in carnem conuersum. Hebr. 2

Baruch 3

Perimus seculo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

semper regnans & imperans omnibus, & à nulla affectione infestatur. At nos naturam habentes maxime uersilem, & propensissimā ad mutationem & corruptionem, perimus seculo, hoc est, omni momento & tempore corruptibiles sumus & conuertibiles. Itaq; neq; deus unquam à passionibus de propria stabilitate sua per conuersionē extrudetur. Neq; conuertibilis, neque mutabilis natura, hoc est facta recipiet substantialem immutabilitatē, neq; gloriabitur diuinæ naturæ bonis, tanquam suis proprijs. Audiet enim meritò. Etenim quid habes, quod non accepisti? Quod autē inconuertibilis & incommutabilis omnino Verbi natura, omnino uero mutabilis creatura, uidere quis facile poterit, dum in spiritu diuinus Dauid canit: Cœli peribunt, tu aūt permanes, et omnes sicut uestimentum ueterascent, & sicut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu aūt idē ipse es, & anni tui non deficiunt. Vbi igitur adhuc mansit ipsum dei Verbū? siquidem uere dicitur, quod cōmutata stabili sua natura et infracta trāsierit in id quod non erat, mutatumq; sit in carnis naturā, ita ut corrumpi possit. An non deliramētum, hoc est & insania? de quo quis dubitat? Sanè tempus est illorū ruditati respondere, qui indoctius cōtendunt, quod non sit indignū etiā terrenam carnem in diuinitatis naturā transire posse, & fieri cōplexionem summæ omniū substantiæ. Nam si hæc diuinitatis natura iuxta illorū stupiditatē, in carnis transiret naturā, nihil, ut uidet, prohiberet adhuc inferiorem illam, & priuatam naturam uolare super carnem, & transformari in deitatem, inq; summam substantiam. At illorū insipientiam audire non dignabimur: sed diuinæ potius scripturæ adhærebimus. Et quum propheta dicat: Ecce uirgo prægnans erit, & pariet filium, & uocabūt nomen eius Emanuel, obsignetq; uaticinium Gabriel, & superiorem sententiam uirgini interpretetur, dicens: Ne timeas Maria, ecce in utero cōcipies, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Ex muliere uere natum esse credimus Emanuēlem, & splendidam & admirabilem nostræ naturæ gloriā non repellemus, recte sapientes. Assumpsit enim unigenitus non propriam naturam. Neq; enim res nostræ in aliquo fuissent meliores. Neque angelos assumpsit, sed semen Abrahæ, sicut scriptum est. Sic enim perditum humanum genus, & non aliter reparandum erat.

1.Cor. 4

Psal. 101

Esa. 7

Luc. 1

Heb. 2

Cur autem non & illud apud istos admirari dignum? nam quasi ualedicentes diuinæ scripturę, & mentem suam spiritibus erroris accommodantes, in hanc stultam & puerilem impietatē perueniunt, ut opinentur quidem seculorum conditorem coēternum patri deo deum Verbū cum carnis natiuitate, comes, habere substantiæ initiū, & tarde genitum imaginari eum qui est super seculum & tempus, eo quod in extremis, & tandē incarnationis temporibus, pater quidem factus sit Deus, simul aūt immiserit quodammodo ad hoc ut esset, & subsisteret, templo, q̄d de uirgine, eum per quem omnia, & in quo omnia. An non in fastigium peruenere malorū, qui anilem & abominabilem fabulam strenue tractant, et mentē suam miro torpore implēt? Sepulchrū uere patens gutur eorum, linguis suis dolose egerunt: uenenum aspidum sub labrijs eorum, quorum os maledictione & amaritudine plenū est. Necessariū enim est eum, per quem omnia, intelligi, etiam existere ante omnia, alioqui quid faceret? Et quum Ioannes scribat: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud deum, & deus erat Verbum, hoc erat in principio apud deū, omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Et iterum: Quod erat ab initio, quod audiuimus, q̄d uidimus oculis nostris, q̄d spectauimus, & manus nostræ contrectauerunt de Verbo uitæ, & uita manifestata est, & uidimus, & testamur, & annunciamus uobis uitā æternā, quæ scilicet erat apud deū patrē, & manifestata est nobis. Preterea quū et ipse Christus sug subsistentiæ inuisibilē antiquitatem designaret. Nam quū dixissent, quinquaginta annos nondū habes, & Abraham uidisti: manifeste uicissim audierunt, Amen amē dico uobis, priusq̄am Abraham fieret, ego sum. Vbi aūt hoc Verbū, erat, si nihil præterea addat, & etiā hoc uerbū SVM manifeste positū est, q̄d generationis initiū uiderit aliquis? uel quō, qui erat in principio super omnē mentē, in tempore accipiat, ut ad subsistentiā uocet, & esse incipiat? Itaq; si quis uellet ijs ociosius obluctari, nulla difficultate afferet ex diuina scriptura sermones ad refellenda stupiditatis illorum damna. At superfluum arbitror & inutilem curā adhibere ijs, qui tam manifeste reprehensibiles et turpes sunt. Igitur ad illud nunc eamus, quod est condemnatis illis confine.

1.Ioan. 1

Ioan. 8

Obliterant enim quidam ueritatis pulchritudinem, & sicut numisma adulterant extollentes in excelsum cornu, & iniustitiam contra Deum loquentes, sicut scriptum est. Imaginantur unigenitum non habere existentiā, & proprie non subsistere, & per se quidē non esse in subsistentia. Verbum aūt simpliciter, & sermonē iuxta solam pronunciationem à deo factū, quemadmodū et in homine, inhabitasse dicunt miseri: & cōponentes sic Iesum, sanctis quidem sanctiorē esse dicunt, attamen nō deum. Igitur sicut & saluatoris scribit discipulus: Quis est mendax, nisi qui negat quod Iesus non est Christus? hic est Antichristus, qui negat patrem & filium. Omnis qui negat filiū, neq; patrem habet: qui cōfitetur filium, etiam patrem habet. Ambo enim & per ambos & in utroq; uterq; tam à nobis ipsis quàm sanctis angelis agnoscūtur. Non enim quis didicerit quid sit pater, nisi filiū subsistentē, et genitū mente acceperit, neq; etiā quod sit filius iterū didicerit, nisi q̄d genuerit pater, manifeste cogitauerit. Proinde necessariū opinor, & tutum dicere, quod siquidem filius est sine existentia, neq; patrē, patrē uere esse intelexerimus. Vbi enim est pater, nisi uerè genuerit? uel siquidem genuit quod non subsistit, & omnino non existit, genitū minime erit. Quippe quod

Contra eos qui dicūt filiū Verbum esse pronunciatiuum.

1.Ioan. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

non subsistit æquale est nihilo, imò omnino nihil, & nullius erit pater deus. Cæterum uiri optimi, ego dixerim ad talia docentes: Vanæ nugæ sunt quæ dicitis, uel respondete interrogati, quomodo eximia est dilectio Dei & patris erga nos? Et si dedit pro nobis filium, qui secundū uos non subsistit, nihil ergo dedit pro nobis, neque Verbum caro factū est, neque preciosam pertulit crucem, neq; abolevit mortis imperium, neq; etiam iterum reuixit? Nam si nihil est & sine existentia secundum uos, quomodo illa ei conuenient? Igitur seduxit sanctæ scripturæ sermo eos, qui crediderunt, et fidei soliditas in nihilum peruenit? Cur autem non in figura Dei existere filium sacra nobis significauit scriptura? imaginemq; ipsum di-
Heb. 1 cit & characterē eius qui genuit? Quamuis quomodo, hoc est non omnibus manifestum, quod imagines sicut sua exemplaria sint, oportet enim ea sic se habere, & non aliter. Igitur si absque subsistentia est imago, neque in existentia intelligetur? qua secundum se est character, necessariò etiam dabūt non subsistere eum, cuius est character. Et imaginis ueritas omnino referri ad ipsum exemplar. Insuper dic oro, Philippus Christi existēs discipulus, orabat ut uideret patrem existentem
Ioan. 14 & subsistentem, dicens: Domine, ostende nobis patrem, et sufficit nobis: nunquid eum uolebat uidere, qui non existit & non subsistit? sed opinor sine formidine quis dixerit, eum qui subsistit et existit. Idcirco, siquidem nihil est filius, utpote nō subsistens secūdum illorum infrenem audaciam, ad imaginem & cognitionem patris, se ipsum no bis quare attulit dicens: Tanto tempore uobiscū sum, et nō cognouistis me Philippe: qui uidit me, uidit & patrem: non credis quod ego in patre, & pater in me est? Ego & pater unum sumus. Sed nusquam, opinor, uiderit quis subsistentem in non subsistente, neque unquam intellexerit quis, quod id quod existit, idem sit per omnia cum eo, quod non existit. Quomodo erit autem in filio quidem pater, & filius in patre? An non in promptu est dicere, quod siquidem non est Verbum in existentia, qua secundum se, periclitabitur & ipse pater, quod in se quidem habeat nihil, & intelligatur existere in nullo. Quod enim omnino existit, omnino nec intelligitur. Et asper quidem sermo est: nam plurima laborat absurditate, & nihilominus aduersariorū dogma ad absona ista urget. Admiretur aūt quis meritò, quō nam in filio, qui esse nondū sortitus erat, ea quæ sunt, pater fecerit. Si autem quis interrogauerit, utrum ijs quæ sunt, sit bonum esse uel non esse: respondeat quis statim, quod esse. Nam qui dedit ijs esse quæ sunt, maxime bonus appellatur, & est conditor, & ita habet res. Igitur creaturæ meliores essent, quàm is per quem cōditæ. Nam ille quidem
Hebr. 4 non subsistitisse dicitur, hæ autem subsiterunt, & esse intelliguntur. O absurdos sensus, apage cum blasphemijs. Viuum enim Verbum Dei & efficax, sicut scriptum est. Etenim & dicebat: Ego sum uita; sed nō intelligeretur uita, nisi subsisten-

tiam habuisset. Vita autem est secundum naturā. Minime enim mentietur falsissimum esse sermonem, quod Verbum quod ex deo apparuit, dicatur non habuisse subsistantiam: est enim stultissimi cordis cructatio. Nam ipse dicebat Moysi: Ego sum qui sum: quomodo autē unquam hoc quod Exod. 4
uere est, in substantia per se non seruari intelligeretur? & propterea eos qui sic sentiunt, meritò rudissimos esse definimus.

Porrò neq; illos laudabimus, nos diligenti inquisitione ueritatem edocti, qui priuari dicunt anima rationali unitam Verbo carnem. Carne enim sola & uitalem et sensitiuum sortita motum, Contra Apollinaristas negantes in Christo fuisse animam humanam.
uestientes, Verbum in mūdum afferunt, mentis & animæ efficaciam tribuentes unigenito. Abhorruerunt enim, nescio quomodo, ne cōfiterentur humanæ carni animatę anima rationali, secūdum naturam unitum esse Verbum, nihili facientes prorsus fidei traditionem olim datam: uoluntate autem sola, quæ etiam secūdum ipsos humanas sequitur rationes imperite delegerunt, et uere delegerunt præter id quod oportet sapere. Et quæ ratio horum dogmatum? ego dicam. Mediatorem dei & hominum secundum scripturas dicimus constitutum esse ex humanitate nostræ simili, quę perfecta sit iuxta propriam rationem, et ex eo qui secundum naturam apparuit filio, hoc est unigenito. Asserimus autem concursum quendam & conuentū supra rationem in unione inæqualium & dissimilium naturarum factum esse, & nihilominus Christum & dominum Iesum & filiū nominari agnouimus, qui in eodem existat & intelligatur, Deus & homo simul, inseparabilemq; omnino unionē seruare consueuimus, eundem esse credentes & unigenitum & primogenitum. Vnigenitum quidem, ut ex deo patre Verbum & ex substantia eius prodeuntem. Primogenitum uerò secundum quod fuit homo, et in multis fratribus. Nam sicut unus est Deus & pater ex quo omnia, ita & unus est Christus, per quem omnia. Deum enim esse secundum naturam agnoscimus Verbum, per quod omnia, quamuis factū sit caro, hoc est homo. Sed illorum dicta parum cum nostris opinionibus conueniunt. Nam unū quidem manifeste accipiunt & ipsi Christum Iesum, & ut rem impiā maxime reijciunt Emanuēlem in duo separari. Attamen anima humana & rationali spoliatæ carni Verbum ex deo unitum esse dicunt. Adinuenta est autem ab eis uerosimilis, ut opinantur, ratio. Dicunt enim, quod partes quę secundum compositionem ad unius perfecti constitutionem concurrunt, uideri solent ex imperfectis eius quod per se perfectum est, & tanq; in propria natura indiget compositione ex partibus. Proinde aiunt, cauendum est meritò homini concedere perfectum unitum esse Verbo templum, ut & compositio quæ scilicet de Christo intelligitur, exactam & inculpatam in se conseruet rationem. Quin & illud quoque apposuerint, quemadmodum ego opinor. Nam si ex homine perfecto, inquiunt, & Verbo quod est ex Deo, componimus

Christus unigenitus et primogenitus.

componimus Emanuëlem, non parum timetur, imò uitari nequit quod quodammodo appareat, etiamsi noluerimus, esse duos filios, & duos Christos dicendum & sentiendum. Et quid illis nos respondebimus? Primū quidem, q̄d fidei antiquissimam traditionem, quæ ab ipsis sanctis apostolis ad nos peruenit, indignum immodica inquirere ratiocinatione, quæ humanam mentem excedūt, sed neq; in medium proferre, sicut quidam pericu loſe definiunt, & dicūt quod hæc quidem recte se habeant, hæc autem aliter. Cæterum uerè melius erat, permittere sapientissimo deo suarum considerationum uiam, et non irreligiose, ab illo decreta, quasi minus bene habeāt, increpare. Audimus enim manifeste dicentem: Non sunt consilia mea sicut cōsilia uestra, neq; sicut uiæ uestrę uiæ meæ: sed sicut distat cœlum à terra, ita distat uia mea à uijs uestris, & cogitationes uestræ à cogitatione mea. Cæterum neq; duos filios adorabimus, neq; duos Christos asserimus, licet animatum esse credamus anima rationali unitum Verbo templum. Nam quemadmodum secundum illos bene habere uidetur, (licet ex sola uelint carne & Verbo, quod ex Deo & patre prodijt) quod nullus ipsis persuadeat modus seorsim ponere carnē, & seorsim unigenitum, ut ita fateantur duos Christos. Ita etiam humanitati nostræ simili ac perfectæ secundum suæ naturæ rationem, quasi collatum & unitum dicimus ineffabiliter & supra mentis captum, Verbum ex deo, non filiorū par intelligentes, sed unum & eundem natura quidem existentem deum, qui & ex ipsa dei & patris substantia apparuit, in nouissimis autem seculi temporibus factū hominē, & per sanctā dei genitricē uirginē genitū, qui et à nobis ipsis et à sanctis angelis adoratur secundū scripturas. At si dixerint, q̄d solo unigeniti aduētu indiguerimus, uoluerit q̄ apparēre hominibus super terrā, & conuersando cum eis, demonstrare nobis euangelicæ cōuersationis uiam, et sic dispensatiue nostram carnem induerit deus secundum propriam naturam inuisibilis: ignorasse deprehendentur incarnationis scopum, ac nullo modo intellexisse magnum pietatis mysterium. Nam si solam occasionē habet, quod apparuit hominibus unigeniti incarnatio, hoc est, quod factus est homo, & nihil præterea humanæ naturę attulit, quomodo non iam quodammodo melius & sapienter etiam nos opinantiū opinioni accedere, qui carne simul & terreno corpore uestientes Verbum, apparuisse quidem super terram ut hominem fabulantur miseri, à uero autem aberrare deprehenduntur absq; magno sudore? An non melius, dicent, si nihil prodesset hominis naturæ dei Verbum, quamuis factum sit caro, liberari quidem immundicia carnali, uideriq; nihilominus esse terreno corpore usum, & sic perfice re quod proposuerat? Igitur quæ esset aduētus ratio? quis incarnationis modus? Cuius autem gratia factum sit, si quis quæsierit forte à nobis, uicissim audiet quod diuina docebit scriptura. Vade igitur uir strenue, interroga sacras scripturas, & bene funda mentis oculum in sanctorum apostolorū uocibus. Vide bene quod quæritur. Itaq; sanctus nobis apostolus Paulus dixit, qui ipsum Christum habebat in se loquentem: Quoniam autem filij participes fuerunt sanguinis & carnis, & ipse similiter particeps fuit eorum, ut per mortem aboleret habentem imperium mortis, hoc est diabolum: & liberaret eos qui metu mortis per omnem uitam obnoxij erant seruituti. Insuper & alia uia nobis enarrans dicit: Nam impossibile legi quatenus infirma erat per carnem, deus misso filio suo in similitudine carnis peccati, condemnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleatur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Igitur nónne manifestissimum est, & nulli obscurum quod unigenitus factus est nobis similis, hoc est perfectus homo, ut terrenum hoc corpus liberaret à subintroducta corruptione, immittens illi suam uitam ipsa per unionem dispensatione: & animam propriam quæ humana faciens peccato superiorem declararet, suam solidam & immutabilem naturam quasi uellus quod tingitur colore induēs? Existimo enim in hisce sermonibus obscurioribus similitudinibus opus esse: quandoquidē uix uidemus in speculo & ænigmate diuina, & quæ mentē excedunt sacramenta. Itaq; non indigne fieri reor, affert autem illi imaginē imò uerā rationem. Porrò quemadmodum quia facta est caro uiuificātis omnia Verbi, quod mortis & corruptionis imperium domat: eodem opinor modo, quia facta est anima eius qui delinquere nescit, fundatum habet in omnibus bonis immutabilē statum, & incomparabiliter fortiorem peccato, quod olim cōtra nos tyrannidem exercebat. Quandoquidem primus & solus homo super terram Christus peccatum non fecit, neq; inuentus est dolus in ore eius, & quasi radix positus est & initium corū qui ad nouitatem uitæ in spiritu reformantur: & corporis incorruptionē & ex diuinitate securitatē et soliditatem, ut in participatione & secūdum gratiam nunc in omne humanum genus trāsmitter. Et hoc sciēs diuinus Paulus, scribit: Quemadmodum portauimus imaginem terreni, portabimus etiam imaginem cœlestis. Nam imaginem terreni dicebat propensum nostrū ad peccatū lapsum, & mortem quæ inde adiecta est. Imaginem autem cœlestis, hoc est Christi, firmitatem ad sanctificationem, et ex morte ac corruptione reditum, ac renouationem ad incorruptionem & uitam. Igitur totum nostræ humanitati unitum esse dicimus Verbum ex deo. Non enim quod melius in nobis, hoc est animam, nihili fecit, & soli carni aduentus sui laborē impendit: dispēsationis aūt mysteriū per utrūq; operabatur, & utebatur tanquā organo sua quidem carne, ad carnis opera & naturales infirmitates, & cætera quæ reprehensione carent: anima autem sua ad humanas et inculpatas affectiones. Dicitur enim esuriuisse, fatigatusq; esse ex multis itineribus, & pertulisse pauores, metus, tristitiam, & angorem, mortemq; in

Celestū apostolorum traditio.

Esa. 45

Heb. 2

Rom. 8

Quod Christus uerè animā & corpus assumpsit.

1. Pet. 2

1. Cor. 15

Imago terreni & cœlestis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cruce. Nullo enim cogente, à seipso animam suam pro nobis posuit, ut & mortuis & uiuentibus dominaretur. Carnem quidem suam in redemptionis precium pro carne omnium impendens, & animam suam similiter pro omnium anima redemptionis precium constituens, quamuis iterũ reuixerit, uita secundum naturam existens, utpote deus. Vnde & diuinus Petrus: Viri fratres, inquit, licet cum fiducia loqui ad uos de patriarcha Dauid, quod & defunctus est & sepultus, & monumentum eius est inter uos usq; ad hunc diem. Igitur propheta quum esset, & sciret quod iureiurando iurasset sibi deus, de fructu lumbi sui sessurum super thronum suum, prescius locutus est de resurrectione Christi, quod neq; in inferno anima eius derelinquenda esset, neq; caro eius uisura corruptionem. Non enim fas est dicere carnem unitam Verbo, corruptioni aliquando esse obnoxiam, & diuinam animam detineri intra portas inferni. Non enim derelictus est in inferno, sicut diuinus dicebat Petrus. Minime dicemus naturam quæ omnino à morte deprehendi & capi nequit, hoc est deitatem unigeniti à subterraneis specubus remeasse. Neq; ea res miraculum haberet, nisi mansisset in inferno Verbum dei, diuinitatis quidem efficacia & natura mire & supra captum rationis omnia implẽs, et in omnibus agens (Deus enim supra mensuram & locum & circunscriptionem, & magnitudines) ipsum autem à nullo capitur: admirabile etiam est omnibus, quod corpus quidem resurrexerit natura corruptibile, erat eñ propriũ incorruptibilis Verbi. Anima quoque ad illud copulam & unionem sortita, descendit quidem in infernum: diuina autem uirtute & potestate utens, etiam spiritibus qui illic erant, apparuit. Enimuero & dicebat compeditis, egredimini: & his qui in tenebris, reuelamini. Et tale quiddam etiam Petrus, quiddam etiã & diuinus Paulus dixisse uidetur de Verbo Dei, & anima ipsius secundum dispensatiuam unionem. Satius enim est, ut bene agentes quàm malefacientes, si ita uoluerit uoluntas dei, patiamur. Quia & Christus semel pro peccatoribus mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret deo, mortificatus quidem carne, uiuificatus autem spiritu: in quo, inquit, abiens etiam spiritibus, qui in carcere erant, prædicauit, qui inobedientes quondam fuerant.

Act. 2.

1. Pet. 3

Anima Christi descẽdit in infernum.

Neque enim opinor, dixerit, quod nuda & per se deitas unigeniti descenderit quidem in infernum, & prędicauerit ijs qui illic spiritibus, quæ omnino est inuisibilis. Diuinitas enim maior est, quàm ut uideatur. Sed neque admittimus quod ipsa apparenter, & figura in animæ speciẽ transformata sit. Cauenda enim omnino est illa apparentia. Sed quemadmodum unigenitus cum ijs qui adhuc in carne, conuersatus est cum carne, ita & animabus in inferno prædicauit, animam habens sibi unitam in qua fuit.

Et profundus quidem fortasis & uere ineffabilis, cogitationibusq; nostris incõprehensibilis incarnationis modus, illud nihilominus expendere decet, non esse sine periculo curiosius exquirere ea quibus minus assueuimus: stultissimũ autem omnino fuerit examini subijcere ea quæ mentem nostram transcendunt, & tentare intelligere quæ intelligere impossibile est. Vel ignoras, q̃d profundũ hoc sacramentũ & mentẽ nostrã transcendens, fide curiositatis experte honoratũ est? Dicere uero insipienter, Quomodo possunt hæc fieri? tribuentes Nicodemo et illi similibus, absq; dubitatione. Suscipimus ea quæ per spiritum sanctum responsa sunt: & ipsi credimus, Christo dicente: Amen amen dico uobis, quæ scimus loquimur, & quæ uidimus testamur. Transeat itaque omne deliramentum, & imbecilles fabellæ, & falsa opinio, & fucatorum uerbulorum deceptio. Nihil enim admittimus quod offendere potest, tametsi aduersarij elaboratis, & uehementibus sermonibus inualescant. Est enim diuinum nostrum sacramentum non in persuasibilibus humanæ sapientiæ sermonibus, sed in demonstratione spiritus. Vnde unigenitus Deus existens & uniuersorum Dominus secundum scripturas apparuit nobis. Apparuit enim super terram, & homo factus, his qui in tenebris illuxit, non apparenter. Absit. Insania enim est ita sentire uel dicere. Neque etiam in carnem adductus secundum mutationem & conuersionem. Dei enim Verbum immutabile est, & semper eodem modo & similiter se habet, neque existere cum carne tempore incepit, ipse enim est seculorum factor. Præterea neque quasi Verbum subsistentia caret, neque quasi tenuis pronũciatio in homine factum est. Etenim qui ea quæ non erant ut existerent & essent, iussit, necessariò subsistebat. Ipse enim est uita, quæ apparuit ex uita, quæ est & intelligitur secundũ suã substantiã deus ac pater. Insuper neq; solã indutus est carnẽ anima rationali carentem. Natus est enim secundum ueritatem ex muliere, & apparuit homo uiuens & existẽs, & coæternus patri et deo deus Verbum, forma serui accepta: & est sicut in deitate perfectus, non ex sola deitate & carne in unũ dominũ & filium et Christum compositus, humanitate dico & deitate in unum et eundem mire conuenientibus.

Ioan. 3

Iude.

Dicet aũt quis uerisimiliter: Quænã peperit sancta uirgo hominẽ, uel certe Verbũ ex deo? Nos dicimus etiã hoc esse errorẽ, & aberrare à uero & honesto: ne enim mihi diuiseris post unionẽ, neq; separaueris in hominẽ uerè, in et deũ seorsim, duplicis personæ figuras, Emanuẽlẽ. Ne forte quis nobis improperet quod nihil rectum sapere uelimus, sed illud potius quod per sanctam scripturã condemnatũ est. Vos aũt omnino memores estote uerborum prædictorum ab apostolis domini nostri Iesu Christi, quod in nouissimis temporibus uenient in illusione illusores, iuxta suas concupiscentias ambulantes, ij sunt qui segregant, animales, spiritum non habentes. Itaq; nullo modo segregari oportet, ut duo appareant post unionem, & seorsim uterq; intelligatur.

Sciendum igitur, quod mens quidem naturarũ diuersitatem

diuersitatē contemplatur. Neq; enim idem quidam est deitas & humanitas, simul autē de his considerationes admittit, et utriusq; in unitate copulam. Igitur natus quidem est ex deo patre ut deus, ex uirgine autem ut homo. Nam Verbum ex deo patre ineffabiliter, & ultra mentis captum eluces-scens, genitum esse dicitur, et ex muliere descendens in humanitatem, & demittens se in id quod non erat, non ut maneat euacuatum, sed ut deus credatur, & in specie naturæ nostræ simili apparens super terram, non tanquam in homine habitans, sed ipse secundum ueritatem homo factus, cum hoc suam gloriā seruans. Vnde diuinus Paulus ostendens diuinitatem & humanitatem inter se consubstantialitate differre, et immenso interuallo disiungi, colligens in unum dispensatiue, & ex utrisque unum significans Christum & filium
Rom.1 & deum. Paulus inquit: Seruus Iesu Christi, uocatus apostolus, segregatus in euāgelium dei, quod antea promissum est per prophetas eius in scripturis sanctis de filio suo, qui genitus fuit ex semine Dauid secundum carnem, qui definitus est filius Dei in uirtute secundum spiritū sanctificationis. Ecce manifeste segregatū, inquit, se in euangeliū Dei, quamuis manifeste scribat: Non enim nos-
2.Cor.4 ipsos prædicamus, sed Christum Iesum. Et ite-
1.Cor.2. rum: Non enim iudicaui scire me aliquid inter, uos, nisi Christum, & hunc crucifixum. Filium autem ipsum nominans Dei, & etiam ex semine Dauid genitum esse dicit, definitumq; affirmat & in filium Dei. Dic igitur obsecro, quomodo deus natus est ex semine Dauid? et qui etiam ante secula & æternus filius secundum quod apparuit ex Deo, quonam modo filius Dei definitus est, quasi subsistere inciperet productus? Dixit enim ip-
Psal.2 se de se: Dominus dixit ad me, filius meus es tu,
Hodie. ego hodie genui te. Quamuis Hodie designet nobis semper quodammodo nō præteritum, sed præsens potius tempus. Grande mysterium, sed incomprehensibile ijs qui illam seorsim ponunt, & separant. Qui autem Emanuēlem in unitatem coniungit, facile & prompte ad puram diuinorum dogmatum scientiam appropiare potest. Nam filius coæternus ei, qui natus est &, ante omne seculum, postquàm descendit in hominis naturam, non amisit esse quod erat, nempe Deus, accepta humanitate intelligitur meritò & ex semine Dauid natus esse, & recentem in humanitate habere natiuitatem. Porrò quod assumptum non alienum ab assumente, sed uerè eius proprium reputatum est, igitur quasi unum cum ipso, quemadmodum scilicet & hominis compositionē quis considerauerit. Nam ex dissimilibus, natura animæ dico & corporis, composita est, attamen unus homo intelligitur, qui ex utroque. Ita ab una quidem carne interdum totum animal nominatur, interdum autem & anima nominata, intelligitur utrunq;. Simili sanè modo & de ipso Christo accipiemus. Nam si unus dominus et unus filius Iesus Christus, et ante carnē, & quando apparuit homo eum qui nos redemit dominum non negabimus, quamuis significetur interdum nobis per humanas proprietates & humilitatis mensuram. Nam ludæis quidē alloquens dixit dominus noster Iesus Christus: Si filij Abrahæ essetis, opera Abra-
Ioan. 8 hæ faceretis. Nunc autē quæritis occidere me hominem, qui ueritatem locutus sum uobis: hoc Abraham nō fecit. Scribit autem Paulus de illo, qui
Heb.5 in diebus carnis suæ supplicatiōes et preces apud illum qui poterat saluare ipsum ex morte cum clamore ualido & lachrymis obtulisset, & exauditus esset pro reuerentia, tametsi filius erat, didicit tamen ex his quę passus est, obedientiam. Nunquid hominem hunc communem, & nullo modo nostri similibus sublimiorem existimabimus Christum? Absit: Dei autem sapientiam & uirtutem ad eam infirmitatē descendisse dabimus, ut formidans mortem petiuerit saluari à patre, & non tribuemus Emanuēli esse secundum naturam uitam? uel torquebimus in humanitatem, & in mensuram nostræ naturæ, & ea sermonibus paruifaciemus quæ laudantur? ex quibus deū esse et summam eius gloriam cognoscemus, eundem esse intelligentes deum simul et hominem, hoc est deum incarnatum. Igitur ueniat in medium nobis probatissimus Paulus hoc clamans & dicens: Sapien
1.Cor.2 tiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam autem non huius seculi, neq; principum huius seculi, qui pereunt, sed loquimur inter sapientiam in mysterio, quę est abscondita, quam nullus principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, dominum gloriæ non crucifixissent. Insuper & hoc dicit: Qui quum sit splendor gloriæ & cha-
Hebr.1. racter substantiæ eius, ferens omnia uerbo uirtutis suæ, purificatione peccatorum nostrorum facta, consedit in dextera maiestatis in excelsis, tanto præstantior factus angelis, quanto excellentius præ illis sortitus est nomen. Quamuis esse & nominari gloriæ dominum, quomodo non eximium & ultra omne quod genitum, & creatum? & transeo quidem humana, dicam autem etiam si quis angelos nominare uelit & principatus, & thronos, & dominationes enumerauerit, adde etiam si summos cōmemorarit Seraphim, si mente profecerit, & sapiens sit, confitebitur illius gloria longe posteriora esse. Eximiam enim esse dico nobilitatem referendam in solam naturam reginam omnium, quod fuerit gloriæ dominus crucifixus, & quod splendor patris & substantiæ character, ferens omnia uerbo uirtutis suæ, melior angelis factus esse dicatur, assumēs quod erat minus ut ego opinor, quādo apparuit homo. Scriptū est em̄, quod Iesum paulo minorem ab angelis uidemus propter passionē crucis, gloria & honore coronatū. Nunquid remouebimus dei patris natū Verbum ab ea eminentia, quę illū substantialiter decet, uidentes imminutum ab angelorum gloria eo quod per dispensationē humilior intelligitur? minime. Opinor enim dei Verbū post assumptā carnem omnino non liberandam ab humanis neque etiam humanitatem, si in Christo intelligatur & dicatur, diuina gloria non priuandam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Veruntamen dicturos quosdam non ignoro. Quis nam est Iesus Christus, qui ex muliere homo? scilicet dei Verbum. Et stultum quidem est ualdè contendere superfluè, & ad ineptos sermones respondere. Dico tamen, quod lubricū sit & periculosum secare in duos, et seorsim constituere hominem & Verbum, quum dispensatio hoc nō ferat, & diuina scriptura unum Christum clamet. Dico enim ego, neq; Verbum dei absq; humanitate, neq; etiam templum natum ex muliere non unitum Verbo, Christum Iesum nominari. Nam humanitati secundum unionem dispensatiuā ineffabiliter cōiunctum dei uerbum, Christus intelligitur, maxime quidem ultra humanitatem existens, quod natura deus & dei filius, non contēpserit etiā propter homines in humilitate fieri. Vnde dicebat: Qui uidit me, uidit patrem, ego & pater unum sumus. Quod autem dicit: Pater meus maior me est: non minor existit in identitate secūdum substantiam, & secundum omne in quo æqualis est, sed propter hominem.

Vnus Christus

Ioan. 14

Prædicatur autem & per sacras scripturas aliquando quidem ut totus homo, siletur autem dispensatiue eius diuinitas: aliquando uerò contra ut Deus, & siletur eius humanitas: nullo autem modo hoc præiudicat unitati ex ambobus. Vnde & diuinus Paulus Hebræus ex Hebrēis, et tribu Beniamin uocatus apostolus, scribit per epistolam, ijs qui per fidem iustificati, & mortificarant membra carnis, fornicationem, inquam, ac concupiscentiam malam ac auaritiam: Mortui enim estis, et uita uestra occultata est cum Christo in Deo. Ipse etiam dixit de discipulis suis: Pater sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut & nos: quando eram cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo quos dedisti mihi, et custodiui eos, et nullus ex eis periit nisi filius perditionis, ut scriptura impleatur: Nunc autem ad te uenio, & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. Intelligas itaque quomodo à sola quodammodo humanitate nobis in his designari uidetur. Existimabimus enim nullo modo occultatum esse, & abesse ab hoc mundo, quamuis manifeste dicat: Amen dico uobis, ubi congregati fuerint duo, uel tres in nomine meo, illic sum in medio eorum. Et iterum: Ecce ego uobiscum sum usque ad consummationem seculi. Videbis autem, quod & ipse sanctissimus Paulus sæpe grauetur ipsum prædicari hominem, sic enim inquit: Paulus apostolus, non ex hominibus, neque per hominē: sed per Iesum Christum. Et ad hæc iterum: Notum autem faciam uobis euangelium quod euangelizatum est à me, quod non est secundum hominem, neque enim ab homine ego accepi illud, neque edoctus sum, sed per reuelationem Iesu Christi. Et alio quoque loco dicit: Quamuis autem & nouerimus Christum, sed nunc non ultra agnoscimus. Quis igitur est Iesus Christus, qui illi tam arcanorum & certorum, diuinorumq; suorum sacramentorum fulgidam immisit reuelati-

Coloss. 3
Ioan. 17
Matth. 18.
Matth. ult.
Gal. 1
2. Cor. 5

onem? An non Verbum caro factum, quod propter nos de muliere nasci non dedignatum est? quamuis uerum sit id, quod dixi. Meminimus enim beatum Gabrielem ad sanctam uirginem dixisse: Ne timeas Maria, ecce enim concipies in utero, & paries filium, et uocabis nomen eius Iesum. Nouum autem hoc nomen à patre per uocem angeli Verbo datum esse arbitror. Ita enim & propheticum oraculum prædixit: Et uocabūt nomen eius nouum, id quod dominus nominabit. Quando igitur coæternus patri, & ante omne seculum filius ac unigenitus, in extremis seculi temporibus factus est homo, natusq; de muliere, & declaratus quidem est filius, appellatusq; est, & fuit primo genitus in multis fratribus: tunc & pater naturalis paternitate nomen eius declarauit, paternitatis leges, ut ita dicamus, sequens. Igitur unus & idem est unigenitus & primogenitus. Vnigenitus quidem ut Deus. Primogenitus in nobis secundum unionem dispensatiuam, & in multis fratribus homo, ut & nos quodā modo in ipso, & per ipsum filij dei naturaliter & secūdum gratiam. Naturaliter quidem tanquam in ipso & solo, per participationem uerò & per gratiam & nos per ipsum in spiritu. Igitur sicut esse unigenitum in Christo factum est proprium humanitatis per hoc quod unita est Verbo, iuxta dispēsatiuam unionem: ita esse fratrem in multis & esse primogenitum, proprium est uerbo eo quod unitum est carni. Igitur quum deus stabilis sit, nec cō uersionem admittat, semper mansit id quod erat, etiam quando factus est homo, summa gloria & eminētia præ omnibus coronatus erat. Nam iussa est nobiscum etiam illa summorum spirituum sancta & beatissima multitudo illum adorare. Poterant olim et ualdè meritò, humanitatis uidentes paruitatē, tardiores ad colendum et adorandū esse, & ad glorificandum eum quem nobis similem cognoscebant, ut discedere uiderentur quam longissime ab errore. Inuisibile enim eis erat adhuc in Christo sacramentum, reuelauit autem spiritus eius, & sanctificatos nō permisit impie agere. Etenim dicit diuinus Paulus: Quando autem introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes angeli dei. Etenim qui naturali proprietate toto orbe sublimior est, & extra illum existit, secundum quod intelligitur deus, ingressus est in hanc mundi partem apparens ut homo. Veruntamen propter hoc à diuina gloria nō excidit. Nam adoratur quidem ut unigenitus, etiam si uocetur primogenitus, id quod manifestissime humanitatis mensuras maxime decet.

Nomen Iesu
Esa. 62
Primogenitus Christus.
Hebr. 1.

Num igitur tanquam hominem adorabimus Emanuelem? absit, deliramentum enim hoc esset, & deceptio, ac error. In hoc enim nihil differemus ab his, qui creaturam colunt ultra conditorem & factorem, qui scilicet mutauerunt ueritatem in mendacium, secundum quod scriptum est. Quod si his fratres consenserimus, similiter cum ipsis reprehendemur audientes: Dicentes se esse sapientes infatuati sunt, & mutauerunt gloriā incorruptibilis

Christus non adoratur ut homo.
Rom. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

corruptibilis Dei in similitudinem imaginis hominis, & uolatilium, & reptilium, et quadrupedum. An non & nos ipsi eadem quæ prædicti, facere & sentire censebimur, Dei gloriam in mendacium mutantes in similitudine imaginis corruptibilis hominis, ueluti homini puro & uni ex nobis Emanuēli adorationem adaptabimus? cur autem & ipsa superna angelorum multitudo, in hanc uenientibus insaniam non obsistit? Etenim huius erroris crimen tanquam non stultè factum, etiam paganorum multitudini non opprobrabimus. Habet nimirum ineluibile priscarum culparum detrimentum. Erratur enim opinor et nunc & nihil minus, quàm olim, & ignoratur uia ad ueritatem perducens: & superfluè, ut apparet, beatus Paulus illos alloquitur, et dicit: Sed tunc
Gal.4 quidem nescientes Deum, seruiebatis his qui natura non sunt Dij, nunc autem quum noueritis Deum, imò autem cogniti estis à Deo, quomodo iterum conuertimini ad infirma & nuda elementa, quibus iterum seruire uultis? Qualem enim adhuc deum nouerunt fideles, nisi naturadeus est Christus in quem crediderunt, & si coluerunt hominem, pristini erroris impliciti sunt laqueis. An non est uerum quod dico? Vtique uerum est. Vide igitur rex Christianissime, quod necessarijs syllogismis quasi cogamur adorare Verbum, quod ex patre natum, & in nostra figura apparuit, tanquam deum secūdum naturam, quum duorum in unitatem cōcursus nihil habeat quod satis sit ad obscurandum, ita ut propter solius humanitatis suspicionem offendamur. Natura enim Verbi quæ humanitatem suscepit, nō est nuda humanitas, sed potius sua gloria assumptam superās seruatur in incorrupta diuinæ celsitudinis permanentia. Hæc sentientes discipuli adorando dicebant: Verè dei filius es, quamuis incedentem uidentes, et in nostra carne. Etenim super summas procellas ambulabat mirè ut deus.

Dicet autem fortassis qui huic opinioni aduersatur: Et quis erat dicens, ad mulierem in Samaria: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus, quod scimus. Et quomodo erit adorabilis, qui cū adorantibus numeratur? Responderim igitur, quod dicere: Quis erat? de Christo, omnino indoctum & imperitum est. Nullo modo enim diuisus est. Qui autem mulierem alloquebatur, unus & solus erat dominus noster Iesus Christus, ex adorante humanitate & adorabili deitate, uerè in se habens, ut sit & nominetur Deus simul & homo. Quemadmodum scilicet de ipso et aliter quis diceret: Nam si Deus est, intelligatur ipse gloriæ dominus: si autem factus est homo secūdum gratiam quam accepit à Deo, opus habet & gloria.
Ioan. 17 Vnde et dicit: Pater glorifica filium tuum. Sed unus dominus, una fides, unū baptisma, sicut scriptum est. Igitur quemadmodum est una fides quę in Christum, et unum uerè baptisma, quamuis baptizemus & credamus in patrem et filium & spiritum sanctum: secundum eundem opinor modum et rationem, etiam una adoratio est patris, et
Ioan. 4 Eph. 4

A incarnati filij et spiritus sancti. Nullo modo enim propter ea unigenitus excludetur, ut minus à nobis et sanctis angelis adorari possit, quamuis factus sit caro, et habitarit in nobis, appellatusq; sit primogenitus in multis fratribus: alioquin, quomodo in illum credamus, indignum uidere? Nā non dicerent, opinor, qui rectè sapere uolunt, quod in solum credamus Verbum natum ex deo patre, despoliantes illud carne. Neque iterum illud dicere prę teribimus, dictum est enim: Non enim tanquam in unum nobis similem, neque etiam in hominem fides, sed in Deum tendit naturalem, & uerum in persona Christi. Iuuabit autem hunc sermonem etiam sapiens Paulus, scribens:
B Non enim nos ipsos prædicamus, sed Christum Iesum dominum: nos uerò seruos uestros per Iesum Christum, quia deus est qui dixit, ut ex tenebris lux oriatur, qui illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ gloriæ eius in persona Iesu Christi. Ecce enim manifeste & euidenter illuminatio scientiæ dei et patris in persona Christi effulsit. Vnde & dicebat: Qui uidet me, uidet & patrem, ego & pater unum sumus. 2.Cor.5.

Diuinus autem character non est corporalis, sed in uirtute & gloria deo decentissima: hic autē erat fulgor in Christo, cognoscitq; & per hunc uolebat, & per operum excellentiam in mentes auditorum ueniebat, quum ipsum tacite uisa caro apud imprudentiores humilem ostenderet. Dicit enim: Si non facio opera patris mei, non credite
C mihi. Si autem facio, etiamsi mihi non credatis, operibus meis credite. Dixisse autem opinor Christum, hoc, quod tunc utile erat nosse. Quoniā ēm arbitrabantur deum quidem non esse naturā eū, qui propter nos homo factus, sed simpliciter hominē sicut nos, nam hinc quidā ne fides in illū reciperetur, curabant, necessariò ad periculū & metum illum tollendū, fidē referebat in deitatis naturam, & quasi in persona patris, & non nostræ humilitate, dicebat: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me: qui uidet me, uidet eum qui misit me. Nunquid autem non facile erat dicere? ô meorum sermonum auditores, ne parua & humilia de me sentite: scitote aūt quod qui fidē habetis, in me quē uidetis, nū simpliciter eritis credentes, sed in ipsum patrē, per me filiū, qui per o-
D mnia æqualis, & in nullo uarius ab ipso sum, incarnatus autem propter uos, amictū humilē humanitatis mihi proprium feci, & quod etiā æqualis natura & opere illi sum, & in identitate gloriæ omnino cum ipso æqualiter me gero.

Discat autem quis, et aliter ipsum per fidem nō excludi, sed absq; omni distinctione, & differentia recipi illam, quasi in propria persona, quamuis sit factus homo: nam ut cæcum à natiuitate sanauit, & insolitum ei ac dulce lumen inplantauit, meritò eum omnes admirabantur. Sed ille qui à Ioan. 9
morbo liberatus, à Iudæis iudicabatur, & confitebatur medicum. Christus autem illum inueniens dicebat: Tu credis in filium Dei? Illo uerò clamante: Quis est domine, ut credam in illum? respondit

Universidad de Deusto
Biblioteca

respondit ei dicens: Et uidisti eum, & qui loquitur tibi, ille est. At ille dixit: Credo domine, & adorauit eum. Quamuis quomodo non omnibus manifestum, quod diuina & summa natura omnino inuisibilis? Deum enim nemo uidit unquã
Ioan.1 sicut scriptum est. Igitur siquidem sic diuiseris ab eo humanitatem, quod istucipsum Verbum prodiens ex deo patre nudum & solum uis credi, cur nõ potius natuta diuina existimabitur esse ea, quę iusserit illum bene habere? Ostendit autem corporaliter, ut & oculis prẹsens uideretur, dicebat eĩ: & uidisti eum, et qui loquitur tecum, ille est. An non carnem mõstrasse dicemus? Et quomodo postea ipse caro esset, nisi intelligatur secundum unionem, quod existat propria eius: quemadmodum scilicet in nobis fieret, si ostenderet quis, non diuisim neq; imperfectè hominem nobis similem ex anima & corpore, etiam sola carne ostensa.

Scripsit autem alicubi & sapiens Ioannes no-
Ioan.20 bis: Multa quidem et alia signa fecit Iesus coram discipulis suis, quæ non sunt scripta in libro isto. Hæc autem scripta sunt, ut credatis quod Iesus est Christus filius dei, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Admiretur quis etiã simile quiddam quod diuinus Petrus Iudæis manifeste locutus est: Principes populi & seniores, si nos hodie dijudicamur, ob beneficium homini infirmo exhibitum, in quo ille saluatus est. Notum sit omnibus uobis, & omni populo Israël: quia in nomine Iesu Christi Nazareni, quem uos crucifixistis, quem deus suscitauit ex mortuis, in eo ille coram uobis sanus astitit. Et post alia iterum: Et non
Act.4 est in ullo alio salus, neque est nomen aliud sub cœlo, in quo oporteat saluari nos, quod datum sit in hominibus. Igitur quis est, qui & mortem subijt, et surrexit in gloria, et ex Nazareth, nisi Christus Iesus, qui ante omne quidem seculum ineffabiliter ex Deo patre natus, in postremo & ultimo temporis articulo etiam corporaliter ex muliere? Vnde qui fidem in illum gerit, eximiam reportabit mercedẽ. Promisit enim filius Dei: quot quot enim acceperunt illum, dedit eis, inquit, potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex deo nati
Coloss.1 sunt. Vt enim esset primatum gerens ipse in omnibus, sicut scriptum est, natus quidem est ex muliere. Quoniam autem est primitiæ, ijs qui reformati sunt per sanctificationem cum deo, & ante alios ipse genitus monstratus est à spiritu absque congressu uiri & mulieris, nulla ignominia, & reprehensione condemnans naturam. Honorabiles eĩ nuptiæ sunt, & qui formauit ab initio masculum & fœminam fecit eos, sed meliori & incomparabili excellentia humanitatem honestãs. Voluit enim nos appellari genitos ex spiritu, non
Matth.23 ex uiris. Vnde etiam dicit: Ne uocetis patrem uestrum super terram, unus est enim pater uester cœlestis, uos autem omnes fratres estis. Vnde omnino irreprehensibile est credere in illum, imò appreciatum est in tantum, ut delictorum ultra

A nulla sit memoria. Scribit enim hic iterum eximius Paulus: Scientes autem, quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Chri- Rom.3
sti, & nos in Iesum Christum credidimus, ut iustificemur in illo.

Neutiquam autem grauabor id quod iandudum dixi, repetendo dicere, quod Iesus Christus nõ nudum & secundum se ex deo intelligitur Verbum sed quando accepit humanitatem, & incõfuse carni adiunctus est. Ita se habentem et uisibilem, et in nostra specie, sanctis apostolis ostendit pater, superne demissa hac uoce: Hic est filius meus in quo
Matth.17 bene complacui, ipsum audite. Intelligis igitur, quomodo non in hoc, inquit filius est, ut non seorsim, sicut alius ab alio, sed unus intelligatur &
B idem secundum opinionem dispensatiuam. Incõgruum autem, quod contradicitur etiam his, quæ Ioannes persuadet esse periculosa, sic scribens: Hoc est testimonium dei quod testatus est de filio suo: Qui credit in filium Dei, habet testimonium 1.Ioan.5
in seipso: qui non credit deo, mendacẽ facit illum, quia nõ credit in testimoniũ, quod testatus est deus de filio suo. Testificatus aũt est, quod hic qui in carne & in forma serui, singulariter & proprie uerè meus est filius. Et illã quoque per sancti baptismatis nobilem gratiam, & in illo uiuificationem, & Dei participationem, per sanctificationem in spiritu, per Iesum Christum factam esse dabimus necessariò. Memores enim sumus Ioannis, di-
C centis: Qui post me uenit, fortior me est, cuius non sum dignus, ut calciamenta gestem, ipse uos Matth.3
baptizabit spiritu sancto, & igni. Nunquid igitur, dic mihi, nostræ humanitatis opus esse dicimus, in spiritu sancto baptizari, & igni? & quomodo esset hoc? Insuper uirum dicens, qui nondum affuerat, & uidendus erat, ipsum dicit Baptizare
baptizare in igne & sancto spiritu. Non quod spiritu sanc
alienum his, qui baptizantur, immittat spiritum seruiliter, & ut minister, sed ut Deus secundum naturam, cum summa potestate. Quia ex ipso & per ipsum: per quem & diuinus nobis character imprimitur. Reformamur enim quodammodo ad imaginem diuinam, non corporalem sustinentes reformationem. Valdè enim stultum est hoc putare, sed per hoc, quod participet sumus sancti spiritus, etiam Christum in nobis recipimus, ita ut gaudentes illud dicamus: Exultat Esa.61
anima mea in domino, induit enim me uestimento salutis, & tunica lætitiæ. Nam quotquot in Rom.9
Christum baptizati estis Christum induistis. Si autem quis accedens interrogauerit, nunquid in hominem baptizati sumus? hoc nè esse dicemus uerum? sed à nobis uicissim audiet: Parcius amice, quid facis tu? & spem nostram deducis? Baptizati enim sumus non simpliciter in hominem, sed in Deum hominem factum, & remittentem pœnas, & priora crimina his qui receperunt fidem in
Act.2 ipsum. Vnde diuinus Petrus Iudæos alloquens, dixit: Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorũ, & accipietis donũ sancti spiritus.

Sibi

Sibi enim addictū absoluens à peccatis, mox suo
Ioan.20 inungit spiritu, quem ipsum quidem Verbum
ex Deo patre & ex sua natura nobis rescaturire fa
cit. Communem autem quodammodo rem po-
nens in dispensatione cum carne, propter unio-
nem, & sicut homo, inspirabat corporaliter: Suf-
flauit enim in sanctos apostolos, dicens: Accipite
Ioan.20 spiritum sanctum. Et non ex mensura dat spiri-
Ioan.3 tum secundum Ioannis uocem, sed ipse ex se im-
mittit, quemadmodum scilicet & pater. Vnde di-
uinus Paulus omnem in hoc depellens diuersita-
tem, aliquando quidem spiritum Deo & patri ui-
detur tribuere, aliquando autem filio. Scribit au-
tem sic: At uos non estis in carne, sed in spiritu.
Rom.8 siquidem spiritus Dei habitat in uobis. Si autem
quis spiritum Christi non habet, hic non est eius.
Si autem Christus est in uobis, corpus quidem
mortuum est propter peccatum, spiritus uerò ui-
ta propter iustitiam. Vnde congruit, quod & pro
prius sit spiritus Dei, & nihilominus Verbum,
quod prodijt ex patre, non est solum: sed quam-
uis intelligatur homo sicut nos factum, non tamē
destituitur proprietatibus deitatis tanquā in pro-
pria natura relictum. Vnde & ipsum omnium e-
xistit uita, et uiuificare dicitur nobiscum propter
ineffabilem natiuitatem ex uiuente patre: attamē
est uidere ubi tribuitur propriæ carni, diuinę effi-
caciæ gloria, et propria facit uerbū ea quæ carnis
etiam quodammodo secundum unionem dispen
satiuam, et quæ suę naturæ adiecta. An non maxi
me decere dicet quis Verbum, quod est ex deo pa
tre secundum naturam desuper uenire, & ex cœ-
lo uiuificare posse ea quibus immittere uoluerit
uitam? Cur aūt creare, dic obsecro, diuino modo,
concedat quis esse humanum? minime. quomodo
igitur? uiuificat quidem nos ut deus. Veruntа-
men non in solo hoc quod particeps est spiritus
sancti, sed & manducabilem apponens assump-
tam carnem filij hominis. Dicebat enim: Amen
Ioan.6 amen dico uobis, nisi manducaueritis carnem fili
hominis, & biberitis eius sanguinem, non ha-
betis uitam in uobis. Illudentibus autem ipsum
Iudæis, & attentantibus nescio quomodo beatū
Moysen dicere meliorem. Dicebant enim: Pa-
tres nostri comederunt manna in deserto, sicut
scriptum est: Panem de cœlo dedit eis ad mandu-
candum. Quod tu signum facis, ut credamus ti-
bi? quid operaris? Sic supernè nobis de cœlo de-
ferens corpus, inquit: Amen amen dico uobis,
non Moyses dedit uobis panem de cœlo, sed pa-
ter meus dat uobis panem de cœlo uerum. Pa-
nis enim Dei est, qui descendit de cœlo, & uitam
dat mundo. Et ad hæc iterum, quasi etiam digito
se demonstrans in corpore: Ego sum, inquit, pa-
nis, qui de cœlo descendi: si quis manducauerit
ex hoc pane, uiuet in æternum: & panis quem
ego dabo, caro mea est pro uita mundi: qui man-
ducat meam carnem, & bibit meum sanguinem,
in me manet, & ego in illo. Sicut misit me ui-
uens pater, & ego uiuo propter patrem: & qui
manducat me, etiam ille uiuet propter me. Quam

A uis uerum sit dicere, quod non descenderit qui-
dem de cœlis caro, sed fuerit ex uirgine secundū
scripturas. Non est autem esibile Verbum, sed
in unum ambo colligens, secundum dispensati-
uam unionem, naturarum proprietates innu-
meris à nobis uidentur rationibus. Etenim Ni-
codemo non intelligenti sacramentum & impe- Ioan.3
ritè clamanti, quomodo possunt hæc fieri? Si ter-
rena dixi uobis, inquit, & non creditis, quomo-
do si dixero uobis cœlestia, credetis? Et nullus a-
scendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius
hominis. Quum autem Iudæi iterum æquali ruditate laborarent, & nescio quomogo deri-
dere uellent, quod dixisset se uiuificum, & pro-
prium corpus de cœlo: Hoc uos scandalizat,
B inquit, si igitur uideritis filium hominis ascenden- Ioan.6
tem ubi prius erat. An non dicimus natum esse
ex muliere Emanuēlem? Quò igitur ubi prius e-
rat, uel quomodo ascendit, ubi scilicet esse dicit
illum? quamuis natum per sanctam uirginem u-
nito sibi corpore. An non & ociosam confitebi-
mur fuisse terrenam carnem ad hoc ut posset uiui-
ficare, quatenus pertinet ad propriam naturam?
Quomodo igitur, dic oro, uiuificat caro? uel quo-
modo intelligitur & ex cœlo esse quod de terra? Caro quomo-
secundum unionem scilicet cum uiuente, et cœ- do uiuificat.
lesti uerbo. Etenim sapiamus hic quæ ualdè recta,
& sacris congruunt sermonibus. Sit enim non a-
lius & opifex diuino modo, etiam quando non
absque carne intelligitur. Adstipulantem autem
huic sermoni iterum adhibebimus cœlestia sapi-
C entem & diuinum Paulum, qui sic scripsit: Grati
as agentes Deo & patri, qui idoneos nos reddi- Coloss.1
dit in partem sortis sanctorum in lumine, qui li-
berauit nos de potestate tenebrarum, & transtulit
in regnum filij charitatis suæ, in quo habemus
redemptionem, remissionemqúe peccatorum,
qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus om-
nis creaturæ, quia in ipso condita sunt omnia,
quæ in cœlis, & quæ in terra, uisibilia & inuisi-
bilia, siue throni, siue dominationes, siue prin-
cipatus, siue potestates, omnia per ipsum & in
ipsum condita sunt, & ipse est ante omnia, & o-
mnia in ipso constituta sunt, & ipse est caput cor-
poris ecclesiæ, qui est primitiæ, primogenitus ex
mortuis, ut esset in omnibus ipse primatum ge-
rens, quia in ipso complacitum fuit omnem ple-
D nitudinem inhabitare, & per illum conciliari om
nia erga ipsum. Pacificatis aūt ijs quæ super terrā,
& his quę in cœlis, per sanguinē crucis eius per e-
undē. Ecce iterū manifeste dicit, per ipsum et in ip
sum cōdita sunt oīa, et etiā quod ante omnia sit,
& quod omnia cōstituta sint in ipso, et ipsum esse
inquit, primogenitum ex mortuis, qui pacificârit
per sanguinē crucis suæ, ea quæ in terris & quę in
cœlis. Et quis ille primogenitus mortuorum, nisi
Christus? Hoc est in carne et cum carne Verbū.
mortuū enim est nullo modo, quantū ad propriā
naturam attinet, deus existens Verbum, neq; in-
telligeretur uniuersorum conditor, nobis similis
existens homo, nisi condidisset ut Deus, & nisi

absq;

absq; carne intelligatur post unionem. Primogenitus autem & ex mortuis secundum quod apparuit homo, non abijciens hoc, quod est deus propter incarnationem. Vides autem & alio loco spiritu sancto afflatos ijsdem sermonibus uti. Nam Ioannes quidem inquit: In principio erat Verbũ, & Verbum erat apud deum, & deus erat Verbum, hoc erat in principio apud deum, omni per ipsum facta sunt, sine ipso factum est nihil. Paulus autem: Vnus est Deus pater, ex quo omnia, & u-
1.Cor.8. nus dominus Iesus Christus per quem omnia: sed siquidem esset aliquid quod mediaret postquam unitum est carni uerbum, & in diuersitatem separaret, quodammodo in filiorum dualitatem, sicut quibusdam uidetur, quomodo condita sunt omnia per Iesum Christum, & etiam condita per ipsum omnia? Itaq; manifestum est, quod quæ insunt natura & propriè Verbo ex deo patre, seruantur iterum ei etiam quando apparuit homo. Igitur periculosum est audere diuidere. Vnus enim dominus Iesus Christus, & per ipsum omnia condidit pater. Quapropter et conditor ut Deus, & uiuificus ut uita, humanè autem & proprietatibus quæ supra hominem, in unum quoddam medium compositus. Mediator enim est Dei & hominum secundum scripturas, natura quidem existens Deus, et non absq; carne: homo autem uerè & non simpliciter sicut nos, sed existens id quod erat, quamuis factus sit caro. Scriptum enim est,
Hebr.ult. quod Iesus Christus hodie et heri, ipse et in secula. Nonne ex sancta uirgine natum esse dicimus & credimus, in nouissimis seculi temporibus Emanuelem? & quomodo hoc non est uerum? Porrò
Christus heri & hodie. quod dicit Heri et Hodie, ô Christianissime rex, tempus nobis præsens & præteritum significat. Quomodo igitur idem erat præterito tempore, quamuis secundum carnem nondum natus sit. Itaq; erat Verbum in principio, & quodammodo ex æterno & inconuertibili deo et patre prodiens, habensq; & ipse in propria natura perpetuitatem et immutabilitatem. Nunquid nouitium & currens cum temporibus incarnationis nomen Verbo datum Iesus Christus? id quod à nobis etiam pluribus sermonibus ostensum est. Intelligis igitur quod Christum Iesum nõ uniformiter Verbum heri & hodie idẽ esse dicit, et in secula. Quomodo haberet immutabilitatem, & in identitate durationem hominis natura, quæ motionem & præ alijs productionem ex nihilo adesse et uiuere ferat. Nunquid igitur scriptura sacra aberrauit à uero? & eum qui heri non fuit prius fuisse dicit? Absit ut ego hoc dicam. Heri enim et hodie idem & in secula Christus Iesus. Verbum autem antiquissimum et immobile minime quidem negauerim, quamuis factum sit caro. Opinabor autem secundum unionem cum sua carne, tanquam heri existentem, et præexistentem significasse ipsum iterum. Quapropter abominabiles quidem erant deliri ludęi, lapidare ipsum tentantes, fide exclusa. Abhorrebant enim, quum similis nobis uideretur homo, dignitatem quæ super hominem de se antiquissimam tribueret, dicẽs tanquam deus: Amen amen dico uobis, priusquam Abraham fieret ego sum, quando & ad hoc dicebãt illi: Quin Ioan.8
quaginta annos nondum habes, & Abraham uidisti. Dixit autem & Ioannes: Hic est de quo dixi uobis, post me uenit uir, qui ante me factus est, Ioan.1
quia prior me erat. Quamuis esse uirum eum sciens, & nominans Emanuelem ante ipsum & priorem fuisse, dicit serius genitum et post ipsum. Cęterum dicet quis fortassis, ante ipsum et priorem fuisse, secundum gloriam. Itaq; quemadmodum intelligere possum, non longus sermo, hoc etiam insyncere & stulte intelligi, docebit. Nã si acceperimus ita priorem esse, ut præstantior sit in gloria eadem ratione & posteriorem dicemus, in gloria significari secundum. Colligitur igitur quod Ioannis gloria necessario nobis minor erit Christus, et ipsum sequatur. Dixit enim, post me uenit uir. O absurditatem. Nos sanè cognoscimus non sic habere, intelligẽtes quod in prophetis scriptũ: Quis in nubibus æquabitur domino, similis erit domi- Psal.88
no in filijs dei? Itaq; ipsi etiam cum carne antiquitas ut deo secundum naturam unito carni tribuẽda est, qui & suæ naturę bona proprio corpori cõmunia facere solet. Hoc autem sic habere disces, & bene dictum etiam ex alijs statim testimonijs, si De appro
quidẽ uolueris. Dixit enim alicubi deus de Christo, qui ex semine Dauid secundum carnem per unum sanctum prophetam: Et tu Bethlehem do- Mich.5
mus Euphrata, non minima es ut sis in millibus Iuda, ex te enim mihi egredietur ut sit princeps in Israël, & exitus eius à principio à diebus seculi. Porrò de filijs Israël sanctissimus Paulus: Omnes
1.Cor.10 in Mose baptizati sunt, in nube, & in mari, & omnes eundem spiritualem cibum comederunt, & omnes eundem spiritualem biberunt potum: biberunt enim ex spirituali petra, quæ sequebatur, petra autem erat Christus. Itaq; uide in Christo Iesu ostendi secundum unionem dispensatiuũ, proprie Verbi antiquitatem. An non manifestus sermo? Bethlehem item illum ut hominẽ, & ex muliere ab initio seculi exitus habere, & bene dicit: In principio enim erat, & ante omne seculum, incarnatum Verbum, & ipse erat petra sitientem Israëlem insperatis & inexpectatis inebrians fluentis: quamuis factus secundum carnem & humanitatem, in nouissimis seculi temporibus, & inunctus à deo patre in hunc mundum apostolus. Nominatus enim est non alterius rei gratia, sed propter hoc, Christus: Christus autẽ erat petra secundum Paulum. Confirmat autem hunc sermonem Xpus.
& sapiens Ioannes, tantum non & naturas cõgregans, & uim proprietatum utriq; accidentium in unitatem colligans. Vide enim quid dicit: Quod
1.Ioan.1 erat ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis nostris, quod spectauimus, quod manus nostræ contrectauerunt, de uerbo uitæ, & uita manifestata est, & uidimus & testamur & annunciamus uobis uitam æternam, quæ scilicet erat apud patrem, & manifestata est nobis. Ecce eum qui erat ab initio, uisum manifeste dicit, pertulisseq; tactum:

Ioan.20 tactum: clamat enim Thomas: Dominus meus, & deus meus, contingens digito latus corporis et fixuras clauorum. Factos autem sanctos apostolos, dicit & diuinus noster Lucas, ipsos spectatores & ministros Verbi. Factus enim est conspi
Luce 1 cuus, qui incorporeus erat: & palpabilis, qui intangibilis: amictum non uulgarem habens, terrenam carnem, et proprium ipsam facies templum, & cum ipsa, & in initio innotescit, ut deus & dominus. Scripsisse autem scio alicubi sacratissimū
Rom.14 Paulum: Nullus enim nostrum sibijpsi uiuit, & nullus sibijpsi moritur: nam si uiuimus, domino uiuimus, & si morimur, domino morimur. Igitur siue uiuimus, siue morimur domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est & reuixit, ut & B mortuis & uiuentibus dominaretur. Itaque uere congruit, quod & dominus sit, & uiuentium & morientium, qui non ob aliam causam, quàm ob hanc solam mortuus est & resurrexit. Quem igitur dicimus, quod suberit quidem mortem & reuixerit: nonne filium? Vtique filium omnes consentiunt. Quid igitur dicemus? Vtrum mortuum sit, & corruptioni obnoxium, dei patris Verbū, uel extra mortem & corruptione superius ut uita? quamuis omnibus manifestum quod morte superius sit ut uita. Et quomodo factū est in mortuis, & liberum secundum scripturas? Non enim secundum seipsum mortuum est Verbum. Vnde dicimus quod mortua eius carne ipsum hoc dicatur pati. Proinde non absque carne, sed potius C cum ipsa & in ipsa dominationis susceptit gloriam, qui lege carnis & natura nobis simili mortuus est & resurrexit. Nam humana est passio, mori: diuinum autem opus, reuiuiscere: ut per ambo significetur & nobis similis, & super nos ut deus, & uniuersorum factus uideatur dominus, qui & ante carnem regnabat cum suo patre. Ita ipsum a-
Ioan.1 gnoscens Nathanaël dicebat: Rabbi, tu es filius
Ioan.13 dei, tu es rex Israël. Et ipse discipulis suis: Vos uocatis me, inquit, dominus & magister, & bene dicitis, sum etenim. Opere quoque idipsum credi facit. Nam remittit peccata, potestatem dedit contra immundos spiritus, ad eijciendos illos, ad curandam omnem infirmitatem & omnem contritionem in populo. In nomine enim Iesu Christi Act.3 Nazareni curatus est, qui pedibus claudicabat, & ad Speciosam portam sedebat, infirmitatemq; diutinam deposuit, & ferè ineffugibilem morbum effugit Aeneas, ad quem diuinus dixit Petrus: Curet te Iesus Christus. Act.9

Itaque undequaque coacti ad ueritatem, iuxta id quod sacris scripturis uidetur, incedere studentes, & patrū sequentes sententias, eum qui ex radice Iesse, qui ex semine Dauid, qui ex muliere secū, dū carnē, qui nobiscum sub lege ut homo, & super nos, et super legem ut deus, qui propter nos & sicut nos nobiscū inter mortuos, qui super nos propter seipsum uiuificus & uita, uere filium dei esse credimus. Neque spoliantes deitate humanitatē, neq; hac despoliantes Verbū post ineffabilē & inenarrabilē unionē, sed unū & eundē cōfitentes Christum ex duabus rebus in unū quoddā, quod ex duobus ineffabiliter apparuit secūdum unionem scilicet summam, & non naturæ cōuersionem. Quantum enim lucrum accedet his qui sic sentiunt, manifestat scribens Christi diuinus discipulus: Qui confitebitur, quod Iesus est filius dei, qui deus in ipso manet, & ipse in deo. Quod autem Iesus Christus, qui ex Dauid secundū carnem, secundum naturā sit uere filius Dei, secundum quod factū est caro Verbū, et habitauit in no- 1. Ioan.5
bis, oblignabit dicens sapiēs Ioannes. Et scimus quod filius dei uenit, et dedit nobis mentem, ut cognoscamus uerum deum, et simus in uero filio eius Iesu Christo, qui est uerus deus et uita æterna, per quem, et cum quo, deo et patri gloria cum sancto et adorabili et uiuifico spiritu in secula, Amen.

QQ Diui

DIVI CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI AD THEODOSIVM REGEM DE RECTA FIDE LIBRI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI CYRILLI ARCHI=
EPISCOPI ALEXANDRINI, AD PIENTISSIMAS REGINAS DE RECTA IN DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM FIDE, LIBER.

HAVD immeritò, pientissimæ & deiamantissimæ reginæ, uos sanctas et castissimas Christi spõsas dixerit quis, orbis totius celebre præconium, & sanctarum nostri omniũ saluatoris ecclesiarũ gloriationem. Omnis em uariarum uirtutum pulchritudo, diuinis oculis gratissima & notissima, in uobis radiat: exercitatio autem & studium strenuum uobis est ut fides recta sit, & nullo modo uacillans ornetur. Scribit autem alicubi sic Paulus sapientissimus uere nominatus & administrans gentibus sacramentum Christi: Atq; ita fratres mei dilecti, firmi estote, immobiles, abundãtes in opere domini semper. Nam ubi fides recta & irreprehensibilis cum bonorum operum honestate coniungitur, & æquo cursu admittitur, illic omnino fuerit in omni bono perfectio, & sanctificationis integritas. Igitur omnis sermo noster uestra nobilitate inferior est, & fatetur ingenue & absq; rubore se uictũ. Esset autem uenia, si laudare ea quorum dignitatem assequi nequit, reuereretur. At siquidẽ facultatem bene agendi habeat, accusetur autem quod multum cogitet infirmitatem, ac moras nectat, nemo ab ignauiæ criminibus liberaret. Quare enim eos quos, ut par erat, uirtutum præconijs celebrare poterat, uolens silere contristat? Si autem imbecillis est, & metuit, fateturq; se uictum, non in ipsum culpam referemus, sed in uos potius quę tantis præclaris facinoribus illustres, facitis, ut omnes etiam sermones ad ornandum compositi, nihili sunt. Vester enim regius sanguis longa serie temporum descendit, & propagabitur etiã in posterum, ut credimus. Ecce & ualde sapienter confugientes ad regnum Christi, operã datis, ut quæ illi probantur, & sentiatis & faciatis: partim, ut dixi, operibus & irreprehensibili conspicuæ fide, et uestras & regum aulas uirginitatis gloria decoratis, partim sumptuosissima Christo templa erigitis. Concessum enim & hoc est cum alijs ab ipso uestris animabus. Idcirco dicam aliquid ex sacris literis acceptum: Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete, modestia uestra nota sit omnibus hominibus. Itaq; nota ea & promulgata etiã in omnibus ciuitatibus & regionibus, quasi imago quædam depictam habens pietatis in Christũ pulchritudinem, uere resulsit, & in admiratione fuit. Operæprecium autem existimaui, ut uobis quæ ita omnibus bonis operibus deditæ, communicem aliquod spirituale donum, tanquam sanctis Christi sponsis, nempe nuper à me elaboratum libellũ, qui nõ mediocrem, ut opinor, lectoribus allaturus est utilitatem. Eos enim, qui non recte sentire edocti sunt, hoc est decepti, de omnium saluatore Christo, ad correctionem reducet, & bene instruet: alios autem, qui recta mente incedunt, & ueritatis dogmatibus immorantur, securiores efficiet multis bonorum cogitatuum inuentionibus, & diuinæ scripturæ demonstrationibus. Addiscetur enim quod natura quidem & ueritate deus sit Emanuel, & per illum deipara et uirgo pariens. Qui enim hoc dicere et sentire reueriti sunt, non intellexerunt, ut par est, profundum pietatis sacramentum. Opinor autẽ paucis dicendam esse apostolicã & euangelicã traditionem, quæ de Christo omniũ domino facta est, et adiungendũ omnis diuinæ scripturæ de hoc scopũ, et quonam spectet ueriorũ dogmatũ uirtus.

Credimus igitur in unum deum patrem omnipotentem, omnium uisibilium et inuisibilium factorem. Et in unum dominum Iesum Christum filium eius genitum secundum naturam ex ipso ante omne seculum & tempus. Etenim est cũ eo absq; principio secundum tempus, et coëternus suo genitori, et cum ipso eiusdẽ potestatis et gloriæ, et æqualitate per omnia coronatus. Character enim est et splendor substantiæ eius. Credimus autem similiter et in spiritum sanctum, non alium illum à diuina natura reputantes. Etenim est ex patre naturaliter, emanans per filiũ in creaturam. Intelligitur enim sic una et consubstantialis et in identitate gloriæ sancta, et adorabilis trinitas. Dicimus aũt, quod Verbum unigenitus dei ac patris ex substantia eius sit ineffabiliter genitus omniũ seculorum factor, per quem omnia, et in quo omnia, lux uera omnia uiuificans natura. Vita enim apparuit tanquã ex uita patris. In nouissimis seculi temporibus patre comprobante, ut saluet humanum genus in maledictionem prolapsum, et per peccatum in mortem et corruptionem deductum, semen Abrahæ apprehendit secundum scripturas, et particeps factus est sanguinis et carnis, hoc est factus est homo, et carne accepta et propria ipsius facta, natus est carnaliter per sanctam et deiparam Mariam. Sed quamuis factus est nobis similis, et serui formam dispensatiue induerit, mansit tamẽ in naturali deitate et dominatione. Non enim cessauit esse deus, quamuis factus sit caro, hoc est nobis similis et homo. Vbi autem immutabilis secundũ naturam ut deus, manens id quod erat semper, et est et erit, appellatus est filius hominis. Et quoniam descendit sponte in humanitatis mensuras, demisit enim se in exinanitionẽ, necessariò sustinuit et natiuitatem ex muliere, non accipiente ut esset principiũ diuina eius natura, quãdo secundũ carnem natus esse dictus

A B C D

Symbolum patrum.

Phil. 4.

Heb. 2.

ctus est, sed erat quidem & est, ut dixi, ex deo patre naturaliter, & uerè uerbum. Quoniam aũt nõ homo simpliciter intelligit̃ sicut nos, qui ex sancta uirgine natus, sed ipsum incarnatũ Verbũ, & proprium habens corpus illius, propter hoc dicitur natum esse carnaliter, quia suæ carnis natiuitatem propriam sibi facit. Qui aũt stulte dicũt sanctam uirginẽ non esse deiparam, incidunt necessariò in hoc, ut duos dicant filios dei. Nã si nõ peperit carnaliter incarnatũ deum sancta uirgo, omnino necessariò, etiam si nolint, cogantur confiteri, quod cõmunem genuerit hominem, qui nihil præstantius fuerit quàm nos. Et quomodo illi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur quod dominus Iesus Christus in gloria dei patris est? Quomodo ipsum adorabunt angeli, & summarum uirtutum sancta multitudo? nunquid cõmunem hominem nobiscum coluit etiam totum cœlum? Absit. Adoramus enim ut deum uerum Emanuelem. Erit aũt nõ aliter adorabilis, nisi credamus quod ipsum Verbum, quod ex deo, quod ab omni creatura adoratur, caro factum sit secundum scripturas, non in carnem mutatum, sed ex sancta uirgine carne accepta, ut dixi, etiam humanam nobiscũ pertulerit natiuitatem, ut & homo factus pro nobis moreretur quidem ut homo, resurgeret aũt diuina uirtute, conculcato mortis imperio, ita ut possimus & nos quodãmodo in Christo uincere, & prævalere quidem peccato, exuere aũt corruptionem & effugere mortem, & ita dicẽdum est gratulando Christo: Vbi est uictoria tua mors? ubi stimulus tuus inferne? Nam quemadmodum in Adam cecidimus, ita uiuimus in Christo. Si aũt Emanuel cõmunis homo fuisset, quomodo utilis fuisset hominis mors? quamuis multi mortui fuerint sancti prophetæ, Abraham ille celebris, Isaac & Iacob, Moyses & Samuel, & cæteri sancti, nihil tamen profuit humano generi illorum mors. Saluauit aũt mors Christi. Obtulit enim suam carnẽ pro nobis, & dans seipsum morti propter nos, omnes à mortis eripuit uinculis. Sufficiens enim fuit unus pro omnibus moriens, qui dignissimus erat omnium: quia & natura deus Verbum ex patre est, & proprium eius corpus fuit quod pro nobis in odorẽ suauitatis deo & patri oblatum est. Igitur impium & absurdissimum est unũ dominum Iesum Christũ secare in duos filios. Opponit aũt se illis & sapientissimus Paulus sic dicens: Vnus dominus, unum baptisma, una fides. Si enim unus est dominus, & secãt unum in duos filios, cui dominationis gloriam attribuemus? nunquid uerbo ex patre nato? illi enim maxime congruit dominationis nomen, & res: uere enim est dominus omnium, iam ubi nã alium ponemus? alienus enim erit à dominatione, cedens ei qui prius extitit & incomparabiliter superexaltatus est. Sed ut ipsi dicunt, ei qui ex muliere, dominationis adaptabimus gloriam. Et quomodo erit dominus Verbum ex deo patre, si quidem quum unus sit dominus secundum scripturas, homini nudo dominationis nomen concedimus? Quomodo aũt ẽ & una fides? Vel quomodo unum baptisma? Si enim duo filij sunt, secundum quosdam, in utrum credimus? opus ruditatis illorum esset dicere, quod in eum, in cuius nomen baptisati sumus, quum unũ sit baptisma. At uidet omnino uestra solertia ebriũ in hoc sermonem, fœdum, imò ad extremam impietatem propendentem. Opinor enim uos diuinum Christi sacramentum diligenter cognouisse, & acuto mentis oculo perspicere eos qui decipere uolũt, & personam pietatis suis sermonibus affingunt, qui tamen quouis iaculo penetratiores sint. Etenim negant quidem, si ueritas dicatur, eum qui ipsos redemit dominũ, hoc est, Christum: timentes uerò eorũ qui pie sentire solent offendicula & admirabilem zelum: confitentur quod & deus sit, qui ex sancta uirgine natus est: atq; etiam quod et dominus & filius dei. Et siquidem quis simplicium illorum receperit sermões, existimabit quod uerisimile est, recta & uera dicere quæ à ueritatis dogmatibus nõ abludant. At si quis uoluerit inuestigare diligenter, & examinare dicta illorum, non simplicia inueniet. Nam sunt quidẽ dij multi, & domini multi in cœlo & in terra, sicut scribit nobis beatus Paulus: Sed nobis unus est deus pater ex quo omnia, & nos in ipsum: & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Veruntamen quando Iesum Christum nominamus ex deo patre Verbum in humana forma apparentem, significamus habentem non ut donum gratiæ, & aduentitiam ac externam dignitatem, sed existentem uere id quod creditur: deus enim existẽs natura etiam absq; carne, deus mansit & cum carne: & filius existens, natura etiam ante carnem, manst filius etiam quando factus est caro, & dominus existens uerè uniuersorum, in hoc iterũ uidetur ordine, etiam in humanitate factus. Itaq; si deum uerum esse dicunt, eũ qui ex sancta uirgine genitus est, hoc est Verbũ ex deo patre secundum naturam unitum carni, quare metuunt confiteri quod dei genitrix est sancta uirgo? sed mens illorum est simulare quidem, & dicere: Profecto & deus est & dominus, & cõsidet cum patre, sed in ueritate non ita sentiunt. Dicunt autem quod in partem gratiæ & in prouectu ei qui natus est ex sancta uirgine, communi & nobis simili homini, datam esse filiationis et dominationis gloriam.

Quod igitur uox Deipara etiam familiaris fuerit sanctis patribus qui ante nos fuerunt, et qui ob rectam fidem admirabiles sunt, etiam in posterũ, apud omnem, ut ita dicatur, regionem quæ sub cœlo est, operæprecium esse arbitror ut uerum ostendam. Vt enim non uidear simpliciter & inexquisite asserere quod in mẽtem uenit, ex libris quos illi fecerunt in utilitatem ecclesiarum congestos, & propositos in demonstrationem, obsignabo sermonum meorum ueritatem. Dixit igitur uerè beatus & pietate celebris Athanasius, qui olim Alexandrinus fuit episcopus, in libro de incarnatione Christi, in hæc uerba. Cõfitemur em̃, inquit,

Hæretici fingũt se recte sentire.

Θεότοκος

Athanasij sententia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquit, etiam esse ipsum filium dei & deum secun A
dum spiritum, filium hominis secundum carnẽ:
non duas naturas, unum filium, unam quæ ado-
ratur, & unam quæ non adoratur: sed unam natu
ram dei Verbi incarnatam & adorabilem cũ car
ne sua una adoratione: neq; duos filios, alium qui
dem filium dei uerum, & qui adoratur, alium au
tem ex Maria qui non adoratur, secundum grati-
am dei filium factum, sicut & homines: sed sicut
dixi, ex deo unum filium dei, & deum ipsum &
non alium, etiam ex Maria genitum esse secun-
dum carnem in nouissimis diebus, sicut angelus
deiparæ Mariæ dicenti: quomodo hoc erit, quia
uirum non cognosco? aiebat: Spiritus sanctus ue
niet super te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi, B
ideo & quod nascitur sanctũ uocabitur filius dei.
Eapropter natus ex sancta uirgine filius dei natu
ra, & uerus deus, & non gratia & mediatione se-
cundum carnem solum, quæ ex Maria homo, se-
cundum autẽ spiritum ipse filius dei & deus. Pas-
sus quidem est secundum carnem, nostras passio
1. Pet. 4 nes, sicut scriptum est, Christo passo pro nobis
Rom. 1 carne. Et iterum: Qui filio suo non pepercit, sed
pro nobis omnibus tradidit illum. Impassibilis
autem manens & immutabilis secundum deita-
Malach. 3 tem, iuxta id quod dicitur à propheta: Ego deus,
& non sum mutatus. Moriens quidẽ nostra mor
te secundum carnem pro peccatis nostris, ut mor
tem auferret, per quam mortem pro nobis, iuxta
1. Cor. 15 Apostolum dicentem: Absorpta est mors in uic- C
toria. Vbi tua mors uictoria? Vbi aculeus tuus
inferne? Et iterum: Christus mortuus est pro pec
catis nostris secundum scripturas. Immortalis au
tem & inuictus morti manens, propter deitatem
tanquam impassibilis potentia patris, secundum
Act. 2 Petrum dicentem: Nõ enim erat possibile ipsum
detineri à morte.

Et interiectis quibusdam sic adijcit: Si autem
quis præter hæc ex diuinis scripturis alium docet
esse filium dei, & alium qui ex Maria adoptatus
est in filium sicut nos, ita ut sint duo filij, unus se-
cundum carnem filius dei, nempe is qui ex deo, et
alter secundum gratiam, nempe qui ex Maria ho
mo: Vel si quis domini nostri carnem supernè di
cat, & non ex Maria uirgine: Vel conuersam di- D
uinitatem in carnem: Vel consusam, uel immuta
tam, uel passibilem domini deitatem: Vel inado
rabilem domini nostri carnem ut hominis: hunc
anathematizat sancta et catholica ecclesia, obtem
Gal. 1 perans in hoc diuino apostolo dicenti: Si quis uo
bis euãgelizauerit præter id quod accepistis, ana-
thema sit. Et hæc quidem beatus Athanasius: opi
nor autem & aliorum sanctorum episcoporum
uoces eundem sensum habentes apponendas.

Hodie Christus dominus humanitatis natiui-
tatem susce pit. Nam iuxta eam quæ diuinæ digni
tatis est, prius extitit. Et iterum addit illis: Ver-
bum quod homines amabat exinanitur, quũ na-
tura non sit exinanibile. Seipsum enim exinani-
uit forma serui accepta. Is qui absque carne est,
propter te caro factus est. Verbum enim caro fa-
ctum est. Qui tactui non subiacet, utpote natura
incorporeus, palpatur. Qui sine principio, sub
principio fit corporali. Qui perfectus, crescit.
Qui inconuertibilis, proficit. Qui diues, in diuer
sorio nascitur. Qui circundat cœlum nubibus, fa
scijs inuoluitur. Qui rex, in præsepio deponitur.
Quem heri immaculatis parturitionibus partu-
riebat salutẽ nobis Maria uitæ genitrix, pulchri-
tudinis mater, maximi para, lucifera, uirgo mater.
Veritas cognita est, gratia uenit, & uita apparuit,
Dei existens filius: qui ex deo Verbum, caro fa-
ctus est propter nos, ut mortales in uitã æternã re
suscitet, & ex mortuis excitet. Qui factor uniuer-
sorum, qui ante omnem creaturam uisibilium &
inuisibilium cum solo patre & spiritu existens im
mortalis, ecce hodie nobis ex uirgine nascit absq;
omni peccato sine homine, hoc est uiro. Si autẽ
ipse deus natura existens, utpote unigenitus dei
filius in assumptione formę serui factus, dignatus
est uocari etiam primogenitus filius sanctæ uirgi-
nis, & semetipsum redemptionem pro omnibus
dedit. Addit autem illis: Iam enim ostendi impie-
tatem in quam Arriani incidunt dicentes, opus
habuisse deiparam Mariam sacrificijs quæ secun-
dum legem pro mulieribus quæ pepererant offe
rebantur. Pro Sole autem, inquit, solem iustitiæ,
in circũscripto modo recepit, & ne interrogaris
quomodo. Vbi enim deus uult, ibi naturæ uinci-
tur ordo. Voluit enim, potuit, descendit, seruauit
omnia deo conuenientia. Hodie ille qui est nasci- C
tur, & ille qui est fit, id quod non erat. Existens e-
nim deus fit homo, non cessans esse deus. Neq; e-
nim homo factus est sic quod à deitate recesserit,
neq; secundum profectum ex homine factus est
deus: sed Verbum existens propter impassibilita
tem caro factus est immutabili manente natura.
Et præterea addit: Qui super thronum excelsum
& sublimem sedet, in præsepio nascitur: qui im-
palpabilis & simplex, & incorporeus, humanis
manibus capitur: qui peccati disrumpit uincula,
fascijs illigat: qui natus est superne ex patre Ver-
bum ineffabiliter, indicibiliter, incomprehense,
et sempiternè, idem in tẽpore nascitur infra ex uir
gine Maria, ut ij qui prius infra nati, supernè na-
scantur secundo, hoc est ex deo. Insuper & de di- D
spẽsatione saluatoris secundum carnẽ credimus,
manente Verbo dei immutabili & inconuertibi-
li, incarnationem factam esse ad renouationem
humanitatis. Filius enim uere existens dei, secun Incarnatio Christi at-
dum æternam ex deo natiuitatem, factus est filius nationem
hominis secundum natiuitatem ex uirgine, & est mentum.
unus idem perfectus filius secũdum deitatẽ, et cõ
substantialis patri, et perfectus homo idẽ secundũ
natiuitatem ex uirgine, & consubstantialis homi-
nibus secundum carnem. Si quis autem de cœlo Caro Chri-
dicat corpus habere Christum, uel consubstantia stum nostræ
lem deo carnem, anathema sit. Si quis non confi- substantiã.
tetur carnem domini ex sancta uirgine, & homi-
nibus consubstantialem, anathema sit. Si quis do-
minum nostrum & saluatorem, qui ex spiritu san
cto & Maria uirgine natus secundum carnem,

inanimatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

inanimatum esse dicit, uel sine mente, uel sine ratione, uel sine sensu, anathema sit. Si quis separat & distinguit dominum nostrum & saluatorem, et dicit alium quidem esse filium deum Verbum, & alium assumptum hominem, & non confitetur unum & eundem, anathema sit, ut non solo uerbo, sed & uirtute, deus uerus apparuisse credatur, qui factorum magnificentia seipsum certissime declarârit. Nam quum perfectus sit deus, & perfectè homo factus, neque humanam similitudinem reliquit, hoc solo excepto, quod immunis fuit à peccato. Etenim infans natus Emanuel dicitur. Magis aduenientibus & adorandum ac deũ esse eum qui apparuit clamantibus: qui & carne crucifixus solis repressit radios, & nouo miraculo suam manifestans deitatem nullibi seipsum dispergens, uel dissoluens in duos saluatores. Quin
Matth. 23 et discipulis dicebat: Ne uocetis magistrum super terram, unus enim est magister uester Christus. Non enim quando hoc apostolis præcipiebat, à corpore quod uidebatur, suam segregabat deitatem. Neq; quando Christum se testabatur esse, ab anima & corpore segregabatur, ita utrunq; existebat deus & homo, seruus qui uidebatur, & deus qui cognoscebatur. Fastigium quidem deitatis occultans humili sensu incarnationis, humilitatem autem corporis quod uidebatur, efficacia deitatis extollebat.

Itaq; non esset difficile etiam multa alia uera testimonia afferre, sed transeo sciens esse scriptum:
Prouer. 9 Da sapienti occasionem, & sapientior erit, notũ fac iusto, & addet ut accipiat. Veruntamen illud dico, ecce omnes optimi & sapientes, qui olim fuere patres, Deiparam nominant sanctam uirginẽ, unitumq; secundum naturam carni asserẽtes dei Verbum, in utero factum esse dicunt uirgineo, et ex ipso processisse secundum carnem, quamuis sine principio & ante omne seculum et tempus habuerit natiuitatem ex patre. Quoniã autem uerisimile est in prolixioribus uersuum compositionibus qui sequuntur, mentem negligentiorem fieri magis, quàm dum uidet paucis in compendio
Corla senten- dilucidam dogmatum de Christo pulchritudinẽ: D
rum. collecta seorsim sententiarum, ut sic dicam, corda ex diuina & noua scriptura, missi uestrę in deo pietati. Quod si seorsim legentes ipsæ uestram mentem erudieritis, & ueritate illustraueritis, quibuscunque uolueritis profuturę estis, apostolicis gloIacobi 5 riationibus, uestra redimitæ capita. Diues enim ualde in hoc merces erit. Scriptum est enim: Qui conuerterit peccatorem de errore uiæ suæ, saluabit animam eius de morte, & operiet multitudinem peccatorum. In his autem sententiarum inuentionibus, hoc est conclusionibus, quando dicimus deus igitur Christus, hoc est, unus igitur filius & dominus Christus: non hoc dicimus, quod illi, deum secundum gratiam, uel filium, uel dominum nominatum esse Emanuëlem, uel ex profectu, uel incremento ad hanc gloriam uenisse, quasi unum nobis similem & communem, sanctificatumq; hominẽ, sed illud potius, quod deus exi-

A stens Verbum, & demittens se in exanitionem, & in formam serui descendens, non minus uerè deus, & natura uniuersorum dominus sit solus et propriæ filius, cui & nos configurati secundum gratiam, per ipsum, ad adoptionis filiorum gloriã ascendimus.

Nomẽ autem Christus, nescio quomodo nonnulli asserant, congruere proprie, & seorsim, & extra carnem Verbo quod est & intelligitur natum ex deo, congruere item & ipsi ex sancta uirgine nato, etiamsi intelligatur existere seorsim, & per se, & tertio congruere ambobus ut uni, con-
B iunctione Verbi, sicut ipsi dicunt, in unam eandem personam colligantis. Vnitatis enim secundum naturam & ueræ nulla ipsis ratio, quamuis hanc habeant sacramenti uiam rectam, & minime erroneam, & hæc consideratio eorum non simplex est, sed amaritudine & errore referta. Nam quoniam diuina scriptura Christum nominans, omnia ipsi tribuit diuina. Scit enim in humana forma apparuisse, & incarnatum esse Dei uerbum. At illorum qui alia præter hæc sapere uoluerint, mens est communem hominem ostendere, qui ex muliere, per incrementum, ut dixi, & quasi ex propria & humana uirtute dignum se exhibuerit ut coloretur, & connexione personarum quæ cum uerbo ex deo, etiam electus fieret
C iuxta prædestinationem: illud dicunt, quod nomen Christi congruat & soli, & seorsim, & per se Verbo quod existit & intelligitur ex deo patre genitum. Nos autem sic loqui uel sapere non didicimus. Quando enim Verbum caro factum est, tunc & nominatum esse dicimus ipsum Christum Iesum. Nam quoniam unctus est oleo exultationis, hoc est sancto spiritu à deo & patre, idcirco Christus nominatur. Cæterum quod unctio sit secundum humanitatem, nemo qui recte sapere solet, dubitarit. Nam si deus est & Verbum, non opus habet unctione. Non enim dixerit quis unctum & sanctificatum esse dei Verbum suo spiritu, quasi alius ab ipso natura superior & excellentior. Nam absque omni controuersia, minus à maiore benedicitur. Quoniam autem humanitatis mensuræ conuenit sanctificari & ungi, omnino necessarium est Christum nominari Verbum, quod ex deo, non quando adhuc nudum erat & nondum incarnatum, sed quando factum est sicut nos, hoc est homo, unctum est est secundum humanitatem: atque ita nomen Christus nullo modo conuenit Verbo ex deo patre nato. Si autem nominaretur alicubi Christus, incarnatum mihi intelligas illum, etiamsi sermonem audias peracta iam incarnatione, & non fiat unitæ carnis mentio: seorsim uerò & illi hanc uocem congruere opinari, omnino stultum foret, imò impium uel sentire, uel dicere. Vnus enim dominus Iesus Christus, & non diuisus est, sicut inquit & ipse sapientissimus Paulus, qui 1. Cor. 1
Christum in se habebat diuina loquentem sacramenta. Cæterum ex sequentibus capitulis inuenietis rectum & ad ueritatem elaboratum sermo-

Christus quando sic appellatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem. Opinor autem utile, ut & hoc proteſter. Nã ſicut eſt in deitate perfectum ex deo patre Verbum, ita & in humanitate perfectum iuxta humanitatis rationem: nec inanimatum corpus accepit, ſed animatum anima rationali. Demum uniuerſorum deus, qui diligentibus ſe cœlitus bona diſtribuit, dignetur ueſtras animas implere ſuis donis, ut aſcendentes in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, uitam agatis nobilem, & gloriosam atque admirabilem, ſanctæ Chriſti ſponſæ.

Quod deus ſit Chriſtus, unione cum deo Verbo templi aſſumpti, & ad eius gloriam aſcendentis, ex apoſtolicis. Ex catholicis ſententiæ excerptæ in idem, ex Euangelicis ſententiæ in idem.

Quod uita & uiuificus Chriſtus, ex his quæ à Paulo apoſtolo in apoſtolicis poſita ſunt, inuenies.

Quod fides in Chriſtum quaſi in deum, ex catholicis & Euangelicis.

Quod uita & propiciatorium ſit Chriſtus, diuerſæ excerptiones.

Qund Chriſti mors mundo ſalutaris, ex apoſtolicis & Euangelicis excerptiones.

QVOD DEVS SIT CHRISTVS VNIONE CVM DEO VERbo templi, & aſſumpti ad gloriam eius aſcendentis.

AD ROMANOS.

Rom. 1

PAVLVS ſeruus Ieſu Chriſti uocatus apoſtolus, ſegregatus in Euangeliũ dei, quod antea promiſſum erat per prophetas eius in ſcripturis ſanctis de filio eius, qui genitus fuit ex ſemine Dauid ſecundum carnem, qui declaratus eſt filius dei in uirtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri.] Itaq; ſiquidem eſt Euangelium dei, prædicatio Chriſti, quomodo non deus Chriſtus? & ſi omnis prophetiæ finis in illum ſpectat, & filium dei prædicant ſcripturæ eum, qui ex ſemine Dauid, tametſi definitus eſſe dicatur ſecundum ſpiritum ſanctificationis propter incarnationis myſterium, quomodo non filius uerè teſtimonium habens per reſurrectionem ex mortuis? excitatus enim eſt nõ cõmunis homo ſicut nos, ſed ut morte ſuperior, ſecundũ quod uita eſt ac deus.

De his qui adorant creaturam præter creatorẽ dicit: Propterea quod cognitum deũ, non ut deũ glorificauerunt, uel gratias egerunt, ſed infatuati ſunt in cogitationibus ſuis, & obtenebratum eſt inſipiens cor eorum. Sapientes ſe eſſe dixerunt, & infatuati ſunt.] Scribit Paulus his qui ex gentibus uocati ſunt, hoc eſt nobis, nunc aũt quũ cognouerimus deũ, imò cogniti à deo. Quem igitur cognouerunt per fidem? nõne omnino Chriſtũ Ieſum? Igitur ſiquidem ut deum cognouimus, & ut deum glorificauimus, uerè illuſtrati ſumus: ſi autem mutauimus eius gloriam, infatuamur & nos in cogitationibus noſtris. Si em̃ omnino credimus in illum, ut in deum credimus. Vel oportebit ſemper & omnino confiteri, quod adhuc in laqueis priſtini erroris irretiamur, communi homini fidem exhibentes: at hoc uerum non eſt.

Et ſicut non probauerunt deum habere in notitia, ita tradidit eos deus in reprobam mentem, ut facerent quæ non conueniebat.] Si Chriſtum agnouimus ut deum, gloriã eius ne reprobemus, dicentes communem eſſe hominem. Si autẽ hoc propter ruditatem facere auſi fuerimus, omnino ibimus ſimul cum alijs in reprobam mentem.

Secundum autem duriciem tuam & cor impœnitens theſaurizas tibi ipſi iram in die iudicij, et reuelationis, & iuſti iudicij dei, qui reddet unicuiq; ſecundum opera ſua.] Beatus Paulus dicit nos omnes oportere manifeſtari ante tribunal Chriſti, ut reportet unuſquiſq; quod in corpore ſuo operatus eſt, ſiue bonum, ſiue malum. Dicit autem quidam alius ſanctus apoſtolus: Vnus eſt legislator & iudex. Pſallit etiam ipſe Dauid: Quoniam deus ipſe iudex eſt. Quando igitur iuſtum iudicium dei dicit eſſe ſententiam, quam unicuiq; pro diuino tribunali Chriſtus pronunciabit, ſtatuemur enim ante tribunal eius, & non tanquam legislatoris & iudicis nobis ſimilis, ſed dei, quomodo non deus Chriſtus?

Iacob. 4
Pſal. 49

Nam per legem agnitio peccati, nunc autẽ abſque lege iuſtitia dei manifeſtata eſt, teſtificata à lege & prophetis. Iuſtitia autem dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes credentes.] Abſq; lege iuſtitiã quam & à ſanctis prophetis teſtificatam eſſe inquit, eam dicit eſſe per fidem in Chriſtum Ieſum: & quomodo non deus, qui iuſtificat credentes quod ſcilicet ſit deus uerè? Vide enim in hoc fidei terminum, & teſtificantibus ſanctis prophetis, fidei in Chriſtum: quis audet dicere ipſum nõ eſſe deum propter humanitatem, hoc eſt quãdo Verbum caro factum eſt?

Rom. 3

Omnes enim peccauerunt, & indigent gloria dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius per redemptionem in Chriſto Ieſu.] Si peccatum facit nos indigere gloria dei, quod neſciuerit peccatũ, ſcriptum eſt & de Chriſto, quia peccatum non fecit. Et ita nos qui peccamus, gloria dei indigemus. Deus utiq; eſt, & cum carne Verbum. Non enim fecit peccatum.

Legem igitur irritam facimus per fidem? Abſit, ſed legem ſtatuimus.] Lex Moyſi deum unũ adorare docuit Iſraëlitas: Dominus enim, inquit, Deus tuus, dominus unus eſt. Et ipſe deus alloquebatur eos dicens: Non erunt tibi dij alij præter me. Nunquid fides quæ eſt in Chriſtũ uocatos in hoc mutauit, ut non unum ſecundũ naturam deum adoremus? Vtiq; irritam faceremus legẽ, quæ uni uerè deo adorationem affert. Abſit, inquit, ſed legem ſtatuimus. Igitur ut deum accedimus Chriſtũ, ne accuſemur tanquã ſoluẽtes legẽ.

Exod. 20

De

Rom.4 De Abraham dicit: Pro eo quod credidit deo, qui uitæ restituit mortuos, & uocat ea quæ non sunt, tanquam sunt.] Igitur quando uiuificare posse mortuos, non alteri quàm soli & naturali deo congruit: uiuificat autem Christus per propriam carnem mortuos, tangens & resuscitans eos, quomodo non deus uerè, qui & alijs dat potestatem excitandi mortuos in nomine suo?

Itaque fratres mei & uos mortificati estis legi
Rom.7 per corpus Christi, ut iungeremini alteri ex mortuis suscitato, ut fructum afferamus deo.] Mortificamur legi cessantes à cultu eius. Iungimur autem alteri ex mortuis suscitato, hoc est Christo, eius oraculis euangelicis obtemperare studentes, ut fructificemus deo. Caput autem euangelicorum præceptorum est fides in illum, & hic noster fructus qui affertur Christo & deo. Itaque deus est qui ex mortuis resurrexit, quia Verbum caro factum fuit.

Qui autem in carne sunt, deo placere non pos-
Rom.8 sunt. Vos autem non estis in carne sed in spiritu: siquidem spiritus dei habitat in uobis. Si autem quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Porrò si Christus in uobis est, corpus quidē mortuum est propter peccatum, spiritus autem uita propter iustitiam. Quod si spiritus eius qui excitauit Iesum ex mortuis habitat in uobis, is qui excitauit Christum ex mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra, propter ipsius spiritum inhabitantem in uobis.] Ecce manifeste dei spiritus dicitur Christi: sed siquidem est homo seorsim positus, solum in se dei Verbum inhabitans habēs, quomodo eius spiritus diuinus dicitur? sed quū proprius eius spiritus sit, deus utiq; est, & non aliter res habet: nō enim in homine factum est dei Verbum, sed factū est homo uerè, cum hoc quod mansit deus. Sic enim intelligitur Christi spiritus, esse spiritus patris.

Etenim quicūq; spiritu dei aguntur, ij filij dei sunt. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum ad timorem, sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus: Abba pater.] Beatus Paulus scribit: quod autem estis filij, emisit deus spiritum filij sui in corda uestra, clamantem, Abba pater. Igitur si in spiritu filij fiduciam habemus D inuocandi patrem deum, utpote qui accepimus spiritum filij secundum naturam, & uerè filij sumus: quomodo non deus Christus, non secundum quod intelligitur nobis similis homo solū, sed secundū quod Verbū caro factum est, & particeps fuit similiter nobiscū carnis & sanguinis?

Quis nos separabit à charitate dei, tribulatio uel angustia? uel persecutio? uel fames? uel nuditas? uel periculū? uel gladius?] Lex Moysi dice-
Deut.6 bat & mandatum faciebat. Diliges dominū deū tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua: quando igitur dilectionē, quæ deo congruentissima, ex tota & summa fortitudine, etiam usq; ad animam & sanguinē, ipsi Christo offerimus: quis dicere audet quod nō sit deus? nullo modo eīm abertauit sanctorū mens.

A Nam mihi persuasum habeo, quod neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; potestates, neq; instantia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profunditas, neque ulla alia creatura poterit nos separare à charitate dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro.] Si nihil omnino nos separare poterit à dilectione dei, fit autem hæc à nobis in Christo Iesu, quomodo non deus euidenter Christus? quandoquidem ipsum diligentes, uniuersorum diligimus deum. Hæc à nobis exigitur dilectio. Christum autem dicens, dei Verbum incarnatum significo.

Omnes enim statuemur ad tribunal Iesu Chri Rom.14
sti.] Statuemur enim Christo. Nam sedebit super thronum gloriæ suæ, iudicans orbem in iu-
B stitia. Quāuis Dauid dicat, quod deus iudex est. Psal.49
Igitur deus est Christus.

Audacius scripsi uobis ex parte, ueluti cōmo- Rom.15
nefaciens uos propter gratiam quæ mihi data est à deo, ut sim minister Iesu Christi, in gentes administrans euangelium dei, ut sit oblatio gentium acceptabilis, sanctificata in spiritu sancto.] Quibus sanctum ministerium concreditum est, ij deo ministrant soli. Sacerdotes enim non hominibus cōstituti sunt: ecce idcircò diuinus Paulus datam inquit sibi esse gratiam à deo, ut esset minister Iesu Christi, & administraret in gentibus euangelium Christi. Igitur deus Christus, si Christū prædicans, gentibus dei euangelium ministrare illis
C dicit, ut suscipiantur sanctificati in spiritu.

Habeo igitur quod glorier in Iesu Christo in his quæ ad deum pertinent. Non enim ausim loqui aliquid eorum quæ non operatus est per me Christus, in obedientiam gentiū, uerbo & facto, per potentiam signorum ac prodigiorum, in uirtute spiritus dei, ut à Hierusalem & circumiacentibus regionibus usq; ad Illyricum impleuerim euangelium dei.] In Christo Iesu gloriam dicit se habere, quod glorietur in his quæ ad deū. Quod autem non humanum etiam in uirtute spiritus, in sanctis apostolis operari posse Christum mirabilia, quomodo dubitaretur? Nā quemadmodū unusquisq; ex nobis in uirtute sua, spiritu utens, operatur mirabilia per sanctorū manum: et quo-
D modo non est deus cuius, proprius spiritus sanctus?

Salutant uos omnes ecclesiæ Christi.] Quam- Rom.16
uis dicat in alijs Timotheo scribens, ut scias quo- 1.Tim.3
modo oporteat in domo dei conuersari. Si autem Christi ecclesias nouit, & testatus est, deus utiq; est Christus.

Deus autem pacis conteret Satanam sub pe- Ioan.14
des uestros breui.] Quum deus dicatur esse pacis, dicit enim Christus sanctis apostolis: Pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis: & quomodo non deus uerè pacis dator, & dignis illam ut suum bonum dans?

Ex priore ad Corinthios.

PAulus apostolus Iesu Christi per uoluntatē 1.Cor.1
dei, & Sosthenes frater ecclesiæ dei.] Obserua quod de Romanis supra dixit, Salutant uos ecclesiæ omnes Christi: Corinthijs per

Universidad de Deusto
Biblioteca

epistolam scribens Dei ecclesiam esse dicit.

1.Cor.1 Dico autem hoc, quod unusquisq; uestrûm dicit: Ego quidē sum Pauli, ego uerò Apollo, ego uerò Cephe, ego uerò Christi, diuisus ne est Christus? Num Paulus crucifixus est pro uobis, uel in nomine Pauli baptizati estis?] Igit̄ si nō est diuisus Christus, omnia ipsius sunt, & omnes ipsius: & si ipse crucifixus est pro nobis, et in nomine eius baptizati sumus, ipsi scilicet debitores facti sumus, non autem hominis alicuius, qui nobis similis est, sed dei. Deus ergo Christus apud nos.

Quandoquidem & Iudæi signum postulant, & Græci sapientiam quærunt, nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem offendiculum, Græcis autem stultitiam.] Annon B omnes confitebuntur, quod euangelij prædicatio totius mundi homines ad ueram dei cognitionem uocet? & quomodo uel quando de hoc dubitabitur? quomodo igitur prædicabunt doctores Christum crucifixum? nunquid sicut unum qui mortem in cruce tulit sicut nos? & futura erit fides mundi in hominem? absit. Credimus autem deo uiuo & uero. Deum igitur nouit Christum crucifixū, & mundo prædicat bona fiducia quod non fallatur.

1.Cor.2 Et ego quum uenirem ad uos fratres, non ueniebam cum eminentia sermonis aut sapientiæ, annuncians uobis testimonium dei. Non enim iudicaui me scire aliquid inter uos, nisi Christū Iesum, & illū crucifixū.] Deus igitur est, qui crucē C propter nos sustinuit Iesus Christus, cuius etiā testimonium non in eminentia sermonis & sapientiæ mundanæ annunciatur mundo per sanctos apostolos, sed tanquam in uirtute spiritus.

1.Cor.2 Sapientiam autem loquimur in perfectis, sapientiam uerò non huius seculi, neq; principum seculi huius, qui abolentur, sed loquimur dei sapientiam in mysterio absconditam, quam præfiniuit deus ante secula in gloriam nostram, quā nullus principum huius seculi cognouit, si enim cognouissent, utiq; dominum gloriæ non crucifixissent.] Si dei sapientia mysterium Christi & mundo prædicatur, & deus non est uerè sicut quibusdam, nescio quomodo, uidetur, & in ipsum est fides, quomodo sublime est mysterium, si uerè ho- D mines à dei cognitione abducit, & mundum, hominis cultum docet? sed hoc non est uerum. Sublime uerò mysterium est quod deo adducit errantes. Deus igitur est Christus, proinde dictum est & iustè, Dominus gloriæ crucifixus.

1.Cor.3 Iuxta gratiam dei quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui, alius autem super illud ædificat, fundamentum enim aliud nullus potest ponere præter id quod positū est, quod est Christus Iesus.] Si fundamur super eo quasi in fundamento quodam, & in eo per fidem ædificamur, ipse est omnium securitas, quomodo non esset deus uerè is in quo omnia? Et fides nostra est non sicut in unum nobis similem. Quia nō creaturam coluimus, sed deum natura & uerè.

An nescitis, quod templum dei estis? & spiritus dei habitat in uobis? si quis templū dei corrumpit, perdet hunc deus. Templum enim dei sanctū est, quod estis uos.] Si spiritum Christi accipientes templum dei appellamur, quomodo nō deus uerè ille propter quem nos sumus templa dei?

Proinde ne ante tempus quicquam iudicetis, 1.Cor.4 donec ueniat dominus, qui & illustraturus est occulta tenebrarū, & manifestabit cōsilia cordium, & tunc unicuiq; erit laus à deo.] Dominum nostrum Iesum Christum descēsurum expectamus olim, quando omnes assistemus iudicanti, & manifestanti consilia cordium. Quod autem & iustos laudabit, certi sumus ex eo quod stantibus à dextris dicet: Venite benedicti patris mei in hæ- Matth.25 reditatem, accipite regnum quod pręparatum est uobis ab origine mundi. Quando igitur Christo laudante, laudem unicuiq; futuram dicit à deo, quomodo non manifeste est deus?

An nescitis, quod corpora uestra templū sunt 1.Cor.6 habitantis in uobis spiritus sancti, quem habetis à deo, & non estis ipsi uestri iuris? Nam empti estis precio: glorificate itaq; deum in corpore uestro.] Si spiritum Christi accipientes facti sumus filij dei, redempti sanguine eius, ut iam non ultra uiuamus nobis ipsis, sed ei qui nos emit, quomodo non deus manifeste Christus ille, per quem & templa dei sumus nos, cui & tanquam deo seruimus?

De cibo idolis immolato. Scimus quod nullū 1.Cor.8 idolum est in mundo, & nullus deus nisi unus. Nam etiamsi sunt, qui dicantur dij, siue in cœlo, siue in terra, quemadmodum sunt dij multi & domini multi, nobis autem unus deus pater ex quo omnia & nos in illum, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia & nos per illum.] Si unus solus est deus, & nullus alius præter illū, coassumitur uerò in unam deitatis naturā unus Iesus Christus, per quem omnia. Deus igitur est, qui in consubstantialitate patris intelligitur diuino modo, & quando appellatus est Iesus Christus. Obseruandum autem est, quod nominans Iesum Christum per ipsum omnia facta esse dicit, ut tanquam unus sit filius secundum unitatem dispensatiuam.

Factus, inquit, sum his qui sine lege sunt tan- 1.Cor.9 quā essem sine lege dei, & in lege Christi.] Si Christi legem habens, legē habet dei, quomodo Christus non deus?

Tales estote, ut nullum præbeatis offendiculū, 1.Cor.10 neq; Iudæis, neq; Græcis, neq; ecclesiæ dei.] Annotandum, quod dei ecclesiam dicens, Christi iterum eandem nouit ecclesiam.

Volo autem uos scire, quod omnis uiri caput 1.Cor.11 Christi est, caput uerò mulieris uir, caput uerò Christi deus.] Beatus Lucas Christi genealogiā nobis componens, incipit quidem à Ioseph, & peruenit usq; ad Adam, adijcitq; dicens, Qui fuit Luc.3 dei, deum conditorem homini principium faciens: sic esse dicimus omnis uiri caput Christum, factus enim est per illum & productus ut sit, non tanq; per ministrum filium condentem, diuino autem

Universidad de Deusto

autem potius modo tanq; per naturæ opificem. Caput autem mulieris uir, quia ex carne eius sum pta est, illum quodammodo habet principium. Caput autē similiter Christi deus, qui ex ipso secundum naturam. Natum est enim Verbum ex deo et patre. Et quomodo Christus non est deus, quum caput eius secundum naturam positus sit pater? Christum autem quū dico, in humana forma apparens dei Verbum intelligo.

1.Cor.12 Ideò notum uobis, quod nullus per spiritum dei loquens dicit anathema Iesum: & nullus potest dicere, dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Diuisiones autem donorum sunt, spiritus uerò idem: & diuisiones ministeriorum sunt, dominus uerò idem: & diuisiones operationum sunt, idem autem dominus, qui perficit omnia in omnibus.] Si dicere quod non sit natura & ueritate deus Christus, nihil aliud est quàm dicere anathema Iesum, qui non admittunt eum secundum ueritatem esse Iesum, non faciunt hoc ex spiritu sancto. Et si diuisiones gratiarum interdum spiritum efficere dicit, interdum autem ipsum dominum, & interdū deū: utiq; nouit deū esse Christū, qui per spiritum tanquam deus operatur, et sicut deus secundum naturam dispensat cū autoritate, quæcunq; uoluerit superna dona. Cōmemorandum item, quod & Paulus dicit de Christo, quod ipse operatus sit in uirtute spiritus sancti.

Et alios quidem posuit deus apostolos, deinde & prophetas, tertio doctores, deinde potestates, postea dona sanationum.] Quum deus dicatur omnia perficere, Christus est is qui operatur. Posuit enim ipse apostolos in ecclesia, & etiam doctores, ut operentur & uirtutes. Dedit enim potestatem sanctis discipulis, ut omnem infirmitatem curent, & contritionem in populo.

1.Cor.16 Salutatio mea manu Pauli, si quis non diligit dominum, sit anathema maranatha.] Quē nam dicit Dominum in istis? Nam ex confesso dominus etiam ipse filius, similiter & spiritus. Dominus enim, inquit, spiritus est. Beati Pauli mens in istis in ipsum Iesum refertur. Vnus enim, inquit, dominus Iesus Christus. Anathematizat igitur eum qui non amat illum. Cæterum illum non amat, qui neque natura, neq; ueritate dicit filium esse dei, sed quasi in altero esse ordine ponit iuxta Verbum dei, & offendens dispensationis sacramentum, in duos diuidit unum dominum Iesum Christum.

Ex secunda ad Corinthios.

2.Cor.2 DEo autem gratia, qui semper triumphat per nos in Christo, & odorem notitiæ manifestat per nos in omni loco. Quoniam Christi bona fragrantia sumus deo in his qui salui fiunt, & his qui pereunt.] Et quomodo Christus non est deus? siquidem ipse est odor notitiæ patris, non enim in hominis natura diuinæ notitiæ fragrantiam quis cōsideraverit: sed quemadmodum humanitatis fragrantia significat omnino hominē, ita & deitatis, deum. Si autem fragrantia patris uerè est, quomodo Christus non est deus, licet factus sit homo dispensatiuè dei patris Verbum?

Christus fragrantia patris

Epistola nostra uos estis scripta in cordibus nostris, quæ cognoscitur & legitur ab omnibus hominibus, dum declaratis quod estis epistola Christi, subministrata à nobis, inscripta non atramento, sed spiritu dei uiuentis, nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carneis.] Dixit deus per unum prophetarum: In tempore illo dicit dominus, dans leges meas in mentem eorum, et in cordibus eorum inscribam eas. Facti igitur sumus epistola Christi, scribente in nobis non atramento, id quod sibi placet deo uiuente, sed spiritu, nō modo ministri, sed, ut ita dicamus, per se operanter. Proprius enim eius spiritus est, & quomodo non est deus ille, qui proprio spiritu scribit in nobis diuinæ cognitionis scientiam?

2.Cor.3

Hiere.31

De Iudæis dicit: Obcæcati sunt sensus illorum. Nam usq; ad hunc diem idem uelamentum in lectione ueteris testamēti, nec tollitur uelum quod in Christo aboletur, sed usq; in hodiernum diem quando legitur Moyses, uelamen super cor eorum positum est: at ubi cōuersi fuerint ad dominum, tolletur uelamen. Dominus autem spiritus est, ubi autem spiritus, ibi libertas.] Si finis legis & prophetarum Christus, & no tollitur uelamen quod in lectione ueteris testamenti, nisi in solo Christo: quomodo rationi consentaneum est, illum existimandum esse communem hominem, qui sola filiationis appellatione honoratus sit? Inueniretur enim sic habere nostræ fidei finis, qd non in deū, sed potius in unum quendā nobis similem spectaret, id quod est absurdissimum.

2.Cor.4 Quod si adhuc uelatū est, in his in quibus deus huius seculi excæcauit sensus incredulorum, ne illucesceret illis lumen euangelij gloriæ Christi, qui est imago dei.] Si secundum quod uidetur quibusdam, communis homo est Christus, unione sola qua secundum personam connexionem habet ex deo, ita enim illi dicūt, quomodo in his qui pereunt uelatum est euangelium eius? Sentiunt enim gentes, non quod deus sit, sed quod nobis similis homo. Quomodo autem excæcati fuerint à Satana, qui de homine sentiūt quod homo sit, qualis autem lux est in euangelio Christi, nisi deus sit, & ut deus existens glorificetur? quomodo itē esset & imago dei, si pertingeret ad solam humanitatem, & non esset uerè filius & deus?

2.Cor.5 Quapropter contendimus, siue domi præsentes, siue foris peregre agentes, ut illi placeamus. Omnes enim nos manifestari oportet coram tribunali Christi, ut reportet unusquisq; ea quæ fiūt per corpus, siue bonum, siue malum.] Si omne studium sanctis est placere deo, contendimus autem ita apparere Christo, ut caueamus placere hominibus, quomodo non deus manifeste Christus? & si iudicat orbem ipse, quum dicatur unus esse legislator & iudex, manifestum est etiam esse carnem.

Iacobi 4

Charitas enim Christi constringit nos iudicantes illud, quod si unus pro omnibus mortuus fuit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit,utiq; omnes mortui fuerũt, & pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt posthac non sibijpsis uiuant,sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.] Si omnes unum sumus,& illi uiuere precamur,honestam arbitrati nostram uitam, per hoc quod implemus uoluntatẽ eius,& uiuimus Christo,quomodo nõ deus esset cui debitores sumus, & uiuere studemus tanq; pro nobis mortuo, & redimente omnes suo sanguine?

Itaq; nomine Christi legatione fungimur,tanquam deo uos obsecrante per nos, rogamus pro Christo,reconciliamini deo.] Obserua,quod legatione quidem funguntur pro Christo, dicunt autem nos rogari à deo, & iterum dicunt, rogamus pro Christo,reconciliamini deo. Igitur deus est Christus,cui & reconciliati deo recõciliamur.

2.Cor.6 Sed in omnibus commendemus nos ipsos ut dei ministri.] Si dei dicuntur esse ministri, dicti sunt & Christi,igitur deus est Christus.

Nos enim templa dei sumus uiuentis,sicut dixit deus: Et habitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum deus, & ipsi erunt mihi populus.] Si templa dei uiuentis sumus tanquam inhabitantis in nobis spiritus,qui & Christi esse dicitur. Si enim quis inquit, spiritum Christi non habet, hic non est eius,quomodo non deus est Christus?

Rom.8

2.Cor.11 Cogitationes,inquit,demolientes, & omnem celsitudinem quæ extollitur aduersus cognitionem dei, & captiuum ducentes omnem sensum in obedientiam Christi.] Quomodo demolie-C mur omnem celsitudinem, quæ extollitur cõtra cognitionem dei? uel quomodo captiuum ducemus omnẽ sensum in obedientiã Christi? Exinaniuit enim semetipsum Verbum uoluntariè, & factum est subditum patri usq; ad mortem. Quando igitur ex ijs quæ dispensatiuè uel facta sunt uel dicta propter carnem & humanitatem, extolluntur quidam contra cognitionem filij,dicentes nõ esse deum uerum & filium secundum naturam eum qui in humana forma: tunc omnem celsitudinem extollentem se demoliemur,si subuerterimus opiniones quas illi sentire uoluerunt, & accommodauerimus omnem sensum ad dispensationem obedientiæ. Filium enim factum in mensuris humanitatis decebat humana non auersari. D

NOTA *auream regulam tractandi scripturam.*

Ex epistola ad Galatas.

Gal.2 EGo enim per legẽ legi mortuus sum,ut Christo uiuam: cum Christo crucifixus sum. Viuo autem non iam ego, sed uiuit in me Christus. Quod autem nunc uiuo in carne, in fide uiuo filij dei, qui dilexit me & tradidit seipsum pro nobis.] Quidnam dicat in hoc loco diuinus Paulus, necessarium est uidere. Lex posita est à deo per uocem prophetarum, & erat ista: Iustus autẽ ex fide uiuet. Posita autem est etiam lex per Mosen. Igitur sequutus legem fidei, mortuus sum legi quæ per Mosen data est, non operans ea, tanquam in umbra & typis ueteribus definita. Hoc est enim legi Mosis mori, ut deo uiuamus, addicti fidei quæ est in Christum. Quando igitur morimur legi quæ est per Mosen, iustificationẽ quæ

Abac.2

Legi Mosi mori.

in Christo præferentes,quomodo non deus Christus,per quem aboletur lex, tanquam fide illam præcellente? Si autem cõmunis homo esset Christus, quo pacto fieret lege præstantior fides quæ in illum?

Itaq; qui suppeditat spiritum, & operatur uir- Gal.3
tutes,utrũ ex operibus legis, an ex auditu fidei?] Si lex quæ per Mosen, quamuis esset lex dei & dicta per angelos, non habet suppeditationem sancti spiritus,neq; etiam præstitit ullis,ut possent operari mirabilia, acquirimus autem per fidẽ quæ est in Christum utraq;, quomodo non est uetere lege præstantior fides? Et si esset homo simpliciter sicut nos,quomodo diuinam aboleuisset legẽ fides quæ in illum: & quomodo melius habent ij B qui per fidem,quàm hi scilicet qui erant per illud tempus,quo uigebat lex?

Antequam autem uenisset fides, sub lege custodiebamur, concluſi in eam fidem quæ reuelanda erat: atque adeò lex pædagogus noster fuit in Christum,ut ex fide iustificemur. Postquam uerò uenit fides,non iam sub pædagogo sumus: omnes enim filij dei estis per fidem quæ est in Christo Iesu. Quotquot enim in Christum baptizati estis,Christum induistis.] Si pædagogus erat lex, non ad alium quàm ad solum Christum ducens, quum ueræ scientiæ magistra sit, quomodo non deus Christus? & si aboletur lex per fidem quæ in illum,& instituendi munere eam defungi facit, eo quod hi qui docendi,ad summum bonum adducti sunt: nihil autem aliud est summum bonũ, quàm scientia ueræ agnitionis dei: quomodo dubitârit quis quod sit deus? Item qui baptizamur in patrem & filium & spiritum sanctum,quo pacto baptizati sumus, siquidem est non uerus filius? at quum secundum naturam unus sit filius, & in ipsum baptizati sumus: igitur ipse est deus.

Sed tum quidem nescientes deum, seruiebatis Gal.4
ijs qui non erant dij secundum naturam: nunc autem ubi cognouistis deum, imò autem cogniti estis à deo, quo pacto conuertimini iterum ad infirma & egena elementa huius mundi?] Si deũ cognouimus qui confitemur Christum, & cogniti esse à deo dicimur, cogniti ipsi, quomodo non deus Christus?

A me autem absit gloriari,quàm in cruce do- Gal.6
mini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus Psal.33
crucifixus est, & ego mundo.] Beatus Dauid psallit: Gloriabor in deo saluatore meo. Est autẽ sapiens,& sancto dignus sermo. Non enim magis in homine quàm in deo gloriari oportet nos. Quomodo igit̃ Paulus in cruce domini se gloriari inquit, quod magis in deo fieri oportebat? Nã ille aliorum sanctorum scopus erat: iam erat & ipse Paulus diuino spiritu præditus. In morte Christi se gloriari inquit. Igitur sciuit deum esse, & propter nos passum carne.

Ex epistola ad Ephesios.

DE deo & patre inquit: Secundũ efficaciã ro- Ephes.
boris fortitudinis eius quam operatus est in Christo, suscitans eum ex mortuis, & cõstituens

in

in dextra sua, in cœlestibus, super omnem potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solum in seculo hoc, sed etiam in futuro.] Ecce suscitatum à mortuis collocauit pater ad dexteram suam, super omnem & principatum, & potestatem, & uirtutē, & dominium, & omne nomē quod nominatur. Igitur homo, qui nobis similis intelligitur, sedet cū suprema natura, & aliud nihil quàm id quod est uerè, utpote deus homo factus, existens quidem cōsubstantialis patri, secundū quod prodijt ex ipso, assumpta autem humanitate dispensatiuè, ut in ipsa intelligatur deus & homo idem & unus, & propter hoc diuina gloria redimitus.

Ephe.1 Idcirco memores estote, quod olim uos gentes in carne dictæ præputium ab ea quæ uocatur circuncisio in carne, quæ manufacta est. Quia eratis tempore illo absq; deo, abalienati à republica Israëlis, & extranei à testamentis promissionis, spem non habentes, deoq; carentes in mundo.] Si Christum Iesum non habentes gentes uiuebāt in impietate iuxta mundum, postquàm autem ipsum habuerunt, non manserunt absq; deo, quomodo non deus Christus?

Ephe.3 Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis parentela in cœlis & in terra nominatur, ut det nobis iuxta diuitias gloriæ suæ, ut fortitudine corroboremini per spiritum eius in internū hominem, ut inhabitet Christus per fidē in cordibus uestris.] Christus Iesus nomen, ut sæpissime diximus, semper significat Verbum quod prodijt ex patre in forma humana, quomodo igitur in cordibus nostris habitat, nisi intelligatur deus, quum Verbū sibi uniuerit carnem, quod & diuino modo in nobis habitat per spiritum? Si autem communis homo est Christus, & alius filius præter eum qui natura, & qui solus inquam, & ex deo est, qui est ille qui in nobis habitat? uel quomodo per fidem habitat in hominibus? quum manifeste dicat Ioan- 1.Ioan.4 nes de deo: In hoc cognouimus, quod in nobis est, quod de spiritu suo dedit nobis.

Ex epistola ad Philippenses.

Philip.3 DE gloriationibus in lege inquit: Quæ mihi lucra erant, ea arbitratus sum propter Christum damnum esse. Quinetiam arbitror omnia damnum esse propter excellentiam cognitionis Christi Iesu domini mei, propter quē omnia pro damno duxi, & arbitratus sum esse rudera.] Quare damnum & rudera in lege? & cur propter excellentiam cognitionis Christi? quum lex quæ per Moysen data, priscis deum naturalem & uerum prædicârit, nouæ autem legis doctores Christum mundo annunciârint. At siquidem fuerit homo communis similis nobis, non unione quæ est secundum hypostasin cum ea quæ ad uerbū, quod ex deo deus creditus, quo pacto fides in illum excellet super fidem quæ ex lege?

Ex epistola ad Colossenses.

Colos.1 NVnc gaudeo, inquit, super afflictionibus meis pro uobis, & suppleo quod afflictionibus Christi deest, in carne mea, pro corpore ipsius, quod est ecclesia, cuius factus sum ego minister, iuxta dispensationem dei, quæ data est mihi in uos implendi uerbum dei, sacramentum quod reconditum fuit à seculis & à generationibus: nunc autem patefactum est sanctis illius, quibus uoluit deus notum facere, quæ sint diuitiæ gloriæ sacramenti eius inter gentes, quod est Christus in nobis, spes gloriæ, quem nos annunciamus.] Quomodo absconditum fuit sacramentum, uel quomodo impletur uerbum dei, quales item diuitiæ gloriæ sunt ei, siquidem communis homo similis nobis est Christus? Non enim magnum est, neque sermone dignum sacramentum, nisi tanquam ad deum accedamus Christum, & intelligimus quod deus existens Verbum, & in æqualitate ac forma patris se ad exinanitionem demiserit factus homo, manens quod erat. Diues enim sic, gloriæq; multæ intelligitur sacramentum.

Coloss.2 Sicut igitur accepistis Iesum Christum dominum, in ipso ambulate, bene radicati, & super ipsum ædificati ac confirmati.] Quomodo igitur acceperimus Christum, docet sapiens Ioannes, dicens: Et Verbum caro factum est: & non cessauit esse Verbum, quamuis factum sit caro. Sedet enim etiam sic cum suo patre, & dominus gloriæ crucifixus nominatur.

Coloss.4 Obsecrationi instate, uigilantes in ea cum gratiarū actione, orantes simul & pro nobis, ut deus aperiat nobis ostium sermonis, ut loquar sacramentum Christi, propter quod & uinctus sum, ut manifestem illud, sicut oportet me loqui.] Nisi deus esset Christus, homoq; diuinæ gratiæ honore prædítus, neutiquam haberet in se profundum sacramentum: quare igitur opus habebat ostio, ad manifestandū illud, & loquendum sicut oportebat? Nihil enim magni uel ardui est, de homine quasi homine secundum naturam loqui. At si uerbum quod ex deo, factum, prædicatur homo, opus omnino fuerit deo ostium aperiente, & dante loqui, secundum quod conuenit.

Ex epistola ad Hebræos.

Hebr.1 QVando autem introducit primogenitum in orbem terrarum: Et adorent eum omnes angeli dei.] Vnigenitus secundum naturam nominatur Verbum, quod ex deo patre, quia solum ex solo natum est patre. Dicitur autem & primogenitus, quando intrauit in orbem terrarum, factum homo & pars eius: ueruntamen & sic adoratur à sanctis angelis, quum adorari oportere referatur ad solum deum, soliq; deo debeatur, quomodo igitur non deus Christus, qui & in cœlis adoratur?

Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Ad filium autem: Sedes tua deus in seculum seculi, uirga uirtutis, uirga regni tui. Dilexisti iusticiam, & odio habuisti iniquitatē. Propter hoc unxit te deus, deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.] Si factor est angelorū, qui sedem habet

Universidad de Deusto
Biblioteca

habet in seculũ seculi, dilexitq; iustitiam, & odio habuit iniquitatem, & propter hoc unctus esse dicitur præ participibus suis à deo & patre: quid igitur dicimus ad sententias illas de ipso uenientes? Si enim facit angelos suos spiritus, & sedem habet deitatis, quomodo ungit oleo exultationis? Igitur cõdit quidem ut deus angelos, ungitur autem ut homo: non ut unctio pertingat ad deitatis naturam, sed ad sapientissimam dispensationem. Deus igitur & homo Christus, deus quidem natura, homo autẽ dispensatiuè similis nobis, quando factus est ex muliere secundum carnem.

Heb.3 Videte fratres, nequando sit in ullo uestrũm cor prauum incredulitatis, ut desciscat à deo uiuente.] Si negantes Christum deficimus à deo uiuente & uero, manentes autem fide, quæ est in illum, nullo modo facimus defectionem, quo pacto non deus Christus?

Heb.9 Si sanguis taurorum & hircorum, & cinis iuuencæ, aspergens inquinatos, sanctificat ad carnis purificationem, quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum sanctum seipsum obtulit immaculatum deo, purificat conscientiam nostram à mortuis operibus ad seruiendũ deo uiuenti?] Nisi deus uerus esset Christus, quæ esset utilitas per sanguinem eius? uel quomodo nostram mundabit conscientiam à mortuis operibus? Sanguis enim cõmunis hominis quid magis habet quàm sanguis hircorum? nihil certe, quàm quod ille est rationalis animalis, hic uerò bruti. Quoniam autem is qui ex deo est, carne assumpta posuit pro omnibus suum sanguinem, hac ratione & purgare potest credentes in ipsum, & à mortuis operibus liberare, & adducere in obsequium deo.

Heb.10 Qui aspernatus fuerit legem Moysi absq; misericordia, sub duobus uel tribus testibus moritur: quanto putatis peioribus afficiẽ supplicijs, qui filium dei conculcârit, & sanguinẽ testamenti communem arbitratus, & spiritum gratiæ contumelia afficiens, in quo sanctificatus est?] Qui diuinam legem contumelia affecerit, uel aspernatus fuerit, non habet parem accusationem cũ eo qui peccauit in hominem, sed multo grauiorem. Vnde etiam qui legem transgressus erat, obnoxius fiebat supplicio mortis: qui uero in hominẽ deliquerat, erat quodammodo uenia dignus. Quomodo ergo existimantem communem sanguinem Christi, dicit grauius puniendum quàm eũ qui peccauit in Moysis legem? idq; ualde meritò. Non enim communis est sanguis Christi. Deus enim erat Verbum, quod caro factum.

Heb.12 Videte ne aspernemini loquentem: nam si illi non effugerunt, qui auersabantur eum qui loquebatur in terra, multo magis nos si eum qui de cœlis, auersamur, cuius uox terram tum concussit, nunc autem denunciauit, dicens: Adhuc semel ego mouebo non solum terram, sed & cœlum.] Quis ille qui loquebatur in terra, quem quum aspernarentur periclitati sunt? An non manifestũ quod Mose? sed non ex terra Christus, imò de cœlo: qui enim desursum & ex patre deus Verbum homo fuit & deus: grauior igitur pœna eorum qui illũ auersantur, idq; iure. Nam sicut sapiens Ioannes dicit: Qui de terra est, de terra loquitur, Ioan.3 hoc est humana. Qui uerò desursum uenit, super omnes est. Hic autem erat & est Christus.

Iesus Christus heri & hodie, idem & in secula.] Heb.13 Verbum quod ex deo natum nunc uocatum inueniemus Iesum Christum, quando factũ est homo ex muliere, quomodo heri & hodie, & idem in secula? per unionem scilicet ad uerbum dei, in filium unum, carne ab ipso assumpta. Sic enim incommutabilitas uerbi secundum naturam manet, quamuis & cum carne intelligatur.

Ex priore ad Timotheum.

PAulus apostolus Iesu Christi, secundum de- Tim.1
legationẽ dei saluatoris nostri Thimotheo germano filio in fide.] Saluatoris nomen non alij magis propriè conuenit, quàm soli & naturali deo: sic & nunc ipsum nominauit doctor. Sed est saluator & dominus noster Iesus Christus: Nominatus est enim Iesus, & nominis uim, hoc est interpretationem manifeste ostẽdens beatus angelus dicebat: Et uocabis nomen eius Iesum. Matth.1 Ipse enim saluabit populum suum à peccatis ipsorum. Igitur deus Christus, quandoquidem est saluator omniũ hominũ, sicut dicit diuinus Paulus.

Ex epistola ad Titum.

APparuit enim gratia dei salutaris omnibus Titum.2
hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & mundana desideria, sobriè & iustè & piè uiuamus in præsenti seculo, expectantes beatam illam spem, & apparitionem gloriæ magni & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit seipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibi populum peculiarem, sectatorem bonorum operum.] Qualis gratia apparuit nobis? uel qualis dei? quum dicatur salutifera esse omnibus hominibus: sed est manifeste deus existens dominus, & apparuit nobis, secundum beatum Dauid: Ipsius ex cœlis apparitionem glorioſam expectamus, & ipse est magnus deus et saluator noster Iesus Christus, qui dedit seipsum pro nobis, ut liberatos ab omni peccato, sibi paret germanos auditores. Deinde quis est dicens, non esse deum uerum Emanuelem, quum beatus Paulus de illo dicat: Magni dei & saluatoris nostri Iesu Christi?

Ex catholica epistola Iacobi, quod Christus est deus.

NE erretis fratres mei dilecti: omnis donatio Iacobi.1
bona, & omne donum perfectum, supernè est, descendens à patre luminum.] Omnis donatio bona, bona autẽ donatio spiritus sanctus, & posse per illũ diuina signa implere. Vltra Christus sanctis spiritum largitur, & etiam posse facere mirabilia. Quomodo igitur non esset deus uerus Christus?

Subditi igitur estote domino, resistite diabolo.] Tollite iugum meum super uos. Qui igitur Iacobi.4 iugum ipsius tollunt, non alij subijciuntur quàm Matth.11 deo, quomodo non esset deus?

Ex

Ex priore epistola Petri.

1.Pet.1 PEtrus apostolus Iesu Christi, uocatis aduenis sparsim inhabitantibus Pontum, Galatiam, Asiam, & Bithyniam, iuxta præcognitionem dei patris, in sanctificatione spiritus, in obedientiam & aspersionem sanguinis Iesu Christi: Gratia uobis & pax multiplicetur.] Ecce iuxta præcognitionem Dei & patris, apostolum se nominauit Christi, & apostolatus modum enarrans, in sanctificatione spiritus, in obedientiam & aspersionem sanguinis Iesu Christi, factum esse illum dicit. Quando igitur credentes in ipsum, sanctificamur à spiritu, aspergit autem nos, & sanguine suo ad emundationem: quomodo non intelligeretur Deus, sanctificans quidem proprio spiritu, purificans autem & sanguine credentes? De B us enim erat in carne.

Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui secundum magnam misericordiam suam regenerauit nos in spem uiuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis in hæreditatem incorruptibilem & immarcessibilem & incontaminabilem, seruatam in cœlis:] Si Deus nos genuit in spem uiuam & manētem: fecit autem hoc per suam ex mortuis resurrectionem Christus: quomodo non esset Deus?

De qua salute exquisierũt & scrutati sunt prophetæ, qui de uētura in nos gratia uaticinati sunt, scrutantes, ad quos uel quem articulum temporis, manifestabatur in ipsis spiritus Christi.] Ecce iterum in illis Christi dicitur sanctus spiritus et C diuinitas: Deus igitur Christus, utpote proprium habens spiritum.

Ex altera epistola.

2.Pet.2 FVerunt autem & prophetæ, sicut & in uobis erunt falsi doctores, qui scilicet clàm introducent sectas perditionis, & dominum qui eos mercatus est, negantes.] Redempti sumus precio non corruptibili argento uel auro, sed precioso sanguine Christi. Igitur sumus redimētis, quamuis deo seruientes uiuo & uero. Vltra, quo pacto non deus est Christus, quem dominum assignamus, uiuentemq; scimus & uerum?

Ex epistola Ioannis.

1.Ioan.5 ET scimus quod filius Dei uenit, & dedit nobis mentem, ut cognoscamus uerum deum, D & simus in uero filio eius Iesu Christo: hic est uerus Deus, & uita æterna.] Iesus Christus non nudum & per se & extra patrem intelligitur Verbum, quod ex deo patre, sed quando factũ est homo, tũc nominatum est Christus Iesus: quoniam igitur ipse est uerus Deus, & uita æterna, quis ferret diuersa sentientes?

Ex epistola Iudæ.

OMne studium adhibens, ut scriberem uobis de cōmuni nostra salute, necesse habui scribendo uobis, obsecrare, ut laboribus uestris assitis, fidei semel sanctis traditæ. Clàm enim ingressi sunt quidam homines, qui prius descripti fuerant in hoc iudicium, impij, qui Dei nostri gratiam transferūt ad lasciuiam, & solum dominum A nostrum Iesum Christum negant.] Quomodo hi qui semel crediderunt, negant dominum nostrum Iesum Christum, quum acceperimus uerbum carnem esse factum? At si dixerimus, quod alius quidem est Verbum ex Deo patre, alius uero seorsim qui ex muliere, negabimus solum dominum. Vnus enim dominus Iesus Christus secundum unionem dispensatiuam, qua Verbum quod ex deo patre, in deitatis gloriam suæ, quam assumit carni unitur, Vnus igitur Christus & filius: erit enim sic omnium dominus.

Ex euangelio Matthæi, quod Deus sit Christus.

HAec autem quum ille secum cogitaret, ecce Matth.1 angelus Domini per insomnium apparuit ei, dicēs: Ioseph fili Dauid, ne timeas accipere Maria uxorem tuam. Quod enim natum in ea, ex spiritu sancto est: pariet autem filium, & uocabis nomen eius Iesum. Hic quippe saluabit populum suum à peccatis eorum.] Duo ponit quæ Deo & non humanæ naturæ cōgruunt. Nati enim ex Marta proprium dixit populum eos qui per ipsum saluati sunt, quinetiam quod à peccatis illos liberaturus sit. Dei autem omnia sunt, & ipsius solius est eos qui peccârunt, à peccatis posse liberare. Vnde Deus est, qui ex sancta uirgine natus est, cuius & peculiaris populus sumus, qui & nos à peccatis liberauit, eo quod & huius potestatem habet.

Iesu autem nato in Bethlehem Iudææ.] In Matth.2 Bethlehem Iudææ natus est qui ex radice Iessæ. Dicit autem de eo per unum prophetarum Deus & pater: Et tu Bethlehem domus Ephrata, non minima es, ut sis in millibus Iuda: ex te enim egredietur ut sit in principem in Israël, & egressus eius ab initio à diebus seculi.] Igitur quomodo qui natus est in Bethlehem terræ Iudææ, ab initio seculi egressus habere dicitur, hoc est, substantiæ principium, quum natus sit in nouissimis seculi temporibus? Deus igitur utiq; est Christus, & digna est illo antiquitas Verbi dei. Deus enim erat carnalem habens natiuitatem, quæ ex muliere.

Ego enim uos aqua baptizo, inquit, in pœni- Matth.3 tentiam: qui autem post me uenit, fortior me est, cuius non sum idoneus calciamenta gestare. Ille uos baptizabit in spiritu sancto & igni, cuius uentilabrum in manu eius, & purgabit aream.]

Non dicimus humanitates opus esse, baptizare in spiritu sancto, sed neque spiritualem aream, hoc est eos qui super terram, propriam dicimus esse hominis. Dei enim omnia sunt, & ipsum solum decet in sancto spiritu baptizare posse credentes. Operatus est autem hoc Christus, qui post Ioannem uenit: secundum carnem, hoc est iuxta tempus carnis, ipse autē & suam aream purgat. Deus igitur est uerus.

Et ecce leprosus accedens adorabat eum, di- Matth.8 cens: Domine, si uis, potes me mundare. Et extensa manu tangebat eum, dicens. Volo, mundus esto. Et statim mundata est illius lepra.]

Sic posse operari ut Deum decet, non est proprium hominis, sed ipsam potius & solam quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

super omnia est, decet naturam. Operatur autem sic Deus non humilis homo sicut nos, sed Deus potius in humana forma. Sic intelliges etiam de socru Petri, & de uentis quos uisus est increpasse. Vnde etiam diuini discipuli, uidentes mare & uentos ei subiici, admirati sunt, ac dixerunt: Quantus autem est iste? Non enim fuerit humilis hominis talia posse facere. Deus igitur secundum istud & homo Christus.

Matth.8 At dæmones, inquit, obsecrabant eum, dicentes: Si eiicis nos, mitte nos in gregem porcorum. Et dixit eis: Ite.] Prouidere uniuersis & seruare ea, cuius fuerit? nónne solius eius qui secundum naturam Deus est? ita & saluator dicebat: Nónne duo passeres asse ueneunt, & unus ex Matth.7. ipsis non cadit in terram, sine patre uestro qui est in cœlis? Vestri autem & pili capitis omnes numerati sunt. Ecce hanc rerum prouidentiam faciebat Christus, ut non liceret immundis dæmonibus in porcorum gregem habere potestatem. Ad petitionem igitur ægre permisit, non ut illis morem gereret, sed ut nobis persuaderet, quod omnem prouidentiam gerat ut deus. Deinde quo pacto non est deus, qui deo dignam potestatem, & imperium habens, tollens ac saluans ut sua, ea quæ per ipsum facta sunt?

Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem multa, operarij autem pauci Rogate igitur dominũ Matth.9 messis, ut emittat operarios in messem suã. Et accersitis duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem contra spiritus immundos, ita ut ipsos ejicerent & curarent omnem morbum, & omnẽ contritionem.] Notum est, messem esse domini, qui est omnium deus. Cuius enim est area spiritualis, hoc est humanum genus, eius est & messis. Sed ecce præcipiens rogari dominum messis, seipsum esse illum statim ostẽdit, emittens operarios, hoc est sanctos apostolos, quibus dedit potestatẽ contra spiritus immundos, ut deus. Neque est in hominis uiribus, dare quibusdam spiritus sancti efficaciam, id quod Christus fecit: ultra quomodo igitur non est natura & uere Deus, tametsi nunc Verbum caro factum sit?

Omnis igitur qui confitebitur in me coram hominibus, cõfitebor & ego in eo coram patre meo qui est in cœlis. Quisquis uero negauerit me coram hominibus, negabo & ego illum coram patre meo, qui est in cœlis.] Multi sancti uocati sunt ad martyrij gloriam, et consummati sunt tormentis & morte, Christum confessi. Num igitur coronabantur confirmati, & dicentes hominem esse communem ipsum, uel potius deum confessione ueneranti sunt? sed est manifestũ. Qui enim hoc negauerunt, etiam à martyrij gloria exciderunt, et Christũ ipsum inuentẽt in die iudicij illos negantẽ. Iam quo pacto nõ deus, qui martyrij gloria coronat confitentes, quod ipse deus sit uere?

Matth.11 Venite omnes qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo uos: tollite iugum meum super uos.] Nisi Emanuël esset uerè deus, quomodo suum iugum nobis imposuit? Deo enim seruiũt omnia. Dictum est autem iugum & lex. Sed nobis imponit suum iugum Christus, sibiq; subijcit, quamuis omnia in patrem suggerat. Deus igitur est: unde omnia illi subiecta esse decet. Lex iugum.

An non legistis in lege, quod sabbatis sacerdotes in templo sabbata prophanant, & crimine uacant? Dico autem uobis, hic esse maiorem templo.] Si prophanantes sabbatum sacerdotes culpa uacant, utpote deo ministrãtes, quomodo his quæ in templo fiũt, intelligitur maius Christi ministerium? sed est manifestum, quod hi quidem in lege & umbra & exemplo cœlestium seruierunt, isti uerò diuini discipuli assidui apud Christum, & ministrantes ei, maiorem etiam gloriam habuerunt. Iam si ministrare Christo melius est, quàm seruire in lege, quomodo non intelligeretur Deus uerus? Matthæus

Si ego in Beelzebul eiicio dæmonia, inquit, filij uestri in quo eiiciunt? propter hoc ipsi iudices uestri erunt.] Si in nomine Christi curauerunt dæmoniacos discipuli, acclamabant enim, In nomine Iesu Christi Nazareni: quõ non intelligeretur deus uerus? Non em̃ sufficisset hominis gloria & potentia ad expugnandum satanam.

Sicut igitur colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione huius seculi. Mittet filius hominis angelos suos, et colligent è regno illius omnia offendicula, & facientes iniquitatem, & ejicient eos in caminum ignis.] Matth.13

De Deo scriptum est: Benedicite Deo omnes angeli eius. Non enim angelus angeli est, sed omnia sunt Dei. Quomodo igitur inquit de filio hominis, quod emittit angelos suos? Deus igitur est, sic & suos habet angelos, & summi spiritus ei ministrant. Psal.102

Interrogabat Christus: Quem me dicunt homines esse, filium hominis? Respondens autem, inquit, Petrus, dixit: Tu es filius Dei uiuentis. Porrò Iesus respõdens, dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis.] Si communis homo Christus, quare admirabilis fuit Petrus cõfitens eum? & quomodo erat à Deo doctus, uel qua opus habebat illustratione superna, ut discat illud de eo sacramentum? sed cognoscens esse deum & filium dei uiui confessus est eum: & propter hoc habitum est miraculum. Cæterum unum filium, non duos filios dicit. Matth.16

Futurum est enim, quod filius hominis ueniat in gloria patris sui cum angelis.] Ecce iterum angelos suos dicit supernos spiritus, quũ dicatur filius hominis.

Quum autem uenissent ipsi in Capernaũ, accesserũt qui didrachma accipiunt, ad Petrũ, & dicunt: Magister uester unum soluit didrachma? Et dicit: Etiam. Et quum ingressus fuisset in domũ, præuenit illum Iesus, dicens: Quid tibi uidetur Simon? Reges terræ à quibus accipiũt tributum aut cẽsum, à filijs suis, an ab alienis? Dixit autem: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij.] Quomodo liberum se esse dicit, & extra legem, nec census Matth.17

nec cēsus debitorē & filiū uerè, si nō est deus unio A ne quæ est per hypostasin carnis & sanguinis particeps? Persoluit autem didrachmū, qui super legem filius, quasi factus sub lege. Qui autē homo est, non intelligitur super legem. Nam quomodo haberet secundum naturam libertatem, si non intelligeretur deus in humana forma?

Matth.21 Ascendente in Hierosolyma Christo nostro omnium saluatore, pueri præcedebant clamantes, & dicentes: Osanna filio Dauid.] Omnino autem deo digna est glorificatio. Indignati sunt pharisæi, & aggressi sunt eum, dicentes: Audis quid isti dicunt? At Iesus dixit eis: Etiam. Nunquam legistis: Ex ore infantium & lactentiū perfecisti laudem?] Necessarium est in his meminisse beati Dauidis, dicentis: Domine dominus B noster, quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra. Quia eleuata est magnificentia tua super cœlos. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Nam pueri clamantes, dicebant: Osanna filio Dauid. Suscipit autem glorificationem ipse cui acclamabatur. At beatus Dauid hāc laudem non homini tribuit, sed communi domino, cuius & admirabile nomen factum est in uniuersa terra: eleuata enim est magnificentia super cœlos. Iam quomodo non Deus filius Dauid secundum carnem Christus?

Matth.25 Quum uenerit filius hominis in gloria sua, & omnes angeli cum eo, tūc sedebit super thronum gloriæ suæ.] Igitur sicut homo nobis similis sedet Christus, assistentibus ipsi omnibus angelis, C ficq; iudicabit mundum. Quàm absonum autem

Iacob.4 foret hoc? Scriptum est enim: Vnus est legislator & iudex. Deus igitur est Christus, qui est in gloria Dei, & sedem habet a cassistentes angelos, iudicans orbem in iustitia.

Matth.16 Et princeps sacerdotum, inquit, dixit ei: Adiuro te per deum uiuentem, ut nobis dicas, num tu es Christus filius dei. Dicit ei Iesus: Tu dixisti. Verumtamē dico uobis, ex hoc tempore uidebitis filium hominis sedentē à dextris uirtutis, & ueniētem in nubibus cœli.] Quomodo filius hominis sedet à dextris uirtutis, sed est manifestū, quod licet Verbum ex deo factū sit filius hominis, nō tamen cessârit esse deus, sed est q̄d erat. Hac ratione etiā sedet cū eo qui genuit, et in diuinitatis dignitatibus gloriosum uidetur, etiamsi factū sit caro.

Filius hominis sedet à dextris dei.

Matth.27 Iesus autem exclamauit uoce magna, & emisit spiritum. Et ecce uelum templi scissum est deorsum in duas partes usq; deorsum, & mota est terra, & petræ scissæ sunt, & sepulchra aperta sunt, & multa corpora dormiētiū sanctorū resurrexerūt.]

Si communis homo esset Christus, quomodo mortuo eo tantus in elementis factus esset tumultus. Nam sol radios contraxit, & in die tenebras fecit. Terra autem suum dominū uidens à Iudæis debacchantibus impetitum, diuisa est. Emisit autem & infernus animas sanctorum. Et quis hæc faciebat? nónne Deus? Deus enim erat in carne, quo contumelia affecto, creatura quodammodo simul irascebatur.

Ex euangelio Ioannis.

Ioan.2 IPse autem Iesus non credebat se eis, eo quod ipse sciret omnia, & non habebat opus ut quisquam testaretur de homine. Ipse ēm sciebat, quid in homine esset.] De deo scriptum est, quod Psal.32 formârit singillatim corda eorum, & ipse dixit: à Hier.17 me occultabitur nihil. Si autē omnia nouit Christus, & scit quæ in homine, quō non esset Deus, tanquam scrutans corda & renes?

Ioan.4 Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus q̄d scimus, quia salus ex Iudæis est.] Audis quod salutem ex Iudæis esse dicit, quum saluatorē Deum scriptum habeamus. Saluauit enim nos, non legatus, non angelus, sed ipse dominus secundū scripturas. Nominatus enim Christus Iesus, natus ex Iudæis secundum carnem. Iesus quoq; iuxta interpretationem est salus. Ipse igitur salus est quæ ex Iudæis. Et ita licet Verbum caro factum sit, ac susceperit semen Abrahæ, Deus tamen est & cum carne.

Ioan.14 Amen amen dico uobis, opera quæ ego facio, & ille faciet, & maiora illis faciet, quia ego ad patrem meum uado: & quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam. Vadit, inquit, ad patrem, quum natura Deus existat filius, ipsecq; sit qui repleat omnia. Vadit igitur humano modo. Nam assumptus est in cœlum, sed ut deus annunciatur præstare petitiones adorātium, si in nomine eius fecerint preces. Iam cui magis cōuenit facere compotes uotorum sanctos, & largiri quod petunt, quàm ei qui solus natura & uerè deus est?

Ioan.15 Non uos me elegistis, sed ego elegi uos, ut uos eatis & fructum afferatis, & fructus uester maneat, ut quicquid petieritis patrem in nomine meo, det uobis.] Ecce ubiq; ostendit, quod æqualia cum Deo & patre magna potestate operetur: dixerat enim: Quicqd petieritis in nomine meo, faciam. Nunc autem inquit: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Nunquid igitur seorsim dat pater absq; filio, & seorsim filius absque patre? igitur duobus diis sancti preces offerunt? At nō ita res habent, Absit. Nam unus deus pater, & unus dominus Iesus Christus. Distribuit enim pater per filium bona in spiritu. Cæterum petitio quæ in precibus, est per Christum D Iesum. Et dominus Iesus, incarnatū intelligitur Verbum & nominatur.

Ioan.16 Et in illo die non rogabitis quicq̄. Amē amen dico uobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis: in nomine meo petite, et accipietis, ut gaudium uestrū sit impletum.] Hæc ferè eandem sententiam habent cum superioribus: quin & quod sequitur in hunc modum:

In illo die in nomine meo petetis. Et non dico uobis, quod ego rogabo patrem: Ipse ēm pater amat uos, qa uos me amastis, qa ego à patre exiui.]

Ioan.17 Hæc autē est uita æterna, ut cognoscant te solū uerum deum, & quem misisti Iesum Christum.] Si cum agnitione solius & uerè Dei iunctam esse necesse est adesse & agnitionem Iesu Christi, et uitam hoc æternam parit, quomodo non omnibus

manifestum est, quod Deus uerus est Christus? A
Verbum caro factum est, & mansit uerbum.

Vt mundus credat ꝗd tu me misisti, & ego gloriam quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unũ, sicut nos unum. Ego in ipsis, & tu in me, ut sint perfecti in unum.] Diligenter mentis oculo intendamus et considerem⁹, qualem hic gloriam dicitur accepisse à patre filius, & hanc nobis concessisse: ipse autem nos in hoc scrutinio liberabit, dicens: ut sint sicut nos unum. Nam naturali quidẽ identitate unum est unigenitus Verbũ, quod ex Deo cum suo patre, tametsi secũdum propriam hypostasin intelligatur alter. Quomodo autẽ & unus ẽ nobis factus est æquali modo, substantialiter inquam, & naturaliter, quum dei natura, cum creatura omnino nõ fit commiscua, tanquam in identitate & secundum substantiam, quomodo igitur unus ex nobis factus est naturaliter is, qui super creaturam. Factus est enim homo, ut quemadmodum est in deitatis natura cum patre, ita & nobiscum unum fiat habitudine secundum humanitatem, perfecti autem sumus & nos sic in unum.

Christus unum nobiscum.

Ioan.20 Quum esset uespera die illo, uno sabbatorum, & ianuæ essent clausæ, ubi erant discipuli eius cõgregati propter metum Iudæorum, uenit Iesus, & stetit in medio, & dicit eis: Pax uobis.] Dubitârit quis meritò illud, dicẽs: Si in corpore & post resurrectionem erat Verbum, sicut & ante uenerabilem crucem, quo pacto clausis ianuis inexpectato, in medio uisus est discipulorum? Ad hoc dicimus, quod diuina uirtute. Meminisse aũt oportet Pauli dicentis: Atq; adeò nos ex hoc tempore, C
2.Cor.5 nullum nouimus secundum carnem, licet autem et Christum secundum carnem agnouerimus, sed iam nunc non agnouimus. Quoniam postquam reuixit ex mortuis, completa iam dispensatione, in qua & carnis assumptio utiliter perfecta est, potestate et uirtute utitur deo digna, uolens per hæc potius, quàm per exinanitionis modos agnosci, tanquam congruo in tempore.

Et quum hoc dixisset, flauit in eos, & dixit eis: Accipite spiritum sanctum, quorumcũq; remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorumcunq; retenueritis peccata, retenta erunt.] Quod factum est totum congruit deo, & omni sermone dignũ est. Nam principio non est humanum flare in apostolos, & dare spiritum. Deinde, magnum & super creaturam, talem potestatem concedere, & ita retinere peccata, quorumcũq; uoluerint, dimittere item quibus uoluerint. Quare autem & per carnalem flatum, spiritum dat, nempe quod non aliena à Verbo fuerit caro, sed proprie eius. Et humanus quidem flatus, propter carnem. Diuinæ autem uirtutis opus est affirmare particpes, et socios esse spiritum assecutos. D

Ex euangelio secundum Lucam.

Luc.1 Angelus dei Zachariæ inquit de sancto Baptista: Et erit gaudiũ tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebũt. Erit enim magnus coram domino. Et uinum & siceram non bibet, & spiritu sancto implebitur adhuc ex utero matris suæ, & multos filiorum Israël cõuertet ad dominum deum suum. Beatus Ioannes rogantibus eum Iudęis: Tu quis es, dicit: Ego uox clamantis *Luc.3* in deserto, parate uiam domini, rectas facite semitas eius. Prophetãs & ipse Zacharias de filio suo, inquit: Et tu puer propheta altissimi uocaberis, præibis enim ante faciem ad parandas uias eius, ad dandam scientiam salutis populo eius in remissionem peccatorũ eorum.] Præcessit enim ante Christũ, et factus est præcursor eius, & ut prępa rentur uiæ eius prædicauit, & de ipso uaticinatus est sermonem, cõuertens tanquam ad deum, qui potest iustificare eos qui in peccatis, iam quomodo non Deus Christus?

Hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur, *Luc.1* & dabit illi dominus Deus sedem Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in secula, & regni eius non erit finis.] B

Nunquid cuipiam nobis simili subditi erimus, regnante illo perpetuò & sine fine, an deo potius regnanti in Christo, & non quasi extraneo quodam mediatore in hoc derelicto, & aliter filio & in filio regnante uniuersorũ Deo & patre? Si autem hoc uerum, utiq; deus Christus.

Dixit autẽ Maria ad angelum: Quomodo erit istud, quoniam uirũ non cognosco. Et respõdens angelus dixit ei: Spiritus sanctus ueniet super te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideo et quod nascetur sanctum uocabitur filius Dei.]

Nunquid uocabitur solum filius is, qui ex sancta uirgine ineffabiliter genitus, hoc est conditus uelis, qui natura & uerè filius esse creditus est & Deus? Intelligatur itaque secundum hypostasim Verbum factum caro, hoc est, quod suam sibi facit carnem, quæ per spiritum ex sancta uirgine. Sic enim erit & deus uerè.

Et factum est, ut audiuit salutationem Mariæ Elizabet, exilijt infans in utero eius. Et impleta est spiritu sancto Elizabet, & exclamauit uoce magna, & dixit: Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus uentris tui. Et unde mihi hoc, ut ueniat mater domini mei ad me?] Nullo alio modo fit quis propheta, nisi deo afflante. Quum igitur salutatio sanctæ uirginis Mariæ, adhuc secũ Iesum ferentis in utero, mouit Ioannem ad prophetiam, quomodo non deus Christus etiam in uirginis aluo diuino more Baptistam ad prophetiæ uirtutem mouens?

Nunc dimittis seruum tuum domine secundũ *Luc.2* uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israël.] Simeon Iesu in ulnas accepto, talia de eo dixit: Quomodo igitur est salutare? quomodo lumen ad reuelationem gentium, nisi deus sit uerè, & solus filius, natura quidem ex patre uerbum, ex uirgine autem idem secundum carnem? Qualis reuelatio facta est gentibus? nónne in ipso agnouerunt, quod deus sit, & seruiẽdo ei liberati sunt à crimine ꝗd nõ seruiant deo alteri quàm uni qui natura & uerè deus est?

Cognoscens

Luc.5 Cognoscens autem Iesus cogitationes eorum, A ipso uitam agere orabat. Sed quamuis curasset illum, & eiecisset spiritum, iussit abire in domum suam, & prædicare quæ fecerat ei Deus. Vnde ipse operatus est ut Deus uerus. Nō em̄ dicimus, q̄d minister fuerit diuinæ gratiæ sicut prophetæ uel apostoli, sed sua propria diuina uirtute conterebat Satanam. In nomine igitur eius & sanctis apostolis subijciebantur dæmonia, id quod & ipsi confitebantur.

De filia principis synagogæ, inquit Christus: Matth.22
Nolite flere, non enim mortua est puella, sed dormit.] Nunquid igitur mentitus est? absit, sed uera dicit, & quodammodo ipse interpretatur, dicens: Non est deus mortuorum, sed deus uiuorū. Viuūt enim deo, uicturi. Igitur mortui iuxta homines sunt mortui, secundum uiuificam autē naB turam, hoc est diuinam non moriuntur. Proinde uerè loquitur de puella ut deus, dicens: Non mortua est puella, sed dormit.

Loquens cum suis discipulis, dicebat: Vter ma Luc.22
ior est, qui accūbit, uel qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio uestri sum sicut ministrans.]

Vide quantum attinet ad diuinitatis maiestatem & gloriam, quomodo se usque in ministrorum ordinem humiliârit. Honestat autem hoc propter humanitatem. Ego aūt sum, inquit, in medio uestri sicut ministrans. Proinde licet ita se humiliârit, nihilominus ipse est qui recūbit ut dominus, & ab omni creatura ei ministratur ut deo.

Dixit ergo eis Christus, nimirum principibus
C sacerdotum interrogātibus, num tu es Christus? Si uobis dixero, non credetis: si autem interrogâro, non respondebitis mihi, neque dimittetis. Cæterum ex hoc tempore erit filius hominis sedens à dextris uirtutis Dei.] Si sedet à dextris uirtutis Dei hominis filius, quomodo non Deus Christus, qui in summis thronis conspicuus est, et sedet cum patre? Non enim sedet cum deo secundum naturā genita natura: sed filius hominis considet. Deus igitur secundum unionem dispensatiuam, Verbo ex patre, facto carne.

Quod uita & uiuificus Christus, Ex epistola ad Corinthios.

TAnquam prudentibus loquor, iudicate uos 1.Cor.10
quod dico: Calix benedictionis cui benedi-
D cimus, nónne communio est sanguinis Christi? panis quem frangimus, nónne communio corporis Christi est? quia unus panis, unum corpus sumus multi, omnes enim de uno pane participamus. Hominis caro, quantum attinet ad propriam naturam, non esset uiuifica, sed neque sanguis humanus, si communis esset, & per se: uiuificatur autem corpus Christi & sanguis preciosus. Nam posse uiuificare id quod uitæ indigum est, soli deo conuenit. Deus igitur Christus, sic enim erit uiuificum corpus Christi: si autem homo seorsim intelligeretur Christi appellationem uenerabilem assecutus, & nudam filij personam gerens, quomodo esset uiuificum corpus eius?

Factus est primus homo Adam in animam ui 1.Cor.15

Luc.7 In illo die curabat multos à morbis ac plagis, & spiritibus malis, & cęcis multis donauit uisum. Et respondens dixit eis: Euntes renunciate Ioanni, quæ uidistis & audistis. Cæci uident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperibus annunciatur Euangelium, & beatus est, qui nō fuerit offensus in me.] Operibus ipsis demōstrans se Christus perfectorem diuinarum operationum maximarū, in memoriam reducit ea quæ per prophetarum uocem
Esa.40 de se dicta erant. Dicit igitur beatus Esaias: Confortamini manus remissæ & genua soluta. Deinde quasi protensa manu ostendit Emanuēlem sic dicens: Ecce deus noster. Ecce dominus cum fortitudine ueniet, & brachium cum autoritate. Di-
Esaie 35 xit autem & alio loco: Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient, tunc saliet sicut ceruus claudus, & expedita erit lingua ægrè
Esa.26 loquentium. Et præterea etiam hæc scribit: Resurgent mortui, & excitabūtur qui in sepulchris,
Esa.61 ros enim à te sanatio eis est. Dixit quoque iterum ex persona Christi: Spiritus Domini super me, propter q̄d unxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me, ad annunciandū uinctis remissionem, & cæcis uisum. Quum igitur fidei in illum prophetarum uoces facit signum, uel reuelationem Deum autē ipsum prophetæ uaticinati sint, quis illis contraria dicere audeat?

Tempestatem ferebant, inquit, in stagno discipuli. Deinde accedentes suscitauerunt eum, di-
Luc.8 cuntq; Præceptor, perimus. Ille autem excitatus, increpauit uentum ac tempestatem aquæ, & cessauit, & facta est tranquillitas.] Dictum est de
Psal.88 Christo per uocem beati Dauidis: Tu dominâris potestati maris, motionem fluctuum eius tu mitigas. Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terrarū & plenitudinem eius tu fundasti. Quum igitur placanti mare, congruat etiam dominari uniuersis, habereq; proprios cœlos, & posse fundare tū orbem terrarū, tum plenitudinem eius: quomodo Christus nō intelligitur uerè esse Christus, mare & uentos increpans, idq; cum autoritate?

Rogabat eum uir à quo dæmonia exierant, ut
Luc.8 cum eo esset, sed dimisit eum, dicens: Reuertere in domum tuam, & narra quæ tibi fecerit Deus. Et abijt, per totam ciuitatem prædicans quæ fecerat ei Deus.] In Gergesenorum regione curauit Christus ferocem dæmoniacum, qui & cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

uentem, ſecundus autem homo in ſpiritum uiui- A
ficantem. Et iterum: Primus homo ex terra terre-
nus, ſecundus autem homo dominus de cœlo.
Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœle-
ſtis, tales & cœleſtes: Et ſicut portauimus imagi-
nem terreni: ita portabimus & imaginem cœle-
ſtis. Hoc autem dico fratres, quia caro & ſanguis
regnum dei hæreditare nequeunt: neque corru-
ptio incorruptionem hæreditabit. Addebat au-
tem his: Quia clanget, & mortui excitabũtur in-
corrupti, & nos liberabimur. Oportet enim cor-
ruptibile hoc induere incorruptionem, & morta-
le hoc induere immortalitatem.] In animam ui-
uentem primus homo factus eſt. Indigebat enim,
ut factura, uiuificãte deo: atqui nouiſſimus Adã,
hoc eſt Chriſtus, quia non indigebat uita utputa B
Deus, factus eſt in ſpiritũ nos uiuificantem, quæ
uiuificatio diuinæ naturæ propria eſt poſſeſsio.
Et primus quidem è terra terrenus, ſecundus au-
tem ex cœlo, quamuis natus per mulierem. Nam
Verbũ deſurſum eſt, & de cœlo, & ex deo, tam-
etſi factum ſit homo, & nihilominus eſt de cœlo.
Et licet corruptioni & morti obnoxij imaginem
terreni propter hoc ferre dicimur, incorruptionẽ
induti imaginem cœleſtis geſtabimus. Incorrup-
tio autem iterum proprium bonum ſecundũ na-
turam eſt deitatis. Immutantur enim mortui, &
corruptibile induit incorruptionẽ, eo quod uni-
genitus factus eſt nobis ſimilis, & mortalitatem
in immortalitatẽ tranſtulit, & corruptibilitatẽ in
ſeipſo primũ in incorruptibilitatẽ transformauit,
ſic enim facta eſt uia ad uitam & nobis. C

Ex ſecunda ad Corinthios.

2.Cor.1. QVin ipſi in nobis ipſis, inquit, ſentẽtiam mortis acceperamus, ut ne confiſi in nobis ipſis, ſed in deo qui excitat mortuos.] Si deo ſecundum naturam congruentiſsimum eſſe dici-
mus, excitare mortuos, quia uita & uiuificus eſt.
Ioan.11. Dixit autem Chriſtus: Ego ſum reſurrectio & ui ta. Apparuit quoq; & ſuſcitans mortuos. Deus i-
gitur eſt ut uita ſecundum naturam.

Ex epiſtola ad Hebræos.

Hebr.2. POſtquàm igitur pueri ſocietatem habẽt cum carne & ſanguine, & ipſe ſimiliter eſt partici-
ceps factus eorundem, ut per mortem aboleret
eum qui mortis habet imperiũ, hoc eſt diabolũ.]
Verbum ex deo particeps factũ eſt carnis & ſan- D
guinis, ſimiliter ut nos qui inter filios dei ordina-
ti, ut dato corpore ſuo in mortem ipſe ipſamet ui-
ta ſecundum naturam exiſtens ut deus, iterum ui
uificet: alioqui quomodo aboleſſet mortis impe-
rium, niſi lapſum in mortem corpus reſuſcitaſſet,
quod proprium eſt uitæ ſecundum naturam, hoc
eſt uerbi quod eſt ex deo?

Quod unus filius & Dominus Ieſus Chriſtus, ex prima epiſtola catholica Ioannis.

1.Ioan.1 QVod erat ab initio, quod audiuimus, ꝙd uidimus oculis noſtris, ꝙd ſpectauimus, et
manus noſtræ palpauerunt de uerbo uitæ, & ui-
ta manifeſtata eſt, & uidimus & teſtamur, & an-
nunciamus uobis uitam æternã, quæ ſcilicet erat

apud patrem, & manifeſtata eſt nobis.] Ecce, A
eum qui erat ab initio, hoc eſt Verbum ex patre,
uitam æternam uidiſſe dicit oculis ſuis, palpaſſeq;
manibus, quamuis ſecundum propriam naturã
uerbi, quod ex patre, & inuiſibile eſt & impalpa-
bile. Impalpabile enim omne incorporeum, ſed
in carne factum Verbum uidiſſe & palpaſſe di-
cit. Vnus igitur eſt filius & deus, & Ieſus, etiamſi
Verbum caro factum ſit.

Quod in Chriſtum ſit fides tanquam in Deum, ex epiſtola prima Petri.

ATque adeò inquit fidem noſtram & ſpem 1.Pet.1
eſſe in deum.] Quum Chriſtus prædicatur
per ſanctos apoſtolos. Et ipſe quoque alicubi in- Ioan.6
quit: Amen amen dico uobis: Qui credit in me,
habet uitam æternam. Quando igitur in deum fi- B
des Chriſto dicente: In me credite: quomodo non Ioan.14
manifeſte eſſet deus?

Ex prima Ioannis epiſtola.

ET iſtud eſt mandatum eius, ut credamus no- 1.Ioan.3
mini filij eius Ieſu Chriſti.] Si non eſt in-
gratum deo & patri, credere nos in nomen filij e-
ius Ieſu Chriſti, exigitur autem à nobis fides, non
ut in hominem ſimpliciter, ſed ut in deum uiuen-
tem & uerum: Deus igitur Chriſtus.

In hoc cognoſcitur ſpiritus dei. Omnis ſpiri-
tus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne ue-
niſſe, ex deo eſt: & omnis ſpiritus qui non confi- 1.Ioan.4
tetur Ieſum, ex deo non eſt. Et hic eſt Antichriſti,
de quo audiſtis ꝙd uenit, & nunc in mundo eſt.]
Confitebimúrne igitur Ieſum tanquam hominẽ, C
nobis ſimilem, uel potius, quod quũ ſit deus Ver
bum factum caro, non paruiſaciens quod ſit De-
us, manens autem magis quod erat, etiam ſi factũ
ſit homo? Sed hoc haud dubium fuerit. Igitur nõ
dicens eſſe deum uerum Chriſtum, & ſeparans ac
extenuans gloriam eius, Antichriſti ſpiritum ha-
bere deprehenditur.

Et nos ſpectauimus & teſtamur, ꝙd pater mi-
ſit filium ſaluatorem mundi. Qui confeſſus fuerit
quod Ieſus eſt filius dei, deus in ipſo manet, & ip-
ſe in deo.] Miſſum eſſe dicimus à deo & patre fi-
lium, hoc eſt eum qui ex ipſo ſecundum naturam
unigenitum, Verbum, nominatũ autem ipſum
Ieſum, quando natiuitatem ſecundum carnem ex
muliere diſpenſatiue ſuſtinuit. Igitur uerbum ex
D deo factum eſt homo. Etiam ſi quis confeſſus fue
rit ipſum, habet manentem in ſe deum: erit autem
et ipſe in deo. Memor enim erit eius, habebitq;
proprius, & quaſi particeps eius. Qui autem non
confitetur quod ipſe Ieſus Verbum ex deo patre
ſit demittens ſe in humanitatem, neque deum ſu-
ſcipiet, neque ipſe in deo erit, iuxta modum ſpiri
tualis proprietatis.

Omnis qui credit, quod Ieſus eſt Chriſtus, ex 1.Ioan.5
deo natus eſt.] Itaque qui non credit, neq; in-
ter filios dei computabitur. Si enim omnibus po-
teſtatẽ filios dei fieri dedit, qui filium acceperunt,
ſicut dicit Euangeliſta: qui nõ ſuſceperunt eum,
neque in filijs dei cõnumerantur, eum per quem
hoc exiſtit non agnoſcentes.

Quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quis autem est qui uincit mundū, nisi qui credit quod Iesus est filius dei, hic est qui uenit per aquam & sanguinem Iesus Christus, non in aqua sola, sed in aqua & sanguine: et spiritus est qui testatur, quia spiritus est ueritas, quod tres testantur spiritus, aqua & sanguis: & hi tres unum sunt.]

Vincit quidem mundū, qui credit quod Iesus est filius dei. Quis autem est Iesus, ipse nobis discipulus explanat dicens: Hic est qui uenit per aquā, & sanguinem Iesus Christus. Sed & in sanguine inquit, & in spiritu, & tres unum esse dicit. Igitur Verbum quidem caro factum est, sanctificat autem nos spiritu, & purificat sanguine, & abluit iterum aqua munda.. Vnus autem utique omnino filius, cuius & esse dicimus spiritum & aquam & sanguinem.

Si testimonium hominum accipimus, testimonium dei maius est: quia hoc est testimonium dei, quod testatus est de filio eius. Qui credit in filium dei, habet testimonium dei in seipso: Qui non credit deo, mendacem facit illum, quia non credidit testimonium, quod testificatus est de filio dei.]

Testimonium autem perhibuit pater filio per spiritum, & per uocem. Quia enim est filius eius secundum ueritatem, testificatus est quod potuit ipse spiritum suum sanctis suppeditare, et per illum uirtutes operari: quapropter dicebat: Ille me clarificabit. Testatus est autem & alio modo. Glorificauit enim eum in Iordane, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitū. Matth.3

Quicunque igitur separant illum, dicunt non esse filium uerum eum qui ex muliere, referunt autem filiationis nomen ad nudum & solum filium ex deo, mendacem faciunt patrem. Incarnatum enim Verbum monstrauit in Iordane, & tunc testimonium perhibuit ei spiritus, quod & deus sit & filius, & uerè

Quod sit uita, ex euangelio secundum Matthæum.

DE filia principis sacerdotum scriptum est, quod quum eiecta esset turba, ingressus Iesus corripuit manum eius, et suscitauit puellam.] Matth.9.

Quare non potius sicut apud Lazarum contentus fuit sermone ad resuscitandam puellam, & tenuit manum illius? nimirum ut ostenderet uiuificum eius corpus, corpus enim est uitæ. Igitur naturalis magis & uera est unio Verbi cum carne, & non sicut quidam imperite dicunt, quasi tantum in personis facta sit, uel iuxta humilem laudē uel concordiam, uel copulam simpliciter.

Ex euangelio secundum Ioannem.

OPeramini, inquit, non cibum qui perit, sed cibum manentem in uitam æternam, quem filius hominis nobis dabit. Hunc enim pater signauit Deus.] Cibum nobis dedit filius hominis manentem in uitam æternam, suam scilicet carnem, quæ est uiuifica. Iam quomodo non deus uiuificare ualens, & per suam carnem assimilatus per omnia deo & patri? Hoc enim arbitror significare dicere ipsum obsignatum esse à Deo, quod obsignari significet diligenter illius expressionem: Nam sicut si ceræ quis aureum sigillum Ioan.6

A infigat, uel certè ex alia materia factum, totam ex tota illius effigiem ei inscribit: ita etiam deus, & pater suæ naturæ characteres substantialiter conspicuos habet in filio: & hoc est dicere obsignatum esse ipsum à patre.

Ex euangelio secundum Lucam.

SVscitauit Lazarum Christus, archisynagogi filiam, & uiduæ filium.] Iam quo pacto non uita secundum naturam est, qui non solum sermone repellere mortem potuit, sed etiam tactu manus? Erat enim consequens ac nec necessarium, uiuificum esse corpus, quod erat proprium uitæ.

Quod Christus sit propitiatorium, ex epistola ad Romanos.

B

DE Christo, inquit: Quem proposuit propiciatorium per fidem in ipsius sanguine, ad demonstrandam iustitiam ipsius propter remissionem præteritorum peccatorum à Deo tolerato rum, ad ostendendam iustitiam eius in præsenti tempore, ut ipse sit iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu.] Si Christus non potuit aliter fieri propitiatorium his qui in peccato, maledicto & supplicij pœna, nisi per sanguinem propter remissionem præteritorum peccatorum effundendum, quomodo non necessarium carnem factum esse Verbum, ut & sanguine suo, hoc est suæ carnis sanguine iustificet omnes in se credentes? Rom.5

Quod redempti simus, & conciliati cum deo, per sanguinem illius, ex priore ad Corinthios.

C

EX ipso autem uos estis in Christo Iesu, qui factus est sapientia nobis à Deo, iustitiaque & sanctificatio, & redemptio, ut sicut scriptum est: Qui glorietur, in Christo glorietur:] Igitur redempti à Christo & sanctificati, & sapientes facti sumus. Omnis autem donatio bona, & omne donum perfectum supernè est, descendens à patre luminum, hoc est Deo. Iam quomodo non Deus Christus, sapientiam & sanctificationē & redemptionem nobis largiens? 1.Cor.1 Hier.9 Iacob.1

Quod redempti sumus per sanguinem Christi, ex prima epistola Petri.

SCientes quod non corruptibilibus, argento uel auro redempti sitis à uana uestra conuersatione, quam ex patrum acceperatis traditione, D sed precioso sanguine uelut agni immaculati & incontaminati Christi.] Redempti enim sumus Christo proprium corpus pro nobis dante: sed siquidem ut homo communis intelligeretur Christus, quomodo corpus eius ad rependendam omnium uitam sufficeret. At si Deus fuit in carne, qui dignissimus, sufficiens ad redemptionem totius mundi per suum sanguinem merito fuerit. 1.Pet.1

Quod Christi mors mundo salutaris, ex epistola ad Romanos.

COmmendat suam charitatem erga nos Deus: quia quū nos adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multò autem magis nunc Rom.5

gis nunc iustificati, in sanguine eius saluabimur A
per ipsum ab ira. Et iterum: Si enim inimici existentes reconciliati sumus Deo, per mortem filij eius, multo magis reconciliati saluabimur in uita eius.] Itaque si non alio modo saluandus erat mundus, nisi in sanguine, & corpore morti utiliter derelicto, & dispensatiue, propter remissionem præteritorum peccatorum quæ Deus tolerauit, saluati autem sumus per Christum, quo pacto non necessarius Verbo ex Deo nato incarnationis modus, ut iustificet in sanguine suo in se credentes et conciliet patri, per mortem sui corporis, ut & simul uiuamus cum ipso?

Rom. 6 An ignoratis, quod quicunq; baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem eius baptizati sumus. Itaq; consepulti cum ipso per baptismum in B
mortem, ut quemadmodum ipse ex mortuis excitatus est, & nos in nouitate uitæ ambulemus.] Si omnino necessariũ est homines unà cum Christo sepeliri, per baptisma in mortem, ut quemadmodum ex mortuis surrexit, & nos in nouitate ambulemus uitæ, tanquã sepulti & resuscitati unà cum ipso, qui pro nobis mortuus est & surrexit, utilissime et necessariò incarnationis operatus est sacramentum, carnisq; et sanguinis particeps fuit uerbũ, ut moriamur & resurgamus cum eo, dum carnaliter dicitur mori & etiam resurgere.

Nam si insititij facti sumus illi similitudine mortis eius, etiam resurrectionis erimus. Similiter intelliges & hoc: Quoniam enim per hominẽ mors etiam per hominem resurrectio ex mortuis: quẽadmodum enim in Adam omnes moriuntur: ita C
& in Christo omnes uiuificabuntur.] Secundus Adam uocatus est Christus, & sicut primus Adam demisit nos in corruptionem, ita & Christus reuexit ad uitam: non sicut homo communis mortuus pro nobis, ut ne & in ipso maneamus mortui, sed ut deus in carne et in ista passus humano modo, ut diuino modo resuscitanti templum suum nos simul resurgamus.

Ex epistola ad Galatas.

CHristus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Scriptum est enim: Maledictus omnis qui pendet in ligno, ut
Gal. 3. in gentes benedictio Abrahæ fiat in Christo Iesu, ut repromissionem spiritus accipiamus per fidẽ.]

Vide, oro, & hoc loco, factam mundo salutarem Christi mortem. Factus est enim pro nobis D
maledictum, crucẽ ferens & pendens in ligno, ut soluat peccatũ mundi, & in gentes benedictio Abrahæ ueniat in Christo Iesu, hoc est, ut iustificent gentes per fidem secundum promissionem Abrahæ datam, ut promissionem spiritus accipiamus per fidem. Quando & maledictionem, quæ in lege, soluit mors Christi, & conciliauit gentibus benedictionem Abrahæ, hoc est per fidem gratiam & participes fecit etiam sancti spiritus, num hominis communis intelligitur mors eius. Considerare autem oportet magis, quod Verbum caro factum, carne passum est pro mundo, & facta est sufficiens eius mors pro mundi uita.

Ex epistola ad Ephesios.

NVnc autem in Christo Iesu, uos qui quondam erratis longinqui, propinqui facti estis Ephes. 2
per sanguinem Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit ex utrisq; unum, & interstitium maceriæ diruit, simultatem per carnem suam, legem mandatorum in decretis sitam abrogãs.] Si & eos qui longe absunt, eo quod aberrent iuxta mundũ, & in impietate uersentur, propinquos fecit sanguis Christi: quomodo nõ necessaria his qui super terram Verbi incarnatio, & colligẽs quæ dirempta, & acquirens deo, eos qui longe absunt, condens autẽ duos populos in unũ nouum hominem per ipsius carnem. Datus est enim in redemptionem his qui sunt in peccatis, & per ipsum omnia lucrifacta sunt deo ac patri. Præterea & uetus lex abolita, qua præstãtior est lex fidei quæ est in Christo. Etsi hoc est uerũ, quomodo supra legẽ est fides, si non tanquam deo credidimus Christo?

Ex epistola ad Hebræos. Heb. 10.

IDeò ingressurus in mundum dicit: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autẽ aptasti mihi, holocaustomata & pro peccato nõ comprobasti. Tunc dixi: Ecce adsum, in capite libri scriptũ est de me, ut faciam deus uoluntatem tuã.] Facta quidem est mundo salutaris passio Christi: uerumtamẽ necessariũ est uidere, quis ille qui in mundũ uenturus (erat enim extra mundũ omnino) quodammodo ingressus est in ipsum qui extra mundum? Igitur secundũ naturam existens super uniuersum mundũ tanquam deus unigenitus ingressus est in ipsum, pars eius factus est, hoc est homo, sicq; pro uobis afferens sacrificium, & seipsum offerens, saluauit mundum. Heb. 11

Quapropter & Iesus, ut sanctificaret per proprium sanguinem populum extra portam passus est.] Quomodo sanguis communis hominis sanctos nos efficeret? sed sanctificauit sanguis Christi. Deus igitur, & non simpliciter homo. Deus enim erat in carne, suo sanguine nos purificãs.

Ex epistola ad Timotheum.

VNus enim deus, unus & mediator dei & hominũ, homo Christus Iesus, qui dedit seipsum preciũ pro omnibus.] Ex confesso salutaris est mors Christi, sed si nõ esset deus, quomodo ipse & solus sufficiet ad hoc ut sit preciũ? sed sufficit solus pro oĩbus mortuus, q̃a et super oĩes est. Deus igit̃ est morte suæ carnis à mundo depellẽs mortẽ. *Ex Catholica epistola Petri.*

QVia Christus semel pro peccatis mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo, 1. Pet. 3
mortificatus quidẽ carne, uiuificatus autẽ spiritu, in quo & spiritibus in carcere, abiens, prædicauit, olim inobedientibus.] Multi sancti prophetę interempti sunt, sed nullus illorum pro peccatis mortuus esse dicitur, neque obtulisse nos Deo per suam mortem: sed neque prædicauit quis, illis, qui in carcere spiritibus, id quod Christus fecit. Et in ipso & per ipsum redempti sumus, & eius passio salutaris fuit mundo. Mortuus igitur fuit pro nobis, non ut homo nobis similis existẽs,

sed

sed ut Deus in carne, corpus suum dans in commutationem pro omnium uita. Christo itaq; passo pro nobis carne: Nam tanquam existente deo Christo, sapienter ac prudenter discipulus, carne passum esse dicit illum, docens patiendi ineffabilem naturam, à passionibus alienam. Sua igitur carne passus est, quum uerbum ex deo expers passionū esse soleat. Deus igitur Christus diuinè quidem impassibilis, passibilis uerò secundū carnē.

Ex euangelio secundum Ioannem,

Haec non cognouerunt discipuli eius principio, sed quando glorificatus est Iesus, tunc memores fuerunt, quod haec fuerunt de ipso scripta. Et iterum: Iesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut glorificetur filius hominis. Amen amen dico uobis, nisi granum frumenti quod ceciderit in terram moriatur, ipsum solum manet, si autem moriatur, fructum multum fert.]

Non est ambiguum, saluatum esse mundum, mortuo pro ipso Emanuele, ueruntamen illud dicimus, quomodo mortuus glorificatus est: quū res haec imbecillitatis maculam habeat, unde & confusionem contempsisse dicitur, factus obediens usque ad mortem, ueruntamen dices glorificatum esse ipsum propter resurrectionem. Bene se habet sermo ille, & uerus est. Num igitur resurrexit magis diuinè, quàm humanè, uerum opinor diuinè. Proinde quum ipsum Verbum ex deo, carne passum dicitur, ne erubescamus passionem, finis enim eius est gloria, eaq; diuinior.

Quod unus filius dei, & dominus Iesus Christus, ex epistola ad Romanos.

ITaque ego ipse mente quidem seruio legi Dei, carne uerò legi peccati. Nulla igitur condemnatio nunc est his qui in Christo Iesu. Nam lex spiritus uitæ liberauit me à lege peccati & mortis: Quod enim impossibile erat legis, in quo infirmabatur per carnem, Deus misso filio suo in similitudine carnis peccati, præstitit, ac de peccato condemnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem uersamur, sed secundum spiritum.]

Etenim manifeste pugnant inter se caro & spiritus, hoc est prudentia carnalis & motus concupiscentiarum nobis insitarum, & uirtus uitæ secundum spiritum. Licet diuina lex nos urgeat, ut debeamus eligere bonum: in contrarium tamen, concupiscentia carnis fertur. Solutum autē nunc est quod obstat, & infirmatur lex peccati, praeualuit uerò lex spiritus. Ob quam causam? misit enim Deus filium suum in similitudinem carnis peccati, ut condemnaret peccatum in carne. Iam quo pacto non fuit ualde utilis Verbi incarnatio? Condemnatum enim sic est in carne etiam nostrum peccatum, si autem Verbum non esset factum caro, manssissent res nostræ inemendatæ, & seruiremus carni lege peccati nullo in nobis illam abolente. Igitur necessariam esse dicimus hypostaticam Verbi cum carne unionem, et nō solam esse in personis, uel per unanimitatem, hoc est, simplicem copulam, ut quidam dicunt.

Quid igitur dicemus ad haec: Si Deus pro nobis, quis contra nos, qui filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Quomodo non & cum ipso, omnia largietur?] Si filium proprium, manifestum, quod eum qui ex substantia sua dedit pro nobis Deus & pater, passus autem est secundum carnem, & non natura deitatis. Proprium igitur eius fuit corpus quod passum est, ut & ipse intelligatur passus dispensatiue, qui pati nescit. Vnde in duos separare unū, impium fuerit, comprobabitur enim sic non dedisse filium suum pro nobis pater, siquidem esset homo separatim, & non potius cum assumptione carnis uerbum ex deo.

Quis accusabit electos Dei? Deus est qui iustificat. Quis condemnat? Iesus Christus, qui mortuus est & resurrexit, qui est ad dexteram dei qui & intercedit pro nobis.] Si iustificat fide Christus, Deus autem est qui iustificat. Deus igitur uerus, Verbum, & siquidem est ad dextram Dei, & licet mortuus ac suscitatus, sedeat cum patre, proprium igitur Verbi corpus est. Sedet enim cum patre cum assumpta carne, sicut filius secundum naturā, quamuis Verbū caro factū sit.

Fidei autē iustificatio sic dicit: Ne dicas in corde tuo: Quis ascendit in cœlum? hoc est Christum deducere. Vel quis descendet in abyssum? hoc est Christum ex mortuis reducere. Sed quid dicit: Prope est uerbum tuum, in ore tuo & in corde tuo? hoc est, uerbū fidei quod prædicamus: quod si confessus fueris in ore tuo dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quod deus excitarit illum ex mortuis, saluaberis. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit.] Si secundum hoc quod quibusdam uidetur, homo deiser intelligitur Christus, & solam habet in persona unionem cum Verbo quod ex deo, cuius gratia credentes in ipsum tanquam in dominum, confitentes autem & resurrectionem eius ex mortuis, iustificamur fide quae in illum? Exigitur autem fides, tanquam in deum scilicet. Vnde necessaria hypostatica unio Dei Verbi cum humanitate. Ita enim unum Christum ut dominū confitebimur, & eius carnis resurrectionem agnoscentes, quasi in Deum credentes iustificamur.

Nullus enim nostrum in seipso uiuit, & nullus sibijpsi moritur. Siue igitur uiuamus, siue moriamur, domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est, & reuixit, ut & mortuis ac uiuentibus dominetur.] Loquebatur beatus Paulus cum his, qui ex gentibus, nunc autem cognoscētes deum, imò cogniti à deo, quomodo conuertimini ad infirma & egena elementa mundi, quibus denuo seruire uultis? Redempti igitur per fidem quae est in Christum à seruitute elementorum, & ad seruiendum adducti sumus deo uiuenti & uero. Quod si & Christus mortuus est, ut & mortuis ac uiuis dominetur, & ut ipsi uiuamus tanquam deo uiuo & uero, quomodo non necessaria Verbi uera unio cū carne? In ista enim mortuus est, dominatusq; est mortuis ac uiuis.

Ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex priore ad Corinthios.

1.Cor.10 BIberunt, inquit, ex spirituali quæ sequebatur petra, petra autẽ erat Christus.] Christi nomen impositum est Emanuëli, quando natus est per sanctam uirginem. Quomodo igitur ipse erat petra quæ potabat Israëlem? sed est manifestum, quod Christum et filium nouit unum scriptura sacra. Verbum enim caro factum est. Iterum ipse est spiritualis petra, non abijciens antiquitatẽ suæ naturę propter nouam dispensationem.

Ex altera ad Corinthios.

2.Cor.5 ETiam nos ex hoc tempore nullum nouimus secundum carnem, licet autem nouerimus secundum carnem Christum, sed nunc non ultra agnoscimus.] Quid nam dicit Paulus, nunquid Christum negat secundum carnem post resurrectionem? nescit ipsum suscitatum carne, & assumptum cum illa in cœlum? Et quis est qui hoc dicere audeat? Sic enim nouit & assumptum et uenturum suo tempore quemadmodum ascendit in cœlũ. Quo pacto igitur nescit secundũ carnem filium? quia post resurrectionem à mortuis, non iuxta mensuras, sed iuxta diuinam eminentiam, melius est ipsum uidere & confiteri, nondum enim impleuit dispensationem. Prædicabatur secundum carnem, ut crederetur factus homo unigenitus. Postquam autem perfectum est sacramentum, ab his à quibus Deus est, melius fuerit ipsum confiteri, quàm ex eo quod exinanitus est propter carnem. Vnus igitur Christus & filius, & dominus.

2.Cor.5 Scitis enim beneficentiam domini nostri Iesu Christi, quod propter nos pauper factus sit quum esset diues, ut uos illius paupertate ditesceretis.] Si Christus solum homo, & non secundum unionem ueram cum deo Verbo, diues ut deus, quomodo pauper factus est? Quæ enim omnino diuitiæ humanitatis? Dictum est enim omni homini: Quid enim habes quod non accepisti? sed pauper factus est, quum diues esset ut deus. Pauper enim factus est humanitatis paruitatem dispensatiue possidens, uerè diues ex deo patre Verbum. Vnus igitur Christus & filius, et diues quidem ut deus, pauper autem quia factus est homo, ut nos ditet per ipsum.

2. Cor.4

Ex epistola ad Galatas.

Gal.1 PAulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & deum et patrem, qui excitauit illum ex mortuis.] Nónne deum hominem factum, & unum ex duobus per hæc nobis filium & dominũ declarat mysteriorum doctor. Nam dicit, missum quidem se neq; ab hominibus, neq; per hominem. Et addidit: sed per Iesum Christum, quem quomodo nesciret esse hominem, quum talem prædicârit per uniuersum orbem? Verum sciuit non esse hominem simpliciter, sed magis Verbum ex deo incarnatum, & non deum qui in homine intelligatur, sed ipsum hominem reuera factũ cum hoc quod est deus. Quando igitur dicit ab homine non missum esse, sed per Iesum Christum, quomodo non A omnibus manifestum, quod & deum ipsum nouit esse uerũ, cũ hoc quod factus est in carne similis nobis? Oblitẽdit igitur ipsum nõ à rationibus humilitatis, sed à diuina ipsius super omẽs eminẽtia.

Quum essemus pueri, sub elementa mundi in seruitutem eramus adacti, quando autem uenit Gal.4 plenitudo temporis emisit deus filium suum, factum ex muliere, factum legi obnoxiũ, ut eos qui legi erant obnoxij redimeret, ut adoptione ius filiorum acciperemus.] Quẽ misit deus, & pater qui factus ex muliere, & factus legi obnoxius? nũ quid conuenit & dignum est dicere ac intelligere quod miserit illum, qui nõ fuisset natus ex muliere, neque subditus legi, nisi mansisset quod erat, nempe extra carnem & sanguinem: sed est manifestus sermo, Verbum ex deo patre, factum esse B ex muliere secundum carnem. Dominus legis ut deus, factus est legi subditus, ut fieret etiam frater his qui sub lege. Sic enim accepimus ius filiorum dei, atq; adeò si non esset factus frater sub lege, & ex muliere, neq; essemus fratres domini & dei secundum naturam. Quia autem factus, tantãrem assecuti sumus. Cuius rei manifestam demonstrationem facit beatus Paulus.

Quod aũt estis filij, emisit deus spiritum filij sui in corda nostra clamantẽ: Abba pater.] Quomodo igitur spiritus, qui ex muliere & sub lege sanctus est spiritus per filiũ, & clamans Abba pater, nisi deus Christus unus existens ac dominus?

Ex epistola ad Ephesios.

C VNus dominus, una fides, unum baptisma, unus deus & pater omnium, qui est super Epheſ.3 omnia, per omnia, & in omnibus nobis. Verum unicuique nostrum data est gratia iuxta mensuram donationis Christi. Quapropter dicit: Quũ ascendisset in altum captiuam duxit captiuitatem dedit dona hominibus. Cæterum illud, Ascendit, quid est nisi quod etiam descenderat prius in infimas partes mundi. Qui descendit, ille est qui etiam ascendit supra omnes cœlos, ut impleret omnia.] Vide obsecro quàm manifestus & euidens sermo, ostendens clare, quod Christus & dominus, unus, secundum dispensationis unionem, uerbo ad humanitatem adunato, unus enim ex utrisq; filius uerus: aliâs quomodo unus domi D nus? quomodo aũt una fides? uel quomodo unũ baptisma? Si enim duo filij, duo omnino domini, duplex autem & fides, & nõ unum est baptisma. In unum igitur credimus, in unius nomine baptizati sumus. Cæterum unus dominus, una fides, unum baptisma. Ea propter manifestum, quod & unus filius, licet unigenitus intelligatur factus nobis similis. Quis autem is, qui ascendit in sublime, uel quis est qui descendit in infimas partes terræ? Proinde ipse descendit humano more, demisit enim seipsum ad inanitionem, & humiliauit, factus obediens usq; ad mortem, ascendit autem cum carne su per omnes cœlos, ut impleat omnia.

Ex

Ex epistola ad Philippenses.

Philip. 2 [Si affectus sit in nobis, qui fuit & in Christo Iesu, qui quum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est ut esset æqualis Deo, sed semetipsum inaniuit, forma serui sumpta, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus ut homo, humilem præbuit seipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Quapropter & Deus illum in summam extulit sublimitatem, ac donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu se flectat, cœlestium ac terrestrium, & infernorum, omnisq; lingua confiteatur, quod dominus Iesus Christus ad gloriam Dei patris, Amen.]

Intelligis, quomodo uerbum, quod est in forma Dei, & existit Deus, dicit non arbitratum esse rapinam, quod sit æquale Deo? Habens enim esse secundum naturam in æqualitate patris, inaniuit seipsum, forma serui accepta, hoc est, homo factus, inuentusq; specie æqualis nobis, humiliauit seipsum: postquam autem ipsam sustinuit crucem, & exaltatum ipsum esse dicit, datumq; ei nomen quod est super omne nomẽ, ita ut ei omne genu flectatur, & omnis lingua cõfiteatur. Quomodo igitur in figura et æqualitate dei, demisit seipsum ad inanitionem, exaltatusq; post hoc dicitur? An non hoc manifestissimum Christi sacramentum? Deus enim existens natura, factus est homo in humilitate & uilitate: factus autem nobis similis, ad suam naturã redit et cum carne, et decet exaltatũ esse dispensatiue, et non ipsam naturã Verbi. Vnus igitur Christus deus in humanitate & cum humanitate existens quod erat.

Ex epistola ad Colossenses.

Coloss. 1 [Gratias agentes patri, qui idoneos nos fecit ad participationem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos à potestate tenebrarum, ac transtulit in regnum filij dilecti, per quem habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum, qui est imago Dei inconspicui, primogenitus uniuersæ creaturæ, quod per illum creata sint omnia quæ in cœlis sunt, & quæ in terra, uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Omnia per illum & in illum creata sunt, & ipse est ante omnia, & omnia per illum consistunt, & ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primas tenens. Quoniam in illo complacitũ est patri uniuersam plenitudinem inhabitare, & per eum cuncta recõciliare erga se, pacificatis per sanguinem crucis eius per eundẽ, siue quæ in terra sunt, siue quę in cœlis.]

Ecce iterum ipsum imaginem quidem dicit inuisibilis dei, conditosq; per illum thronos et principatus, & dominationes manifeste affirmat, et in illum omnia et in illo cõstituta esse dicit, & ipsum esse caput corporis ecclesiæ, & primogenitum ex mortuis. Quis igitur est imago dei conditor omnium, si non ipse unigenitus filius dei, qui & factus est primogenitus ex mortuis, tanquã mortuus in

A carne sua, et non in carne alterius cuiuspiã? Vnus igitur Christus & filius, deusq; simul & homo.

Ex epistola ad Hebræos.

Hebr. 1 [Multifariam multisq; modis olim locutus est Deus patribus per prophetas, extremis diebus hisce loquutus est nobis per filium, quem constituit hæredem omnium, per quem etiam secula condidit.] Natura uniuersorum dominus cum Deo & patre, unigenitus eius Verbum esse creditum est: ponitur autem hæres, quia factus est caro. Dictum est enim ad ipsum, tanquam nobis similem hominem prodeuntem propter nos: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Sed per ipsum Deum hæredem propter humanitatem, & ipsa secula facta esse dicit, quæ res ad antiquitatem Verbi, relationem habet. Vnus igitur Christus & filius, idemq; deus simul & homo.

Psal. 2

B

Qui quum sit splendor gloriæ & character substantiæ illius modereturq; omnia uerbo: et purgatione peccatorum facta, sedet in dextra magnificẽtiæ in sublimibus, tãto melior factus angelis, quãto excellentius præ illis sortitus est nomẽ.] Splendor gloriæ, & character hoc est expressa imago substantiæ dei & patris, hoc est qui ex ipso secundum naturam filius unigenitus, quo pacto purgationem peccatorum fecit? manifestum autẽ quod per suum proprium sanguinem, sedit ad dextram patris, & præstantior factus esse dicitur angelis, quamuis secundum naturam & diuinitatis excellentiam superet omnia. Igitur & homo acquisiuit

C tanquam deus inuisibilem creaturam, ipse existẽs splendor & character, et faciens peccatorum nostrorum purgationem proprio sanguine. Vnus igitur Christus & filius, et dominus.

Quandoquidẽ et qui sanctificat, & qui sanctificãtur, ex uno sunt omnes, quam ob causam nõ erubescit fratres illos uocare, dicens: Annunciabo nomen tuũ fratribus meis.] Quod secundũ naturam sanctum, non sanctificatur, quia non indiget sanctificatione. Quod autẽ participatione alterius uocatur sanctum, sanctificare alios non potest: quomodo igitur idem sanctificat & sanctificatur, inquirendum. Sanctificat igitur ut deus, sanctificandi uirtutẽ ut proprietatem naturæ suę sortitus, sanctificatur uerò nobiscum secundum humanitatem. Vnus igitur Christus & filius, et dominus, sanctificans quidem diuino modo, sanctificatus autem nobiscum humano modo.

Heb. 2

D

Cęterũ eorũ quæ dicimus illud est caput, quod talem habemus pontificem, qui cõsedit in dextra throni maiestatis in cœlestibus sanctorum a ministrator & tabernaculi ueri quod fixit dominus, & non homo.] Si omnis sacerdos, sicut dicit beatus Paulus, ad offerenda dona & sacrificia assumitur, non sibiipsis perficiunt sacrũ qui uocantur ad sacerdotiũ, sed deo potius, cui ab omni creatura debetur cultus. At deo ministrans, non æquali ratione positus erit cum deo, neq; etiam gloriam illi & soli conuenientem portabit. Iam quomodo pontifex noster factus Christus, in dextera sedit

Heb. 8

dei,

Universidad de Deusto
Biblioteca

dei, & thronum habet magnificentiæ in cœlis, & sanctorum est minister, & tabernaculi summi ac ueri, sibi ac patri offerens cultū ac preces omniū. Vnus igitur est Christus et filius, sedens quidem diuino modo in throno propriæ deitatis, appellatus autem et pontifex & minister dispensatiue, propter humanitatem.

Igitur nos quoq; tanta testium nube sepți, de-
Heb.12 posito omni onere & peccato, quod ualdè nos urget, per patientiā curamus, in proposito nobis certamine, respicientes ad fidei ducem ac consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio tulit crucem, ignominia contempta, & ad dexteram Dei consedit.] Si communis homo Christus, & nō deus uerè in carne, et nobis similis, quale illi propositum esse gaudium dicit, uel quomodo sedit in dextra throni dei? sed propositum fuit ei gaudiū. Est enim summa natura in delitijs incessabilibus, sustinuit uerò crucem, faciens quod propriū corpus potuit crucifigi. Et ipse crucifixus sedit in dextra dei & patris. Vnus igit̄ dominus Iesus Christus, crucifixus quidem iuxta humanitatem, considens autem patri iuxta deitatem.

Quod unus filius & dominus, ex euangelio secundum Matthæum.

Matth.11 OMnia mihi tradita sunt à patre meo, & nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis quam nouit, nisi filius, & cuicunq; uoluerit filius reuelare.] Nullo sciēte filium præter solum patrem, quomodo renciunt quidam patris testimonium? Monstrauit enim suum filium in Iordane, dicens: Hic est filius meus in quo complacitū habui. Sed non nudum ascendit nobis suum uerbū, sed unitum carni. Et non dixit, quod in hoc est filius meus: sed, hic est, qui cum carne. Vnus igitur & dominus et filius.

Ex euangelio secundum Ioannem,

Ioan.1 ERat lux uera, quæ illuminat omnem hominē uenientem in hunc mundum: in mūdo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus illū non agnouit. In propria uenit, & sui eum non receperunt.] Satis ut Theologus loquutus est, & per lucem ueram illuminatum esse omnem hominem uenturum in mundum, dicens etiam per ipsum et mundum quoq; factum esse. In propria inquit, eum uenisse. Venit autem factus homo unigenitus, tanquam ad suos, & ante alios ad eos qui ex sanguine Israël. Quum igitur ipse sit lux uera, et ille per quē omnia, & ipse est qui cum carne uenit in propria, quomodo non necessarium unum Christum & filium confiteri?

Et Verbum caro factum est, et habitauit in nobis, & uidimus gloriam eius, quasi unigeniti à patre, plenum gratia et ueritate.] Si Verbum caro factū est, hoc est similiter nobis particeps fuit sanguinis & carnis, & semen Abrahæ susceþit ut per omnia fratribus similis esset, quomodo dubitarit quis quod manserit Verbum, etiam, caro factū? Inuertibilis enim est natura Verbi, & si appellatus fuit frater noster, quomodo unigeniti habet gloriam? Igitur tametsi factum sit caro, nihilominus est deus, et unigenitus quidē ut deus, primogenitus uero propter humanam crucem.

Ioannes testatur de illo, et clamauit dicens: Hic est de quo dicebam, qui post me uenturus est, ante me fuit, quia prior me erat. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.] Ioannes, inquit de Christo, quem ipse prædicauit: Qui post me uenturus, hoc est qui post me manifestatur: uidelicet ante illum, hoc est primas partes habens secundū gloriam. Etenim erat et in existentia primus ut deus. Quomodo igitur qui post illum, ante illum secundum tempus? quia deus erat Verbum, & factum est caro, habens quidem priorem locum secundum quod Verbum est, posteriorem uerò secundum carnem. Si & ex plenitudine eius omnes particepes facti fuerunt sancti, plenitudo autē sola est diuinitas, sicut dicit per Esaię uocem: decuerit ipsam & solam, tanquā ex sua plenitudine particepes facere alios, quod & fecit. Vnus igit̄ est filius et dominus, Verbum ex deo factum, caro, ipse deus simul & homo. Habet hanc sententiam et quod postea dicitur: Hic est de quo dicebam, post me ueniet uir, qui ante me factus est, quia prior me erat. Ecce enim uirum dicens illum & post se uenturū, priorem esse dicit ut deum: In principio erat Verbū, & deus erat Verbum.

Et testatus est Ioannes, dicēs: Vidi spiritum descendentem sicut columbam de cœlo, et manentem super eum. Et ego nesciebam illum: sed qui misit me ut baptizarem in aqua, ille mihi dixit: Super quem uideris spiritum descendentem & manentem super ipsum, hic est baptizans in spiritu sancto. Et ego uidi & testatus sum, quod hic est filius dei.] Vide manifestè et euidenter in illis dominum nostrum Iesum Christum, accipientē quidem humano modo spiritum propter dispensationem cum carne: diues enim cum esset, factus est pauper propter nos: baptizātem autem ut deum in spiritu sancto. Cui enim conuenit posse suppeditare gratiam spiritus, quàm ei qui uerè & secundum naturam est deus? unus igitur Christus & filius. Et testificabitur Euangelista, dicēs: Et ego uidi, et testatus sum, quia hic est filius dei. Hic autē qualis? uidit ut hominem accipientem spiritum, uidit uerò baptizantem ut deū in sancto spiritu.

Si terrena dixi uobis, & non creditis mihi, quomodo si dixero uobis cœlestia credetis? Et nullus ascendit in cœlum, nisi qui descendit filius hominis, qui est in cœlo.] Quamuis sancta caro nata sit ex muliere, sed proprium erat corpus eius qui de cœlo descendit, qui & factus est filius hominis. Vnus igitur Christus & filius.

Et sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet exaltari filium hominis, ut omnis qui credit in eum, habet uitam æternam.] Serpentes in deserto mordebant filios Israël. Tunc præcepit uniuersorum deus Mosi, ut suspenderet æreū serpentem. Et erit, inquit, si serpens momorderit hominem, & aspexerit serpentem, & uiuet. Quale igitur hoc est ænigma, & quare inspiciens serpentem saluatur? Idcò quia uita secundum naturā unigenitus Num.21

unigenitus dei Verbum, factus est in similitudine nostra, hoc est homo. Homo autem malus sicut serpens. Sed quamuis sit factus nobis similis, si quis uiderit ipsum, inueniet mortē. Quid autē aliud est uidere ipsum, quàm diligenter considerare sacramentū in ipso? tunc enim spectabitur in similitudine malorū, hoc est hominum, uiuificus aūt ut deus, & abolens malignorum spirituū morsus. Vnus igitē est dominus & filius idē & uiuificus ut deus, & in specie malorum hominum per
Ioan.13 dispensationem.

Pueri gerentes ramos palmarū, exibant in occursum ei & clamabant: Osanna benedictus qui uenit in nomine domini, & rex Israēl.] Quomodo igitē scriptura sacra dicit eum uenisse in nomine domini? Igitur siquidem ut hominem seorsim eum qui ex sancta uirgine non unito ei per subsitiam Verbo dicit, cōmune erit ei dominationis nomen sicut & nobis, & nihil magnū in Christo. Si autē sicut dominus uerè uenturus esse prædictus est, id quod et uerè est, uenit autē non absque carne in hunc mundum unigenitus. Vnus igitur
Ioan.17 est natura & uerè dominus ac Christus & filius.

Et pro ipsis ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in ueritate. Seipsum sanctificat Christus, utrum ut homo, uel potius ut deus est secundum naturam, proprium habēs spiritum sanctum, quod & uerum est: quandoquidem nullus homo seipsum sanctificat, se autē sanctificat Christus. Vnus igitur est filius & dominus. Sanctifica C tur quidem ut homo, sanctificat ut deus suo spiritu proprium templum.

Cæterum multa etiam alia signa fecit Iesus coram discipulis suis, quæ non sunt scripta in hoc li
Ioan.20 bro: hæc autem scripta sunt, ut credatis quod Iesus est Christus filius dei, & credentes uitam habeatis in nomine eius.] Emanuēl qui ex sancta uirgine natus, per Euangelij uocem Iesus nominatus est: Quando igitur iste est, & non alius filius dei, & qui credit habet uitam æternam in nomine eius: quo pacto non insaniunt qui discernunt et dicunt alium & alium filiū esse Verbū ex deo, & alium eum qui ex uirgine sancta? In his enim conspicuum est, quod Euangelista unum ex utrisq; sciat ac prædicet Iesum Christum, hoc D est Verbum ex deo patre, similiter nobiscum carnis & sanguinis particeps, sicut scriptum est.

Ex *Euangelio secundum Lucam.*

Luce 1 ACcidit autem quum essent ibi, cōpleti sunt dies pariendi, et peperit filium suum primogenitum, ac fasciis eum inuoluit, reclinauitq; eū in præsepio, quod non esset eis locus in diuersorio.] Vnum & solum peperit filium Emanuēlem sancta uirgo. Quomodo igitur dicit, peperit filium suum primogenitum, quum non peperit secundum post illum, sed manserit uirgo? Assignat igitur in scriptura diuinitus inspirata. Nominatus est ēm primogenitus unigenitus, dei uerbū nā particeps fuit carnis & sanguinis, & societatē nobiscum habuit? sicq; factus est in multis fratribus primogenitus, & nihilominus adoratur tum A à nobis ipsis, tum à supernis spiritibus.

Et dixit ad ipsum mater eius: Fili quid fecisti nobis sic. Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te, & dixit ad eos: Quid quod quærebatis me, nescitis quod in his quæ patris mei oportet me esse?] Vide igitur quomodo proprium suum patrem appellat eum qui in cœlis est: sed siquidem esset homo seorsim, & talis quispiam intelligeretur esse ut nos sumus, quomodo nō oportebat potius dicere: Nesciebatis quod in his quæ omnium patris esse me oportebat? sed proprium suum facit, solus enim ex illo natus est secundum naturam diuino more. Idem autem & homo factus proprium habet ac natura patrem deum.

B Et accidit quum esset in quadam ciuitate, & ecce uir plenus lepra, quumq; uidisset Iesum, prostratus in faciem, rogauit eum, dicens: Domine, si uis potes me mundare, & extenta manu tetigit eum, dicens: Volo, mundus esto.] Admirabere in istis Christum operantem ut deum, simul & corpore. Vt deum quidem, dum uult: ut hominē autem, dum extendit manū. Vnus igitur ex utrisque filius. Nam quamuis Verbum caro factum sit, operatur tamen ut deus cum sua carne, quæ habet per illud uirtutem.

Luc.5

Luc.20

Dixit autem ad eos: Quomodo dicunt Christum Dauidis esse filium? Ipse autem Dauid dicit in libro Psalmorū: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec posuero inimicos tuos C scabellum pedum tuorum. Dauid dominum illū uocat, & quomodo filius eius est?] Audis quomodo in hoc nititur ostendere se Christus, quod licet factus sit ex semine Dauid secundum carnē, attamen secundum naturam etiam sic sit dominus, ut filius & deus. Si enim, inquiunt, filius est Dauid, quomodo ipsum Dauid dominum nominat? sed neque eam quæ è semine Dauid, secundū carnem natiuitatem, in hoc negat, neq; inficiatur se esse dominum secundum naturam. Adesse autem dicit utraque, tametsi ex utrisque uult unum significari. Vnus igitur Christus & filius uerè.

Quod in Christum fides ut in deum, ex epistola ad Romanos.

Rom.1 PEr quem accepimus gratiam & apostolatum ut obediatur fidei, in omnibus gentibus, pro nomine ipsius inter quos estis et uos, uocati Iesu Christi.] Vocatæ sunt gentes per fidem, et erat Christus per sanctos apostolos, qui ab ipsis prædicabatur. Exigebatur autem ab his qui eruditebātur, fides, non ut in hominem, sed ut in deum. Nō enim dicimus ex errore in errorem uocatas esse gentes, ut susciperent fidem in Christum: sed ut derelictis falsi nominis dijs conuerterentur postea ad deum uiuum. Quādo igitur apostolatum susscepimus? inquiunt doctores, ut obediatur fidei in nomine Christi, quo pacto non esset deus, et in ipsum fides ut in deum?

Testis enim mihi est deus, quem colo spiritu meo in Euangelio filij ipsius, quod indesinenter mentionem uestri facio semper in precibus meis.] Deo seruientes, non ut deo præter illum ser-

uiunt alteri Christo. Ipsius autem dicit & Euangelium, prædicatur enim ipse ut deus mundo, quamuis deus secundum naturam sit & pater & omnium dominus. Deus igitur Christus ille per quem & in quo etiam ipse pater ut deus annunciatur, & ab omnibus cultu honoratur.

Rom.5 Iustificati igitur ex fide pacem habemus erga deum, per dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc adducti sumus fide in gratiam hanc, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ dei.] Tanquam in deum credentes iustificamur. Si autem in Christum Iesum fides, & per ipsum adducti sumus. Coniuncti enim sumus deo & patri, Christo quodammodo nos sumus excitante: quomodo non deus est, licet factus sit ex semine Dauid iuxta carnem secundum scripturas?

Rom.9 Sicut scriptum est inquit: Ecce pono in Zion lapidem offendiculi & petram offensionis. Et omnis qui credit in eo, non pudefiet.] Simeon iustus quando diuinum puerum in ulnas suscepit, dixit ad deum: Nunc dimittis seruum tuum

Luc.2 domine secundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei salutare tuum. Quod parasti ante faciem omnium populorum, & cætera adiecit illis Ecce hic positus est in ruinam & resurrectionē multorū in Israël, & in signum cui contradicetur. Idem igitur est offendiculi lapis, & petra scandali: & impingentes quidem in illum propter incredulitatem, contriti sunt nōnulli, quam cōfusionem effugerunt, qui in illum spem posuerunt. Vtrum igitur tanquam in hominem credimus, an tanquam in deum? manifestum quod tanquam in deum. Deus igitur est Christus. De illo enim iustus Simeon iam dictas uoces promebat, & de Iudæis.

Rom.10 Nam ignorantes dei iustitiam & propriam iustitiam quærentes constituere, iustitiæ dei non fuerunt subditi. Perfectio enim legis Christus ad iustificationem omni credenti.] Si finis legis Christus, & ipse est iustitia iustorum per fidē quæ in illum. Et soli deo, ut proprium, tribuitur posse iustificare: quomodo non deus Christus?

At iustitia ex fide sic dicit: Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in cœlum, hoc est, Christum ex alto deducere? aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum ex mortuis reducere. Sed quid dicit: Prope te est uerbum in ore tuo et corde tuo, hoc est uerbū fidei quod prædicamus. Nēpe si cōfessus fueris ore tuo dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quod deus illum excitauit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Dicit enim scriptura: Omnis qui fidit illi, non pudefiet.]

Esa.28 Si omnis fidei terminus nobis in Christi persona præstituitur, & confitentes eius mortem & resurrectionem, tanquam in deum credentes, iustificamur: quis audet dicere non ipsum esse deum? quandoquidem est caput salutis omnium, ianuaque & uia fidei, quæ in illum est confessio. Per ipsum ēm et in ipso, & ipse pater agnoscit à nobis.

Ei autem qui potens est uos confirmare secundum Euangelium meum, & præconium Iesu Christi, iuxta reuelationem mysterij temporibus æternis taciti,, manifestati uerò nunc, & per scripturas propheticas, iuxta delegationem æterni dei, in obedientiam fidei, in omnes gentes patefacti, soli sapienti, per Iesum Christum, cui gloria & imperium in secula, Amen.] Ecce manifeste Euangelium & præconium Iesu Christi esse dicit, & occultum quidem esse, & tacitum tempo ribus æternis, reuelatum autem nunc in obedien tiam fidei. Conuersæ enim sunt gentes, ereptæ à falsi nominis religione, cognito ipso naturali & uero deo. Iam si manifeste per Iesum Christum cognitus est deus, quomodo non magnum mysterium Christi? si autem intelligitur homo sicut nos, simpliciter, & non deus incarnatus, non iam arcanum est sacramentum. Rom.16

Dico enim Christum fuisse ministrum circuncisionis pro ueritate dei, ad confirmandas promissiones patrum: gentes uerò ut glorificent deū pro misericordia.] Scriptum est enim: Credidit Abraham deo, & imputatum est ei ad iustitiam. Dictum est enim illi: Benedicentur in te omnes tribus terræ, id quod manifestat nobis Paulus, dicens: Non enim per legem promissio Abrahæ, ut ipse hęres sit mundi, sed per iustitiam & fidem. Et iterum: Atq; adeò hi qui ex fide, benedicuntur cum fideli Abraham. Igitur si per fidem promissiones datæ sunt patribus à deo, factus igitur est minister Christus, hoc est, mediator ad confirmandas promissiones, quæ à deo patribus datæ, hoc est, iustificationem per fidem. Factus est item mediator, non quod alteri fidem adornet, sed quod sibi, imò & per se patri. Deus igitur secundum naturam est. Iustificatus est enim Abraham beatus, qui credidit in deum. Sic utique & gentes iustificantur in ipso, uestigijs eius incedentes, & in deo credentes, hoc est in Christo. Rom.15 Gen.15 Rom.4 Promissiones patrum, iustificatio per fidē.

Ex priore ad Corinthios.

ET hæc quidam eratis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini Iesu Christi.] Vt deum fide honorantes, & eius spiritum accipientes: quomodo non deus Christus? 1.Cor.6

Ex altera ad Corinthios.

NAm si is qui uenit, alium Iesum prædicat, quem non prædicamus: aut si spiritum aliū accipitis, quem non accepistis: aut Euangelium aliud quod non accepistis, bene sustinuisse tis.] 2.Cor.11

Ante incarnationis tempora nullus reperitur nominasse Verbum ex deo Iesum Christum, nisi iuxta præcognitionem, sic nominandum suo tēpore quando & caro factum est. Nomen igitur ei nouum Iesus, quando factus est homo. Sed si qui dem ut deus prædicatur, & unus existens (non enim alius est ab illo quem possunt prædicare quidam) bene habeat, & deo seruimus. Si autem ratio ei quæ solius est humanitatis & humili personarum unione honorata est, euacuatus est fidei nostræ

nostræ sermo, adducens nos ad hominem, & A non ad deum: sed hoc impium fuerit. Igitur deus est Christus & filius, quasi deo uerbo carnefacto.

Ex epistola ad Galatas.

Gal.1. MIror quod à Christo qui uocauit uos per gratiam, adeò citò transferimini in aliud Euangelium: quod non est aliud, nisi quod quidam sunt, qui turbant uos, & uolunt inuertere Euangelium Christi. Cæterum etiam si nos aut angelus è cœlo prædicauerit uobis Euangelium, præter id quod prædicauimus, anathema sit.]

Si unum est Euangelium prædicatum uniuerso orbi, per sanctos mysteriorum doctores. Hoc autem est fides in Christum: quomodo non deus esset uerus? siquidem necessarium cõfiteri, quod ex uetere errore uocati simus ad agnitionẽ eius, qui secundum naturam est deus. Tam certus autem est beatus Paulus, quod & angelos anathematizat, si inuertant Euangelium Christi.

At ubi probatum fuit Deo, qui segregauerat me ab utero matris meæ, ut reuelaret filium suum per me, ut prædicarem illum in gentibus, statim non contuli cum carne & sanguine, neque redij Hierosolymam ad eos, qui ante me fuerunt, apostolos.] Ei qui à deo reuelationem & mysterio rum cognitionem sortitus erat, haud opus fuit doctrina ab hominibus, ueruntamen hoc dicimus. C Quem reuelauit pater beato Paulo, uel quem ordinauit in gentibus prædicandum? nunquid deum Verbum & filium unigenitum, non unitum carni, & factum hominem dispensatiue? Iam quo modo hoc uerum? Prædicauit hominem simul ipsum & deum, & unum dicens filium & dominũ Iesum Christum.

Gal.2. Scientes autem, quod non iustificetur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christũ Iesum credidimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis.] Si credere deo mercedem habet iustificationem, iustificati enim sic sunt & qui ante nos. Scriptum est enim: Credidit Abraham deo, et reputatæ est ei ad iustitiam fides: quomodo non deus Emanuẽl, si- D quidem uerum est, quod credentes in ipsum iustificemur?

Ex epistola ad Ephesios.

Ephes.1. IN quo, quum audiueritis & uos sermonem ueritatis Euangelium salutis nostræ, in quo etiam postquam credidistis, obsignati estis spiritu promissionis sancto, qui est arrabo hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitæ possessionis, in laudem gloriæ ipsius.] Multa iuxta illum in propositis sentẽtijs uiderit quis, per quæ discere licet quod deus uerus Christus, & ab omnibus fides in illum, non tanquam in unum nobis similem simpliciter, sed tanquam in unum dominum & filium, & deum. Nam primum quidem ipse est Euangelium salutis nostræ, in quo & fides tanquam in deum scilicet. Sequitur autem & fidei præmium, hoc est spiritus promissionis, arrabo hæreditatis nostræ. Redempti enim sumus in laudem gloriæ Christi. Saluauit enim nos non ut homo communis, sed ut deus in carne nostra factus propter nos. Sic enim in laudem erimus gloriæ illius.

Huius rei gratia ego Paulus uinctus sum Chri Ephes.3 sti Iesu, pro uobis gentibus: siquidem audistis dispẽsationem gratiæ dei, quæ data est mihi in uos, quod secundum reuelationem notum mihi fecit mysterium, quemadmodum ante scripsi paucis, ex quibus potestis legentes intelligere cognitionem meam in mysterio Christi.] Qua intelligentia & cognitione ac reuelatione opus ad discendum mysterium Christi? siquidem esset homo seorsim, & omnino separatus à uerbo dei nuda personarum unione uenerabilis. Quid enim habet occultum, uel quid adeò difficile ad intelligendum, de uno nobis simili homine, quod homo sit? Profundum autem & magnum mysterium, si Verbum quod existit deus factum esse nobis similis dicatur. Quando igitur, qui profunditatẽ nobis mysteriorum, & diuinas reuelationes tradiderunt, mysterium Christi tanquam diuinũ mysterium tradiderunt, & iam in ipsum fides tanquam in deum: quomodo igitur non esset deus?

Sed huic simile est, & eandem habet sententiã: Mihi minimo omnium sanctorum data est gra Ephes.3 tia hæc, ut inter gentes euangelizem imperuestigabiles diuitias Christi, & in lucem proferã, quæ sit dispensatio sacramenti abscõditi à seculis in deo, qui omnia condidit per Iesum Christum.

Viri, inquit, diligite uxores uestras, sicut & Ephes.5 Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea, ut sanctificaret mundatam lauacro aquę per Verbum.] Quale igitur uerbũ in quo purgati sumus, abluti corpus aqua mũda, nónne omnino illud, de quo inquit diuinus Paulus: Hoc est Rom.10 uerbum fidei quod prædicauimus, quod si confessus fueris in ore tuo dominum Iesum, & credideris corde tuo, quod deus ipsum excitârit ex mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Igitur si Christum confitentes in fide saluamur, quomodo non deus uerus est, in quem si fidei sit uerbum, purgati simus & sanctificati?

Ex epistola ad Philippenses. Phil.1

QVid enim, attamen omnimodo, siue per occasionem, siue per ueritatem Christus annunciatur,] Nunquid ut homo gratia uenerabilis, mundo prædicatur, quum deum mundus agnoscat Christum fide colens? quomodo igitur non deus, qui in gloria deitatis mũdo annunciat?

Adiuuantes decertantem fide Euangelij, & nõ territi in ullo ab aduersarijs, quæ illis quidem est causa perditionis, nobis autem salutis: & hoc à deo, quia uobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, uerum etiã ut pro illo patiamini.] Si beneficij loco accipimus à deo, credere in Christum, neq; errauimus propter hoc, sed cognouimus eũ, qui natura & uere est deus:

quomõ ergo dubitarit quis, quod deus Christus?

Ex prima ad Timotheum.

1.Tim.1 CErtus sermo,& dignus quem modis omnibus amplectamur, quod Christus Iesus uenit in mundum,ut peccatores saluos faceret,quorum primus ego sum. Verum ideo misericordiam sum consecutus,ut in me prius ostenderet Iesus Christus omnem clementiam ad exprimendum exemplarijs, qui crediturí essent in ipso in uitam æternam.] Si peccatores saluat deus,& longanimiter tolerat peccata,expectans illorum pœnitentiam,et si omnis nostra fides in illum,& per fidem in ipsum uitam æternam lucrifecimus:quomodo non esset deus? quia & solum deum decuerit meritò posse saluare mundum, uel eos qui in mundo,& longanimiter ferre peccantes,& uiuificare per fidem in ipsum.

1.Tim.3 Et ex confesso magnum est pietatis mysteriũ, deus manifestatus est in carne, iustificatus est in spiritu, uisus est angelis, prædicatus est gentib.fides illi habita est in mũdo,receptus est in gloria.]

Quis igitur manifestatus in carne? an non manifestum omnino,quod Verbum ex deo? Ita enim erit magnum pietatis sacramentum. Visus autem est angelis ascendens in cœlos, prædicatus est in gentibus per sanctos apostolos,creditus autem est in mũdo. Minime autem dicimus, homo simpliciter nobis similis,sed ut deus in carne & si

Psal.109 centem audiat deum & patrem: Sede à dextris meis,donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Ex epistola ad Titum.

Tit.3 INdubitatus sermo. De his uolo, ut confirmes, quo soliciti sint,ut bonis operibus præsint, qui crediderunt.] Nunquid igitur,qui deo crediderunt,non crediderunt in Christum? quum beatus Ioannes manifeste uideat dicere: Quotquot autem receperunt eum,dedit eis potestatem filios dei fieri,ijs qui credunt in nomine eius. Quin & ipse beatus Paulus:Scientes autem,quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidẽ Iesu Christi, et nos in Christũ Iesum credidimus, ut iustificemur in ipso. Quando deo igitur credunt,qui in Christum credunt, quomodo non esset uerus deus?

Ex Euangelio secundum Ioannem.

Ioan.1 QVotquot autem receperunt eum,dedit eis potestatem filios dei fieri,ijs qui credũt in nomine eius.] Duo deo digna ponit simul. Assumi enim non aliter à nobis Christum, nisi quia in ipsum est fides,manifestum ex hoc quod appositum: ijs enim qui credunt,inquit, in nomine eius. Credimus autem in nomen eius,non hominem esse communem,et unum quempiam ex nobis credentes,sed deum incarnatum. Non est autem humanum,dare potestatẽ filios dei fieri, sed deo dignissimum & super creaturam. Quum igitur in illum sit fides, & ipse dat gratiam iuris & adoptionis filiorũ,quomodo nõ deus Christus?

Hoc ædidit initium signorum Iesus in Cana A Galileæ,& manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius.] Igitur ubi Christus signum fecit,& manifestauit gloriam, quum crediderunt in eum beati discipuli,num in hominem sanctum simpliciter,quia & ante signum secuti sunt eum admirãtes ut sanctum, sed propter signum contuiti sunt illum habere uirtutem,ac potestatem maiorem,quàm homines, unde crediderunt tanquam in deum. Sciendũ autem, quod multi sancti fecerũt multa et admirabilia,et admirati quidẽ sunt multi,nullus aũt in eos credidit. Ioan.2

Eandem habet sententiam,

Quum autem Hierosolymis esset pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius,uidẽtes B eius signa quæ faciebat. Non enim misit deus filium suum in mundum,ut condemnet mundum, sed ut seruetur mũdus per eum. Qui credit in eũ, non condemnatur:qui non credit, iam condemnatus est,quia non credidit in nomen unigeniti filij dei.] Si salutis uia est fides quæ in filium,quomodo igitur credimus in illum,uel quomodo cõdemnationis pœnam effugiemus? Num enim ut hominem suscipiemus,& aliud præter hoc nihil? iam quomodo non homini seruiemus? sed ut in deum credimus. Hoc enim uerum est. Quis igitur audet dicere nõ esse secundum ueritatem deũ, cuius fides iustificauit mundum? Ioan.3

Cognouit ergo pater, quod illa hora erat, in qua dixisset sibi Iesus: Filius tuus uiuit: & cre- C derunt in eum ipse & tota eius domus.] Suscitauit ex mortuis reguli filium Christus, dicẽs ei: Vade,filius tuus uiuit, tũ credidit uniuersa domus: quomodo igitur per tam magnam diuinam potestatem,tanquam in hominem credidit regulus? num demum esse secundum naturam cognouit eum,uiuificantem cum potestate quos uellet,idq; solo Verbo? sed est manifestum, quod credidit tanquam deo. Ioan.4

Amen amen dico uobis,qui audit sermonem meum,& credit ei qui me misit, habet uitam æternam.] Misit de cœlo deus & pater filium suum,ut omnis qui credit in illum,non pereat, sed habeat uitam æternam. Quomodo igitur in his dicit uitam æternam habere eum, qui credit illi, qui D ipsum misit? In quem tum fides erit? Nunquid in duos deos,patrem,ac illum? Absit, sed tanquam in unum deum et uerum. Igitur si quis crediderit in Christum,credidit in deum, etiamsi crediderit in deum patrem,credens erit & in unum dominũ Iesum Christum. Ioan.5

Respondens Iesus,dixit eis:Hoc est opus dei, ut credatis in eum quem misit ille.] Si hoc,quod deo probatur,implemus,& credimus in Christũ: ipsum enim uerè misit pater in mundum,quando Verbum factum est homo,nobis similis: quomodo non esset uerus deus? alioquin non esset opus dei,credere in illum.

Iesus autem clamauit,& dixit: Qui credit in me,non credit in me,sed in eum qui misit me: & qui uidet me,uidet eum qui misit me. Tum addit illis: Ioan.12

illis: Ego ex me nō ſum locutus, ſed qui miſit me A patet. Ipſe quidem mandatum dedit, quid dicam, quid loquar.] Quando igitur ſecundum mandata patris (licet ut homo dicat) fidem quæ in ſe, in illum qui ſe miſerat refert: & qui uidet ipſum, uidet eum qui miſit illum: quis audet dicere non eſſe deum illum, & hunc uerum? Simile autem illi: Creditis in deum, & in me credite.

Ioan. 14

Ex Euangelio Lucæ.

Luc. 18

VEruntamen filius hominis quando ueniet, putas ne inueniet fidem ſuper terram?] Quando Chriſtus è cœlo aderit, qualem obſecro fidem quæret in nobis? nam ſiquidem ut hominem ſicut nos ſe credi uult, quis incredulus erit illi? Arguebant enim Iudæi, dicentes: Quare tu quum homo ſis, facis teipſum deum? Græci crucem audientes, & mortem, tanquam de communi homine, afficiuntur, & quaſi eſſet unus ſicut nos. Qualem igitur fidem quærit? nónne manifeſtum, quod prædicatam illam per prædicatores dei, qui & ipſi ſpectatores & miniſtri fuerūt Verbi? Dixit igitur Ioannes: Verbum caro factum eſt. Factum eſt autem caro cum hoc quod manſit deus. Igitur iſta fides in nobis ſuo tempore requiretur.

DIVI CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI AD PIENTISSIMAS REGINAS DE RECTA FIDE LIBRI FINIS.

DIVI CYRILLI ARCHI-
EPISCOPI ALEXANDRINI, AD PIENTISSIMAS REGINAS DE RECTA IN DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM FIDE, LIBER ALIVS.

DIVINAE, cœlestisq; prædicationis munere fungentibus per uocem Esaiæ præcipit uniuersorum deus, dicens: Super montem excelsum ascende, qui euāgelizas Zion, exalta in fortitudine uocem tuam, qui euangelizas Hierusalem, exaltate, ne timeatis. Dico enim eos, qui in sacerdotij ordine positi sunt, & mysterium Christi nostri omnium saluatoris loquuntur, non abiectam nec humi repentem, nec torpore superatam, nec meticulosam habere mentem oportere, sed sublimem sensum, & quasi in monte sedentem, ut sic eximiam ueritatis dogmatum pulchritudinem circumspicientes, fidenter sermones faciant: tametsi quidam initiandi duri sint ac inabiles, & quasi infrenes ac feroces equi. De quibus ipse beatus Dauid ad uniuersorum deum inquit: In camo & freno maxillas eorum constringes, qui nō approximant ad te. Si autem loqui oportet cum his, qui tali mente præditi sunt, quomodo non fuerit periculosum eligere silentium, pijsq; uestris auribus non immittere sæpissime, quasi fluentum quoddam dulce & uiuificum, sacrarum literarum scientiam: id quod nobis & olim deus promisit, dicens per uocem Esaiæ: Et haurite aquam cum lætitia ex fontibus salutaris. Salutares autē fontes esse dicimus sanctos Prophetas, Euāgelistas, & Apostolos, qui supernè et de cœlo etiā salutarem mundo pluunt sermonem, suppeditante illis spiritu sancto, totumq; sic lætificant mundum, in profunditatem sententiarum illius demittentes mentem, inuentam ueritatem inde haurimus. Agricolæ quidem ex agris redolentissimos flores suo tempore demetentes, & in corbiculis ponentes, afferunt ad dominos, ijq; ualde hilariter de fructibus gaudent, & occasionem nacti accedunt: nos autem quotquot doctorum suscepimus officium quasi ex agro scripturę diuinitus inspiratę immarcessibile spectaculum afferimus, florum sermones, imò & eruditionem per spiritum quæ habet pietatis in Christū pulchritudinem nō languescentem, beneq; & opulente redolentem, illius mysteriū. Scriptū est enim: quod Christi bonus odor sumus deo. Assum itaq; offerens sermonem uobis pientissimis Reginis, quem cōposui de recta, immaculataq; fide, quam habemus erga dominū nostrum Iesum Christū. Vos em̄ potissimum decet, quæ tam sanctæ cultrices dei estis, & summa regni ornamēta, etiā corona charitatis in Christū decorari. Igitur reuerendis uestris uerticibus iā adaptata est, & perpetuis uos honoribus uniuersorū exhilarat deus. Vt aūt multò maiore mysterio Christi fulgidæ sitis, habentē certam & inadulteratā scientiā, cōposui libellum per omnes scientias, ostendens: quod sicut est unus deus pater, ex quo omnia: ita et unus dominus Iesus Christus, per quē omnia, unus itaq; et spiritus sanctus: & nō feremus quod recte sentire putētur, qui in duos filios partiunt̄ unū Christū, & filiū, & dominum. Non em̄ aliū esse dicimus filiū eū, qui ante omnia secula natus ex substantia dei & patris: & aliū qui in nouissimis tēporibus natus est ex muliere, factus sub lege: sed unū & eundem, & ante unionē eū carne, et post hoc etiā. Filius em̄ ex deo patre secundū naturā, animato, & mente prædito sibi corpore assumpto, natus est em̄ carnaliter per sanctā dei genitricē Mariā, et nō in carnē uersus. Absit, sed assumpsit illā & nihilominus nō cessauit esse deus. Mansit em̄ sic uniuersorū dominus. Hoc sentiēdū docuimus. Sanctorū em̄ sermones sapientibus mandatis adigūt nos, ut id potissimū diligenter seruemus, quod in sacris scripturis cōmendatū est, et ueritatē in diuinis dogmatibus cōsideremus, subtiliter intuentes ea quæ Christus locutus est, & destruentes quidē cogitationes, & omniū celsitudinē quæ exaltatur cōtra cognitionē dei, captiuū aūt ducentes omniū intellectū ad obedientiā eius. Quū igit̄ omnes bene & recte consiteant̄, quod & in forma & æqualitate dei ac patris existat Verbū, quod ex illo secundū naturā, nec arbitratus sit rapinā esse, quod æqualis sit deo, sed inanierit se forma serui sumpta, in similitudine hominū factus, & habitu inuentus ut homo, humiliarit seipsum factus obediens usq; ad mortē, mortē aūt crucis. Omnino quodammodo necessitas uult ut habeamus mentem pijs cogitationibus plenā, quæ spectet ut bene iudicet eorū, quæ de illo scripta sunt, uirtutē, ut in eodē deus simul & homo idē existere agnoscatur, & esse deus absque fictione. Inconuertibilis enim natura Verbi, etiā humiliationis mensurā non deuitans. Erubescit enim nullo modo propriæ carnis rationes, qui uoluntariā exinanitionē propter nos sustinuit. Oportet igitur illū & in diuinitatis dignitatibus uideri conspicuū, & à nostra paruitate non prorsus alienū propter humanitatē, ita exigente dispēsatione. Si enim deus existens Verbū factū est caro, hoc est homo, sicut & in hoc dicit̄: Effundā de spiritu meo super omnē carnē. Neminē turbet etiam si dicant̄ aliqua de illo, à scriptura diuinitus inspirata, quę hominibus conueniunt. Circūspiciamus aūt potius ipsius gloriā cœlestē ex uirtutis eminētia, quæ deo cōgruit, et summa. Quę aūt simpliciorū mentē potissimū perturbare posse uerisimile est, ea pro uiribus explanare tētabo, solutione ad manifestationē unicuiq; uerbo adiecta, deo nostrā in hoc uitā dirigēte. Dat em̄ Verbū euāgelizā

tibus

Esa. 40

Psal. 21

Esa. 12

Salutares fontes apostoli & prophetæ.

2. Cor. 2

Argumentum libri.

Ioel. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.67 ubus uirtute multa, sicut inquit diuinus Psalres. Igit in sermone à nobis facto ad sanctas uirgines, dictorum magis obuiorū, & nihil difficultatis habentium ad cõprehendendum plurimam fecimus seiunctionem, proposito autem obscuriorū mentionem. Oportebat enim pientissimam uestram maiestatem, & hęc scire, & illa non ignorare, quod utroq; modo recta scientia tanquam lux quæpiam in sanctissimas uestras mentes introducatur. Mens autem mea est singula interpretari, & quàm breuissimum esse in sermone. Præfertur autem ordine alijs, sermo de inanitione.

Sciendū igitur illud. Quando nominatur nobis Christus Iesus, Verbum ex deo patre: hominem factum & incarnatum intelligere conuenit.

1.Cor.10 & 15 Volo enim uos scire, quod omnis uiri caput Christus: caput autem mulieris uir, caput uerò Christi deus. Primus homo ex terra terrenus, hoc est Adam. Secundus ex cœlo; manifestum autem quod is est Christus, sed sicut portauimus imaginem terreni, portabimus & imaginem supercœlestis, sicut scriptum est.] Igitur primum factum est nostri generis caput, id est initium, is qui de terra & terrenus. Deinde autem secūdus Adam denominatus est Christus: caput positus est, hoc est principium eorū qui per ipsum ad ipsum reformantur, ut fiant incorrupti per sanctificationem in spiritu. Igitur ipse quidem nostrum principium, hoc est caput secundum quod apparuit homo. Habet enim ipse caput, ut natura deus, patrem qui in cœlis. Natus est enim ex illo secundum naturam deus existens Verbum. Quod autem caput significet principium, ad ueritatem dubitantium animos inducet, quod uirum mulieris caput esse factum dicit. Sumpta est enim ex illo: Vnus igitur Christus & deus, & dominus, caput habens ut deus patrem in cœlis: factus autem nobis caput, eo quod secundum carnem nobis cognatus est.

1.Cor.8 Scitis enim gratiam domini nostri Iesu Christi, quod propter nos pauper factus est, quum esset diues, ut uos illius paupertate diuites efficiamini.] Vide obsecro, manifeste in his dictis, cum diuinæ & incorruptæ naturæ eminentia, conditionum humanitatis humilitatem, & ad hanc iungito demissum unigenitū, & nullus quidem deitatis diuitias interpretabitur. Valde inops est humanitas, cui omnia à deo data sunt, etiam quod est, supernè habet. Producta est enim à deo, ut existeret aliquando. Sed diues ut deus, uoluntario pauper factus est, & nobis similis, ut posthac hominis natura, in suæ eminentię fastigium euecta, Ephe.2 paupertatis confusionem amoueat. Consuscitauit enim nos deus & pater in Christo, & considere fecit in cœlestibus, sicut scriptum est, quò non peruenissemus, nisi paupere natura uestitus esset, diues ut deus. Non enim pauper futurus fuisset, qui secūdum naturam propriam pauperiem ferebat homo. Tribuitur autem hoc congruentissime ei, qui uerè diues, hoc est ex deo patre Verbo, quando factum est sicut nos. Vnus igitur est Christus & filius. Christus nos redemit ex maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Scriptum est enim: Maledictus omnis, qui pendet à ligno.] Litera legis declarante maledictum eum qui in præuaricatione, & peccatis, nesciens peccatum, hoc est Christus, addictus est iudicio, sententiam iniustam ferens, & patiens quæ maledictos oportebat, ut ipse qui pro uniuersis precium pendebat, pro omnibus passus, omnium inobedientiæ solueret crimina, & mundum sanguine suo saluaret. Non factus esset unus precium pro omnibus, siquidem esset homo simpliciter. At si intelligat deus incarnatus, & carne propria passus, parua est erga ipsum omnis creatura, & sufficit ad redemptionem mundi, unius carnis mors. Propria enim erat uerbi ex deo patre nati. Gal.3

Eum autem qui paulò minus ab angelis imminutus est uidemus Iesum propter passionē mortis gloria & honore coronatum, ut gratia dei, pro omnibus gustet mortem. At diuinus Paulus faciens sermones de nostri omnium saluatore Christo. Quando autem introducit, inquit, primogenitum in orbem, dicit: Et adorent illum omnes angeli dei. Et iterum: Qui quum sit splendor gloriæ, & expressa imago substantiæ eius, ferens omnia uerbo uirtutis purgatione peccatorū nostrorum facta, sedet ad dextram throni maiestatis in cœlestibus, tanto præstātior factus angelis, quanto præcellentius præ illis hęreditauit nomen. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Igitur quando factus unigenitus, primogenitus & in multis fratribus, tunc & inductum dicit esse eum in orbem (nam secundum naturam suam erat extra creaturā dei) & imminutū asserit ab angelis, quamuis præstantius præ illis sortitum nomen. Nam nomen angelus ministerij significatiuū est, & seruilem nobis suboſtendit conditionem. Dimittuntur enim angeli in ministerium propter eos qui salutem hæreditaturi sunt. At filius, existentia ex patre, substantialemq; & naturalem significat: quoniam & uerè natiuitatem factam esse credimus. Quomodo igit imminutus est ab angelis, qui ab illis adoratur, qui considet cum patre? sed est manifestum argumentum. Sedet enim in humanitatis conditione, & assumpto corpore quod mori poterat, propriumq; suum fecerat, in illo uoluntario passus est, & summa gloria laudatur propter passionem, quod per ipsam aboleuerit mortem, & inualidam reddiderit corruptionem, utpote ipsa incorruptio existens & uiuens. Quando igitur Iesum nominat, & imminutum esse dicit eum ab angelis, non hominem seorsim et singularem, sed ipsum intelligimus unigenitum, cedentē dispensatiuè in dignitate angelis. Quia uerè factus est homo, qui imminutus est ab illorum eminentia (eminentia aūt angelorū est esse extra carnem, & immortales) quam suscepit filius propter sponta neam humiliationem, & qui parū ab angelis imminuitur, propter humanitatis scilicet conditionē, in eminētia deitatis existens, adorat ab illis, & Hebr.2 Hebr.1

Universidad de Deusto
Biblioteca

sedet in thronis circa quos illi stant, glorificantes semper, & uirtutum eum nominantes dominũ.

Heb.2 Quoniam igitur filij participes fuerunt sanguinis & carnis, & ipse similiter particeps fuit illorum, ut per mortem aboleat habentem imperium mortis, hoc est diabolum, & liberet eos qui metu mortis per omnem uitam obnoxij erant

Psal.81 seruituti. Pueros hic uocat, nos uidelicet qui super terram sumus, sicut quasi ex persona patris in Psalmis dicitur: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Quantum enim attinet ad id quod deo probatur, & mansuetudinẽ quæ natura ei inest, omnes eramus filij, & exciderat nullus ab eius proprietate, sed dicit Dauid: Sicut homines morimur, & sicut unus principum cadimus: nempe carnis passionibus propriam mentem subijcientes. Igitur quomodo facti sumus participes sanguinis & carnis? Anima enim humana aliam habens naturam à carne in compositione cum illo, secundum unionem unum & rationale perfecit animal, hoc est hominem. Sic igitur & Verbum dei animatum carne, & non inanime, sicut quidam dicunt, seipsum ineffabiliter uniens particeps fuit sanguinis & carnis, similiter ut nos: per natiuitatem autem manifestum, quod ex muliere. Vnus igitur dominus Iesus Christus. Ita quod uniuit sibi humanitatem deus Verbum, mansit tamen id quod erat. Si autem ipse aboleuit mortis imperium ut uita, & ipse resurgens aboleuisse dicitur mortem, & in omne nostrum genus incorruptionis beneficium transmisit. Sicut enim in Adam omnes morimur, ita & in

1.Cor.15 Christo omnes uiuificabuntur. Et iterum: Sicut per hominem mors, ita per hominem resurrectio mortuorum. Quoniam est ultra conditionem humanitatis nostræ, calcare mortem, unione dicimus, hoc est communione cum carne & sanguine dei Verbum factum esse sicut nos hominem, mansisse autem & sic morte superius, Deus enim erat in carne.

Heb.2 Non enim angelos scilicet assumit, sed semen Abrahæ assumit. Vnde debuit per omnia fratribus similis reddi, ut misericors esset ac fidelis pontifex in his quæ ad deum forent agenda ad expiandum peccata populi. Nam ex hoc quod ipsi contigit tentatum esse, potest & his qui tentantur succurrere.] Semen Abrahæ assumere dicimus dei Verbum. Quum enim natum sit ex Iuda secundum carnem, & assimilatum per omnia fratribus, secundum quod dignatum est ferre formam serui, & in similitudine hominum fieri, sicut dicit beatus Paulus. Appellatum enim sic & filius hominis, & factum est frater his qui ex semine Abrahæ, hoc est his qui in sanguine & carne. Quæ igitur est huius occasio? ut misericors esset ac fidelis pontifex in his quæ ad deum. Nam misericors quidem pontifex factus est Christus erga nos, quod legali scripto condemnante eos qui peccârant, & afferente sententiam, condem-

Heb.12 nandos esse diuinæ legis præuaricatores. Qui enim aspernatus fuerit legem Mosi, absq; misericordia sub duobus uel tribus testibus moritur. Iustificat scilicet in fide Christus, & eis qui infirmati erant remittit, quæ olim deliquerant. Factus igitur est misericors pontifex, legalem seueritatem ultra augere non permittens. Fidelis autem, quia constans & perpetuus, & dignus cuius promissionibus habeatur fides. Sicut enim iterum dicit beatus Paulus de legalibus sacerdotibus: Et illi Heb.7 quidem plures facti fuerunt sacerdotes, propterea quod per mortem non sinerentur permanere: at hic quod idem permaneat in æternum, perpetuum habet sacerdotium, unde & saluare potest ad plenũ eos, qui per ipsum accedunt ad deũ, semper uiuens ad hoc, ut interpellet pro illis. Vide sanè quomodo non in condemnationem eorum qui peccarãt, factus est sacerdos, sed potius ut misericors esset peccatis illorum. Porrò quis fuit modus tentationis & sacrificij eius? In quo contigit ipsum tentatum esse, ut possit his qui tentantur succurrere. Constanter enim se gessit, quũ tentaretur & portaret crucem. Veruntamen fi- Hebr.10 lius seipsum ut immaculatum sacrificium obtulit deo & patri, ut per suam carnem iuuaret laborantes, et eos qui tentantur. Vna enim oblatione consummauit eos qui sanctificantur. Nunquid igitur ipse factus est sacerdos secundum humanitatem, quum ab omnibus sacrificia accipiat diuino modo, ipse uerò sacrificium est secundum carnẽ, idem qui peccatis nostris misereretur secundum diuinitatis facultatem? Vnus igitur dominus Iesus Christus.

Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus qđ Ioan.4 scimus, quod salus ex Iudæis est.] Dixerit quis fortasse, incongruum esse diuinæ & summæ naturæ uerbi, adorare. Iam quomodo, siquidem est uerè deus Christus, illis se iunxisse uidetur quos adorare oportet? Quid igitur dicimus ad hoc? siquidem nuda deitate uerbum quod ex deo prodijt uenisse credimus in mundum? incongrua igitur ei res fuerit: sed adoratur potius quàm quod ipse adoret alterũ. Si autem forma serui sumpta, & adorantis humanitatis cõditionem non dehonestans appellatus est filius hominum, adoratio erit dispẽsationis & magis decens humiliationis mensuram, & non seorsim ipsam naturam Verbi. Quoniam quomodo ex Iudæis est salus? Non enim dixerit quis, sicut intelligitur & est Verbũ, ex Iudæis ipsum esse, sed secundum quod his qui in carne & sanguine frater, eo quod assumit semen Abrahæ. Vnus igitur Christus, etiamsi adorare dicatur secundum humanitatem, quum ab omni creatura adoretur ut deus.

Paruo tempore uobiscum sum, & uado ad eũ Ioan.14 qui misit me.] Vbi enim non est dei uerbum, si implet omnia diuinitatis natura? quomodo igitur mittitur à patre? quomodo autem & uadit ad illum? Igitur mittitur quidem iuxta humanitatẽ secundum modum & rationem missionis & apostolatus, ut prædicet quidem captiuis remissionẽ, cæcis uerò uisum. Porrò uadit ad deum & patrẽ, nõ æquali modo, sed quodammodo ex corpore rediens

Universidad de Deusto
Biblioteca

rediens in cœlum, ut pro nobis se ostẽdat uultui patris, sicut scriptum est. Si autem & de ipso Verbo missio dicatur, ægre ferat nullus. Mos enim diuinæ scripturæ est, talibus etiam interdum uti uocibus, & non locis, nec circumscriptionibus diuinam & cœlestem subijcere naturam: nouit enim eam esse incorpoream & incircumscriptam, & alienam ab his imaginationibus locorum: sed potius tentat nobis ea quæ super mentem nostram sunt humanis uocibus significare. Quia & ipse saluator dicebat mittere se ad nos paracletũ, quãuis sanctus spiritus omnia impleat. Spiritus enim domini, inquit, repleuit orbem terrarum.

scripturæ mos.

Sap. 1

Quando exaltabitis filium hominis, tunc scietis quod ego sum.] Diuus Ioannes enarrans nobis causas Iudaicæ insaniæ, qua Christo molesti erant, propter hoc, inquit, persequebantur Iudæi dominum, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum esse dicebat deum, æqualem se faciens deo. Introduxit autem & ipsos dicentes irreligiose: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: quia tu quum sis homo, facis teipsum deum. Igitur fidem in illũ repudiabilem fecerunt, hominem quidem ipsum facientes, eumq; communem & purum, nescientes quod deus existens Verbum susceperit semen Abrahæ, & particeps quidem fuerit sanguinis & carnis, similiter ut nos, licet non cessauerit esse deus. Inconuertibilis enim secundum naturam est, & perpetuò deus. Quando igitur dicit, exaltabitis filium hominis, tunc scietis quod ego sum. Nam cruce fixus quidem est humanè, reuixit autem diuinè: & creditus est propter resurrectionẽ, quod deus est & filius dei secundum ueritatem. Si aũt creditũ est à nobis, non quod alium suscitârit, sed ipse magis suscitatus sit, omnino ferè necessariũ propter dispensationem, proprium eius corpus intelligi, quod passum mortem, annunciantes & confitentes resurrectionem iustificamur per fidem. Igitur idem unusq; & solus existens Christus Iesus, mori quidem ut homo secundum carnem dicitur, surrexisse uerò diuinè ut uita.

Ioan. 8

Accesserunt aliquando ad Christum Iudæi, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis palàm. Respõdit illis Iesus: Dixi uobis, & non creditis: opera quæ ego facio in nomine patris mei, hęc testimonium perhibent de me.] Quid obsecro & hic dicunt qui in duos filios & in duos Christos unum dominum Iesum Christum diuidunt? De utro dicebant Iudæi: Si tu es Christus, dic nobis palàm? Vter dicit: Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimoniũ perhibent de me? Vtrius esse dicimus patrem deum? nunquid eius qui ex muliere seorsim & propriè intelligitur, uel unigeniti: quum facere deitatis opera non conueniat humanæ naturæ, Absit. Quia autem Christus opera patris faciebat, nõ intelligitur homo purus, sed potius deus in sanguine & carne manens id quod erat. Ita enim habens se, æqualia operatur cum suo genitore. Neq; ullus recte sapiens huius sacramenti sermonem reprehenderit.

Puellus autem crescebat, & corroborabatur plenus sapientia, & gratia dei erat in illo. Et iterum Iesus proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud deum & homines.] Vnum dicentes dominum nostrum Iesum Christum, & ei tribuentes humana & diuina: inanitionis conditioni uerè cõgruere tribuimus, corporale incrementũ accipere, & etiam corroborari in particulis corporis paulatim solidatis. Porrò uideri impleri sapientia, propter apparentiam quandam, quæ staturam corporis decebat. Et hoc quidem, ut dixi, cum carnis dispensatione etiam humanitatis cõditioni congruit, naturam autẽ uerbi decet, semper perfectum esse, & esse sapientiam dei. Igitur humanè dicitur, quod ad inanitionem pertinet, illius autem similiter quæ deo congruunt, sed diuinè. Etenim modus & ratio dispensationis cum carne, habet illum esse sicut nos, & super nos, & excedentem quidem creaturæ conditionem ut deum, seipso autem quodammodo minorem secundum quod apparuit homo. Vbi enim humiliatio quam sustinuit uolens, si deuitaret humana? propria autem facit ea cum propria carne, quemadmodum scilicet bibere, & sitire, & dici fatigare ex itinere. Quando igitur audis puerum auctum, & corroboratum, plenum sapientia, accipe ad defensionem, dispensationis cum carne mysterium. Nam quod erat deus in carne, fide dignus erit dicẽs ipse beatus Euangelista: Et gratia dei erat in illo. Non enim ut gratiam habens ab alio deo, habere dicitur: sed quod gratiam habuit puer, ut deum decet. Etenim erat & est deus Verbum quod in carne prodijt, hoc est homo sicut nos. At quod dicitur, gratiam habere, hoc est proficere in gratia apud deum & homines, absurdum nullum, licet ipse pater, expectarit dispensationem, & ipsum filium, propria facientem ea quæ carnis, propter id quod utile & congruum mysterio.

Luc. 2

Matth. 24

De die uel hora illa nullus nouit, neque angeli cœlorum, neq; filius, nisi pater.] Si Christum unum, aiunt, confiteri nostis dei Verbum incarnatum, hoc est hominem factum, quomodo ignorauit consummationis diem? Dicimus itaq;, quod ignorasse sacramẽta quæ in deo, neq; insolitum, neq; aliter indecorum esset creaturæ. Quis enim nouit mentem domini, sicut scriptum est? Et quũ dicitur parum ab angelis imminutus esse filius, secundum quod factus est homo scilicet, quum diuinè sit ultra omnem creaturam: quid mirum etiam si cum angelis ignorare dicatur hoc in deo sacramentum, quamuis eius sapientia sit & uirtus? Iam quomodo ignorauerit sapientia patris, quæ in eo recondita, quum & spiritus dicatur omnia scrutari, & profunda dei, spiritus autem sit dei, quomodo ipse ignorauit quæ clare nouit spiritus suus? Igitur licet ignorare humanè dicatur, nouit tamen diuinè. Proinde & interrogans: Vbi positus est Lazarus, quasi nesciat secundum humanitatem. Operatus est autem diuinè suscitato illo ex mortuis. Itaque obseruemus

pie

pie distribuentem humana dispensationi cum carne, & quæ deo congrua sunt, Verbo ex patre nato, facto nobis simili.

Matth.27 Clamauit autē Iesus uoce magna: Deus meus, deus meus ut quid me dereliquisti?] Nunquid & ipsum Verbum ex deo natum, auxilio opus habuisse dicimus? sed id ualde stultum foret dicere. Dominatur enim cum deo et patre, & firmat quidem cœlos cum suo patre. Dominus uerò uirtutum nominatur, & est secūdum ueritatem. Num infirmus fuit ad Iudæorum insidias, & expugnari nō potuit ab eo crucifigentium manus, quum

Esa.40 dicat propheta Esaias ad omnes gentes: Quasi gutta à cado, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt, & quasi inane reputabuntur? Cui assimilastis dominum, & cui similitudine assimilastis eum? Sciendum autem, quod ministri Iudæorū, habentes cohortem militum, ducemq; proditorem accesserunt, postquam autem accesserunt ad comprehendendum eum, accurrit, dicēs: Quem

Ioan.18 quæritis? At illi ad hoc dixerunt: Iesum Nazarenum. Deinde ad eos saluator: Ego sum. Et abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Iam quo modo infirmus fuit, qui & sola uoce se ad orientium infirmitatem redarguit? Quid igitur uult, dicens: Deus meus, deus meus, ut quid me dereliquisti? Dicimus igitur, quum proauus Adam mandatum sibi datum conculcârit, & aspernatus fuerit diuinam legem, fuit quodammodo natura diuina derelicta à deo, factaq; propter hoc maledicta, & morti obnoxia. Vbi autem lapsum reparaturus in incorruptionem, uenit unigenitus dei Verbum, & assumpsit semen Abrahæ, & similis factus est fratribus, oportebat cum antiquo illo maledicto, & introducta corruptione finire derelictionem quam sustinuit principio humana natura. Itaq; quasi derelictorum unus existens, secundum quod & ipse similiter nobiscum particeps fuit sanguinis & carnis, dixit: Vt quid me dereliquisti, id quod erat soluentis manifeste derelictionem quæ nobis acciderat, & quasi placantis in hoc patrem & uocantis ad beneuolentiam erga nos, tanquam erga seipsum & primum. Omnis enim boni & principium & autor fuit nobis Christus, adeoq;, ut licet si quid dicat se accipere humanè à patre, hoc nostræ attulit naturæ, plenus enim ipse existebat, nulliusq; rei indigens, ut deus.

Philip.2 Is affectus sit in uobis, qui fuit & in Christo Iesu, qui quum esset in forma dei, non rapinam arbitratus est, quod esset æqualis deo, sed semetipsum inaniuit, forma serui sumpta, in similitudinē hominum constitutus, & figura repertus ut homo, humilem se ipsum præbuit factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Quapropter & deus illum in summam extulit sublimitatem, ac donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu se flectat, cœlestium, ac terrestrium, & infernorū, omnisq; lingua confiteatur, quod dominus sit Iesus Christus ad gloriam dei patris, Amen.] Ecce obsecro

A deum Verbum, in forma & æqualitate patris nō rapinam arbitratum esse, quod esset æqualis deo inaniuisse autem se magis, uoluntariumq; serui formam accepisse, & in similitudine hominum factū. Addit autem, quod humilem se exhibuit, obediens factus usq; ad mortem, mortem autem crucis. Igitur siquidem diuidere oportet in duos Christos & filios, unum & solum Christum et dominū, sicut scilicet quibusdam uidetur. Eum qui ex muliere hominem honorauit æqualitate suarum dignitatum dei uerbum, & coniunxit sibi, secundum modum autoritatis, & societatem in nomine filij, quasi alius existens propriè ab illo filius. Quis igitur est, qui inaniuit seipsum, uel quo

B modo inanitus est? Nam siquidem, ut ipsi dicunt, is qui ex muliere seorsim intelligitur, homo dicitur passus esse, quomodo inanitus est, & quomodo ad humilitatem descendit, qui in æqualitate factus est cum deo Verbo, secundum dignitatis, hoc est autoritatis modum, & hanc habens cum ipso copulam? Si autem de ipso deo Verbo, qui intelligitur iterum seorsim filius, inanitum esse, dicitur, quomodo inanitus est qui honorat alterum, sicut illi dicunt, & proprijs ipsum dignitatibus circumtegens? Humiliatus autem est aliquo modo dans suæ gloriæ sublimitatem copulato. Si enim dicerent, quod glorificans aliū ipse sustineat humilitatem uel inanitionem, nihil absurdum intelligere quod is qui iniuria afficitur,

C exaltatur. Igitur necessarius, & qui ferè nos adigat sermo, ut opinari debeamus, quod inaniatur plenitudo, & in forma serui fiat, non quod natura seruilis, sed quod ultra conditiones seruientis. Fit autem & in similitudine hominum, quod non sic habebat in natura priusquam fieret, & quod sublime humiliatur, ipsum credimus dei Verbum humanè in talibus fuisse secundum uolitionem pro nobis, mansisse autem diuinè in suę eminentiæ fastigijs. Hac ratione & superexaltatus esse dicitur, dum accepit nomen quod est super omne nomen, adoraturq; ab omnibus, & in gloriam dei nominatur esse dominus. Etenim quum existat in paterna eminentia, dignitatibusq; ineffabilibus, ubi demisit se ad inanitio-

D nem, & humilis factus esse dicitur, ascenditq; ad diuitias proprias natura sibi unitas, manifestum autem quod humanæ naturæ paupertatem transcendit. Hac ratione dicitur accepisse humanè quod semper & irrepudiatè, existat in ipso, hoc est quod sit deus, & uniuersorum dominus. Et siquidem honorificum patri, dominum habere uniuersorum proprium filium, quomodo non est uerū dicere, quod seruârit iterū ei, etiā forma serui accepta, liberā & supernaturalē dignitatē, nempe dominationem & potestatem super omnia?

Gratias agens patri, qui idoneos nos fecit ad Coloss.1 participationem sortis sanctorū in lumine, qui eripuit nos à potestate tenebrarum, ac transtulit in regnum filij sibi dilecti, per quem habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum, qui est imago dei inconspicui, primo-

primogenitus uniuersę creaturæ, quod per illum A creata sint omnia, quæ in cœlis sunt, & quæ in terra, uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Omnia per illum, & in illum creata sunt, & ipse est ante omnia, & omnia per illum consistunt, & ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium. Primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primas tenens, quoniam in illo complacitum est patri uniuersam plenitudinem deitatis corporaliter inhabitare, & per eum reconciliare cuncta erga se, pacificatis per sanguinem crucis eius per eundem, siue quæ in terra sunt, siue quæ in cœlis.]

Imaginem dicit inuisibilis dei filium, qui secundum naturam ex illo natus, hoc est deū Verbū, B & etiam quod per illū omnia producta sint, siue uisibilia, siue inuisibilia, tam in cœlo, quàm in terra. Et quod ipse ante omnia sit. In principio enim erat Verbum, & ipse est seculorum conditor, existentiamq; habet omni tempore antiquiorē. Sed eum qui sic se habet secundum propriam naturā, dicit datū esse à patre in caput corporis ecclesiæ, ipsumq; esse primogenitū ex mortuis. Iam quomodo deus Verbum semper existens diceretur factus esse ille in quo omnia constituta sunt, primogenitus mortuorum, & primitiæ dormientium, nisi esset eius secundū ueritatem proprium corpus ab ipso assumptum, quo mortem passo, ipse passus esse intelligatur? Nam quod in eo cōtigit ueri similem sermonē habeat, passum enim C est quod proprium eius. Sic intelligitur primogenitus ex mortuis, quamuis secundū naturam immortalis sit, & ipsamet uita. Quando igitur datus est in caput corporis ecclesiæ? quum se demisit ad inanitionem, tunc dicitur & mortuus esse humanè pro nobis, qui pati mortē nescius erat ut deus. Porrò dicente Paulo, quod in ipso inhabitauit omnis plenitudo. Dicerent fortasse quidam: Ecce alium Christum nouit seorsim eum, qui ex muliere homo, in quo habitauit tanquā alius ab illo Christus, & seorsim Verbum, uel spiritus plenitudo diuinitatis corporaliter. Sanè ad ista dicimus, quod spiritualis iste duos Christos haud norit, sed unum prædicat, sicut & unum spiritum, & unum patrem. Nobis enim, inquit, unus deus D pater, ex quo omnia, & nos in illum, & unus dominus Iesus Christus per quem omnia, & nos per illum. Age consideremus, examinantes uim uerborum. Imaginē dei inuisibilis, eius per quem & in quo omnia, filium & qui ante secula uniuersorum constitutionem, datum esse dicit ecclesiæ caput, & ut sit primogenitus ex mortuis. Quoniam autem natura immortalis est, omnis quodam modo necessitas cogit dicere unione dispensatiua & uera, Verbum ex deo patre coniunctum esse humanitati nostræ, unumq; sic nobis demonstratum esse Christū, qui idem deus sit & homo. In quo igitur habitauit omnis plenitudo deitatis corporaliter? Itaque proprie quidem & seorsim in natura Verbi putare hoc esse factum, ualde stultum foret. Nam perinde esset ac si diceres, quod ipse unigenitus habitauit in seipso. Credentes autem, quod Verbum caro factum est, non per translationem uel conuersionem, sed quod magis habitârit in nobis, & templum proprium fecerit unito sibi secundum ueritatem corpore, quod animam habet rationalem, pium erit dicere, quod habitationem in sancta carne Verbi, hoc est unionem uerè significans nobis diuinus Paulus. In ipso, inquit, inhabitare omnem plenitudinem deitatis, non per participationem, sed per habitudinem, hoc est non concessione gratiæ, sed corporaliter, hoc est substantialiter. Licet autem spiritus eius habitare dicatur in homine, non est tamen alius ab illo. Ab una autem persona sæpe ut duplicis personæ habitus Verbi nobis offertur, nihilq; offendit ueritatem. Vt si dicatur de deo à diuinitus inspirata scriptura: Qui format spiritum hominis in ipso: quamuis quomodo non omnibus manifestum, quod non intelligat ab homine alius spiritus eius, quàm qui in ipso formatur? Dicit sanè alicubi beatus Dauid: Nocte cum corde meo exercebar, & scopebat spiritus meus. Iam quis erat ille, qui meditabatur cum ipsius corde, et proprium spiritum scopebat? Oportebat igitur figuras sermonum non tam anxie dijudicare, sed potius in rerū naturas inspicere, & ad ipsam ueritatem ab illis transire. Psal. 76

De obedientia Christi.

IGitur sicut per unum peccatum in omnes homines condemnatio, ita & per unius iustificationem in omnes homines iustificatio uitæ.] Rom. 5

Nam sicut per inobediētiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, hominis natura maledicta, & sententia mortis condemnata, propter primi parentis inobedientiam. Oportebat tanè redire ad illam irreprehensibilem obedientiæ demonstrationem, quæ fiebat in principio, at hæc longe excedebat humanitatis conditiones (nullus enim mundus à peccatis) passa autem semel negligentiam, & ab intestinis uicta infirmitatibus, inq; propria carne ægrotans improbitatis sensu, & laborans effera peccati lege, quomodo omnino auffugeret? Affectus enim carnis omnino inquit, inimicitia est erga deum, & legi dei non subditur: neq; enim potest. Igitur deus & pater ingeniose omnia recapitulans in Christo, & magna mansuetudine humanæ naturæ rationem habens, & procurans reditum ac regressum ad id quod erat: emisit filium suum factū ex muliere, ut simili nobis corpore sumpto quod proprium sibi fecerat, tanquam homo super terram inueniretur, nescius peccatum, ita omnino factus obediens deo & patri, iustificet hominis naturam in seipso, & ab mortis uinculis eximat, immortalitatis coronandā premijs à deo et patre. Nam absurdū est nos quidē hæredes factos supplicij primi parentis, corruptione per inobediētiam immissa, nō aūt fieri participes iustitię secundi, qui ad uitā nos reuehit, per maximam illius obedientiam. Quando igitur dicit sacra scriptura per obedientiam unius iustificatos esse multos, Rom. 8

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non hominem ſimpliciter quempiam nobis ſimilem in hoc derelictum eſſe dicimus, ſed incarnatum potius unigenitum, & obedientem pro nobis factum patri. Non enim fecit peccatū, neq; dolus inuentus eſt in ore eius, ſicut ſcriptum eſt.

Rom.15 Dico enim miniſtrum circunciſionis factum eſſe pro ueritate dei, ad confirmandas promiſſiones patrum. Cæterum ut gentes pro miſericordia glorificent deum.] Iudæorum eſſe promiſſiones

Geneſis 49 à patribus datas, diuinus dicit Paulus. Prius autē & prophetæ clamauerunt de Chriſto, quod ipſe futurus eſſet expectatio gentium. Itaq; dominus noſter Ieſus Chriſtus à patribus laudatus, factus quidem eſt circuciſioni, hoc eſt Iudæis miniſter, ad confirmationem eorū quæ promiſſa ſunt per

Abac.2 patres. Dictum eſt enim, quod iuſtus ex fide uiuet. Cæterum & his qui ex gentibus ſpiritualis et uiuifica benedictio eſt, ita ut & ipſi miſericordiā cōſecuti, per fidem deū glorificent. Porrò quamuis factus ſit miniſter humanè, nihilominus tanquam deus prædicatur his qui ex circunciſione & his qui ex gentibus. Vocati enim ſunt ad uitam, qui non tanquam in unum nobis ſimilem ſimpliciter hominem, ſed ut in deum crediderūt in Chriſtum, & non extra carnem, hoc eſt humanitatem Verbū ex deo, eſſe confitentur, ſed adorant eum incarnatum, et hominem factum. Sanè uerbum fidei quod prædicamus explanat, dicens

Rom.10 beatus Paulus: Quod ſi dixeris in corde tuo dominus Ieſus Chriſtus, & credideris quod deus ipſum ſuſcitauit ex mortuis, ſaluus eris. Iam quomodo ex mortuis reſurgere dicitur, qui natura immortalis exiſtēs ut deus, niſi quis acceperit ſermones quod homo factus ſit, & ſentiat, quod ſecerit corpus hoc proprium mortale? Et ſuſtinuit quidem mortē in illo humanè, reſurrexit autem diuinè, ut incorruptio & uita.

2.Cor.10 Siquidem arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potētia dei, ad demolitionem munitionum, quibus conſilia demolimur, & omnem celſitudinem quæ extollitur aduerſus ſcientiam dei, & captiuum ducimus omnem ſenſum ad obediendum Chriſto.] Bellum ſanctorū non eſt craſſum & corporale, ſed ſubtile ac ſpirituale. Solent enim probatis moribus eſſe, & non carnalia arma mouere, nec cuſpidibus lancearum, uel telorum uti: ſed reſiſtentes ſpiritualiter, & ualde ſtrenuè his qui uolunt diuinorum dogmatum rectitudinē obliterare, repellunt, id quod abſq; circūſpectione illis probatur. Non enim carnalia ſunt arma ſanctorum, ſed potentia deo. Nam deo moliuntur cogitationes, quæ nos ad abſurdas imagi nationes abducunt, & quodammodo ſtudent è medio tollere facinoroſos quoſdā barbaros, qui cum gloria dei contendere ſolent. Et ſi quis eorum qui ſolent loqui iniuſtitiam aduerſus deum, in excelſum tollat cornu, hunc ſententijs ad rectitudinem quaſi deducunt translatum & reductū ad ueritatis ſermones. Igitur opus induſtria ſanctorum dignū & deo placens fuerit, ſemper ſubij cere diſpenſationis ſermonibus, quod uidel ob-

Canō interpretādi ſacras ſcripturas certiſſimus.

luctari gloriæ Chriſti. Verbum enim deus exiſtens, & in forma & æqualitate patris, ſeipſum demiſit ad inanitionem, & factum eſt obediens uſq; ad mortem. Itaq; oportet ſtrenuè ſubuertere omnem ſenſum, & quodammodo captiuum ducere ad obediendum illi. Enimuerò ſi quid dicatur etiam humanum, nullo modo offenderit naturam Verbi, quod in humanitate humile, ſi credatur ſimilis nobis homo factum, et nihilominus non abieciſſe quod ſit deus: ſed cū hoc quod manſit deus, aſſumpſiſſe humanitatem, & ſubditum factum eſſe uſq; ad mortem ſecundum carnem.

Vnde fratres ſancti, uocationis cœleſtis partiHeb.3 cipes, conſiderate apoſtolum & pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, quod fidelis ſit ei qui ipſum conſtituit, quemadmodum & Moſes in tota domo ipſius. Nā tanto maiore gloria, quàm Moſes hic dignus eſt habitus, quanto maiorem habet honorē is qui conſtruxit domum, quàm domus. Omnis enim domus cōſtruitur ab aliquo. At qui condidit omnia, deus eſt. Et Moſes quidem fidelis fuit in domo eius, Chriſtus autem tanq; filius ſuper domum eius, cuius domus nos ſumus.] Apoſtolus & pontifex confeſſionis noſtræ à deo & patre factus eſt Ieſus, hoc eſt homo, qui apparuit Verbum ex deo. Tunc enim nominatus eſt & Ieſus, per uocem angeli. Et ualde quidem humile eſſet nomen & res ſacerdotij, & apoſtolatus naturæ Verbi, ſed non incongruum eſt humanitatis conditionibus. Nam ſicut ipſe filius alicubi Matth.20 dicit: Non uenit ut miniſtretur ipſi, ſed ut miniſtret, & det animam ſuam precium pro multis. Nam cuipiam miniſtrari à creatura, illum decet & merito tanquā deum ac dominum, & ſub pedibus habentē omne quod natum eſt. Porrò miniſtrare humanum quidem eſt, & quantum attinet ad ſermones diſpenſationis cum carne, non incongruum eſt ei, qui ſe ad humanitatem demiſit. Vide ſanè quomodo ſacerdotio quidem fungitur humanè, & mediator poſitus eſt dei & hominum. Mediator enim quodammodo eſt ſacerdos. Sacrificij autem modum, non ſicut unus quidem ex nobis ſacerdotibus affert ſeruiliter, nihil ipſe in hoc commune habens, ut illud ſuſcipiat, ſed ſibi ipſi conciliat, & per ſe ipſum, & in ipſo patri. Offert enim noſtram confeſſionem, hoc eſt fidem, quam rectè conſueuimus facere, dicentes: Credimus in unum deum patrem omnipotentē, & in unum dominum Ieſum Chriſtum filium eius, & in ſpiritum ſanctum. Igitur & ſacerdotem agere humanè dicitur. Recipit ſacrificium ipſe diuinè idem exiſtens ſimul deus & homo. Porrò dictus eſt fidelis, eo quod ſemper poſſit ſaluare eos, qui per ipſum accedunt ad deum. Fidelis autem & ipſe nominatus eſt pater. Iam quod comparatur miniſterio Moyſi ſecundum humanitatem, quantam habeat eminentiam, per hoc quod eſt deus, didicerit quis abſq; magno ſudore, conſiderans quod ille quidem tanquam ſeruus in domo, fidelis: iſte autem tanquam dominus ſuper omnem domum ipſius, & quod extructor ac conditor

tor sit Emanuēl, cuius nos domus sumus. Incōparabilis autem est differentia, conditoris & conditi, & eius qui secundum naturam est dominus cū eo, qui uere seruus & subditus est, ac intelligitur.

Quia descendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Hæc est autem uoluntas eius qui misit me, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die.] Descendisse inquit, se de cœlo, missumq; esse à deo & patre, quamuis omnia impleat, illud opinor demonstrans, & constituens omnibus manifestum, quod deus existens Verbum, descenderit dispensatiue ad humanitatem propter nos, non dimittendo quod erat natura deus, sed assumendo magis id quod non erat, ut corpore quod sibi unitum, & suum erat proprium, ad breue tempus dato morti, nihil perdat ex his quæ data sunt ipsi, sed seruet potius ac resuscitet illa in nouissimo die. Vnde dicens quod faciat uoluntatem patris, & minime suam, Iudæorum insaniam redarguit, & obliquè perstringit, quasi semper suam facientes uoluntatem, & diuinam despicientes legem, nihiliq; facientes, quod domino probabatur. Nam & ante testificatus suam obedientiam, illorum accusauit inobedientiam. Dixit enim & alio loco ad illos, quasi persequi, & odio habere, iniustamq; in illum sententiam pronunciare uolentes. Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quēquam. Et si ego iudico, iudicium meum iustum est, quia non quæro uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Itaque dispensatiuè illa loquitur. Veruntamen & illud obsecro consideremus. Ex cœlo descendens ut deus, datos sibi esse dicit à patre eos, qui in se crediderunt, ut non perdat illos, sed ut resuscitet in nouissimo die. Quomodo igitur suscitauit? nónne scilicet propter suam resurrectionem ex mortuis? Nam quum uiuificasset, & ante alios scilicet suum templum, & mortis imperium concussisset per mortem suæ carnis, uia facta est humanæ naturæ, ad resurrectionem, & ad hoc ut possit corruptioni præualere. Igitur proprium Dei Verbi, quod descendit de cœlo, per quod factus est primogenitus ex mortuis, ut sequatur & illum, qui resurrexit ad uitam, etiā hoc quod ei datum, & non iam propter præuaricationem protoplasti pereat, sed seruetur magis propter obedientiam Christi. Datos autem inquit, sibi eos, qui in ipsum fidem tenent ac ordinant, iterum ut homo factus. Nam propria hæreditas eius, omnia quæ à patre. Quoniam autem, ut dixi, particeps fuit sanguinis & carnis, iam credimus ut deo: atque hac ratione dationis nomen simul aduenit. Qui enim ante carnem rex, & cum carne regnauit super nos. Vnde & quasi principatum gerere oportet, introductus est, quando factus est, sicut nos: Dominus, inquit, dixit ad me: Filius meus es tu ego hodie genui te. Igitur accipit humanè quæ ipsius sunt, quāuis omnibus ut deus dominetur.

A

B

C

D

De eo quod Christus sanctificatus est, & de sacerdotio ipsius.

DEcebat enim eum propter quem sunt omnia, & per quem sunt omnia, ut multis filijs in gloriam adductis, principem salutis ipsorum per afflictiones perfectum redderet, quandoquidem qui sanctificat & qui sanctificātur ex uno sunt omnes. Ob quam causam non erubescit fratres suos uocare, dicens: Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te.] Hebr. 2

Existimant fortasse imperitiores quidam, & qui in duos Christos, et in duos filios unum dominum Iesum Christum diuidere solent, quod dicatur perfectus reddi per passiones, is qui ex muliere homo seorsim intelligitur, & absque Verbo, quod est ex deo patre, & illum nobis salutis principem dici, perficiq; ab ipso dei Verbo, traditum ut patiatur, quasi alterum seorsim. Decere enim illum inquiunt maxime, quod eum propter omnia, & per eum omnia, eo quod & beatus Euangelista dicat: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Decebat igitur inquiunt, uerbū, propter quod omnia, et per quod omnia, multis filijs ad gloriā adductis, principē salutis ipsorū, hoc est hominem simpliciter eū, qui per sanctam uirginem, perfectum reddi per afflictiones. Quod autem sermo illorum insania plenus sit, quantū licet, etiam nunc ostendere tentabo. Nā primum quidem dum dicit, per quem, etiam de ipso positum est patre. Vnde & beatus Paulus: Fidelis, inquit, deus, per quem uocati estis ad societatem filij eius. Et iterum ijs qui per fidem adliberam dignitatem uocati. Nónne, inquit, non iam es seruus, sed filius: Si autem filius, & hæres per deum. Quum igitur diuina scriptura in enunciatione illius dictionis, nullum discrimen habeat, sed accipiat eam etiam de patre, nihil adhuc est quod cogat nos ad hoc, ut quasi de necessitate dictum illud per quem, ad personam filij referamus Quoniam autem hoc est uerum, nunc in præsentia relinquamus eius personam: sed scopum sacrarum literarum sequentes, & seruantes sermonem, qui ipsam dispensationem unigeniti cum carne deceat. Patrem dicimus perfectum reddisse per afflictiones filium hominem factum. Sustinuit enim crucem ignominia contempta, omnino in bona uoluntate Dei & patris, ut & nos uolentes sequi eius uestigia strenuos efficiat, dum obedimus dicenti: Ne timeatis ab his qui occidunt corpus, animam autem occidere non poterunt. Nam quoniam habituri erant afflictionem in mundo, & persecutionem passuri ab inimicis, certaturisq; pro dogmatis ueritatis, sudoreq; & laboribus uirtutem operaturi, non sinit frangi metu, sed reddit audacissimos, impulsus ipse per passiones, ut & nos præpararet, dicens: Non est discipulus super magistrum, neque seruus super dominum suum. Sufficit enim discipulo, ut fiat sicut magister, & seruo sicut dominus suus. Si me persecuti sunt, & uos persequentur.

Ἀπ' οὗ, per quē. 1. Cor. 1 Gal. 3 Matth. 10 Ioan. 15

Scopus enim fuit unigenito carne sua pati pro A
Heb. 2 nobis, & qualis nam huius rei occasio fuerit, doce
bit dicens diuinus Paulus: Nam quoniam pueri,
quoniam participes fuerunt sanguinis & carnis,
& ipse similiter factus est particeps eorum, ut per
mortem aboleret eum, qui mortis habebat impe-
rium, hoc est diabolum, & liberos redderet eos
quicunque metu mortis per omnem uitam seruí-
tuti erant obnoxij. Itaque quoniam supra huma-
nam naturam erat, abolere mortem, ab illa enim
domabatur, & in antiquum illud maledictum
tanto damno induxerit necessariò uiuificum dei
Verbum, morti obnoxiam indutum est naturã,
hoc est humanam, ut & suam carnem mors qua-
si immansueta bestia aggressa, cessaret à tyranni-
de in nos sic abolenda. Igitur ipse est qui carne B
perfectus redditus propter nos humanè, perfici-
ens autem nos diuinè, eo quod aboleuit mortis
Sap. 1 imperium. Reliquit enim humanam naturam in
corruptio in qua principio fuerat. Nã deus mor-
tem non fecit, nec delectatur in perditione uiuen
tium. Condidit enim omnia ut essent, & saluta-
ria forent quæ producit mundus, & non esset in
eis pharmacum mortis, neque inferni regnum su
per terram. Inuidia autem diaboli, mors intrauit
Ioan. 17 in mundum: sic nos perficiens dicebat ad eũ qui
in cœlis est patrem & deum: Ego te clarificaui su-
per terram opere perfecto quod dedisti mihi, ut
faciam illud. Gloria enim uere deo & patri, quod
per suum factum aboleuit mortem. Itaque perfe-
ctio ei per afflictiones, nobis autem augmentum C
eius quod deerat: id quod & factum est. Noua e-
nim creatura ea quæ in Christo.

Quod autem non hominem simpliciter absq;
Verbo perfectum esse redditum dicat, sed pro no
bis in humana forma prodeuntem unigenitum,
diuinus Paulus fidem faciet, dicens: Quando e-
nim sanctificans & qui sanctificantur ex uno o-
mnes: propter quam causam non erubescit fra-
tres suos uocare, dicens: Annunciabo nomen tu-
um fratribus meis. Quis est sanctificans, & qui
sanctificantur, & quomodo ex uno omnes, uel
ex quo omnino dignum est uidere. Igitur sancti
ficat quidem filius sanctus secũdum naturam exi-
stens ut deus, sanctificamur autẽ nos ab ipso per
spiritum. Quomodo igitur ex uno omnes, tan-
quam ex conditore & factore? Atque adeò neces
sariam nos hinc mutuam habemus fraternitatẽ.
Genito enim cum genito, secundum quod geni-
ta sunt, naturalis quædam est fraternitas. Quum
autem filius natura non sit factus, & non frater
creaturæ, secundum quod natura est deus: quo-
modo igitur ex uno tam sanctificans quàm qui
sanctificantur? Vnde ad propositorum manife-
stationem, sermo dispensationis cum carne neces
sarius. Quando enim factus est nobis similis, tunc
& ipse nobiscum ex uno dicitur, & appellatur
creaturarum frater, utpote nobiscum humanam
habens cognationem. Hac ratione, idq; ualde me
rito, non erubescit nos fratres nominare, alioqui
ut mihi uidetur, non ferens nominari frater, ab
his qui per ipsum facti sunt, nisi factus esset eis si-
milis. Veruntamen non relinquens id quod erat.
Tunc enim & absq; reprehensione etiam ipse no
biscum laudabit quem laudant Seraphim, & om
nis creatura adorat. 1. Tim. 3

Et ex confesso magnum est pietatis sacramen-
tum, deus manifestatus est in carne, iustificatus est
in spiritu, uisus est angelis, prædicatus est gen-
tibus, fides illi habita est in mundo, assumptus est
in gloria.] Si deus existens Verbum homo fa-
ctus esse dicatur, & nihilominus non reliquisse
quod est deus, sed permanẽs semper in his in qui
bus erat. Magnum profecto tunc, & citra contro
uersiam pietatis est sacramentum. At si homo cõ
munis intelligatur Christus, tanquã secundum so
lam æqualitatẽ dignitatis, hoc est autoritatis, deo
coniunctus (ita enim rudiores quidam sapiunt)
quomodo in carne manifestatus est? quãuis quo-
modo nõ omnibus manifestum, quod omnis ho-
mo in carne est, neq; aliter uideatur quis. Quo au
tem modo dicit ipsum uisum esse & sanctis ange
lis? Nunquid nos ipsos non uident angeli? Quid
igitur in Christo insolitum, uel quid admirabile,
si nobis similem & nihil aliud spectarunt quidam
sancti angeli? Et quomodo prædicatus est in gen
tibus, & fides ei habita est ab his qui in mundo?
Nam siquidem ut unum nobis similem hominẽ
simpliciter prædicãrunt discipuli, & ab his qui in
mundo tanquam talis sit, creditum est, in homi-
nis seruitutem capti sumus & adorauimus creatu
ram, & ad hoc nos impulit ipse natura et uere uni
uersorum deus. Ipse enim nobis theologorũ ita
ostendit chorum. Si autem Christus suscitatus ex Matth. ult.
mortuis, sanctis dicebat apostolis: Ite, & docete
omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris,
& filij, & spiritus sancti. Et credimus in ipsum, ba
ptizatiq; sumus, mortem eius annunciantes, &
resurrectionem confitentes, & hoc facere soliti,
nullo modo rei sumus criminis, quod hominem
colamus. Igitur homo Christus non est parua co-
pula cum deo Verbo honestatus, sed congressu
potius cum humanitate secũdum dispensatiuam
unionem, filius unus & dominus. Magnum e-
D nim tunc pietatis est mysterium. Manifestatus
est enim in carne deus existens Verbum, iustifica
tus est autem in spiritu. Non enim fecit peccatum
dominus noster Iesus Christus, uisus est autem &
angelis, qui quum non ignorarent humanã eius Luc. 2
natiuitatem, dicebant: Gloria in excelsis deo, & in
terra pax, & in hominibus bona uoluntas. Porrò
prædicatus est gentibus, & qui secundum ueritа-
tem est filius dei & patris, et in carne apparens, ab Ioan. 1
his qui in mundo sunt creditur

Et testificatus est Ioannes, dicens: Vidi spi-
ritum descendentem in specie columbæ de
cœlo, & mansit super eum, & ego non no-
ueram eum, sed qui misit me ut baptizarem a-
qua, ille mihi dixit: Super quem uideris spiritum
descendentẽ,

descendentem,ac manentẽ super eum,hic est qui baptizat spiritu sancto. Et ego uidi, & testificatus sum hũc esse filium dei.] Quũ unũ dicat Emanuelem,& in duos Christos diuidentes nõ ferat, quid nam dicimus quum spiritus sanctus descenderit super ipsum de cœlo,& mãserit super eum? Nunquid Verbum ex deo patre opus habebat participatione spiritus sancti? Et quomodo non est fœdissimum sic sapere uel loqui? Proprius est enim eius spritus,sicut & patris. Vnde & beatus Paulus: Quia autem estis filij, emisit deus spiritum filij sui in corda uestra,clamantem: Abba pater. Impium igitur uel cogitare solum,opus habuisse etiam ipsum ex deo patre Verbum,participatione spiritus. Et quod sic manifestam demonstrationem habet,stultum foret curiosius inquirere. Quomodo igitur super ipsum deuolauit spiritus? accepit enim humanè, dispensatione cum carne efficiente, ut citra omnem reprehensionem spiritum acciperet: imò necessariò ad hoc ducente. Accipit enim non tam sibi quàm nobis, ut quandoquidem hominis mens à iuuentute ad malitiam diligenter intenta erat, auolârat ab hominibus,descendens nũc in illum, ut ad alterum generis initium diuertat,& iterum quiescat in nobis ut bene operantibus,& uitam habẽtibus absque peccato,& ab omni crimine liberam in Christo. Veruntamen quamuis humanè accipiat propter nos, sed uide dantem diuinè. Super quem enim uideris spiritum descendẽtem,inquit,& manentem super eum,hic est qui baptizat in spiritu sancto. Hoc autem est opus diuinum. Immittit enim his qui baptizantur dominus noster Iesus Christus spiritum patris tanquam proprium. Et ad hoc nos inducit scribens diuinus Paulus: Vos autem non estis in carne,sed in spiritu, siquidem spiritus dei habitat in uobis. Si autem quis spiritũ Christi non habet, hic non est eius. Testificatus igitur est Ioannes hunc esse filium dei. At si iterũ quærere uoluero eos,qui in duos diuidunt filios unum dominum Iesum Christum. Vnum monstrauit pater,& de uno locutus est beatus Euangelista: Hic est filius dei,de Vtro igitur, dic obsecro,erit dictum? Nam siquidem propriæ & seorsim de unigenito et uerbo,quod est ex patre,quo modo spiritum accipit? quum deus existat natura,& proprium illum habeat. Si autem seorsim & proprie de homine qui est ex muliere, dicunt quod opus habuerit participio spiritus: quomodo idem est qui baptizat in illo? quum solam deceat summam naturã posse efficere particeps spiritus,eos qui ad se accedunt. Si autem idem accipit & dat,manifestum quod hoc fit secundum sermones dispensationis cum carne, & secundum quod natura & uerè est deus. Accipit quidem humanè,non tam sibi quàm hominum naturæ, per seipsum & in seipso primo afferens illum. Dat autem diuinè ex sua propria natura ijs, qui digni sunt ut recipiant. Possent quidem ad prædictam sententiam,similia & æqualem habentia sensum apponi & alia, sed molestum est idem repetere.

Rom.8

Scimus enim quod sufficit ingeniosis ad manifestationẽ similium locorũ unius expositio. Vnde quoties dicitur Christus sanctificari,uel spiritum accepisse,iuxta istum modũ intelligere conuenit: Satius em̃ fuerit piè sentire,& sacrarũ scripturarũ mentẽ inculpate tractare, quàm quum incidimus,in ea,quæ rectè de gloria Christi dicta sunt, ita prophanè præcipitari.

Iesus aũt spiritu sancto plenus, regressus est à Iordane,& ductus est à spiritu in desertũ, ac diebus quadraginta tentabat à diabolo,nihilq; comedit in diebus illis. Et consummatis illis esurijt.] Oportebat sanè iterũ,ut pro nobis obsisteret, & quasi spoliaret olim uictorẽ satanam, is qui propter hoc descendit in uoluntariã exinanitionem, quo nos efficeret participes suæ plenitudinis,& in Adã factos infirmos,ostẽderet habere spirituale robur, cessarentq; corporales, spiritualesq; ægritudines in Christo,quæ in primũ cõdito Adã, humano generi acciderunt. Nã quemadmodum per obedientiã eius iusti constituti sumus multi, quãuis inciderimus in condemnationẽ per illius inobedientiã: Ita iterũ per robur quod in Christo intelligitur,nempe spirituale, damna primarum infirmitatum repulimus. Et qui lapsi eramus in Adam,uicimus in Christo. Opponit igitur se pro nobis ut homo,& uincit diuinè: tentat aũt quoq; ut unus ex nobis inuadente satana, & existimante quod caro inualida simul adiungeret se ad expugnandũ eũ quẽ adoriebatur. Cæterũ discedit confusus,humana natura ipsum noua ratione uincente in Christo, & mortuã habente legem peccati, quæ in membris carnis ferociebat. Abolita est enim in Christo. Insuper ut satis ieiunauit,& uirtute diuina,absq; potu & cibo carne incorrupta seruata,uix permisit ei,ut sua pateretur. Dicitur em̃ esurire. Et propter quam causam? ut per ambo egregie deus simul & homo cognosceret. Vnus & idem scilicet & diuinè super nos: & sicut nos, humanè. Porrò uirtute spiritus duci dicitur in desertum,ut duci dicatur,nõ auferri, sed potius morari uel degere,quemadmodum scilicet & à nobis sæpius est dictum. Ille seipsum assequitur, recte dicitur,hoc est inculpate uiuit,& degit. Conuersabatur igitur in deserto,hoc est faciebat conuersationes,non corporaliter: nam absq; potu & alimẽto corporibus necessariò, uirtute spiritus super naturam nostram perdurabat ad ieiunium. Veruntamen illud uide,utilissima enim sentẽtiæ uis est. Non ante sanctum baptismum tenebatur,sed neq; ducebatur spiritu in desertum,in figurã nobis rem ponens. Nam impossibile est eos qui baptizati sunt,uel tentantis satanæ posse strenue ferre difficiles incursiones,uel etiam duci spiritualiter. Tempus autem congruum erat tam honestis operibus,post sanctum baptismum. Corroborabimur em̃ sic spiritus sancti participatione,supernaq; gratia obsignati,ad robur uidelicet spirituale,inuictiq; erimus satanæ, & quasi in fortitudine spiritus uiuemus,accipientes desertum, quasi locum quendam,extra mundanam turbam. Ver

Luce 4

Christus quomodo ductus in desertum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bo enim omnipotenti, parum fuerit uincere satanam, nobis autem magnum quiddam, ut per incarnationem eius eò perueniamus, & ad incorruptionem innouemur. Nam quemadmodum per resurrectionē ex mortuis, superiores nostra corruptione facti sumus, ita per uictoriam tentato Christo, iterum nos uicimus.

Heb.4 Habentes itaque pontificem magnum, qui pertranijt cœlos Iesum filium dei, teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, sed tentatum per omnia, secundum similitudinem absque peccato.] Rectæ fidei confessio exigitur à nobis in unum deum patrem omnipotentem, & in unum dominum Iesum Christum filium eius, & in sanctum spiritum. Hanc nos confessiouem debere enunciare scribit beatus Paulus. Quoniam autem, citra controuersiam, est unus filius dei & patris, nempe Christus Iesus qui potest compati infirmitatibus nostris, & per omnia tentatus est secundum similitudinem absque peccato: quis esset postea nobis magnus noster pontifex, & non quasi externum offerens sacrificium, sicut mos est alijs, sed existens ipse, ille agnus, illa fragrantissima hostia, spirituale holocaustoma, turtur loquacissima, simplex columba, panis uiuus,
2.Cor.2 aureum thuribulum? Christi enim sumus bonus odor deo, sicut scriptum est. Vide autem, oro, apostolicarum sententiarum profunditatem. Nō habemus, inquit, pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, sed tentatum per omnia secundum similitudinem absque peccato. Si enim nō esset Verbū dei factū, homo, inquit, sciuisset utique & sic humanā infirmitatem ut deus.
Psal.102 Ipse enim nouit figmentum nostrum, ut scriptum est (etsi quidem humanum quiddam & de ipso dicere licet) etiam nondum in hanc uocatum foret nostrarum passionum experientiam. Vbi autem nostram indutum est carnem, tentatum est per omnia, nihilominus, non dicimus, quod ignorârit, sed quod præexistente diuina cognitione etiam per ipsam experientiam uoluerit discere. Factum autem est compatiens, non ex eo quod tentatum est, minime: Erat enim misericors natura, & est deus. Vbi autem cum hoc quod est deus etiam factum est nobis simile, etiam humano more hæc de ipso dicuntur. Penetrasse autem ipsum cœlos corporaliter simul & diuinè, dicit: Nam ascendit quidem, ut sapientissimus Paulus alicubi dicit, quo nunc compareat uultui dei pro nobis. Pertransit quidem & alio modo cœlos, eo quod sancti angeli minores facti, & gloriam eius scilicet securi sunt. Est enim utique ut deus super omnem principatum, potestatem, & dominationem. Et omne nomen quod nominatur, siue in hoc seculo, siue futuro. Nam ut filius sedet cum patre suo, licet factus sit nobis similis dispensatiue.

Heb.5 Et nullus accipit sibi honorem, sed qui uocatur à deo, sicut & Aaron, ita & Christus non semetipsum glorificauit ut fieret pontifex, sed qui dixit ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te.] Qui se demisit ad inanitionem, expectat uocationem à patre, quæ ad sacerdotium ducat decentissimum & consuetissimum non suæ naturæ, sed ei qua nobis est similis, hoc est humanæ, in qua quandoquidem æqualis factus est, sustinet quæ illi accidunt, nihil inde ignominiosior, sed honeste potius utens una cum carne, dispensatione. Etenim quemadmodum quum natura dominus existens, māsit id quod erat, quamuis factus sit in forma serui: sic dicimus quod quamuis in numeros habeat in cœlo offerentes sibi, spirituales & mentales scilicet, & incruentas hostias, hymnos & glorificationes ac sacerdotium nostro simile factum, acceptum, ubique custodiens quæ humanitatis conditiones decent, & ei conformia. Assumitur quidem sicut et Aaron, sed non æquali modo. Nam ille iniungitur ad ministerium, & erat seruus: at ille tanquam filius uocatus secundum ordinem Melchisedech ministrat patri. Ministerij autem modum, diuinus Paulus sic enarrat, scribens de Christo nostri omnium saluatore. Qui non secundum legem carnalis mandati factus est, sed secundum uirtutem uitæ indissolubilis. Igitur incomparabiliter melior est sacrificij modus, & ille quidem, ut dixi, minister erat, quamuis uocatus ad sacerdotium. Hic autem & sic filius dei ac patris. Tanquam natura quidem deus, ac Verbum iuxta natiuitatem quæ fuit ante secula. Nobis autem similis sicut homo, secundum nouissimam & in carne natiuitatem, cuius esset capax, & hodie (Nobis etenim tempus significat præsens) propriam itaque & carnalem eius natiuitatem pater facit. Scit enim proprium esse filium eum, qui ex ipso diuinè & ex muliere humanè natus.

Incruenta hostiæ.

ἀναι μάκτους θυσίας.

Qui in diebus carnis suæ quum & precationes, & supplicationes apud illum, qui poterat ipsum à morte saluare, cum clamore ualido & lachrymis obtulisset, & exauditus esset pro reuerentia, tametsi filius erat, tamen didicit ex his quæ passus est obedientiam, & perfectus redditus omnibus, qui sibi obedierunt fuit causa salutis æternæ, cognominatus à deo pontifex secundum ordinem Melchisedech.] Sapientissimus Paulus scribit, & dicit his qui in fide iustificati sunt: Imitatores mei sitis, sicut & ego Christi. Quin & diuinus Petrus: Qualis enim gloria, inquit, si quum peccantes alapis cædimini, sufferetis. At si quum benefacitis, tamen malis afficimini, suffertis. Hæc enim est gratia apud deum, quia Christus mortuus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut sequeremini uestigia eius. Fuit enim mens unigenito, qui nostram similitudinem gessit, pati humanè, & docere quidem familiares suos, quomodo tentationum insidias aggredi oporteat, & quales esse cōueniat eos qui propter deum persecutiones patiuntur, & periculis animæ & sanguinis se exposuerint,

Heb.5

1.Cor.4
1.Pet.2

fuerint, & præterea ostendere uult obedientiæ nobilem finem, ut & nos optimi ac sapientes eorum quę illi dispensatiuè acciderunt, inueniamur imitatores, uestigiaq; eius insequi studentes probatam uere uitam agamus. Igitur nos, quia decet ut mentem habeamus inuulnerabilem, qui decreuimus omnino pati uelle pro dilectione erga eum, & pericula pro pietate existimare uitam, ex his quæ ipse sustinuit, ac fecit propter nos in humanitate, docere uult. Veruntamen non permittit uiriliter agentes, temerè suas animas præcipitare, neq; negligenter relinquere quod agendum, & ea per quæ uerisimile seruari possent, præter spem solum expectari ab his qui sponte affligunt. Persuadet autem magis contendere ad
B preces, & facere iuges ad deum supplicationes. Hæc docet, precationesq; & supplicationes in diebus carnis suæ, offerens apud illum qui seruare ipsum poterat à morte. Vide autem quomodo res plena fuit iustitia quæ decet alios. Nam audere aliquid contra tentationes fortitudinis quidem habet gloriam. Videtur autem quodammodo non omnino expers esse suspicionis, uideri sicet timuisse quidem & correptus esse, & deum rogare qui possit saluare, quod reuerentiæ habet indicium. Alioqui propter quam causam præce-
Matth.10 pit discipulis: Quando autem persecuti uos fuerint in ciuitate ista, fugite in aliam. Quomodo autem & idem sapientissimus Paulus, quamuis dicat manifestè, Quis nos separabit à dilectione
C Christi? afflictio? num angustia? num persecutio? num fames? num nuditas? num periculum? fugiens ducem Damasci, sportula demissus est per murum? Igitur oportebat ipsum Christum se nobis omnis boni magistrum & doctorem exhibere. Accedit igitur cum magno clamore ac supplicatione, tanquam nobis similis factus. Exauditus autem, tanquam uerè & natura filius, non in-
Ioan.11 obediens. Ego enim, inquit, sciebam, quod semper me audis. Nam ut & nostras preces acceptas fieri curaret, ipse primus rem orditur, quasi latas faciens humanę naturę patris aures, & quodammodo addictissimas constituens eorum qui propter ipsum periclitantur, precibus. Igitur nos eramus in ipso sicut in secundo generis principio,
D qui cum clamore ualido, & non sine lachrymis adorantes, & aboleri mortis imperium, roborariq; uitam olim naturæ donatam precantes. Porrò quod obedire deo clarum & egregium habeat finem, iterum in ipso uidebimus: ex his, inquit, quæ passus est, docuit obedientiam. Simile enim, ac si dicat: Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: sed non mansit humilis, ualde enim exaltatus est, accepto nomine quod est super omne nomẽ, quod in humano habitu sit Verbum. Optima sanè nobis rei figura, nobilemq; ac admirabilem efficiens obedientiam, ac omne bonum concilians. Igitur typus ac exemplar nobis erat, quod cum clamore ualido & lachrymis oraret quum tentaretur Emmanuël, non ante incarnationem, sed in diebus carnis suæ, quando & hoc facere absq; reprehensione licebat, quod gloriæ deitatis nihil præiudicabat, sed permissum, ut dispensatio cum carne hoc faceret. Alioqui quomodo absorbuisset mortem uitaret ille etiam nos faciens audacissimos, & dicens: Ne timeatis ab his qui occidunt Matth.10
corpus: quomodo captus esset passionum seruitute, uel quomodo infirmatus esset carne sua, ut mortem repellere uellet, qui ab omnibus illam amouit, qui sola uoce eos qui in monumentis excitaturum se promittit, & incomprehensibilem illam rem ostendit. Acclamabat enim Lazaro quidem: Veni foras. Filio uerò uiduæ: Adole-
B scens, tibi dico surge. Si autem quidam sunt, qui audent dicere, quod sit homo seorsim, qui ex sancta uirgine preces & supplicationes cum clamore ualido & lachrymis obtulerit illi, qui seruare ipsum poterat ex morte, ñ iuste audient, quod uelint sentire ea quæ à sanctis literis abludunt. Dicente enim eis uno apostolo sancto: Hi sunt qui segregant, animales, spiritum non habentes. Deinde dicant & hoc, utrum nudum hominem di- Iudæ.
cunt illum, uel sicut dicere ausi fuerunt, habentem æqualitatem dignitatis uel autoritatis, qua cum Verbo ex deo similiter coniunctus. Itaq; siquidem hominem purum nobis similem esse dicunt, ex confesso hominem adorant, qui adorant
C illum. Scriptum est enim: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies. At si dixerint, Matth.9
quod uocatus sit ad æqualitatem dignitatis, hoc est autoritatis, quæ cum deo Verbo. Iam accedit patrem cum clamore ualido, & lachrymis fusis, & orat eum qui seruat, nihilq; impedit etiam ipsius Verbi cogitare tantam mensuram, quanta scilicet esse creditur, & habentis cum illo æqualitatem dignitatis, hoc est autoritatis. Igitur congruit & ipsi formidare mortem, periculum suspicari, fiere in tentationibus, & opus habere alterius manu, ut seruetur, & ad hæc discere obedientiam ex his quæ tentando passus est. Verum hoc est absurde & loqui, & sentire. Fortissimum enim est Verbum dei, & morte superius, alienumq; à passionibus, & prorsus humani metus
D expers. Porrò etiam talem habens naturam pro nobis passus est. Igitur neque nudus homo est Christus, neque absque carne Verbum, unitum uerò humanitati nostræ, pateretur sine passione, carne sua quæ homines. Igitur facta sunt in exemplum nobis humanè, sicut dixi in principio, ut uestigia eius insequamur. Hoc eñ fecit, quando scipsum semel obtulit. Lex enim constituit sacerdotes infirmitatem habentes. Verbum autem iuramenti, quod post legem, filium in æternum perfectum, unica quidem oblatione, nempe ea, qua per proprium corpus consummauit in æternum eos qui sanctificantur dominus noster Iesus Christus. Obtulit enim se ipsum pro nobis in boni odoris fragrantiam deo & patri, & consummauit spiritualiter per fidem, ac sanctifica-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem, quum legalis cultus perficiat nihil. Etenim cessarunt figuræ quidem, & quod imperfectum in umbra ueteris testamenti quieuit: facta est autem necessariò melioris spei introductio, per quam appropinquamus deo nostro, mediatore Christo, qui in ordine factus est pontificali, propter similitudinem nostram. Veruntamen hoc uide: De illo inquit diuinus Paulus, quod crucifixus est ex infirmitate. Iam quomodo lex quidem constituit sacerdotes habentes infirmitatem? Verbum uerò iuramenti eius quod post legem filium in secula perfectum, quasi non possit scilicet infirmus esse. Hoc enim opinor est, quod perfecte habet, id est quod in omni bono perfectum est, eo quod non est sicut illis qui in lege, quibus non erat insequens etiam interdum infirmos esse. Vnde quodammodo idem infirmitate quidem melior esse creditur ut filius perfectus, crucifigitur autem ex infirmitate. Igitur consequens quidem est ut intelligatur, quod infirmus fuerit carnaliter sustinens crucem, & ut deus maior quàm qui infirmus sit. Spiritus enim promptus, caro autem infirma. At si dicant infirmitatem significare in peccatis esse eos, qui secūdum legem ministrabant, nō obluctabor, sed assentior, recte & sic sentire uolentibus. Itaque hi qui secundum legem sacrificabant, opus habebant hostijs non una, sed multis: utpote offerentes quotidie pro suis & populi ignorantijs, eo quod sæpissime infirmi sint, & languore laborent, quo uarijs peccatis sunt obnoxij: at ille superior peccato existens ut deus, obtulit seipsum, & factus est noster pontifex, humanè quidem dictus ministrare: sacrificat autem deo patri suum corpus. Igitur non fert peccata, nec patitur ut deus, quia non esset naturæ genitæ, quæ non habet substantialiter immutabilitatem & semper posse fugere peccatum. Proinde deus est perfectissimus, nihil subsidij habens ab alio, ut firmus sit in sanctitate, & fructus eius naturæ est, ut delinquere nequeat.

Heb. 8 Cæterum eorum quæ dicimus illud est caput: talem habemus pontificem, qui sedet ad dextrā throni maiestatis in cœlis sanctorum administrator, & tabernaculi ueri quod fixit dominus, et nō homo.] Excitatum est in deserto uetus tabernaculum per sapientissimum Mosen, & factum secundum exemplar ipsi in monte demonstratum, & illud quidem his qui secundum legem sacerdotio funguntur, cōgruentissimum: Christo autem dignum & simile domicilium est superna ciuitas, hoc est cœlum, quod est diuinum & summum tabernaculum, & non humanæ artis inuentum, sed factum & diuinitus extructum. Illic qui fecit, obtulit deo & patri eos, qui in illum credunt. Sanctificatus autem per spiritum scilicet: Nullus enim uenit, inquit, ad patrem, nisi per me, & hic
Ioan. 6 est ei ministerij modus, de quo hic dicitur. Diuina autem res est (licet uerbis nostris, hoc est humanis significetur) posse sanctificare suo spiritu credentes misericordia & gratia iustificatos, & quodammodo ministrare deo, quos mundo quidem mori, uiuificari autem spiritu, & in uere probabili uita refulgere: quomodo non res deo digna? Quod autem licet dicatur ministrare, non minor sit patre, neq; minus nobilis illo, euidenter commonstrat quod ipse in diuinis tribunalibus sedet, & ad dexteram constitutus est genitoris. Si enim uerum est, quod omnis sacerdos stat semper ministrando, nec unquam intelligitur simul sedens & æqualis gloriæ cum eo cui seruit deo, quomodo non insolito modo sacerdos est Christus, qui & in deitatis solijs sedet ut deus, & minister est ut homo? At si quis sycophantarum ueritatem & cauillantium dicat: Profectò sedet ad dextram patris qui hominem coniunxit deo secundum solam æqualitatem dignitatis. Is non ultra unius generis esse dicet, sanctæ trinitatis thronum, qui solam illam summam decet. Sed iam aliquis quartus hic erit, si nouitius & genitus introducitur, post consubstantialem & sanctam trinitatem.

At Christus accedens pontifex futurorum bonorum per maius ac perfectius tabernaculum nō manufactum, hoc est non huius structuræ, neque per sanguinem hircorum, ac uitulorum, sed per proprium sanguinem ingressus est semel in sancta, æterna redemptione reperta.] Quo nam modo per maius & perfectius tabernaculum fuerit apud nos pontifex dominus noster Iesus Christus, dudum præmonstrauit noster sermo. Quod autem sacerdotij illius modus incomparabiliter melior eo qui in lege, multoq; sit excellentior, hinc habe. Quæ enim in lege facta, esse figuram & umbram, istum autem ueritatem, & immaculatum sacrificium nullus dubitârit. Sed obserua, quomodo admirabilis noster pontifex, qui sedet ad dexteram throni in cœlestibus, per suum sanguinem intrauit semel in sancta, æterna redemptione inuēta. Quomodo igitur qui ad dextram patris ut deus, proprium sanguinem habere dicetur, nisi crediderimus quod filius secundum naturam ex deo patre appellatus sit & filius hominis, & suum sanguinem dederit in precium pro uita omnium, sicq; inuenit mundo æternam redemptionem? Nondum enim dixerit quis, quod esset consequens & decens Emanuelem sæpe occidendum, loco brutorum animalium, quum sufficiat ad redemptionem eorum qui in mundo, quod semel passus est. At si, quemadmodum non nulli sentiunt, homo esset seorsim, æqualitate quidem dignitatis, hoc est autoritate coniunctus deo non secundum subsistentiam, sed crederetur seorsim esse, non esset sanguis eius qui sedet cum patre in redemptionem mūdi datus, sed alterius potius, qui habitudinalem cum illo habeat copulā. Nam quemadmodum duo quidem principes dignitatum æqualitate nihil inter se differentes, prorsus non unum intelliguntur, sed duo secundum ueritatem: ita & coniunctum alicubi secundum dignitatem diuisis naturis, hoc est subsistentijs non unū esset, sed duo: & unus sanguis

forte

forte uerè unius est, & non alterius. Itaq; non sufficit ad unionem ueram dicere coniunctum esse deo hominem dignitatis, hoc est æqualitatis autoritate. Non enim in manu facta intrauit sancta Christus, neq; in exemplaria uerorum, sed in ipsum cœlum, nunc ut cõpareat uultui dei pro nobis, deo dicente: Cœlum mihi thronus. Requiescere etiam ipsum in supernis spiritibus dicimus filium, habentem cœlum tanquam sanctum tabernaculum, & non sicut sacrificantes super terram corporaliter, et per sanguinem sacrificia perficientes in exemplaria uerorũ, quæ fiunt quemadmodum in lege decretum erat. Quomodo autem comparet nunc uultui patris pro nobis? an non semper & ante incarnationem erat conspicuus, quamuis intueri facile quod idem sit conditor sapientia dei & patris, per quem omnia producta sunt? Vnde sicut sapientia dicit: Ego eram cui gratulabatur. Quotidie autem lætabar in cõspectu eius in omni tempore, quando lætabatur orbe perfecto, & lætabar in filijs hominũ. Quando igitur ei gratulabatur pater, in cuius cõspectu erat quotidie hilaris & lætificans? Quomodo cõspicuus est nunc conspectui dei? Igitur cõspicuũ fit nouo modo, non iam nudum & absque carne Verbum, sicut scilicet à principio erat, sed in forma ac natura nostra. Dicimus enim sic ipsum pro nobis nunc apparere, & quasi ab oculis dei ac patris, hominis naturam adduxisse. Quamuis propter transgressionem Adæ factam olim deteriorem. Nos igitur commendat conspectui patris quasi in seipso & primo, secundum quod natus est homo, ut nos patri offerat, & ab antiquis liberet criminibus, inq; nouitatẽ uitæ in spiritu trãsferat, & postea ut dignus uideri his qui à patre tanquam in filiorum ordine assumpti sunt.

Hebr. 9 ult.

Prouer. 8

De eo quod dominus noster Iesus Christus dicitur gloriam accepisse.

Gal. 1

PAulus apostolus nõ ab hominibus, neq; per hominem, sed per Iesum Christum ac deum patrem, qui suscitauit illum ex mortuis.] Sufficit quidem ad demonstrandum, quod dominus noster Iesus Christus nulla externa & aduentitia gloria opus habeat, quum unà cum deo & patre prædicantes illum sacerdotes emittat. Non enim seipsos prædicabant, sed Iesum Christum dominum in gloriam dei patris. Quoniam autem necessariũ nobis est diuinas sequi literas, & in nullo ab earum præscripto discedere: age dicamus, quomodo deus & pater dicatur filium gloriæ coronare. Igitur ipse beatus Paulus alicubi inquit de principibus huius seculi: Si enim cognouissent, non ipsum dominũ gloriæ crucifixissent. Sciuit igitur dominũ esse glorię eum, qui crucifixus est. Quomodo ergo dominus gloriam accipit à patre? Nónne manifestum est, quod is sermo iterũ dispensatiuè factus est? Nam accipit quidẽ ut homo, & est etiam sic, gloriæ dominus, ut deus, & diuinæ naturæ eius diuitiæ in bonis quę super naturam sunt, à nobis uidentur. Conditionem autẽ paupertatis nostræ in hoc dicitur accepisse, quod licet diues esset, ꝓpter nos pauper factus sit. Proinde cogitationes nostras recte instituamus, & assuescamus de hac re sapere quæ oportet, et non ignorabimus diuitẽ ut deũ in paupertate nostra.

1. Cor. 1

Pater diligit filiũ, & omnia ei dedit in manus.] Filius iterum accipit ut homo, uerum pater ipse non ponit eum extra omnia quæ in ipso. Dans enim ea filio, cũ ipso uniuersis dominatur, subijciens per illum humanum genus suæ deitatis sceptro, quamuis sine freno ad defectionẽ propensum. Etenim sicut alicubi sapientissimus Paulus inquit, Deus erat in Christo, mundum illi concilians. Nec tamen propterea dicimus, quod alius Christus præter eum qui ex sancta uirgine, habitans in homine mundum illi conciliarit. Sic enim imperitiores quidam intelligunt, quod conciliarit sibi mundum deus pater in Christo. Factus est enim nobis mediator, homo factus filius, & quasi pacis conciliator, non alteri concilians eorum qui in mundo obedientiam, sed quasi in una persona deo & patri. Christo enim conciliati sumus per illum, & in ipso omniũ saluatori deo, quamuis & dicebat: Venite omnes laborantes & onerati, & ego reficiam uos. Quod autẽ eum accedentibus, non cum alio quodam, sit conciliatio, quàm cum eo qui natura & uerè deus est, sufficiente argumento ostendit, dicens: Qui credit in me, uidet eum qui misit me. Et iterum: Creditis in deum, & in me credite.

Ioan. 3

2. Cor. 5

Matth. 11

Ioan. 14

Pater, uenit hora, glorifica filium tuum, ut & filius tuus glorificet te: sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis uitam æternam.] Filius quidem nominatus est aduocatus & propitiatio. Nam patrem nobis placatum facit, & omnis boni nobis autor inuenitur. Cæterum illud uideamus, quomodo glorificet pater filium, & quomodo idem ab illo glorificetur. Vnde horam, hoc est tempus uenisse dicit, quo oportebat ipsum omnino pro mundi uita crucem sustinere, & erat necessarium glorificari filium à patre, etiam per resurrectionem à mortuis, testimonium accipientem, quod sit cum illo cõsubstantialis & uiuificus, morteq; superior, & naturam præstantiorem quàm ut corrumpatur fortitus. Glorificatur autem & ipse pater tanquã habens filiũ per omnia assimilem, eiusdemq; gloriæ et operationis cum ipso: & hoc ostendit filius abolita morte, & resuscitato ex mortuis templo suo. Porrò potestatem super omnia tanquam nobis similis accipit iterum, & humanè, quum regnet in omnibus diuinè, & distribuit quidem pater his qui dati sunt filio, uitam æternam. Ipse eñ ista est, quia dicit: Ego sum resurrectio & uita. Proinde licet dicatur à deo accepisse gloriam, & potestatem ac regnum super omnia, referendum est hoc accepisse ad conditiones humanitatis. Sciendum aũt, quod & gloriæ est dominus ut deus, & eiusdem cum patre throni, & nullo modo minor quàm is qui genuit, excellentia & gloria, quantum attinet ad diuinitatis naturam. Erimus enim sic pij, omnem sensum uertẽtes, ut obediat

Ioan. 17

Ioan. 11

illi,& cogitationes demolientes & omnem celsi-
tudinem,quæ se contra scientiam eius extollunt.
Actor.2 Dextra igitur dei exaltatus promissione spiri-
tus sancti accepta à patre, effudit hoc quod uide-
tis & auditis. Non enim Dauid ascendit in cœlũ.
Dicit autem ille: Dixit dominus domino meo,
sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos
scabellum pedum tuorum. Totum in illis uidere
licet incarnationis mysterium. Nam existens in
forma & æqualitate patris, deus Verbum quod
ex illo,fortissima dextra,& manus uera,inanitus
quidem dicitur propter humanitatem: exaltatus
uerò rursus,non in externam dignitatem,& qua
olim caruerit, conscendens: sed rediens ad glo-
riam & eminentiam sibi implantatam, & in ipso
semper existentem. Exaltatur enim humanè,
quamuis secundum naturam existat altissimus.
Factus est enim homo. Et hoc opinor est naturæ
conditio,& inanitio quæ dicitur. Quin deus ho-
mo factus, quamuis nihil habitus sit quàm solus
1.Timo.3 homo,& ita uidebat, prædicatus est in gentibus,
& fides habita est ei in mundo. Honoratus item
ut uerè filius dei ac patris, summæq; nobilitatis
gloriam recepit, deus esse creditus: nec insolita
res illa ei est,sed uerũ dicimus,summissum in hu-
manitate & exaltatum uideri, quamuis summa
etiam gloria conspicuum. Iam quantum ad na-
turam hominis & conditiones nostras attinet,
omnia sint superna à deo: hac ratione & ualde
meritò ad dextram patris exaltatus esse dicitur,
quamuis existat manus & uniuersorum opifex
dextera. Vide obsecro, iterum dominũ nostrum
Iesum Christum humanè quidem spiritum acci-
pere, implere autem diuinè promissionẽ patris,
per hoc quod credentibus immittit spiritum, ne-
que hunc ut alienum,sed ut suum proprium. Di-
cit enim per unũ ex prophetis: Effundam de spi-
ritu meo super omnem carnem. Implet autem
Ioël.2 hoc Christus,spiritum tanquam proprium, uoca
tis immittendo. Quamuis participes posse effice-
re quosdam sancti spiritus, minime hominis fue-
rit,sed eius potius qui deus secundũ naturam est.
Vnde filius & ipse spiritũ dans, ea quæ dei & pa-
tris sunt operatus est. Humanum igitur est accí-
pere, diuinum autem & super hominem de sua
plenitudine, & in alios spiritus donum effunde-
re. Ea propter deus est in humana forma factum
Verbum,& propter hoc cum deo & patre eiusdem throni.

De eo quod Christus in uirtute patris ex mortuis resurrexisse dicitur.

Rom.4 Diuinus Paulus scribit de patriarcha Abra-
ham. Non est autem scriptum propter illũ
solum,quod imputata ei fuerit fides ad iustitiam,
sed etiã propter nos,quibus imputabitur creden-
tibus in eum,qui excitauit Iesum dominum no-
strum à mortuis,qui traditus fuit propter peccata
nostra,et excitatus est propter iustificationem no
stram.] Meritò solius ac totius deitatis opus fue-
rit,quod à deo & patre per filiũ & in spiritu: atq;
ita si dicatur pater uiuificare,operabitur omnino
idem per filium in sancto spiritu, licet operetur
uitam filius in his qui uita opus habent, sed non
sine consubstantiali patre. Nam habet in seipso
eum qui genuit. Vnde & manifeste dicit: A me Ioan.8
ipso nihil loquor,pater autem in me manens ipse
facit opera. Et quamuis spiritus hoc dicatur face-
re, operabitur omnino ut spiritus uitæ, iam ui-
tam secundum naturam dicimus deum & patrẽ,
& filium, qui ex ipso genitus est. Vnde dicitur
quidem pater resuscitare Christum ex mortuis,
non inuenimus autem filium ociosum in resusci-
tatione sui corporis. Proinde dicebat Iudæis: Sol
uite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo Ioan.12
illud. Vide autem quomodo quum beatus Pau-
lus dicat,quod imputetur & nobis fides ad iusti-
tiam, qui credidimus in eum qui excitauit Iesum
ex mortuis, non in solum patrem & deum fides
facta est, sed etiam in dominum nostrum Iesum
Christum. Præterea opinor & illud quoq; uiden
dum: Factus est homo unigenitus, & sustinuit
quidem carnaliter mortem, reuixit tamen nõ se-
cũdum carnis, hoc est humanitatis uirtutem, sed
tanquam in uirtute deitatis uiuificãtis mortuos,
& uocantis ea quæ non sunt tanquam sint. Rese-
renda igitur uiuificatio,& ualde meritò, non ipsi
corporis naturæ, licet factum sit proprium Ver-
bi ex deo nati, sed summæ uirtuti ac naturæ quæ
super omnem creaturam,ut in persona dei & pa-
tris,ex quo prodijt filius æqualis & similis ei per
omnia: procedit autem ab ambobus etiam uiui-
ficator spiritus. Porrò traditum esse dicit Chri- Rom.4
stum propter peccata nostra,& suscitatum esse
propter iustificationem nostram. Etenim quem-
admodum contigit ipsum in carne sua mortem
pro nobis pati, ut postea infirmet mortis impe-
rium: ita reuiuiscit iterum pro nobis, renouans
nobis reditum ad immortalitatem, & transgres-
sionis in Adam crimina abolens. Iustificati enim
sumus in Christo, qui abolet ueteris illius male-
dicti uim per magnam suam obedientiam, libe-
ratq; ab antiquis criminibus naturam. Non e-
nim fecit peccatũ,sed in illo grata deo fuit,quam-
uis & condemnata,quemadmodum iam in prin-
cipio prædiximus.

An ignoratis,quod quicunq; baptizati sumus Rom.6
in Christum Iesum,in mortem eius baptizati su-
mus, sepulti igitur cum illo unà per baptismũ su-
mus in mortem,ut quemadmodum Christus ex-
citatus est à morte per gloriam patris, ita & nos
in nouitate uitæ ambulemus.] Dominus noster
Iesus Christus,quum spoliasset mortem,& absol-
uisset multitudinem detentorum spirituum, ex
cauernis qui illic, reuixit tertio die, & sanctis di- Matth.ult.
scipulis dicebat: Euntes docete omnes gentes, ba
ptizantes eos in nomine patris,& filij,& spiritus
sancti. Si baptizamur igitur quasi in unum no-
men patris,ita & in unum nomen filij, & in mor
tem eius,& in spiritum sanctum. Doceant igitur
qui unum dominum Iesum Christum in duos di
uidunt filios, hominemq; deo copulatum esse di-
centes,secundum æqualitatem dignitatis,hoc est
auto-

Universidad de Deusto
Biblioteca

autoritatis, diuisis naturis, in cuius mortem baptizati sumus? Si igitur seorsim eum, qui est Verbum dei prædicabimus, statim incorruptibilis naturæ corruptionem asseremus, & mortem uitæ quæ est secundū naturā. Quod si dixerint, quod intelligatur is qui ex muliere seorsim ac propriè, ac per se, quomodo illud dicunt? manifeste quod omnino ipse sit qui cū patre coordinatus & sancto spiritu: fortassis & depulso à uera deitate Verbo, quod ex deo natum, siquidem est mortis capax, quia & in mortem baptizati sumus. Sed uide omnino, qui mentem habes exercitatam, cogitationum absurditatem. Igitur necessarium intelligere, quod Verbū dei factū nobis simile, sponte passum sit in carne: nam sic baptizati sumus in eius mortem, quod filius unus sit, secundum deitatis quidem naturā impassibilis, passibilis autem secundū carnē. Quod aūt & nos in nouitatē uitæ trāsfert Christus per resurrectionem, quomodo quis dubitârit? Commendat enim nos sibijpsi, & patri quasi ex mortuis uiuētes, sicut scriptū est, & mortuos quidem peccato, uiuentes autē iustitiæ.

Rom. 8 Si autē spiritus eius, qui excitauit Iesum Christum habitat in uobis, is qui excitauit ex mortuis Iesum Christum, uiuificabit mortalia uestra corpora, per spiritū ipsius inhabitantem in uobis.] Vnigenitus quidem dei Verbum secundum naturam est uita. Vbi autē indutus est corpus morti obnoxium, gratia quidem dei per suam carnem, pro uniuerso gustauit mortem, sed diuinè etiam resurrexit, secundum quod non erat possibile illum detineri à morte. Et hac ratione secundū sermones quos dudum reddidimus, excitatus esse dicitur à patre. Veruntamen illud iterum age obsecro uideamus, si placet. Viuificaturum dixit patrem etiam nostra corpora per spiritum illius inhabitantem in nobis. Quod hoc uerum sit nullus dubitârit, sed ille ipse uiuificator spiritus est & Christi. Scriptum enim est: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, siquidem spiritus dei habitat in uobis. Si autem quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et iterum de sanctis apostolis: Quum uenissent autem per Mysiam, tentabant in Bithyniam proficisci, & non permisit eos spiritus Iesu. Quando igitur proprius est spiritus, & eius qui excitatus est, quamuis dei & patris uiuificantis nos in spiritu, quomodo dubitatur quod facta quidē sit humanitatis resurrectio? Operatus autē opus istud sit cum suo patre, deus Verbum, quod ex illo secundum naturam, cuius & proprius est uiuificator spiritus.

spiritus sanctus proprius filij sicut patris.

Act. 16

1 Cor. 15 Nunquid experimentum quæritis eius, qui in me loquit Christi: qui erga nos non infirmus est, sed potens est in nobis? Etenim crucifixus est in infirmitate, sed uiuit in ueritate dei. Equidem & nos infirmi sumus cum illo, sed uiuemus cum illo ex uirtute dei erga nos.] Offendebantur credentes quidam in dominū nostrum Iesum Christū, fortasse sermonibus, quibus ab aliquibus in tales cogitationes perducti fuerant: Si deus esset uerè & filius secundum naturam omnipotentis dei, quomodo nō effugisset occidentiū insidias? quomodo etiam ignominiosissimam crucis mortem pertulisset? non intelligeretur, & ualde meritò, infirmus fuisse sicut nos, & uictus à manu crucifigentium. Ad talia dicit diuinus Paulus: Nam si uolueritis probare quid sit, & quātus qui in me loquit, expendētes ipsi quæ humana sunt, sufficientem inuenietis cognitionem: non enim infirmus fuit in nobis, sed effecit potētissima per suum spiritū, ita ut potuerimus uincere omnem tentationē, idq; ualde facile, & obluctari strenuè afflictionum molestijs. Quid igitur ô Paule dixerit quis? Non dicis infirmitatis opus esse sustinere crucem? Nunquid indicium hoc fuerit diuinæ uirtutis? Minime inquit. Nam confiteor quidem ipsum infirmum fuisse in carne, uiuere autem iterum ex uirtute dei: dei enim erat natura. Quomodo igit infirmus fuit, permittens corpori suo propter nos & mortem gustare, ut per mortem aboleret mortis habentem imperium, hoc est diabolum, & liberos redderet eos, qui per omnē uitam metu mortis obnoxij erant seruituti? Igitur quando paruo tempore infirmum fuisse, secundum quidem carnem inquam, salutis occasio fuit hominibus per uniuersum mundum. Quomodo nō oportebat pati infirmitatem, ut per ipsam abolita morte in admiratione sit iterum suo uiuificato templo, non ex infirmitate hoc faciens carnali, sed tanquam ex uirtute dei? Est autem ipse uirtus patris resurrectio & uita. Quapropter uiuit semper, uiuens enim est. Quod autem & nos uicturi simus cum ipso, qui infirmi cum ipso fuimus, secundum quod moriendum, tametsi in spe simus uitæ æternæ, quomodo dubitaretur? Reuixit enim ex mortuis, factus natura uia ad uitam. Dictus est enim primogenitus ex mortuis, & primitiæ dormientium.

Nunc anima mea turbata est, & quid dicam? Pater salua me ex hac hora, sed propter hoc ueni in horam hanc. Pater, glorifica filium tuum. Et iterum. Cœpit mœstus esse, ac tædere & dicere: Tristis est anima mea usq; ad mortem. Et iterum exclamans uoce magna Iesus, dixit: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Qui Apollinarij opinionem sequuntur, & quæ illi uidentur sapere uolunt, dicunt, templum sine anima & mente unitū esse Verbo. Quid dicerent, si Euangelistæ talia de omnium saluatore nostro Christo scripsissent? Qualis enim mœroris, & eorum quæ metum indicant, capax omnino esset diuina & summa Verbi natura? deuitabit enim omnino talia, neque unquam nostras sustinebit afflictiones. Porrò corpus absque anima & mente mœrorem non accipit, sed neq; molestum quippiam sentiet, neq; mœrorem ex prouidentia eorum quæ imminent. Patitur autem talia ut uidetur, opinor, omnibus rationalis anima, mente cōsiderans, & quæ iam præsentia & quæ futura. Igitur quomodo dicit Emmanuēl: Nunc turbata est anima mea. Quomodo itē cœpit tristis esse & tædere? quomodo deniq; in manus dei & patris, spiritum,

Ioan. 12

ſpiritum commendauit? Siquidem res hæc aliena à diuinitate eſt, ſoliusq; & inanimatæ carnis eſt. Manifeſtum autem, quod unigenitus factus eſt homo aſſumpto corpore, non ſine anima & mente, ſed animato anima & rationali, & perfecte habente ſecundum quod ipſum Verbum decet. Et quemadmodum propria facit omnia quæ proprij corporis, ita & quæ animæ. Nam oportebat ipſum uideri nobis ſimile factum in omni qđ carnis & animæ. Et quemadmodū diſpenſatiuè permiſit propriè carni, etiam pati nonnunquam propria. Ita iterū permittebat & animæ propria pati, & inanitionis conditionem ubiq; ſeruauit, quamuis deus exiſtat natura, & ſuper omnē creaturam. Porrò ſuum ſpiritum deo & patri cōmendat, hoc eſt animam ſibi unitam, ut iterū per hoc beneficium nobis exhibeat. Olim enim liberatæ à corporibus animæ hominum, in ſubterranea receptacula demittebantur, implētes mortis promptuaria. Vbi autem Chriſtus ſuum ſpiritum patri cōmendauit, etiam hanc nobis præparauit uiam. Non enim ingredimur in infernum, abſit, ſequemur aūt potius ſecundum hoc ipſi, & fideli conditori noſtras cōmendantes animas in bona ſpe. Suſcitabit enim omnes Chriſtus.

Ioan. 6 Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem: & qui manducat me, & ille uiuet propter me.] Libenter quærerem ex his, qui unum diuidūt in duos Chriſtos, uter ſit qui miſſus à deo & patre, & uiuens propter illum, exiſtatq; propter hoc uiuificus. Nam ſiquidem nudū, & ſecundum ſeipſum Verbum quod ex ipſo, quomodo manducatur à nobis ut uiuamus propter ipſum? Deus enim natura incorporeus eſt. Si autem ſolum & ſecundum ipſum hominē eſſe dicunt miſſum, quomodo igitur eſt uiuificus, qui uiuit propter patrem? Quamuis quomodo non omnes qui ſuper terram ſunt, inter uiuentes ſumus, uiuificante nos deo ac patre? Quādoquidem uerum eſt quod uiuimus in ipſo, et mouemur, et ſumus. Quum igitur omnes uiuamus propter patrem, quomodo ſolum unius hominis corpus uiuificū eſt propter hoc? Hanc operationem utiq; habent & alia: quandoquidem omnes, ut dixi, ſumus & uiuimus propter patrem. Quid igitur dicimus ad hæc? Verbum dei prodiens in humana forma appellatum eſt apoſtolus. Miſſum eſt enim ut prædicet captiuis remiſſionem, & cæcis uiſum. Viuit autem propter patrem. Etenim natum eſt ex uiuente patre. Oportebat omnibus modis ſecundum naturam eſſe uitam eum, qui ex uiuente, & uitam ex deo ac patre prognatum filium. Poſtq; autem proprium fecit corpus, quod è ſancta uirgine ſumptum, uiuificum fecit illud, & meritò. Corpus eſt enim uitæ omnia uiuificantis, propterea unus filius, & Chriſtus, & dominus, non eſt diuidēdus in duos filios: quandoquidem ipſe eſt uita quidem, ut eſt ex uita & uiuente patre, uiuificus autem propter proprium corpus, ut nobis ſimilis, & homo factus eſt deus.

Ioan. 5 Quemadmodū enim pater habet uitam in ſeA ipſo: & poteſtatem dedit illi iudicium facere, quia filius hominis eſt.] Quomodo opinatur quis patrem habere uitam in ſemetipſo? nunquid extrinſecus, & aduentitiam et ab alio datam? & quomodo hoc non eſſet deliramentum, uel ſapere, uel dicere? Sermo enim ille non mediocrem habet ineffabilis naturæ negationem. Nam primo quidē non ſimplex eſſet natura uniuerſorum deus, ſed magis compoſitus. Siquidem alia ab ipſo in ipſo eſſet uita. Eſſet autem maior illo, & incomparabiliter melior ille qui non habenti dediſſet uitam. Quandoquidem omnino accepiſſe colligeretur. Atqui, ut dixi, abſurdiſſimū eſſet opinari, deum & patrem habere ſic externè adductam uitam.

B Habet igitur in ſeipſo uitam non acquiſitam, uel aduentitiam, ſed fructum naturaliter & ſubſtantialiter in ipſo exiſtentem. Ita autem et filio dedit habere uitam. Hoc enim opinor quis recte dixerit. Proinde habet tanquam ex ſeipſo ſecundum naturam exiſtens in ſeipſo uitam, ſecundū quod intelligitur deus. Accipiant autem iuxta humanitatem, quæ & ipſa iudicat, quamuis iudex exiſtat ut deus. Et quis ſit accipiendi modus, docebit dicens ipſe, quia filius hominis eſt. Non enim proprium eſt hominis à ſe habere poſſe uitam. Quia autem proprium factum eſt uiuentis Verbi, unitum illi, corpus, hac ratione & ualde meritò tanquam habens ipſius uiuificam operationē, accepiſſe dicitur uitam. Proprium autem iterum

C facit hoc ſibi ille, cuius & proprium factum eſt corpus aſſumptum.

Quod licet filius hominis dicatur Chriſtus, nihilominus ſit uerè deus.

DOminus noſter Ieſus Chriſtus alicubi dicit: Nunquid ueniens filius hominis inueniet fidem ſuper terram? Age iterū inquirentes mentem dictorum ſpectemus, quam nam quæſiturus ſit fidem dominus noſter Ieſus Chriſtus, ubi de cœlis redierit. Nam ſiquidem à nobis credi uult, quod deus nō ſit neq; uerè filius, ſed homo, nihil amplius habens quàm nos, quomodo dubitauerit quis, quod talem opinionem, hoc eſt, fidem nō apud nos magis inueniat quàm apud Paganos & Iudæos? Nam idololatræ quidam, & qui creaturam ſupra creatorem colunt, crucem audientes, quā propter nos ſuſtinuit, & mortem, rident miſeri. Et ſi quis ipſum nominat deum, reſiliunt ſtatim, & hominis cultum eſſe affirmant. Etiam ij, qui ex circunciſione, adoriuntur Chriſtum, dicentes manifeſte: De bono opere nō lapidamus te, ſed de blaſphemia, quia tu quum homo ſis, teipſum facis deum. Quando igitur non eam quæ apud errantes eſt, fidem inquirit, ſed eam potius, quam nos recte tenemus. Omnino neceſſarium eſt propenſos ad ueritatem, confiteri, quod deus ſit ſecundum naturam, qui & filius hominis propter nos factus eſt, ut ne miſcentes nos errantibus, per ignorantiam ſapere uelimus, parum glorificantes Chriſtum, quemadmodū ſcilicet & illi.

Dicit alicubi Chriſtus: Neq; enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio, ut Ioan. 5

omnes

omnes honorificent filium, ſicut honorificant pa A ſeipſo. Venturus eſt enim filius hominis in glo-
trem. Et iterum ſicut dicebamus: Sicut enim pa- ria patris ſui cum ſanctis angelis.
ter habet uitam in ſeipſo, ita & filio dedit habere Et iterum: Quem dicunt homines eſſe filium
uitam in ſeipſo, & poteſtatem dedit ei iudicandi, hominis? Nónne & ſimpliciter quoties homo di-
quia filius hominis. Quin & beatus Dauid pſal- citur à diuinitus inſpirata ſcriptura, non priua-
lat, quia deus iudex eſt, ſcripſitq; alicubi, & illius tim & ſeorſim hominem eſſe dicimus ſeparantes
diſcipulus unus eſt legislator & iudex. Verbum ex deo patre, ſed credimus magis quod
Igitur non decebat quenq; iudicare quàm ſo- & deus ſit uerus, factus autem filius hominis pro
lum deum omnium. Quomodo igitur dedit hoc pter nos diſpenſatiuè cum hoc quod māſit deus,
filio hominis? Itaq; ſiquidem eſt ut unus ex no- & unus eſt dominus Ieſus Chriſtus. Impiũ uerò
bis, quomodo uerax erit, dicens: Gloriam meam ſeperare in duos Chriſtos, & duos filios, poſt in-
alteri nõ dabo? Dei enim gloria eſt, eſſe iudicem. diuulſam unionem. Nónne et ultra omnem men
Si autem dans filio, non expers iudicandi factus tem & rationem eſt ac ſummam? Et eſſet quidem
eſt ille propter identitatem ſubſtantiæ, & eſt qui non difficile his qui omnia quæ de Chriſto ſcrip-
accepit filius hominis. Quomodo non omnibus B ta ſunt, uolentibus examinare, & plurimarũ ſen-
manifeſtum, quod deus quidem eſt Verbũ prop- tentiarum facere additionem. Sed ſcimus quod
ter ineffabilem ex deo patre natiuitatem, & idem ſcriptum eſt: Da ſapienti occaſionem & ſapiens
eſt etiam filius hominis, eo quod unitum eſt car- erit. Nam uniuerſorum deus per ſanctum ſpiri-
ni, & ſicut nos ſuſtinuerit natiuitatem ex mulie- tum pientiſſimas ueſtras deducet mentes, ad hoc
re. Quum igitur dicit ad Iudæos: Quur me quæ- ut recte poſſint ſentire. Etenim Chriſtus, inuenta
ritis occidere hominem, qui ueritatem loquutus in uobis fide immobili & impolluta, opulente ſu
ſum uobis? pernis bonis coronabit, & beatiſſimas efficiet.
Et iterum: Et nullus aſcendit in cœlum, niſi qui Omnis enim ſpes noſtra in Chriſto eſt, per quem
de cœlo deſcendit, filius hominis. Et iterum: Et & cum quo patri gloria unà cum ſancto ſpi-
ſicut Moſes exaltauit ſerpẽtem in deſerto, ita ex- ritu in ſecula ſeculorum,
altari oportet filium hominis. Et quando dicit de Amen.

DIVI CYRILLI AD REGINAS DE RECTA IN CHRISTVM FIDE POSTERIORIS LIBRI FINIS.

CRIVS, ALEXANDRIN.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

TOMVS QVARTVS OPERVM BEATI CYRILLI ALEXANDRINI ARCHIEPISCOPI

prioribus tribus recens adiectus, in quo subiecta continentur.

1 Epistolæ XXXIX.
2 Homiliæ X.
3 Apologia ad Imperatorem Theodosium.
4 Declaratio XII capitum, aliâs Anathematismorum.
5 Liber Apologeticus ad defensionem eorundem XII capitum, contra Orientales.
6 Alius liber ad Euoptium pro defensione eorundem XII. capitum, contra reprehensiones Theodoreti episcopi Cyri.
7 Expositio Symboli Nicæni.
8 Scholia de incarnatione unigeniti.
9 Synodales epistolæ XII.
10 Dogmata Nestorij à Cyrillo primum impugnata, deinde ab Ephesina Synodo condemnata.

BASILEAE

Universidad de Deusto
Biblioteca

CLERICATO
SALAMANCA

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEQVVNTVR ORDINE

EPISTOLAE QVAEDAM DIVI CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIAE, NVMERO XXXIX,

Vuolffgango Muſculo interprete.

CYRILLVS, PRESBYTERIS, DIACONIS, PATRIBVS, Monachis, & ijs qui ſolitariam nobiſcum uitam exercent, & in fide Dei firmi perſiſtunt, dilectis ac deſideratiſsimis, ſalutem in Chriſto.

Epiſtola prima.

REDIERVNT noſtrorum quidam ad nos Alexandriam. Hi mihi, cum rogarem & admodum cupide ſciſcitarer, an maiorum epiſcopiæ ueſtigijs uos quoque inhæreatis, & an perſeueranter rectam et inculpatam ſeruare fidem ſatagatis, & honeſtæ uitæ conuerſationi operam detis, exercitationisq; laboribus delectemini, ueras arbitrati delitias, ſi quid moleſtiæ ſit ueritatis gratia fortiter ferendum, ad hunc modum comparatos uos eſſe indicarunt, adieceruntq; quod cum maiorum probe factis contentioſa æmulatione certetis. Non potui igitur non gaudere, & animus mihi in lætitiam effundebatur. Gloriam ſiquidem filiorum meorum mihi deputo, idq; ualde meritò. Abſurdum enim eſſet, cum pædotribæ plurimum in eo gaudeant, ſi quid roboris & nominis adoleſcentes ſuos acquirere cernant, et ſi quid artis induſtria perficiant, quod laudem promereatur, idq; mox ueluti coronam quandam ſuis ipſorum capitibus adaptent, & de illorum fortitudine glorientur, ſi nos non magis quàm illi pia quadam animi uoluptate afficiamur, qui ſpiritales patres ſumus, & doctrinis uos ad bonam, ac piam animoſitatem facientibus inſtructos reddimus, ut & contra carnis motus certantes, & peccatorum lapſus uitantes, utut Satan in eo ſit, ut tentationibus ſuis uos uincat, brabium reportetis. Quemadmodum igitur diſcipulus Chriſti dicit: Omni adhibito ſtudio ſubminiſtrate in fide ueſtra uirtutem, in uirtute uero ſcientiam: in ſcientia temperantiam, in temperantia patientiam: rurſus in patientia pietatem, in pietate fraternam charitatem: in fraterna uerò charitate: dilectionem. Hæc enim ſi uobis adſint & exuberent, haud ocioſos aut infrugiferos in Domini noſtri Ieſu Chriſti cognitionem conſtituent. Neceſſarium enim illis eſſe dico, qui uitam in Chriſto ex deſtinato inſtitutam eligunt, ut celebrem uiam & dignam quæ ametur, percurrant. Principio, ut ſimplici & illæſa fide grauiter ſe gerant, atque ita uirtutem ſibi acquirant. Deinde conentur efficere, ut in ſcientia myſterij Chriſti diteſcant, & ad intelligentiæ perfectionem admodum ſcite aſcendant. Hoc A ſiquidem, opinor eſt, in uirum perfectum occurrere, & ad menſuram plenitudinis illius uenire. Competenti itaque ſobrietate, quæ ſolitarios deceat, lumbos commodum ſuccincti fortes eſtote contra paſsiones cum animi tum corporis. Nam eritis, inquit, hoc pacto ſplendidi & celebres, inque bono ſpei conſtituti, quæ ſanctis conuenit. Eſt autem in nobis præ cæteris fides recta & quæ prorſus ſit irreprehenſibilis. Nam & uos ita ad patrum pietatem è ueſtigio contendentes, in ſupernis manſionibus unà cum ipſis morabimini, & cœleſtia tabernacula inhabitabitis, quorum diuinus etiam Eſaias meminit, dicens: Oculi mei uidebunt Hieruſalem, ciuitatem opulentam, cuius tabernacula haud quaquam mouebuntur. Vita itaque uobis ſplendida quidem eſt, & admiratione digna, & fides etiam indita eſt recta & incorrupta, attamen perturbor haud modice, licet ignorem quibus de cauſis. Audiui rumores quoſdam graues & pernicioſos apud uos eſſe ſparſos, & oberrare quoſdam, qui ſynceram ueſtram fidem deſtruant, & inania uerba apud turbas eblaterent, ac percontentur, dicentes: An beata uirgo Deipara nominari debeat, nec ne. Θεοτοκός. Præſtiterat quidem prorſus huiuſmodi quæſtionibus abſtinere, & quæ ueluti in ſpeculo & ænigmate contemplatu difficilia ſunt, omnino non inquirere, ne eos quidem qui mente ſunt integra, & intellectu prouectiore. (Simpliciorum nanque mentem etiam minutiora theoremata tranſcendunt) quoniam uero factum eſt, ut taliũ uerborum haud permanſeritis expertes, & ueroſimile eſt futuros inter uos, qui perniciem ex illis, ueluti clauos quoſdam imbecilliorum mentibus infigant, neceſſarium duxi, pauca quædam de his rebus ad uos proferre, non ut hoc ampliB us contendatis, ſed ut ſi quidam uos his nugis adoriantur, ueritati repugnantes, ipſi & perniciem quæ ex errore eſt effugiatis, & alios competentibus rationibus, tanquam fratres iuuetis, perſuadeatisq; ut ab antiquo in Eccleſijs ſeruatã, & ab apoſtolis traditam fidem, tanq; precioſam quandam margaritam, animis ſuis inditam retineant. Admiratus itaque ſum, an ſint qui plane dubitent, num beata uirgo Deipara dicatur alicubi aut non dicatur. Si nanque Deus eſt, Do-

1. Pet. 1

C

D

Universidad de Deusto
Biblioteca

minus noſter Ieſus Chriſtus, quomodo uirgo quę illum peperit, Deipara non eſt? Hanc nobis fidem diuini tradidere diſcipuli. Et licet nullam fecerint dictionis huius mentionem, ita tamen ſentire à ſanctis patribus edocti ſumus. Etenim celebris memoriæ pater noſter Athanaſius, qui Alexandrinæ Eccleſiæ ſedem integros quadraginta ſex annos cum decoro moderatus eſt, & loquacibus impiorum hæreticorum nugis inexpugnabili quadam & apoſtolica prudentia reſtitit, quaſiq; fragrantiſsimo quodam unguento ipſum cœlum ſcriptis ſuis exhilarauit, & ob dogmatum rectitudinem & integritatem optimum ab omnibus ſortitus eſt teſtimonium, in libro quem de ſancta & homouſia triade conſcripſit, ſermone tertio, paſsim beatam uirginem deiparam uocat. Vtar autem neceſſariò illius uocibus cum ipſæ illius dictiones ad hunc modum habeant. Hic itaque ſcopus eſt, inquit & character diuinæ ſcripturæ, ſicuti ſæpe monuimus, duplicem illi ineſſe de ſeruatore prędicationē. Vnam, quod ſemper deus fuerit & ſit, filius & ſermo Dei ſplendor quoque & ſapientia patris: Alteram, quod tandem noſtri gratia, ex Maria Deipara uirgine carnem aſſumpſerit, & homo factus ſit. Et aliquanto poſt iterum: Sunt igitur, inquit, multi ſancti ab omni peccato repurgati. Hieremias uerò ex utero quoque ſanctificatus eſt, & Ioannes, cum adhuc in utero eſſet cum gaudio ad uocē Deiparæ Mariæ exultauit. Fide reuera dignus eſt hic uir, et quē non dedeceat confidenter loqui, ut qui nihil eorum quæ ſacris ſermonibus non conueniunt, loquutus ſit. Quomodo enim, à uero aberraret, uir adeò illuſtris, ac celebris, & in ipſa ſancta & magna ſynodo Niceæ tum temporis congregata, omnibus admirationi habitus? Nondum quidem Epiſcopatus ſedem acceſſerat, ſed inter clericos cenſeri malebat: uerum propter induſtriam, & epijciam, ac mentem uehementer & incomparabiliter argutam, tum temporis à beatæ memoriæ Alexandro Epiſcopo in adminiſtrandi muneris conſortium aſſumptus fuerat. Aderat autem ſeni tanquam filius patri, ad quæuis utiliter gerenda ducens: & in quibuslibet agendis rebus admodum ſcitè uiam monſtrans. Quoniam uerò credibile eſt opinari quoſdam neceſſarium eſſe, ut quæ dicimus ſacris etiam ac diuinis ſcripturis corroboremus: deinde nec hoc uideri, quod ſancta illa ac magna Synodus, uel Deiparam Domini noſtri matrem uocauit, uel omnino quicquam huiuſmodi ſtatuerit, age, age inquam, & hic quoq;, q̄d ſit conſiderandæ in Chriſto diſpenſationis myſterium oſtendamus. Quomodo uidelicet illud per diuinam nobis deprædicatum ſit ſcripturam, & quid ipſi patres dixerint, qui inculpatæ fidei determinationem, loquente in illis quod uerum eſt ſpiritu ſancto, protulerunt. Non enim ipſi loquebantur, iuxta Seruatoris uocem, ſed ipſe ſpiritus Dei ac patris loquebatur in ipſis. Cum enim illis declaratum ſit, quod ſecundum naturam Deus ſit is, qui ex beata Virgine natus eſt, nemo prorſus, opinor, inficias ibit, & ſentiendum & confitendum eſſe, quod Deipara ſit beata Virgo, idque ualde meritò.

Habet autem fidei noſtræ ſymbolum, ad hunc modum.

CRedimus in unum Deum, patrem omnipotentem, omnium tam uiſibilium quàm inuiſibilium factorem. Et in unum Dominum Ieſum Chriſtum filium dei unigenitum ex patre natum, hoc eſt, ex illius eſſentia Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum uerum ex Deo uero, genitum nō factum, eiuſdem cum patre eſſentiæ, per quem omnia facta ſunt, cum quæ in cœlo tum quæ in terra, qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, & homo factus, paſſus eſt, & tertia die reſurrexit, & in cœlos aſcendit, uenturus ad iudicandum, uiuos ac mortuos. Et in ſanctum ſpiritum.

Hæreſum inuentores, cum ſibi ipſis tum alijs perditionis foueas effodientes, eo prolapſi ſunt opinionum uanitate, ut opinentur, & dicant etiam, recenter natum eſſe filium, & ſimul cum creaturis ad ſubſtantiam à Deo & patre ueniſſe, & cum eum qui ante omnia ſecula & tempora fuit, imò qui ſecula condidit, temporum principio circūſcribant, nullo tamen miſeri rubore tanguntur. Et cum eum, prout ipſis uidetur, æqualitatē & gloria quam cum patre, et Deo habet priuent, ægrè permittunt, ut ſupra reliquos emineat: mediatorem uero, inter Deum & homines eſſe dicunt, qui tamen neque eſſentiæ diuinæ ſortitus ſit eminentiam & gloriam: neque creaturæ finibus ac dimenſionibus incluſus uiuat. Quis igitur tandem eſt, qui & inferior eſt diuina excellentia, & creaturæ, dimenſionibus & mediocritate ſuperior? Nulla poteſt cogitatione res iſta comprehendi. Nec loci, nec rationis quicquam inter factorem, & facturam conſiderari poteſt. Deijciunt eum quantum in ipſis eſt, de diuinitatis ſedibus, & tamen filium & Deum nominant, & adorandum arbitrantur: cum tamen lex manifeſte proclamet, ac dicat: Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles: & per Dauidis uocem Iſraëlitis Deus dicat: non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum.

At iſti plana ueritate, tanquam regia uia: relicta, in foueas & petroſa loca feruntur, & ut Salomon dicit: agriculturæ ſuæ axonas peruertunt, & manibus ſuis ſterilitatem colligunt. Nos uerò, quorum mentibus diuinum illud numen illuxit, qui incomparabiliter meliora quàm illorum amentia, ſentire cœpimus, & ſanctorum patrum fidem ſequimur uerè ex Dei ac patris eſſentia filium, modo Deo competenti & inenarrabili, natum, & in propria quidem ſubſiſtentia conſiderandum, identitate uerò eſſentiæ patri coadunatum, & in patre quidem exiſtentem, uiciſsim tamen patrem in ſe habentem dicimus. Confitemur illum quidem lumen eſſe ex lumine,

& Deum

& Deum ex deo, pari ſecundum naturam & glo
ria & potentia, charactérem etiam & ſplendo-
rem, & ubique æqualem, nec ullo pacto dimi-
nutum. Ad hunc enim modum, adnumerato
ſancto ſpiritu, ſancta & coëſſentialis trinitas, in
unam diuinitatis coadunatur naturam. Verum
diuina ſcriptura Verbum hoc, quod ex Deo eſt
carnem factum, hoc eſt, naturam Verbi cum car-
ne animam habente coniunctam eſſe dicit. San-
cta uerò & magna Synodus, euangelica præco-
nia ſequuta, eundem, qui unigenitus eſt ex Dei
& patris eſſentia genitus, per quem, & in quo
ſunt omnia, propter nos homines, & propter
noſtram ſalutem, è cœlis deſcendiſſe dixit, & aſ-
ſumpta carne hominem factum, paſſum eſſe
ac reſurrrexiſſe, & quod ſuo tempore iudex ſit
uenturus. Verbum autem quod ex Deo eſt,
unum Dominum Ieſum Chriſtum nominauit.
Vide igitur quomodo unum dicentes filium,
eundémque Dominum, & Chriſtum Ieſum no-
minantes, ex Deo & patre genitum eſſe, & u-
nigenitum & Deum ex Deo: ac lumen de lu-
mine, genitum non factum, & coëſſentialem
patri, dicant. Verum quod Chriſtus dicitur,
id cognominis, dixerit quiſpiam non Emma-
nuëli tantum competere, quandoquidem il-
lud & alijs impoſitum deprehendimus.

De electis nanque, & per ſpiritum ſanctifi-
catis, alicubi Deus dicit: Ne tangite Chriſtos
meos: & contra prophetas meos, ne agatis ma-
licioſe. Præterea & diuinus Dauid Saulem in
regem à Deo, per manum Samuëlis unctum,
Chriſtum Domini uocauit. Et quid hoc dico,
cum facile queam, ijs qui uidere cupiunt, oſten-
dere, quod qui fide in Chriſtum iuſtificantur, &
per ſpiritum ſanctificantur, hac ſint appellatio-
ne honorati. Propheta ſiquidem Ambacum,
de myſterio Chriſti, & aduentu illius clamauit,
dicens: Egreſſus es ad ſalutem populi tui, ut
ſerues Chriſtos tuos. Itaque cognomen hoc,
Chriſtus, Emanueli, ut dixi, nec ſoli, nec pro-
prie competit, ſed & alijs omnibus, quotquot
ſpiritus ſancti gratia ſunt inuncti. Ab ipſa nan-
que re deducta eſt hæc uox: & ab ungendo di-
cti ſunt Chriſti. Quod uerò & nos ipſi celebris
huius, & acceptabilis gratiæ diuitias poſsidea-
mus. Sapiens ille Ioannes confirmat, dicens:
Et uos unctionem habetis à ſancto. Et iterum:
Non eſt uobis neceſſe, ut ab aliquo doceamí-
ni, ſed unctio illius uos docet. De Emanuële
autem ſcriptum eſt, quomodo Ieſum à Naza-
reth, unxerit Deus ſpiritu ſancto, & uirtute.
Et ipſe quoque diuinus Dauid, alicubi ad eum
ita dicit: Dilexiſti iuſticiam, & odiſti iniquita-
tem, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo
lætitiæ, præ conſortibus tuis.

Quid igitur amplius in beata Virgine præ-
alijs mulieribus obſeruauerit quiſquam, etiam ſi
illam Emanuëlem peperiſſe dicat. Nihil enim
A fuerit abſurdi, etiamſi quamuis unctorum ma-
trem Chriſtotocon, appellare uolueris. Et ta-
men multa ſunt, quæ incomparabili nos diſcri-
mine à Seruatoris noſtri gloria & excellentia ſe-
iungunt.

Id eſt, Chriſti parentem.

Nos enim domeſtici ſumus, ille uerò ſecun-
dum naturam, Dominus ac Deus eſt, etiamſi no-
biſcum in rebus humanis, per diſpenſationem
conuerſatus ſit. Quapropter & beatus Paulus,
Chriſtum ipſum ac Deum nominauit, cum di-
xit: Hoc enim ſcitis, quod nullus ſcortator, aut
immundus, aut auarus, qui eſt idolorum cul-
tor, partem habet in regno Chriſti ac Dei.

Sunt igitur reliqui omnes, ut dixi, propte-
rea quod uncti ſunt, Chriſti, ſolus uerò Emanu-
B el & Chriſtus eſt, & Deus. Nec aberrauerit à ue
ro quiſquam, ſi reliquorum matres Chriſtiparas
quidem, uerum non etiam Deiparas uocet: ſo-
lam autem beatam Virginem, & Chriſtiparam
ſimul & Deiparam eſſe intelligat ac dicat. Non
enim illa nudum hominem noſtro more, ſed ma-
gis incarnatum & hominem factum: Verbum
illud, quod ex Deo patre eſt peperit. Nam &
nos quidem, ſecundum gratiam Dij nominati
ſumus. Caro factum eſt. At dices forſan: Dic
igitur mihi, an per diuinitatem Virgo facta ſit
mater? Iam antea diximus, quod ſine contro-
uerſia ex ipſa ſit eſſentia Dei ac patris genitum
Verbum illud eius uiuum & ſubſtantiale, quod
eſſentiam habet ſine principio, ſemper eiuſdem
C cum genitore principatus, quod in ipſo, & cum
ipſo exiſtit, & intelligitur. Quoniam uerò po-
ſtremis huius ſeculi temporibus caro factum,
hoc eſt, carni rationalem animam habenti uni-
tum eſt, & genitum eſſe, & incarnatum per mu-
lierem dicitur. Aſsimulatur autem quodam-
modo humano partui myſterium Chriſti.

Terreſtrium enim hominum, matres naturæ
ad generandum famulantes in utero quidem car
nem habent paulatim coagulatam, quæ & arca-
nis quibuſdam operationibus Dei creſcat, & in
humanam formam abſoluatur. Fœtui autem
Deus ſpiritum, modo, quem nouit, immittit, ſpi-
ritum quippe hominis in ipſo fingit, iuxta pro-
phetæ uocem.

D Eſt autem alia carnis, & alia animæ ratio. Ve-
runtamen licet corporum tantum quæ ex terra
ſunt matres fiant, attamen totum hominem pa-
rientes, qui ex anima uidelicet & corpore con-
ſtat, non partem illius parére dicuntur.

σαρκοτόκου.
ψυχοτόκου.

Neque enim quiſquam, ut exempli gratia di-
cam, Eliſabeth carnis tantum, & non etiam ani-
mæ parentem dixerit. Animatum ſiquidem Ba
ptiſtam, & ex utriſque exiſtentem anima dico &
corpore, hominem peperit. Tale quid & in Em-
manuëlis natiuitate factum eſſe, utique fatebi-
mur. Genitum nanque eſt, ut dixi, ex Dei qui-
dem & patris eſſentia, unigenitum illius Ver-
bum, quoniam uerò carne accepta, quam & pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

priam sibi fecit, filius hominis appellatum, & simile nobis factum est, nihil absurdi futurum est si dicamus, imò necessarium arbitror, ut confiteamur, genitum id esse secundum carnem per mulierem, quemadmodum uidelicet & anima hominis uita, cum suo corpore nascitur, & uelut unum cum illo reputatur, licet secundum naturam alia intelligatur ab illo, et propria ratione subsistat. Quod si alicuius quisquam matrem, ut quidem est, carniparam, at non etiam animæparam dicere uoluerit, plane perissologiam committet. Peperit enim, sicuti dixi, scite ex dissimilibus compositum, & ex duobus quidem, attamen unum hominem, ita ut licet unumquodque, id quod est maneat: ambo tamen tanquam in naturalem unitatem coniungantur, & ueluti alterum ab altero, quid utrique quasi proprium adsit, discernatur. Quod autem summe necessaria sit in Christo hæc unitas, facillime potest colligi, & omnino sine molestia, idque ex multis alijs: uerum si placet beati Pauli sententias inuestigemus, animum illis diligenter, & quantum licet acute, intendentes.

Phil. 2 Dixit itaque de unigenito. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, quod Deo æqualis esset, sed semetipsum inaniuit forma serui accepta, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus ut homo, humiliauit semetipsum.

Quis igitur ille est, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est quod Deo æqualis esset? Aut quomodo inanitus est, & quomodo ad humilitatem sese & formam serui demisit? Qui unum Dominum Iesum Christum bipartiti sunt, in hominem uidelicet, & Verbum quod ex Deo patre est, eum qui ex beata Virgine est, inanitionem ferre dicunt, separantes ab eo Verbum, quod ex Deo est, de quo præmonstratum est quod in forma & æqualitate patris intelligatur & fuerit.

Quomodo igitur inanitus est, si secundum naturam homo existens nostro more ex muliere natus est? Qua quæso relicta excellentia, homine maiore, ad hoc ut homo fieret descendit. Aut quomodo intelliget ueluti quam in principio non habuit, formam accepisse serui, qui natura inter seruos & sub iugum seruitutis positus est? At certe, inquis, qui & naturalis & uerus ac genuinus filius est, Verbum illud ex patre, in forma genitoris, illique æqualis existens, habitauit in homine per mulierem genito, & hoc est, quod inanitionis & humiliationis Verbum exprimit, & quod in formam serui descendisse dicitur. Itáne, ô optime, ad inanitionem Verbi Dei sufficere putas, si tantum habitet in homine, & nihil est periculi si dicamus quod formam serui subierit, & quod hic sit modus illi factus istius inanitionis? Atqui Dominum, sanctis Apostolis dicentem audio: Si quis me dilexerit, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Audis quomodo in diligentibus se unà cum patre habitet? Eundem autem & Deum & patrem dixit. Dabimúsne igitur & patrem quoque inanitum, atque eandem ferre cum filio humiliationem, ac serui in se formam suscipere, propterea quod sanctas diligentium se animas, suas facit habitationes? Quid spiritus, qui & ipse habitat in nobis? An hic quoque susceptí hominis dispensationem adimplet, quam solum filium propter omnium salutem, ac uitam exequutum esse dicimus? Apage cum tam inanibus, & prorsus absurdis nugis. Humiliauit itaque semetipsum Verbum illud, in forma, & æqualitate Dei ac patris existens, quando caro factum, sicuti Ioannes loquitur, natum est per mulierem, & generationem ex Deo patre habens, humanam quoque assumpsit, & pati pro nobis sustinuit. Alioqui doceant nos ipsi, ad quem modum, Verbum quod ex Deo patre est, nostro sensu Christus intelligatur, ac dicatur. Si ab eo quod unctus est Christus nominatur, quem nam pater unxerit oleo exultationis, uidelicet spiritu sancto, an quod ex ipso propriè ac solum genitum est, Verbum, quod Deus est? Et hoc uerum esse dicimus. Illi uerò ignorant quomodo, & unigeniti naturam iniuria afficiunt, & dispensationis in carne factæ mysterium adulterant. Si enim unctus est sancto spiritu, cum Deus sit, hic sermo, utique & omnimoda sanctimonia, & haud suapte sponte fatebuntur, superioribus etiam illum fuisse temporibus, in quibus nondum unctus, expers etiam doni erat, quod ipsi postea datum est. Posita autem sanctimoniæ priuatione, amotum est etiam id quod secundum naturam est: nec omnino intelligitur quomodo expers fuerit peccati, ita uidelicet, ut peccare nequiuerit. Mutationem itaque passum est Verbum Dei, progressum ad meliora sortitum. Quomodo igitur idem est, & non mutatus? Et si cum Deus sit, & in forma & æqualitate patris, unctum est & sanctificatum, dixerit forte quisquam, tanquã à re ipsa in euanidas cogitationes abductus, ipsum quoq; patrem opus habere sanctificatione, mansisse uerò in quibus erat semper & est, et futurus est, nondum incrementa ad meliora ad similitudinem filij per unctionem adeptum. Dixerit idem, spiritum eos sanctificantem, maiorem uideri utrísque: siquidem absque omni contradictione indubitatum est, id quod minus est benedici à maiori. Sed nugæ sunt hæc, & præstigia uerborum, & stupidarum mentium reprehensionem habentia. Sancta quippe coëssentialis secundum naturam trias est, sanctus pater, sanctus etiam filius secundum

dum essentiam & pari modo, similiter & spiritus. Non est igitur separatim sanctificatū uerbū quod ex Deo patre est, quatenus propriam naturam concernit. Si uero quisquam eum, qui ex sancta Virgine natus est, solum unctum & sanctificatum esse, & huius quoque gratia Christum illum nominari putauerit, prodeat in medium, ac dicat: an sufficiat unctio ad hoc, ut qui unctus est, eadem cum omnium Deo gloria præditus, pariquè throno excelsius pronuncietur. Et siquidem sufficerit, dicent & hoc, sicuti uerum est, quod nos quoque uncti sumus. Et de hoc testabitur diuinus Ioannes, dicens: Et uos unctionem habetis à sancto. Erimus igitur & nos forsitan æquales Deo (Arbitror nihil esse prorsus, quod impediat) & unà cum eo præsidebimus, perinde uidelicet, atque ipse Emanuël. Dictum enim ad illum est: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum: & nos quoque sancta supernorum spirituum multitudo adoret. Cum enim, inquit, introducit primogenitum in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. Sed nos etiamsi spiritu sancto inuncti sumus, & adoptionis gratia locupletati, Dij quoque uocamur, naturæ tamen nostræ mediocritatem haud ignoramus. Sumus enim ex terra, & inter domesticos seruos censemur: ille uerò non est in eadem nobiscum conditione, sed naturalis, ac uerus filius, omniumq; etiam cœlestium Dominus. Et nequaque rectè sapere dicemur, si carnem sine Deo natam esse, aut diuinitatis naturam, humana nondum accepta, genitam esse per mulierem senserimus. Potius autem unitate coniunctum, uerbū quod ex Deo, & hominem qui perfectè ex uirgine natus est, unum Christum Iesum ac Dominum adorabimus: neque diuinitatis illum conditionibus carnis gratia ejicientes, neque in nudam humanitatem, propterea quod similis nobis factus est, deprimentes. Adhunc modum cogitabis Verbum ex deo natum spontaneam subijsse inanitionem. Ad hunc modum semetipsum humiliauit, forma serui accepta, qui secundum propriam naturam liber est. Ad hunc, inquam, modum semen Abrahæ suscepit, & carnis & sanguinis particeps factus est. Si nanque nudus homo nostro more intelligatur, quomodo semen Abrahæ, quod natura alienum à se est, accepit? Quomodo propriæ carnis particeps, & per omnia fratribus similis factus dicitur? Si enim quibusdam tantum propter dissimilitudinem quandam, similis factus diceretur, id eò tenderet, ut non esse similis, sed uideri duntaxat putaretur. Suscepit itaque uerbum ex Deo semen Abrahæ, & carnis ac sanguinis communionem, appropriato sibi, quod ex muliere est corpore, ut non solum Deus, sed iam & homo secundum nos factum, propter unitatem, intelligatur. Igitur ex duabus quidem rebus, diuinitate uidelicet, & humanitate, indubitato consistit Emanuël: unus tamen est Dominus Iesus Christus, unus etiam & uerus filius, Deus pariter & homo: non homo diuinus, par illis qui ex gratia sunt, sed potius Deus uerus in humana forma, propter nos manifestatus.

Confirmat autem hoc nobis diuinus quoque Paulus, dicens: Vbi uerò plenitudo temporis uenit, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem reciperemus. Quis tandem ille est, qui & sub legem missus, & ex muliere, ut inquit, factus est, nisi idem ipse qui ut Deus, supra, ut uerò homo quoque appellatur, sub legem factus est, ut fratribus per omnia similis redderetur? Etenim et didrachmum unà cum Petro, iuxta legem Mosaicam soluit. Quod autem liber sit ut filius, & supra legem ut Deus, & sub legem factus tanquam homo, ipse docet, dicens: Reges terræ à quibus accipiunt censum, aut uectigal? A filijs ne suis, an ab alienis? Petro uerò respondente ab alienis, subiunxit: Ergo liberi sunt filij. Cum igitur perspicuum sit, quod extra carnem, existens, & ueluti separatum uerbum quod ex Deo est, non dicatur Christus, conueniat autem illi id nominis potius, ubi homo factum est. Age, age inquam, ostendamus, ex ipsis sacris scripturis ductis probationibus, quod natura Deus sit, & in unitatem, eam inquam, quæ est ad propriam carnem coadunatum, quod ubi manifestum fuerit, nostro iudicio admodum meritò Deipara beata Virgo dicetur.

Hebr. 1.

Propheta igitur Esaias tantum non hominem futurum filium, & propemodum ad futurum præmonstrauit, dicens: Corroborate manus remissas, & genua luxata, consolationem admittite, qui animo pusillo estis: corroboramini, & nolite timere. Ecce Deus ueniet, & saluabit uos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient. Tunc saliet instar cerui claudus, & diserta erit lingua eorum, qui oris sunt impediti. Vide igitur, quomodo & Dominum uocet, & Deum nominet: & quidem in spiritu loquens, quod Emmanuëlem non simpliciter numine adflatum hominem, neque instrumenti loco susceptum, sed uerè Deum & hominem futurum crediderit. Tunc enim, tunc inquam, & aperti sunt oculi cœcorum, & audierunt aures surdorū, tunc instar cerui claudus exijt, & diserta facta est lingua eorum, qui oris sunt impediti. Adhunc modū illum prædicare Euangelistis præcepit spiritus, dicens: Supra montem excelsum ascende, qui euangelizas Sioni: extolle fortiter uocem tuam qui euangelizas ciuitati Hierusalem, extolle, ne timeas, dic ciuitatibus Iudah: Ecce Deus noster, ecce Dominus cum potentia uenit, & brachium eius cum dominatu. Ecce merces eius cum eo, & opus eius ante eum.

Esa. 35

καὶ πρᾶυν ἔσται γλῶσσα μογιλάλων.

Esa. 40.

Sicut pastor gregem suum pascet, & agnos in brachium suum colliget. Apparuit enim nobis dominus noster Iesus Christus, potentiam deo competentem, & brachium cum dominatu habens, hoc est, in potestate & autoritate. Vnde & leproso dicebat: Volo, mundus esto. Ad loculum etiam accessit, & filium uiduæ suscitauit. Agnos quoque congregauit. Est enim pastor bonus, qui animam suam posuit pro ouibus. Quapropter & dixit: Sicut cognoscit me pater, & ego cognosco patrem, & animam meam pono pro ouibus. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & erit unus grex, & unus pastor. Diuinus etiam Baptista Ioannes, cum præconia sua de Christo ordiretur, neque organum diuinitatis illum, neque simpliciter hominem numine adflatum, ut quidam uolunt, sed magis Deum cum carne, hominem uidelicet factum, ijs qui per uniuersam Iudæam habitabant, euangelizabat, dicens: Parate uiam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. Cuius igitur, quæso, uias parare iussit, nisi Christi, hoc est, uerbi, quod in humana forma apparuit? Arbitror autem argumentum hoc sufficere ad faciendam fidem. Præterea & beatus Paulus attestatur, dicens: Quid itaque dicemus? si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis illum tradidit, & quomodo non omnia nobis simul cum illo largietur? Dic tandem mihi quomodo proprius Dei filius intelligatur, qui ex beata Virgine natus est? Quemadmodum enim homini, & unicuique animanti, proprium est quod ex ipso secundum naturam natum est, ita proprium Dei est, quod ex ipsius essentia esse intelligitur, ac dicitur. Quomodo igitur Christus proprius Dei filius nominatus est, qui pro omnium salute ac uita à Deo, ac seruatore sit traditus? Traditus enim est propter delicta nostra: Et ipse multorum iniquitates in corpore suo supra lignum tulit, sicuti de illo beata uox testatur.

Matth.8 Luc.7 Ioan.10. Matth.3 Marc.1 Luc.3 Rom.8

Est itaque manifestum, quod unitatis uerbum usurpatum, necessario proprium Dei filium pronunciet eum, qui ex sancta Virgine natus est. Corpus enim ex ea prodijt, non cuiusquam alterius ex nobis: sed proprium ipsius uerbi, quod ex patre est, & postea ex uirgine natum. Quod si quis nudum illi & solum organicum ministerium tribuerit, auferet illi, etiamsi nolit, ueri quoque essentiam filij. Ponatur enim, ut exempli gratia dicam, homo quisquam, cui pater sit lyræ artificio præditus, & qui exactè psallere sciat. An qui talis est secundum lyram, & organum cantici, loco filij cum filio censebitur?

Verum quomodo non admodum stultum fuerit, si quisquam hoc dicat? Lyra quippe in argumentum artis assumpta est, hic uerò etiam sine organo parentis est filius. Si uerò dixerint, eum qui ex muliere est in ministerium ad hoc esse assumptum, ut miracula per eum, unà cum euangelico illo diuinorum dogmatum præconio perficerentur, dicatur etiam quisque sanctorum propheratum diuinitatis organum, idque præ omnibus reliquis hierophantes ille Moses, qui leuata uirga Aegypti fluuios uertit in sanguinem, ipsoque etiam mari diuiso, per medios fluctus Israëlitas transire præcepit, percussas quoque petras aquarum profluuio reddidit inundantes, & è dura rupe fontem exhibuit.

Mediator etiam inter Deum & homines constiturus legis factus est minister, & populorum instructor. Nihil erit igitur amplius in Christo, & nequaquam meliore conditione, eos qui ante ipsum fuerunt, excellit: ut qui pari modo in ministerium, & ordinem organorum assumptus sit, & nugatus est diuinus Dauid, sicuti consequens est, cum dixit: Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? similis erit Domino inter filios Dei? At aliter sapientissimus Paulus, Mosen quidem inter domesticos censeri pronunciat: Deum uerò Dominum uocat ex muliere per dispensationem genitum, hoc est, Christum. Scriptum est quippe ab illo ad hunc modum: Itaque fratres sancti, cœlestis uocationis participes, considerate Apostolum, & Pontificem confessionis nostræ Iesum, quod fidelis sit ei, qui ipsum fecit, sicuti & Moses in tota domo ipsius. Tanto quippe maiore gloria, quàm Moses, hic dignus est habitus, quanto maiorem habet honorem is, qui construxit domum, quàm ipsa domus. Omnis nanque domus construitur ab aliquo. Qui autem omnia construxit Deus est. Et Moses quidem fidelis fuit in tota domo illius, tanquam minister in testimonium eorum, quæ dicenda erant: Christus uerò tanquam filius supra domum ipsius, cuius domus sumus nos. Vide itaque quomodo & humanitatis illi mediocritatem seruauerit, & simul supremæ, Deòque competentis dignitatis excellentiam attribueret. Cum enim Pontificem illum & Apostolum dixit, deinde & fidelem factum ei, qui ipsum fecit, admodum commode asseruit, quod tanto maiore sit gloria dignus habitus, quàm Moyses, quanto maiorem habet honorem is, qui domum construxit, quàm domus ipsa, & subiecit: Omnis enim domus construitur ab aliquo, qui autem omnia construxit deus est.

Itaque diuinus quidem Moyses inter facturas, & structuras positus, omnium uerò constructor declaratus est Christus. Atqui Dei esse addit, omnia construere. Verus igitur absq; ulla hæsitatione deus est. Et Moses quidē in tota domo fidelis fuit ueluti minister: Christus uerò tanquā filius supra domum ipsius, cuius domus sumus.

sumus nos. Et quidem Deus per prophetarum uocem dicit: Quoniam habitabo in illis, & ambulabo in illis, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Sed dicet fortè quisquam hanc inter Christum & Moysen differentiam quis intelliget? siquidem uterque ex muliere geniti sunt, quomodo ille seruus, et tanquam fidelis in domo fuerit: iste uerò & natura Dominus sit ac filius & supra domum ipsius, hoc est, supra nos. Ego uerò rem hanc nemini non esse perspicuam, nisi sensu sit ac mente Christi, iuxta beatum Paulum, destitutus. Nam ille quidem homo & sub iugo seruitutis erat, iste uerò natura liber, tanquam Deus & opifex omnium, uoluntariam quidem propter nos inanitionem subijt, uerum non ita, ut illius gratia Deo competentem gloriam, aut eminentissimam illam supra uniuersos ullo modo amiserit excellentiam. Quemadmodum nos enim eiusdem spiritus nacti diuitias (habitat enim in cordibus) loco quidem filiorum Dei habemur, attamen licet in hac dignitate sumus, non tamen id, quod sumus abiecimus. Sumus enim natura homines, etiamsi Deo dicamus: Abba pater. Eadem ratione & Deus uerbum illud ineffabili modo ex Dei ac patris essentia genitum, humana natura accepta, honore quidem illum affecit, propriam tamen excellentiam non amisit, & nihilominus in assumpta humanitate mansit Deus. Non dicimus igitur templum illud, quod ex uirgine est organi uice assumptum, sed magis fidei sacrarum inhærentes scripturarum, & sanctorum uocibus iuxta sententias iam antea nobis sæpenumero traditas, uerbum incarnatum esse sentimus. Hoc quippe modo animam suam pro nobis posuit. Quoniam enim mors ipsius mundo salutaris erat, pudore contempto crucem pertulit, licet natura uita esset & Deus. Quomodo igitur uita mortua esse dicitur? Mortem uidelicet in propria carne passa, ut illam uitæ restituendo uita esse manifestaretur. Etenim, dic quæso, si & in nobis ipsis moriendi inuestigetur ratio, an non intelligentium quisq; non corrumpi animas, unà cum terrenis corporibus, dicturus est? Sed arbitror hoc nemini mortalium esse dubium. Et tamen mors hominis, id quod accidit, nominatur. Ad eum modum & de ipso Emanuële cogitabis. Erat enim uerbum in proprio suo corpore, quod ex muliere est, & hoc morti tradidit secundum tempus, nihil quidem in sua natura passum, Verum quæ carnis sunt, ita sibi approprians, ut & ipsius fuisse dicatur passio. Et unus dignitate uniuersos superans pro omnibus mortuus est, & quæcunque sub cœlo sunt sanguine suo redemit, Deóque & patri eos, qui supra uniuersam terram habitant, acquisiuit. Et hoc propheta Esaias tanquam certum in spiritu prædicat, dicens: Quapropter ipse multos hæreditabit, & fortium spolia diuidet, propterea quod in mortem tradita est anima eius, & inter iniquos reputatus est, & propter illorum peccata A traditus. Is igitur qui unus omnibus est præstantior, animam suam pro omnibus posuit, permilitq; carnem suam per dispensationem modico quidem tempore morte premi, uerum mortem uicissim, tanquam uita passioni, quod ad propriam naturam attinet, haud obnoxia confecit, ut & in omnium corporibus debilitaretur corruptio, & mortis infringeretur potentia.

Sicut enim in Adam omnes morimur: ita in Christo uiuificabimur. Nisi enim humanitus pro nobis esset passus, neque salutem nostram diuinitus esset operatus. Dicitur enim primum qui dem ut homo mortuus esse: postea uerò uirtute propriæ naturæ reuixisse. Itaque si non est mortem in carne secundum scripturas passus, neque B etiam spiritu uiuificatus est, id est, non reuixit. Quod si hoc uerum est, inanis est fides nostra, & adhuc sumus in peccatis nostris (Sumus enim secundum apostoli Pauli uerba, in mortem eius baptizati, & peccatorum nostrorum remissionem per sanguinem eius adepti) & si Christus neque uerè filius est, neque natura Deus, sed secundum nostram conditionem nudus homo, & diuinitatis organum, haudquaquam per Deum saluati sumus, sed per eum potius, qui unus ex nobis, pro omnibus est mortuus, & per alienam potentiam resuscitatus. Quomodo igitur per Christum destructa est mors? Atqui manifeste illum de anima sua dicentem, audio: Nemo auferet illam à me, sed ego pono eam. A meipso potec statem habeo ponendi eam, & potestatem etiam habeo iterum sumendi eam. Nobiscum enim per carnem in mortem descendit, qui mortem non nouit, ut & nos cum ipso ad uitam ascenderemus. Reuixit enim spoliatis inferis, non ut nostræ conditionis homo, sed ut Deus nobiscum & supra nos in carne. Lucrifecit autem natura carnis in illo primum incorruptionem, & contrita est mors per corpus illud uitæ, in pœnam hosti competentem prolapsa.

Quemadmodum enim in Adam uictoriam obtinuit, ita in Christo uicta cecidit. Diuinus itaque Psaltes Christo propter nos & pro nobis ad patrem ac Deum in cœlos, ut habitatoribus terræ peruium exhibeat cœlum ascendenti, triD umphales odas accini suasit, dicens: Ascendit Deus in iubilo, & Dominus in uoce tubæ: Psallite Deo nostro psallite, psallite regi nostro psallite, psallite intelligenter. Regnauit Deus super omnes gentes.

Et Paulus alicubi de illo ad hunc modum loquutus est: Qui descendit, idem ipse est qui & supra cœlos ascendit, ut adimpleret omnia. Tunc igitur & uerè Deus est, & rex iuxta naturam. Dictus est autem & Dominus gloriæ, crucifixus ille. Quo igitur pacto quisquam beatam Virginem uocare Deiparam dubitauerit? Adora Christum, tanquam unum, nec in duos illum post unionem diuidas. Tunc frustra ridebit insanus Iudæus, tunc reuera reus erit occisi Domini

Universidad de Deusto
Biblioteca

mini, deprehendeturq; deliquisse non in eum, qui nostræ sit conditionis: sed in ipsum omnium seruatorem Deum, & certò audiet: Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis, semini nequam, filijs iniquis, reliquistis Dominum, & iritastis sanctum Israëlis. Nec gentium posteri Christianorum ullo modo subsannabunt fidem. Adoramus enim non nudum hominem, absit: sed eum potius qui natura Deus est, non ignorantes illius gloriã, qui licet nobis factus sit similis, quod tamen erat permansit, hoc est Deus, per quem et cum quo sit Deo patri cum sancto spiritu gloria in secula, Amen.

EPISTOLA CYRILLI EPIscopi Alexandrini ad Nestorium.

Religiosissimo ac pijssimo sacrorum comministro Nestorio, Cyrillus in Domino

S. P. D.

Epistola 2. ADfuerunt hic Alexandriæ uiri quidem uenerabiles & fide digni, qui significarunt nobis pietatem tuam uehementer indignari, & omnem lędendi mei uenari occasionem. Cum autem cognoscere cuperem, qua nam in re læsa esset tua pietas, epistolam quandam ad sanctos monachos conscriptam, à nonnullis Alexandrinorum circumferri: & hanc odij & iniuriæ causam esse factam, responderunt. Admiratus itaque sum, an non illud potius apud seipsam reputauerit pietas tua. Non enim primum per scriptam hanc meam epistolam tumultuatio ista in fide cœpit, sed per quædam pietatis tuæ dicta. Aut non etiam antequam chartæ illæ, siue exegeses circumferrentur molestiam hanc tulimus, eos qui peruersi sunt corrigere uolentes? Propè nanque usq; adeò quidam seducti sunt, ut non sustineant amplius cõfiteri, quod deus sit Christus, sed quod sit magis organum & instrumentum diuinitatis, & homo numine afflatus, & quid non ultra etiam talium ineptiarum? Quod igitur indignati sumus, eorum est gratia factum, quæ pietas tua dixit, aut non dixit: chartis enim quæ circumferuntur, non multum fidei tribuo. Cum itaque fides læderetur, & tam multi peruerterentur, quomodo tacendum nobis fuit? An non sistemur ad tribunal Christi? Non reddemus intempestiui silentij rationem, cum simus ab illo ad hoc ordinati, ut quæ dicenda sunt dicamus? Quid autem nunc faciam? Siquidem cum tua mihi pietate consultandum est. Significa quid sentias de religiosissimo & pientissimo Romanæ Ecclesiæ Episcopo Celestino: & his qui cum illo sunt Deo dilectissimis Episcopis, deque chartis ad eos, nescio quo pacto delatis, an illæ pietatis tuæ sunt, aut non sint. Scribunt enim tanquam uehementer offensi. Quomodo autem illis, qui ex omnibus orientis Ecclesijs ad nos ueniunt, & contra has chartas inter se commurmurant, medebimur? Aut forsitan pietas tua parum tumultus Ecclesijs ex talibus homilijs obortum esse putat. Luctamur omnes, & laboramus, eos qui nescio quomodo ut aliud sentiant, inducti sunt, ad ueritatem reducere cupientes. Cum igitur omnibus obmurmurandi necessitatem pietas tua induxerit, quæso quo me iure accusat? quomodo me odit & sine causa contra me uociferatur, & non magis suumipsius sermonem emendat, ut totius orbis sedetur offensio? Licet rumor iste ita effluxerit, ut ad populum quoque peruenerit, corrigatur tamen uisitandi diligentia. Dignare ijs qui offensi sunt dictionem hanc largiri, ut beatam Virginem Deiparam uoces, ut his qui contristati sunt medentes: & rectam ubique sententiam habentes in pace & concordia populorum Ecclesiasticos conuentus celebremus. Ne dubitet autem pietas tua, nos omnes ad hoc esse paratos, ut patiamur, & carceres quoque, ipsam etiam mortem experiamur. Dico autem in ueritate, quod adhuc beatæ memoriæ Attico superstite liber mihi de sancta, & coessentiali Triade conscriptus est, in quo & de incarnatione unigeniti facta est mentio, ijs quæ nunc scripsi consona. Et hunc seorsum quidem ipsi & episcopis ac clero, & ijs qui è plebe studiosi erant auditores legi, hactenus uerò nemini tradidi. Verisimile itaque est, iam iterum ædito hoc sermone accusari me, quod ante pietatis tuæ ordinationem oratiunculam hanc composuerim.

EPISTOLA NESTORII AD Cyrillum Alexandrinum, per Lamponem presbyterum & monachum.

Domino meo pientissimo & sanctissimo sacrorum comministro Cyrillo, Nestorius in Domino S. P. D.

Epist. 3. CHRistiana moderatione nihil est robustius, Hac iam per religiosissimum presbyterum Lamponem ad scribendum impulsi sumus, qui nobis de pietate tua multa retulit, multa etiam audiuit, nec destitit, donec istas à nobis exigeret literas, atque ita per huius uiri impulsum deuicti sumus. Multum enim timoris mihi, fateor, per cuiusque Christiani uiri moderationem incutitur, ut quæ Deum ipsum in se manentem possideat. Et ad hunc modum nos quidem comparati sumus (quanquam multa abs pietate tua fraternę charitati non conuenientia: oportet enim me minus petulanter dicere, committantur) ut animi lenitatem & amicum per literas salutandi officium retineamus. Verum ipsa docebit experientia, quem sit iste religiosissimi presbyteri Lamponis uehemens impulsus allaturus fructum. Vniuersam quæ tecum est fraternitatem ego et qui mecum sunt, salutare iubemus.

Sacra

Sacra pientißimi Theodosij regis ad Cyrillum Episcopum Alexandriæ.

Epistola 4. NObis quidem plurimum est cordi pietas illa, propter quam qui deliquerunt ignoscí sibi petunt, iis tamen illa parum adfert laudis, qui à nobis extolli & præcipuę religionis gratia honore affici debebant. Sacerdotes uerò, cum propter morum probitatem tum exactæ fidei gratia suspiciendos esse, & per omnem uitam animi synceritatem ostendere, ac scire oportet, cuiusque rei naturam, præsertim quæ pietatis doctrinam concernunt, moderato potius quærendi studio quã præfracta pertinacia inueníri. Etenim ab initio nobis illam non dominantis cuiusquam, aut qui dominari se putaret, comminationes, sed sanctorum patrum ac sacræ synodi sententia constituit. Quamuis nemini non manifestum est, religionem mandato potius firmam consistere, quàm consensu. Nunc igitur doceat nos pietas tua qua nam ratione, & nobis, qui religione tantopere semper delectati sumus, & sacerdotibus qui circunquaque sunt, quos in unum coactos satius fuerat quæstionem hanc dirimere, contemptis perturbationem istam ac separationem, quantum in te est, Ecclesijs inieceris, utpote qui doctrinæ pietatis plus temerarij impetus quàm cautionis abhi bueris, quasi apud nos non plus possit sollicita diligentia quàm audacia & uersutia, & non præ istis arrideat nobis animi simplicitas. Quanquã non ita magnum nobis futurum honorem duximus, si abs pietate tua obseruemur, neque quod omnia conturbarentur, si indignationem quandam ostendere uideremur. Iam uerò hoc nobis curæ est, quomodo sacra restituatur tranquillitas. Scias autem omnia te non ut oportebat, commouisse. Nec mirum est, eum qui modum excesit, conatus suos non in ijs quæ Ecclesiam et cõsacerdotes concernunt terminasse, sed & de nobis ipsis indignum quid pietate nostra credidisse. Aut quam rationem habet, quod alia ad nos & ad pientíssimam Augustam Eudociam coniugem meam, & alia ad sororem meam pientissimam Augustam Pulcheriam scribis? An putasti inter nos esse dissensionem, aut futurum speraſti ut propter literas pietatis tuæ dissentiamus, quod tamen, etiamsi factum esset, & ita comparati essemus, culpabile tamen esset eum qui adeò procul abest curiose res nostras cognoscere, si factum non est, uelle ut fieret, quasi nulla sit alia occasio, qua celebris reddi possis. Vt itaque cognoscas, quo in statu sint res nostræ, & ecclesias scias & regnum nostrum esse unitum, & adhuc amplius nostro iussu adspirante Dei seruatoris nostri prouidentia uniendum: adhæc & pietati tuæ ignotum esse, ne prætextus quis relinquatur, ut propter pietatis doctrinam adfligi te dicere possis. Volumus enim illam coacta sacra Synodo uentilari, & hactenus præualere, quatenus decere uidebitur. Siue autem ueniæ participes futuri sint, siue non sint, qui à patribus uicti fuerint, nos sanè non patiemur, ut simul & urbes, & Ecclesiæ turbentur, neque ut in excussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicandæ præfici oportet eos, qui circunquaque sacerdotio præsident, & per quos in sentẽtia ueritatis firmiores & sumus, & posthac erimus. Prorsus autem nemo, uel modice ad rempublicam pertinens tanti se faciat, ut confidenter agat, aut qualicunque fiducia fretus sententiam condemnationis euasurum se speret. Id enim etiam si consulto tentetur, repugnante tamen nostro numine, haud licebit: quod de talibus præcipere mauult, quàm uel consulere, uel aliorum admittere consultationem. Oportet itaque pietatem tuam comparere ad præscriptum tempus, quod alijs literis ad uniuersos Metropolitanos Episcopos scriptis, significatur: nec ullo modo sperare nostrum recuperari posse fauorẽ, nisi uniuersa molestia & perturbatione sublata, ad examinationem motarum quæstionum ultrò accurras. Etenim ita uideberis nec priuato implicitus dolore, nec hostile quiddam spirans quæ iam commissa sunt, acerbe quidem et præter rationem, omnino tamen pro tuenda opinione fecisse, & quæ sequentur iure transigi uelle. Neque enim aliter animatos feremus.

Epistola Cyrilli ad eos scripta, quorum fuerat literis ob id accusatus, quod ad impiam Nestorij doctrinam, quam in peius serpere audierat, haud tacuisset.

Epistola 5. QVoniam mihi pietas uestra scripsit religiosissimum Nestorium offensum esse ex eo quod literas ad solitarios dedi, retrahere uolens, eos qui ex rumore isto offensaculum essent passi, necessitate adigor, ut dicam hoc non tam à me, quàm ab ipsius esse pietate factum. Nam ijs ego hominibus, qui offendiculum ex ipsius passi sunt expositione, rectæ fidei doctrinam exposui, ipse uerò in ecclesia catholica & orthodoxorum Dorotheum episcopum tulit manifeste dicentem, anathema esse si quis Mariam dicat esse deiparam. Nec solum tacuit, cum hoc illum audiebat dicentem, sed mox eum in mysticam quoq; communionem accepit, & mysteriorum participem reddidit. Sumus itaq; ipso præsidente, ne dicam interea ab ipso anathemate percussi. Neq; enim ille præter huius sententiã talia prolocutus est in ecclesia. Ergo lata est anathematis sententia, cũ in nos qui adhuc superstites sumus et totius orbis episcopos, tum in patres nostros, qui hinc ad deũ migrarunt. Quid igitur prohibebat, ne & nos uocibus illius contraria scriberemus, anathema dicentes, si quis Mariam dicat non esse deiparam. Verum id hactenus illius gratia non feci, ne sint qui dicant, percusit illũ anathemate Episcopus Alexandrinus, Synodus uidelicet Aegyptiaca. Vbi uerò qui in occidente sunt & oriente religiosissimi episcopi, omnes se anathemate percussos esse cognouerint (Nam omnes sanctam Mariam deiparam esse dicunt) quomodo animati erunt? Aut quomodo non omnes offendentur? idq; etsi non propter se ipsos

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsos certè propter sanctos patres, in quorum cō-
mentarijs perpetuo sanctam uirginem deiparam
nominatam deprehendimus. Nisi molestum futu
rum uideretur, multa sane multorū sanctorū pa-
trum uolumina mitterem, in quibus reperire licet
haud semel, sed multoties uocem hanc positam,
qua beatam uirginem deiparam esse cōfitentur.

Alia epistola Cyrilli ad quendam Nestorij sectatorem.

NOui dilectionis tuæ synceritatem, nec me la
tet quo sis diligentiæ serio præditus. Etsi ad
eos scriberem quibus nō innotuit ingenium meū
Epistola 6. multis utiq; uerbis huc conarer, ut persuaderem
me uehementer esse pacis studiosum, & nec con-
tentionis, nec litium amantem, sed & amare quos-
uis & ab omnibus amari cupientem. Quoniam
uerò ad eum scribo cui ignotus non sum, paucis
hoc patefacio, quod si rerum & facultatum amissi
one fratris posset componi offensio, hoc me factu
rum fuisse percupide, ne quid dilectioni præpone
re uiderer: uerum quoniam fidei habenda est ra-
tio, & offendiculum passæ sunt quotquot per uni
uersum, ut paucis dicam, Romanorum principa-
tum sparsæ sunt ecclesiæ. (Neque enim quisquam
est, ex quacunque tandem ciuitate aut regione ue
niat, qui nō interroget, qui nam isti sint rumores
& quæ noua doctrina ecclesijs inferat) ad ista qd
faciemus quibus mysterij huius sermo coram deo
cōcreditus est, quos initiati in die iudicij in ius uo
cabunt? Nam omnino ita se fidem seruasse dictu
ri sunt, quemadmodū à nobis imbuti sint. Quod
si hoc recte exequuti sumus, recipiemus mercedē,
imò & laudem consequemur, si uerò aliter & per
uerse, quæ nobis flammæ ad supplicium sufficiēt?
Audiemus enim illud: Terram meam perdidisti,
& populum meum occidisti, sicut scriptum est. Et
laicorum quidem pro sua quisque uita rationem
reddet: nos uerò, quibus sacerdotalium munerū
onus incumbit, non pro nobis ipsis duntaxat, sed
simul & pro uniuersis in Christum credentibus,
causam dicemus. Me itaque non offendit ulla in-
iuria uel cotumelia, nec quamuis multa illa con
uitia, quibus me petunt quidam, de quibus ni-
hil tale suspicabar, sed in oblitionem abeant hæc
omnia. Iudicabit autem eos Deus qui talia nuga-
ti sunt. Modo salua sint quæ fidem concernunt,
& amicus ero & dilectus, nec cuiquam cōcedam,
ut me religiosissimum Episcopum Nestorium di
ligendo superet, quem etiam (coram deo loquor)
in Christo celebrem esse cupio, & probrum hoc
quod ex ijs quæ commissa iam sunt, ortum est, è
medio tollere, & ostendere sycophantiam esse, nō
ueritatem, quæ à nonnullis in causa fidei uulgata
sunt. Si eos etiam à Christo, qui nos odiunt dilige-
re præcipimur, quomodo non consequens est,
multo magis & fratribus & consacerdotibus hoc
esse faciendum? Si uerò fides destruatur a quopi-
am, nostras ipsorum animas non trademus? Etsi
patienda sit ipsa quoque mors, nulla erit hæsita-
tio. Si nanq; ueritatē pro gloria Dei fateri non au
debimus, ne in molestias aliquas incidamus, qua
fronte sanctorū martyrū encomia coram populis
celebrabimus, quos ob id laudamus quod ad mor
tem usq; pro ueritate certamen sustinuerunt?

Cyrillus Episcopus Alexandriæ ad Clericos Constantinopolitanos dissidijs laborantes.

LEgi commentarium, quod missum est à uo-
bis ex quo cognoui Anastasium presbyterū, Epist. 7.
qui nobiscum conuersatur, studiū amicitiæ & pa-
cis simulasse, ac dixisse, ita nos sentimus, sicut ille
ad solitarios scripsit, deinde ad propriū scopum
respicientem ita de me loquutum esse. Et ipse di-
xit sanctam Synodum uocis huius, deiparæ uide-
licet, nullam fecisse mentionem. Ego uerò ad hūc Intelligit Cyrillum.
modum scripsi: Etiamsi Synodus uocis huius nō
meminit, rectè id fecit. Neq; enim tum temporis
tale quid in quæstionē uenerat, unde necesse non
erat, in medium adferre quæ nunc controuertun-
tur. Quanquam si sensuum uim diligēter expen-
das, non ignorauit beatā uirginem esse deiparā.
Genitum enim ex patre, per quem facta sunt om-
nia, hunc ipsum dicit incarnatum, hominem fa-
ctum ac passum, resurrexisse ex mortuis, ascēdis-
se in cœlos, & reuersurum iudicem uiuorum ac
mortuorum. Non est autem omnino uerbum il-
lud quod secundum naturam ex Deo natum est,
mortuum, aut lancea in latere percussum. Nam
quale latus habet, dic quæso, quod incorporeum
est? Aut quomodo mortua est ipsa uita? Verum
quoniam carni unitum est uerbum, factum est ut
illa patiente, uelut proprio patiente corpore, sibi
ipsi uerbum passionem illius appropriārit. Fallūt
itaq; ac seducunt seipsos ista dicētes. Quod enim
mentiantur & proprium uirus corde conditū ha
beant, uel ex eo uidere est, quod Buphæ Marty-
rio diacono rerum ecclesiasticarum curam geren
ti duas chartas miserunt: unam à Photio aut alio
quopiam contra epistolam meam quam ad solita
rios scripsi cōpositam: alteram tanquam incom-
prehensibilem in specie, quod ad inscriptionē at-
tinet, quaternionem. Habet autem ad hunc mo-
dum, Aduersum eos, qui propter coniunctionē,
interimunt diuinitatem unigeniti, aut humanita-
tem illius deificant. Procœmium uero in maledi-
cta ab hæreticis tanquam acerbe facta inuehitur,
& uelut ostendere conatur, corpus esse quod pas-
sum est, non Deus uerbum, quasi sint qui dicant
uerbum dei, quod nulli est passioni obnoxium,
passioni esse subiectum. Sed nemo usq; adeò in-
sanit, ut hoc dicat. At, ut sæpenumero diximus,
sacrosancta Synodus ipsum Dei uerbum, per
quod facta sunt omnia, passum esse dixit, passum
uidelicet in carne, secundum scripturas. Cum em
corpus eius passum sit, ipsum quoq; uerbum pas-
sum esse dicitur. Nam et ipsa hominis anima, eti-
amsi passioni non sit obnoxia, in sua tamen natu-
ra pati dicitur, cum corpus ipsius patitur: Verum
quoniam scopus illis est, ut duos Christos faciant,
& duos filios: unū qui separatim sit homo, alterū
qui

qui ſeparatim ſit deus: deinde & perſonarū duntaxat unitatem conſtituant, eam ob cauſam aſtute uariant, & prætextus in peccatis ſicuti ſcriptū eſt, quærunt. Itaque ſiquando cum illis miſcendum eſt colloquium, hæc ad eos dicite: Malicioſe quidem facitis, quod quoſdam ſubornatis qui contra Epiſcopum noſtrum nugentur, quos totos à uobis & applauſibus ueſtris adiutos inſtrumenta maliciæ ueſtræ facitis, attamen non hic eſt offenſionis prætextus, imò omnino non eſt Epiſcopus noſter inimicus eius quem hic habetis. Offendit autē uniuerſos cum Orientis tum Occidentis Epiſcopos, propterea quod non recte de Chriſto ſed peruerſe loquitur. Ad euidentem enim probationem ac deprehenſionem eius ſufficit quod iſta à nemine unquam in Eccleſijs ſunt dicta, quale uidelicet eſt quod in illius poſitū eſt exegeſibus, ad hunc modum. Beneuolentiam erga me non metior clamoribus, ſed deſiderio erga dogmata, ſi mentio fiat diuinitatis Domini pariter & humanitatis. Et paulò poſt: Et rationem habeo populorum noſtrorum qui multum quidem religionis, & ardentiſsimam nacti ſunt pietatem, in doctrina uerò & ſcientia Dei, pleni ſunt ignorantia. Hoc autem non ad culpandum laicos dixerim, ſed, ut modeſte quodammodo dicam, hoc taxârim, quod doctoribus tantum non eſt opportunitatis, ut de exactioribus dogmatis aliquid uobis proponant. Quomodo qui ipſum anteceſſerunt, operā doctrinæ nō dederūt? An eloquētior eſt Ioanne? Forſan & beato Attico eſt intelligentior? Quid hoc ſupercilij eſt? Quin potius quomodo non perſpicue cōfeſſus eſt, doctrinā induxiſſe ſe peregrinā & inuſitatā, nec maioribus propter illius abſurditatē ſiue in cōcilio ſiue in ſanctis Eccleſijs probatā. Nihil itaq; mihi cum eo de his rebus hactenus eſt cōmercij. Cōtingat hoc potius, ut reſipiſcat, & rectā fidē confiteat. Hoc ſi fecerit, quæ in me irritando, & inimicos cōtra me armando cōmiſit, corā deo excuſata erūt. Mirū uerò nō eſt, quod nobis maledicūt ciuitatis illius ſtercora, Charemō, Victor, Sophronas, et fermētati Flauiani Pædarillio. Semper mali fuerūt, cum erga ſeipſos tum erga uniuerſos. Sciat autē qui hos cōtra nos excitat, non eſſe nos uſq; adeò meticuloſos, ut uel peregre proficiſci, uel actorum noſtrorum rationem contra eos reddere detrectemus, ſi qua illius aliquando dabitur opportunitas. Accidit enim, ut modicarum et uiliſsimarū rerū occaſione Synodū cogat ſeruatoris noſtri diſpēſatio, ut Eccleſiā ſuam, immaculatā & incōfuſam ac generoſam fidem habentē repurget. Nec ſperet miſer ille futurū, ut rerū noſtrarū ſit iudex, idq; ex Amphitione, etiāſi plures nos & qui autoritate quoq; ualeant ſint accuſaturi. Expetemus em̄ ut illuc euntibus, uolente Deo, cōparêre liceat, illiusq; reſpondere maledictis. Nequaq; ob id pacē fugimus, ſed hanc magis arripimus, modo fiat rectæ fidei confeſsio, ceſſentq; talia dicere, quæ tanq; peregrina & inſolita adferentes mortē hanc prouocant. Habet aūt maledictorū ipſorū quaternio quem miſe

A rūt, tantū peruerſitatis, ut inficiat lectorē. Quoniam uerò culpat, tanq; lectionē ſcripturæ inuſitatā dixerit ſancta Synodus, ubi B. uirginē Theotocō nominauit, rogentur ipſi ubi Chriſtotocon aut Theodochon ſcriptū repererint. Prēterea & illud ad uerbū ſic inſeruit. De uirgine Theodocha nō perinde commentemur theologicè atq; de Deo, neſciens prorſus quid dicat. Nam ſi deum non peperit, nec in utero Chriſtū, exiſtentem Deum habuit, quomodo Theodochos eſt? Et patrem ipſe Theotocon eſſe dixit. Vbi omnes has uoces legerit, ignoro. Verū quoniā et pleræq; aliæ reprehēſiones ex illius narrationibus excerpuntur, ſeruabuntur ſuo tempori, niſi harū illum pœniteat. Libellū aūt precatoriū, miſſum à uobis, quemadmodum Regi quidē haud prēter noſtrā ſentētiā porrigi oportuit, acceptū legi, quoniā uerò uel ad ipſum uel ad fratrē, uel quoquo mittendū dixerim, prolixā exigebat excurſionē, hactenus illum retinui ne cōtingat ut nobis dicat, accuſaſtis me apud Regē, uelut hæreticū. Proteſtati tamen interea ſumus, quod poſthac iudiciū ipſius aſsignata inimicitiæ ratione, recuſaturi ſimus, & cauſam hanc, ſi illi omnino inſteterint, ad alios principes translaturi. Cum itaq; libellū hunc legeritis, tradite illi, ſi neceſsitas popoſcerit, & ſi uideritis eū in his perſeuerare inſidijs, et certe omnē aduerſum nos mouere lapidem, ſcribite diligenter. Eligā uiros religioſos & prudētes cū Epiſcopos tū ſolitarios, mittamq; illos primo quoq; tēpore. Neq; em̄ oculis meis, ſicut ſcriptū eſt, ſomnū dabo, neq; palpebris meis dormitationē, nec requiē temporibus meis, donec certamē hoc q̄d omniū ſalutē cōcernit, decertauero. Itaq; cū didiceritis nūc noſtrā ſentētiā, uiri eſtote. Iā em̄ aderūt à nobis literæ, & quæ, & ad quos oportet. Eſt em̄ ſcopus mihi, ꝓpter fidem in Chriſtū quemcūq; ſubire laborē & ferre quoſuis cruciatus, etiā eos qui in tormentis acerbi putantur, donec ob hanc cauſam mortem etiam, mihi iucundam, pertulero.

id eſt, quæ dei capax fuit.

Religioſiſſimo ac pientiſſimo ſacrorum cōminiſtro Neſtorio Cyrillus in Domino ſalutem.

Epiſtola 8.

NVgantur quidam corā pietate tua, ſicuti cognouimus, cōtra exiſtimationē meam, idq; abſq; intermiſsione, eorū, qui in magiſtratu ſunt, cōuentus occaſionē obſeruantes, præſertim cum forſan auribus tuis delectationē aliquā adferre ſe putant. Et uoces etiā incōſultas iactant, cum nulla ſint iniuria adfecti, ſed reprehēſi tantū, atq; id benigne, ille, q̄d cæcis & pauperibus iniuriā intulerim, alius q̄d enſem in matrē uibrauerim: rurſum alius, q̄d auri alieni furto ablati reus ſeruierim, taliq; perpetuo ſuſpicione laborauerim, quam ne inimiciſsimo quidē contingere optauerit quiſq;. Veruntamē eorū qui tales ſunt non multā habeo rationē, ne ultra præceptorē ac dominū, imò ne ultra patres, tenuitatis meę mēſurā extendā. Fieri em̄ nequit, ut malorū improbitatem, utut uitā inſtituas, effugias. At illi os maledictione & acerbitate refertū habentes, omniū iudici ſunt reddituri rationem. Ego uerò rurſus huc tendā, ut quod me

XX potiſsimum

Diſſidium hic mortē uocat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potíſsimũ decet præſtẽ, admoneboq; te etiamnũ tanq; fratrẽ in Chriſto, ut doctrinæ ſermonẽ ac fidei ſenſum cum omni cautione populis diſpenſes ac cogites, quàm intolerabili ſit indignationi Dei obnoxius, qui uel unũ eumq; ex modicis in Chriſtum credẽtibus offenderit. Iam uerò cum tãta ſit eorũ multitudo, qui offenſi ſunt, quõ nõ eo deuenimus, ut opus ſit omni diligẽtia, cum ad hoc, ut, ſicut oportet, offenſiones amputemus, tum ut his qui ueritatẽ quærũt, ſanũ fidei ſermonẽ inueſtigemus? Et hoc admodũ recte faciemus etiã ſi in excutiẽdis ſanctorũ patrũ ſermonibus ſeduli, & eos magni facere ſtuduerimus, & nos ipſos in fide, pbatos reddiderimus, & ad formã, quæ in eorũ rectis et irreprehenſibilibus ſententijs cõſcripta eſt, noſtras cogitationes ſcite cõpoſuerimus. Dixit itaq; ſacra & magna Synodus, ipſum ex deo et patre ſecundũ naturã genitũ, filiũ unigenitũ, Deum uerũ ex deo uero, lumẽ è lumine, per quem pater omnia cõdidit, deſcendiſſe, incarnatũ, hominẽ factum, paſſum, reſurrexiſſe tertia die, & ad cœlos aſcẽdiſſe. Iſtis ſermonibus ac dogmatis et nos adhærere oportet, cogitãtes quid ſit, ſermonẽ qui ex deo eſt, incarnatũ eſſe et hominẽ factũ. Non enim uerbi naturã mutatã, carnem eſſe factã, neq; in totum hominẽ, qui ex anima eſt & corpore, mutatã eſſe, ſed hoc potius dicimus, q̃d uerbũ ſibĩ ipſi carnem anima rationali uiuificatã, ſecundum ſubſiſtentiã, modo qui nec edici nec inueſtigari queat, adunârit, homoq; factũ ac filius hominis appellatum ſit, idq; non ſolum ſecundũ uoluntatẽ ac placitũ, neq; tanq; in perſonati hominis aſſumptiõe. Et licet differentes inter ſe naturę, in uerã ſint unitatẽ cõiunctæ, q̃d unus tamen ex utrisq; ſit Chriſtus ac filius, interim nõ ſublata differẽtia naturarum quæ potiſsimũ nobis unũ dominũ, & Chriſtũ, & filiũ, ppter coadunationẽ arcano & inenarrabili diuinitatis & humanitatis ad unitatẽ cõcurſu abſoluũt. Atq; ita tametſi eſſentiã ſuã habuerit ante ſecula, ex patre genitus, natus etiã eſſe dicit ex muliere, nõ quod naturæ ſuę diuinę principiũ, ut eſſet, ex S. ſit uirgine primũ nactus, neq; em̃ illa poſt paternã generationẽ neceſſariò propter ſeipſam ut denuo gigneretur opus habebat. Stultũ enim fuerit & ineptũ, ſi dicamus eũ, qui ante omnia ſecula fuit, & patri coẽternus eſt, ad hoc ut eſſet ſecunda opus habuiſſe generatione. Quoniã uerò propter nos, & ppter noſtrã ſalutẽ unita ſibi natura humana ex muliere prodijt, eã ob cauſam carnaliter eſſe natus dicit. Non em̃ uulgariter primum natus eſt homo ex S. uirgine, atq; ita demũ uerbũ illi acceſſit, ſed ex ipſa matre genitus, carnis generationẽ ſuſtinuiſſe dicitur, ut qui propriæ ſibi carnis natiuitatẽ appropriârit. Ad hunc modũ illum & paſſum eſſe & reſurrexiſſe dicimus, non q̃d in propria natura uerbũ illud Dei uel plagas uel clauorũ foſſuras, uel quæ alia ſunt huiuſmodi, pertulerit. Eſt em̃ numen, utpote incorporeũ, expers paſsionis, uerũ quoniã corpus illud q̃d proprium illius eſt factũ, iſta perpeſſum eſt, dicitur & ipſum pro nobis eſſe paſſum. Erat em̃ in corpore paſsionibus obnoxio uerbũ illud omnis expers paſsionis. Ad eundem modum et de eo ſentimus quod mortuus eſt. Eſt enim uerbũ dei natura immortale & incorruptibile, & uita & uiuificans. Quoniam uerò proprium ipſius corpus pro omnibus, ut Paulus inquit, mortem guſtauit ipſum mortem pro nobis paſſum eſſe dicitur, non quod in mortis experientiam uenerit, quod adtinet ad ipſius naturam, quod præter inſaniã nec dici poterit nec cogitari, ſed quod, ut paulò ante dixi, caro ipſius mortem guſtauit. Eodem etiam modo, quoniam caro ipſius excitata eſt, adſcribitur illi reſurrectio, nõ quod inciderit in corruptionem, abſit, ſed quod corpus ipſius excitatum eſt. Chriſtum ita ac Dominum unum confitebimur, non hominem unà cum uerbo, ne diuiſionis imaginatio ſubintroducatur, ſi dicamus, cum uerbo, ſed unum & eundem adorantes, quoniam à uerbo alienum non eſt ipſius corpus, cum quo & ipſi patri aſsidet, non ita, ut uelut duo filij aſsideant, ſed ut unus, ſecundum adunationem, cum carne ſua aſsideat. Quod ſi unitatem illam quæ ſecundum ſubſiſtentiam eſt, tanquam incomprehenſibilem aut indecentem, negabimus, in id impietatis incidemus, ut duos eſſe filios dicamus. Omnino quippe neceſſe erit, ut diuidamus, & hominem quidẽ ſeparatim appellatione filij cohoneſtarũ, uerbum uerò ex Deo rurſus ſeparatim, & nomen & appellationem filij naturaliter habere dicamus. Cauendum itaque eſt, ne unum dominum Ieſum Chriſtum in duos filios diuidamus. Nihil autem recte fidei doctrinæ proderit, ſi ita ſenſerimus, etiamſi perſonarum adunationem quidam prædicent. Neque enim ſcriptura hoc dixit, quod hominis ſibi perſonam uerbum Dei adunârit, ſed quod caro ſit factum. Verbum autem factum eſſe carnem, nihil eſt aliud, quàm quod in carne ac ſanguine nobiſcum ſimiliter communicauit, ac noſtrum corpus ſibi proprium fecit, et homo prodijt ex muliere, interim non abiecto, quod Deus eſt & ex patre genitũ, ſed, etiam in ipſa carnis aſſumptione, quod erat, retento. Hoc nuſquam non contendit exactæ fidei doctrina. Hac fuiſſe ſententia ſanctos patres inueniemus. Et ob eam cauſam ſanctam uirginem auſi ſunt uocare Deiparam, non quod uerbi natura aut ipſius diuinitas ex ſancta uirgine ſortita ſit principiũ, ſed quoniam ex illa natum eſt ſanctũ illud corpus, rationaliter animatum, cui etiam ſecundum ſubſiſtentiam adunatum eſt uerbum, natum eſſe dicitur ſecundum carnem. Iſta etiamnum ex charitate, quę eſt in Chriſto, ſcribo, obſecrans ut fratrem, & coram Chriſto & electis angelis conteſtans, ut hæc nobiſcum & ſentias ac doceas, quo et pax eccleſiarum ſeruetur, & concordiæ ac dilectionis uinculum ſacerdotibus Dei infractum permaneat.

Nicena Synodus.

Differentia naturarũ in Chriſto non ſublata

Verbũ caro factum eſt.

Religioſiſsimo ac pientiſsimo ſacrorum commiſtro Cyrillo, Neſtorius in Domino ſalutem.

COntumelias quidem celebrium tuarum literarum, quas cõtra nos effudiſti, tanquam medica

Epiſtola 5.

medica lenitate, & responsione, quæ suo tempore rebus ipsis detur, dignas, omitto, quod uerò citra magnum periculum silentio transiri nequit, de eo, quoad eius contra multiloquium tuum fieri poterit, contractam declarationem obscuri & indigesti multiloquij fastidium cauens, facere conabor. Ordiar autem ab acutis admodum doctrinæ tuæ uocibus, quas ad uerbum adducam.

Quæ sunt igitur celebris tuæ doctrinæ, quam habent tuæ literæ, uoces? Sancta inquis, & magna Synodus, ipsum ex deo ac patre, secundum naturam, genitum filium, unigenitum, Deum uerum ex Deo uero, lumen è lumine per quem pater omnia fecit, descendisse, incarnatum, hominem factum, passum esse ac resurrexisse tradit. Hæc sunt pietatis tuæ uerba, et fortè quæ tua sunt agnoscis. Audi igitur & à nobis fraternam de causa pietatis admonitionē, nempe eam, de qua magnus ille Paulus dilectum sibi Timotheum, contestatus est, dicens: Attende lectioni, adhortationi, & doctrinæ. Hoc enim si feceris seruabis & teipsum, et eos qui te audiunt. Quid quæso uult illud attende? Quod, quia sanctorum illorum traditionem superficietenus legisti, ignorantiam imbibisti uenia dignā, eum ipsum qui patri coëternus est, passibilem ab ipsis esse dictum arbitratus. Inspice autem, si uidetur, illorum uerba diligentius, & diuinum illum patrum chorum inuenies, eiusdem essentiæ diuinitatem non dixisse passibilem, nec recens eum esse natum, qui coëternus est patri, neque resurrexisse eum, qui templum solutum excitauit. Quod si mihi ad fraternam medelam aures accommodaueris, ipsas tibi sanctorum uoces adferam & te ab hac sycophantia, quæ illis aduersatur, & per eos diuinis scripturis repugnat liberū reddam. Credimus igitur, inquiunt, & in Dominum nostrum Iesum Christum, filium eius unigenitum. Vide, Dominum, Iesum, Christum, unigenitum & filium. Primum illa diuinitatis & humanitatis nomina ueluti fundamenta quædam ponunt, tum demum incarnationis, passionis ac resurrectionis traditionem superstruunt, ut communibus quibusdam utriusq; naturæ ac significatiuis nominibus præpositis, neque scindantur quæ diuinitatis sunt ac proprietatis, neq; quæ naturarū sunt inducta propter unicæ filiationis confusionem, obscuratione periclitentur. Præceptor enim illis hac in re Paulus fuit, qui cum diuinę incarnationis mentionē feciſſet, essetq; iam de passione illaturus primum Christi nomen ponit, tanquam, sicut paulò ante dixi, commune, tumq; sermonem adducit, utriq; naturę cōpetentem. Quid enim dicit? Is sit affectus, inquit, in uobis, qui & in Christo Iesu fuit. Qui cum esset in forma Dei, non est rapinam arbitratus, deo esse se æqualem, sed (ne singula recenseam) obediēs factus est usq; ad mortem, mortē uerò crucis. Quoniam enim mortis facturus erat mentionem, ne deum uerbū passibilem quisquam ex eo suspicetur, Christi nomen ponit, tāquam appellationem utriusq; cum impassibilis, tum passibilis essentiæ in unica persona significationē habentem, ut Christus & impassibilis & passibilis citra periculū intelligatur, impassibilis propter diuinitatis, passibilis propter corporis naturam. Cum hac de re multa disserere queam, & primum, quod sancti illi patres de dispensatione Christi loquentes non generationis, sed incarnationis meminerūt, breuiloquentiæ tamen pollicitationē initio Epistolæ factam, sermonis cursum cohibere, & ad secundum caput à dilectione tua inductum tendere sentio: in quo quidem naturarum diuisionem secundum incarnationis & diuinitatis rationē & harū in unam personam coniunctionem prædicas, ac deum uerbū secunda, quæ ex muliere facta est, opus non habuisse generatione, nec diuinitatem passionis fuisse capacem, confiteris. Sunt enim ista uerè orthodoxa, & peruersis omnium hæresum circa Dominicas naturas, dogmatis contraria. Reliqua uerò an recōditam aliquam sapientiam legentium auribus incomprehensibilem inferant, diligentiæ tuæ fuerit cognoscere. Mihi sane uidentur quæ præmisisti subuertere. Nam uerbum dei, quod in prioribus impassibile, & secūdæ generationis capax non esse prędicatur: rursus nescio quo pacto passibile & recens natum inducunt, quasi quæ secundum naturam Deo uerbo accedunt, templi coniunctione corrupta sint, aut modico apud homines æstimetur, templū illud nullo peccato pollutum, & à diuina natura inseparabile, propeccatoribus & nasci sustinuisse & mori, uel credi non debeat Dominicæ uoci, ad Iudæos clamanti: Soluite templum hoc, & in tribus diebus illud excitabo. Non dicit: Soluite diuinitatem meam, et in tribus diebus excitabitur. Rursus sermonem dilatare uolens, promissionis memoria cohibeor. Dicendum itaq;, sed ita ut breuiloquentia utar. Quocunq; sanctarum scripturarum loco Dominicæ dispensationis fit mentio, generatio nobis & passio non diuinitatis, sed Christi traditur, ut beata uirgo exactiore appellatione non deipara, sed Christipara sit uocanda. Audi autem quomodo ista ipsa uociferētur Euangelia. Liber, inquit, generatiōis Iesu Christi filij Dauid filij Abrahæ. Manifestum uerò est, quod Deus uerbum non fuerit filius Dauidis. Accipe si uidetur & aliud testimonium: Iacob uerò genuit Ioseph um uirum Mariæ, ex qua natus est Iesus, qui uocatur Christus. Considera rursus & aliā uocē nos contestantem: Iesu uerò Christi generatio, inquit, sic erat. Cum esset mater eius Maria disponsata Ioseph o, inuenta est habens in utero, ex spiritu sancto. Quis nam unigeniti diuinitatem, spiritus sancti crediderit esse creaturam? Quid dicemus & illud? Et erat mater Iesu ibi. Et iterum: Cum Maria matre Iesu. Et illud: Quod in ea natum est, ex sancto est spiritu. Et iterum: Accipe puerum ac matrem eius & fuge in Aegyptum. Et de ipso filio, qui natus est, inquit ex semine Dauid secundum carnem. Et de passione eius: Quoniam Deus, inquit, misso filio suo in similitudine carnis peccati, & de peccato condemnauit peccatum in

φιλανθρωπήσεως.

φῦ τῆς σῆς ὑπαθυμεσίας.

Phil. 2

Matth. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

carne. Et iterū: Christus mortuus est, inquit, pro A peccatis nostris. Et: Christo in carne passo. Et hoc est, inquit, non diuinitas mea, sed corpus meum, quod pro uobis frangitur. Sunt & innumeræ aliæ uoces, quæ mortalium genus contestantur, ne diuinitatem recens natam, aut corporalis passionis capacem, sed carnem, naturæ diuinitatis coniunctam, arbitrentur. Vnde nam & seipsum Christus Dauidis & Dominum et filium nominat? Quid uobis, inquit, uidetur de Christo? Cuius filius est? Dicunt ei, Dauidis. Respondit Iesus ac dixit eis: Quomodo igitur Dauid in spiritu uocat eum Dominum, cum dicit: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Ex eo uidelicet, quod omnino secundum carnem filius est Dauidis, secundum diuinitatem uerò, Domi- B nus. Itaque, quod diuinitatis filij templum sit corpus, & templum absoluta ac diuina copulatione coadunatum natura sibi diuinitatis ueluti proprium coniunxerit, bonum est, ut confiteamur, & euangelicis traditionibus dignū, at appropriationis nomini carnis proprietates, natiuitatē dico, & passionem, & mortem, adscribere, id demum mentis est, frater, uere gentili more errantis, aut insani Apollinarij & Arij, & aliorum similium hæresi, imò illis etiam grauius laborantis. Necesse est enim eos qui appropriationis nomen ita uexant, & in diuersum trahunt, Deum uerbum participem cōstituere lactationis, & incrementi paulatim accepti, timiditatisq; tempore passionis declaratæ, & indigum facere auxilij angelici, ut circunctionem taceam, & sacrificium & sudores, & C esuriem, quæ carni quidem tributa, ut quæ illi propter nos acciderunt, adoranda sunt, diuinitati uero adscripta, & falsa sunt, & nobis tanquam calumniatoribus iustæ condemnationis causam adferunt. Hæ sunt sanctorum patrum traditiones, & diuinarum scripturarum denunciationes.

Apollinarijī et Arium notat.

φιλανθρωπίας.

Adhunc modum quæ diuinæ sunt cum humanitatis tum potestatis theologice sunt explicanda. Hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus fiat omnibus, quod Paulus omnibus dicit. Quod uerò curam eorum qui offenduntur, amplecteris, hoc quidem recte facis, & gratiam habeo animo tuo quæ diuina sunt curanti, & de rebus nostris sollicito. Verū interea agnosce teipsum, seductum ab illis qui hic sunt à sancta Synodo depositi, quod cum Manichæis sentirent, D uel ab ipsis clericis qui eadem tecum affectione laborant. Quæ nanque Ecclesiam concernūt, quotidie proficiunt, & quæ plebes attinent, in tanto sunt propter gratiam Christi incremento, ut qui multitudinem uident cum prophera clament: Replebitur terra cognitione Domini, sicut aqua multa, quæ ualeat operire maria. Et quod Reges concernit, in excellenti sunt illi gaudio, propter dogmatis huius illustrationem. Et ut contractim scribam, contra omnes Deo repugnantes hæreses, & pro recta Ecclesiæ doctrina quotidie apud nos inuenias uocem illam adimpleri, qua domus Saulis dilabi & infirmari, Dauidis uero progredi & confirmari dicta est. Scribuntur hæc à nobis hoc animo, ut frater fratri consulat. Si uerò quisquam contentiosus esse uolet, uociferabitur per nos aduersus eum, qui huiusmodi est. beatus Paulus dicens, nos consuetudinem istam non habemus, neque Ecclesiæ Dei. Vniuersam quæ tecum est fraternitatem, ego & qui mecum sunt, plurimum salutamus.

CYRILLI AD NESTORIUM de Excommunicatione.

Religiosissimo ac pientissimo sacrorum comministro Nestorio, Cyrillus, & quæ Alexandriæ Aegypti collecta est Synodus in Domino salutem.

CVm Seruator noster perspicue dicat: Qui diligit patrem aut matrē plus quàm me, non est me dignus, & qui diligit filium aut filiam plus quàm me, non est me dignus, quid nobis acciderit, à quibus pietas tua petit, ut se plus amemus quàm omnium nostrum seruatorem dominum Iesum? Quis nobis in die iudicij succurrere poterit? aut quam inueniemus excusationem, ubi de tam prolixo silentio, quo maledictis tuis contra ipsum peperimus, graues admodum pœnas dabimus? Quod si tibi ipsi duntaxat, talia sentiendo ac docendo noxius esses, minus esset curę, quoniam uero uniuersam offendisti Ecclesiam, & nouum ac insuetæ hereseos populo obiecisti fermentum, idque non illis duntaxat qui isthic sunt, sed & ubique constitutis. (Sunt enim circumlati expositionum tuarum libelli) quam nunc sufficientem dabimus silentij nostri rationem? Aut quomodo non est necesse meminisse Christi, dicentis. Ne putetis quod uenerim, ut pacem mittam in terram, sed gladium? Veni nanq; ut dissidere faciam hominē aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam: Siquidem ubi fides lædituer, ualeat tanquam inanis & periculosa, quæ erga parentes est reuerētia, quiescat lex illa amoris erga liberos & fratres, & iam pijs melius sit mori quàm uiuere, ut sicut scriptum est, meliorem acquirant resurrectionem. Ecce igitur præsidente sanctæ Synodo in magna Romana urbe collecte sanctissimo ac pientissimo fratre & comministro Celestino episcopo, & nos iam tertio hisce te contestamur literis, cōsulentes, ut à tam malis istis ac peruersis dogmatibus quæ tenes ac doces, abstineas, malisq; rectam amplecti fidem, quæ tradita est Ecclesijs ab initio, per sanctos Apostolos, & Euangelistas, qui ipsi spectatores fuerunt & ministri huius doctrinæ. Quod si hoc pietas tua intra terminum, in literis memorati sanctissimi comministri, nostri Romanorum episcopi Celestini præfixum, molita non fuerit, scias te nihil habere nobiscum consortij, nec locum tibi futurum, aut ullum sermonis commercium, inter Sacerdotes Dei & Episcopos. Neque enim ferri potest, ut Ecclesias adeo turbatas & populos offensos, & rectam fidem reprobatam, ac greges Dominicos

Epistola 10

laceratos

Universidad de Deusto

laceratos contemnamus, idq; abs te, qui illos ser-
uare debebas, siquidē sanctorū patrū pietatē no-
biscū fuisses imitatus. Cum omnibus aūt qui à pie
tate tua propter fidē uel separati sunt, uel depositi,
tam laicis quàm clericis uniuersi communica-
mus. Neque enim iustum est, ut quos recta sape-
re cognouimus, propter tuas in ipsos sententias
lædamus, propterea quod recte facientes dogma
tibus tuis contradixerunt. Nam hoc significasti
in epistola quam ad sanctissimum nostrū Roma-
næ urbis episcopum Celestinum scripsisti. Non
sufficiet autem pietati tuæ si symbolum tantum fi
dei, quod olim à sancta ac magna Synodo in Ni-
cea in spiritu sancto cōgregata est expositum no-
biscum cōfiteare. Non enim recte illud intelligis
et interpretaris, sed magis peruerse, licet dictionē
illius uoce confitearis: sed conueniet ut & scripto
& iureiurando confiteare, cum quod sceleſta tua
& prophana dogmata anathematizes, tum quod
sensurus sis, & docturus eadem quæ & nos om-
nes, & qui in Oriente sunt & Occidēte Episcopi
& doctores & populorum præsides. Consensit
autē & sancta Romana Synodus, & nos uniuer-
si, tanquam recte & irreprehensibiliter habenti-
bus epistolis illis quæ ad pietatē tuam ab Alexan
drina sunt scriptæ Ecclesia. Subiecimus uerò hi-
sce literis nostris, cum quæ sentire debeas ac doce
re, tum à quibus abstinere cōueniat. Est enim hęc
Catholicæ & apostolicæ ecclesiæ fides, quam pro
bant omnes tam Occidētis quàm Orientis ortho
doxi Episcopi. Credimus in unum Deum patrē
omnipotentem, omnium tam uisibilium quàm
inuisibilium factorem. Et in unum Dominum Ie
sum Christum filium Dei unigenitum, genitū ex
patre, hoc est, ex substantia patris, Deum ex Deo,
lumen è lumine, uerum Deum ex Deo uero, ge-
nitum non factū, consubstantialē patri, per quem
omnia facta sunt, quæ in cœlo sunt & in terra, qui
propter nos homines & propter nostrā salutē de-
scēdit & incarnatus est & homo factus, passus est
ac resurrexit tertia die, ascēdit in cœlū, uēturusq;
est ad iudicandū uiuos ac mortuos. Et in sanctū
spiritū. Eos uerò qui dicūt, erat tempus cum nō
esset, & anteq; nasceretur non erat, & ex non exi-
stētibus est factus: aut ex alia quadā hypostasi aut
essentia, cōuertibilē aut mutabilē dicunt esse filiū
Dei, istos anathematizat sancta et Apostolica ec-
clesia. Adhærentes aūt ubiq; sanctorū patrum
confessionibus, quæ spiritu sancto in ipsis sunt lo
quente factæ, & scopū sensuū qui in illis sunt spe-
ctantes, ac ueluti regia uia ambulantes dicimus:
q̄d ipse unigenitus Dei sermo, ex ipsa patris sub-
stantia genitus, uerus Deus ex Deo uerò, lumen
è lumine, per quem omnia sunt facta, tam quæ in
cœlo quàm quæ in terra, salutis nostræ gratia de-
scenderit, seq; ipsum exinaniuerit, & incarnatus
& homo factus sit, hoc est, ex utero nasci carne ex
sancta uirgine sumpta sibiq; appropriata, humāo
more sustinuerit, et homo è muliere prodierit, nō
abiecto q̄d erat, sed licet carnē ac sanguinē assum-
pserit, manens q̄d erat, deus uidelicet & natura, et
uerítate. Neq; uerò carnem in diuinitatis mutari
naturam, neq; inenarrabilem uerbi Dei naturā in
naturā carnis transferri dicimus. Est em̄ omnino
immobilis & immutabilis, eadem perpetuo, secū
dum scripturas, permanens. Et cū uisibilis factus
infans adhuc & in cunabulis ac sinu genitricis uir
ginis esset, omnem impleuit creaturam, tanquam
Deus, & genitori assedit. Numen em̄ & sine quā-
titate & sine magnitudine est, nec circunscribi po
test. Cum uerò uerbum carni secundum hypostа
sim unitum esse confitemur, unū adoramus filiū
ac Dominū Iesum Christū: neq; in partes secan-
tes ac diuidentes hominem ac Deum, quasi digni
tatis tantū & authoritatis inter se sint unitate con
iuncti (hoc enim nihil esset aliud quàm uaniloqui
um) neq; seperatim uerbum quod ex Deo est, &
pari ratione alterum qui est muliere est tanquam
Christum nominantes, sed unum duntaxat scien
tes esse Christum, quod ex deo patre est uerbum,
cum carne quam sibi appropriauit. Tunc enim
quamuis spiritum ipse ijs qui ut acciperent digni
erant, dabat, humanitus tamen nobiscū est inunc-
tus, idq; præter mensuram, sicut beatus Euange-
lista Ioannes dicit. Sed neq; hoc dicimus, q̄d uer-
bū ex Deo, ei qui ex sancta est uirgine natus, tan-
quam communi homini cohabitārit. Nam etiam
si habitauit in nobis uerbū, dictum tamen etiam
hoc est, quod in Christo habitet omnis plenitudo
diuinitatis corporaliter. Sed cum sentimus, quod
caro factū sit, non eodē modo sicut in sanctis habi
tare dicitur, & in Christo istam factam esse habita
tionem definimus: sed quod secundum naturam
unitū, non tamen in carnem conuersum, talē effe-
cerit cohabitationem, qualem & hominis anima
cū proprio dicitur habere corpore. Vnus est itaq;
Christus, & filius & Dominus, non ita quasi con-
iunctionē ad Deū habeat homo, quæ simpliciter
dignitatis siue autoritatis unitate cōstet. Naturas
enim non unit honoris æqualitas. Siquidē & Pe-
trus & Ioānes æquales inter se sunt honore, quē-
admodum & reliqui Apostoli & sancti discipuli,
unus tamen hi duo non sunt. Neq; secundum ap-
positionem coniunctionis huius modum intelli-
gimus: etenim nec illa ad naturalē sufficit unita-
tem. Neq; secūdum participationem habitus, ad
quem modum & nos Domino adhæremus, sicu-
ti scriptum est, unus autē spiritus cum illo sumus.
Imò & coniunctionis nomen recusamus, ut q̄d
sufficientem unionis significationem non haber.
Sed & nec Deū aut Dominū omniū uerbum q̄d
ex patre est nominamus, ne rursus aperte unum
Christū & filiū ac Dm̄ in duos scindamus, atq;
ita in crimen incidamus blasphemiæ, eundem ip-
sum suū ipsius Deū ac Dominū facientes. Verbū
enim dei, sicut iam prediximus, carni secundū hy
postasim unitū, omniū quidē deus est, omnibusq;
dominat: at suus ipsius nec seruus est nec dominus.
Stultū enim est, imò & impiū, ad hunc modū sen
tire aut dicere. Nam patrē quidē deum suum esse
dixit, tametsi Deus sit natura & ex ipsius substan
tia: at haud ignorauimus, quod cum Deus sit &

Caro non est mutata in diui nam naturam, nec diuinitas in carnem.

homo, sub deo sit factus, secundum legem humanitatis naturæ competentem, suijpsius uerò quomodo uel Deus erit uel Dominus? Igitur ut homo, & quantum exinanitionis mensuris conuenit, sub deo se nobiscum esse dicit, & ad hunc modum etiam sub lege factus est, tametsi legem ipse proloquutus sit ac legislator fuerit tanquam Deus. Recusamus autem & hoc, ut de Christo quisquam dicat, propter eum qui hominem induit, eū qui indutus est ueneror, propter inuisibilē adoro uisibilem. Præterea horrendum & hoc est ut dicamus, qui assumptus est una cum eo quod assumpsit, Deus dicitur. Qui nanq; ad hunc modum loquitur, iterum in duas partes Christum diuidit, et hominem separatum seorsum, et deum similiter, statuit. Sine controuersia nanq; unitatē negat, secundum quam non alter simul adoratur, neq; simul Deus dicitur cum altero, sed unus intelligitur Christus Iesus filius unigenitus, qui una adoratione propria cum carne adoratur. Confitemur autem, quod idem ipse, qui ex Deo patre genitus filius est ac Deus unigenitus, tametsi secundum propriā sit naturā impassibilis: carne tamen passus sit pro nobis secundum scripturas, & proprię carnis passiones in corpore crucifixo impassibilis ipse sibi appropriauerit, & gratia Dei pro omnibus gustauerit mortem proprio illi dato corpore, licet secundum naturam suam ipse uita sit & resurrectio. Etenim ut morte inenarrabili uirtute calcata tanq; in carne sua, prima quidem certe primogenitus fieret ex mortuis, & primitiæ dormientium, uiamq; humanæ naturæ & recursum ad incorruptionē aperiret, gratia Dei, sicut iam dixi, pro omnibus gustauit mortem, ac triduanus spoliatis inferis reuixit. Itaq; etiamsi per hominem resurrectio mortuorum fieri dicitur, intelligimus tamen hominem, qui uerbum quod ex Deo est, factum est, per quem & mortis destructū est imperium, quiq; suo tempore tanquam unus filius ac Dominus in gloria patris uenturus est, ut orbē iudicet in iusticia, sicut scriptum est. Necessarium uerò est, ut & illud adijciamus. Dum unigeniti filij Dei, hoc est, Iesu Christi, mortem secūdum carnem & resurrectionem ex mortuis annūciamus, assumptionemq; in cœlos confitemur, incruentū

De Eucharistia. in Ecclesijs perficimus cultū, atq; ita ad mysticas accedimus benedictiones ac sanctificamur, participes facti sanctæ carnis preciosiq; sanguinis seruatoris nostri omnium Iesu Christi, nec ut cōmunem carnem accipimus, absit, neq; tanquam uiri sanctificati, & uerbo secundum dignitatis unitatem conuncti, utpote uelut diuinam inhabitationem adepti, sed ut uerè uiuificatricem, & ipsius uerbi propriam. Cum enim uita sit secundum naturam, ut Deus, quoniam unum cum carne sua, uiuificatricem eam esse ostendit. Itaq; etiamsi ad nos dicat: Amen amen dico uobis, nisi manducetis carnem filij hominis, & bibatis eius sanguinē, non tamen illam uelut hominis cuiusdam ex nobis, esse arbitramur (quomodo enim hominis caro secundū naturā suam uiuifica erit?) sed tanquā proprie illius factā, qui propter nos filius hominis & factus est & appellatus. Seruatoris uero nostri uoces quas in Euāgelijs legimus, neq; duabus hypostasibus, neq; duabus etiam personis diuisas adscribimus. (Neq; enim duplex est sed unus ac solus Christus, etiamsi ex duabus ac differētibus rebus in unitatē quæ diuidi nequeat, coierit, quēadmodum, uerbi gratia, & homo ex anima intelligitur & corpore, nō duplex, sed unus ex utrisq;) sed tam humanas quàm diuinas ad unum pertinentes dici sentiētes, recte animati erimus. Quando nanque de seipso diuinæ maiestati competenter loquitur, ut cū dicit: Qui uidit me, uidit & patrem. Et: Ego & pater unum sumus, diuinam eius & inenarrabilem intelligimus naturam, secundum quam cum patre suo unum est, propter eandem quam cum illo habet essentiam, & imago & character & splendor gloriæ eius. Quando uerò Iudæis nō ad dehonestandam humanitatis mensurā loquitur, dicens: Nunc uerò me quæritis occidere hominem, qui ueritatem uobis loquutus sum: iterum nihilominus eundē Deū uerbū in æqualitate ac similitudine patris etiam ex humanitatis ipsius mensuris agnoscimus. Etenim si necessarium est, ut natura Deum existentem, carnem, id est hominem, rationali anima animatum factum esse credamus, quam nam rationem quisquam habebit, ut pudeat eum uocum eius, quod homini competentes sunt emissæ? Si nāq; sermones eos qui homini conueniunt detrectaret, quis nam eum hominem nostro more fieri coēgisset? Qui uerò seipse in spontaneam hanc exinanitionem nostri gratia demisit, qua ratione sermones eos recusaret qui exinanitioni competunt? Vni itaq; personæ, hoc est, uni hypostasi uerbi incarnati, omnes sunt euangelicæ uoces adscribendæ. Vnus enim secūdum scripturas est Dominus Iesus Christus. Si uerò & apostolus uocatur, & pōtifex confessionis nostræ, tanquā sacrificans Deo & patri, oblatam pro nobis & sibi & per se Deo ac patri, adde & sancto spiritui, cōfessionem, iterum tamen ipsum secundum naturam ex Deo filium unigenitum esse dicimus, nec præter ipsum alteri cuipiam homini siue sacerdotij nomen, siue rem ipsam adscribimus: factus est enim mediator inter Deum & homines, & reconciliator ad faciendam pacem seipsum Deo & patri in odorem bonæ fragrantiæ obtulit. Quocirca & dixit. Sacrificiū et oblationem noluisti, holocautomata et pro peccato nō approbasti, corpus uerò aptasti mihi: tūc dixi ecce uenio, in capite libri scriptū est de me, ut faciā deus uoluntatē tuā. Obtulit enim pro nobis in odorem bonæ fragrātiæ proprium corpus, & non pro seipso. Qua namq; oblatione aut uictima pro seipso opus habuisset, cū tanquā Deus, superior sit omni peccato. Si enim omnes peccauerunt & destituuntur gloria Dei, quemadmodū ad errandū proni sumus, & per peccatū infirmata est humana natura, ipse uerò non ita, atq; ob eam causam gloriā eius æquare nō possumus. quō dubiū esse poterit, q̄d ꝓpter nos ac pro nobis

oblatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

oblatus, sit agnus ille uerus? Ideò si quis dicat, A quod seipsum pro se & pro nobis obtulerit, nullo modo expers erit criminum, quæ impietatem resipiunt. Neq; enim ullo modo deliquit, nec aliquod peccatum fecit. Qua igitur oblatione opus habuisset, cum nullũ in ipso sit peccatũ, pro quo fieri posset oblatio? Et ualdè cõuenienter. Quando uerò de spiritu dicit: Ille me glorificabit recte sentientes, nõ dicimus unũ dominũ ac filiũ quasi opus habeat ut aliunde glorificetur gloriã, à spiritu sancto accipere: neq; enim melior ipso aut sublimior est spiritus ipsius, sed quoniã spiritu suo ad ostensionẽ diuinitatis suæ, in mirabiliũ patratione est usus, glorificari se ab eo dicit: perinde ac si quisq; ex nobis, uel de uirtute quæ in ipso est, uel de scientia, quacũq; in re, dicat uirtus mea, uel sciẽtia mea, B glorificabit me. Tametsi em̃ spiritus propriã habeat hypostasim, et in seipso, quatenus spiritus est et nõ filius cõsideretur, alienus tamẽ ab eo nõ est. Est em̃ spiritus ueritatis nominatus, & Christus ueritas est, & emittitur ab eo, quemadmodũ et ex deo & patre. Cũ ergo per manus apostolorũ spiritus postq; in cœlũ dominus noster Iesus Christus ascẽdisset mirabilia operatus est, glorificauit eũ. Creditus em̃ est deus esse secundũ naturã, qui denuò ipse operaretur per propriũ spiritũ. Quapropter & dixit, quoniã de meo accipiet, et anunciabit uobis. Nequaq; uerò spiritũ tanq; participando sapientẽ ac potentẽ esse dicimus. Est em̃ omnino perfectus, nec ullius boni indigus. Quoniã uerò uirtutis ac sapientiæ patris, hoc est filij, spiritus est, re C ipsa sapientia est & uirtus. Quia uerò deũ carni secundum hypostasim unitum sancta uirgo carnaliter genuit, ob eam causam & deiparã illam esse dicimus: non quod uerbi natura essentiæ suæ principium ex carne habeat (erat em̃ in principio, et deus erat uerbũ, & uerbũ erat apud deũ, et ipsum secula fecit, coæternũ patri, & omniũ opifex) sed, sicuti iam prędiximus: propterea quod secũdũ hypostasim humanã sibi naturã coadunauit, & ex ipsius utero carnalem sustinuit natiuitatẽ, nõ quod ea necessaria illi, ob propriã uidelicet naturam, fuerit, & ea generatione quæ in tempore & postremis huius seculi momentis fieret opus habuerit, sed ut ipse essentiæ nostræ principium benediceret, & dum eum carni unitum pararet mulier, cessaret in posterum ea, quæ uniuersi generi nostri terrena corpora morti destinat, & illud: in doloribus paries filios, per ipsum cassatum. Verũ ostenderet quod per prophetæ uocem dictum est: Absorpsit mors prævalens. Et iterum: Abstulit deus omnem lachrymam ab omni facie. Ob hanc causam illum dicimus dispensatorie ipsas benedixisse nuptias, & ad illas in Cana Galilææ unà cũ sanctis accessisse apostolis. Vt ista uerò sentiamus, & à sanctis Apostolis & Euangelistis, & uniuersa diuina scriptura, & ueraci beatorum patrum cõfessione docti sumus. His omnibus & tuam pietatem cõsentire oportet, & cõuenire, omni dolo seposito. Quę uerò pietati tuæ necessariò sint anathematizanda, epistolę huic nostrę subiecta sunt.

ANATHEMATISMVS I.

Si quis Emmanuẽlem non confitetur secundũ ueritatẽ esse deũ, ideoq; B. Virginẽ esse deiparam (carnaliter em̃ uerbũ quod ex deo est genuit) anathema sit.

ALTER.

Si quis uerbũ quod ex deo est, non confitetur secundũ hypostasim carni esse unitum, & Christũ esse unum cum propria sua carne, eundem uidelicet deum simul & hominem, anathema sit.

III.

Si quis in uno Christo hypostases post unionẽ diuidit, sola illas, quæ secundum dignitatem, uel autoritatem, aut potentatum est coniunctione, & non magis coitione, quę secundum naturalem est unitatem, coniungens, anathema sit.

IIII.

Si quis duabus personis aut hypostasibus uoces illas distribuit, quæ in Euangelicis & Apostolicis sunt scripturis, aut quæ à sanctis de Christo, aut à Christo ipso de seipso sunt dictæ, & alias quidem tanquam homini seorsum à uerbo, quod ex Deo est, considerato, alias uerò tanq; diuinæ maiestati conuenientes, soli uerbo quod ex deo patre est adaptat, anathema esto.

V.

Si quisquam Christum deiferum hominem audet dicere, & non magis deum secundum ueritatem, tanq; unicum & naturalem filium, quemadmodum uerbum caro, & carnis ac sanguinis, perinde atq; nos particeps est factum, anathema esto.

VI.

Si quisquam uerbum quod ex deo patre est deum aut dominum Christi esse dicit, & non magis eundem illum & deum simul & hominem, quemadmodum uerbum caro secundum scripturas est factum, confitetur, anathema esto.

VII.

Si quis Iesum à uerbo dei, tanq; homínem actũ & impulsum esse, & unigeniti gloriam illi tanquã alteri cuidam à se diuerso, accessisse dicit, anathema sit.

VIII.

Si quisq; audet dicere assumptum hominem, unà cum deo uerbo adorandum et glorificandũ & deum, tanq; alterum cum altero appellandum esse (illud enim particula, cum, perpetuo, si adiungatur, intelligere cogit) & non magis una adoratione Emmanuẽlem honorat, & unã illi glorificationem, sicuti uerbum caro est factum, adaptat, anathema sit.

IX.

Si quis unũ dominum Iesum Christũ à spiritu, tanq; aliena uirtute, qua per ipsum sit usus, glorificatum esse, & ab illo accepisse, quæ contra spiritus immundos operatus est, & quæ diuinitatis signa inter homines præstitit, & non magis propriũ ipsius esse spiritũ dicit, per quem diuinitatis signa operatus est, anathema sit.

X.

Pontificem & apostolũ cõfessionis nostræ factũ esse Christũ, scriptura dicit. Obtulit aũt pro nobis semetipsum in odorẽ bonę fragrãtiæ deo ac patri. Si quis igitur pontificẽ & apostolũ nostrum, non ipsum quod ex deo est uerbum & caro, & homo,

nobis similis est factum, sed tanq; alium quendam hominē prꝫter ipsum seꝑatim ab eo ex muliere natum, factū esse dicit: aut si quis Christū etiā pro se ipso oblationem & non magis pro nobis obtulisse dicit (nō enim opus habuit oblatione, qui peccatum non nouit) anathema sit.

XI.

Si quis carnē Domini nō cōfitetur esse uiuificā & ipsius uerbi quod ex deo patre est propriā, sed tanquam alterius cuiuspiam prꝫter ipsum, secundum dignitatem quidem, aut tanquam qui diuinam duntaxat inhabitationem sit adeptus, cū ipso coniuncti, & non magis uiuificam, sicut diximus, propterea q̄d propria facta est uerbi, quod omnia uiuificare potest, anathema sit.

XII.

Si quis nō cōfitetur uerbū dei carne esse passū, carne crucifixum, & mortē carne gustasse, primogenitū ex mortuis factū, quemadmodū & uita est & uiuificans sicut deus, anathema esto.

Dilectissimis ac desideratissimis Presbyteris, Diaconis & populo Constantinopolitano, Cyrillus Episcopus & Synodus, quæ Alexandriæ Aegypti conuenit, in Domino salutem.

Epistola 11

SEro quidem ac difficile ad id peruenimus, ad quod melius fuerat uenisse ab initio: nēpe ut curam omnium uestræ salutis habeamus, nec necesse sit perturbationem hanc in fidei causa ferre. Omnium autem uestrum tristitiæ, quam ex hoc negocio accepistis rationem reddimus. Præteritū enim tempus nō sine lachrymis consumpsimus, Sperabamus uerò religiosissimum episcopū Nestoriū consultationibus & admonitionibus ecclesiasticis, aut quæ à nobis omnibus sunt factæ reprehensionibus inductum, absona sua dogmata deserturū, & eam fidē nobiscū cum honore amplexurum, quæ ecclesijs à sanctis Apostolis & Euangelistis, & uniuerso sacro ordine, apostolicisq; ac propheticis uocibus est tradita, ut hanc rectè obsignatam haberet. Quoniam uerò non cessat apud uos loqui ecclesiæ, & ex scriptis illius expositionibus seductum eum, & haud mediocriter circa fidem impie sentientem deprehendimus: iam necessariò eo deuenimus, ut opus sit illum synodicis literis contestari, quod nisi quàm ocyssime, & ad terminum à sanctissimo ac pientissimo Romanæ ecclesiæ episcopo Celestino prefixum nouis suis dogmatibus abstineat, & scripto anathemate detestetur, quæ apud uos et locutus est, & libellis inseruit, siue ut insererentur subornauit, nihil cum sacerdotibus dei habiturus cōmercij, sed omnino futurus sit alienus. Nemo uerò cunctationis nos accusset. Non enim dormitauimus, urbe tam magna perturbata, imò turbatis omnibus quæ uspiā sunt ecclesijs ac plebibus. Sumus autem hac in re eos imitati, qui medendi habent experientiā, qui passiones in corporibus obtinentes non statim ferri, aut ignis subijciunt uiolentiæ, sed mitioribus primum pharmacis emolliunt, conuenientem expectantes incidendi opportunitatem. Agite itaq; in domino uiriliter, & fidem uestram immotam seruantes, Christo uni, soli, ac uero Dei filio placere satagite, memores sanctorum patrum uestrorum, qui sacerdotio apud uos rectè ac sanctè sunt functi, qui & ipsi cum adhuc in uiuis essent Deiparam sanctam uirginem nominarunt. Peperit enim Emmanuēlem, qui uerus Deus est. Est nanque uerbum caro factum, & carnaliter è muliere natum, ut fratres eius inueniamur, qui omnē excellit creaturam. Prędicarunt autem apud uos nō duos Christos, sed unum eundem ipsum Deum, uerbum & hominem secundum carnē, & ex muliere, non tenui quadam coniunctione & tanquam sola dignitatum æqualitate coniunctum Deo hominem (Sunt enim ista frigida illius & inutilia, aniliaq; dogmata) sed eundem ipsum omnium iudicem passum esse pro nobis dixerunt. Hanc uobis ipsis fidem indesinenter exuscitantes, neque memorato iam communicantes, neq; illi tanquā doctori attendentes, si lupus in loco pastoris manserit, & post hanc nostram admonitionem ad ipsum factam, quæ peruersa sunt sapere uoluerit, immaculatos uos & inculpatos seruabitis. Clericis autem & laicis, qui propter rectam fidem ab illo sunt seꝑati aut depositi, nos cōmunicamus, non iniustam illius sententiam confirmantes, sed magis eos qui ista sunt passi, laudantes, illudq; eis dicentes: Si propter dominum probris afficimini beati estis, quoniam uirtutis ac dei spiritus in uobis requieuit.

Ad Cyrillum Celestinus Romanus episcopus.

Epist. 12

QVæ à sanctitate tua per filium nostrum Posidonium diaconum mœstitiæ nostræ sunt missæ literæ, lætitiā nobis exhibuerunt. Quanq; quod iucundum in ijs erat, tristitia denuo cōmutauimus. Respicientes enim et considerantes quę dixerit, qui Constantinopolitanā ecclesiā peruersis sermonibus turbare conatur, haud modico in ipso animo dolore perplexi, uarijs deliberationū stimulis torquemur, dum cogitamus quomodo fidelibus succuratur, ut in fide persistant. Vbi uerò cogitationē ad fraternitatis tuæ scripta transferimus, obtulit se nobis confestim paratissimum remedium, quo pestilēs morbus quasi salubri pharmaco pellatur. Loquor autem de puri fontis fluento, quod è dilectionis tuæ doctrina emanat, per quam omnis aufertur male perstrepentis fluenti materia, & omnibus aperitur modus necessarij circa fidem nostram intellectus. Quemadmodū igitur illū notamus & reprehendimus, ita tuā sanctitatē tanq; in scriptis tuis præsentē dilectione domini cōplectimur, unū nos & idē de domino sentire uidentes. Nec mirū est prouidentissimū domini sacerdotē pro amore fidei tanta cū uirtute pugnare, ut & insolenti aduersariorū audaciæ reluctere, & sibi cōcreditos talibus admonitionib. cōfirmare queat. ut igitur illa nobis acerba, ita ista sunt pura ac dulcia. Et gaudemus, tantū pietati tuæ uigilantiæ ineſſe uidētes, ut iam maiorū tuorū exempla uiceris, qui & ipsi perpetuo orthodoxi dogmatis assertores fuerunt, ac uerè tibi euangelicū illud testimoniū cōpetere deprehendat, quo bonus pastor

animam

Universidad de Deusto
Biblioteca

animam suam pro ouibus suis ponere dicitur. Sed quemadmodum tu bonus es pastor, ita ille dignus est, qui ut malus mercenarius, accusetur, qui non obid male audit, quod oues suas deserat, sed quod ipse eas dispergere sit inuentus. Eramus autem & nos, dilecte frater, adiecturi quædam, nisi omnia ea sentire te uideremus quæ nos sentimus, et in confirmanda fide fortissimum esse uindicem probaremus. Sunt enim omnia nobis ex ordine à filio nostro Posidonio diacono tradita quæ sanctitas tua hac de causa scripsit. Omnes illas fraudulente prædicationis tendiculas in apertum produxisti, & fidem ita corroborasti, ut nequeant corda Christo ac deo nostro credentium, in alteram pertrahi partem. Magnus est hic fidei nostræ triumphus, quod nostra tam potenter aduersaria per diuinarum scripturarum testimonium uicisse demonstrantur. Quid iam efficiet ille? aut quo se uertet? qui impiæ nouitatis factus amator, dum maluit suis seruire cogitationibus, deprehensus est magis suipsius esse, quàm Christi assectator, & concreditum sibi populum prædicationis suæ ueneno studiose inficere conatus, cum & legere debuerit ac retinere, quod inanes quæstiones, & non ad fidei sanitatem proficientes, sed ad animarum perditionem desinentes, fugiendæ magis sint, quàm inquirendæ. Verum id nobis iam incumbit, ut siquidem poterimus, in præcipitia inductum, imò magis in præcipitio, unde cadat, iam agentem reuocemus, ne non succurrendo casum illius impellamus. Christus deus noster, cui de generatiõe ipsius infertur quæstio pro una nos oue laborare docuit, proprijs etiam humeris eam imponi uolens, ne lupo ad rapinam exponatur. Iam qui pro unius ouiculæ salute nos adeò currere docuit, quantum nos laboris pro ipso ouium pastore insumere uoletq; qui & nominis sui & mandati huius oblitus, seipse in rapacẽ mutauit lupum, gregem perdere cupiens quem ipse potissimum seruare debebat? Hunc itaq; & nos à caulis agnorum arcere debemus, nisi illum, ut uolumus, corrigere satagamus, si adhuc aliqua corrigendi spes sit reliqua. Volumus enim hoc, ut conuertatur & uiuat, nisi ipse concreditorum sibi uitam perdiderit. Alioqui manifesta erit in illum, si perdurauerit, sententia. Est enim huiusmodi uulnus excidendum, quod non unũ duntaxat membrum ledit, sed & uniuersum Ecclesiæ corpus uulnerat. Quid enim cum illis habere poterit cõmercij, qui inter se consentiunt, is qui se solum quæ optima sint sentire putat, atq; à fide nostra dissentit? Quapropter sciant uniuersi, in nostra se cõmunione permanere, quos ipse tanq; sibi contradicentes, ut putauit, à communione reiecit. Et hoc cognoscant quoq; non posse illum nostram habere communionem, si in ista peruersitatis uia apostolicæ cõstitutioni contrarius permanserit. Itaq; adiuncta tibi sedis nostræ autoritate, & uicis nostræ successione & potestate usus, istam exacta cum seueritate exequeris sententiam, ut nisi intra decem dies, ab huius admonitionis die numeratos, pra-

A uas suas prędicationes scripta confessione anathematizauerit, & hanc se de Christi ac dei nostri generatione fidem retinere affirmauerit, quam & Romana & tuæ sanctitatis, & uniuersalis religio prædicat, cõfestim sanctitas tua Ecclesiæ illius prouideat, ut sciat se quouis modo à nostro esse corpore remouendum, qui & curantium medicinã suscipere noluit, & ad tam suipsius, quàm omnium sibi concreditorum perditionem improbus, & tanquam pestifer morbus, per uniuersum Ecclesiæ corpus concito cursu pertigit.

Domino meo fratri & comministro Ioanni patriarchæ Antiocheno, Cyrillus in Domino S.

PLanè pietas tua & multorum relatione sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ statũ, qui *Epistola 13.*
B nunc est, cognouit quod admodũ sit turbatus, & multi eorũ qui uehemẽter sunt religiosi ac probi, sine synaxi manserint, nõ uulgarẽ in ipsa fide perturbationẽ passi, ex ijs quæ à piẽtissimo episcopo Nestorio in ipsorũ ecclesia dicũt, cui et per literas consului, ut ab ineptis istis et peruersis quæstionibus abstineat, & sanctorũ patrũ fidẽ sectet. Verũ ista me scribentẽ hostẽ esse putauit, tãq; abfuit, ut animaduerterit hæc ex charitate erga ipsius facta esse pietatẽ, ut et, cũ talia sentiat ac dicat: Romanorum quoq; aures corripere se & occupare posse arbitretur. Scripsit ẽm enormia quędã, cõgerens in epistola prolixa ad dominũ meũ pientissimũ Romanæ ecclesię episcopũ Celestinũ, et scriptis etiã
C suis hoc inseruit cõtra eos qui à se diuersa sentiũt, quod nõ horrescãt, cũ S. Virginẽ deiparã esse dicunt. Deinde & quaterniones expositionũ suarũ misit, quibus lectis, qui in magna Roma pij reperiuntur Episcopi, multis habitis consessibus reclamarunt diserte, dicentes eũ omnino periculosam renouare hęresim, quæ à nemine eorum qui olim fuerunt sit inuenta. Quoniã uerò adegit me, scribente illius pietate, ut dicam quæ ibi facta sunt omnia, mittamq; literarũ, quas ad illũ scripsi exemplaria, necessariò profectionẽ hanc suscepit dilectus Alexandrinæ ecclesię clericus Posidonius diaconus. Lectis itaq; in cõcilio cũ expositionibus tum epistolis eius, prędertim in quibus nõ est syco
D phantię locus (Habent ẽm illius subscriptionem) S. Romana synodus, quæ manifesta sunt notauit. Quanq; & ad tuam pietatẽ scripsit, quibus etiã obediendũ est, necessariò ab illis qui uniuersæ occidentis cõmunioni adhęrent. Exẽplaria nanq; scripserũt ad pientissimũ Rufum Thessalonicensem episcopum, & alios quosdã pientissimorũ, qui in Macedonia sunt, episcoporũ, qui & semper illius adhęsere sententijs. Scripserunt aũt nihilominus, & ad Iuuenalẽ pientissimũ Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopũ. Est itaq; pietatis tuę, considerare quid cõducat. Nos ẽm illius sequemur iudicia, ueriti ne à tantorũ uirorũ communione deficiamus, qui nullis alijs de causis indignant, neq; ob res minutas, sed propter ipsam fidẽ, & quę ubilibet sunt ecclesias, populiq; ædificationẽ motus istos excitarunt. Saluta quæ apud te est fraternitatem, quæ nobiscum est in domino te salutat.

Epistola

EPISTOLA CYRILLI AD Acacium.

Domino meo, dilecto fratri & comministro Acacio Beroënsi Episcopo, Cyrillus in domino

S. P. D.

Epist. 14. QVi uehementer contristati sunt, & corda curis habent saucia, haud parum ex eo refocillantur, si eodem sensu præditis, causas mœstitiæ suæ aperiant. Ad hunc modum & ego iam cõparatus sum. Quapropter integritati tuæ causas scribendas esse duxi, quarum gratia meritò, sicut opinor, mœrore fui affectus, imò adhuc mœstus sum. Non enim satis fuit religiosissimo ac pientissimo episcopo Nestorio, ut in Ecclesijs diceret quæ Ecclesijs offensaculo essent, ac fidem in omnium nostrum seruatorem Christũ destruerent: sed & Dorotheum quendam Episcopum audẽter ac manifeste coram Ecclesia & synaxi dicere passus est: si quis Mariam deiparam esse dicit anathema sit. Quid igitur in Ecclesijs orthodoxorum cum sanctis patribus anathemate percussi, faciemus? Inuenio nanq; in commentarijs, etiam celeberrimæ memoriæ Athanasium Episcopum, sæpenumero eam nominasse Deiparam. Nec hunc solũ, sed & beatum patrem nostrum Theophilum, & multos alios ex sanctis patribus, illorum temporum Episcopos, tam Basilium quoq;, quàm Gregorium, & ipsum etiam beatum Atticum. Arbitror autem neminem fuisse orthodoxorum, qui deiparam eam uocare sit ueritus. Est enim uerè deipara, quia deus est Emmanuẽl. Sunt ergo anathemate percussi sancti Patres, qui iam apud deũ sunt, & quotquot rectis ueritatis dogmatibus adhærentes Christum deum esse confitentur. Neq; huc tantum causæ huius pernicies peruenit, sed et populorum mentes peruertuntur. Cum lamentatione siquidem quosdam in eam prolapsos esse iam perfidiam ac stupiditatem audio, ut Christũ quoq; deum esse non confiteantur: nonnullos uerò etiam si omnino deum illum esse confiteantur, hoc tamen ipsum non syncere sentire, sed beneuolentia & gratia dei ad hoc illum nobiscum esse uocatum dicere. Digna sunt hæc lamentatione ac fletu. Quæ nam omnino utilitas est, tam subtilia & abscondita in medium adducere? Quare nõ potius moralibus expositionibus populo prosumus, nisi admodum sufficienter simus ad cautam docendi diligentiam instructi? Quoniam uerò monachis per Aegyptum & Alexandriam, huiusmodi lectionibus aut expositionibus perturbatis, rectam fidei rationem exposuimus, in hostem & inimicum conuersus est, ita ut circulatores quosdam ac deploratos homines collegerit, & ad hoc subornârit, ut quædã apud multos aduersum me mentiantur. Et fortè haud iniuste. Etenim si zelũ Dei habuissemus, & amorẽ erga deũ, quo præditi fuerunt patres, imitati essemus, iam olim obuiam illis issemus, qui & contra Christum nugari, & nos qui adhuc uiuimus, & sanctos patres, qui cũ Deo iam sunt anathematizare sunt ausi, sanctãq; cõtra eos sententiã protulissemus, per quã & ij, qui ẽ ple

A be in fide sunt offensi, curati essẽt. Saluta fraternitatẽ quæ tecũ est. Salutat te quæ mecũ est in dño.

RESPONSIO ACACII AD Cyrillum.

Domino meo, per omnia sanctissimo ac deo dilectissimo Episcopo Cyrillo, Acacius in domino S.

Pletatis tuæ literas iam recens mihi redditas propter ea quæ Cõstantinopoli sunt inuulgata, deprecandis lachrymis ac lamentationibus plenas, legi, in quibus & fidei nostræ in Christũ profunditas memoratur, quantum necesse est illius consortibus, quod uidelicet superfluum fuerit de illa etiam ab initio in medium aliquid induci. Quid enim utilitatis Apolinarius Laodicæus attulit, unus ex primoribus, magnus ille agonista, qui cum pro recta fide adeò fortiter contra inimicos, de sua ipsius sapientia fretus, dimicaret, uelletq; in puram ac synceram Christi fidem ex perplexis et inuijs meatus quosdam subintroducere, an non hoc effecit, ut inter schismaticos à catholica reputetur Ecclesia? An non dictum est à quodam ex ijs, qui ante nos fuerunt, Episcopis, cum eos qui rectè sunt animati, & sana mente ac integro sensu præditi, ne quæ humanum captum excedunt, curiosè perscrutarentur, retrahere uelle, in hanc uocem erumpente ac dicente: Quomodo pater unigenitum genuerit, cum silentio honoretur. Deinde & sermonis progressu recensuit, quo modo huius exquisitio prope uniuersas simul cœlestes uirtutes, nedum homines, & humanum intellectum lateat. Quomodo aũt nõ necessaria est admonitio illa sacrarũ scripturarũ, quæ idẽ docẽs, dicit: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scruteris, quæ præcepta tibi sunt, hęc cogita. Non ẽm necessaria tibi sunt, quæ abscondita sunt. Eos aũt qui quomodo talia & intelligere & eloqui conatos defenderent inquisierunt, similé quiddã passos esse dixit ei quod B. Paulino episcopo accidit, qui detrectabat tres dicere hypostases, diserte cũ uirtute ac ueritate, eadem sentiẽs ac tractans. Adhæsit autem Occidentalibus deo dilectissimis episcopis, propterea quod angustior est Romana lingua, quàm quæ iuxta nostrã Græcorum phrasim tres hypostases dicere queat. Verum quoniam nos omnes qui Ecclesiæ Dei & condolere & compati possumus magno æstimare debemus, si uox illa expresse pronunciata reprimi possit, ne occasio detur ijs qui ad hoc parati sunt, ut Ecclesiam Dei diuidant ac scindant. Quapropter oportet integram tuam & absolutam prudentiam, etiamsi initio tale quid dictum est, quod multos religiosos & Christi amantes cõtristare ac perturbare potest, motum hunc reprimere, licet multi, ut prædixi, ex Constantinopolitanis qui Antiochiam proficiscuntur cum clerici, tum laici etiam coram nobis dicto sermoni patrocinari uidentur, quod nihil habeat in intellectu, quod Apostolicæ fidei aduersetur. Præterea neque quod sanctorum Patrum, qui Niceæ conuenerunt de homousio sancitæ, & in omnem Catholicam

De beato Paulino episcopo hypostasis dicere nolente.

Ecclesiã

Ecclesiam traditæ fidei repugnet. Itaq; prudentiam, compassionẽ, & integritatẽ sacerdotij tui, tempore ad hoc uocante, ostendere dignare interponente se tua sanctitate in reprimendo dicto sermone, erga eos qui illum audierunt & rumpuntur, ita ut sanctitas tua ea curet ac perficiat, quæ possint in præsenti catholicam Ecclesiam tempestate correptam magis aque magis in sublime erigere, uoce quadam dominica utens, & cogitans de spiritali mari quod in præsenti turbari uidetur, & illud proferens: Tace, obmutesce. Curaui autem, ut epistola pietatis tuæ à sanctissimo & pientissimo Ioanne Antiochano Episcopo legeretur, qui ubi hæc audiuit multa cum consensione ac compassione eadem affectat, quæ & nos senilem agentes ætatem, cum ipse recens ad Episcopatum uenerit, qui per gratiam Dei in certaminibus ad episcopatum pertinentibus ita floret, ut præclarè de illo sentiant, ac glorientur, quotquot per orientalem administrationem sunt Deo dilectissimi Episcopi. Is pietatem tuam, ut traditur, obsecrat, ut sanctitas tua prudentia, quam habet, usa, intolerabile illud uerbum, quod prorupit ita in manus sumat, ut per ea quæ loqueris ac facis Apostolicum illud, exigente id ipso tempore, ostendas, quo Apostolus dicit: etenim si potestate uti uoluero, quã Deus mihi ad ædificationem non ad destructionem dedit, haud pudebit. Desideratissimum uerò literarum nostrarum latorem fidelem, & ex progenitoribus Christianum pro affectu tuo, quem erga bonos habes admittere dignare, & sicubi opus habet prouidentiam tibi competentem illi impende. Omnem eam fraternitatem, quæ tecum est, ego & qui mecum sunt plurimum salutamus.

A

B

C

CYRILLVS IVVENALI HIEROSOLYMORUM Episcopo.

Domino meo desideratissimo fratri & comministro Iuuenali, Cyrillus in Domino S. D.

OPtarim quidem religiosissimum Episcopũ Nestorium probatorum uirorũ uestigia & rectam fidem sectari. Quis nam enim eorum, qui rectè sapiunt nõ optet probatissimos esse eos qui munus hoc sortiti sunt, ut seruatoris nostri greges instituant? Quoniã uerò præter spem accidit ut fines suos rerum nobis transgressa sit natura (Quẽ enim sperabamus syncerum fore pastorẽ, hunc rectè fidei deprehendimus esse persequutorẽ) necessariũ est in posterũ, ut memores simus seruatoris nostri omnium dicentis: Non ueni ut pacẽ mittã in terram, sed gladiũ. Veni enim separare hominem contra patrẽ suum. Iam si bellũ nobis aduersus parẽtes irreprehensibile est & inculpatũ, imò & omni laude plenum, quando pro gloria Christi certare dinoscimur: quomodo nõ omnino necessariũ est, ut, etiamsi lachrymantes tanq; fratrẽ amittentes, amantẽ dei zelũ seruemus, & tantũ nõ totius orbis incolis dicamus illud: Si quis domini est, ueniat ad me? Ego quidem illũ unis & alteris literis tanq; fratrem adhortatus sum, ne proprias cogitationes sectetur, sed habita rectæ & apostolicæ, ecclesijsq; traditæ fidei ratione ab hac se stultitia liberet. Verũ nihil profuit adhibitũ animi pharmacũ, fuitq; inefficax datũ consilium, ac tantũ abfuit, ut uoluerit ueritatis adhærere dogmatibus, ut & epistolam ad me scripserit, cũ propria subscriptione, in qua obiurgat quidem, tanq; offensus, clare tamen S. Virginem nõ esse deiparã profitetur, id quod diserte est dicere, nõ esse uere deũ Emmanuẽlem, in quo salutis spem habemus. Ratus aũt quod & Romanorũ Ecclesiam in suam sententiã pertrahere queat, scripsit ad dominum meum religiosissimum ac pientissimum fratrem ac cõministrum Celestinũ Romanũ episcopum, inferens epistolis dogmatum suorũ peruersitatẽ. Misit aũt et multas expositiones, ex quibus peruersa sapere deprehensus, ac iam cum execratione tanquã hæreticus condemnatus est. Quoniam igitur memoratus religiosissimus ac pientissimus Celestinus Romanæ Ecclesiæ episcopus diserte de illo scripsit, & ad me epistolas misit, necessarium duxi, ut eas ad te darem, quo piũ illũ zelum, quẽ sponte alioquí pietas tua exacuit, literis istis excitẽ, quatenus uno animo & irremissõ proposito dilectionẽ in Christũ uiuidã reddamus, & populũ periclitantẽ cõseruemus, ecclesiãq; adeò illustrẽ firmemus, utpote si concordes uniuersi inter nos facti, iuxta determinatã formã, & illi et populo scripserimus. Quod si profecerimus, illũq; reuera ab ijs quę sentit auerterimus, lucrati sumus fratrẽ & seruauimus pastorẽ. Si uerò consiliũ nostrũ fuerit ineffi-cax, sibijpsi quod subsequet adscribens, laborũ suorum fructus comedet ipse. Necessarium aũt erit, ut Christi amãti ac religiosissimo Regi, & uniuersis Magistratibus scribamus, cõsulamusq;, ne pietati in Christũ hominẽ præponant, sed largiantur orbi rectæ fidei firmitudinem, ac greges domini à malo pastore liberent, nisi uniuersorũ cõsilijs obtemperauerit. Saluta quæ tecũ est fraternitatem. Salutant te qui nobiscum sunt in domino.

D

SACRA REGIA AD Cyrillum.

Imperatores Cæsares, Theodosius & Valentinianus uictores ac triumphatores maximi, religiosissimi, Augusti, Cyrillo Episcopo Alexandriæ.

APietate quæ in Deum est reipublicæ nostrę constitutio pendet, & multa utrinq; est cognatio & societas. Cohærent enim inter se, & altera alterius crescit incremẽto, ita ut uera religio iustitiæ studio, respublica uerò ab utrisq; adiuta resplendeat. In regnum itaq; à deo constituti, & connectio pietatis ac prosperitatis subditorum existentes, societatem harum perpetuo indiuulsam custodimus, ac prouidentia nostra pacẽ inter homines procurãtes, hactenus quidẽ reipublicæ augendæ ministramus: per omnia uerò subditis ut ita dicamus, seruientes, ut pie uiuant & cõuersentur, sicuti pios decet, adornamus, utriusq; ut cõuenit, curam gerentes (Neque enim fieri potest, ut alteri studentes, non similiter & alterius curam geramus)

Epistola 17

Nota quid magistratus subditus esse debeat

Epistola 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

geramus) præ cæteris in hoc incumbimus, ut Ecclesiasticus status, & qui Deum deceat, & nostris temporibus conueniat, firmus permaneat, tranquillitatemq; ex omnium consensu retineat: sitq; per ecclesiasticarum rerum pacem, quietus, & pia religio seruetur irreprehensibilis, eorumq; uita qui ad clericatum & magnum sacerdotium dilecti sunt, ab omni sit culpa libera. Cum autem ista intelligeremus cum per dilectionem erga deum, tum per animum ueritatis amātem in ijs qui pij sunt, obtinere posse, iam quidem sæpenumero eorum gratia, quæ commodum inciderūt deo dilectissimam omnium eorum qui ubiq; sunt sanctissimorum Episcoporum Synodum necessariam esse duximus: uerum cunctatores per molesti
am pietatis ipsorum improbitatem facti sumus. B
At urgens iam necessitatum cum Ecclesiasticarum, tum publicarum disceptatio, & summe prosuturam & irrecusabilem illam esse ostendit. Qua propter neque tam utilium rerum quæstionem concernunt, si negligantur in peius dilabantur, id quod à temporū nostrorum est pietate alienū, curabit pietas tua, ut post imminens sanctū Pascha, uolēte deo, circa S. Pentecostes diē ad Ephesiorū Asiæ ciuitatem aduenias, & paucos, quos probauerit, ex prouincia sibi subiecta, sanctissimos Episcopos, ad eandem ciuitatem conuenire faciat, ut nec qui sanctissimis prouinciæ tuæ, Ecclesijs sufficiant, nec qui concilio sint accommodi, desint.
Sunt enim exemplaria à nostra maiestate de prędi
cta sanctissima Synodo deo dilectis per uniuersas C
Metropoles Episcopis scripta, ut hoc facto, & perturbatio quæ ex controuersijs istis accidit secundum ecclesiasticos canones dissoluatur, & quæ indecenter committuntur corrigantur, sitq; & pietati erga deum, & publicis rebus commoda firmitudo, nec aliquid quacunq; in re ante sanctissimā Synodum, & futuram illius communem sententiam, à quoquam seperatim innouetur. Et persua si quidem sumus, unumquenq; deo dilectissimorum sacerdotum, ubi resciuerint, cum Ecclesiasticarum tum publicarum rerum gratia, hac nostra sanctione percitum ad sanctissimam Synodum diligenti studio properanter accursurum, & rebus ita necessarijs atq; ad beneplacitum dei pertinentibus prouiribus consulturum. Nos autem multam harum rerum curam gerentes neminem desiderari leuiter patiemur, nec ullam siue apud deū, siue apud nos excusationem habebit, si quisquam non confestim ad prædictum tempus loco determinato sedulus comparuerit. Quisquis enim ad sacerdotalem uocatus Synodum nō prompte accurrit, esse se conscientia non bona declarat. Deus te multo tempore custodiat pater sanctissime ac religiosissime.

EPISTOLA CYRILLI AD CElestinum Episcopum Romanū.

Sanctissimo ac deo dilectissimo patri Celestino Cyrillus in domino S. P. D.

Epist. 18 Siquidem silere licuisset, ut non omnia quæ agi
tantur pietati tuæ scriberē, potuissemq; extra A querelas esse, & quod molestum uidetur effugere: præsertim in rebus ita necessarijs, ubi & ipsa fidei rectitudo à quibusdam distorquetur, sanè mihi ipsi dixissem, bonum est & securum, ut sileam, & ut quiescam melius est, quàm ut perturber: quoniam uerò & deus sobrietatem à nobis in hisce rebus exigit, & mores isti qui longe dissident ab Ecclesijs hoc suadent, ut sanctitati tuæ ista communicem, iterum necessariò scribo, illud significans, quod Satan etiamnum omnia perturbat, & contra Ecclesias dei insanit, atq; omnes ubiq; populos recte in fide ambulantes peruertere conatur. Non enim quiescit fera illa omnibus nominibus malicios, & impietatis gratia intolerabilis. Silui itaq; præterito tempore, & nihil omnino, nec ad
tuam pietatem, nec ad alium quempiam ex com-
ministris, de eo qui nunc Constantinopoli est, & Ecclesiam illam gubernat, scripsi: reprehensioni obnoxium futurum ratus, si quid in his rebus temerè præcipitarem. Quoniam uerò uelut ad summum mali huius peruenimus, necessarium iam dixi, ut soluta lingua omnia quæ sunt agitata edicā. Memoratus enim Episcopus simul atque electus fuit, cum adhortationibus ad ea, quæ bona sunt, populo illic, & peregre in eam urbem uenientibus (qui ut uerisimile est, multi sunt à quibuslibet ciuitatibus ac regionibus in id loci proficiscentes) prodesse deberet, studiose absurda quædam et ratione carentia, & quæ procul absunt ab apostolica & euangelica fide, quam sancti patres perpe-
tuo custodierunt, & nobis tanquam pretiosam C
margaritam tradiderunt, loquutus est. Et homilias, quas coram Ecclesia dixit, idq; sæpenumero, quas ne iam quidem dicere cessat, pietati tuæ, tanquam certum quoddam argumentum misit. Ego hoc affirmo, paratus etiam synodicis id literis manifestum reddere, quod talia dicenti ac sentienti communicare non poterimus. Hoc quidem non dum feci, uerum arbitratus manum esse labentibus porrigendam, & cadentes tanquam fratres erigendos, hortatus sum eum literis, ut se à tam praua opinione cohibeat, sed nihil profecimus.
Quoniam uerò tam abesse cognouit, ut eadē sentiamus quæ ipse, ut obiurgemus etiam, & ut ab inuentionibus suis (dogmatibus enim nō dixerim)
desistat admoneamus, omnem insidiandi modū D
tentauit, nec hactenus mouere non cessat. Cum autem speraremus eum medelam admittere, & à doctrinis quæ Christo aduersantur abstinere, cognouimus hac spe nos esse frustratos. Itaq; cum talis esset factus, accidit ut Episcopus quidam Constantinopoli esset, nomine Dorotheus, eadem cū ipso sentiens, uir, commodi sui gratia assentator, & sicut scriptum est, labijs proteruis. Hic cū in sy
naxi throno Ecclesiæ Cōstantinopolitanę, qui religiosissimi Nestorij est insideret, erectus magna cum uoce ausus est dicere: Si quis Mariam Deipa
ram esse dixerit, anathema sit. Clamor quidem o-
ritur magnus & excursus ab omni plebe. Neq; enim illis amplius cum talia sentirent, communica re uolebant, ita ut populus Constantinopolitanus

ἀνάθεμα ἔστω Λαός.

à synaxi

à Synaxi abſtineat, demptis paucis leuioris momenti hominibus, ipſiſq; aſſentantibus. Monaſteria uerò propè omnia, et illorum Archimandritæ, multiq; è Senatu, non conueniunt, ueriti ne in ipſa fide lædantur. Sunt præterea apud eum, & alij quidā, quos ab Antiochia cum in eam urbem aſcendiſſet ſecum abduxit, quæuis peruerſa loquentes. Quoniam uerò homilijs eius in Aegyptum allatis, leuiores quoſdam in errorem abreptos hæſitantes hæc inter ſe an rectè loquitur? an ſeductus eſt? dicere cognoui, ueritus morbi huius contagia in animis ſimpliciorū radices agant. Monaſterijs quæ per Aegyptum ſunt catholicam epiſtolam ſcripſi, confirmans eos in fide recta. Huius poſtea exemplaria Conſtantinopolim quidam aſportārunt, è quibus multi quidem legentes adiuti ſunt, ita ut quamplurimi ex proceribus reſcribentes gratias nobis egerint. Verum etiam hoc illi offenſionis contra me fomentum eſt factum, ut me tanquam inimicum impugnet, nihil aliud habens quod accuſet, niſi unum hoc, quod non ſuſtineo eadem ſentire quæ ipſe, imò & multos in uiam reduxi, ſuadens illis ut fidem quam à patribus accepimus, & quæ ex diuinis ſcripturis didicimus, ſapiant. Simul etiam non admodum curans, quæ contra me machinatur, ſed Deo omnia & ſcienti & potenti commendans: iterum aliam memorato Epiſcopo epiſtolam uelut compendio recte fidei expoſitionem habentem ſcripſi, pariter illum hortans & conteſtans, ut ad eum modum ſentiret ac loqueretur, ſed etiam hac uice nihil profeci. Verum denuò quæ ab initio probat, nec peruerſa loqui ceſſat. Sciat & hoc pietas tua, quod quæ ille dicit omnibus per Orientem Epiſcopis conueniunt, nec ægre ferunt omnino nec contriſtantur, præſertim qui per Macedoniam ſunt religioſiſſimi Epiſcopi. Et quoniam hoc intelligit arbitratur ſe omnibus eſſe ſapientiorem, qui ſolus diuinæ ſcripturæ ſcopum, & Chriſti myſterium cognoſcat. At quomodo non magis debebat perſuaſiſſimus eſſe quod uniuerſis per totum orbem orthodoxis Epiſcopis ac laicis & Chriſtum Deum, & genitricem eius uirginem eſſe Deiparam conſtentibus, ſolus ipſe hoc negans erret? Verum inſoleſcit ac putat ſe, quoniam ui throni omnibus inſidiatur, & nobis & reliquis uniuerſis, ut eadem ſentiamus quæ ipſe, poſſe perſuadere. Quid itaque faciemus, neque illi perſuadentes, neque ferre ualentes, ut talibus quotidie homilijs populus Conſtantinopolitanus corrumpatur, qui licet moleſte iſta ferat, expectat tamē ut ab orthodoxis ipſi doctoribus ſuccurratur, idque non de uulgaribus loquimur. Non autem periculo careret, ſi tacuerimus. Cum enim Chriſtus male audiat, quomodo nos tacebimus, cum Paulus ſcribat, ac dicat: Siquidem uolens hoc facio mercedem habeo, ſi uerò inuitus, diſpenſatio mihi concredita eſt? Itaque quibus uerbi diſpenſatio, & fidei cuſtodia concredita eſt, quid in die iudicij dicemus, ſi quando ad iſta tacuerimus? Verunta-

A men nos ipſi ab illius communione cum fiducia non eximimus, donec iſta pietati tuæ communicemus. Quapropter quid uideatur exprimere dignare, an aliquando debeamus illi communicare, aut in poſterum confidenter edicere quod talia et ſentienti et docenti nemo noſtrum communicet. Scopum uerò integritatis tuæ perſpicuum oportebit fieri per literas etiam religioſiſſimis ac Deo dilectiſſimis qui per Macedoniam ſunt epiſcopis, & ſimul omnibus per Orientem. Occaſiones enim illis hoc à nobis fieri cupientibus dabimus, ut uniuerſi uno animo, & una ſententia perſiſtant & pro recta fide quæ impugnatur decertent. Quantum enim in ipſo eſt, & patres noſtri magni illi & admirabiles ac celebres qui ſanB ctam uirginem Deiparam eſſe dixerunt, anathemate percuſsi ſunt, & nos qui ad huc in uiuis ſumus, ſimul cum illis. Et quoniam hoc propria uoce facere noluit, alium ſubſtituit, memoratum uidelicet Dorotheum, quem ipſe ſedens & audiens, ut hoc diceret, ſubornauit, cui etiam confeſtim throno deſcendens in diuinorum myſteriorum celebratione communicauit. Vt uerò ſanctitas tua dilucide cum quæ ille ſentiat & dicat, tum quæ beati ac magni patres noſtri docuerint, cognoſcat, tomos miſi, habentes capitum pericopas. Curaui uerò ut exponerentur, quantum id per eas qui Alexandriæ agunt fieri potuit. Et epiſtolas quoq; à me ſcriptas dilecto Poſidonio dedi, mandans illi ut & has tuæ ſanctitati exhibeat.

C

CYRILLVS PATRIBVS Monaſteriorum Conſtantinopol.

Religioſiſſimis ac pientiſſimis Patribus Monaſteriorum, qui in magna ſunt Cōſtantinopoli Cyrillus in Domino ſalutem.

Epiſtola 19

PIetatis ueſtræ zelum quem pro Chriſto infamato, idq; in Eccleſia orthodoxa, oſtenditis exacte cognouimus illumq; uehementer quidem laudauimus, in lachrymis uerò perſeuerauimus, obſecrantes omnium ſeruatorem Chriſtum, ut nunc diaboli laqueum infringat, & offen ſaculum hoc Eccleſijs adimat, ceſſaréque faciat blaſphemias gloriam ipſius obſcurantes. Quoniam uerò patiens eſt, abunde ſatis temporis religioſiſſimo epiſcopo Neſtorio ſcienter permiſit, ſilentibus interea omnibus, & abs illo, quod in uotis erat uniuerſis, expectantibus ut ſeipſe à prophana illa uocum inanitate auerteret, ac nobiſcum quæ recta ſunt & decentia diuiniſque ſcripturis cōuenientia ſentiret, fidem amplecteretur Eccleſijs iam inde ab initio à ſanctis Apoſtolis & Euangeliſtis traditam, qui & ſynceri myſteriorum Chriſti diſpenſatores fuerūt, & id in mandatis habuerunt à Domino, ut euangelium ipſius uniuerſo orbi qui ſub cœlo eſt adminiſtrarent. Quoniam uerò in ijſdem manſit, & forſan ad peiora quoque dilapſus eſt blaſphemias adijciens blaſphemijs, peregrináque & omnino aliena tra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dens dogmata, quæ ſancta & catholica Eccleſia prorſus ignorat. Iam tribus literis, his uidelicet, quæ iam à uobis, & præterea quæ à ſanctiſsimo ac pientiſsimo fratre & comminiſtro noſtro Celeſtino magnæ Romæ epiſcopo, miſſæ ſunt admoniti, exigendum cenſuimus, ut ſi reſipiſcere, ac ſuper ijs quæ dixit illachrymando peruerſa ſua dogmata ſcripto anathemate, & recte ac inculpate catholicæ Eccleſiæ fidem confiteri uelit, ueniam, ſi hanc petat, & quæ oportet diſcat, expectet, ſi uerò iſte facere nolit, alienum eſſe ſe, & exortem ab Epiſcoporum choro, & docendi dignitate ſciat. Periculo nanque non caret, ſi lupus in ſpecie paſtoris perniciem poſsit Seruatoris inferre gregibus. Eſtote itaque uiri tanquam ſerui Dei, & pro animabus ueſtris curam gerite, omnia pro gloria Chriſti facientes, ad hoc ut fides in ipſum ubique recta & inculpata prædicetur. Hoc enim uos & à futuris periculis liberabit, & coronis coram tribunali Dei dignos efficiet, omnium noſtrum ſeruatore Chriſto, uniuerſa hæc, propter dilectionē qua in ipſum eſtis, agnituro ac probaturo

CYRILLVS ARCIEPISCOpus Alexandrinus Comario, & Potamoni epiſcopis ac Domino Dalmatio Monaſteriorum Archimandritæ, Timotheoq; & Eulogio preſbyteris, dilectis et deſideratiſsimis, ac in Chriſto ſanctificatis, plurimam ſalutem.

Epiſtola 10. EXpectauimus quidem uenerandiſsimi Neſtorij aduentum, ut ab ijs quæ blaſphemauit ab eo tempore quo primum electus eſt, reſipiſceret, & ueniam à ſancta Synodo peteret, licet etiam ſic maxime periculoſum ſit ueniam illi dare. Non enim uſuuenit unquam ut uiro, qui talia prædicârit. (Vniuerſum enim peruertit orbem, & religioſe ſeruatam Eccleſiarum fidem luxauit) uenia ſit data. Si enim qui uel unam contra religioſiſsimos & Chriſti amantiſsimos Reges noſtros blaſphemam auſus fuerit emittere uocem, meritò quam leges præſcribunt patitur indignationē, non magis impius ille eam patietur, qui ſacrū noſtrū myſteriū uniuerſum ſubuertit, & diſpenſationem è medio tollit, quam ſanctus ac benignus Dei patris unigenitus filius homo fieri dignatus noſtri gratia adimpleuit, ut nos omnes ſeruaret, & uniuerſum orbem qui ſub cœlo eſt, et à peccatis & morte liberaret? Verum obſtinationem uiri huius admirati ſumus. Non enim reſipuit, neque ſuper ijs quæ contra omnium noſtrū ſeruatorem Chriſtum dicere eſt auſus plorauit: imò Epheſi coram conſtitutus, ijſdem uſus eſt ſermonibus, iterúmque ſe peruerſa ſentire declarauit, ita ut cum inſignes Metropolitani pientiſsimi Epiſcopi illi loquerentur ac poſtea eum è diuina ſcriptura concluderent ac probarent, Deum eſſe, qui è ſacra eſt uirgine ſecundum carnem natus, ſceleſta uoce uſus dixerit: Bimeſtrem ego & trimeſtrem Deum non dico, & alia præterea, quibus unigeniti incarnationem ſuſtollebat. Itaque præfixus quidem à pientiſsimis Regibus ſancta Synodo terminus fuit ſancta Pentecoſtes. (Nam priores litteræ quibus uocati ſumus, eam formam habebant,) occurrimus ueroad Epheſiorum urbem ante præfinitum diem. Non enim licebat regiam contemnere Maieſtatem. Quoniam autem religioſiſsimum ac pientiſsimum Ioannem Antiochenum epiſcopum aduenire audiebamus, expectauimus adhuc ſedecim dies, quamuis uniuerſa Synodus reclamaret ac diceret: Non uult ille accurrere. Metuit enim ne depoſitionem religioſiſsimus Epiſcopus, ex ipſius Eccleſia ad epiſcopatum ſuſceptus, patiatur, & hac forſan de cauſa uerecundatur, id quod & ipſa experientia poſtea uere oſtendit. Etenim uenire diſtulit. Nam nonnulli religioſiſsimi Epiſcopi ex Oriente qui cum ipſo ſunt, dixerunt: Præcepit nobis dominus Ioannes epiſcopus, ut pietati ueſtræ dicamus: Si tardauero, quod facitis facitis. Itaque ſancta Synodus uiceſima octaua menſis Payni, more Alexandrino, in magna Eccleſia quæ Maria uocatur, congregata, miſſo religioſiſsimo quodam epiſcopo Neſtorium uocauit, ut ueniret, ſibique ipſi adeſſet ac rationem eorum quæ dixit & fecit redderet. Ipſe uerò primum quidem reſpondit, dicens: Conſiderabo & uidebo. Vocatus eſt ſecunda recognitione miſsis iterum ad ipſum à ſancta Synodo pientiſsimis Epiſcopis. Ipſa autem rem commiſit abſurdam, acceptos à magnificentiſsimo comite Candidiano milites ædibus in quibus erat ad hoc præſtituens ut ſuſtibus prohiberent, ne quiſquam ad ſe ingrederetur. Cum autem ſanctiſſimi Epiſcopi qui miſsi fuerant perſeuerarent, dicentes: Nihil mali uel dicturi uel audituri uenimus, ſed ſancta Synodus ipſum uocat, uariis uſus eſt prætextibus, ut qui uenire nollet. Accuſabat enim ipſum conſcientia. Vſi ſumus poſtea tertia quoque recognitione, miſsis iterum ad ipſum uariarum prouinciarum Epiſcopis. At ille rurſus militum uſus eſt uiolentia, nec uenire uoluit. Conſidens itaque ſancta Synodus & Eccleſiaſticas conſtitutiones ſequens, cum epiſtolas ipſius & exegeſes legiſſet, inueniſſetq; illas blaſphemijs plenas, teſtarentúrque religioſiſſimi Metropolitani epiſcopi, quod in ipſa Epheſiorum urbe ad ipſos differens dilucide Ieſum nō eſſe Deum, dixerit, depoſuit eum, iuſtámque ac legitimam aduerſus eum ſententiam tulit. Quoniam uerò neceſſe eſt, ut pietas ueſtra cognita hęc eos doceat, quorum potiſsimum intereſt ea ſcire ne uel ipſe uos, uel qui ipſi ſtudioſe adhærent aliò pertrahant, neceſſariò uobis iſta ſignificaui. Habemus autem & religioſiſsimi ac pientiſsimi Ioannis epiſcopi epiſtolam ad ipſum ſcriptam, qua eum uehementer increpat, quod inania & impia dogmata in Eccleſias induxerit, prædicationemque Eccleſijs à ſanctis patribus & Apoſtolis datam deſtruxerit. Quoniam autem nihil poteſt ad blaſphemias ſuas tuendas dicere, prætextū

Videtur eſſe menſis Iunius.

quæſiuit

quæsiuit, dicens: quatuor dierum dilationem petij, donec ueniat Antiochenus episcopus. Verū non concesserunt, quanquam memoratus episcopus Ioannes aduenire detrectauit. Etenim si adesse uoluisset, ut quid per episcopos quos sub se habet nunciasset, dicens: Si tardauero quod facitis facite: ut enim dixi, adesse noluit, sciens omnino futurum ut sancta Synodus Nestorij depositionem decernat, utpote qui impia & blasphema contra omnium nostrum seruatorem Christum loquutus sit. Cum itaque, sicuti cognoui, allatæ sint à magnificentissimo Comite Candidiano relationes istæ, Vigilate qui docetis: Quoniam rerum in depositione Nestorij gestarū commentarij in chartas nondum sunt absolute relati, ne relationem quidem, quæ merito mitti debebat, ad religiosos ac uictiores Reges nostros mittere non potuimus. Comprahendetur autem uolente Deo relatio unà cum commentarijs, si nobis quisquam talem permiserit, qui perferre queat. Quapropter si commentariorum ac relationis aduentus tardior fuerit, scitote quod citius mittere concessum non sit. Valete.

Sanctus Dalmatius suggestum ascendit ac dixit: Si uultis audire quiescite ac cognoscite, nec ijs quæ dicentur obstrepere uelitis, sed patientes estote, ut uerba exacte audiatis. Epistolam quæ iam est religioni uestræ lecta religiosissimus Rex legit & persuasus est. Nam ego illi cum ad me ueniret quid sanctæ Synodo scribere deberet dixeram, nec plura quàm quæ dixeram sunt scripta. Misit autem ad me, & sunt lecta. Et ne contristarem eum, sequentia præmisi, quæ relatores non ostenderant, sed eorum loco alias submonstrauerant literas. Itaque decentia illi & consentanea locutus sum, quæ iam coram uestra religione dicenda non sunt, ne putetis me elatum aut iactatorem esse. Conteret enim Deus ossa hypocritarū. Audiuit Dominus quæ facta sunt ex ordine omnia, gauisusq; est cum gratiarum actione ad Deum, ac uerbis seriei sanctæ Synodi sicuti regiæ ipsius maiestati competit, cōsensit, non meis uerbis, sed fide auorum ac patrum suorum inductus. Verum sicuti decebat scripta susceptit, & legit, persuasusq; est atque hoc dixit: Si ita est, mitte, ut ueniant, qui adfuerunt Episcopi. Et dixi ei: Nemo illis ut ueniant permittit, & respondit: Nemo prohibet. Ego uerò dixi, quod detenti sint ac, ne ueniant, prohibiti. Iterumq; dixi, quod ex Nestorij parte ueniant & abeant turmatim multi, quæ uerò à sancta Synodo sunt gesta, nemo ad uestram pietatem referre permittitur. At de parte altera, hoc est Cyrilli, dixi Regi coram omnibus, utrum malit, an sex millia, numero, Episcoporum audire, uel unum hominem impium: Sex millia uerò Episcoporum, de illis dixi qui sub potestate sunt Metropolitanorum sanctorum episcoporum. Hoc itaq; factum est, ut mittatur, ac ueniant, qui aduenturi sunt, qui & ea quæ gesserunt, manifesta faciant. Loquor autem de sanctissimis Episcopis, qui è Synodo nunc sunt uenturi. Et dixit: recte quæsiuisti, adiecitque rursus uerbum unum ac dixit: Ora pro me. Et scio Regem magis Deo obsequuturum ac sanctæ Synodo quàm peruersis hominibus. Orate itaque pro Rege & nobis. Populus Constantinopolitanus unà simul uoce clamet, anathema Nestorio.

CYRILLVS PATRIBVS Monachorum.

Cyrillus religiosissimis ac pientissimis Monachorum patribus, & monasticam uitam uobiscum in fide Dei exercentibus, dilectis ac desideratissimis in Domino salutem.

Epistola 21

DOminus noster Iesus Christus, cum à Iudæis probris affectus ac flagellatus, tandemq; & propter nos, & pro nobis crucí affixus contumelias sustineret, uideretque omnes impios in se delinquentes capita aduersum se mouere, dixit: Et expectaui, num quis simul contristaretur, & non erat, & qui consolarentur, & non inueni. Tale quid etiamnum factum esse uidemus. Imò ne fidelium ac syncerorū zelum iniuria afficiam, in blasphemijs Nestorij multos habuit contristatos: etiamsi nonnulli qui simul sunt ad sacerdotiū ordinati, conspirantes cum hæretico, & his qui illi repugnant aduersantes, ipsum reprobârint. At irritam faciet Christus istorum procacitatem imò iam irritam fecit. Sedatum est enim os blasphemum siletq; lingua scelestissima, non amplius blasphemias contra Christum in præceptoria sacerdotalíq; dignitate proferens, & qui magis sunt ipsius amicitia quàm dilectionis erga Christum cura moti, facies habent ignominia plenas. Hoc enim illis prodest. Attamen etiamsi iam uictus est inimicus, & sumus in reliquijs sollicitudinis etiā, sic uestris ad Deum supplicationibus opus habemus, & necessarium est ut uos, qui uestram Deo uitam obtulistis, sanctas extollatis manus, idque continuo pro nobis faciâtis. Cogitabitis enim quod cum Iesus Naue cum electis ex Israël in acie contra Amalec dimicaret, beatus Moses sublatis manibus à Deo petebat, ut qui in bello ac pugnarant uincerent. Confortetur itaq; pietas uestra ad orandum, & tanquam germani filij patres adiuuate, qui prauam Nestorij opinionem instar pestiferi cuiusdam morbi exciderunt, ut & immaculatam & inculpatam, & quæ nullo pacto accusari queat, habentes fidem, Christo omnia propter nos, & pro nobis perpessio placere ualeamus. Exhilarate nos etiam per literas. Amplexabimur enim illas tanquam sufficientissimam consolationem. Opto ut salui sitis, dilecti ac desideratissimi fratres.

Cyrillus ad Clerum populumq; Constantinopolitanum.

Epistola 22

TVrbata est admodum sancta Synodus, ubi magnificentissimum ac glorioßissimum Comitem Ioannem non recte omnia retulisse audiuit, ita ut & de nostro exilio qui illic sunt consultent, quasi sancta Synodus irregularem & nefandam depositionem à Ioanne & hæreticis qui cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo sunt facta, acceptârit. En altera igitur facta A
est à Synodo relatio, qua se literis Principis contristatam esse docet, & quod non acceptauerimus trium depositiones, quòdque præsertim irrita sint quæ ab illis impie & illegitime, firma uerò, quæ à nobis sunt gesta. Etenim & priore relatione docuerunt quod irrita quidem fecerint, quæ ab illis irregulariter sunt facta, nos uerò pro consortibus & coëpiscopis habeant, & quod huiusmodi sententiam haud mutent. Cum uerò innumera memoratus magnificentissimus uir tentârit, ut in communionem sanctæ Synodi Ioannes, & qui cum eo sunt recipiantur, in hodiernum tamen usque diem huiusmodi uocem ne audire quidem sustinuerunt, sed instant omnino, dicentes, impossibile est ut huc impellamur, nisi etiam quod B
ab istis irregulariter est factum dissoluatur, & sanctæ Synodo tanquam qui deliquerunt, supplices fiant, & Nestorium illiúsque dogmata scripto anathematizent. In his uidelicet est uniuersa Synodi contentio. Cum autem hanc rem memoratus magnificentissimus uir non esset assequutus, etiam hoc excogitauit, & à sancta Synodo
NOTA. petijt, ut sibi scripto daretur fidei expositio, ut & illos consentire ac subscribere faceret, & reuersus diceret, conciliaui eos ad amicitiam, humanis inter se offensis dissidentes, ubi hoc sancta Synodus intellexit, rursus omnino instetit, dicens: Non exponimus nos ipsos contumeliæ. Non enim tanquam hæretici uocati sumus, sed ad hoc uenimus, ut fidem reiectam restituamus C
quam & restituimus, nec opus est Regi ut fidem discat, cum hanc sciat, inque illa baptizatus sit. Itaque ne hoc quidem Orientalibus processit. Illud autem scitote, quod cum fidei expositionem componerent, inter se contenderunt, & adhuc in contentione tenentur. Nam alij quidem admittunt ut sancta uirgo Deipara dicatur, cum eo, ut & hominipara dicatur: alij uerò prorsus hoc negant paratósque esse se dicunt, ut manus suas amputandas præbeant, potius quàm ut huiusmodi uoci subscribant. Vbique autem turpiter se gerunt, hæretici declarati. Hæc à uestra pietate doceantur omnes, præsertim pientissimi & sanctissimi Archimandritæ, ne forte prædictus ad uos reuersus, alia pro alijs dicat aut doceat ut quorundam aures oblectet. Ne pigrescat uerò pie- D
tas uestra, neque laborando pro nobis defatigetur, sciens quod seipsam & Deo, & hominibus commendet. Et hic propter Seruatoris gratiam, Deo amantissimi Episcopi, qui nos nunquam uiderũt animas suas ponere pro nobis parati sunt, acceduntq; nos cum lachrymis dicentes, et ad exulandum unà, & ad commoriendum parati sumus. Sumus autem omnes in multa tribulatione quod excubijs militum custodimur, etiam ante lectos eos dum dormimus habentes, maxime uerò nos. Alia uerò uniuersa Synodus defatigata laborat, pluresq; mortui sunt. Multi etiam iam res suas sumptibus destituti, diuendunt.

Θεόστοκον καὶ ἀνθρωπότοκον παρθένον.

Religiosissimis Theopempto Potamoni, & Danieli Constantinopolitanis episcopis dilectis & comministris Cyrillus in Domino salutem.

MVltæ illic contra nos struuntur calumniæ, Epistola 23
cum quod multi ab Alexandria, è balneis nos sequuti sint, tum quod Canonicæ quoq; nobiscum sint egressæ, ita ut à delatoribus dictum esse dicant, depositionem passum esse Nestorium per meam subornationem, et non secundum pro positum sancti Concilij. Sed benedictus Seruator, qui talia dicentes redarguit. Vt enim Dominus meus magnificentissimus ac glorioſissimus comes Ioãnes, qui regalibus largitionibus præfectus est Ephesum uenit, animaduertit in eos qui talia deliquerunt. Cum autem nihil ueri deprehenderet, sanctam Synodum fidei causa instare, & Nestorium neque mihi gratificando, neque alio quodam zelo quàm diuino commotam, quod blasphemias eius ferre non posset, condemnasse cognouit. Postquam uerò religiosissimorum & Christi amantium Regum lectæ sunt literæ, quibus trium depositiones acceptandæ dicebantur, custoditi interea sumus, non uidentes, quis huius rei futurus sit exitus. Veruntamen gratias agimus Christo, si pro nomine eius digni habeamur non solum uinciri, sed & reliqua omnia perpeti. Non enim res ista mercede caret. Non sustinuit aũt sancta Synodus cõmunicare Ioanni, sed instat, dicẽs: Ecce corpora, ecce Ecclesias, ecce ciuitates, potestatẽ habetis, nobis impossibile est cõmunicare Orientalibus nisi dissoluãtur, quæ per ipsorum sycophantiam cõtra comministros nostros sunt instructa, rectámque fidem confiteantur. Deprehenduntur enim Nestorij dogmata & loqui, & sentire & confiteri. In his itaque uniuersa est contentio. Precentur pro nobis omnes orthodoxi, Sicut enim beatus Dauid dicit: Ego uerò ad flagella paratus sum.

Deo dilectissimo & sanctissimo comministro Cyrillo Archiepiscopo Alexandrino Maximianus in Domino salutem.

ADimpleta sunt tibi quæ desiderabas. Per- Epistola 24
fectum est tibi propositum quod pro pietate cœperas. Ad finem peruenit pietatis desiderium. Theatrum factus es angelis & hominibus, & uniuersis Christi Sacerdotibus. Non solum credidisti in Christum, sed & pro ipso passus es. Solus passionibus Christi dignus es iudicatus. Dignus es habitus, qui stigmata ipsius in corpore tuo portes. Confessus ipsum coram hominibus, confessionem nactus es à patre & angelis. Ornatus est coronis quæ pietati debentur. Potuisti omnia in Christo qui te potentem reddit. Humiliasti Satanam per patientiam. Contempsisti tribunalia, conculcasti iram principũ, famem floccifecisti: panẽ enim habes, qui de cœlo descendit, & cœlestem uitam hominibus dedit.

Maximianus iste post depositionẽ Nestorij episcopus Cõstantinopolitani cõstitutus est.

Quoniam

Quoniam igitur nos nullius horum expertes fuimus, alijs quidem sensibiliter eruditi, alijs uerò hicagentes per auditū uestræ tribulationis quam nullius principatibus & potestatibus, ac mundi Dominis, rectoribus tenebrarum huius seculi, spiritalibus astutijs resistentes, promoti sumus ad Archiepiscopatum magnę huius ciuitatis. Digna re itaque nos Deo dilectissime cum precibus tuis suffulcire, tum consilijs dirigere, & omni intellectu erga nos uti, ut & in nobis scripturæ dictum adimpleatur, frater à fratre adiutus perinde est atque ciuitas munita. Vere nanque spiritalis dilectio ciuitas est munita, quæ neque cuniculis neq; gradibus debellari aut expugnari potest à Diabolo. Non enim bellicis Satanæ machinis obnoxia est, eo quod à Domino Christo custoditur, Christo inquam, qui mundum hunc deuicit, & sempiterna tibi bona præparauit, quiq; dixit: Qui non accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. Cum itaque dignus sis domino Christo, propterea quod crucē tuam sustulisti, & sectator ipsius es factus, intercessionē pro nobis ad Christū ne negligas, fraternas uirtutes, proprias esse prærogatiuas ratus. Vale in Domino, & ora pro me Deo dilectissime, & sanctissime frater ac comminister.

RESPONSIO CYRILLI.

Religiosissimo ac Deo dilectissimo comministro Maximiano Cyrillus episcopus in Domino salutem.

Epistola 25

COnueniens arbitror ut & nunc dum integritas tua sacerdotium illud admodum nobis optatum sortita est iuxta prophetæ uocem dicamus: Lætetur cœlum desuper, gaudeat terra simul uniuersa, ac uociferetur cum lætitia, Os nanque quod superba loquutū est, non amplius contra seruatoris nostri gloriam extollitur, neque quod facere solebat, cornu in altum erigit, & iniusticiam contra Deum, Domino qui nos redemit negato, loquitur. Redemit enim nos Iesus Christus & unus & solus, ac uerè filius Dei & patris, non corruptibilibus argento aut auro, sed magis anima sua, quam pro nobis posuit, & tanquam inculpatum sacrificium seipsum in odorē bonæ fragrantiæ Deo ac patri obtulit, et precium pro uita nostra proprium sanguinem dedit. Erat enim dignior omnibus, imò & uniuersam creaturam excellens, licet unigenitus, Dei sermo, nobis similis perfectus homo sit factus: non uersionem, non alterationem, non uulgatam confusionem, non inquinationem, nec mutationem in id quod non erat, passus, sed id potius, etiam in humana nostræ simili, natura, quod erat permanēs, & uerè uiuens & subsistens patris sermo creditus. Age igitur confessionem illi rectæ fidei, lingua una, & mente Dei amante offeramus, dicentes cum beato Baruch 3. Hic est Deus noster, non reputabitur ad eum alius, Omnem scientiæ uiam adinuenit, & dedit eam Iacob puero suo, & Israëli dilecto suo, & postea in terra apparuit, & cum hominibus conuersatus est. Non enim alius erat filius Dei & patris, qui ante omne seculum ac tempus fuit, per quem omnia ad generationem sunt producta, & alius, qui nouissimus huius seculi temporibus, per sanctam uirginem secundum carnem est natus, sed potius idem ipse semine Abrahæ secundum beati Pauli uocem assumpto, & carnis ac sanguinis perinde atque nos particeps factus, & fratribus, hoc est nobis, per omnia, sola dempto peccato, assimilatus. Corpus uerò ipsi unitum, anima intellectuali animatum esse confitemur. Non enim uesani Apollinarij opinionibus affines sumus, sed magis recta sentientes anathematizamus & Apollinarium, & Arium, & Anomium, et cum illis etiam Nestorium. Fidem enim initio nobis tanquam certam ac firmam animæ nostræ, sicut scriptum est, traditam anchoram habemus. Confitemur itaque, sicut dixi, Vnum & solum ac uerè filium Dei & patris Dominum nostrum Iesum Christum, scientes illum eundem esse & Deum, uerbum ex patre, & hominem è muliere, & supra legem tanquam deum, & sub lege, propter humanitatem, in dignitate Dominica secundum naturam, & in forma serui propter dispensationem. Hanc nobis traditionem cōmendarunt & uerba Mosaica & prę nūciationes propheticæ, & ipsi præterea qui uerbi huius ab initio cum spectatores tum ministri fuerunt, adhuc etiam qui ante nos extiterunt sancti patres, qui sermonem uitæ habentes facti sunt luminaria in mundo: quorum fidem imitamur in conuersationis ipsorum exitum intendentes, hoc est, eadem cum ipsis & sentire et loqui satagimus, nullo pacto sustinentes ut à recto tramite exorbitemus. Memores nanque sumus diuinæ scripturæ clamantis: Rectas fac semitas pedibus tuis, & uias tuas dirige. Etenim qui rectas semitas in precio habent, ad scopum supernæ uocationis in Christo currunt, qui uerò nulla habita apostolicæ & euangelicæ sedis ratione inconsideratam, inutilem, & uerè ridiculam mentis suæ adinuentionem magni æstimant, audiant ab omnibus: Ne terminos perpetuos, quos patres uestri locarunt, transferatis. Nam uia talium non ad ciuitatem ducit, sed flexuosæ magis sunt ipsorum orbitæ, in barathrum inferni & laqueum mortis deducentes. Et uidetur mihi Salomon ille admodum sapienter hæreticorum personam singulariter impudenti conferre mulieri, ac deinde admonere, quomodo sit uitanda ac fugienda hæc mulier, quæ bestia quædam est, cuius cor sagena est, & manus uincula & peccator illaqueabitur in ea. Sed nos quidem è uenatoris huius inexplebili laqueo erepti, & per nostri omnium seruatorem Christum seruati sumus, quem & Deum esse credentes, & simul genitricem eius secundum carnem Deiparam esse confitentes, accedimus ad eum dicentes: Viuificabis nos, et non deficiemus à te, & nomini tuo confitebimur in se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cula. Omnia autem ista optatissima bona diuina nobis arcanáque & cœlestis sententia conciliauit, & cœlesti nutui consentiens religiosissimi ac Christi amantis Regis animus. Decuit enim illius serenitatem non modo contra uisibiles, sed præterea & contra inuisibiles hostes pugnare, & barbaricas quidem confringere phalanges, uerum simul & inefficacem reddere Diaboli improbitatem, & per pietatem tuam eorum qui in Christum credunt moderari securitatem. Qui nanque temerè in Ecclesijs nugabatur, & blasphemijs contra Christum os intemperans aperiebat à sacra & diuina discessit aula: uicissim uerò integritas tua tanquam plantula pacis, sicut scriptum est, prodijt & germinauit. Et hoc uerò splendidum est pij Regni, præsertim cœlestis, ut dixi, sententiæ munus. Consentimus itaque uobis rectam & inculpatam habentibus fidem. Surrexit enim uir, Sacrorum minister, quem & diuturnum nobis tempus commendauit, & ipsa rerum experientia coronauit, uir, qui bonis erga uos curis multum temporis insumpsit, et honestissimam illam caniciem uelut quibusdam floribus ornauit. Oportebat enim, oportebat inquã selectis Seruatoris nostri gregibus & sapientem & intelligẽtem dari præsidem, cui mens sit pastorali industria plena & pabulo bono locóque pascuoso pascere sciat, & qui rebus ipsis probatus sit, tanquam fidelis & syncerus œconomus. Eos enim qui adhunc modum uiuere consueuerunt & recipit Christus, & quauis & dignos habet. Diuersos uerò à ministerio ipsis concredito reijcit. Et hoc uerum esse ex ipsis sacris est cernere literis. Dixit enim alicubi Deus ad beatum prophetam Esaiam. Vade ad tabernaculum ad Sobnam œconomum, & dic ei: Quid tibi hic negocij est? Et quid tu hic agis? Ecce dominus eijciet & conteret uirum, & auferet stolam tuam & coronam tuam gloriosam illam, & abijciet te in regionem latam & immẽsam, ibiq; morieris, & abripieris à dispensatione tua, & statione tua. Et erit in die illa, uocabo puerum meum Eliacim filium Chelchiæ, & induam illum stola tua, & coronam tuam dabo ei, & œconomiam tuam dabo in manus eius, & erit tanquam pater omnibus habitantibus in Hierusalem, et qui habitant in Iudah. Et dabo illi gloriam Dauidis, & principatum geret, & non erit qui contradicat. Et ponam eum principem in loco tuo. Et erit in thronum gloriæ domui patris ipsius. Et fiduciam in eum habebit quisquis gloriosus est in domo patris sui, à modico usq; ad magnũ, et pendebunt ab eo in die illa. Hæc uerò dicit Dominus exercituum. Amouebitur homo, qui iam in loco tuo confirmatus est, & cadat & auferetur ab eo gloria eius, quia Dominus loquutus est. Diligit itaq; omnium Deus uere fidelem & syncerum œconomum. Diuersum uerò, tanquam prophanum auersatur. Auxiliabitur autem sanctitatem tuam, & cœlestibus illam donis diuite manu exhilarabit, ideóque bona sumus fiducia, futurum ut recte secet ueritatis sermonem, & è uestigio sanctorum patrũ fidem sectetur, ac probata permaneat, per misericordiam & beneuolentiam Christi seruatoris nostri omnium, per quem & cum quo Deo & patri cum sancto spiritu sit gloria in secula, Amen. Saluta fraternitatem quæ tecum est, salutat te quæ mecum est in Domino. Valere te et apud Dominum in memoria esse opto religiosissime, & Deo dilectissime frater.

Esa. 22

Exemplar locũ hunc ita habebat, sex locis mutilum.

ALIA EIVSDEM AD eundem Maximianum.

Reuerendißimo & Deo dilectißimo comministro Maximiano Cyrillus in Domino salutem.

NIhil erat dubij, quin omnino & semper efficaces essent sanctitatis tuæ preces. Paratissime siquidem nostri omnium Seruator diligentibus se annuit, ut etiam in hoc unusquisque gaudens & exultans, dicat: Exaudiuit de templo sancto suo uocem meam, & clamor meus in conspectu eius introiuit in aures eius. Etenim ecce, ecce inquam, rursus inter se coadunata sunt dispersa ecclesiastici corporis membra, & iam nihil est, quod prædicatores euãgelij Christi ad discordandum à se inuicem separet, sed unà omnes fide ornamur sceleratorum dogmatum inuentorem Nestorium extra sacra septa eijcientes, & à grege insigni falsum pastorẽ remouentes. Etiã illud pre cum tuarum interuentu contigit, ut pientissimis principibus necessaria sit indita cura de procurãda sanctarũ Ecclesiarũ pace. Optauimus autẽ & nos ut quæ nos diuidebant, & ad discordiã seiungebant è medio tollerentur, & splendor ille pacis Deo gratissimæ, lucis instar, pacis professoribus restitueretur. Sancto, et Deo dilectissimo, religiosissimoq; Ioãni Antiocheno episcopo & reuerendissimis qui cum eo sunt episcopis Nestorijũ pro damnato habentibus, & execrãdissimas illius blasphemias anathematizãtibus, literas communionem cum ipsius beatitudine, & reliquis pollicentes, misimus, & ad cõcordiã iam cõiuncti sumus, anuente ad hoc etiam tua sanctitate, & alijs uniuersis, ex quibus S. Synodi plenitudo cõstat. Cõcertatio siquidẽ & contentio apud nos non præualet, sed unã uniuersi habuimus intentionẽ, ad pacẽ prospicientẽ. Etsi qui primũ cõtentiosi fuerunt, seq; ipsi à nobis separarũt, ita uoluissent, nulla prorsus fuisset Ecclesiarũ cõtẽtio nec discordia. Attamẽ benedictus Seruator qui tempestatẽ hãc sedauit, et unanimitatis serẽitatẽ nobis explicuit, interuẽtu orationũ et intercessionũ sanctitatis tuę et omniũ reliquorũ qui rectã & syncerã fidẽ habẽtes, in spiritu & ueritate illum adorant & colunt.

Epistola 26

Sanctißimo & Deo dilectißimo Archiepiscopo Cyrillo, Ioannes in Domino salutem.

DEcreto religiosissimorũ Regũ nostrorum iussum pridem est Deo dilectissimorum Episcoporum ad metropolim Ephesiorum ciuitatem, ecclesiasticarum rerum & rectæ fidei gratia, congregari consilium. Cum autem ad prædictam

Epistola 27

ctam ciuitatē peruenissemus, & absq; mutuo colloquio postea reuersi essemus (fuerit autem superfluum pacis tempore de neglecti colloquij causis inquirere) Ecclesiæ uerò eam ob causam in dissidia diremptæ essent, & iam oporteret quo suis hoc potissimum curare, ut omni discordia è medio sublata coniungerentur, ipsiq; religiosissimi ac Christi amantes reges hoc ipsum fieri præciperent, ut Christi unirentur Ecclesiæ, & huius gratia dominum meum celeberrimum ac circumspectum tribunum & notarium Aristolaum amandassent, pias ipsorum literas adferentem, quæ ob eam causam conuenire nos, & offensacula è medio tollere, omnemq; perturbationem, & offensam consopire iubebāt, prīs illis obedientes literis, recta & cōfestim dominum meum, deo per omnia dilectissimum ac sanctissimum episcopum Paulum misimus, quod etiam sanctissimo ac prīssimo patri nostro Acacio, & ijs qui nobiscum erāt deo dilectissimis episcopis placuit. Propter maiorem autem cautionem ac certitudinem hoc fecimus, propterea quod non licebat nobis quæ à religiosissimis regibus nostris sancita erant personaliter congregatos ad finem perducere. Mandauimus autem ei ut uicem nostram sustinens pro nobis, & persona nostra obsignaret ea quę pacis essent, id quod prę cipuum duximus: & simul pietati tuæ cōcorditer à nobis de incarnatione domini nostri Iesu Christi factam expositionem exhiberet, quam pietati tuæ per memoratum iam pientissimum uirū misimus, quæ quidē hæc est. De Virgine deipara quo modo sentiamus et loquamur, & de modo incarnationis unigeniti filij dei, necessario non ueluti pro anterioris partis sententia, sed in specie satisfactionis, quemadmodum initio ex diuinis scripturis & sanctorum patrum traditione accepimus, breuiter dicemus, nihil omnino fidei in Nicea à sanctis patribus expositæ addentes. Quemadmodum enim prædiximus, sufficiens illa est, cum ad omnem pietatis cognitionē, tum ad cuiusuis hæreticæ peruersitatis abdicationem. Dicemus autem non temere in ijs quæ comprehendi nequeūt audentes, sed propriæ infirmitatis confessione eos qui ijs incumbunt, quæ humanum captum excedere perspicimus, excludentes.

Confitemur itaq; Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei unigenitum, deum esse perfectum & hominem perfectū, ex anima rationali & corpore, ante secula quidem ex patre secundū diuinitatem: postremis uerò diebus eundem ipsum propter nos, & propter nostrā salutē ex Maria uirgine secundū humanitatem natum. Duarū siquidem naturarum facta est unio. Quapropter & unum Christum, unum filiū & unum dominū cōfitemur. Et secundum hunc inconfusæ unitatis intellectum, sanctam Virginem Deiparam esse confitemur: propterea quod deus uerbum incarnatus & homo factus est, & ex ipsa conceptione acceptū ex ea templū sibijpsi adunauit. Euangelicas uerò & apostolicas de domino uoces scimus A uiros theologos tanq; ad unā personam pertinentes, ratiōe duarū naturarū diuidere: et alias quidē utpote diuinitati cōpetentes ad diuinitatē Christi: alias uerò humiles ad illius humanitatem referre. Hoc suscepto cōplacuit nobis ad amolitionē omnis contentionis, & ut per orbem sanctis ecclesijs dei pax cōstituatur, tollāturq; è medio repullulantia offensacula, Nestoriū olim Constantinopolitanum episcopū pro deposito habere. Anathematizamus etiā prauas ipsius & prophanas uocū nouitates, ut ecclesiæ dei apud nos rectā habeant ac sanā fidē illamq; custodiamus, & sicut uestra sanctitas facit, populis tradamus. Cōsentimus quoq; ordinationi sanctissimi ac pientissimi Maximiani S. Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopi, cōmunicamusq; pientissimis per uniuersum orbem B episcopis, quotquot rectā & inculpatam habent ac retinent fidem. Vale perseueranter pro nobis orans, domine pientissime, & sanctissime omniumq; mihi syncerissime frater.

RESPONSIO CYRILLI.

Domino meo dilecto fratri & comministro Ioanni, Cyrillus in Domino salutem.

LAetentur cœli et exultet terra: dirutū nanq; est interstitiū macerię, & quod offendebat cessauit, omnisq; discordiæ sublatus est modus, Christo quidē omniū nostri seruatore pacē ecclesijs suis procurāte, religiosissimis tamē ac deo dilectissimis Regibus ad hoc nos uocātibus, qui et auitę pietatis optimi zelotę facti, rectā fidē in animis suis firmā & immotā custodiūt, & præcipuā curā S. ecclesijs impendunt, ut & gloriā habeant insignē, & regnū suū celeberrimum cōstituant, quibus & ipse dominus exercituū bona sua opulenta manu impertit, & dat ut aduersarios superent, uictoriāq; largitur. Nō enim mentitur, dicens: Viuo ego dicit dominus, quia glorificantes me glorificabo. Cum itaq; Alexandriam dominus meus pientissimus Paulus, comministeri noster ueniisset, animi repletus sum uoluptate, idq; uehementer meritò, utpote tali uiro mediationem quærente, & instantia maiore, quàm uires ferebant colloqui & congredi cupiente, ut diaboli inuidiam uinceret & diuisa coniungeret, & offensaculis quæ in medium fuerant, coniecta sublatis cōcordia & pace & nostras & uestras coronaret ecclesias. Quibus autem modis illæ fuerint diuisæ superfluum fuerit D hic commemorare, sed necessarium magis arbitror, ut quæ pacis tempori conueniunt, & sentiamus & loquamur. Delectatus itaque sum congressu & colloquio memorati uiri, qui quidem se forte haud modica suspicabat obiturū certamina quo nobis necessariū fore persuaderet, ut in pace cōiungantur ecclesiæ, & aliena sentientiū destruatur ludificatio, obtūdatq; præterea diabolicæ improbitatis stimulus: uerūtamē ita nos ad hanc cautam paratos deprehēdit, ut nullū omnino laborē sustinuerit. Memores nanq; sumus seruatoris nostri dicentis: Pacem meā do uobis, pacē meā relinquo uobis. Docti aūt sumus ut in precationib. di-

Epistola 28.

Universidad de Deusto
Biblioteca

camus: Domine deus noſter pacẽ da nobis. Itaq; A
ſi pacis quiſq; quæ à deo ſuppeditatur fuerit particeps, nullo bono carebit. Quod uerò temerè & præter cauſam facta ſit eccleſiarum diuiſio, nunc potiſsimum perſuaſi ſumus domino meo pientiſſimo epiſcopo Paulo chartam proferente, quę inculpatam habet fidei confeſsionem, & hanc à ſanctitate tua & pientiſsimis qui illic ſunt epiſcopis compoſitam eſſe affirmante, quam & ad uerbum huic noſtræ epiſtolæ inſeri uoluit. Habet autem ad hunc modum. De uirgine deipara, quomodo ſentiamus & loquamur, & de modo incarnationis unigeniti filij dei, neceſſario non ueluti pro anterioris partis ſententia, ſed in ſpecie ſatisfactionis, quemadmodum initio ex diuinis ſcripturis, & ſanctorum patrum traditione accepimus, bre- B
uiter dicemus, nihil omnino fidei in Nicea à ſanctis patribus expoſitæ addentes. Quemadmodum enim prædiximus ſufficiens illa eſt, cum ad omnem pietatis cognitionem tum ad cuiuſuis hęreticæ prauitatis abdicationem. Dicemus autem non temerè audentes in ijs, quæ comprehendi nequeunt, ſed propriæ infirmitatis confeſsione eos qui ijs incumbunt quæ captum humanum excedere perſpicimus, excludentes.

Confitemur itaque dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei unigenitum, Deum eſſe perfectum, & hominem perfectum ex anima rationali & corpore, ante ſecula quidem ex patre ſecundum diuinitatem, poſtremis uero diebus eundem ipſum propter nos & propter no- C
ſtram ſalutem ex Maria uirgine ſecundum humanitatem natum. Duarum ſiquidem naturarum facta eſt unio. Quapropter & unum Chriſtum, unum filium, & unum dominum confitemur. Et ſecundum hunc inconfuſæ unitatis intellectum ſanctam uirginem Deiparam eſſe confitemur: propterea quod Deus uerbum incarnatus & homo factus eſt, & ex ipſa conceptione acceptum ex ea templum ſibijpſi adunauit. Euangelicas uerò & apoſtolicas de domino uoces ſcimus uiros Theologos, tanquam ad unam perſonam pertinentes, ratione duarum naturarũ diuidere: & alias quidem, utpote diuinitati competentes ad diuinitatem Chriſti: alias uerò humiles, ad illius humanitatem referre. Cum ſacras iſtas ue- D
ſtras uoces legiſſemus, noſq; ipſos etiam ad hunc modum ſentire deprehendiſſemus (Vnus enim dominus, una fides & unum baptiſma) glorificauimus omnium ſeruatorem deũ, mutuo nobis congratulantes, quod Eccleſiæ cum noſtræ tum ueſtræ fidem habent diuinis ſcripturis & traditioni ſanctorum patrum conuenientem. Quoniam uerò quoſdam eorum quibus uoluptati eſſe ſolet ut cauillentur, in modum ueſparum agreſtium circunſtrepere & flagitioſos contra me ſermones eructare cognoui, quaſi ſacrum Chriſti corpus non ex ſancta Virgine aſſumptum, ſed è cœlo deportatum eſſe dicam, neceſſariũ arbitratus ſum ut pauca contra iſtos hac de re loquar. O inſenſati, & calumniari tantum ſcientes, quomodo in iſtam obrepti eſtis ſententiam, & in tantæ ſtultitiæ morbum incidiſtis? Oportebat enim, oportebat inquam manifeſte cognoſcere, quod uniuerſum pro fide certamen ob eam cauſam in nos irruit, quod ſanctam Virginem Deiparam eſſe conſtanter affirmamus. At ſi ſanctiſsimum noſtri omnium ſeruatoris corpus non ex Virgine natum, ſed cœlo delatum eſſe dicimus, quomodo poterit illa Deipara intelligi? Quem nanque omnino peperit, ſi uerum non eſt, quod ſecundum carnem Emmanuẽlem genuit? Ridendi itaque ſunt qui talia contra me nugantur. Non enim mentitur propheta Eſaias, dicens: Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emmanuẽl, quod ſonat, ſi interpreteris, nobiſcum Deus. Et angelus Gabriẽl omnino quod uerum eſt ad beatam Virginem loquitur, dicens: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. Et ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis ipſorum. Cum uerò dominum noſtrum Ieſum Chriſtum è cœlo, & è ſupernis eſſe dicimus, non ita hoc loquimur, quod ſancta ipſius caro è cœlo ſit allata, ſed magis diuinum Paulum ſequimur, clare uociferantem, ac dicentem: Primus homo è terra terrenus, ſecundus homo dominus eſt de cœlo. Sumus autem et ipſius ſeruatoris memores, dicentis: Nemo aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis.

Quanquam enim ex ſancta Virgine, ſicuti iam dixi, ſecundum carnem eſt natus, quia uerò Deus uerbum, qui è ſupernis cœlitus deſcendit formam ſerui, quam aſſumpſit conſortem ſibi reddidit, uocatusq; eſt filius hominis, manens ſimul quod erat, nempe Deus (Immutabilis enim eſt, & minime alterabilis ſecundum naturam) iam tanquam unus cum carne propria conſideratus, è cœlo deſcendiſſe dicitur. Nominatus autem & homo de cœlo eſt, ob id quod & in diuinitate, & in humanitate perfectus eſt, & tanquam in una perſona conſideratur. Vnus enim dominus eſt Ieſus Chriſtus. Quamuis non ignoratur naturarum differentia, è quibus inenarrabilẽ
D iſtam unitatem factam eſſe dicimus. Ora uerò eorum qui uel temperaturam, uel confuſionẽ uel cõmixtionem uerbi dei cum carne factã eſſe dicunt, dignetur ſanctitas tua obſtruere. Eſt enim ueriſimile & iſta quoſdam de me ſpargere, quaſi talia uel ſenſerimus, uel dixerimus. Ego uerò tantum abſum ab eo, ut tale quid ſentiam, ut etiam inſanire arbitrer eos, qui quouis modo conuerſionis adumbrationem in diuina uerbi natura contingere poſſe, putant. Manet enim illa quod ſemper eſt, nec alterata eſt, imò nec alterabitur unquam, nec capax mutationis erit.

Præterea & impaſsibile eſſe uerbum Dei confitemur omnes, etiam ſi ſapientiſsime myſterium hoc diſpenſans ſibijpſi, quæ propriæ carni accide-
rint,

acciderunt, passiones adscribere uideatur. Hactenus & sapientissimus Petrus, Christo igitur, inquit, in carne pro nobis passo, non dicit: in natura inenarrabilis diuinitatis. Vt enim ipse omnium credatur esse seruator, secundum dispensatoriam appropriationem propriæ carnis passiones, sicut dixi, ad seipsum refert. Quale illud est, quod uelut in ipsius persona prophetica uoce prædictum est: Dorsum meum dedi ad flagella, & genas meas ad alapam. Faciem uerò meam à turpitudine sputorum non auerti. Quoniam uerò ubiq; sanctorum patrum sententijs adhæremus, maxime sancti ac celeberrimi patris nostri Athanasij, omnino nusquam extra illorum orbitam auferri sustinentes, id quod sanctitas tua persuasum habeat, nec quisquam reliquorum dubitet: multa illorum testimonia apposuissem, ut ex ipsis fidem sermonibus meis conciliarem, nisi literarum prolixitatem uitassem, ne hoc pacto fastidiosæ redderentur. Non ferimus autem, ut ullo pacto concutiatur à quoquam fides illa, aut symbolum fidei à sanctis patribus in Nicea olim congregatis, determinatum: neque nobis etiam nec alijs permittimus, ut aliquod positorum ibi uerborum alteretur, aut una saltem syllaba diuaricetur, memores eius qui dixit: Terminos antiquos, quos patres tui posuerunt, ne transferas. Non enim ipsi loquuti sunt, sed spiritus Dei ac patris, qui egreditur quidem ex ipso, alienus uerò à filio, secundum essentiæ rationem, non est. Et huius nobis fidem etiam sanctorum mystagogorum uerba faciunt. In Actibus enim apo- Act. 16
stolorum scriptum est: Mysiam autem profecti, tentabant ire in Bythiniam, & non permisit eos spiritus Iesu. Scribit autem & diuinus Paulus, dicens: Qui in carne sunt Deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: Siquidem spiritus Dei habitat in uobis. At si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Quod si quando autem nonnulli eorum qui quæ recta sunt peruertere solent, rectas uoces pro libidine sua peruertunt, ne miretur tua sanctitas, quum uideat cuiusuis hæresis sectatores ex diuina scriptura hæresis suæ causas colligere, & quæ bene sunt à spiritu sancto dicta, prauis suis opinionibus corrumpere, atque ita in sua ipsorum capita inextinguibilem flammam excitare. Quoniam uerò & hoc cognouimus, quod celeberrimi patris nostri Athanasij ad beatum Epictetum epistolam, orthodoxe loquentem, nonnulli à se corruptam ediderunt, ita ut hinc multi lædantur, utile hoc ac necessarium fratribus rati, ex uetustis exemplaribus quæ syncera apud nos sunt, transsumpta sanctitati tuæ misimus. Vale.

EPSTOLA CYRILLI AD Acacium Melitenensem Episcopum scripta, à quo per literas reprehendebatur, quasi cũ Orientalibus pacisceretur.

Domino meo dilecto fratri ac comministro Acacio, Cyrillus in Domino salutem.

RES quidem dulcis est admiranda, & plurimi facienda fratribus salutatio & compellatio, etiam apud eos, qui uerè contradicunt. Verum necessarium esse dico, ut qui eiusdem sunt fidei & honoris, indesinenter satagant, ut nihil sit quod impediat, aut feruentem in hanc inclinationem & propensionem amputet. Verum sæpe numero contingit, ut nobis inuitis etiam indignationem moueat, uel interuallorum longitudo, uel eorum, qui literas perferant raritas. Occasione uerò salutandi iam, & colloquendi copiam adferente, & commodum insperatum & iucundum, ut desideratissimis literis prompte inuolare liceat exhibente, delectatus sum admodum ijs rebus quæ à sanctitate tua scriptæ sunt, & affectum sapiunt admirandum. Necessarium simul duxi, ut conditionem pacatarum Ecclesiarum significem. Vt autem singula, sicuti gesta sunt persequar: Pientissimus & Christi amans Rex sanctarum Ecclesiarum curam, ut necessariam ita plurimam in se suscipiens, intolerabilem illarum fore discordiam iudicauit. Aduocans itaque ad se religiosissimum ac pientissimum sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ episcopum Maximianum, & reliquos plurimos ex ijs, qui ibi sunt relicti, mandauit illis, ut quo nam pacto dissidium ecclesiarum è medio tolleretur, diuinorumq; mysteriorum ministri ad pacem uocarentur, dispicerent: Illi uerò dixerunt, non posse hoc aliter unquam fieri, nec in concordiam aliquando inter se uenturos eos, qui in disceptatione sunt, nisi primum oriatur, & ueluti offeratur illis concordiæ & consonæ fidei uinculum, adieceruntq; oportere pientissimum Ioannem Antiochenum episcopum anathematizare Nestorij dogmata, & scripto confiteri, & agnoscere illius depositionem: & Alexandrinum episcopum, quoad eius fieri possit, si hoc fiat, acceptas iniurias, obliuioni traditurum, & propter dilectionem nihili facturum, quas Ephesi passus est contumelias, utut pessimæ fuerint & inferendę. Cum ergo pietissimus Rex istis consentiret, & admodum delectaretur, missus est qui hoc ipsum curaret, dominus meus celeberrimus tribunus & notarius Aristolaus. Vt uerò Orientalibus regia sanctio innotuit, & quod illa cõsentientibus esset episcopis, qui in magna sunt Cõstantinopoli, facta, nescio quid spectãtes: cõgregati quidẽ sunt ad sanctissimũ ac synceriſsimũ Beroënsem episcopũ Acaciũ, scribiq; ad me curarunt, concordiæ siue pacis sanctarum Ecclesiarum modum aliter fieri non licere, nisi iuxta ipsorum placita. Erat itaque ista petitio molesta & grauis. Volebant siquidem obliterari omnia quæ à me uel in epistolis, uel Tomis, uel libris sunt scripta, & in sola fide, quæ Niceæ à sanctis est patribus determinata pacisci. Ego uerò ad ista rescripsi, expositioni quidem fidei, quæ Niceæ à sanctis est determinata patribus adhæremus omnes, nihil

Epist. 29

Universidad de Deusto
Biblioteca

nihil ex omnibus quæ in illa sunt posita loco mo-
uentes. Sunt enim omnia illius rectè, & sine re-
prehensione constituta, & tutum non est post e-
am quicquam adhuc curiosè tractare. Quæ ue-
rò rectè contra Nestorij blasphemias scripsimus,
omnino nemo nobis, ut non rectè scripta dica-
mus, persuadebit. Opus autem magis esse, ut ip-
si secundum sententiam cum pientissimi ac Chri-
sti amantis regis, tum ipsius sanctæ Synodi Ni-
ceæ collectæ, eum quæ contra seruatoris Christi
gloriam pugnauit abdicarent, & impias illius
uoces anathematizarent, ac ordinationi sanctis-
simi ac pientissimi Maximiani episcopi consen-
tirent. His itaque literis redditis, miserunt Ale-
xandriam religiosissimum episcopum Paulum
Emesenum, cum quo plurimum quidem ac pro-
lixè de ijs rebus, quæ Ephesi illegitime & incom-
petenter dictæ sunt & factæ, loquuti sumus: quo-
niam uerò istarum oblitis, adhęrendum erat ma-
gis necessarijs conatibus, interrogaui illum, an
pientissimi Ioannis episcopi literas adferret. Sub
hæc epistolam protulit, quæ habere debebat non
habentem, nec quomodo conueniebat narran-
tem. Habebat enim non consolationis, sed irita-
tionis uirtutem. Hanc itaque non acceptaui,
quasi enim offensa, quam Ephesi ex ipsorum di-
ctis ac factis passus fueram, apologijs esset elu-
denda, dicebant se bona fuisse contra me ratio-
ne iritatos, uidelicet propter sacrorum dogma-
tum zelum. Verum audiebant à me, quod ne-
que diuinus ipsos zelus mouerit, neque ut pro
ueritatis dogmatis pugnarent, aduersum me con-
spirauerint, sed quod hominum assentationi-
bus locum dedissent, & ut eorum qui tunc po-
tentes erant, amicitias sibi conciliarent. Verum
quum pientissimus Paulus paratum se diceret,
anathematizare Nestorij blasphemias, & scrip-
to depositionem illius agnoscere, idque factu-
rum se pro omnibus, & tanquam in persona o-
mnium, qui per Orientem sunt pientissimorum
Episcoporum. Regerebam dicens: chartam ab
ipso propositam, ipsi soli ad hoc sufficere, ut com-
munionis esset particeps: affirmabam uerò pror-
sus & omnino conuenire, ut religiosissimus ac
pientissimus Ioannes Antiochenus Episcopus,
scriptam de his rebus confessionem exponat,
quod & factum est, & cessauit quod Ecclesias dis-
iungebat, & à se inuicem recedere persuadebat.
Verum nullatenus in dubio erat, si pax Eccle-
siarum obtineretur, fore, ut desinerent qui Ne-
storij blasphemias propugnabant, quibus tale
quid accidere uidetur, quod usuuenire solet na-
tare nescientibus, simul atque præter opinionem
defluunt. Hi quoniam suffocantur pedes & ma-
nus hac atque illac inordinate disijcientes teme-
rè quicquid occurrit retinendæ uitæ cupidi ac
malicioſi arripiunt. An non uerè dici potest,
quod uehementer perturbati ac consternati sunt,
quod eiecti, desolati, & extra Ecclesias sunt pul-
si, quas adiumento sibi futuras putabant? An
non animo sunt defecto, idque haud leuiter, eos
à se, quos seduxerant, resilire, & iam ad ueritа-
tis sobrietatem redire uidentes, qui ab ipsis fue-
rant prophanis uocum nouitatibus, ueluti te-
mulenti facti? Atqui dixerit quispiam ad eos,
idque admodum opportunè, quod prophetica
uoce dictum est: Congregamini, & consœde-
ramini gens indocta, antequam efficiamini si-
cut flos transiens. Vt quid enim alienorum facti
sunt uomituum parasiti, nec pudefiunt alieno
cœno sua ipsorum corda desœdantes: Surdi au-
dite, & cæci, ut uideatis, suspicite, sentite de do-
mino, quæ uera sunt, & in simplicitate cordis
quærite eum. Quæ nanque nobis est uariarum
adinuentionum, & opinionum utilitas? Vt quid
rectam uituperantes semitam incuruas fatis ue-
ipsorum orbitas? Nouate uobis ipsis noualia,
nec serite inter spinas. Animum nanque, sicut
dixi, propter sanctarum Ecclesiarum pacem de-
spondentes, eos qui cum ipsis eadem sentire non
sustinuerunt, flagicioſissime dilacerant, & san-
ctorum Episcoporum apologiam (de Orienta-
libus loquor) acerbè proscindunt. Deinde de-
torquentes eam pro ipsorum libidine, ad ea quæ
lubet, & non rectè sentientes, dicunt eam à Ne-
storij uocum nouitatibus non abludere. Simul
autem & nos uituperant, quasi olim ijs, quæ
nunc scripsimus, contraria senserimus. Intelli-
go uerò, quod & hoc dicant, quod nouam fi-
dei expositionem, symbolum uidelicet, iam re-
ceperimus, forsan ueterem illam, ac ueneran-
dam aspernati. At stultus stulta loquitur, & cor
ipsius uana meditatur. Verum illud dicimus,
expositionem fidei, quam uidelicet à nobis quæ-
sitam quidam, & ab alijs innouatam dederint,
non accepimus. Sufficit enim nobis diuina scri-
ptura, & sanctorum patrum sobrietas, & sym-
bolum illud fidei, quod ad omnia rectè haben-
tia ritè concinnatum est. Quoniam uerò san-
ctissimi orientales Episcopi à nobis dissentien-
tes cum Ephesi essent, contemptui erant admo-
dum obnoxij, quasi blasphemarum Nestorij la-
queis essent capti, eam ob causam, & ualdè cum
ratione, ut hac se culpa liberarent, & inculpa-
tæ fidei amatoribus studioſe satisfacerent, ut nu-
gas illius contemnere cognoscerentur, apologi-
am adornarunt. Et hoc illorum factum procul
est ab omni uituperio, ac reprehensione. Etе-
nim si ipse Nestorius eo tempore, quo ille à no-
bis proponebatur necessarium esse, ut suaipsi-
us dogmata condemnaret, & ueritatem præ-
ferret, scriptam de istis confessionem exhibuis-
set, dixerit ne & hunc quisquam fidei nobis in-
nouasse symbolum? ut quid igitur frustra con-
uiciantur, nouam uocantes fidei expositionem
consensum illum pientissimorum episcoporum,
quem in Phœnicia utiliter, & necessariò institue-
runt, ut & se excusarent, & illis mederentur, qui
putabant, quod Nestorij uocibus adhærerent,
sancta quippe, & œcumenica Synodus Ephesi
congre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

congregata hoc necessariò prouidit, non oportere Ecclesijs Dei aliam insinuare fidei expositionem, præter eam quæ apud ipsas est, quam beatissimi patres nostri in sancto spiritu loquuti determinarunt. Illi itaque ab hac semel, nescio quam ob causam dissidentes, & in contemptum rapti, quod nō rectè sentiant, nec apostolicis, nec euangelicis dogmatibus adhærentes, silendo ne ab hac liberati sunt molestia, uel potius reddita ratione, & sententiæ, quam habent facta declaratione? Cum scripserit diuinus Christi discipulus, Semper parati ad reddendam rationem, cuiuis illam de spe quæ in uobis est petenti. Qui hoc ipsum facere uoluit, nihil noui molitur, nec nouare uidetur fidei expositionem, sed perspicuam eam interrogantibus, quam de Christo fidem habeat, reddit. Cognoui præterea, quod pientissimorum Episcoporum concordiam ueritatis hostes immoderate ægreferentes sursum ac deorsum tumultuentur, & impijs suis nugis consentire dicant sensum factæ ab illis confessionis, quam super recta fide nihil, sicut dixi, innouantes, hoc est, ad ea quæ olim determinata sunt nihil omnino superaddentes, sed potius inculpatis sanctorum patrum dogmatis adhærentes, dederunt. Vt uerò mendacij eos arguamus: age adferamus in medium Nestorij nugas, & istorum uoces. Palàm enim hic fiet, & non aliter, quod uerè laborent inuidentia. Nestorius itaque prorsus è medio unigeniti filij Dei, quæ secundum carnem est, natiuitatem, tollere deprehenditur. Non enim illum è muliere secundum scripturas natum esse dicit. Etenim sic dixit, Deum ex Christi para uirgine prodijsse, ex diuina scriptura sumus edocti: Deum uerò ex ipsa esse genitum, nusquam edocti sumus. Rursus in alia quadam exegesi: Nusquam igitur, inquit, diuina scriptura Deum ex Christi para uirgine genitum esse dicit, sed Iesum Christum filium ac dominum. Quod autem ista dicens eum qui unus est in duos filios diuidat, & alium faciat diuisim ac separatim filium, & Christum ac dominum, uerbum quod ex patre est genitum: alium uerò rursus diuisim ac separatim filium, Christum ac dominum, eum qui è sancta Virgine natus est, quomodo poterit quisquam dubitare, cum hoc ipsum ille manifeste tantum non proclamet? Illi uerò sanctam Virginem Deiparam nominant, unumque dicunt esse filium, & Christum & dominum, perfectum in diuinitate, perfectum in humanitate, utpote quod caro illius anima rationali sit animata. Quod enim non alium filium esse dicant, uerbum quod ex Deo patre est: & alium rursus, eum qui ex sancta est Virgine, sicut Nestorio uidetur, sed magis unum & eundem, admodum facile per sequentia manifestum redditur. Subiungunt enim, quis nam ille sit, significantes. Qui perfectus est, ut Deus perfectus etiam secundum humanitatem. Postremis uerò seculis propter nos & propter nostram salutem ex Maria sancta Virgine secundum humanitatem natum, eundem patri consubstantialem secundum diuinitatem, & nobis consubstantialem secundum humanitatem confitemur. Minimè itaque unum filium, Christum ac dominum Iesum in duos diuidunt, sed eundem esse dicunt, & ante secula & postremis temporibus, uidelicet ex Deo patre ut Deum, & è muliere secundum carne, ut hominem. Quomodo nanque consubstantialis nobis esse secundum humanitatem intelligetur, quanquam ex patre, secundum diuinitatem inquam, genitus, nisi idem Deus pariter homo intelligatur ac dicatur? Hæc uerò aliter habere uidentur Nestorio. Imò scopus illi per omnia alius est, & peruersus. Ad Ecclesiam nanque differens dixit: Propterea Deus uerbum Christus nominatur, quod continuam cum Christo coniunctionem habet. Et iterum: Inconfusam igitur naturarum coniunctionem retinentes, confitemur in homine Deum, & propter diuinam cum omnipotenti Deo coniunctionem, simul colendum, & adorandum hominem. Vides quantum illius uerba dissonent? Sunt enim suprema impietate referta. Deum quidem separatim uerbum Dei nominari dicit, habere tamen continuam cum Christo coniunctionem. An non itaque manifestissime duos esse Christos dicit? An non hominem cum Deo adorandum, nescio quomodo colendum esse, confitetur? An ista cognata, & similia uidentur ijs, quæ ab illis sunt posita? An non contrariam inter se sententiarum uim habent? Ille siquidem perspicuè duos dicit: isti uerò Christum unum, & filium & dominum ac Deum adorandum esse confitentur, eundem ex patre secundum diuinitatem, & ex sancta Virgine secundum humanitatem. Nam duarum quidem naturarum unitatem factam esse dicimus. Verum simul unum Christum, unum filium & unum dominum manifeste confitemur. Est enim uerbum caro factum secundum scripturas. Et conuenientiam dispensatoriam, & inenarrabilem rerum inæqualium in unitatem indiuulsam uerè factam esse dicimus. Non enim subintelligimus, sicut quidam ex priscis hæreticis, uerbum Dei corpus sibi ex propria, hoc est, diuina natura acceptum parasse, sed per omnia diuinis scripturis adhærentes, ex sancta illum Virgine carnem accepisse affirmamus. Quapropter ex quibus unus est & solus filius ac dominus Iesus Christus cogitationibus complexi: duas quidem naturas unitas esse dicimus. Verum post hanc adunationem sublata iam in duas sectione, unam esse credimus filij naturam, tanquam unius, uerum inhumanati, & incarnati. Cum uerò incarnatus, & inhumanatus dicitur, cum sit Deus uerbum, procul abijciatur conuersionis suspicio, mansit enim quod erat. Confiteamur uerò omnino inconfusam unitatem. Verum dicent fortè aduersarij: Ecce manifeste, qui rectæ fidei confessionem fecerunt, duas quidem naturas nominant

NOTA.

NOTA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nominant, at Theologorum uoces diuidunt, & A secundum illarum differentiam applicant. Quomodo ista non sunt tuis uerbis contraria? Non enim pateris, ut duabus personis, hoc est, subsistentijs, uoces illorum adscribantur. At ô uir optime, ut ita dicam, in duodecim capitibus scripsimus. Si quis duabus personis, hoc est subsistentijs, uoces illas adscribit, & alias tanquã homini, præter uerbum quod ex deo patre est, seperatim cõsiderato: alias uerò, ut deo cõpetentes, soli dei patris uerbo adaptat, damnationi obnoxius est. Vocum uerò differentiam nullo modo sustulimus, licet, reprobandum esse statuerimus, si quis eas diuidat & alias filio saparatim, tanquam dei uerbo: & rursum alias separatim filio tanquam ex muliere considerato adscripserit. Vna nanq; in confesso est uerbi B dei natura. Scimus autem quod incarnata sit & inhumanata. Quod si quis anxiè inquirat, religiose utiq; uerbum quod ex deo est, colet, quod formã serui accepit in similitudine hominum factum, sicut scriptum est, & secundum hoc ipsam solum naturarum, hoc est, subsistentiarum differentia considerabitur. Non enim idem sunt in naturali qualitate diuinitas & humanitas. Alioqui quomodo exinanitum esset uerbum, quod deus est, seipsum in diminutionem, hoc est, in nostram conditionẽ demittens? Cum itaq; incarnationis modus studiose inquiritur, duo illa quæ inenarrabili modo unita sunt, mens humana nequaquam seiũget: sed unum ex utriscq; & deum, & filium & dominum esse credet, & arcano modo admittet. Est autem C & alia circa hanc Nestorij cenodoxia. Nam simulat quidem confiteri se quod uerbum, cum Deus sit, incarnatum sit & inhumanatum, incarnationis uerò uirtutem ignorans duas quidem naturas nominat, at illas à se inuicem diuiungit, Deum seorsum ponens, & hominem similiter separatum deo habitualiter, secundum solum honoris æqualitatem, hoc est, autoritatem, coniunctum. Dixit enim ad hunc modum. Inseparabilis est deus ab eo qui apparuit. Propterea honorẽ ab eo qui non separatur, nõ separo. Separo naturas, sed celebro adorationem. Antiocheni uerò fratres ea quidem ex quibus Christus intelligitur, tanquam nudis ac solis cogitationibus intuentes naturarum quidem differentiam ponunt, eo quod, ut dixi, non D idem sunt in qualitate naturali diuinitas & humanitas: attamen unum filium & dominum & Christum, eo quod uerè unus sit, & unam ipsius personam esse dicunt. Quę uerò unita sunt nullo pacto diuidunt, neq; naturalem diuisionem agnoscunt, sicut miserandarum adinuentionum autori uisi sunt sentire. Solas uerò de domino uoces diuidendas esse contendunt. Competere autem eas dicũt, non alias filio tanquam Dei patris uerbo separatim, alias tanquam alteri filio, qui è muliere sit, sed alias diuinitati eius: alias uerò humanitati eiusdẽ. Idem enim ipse & deus est & homo. Dicunt autem & alias esse quodam modo communicatiuas, ac ueluti ad utramq;, diuinitatem inquam, & humanitatem, ut ita dicam, respicientes. Nam aliæ quidem ita sunt comparatæ, ut diuinitati potissimum competent, aliæ uerò magis ad humanitatẽ pertinent. At aliæ medij sunt ordinis eadem sententia filium & deum esse declarantes: simul & hominem. Etenim cum Philippo dicit: Tantum tempus uobiscum sum & non cognouisti me Philippe? Non credis, quod ego in patre sum & pater in me est? Qui uidit me, uidit & patrem. Ego & pater unum sumus. Hanc uocem competentissimã esse diuinitati affirmamus. Cum uerò Iudæorum populum increpat, dicens: Si filij Abrahæ essetis, utiq; opera Abrahæ faceretis. Nunc uerò quæritis me interficere, hominem qui ueritatem uobis sum locutus. Hoc Abraham non fecit. Talia tanquam homini competentia dicta esse dicimus. Attamẽ ita, ut & diuinitati & humanitati competentes uoces, uni adscribantur filio. Cum enim dicus sit, homo factus est, non amisso, quod deus est, sed magis propter carnis ac sanguinis assumptionem. Quoniam uerò unus est filius, & deus et dominus, in eadem illũ esse persona & nos dicimus & ipsi. Medias autẽ uoces illas esse asseueramus, ut quãdo beatus Paulus scribit: Iesus Christus heri & hodie, idem ipse & in secula. Et iterum: Si quidem sunt dij multi & domini multi, in cœlo & in terra: at nobis unus est dominus, deus pater, ex quo omnia, & nos ex ipso, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Et rursus: Optabam enim ipse ego anathema esse à Christo pro fratribus meis, cognatis meis secundum carnem, qui sunt Israëlitæ, quorum est adoptio, & legis positio & testamenta, & gloria, quorum sunt patres, ex quibus est Christus secundũ carnem, qui est super omnia benedictus deus in secula, Amen. Ecce enim, ecce inquam, cum Christum Iesum nominasset heri & hodie illum, & in secula esse, & per ipsum omnia esse facta dixit, & eum qui secundum carnem ex Iudæis est, deũ super omnia nominat, & benedictum esse in secula dicit. Ne dirimas igitur in istis uoces hasce de domino dictas: simul enim complectuntur, & quod deo & quod homini competat, sed adapta eas potius uni filio, hoc est, deo uerbo incarnato. Aliud itaq; est naturas dirimere, idq; post adunationem, & secundum solam honoris æqualitatem hominem deo coniunctum dicere, & aliud uocũ agnoscere differentiam. Vbi igitur quæ illi dixerunt, Nestorij uocum nouitatibus conueniunt? Nam etiamsi id quibusdam uidetur, dictionum structura & sensuum pronunciatio talis est, ut mirum in modum multæ sit diligentiæ nõ impingere. Sunt eñ talia admodum pronunciatu difficilia. Et ob eam causam diuinus Paulus sermonẽ à deo quæsiuit in apertione oris ipsius. Quod enim non diuidant in duos unum dominum Iesum Christũ, cum uocum alias diuinitati ipsius, ut quæ illi competunt, alias humanitati eius, quæ homini uidelicet conueniunt, adaptandas esse dicunt: quomodo non est omnibus conspicuum? Affirmant eñ sicut dixi, quod idem ipse, qui ex deo patre, ut ipsi us uerbum ante secula genitus est, postremis temporibus

σχετικῶς.

κοινωνητικὰς.

poribus ex ſancta uirgine ſecundum carnē ſit na A tus. Adiungunt autem, quod & ſanctam uirginem propter inenarrabilem & inconfuſam unitatem, Deiparam eſſe credāt, & unum Chriſtum & filium, & Dominum manifeſte confiteantur. Eſt autem omnino incredibile: Vt unum dicāt, & quem unum nominant in duos diuidant. Nō enim ad eam progreſsi ſunt ſtupiditatem, ut trāſgreſſores ſeipſi conſtituant, quæ recte deſtruxerunt inconſulte reædificantes. Si ēm Neſtorij opinionibus conſentiunt, quomodo illas tanq; prophanas et deteſtandas anathematizant? Arbitror autem et cauſas eſſe aſsignandas, propter quas ad exquiſitam iſtam uerborū diligentiam uenerunt. Quoniam qui Arij impietatem propugnant ueritatis uim impie cauponantes, uerbum quidem ge- B nitum eſſe dicunt, ſed ex muliere, corpore tamen uſurpato inanimi. Faciunt autem hoc malitiæ ſtudio ut humanas illi uoces aſsignantes, ut in diminutione infra patris excellentiam conſtitutum à ſe deceptis oſtendant. Dicunt autem eum uerè alterius eſſe naturæ. Eam ob cauſam qui ex Oriente ſunt ueriti, ne quo pacto uerbi dei gloria, & natura ab ijs quæ humanitus propter ſuſceptā cum carne diſpenſationem ſunt geſta diminuatur, uoces diſcriminant, non in duos ſicut dixi, filium ac Dominum ſecantes, ſed alias diuinitati ipſius, alias ipſius humanitati, omnes tamen uni aſsignātes. Audiui autem religioſiſsimum & pientiſsimum Ioannem Antiochenum epiſcopum quibuſdam ex neceſſarijs ſcripſiſſe, quod manifeſte doceam & clara uoce cōfitear naturarum quidem C eſſe differentiam, uoces uerò diuidam pro naturarum inter ſe differentia. Et ob eam cauſam offenduntur nōnulli. Eſt itaque neceſſarium ut & hac de re loquamur. Non fugit integritatem tuam, quod qui epiſtolis meis Apolinarianæ opinionis maculam impegerūt, opinati ſunt quod ſanctum corpus Chriſti inanimatum eſſe dicam, & quod temperatura uel confuſio, uel mixtio, aut mutatio uerbi Dei in carnem ſit facta, uel quod caro translata ſit in naturam diuinitatis, ita ut nihil purè ſeruetur, neque ſit quod eſt. Opinati ſunt autem & Arij me conſentire blaſphemijs, propterea quod nolim uocum agnoſcere differentiam, & alias diuinitati alias humanitati competentes dicere, ut qui magis diſpenſationi cum carne cō- D uenient. Ego uerò, quod liber ſim à talibus teſtificabitur alijs tua integritas. Veruntamen opus erat ut ratio illis redderetur, qui ſunt offenſi. Quapropter ad pietatem ipſius ſcripſi, quod neq; cum Ario neque cum Apolinario ſenſerim, neque uerbum Dei in carnem mutari, ſed neque carnem in naturam diuinitatis transformari dicam: propterea quod immutabile & inalterabile, & incomprehenſibile ſit & aliud, Dei uerbum neque unquam uocum differentias negauerim, ſed ſciam Dominum diuinitus ſimul & humanitus diſſerere, quoniā idem ipſe & Deus eſt & homo. Hoc itaq; ipſum ſignificare uolens ſcripſit, quod oportuerit nunc naturarum conſiderare differen-

Apolinarij opinio.

tiam, & uoces pro naturarum inter ſe conditione diſtinguere. Iſtæ uerò loquutiones meæ quidem non ſunt, ſed ab ipſo ſunt pronunciatæ. Arbitror autem operæprecium ut & illud iam dictis addam. Venit ad me pientiſsimus epiſcopus Paulus Emeſenus, qui poſtquam de recta & inculpata fide colloquuti eſſemus, percōtatus eſt à me an ijs conſentiam quæ à celebris memoriæ beatiſſimo patre noſtro Athanaſio ad Epictetum Corinthiorum epiſcopum ſunt ſcripta. Ego uerò reſpondi quod conſentiam prorſus & per omnia, ſi apud ipſos ſeruentur literæ non adulteratæ, eo quod in illis multa ſint ab inimicis ueritatis corrupta. Ad hoc ille dicebat, & ſe ipſam habere epiſtolam, uelle uerò etiam ex ijs quæ apud nos ſunt exemplaribus certior fieri & cognoſcere, utrum ipſorum corrupti ſint libelli uel ſecus. Et cum uetuſta exemplaria accepiſſet, ſuiſq; quæ ſecum attulerat contuliſſet, inuenit ipſa eſſe adulterata, petijtq; ex noſtris dari ſibi exemplar quod Antiochenæ eccleſiæ mitteret, quod & factum eſt. Et hoc eſt, quod religioſiſsimus ac pientiſsimus epiſcopus Ioannes Carreno de me ſcripſit, quod quæ de incarnatione Chriſti ſunt expoſuerit, paternamq; nobiſcum traditionem quæ prope, ut ita dicam, è cognitione hominum fuerat expuncta, refecerit. Quod ſi epiſtolam nonnulli circumtulerint, tanquam à religioſiſsimo Philippo Romanæ eccleſiæ presbytero ſcripta, quaſi ſanctiſsimus epiſcopus Sixtus depoſitionem Neſtorij moleſte ferat, ipſiq; beneloquatur, ne credat hoc ſanctitas tua. Scripſit enim conſona ſanctæ Synodo, & omnia illius geſta confirmauit ac nobiſcum conſentit. Si uerò à quibuſdam circumlata fuerit epiſtola, tanquam à me ſcripta, quaſi eorum me quæ Epheſi geſsimus pœniteat, contemnatur & hoc. Sumus enim per Seruatoris noſtri gratiam adhuc ſana mente, & competenti ratione nondum deſtituti. Saluta fraternitatem quæ tecum eſt. Quæ nobiſcum eſt in Domino te ſalutat.

COMMONITORIA CHARTA

Eulogio preſbytero Conſtantinopoli agenti à Cyrillo data.

EXpoſitionem quam Orientales fecerunt reprehendunt nonnulli, dicúntque, quod duas naturas nominent, & quod iſtos Alexandrinus tolerauerit, imò & laudauerit. Qui uerò Neſtorij ſunt, & hunc ita ſapere dicunt: Corripientes ad ſe eos, qui exactam ueritatem ignorant. Accuſantibus autem nos illud dicendum eſt: Nō eſſe omnia quæ hæretici dicunt, fugienda & recuſanda. Nam multi ex illis ea cōfitentur, quæ & nos confitemur, utpote Ariani, cum patrem omnium conditorem ac Dominum eſſe dicunt. An conſentaneum erit, ut ob eam cauſam tales confeſsiones fugiamus? Ita & de Neſtorio ſentiendum. Is etiamſi duas eſſe naturas dicat, carnis & Dei uerbi differentiam ſignificans, (Eſt enim alia uerbi & alia carnis natura) hoc tamen non ſecundum unitatem nobiſcum confitetur. Nos enim

Epiſtola 30.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illas adunantes unum Christum, unum filium, e- A
undémque unum Dominum cofitemur: deinde,
& unam Dei naturam incarnatam, quod & de
communi eſt homine dicendum. Nam & ille di-
uerſis naturis conſtat, de corpore loquor & ani-
ma. Et iſti quidem ratio eſt & uirtus contempla
tiua. At iſtis naturarum differentia eſt, unum
Chriſtum ſecare in duos. Quoniam uerò uniuer
ſi Orientales putant nos orthodoxos Apollina-
rij opinionibus adhærere, ac ſentire, quod com-
mixtio uel confuſio naturarum ſit facta, (talibus
enim ipſi uocibus utuntur,) quaſi Deus uerbum
in naturam carnis deſcenderit, & carnis natura
conuerſa ſit in naturam diuinitatis: cõſenſi ipſis,
non ut unum filium in duos diuidant, abſit, ſed
confitendum eſſe tantum, quod neque confuſio B
ſit facta, neque commixtio, ſed quod caro ſit, ut
eſt è muliere aſſumpta caro: Verbum uerò, ut eſt
ex patre genitum. Verbum, ueruntamen unus
Chriſtus, & unus filius ac Dominus, quod ſecun-
dum uocem Ioannis, Verbum caro eſt factum.
Inſtituendi uerò ſunt, ut lectioni epiſtolæ beati
Papæ Athanaſij attendant. Quoniam enim non-
nullis tum contendentibus ac dicentibus, Deum
uerbum corpus ſibi ex ſua ipſius uendicaſſe natu-
ra ſurſum ac deorſum confirmat, corpus Chriſti
non eſſe uerbo conſubſtantiale. Si conſubſtan-
tiale non eſt, alia omnino atque alia eſt utriuſque
natura, ex quibus unus ac ſolus intelligitur Chri-
ſtus. Nec illud ignorent: Vbicunque unitas no-
minatur, non unius tantum rei coniunctio ſigni-
ficatur, ſed uel duarum, uel plurium, idque ſecun C
dum naturam inter ſe differentium Itaque cum
unitatem dicimus, de carne rationaliter animata
& uerbo confitemur. Atque ita intelligunt, qui
duas eſſe naturas dicunt. Attamen dum unita-
tem confitemur, non ſeparantur amplius, quæ
ſunt unita, ſed unus iam eſt Chriſtus, & unà eſt i-
pſius tanquam incarnati uerbi natura. Hæc ſunt
confeſsi qui ſunt ex Oriente, licet circa dictio-
nem tenebras parumper ſint paſsi. Qui nanque
confitentur quod uerbum ex deo patre genitum
ac unigenitum, idem ipſum ſecundum carnem è
muliere ſit natum, & quod ſancta uirgo Deipa-
ra ſit, & quod una ſit Chriſto perſona, quódque
non duo ſint filij nec duo Chriſti, ſed unus, quo-
modo Neſtorij opinionibus conſentiunt? Nam
Neſtorius ſimulat quidem in exegeſibus ſuis di- D
cere ſe, quod unus ſit filius, & unus Dominus,
ſed filiationem ac dominationem ad ſolum Dei
uerbum refert. Poſtquam uerò in diſpenſatio-
nem uenit, rurſus alium dominum hominem ex
muliere ſeparatum dicit, uerbo æqualis honoris
dignitate coniunctum. Cum enim dicit: Prop-
terea Deus uerbum Chriſtus nominatur: quod
coniunctionem habet cum Chriſto, quomodo
non perſpicuum eſt, quod duos eſſe Chriſtos di-
cat. Si enim Chriſtus cum Chriſto coniungitur
tanquam alius cum alio coniunctionem habet.
Orientales uerò nihil tale dixerũt, ſed uoces dun-
taxat diſcriminant: diſcriminant autem ad hunc
modum, ut alias diuinitati, alias humanitati com-
petere, alias uerò cõmunicatiuas eſſe dicãt, quod
ſimul habeant, & Deo & homini conuenientia:
ita tamen, ut de uno & eodem ſunt dictæ, & non
ſicut Neſtorius, qui alias deo uerbo ſeparatim, a-
lias ei qui ex muliere ſit, tanquam alteri filio ad-
ſcribit. Aliud autem eſt uocum agnoſcere diffe-
rentiam, & aliud illas duabus admetiri perſonis
tanquam alteri atq; alteri. Epiſtola uerò ad Aca-
cium, cuius initium eſt, Res quidem dulcis eſt,
admiranda & plurimi facienda fratribus ſaluta-
tio & compellatio, & cætera. bonam habet de o-
mnibus excuſationem. Habes aũt plurimas tales
epiſtolas in capſula, quas magno præpoſito Pre-
peſtato dare debes, & duos à me miſſos libellos:
unum contra blaſphemias Neſtorij, alterum ge-
ſta habentem Synodi contra Neſtorium, & illi
conſentientes: deinde & contradictiones à me
contra eos factas qui aduerſum capitula Synodi-
ca ſcripſerunt. Sunt autem duo Epiſcopi qui hoc
fecerunt: Andreas & Theodoretus. Habet ue-
rò idem libellus circa calcem, breues expoſitio-
nes de Chriſti diſpenſatione, admodum bonas et
prodeſſe ualentes. Offer illi ſimiliter ex illis quæ
pelliculas habent, quinque epiſtolas, unam be-
ati Papæ Athanaſij ad Epictetum, & alteram
quæ à nobis ad Ioannem eſt ſcripta. Et duas ad
Neſtorium: exiguam unam, prolixam alteram,
& quintam quæ eſt ad Acacium. Nam iſtas à
nobis petijt.

Epiſtola Cyrilli ad Ioannem Antiochenum epiſcopum, & Synodum, quæ apud hunc erat congregata.

NOn quieuit Draco apoſtata, fera uerè peſ- Epiſtola 31.
ſima & Deo rebellis, neque unquam ab im
probitate quam inſitam habet, deſtitit, ſed dam-
nabilem illam inuidentiam quam contra Eccle-
ſias concepit ſibijpſi parturit, incontinentes im-
piorum ac ſceleſtorum hominum cauterio nota-
tam habentium conſcientiam, linguas contra ue-
ritatis auſus eſt excitare dogmata. Plurimi qui-
dem, qui ante nos fuerunt ſanctos patres noſtros
impugnârunt, & contra inenarrabilem Chriſti
diſpenſationem impudentis oris arma moue-
runt, ſed deprehenſi ſunt tanquam temerarij &
indocti, & magis noua quædam adferre quàm a-
liquid eorum quæ ſecundum ueritatem ex ipſa
ſunt ueritate teſtimonia cognouiſſe, quàm uide-
licet illa ſint recta, & inculpata, & omnem accu-
ſationem ſuperantia. Quoniam uerò poſt illos
omnis impietatis inuentor ac doctor Neſtorij no
bis cænophoniam excitauit: ecce per Dei grati- id eſt, nouam
am & datam nobis ab ipſo intelligentiam om- nouitatem.
nes illum uno ore tanquam apoſtatam anathe-
matizamus, illuſtrem patrum zelum imitati, &
contra inimicos crucis Chriſti uiriliter animati,
uerámque fidem colentes, & in Eccleſia docen-
tes, non accedendum eſſe illius blaſphemijs, ut
duos potius Chriſtos et filios dicamus. Vnũ qui-
dem quod natura, & uere ex Deo patre eſt uer-
bum,

bum: alterum uerò adoptione & gratia, ex semine Dauidis, quam secundum synceram, & irreprehensibilem, iam inde ab initio datam nobis fidem, unum filium et dominum Iesum Christum, uerbum ex Deo patre, incarnatum & inhumanatum: secundum sanctorum patrum confessionem, ita ut idem, & sit & esse dicatur ex Deo patre diuinitus, ut uerbum ipsius, & ex substantia ipsius naturaliter progressum, & ex semine Dauidis secundum carnem, hoc est, ex sancta ac Dei para Maria. Non enim alium, atque alium, sicut dixi, tradiderunt, qui initio uerbi spectatores ac ministri fuerunt: sed unum & eundem Deum simul & hominem, unigenitum ac primogenitum, ut illud quidem diuinitus, istud uerò humanitus habeat, quod inter multos fratres est factus nostri similitudine susceptа, & non alio sibi adiuncto homine, sicuti quibusdam sentiendum esse uidetur, sed idem ipse homo factus, nec quod erat esse desinens. Cum enim Deus sit natura & impassibilis ob eam causam in propria est carne uoluntarie passus. Non enim alterius cuiuspiam corpus pro nobis dedit, sed ipsum unigenitum Dei uerbum, homo factum, seipsum inculpatum sacrificium Deo & patri obtulit. Erat itaque nobis in istis studiosissime seriandum à Nestorij uidelicet cœnophonia quasi coactis copijs irruente, & quacunque alia cuiuscunque lingua, nec mendacijs illorum accedendum. Progressum enim, uelut ad pugnam contra omnes est, qui cum illo sentiunt, uel talia senserunt unquam quod & nos & sanctitas uestra absolute dicimus, anathematizare nos eos qui duos filios, & duos Christos dicunt. Vnus enim sicut dixi, cum apud nos tum apud uos prædicatur & Christus, & filius, & Dominus, & unigenitus, uerbum uidelicet Dei, in similitudine hominum factum, & habitu, secundum sapientissimi Pauli uocem, ut homo inuentum. Quod autem Christi carnem anima rationali animatam esse dicimus, sæpenumero demonstratum est. Ista etiam in epistola ad Armenios sanctissimus ac pientissimus frater noster episcopus Proclus ueritatis sermonem rectè secans manifeste declarauit, uir pius & diligentissimus impugnator eorũ, qui quæ recta sunt peruertunt. Est enim illi cõsuetum uincere eo quod ueritatẽ colat. Loquor autem de infamibus Diodori ac Theodori, & aliorum quorundam opinionibus, quos melius erat non laudare, ne quid durius dicam, propterea quod omnibus ueluti uelis aduersus Christi feruntur gloriam. Nemo non astipuletur, obsecramus, sanctis & orthodoxis patribus nostris, Athanasio inquam, Basilio Gregorio, Theophilo, & reliquis, ne quo pacto res ista scandali quibusdam fiat occasio, qui ita secundum ueritatem sentire putant, & docere omnis rectæ fidei curatores, qui non solum cõtra Nestorij cœnodoxias erectos post se libros reliquerunt, sed & contra aliorum, qui Nestorij opiniones ante ipsum & habuerunt & scripserunt. Optamus autem ut omnes quæ sua sint agant, nec turbas Ecclesijs iam per Christi gratiam & eorũ qui ubique sunt mystagogorum sobrietatem sedatas excitent, neque tam sibijpsis quàm alijs negocia facessant. Oportet autem eos qui cum Nestorio senserunt, aliquando secundum ueritatem resipiscere, & à nugis illius discedentes immutari inculpatámque ac rectam uelle fidem eligere, ac placidos esse nec cuiquam præteritorum gratia conuiciari, ne quo pacto res ista cunctandi quibusdam occasionem quò minus ad meliora properent, exhibeat. Si enim eos qui corporalibus infirmitatibus detinentur liberari optamus, & congratulamur eis si hoc contingat, quomodo non magis gaudebimus si qui seductus fuit conuertatur, & ad præstantem ueræ cognitionis lucem profiliat? Quod enim super talibus etiam ab ipsis angelis festa soleat celebrari lœtitia, nihil addubitat uestra sanctitas, quæ ista docet, & in omnibus Ecclesijs exponit, nec Seruatoris nostri uoces ignorat. Illud sane obsecramus, tanquam fratres & simul docendi munere præditos, ut cleris denuncietis, ne alia loquantur, præsertim in Ecclesijs, præter ea quæ recta & probata sunt, & rectè habere uidentur, sed magis firmi sint in rectæ fidei confessione, & maxime, non facile ad docendum ista profiliant. Si uerò necessitas aliquando hoc postulauerit, propterea quod in fide nonnulli sint initiandi, nullo modo quæ de fide dicenda sunt à rectissimo tramite exorbitare ac præuaricari sinant. Sunt enim tumultuationum occasiones per sanctitatis uestræ sobrietatem amputandæ. Quod arbitrati sumus utile futurum, hoc scripsimus. Itaque siquidem uel clericorum uel monachorũ à quibusdam accusantur, quod cum in Ecclesia communicauerint, denuo quæ Nestorij sunt sapiant, adhibeatur illis auscultatio in Ecclesijs, imò & apud uos illas colligentes, fiatq; diligens eorum quæ dicta sunt inquisitio. Non enim mirum est, eos qui tales accusare uolunt, si nemo sit qui de istis dicentes audire sustineat apud extera tribunalia tumultuari. Est autem multo melius ac iustius, ut Ecclesiasticæ quæstiones in Ecclesijs agitentur ac formentur, & non apud alios, quibus sane prorsus inconueniens est huiusmodi causarum diæta. Salutate fraternitatem quæ apud uos est, salutat uos quæ nobiscum est in Domino.

βεμῶς.

προβλήμα τῆς νεσ-τοριανοφω-νίας.

Proclus epi-scopus.

NOTA.

EPISTOLA CYRILLI QVAM Rhodi in itinere ad Synodum proficiscens ad Clerum, Presbyteros ac populum Alexandrinæ ecclesiæ scripsit.

Cyrillus Presbyteris, Diaconis ac populo Alexandrinæ ecclesiæ dilectis, ac desideratissimis fratribus in Domino salutem.

Epistola 32.

GRatia & benignitate nostri omnium seruatoris Christi amplum illud & magnum traiecimus æquor, lenibus ac placidissimis flatibus usi, ita ut absque omni metu & periculo nauigationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem hanc exequuti ad Rhodiorum ciuitatem appulerimus, glorificantes Deum ac cum Psalmi stæ uoce, dicẽtes: Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Quia uerò necessarium est, ut quoniam corpore absumus spiritu autem presentes literis uos tanquam filios complectamur, ista uobis interea scribenda ac manifestanda putaui. Credo siquidem Deum & quæ reliqua sunt adiecturum, idq; omnium uestrum precibus obsecratus. Ostendite itaque præsenti potissimum tempore tanquam fructum dilectionis uestras pro nobis precationes. (Nam & ego hoc ipsum facere non desino.) Vt qui omne bellum cõterit, dominus exercituum, quæ in hac causa accidẽt interuẽtu suo cõponens & omnẽ tumultuationẽ destruens, gaudẽtes gaudentibus uobis tanquam filijs restituat. Omnia quippe potest, sicut scriptum est. Est autem illi nihil prorsus impossibile. Cõsuetam uobis & competentem probitatem retinete. Hoc enim potissimum uos probatissimos ostendet, si & absentes & præsentes per spiritum patris ingenuam et laudabilem in precio habueritis uitæ conuersationem. Salutate uos inuicem in osculo sancto. Salutant uos, qui mecum sunt fratres. Opto uos in Domino ualere dilecti ac desideratissimi.

ALTERA AD EOSdem epistola.

Cyrillus Presbyteris, Diaconis, ac populo Alexandrinæ ecclesiæ dilectis ac desideratissimis in Christo salutem.

Epistola 33

AFfectanti mihi probitatis uestræ salutationem scribendi occasionẽ exhibent & tempus & locus. Sumus enim Ephesi propter omnium uestrum preces in bona ualetudine constituti, quod reliquum est Synodi tempus è uicino expectantes. Credimus autem Christum omnium seruatorem ecclesias suas à peruersis opinionibus repurgaturum, & rectam fidem omnibus illustrissimam exhibiturum, ita ut omnes ubique mundi & inculpati, synceram illam habentes, puras manus ad precandum extollant, illud beati Dauidis uoce dicentes: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum. Circuit enim malus ille, fera insomnis gloriæ Christi insidias struens. Poterit autem prorsus nihil, inani existente ipsius feritate, & malicia inefficaci. Insidiatur autem non homini uulgari, neque uni simpliciter ex nobis, sicuti nouis istis dogmatistis uidetur, sed Deo, omnia potenti. Audiat igitur à quouis Christum amante, Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Seipsum enim miser percutit, & simul proprijs fœtibus in perditionem ruit. Non enim ad illius partem pertinent, qui recta Ecclesiarum dogmata peruertunt. Non effugient autem iudicium Dei. Orate itaque pro nobis, ut Deus omnium seruator largiatur, quo gaudentes gaudentibus restituamur. Omnia nanque potest, nec est illi quicquam impossibile. Salutate uos inuicem in osculo sancto. Salutent uos, qui mecum sunt fratres. Opto uos ualere in Domino, dilecti ac desideratissimi.

TERTIA AD EOSDEM.

Cyrillus Presbyteris & Diaconis ac populo Alexandrinæ ecclesiæ dilectis ac desideratissimis in Domino salutem.

ETsi fusius pietati uestræ quæ gesta sunt significanda erant, urgentibus tamen tabellarijs, breuius scripsi. Scitote itaq; S. Synodũ uicesima octaua mensis Payni, Ephesi, in magna eius ciuitatis ecclesia quæ Maria Deipara uocatur, celebrari cœpisse. Cum autem integrum diem consumpsissemus, tandem impium Nestorium sancto Concilio adesse & conferre non sustinentes condemnauimus eum, depositionique subiecimus, & ab Episcopatu exclusimus. Sumus autem hic congregati Episcopi ultra ducentos ferè plus minus trecenti. Perdurauit autem uniuersus ciuitatis populus, à mane usque ad uesperam, sanctæ Synodi iudicium expectans. Vt autem audierunt infelicem illum esse depositum, cœperunt omnes una uoce sanctam prædicare Synodum, & deum glorificare, quod cecidisset fidei inimicus. Cum autem Ecclesiam egrederemur, comitabantur nos cum lampadibus usque ad diuersorium. Erat enim uespera, & passim multa lætitia & tedarum accensio in ciuitate, ita ut & mulieres acceptis thuribulis nos præcederent. Et ostendit pater contra blasphemos istos gloriam suam, quod omnia possit. Expectamus itaque donec, quibus hoc mandatum est chartas depositionis illius perficiant, deinceps ad uos uolente Deo properaturi. Sumus omnes per Christi seruatoris gratiam bona & animi & corporis ualetudine. Opto uos ualere in Domino dilecti ac desideratissimi.

Epistola 34

QVARTA AD EOSDEM.

Cyrillus Presbyteris, Diaconis, ac populo ecclesiæ Alexandrinæ, dilectis ac desideratissimis in Domino salutem.

QVæ in recte factis præclara sunt, & magna non sine labore transiguntur. Est autem omnino ita comparatum, ut quodcunque bonum labor præcedat. Nec mirum est quod in magnis hoc rebus accidere uidemus, cum & uulgaria, & quæ nutu diuino aguntur, & curis sint referta, & laboribus acquirantur. Verum etiam dum laboramus docemur ut dicamus: uiriliter age & confortetur cor tuum & sustine dominum. Confidimus enim conatus ad uirtutem tendentes celebrem sequuturum fructum, & munusculum spiritalis fortitudinis præmium à Deo reperiendum. Hæresim itaque spurcissimam, quæ se contra uniuersum orbem qui sub cœlo est erigere conata est, et cornu in sublime extulit contraq; Deum iniustitiam loquuta est, ac recta Ecclesiæ dogmata

Epistola 35

τὰ καλὰ τὸ ἔαρ.

dogmata flammæ instar cõburere uoluit, ipsum A unigeniti Dei uerbum deiecit, authore ac patre illius inuito simul & à sacerdotio per sanctæ Synodi sentẽtiam reiecto, ut cum gaudio dicamus: magnificauit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes. Sunt enim in gaudio cum doctores tũ qui populo præsunt, quod recta fides obtinuit, & ubique omnium seruator Christus celebratur, Satana pessundato, & quæ per ipsum inducta fuerant offensaculis é medio sublatis, ac ueritatis dogmatibus contra mendacia confirmatis, ut omnes ex uno ore concorditer dicamus: unus Dominus, una fides, unum baptisma. Ista etiamnum tanquam filijs scribo, Seruatoris nostri mirabilia facta prædicans, ut intensiores precationes faciatis, ut uolente Deo gaudentes gaudenti- B bus, cum bona ualetudine restitui ualeamus. Opto uos ualere in Domino.

CYRILLO ALYPIVS.

Sanctissimo ac pientissimo Archiepiscopo Cyrillo, Alypius Apostolorum presbyter in Domino salutem.

Epistola 36

FElix homo ille cẽsendus est, cui Deus hoc largitur, ut dilectionis oculis pium ac sanctũ caput tuum cõfessionis ac martyrij corona redimitum quamprimum uideat. Tu nanque sanctissime pater, uigilantibus oculis sanctorũ patrum uiam perambulasti, & utroque poplite claudicantes ut recta ad ueritatem ingrediantur docuisti. Tu confidentiam Eliæ induisti, & solus zelũ Phinees in te suscepisti: Tu impium uirulenti Draco C nis os obturasti, & uoracem Bel destruxisti, uanamq; illius spem, præsidentiam uidelicet ac principatum pecunijs acquisitum, infirmasti, structuramq; aureę imaginis cadaueros am reddidisti. Et quodnam ita spirituali unguento refertum os fuerit, quod zeli tui encomia eloqui poterit, qui beati Theophili quondam auũculi tui imitator es factus, imò & beatissimi Athanasij martyrio coronatus. Et quemadmodum ille fraudulentos iniquorum hæreticorũ conatus, orationibus repulsos euasit, ita & sanctitas tua insidias iniqui illius instar imbecillis cuiusdam procellæ puræ conscientiæ uita consopiuit. Ad eum nanque modum & beatissimus Athanasius postquam multas falsas accusationes ab hæreticis illatas friuolas esse D ostendit, extorris eorum decreto qui cum potentes essent hoc subornabant fieri sustinuit, et quanto studiosius mẽdacia illa ora falsas accusationes concinnabant, tanto ipse & purior & illustrior declaratus, lenitate præclarus, et ex talibus uictorijs & certaminibus coronã sibi martyrij nectẽs, homousion statuit, prauamq; Arij opinionẽ proculcauit, & rectam doctrinam erexit, atq; sancti Marci euangelistæ sedem in sublime extulit, quibus & ipse usus uestigia sancti huius insequutus es. Opto itaque sanctissime pater dignus haberi, qui hisce meis oculis sanctam tuam personam uideam, ac genua tua pronus contingam, præsentiaq; martyris fruar, qui in pacis tẽpore coronis est ornatus. Cæterum de rebus nostris omnibus, quomodo sumpta precum tuarum ac sanctarum patrum interuentu fiducia confidenter, et quæ, egerimus dilectus diaconus Candidianus narrabit, qui & literas tenuitatis meæ sanctitati tuę reddet. Saluto uniuersam Synodum martyrij corona, cum sanctitate tua, redimitam, ipse saluus, bono animo in Domino perseuerans ac pro ueritate à Deo nobis donata decertans.

CYRILLVS ALYPIO.

Quæ ad hunc scripsit, iam antea Ephesi in Concilio antequam à Comite caperetur & à militibus custodiretur, dixerat.

BEatus propheta Dauid eos qui fiduciam in Deo habent animatos reddens dicit: Viriliter agite & confortetur cor uestrum, omnes qui speratis in Dominum. Vt enim plantæ in hortis largis aquarum riuulis crescũt ac uirent, inq; magnam eriguntur sublimitatem, ita anima uiri spiritus sancti cõsolationibus ad pietatem irrigatur, ad fidem confirmatur, & infractam acquirit patientiam, quam inter omnes alias uirtutes potissimum celebrauit beatus Paulus, dicens: Non solum autẽ, sed & gloriamur in tribulationibus scientes, quod tribulatio patientiam operatur, patientia uerò probationem, probatio spem, spes autem non pudefacit. Patientia itaque nobis omne bonum conciliat, & ueluti pronuba uiam ad probationem parat ac spem in futurum seculum nutrit. Quomomdo autem hanc acquiramus diuina scriptura docet, dicens: Fili si accesseris ad seruiendum Domino, præpara animũ tuum ad tentationem, & dirige cor tuũ, & esto tolerans. Sed forte dicet quisquam: An fieri nequit ut alio modo probetur homo, & quod bonum est sine laboribus acquirere possit? Nequaquam, inquit. Ob quam causam? Quia admodum multi sunt qui sanctis insidientur, & graue illis bellum infertur. Quapropter & ipse seruator dixit. Tribulationẽ in mundo habebitis, sed cõfidite ego uici mundũ. Quoniã itaq; magnũ undiq; bellum sanctis cum ferocia infertur, necessarium est ut dum tentationibus impetuntur discipuli domini recordentur dicentis: Beatus homo qui suffert tentationẽ quia cum probatus fuerit accipiet coronam uitę quam promisit Deus diligentibus se. Placet autem aliquid de rebus ueustioribus naarare, ut spiritalis fortitudinis finem cognoscatis: Babyloniorum Tyranni & qui regni illorum thronos gubernarunt, uehementer perpetuo ad crudelitatem & fastum proni, & humanitatis metas transcendentes, maiestatem soli omnium Deo competenti ad se rapuerunt. Execrandus itaq; Nabuchodonosor auream erexit imaginem. Cum autem uocalissima instrumenta insonarent populis subiectis mandauit ut imaginem adorarent. Quibus quidem nõ insuetum erat creaturam adorare potius quàm creatorẽ deum, promptissimi accesserunt. Mutauerunt autem gloriam incorruptibilis Dei in imaginẽ corruptibilis hominis. Vbi uerò He-

Epistola 37

Simile.

bræorum pueros in medium adduxerũt Babylonij (erant autẽ Ananias & Zacharias & Misaël) iusserũt eos adorare imaginẽ aureã, coëgeruntq; generationẽ nobilissimã ac Dei amantẽ, ut in idẽ cum ipsis peccatũ dilaberentur, & imaginẽ illam aureã adorarent. Verũ nihil perfecerũt. Victi aũt illorũ pietate, ignis illis suppliciũ intulerunt. Erat aũt uictis criminis loco, q̃d isti in fide firmi, & in pietate solidi, hominem adorare recusabant, nec quicq; eorũ sapere uolebãt, q̃d naturæ diuinæ esset ignominiosum. Vt aũt in caminũ ignis coniecti sunt, tum sane tũ inquã magna facta est, inenarrabilis diuinæ uirtutis demonstratio. Est enim elementorũ mutata uis in naturæ cõtraria operationem, cessitq; ignis creatoris sui nutibus, & flãma in flatũ roris molliter sibilantẽ est alterata. Cũ aũt adolescentes supernũ sentirent auxiliũ, cecinerũt in camino ignis et hymnorũ concentu uim ignis cõsopierunt. Erat hic caminus Ecclesiæ typus sanctos habens tripudiantes, nõ homines tantũ, sed & angelos. Admiratus es uirorũ istorũ uirtutẽ? probasti patientiã, & amoris erga Deũ magnitudinẽ? Videamus iam quædã ex his quæ nobis accidunt. Erant illi sub barbaris Tirannis, nos uerò sub sceptris pijs pijssimos habemus rerum Dominos. Quomodo cedemus hostibus? Nam etiamsi caminũ insidiarũ incendãt, etiamsi flam mas excitent, inacceptam nobis hominis adorationẽ inferentes, habemus tamen in cœlo Deũ, hunc adorabimus. Cum enim deus sit natura, nobis tamen factus est similis, nõ abiecto, q̃d Deus est, sed naturam humanã cohonestans ac potens ad eripiendũ nos. Etẽm pientissimorũ Regũ fidei adhærẽtes et quæ illis inest mansuetudinis magnitudinẽ scientes aduersariorũ improbitatẽ nõ feremus, sed cõfitebimur Emmanuẽlẽ secundũ naturã esse Deũ. Et hoc dicentes atq; ita affecti plurimã lucrifaciemus retributionẽ. Quæ autẽ illa sit ipse nos Christus docet, dicẽs: Qui me cõfitebitur corã hominibus, cõfitebor & ego eũ corã patre meo in cœlis. Cõfitetur aũt eũ qui uerũ eũ deũ esse dicit, nõ qui cõfitentibus repugnat. Negabit itaq; illos, nos uerò cõfitebitur omniũ seruator, per quẽ & cũ quo deo et patri cum sancto spiritu sit gloria in secula.

A tur, qui rectam nostram fidem sollicitant, & gloriam omniũ nostri Seruatoris adorantibus haud mediocriter insidiati sunt, ut pientissimus ac sanctissimus Acacius Beroëensis episcopus ad me scriberet curârunt, quanquã ita tanquam ipsi quę scripsit, à me petant, nempe, opus esse ut quæ cõtra Nestorium à nobis sunt scripta, deleantur, & tanquam irrita abijciantur omnia, & pacisceamur in solo symbolo fidei, à sanctis patribus Niceæ determinatę. Nouit aũt sanctitas tua, q̃d tales olim ipsorũ in Nicęna Synodo ꝓpositiões fuerint. Ego uerò ad ista rescripsi, petere eas impossibilia, eo q̃d quæ scripsimus, recte scripserimus, rectæ & inculpatæ fidei patrocinãtes, nec quicq; oñino scritorũ nostrorũ negaturi simus. Neq; enĩ quicq;, sicut ipsi dicũt, temere esse dictũ, sed ubiq; nos rectitudini fidei adhærere, & ueritatis uirtuti consentire, oportere magis eos talibus ambagibus ac dilationibus non uti, nec extra ea quę necessaria sunt elabi, sed secundũ id q̃d & ipsi pientissimo ac deo dilectissimo Regi ac sanctæ Synodo rectũ uidẽt, Nestorij nugas & blasphemias contra Christũ factas anathematizare, depositionemq; illius confiteri, ac ordinationi sanctissimi ac pientissimi episcopi Maximiani consentire. Cum istas itaq; literas ad eos misissem considerarentq; fieri non posse ut cõmunionem reciperent, nisi ad finem quæ ipsis facienda erãt perductis, misertt Alexandriã religiosissimũ ac pientissimũ Paulũ Emesenũ episcopum, adferentem quidem ad me communionem concernentia, uerum talia, quæ non admodum decẽtia quædam narrarent. Nã & quærimonias habere se simulabant, tanq; in sancta Synodo quædam non sint recte dicta et facta. Et huiusmodi quidem epistolas non acceptaui, sed respondi, quomodo qui præteritorũ gestorũ gratia ueniam petere debebant, iam denuo iniuriam nobis inferunt? Cum autem ista memoratus pientissimus Episcopus excusaret iuramentoq; affirmaret, non esse hũc illorum scopũ, sed magis simplici eos animo ista scripsisse, dilectiõis gratia & hoc recepi. Verum ad Synaxim eum non admisi, nisi ubi dato primum libello Nestorij dogmata scripto anathematizauit, proq; depositio illum habere se confessus est, ac ordinationi religiosissimi ac pientissimi Maximiani episcopi consensit. Petijt aũt ut istis à se loco omnium qui per Orientẽ sunt pientissimorũ Episcoporũ receptis libellis nihil exigerẽ amplius. Verũ nullo modo acquieui, sed Domino meo celeberrimo Tribuno & notario chartã misi & exhibui, significãs ei, si pietissimus Ioãnes Antiochenus episcopus illi subscripserit, tum demum cõmunionem illis esse reddendam. Cunctationem autem eorũ celeberrimus Tribunus ac notarius Aristolaus moleste tulit. Cum itaq; pientissimus episcopus Ioannes subscripsisset, & qui cũ eo erãt Nestorij dogmata manifestius anathematizassent, cõfessiq; essent illũ se pro depositio habere ac ordinationi religiosiss. ac pientiss. Maximiani episcopi consensissent, cõmunionẽ illis reddidimus. Hæc nanq; illis & Ephesi

B

C

D

CYRILLVS DYNATO EPISCOPO Nicopolensi ueteris Epiri.

Domino meo dilecto fratri, ac comministro Dynato Cyrillus in Domino salutem

Epistola 38

Pletati tuæ quæ pacem Ecclesiarum, quam sectatur concernunt, significanda duxi. Antiochiam itaq; Dominus meus celeberrimus Tribunus, et notarius Aristolaus uenit, adferens secum regias literas, quę religiosissimo Antiochenæ ecclesię episcopo Ioanni mandarunt, ut seelesta Nestorij dogmata anathematizaret, & depositionẽ eius pro conformitate sanctæ Synodi decerneret, atq; ita communionem à nobis quæreret. Et hæc quidem continebant illæ literæ. Cæterũ quidam ex Orientalibus episcopis, qui forte Nestorium nondum cõdemnârunt, & illis patrocinan-

à ſancta ſynodo pponebant. Notũ & illud ſit ſanctitati tuæ: Inſtabat initio religioſs. ac pientiſs. Epiſcopus Paulus depoſitorum (Eladij dico, & Eutherij, & Emerij et Dorothei) gratia obſecrans ac petens, ut quæ cõtra eos decreta ſunt abrogentur, contendenśq; fieri non poſſe, ut pax eccleſiarum ad finem deducatur, niſi etiam hæc particula adda tur. Ego uerò reſpondebam, rem eum conari impoſsibilem, nec unq; nos hoc permiſſuros. Manſerunt itaq; in eo ſtatu, in quo etiamnum ſunt, nec ulla eorũ in pactionibus de pace eccleſiarũ facta eſt mentio. Scripſerunt autem eandem epiſtolam quam miſerunt & ad me, & reliquos pientiſsimos et ſanctiſsimos epiſcopos, & ad Syxtũ magnæ Romæ epiſcopũ, & ad ſanctę Cõſtantinopolitanę ecA cleſiæ epiſcopũ Maximianũ, id quod neceſſarium eſt integritatem tuã cognoſcere, ne ab ijs qui alia pro alijs nugari ſolẽt, nõnulli ex fratribus perturbentur, quaſi quę cõtra Neſtorij blaſphemias ſcripſimus, negemus. Miſi aũt & exemplaria epiſtolarum, cum eius quæ à me ad religioſiſsimũ Ioannem Antiochenum epiſcopũ, tum eius quæ ab illo ad me de anathematiſmo blaſphemiarum Neſtorij, deq; illius depoſitione eſt ſcripta, ut iſta integritas tua diligenter cognoſcat, nec eſt, ut quiſquã alias præter iſtas proferat epiſtolas. Saluta fraternitatem quæ tecum eſt, ſalutat te quæ mecum eſt, in domino.

Cyrillus ad Acacium Epiſcopum de Apopompæo, id eſt, capro emiſſario, de quo Leuit. 16.

LEctis quę à ſanctitate tua pridem ſunt ſcripta admodum gauiſus, imò tantum non complexus & oſculatus illa ſum. Animo nanq; eouſque prorupi, ut iam corã eſſe uiderer. Tantę ſiquidem uirtutis ſunt ſyncerorum amicorum ſalutationes ut huiuſmodi generent affectum. Ita quidem ego animatus ſum, cõfido autem, nec tuam pietatem aliter eſſe comparatam. Quoniam uerò ſignificare dignatus es, quomodo neceſſe ſit, ut de Apopõ pæo nonnulla diſſeram, per quæ quid illi inſit myſterij, perſpicuum fiat, illud neceſſariò dixerim cũ prudentia tua ſufficientem habeat eruditionẽ, & ingenioſam admirandamq; ſacrarũ ſcripturarum ſcientiam, ſuperfluũ forſan fuerit, ſi per alitũ quempiam de queſtionibus iſtis diſſeratur: quoniam uerò nihil habet moleſtiæ, ſi quæ in mentem ueniũt dicam, ſcripſi quidem (non enim quod iniunctũ eſt, recuſare licebat) uerum ſi à conſtanti diligentia, parumper aberrauerimus, tuum erit ignoſcere. Quæ nanq; contemplatu ſunt difficilia, difficilia quoq; ſunt declaratu, nec facile comprehendũtur. Veruntamen haud procul à ſpe ſumus futurũ ut & hac in re, per pietatis tuæ preces, dirigat nos Chriſtus, qui profunda è tenebris reuelat, & cæcos inſtruit, ſermonemq;, ut ſcriptũ eſt, largitur. Eſt itaq; in Leuitico de capro emiſſario, ſcriptum ad hunc modum. Et accipiet duos capros, ſiſteręq; eos coram domino ad oſtium tabernaculi teſtimonij. Et ponet Aaron ſuper duos hoſce capros ſortes: ſortem unam domino, & ſortem alteram capro emiſſario, & applicabit Aaron caprum, ſuB per quem ſors domini cecidit, offereq; illum pro peccato: alterum uerò caprum, ſuper quem ſors capri emiſſarij cecidit, uiuum ſiſtet coram domino, ut preces pro eo fiant, ut emittatur in depulſionem dimittetq; eum in ſolitudinem. Et poſtea: Et mactabit caprum pro peccato, pro populo coram domino, & inferet de ſanguine eius intra uelum, & faciet cũ ſanguine eius perinde atq; fecit, cum ſanguine uituli, & aſperget ſanguinẽ eius ad propitiatorium, in cõſpectu propitiatorij, & expiabitur ſanctum ab immundicijs filiorum Iſraël, & ab iniuſticijs et omnibus peccatis eorum. Atq; ita faciet tabernaculo teſtimonij, quod extenſum eſt inter eos in medio immundiciæ ipſorum. Et hæc quidem de mactato capro, ſanctum tabernaculũ ſanguine ſuo ſanctificante. De uiuente uerò ac dimiſſo, rurſus ſic dicit: Et adducet caprum uiuentem, & imponet Aaron manus ſuas ſupra caput capri uiuentis, & cõfitebitur ſuper ipſo omnes iniquitates filiorũ Iſraël, & imponet eas ſupra caput capri uiuentis, & dimittet eũ in manu hominis parati ad hoc in ſolitudinem, & accipiet caper in ſe iniuſticias ipſorum, portabitq; in terram auiam, & dimittet caprum in ſolitudinem. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata & utilis eſt. Quicquid eñ Deus loquitur, id prorſus ſalutare eſt. Et his quidem, qui ueritatis poſſunt contemplari uirtutem, uenuſtas ipſius lucis inſtar occurrit, mentemq; ad myſterij Chriſti cognitionem illuſtrat: qui uerò nondum recte progrediuntur, illi adhuc puerili more uacillant, etiã circa ſelecta ſępenumero ſcripturæ theoremata. Et iſta dixerim, his quæ à pietate tua ſunt ſcripta, non ſine animauerſione lectis. Putarunt enim quidã ex his qui iſthic ſunt: unum quidem ex capris, uel hircis omnium deo ad cõſecrationem & ſacrificium deputari: alterum uerò emiſſario cuidam malo, & immundo dæmoni in ſolitudinem mitti, idq; ſacra manu & conſtitutione legali, quæ ſententia per ſe quàm ſit ſtulta, & ridicula patet. Dixerit autem quiſquã his, qui iſta ſuſpicantur, quomodo nõ magis oportuerit illud conſiderare, quod omniũ conditor, cũ ultrà omne tempus, & ſupra omnẽ cogitationẽ ſolus ſit natura deus ac dominus, nunquam paſſus ſit ſatanam apoſtatam, quaſi quendam regni ſui ac gloriæ conſortem aſſumere. Cum audiamus eum manifeſte per unum ex prophetis ſuis dicentem: Gloriam meam alteri non dabo, nec fieri potuerit, ut quum lex per ſapientiſsimum Moyſen præceperit, quæ conſecrare quis uelit, ſoli Deo eſſe conſecranda, poſtea idem ipſe, qui legem hanc tulit, oraculum hoc ædiderit, gloriam hanc ſoli Deo competentem, etiam malis eſſe ſpiritibus exhibendam: atque ita ſuis ipſius uerbis contrarius fuerit, ut qui quod fieri uetuit, rurſus faciendum eſſe præceperit. At omnium abſurdiſsimum eſt, ſi quis omnipotentem Deum honoris ac gloriæ ſuæ negligentem eſſe, & tamen interea illam & alijs communicare uelle putet, cum manifeſte per Moſen dicat: Dominum deũ tuũ adorabis, & illum ſolũ coles. Item: et nõ erunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibi dñ alĩ præter me. Quapropter & diuinus Mo A
ſes admodum bene ſupernis, & à Deo datis de-
cretis ſeſe conformat. Etenim ad eos qui ex ſan-
guine ſunt Iſraëlis dicit: Et hæc ſunt præcepta &
iudicia quæ cuſtodire debetis, ut faciatis ea in ter-
ra, quam dominus Deus patrum noſtrorum ſor-
te nobis dabit, omnibus diebus quibus uiuetis ſu-
per terram. Perditione perdetis omnes eos locos
in quibus gentes deos ſuos coluerunt, ut uos eos
hæreditario accipiatis, ſiue in montibus ſublimi-
bus, ſiue in collibus, ſiue in arbuſtis ſyluoſis, & e-
uertetis aras eorum, & conteretis ſtatuas eorum,
& excindetis lucos eorum, ac ſculptilia deorum
illorum igne comburetis, nominaque eorum è
quolibet illorum loco perdetis. Quomodo deni-
que ueriſimile fuerit, eum, qui ſuos ab uniuerſo B
gentilitatis errore ad ueritatis lucem per Moſen
transfert prę cipientem, ut unà cum ſimulachris et
delubra comburantur, & aræ ſubuertantur, & lu
ci excindantur, ut nihil ex iſtorũ abominatione re
liquum permaneat, gloriam ſuam, quemadmodũ
iam dixi, iſtis impertiat, & hunc animum induat,
ut capros ipſi ad ſacrificandum deſtinatos dæmo-
nibus ſacrificare: altero ex ipſis in ſolitudinem di-
miſſo, præcipiat, cum Iſraëlem, quod uitulum in
ſolitudine erexiſſet, uehementer reprehenderit,
ſpectatiſsimo Moſi, dicens: Vade deſcende hinc
uelociter, peccauit enim populus tuus, quẽ eduxi
ſti ex Aegypto, fecerunt ſibi ſimulacrum. Præte-
rea & iis qui Beelphegor initiati fuerant, quando
cum mulieribus Moabitarum corporali uenuſta-
te ad defectionẽ permoti implicabantur, acerbam C
uidetur intuliſſe uindictã. Perierũt eĩ haud pau-
ci numero propter eam culpã. Fuerit aũt diuina il
la & inculpata uoluntas non parum condemnabi
lis, ſi cum nonnulli alienorũ deorũ adoratores ob
eam culpã perierint, ipſe deus qui defectoribus il-
lis ſuccenſuit, honore & ſacrificiis prauã & aduer
ſariam potentiã dignari præcepit: quã quidã ſacra
rum literarũ uirtutẽ interioribus, & occultis men
tis oculis nõ prę cipientes, emiſſariã ſorte nomina
tam eſſe dicent. Nos uerò animũ diuinis oraculis
adhibentes nec negligentem nec ſegnẽ, ſed magis
diligentẽ, & quantũ fieri poteſt, uigilantẽ, admi-
randam ueritatis uenuſtatẽ aſſequi ſtudemus. Di-
cimus itaq; omniũ deũ cũ ad euerſionem gentilis
multorũ deorũ erroris, & ad illuminationẽ eorũ,
qui in tenebris ſunt legem ſuã ueteribus olim per D
Moſen ſanciret, nunq; paſſurũ fuiſſe, ut uia fieret,
& oſtiũ, imò & doctor huius erroris, quod hono-
randi ſint immũdi dæmones. Sollicite uerò quę in
diuinis ſcripturis abſcondita ſunt inueſtigãtes, ue
ritatem deprehendemus. Conuenit aũt ut legales
umbras intuentes, quod per unũ ex S. prophetis
recte dictũ eſt, dicamus: Quis ſapiens & intelliget
hæc? & intelligens, et cognoſcet iſta? Lex enim fu
turorũ bonorũ umbram habet, & non ipſam rerũ
imaginẽ, ſicut ſcriptum eſt: uerum umbræ ueritа-
tem parturierunt, ipſa uerò ueritas nullo modo e-
xiſtunt. Quapropter & diuinus Moſes, faciei ſuæ
uelamen impoſuit, atq; ita locutus eſt filiis Iſraël

tantum hac re non clamitans, oraculorum per ſe
datorum, uenuſtatem non in exterioribus locis,
ſed interioribus uideri poſſe contemplationibus.
Age itaque ablato legis operculo, & externis ue-
laminibus Moyſi faciem liberantes, nudã inſpici-
amus ueritatem. Duos capros adferri, & duas il-
lis ſortes inſcribi præcepit, ita ut unus ex ipſis do
minus, alter emiſſarius nominaretur. Sunt ita-
que capris iſtis impoſita nomina, Dominus, & e-
miſſarius. Per utrunque autem ſignificatur unus
& ſolus filius ac dominus Ieſus Chriſtus. Quo-
modo id fiat, contemplationum diligentiæ quan-
tum fieri licet intendentes, dicemus. Caper ita-
que, uel hircus uel hœdus, pro peccato erat. Mi-
randa res, ſi legis mentem inſpicias. Iuſtum nan-
que diuina ſcriptura ſæpenumero oui, capro ue-
rò peccati amantem comparat. Quam ob cauſ-
ſam? Quia iuſtus plenus eſt confidentiæ ad uir-
tutem, & propterea meritò frugifer cenſetur: O-
uis autem lanigera eſt, ideò recte oui aſsimulatur.
Peccatoris uerò animam nudam, & infrugiferam
omniq; bono opere deſtitutam uidere eſt. Eſt ita-
que caper illius typus, animal ignauum, & oui in
precio poſtpoſitum. Quapropter & dominus no
ſter Ieſus Chriſtus, quando filius hominis, inquit,
ſederit in throno maieſtatis ſuæ, ſtatuet oues qui-
dẽ à dextris hœdos uerò ſiniſtris. Et his quia dex-
tris erunt utpote iuſticię fructus habentibus para
tum ipſis regnum tradet: à ſiniſtris uerò conſtitu-
tis, ignem, & ſupplicium ac pœnas diabolo com-
petentes inferet. Hœdus itaque pro peccato ma
ctatur. Et hoc cognoſces lege perſpicue dicente.
Si uerò princeps peccauerit, & fecerit aliquid ex
omnibus quæ legi domini Dei ipſius prohiben-
tur, aut non fecerit prudenter, & peccauerit ac de-
liquerit, & notum illi factum fuerit peccatũ quod
peccauit, offeret donum ſuum hircum ex capris,
maſculum, immaculatum. Dixit autem alicubi ip
ſe omnium Deus de iis qui ſacerdotiũ ſecundum
legem ſortiti ſunt, peccata populi mei comedunt,
hoc eſt, ſacrificia pro peccatis. Erat enim portio ac
ſors ſacerdotũ, oblatio quæ domino offerebatur,
ſicut ſcriptum eſt. Eſt itaq; Chriſtus uictima pro
peccatis noſtris, ſecundum ſcripturas, factus. Hac
ratione peccatũ ipſum nominatum eſſe dicimus.
Scribit igitur ſapientiſsimus Paulus ad hunc mo-
dum. Quoniã eum qui peccatũ non nouit, pecca
tum pro nobis fecit, deus uidelicet & pater. Non
enim Chriſtum peccatorem eſſe factum dicimus:
Abſit, ſed iuſtum imò prorſus ipſam iuſtitiam
exiſtentem (peccatum enim non nouit) uicti-
mam pater pro peccatis huius mundi fecit. Et
inter iniquos reputatus eſt, ſententiam paſſus
iniquis competentem. Confirmat hoc Eſaias di-
uinus propheta, dicens: Quoniam omnes inſtar
ouium errauimus, quiſque in uiam ſuam declina-
uimus, & dominus tradidit eum peccatis noſtris.
Et ipſe dolore adflictus eſt, & nos liuore eius ſa-
nati ſumus. Scribit & ſanctiſsimus Petrus, dicẽs:
Peccata noſtra tulit in corpore ſuo ſuper ligno. In
cũbebat itaq; ſuper eos, qui in hac terra uiuũt ſors

iſta,

ista, ut morte pateretur propter transgressionem Adæ, & propter peccatum quod ab eo ad nos usque tyrannidem egit: uerum uerbum Dei mansuetudine ac benignitate plenum, caro, id est, homo factum est, nobis qui sub peccato sumus conformis, sortemque nostram subijt. Sicut enim optimus Paulus scribit: Gratia Dei pro omnibus gustauit mortem, & animam suam pro omnium uita in redemptionem dedit, proque omnibus est mortuus, ut omnes Deo uiuant, per sanguinem eius sanctificati & uiuificati, gratisque per ipsius gratiam iustificati. Quemadmodum enim beatus Euangelista Ioannes dicit: Sanguis Iesu Christi mundat nos ab omni peccato. Est itaque mactato capro nomen, Dominus, & sorte mactationem accepit, factusq; est sacra uictima, & sacrificium, ut esset typus Christi, qui non propter seipsum, sed pro nobis est mortuus, & Ecclesiam sanguine suo sanctificauit. Mactabit enim inquit, caprũ pro peccato pro populo, coram domino, & inferet de sanguine eius intra uelũ, & asperget sanguinem eius ad propiciatorium, ante faciem propiciatorij, & expiabitur sanctuarium ab immundicijs filiorum Israël, & ab iniusticijs eorum, & ab omnibus peccatis eorum, atque ita faciet tabernaculo testimonij, quod extensum est, inter eos, in medio immunditiæ eorum. Ingressus est enim Christus in sancta sanctorum, non per sanguinem hircorum aut uitulorum, sed per proprium sanguinem, æterna redemptione inuenta, & sanctificans, ut dixi, uerius tabernaculum, id est, Ecclesiam, & quotquot in ea sunt. Diuinus itaque Paulus alicubi scribit ad hunc modum. Quapropter & Iesus ut populum proprio sanguine sanctificaret extra portam passus est. Rursus alibi: Sitis itaque imitatores Dei, sicut filij dilecti, & ambulate in dilectione sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem ac uictimam in odorem bonæ fragrantiæ. Consideremus itaque in mactato capro Emmanuëlem mortem quidem carnis passum, uerum ad destructionem mortis & peccati. Erat enim inter mortuos liber, hoc est, immunis à peccato, nec obnoxius nobiscum mortis sententiæ. Videamus eundem etiam in altero capro, uiuente uidelicet ac dimisso, etsi humanitus passum, diuinitus tamen non passum: & interea dum in carne moritur, mortis uictorem, nec nobiscum secundum Iudæorum opinionem in monumento permanentem, nec perinde atque alij à portis inferorum detentum. Sicut enim idem discipulus dicit: non derelicta est anima eius in inferno, neque caro eius corruptionem uidit. Reuixit enim spoliatis inferis, & his qui in uinculis erant, dixit: Exite, & in tenebris sedentibus, reuelamini, & ad supernum ac cœlestem patrem, & in regionem mortalibus inaccessam profectus est, assumptis in seipsum peccatis nostris, propiciatioq; pro ipsis existens. Scribit itaque diuinus Ioannes in ipsum credentibus:

A Filioli, hæc scribo uobis ne peccetis. Quod si quis quam peccauerit aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse propiciatio est pro peccatis nostris: non solum autem pro nostris, sed & pro totius mundi peccatis. Arbitror autem & de legalibus scripturis quædam, admonendi auditoris gratia, adducenda. Habent autem ad hunc modum. Et adducet hircum uiuentem, & imponet Aaron manus suas super caput hirci uiuentis & emittet eum in manu hominis ad hoc parati in solitudinem. Videitaque quomodo priore hirco mactato, alterum sæpenumero uiuentem uocet. Erat enim, sicut dixi, in utroque depictus, unus ac solus filius ac dominus Iesus Christus, quomodo ille & in passione pro-
B priæ carnis extra passionem, & in morte supra mortem fuerit. Viuebat enim uerbum Dei interea dum sacrosancta ipsius caro mortem gustabat manebatq; impassibilis, etiam cum proprij sibi corporis passionem appropriaret, inq; seipsum transferret. Videre est autem magnum hoc, & profundum mysterium & alio modo in Leuitico nobis esse delineatũ. Leprosum enim lex per Mosen data, coinquinatum esse pronunciat, & tanquam immundum castris excludi præcipit, si uerò morbum hunc desinere contigerit, tum demum in castra recipi iubet. Nam ita lex ista leprosi, dicit: Quacunque die mundatus fuerit, adducetur ad sacerdotem, & egredietur ad eum sacerdos extra castra, & inspiciet eum sacerdos, &
C ecce si sanata fuerit cutis lepræ, à leproso, præcipiet sacerdos, & accipient mundato duos passeres uiuos, & mandabit sacerdos, & mactabunt passerem unũ in uase fictili, super aquã uiuam, & alterum passerem uiuum accipiet, & tinget in sanguine mactati super aquam uiuam, & asperget mundandum à lepra septies, & mundus erit, & dimittet passerem uiuum ut auolet in agrum. Duæ itaque sunt hic auiculæ integræ, id est puræ, nihil habentes uicij, quod à lege notetur: & una quidem super aquam uiuam occiditur: altera uerò ab occisione libera occisæ sanguine, super aquam uiuam, tincta ad exemplum hirci, in solitudinem
D dimittitur. Et hic itaque typus iterum nobis magnum illud ac uenerandum seruatoris nostri mysterium sub aperuit. Est enim uerbum è supernis, hoc est, ex patre & è cœlo: quapropter & admodũ recte, uolucri assimulatur. Descendit autẽ per dispensationem hactenus, ut nobis simile fieret, & formam serui accepit, & tamen etiam hoc pacto è supernis est. Diserte nanq; ad Iudæos dixit: Vos ab inferis estis, ego uerò è supernis sum. Ego non sum ex hoc mundo. Et iterum: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis. Sicut enim paulo ante dixi: Etiã caro, hoc est perfectus homo, factus, non est terrenus, sicut nos, sed cœlestis ac supramundanus, iuxta quod intelligitur Deus. Videre autem est in passeribus istis, quemadmodum & in hircis, carne quidem passum, secundum scripturas: interea tamen passionibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

sionibus exemptum permanentem, & humanitus quidem mortuum, diuinitus uerò uiuentem. uita nanque uerbum est. Ecquidem sapientissimus discipulus mortificatum esse dicit carne, uiui ficatum uerò spiritu. Veruntamen etiamsi uerbum secundum propriam naturam passionis ac mortis est expers, carnis tamen suæ, sicut iam dixi, passionem sibi appropriat. Tingitur enim passer uiuus in sanguine occisi, & sanguine quidem illius imbutus tantum, passionis uerò expers, in solitudinem dimittitur. In cœlos nanque unigenitus Dei cum carne sibi unita reuersus est, eratq; nouum in cœlis hoc spectaculum. Obstupuit ita sanctorum angelorum multitudo, regem gloriæ, & dominum exercituum in forma humana uidentium ac dicentium: Quis iste est qui uenit ex Edom, hoc est, ex terra, & rubrum uestimentum eius ex Bosor (Bosor autem si interpreteris carnem, uel angustiam ac tribulationem significat) deinde simul interrogantium: Quæ sunt istæ in medio manuum tuarum? Ille uerò uicissim, hisce percussus sum, inquit, in domo dilecti mei.

terra ארמוח
Caro בטר

Quemadmodum enim Thomæ ea quæ admodum salubre fuerant dispensata non credenti, post resurrectionem ex mortuis manus suas, & in manibus clauorum figuras ostendit, iussitq; etiam uulnera lateris palpare: ita & in cœlo constitutus sanctis angelis satisfecit, quod merito ex ipsorum amicitia sit eiectus dilectus Israël. Quapropter & uestimentum suum sanguine aspersum, & plagas in manibus, quas indiuulsas retinet, ostendit. Ex mortuis nanque excitatus corruptionem quidem, & quæ ex illa sunt omnia exuit: uerum figuras istas retinuit, ut, sicut dixit, dispensatorie per Ecclesiam multiformis sapientia Dei, quam in Christo secundum æternum propositum ostendit, principibus ac potestatibus in cœlestibus innotesceret. Ita nanque quibusdam sacratissimus Paulus scribit: Quemadmodum enim in hircis manifeste delineatum est Christi mysterium, ita & in duobus passeribus. Dicet autem quisquam: Quomodo unum & eundem dicis esse filium ac dominum Iesum Christum, cum duo oblati sint hirci, & duo passeres? An forte haud obscure lex ostendit, omnino duos esse filios ac Christos? Et in hanc quidem impietatem iam aliqui prolapsi sunt, ut & sentiant ac dicant alium esse Christum separatim, uerbum quod ex Deo patre est: & rursus alium, qui sit ex semine Dauidis. His uerò qui ex insciția ista ita habere suspicantur, dicimus. Diuinus Paulus scribit, quod unus sit Dominus, una fides, unum baptisma. Itaque si duos dicunt esse filios, duo etiam prorsus erunt domini, & duæ fides, & totidem baptismata. Mentitur itaque qui Christum habet in se loquentem, sicut ipse dicit. Sed absit, ut horum aliquid sit. Vnus itaque dominus, una fides, unumque baptisma. Credimus enim in unum Dominum Iesum Christum, hoc est, in unigenitum Dei uerbum, inhumanatum, & incarnatum. Quapropter & in mortem eius baptizamur, & ipsum solum Dominum, ut & Deum, scimus: non separantes hominem & Deum, sed ipsum idem, ut dixi, ex Deo patre uerbum, hominem factum (ita tamen ut Deus manserit. Est enim natura immutabilis, & inalterabilis) confitentes. Alioqui respondeant aduersarij, qui duos esse filios dicunt. Vnum quidem separatim qui sit ex semine Dauidis: alterum uerò & hunc separatim, uerbum ex Deo patre, an non natura melior sit is, qui uerbum est ex Deo patre, quàm is qui est ex semine Dauidis, idque incomparabilibus differentijs. Quid enim hominis natura est diuinæ, & excellentissimæ comparata? Arbitror autem quod inuiti etiam uerbum ex Deo patre natura melius esse dicturi sint. Deinde quid faciemus, si consideremus hircos, non diuersæ inter se naturæ existentes, sed magis eiusdem speciei, nec ulla re inter se differentes, in eo quod sunt. Eadem utique ratio est & duorum passerum. Concedant itaque propter eandem hircorum, uel passerum speciem, Deum uerbum nihil differre ab homine. Est enim omnino plurimum discriminis inter diuinitatem, & humanitatem. Sunt itaque ista paradigmata secundum competentem ipsis rationem intelligenda. Multum enim imparia sunt rebus ueris, & partem tantum aliquam eorum, quæ significant ostendunt. Legem autem umbram, & figuram fuisse dicimus: perinde ac si quis spectandi gratia res aliquas subinducat. Vmbræ uerò prima sunt in tabulis pictorum delineamenta, quibus si colorum accesserint flosculi, tum demum picturæ illustris est uenusta. Oportebat igitur eum qui per Mosaicam leg m Christi delineare uoluerit mysterium, non uno illum simul & mortuum & uiuentem, sub hirco siue passere spectandum proponere, ne scenica quædam portenta proponi uiderentur. Herat autem in uno quidem occisionem passus, idemque rò in altero uiuus ac dimissus ostendi. Vt ue ò huius rei declarationem consentaneam non excedere rationem demonstrem, arbitror & aliam ijs de quibus loquutus sum, adijciendam esse imaginem. Scriptum est igitur in libro de creatione mundi. Et factum est post hæc uerba tentauit Deus Abraham & dixit ad eum: Abraham Abraham. Ille uerò dixit: Ecce ego. Et dixit: Accipe filium tuum dilectum, quem diligis Isaac, & proficiscere in terram sublimem, & offer eum ibi in holocaustum super unum montium quem tibi monstrabo. Surgens itaq; mane, strauit asinũ suũ, sumpsitq; secum duos famulos & Isaac filium suũ, & fissis ad holocaustũ lignis, profectus est & tertia die uenit ad locum, quem dixerat ei deus. Et suspiciens Abraham oculis suis uidit eum locũ procul. Et dixit Abraham famulis suis: Sedete hic cum asino, ego uerò & puer transibimus ad illum

illum uſq; locum, & poſtquam adorauimus reuer
temur ad uos. Sumpta uerò ligna holocauſti im-
poſuit Iſaac filio ſuo, & gladium ac ignem in ma-
nus ſuas accepit, atq; ita duo iſti ſimul ſunt profe-
cti. Et paulo poſt. Et conſtruxit in eo loco Abra-
ham altare, illiq; ligna impoſuit, & ligatum Iſaac
filium ſuum impoſuit altari ſupra ſtruem ligno-
rum. Et extendit Abraham manum ſuam ut arre
pto gladio mactaret filium ſuũ. Iam igitur ſi quiſ-
quam noſtrum hanc Abrahæ hiſtoriam in tabella
quadam depictam uidere cupiat, quomodo nam
illum depinget pictor? An in una tabella delinea-
bit oĩa ea quæ iam ſunt dicta, uel per partes ali-
ter, id eſt alternatis formis, eundem ſæpenumero
depinget? utpote iam aſino, puero aſſumpto fa-
mulisq; ſequentibus, inſidentem: in alia rurſus ta-
bella, quomodo aſino cum famulis in campeſtri
loco relictis, ligna Iſaaco impoſuerit, ipſe uerò gla
dium & ignem manibus ſuis portauerit. Et iterũ
in alia eundem & tabella & forma, adoleſcentulũ
ſupra lignorum ſtruem ligantem ac gladio dexte-
ram ad mactandum armantem? Verum non e-
rat Abraham alius atq; alius, etiamſi aliis formis
multoties in pictura uſurpatur, ſed ubiq; idem, rerũ
uſibus ſeſe ubiq; pictoris arte adaptante. Non eĩ
fieri poteſt, ut in una forma ac tabella omnia iſta,
quę dicta ſunt gerere conſpiciatur. Erat igitur lex
pictura quædam ac typi rerum parturientes ueri-
tatem. Itaq; etiamſi res ipſa poſtulabat, ut duo hir-
ci, ac duo paſſeres ad declarandum Chriſti myſte-
rium inducerentur: unus tamen in utriſque Chri
ſtus erat, cum in paſſione, tum extra paſſionem,
tam in morte, quàm ſupra mortem, & in cœlos a-
ſcendens, uelut alteræ quædam primitiæ, ad incor
ruptionem renouatæ humanitatis. Nam ipſe no-
bis uiam ad cœleſtia renouauit. Vado enim, in-
quit, ut locum uobis parem, & iterum ueniam, &
aſſumã uos ad meipſum, ut ubi ego ſum ibi & uos
mecum ſitis. Veras haſce ſpes habemus. Itaq; ego
quidem quæ ſcio ſcripſi: pietatis uerò tuæ fuerit,
exactiorem ſcriptis iſtis adhibere examinationẽ,
ut ſi quid melius inuenirí contigerit, & nobis &
qui iſthic ſunt populis proſit. Chriſtus enim eſt,
qui & profunda & abſcondita reuelat, & intelli-
gentiam cordi inſerit. In ipſo nanq; et ab ipſo ſunt
omnes theſauri ſapientiæ et ſcientiæ abſcon
diti. Per ipſum & cum ipſo ſit deo ac
patri & ſancto ſpiritui gloria &
imperium in ſecula,
Amen.

DIVI CYRILLI EPISCOPI
EPISTOLARVM
FINIS.

SEQVVN-

SEQVVNTVR HOMI-

LIAE QVAEDAM CYRILLI ALEXANDRINI ARCHIEPISCOPI, VVOLFGANGO MVSCVLO INTERPRETE.

BEATI CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXandrini, Homilia de incarnatione uerbi Dei.

Homilia 1.

RECTVS diuinæ ſcripturæ ſenſus ſanctorum mentibus illatus, animas eorum ornare cõſueuit, quas ſanctus ſpiritus in pelagus illud ſcientiæ ac ſapientiæ Chriſti inducit: unde omnium pater glorificatur deus. Theſauros itaq; abſconditos & inuiſibiles tibi ſicut ſcriptum eſt, aperiã. Theſauros autem dico, mentis oculos rectam ſcientiam ſyncere & inculpate uidentes. Non enim imperfecta chariſmata deus, neq; humanę mentis terminis circumſcripta, his largitur, qui ſe cognouerũt. Cum enim perfectus ſit deus noſtri omnium dominus, perfecte quoq; chariſmatum ſuorũ abundantiam ijs largitur, qui ſe digne conuerſantur. A Amator nanque eorum eſt, qui corde puro ipſi ſine hypocriſi ſeruiunt. Quiſquis itaq; rectè ſentire cupit ad Chriſtum fontem perennem ueniat, audiens illum per euangelium proclamantẽ: Si quis ſitit ueniat ad me & bibat. Eſt enim inconueniens nondũ cognito pietatis myſterio temerè de Chriſto deo ſcrutari & cognoſcere uelle. Putant itaq; nonnulli auditorum animos eſſe fallendos, hominem à deo uerbo ſuſceptum eſſe dicentes, & ob eam cauſam progreſſum eſſe per ſanctam uirginẽ factum, eumq; admirandum hominem à deo uerbo in diuinitatem eſſe aſſumptum, non intelligentes pietatis myſterium, & gratiam diſpenſationis unigeniti in carne paruifacientes. Nos uerò non ita edocti ſumus: unum & eundem ſcimus fratres ex Maria uirgine Deipara natum deum uerum, & hominem rationaliter animatum. Et ob eam etiam cauſam ſanctam uirginem deiparam, & uerbum eſſentialiter in ea habitaſſe, non opinione, ſed operatione, eundemq; dicimus bimeſtrem ac trimeſtrem filium dei ſimul & filium hominis. B C Quin & uoces illas quas diuinæ nobis ſcripturæ, cum de humanitate ipſius, tum de diuina poteſtate prædicant, in unã contractas eſſe perſonam dicimus. Scimus nanq; eundem eſſe, qui ſuper cerui cali dormiuit: & eundem qui mare ac uentos cum poteſtate increpauit: & eundem qui in itinere ambulando feſſus eſt factus: eundemq; qui ſupra mare propria cum poteſtate, non ſecus quàm ſupra ſolidam tellurem ambulauit. In confeſſo itaq; eſt, eundem ipſum eſſe deum & hominem. Quid em̃ miraculi fuerit, ſi homo quiſpiam nobis ſimilis in poteſtate ac uirtute dei operari quicquã dicatur? D Verum ut ipſum deum uerbum exinanitum eſſe, diuinæ nobis ſcripturæ oſtendant, non opinione, ſed operatione unum & eundem cum prophetis, tum apoſtolicis prædicationibus & deum & hominem pronunciantes, dixerunt. Dei itaq; uirginalis erat conceptio, dei erat illa natiuitas, dei eſt ſimilitudo illa, qua nobis & propter nos diſpẽſatorie per omnia factus eſt, conformis: Dei erat paſſio, dei erat in carcere (poſt mortem) ac tenebris prædicatio, dei erat reſurrectio, dei aſſumptio. Qui incõprehenſibilis eſt ad hoc ſeipſum propter nos tradidit, ut in utero uirginis cũ carne ſua, quam ex illa ſumpſit comprehenderetur. Qui incomprehenſibilis eſt, in carne comprehenſus eſt. Qui inalterabilis eſt, formã hominis induit. Qui impaſſibilis eſt, in carne ſua uoluntarie propter nos & pro nobis paſſus eſt. Qui à deo & patre ſeparari non poteſt, in terra, ſicut ſcriptum eſt, uiſus & inter homines conuerſatus eſt. Qui palpari nequit lancea ab iniquis confoſſus eſt. Qui impaſſibilis eſt uoluntariam propter nos crucem ſuſtinuit. Lumẽ illud immortale morti ſeipſum tradidit, morti uerò crucis. Qui in ſinu patris eſt, aſſumpti onem in propria carne ſuſtinuit. Eos uerò qui deum uerbũ hominẽ quendã nobis ſimilẽ aſſumpſiſſe dicunt, & non magis ipſum filium ſubſiſtentẽ, potentem ac uiuentem hominem factum, & humana perinde atq; nos diſpenſatorie noſtri gratia factum, ſancta ſynodus Epheſi collecta exterminat. Dicet quiſquam: Quomodo qui comprehendi nequit in utero uirginis comprehenſus eſt? Reſpondeo, Quoniam redimere ac liberare genus humanum placuit. Rurſus: Quomodo qui principio caret per mulierem naſci ſuſtinuit? Reſpondeo, Quoniam omnis homo ſub maledictione erat (peccati nanq; regno ſubiecti eramus) ob eam cauſam principium cœpiſſe, noſtro uiſus eſt iudicio, ut congenitorum natiuitatem & uterum ſanctificaret. Quomodo immutabile & inalterabile dei uerbum, homo factum, & inter homines reputatum eſt? Reſpondeo: Quoniã genus humanum ſeruare uolebat, placuit illi, ut diſpenſatorie in rebus humanis eſſet noſtri gratia, nobisq; per omnia, dempto peccato, ſimilis fieret. Quomodo impaſſibili ſomnum, laborem, eſuriem, crucem, & omnia quæ corruptioni ſeruiunt, atribuere audetis? Reſpondeo: Bona uerba, quæſo, ô homo. Iam antea dixi uerbum dei carne, paſſiue, ſicuti diuinæ nobis ſcripturę tradiderunt, indutum illiq; unitum eſſe, & per ipſam & cum ipſa filium dei, deum uerbum laborem, ſomnum, & omnia humana, ſecluſo peccato, ſuſtinuiſſe manifeſtum eſt. Corruptioni ſubiectus non eſt (Eſt em̃ incorruptibile ac uiuificũ dei uerbũ ſupra corruptionẽ ac mor-

ac mortem) sed corruptionem à genere humano repulit. Non arbitror culpam adhęsisse Regi, qđ formam serui, cum nos seruare uellet, induit. Et quomodo audet quisquam culpam ei, qui natura liber est, tribuere, quod homo propter nos factus est, & humana dispensatorie assumpsit? Complectere potius patris benignitatem quod propriũ filium propter nos dedit. Causam hanc, obsecro, nolis curiose inuestigare. Non enim è gentili sapientia, aut mundano intellectu cognitio ista acquiritur. Est enim ab utrisq; aliena. Beatus es, inquit Dominus Petro Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Cœleste donum est, & diuini afflatus cognitio ista filij Dei. Rursus dicis: Quomodo Deus uerbum omniũ conditor, impalpabilis, inuisibilis inalterabilisq; & circunscriptionem non sustinens in uili ligno crucem passus est & mortem? Respondeo. Verbum Dei mortem & crucem in propria carne passum esse dicimus, ut nos à morte & corruptione liberaret. Animam enim suam pro nobis posuit, non alienam aut peregrinam à uerbo existentem, est quippe inenarrabilis facta unio. Nam ipse dixit: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo resumendi eam. Huius propriũ est angustiari, mœrorem sustinere, è corpore migrare, quemadmodum & carnis proprium est, laborare, crucifigi, resurgere, ac cœlestem sustinere locationem. Veruntamen omnia hæc Dei dicuntur & sunt. Nam & anima Dei est & corpus. Adhuc dicis. Quomodo uerbum illud omnipotens resurrexit, & corruptione ac morte occupari potuit? Respondeo. Corruptionem caro uerbi Dei nullo modo sustinuit: illegitime nanque colligitis, et illegitime interrogatis. Iam enim antea uociferatus est de eo propheta dicens: Nõ dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Voluntariam quidem passionem sustinuit filius Dei incompræhensibilem in se continens patrem, cõprehensus & ipse à patre. Siquidem à patre comprehensus, et in sinu patris constitutus, indicendo modo & in carne sua continetur. Resurrexit uerò triduanus spoliatis inferis, & apparuit nobis in carne sua Dei filius, ut nos & à morte, & à corruptione liberaret. Dei itaque passio fuit, Dei & resurrectio, Dei assumptio, Dei etiam omnimoda illa nostræ naturæ dempto peccato cõformitas. Sunt autem omnia hęc in illo non opinione, sed in ueritate facta. Ipsi sit gloria cum patre & sancto spiritu, nunc & semper & in secula seculorum, Amen.

Exegesis beati Cyrilli Ephesi, in die sancti Ioannis euangelistæ dicta.

Homilia 1.

CElebritatem & gloriam sanctorum nullus sermo assequitur. Fuerunt enim luminaria in mundo uerbum uitæ, sicut scriptum est, continentes. Quando diuina loquuntur mysteria, conuenit ut ad eos dicatur ab omnibus, uos non estis loquentes, sed spiritus patris loquitur in uobis.

A prædicarunt enim inter nos Iesum, lucem ueram, & uitam æternam, cui & nos iuxta beati Dauidis uocem dicimus: Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psallant nomini tuo altissime. Dum enim lex per Mosen euangelicis prędicationibus nondum illatis obtineret, notus erat in Iudæa deus, in Israël magnum nomen eius. Erat enim Moses uoce hæsitantiore ac lingua tardiore, quapropter & per solam auditus est Iudęam Deus. Postquam autem lux uera nobis illuxit, et uerbum cum Deus esset nobis conformiter carnis ac sanguinis factum est particeps, sunt illius omnia plena facta. Vbique templa & altaria, ubique tripudiantes & adoratores, & boni pastores, rationaliúmque pecudum greges, angusta reddunt sacra stabula.

B Priusquam enim Seruator noster adueniret, super terram errabat genus humanum. Colebant creaturam præ creatore, adorabant opera manuum suarum, & cuique errantium quod uidebatur Deus erat. Sed apparuit nobis, sicut dixi, unigenitus Dei sermo, pastor ille bonus & agnus uerus, quem sancta Deipara nuptiarum expers ex uirginalibus lumbis uiuificum nobis germen peperit, inhumanatum uidelicet Deum: eum qui liber est, in forma serui: eum qui super uniuersam est creaturam, nobis propter nos similem: eum qui in nostra est natura, & simul in gloria Deo competenti: eum qui seipsum humiliauit, cum coëternus sit patri: eum qui cum seipsum exinanierit, de sua plenitudine bona ijs qui digni sunt

C communicat: & eum qui ut Deus non in terra solum, sed & in cœlis adoratur. Cum enim, inquit, induceret primogenitum in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. Quis igitur est, qui orbem terrarum ingressus est? Quomodo autem omnino inductus est? Mysterium hoc doce nos ô Euangelista. Loquere etiamnum ô beate Ioannes. Vocatus es filius tonitrui, totũ orbem qui sub cœlo est, magna quadam & singulari doctrina personuisti, uoces habes immortales, uerbis tuis cedunt & obliuio & tempus. Ecce tanta pastorum congregatio ad te uenit, remoue nobis lapidem, sicut beatus Iacob pastoribus olim adiumento fuit, resera nobis puteum uitæ, da ut etiamnum hauriamus è fontibus Seruatoris. Imò adhibe nobis fontem tuum. Audiamus itaque dicentem: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat

D Verbum. Hoc erat in principio apud Deum patrem. Verum quod unigenitum Dei Verbum, inenarrabilem habeat ex patre essentiam, iam credidimus, adde nobis quod reliquum est, ô Euangelista. Audi rursus dicentem: Et Verbum caro, id est homo, factum est. Est autem unigenitum Dei uerbum homo factum, non abiecto quod Deus erat, sed assumpta carne manẽs quod erat. Est enim immutabilis & inalterabilis Verbi natura, nec nouit mutationis pati adumbrationem. Hæc nos sentire docuit beatus Euangelista, astrum reuera magnum & illustrissimum,

aſtrum utiliſsimum non ijs qui ſenſibile illud ma re tranſeũt, ſed ijs qui in pietate acquirẽda negociantur, qui ueritatis ſunt amantes, qui rectam & erroris expertem cupiunt habere fidem. Si quis itaque ad hunc modum negociari cupit, theologi huius uoces uelut aſtrũ quoddam menti ſuæ adhibeat, atque ita amarulentos hæreticorum fluctus ſuperabit, ita in ſerenum portum euadet, ueniétque ad ipſam ueritatem, id eſt, Chriſtum, cum quo patri ſit gloria & imperium cum ſancto ſpiritu in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia Cyrilli contra Ioannem Antiochenum epiſcopum, Epheſi dicta.

Homilia 3

QVæ dilectionis in Chriſtum ſit uirtus per diuinam ſumus edocti ſcripturam. Nihilo tamen ſerius, & ipſe nos Seruator de eadem inſtruxit, dicens: Qui me diligit, me ſequatur, & ubi ego ſum, ibi ſit & miniſter meus. Oportet enim nos illi ſemper adeſſe, ſemper diligere ac ſequi, omnium ſeruatorem Chriſtum, nec ullo modo ab eo ſecedere. Et hoc ſeruabimus ſi quæ illius ſunt quæſierimus. Adimpleuit hoc illuſtris iſte & magnus Sacerdotum chorus, de quibus dixerit quiſquam, & ualde meritò, quod prophetica uoce dictum eſt. Ibi ceruæ conuenerunt, & uidi facies earum inter ſe recenſúique numerum, & una ex eis non perijt, nec altera alteram quæſiuit. Præceperat enim eis Dominus, & ſpiritus eius congregauit eas. Non enim ob uulgarem aliquam cauſam ſpiritalium factus eſt hic ceruarum concurſus. Quoniam nanque ueluti in ſpecioſo & uiridi horto, (de Seruatoris noſtri loquor Eccleſia) terribilis quidam ac ſæuiſsimus Draco, non unum, ſed multa habens capita, uiſus eſt, utiliſsima iſta & neceſſaria facta eſt ſpiritalium ceruarum congregatio & præſentia, ut à uirulentarum beſtiarum malicia dominicus liberetur hortus. Spiritus itaque Dei congregauit eas, & Dominus præcepit eis. Quid autem præcepit? Vbi ego ſum, inquit, ibi ſit & miniſter meus. Itaque (ad te nanque mihi ſermo nunc eſt, qui elatum aduerſus omnes ſupercilium erigis, et ex Orientalibus regionib. huc ueniſti) ſi uniuerſi Seruatoris noſtri omnium miniſtri ſumus, & concreditum nobis eſt prædicationum ipſius miniſterium, ob quam cauſam nõ omnes cum illo ſumus, ut quæ illius ſunt uelimus? Erexit, ut uides Draco ille multorum capitum, caput prophanum ac ſceleſtum, ut in Eccleſię filios impietatis ſuæ uenenum expuat. Occurro illi, nudatam habens ſancti ſpiritus machæram, pugnóque aduerſus hanc beſtiam propter Chriſtum. Quamobrẽ non collaboras cum eo, qui quod bonum eſt facere conatur? Quare non ſimul & ipſe conſiſtis in acie? Sternatur omnium manu. Cõmune reputemus hoc certamen, ut & ſimul uincentes, gratias referamus Seruatori, dicentes: Contriuiſti capita Draconis. Sed nos quidem, germani Seruatoris ſacerdotes, bellicoſiſsimi myſteriorum eius diſpenſatores, ſuperamus eos qui contra gloriam eius nugantur, tu uerò non ita. Quod enim non ſyncere accedas, res ipſa conuincit. Vides nos ueluti in bello certaſſe & adhuc pugnæ ſtillare ſudorem, adeóque refocillatione ſpiritali & conſolatione opus habere, ac iam uiciſſe, tu uerò, cum ſis ordinatus inter fratres, & Chriſto domino nomen dederis, debeásque nobiſcum armari ad pugnam, aduerſus ueritatis dogmata arma moues, ô rem inauditam, manum cum hoſce non conſeruiſti, cum his qui certarunt, non concertaſti, tempus belli tarditate aduẽtus tui declinaſti, à longe ſtetiſti ſpectator eorum qui uiriliter certarunt, hoſtem proſtratum, linguámque blaſphemiã repreſſam & punitam uidiſti, ac doluiſti. Dic quæſo quam ob cauſam? Quod Chriſtus uicit? Quod contra aduerſarios inualuit? Quod obmutuit os magniloquum? Quod ſedatus eſt morbus, qui inter filios Eccleſiæ graſſabatur? Verũ ſatius fuerat uiriliter nobiſcum agere, & illud cum Dauide dicere: Nónne qui oderunt te Domine oderã, & contra inimicos tuos tabeſcebam, & inimici facti ſunt mihi? Verum horum tibi nulla prorſus eſt ratio, ſed è contrario eos qui uicerunt iaculo petis, & inuidentiæ telis uulnerare conaris, quos potius admirari debebas. At etiamſi ipſe nos acerbe petas, nihil tamen ueriti dicemus: ſagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum. Et tametſi externis armis teipſum circundans bellum aduerſus Synagogam domini moliris, arma tamen noſtra ſicut ſcriptum eſt, non ſunt carnalia, ſed potentia Deo, potentia inquam, ad deſtructionem munitionum. Inuenies autem Chriſti milites, ijs qui tecum ſunt fortiores. Scutum fidei, et † animi ſpontanei arma, id eſt Chriſtum habent, habent thoracem iuſtíciam, galeam ſalutis & gladium ſpiritus. Itaque etiamſi audax ac uehemens, multóque cum faſtu incedas, & ad morem iactabundi Goliath barbarica contra nos arrogantia & inſolentia intumeſcas, uincet tamen Chriſtus. Vincet autẽ per ſatellites ſuos, ſicut Dauid quinque lapides in pera habens uicit. Erant autem leues illius lapides, id quod ad typum Chriſti faciebat. Quæ eſt autem Chriſti pera? Eccleſia illius quæ in terra eſt, multos habens precioſos & ſelectos lapides, de quibus & propheta dicit quod lapides ſancti uoluantur ſuper terram. Per hos ſanctos lapides uincet Chriſtus. Erant autem lapides iſti, ſicut dixi, leues: Leuitas uerò iſta lapidum, ſignificat, quod ſancti Chriſti lapides comprehendi nequeant. Eſt enim leuitas lapidum admodum incomprehenſibilis. Et ſanctorum conuerſatio incomprehenſibilis eſt. Vincet igitur Chriſtus, etiamſi uulnerare queas, atq; ita ego uici, etſi malicioſe lædis, nos coronaſti nõ uolens. Datũ enim nobis eſt à Chriſto, ut non ſolũ in ipſum credamus, ſed et pro ipſo patiamur. Qui nãq; in ipſum credit, non iudicatur, qui uerò non credit, iam iudicatus eſt. Ipſi nanq; cõpetit gloria, imperium,

† aliás d. beneplaciti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

imperium, honor & adoratio, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen,

Alia Cyrilli Homilia Ephesi contra Nestorium dicta.

Homilia 4

OPortebat quidem cõtentos esse eorum qui iam docuerunt instructionibus, & sacris fluentis saturatos satietatem istam honore prosequi, quoniam uerò audiendi uos studio absque ulla satietate affectos uideo, age & nos pauca quędam, ijs quæ dicta iam sunt cõsentanea loquamur. Est itaque nullatenus dubium, quod illustris iste sanctorum chorus in eo glorietur, quod Christum celebret, dęque eo sese iactet quod illum syncere diligat. Et beatus quoque Esaias prophetа alicubi dicit: Domine Deus meus glorificabo te, laudabo nomen tuum, quoniam feciſti res admirandas. Et beatus propheta Dauid: Lingua mea, inquit, meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam. Et hic quidem sanctorum scopus est. Mali uerò ac sceleſti, magnum illud, uenerandum ac profundum inhumanationis unigeniti Dei ignorantes mysterium temerè blasphemant, os aperientes incontinens ac futile. Audiant igitur prophetam Esaiam, ad ipsos dicentem: Vos uero accedite huc filij iniqui, semen adulterorum ac scorti. Cui illusistis: & contra quem aperuistis os uestrum? An non estis filij perditionis, semen iniquum? Reuera nanque filij perditionis sunt & semen iniquum, qui Dominum à quo sunt empti negant. Empti nanq; sumus precio, & non corruptibilibus argento aut auro, sed precioso sanguine tanquam agni immaculati & incontaminati Christi. Quomodo fuisset autē sanguis uulgaris hominis, nobis similis, orbis redemptio? Quomodo pro omnibus mortuus esset Dominus, ut quosuis locupletaret? Quomodo ipsius facti essemus, qui uerò & è natura deo nomina dedimus? Quõ ipsum adoraremus qui creaturā pro creatore adorare detrectamus? uerū, ut iā dixi, sunt quidam ingrati mansuetudini Seruatoris nostri, negantq; Dominum, ac iugū seruitutis excutiunt, ut & de ipsis dicat Christus, ąd per Oseam est dictum. Væ ipsis, quoniam resilierunt à me. Miseri sunt quoniam impie cõtra me egerunt. Ego uerò redemi eos, ipsi uerò loquuti sunt contra me mendacia. Mentiũtur enim contra celebritatem & excellentiā Seruatoris nostri, qui Phariſęorum maliciam & impietatē imitantur, et Christianam quidem personam prætexunt, mentem uerò habent iudaicam, linguamq; amarā & uirulentam exercuerunt, ut & ad hanc Dominus per uocem Hieremiæ prophetæ dicat: Ecce ego contra te calumniatrix. Iudæi quidem prisci illi, omnium nostri seruatorem Christum adoriebātur irruēntes in illum tanquam ferę, ac lapidibus petebāt benefactorem ac Seruatorem ad quos ita loquutus est Seruator: Multa bona opera ostendi uobis à patre meo, propter ąd illorū me lapidatis? Qui respondērūt dicentes: Lapidamus te, non propter bonum opus, sed propter blasphemiā, ąd teipse, cum homo sis, Deū facis. O insensate ac detestande, non intelligis mysteriū? An non cum homo sit, immutabiliter & inconfuse inenarrabilem habens ex Deo patre generationē, è muliere secundum carnem nasci sustinuit, ac filius hominis appellatus est, ut nos seruaret. Factus est tibi similis, propter te, & mansit propter seipsum quod erat. Agnosce itaque unigenitū factum in carne, confitere Deum esse eum qui propter nos inhumanatus seipsum tibi exhibet, dicens: Ego ipse qui loquor adsum. Priori quidem seculo legem loquutus sum per Mosen, iam uerò adsum in carne. Testes accipe sanctos prophetas. Quid Baruch dicit? Emmanuēlem tantum non digito demonstrans? Hic est Deus noster, inquit, & non reputabitur alius ad ipsum. Adinuenit omnem scientiæ uiam, & dedit eā Iacob seruo suo, & Israēl dilecto suo. Et pòst hæc super terram uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Canit de eo & beatus Dauid, dicens: Deus manifeste ueniet. Vis ut & noui Testamenti precones tibi testificentur? Audi Ioannem preconem, ac baptistam dicentem: Parate uiam Domini, rectas facite semitas Dei. Vis præterea ut & aliunde tibi satisfiat? Pollicitus est deus beato Dauidi, quod de fructu lumborū eius sessurus esset Rex super thronum eius. Ipse uerò, quāquam admodum hoc nomine gauderet, modum tamen generationis huius sedulo inquirebat. Audiatur itaq;, dicens: Si ascendero super lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis et palpebrıs meis dormitationem, donec inueniam locum domino, & tabernaculum Deo Iacob: Sollicite modum huius inquiris beate Dauid? Laudo animi propositum. Probo patientiam. Verū si quid huius nosti annuncia & nobis. Vbi erit huius generatio? Et in quo loco nascetur? Audi manifeste dicentem: Ecce, audiuimus eam in Euphrata, inuenimus eam in campis syluæ Euphrata uerò dicens, Bethlehem significat. Et hoc testatur Deus per unum ex sanctis prophetis, dicens: Et tu Bethlehem, domus Euphrata, parum abes ab eo ut sis in millibus Iudah. Ex te nanque egredietur, qui futurus est princeps in Israēl. Et egressus eius à principio, à diebus seculi. Audis quomodo Bethleemitam hunc, quatenus homo factus est, egressus à principio, à diebus seculi habere affirmat? Erat enim uerbum in principio. Sed pudet, inquis, Deum confiteri eum qui è muliere est natus. Reprehendis itaque dic quæso, diuina consilia? Reprobas dispensationem? Consilia Domini castigas? Ad hunc modum orbem seruare uoluit. Es ne sapientia ipsa sapientior? Orem inauditam. Lychnus cum sole contendit. Nouit omnium Dominus operum suorum rationem. Amplectere itaque dispensationem illius. Honora mysterium in fide. Ne frustra labores in ijs quæ mentem nostram excedunt. Ne curiose scrutēris, quæ ratione comprehendi nequeunt. Crede nobiscum. Si uerò incredulus permanes, ille fidelis manet, & seipsum

abnegare non poteſt. Ipſi ſit gloria & imperium, nunc & ſemper, & cætera.

Alia Cyrilli Homilia, Epheſi dicta.

Homilia 5

QVi ſacris literis attendunt cor habent ſapienter inſtitutũ, bonorum operũ gnarum, ac recta fide illuſtratum. Amor autem ueræ cognitionis finem habet ipſam uitam. Et huius nos certos reddit ipſe Seruator ad patrem cœleſtem ac Deum ad hunc modum, dicens: Hęc eſt autem uita æterna ut te cognoſcant ſolum uerum Deũ, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Connexa itaq; eſt cognitioni patris cognitio filij, atque eo pacto cognitio Dei uiuifica eſt. Si uerò altera ſeparatur ab altera, claudicabit ſcientia Dei. Ita & Dominus noſter Ieſus Chriſtus Iudæorum populis acclamauit, dicens: Neque me ſcitis, neq; patrem meum: Si me cognouiſſetis, cognouiſſetis & patrem meum. Iudæi uerò contra, patres ſuos in monte Deum natura & ueritate, cum ſupra montem Sina in ſpecie ignis deſcendiſſet, uidiſſe putabant, arbitrabanturq; quod uocem eius uere audiſſent: Et ob eam cauſam ſacrorum monſtratorem Moſen admirabantur. Dominum uerò noſtrum Ieſum Chriſtum propter humanum naturam paruifacientes, impiè dicebant: Nos ſcimus deum loquutum eſſe Moſi, hunc uerò neſcimus, unde ſit. Quid ad hæc Chriſtus? Amen amen, inquit, dico uobis. Neque ſpeciem eius uidiſtis unquam, neq; uocem eius audiuiſtis, & ſermonem eius non habetis manentem in uobis. Quem em̃ ille miſit, huic uos non creditis. Veritas autem omnino uera dicit. Nõ enim erat natura Dei quod in monte Sina uidebatur, ſed magis ignis. Factæ ſunt autem & uoces tubarum, & fumi circa montem ſuccenſi. Hi typi erãt ueritatis, quam & prænunciabant. Deſcenderat enim omnium Deus ſupra montem Sina in ſpecie ignis, Et quam ob cauſam in ſpecie ignis? Quoniam determinaturus illis legem erat, tum ſane potiſsimum conuenienter in ſpecie ignis deſcendiſſe uiſus eſt, ut ſcirent illius trãſgreſſores negocium eſſe ſibi cum igne. Ita et beatus Moſes, ut peccãtes ad reſipiſcentiam metu impelleret, ſæpenumero clamauit, dicens: Deus noſter ignis conſumens eſt. Fiebant autem & fumi & tenebræ. Per tenebras eleganter ſignificabatur, cognitionem Dei comprehendi non poſſe, per fumum uerò ænigmatice docebatur ꝙd omnino legem Dei contemnere uolentes lachrymæ ſequuturæ eſſent. Eſt enim neceſſe ut corporis oculus in fumo illachrymetur. Itaq; Iudæi ſpeciem patris non ſpectarunt, nos uerò illam ſpectauimus in Chriſto. Eſt enim ipſe ſynceriſsima genitoris ſui uenuſtas, character, ac ſplendor. Licet enim uerbũ Dei cum Deus ſit carnem aſſumpſerit ac ſanguinẽ, appellatusq; ſit filius hominis non inanimi, uel mente deſtituto accepto corpore, ſicuti demens & hęreticus Apollinarius dicit, & ſic tamen Deus manſit, & ſic olim ſanctis patribus myſteriũ ſuũ reuelauit. Et horum admodum multa eſt in ſanctis prophetis demõſtratio. Quia uerò in aliud tẽpus iſta reſeruare cogor, age oſten-

Apollinarius.

damus ex libro Geneſis, hominem uiſibilem & Deum eſſe uocatũ ac filium. Beatus itaq; Iacob, in Meſopotamiam miſſus, cum in reditu ad domũ patris properaret, ac duas filius Laban, cum liberis qui ipſi fuerant ex illis nati, ſuſtuliſſet, traduxit eos ultra torrentem. Ipſe uerò, ſicut diuina ſcriptura memorat, tranſmiſsis liberis & uxoribus relictus eſt ſolus, & luctatus eſt cum eo homo uſq; mane. Is cum uidiſſet, quod contra eum nihil poſſet, tetigit neruum fœmoris eius, & emarcuit neruus fœmoris Iacob, cum luctaretur cum eo. Et dixit homo ille, qui cum Iacob luctatus fuerat: Dimitte me. Aſcendit enim aurora. Ille uerò dixit: Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Et benedixit ei in eodẽ loco. Et uocauit Iacob nomen loci illius, uiſio Dei. Vidi enim Deum, inquit, facie ad faciem, & ſeruata eſt anima mea. Mox enim intellexerat inhumanationis myſterium, per reuelationẽ ſpiritus ſancti. Illud uerò obſerua. Totam noctem fuerat cum eo luctatus. Vbi uerò diluculum factum eſt, dimitte me inquit, aſcendit enim aurora. Quid nam ſignificat hoc ænigma? Cum his qui in tenebris ac nocte agunt, & ignorantiæ caliginem in mente ac corde habent luctatur ac pugnat Chriſtus. Habet enim eos pro inimicis. Vt uerò mentibus ipſorum ſpiritalis lucifer oritur, & quaſi dies quædam ueræ cognitionis Dei lux ſplendet, tum pugnam ſoluit. Luctatur enim et pugnat quidem cum illis, qui uelut in nocte ac tenebris agunt, & caliginoſo obſcuroq; ſunt corde: cum illis uerò non pugnat qui ſunt in luce, qui ſpiritalem aurorã in mente habent Complectere itaq;, ô homo, ſpiritalem auroram. Splendeat tibi lux ueritatis, deſine pugnare cum Chriſto. Non poteſt uinci, uincit aũt ſemper & omnino: licet enim cum unigenitum uerbum Dei ſit, factus ſit filius hominis, non deſijt tamen eſſe natura Deus, cum ſit immutabilis & inalterabilis. Idem itaq; eſt ex patre tanquã uerbum, & ex muliere ſecũdum carnem tanquam homo. Eſt enim unus Deus pater, ex quo ſunt omnia, & unus dominus Ieſus Chriſtus per quem ſunt omnia, & unus ſpiritus ſanctus in quo ſunt omnia. Ipſi ſit gloria in ſecula, Amen.

Geneſis 32

Alia Cyrilli Homilia Epheſi contra Neſtorium dicta.

Homilia 6

ALacrem uideo cõgregationem ſanctorum omnium, qui hic prompte à ſancta deipara Maria uirgine uocati conuenerunt, ideoq; licet in multa degam triſtitia, in gaudiũ tamen me iſta ſanctorum patrũ præſentia conuertit. Adimpletum nunc apud nos eſt dulce illud uerbum quod pſalmiſta Dauid dixit: Ecce quàm bonum, & quàm iucundum, habitare fratres in idipſum. Salue itaque per nos ſancta ac myſtica Trias, quæ nos omnes ad eccleſiam ſanctæ Mariæ deiparæ conuocaſti. Salue per nos ſancta deipara præcioſus totius orbis theſaurus, lampas inextinguibilis, corona uirginitatis, ſceptrum rectæ doctrinæ, templum inſolubile, locus eius qui loco capi nequit,

nequit, mater & uirgo per quã in euãgelijs benedictus nominat, qui uenit in nomine Dñi. Salue, qui incomprehensibilem in sancta uirginali utero cõprehendisti: per quam sancta Trias per uniuersum orbẽ glorificatur & adoratur: per quam cœlum exultat: per quam angeli & archangeli lætantur: per quam dæmones fugantur: per quam Diabolus tentator cœlo decidit: per quam prolapsum plasma in cœlum recipitur: per quam uniuersa creatura idolorum uesania detenta ad cognitionem ueritatis uenit: per quam sanctum contingit baptisma credentibus: per quam oleum est exultationis: per quam per totum orbem fundatæ sunt Ecclesiæ: per quam gentes ducuntur ad pœnitentiam. Et quid multa connumero? per quam unigenitus Dei filius ijs, qui in tenebris & umbra mortis sedebãt lux resplenduit: per quam prophetæ prænunciarunt: per quam Apostoli salutem gentibus prædicârunt: per quam mortui excitantur: per quam reges regnant, per sanctam uidelicet Trinitatem. Et quis adeo ualet eloquio ut plurimum laudatam Mariam satis celebret? Ipsa & mater est & uirgo, ô rem admirandam. Miraculum hoc me stupidum reddit. Quis unquam de architecto audiuit, qui suum ipsius templũ cõstruxerit, & in eo habitare prohibitus sit? Quis nam ob id uituperatur quod propriam famulam in matrem asciuerit? Ecce igitur omnia gaudent, & mare conseruis suis, agnoscens eos, subditum fuit, & cum insultarent feroces procellæ, transitu sanctorum in tranquillitatem conuersum est. Meminit enim uocis Seruatoris seruile elementum, cum in sublime esset erectum, qua olim dixit: Tace, obmutesce. Terram etiam in qua latrones quondam grassabantur, ista sanctorum profectio pacificatam reddidit. Sunt enim admodum specioli pedes euangelizantium pacem. Quam pacem? dominum nostrũ Iesum Christum, quem peperit Maria, sicut ipse uoluit. Quid eñ necesse est scripturam curiose scrutari? At obijcies mihi Iudæorum negationem? Prophetæ illos ab initio prodiderũt ac reprobârunt, quod essent apud se Christo molituri necem, idq; facinus iam antea abnegationem uocârunt. An acerbam illam Arij luem? Ambitiosum episcopalis præsidentiæ desiderium erat. An obscurum & impium gentilis obscœnitatis sensum? Studium erat ignorantiæ. Et quid refert hic ista recẽsere? Gens uniuersa infandis lasciuijs indulsit, ita uidelicet obtinuerat malicia. Gentes enim plerunq;, cum scripturam ignorârent, Deum imprudenter blasphemârũt. Tu uerò, qui uniuersam assequutus es scripturã, ausum dicere, forte & magicæ illusioni operã dedisti, diuinam scripturam non syncere inspexisti, sed inspexisti argentum & aurum, uesania circa res infames inflatus & elatus, à sede Episcopali teipsum alienare uolens, etiam à catalogo te fratrum separasti, non considerata, quæ data tibi fuerat, summi sacerdotij sorte. Credis ne Paulo, dicenti: Et si angelus è cœlo euangelizauerit aliud, præterquam quod nos euãgelizauimus, anathema sit. Paulus non sedauit istam sententiæ tuæ uanitatem? sedet eam Esaias, dicens: Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filium, et uocabunt nomen eius Emmanuẽl, quod sonat, si interpreteris, nobiscum Deus. Quod si nec iste hanc tibi prauæ opinionis mentem resoluerit, audi uel dæmones: dicentes: Quid nobis & tibi fili Dei? Venisti ante tempus, torquere nos. Quis nam hoc tibi consilij dedit, ut inanem hanc cogitationem prædicares? Quis tecum in hoc importuno morbo collaborauit? Non es ueritus Deum regno adæquare Persico. Non erubuisti patrum, euangelistarum & prophetarum demoliri traditiones. Putasti te omnibus dominaturum Ecclesijs. Nõ es recordatus eius, qui te è stercore ad cœlestem sublimitatẽ euexit, et cum attẽderes ipsius opera, nõ agnouisti opificẽ, cũ orbẽ uelles fraudulentis sermonibus turbatũ reddere, cõtumeliãq; templo Dei inferre, & eum qui ex Maria uirgine genitus est diuidere, mundo huic dogma suscitasti prauum et insanum, nec recipiendum nec manifestandum. Verum non quęsitus, ante tempus, Belial imitatus, putasti te iniquarum cogitationum tuarum retinaculis persuasurum Regi rectæ doctrinæ studioso, coëssentialisq; Triadis adoratori: per quam constanter regnat: per quam gentes hostiles contriuit: per quam uirginũ chorus perpetuò regnat: per quam mundo pacem restituit. Hunc fraudulentis sermonibus tuis putasti te redditurum apostatam, ac populum Deo dilectum patrúmque multitudinem temeritate tua perditurum, et eos qui in recreatione erant laceraſti. Non es contentus quod teipsum, Deum blasphemando, perdidisti, sed & blasphemias tuas per uniuersum orbem inuulgasti. Sed ecce, adimpletum illud & in te est: In operibus manuum suarum comprehensus est peccator, sanctũ Presbyterorum ac Diaconorum clerum è communione eiecisti, qui importunam tuam uesaniam arguerunt, ne sentires cum Ario. Et nunc prolapsum non adobruo, neque fluctuantem demergo, sed inanem uanorum consiliorum sycophantiam frango. Quis nauem in portu sereno & tranquillitate constitutam naufragium perpeti uidit? Quis athletam ad caueam certaminis prolapsum non erigi uidit? Sed quæso, manum tibi cum circa fidem caderes naufragiumq; faceres, non porreximus? Testem accipe honorandum & sanctũ Archiepiscopum magnæ Romæ Celestinũ, qui tibi sedulo scripsit, ut ab inani hoc, et inutili sibiq; minime constanti dogmate abstineres. Præterea & nostra tenuitas breuibus literis ad eundem modum hortata est, ut nos de deo loquentes audires. Tu uerò nullam habuisti nostri rationem, duriciem quandam & arrogantiam indutus, & in malicia gloriatus, ut qui quod impossibile est animo uersabas. Et factus es nouacula contra teipsum exacuata, dolúmque factura. Propterea & Deus, cui imponere uolebas, deiecit te, & euulsit radicem tuam è terra uiuentium, propterea quod tationem Dei non habuisti. Et hæc quidem à nobis sint

bis sint dicta. Quæ illum concernunt: Deus iudicabit qui unicuique reddet secundum facta sua. Detur autem nobis, ut unitatem reuereamur & adoremus, & pientissimo Regi obediamus, principibusq; ac potestatibus subijciamur, inseparabilem uero Trinitatem ueneremur et colamus, semper uirginem Mariam, & sanctam Ecclesiam, & illius filium huius sponsum immaculatum laudibus celebrantes. Ipsi sit gloria in secula, Amen.

Homilia Pauli episcopi Emiseni de incarnatione Christi, Alexandriæ, præsente Cyrillo, ad illius quoq; laudem dicta.

Homilia 7

OPportune nobis hodie religionem uestram adhortari datum est, ut sacrum quendam chorũ constituamus, & cum sanctis angelis exclamemus: Gloria in excelsis Deo, & super terram pax, inter homines bona uoluntas. Nam hodie nobis puerulus natus est, in quo uniuersa cũ uisibilis tũ inuisibilis creatura firmas salutis spes acquisiuit. Hodie supernaturalis solutus est partus, & uirginis, nuptiarum expertis, soluti sunt parturiendi dolores. Orem admirandam. Parit uirgo, & manet uirgo. Fit mater, & tamen non omnia patitur exacte, quæ matribus competunt. Peperit enim, secundum morem mulierum. Miraculum hoc Esaias propheta quondam præuidens exclamauit, dicens: Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emmanuël, quod declarans Euangelista idem esse dixit, si interpreteris atque nobiscum Deus. Peperit itaque deipara Maria Emmanuëlem.

Populus acclamauit: Ecce fides eadem est. Donum Dei Cyrille orthodoxe. Hoc audire cupiebamus. Qui non ita loquitur anathema sit.

Prosequutus episcopus Paulus: Qui non, inquit, ita loquitur intelligit ac sentit, anathema sit ab Ecclesia. Peperit itaque nobis deipara Maria Emmanuëlem, Emmanuëlem uerò, Deum inhumanatum. Deus nanque uerbum, ante secula ex patre arcano & indicendo modo genitus, nouissimis diebus natus est ex muliere. Natura nanque nostra perfecte assumpta & humanitate ex prima conceptione sibi appropriata, & corpore nostro in templum sibi constructo, ex Deipara pergressus est, profectus Deus & idem perfectus homo. Coitio nanque duarum perfectarum naturarũ, diuinitatis uidelicet & humanitatis, unum nobis filium, unum Dominum, & unum Christum perfecit. Populus acclamauit: Recte uenisti orthodoxe Episcope, dignus ad dignum. Christiani dicunt: Dei donum Cyrille orthodoxe.

Paulus episcopus dixit: Sciebam & ego dilecti, uenire me ad orthodoxum patrem. Quapropter Trinitatẽ non quaternitatem adoramus, patrem & filium & sanctum spiritum. Anathematizamus uerò eos qui duos esse filios dicunt, èq; Ecclesiæ septis ejcimus. Neque igitur duos filios dicimus, neq; nudum hominem Emmanuëlem ex Deipara natum: neq; gratia tanquam propheA tam aut iustum aliquem, plus alijs donatum. Placuit enim in illo habitare omnem diuinitatis plenitudinem corporaliter, hoc est, tanquam in proprio corpore. Nostrum enim corpus proprium sibi fecit. In hac fide fundata est Ecclesia Dei. Hac spe supra petram fundamenta illius Dominus Deus posuit. Cum proficisceretur Dominus Hierosolyma, interrogabat discipulos, dicens: Quem filij hominum me filium hominis esse dicunt? Dicebant Apostoli: Alij Heliam, alij Hieremiam, aut unum ex prophetis. Dicit eis: Vos uerò, hoc est, mea electio, quid? Illi falsas dicunt opiniones, alij me Eliam, alij Hieremiam, alij unum ex prophetis dicentes. At uos, qui me iam tres annos assectati estis, ac uirtutem meam & portenta uidistis. Vidistis etiam me supra mare ambulantem, & commensales mei estis, quem me esse dicitis? Confestim Petrus, Coryphæus & os Apostolorum: Tu es, inquit, filius Dei uiuentis. Tu es Christus, natura duplex, homo factus. Tu es Christus: Non dixit, filius, sed filius Dei uiuentis. Agnouit unicam personam. Orabimus iam patrem, ut consuetam nobis mensam præciosaq; & uaria spiritus sancti esculenta paret, doctrinæq; cratera coronet, & nos ebrietate sobrietatis matre inebriet. Dicamus, exurge pater, exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara sancti spiritus, cui sit gloria & imperium per secula, Amen.

Homilia eiusdem, Alexandriæ in magna Ecclesia, de incarnatione Seruatoris nostri, deq; encomijs Cyrilli dicta.

Homilia 8

CVm hodie ad sollicitissimã uestram dilectionem mane differremus, sermoni finem imponere non ualebamus, sed fratrum nostrorũ frequentia è suggesto nos pellebat. Age igitur, licet hodie repulsi, rursus tamen eadem certamina aggrediamur. Strenuus autem ille uir et pædotriba, quod tum fecit denuo faciat. Iudicet de certamine. Nam tunc læta facie, alacriter arridendo, gratulari se pueri certamini declarabat, ac oliuæ germine beneuolũ nobis iudiciũ obtendens, conspicue significabat assentiri se nobis, cupereq; puerũ suo præconio coronatum ac uictorem pronunciare. Populus acclamauit: Donum Dei Cyrille. Omnes reddidisti tibi similes. Dignus uenit ad dignum. Populus tuus dixit: Patrem episcoporum, serua Domine. Recte uenisti Episcope orthodoxe orbis doctor. Qui ad hũc modũ credit, diligitur. Magna doctrina. Magnus illius laudator. Paulus episcopus dixit: Redeamus igit ad deiparã Mariã, & natũ ex ea Emmanuëlẽ, deũ hominẽ factũ. Emmanuelẽ eñ nobis uirgo peperit secundũ diuinitatem patri coëssentialẽ, secundum humanitatẽ uerò eundẽ nobis coëssentialẽ. Alioqui quõ diceẽ uirga è radice Iesse? Quõ semẽ Abrahæ? Quõ filius Dauidis? Quõ intelligetur illud, ex quibus Christus est secundũ carnem, qui est super omnia Deus? Et illud diuini Pauli quomodo intelligemus, cum dicit: De filio suo qui factus est ex semine Dauidis secundum carnem, qui

qui declaratus est filius Dei in uirtute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Iesu Christi dei nostri. Peperit itaq; sancta Maria Emmanuëlem, sicut iam diximus, secundum diuinitatem patri coëssentialem, secundum humanitatem uerò nobis coessentialem: secundū diuinitatem impassibilem, secundum humanitatem passibilem. Nam etiamsi proprij sibi corporis passiones deus uerbum appropriat, inq; seipsum transfert, ipse tamen idem in terminis impassibilitatis permānsit. Et si audias eum dicentē: Dorsum meum dedi ad flagellandum, & genas meas ad alapas, faciem meā nō auerti à fœditate sputorum. Ne suspiceris eum ista in propria passum esse natura, sed magis proprij corporis appropriasse sibi flagella. Manst enim deus uerbum impassibilis. dicent autē nobis, qui diuinis scripturis, ac rectis sententijs aduersantur: Si impassibilis dicitur Deus & immutabilis & inalterabilis, quomodo uerbum caro factum est? Audi dilecte: Verbum caro factum est, non ita ut mutatum sit in carnem. Deus enim uerbum non mutatum est in carnem, neq; ut caro assumpta cesserit in naturam eius à quo est assumpta. Quid ergo est illud, uerbum caro factum est? Hoc est, uerbum carnem assumpsit & carnem non nudam, sed una cum anima rationali & intellectuali, quae est perfecta nostra natura. Ita caro factum est uerbum. Volebam autem, ut & magniloquentissimi Ioannis sententiam intelligeretis, ut cognosceretis uerbi iam dicti uirtutem Ioannes Theologus, tonitrui filius, cui diuina dignatione concessum, ut supra dominicum pectus recubuerit, indeq; nobis sublimiora, ac diuina hauserit dogmata: cum excellentem erga nos dei benignitatem commendare uellet, primumq; quae diuiniora sunt dixisset, utpote ista: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est, ostendissetq; illum patri coæternum (Nihil enim antiquius eo quod dicit: In principio reperimus. Nam etiamsi mente ad anteriora recurras, prēcurret tibi illud erat. Huius ēm nullus terminus reperitur) cum hæc, inquam, dixisset, declarassetq; eum, ut dixi, patri coæternum, & omnium opificem, tum subiunxit: Et uerbum caro factum est, tantum nō dicens: Qui patri coæternus, omniumq; dominus est, & opifex, usq; adeo semetipsum propter nos nostramq; salutem humiliauit, ut caro sit factus, ut à uiliore naturæ nostræ parte excellentes erga nos dei miserationes ostenderet. Verbum igitur inquit, caro factum est. Nec hic consistit, sed subdit, & habitauit in nobis. Posterius prioris est interpretatio. Quid est uerbū caro factum est? Habitauit in nobis, hoc est, in nostra natura. Vide & Ioannem duas prædicantem naturas, & unum filium. Aliud est habitaculum, & aliud quod in illo habitat. Aliud templum, & aliud habitans in illo deus. Attende quid dicat. Non dicit, alius atq; alius, tanquam de duabus personis, aut duobus A Christis, uel duobus filijs, sed aliud atq; aliud tanquam de duabus naturis. Postquam itaq; dixit, & habitauit in nobis, prædicauitq; duas naturas, tum subdidit: & uidimus gloriam eius, gloriam tanquam unigeniti. Non dixit, duorum filiorum sed unigeniti. Esaias igitur prædicat Emmanuëlem, hoc est, Deum hominem factum. Petrus uerò dicit: Tu es Christus filius Dei uiuentis, duplicem significans naturam, & unicam filij personam. Et Ioannes Theologus, cum dicit: Et habitauit in nobis, duas naturas, & unam unigeniti personam innuit. Manst autem Deus uerbum impassibilis. Ad eam enim particulam reuertimur. Attende quid dicatur. Diuiniora quidem B assumptæ naturæ dedit, eorum uerò quæ humanitatis sunt, nihil assumpsit. Ambulauit supra mare, sed cum proprio corpore. Increpauit uentos ac mare, sed per proprium corpus. Occurrit illi leprosus, dicens: Domine, si uis potes me mundare. Dicit ei: Volo, mundus esto. Et tetigit eum, corpus uidelicet dominicum, & cessit morbus, ablataq; est lepra. Pauit quinque millia hominum quinq; panibus, sed per proprium corpus. Acceptis nanq; panibus, gratias egit patri, & fractos dedit discipulis, discipuli uerò multitudini, ac superfuerunt duodecim fragmentorum cophini. Solius Dei est remittere peccata. Dicit autem, ut sciatis potestatem habere filium C hominis remittendi peccata. Iterum dicit: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis qui est in cœlo. Vides eum quæ diuiniora sunt humanitati dedisse. Cum autem uides eum esurientem, sitientem, laborantem, sudantē, traditum Pilato, tractum à lictoribus, circumductum, angustiatum, orantem, Eli Eli lama asabtha ni, hoc est: Deus meus Deus meus, quare dereliquisti me. Et iterum: Pater, si fieri potest, transeat à me poculum istud: ueruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu. Cum uides eum in cruce suspensum, cum uides clauos in manibus ac pedibus eius & latus eius punctum, tum cogita quod deus uerbum passionis quidem manserit expers, uerum hæc omnia proprio corpori facta sibi appropriârit. Vt autem ostenderet se ne passionis D quidem tempore templo suo deesse, quum Iudæi ista contra dominum molirentur, radios solares, tanquam Deus, extinxit tenebras mundo, infudit, uelum templi scidit, petras rupit, mortuos excitauit. Hæc omnia ob id operatus est, ut scias eum patienti adfuisse, & passiones quidem sibi appropriasse, ipsum uerò impassibilem omnia operatum esse. Quæ uestra sunt uobis proposuimus. Est enim patris uestri hæc doctrina: Est uobis hic thesaurus auitus, beati Athanasij dogmata, magni Theophili doctrinæ, columnarum uidelicet rectæ doctrinæ. Verum quoniam patienter nostram tulistis balbutiem, expectate patris uestri sapientiam. Audistis calamum pastoralem, audite etiam tubam magniloquentissimam. Populus acclamauit: fili Theophili, & Athanasij, Cyrilli sapientiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

audiamus. Paulus episcopus dixit. Quæ nostros quidem orthodoxorum sensus excitat, ad uersariorum uerò Ecclesiæ acies disijcit. Deo itaq; gloriam destinemus nunc & semper, &c.

Homilia Cyrilli Alexandrini, de incarnatione Domini, & prædicto Episcopo Paulo Emiseno, dicta.

Homilia 9

ESaias propheta, doctorum in Christo prædicans eloquium, dixit: Haurite aquam cum lętitia ex fontibus seruatoris. Ecce igit aquã uobis ex sacro doctoris huius fonte hausimus, qui ante nos iam loquutus est, qui & spiritu sancti sacibus illustratus, magnum illud ac uenerandum seruatoris nostri mysterium uobis declarauit, per quem credentes in ipsum seruati, & à molesto quo grauati eramus, exonerati sumus peccato: & prætera ruptis mortis uinculis propheticum illud dicimus: Vbi est mors uictoria tua? ubi est stimulus tuus inferne? Itaq; deus uerbum, quod in principio in sinu patris erat, per quod & in quo omnia sponte propter nos exinaniri sustinuit, factumq; caro, id est homo, seipsum humiliauit propter nos ac filius hominis appellatum est, ut & nos propter ipsum Deum patrem acquiramus. Ita nanque docti sumus, ut orantes dicamus: Pater noster qui es in cœlis. Propter hoc itaque unigenitus factus est primogenitus, ut nos, sicut dixi, quæ ipsius sunt acquiramus. Crucem sustinuit, probro illius contempto, corpusq; suum sponte in mortem dedit: non ut nobiscum sub mortis potestate mortuus maneret, sed ut nos secum calcato mortis imperio excitaret. Gratias agamus uerbo pro nobis incarnato, nunc & semper & in secula, &c.

CYRILLI ALEXANDRIAE ARchiepiscopi, oratio de exitu animi, & de secundo aduentu. interterprete SEBASTIANO CASTALIONE.

METuo mortem, quoniam acerba mihi est. Metuo gehennam, quoniam æterna est. Metuo tartarũ, quoniam nihil habet caloris. Metuo tenebras, quoniam nihil habent lucis. Metuo uermem ueneniferum quoniam æternus est. Metuo genios iudicio præficiẽdos: quoniam sunt immisericordes. Metuo cum cogito illius diei terribile et muneribus inexpugnabile consilium, tribunal horribile, iudicem incorruptum. Metuo flumen ignis ante tribunal illud fluẽs, uehemẽtissimaq; flamma torrens, & acutos enses. Metuo seueriſsimas pœnas Metuo supplicium finem non habens. Metuo tetram illam caliginẽ. Metuo profundas tenebras. Metuo infracta uincula, stridorem dentium, fletum inconsolabilem. Metuo ineuitabiles probationes. Nihil enim accusatoribus eget iudex ille, neq; testibus, neq; demonstrationibus, neq; probationibus. Sed quæcunq; fecimus, diximus, decreuimus, ea in mediũ adfert ob oculos nocentũ. Tum nullus est qui adsit & pœnis eripiat: non pater, non mater, non filius, non filia, non alius quisquam cognatorum, non uicinus, nõ amicus, non defensor, non pecuniarum largitio, non diuitiarũ abundantia, non potentiæ fastus: quin hæc omnia cineris ritu in puluerem abeunt, solusq; reus ex suis factis absoluentem, aut condemnantem sustinet sententiam. Heu mihi, heu mihi, quem conscientia redarguit, & scripta clamãtia docent, ô anime cui tot nefaria fœdaq; patrata sunt facinora. Heu mihi qui corporis templum corrupi, & sancto tuo spiritui dolorem feci. O deus, æqua sunt opera tua, & iustum iudicium, & rectæ uiæ & obscurissima consilia, propter breuem peccati fruitionem in æternum torqueor. Propter corporis uoluptatem igni trador. Iustum est dei iudicium: uocabar & non obtemperabam: docebar & non attendebam: admonebar et deridebam: legens et agnoscens, neq; non credens, sed in negligentia, ignauia, socordia, uarijs occupationibus, turbis, & procellis petulanter, & lasciuia exultans, & uoluptatibus atq; lætitiæ indulgens: consumpsi meos annos, menses & dies in res breues, caducas, et terrenas, laborem, studium atq; operam impendens: neq; in animum reuocans, aut considerans: quantus animorum metus, terror, certamen, æstus sit sustinendus, cum à corpore separatur. Præsto sunt enim nobis exercitus & potestates cœlestes, & contrariarum potestatum tenebrarũ principes, improbitatis prepotentes, mancipes publicani, rationũ exactores, & actionũ censores aërei & cum eis ille homicida diabolus, in malitia potens, cuius lingua acutior est nouacula, de quo sic ait uates: Tela potentis acuta, cum carbonibus pernicioſis, qui insidiatur ut leo in antro suo, draco magnus, defector, orcus, qui fauces aperit, qui tenebrarum potestati præsidet, qui mortis habet imperium, & quodammodo iudicium, retinens animum, obijciens, & sententia sua condemnans omnia quæ re, quæ uerbis, quæ scienter, quæ inprudenter commisi, deliqui, peccaui: quæque deinceps à pueris usq; ad diem exitus feci, ea omnia perscrutans.

Quanto metu & terrore putas animum confligtari in illa die, cum uidet terribiles illos, truces, immites, immisericordes & sæuos dæmones, tanquam atros quosdã Aethiopas, præsentes adesse, quorum uel sola facies quouis cruciatu molestior est? quos aspiciens animus tumultuatur, pauet, dolet, turbatur & contrahitur, ad dei genios confugiens? Tenetur igitur animus à sanctis genijs, per aërem sublimis præteriens, inuenitq; quosdã quasi publicanos ascensum custodientes, & ascendentes animos præhendentes, prohibentesq; nã quisq; publicanorum propria habet peccata, quæ illis obijciat: alius perperam dicta, quæcunq; ore & lingua commissa sunt mentiendo, iurando, & & peiurando: cum superflua, nugatoria, & uana uerba, tum helluationes, uinique abusum, & luxũ, & immodicos, indecorosq; risus, leuia & inhonesta oscula, & impudica cantica. At sancti genij animum ducentes proferunt, & ipsi quæcunq; ore linguaq;

linguaq; locuti sumus bona, supplicationes, gratiarũ actiões, psalmos, carmina, laudes, diuinos cantus, scriptorumq; lectiones, & quæcunq; per os, & linguam bona deo præmisimus. Secundum telonium est oculorum usus, quæcunq; in decoro aspectu, curiosoq;, & effrenato intuitu & fallaci nutu committuntur. Tertium telonium est auditionis, & quæcũq; per hunc sensum impuros spiritus accipiunt. Quartum est olfactus odoriferorũ unguentorum, & suauium odorum, quæ mimas & impudicas decent mulieres. Quintum est eorũ quæ manuũ tactu peruerse & improbè facta sunt, & cęteræ uitiorum, tabernæ, inuidiæ, & æmulationis, inanis gloriæ, & superbiæ: acerbitatis & iręiracundię et furoris: scortationis & adulterij, et mollitię: homicidiij, et ueneficij, cęterorumq; impiorum, et peruersorum factorum, quæ in præsentia minutatim persequi non licet, & in aliud tempus differantur. Breuiter eodem modo deinceps suos quisquis animi morbus et peccatũ publicanos habet, et tributi quęstores. Animus igitur qui hęc, et his maiora, pluraq; cernit, quanto putas in metu, et terrore ac trepidatione est, donec sententia feratur, & eius libertas ueniat? Illa est hora doloris, periculi, gemitusq; plena, atq; incõsolabilis, donec uideat quid futurum sit. Nam & diuinæ potestates et impurorum facies spirituum astat: quorum hi praue, illi rectè facta proferunt, siue quid uerbis, siue opere, aut cogitatione, atq; mente factum est: cum interim medius astans animus, hęc trepide et pauide considerat, donec ex suis actionibus, factisq; et dictis aut cõdemnatus uinciatur, aut absolutus liberetur. Nam suorum quisq; peccatorum catenis cõstringitur. Quod si dignus fuerit, pie et ad dei uolũtatẽ traducta uita, assumunt eum genij, et deinceps securus pergit, comites habens sanctas potestates, ut habet scriptum illud: Lætorum omnium habitatio apud te est. Tunc comprobatur dictum illud: Aufugit dolor, mœror, et gemitus. Tunc à prauis, improbis & horrendis illis spiritibus liberatus, uadit in illud ineffabile gaudium. Sin autem inuentus fuerit dissolute et luxuriose uixisse, audit grauissimã illam uocem: Tollatur impius, ne domini gloriã uideat. Tunc eum inuadunt dies iræ, afflictionis, angoris, et angustiæ: dies tenebrarum, & caliginis. Tunc à sanctis dei genijs derelictum prædunt Aethiopes illi dęmones, et eum crudeliter uerberantes deferunt ad terram, eaq; diffissa infractis colligatum uinculis præcipitant in tenebricosam, et tetram terram, ad infima locà insubterraneos orci carceres, atq; custodias, ubi cõclusi sunt nocentũ animi, qui iam diu obdormiuerũt, ut ait Iacobus: in terram tenebricosam, atq; tetram: in terram caliginis æternę, ubi lux nulla, neq; mortalium uita est, sed dolor sempiternus, mœror infinitus, fletus perennis, dentium stridor, perpetuus & nunquam sopiendi gemitus. Illic uæ uæ perpetuo, illic eheu, illic uociferantur, nec est qui succurat: clamant, nec ullus est qui liberet, non potest illarum angustia explicari; non possunt lingua dici dolores: illic iacentium & concluforum animorum. Non posset ullum hominis os metum illum terroremq; declarare: nulla hominis labia satis magnam uim habent ad dicendum illorum statum, atq; ploratum. Gemunt continenter, & sine intermissione, sed nullus est qui misereatur. Voci ferantur ex profundo, sed nullus est qui exaudiat lamentantur, sed nullus est qui liberet. Exclamãt, et plangũt, sed nullus est qui cõmoueatur. Tunc ubi huius mũdi iactãtia? ubi inanis gloria? ubi delitiæ? ubi uoluptas? ubi petulãtia? ubi apparatus? ubi requies? ubi ornatus? ubi pecuniæ? ubi nobilitas? ubi tunc delectatio? ubi corporis uirilitas? ubi falsa illa, et inutilis mulierum pulchritudo? ubi tunc impudens, & effrenata audacia? ubi tunc uestimentorum comptus? ubi peccandi impura, & friuola delectatio? ubi qui nefarium uirorum concubitum uoluptatem ducit? ubi qui unguentis & odoribus perfunduntur atq; suffiuntur? ubi qui cum tympanis & cythara uinum potant? ubi tunc contempus uiuentium sine metu? ubi auaritia & habendi cupiditas, atq; inde nascens immisericordia? ubi tunc inhumana superbia, omnia fastidiens, et se aliquid esse putans? ubi tunc inanis, & uana hominum gloria? ubi libido et nequitia? ubi potentia et tyrannis? ubi tunc rex? ubi princeps? ubi dux? ubi potestate præditi? ubi diuitiarũ multitudine insolentes, & egentium non miserentes, deumq; contemnentes? ubi theatra & uenationes? ubi tunc elati intemperati & secure uiuentes? ubi mollia indumẽta? ubi tenera stragula? ubi excelsa ædificia, & porticuum amplitudo? ubi qui sine metu uixerunt? Tunc cum illa uidebunt, mirabuntur, & horrebunt, attonitiq; eiulabunt turbati labefactabuntur. Tremor eos corripiet, & dolores quales sunt parturientium, ac uehementi spiritu perfracti delebuntur. Vbi tunc sapientum sapientia? ubi oratorum eloquentia, atq; impostura? Væ uę turbati sunt, & ebriorum ritu titubãt, consumpta omni eorum sapientia. Vbi sapiens? ubi literatus? ubi humani generis quęsitor? O fratres considerate quales nos esse oporteat, dum rationem singillatim reddemus eorum, quæ fecerimus, siue magna sint, siue parua: nam etiam otiosorum uerborum causam apud iustum iudicem dicemus. Quales nos esse oportet in illa hora? Quod si propitium habuerimus deum, qualẽ percipiemus lætitiam ad regis dextram segregati? Quales nos esse decet ad illam inenarrabilem lætitiam, cum dicit ille regnantium rex, eis qui ad illius erunt dextram cum hilaritate: Adeste felices patris mei, possidete paratum uobis ab orbe cõdito regnũ. Tunc inuademus in illorum possessionem bonorum, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec hominis cor cogitatione comprehẽdit, quæ deus sui amantibus præparauit. Tunc deinceps securi futuri sumus, nullo amplius pauore corripiendi. Consideremus autem & hæc & nocentum sempiternum cruciatum, cũ ad illud horrendum tribunal sistentur, quanto pudore afficientur coram iusto illo iudice, causam dicere non ualentes?

Universidad de Deusto
Biblioteca

ualentes? Quantus eos pudor inuadet ad regis si-
nistram seperatos? Quæ tenebrę eis incident, cũ
eos ira inflammatus iuis uerbis perturbabit, cum
eis dicet: Facessite à me uos execrabiles in ignẽ æ-
ternũ, diabolo eiusq; genijs paratũ. Heu, heu quã
ta afflictio, dolor, angor, metus, tremor instat eorũ
animis, cum fiet clamor omnium cœlestiũ pote-
statum, dicentiũ: Discedãt improbi in orcũ. Eheu,
quem cantum edent lamentantes, plorantes, eiu-
lantes atq; plangentes, cum abducentur acriter in
sempiterna secula cruciandi? Eheu qualis est lo-
cus ubi est fletus & stridor dentium, qui tartarus
appellatur, quẽ uel ipse diabolus horret. Heu heu
qualis est gehẽna ignis inextincti, urentis neq; lu-
centis? heu heu qualis est nunq; dormiẽs uenena-
tus uermis? heu quã tetræ sunt profundę illę, sem-
perq; manentes tenebræ? heu mihi quales sunt il-
li genij in cruciatibus immites, atq; immisericor-
des? Exprobrant eĩ, grauiterq; increpant. Tunc
qui torquẽtur lõgũ clamãt, nec est qui succurrat:
clamabunt eĩ ad dominũ, nec eos exaudiet. Tũc
cognoscent omnia sibi, quæ sunt in uita, ad nihilũ
redacta esse: & quæ hic bona esse, gaudijq; plena
uidebantur, ea felle, amaroq; ueneno amariora re
perientur. Væ sontibus, cum insontes ad dexterã
stabunt, & illi uexabuntur: cũ sontes flebunt, et in
sontes gaudebunt: cum insontes lætitiã agitabũt,
& sontes lamentabuntur: cũ insontes in tranqui-
litate, & sontes in tempestate ac calamitate uersa-
buntur: uæ sontibus, cũ insontes gloria afficien-
tur, & illi condemnabuntur: uę sontibus cum in-
sontes omni bono satiabuntur, & sontes eo caren
tes ingemiscent. Væ sontibus, cum insontes glo-
ria, & illi ignominia afficientur. Insontes sanctita-
te, sontes, flammis. Insontes laudibus efferentur,
sontes miseri ferentur. Insontes in sanctorũ man-
sionibus, sontes in exilio sempiterno. Insontes au
dient: uenite felices patris mei, possidete paratum
uobis ab orbe condito regnũ. Sontes aũt audient
illud: facessite à me detestabiles in ignẽ æternum,
diabolo eiusq; genijs destinatũ. Insontes in para-
disum, sontes in ignẽ inextinctũ: insontes delitia-
bũtur, sontes afflictabũtur. Insontes saltabũt, son-
tes uincientur. Insontes cantabũt, sontes lugebũt.
Insontes ter sanctũ, sontes ter miserũ. Insontes cã-
tũ, sontes uoraginẽ. Insontes in sinũ Abrahami,
sontes in Belialis torrẽtes. Insontes in requietem,
sontes in supplicĩũ. Insontes rore, sontes flãma cõ
spergentur. Insontes delectabunt, sontes mœrore
cõsenescent. Insontes extollentur, sontes tabescẽt.
Insontes efferẽtur, sontes deprimenẽ. Insontes fo
uebuntur, sontes denigrabuntur. Insontes bonis
saturabuntur, sontes diuexabũtur. Insontes aspe-
ctus alet dei, sontes torquebit ignis aspectus. In-
sontes uas sunt electionis, sontes uas gehennę. In
sontes aurũ igne probatũ, & argentũ probũ, et la-
pides precioſi, sontes ligna, culmus, fœnũ, ignis a
limentũ. Insontes frumentũ regni, sontes perden
da palea. Insontes semẽ electũ, sontes ignis zizania.
Insontes sal diuinũ, sontes uirus atq; fœtor. In
sontes intemerata tẽpla dei, sontes polluta templa

A dęmonũ. Insontes in aula nuptiali, sontes in chaos
infinitũ. Insontes in splendore lucis, sontes in pro-
cellæ caligine. Insontes cũ genijs, sontes cũ dęmo
nibus. Insontes cũ genijs saltantibus, sontes cũ dæ
monibus lugẽtibus. Insontes lucis, sontes tenebra
rum mediũ tenebunt. Insontes cõsolator solabit,
sontes cũ dæmonibus plectẽtur. Insontes domini
co solio astãt, sontes pœnali caligini. Insontes dñi
facie semp aspiciũt, sontes in diaboli cõspectu sem
per astant. Insontes genijs, sontes dæmonibus ini
tiantur. Insontes supplicationẽ, sontes ploratũ li-
bant sempiternũ. Insontes supra, sontes infra. In-
sontes in cœlo, sontes in profundo. Insontes in ui
tam ęternã, sontes in mortẽ exitiabilẽ. Insontes in
manu dei, sontes in loco diaboli. Insontes cũ deo,
B sontes cũ satana. Vę sontibus, cũ ab insontibus se
parabuntur. uæ sontibus, cũ eorũ & actiones nu-
dabũtur, & mentis cõsilia patefient. Væ sontibus
cũ mentis agitationes arguentur, & prauarũ cogi
tationũ cõspirationes trutinabuntur, & mens ex-
pendetur. Væ sontibus cũ sanctis genijs odio, &
sanctis testibus erũt execrationi. Væ sontibus cũ
ex aula nuptiarũ exigentur: heu quæ tum pœni-
tentia, quæ afflictatio, quis angor, quæ iactatio fu
tura est? Graue est à sanctis separari: durius à deo
separari. Ignominiosum est manibus pedibusq;
colligari, & in ignẽ cõijci. Molestũ est in imas de-
trudi tenebras, tetrum dentibus stridere, atq; tabe
scere: odiosum nullo fine cruciari: malũ linguã in
flammari funestã aquæ guttã petere, neq; obtine-
C re. Acerbũ in igne esse, & clamare, neq; sub ueni
ri. Insuperabiles fauces: immensus gurges: ubi in-
clusus quis & detentus euadere, aut aufugere ne-
queat: insuperabilis custodiæ murus: immites cu-
stodes: tenebricosus carcer: infracta uincula: incõ
uulsæ catenæ: diri, fericq; flammæ illius ministri:
graues illæ, quæ ad supplicĩũ adhibenẽ, scuticæ: fir
mi ungues & infracti: duri nerui: turbida pix, atq;
torrẽs: fœtẽs sulphur ignea illa cubicula: inextin-
cta pyra: putidus uirosusq; uermis: inexorabile
cõsilium: inuictus gratia iudex: inexcusabilis de-
fensio: notis cõpuncti magnatũ uultus: exoleti o-
ptimates: mẽdici reges: imperiti sapiẽtes: fatui &
reiectitij oratores: dementes diuites: nõ auditę fal
sa scribentiũ assentationes: manifestę malitiosorũ
D uersutiæ: perspicuę fraudatorũ calliditates: uiro-
sus auarorũ odor: aperta personatorũ simulatio:
uerberões: impostores: oĩnia apud illos nuda at-
que patefacta. Væ improbis, profani, scelerati, &
impuri sunt in dei cõspectu. Qꝫ cõtaminati sunt
eorũ animi? Quã putẽt eorũ corpora ex libidine,
atq; nequitia? Quàm fœda labe & corpora et ani-
mos suos coinquinarũt, non seruato sacræ uestitu
lotionis? Quã turpiter & impudẽter crapulæ & e-
brietati indulgẽtes, uentri corporis latrinæ, & ab
domini per luxũ seruierũt, & à frugalitate & cõti
nentia alieni, felicitatẽq; sibi in uentre reponẽtes,
seq; molliter in uoluptatibus, tanq; porci, uolutã-
tes: dies & annos suos cõsumpserũt in sordidis co
gitationibus, atq; ineptis uaniscq; uerbis, & mimi
cis cantibus insolescentes. Quanta animi cæcitate

alienati

alienati sunt, neq; Christi ordinis, neq; diaboli cō fusionis habita ratione? Quàm à recta uia deflexerunt, dum per ignorantiæ tenebras ingressi, & socordiæ somno dediti, in gehennæ barathrum seipsos immerserunt? Quàm alienati sunt à lumine uirtutū, amandis peccati tenebris, quoniam lata et ampla tritæ improbitatis uia grassati sunt? Quā oblīti sunt domini et dei, & seruatoris nostri Iesu Christi peregrinationē, ac tot tamq; imperue stigata eius beneficia, qui diuinę lotionis aqua, sacroq; spiritu purificati, & lætitię unguento delibuti, ob paruam eamq; odiosam & friuolam uoluptatem talia tantaq; dona irrita fecerunt, & libidinum, atq; adulteriorum imperio paruerunt. Væ qui relicta adoptione, secuti sunt huius uitæ uoluptates. Væ sequentibus huius uitę fortunas. Væ peccati tenebras amantibus. Væ ueritatis lucem relinquentibus. Vę per noctem peccati gradientibus. Væ relinquentibus diem cognitionis Dei. Vę mala ridendi cōsuetudine expletis. Væ qui fucantur, ut animos ad impurę nequitię cōiunctionem, libidinemq; uulnerent: cum re ipsa hamus sit diaboli, non fucus, ideoq; cupientibus, conantibusq; & uolentibus seruari odio habendus. Væ qui inter se calumniantur. Væ contumacibus, cōtentiosis, atq; turbulentis. Vę iurantibus delectationis gratia. Væ periuris, uæ helluonibus quorū deus uenter est. Væ ebriosis. Beatus autē qui hic seipsum despicatur, deprimitq; propter deum, cōtemnitq;, atq; dānat: hic & à deo supremo extollitur et à genijs laudatur, neq; in iudicio inter sinistros astabit. Beatus homo qui in supplicationibus perseueret: in ieiunijs durat: in uigilijs gaudet: somno reluctans, eumq; arcēs et gehenna ad dei prædicandas laudes flectens, pectus tundens, faciem feriens, manus in aęrem efferēs, aspectum in cœlum attollens ad dominum, cogitans illum, qui in solio gloriæ sedet, & corda scrutatur, & renes peruadit. Hic enim fruitur æternis bonis, filius et frater, & amicus, & hæres fit dei. Huius facies solis instar splendebit in die iudicij in quo cœleste regnum patefiet. Qui uerum amat is amicus dei reperitur: qui autem mendacia perpetuat, amicus est dęmonum. Qui dolum odit miseria liberatur. Qui res aduersas perfert, is tanq; confessor ante Christi solīū coronatur. Qui murmurat, & moleste fert aduersos casus, quiq; tędio rerum molestarum maledicta iacit, is errat, & animo surdus est. Qui mitis est et humanus modestusq;, is à deo laudat, à genijs beatus prędicatur & ab hominibus celebratur. Ille autem amarus, iracūdus, et ad bilem propensus deo detestabilis est, eius et cibus racemus est amarulentiæ dęmonū, et uinum fel draconum, et potio uenenum aspidum irremediabile. Qui puro sunt corde dei gloriā uidebunt. At qui mente sunt sordida diabolum aspicient. Qui uitiosa faciunt & praua cogitant et mala alijs molīūtur, à diuina cōmunione seipsos prohibēt. Qui sibi purpurisso uultus humecīant, et cerussa genas illinūt, dealbātq;, et ad speculum comātur, ut homines ad nequitiam & prauas cupiditates, amoresq; satanicos incitent, atq; implicent, ij in die iudicij non pij reperientur, sed ut dei præceptorum contemptores torquebuntur. Qui pulchritudinem ascīscunt alienam, paradisi pulchritudine priuabuntur. Qui aliorum lapsu gaudent, seipsos pręcipitant. Qui aliena concupiscunt, sua produnt perduntq;. Glorioli, superbi & hominibus placere studentes cum diabolo damnabuntur. Simulatores cum satana plectentur. Qui corpus supra modum nutriunt, animum fame necant. Qui scientes, & nulla ui adhibita peccant, neq; ad sanitatem reuertuntur, cum infidelibus torquebūtur. Qui dicunt, peccemus in iuuentute, & in senectute ad saniorem mentem redibimus, ij à dęmonibus illuduntur, atq; deridentur, quoniamq; ultrò peccant, eis ad sanitatem redire non datur, sed in iuuentute mortis falce demetuntur: ut Ammon Israēlitarum rex, qui etiam deum suis prauis conatibus, profanisq; cogitationibus irritauit. Nam qui dicunt, hodie peccemus, cras facturi saniora, ij ob consiliorū suorū uanitatē, & insipientis animi caliginē, dum & corpus corrumpunt, atq; conspurcant, & animum contaminant, & mentem caligine inuoluunt, & rationem turbidam efficiunt, & conscientiam cœno inficiunt, & illud hodie amiserunt, & cras perdiderunt. Qui enim neque propter lapsum scortationis plorant: neque propter adulterij, cœnū lugent: neq; propter masculi concubitus sentinam lamentantur: neq; propter mollitiem eiulant, ij neq; toto pectore prætereuntium possunt peccatorum agere pœnitentiā, neq; futura corrigere. Etenim qui quæ amisere non quærunt, ij non ea quidem retinent quæ supersunt. Qui expensorum rationem non subducunt, etiam capitis iacturam faciunt. Qui non prudenter laborāt, & in supplicationibus sobrij sunt à prauis cogitationibus subiguntur: subacti seruiunt prauæ cōsuetudini inuiti atq; recusantes. Qui non sobriè deo celebrando inuigilant, abripiuntur. Qui nō inuigilant audiendis diuinis scriptis, sed seipsos inertiæ somno dederunt, ij cum quinq; illis fatuis uirginibus excludentur. Qui sobrietatis arma abijciunt, à ligurītione supplantantur, et ab adultera peccati libidine perimuntur. Qui dei præcepta non seruarunt, à dęmonibus uulnerantur, & ad ignis gehēnam damnantur. Qui ab ecclesia, & cōmunione seipsos procul habent, dei sunt hostes, & dęmonum amici. Pudefiat omnis impiorum hęreticorum secta: operiatur genus infidelium: pereat Iudæorum collegium: obturentur impura ora deum negantium Hebræorum, tum cum ille animorum probator, renū uestigator, quouis ancipiti ense acutior, penetrans usque ad diuisionē carnis & spiritus, commissurarūq;, & medullarū, & mentis cogitationes dijudicans, iudex sedebit. Tunc tūc, inquam, non paucos nescio quos de multis, sed omnes detectos inspiciet, neq; pellis ouina lupum tegere poterit, neq; operum rectorium interiorem occultare cogitationem. Non est enim ulla rerum natura abdita iudicanti, sed nuda omnia, et eius oculis expositа.

Quamob-

Quãobrẽ ne cõtra dei præcepta humanis pugnemus affectionibus, sed inanium gloriolarũ spiritus summitamus: consurgamus ad dimicandum cum diabolo: acuamus animum ad sobrietatem: sopiamus peccati cogitationes: comparemus non oscitantem supplicationem, sobriam mentem, erectam rationem, limpidam conscientiam, perpetuam continentiam, non fictum ieiunium, patentem omnibus amorem, germanam castitatem, intemeratam frugalitatem, non simulatam modestiam, perpetuam dei laudationem, alienam ab inani gloria lectionem, genuum flectionem non superbam, obsecrationem assiduam, uitam puram, orationẽ ueram, hospitalitatem nõ mussantem, gratam tolerantiam, neq; iactatricem beneficenti am. Amandemus iracundiam: expellamus iram: ignauiam aboleamus: furorem perimamus: mœstitiam deleamus: tollamus auaritiam. Ne formidemus communem hunc generis humani messorem mortem, sed illam hominum perditricem. mors enim proprie non est ea quæ animum à corpore, sed quæ animum à deo separat. Deus uita est: qui à deo separatur mortuus est, amissa priore A libertate, sicuti uita. Et quia mortis pater diabolus instar, sicut robustus quidam hostis armatus, ut nos diebus sacris debellet, atq; frangat, dicatq;: Vici Christi milites, ostendenda mulierum pulchritudine, eosq; auribus suspendi, & inani gloria, popinationibusq; demersos, uirtutum coma prehensos, & cupiditatibus irretitos, uinicq; potione titillatos, præcipites in scortationis foueã deturbaui, ne inquam, impuris illis dæmonibus gratificemur, quandoquidem deus noster omnium salus est, dæmonum perditor. Quoniã igitur corporibus implicati, mortiq; sumus obnoxij, certemus strenuè, ut impuros dæmonas superemus. Nam si metũ in corde habemus, & mortis recordationem in animo circumferimus, omnes con- B tra nos armantur dæmones: sed hi nos, tanquam arietibus quatientes, muro firmiores inuenient, quoniã nobis adest Dominus noster, cui gloria, honos, imperium in omnem conuenit æternitatem,

Amen.

FINIS.

Universidad de Deusto Biblioteca
S. ALEXANDRINI

Universidad de Deusto
Biblioteca

APOLOGIA CYRILLI

ALEXANDRINI EPISCOPI AD IMPERATOREM THEODOSIVM, VVOLFGANGO MVSCVLO INTERPRETE.

RELIGIOSISSIMO AC PIENTISSIMO, CHRIstiq; amanti Regi nostro Theodosio, victori ac triumphatori, semper Augusto, Cyrillus in Domino Salutem

Diuina & incorrupta natura omnium potestatem habens, & lucem quidem inaccessam inhabitat, & thronum habet supremum, cum ipsi tum soli competentissimum quem circumstant principatus, dominationes ac potestates, & ipsa sancta Seraphim. Et quemadmodum spiritussanctus dicit, omnia illa opera horrent ac tremunt: uerum tamet si ad hunc modum glorificata sit, & omnem admirationem superet, parem tamen ac correspondentem excellentis huius & inenarrabilis potentiæ magnitudini mansuetudinem habet. Generata siquidem natura fortissimam illam & immensam, uim ac potestatem non sustinuisset, nisi mansuetudine mixtam. Quapropter & beatus propheta Dauid cum pro se, tum pro reliquis omnibus supplicans, nunc dicit: Memento domine, quod puluis sumus, nunc uerò, si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Præterea & beatus Iob: à diabolo acerbis & indicendis flagellationibus tentatus, uoce interrupta & singultanti ad deum, uociferans dicit: Quare non fecisti obliuionem iniquitatis meæ, & mundationem peccati mei? uerum obsignasti iniquitates meas, uelut in crumena, notasti q;, si quid inuitus etiam præuaricatus sum. Sed mox, opinor, dicet ad hoc quisq;. Quid igitur ô generosissime athletarum? Criminis ne loco deo impingis, quod eius qui deliquit, non misereatur? culpas ne confestim legislatorem quod peccatorum meminit? Etiam inquit: Qui enim misereri consueuit, nec uulgarem ex eo gloriam habet, ob quam causam, cum talis sit, non & mei rationem habet? Etenim si fieri potest, ut nullo pacto mens humana præuaricetur, inquirat exactissime Iudex, obsignet iniquitates, uelut in crumena, deneget obliuionem ijs qui ipsum, idq; aliquando inopinato, offenderūt. Si uerò plurimū impingimus omnes, & prorsus inculpabilem esse ipsi competit soli, delictorum obliuionem largiatur ijs, qui imbecilles esse consueuerunt. Decet itaq; supremas excellentias, ut sereno sint & placido animo. Habet autem hunc singulari modo diuina & suprema natura, Dominatio uerò uestra Christi amantes Reges illo secundum huius imitationem est prædita. Est enim illa imago quædam & uelut imitatio regni cœlestis inter eos qui terram incolunt. Vos nanq; soli uniuersale sortiti imperium, timore ac mansuetudine obedientiam seruantes, ueluti illustrem ac pacificam prosperitatem, per uniuersum orbem extenditis. Quapropter ad hoc iam necessariò permotus sum, ut læsam uestram pietatem competentibus apologijs placandam esse duxerim. Quod uerò mihi potissimum hoc facere uolenti, & commodum erat & necessarium, prætermitto, idq; inuitus, propter debitam ab omnibus imperio uestro reuerentiam. Etenim si dixero me non fuisse temerarium, aut negligentem, aut non admodum magnam decori rationem habentem, ut qui nihil deliquerim, idq; aduersum uos, fuerit id mihi forte haud impune, & ualdè meritò, ut qui hoc dicendo, decretis uestris repugnarem. Cauendum itaq;, ne tale quid mihi accidat, quod Israëli accidit. Non enim prorsus ab eo liber sum, ut & ipse aliquando delinquam. Plurimum enim impingimus omnes, et humana natura hoc, ueluti morbo laborat, ut facile labatur. Israël tanquam diligens legis custos, aliquando se nullo pacto deum offendisse putabat. Sed audiuit hunc sibi dicentem: Ecce ego iudicio tecum contendam, propterea quod dicis: Non peccaui. Melius itaq; est & consultius, ut potentibus cedamus, & super ijs quibus sumus offensi ueniam petamus. Habet enim hoc uestra Dominatio, ut dixi, ut ad imitationem Dei offensarum obliuiscatur. Scripsi itaq; cum uestræ pietati, tum etiam inclytissimis Reginis, nō ut dissensionem ac perturbationem sacratissimæ uestræ aulæ alicunde excitem. Non enim ita sum bona mente ac decenti ratione destitutus, sed potius bona præditus intelligentia. Conuenit enim ijs, qui ad hoc sunt ordinati, ut in sacerdotio sanctissimo deo seruiant, ut sobrij sint ac uigilantes, dispiciantq; quid illi probetur, & hoc sedulo faciant, paratum illis alioqui ueriti exitium, si in ista functione omnino fuerint in socordiam prolapsi. Oportet enim ut eos in fide reddamus firmiores, qui iā in dominū nostrū Iesum Christū crediderūt, quos sanguine suo acquisiuit, & synceros cōstituit adoratores genusq; uocauit regale ac sacerdotale, & gentem sanctam & populum peculiarem, ut uirtutes eius annuncient, qui uniuersos in admirabilem suam lucem uocauit. Præterea, ubi de his præcipit, quæ sacerdotium sortitos concernunt, ad Ezechielem prophetam sic dicit: Fili hominis, loquere filijs populi tui et dic ad eos: Si quando gladium induxero super terram, & populus terræ illius, hominē aliquem ex ipsis nactus constituerit eum inter se

Applicat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpeculatorem, atq; is gladium in eam terram ue- A
nientem uiderit, tubaq; ebuccinauerit, ac populo
meo ſignificauerit, is autem qui tubæ uocem au-
diuit, ſeipſe nõ cuſtodiuerit, ideoq; gladius ueni-
ens ipſium abripuerit, ſanguis ipſius ſuper caput
eius erit, eo quod cum tubæ uocem audiſſet ſeip-
ſe non cuſtodierit, ſi uerò animam ſuam cuſtodie
rit eripietur. Et ſpeculator, ſi uiderit uenientem
gladium, & tuba non ſignificauerit, nec populus
ſe cuſtodierit, ueneritq; gladius & animam ex i-
pſis abripuerit, ipſa quidem, propter ſuam ipſius
abrepta eſt iniquitatem, ſanguinem tamen eius de
manu ſpeculatoris requiram. Opus eſt autem de-
clarandi gratia, eorum quæ dicta ſunt mentem &
latiorem inquirere conſiderationem. Eſt itaque
id moris, ubi barbarica expectatur irruptio, ut B
qui ciuitati præſunt, curamq; illius gerunt, in ſpe-
culis aut turribus ſublimioribus quoſdam collo-
cent, qui directo in agrum proſpectu in deſinen-
ter hac atque illac oculos circumferant, uigilan-
ter obſeruantes, ne quis hoſtium irrumpat. Quod
ſi hoſtile incurſum ciuitati prænunciauerint, haud
mediocriter digni ſunt qui honore afficiant: ſi ue
rò oſcitantes fuerint, ſi ciuitas capitur & hoſtilia
patitur, ipſi pœnas proprijs capitibus luent, om-
nium extremo affecti ſupplicio. Ad hunc opinor
modum & quiſque ſacerdotum, quoniam ſpe-
culator à Deo conſtitutus eſt, ſi quidem populis
ſibi concreditis malum quod lædere ſolet annun-
ciauerit, hac ſibi uigilantia coronam conciliabit.
Rurſus uerò incidet in mala quæ per iram Dei ac
cidunt, ſi tacuerit, haud mediocri damno affi- C
ciens eos, quos inclamationibus ſuis ad rectam
uiam inducere debebat. Erat itaque bellum, non
aduerſus uulgarem aliquem ſimilem nobis homi
nem, ſed magis aduerſus ipſum omnium noſtri
ſeruatorem Chriſtum motum. Scriptum nanque
eſt, neminem dicere anathema Ieſum, niſi ex
Beelzebul, hoc eſt, neminem negaturum Chri-
ſtum, niſi Satanam habeat ad hoc inſtigantem.
De hoc utique quod uerum ſit nemo dubitabit.
Draco igitur, apoſtata ille, hoc eſt, Satanas, uirum
ſacerdotem, incautum, imò mente ſeductum na-
ctus, & linguam aſſequutus acerbiſsime, & ſine
circumſpectione ueritatis dogmata calumnian-
tem, Seruatoriſq; noſtri gloriam diminuentem.
(Erat enim temeraria, & effrenato impetu quæ-
uis etiam abſurdiſsima audacter aggrediens) tu- D
multuatione uniuerſas adimpleuit Eccleſias.
Obſeſſa autem ad hunc modum recta fide, ubiq;
oriebantur, diſſenſiones & multa dicebantur ab
ijs qui iam crediderãt, uidelicet, ſeducti ne eſſent
quod Deum eſſe Chriſtum ſecundum ueritatem
cogitaſſent. Et quid inde ſequutum eſt? Peſtifera
quædam lues orbem depaſta eſt, mendacium ra-
dicis loco habens, ac patrem Satanam. Cum itaq;
poſiti ſimus à Deo in locum Speculatoris, ut cu-
ram populorum geramus, quomodo non incum
bebat nobis ut admodum alacriter ſacra & Eccle-
ſiaſtica tuba arrepta, his qui pietatem ſeruare cu-
piunt, diabolici gladij incurſum ſignificaremus?

Quam enim pœnam Deus tacentibus parauit?
Sanguinem eius, inquit, de manu tua requiram.
Sed erat, ô Chriſti amans rex cautum & immotũ
cor tuum? Erat certe, & hoc ipſe confirmo. Imò
res ipſæ hoc clamant. Et præterea longus retro
temporum tractus hoc teſtificatur, quo erga pie-
tatem probati, cum maiorum gloria certatis. Et
quoniam illis glorioſum eſt, quod à ueſtra ſereni-
tate ſuperantur, meritò dixerim, nihil ueritus, me
liorem uos & cõmodiorem † tuliſſe ſententiam. † al. ornaſſe
Noui quàm inſit uobis immota fides, quàm fir-
ma in Chriſtum dilectio. Scripſi uerò non inutili-
ter, ad hoc, ut alijs ipſi, preſertim Eccleſijs omni-
bus adeò turbatis, ſuccurreretis. Eſt enim uobis
in conſueto, ut ſeruetis. Tuba quę Barbaricos in-
curſus annunciat, robuſtiſsimum quidem & pu-
gnaciſsimum quenque de competenti ſibi dex-
teritate admonet, ſolum uerò eum qui non admo
dum acri eſt animo neque belli habet experienti-
am cautum reddit, ne quo pacto in hoſtium acies
per imprudentiam incidens, crudelitatis ipſorum
rapina fiat. Ad iſtum itaque modum quæ de Chri
ſto dixi ſtimulum quidem pietati ueſtræ aduerſus
Diaboli laqueum admouerunt, cautos uerò in fi-
de reddiderunt eos qui leui ſunt & mobili men-
te. Chriſti myſterium non ita facile à multis capi-
tur. Eſt enim uehementer profunda illius doctri-
na etiam illis, qui potiſsimum mente ualent, &
diuinas ſcripturas exquiſite uerſant, ægrè tanquã
in ænigmate, & ueluti in ſpeculo cognoſcibilis.
Sicut autem ſacratiſsimus Paulus dicit: Corrum-
punt bonos mores colloquia praua. Et præterea
ſecundum Salomonis dictum, gutta deſtillans ca
uat petram. Quapropter ſi ſermones illi qui no-
cere ſolent, in humanam mentem indeſinenter
inſtar guttæ deſtillauerint, non mediocre, imò a-
liquando et omnimodum adferũt nocumentum.
Facta eſt itaq; à me perneceſſaria & utilis admo-
nitio, cum ad eum ipſum, qui præter omnem opi
nionem Chriſto bellum intulit, tum ad alios qui
myſterij huius cognitionem non admodum exa-
ctam aſſequuti, ſeductoris uerbis ueluti tempeſta
te quadam plurimum adobruebantur. Quod au-
tem neceſſariò ſcripſerim, ipſa quoque rerum uis
affirmat. Superioribus quidẽ ac præterlapſis tem
poribus, res humanæ à Deo diſſidebant. Errabat *Differit de incarnatione Chriſti.*
eñ uniuerſa terra, ſicut beatus Dauid dicit: Om-
nes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non
eſt qui faciat bonum, non eſt uſq; ad unum. Sed
uiſitauit nos oriens ex alto. Apparuit nobis uni-
genitum Dei uerbum, & cum his qui terram in-
colunt cõuerſatum eſt, homo nobis ſimilis factũ,
& cum eo quod natura deus manſit, per ſeipſum
nos Deo & patri interſtitio ſublato coniunxit, &
à peccato nos per quod à Deo dirimebamur libe-
rauit, ac fide iuſtificauit. Eſt enim ipſe pax noſtra
ſecundum ſcripturas. Erat itaq; futurum ut uiola
ta fide uinculum illud pacis noſtræ quo Deo con
nectimur, rumperetur: & iuſticiæ uia mentibus
noſtris abrepta obſcuraretur, ne quid durius di-
cam. Iuſtificamur enim per ſanctum baptiſma,
mortem

mortem Christi annunciantes, & simul resurrectionem eius confitentes. Veruntamen, ô Christi amans Rex, mortem annunciamus non cõmunis hominis, sed inhumanati dei, & passi quidem pro nobis carne, secundũ scripturas, uiuentis uerò, tanquam Dei, & in sua natura impassibilis manentis. Cum itaq; periclitaretur spes Christianorum, quantum aduersum seductoris uerba & linguam imperitam & futilem conueniebat admodum necessarium & Regi irrecusabile erat, ut ueritatis armaturam habentes eos qui recte credunt defenderemus. Quod autem me potissimum, ut hoc facerem incitauit, hoc est beati patres nostri confidenter sacerdotium à Deo acceptum ab hæreticorum peruersitatibus suis temporibus liberárunt, præsertim impiorum Arianorum, quanquam qui tum humanarum rerum dominiũ obtinebant, ueritatem ignorabant, imò magis cum illis sentiebant, ac dentibus aduersus Ecclesiæ doctores fremebant. Verum hi omni metu reiecto rectam & irreprehensibilem fidei doctrinã prædicabant. Sciebant enim Dominum nostrum Iesum Christum dixisse: Ne timeatis uobis ab illis qui corpus occidunt, animam uerò occidere nequeũt. Timete autem potius eum qui & animam & corpus in gehennam perdere potest. Cum igitur illi, tametsi infensissimos hostes haberent eos, qui temporibus uniuersale habebant imperium, nihilominus nõ siluerint, ut Seruatoris nostri omnium, iniuria affecti gloriam tuerentur, quomodo non erat necesse ut et nos epieciæ ipsorum & synceritatis erga Christum uestigia insequeremur? Quomodo non erat aduersum blasphemi uoces eructanda ueritas? Sciebam, sicut dixi, pietatis uestræ firmitudinem. Persuasus eram exacte, illum uobis non placere plus quàm me, propterea quod non silebam. Erat illud ineptum, q̃d me cunctatio prope decori transgressorem constituisset, & eo duxisset, ut Deum offenderem. Verũ dicebam ad meipsum inexcusabile habes, ô mute, silentium, & graues aduersum te culpas cum apud Deum tum apud homines contrahis. Pius est & Christi amans Rex, regia à Deo ornatus gloria: Et præterea ipsa quoq;, quæ ijsdem cõspicitur honoribus insignis, pientissimarum Reginarum dyas eodem nobiscum est erga uenerãdum, & admiratione dignum Virginis fœtũ affectu. Quiq; ordine uicino & dignitatum excellentia illustres in recta & inculpata fide perseuerant, contristati sunt & ipsi propter spretam Seruatoris nostri gloriam: Et quomodo non intrepide quæ Deo probantur exequeris? An non imbecillis nauta, quando ex animi sentẽtia uentum habet, adspirantem funium usum aspernatur? Et qui debilis belliq; minime cupidus est, si in militia constituto succurrente præstantiorum manu uincere liceat, nec fugere abiecto clypeo, nec meticulosus esse uidetur. Talibus meipse cogitationibus exacuens, & dominationis uestræ pietate fretus, impigerrime in medium prodij, necessariũ ratus ut Christo ignominia affecto patrocinarer.

A Verum quomodo necessarium fuisse dicam, arbitror ad ea quæ dicta sunt & hoc adijciendum. Electus erat Nestorius, tanquam qui Apostolicis esset prædicationibus exercitatus, & ad pietatem promouendam artifex, quiq; rectam, & omnino inculpatam fidem haberet. Et talem esse hunc hominem cupiebat etiam uestra Dominatio, & omnes simul sanctarum Ecclesiarum prælides, & ego ipse. Etenim cum de illius ordinatione à pientissimis episcopis, ad hoc adhibitis, missæ essent literæ, rescripsi sine cura gaudẽs ac laudãs, optansq; tanquam fratri & comministro ut illi quæq; selectissima bona per diuinam darentur sententiam. Quæ uerò postea sequutæ sunt accusationes non nostræ sunt deputandæ philadelphiæ, sed magis
B illius improbitati. Electus erat uelut ouis, sed inuentus est lupus, uelut fidelis ac syncerus famulus, sed dilexit contrarium: uelut uuarum ferax uinea, sed protulit spinas, sicut scriptum est: uelut industrius agricola, sed insidiatus est agro: uelut bonus pastor, sed feris agrestibus factus est immanior. Deinde nescio quomodo prauis opinionibus laborans, admonitus est sæpenumero, idq; à multis. Num igitur per admonitiones est emendatus? Num consilia in melius mutauit? Num boni aliquid animo concepit? Num mendacium odio prosequutus est? Num ueritatẽ dilexit? Num insciticæ caliginem est aspernatus? Num lucem quæsiuit? Num nugari aduersum Deus desijt? Num cõtradicentium reuerítus est multitudinẽ? Num abstinuit ac pepercit, cum multos et innu-
C meros offendi uideret? Nequaquam. Sicut & ipse rerum exitus declarauit. Cum enim sancta Synodus ad Ephesiorum Metropolim dominationis uestræ decreto congregata esset, uenit & ipse. Tum quoq;, tum inquam, cum super præteritis lamentari ploraréque deberet, non secus quàm si neminem in ijs quæ cum adhuc in magna illa ciuitate conuersaretur ausus fuerat dicere offendisset peiora adiecit, ac turpiora nugatus contráque Seruatoris nostri gloriam est ausus, paruipẽdens omnino, imò prorsus nihili, cõmissum in ipsum blasphemiæ crimen. Quæ nanq; ausus sit dicere satius est tacere. Quapropter, cum loqueretur sanctis Episcopis decentissimum habentibus ab omnibus bonis testimonium & existimationem, di-
D uinarum etiam scripturarũ expertissimis & gnaris, qui & plerunq; plurimum blasphemijs ipsius contra Christum offensi, incontinentemq; & futilem eius detestati linguã, lotis contra ipsum manibus, quæ audierant sanctæ Synodo illachrymãtes renunciárunt, non abscondite ac latenter, sed cõfidenter ita dicentes, ut quod in acta quæ fidei gratia signabantur, referretur, parati etiã ad conuincendum ipsum super his quæ cum illicita sint cogitatu, contra Christum loquutus erat. Fecerũt autem hoc, diuini tribunalis ueriti iudicium. Nõ enim indulgentes erant, sed magis amantes Dei, & dilectionis erga Christum synceri obseruatores. Quemadmodum enim, qui sacri uestri Imperij sceptris subiecti sunt, siue generosi duces, siue

Universidad de Deusto
Biblioteca

alij in dignitatibus & excellentijs constituti, illustres & amicissimi uobis redduntur, si competenti modo succensèant, sicubi quidam uel petulantem & intemperantem contra uestram Dominationem linguam mouerint, uel aliquid absurdi committere uoluerint: ita & diuinũ Sacerdotem omni laude dignũ reddit, cum apud Deum tum apud homines, si non patiatur quenquam cõtra diuinam nugari gloriam, sed omnino tales pro summis hostibus ducere studeat. Etenim & beatus Dauid hoc sibi pro illustri gloria ducens uoci feratus est. An non qui oderunt te Domine oderam, & contra inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. Quod si Christũ diligunt, qui illum blasphemãt, à recta ratione aberrant, qui eos impugnant. Si uerò Christum odiunt, iam manifestum est nec ullo modo dubium, admodũ esse suspiciendos ac Deo dilectos qui nugis illorum syncera ac Deo grata doctrina repugnant. Erat autem & alia ratione, & utile & necessarium uestro Imperio, ut à diuinis arceretur altaribus is qui illa contaminauit. Si quomodo hoc sit intelligendum rogauerit quisquam, declarationem illius satisfaciendi gratia ex diuina scriptura adferam. Israëlitæ quondam neglectis quæ per sapientissimum Mosen fuerant constituta, spretoq; mandato quod ipsis fuerat datum usq; adeo sunt auersi, ut à Deo defecerint, ac simulachra, militiamq; cœli, sicut scriptum est adorauerint. In eam autem miseri iam improbitatẽ deuenerant, ut & ipsum diuinum templum contaminârint. Succensuit istis deus, tradiditq; eos in manus inimicorum. Vt autem Ezechias, uir sanctus ac bonus, regnum est adeptus, quæ collapsa fuerant restituit, repurgatoq; sacro templo omni potenti Deo quæ conueniebant, obtulit. Est autem de illo ad hunc modum scriptum: Et regnauit Ezechias cum annorum esset uiginti quinq;, alloquutusq; est Leuitas, dicens: Audite Leuitæ. Mundate nunc & sanctificate domum Dei patrum nostrorum, & quæ in sanctuario est, immũdicitiam eijcite. Defecerũt enim patres nostri, feceruntq; quod malum est coram Domino, & reliquerunt ipsum. Cum autem istis & alia quædã audientibus utilia adiecisset, subintulit iterum, dicens: Et nunc ne differatis. Domino nanque placuit, ut uos in conspectu ipsius ministretis, sitisq; ipsius ministri, ac incensum ipsi offeratis. Et surrexerunt, inquit, Leuitæ, ac congregauerunt fratres suos, sanctificatiq; sunt secundum præceptũ Regis, ut ex mandato Domini domum Domini sanctificarent. Et ingressi sunt sacerdotes domũ Domini, & in tentorium domus Domini. Deinde subdit sancta scriptura. Et sextadecima die primi mensis quod cœperant compleuerũt, ingressiq; sunt ad regem Ezechiam, ac dixerunt: Sanctificauimus omnia quæ sunt in domo domini. Deinde & hoc scriptum est. Et mane surrexit Ezechias rex, & congregatis ad se primoribus ciuitatis, ascendit in domum Domini, & obtulit tauros septem, pro peccato, pro regno, pro sanctuario,

A & pro Hierusalem. Intelligis hinc ô Christi amãs Rex, quomodo optimus ille Ezechias cum Deo sacrificare institueret, in templum Dei non ascenderit, nec quod cupiebat perfecerit, priusquam sacerdotibus Dei domum domini repurgare, & omnem immundiciam eijcere præcepisset, quo facto adolebat splẽdide, gaudebatq;, idq; uehementer meritò ut qui acceptum iam Deo sacrificiũ offerret, propterea quod templum ab immundicia quam habuerat liberasset. Tale quid & à uestro factum est Imperio ad gloriam Christi. Est enim uobis in consueto, ut in Ecclesijs sacrificetis & largissima manu quæ sint ad gloriam Christi offeratis. Verum necessarium erat, ut primum mundaretur templũ, & ab omni macula & inquinamen
B to liberaretur, ac tum demum suo tempore sacrificaretur. Superat autem quamuis inquinationẽ blasphemia contra Christum ad calumniam prolata. Sed, ut iam dixi, præcepistis Sacerdotibus, ac præpurgârunt uobis templum, sanctificauerũtq; illud imperitam & impiam compescentes linguã ut uos illustriores sitis: & coram deo & angelis et hominibus. Sancta itaq; et œcumenica Synodus, ut & omnium seruatori Christo gratificaretur, & fidei, quæ in ipsum est, patrocinaretur, tantum nõ dicens: Zelo zelata sum pro Domino, sicut scriptum est, ut scandali occasio è medio tolleretur curauit, & ut decebat imò & necessarium erat, cum his qui laborabant, & fortiter unà pugnauit, et cupide certauit honorũmque qui generositati erga
C Christum debentur, nobiscum facta est particeps. Qui eundem nobiscum sunt zelum amplexi & Deo grata alacritate abunde animati, hi facti sunt duri & immisericordes. Qui uerò nullius momenti blasphemam illam improbitatem faciunt, offensi quidem sunt ac doluerunt & ipsi: Verum non tam propter Christi gloriam quàm propter eum qui sæpenumero & impiè contra Christum est nugatus, ideóque & eos qui generosè pugnabant ipsi impugnabãt, & his qui quæ Christi sunt sapere uolebant, per ea quæ ausi sunt aduersabantur, tantum non uociferantes. Vt quid petulantẽ & infrenem linguam compescuistis? & lupum ouilla pelle detracta, omnibus ubiq; constitutis cognobilem reddidistis? Quod enim repræhensum
D illũ esse ægreferunt, nihil aliud esse opinor quàm hoc ipsum, quod dixi, clamantiũ. Qui enim Antiochenæ præest ecclesiæ à sancta Synodo abfuit, licet à uestro Imperio ad præscriptum diem adesse iussus. Detrectauit autem aduentum suum, ut cunctando improbitati eius qui contra Christum nugatus est gratificaretur, imò ob id, quod, ut uerisimile, uel certe uerum & indubitatum est, eadẽ cum illo sentiret. Nam cum sextus decimus dies ageretur, uix tandem aliqui ex ijs qui cum ipso erant, præcipui, & ipsi Metropolitani, uenerunt, ipsiusq; nomine sanctæ Synodo annũciârunt, omnino nõ esse aduentum eius expectandum, sed maturandũ ut decreta uestra perficerentur. Tum tandem ægrè sancta Synodus in sancta Ecclesia, quæ Mariana uocatur, congregata est, Christũq;,

assessorem

assessorẽ, capitis loco, adiunxit. Venerãdum eñ euãgelion in sancto Hirono collocauit, tantũ nõ in aures sanctorũ sacerdotum clamans, iustum iu dicium iudicate, iudicabitis inter sanctos Euange listas & Nestorij uoces. Communi itaq; omnium sententia, quæ illius sunt condemnauit. Euange licæ uerò & apostolicę traditionis uenustatem de clarauit, atq; ita ueritatis potentia obtinuit. Asser ta est enim ab omnibus recta & inculpata fides, ὃd & uobis probatur, ô Christi amans Rex. Om nis enim uester scopus cũ ad id quod deo proba tur, tum ad pietatem prospicit. Nunquam enim aliquid ueritati præposuistis. Ioannes uerò Anti ochenæ ecclesiæ præsulatum sortitus, negligens quidem est, segnis ac patiens, ubi Christus iniuria afficitur, acer uerò & auersator malorum ubi nu garum cõdemnatur is qui illas contra Christum euomuit. Nullius tamen iudicium hoc Ephesinũ duxit, et quasi liberũ ipsi esset in subiectis sibi Ec clesijs facere quidlibet prorsus nemine reprehen dente, quasi in uniuersum sublatæ sint Ecclesiæ le ges, nec inspiciat Deus res humanas, & negligen tia magis quàm prudentia gubernet, iraq; indul gens potius quàm sobriæ rationi dominatũ per mittens, cum uix iam curru desilijsset, cubiculũq; ingressus esset adhuc puluerulentus, sententiã pu tidam & stultam cum ijs tulit, quos cõsentientes habebat. Erant autem uiri agrestes & Celestiani, depositi, & qui Nestorij dementiam tuebantur, ex uehementi stupiditate in blasphemiæ contra Christum culpa cum illo communicabant. Vni uersam quidem Synodum contumelia afficit, ex- ἐκσυνο- δικὸς. clusionis nomine inuoluens quotquot ex uniuer so orbe ueniunt, uiros uenerandos, & uestro Im perio notissimos, plurimam etiam celebritatem apud optimum quenq; sortitos, me uerò & Ephe orum sacerdotem grauiori contumelia inuol uit, mentiens ac dicens, quod cum impio Apolli nario sentiamus, Arijq; & Eunonij friuola & im pia dogmata approbemus. Fecit autem hoc, ut di xi, omnia mouens & cõcutiens indomitis iræ im pulsibus, ac ueluti omnibus habenis impijs furo ris & arrogantiæ motibus permissis, ὃd sane ad miror. Cum enim semper fuerit amicus & dile ctus, nec unquam sermones meos reprehende rit, quin & alacriter ad me scripserit, et literas me as receperit, atq; ante ipsas me Ephesi portas dile ctionis affatibus tãtum non complexus sit, suisq; ad me literis ita scripserit: Domino meo pientissi mo ac sanctissimo comministro Cyrillo in domi no salutem. Nec me mediocriter adfligit, quod cũ omnino sanctitas uestra Ephesum aduenerit, paucis hisce diebus impeditus tardior aduenio. Desiderium enim sanctitatis tuæ maius mihi in est quàm sit necessitas, iter hoc compendio absol uendi. Et post alia. Ora igitur, inquit, Domine ut hosce quinq; aut sex dies sine molestia in hoc iti nere absoluamus, accurramusq; & sacrum nobis ac diuinum caput complectamur. Qui cum Do mino meo pientissimo Ioanne Damascenorũ epi scopo et Paulo et Macario sunt, sanctitatem tuam salutant, uniuersam quæ tecum est fraternitatem ego & qui mecum sunt salutamus. Vale, & oran do pro nobis perseuera, Domine pientissime ac sanctissime. Quomodo igitur cõministrum me ac fratrem nominauit? Audio uerò quod putet astute se dicere, ut commissi in me delicti culpam repellat, quod inimicitiam adhuc celans, manife stationemq; illius ad opportunum usque tempus reseruans scripserit. Deinde si hæreticus sum, & impiæ Apollinarij, præterea & Arij & Eunomij improbitatis consors, quomodo me comminis trum uocat? Vt quid etiam caput meum sanctũ, ad hoc & sacrum appellat? An nõ omnibus per spicuũ est, quod si quisquam sit qui barbarice cu piat esse animatus, hic futurus sit omnino sacerri mi Regni uestri inimicus? Sed occuluit, ut inquit inimicitiam, & dulcis quidem fuit, quantum ser mone fieri potuit, cor uerò dolo & acerbitate re sertum habet. Adhæc, quis eum ausit laudare qui ad hunc modum uiuere consueuit? An uult nos in scrutandis Græcorum sapientibus esse curio sos? Sed illi oderũt eum qui & alterius est linguæ & alterius sententiæ. Inquiramus diuinæ scriptu rę scopum. Deum audiuimus clare de his qui eo dem cum illo sunt ingenio dicentem: Iaculũ uul nerans est lingua eorum, dolosa sunt uerba oris eorum: Cum proximo suo loquitur pacem, at in seipso continet inimicitiam. An super his non ui sitabo dicit Dominus? Aut de tali gente non su met ultionẽ anima mea? Fraus enim & seductio, & abscondita amarulentia, detestabiles sunt co ram Deo. Et pacifica quidem loqui, inimice uerò affectum esse, res intolerabilis coram eo reputa tur. Quapropter et iniuria me afficere nunciatur, excusationes forsan, sicut scriptum est, in peccatis prætexens. Temerarius enim ad conuiciandum & artifex ad calumniandum, sermonem aliquem faciet quo respondeat, fortè, sicut putat, & clamat etiam, non inertem. Dicit enim: Et ego pro Do mino zelatus sum sicut & sancta Synodus, offen diq; uos meis sententijs tanquam hæreticos. Ista uerò dicens: Similis est illis quos Esaias propheta intulit, dicentes: Posuimus mendacium spem no stram, & mendacio obtecti sumus. Quod si quis quam hoc fortè neget, res ipsa proclamat. Primũ enim supercilioſus & arrogans deprehendetur, quotquot per uniuersum orbem sunt, sanctos Sa cerdotes, & contumelia inuoluens, & eadem uir ga feriens. E communione nanque excluſos esse iusit, qua re non magis illos læsit, quàm seipsum è communione eorum exemit. Est enim id parum sensatis in consueto, ut putent se quosdam ferire, facere conãtes, quæ forte ne fas quidẽ ipsis est face re, & quibus aliquando semetipsos magis lædunt quàm alios. Quomodo autem rationi consenta neum erat & primores obiurgare, & meliorem sortitis ordinem imprudenter insultare, & Eccle siasticarum legum disciplinam, pacis conciliatri cem, deserere? Ne eorum quidem qui in mundo sunt scientiam imitari cupit. Mensuras dignitati bus pia uestra definiuit Dominatio. Quisq; autẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

corum,qui honorati sunt,et ordinem suum haud ignorat,& præpolito cedit, nec cum paribus contendit. Hic autem ne hoc quidem,quod admodũ friuolum est, omisit: Sed contempto decoro, uelut infrenatis ac incircumspectis affectibus aduersus omnes contendit, & cum semetipsum omnium communione priuauerit, putat se rebus suis probe consuluisse. Verum si certo me & Ephesiorum sacerdotẽ hæreticos esse persuasus erat quid prohibebat,antequam uenissent ad ciuitatẽ Ephesiorum,literis nos accusare, manifestaq; facere de quibus aduersum nos conquerendum sibi putarent. Deinde ubi Ephesum uenerunt,quid impediebat quò minus congrederentur nobiscum,accusarentq; cum fiducia & ad apologiam nos uocarent, atque ita simul cum alijs uel culpa liberarent rectè sentientes ac loquentes, uel iustæ condemnationi subijcerent,ab Ecclesiasticis dogmatis discrepantia sentire deprehensos? Postquã uerò sensit se frustra nos accusasse, & impie contrà orthodoxos struxisse calumniam, nihilominus ut reuerẽtiæ & amicitiæ Nestorij nos oppugnando gratificaretur abscondire læsit,ac ueluti in nocturna quadam pugna non uisus iaculo nos petit, chartam fallis accusationibus refertam concinnauit, & ad pias uestras aures referre ausus est, ne hoc quidem animo perpendens quod in diuina positum est scriptura: Neq; mẽdacium coram Rege per linguam proferatur. Nos uerò ubi hoc cognouimus, libellos sanctæ & œcumenicæ Synodo exhibuimus,cum rectam ac firmam Ecclesiæ fidem confitentes,tum eos qui Arij,& Apollinarij & Eunomij dogmata probant anathematizantes. Sumus autem illum hortati ut iuxta Ecclesiasticas leges in medium prodiret, suis ipsius adfuturus sermonibus, nosq; conuinceret. Erãt, opinor,quæ egimus,legitima. Ipse uerò in eã prolapsus est insolentiam, imò magis timiditatem ac desperationem,ut aduentum suum ad nos neglexerit,& sanctam Synodum ne uidere quidem ausus sit,cum diligenter magis ac fortiter instare debuerit,& non morari uocationem, sed sponte & ultro accurrere & diserte reprehendere, ac condemnatos pronunciare, procq; suis ipsius certare sententijs. Verum non accurrit, mala hac in re usus conscientia. Aduentum autem suum ad sanctam Synodum usq; adeo timide detrectauit, ut ex ædibus ne prospicere quidem ausus sit. Atqui quomodo uerisimile erat electos Sacerdotes,memores dei dicentis: Iustum iudicium iudicate,nec personam in iudicio recipite: dei nanq; iudicium est,non omnino nos ac prorsus tanquam deprehensos hæreticos condemnationis fuisse subiecturos sententijs? Erat enim admodum necessarium ut actorum commentarij uobis sisterentur et hęc manifestarentur. Regionibus etenim & magnis ciuitatibus unus quidem iudex Imperij uestri nutu designatur,qui & confidenter etiam in sanguinis & uitæ iudicijs pronunciat, ac uos tanquam legislatores reueretur uestrisq; decretis iustitiæ inquisitionem moderatur. Et quomodo qui à Deo sunt ad sacerdotium electi cum tãto sint numero, & existimatione haud uulgari, propter uitæ inquam splendorem, conspicui, nos potius reueriturí fuissent, quàm diuinum præceptum? Quod autem animus illius ad arrogantiam et cõtumeliam sit infrenis, etiam aliunde facile uidere est. Iam enim fere triennio nouorum dogmatum inuentor Nestorius blasphemias suas coram Ecclesia euomuit. Postquam uerò suis etiam literis sanctissimo Romanæ ecclesiæ episcopo Celestino animi sui morbum manifestauit, non est passus durum ac seuerum iudicium, sed admonitus potius, ut à praua qua laboraret opinione discederet, inq; locum huius rectam & inculpatam fidem eligeret. Admonitus est autẽ non semel tantum sed & sæpe numero. Ipse uerò tanquam diligens, ut arbitratur diuinorum dogmatum scrutator, ne quid durius dicamus, ac iactabundus propter diuinarum legum cognitionẽ,cum nunquam eos quos læsit, commonefecerit, nec rationem reddiderit, imò neq; temeritatem suam tueri ausus sit,impia tamen sententia sua contumeliam intulit. Et forte hac in re sese magnifice iactauit, ut & beatum Dauidem, dicentem audiat: Quid gloriaris in malicia, qui potens es iniquitate? Toto die iniustitiam cogitauit lingua tua, & sicut nouacula acuta struxisti dolũ. Dilexisti malitiam magis quàm bonitatem, iniusticiam potius quàm loqui iusticiam. Dilexisti omnia uerba subuersionis, linguam dolosam. Propterea destruet te Deus in finem,euellet te,& transferet tabernaculum tuum, & radicem tuam de terra uiuentium. Audio autem,quod eum nonnulli à delicto in nos commisso liberare conentur,asserentes eũ iustè nobis esse infensum, propterea quod sine ipsius præsentia contra blasphemum Nestorium Concilium coëgerimus. Verum satius erat non nos hic accusare, sed magis suam ipsius cunctationem in ius uocare, deinde & illis culpam assignare, qui aduentum suum præuenerunt ac sanctæ Synodo prænunciârunt, non expectandum esse ipsius aduentum, nec hoc nobis tribuere, quod proditorie Concilium coëgerimus cum in eo simus ipsius obsequuti uocibus. Quare non magis mendaces ac seductores exosos reddidit? Athos inter syncerissimos reputat. Sed esto forsan offensus est. Debebat ne ob eam causam diuinas negligere leges, Deiq; obliuisci dicentis: Insontem ac iustum ne occidas? Debebat ne condemnare eos qui de nulla dum absurditate conuicti sunt? Debebat ne fratres gladio impietatis conficere? Ecclesiasticas leges contemnere? calumniari? mentiri? idq; in pietissimis uestris auribus? Debebat ne nihilifacere rectitudinem fidei, eoq; animo esse,ut inculpatũ habeat neminem, et interea patrocinium ei largiri qui contra Christum blasphemias effudit, atq; hoc quęrere ut mendacium erigatur, ueritas uerò subuertatur? Dabit ne quisquam hæc esse sanctæ mentis fructũ: hæc esse sacerdotalis consilij inuenta? Atqui Deum audio dicentem: Labia sacerdotis custodiunt iudicium

& legem

& legem requirent ex ore eius. Est itaque manifestum, quod per ea quibus se arrogantiæ aduersum nos declaratæ causas refellere putat per ea ipsa magis impiè egisse deprehendatur. Ego uerò ô Christi amans Rex, gaudebam quidem, quum à patria discederem, & Alexandria uestra relicta, Ephesum proficiscerer. Tametsi magna uis uenti uelis infunderetur, ac nauem instar tonitrui personaret fluctusq; in sublime sublatus circum gubernatorum capita æstuaret, etiam hic tamen alacri animo in isto tempestatis periculo perdurauí, futurum sperans, ut optatissimo mihi Dominationis uestræ aspectu potiri daretur. Et præterea, cum relicta Epheso ad illustrem illam ciuitatem deportarentur, qui ad hoc erant à sancta Synodo ordinati, ut ijs quæ apud eam acta fuerant, patrocinarentur, cupiebam uiris illis adnumerari. Primum quidem ob eam causam, ut Dominationem uestram uiderem: deinde, ut coram uobis contra ipsum Antiochenum Episcopum iure agerem, ostenderemq; eum sycophantam egisse, & iniquè insaniuisse, impotentibusq; furijs esse superatum, propterea quod capita blasphemiarum Nestorij anathematizaui. Fidei nanque meæ rectitudinis testimonium dedit Romana Ecclesia: & præterea sacra Synodus, ex uniuerso orbe qui sub cœlo est, ut ita dicam, congregata. Quod enim nullo pacto alienus ab euangelica & apostolica traditione deprehensus sim, & quod rectam ac minime obliquam sacrorum dogmatum semitam percurram, communi sententia confessi sunt idq; scripto in commentarios qui leguntur, quique à me scribentur, fidei gratia relatum est, & in epistolas quoque, quæ ad Nestorium sunt scriptæ. Optabam autem non horum tantum gratia, illic esse, sed ut & reliquorum delationes contra me, & meos factas falsas esse declararem. Propugnatores enim dogmatum Nestorij, arcum contra me ex liuore & inuidentia tendentes, & quæ ipsorum intemperantia, & insania dictat uarijs modis struentes, uiros quosdam emptitios nacti accusatores statuerunt, quorum Deus uenter est, & gloria in confusionem ipsorum, sicuti beatus Paulus dicit: ut per hos uestro imperio turbas excitent, idq; multoties tentarunt, cum nihil absoni sint passi. Nullam enim prorsus aduersum me causam habebant. Hi uerò qui insidiatoribus meis nugas suas mercede locarunt, frustra nugati sunt, nihil non incunctanter tentantes. Nihil enim non audent qui huiusmodi sunt. Consuetam nanque maliciam habent, nec alicuius faciunt, etiamsi calumniæ arguantur, ac sæpenumero contra quosuis mentiti deprehendantur, etiamsi sit præclarus quisquam inter eos quos accusant. Sciunt autem eos tales esse, atque ita uiuere consuetos, quotquot uestram incolunt Alexandriam. Nugati sunt itaque illi materiam ad hoc concitatis præsibantes, & mercedem tanquã spe, cimen quoddam largitionis ad nugandum contra me statuerunt. Tuli autem ista quidem admodum ægrè. Quomodo enim id non accideret?

(Quominopo intelligit.

A Veruntamen recordatus sum seruatoris nostri omnium, dicentis: Beati estis cum probris uos affecerint & insectati fuerint, & dixerint omne malum uerbum aduersum uos, propter me, mentientes: gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est in cœlis. Sic enim & prophetas persequuti sunt, qui ante uos fuerunt. Quando enim iniquitatis pater Satanas Ecclesijs & ijs, qui rectam fidem habent, laqueum substruere conatur, & apostolicæ & euangelicæ fidei traditionem per suos satellites adulterare audet, ubi qui seruantes sunt rectæ fidei ueritatem illi opponunt, & ijs, qui quæ recta sunt peruertunt, resistunt, Christũ habentes belli socium & auxiliatorem, qui ipsa ueritas est, tum scilicet omnis mendacij pater, B multos qui mentiantur excitat, tum ferox illa sycophantarum multitudo ijs qui pie uiuere uolũt, aduersatur. Et ipsos etiam prophetas hoc passos esse inuenimus. Prophetauit nanque suo tempore beatus Amos, atque Israëlitas uehementer reprehendit, quod dilectionem erga deum neglexissent, & leges sibi datas contemnerent. Verum in medium prodijt, & restitit illi Pashur. Erat autem hic pseudopropheta, & cultor dæmoniorum detulitq; ad regem Israëlis uirum uerè sanctum ac prophetam, ad hunc modum illum accusans: Factiones contra te molitur Amos. Terra non poterit sustinere omnes sermones eius. Consimiliter & beatus Hieremias propheta peccantem Israëlem uias suas corrigere iusit. Verum non defuerunt delatores. Incitarunt autem contra eum C Sedechiam & reliquos qui regni sedem administrarunt. Erat hæc causa, grauis quidẽ ac uerè molesta: uerũ Deo probari & amicum esse pluris ducebant, quàm suam ipsorum uitam, atque ita permanebant in eo quod studiose agebant, scriptum scientes: Cor regis est in manu dei, quocunque uolet inclinabit illud. Reddidit enim Iudaicarum rerum gubernatores clementes, ac misericordiæ studiosos, utut sæpenumero exacerbati sint. Sed omittamus quæ illis acciderunt, tanquam omnibus nota, mentionẽq; faciamus celeberrimi ac beatissimi patris nostri Athanasij, qui olim Alexandriæ uestræ Episcopus fuit. Impugnabat ille peruersam Arij opinionem. Nugacitatis uerò illius assentatores, perseueranter illum calumniabantur, petulantem & infrenem linguam aduersus eum exercentes. Nec contenti mendacijs, brachium hominis cuiusdam abscíderant, quod circunferentes horrendum uidentibus spectaculum obijciebant, dicentes illud ipsum abscidisse Athanasium, contendebantq; Arsenium quendam nomine crudelitatem hanc esse perpessum. Perseuerarunt autẽ hoc pacto seducentes multo tempore, donec Arsenius ille qui absconditus fuerat adhuc uiuus deprehenderetur, atque ita uix tandem improbitatis ipsorum deprehensus est conatus. Erat sycophantia ista animis liberis, bonamq; cõscientiam habentibus, molesta & acerba, conciderat q; uehementer animus eorum, quibus ista acciderant, & molestissimum erat indubitato frustra his

Fecit hoc Amasias sacerdos Bethel. Vide Amos 7.

De Athanasio.

qui nihil læserant, insidiatos esse. Verũ quod ista A
ijs accidant, qui ueritatem administrant, diuina
scriptura prænunciauit. Dixit enim: Ad mortẽ usq;
certa pro ueritate, & dominus pugnabit pro te.
Præterea & ipse dominus noster Iesus Christus
discipulos suos ad bonam instruens confidentiã,
suadensq; ut quoduis mendacium, & labores in
persecutionibus ferendos contemnerent: Si me,
inquit, persecuti sunt, & uos persequentur. Si pa-
trem familiâs Beelzebub uocarunt, quanto magis
domesticos eius? Pudore autem eos affecit, idq;
ualdè utiliter, inculcans illud: Non est discipulus
supra magistrum, nec seruus supra dominum su-
um. Si nanq; Christo contradixerunt, quæ nostri
erit habenda ratio? Et si contra quemuis sanctum
structæ sunt calumniæ, quomodo minimi nos ef- B
fugeremus? Intemperans quidem est impiorum
lingua, sed uelut ad decliuia fertur, maledicta &o-
dibilis coram deo. Psallit igitur beatus propheta
Dauid, dicens: Disperdet dominus uniuersa la-
bia dolosa & linguam magniloquam. Expertus
est mecum infrenatę linguę iacula dilectus quoq;
solitarius Victor. Prædicarant enim de ipso qui-
dam ex his forte, qui mentiri consueuerunt, quod
& ipse absurda quædam sit contra me nugatus,
ita ut cum Ephesum ad me uenisset, uehementer
illum nonnulli ex sancta Synodo accusarint, imò
uniuersi unum esse ex impiorum numero, uoci-
ferantes auersati sint, constanterq; parricidam &
homicidam, & quæ alia sunt huiusmodi, nomina
rint. Et cum hoc senex intellexisset, admodũ mul
tis ipsum sanctis Episcopis circunstantibus, subla
tis in cœlum manibus præter morem per sacro-
sanctum baptisma, & uenerãda Christi mysteria,
nullius horum scelerum se conscium esse iurauit,
atq; ita uix tandem offensorum animos ego & ip
se pacare potuimus. Verum tametsi plurimi men
dacijs studentes, imò à Nestorij studiosis ad hoc in
citati, irruerent ac frustra insultarẽt, suffecit tamẽ
ad succurrendum seruatoris nostri gratia, & pieta
tis uestræ odium, contra malitiosos. Ereptos enim
ueluti ex ardenti camino placidissimis uestris nu
tibus seruastis, ut unà cum alijs qui per uniuersam
uestram Aegyptum sunt sanctis episcopis indesi
nentes pro Imperij uestri uictoria, & perpetuita-
te gratiarũ actiones sanctissimo Christo offe
ramus, per quem, & cum quo deo ac pa
tri sit gloria, cum sancto spiritu in
secula, Amen.

FINIS.

DECLA-

Universidad de Deusto
Biblioteca
S. CYRILLI ALEXANDRINI

Universidad de Deusto
Biblioteca

DECLARATIO DVODECIM CAPITVM ET ANATHEMATISMORVM, À CYRILLO ARCHIEPISCOPO ALEXANDRINO, EPHESI SACRA SYNODO LATIOrem illorum explicationem petente dicta,

VVOLFGANGO MVSCVLO interprete.

COnſpicua ſunt intelligẽtibus omnia, & recta ſcientiã inuenientibus, ſicut ſcriptum eſt. Hi nanque, qui ſacra diuinæ ſcripturæ uerba acuto & puro oculo introſpiciunt, utilitatis loco diuinum quendam & cœleſtem ex illis theſaurũ in animos ſuos recondunt. Qui uero mentẽ habent ad mendacium propendentem, & quorundam dicacitate deuictam, uanæq; ſcientiæ amantem, conſortes illorum erunt, de quibus beatus Paulus dicit: In quibus deus huius ſeculi, ſenſus infidelium excæcauit, ut non ſplendeat illis illuminatio euangelij gloriæ Chriſti. Sunt enim cœci, & duces cæcorũ. Quapropter & in foueam perditionis incidunt. Sicut nanq; ſeruator ipſe alicubi dicit: Si cœcus cœco ducatum præſtiterit, ambo in foueã cadẽt. Nugantur itaq; nonnulli contra ueritatis dogmata, ac mentem diabolica improbitate refertam habentes, ueritatis myſterium urgenti ſtudio adulterare conantur, incarnationisq; unigeniti, diſpẽſationi haud mediocriter derogãt, non intelligentes, neq; quæ dicunt, neq; de quibus affirmant, ſicut ſcriptum eſt. Sunt autem huiuſmodi impietatis inuentores multi quidem, & alij ſuperioribus, & iam elapſis temporibus facti: nunc autem illorum impietate minime inferiores Neſtorius & qui cũ illo faciunt, ad exemplũ priſcorũ phariſæorũ Chriſto aduerſantur, impudenter uociferãtes. Quamobrẽ tu, cũ homo ſis teipſum deũ facis? Eſt itaq; neceſſariũ, ut aduerſus illorum ſermones accingamur, & impura ac prophana eorum dogmata anathematizemus memores dei per uocẽ prophetæ, dicentis: Audite ſacerdotes, & cõteſtamini domum Iſraẽl, dicit dominus omnipotens. Et iterum: Ingredimini per portas meas, et lapides à uia abijcite. Oportet em̃ nos qui pro ueritatis certamus dogmatibus, è medio ſubmouere offendicula, ne ullo pacto populi ad illa impingentes, ueluti per planã ſemitã ad ſacra & diuina ſtabula ueniant ferè quotidie dicẽtes: Hæc eſt porta domini iuſti intrabũt per eam. Cum itaq; Neſtorius ad excitãdas turbas peregrina & impia dogmata libris ſuis inſeruerit, neceſſariò ſalutis eorum, qui illa lecturi ſunt, rationem habentes, anathematiſmos conſtruximus, non ſtatim quicquid in mentem incidiſſet admonitoriæ, quam ad ipſum ſcripſimus epiſtolæ inſerentes, ſed ut iam dixi, peregrina & aliena eſſe à pietatis dogmatibus dementiæ ipſius demonſtrantes conuicia. Moleſte uerò nõnulli forſan quæ à nobis dicta ſunt, ferunt, uel nõ uere intelligẽtes uim eorum quæ ſcripta ſunt, uel impuræ Neſtorij hæreſeos propugnatores, & impietatis illius, eadem ſentientes participes facti. Latet itaq; ueritas neminem eorum qui rectè ſapere conſueuerunt. Quoniam autem ueriſimile eſt futuros quoſdam, qui non intelligant quomodo anathematiſmi iſti aduerſus illorum ſint inducti nugas, neceſſe exiſtimaui, ut ſingulos breuiter exponam, & quantum fieri poteſt uim illorum perſpicuè doceam, futurum eſt enim, ut arbitror, hoc inſtitutum conducibile ad utilitatem legentium.

ANATHEMATISMVS I.

Si quis non confitetur Emmanuẽlem ſecundũ ueritatem eſſe deum, ideoq; ſanctam uirginem eſſe deiparam (carnaliter enim uerbum ex deo patre carnem factum, genuit) anathema ſit.

DECLARATIO.

Beati Patres olim Niceæ congregati, cum rectæ, & irreprehenſibilis fidei determinationem exponerent: Credere ſe dixerunt in unum deum patrem omnipotentem, omnium uiſibilium & inuiſibilium factorem. Et in unum dominũ Ieſum Chriſtum, filium eius. Et in ſpiritum ſanctum. Ipſum uerbum quod ex deo eſt, per quod omnia facta ſunt, lumen de lumine, Deũ uerũ de deo uero incarnatum eſſe, & inhumanatum, paſſumq; & excitatum dixerunt. Cum enim unigenitum patris uerbum ſecundum naturam deus eſſet, ſemen Abrahæ aſſumpſit, ſicut beatus Paulus dicit: Et nobis ſimile factum de carne ac ſanguine participauit. Natum eſt enim ſecundum carnem è ſancta uirgine, & homo nobis ſimilis apparuit: non deſtitutis eo, quod deus eſt, abſit, ſed exiſtẽs quod erat, & in diuinitatis natura & gloria permanens. Dicimus igitur ipſum uerbum hominem eſſe factum, nec conuerſionem aut alterationẽ ſui in id, quod non erat paſſum. Idem enim ſemper eſt, nec mutationis obſcurationem pati ſuſtinet. Sed & neq; commixtionem, neq; confuſionem, nec temperaturam aliquã eſſentiæ eius cũ carne factã eſſe ſtatuimus. Dicimus aũt uerbũ carni, rationalẽ habenti animã, modo nobis, nec intelligibili, nec dicendo, quem ſolum ipſum nouit eſſe unitũ. Manſit itaq; deus in aſſumptione quoq; carnis, & eſt unus dei ac patris filius, dominus noſter Ieſus Chriſtus, idem cũ ante omnia ſecula & tempora, quatenus intelligitur uerbũ eſſe dei & character ſubſiſtentiæ eius, tum in nouiſsimis temporibus per diſpenſationem homo propter nos factus. Quoniam uerò nonnulli natiuitatem eius ſecundũ carnem ex S. Virgine ad omniũ ſalutẽ factã tollunt, quæ

que non hoc illi cõtulit, ut primum esse inciperet sed ut nobis similis factus à morte nos & corruptione liberaret. Ob hanc causam primus noster anathematismus, partim contra peruersam illorum fidem uociferatus est, partim id quod rectè habet confitetur, Emmanuëlem secundum ueritatem Deum, & ob id sanctam uirginem Deiparam esse dicens.

ANATHEMATISMVS II.

Si quis non confitetur carni secundum subsistentiam unitum esse, quod ex Deo est uerbum atque unum esse Christum, cum carne sua, eundem uidelicet Deum simul & hominem, anathema sit.

DECLARATIO.

Scribit diuinus Paulus, sacer diuinorum mysteriorum minister. In confesso magnum est pietatis mysterium. Deus apparuit in carne, iustificatus est in spiritu, uisus est angelis, prædicatus est inter gentes, fides illi habita est in mundo, assumptus est in gloria. Quid igitur est, quod dicit: Deus apparuit in carne? Hoc est: Verbum ex Deo patre caro factum est, non secundum transmutationem, aut conuersionem in carnem mutatum, sicuti iam diximus, sed magis quod carnem ex sancta Virgine sumptam propriam sibi fecerit, unus & idem appellatus filius, ante incarnationem, tanquam carnis expers, & uerbum tantum, post incarnationem uerò idem existens in corpore. Propterea dicimus eum simul & Deum esse & hominem, non diuidentes illum in hominem separatim & seorsim considerandum, & in Deum uerbum separatum, ne duos cogitemus esse filios, sed unum confitentes & Christum esse & filium & dominum. Eos uerò qui causam hanc non ad hunc modum habere suspicantur, aut non sic credere uolunt, sed eum qui unus est in duos filios diuidunt, & quæ secundum ueritatem sunt coniuncta à se inuicem separant, dicuntq; hominis cum Deo coniunctionem duntaxat, secundum dignitatem, uel autoritatem esse factam, à recta & inculpata fide alienos esse dicimus. Itaque licet Apostolus nominetur, & unctus, inq; filium designatus dicatur, non tamen erubescimus hanc dispensationem, sed ipsum Dei patris uerbum, quando pro nobis homo factum est, tum sanè & Apostolum nominatum, & nobiscum secundum humanitatem unctum esse dicimus. Cum enim nobis sit simile factum licet quod erat manserit, quæ humana tamen sunt non est auersatum, sed admittit potius simul cum humanitatis mensuris quæ sunt humana, propter dispensationem, nihil ex eo in propria uel gloria, uel natura diminutum. Est enim, est inquam, etiam hoc pacto deus ac dominus omnium.

ANATHEMATISMVS III.

Si quis in uno Christo subsistentias post factam illarum unionem diuidit, coniunctione tantum illas, quæ sit secundum dignitatem, uel autoritatem, & non magis coitione secundum naturalem unionem connectens, anathema sit.

DECLARATIO.

Dispensationis unigeniti cum carne mysterium studiose considerantes, admirabili & inenarrabili modo uerbum Dei patris sancto corpori rationalem animam habenti adunatum esse dicimus, atque ita unum esse filium intelligimus, quemadmodum uidelicet in nobis ipsis cernere licet. Est quidem anima diuersa à corpore naturæ, & tamen utraque coniuncta unum animal efficiunt. Verum sunt qui ista non ad hunc modum habere suspicantur, sed hominem nobis seorsim ac seperatim statuentes dei patris illum uerbo secundum solam dignitatem uel autoritatem nõ naturali, id est, uera unione, & sicut nos credimus, coniunctum esse dicunt. Nam ita & diuina scriptura alicubi dicit: Et eramus natura filij iræ sicut & cæteri, dictionem naturæ, pro uerè usurpans. Itaque qui subsistentias post unionem diuidunt, & singulas, hoc est, Deum & hominem seperatim ponunt, & coniunctionem illarum eam intelligunt, quæ secundum solam sit dignitatem duos omnino filios statuunt, cum diuina scriptura, & filium & dominum esse dicat. Proinde post inenarrabilem illam unionem, quum Deum nominat Emmanuëlem incarnatum, & humanatum uerbum, nos quod ex Deo ac patre est intelligimus, & cum hominem eum esse dicit, nihilominus illud ipsum uerbum per dispensationem in humanitatis mensuris constitutum esse cognoscimus. Dicimus itaque eundem palpabilem cum sit impalpabilis, uisibilem cum sit inuisibilis. Non enim alienum ab eo corpus est, quod illi coniunctum est, quod & palpabile, & uisibile esse dicimus. Eos uerò, qui ad hunc modum non credunt, sed quemadmodum dixi, subsistentias post unionem diuidunt, nudámque coniunctionem, quæ secundum solam sit dignitatem, uel autoritatem confingunt, propositus hic anathematismus alienos ab ijs esse iudicat, qui quæ recta sunt sentire consueuerunt.

ANATHEMATISMVS. IIII.

Si quis uoces illas, quæ in Euangelicis & Apostolicis habentur literis, siue de Christo à sanctis, siue ab ipso de seipso dictas, duabus personis uel subsistentijs assignat, & alias tanquam homini separatim à dei patris uerbo intellecto, alius uerò tanquam Deo competentes, soli Dei patris uerbo adaptat, anathema sit.

DECLARATIO.

Cum uerbum Dei, ac patris in ipsius esset forma, & æqualitate, non est rapinam arbitratum, quod Deo esset æquale, sicut scriptum est, sed magis seipsum ad spontaneã exinanitionẽ demisit, et in nostrã naturã descendit, nõ amittẽs quod erat, sed

sed magis etiam hoc pacto Deus permanens, & tamen humanitatis mensuram non despiciens. Sunt itaque ipsius omnia tam diuina, quàm humana. Etenim ubi seipsum exinaniuit si in humanitatis sese mensuras demittere erubuit? Et si humana detrectauit, quis illum necessitate ac ui aliqua ad hoc impulit, ut nobis similis fieret? Vniuersas igitur euangelicas uoces, tam quæ humanitatem, quàm quæ diuinitatem concernunt, uni personæ adaptamus. Nam & unum credimus esse filium Christum Iesum, hoc est, inhumanatum & incarnatum Dei uerbum. Itaque etiamsi humanum quid scriptura de Christo dicat, humanitatis eius mensuris hoc deputamus (Est enim ipsius & humanitas, etiamsi Deus esse dicatur) Deum qui humanatus est, esse credentes. Rursus & quæ de humana natura sonant euangelicæ uoces uni Christo & filio assignamus. Qui uerò illum in duas personas diuidunt, omnino duos comminiscuntur esse filios. Quemadmodum enim hominem, quales nos sumus non in duas diuidimus personas, licet ex anima esse, & corpore intelligatur, sed unus & idem homo est, ita & in Emmanuele faciendum est. Quoniam enim unus est filius & dominus, uerbum illud Dei incarnatum & inhumanatum, omnino etiam una est illius persona. Et huic adscribimus, tam humana, propter dispensationem illius cum carne susceptam, quàm diuina propter inenarrabilem illius quam ex patre habet generationem. Qui uerò illum diuidunt & partiuntur in homnem separatim, tanquam alium præter Dei uerbum existentem filium, & in Deum saparatim tanquam rursus alium existentem filium, merito tanquam duos dicentes esse filios uirtuti propositi huius anathematismi subiiciuntur.

ANATHEMATISMVS V.

Si quis Christum Deiferum hominem audet dicere, & non potius Deum secundum ueritatem, tanquam unicum & naturalem filiũ, quemadmodum uerbum caro, & carnis ac sanguinis, perinde atque nos particeps est factum, anathema esto.

DECLARATIO.

Verbum Dei diuinus Euangelista Ioannes carnem esse factum dicit, non secundum transmutationem aut conuersionem propriæ naturæ in carnem mutatum, sicut iam prædiximus (Est enim inalterabile tanquam Deus.) sed quia consimiliter nobiscum in carne ac sanguine communicauit, homóque factum est. Est enim in consueto diuinæ scripturæ, ut hominem carnem uocet. Scriptum enim est: Et uidebit omnis caro salutare Dei. Sed impiorum dogmatum inuentores Nestorius, & qui cum illo faciunt, eadem uidelicet cum illo sentientes, simulant quidem confiteri se incarnationis uocem: uerum non simul dicunt uerbum Dei secundum ueritatem esse incarnatum, hoc est, hominem ad nostri similitudinem factum, ita ut quod erat manserit, sed A uelut in homine uno ex sanctis, ex sancta uirgine nato, unigenitum Dei uerbum habitare affirmant, ut iam non confiteantur, quod unus sit filius & dominus adorandus: sed quod tanquam homo seorsum ac separatim intellectus, sola coniunctione secundum dignitatis unionem honoratus simul adoretur, & glorificetur. Habitat quidem in nobis omnium Deus, per sanctum spiritum. Nam & per unum ex sanctis propheris dixit: Quoniam habitabo, & inambulabo in eis, & ero ipsis Deus, & ipsi erunt mihi populus. Scribit & beatus Paulus, dicens: An ignoratis, quod templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis. Et ipse Christus de sanctis prophetis, uel reliquis sanctis, qui ante ipsum fuerunt, dixit: Si & illos dixit Deos ad quos sermo Dei B factus est, quem pater sanctificauit, & in mundum misit: uos dicitis quod blasphemet, quia dixi, filius sum Dei: uerum non ita Deus in Christo, sicut in nobis habitat. Erat enim natura Deus, etiam cum nobis similis fieret, unus ac solus filius, etiam cum caro fieret. Itaque qui Deiferum illum hominem dicere audent, & non magis inhumanatum Deum, meritò propositu subiacent anathematismo.

ANATHEMATISMVS VI.

Si quis uerbum quod ex Deo patre est, Deum ac dominum Christi esse dicit, & non magis illum eundem confitetur esse deum simul & hominem C sicut uerbum caro factum est secundum scripturas, anathema sit.

DECLARATIO.

Dominus noster Iesus Christus, unus & solus & secundum ueritatem filius Dei ac patris existens, cum uerbum illius sit, caro factus est, & simul omnibus unà cum genitore suo dominatur, flectiturq; illi omne genu cœlestium, terrestrium & inferorum, & confitetur omnis lingua, quod dominus noster Iesus Christus sit in gloria Dei patris. Est itaque idem ipse Dominus omnium, iuxta quod & intelligitur, & est Deus, licet non sine carne post inhumanationem. Ipse uerò sui ipsius nec Deus est, nec dominus. Est e- D nim hoc omnium absurdissimum, imò omni impietate reuera refertum, si ita sentias aut dicas. Itaque meritò contra hanc impietatem propositus est hic anathematismus.

ANATHEMATISMVS. VII.

Si quis Iesum à uerbo dei tanquam hominem actum & impulsum esse, & unigeniti gloriam illi tanquam alteri cuidam à se diuerso accessisse dicit, anathema sit.

DECLARATIO.

Cum unigeniti filij dei generationem secundum carnem sanctæ uirgini beatus Gabriël euangelizaret: paries, inquiebat, filiũ, et uocabis nomẽ eius Iesum. Ipse nanq; saluũ faciet populũ suum à peccatis eorum. Nominatus autẽ & Christus est, propterea

propterea quod nobiſcum humanitus unctus eſt ſecundum Pſalmiſtę uocem dicentis: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te deus, deus tuus oleo exultationis prę conſortibus tuis. Quanquam enim cum ipſe ſit ſpiritus ſancti ſuppeditator, illumq; non menſurate det, his qui digni ſunt. Eſt eñ plenus, & de plenitudine eius omnes accepimus, ſicut ſcriptum eſt, per diſpenſationem tamen, ut homo unctus eſt: Dicitur & ſpiritaliter ſpiritus ſanctus, non humanitus per omnia ſupra ipſum ueniſſe, ut & in nobis permaneat, licet propter tranſgreſsionem Adæ principio à nobis fugerit. Ipſum itaq; unigenitum dei uerbum, caro factum Chriſtus uocatum eſt, & cum propriam habeat potentiam, deo competentem, miranda operatur. Proinde qui Chriſti potentiæ unigeniti gloriam acceſſiſſe dicunt, quaſi alter ſit præter Chriſtum unigenitus dei, duos ſentiunt eſſe filios: alterum operantem, alterum uerò illius operatione, tanquam hominem nobis ſimilem, impulſum ob eam cauſam uirtuti huius anathematiſmi ſubijciuntur.

ANATHEMATISMVS VIII.

Si quiſquam aſſumptum hominem audet dicere unà cum deo uerbo adorandum & glorificandum, deumq; tanquam alterum cum altero appellandum eſſe, & non magis una adoratione Emmanuëlem honorat, & unam illi glorificationem ſicuti uerbū caro eſt factū deputat, anathema ſit.

DECLARATIO.

Baptizati ſumus in unum deum patrem omnipotentem, & in unum filium, & præterea in unū quoq; ſpiritum ſanctum. Deniq; beatus Paulus dicit: An ignoratis quotquot in Chriſtum baptizati ſumus, in mortem ipſius baptizati ſumus. Sumus itaq; illi conſepulti per baptiſmum in mortē, ut quemadmodum Chriſtus excitatus eſt ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Credidimus itaque & baptizati ſumus in unum, ſicut dixi, filium, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, hoc eſt, incarnatum & inhumanatum dei uerbum, ſumusq; unum adorare Deum edocti, & nobiſcum etiam cœleſtes uirtutes. Scriptum eſt autem: Cum induceret primogenitum in orbem, dicit: Et adorent eum omnes angeli dei. Factus eſt autem unigenitus primogenitus, quando homo nobis ſimilis eſt factus. Tūc etenim & frater diligētium ipſum eſt appellatus. Si quis igitur adorari eum tanquam hominem, una cum altero præter ipſum exiſtente, uidelicet dei patris uerbo, dicit, & non ſecundum ueram unionem in unum Chriſtum & filium & dominū coniunctum una adoratione honorat, iuſte uirtuti anathematiſmi huius ſubijcitur.

ANATHEMATISMVS IX.

Si quis dicit unum dominum Ieſum Chriſtum à ſpiritu tanquam aliena uirtute, qua per ipſum ſit uſus, glorificatum eſt, & ab illo accepiſſe, quæ contra ſpiritus immundos operatus eſt, & quæ diuinitatis ſigna inter homines perfecit, & non magis proprium ipſius eſſe ſpiritum, perquem diuinitatis ſigna operatus eſt, anathema ſit.

DECLARATIO.

Cum homo factum ſit unigenitum dei uerbū, etiam ſic tamen deus manſit, omnia exiſtens quę pater eſt, ſolo hoc dempto, quod ille pater eſt, & proprium habens, quod ex patre eſt. Et eſſentialiter inhærens illi ſpiritus ſanctus ſigna illa diuinæ potentiæ operatus eſt. Itaq; etiam homo factum deus manſit, atq; ita propria uirtute ſpiritus miracula perfecit. Qui uerò dicunt, quod tanquam unus ex nobis, ſanctis uidelicet, ſpiritus ſit glorificatus efficatia, qua ſit non propria, ſed aliena magis & non quomodo deum decet, uſus, & quod gratiæ loco à ſpiritu ſancto aſſumptionem in cœlos acceperit, iuſte uirtuti huius anathematiſmi ſubiacebunt.

ANATHEMATISMVS X.

Pontificem & apoſtolum confeſsionis noſtræ factum eſſe Chriſtum ſcriptura dicit. Obtulit autem pro nobis ſemetipſum in odorem bonæ fragrantiæ, deo ac patri. Si quis igitur pontificem & apoſtolum noſtrum, non ipſum quod ex deo eſt uerbum, & caro & homo, nobis ſimilis eſt factū, ſed tanquam quendam hominem præter ipſum, ſeparatim ab eo, ex muliere natum factum eſſe dicit: aut ſi quis Chriſtum etiam pro ſeipſo oblationem, & non magis pro nobis obtuliſſe dicit (non enim opus habuit oblatione, qui peccatum nō nouit) anathema ſit.

DECLARATIO.

Modici quidem momēti indubiè uerbo ex deo patre genito ſunt, quæ humana ſunt: uerum tamē ab illo non contempta, propter diſpenſationem. Cum enim ſecundum naturam dominus eſſet omnium, demiſit ſemetipſum in noſtram naturam forma ſerui accepta, appellatusq; eſt noſter pontifex & apoſtolus, humanitatis menſuris ad hoc illum uocantibus. Obtulit autem ſemetipſum pro nobis, in odorem bonæ fragrantiæ deo ac patri. Vnica quippe oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos, ſicut ſcriptum eſt. At ignoro, quomodo qui aliter ſentiunt, non ipſum Dei uerbi hominem eſſe factum & apoſtolum ac pontificem confeſſionis noſtræ appellatum, affirmāt: ſed tanquam alium quendam præter ipſum, ſeparatim hominem ex ſancta uirgine natum, apoſtolum & pontificem appellari, † famulandiq; modo ad hoc muneris ueniſſe, & nō magis pro nobis, quàm pro ſeipſo ſemetipſum deo ac patri obtuliſſe, id quod omīno à recta eſt & inculpata fide alienum. Peccatū eñ nō fecit. Qui uerò ſuperior eſt omni delicto, & prorſus expers peccati, oblatione pro ſe nulla opus habuit. Quoniam uerò, ut apparet, prævaricātes duos iterum filios excogitant, qui aliter ſentiūt, neceſſariò politus eſt hic anathematiſmus, ut ueritatē perſpicuā redderet.

† uel per nū ſupplicatū.

ANATHEMATISMVS XI.

Si quis carnem domini nō confitetur eſſe uiuificam, & ipſius uerbi, quod ex deo patre eſt, propriam, ſed tanquam alterius cuiuſpiam præter ipſum, ſecundum dignitatem quidem, aut tanq; qui

qui diuinam duntaxat inhabitationem sit adeptus, cum ipso coniuncti & non magis uiuificam, sicut diximus, propterea q̃d propria facta est uerbi, quod omnia uiuificare potest, anathema sit.

DECLARATIO.

Sanctum ac uiuificum incruentumq; in Ecclesijs celebramus sacrificium, non hominis alicuius nobis similis & communis corpus: consimiliter & præciosum sanguinem esse, quod proponitur credentes, sed magis tanquam propriũ uiuificantis uerbi corpus & sanguinem accipimus. Communis enim caro uiuificare non potest. Et hoc ipse Seruator testatur, dicens: Caro non prodest quicquam, spiritus est qui uiuificat. Quoniam enim uerbi facta est propria, ob eam causam intelligitur et est uiuifica, sicut Seruator dicit: Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me, etiam ille uiuet propter me. Quia uerò Nestorius & qui cum illo sentiunt mysterij huius uirtutẽ temerè dissoluũt, ꝓpterea, idq; ualde meritò, constitutus est hic anathematismus.

ANATHEMATISMVS XII.

Si quis non confitetur uerbum Dei carne esse passum, carne crucifixũ, & mortem carne gustasse, primogenitum ex mortuis factum, quemadmodum & uita est, & uiuificans sicut Deus, anathema sit.

DECLARATIO.

Impassibile quidem & immortale est dei patris uerbum:. Vt enim excellentior est diuina & inenarrabilis natura quàm quæ patiatur aliquid, ita & ipsa omnia uiuificat, & corruptionem ac quicquid contristare solet, superat. Attamen licet uerbum ex Deo patre essentialiter hæc habeat, nihilominus carnem mortis capacem sibi propriam fecit, ut per hoc quod passionibus est obnoxium passiones illas pro nobis ac propter nos in sese susciperet, & nos omnes morte ac corruptione liberaret, suum ipsius corpus uiuificans ut Deus, primitiæq; dormientium ac primogenitus ex mortuis. Non enim communis homo est, separatim ac seorsim, præter uerbũ Dei, intellectus qui propter nos preciosam passus est crucem, & mortem gustauit, sed ipse Dominus gloriæ carne passus est secundum scripturas. Quoniam uerò, qui uana sua, & impia dogmata in rectã & inculpatam fidem insinuare conantur, communem pro nobis hominem crucem sustinuisse dicunt, necessario anathematismus hic constitutus est,

ut latentis in illis impietatis magnitudinem demonstret.

FINIS.

BEATI CYRILLI ALE-

XANDRINI ARCHIEPISCOPI, LIBER APO-logeticus pro duodecim Capitulis, ad Orientales episcopos, qui illa scriptis taxarant.

QVI suam mentẽ sanctissimo deo dicârunt, & ueritatis dogmata profiteri delegerunt, cauent & prophana irreligiosorum hæreticorum uaniloquia, confirmante internum & abscõditum cordis oculum scriptura diuinitus inspirata bonis cogitationibus. His qui recta peruertunt obluctantur, idq; strenuè quasi dicentes: zelando zelati sumus dominum. Itaq; quum Nestorius, multas & 3.Reg.9
diuersas blasphemias cõtra Christum saluatorem nostri omnium effuderit, & quodammodo uenerandum & magnum incarnationis sacramẽtum funditus remoueat, non ignoramus adhæc uelle silere, periculosum esse, cæterum cum sæpissimè consuluerimus illi, ut à talibus blasphemijs cessaret, nihil quàm penitus proficeremus, necessariò tandem ad defendenda pietatis dogmata accessimus, & selectis quibusdam illius dogmatibus, ea utiliter anathematizauimus, hoc est, eos qui talia Gal.2.
sentire nolunt, obtẽperantes, in hoc beato Paulo dicenti: Si quis uobis euangelizauerit præter id q̃d accepistis, anathema sit, sed etsi nos, uel angelus de cœlo euangelizauerit uobis præter id q̃d accepistis, anathema sit. At nescio quo pacto id grauatim ferunt plerique, uel sint eiusdem sententiæ ac opinionis cum illo: uel simulant quidem se uitare opinionis societatem, attentant autem modis omnibus ipsum adiuuare, & reddere exosos eos qui saluatorem Christum simul prædicare uolunt. Verum tamen cogitandum erat, quod increpare diuersa docentes, conciliandis illis amoris in Christum synceritatem, officium fuerit, nũc autem, cum non faciant melius, ut oportebat, atque adeò multum in eis desideratur, imò facti sunt infensissimi his, quorum si fuissent imitatores, cum ipsis corona redimiti forent. Itaque anathematismos arripiunt, quasi non habeant bene, unde & unicuique suarum mentium adinuentiones scribendo apposuerũt, rati, sequi stultas quasdam ac friuolas fabulationes commẽti sunt attracturos etiam librorum suorum imprudentes lectores. Itaque & nobis necessarium fuit, è diuerso ueritatem tractare, et refellere obloquutionem philosophomenas. ostenderecq; aduersarios esse dicacitatis studiosos, uel saltem ueritatis indagatores. Proinde præordinabimus singulos anathematismos. Deinde his adiungemus quæ ab illis composita sunt: Postremum subdentes & nostra, ea diuinas scripturas scientibus quasi iudicibus offeremus, petentes ab his qui ueritatem sciunt sententiam rectam & inculpatam.

Anathematismus primus.

SI quis non confitetur Deum esse secundũ ueritatem, Emmanuẽlem & propter hoc dei genitricem, sanctam uirginem: genuit enim carnaliter carnem factũ dei patris uerbũ, Anathema sit.

Orientalium oppositio.

ET quis carnaliter carnem factum dei uerbũ, natum esse simul confitebitur? Nam si carnaliter genuit, iam non ut Virgo. Et ubi ponemus hoc? Spiritus sanctus ueniet super te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi, si carnaliter iuxta illius Luc.1
mentem Virgo, & non ut Deum decet genuerit: Et quomodo hanc stella insolito modo apparens demonstrauit, Magi ex Perside illa duce Matth.2
aduenerunt natum quærentes, & inuento, dona obtulerunt: Angeli qui descenderant de cœlo, cum pastoribus mixti, de natali tripudiârunt Luc.2
dicentes: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus beneuolentia? Hæc cuius indicia, carnalis uel eius quæ Deum decet natiuitatis? Et alioqui si absque examine & indicio in uoces incidérimus, & conuersionem & commutationem uerbi in carnem imaginabimur, & sic etiam peccatum & maledictum ipsum natum esse suspicabimur, siquidem minus ad sequentia, & præcedentia cõtextus sermonis, & ad ipsam consuetudinem scripturæ attenderimus. Cæterum carnem esse factum Verbum, rectè iuxta Euangeliorũ mentẽ habitationẽ in carne exponimus.

Defensio Cyrilli.

DIspensationis unigeniti filij Dei in carne sacramentum sapientissimus Ioannes dei de- Ioan.1
clarat, scribens: Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hæc rectè intelligentes beati patres, olim in Nicæa congregati, dixerunt ipsum uerbum ex Deo patre esse natum, per quem omnia fecit pater, lumen de lumine, Deum uerũ de Deo uerò, incarnatum & hominem factum esse, hoc est, unitum carni, animam habenti rationalem, & hominem factum esse, & cum hoc etiam mansisse Deum. Quod autem absque conuersione & confusione unionis opus factum est, manente, ut dixi, Dei uerbo: id quod est, tametsi facta sit caro. Immutabilis enim secundum naturam est, id quod nulli dubium. Nam dum dicitur incarnari, non intelligitur, quod in carnis naturam uertatur, sed aliud quiddam ab illa sit, et unitum sit ei. Sic sentientes beati patres, Dei genitricem nominauerunt, sanctam uirginem. Credide runt enim quod incarnatũ, & hominem factum genuerit filium: per quem omnia fecit pater. Verum Nestorius nouellarum blasphemiarum inuẽtor, cum illa opinione pugnãs, perstringit quidem uocem Dei genitricem, quasi non sit uerè dicta, dicebat autem sic. Interrogaui, inquit, sæpe eos, diuinitatem natam dicitis ex sancta uirgine? Resiliunt statim ad uerbum. Et quis, inquit, tanto blasphemiæ morbo laborat, ut illã quæ genuit,

templum

templum dicat à ſpiritu ſancto Deum in illa conditũ eſſe. Deinde quando infero. Quid igitur abſurdum nos dicimus conſulentes fugiendam uocem, & eũdem ad cõmune utrasq; naturas ſignificans. Id nũc blaſphemè dictum putant. Vel confitere manifeſte Deitatẽ ex beata Maria natã eſſe, uel ſi fugis hanc uocem, dic quare ea uti non liceat. Igitur illo urgente, imò perſuadente impiè, ut ij qui ſanctam uirginem Dei genitricem dicunt, fateri debeant carnis fuiſſe fructum nudum, & ſeorſum deitatis naturam, & ſubſiſtentiæ initiũ ex muliere habuiſſe dei uerbum. Nos autem ab hac opinione alienos eſſe, qui certiores fieri uolunt, audiat. Nondum ita delirauimus, ut uelimus ſentire, aliud quàm ſit ſentiendũ. Peperiſſe dicimus uirginem, carnem factũ ſecundum ſcripturas dei Verbum, hoc eſt, hominem: peperiſſe autem illũ carnaliter, hoc eſt, ſecundum carnem. Nam Deus & pater ſecundum diuinitatem, genuit ex ſe Deum exiſtentem filium. Quoniam autem quod natum ex carne caro eſt, genuit Virgo, ut caro exiſtens, carnaliter. Carnaliter enim dicere, non eſt tollentis admirabilem natiuitatem, neq; ſubuertentis ſpiritus ſancti operationẽ, qua in utero formauit partum, ſed docentis potius, quòd ſicut deus gignit diuinè, hoc eſt, dignè Deo, ſecũdum ſuã naturam, & ita & homo humanè, hoc eſt, carnaliter. Deus autem exiſtens ſecundum naturam uerbum, quamuis caro factũ proceſsit, hoc eſt, ut decet eum, qui ſecundum uerum ueritatem eſt Deus. Solus enim habuit matrẽ nuptias non expertam, & ſeruauit uirginem eam, quæ ipſum peperit ſecundum carnem. Admiror autem quod grauantur dicere ipſam ſanctam uirginem, Dei genitricem, cum Deo digne ipſam genuiſſe faterentur: non enim homo communis gignitur Deo dignè. Dona item allata eſſe dicunt à Magis, quæ & oblata, & ei qui intelligebatur, & ei qui uidebatur. Diuidentes in duos iterum poſt unionem unum dominum Ieſum Chriſtum. Qui enim intelligitur, factus eſt uiſibilis, non imitatione naturę, ſed unitione cũ corpore quod uidebatur. Et profectò ipſos ſpectatores & miniſtros fuiſſe uerbi ſanctos Apoſtolos ſacra ſcriptura oſtendit: quãuis nõ unicuiq; manifeſtũ, quod ſit incorporeũ et intangibile, ac inuiſibile dei uerbũ. Verũ inuenio dicentes ſanctos apoſtolos. Quod erat ab initio, quod audiuimus, q̃d uidimus, quod ſpectauimus oculis noſtris, quod manus noſtræ palpauerũt de uerbo uitæ. Oblata igitur dona uni, hoc eſt, Chriſto. Etenim eſt in eodem Deus ſimul & homo, idem. Hac ratione nato ipſo, tripudia quidem fuere ſanctorum angelorum, exercitus autem ſpirituum dicentium ipſum ſaluatorem ac redemptorem. Porrò quum Euangeliſta dicat, Verbum caro factum eſt, formidandum dicunt, ſi dictio Factum eſt, propriam ſeruet ſignificationem, uerſio quædam intelligatur, circa diuinam uerbi naturã fuiſſe. Laudo quidem metum, miror autem quod cauentes dictionem, ueramq; & neceſſariam manifeſtationem, ſic factum fuiſſe carnem Verbum dicunt, proinde ac ſi dicatur, factum fuiſſe maledictum & peccatum. Deinde quo pacto nõ uident mente præditi, quod beatus Euangeliſta ponens dictionem, factum eſt, mox omnis conuerſionis ſuſpitionem tollit, adiũcies: Et habitauit in nobis. Abſurdum autem & alioquin foret dicere, ſic factum eſſe carnem uerbum, ut factum eſſe dicitur maledictum & peccatum. Non enim ipſummet maledictum uel peccatum factum eſt, ſed cum in quis reputatus eſt, iuſtus exiſtens, ut aboleat peccatum: & appellatus eſt maledictus, qui benedicit creaturam, ut ſoluat noſtrum maledictum, & liberet à pœna credentes in ipſum. Igit̃ non eſt factus ſecundũ ueritatẽ maledictum & peccatũ, appellatus autem illorum nominibus, ut aboleat maledictum & peccatum. Igitur ſi ſic factum eſſet caro, aboleuiſſet utiq; carnem, ſicut & maledictum & peccatum, & neq; factus eſſet homo, neq; incarnatus eſſet ſecũdum ueritatem. Sed in hoc ſolo eſſet ſacramentum, & in nudis nominibus inuenitur tropus. Tollitur autem omnino et reſurrectionis ſpes. In cuius igitur mortem baptizati ſumus? Vbi uerbum fidei quod prædicamus? Cõfeſsi enim quod Dominus Ieſus, & credentes quod Deum ipſum excitauit è mortuis, ſaluamur. Igitur in unum qui ſimilis nobis, & communem hominem erit fides? non ultra autem uerbũ, quod in humana forma propter nos apparuit adoramus: Non accepit ſerui formam, liber ut Deus non humiliauit ſeipſum, qui diuinitatis excellentia cõſpicuus eſt? qui in forma & æqualitate patris non demiſit ſe in exinanitionem? Quamuis diſtribuat de ſua plenitudine creaturę bona? Apage cum malo iſto conſilio. Aliter nos edocuerunt ſancti Patres, incarnatum eſſe: & hominem factum eſſe ſecũdum ueritatem ipſum Dei patris uerbũ dixerunt, abſque conuerſione et confuſione. Ineffabilis autem omnino eſt diſpenſationis modus. Teſtes autem eorum quæ dicta ſunt ſermones illorum erunt.

αὐτόχρημα

Matth. 2

Luce 1

ἰδίως ἀνθρωπικῶς.

SENTENTIAE.

PEtrus Martyr epiſcopus Alexandrinus. Vnde & Euangeliſta uerè loquitur, dicens: Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Tunc uidelicet, quando angelus ſalutauit uirginem, inquiens: Aue gratia plena. Dominus tecũ. Quod dicit Gabriel: Dominus tecum. Pro hoc eſt dictum, Dominus uerbum tecum: ſignificat enim ipſius gigni in utero, & fieri carnem, ſicut ſcriptũ eſt: Spiritus ſanctus ueniet ſuper te, & uirtus altiſsimi obumbrabit tibi. Porrò & quod naſcitur, ſanctum uocabitur filius Dei. Athanaſius epiſcopus Alexandrinus. Vnde et quum naſceretur caro ex Dei genitrice Maria, ipſe dicitur natus eſſe, qui alijs natiuitatem ut eſſent exhibet, ut noſtram in ſe transferret natiuitatem. Idem in epiſtola ad Epictetum. Quomodo & ambigere audent, qui uocãtur Chriſtiani. Dominus qui è Maria proceſsit, filius quidẽ ſubſtantia & natura Dei eſt: quod autem ſecundum carnem, ex ſemine eſt Dauid, carne autem, ſanctæ Mariæ. Qui autem tam audaces fuere, ut dicerent Chriſtum carne

Ioan. 1

Luce 1

passum & crucifixum, non esse Dominum & sal- A
uatorem, & Deum & filium patris? uel quo pacto uolunt nominari Christiani, qui dicunt in hominem sanctum, sicut in unum Prophetarum uenisse uerbum? & non ipsum hominem factū, qui sumpsit ex Maria corpus: sed alium esse Christū, & alium Dei uerbum, cum qui ante Mariam & ante secula filium existentem patris? uel quomodo Christiani esse possunt, dicentes, alium esse filium, & alium Dei uerbum. Has nos sanctorum sequemur sententias. Si autem quis diuersum docet, & diuersum sapit extra rectam & regiā uiam fertur. Quod autem & carnaliter dici natum esse Christum, non insolitum sit sanctis patribus. Est autem magis et in alijs tritum uerbum. Nihilominus nobis uerè dictum esse demonstrat, & quod B
subiungitur dictum. Habet autem sic.

Amphilochius episcopus Iconij. Nisi enim ille natus esset, σαρκικῶς, carnaliter, neq; tu natus esses spiritualiter: nisi ille portasset serui formam, neq; tu ad gloriā adoptionis filiorum natus esses. Significat autem et hoc loco carnaliter, hoc est, secundum carnē, sicut scilicet θεϊκῶς diuinè, hoc est, secundum diuinitatem.

Cyrilli anathematismus tertius.

SI quis in uno Christo diuidit subsistentias post unitionem, sola coniungens eas copulatione, quæ est secundum dignitatem, hoc est, authoritatem uel potestatem, & non potius communem, qui secundum unitionem naturalem factus est, anathema sit. C

Orientalium obiectio.

ITerum illum suorum commonefecimus uerborum, ostēdentes ipsum duas subsistentias dixisse, dicit enim in primo tomo: Itaque quantum ad suam naturam non sanctificatum est, solū Dei patris uerbum. Si autem quis putauerit eum qui ex sancta uirgine genitus est, unctum esse & sanctificatum solum, hac ratione & nominatū Christum, quomodo igitur, quasi oblitus suorum uerborum ad unam hypostasin cogit, naturas cōfundens, naturalem diuinam unitionem nominans. Et quis unquam ostendet naturalem diuinam unitionem sacramenti dispensationes? Si enim naturalis unitio, ubi gratia? ubi diuinum sacramentum? Naturæ enim ut edocti sumus, semel ab ordinante Deo ordinatæ, necessarijs consequentijs
χιλιάντας ἐφευρίσκ. seruiunt. Num etiam iterum erit, secundum reuo D
lutionem & naturæ consequentiam, dispensationis opus, iuxta deliramenta fabulosaq; mille annorum ignobilis Apollinarij dogmata.

Defensio Cyrilli.

DIuinus Paulus, quomodo factus sit homo, unigenitus Dei uerbum, ut fidelis dispensator sacramentorum Dei, & ipsum habens in se loquentem Christum, manifestè omnibus ostendit.
Heb. 1 Non enim alicubi, angelos apprehendit, inquit, sed semen Abrahæ apprehendit. Vnde oportebat eum per omnia fratribus similem fieri, ut misericors & fidelis fieret Pontifex in his quæ ad deum. Nos uerò rectissima sententia dictum laudamus, sequentes ubiq; diuinitus inspiratas scripturas, & ualde admirantes, theologorum uoces, imò & diuinas censentes leges, dicimus Dei patris uerbum, non apprehendisse, neq; sanctorum angelorum, neq; suam naturam, credidimus autem, secundum quod sacris litteris uidetur, quod adumbrans sanctam uirginem, utpote & uirtus existens altissimi patris, formauit sibi corpus ex illa, ueruntamen per operationem sancti spiritus & factus est homo, appellatusq; & filius Abrahæ & Dauidis, non amittens propter humanitatem, quod sit filius Dei & patris secundum ueritatem, manens autem potius quamuis factus sit caro in natura & eminentia & gloria deitatis: immutabilis enim est, & cōuersione melior ut Deus. Est igitur unus et idē filius, & dns, et ante incarnationē, & post incarnationē. Diuidere aūt unū in duos filios, & soluere ueræ unitionis opus, in distinctos seorsum & positos propriè hominem, & propriè Deum, impietatem habet nulla scriptura satis sugillabilem. Porrò Nestorius ista parum curās, audet istis uerbis sic dicere: Hoc sentite in uobis, Phil. 2
ꝺd & in Christo Iesu, qui in forma serui existens, seipsum exinaniuit, qui formam serui suscepit.] Non dixit: Hoc sentite in uobis, quod & in Deo uerbo, quod in forma serui existens, serui formā suscepit. Sed dicens, qui suscepit Christus, ut duarum naturarum appellationem significatiuā, sine periculo ipsum & serui formam dicit suscepisse, et Deum nominat, dum ea quæ dicuntur, in duas naturas sine reprehensione diuiduntur.

In altera autem enarratione iterum dicit: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium & terrenorum & subterraneorum, & omnis lingua confitebitur, quod Dominus Iesus Christus, propter quem ferentem quod fertur non erat. Inseparabilis est ab eo qui uidetur Deus propter hoc, dum non separatur, honorem non separo, separo naturas, sed unio adorationem. Et iterum in alia explanatione. Dic eum qui suscepit quod sit Deus, appone susceptū, quia serui forma, adijce post hæc, connexionis dignitatem, quia duorum auctoritas communis, quia duorū eadem dignitas, naturis manentibus tatere dignitatis unitatem. Vides ubiq; separatim quidē inter se naturas, uiuentem aūt ut dicit, adorationem, & communem auctoritatem nominatim, iuxta solius dignitatis unitatem. Quod aūt cōmune, non unt si cōmune sit, sed duobus prorsus, uel pluribus, qui propriè & separatim considerantur. Itaq; pro quo tanta facta est obiectio, quū sermo hoc rectè anathematizet? Quid absurdū si execrabilibus & absurdissimis Nestorij sermonibus pia dogmata è diuerso excitentur? necessaria securitatis fratrum cura habita? Quoniam autem dicunt, in ea uerba secum pugnare, & afferūt ad demonstrationem partem epistolæ, quam scripsi ad sanctos Monachos: operæprecium arbitror, & ad hoc conuenientia dicere. Dicunt enim, quod duos etiam ipse nominauit subsistentias, & sufficeret eis ad redarguendum, si nos ipsis idem eis renunciaremus. Isthuc
αὐτὸ δὴ τοῦτο νομίσουσι.
ipsum

ipſum ſcilicet putant. Adpoſita igitur neceſſariò parte epiſtolæ, ſubinferam poſthæc ea quibus ubiq; falſò nugari uelle demonſtrentur. Habet autem ſic: Itaque quantum ad ſuam naturam non ſanctificatus eſt ſeparatim, Dei patris uerbum, ſi autem quis exiſtimet eum qui ex ſancta uirgine natum unctumq; eſſe et ſanctificatum ſolum, hac ratione & nominari Chriſtum, dicat pertractans, num ſufficiat unctio, adhoc ut appareat quod unctum eſt, æqualis gloriæ & throni cum eo qui ſuper omnia eſt Deus. Quoniam enim dei uerbum propriè nominari Chriſtum, non illarum nobis blaſphemiarum inuentor continuo affirmat Neſtorius: propriè autem & ſeorſim Chriſtum alterum, qui ex ſancta uirgine genitus eſt, ne adulteremus gloriam quaſi † minus pulchram, contemptam, & à ueritate alienatam, neq; uerbum Dei patris quot ſeorſum intelligatur unctũ eſſe oleo exultationis, affirmamus, neq; ſeorſum & priuatim ut hominem, & alium filium ab eo qui uerbũ ex Deo eum qui ex ſancta uirgine, unum autem ab omnibus oportere confiteri Chriſtum aſſerimus, incarnatum & hominem factum unigenitum dei uerbum: unus enim dominus, una fides, unũ baptiſma. Igitur nulli qui rectè ſentire ſolet obſcurum eſt, quod uitiant ſenſum eorum quæ à me ſcripta ſunt, & calumniantur etiam in hoc ueritatem. Quin & alio modo culpa uacaret & omni reprehenſione, idq; meritò, ſcire forſitan, quod alia quidem ſunt ſecũdum naturam propriam caro, à Verbo ex Deo patre nato & unigenitus uerbum ſecundum ſuam naturam, ſed ſcire hæc non eſt diuidere naturas poſt unitionẽ, iam ſi quis uoluerit ſacramenti uirtutem exacto mentis oculo conſiderare, uidebit utiq;, quod ſicut dixi in principio, non ſuam naturam apprehendit Deus exiſtens Verbum, ſed ſemen Abrahæ, non conſubſtantialem autem uerbo quod ex Deo natum eſt, quod ex ſemine Abrahæ ſanctũ corpus, id quod ex ſancta uirgine ſumpſit, procedẽs homo, ut fratribus ſimilis eſſet, ut appellet primogenitus qui unigenitus. Quamuis autẽ alterius naturæ à uerbo Dei patris, unus tamen eſt Chriſtus & filius, & Deus & Dominus, tametſi facta ſit caro. Non caret autẽ damno, diſſoluere ueræ unitionis modum, & diuidere in duos filios ſubſiſtentias ſecedentes quidem inter ſe, ut priuatim & ſeorſum ſint: habentes autem ſolum externam connexionem, quaſi in ordine dignitatis. At ſi naturalem unionem dixerimus, ueram dicemus: Habet em̃ ſcriptura diuinitus inſpirata hunc morem, hac dictione uti. Scribit enim alicubi quibuſdã diuinus Paulus. Et eramus filij natura iræ ſicut & cæteri, & neutiquam dixerit quopiam ſubſiſtere ſecundum naturam diuinam iram, ita ut peccatores illius ſint ſoboles, alioqui prorſus & omnibus modis cum errore & inſania Manichæorum laboraremus. Vnde ibi natura idem eſt, quod ueré. Nõ igitur cõfundentes naturas, neq; ipſas inter ſe cõfermentantes, ſicut dicunt aduerſarij, naturalẽ dicimus factam eſſe unitionẽ, ſed ex duabus rebus diſſimilibus, deitate inquam, & humanitate unũ factum eſſe Chriſtum, & filium & Dominum, ubiq; affirmamus. Demum de Apollinarij dogmatis, planè nullum ſermonem facimus. Semel enim condemnata tanquam ueritatem adulterantia, auerſari oportet.

Cyrilli anathematiſmus quartus.

SI quis eas uoces quæ in apoſtolicis & euangelicis ſcriptis de Chriſto uel à ſanctis, uel ab ipſo dicũtur, duabus perſonis, hoc eſt, ſubſiſtentijs diſtribuit, & alias quidem uoces, uelut homini quem ſeorſum ſequeſtrato uerbo dei intelligit, alias autem, ſoli Dei patris Verbo, utpote Deum ad decentes aptârit, Anathema ſit.

Orientalium obiectio.

DEinceps etiam hoc loco illi ſua ipſius uerba ſuggerenda ſunt, dixit enim: Quamuis audias quod profecit ætate, & ſapientia, et gratia, ne putas ſapiens ex incremẽto factum eſſe uerbum Dei, neq; illud nugaciter auſus dicere, quia proficere in ætate & ſapientia, & gratia, homini adaptabimus: tametſi neget hic ſcripturæ teſtimoniũ, profectus ille iuxta naturam carnis quæ uidebatur, fuerit. Verũ nunc non eſt tempus redarguendi hoc, feſtinantibus ad propoſitum capitulum. Nam ut oſtẽderemus eum dicere, duas ſubſiſtentias, et ſibijpſi contrarium, appoſuimus ea quæ olim ab ipſo dicta ſunt. Quod autem duabus perſonis, uel duabus ſubſiſtentijs, uel duobus filijs, diuidentes unitionem, hoc eſt, unum filium, uoces adaptare nõ oportet. Indiuiſibilis enim & inſeparabilis eſt ſumma unitio, & unus filius, omnibus modis & ſermonibus & cogitationibus eſt. quum autem ſumma unitio ſeruetur, & confitea mur unum filium & Chriſtum & Dominum, de uno & eodem filio accipienda ſunt, quæ dicuntur. Etenim iuxta uirtutem naturarum unitarũ, adaptare conuenit uni filio, quæ dicuntur. Cæterum quod non ſint ſeparãdæ uoces in euangelijs, quas uel ipſe Dominus de ſe loquutus, uel apoſtolica ſcripta habent, quam hyperbolen non tranſcendit. Nam ſi uoces non diſtinguimus, quomodo obſiſtemus Arrio & Eunomio, omnia in unã naturam dicta cõfundentibus, & humilia humanitatis in ſummam perfectæ deitatis naturam referentibus: uel quomodo intelligemus Domini uoces propter naturam carnis quæ uidetur dicentis: Non ueni meam uoluntatem facere, &: Ego à me ipſo nihil facio, Et: Mandatum accepi, quid dicam, uel quid loquar? &: Vado ad patrem meum & patrem ueſtrum, & Dominum meum & Deũ ueſtrum, & cætera quæcunq; talia ſunt. Indiuiſibilibus enim uocibus ſicut & naturis manẽtibus erit ſecundum illum unigeniti dei deus pater, miniſter autem & ſeruus paternorum mandatorũ, filius ſecundum unitatem. Et ſi humilia in deitatis naturã expoſuerimus, cui adaptabimus. Ego & pater unum. & ſimilis erit patri, ipſum operari? Etenim quemadmodum pater excitat mortuos, ita & filius quos uult, & non de quibus imperatur uiuificat, ſed eſt rectè ſecundũ ipſius domini

Lucæ 2

Ioan. 6
Ioan. 20
Ioan. 8

Eph. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

uocem, pater & deus pater. Deus quidem nouiſſimis temporibus ex ſemine Dauid carnis, pater autem eius qui ex ſe abſq; paſsione & æternè natus eſt, Dei uerbi, Et ſi ſeruetur confiteamurq; filiationem intra unitatis præſcriptum, quomodo intelligemus hoc, Amen amen dico uobis, priuſ-
Ioan. 8 quam Abraham fieret ego ſum. Et hoc: Omnia
Ioan. 1 per ipſum facta ſunt. Si inde ſecretæ maneant uoces, utiq; aptabimus uocem hanc naturæ quæ ex ſemine Dauid nouiſsimis temporibus facta eſt, quod ſit ante Abraham & Dauid & omnia per ipſam facta: uel dicemus piè naturis in cõfuſis manentibus, & unitione inſeparabili poſita, adaptãtes uoces ſecũdũ unitarũ naturarũ uim ſicut prædictum eſt. In unum quidem filium & Dominũ & Chriſtum, ſed non in unam naturã omnia contrahentes: ita & ex uno naturarum nomine aliàs intelligi propter incomprehenſibilem unitionis ſummitatem, quemadmodum & hoc. Nullus aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit, filius homi-
Ioan. 3 nis qui eſt in cœlo. Et: Si igitur uideritis filium hominis aſcendentem ubi prius erat. Nónne ex appellatione filij hominis etiam ei in confuſe & inſeparabiliter unitũ intelligimus? Nam quãuis & filium hominis nominârit, propter aſſumptæ & uiſibilis carnis naturam, ſed per ea quæ ab ipſo fiebant Deum ipſum demonſtrabat. Et iterũ Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Et iterum: Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula? Si heri & hodie, quomodo per ipſum omnia. Si autem per ipſum omnia, quomodo heri & hodie. Præterea & hoc uerum eſt omnia per ipſum. Et hoc heri & hodie, fide recipiẽdum. Et hoc: Ipſe in ſecula, credendum ſi ſecundum unitarum in confuſe & inſeparabiliter naturarũ differẽtiã uoces aptamus, intelligentes ſecundum uiſibile. Heri & hodie: ſecundum intelligibile autem: In ſecula ſecundũ autem filiationis unitatem, unum & eundem.

Defenſio Cyrilli.

VT apparet his qui Anathemaſiſmos à nobis utiliſsimè & neceſſariò factos, imprudẽter reprehendere uolunt, unicus ille ſcopus eſt, ut nihil uerum uel ſapiant, uel dicant, declarentq; ſe ſolo calũniandi ſtudio occupatos. Nõne ſi mentẽ ſuã ſtudioſe ac diligenter ſcriptis adhibuiſſent, nõ ignoraſſent ꝺd ſuis ſentẽtijs, & ſermonibus quos faciunt ſtabiliant anathematiſmũ, oſtendantq; illum non inerudite conditum. Et quomodo dicam. Bonus Neſtorius dicebat tale quiddam in Eccleſijs enarrans. Vt autem ipſum manifeſtius, ita ut omnes capere poſsint dicam, Arrius & Eunomius & Apollinarius, & omnes ſocietatis illorum chori, ſtudebant inducere nomen Theotocos, Dei genitrix, ut ſi commixtio fieret, et natura non ſeparentur nihil humile in humilitate ſuſcipiendum eſſet, locumq; haberent ipſi contra deitatem, quaſi omnia quæ dicebantur, de uno dicerentur. Hæc cũ ſic dicta ſint utiliſsimè anathematiſmum fecimus, non permittentes in duas diuidi perſonas & ſubſiſtentias, unum Dominũ Ieſum Chriſtũ. Quod autem & ex noſtris ſermonibus

A utilitatem capiant notum eſt his qui capere poterunt, ex his quæ ſcripta ſunt. Habent autem ſic. Sicut autem perſonis duabus uel ſubſiſtẽtijs duabus, uel filijs duobus diuidendo unitionẽ, hoc eſt unũ filiũ, uoces adaptare non cõuenit, indiuiſibilis em & inſeparabilis eſt ſumma unitio, & unus filius eſt ſecundũ omnẽ & ſermonẽ & modũ et unitionẽ. Si aũt ſumma unitio ſeruet, et unus filius & Chriſtus & dñs ponatur, de uno et eodẽ filio accipere oportet quę dicũtur. Sanè ſecundũ unitarũ naturarum uirtutem accommodare decet uni filio, quæ dicuntur: Igitur dum ſeruatur ſumma unitas, qualis irreperet dualitas, uel ſaltem imaginatio ſectionis adiudicaretur? Et qui audet diuidere, quomodo non extra rectam uiam incedit, & à
B pietatis dogmatibus in uniuerſum recedit? Quid igitur dicit anathematiſmus? Si quis diuidit uoces ſecundum hunc modum, ut alias quidem tanquam homini à Deo ſeorſim intellecto adaptet, alias uerò ut Deo dignitas ſoli uerbo Dei, Anathema ſit. Igitur ſeparantes & diſtinguentes in homine propriè & ſeorſim, & in Verbum Dei propriè & ſeorſim, non partiuntur unum Chriſtum, non duos dicũt filios: Succẽſeant nobis criminatores. Si aũt ſectio & ſeparatio eſt, ita ſentire ſecundũ quem modũ noſtros ſermones increpare potuerunt, quamuis & ipſi ſicut dicunt, indiuiſibilẽ & unũ, ſecundũ ſummã unitionẽ confitean
C tur eſſe Emanuẽlem. Itaq; unamquanq; uocẽ de Chriſto à ſanctis uel etiã ab ipſo fortè dictã exponendam eſſe. Laudârim etiam ego, & ut opinor quiſq; rectè ſenſerit: nam aliæ quidem ſunt Deo dignæ, aliæ uerò diſpenſationi cum carne cõgruentiores. Quoniã aũt eſt unus & idẽ Deus ſimul ac homo hac ratione rectè, aliquando diuinè, aliquando humanè loquit, uerũtamen unius Chriſti & has & illas uoces eſſe aſſerimus, neq; uulgare dicentes templum ꝺd ex ſancta uirgine, neq; ſine carne ſcientes Dei patris Verbũ poſt ineffabilem unitionẽ. Admiror aũt ꝺd quamuis curioſe inquirentes, & ut arbitrant ſubtiliter examinantes meas epiſtolas, quæcunq; in eis ſunt utilia & neceſſaria, ad demonſtrandũ dogmatũ rectitudinẽ & diligentiã uolentes prætereũt: apprehendũt ſupra modũ atrociter, ſi qua ipſis uel minimã cõtectiurã
D præbent, ex ipſis cõtra nos calumnias cõtexi poſſe. Cõmemorabo aũt & mea uerba quæ ſic in prima ad Neſtoriũ epiſtola ſcripſi. Voces aũt ſaluatoris noſtri in euangelijs, neq; ſubſiſtentijs duabus, neq; certè duabus perſonis diſtribuimus. Non enim duplex eſt, unus & ſolus Chriſtus, etiamſi ex duabus et diuerſis reb. intelligat in unitatẽ indiuiſibilẽ coadunatus, quẽadmodũ ſcilicet & homo, & non duplex magis, ſed unus ex utriſq;. Cæterũ humanas & diuinas quoq; ab uno dictas eſſe, cognoſcimus rectè ſapientes. Quãdo em ut Deũ decet, de ſe loquit: Qui uidit me, uidit patrẽ. Et ego & pater unũ ſumus, diuinã ipſius & ineffabilẽ intelligimus naturã, ſecundũ quam eſt apud ſuũ patrem, ꝓpter identitatẽ ſubſtantiæ, et imago, et character, & ſplendor gloriæ ipſius. Quando aũt humanitatis

manitatis mensuram obseruans Iudæis loquitur. A
Ioan. 8 Nunc autem me quæritis occidere hominem, qui ueritatem uobis loquutus sum. Iterum, nihilominus ipsum in æqualitate & similitudine patris deum uerbum, & ex humanitatis suæ mensuris agnoscimus. Nam si necessarium est credere, quod deus existens natura, factum est caro, hoc est, homo anima præditus rationali carnis, quomodo uerisimile erubescere quempiam uoces eius, si facti sunt homini congruentes. Nam si uitasset sermones qui hominibus congruit, quis compulisset, ut homo fieret similis nobis. Qui autē se demisit propter nos in uoluntariā exinanitionē, propter quā causam uitaret sermones, suā exinanitionē docentes. Igitur uni personæ omnes uoces in euangelijs, subsistentiæ uni uerbo incarnatæ. Dominus em̄ unus Iesus Christus, secundū scripturas. Igitur & sicut à iam præscriptis nō ignorasse deprehendimur dispensationē, & suas utriusq; naturæ uoces, non permittere aūt animalibus & spiritū non habentibus, duos cogitare uel dicere filios, ut diuidant inter se subsistentias post indiuulsam unitionē. Vbi aūt uel parum quid ex nostra epistola posuerūt in principio suorū sermonum, minantur nobis quod in tempore sint redarguturi, quasi nō mediocriter peccēt. In uerbū ex deo patre, et ipsius naturæ incrementū & profectum quæ ad carnē pertinent, insipientissimè distribuerint. Age, & ad hoc uerisimilia dicamus, adijciendo tantā epistolę partē. Ipsi enim metuentes ueritatem, & auditores allicientes, partē quandam posuerunt, eam quæ ipsis utilissima esse uidetur, ad hoc ut inde uiderentur iustè calumnias in nos struxisse. Habet aūt sic quod dictum est: Etiā si audieris quod profecerit Iesus ætate, et sapiētia, & gratia, ne putes uerbū dei patris, sapiens profectu temporis effectū esse. Commemorabo aūt magis, quod hic diuinus Paulus scripserit, Christus dei uirtus, et dei sapientia, neq; rursus illud nugaciter ausis dicere, quod proficere in ætate et sapiētia et gratia homini attribuamus. Hoc em̄, ut opinor, nihil aliud est, quàm diuidere in duos unum Christū, sed sicut dudū dixi: Filius qui est ante secula, in nouissimis seculi temporibus, in filiū præ definitus esse dei dicitur, suæ carnis natiuitatē approprians dispensatiuè, sic & existens sapientia eius qui genuit, proficere in sapiētia dicitur, quāuis D
perfectissimus sit, utpote deus, humanitatis proprietates per summā unionē in se cōuenienter susscepit. Sanè pro hoc quod deus dicit: Iudiciū iustum iudicate ueritatē falsis rationibus adūbrant. Neq; em̄ partitionē subsistentiarū post unitionē dogmatizamus, neq; deitatis naturā, augmēto & profectu opus habuisse dicimus, sed illud multò magis, quod secundū dispensatiuā appropriationem suas fecerit carnis proprietates, eo quod uerbum caro factū est secundū scripturas. Quod aūt tali fidei & opinioni etiā sanctorū patrū concinat chorus, ostendere attentabo, adijciens ad maiorē certitudinē, partē enarrationis olim ab Attico beatæ memoriæ episcopo factæ, ea sic habent.

Attici Constantinopolitani

HOdie dn̄s Christus humanitatis natiuitatē susscepit. Iuxta enim diuinā dignitatē prius extitit. Deinde illis iterū annectit. Humanitatis uerbū exinanitur, natura nō exinanibile existens. seipsum em̄ exinaniuit, forma serui assūpta, qui absque carne, propter te incarnat̄. Verbū em̄ caro factū est, qui tactui nō subiacet: propter incorporeā naturā, palpatur. Qui principio caret, sub principio corporali fit: qui perfectus, crescit: qui inconuertibilis, proficit: qui dies, in diuersorio fit: qui operit cœlū nubibus, pannis inuoluitur: qui rex, in præsepio ponitur. At quod post unitionē subsistentias diuidere, delicto non careat, & sit planè subuertere uenerandū incarnationis sacramentū, nihilominus cognoscemus legentes, sentētias Iulij & Felicis, qui olim Romanæ ecclesiæ doctores fuere. B

SENTENTIAE.

IVlij episcopi Romani. Prædicatur aūt ad cōplectionē fidei, & incarnatus ex uirgine Maria dei filius, qui & habitauit in hominibus, nō in nomine energiā operans. Hoc em̄ in prophetis est, et in epistolis. Perfectus deus in carne, & homo perfectus in spiritu, nō duo filij, unus quidē germanus filius, qui susscepit hominē, alter uerò mortalis homo assumptus est à Deo, sed unus unigenitus in cœlo, unigenitus super terram.

Felicis sanctissimi episcopi & Martyris Romani.

DE incarnatione uerbi & fide credimus in dominū nostrū Iesum Christū, ex uirgine Maria natū, quod hic est dei æternus filius & uerbū et C
nō homo à deo assumptus, ut alius sit ab illo. Neq; em̄ hominē susscepit, dei filius, ut alius ab ipso, sed deus existens perfectus factus est, simul & homo perfectus, incarnatus ex uirgine.

Cyrilli anathematismus septimus.

SIquis dicit Iesum tanq̄ hominē à deo uerbo habuisse uim operandi, ac gloria unigeniti circūdatum tanquam alter ab ipso sit, anathema sit.

Orientalium obiectio.

OPerandi uim habere dominum nostrum Iesum Christum à spiritu, ut hominē simpliciter, uel ut prophetā, uel ut apostolum., nullus cōfiteretur. Quippe apostolicas uoces de illo propter uisibilis carnis naturā dictas, neq; negabimus, neque expungemus aliquando, dicentes quidem secundū efficatiā roboris uirtutis eius, quàm efficaciter operatus est in Christo. Suscitas ipsum ex mortuis, soluens dolores inferni. Et iterum, uirtute dei exaltatus, & quæcunq; talia. Quamuis & hæc adhæreāt, propter uisibilē nullus excipiat, uelut hominū simpliciter operādi uim accepisse, uel ut iustum, uel ut prophetam, uel ut apostolū. Itaq; diuinas uoces neq; delebimus, neq; inficiabimur, neq; imperitè simul & blasphemè, anathematizamus dictas & adiacentes propter uisibilis carnis naturam, neque ut hominem simpliciter, uel ut iustum, uel prophetam, uel apostolum, operandi inde accepisse dicemus. Non enim dicebat: Hæc dixit Dominus, sed ut filius legislator. Ego autem dico uobis.

Cyrilli defensio.

ET nunc quoq; ijsdem sermonibus, defensionis modus incedet. Nã unus quidẽ est absq; dubitatione, dominus noster Iesus Christus, qui idem creditus est esse & ex deo patre uerbũ, perpetuũ & ante secula, et in nouissimis seculi temporibus, homo ex muliere, qui admirabilẽ habuit secundũ carnem, natiuitatem. Veruntamen quũ unus erat filius & deus et dominus operabatur signa, per uirtutẽ plus quã humanam, sufficiẽtibus argumenris docens, quod quamuis factus sit caro nihilominus tamen sit etiam sic Deus uerus, & uirtus patris: non enim destitit esse quod erat factus homo faciebat igitur insolita, tum quod dæmonia increpabat, & satanã cõterebat, tum quod cæcis lumen præstabat, mortuos resuscitabat, mare procellosum uno uerbo sedabat, nõ sic hominẽ quendam, & alterũ existentẽ seorsim Christũ glorificari faciens, quemadmodũ scilicet et unum ex sanctis prophetis uel apostolis, sed sibi gloriã procurans, ut ab omnibus crederetur deus existẽs natura, tametsi factus esset homo. Fuisset igitur absurdissimum ferre Nestoriũ dicentem: Cõmunes enim trinitatis sunt efficatiæ, & solis subsistentijs distinctionem habentes. Proinde unigeniti gloria, interdũ patri adaptatur, interdũ spiritui, interdũ Christi potentiæ. Idcirco qui reprehendere uolũt, ostendant nobis aliũ Christum, qui priuatim & seorsim existat, & intelligatur, cui suã potentiã applicuerit unigenitus dei uerbũ, quasi sit proprie ab ipso filius, uel nisi sit alius & alius, sed unus & idẽ, & ex patre unigenitus, & ex matre homo, secundum carnẽ: quomodo igitur silendi locus esset, & nõ magis debebat ueritatis potentia, illius nugis obluctari, quę pulchra pietatis dogmata obliterant. Itaq; erat quidẽ, et est deus filius. Quoniã aũt semel subijt mensurã, dispensationẽ irrectane am fecit. Sustinuit aũt omnia uoluntarius propter nos, ea propter quũ sint secundũ naturã uita, uiui ficari dicitur à patre, & quũ sit gloriæ dominus, dicitur gloriã accepisse. Hinc Paulus apostolus Hebręus ex Hebręis, uerè doctus in lege, & ex tribu Beniamin, dicebat, nõ ab hominibus, neq; per hominẽ, sed per Iesum Christũ, et deũ patrẽ, qui excitauit illum, excitauit illũ ex mortuis, & gloriã illi dedit. Verũ quamuis dicatur gloriã accepisse à patre, quum transit res ad humanitatis mensurã, nouit seipsum habere dignitatẽ ultra creaturam, secundum quod intelligitur, & est deus. Proinde dicebat: Omnia mihi tradita sunt à patre meo, & nullus cognoscit quis sit filius, nisi pater, neq; patrem quis cognoscit, nisi filius, & cui filius reuelauerit. Fortasse quis studiosorũ interrogabit: Si omnia tibi traditã sunt à patre, quasi ei qui gloria indiguerit, & debuerit habere datũ robur contra omnes, propter humanitatẽ. Quomodo humanis mentibus ultra cõprehensibile esse dicis, scire te, quẽadmodũ scilicet et pater. Vtiq; dicit, cognitio enim nõ est coarctata in me, usq; ad uisibilia. Nã nisi Deus in carne & sanguine secundũ carnẽ quidẽ cognosceretur, secundũ naturã aũt & gloriã diuinitatis, A æqualẽ cũ deo & patre mensurã habere, omnium mentẽ & sermonem transcenderet. Proinde (amplector enim propositorũ mentẽ) neq; apostolicas uoces negamus, absit: neq; alia quædã minus probabilia, & ad incarnationis sermonibus aduersa, uel sentimus, uel loquimur, uel tractamus. Sequimur aũt, ubi sacras scripturas, & theologorũ uoces inuenimus, quas ratas esse debere cõcedentes obsistimus solis istis, qui recta Ecclesiæ dogmata subuertũt. Quod aũt & pater ex mortuis resuscitare dominũ nostrũ Iesum Christum dicitur, quasi scilicet circa carnem eius operandi uis susciptaẽ, nullus admiserit. Ipse autem, quũ sit uita & uiuificator, & efficax uirtus patris, suũ uiuificat templũ iuxta illud: Soluite templum hoc, & in tribus die- B bus excitabo illud. Itaq; quod uiuificabatur, non erat alienũ, neq; alicuius ex nobis hominibus similibus, sed proprium ipsius uerbi corpus.

Cyrilli anathematismus octauus.

SI quis audet dicere, assumptũ hominẽ, coadorandum & conglorificandum & coappellandum cum deo uerbo, ut alterum cum altero, & nõ potius una adoratione colit Emmanuẽlem, & unam illi glorificationem adoptat, secundũ quod uerbum caro factum est, anathema sit.

Orientalium obiectio.

COadorare, & conglorificare, quasi de personis, uel subsistentijs, uel filijs duobus non dicimus, quasi aliter fiat adoratio deo uerbo, & aliter carni, sed unã potius adorationẽ, & cætera ut C in filio offerimus. Et quod coadoraẽ, sicut & ipse in primo libro. Nam quamuis semper ut uerbum cum patre suo considet, & ex ipso, & in ipso secũdum naturã existat, iterũ audit dicentem, & cũ carne, Sede à dextris meis donec ponã inimicos tuos scabellũ pedum tuorũ. Ita & adorari dicimus ipsum, & à nobis ipsis, & à sanctis angelis. Proinde ad hæc dicimus, quod ualdè eruditè prouidit his qui cũ carne unũ & eundem filiũ adorare uolunt, eo quod aliud quiddam sit, σωμα & μητε cũ id quod & ipse posuit, sicut prædictum est, dicens ipsum cum carne adorandum, negans autem coadorandum cum diuinitate carnem.

Cyrilli defensio.

D MEntis esse nos dominos, diuinus Paulus ostendit, dicens: Probate uosipsos, num sitis in fide, nam mens humana, licet nonnunquam propter amorem sui, si à recta uia egrediatur, & à ueris dogmatibus abducentem habeat motionẽ, fermè semper grauatur, & formidat suarum cogitationum absurditatem definire, quum se correxerit, & obiter labores scrutata fuerit sanctorũ patrũ, qui præ omnibus in rectitudine et certitudine dogmatũ celebrantur, suã rectè fidẽ explorabit. Omnes enim quibus integrum cor est, illorũ sententias sequi non detractant. Quia & ipsi apostolica, & euangelica traditione suam mentem quum impleuerint, & ex sacris scripturis sermonem in fide rectum, ac inculpatum prænunciarint, mundi fuêre luminaria, sermonem uitæ continentia. Itaque scribit reuerendæ memoriæ pater no-

ter noſter & epiſcopus Athanaſius de noſtri omnium ſaluatore Chriſto in libris de incarnatione.

Confitemur etiã eſſe illũ filiũ dei, & deum ſecundum ſpiritũ filium hominis ſecundũ carnem, non duas naturas, unũ filiũ, unam quæ adoretur, & alterã quæ non adoretur, ſed unã naturã dei uerbi incarnatã & adorandã cũ carne ſua una adoratione, non autem duos filios: alium quidem filiũ dei uerum, & adorandum, alium uerò ex Maria hominem non adorandum, ſcilicet ſecundum gratiã filium dei factũ, ſicut & homines, & poſt alia iterum: Igitur qui natus ex uirgine Maria, filius dei natura, & deus uerus, et nõ gratia ac participatione. Secundũ carnem ſolã, ex Maria homo: ſecundum ſpiritũ autem, ipſe filius dei, & deus. Et iterũ: Si autem quis præter hæc ex diuinis ſcripturis docet, alium docens filiũ dei, & alium ex Maria ſecũdum gratiã filium factum ſicut nos, ita ut ſint duo filij: unus ſecundum naturã filius dei, qui ex deo, & unus ſecundum gratiam homo ex Maria: uel ſi quis domini noſtri carnẽ ſupernè eſſe dicit, & nõ ex uirgine Maria, uel conuerſam diuinitatem in carnem, uel confuſam, uel immutatam, uel paſsibilem domini deitatem, uel non adorandam domini noſtri carnem ut hominis, & non adorandũ ut domini & dei carnem, hunc anathematizat ſancta & catholica eccleſia, diuino Apoſtolo obtemperans, qui dicit: ſi quis uobis euãgelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Hæc cum ſenſerit & ſcripſerit nobis uir ille, nunc uerò Neſtorius gloriã Chriſti oppugnare uolens, & impudentem linguã taxans iterũ dicit: Confiteor quidem in homine deum, colo autem eum diuina connexione deo uerbo coadorandum hominẽ. Nónne hic manifeſtè hominem deiferum nominat Chriſtum, & connexionẽ ſimpliciter dicit hominis factã eſſe cũ deo, ſecundũ illud fortaſsis quod à Paulo dictũ: Qui adhæret domino unus ſpiritus eſt? Quamuis quomodo non eſt uerũ, quod ipſe fuerit potius deus ſimul & homo, et nõ homo quidã, qui ſeorſim ac propriè intelligatur, cõnexionẽ cũ deo ſecundũ habitudinẽ habens. Etenim poſt ineffabilẽ unitionẽ, etiã ſi quis dicat deũ Emmanuẽlem, hominem factũ & incarnatũ dei uerbũ intelligi cõuenit. Quamuis hominẽ nomines, ſcimus tamen cũ hoc & ipſum eſſe dei patris uerbũ. Eſt igitur aliud, unũ dicere filiũ, cum unita ſibi carne, dei patris uerbũ, & ſimiliter aliud. In homine dicere eſſe deum, quemadmodũ uidelicet in prophetis erat, uel ſaltem etiam in nobis ipſis propter ſpiritum ſanctum. Itaq; ut mihi uidetur citra periculum & culpam dixerit quis, quod incarnatũ Dei uerbũ, utpote unus exiſtens filius nõ abſq; ſua carne: ſed cum illa potius adorandum ſit, quemadmodum ſcilicet etiã hominis anima cum ſuo corpore honoratur, una autẽ appellatione, quod ex utriſq; conſtat, ſignificatur animal. Igitur quando de omnium ſaluatore Chriſto, ſermones facere paratus diuiſeris in duo unum, & hominẽ propriè ac ſeorſim intelligẽdum declaraueris: deniq; illum coadorandum & coappellandum deũ, qua

A ſi ille alius ſit à Chriſto ex deo ſecundum naturam genito dicere fueris auſus, quis ferre poterit tam perſpicuam cõtra illum criminationẽ ſilentio prę terire? Potius enim dicendum erat, colo quidem uerbum dei factum hominẽ, quod appellatur deus, & in humanitate adoratur, quia natura deus eſt, & ex deo patre apparuit. Eia dicunt aduerſarij captus es & in epiſtola ſcribens, quod ſedeat filius cũ patre cũ propria carne: deinde quomodo intelligis dicentẽ, quod cũ deo uerbo hominẽ coadorare, & coappellare oporteat idem cũ dicere & σὺν cum, μετὰ cum. Proinde redarguamus ignorãtes dictorũ uirtutẽ, & rerum naturã non inſpiciẽtes. Etenim quando ab una perſona & natura, hoc eſt ſubſiſtentia una exanimat ſermo, ea ex quibus eſt

B hoc eſt, conſtat naturaliter, affert σὺν cum, hoc eſt μετὰ cum, ſeruauit etiã ſic per ſignificatũ quod unum ſint ſecundum compoſitionem, & nõ inter duo diſtinctè diſcernit, quando aũt ante diſtinctis ſubſiſtentijs in duo, & ad hoc quod oporteat ſeorſim alterã intelligi & propriè, ſi σὺν cum uel μετὰ cum tunc eorũ uel etiã plurium, & non unius ſecundũ compoſitionẽ factã manifeſtationem dicimus, ut exempli gratia, ſi dicerẽ fortè cohonerari animam hominis cum ſuo corpore, qui honor certè fieret, à quopiam erga unum hominem, qui eſt ex utriſq; uel ſi quis diceret animam cum ſuo corpore eſſe unum animal, nõ propterea in duos homines, unũ diuidit. Videtur aũt potius non ignorari ea ex quibus ſit, hoc eſt, compoſitũ ſit naturaliter. Quando uerò dico Petrus & Ioannes coappellantur homines, uel etiã σὺν cũ Petro & Ioanne aſcendit in templũ nõ iam σὺν uel μετὰ, id eſt, Cum, unius cuiuſdã manifeſtationẽ facit. Non enim Ioannes compoſitus eſt cum Petro, ſed neq; ad unius hominis conſtitutionẽ uterq; aliquid faciunt. Vnde ueritati illudunt diuidentes imperiti in duos Chriſtos unũ. Si aũt putant quod dicẽdo, filium cũ proprio corpore cõſidere patri duos intelligendos filios cõceſſerimus, inquirant an non dicamus, unũ filiũ unica cõſidentia honoratũ eſſe & nõ duabus, ita ut una & propria tributa ſit corpori, alia uerò iterũ & propria uerbo. Verũ hoc non poterint oſtendere. Quomodo enim uel unde? Nam unũ & eundẽ filiũ unũ propria carne eſſe deũ ſimul & hominẽ una confidentia apud patrem honeſtare affirmamus. Cæterũ dicere hominem adorari cũ deo, & coappellari deũ, omnino eſt confiteri duos adorãdos, uel etiã inter ſe appellandos. Atqui ualde fatuus & alienus à rectis & ueris cogitationibus omnino eſt ſermo ille, igitur factus eſt anathematiſmus contra eos, qui modis omnibus diuidunt Emmanuẽlem in hominẽ proprie, & deũ uerbum proprie. Nobis enim unũ & eundem Theologorum ſermo prædicauit, ſacrarumq; ſcripturarum in adulterata cognitio.

D

Cyrilli anathematiſmus nonus.

SI quis dicit unũ dominũ Ieſum Chriſtũ glorificari à ſpiritu, tanquam aliena per illum uirtute uti, & accepiſſe ab ipſa facultatẽ, ut operari poſsit cõtra immũdos ſpiritus, & adimplere in hominibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus diuina ſigna, & non magis proprium eius ſpiritũ dicit, per quem & diuina ſigna efficaciter operatus eſt, anathema ſit.

Orientalium oppoſitio.

ITerum bonũ fuerit, ea quæ ab illo dicta ſunt et quorũ ille fortaſsis oblitus fuit, in mediũ adducere, et ita cõmoneſacere eũ. Nõ em ſolũ dominũ ſigna in ſpiritu feciſſe demonſtrauit, ſed etiam ipſum mortuũ uiuificatũ eſſe ſpiritu dixit in primo tomo, his uerbis: Igitur, ſi nõ paſſus moriendo carnaliter ſecundũ ſcripturas nõ uiuificatus eſſet ſpiritu. Hic uidere licet, quantũ ſecũ ipſe pugnet, cũ in anathematiſmis ſuis negarit dominũ in ſpiritu dęmones eijcere, & alia ſigna facere, et ſcriptã in euangelijs uocẽ, domini exprobrârit, dicẽtis: Si aũt in ſpiritu dei ego eijcio dæmonia. At nos dominum noſtrũ Ieſum Chriſtũ etiã ſua uirtute & ſpiritus operatione abſoluiſſe ſigna cõfitemur, nõ em quaſi careat, ppria uirtute uti dicimus uirtute ſpiritus ſancti, nõ aũt ſpiritum ſanctũ ſimul eſſe dicere, eſſet eorũ qui ſcripturas ſanctas negant. Nã quamuis alicubi ſcriptura dicat patrem perficere opera miraculorũ, dũ dicit: pater qui manet in me, ipſe facit opera quæ ego facio, filius eſt qui facit oĩa opera patris, licet ea filij ſpiritus dicat facere, dũ dicit: Si autẽ ego in ſpiritu dei eijcio dæmonia, dñs eſt qui facit in ſpiritu, nõ em alienus, & filius à patre uel ſpiritu. Neq; ſeparatę et ,pprię facta ſunt trinitatis efficaciæ, ſed proprie eſt trinitatis uniuſcuiuſq; ſubſiſtentiæ, quæ in ſcriptura dicit efficacia. Quia ſcriptura dicit aliquãdo omnẽ creaturã filij opus, dicens: Verbo domini cœli firmati ſunt, aliquãdo aũt ſpiritus, dũ dicit: et ſpiritu oris eius omnis uirtus eorũ: ſed nõ quaſi pater nõ poſsit oĩa facere, cõditor eſt & filius, et ſpiritus quoq; aſſumitur ad creandũ, nõ quod ita infirmus ſit filius. Verè em dictũ eſt, quod per ipſum facta ſunt omnia, ut trinitatis nobis eadẽ ſubſtãtia, idẽ honor, & eadem uirtus cõmẽdetur. Dicit hæc interdũ à patre, interdũ à filio, interdũ à ſpiritu ſancto eſſe facta. Sic em & ab una ſubſtãtia diuina perfecta eſſe omnia intelligimus. Nõ ut uerbũ eſt in ſubſtãtia et in ſubſiſtẽtia unigenitus, abſq; paſsione natus. Ita & ſpiritus ſanctus ex ipſa procedẽs, in propria ſubſiſtẽtia exiſtit, ita ut in tribus ſubſiſtẽtijs, una ſubſtãtia effigiet, & multa ipſorũ in ſubſtãtiæ ratione aliena ſpectet, ſolis aũt proprietatibus, characterẽ referentibus, ſiue diſtinguentibus inter ipſas intelligant. Quomodo igit efficatia eſt alicui propriè cedẽs. Nã hæc oĩa, cõmunia una penitus efficatia.

Cyrilli defenſio.

NVnquid mihi teſtiũ uoce opus erit ad commonſtrandũ aduerſarios uana loqui uoluiſſe, et aduerſum nos incircunſpectè blaſphemijs uſos eſſe? Verum hoc ſolus illorum ſermo, ut opinor, iudicabit. Nam in propoſita anathematiſmo affirmamus maniſeſtè, propriũ eſſe filij ſpiritũ ſanctũ, & quod per ipſum perfecerit diuina ſigna. At illi quamuis ſæpe dicũt me oblitũ eſſe meorũ ſermonum, in eam perueniunt dementiã, ut putent me dicere, quod Ieſus dęmonia nõ eiecerit per ſpiritum. An nõ eſt maniſeſta calumnia hæc? Nam ſi nõ dignantur cõfiteri diuina ſigna eſſe, modũ eijciendi dæmonia, dum dicunt, quæ uolunt. Afferant cõtra me ſcripturã, accuſent, quod nõ hoc|dixi maniſeſtè ſilentio prętéritis diuinis ſignis. Si autem cũ alijs diuinis ſignis, nõ caret miraculo, dæmonia eijcere, cur cũ didicerint quàm inutile ſit, eligere ſonoram pronunciationẽ, & uitare tanq; rem inutilẽ, ueritatis ſermonẽ, ſuam contra impudentiam honorarunt, neq; paucis dixerunt, quod apud deum & homines uituperatũ eſt. Videntur mihi eſſe obliti Chriſti dicentis: Quomodo dices fratri tuo: Frater ſine, eijciã feſtucã de oculo tuo, & ecce trabes in tuo oculo: Hypocrita, eijce primum trabẽ de oculo tuo, & tunc uidebis, ut eijcias feſtucã de oculo fratris tui. Itaq; quod ſancta trinitas eiuſdẽ ſit ſubſtantię, eiuſdẽ roboris & operationis, nõ per ueſtrum didicimus ſermonẽ, ſed ſumus edocti potius ex ſacris ſcripturis. Iam quod propoſitus anathematiſmus nullo modo recte fidei cõtrarius ſit, & in ſermonibus iſtis ne offendas ſed q̃d proſit potius, ſine labore uidere licet. Nam eos qui diuidunt unũ dominũ Ieſum Chriſtũ, & diuidunt ipſum, ut iam ſæpiſsime diximus, in hominẽ propriè, & in deũ uerbũ propriè, ita ut duæ intelligantur perſonæ & ſubſiſtentiæ, inter ſe diſiunctæ, hoc facere nõ ſinit, neq; permittit dicere, quod unus cõmunis homo Ieſus operandi facultatem acceperit à ſpiritu ſancto, ut poſsit ſcilicet diuina ſigna pficere, quia nullo modo differret à ſanctis apoſtolis uel prophetis, qui per diuinã benignitatẽ diuinis impleti donis dixerint meritò. Gratia dei ſumus quod ſumus. Hęc uox ſanctis quidẽ uiris, ſancti ſpiritus gratia diſtributa honeſtatis bene cõgruit, Chriſto aũt nõ item, proprius enim eſt eius ſpiritus ſanctus, quemadmodũ ſcilicet eſt dei patris. Operatur aũt efficaciter, ſicut pater per ſpiritum, ita & ipſe. Cæterũ quamuis dicens Iudæis: Multa bona opera oſtendi uobis à patre meo, & à meipſo non loquor: Pater aũt in me manens, facit opera. Ipſe dicebat iterũ: Si autẽ ego eijcio dæmonia, operationẽ per ſpiritum referens in ſe & patrẽ propter identitatẽ ſubſtantiæ. Et plurimus quidem ac prolixus eſſet de illis ſermo, qui tempore congruo his, qui uoluerint examinandus erit. Itaq; nõ quaſi aliena uirtute, per ſpiritũ operandi facultatẽ accepiſſe dicimus Emmanuelẽ, ſed propriam habuit cõſubſtantialis ſpiritus uirtutẽ, quã ut deus habuit. Nam beati quidẽ diſcipuli ſigna facientes dicebant: Viri quid nobis attenditis, quaſi propria uirtute uel pietate feciſſent ambulare portæ Speciosæ aſsidentẽ claudũ. Proprius aũt Chriſti eſt ſpiritus eius. Illis autem qui noſtra cauillantur hoc dicimus. Quippe ſi quidem conſonat cũ illorum mentibus diuidendum indiuiſibilem, & ſicut communem hominem operandi facultatem accepiſſe, per ſpiritum Ieſum, haud magna ratio eſt eorum qui ſic affecti ſunt. Sin Chriſtum unum & filium & dominum eſſe cõfitentur, eundemq; eſſe ſimul deum ac hominem credant, nobiſcum, quod nõ operãdi facultatẽ, accipit, quaſi meliore quadam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quadam et aliena ab illo uirtute, ipse aũt potius ef A ficaciter diuina signa quasi per propriũ spiritũ, in quo & omnis genitorũ uirtus, nã sic cessabũt frustra nos irridere & inuidiæ dẽtes in nobis cõfringere.

Cyrilli anathematismus decimus.

POntificẽ et apostolũ cõfessionis nostræ factũ esse Christũ, diuina dicit scriptura, obtulisseq; se pro nobis in odorem suauitatis deo & patri. Si quis igitur Pontificẽ et apostolũ nostrũ factũ fuisse dicit, non ipsum ex deo patre uerbũ quando factum est caro, & homo nobis similis, sed ut alium ab ipso propriè hominẽ ex muliere. Vel si quis dicit, quod per se ipse obtulerit oblationẽ & nõ magis pro solis nobis. Qui enim peccatum nescíuit, oblatione opus non habuit, anathema sit.

Orientalium obiectio. B

SI deus uerbũ est sacerdos, cui uel quali deo suo ministeriũ suũ offert? Sed adducit beatus Paulus, dicens: Nõ em̃ habemus pontificẽ, qui nõ potest compati infirmitatibus nostris, sed tentatũ per omnia secundũ similitudinẽ absq; peccato. Quis igitur est tentatus, ille: num deus uerbũ, uel humana natura semẽ Dauidis? Et iterũ: Nemo sibi assumit honorẽ, sed uocatus à deo, sicut et Aarõ, ita & Christus nõ seipsum glorificauit ut fieret põtifex. Quis igit̃ ille qui cõparatur secundũ sacerdotij dignitatẽ Aaroni, & ei qui nõ à seipso honorẽ assumit, sed uocatur à deo in diuina natura, quæ patri coeterna? cui oĩa patris sunt propria? & in quã dignitatẽ, se maiorẽ ascẽdit? Dicemus sacerdotiũ diuina natura dignius? ad quod non à seipso, sed à C deo uocat̃, perq; illũ ascendit, et per istud glorificatur? uel natura ex semine Dauid facta & præfinita. Cui etiã iurauit deus, secundũ Psaltẽ daturũ se, sacerdotiũ in æternũ. Iurauit enim, inquit, dominus, & nõ pœnitebit eũ. Tu es sacerdos in æternũ secundũ ordinẽ Melchizedeck. Num deitas unigeniti promissiones, cũ iuramento accepit susceptura se sacerdotiũ in ẽternũ à deo, per quod sit glorificanda? & quis nos ferret talia dicẽtes uel cogitãtes, quis nõ cõtemnet nos deũ introducentes, qui pontifex ordinetur, et pacta cũ iuramento recipiat uoceturq; ad sacerdotiũ, et nõ sibijpsi accipit honorẽ, sed ad illũ uocat̃ & cõparatur, primo qui sacerdotiũ accepit. Et iterũ dicit: Tu es sacerdos in æternũ secundũ ordinẽ Melchizedeck. Quis igit̃ qui cõparatus est Melchizedeck secundũ sacerdotiũ ut illud suscipiet sanctus Deus uerbũ uel caro D ex nobis susceptus, secundũ carnẽ, sibi inseparabiliter & inconfusè unitar? Et iterũ dicit: Qui in diebus carnis suæ, preces & supplicationes ad eũ qui potest ipsum saluare de morte cũ clamore ualido, & lachrymis. Nunqd deus uerbũ supplicationes & preces, et cũ clamore ualido ad aliquẽ, qui potest saluare seipsum offerens exauditũ est pręreuerentia, & didicit ex his quæ passus est obedientiã. Si igitur deus uerbum pontifex, & didicit ex his, passus est ipse & consummatus est. Verum ne turbetur nostra mens, audiens de eo qui passus est, quamuis existat filius: non enim duos filios ponimus, eum qui passus est, & qui mãsit impassibilis. Neq; enim deitas seorsim sequestrata ab eo qui ex semine Dauid filius nominata est, ita ut neq; deitas post unitionem sine carne uisibile filius appellatus sit. Nam filiatio post unitionem utriusq; naturis una est, inter se non separatis. Non enim post hanc unitionẽ separatio facta est. Manet eĩ perpetuo unitio. Quin & in passionibus carnis deitas inseparabilis, manet impassibilis, & quæ Deũ addecet per carnem perficiuntur, unde unum & eundem filium confitemur, naturis in cõfusis manentibus, non alium & alium dicentes, absit: sed unum & eundem. Itaq; pontificem & apostolum confessionis nostræ Iesum Christum, secundum diuinas scripturas factum esse, nullus non confitebitur. Itaq; non dicimus separatum propriè hominem ex muliere à dei patris uerbo, ita ut quod ex semine Dauid unitum, sit inconfuse, ineffabiliter & inseparabiliter uerbo quod ex deo sacerdotem tentatum per omnia absq; peccato, & edoctũ ex his quæ passus est, obedientiam obtulerit deo & patri, non pro seipso, sed pro solis nobis suam carnem. Non enim imperitè dicimus deum uerbum pontificem & obtulisse seipsum deo & patri, non enim unigeniti deitatis deus pater, sed pater.

Cyrilli defensio.

ITerum aduersarijs tempestiuè dicemus. Vsq; quo claudicatis ambobus poplitibus uestris? Oportebat enim uos habere sanã & ualidã ad agnoscendam rectę fidei dogmata mentem, non duplicitate animæ claudicantẽ, ualdè imbecillè, & rectè incedere non ualentẽ. Inconstans enim est duplex anima, in omnibus uijs suis, & non adiuuatur à domino, quod dico ualdè admirans aduersarios tam effuse ac temerè propositũ, etiamnum anathematismũ perstringere uelle, nec absurdum, quod uolũt dei patris uerbũ à nobis nominari. Apostolum & pontificem confessionis nostræ quã do factus est homo: nam qui prorsus attentant natiuitatem eius secundũ carnẽ calumniari, & reiectiuã, quasi nõ ueram facere audent, non ferentes dici sanctam uirginem dei genitricem, quomodo non & dispensationis modos uitarentur. Audiãt igit̃ hoc quod Esaias dixit: Nisi credideritis nõ intelligetis. Etenim diuinus euangelista Ioãnes magnum & præcipuũ quiddã hominibus detonuit, dicẽs: Verbũ carnẽ esse factũ. Qui autẽ uirtutem ueritatis suffurantur, ita carnẽ ipsum factũ esse dicunt, sicut & maledictũ & peccatum esse fatẽtur, & de illis iampridem diximus, quæ probabilia erant, utut possint sermones illorũ falsi cõprobari. At illis obiurgatoribus nunc illud dicimus: Discite audire angustiati, suscipite fundamentũ sacramenti secundũ Christũ prima dispensationis exordia, & ipsum, ut ita dicã, ingressum. Credite nobiscũ, imo sacris scripturis. Date date ueritatis calculum confitentes, quod ipse unigenitus dei uerbum, qui est in sinu patris, per quem omnia, & in quo omnia factus sit caro, non ferendo conuersionem, uel contemperationem, sed existens hoc secundum naturam, id quod erat, & est, & erit, factus autem est caro natiuitatem ferens, ex sancta

ἀναίδευτοι προσάλωσι

uirgine,

Universidad de Deusto
Biblioteca

uirgine, secundum carnē, inquam, & appellatus est filius hominis, et similiter ut nos particeps fuit sanguinis & carnis. Hæc cognoscentibus & tam uenerandā uerāq; fidē amplexantibus, omnia deinceps apparebūt accessa & peruia, & planè nihil asperū uel obluctās: scriptū est em̄ quod perspicua sunt intelligentibus et recta inuenientibus scientiam. Opinor aūt operępretiū, ut & nos causam nostram dicamus, propter quā factus est anathematismus. Nestorius em̄ qui omnia perturbat, & omnia susq; deq; confundit, tale quiddā de saluatore nostro Christo dicebat. Missus est ad prædicandū captiuis remissionē, hic fidelis deo factus pōtifex, factus est em̄ hic, non perpetuo erat, hic paulatim ad pontificis dignitatē peruenit hæretice: aliaq; his consimilē parientia impietatē adducit multa. Quis igitur auditis tam fœdis sermonibus nō maletq; omnia pati, quàm silentium deo exosum diligere. Mortuus est pro nobis Christus confusionē contempsit, crucem & mortem tulit secundū carnem, & nos benefactori neq; beneuolum sermonem rependemus? sed quieti sedebimus? iam absurdas audientes blasphemias, uel fortassis etiam inter nos diuidētes criminar? Heus quid dicis? Profecit in sacerdotem paulatim? Verbum quamuis esset deus, exinaniuit seipsum, liber secundum naturam accepit serui formam, & qui ultra omnem creaturam est, & diuinitatis eminet gloria, humiliauit seipsum. Si autem profecit, quodammodo exinanitus est, uel quo pacto se demisit ad humiliationem? Vtiq; ante præcesserunt honor & gloria, dixerit quis, hi exinanitionē. Deinde quomodo ante rem est exinanitio? Eia, inquit: Si ipsum Dei patris uerbum factus est pōtifex, quis, oro, maior est ille eius cui sacerdotali ministerio seruit? Igitur dicam iterum: Crede quod quamuis deus secundum naturam esset in forma patris filius, non rapinam arbitratus est se esse deo æqualem, sed seipsum exinaniuit formam serui assumens. Si autem factus est homo, assumpsit autem serui formam, quomodo censebitur parum et dispensationis sermonibus incongruum appellari & apostolus et pontifex? & qui mensuram humanitatis nostræ non dedignatus quomodo repudiāda faceret humana? Forsitan haud difficile foret, id multis tractare sermonibus et prolixiorem enarrationē protrahere: alterum illis tunc transitis ipsorum afferā sermones: scripserunt enim sic. Verum ne turbetur uestra mens, audiēs de eo qui passus est, quamuis sit filius. Non enim duos filios dicimus, eum qui passus est, & eum qui mansit impassibilis. Neque enim deitas seorsum sequestrata ab eo qui ex semine Dauid filius nominata est, ita ut neq; deitas post unitionē sine uisibili carne filius appellatus est. Et iterum. Vnde unum et eundem filium confitemur inconfusis naturis manentibus, non alium & alium dicentes, absit, sed unum & eundē pontificē & apostolū nostrum factū esse, dominū nostrum Iesum Christum secundum diuinas scripturas nullus non confitebitur, nec separatū proprie hominem ex mulere à Dei patris uerbo. Itaq;

A si unum dicunt filium, nullo modo partientes in duos unum ex semine Dauid, & alium ex deo patre uerbum, quomodo non lædunt sacramentum partientes dispensationem deo et homini, & non potius unum et eundem deum et hominem esse dicunt, ut sunt omnia eius quæ diuinè, uel humanè dicta, Nam quando aliquid quod decentissimè de ipso dicitur, hoc certè omnimodo & uerum esse dicimus. Deū enim ipsum esse scimus. Etsi humani quidpiam dictum fuerit, etiam hoc admittemus. Confitemur enim, quod deus est in carne & sanguine, & humanitatis mensuram per humana agnouimus. Mille enim millia sanctorum angelorum ministrant ei, & diuinum eius chorum circunstant Seraphim. Quando autem factus est homo, uocatus est & pontifex, nō quod maiori deo
B offerret sacrificiū, sed sibiipsi & patri fidei nostræ confessionē procuraret. Audiens quod dictus est sacerdos, propter humanitatem, erubescis ne? Deinde quomodo non admiratus es, quod non secūdum sacerdotū morem alteri fecerit sacrificij modum, sed sibiipsi, potius & patri, ut dixi. Quando dicis indignum esse deo ut sacrificet, astipulor & ego scilicet si solum sit, & absq; carne uerbum, dixeris rectè: quia autem factum est caro, inde & sacrificantem propter humanitatem & indignitatibus ultra creaturam sicut deum. Considet enim
C cum deo & patre. Itaq; inde ipsum sacrificantem secundum humanitatem, considentem autem, ut deum. Quid enim dicit beatus Paulus. Talem habemus pontificem, qui consedit in dextra throni magnitudinis in excelsis. Igitur uidentes quod factus est homo qui deus sit. Est autem unus & idē filius illi omnia attribuimus ut uni, & dispensationis sermones non ignorabimus. Cogitationis uim semper proinde & sapienter ad obedientiam eius accommodantes.

VNDECIMO ET DVODECIMO anathematismo eadem obiecta, & responsa sunt, cum his quę à Theodorito reprehensionibus habes.

Post duodecimam responsionem adduntur sententiæ primæ.

GREGORIJ beati episcopi Nyssæ) Hoc sentire, inquit, in nobis, quod & in Christo Iesu, qui
D quum esset in forma serui nō est rapinam arbitratus, æqualem se esse deo, sed seipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Quid pauperius sub deo figura serui? Quid humilius sub rege omnium, quàm uenire in communionem pauperis nostræ naturæ? Qui rex regnantium & dominus dominantium serui forma induitur, subditus fit potestatem gerentibus. Dominus creaturæ in speluncā diuertit. Qui uniuersum palmo concludit, non inuenit locum in diuersorio, sed in præsepio brutorum reclinatur. Mundus & immaculatus humanæ naturæ susc̄ipit sordes, & omni paupertate nostra perfunctus, usq; ad mortis finem peruenit. Videtis uoluntariæ paupertatis mensurā? uita mortem gustat, Iudex in iudicium trahitur. Dominus

uitæ

uitæ omnium quæ sunt sententiam tolerat iudicis, Rex omnis ultra mundanæ uirtutis, lictorum manus non repellit.

Basilij episcopi Cæsariæ. Non enim tantū, & cœlum, ac terra, & marium magnitudines, et quę in aquis uersantur, & terrena animantia, & plantæ, & stellæ & aër, & hora, & uarius mundi ornatus roboris eminentiam commendant, quantum posse Deum non capacem impassibiliter per carnem cum morte confligere, ut nobis sua passione impassibilitatem largiatur.

Athanasij episcopi Alexandrini. Et ostendit quod non apparenter, sed uerè habuerit corpus, Decebat enim Dominum humanam hanc carnē indutum, cum suis passionibus ipsam totam induere, ut sicut proprium ipsius esse dicimus corpus, ita & corporis passiones, propriæ tantum eius dicantur, etiamsi non contingant, secundum diuinitatem eius, siquidem alterius esset corpus, alterius uerò dicerentur passiones. Si autem uerbi caro, uerbū enim caro factū est, necessarium & carnis dici passiones eius, cuius, & caro est. Cuius enim dicuntur esse passiones quales sunt, maximè condemnari, flagellari, sitire, & crux & mors, & aliæ corporis infirmitates eius & opera bona ac gratia sunt. Idcirco rectè non alterius, quā Domini dicuntur, esse tales passiones ut & gratia ab ipso sit: & non fiamus idololatræ, sed uerè pij. Quia nullam creaturam, nullum communem hominē, sed ex natura Dei & uerum filium, hunc & factū hominē, et nihilominus Dominū ipsum ac deum & saluatorem inuocamus. Sufficiēt igitur ad probationem, uel mediocriter doctis sententiæ propositæ. Diuina lege manifestè dicente. In ore duū uel trium testium, stabit omne Verbum. Quod si quis uoluerit etiam posthac contendere, audiat ipse à uobis. Eas hanc cōtra teipsum, nos uerò rectas scripturas & sanctorum patrū sequemur uestigia. Sic enim lucrabimur supernæ uocationis premium in Christo, per quem & cum quo Deo & patri gloria cum sancto spiritu in sempiterna secula, Amen.

QVAE AB ORIENTALIbus episcopis & Ioanne Antiocheno hinc inde scripta sunt.

Oannis Comitis ad Imperatorem Orientales ad Imperatores de his quę Ioannes Comes egerat.
Mandatum Synodi occidentalium quod dedit Legatis euntibus Cōstantinopolim
Synodus occidentalium ad Reges
Mandatum Synodi Orientalium quod dedit suis Legatis.
Expositio fidei ab Orientalibus
Petitio prima Orientalium legatorū à Regibus
Petitio secunda eorundem à Regibus
Petitio tertia eorundem à Regibus
Epistola legatorū Orientaliū ad suos in Epheso.
Epistola alia eorundem
Epistola Orientalium in Epheso ad Legatos
Epistola Orientalium in Epheso ad Reges
Epistola Theodoreti ad Alexandrum.
Pars Homiliæ Theodoreti
Homilia Ioannis Antiocheni

EXEMPLAR EPISTOLAE IOannis Comitis Sacrensis, scripta ab Epheso, ad Reges qua docet, quid egerit, ubi Synodum conuenit.

SCiens conducibile pietati, si diuinis scripturis commendentur, omnia quæ iuxta purissimæ celsitudinis mentem, pro uirili feci, hinc quæ sint acta discetis. Pridie quàm hæ literæ darētur, labore magno, acceleratione q̄ mira in Ephesiorū ciuitatem perueni: Aduenissem autē citius, nisi maximis negotijs impeditus fuissem, quæ uestrę magnitudini affuturus Deo propitio coram recensebo. Statimq̄ sanctissimos Episcopos qui hinc & inde conuenerant reuerenter salutaui. Propter discordiam autem quę intercedebat inter eos, partes accersere conueniebat. Turbatis autem omnibus, Cyrilloq̄ et Memnone se munientibus, per meipsum ijs qui conuerant denuntiaui, & ijs qui aberant manifestaui, ut sequenti die absq̄ ulla mora omnes in diuersorio meo confluant. Porrò ne conflictus quidā fieret promiscuè ipsis conuenientibus (metuendum enim & hoc erat propter ferociam, quæ nescio unde illis acciderat) ingressus, ordinem distribui. Præsente autē Nestorio, ferè cum ipso aurora & Ioāne pientissimo Episcopo, aduenit etiā Cyrillus cum omnibus pientissimis Episcopis, solo autem Memmone absente, magna turbatio tumultusq̄ exorirí cepit. Dicentibus ijs qui cum Cyrillo uenerant, Nestorij, qui ab ipsis depositus esset, ne aspectum quidem ferendum esse, nihilominus tamen conuenientibus diuinarum scripturarum lectionem fieri uolebant. Affirmabant aūt ij qui Cyrillo fauebant, lectionem diuinarum & terribilium scripturarū absq̄ Cyrillo non habendam neq̄ præsente Nestorio, neq̄ his qui ab Oriente uenerant sanctissimis Episcopis, & ob hoc magna facta seditio imò prælium & pugna. Eadem quoq̄ & sanctissimi Episcopi, qui Ioanni pientissimo episcopo astabant, cōtendebant dicentes: Cyrillū non oportere diuinarū literarū lectioni, utpote & illo cum Memmone ab ipsis depositio interesse. Fiebat igit̄ super hac re contentio: Iam autem maximo diei interuallo exacto, operæprecium existimaui absque Cyrillo & Nestorio, cæteris patefacere regias sententias, quādoquidem cōmemoratis illis, neq̄ scriptæ essent à mundi Dominis. Verum renuebant & hoc pientissimi Episcopi, qui cum Cyrillo uenerant, uolebantq̄ etiam his qui cum Ioanne aduenerant præsentibus aures præbere, eo q̄d dicebant eos illegitimè Cyrillum & Memnonem deposuisse: Vix igitur potui persuasione & ui (siquidem uera dicere oportet) sequestratis Nestorio & Cyrillo inducere omnē Synodū ut Regiū

reſcriptum audiretur. Igitur cõgregatis omnibus Auguſtarum literarum lectionem feci, in quibus depoſiti ſunt Cyrillus, et Neſtorius & Memnon. Quum autẽ hi, qui cum Ioanne pientiſsimo conuenerant lectionem amicè ſuſciperent & approbarent, audiuerunt à graui auditorio depoſitionem Cyrilli & Ioannis illegitimè factam. Cæterũm ne maior fieret ſeditio Neſtorium quidẽ cuſtodiendum ſuſcepit Candidianus Comes † conuiuarum domeſticorum, qui omnibus conſilijs et operibus meis interfuit. Cyrillum autẽ & ipſum cuſtodiendum tradidi Iacobo circumſpecto Comiti & præpoſito quartæ ſcholæ. Memnon uerò ut prædixi aberat. Vnde miſsis diſpenſatore & lectore ac Protodiacono ſanctiſsimæ Epheſiorum eccleſiæ, ei manifeſtaui quod depoſitus eſſet. At memoratus Memnon cum prædictis, fidem dedit eis, ſe ſuo periculo cum omni ſecuritate Eccleſiaſticis pecunias ſeruare. His in hunc modum actis, quoniam oportebat me & præcibus uocare, deſcendi in ſanctiſsimam Eccleſiam, cognoſcens autem Memnonem agere in epiſcopio, mitto ex miniſtris meis Primicerium nobilium Palatinorum ad ipſum, ut ad me ueniret ut diſcerem num omninò me accedere renueret. Verum ipſe, abſq; mora aduenit, & reprehenſus à me, quare mane non uenisſet. *Dixit*, ægritudine ſe deprehenſum eſſe, & propterea non affuiſſe. Ne ferret autem alias meas admonitiones uel cõſilia, præuenit ſermones meos, & in meam irrupit domum, traditus igitur & ipſe Iacobo circumſpecto Comiti, cuſtodiendus & à Scutarijs nobilibus, & reuerendiſsimis Palatinis. Hęc primo die à me facta ſunt. Quoniam autem & de pace pientiſsimis Epiſcopis ſermonem habere oportebat, ne hæreſes & ſchiſmata in Orthodoxa religione fierent. Proinde quanto potui diligentia, ei negotio me accommodaui, & poſthac operã daturus, modò placeat & melioribus & pietati conſonum ſit, & recta mens ſit domini mundi. Quod ſi pientiſsimos Epiſcopos uidero implacatos, & non reconciliabiles, neſcio unde in hanc rabiem & aſperitatem uenerint, et ſi quid amplius factum fuerit, quàm primum ueſtræ amplitudini ſignificabo.

† aliâs nobilium

EXEMPLAR RELATIONIS Orientalium ad Reges de his quæ Ioannes Comes egerat.

MErito quis dixerit noſtri ſeculi homines, qui tuo Imperio gubernentur beatiores iis qui ante noſtram ætatem fuere. Veſtra enim pietas inter innumeras totius orbis curas, eam quam religionis pietate gerit, omnibus alijs præpoſuit. Magis autem ueneratur laudatiſsimum ueſtrum Imperium ea quæ Dei ſunt, quàm omnia quæ ſuper terram. Quoniam fides in illum ueſtras cogitationes et opera moderans, cum ueſtra pietate in omnibus honeſtis cooperatur. Hęc ita certo ſe habere ſemper quidem ex his quæ contingunt didicimus, iſte autem tempore maximè certi ſumus. Poſtquam enim inexpectata ſacerdotum exorta ſunt diſturbia, ſingulis ſimul ſe ab inuicem diſcidentibus, & commune hoc noſtrum cõſiſtorium commotum, eſt, Aegyptio orbem (idquod ſemper ſolitus eſt) conturbante, ueſtræ pietatis oraculum per magnificentiſsimum & glorioſiſsimum Comitem generalem largitionum Ioannem allatum omnium uanas choleras reſtinguere ſufficiens eſt, ſiquidem modeſti eſſe uoluerimus. Illud autem maximum, quod ueſtra maieſtas literis cauit tollenda offendicula à quibuſdam excitata. Vtẽdum autem canone & regula, qua olim à patribus in Nicæa fides expoſita eſt, quę etiam nihil diminutum uel ſuperfluum continens, compendiariam ſalutem concedit, uerbis paucis comprehendens omnia, quæcunq; diuinæ ſcripturæ tradiderunt, & eliminans ſeductorum et nouam nobis tradere uolentiũ opiniones. Quapropter acceptis literis ueſtris, quum uidiſſemus mentẽ ueſtræ Maieſtatis recte patrum fidei conuenire, operam dedimus ut confeſtim eiicerẽtur capitula cõtra euangelicam & apoſtolicam doctrinam à Cyrillo expoſita, in quibus omnes & qui nunc ſunt, & qui olim fuere ſanctos anathematizare auſus eſt. Quã autem nupero tempore turbulenter Epiſcoporum præſentia conſpirationem fecit, multorum inexperientia, & aliquorũ morbo olim quidem latente, nunc cutem impudenti circum curſatione manifeſtatum, autoritate Synodali ſtabilire attentauit. Hæc autem ſic ut ueſtra Maieſtas, etiam pientiſsimus ſanctiſsimusq; pater noſter et epiſcopus Acacius, ſcriptis ſanctam Synodũ docuit, quod Apollinarij impietate contingat. Optime enim ſcit uir ille decem & centum annos natus qui omnem ætatem in apoſtolicos ſudores inſumpſit, & plurimis Synodis interfuit, & Apollinarij aſſeclas uicinos ſemper habuit. Vnde facile deprehendere potuit, quod prædicta capita prauam illam opinionem ſaperent, & iam deceptos epiſcopos, & ille ſubſcribere ſinentes. Orauimus igitur unà cum Ioanne magnificentiſsimo & glorioſiſsimo Comite, ut ab orthodoxa fide eiicerentur & alienarentur, et ſe ſubſcriberẽt orthodoxæ fidei Patrum in Nicæa congregatorum, et quum non poſſent propter malum ipſorum præiudicationem factam, coacti ſumus apud eos ſynceram illam rectam confiteri fidem, et illi ſubſcribere, eiiceręq; legitima cõfeſsione ſuperfluam illam, impijs opinionibus refertam capitulorum expoſitionem. Sufficit enim paruorũ illorum uerborum rectæ fidei confeſsio ad redarguendum omnem hæreticũ errorem. Neq; enim prædicta Patrum fides contempſit ea quæ de unigeniti Deitate recenſentur, ſed cõſubſtantialem prædicans immobiles fidelium mentes ſeruauit, et Arrianorũ hæreſin ſuſtulit, deq; diſpenſatione exactas definitiones tradidit. Tunc inconuertibilem et incõmutabilem Deitatẽ unigeniti nos docuit, et non purum hominem eſſe, dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtum, ſed uerè filium Dei credendum prædicauit, congrua diuinis ſanctiſq; ſcripturis confirmans. Vnde & nos illos ſequentes fidei et expoſitioni confeſsionis,

confessionis, nihil adiecimus, nihilq; ademimus contenti in omnibus sanctorum Patrum expositione. Quoniam autem ô pientissimi Reges præceptis post hanc firmæ fidei consonantiam, etiam de sancta ac Dei genitrice uirgine, uestræ excellentissimæ pietati innotuisse. Hoc enim Ioannes ille magnificentissimus et gloriosissimus Comes annuntiauit, idq; diuino petito auxilio. Maius enim fuerat quàm ut talia homines attentent, nota facimus uestræ pietati, quæ ex diuinis scripturis edocti sumus, confessione nostræ infirmitatis excludere inferere uolẽtes inter ea quæ super hominem esse considerauimus. Igitur fatemur Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei unigenitum Deum perfectum, & hominem perfectũ, ex anima rationali & corpore, ante secula qui dem ex patre genitum, nouissimis autem diebus ex Maria uirgine secundum humanitatem: consubstantialem ipsum patri secundum Deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Duarum enim naturarum unio, facta est. Idcirco unum Christum, unum filium, unum Dominum confitemur, iuxta hanc inconfusæ unionis sententiam confitemur sanctã uirginem Dei genitricem, eo quod Verbum incarnatum & inhumanatũ est, & ex illius conceptione unsuit sibi templum ex ipsa assumptum. Hæc quum didicerimus à Theologis uiris, euangelistis & apostolis, et prophetis & piæ fidei doctoribus sua tempestate claris, tanquam in compendio exposuimus. Oramus autem & obsecramus uestram Maiestatem, piam religionem quæ corrũpi uidetur, morbo ab Aegyptiacis capitulis inuecto, more solito defendere, & omnibus præfectis sanctarum Ecclesiarum sacerdotibus edocere dignetur, ut explodant capitula à prædicto Cyrillo, magno Ecclesiarũ iactura, fidei catholicæ introducta, solicq; subscribant sanctorum patrum in Nicæa congregatorum confessioni. Neque enim aliter pax in Ecclesijs Dei triumphabit, nisi eiecta fuerit impia illa expositio.

A rumq; aũt securitatis & uestrorum & nostrorum habentes curam, hoc mandatorium diploma instruximus, ut et scias propter quæ nos miserimus & uestra pietas cognoscat, quod nihil præter hæc facere debeatis. Ante omnia igit sciat uestra sanctitas, quod cum Ioanne Antiocheno, & cum Apostatarum cõcilio communionem nullo modo habere debeatis, eo quod noluerũt nobiscũ deponere impietatis preconem Nestorium, sed illi usque ad abitionem uestram patrocinati sunt, ausi contra omnes canones cõdemnare sanctissimũ, Deiq; amantissimum Archiepiscopũ Cyrillum, et sanctissimum deiq; amantissimum episcopum Memnona. Præterea usq; ad id tẽpus in Nestorij dogmatis defendẽdis anxij sunt. Sũt itẽ inter eos
B Cœlestiani & depositi, audentq; totius orbis Synodum hæreticã appellare. Iam si necessitas quædam se obtulerit, adeundi Regem pientissimum, quoniam edicto amatoris Christi & pientissimi, pro uirili obediendum est, si noluerunt prædicti subscribere depositioni Nestorij, & per libellos uenią petere à sancta Synodo super ijs quæ temere in nostros præsides admiserunt, anathematizareq; & Nestorij dogmata et abijcerere eos qui eadem cum illo, uel sapiunt, uel sapuere. Denicq; & laborare nobiscum, ut restituantur nobis sanctissimi Archiepiscopi Cyrillus & Memnon, permittimus uestrę sanctitati his factis, polliceri quidem ipsis communionem. Scribere autem nobis, ut et uobis cõpaciscentibus perfecta cum ipsis pax cõ-
C stet. Verum non erit antea promittenda illis pax, nisi præsides suos recipiat sancta Synodus. Scire autem uolumus uestrã sanctitatem, quod si quid horum à uobis contemptum fuerit, neque sancta Synodus acta habebit rata, neq; uos communionis sinet esse participes.

SVBSCRIPTIONES.

Berinianus, Erenianus, Dalmatius — *Subscripsi*

Seuerus, Pius, Hellanicus — *Subscripsi*

Perges iussus subscripsi

Palladius, Amphilochius, Perigenes, Iconeus, Aristonicus, Valerianus, Cyrus, Meonius, Dynatus, Idduas, Epiphanius, Gregorius, Hesychius, Tribunianus, Theodotus, Ablabius, Domninus, Eustachius, Constantinus, Eunepius — *Similiter*

Philippus, Heracleon, Petrus, Theodosius, Eusebius, Benantius, Anysius, Domninus, Zenobius, Aëtius, Timotheus, Eugenius, Calippus, Ioannes, Senecion, Docunasius, Theosebius, Domnus, Asterius, Bessulas — *Similiter*

MANDATVM QVOD SYNOdus dedit Legatis Constantinopolim proficiscentibus, ut Orientales iudicarent.

Philippo presbytero Dei & amantißimo & colendißimo, sanctißimi & pientißimi Archiepiscopi apostolicæ sedis, magnæ Romæ Cœlestini Vicario, et pientißimis & sanctißimis Episcopis, Arcadio, Iuuenali, Flauiano, Firmo, Theodoto, Acatio, Euoptio, sancta & uniuersalis Synodus, quæ gratia dei et edicto pientißimorum Regum in Ephesinorum Metropoli congregata, in Domino salutem.

D

ADmoniti à pientissimis Christiq; amantissimis Regibus, ut mittantur Legati pro toto orbe, qui propter eos qui nobiscum in Ephesiorũ urbe congregati sunt, anxius est, unanimi calculo decreuimus, & legationis prouinciã, ut pro recta fide & pro sanctis fratribus, sanctissimo & Dei amantissimo Archiepiscopo Cyrillo, & dei amantissimo coëpiscopo Memnoni inijximus. Vtro

Euprepius, Patalius, Syluanus, Limonius, Cyrillus, Euporus, Thomas, Rhodon, Tychicus, Martyrius, Micias, Nestorius, Theodorus, Archelaus, Aphobius, Hermobius, Carius, Reginus, Alypius, Anderius, Paulus, Macedonius, Acatius, Spudasius, Aphronius, Philetus, Promachius, Nectarius, Metrodorus, Dorotheus, Tarianus, Abraham, Petrus, Eudoxius, Adelphius, Eulogius, Theonas, Cyrus, Marcellinus, Euagrius, Theodorus, Solon, Romanus, Paulus, Ioannes, Rufinus, Nesius — Similiter

Maximus, Theodulus, Commodus, Modestus, Aristobulus, Esthabius, Heraclius, Paulus, Theon, Hieraris, Chrysaorius, Hermogenes, Aristocatus, Alexander, Lampetius, Seuerus, Ardelimus, Appellas, Mandianus, Eusebius, Heraclides, Ammon, Zenobius, Zenon, Isaac, Nateras, Timotheus, Zenon, Eusebius, Philudephus, Macarius, Pabiscus, Andreas, Phœbammon, Sabinius, Eusebius, Alexander, Eutherius, Saadius, Petrus, Ioannes, Ammon, Thomas, Ioannes, Thimotheus, Eusebius, Paulus — Similiter

RELATIO SYNODI MISSA cum prædictis Episcopis, & locum tenente Papæ ad Reges.

Pientißimis deiq; et Christi amantißimis Theodosio et Valeriano Victoribus triumphantibus, semper Augustis, quæ iuxta gratiam Dei et uestræ Maiestatis edictum in Epheso congregata.

OMnia quidē ô Reges amatores Christi regiæ Maiestatis uestrę acta laude merentur, magnūq; pietatis zelū pręseferūt, eaq; propter unanimiter omnes & singuli pro perpetua uestra incolumitate & Imperio, preces domino Christo offerimus, orantes ut Christi amantissima uestra

A Maiestas orbi perpetuò seruetur. Quia autem & nūc nostris precibus flexa uestra pietas præcipit per Ioannem magnificentissimum & gloriosissimū Comitē, ut uniuersalis uestra Synodus ad uestram Maiestatē electos quosdā pientissimos mittat Episcopos, & coram omnes causas exponant, meritò gratias agentes Christi amantissimæ uestræ Maiestati. Elegimus sanctissimos ac pientissimos Episcopos Arcadium, Iuuenalem, Flauianum, Firmum, Theodotum, Acacium, Euoptiū & Philippicum presbyterum Romæ, Cœlestini sanctissimi & pientissimi Episcopi apostolicæ sedis magnæ Romæ locum tenentem, quos his literis uestræ serenitati commendamus, ut eos benignè uidere & audire dignet. Scientes aūt quantū
B anima uestra amat Christū, deoq; sit dedita, maximiq; faciant Christū, qui pugnat pro uobis et uos seruat. Seruentur, habeāturq; in honore semper sacerdotes eius, iuxta id q̄d dictum est ab eo. Qui uos audit me audit: & qui uos recipit, me recipit. Confidimus & q̄d nos cōturbauit, idē & uos, sic literis insertum est, conturbat: nos enim non ob aliā causam, qui Epheſi nūc sumus, quàm ut iuxta uestrū pientissimum edictū de fide tractaremus. Quoniā em̄ prophana Nestorij dogmata eius immobilē à seculo tranquillitatē conturbarūt, meritò super ea re consilium proposuimus. Post decimum & sextū diem pręfiniti termini et Nestoriū suis decretis ecclesias conturbantē accersiuimus. Verū quia ille malè sibi conscius cōparēre detrectauit inquirentes impia dogmata, quæ de Domi
C ni Christi incarnatione ab illo scriptis exposita, ea ipsa anathematizauimus, & eorum partē ab Episcopali dignitate omnino alienauimus. Cæterum Ioannes Antiochenus pòst uicesimum diem præstituti termini, quasi zelo fidei nō adiuturus huc peruenit, congregatis apud ipsum Episcopis paulòminus triginta, quorū alij Cœlestiani, alij depositi multo antea fuerūt, aduersus nostras præsides & orthodoxæ fidei æmulatores, secesit, sanctissimumq; & pientissimum Archiepiscopum Alexandriæ Cyrillum, & sanctissimum ac pientissimum coëpiscopum Memnona, neque accusatos ab ipso, neque citatos iuxta canonum rationem, depositioni contumelia affecit, & quasi cōmunicârit cum ipso sancta & uniuersalis Synodus, in hanc contra illos in iustitiam, ita pias et religiosas
D uestras corripuit aures. At sancta & uniuersalis Synodus (cui assidet & magnę uestrę Romæ sanctissimus & pientissimus Archiepiscopus Cœlestinus, omnisq; occidentalis Synodus per eos quos ad nos misit sanctos Episcopos. Assidet autem & Aphrica omnis & Illyricum) legitimè mota, ipsum præfectum concilij apostatarum Ioannem & cæteros qui cum eo sunt, alienos ab omni ecclesiastica communione esse decreuit àq; omni sacerdotali ministerio destituit, refutans omnia, quæ ab illis illegitimè facta sunt, & quæ cum illis acta sunt uestræ Maiestati pridē literis significauimus: nunc uerò his scriptis, & per hos legatos pientissimos Episcopos uestra pia genua protensis manibus

Universidad de Deusto

sis manibus attingimus, rogãtes ut quæ uiolenter acta sunt cum sanctissimis & pientissimis episcopis Cyrillo & Memnone, nullũq; canonibus robur habentia, prorsus irritate, ita ut nostra Synodus capite non careat, & nos et omnes Christiani uniuerso orbe, luctu intolerabili indesinẽter propter præsides conteramur, sed petitionum cõpotes consuetas preces uniuersi orbis Ecclesijs Domino Christo offeramus, ut in seculum concedatur uestrum Christi amãtissimũ Imperium. Nam calumnia quæ contra illos facta à Ioanne Antiocheno & socijs eius, ad omnes nos pertinet eandẽ fidem habentibus cum prædictis, & cum eis sacerdotali ministerio fungentibus, eo quod et omnis occidẽtalis Synodus testimonium dat eis rectam & inculpabilem eorum esse fidem, & uos quoq; de hoc certiores facti, commentariorum scriptis promulgauimus, q̃d sint Orthodoxi, sanctorũq; Patrum nostrorũ sententiam in dogmatibus catholicæ & apostolicæ ecclesiæ habeant. Oramus igitur uestram Maiestatem, soluite & uos & illos à uinculis: uinctis em̃ fratribus & præsidibus S. nostræ Synodi, etiã nos q̃dammõ uincti sumus.

Mandatum quod Orientales legatis suis in Constantinopolim Episcopis dederunt, ut iudicentur cum legatis uniuersæ Synodi orthodoxis Episcopis in Constantinopoli.

SAnctæ Synodo in Epheso congregatæ. Pientissimis & sanctissimis Ioanni archiepiscopo Antiochenorum magnæ ciuitatis, & Paulo episcopo Emisenorũ, rationem reddente: & pro sanctissimo episcopo Acacio Berroënsi, et Imerio episcopo Nicomediæ metropolis, & Macario Laodicensium urbis, rationem reddente: & pro Cyro episcopi Tyriorum metropolis, & Apringio episcopo Chalcidensium, rationem reddente: & pro Alexandro episcopo Apamiæ, & Theodorito episcopo ciuitatis Cyretanorũ, rationem reddente: & pro Alexandro episcopo Hieropolitanorum metropolis, & Helladio episcopo Ptolemaidis prẽsentes prẽsentibus mandabamus, quæ subornata sunt.

Quoniam ecclesiasticæ causæ gratia propter quam in hanc Ephesiorum urbem, omnes uocati sumus, præsenti tẽpore uestra nouit pietas, quod iuxta edictum pientissimorum Regum nostrorum in celeberrimam Cõstantinopolim citati sumus ad suffragandum ueritati, fideiq; sanctorum patrum, & rectis dogmatibus: non tamen omnes usi sumus esse uobiscum. Operẽprecium autem est, ut omnium nostrum mens, quasi præsentium manifesta fiat. Vnde propria habemus, quæ à nobis fiunt, & pertinent ad timorẽ Dei, & pacificandam beneq; ordinãdam Ecclesiam. Quapropter hunc uobis libellum, quo mãdatum continetur, fecimus quo præcipimus & permittimus, perfectamq; potestatem tradimus, quam & nos si præsentes essemus, haberemus: ut quũ uos gratia dei in prædictam magnã ciuitatem perueneritis, siue apud pientissimũ Regem opus fuerit, siue in cõsistorio, siue in sancto cõuentu, siue patrũ Synodo de his quæ inquirũtur sermo habeatur, hac ualeatis libertate dicendi sapientiaq; ac diligẽtia ut uos decet, afferre pro communi ecclesiarum usu, laborem hunc suscipientes, pro nobis omnibus scilicet manentibus & comitantibus & amãtibus, & tanquam acta essent, habentibus omnia quæ à uobis in hac causa agitis, & acturi estis, & isthuc ipsum oramus uestram sanctitatem, ne quod communi usui profuturum, & ad gloriam Domini Christi facere minus alacris sit. Iam si & uidebitur Synodalem epistolam cum omniũ subscriptione mittendam, confitemur omnes communiter & singuli omni alacritate nos subscripturos, & ad piũ exercitum missuros. Quippè manifestũ est, quod Capitula quæ à Cyrillo Alexandrino adiecta ad fidem Patrum, qui in Nicæno concilio tanquam hæretica modis omnibus, & à catholica et apostolica Ecclesia aliena, ejciuntur.

Alexander episcopus Hierapolis metropolis. Si quid iuxta expositam fidem à sanctis Patribus feceritis, neq; adieceritis aliquid fidei sanctorũ Patrum, & reprobantium hæretica ulla capitula Cyrilli Alexandrini ulli consentio. Huic enim expositioni fidei, etiã cum S. Synodo uobiscũ scripsi.

Dorotheus episcopus Martianopolis secundæ Mysiæ subscripsi, similiter cõmendans ut premissum est. Conscripserunt aũt & cæteri omnes.

Expositio fidei quam dederunt Orientales episcopi legatis suis in Constantinopolim.

SAnctæ Synodi tam orientalis diœceseos, quã adiunctorum eius ex diuersis diœcesibus & prouincijs congregati, Bithyniæ, Cappadociæ secundæ, Paphlagoniæ, Pisidiæ, Europæ, Mysiæ, Rodopes, Thessaliæ, Datiæ, subsequentia collocuti sunt.

Propter Ecclesiasticas quæstiones nuper exortas, conuocati in Ephesiorũ ciuitatem, ab his qui ad iustè regendũ à Deo probati sapienterq; & piè subditos dirigunt, sine mora, in prædictam uenimus ciuitatẽ. Non multo autem tempore exacto propter factas à Cyrillo Aegyptio turbas, secundoq; ac tertio literis à pientissimis Imperatoribus acceptis, qui adhortantur ut omnes Christi Ecclesiæ uinculo pacis uniantur, contentæq; fide quæ in Nicæa à sanctissimis Patribus expositа, explodamus offendicula nuper scilicet exorta. Attentauimus quidẽ persuadere Episcopis Aegyptio illi consentientes, qui hæreticis articulis ab eo expositis subscripsere, ut illa quæ manifestè fidẽ orthodoxam offendunt, amputent, contenti expositione, quæ in Nicæa facta iuxta edictum pientissimorum nostrorum Regum. Nequiuimus autem ipsis persuadere propter malam eorum præsumptionẽ coacti sumus uos, qui in sana Patrum fide permanemus, & nihil noui in illã inferri permittimus eam scriptis exponere, & subscriptionibus nostræ confessionis solidare. Contenta enim paucis uerbis expositio, & exactam docebit pietatem, & ueritatis demonstrans semitam, hæreticæ impietatis reprehendet errorem.

Credimus in unum Deum patrem, Deum potentem omniũm, uisibilium & inuisibiliũ factorem, &

rem,& in unum Dñm Iesum Christũ,filium Dei genitũ,ex patre unigenitũ,hoc est,ex substãtia patris,deum de deo,lumen de lumine,deum uerum de deo uero,genitũ non factũ, consubstantialem patri,per quem omnia facta sunt,tam quæ in cœlo,quàm quę in terra,qui propter nos homines et propter nostrã salutem, descendit, & incarnatus est,homoq; factus, passus, resurrexit tertia die, ascendit in cœlos, & uenit iudicare uiuos & mortuos. Et in sanctũ spiritũ. Eos aũt qui dicũt: Erat aliquando: quando nõ erat,& priusq; nasceretur non erat,& q̃d ex nihilo factus sit,uel ex alia substantia uel essentia, dicentes esse conuertibilem & commutabilem filium Dei anathematizat sancta Catholica & apostolica ecclesia. Ista est fides quam exposuerunt. Patres primum quidem contra Arrium blasphemantem & dicentem, creaturam filium Dei,& contra omnem hæresim Sabelli,Photini,Pauli Samosatini,Manichæi et Valentini ac Marcionis,& cõtra omuem hæresim,quæ in Catholica & apostolica ecclesia surrexit: quos cõdemnauerunt in Nicæa ciuitate congregati trecenti decem & octo Episcopi. In hac fide manentes omnes confitemur,& nos qui in Epheso conuenimus,& ij qui in nostris prouincijs agũt pientissimi Episcopi,qui pacti sunt se mãsuros in omnibus,quæ à nostris agũtur. Itaq; obtemperamus sapienti qui dicit: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerũt fratres tui. Quæ autem nuper à Cyrillo Alexandrino exposita sunt hæretica capitula,quibus & Anathematismos superfluos et friuolos cõiunxit,attentans suffragio et subscriptione Episcoporum stabilire,eijcit ac alienos ab Orthodoxa fide censet sancta, quæ in Epheso congregata Synodo.

Petitio prima septem Orientaliũ episcoporum, missa Regibus ex Chalcedone,eo quod non permittebatur eis ingredi in Constantinopolim.

ORandum erat,nec à quopiã alio in expectationibus absurdis, sermonẽ pietatis amitti, maximo aũt ne ab his sacerdotiũ,præfecturamq; Ecclesiarũ sortiti sunt, quos nescimus quomodo præsidendi cupiditas & ambitio, frigideq; promissiones quædam,ad cõtemnenda semel omnia Christiana mandata induxerũt,idq; hoc solo animo, ut seruiant uerò qui præsumit ac sperat, se & auxilium sibi ferentes omnia rectè gesturos, dicimus Alexandrinum Cyrillum qui sola nugacitate in sanctas Dei ecclesias hæretica introduxit dogmata,eaq; ministerio confidit se argumentis cõprobaturum & correctionem peccatorũ effugere solo Memnonis & prædictæ cõspirationis Episcoporũ ministerio sperauit. Quapropter nos, qui silentium alioquin amamus,& in cęteris philosophicè agendum censebimus. Nũc silentium, & eius sapientiæ studium, fidei iacturam pingentes,ad solos uos post supernam uirtutẽ, orbis seruatores,precando uertemur: quandoquidem scimus proprietate sollicitudinẽ uobis peculiariter cõuenire,utpote ijs qui usq; in hoc tempus custodierint,uicissimq; per illam custodiantur. Suspensus autem hos libellos offerimus,tanquam coram sanctissimo Deo exhibenda esset nostra excusatio. Nunquid pro religione minus alacres fuerimus, sed pietati studentes & pro ea sermones facientes. Nihil enim est quod Christianorum temporibus sacerdotes magis facere deceat, quàm ut coram tam fideli Rege testimoniorum ferant, etiam si parati essemus uitam ac corpora nostra in fideli discrimine millies exponere. Idcirco propter Deum,qui uidet omnia,& per Dominum Iesum Christum,qui iudicaturus est omnes in iustitia,per spiritum sanctum cuius gratia Regnũ gubernatis, & per electos angelos qui uos custodiunt,quos assistentes uidebitis,terribili throno,& horrẽdam illam sanctificationem semper deo offerentes, quam nũc quidam adulterare nituntur, pietatem, quæ obsidetur uafritie quorundam id quod re ipsa adimentes, & hæretica capitula fidei introducta stabilientes,quæ omnino à sanis dogmatibus aliena sunt, & cũ hæreticis opinionibus cõueniunt,obsecrauimus. Vt uel si quis illic subscribat uel consentiat, & pòst promissam à uobis ueniam contendere ultra nolit, precipite illum in medium uenire,et Ecclesiasticis pœnis subiacere, quo pugnare pro pietate melius possis. Nihil ẽm ô Rex magis regium fuerit, pro quo & cum Persis et alijs Barbaris prælia cõmittere festinasti,reddente tibi Christo pulchras uictorias, pro hac tua in ipsum alacritate. Obsecramus autem ut fiant apud pietatem tuam quæstiones in scriptis: sic enim facilius dinoscentur, & in omne posterum tempus reprehendentur peccãtes. Si autem quis sermones pro quibus delinquens fuit, negligens uoluerit per præceptum rectæ fidei prævalere, tuæ iustitiæ ac iudicij fuerit attendere, num & ipsam Doctorum appellationem abiecerint, ij qui de dogmatis introducũt periclitari grauantur, & prædictis subijci nolentes, ut non redarguantur impiè egisse,neque refutare ea digna putantes,ut mutua eorum conspiratio non habeatur inutilis. Iam enim per ordinatos manifestũ est, quosdam ex illis, pro hac impietate, meditatos esse, ut dignitatibus concessis nonnullos demereantur, & alios quosdam modos excogitasse. Et id manifestius obsistat & uidebit eos pietas tua non multo post proditionis suæ mercedem quasi spolia fidei Christi, distributuros. At ex nobis quidam à pietissimo Iuuenale Hierosolymitanorum olim ordinati siluimus,quamuis pro canonibus certandum esset,ne uideremur nostræ gloriæ causa dolere. Et nunc quoq; illius studia et præstigias tales per Phœnicen secundam & Arabiam non ignoramus. Sanè de illis nobis non uacat curam habere,qui ciuitatibus ipsis, quarum nobis ministerium contraditum, atque adeo uita nostra destitui maluimus,quàm ista pro fide prõptitudine. Verum aduersus illorum conatus dei ac uestræ pietatis iudicium opponemus. Nũc autem oramus, ut unà ac primaria pietas curet, & ne orthodoxæ religionis splẽdor,qui uix tandẽ sub sancti nominis Cõstantino irradiauit, & per beatissimos auũ

& patrem

& patrem uestræ pietatis cõfirmatus est, à tua aũt Maiestate etiam in alias barbaras gentes, & in Persarum gentem prorogatus est, nunc in ipsis regiæ aulæ penetralibus languescat, & apud uestrũ turbetur serenitatem. Non enim duplices in Persidẽ ô Rex mittas christianismi doctrinas, neq; nostra, magnum aliquid erunt nobis discordia laboranti bus, neminecq; existente apud illos qui dijudicet: Neq; quis geminis communicabit uerbis & sacramentis. Neq; certè pie à tantis patribus, & incondemnatis sanctis desciscet, sed neq; regni cõmoda tribuenda erunt his, qui diuersa inter se sentiunt: neq; paruus inde usus, pietatis hostibus excitabitur, et innumera alia malignæ cõtentionis ipsorũ, quis enumerârit nocumenta. Si autẽ quis est, qui paruifaciat cœlestiũ rationẽ, talis fit potius quicũque olim, quàm is cui omnẽ orbis potestatem dominus dedit. Nostræ autem preces sunt, ut iudicium à tua pietate accipiamus. Mentem eñ tuã ad exactam eorum, quæ inquiruntur comprehensionem, deus inducet. Demũ si quid nunc prohiberet, neq; enim tuæ pietatis negotia, omnia nota esse possunt, petimus à tua serenitate, id ad propria tuto & feliciter cõmigrare nobis liceat. Nam uidemus ciuitates nobis commissas, ex tali mora non parum offendi, propter eos qui etiã in rebus pijs ut uidetur, contentionem quærunt, nulla inde proueniente utilitate.

Petitio eorundẽ secunda missa Regi à Chalcedone.

SAepenumero pietatẽ uestrã, & per nosipsos, & per eos qui à uobis missi, docuimus, quod recte fidei dogma corruptioni obnoxiũ uideatur, & quod ij qui discerpere uideantur ecclesiæ corpus, qui omnia susq; deq; faciunt, & omnẽ ecclesiasticã constitutionem, omnemq; regiã legem conculcant, uniuersaq; simul confuderunt, ut expositam hæresim à Cyrillo Alexandrino confirment. Nã ut à uestra pietate in Ephesum uocati sumus, ad inquirendum quæstiones quæ pullularunt, & ad confirmandum fidem euangelicam & apostolicam à sanctis patribus expositam, nondum omnibus præsentibus conuocatis episcopis, ij qui particulare concilium habuerunt. Hæretica illa capita, quæ cum Arrij & Eumonij & Apollinarij impietate conueniunt, scriptis commentarijs roborarunt & alios quidem deceperũt: alios uerò terruerunt: alios autem de hæresi accusatos in communionem susceperunt: & alijs, qui non communicabant, mercedem ut communicarent, dederunt: alios demum spe honoris, quibus indigni erant accenderunt, & ita multitudinem sibi cõgregarunt, quasi nescientes, quod piam religionem non multitudo, sed ueritas ostendit. Iterum lectæ sunt uestræ pietatis literæ, per magnificentissimum Comitem Candidianũ, significantes quod pacifice & fraterne quæstiones, quæ exortæ nuper, inquirantur. Verum conuenientibus omnibus piẽtissimis Episcopis, nihil profuit lectio: uenit nobilis Palladius Magistrianus, alias uestræ Maiestatis literas afferens, docentes rescindenda esse omnia, quæ particulariter constituta fuerunt, & concilium denuo congregandum, uerumq; dogma sanciendum. Contemptum est autem & hoc more solito pium uestrum mandatum, ab his, qui omnia audent. Aduenit rursus magnificentissimus magister Ioannes, qui tunc Comes omnium largitionum, alias iterum afferens literas, significantes quod à uestra Maiestate triũ depositiones decretæ sunt, tollendoq; è medio suborta offendi cula, solamq; fidem in Nicæa expositam à sanctis, et beatis patribus ab omnibus confirmandã. Trãsgressi sunt, ut solent, & hanc legem, ij qui omnia pro ludibrio habent. Enimuero nec post lectionem à cœptis destiterunt, & communionem habuêre cum depositis, & memînerunt eorum tanquam Episcoporum, non permittentes, ut capitalia ista in damnum, & corruptionem piæ fidei exposita exploderentur, tametsi à uobis ad colloquium sæpius accersiti fuerint. Habebamus enim in promptu hæreticorum capitulorum argumenta. Horũ nobis testis est magnificentissimus Magister, qui nobis & illis tertio, ac quarto conuocatis, & hæc nec prętendere audiens, propter illorũ inobedientiam, operæpreciũ duxit posthac huc nos uocari. Aduenimus, nihil remorati, nec quieuimus, donec huc peruenieremus, & apud uestrã pietatem, & apud illustre consistorium obsecrantes, ut ipsi certamen, hoc pro capitulis susciperent, ac in colloquium uenirent, uel ea tanquam aliena à recta fide exploderent: manentes in sola expositione fidei beatorum patrum, qui in Nicæa conuenerant. Et hi quidem nihil horum curare uoluerunt, sed manentes in hæretica contentione permissi sunt ecclesias frequentare, & sacerdotio fungi: nos uerò Synaxi destituti, mãsimus tanto tempore, & in Epheso & nunc, innumeraq; pericula, & illic & hic pertulimus: & quum lapidaremur, & tantum non perderemur, à seruis monachorũ habitu indutis, boni consuluimus, utpote pro pietate talia libenter perferentes.

Post hæc uisum est uestræ Maiestati, ut iterum nos ac illos cõuocaremur, & ut ad inquirenda dogmata inobedientes cõpellerentur. Hæc ut fierẽt nobis expectantibus, uestra pietas in ciuitatẽ profecta est, & eos quidem, qui de hæresi accusabantur, & propter hoc alios ex his depositos à nobis, alios uerò excommunicatos, & deinde canonicis pœnis subijciendos, præcepit ut in ciuitatẽ uenirent, sacerdotio fungerẽtur & ordinarẽt. Nos uerò, qui pro pietate tantũ certamen suscepimus, & rectis dogmatibus nullũ non periculum sustinuimus, neq; ingredi in ciuitatem iussit, ut fidei periclitantis negocium ageremus, & pro rectis dogmatibus urgeremus, neq; ad ppria remigrare permisit, sed sumus in Chalcedone tristes ac gemẽtes in ecclesiæ, quæ exercetur, schismate.

Idcirco qui nullũ responsum obtinemus, necessariũ duximus præsentibus literis, ut doceremus uestram pietatem coram Deo & Christo ipso, ac sancto spiritu, quod si quis ordinatus fuerit, quis antequam discutiantur recta dogmata, ab his qui hæretica sentiunt, necesse utut tota ecclesia scinda

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur,clerisq; ac plebibus dissidentibus. Nullus em̄ piorum feret, hæretica colentibus cōmunionem dari propriamq; salutem annihilari. Vbi aūt hæc futura sunt, tunc uestra pietas prēter suā mentem agere cogetur. Nam & schisma prēter sententiam inualescet,& eos qui pro pietate certant contrista bit,non ferentes ut suæ animæ pereant,& cōstent contentiosis impia Cyrilli dogmata,quæ iustifica re uolunt. Multi aūt qui pietati studēt, & omnes nos qui ex orientali diœcesi, et uestræ prouinciæ diœcesi Ponti & Asiæ & Thraciæ & Illyrici et Ita liarū. Neq; em̄ illi Cyrilli dogmata admitti sinent qui et uestræ pietati librū beatissimi Ambrosij mi serunt diuersa pullulanti huic superstitioni docen tem. Quapropter ne hoc eueniat, et uestra pietas magis cōturbetur,supplicamus, precamur,obse- B cramus,ut edicat nē ordinatio antea fiat,donec or thodoxa fides formetur,propter quam & nos cō- gregauit uestra quæ Christum amat celsitudo.

Petitio tertia eorundem similiter à Chalcedone missa.

NOn hunc euentū sortituram, uestræ pietatis expectabamus uocationem. Vocati em̄ ho- neste sumus tanq; sacerdotes à Rege, & uocati su- mus ad cōfirmandam sanctorum patrum fidem, propterea etiam tanq; pio Regi obedituri adueni mus. Vbi aūt uenimus, neq; ecclesiā minus secuti sumus,neq; uestrum contempsimus edictum,sed uestros nutos sequuti sumus continuē ab eo die, quo in Ephesum peruenimus usq; in hodiernum. Veruntamē ut uidetur nihil nobis profuit in hoc seculo modestia nostra, imò etiā plurimum ut ui- demus obfuit. Nam nos quidē qui sic uos habui- mus, usq; in præsentem diem in Chalcedone ten ti conuersati sumus: nunc aūt ad propria dimitti- mur. Hij uerò qui omnia confuderunt, & orbem turbelis implerunt, & ecclesias discerpere conten dunt,& pietatem manifestè oppugnant, sacerdo- tio fungūtur, ecclesias cōgregant,& ut putant au- toritatē ordinandi habent,nimirum illicitè ab illis petitam,seditiones in ecclesia excitant, quæ expē- denda in usus pauperum, in suos insumunt mili- tes. Cæterum non illorum tantum, sed & noster Rex es. Non enim parua portio regni tui est Ori- ens, in qua semper recta fides resulsit, & cum hac etiam aliæ prouinciæ & diœceses,è quibus cōgre gati fuimus. Proinde ne despiciat uestra Maiestas fidem,quæ adulteratur,in quā & uos baptizati e- stis,& uestri progenitores,in quā & ecclesiæ fun- damenta sunt iacta,propter quā sanctissimi Mar- tyres innumera mortis genera cum uoluptate su- sceperunt,cum qua & barbaros uicistis,& tyran- nos destruxistis, qua & nunc opus habetis in bel- lo,quo Aphricam præmittis. Est enim deus omni um,cōmilito uester si pro pijs eius dogmatibus la boraueritis, & prohibueritis corpus ecclesiæ dis- rumpi. Disrumpetur enim, si opinio,quā Cyril- lus fidei induxit,& alij hæretici confirmarunt, in- ualescat. Hæc sæpe quidē corā deo, & in Epheso, & hic testati sumus, & uestrā pietatem docuimus rationem illis,ut corā omniū deo reddentes. Exi- git em̄ & hoc à nobis,sicut diuinæ scripturæ,pro- A phetica & apostolica docent. Etenim beatus Pau lus clamat: Testificor corā deo,qui mortuos uiui- ficat,& domino nostro Iesu Christo,qui testifica- tus sub Pontio Pilato bonā confessionē. Et Eze- chieli præcipit deus, ut annunciet populo, & mi- nas adijcit, dicēs: Nisi annūciaueritis, sanguinē de manu tua requirā. Timentes itaq; hoc iudiciū,ne- cessariū existimauimus iterū docere uestrā Maie- statē,quod ij qui permissi sunt ecclesias habere,in ecclesijs docent, quæ Apollinarius, & Arrius & Eunomius: illegitimè & cōtra canones sacerdotio funguntur,& animas eorū,qui se accedūt, si quis & ipsos uolet audire: nam per diuinā gratiā,cui o mnium hominum cura est,& qui omnes uult ser- uari,maxima pars populi sana est,& proprijs sol- licita est dogmatibus. Propter illos maximè dole- mus,& quia cruciamur, timentes ne paulatim ser pēs morbus plures comprehendat, communeq; malū fiat. Hæc nos uestrā serenitatem docemus, & docere nō desistimus,& precamur uestrā Ma- stātē,ut nostris precibus annuat, & nihil sinat ad- ijci ad fidem sanctorū patrum,qui in Niceā cōgre gati fuerunt. Quod si & post hanc nostrā obsecra- tionem,hanc quæ coram deo data est doctrina nō susceperit uestra pietas, nos etiam puluerem pe- dum excutiemus,& clamabimus cum beato Pau lo. Mundi sumus à sanguine uestro. Non enim cessamus nocte & die,ab eo die,quo in hanc cele- brem Synodum aduenimus,& Regi & principi bus & militibus, & sacerdotibus, & laicis testari, ne amittamus traditam nobis à patribus fidem.

C

EPISTOLA EORVNDEM ad suos in Ephesо.

Sanctissimæ & pientissimæ Synodo quæ in Ephesо. Ioannes,Ioanne s,Paulus,Macarius,Apringius,Theodoretus in Domino S.

POstq; in Chalcedonem uenimus, nā in Con- stantinopolim neq; nos, neq; aduersarij no- stri intrare permissi sumus,propter seditiones bo norū monachorū, fama accepimus, quod ante o- cto dies priusq; cōpareremus (in gloriā pientissi- mi Regis) dominus Nestorius, ab Epheso dimis- sus sit,ut eat quò libet. Vnde ualde doluimus, quandoquidē uerè,ea quæ illicite & absq; iudicio facta,iam robur habere uidentur. Sciat aūt uestra sanctitas,nos promptos,pro fide certamen initu- ros,& certare uelle ad mortem usq;. Expectamus D aūt hodie,hoc est,undecima mensis Gorgiei, tran siturū pientissimum nostrum Regē ad Ruffinia- num,& illic causam auditurū. Precetur igitur ue- stra sanctitas, ut dominus Christus nos adiuuet, quo ualeamus sanctorum patrum fidem robora- re,& in damnum sanctæ ecclesiæ exorta capitula radicitus discerpere. Eadē ut et uestra sanctitas sen tiat ac faciat,obsecramus,maneatq; in sua pro fide orthodoxa alacritate. Porrò cum scripta esset epi- stola, nondum occurrerat nobis dominus Imeri- us,nam fortasis impeditus est in itinere. Cæterū nihil uos turbet,speramus enim tristia extinguen da, & ueritatem effulsuram, modo uestra pietas strenuè nos adiuuet.

Alia epistola eorundem ad eosdem.

Precibus

Universidad de Deusto

PRecibus sanctitatis uestræ datus est nobis accessus ad pientiſſ. Regē noſtrū, diuinaq; gratia his qui diuersa sentiāt in certamine superiores facti sumus, quia omnia quidē nostra accepta fuere apud Christi amantissimū Regē, lecta aūt sunt oblata ab illis, & quæ uisa sunt indigna ut reciperentur, neq; ullā consequentiā habebāt reiecimus, Cyrilli em̄ iursum ac deorsum memores erant, orabantq; illū accersiri, ut ipse pro seipso rationem redderet. Vsq; em̄ præsentem diem non obedierunt, sed audierunt, quod oporteat sermones de pietate, hoc est, de ratione fidei haberi, & firmatā esse fidem beatorū patrum. Redarguimus & Acacium, qui commentarijs posuerat, passibilem esse deitatē. Quod usq; adeò grauatim tulit pius Rex noster ut excuteret pallium, & retrorsum cederet præ blasphemiæ magnitudine. Scimus autem & totū consistoriū nos ualdè habere acceptos, quod pro pietate certamus. Visum igit̄ est pientissimo nostro Regi, ut unusquisq; suū sensum exponat, & suæ pietati offerat. Respondimus autem nos, quod impossibile est aliā fieri expositionem, quā eam quæ in Nicæa à beatissimis patribus facta est, & placuit eius Maiestati. Proposuimus igitur illa, in qua uestra sanctitas subscripsit. Cæterum omnis populus Cōstantinopolitanus iugiter ad nos uenit, orans ut strenuè pro fide pugnemus, multumq; laboramus ad retinendum eos, ut ne uideamur occasionem dedisse aduersarijs. Misimus autem exemplar expositionis, ut duo exemplaria fiant, duobusq; illis subscribatis.

EXEMPLARIA ORIENTALIVM AD EOS qui Constantinopoli sunt fratribus.

Omnibus modis pietissimis et sanctissimis ac religiosissimis Corpiscopis, Ioanni, Ioanni, Imerio, Paulo, Macario, Apringio. Theodoreto, Helladio, Episcopis, Synodus quæ in ecclesia Ephesi cōgregata, in domino Salutem.

QVoniā didicimus uestros pro religione labores, cū diuina Regis nostri, Christū amātis, & pientissimū, cognouimus experientia, Dominum Iesum Christū ecclesias suas non derelinquere, qui sanè & uobis orthodoxis docentē gratiam exhibuit, aduersariosq; multo rubore confudit, pientissimūq; nostrū Regem rectæ fidei sanctissimæ ecclesiæ accedere fecit. Confidimus autē quod & uobis libertate sacerdotibus Christi digna certātibus, & pientissimi nostri Regis uita per deū salua, pacificū finē res habituræ sint. Infamentur hæretica, ut per totum orbem in ecclesijs iterū sanctorū patrum orthodoxa fides reluceſcat. Verum aduersarij nō cessant usq; in præsentem diem solitā exercere tyrannidem, eo quod nullā indignationem experti sunt. Vbiq; em̄ in ecclesias, illicitas depositiones mittentes, turbant & cleros & plebem. Subscripsimus item in duobus exemplaribus, quæ à uestra sanctitate nobis sint missa, pro quibus oramus, ut cōtra pullulantē impietatem, pro ueritate certantes, usq; ad sanguinē obsistatis, sciētes quod cū uestra sanctitate cōcordant ea quę nos cōfitemur. Parati etiā sumus prius mori, quā suscipere unū ex hæreticis Cyrilli Alexandrini capitulis. Quæ aūt ad personarū de honestationē attinent, perpetuo silētio abrogamus. Qui em̄ recipiūt eū in hæreticis illis cōmentarijs (hęretica cōmentaria ut scitis, patrū fidei cōiunxerunt) hac ratione declarāt seipsos hæreticos, & ab orthodoxa fide alienos. Quomodo igitur, oro, fieri potest, ut duo hæc diuersa, depositio & capitula cōueniant. Nā si fide digni sunt, qui eum recipiunt, digni fide erunt, & in capitulis hæreticis quę exposuerunt. Si aūt capitula redarguūt eos hęreticos, omnino hęreticorū est et depositio. Hęc aūt & ad pientissimum nostrū Regem scripsimus, misso exemplari, ut quod operæpreciū uidebitur faciatis. Nō minor em̄ nobis sollicitudo est, quam pro ueritate ipsa, ne si depositio, quæ ab hęreticis facta robur accipiat, ualeant et hæretica capitula, & alia quæ ab illis contra multos sacerdotes facta sunt. Bona nobis fiducia est, quod uestra sanctitas hęc omnia doceat, & illa faciat, quę cōtra omnia quæ ab hæreticis facta sunt irritet, siue depositionē, siue excōmunicationem, idq; tam synodali rescripto, quā regio edicto. Non ignorat em̄ uestra pietas quod habemus quosdā episcopos nobiscum desolatos in suis prouincijs. Demum misimus uestræ sanctitati recens factā expositionem ab Alexandrino, hæreticorum capitulorū, euidentius etiam per illā ostendente suam impietatem, sicut & rogauimus uestram sanctitatē, dignemini curare, ut nos statim dimittamur, maximè, quia nunc hyems instat.

RELATIO ORIENTALIVM IN Epheso ad Regem.

Pientissimis & Christi amatoribus Regibus Theodosio & Valentiniano Augustis, à sancta Synodo, quæ in Epheso cōgregata.

EDocti ex sanctissimorū & pientissimorū ministrorū nostrorū literis, qui pro tota synodo ad uestrū pium exercitum peruenerūt: tum quod benignus illis ad uestram pietatē patuerit accessus: tum quod Maiestas uestra multū pro orthodoxa fide zelet: gauisi sumus quasi præsentes prædictis serenam uestrę pietatis faciem simul intueremur. Cognouimus em̄ quomodo ea quæ ab aduersarijs uestro iusto iudicio minus fuere accepta. Sanctorum autem patrū, qui in Nicæa, fides, pro qua & præsentes pientissimi episcopi & nos solliciti sumus, receptionem meruit. Credimus itaq; deum sic instituisse uestrā pietatem, ne quo modo cōmoueretur apostolica fides, per quam à progenitoribus regnum habet uestra Maiestas, omnesq; alienas nationes subditas habet. Et propterea gratiarum actiones & continuas preces solito more, cū magno gaudio, domino Christo offerimus. Quoniam autem, sub uestro imperio, magna quædam fiducia est sacerdotibus, confidimus etiam ea quę uos mœrore conficiunt & sollicitudine cognouisse uestram Maiestatē, illorumq; remediū petere. Vnde oramus, & ante uestigia uestra prouoluimur, ut nos cū longanimitate humiliantes uestræ pietati suscipiatis, & iustè petentes, de offensa persona, ab his qui receperunt hæretica capitula Cyrilli Alexandrini, & in deum ipsum impiè egerunt. Nam qui introduxerunt hæretica capitula, & turba-

& turbauerunt ſanctorū patrum fidem, hanc ipſo
rum partem in ipſis commentarijs etiam illicitam
depoſitionem fecerunt. Et credimus non uiſum
fuiſſe incorrupto ueſtro, & recto iudicio iuſtā il-
lorum ſtare condemnationem, quos condemnari
manifeſtè oportet, utpote cōuictos hęreticos. quę
aūt particulariter ſecutura ſunt ab illis, & cōtra ec
cleſiaſticas cōſtitutiones, & contra pientiſsima ue
ſtra ſcripta, iam à multis didicere ueſtra maieſtas,
ſi in nullo ab ipſis offendatur, ueſtriſq; edictis nō
obluctetur, & eccleſiaſticā fidem prædicet. Nam
etſi millies fugiens tumultus caueat & ipſe priua-
tim agere malit: opus tamen ne fides iacturam fe-
rat, eò quod illegittima iſta depoſitio, ab his qui
hæretica capitula introducunt, facta ſit.

*Epiſtola Theodoreti Epiſcopi Cyri, ad Alexandrum Hie-
ropolitanum ſcripta à Chalcedone.*

NVllum humanitatis, nullū aſperitatis, nullū
adhortationis, nullū declamationis genus o
miſimus, quo apud pientiſsimū Regē, & illuſtre
conſiſtorium non ſumus uſi, teſtificantes coram
deo, qui omnia uidet, & domino noſtro Ieſu Chri
ſto, qui iudicaturus eſt orbem in iuſtitia, & ſpiritu
ſancto & electis eius angelis, ne cōtemnatur fides
quæ ab his qui hæretica dogmata ſuſcepēre, & his
ſubſcribere auſi fuere adulteratur, & ut præcipia-
tur ſolum exponendam ſicut in Nicæa, & abijcen
dam ſuper inductam hæreſim, ad damnū & per-
niciem pietatis. Et uſq; in hodiernum diem nihil
efficere ualuimus, nūc huc, nunc illuc auditoribus
ſeſe ferentibus. Attamen nos nihil horum dehor-
tari potuit, ut ab urgēdo propoſitū deſiſteremus,
ſed perſecuti ſumus cauſam, dei gratia, cū iuramē-
to enim pientiſsimo noſtro Regi ſuaſimus, quod
impoſsibile ſit nobis Cyrillum & Memnonē con
ciliari, & quod fieri nequeat, ut alijs communice-
mus, qui non antea eiecerint hæretica capitula. Ita
que nos quidem hanc habemus mentem: ſtudiū
autē eſt his qui ſua ipſorum quærunt, non autem
quæ Ieſu Chriſti, ut cōcilientur eis, & præter men
tem noſtram. At nō eſt uobis eius rei cura. Deus
enim noſtrum propoſitum exigit, & uirtutem ex
plorat, neq; ſupplicia irrogat, propter ea quæ præ
ter mentē fiunt. De amico aūt ſciat tua ſanctitas,
quod ſi quando eis faceremus mentionem, uel a-
pud pientiſsimum Regem, uel apud illuſtre conſi
ſtorium, defectionis notabamur, tantæ ſunt eorū
qui intro ſunt erga illum inimicitię. Et hoc eſt mo
leſtiſsimum, pientiſsimus rex, præ omnibus alijs
auerſatur nomen manifeſtè, dicens: De hoc mihi
nullus loquatur, ſpecimē em ſemel ipſe dedit. At-
tamen dum hic ſumus, nō ceſſabimus, omni uirtu
te, & eius partis curā gerere, ſcientes factā illis ab
impijs iniuſtitiā. Nobis quoq; ſtudiū eſt, ut hinc li
beremur, & noſtra liberetur pietas, nihil em hinc
boni ſperandū, eo quod iudices ipſi omnes auro
cōfidant, & cōtendant unā eſſe naturā deitatis &
humanitatis, populus aūt omnis gratia dei bene
habet, & iugiter ad * egrediť: incepimus aūt ipſis
etiā diſſerere, & celebrauimus cōmuniones maxi
mas, & à quarta illis enarratū eſt precib. tuæ pieta
tis, de fide et tāta audierūt uoluptate, ut uſq; ad ho
ram ſeptimā nō diſcederent, ſed perdurauerint uſ
que ad æſtū ſolis. In aula em maxima, & quatuor
habente porticus multitudo congregata fuit, &
nos ſupernè concionabamur è ſuggeſtu propè te-
ctum. Verū clerus omnis cū bonis monachis, ual
de nobis erat infenſus, ita ut fieret collapidatio,
quādo à Ruffinianis poſt aduentū pientiſsimi Im
peratoris rediremus, & uulnerarent multi ex lai-
cis & falſis monachis, qui nobiſcū erāt. Non erat
aūt Rex pientiſsimus quod multitudo cōgrega-
retur cōtra nos, & ſolis nobis occurrens, dicebat:
Noui quod malè cōgregamini. Dicebā autem ei:
Quia dediſti fiduciā loquendi, cū uenia audi. Iu- *παρρησιάζε-
ſtum eſt, hæreticos quidē excōmunicatos in eccle *γεν*
ſijs agere, nos uerò qui pro fide certamus, & pro-
pter hoc illos cōmunionis exortes factos nō intra
re in eccleſiā: & ille reſpondit. Et ego quid faciam?
Reſponde igitur illi, quod fecit magiſter tuus Co
mes largitionū in Epheſo. Ille enim ut inuenit nō-
nullos congregari, nos aūt non congregari com-
peſcuit eos, dicens: Si non fueritis pacifici, nō con
cedam uni parti cōgregari, & oportebat etiā tuam
pietatem præcipere hic epiſcopo, ne permitteret,
neq; illis, neq; nobis congregari, donec conuenia
mus, ut iuſta tua ſententia, omnibus nota fiat. Ad
hæc dicebat: Equidē epiſcopo imperare non poſ-
ſum. Itaq; reſpondi ego: Igitur neq; nobis impe-
res, & accipimus eccleſiā, & congregamur, & co-
gnoſcet tua pietas, quod multo plures nobiſcum
ſunt quā cū illis. Adhæc diximus ei, quod noſtra
cōgregatio neq; lectionē ſacrarū ſcripturarū habe
bat, neq; oblationē, ſolas aūt preces pro fide & ue
ſtra maieſtate, & de religione colloquia. Appro-
bauit igitur & ultra non prohibuit hoc fieri, au-
gentē igitur cōuentus multitudinis ad nos uenien
tes, cū uoluptate doctrinas audientes. Oret igitur
ueſtra pietas ut cauſa ueſtra exitū habeat deo pla-
centem: nos enim quotidie periclitamur, & inſi-
dias monachorum & clericorum, ſuſpicantes, &
potentiam, incuriam uidentes.

EPISTOLA LEGATORVM ORIENTALIVM ex Conſtantinopoli ad ſuos in Epheſo.

*Dominis maxime honorabilibus & pientiſsimis Epiſcopis, qui in
Epheſo uerſantur. Ioannes, Imerius, Paulus, Maca-
rius, Apringius, Theodoretus.*

QVinto acceſſus nobis contigit, & quamuis
multū de hęreticis capitulis diſceptauimus
iurauerimusq; ſæpius piētiſsimo Regi, quod im-
poſsibile ſit nobis cōmunicare his, qui diuerſa ſen
tiunt, ſi nondū exploſerint capitula, & quod Cy-
rillus, etiāſi reiecerit capitula à nobis ſuſcipiēdus
ſit, eò quod ipſe tā impiæ hæreſeos hæreſiarchus
factus ſit, nihil tamē profecimus, eo quod et aduer
ſarij inſtarēt, et auditores hos tā impudenter oblu
ctantes nō cōpeſcerēt, nec cogerēt eos ut ad inqui
ſitionē & colloquiū uenirēt. Hac em uia effugiūt
ne capitula examinent, & de his diſputari prorſus
nō ſinunt. Nos aūt propter ueſtras preces uſq; ad
mortem inſtare parati ſumus, & neque Cyrillum
ſuſcipere

cipere, neq; capitula ab eo expoſita, neq; illis communicare, priuſq; explodantur, quæ male fidei adſecta ſunt. Obſecramus igitur & ueſtrã ſanctitatẽ ut ſapiatis eadem quæ nos, eundemq; laborem oſtendatis. Certamen enim nobis pro religione eſt, quam ſolam habemus ſpem, & propter quam expectamus fruituros nos benignitate ſaluatoris noſtri in futuro ſeculo. De pientiſsimo & ſanctiſsimo epiſcopo Neſtorio ſciat ueſtra pietas, quod ſtuduerimus quidẽ ſermonẽ de illo inſerere, ſed nũc nõ potuimus eo quod omnes & ad ipſum nomen hoſtiliter afficiuntur. Nihilominus curæ nobis erit, tametſi res ſic habeãt, per oportunitatem temporis ac auditorũ beneuolentiã etiã hoc facere, ſiquidem noſtro propoſito deus cooperatus fuerit. Porrò ut ueſtra ſanctitas etiã hoc nõ ignoret, ſcito te quod uidentes Cyrillianos tyrannide & fraudibus, & adulatione, et donis, omnes, ut ita dicã decepiſſe, nõ raro pientiſsimũ Regem obſecramus & magnificentiſsimos principes, ut & nos ad Orientem dimitteremur, & noſtra pietas et propria remigraret: cognoſcimus enim, quod in uanũ moras nectimus, & inſtituta nõ perficimus, eo quod Cyrillus ubiq; fugit colloquiũ noſtrũ conſcius ſibi, blaſphemas quas in xij. capitulis ſuis edidit manifeſte redarguendas. Placuit autem pientiſsimo Regi poſt multas adhortationes, ut ſinguli ad propria redeamus, adhoc ut & Aegyptius et Memnon Epheſius, in ſuis locis maneant. Sic enim poterit Aegyptius oñes excæcare muneribus ſuis, ſicut ille quidẽ cũ innumera fecerit mala, ad thronum ſuũ redeat, iſte uir innocens uir ad ſuã manſionem dimittatur. Omnem quæ nobiſcum eſt fraternitatem, & nos & qui nobiſcum ſunt plurimum ſalutamus.

IOANNES EPISCOPVS ANTIOCHIAE

Orientis ualere uos in Chriſto precor Domini pientiſsimi & ſanctiſsimi. Subſcripſerunt autem ſimiliter & alij.

Pars homiliæ Theodoreti epiſcopi Cyri dictæ in Chalcedone, quum eſſent abituri.

CHriſtus nobis dux ſit ſermonis, per quẽ & ipſi ſermones & nos diuinorũ eius eloquiorũ miniſtri. Chriſtus qui poſitus eſt in ruinã multorũ & reſurrectionem, & in ſignũ cui contradicitur. Olim quidem carnali Iſraël, nunc aũt & ſpirituali Chriſtus: infidelibus quidẽ lapis offendiculi & petra ſcandali. Credentes aũt nõ cõfundens preciоſus lapis eſt, fundamentũ ſecundũ Eſaiæ uocem, Chriſtus lapis eſt quem reprobauerũt ædificãtes, & factus eſt in caput anguli Chriſtus. Eccleſię fundamentũ Chriſtus, lapis qui ſectus abſq; manibus & factus eſt in montem magnũ, & obtexit orbẽ, iuxta Danielis prophetiã, pro quo & cum quo, et propter quẽ impugnabamur, propter quẽ à regia ciuitate prohibiti ſumus, ſed cœlorũ regno nõ excludimur, uerũ ciuitatem habemus ſupernã Hieruſalem, cuius architectus & opifex deus, ut Paulus dixit, Chriſtus, per quẽ terribiles Propontidis fluctus tranſire auſi eſtis, ut noſtrã audiatis uocẽ, quã ueſtrę paſtoris uocis effigiẽ putatis. Deſidera tis eñ audire iucũdas ueſtri paſtoris fiſtulas, paſtoris quẽ paſtores ſocij calamis occiderũt ut putant, ad quos deus per prophetã clamat: Paſtores multi corruperunt uineã meã, coinquinarunt portionẽ meã, poſuerunt partem meã deſiderabilem, in ſolitudinem imperuiã. Dicat de ipſis & per aliũ prophetã ſecundũ multitudinem ipſorũ, ita peccauerunt mihi, gloriã eorum in ignominiã ponã, dicat & per aliũ iterum prophetã: Væ filij apoſtatæ feciſtis cõſiliũ, & nõ ex me, & pacta, et nõ per ſpũm meũ, ut adijciatis peccatũ ſuper peccatũ, conuerſi eſtis qui profundũ conſiliũ cõſultaſtis & iniuſtiũ.

Dicat ad eos & Eſaias: Manus eñ ueſtræ pollutæ ſunt ſanguine & digiti noſtri peccatis. Lingua noſtra locuta eſt iniuſtitiã, & os noſtrum iniquitatem meditatũ eſt. Nullus loquitur iuſta, quia concipiunt laborem, & pariunt iniquitatem, oua aſpidũ excluderunt, & telas araneæ texunt. Vide te accuſationem malitiæ, & putredinis maliciæ iudiciũ: oua aſpidum & telas aranei, partus quid malitiam, præceptũ autem infirmitatem habet. Oua aſpidum maliciæ ſpecies, tela aranei, infirmitatis argumentum eſt. Et comedit ouum eorũ confractum, putamen inuenit. Vidiſti malitiã infirmantem, uidiſti offendentem, non offendentem: uidiſti eum qui impugnatur coronatum? Et qui comedit ouum eorum confractum, urium inuenit, urium aũt eſt aliquid ſterile, hoc eſt, imperfectum: Eſaia, promulga nobis & maliciæ ſpeciem. Et in ipſo Baſiliſcus. Hoc aũt mirabile, quod Baſiliſcus in illo, & uriũ, hoc eſt, ſterile. Baſiliſcus aũt malitiam ſignificat, quandoquidem beſtiola hæc omnium reptilium ferociſsima eſt, ei confert malitiæ ſobolem. Verum & illa ipſa urion eſt, propter infirmitatem maliciæ. Infirma enim eſt malicia, ſequitur demonſtratio. Tela eorũ non erit in ueſtimentũ, non enim ueſtiuntur ab operibus manuũ ſuarũ. Quare? quia opera eorũ opera iniuſtitiæ. Dic ſpeciem iniuſtitiæ, Pedes eorũ in malum currunt, ni mirũ ut aliquid fiat. Et ueloces ad effundendũ ſanguinem. Quid adhæc? Contatio & infelicitas in uijs eorum: nam uiæ eorum tortuoſæ quas tranſeunt, & uiã pacis neſcierunt. Verè lamentis digna ſunt hæc quod ſacerdotes cõtra ſacerdotes talia dicant. Verũ hoc quod dicimus nõ quod tantũ accuſemus illos, quantã noſtri curam gerimus. Et poſt alia: Verè obſtupeſcit cœlũ ad hoc & horruit amplius terra: dicit dominus, quia duo & mala fecit populus iſte. Me, inquit, dereliquerũt fontẽ aquę uiuæ, & foderũt ſibi ciſternas detritas, quæ nõ poterunt aquam cõtinere. Dicat ad eos deus per Hieremiam prophetam. Tranſite ad inſulas Chetim & uidete, & in Cedar mittite, & cõſiderate benè ſi facta ſint talia qualia hæc? ſi immutauerũt gentes deos ſuos. Tranſite ad inſulas Chetim, non uultis inquit, ferre uerba mea, nõ fertis prophetas? non accipitis legem? nõ creditis diuinis ſcripturis? Aſſumite gentiliũ pueros in doctores, ite ad gentes, & diſcite quomodo colant ab illis dij putatiui cũ non ſint dij. Tranſite ad inſulas Chetim & uidete, et mittite in Cedar & benè cõſiderate, ſi facta ſunt talia

talia qualia hæc? nũ immutauerint gentes, Deos suos & quos? Et illi non sunt Dij. Et quare hæc dicis? Populus meus mutauit gloriam suam, unde nullam utilitatem accipiet. Hæc & de illis cõgruit dici, Pagani ligna & lapides uenerantes, ut immortalia illa salutant, tu autem illis prædicans ea non uenerari non debere, sed solum uerum Deũ qui constituit montes statera, & syluas libra, qui metitur manu aquam, & cœlum palmo, & omnium terram pugillo, qui constituit cœlum quasi Camaran, qui continet rotunditatem omnis terræ, et habitantes in illa quasi locustas. Et hunc qui omnia uerbo fecit, et unica momenti inclinatione exhibet ea quæ non sunt ut sint, & dedit his qui non erant ut essent sola uoluntate, quasi oblitus horum omnium passionibus obnoxium facis, & legem ponis, ut adoretur deus passibilis. Et pagani quidem, ut prædictum est, auariciæ uerbo capti etiam cœlum impassibile uocant, & solem impassibilem appellant et stellas immortales statuunt, & terram quam calcant inter deos numerãt. Nos autem inuisibilem, unigenitum, incomprehensilem, inexcogitabilem, passibilem esse credemus? Absit. Saluator noster & benefactor, ne sic Apostatæ simus adorationis tuæ, ne sic ignoremus tuam naturam, nec sic ingrati simus de tuis donis, ne suspicemur passibilem nostrum liberatorem, qui nos è passionibus ad impassibilitatem transtulit, et nobis passionibus obnoxijs, impassibilitatem largitus est. Hanc & pro nobis legationem afferimus deo, cui gloria in secula, Amen.

Homilia Ioannis Antiocheni Episcopi in Chalcedone dicta, post homiliam Theodoreti.

SAncta lex est, ut patribus accepta ferantur ea, quæ filiorum sunt. Meus igitur est Galaad, & meus est Manasses, imò non mei sunt, sed dei, eius qui uestram cum nostra congregauit Ecclesiam, & hunc pro pietate zelum cum alijs donis largitus est. Equidem inter uos ideò surrexi, ut dicẽdo salutarem simul & ualedicerem. Etenim qui nobiscum sumus ad fratres nostros contendentes. Transit enim quocunq; uult absque impedimento charitatis natura. Saluto uos et oro, ut pacem habeatis cum deo prius quidem fideles, nunc autem confessores. Quisquis magnas facultates possidere censetur strenuè militat, & impigrè ut conseruet, quæ possidet, nullus igitur à paterna fide destituat, quam & nos ut depositum apud filios deponimus. Respicite ad progenitores, quos neque tormenta, neque mors, neq; aliud quid humanum ualuit à fidei synceritate auellere. Porrò uobiscum paruæ quidem minæ sunt, magna autem merces, paruæ passiones, sed coronæ magnæ. Nemo deprædetur depositum uestrum, nempe dogmatum certitudinem, nemo persuadeat, Deum esse passibilem, neque corporis & deitatis naturam unam. Illa enim per se est diuina substantia, hanc uera, corporis uidelicet, suscepit. Idcirco connexionem prædicamus, & nõ confusionem, unionem, non contemperationẽ. Deus hoc, per illud, filius hoc per illud, omnia hoc per illud adoratur cum illo, glorificatur cum illo, & qui cum illo adunatus est inseparabiliter primitiæ appellatur nostræ naturæ. Hæc seruate, & deus pacis erit nobiscum, adiuuans nos, modo quo ipse nouit, cui sit gloria in secula, Amen.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER CYRILLI AD

EVOPTIVM EPISCOPVM, QVI MISERAT EI REPREHENsiones Theodoreti episcopi Cyri, contra duodecim Anathematismos quos capitula uocant factas. Reddit autem de omnibus obiectis rationem hoc ordine. Primum præmittit capitulum suum, deinde subdit Theodoreti reprehensionem, postremum suam responsionem adijcit,

IOANNE OECOLAMPADIO INTERPRETE.

PIENTISSIMO ET DESIDERATISSIMO fratri & comministro Euoptio, Cyrillus in Domino salutem.

RECTIS nuper literis à pietate tua ad me datis, admiratus sum & affectionē charitatis, & in Christo synceritatē, atq; adeo ut & illud in Prouerbijs, frater qui à fratre adiuuat, sicut ciuitas munita, uerissime scriptum, nūc quoq; uerè dici debere censeam, uideaturq; mihi charitatis possessio digna quę omni eloquio recte et merito in scripturis diuinitus inspiratis celebretur. Plenitudinem enim legis continet, aliasq; uirtutes antecellit, & ad miraculum usq; in sanctorum animabus residet. Sane eam non solis & puris uerbis cōpleri dicimus, sed magis spectamus, ut ab operibus testimoniū recipiat. Sicut em̄ præciosissimas gemmas, quas Indicas esse dicunt, non continuo admiramur, si quis de illis mira narret, sed si uidentes in admirationem rapiant: ita etiam claram dilectionis pulchritudinē effulgere arbitror, si in cunctis pijs negocijs ab operibus perfectis testimonium habeat. Hanc igitur dum pietas tua probe colens per prudentium sanctorū uestigia incedit, gloriam quoque quam illi bene uiuendo meruerūt sibi uindicat. Abundantius autem comprobatum est mihi tuæ pietatis erga me studium, libro mihi exhibito, quem composuisse dicitur contra Anathematismos Theodoretus Cyri, ita enim Ciuitatulā uocant. Lectis autem his, quæ in eo habentur, gratias Deo cum hymnis offerebam, tantum non et illud, dicens: Domine libera me à labijs iniustis & à lingua dolosa. Sentiebam enim me ubiq; calumnijs impeti, idq; per singula capita. Cogitabā autem & hoc, quod familiares nonnulli dicebant uirum istum in literis exercitatum, & in sacrarū scripturarum cognitione forte prouectum. Verū ab intelligētia uirtutis istorum capitulorum tantum abscessit, ut de eo nunc plane sentiam quod quorundam desiderijs indulgens fingat se ignorantē, ne arroganter & superuacaneè, sed iustè & appositè lectorij sin me usus reputetur, tametsi in dictis nostris nihil omnino sit ita difficilè uel sublimè, uel quod apprehensionem subterfugiat. Quoniam autem, licet pridem de his scripserimus, pauca & cum illo loqui necessarium est, ut ne quis nos præ desperatione silentium eligere putet, quanta licuerit sermonis breuitate defensionem illaturus sum; Oportebat sane et ipsum utpote in sacris exercitatum scripturis, siquidem mens eius erat de diuinis mysterijs nobiscum miscere sermones, de solis sacris literis nobiscum commentari, narratio nemq;, ut sacra decet, contexere, neq; ueteres nobis fabulas cum salibus in medium adferre. Meos enim sermones pomo Eridis confert, fortassis ut ostentet, quantum sibi sapientiæ peculium comparārit, unde & nos dictorum suorum multo maximi admiratores fieremus. Nam & eloquentissimum se declarat, & multiphariam eruditum, utpote, qui pomum Eridos non ignoret atq; adeo, neq; Priami Paridem. Cæterū his missum factis, præsentem causam in manus potius sumamus.

ὀστεῶνε.

Eridis, id est, cōtentionis & discordiæ.

χρῆμα causa.

Anathematismus primus.

Si quis Emmanuëlem non confitetur esse uerum Deum, & propter hoc sanctam matrem Dei genitricem. Genuit enim carnaliter carnem factum ex Deo uerbum, anathema sit.

REPREHENSIO THEODORETI.

Beati Theodoreti episcopi Cyri epistola ad Ioannem Antiochenum episcopum, qui ei iniunxerat respondere capitulis Cyrilli.

VALde doluí, dum anathemata legissem, quæ direxisti, destruere ea nobis ex scripto præcipiens, & hæreticum eorū sensum omnibus nudum intimare. Doluí autem quia uir pascēdi sortitus officium, cui grex tantus est creditus, & oues infirmas curare præceptū, languet quidem ipse, oues autem ægritudine implere uehementer nititur, & agrestibus bestijs ęquius ea quæ sunt pascēda discerpit. Illæ nanque ea quæ sunt dispersa & à grege diuisa rapientes dilacerāt, hic autem in medio eius existens, & Saluator esse deputatus & custos, latētem læsionem introducit obedientibus. Quod enim aperte rebellat, obseruare facile est. Quod uerò sub amicitiarū figuris insidias parat, inuenit id cōtra q̄d pugnat incautū, eiq; infert facile læsionem, unde obsidentibus hostibus interiores sæuiores sunt proditores. Hoc ergo multos contristat, quod sub pietatis nomine atque figura, & sub pastoris dignitate constitutus in hæreticas & blasphemas uoces erumpit, & dudū extinctam Apollinaris inanē simul impiamq; doctrinam renouat. Super hæc autem, non solum talia dispensare, sed & non cōsentientem suis blasphemijs anathematizare præsumpsit. Si tamen uere

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipſius iſta ſunt germina,& non inimicorum quiſ- A piam ueritatis, tanquam ex illo hæc componens proiecit in medium, ſecundum illud quod in fabula dicitur: Malum diſcordiæ in altum flammas exaltans. Nos autem qui doctrinas euangelicas ſequimur, non carnem naturalem factum, neque in carnem uerſum Dei uerbum dicimus. Inconuertibilis enim eſt immutabilisq; diuinitas. Vnde & Dauid dicit: Tu autem idem ipſe es,& anni tui non deficient. Quod Paulus maximus ueritatis preco de filio dictū in epiſtola ad Hebreos docuit. Et alibi per prophetam ait Deus: Ego ſum, ego ſum & non mutor. Igitur ſi inconuertibilis eſt diuinitas & immutabilis, conuerſionis & mutabilitatis non eſt capax. Si autem impoſsibile eſt conuerti hoc quod eſt inconuertibile, non eſt fa- B ctum caro uerbum Dei conuerſum, ſed aſſumpſit carnem & inhabitauit in nobis, iuxta id quod in euangelio dicitur: Et hoc liquidum faciens diuinus Paulus in ea quam ad Philippenſes ſcripſit epiſtola. Hoc ſentite, inquit, in uobis, quod & in Chriſto Ieſu, qui quum in forma Dei eſſet nō eſt rapinam arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit forma ſerui ſuſcepta. Manifeſtū igitur eſt ex his quæ dicta ſunt, quod Dei forma non eſt conuerſa in ſerui formam, ſed manens quod erat aſſumpſit ſerui formam. Si igitur non eſt caro factum Dei uerbum, ſed carnem uiuam,& rationalem aſſumpſit, non ipſum naturaliter ex uirgine natum eſt conceptum,& figuratū ac formatum, nec principium eſſentiæ ſuæ inde aſſumpſit quod ante ſecula exiſtens, & Deus exi- C ſtens, & apud Deum exiſtens, & cum patre exiſtens,& cum patre agnoſcit & adoratur, ſed templo ſibi in uirginali utero formato, cum formato concepto & nato fuit. Quam ob cauſam & ſanctam illam uirginem dei genitricem appellamus, non quod Deum natura, ſed quod hominem ipſum cum figuratore deo unitum genuerit. Quod ſi non homo, in utero uirginis formatus eſt, ſed Deus qui ante ſecula fuit, factura utique ſpiritus fuerit Deus uerbum. Quod enim in ipſa natum eſt, inquit Gabriel, ex ſpiritu ſancto eſt. Si autem increatum eſt unigenitum Dei uerbum, & patri cōſubſtantiale ac coëternum, non eſt figmentum uel creatura ſpiritus. Iam ſi ſpiritus ſanctus in utero matris Deum uerbum non formauit, relinquitur intelligēdum eſſe ſerui formam & figuratam D & conceptam & natam eſſe naturaliter, quæ quia à Dei forma non eſt nuda, ſed templum fuit inhabitantis uerbi, iuxta Pauli dictum. In ipſo, inquit, complacitum fuit omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare corporaliter, ideò non hominis genitricem, ſed Dei genitricem uirginem appellamus. Et hanc quidem figuratione & formatione & conceptione, illam autem unionis appellatione affirmantes. Ea propter & natus infans Emanuēl appellatur, quod interpretantur, nobiſcū eſſe Deum, ſecundum euangeliorum uocem. Quod autem nobiſcum eſt Deus,& eum pro nobis ex nobis eſſe conceptum manifeſtat & ſuſci- piens uerbum Deum prædicat. Igitur infans Emanuēl eſt, propter aſſumentem Deum, & Dei genitrix uirgo, propter cōceptam ſerui formam unionémque formæ Dei. Non enim in carnem Deus conuerſus eſt, ſed Dei forma ſuſcepit ſerui formam.

Anthiteſis, id eſt, oppoſitio Cyrilli.

MVltū clamamus aduerſus eos qui confiteri nolunt deū eſſe ſecundū ueritatem Emmanuēlem, atque adeò quod Dei genitrix ſit ſancta Virgo. Genuit ſecundum carnem Dei uerbum, quando factum eſt caro, hoc eſt, homo. At iſtorū recte dictorum accuſator ſi neſcit Deum ſecundum ueritatem eſſe Emmanuēlem: & natum ſecundum carnem ex ſancta uirgine (Caro enim factum eſt Dei uerbum.) cur non dicebat manifeſte: Quid agis uir clare? Duras & reſonantes eructas uoces? Quid aduerſus ueritatis dogmata iuueniliter dimicas? dicens: Non eſt Deus ſecundum ueritatem Emmanuēl, neque Dei genitrix ſancta Virgo. Vt nos ſic clamanti, & dicenti ex ſcripturis à Deo inſpiratis prudenter reſiſtamus, & apoſtolicæ euangelicæq; fidei traditionem, & patrum olim Niceæ congregatorum confeſsionem opponamus, diſpicientes, quod neque rectè neque apte dicta noſtra perſtringere præſumit, imò cum ſacris ſcripturis omnibus impudenter depugnat. Veruntamen callidus & induſtrius enarrator, præteritis ijs quæ dicere conueniebat & oportebat neceſſariò, & omnino non curatis illis alia pergit uia: Conuertitur enim mox ad hoc quaſi demonſtrare debeat Dei uerbum maius eſſe quàm ut conuerſionem ferat, & non in naturam carnis tranſeat, & dum hoc obtinet, etiam anathematiſmum refellere conatur. Audiat igitur ipſe qui ijs quibus contradicit, cōtraire nullo modo nouit. Temerè loqueris homo, contendisq; ſenſu odibili, etiam nobis. Scimus & nos, quod diuina ſupremaq; natura conuerſionis imperfectionem neutiquam patiatur, neque Deus Verbum eſſe non deſinens, hoc quod eſt, in naturam carnis tranſire ſinat. Porrò quoniam dicit à Dei forma aſſumptam eſſe formam ſerui, doceat obiter, an abſque ſubſiſtentijs ſolæ formæ inter ſe conuenerint. At opinor quod ipſe à ſe deſciturus ſit. Non enim ſimilitudines ſimpliciter & abſque ſubſiſtentijs formæ inter ſe conuenerunt iuxta diſpenſatiuam unitatem, ſed ipſarum rerum, hoc eſt ſubſiſtentiarum factus eſt conuentus, ut & incarnationis ratio uere facta eſſe credatur. Igitur ſi dixerimus carnem Verbum factum eſſe non confuſionem, non temperaturam, non conuerſionem uel immutationem circa ipſum euenisſe dicimus, unitam autem magis ineffabiliter & inenarrabiliter ſancto corpori animam habenti rationalem. Quando autem dicitur uniri, non confunditur omnino, ſed fit in aſſumptione alterius. Affirmamus igitur uerbum ex Deo patre in aſſumptione, ſanctæ & animatæ carnis factum unitumq; uerè citra confuſionem ex utero ipſo proceſsiſſe hominem, manſiſſe tamen etiam ſic Deū uerum,

παλιμφώνους.

ἀπροκόπτως.

κατὰθεσιν.

uerum, atq; ob hanc causam sanctam Virginem A
Dei esse genitricem. Superuacaneum autem opi
nor ipsam appellari & hominis genitricem. Nam
siquidem aliqui fuissent extrema illa dementia la-
borantes, ut dicerent Verbū Dei fontem & qua-
si principium suæ subsistentiæ apprehendisse car-
nem, fortasis non esset ita absonum & repudia-
bile, si quis & hominis genitricem dicendam pu-
tet. Verum quia opinio hæc apud omnes ut abo-
minabilis & odiosa reijcitur, intelligitur autem
non aliter quàm Dei genitrix sancta Virgo, nisi
quis prius fidem huius dari malit, quod uerbum
ex Deo patre caro factum sit, hoc est homo. Nun
quam enim nudam diuinitatem peperit Virgo.
Quæ igitur ratio instantiæ dicentium, nominan-
dam illam esse & hominis genitricem? At machi- B
natio quædam mala contra Christum ab eis in-
uenta est. Non enim ferunt ut sentiatur et dicatur,
eum qui ante secula ex Deo & patre filius est, in
nouissimis seculi temporibus citra confusionem
& conuersionem ex utero unitum esse carni, ani-
mam habenti rationalem, & factum esse homi-
nem, sicut nos: sed sicut sanctorū quempiam in-
habitatorem habuisse Deum, prædicare nituntur
& sentiendum persuadent, non intelligentes, ǫd
& in nobis est per spiritum, sicut in templis san-
ctis Deus omnium. Scriptum enim est: Nescitis
quod templum Dei estis, & spiritus Dei habitat
in uobis? Si quis igitur templum Dei corruperit,
corrumpet & illum Deus. Templum enim Dei
sanctum est, quod estis uos. Iam tametsi nomine-
mur templa deum per spiritum inhabitantem ha- C
bentia, alium tamen quendam modum sacramen
ti huius in Christo esse scimus. Vnitam enim es-
se Deo uerbo carnem, secundum unitatem dici-
mus, in qua & rationalis anima est. Libenter au-
tem rogārim ex eo utrum unionem Verbi ad hu
manitatem, hoc est, ad sanctū corpus, anima men
teq; preditum, factam dicat secundum ueritatem,
an potius etiam ipse dicat cum alijs formam serui
lem & extra subsistentiam, copulatam esse per ha
bitudinem formæ diuinæ & subsistentiā habenti,
an demum alio quodam modo secundum so-
lam filiationis nominationem, & secundum so-
lam dignitatum similitudinem, siquidem hic co-
pulationis modus uspiam reperitur. Cæterum, ut
uidetur, frustra interturbo superflua hac quæstio-
ne, quoniam uerba eius & manifestam confessio- D
nem habeam. Nam in hoc capite hisce uerbis in-
quit. Quapropter natus infans Emmanuēl appel
latur, neq; Deus ab humana natura separatus fu-
it, neque homo à diuinitate nudatus. Oportebat
sanè eum accurata elaboratáq; oratione de istis fa
cere narrationem. At istud scilicet interim assi-
gnandum erat. Ecce enim hic perquàm manife-
ste ipse interpretatus est unionem, à natura huma
na non esse separatum Deum. Ad hæc confitetur
quod unum secundum unionem norit esse Chri-
stum, & eundem uidelicet Deum simul ac homi-
nem. Quomodo igitur cōsentiens sermones à no
bis editos perstringere non erubescit?

Anathematismus 11.

SI quis non confitetur carni secundū subsisten
tiam unitum esse ex deo patre uerbū, unumq;
esse Christū cum sua carne, eundem uidelicet De-
um simul & hominem, anathema sit.

Reprehensio Theodoreti.

VNum quidem Christum cōfitemur diuinis
apostolorum doctrinis persuasi, eundemq;
ppter unionē & deū propriè & hominē nomina-
mus. Secundū subsistentiā unionē omnibus mo
dis ignoramus, utpote nouam & à scripturis diui
nis & à patribus qui has interpretati sunt extra-
neam. Quod si uult dicere, quod propter unionē
secundum subsistentiam, quam hæc genuit quasi
mistura carnis & diuinitatis facta est, contradici-
mus omni alacritate, & blasphemiam redarguí-
mus. Necessariò enim mistura sequitur confusio,
admissa autem cōfusio uniuscuiusq; naturæ pro-
prietatem tollit. Quæ enim temperātur, non ma-
nent quæ prius erant. Hoc autem de Dei uerbo,
& eo qui ex semine Dauid est, dicere absurdissi-
mum fuerit. Oportet aūt obedire domino qui o-
stēdit duas naturas Iudæis inquiens: Soluite tem-
plū hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Si ue-
rò temperamentū factum fuisset, neq; Deus man-
sisset deus, neq; templum cognosceretur templū,
sed & templum Deus & Deus templū. Hoc eñ
temperationis ratio uult. Et superfluè Dominus
dixisset Iudæis: Soluite templum hoc & in tribus
diebus excitabo illud. Oportebat eñ dicere: Sol-
uite me, & in tribus diebus excitabimur, siquidē
uerè temperatura facta fuisset & confusio. Nunc
autem ostendit solui templum, & resuscitare De-
um. Superuacua igitur est secundum subsistentiā
unio, quā pro temperatura nobis, ut opinor, pro-
fert. Sufficit aūt dicere unionē, quæ & naturarum
ostēdit ꝓprietates, & unū Christū adorādū docet.

Oppositio beati Cyrilli.

EN clarus ille uir iterū ex fortuito occasionē
suæ contra nos impudentiæ corripiens, uelli
cat uerbū κατ' ὑπόστασιν, secundū subsistentiā. De-
terminat aūt & affirmat ǫd ab illo alienū est et in-
solitū, nō cogitans ǫd dictionē necto quæ se pro-
phanorum hæreticorū uerbositatibus inquiren-
do ueritatem opponit, & id ǫd oppositū apparet
destruere nititur. Igitur, quum Nestorius ubique
natiuitatē uerbi dei secundum carnem cōstanter
neget et, solarū nobis dignitatū subintroducat u-
nitatē hominemq; deo iūctū filij appellatione co-
honestatū asserat necessariò, nos cum illius dictis
pugnantes unionem secundū subsistentiā factam
esse dicimus, nihil aliud dicendo secundum subsi-
stentiā significare uolentes quàm hoc solū, quod
uerbi natura, hoc est, subsistentia, quæ est ipsum
uerbum, humanæ naturæ uerè unitū sit, citra ul-
lam cōuersionem & cōfusionē, sicut sepissime di
ximus. Vnus intelligitur et est Christus idē Deus
& homo. Hoc autem ut opinor etiam Theodore
to probatur dicenti ab humana natura deū non
esse separatū, neq; humanitatē absq; Deitate intel
ligi. Igitur neq; subsistentijs serui & dei formam

unitam esse, neq; sane communem hominem so-
la dignitatum æqualitate cohonestatum, secundū
habitudinem uerbo copulatum esse dicimus: ue-
rum ipsum, ut dixi, filium Dei unigenitū, secun-
dum ueritatem in unitate sibi unitæ carnis esse, a-
nimam habentis rationalē, cum hoc quod & De-
us maneat. At uir ille sermonibus disertus, & con
templationibus ualens, uerbū desinuit esse tem-
peramenti significatiuū, & dicere audet, & affert
iniurias quæ ex cōtemperatione fieri solent, qua-
si nos ignoraremus, uel fortasis sibi ipsi placet, et
uerborū ornatu gaudet. Nihilq; aliud assequitur
quàm opinionē quod possit prolixè loqui, & q̄d
nullum ab alio dictum tanquam uerum recipiat,
ut aliquis esse uideatur apud eos qui rectè dīudi-
care nesciunt, quisnam fabuletur & mētiatur, aut
quis recta ueritatis uia incedat, & sermonibus sa-
pientibus & necessarijs utatur. Nam & initio, fa-
teor, credebam eum sensum ignorare capitulorū:
fingere autem quasi uideatur ignorare, & in hoc
quibusdam morem gerere, atqui nūc uerè illum
ea ignorare comperio.

Anathematismus III.

SI quis in uno Christo diuidit subsistētias post
unitionem, sola coniungens eas copulatione
quæ est secundum dignitatem, uel autoritatem, et
non potius conuentu, qui per unitionem natura
lem factus est, anathema sit.

Reprehensio Theodoreti.

TEnebricosa quidem & caliginosa est dicto-
rum intelligentia, pijs autem manifesta est i-
sporum ineptia. Cui non est perspicuum quod co
pulatio & conuentus nihil differunt. Copulatio
enim est discretorum copulatio. Conuentus ue-
rò distantium coitus. At sapientissimus istorum
uerborum pater, quasi contraria posuerit ea quæ
non pugnant: non oportet, inquit, copulatione
subsistentias coniungere sed cōuentu, & conuen
tu naturali, uel ignorans forte quod dicit, uel co-
gnita blasphemans. Natura enim res est, necessa-
riò compellens, & absq; uoluntate. Exempli gra-
tia: Natura esurimus, arbitrio hoc non, sed neces-
sitate patimur, natura sitimus, natura dormimus,
natura spiramus aērem. Hæc aūt omnia omniū
sunt absq; uoluntate, ut dixi: Qui aūt nihil horū
in se recipit, necessariò uitę finem accipit. Si igitur
naturalis fuit Dei formæ & serui formæ unio, à
necessitate quadā cogitur, & non misericordia u-
sus est deus uerbū formæ serui coniunctus, & le-
gislator omnium necessitatis legem sequi inueni
tur. Verum non ita nos docuit beatus Paulus, sed
contrariū, eo quod seipsum exinaniuit forma ser
ui assumpta. Quod autem seipsum exinaniuit, uo
luntarium demonstrat. Si igitur cōsilio & uolun
tate naturę ex nobis susceptę, unitus est, superflua
est naturalis uerbi additio. Satis enim fuerit fateri
unionem. Vnio autē etiam in discretis accipitur.
Nusquam enim intelligitur, ubi unio non inue-
nitur. Igitur unionem suscipiens discretionē reci
pit. Quomodo igitur dicit, nō oportere subsisten
tias diuidere, siue naturas, idq; sciens, quod perfe
cta quidem dei uerbi subsistentia ante secula fuit.
Perfecta autem ab illa assumpta fuit serui figura.
Ideò & subsistentias dixit, sed non subsistentiam.
Si igitur altera natura perfectionem habet, in hoc
autē conueneruntambæ, forma uidelicet Dei ser
ui formam suscipiente, unam quidem personam
& unum filium & Christum, sicut pium est confi
teri, duas autem subsistentias siue naturas unitas
dicere, non absurdū est, sed & iuxta causam con-
sectaneum. Etenim si in uno homine diuidimus
naturas, ut mortalē corporis, immortalem uerò
animæ dicamus, utramq; autem hominem, mul-
tomagis assumentis Dei, & assumpti hominis na
turarū proprietates cognoscere ratio poterit. In-
uenimus autem & beatum Paulum unum homi-
nem in duos diuidentem, & aliquādo quidem di-
centem: quanto exterior homo corrumpitur, tan
to internus, renouatur: aliquando uerò, condele-
ctat me lex Dei, inquit, secundū internū hominē.
Et iterum: In interiore homine inhabitare Chri-
stum. Iam si Apostolus naturalem copulationem
naturarum simul cōditarū diuidit, quomodo im-
pietatis arguit eos, qui diuidunt proprietates na-
turarum dei, qui ante secula fuit, & eius qui in ex-
tremis diebus homo assumptus est, quum tempe-
rationem nos per alia uerba doceat?

Contradictio beati Cyrilli.

VIde obsecro, quomodo callidissimus iste,
qui obscuritatem in dictis calumnietur, ni-
mirum ipse mentem non fulgidam sed tenebrico
sam afferens. Tenebricosum esse dicit sermonem,
qui rectè sentire uolentibus tam perspicuus est a-
deoq; notissimus. Existimauit autem quod debe-
at dici conuentus & non copulatio, deinde indu-
striæ suæ dexteritatē declarans, unā uim ex signi-
ficationibus ostendit, siue quis conuentū siue co-
pulationē factam esse dixerit. Ego uerò cum ad-
miratione deprehendo eius mentem subtili ualere
consilio. Solus enim nouit, ut uidetur, quod à
nullo qui uspiam sit ignoratur, & sic protritū est
ut etiam his eluceścat, qui nihil uel mundanæ uel
scholasticæ sapientiæ tenent, uel audiendo medi-
ocriter & negligenter didicerunt. Admiratus igi
tur eruditionē eius illud dictum mecum repeto.
Paulum euigilans quasi ex somno & crapula, is
qui amplum os cōtra nos dilatat. Vide subtiliter
sacramentū. Vnionē quæ in Christo est calumni
antur quidem, qui præter sacrarū literarū mentē
iuxta suam ipsorū sententiam fœde torquent. Di
cunt enim diuisas esse à se inuicē & omnibus mo-
dis seiungi naturas, & & seorsim ac particulariter
utranq; esse: hominem autem sic coniunctū esse
Deo per habitudinem contendunt, secundum so
lam dignitatem, uel autoritatem, & secundum fi-
liationis æqualem nominationem. Hanc opinio
nem tollit Anathematismus, nugacissimisq; illis
uocum nouitatibus se opponit. Asserit enim uni-
tum secundum naturam, hoc est, non secundum
habitudinem sed secundum ueritatē, sanctæ car-
ni uerbum rationalem habenti animā, nullo mo-
do diuidendū esse, ut ne duos imaginemur filios,
& impar-

secundū naturam, id est, secundū ueritatē.

& impartibilē partiamur. At hic non intelligēs, quid nam sit unio naturalis, hoc est, uera, non confundens naturas neq; commiscens, ita ut alterā aliter esse oporreat quàm ut est. Puerile quoddā et frigidum suscipit argumentum, & bene se gerere arbitrat. Et inquit: Si naturalis facta est unio, exinanitio uerbi uoluntaria non fuit, sed quasi ex ui & necessitate. Natura enim cogere solet. Ad hæc dicat quis ei: Esuri, siti, & cætera facito, quæ ipse dixisti. Carnis erunt naturales infirmitates, & in nobis ipsis motionem habēt, quia naturam possidemus tyrannicis affectionibus obnoxiā. Ipsa autē diuina & ineffabilis natura uerbi nullo modo passionib. & necessitati subiecta est, neq; à nullo alio, nec à seipsa coacta est, ad hoc, ut prēter uoluntatem caro fieret, & appropriaret sibi humanitatis formam, apprehenderetq; semen Abrahę. Quàm inconsideratē aūt loquatur, nulli, qui uoluerit, difficile erit uidere. Dicit enim: Semper omnibus modis naturalia necessitatis legibus subiacebūt. Et ad demōstrationē hoc, ptulit, q̄d prēter uolūtatē nostrā esuriamus et sitiamus, natura in hoc ꝓuocante, etiāsi quis nolit. Atqui oportebat uirū & in his exercitatum habentem animū etiam alia opera uidere, quæ meritò maioris pensi erāt. An non est uerū q̄d homo secundū naturā est rationalis. Itaq; & ipse prēter uoluntatē suam, & coacte est rationalis? Quur aūt? dic mihi deus omnium, an non secundū naturā est deus? an non secūdum naturā est sanctus, iustus, bonus, uita, lux, sapiētia & uirtus? Itaq; prēter uoluntatem et coacte est q̄d est? At eum qui sic uoluerit sapere, opinor q̄d ad summam peruenerit amētiam. Quid igitur nobis mendaciū tanq; murum inexpugnabilem & inuictum opponit, & putria problemata tractat, & audiens naturalem fieri unionē, hoc est, ueram, et uersionis expertem inconfusumq; omnino subsistentiarum cōuentū, attentat torquere uim dictorum, ita ut uideantur nō esse recte facta? Nec formidauit audax ineuitabilibus necessitatib. subijcere uerbi naturam, secundū similitudinē quam nobiscum habeat. Exinaniuit semetipsum nō absq; uolūtate, sed uoluntariè unigenitus factus est homo, & non sicut tu dicis suscepit hominē habitudinalem, donans ei copulationē filiationisq; gratia coronans sicut nos. Atq; adeò licet intelligamus unitas esse subsistentias hominemq; factū & incarnatum esse uerbū, & uideatur quodā modo secundū hoc naturalis dici à nobis unio, electa nō uera & habitudinali, quam nos per fidē & sanctificationē habemus, quia et diuinæ naturæ facti sumus particeps, sicut inquit Paulus. Qui adhæret Dño unus spiritus est. Sed non subijcit necessitatibus & desiderijs naturalibus affectionū expertē & liberū deū uerbū. Quod aūt unita post unionē in duo separari debere non uult, mea sententia irreprehensibile est & inculpabile, maxime quod bonus ille Theodoretus hominē qui nobis consimilis esse intelligit, in exēplū assumpsit, & in duo diuidi non sinit, quāuis ista eius consideratio contineat partitionē & diuisionem non repudiandā, A quod dixerim quantū ad sciendū attinet. Quia alterum quidem secundū naturā est anima, alterum uerò secundū suam naturā caro. Itaq; secundū similem rationē, unionem diligenter inquirentes quæ in Christo facta esse intelligitur, considerando quidem diuinitatis et humanitatis conuentū, uerum secundū unionem factū esse dicimus, non ignorantes quod aliud quidem quàm caro secundum naturā sit dei uerbū, & aliud secundū suā naturam sit caro. Non est aūt tutum semel secundū carnem unitū dissecare, neq; in duos filios dimetire unum Christum & filium & Dōm permittet ulla rectę fidei ratio, ita nos sancta diuinitusq; inspirata scriptura erudiente. Verum illi non tanta cura est de ueritatis dogmatibus nosse aūt quid in B rebus utendis necessariū sit, non mediocriter studet, ut si quid ad iniurias natū sit, mendacijs illud uerisimilit adornet, satis etiā ad calūniādū instructus audiat à nobis, q̄d gloriaris in malitia potēs iniqtate? tota die iniustitiā cogitauit lingua tua.

Anathematismus IIII.

SI quis eas uoces quæ in apostolicis & euangelicis scriptis de Christo uel à sanctis, uel ab ipso dicūtur, duabus personis hoc est, subsistentijs, distribuit, & alias quidē uoces uelut homini, quē seorsim sequestrato Dei uerbo intelligit, alias autem soli Dei patris uerbo, utpote Deum addecentes, aptārit, anathema sit.

Reprehensio Theodoreti.

C SVnt & hæc his quę iam dicta sunt, cognata et assimilia. Vult enim tanq; temperatione facta in sermonibus qui in sacris euangelijs & apostolicis scriptis dicti sunt, nullam esse differentiā, licet eos Arium & Eunomiū & cæteros hæresiarchas oppugnare glorietur. Dicat igitur ille sacrorū dogmatum diligentissimus doctor, quomodo hæreticorū blasphemiā redarguat, dum ea quæ humiliter & congruè à serui forma dicūtur, Deo uerbo aptat. Illi enim hoc facientes, minorem, & creaturam, & facturā, & seruum, & ex nihili filium Dei esse docendo statuunt. Cui igitur nos qui diuersa quàm illi sentimus, & consubstantialē esse & coēternū deo & patri filium confitemur, opificemq; omniū & factorē, & ornatorē & gubernatorē, & administratorē, & in omnibus sapientem & omD nipotentem, imò ipsammet potentiā, ipsammet uitam, ipsammet sapientiā affirmamus, cui inquā attribueremus illud: Deus meus Deus meus, ut q̄d me dereliquisti? Et illud: Pater: si possibile est, transeat poculū istud à me. Et: Pater salua me ex hac hora. Et illud: Horā illam nullus nouit neque filius hominis. Et alia quæcūq; humiliter ab ipso & à sanctis apostolis de ipso dicta scriptaq; sunt? Cui famem & sitim adaptabimus? cui fatigationem & somnū? cui ignorantiam et formidinem? Quis angelico subsidio habebat? Si hæc Dei uerbi sunt, quō ignorauit sapiētia? Quomodo uocata est sapientia ignorantiæ infirmitati obnoxia? Quomodo uerax fuit dicēs habere se omnia quæ patris, quū patris cognitionem nō habeat? Solus enim, inquit, pater nouit diem illlum: Quomodo

fuit incommutabilis imago genitoris, nō omnia quæ genitoris sunt referens? Itaq; siquidē hoc dicens uerax fuit, quis ista eum ignorare suspicaretur? Si autem diem sciens, ignorare se illam dicere uoluit, uide in quam blasphemiā quod colligitur euadat, si ueritas mentiatur, quæ immeritò ueritas dicitur, si quid in se habet ueritati aduersum. Si autem ueritas non mentitur, neq; Deus uerbū diem quem fecit ignorat, quem ipse ab alijs distinxit, in quo orbē iudicaturus est. Sed habet patris sapientiam imago incōmutabilis. Non igitur dei uerbi est ignorantia, sed formæ serui, quæ tanta per illud tempus sciebat, quanta deitas inhabitās reuelabat. Hæc & de alijs similibus dicenda sunt. Quam enim rationem haberet, Deum uerbū dicere ad patrem: Pater si possibile est transeat à me poculū istud, Veruntamen non quod ego uolo, sed quod tu? Multa enim incongrua rursus hinc accidunt. Et primū discordes erunt pater & filius, & alia quidem uult pater, & alia filius. Ait enim: Veruntamen non quod ego uolo, sed quod tu. Deinde magnam rursus ignorantiam considerabimus in filio. Inuenietur enim ignorans an possibile sit uel non, quod transeat poculum. Hoc autem de Deo uerbo dicere impium & blasphemia plenū foret. Sciebat enī accurate, qui propter hoc aderat qui sponte nostram naturam assumpserat, qui seipsum exinaniuerat, quis nam sacramēti dispēsationis finis futurus esset, unde & sanctis apostolis prędicebat: Ecce ascendimus Hierosolyma & filius hominis tradetur in manus gentiū, ut illudant ei, & flagellent, & crucifigant, & tertia die resurget. Qui igitur hocantea prædicauit, & Petrū deprecantē ne hoc fieret, corripuit, quomodo deprecatur ne fiat, qui manifestè sciebat omnia euenturas? Quō aūt non absurdū, Abrahā quidē ante multa secula diem eius uidisse & gauisum esse, & Esaiā similiter prędixisse salutarē eius passionē, et Hieremiā, & Danielē, & Zachariā, atq; adeò omnem prophetarū chorū, ipsum uerò & ignorare, & liberationem petere, & deprecari, quod in salutem orbis futurū erat. Igitur hæc uerba non sunt Dei uerbi, sed formę serui, quæ metuebat mortē, eo quod nondum erat mors destructa, cui etiam formæ Deus uerbum loco timori dato, hæc dicere permisit, ut assumpti appareret natura, et ne eū qui ex Abrahā & Dauid descenderat putatiuum uel phantasticum crederemus, unde impiorū hæreticorū societas hanc blasphemiā protulit. Igit̄ ea quæ dicta & facta sunt deū decētia, deo uerbo accommodemus, quæ uerò humiliter dicta & facta sunt, formæ seruí aptemus, ut ne eodē quo Arius & Eunomius blasphemiæ morbo laboremus.

Oppositio beati Cyrilli.

EN quanto satius foret amice eum cuius mens ab odio & affectionibus libera est, dictorum nostrorū uim exquirere? Verū hoc minime pensi facit, urget autem utcunq; sibi uisum fuit. Etenim dicit: Sunt & hæc his quæ iam dicta sunt similia. Vult enim tanquā temperatione facta in sermonibus qui in sacris euangelicis & apostolicis scriptis dicti sunt nullam esse differentiam, licet eos Arium & Eunomiū & hæresiarchas cæteros oppugnare glorietur. Verum hoc quidem ille. Ego autem in tantum caui ne dicerem contemperatas inter se naturas mistionēq; & cōfusionē acuersionem tolerandā, quantū & ipse in hoc recte sapit. Qui nec sermonū differentiā è medio sustulimus. Scimus enī q̄d alij quidē tales sunt, ut de Deo decenter dicantur, alij uerò humanū morē sapiunt, & illi quidem summā docent gloriā, hi aūt exinationis mensuræ conuenientiores sunt. Cæterū dicimus eos non duabus personis inter se modis omnibus distinctis distribuendos. Nam si unus est Dñs noster Iesus Christus unaq; fides quæ in illū, & unū baptisma, una quoq; eius tanq; unius persona, & quandoquidē idem Deus est simul ac homo, cōgruenter et absq; reprehensione de illo dicentur sermones siue deo digni siue humani sint: neq; diuina & ineffabilis eius natura, uel in mínimo in excellentia patris per hoc quod loquimur ea quæ humanitatem sapiunt, minuitur: neq; propterea minus creditur dispensatio cū carne, quando cum hoc q̄d est Deus & homo sicut nos factus esse prædicatur. Itaq; omnia sunt unius Christi tā ea dicta quæ Deū decent, quàm quæ humanitatē referunt. Nā siquidem nō fuisset uerbū quod ex deo patre est, homo factū, non humanitus ut de nobis ita & de ipso fieret sermo. Quoniā aūt uerū est, q̄d similiter sicut nos particeps factus est sanguinis & carnis, & assimilatus est fratribus per omnia, cur nobis uidelicet stultissime dispensationem sapientissimā irrident, uocē humanā non serētes sermonisq; utilitatē, quasi ad alterū seorsim filiū, formā serui sicut ipsi dicūt, referre studētes? Omnino aūt stultū foret, fingere quidem q̄d metuātur hęreticorū morositates, quasi traditionē rectę fidei extra suā dignitatē auecturi sint. Melius aūt dixerim & longe eruditius esse humanas aptare uoces non alteri personę, magis quæ seorsim et particulariter intelligatur esse filius, et sicut ipsi dicere solent, formæ serui, attribuere aut potius humanitatis mensuris. Nam eū qui simul deus est ac homo, utrūq; sermonē admittere oportet. Atqui miror quomodo ipse similiter quod confiteatur unum esse Christum, qui idem Deus simul sit & homo. Nam quasi in obliuionem adductus esset eorum quæ bene se habere putauit, separat iterū unum in duos, dum Saluatoris uocē, apponit dicentis: De die uel hora illa nemo nouit, neq; angeli cœlorū, neq; filius nisi pater. Deinde sapientiā esse affirmans uerbū ex Deo patre natum quæ & omnia futura prænoscat, adijcit et dicit: Nō igitur uerbi dei est ignorātia: sed formæ serui quæ tanta per tempus illud sciebat, quanta deitas inhabitās reuelabat. Hæc & de alijs similibus dicenda sunt. Igitur si non mentiris dicens unū esse Christū & dominū Iesum, eundem scilicet deū & hominē, utiq; diuidis & duos dicere filios non erubescis. An nō plane duo sunt, siquidē nō est idem cū eo qui dimēsam habet scientiā, is qui nouit omnia: et cū eo qui partiariā recipit reuelationē, is qui perfectus est

ctus est in sapiẽtia, & tanta cognoscẽs quãta & pa ter, et siquidẽ est unus & idẽ propter uerę unitatis causam & nõ alius atq; alius, distinctimq; & particulariter, eius omnino erit etiã hoc scire, & neutiquam ut solum putetur scire. Itaque nouit quidem diuinè sicut sapientia patris, quum dispensatim mensuram ignorãtis humanitatis assumpsit, propriumq; sit hoc cum alijs, quanquam sicut dudum dixi ignorans nihil, sed sciens omnia cũ patre. Nam propter quã causam esurire, & ex itinere fatigari dicit, quãuis uita & uiuificus sit ut deus ipse sit panis uiuus qui de cœlo descendit, & dat uitã mundo, & insuper ipse sit uirtutũ dominus. Verum ut credatur secundum ueritatem factus homo, appropriauit sibi humana in bonis suæ naturæ mansionẽ gratiã habens, & indiuulse B retinens ea, in quibus semper erat & est et erit.

ἀφιλοχωρήτως. Iam qui reuelationem datam esse dicit formæ serui ab inhabitante deo, eamq; mensuratam, is Emanuelem prophetã nobis facit, deiferũq; hominem, atq; aliud nihil. Porrò putat quid sapienter, & irrefragabiliter dictũ. Nam si dei uerbũ est qui clamauit: Pater, si possibile est transeat à me poculum istud, & primum quidem facit discordem filium cum patre, iniuriaq; deprecatur ne bibat poculum, quamuis, inquit, non ignorans mundo salutem allaturam passionem suam. Igitur, inquit, nõ erũt tales uerbi uoces. Itaq; uicissim audiat & à nobis, qui tã adulterinis cogitationibus uacat. Quoniam tibi uidetur à deo uerbo tales uoces amouendas esse, soliq; serui formæ adaptandas, igitur, nõ in duos iterum filios unũ partiris? Et quis hoc sapientium perspicue cognoscet? Nam dicet fortasse quidam, Heus cur tuas sequeris cogitationes? Quia nec credibile, nec rationi consentaneum, ut forma serui passionem declinet, & cum patre & inhabitante uerbo dissidere uideatur. Sciebat enim opinor passionem suam omnibus qui sub cœlo sunt, & quos mors uicerat, salutarem, & uitæ conciliatricem fore. Oportebat sane, inquit, uideri etiam metu superiorem, diuinosq; nutus sequi paratum. Age non sentis, qui temerè nugatus es, quæ nam sit talis cogitationum confusio: ego autem, quod parua quidem sint omnia hæc humana uerbo ex deo nato, absque mora dixero. Quæro autem cuius fuisse putetur exinanitio, & quis hanc uoluntariè tulerit. Itaq; si quemadmo- D dum alij dicunt, forma serui, uel quod est ex semine Dauid, quomodo, uel quo pacto exinanitum est, si à deo assumptum est. Si autem ipsum uerbũ, quod in forma & æqualitate dei & patris existit, seipsum exinaniuisse dicit: quomodo uel quo pacto exinanitum est, si refutauit exinanitionem. Exinanitio autem deo uerbo, uersionis & passionis nescio, est facere & dicere quiddam humanũ, propter dispensatiuum ad carnem conuentum. Tametsi autem factus sit homo, nullo modo sacramenti ratio naturam eius læsit. Mansit enim quod erat, etiam in humanitatem sese demittens, propter mundi salutem ac uitam. Eapropter non in duas personas, sed tanquam in unum Christũ & filium & deum euangelicas & sanctorum apo-

A stolorum referentes uoces, neque diuinam eius imminuimus naturam, & gloriam propter humana, neq; dispensationẽ negamus, sed propter nos factam ipsius uerbi incarnationem credimus.

Anathematismus V.

SI quis audet dicere Christum, hominem deiferum, & non magis esse deum secundum ueritatẽ, quasi filium unũ & naturalem, secundum quod uerbũ caro factum est, & cõmunicauit similiter ut nos sanguini & carni, anathema sit.

Reprehensio Theodoreti.

PArticipem fuisse sicut nos sanguinis & carnis & animæ immortalis deum uerbũ propter unionẽ cũ istis dicimus. Carnem aũt deũ uerbũ cõuersione quadã factũ esse non solum nõ dicimus, sed et eos qui dicũt impietatis fugillamus. Pugnare aute hoc & ipsis dictis uidet. Nã si conuersum est uerbũ in carnẽ, non cõmunicauit nobiscũ carni & sanguini, sicut aliud prẹter hæc. Si autẽ aliud quiddam prærer illud est caro, non ipsum in carnem est uersum. Igitur cõmunicationis nomine utentes, sicut unũ quidẽ filiũ adoramus, & eũ qui assumpsit, & id quod assumptũ est: naturarũ autẽ differentiã cognitã habemus, & deiferũ hominẽ, sicut à multis sanctis patribus dictus est, nõ deuitamus, quorũ unus magnus ille Basilius in sermone de sancto spiritu ad Amphilochum, hoc usus est nomine, & in explanatione LIX. Psalmi. Vocamus aũt deiferũ hominẽ, nõ quod particularẽ quãdam gratiã acceperit, sed quod omnẽ unitã habeat filij deitatẽ. Hoc em̃ interpretãs b. dicebat Paulus: uidete ne quis uos deprẹdetur per philosophiam & inanẽ deceptionẽ, secundũ traditionẽ hominũ, secundũ elementa huius mũdi, & nõ secundũ Christũ, qui in illo habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter. *Basiliũ citat.*

C

Oppositio Cyrilli.

ITerum etiam in hoc loco, quàm inaniter nugetur, ostendere facillimum fuerit. Dicimus enim nos, non debere ab aliquo deiferum hominem nominari Christum, ut nõ sicut unus sanctorum intelligatur, sed magis deus uerus prædicetur uerbum dei, quod factum est homo, & incarnatum est. Perstringit autem ille iterũ ea quæ rectè dicta sunt, uarijsq; modis prodigiose & falsè cõcionat̃. Inquit aũt quod nos dicamus uerbũ Dei conuersum esse in naturã carnis, & cogitatus suos manifestat, quibus effodere, & in lucẽ eruere studeat, uerbũ dei non esse conuertibile. Id quod sæpissime dixi, hoc nunc quoq; necessario dico, cũ nemo sit qui dicat diuinã incorruptibilemq; uerbi naturam, in carnẽ terrenam transformari, omnibus uno consensu inconuertibilẽ esse testantibus. Cessate superuacaneos exantlare labores, ut eos qui minime decepti sunt copiosis argumẽtis certiores faciatis, quod uerbũ dei secundũ naturã sit inconuertibile & immutabile. Quis em̃ ita stupidus & insipiẽs est, ut tã turpia, & ab ipsis forte insipiẽtib. refutata sentire & dicere uelit? Obstupesco aũt ꝙd cũ ubiq; deũ esse Em̃anuelẽ affirmet, in his deprehendat illi propheticã mensurã tribuere, hominẽ em̃ eũ esse deiferũ dicit, ut uideat̃ similis nobis qui per sanctũ spiritũ Deũ omniũ habemus in nobis

Universidad de Deusto
Biblioteca

habitantē. Habitat enim in cordibus noſtris, & ſu
mus templa dei uiuentis. Neq; idem fuerit dicere,
uerbū factū eſſe hominē, et putare deum habitare
in homine, etiam ſi, ut eſt, uera beati Pauli uox eſt,
quod cōplacuit in ipſo habitare omnē plenitudi-
nem deitatis corporaliter. Sed unū inquit eſſe deū
patrē & filium dominū Ieſum Chriſtū, per quem
omnia. Dicet aūt quis & in homine habitare ſpiri
tum eius. Deniq; & de nōnullis ſcriptū eſt: Eos au
tem qui inhabitāt domos luteas, ex quibus & ipſi
de eodē luto ſumus. Igitur unus intelligit, & eſt ſe
cundū conſtitutionē homo, & ex carne, et ex rati-
onali anima illā inhabitante. Quare igitur nō ceſ-
ſat rectā minimeq; peruerſam rationē cōturbare?
Aliquando em̄ unū dicit Chriſtū & dominū, eun
demq; deum ſimul ac hominem: aliquando uerò
prophetarū menſurā ei dans, deiferū hominē ap-
pellat, ignorans fortaſsis quod illū nobis æqualē
faciat, quandoquidē non eſt deus uerus, ſed tem-
plum quod inhabitat deus uerbum, ſicut & in no
bis. Verū diuina ſcriptura ſecus habet. Verbū em̄
caro factū eſt, et habitauit in nobis, ne quis putet
ſecundū conuerſionē & tranſmutationē in carnis
ipſius naturā transformatū eſſe. Iam factum caro,
hoc eſt, homo, nō eſt deifer homo, inexinanitionē
ſpontaneā ſeipſum demittens, & ſuā faciens car-
nem, quā ex muliere accepit, carnē inquā, neq; a-
nimæ, neq; mentis expertē, ſed animā ac mentem
habentem. Memores aūt eius ſumus, qui ſuū cor-
pus templum appellauit, uerum non propter ha-
bitudinem, ſicut & in nobis per ſpiritum ſanctū
eſt, inhabitationem cenſeri uoluit, ſed unus ſecun
dum unionem intelligitur Chriſtus et filius.

Anathematiſmus VI.

SI quis uerbum quod ex deo patre eſt, deum ac
dominū Chriſti eſſe dicit, & nō magis ipſum
confitetur eſſe deum ſimul ac hominem, eo quod
uerbum caro factum eſt ſecundum ſcripturas ana
thema ſit. *Reprehenſio Theodoreti.*

BEatus ille Paulus, quod aſſumptum eſt à deo
uerbo, formā ſerui appellat, quandoquidē u-
nionē aſſumptio præceſsit. At ubi de aſſumptio-
ne diſſerit idē b. Paulus, formā ſerui aſſumptam
appellauit naturā. Non ultra locū habet unitate fa
cta ſeruitutis nomē. Nam quoniā idē Apoſtolus
ſcribens, his qui in illū crediderāt, dicebat: Atq; a-
deo iam nō eſt ſeruus, ſed filius. Et dominus diſci-
pulis: Nō iam ſeruos uocabo uos, ſed amicos, mul
to aūt magis initiū noſtrę naturę, per quod et nos
adoptionis donū aſſecuti ſumus, à ſerui cognomi-
natione liberatū eſt. Deū igit̄ fatemur & ſerui for
mā, propter unitā ipſi dei formā. Et credimus pro
phetæ etiā puerū Emmanuelē appellanti, & natū
puerū & magni conſilij angelū, & admirabilē, &
conſiliariū, & deū fortē, et poteſtatem habentē, et
principē pacis, patrēq; futuri ſeculi. Veruntamen
idē propheta etiā poſt unionē prędicans aſſumpti
naturā, ſeruū appellat eū, qui ex ſemine Abrahæ
ſit, dicens: Seruus meus es tu Iſraēl, et in te gloriſi-
cabimur. Et iterū ſic inquit: Dominus qui forma-
uit me ex utero ſeruū ſibi, paulōq; poſt: Ecce dedi
te in fœdus populi, in lucem gentiū, ut tu ſis in ſa-
lutem, uſq; ad lutimū terræ. Quod aūt formatum
eſt in uentre, non deus uerbū, ſed ſerui forma eſt.
Nō em̄ deus uerbū conuerſus factus eſt caro, ſed
aſſumpſit carnem anima rationali prędităm.

Oppoſitio Cyrilli.

DE ſacramento diſpenſationis unigeniti cum
carne, ſermōes ſuperiores, quos fecimus prę
ſens ſermo cōiunctus monſtrabit decentes ac ra-
tionabiles, idq; facillime. Vnigenitus enim filius,
qui eſt in forma dei patris & æque cū illo menſu-
ræ per omnia par gloria & libertate, forma ſerui
aſſumpta, frater appellatus eſt eorū, qui ſub ſeruī-
tutis iugo erāt, hoc eſt, noſter. Itaq; quaſi unus ex
nobis perſoluit didragmon cenſum exigentibus,
& factus eſt legislator ſub lege, quaſi homo, quaſi
deus docebat diſcipulos ſuos, quia & filius eſt ue-
rè, & in forma ſerui, ppter carnē, tametſi ſecundū
naturā propriā liber ſit, utpote deus & ex deo: ue-
runtamē tanq; propriā habēs, propter exinanitio
nē menſurā tributorū exactoribus erat: atq; adeò
ſi quis dicat ſeruū eū appellari, propter uocē ſan-
ctorū prophetarū, nullo modo offendi decet. Co-
gnouerunt enim per reuelantē eis ſpiritū ſanctū,
quod uerbum ex deo patre fieret homo. Erat qui-
dem & ſic liber, tanq; filius. Neq; ſic tamen men-
ſuram exinanitionis optimæ factæ, faciebat con-
temptibilem, configuratus nobis, ſeruitutis iugo
ſubditis. Sic & deum ſuum patrem dicit, quamuis
natura deus exiſteret, & ex ipſo et nullo modo gi
gnentis eminentia minor. Quum Neſtorius igi-
ſic ſcribat de Chriſto. Atq; adeò paſſus pontifex
miſericors, nō uiuificator deus eius qui paſſus eſt.
Et deum Chriſti, deum uerbum nominauit, adie-
ceritq;: Erat autem ipſe & infans, & infantis domi
nus. Hos illius ſermones nos non ſolum indeco-
rè, ſed & impie dicta aſſerimus. Nam ſi Deus eſt
Chriſti, uerbum quod ex deo patre eſt, duo utiq;
erunt modis omnibus & incunctanter. Quomo-
do autem intelligitur ipſe infans, & infantis domi
nus? Non igitur dicetur ſuimetipſius deus ac do-
minus Emmanuēl, quandoquidem ipſe idem ſi-
mul eſt deus ac homo eo quod uerbum dei homo
factum & incarnatum eſt, Quia autem deitas ali-
ud quiddam eſt ſecundum ſuam naturam, aliud
autem ſecundum naturam ſuam humanitas, quo-
modo quis uacillārit? Veruntamen unus eſt Chri
ſtus ex duabus deitatis & humanitatis naturis ſe-
cundum diſpenſatiuam unitatem.

Anathematiſmus VII.

SI quis dicit Ieſum taq; hominē à deo uerbo o-
perandi habuiſſe uim ac glorią unigeniti, tan-
quam alter præter ipſum eſſet, anathema ſit.

Reprehenſio Theodoreti.

SI mortalis eſt humana natura, Deus uerbū aūt
uita & uiuificans ſuſcitauitq; templum à Iudæ
is ſolutum, & in cœlos euexit, quo pacto forma
ſerui per formam Dei glorificata non eſt? Quum
enim natura ſit mortalis, facta eſt immortalis pro
pter unionem cum deo uerbo. Aſſumpſit quod
nō habebat, quod aūt nō habebat, ut aſſumpſit, &
glorificauit, ab eo qui dedit, glorificatus eſt. Idcir-
co & Apoſtolus clamat: ſecundū efficatiā roboris
uirtutis

uirtutis eius, quã operatus est in Christo excitato eo ex mortuis.

Oppositio Cyrilli.

QVi Christũ Iesum nominãt, nõ unũ quẽdã, sicut nos uulgarẽ hominem, sed uerbũ ex deo natũ, hominẽ factũ & incarnatũ auditoribus significant, atq; adeò siquid, q̃d dignẽ deo tribuit per corpus eius, ut organũ sibi ministeriũ exhibet factũ esse dicat: nihilominus uirtutũ dñs Christus operãs est, nõ cõcedens alteri, ut operetur. quẽadmodũ scilicet beatis apostolis potestatẽ cõtra spiritus immundos dedit, ut illos eĩcerent, & curarẽt omnẽ morbũ & languorẽ in populo. Propterea b. Paulus inquit: Nõ ausim aliq̃d loqui quod non operatus est per me sermone & opere Christus, in uirtute signorũ & prodigiorũ, in uirtute spiritus sancti. Gaudentes aũt & b. discipuli, accesserũt aliquãdo ad Christũ & dicebãt: domine etiã dæmonia nobis subijciunt in nomine tuo. Operatos eñ esse per Christũ in spiritu sancto dicimus, quod alij ab ipso fuerint: sed non ita de Christo intelligimus, quod à uerbo in spiritu ad operandũ motus sit, quasi alius sit filius prẽter unigenitũ ex deo. Vnum eñ monstrauit unio, & propterea cauemus ne in duos illũ diuidamus. Nã quãuis secundũ scripturas uerbũ caro factũ est, attamẽ & sic secundũ uerã unionẽ, quæ & mentẽ et sermonẽ excedit unigenitus filius est. Itaq; ipse unus, & solus Christus Iesus, quasi per organũ sui corporis operatus est diuina signa, & nõ operãdi uirtutẽ habuisse eũ dicimus, secundũ similitudinẽ sanctorũ. Prophanũ & hoc esset, atq; ualdè absonũ. Iam quia & ex mortuis corpus suũ excitauit, secundũ quod uita est et uiuificator, ipse semetipsum glorificare uidetur, naturã suã uiuificare declarãs, neq; alteri cuidã in hoc eã gloriã largitus est. sanè & ad deũ ac patrẽ, qui in cœlis est dicebat: Pater glorifica me gloria quã habui anteq; mũdus esset apud te quãuis et deus esset, & ex deo secundũ naturã & glorię dñs. Deinde quomodo sicut gloria egẽs gloriã, quã ante secula habuit petit: Nã quia factus est homo, & per carnẽ suã gratia dei, pro uniuersis mortẽ gustauit, secundũ quod dicit b. Paulus. Cauẽs eñ ignominiã, quæ inde collegi posset, resurrectionẽ prædicit, per quã quia & uita et uiuificus est deus, rectè cognoscit, & sic à nobis creditur. Glorificauit igitur nõ aliũ quempiã, sed seipsum declarãs unitũ sibi templũ secundũ ueritatem, quod nec morte domaret. Porrò quod unitũ illi corpus, neq; animæ neq; mentis expers credamus, sed animam mentemq; habens, sæpissime à nobis dictum est.

Anathematismus VIII.

SI quis audet dicere assumptũ hominẽ coadorãdum ac cõglorificandũ, & coappellandũ cum deo uerbo ut alterũ cũ altero, & non magis una adoratiõe colit Emanuẽlẽ & unã illi glorificationẽ coaptat, secũdũ quod uerbũ caro est factũ, anathema sit.

Reprehensio Theodoreti.

VNã quidẽ, ut sæpe dixi glorificationẽ domino Christo tribuimus, & ipsum deũ simul ac hominẽ cõfitemur. Hoc eñ nos unionis docuit ratio. At naturarũ ꝓprietates dicẽdo nõ uitabimus. Neq; eñ deus uerbũ uersionẽ in carnẽ accepit, neque uicissim homo perdidit quod erat, nec in naturã dei transmutatus est. Igit̃ utriusq; naturæ proprietates dicimus dominum Christum adorãtes.

Oppositio Cyrilli.

AT nos uir eximie, qui meliora uerioraq; credere assueuimus & subtiliores intellectus ad accuratã sacramẽti huius manifestationẽ & cognitionẽ applicamus, secundũ quod sacris scripturis & sanctorũ patrum æquis interpretationibus uidetur, nõ hominẽ assumptũ esse dicimus à Deo uerbo & copulatũ illi secundũ habitudinẽ quandam quæ extrinsecus intelligat̃, sed hominẽ eũ factũ esse definimus. Et hanc ob causam excidisse à pietate dogmatũ eos qui audẽt dicere assumptum hominẽ adorandũ cũ filio & deo, ut alterũ cũ altero. Nã siquidẽ ipse est deus ac homo, ipse adorat̃, sicut unus adorãdus est adoratione una, & nõ coadoratur & cõglorificatur deus, ne Emanuẽl credatur esse homo simpliciter cõmunis, & sicut nos per gratiã diuinæ glorię particeps. Cõfiteri aũt decet deum in carne, propter nos uerè hominem factum, non transitu naturæ, secundum alterationem & uersionem, sed unionis dispensatione.

Anathematismus IX.

SI quis dicit unũ dominũ Iesum Christũ glorificatũ esse à spiritu, tanq; aliena uirtute per illũ usum, & accepisse facultatẽ ab ipso, ut operari posset cõtra immũdos spũs, & adimplere in hominibus diuina signa, & nõ magis propriũ eius spiritũ dicit, per quẽ & diuina signa efficaciter opatus est, anathema sit.

Reprehensio Theodoreti.

HIc manifeste anathematizare prẽsumpsit nõ eos modo, qui nũc pie sentiũt, sed & eos, qui olim ueritatis fuere precones, atq; adeò euangeliorũ scriptores, sanctorũq; apostolorũ chorũ, & Gabrielẽ archangelũ. Primus eñ ille Christũ secũdũ carnẽ ex spũ sancto natũ esse, idq; ante cõceptionẽ prædicauit, et post cõceptionẽ ipsũ Ioseph docuit. Marię q̃dẽ rogãti, q̃modo erit mihi hoc, q̃niam uirũ nõ cognosco, dicebat: Spũs sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obũbrabit tibi. Ideòq; nascet̃ ex te sanctũ uocabitur filius dei. Ioseph aũt inqt: Ne timeas accipere Mariã uxorẽ tuã, q̃d eñ in ea natũ est, ex spiritu sancto est. Et Euangelista: Cũ esset, inquit, despõsata mater eius Maria Ioseph, inuẽta est pregnãs de spũ sancto. Quin et ipse dñs Iesus ingressus in synagogã Iudęorũ, acceptoq; propheta Esaia, hũc locum legit, in quo dicit: Spiritus dñi super me, eo quod unxit me, etc. Subdit aũt: hodie cõpleta est scriptura ista in auribus uestris. B. etiã Petrus loquens cũ Iudæis hoc testat̃, dicẽs: Iesum Nazarenũ, quẽ unxit deus spũ sancto. Et Esaias ante multa secula hoc uaticinatus est: Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascẽdet, & requiescet super illũ spũs dei. Spiritus sapiẽtiæ & intellectus, spũs cõsilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, spũs timoris dei implebit illũ. Et iterũ: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo bene complacitum est animæ meæ, ponam spiritum meum super illum, iudiciũ gentibus proferet. Quod testimonium etiam Euangelista in sua historia ponit. Et ipse Dominus in euangelijs

Universidad de Deusto
Biblioteca

euangelijs dicebat Iudæis. Si autẽ in ſpiritu dei ego eijcio dæmonia, peruenit utiq; in uos regnum Dei. Et Ioannes dicit: Qui miſit me ut baptizem in aqua, ipſe mihi dixit, ſuper quem uideris ſpiritum deſcendentẽ, & manentẽ ſuper eum, ipſe eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Non eñ prophetas ſolos neq; archangelũ Gabriẽlẽ ſolũ anathematizauit, diligens iſte diuinarũ doctrinarũ examinator, ſed blaſphemiã in ipſum etiã ſaluatorẽ produxit. Oſtendimus eñ & ipſum dominũ, nunc quidem Iudæis, cũ legiſſet: Spiritus domini ſuper me eo quod unxerit me, dixiſſe: hodie impleta eſt ſcriptura hæc in auribus ueſtris, nunc aũt ad eos, qui dixerãt eũ in Beelzebub dæmonia eijcere dixiſſe, in ſpiritu dei eijcere ſe dæmonia. Non aũt dicimus deũ uerbũ patri conſubſtantialẽ, & coæternũ à ſpiritu ſancto formatũ eſſe & unctũ, ſed humanã naturam in nouiſsimis diebus aſſumptã. Porrò propriũ ſpiritũ filij ſiquidẽ, ut eiuſdem naturæ & à patre procedentẽ, dixit, ſimul & nos cõfitemur, et ut piã uocem amplexamur. Si uerò tanq; ex filio, uel per filiũ ſuã habere eſſentiã dicit, ut blaſphemiam hanc, & ſicut impiã abñcimus. Credimus eñ domino dicẽti: Spiritus qui de patre egrediť, & diuiniſsimo Paulo ſimiliter dicenti: Nos aũt nõ ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritũ qui ex deo eſt.

Oppoſitio Cyrilli.

DVdũ dixi iſtorũ anathematiſmorũ mentem aduerſus Neſtorij nugamenta ſiue blaſphemias pugnare. Nam cũ ille dicat de ſpiritu ſancto quod is tantã Chriſto largitus ſit gloriã, feceritq; eum terribilẽ dæmonibus, ac aſſumptionẽ ei in cœlos cõceſſerit, cõſtitutus eſt neceſſario anathematiſmus iſte, cõtra eum qui blaſphemabat talia de eo, quæ de cõmuni, ac nobis ſimili homine dici ſolẽt, nõ aduerſus eos qui dicũt glorificatũ à ſpiritu ſancto Ieſum, hoc eſt, uerbũ dei hominẽ factũ, ſed magis cõtra illos, qui & impudẽter eũ, ut aliena uirtute, quæ per ſpiritũ ſanctũ ſit unctũ eſſe dicũt. Meminimus eñ quod manifeſte de ſpiritu ſancto dixerit: Ille me glorificauit. Et ſcimus præterea ſpiritus ſancti operatione malignas, et immũdas uirtutes eſſe cõtritas, ſed nõ ſic dicimus de eo, ut de ſanctorũ quopiã, qui aliena uirtute per ſpiritũ uſus eſt. Erat eñ, et eſt eius ſpiritus, ſicut certè & patris eſt. ſicut bene explanat b. Paulus, ſcribẽs: Qui aũt in carne ſunt deo placere nõ poſſunt. Vos aũt nõ eſtis in carne, ſed in ſpiritu. Siquidẽ ſpiritus dei habitat in uobis. Si aũt quis ſpiritũ Chriſti nõ habet, hic nõ eſt eius. Nã procedit quidẽ ex deo & patre ſpiritus ſanctus, ſecundũ ſaluatoris uocẽ, ſed non alienus eſt à filio. Omnia enim habet cũ patre. Et hoc ipſe docuit loquens de ſpiritu ſancto: Omnia quæcũq; habet pater mea ſunt, propter quod dixi uobis, quod de meo accipiet, & annũciabit uobis. Igiť glorificauit quidẽ Ieſum ſpiritus ſanctus inſolita operantẽ: attamẽ ut ſpiritus eius, nõ ut uirtus extranea et ipſo melior, ſecundũ quod intellígitur deus: Vnde nõ blaſphemauimus in ſanctos angelos, neq; in prophetas, ſicut ille nihil prẽter calumnias ſciens, auſus eſt dicere. Quia uerò mẽs eius et ſociorũ eius eſt, ut unũ in duos Chriſtos diuidãt et illũ quidẽ ut glorificet, & operandi uim recipiat, hunc uerò ut glorificet & operet, itaq; carpũt inſipienter omnẽ ſermonẽ piũ, ſecq; in partẽ tam male ſentientiũ cõſtituunt. Proinde & de b. Gabriele faciens ſermonẽ uitiligator iſte. Etenim ſecundũ carnẽ, inquit, Chriſtũ ex ſpiritu ſancto natũ eſſe, primus ille & ante formationẽ prædicauit. Alius igitur eſt Chriſtus, ille qui ſecundũ carnem, & alius ſeorſum Chriſtus iterũ uerbũ quod ex deo patre eſt. Vbi igitur unio? Et quæ inde utilitas ſi duo Chriſti, & ſeorſim ac particulariter uterq; intelligatur. Eapropter licet pietatis multũ ſibi affingẽtes unũ dicãt eſſe Chriſtũ, uerè tamẽ duos eſſe putãtes, audiãt à nobis: uſq; quò claudicatis in duos poplites? Satius eñ fuerit rectè incedere fidẽ habẽtes in adulteratã & firmatã, nullisq; ſtultis opinionibus claudicantẽ.

Anathematiſmus X.

POntificẽ & apoſtolũ cõfeſſionis noſtræ diuina tradit ſcriptura obtuliſſe pro nobis ſeipſum in odorẽ ſuauitatis deo & patri. Si quis igitur pontificẽ & apoſtolũ noſtrũ factũ eſſe dicit nõ ipſum uerbũ ex deo, quando factũ eſt caro, & homo ſicut nos, ſed ſicut alterũ ab illo, ſeorſim hominẽ ex muliere: uel ſi quis dicit, quod pro ſeipſo obtulerit ſemetipſum oblationem, & non magis pro ſolis nobis, nulla enim eget oblatione, qui peccatum non admiſit, anathema ſit.

Reprehenſio Theodoreti.

NOn in carnis naturã uerſa eſt inconuertibilis natura, ſed humanã ſuſcepit naturam, & hanc ſuper communes ſacerdotes cõſtituit, ut b. Paulus docet, dicens: Omnis eñ pontifex ex hominibus ſumptus pro hominibus conſtituitur in his quæ erga deũ ſunt, ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis, qui placabilis eſſe poſſet ignorãtibus & errantibus, quandoquidẽ & ipſe infirmitate circundatus eſt, & propter illã debet, ſicut pro populo, ita & pro ſeipſo offerre pro peccatis. Et paulo poſt hoc interpretans, dicit: Sicut & Aarõ, ita & Chriſtus. Deinde monſtrãs aſſumptæ naturæ infirmitatẽ, inquit: Qui in diebus carnis ſuæ ſupplicationes & preces ad eũ qui poterat ipſum ſeruare à morte cũ clamore ualido & lachrymis obtulit & pro reuerentia ſua exauditus eſt. Et cũ eſſet filius dei, didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiã, & cõſummatus factus eſt autor ſalutis æternæ omnibus qui obediunt ei, appellatus à deo ſacerdos, ſecundũ ordinẽ Melchizedeck. Quis igitur ille qui laboribus uirtutis perfectus, & nõ natura perfectus exiſtit? Quis ille qui didicit obedientiã, ignorans, eã ante experientiã? Quis ille qui cũ reuerentia uixit, ut cũ clamore ualido, & lachrymis ſupplicationes offerẽs, ſeipſum ſeruare nõ ualuit, ſed eũ qui ſeruare poterat, obſecrauit & à morte liberari petijt? Nõ deus uerbũ, qui immortalis, qui paſſionũ expers, qui incorporeus, cuius memoria ſecundũ ꝓphetã lętitia & lachrymarũ liberatio. Ipſe eñ abſtulit omnẽ lachrymã ab oñi facie. Et iterũ propheta: Memor ingt, ſui dei & delectatus ſum, qui coronat eos qui piè conuerſanť, qui omnia nouit,

antequã

antequam fiant, qui omnia habet, quæ pater, & impermutabilis imago est genitoris, qui in seipso monstrat patrem. Sed quod ab ipso ex semine Dauid susceptum, mortali, passibile, formidans mortem, quamuis postea mortis uim dissoluerit, propter unitatem cum deo, à quo assumptum erat, per omnem gradiens iustitiam, ut & ad Ioannem dixit: Sine modo, sic enim decet nos adimplere omnem iustitiam, hoc uidelicet, summi sacerdotij appellationem suscepit secundū ordinem Melchizedeck. Ipsum enim natura infirmitatis circūdatum est, & non omnipotens Deus uerbum. Idcirco ante pauca beatus Paulus dicebat. Non enim habemus sacerdotem qui nequeat compati infirmitatibus nostris, sed tentatum per omnia secundum similitudinem absque peccato. Fuit autem experta nostras passiones absq; peccato natura quæ ex nobis pro nobis assumpta est, nō is qui nostræ salutis causa istam suscepit. Et in principio huius capitis iterum talia docet. Considerate, inquit, apostolum & sacerdotem confessionis nostræ Iesum fidelem ei qui ipsum fecit, sicut & Moses in omni domo eius. Facturam autem nemo dixerit, orthodoxam doctrinam dispensans, increatum & non factum, et deo patri coæternum deum uerbum, sed eum qui ex semine Dauid est, qui ab omni peccato liber existens, sacerdos noster & sacrificium factus est, ipse seipsum pro nobis deo offerens, in seipso habens deum uerbum, quod ex deo natum unitum sibi, & inseparabiliter coadunatum habet.

Oppositio beati Cyrilli.

HIeremias propheta, quum offendisset Israël & ad iracundiam uniuersorum dominum prouocasset, mœstus dicebat: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum & deflebo populum illum die ac nocte. Arbitror autem ego non tam illos eiusmodi uocibus dignos, atque eos qui infreno, & intemperato ore contra ineffabilem gloriam Christi licentiose, & temerarium blacterant. Lamentatione quippe & ululatu, utique & uerè ut scriptum est, digni fuerint, qui pro ingenti stoliditate relicta recta & inculpata pietatis ad Christum uia, flexuosas facientes excursiones peruersis cogitationum adinuentionibus ueritatis adulterantur pulchritudinem. Itaque qui sectantur ea quæ omnes aspernantur, audiant: Erratis, nescientes scripturas, & uenerandum & magnum incarnationis mysterium. Scripturæ enim diuinitus inspiratæ prædicant & affirmant nobis Emmanuëlem hominem factum uerbumq; Dei ac patris particeps fuisse carnis ac sanguinis, sicut & nos, carnemq; factum esse, hoc est, hominem, non secundum conuersionem, uel immutationem, sed uirtute ineffabilis unitionis. Ac propterea unum dicimus Christum Iesum dominum nostrum, unamque fidem, & unum sanctum baptisma. Porrò qui à tam sanis doctrinis recedunt, & rigido præfractoq; sensu contra sacras literas se erigunt, ad unum hoc spectant, quod ipsis uidetur rectum. Assumptum autem à deo uerbo hominem dicunt, iuxta illud fortasis, quod ab uno prophetarum dictum est: Non eram propheta, neque filius prophetæ, sed pastor eram caprarum fricans sycomoros, & ab ouibus assumpsit me spiritus. Et sicut inquit beatus Dauid: Assumens mansuetos dominus, secundum habitudinem uidelicet, & familiaritatem quandam spiritualem, quæ est in uoluntate & gratia et sanctificatione, sicut & nos ipsi adhærentes domino unus spiritus sumus, ut scriptum est. Atqui hoc non est incarnari, & hominem fieri Deum, neque sicut nos participem fieri carnis & sanguinis, sed magis appropriare hominem, & non alio modo, quàm de prophetis & apostolis, et alijs sanctis omnibus dictum est. Nunquid igitur diuinus Paulus sanctificatos fide seducebat euidentissimè de unigenito, dicens: Quum esset diues, factus est pauper propter nos? Absit. Omnino enim ueritatis preco uera loquitur. Etenim quis est diues? & quomodo pauper factus est. Examinetur etiam nunc sermo noster. Nam siquidem, quemadmodum & sapere et loqui ipsi fuerunt auli, homo assumptus est à Deo, quomodo pauper factus est assumptus, & dignitatibus super naturam refulgens? Nam glorificatus est. Vel si hoc uerum nō est, derogabitur ab eis assumptioni, quod ad minorem & ignobiliorem humanitatis mensuram deduxerit, id quod sensisse absurdum fuerit. Proinde assumptus non est pauper factus. Relinquitur ergo ut dicamus, quod fuerit in paupertate, qua nos laboramus, diues tanquam Deus. Deinde quo pacto fuit pauper? Age obsecro, necesse est ut exploremus. Indubitatum enim secundum naturam inconuertibilem non concesit in naturam carnis relicta propria. Mansit enim id quod erat, hoc est, Deus. Vbi igit̄ uidebimus hoc quod inopiam humilem assumpserit? Nunquid in eo, quod assumpserit aliquem nobis similem, quemadmodum dicere ausi sunt Nestorianæ impietatis parasiti? Et qualis erit ei paupertatis & exinanitionis modus? tanquam in hoc solo quod fortasis uoluerit hominem quendam, sicut nos honorare. Nullo enim modo benefaciens uniuersorum dominus lædit̄ur. Igitur quomodo pauper factus est? Quia quum esset Deus natura & filius Dei ac patris factus est homo, & ex semine Dauid natus est secundum carnem, seruilemq; mensuram subijt, hoc est, humanam, is qui in forma Dei & patris est, is per quem omnia & in quo sunt, & qui omnium est conditor. Homo autē factus, humanitatis mensuram non erubuit. Qui enim nō dedignatus est fieri hoc, quod nos sumus, quomodo respueret ea, per quæ nobis similis factus esse, uideri posset. Quando igitur negabimus ei hominum, & opera & sermones, nihil differemus ab his qui, siquidem possibile foret, quodammodo etiam carne ipsum spoliarent, diuinæq; scripturæ non credentes, subuerterent uniuersum incarnationis mysterium, salutemq; mundi spem, fidem & resurrectionē. Iam fortè dicet quis piam

Universidad de Deusto
Biblioteca

piam: Parum & omnino indignum erit deo uerbo plorare, timere mortem, poculum deprecari, ſacerdotio fungi. Etiã dixerim & ego ipſe quod diuinæ eminẽtię naturę ac glorię parua ſunt hęc, ſed in his contemplati ſumus paupertatem quam pro nobis ſponte tulit. Quãdo igitur tibi uidetur moleſta ignobilitas iſta exinanitionis, admirare magis dilectionem filij erga nos. Id quod tu parũ eſſe dicis, hoc ſponte fecit propter nos. Fleuit humano more, ut tuas ſiſteret lachrymas: timuit diſpenſationem permittens, ut caro ſuas interdum proprietates experiretur, ut nos alacres redderet: deprecatus eſt poculum, ut Iudæorum impietatẽ crux accuſaret. Infirmari dicitur iuxta humanum morem, ut ceſſare faciat tuam imbecillitatem, preces & ſupplicationes obtulit, ut & tuis precibus acceſsibiles patris aures oſtenderet. Dormitauit, ut tu diſceres in tentationibus non dormitare, ſed magis perſeuerare in orationibus. Quocirca & apoſtolos dormitantes obiurgabat, dicebatq; : Sic non poteſtis una hora uigilare mecum? Vigilate & orate, ne incidatis in tentationem. Exhibuit ſanè opera ſua, ut ſanctiſsimæ conuerſationis figuram, & ſic cunctis profuit. Humanas infirmitates ſibi appropriauit? Quam ob cauſam? ut et uerè factus homo credatur, quamuis manſerit id quod erat, hoc eſt, deus. At neſcio quomodo hi qui unũ ſe Chriſtum aſſerere ſimulant et filium et dominũ eundẽ deũ & hominẽ, uerbũ de deo natũ nõ pontificẽ appellari dicunt & apoſtolũ confeſsionis noſtræ, quãdo factus eſt homo, ſed ſicut aliũ quendã particularem hominem qui ex ſemine Dauid ſit, ita appellatum eſſe affirmantes, metuentes forſitan ne rectè ſapiendo Neſtorij prauam opinionẽ cõtempſiſſe uideantur. Sic enim ille dicebat: Hic fidelis factus eſt pontifex, factus enim hic non antea fuit ſempiternè. Hic né, qui paulatim ad pontificis dignitatem prouectus eſt, ô hæretice? Deinde, ut ſibi uidetur, ad ſtabiliendas uoces ſuas, ſubdit & dicit, de quo & Lucas in euangelijs clamat: Ieſus autem proficiebat ætate ac ſapientia & gratia. Et iterum: Quum igitur ſit nobis ſolus pontifex compatiens & cognatus & perpetuus, nolite à fide quæ in illum eſt deficere. Ipſe enim iuxta benedictionem & promiſsionem ex ſemine Abrahæ miſſus eſt, corporis ſacrificium pro ſe ſimul ac genere ſuo oblaturus. Illius autem nugacitatis optimus imitator eſt bonus iſte Theodoretus, non erubeſcens dicere quod humanã naturam aſſumpſerit, & hanc ultra communes euẽxerit pontifices, ſicut & Paulus dicit: Omnis enim pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt erga deum, compati ualens, & ignorantibus et errantibus, eo quod & ipſe circũdatus eſt infirmitate, & propterea debet ſicut pro populo ita & pro ſeipſo offerre pro peccatis. An non hominem nobis communem, ſicut ipſe nobis explanat, Emmanuẽlem profert? Nónne ſentẽtiæ eius affines his ſunt quos iam nominauimus & eandem pariunt blaſphemiam? Timuiſti ne ſacerdotij modum Chriſti ſaluatoris noſtri omniũ?

A Incongruum eſſe dicis humano more deum uerbum ſacerdotio fungi, propter perſonam. Igitur aufer perſonam, nega conſtanter factam incarnationem uerbi, propter quam nominatus eſt etiam pontifex? Nunquid ſacrificantem uides tanq; alteri, & præſtantiori deo patri? Vidiſti boues immolantem, ſicut illos qui ex hominibus aſſumpti ſunt? qui poſſunt cõpati ignorantibus & errantibus, eo quod & ipſi in noſtris infirmitatibus ſunt. Non cogitaſti quod omnium fidem, hoc eſt, fidei confeſsionem, ſibi conſecrat & ſanctiſsimo patri? Nunquid, dic mihi, modus eſt humani ſacrificij, fidem petere ab eis qui in odorem offerunt ſuauitatis in ſpiritu. Vide etiam & alio modo, licet exiſtentem deum humano more ſacrificio fungi propter diſpenſationem. Sedet enim cum deo patre, B & in ſummis thronis decoratus apparet. Conturbat te humanitas? Non liberat te à formidine diuinitas? Nõ fers ut uel ex ipſis operibus uideas Emmanuẽlem ſimul eſſe deum ac hominem? ſed ſic impudenter & atrociter, imò ultra omnium impietatem currens laboribus uirtutis conſummatum eſſe dicis, profeciſſeq; paulatim ad ſacerdotij dignitatem? Si profecit, quomodo exinanitus eſt, & pauper factus, ſi conſummatus factus eſt uirtutibus, ex imperfecto uidelicet & cum tempore factus eſt perfectus. Omne autem quod imperfectum ad uirtutem eſt, uitio non caret, quod non caret uitio ſub peccato eſt. Quomodo igitur ſcriptum eſt de eo, quod peccatum non fecerit? Auſus fuiſti dicere quæ ſubduntur. Quis igitur ſacerdo- C tio, inquis, functus eſt? Quis laboribus uirtutis cõſummatus, & non natura perfectus eſt? Quis eſt qui experientia didicit obedientiam, eam ante experientiam ignorans? Quis ille eſt qui cum reuerentia uixit, & cum clamore ualido, & lachrymis ſupplicationes offerens ſeruare ſeipſum non ualuit, ſed eum qui ſeruare poterat obſecrauit? O uocem audaciſsimam & ſceleſtiſsimam. Quales ſufficient lachrymæ ad abluenda peccata, his qui talia ſentire uolunt? Si recipis unionem, quomodo ignoraſti quod ſermo tibi de deo fuerit incarnatus? Humiliauit ſemetipſum propter te, & irreligioſe exclamas: Propicius eſto tibi domine, ne fiat tibi hoc. Igitur audias dicentem: Vade poſt me ſatana, offendiculũ mihi es. Quin & in fine ſermo- D num tuorum dicis: habens in ſeipſo deum uerbũ ex deo natum, unitũ ſibi & inſeparabiliter coadunatum. Quomodo igitur dicis uerbum ex deo patre unitum eſſe ei, qui ex ſemine Dauid eſt? Quomodo ei ſoli, qui ex ſemine Dauid eſt diſpenſaſti ſacerdotium? Nam ſi uera eſt unio, utique non erunt duo, ſed unus & ſolus qui ex duobus intelligitur Chriſtus. Eapropter manifeſtum eſt, quod fingentes ſe confiteri unitatem ſimpliciorũ mentibus ſe inſinuant, copulationemq; credunt externam & ſecundum habitudinem quandam, quam & nos habemus ſocij diuinæ eius naturæ per ſpiritum effecti. Auſcultare igitur oportet non illorũ uanitatibus, ſed rectæ ac immaculatæ fidei, & euãgelicis apoſtolicisq; oraculis. Deus eſt in carne ac

ſanguinis

sanguine, & humanitatis mensuram per humana agnouimus. Millia enim millium sanctorum angelorū ministrant ei, & circa diuinū eius thronū stant Seraphim. Quia aūt factus est homo, factus est & summus Sacerdos, non ut maiori Deo offerat sacrificiū, sed sibi ipsi & patri fidei nostræ confessionē referens. Erubescis dum audis quod appellatur Sacerdos propter humanitatem? Dic quomodo non miraris quod non more Sacerdotum altari sacrificij ritum exhibet, sed sibi ipsi ut dicebam & patri? Quando dicis indignū esse deo sacrificare, astipularer & ego, siquidem solum fuisset & absque carne uerbum, dixisses utiq; rectè. Quoniam autem factus est homo, uide etiam propter humanitatem sacrificantem, & indignitatibus quæ ultra creaturas sunt, uide ut Deum. Sedet enim cum deo & patre. Vide igitur eum sacrificantem quidem secundū humanitatem, assidentem autem ut Deum. Dicit enim beatus Paulus: Talem habemus Pontificem qui sedet in dextera throni magnificentię in sublimibus. Scientes itaque quod Deus cum esset factus est homo: est autem unus & idem filius, ipsi omnia attribuamus ut uni, & dispensationis modos non ignorantes industriæ ac sapienter sensuum uim ad obedientiam eius quæramus semper.

Anathematismus XI.

SI quis non fatetur Domini carnem uiuificatricem esse et propriam ipsius uerbi quod ex Deo est, sed tanquam alterius cuiuspiam ab illo qui coniunctus quidem illi sit secundum dignitatem, hoc est, solam diuinam inhabitationem sortitus sit, et non magis uiuificatricem sicut diximus, quia facta est Verbi, omnia uiuificare potentis, propria, anathema sit.

Reprehensio Theodoreti.

BOnum quidem fuerit diuinam carnem propter unionem factam esse propriam Verbi, siquidem ex nobis eam assumptā intellexerimus, superuacaneum autem fuerit inferre, & non alterius cuiuspiam ab eo, nisi fortè neget eam assumptam esse eius qui ex nobis sit. Nam quod ipse subinde inculcat, propriam eam esse Verbi, eius fuerit qui Dominicam carnem neget esse nostræ naturæ. Et ubi gloriatio nostra? Propter quos dicit Paulus: Consuscitauit & consedere nos facit? Et cuius hominis caro alia est quàm singulorum? Nónne singuli nos cōmunem carnem habemus, ratione quidem consubstantialem cum unoquoque, propriam autem quia unius caro non est alterius, sed eius tantū cuius est caro. Quid igitur sibi uult Verbum, propriam, quasi aliam quādam dicenti? Si enim intelligit Dominicam carnem ex nostra assumptam esse, & sentit quod uniuscuiusque caro eius est propria cuius est caro, & non alterius, cur quasi alterius dicit propriā esse? Nónne manifestū est, quod obscure dicit eam non esse sumptam ex nostra natura, quia manifestius dicit in primo suo libro: Et infans quidē erat, inquit, non sicut nos, hoc est, non in pura & sola similitudine nobiscum, sed in humanitate quidem propter carnem, diuinam autem illam quasi super nos & ex cœlo. Et iterum in secundo libro sic inquit: Corpus enim eius nō erat alterius cuiusdam, qui sit ut nos: sed potius proprium Verbi quod ex patre est, quod natum est ex illa. Quis enim aliquando dixit, quod alterius cuiusdam, qui unquam à seculo fuerit, facta sit Dominica caro? num Abel? num Noē? num Eliæ? uel alterius cuiuspiā ex hominibus, qui à seculo fuerit? Nō solum autem de Dominica carne definimus quod non sit facta eius alterius, sed ipsius domini propria & unica, inconfuse inseparabiliterq; Deo uerbo unita: sed neq; ullius nostrū caro facta est alterius cuiuspiam, sed illius cuius est caro. Hoc igitur cum omnes confiteantur quid sibi uult quod cōtinuè dicit propriam ipsam, nisi fortè neget eam nostræ esse naturæ? Quomodo autem prohibet ne dicamus unitam secundum dignitatem et autoritatē, cum ipse dicat in primo libro: Si enim & nos ipsius paupertate locupletati sumus, euecta est in eo humana natura in dignitatem diuinam. At nos dicimus ei, imò & ipse sibi aduersarius est. Si igitur naturæ manent inconfusæ, manet autem et unio: dicimus uerò ea quæ ad adorationem & uirtutem, & dignitatem, & autoritatem, ut in homine digna quæ attribuātur manentibus naturis in unione inconfusis. Si quid suspicatur aliud quod diligentiorem unionem figuret, & dabimus hoc & astipulabimur extra naturarum confusionem. Sed perspicuum est, quod nihil ei sufficiet ad unionis fastigium nisi naturas confundat. Atqui nos naturas inconfusas seruabimus unionemq; summam diuinam, & à nobis incomprehensibilē cōfitentes, omnia in glorificationem ut Deo & filio adferemus, ac beati Petri uoce dicemus: Tu es Christus filius Dei.

Oppositio beati Cyrilli.

MIseri olim Iudæi inuidiæ spiculis mentē traiecti ad iracundiam scelestissimam iritabātur. Vbi autem Christo nostri omnium Saluatori etiam flagitiosas manus iniecerunt, uolens ipse talium facinorum causas istos dicere, inquit: Multa bona opera ostendi uobis à patre meo, propter quod illorū opus me lapidatis. Illi autem in eam cogitationum stultitiam inconsiderantiamq; uenerunt, ut & blasphemiæ crimina illi intentare conati sint. Dicebant enim: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. Dixit autem ad eos Saluator: Nónne scriptum est in lege nostra: Ego dixi Dij estis? Si illos dixit deos ad quos uerbum Dei factū est, & non potest solui scriptura, quem pater sanctificauit & misit in mundum, uos dicitis quod blasphemem, quia dixi filius Dei sum. Nos uerò diligenter perscrutantes modum apostolatus de quo hic dicitur, in sacris scripturis in hoc scientiam lucrifacimus. Dicit igitur ipse per uocem Esaiæ, Spiritus domini super me, propter quod unxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me, ad prædicandum captiuis remissionem, & cæcis uisum. Missum uerò dicimus

Christum â deo & patre, factum hominem. Valde enim congruunt humanitatis mensuris Apostolatus nomẽ & res. Missum itaq; est, sicut dixi, non nudum & absq; carne, uerbum quod est ex deo patre, sed magis natiuitatem secundum carnem ferens, uel corpus ex sancta uirgine assumptum ineffabiliter & inconfuse sibi uniens, sicut sæpissime diximus, apparuit nobis deus dominus secundum scripturas. Proprium igitur corpus dicimus factum esse uerbi, & non hominis alicuius seorsum & separati, tanquam alius præter illum Christus & filius intelligatur. Quemadmodum autem uniuscuiusq; nostrum proprium dicitur corpus seorsim, eius ita & in uno Christo est intelligendum. Nam quamuis sit nostris corporibus cognatum, hoc est, consubstantiale, natum enim ex muliere est, proprium eius ut dixi intelligitur & dicitur. Quia autem uita secundum naturam est uerbum quod ex deo patre est, uiuificatricem declarauit suam carnem. Et hac ratione facta est nobis benedictio uiuificatrix. Proinde & Christus dicebat: Amen dico uobis, ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi & uitã dedi mundo. Et rursus: Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi uita. Et iterum: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in eo. Vides igitur quomodo ubiq; suum corpus è muliere assumptum nominat, propter summam unitatem, & hanc mysterij habeat rationem, quod dictionem propriam in expositione posuimus. Nestorius uerò, Audite, inquit, attendentes uerba. Qui manducat carnem meam, memores estote, quod de carne est sermo, & quod non à me adiectum est carnis nomen ne uidear siniſtre interpretari. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo, non dicit: Qui manducat meam diuinitatẽ, & bibit meam diuinitatem. Qui manducat meam carnem, inquit, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Memores estote quod de carne sit dictum, sed forte male interpretor, audiamus igitur ex sequentibus. Sicut misit me uiuens pater. Dicit hæreticus, hic diuinitatem dicit. Misit me deum uerbum uiuens pater, secundum illos, & ego deus uerbum uiuo propter patrem. Deinde post hoc: Et qui manducat me & ille uiuet. Quid manducamus? diuinitatẽ ne uel carnem? Igitur iam satis diu hæsimus in sermone quem absurde negligenterq; nugatus est. Quid igitur uult intelligere? Non Deum uerbum missum esse dicens incarnatũ & hominem factum. Ponens autem iterum seorsim & particulariter, ut ipse dicit, quod uidetur non possũ dicere imo & manifestum iam cauillum est. Nam unionis modum destruit, ut commune inueniatur corpus Christi, non iam proprium uerbi omnia uiuificare ualentis. Indubitanter omnia humana parua sunt Deo uerbo. Quia autem dignatus est propter nos mundo salutarem exinanitionem sustinere, etiamsi missus esse dicatur, ut predicet captiuis remissionem, & cecis uisum, glorificatur magis,

Corpus Christi nostris corporibus cognatũ est & consubstantiale.

Verba Nestorij.

παρεμνιόν.

τὸ φαινόμενον.

A utpote humilitatem desponsationis in carne passus. Et nullus opinor recte sapientium reprehenderit quod humiliârit se propter nos ad hæc nostra. Num igitur asseris esse alium quendam filiũ & Christum præter uerbum ex deo quod apparuit, cui & soli attribuatur Apostolatus negotium. Num hominis commestionem nostrum hoc sacramentum pronuncias, & irreligiose ad crassas cogitationes urges eorũ qui crediderunt mentem, & attentas humanis cogitationibus tractare quæ sola, pura, & in ex quisita fide accipiuntur. Quoniam enim minime editur diuinitatis natura, propter hoc commune dixerit quis sanctum corpus domini? Scire autem operæprecium est, quod sicut supra diximus, proprium est corpus B eius uerbi quod omnia uiuificat. Quoniam autẽ est corpus uitæ, uiuificũ est. Nam per hoc mortalibus nostris corporibus largitur uitam & mortis imperiũ euacuat, uiuificat autem nos æquali modo & sanctus spiritus Christi. Spiritus est enim qui uiuificat, secundum eiusdem saluatoris uocẽ. Nec moror ut ne uidear ego & solus proprium appellare corpus uerbi etiam sanctorum patrum afferre sententias, ut sciant aduersarij, quod nos frustra inclamant, qui ubiq; illorum uoces sequimur. Dicit igit celeberrimus pater noster et episcopus Athanasius in sermone de S. Trinitate. Et monstrabatur &d non apparenter, sed uerè habuerit corpus. Decebat autem Christũ induentem humanam carnem hanc cum proprijs passio C nibus eius indui totam, ut sicut proprium eius dicimus esse corpus, ita & ipsas passiones corporis propriæ solum eius dicuntur, quamuis non contingerent secũndum diuinitatem eius. Et iterum, hæc necessario antea examinauerimus, ut si uideamus ipsum quasi per instrumentum sui corporis, diuino modo operantem uel dicentem cognoscamus, quod deus existens omnia operetur. Et hæc quidem beatus pater noster Athanasius. Verumtamen quamuis proprium dicatur uerbi corpus, est tamen ex muliere, & nostris cognatũ, secundũ quod caro intelligitur. Iam & beatus Paulus inquit. Primus homo ex terra terrenus, secundus è cœlo, ipse autem est Christus. Nullus ascendit in cœlum inquit, nisi qui de cœlo descendit filius hominis. Porrò dicimus, quod non ex cœ- D lo corpus unitum sibi deferens uerbum hæc dicat, uerum quum desursum existens ipsum & ex cœlo, corpus hoc sibi proprium fecit & unitum tam mire, ut nec edici nec intelligi ualeat, absq; conuersione & confusione, ideoq; & de cœlo dicit se uenisse, quando factus est filius hominis.

Proinde recte & inculpate habet sermo noster. Quam igitur nugãdi occasionem obtrectare nobis uolentes habebunt, si quorundam blasphemijs anathematismus repugnans mendatio ueritatem opponat. Opinor autem me neutiquam à recta uia excidisse, quod Christum dixi, ultra nos. Nam licet uerbum Dei factũ sit homo, est tamen etiam sit non solum ultra nos homines solus, sed etiam super omnem creaturam. Non enim solus

Nota de commestione carnis Christi.

αὐθρωποφαγίαν.

homo

homo intelligitur ſicut nos, ſed idē ipſe deus deſurſum & de cœlo.

Anathematiſmus XII.

SI quis non confitetur Verbum dei paſſum carne, & crucifixum carne, & mortem guſtaſſe carne, factumq; primogenitum ex mortuis, ſecūdum quod uita eſt, & uiuificans ut Deus, anathema ſit.

Reprehenſio Theodoreti.

ITerum hic commonefacimus ſermonū eius in libro primo, ubi omnino impaſsibilem diuinā naturam dicit eſſe his uerbis. Vnus igitur omniū digniſsimus propriā pro omnibus poſuit animā, & permiſit diſpenſatiue, carnem ſuam breui tempore à morte comprimi, & euacuans mortem ut uita non ualens pati, quod præter naturam ſuam eſt, nunc ſecundum ſe patitur propter carnem, ſed non paſſus deus carni unitum, ſed caro coniuncta Deo uerbo, & ſecundum ſuam indulgentiā propria ſuſtinuit. Non enim uel paſsio uel mors factæ fuiſſent, niſi ipſe permiſiſſet: Nam ſi anima præſente non ſit mors, quomodo Deo preſente, & non ſolū præſente ſimpliciter, ſed etiam coniuncto ſecundum ſummam quandam & ipſi ſoli compræhenſibilem unionem, turbaret eius templum ipſo nō admittēte, uel paſsio uel mors? Atqui non Deitas carni unita paſſa fuit, ſed caro, ipſa permittente, propria ſuſtinuit. Cæterū quod maligne ei additū ſit hoc, paſſum eſt carne, ad ſeductionem ſimpliciorum, inde manifeſtum erit. Non enim obſeruauit impaſsibilem diuinam naturam, dicens: Paſſum eſt carne, nihilominus paſsibilem dici quamuis cum carne pateretur. Erit et pater paſsibilis conſubſtantialis exiſtens filio. Neceſſariò enim omnia genitori accidūt, quæ ſoboli accidunt. Num confitebimur eum quidem paſſum eſſe, utpote aptum ad paſsionem, patrem uerò non eſſe aptum ad paſsionē? Verum ſic dicentes, conſentiemus hæreticis dicentibus Deitatem unigeniti paſsibilem, patris uerò Deitatem non eſſe paſsionis ſuſceptiuam, unde illam & alterius ſubſtantiæ eſſe dicunt? Si autem dixerint præter naturam ipſum paſſum eſſe, dicemus, et quæ paſsio diuina natura eſt fortior, ita ut naturā impaſsibilem paſsioni præter naturam ſubijciat? Sed dicunt, eius uoluntas hæc eſt. Verum dicimus: Voluntas eius impaſsibilis eſt, quęramus autem paſsionem quæ impaſsibilem naturam in ſuam paſsibilitatem transferat. Alioqui & diuina uoluntas illa uult quæ ſe decent. Et quid, inquit, honeſtius, quàm ſeruare hominum genus? Quo pacto autem ſeruaret humanum genus quæ diuinam et impaſsibilem naturam in paſsionem attrahit? Omnino enim fortior tranſtulit ad ſuam paſsibilitatem, id quod erat impaſsibile. Et quæ utilitas paſsibili ſi & impaſsibile paſſibile fiat? Salus autē paſſibilis naturæ eſt non ſocietas impaſſibilis in paſſione. Hoc igitur magis erit augmentum mali non ablatio. Alterum enim à ſimili non auferetur ſed augetur. Quæ igitur ſalus paſſibilis eſt naturæ ut diximus? non eius quod impaſsibile eſt, ad ipſam ſocietas in paſſione, ſed translatio eius ad id quod eſt impaſſibile, quod et fecit dñs Chriſtus, non ipſe ſecundum diuinitatē ad paſſionem coactus, ſed qui omnem humanitatem per ſuam ſanctam carnē in ſublime euexit, & humi iacentem in cœlos traxit, & pridem omni libertate deſtitutam adoptione filiorū dignatus eſt. Quis autem debebat mortem, quæ eſt ex inobedientia? Omnino humana natura, non diuina. Quomodo igitur conſentaneum erat illam perſoluere mortem?

Latinus Codex his omiſsis, hanc habebat reprehenſionem breuitoribus.

PAſſiones eius qui eſt paſſibilis, proprię ſunt. Impaſſibilis enim ultra paſſiones eſt. Paſſa eſt itaq; ſerui forma, cohærente utiq; Dei forma, & permittēte quidem pati propter ſalutem, quæ ex paſsionibus naſcebatur, proprias uerò faciente, propter unitatem, paſſiones. Ergo non Deus paſſus eſt, ſed homo ex nobis ſumptus à Deo. Vnde & beatus Eſaias præſagiens clamabat: Homo cū in plaga eſſet, et ſciret ferre languorem. Sed & ipſe dominus Chriſtus ad Iudęos dicebat: Quid me quæritis occidere hominem, qui ueritatem uobis loquutus ſum. Occiditur autem non ipſa uita, ſed habens mortalem naturam. Et hoc docens alibi dominus ad Iudæos ait: Soluite templum hoc, et in tribus diebus ſuſcitabo illud. Ergo ſolutus eſt qui ex Dauid eſt, ſuſcitauit autem hunc ſolutum, quod ex patre impaſſibiliter natum eſt ante ſecula unigenitum Dei uerbum.

Oppoſitio beati Cyrilli.

ADmiranda profecto ueritatis potentia eſt, id quod experientia teſtatur. Non eñ multo mihi ſermone ad defenſionem opus eſt, ad perſuadendum deceptis & opinantibus quod paſſibilem eſſe dicamus Verbi naturam, dei·ctis in hoc ſemel aduerſarijs, palamq; confitentibus nos ab illis criminibus eſſe alienos. Quoniam autem ut induſtriæ ſuæ acrimoniā oſtentent, auſteris cogitationum adinuentionibus uſi, imprudenter argumentum inuictum, ſicut ipſis uidetur, adducunt, miraq; grauitate aſſerūt, impaſſibile ſecūdum ſuam naturam eſſe Dei Verbum, audiant à nobis quod fruſtra pugillant aęremq; uerberant, nemine in hoc eis ſe opponente, uel diuerſa cogitante. Quid igitur fruſtra ſudant & in ſuperuacaneis morantur? Quis tam attonitus ut eminentiſſimam omnium ſubſtantiam paſsibilem, & eam quæ ultra omne genitum, & incorporeā infirmitatibus paſsionum concuti dicere audeat. Porrò ſacramenti ratio habet filium ex Deo patre ſecundum naturam unigenitum, hominem factum diſpenſatiue. Quia autem dicimus proprium eius eſſe ſanctū corpus, quod ex beata Virgine eſt aſſumptū, eam ob cauſam iuſtiſſimā, carnis paſſiones eius eſſe dicimus ſecundum diſpenſatiuā appropriationem, ſeruata ubiq; natura eius impaſſibili. Deus enim eſt ex Deo. Quādo igitur carne dicitur pati, non ipſe in propria natura intelligitur pati. Ipſius enim factū eſt unitum ſibi corpus, ſicut dudū dixi. Quapropter & diuinus Paulus

ipſum eſſe dicit factum primogenitum ex mortuis, ipſum inquam, per quem omnia & in quo omnia fecit pater. Scribit autem ſic. Gratias agentes patri qui nos idoneos fecit ad partem ſortis ſanctorum in lumine, qui liberauit nos ex poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ in quo habemus remiſſionem peccatorum qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ: quia in ipſo creata ſunt omnia, cum quæ in cœlis, tum quæ ſuper terram, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue ſedes, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Omnia per ipſum & in ipſo condita ſunt, et ipſe eſt ante omnia, & omnia in ipſo conſiſtunt, & ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, ut ſit in omnibus ipſe primatum habens, quia in ipſo complacitum eſt omnem plenitudinem inhabitare, & per ipſum conciliare omnia, pacificatis per ſanguinem crucis eius tam his quę ſuper terram, quàm his quæ in cœlis ſunt. Conſidera obſecro, quomodo per ipſum omnia dicat eſſe facta, uiſibilia et inuiſibilia, ſedesque & poteſtates, ipſum datum Eccleſię caput, et primogenitum ex mortuis factum eſſe affirmat, reſtituA taq; omnia per ipſum in ipſum, & pacificata per ſanguinē crucis eius, ſiue quæ ſuper terram, ſiue quæ in cœlis. Igitur poſt hæc dubitaret quiſquam & fruſtra formidaret, ne paſsibilē filij naturā ſacramēti ſermo declaret, quādo dicitur carne paſſi? Propriæ enim fiunt, ut dixi, proprij corporis paſſiones. Hoc ſentire uiſus eſt & ſanctus Petrus, dicens: Chriſto igitur paſſo pro nobis in carne. Aliud eſt autem dicere pati in carne, & aliud ſimpliciter dicere pati diuinitatis naturam. Quia enim idem Deus ſimul eſt ac homo, impaſſibilis quidem quantum ad diuinitatis attinet naturā, paſſibilis uerò ſecundum humanitatem. Quid hic abſurdi, ſi dicatur pati in eo quod pati poteſt, qui manſit impaſſibilis in eo quod pati non poteſt?
B Quod autem in tali fide & ſanctorū Patrum perſeuerârit chorus, ex his cognoſcemus quæ ipſi ſcripſerūt. Mandati enim Seruatoris, quod & ſeruarunt, memores fuerunt, dicentes: Gratis accepiſtis: gratis date.

FINIS.

EXPO-

Universidad de Deusto
Biblioteca

EXPOSITIO SYM-

BOLI NICAENI.

DILECTIS ET AMANTISSIMIS, ANAstasio, Alexandro, Martiniano, Ioanni, Paregorio, presbyteris, & Maximino diacono, cæterisq; orthodoxæ fidei Patribus, Monachis, uobiscumq; monasticam uitam agentibus ac in fide Dei solidatis, Cyrillus in Domino salutem.
Ioanne Theophilo interprete.

CHARITATEM uestrã, eruditionis simul ac uirtutis amantẽ, nũc quoq; haud mediocriter cõmendare possum, atq; adeò omni encomio dignam esse dico. Etẽ diuinas doctrinas desiderare, & ut sacrorũ dogmatũ rectitudinẽ assequamini, omnem operã impendere, quo pacto quis non ualde admiraretur? Hoc eñ opus uitã sine termino ac beatã cõciliat, neq; irremuneratũ erit tale studiũ. Dicit eñ alicubi ad cœlestem patrẽ & deum dñs noster Iesus Christus. Hæc autem est æterna uita, ut cognoscant te solũ uerũ Deũ, & quem misisti Iesum Christũ. Recta sane & irreprehensibilis fides, quã fulgor ex bonis operibus comitatur, omni bono uos implet, et decorã nactos gloriã ostendit. At operũ fulgor, si expers uideatur esse rectorum dogmatũ, inculpatæq; fidei humanæ animæ nullo modo mea sententia utilis fuerit. Nam sicut fides absq; operibus mortua est, ita si uertas & dicas opera absq; fide mortua, uerũ esse fatemur. Igitur simul fulgeat cum honestæ uitæ gloria, etiam immaculatæ fidei candor. Integri enim ita erimus ac perfecti, iuxta sapiẽtissimi Mosi legem: Perfectus enim, inquit, eris corã dño Deo tuo. At qui contempserint rectã habere fidẽ, discereq; uoluerunt: quamuis honesta uita sese ornent, cõparatur nimirũ uiris, ingenua quidẽ faciei forma, oculis uerò distortis, & hinc inde errantibus, atq; adeò cõpetit in eos q̃d à dño per Hieremiæ uocem ad Hierusalẽ Iudæorũ matrẽ dictũ est: Ecce nõ sunt † inter oculi tui, neq; cor tuũ rectum. Oportet igitur ut † ante aliam sanã in uobis mentẽ possideatis, & sanctæ scripturæ memores sitis alloquentis & dicentis: Oculi tui rectè uiderũt. Visus aũt rectus internorum & absconditorũ oculorũ est, posse sermones qualescunq; de Deo fiant, pro suo uirili uidere limpide & exacte. Videmus eñ in speculo & ænigmate, & cognoscimus ex parte: Quippe reuelans tenebrarũ profunda, lumẽ ueritatis infundit, his qui ipsius cognitionẽ rectã capere uolũt. Operæpreciũ aũt ut corã Deo procumbentes dicamus: Illustra oculos meos ne unq; obdormiam in morte. Quandoquidẽ à sacrorũ dogmatũ rectitudine excidero, nihil aliud fuerit quàm manifeste in morte obdormire, à qua rectitudine excidimus, quando scripturas diuinitus inspiritas non sequimur, sed uel minime laudatis opinionibus uel exhortationibus circa fidẽ non rectè incedentium capti, inclinationẽ mentis eorũ tollimus, & nostras imprimis animas incõmodamus. Eundẽ igitur rectam fidem parare sibi studentibus, ad id quod sacris prædicationibus uidetur, quæ & per spiritũ sanctũ tradiderunt nobis, qui ab initio spectatores & ministri fuere uerbi: quorum uestigia sequi studuere etiã celeberrimi patres nostri, qui uenerabile & uniuersale fidei decreuerũt symbolum in Nicæa olim congregati. Quibus sanè & ipse Christus assedit, qui dixit: Vbi fuerint duo uel tres in nomine meo cõgregati, illic sum in medio eorum. Nam quod præsederit inuisibiliter sanctę & magnæ illi Synodo, quomodo ambigeretur? Basis etenim quędam et fundamentũ immotũ, et inconcussum per uniuersum orbem iactũ est, synceræ irreprehensibilisq; fidei confessio. Ad hæc quo pacto abfuisset Christus, quandoquidem ipse est iuxta sapientissimi Pauli uocem fundamentum. Fundamentũ enim aliud nemo ponere poterit, prẽter id quod positũ est quod est Iesus Christus. Ea propter expositam ab illis & determinatam fidem seruarunt, inculpati etiam hi: qui sequuti sunt eos sancti patres, populorumq; pastores, & ecclesiarum luminaria, ac opportuni sacrorum doctores. Nihil autem omnino prætermissum uel contemptum, ex his quæ utilia et necessaria uiderit quis in Patrum confessionibus, hoc est expositiõibus, quas de recta & in adulterata fide fecerunt ad deprehendendum & subuertendum uniuersos hæreses, ac impias blasphemias, & ad solidandum ac confirmandum eos, qui in fide rectè incedunt, & quibus fulgidus illuxit Lucifer, diesq;, ut scripturæ dicunt, insulsit, sanctiq; spiritus gratia ueritatis lumen immisit.

Quoniam autem uestra pietas scripsit, quod nonnulli pro sua libidine torqueant uerborum symboli uirtutem, uel non intelligentes rectè, uel etiam quorundam scriptis dediti in sensum reprobum elati, & quod etiam ego debeam super illis sermonem uobis parare, manifesteq; expositionis uirtutem interpretari, censui ea quæ nunc animo occurrunt cursim dicenda, sequentes autem modis omnibus sanctorum patrum cõfessionem & opinionem, recte & citra ullam deflexionem quæ ab illis dicta sunt, examinabimus.

Porrò nunc & sancta synodus Ephesina ista, quæ iuxta uoluntatem Dei congregata, aduersus Nestorij peruersam opinionem sententiam tulit & sanctam & diligentem simulq; pari sententia condemnauit aliorum uaniloquentiã, quotquot uel pòst illum, uel ante illũ fuere, qui eadem cum illo saperent, dicereq; uel componere auderent. Etenim consentaneum erat, condemnato semel

† aliâs πρῶτον

Luce 1

Matth. 18

Comparatio.

1. Cor. 3

Deut. 18

Hiere. 22.

† inter

Esa. 30

1. Cor. 3

Psal. 12

Universidad de Deusto
Biblioteca

ob tam prophanam uaniloquentiam uiro, ut nō unus dūtaxat feriretur, sed ut sic dicam, uniuersa illorum hæresis atq; calumnia, quam contra sua pia ecclesiæ dogmata fingentes, duos introducūt filios, & impartibilem diuidunt, cœlumq; ac terram antropolatriæ, hoc est, hominis cultus sugillant. Vnicum enim dominum nostrum Iesum Christum & superiorum spirituum sancta multitudo uobiscum adorat.

Vltra, ne ignoretur à quibusdam uis Symboli, quod in omnibus ecclesijs Dei autoritatem obtinet, & prædicatum est, sanctorum patrum sententias, hoc est, expositiones, in commentarios illic factos referri iussit: ut scirent hi qui eos legunt, quomodo sanctorum Patrum expositionem, hoc est, syncerum rectæ fidei symbolum, intelligi conue- B niat. Opinor autem & uestræ charitati eum libellum obuenisse quem de hisce rebus cōscripsimus, illum et nūc tractabo, & ubi iuxta uerba sua symbolum proposuero, singula quę in eo traduntur, manifeste uti decet interpretabor. Scio enim Petrum maxime uenerabilem scripsisse, Parati sitis 1.Pet.3 semper omnibus, qui petunt ad reddendam eius quæ in uobis est fidei rationem.

Credimus in unum Deum, patrem omnipotentem, omnium uisibilium & inuisibilium factorem. Et in unum dominum Iesum Christum filium Dei, genitum ex Deo patre unigenitum, hoc est ex substantia eius. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, genitum non factum, consubstantialem patri. Per quem omnia facta sunt, tam ea quæ in cœlo, quàm quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostrā C salutem descendit, & incarnatus est, homoq; factus est. Passus est, & resurrexit tertia die, ascendit in cœlos, & uenturus est ad iudicandum uiuos & mortuos. Et in unum spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Erat aliquādo, quando non erat, & antequam nasceretur non erat: & quòd ex nihilo factus sit, uel ex alia subsistētia, uel essentia dicunt esse, uel conuertibilem uel commutabilem filium Dei, hos anathematizat catholica & apostolica Ecclesia.

Credendum dicentes in unum Deum, sunditus quodammodo gentilium opiniones amouēt, qui quum crederent esse sapientes, infatuati sunt, Rom.1 & mutauerunt gloriam incorruptibilis dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & D uolatilium quadrupedumq; ac reptilium: coluerunt autem & creaturam super creatorē, elementisq; huius mundi seruierunt, multos & innumerabiles esse Deos suspicantes. Igitur ad subuertendum errorem qui multos Deos tradit, unum deum nominantes, sacras scripturas omnibus modis imitantur, & ueritatis honestatem uniuersis qui in toto mundo sunt, indicant. Hæc & sapientissimus Mose statuens manifeste dicit: Audi Israēl, dominus Deus tuus, Dominus unus est. Et Deut.6 γενεσιαρχὸς. Exod.20 idem qui omnium natiuitatis autor ac Dominus alio loco inquit: Non sint tibi Dij alij præter me.

A Præterea et per uocem sanctorū Prophetarū, Ego deus primus, & deus posthac, & nō est extra me. Esa.41. Insuper celeberrimi patres optimæ fidei fundamentum iacientes, sentiendum et asserendum q̄d unus & solus sit & natura uereq; Deus, dixerunt credendum in unum Deum.

PATREM OMNIPOTENTEM.

Eundem & agnominauerunt patrem omnipotentem, ut cum patre simul & filij manifestaretur illatio, per quem est pater, qui simul subsistit, semperq; coëxistit. Neque enim per tempus, factus est pater, sed erat, quod est semper pater, existens super omne quod factum, & in summis dignitatibus: Nā imperare & dominari omnibus, splēdidam adeoq; incorruptibilē ei dat gloriam.

Ab ipso autem condita esse dicunt omnia, quę in cœlis & quæ in terris, ut & huic nullam ei cum ulla creatura cognationem esse cognoscatur: incomparabile enim discrimen est factoris & factu ræ ingeniti et geniti, naturæq; subditæ ac seruilis, & dominij dignitatibus sublimatæ, quæ Deo dignam & ornatissimam gloriam sortita est.

Porrò meminerunt & filij, ne uideantur nomen cōmune ipsi attribuere, id quod fortè & nobis quoque accommodaretur: Vocati enim sumus & nos filij Dei, & sic solertissimè adijciunt ea per quæ uidere licet dignitatem naturalis gloriæ, quæ in ipso est supra omnem creaturam: Genitum enim et non factum esse dicunt. Sanè per hoc quod non est factus, intelligunt eum creaturis non esse † coordinatum substantialiter: affir- C † coadunatū mantes autem ipsum esse genitum ex substantia Dei & patris, sine tempore & incomprehensibiliter. Erat enim Verbum in principio, posthac & partus ueritas. Humano autem more & hoc dictum sit, designantes admodum conuenienti sermone, Deum dixerunt Deo natum filium. Hic enim omnino uera natiuitas, illic autem, omnino intelligendum & dicendum genitum ab eius qui genuit substantia non esse alienum, sed eius propriam, quia & ex ipsa iuxta rationem illa dignam & assimilem. Incorporeum enim non ut corpus nascetur, sed magis sicut lumen ex lumine, sicut in fulgurante lumine: quod ex radijs fit lumen intelligitur, & ex illo secundum ineffabilem & indicibilem processionem, & in ipso secundum unionem & identitatem naturalem. D

Sic enim esse dicimus in patre quidem filium, in filio autem patrem. Nam filius in propria natura & gloria patrem suum describit. Proinde aperte dicit ad unum sanctorum discipulorum, Philippus is erat: Non credis q̄d ego in patre: et pater Ioan.14 in me est, qui uidet me, uidet & patrē: ego & pater unum sumus. Igitur consubstantialis est filius patri. Proinde hac ratiōe deus uerus ex deo uero natus esse creditur. Et natiuitatis quidē nomen etiā in creaturis positū inueniemus, iuxta id quod de natis ex sanguine Israēl à deo dictum est: Filios Esa.1 genui & exaltaui. Porrò appellationem hanc per

gratiam

Universidad de Deusto

gratiam illis factam esse, lucrum erat: at de natura A
li filio nihil tale per abusum uerbi dictum est, sed
omnia uerè. Et propter hoc solus ex omnibus di-
cit: Ego sum ueritas. Itaq; certas ac securas reddũt
Ioan.14 animas nostras, patrem & filium ubiq;, ac natiui-
tatem nominantes, & deum uerum ex deo uero,
lumenq; ex lumine effulsisse, dicentes, ut natiui-
tas simplex quiddam ac incorporeum sonet, & e-
xistens ex illo et in illo, & alius in propria perso-
na intelligatur. Pater enim est pater, & non filius,
& filius natus et non pater, & in identitate natu-
ræ proprium utrunq; esse quod est. Cæterũ omni
um factorem tam uisibilium, quàm inuisibilium,
affirmantes patrem, per filium omnia facta esse di
cunt. non minorem gloriam, quasi sorte quadam
illo digna ei tribuerunt? Minime. Vbi enim om- B
nino minus uel etiam maius in identitate substan
tiæ uidere potest? sed quod deus & pater non sole
at alio modo operari, quod & creare, quàm per fi-
lium in spiritu, sicut per uirtutem ac sapientiã suã?
Scriptum est enĩ: uerbo domini cœli firmati sunt,
Psal.32 & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Adhęc et
sapientissimus Ioannes inquit: In principio erat
Ioan.1 uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat
uerbum. Adiecit necessariò, quod omnia per ip-
sum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.

Igitur quia demonstrarunt consubstantialẽ ei-
κλεὰ καὶ συμφόν. usdemq; gloriæ & operationis cũ patre filiũ, op-
portune cõmemorant ipsum hominẽ factum, di-
spensationisq; cum carne sacramentũ declarãt, be
ne nimirum scientes hanc esse absolutissimã, & in
nullo deficientem fidei traditionem. Nõ enim su- C
ficit ita credere in ipsum, ut sentias solũ, quod de-
us de deo patre natus sit, cõsubstantialisq; illi cha-
racter substantiæ eius sit, sed etiam necessariũ ut
ad hæc scias, quod propter salutem ac uitam omni
um demiserit se in euacuationem, assumpta serui
forma, & processit homo natus secundũ carnem
ex muliere, propter hoc quod dicũt: Qui propter
nos homines & propter nostram salutem descen-
dit, incarnatus est, homo factus est. Vide quàm ap
positè, & quàm decorè sermo illorũ progreditur.
Descendere enim dixerunt, ut per hoc super om-
nia intelligamus esse & natura et gloria, qui prop
ter nos humiles, uisitando uoluit nostram simili-
tudinem assumere, et cum carne apparere mũdo.
Scriptum est enim in libro psalmorũ: Deus mani D
Psal.49 feste ueniet, deus noster, et non silebit. Intelligere
autẽ poterit descensus, si quid uoluerit etiam alio
modo, nempe ex cœlo & superne. Solet enim san
ctã scriptura, ea quæ mentẽ excedunt, uerbis no-
bis familiaribus significare. Vnde cum sanctis di-
scipulis suis loqueretur dicit: Exiui à patre, et ueni
Iere.16 in mundum, iterum relinquo mundum, & uado
Ioan.8 ad patrẽ. Et iterũ: Vos de infernis estis, ego de su-
pernis sum. Insuper & hoc dicit: Ego à patre exi-
Ioan.16 ui & uenio. Scribit autem sanctus etiam Ioannes:
Ioan.3 Qui de sursum uenit, supra omnes est. Nã quam-
uis in summa celsitudine esset, & cum patre suo se
cundum substantiam super omnia, utpote identi-
tatis naturæ cum ipso coronam ferens, non est ta-

men arbitratus rapinã se esse æqualẽ deo, sed seip-
sum exinaniuit accepta forma serui, in similitudi- Philip.2
nem hominum factus, & habitu inuentus ut ho-
mo, humiliauit seipsum. Enimuerò quoniam de-
us uerbum erat, nostram quidẽ carnẽ indutus est,
mansit autem & sic deus. Et propterea sacratissi-
mus Paulus deũ in similitudinẽ hominis factum
esse dicit, inuentũq; esse ut hominẽ figura. Erat e-
nim deus in specie humana. Nec assumpsit car-
nem inanimatam (sicut hæreticis quidam sentien-
dum uidetur) sed animatam anima mentali. Ip-
sum igitur uerbum, quod ex substantia patris pro
gressum, & filium unigenitum, Deum uerum de
deo uero, lumen de lumine, ipsum per quem om-
nia facta sunt, descendisse dixerunt patres: Incar-
natumq; esse & hominem factum, hoc est, habuis- B
se natiuitatem secundum carnem ex muliere, &
processisse in specie simili nobis. Hoc enim est ho
minem esse factũ. Igitur unus dominus Iesus Chri
stus, idem unigenitus, Dei patris uerbum factus
est homo. Non relinquens autem esse, quod erat.
Mansit enim in humanitate deus, & in serui for-
ma dominus, & in exinanitione simili nobis ple-
nitudinem habens diuinitatis, & in infirmitate
carnis uirtutum dominus, & in mensuris huma-
nitatis, proprium habens quod super omnem cre
aturam. Etenim quæ erant ante carnem, irrepu-
diabiliter habet, ut quod deus erat, & filius uerus,
et unigenitus & lux, uita et uirtus. Quæ uerò nõ
erat, ea absumpsit, unde propter dispensationem
uidetur; Nam quæ carnis erant propria fecit: non
C enim erant alterius cuiusdam, sed magis eius quę
inenarrabiliter ei erat unita, carnis. Ita & sapiens
Ioannes: Verbum, inquit, carnẽ factum. Factum
autem est caro non secundum translationem, uel
Ioan.1 conuersionem, uel commutationem, transforma-
tione facta in carnis naturam, neque habent tem-
perationem uel commixtionem, uel ut à quibus-
dam prædicatur consubstantiationem. Impossibi
le enim esset, quoniam secundum naturam incõ-
mutabiliter & inconuertibiliter se habet: carnem
autem ex uirgineo & illibato corpore, ut dixi, ani
ma mentali animatam assumpsit, & suam propri
am fecit. Cæterum mos est scripturæ diuinitus
inspiratæ ab sola aliquando carne totum homi-
nem significare. Effundam enim, inquit, de spiri-
tu meo super omnem carnem. Neq; tunc promi- Caro quid.
serit deus gratiam spiritus carnibus anima menta Ioel.2
li non animatis, sed magis hominibus ex corpo-
re & anima constitutis. Itaq; uerbum nõ reliquit
esse, quod erat factum est homo, sed in specie simi
li nobis apparens, mansit uerbum. Et non prius
homo intelligit Christus: deinde sic progrediens,
ita ut esset deus, sed deus existens uerbũ factũ est
homo, ut in eodẽ deus simul & homo intelliga-
tur idem. Qui autem ipsum in duos diuidunt filio-
os, & audent dicere, quod ex semine Abrahæ ho-
minem sibiipsi adaptârit deus, & cõmunicauit il-
li dignitatẽ gloriæ & honoris ac filiationis, & præ
parauit illũ ut ferret crucẽ, moreretur & reuiuisce
ret, inq; cœlum ascenderet, & ad dextram sederet

Universidad de Deusto
Biblioteca

patris, ut ab omni creatura honoretur, & hono- A rem propter deū in quem respicitur, sortiatur. Primum quidem duos filios introducunt, deinde sacramenti uirtutē imperitè subuertunt. Nō ēm ex homine deus factus est Christus, ut dixi, sed deus existens uerbum factum est caro, hoc est homo. Exinanitus uerò esse dicitur, eo quod ante exinanitionem plenitudinem habuit in propria natura secundum quam intelligitur deus. Non enim ex eo quod inanis quispiam sit ad plenitudinem peruenit, sed magis ex diuinis dignitatibus & ineffabili gloria humiliauit semetipsum, nō humilis existens homo exaltatus & glorificatus. Accepit aūt formam serui ut liberi, nō seruus existens ad libertatis redijt gloriā. In similitudine hominū factus est, qui in forma & in patris æqualitate, nō homo existens ut fieret in similitudine dei, secundū participium locupletatus est. Quid igitur subuertūt dispensationis sermones, & ueritatem circunscribunt: cōtra omnes diuinitus inspiratas insurgentes, quæ deum esse sciunt, & hominem factum filium, unumq; ipsum ubiq; nominant, unde & in libro Creationis mundi scripsit Moses, quod trās-

Genesis 32 misit quidem diuinus Iacob flumen Iabec pueros suos & mansit solus, luctatusq; est homo cum eo usq; ad mane, & uocauit Iacob nomen loci eius, species dei: Vidi enim, inquit, deum facie ad faciē & saluata est anima mea. Ortus est aūt ei sol, quando transijt species dei, Iacob uerò claudicauit coxa altera. Nam patriarchæ deus antea ostensus est quod & homo futurus esset olim unigenitus eius uerbum, & quod obluctantem habiturus esset Israëlem, & quod coram eo non essent rectè incessuri. Claudicant autem quodammodo, sicut ipse inquit, per psallentē lyra: Filij alieni mentiti sunt

Psal. 17. mihi, filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis. Hoc enim opinor significare, quod Iacob altera coxa claudicārit. Veruntamen illud considera, quod cum homo luctatus sit cum eo, ui disse se dicit deum facie ad faciem, & speciē ipsam nominat dei. Mansit enim uerbum dei & homo factus in forma patris secundū spiritualē, inquam imaginē & secundū omne quod incōmutabiliter habet. Proinde dicebat ad Philippū, characterem substantiæ patris seipsum ostendens etiā cum carne: Qui uidet me, uidet & patrem. Et cū quendā

Ioan. 14 cæcū à natiuitate quē curauerat offendisset in tem D plo: Tu credis, inquit, in filiū dei? Illo aūt ad hoc

Ioan. 6 dicente: Quis est domine, ut credam in eum? Respondit dicēs: Et uidisti eum, & qui loquitur tecū ille est. Vidit autem ipsum cæcus non nudū, uel sine carne, sed in specie simili nobis, & credidit in eum quem uidit, non tanq; in filium alteri filio unitum, sed tanquam in unum natura & uerè, qui nō absq; carne hominibus apparuisset. Porro Mo

Deut. 3 se in benedictionibus inquit: Date Leui manifestationem eius, & ueritatē eius uiro sancto, quem tentauerunt tentatione & obiurgati sunt apud aquā contradictionis. Qui dicit patri & matri non uidi te, & fratres suos non agnouit. Ordinauerat quidē uniuersorū deus poderem fieri Aaron uarijs modis contextā, quā soli summo sacerdoti gestare licebat & cōcedebatur. In pectore aut ē lumi sacerdotis fuere lapides quidem elaborati numero duodecim, in quorum medio figuratū erat manifestatio & ueritas, duo iterū alij lapides. Cæterum per hos duodecim apostolorū chorus æni- B gmatice demonstrabatur, quasi in circulo Emmanuelē cingens, qui est manifestatio & ueritas: Manifestauit enim nobis ueritatem cultus qui in umbris, & figuris finem imponens. Quoniā aūt pontifex factus sit nobis unigenitus dei uerbū, quando & homo factus est, quomodo dubitari potest, cum diuinus Paulus scribat: Considerate apostolum & pontificē confessionis nostræ Iesum qui fidelis est ei qui fecit ipsum. Enimuero sacerdotij dignitas, humanitatis mensuris, ut nō absimilis rectè intelligitur, & minor quidē ut dei uerbi naturæ ac gloriæ competat, non dedecet aūt dispensationem cū carne, facta enim eius sunt humana. Igitur date, inquit, Leui, hoc est sacerdoti manifestationē & ueritatē. Quali autem dicit Leui, hoc est sacerdoti declarauit, dicens uiro sancto. Nō enim fecit peccatū dominus noster Iesus Christus. Unde Paulus de eo scribit: Talis decebat ut esset nobis pontifex sanctus, innocēs, impollutus, separatus à peccatoribus, & sublimior cœlis factus. Illū tentauerūt in tentatione, obiurgati sunt eū apud aquas cōtradictionis. O rem admirabilē, uirū dicens eū, deū statim declarauit: quē enim exacerbauit, & tentauit Israël & in eremo, & ad aquā cōtradictionis, fideliter indicauit Psaltes, dicens: Dirupit petrā in eremo, & potauit eos in abysso magna C Psal. 105 & eduxit aquā de petra, et deduxit quasi flumina aquas. Et quid post hoc? Et tentauerūt, inquit, eū in corde suo & locuti sunt cōtra deū, & dixerunt: Num poterit deus præparare mensam in eremo, qui percussit petrā, & fluxerunt aquæ, et torrentes inundauerūt, num & panem poterit dare, uel parare mensam populo suo? Intelligis igitur quomodo obiurgati fuerint mirificum deum, quem certè & uirum dicit Moses. Nam & diuinus Paulus sic intelligens, scribit: Biberunt enim ex spiri- 1. Cor. 10. tuali sequente petra. Petra autem erat Christus. Vir igitur cui obiurgabantur, ipse erat ille, qui nondum incarnatus tentabatur ab Israëlitis. Neque enim alius erat filius, qui ante carnem: alius autem ab ipso qui ex semine Dauid, sicut audent quidam dicere, sed unus & idem. Ante incarnationem quidem nondum erat uerbum, posi partū autem qui ex sancta uirgine, incarnatū & homo factum sicut scripserunt diuini patres. Alio quoque signo comprobauit Moses. Nam cum interrogaret quispiam & discere cuperet, de quonam uiro mentionem fecisset, quem & tentasse & obiurgasse ei Israëlitas, dicens: tantū nō protensa manu Iesum mōstrat, & inquit: Qui dicit patri & matri non uidi te, & fratres suos nō agnouit. Memi- Deut. 33 nimus aūt unum sanctorum Euangelistarum scripsisse, quod docente aliquando, & quosdā erudiēte Christo, astiterunt mater eius & fratres, deinde accurrēte quodā ex discipulis & dicente: Ecce ma- Mat. 3 ter tua

Universidad de Deusto
Biblioteca

er tua & fratres tui ſtant foris, uolentes te uidere. extenſa manu ſua in diſcipulos ſuos dixit: Mater mea & fratres mei hi ſunt, qui audiunt uerbū dei & faciunt. Qui cū fecerit uoluntatē patris mei in cœlis, hic frater meus, et ſoror & mater eſt. Hoc opinor eſt, id quod Moſes dixit, inquiēs: Qui dicit patri & matri nō uidi te, et fratres ſuos non agnouit. Vltra et ſapientiſsimus Daniel in ſpecie ſimili
Dan.7 nobis uiſum eſt inquit, unigenitū dei uerbum. Vidiſſe enim ſe dicebat antiquū dierū ſedentem ſuper thronum, & mille millia milliū aſsiſtentium, & millia millium miniſtrantiū. et interſerit inter hæc, quæ addit: Videbam ego in uiſione noctis et ecce cum nubibus cœli, quaſi filius hominis ueniens, & uſq; ad antiquū dierū peruenit, & corā ipſo adducta ſunt, et ei data honor & regnum, et omnis tribus, & linguæ ſeruient ei. Ecce enim iterū manifeſte & euidenter uidit Emmanuēlem, aſcendē tem ad eum qui in cœlis eſt patrem & deum. Nubes enim ſuſcepit eum, quem & non hominē ſimpliciter, ſed tanq; filium hominis dicit. Deus cū erat uerbū faciū in ſimilitudine humana, quomodo & ſapientiſsimus Paulus intelligens in ſimilitudine hominum eum factum eſſe dicit: inuentū autem ut hominem habitu, & in ſimilitudinē carnis peccati uiſum eſſe his, qui ſuper terram. Si autem homo fuiſſet, & ob copulationem cum Deo tanq; deus honoratus, dixiſſet propheta quaſi Deum, uel quaſi filiū dei eum qui cū nubibus uenit, uiſum eſſe, ſed hoc nō dicit, ſed illud dicit: Sicut filium hominis. Vidit utiq; deū exiſtentem, et hominem factum filium, hoc eſt, in ſimilitudine hominum factum, iuxta Pauli uocem. Veruntamen quamuis in carne apparuerit uſq; ad antiquū dierum peruenit, hoc eſt ad ſempiterni patris rediit thronum. Et ipſi data ſunt honor & regnum, & omnis tribus, et linguæ ſeruient ei. Id nimirū eſt,
Ioan.17 quod ab ipſo dictum eſt: Pater glorifica me gloria quam habui anteqū mundus eſſet apud te. Quod aūt incarnatum uerbū dei cōſideat, & æqualis gloriæ ſit cum deo et patre etiam in carne, tanq; unus exiſtens filius etiam quando factus eſt homo, manifeſtat ſapientiſsimus Paulus, ſcribens: Talem ha
Heb.8 bemus pontificem, qui ſedet in dextra throni magnitudinis in ſublimibus. Præterea & ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus interrogantibus ipſum Iudæis, nunquid ipſe eſſet uerē Chriſtus? Si dixero uobis, inquit, non creditis: & ſi interrogauero, nō reſpondebitis. Amodò erit filius hominis ſe-
Luc.22 dens à dextris uirtutis dei. Igitur etiam incarnatū filium in diuinitatis ſolio ſanctorum prophetarū chorus contemplatus eſt. Videamus autem & noui teſtamenti prēcones, totius orbis doctores quibus ipſe Chriſtus dicebat: Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in uo-
Matth.10 bis. Inueniemus igitur dicentem diuinum Baptiſtā:
Matth.3 Poſt me uenit uir, qui ante me factus eſt, quia prior me erat. Deinde quomodo qui poſt ipſum erat, prior ipſo fuit? Quia enim Chriſtus ſecundū tempus carnis, tardius uenit, quàm Ioannes, quomodo non omnibus manifeſtum? Quid igitur ad hæc dixerit quiſ? Soluit nobis ipſe ſaluator, quod quæritur, dicebat enim Iudæos alloquens: Priuſquàm Abraham fieret, ego ſum. Nam erat quidē Ioan.8 & ante Abraham diuino more. Intelligitur autē poſt ipſum, ſecundum quod homo apparuit. Deinde & patre clamante manifeſtè: Gloriam meam alteri non dabo. Deus enim alius præter ipſum Eſa.42. nullus eſt. Dixit nobis Chriſtus: Quando autem Marci 8 uenerit filius hominis in gloria patris ſui cum ſanctis angelis. Quod autem expectamus filium hominis de cœlis deſcenſurum iterum ſcribit ſapientiſsimus Paulus: Apparuit enim gratia dei ſaluatoris omnibus hominibus, ut abnegemus impietatem & mundanas cupiditates, ſobriè & iuſtè et Tit.3 piè & placitè uiuamus in hoc ſeculo, expectantes ἐπιεικῶς. beatam ſpem & illuſtrationem gloriæ magni dei et ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Dicebat autem & in alio loco mentionem faciens de carnalibus Iſra Rom.9 ēlitis, quod ipſorum ſint promiſsiones, & legislatio & teſtamentum & ex ipſis ſecundum carnem Chriſtus, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula, amen. Igitur ueſtigia patrū ſequentes & nō deflectentes ipſum diximus, ex deo patre natum unigenitum filium incarnatum eſſe & hominem factum, paſſum, mortuū, tertia die reſurrexiſſe ex mortuis. Nam impaſsibilis citra cōtrouerſiā quantum ad ſuam naturā attinet, eſt uerbū dei, & nullus tam attonitus eſt, qui putare poſsit naturam, quæ ſuper omnia, paſsionum capacem. Quia autem factus eſt homo, propriam fecit carnem quæ ex ſancta uirgine. Hoc igitur modo, diſpenſationis uerba ſequentes in carne propria paſſum eſſe humano more eum qui extra omnem paſsionem eſt, utpote deum affirmamus. Nam ſi deus exiſtēs factus eſt homo, miniме autem ceſſauit eſſe deus: ſi factus eſt creaturæ portio, & manſit ſuper creaturam: ſi legislator exiſtens, factus eſt ſub lege, & legislator erat adhuc, et dominus exiſtens diuino modo ſerui formam induit, et minime abiiciendā obtinet dominij dignitatem: ſi unigenitus exiſtēs factus eſt primogenitus in multis fratribus, et eſt unigenitus. Quid eſt mirabile, ſi carne paſſus humano modo, impaſsibilis et ſic intelligitur diuino ἀνθρωπίνως. modo. Hinc eſt quod et ſapientiſsimus Paulus eum qui uerbum quod in forma et æqualitate dei Θείκως. Philip.2 et patris erat, eundem ſubditum eſſe factum dicit, et uſq; ad mortem, mortē aūt crucis. In alia aūt epiſtola ſua de eodem dicit: Qui eſt imago dei inuiſi- Heb.2 bilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo condita ſunt omnia, tam quæ in cœlo, quàm quæ in terra: et ipſe eſt ante omnia, et omnia in ipſo condita ſunt, et datum eſt, inquit, caput eccleſiæ: factum autem et primitias dormientiū et primo- 1.Cor.15 genitum ex mortuis, quamuis uita et uiuificans Coloſ.1 ſit uerbum ex deo et patre, utpote et ex uita natus eius qui genuit eum. Deinde quomodo factus eſt primogenitus ex mortuis et primitiæ dormientium? Nam quia mortis ſuſceptiuum carnem propriam fecerat gratia dei, ſicut dicit ſapientiſsimus Paulus: pro omnibus guſtauit morte, carne qua ipſe pati potuit, non abiecto autem eo, quod

ipſa

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipſe erat uita. Itaq; etiam ſi diceretur carne paſſus esse nō natura deitatis, ſuſcipiet paſsionem, ſed ut iam dixi propria caro, quæ paſsiones capit. Vnde & beatus propheta Eſaias hominem factū deum
Eſa.55. carne cognoſcēs, dicebat de illo: Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente, ſine uoce fuit, ſic non aperuit os ſuum In humilitate ipſius iudicium eius ſublatum eſt, & generationem eius quis enarrabit? quia auſertur de terra uita eius. Quamuis autem, ſiquidem aliquis fuiſſet homo, & ſpecialiter intelligeretur filius cōiunctus deo, ſicut dicunt impiorū dogmatum introductores, quomodo adhuc difficile inueniet, qui generationē eius enarrabit? Factus igitur eſt ex ſemine Dauid & Ieſſe. Dei autē uerbi natiuitatem, hoc eſt natiuitatis modū, quis dicere poterit? Au-
Exiſtentia. fertur enim à terra uita eius, hoc eſt exiſtentia. poſuit enim pro exiſtentia uitā. Sublime aūt fertur, natatq; ſuper omnes qui in terra. De ineffabili natura ſermo, excellit em̄ omnē cogitationē, humanæq; menti acceſſum nō cōcedit. Adiungam aūt & hoc dictū ſuperioribus: Vnus dominus, una fi-
Epheſ.4 des, unus baptiſmus, ſicut dicit ſacratiſsimus Paulus. Itaq; cū unus ſit dominus, & una fides, & unus baptiſmus, quis dominus, & in quē credidimus, & baptizati ſumus? Attamē decere dixerit quis, uerbum quod ex deo patre eſt, ut dominetur nobis & credamus in eum, in ipſo aūt conſummatū eſſe, & ſalutare baptiſma. Sic enim ſanctis apoſtolis præcepit, dicens: Euntes, docete omnes gentes
Matth.28 baptizantes eos in nomine patris, & filij & ſpiritus ſancti. Cæterum diuinus Paulus dominationis gloriā & fidei confeſsionem, & ſancti baptiſmi uirtutem manifeſtè tradit, dicens: Ne dixeris in
Rom.10 corde tuo, quis aſcendet in cœlum, hoc eſt Chriſtū deducere, uel quis deſcendet in abyſſum, hoc eſt Chriſtū ex mortuis reducere. Sed quid dicit ſcriptura? Propè te uerbū eſt in ore tuo & in corde tuo quod ſi dixeris dominus Ieſus, & credideris in corde tuo, quod deus ipſum excitauit ex mortuis, ſaluaberis: ſcribit aūt iterum: Neſcitis quod quicun-
Rom.6 que baptizati ſumus in Chriſtū Ieſum, in mortē eius baptizati ſumus. Ecce oro quàm ſolerter & manifeſte urget ominationis & fidei confeſsionē, ipſamq; ſancti baptiſmatis gratiā, in eum qui paſſus eſt mortē reſurrexit à mortuis. Credimus igitur in duos filios? Igitur prętercurremus uerbum quod ex deo patre effulſit, alteri ab illo qui paſſus eſt filio dominationis gloriā attribuemus? ipſam quoq; fidei confeſsionē, & cœleſtē gloriam? Adhæc quomodo non ſtolidū eſt, & indubitanter impium ſic ſapere, uel dicere? Quid igitur dicemus? Vnus dominus uerè, unaq; fides, & unum baptiſma. Etenim eſt unus filius & dominus, uerbum, quod non hominem ſecundum connexionem ſuſcepit, & participē illū ſuarū dignitatū declarauit, cōmunicauitq; ei filiationem & dominationē, ſicut dicunt quidam delirantes, ſed ipſum uerbum deus ex deo, & lumen de lumine incarnatū, & homo factū eſt, in eius mortem baptizati ſumus, qui paſſus quidem ipſe eſt humano modo in propria A carne, manſit aūt impaſsibilis diuino modo, & uiuit ſemper. Vita enim eſt ex uita deo & patre. Sic uicta eſt mors, quæ in uitale corpus inſultare auſa eſt. Aboletur autem ſic & in nobis corruptio, et infirmatur ſic mortis ipſius imperiū. Proinde dicebat Chriſtus: Amen dico uobis, niſi māducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius ſanguinē nō habetis uitā in uobis ipſis. Viuifica igitur ſunt ſanctum corpus & ſanguis Chriſti. Corpus em̄ ſicut dixi, eſt non hominis cuiuſdam, qui uitæ particeps eſt, ſed potius proprium uitæ ſecundum naturam: Perſpicuum autem, quod unigeniti.

Hæc ſentit nobiſcū amantiſsimus Chriſti, ſanctorū patrū chorus, & Proclus ipſe qui nunc ſanctæ Conſtantinopolitanæ eccleſiæ thronū ador-
B nat religioſiſsimus & pientiſsimus pater & coepiſcopus. Scripſit enim & ipſe ad Orientales prſsimos Epiſcopos in hæc uerba: Et incarnatus quidē eſt abſq; conuerſione, qui ſpeciei expers, naſcitur aūt ſecundū carnem, qui principio caret. Proficit uerò ſecundū corpus ætate, qui natura perfectiſsimus eſt, & paſsiones ſuſtinet, qui paſsionibus ſuperior, non quo erat ſuſtinuit cōtumelias, ſed quo factus eſt, ſuſceptis corporis paſsionibus. Repræhenditur igitur ubiq; praua fides † illa quam hæc † ab ea uel alia
ſcribentium uel ſentientium, utpote prophanè languida, & ueritatis dogmatibus diuerſa continens. Poſtquam autem beatiſsimi patres ſermonem de Chriſto abſoluerunt, ſpiritumſancti menti
C onem faciunt: credendum enim dixerūt in illum ſimili modo, uidelicet ut in patrem & filium. Eſt enim ipſis conſubſtantialis, & profunditur quidē hoc eſt, egreditur, ſicut à fonte deo & patre, conceditur autem creaturæ per filium. Vnde inſpirauit in ſanctos apoſtolos, dicēs: Accipite ſpiritum Ioan.20
ſanctum. Igitur ex deo & deus ſpiritus eſt, & non alienus à ſubſtantia, quę ſuper omnia eſt, ſed ex ipſa, & in ipſa, & proprius eius.

Ipſa eſt ſanctorū patrum rectiſsima, & ab omni errore aliena fides, hoc eſt fidei cōfeſsio. Verū ut Paulus dicit, deus ſeculi huius excæcauit mentes infidelium, ut non fulgeat illuſtratio euangelij 2.Cor.4
gloriæ Chriſti. Itaq; nonnulli relicta ueritatis uia, eunt per petras, non intelligentes, neque ea quæ loquuntur, neq; ea de quibus affirmāt. Vrgentes
D enim filiationis gloriā in ſolū uerbū, quod ex deo patre natū, quaſi filium aliū, qui ex ſemine Ieſſe & Dauid coadunatum ei dicunt, participemq; filiationis ac diuinæ gloriæ, & inhabitationis uerbis ipſius, & ab ipſo habuiſſe omnia, propriū uerò omnino nihil. De iſtiuſmodi, ut opinor, ſcripſerūt ſaluatoris diſcipuli. Subingreſsi enim ſunt homines quidā impij, de quibus & olim in hoc iudiciū antea ſcriptū, qui transferunt dei gratiā in procacitatem. Et unicū horū & dominum noſtrum Ieſum Chriſtum abnegantes. Ieſus autem Chriſtus nominaretur meritò uerbum, quod in humana forma apparuit quia interrogātibus ſcripſerūt aduerſarij, qui præ multa inſipiētia Neſtorij & Theodori opinionē & ſcripta nō cauent. Eum qui ex ſancta uirgine non ſinite eſſe deum, & filiū uerū Dei,

&

& patris, illicq; soli tribuite passiones, & amouete ipsum uerbū, ut ne dicat deus passibilis. Hæ sunt diligentiæ illorum adinuentiones & cogitationū confusio. Igitur ne nominetur Christus, uel unctus specialiter & seorsim uerbū, quod ex deo patre, quemadmodum enim alienum ab eo est pati, quando extra carnem intelligitur, sic & unctio incongrua et aliena ab eo. Iesum enim à Nazareth unxit deus spiritu sancto, perfectū autē omnibus modis uerbum dei, & non opus habet unctione, quæ per spiritū sanctum est. Igitur negate dispensationem, spoliate unigenitū à sua erga mundum charitate, ne nominetur Christus à uobis. An nō indignum ipsi, quod in his mensuris, sicut nos factus est? Igitur quia & hoc indignū est, eo nemo confiteatur quod factus sit homo, ut & ipsis dicit Christus: Erratis neq; scientes scripturas, neq; uirtutem dei. Igitur eos qui hanc opinionē delegerunt, ut hostes ueritatis habentes, fugiamus ipsorum pernicioſam uaniloquentiā, sequamur autē sanctorū patrū sententias & sanctorū Apostolorum Euangelistarumq; traditionē. Ipsum em̄ uerbum, quod caro factum est, loquebatur in illis per quod & cum quo deo & patre honor, gloria, imperium cum sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

Ioan. 5

RELATIO SYNODI ORIEN

TALIVM AD CALLIMOREM REgem, docens denuò factam depositionem Cyrilli & Mēnonis.

Pietas uestra, quæ benefaciendo orbi & ecclesijs dei, clarescit, iussit nos in Epheso cōgregari, ita ut inde lucrum & pax ecclesiæ accresceret, non ut omnia confusione & deordinatione implerentur, & hæc uestræ Maiestatis edicta, aperte & manifeste piam uestram & pacificā pro ecclesijs Dei indicabant mentem. Atqui Cyrillus Alexandrinus ad perniciem ecclesiarum ut uidetur, & natus & educatus, assumpta cooperatrice Memnonis Ephesiorum audacia, primum quidem placidum & pium uestrum edictum transgressus est, per omnia se illi nō subditum declarans. Nam cum uestra maiestas præceperit de fide diligens examen, & inquisitionem haberi hanc cum concordia, & pace omnium Cyrillus de Apollinarij dogmatis accusatus, imò ipse seipsum redarguēs anathematismis, quos pridem in regiā urbem, cum propria subscriptione misit, in quibus reprehenditur sapere cum impio & hæretico Apollinario. Posthabitis his omnibus quasi tempora hæc rege destituta essent, suæ indulsit licentiæ, & cū oportebat rationem reddere dictorum, quibus gloria domini nostri Iesu Christi cōtaminabatur, assumpta sibi autoritate propria, neq; à canonibus, neq; uestris edictis sibi concessa, cōtendit ad omne deordinationis & iniquitatis genus. Adhæc mota sancta Synodus, quæ nō approbauit pestiferas fidei eius adinuentiones, ipsum quidē deponit propter prædicta omnia. Memnonē uerò ut cooperariū eius & cōmilitonē in omnibus factū, & innumeras turbas cōtra sanctissimos Episcopos, qui non assentiebantur hæretiticæ illi prauæ opinioni excitauit, & ecclesias & omnia templa cōclusit, quasi adessent pagani & hostes dei, qui & uulgus Ephesiorum introducit, adeò ut nobis quotidie de summa periclitandū sit. Spectat aūt sancta Synodus non uindictā, sed recta pietatis dogmata. Hos em̄ creuisse, nihil aliud est, quàm rectā fidē statuere. Poterit aūt maiestas uestra, uel ex ipsis illius capitalis eius sententiā agnoscere. Summū enim hæreticorū impiū Apollinariū quasi ex inferno excitare, & cōtra ecclesiā & rectā fidem militare cōprobatur et anathemetizare, si uerba eius exponantur, euangelistas simulac apostolos, & post illos ecclesiæ progenitores, qui à spiritu sancto, nō à suis cogitationibus impulsi piā fidē prędicauerūt, & euangeliū annūciarūt. Cōtraria istis ille & sapit et loquit, præcipiendoq; uult, ubiuis terrarū suā impietatē ualere id instātes, ut par erat nō ferebamus, diuina gratia uestræq; pietatis mēte fisi. Scimus em̄ quod sanæ fidei nihil præferatis, in qua simul educati uos & beatissimi uestri progenitores † siue extraneo successore regni sceptra suscepistis, semper eos qui apostolicis doctrinis aduersarij erāt deprimentes, è quibus est Cyrillus prædictus, qui quasi in tyrannicā arcē ueniēs Ephesum cū Memnone cooperario, iuste cū eo depositionē pertulit. Nā † cū dictis omnes insidias & omnē temeritatē attentarunt cōtra nos, qui conueneramus relictis urbibus, & patrijs et etiā nobis ipsis, ut edictū uestrū ratum esset, & sumus nunc tyrannidi exposita præda, nisi adiuuetur uestra pietas alio loco propiore ut cōueniamus edicens, ubi poterimus ex scripturis & cōscriptis patrū libris redarguere manifeste Cyrillū, & eos qui ab illo sunt inducti, quos parcē do excōmunicationi subijciemus, spē salutis si repiscāt subindicātes, qui quasi in barbarico exercitu materias deordinationis usq; in præsentē horā supeditarūt. Alij aūt quidē iā multo tēpore depositi, & ab illo susceptī: alij uerò excōmunicati à suis metropolitanis, & ab ipso in cōmunicationē recepti: alij uarijs criminibus implicīti ab ipso honores cōsecuti sunt, & hæc faciebat tentans per multitudinē sensum surū hæreticū stabilire, nō expendens quod in religione nō numerus, sed dogmatum rectitudo, & apostolicarū doctrinarū ueritas quæritur, & uiri qui illas piè, & apostolicis demōstrationibus & testimonijs cōstituere sciant, non ex audacia & potestate tyrannica. Proinde obsecramus & oramus, ut uestra maiestas, quā primū religioni quæ impugnatur, subsidiū ferat, & celerem correctionem imponat illorū insaniæ & tyrannidi, quę quasi turbo ad hæreticam perfidiam audatiores corripit. Iustum enim est, ut uestra pietas Persidis, & earum quæ inter Barbaros sunt ecclesiarum curam gerens, ecclesias etiam quæ sub Romanorū principatu turbantur, non despiciat.

† fine.

† prædicti

παραλήμματα.

CYRILLI

Universidad de Deusto
Biblioteca

CYRILLI EPISCOPI ALEXANDRINI SCHOLIA, DE INCARNATIONE VNIGENITI.

QVID EST CHRISTVS CAPVT I.

CHRISTI nomen nec definitionis uim obtinet, nec cuiuspiam substantiae qualis sit significat, sicut forte homo, aut equus, aut bos, sed rei magis quae in aliquo agatur habet significationem. Oleo nanq; ungebantur quidam superiorum, iuxta quod deo tunc temporis placebat. Et signum regni illius erat unctio. Vngebantur autem & prophetae sensibiliter spiritu sancto, ut inde quoq; nominarentur Christi. Deniq; beatus Dauid psallit ex persona dei & ait: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis, nolite malignari. Ait autem & propheta Abacuc: Existi in salutem populi tui, ut saluos facias Christos tuos. In Chrtsto autem omnium saluatore unctionem quidem factam esse dicimus. Caeterum neque symbolicum, quasi oleo factam, nec quasi ingratia prophetica, sed nec illam, quae intelligitur fieri ad perfectionem alicuius huiusmodi negocij, quale factum esse dicimus & sub Cyro Persarũ & Medorum rege: contra Babylonios enim ille duxit exercitum, instigãte ipsum in id deo omnipotente. Dictum est enim: Haec dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexterã: Atqui ille uir cum esset idolorum cultor, nominatus est Christus, ideò quod quasi unctus est in regnũ coelesti suffragio, & ordinatus est à deo, ut Babylonem uehementer expugnaret. Illud autem magis de Christo, quoniam enim propter Adae praeuaricationem regnauerat supra omnes peccatum, & spiritus ab humanitate discesserat, ob eamq; causam in malis omnibus illa fuerat cõstituta. Opus autem erat, ut rursus dei misericordia in pristinũ reuocata, spiritum mereretur. Homo factum est unigenitum dei uerbum, & cum terreno corpore terrenis apparuerit. Fuit etiam liber à peccato, ut & in ipso, & in eo solo innocentiae laudibus natura hominis coronata, spiritu sancto ditaretur, ac sic reformaretur ad deum per sanctificationem. transit enim ad nos quoq; gratia correpta à Christo, qui est in nobis primogenitus, idq; nos docẽs beatus Dauid, psallens ad filium: Dilexisti iustitiã & odisti iniquitatem, ideò unxit te deus, deus tuus, oleo laetitiae. Vnctus est igitur exemplo nostro filius innocentiae laudibus, ut ante dixi, in ipso natura hominis illustrata, & digna iam sortiri spiritum sanctum: non discessurum iam, sicut antea, sed mansurum magis in ipsa. Ideoq; scriptum est, quod descendit quidem in eum spiritus, mansit autem super ipsum. Dicitur ergo Christus dei uerbũ, quod propter nos nostri similis homo est factum, & in serui forma, & ungitur quidem humanè secundum carnem, ungit autẽ diuinè suos, eos nempe qui in ipsum credunt.

Psal.104
Abac.3.
Esa.45.
Psal.44
Matth.3

Qualiter intelligi debeat Emmanuel. CAP. II.

EMmanuel nominatur Deus uerbum, quod Abrahae semẽ apprehendit & similiter ac nos participauit carni & sanguini. Interpretatur autem Emmanuel, nobiscum deus. Confitemur autem nobiscum fuisse dei uerbum, non localiter. In quo enim loco non est Deus, qui implet omnia? nec quod adesse nobis conspicitur auxilij ratione. Dictum est enim hoc modo ad Iesum: Et sicut eram cum Mose, ita ero & tecum. Sed quod factus est in nostris, id est, in humanitate nõ derelicta natura sua. Inconuertibile est enim natura Dei uerbum. Caeterum quam ob causam cum plene dicitur ad Iesum, quod sicut eram cum Mose, sic ero tecum, non est nominatus Emmanuẽl? ipsa autẽ ratio sit, & sicut alio nescio quo sanctorum fuisse dicatur: ergo nobiscum factum esse dicimus deũ uerbum, eo tempore, quo dicit Baruch: In terra uisus est, & inter homines conuersatus est, & omnem uiam inueniens disciplinae, & dans eam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo: Ipse est enim deus noster, & non comparabitur alius ad eum. Et quantum quidem ad dei naturam pertinet, nõ erit nobiscum: Multum enim interest inter diuinitatem & humanitatem, & ingens est nimis differentia naturarum. Deniq; etiam diuinus Dauid ad proximitatem mysticam, scilicet deum uerbũ quod nondum ad nos uenerat, uocabat dicens in spiritu: Vt quid domine discessisti longe, despicis in opportunitatibus, in tribulatione. Ergo non iam longe discessit, sed nobiscum fuit. Qui cum mansisset, in quod erat apprehendit Abrahae semen, ut dixit. Accepit autem etiam serui formam & conspectus est homo in terra Christus uere & & Emmanuel, eundem nobis filium designans: partim quia unctus est more nostro, humanae hominis naturae spiritum accipiens, ut in seipso & & primo. Positus est enim primordium generis, secundum ipse ungens, ut deus sancto spiritu, eos qui in se credunt. Partim quia fuit nobiscum, secundum quas modo reddidi rationes, & in eo nos facit certos Esaias propheta, dicens: Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emmanuël. Cum enim sancta uirgo ex spiritu quidem sancto praegnans esset facta peperit autem secundum carnem filium, tunc etiã Emmanuel dictus est. Fuit enim nobiscum per carnalem generationem incorporalis, & id erat, quod per uocem Dauid significabatur: Deus manifestus ueniet, deus noster & non silebit. Et illud opinor. Ipse qui locutus sum, praesto sum. Locutus enim

Heb.2
Catholice.
Philip.2
Esa.7
Psal.49

enim per prophetas, ut incorporale adhuc uerbum, adhuenit etiam corporaliter.

Quid est Iesus. CAP. III.

VI quidem intentionum, quia oporteat à nobis unum dici filium, tantūdem est & Christus & Emmanuël, & Iesus, & idē uerò quasi ex re nomē est factum. Ipse enim saluabit populum suum à peccatis eorum quemadmodum enim τὸ Emanuël significabat per generationem ex muliere nobiscum factum fuisse dei uerbū. Et Christus porrò quia factus homo unctus dicitur, iuxta nos humanè. Ita etiā Iesus, quod saluauit nos, id est, suum populum, quod maximè eum demonstrat Deum uerè, & natura omnium dominum. Neq; enim hominis communis creatura esse dicatur. Deceat autem magis omnia dicere esse unigeniti, etsi factus sit homo. Dicet fortasse aliquis, ad quid Moysi dictus est populus Israël? Ad hoc dicimus. Quod Dei quidē populus nominatus sit, & id erat uerbum uerum, quoniam ad defectionem deductus est, & uitulum fecit per desertum, inhonoratus est à Deo. Non enim suū nominare populum dignabatur, sed eum iam homini destinauit: At nos non ita. Proprij enim sumus filij, eo quod & deus sit, & per ipsum creata sunt omnia. Ita enim ait Dauid: Quoniā ipse fecit nos, & non ipsi nos. Nos autem populus pascuæ eius, et oues manuum eius. Deniq; etiam ipse de nobis dixit: Oues meæ uocem meam audient, & sequantur me. Rursus: Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me congregare, & fiet unus grex, & unus pastor. Mandabat autem etiam beato Petro: Simon Ioannis amas me, pasce agnos meos.

Quam ob causam homo dictum sit Dei uerbum, homo nominatus est, cum sit natura Deus Dei patris uerbum, quoniam similiter ac nos carni cōmunicauit & sanguini: sic enim terrenis apparuit, non amittens id quod erat, sed assumens humanitatis naturam, in sua ratione perfectam: Veruntamen & in humanitate Deus remansit et omnium dominus, utpote qui naturam & ueritatem † ex Deo creatus & patre, & id nobis euidentissimè sapientissimus Paulus ostendit. Primus enim inquit homo, ex terra, de limo, secundus de cœlo. Atqui uirgo sancta peperit templum uerbo unitum, sed de cœlo dicitur & rectè quidem Emmanuël. Desuper enim & ex substantia Dei & patris natum est uerbum ipsius. Descendit uerò ad nos, tunc cū factus est homo, tamen sic quoque desuper est. Testatur autem Ioannes de eo dicens: Qui desursum uenit, super omnes est. Et ipse Christus etiam ad populum ait Iudæorū. Vos deorsum estis, ego desuper sum. Et rursus: Ego non sum de hoc mundo. Licet pars mūdi sicut homo nuncupatus sit: sed erat cum hoc quoq; cum supra mundum ut Deus. Memínimus enim plane dicentem: Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, descendisse autē dicimus de cœlo filium hominis, per unitatem dispensatoriam, uerbo tribuente propriæ carni gloriæ suæ & diuinæ maiestatis claritudinem.

† deest nōnihil 1.Cor. 15

Ioan. 3

Ioan. 8

Ioan. 3

Quam ob causam exinanitum dicitur Dei uerbum.

CAP. IIII.

PLenum secundum naturam, & ex omni parte perfectum Deum uerbum, & distribuens ex sua plenitudine bona sua creaturæ, exinanitū dicimus, nihil in natura propria uiolatū, nec utaliter se haberet cōmutatū nec inferius ex ulla parte factū. Incōuertibile em̄ & immutabile est. Ipsum quoq; sicut genera ipsius, & nunq; fiat passionis unq; capax: Qd uerò factū sit caro, id est, homo, eo q̄d ait. Effundā de spiritu meo super omnē carnem. Humanitatis paupertatem propriam facit. Primum quia semel homo sit factus, etsi remanserit Deus: deinde quod serui formam accepit, qui secundum suam naturam liber est, utpote filius: & cum sit ipse gloriæ dominus, gloriā dicitur accipere. Cum sit ipse uita, uiuificare uidetur, & in omnes accepit potestatem, cum sit ipse rex omnium cum deo simul, & patri obediens fuit, crucem est passus & cætera. Verum hæc quidem humanitatis mensuræ conueniant, tamen ea familiaria ducit esse cum carne, & implet dispensationem, manens quod erat.

Iohel. 2

Quomodo unus Christus. CAP. V.

DIuinus Paulus scribit. Etsi sunt dij multi, & domini multi in cœlo & in terra, sed nobis unus deus pater ex quo omnia, & nos ex eo, et unus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per eum. At uerò sapientissimus Ioannes de Deo uerbo dixit, q̄d omnia per ipsum facta sunt, & absq; eo factum est nihil. Euāgelizabat autem beatus Gabriel sanctæ uirgini dicens: Ecce concipies in utero & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Cum igitur per Christum Iesum omnia diuinus Paulus facta esse commemoret. Confirmat autem uim sententiæ, & opificem omniū fuisse Deum, euangelizet rem ueram dicens Euangelista diuinus. Designet autem etiam Angeli uox uerè ex sancta uirgine natū esse Iesum Christum, nec absq; humanitate intelligimus Deū uerbum, sed unum dicimus ex ambobus effectū, ut Deum hominē factum eundem ex patre, ut uerbum natum diuinè, & ex muliere humanè, ut hominem non tanquam in secundū substantiæ initium uocatum, tunc cum secundum carnem dicitur natus, sed natum quidem ante omnia secula, stante tamen tempore, quo debuerat implere dispensationem, natum etiam ex muliere secundū carnem. Ergo & si alij simili appellatione uocati sunt Christi, unus tamen est per quem omnia Iesus Christus, non quod homo sit factus opifex omnium, sed quod Deus uerbum per quem omnia facta sunt, similiter ac nos participârit carni et sanguini, & nuncupatus sit homo, non tamen perdiderit esse quod erat, ita enim & in carne factus intelligitur meritò opifex omnium.

1.Cor. 8

Ioan. 1

Luce 1

Quomodo unus est Emmanuël.

CAP. VI.

SEmel nouissimis seculis Dei uerbum homo esse dicitur factum, & sicut ait diuinus Paulus

Universidad de Deusto
Biblioteca

per ſacrificium ſuum, manifeſtatus eſt. Et quódnam eſt ſacrificium? Suum enim corpus obtulit pro nobis in odorẽ ſuauitatis Deo & patri, & intrauit in ſancta ſemel, non per ſanguinem hircorum & taurorum, ſed per ſuum ſanguinem. Sic enim credentibus remiſſionem in æternum comparauit. Ergo plurimi quidem ante ipſum ſancti fuere, ſed nemo eorũ Emmanuẽl nominatus eſt. Quam ob cauſam? Nondum enim uenerat tempus, quo deberet eſſe nobiſcum, id eſt, in noſtram uenire naturam per carnem, is qui eſt omni ſuperior creatura. Vnus igitur Emmanuẽl. Semel em̃ factus eſt homo unigenitus, tunc cum per ſanctã uirginem generationem carnalem perpeſſus eſt.
Ioſue. 1 Dictũ eſt enim & ad Ieſum, quod ero tecum. At non erat ille Emmanuẽl, fuit etiam cum Moyſe, ſed nec ille Emmanuẽl nominatus eſt. Igitur quoties audimus nomen filio datum eſſe nobiſcum Deus, ſapienter intelligamus, non ita fuiſſe nobiſcum nouiſsimis temporibus, ſicut aliquando dicitur fuiſſe cum ſanctis. Illis enim erat tantum adiutor. Nobiſcum autem fuit, quod factus eſt ſimilis noſtri, cum ſuam non amiſiſſet naturam, eſt enim inconuertibilis ut Deus.

Quam eſſe dicimus adunationem.

CAP. VII.

ADunatio multis modis impletur: ſeiũcti enim nonnulli affectu forte, uel uoluntate, & diſcordante inter ſe, adunari dicatur per reconciliationem ſocialem depoſita ſimultate. Adunare autem dicimus & quæ ſibi conglutinantur, ſiue modis alijs conferuntur, aut per compoſitionem. Quoties igitur adunatum eſſe noſtræ naturæ Dei uerbum dicimus, omni humanæ cogitationi adunationis eius modis uidetur eſſe ſuperior. Neq; enim per ſupra ſcriptos modos, facta eſt arcana illa, & nulli penitus nota: ſed & nihil mirum, ſi in huiuſmodi cogitatione uincamur, cum res noſtras quomodo ſe habeant, inquirentes ultra modum noſtræ mentis inuentionem eſſe confiteamur: quo namq; modo animã hominis ſuo corpori adunatũ eſſe putauimus, quis eſt qui poſſit exprimere? Sed ſi oportet eos qui parua ætate uix intelligere ſoleant, imò eos qui ualeant intelligere tam ſubtiles res, & omnem rationem tranſcendẽtes. Coniectare dicimus quod deceat cogitare, quamuis minor ſit oratio ueritate. Talem eſſe adunationem Emmanuẽl, qualem quis intelligat, & animam hominis ad ſuum corpus habere. Anima enim omnia quæ ſunt corporis eſſe reputat ſua, licet per naturam propriam expers ſit paſſionibus corporis, & quæ extrinſecus accidant. mouetur enim corpus in concupiſcentias naturales, & conſentit anima, nullo quidem modo participans concupiſcentiæ, tamen exitu delectationem propriam ducit, & ſi fortè à ſuo corpore deprimatur aut torqueatur, cõdolet quidem quod ſuum corpus patiatur, ipſa uerò in ſua natura nullum patiatur omnino tormentum, tamen ſuper hæc quoq; dicimus eſſe adunationem, quæ eſt in Emmanuẽl facta. Erat enim neceſſe cum ſuo corpore adunatam ei animam dolere, ut dum timeat paſsiones, ſubditam ceruicem Deo ſummitteret. De Deo autem uerbo condolere paſsionibus nephas eſt dicere. Impaſsibilis enim Deus eſt, & noſtrarum rerum longe diſsimilis, ſed adunatus quidem erat carni habenti animam rationalem, qua patiente ipſe impaſsibilis, ea quæ animæ contingerent cognoſcebat, & contundebat quidem ut Deus carnis infirmitates ſuas, tamen eas tanquam ſui corporis eſſe ducebat. Itaque eſuriſſe dicitur, fatigatus eſſe, paſſus fuiſſe pro nobis, ergo uerbi adunatio, quæ eſt cum humanitate facta, nõ irrationabiliter rebus noſtris comparetur. Nam ſicut corpus alterius eſt naturæ præter animam, unus tamen ex utroq; homo efficitur & uocatur, ita etiam ex perfecta Dei uerbi ſubſiſtentia & humanitate perfecta, unus eſt Chriſtus. Idem in eodem Deus ſimul homo, & ſua quidem dicit Deus uerbum, ut ante dixi, ea quæ ſunt carnis propria: quia ipſius eſt corpus & nõ alterius. Communes autem facit tanq; cum ſua carne diuinæ ſuæ maieſtatis operationes, ut poſſet etiam uiuificare mortuos & ſanare infirmos. At ſi conuenit exemplis etiam ſcripturæ diuinæ, quaſi per figuram adunationem demonſtrare, age, dicamus ut poſſumus.

De *Carbone.* CAP. VIII.

BEatus Eſaias, miſſus eſt, inquit, ad me unus ex Seraphin, & in manu habebat carbonẽ, quem forcipe accepit ab altari, & dixit ad me. Ecce tetigit hoc labia tua, et adiuuet iniquitates tuas, & peccata tua depurgabit. Carbonem autem dicimus figuram & imaginem nobis exhibere, uerbi hominis facti, quod ſi labra noſtra tetigerit, id eſt, fide in id confeſsi fuerimus, tunc nos ab omni peccato puros efficit, & priſtinis criminibus liberabit. Cæterum tanquam in imagine, licet in carbone conſpiceere adunatum quidem humanitati deum uerbum, non tamen proieciſſe quod fuerat: trãsformaſſe autem magis aſſumptam naturam, in ſuam gloriam et operationem. Quemadmodũ enim ignis ligno affixus, et in id penetrans, cõprehendit quidem ipſum: & quamuis lignũ eſſe non deſinat, uim tamen ſuam ſpeciẽq; tranſmittat omnem, ſeq; confert in lignum, et cum ipſo iam quaſi unum in aliquid eſtimatur. Idem intellige et de Chriſto adunatus enim inæſtimabiliter humanitati Deus, ſeruauit quidem ipſam in eo quod fuerat, & ipſe permanſit quod erat, ſemel tamen adunatus, quaſi unus iam cum ipſa putatur, ea quæ ſunt illius, ſua faciens: conferens autem ei etiam ipſe naturæ ſuæ operationem. Eſa. 6

Quod incorporalis diuinitatis corpus fuerit, habens animam rationabilem, & quod ſi ea à ſeſe diuidere uoluerimus, proculdubio labefactabimus diſpenſationem quæ in Chriſto intelligitur.

CAP. IX.

IN Cantico Cãticorum ipſe nobis introductus eſt dicens dominus noſter Ieſus Chriſtus. Ego flos campi & lilium conuallium. Quemadmodũ ergo odor res quidem eſt incorporea: habet autem quaſi proprium corpus id in quo ineſt, tamẽ unum ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

unum ex utroq; intelligitur. Lilium corrumpitur, tamen nauo ipsius unius rei discessu. In subiecto enim corpore odor est: ita etiã de Christo intelligimus diuinitatis naturam, quæ suam excellentissimam maiestatem ut odorem suauissimum mundo dispergat tanquam in subiecto esse corpore humanitatis, & id quod incorporale est per naturam, per adunationem dispensatoriam penè dicam factum fuisse corporale, propterea † quod uoluisse se cognosce scire corpus, in eo enim diuina signa operatus est. Igitur id quod incorporale est tanquam in suo corpore intelligatur quemadmodum & iam odor in flore subiecto, lilium tamen iam & odor nominatur flos.

† deprauatus locus.

Quod & adunato Deo uerbo ueræ humanitati, inconfusæ tamen substantiæ permanserit.

CAP. X.

ERectum est secundum Dei uoluntatem sanctum tabernaculũ per desertum, & in eo multis modis formabatur Emmanuël. Ait enim Deus omnipotens ad diuinum Moysen: Et facies arcã testimonij ex lignis imputrebilibus duorũ cubitorum & dimidij longitudinem, & cubiti, & dimidij altitudinẽ, & inaurabis eã auro puro extra & intra inaurabis eam. Sed lignũ quidem imputribile sit figura corporis incorrupti. Imputribilis enim cedrus aurũ uerò quasi materies alijs præciosior. Diuinæ nobis indicat substantiæ maiestatem. Attende igitur quàm arca tota inaurata sit auro puro extra & intra. Adunatum quidem fuerat sanctæ carni deus uerbum, & id est, ut opinor, arcam fuisse extra inauratam: quod uerò & animam rationabilem, quæ corpori inerat propriam fecerit, ex hoc apparet, quod et intra arcam præceperit inaurari: quod autem naturæ siue substantiæ inconfusæ manserunt, hinc scimus. Aurum enim superpositum ligno, mansit id quod erat, & ordinabatur quidem lignum, sed lignũ esse non desijt. Quod uerò arca in Christi accipiatur imagine, plurimis possit probationibus declarari. Perambulabat enim cum his qui sunt ex Israël, quærẽs ipsis requiem. Ait enim alicubi Christus. Et parabo uobis locum.

Ioan. 14

Quod cum esset Deus uerbum factus sit homo: nec homo simpliciter nuda coniunctione honoratus, uocatus sit ad parem dignitatem Dei uerbi, siue autoritatem sicut quibusdam uidetur.

CAP. XI.

DIuinus Paulus, magnũ quidem ait esse mysterium pietatis: & uerè ita se res habet. Manifestatus est enim in carne, cũ sit deus uerbũ, iustificatus est autem & in spiritu: nullo enim modo nostris uidetur infirmitatibus contineri, licet iuxta nos homo sit factus, non enim fecit peccatum. Apparuit autem & angelus, neq; enim generationem ipsius secundum carnem ignorauerunt. Prædicatus est autem & gentibus, quasi deus homo factus. Ita autem creditus est in mundo. Probauit autem diuinus Paulus ita scribens: propter quod memores estote, quod aliquando uos gentes in carne, qui dicebamini præputiũ, ab ea quæ dicitur circũcisio in carne manu facta, quia eratis illo tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israël, et hospites testamentorum promissionis, spem non habentes, & sine Deo, in mundo. Erant ergo gentes in mundo sine Deo cũ absque Christo essent. Verum quoniam agnouerũt eum, & uerè natura quia deum esse agnouerunt, ipsæ quoq; ab eo cognitę sunt fidem confitentes, & ipse assumptus est in gloria certè diuina. Psallit enim beatus Dauid: Ascendit Deus in iubilo. Ascendit eñ certe cum corpore, nec in nuda deitate: Deus enim erat incarnatus. Credimus enim non in unum nostri similem deitate per gratiam honoratũ, ne cultores esse hominis detegamur, sed in Deum magis qui in serui forma comparauit, & qui fuit uerè nostri similis, & humanitate tamen Deus remansit: Deus enim uerbum carne assumpta, non deposuit quod erat. Intelligitur tamen idem Deus simul & homo, et fidei quidem ratio ita se habet. Et rectè quidem. Sed si fortè aliquis dicat, quid mali est, si intelligatur homo similis nostri apprehendere deitatem? ac non magis Deus homo fieri? Respondemus. Mille esse quæ è cõtrario possint opponi: Et penè etiam nutu significantia nos oportere reniti cõstanter, nec credere ita esse. Age enim ante alia dispẽsationis, quæ cum carnefacta est, modum cernamus, & nostrarum rerum naturam subtilius perscrutemur. Periclitata est hominis natura & depressa est malis extremis maledictione & morte damnata, & peccati laqueis irretita, errabat. Et erat in tenebris, Deum nesciebat eum, qui est natura & ueritate, præter creatorem coluit creaturam. Quomodo igitur huiusmodi malis poterat liberari? an illud dicemus quod fas erat humanitati diuinam naturã apprehendere, qua nesciret omnino qualis esset dignitas naturæ cœlestis, cum esset ignorantiæ tenebris occupata, & peccati sordibus inquinata: quomodo poterat fieri ut apprehenderet sanctam naturam, & acciperet gloriam, quam nemo inueniet nisi acceperit. Concedamus enim quod cognouerit fortasse, & scierit apprehendere duntaxat, quis est qui docuerit? Quomodo enim credent nisi audierint? Cæterum non id est apprehendere deitatem, & conuenientem ei gloriam capere, ergo decentius sit, & rectè quidem ita sentire, quod seruare uolens, id quod perierat, descendens ad nos deus: uerbum, per quod omnia, & cum in id se, quod non erat, immisit, ut & hominis natura id quod non erat fieret diuinę maiestatis dignitatibus per adunationem nitescens, quæ subleuata magis est ultra naturã, quàm deiecit intra natura inuertibilem Deum. Conueniens erat ut incorruptibilis natura apprehenderet corruptibilem, ut eam peste liberaret. Conueniens erat qui peccare non nouerat cum peccatoribus cõformari, ut peccata compesceret. Quemadmodum enim ubicunque lux fuerit caligo interit tenebrarum. Ita etiam immortalitate præsente omnis certe pestis fugitiua discedet, & præsente eo

1. Timot. 3

Rom. 10

Universidad de Deusto
Biblioteca

sente eo qui peccatum non nouit, qui etiam proprium corpus efficit quod est in peccatum, cedet omne peccatum quod uerò uerbū cum esset deus factum sit homo, & non magis homo deificatus, intelligitur Christus, etiam ex sacris literis enitar ostendere. Ait igitur beatus Paulus de unigenito: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, ut esset æqualis Deo, sed se exinaniuit formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliauit se factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propterea & Deus illum exaltauit, & donauit ei nomen quod est supra omne nomen, ut in nomine Iesu Christi omne genu flectatur cœlestium & terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quod Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Quem igitur dicemus in forma esse, & in æqualitate patris, & hæc non rapinam arbitratum, sed descendisse magis in exinanitatem, & in formam serui, & se humiliantem, & in similitudine nostra fuisse factū? Si hominem factum ex muliere nudum & solū: quomodo is erat in forma, & in æqualitate patris? uel quomodo habeat plenitudinem ut intelligatur exinanitus? uel in qua antea positus celsitudine semet humiliasse dicitur? uel quomodo in similitudine hominum factus est, qui id erat et antea per naturam, & si non id factus esse fortè dicatur? Vbi autem magis exinanitus est assumens plenitudinem Deitatis? uel quomodo non sit factus altissimus qui in gloriam supernam ascenderit? Igitur non hominem Deum factus dicemus, factum autem esse magis in exinanitate propter humanitatem Dei uerbum, quod erat in æqualitate patris & forma: Exinanitum est enim hoc modo propter similitudinem nostram, cum esset plenus ut Deus. Humiliatus est propter carnem, cum diuinæ maiestatis fastigio non discedat: sedem enim habet altissimam, factus est in similitudine hominum, cum sit eiusdem formæ cum patre, & cuius est figura substantiæ. Verum quoniam semel factus est iuxta nos ascendisse dicitur, et cum carne in gloriam deitatis, quam patentem quidem habeat quasi propriam: alio tamen pacto in ea fuit propter humanitatem. Dominus enim omnium esse creditur & cum carne. Flectitur autem ipsi omne genu, & id nō ad dolorem uel contumeliam patris, sed magis ad gloriam: Gaudet enim & glorificatur dum ab omnibus filius adoratur, licet factus sit similis nostri. Scriptum est autem rursus. Non enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit, ut debuit per omnia fratribus assimulari. Ecce semen Abrahæ apprehendit: Verum quod Deus est, & non homo. Nescio qui nostri similis Deitatem apprehendit, & ipse nobis assimulatur, et nuncupatur frater ut homo, non nos ei quantum est ad Deitatis naturam. Et rursus quoniam pueri communicauerunt sanguini & carni, & ipse similiter participauit eis, ut per mortem destrueret eum, qui Imperium obtinet mortis, id est, diabolum, & liberaret eos qui timore mortis per omnem uitam obnoxij erant seruitutis. Ecce iterum ipse similiter ut nos participauit sanguini & carni, & ea res causam habet coniunctissimam ac proximam. Scriptum est enim. Nam quod impossibile erat legis, Rom.8 in quo infirmabatur per carnem, Deus suum filium misit in similitudinem carnis peccati et de peccato peccatum condemnauit in carne. Attende iterum quod non homo affectandi diuinam naturam ostenditur, et ad eius dignitatem ascendēs, sed mittens magis suum filium Deus & pater in similitudine carnis peccati, ut destrueret peccatum. Ergo uerbum cum sit Deus, se in exinanitatem homo factus immisit, & non homo simpliciter diuinā gloriam affectans Christus uidetur.

Quod Christus Iesus uocetur homo, factus Dei uerbum.

CAP. XII.

Dispensationis incarnati unigeniti mysterium subtilius considerantes, id asserimus fidem rectam seruantes, & ueram, quod ipsum patris Dei uerbum, qui est Deus uerus ex Deo uero, & lumen de lumine, incarnatum sit, & homo factum, & descenderit, & passum sit: Surrexit autem etiam à mortuis: Ita enim definiuit fidei symbolum Synodus ingens & sancta. Perquirentes autem & nos & discere cupientes, quid sit unquam incarnatum esse, & hominem factum Dei uerbum cernimus, quod non hoc est hominem assumere, tanquam in coniunctione quæ fiat per æqualitatem dignitatis, siue autoritatis per solam filietatis ὁμόσοιαν. Magis autem fieri iuxta nos hominem, ita tamen ut nulla conuersio uel commutatio subsequatur, & subleuare pariter cum sua natura eum qui in assumptione fuit carnis & sanguinis dispensatione. Vnus igitur est, qui ante incarnationem quidem, à diuina scriptura nominatur unigenitus, et Verbum, & Deus, imago, & lumen, & figura substantiæ, patris uita, gloria, splendor, sapientia, uirtus, magnificentia, dominus Sabaoth, & alijs talibus nominibus quę ueræ conueniant deitati. Post incarnationem uerò homo Christus Iesus, propitiator, mediator, primitiæ dormientium, primogenitus à mortuis, secundus Adā, caput corporis Ecclesię, cum eum etiam nomina prisca sequantur: omnia enim ipsius sunt, & priora, & quæ sunt nouissimis facta temporibus: unus igitur est & ante incarnationē Deus uerus, & qui in humanitate remansit id quod erat & est & erit. Non discernendum igitur unum dominum Iesum Christum, in hominem seorsus, & seorsus in Deum: sed unum eundemq; Iesum Christum, esse dicimus, non ignorantes differentiam naturarum, sed eas inconfusas inter sese seruantes. Quoties igitur litera sacra commemorat, quod in Christo inhabitârit omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, non ideo dicimus, tanquam in alio Christo, in homine seorsus inhabitasse Deum uerbum: nec porrò diuidentes ea quę unita sunt, duos intelligimus filios. Coloss.1

Illud

Universidad de Deusto

Illud autem magis, quod Christum nominat lítera sacra, & ex parte nonnunquam humanitate Dei uerbi, quam propriam habens in locum posuit templi. Scriptum est autem & de animabus humanis: Inhabitantes autem domos luteas, de quibus & nos ex eodem luto sumus. Ergo quoniam domos luteas humana corpora nominat: Affirmat autem in his animam habitare: In duos homines unum hominem diuidimus, atque non irrationabile omnino sit, si & in homine spiritus suus inhabitare dicatur: Ergo etsi per huiusmodi modos orationis figura procedat, quæ aliter fieri non possit: non tamen ideo rerum corrumpi naturas oporteat, sed magis eas recto ueritatis tenore seruari. Quoties igitur quæpiam quæ dissimilia sunt inter se sotiantur, ut collecta in adunationem per compositionem uideatur: deinde alterutrum & his in altero habitare dicatur. Non diuidendum in duo, adunationis conuentionem minime uiolãdam, licet suis nominibus per sese ea quæ adunata sunt nominentur, à nobis. Dicitur namque, ut ante dixi, & in homine habitasse spiritus suus, ueruntamen homo dicitur & seorsus spiritus, seorsus & corpus. Quid igitur nobis huiusmodi diuinus Paulus obliquam significationem commemorat? Nam etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur die de die. Si quis igitur dicat interiorem nostrũ hominem in exteriore homine inhabitare, uerum quidem memorauit, ideo tamen unum diuidere non uidebitur. Ait autem alicubi etiam propheta Esaias: De nocte uigilat spiritus meus ad te Domine. Vtrúmne tanquam alius præter ipsum spiritus ipsius ad Deum dicatur uigilare. Nónne ineptissimum uideatur? Ergo scire quidem necesse est orationis figuras, non tamen ab intellectu discedere competenti, sed referre magis sententiarum uim ad sensum quid unicuique rei conueniat. Etsi dicatur proficere Iesus ætate & sapientia & gratia. Dispensationis hic ratio est. Deus enim uerbum humanitatem more suo proficere permittebat, & quasi paulatim diuinitatis suæ uolebat gloriam declarare, & cum corporis ætate etiam sua extendere, ne quid nouum uideatur, idq; non nullos nimia nouitate perterrere. Ac tum præsertim sic quoque dicere, quomodo hic literas scit cum nõ didicerit? Ergo corporale quidem est augmentum, & profectus gratiæ & sapientiæ, humanitatis magis mensuræ cõueniat, ipsum uerò Deum uerbum per suam naturam perfectissimum confitemur, non egenum profectus, non sapientiæ, non gratiæ. Ipsum enim creaturæ & sapientiam, & gratiam, & bona omnia impertit. Et si Deus passus esse dicatur. Passio quidem erit dispensationis ipsius, tamen dicitur, & recte quidem, quia corpus passum est, & quod erat in corpore patiente, ipse qui pati non poterat. Impassibilis enim est ut Deus, quantum tamen ad conuitiatorum petulantiam pertinuit, passus esset si pati posset. Ergo quoniam nostri similis factus sit unigenitus, quotiescunque homo

Ioan. 4

Ephes. 4

Esa. 26

A nominetur à diuina scriptura, intuentes dispensationem sic Deum ipsum natura quoque confitemur.

EXEMPLA DIVINAE SCRIpturæ, quod Dei uerbum & homo factum manserit Deus.

CAP. XIII.

AIT alicubi Deus ad pontificem Moysen. Et facies propitiatorium impositione auri puri duorum cubitorum & dimidium longitudinem, & cubitum unum & dimidium latitudinẽ, & facies duos Cherubin aureos ornatos, et impones illos ex utroq; latere: Cherubin de latere hoc, B & Cherub unus de latere ísto propitiatorij: & facies duos Cherubin super duo latera, erunt Cherubin extendentes pinnas à sursum, superumbrãtes pennis suis super propitiatoriũ, & uultus eorum adinuicem respicientes propitiatoriũ erunt. Aenigma certissimum id sit deum uerbum etiam in humanitate Deum mansisse, & in sua gloria & maiestate, & si propter dispensationem factus sit similis nostri. Propitiatorium namque per fidem factus est nobis Emmanuel. Id autem nobis cõprobauit sapientissimus Ioannes, dicens: Filioli hæc scribo uobis, ut non peccetis, sed & si quis peccauerit, consolatorem habemus apud patrem Iesum Christũ iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nec non etiam Paulus. Quem C proposuit, inquit, deus propitiatorium in fide, in suo sanguine. Cæterum cerne Cherubin circumstantia propitiatorium, superobumbrantia quidem pennis, conuersa autem ad propitiatorium & penè nutui dominico oculum intendentia: ad Dei enim uoluntatem tantum respicit sancta cœlestium spirituum multitudo, & nunquam Dei satiatur aspectu. Ita filiũ propheta Esaias uidisse se dicit, in sede altissima & eminẽtissima, circumstantibus Seraphin, & obsequentibus ei ut Deo.

Exod. 25

1. Ioan. 2

ALIVD CAP. XIIII.

DEstinabatur aliquando diuinus Moyses, ut Israël ab Aegyptiorum uiolentia liberaret, & uerum quoniam necesse erat eos qui sub iugo essent seruitutis insolitæ, prius doceret eis Deus iam esset reconciliatus, prodigia eum facere imperabat: plerumque enim miraculum nos adducit in fidem. Ait igitur Moyses ad Deum omnipotentem. Sin autem nõ crediderint mihi, neq; obaudierint uocem meam, dicentes: Non apparuit tibi Deus, quid dicam illis? Dixit deinde Dominus. Quid est hoc quod est in manu tua? Respondit: Virga. Et ait illi: Proijce illam in terram, & facta est serpens, & fugit Moyses ab eo. Et dixit Dominus ad Moysen. Extende manum tuam & apprehende caudam, & facta est uirga in manu eius. Et dixit illi: ut credant tibi quia apparuit tibi dominus Deus patrum ipsorum, deus Abraham & Deus Isaac, & Deus Iacob. Animaduerte in his natura & ueritate filiũ Dei, tanquam si quẽdã uirga sit patris. Virga autem insigne est regni. In

Exod. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

filio enim habet omnium poteſtatem. Denique A
Pſal.44 etiam diuinus Dauid. Thronus tuus, inquit, Deus in ſeculum ſeculi. Et uirga æquitatis uirga regni tui. Sed eam proiecit in terram, id eſt, corporè terreno circundedit, ſiue per humanitatem miſit in terram. Tunc enim in ſimilitudinem factus eſt, malignorum hominum ſcilicet. Maligni tatis autem ſignum eſt ſerpens. Quod autem uerum ſit hinc ſcribitur. Ipſe enim dominus noſter Ieſus Chriſtus, in imaginem & figuram diſpenſationis actæ cum carne, pro ſerpente accipitur æ-
Ioan.3 reo quem erexit Moyſes. Et ſicut, inquit, Moyſes exaltauit ſerpentē in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnes qui credūt in ipſum non pereant, ſed habeant uitam æternam. Quemadmodum enim ſerpens factus ex ære, ſaluus erat B periclitantibus cauſa, ſanabantur enim in eum reſpicientes. Eodem modo etiam dominus noſter Ieſus Chriſtus, eis qui eum uidēt quidem in ſimilitudine malignorum, eo quod factus ſit homo: non ignorant tamen quod Deus ſit uiuificus, cauſa erit uitæ, & dat poſſe animalia uenenoſa uitare, id eſt, contrarias poteſtates. Id quoq; huius rei figura ſit, ꝺd Moyſis uirga alias deuoraret, quas in terram magi proiecerant. Igitur uirga quidem in terra proiecta eſt, non tamen ſerpens remanſit, reſumpta autē fuit quod erat: nam licet facta ſit, ut ante dixi, in ſimilitudine noſtra patris uirga, id eſt, filius, per quem habet omnium poteſtatē, hac tamen impleta diſpenſatione reuolauit in cœlū, & fuit iterum tanquā in manu patris uirga æquitatis ac regni: ſedet enim ad dexteram genitoris C ſui propria maieſtate, ſedes altiſſimas obtinens & cum carne.

ALIVD CAP. XV.

Exod.4 DIxit autem ad eum iterum dominus Deus. Iterum inſer manum tuam in ſinum tuum, & intulit manum in ſinum ſuum: & protulit manum de ſinu ſuo, & facta eſt manus eius tanquam nix. Et dixit iterum: Inſer manum tuam in ſinum tuum, & intulit manum ſuam in ſinum ſuum, & protulit eam de ſinu ſuo, & iterum reſtituta eſt in colorem carnis ſuæ: manum & dexteram Dei & patris uerbum, & filium eius diuina ſcriptura nominat. Induxit enim ipſum dicentem: Ego enim manu mea firmaui cœlum. Nec nō etiam Dauid diuinus cantat. Verbo domini cœli firmati ſunt.
Pſal.32 Cerne igitur in ſinu quidem Moyſi adhuc manū D eius occultari, & nondum factum leproſam: prolatam uerò & ſtatim leproſam factā: deinde mox illatam & rurſus prolatam, & de cætero non leproſam. Reſtituta eſt enim, inquit, in colorem carnis eius. Ergo quamdiu quidem erat in ſinu patris Deus uerbum, diuinitatis naturæ fulgebat: Verum quoniam aliquo modo extra fuerat per incarnationem ſiue φλανθρώπησιν, factus eſt in ſimilitudine carnis peccati, & inter iniquos reputatus
2.Cor.5 eſt. Ait enim diuinus Paulus. Eum qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatū fecit, ut nos fieremus iuſtitia Dei in ipſo. Hoc exiſtimo lepra ſignificari. Immundus enim ſecundum legem leproſus, ſed quoniam iterum fuerit in patris ſinu. aſſumptus eſt enim poſt reſurrectionem à mortuis: prolata iterum manus uidebitur munda, aduenier enim, aduenier per tempora, Dominus noſter Ieſus Chriſtus in ſyncritate diuinitatis & gloria: quamuis ſimilitudinem noſtram non proiecerit. Ait enim & beatus Paulus de Chriſto. Heb.9
Quia ſemel mortuus eſt ad multorum exhaurienda peccata, ſecundo ſine peccato apparebit expectantibus ſe in ſalutem. Ergo quoties nobis ſacræ literæ nominant Chriſtum Ieſum, ne hominē ſeorſum putaueris, non uerè adunato ipſi deo uerbo, ſed exiſtimaueris magis ipſum eſſe ex deo & patre uerbum Ieſum Chriſtum, cum factus ſit homo.

Quod non erat homo θεόφορος Chriſtus, nec ſimpliciter in homine inhabitauit Dei uerbum, ſed magis caro ſit factum, ſiue homo perfectus ſecundum ſcripturas.

CAP. XVI.

QVi fidem habet in Chriſto immaculatam, & rectis omnium ſuffragijs comprobatā, dicat uidelicet, quod ipſum ex deo patre uerbum, exinanitate deſcenderit, formam ſerui accipiens, proprium autem ſibi faciens corpus quod eſt natum ex uirgine, factus ſit noſtri ſimilis, & nuncupatus ſit filius hominis. Eſt autem deus quidem ſecundum ſpiritum, homo autem idem ſecundū carnem. Denique diuinus Paulus Iudæorum po- Heb.1
pulum alloquebatur, dicens: Multiphariam multisq; modis olim deus loquēs patribus in prophetis, nouiſſimis diebus iſtis locutus eſt nobis in filio. Et quonam modo intelligatur locutus fuiſſe deus & pater, nouiſſimis diebus in filio? Locutus eſt enim antiquioribus per ſeſe legem, idcirco etiam ipſe filius ſuos dicit eſſe ſermones per ſapientiſſimum Moyſen. Ait enim: Nolite putare quia Matth.7
ueni ſoluere legem aut prophetas: non ueni ſoluere, ſed implere. Dico enim uobis iota unum aut unus apex non tranſibit de lege donec omnia fiant. Cœlum & terra tranſibit, uerba autem mea non tranſibunt. Adhoc etiam prophetæ uocem. Ipſe qui loquitur pręſto ſum. Ergo cum factus eſt in carne, tunc locutus eſt nobis pater in ipſo. Sicut ait Paulus: Nouiſſimis diebus. Sed ne parum credamus, quod ipſe ſit ille, & ante ſecula filius, intulit ſtatim. Per quem fecit & ſecula, ſplendorem, etiam gloriæ, & figuram ſubſtantiæ patris eſſe commemorat. Homo igitur factus eſt uerè is, per quem fecit & ſecula deus pater, & non ut nonnulli exiſtimant in homine fuit, ut tanquam homo intelligatur à nobis, Deum habens inhabitantem. Nam ſi hæc recte ſe habere confidunt, ſuperuacaneus uidebitur eſſe beatus euangeliſta Ioannes, dicens: Et uerbum caro factum eſt. Vbi Ioan.1
enim opus eſt φλανθρωπήσεως? Aut quare incarnatum dicitur deus uerbum, ſi non factum eſt caro? Similem noſtri eum factum eſſe ſignificat, & uis φλανθρωπήσεως ſimilem noſtri eum factum eſſe declarat, manſiſſe tamen ſic quoque ipſum

supra nos, imò etiam supra uniuersam creaturam. Oportere autem existimo ea quæ dixi exemplis etiam comprobare, & persuadere, quod factus sit homo unigenitus, & sit deus etiam cum carne, ac non magis inhabitârit in homine, θεόλαμπρον ipsum efficiens, tanquam & alios, qui diuinitatis ipsius fuere participes.

Intellectus siue cogitationes.

CAP. XVII.

A It alibi Deus de nobis: Inhabitabo in ipsis, & inambulabo, & ero ipsis deus, & ipsi e-
2.Cor.6. runt mihi populus. Nec non etiam ipse dominus noster Iesus Christus: Ecce uenio, & si quis mihi
Apoc.3. apparuerit intrabo, & ego & pater, & mansionē apud ipsum faciemus, & apud eum cænabimus. Nominati autem sumus etiam templa Dei: Vos B enim, inquit, templa Dei estis uiui. Et rursus: Ne-
1.Cor.3. scitis quod corpora uestra templū est spiritus san-
1.Cor.6 cti, qui est in uobis, quem habetis à deo. Verum si ita aiunt, & ipsum esse Emmanuël, tanquam unū quemque nostrum inhabitantem in sese deum habuisse, aperte confiteantur, & cum ipsum adorari conspiciunt, tam à nobis, quàm ab angelis in cœloparitèr & in terra, erubescant, tanquam diuersa sentientes, & literarum sacrarum propositum nescientes, nec habentes in se fidem, quam nobis tradiderunt hi, qui in principio & uiderunt & ministrauerunt uerbo. Sin autem dicant, quod propterea Deus sit, & ut deus glorificetur: quia in eo tantum inhabitaret Dei patris uerbum, ac non propterea quia factus sit homo. Audient rursus à C nobis: Si in eis qui inhabitantem in se Deum habuerint, satis est, ut idcirco uerè Dei esse possint, & ab omnibus adorentur, omnes sint dij & adorandi. Inhabitat enim in sanctis angelis. Habuimus autem & nosmetipsum in nobis per spiritū, sed non sufficiat hoc natura deos ostendere, & adorandos eos qui habeant spiritum. Igitur non propterea Deus est adorandus Emmanuël, quod inhabitârit in eo tanquam in homine communi, & seorsus intelligendo in partem domini uerbū, sed quod factus sit caro, id est homo, mansit enim ideò & deus & adorandus.

Dicta Apostolica in quibus Deus nominatus sit Christus.

CAP. XVIII

DE Mysterio dicens secundum Christum. D Quod alijs, inquit, generationibus non est
Eph.1 agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis eius, quibus uolunt reuelare diuitias gloriæ mysterij huius intelligentibus, quod Christus in uobis spes gloriæ, quem nos annunciamus. Si igitur est Theophorus ac non Deus uerè, quomodo ipse est diuitiæ gloriæ mysterij, quod annunciatur gentibus? uel quomodo omnino Deus adnunciatur.

ALIVD CAP. XIX.

VOlo enim uos scire, qualem sollicitudinem habeam pro uobis, & pro his qui sunt Lao-
Coloss.2 diceæ, & quicunque non uiderunt faciem meam in carne, ut consolentur corde ipsorum instructi in charitate, & in omnes diuitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterij Dei Christi, Ecce mysterium Dei, mysterium nominat Christi, & plenè intelligere quosdam uult imaginationē ipsius. Quo igitur intellectu opus erat uolentibus Christi mysterium discere, si fuerant audituri, quod inhabitârit in homine Deus? Opus enim mimio intellectu, ut scias contra quod uerbum cum sit, deus factus sit homo.

ALIVD CAP. XX.

AVobis enim sonuit sermo domini, non so-
1.Thess.1 lum in Macedonia, & Achaia, sed in omni loco fides uestra, quæ est ad Deum, exiuit. Ecce iterum in Deum fidem factum esse commemorat, cum etiam Christus dicit: Qui credit in me habet
Ioan.5 uitam æternam. Nam sermonem domini, prædicationem dicit de seipso.

ALIVD CAP. XXI.

IPsius enim scitis introitum nostrum ad uos,
1.Thessal quomodo non inanis fuit, sed ante multa passi, & cōtumelijs affecti, sicut scitis in Philippis. Confisi sumus in domino nostro loqui ad uos euangelium Dei. Ecce loquens in Deo, Dei euangelium memorauit, qui prædicat gentibus Christū.

ALIVD CAP. XXII.

REcordamini fratres laborem nostrum, & æ-
1.Thess.2 rumnam, nocte ac die operantes, ne quem uestrum graueremus, prædicauimus euangeli-Dei inter uos. Et iterum: Propterea & nos gratias agimus deo sine intermissione, quoniam cum percepissetis à nobis uerbum auditus dei, excepistis non ut uerbum hominū, sed sicut est uerè uerbū dei, qui operatur in uobis, qui credidistis. Nónne euidenter euangelium dei, & dei uerbum prædicationem de Christo commemorat? Quippe id omnibus manifestissimū est: Apparuit enim gratia dei saluatoris nostri omnibus, erudiens nos ut abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè & iustè, & piè uiuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. Ecce Deus & magnus planissimè nominatus est dominus noster Iesus Christus. Ipse est enim, cuius aduentum gloriæ expectantes sobriè uiuere irreprehensibiliter festinamus? Sed si est homo Theophorus, quomodo sit & magnus deus, uel quomodo beata est spes in eum? siquidem uerus est propheta Hieremias, dicens: Maledictus qui spem suam ponit in hominem. Neq; enim deum ipsum possit efficere
Hier.17. ut ante dixi, deum portare? Deniq; doceant nos, quid impediat alios etiā omnes deos esse, & adorandos, qui in se habuerint deum: deum autem et magnum & beatam habentem illuminationem Christum nominat beatus Paulus, qui inuenitur, dicens de Iudæis, & de Emmanuele: Quorum pa-
Rom.9 tres & testamentum & promissiones, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in secula seculorum, amē. Quod uerò secundum diuinam reuelationē perspicuū

sitipso dicẽte. Deinde post annos quatuordecim
Gal.2 iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto etiam Tito, ascendi autem secundũ reuelationem, & exposui eis euangeliũ quod prędico in gentibus, seorsus autem his qui uidebantur aliquid esse, ne fortè in uacuum currerem, aut cucurrissem: Christum prædicans gentibus ut deum, diuinũ nominat ipsius ubiq; mysterium. Ascendit per reuelationem Hierosolymam, et exposuit his qui uidebãtur aliquid esse, id est, sanctis apostolis, siue discipulis, ne fortè in uacuum currat, aut cucurrerit. Cum uerò ab Hierosolymis descẽdisset, & rursus gentium gregibus interfuisset, emendauit ne aliquid ex prioribus? Nónne perseuerauit
Gal.3 deum confitens Christum? Atqui scribit quibusdam: Miror quod sic cito transferimini ab eo qui uos uocauit in aliud euangelium quod non est aliud, nisi aliqui sunt cõturbantes uos, & uolentes conuertere euangelium Christi. Ait idem iterum Sed & si nos aut angelus de cœlo euangelizauerit uobis præter id quod accepistis, anathema sit. Pro qua igitur causa alios omnes omittẽs, licet deum inhabitantem habuerit, solum prædicabat Iesum sicut deum.

ALIVD CAP. XXIII.

SCriptum est de Christo: Cum autem esset in Hierosolymis in die festo multi crediderunt
Ioan.2 in nomine eius, uidentes signa quæ faciebat. Ipse autem Iesus non credebat se illis, quod ipse sciebat omnes, & quod nõ necesse habebat, ut aliquis testimonium perhiberet de homine, ipse enim sciebat quid esset in homine. Si homo est Theophorus, quomodo non decepti sunt multi, qui Hierosolymis in nomine eius crediderunt? Vel quare solus cognoscit, quæ sunt in homine? cum præsertim nemo alius sciat? Finxisse em̃ deus dicitur corda nostra singillatim. Vel quare solus remittit pec
Matth.9 cata? Ait enim: Quia potestatẽ habet filius hominis in terra remittere peccata. Quare solus præter alios assessor est dei & patris? Quare soli obsequũtur angeli? & nos quidem docuit communem putare patrem, qui est in cœlis. Sibi aũt eum specialiter asscribat. Sed fortè dices, quod huiusmodi uoces inhabitanti uerbo deputandũ sit. Nónne igit eum oportebat iuxta prophetis conuenientẽ mensuram ipsum quoq; dicere, hęc dicit dominus? Verum cum ea quæ sunt supra legem sancire uellet, assumens sibi conuenientem legislatoris autoritatem, aiebat. Ego dico uobis. Quomodo liberum se ait, & nõ obnoxiũ deo? Ideo quia est filius uerMatth.5 tate. Etsi esset homo Theophorus, esset ne etiam liber secundum naturã? Solus enim deus liberat, quia solus est. Solus enim quasi tributa omniũ ex igit, & tanq; loco debitorũ ab omnibus recipit religionem: etsi exitus legis & prophetarum Christus est: est autem homo Theophorus. Nõne dicere liceat, quod propheticarum prædicationũ exitus ἀνθρώποθεότητος crimen nobis induxerunt. Dein
Deut.6. de quidem lex prædicabat. Dominum deum tuum adorabis et ei soli seruies. Qua nos eruditione perduxit ad Christũ, quasi ad agnitionẽ illis, qui in umbris fuerãt posteriorũ, spernentes ne igitur deũ adorare, adorabimus hominem habentẽ Deum inhabitantẽ: ubi enim præstabilius erat Deũ intelligi, in cœlo magis, an in homine? in Seraphin, an in terreno corpore? si erat homo Theophorus? quibus modo propemodũ ac nos, participauit carni & sanguini: nã si quia inhabitârit, hoc ei sufficit ut nostra similiter ac nos participare, id est, hominẽ factũ esse: inhabitauit & in multis sanctis, homo igit nõ semel, sed sæpissime factus est. Quare ergo semel incõsummationẽ seculorũ, id est, destitutione peccati per hostiã suã dicitur apparuisse? Quomodo unũ nobis uerbi aduentũ prædicãt diuinę scripturę, si Theophorus erat homo? templũ scilicet & ipse factus est dei, quomodo etiã
B in nobis Christus est? Sicut templũ ne in templis? an ut deus magis in templis per spiritum? si Theophorus erat homo, cur est solius ipsius corpus uiuificum? oportuerat enim aliorum etiam corpora esse talia in quibus inhabitauit deus omnipotens. Scripsit aũt alicubi etiam diuinus Paulus. Irritum faciens quis legem Mosi, sine ulla miseratione sub Heb.10 duobus testibus moritur: quãto magis putatis deteriora meteri supplicia, qui filium dei cõculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit? Atqui diuina erat lex, & mandata dicta per angelos. Quomodo igitur dignus erit deteriore supplicio, qui pollutũ dixerit sanguinẽ Christi? Vel quo modo potior est religione, quę est secundũ legem fides in Christo? Sed ut iam ante diximus, est nõ
C similis aliorum sanctorũ homo Theophorus, sed deus magis uerè, & omni mundo celsiorem possidet gloriam, quod cum deus sit natura Dei uerbũ factus est caro, siue homo perfectus: animatum enim & rationale esse quod adunatum est, & credimus corpus, & uera omnino est adunatio.

Quomodo oportet intelligere: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et quomodo mittitur uerbum, quod deus est. Et quomodo propriũ ipsius dicitur corpus.

CAP. XXIIII

SEmen Abrahæ apprehendere uerbum dei unigenitum, beatus Paulus commemorat, nec- Heb.2
non etiam quod propemodum ac nos participârit carni & sanguini. Memores autem scimus etiam uocem Ioannis: ait enim: Et uerbũ caro factũ
D est, & habitauit in nobis. Id nẽ igitur fuit propositũ uiris spiritalibus docere quod dei uerbũ cõuersionis sit patiẽs? aut quod eũ fas sit commutationẽ quæ magis creaturæ conueniat, sustinere? adeò et id quod non erat forsitan aut in id sua sponte deueniat, aut ut alius contra ipsius uoluntatem ad aliam naturã impellatur? Absit. Manet nanq; idẽ à sua natura commutationem omnem excludens & conuersationis umbram nescius pati: fixa est enim semper in suis superna illa cœlestisq; natura. Quomodo igitur uerbũ caro sit factum, uidere necesse est: primum quidẽ diuina scriptura carnem plerunq; nominat, & quasi ex parte, animalis totius significationem facit, necnon etiam à sola anima, interdum tantundẽ ait. Scriptũ est enim Quod uidebit omnis caro salutare Dei. Et ipse

diuinus

diuinus Paulus: Non consensi, inquit, carni et sanguini. Allocutus est autem eos qui sunt ex Israël, pontifex Moses. In septuagina quinq; animabus descenderunt patres tui in Aegyptum. Sed non
Act.7 idcirco dixeris, quod nudæ & sine carne animæ in Aegyptum descenderint, nec porrò quod inanimis corporibus & solis carnibus salutare suum deus indulserit. Quoties igit audiamus carnem factum esse uerbū, hominem intelligamus ex anima & corpore factum. Est autem uerbum cum sit deus homo perfectus, corpus accipiens animatum, & rationabile, idq; sibi uerè adunârit, quomodo ipse sciat: nostris enim sensibus huiusmodi cogitationes omnino cerni non possunt, & nuncupatus est filius hominis. Sed si oportet tanquam in speculum intuentes dicere, coniectat aliquo modo sensus humanus, adunatum fuisse uerbum corpori habenti animam rationabilem, qualiter etiam hominis animam suo corpori ipsum quidem diuersæ naturæ, sortitam tamen communionem adunationēq; cū corpore ut penè uideatur nō esse alia præter corpus, eo quod per compositionē
compositio. ex utroq; animal unum efficiatur, manet tamen ipsa, ut ante memoraui, in sua natura. Ergo non per commutationem, aut conuersionem hominem factum dicimus Dei uerbum, nec prorsus quod deus esse desierit, sed quod carnem accipiens ex muliere, & ei ex utero adunatus, extit homoidem simul & Deus: neq; Dei & patris generationem arcanam proijciens, sustinuit ex muliere, inde initium ut esset accipiens: permittebat autem carni propriæ naturę suę legibus nasci natiuitatis rationem duntaxat. Cæterum habet in se aliquid ab humana natura dissimile: natus est ēm ex uirgine, & solus matrem habet innuptam: factum autem etiam ipsum carnem, & in nobis inhabitasse commemorat, ut utroque comprobaret, & factum fuisse hominem, & suum non perdidisse: mansit enim quod erat. Intelligitur nanque certè tanquam aliud in alio inhabitaret, id est, diuina natura in humanitate, non perpessa commixtionem, aut confusionem, aut commutationem, ut esset quod non erat. Quicquid enim in alio habitare dicitur, non ipsum sit tale,
differentia naturarum. quale est id in quo habitat, sed aliud in alio magis intelligitur. At uerò in uerbi natura & humanitatis solam nobis differentiam designat diuersitas naturarum, unus enim ex utroque intelligitur Christus. Ergo in confusionem, ut ante dixi, seruata, inhabitasse uerbum ait in nobis: scit enim unum esse filium unigenitum carnem fœmoris eius cum luctaretur cum eo, & dixit ei: Dimitte me, ascendit enim ortus. Ille autem dixit: Non te dimitto, nisi benedixeris me. Et post alia. Benedixit aūt, eū ibi, & uocauit nomen loci illius faciem dei. Vidi enim, inquit, deum facie ad faciem; & salua facta est anima mea. Ascendit autem sol cum transijt faciem dei, ipse autem titubabat more suo. Mysticus quidem est scripturarum sensus. Subindicare enim uidetur Iudæorum oblectationem, qua utebantur in Christo, penè cum ipso luctantes, qui tamen superati sunt, & ipsi autem impetraturi benedictionem ipsius, si per fidem ad eum nouissimis temporibus conuertissent. Attamen illud certe homo erat, qui luctabatur, cum Iacob dei faciem nominabat. Neq; id solum, nam sciebat eum deum esse ueritate. Vidi enim, inquit, deum facie ad faciem, & saluata est anima mea. Deus nanq; est natura Emmanuël. Dicitur etiam facie, dei nam est figura substantiæ patris. Ita se uocabat apud Iudæos cum diceret de deo & patre. Neq; faciem eius uidistis. Et: Verbum eius non habetis in uobis manens, quod quem misit ille, huic uos non creditis. Quod uerò deus sit uerus homo ille, qui luctabatur quum Iacob, sacra litera iterum faciet fidem. Dixit enim, inquit, Dominus ad Iacob. Surge ascende in locū Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare deo, qui apparuit tibi cum fugeres à facie Esau fratris tui. Reuertens enim ex Mesopotamia, deinde timens Esau traiecit Iacob pueros & omnia uasa sua, subremansit autem solus, & luctabatur homo cum eo.
Genes.35.

ALIVD CAP. XXV.

Beatus Daniel horribilem nobis uisionem exponens. Videbam, inquit, in uisionem noctis, & ecce cum nubibus cœli, quasi filius hominis ueniens, & usq; ad uetustum dierum peruenit, & inconspectu eius adduxerunt eum, & ipsi datus est principatus & honor & regnū, & omnes populi tribus & linguæ ipsi seruiēt, potestas eius potestas inæternū, quæ nō transgredieť, & regnū eius non corrumpetur. Audis quemadmodum non hominem se uidisse simpliciter commemorat, ne unus ex nobis & iuxta nos Emmanuël esse credatur? sed quasi filium hominis. Cum enim uerbum natura sit Deus, in similitudine hominū fuit, & inuentus est habitu ut homo, ut in eodem utrumq; intelligatur: & neq; homo nudus, nec uerbum absq; humanitate uel carne, tamē ei principatum & honorem quem semper habeat datū esse commemorat. Ait enim quod omnes populi tribus & linguæ ipsi seruient. Cum igitur etiam in humanitate positum unigenitum dei uerbum, seruientem habeat creaturam, & patris principatum & suum: Peperit autem secundum carnem ipsum sancta uirgo, quomodo non intelligitur sancta uirgo θεοτόκος?
Dan.7

De Christi passione, & quod utile sit quod secundum aliud de uno eodem dicitur, nec diuidimus in duo.

CAP. XXVI.

Sanctus Paulus salutarem passionem nobis exponit, ait namque: Nunc gratia dei pro omnibus gustauit mortem. Necnon etiam: Tradidi enim uobis inprimis quod & accepi, quoniā Christur mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die. Ad hoc etiam sapientissimus Petrus Christo, inquit, passo pro nobis carne. Cum unū igitur credamus dominum nostrum Iesum Christum, id est, in humana forma conspectum, siue hominem factum iuxta nos deū uerbū, quonam modo & passionē ipsi deputemus & impassibilē seruemus
1.Cor.2
1.Pet.4

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruemus ut deũ? Ergo passio quidẽ dispensationis erat, sua quidẽ dicente deo uerbo, ea quæ sunt propriæ carnis, ppter inenarrabilẽ unitatẽ manẽte uerò extra passionẽ, quãtũ ad ipsius naturã pertineat. Impassibilis em̃ deus est. Neq; id mirũ, cũ & ipsum animam hominis uideamus, si quid corpus passum fuerit extra passionẽ quidẽ manentẽ, quantũ pertineat ad naturã, attamen nõ extra passionẽ esse intelligi, eo quod propriũ sit corpus ipsius quod patitur: et licet incontigna sit & simplex, tamen id quod patitur nõ alienũ est. Sic intelligẽs etiam de Christo omniũ saluatore, utar autem exemplis, quæ quasi per ænigmata nobis possunt ostendere, quod cõmunicârit quidem passioni unigenitus, quantũ pertinet ad familiaritatẽ corporis sui: manserit autem passionis expers, ut deus. Deniq; deus omnipotẽs prodigia sapientissimo Mosi iubebat efficere, ut credat ei Israël quod esse missus à deo, ut à uiolentia liberentur. Ait autem. Et accipies aquam de flumine, & effundes super terram, & erit aqua, quam accipies à flumine sanguis super terram. Inquimus autem quod aqua quidem figura sit uitæ, & quod sit per naturam uita filius ex patre, tanquam ex flumine exiẽs eiusdem substantiæ. Ratione itaq; omnia uiuificat. Sed cũ aquam, inquit, effunderis super terram, erit sanguis. Ergo cum factus est caro de terra, id est, quãdo à terra carnem sibi circundedit, tunc in ea mortem nostræ similem dicitur passus, licet per naturam sit uita. In Leuitico autem pollutũ quidem et immundũ leprosum esse significat, ita quod eum de castris eiici præcipit, oportere, & si sanus fuerit à morbo, hoc eum pacto purgare. Et accipiẽt purgato duos pullos mundos, & lignũ cedrinũ, & uerum coccũ & hysopum, & præcipiet sacerdos, & occident pullum unũ in uas fictile in aqua uiua, et pullũ qui uiuit accipiet illũ, & lauabit in sanguine pulli occisi in aqua uiua, & asperget super eũ qui purgatus est à lepra septies, & mundus erit. Reddit quidem nos mundos, & pollutionum sordes abluit, & carnalis concupiscentiæ, mortalitatem repellit, sanguis prẽciosissimus Christi, & purgatio baptismatis sacrosancti. Cæterum illud aspice, omittens enim scriptorum uim subtiliter examinare, quod mysterio expediat in præsentia memorabimus. Pullis duobus comparat Christum, non quod duo sint filij, sed quod unus potius ex duobus ex diuinitate & humanitate in unitatem collatus. Mundi autem pulli neq; enim fecit peccatum dominus noster Iesus Christus, sed erat uerbum sanctum & diuinitate & humanitate. Volucribus uerò comparatur, quod quasi in sublimi sit super terram, & à cœlo desuper. Et à cœlo enim homo est Christus, licet carnem sancta uirgo peperit. Quomodo igitur desuper, & de cœlo? Deus em̃ uerbum, quod est desuper, & ex patre carnem ex uirgine sancta accipiens, & eam suam propriãq; existimans, tanquam si eam desuper, & de cœlo detulisset, dicebat: Et nemo ascendit in cœlum, ni si qui de cœlo descendit, filius hominis. Ea enim quæ sua sunt propriẽ carni semper attribuit, adu-

Exod. 5

Leuit. 14

Ioan. 3

A

B

C

D

natum uerò semel iam cum ipsa unũ scilicet æstimabitur. Cæterum uide occiso uno pullo lauari quidem alterum, eius sanguinem tamen nõ emori. Et quid hoc sic? Viuebat enim uerbũ, licet sua caro fuisset emortua, & communem passionẽ esse ducebat propter adunationem, & familiaritatem, quam habebat cũ carne. Igitur ipse quidẽ uiuit ut deus, corpus uerò tanq; proprium faciebat, & in se familiariter accipiebat corporis passionis, cum ipse nihil in natura propria pateretur. Prodest igitur & necessarium est, si in uno Christo id accipiamus, quod secundũ aliud & aliud de uno eodẽq; constituatur: & quod in duo diuidi non permittat, licet diuersa inter se & minime conuenientia acta esse dicantur. Est autem tale quod dico. Natum esse secundũ carnem ex muliere dicimus deũ uerbum, quamuis omnibus ipse præbeat nasci, et ad natiuitatem, quæ nondum nata sint, uocet secundũ aliud & aliud: Natus est enim eo quod homo nostri similis intelligatur. Vocat autem ad natiuitatem omnia, eo quod natura sit deus. Scriptũ est autem de ipso: Puer proficiebat & confortabatur, & implebatur sapientia & gratia, cum natura sit perfectũ ut deus, & ex sua plenitudine spiritalia sanctis impertiat, & ipse sit sapientiæ dator & gratiæ. Quomodo proficit puer? & sapientia impletur & gratia? secundũ aliud & aliud. Cum sit enim idem ipse homo simul & deus, propter unitatem quidem propria ducit humana. Est aũt perfectus & sapientiæ & gratiæ dator ut deus. Nuncupatus est em̃ & primogenitus & unigenitus. Sed si quis uim ipsam scrutari uoluerit dictionum, primogenitus est, qui est inter fratres plurimos primogenitus. Vnigenitus uerò ut unigenitus, non iam primogenitus, nec inter plurimos fratres, & est ipse & hoc & illud. Et quomodo? Ergo secundum aliud et aliud. Primogenitus em̃ ut inter plurimos fratres, propter humanitatem. Vnigenitus porrò idẽ ut solus ex solo patre natus & deo, sanctificatus fuisse dicit̃ per spiritũ, cũ ipse sanctificare soleat accedentes. Baptizatus est secundũ carnem qui in spiritu sancto baptizabat. Quomodo igitur idem & sanctificat & sanctificatur? & baptizat & baptizatur? Secundũ aliud porrò & aliud. Sanctificatur enim humanè, sic etiam baptizatur. Sanctificat aũt diuinè, & baptizat in spiritu sancto, cũ ipse suscitet mortuos. Resurrexit à mortuis. Et cũ sit per naturã uita, uiuificari dicitur. Hoc quoq; quonã modò? Secundum aliud nempe & aliud. Ipse enim resurrexit quidẽ à mortuis & uiuificari dicitur secundũ carnẽ, uiuificat aũt & suscitat à mortuis, utpote deus. Patitur, & non patitur, secundum aliud & aliud. Patitur autem humana carne, eo quod homo sit. Impassibilis autem diuinè, manet ut deus. Adorauit ipse nobiscum. Vos enim, inquit adoratis, quod nescitis, nos adoramus quod scimus. Adest etiam adorandus. Flectitur enim ipsi omne genu. Hoc quoq; secundum aliud & aliud. Adorat enim, quia naturam assumpserit, quæ debeat adorare. Adoratur autem porrò idem, quasi maior adorante natura, eo quod

Luc. 2

Ioan. 4

intelligitur

Universidad de Deusto

intelligitur deus. Adoratione uerò non est diui- A dendum in hominem seorsus, & seorsus in deum: nec uerò tanq; deo coniunctum æqualitate digna ta sit diuisus substantijs, cum ipso adorari dicimus hominem. Id enim extremæ impietatis plenissimum est, sed unum adorandum hominem factū, & incarnatum dei uerbū, ita tamen ut credamus corpus ei adunatum, animam iuxta habuisse rationabilem. Neq; enim deus omnipotens duos primogenitos præcepit oportere tam à nobis, quàm à sanctis angelis adorari: Vnus est enim, qui est introductus in orbem terrarum. Et si introductionis modū curiosius perscrutemur, carnalis dispensationis mysteriū inueniemus. Introductus est autem in orbē terrarū, tunc cum factus est homo, licet & natura sua distare ab orbe longissime uidea B tur, & in diuinitatis eminentia uerè esse, credatur. Alius est ēm præter elementa creator ipsorū. Ergo super ea quæ ipse condidit, secundum naturā est, quod natura sit deus. Vnus tamen, ut ante dixi, adorandus est, & tunc cum in multis fuerit fratribus: tunc enim propterea dictus est primogenitus. Vnum filium adorauit cæcus à natiuitate sua cum præcipuo mirabiliq; modo sanatus est. Nam cum inuenisset eum, inquit, in templo Iesus, dixit. Tu credis in filium dei? Ille aūt dixit: Qui est domine ut credam in eum? Christus uerò ei seipsum cum corpore demonstrabat. Et uidisti quidem eum, & qui loquitur tecū, ipse est. Vides quod singulari numero utatur, nō permittens deum & ho minem seorsum intelligi? Imò uerò & si quis ho- C minem nominauerit Emmanuēlem, minimè qui dem communem hominem significauit, sed Dei uerbum adunatum nostræ naturæ. Sicut unū hominem adorauēre beati discipuli, cum eum uiden tes miris modis inter aquas ambulare, adorāt, dicentes: Verè dei filius est. Si uerò hominē cū deo coadorari dixerimus, diuisionem spatiosissimam inducemus. σὺν enim semper, quod latinè est, cum si in significatione unitatis, quæ est per compositi onem ponatur, duo omnino cogit intelligi. Quēadmodū enim nemo sibi cōuiuere dicatur, neque concænare, aut coadorare, uel coambulare: duarū enim personarum significationem inducet præpositio uerbo præposita. Ita etiam si quis coadora ri hominē cū deo dixerit, duos planè filios dicit, & eos esse disiunctos. Vnitatis enim ratio si in sola D dignitatis æqualitate siue autoritatis intelligatur, non esse uera conuincitur, idq; à nobis iam pluribus ante probatum est.

Ad illos qui aiunt, quod sola relatione Deum uerbum deceant humana. CAP. XXVIII.

GArriunt nonnulli de carnali dispensatione unigeniti & uenerabile & magnum ac superius spiritibus amabilissimū mysteriū, per quod etiam saluati sumus, ad sensus fragiles deferentes, decus contaminant, pulchritudinemq; ueritatis, cum eos oporteat, non si quid rectè habere uideātur roborare conari, sed inspicere magis subtili acutoq; mentis oculo sacrum propositum literarū, atque rectum ita iter ingredi, sectantes ea quæ patres sanctissimi examinarunt, qui sancti spiritus illuminationibus eruditi, sanxere nobis symbolū fidei, ipsum quod ex patris substantia inæstimabiliter natum est deum uerbum, per quod omnia facta sunt, quæ in cœlo & quæ in terra, propter nos homines & nostræ salutis causa descendisse, carnē factum, passum, ascendisse in cœlum, uenturū per tempora, iudicare uiuos & mortuos. Verum nōnulli sunt, doctos se esse scientesq; opinantes, & supercilio & tumore inflati, qui si hæc uerba audierint, derident, & ea quæ tanq; rectè sunt dicta, deliramenta magis existimant, cum præsertim credamus, illuminatione spiritus sancti patuisse sanctis patribus scientiam ueritatis: at illi tanq; si soli possint meliora sentire, non ipsum existimant unigenitum dei filium, quod est ex substantia eius deū uerbum passum esse, sua carne pro nobis humanè. Licet eo quod deus intelligitur, in sua natura habeat, ut pati non posset: hominem autem seorsus & separatim eum ponentes, qui est ex sancta uirgine procreatus: deinde ei, quantum ipsis uidetur, modum gloriæ tribuentes, adunatum fuisse dicunt uerbo dei & patris, & rationem adunationis exponentes, donatam esse ipsi dicunt à deo æqualitatem dignitatis, siue autoritatis, & ut simili appellatione & Christus & filius dicatur & dominus. Sin uerò etiam passus esse aliquid dicatur homo, qui ab ipsis excogitatur: oportere aiunt in ipsum deum uerbum referri, eo quod coniunctus sit ipsi æqualitate dignitatis, cum naturis diuersis unusquisq; id sit, quod est. Explanabo autē uim sententiarum, quantum quantum ipse ualuero, sacrarum literarū exempla proponens. Esurijt Christus, itinere fatigatus est dormiuit, ingressus ire in nauiculam, pulsatus est à ministris uerberibus, à Pilato flagellatus est, sputamina militum excepit, qui lancea latus pungentes, acetum mixtum felle ori eius obtulerunt: gustauit autem & mortem cruce, passus & alia conuitia Iudæorum. Hæc omnia homini quidem contigisse commemorat, referri uerò in filij ueri personam. At nos credimus sicut in unū Deū patrem omnipotentem, omniū uisibilium & inuisibilium factorem. Ita etiam in unum dominum nostrum Iesum Christū filium eius. Diuidere uerò seorsus in hominem Emmanuēl recusamus, & seorsum in uerbum. Scientes autem, quod factum sit iuxta nos uerbum & homo, uerè ipsum eundemq; dicimus Deum de deo, humanè uerò hominem iuxta nos ex muliere. Affirmamus autem propter familiaritatem carnis quidem eum infirmitates fuisse perpessum: seruasse uerò naturæ suæ impassibilitatem, eo quod non homo erat solum, sed idem cum etiam deus natura. Et quemadmodum erat proprium corpus ipsius, ita enim naturales corporis, & inculpabilis passiones, nec non ea, quæ ei illata sunt petulantia nonnullorum: patiebatur autem impassibiliter, qui non idcirco se humiliauit, ut esset tantum similis nostri, sed quia, ut ante dixi, naturæ suæ, ut istis omnibus superior reseruasset, ac si diceremus, quod per conuersionem,

uel

uel commutationem naturæ ſuæ,in naturam tran A ſierit carnis: neceſſe erat omnibus modis nos inui tos etiam confiteri arcanam diuinamq; naturam fuiſſe paſsibilem. Sin autem manſerit incommuta tus,licet iuxta nos homo ſit factus, & eſt propriũ cœleſti naturæ ut pati non poſſet:deinde per aduna tionẽ ipſius, fuerit corpus paſsibile,patitur cor pore patiente,eo quod ipſius fuiſſe dicitur propri um: manet uerò ipſe impaſsibilis, eo quod ipſius eſt. Porrò proprium ut pati non poſſet,& ſi glori ficatus eſt Emmanuël per paſsionem,ut ipſe dixit cum pro nobis precioſum crucem eſſet paſſurus, nunc glorificatus eſt filius hominis, cur paſsionis gloriam homini tribuentes, ſolam habenti cõiun ctionem cum eo in æqualitate dignitatis,non eru beſcunt? Nam ſicut ipſi exiſtimant, coniunxit ſibi B ſecundum uoluntatem patris & complacitum ho minem. Similiter & eum ſuæ gloriæ parem effi cit & conceſsit, ut ſimili appellatione Chriſtus & filius et deus nominetur, & dominus. Ergo neq; incarnatum eſt uerè uerbũ, nec prorſus homo eſt factum,& fortè etiam falſos mẽdacesq; dicere do ctores ſanctos mundi totius, nullum patiatur de trimentum. Aut enim dicant, imò magis proce dant in medium,probaturi,quod coniunctionis, quę ab ipſis inducitur modus habeat uim,& idem uerbum hominem factum. Aut ſi ea non ita habe re exiſtimant, quare coniunctionis nobis incon iunctæ modum excogitant,ueritate neglecta, cũ deceat eos dicere humanitati noſtræ adunatũ fu iſſe dei uerbum & patris: ita enim carne quidem C propria intelligatur paſſus humana:quantum ue rò pertineat ad diuinitatis naturam,moleſtiæ om nis expers ut deus. Quod uerò relationem nomi nantes, quæ neſcio quomodo ab ipſis reperta eſt, gloriæ detrahant Emmanuël quoq;, eum uix u num ſanctorum efficiant prophetarum. Et quod inter menſuras conſtituant plurimorum, in eoq; proculdubiò capiantur. Probabo. Porrò diuinæ ſcripturæ ponens exempla. Murmurabat aliquã do in deſerto aduerſus Moſen & Aaron,populus Iſraël,dicentes: Vtinam mortui eſſemus,percuſsi à domino in Aegypto, cum ſedebamus ad ollas carnium, & edebamus carnes uſq; ad ſatietatem. Dicit deinde ſapientiſsimus Moſes(erat enim cõ ſequens tam temerè impatientes confutare) Nos aũt qui ſumus? Neq; enim aduerſum nos eſt mur- D muratio ueſtra,ſed aduerſus deum. Regnabat au tem per illa tempora etiam deus omnipotens,per ſanctos prophetas populo Iſraël. Illi autem in hoc etiam puſillanimes. Accedebant ad diuinum Sa muël,dicentes:Ecce tu ſenuiſti,& filij tui non am bulant in uijs tuis,& nunc conſtitue ſuper nos re gem,qui iudicet nos,ſicut & cæteræ gentes. Mo leſte quidem nimis ferebat id propheta. Ait autẽ deus omnipotens: Audiui uocem populi,ſicut lo cutus eſt ad te, quia te non ſpreuerunt, ſed me,ut non regnem ſuper eos. Dixit autem alicubi etiam Chriſtus ſanctis apoſtolis: Qui recipit uos,me re cipit. Nec non etiam miſericordes pro tribunali ſuo allocuturum ſe pollicetur; Venite benedicti patris mei,percipite paratum uobis regnum à cõ ſtitutione mundi. Probitatis uerò ipſorum mo res familiariter agnoſcens,de his quibus benè cõ ſultum fuerat ab ipſis. Quamdiu feceritis, inquit, uni horum minimorum,mihi feciſtis. Ecce in his relationis modus qualis ſit, cognoſcitur. Vehe menter murmurabat aduerſus Moſen & Aaron populus Iſraël,& res quidem hæc habet relationẽ in deum: erant tamen Moſes & Aaron homines ſimiles noſtri. Eodem pacto etiam in alijs intelli ges,quorum nuper fecimus mentionem, ſed erãt quidem,ut ante dixi,ſancti, & admirabiles homi nes,homines tamẽ ſimiles noſtri. Eóue igitur mo do etiam homo deo uerbo coniunctus,ut illi aiũt, relationem in id ſuarum habeat paſsionum? Et quomodo iam non ſit homo communis, & ſeor ſus? & aliud nihil? Ergo non eſt uerè deus Emma nuel, non unigenitus filius, non deus ſecundum naturam. Deinde quam ob cauſam nemo aliorũ à deo uerbo honoratus eſt æqualitate dignitatis, ſiue autoritatis: ſolum autẽ hunc paria omnia ſor titum fuiſſe contendunt, maximè quum deus ſal uator omnium,non iudicat ad perſonam, ſed iu ſtum iudicium,ſicut ipſe commemorat: Quare er go cõſidet ſolus, quomodo ueniet iudex obſequẽ tibus angelis? Quare aũt ſolus tam à nobis,quàm à ſupernis principibus adoratur? ſed ualdè,inquit te enim quoq; id agere inuenimus. Paſsim enim ipſum confiteris,quatenus ei carnis attribuas paſ ſiones,licet impaſsibilem ſerues ut deum. At nos uir optime, quum prius adunauerimus uerbum & hominem, carni quidem paſsiones tribuimus, impaſsibilem uerò,ut deum ſeruabimus. Nam li cet factus ſit ſimilis noſtri, attamẽ ſcire debemus, cœleſtium dignitatum,& diuinæ eius eminentiæ maieſtatem. Præmiſſa igitur unitate,ea quæ quaſi aliquo fundamento fidei præiacto,carne quidem paſſum eſſe confitemur: manſiſſe uerò extra paſsi ones. Quippe cum in ſe habeat, ut pati non poſ ſit. Sin uerò in partem ponamus deum & homi nem,naturas à ſe diuidentes, & ſecundum ſolam relationem dicamus deum uerbum ſuum duxiſ ſe, ea quæ corpori contigerunt, Moſi quippe & Aaron modum habebit, is qui ex ſancta uirgine procreatus Emmanuel, quod eſt interpretatum: nobiſcum deus. Ergo & ipſi per prophetas ſan ctos dicant: Dorſum meum poſui in flagella, ma xillas autem meas in palmas. Faciem autem meã non auerti à confuſione ſputorum. Porrò infode runt manus meas,& pedes meos,numerauerunt omnia oſſa mea. Et porrò dederunt in cibum me um hyſopum, & in ſiti mea obtulerunt mihi ace tum. Ipſi omnia hæc unigenito attribuimus, quæ pro nobis diſpenſatoriè carne paſſus eſt, ſecundũ ſcripturas. Viuifica enim eius paſsione nos ſanati ſumus,& infirmatus eſt propter peccata noſtra ip ſe, impaſsibilem uerò eum natura eſſe, cognoſci mus. Nam ſi,ut dudum dixi,idem homo eſt ſimul & deus. Sunt quidem certæ humanitatis eius paſ ſiones. Porrò dei proprium eſt,ut impaſsibilis in telligatur. Hæc ita ſentientes,ſeruabimus pietatẽ,

& per

et per rectas cogitationes et sensus ad cœlestis uocationis palmã perueniemus, in Christo, per quẽ, et cum quo deo & patri gloria cũ S. spiritu Amẽ.

BEATI CYRILLI SERMO, DE eo quod uerbum dei factum sit homo. Ioanne Oecolampadio interprete.

PRofundum quidem & magnum, uereq; admiratione dignũ est hoc religionis sacramentum, atq; adeò angelis beatis desiderantissimum. Dicebat enim aliquãdo Seruatoris discipulus de his quæ à sanctis ꝓphetis dicta super Iesu omniũ nostrũ seruatore: quę nũc reuelata sunt nobis per eos, qui euangelizant nobis in spiritu sancto è cœ
1.Pet.1 lis misso. In quæ desiderant angeli prospicere.
Sanè omnes prospexerunt, qui intellexerunt magnum hoc religionis sacramentum: quoniam natus est secundum carnem Christus, gratiarum actiones pro nobis offerentes, dicebant: Gloria in excelsis, & in terra pax, in hominibus bona uolũtas. Quomodo enim lætitia implendi non erant, mundi saluatorem & redemptorem uidentes natum è sancta uirgine, qui etiam uno peccatore pe
Luce 15 nitentiam agente, festum agunt: sicut dicit Saluator. Tripudiet igitur propter nos sanctorum spirituum multitudo. Et quod hic argumentum? Vnigenitus homo factus est, natus est secundum carnem, innotuit dominicæ erga nos benignitatis latitudo, & incomparabilis misericordiæ ma-
Esa. 25 gnitudo. Nam beatus propheta Esaias inquit:
Ibidem. Absorpsit mors ualida. Et iterum: Abstulit deus omnem lachrymam ab omni facie. Abstulit autem quodammodo omnis faciei lachrymam. Vel quo pacto ueterem illam maledictionem ut inefficacem declarauit, & aduersantissimum mortis destruxit Imperium, docebit iterũ sapientissimus
Heb.2 Paulus: Nam quia paruuli participes fuerunt sanguinis & carnis, & ipse similiter particeps fuit eorum: ut per mortem eum qui mortis potestatem habet, aboleat, hoc est diabolum, et liberet eos qui metu mortis per omnem uitam seruituti obnoxij erant. Quid igitur est hoc, similiter particeps fuit eorum? Vel illud nimirum quòd factus est sicut nos, ex sancta & Dei genitrice Maria in sanguine & carne. Nam cum uerbum Dei sit Deus natura, & uerus, cõsubstãtialis & coëternus patri, & suæ sublimitatis excellentia honorificentissimus, & in forma et similitudine eius qui genuit: nõ est D rapinã arbitratus quòd esset æqualis Deo, sed semetipsum exinaniuit forma serui assumpta è sancta Maria, in similitudine hominum factus, & figura inuentus ut homo, humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Itaq; sponte usqueadeo se humiliauit, qui de sua plenitudine dat omnibus. Demisit autem sese, ꝓpter nos, à nullo coactus, sed ultroneus propter nos serui formam accepit, qui secundum naturam suam liber. Inter eos qui nobis similes, qui super omnem creaturã est. Inter eos qui sub morte, qui omnes uiuificat. Ipse enim est panis uiuus, et uitam dedit mundo, factus nobiscum sub lege, A qui super legem & legislator, utpote Deus. Inter eos qui initium & natiuitatem habent, qui ante omne seculum & tempus, imò seculorum conditor & factor. Quomodo igitur fuit sicut nos? corpore assumpto ex sancta Virgine, corpore autem non inanimato, sicut uisum est quibusdam hæreticis, sed animato, atq; adeò anima rationali. Sic prodijt perfectus homo ex muliere absq; peccato, uerè & non opinione uel phantasia. Non contemptior fuit in hoc quòd erat Deus, neq; id abiecit quod erat: semper est & erit deus. Sic dei genitricem dicimus sanctam uirginem. Nam sic beatus Paulus dicit: Vnus Deus & pater, ex quo om 1.Cor. 8
nia: & unus dominus Iesus Christus, per quem onia. Non enim diuidimus unum dominũ, & B Deum & Saluatorem nostrũ in duos filios, eum qui homo fuit, & incarnatum dei uerbum. Neque sicut opinantur quidam hæretici & imprudentes, quòd humanitas & Deitas mutuũ confusæ sunt, ita quòd uerbum Dei in naturam carnis concesserit, & natura carnis in naturam Deitatis conuersa sit: inuertibile enim & immutabile omnibus modis est uerbum dei: sed quòd carnẽ animatam anima ratiõali sibi ex sancta uirgine uerè uniuerit uerbum Dei, ineffabiliter incarnatum, & factum homo dicitur. Sufficiat igitur ad rectam & ad irreprehensibilem fidei nostræ confessionem, Dei genitricem dicere & confiteri sanctam Virginem: id autem adducere, quòd & hominis genitrix sit, non est necesse neq; utile. Edocti em̃ sumus confiteri unum Deum, & credere eum, etiam posteq; C homo factus est, sicut Paulus dicit: Vnus Deus, 1.Tim.2
unus & mediator Dei & hominum. Nam hominem quidem dicimus factũ esse inuertibiliter dei Verbum, & quantum quidem ad naturam carnis pertingit, peperit beata Virgo corpus cõsubstantiale suo et nostro: sed in hoc quod dicitur dei genitrix, simul colligitur & hominis manifestatio. Non enim nudam peperit Deitatem sancta Virgo, sed unitum carni Dei uerbum. Et non aliter intelligitur dei genitrix, nisi hoc modo. Nam omnino præintelligitur confessio incarnationis. Et sic ultrà uerũ erit quod Dei genitrix fuerit sancta Virgo, quæ peperit mirabiliter unum Christum, similiter carnis nobiscum participem et sanguinis, & consubstantialem ei, & nobis secũdum humanitatem, ita ut caro sit ex Dei genitrice Maria. Non enim similis substantiæ, ut quibusdam uidetur hæreticis, sed ὁμοούσιον, hoc est cõsubstantialis, id est, ex nostra substantia. Dicit enim: Semen Abrahæ apprehendit. Qui autem dicit ὁμοιούσιον, hoc est, similem substantia, non dicit uerum hominem, sed similitudinem filij hominis, sicut Daniel dicit. Apostolus autem non similitudinẽ Dan.10
nos docuit, sed inquit: Homo Christus Iesus, qui 1.Tim.2
dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Consubstantialem autem qui dicit, dicit eundem esse cum patre & Deo secundum diuinitatem, sicut & Patres nostri confessi sunt, dicentes ὁμοούσιον, hoc est, consubstantiale patri, & non ὁμοιούσιον, hoc est, similem substantia. Proinde cum dicamus ὁμοούσιον. Heb.2

Dei genitricẽ, superflua & non necessariò superaddimus hominis genitricem. Sufficit enim, ut dixi, prima uox totius sacramenti nostri confessionem continens, & nullam loquacitatis occasionẽ uolentibus ueritatem calumniari suppeditans. Mos enim hæreticorum est etiam ea quæ rectè dicta sunt, in adulterinum sensum peruertere. Abducimur autem nullo modo intelligentes quod errârint, & ipsas diuinas scripturas corruperint. Proinde nostrum fuerit, digna & sententiæ congrua proferre uerba. At si isti non rectè intelligunt, nihil ad nos. Ipsi audient per prophetam dicentem: Isa.5 Væ his qui dicunt malum bonum, & bonum malum. Atqui nulla communio est lucis & tenebrarum nulla conspiratio Christi & Belial. Nam nos ingrediemur uiam rectam, & nihil adulterini habentem, hoc est semitam regiam, & nõ obliquam: atque sic occurremus ad præmium supernæ uocationis, per quem & cum quo Deo & patri gloria cum sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

Cyrilli Alexandrini episcopi, ad Successum episcopum Isauriæ Diocæsariensem epistola prior.

PErlegi Commonitorium, quod à tua sanctitate directum est, & nimium gratulatus sum, quod dũ ualeas ex multa doctrina, uel nobis prodesse, uel alijs, tamen admonere digneris, ut quæ mente retinemus, & recta esse perspicimus, distribuamus. Sentimus igitur de Saluatoris nostri dispensatione, ea quæ & ante nos sancti patres nostri pia mente senserunt. Quorum studiosis laboribus nostram intelligentiam coaptantes, ita eos per omnia sequimur, ut nihil nouum rectis dogmatibus inferamus. Quia uerò tua perfectio scisscitatur, utrum dicere in Christo duas naturas aliquando, uel non dicere debeamus, ad hoc tibi respondere necessarium credidi. Diodorus quidam cum primo tempore πνευματομαχῶν, id est, spiritui sancto aduersarius existeret, ut aiunt orthodoxæ communicauit ecclesiæ. Hic ut putauit Macedonianę deponens maculam perfidiæ, in alteram recidit ægritudinis qualitatẽ. Sensit enim, & scripsit, quod alter sit filius seorsim qui de semine Dauid, & sancta Virgine natus est: Et alter iterũ proprie filius Dei patris existat. Qui ouina pelle lupum contegens, simulat quidem unum se Christum dicere, hoc nomen tantummodo Dei patris uerbo filio unigenito tribuens: gratiam uerò & huic deputãs, sicut ipse dicit, qui est ex semine Dauid, quem & filium uocat, tanquam unitum, inquit, ei qui secundũ ueritatem est filius. Vnitũ autem non sicut nos adserimus, sed iuxta solam dignitatem & autoritatem, & honoris æqualitatẽ. Huius discipulus Nestorius fuit, & ex librorum eius eloquijs obscuratus, simulat quidem se unũ Christum, & filium, & dominum confiteri: uerũtamen & ipse in duos unum indiuiduumq; partitur, hominem dicens deo uerbo æquiuoca nũcupatione, & honoris, & æqualitate atque dignitate coniunctum. Nam & uoces in euangelicis & apostolicis de Christo positas, definit ac dicit eas quidem tanq; homini conuenire perfectio, quas humanitus protulit: illas uerò deo uerbo congruere, quas Deitati dignas indubitanter exprompsit. Ipsum uerò multipliciter diuidit, ac sequestrat hominem adserens, propterea & sanctam Virginem non dicit Dei esse genitricem, sed potius hominis matrem. Nos autem hæc non ita esse cognoscimus, sed per scripturas diuinas, quibus sanctis patribus sumus edocti, unũ filium et Christum, & dominum confitemur, hoc est, dei patris uerbum, natum quidem de deo ante secula diuinitus atq; ineffabiliter: in nouissimis autẽ mundi temporibus propter nos secundũ carnem de sancta & beata uirgine genitum. Quam etiam, quia deum factum hominem & incarnatum ex se protulit, ideò dei genitricem ueraciter appellamus. Vnus ergo est filius, unus dominus Iesus Christus, & ante incarnationem, et post incarnationẽ: Non enim alter est filius uerbum dei patris, & alter iterum qui de sancta Virgine natus est, sed idẽ ipse qui est ante secula deus, etiam secundum carnem ex muliere creditur editus, non quod ex ea initium deitas eius acceperit ut sit, aut subsistendi principium de sancta Virgine sumpserit, sed potius, ut dixi, quod uerbum subsistens ante secula secundum carnem quod dicitur ex ea progenitũ: propria enim facta est eius caro, sicut & singulis nobis est proprium corpus. Quia uerò nonnulli calumniãtur nos, quod Apollinaris dogma sectemur, & aiunt: quia si unum dicitis iuxta unitatẽ uerissimam filium uerbum Dei patris factum hominem & incarnatum, utiq; phantasiam per hoc inducitis, & separare probamini. Quod autẽ confusionẽ non esse factam naturam. confusio non fusio, aut contemperatio, aut permixtio facta sit uerbi in carnem, uel corporis conuersio in Deitatis essentiam, hanc nos calumniam nimis pruden ter abominamur, dicentes, quia Dei patris uerbũ inæstimabiliter atq; ineffabiliter unierit sibi corpus animatum anima rationali, & processerit homo ex muliere, non conuersione naturę factus ut nos, sed dispensatoria potius uoluntate: Voluit enim fieri homo, quod non erat: secundum naturam autem quod erat deus nequaquam prorsus abijciens: Nam quamuis in nostram mensuram descendens formam serui susceperit, in suæ tamẽ Deitatis celsitudine, & naturali dominationi permansit. Vnientes igitur nos sanctæ carni, habentem animã intelligibilẽ ineffabiliter, & super humanam intelligentiam dei patris uerbum inconuertibiliter unum Christum filium & dominum confitemur, eundem Deum simul & hominem non alterum & alterum, sed unum eũdemq; hoc & illud singulariter existentem. Idcirco aliquando quidem ut homo iuxta dispensationem humanitatis effatur, aliquãdo uero tanquam deus cum potestate quę deo digna est, sermones eloquitur. Illud etiam confitemur, scrutantes studiosissime modum dispensationis in carne & contemplantes subtiliter tanti sacramenti mysterium, peruidemus quod uerbum Dei patris caro sit factum, quam

Diodorus.

Nestorius discipulus Diodori.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam sacratissimam carnē non ex diuinitatis suæ A natura formauit, sed potius eam ex uirgine sancta susceptā: alioqui quomodo factus est homo, si non humanum corpus adsumpsit? Aduertentes, ut dixi, modum incarnationis, inspicimus quod duæ naturæ secundū unitatem indiuiduam incōfuse atque indemutabiliter sibi conuenerint: Caro caro est, & non Deitas, licet Dei facta sit caro. Similiter etiam uerbū Dei est, & non caro, quamuis dispensatorie propriam fecerit carnem. Cum hoc ergo consideramus, nihil lædimus conuentum, quem ad unitatem diximus ex naturis duabus effectum: propter unitatem uero non sequestramus naturas ab inuicem, nec in duos filios unum indiuiduūq; patimur: sed confitemur unū filiū, & sicut patres asseruerunt, unam uerbi na- B turam dicimus incarnatam. Quantum ergo pertinet ad intelligendum, solummodo id contemplandum oculis animæ quomodo sit incarnatus unigenitus: duas naturas adunatas esse perspicimus, sed unum Christum filium & dominum dei Verbum factum hominem, incarnatumq; profitemur. Et si placet, huius compositionis etiam ex nobis ipsis, iuxta quod sumus homines, accipiamus exemplum. Compositi enim ex anima constamus & corpore, duasq; intuemur naturas: Altera quidem corporis, altera uerò animæ: sed unus homo secundum unitatem ex natura utraque subsistens compositus duarum naturarum, duos homines eum qui unus est quomodo facis? Sed, ut dixi, secundum compositionem unus homo est qui ex anima cōstat & corpore. Nam si ne- C gamus quod ex duabus diuersisq; naturis unus & solus Christus sit, post unitatem indiuisam existentibus dicant qui rectæ fidei contradicunt, si una natura totus est Christus, quomodo factus est homo, aut quam carnem facere dignatus est propriam? Quia uerò in ipso Commonitorio tuo uim quādam sermonis huiuscemodi reperi, quod post resurrectionem sancta caro Christi saluatoris omnium nostrum in Deitatis sit conuersa naturam, ita ut iam tota diuinitas sola esse uideatur, oportere, credidimus etiam ad hoc dare responsum: Beatissimus Paulus causas incarnationis unigeniti filij Dei nobis exponens aliquando quidem scripsit: Quoniam quod impossibile erat legi, in quo lex infirmabatur in carne, Deus filiumsuum mittens in similitudine carnis pecca- D ti: & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustitia legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritū. Aliquando uerò: quoniam pueri, inquit, communicauerunt sanguini & carni, & ipse similiter participauit ijsdem, ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, hoc est diabolum, & liberaret eos, qui timori mortis per totam uitam erant obnoxij: Non enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit, unde debuit per omnia fratribus similari. Fatemur ergo per Adæ præuaricationem humanam fuisse corruptam substantiam, & intelligentiam nostram uoluptatibus carnis, & insitis motibus accidentibus nostræ naturæ uelut tyrānica dominatione compressam. Vnde necessarium fuit ut pro salute nostra, qui moramur in terrra, Dei uerbum homo fieret, et humanam carnem corruptioni deditam, & uoluptatum illecebris ægrotantem, propriam faceret: Et quia est uita cūctorum, corruptionem quidem eius destrueret, compesceret autem insitos motus, eos uidelicet, qui nos ad uitia uoluptatesque præcipitabant: Sic enim oportebat mortificari in nostra carne delicta. Meminimus autem & beatissimum Paulum legem peccati appellantem insitos nobis uoluptarios motus. Quapropter quia humana caro facta est uerbi propria, desiuit iam corruptioni succumbere. Et quia peccatū non nouit, tanquam Deus qui eum subuniuit, & ut dixi, propriam fecit, desiuit iam uitijs ac uoluptatibus ęgrotare. Nec hoc sibi perfecit unigenitus filius Dei, uerbum est enim quod est semper, sed proculdubio nobis: nam similes sumus ex Adæ præuaricatione subiecti, uenient utiq; nobis etiam bona quę in Christo sunt, hoc est incorruptio, & abolitio peccatorum. Factus est igitur homo, non adsumpsit hominem, sicut Nestorio placet. Et ut crederet quia factus est homo, manēs quod erat, uidelicet deus iuxta naturam, idcirco & esurire dicitur, & ex itineris labore lassescere, perferre etiam somnum, perturbationes, atq; tristitiam, cæterasq; humanas absq; uitijs passiones. Itemq; ut satisfaceret uidentibus eum: quia cum homo sit etiam Deus uerus permanet, operabatur diuina miracula, increpans mare, suscitans mortuos, & cætera miranda perficiens. Sustinuit autem etiam crucem, carne sua mortem, non natura Deitatis excipiens, ut primogenitus ex mortuis fieret, & iter humanæ naturæ faceret ad immortalitatis excursum. Infernus quoque idem tenebatur obstruse: post resurrectionem uerò erat quidem corpus ipsum quod passum fuerat, uerumtamen iam non habens in se infirmitates humanas: non enim illam patientem famis, laboris, uel similis alicuius adserimus: sed iam incorruptibile confitemur, nec hoc solum, sed & uiuificum: uita ēm corpus est, id est, unigeniti filij Dei, glorificatum est claritate Deo dignissima: & intelligitur Dei corpus. Idcirco si quis illud diuinum dicat, sicut & hominis humanum, à decentissima ratione non deuiat. Vnde puto beatissimum quoque Paulum dicere: Etsi cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus: Dei enim, ut dixi, proprium corpus existens omnia humana transcendit. Conuersionem autem in Deitatis naturam corpus è terra non potuit sustinere: hoc enim impossibile est: alioqui deitati derogamus tanquam factæ, & uelut adsumpto aliquid in se, quod eius iuxta naturam proprium non sit. Dehinc æqualis probatur ineptiæ, dicere conuersum esse corpus in Deitatis naturam: & illud, quod Verbum sit in carnis substantiam cōmutatum: Sicut enim hoc impossibile est, quia inconuertibile & incommutabile comprobatur,

Carnem non essemutatā in deitatem post resurrectionē.

Adæ præuaricatio corrupit nostram substantiam.

Lex peccati in Paulo.

ita etiam illud non est possibile, in Deitatis essentiam uel naturam aliquid creaturarum posse conuerti, Est autem creata etiam caro. Ideóque diuinum quidem dicimus corpus Christi, quia corpus est Dei, & ineffabili gloria illustratum, incorruptibile, & iam sanctum atque uiuificum confitemur. Quod autem in naturam Deitatis sit immutatum, neque sanctorum Patrum quisquam sensit aut docuit, neque nos ita sentimus.

Athanasij epistola ad Epictetum.

Sed nec illud tua sanctitas ignoret, quod beatæ memoriæ pater noster Athanasius, Alexandrinę urbis episcopus, dum per idem tempus quæstiones aliquæ mouerentur, epistolam scripsit ad Epictetum Corinthiorum episcopum, per omnia rectæ fidei adsertione annexā. Et quia ex ea Nestorius arguebatur, cum legentes eam defensores rectæ fidei cohiberent etiam eos qui probantur similia sentire Nestorio, correptionem suæ confutationis ex ea impij formidantes, machinati sunt acerbissimum quiddam, & hæretica prauitate dignissimum. Præfatam nanque adulterant epistolam, sublatis ex ea quibusdam, alijs suppositis edidērūt, ita ut putaretur ille similia Nestorio sapuisse. Fuit ergo necessarium, ne forsitan & ibi apud uos ab aliquibus corrupta inferat̄, ex nostris exemplaribus tuæ Reuerentiæ paria destinare.

Paulus Emisenus.

Nam & uir religiosus, Emisenæ ciuitatis episcopus, Paulus Alexandriam ueniens, mouit de hac causa sermonem, & inuentus habere ipsius exemplar epistolæ, sed corruptum ab hæreticis, atq; deprauatum, unde poposcit ex nostris scriptis Antiochenis similia dirigi, quam etiam destinare curauimus. Sequentes quoque per omnia sanctorū Patrum rectæ fidei prædicationem, librum cōtra Nestorij dogma conscripsimus: necnon & alterum cōtra nonnullos, qui uim Capitulorum eorum reprehendere tentauerunt, quod tuæ Reuerētiæ destinaui, ut si forsitan aliquibus unius eiusdemq; fidei fratribus nostris quorundam garruli tate surreptum est, extimantibus quod nos pœniteat super hijs quæ cōtra Nestorium gessimus, ex hijs lectionibus corrigantur, & discant, quod optime dudū, atque rectissime corripuerimus eum, tanquam deceptum: Et nunc nihilominus insistamus blasphemijs eius ob nefarium repugnantes. Tua uerò perfectio cū possit aut maiora sentire, prodesse nobis scribendo, hortandoq; dignetur.

Cyrilli Alexandrini episcopi ad Successum Episcopum Isauriæ Diocæsarienſem epistola posterior.

DEclaratur quidem ueritas hijs qui diligunt eam: oculit autem se, quantum arbitror, & laret iniquorum mentes, fugitq; intelligentiā callidorum: Non enim se dignos exhibent, qui synceriſſimis eam intueātur obtutibus, & amatores quidem immaculatæ fidei in simplicitate cordis Deum, sicut scriptum est, deprecantur. Qui autem distortos calles ambulāt, & quibus prauum,

Psal. 100

iuxta quod in Psalmis dictum est, cor adhæsit, peruersorū sensuum sibi multiplices occasiones accumulant, ut peruertant uias Domini rectas, & simplicium trahant animas illicita quoque sentire.

Hæc autem dico lectis commonitorijs à tua sanctimonia destinatis: in quibus reperi quædam nimis incaute proposita ab hijs, qui nescio quo modo falsam eruditionem affectant. Erant autem ista proposita: Si ex duabus, inquit, naturis factus est Emmanuēl, post unitam uerò unà uerbi natura intelligitur incarnata, hoc proculdubio consequitur, ut eum necessariò fateamur in sua natura fuisse perpessum. Beatissimi patres nostri, qui sacrum nobis rectæ fidei symbolum formauerunt, ipsum dixerunt Dei patris uerbum de substantia eius unigenitū, per quod facta sunt omnia, incarnatum & hominem factum, nec ullo modo sanctos illos dicimus ignorasse, quod unitum uerbo corpus animatum fuerit anima rationali, ita ut si quis incarnatum adserat uerbum, non sine anima intelligibili unitam & carnem necesse est adseueret: Sic enim arbitror, imò potius ut tutum cōfidenter adfirmo, etiam beatissimū Ioannem euangelistam dixisse: uerbum caro factum est, & habitauit in nobis: non tanquam carni sine anima, quod absit, uerbum fuerit adunatū, aut quod mutationem, conuersionemq; pertulerit, id est, id q̄d erat, hoc est natura Dei sine dubitatione permansit. Dignatus est autem esse homo, & fieri secundum carnem sicut nos ex muliere, unus idem filius perseuerat, non incorporeus, ut olim ante tempora incarnationis extiterat. Et licet non sit unius substantiæ uerbum quod ex patre est genitum, et corpus, et unitam habens animam rationabilem, tamen animas intellectu solo discernit unitarum differentia naturarum, unumq; & filium, & Christum & Dominum, iuxta quod uerbum caro factum est confitetur: Carnem autem factam dicentes, hominem factum profecto testamur. Quæ igitur necessitas eum pati in suæ Deitatis essentia, si post unitionem dicatur una natura uerbi incarnata? Si enim non esset in sermonibus dispensationis quod passionem possit excipere recte ista sortassis adsererent: quia cum non existeret quod pati posset, omnis esset necessitas uerbi substantię cō tingere passionem. In eo autem quod incarnatus Dei filius dicitur, omnis ratio cum dispensatione carnis infertur. Incarnatus est autem non aliter: sed semen Abrahæ apprehendens, & per omnia similis fratribus factus formam serui suscipiens.

Obiectio aduersarij.

Quapropter garrulitatem suam inaniter perdiderunt, qui dicunt consequens esse eum pati oportere in propria natura, dum caro subiaceat, ergaquem procul dubio credatur passionem prouenisse, uerbo impassibili perdurante. Sed idcirco illud propter iniuriam passionis adserimus: Sicut enim proprium eius effectum est corpus, sic & uniuersa corporis, absque peccato, proprietate dispensatoria eius esse dicuntur. Sed aiunt: Si una natura uerbi est incarnata, omnis manet profecto necessitas, confusionem permixtionémque fieri, imminuta ueluti atque subtracta in eodem humana substantia. Ignorauerunt item qui recta

peruertunt,

peruertunt, quod iuxta ueritatem una uerbi natura sit incarnata: sic enim unus est filius, natura et ueritate uerbum, quod ineffabiliter ex patre est editum. Si idem quoque per adsumptionem carnis non exanimis, sed potius anima rationali processit homo de muliere, non in duas diuiditur idcirco personas, sed filius unus idemq; permansit: ueruntamen nō incorporeus, nec extra carnem, quam sibi fecit propriam iuxta indiuiduam unitatem. Qui uerò hoc adstruit, non commixtionē, aut confusionem, nec aliquid hijs simile prorsus adfirmat, nec id unquam uelut ex ratione necessaria consequitur. Nam si unus dicitur unigenitus filius Dei, incarnatus, & homo factus, non ideo, iuxta quod illis uidetur, permixtus à nobis adseritur: Nec enim substantia uerbi in naturam carnis ulla ratione transfusa est, nec carnis in uerbum, sed in sua proprietate utraque manente natura, atque intelligenda iuxta rationem, quam nuper edidimus, incomprehensibiliter atque ineffabiliter unita creditur, unáque filij natura, ut diximus, à nobis incarnata memoratur: non enim de solis tantum simplicibus per naturam unum specialiter dicitur: sed etiam de hijs quæ iuxta compositionem aliquā conuenerunt, ut est, uerbi gratia, homo, qui ex anima constat & corpore: Nam hæc alterutrum sibi specie differunt, nec unius essentiæ comprobantur, ueruntamen unitam unā naturam hominis perfecerūt, quamuis adsit compositionis ratione differentia, secūdum quam indiuisam unitionem natura utraque concurrit. *Superfluis igitur sermonibus immorātur, qui dicunt: Si una uerbi natura est incarnata, hoc sequitur omnimodis, ut permixtio confusioq; generetur, uelut imminuta suppressaq; humana substantia: Non enim minuitur, ut æstimant, neque supprimitur: sufficit autem ad significātiam facti hominis fateri quod incarnatus est: hoc enim si taceretur à nobis, haberent aliquem colorem eorum calumniæ. Quia uerò necessarie subiunctum est, q̄d incarnatus sit, ubi nūc imminutionis modus, atq; suppressionis superesse iam poterit? Sed aiūt: Si perfectus Deus perfectus homo, idem ipse intelligetur, & ὁμοούσιος patri esse secundum deitatē, qui nobis ὁμοούσιος est secundum humanitatem, ubi erit perfectio, si non extitit humana substantia? Quomodo etiam nobis ὁμοούσιος est, si nō permanet essentia, quæ est nostra natura? Sufficiat & hijs explanatio illa, uel satisfactio, quæ in Capitulo superiori prolata est: Si enim unam dicentes naturam uerbi, taceremus non inferentes incarnatum, si negaremus dispensationis arcanū, forsitan eorum sermones aliquid persuasionis adferrent, simulantes interrogare, ubi perfectio in natura humana, aut quomodo subsistat nostra substantia. Quia uerò perfectionis, quæ constat in humilitate essentiæ nostræ, declaratio profertur, per hoc quod dicitur incarnata, desinant arundineum sibi supponere baculum, abijcientes dispensationem, atque incarnationem negantes. Oportebat iustè redargui, quos perfectionem filij con-*

A stabat in humanitate supprimere. Si autem, ut dixi, in eo quod incarnatus adseritur, certa & indubitata confessione quod homo factus sit indicatur, nihil ultra uetat intelligi, quod unus & solus existens filius Christus, ipse sit Deus simul & homo, sicut in Deitate, ita etiam in humanitate perfectus. Rectissime sanè, nimisq; sapienter tua perfectio rationem salutiferæ passionis exposuit, unigenitum Dei filium non iuxta quod est & intelligitur Deus, in sua natura sustinuisse contumeliam passionis adfirmans, sed passum potius terrena substantia, oportebat necessariò utraque uni filio secundum ueritatem salua subsistere, id est, ut & non pateretur iuxta Deitatem, & iuxta humanitatem idem ipse pateretur: ipsius enim caro
B perpessa est. Sed arbitrantur iterū isti, illam quam uocant theopathiam, id est dei passionem per hoc à nobis induci, non cogitantes huius dispensationis arcanum. Et idcirco malignitate solita nituntur in hominem trāsferre specialiter passionem, damnosam impietatem insipiēter affectantes, atque improuide, ne Dei uerbum credatur esse saluificans, proprium sanguinem pro nobis effundens, sed ut magis homo specialiter & seorsim intelligatur Iesus, qui hoc impleſſe uideatur. Sic autem qui non sapiunt omnem dispensationem incarnationis euacuāt, & diuinum salutis nostræ mysterium ad humanum cultum pertrahere latenter insistunt, non aduertentes, quod eū qui ex Iudæis est iuxta carnem, id est, ex semine Iesse, at-
C que Dauid, non solum Dominum gloriæ, sed & Deum super omnia benedictum in secula beatissimus Paulus adfirmet: proprium uerbi corpus adfixum ligno pronuncians, eiq; crucem per hoc euidenter adsignans. Comperi uerò etiam aliud quiddam super hoc esse quod quæreretur: Qui enim dicit Dominum nuda carne perpessum, irrationabilem & non spontaneam eius adserit passionem. Si quis autem dixerit eum animatum, anima rationali passum, ut sit eius uoluntaria passio, nihil aliud probatur adstruere, quàm in natura eum humana perpessum. Quod si hoc uerum est, quomodo duas naturas post passionem subsistere dabimus indiuisas: ita ut si quis dicat Christum igitur passum pro nobis in carne, nihil aliud
D adserat, nisi quia Christus pro nobis in nostra natura perpessus est. Aduersatur autem nihilominus hæc eorum propositio hijs, qui naturam filij adserunt incarnatam, atq; hoc uelut ineptum uolentes ostendere, contendunt ubique duas subsistentes approbare naturas, ignorantes quia quæcunque mentis intuitu diuidunt, hæc prorsus in alteratione, quæ in parte est, omnimodam ac specialem ab inuicem secernere fugiunt. Sit autem nobis iterum in exemplum homo, qui iuxta nos est: Duas nanque in eo cognoscimus esse naturas: animæ unam, corporis alteram, easq; sola discernentes intelligentia, & differentias earū contemplatione subtilissima, uelut etiam imaginatione animi contuentes, non sequestramus ab inuicem, nec eas reciproca uirtute partimur, sed unius

esse prorsus aduertimus, ita ut iã duæ nullatenus duæ sint: ut scilicet unaquæque secundum se subsistat, quinimo utraque unum animal faciat. Qua propter licet fateantur Emmanuël ex humanitatis natura, diuinitatisq; subsistere, tãquam humanitas propria uerbi facta est, unus cũ ea filius esse cognoscitur: diuina uerò scriptura dicente, quod carne perpessum sit timelius ut & nos quoque ita fateamur. Quod autem in natura humana passiones exceperit, si non peruerso more ab aliquibus hoc profertur, nihil ratio mysterij lædit. Quid enim est aliud humanitatis natura, nisi caro animata rationabiliter, & passum carne Dominum confitemur? Superuacua igitur curiositate commemorãt eum in natura humanitatis esse perpessum, uel secernentes eam à uerbo, ex utraque constituẽtes specialiter, ut intelligãt esse iam duo, nec unus qui in carne natus, & homo factus est dei patris filius æstimetur. Quod autem dicitur indiuisse, quæ sit recti dogmatis significatio uidetur existere. Sed ipsi non ita recipiũt: nam indiuisum apud eos iuxta Nestorij nouitatem secundũ alium modum fraudulenter accipitur: aiũt enim secundum æqualitatem honoris, secũdum eandem uoluntatem atq; autoritatem. Indiuisus à uerbo est homo iste, in quo uerbum Deus inhabitat. Hic quippe non simpliciter uerba proferunt, sed cum aliqua ueluti ratione, atque uersutia: Christũ deni que uocitatum specialiter adserunt Dei uerbum, quod item coniunctionem cum Christo continuam habere confirmant. Nonne igitur duos Christos qui hoc dicit manifeste pronũtiat: nonne hominem Deo coadorandum, nescio qua ratione se colere profitetur. Hæc itaque, frater, quæ ab illis perlata cernuntur, collata uicissim parem intelligentiæ nequeunt habere uirtutem: Nestorius eñ duos filios euidenter adsignat: Antiocheni uerò unum Christum & filium, & Dominũ, eundémque se adorare profitentur, illum ex patre credentes secundum Deitatem, eundemq; ipsum secundum humanitatem ex sancta Virgine memorantes. Duarum nanque naturarum unitionem factam prorsus adserimus, ueruntamẽ unum Christum, unum filium, unum Deum rectissime confitemur: Verbum nanque caro factum est, secundum scripturas: ineffabilis etiam, ac dispensatorij conuentus dissimilium rerum indiuiduam ueraciter adserimus unitatem, ne iuxta quosdam antiquos hæreticos eum ex propria, hoc est Deitatis suæ natura sibi opinemur corpus aptasse. Sequentes autem scripturam diuinitus inspiratã, de sancta Virgine corpus eũ accepisse firmamus. Hæc igitur, ex quibus est unus & solus filius dominus Iesus Christus, intellectu percipientes, duas quidem naturas unitas adserimus: Post unitionẽ uerò tãquam adempta iam in duo diuisione, unam credimus filij esse naturam, iam unius. Veruntamen facti hominis & incarnati. Cum uerò dicitur uerbum Dei incarnatum & homo factũ, conuersionis suspicio procul absistat: quia quod erat omnino permansit: unitatis etiam ratio inconfusa prorsus adseratur à nobis. Sed qui ex aduerso est, hoc tibi fortassis opponit: Ecce manifeste qui rectæ fidei confessionem depromit, duas quidem naturas appellat, uoces autem diuinorũ eloquiorum iuxta earum differentias diuidendas adfirmat, quomodo igitur ista non tuis adsertionibus aduersantia comprobentur? Non enim duabus personis uel subsistentijs uoces, & has quidẽ tanquam homini præter Dei uerbum specialiter intellectas coaptat, illas autẽ tanquam deo dignas, soli Dei patris uerbo deputat, iste damnatus existat. Vocum uerò differentiã nulla ratione sustollimus: quamuis improbaremus, qui eas diuidentes adsignat, tanquam filio singulariter dei patris uerbo, itemq; tanquam homini specialiter intellecto filio, qui ex muliere natus est; una est eñ manifeste uerbi natura. Scimus autem quod incarnata, & in humanitate perfecta sit, ut ante præfatus sum: Quo autem modo incarnata & humanitate perfecta sit, si quisquam curiosus uelit inquirere, contemplabitur Dei uerbum formam suscepisse seruilem, & in similitudine hominum factum, sicut scriptura testatur. Et secundum hoc solummodo naturarum uel substantiarum differentia debet intelligi: Non enim idipsum est, quantum ad naturalem spectat qualitatẽ diuinitas, alioqui quomodo Deus uerbum, Deus existens, ad infirmam, hoc est ad nostram se misericordiam inclinabit? Cum igitur incarnationis modus curiose perquiritur, duo quædam inuicem ineffabiliter & inconfuse iuxta unitionẽ conuenisse mens humana proculdubio cõtuetur. Sed unum ex utrisque Dei filium Christum dominum credit, & firmissime recipit. Præter hanc autẽ fidem alia prorsus Nestorij probatur esse perfidia, simulat quidem se confiteri, quod incarnatus & homo factus sit Deus uerbũ, sed uirtutem incarnationis ignorans, duas quidem naturas appellat, diuidit autẽ eas ab inuicem, Deum seiunctum constituens, & hominem seorsim similiter ponens, quem etiam Deo coniunctum secundum affectionem, & secundum æqualitatem honoris & autoritatis adfirmat, sic enim dicit: Huic uisibili Deus inseparabilis est, idcirco inseparabilis, honore non diuido, separo naturas, sed unam facio ueneratiõnem.

Fratres autem Antiocheni ea quidem, ex quibus intelligitur Christus, uelut in nudis ac solis suscipientes adferũt differentiam naturarum, quod non idipsum, ut memini, uelut inæqualitate naturali diuinitas et humanitas: ueruntamen unum filium, & Christum dominum sunt professi, & sicut est uere unus, unam eius etiam personam esse dixerunt, nulloq; modo quę unita sunt diuidunt, nec separationem naturalem prorsus admittunt, sicut autori & infelicium inuentorum separare placuit. De domino autem uoces iuxta solam differentiam diuidendas esse contendunt, decere firmantes, non quidem alias aptari tanquam filio Dei patris uerbo singulariter, alias autẽ uelut alteri, id est, filio qui de muliere natus est. Sed has quidem Deitati eius, illas uerò eiusdẽ humanitati congruere;

Indiuisum esse hominẽ à deo.

Nestorius duos filios credit.

Antiocheni.

Vocum Christi differentiæ qualis.

congruere: Deus nanq; est idem ipse simul & ho
mo. Dicunt et alias uoces quodammodo commu
nes effectas, & ad utriusq; respicientes ad Deita-
tem scilicet atq; humanitatem eius. Est autem tale
quod dico: sunt quædam uoces maxime Deo di-
gnissimæ: Item uerò aliæ congruentes humanita-
ti: aliæ autem mediũ quendam ordinem retinent,
declarantes filium Dei eundem ipsum Deum si-
mul & hominem: Cum enim dicit Philippo: tan-
to tempore uobiscum sum, & nõ cognouistis me,
Philippe, non credis quia ego in patre, et pater in
me: qui me uidet, uidet et patrem: Ego & pater u-
num sumus: Deo dignissimas adseueramus has
uoces. Cum uerò Iudæorum arguitur perfidia, di
cens: Si filij Abrahæ essetis, opera Abrahæ facere
tis. Nunc autem quæritis me occidere hominem
qui ueritatem uobis locutus sum, Hoc Abraham
non fecit. Hæc dicit iuxta mensuram humanita-
tis: Aduertimus ueruntamẽ unius Christi tam di
gnas Deo uoces, quàm etiã humanitati congruas
esse profitemur. Cum enim Deus esset, & homo
factus est, non id q̃d erat abijciens, sed potius sub-
stantiam carnis & sanguinis dignanter adsumẽs.
Quod uerò unus est filius, & Dominus, et Deus,
unam eius personam: & nos & illi cognoscimus.
Medias autem uoces has esse firmamus, ut puta,
cum beatus scribit Apostolus: Iesus Christus heri
& hodie, ipse & in secula. Et iterũ: Nam & si sunt
dij multi, & domini multi, siue in cœlo, siue in ter
ra, sed nobis unus Deus pater, ex quo omnia, &
nos ex ipso: & unus dominus Iesus Christus, per
quem omnia, & nos per ipsum. Et iterum: Opta-
bam, inquit, ego ipse anathema esse à Christo pro
fratribus, qui sunt cognati mei secũdum carnem,
qui sunt Israëlitæ, quorum est adoptio filiorum, et
legislatio, & testamentum, & gloria, quorum pa-
tres, & ex quibus Christus secũdum carnem, qui
est super omnia deus benedictus in secula. Amẽ.
Ecce enim Christũ Iesum nominãs heri & hodie,
eundem dixit esse & in secula, et per eum facta o-
mnia, ipsumq; qui ex Iudæis est secundũ carnem
deũ uocat super omnia, necnon & benedictũ di-
cit in secula. Non igitur diuidas uoces quæ de do-
mino proferuntur: habent enim simul & quod de-
um deceat, & quod eius humanitati cõueniat: sed
eas magis tanq; uni filio, hoc est dei uerbo compe-
tenter adsigna. Aliud est itaq; naturas diuidere,
& hoc post unitionem, & iuxta solam honoris æ-
qualitatem dicere hominem deo esse coniunctũ:
Et aliud est iterum, uocũ differentiã nosse. In quo
igitur Nestorij uocum nouitatibus illorum dicta
concordant? Nam & si quibusdã uidetur locutio-
num cõpositione, probationeq; uerborũ à subti-
lissima scrupulositate procul abstistere, nihil mirũ:
difficulter enim hæc omnimodis asseruntur. Idcir
co & beatissimus Paulus postulat à Deo uerbũ in
apertionem oris sui. Quod autem nõ diuidant in
duos filios unum dominum Iesum Christũ, dum
dicũt oportere uoces aptari diuinitati quidem e-
ius Deo dignissimas, humanitati uerò item quas
humanitas protulit. Quomodo nõ omnibus pro

Christi uoces quomodi.

Ioan 8

Vtrum de Christo media.

Rom. 9

Ephes. 6

batur esse nouissimum? Affirmant enim, ut supra
memini, quod ipsum dei patris uerbum ante secu
la genitum, in nouissimis quoque temporibus se-
cundum carnẽ de sancta Virgine natum sit. Ad-
iiciunt etiam, quod propter ineffabilem, & incõ-
fusam prorsus unitatem θεοτοκον, id est, dei genitri
cem sanctam Virginem credant, unumq; filiũ &
Dominum euidenter annuntient. Incredibile est
autem omnimodis et unum fateri, et arbitrari eos
unum in duos diuidere. Non enim in hanc amen
tiam prorumperunt, ut transgressores semetipsos
efficiant, & quæ rectissime destruxerunt impru-
denter reædificent. Postremo, si Nestorij sentẽtijs
concinnunt, quõ eos anathematizãdo uelut pro-
fanas execrabilesq; condemnant. Sed arbitror o-
portere causas ipsas exponere, ppter quas ad hæc
arcta nimis eloquia processerunt. Nam defenso-
res Arianæ perfidiæ uim ueritatis impie depra-
uantes, fatentur quod dei uerbũ factũ homo est:
Verũtamen exanime corpus affirmant. Faciunt
autẽ hoc studio prauitatis, ut humanas uoces eidẽ
coaptantes, eum tanquam minorem paterna ma-
gnitudine à se deceptis insinuent, & naturæ alte-
rius esse confirment. Idcirco hoc Orientales nimi
um formidantes, ne forsitan uerbi Dei gloria atq;
substantia, pro hijs quæ humanitus dicta sunt im
minuta uideatur propter terminationem quæ in
carne facta est, determinant uoces in duas, ut di-
xi, personas, unum filium & dominum diuiden-
tes: Sed has quodammodo deitati, illas aũt huma
nitati eius adsignant, uniuersas unius esse firman-
tes. Cõperi uerò, quod aliquibus necessarijs suis
scripserit religiosus ac uenerabilis Ioannes Anti-
ochenus episcopus, quod ego certissime doceã,
et clara uoce pronunciem differentiam naturarũ,
uocesq; diuidam iuxta naturas altrinsecus. Et su-
per hoc nonnulli scandalum fortasse patiuntur.
Ideo necessarium duxi ad hoc quoq; respondere:
Nõ ignorat tua perfectio, quod Apollinaris per-
fidiæ notã meis epistolis inurentes, arbitrati sunt
impij quod exanime sanctum Christi corpus af-
firmem, aut quod temperatio & confusio, uel per
mixtio, immutatioq; facta sit Dei uerbi in carne,
aut etiam conuersio carnis in naturam deitatis, ut
nihil ultra seruetur integrum, nec quod est esse
credatur. Extimauerunt etiam præter hæc & A-
rij blasphemijs me præbere consensum, & ideò
nolle uocum differentias profiteri, & has quo-
dammodo Deo dignas adserere, illas autem hu-
manitati ac dispensationibus, quæ in carne factæ
sunt, congruas approbari. Ego uerò quod ab
hijs alienus sim testificabitur forsitan tua perfe-
ctio. Veruntamen oportebat eos qui scandalum
passi fuerant. Idcirco scripsi Veneratione eius,
quod nunquam ea senserim quæ Arius, uel A-
pollinaris. Sed nec immutatũ Dei uerbum in car
nem dixerim, nec carnẽ cõuersam in Deitatis es-
sentiam: Quia inconuertibile est: atque immu-
tabile Dei uerbum. Sed nec uocum differentias
unquam prorsus ademerim, sciens unũ Dominũ
Iesum diuinitus pariter: & humanitus differentẽ,

quod simul idem deus & homo est. Hoc igitur ille significare cupiens, indicauit quod astruam fatendam differentiam naturarum, diuidēdasq; uoces iuxta naturas altrinsecus adseuerem. Hæc aūt uerba non sunt mea, sed ab illo prolata sunt. Hoc quoq; necessarium iudicaui superius memoratis apponere: Nā ueniens ad nos uir uenerabilis Paulus Emesenæ ciuitatis Episcopus, cum sermo de uera & immaculata fide fuisset agitatus, scisitatus est, & ualde studiosissime, si consentirem scriptis beatæ recordationis Athanasij patris nostri, quas ad Epictetum Corinthiorū direxit Episcopum. Ego uerò respondi: Si hæc apud uos scripta non sunt adulterata, si integra permanent: nam plura ex hijs ab hostibus ecclesiæ deprehenduntur esse deprauata: me modis omnibus eis præbere cōsensum. Ille autem ad hæc intulit, habere se prefatam epistolam, sed uelle sibi de nostris exemplaribus satisfieri, utrū deprauata sit, an non. Tunc sumēs exemplaria nimis antiqua, cum illis contuli quæ ferebat, àq; adulterata omnino deprehēdi. Vnde nos hortatus est, ut ex nostris codicibus ueracissima describentes Antiochenæ destinarem ecclesiæ quod etiam factum est, quod de me scripsit idem religiosus ac uenerabilis Ioannes Episcopus Careno pontifici, quem exposuit nobis de incarnatione domini, subtexens paternam quoq; traditionē quæ penè periclitata est ab humanis rebus auferri. Si autem quidam circunferunt epistolam à uenerabili presbytero Romanæ ecclesiæ Philippo destinatā, quod quasi sanctissimus Romanæ Præsul ecclesiæ Xystus super Nestorij fuerit damnatione commotus, eamq; irritā duxerit: hoc tua sanctitas omnino non credat: consentanea nanq; sanctæ Synodo idem Papa rescripsit, & quæ ab ipsa gesta sunt uniuersa firmauit, nobiscum modis omnibus sentiens. Quod si etiam tanquam à me scripta perfertur à nonnullis epistola, quasi nos super hijs quæ in concilio gessimus Ephesino pœniteat, & hoc quoq; inter ridicula, deputati sumus eīm per gratiam saluatoris nec à concilij salubritate recedimus. Saluta fraternitatē quæ tecum est: Te qui nobiscum sunt in Domino salutāt.

Athanasij epistola deprauata.

Carenus.

Philippus presbyter.

Xystus.

FINIS.

SEQV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEQVVNTVR EPISTOLAE SYNODALES, NVMERO XII. VVOLFgango Musculo interprete.

AD LECTOREM VVOLFGANGVS MVSCVLVS.

QVoniam in confesso est beatum Cyrillum Alexandrinũ Archiepiscopũ Ephesinæ ita præfuisse Synodo, ut nihil in illa sit actũ, nihil decretũ, nihil illius nomine scriptũ, quod nõ ipsius sit, non cõscientia solũ, sed & consilio & moderamine actũ, decretum & scriptũ, ut merito Synodi huius epistolæ non minus ipsi, quàm quæ ex professo nomen ipsius præferũt, adscribi queãt, præsertim cũ uel ex stilo ipsius esse cõuincant, uisum est præcipuas quasdã ex illis, operi huic adijcere, ad hoc facturas, ut quæ in isto sunt acta Cõcilio diligenti Lectori nonnihil fiant clariora.

RELATIO Á SANCTA SYNODO AD PIENtissimos Reges de Nestorij depositiõe facta.

RELIGIOSISSIMIS AC PIENTISSIMIS THEodosio & Valentiniano, victoribus, triũphatoribus, ac semper Augustis, sancta Synodus per Christi gratiã ac dominationis uestræ nutũ, Ephesi congregata.

IAM inde etas progenitoribus piâ uestra Christi amãtes ac pientiss. Reges, rectã est cõsecuta fidẽ, & hanc quotidie euehit, multũq; curarũ ueritatis impendit dogmatibus. Quorũ gratia cũ perturbatio nõ solũ in magna illa ciuitate, sed & in uniuerso terrarũ orbe per ea dogmata fieret, quæ à Nestorio sunt prædicata & docta, aliena existẽtia à S. patrũ, sanctorũq; apostolorũ & euangelistarũ traditione, non cõtempsit uestra Dominatio perturbatas ecclesias, & adulterata fidei ac ueræ pietatis dogmata, sed ex uniuerso orbe pietas uestra Metropolitanos pientissimos, & aliarum quoq; quorundam ciuitatũ Episcopos congregari iussit, sufficienti ad eam rem temporis determinato spacio nimirũ, ad diem usq; Pentecostes. Attamen, cum omnes secundum præscriptũ nobis terminum Ephesi conuenissemus, accidit ut sanctissimus Ioannes Antiochenus episcopus aduentũ suum tardaret. Nos uerò itineris difficultatẽ tarditatis huius causam esse suspicati, Synodalẽ distulimus auscultationem diebus sedecim à termino à Dominatione uestra nobis præscripto. Interea nonnulli sanctorũ episcoporũ senio grauati diuturnã inter peregrinos conuersationẽ haud tulerũt: alij morbis correpti periclitati sunt: alij Ephesi ex hac uita migrarunt: quidam etiam paupertate pressi nos acceſſerunt, & ut Synodalis auscultatio maturaretur urserunt. Post sedecim autem integros dies à Pentecoste numeratos ad Synodalem auscultationem collecti sumus, quoniam & sanctissimus Ioannes Antiochenus episcopus per pientissimos Alexandrum Apamię, & Alexandrum Hierapolis episcopos, à se præmissos significauit nobis habere se causam prolixioris moræ, qua in re sanctã Synodũ nondũ uisus grauauit. Cũ itaq; cõgregati essemus uicesima secunda mensis Iunij, secundũ Romanos, præcedente die spectatũ Nestoriũ per pientissimos quosdã Episcopos admonuimus, ut nobiscũ consideret, & cõmuni pietatis ac fidei inquisitioni adesset. Is uerò per eos qui missi fuerãt hoc tantũ renũciauit, uisurũ se, & si uideat aduenturũ. Sequenti igitur die in sancta & magna ecclesia, quæ Mariana uocatur congregati sumus, propositũq; est in throno, qui medius erat in ecclesia sanctũ euangeliũ, quod Christũ nobis præsentem esse docet. Nos hic secundũ normã canonũ rursus tres alios sanctissimos Episcopos ad Nestoriũ misimus, admonentes eũ, ut ad sanctã Synodũ ueniret, doctrinæq; suæ rationẽ redderet. At ille domũ in qua erat militibus cõmuniri fecerat, cũ nec esset, nec fuisset ullus in ea ciuitate tumultus, nec ullo dignabatur eos, qui missi fuerant responso. Quoniã aũt Canones immorigerũ tertio uocari præcipiunt, missis iterũ ad eũ tribus alijs sanctiss. Episcopis, adhuc immorigerũ inuenimus, ita ut eos qui missi erãt multa ignominia & cõtumelia, per milites qui domũ ipsius obseruabãt, affectos remiserit. Cũ igitur non cõueniret ut, illo accessũ propter malã cõscientiã negãte, sancta Synodus ociosa desideret, necessariò fidei ac pietatis dogmata excussimus, sed ita, ut cõmentarijs actorũ, autoritatis gratia, piẽtissimas pietatis uestræ literas præmiserimus, post quas fidei expositionem subiecimus: proposita primũ ea, quæ à sanctis est tradita apostolis: deinde & ea quæ per sanctos trecentos decẽ & octo patres Niceę quondã à beatæ memoriæ Constantino cõgregatos, est facta expositio. Cuius fidẽ Dominatio uestra illustriorẽ reddidit. Deinde epistolas deo dilectissimi ac sanctissimi Cyrilli, de fide scriptas ad expositionẽ istã collatas inuenimus & dogmatibus & uerbis cõsonas, nec uspiã deprehẽdimus illius doctrinã à pia illa fidei expositione alienã. Proximũ erat, ut probaremus dogmata à spectatissimo Nestorio prędicata. Erãt aũt illa haud obscurè, sed luculenter in epistolis eius prædicata: deinde & in libris & publicis cõcionibus manifestè audita, & in ipsa Ephesiorũ Metropoli ad quosdã religiosissimos Episcopos palã ab ipso dicta. Indesinenter enim ista dicebat, non est dicendum, deum factũ esse hominem propter nos. Quasi humana diuinitati ignominiosa sint, quæ non infirmitatis gratia, sed propter beneuolentiã erga nos susceperit. Perinde aũt, tanq; uenerandum nobis ac diuinũ rideret mysteriũ cum religiosissimis Episcopis loqueretur, ausus est dicere: Ego bimestrẽ ac trimestrẽ deũ nõ dico, idq; triduo ante coactam sanctam Synodũ, sicut & commentariorum fides continet. Cum etiam ista necessariò ad expositionem sanctorum Patrum cõferremus, inuenimus ea pugnantia, & omnino cõtraria esse catholicæ & apostolicæ nostræ fidei, ita ut

Loquitur de uerbis Christi Matth. 18. ubi duo uel tres cõgregati fuerint in nomine meo ibi sum in medio eorũ.

ita ut neceſſe non fuerit Neſtorium horum dare rationem, cum ipſe quotidie ſuiipſius eſſet accuſator, permanẽs in corruptis ſuis dogmatibus prorſus catholicæ & apoſtolicæ noſtræ fidei contrarius. Ob eam itaq; cauſam à ſacerdotio illum & peruerſa doctrina deſiſtere iuſsimus canonica ipſius facta depoſitione, laudatoq; deo dilectiſsimo, & ſanctiſsimo Celeſtino magnæ Romæ Epiſcopo, qui ante noſtram ſententiã hæretica Neſtorij dogmata condemnauit, & nos in ferenda contra ipſum ſententia præuenit, ut & eccleſias & piam ac ſalutarem fidem à ſanctis apoſtolis & euangeliſtis ac ſanctis patribus traditam communiret, quã ille corrupta doctrina, quam damnatus copioſiſsime effuderat, peruertere conatus eſt. Oramus aũt ueſtram dominationem, ut uniuerſam ipſius doctri
B nam ex ſanctis eccleſijs tolli, & libros eius ubicũque inuenti fuerint igni tradi iubeat, quibus gratiam dei, qui beneuolentiæ gratia homo factus eſt, reprobare conatur, cuius ipſe beneuolentiam nõ beneuolentiam, ſed diuinitatis arbitratus eſt eſſe ignominiam. Quod ſi quis ſancita ueſtra contempſerit, denuncietur illi, timendã ipſi eſſe dominationem ueſtrã indignationẽ. Etenim ad hunc modum & apoſtolica fides, per pietatem ueſtram munita, illæſa permanebit, & nos uniuerſi irremiſſas pro dominatione ueſtra preces faciemus, per quã Chriſtus glorificatur, ſides communitur, & gratia dei cunctis mortalibus illuſtris redditur. Sunt aũt ad manifeſtiorẽ ac ſolidiorem eorum quæ ſcripta ſunt cognitionem, commentarij quoq; adiuncti.
C Subſcripſimus etiã quotquot pientiſsimi Epiſcopi commentarijs præfecti ſumus.

EPISTOLA SANCTAE SYNODI EPHESINÆ ad Clerum & populum Conſtant. de depoſitione Neſtorij.

SANCTA ET MAGNA ET OECVMENICA SYnodus, *per gratiã dei Epheſi cõgregata pientiſsimis conſenioribus & comminiſtris, uniuerſoq; Clero & populo ſanctæ Cõſtantinopolitanæ eccleſiæ in* Domino S.

Epiſtola 2

AD hoc deuenimus, ut cauſam uobis admodũ ingemiſcendã ſignificare cogamur. Primũ quidẽ eorũ gratia quę facta ſunt illachrymati, tandẽ uerò neceſsitate adacti ne plures iſta impietatis lue corripiant, morbi huius cauſas amputauimus. Submotus eſt enim à ſacerdotio Neſtorius q̃d
D impietatis ipſius acceſſorius quidã prætextus factũ erat, cuius uos teſtes eſtis propter ea quę apud uos ſępenumero temerè ſunt ab ipſo dicta, ad quę mala etiã ea blaſphemia acceſsit, quã hic Epheſi effudit. Neq; enim quæ huc aſcendit S. Synodus, neq; multitudo eorũ qui hic ſunt cõgregati, ab hoc illum impetu cohibuit, ſed grauiores etiã blaſphemias prioribus adiecit, uidelicet quod nolit adorare bimeſtrẽ ac lacte nutritũ, nec deũ eũ nominare qui in Aegyptũ aufugerit: ita ut parum abfuerit, quin ex eo uniuerſa à ſeruatore propter nos facta diſpenſatio imperitioribus in dubiũ uocaret. Precationis aũt ueſtrę opus erit, quã intenſe ad deum perficiatis, ut aliquẽ deſignet qui dignus ſit, ut ſedem illã & magnæ ciuitatis epiſcopatũ apud uos ſortiat. Si nanq; regia illa ciuitas pie fuerit inſtituta & recta, cõmunis omniũ ubiq; ſanctarũ eccleſiarũ futurus eſt profectus. Ego Cyrillus Alexandriæ epiſcopus opto ut in dño ſaluí ſitis dilectiſsimi ac deſideratiſsimi fratres. Itẽ: Philippus presbyter eccleſiæ apoſtolicæ, Iuuenalis epiſcopus Hieroſolymorũ, Arcadius epiſcopus Cæſarię, Flauianus epiſcopus Philippenſiũ: Mẽnon epiſcopus Epheſiorũ. Theodotus epiſcopus Ancyræ. Vereni anus epiſcop. Pernẽſiũ. Cũ ſupra ducẽtos ſint qui Neſtoriũ depoſuerunt ſufficiat iſtorũ ſubſcriptio.

EXEMPLAR REGIARVM LITERArũ Epheſum ad ſanctã Synodũ per Palladiũ Magiſtrianũ ad hoc miſſarũ, ut quæ acta fuerãt ſubuerterent, quaſi ab integro renouari debuerit fidei quæſtio.

IMPERATORES CAESARES THEODOſius & *Valentinianus, uictores ac triumphatores maximi, ſemper Auguſti ſanctæ Synodo Epheſi cõgregatæ.*

Epiſtola 1

PRęclariſsimo comite, qui nobis eſt à legitimis ac ſacris domeſticis, ſignificãte, pietas noſtra cognouit, quædã iſthic in Epheſiorũ Metropoli per tumultũ, & nõ ſicut conueniebat eſſe geſta, ita ut neq; uniuerſi pientiſsimi Epiſcopi, ſicut decretũ eſt in Synodũ cõuenerint, licet magnę ciuitatis Antiochię Epiſcopus cũ alijs metropolitanis iam aduẽturus eſſet: neq; etiã hi, qui iam præſentes erant ad cõſultationẽ ſint adhibiti, aut inter ſe conſenſerint: neq; de fide quomodo oportebat inquiſierint, nec literis noſtris, quas indeſinenter miſimus, attenderint. Et præterea quod manifeſtũ ſit alios alijs eſſe infenſos, propterea, quod quiſq; ſuam ſententiã quocũq; modo tueri conet, & ne tegere quidẽ conceptũ odiũ queat, ut merito quis arbitret ſtudio eſſe facta, quæ geſta ſunt. Quapter Maieſtati noſtræ uiſum eſt, ut huiuſmodi autoritas nullo pacto locum habeat, & quæ inordinatè ſunt geſta caſſent, ac primũ quę de pietate ſunt dicta, ſicuti decretũ eſt, examinent, & quæ cõmuniter uniuerſæ uidebunt Synodo in poſterũ retineãtur. Neq; enim pietas noſtra pręiudicia de induſtria facta feret, ſed ita quæ facta ſunt moleſte tulit, ut donec ab uniuerſa prorſus ſynodo pietatis fuerint examinata dogmata, & ob eã cauſam quiſq; è noſtro palatio unà cũ præclariſsimo Comite Candidiano miſſus fuerit, qui quæ geſta ſunt ſecundum noſtrã iuſsionẽ cognoſcat, & quæ ſunt incõueniẽtia prohibeat: neq; abſcedat quiſq; cõgregatorũ epiſcoporũ ab Epheſiorũ ciuitate, neq; ad Maieſtatis noſtræ ueniat exercitũ, nec in patriã ſuã reuertatur, ita ut iſta nemini, quacunq; ſpe ducto, ſecurè tranſgredi liceat. Sufficiãt quidẽ iſtæ literæ ad denunciandũ ueſtrę pietati, ne quid aliud pręter noſtrã iuſsionẽ ijs quę facta ſunt adijciatis, ſciat tamẽ ſanctitas ueſtra, etiã illuſtriſsimis prouinciarũ primoribus eſſe ſcriptũ, ut neminẽ prorſus ſine noſtra iuſsione in patriã ac ciuitatẽ ſuã reuerſum recipi ſinãt. Oportet enim ut omnia primũ iuxta q̃d deo placiturũ eſt, ſine cõtentione, & cũ ueritate examinata, tũ demũ à noſtra pietate corroborent. Neq; enim Maieſtas noſtra hominũ iã aliquorũ, neq; ſanctiſsimi ac pientiſsimi Neſtorij, neq; cuiuſq; alterius, ſed ipſius doctrinæ ac ueritatis curam gerit.

Epiſto

EPISTOLA SANCTAE EPHESINAE Synodi ad Imperatores, qua sacræ præmissæ respondetur, & quæ à Candidiano relata fuerant, falsa esse, docetur.

PIENTISSIMIS AC DEO DILECTISSIMIS Theodosio & Valentiniano, victoribus, triumphatoribus, ac semper Augustis, sancta Synodus per gratiam Dei et dominationis uestræ nutũ, in Ephesiorum Metropoli congregata.

DOminatio quidẽ uestra ad confirmandã pietatem sanctæ Synodo diligentiorẽ dogmatũ examinationẽ facere præcepit, quã & fecimus ueteri patrum, imò & sanctorũ apostolorũ & Euangelistarũ, & trecẽtorũ decẽ & octo, qui Niceæ congregati fuerunt, traditioni obtẽperantes, quã & concorditer interpretati sumus, & animo uno uestræ pietati manifestã in cõmentarijs actorũ exhibuimus, in quibus & Nestoriũ cõspicue diuersa sentire deprehensum deposuimus. Neq; enim in Ephesiorũ quoq; Metropoli sententiã suã occuluit, ut opus fuerit illũ aliunde redarguere, sed uociferatus est quotidie aliena ad cõplures prædicãs à fide dogmata. Exhibuimus aũt in cõmentarijs actorũ, uestræ pietati singula particulatim, & conspicuè. Verũ quoniã magnificentissimus Comes Candidianus amicitia Nestorij pietati præposita uestræ pietatis auditũ subripere studuit, anteq; ex acte quæ gesta sunt dominatio uestra cognoscat, & cõmentarios ad se recepit, antequam quæ dicta sunt manifestentur, atq; interea ea pietatẽ uestram docere studuit, quę ipsi sint Nestorio amica et grata, priusq; dominatio uestra ex cõmentariorũ lectione ueritatẽ cognoscat, in qbus probamur nullã cõtra Nestoriũ exercuisse inimicitiã, sed ipsa pietatis exposuisse dogmata, ad quæ collatis quæ à Nestorio sunt prædicata, reprehensionem ex ipsius scriptis ac literis & publicis etiam concionibus habentia, sententiam tulimus, adducto in mediũ sancto euangelio, quod nobis omnium dominũ Christum præsentem esse ostendit. Oramus itaq; dominationem uestram ne quenq; eorum suscipiat, qui hominis amicitiã pietati præferunt. Tales enim secundum affectũ deo dilectissimi Ioannis Antiocheni episcopi animati sunt, ut qui amicitię deferre cupit magis, quàm quid fidei conferat spectare. Quoniam aũt hic neq; dominationis uestrę minas ueritus, neq; zelo pro fide iam inde ab initio tradita motus, sanctã Synodum distulit, tandẽ post uiginti & unum dies post datum à dominatione uestra terminum uniuersi, qui in hac Synodo orthodoxi sumus & solam fidem amantes, quæ pietatis sunt inquirere coacti sumus, id accidisse deo dilectissimo Episcopo Ioanni suspicati, quod & spectatissimus Comes Candidianus passus esse ostenditur. Non enim omnium est pietatẽ, hominum prę ferre amicitiæ. Erat autem suspicio nostra de deo dilectissimo Episcopo Ioanne nec uana nec inanis. Vt enim uenit manifestum sanctæ Synodo fecit, quod cum Nestorio sentiat, siue id amicitiæ largiatur, siue in errore dogmatis cũ illo cõmunicet. Verum quoniã manifeste, quæ gesta sunt dominatiõi uestræ significare, sicut diximus, prohibiti sumus, magnificentissimo Comite Candidiano quæ in doctrina pietatis sunt gesta manifestare nos prohibente: omne uerò studiũ Nestorio impendẽte, dominationẽ uestram oramus, ut sanctæ Synodi erga deũ studiũ cognoscat, & magnificentissimũ Candidianum, & quinq; Episcopos ex sancta Synodo accersat, qui res gestas corã sancta uestra pietate tueant. Astuti nanq; sunt ad tegendũ impostura, qui diuersa à recta fide sentiunt, ita ut quidã sanctissimorũ Episcoporũ à Nestorio sint tecta impostura inescati, ut ipsi iungerẽ tur, & ijs quæ ab eo fiebant subscriberẽt. Posteaq; uerò manifeste ipsum quid sentiret, interrogarũt, inuenerũtq; blasphemias suas detegentẽ, deserto eo ad sanctã Synodũ uenerunt ac blasphemiã ipsius manifestarũt, & contra memoratũ Nestorium sententiã nobiscũ tulerũt: ita ut apud Nestoriũ & religiosissimum Ioannem Antiochenum episcopum relicti sint circiter †triginta & septem, quorũ plures criminibus sunt obnoxij, ideoq; sanctæ Synodi ueriti sententiã Nestorio, sicut diximus, sese cõiuxerunt, quorũ et nomenclaturã dominationi uestrę misimus: alij uerò ꝓpter dogmatũ peruersitatem, tanquam Pelagiani, & pietati cõtraria sentientes: rursus alij iam ante plures annos ab episcopatu depositi: alij etiam ob alias malas causas, meriti qui post reprehensionem exilij multa in extremum orbem à sancta Synodo abijcerentur, quæ sanctissimos episcopos omnes unum & idem sentientes habet, propterea quod & magnæ Romæ Episcopus Synodo cõiungitur, Aphricani et quoque, per deo dilectissimum Archiepiscopum Cyrillum, cum quo eadem sunt sententia uniti, & cũ solo sint locorum interuallo disiuncti, cum ipsius, tũ nostræ omnium sententiæ consentiunt. Neque enim quisquam deo dilectissimorũ Episcoporum Nestorio, & religiosissimo Episcopo Ioanni coniunctus fuisset, nisi astute prætextu doctrinæ impietatem suam obuelasset, & qui nunc cũ eo sunt multam à sancta Synodo aduersum se determinãdam ueriti essent. Nos uerò ad breue tempus cõglomerati, non potuimus dominationi uestræ rescribendo significare, quàm multa simus perpessi à magnificentissimo Comite Ireneo, qui uniuersam sanctam Synodum perturbauit, & metũ sanctissimis Episcopis quorundam tumultuationibus, & circũcursationibus incussit, ita ut complures ex nobis in discrimen uitæ ab ipso ducerentur. Sed partim ista dominationem uestrã docuimus: uerum si quod petiuimus à pietate uestra concessum fuerit, quinque illi à sancta Synodo missi Episcopi, ubi aduenerint, dominationem uestram singula luculenter expressa docebunt. Sumus autem qui in confessu nostro canonicam tulimus cõtra Nestoriũ depositionis sententiam plures quàm ducenti ex uniuerso orbe congregati, consentientẽ etiam totam Occidentẽ habẽtes, Sub-

† infra tantum 27 numerãtur

Subscripsimus uerò relationi isti numero pauci, præsentibus tamen omnibus, et potissimum in eo consentientibus, ut deuotus Magistrianus Palladius abitum maturet, nec tandiu moras nectat, donec uniuersi subscribant. Deus autem omniũ regnum uestrũ multis annorũ reuolutionibus custodiat pientissimi, uictores ac semper Augusti.

Flauianus episcopus Philippensis subscripsit. Aduersariorum uerò sunt hæc nomina: Ioannes episcopus Syriæ, Iulianus, Macarius, Diogenes, Alexander, Melitius, Elias, Paulus, Ioãnes, Marcellus, Musæus, Maximius, Elladius, Asterius, Gerontius, Dorotheus, Antiochus, Zebinus, Iacobus, Phritilius, Petrus, Theosebius, Emerius, Anastasius, Eutherius, Basilius, Tracyllinus. Hi soli consortes sunt impiorum dogmatum Nestorij in ciuitate circueuntes, tumultus & factiones mouẽtes, & ordinationes Episcoporum denunciantes, ita ut quotquot in hac ciuitate Orthodoxi, & ob hanc causam in metu sumus, ægrè absurdos illorũ conatus cohibeamus.

RELATIO SANCTAE SYNODI ad pientissimos Imperatores de Orientalibus.

PIENTISSIMIS AC DEO DILECTISSIMIS *Theodosio & Valentiniano, uictoribus, triumphatoribus, semper Augustis, sancta Synodus per gratiam Dei et dominationis uestræ nutũ, Epheſi congregata.*

QVæ sanctæ sunt Synodo dominatione uestra mandata, ad competentẽ deducta sunt effectum, id quod pietati uestræ notum fecimus, & simul apostolicam fidem, quam trecẽti decem & octo Episcopi Niceæ olim congregati exposuerunt, pietati uestræ declarauimus, & Nestorium contraria sentientem à sacerdotio, & confidentia impietatem suam prædicandi deposuimus. Quoniam uerò pauci quidam mentem habentes à doctrina Nestorij corruptam, & illi adhærentes, ac nonnullos criminibus obnoxios ad se pertrahentes, Ioanne quoq; religiosissimo Antiocheno episcopo, siue propter cõtentionem, siue propter hominum quorundam amicitiam cum eo faciente, qui omnes numero sunt tantum triginta, anteq; actorum quorum quisq; gratia accusatus est, rationem reddiderint, semetipsi Concilium appellarunt, quasi duo Concilia & non solum unicum cogi uestra præceperit pietas. Et cum euangelica fides obtinere debeat, & ab Ecclesiastico ordine reijci, qui corruptam habent sentẽtiam, ut apparet, memorati Episcopi, antequam se purgârint, de quibus accusati, pauci numero conspirantes, & religiosissimum Ioannem Antiochenum episcopũ adiutorem nacti, qui & ipse propterea quod tardius aduenit, pœnas subiturum se metuit, sicuti ab illis, qui hoc euulgarunt, cognouimus: contra omnem ecclesiasticum ordinem, & præter canones, contra sanctam Synodum, & caput congregatorum Episcoporum, Cyrillum dicimus, sanctissimum Archiepiscopum: & præterea etiã contra deo dilectissimum episcopum Memnonem ausi sunt proferre blasphemiam depositionis, ut arbitrantur, contumeliam habentem, cum ãnemine aliquam contra istos accusationem acceperint nec accusatorem quenq; expectârint, nec quenquam ad iudicium uocârint, sed præter omne iudicium & examinationem cõtumeliam hanc scripto euomuerint, quam & adeò absurdam dominationi uestræ offerre sunt ausi, quasi pietas uestra ignoret, unam tantum esse orbis Synodum, nec Synodum dici posse, paucorum quorundam crimini cuipiam subiacentium, ideoq; pœnæ metu à sancta Synodo sese auellentium, factionem. Neq; enim contumeliam hanc † tanquam de errore conuictis ausi sunt inferre, sed fortè ob eam causam, quod defendere se contra ea, de quibus sunt accusati nequeant, seq; numero paucos esse, uideant: uereanturq; futurum ut post reprehensionem pœnas subire cogantur, præuenire nos ausi sunt, idq; se nobis facere putârunt, quod passuros se, si conuicti essent, metuerunt. At hoc nobis tanquam absurdum dignum ulsum est, quod contemnamus. Verum quoniam, ut diximus, absurdissimam hanc suam dementiam etiam dominationi uestræ ausi sunt offerre, nec ueriti, quod ab ipsis præter leges & canones, & contra omnẽ Ecclesiasticum ordinem est factum, uestræ manifestare pietati, iam non amplius irrationalem illorum conatum contempsimus, sed iterum normã canonum sequuti, ad Synodum uocauimus religiosissimum episcopum Ioannem, qui talia cum alijs contra supra memoratos Episcopos ausus est designare. Neq; enim reliqui ausi fuissent ad tantam usq; progredi arrogantiam, cum pauci sint et criminibus obnoxij, nisi ex confidentia religiosissimi Ioannis hanc induissent audaciam. Cum itaque congregatis nobis oblatus esset libellus à sanctissimo ac deo dilectissimo Cyrillo Archiepiscopo, ac deo dilectissimo episcopo Memnone, memoratum deo dilectissimum Ioannem episcopũ, conuocauimus: ut uel nunc saltem querelam edicat, propter quam in tantam exorbitârit cõtumeliam contra sanctæ Synodi primores prolatam. Hic uerò semel, iterum, ac tertio uocatus, ut causam diceret, in sancta Synodo cõparere detrectauit, nullam habens quam assignaret probabilem gestorum rationem: militibus uerò & armis circunsepta domo, neq; eos qui à sancta Synodo erant missi sanctissimos Episcopos admisit, neque nos in sancta Synodo congregatos competenti dignatus est responso. Quapropter, ubi cognouimus illum fugere causæ defensionem, quæ illi temerè ac uanè fuerant nugati, & præter omnem canonum seriem contra sanctissimum Archiepiscopum Cyrillum, & religiosissimum coëpiscopum Memnona scripserant, prorsus irrita & uana esse iudicauimus. Iudicium enim, quod nihil habet in se quod canonicum sit, & iustum, nihil est nisi cõuitium. Cum itaq; ad hunc modum cum ipse, tum quos secum habet, contra canones, & inordinate egerint, decreuimus eos extra omnem ecclesiasticum ordinem eiectos tandiu, ut absurdam eorum temeritatẽ

† *aliàs erroris iam condemnati.*

Epistola 5.

Vides hic Cyrillũ caput cõgregatorũ Episcoporũ, id est totius concilij, uocarit

temeritatem coherceamus, communione priua- re, donec in Synodo compareant, & de his quæ prius commiserũt sese purgent. Proinde hæc ad pietatem uestram scribentes, oramus ne Synodum esse iudicet conspirationem eorum qui criminibus sunt obnoxij, cum etiam olim in sancta ac magna Synodo trecentorũ decem & octo patrum, Niceæ cõgregatorum nonnulli à sancta illa & magna Synodo pœnas ab illa infligendas uerita, defecerint, nec illi tamen à beatę memoriæ Constantino rege Concilij loco habiti, sed magis pœnas dare iussi sint, propterea quod deficientes sanctorum illorum Episcoporum consensui mala, sicut & isti, conscientia præditi, repugnârant. (Est enim absurdum, quod Synodo ducentorũ ac decem sanctorum Episcoporum, quibus etiam uniuersa sanctorum occidentalium Episcoporum, et per hos omnis quoq; reliquorũ totius orbis multitudo consensit, triginta tantum numero repugnant: quorum iam alij depositi sunt: alij etiam per uersæ Celestij opinioni adhærent: alij anathematizati quoq; sunt, tanquam cum Nestorio sentientes.) sed potius iubeat, quæ à sancta œcumenica Synodo ad pietatis subsidium cõtra Nestorium, & impium illius scripta sunt dogma suum habere robur, per pietatis uestræ nutum & assensum confirmata.

LECTORI.

QVoniam præcedentibus Synodalibus literis mentio facta est libelli cuiusdã quem Cyrillus Alexandrinus, & Memnon Ephesius contra orientales sanctæ Synodo Ephesinæ obtulerint, ne diligens Lector hunc desideret, uisum est illum hoc loco subijcere.

LIBELVS SANCTO CONCILIO Ephesino à sanctissimis Episcopis Cyrillo Alexandrino & Memnone Ephesino oblatus.

PIVM Imperatorem decretum et nos & uestram sanctitatem in Ephesiorum Metropoli conuenire iussit, ut & rectã apostolicæ fidei determinationẽ cõmuni sentẽtia cõfirmemus, & hæresim à Nestorio recens inductam probemus. At sancta quidem nostra Synodus omnia recte & canonicè instituens, in sancta Metropolis huius ecclesia conuenit, memoratumq; Nestorium ad consessum uenire, & rationem eorũ reddere iussit, quę cum in expositionibus blasphemauit tum in epistolis suis impia & pestifera contra nostri omnium seruatorem Christum loquutus est. Quoniam autem ille tertio uocatus, propterea quod mala esset cõscientia perculsus, accurrere non sustinuit, Ecclesiasticas sequuta leges, depositioni eum subiecit, omnibus primum exacte inquisitis, certoq; comperto, quod & hęreticus sit & blasphemus. His ita gestis, & ad cognitionem pientissimorum et semper uictorum Imperatorũ nostrorũ deductis, sero & ægrè tandem, & quando ipsi libuit Ioannes Antiochenus episcopus Ephesum uenit, adducens secũ, sicuti cognouimus, nonnullos cum Nestorio sentientes: quorum alij iam olim depositi sunt, alij uerò nullas habent ciuitates, sed solo nomine sunt Episcopi. Hic ueluti moleste ferens, quod Christus glorificatus, & Nestorius depositionem est passus dignã eo qui Christũ blasphemauit, nescimus quomodo & an prorsus uerum sit quod inuulgatũ est, uniuersa ecclesiastica lege conculcata, & omnibus Ecclesiasticis ordinibus cõtumelia affectis, impiam & iniquam chartam cõcinnauit, arbitratus nos depositionis nomine percelli posse, cõtumeliaq; nos affecit intoleranda, cum sancta Synodus plusquam ducentos habens sanctos Episcopos Nestorium deposuerit. Cum autem collegerit hæreticos & suspectos, numero circiter triginta, licet neq; per Ecclesiasticas leges neq; per Regiam sanctionem potestatem habeat uel quenquã ex uobis iudicare, uel omnino tale quid conari præsertim contra maiorem sedem, cum etiamsi liceat illi iudicare: Ecclesiasticos canones sequi debeat, & admonere nos, contumelia affectos & simul cum reliqua uniuersa Synodo uestra ad reddendam rationem uocare, nihil horum pensitans, neq; timorem Dei animo cõcipiens, eadem hora qua Ephesum, idq; occulte, nemine sciente, est ingressus, quicquid nos confidenter egimus ut Ecclesiasticas leges taceamus, iussione sua labefecit, & eos contumelia depositionis affecit, qui nihil huius in hodiernũ usq; diem norunt. Et si aliquam ad hanc rem habuisset occasionem, inconueniens tamen est, Ecclesiasticas leges ad hunc modũ calcare, aut temerè contra maiores insurgere, uel latenter ista facere, quę non committeret in aliquem uel extremũ in Ecclesia gradum sortitum, & ipsius mancipiũ. Quoniam uerò hic est cum ijs qui contumeliam hanc cum ipso perpetrarunt, necessariò scriptũ hoc offerimus, adiurantes uos per coëssentialem sanctã Trinitatẽ, ut ipsum Ioannem, & quos habet actionis huius socios conuocetis, ut in sanctam Synodum uenientes temeritatis suæ rationem reddãt. Sumus enim ad hoc parati ut ostendamus eum impio & illegitimo ausu istam contra nos adornasse contumeliam.

LITERAE À SANCTA SYNOdo Ephesina ad singularũ prouinciarum ac ciuitatum Episcopos, Presbyteros, Diaconos ac populos de causa orientalium Episcoporum missæ

SANCTA ET OECVMENICA Synodus, Ephesi ex decreto pientissimorũ Imperatorum congregata, singularum Prouinciarum ac ciuitatum Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & uniuerso populo.

CVm essemus Ephesi secundum pias Imperatorum literas congregati, defecerunt quidã à nobis numero paulò plus triginta, defectionis Epistola 6.

suæ ducem Ioannem Antiochenum episcopum habentes: quorum hæc sunt nomina. Primus, ipse Ioannes Antiochiæ Syriæ episcopus, deinde Ioannes Damasci episcopus, Alexãder Apamię, Alexãder Hierapolis, Emerius Nicomedię, Phretilas Eraclię, Helladius Tarsi, Maximianus Anabarsi, Dorotheus Marcianopolis, Petrus Traianopolis, Paulus Emisenus, Polichronius Heracleopolis, Eutherius Tyanæ, Melitius Neocæsariæ, Theodoritus Cyri, Apringius Apamiæ, Macarius Laodiceę, Zosius Esbuntius, Salustius Coryci Ciliciæ, Hesychius Castabalæ Ciliciæ, Valentinus Mutlubacę, Eustachius Parnassi, Philippus Theodosianeũ, Daniel, et Dexianus, et Iulianus, & Cyrillus, et Olympius, et Diogenes, et Polius, & Theophanes, & Philadelphus, & Taurianus Augustiæ, & Aurelius Irenopolis, Musæus Aradeum, Helladius Polemaidis. Hi nullã omnino facultatem habentes, uelut ex authoritate sacerdotali cuiquam qui sit Ecclesiasticæ communionis, uel nocere uel prodesse: propterea quod quidam ex ipsis sunt depositi, cum primis Nestorij & Celestij sententias sequi manifeste sunt ex eo deprehensi, quod Nestorium nobiscũ condemnare noluerunt, quos sancta Synodus communi decreto ab omni Ecclesiastica communione alienos esse statuit, & omnem sacerdotij efficaciam illis ademit, per quam uel nocere uel prodesse poterant.

CANON PRIMVS.

QVoniam uerò necesse est ut quid constitutum sit de ijs qui à Synodo † alias, decesserunt sunt repudiati, & tamen in regione ac ciuitate sua aliqua de causa uel Ecclesiastica uel corporali manent, non ignoretis, significamus sanctitati ac dilectioni uestræ, quod si prouinciæ Metropolitanus à sancta & œcumenica Synodo decesserit, secę defectionis conciliabulo coniunxerit, aut præterea etiam cum Cœlestio senserit unquã uel sentiat: is cõtra reliquos prouinciæ Episcopos nihil omnino poterit constituere, ob eam causam à Synodo ab omni iam Ecclesiastica communione reiectus, & inutilis existens: sed ipsis prouinciæ episcopis & circumquaq; constitutis Metropolitanis subiectus erit, ut prorsus ab omni episcopatus gradu deijciatur.

† al. defecerũt

CANON II.

SI uerò prouinciales quidam à sancta Synodo defecerint, & Apostasiæ sese coniunxerint, uel coniungere tentauerint, aut cum Nestorij condemnationi subscripserint, ad Apostasię conciliabulum reciderint, hi omnino secũdum quod sancte Synodo uidetur alieni sunt à Sacerdotio, & à sacerdotali gradu delapsi.

CANON III.

QVod si quidam ex clericis in quacũq; sint regione & ciuitate constituti, à Nestorio & ijs qui cum illo sunt, propterea quod recte sentiunt, à sacerdotio fuerint prohibiti, iudicauimus illos debere suum retinere gradum, in communi uero clericis illis præcipimus, qui cum orthodoxo & œcumenico Cõcilio sentiũt, ut prorsus nullo modo Episcopis, qui uel defecerunt à sancto Concilio, uel adhuc deficient, subiecti sint.

CANON IIII.

SI quidam ex clericis defecerint, aut quæ Nestorij sunt uel Celestij, siue priuatim, siue publice sentire ausi fuerint, etiam hos esse depositos, à sancta Synodo iudicatum est.

CANON V.

QVotquot uerò propter commissorũ quorundam absurditatẽ, uel à sancto Cõcilio, uel à suis sunt Episcopis cõdemnati: si hos Nestorius præter Canones, pro sua in omnibus discordia, aut qui cum illo sentiunt, cõmunioni uel pristino gradui restituere tentârunt uel tentauerint, inutiles illos manere & nihilominus depositos esse iudicauimus.

CANON VI.

COnsimiliter, si quidã, quæ in hac sunt Ephesino concilio quacunq; de re cõstituta, quouis modo irritare conati fuerint, de talibus definiuit sancta Synodus, si Episcopi sint uel clerici, omnino à gradibus suis deijciendos: si uerò Laici, excommunicandos esse. Et subscripserunt quotquot in ordine sunt Episcopali.

RELATIO SANCTAE SYNODI Ephesi ad pietissimos Imperatores, per Diaconũ Eutychen, de Episcopis ac Presbyteris qui à Romano Episcopo missi fuerant exhibita.

RELIGIOSISSIMIS AC DEO *dilectissimis Theodosio & Valentiniano, Victoribus, Triumphatoribus, semper Augustis, sancta Synodus per gratiam Dei uestramq; Dominationem in Ephesiorum Metropoli congregata.*

DEus ille omniũ, Christi amantes Imperatores, qui curam uestram ac diligentiã, quam pietati impenditis, gratam et acceptam habet, etiã sanctorũ Episcoporũ, qui per Occidentem sunt, animos zelo ad uindicandũ Christum cõtumelia affectũ excitauit. Licet enim propterea ꝺd maximo sunt à nobis locorũ interuallo dissiti, omnis illa sanctissimorũ Episcoporũ multitudo ad nos usq; uenire nequeat, suis tamen locis congregati, præsente etiã sanctissimo ac Deo dilectissimo Celestino magnæ Romæ episcopo, etiamnũ nostrã de fide sententiam, magno cum consensu prædicarũt, & eos qui extra hanc diuersa sentiunt, prorsus alienos esse à sorte et gradu sacerdotij decreuerunt. Hæc quidem & antea, priusquam sanctissima Synodus congregaretur, sanctissimus Celestinus magnæ Romæ episcopus, literis suis significauit, iniungens sanctissimo ac dilectissimo Cyrillo magnæ ciuitatis Alexãdriæ episcopo, ut uices suas in hac causa subiret, & nunciterum alijs literis, hęc sanctę Synodo manifestauit, quam Dominatio uestra Ephesi cõgregari præcepit, quas per sanctissimos episcopos Arcadium et Proiectũ, et deo dilectissimũ Philippũ magnę Romę presbyterum misit, qui & sanctissimi ac deo dilectissimi Celestini episcopi uices hic iubijt. Quoniã igitur uiri isti

Epistola 7.

uiri iſti preſentes hîc conſtituti uniuerſæ occiden talis Synodi ſententiam huic noſtræ Synodo per literas manifeſtarũt, decp fide & pietate mentem nobis conſonam oſtenderũt, atcp eadem nobiſcũ cum per literas, tum per ea quæ in mãdatis habẽt, quę et ſcripto nobis obtulerũt, decreuerũt: ideocp neceſſitas hoc exegit, ut & nos quæ cõcordiæ noſtræ erga ipſum competunt faciamus, ad Dominationem ueſtrã iſta retulimus, quo pietas ueſtra cognoſcat, iudicium illud noſtrũ quod nuper tulimus, cõmunem eſſe & unam totius orbis ſententiam, quam zelus ueſter circa fidem & pietatẽ cognitã & manifeſtã fieri curauit. Quoniã itacp cauſa hæc finẽ cõſequuta eſt, cũ Dominationi ueſtræ optatũ, tum Eccleſijs omnibus ſecuriſſimũ, et qui fidei ſuam adferat firmitudinẽ, pietatẽ ueſtrã oramus, ut iam nos, alios paupertate obſtrictos, alios morbis detentos, alios ſenio grauatos, & peregrinationẽ hanc amplius ferre non ualentes, ita ut & aliqui ex nobis Epiſcopi & clerici iã ſint mortui, ab hac cura & peregrinatione liberet, ut iſta ſedata ſollicitudine magnæ ciuitatis Eccleſiæ curã geramus. Supplicamus etiam, ut ad eos qui ſingulis ſunt locis literas comminatorias mittat, ne denuo alia ſuſcitetur Eccleſijs moleſtia, aut perturbatio ſanctiſſimis Epiſcopis in ipſorũ regionibus oriatur. Etenim facta iam pietatis declaratione, et uniuerſo orbe cõſonã de illa ſententiã ferẽte, paucis demptis Neſtorij amicitiã pietati preferẽtibus, gratiã hãc haud immeritã petimus, Dominationi ueſtræ ſupplicãtes, ut nos cura iſta deinceps liberet, ut ordinationi futuri Epiſcopi incũbamus, & in fide iã & pietate cõfirmata nos oblectemus, purasqp ac ſynceras pro Dominatione ueſtra preces omnium domino Chriſto deſtinemus.

SACRA IMPERATORIA SANctæ ac magnæ Synodo Epheſinæ per Ioannem Comitem ſacrorum à pientißimis Imperatoribus miſſa.

Epiſtola 8.

CElestino, Ruffo, Auguſtiano, Alexandro, Acacio, Tracylino, Valentino, Iconio, Ioanni, Acacio, Vrſo, Phirmo, Emerio, Dexiano, Vereniano, Palladio, Aſterio, Iuuenali, Flauiano, Helladio, Rhambulo, Alexãdro alteri, Maximo, Phritilæ, Perigeni, Cyro, Ioanni alteri, Eutherio, Hellanico, Boſporio, Cyro alteri, Vinnatio, Petro, Dynato, Dorotheo, Antiocho, Dalmatio, Eulogio, Euſebio, Selencio, Eleuſio, Sappido, Timotheo, Pio, Troilo, Ereniano, Monimo, Olympio, Theophilo, Iuliano, Baſilio, & reliquis religioſiſſimis Epiſcopis.

Quantũ zeli circa pietatẽ & progenitorũ noſtrorũ fidem oſtenderimus, multis quidẽ, ut arbitramur, præcedẽtibus indicijs perſpicue declaratum eſt, non minus aũt illud & in eo quod Synodum ueſtrã nuper conuocauimus uniuerſo orbi manifeſtatum eſſe credimus. Necp enim cum uel parum diſceptatio quædã emerſiſſet quieuimus, ſed quo citius illius conſequeretur ſolutio, ſanctitatem ueſtrã diligenter cõuocari fecimus, nequaquam futurũ rati, ut moleſtus pietati ueſtræ eſſet ſubeundus pro pietate labor. Expeditam aũt ad hoc deputauimus ciuitatẽ & terra & mari acceſſu facilem, & quæ omnis generis fructus, cum eorũ qui in ipſa naſcuntur, tum qui aduehuntur, quantum uſus ibi agentiũ expoſcit, abunde ſuppeditet, ita ut & pius ſerenitatis noſtræ ſcopus, & ſanctitatis ueſtræ Synodus faciliore curſu in effectũ deducatur. Vnde & nunc ſignificatam à pietate ueſtra Neſtorij, Cyrilli, & Memnonis depoſitionem ſuſcipimus. Cæterũ aũt in alijs quocp quæ à uobis ſunt geſta cognouimus & fidẽ uos & rectitudinem circa Chriſtianiſmũ cuſtodiuiſſe quam à patribus ac progenitoribus accepimus, quam etiam ſancta Synodus ante ſacrã Conſtantini mortẽ confirmauit. Curabit igitur quiſcp ſanctiſſime ueſtri Cõcilij, ut ſoluta iam omni diſceptatione, prę-
B terítis Calendis, cum pace & concordia, domũ redeatis. Vt aũt ſanctitas ueſtra, nõ ſolũ noſtræ pietatis literis ad concordiã ſe & in uniuerſum ad pij dogmatis pacẽ admoneri uideat, etiã Acacij Bereonſiũ epiſcopi literas, quibus ad hoc ipſum hortatur, lectas ad uos miſimus: qui quia ſanctiſſimo ueſtro cõcilio, ppter ſenij grauitatẽ coniungi non potuit, per ea quæ ſcripſit, pietati ipſius cõuenientia & orthodoxæ religioni profutura expoſuit: quæ qualia ſint epiſtolæ ipſius lectio manifeſtat. Sciat etiã ſanctitas ueſtra, quod præclariſſimũ & glorioſiſſimum Ioannem Comitem ſacrorum ob eã cauſam miſimus, ut ubi ille pietatis ueſtræ circa fidem ſcopum cognouerit, quæ ipſi uidebuntur utilia faciatis.

C RELATIO SANCTAE SYNODI Epheſinæ qua ad præmiſſam ſacram Imperatoriam reſpondetur.

RELIGIOSISSIMIS AC CHRIſti amantibus Theodoſio et Valentiniano, Victoribus, Triumphatoribus, ſemper Auguſtis, ſancta & œcumenica Synodus, per gratiam Dei, & Dominationi ueſtræ nutum Epheſi congregata.

Epiſtola 9.

REgia quidem ueſtra, & Chriſti amans Maieſtas pientiſſimi Reges, à pueris zelum circa fidem & Canones declarauit, cuius etiam gratia, orbis Epiſcopos ad Epheſiorũ ciuitatẽ cõcurrere pia ſanctione præcepit: uerũ literæ ſerenitatis ueſtræ, iã nobis per magnificentiſſimũ & glorioſiſ. Comitẽ Ioannẽ lectæ, haud modicã attulere per-
D turbationẽ, innuentes impoſturã quandã & mendaciũ ueracibus quoſdam ueſtris auribus obiecíſſe. Quod cũ Dominatio ueſtra relationẽ à nobis acceperit, quæ ſanctiſſimi ac pietiſſimi Cyrilli, & pietiſſimi deocp dilectiſs. coepiſcopi noſtri Memnonis depoſitionẽ contineat, per haſce nobis eſt literas ſignificatũ. Quappter ut nullo pacto mendaciũ apud Regiã ueſtrã Chriſticp ſtudioſam Maieſtatẽ obtineat, optantes ac ſatagentes, cum fiducia ſerenitati ueſtræ referimus, ꝺd œcumenica Synodus, quæ uniuerſam occidentẽ cum magna ueſtra Roma ſedecp apoſtolica, totã etiã Aphricam & omnẽ Illyricũ in conſeſſu habet, memoratorũ ſanctiſſimorũ & Deo dilectiſſimorũ Epiſcoporũ depoſitionem nec fecerit, nec retulerit, ſed potius uiros iſtos, ppter rectę fidei zelũ ſuſpiciẽs, multis

prædicet, cum apud homines encomijs tum apud dominũ Christum coronis dignos. Solũ uero Nestorium infandæ hæresis eorũ qui hominẽ adorãt prædicatorem depositũ Regiæ uestræ, Christi studiosæ, Dominationi retulimus. Et illud quoque haud modicè nos contristauit, quod ex fraudulentia factum apparet, nempe quòd qui ab œcumenica Synodo defecerunt, qui cum Ioanne Antiocheno sunt, Cœlestiani ac depositi, nostris sese insinuant nominibus, & quod unà simul ad nos & ad illos sacra Regia mittitur, de quibus rebus iam antea & olim manifeste uestræ pietati significauimus, quomodo illi à nobis defecerint, & quomodo ad conuiciandum præsidentes nostros cõuersi, & Canones ausi sint conculcare, et seipsos uniuersæ œcumenicæ Synodi cõmunione per proteruitatẽ qua contra nos sunt usi, priuare: quomodo etiam ad probationem uocati, haud quaquam obedire sustinuerint, atq; ideò prorsus communionis sint expertes & inutiles à sancta œcumenica Synodo facti. Hæc etiamnũ Regiæ uestræ, ac Christi studiosæ Dominationi nota facimus, q̃d propter huiusmodi ipsorũ absurditatẽ, & q̃d adhuc pro Nestorio depositio decertant nullo illos pacto ad cõmunionẽ recipere sustinuimus, cum depositione Nestorij subscribere detrectent imò manifeste cum illo sentiãt, Canonibus etiam subiaceant propter inordinatũ aduersus præsidentes nostros conatum, & q̃d ausi sunt pijs uestris auribus mentiri et imponere. Supplicamus igitur Regiæ uestræ Deo dicatæ Maiestati, ut sanctissimos ac Deo dilectissimos episcopos Cyrillũ & Memnona sanctæ Synodo restituatis, nequaq; à Canonibus cõdemnatos, & fidẽ immotã custodiri faciatis, quę menti quoq; uestræ à sancto spiritu est inscripta, et iã inde à progenitoribus tradita, et in cõmentarijs iam iterũ à nobis oblatis, & contra Nestoriũ cõscriptis admodũ declarata: proposita primum fide sanctissimorũ trecentorum decem et octo patrum Niceæ quondam congregatorũ, deinde & uniuersa ac sufficienti circa ipsam actione subiecta, qua perspicue aduersariorũ impietatem redarguimus. Et ut patrocinemini orthodoxæ fidei, quã hactenus & semper custodire satagistis. Si uerò Dominationi uestræ uidebitur, ut quę inter nos & eos qui à nobis defecerunt, sunt acta, diligenter cognoscat, Sublimitati uestræ supplicamus, ut è sancta Synodo, quos Dominationi uestræ probauerit, uocent, ut corã Regia uestra, & Christi amãs Maiestas de omnib. certius instruat.

A

B

C

D

RELATIO SANCTAE SYNODI, ad Imperatores pro restituendis Cyrillo & Memnone.

PIENTISSIMIS AC CHRISTI *amantißimis Theodosio & Valentiniano, Victoribus, Triumphatoribus, semper Augustis, sancta & œcumenica Synodus, per gratiam Dei, & Dominationi uestræ nutum Ephesi congregata.*

Epistola 10.

NOn est quidem Dominationi uestræ passa rectã fidem quasi cuniculis quibusdã suffodi per Nestorij doctrinã, qui cum Iudæis Christo dño probro uertit quas humanitus pro nostra salute passiões sustinuit, sed detestata uestra pietas, quę huiusmodi cõtra Christũ dicebant, ex uniuerso prope orbe qui sub sole est, ad Ephesiorũ nos Metropolim cõgregari præcepit, ad hoc ut patrũ apostolorũ dogmata consolidarentur. Ob eam et itaq; causam congregati communi iudicio fidem à sanctis trecentis decem & octo Patribus olim Niceæ sub beatæ memoriæ Constantino congregatis, expositam corroborauimus, Nestoriumq; artificiosis ac peregrinis sophismatibus fidem hãc nouandi studio adulterasse, ac pietatis sententiam labefactasse deprehensum, à sacerdotali gradu deposuimus, & doctrinam illius ueluti pestẽ quandam, Ecclesias depascentẽ, cohercere sategimus. Verum quoniam quosdam, etiam ex Episcopis, relapsos, et quæ Nestorij sunt sentiẽtes, inq; illius blasphemiam abreptos inuenimus, quotquot cũ eo sentiunt, à communione excluſimus, donec à corrupta illius doctrina discedentes ad Catholicã & apostolicã fidem accedant, in qua cũcti iam ab initio fundati saluamur. Et nos quidẽ ista, ut quæ per seductionẽ fuerãt subinducta corrigeremus, definiuimus, pœnitentiam illorum expectantes. Ipsi uerò cum paulò supra triginta sint numero et nonnulli ex illis propter alia quoq; crimina canonibus sint obnoxij, religiosissimũ Ioannẽ Antiochenum episcopũ nacti, qui & ipse propterea q̃d admodum tarde aduenit, reprehensibilis est, alij etiam de alijs hæresibus conuicti, nonnulli quoq; ex ipsis iam depositi, ad pœnitentiam non uenerunt, sed ad patrocinandum Nestorio congregati, cõtra duces sanctæ & œcumenicæ Synodi ausi sunt depositionem scribere, & uelut ab uniuersa Synodo decretam, ad uestram pietatem referre, quam acceptam pietas uestra firmam esse iussit, ab ipsa Synodo factam arbitrata, & non cõtra Synodum ab illis qui cum Nestorio sentiunt, seq; de nobis, propter depositionem Nestorij ulciscũtur, nullum crimen habentes, quod contra duces sanctæ Synodi proferre possint. Atq; ita pijs uestris auribus ausi sunt imponere, quasi illę probaturæ sint factam ab ipsis contra sanctam Synodum depositionem, quam neq; legitime, neq; canonice, neq; multi decreuerunt. Quapropter sancta Synodus legitima & canonica actione quæ ab ipsis sunt contumelioſe & non probabiliter iudicata euertit. Ob hanc causam uniuersi ad pietatis uestræ Dominationẽ confugimus, supplicantes, ut quæ contra Nestorium, & illi consentientes sunt gesta, robur suum habeant, quæ uerò ab illis qui Nestorium uindicant, eo quod cum illo sentiũt, contra Synodi nostrę duces illegitime facta sunt, inefficacia & irrita maneant, ut quæ neq; conuenienter neq; canonice, sed contra eos qui de nullo sunt delicto cõuicti sola ulciscendi libidine, ab illis sunt gesta, qui contra sanctã Synodum cum Nestorio sentiunt. Si nanque conueniens est sanctæ Synodi contra Nestorium sententia, & hanc Dominationi uestræ probauit, ut quæ denudatã

Nestorij

Nestorij impietatem publicârit, consentaneũ utique esse cõsideret uestra Dominatio, ut quæ contra sanctam Synodum ab illis qui cum Nestorio sentiũt, sunt facta, inefficacia prorsus & irrita maneant, cum ex nulla causa aliquam habeant rationẽ, sed ex solo ultionis affectu, propter ea sint orta, quæ sancta Synodus contra Nestorium decreuit. Supplicamus itaque uestræ Maiestati, ut nos deinceps ab hac tribulatione absoluat, ac duces sanctę Synodi Deo dilectissimos Episcopos Cyrillum Alexandrinum et Memnona Ephesinum restitui iubeat. Est enim rationi consonũ, ut uindicata iam pietate, & sedatis qui illam labefactârant, hi qui unà nobiscum pro fide decertârunt, honore potiantur, & non cum illis qui de iniquis blasphemijs contra Christum sparsis conuicti sunt, condemnentur.

EPISTOLA SANCTAE SYNOdi Ephesinæ ad Episcopos, Presbyteros, & Diaconos Constantinopolitanos.

SANCTA SYNODVS PER GRAtiam Dei & sanctionem pientißimorum Imperatorũ Ephesi congregata, dilectis ac desideratißimis fratribus: & commilitonibus Constantinopoli agentibus, religiosißimis etiam ciuitatis ipsius Episcopis & Diaconis.

Epistola.11

QVi in tanta negociorũ tempestate cõstituti sumus, ac multo undiq; bello petimur, & nullo tamen interea pacto ad placidum & serenum pientissimorum Imperatorum adspectũ admittimur, unde solum spes erat ut ab his molestijs liberaremur, quam aliam possumus consolationem excogitare, quàm ut quæ nobis accidunt apud nostra ipsorum membra inter nos deploremus? Vos aũt mẽbra estis sanctæ & œcumenicæ Synodi, qui indesinentẽ pro pietate zelũ hactenus ostendistis. Sciat itaq; pietas uestra nõ amplius Ephesum nos: sed custodiam inhabitare, inq; illa trimestre iam tempus inclusos, neq; per mare neq; per terras tuto ac secure ad pium exercitum uel in aliquem alium locum quenquam amandare permitti. Etenim iam sæpius accidit, ut quæ à nobis sunt missa haud sine mille periculis reddi potuerint, ut latores illorum, quo seruarentur, in alias atque alias sese formas coacti sint mutare. Quod autem ita custodimur hinc est, quod omnia mendaciter ad pientissimum Imperatorem cõtra nos deferuntur. Nam alij, sicut acceperunt, quod seditiones mouerimus, ita pias Imperatorum aures instruxerunt: alij uerò ausi sunt ad illas referre, quod sancta & œcumenica nostra Synodus per omnia Deo dilectissimum & sanctissimũ Cyrillum Archiepiscopum Alexandrinum, & sanctissimũ ac Deo dilectissimum coëpiscopũ nostrũ Memnona deposuerit: alij etiam hoc forsan ausi sunt adijcere, quod placuerit nobis cum defectionis cõciliabulo amicum inire colloquium, cuius dux sit Ioãnes Antiochenus, atq; ob eam causam, ne hoc publicetur, plurimum ita custodiamur, & magnum hoc bellum contra nos oriatur. Cum itaq; simus omni destituti auxilio, diligẽter ad uestram pietatẽ scripsimus, scientes uos adhuc germanorum sanctæ & œcumenicæ Synodi filiorũ retinere locum, nec ullo pacto sustinere, ut orthodoxam fidem prodatis. Cum uehementi supplicatione, & lachrymis, simulq; cum his literis coram pientissimo & Christi studioso Imperatore procidentes, instruite illum de omnibus quæ cõtra nos geruntur. Nos enim non condemnauimus memoratos sanctissimos ac Deo dilectissimos episcopos Cyrillum, & Memnona, sed hos magna commendatione coronisq; dignos iudicamus, qui soli ac primi, plusquam reliqui omnes, zelo dei moti, et quoquo modo impũissimum Nestorium impietatis prædicatorem excindere, & Ecclesias ab hoc scelere repurgare conati sunt, et ne nunc quidem à memoratorum sanctissimorum Episcoporum communione separari sustinemus, imò cum illis etiam in exilium deportari magni lucri loco ducimus. Certũ autem nobis est, conciliabulum illud defectionis ad communionem non admittere, sed simul omnium uocibus in Ecclesia Ioannẽ Antiochenum, & qui cum illo sunt anathemate percussimus: primum ob id quod prædicatorem impietatis Nestorium nobiscum deponere detrectarunt, sed & sermones cum illo miscere nullo modo cessarunt. Deinde quod mox post iniquissimum & à canonibus alienum contumeliæ & calumniæ contra sanctissimos memoratos Episcopos conatum, pijs Christi amantium Imperatorũ auribus ausi sunt imponere. Et præterea quoque quod cum Nestorio sentire non cessant. Ob hasce causas semel illos ab Ecclesiastica communione amputauimus: & omnem illis sacerdotij efficaciã detraximus, decreuimusq; potius Ecclesijs, quod absit, priuari, quàm cum illis amplius ad communionem redire, præsertim, nisi omnia sua delicta, de quibus supra meminimus corrigant. Notũ autem hoc facimus uestræ pietati, ut & ipsi eodem illos loco habeatis. Hæc itaq; obsecrate & pientissimum ac Deo dilectissimum Imperatorem instruite, pro uniuersa Synodo precantes, ut restituantur nobis qui nullo modo sunt à canonibus condemnati, sanctissimi uidelicet ac Deo dilectissimi Episcopi Cyrillus & Memnon, & ut nostri misereatur, placidoq; uultu à lata nos sentẽtia reuocet, & si digni sumus, qui pientissimi & Christi amãtis Imperatoris faciem uideamus, hoc nobis permittat. Si uerò indigni iudicati sumus quibus hoc permittatur, uel hoc saltẽ largiatur, ut ad Ecclesias nostras reuertamur, ne hic uniuersi alij morbis, alij mœstitia consumpti pereamus. Cæterum ne tumultus in subscribendo fieret, qui multus oriri poterat, sufficit præsidentium subscriptio.

EPISTOLA SANCTAE SYNODI Ephesinæ, ad Cœlestinum Archiepiscopum Romanum, quæ Ephesi sunt in magna Synodo gesta.

SANCTISSIMO ET PIENTISSIMO comministro Cœlestino, sancta Synodus per gratiam Dei Ephesi congregata.

Epistola 12.

Sanctitatis quidem tuæ circa pietatem zelum, & curam illam de recta fide, nostri omnium Seruatori gratam & placitam, cum omni admiratione merito suspicimus. Est enim hoc uobis ita magnis uiris, in consueto, ut in omnibus celebres sitis, & studia uestra Ecclesiarum fulcra constituatis. Quoniam uerò necessitas postulauit, ut quæ consequuta sunt in hac sancta Synodo, omnia ad sanctitatis tuæ cognitionem referantur, necessariò scribimus quod secundum uoluntatem Seruatoris nostri omnium, & sanctionem pientissimorum ac Christi amantium Imperatorum, in Ephesiorum Metropoli ex multis & uarijs prouincijs plusquam ducenti numero Episcopi congregati sumus, idq; ad diem sanctæ Pentecostes, quē piæ Christi amantium Imperatorum sanctiones, quibus conuocati sumus, terminum cōueniendi sanctæ Synodo præfixerunt. Cum autem uniuersi conuenissemus, propter Imperatorum denunciationes ac comminationes, quod si quis non accurreret, malæ conscientiæ reus esset, & inexcusabilis coram Deo & hominibus, desiderabatur religiosissimus Ioannes Antiochenus episcopus, nō quod simplici animo, aut per locorum interuallū in itinere impeditus, tardius ueniret, sed q̄d propositum & concilium Deo aduersum animo oculeret, quod paulò post ubi Ephesum uenit, manifestum fecit. Distulimus igitur consessum sedecim integros dies post præscriptum sanctæ Pentecostes terminum, etiamsi multi Episcopi & clerici partim morbis affligerentur, partim sumptibus præmerentur, nonnulli etiam ex hac uita migrassent, essetq;, ut & sanctitas tua uidet, nihil aliud quàm contumelia aduersus sanctam Synodum, quod fiebat, tanta uidelicet dilatione peruerse utebatur. Quanquam enim qui è longinquioribus sunt regionibus, ipsum præueniissent, tamen post sextum decimū diem accurrerūt ex illis qui cum eo sunt Episcopi, Metropolitani duo, Alexander Apamiæ et alter Alexander Hierapolitanus. Hi cum de aduentus religiosissimi episcopi Ioannis tarditate quæreremur, dicebant non semel, sed sæpenumero ad hunc modū. Præcepit nobis ut pietati uestræ significemus, quod si ipsum adhuc amplius tardare contigerit, ne Synodū differatis, sed quæ facienda sunt faciatis. Cum hæc nobis significata essent, & iam cum ex aduentus ipsius tarditate, tum ex his quæ significauerat, manifestum esset quod consessum detrectaret, siue id Nestorij amicitiæ largius, siue propterea quod is Ecclesię ipsius clericus fuit, uel quod quorundam pro ipso obsecrationibus cesserit, cōuenit sancta Synodus in magna Ephesiorum ecclesia, quæ Mariana uocatur. Quoniam uerò cum uniuersi prompto animo conuenissent, solus in eo consessu desiderabatur Nestorius, admonuit eū sancta Synodus canonice per Episcopos quosdam primo, secundo ac tertio, Ipse uerò domo in qua erat militibus circunsepta, contumax contra Ecclesiasticas sanctiones factus est, nec sustinuit sese manifesto declarare, aut de impijs suis blasphemijs rationē reddere. Sub ista lectæ sunt literæ ad ipsum à sanctissimo ac Deo dilectissimo Alexandrinæ ecclesiæ Archiepiscopo Cyrillo scriptæ, quas sancta Synodus tanquam rectè & inculpate scriptas approbauit, ut quæ nullo pacto à diuinis scripturis aut traditione et expositione fidei, olim in magna Synodo à sanctis patribus Niceæ congregatis facta discrepant, quemadmodum & sanctitas tua illas rectè suo testimonio approbauit. Deinde lecta etiam epistola Nestorij ad ipsum memoratum sanctissimum ac deo dilectissimū fratrem ac comministrum nostrum Cyrillū scripta, iudicauit sancta Synodus omnino ab Euangelica & apostolica fide aliena esse, & quàm maximam & exoticā blasphemiā sapere quæ in ea sunt dogmata. Subinde consimiliter & impijssimis illius exegesibus lectis, & præterea epistola quoq; à sanctitate tua ad illum scripta, per quam iustè est condemnatus, tanquam qui blasphema scripsit, & impias uoces exegesibus suis inseruit, iusta contra illum lata est depositionis sententia, præsertim quod tantū abfuit, ut de blasphemijs suis pœnitentiā ageret aut resipisceret, cum adhuc Constantinopolitanā haberet ecclesiā, ut etiam Ephesi cōstitutus ad quosdam sanctos metropolitanos Episcopos, uiros haud ignobiles, sed claros ac piētissimos dissērēs, ausus sit dicere: Bimestrem ego ac trimestrem deum non confiteor. Et his etiam alia peiora dixit. Postquam igitur impiam ac sceleratissimam hæresim, sanctissimam nostram religionem euertentē, & uniuersum mysterij dispensationē ex ipsis fundamentis euellentem, demoliti sumus, sicuti iam diximus, non potuit fieri quominus, sicut apparet, dilectionis erga Christum perfectionē habentes, & pro Domino zelantes, multis in rebus tentarentur. Sperabamus enim futurum, ut religiosissimus Ioannes Antiochenus diligētiam ac pietatem Synodi laudaret, & forsan etiam quæreretur, quod tardius depositionem Nestorij aggressi essemus. Verum omnino in contrarium, contra quàm sperabamus, degenerauit. Inuentus enim est inimicus & maximus cum sanctæ Synodi tum rectæ Ecclesiarum fidei hostis, sicuti res ipsæ declararunt. Nam simul atq; Ephesum ingressus est, antequam puluerem ex itinere contractū abluisset, nondum depositio pallio, collectis quibusdam, qui unà cum Nestorio defecerūt, & blasphema contra suum ipsorum caput loquuntur, & gloriæ Christi tantum non illudunt, quos sibi ipsi ueluti collegium circiter triginta hominum, nomen Episcopatuum habentium, collegit, quorum alij extorres uagantur, nec Ecclesias habent, alij sæpenumero grauibus de causis à Metropolitanis

tanis ſuis ſunt depoſiti. (Sunt autem cum illis etiam Pelagiani & Cœleſtiani, & ex illis quidam qui ex Theſſalia ſunt eiecti) his inquam collectis, rem auſus eſt impiam, qualem nemo ante illum unquam eſt auſus. Seorſum enim chartam compoſuit, & nomine depoſitionis contumeliam contra ſanctiſſimum ac Deo dilectiſſimum Cyrillum Alexandrinorum epiſcopum, & pientiſſimũ fratrem noſtrum & coepiſcopum Epheſiorũ Memnona exacuit, nemine noſtrũ ſciente imò ne ipſis quidẽ, qui contumeliã hanc ſunt paſſi de eo quod factũ erat, aut quam nam ob cauſam hoc auſi ſint, inſtructis. Verum perinde atque ſi ſuper iſtis non ſuccẽſeat Deus, nec ſint Eccleſiaſtici canones, nec futurum ſit, ut propter hanc audaciam pericliten tur, excommunicationis nomine uniuerſæ Synodo contumeliam intulerunt, idq; publicæ chartæ inſertũ & theatri parietibus affixũ, legere uolentibus propoſuerunt, ut ſuam ipſorũ impietatem publiculo ſpectaculo proſtituerẽt. Nec hactenus tantum progreſſa eſt ipſorũ audacia, ſed auſi ſunt, quaſi canonicum quiddam conſtituiſſent, iſta ad aures quoq; Deo dilectiſſimorũ ac Chriſti amantium Imperatorum deferre. His ita geſtis, ſanctiſſimus ac Deo dilectiſſimus Cyrillus Alexandrinus epiſcopus, & pietiſſimus Memnon Epheſiorum epiſcopus, compoſitum libellum obtulerũt quo religioſiſſimum Antiochenorũ epiſcopum Ioannem, & eos qui cum eo hoc fecerant, accuſarunt, adiurantes nos ſanctam Synodum, ut ipſum Ioannem & alios qui cum eo ſunt, canonice requireremus, ut rationem eorum redderent quæ temerè ſunt auſi, & ſi quam accuſationem haberent, ſi poſſent, edicerent ac cõuincerent. In charta ſiquidem depoſitionis, imò magis cõtumeliæ prætextus loco ad hũc modum ſcripſerant. Quoniam Apollinariſtæ ſunt & Ariani, & Eunomiani, ob eam cauſam à nobis ſunt depoſiti. Cum itaque iſti qui hanc ab illis paſſi ſunt cõtumeliam urgerent, rurſus neceſſitate adacti, in magna Eccleſia facto conſeſſu Epiſcoporum, quorum numerus plures quàm ducentos habet, ſemel, iterum ac tertio ipſum Ioannẽ & qui cum eo ſunt ad Concilium uocauimus, ut conuincerent eos quos contumelia affecerant, rationemq; & cauſas dicerẽt, ob quas depoſitionis chartã compoſuiſſent. Verum ille uenire noluit, id quod facere debuiſſet, ſiquidem memoratos ſanctos uiros hæreticos eſſe conuincere potuiſſet. Debuiſſet ſanè accurrere, & crimen, ſi quod uerum ac certum habuiſſet, cuius gratia temerariam contra illis ſententiam tulit, oſtendere ac declarare. Verum praua impeditus conſcientia non adcurrit. Subdolus autem illius conatus hic erat. Putabat futurum ut ſi abſurda iſta & illegitima cõtumelia deſtrueretur, ſimul etiam iuſta illa ſanctæ Synodi ſententia cõtra hæreticum Neſtorium lata euerteretur. Indignitate itaq; rei moti, uolebamus quidem cõtra ipſum & reliquos proferre ſententiã illi parem, quam inique contra eos tulit, qui nulla dum in re ſunt condemnati, uerum ut illius temeritatem animi lenitate uinceremus, etiamſi illam iuſtiſſime ac legitime paſſus eſſet, reſeruauimus etiã pietatis tuæ iudicio, ita tamen, ut interea communionis eos reddiderimus, expertes omniq; ſacerdotali poteſtate priuauerimus, ne ſuis quenquam lædere poſſint ſententijs. Quomodo enim neceſſarium non fuit, illis, qui tanta cum feritate & ſæuitia, & contra canones, res adeo peruicaces & atroces aggredi conſueuerunt, etiam inuitis nocendi poteſtatem adimere? Fratribus itaq; noſtris & comminiſtris Cyrillo epiſcopo et Memnoni, qui contumeliam hanc ab illis ſunt paſſi, communicamus omnes, & poſt illorum quoq; temeritatem ſacro cum ipſis miniſterio ſumus uſi, & utimur uniuerſi: Synaxes unà celebrantes, illuſionesq; illorum ſcripto abrogantes, & prorſus irritas ac infirmas eſſe decernentes. Erant enim nihil aliud quàm contumelia. Etenim uiri numero triginta: quorum alij hæreſeos macula ſunt notati: alij extorres & reiecti, quam Synodi faciem, aut quid roboris haberent contra Synodũ ex uniuerſo qui cœlo eſt orbe collectam? Fuerunt enim in conſeſſu noſtro etiã illi qui à ſanctitate tua ſunt miſſi pientiſſimi epiſcopi Arcadius et Proiectus, et cum illis religioſiſſimus presbiter Philippus, qui uicem ac præſentiam tuam nobis conſeſſu ſuo exhibuerunt, & apoſtolicæ ſedis locum adimplerunt. Competenter itaq; ſuper iſtis ſanctitas tua ſuccenſeat. Si nanq; facultas illis datur, qui hoc cupiunt, maiores ſedes contumelia afficiendi, & cõtra quos nihil habent poteſtatis, adeò iniqui irregulares proferẽdi ſententias, imò magis contumelias, idq; contra eos qui tanta pro pietate ſuſtinere certamina, per quæ iam pietas accedentibus ſanctitatis tuæ præcibus reſplenduit, in extremam confuſionem res Eccleſiaſticæ delabẽtur. Si uerò competenti modo qui talia ſunt auſi refrenati fuerint, ſedabitur omnis tumultus, & conueniens canonum reuerentia apud uniuerſos ſeruabitur. Cæterum ubi lecti ſunt in ſanctæ Synodo cõmentarij de depoſitione impiorum Pelagianorum Cœleſtij, Pelagij, Iuliani, Perſidij, Flori, Marcelini, Orentij, et reliquorum eadem cum iſtis ſentiẽtium, iudicauimus & nos, ſolida & firma permanere debere quæ à pietate tua ſunt decreta, ſumusq; omnes eiuſdem ſententiæ. Ad exactam autem omnium actorum cognitionẽ, in Domino dilecte & deſideratiſſime, commentarios miſimus, & Synodi ſubſcriptiones. Valere te, & noſtri memorem eſſe optamus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DOGMATA NESTORII QVAE CYRILLVS IMPVGNAVIT.

AD LECTOREM VVOLFG. MVSCVLVS.

QVoniam Cyrillus noſter prę omnibus aliis ſui temporis orthodoxis Epiſcopis, acerrimus fuit dogmatum Neſtorij impugnator, quæ & toties in epiſtolis ſuis impietatis & blaſphemiæ gloriam Chriſti labefactantis condemnat: quorum etiam ille gratia in concilio Epheſino ab Epiſcopatu depoſitus eſt, uiſum eſt illa, ſicuti in græco Synodalium actionum codice habentur, ſubnjcere, ut perſpicue uideas optime Lector, quid in illis tanta ſit contentione impugnatum & condemnatum.

EX LIBRO NESTORII DE ſumpta Quaternione. 17.

QVando igiť, inquit, diuina ſcriptura, uel de natiuitate Chriſti ex Maria uirgine, uel de morte dictura eſt, nuſquam dictionē Dei ponere uidetur, ſed uel Chriſti, uel filij, uel Domini. Nam tres iſtæ appellationes duarum naturarum, iam diuinæ, iam humanę: aliquando utriuſq; tam diuinæ quàm humanæ ſignificationē habent. Vt exempli gratia. Quando natiuitatē nobis ex Virgine ſancta ſcriptura narrat, dicit: Miſit Deus filium ſuum. Non dicit: Miſit Deus uerbum Deū, ſed nomen uſurpat, quod duarum naturarū ſignificationem habet. Quoniam enim filius & Deus eſt & homo, dicit: Miſit Deus filium ſuum: factū ex muliere, ut quando audis illud, factum ex muliere, deinde nomen propoſitū uides, quod duas naturas ſignificat, filiū quidē uoces ꝙd ex beata eſt uirgine natum. (Deum enim Chriſti para uirgo non genuit) Verum quoniam filius Dei duplex eſt ſecundum naturas, filium quidem dei non genuit: ſed humanitatem, quæ filius eſt propter cōiunctum filium.

Ex eodem, Quaternione 21.

Audi cōuenienter hæretice: Nō inuideo Chriſtiparæ uirgini hanc uocem, ſed noui uenerandā eſſe quæ Deum ſuſcepit, per quam proceſſit omnium dominus, per quam ſol iuſticiæ reſplēduit. Rurſus ſuſpectum habeo applauſum, quomodo illud, proceſſit, intellexeritis. Quod, proceſſit, dixi, mihi non idem eſt, atq; genitus eſt. Neq; enim tam cito uerborum meorum ſum oblitus. Quod Deus ex Chriſtipara uirgine proceſſerit à diuina ſcriptura ſum edoctus. Quod uerò Deus ex illa ſit natus, nequaquam edoctus ſum. Et poſt aliquanto. Nuſquam igitur, inquit, diuina ſcriptura deum ex Chriſtipara uirgine natum eſſe dicit, ſed Ieſum Chriſtum filium ac Dominū. Hæc omnes confitemur. Quæ nanq; diuina docet, miſer eſt, qui illa non confeſtim recipit. Surge, inquit, et accipe puerum ac matrē eius. Angelorum hæc uox eſt. Melius forſan quàm tu conditionem natiuitatis huius intelligebant archangeli. Surge & accipe puerum ac matrem eius. Non dixit: Surge, & accipe Deum & matrem eius.

Ex eodem, Quaternione 24.

Quod igitur diximus: Ne timeas accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natū eſt. Siue per unum filium, ſiue per duos intellectu nō euertitur. Si dixerimus, deum uerbū in carne eſſe natum. Aliud enim eſt, coniunctum eſſe nato & aliud naſci. Quod enim in ea natum eſt inquit, ex ſpiritu ſancto eſt. Hoc eſt, ſpiritus ſanctus, quod in ea eſt, creauit. Videbant itaq; patres, tanquā diuinarū ſcripturarū gnari, quod ſi de incarnato poſtea fuiſſent, qui genitus eſt, inueniretur deus uerbum filius & creatura ſpiritus ſancti. Fugientes igitur generationis dictionem, poſuerūt, qui deſcendit propter nos homines, & propter noſtrā ſalutē, & incarnatus eſt. Quid eſt, incarnatus eſt? Nō idem quod cōuerſus eſt à diuinitate in carnem. Qui incarnatus eſt, ex ſpiritu ſancto. Sequuti ſunt Euangeliſtā. Nam Euangeliſta ubi de inhumanatione loqui cœpit, cauit ne generationem uerbo tribueret, poſuit aūt incarnationē. Vbi? Audi. Et uerbū caro factū eſt. Non dixit: Et uerbū caro factū eſt. Non dixit: uerbum per carnem natum eſt. Vbi enim apoſtoli aut Euangeliſtæ filij mentionem faciunt, ponunt, quod ex muliere ſit natus. Vbi uerò uerbi recordātur, nemo illorū auſus eſt dicere, ꝙd per humanitatē ſit natū. Beatus euangeliſta Ioannes cum ad eum locum ueniſſet, ut de uerbo & inhumanatione eius diceret, audi quid dicat. Verbum inquit caro factum eſt, hoc eſt, accepit carnē & habitauit in nobis, id eſt, noſtram induit naturam, & uidimus gloriam eius, filij uidelicet, Non dixit uidimus natiuitatem uerbi.

Ex eodem, Quaternione 15.

Ita & ſecundū carnē Chriſtū, propterea ꝙd deo uerbo coniunctus eſt, Deū nominamus, ſcientes eum apparuiſſe tanq; hominē. Audi Paulū utraq; prædicantē. Ex Iudæis, inquit, Chriſtus eſt ſecundū carnē, qui eſt ſuper omnia Deus. Primū hominem cōfitetur, deinde propter coniunctionē dei, eum qui apparuit Deum nominat, ne quis Chriſtianiſmum hominem adorare ſuſpicetur.

Ex eodem, Quaternione 27.

Verum ſicut omnium cōditorem Deum dicimus, & Moſen quoq;: Nam deū, inquit, Pharaoni te cōſtitui, & Iſraëlem filium dei. Etenim filius meus, inquit, primogenitus Iſraël eſt, & ſicut Saulem Chriſtū dicimus, non enim inquit, inijciam manum meam in eum. Eſt enim Chriſtus domini, & Cyrum ſimiliter. Hæc inquit, dicit Dominus Chriſto meo Cyro: Sanctificati ſunt, & ego duco eos, ita & Dominum, Chriſtum, & filium, & Deum, & ſanctum dicimus. At nominum quidem conformis eſt communicatio, dignitas uerò diuerſa. Ex eodem, Quaternione 15.

Hoc ſentite, inquit, in uobis, quod & in Chriſto Ieſu, qui cum in forma Dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

exinaniuit, forma serui accepta. Non dixit: Hoc sentite in uobis, quod & in deo uerbo, quod cum in forma dei esset formam serui accepit, sed usurpata dictione, Christi, tanquam duarum naturarū significationem habente, securè ipsum, & formā serui accepisse dicit, & deum nominat, quæ dicta sunt ad naturas diuisas connectens.

Ex eodem, Quaternione 16.

Vt in nomine Iesu, inquit, flectatur omne genu cœlestium, terrestrium & inferorum, & omnis lingua confiteatur, quod dominus sit Iesus Christus. Propter eum qui gestat, colo eum qui gestatur. Propter inuisibilem adoro eum qui apparuit. Inseparabilis est deus ab eo qui apparuit, propterea honorem eius qui non separatur non separo. Naturas separo, sed adorationem unio.

Ex eodem, Quaternione 17.

Erat quidem deus uerbum antequā homo fieret, & filius & deus, & patri coniunctus, posterioribus autem temporibus formam serui accepit. Verum cum antea filius & fuerit & uocatus sit, non potest post assumptam serui formam separatim uocari filius, ne duos filios statuamus. Quoniam autem ei coniunctus est, qui in principio filius erat, postquam illi coniunctus est, non potest secundum dignitatem filio competentem, recipere diuisionem. Secundum dignitatem, inquam, filio competentem, non secundum naturas. Quapropter & Christus deus uerbum nominatur, propterea quod continuam cum Christo coniunctionem habet.

Ex eodem, Quaternione 15.

Inconfusam igitur naturarum coniunctionem retinemus. Confitemur in homine deum. Hominem diuina coniunctione omnipotente deo coadorandum colimus.

Ex eodem, Quaternione 6.

Considera & hoc quod statim adiungitur, ut misericors, inquit, fieret ac fidelis Pontifex in his, quæ sunt ad deum. In quo nanq; passus est ipse, ac tentatus, potest his qui tentant succurrere. Passus itaq; pontifex misericors est. Templum itaque corporis ipsius passibile fuit, non deus uiuificator eius qui passus est.

Ex eodem, Quaternione 27.

Vt cognoscatis, inquit, quàm uehemens diuinitatis coniunctio etiam in infantia uisibilis domi nicæ carnis fuerit. Erat enim idem ipse & infans, & infantis dominus. Laudastis hanc uocem. Verum nolite sine examinatione illius applaudere. Dixi enim: Idē ipse & infans erat & infantis dns.

Item, Quater. 1.

Sunt enim communes Triadis operationes, & personarum duntaxat diuisionem habentes. Itaque gloria unigeniti patri aliquād applicata est. Est enim, inquit, pater meus qui glorificat me, aliquando spiritui sancto: Spiritus enim, inquit, ueritatis glorificabit me, aliquando uerò & Christi potentiæ.

Item, Quater. 16.

Eum qui dixit: Deus meus deus meus, ut quid me dereliquisti? Eum qui tribus diebus in morte permansit, hunc cum diuinitate, tanquam diuinæ autoritatis cooperarium adoro. Et post: Propter eum qui gestat, eum colloqui gestatur, propter absconditū adoro eum qui apparuit. Inseparabilis est deus ab eo qui apparuit. Quapropter honorē eius qui nō separatur nō separo. Naturas separo, adorationē uerò unio. In seipso deus nō est, quod in utero formatū est: in seipso deus nō est, quod in monumēto sepultū fuit. Nam ad hūc modū homi nis essemus adoratores, & manifesti mortui cultores. Verū quoniā in eo qui assumptus est, deus est propter eum qui susceptit, tanq; susceptori coniūctus, unà cum illo deus uocatur.

Item, Quater. 3.

Quomodo enim, inquit, seruum est quod cum filio & patre operatur? Et si quærat quisq; spiritus sancti dignitates, inueniet eas nulla in re filio ac patre inferiores. Non quod una illa diuinitas separata sit, sed quod diuina scriptura, quæ unius sunt potentiæ, singulis partiatur personis, ad ostendendum sanctæ Triadis similitudinem. Et considera mihi similitudinem hanc, quomodo in operibus temporum demonstrata sit. Deus uerbū caro factus est, & habitauit in nobis. Vnà fecit assidere sibi assumptam pater humanitatē. Dixit enim: Dixit dominus domino meo sede à dextris meis. Spiritus descendit, & assumpti hominis gloriam prouexit. Quando nanq; inquit, spiritus ueritatis uenerit, ille me glorificabit.

Item, Quater. 21.

Hic deo fidelis pontifex est factus. Factus est enim iste. Non à sempiterno processit iste, qui paulatim, ô hæretice, ad pontificatus dignitatem processit. Et audi uocem manifestius hoc tibi uociferantē. In diebus, inquit, carnis suæ preces ac supplicationes ad eū, qui poterat ipsum ex morte seruare cū clamore ualido & lachrymis obtulit, & auditus est pro reuerentia. Et quidē cum filius esset didicit ex his quæ passus est, obedientiā. Et ubi cō summatus est, factus est omnibus sibi obedientibus causa salutis æternæ. Consummatus est autem hæretice paulatim accepto profectu, de quo & Lucas in euangelijs clamat, dicens. Iesus autem proficiebat ætate & sapientia & gratia. Quibus & Paulus consona loquitur, dicens: Consummatus autē factus est omnibus obedientibus sibi causa salutis æternæ, appellatus à deo pontifex secundum ordinem Melchizedek. Et post: Pontifex uocatus est. Quid igit̄ contra Paulū uerba Pauli interpetaris, impassibilē deū uerbū terrenę cōmiscens similitudini, & passibilem pontificem faciens?

Item, Quater. 6.

Quapropter fratres cœlestis uocationis particeps cōsiderate apostolū & pontificem cōfessionis nostrę Iesum fidelē existentē ei qui ipsum fecit. Cum itaq; pontifex iste reuera cōpassibilis nobis & cognatus sit firmus esto ne ab eo exorbites. Nam ipse nobis benedictionem ex semine Abrahæ promissam attulit, qui pro seipso & cognatis corporis sui sacrificium † obtulit.

† συνπαραγόμενος, unà secum attulit.

Signifi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Significandum, quod quemuis pontificē opus habere sacrificio cofessus, & Christum eximens, ut qui nullo opus habuerit, in istis dicit eum pro seipso & cognatis offerre sacrificium.

Item, Quater. 4.

Audite itaq; attendentes his quæ dicūtur. Qui manducat carnem meam, inquit. Memores sitis, quod de carne est quod dicitur, & quod à me non est adiecta carnis dictio, ne uidear illis siniſtre interpretari. Qui manducat carnem meam, inquit, & bibit sanguinē meū. Nō dixit: Qui manducat, & bibit diuinitatem meā. Qui carnem meā manducat & sanguinem meum bibit, in me manet, & ego in eo. Et post: Sed ad propositum redeamus. Qui manducat carnem meam & bibit sanguinē meum, in me manet & ego in eo. Memores esto- B te quod de carne est quod dicitur. Sicut misit me uiuens pater, me qui appareo. Verum an siniſtre interpreter, audiemus ex sequentibus. Sicut misit me uiuens pater. Ille diuinitatem dicit, ego humanitatem. Videamus uter siniſtre interpretetur. Sicut misit me uiuens pater. Hæreticus hic diuinitatem dicit. Misit me, inquit, id est, deum uerbū. Sicut misit me uiuens pater, secundum illum & ego deus uerbum uiuo propter patrem. Deinde illud quod sequit: Qui māducat me, & ille uiuet. Quid manducamus? diuinitatem ne an carnem?

Item, Quater. 16.

Et omnino, inquit, si uniuersum nouum instrumentū reuoluas, nullo pacto apud hoc mortē deo A adscribi inuenies, sed aut Christo aut filio, aut domino. Christus em̄, & filius, & dominus, de unigenito à scriptura usurpātur, ut quibus dictionibus duæ naturæ significantur, & aliquando diuinitatem, aliquando humanitatem: quandoq; uerò utranq; significant, ut exempli gratia, quando Paulus in epistola prædicat, dicens: Cum inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem filij eius, de humanitate filij clamat. Rursus cum ad Hebræos dicit: Locutus est nobis in filio, per quem & secula fecit, diuinitatem filij significat. Neq; enim caro opifex est seculorum, quæ post multa secula est procreata. Et post: Neq; diuinitas Iacobum fratrē habuit, neq; dei uerbi mortem annunciamus carne ac sanguine dominico pasti. *Ἀναγεγραπται.*

Item, Quater. 25.

Attendo, inquit, populis nostris, multum quidem religionis ac circa pietatem feruoris habentibus, propter ignorantiam uerò dogmatis de cognitione dei, in errores prolapsis. Hoc uerò nō est ex culpa laicorum, sed ut cōuenienter quodāmodo dicam, ex eo quod doctores tantum temporis non habent, ut exactius aliquid de dogmatibus uobis proponant.

DIVI CYRILLI QVARTI ET VLTIMI TOMI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CRIVS. ALEXANDRIN.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX IN QVATVOR TOMOS CYRILLI

earum rerum, quæ uidebantur notatu digna, copiosissimus & diligentissimus.

Aaron cœlesti doctrina instructus 714.b
Aaron & filij eius significant ecclesiarum pastores & doctores 142.a
Aarõ Christũ in seipso figurasse 109.b.to.2
Aaron typus Christi mediatoris & sacerdotis 213.b.tom.2
Aaron est ipse Christus 638.b
Aaron quibus uestimentis indutus 681.b
Aaronis filij 6.a.to.3
Aaronis filij duo ignẽ alienũ obtulisse 714.b
Aaronis chorus sanctus filiorũ igni absumptus 224.a.to.2
Aaronis incredulitas 157.b
Aaron is filij quomodo perierint. 241.b.to.3
Aaronem mortuum triginta diebus iudæos fleuisse 380.b
Abana fluuius 315.b
Abel & Adam eiusdem substantiæ fuisse. pagina 34.d.to.2
Abelis sacrificium quare Deus laudauerit. pag. 240.d.tom.3
Abigail mitigasse iram Dauidis 365.d
abire retro quid 212.c
ablutio uestimentorũ figurabat spiritalis puritatis uim 211.b.tom.2
absoluendi potestas 386.8
absolutionis beneficium 275.b
Abraham peregrinus 146.d.tom.3
Abraham descendit in Aegyptum famis tempore 416.d.to.2
Abraham fide iustificatus 513.a
Abraham quibus diuitijs locupletatus 650.d
Abraham hospitalis 253.a.tom.3
Abraham quo tempore uixerit 5.b.tom.3
Abraham unum excelsum deum testatur. pagina 10.c.tom.3
Abraham quasi ex sylua sterili raptus à deo. pag. 75.a.tom.3
Abrahã principiũ uocatiõis gẽtiũ. 96.c.to.3
Abraham natus in Aegypto 5.c.tom.3
Abraham angelos tres in figurã summæ trinitatis hospitio recepisse 316.c
Abraham à Chaldæis idololatris recedit. pagina 10.a.tom.3
Abraham reipsa benedictus à domino 42.c
Abraham præcox ficus in deserto 75.b.tomo 3
Abraham panes ex simila angelis dedit pagina 748.b
Abrahæ electio 74.d.tom.3
Abrahæ obedientia in immolando Isaac filio 299.c
Abrahæ ueri filij 297.d
Abrahæ circuncisionem datam esse signum fidei in præputio 246.c.tom.3
Abrahæ laus 5.b.tom.3
Abrahæ cognitio augetur fide 10.d.tom.3
Abrahe semen Christum apprehendisse. pagina 51.d
Abrahæ fides 10.a.tom.3
Abrahæ uxor ab Aegyptiorum libidine liberatur 418.a.tom.2
Abrahæ semen assumere uerbum dei. pagina 342.d.tom.3
Abraham alieno igne usum esse 242.c.to.3
Abraham uidisse diem Christi 316.c
in Abraham benedici greges boum 665.b
abstinentiæ frena nemo laxet 731.b
Abydenus historicus 4.b.tom.3
Acatius Melitenensis episcopus 61.d.tom.4
Acatius Beroẽnsis episcopus 38.a.62.d. & 79.a.272.c tom.4
Acatij epistola ad Cyrillum 39.a.tom.4
Acatij episcopi ætas 167.c.tom.4
accipere à Deo naturæ humanæ proprium. pag. 100.a.tom.2
accusat seipsum pius antequam accusetur. pagina 647.d
Achab animus seruus 296.b
Achab filij puniti 321.b
Achab cor compunctum 724.d
Acrisij sepulchrum 219.d.tom.3
Actæonis mors 236.b.tom.3
Adamas Christus appellatur 241.a
Adam quomodo formatus 348.d.tom.2
Adam spiraculum uitæ secundum carnem amisit 50.c
Adam primus homo à deo formatus 69.b. tomo 3
Adam primus præcepta dei contempsit. pagina 496.d
Adam fuisse mutabilis naturæ 101.b.tom.2
Adam quibus uestibus indutus à Deo pagina 681.c
Adam quomodo à satana deceptus 504.a
Adam cur eiectus è paradisi delitijs 416.b. tomo 2
Adam qualia bona à Deo acceperit 414.d. tomo 2
Adam statim à sui creatione perfectè sapiẽs fuit 38.c
Adam omne malum sua inobedientia in mundum inuexit 325.c
Adam peccans ianuas paradisi concluſit. pagina 719.a
Adam secundus è cœlo 61.d
Adam secundus denominatus Christus pagina 340.b.tom.3
Adam cur Christus uocetur 52.d
Adam primus libertate sua non bonum, sed malum elegit 67.d
Adam & Abel an sint eiusdem substantiæ & naturæ 30.a.tom.2
Adã denudatus data sibi gratia propter inobedientiam 116.d.tom.2
Adæ uita salutis diuinitus data 83.a.tom.2
Adæ cæcitas unde 325.d
Adæ liberum arbitrium 193.a.tom.3
Adæ quare continentiæ lex data 415.d.to.2
Adæ an mulier erroris sit causa 49.d.tom.3
Adæ terrestris imago quomodo cognoscatur 563.b.
Adæ legem quare Deus posuerit 53.a.tom.3
Adæ præuaricationem corrupisse humanã substantiam & intelligentiam 264.d.to.4
Adam in peccatum ruiturum deum scisse 86.d. tom.2
Adam Dei mandatum non seruasse 53.a.to.3
adductio ad patrem 189.d
adipes quid designent 676.b
adorantes sancti dei à se repellunt 73.c.to.2
adorare deum recta fide 213.b.
adoratio Dei 106.a
adoratio seruitutis quædam professio. 108.c
[redacted] 32.a.to.2
aduersarij Christi nunquam cessabunt. pagina 600.b
adulter an ab Episcopo ecclesiæ mortis damnandus 715.d
adunationis uocabulum 238.b.tom.4
ædificari in creaturam nouam. 89.b.tom.2
Aedoneus 6.a.tom 3
Aëropte 240.a.to.3
ægritudo mentis non parua 165.d
ægritudines corporales & spirituales undæ. pag. 357.c.to.3
Aegyptiaca Synodus 17.d.tom.4
Aegyptus tenebrosa quædã regio interpretatur 173.c
Aegypti submersi 151.c
Aegyptiorũ tyrannus Pharao, diabolus esse intelligitur 419.b
Aegyptiorum ollæ 275.a
Aegyptiorum sacerdotum conuersationem Pythagoram approbasse 238.b.to.3
Aegyptios habuisse prophetas 90.tom.3
æmulare dei 111.d.tom.3
æmulatio pietatis quonam usque progredi queat 574.b
Aeneas quo tempore 6.b.tom.3
Aesculapius quis fuerit 138.b.tom.3
Aesculapius fulmine ictus 138.c.to.3
æternitatis uocabulum de deo dicitur apud scripturam 159.d.to.2
Aetij error 36.b.to.2
affectiones ex corruptione oriri 60.a.to.3
affectionibus deum carere 76.a.to.3
affectuum magna diuersitas 284.b
Agamemnon iudex apud Argiuos. 6.b.to.3
Agelaus quo tempore 6.c.to.3
Agemon 6.c.to.3
agendi potestatem nobis tribuere, temerarium est. 447.d
ager pro mundo 166.d
agri pulchritudo, fructus maturi. 244.d.tomo 3
agros septimo anno quiescere 237.c
Aggeus 7.c.tom.3
Agraulis nympha 87.b.to.3
Agones anniuersarij 235.b.to.3
agni ueri quomodo particeps esse possimus. pag. 242.a
agnum Christi mysterium figurasse. 581.a
agnum sacrificare in figuram Christi. 195.c. tomo 3
Alba Syluius 6.c.to.3
Alemæon 7.b.to.3

Alexander 54.b.55.d.to.3
Alexander Polyhistor 4.b.to.3
Alexander Aristotelis discipulus. 40.d.to.3
Alexander Aristotelicus 89.d.to.3
Alexander Hierapolis episcopus. 173.b.to.4 286.a. tom.4
Alexander Nestorianus 282.a.to.4
Alexander episcopus Apamiæ 172.c.tom.4
Apamiæ 286.a.to.4
Alexander episcopus Athanasium in administrandi muneris consortium assumpsit. pag. 2.c.to.4.
Alexandri liber de prouidentia. 52.c. tom.5
Alexandrinam ecclesiam Cyrillus instruit. pag. 73.d.tom.4
alimentis cœlestibus nutriri 158.a
Aloadæ 93.c.to.3
Altaris cornua quatuor quid designent. pagina 648.c
ad altera dei quomodo accedendum 714.c
altare Piorum in Delo 214.d.to.3
Alypius apostolorum presbyter 76.b.to.4
Amalachitæ hostes inuisibiles 686.b
amantis uerus affectus 375.a
Amasis rex Aegypti 238.c.to.3
amator quorum sit deus 90.a.tom.4
amatores intrantes ad animam meretricis. pag. 744.a
ambulatio Christi marina quid significauerit 164.a
Amelius Platonicus de euangelio Ioannis. pagina 197.b.tom.3
amicitiam et litem non esse principia rerum contra Empedoclem 44.d.tom.3
amicum esse dei 512.a
amicos ualde amasse Pythagoram 58.b.to.3
Ammon Israëlitarum, & c. impius. 113.b.tomo 4
Amos quo tempore 7.a.to.3
Amos delatus à falsis hominibus 129.b.to.4
Amphilochius episcopus Iconij 146.b.to.4
Amphion musicus 5.d.to.3
Amyntas 5.d.tom.3
Anacharsis Scytha unus septem sapientum. pag. 90.b.tom.3
Anaximander quid de deo sentiat. 17.d.tomo 3
Anaximander Milesius philosophus physicus 7.c.tom.3
Anaxagoras cur punitus 130.c.tom.3
Anastasius presbyter 19.a.to.4
Anastasius Nestorianus 282.a.to.4
Andreas episcopus 71.b.to.4
Andreæ fidei imbecillitas 156.b
angelus immortalis quædam res. 104.d.to.2
angelus seruilem nobis subostendit conditionem 341.c.tom.3
angeli natura mortales 38.b.tom.3
angeli iubentur tria animalium genera formare 38.c.tom.3
angeli an mentem humanã illuminent 37.a
angeli nomen magis ministerium quàm substantiam significare 30.d
angeli natura incorporei 195.b
angeli an amârint filias hominum 206.c. tomo 3
angeli apostatæ cathenis caligino sis in tartara detrusi 146.c.tom.3
angeli diuinis legibus gubernãtur 54.d.to.3
angeli hominum custodes 83.a.tom.3
angeli boni & mali quomodo scientiam boni & mali habeant 61.d.tom.3
angeli ministrantes spiritus 105.c.to.2
angeli sancti participatione & gratia. 67.d tomo 2
angeli sanctos adorantes repellunt 73.d.tomo 2
angelorum rebellio 432.a
de angelorum creatione quare Moses tacet. pag. 65.d.to.3
angelorum ministeria 724.d
angelorum eminentia 341.d.tom.3
angelis deus gloriam suam non dat 39.b.tomo 3
angelis creandi officium Deus non committit 39.d.tom.3
angelos nihil à seipsis habere 37.d
angelos aquam turbasse 119.a
animalia munda 645.d
animalium nomine homines censere. 56.c.to mo 2
anima Dei quid 770.a
anima defuncta quæ 740.b
anima imago mentis 192.a.tom.3
anima in nobis habet causas & arbitrij libertatem 738.c
anima liberum arbitrium sortita ad utrutem 52.b.tom.3
anima Christi descendit in infernum. 266.d. tomo 3
anima Christi ex genere & ex substantia humanarum omnium animarum 743.b
anima pulchra & satis decora à deo creata. pag. 744.a
anima mundi spiritus sanctus 22.a.to.3
anima omnium rerum 65.a.to.3
animæ uel spiritus uirtus 191.c.to.3
animæ mundandæ 486.c
animæ cibus uerbum Dei 310.a
animæ an ante corpora fuerint 45.a
animæ an in cœlo in beata uita fuerint ante corpora humana 40.a
animæ adustionem pati 707.d
animæ sanctorum in cœlum abeunt post corporis mortem 601.a
animæ fideli requies 730.d
animæ uulnera 706.a
animam suam Christus posuit 355.d
animam suam Christus pro omnium animarum redemptionis pretium constituit. 266.a tomo 3
animam humanã Christum non habuisse quidam asserunt 356.a
animam esse ex mente 99.d.to.3
animarum apud Christum medicina 701.b
animarum sanctarum partus 744.d
animas defunctorum in tumulis esse gentilium fabula 384.a
animas fidelium nutrire 155.b
animus hominis ut fons 286.b
animus hominis asperitate certaminum uincitur 581.c
animus hominis manifestis solet cõfidere, nõ occultis 549.d
animus puerilis nihil magni cognoscere potest 158.b
animi fortis indicium iram superare 319.d
Anna Phamuelis filia 42.d.& 43.a
anniuersarij agones 235.a.tom.3
annorum numerus secundum legem perfectus 118.c
Anomius hæreticus 53.b.to.4
Anon rex Ammonitarum 248.d
ἀνωθὴν 91.d
Antilochus historicus 239.d.tom.3
Antiochus Nestorianus 282.a.to.4
Antiphon 238.b.tom.3
Aphrodisius mensis 87.b.to.3
Apis Aegyptius 138.c.to.3
Apollinaris hæresis de anima Christi 356.a
Apollinarius Laodicæus 39.b.to.4
Apollinarius anathematizatur 53.a.to.4
Apollinaris dogma. 26.b.to.4. 68.c.to.4. et pag. 98.d.to.4
Apollinarij & suorum discipulorum opinio de Christo 369.d.tom.3
Apollinaristas negare in Christo fuisse animam humanam 263.b.to.3
Apompeius hircus 716.d
Apollo aureus 6.a.tom.3. 239.b.tom.3
Apollinis sepulchrum in Telmisso 240.a. tomo 3
Apollodorus 77.c.tom.3
apostolica sedis locum adimplere. 297.c.tomo 4
apostolatus dignitas 613.d
apostolatus nomen & res ualde congruitur mensuris humanitatis 24.a.tom.4
apostolicus numerus mansit perfectus 373.c
apostolici ministerij conditio describitur. pagina 112.c
apostolus quid 558.b
apostoli mundus cibus 696.d
apostoli doctores totius terræ 515.a
apostoli sacramentorum promi 309.d.to.2
apostoli doctores totius mundi 162.b
apostoli æquales sunt honore 29.c.to.4
apostoli quales ante aduentum spiritus fuerint 581.b
apostolorum traditionibus credendum. pagina 264.a.to.3
apostolorum infirmitas quare conscripta. pag. 581.c
apostolorum animus participatione spiritus armatus 558.b
apostolorum scripta in pretio habenda. pagina 287.b.to.2
apostolorum paupertas 255.d
apostolorum testimoniũ quasi quoddam signillum fidei 174.d.tom.3
apostolorum manibus datus spiritus 96.d
apostolorum scripta ad præsides sanctarum ecclesiarum successione transmissa 160.c
apostolos & Christum communi more uixisse 575.b
apostolos ecclesiarum fuisse pastores 454.b
ab apostolis libellus quidam scriptus 711.d
Apringius episcopus Chalcedẽsis 172.c.to.4

Universidad de Deusto

Aprinius Apamiæ episcopus 288.a.to.4
aqua spiritalis 260.a
aqua una 103.a
aqua utraque sanctificatur 81.d
aqua una est spiritus 405.a.tom.2
aqua uocabulo spiritus sanctus intelligitur. pag. 1036
aquæ expiationis & lustrationis 327.b
aquas esse sermonem diuinum 175.d.to.3
aquis diluuij totius mundi expiata sunt peccata 325.d
aquilæ qui 700 b
aquilæ typus 222.c.to.3
aranea naturali seruire legi 92.c.to.2
Ararat monte Armeniæ 4.a.to.2
Arbaces 7.a.to.3
Arbelus primus appellatus deus 74. d. to.3
Arbeli filius Ninus 5.a.to.3
arbitrium liberum homini datum 432.b 220.a
arbitrium liberum sine gratia bei inefficax pag. 553.b
arbitrium liberum nullo modo negare possumus 192.d
arbitrium liberum an homini datum 189.d tom.3
arbitrij libertas primis parentibus data 51.d tom.3
arbitrij liberi uis 58.a.to.2
arbor loquitur Apollonio 58.d.to.3
arbores habemus intra nos 764.d
arcam Christi fuisse figuram 216.c
Arcadius presbyter Romanus 297.c.to.4
Archelaus Lacedæmoniorum rex 6.c.to.3
Archilochus 7.b.to.3
Arctinus Milesius pœta 7.a.to.3
Aretæ uxor puerorũ interfectrix 88.a.to.3
ad arguendum doctor necessario uocatur pag. 223.a
Argus cuncta cernens quo tempore 5.c.to.3
Ariani iudaicam impietatem in animo conceperunt 7.b
Ariani Iudæis impietate persimiles 249.b
Arram uitæ spiritum sanctum Paulus appellat 192.a.to.2
Ariani platonizant in trinitate 22.b.to.3
Ariani taxantur 461.c
Arianorum captiones 10.d.to.2
Arianorum error de fatigatione Christi pag. 101.c
Arianorum dolus 207.b.to.2
Arianis uidentur Iudæi meliores 173.d tom.2
Arij acerba lues 100.c.to.4
Arij insani dogma 26.b.to.4
Arij furor contra Christum 71.d.to.2
Arij impietatem propugnantes quibus utantur uersutijs 68.b.to.4
Arium separare filium à substantia patris pag. 362.c
aries consummationis Christus 615.a
arietis uenditores 656.c
Aristides inuidus 129.c.to.3
Aristobulus peripateticus 91.to.3
Aristolaus tribunus & notarius 78. d. to.4 56.a.to.4
Aristomines Messanus 86.d.to.3
Aristotelicæ disciplinæ hæreticis notæ 39.d tom.2
Aristotelicis disciplinis magis gloriari quàm scripturis diuinis 40.b.to.2
Aristoteles Stagirita Platonis discipulus pag. 17.d.to.3
Aristoteles æmulus Platonis 77.c.to.3
Aristoteles reprehendit Ideas 44.d.to.3
Aristoteles de mundo 30.a.to.3
Aristoteles & Plato in quibus dissentiant pag. 30.c.to.3
Aristoxenus musicus 127. b. 7.b.to.3.144.a tom.3
arithmetica à Phœnicibus negociatoribus incepit 123.a.to.3
arrogantia Phariseorum morbus 231.a
arrogantiæ malum 426.b
arrogantiæ uia quomodo cõcludenda 430.b
ars arcana apud Græcos 58.a.to.2
Arsenius 129.d.to.4
articuli uis apud Græcos 18.b
artus 4.b.to.3
aruspices 137.a.to.3
Asclepius 88.d.to.3
Assyrij primi idololatræ 74.d.to.3
Assyrios multos deos coluisse 5.b.to.3
Asterius 282.a.to.4
ex astrorum motu ordinato quid discendum pag. 47.a.to.3
astrologi taxantur 250.d.& 251.a.to.3
astronomiæ prima obseruatio apud Babylonios 123.a.to.3
Athalia extra septa templi interfectus 318.d
Athanasius papa 70.b.to.4
Athanasius columna rectæ doctrinæ 105.d tom. 4
Athanasius quadraginta sex integros annos Alexandrinæ ecclesiæ præfuit 2.a.to.4
Athanasius episcopus Alexandrinus 285.d tom. 3.145.d.to.4
Athanasius incusatur à nebulonibus crudelitatis 129.c.to.4
Athanasij epistola depranatur à Nestorianis 266.a.to.4
Athanasij libri de incarnatione 156. a. to.4
Athlas Promethei frater 5.c.to.3
Attica lingua 102.a.to.3
Atticus episcopus 15.c.to.4
Atticus Constantinopolitanus episcopus pag. 153.a.to.4
auaritia præsulum Iudæorum 27.b
auaritiæ seruus 295.c
auaritiæ seruus Iudas 506.b
audientium duricies in causa est, quod uerbum dei nihil operetur 31.c
auditor sapiens 199.a
auditores uerbi dei uarij 357.a
auditores quomodo ad ueritatem inducendi pag. 63.b
auditores uerbum dei quales requirat 765.c
auditorum officium in audiendis concionibus 661.a
auditorum animi uarijs modis attrectandi pag. 83.a
aues prohibitæ quid in scriptura significent pag. 222.c.to.3
Augustinianus episcopus 288.a.to.4
Aurelius Irenopolis episcopus 286. b.to.4
auris dextera seruo amputata 575.b
aurora spiritalis 99.c.to.4
auri honos 216.a
Ausonius 161.d.to.3
auxiliari Christum non in principio 163.b
Azymorum dies 719.c
Azarias 7.a.to.3
Azarias filius Oseæ 140.a

B

Babylonica turris cur ædificata 93.a tom. 3
Babylon ciuitas unde dicta 4.d.to.3
de Babylonis turri testimonia ethnicorum pag. 4.d.to.3
in Babylonem qui transmigrent 420.a tom. 2
Babyloniorum tyranni taxantur 77.d tom. 4
Babylonis rex typus satanæ 421.d.to.2
Bacchus ex Semele 5.d.to.3
Bacchus à Perseo occisus, & in Delphis sepultus 239.b.to.3
Baccho homo in Chio sacrificatus 87.c.to.3
Balaam an propheta fuerit 392.b
Baptista nuncupatus angelus 31.a
Baptista lux nominari potest 28.b
Baptista cur in carcerem conjectus 48.d tom. 2
Baptista propheta & Apostolus 61.c
Baptistæ concio multum fructus dedisse 71.c
Baptistam clamasse 55.b
Baptistam ad apicem uirtutis peruenisse pag. 79.d
Baptizare in spiritu sancto 275.c.to.3
baptizari in remissionem peccatorum. pagina 619.d
baptizari fideles non in unitatem, sed in trinitatem 6.b
baptizati inhortentur ad sumendam cœnam domini 181.c
baptizati sumus non simpliciter in hominem, sed in deum hominem factum 275.d tom. 3
Barbaræ nationes etiam habere philosophos 90.c.to.3
Baruch adfert Hieremiæ sermones 425.a tom. 2
Basiliscus maliciam significat 145.c.to.4
Basilius Nestorianus 282.a.to.4
Basilius episcopus Cæsariensis 164.a.to.4
baptizati sumus in unam deitatem 378.d.& 379.a.to.2
baptizatos in Christo omnes illuminari pag. 326.c
baptismalis lauacri non exigua uirtus 326.d
baptisma unum 276.b
baptismatis gratiam adoptari in filios dei pag. 95.c.to.2
baptismatis usus 172.a.to.3
per baptisma sacrosanctum iurare 131.a tom. 4
baptismus quare datus 172.d.to.3
baptismus spiritalis 90.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

baptismus paruulis cur detur 703.d
baptismus non assumitur ad curandas corporis passiones 172.a.to.3
baptismus Ioannis introductorium ad perfectionem 88.c
baptismi Ioannis & Christi discrimen 88.c
baptismi mysterium quando cathecumenis dandum 80.c
per baptismi gratiam consecrari altaribus dei 718.b
baptismi gratia non iteranda 710.c
baptismi aqua non simpliciter operatur pag. 327.d
baptismi sacramentum sub figurali prædicatione denunciatum 614.b
baptismum omnem animi morbum depellere 317.d
per baptismum spiritum acquirere 82.c
ad baptismum accedentes tertio cur interrogati 617.a
in baptismo Christi nomen profiteri 301.a
beatitudinum omnium culmen 754.c
Behemoth dictus diabolus 305.d
bellum sanctorum non esse crassum tom. 3 350.c
ad bellum sacerdotes an ducendi 636.b
Benedictionis mystica 554.c.566.d. 603.d. 609.d.619.c.216.c.to.2
benecuolentia diuina nobis opus esse 555.a
benedictionis mysticæ uirtus 500.c
benedictionis mysticæ participatio 542.a
benedictionis mysterium 203.c.&.d
benedictionem mysticam spernere 436.c
benedictione participem fieri 203.d
à benedictione nihil esse iudam adiutum pag. 438.d. 439.a
benedictiones mysticæ 30.d.to.4
benedictiones multæ positæ in diuinis scripturis 761.d
beneficium quando gratissimum 176.c
beneficia Christi 520.d
Berinianus 169.c.to.4
blasphemi pœna 754.a
Boanerges 204.a.to.2
bonitas dei affectio 42.c.to.3
bonus primus autor 122.a.to.3
bonum operandum dum uiuimus 324.b
bonum semper difficile inuentu 226.c
bonum & malum cognoscere quid tom. 3 59.c
bonum unum substantialiter 405.d.to.2
boni uocabulum cur deo competat tom. 3 101.c
boni est bona producere 306.b
boni cognitio insita homini 68.a.to.3
bonorum omnium origo & radix 537.d
bonorum ecclesiasticorũ diligens sit dispensatio 640.d
bonorum habitum longa meditatione roborari 80.c
bonorum diuinorũ inopia quid 416.b.to.2
in bonis quærẽdis nulla mora laudanda 72.b
bouem qui primo sacrificârit 5.c.to.3
Bosor quid 86.b.to.4
brachium dei 180.d.to.2
brachium separationis uel oblationis 693.c
Buphas Martyrius diaconus 19.c.to.4

C

CAdmus rex 5.d.to.3
Cadmus ex Phœnice literas in Græciam transtulit 8.c.to.3
cæcitas quomodo homini aduenerit 46.b
Cain quid incitauerit ad cædem fratris pag. 400.a
Caiphas cur propheta dictus 391.d.
Cataphan prophetasse 258.b
calamitas aliorum pericula nostra non mitigant 628.b
calceamentum domini 258.d
Callimachus 131.c.to.3
Camelus tortuosus 698.b
Camelus immundum animal 697.d
caminus Babylonius ecclesiæ typus tom. 4 78.b.
campestri lineo cingi 657.c
Candidianus diaconus 77.a.to.4
Candidianus comes 48.b.to.4. 166.a.to.4
canistrum sanctum perfectionis 670.b
Canonibus esse obnoxium 291.b.to.4
capite nudo blasphemare, prouerb. 10.d
capro peccati amans comparatur 83.b.to.4
captiuitatis iudaicæ causa 389.c
Carenus pontifex 275.a.to.4
caro quid in scripturis 225.d.to.4
caro pro toto homine 356.b
caro sancta 348.a.to.2
caro, uitulus superbus 634.c
caro Christi, naturalis uitæ caro & fuit & est 449.b
caro Christi quomodo uiuificat 279.b.to.3
caro etiam Christi non uiuificat, ut caro pag. 356.a.to.2
caro uerbo dei coniuncta uiuifica effecta est pag. 201.b
caro Christi non est mutata in diuinam naturam, nec diuinitas in carnem 29.a.to.4
caro Christi, nostræ consubstantialis tom. 3 287.d
caro Christi sumitur à pijs, nõ ut communis caro 30.d.to.4
carnis Christi tunica sanctificata 715.d
carnis inobedientia & corruptio unde pag. 60.c.to.3
carnis gemina motio 60.c.to.3
carnis uocabulo sæpe integrum & totum hominem significari 50.b
carnis motus Paulus improbat 190.a.to.2
carnis natura per se uiuificare non potest pag. 210.c
carnes in deserto deum dedisse populo 156.c
carnem uiuificam reddit spiritus uirtus pag. 210.c
carnem non esse mutatam in deitatem post resurrectionem 264.c.to.4
carnem Christi cum fide manducare 200.d
carnem & sanguinem uerbi dei, norunt qui mysterijs imbuti sunt 727.b
carnem suam Christus in redemptionis præcium pro carne omnium impendit tom. 3 266.a
carnem factum fuisse filium dei 51.a
carnem Christi pura & inexquisita fide accipere 215.a.to.4
carnem poni super petram, est offerre Christo 83.d.to.3.
in carne iuste iubemur non peccare 41.b
carnes uerbi tangere 660.b
carnibus & sanguine uerbi dei omne hominum genus deus potat & reficit 696.c
Caster historicus 8.c.to.3
castra cœlestia 639.a
catenis peccatorum cõstringi, prouerb. 13.c
Catechumenus 326.c
Catechumeni cur à sacra mensa prohibiti pag. 609.c
Catechumenis baptismi mysterium quando communicandum 80.c
Causus flumen 57.d.to.3
Causus flumen Pythagoram salutauit tom. 3 58.a
Cecrops quo tempore Athenis regnauerit pag. 5.c.to.3
Celestinus ecclesiæ Romanæ episcopus 14.d to.4.27.d.& 28.a.to.4
Celestinus episcopus condemnauit Nestorij doctrinam Romæ 278.a.to.4
Celestini epistola ad Cyrillum 33.c.to.4
Celestino episcopo Romano Cyrillus de Nestorij doctrina 42.d.to.4
Celtæ audaces 79.b.to.3
centenus numerus 768.d
centenarij numeri significatio 625.d
Cerberus canis maximus à quo enutritus pag. 6.a.to.3
Chaldæi incæsti 79.b.to.3
Chaldæi & Hebræi soli sapientiam sunt sortiti 124.c.to.3
Chaldæorum superstitio 9.d.to.3
Chaldæorum mors in stabiliendis fœderibus pag. 252.b.to.3
Chanaan maledictus 321.a
character patris Christus 22.d
characterem diuinum contemnere 130.d
characteres diuinæ imaginis in nobis lucere pag. 207.a.to.2
Charemon hæreticus 20.c.to.4
charitas finis legis 443.d
charitatis opus 151.c
charitatis dei demenstratio 471.c
charitati in deum nihil præferendum tom. 3 236.a
charitatem quasi auream coronam cunctis impositam esse ueritatibus 444.d
Chironis Centauri filia, docuit naturalem philosophiam 91.a.to.3
super chœnicem uel modium ne fœdeas pag. 209.c.to.3
Chollogonior Sodomorum rex 10.b.to.3
Chrismatis sacri unguento inungi 725.d
Christianæ religionis uirtus 559.c
Christianis semper amica ueritas 228.b.to.2
Christiani quare à Græcis defecerint tom. 3 27.d
Christiani quanta bona doceant 28.b.to.3
Christiani ueri filij Abrahæ 300.a
Christiani quos puniant 167.b.to.3
Christus natus nouissimo seculo 2.b
Christus brachium & uirtus patris 6.c

Universidad de Deusto

Christus ante secula 3.a
Christus in patre, quasi in fonte 3.a
Christus uita secundum naturam 24.a
Christus esse secundum naturam in carne, & cum carne 51.a
Christus Iudæos ad cædem suam non impulit 79.a
Christus natura deus 85.d
Christus per fidem in credentibus habitat pag. 99.a
Christus quare adoretur 132
Christus character hypostaseos dei patris pag. 169.a
Christus unus ex duabus naturis 168.c
Christus manna intellectuale 176.b
Christus unus non duo 209.b
Christus solus sequendus 214.a
Christus mensa est 217.b
Christus per sanctos uiros circumuehitur pag. 217.a
Christus tabernaculum propter carnis tegumentum 218.b
Christus dux ad salutem 218.c
Christus ante carnem & post carnem 219.c
Christus perspector operum patris 123.d
Christus non ab homine, sed à deo missus pag. 248.b
Christus dominus prophetarum 261.a
Christus solus uitæ dux & morum magister pag. 263.c
Christus lux mundi spiritalis 278.b
Christus deus 321.b
Christus æqualis omnino patri 354.a
Christus quare fleuerit 381.c
Christus frumentum quo uiuere debet fidelis anima 405.d
Christus seipsum turbauit 407.d
Christus filius unus & ante carnem & post carnem 439.c
Christus adest semper uirtute deitatis 441.a
Christus in cœlis cum carne, terram tamen replet 441.a
Christus in habitu & forma hominis uenire debuit 190.d
Christus unus in utraq; natura 441.b
Christus magis nos quàm seipsum dilexit pag. 442.d
Christus uirtute spiritus semper cum suis pag. 445.c
Christus medius quidam terminus inter deũ & hominem 452.d
Christus superuacaneum nihil dixit 453.a
Christus in Paulo locutus 463.c
Christus tanua & reconciliationis hominũ ad patrem factus 471.d
Christus in patre naturaliter, non dilectionis ratione ac habitudine 478.d
Christus cur homo factus 479.b
Christus deus uerus, ineffabili uirtute omnia replens 536.c
Christus præcursor ad paradisum 604.a
Christus consummationis aries est 615.a
Christus hostia pro peccato & sacerdos pag. 666.c
Christus magnus sacerdos 733.a
Christus semper in sanctis est 741.c
Christus anima dei 770.b
Christus sanctus etiam in utero matris 562.a
Christus in quantum à creatura differat 15.d tom. 2
Christus patris gloria 143.b.to.2
Christus filius dei per se subsistit 27.c.to.2
Christus sanctitatis fons 67.d.to.2
Christus uita naturaliter 69.b.to.2
Christus inter creaturas an numerandus pag. 71.d.to.2
Christus nostræ salutis fundamentum 88.a tom. 2
Christus patris uerbum in prophetis locutus 95.o.to.2
Christus melior angelis 107.a.to.2
Christus imago patris incommutabilis 118.d tom. 2
Christus quare passionibus nostræ naturæ permotus 119.d.to.2
Christus spes omnium & deus omnium pag. 147.a.to.2
Christus legis diuinæ dominus 147b.to.2
Christus uita essentialiter 170.a.to.2
Christus lux & sapientia 201.d.to.2
Christus mediator à quibusdam impiè intelligitur 208.c.to.2
Christus indiuisibilis 216.d.to.2
Christus legislator factus gentibus est 278.a tom. 2
Christus caput uiri 284.a.to.2
Christus plenitudo legis & prophetarum pag. 294.b.to.2
Christus natus secundum naturam ex deo patre unigenitus 315.d.to.2
Christus imago & similitudo exacta substantiæ dei ac patris 324.c.to.2
Christus homo sicuti nos 329.b.to.2
Christus patri Ioseph congruum honorem tribuit 343.b.to.2
Christus nunc in nobis per spiritum 354.c tom. 2
Christus finis prophetarum & legis 137.d tom. 3
Christus noluit ex regina matre nasci 148.b tom. 3
Christus neminem cogere uoluit ad fidem pag. 149.a.to.3
Christus finis scripturæ diuinæ 166.a.to.3
Christus à Mose prædictus 177.b.to.3
Christus unus, duo hirci 210.c.to.3
Christus assimilatur hirco 210.c.to.3
Christus quomodo plenitudo legis 224.b tom. 3
Christus uerè immaculatum & impollutum sacrificium 249.a.to.3
Christus uerè animam & corpus assumpsit pag. 265.b.to.3
Christus unus 270.a.to.3
Christus non adoratur ut homo 271.d.to.3
Christus heri & hodie 280.c.to.3
Christus erat petra secundum Paulum 281.d tom. 3
Christus deus 293.a.194.a.295.c.to.3
Christus à quo non ametur 296.c.to.3
Christus fragrantia patris 196.d.to.3
Christus Iesus nomen, semper significat uerbum, quod prodijt ex patre in fortuna humana 300.c.to.3
Christus unum nobiscum 310.a.to.3
Christus inconuertibilis secundum naturam & perpetuo deus 344.c.to.2
Christus quando datus in caput corporis ecclesiæ 348.c.to.3
Christus quomodo ductus in desertum 357.c tom. 3
Christus cur glorificetur à spiritu sancto pag. 32.a.to.2
Christus cur plagas in corpore suo retinuerit 86.c.to.4
Christus quid sit 234.a.to.4
Christus unus quomodo 237.b.to.4
Christus Iesus uocatur homo, factus est uerbum 243.b.to.4
Christi obedientia 349.b.to.3
Christi uirtus spiritus sanctus 192.d.to.2
Christi comparticipes 542.a
Christo coniungi fide ac dilectione 500.b
de Christi incarnatione falsæ opiniones notantur 256.c.to.3
Christi uaria nomina in scripturis 7.d & 8.a
Christi & Mosis collatio 178.a.to.3
Christi deitas cum humanitate consideranda 119.c.to.2
Christi petra ecclesiæ quæ in terra est 95.c
Christi ab ungendo dicti 4.d.to.4
Christi speculatione ac cognitione patrem cognoscimus 451.b
Christi nomen nobis commune 219.c
Christi mens spiritus 185.c.to.2
Christi nomen unde 289.a.to.3
Christi spiritus, patris spiritus 292.c.to.3
in Christi uerbis ineffabilem gratiam fuisse
Christi miracula qualia 132.d.to.3
Christi eminentia 314.a.to.2
Christi cognitio præstantior ueteri & legali doctrina 266.a.to.2
Christi uoces cuiusmodi 271.a.to.4
Christi diuinitas deorsum est 634.b
Christi uirtus colligit per Apostolos homines 625
Christi spiritus deus 405.c.to.2
Christi innata mansuetudo 157.c
Christi corpus sanctissimum ædes dei 216.a
Christi caput deus 740.d
Christi consuetudo data occasione, multa utiliter audientibus dicere 221.c
Christi uocum differentia qualis 271.b.to.4
Christi proprium 338.c
Christi qui sint 65.d.to.2
Christi ministerium nobilius quàm Mose pag. 401.c.to.4
Christi facies nobis insculpta per charitatis gloriam 445.a
Chrysti mysterium non ita facile à multis capitur 119.b.to.4
Christo quid uoluntarium & non uoluntarium 184.a.& b
Christo oblato omnes hostias cessare. pagina 648.a
Christo ministrare melius quàm seruire in lege 307.a.to.3

Christo est confessus proprie ut filio secundum naturam 450.c
Christo adhærendum per patientiam 154.c
Christo contempto nomina à Iudæis attributa 154.a
Christum paradisi ianuas aperuisse 719.a
Christum supernè esse 207.d.to.2
per Christum ad patrem accedi per Mosen figuratur 211.b.to.2
Christum unũ factum esse ex duabus rebus, deitate & humanitate 149.a.to.4
Christum in mediatoris ordine, quomodo scriptura posuerit 210.b.to.2
Christum sapientia profecisse 152.d.to.4
Christum participatione naturali in nobis esse 500.d
Christum uenisse in mundum incarnationis mysterio 39.d
Christum semen Abrahæ apprehendisse. pagina 137.d
Christum uiuendi disciplinæ regulam in seipso constituisse 538.c
Christum unum scripturæ prædicant 118.b tom. 2
Christum in nobis manere, et nos in illo quid pag. 203.c
Christum uerbum esse pronunciatiuũ quosdam dicere 261.d.to.3
Christum ex patris essentia emanare 88.c tom. 2
Christum phantasticum corpus assumpsisse quosdam asserere 258.b.to.3
Christum manere in æternum 414.d
Christum deum esse testimonia ex Euangelistis 229.d.to.3
Christum deum esse uerum multis locis scripturæ probatur 139.a.to.2
ad Christum opus salutis solum pertinere pag. 573.d
Christum peccatorẽ non esse factũ 83.d.to.4
Christum cognoscere ingens donum 557.d
Christum inter creaturas numerare impiũ pag. 155.a.to.2
Christum quædam ignorasse dispensatiuè pag. 114.c.to.2
Christum uniuersa lex Mosi figuris significabat 61.d
Christum per spiritum in creaturis habitare pag. 307.d.to.2
Christum esse deum ex imperio probatur pag. 280.d.to.2
Christum naturam patris scire 15.a
Christum cœlasse deitatem suam principem huius seculi 158.c
per Christum solum ingressus in regnum cœlorum conceditur 348.a
Christum maledictionem nostram portasse pag. 81.b.to.2
in Christo nulla naturarum confusio 263.c tom. 4
de Christo sermo duplex 208.d.to.2
in Christo quæ proprie deitatis sunt, humanitatis ne ascribas conditionibus 335.b tom. 2
in Christo genitalium partium nullos fuisse motus 648.b
à Christo terrena umbra carnis assumpta pag. 523.b
corpus Christi uiuificat 181.c
corpus Christi sanctificationem suam nobis immittere 554.c
corporis sui præstantiam Christus subduxit pag. 323.d
corpore Christus abest tamen uirtute sua omnia gubernat 441.a
corpora non esse sine loco & circumscriptione 245.b.to.2
corpora non esse puniendi instrumenta. pagina 44.c
corporum proprietas 39.b
ex corporeis delitijs nulla animæ utilitas pag. 167.b
corruptio in hominis naturã uenit per prævaricationem 61.a.to.3
corui typus 222.c.to.3
Corybantum insania 136.a.to.3
coturnix legem quodam modo denotat. pagina 177.b
craticula quid denotet 670.a
creare posse soli diuinæ naturæ congruit pag. 409.a.to.2
creare solius dei opus est 41.a.to.3
creari & generari non esse idem 7.c.to.2
creandi naturalis uirtus in Christo 74.d tom. 2
creati in Christo Iesu 81.c.to.2
creatura noua 215.b
creatura non potest id quod à deo accepit, alijs propria potestate donare 176.aa.to.2
creatura nihil à seipsa habet 551.d
creatura & genitum non est idem 92.b
creatura rationalis deum non esse 29.b
creatura uerè Christus est, inquantum homo 540.d
creaturæ rationales dij appellantur 39.b tom. 3
creaturæ omnes legibus dei obediunt 54.b tom. 3
creaturam semper indigere creatore 25.a
creaturam nihil à se habere 26.d
creaturarum omnium unus est creator 45.c tom. 3
creaturas ex nihilo producere, non est officium artis 74.c.to.2
creaturis non inest naturalis quædam ad deum similitudo 206.d.to.2
credere in deum cordis assensu 310.c
credere fructus cognitionis 149.a.to.3
credere in filium 305.a.to.2
credendi uia 156.d
credendo supernaturalia, non quærendo, apprehenduntur 157.a
credẽtes in Christum ut iure iustificatos defendet 527.a
crucis signo signare 134.d.to.3
crucis uiuificæ mysterium per multas ueteris testamenti figuras significatum 412.a&
per crucem multa bona uenerunt hominibus 417.d
cultus diuinus 69.c.to.3
cultus qualis deo acceptus 85.c.to.3
cultus spiritalis in fide 505.a
cultum ineruentum in ecclesijs perficere. pagina 30.d.to.4
cupiditatis monumentum 176.c
cupiditates animi fugiendæ 436.d
curiositas nimia prohibetur 623.b
custodire mandata quid 761.a
Cydaris quid 716.b. 684.b.740.a
Cyrillus accusatus seditionis 292.d.to.4
Cyrillus Nestorianus 286.a.to.4
Cyrillus deponitur 166.a.to.4
Cyrillus qua suspicione grauatus sit 21.d tom. 4
Cyrillus Theophyli auunculi sui imitator pag. 76.c.to.4
Cyrilli liber, qui Thesaurus inscribitur 27.a
Cyrillum fuisse caput congregatorum episcoporum 282.d.to.4
Cyrus rex quo tempore 7.c.to.3
Cyrus dictus à domino Christus meus 234.b tom. 4

D

Dæmones infesti creaturis 63.d.to.3
Dæmones gloriam dei rapere 81.d tom. 3
dæmones doctores fideles fugare 769.a
dæmones pueros non offendere 88.d tom. 3
dæmones mundum errare feciſſe 137.b tom. 3
dæmones quomodo uincendi 115.a.to.3
dæmonia semper abominabilia & nepharia 170.a.to.4
dæmoniorum omnis tyrannis repressa nato Christo 137.b.to.3
dæmonum malitia 145.a.to.3
dæmoniorum nomine uitia appellari. pagina 369.d
dæmonum ruina & malitia 82.b.to.3
dæmonum delitiæ in hominum calamitatibus 86.d.to.3
de dæmonibus Porphyrij sententia 84.b tom. 3
Dalmatius 169.c.to.4
Dalmatius monasteriorum archimandrita pag. 46.b.to.4
Dalmatij sermo contra Nestorium 48.c tom. 4
damnatio grauis quibus immineat 245.d
Danai frater 5.d.to.3
Daniel Nestorianus 286.a.to.4
Daniel ab angelo uisionum significationes didicit 37.b
Daniel propheta quo tempore 7.b.to.3
Danielis oratio 425.b.to.2
Dardania ciuitas 5.d.to.3
Dardanus 5.d.to.3
Dardani ludus 136.a.to.3
Dauid pro humanitate Christi 214.c
Dauidis luctus ob filium mortuum 381.a
Dauidis lapides leues cur 95.d.to.4
Dauidem panes propositionis comedisse. pagina 217.b
Dauidem sacrificauisse in area 226.d tom. 3
debita in deum 335.d
decalogi explicatio 105.b.to.3

defuncti

Universidad de Deusto
Biblioteca

defuncti possunt dormientes uocari 374.a
defuncti cur honorantur 141.a.to.3
defunctorum reliquiæ 236.b.to.1
definitio non fit ex una dictione, & quomodo constituatur 229.a.to.2
delictum pro peccato 668.a
delictum repropitiare quid 66.2.c
delictorum malitia non superat bonitatem dei 725.b
delitiæ uerè 1.a.to.4
Democritus Abderites de deo quid sentiat. pagina 17.d.to.3
democritus de mundo 29.c.to.3
Demophon quo tempore 6.b.to.3
denarius numerus 198.c
depositi significatio 653.d
desperandum nemini 725.a
desursum 91.d
Deipara uirgo Maria 3.a.to.4
Deucalionis diluuium in Thassalia 5.d.to.3
deus scit malum, sed non practicè 62.b.tomo 3
deus homines dæmonibus non subiecit 80.d. tomo 3
deus proprietate naturali impassibilis. pagina 119.d.to.3
deus simplex quomodo intelligendum 113.c
deus ab omni passione alienus 107.b.to.3
deus hominem assumpsit atque induit. pagina 110.a.to.2
deus solus proprie immortalis est 105.a.tomo 2
deus absq; tempore 20.d.to.3
deus primus, unus, solutq; semper pag.21.a tomo 3
deus incircunscriptus ab Orpheo describitur 16.b.to.3
deus non committit angelis creandi officium pag. 39.d.to.3
deus quare deliberauerit in formatione hominis, quum omnia præsciat 36.b.to.3
deus non compositus sed simplex est. pag.18. c.tomo 2
deus in specie ignis cur apparuerit 458.d
deus natura bonus 458.d
deus temporis & omnis spacij creator. pagina 25.d.to.2
deus circunscriptibilis non est loco 227.d
deus utrum uoluntariè uel inuoluntariè genuerit 250.b.to.2
deus caput Christi 284.a.to.2
deus solus legislator 270.a.to.2
deus quomodo operetur 367.d.to.2
deus ungitur à deo 196.a.to.3
deus cur interroget 338.b
deus omnem creaturarum naturam superare 18.b.to.2
deus naturaliter est pater 125.a.to.7
deus stans & alter qui moueatur pag.65.d tomo 3
deus uniuersorum tardus ad iram. 112.b. tomo 3
deus ut occasto mansuetudinis sit, asperitatem amplectitur 113.c.to.3
deus incircunscriptus & incorporeus 218. b.tomo 3
deus zelotes 75.d.to.3
deus ignis 241.b.to.3
deus oculus super baculum 209.b.to.3
deus cur non solo nutu hominem liberauerit pag. 198.b.to.3
deus secundum naturam dominus. pag.186. d.tomo 3
deus secundum naturam quid sit nullus nouit 199.d
deus uerbo creat 66.c.to.3
deus conuersionis expers. 232.a.to.3
deus quare primum per figuras docuerit. pagina 11.b.to.3
deus est nulla creaturarum 90.c.to.2
deus quomodo in nobis & per nos glorificetur 440.c
deus uerus ab operibus cognoscitur. 118.b. tomo 2
deus unus solus uerus 541.d
deus quomodo in antiquis 328.a.to.2
deus in Christo non ita habitat, sicut in nobis 137.a.to.4
deus indiuisibilis naturæ 36.b.to.2
deus quid nam secundum naturam sit, nemo scit 453.c
deus ut habeat 384.a.& b.to.2
deus uerus, factus homo uerus. pag. 99.b.tomo 2
deus natura incorporeus 370.c.to.3
deus quorum hominum sit amator. pagina 90.a.to.4
dei naturam nemo unquam uidit 455. d
dei una affectio bonitas 42.c.to.3
dei particeps nemo effici potest, nisi per spiritum 434.d
dei uerbi natiuitatem nemo capere potest. pag. 230.b to.4
dei uerbum quam ob causam exinanitum dicatur 237.a.to.4
dei uerbum non localiter nobiscum. pagina 235.a.to.4
dei contemplatione uera nihil pretiosius. pagina 56.c.to.3
dei ueri præcipua proprietas 91.d.to.2
dei spiritus, Christi spiritus 291.b.to.3
de dei charactere in nobis 206.b.to.2
dei quomodo simus participes 384.d.to.2
dei fieri participes 398.d.to.2
dei natura quæ mansit ex facturis intelligi et cognosci sobriè 392.b.to.2
dei natura non est aliud, & aliud ipse deus. 26.b.to. 2
dei substantia procul est ab omni mutatione 51.b
dei natura una 7.c
dei opinio unde orta 33.c.to.3
dei gloriæ quorundam rebellio nihil detrahi 72.c.to.3
dei est omne excellens 69.d.to.3
dei cognitio omnium uirtutum fundamentum 234.d
dei nomen trifariam in scriptura dici pagina 366.d
dei motus aduersus peccantes per similitudinem exprimitur 434.a
dei cognitio certa pretiosissima res pagina 108.a.to.3
dei contemplatio felicitatẽ affert. 108.c.to.3
dei proprietas diuinitas 283.b.to.3
dei fieri participes quid 82.c
dei gloria facere omnia 42.b.to.3
in dei contemplatione nostra felicitas, Alexandri sententia 55.d.to.3
dei scientiam esse infinitam & incomprehensibilem 137.d.to.2
deo uiuere quid 134.d.to.3
deo omnia nuda 81.a
deo deforis nihil accedit 8.d.to.2
deo asscribuntur affectiones humanæ pagina 107.b.to.3
deo inest naturaliter immutabilitas 171.a
sub deo non esse graue 102.c.to.3
deo soli conuenit simpliciter esse 289.d
deo repugnare periculosum 84.a
deo nomen nullum congruere 19.c.to.2
deo participare quid 118.a.to. 2
deum esse summe bonum 188.b.to.3
deum gaudere in suis operibus 45.a.to.3
deum omnium uim exemplorum excedere pagina 455.c
deum omnia beneficisse 56.d.to.3
deum arguere summa impietas est 56.c.to.3
deum nemo incusset propter peccata pagina 418.b.tomo 2
deum unum prædicare scripturam 7.c
deum quomodo israël uiderit 55.c.to.3
deum esse zelotem & ignem consumentem. pagina 108.a.to.3
deum, esse omnium deum 69.b.to.3
deum non esse cœlum 46.c.to.3
deum se Aesculapius nominans fulmine percutitur 138.c.to.3
deum proprio sermone alloquẽdum esse. pagina 184.c.to.3
drum non uti uoce, uoce ictu ăeris conforma ta 19.a
deum in sacris locis habitare 227.d
deum esse simplicem actum 251.c.to.2
deum nullum esse habere initium pagina 2. b.tomo 2
deum omnia excedere 424.d
deum non esse solum expoliatorem materiæ pagina 35.b.to.3
deum quomodo mutari oporteat 118.d.to.3
deum curam omnium gerere, etiam minimorum 40.c.to.3
de deo loqui periculosum pagina 198.a.tomo 2
de deo philosophos scripsisse uno 19.a. & 20.b.tomo 3
in deo, oculi, manus, pedes, & cæt. 119.c.tomo 3
de deo sermo unus omniũ usq; ad Apostolos & Euangelistas 18.a.to.3
de deo nulla hæresis apud primos doctores. pag. 18.a.to.3
de deo quæ uerbis dicuntur hominum, non aliter intelligenda, quàm diuinam decet naturam 186.a.to.2
in deo quosdam qualitates & accidentia fingere 182.b.to.2
à deo nihil concedi male petentibus 42.d

in deo per uirtutem esse 468.d
in deo, pro per deum 465.d
in deo accidens nullum 226.b.to.2
à deo Christum exuisse quid 535.c
ex deo esse 310.c
in deo esse 368.a
à deo deficere periculosum 198.a.to.3
in deo natura bona omnia insunt 229.a
in dei prosopopœia ineptit Plato. pagina 39.b.to.3
cum deo esse unum concordia & consensu. pag. 56.c.to.2
de deo quæ Moses dicat 23.c.to.3
de deo manifesti antiquorum errores. pagina 35.a.to.3
de deo opiniones Philosophorum 17.d.to.3
dij rationales creaturæ appellantur. pagina 39.b.to.3
dij gentium Parcis subditi 25.a.to.3
dij Græcorum contrarij 16.c.to.3
de dijs Græcorum lex 130.c.to.3
dij multi 58.a
dij multi appellatione 176.c.to.1
de dijs Græcorum quæ sapientes seriò senserint 50.b.to.3
dij & filij dei per adoptionem 203.a.to.3
dij cõspicui, dij occulti et mentales 42.d.to.3
Dynatus episcopus Nicopolensis ueteris Epiri 73.d.to.4
deorum filijs sine prolationibus credendum. pag. 187.b.to.3
deorum aliorum nomen exosum 161.a.to.3
deorum imagines in annulis non feras. pagina 209.d to.3
à deorum multitudine liberati 257.d.to.2
deorum numerum fides non suscipit 8.b
deorum natuitas apud Hesiodum 34.c.to.3.
deorum allegoria 16.d.to.3. Homerũ non ignorasse deum 17.b.to.3
deos scripturæ rationales creaturas, non natura, sed participatione et gratiam appellant 91.c.to.2
deos mentales non esse in deo 44.a.to.3
deos gentium oblectari libaminibus & odoribus 84.d.to.
deitas trinitatis una 9.c.to.2
deitas una in patre & filio et spiritu. 459.d
deitas gloria cœlo & elementis tributa. 16.d
deitas nulla re inquinari potest 603.a
deitatis propria & eximia difficilia sunt ad enunciandum 11.d.t.3
deitatis nomen uenerandum 590.a
deitatis participationem sancti uiri habituri sunt perfectissimam in futuro seculo. pagina 190.c.to.2
deitatis nullus naturæ capax intellectus est. pag. 451.c
de deitate summa expolitus ueritatis sermo. pag. 101.a.to.3
deitatis dignitates omnes in filio 129.b.
deitatis natura unica & simplex 242.a.to.2
deitatis una natura 30.d.to.2
deitatis natura unica ex confessio 12.b.to.3
deitatis natura exactum nominum potestatẽ recusat 113.b
deitatis natura sola perfecta 167.b.to.2
deitatis natura qua in re cognosci possit. pagina 159.a.to.2
deitatis una natura in patre & filio & spiritu sancto 185.c.to.3
deitatis omnia naturalia bona in filio esse, à scriptura prædicantur 59.d.to.1
deitati nulla potest fieri iniuria propter dispensationem incarnationis 112.a.to.2
deitatem oculis non cerni 552.a
Dexianus 286.a.to.4
dextera dei 180.d.to.2
Diagoras de dijs male scripsit 130.c.to.3
Diana Magnesia 240.a.to.3
diabolus quomodo fugandus 182.a
diabolus an à deo malus sit conditus pagina 305.a
diabolus mundi princeps 410.b
diabolus mortis princeps 300.c
diabolus pro diaboli ministro 220.b
diabolus princeps omnium passionum Christi 437.c
diabolus uidetur homines etiam nolentes cogere ad opus 438.d
diabolus à semetipso mendax 304.d
diabolus per serpentem locutus est Euæ. pagina 57.c.to.3
diaboli imaginem suscipere 654.a
diaboli desideria 304.
diaboli imitatores Iudæi 295.d.
diaboli consuetudo 439.a
diaboli peruicatia paulisper potest superari pag. 436.d
diaboli insidiæ in fallendo homine 436.b
diaboli uires quomodo superandæ 553.c
diabolo adulterinum principatus nomen. pagina 528.a.
diabolum superare mutabilia nequeunt. 101 c.to. 2
ex diabolo esse 301.b
didrachmi quantitas in uno statere 172.a
diei nomine euangelicæ gratiæ tempus designatur 269.b
digitus dei 180.d.to.2
dilectio perfecta 510.d
dilectio Christi erga suos 425.d
dilectio proximi magnam uim habet. pagina 442.c
dilectionis inauditus modus 443.a
dilectionis ueræ opus 490.c
in dilectione omnis uirtutis numerus continetur 444.c
de diluuio Noë testimonia Ethnicorum. 3.c. & 4.a.to. 3
diluuium baptismi typus 326.d
Dimarchus pœta 239.a.to.3
Diodorus de Mose 8.c.to.3
Diodori hæresis 262.d.to.4
Diogenes mundum esse finitum dixit. pagina 29.c.to.3
Diogenes Nest. 286.a.to.4. 281.a.to.4
Dionysius à quo occisus 6.a.to.3
Dionysij uox de Platone 32.c.to.3
discipulũ Christi esse dilectio & charitas sola ex omnibus uirtutibus designat. pagina 443.c
discipuli columnæ & robur ueritatis 613.d
discipuli probi officium 110.c
discipuli quasi molis cera sermonem Christi seruarunt 79.d
discipulorum modestia miranda 445.a
discipulos Christum tres annos esse affectatos 103.a.to.4
discipulos ex mundo fuisse 569.d
Diphyes 5.c.to.3
discere cur quidam nolint 337.
discendi gratia licet dubitare 99.b
disciplina Christi figurarum in ueritatẽ est transformatio 486.
disciplinæ exemplum Christus nobis constituit 543.a
discordiæ malum 331.a
dispensationis dei uia nemini nota 212.a
dissidium uocat Cyrillus mortem 20.d.tomo 4
diuina non curiose inquirenda 376.c.to.2
diuina natura perfectione ex seipsa est diues 190.b.to.3
diuina ne curiose inquiramus 56.c.to.3
diuina transcendunt omnem mentem. pagina 192.b.to.3
diuina natura excelsa & super omnia. 111.c. tomo 3
diuina res superat & uerba & ingenium nostrum 15.b
diuina non absq; periculo inuestigantur. pagina 23.b.to.2
diuinæ naturæ prærogatiuas bifariam denotantur 222.b.to.2
diuinæ res comprehensu difficiles. 197.a. tomo 2
diuinæ naturæ impossibile delinquere. pagina 480.c.
diuinam naturam in carnem non esse mutatam 51.c
in diuina re exponenda omne mentis acumẽ hebescere 24.a
de diuinis loquendum oratione hominum. pag. 39.d
diuinitas semper stabilis 318.b.
diuinitas nõ est sub genere & specifica differentia 205.a.to.2
diuinitas res bona inderiuabilis substantialiter est 206.b.to.2
diuinitatis nomen innumerabiles suffurati sunt 141.d.to.2
diuinitatis maiestate Christus semper nobis adest 323.d
diuitiæ propriæ 630.c
diuitiæ uitiorum magis quàm uirtutum ministræ sunt 156.a.to.3
diuitijs comes uoluptatum amor 156.a.to.3
docens officio suo probè fungatur, quamuis etiam parum prosit 83.c
docentis oratio obscura non prætermittenda 445.b
docendi munus suscipere ardua res 218.a
docenda in Ecclesia quæ 686.b
docet aliter Deus, aliter homo 396.d.tomo 2
doctoris optimi officio fungi 71.b
doctores falsi comparantur uiculis abarmentatis 264.a.to.2

Universidad de Deusto
Biblioteca

doctores Ecclesiæ quomodo Christo coniungantur 627.a
doctoribus credere animi nobilis signum. pagina 172.c
docti, si impij fuerint acerbiori pœna adficientur 266.c
docti non cõtinuo apti ad suscipienda dei mysteria 675.b
doctrinæ ministri 37.c
à doctrina diuina non cito recedendum pagina 72.b
Dodonæa quercus loquitur humana uoce. pag. 58.d.to.3
dogmata noua uitanda 203.a.to.2
à dogmatum diuinorum recta regula nõ resiliendum 610.c
à dogmatum sacrorum rectitudine excidere quid 200.d.to.4
dominationis dignitas deo secundum naturam ineſt 30.b
Dominicus dies 619.c
dominus quibus se reuelet 109.d
domus dei uita & Ecclesia 296.c
in domum dei per fidem uenire 72.b
de domorum uenditione lex 738.a
dona diuina operatur in nobis spiritus sanctus 397.d.to.2
dormientes 604.b
Dorotheus 80.a.to.4
Dorotheus Nestorianus 282.a.to.4
Dorotheus historicus 87.a.to.3
Dorotheus Marcianopolis episcopus. 285.a to. 4.175.b.to.4
Dorotheus episcopus 17.c.to.4
Dorothei dictum tempore cœnæ dominicæ. pag. 43.d.to.4
δόξα, δόξασον & δέξη quid. 133.c.t.2
Draco dictus diabolus 305.d
duricies cordis pernitiosa res 182.d
Druydæ 90.d.to.3

E.

Ebrietas mentis humanæ 688.a
Ebrietas omnium uitiorum mater. pagina 687.c
ebrietas sanctorum 639.b
Ecclesia primitiuorum ubi 633.a
Ecclesia firmissimo lapide ædificata. pagina 73.a
Ecclesia Christi rectitudine dogmatum gloriatur 461.a
Ecclesia constituitur ex ueris Christianis. pagina 551.d
Ecclesia quid de trinitate sentiat 185.d
Ecclesia corpus Christi facta 565.a
Ecclesia in apostolorum nauicula nauigat. pag. 164.a
Ecclesiæ antiquæ mos in sacra cœna. pagina 609.d
Ecclesia super quam petram fundata. 289.c tomo 2
Ecclesiæ præsules admonentur 166.a
Ecclesiæ dogmata sequenda 522.a
Ecclesiæ & patrum fides sequenda 499.d
Ecclesiæ quædam lex tradita de pace 612.b
Ecclesiæ fides de diuinis dogmatibus bene sentire 712.a
Ecclesiæ preces pro peccatoribus 386.a
ad Ecclesiæ dogmata quomodo apostoli perducti 558.b
Ecclesiæ doctores aliquando filios generare. pag. 635.d
Ecclesiæ intellectus sequendus 697.c
Ecclesiæ immaculata dogmata sequi 206.d
Ecclesiæ dogmata uaria 667.c
ad Ecclesiam raro uenientes taxantur. pagina 181.c
Ecclesiam raro accedentes taxantur 720.c
in Ecclesiam per Christum rectus patet ingressus 342.
Ecclesiam quædam instituisse 617.a
in Ecclesia dei locus sanctus est 667.a
Ecclesias qui turbant taxantur 660.c
in Ecclesijs die octauo congregationes sanctas fieri 619.c
Ecclesiastici conuentus utilitas 714.d
Edom quid 86.b.to.4
educatio praua mores corrumpit. 99.a.tomo 3
effigiem diuinam qui in nobis efficiat. 351.d.tom. 2
Effrem fructificatio interpretatur. 391.a
egentium propter charitatem ratio habenda in diebus festiuis 438.c
Eladius 80.a.to.4
Elamites Samia 107.b
electio gratuita 361.b
Elementa per se non subsistunt, sed uerbo & spiritu dei 36.a.to.3
Eli pontifex quando mortuus 6.b.to.3
Elias Nest. 282.a.to.4
Elias quando 6.c.to.3
Elisæus quando 6.c.to.3
Elizabeth carnis & animæ parcens 5.d.to.4
Elladius 282a.to.4
Elpinice uxor Simonis 129.b.to.3
Eloquentiæ inuentor quis 161.a.to.3
Emerus 8.a.to.4.282.a.to.4
Emerius episcopus Nicomediæ 286.a.to.4
Emmanuël qualiter intelligi debeat 235.a. tomo 4
Emmanuël unus quomodo 237.d.to.4
Empedocles Meliteus 44.c.to.3
Empedocli finis mundi quid 29.c.to.3
Empedoclem turpissima scripsisse. pag. 169. a.tom. 3
Encænia 359.b
Enoch translatus 69.c.to.3
Enos deus dictus 206.d.to.3
Eos unum uerò 316.b.to.2
ad Epictetum epistola Athanasij 61.d.tomo 4
Epicurus de mundo 29.c.to.3
Epimetheus tempore Mosis 5.c.to.3
ἐπίπεττον 649.c
pecuniam dominicam accipere 649.d
Episcopi est ex Ecclesia malos eijcere. pagina 755.b
Episcopi multi Nestorium condemnant. pagina 75.b.to.4
Episcoporum multorum nomina. pag. 169. d.tomo 4
Episcoporum exilium, pericula, & paupertas 50.d.to.4
Episcoporum sex millia contra Nestorium. pag. 48.d.to.4
epistola apostolorum ad gentes. pag. 237.b. tomo 3
epistola Athanasij falso corrupta. 61.d.tomo 4.274.a.to.4
equus locutus Achilli 57.c.to.3
erat, dictio 274.b.to.2
Erechteus Athenienſis filiam suam occidit. pag. 87.a.to.3
Erenianus 169.c.to.4
Erichthonij sepulchrum 239.b.to.3
Eridis pomo sermones conferre 189.a.tomo 4
Erinacius animal immundum 697.d
Eripia 5.a.to.3
errare temerario casu periculosum. pagina 428.a
errores unde 137.b.to.3
Esaias quando 7.a.to.3
Esaias reuerendam dei contemplationẽ nobis enarrat 385.b.to.2
Esebon iudex apud Hebræos 6.a.to.3
de Essæis quid Porphyrius dicat 124.c.to.3
essentia dei supra omnem necessitatem est. pag. 25.b.to.2
euangelica uita supra mundum 555.d
euangelica prædicatio legales umbras excedit 152.c.to.2
euangelica doctrina plenissimam benedictionem adducit 77.a
euangelicæ ueritatis aduersarij undiq; pios aggrediuntur 163.d
per euangelicam doctrinam cœlorum portas aperiri 451.b
euangelicorum præceptorum caput fides. pag. 29.2.b.to.3
Euangelistæ cur scripserint 1.c
Euangelistarum doctrina exquisita 1.a
Euangelistas eandem doctrinã tradidisse. 1.a
in Euangelistis nulla discrepantia 600.a
euangelium dei est prædicatio Christi. pagina 290.c.to.3
euangelium, lex & prophetæ in unum semper ueniunt 681.a
euangelium sanctum proponitur in throno, dum concilium celebratur 277.a.to.4
in euangelij etiã est litera qui occidit. 697.a
euangelij ministros contemnere quale peccatum 520.a
de Eucharistia mentio 30.d.to.4
Eudocia Augusta Theodosij regis uxor. pagina 16.c.to.4
Euelpis Carystius 87.6.to.3
Euentus rerum principalioribus plerunque attribuuntur 610.c
Eulogius presbyter 46.b.to.4
Eumylus pœta 7.a.to.3
Euphorbus Troiæ docuisse 169.b.to.3
Eupolemus historicus de Mosis scriptis testatur 160.b.to.3
Euripides 91.a.to.3.120.d.to.3
Eurisilogus 764.c
Europas Sycioniorum rex 5.b.to.3
Eustachius Parnasi episcopus 286.a.to.4

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eutherius 80.a.to.4.282.a.to.4
Euterius Tyanæ episcopus 286.a.to.4
Eunomij error 12.d.33.d.to.2.21.b.30.b
Eunomij cauillus resoluitur 16.d.to.2
Eunomianorum pernitiosa opinio pagina 13.a.& c.
Eunomianos deum necessitati subijcere. pagina 25.b.to.2
excommunicatur Nestorius 27.d.to.4
excommunicatio recta & praua 755.b
excommunicationis uis 337.d
exemplar Christi in ecclesia proponendum. pag. 80.c
exemplar & imago idem sunt 322.d.to.2
exempli minimam esse uirtutem 473.a
exemplorum utilitas 490.c
exinanire seipsum quid 566.c
exire à patre 548.a
expiationes Iudaicæ 395.c
Ezechiæ regis diuinum factum 122.c.to.4
Ezechiæ prorogata uita 43.a
Ezechiæ regis gesta 255.b.to.3
Ezechiæ victoria 152.d.to.3

F.

FAbulosa & stolida apud Græcos pagina 24.d.to.3
facies patris spiritus sanctus 181.b.to.2
falx messoria apostolorum splendida prædicatio. 114.a
fatigatus Christus ex itinere 101.c
fatuis qualis consuetudo 208.a
febricitatio animæ 274.b
felicitas consistit in contemplatione dei. pagina 108.c.to.3
Felix episcopus & martyr Romanus. pagina 153.c.to.4
feriæ Christianorum 225.b.to.3
fermentum typus malitiæ 225.a.to.3
fermentum humana doctrina est 672.a
festum diem Christo spiritaliter peragere. pag 438.c
festi dies spirituales 424.b.to.2
festi dies quibus decreti olim 142.a.to.3
festos dies celebrare choreis ac crapula. pagina 394.c
fideles in deo esse gratia 49.a.to.2
fieri & effici 111.a.to.2
filiam suam immolauit Marius 136.b.tomo 3
filius dei uultus patris appellatur 35.a
filius uox patris ab Orpheo dicta 21.a.to.3
filius Dei & creatura non sunt secundũ substantiam affinia 33.b
filium nullo modo minorem patre esse pagina 7.d
filius consubstantialis patri 7.c
filius imago Dei patris 168.b
filius Dei non collocandus in creaturis 25.a
filius non alienus à patre 10.a
filius ante secula 11.a
filius hominis 283.c.to.3
filius non intelligitur absq; patre 183.a.to.3
filius mens de mente 22.c.to.3
filius uerbum dicitur 203.d.to.3
filius dominus 204.d.to.3
filius dextera patris 204.a.to.3
filius dei unitus carni 208.d.to.2
filius ab omni seruili conditione uindicatur. pag. 4
de filij dei uerbi deitate testimonia ex ethnicis 20.d.to.3
filij sumus dei per filium 277.d.to.2
filij dei cognitio diuini est afflatus 92.b.tomo 4
filij dei qui 49.c
filij dei adoptione 48.c
filium deum nullo pacto minorem aut dissimilem patri esse 7.b
filium dei creaturã appellare magna impietas 166.d.to.2
filium dei esse mutabilem impium est cogitare 60.c.to.2
inter filium dei & creaturam magna differentia 164.b.to.2
filium multis nominibus scriptura appellat. pag. 93.c.to.2
filium dei creatiue illuminare 38.c
filium hominis sedere à dextris dei 308.c. tomo 3
inter filium & creaturas magnam esse differentiam 12.b.to.2
in filios quomodo adoptati simus 276.b.tomo 2
filios inobedientes cur parentes diligant. pagina 127.a
filios appellare ex cum imitatione uel similitudine 303.d
filios quomodo deus pro patribus puniat. pagina 76.d.to.3
fides quid 541.d
fides recta 443.d
fides Abrahæ, nostra fides 15.c.to.3
fides cæci 325.a
fides non simpliciter in hominem Christum. pag. 322.c.to.2
fides recta cum bonorum operum honestate coniuncta est 282.b.to.3
fides in nobis suo tempore requiretur. pagina 337.a.to.3
fides intelligentiis principium 172.a.to.3
fides rectæ pietatis firmissima basis 234.d
fides in Christum opus dei 173.b
fides cognitioni præfertur 219.a
fides non ui, sed persuasione oritur. 192.d
fides quomodo acquiratur 219.a
fides tanua & uia ad uitam 194.b
fides salutem adfert, & gratia iustificat. pagina 173.b
fides in animo nostro consistit 502.b
fides nos familiares facit deo ac patri. pagina 341.a.to.2
fides in Christum iustificat 341.a.to.2
fides recta & irreprehensibilis 220.b.tomo 4
fidei doctores 37.c
in fidei simplicitate paucis egemus uerbis. pag. 602.b
fidei bonum in uniuersam terram effusum. pag. 527.b
fidei radices in animo habendæ 200.d
fidei regula 605.b
fidei gratissimum est, non curiose inquirere. pag. 252.d.to.3.2
fidei templa 133.c.to.3
fidei catholicæ præcipuum mysterium pagina 120.d.to.2
fidei doctrina singulorum ingenijs accommodanda 84.b
fidei nulla differentia 448.d
sine fidei catholicæ unitate neminem posse à peccatorum morte suscitari 386.d
fidei perfectissimus terminus 472.c
fidem sanctorum patrem sequi 522.d
ad fidem opera charitatis accedere 507.a
fidem ad salutem non sufficere 507.a
fide prædicationem Christi suscipere. pagina 84.b.c
fide quod susceptum non ulterius inuestigationibus audaculis inquirendum. 242.d.tomo 2
fide in Christum per dilectionem operantem credere 288.c
de fide sermo, summa spei nostræ. 202.c.to.2
flagellum supplicij instrumentum 78.b
Flauianus episcopus Philippẽsis 282.a.t.2
Flauianus fermentatus 20.c.to.4
fleuisse Christum 119.b.to.2
fœmina propter uirum creata 75.c.to.2
fœminarum genus uniuersum tardum ad intelligendum 607
fœminis dolores punitionis loco impendent. pag. 608.b
fœtus spiritalis quid 744.d
fontes apostoli & prophetæ salutares. pagina 338.c.to.3
fornicatio spiritalis idololatria 302.a
fortitudinis fundamentum magnum mens et animus non turbatus 448.b
fragilitas humana quomodo considerãda. pag. 581.c
fratres Christi cur fideles uocentur 110.a. tomo 2
fructus uitæ 637.d
fructus manens 514.c.
fructus nullus post mortem 160.d

G.

GAbaonitæ ligni cœsores 675.b
Galatas regulam fidei à Paulo recepisse 277.d
Galbani natura 714.b
Galilæa gentium regio 221.b.76.c
Galilææ duæ 24.c.to.3
Galilæorum eruditio 24.b.to.3
gallinæ duæ à leprosis oblatæ 709.b
Garizin mons 105.b
gaudere deum in suis operibus 45.a.to.3
gaudium stabile & perpetuum 533.c
Gazophylacij locus 284.a
Geitnion mensis 87.b.to.3
Gemmæ indicæ 188.b.to.4
generare aliud, & aliud facere 92.d.to.2
gignere 237.d.to.2
gignens & genitum unum 190.c.to.3
genitum aliud, aliud creatura 81.d.to.2
generatio Christi ex mente & intellectu cõsideranda 18.d.to.2
generationis diuinæ modus intellectũ humanum excedit 15.a.to.2

Universidad de Deusto
Biblioteca

generationis modus duplex 82.d
generationis diuinæ modus omni mente superior 243.a.to.2
generationem diuinam finem non habere. pag. 13.d.to.2.
Genethliaci taxantur 251.d
Geometria in Aegypto inuenta 123.a.to.3
Geometræ ad figurarum deliniationes quare accedant 11.c.to.3
Geometricus 205.c
Germani audaces 79.b.to.3.
Germani impatientes iugi 94.c.to.3
Gerontius 282.a.to.4
gentes curæ fuerunt deo antequam Israël assumeretur 74.c.to.3
gentes propterea Deus non despexit, quamuis Iudæis primum prophetas miserit pagina 73.c.to.3
gentes dæmonibus distributæ 78.c.to.3
gentes inimici dei 220.c
gentes bonis fidei locupletatæ 47.d
gentium principum sapientes doctrinæ. pagina 122.c.to.3
Gentium quarundam improbitas & ferocia 90.c.to.3
gentium idola 20.d
gentium diuersitas unde 99.b.to.3
gentium principes & ciuitatum defensores. pag. 186.b.to.3
gentilium libros Christiani quare legant. pagina 159.c.to.3
Gentinianus 197.b.to.3
Gigantes uocat scriptura agrestes, feroces et robustos 207.c.to.3
gloriari nulla creatura proprie quodam bono potest 37.d
gloriatio optima dei cognitio 108.b.to.3
glorificare deum 315.d
glorificatio soli deo debetur 139.c.to.2
glorificationes in ecclesia publicò fieri. pagina 216.d
gloria aduentitia Christum non opus habere 364.d.to.3.
gloria dei est facere omnia 42.b.to.3
gloria dei & mundi 420.c
gloria propria patris dei filius 358.c.to.2
gloria superbiæ & flatui coniuncta 161.a
gloria patris Christus 23.b
ad gloriæ Christi mensurã neminem sanctorum posse ascendere 55.b
gloriæ inanis cupiditas occæcat 148.b
gloriæ miseræ cupiditas nimia separare etiã fratres & amicos 430.a
gloriæ Christi consummatio in passione. pagina 439.d
gloriæ plena deitas 543.a
gloriæ egenum Christum nunquam fuisse. pagina 539.b
gloriam suam deus angelis non dat. tomo 39.b. 3
gloriam humanam Christũ excedere 91.a
gloriam Christi soli sancti uidebunt 568.b
gloriam qualem dicatur accepisse à patre filius 310.a.to.3
gloriam mundi calcare propter Christum. pag. 517.d
Goliad arrogantem qui imitentur 225.b. tomo 2
Græci ciuiles & misericordes 79.b.to.3
Græci à quo Hellines dicti 5.d.to.3
Græci semper pueri 8.b.to.3
Græcorum lex de dijs 130.c.to.3
Græcos literas tardius accepisse 8.c.to.3
à Græcis cur Christiani defciuerunt in fidei negotio 146.b.to.3
grammatistæ quomodo elementorum uirtutes tradant 12.c.to.3
granum est Christus 406.a
gratia uaria spiritus 155.b
gratia bonorum cœlestium nobis pronuba. pag. 241.c
gratia diuina opus habemus ad omne bonũ. pag. 551.b
gratia spiritalium bonorum quibus concedatur 772.a
gratia spiritus sancti quibus detur 1.a
gratiam Dei repellit creatura 46.a
gratiam dare deo soli conuenit 53.b.to.2
gratiarum distributio, spiritus sancti operatio 184.d.to.2
gratiarum distributio ex patre per filium est 471.c
gratias egisse Christum 158.c
Gregorius episcopus Nyssæ 163.d.to.4
Gymnosophistæ 90.d.to.3
Gryphes quid significent 222.c.to.3

H.

Hæretici pardis cõparantur 221.d.to.2
hæretici resipiscentes quomodo tractandi 73.b.to.4.
hæretici amantes & insani 11.b
hæretici sunt nimium contentiosi 33.b.to.2
hæretici fingunt se recte sentire de Christo. pag. 285.b.to.3
hæreticorum pater diabolus 55.b.to.2
hæreticorum omnium morbus 224.a.to.2
hæreticorum mos euertere scripturas. pagina 262.a.to.4
hæreticorũ uaniloquia cauenda 142.a.tomo 4
hæreticorum consuetudo 12.b
hæreticorum turba contentionis cupida. pagina 63.c
hæreticorum an omnia fugienda & recusanda 69.d.to.4
hæreticos confutare autoritate 2.a
hæreticos esse ludos 351.c
hæreticos peruersarum dogmatum ex scripturis causas colligere 61.d.to.4
hæreticis cur respondendum sit 1.d.to.3
ἅγιος 733.c
Hebræa lingua cur familiari stilo sit tradita. pag. 160.b.to.3
Hebræorum quales milites 122.d.tom.3
Hebræorum assumptio etiã est uocatio gentium 75.a.to.3
Heli filij peruersi 316.a
Helladius episcopus Tharsi. 286.a.tomo 4
Helladius Polemaidis episcopus. 776.b.tomo 4
Hellanicus 8.c.to.3
Hellen Deucalionis filius 5.d.to.3
Heraclitus 197.b.to.3
Hercules Theseum ex inferno liberat. pagina 6.a.tr.i
Hercules una nocte quinquaginta uirgines uitiauit 141.b.to.3
Hermes eadem de creatione elementorũ dicit, quæ Moses 36.d.to.3
Hermes Trismegistus Aegyptius. 18.d.tomo 3
Hermes de deo 190.c.to.3
Hermes Memphites 141.c.to.3
Hermetis de excellentia Dei sententia. pagina 19.d.to.3
Herodotum celebrem condidisse historiam. pag. 50.b.to.3
Hesiodus quando 6.b.to.3
Hesiodi & Mosi in factura mundi comparatio 34.c.tom.3
Hesychius Castabaliæ Ciliciæ episcopus. pagina 286.a.to.4
Heterogonea nulla natura coniungi. 27.b. tomo 2
Hieremias quo tempore 7.b.to.3
Hieremias delatus à falsis prophetis. pagina 129.b.to.4
Hieroboam Nabath filius 103.d
Hieroglyphi Aegyptiorum 209.d.to.3
Hierosolymam Christus non sine causa semper reliquit 151.b
Hierusalem cœlestis mater omnium nostrũ. pag. 736.d
Hierusalem urbs magna & regalis. pagina 729.a
hircus animal mundum 718.b.
hirundines in domum non suscipiendas. pagina 209.c.to.3
historia mundi 126.b.to.3
historiarum ueneranda cognitio. pagina 8.a.tom.3
sub historijs diuinis, quid lateat, diligenter considerandum 213.a.to.2
hœdum offerre 636.d
Holocarpama 664.d
holocaustoma 664.d
holocaustum offerre ad altare 725.d
Homerus 93.d.235.d.238.b.to.3.
Homerus taxatur 16.b.& c.to.3
Homerus an fuerit contemporaneus Hesiodi 7.a.to.3
Homerus coætaneus Salomonis pag.155.c. tomo 3
Homeri dictum non bonum esse multorũ dominium 157.d.to.3
homo ex corpore sensibili et intellectuali anima compositus 82.c.
homo liberum animal 220.a
homo natura Deus non est 551.b
homo simpliciter & absolute ipsum humanum genus significat 94.a.to.2
homo in terris rationale animal. pagina 26.c
homo rationale animal ex anima & mortali hac carne compositus 50.c
homo uictus ab improbis uoluptatibus. pagina 60.b.to.3

homo

Universidad de Deusto
Biblioteca

homo in anima & corpore quomodo sit per fecte conditus 59.d.tom.3
homo ultima rationabilium creaturarum. pag. 137.d.tom.2
homo nouus uirtute & uoluntate meliori. pag. 77.c.tom.2
homo homine nullo modo minor aut maior. pag. 10.d
homo ad imaginem diuinam sigillatus 67.b
homo irrationabiliter uiuens 636.d
homo ad primam imaginem per Christū reformatus 569.c
hominis natura à primo statim creationis tempore illuminata 39.a
hominis natura ineffabilibus nutibus opificis producta est 307.c.tom.2
hominis formatio non absq; consilio Dei facta 13.c.tom.3
homini nihil melius datum est quàm quod ad imaginem dei est conditus 38.d.tom.3
hominis proprium ignorare futura. pagina 112.b.tom.2
hominem in deo esse per gratiæ participationem 368.a
hominem generare quid faciat 64.d.tom.2
hominem esse sui ueris 149.a.to.3
homines qui 645.c.
homines ad gloriam dei uiuere 440.c
homines trecenti immolantur 86.d.to.3
hominis interioris splendor 191.d
hominum nullus ante Christum à sancto angelorum consortio fuit 449.d
hominum omnium terra mater 595.c
hominum totum genus in duas gentes diuisum 71.c.to.3
hominibus omnibus una natura 143.c.to.3
homœusios 205.d.to.2
homousij uocabulum 204.c.to.2
honor fugiendus, qui gloriam dei consequi uolunt 161.a
honori proximorum non insiliendum. pagina 430.a
honores diuinos indignis Gentilitas tribuit. pag. 14.c.to.3
hosanna 401.b
hospitalis uirtus etiam in deserto exercenda. pag. 154.d
hostites Scythas Dianæ immolare 86.d.tomo 3
hostia Christi nihil acceptius 632.c
hostia omnis typum Christi fert 651.a
hostia salutaris triplici sacramento offertur pag. 671.b
hostiæ cruentæ à deo prohibitæ 86.b.to.3
hostiæ incruentæ 356.b.to.3
hostiarum differentiæ 664.c.& d
hostibus cur obsistere non possimus 419.c. tomo 2
humanitas Christi ualde inops 340.c.to.3
humilitas uoluntaria splendidissimum adfert finem 161.b
humilitas proba res 172.c
humilitas Christi magnitudo 429.c
humilitatem ad gratiæ diuinæ perceptionē esse conuenientissimam 340.d
humeri operū tenent laboris indicia 683.a
hyperboreæ gentes 91.a.to.3
Hypponactes 7.b.to.3
ὑπόστασις 217.b.to.2
de hypostasibus diuinis 5.b
Hyssopi natura 710.a

I.

Iacobus Comes 166.b.to.4
Iacobus Nestorianus 282.a.to.4
Iacob luctatus est cum Christo, qui apparuit & homo & dicitur Deus 205.d.to.3
Iconius episcopus 288.c.to.4
idæ nocturnæ sacrificia 136.a.to.3
idæ Platonicæ 41.d.to.3
idæum antrum 239.c.to.3
de idiomatum proprietate multa utilia dicuntur 281.b.to.3
idololatria, misera anima subijcitur 302.a
idololatriæ nullæ ante diluuium 9.c.to.3
idololatriæ pessimorum dæmoniorum ministri 170.d.to.3
idololatriæ uariæ initio 9.c.to.3
idololatræ nulli ante diluuium 74.c.to.3
ab idolothytis quare magis quàm à gentilitiis libris arceamur 161.b.to.3
idumæa, terrena siue sanguinea interpretatur 258.d
iecoris pinnam offerre 677.c
Iesus quid 236.a.to.4
Iesum suscipere per mysticam benedictionē. pag. 201.a
Iesu nomen 271.a.to.3
ieiunandi libertas Christiano per omne tempus 371.b
ieiunandi Christianis ratio quæ 731.c
ieiunium quale deo placeat 731.b
ieiunij omne tempus per totum annum. pagina 730.d
Iezechiel captiuus in Babylone 7.c.to.3
ignauiam imperitia in hæreticis roborat. pagina 228.d.to.2
ignauia damnosa res 76.c.to.3
in ignis specie Deus supra montem Sina descenderat 98.c.to.4
ignis non sine calore 3.b
ignis spiritalis 666.d
ignis more à deo transgressores consumi. pagina 459.a
ignis dei altari, ignis domini 723.c
ignis duplex calor 192.a.to.3
ignis alienus 241.c.to.3
ignem alienum offerre 214.c.to.2
ignem ne gladio fodias 209.c.to.3
ignem semper fuisse super altare 657.c
ignorantiæ nostræ deum succurrere 117.a
ilium quando expugnatum 6.a.to.3
illuminare & illuminari 28.d
illuminare homo hominem 37.b
illuminatio quædā potius discendi uis, quàm reuelatio nominanda 38.b
illuminationis interioris Christus primarius autor 342.a
imago & exemplar idem sunt 322.d.to.2
imago mentis anima 192.a.to.3
imago terreni & cœlestis 265.d.to.3
imago dei & patris filius 13.b.to.3
imago multis modis dicitur 480.a
imago diuina quomodo in nobis 415.c.to.2
imaginis genera 131.c
imaginem patris esse quid 457.d
ad imaginem dei formari per participationem 65.d.to.2
an ad imaginem filij solem conditi simus pagina 277.d.to.2
imagines rerum sublimium à corporibus capi 59.a
imaginum abusus 34.b.to.3
Imerius episcopus Nicomediæ 172.c.to.4
immediata & mediata esse contraria. pagina 28.d.tom.2
immunditia uera 644.d
immunditiæ quædam species 675.a
immortalitatem solus Deus in se, & in propria natura sortitus est 594.a.to.2.
impalpabile omne incorporeum 315.a to.3
impassibilitas iræ carentiæ 119.a.to.3
imperij dator Christus 1.c.to.3
imperitiæ malum 88.b
imperitiæ fontes 3.b.to.3
impietas Deo intollerabilis 207.b.to.3
impietas in deum punita 130.c.to.3
ad impœnitentes admonitio 289.c.& b
incantatio omnis per contraria 84.b.to.3
incantatorum elusiones 358.d
incarnari dei uerbum quid 143.d.to.4
incarnatum uerbum dei 204.b
incarnatio Christi ad renouationem humanitatis 287.d.to.3
incarnationis mysterium cœlorum uirtutes ignorauisse 449.d
incarnationis modus unigeniti 192.d.to.3
incarnationis mysterium Iudæos ignorare. pag. 135.d
incensum compositionis 725.d
incorruptio deitatis propriū bonum secundum naturam 314.b.to.3
incredulitas extremum omnium malorum. pag. 156.d
incredulitas crimen 87.b
incredulitatis pessimi fructus 157.b
indutum esse hominem à deo 270.b.to.4
infantes esse apud Deum 440.c
infideles quomodo iudicentur 423.a
infremere Christi 379.c
ingenitus proprie Deus 5.c.to.2
ingenitum non esse substantiale 233.b.to.2
ingenitum an sit diffinitio 231.a.to.3
ingenitum non esse substantia patris. 236.a. tomo 2
ingenitum multipliciter capi 1.a.to.2
ingeniti nomen 135.b.to.2
ingeniti uocem multa significare 4.a.to.2
ingenij duumi Christum agnoscere 211.b
ingratitudinis crimine puniri Iudæos. 520.d
inhonestiora hominis abundantiorem honestatem habere 716.a
iniurantes clementer tractandi 521.a
iniuria patienter ferenda 517.a
innocentia Christi 584.c
inobedientiam Satan effreit 415.d.to.2
inobedientiam semper in perniciem exire. pag. 190.c
insomnia & uisiones à mortuis Christiani negligunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

negligunt 238.b.to.3
interrogare neminem pudeat 445.b
interrogationes de diuinitate periculoſæ. pagina 59.c.to.2
inuenire aliquid et ſeruare an peccatum. pagina 635.c
inuenta reddenda 655.d
inuidia bonis operibus æmula 388.b
inuidiæ malum 400.a
inuidiæ & peccati inuentor Satan 413.d
tom. 2
inuidiæ exemplum 129.c.to.3
inuidiam nihil uidere 389.c
Ioab cur Amaſan interfecerit 400.b
Ioakim ſacerdos 425.a.to.2
Ioannes theologus 281.b.to.2
Ioannes diuinorum myſteriorum doctor. pagina 287.b.to.2
Ioannes ſummus ueritatis theologus 70.d
Ioannes Neſtorianus 282.a.to.4
Ioannes epiſcopus Syriæ 282.a.to.4
Ioannes Antiochiæ Syriæ epiſcopus 286.a
tom. 4
Ioannes Comes 49.d.to.4
Ioannes Comes Sacrenſis 165.a.to.4
Ioannes euangeliſta dictus Barbarus 197.c
tom. 3
Ioannes patriarcha Antiochenus 37.a.to.4
Ioannes Antiochenus epiſcopus 61.c.to.4
Ioannes diuinarum doctrinarum magiſter optimus & eminentiſſimus 239.d.to.2
Ioannes ſacramentorum diuinorũ miniſter pag. 278.c.to.2
Ioannis euangelij autoritas 1.a
Ioannem Antiochenum epiſcopum reprehendit Cyrillus, quod ueritatis hoſtibus ſe non oppoſuerit 49.b.to.4
Ioannem euangeliſtam quædam omiſiſſe ab aliis euangeliſtis tradita 402.d
Ioannem euangeliſtam habere uoces immortales 93.d.to.4
Ioatham 7.a.to.3
Ionathas Dauidem inuenit 339.d
Ionas ad Niniuitas à deo mittitur 96.d.to.3
Ioram quando 6.c.to.3
Ioſeph pulchrior quàm fratres ſui 103.d
tom. 2
Ioſeph an filios habuerit plures 222.a
Ioſeph cur à fratribus diuendus 400.b
Ioſeph ſeruus corpore ſed animo liber. pagina 296.b
Ioſephi Iudæi hiſtoria 142.a.to.3
Ioſiæ regis geſta & laus 255.a.to.3
cum Ioſiæ cultri lapidei ſepulti 242.c
iraſci deum 434.a.111.d.to.3
iracundi animi indicium 310.d
ab iratis exemplo Chriſti declinandũ 120.c
ira ſuperbientiũ humiliter declinanda 318.d
ira pro ſupplicio 99.d
ira dei quos digne excæcet 182.b
ira de deo quomodo dicatur 119.d.to.3
iræ morbus 127.c.to.3
iram uiri iuſtitiam dei non operari 319.a
Ireneus Comes 281.d.to.4
Iſigonus Cittienſis 58.d.to.3
Iſmaradi ſepulchrum 240.a.to.3
Iſocrates Sophiſta 155.d.to.3
Iſraël primogenitus quare electus 47.d
Iſraël primogenitus 71.a.to.3
Iſraelis deus curam habuit, ut diſceret myſterium Chriſti 72.c.to.3
Iſraëlitæ ueri qui 175.c.to.3
Iudas auaritiæ ſeruus 506.b
Iudas perditionis filius quare dictus 555.a
Ithomitus Iuppiter 86.d.to.3
Iudas nulla neceſsitate proditor 552.d
Iudas Galilæus 348.b
Iudas cuius rei ſit exemplum 436.d
Iudæ cur pecuniarum adminiſtratio cõceſſa à Chriſto 398.d
Iudam Chriſti ouem non fuiſſe 361.d
Iudam etiam in deum patrem peccaſſe 433.d
Iudam ſignificatũ diſcipulorũ nomine 397.d
Iudam proditorem cur Chriſtus elegerit. pagina 431.d
Iudaica intelligentia inconueniens ſcripturæ 644.d
Iudaica conſuetudo tempore paſchæ de reo liberando 586.b
Iudaicæ gentis ſignum futuri caſus 573.b
Iudæi ab auaritia Aegyptiorum quomodo liberati 35.b
Iudæi rudes, & ad intelligendos ſermones de deo ſemper tardi 48.c.to.3
Iudæi in ſola Hieruſalem ſacrificare debuerunt 218.c.to.3
Iudæi in quamlibet affectionem facile rapti pag. 414.a.to.2
Iudæi ex Aegypto uenientes cur in terram promiſionis non uenerint 212.d
Iudæi Chriſti doctrinam aſpernati 212.b
Iudæi pro Iudæorum principibus 227.b
Iudæi meliores eſſe uidentur Arianis 173.d
tom. 2
Iudæi cur à gratia deciderint 117.d
Iudæorum inſignis malitia deſcribitur 418.d
tom. 2
Iudæorum calamitas unde 594.a
Iudæorum regnum defecit ſub Herode 179.c
tom. 3
Iudæorum captiuitas dura 258.a
Iudæorum animus lapidi comparatur 287.c
Iudæorum imperitia in lege 59.d
Iudæorum regio in auſtralibus ſita partibus pag. 221.a
Iudæos ex deo eſſe natos 49.a
Iudæos probo auditu carere 575.b
Iudæos deũ ſemper negligẽter coluiſſe 302.d
Iudæos ad tenebras ex luce rediſſe 47.c
iudicium domini horribile 107.a.to.4
iudicium cur Chriſto datum 128.c
iudicia 734.c
iudicijs cum diuinis pugnare periculoſum pag. 71.c.to.3
in iudicijs diuinis ordo 757.a.& b
iudicare quid 128.d
iudicare Chriſtum uariè 281.c.& d
iudicandi modus 271.b
iudicium officium 173.a.151.c.to.3
Iudith mortuam ſeptem diebus Iudæos fleuiſſe 380.b
Iulianus 282.a.to.4
Iulianus Neſtorianus 286.a.to.4
Iulianus in monaſterio enutritus, in idololatriam incidit 1.d.to.3
Iulianus librum Geneſeos taxat 29.a.to.3
Iulianus indigna præſcribit 26.b.to.3
Iulianus in ſuam peccat legem 27.b.to.3
Iuliani præcipua obiectio 3.a.to.3
Iulianum tres ſcripſiſſe libros contra euangelia 1.d.to.3
in Iuliano diabolus loquutus 116.b.to.3
Iulius Romanæ eccleſiæ doctor 151.b.to.4
iurare deum 111.d.to.3
iurare per fidem 133.d.to.3
iurare per ueneranda Chriſti myſteria 131.a
tom. 4
iuramentum uenereum 119.a.to.3
iuramentum procul à lingua noſtra ſit. pagina 428.b.
iuſtificari Chriſtum honorantes 527.d
iuſtificari nos non operibus 235.d
iuſtificari per Chriſtum 172.d.to.3
iuſtificari gratia 87.a
iuſtificari per fidem 451.a
iuſtificat nos deus 62.b
iuſtificationis gratia 336.c
iuſtificationes 734.c
iuſtitia dei nudis uerbis non adipiſcitur 81.d
Iuuenalis epiſcopus Hieroſolymorum 279.a to.4.37.d.to.4

L

Labijs parcit ſapiens 518.c
Labor ſæpe dulcior melle 225.c.to.2
laborum bonorum eſſe inclytum fructum pag. 377.b.to.2
Labotus 6.c.to.3
lachrymis temperatis deflendi defuncti. pagina 380.a
lætitia ſalutaris 568.c
laminæ aureæ ſignificatio 685.a
lapis pro dura mente 218.d
lapis infrangibilem naturam uerbi ſignificat 241.b
lapides Dauidis leues 95.d.to.4
lapides duodecim ſignificare Apoſtolos. pagina 227.a.to.4
Lampon preſbyter & monachus 15.c.to.4
Lamprocles 128.b.to.3
Laodice 240.a.to.3
Laoſthenes 6.c.to.3
latrones duo quid denotent 596.a
laudatores ſuiipſius taxantur 138.d
Lazarus in ſinu Abrahæ quid 59.b
Lazari miraculum quale 369.b
Lazari quatriduani reſuſcitatio myſtico quid deſignet 385.a
lectio diuina nutrimenta ſpiritus 713.b
legatos contemnere 248.d
leo quid in ſylua faciat 586.d
lepus animal immundum 697.d
lepræ ſex ſpecies 705.a
leproſi lex 85.b.to.4
Leſbij Bacchi altare uirorum ſanguine irrigarunt 87.a.to.3
Leucophrynes ſepulchrum 240.a.to.3
Leuita quis 752.d
lex oneroſa 86.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

lex Mosaica non inutilis 442.b
lex Mosi præparatio quædam fuit ad euangelium 442.b
lex Mosi futurarum rerum & spiritalis cultus præparatio quædam 88.d
lex literalem & historicum cibum affert. pagina 159.a
lex adducit nos ad sacramentum Christi. pagina 411.b.to.2
lex figuræ, umbræ, & pietatis figuratio. pagina 411.c.to.2
lex figuris & umbris inuoluta 61.d
lex cur data 46.c
lex æterna quomodo 224.b to.3
lex etiam olim non seruata ad literam 227.a tom. 3
lex continet umbram futurorum bonorum pag. 235.b
lex naturæ 73.a.to.3
lex utilis hominibus 31.d.to.3
lex uni deo adorationem adfert 291.d.to.3
lex iugum 307.a.to.3
lex dei superat omnes humanas leges 697.c
lex futurorum bonorum umbra 82.d.to.4
lex gratiam dedit pædagogicè 56.a
lex peccati in Paulo 265.a.to.4
lex dei per angelos data 106.c.to.2
legis obseruationes tempore Christi solutæ pag. 119.c
legis disciplina quodãmodo terrestris 177.c
legis uocabulo omnes ueteris testamenti scripturæ comprehendi 366.c
legis anima requirenda 664.a
legis nomine totũ testamentum accipi 413.a
legi nihil addi uel minui 226.d.to.3
inter legem & gratiam Christi quid interfit 55.d.56.a
legem diuinam præuaricantes, ultricem sententiam sequi 53.b.to.3
legem Mosi quare quidam crudelem dicant pag. 735.c
legem meliorem Christus dedit quàm Moses pag. 178.d.to.3
legem ponere quem deceat 179.a.to.3
legem etiam gratiam dedisse 56.a
legem oportet impleri omnibus modis. pagina 270.d.to.2
legem eijcere 760.d
legem spiritalem dare spiritales benedictiones 761.a
leges non bonæ 225.d.to.3
legum utilitas & necessitas 53.c.to.3
legibus dei obediunt omnes creaturæ 54.b tom. 3
legalis umbræ adimpletio 486.d
legislator deus solus 270.a.to.2
legislatoris scopus 117.a.to.3
legislatores puniendo malos non irascuntur pag. 117.a.to.3
à legislatoribus terrenis iustitia dei deprehenditur 116.c.to.3
liber qui uerè 239.d
in libris qui pietatem docent, potissimũ uersandum 255.d.to.2
libertas magni fit 421.a.to.2
liberum hominis iudicium 87.c
liberalitatis commendatio 159.d
libidinis ineffrenatæ signum 88.a
lignum in medio paradisi quare deus prohibuerit 55.b.to.3
ligna putredine carentia 216.a
lineum speciem habere castitatis 657.d
lingua impiorum intemperans 130.a.to.4
lingua raro errare utilissima res est 428.b
linguæ intemperies pessimus morbus 104.a tom. 3
linguæ à deo datæ 162.a.to.3
linguarum cõfusio cur facta 101.c.& d.to.3
Linus Thebanus musicus 5.d.to.3
litera tanquam caro 630.a
literæ Græcorum meliorem non faciunt. pagina 160.d.to.3
logium sapientiæ indicium 683.b
Lot quales panes angelis dederit 748.b
lotio uestimentorum 238.c
lotio pedum, laborem status aut itineris mitigat 427.b
Lucerna ardens olim sermo dei 746.a
lucerna Ioannes baptista dictus 146.c
lucernæ septem in candelabro 217.c
luctus sit moderatus 380.c
luminis ministri 37.d
lupum significare diabolum 351.c
lutum carnem Christi significare 326.b
luxuriam ueluti primogenitum filiam generari ex ebrietate 687.c
lux Christus non corporea 278.b
lux mundi 32.b
lux natura filius 27.c
lux uera una est natura 32.b
luci electione adhæremus 36.d
lucem uiuendi disciplina an à filio dei mereri possimus 29.b
luce humanum genus egere 33.b
lucendi potestas ab igne separari non potest pag. 6.c.to.2
Lycurgus quando Lacedæmonijs legem dederit 6.c.to.3
Lycurgi leges 116.c.to.3
Lycurgi mors 239.b.to.3

M

Macarius Laodicææ episcopus 286.a tom. 4
Macarius Nestorianus 282.a.to.4
Macedonianorum de spiritu caullum confutatur 49.d
macula duplex 422.d.to.2
de Magdalena multa 371.a
Magi 90.d.to.3
magistri diligentis opus 123.d
magistratus felicitas unde 41.d.to.4
de magistratu reuerenter loquendum 254.b tom. 3
magni nomen cui competat 739.a
maledicendi quotidiana consuetudo 754.b
maledici pœna 754.a
malitiæ nostræ uis duplici modo perficitur pag. 421.c.to.2
malitiæ malum 263.d
malum nobis ipsis accersimus 418.b.to.2
malorum autorem deum dicere grauis impietas 306.c
Manasse 7.b.to.3
Manassis resipiscentia 277.a
mandata dei qui habeat 432.c
mandata dei cur data 641.c
mandata quæ 761.a
manducatio carnis Christi spiritalis 696.d
manna figura Christi 174.c
manna quando cessarit 180.c
manna Syrorum lingua quid 178.b
manna etiam pro alijs collecta 418.c
manna fuisse umbram panis ueri 195.a
mãna sensibile rudior legis disciplina 176.d
mansiones superiores tribus rebus consequi pag. 431.d
mansuetudo & pietas in Christum exhilarat etiam cœlum ipsum 1.a.to.3
mansuetudinis exemplum 580.c. 137.c
manus pro uirtute 97.b
manus dei 340.a.to.2
Marcellus 282.a.to.4
Marcelli hæresis de incarnatione Christi. pagina 257.a.to.3
Marcella ob eruditionem admirabilis. pagina 144.d to.3
mare pro mundo 164.a
mariana ecclesia 123.d.to.4.277.a.to.4
mariani, an nudam diuinitatem pepererit pag. 192.b.to.4
Maria uirgo an deipara nominari debeat pag. 1.b.to.4
Maria uirgo deipara 288.a.to.3
Maria soror Marthæ an peccatrix mulier fuerit 369.d.370.a
Maria salutatur à Cyrillo 99.d.to.4
Maria uirgo deipara 284.a.to.3
Mariæ uirginis laus 99.d.to.4
Mariam esse dei genitricem 192.a.to.4
Mariam non esse deiparam dicens, anathema sit 17.d.to.4
Mariam peperisse secundum morem mulierum 102.b.to.4
Maria Magdalena amoris erga Christum mercede non caruisse 607.a
Marius filiam suam immolauit 136.b.to.3
Mars mortalium interemptor 80.c.to.3
Martis officium 81.a.to.3
Marthæ fidelitas in seruiendo Christo. pagina 395.d
Martyres quomodo Christiani colant. pagina 140.d.to.3
masculi significatio spiritalis 660.b
masculorum affectio genuina erga fœminas pag. 51.d.to.3
matris nomen arcana reuerentia est 736.b
Maximianus Anabarsi episcopus 286.a tom. 4
Maximianus episcopus in locum Nestorij successit 51.d.to.4
Maximius Nestorianus 282.a.to.4
Medea loquax & maga 88.a.to.3
medicam artem qui felicius tradiderit 138.b tom. 3
medicus superbus & arrogans fulmine cadit 138.c.to.3
medicorum astutia 74.b.to.3
mediator Christus 350.a.548.c
mediatoris

Universidad de Deusto
Biblioteca

mediatoris nomen ad obedientiam Christi
aptanda 210.a.to.2
mediatore opus esse humanitatis infirmitati
pag. 212.a.to.2
mediationis Christi typus 211.b.to.2
mediationis ministerio multi sanctorum usi
sunt 156.a.to.2
mediatione uerbi omnes sanctos opus ha-
buisse 76.c.to.2
Melitius 281.a.to.4
Melitius Neocæsariæ episcopus 286.a.to.4
membra Christi membra nostra 542.b
Memnon episcopus damnatus cum Cyrillo
pag. 292.d.to.4
mendaces Iudæi 249.d
Menedæus Pyrræus Platonis discipulus. pa-
gina 144.a.to.3
Menexenus 128.b.to.3
mens an sit Idæa 99.d.to.3
mens humana capax sapientiæ 228.b
mens radix uerbi, uerbum fructus mentis. pa
gina 248.a.to.2
mens Christi pro spiritu 483.a
mens uelocior quàm oratio 39.d
mens humana an lucerna nuncupanda 33.b
mens hominis unus cuiusq; est sibi lex 95.d
tom. 3
mens ex bono 99.d.to.3
de mensa soli sapientissimo decreta 17.c.to.3
in mensa oratio habenda 158.d
ad mensam diuinam Neophyti citò non ac-
cipiendi 80.c
mercenarius quis 351.b
Mercurij officium 81.a.to.3
meritorum quantitas 696.d
Metrodorus de mundo 29.c.to.3
militis Christi arma 769.b
Minerua Larissæa 239.d.to.3
ministerium damnationis & iustitiæ 56.b
& c
ministris Christi male loqui perpetuum. pa-
gina 21.d.to.4
Minos tyrannus iniustus 131.c.to.3
miracula sæpe malos operari 330.c.d
miracula operari nihil adijcere sanctitatis
homini 368.d
miracula testimonium de Christo dare. pa-
gina 143.a
miracula ferè conciliare fidem 132.d.to.3
misericordiæ uiscera indigentibus aperien-
da 159.d
misericordiæ Christi magnum argumentum
pag. 118.d
mobile nihil per se 19.b.to.3
modestiæ exemplum 213.d
Monimus scriptor historiarum 87.a.to.3
mons olueti altitudinem & copiam diuinæ
misericordiæ significat 268.d
mons sublimitatem animi insinuat in cœle-
stia per orationem erigendi 268.b
mori ante tempus 556.a
mors duplex 314.c
mors Christi aboleuit mortem 238.a.to.3
mors cuius inuidia in mundum intrauerit
pag. 300.b
mors morte Christi mortua 196.b
mors in morte Christi destructa 188.c
mors uerè animæ 313.d.314.d
mors omnium finis 446.c
mors pœnæ causa infertur 756.b
mors ad somni conditionem mutata 604.d
mors proprie quid 114.b.to.4
mors fructus peccati 62.b
mors Christi mundo salutaris 317.d.to.3
mors bene à deo ordinata 63.c.to.3
mors destructa per Christum 106.c.to.2
mors Christi qualis 135.d.to.3
mors peccantibus utilis 63.a.to.3
mortis dissolutio prima 446.a
mortis Christi uirtus 410.b
mortem non timere quid 445.d
mortem à deo productam ecclesiæ negat. pa
gina 44.d
mortificari in carne nostra delicta 265.a
tom. 4
mortificamur legi cessantes à cultu eius. pa-
gina 292.a.to.3
morticinum hominis tangere 645.a
mortuus uerè qui 114.b.to.4
mortuorum primitiæ Christus 76.c
mores corrumpit praua educatio 99.a.to.3
morum similitudo mirificè ad amorem con-
glutinat 222.c
morum in hominibus diuersitas unde 95.c
tom. 3
Mosaica scripta Græcorum longe antiquio
ra sunt 8.a.to.3
Mosaica lex neminem perfecit 442.a
Mosaica lex ex Græcorum legibus proba-
tur 106.b.to.3
Mosaica scriptura hominibus non satis fecit
pag. 76.d
Mosaici libri pleni figurarum 149.b
Moses quo tempore 5.c.to.3
Moses antiquior omnibus philosophis 3.b
tom. 3
Moses super omnes homines mansuetissimus
pag. 127.d.to.3
Moses sacrorũ dux 177.a.to. 3. 266. b. to.2
210.d.to.2
Moses primus Iudæis grammaticum tradi-
dit 160.a.to.3
Moses & prophetæ idem loquuntur 165.d
tom. 3
Moses ad bellum non uadit 686.b
Moses deus Aegyptiorum 8.d.to.3
Moses & prophetæ uia, quarũ initium Chri
stus est 78.a.to.2
Moses Christi figura 228.a
Moses legis minister 233.a
Moses tardus lingua 146.a
Moses mediator 150.a
Moses abnepos Abrahæ 10.a.to.3
Moses minister miraculorum non autor. pa
gina 521.b
Moses pædagogus Iudæorum 211.c.to.2
Moses typus Christi 212.a.to.2
Moses primos nobis libros scriptura spiritu
composuit 67.b
Moses deum unum docet 64.d.to.3
Moses cur interdum singulari numero, in-
terdum plurali utatur 101.b.to.3
Moses trinitatem cognouit 12.d.to.3
Moses rerum creationem aptè tractat 33.c
tom. 3
Mosis cum Christo collatio 178.a.to.3
Mosis & Christi comparatio 416.c
Mosis incredulitas 157.b
Mosis mediatio prisca 348.c
Mosis scripta adprobant, qui de ecclesia sunt
pag. 728.c
Mosi lex non solum secundum literam se-
quenda, sed Christi sacramentum quæren-
dum 209.d.to.3
Mosi faciem reuelatam aspicere 679.c
in Mosi libris magnæ diuitiæ latent 442.b
Mosi autoritas apud Iudæos 334.b
Mosen nihil superfluum dixisse 34.b.to.3
Mosen uoce hæsitantiore & lingua tardio-
re fuisse, quid significet 93.a.to.4
Mosen de Christo scripsisse 423.c
Mosen non dedisse spiritum septuaginta se-
ntoribus 67.d.to.2
Mosen cœlestia uidisse, typos autem populo
tradidisse 745.b
Mosen nullius miraculi autorem fuisse. pa-
gina 174.a
Mosen fuisse non inanem hominem 41.d
Mosen deo notiorem præ cæteris fuisse 55.b
Mose scopus in scribendo 32.c.to.3
de Mose ethnicorum testimonia 8.d.to.3
Mose uirtutes 129.d.to.3
moueri deum 434.a
mulier de costa quare formata 51.c.to.3
mulier res deceptrix 156.d.to.3
mulier uoluptatis figura 416.a.to.2
mulier Maria uirgo cur dicta 701.d
mulier in adiutorium quomodo 51.a.to.3
mulieris origo secundum Hesiodum 49.d
tom. 3
mulieres philosophæ 144.c.to.3
mulieres & pueri cur in scripturis non nu-
merantur 157.d
mulierum mollis et tardus intellectus 104.b
mulierum maledictio per Christum in nup-
tijs destructa 76.a
mulieribus etiam Christus fidem dat 110.c
multitudinem absq; ratione iudicare 232.c
munera diuina quomodo promerenda. pa-
gina 340.c
munda animalia 645.d
mundus quid 515.a.555.b.569.d
mundus pro improbis 483.c
mundus quos odio habeat 516.b
mundus qui 537.d.223.b
deus spiritali honore gaudet 223.c
mundus ad peccandum pronus 222.d
mundus fide & pœnitudine illuminatur. pa-
gina 47.c
mundus pro mundi creatura 403.d
mundus pro praui s hominibus 410.b
mundus pro ijs qui in mundo 130.b.to.3
mundi facturam scriptura diuina filio tri-
buit 304.a.to.2
de mundi perpetuitate 30.a.to.3
mundi uocabulum 527.b
de mundi gubernatione quid philosophi sen
serint 29.b.to.3

Universidad de Deusto
Biblioteca

extra mundum esse 569.d
mundum qui uincant 316.a.to.3
mundum non esse animal contra Platonem pag. 39.c.to.3
de mundo esse 287.a
muris typus 222.c.to 3
murum rationem de rebus bonis, quasi paternam hæreditatem ad Iudæos descendisse pag. 190.c
Musæus 281.a.to.4
Musæus Aradema episcopus 286.b.to.4
mustelæ typus 222.c.to.3
mutabilitas creaturæ proprium 101.a.to.2
Myrto Socratis uxor 118.b.to.3
Mysorum & Phrygum termini seorsim. pagina 44.c.to.3

N

NAaman Syrus lauat se in Iordane. pagina 325.b
Naboth interficitur ob uineam 281.c
Nabuchodonosor execrandus aureum erexit imaginem 77.d.to.4
natiuitas diuina docetur ex enunciatione uerbi 248.d.to.2
natiuitas Christi duplex 246.c
natiuitatis diem maledicere 702.d.et 703.a
natiuitatis Christi utilitas 148.c.to.3
natiuitatis omnium autor deus 236.a.to.3
Nathanael cur à Christo laudatus 263.a
Nathanaëlis colloquium cum Christo 74.a
natura diuina firmissimè in dignitatibus sedentibus fundata 84.a.to.3
natura suprema 14.a.to.3
natura hominis propter peccatũ morti subiecta 447.b
natura diuina alterationem non assumit. pagina 16.c
natura dei nulli comprehensibilis est 291.c tom. 2
natura diuina fundata in proprijs bonis. pagina 259.c.to.3
natura diuina nec loco nec dimensionibus circumscriptibilis 552.a
natura diuina absq; principio 14.c
natura summa simplex & incomposita. pagina 384.c.to.2
natura humana adhuc salua post peccatum pag. 206.d.to.2
naturæ humanæ ratio una ac eadem in omnibus 64.a
naturæ diuinæ clementia omnem mentẽ excedit 434.a
naturæ humanæ uarietas 89.c.to.3
naturæ mutabilis proprium 101.b.to.2
naturæ diuinæ participes fieri 182.a
naturæ priscam pulchritudinem recuperare 48.b
naturã nostram in Christo profeciſſe 119.d tom. 2
naturam creatoris esse super omnem creaturam 19.a
naturam in Christo differentia non sublata pag. 22.c.to.4
de naturarum differentia 250.d.to.4
Nazaræorum uota 733.d
necessitate fatali nemo subiectus 253.c
Necromantici 137.a.to.3
Nemesius frater Cyrilli 1.a.198.a.to.2
Neomenia quid denotet 215.d
Neophyti quomodo docendi 84.a
Neophyti ad diuinam mensam citò non accipiendi 80.c
Neophyti quomodo instituendi in fide 110.a
nescio uos quid 386.c
Nestorius nouellarum blasphemiarum inuentor 143.d.to.4
Nestorius Diodori hæretici discipulus 262.d tom. 4
Nestorius taxatur 257.c.to.3
Nestorius duos filios credit 270 c.to.4
Nestorius ferè triennio nouorũ dogmatum inuentor 127.a.to.4
Nestorius damnatur 153.b.to.4
Nestorius ab officio deponitur 278.d.to.4
Nestorij electio & contumatia 121.to.4
Nestorij doctrina damnatur 47.c.to.4 64.c.to.4
Nestorij damnatio & depositio 75.b.to.4
Nestorij dogmata contra contra recensentur ordine 298.a.to.4
Nestorij dogma de Christi natiuitate 25.d & 26.a.to.4
contra Nestoriũ uehemẽs oratio 101.a.to.4
Nicenæ synodi propositiones 79.a.to.4
Nicenæ Synodi decreta 22.b.to.4
Niceni concilij autoritas 203.a.to.2
Nicodemus cur Galilæus à phariſæis uocetur 268.a
Nicodemus pudore improbo uictus 81.b
Nimertius 52.a.to.3
Niniue 74.d.to.3
Niniue ciuitas à quo denominata 5.a.to.3
Ninus Arbeli filius 5.a.to.3
Ninyas 74.d.to.3
nobilitas à parte patris & matris 752.c
nobilitatis immodica amplitudo, supercilium adfert affectionem 415.d.to.2
noctuæ typus 222.c.to.3
Noe uir omnium pientißimus 3.c.to.3
Noë dictus Xisuthrus 4.c.to.3
Noë iustus in retributiõe fidei saluatus 44.c
nomẽ accepisse super omne nomẽ 273.b.to.2
nomen pro gloria 545.d
in nomine quid 291.c.to.2
nomina, quæ ad ueritatis cognitionẽ faciũt, uitanda sunt minime 205.b.to.2
nubem opponere 336.a
nubes sunt intellectuales prophetæ 56.c
Numa qualia templa constituerit 133.c.to.3
Numenij ferè catholica sententia de trinitate 189.b.to.3
numerus quadragenarius 118.d
numerus decimus ubiq; perfectus inuenitur pag. 748.d
nuptiarum sanctimonia à Christo reparata pag. 75.b
ad nuptias cur Christus profectus 75.a
Nycticoracis typus 222.c.to.3

O

OBedientia pulchrum filij munus. pagina 343.a.to.2
obedientia Christi 343.b.c.&.d.to.2. 349.c tom. 3
obedientiæ nobilis finis 360.a.to.3
obscuritate uerborum cur quidam gaudeant pag. 461.c
ocium sabbati quid significet 234.a
oculus in corpore 322.d
odor dei bonus sumus 285.b.to.2
ex odio multa mala nasci 223.a
Oëconomum fidelem & syncerum diligit dominus 54.d.to.4
Oenei diuitias exhausit Diana 121.a.to.3
offendicula è medio tollenda 132.to.4
offerre in conspectu domini 666.a
offert Christus patri omne genus humanum pag. 62.a
oleũ spiritus sancti naturã significare 141.c
oleum in sacerdotibus abundet 662.a
oleum ad duos usus diuiditur 712.d
oleum misericordiæ 637.c
oleum dei 742.a
oleum de oliuis expressum 747.b
oleum bonorum operum 746.b
oleum peccatoris 730.d
olei nomine dei misericordia exprimitur. pagina 268.d
olei uenditores 656.c
per olei imaginem donũ gratiæ spiritus designatur 713.d
Olympius Nestorianus 286.a.to.4
omnes 411.b
ὦψ 205.c.to.2
onus portantibus imponendum, non autem simul deponendum 209.d.to.3
Onychen quærere 724.c
operam commendant hostiam deo 677.a
opus rectum latere non potest 164.d
opera & uiæ domini 77.d.to2
opera dei mirabilia 200.a
operum inextinguibilem gloriam 191.d
operum suorum nouit dominus rationem pag. 97.d.to.4
operum Christi indiscreta confusio cauenda pag. 210.a.to.2
opifex omnium rerum 222.a.to.3
operibus bonis aliorum nunquam obloquendum 398.c
orare ad orientem solis 425.b.to.2
orandum in nomine Christi 534.b
orandi modus in lege mancus 514.c
orandi officium Christus nobis tradidit. pagina 538.d
orans mentem ad cœlum erigere debet 383.a
oratio mentis in deum pia eleuatio 268.c
oratio nana uituperatione non caret 558.c
oratio Christi in horto 383.c
ad orationem confugere post instructionem populi concionatores pij solent 268.b
orationum sanctorum quanta uis 112.d.to.3
Orcus rex Molossorum 6.a.to.3
originalis contagij labes 321.d
cum originali peccato omnes homines nasci excepto Christo 325.d
Orpheus Oeagri filius 15.d.to.3
Orphei palinodia de deo uerè diuina 16.a tom. 3
Orpheum Homerum præcessisse 15.d.to.3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Osee quando 7.a.to.3
osiarius spiritus sanctus 344.b
ostium fidei arium 349.d
ouile ouium, catholica ecclesia 343.d
ouis in se sanctorū personā figurat 211.b.t.3
ouem offerri deo 636.d
oues Christi ad finem perdurare 361.d
oues Christi pascere quid 511.b
oues dei & patris & filij 339.d.to.2
oues rationales 627.a
oui scriptura iustum comparat 83.b.to.4
ὄφενθεν unde 30.c.to.3
ὄτιὰ quid 217.b.to.2
ὄτιὲς dictio unde 205.c.to.2
Ozias quando 7.a.to.3

P.

Pallas anceps consilij 130.c.to.3
Pallas cynomya deorum 120.b.to.3
Palladis officium 81.a.to.3
Palladus 169.c.to.4 410.a.to.2
Palladius Magistrianus 282.a.176.d.to.4
palma coronari 401.b
panis sacramentarius in crastinum non reseruandus 671.b
de panis uocabulo quædam 197.c
panis Christus & Apostoli 199.a
panis fragmenta Christum discipulis dedisse 200.d
panis mysticus 751.b
panis sacerdotalis quibus dandus 771.d
panis cœlestis cor hominis confirmat 158.a
panis uiuificus Christus 554.c
panem sanctum accipere à Christo. 572.a
panis furtiui peruersæ doctrinæ 711.a
panes ex simila offerre domino 748.c
panes duodecim quid signauerint 198.a
in panibus differentia 748.a
Paracleti receptacula qui sint 474.c
paradisi ianuæ per Christū reseratæ 437.d
paradisi ianuæ per Christum apertæ 719.a
in paradiso malorū omnium factū est. 570.c
Pardi species 223.d.to.2
parentare mortuis 604.a
à parente primo cōtraximus non solū originem mortis, sed etiam iniquitatis 325.c
erga parentes reuerentia quando ualere nō debeat 27.c.to.4
ob parentum iniquitates nonnunquam filij temporariam, & in hac uita subeunt pœnam 321.a
à parentum probitate degenerare 299.b
parentū contēptores, qua pœna digni 599.c
parentibus quantus honor debeat 75.c
Paschæ dies 719.a
passeres cuius typus gerant 85.d.to.4
passio Christi nobis salutaris 253.d.to.4
passio Christi uoluntaria & inuoluntaria. pag. 188.c
passio Christi credentibus uitam, incredulis mortem confert 643.a
passiones singulas fuisse in carne Christi excepto peccato 121.a.to.2
passum esse extra castra 638.d
pastor uerus qui 344.a
pastor bonus Christus 353.b
contra pastores improbos scripturæ testimonia 352.a
pastores boni & mali discrimen 349.d
pater principium filij cur dicatur 3.c
pater & filius non idem numero 5.d
pater unus est omnibus 302.c
pater uisibilis soli consubstantiali filio 57.c
pater deus quid sit secundum naturam nullus addiscet 246.d.to.2
pater uidetur in imagine sua immutabili 11.d
pater in Christo fideles uiuificat 8.a
pater an uolens uel nolens genuerit filium. pag. 21.d.to.2
pater cur uerbum non dicatur 15.d
patris nomen grande mysterium est 736.b
patris nomen de deo competit 16.a.to.2
patris dei proprium 116.a.to.2
patri consubstantialis est filius 4.d
ad patrem ire quid 452.c
patrem ingenitum an filius sciat 227.a.to.2
patrem ex seipso indiuisibiliter ac absq; corruptione filium generare 17.d.to.2
patrem uitam in seipso habere 68.d.to.2
inter patrem & filium nulla differentia, nisi sola personalis 173.a.to.2
in patre et filio plenitudo omnis. 160.a.to.2
de patre & filio Christiana doctrina 123.a. tomo 2
patres cur dicamur 147.d.to.2
ex patrum libris adducere testimonia. pagina 285.d.to.3
patrū libris sententiæ de Christo cur sequendæ 155.d.to.4
patribus quomodo pater reuelatus 63.b.t.2
paternitatis nomen à deo in homines fluxit. pag. 10.b
paternitatis nomen 235.a.to.2
paternitas à filiatione intelligitur 26.a.t.2
patientia omne bonum conciliat 77.c.to.4
Paulinum episcopum hypostases tres dicere noluisse 39.c.to.4
Paulus Emisenæ ciuitatis episcopus 266.b. tomo 4. 62.a.to.4. 286.a.to. 4
Pauli episcopi Emiseni Homilia 102.a.to.4
Paulus mysteriorum saluatoris receptaculum 40.a
Paulus Nest. 282.a.to.4
Paulus doctor orbis, arcanorū Christi promptuarium 265.d.to.2
Paulus Christo plenus ac spiritu sancto repletus, doctorumq; optimus 298.a.to.2
Paulus diligens promus sacramentorū Christi 238.d.to.2
Pauli Samosateni insania 29.d.to.2
Paulum in sanctis fuisse 741.d
Paulum adulatione non usum 170.d.to.3
Paulum Iulianus uocat hypocritā 72.d.to.3
Paulum uocat Iulianus magum 72.c.to 3
paupertas discipulorum 155.d
pax dei, quam dat discipulis 767.a
pax dei donum & cœleste 285.d.to.2
pax fons & origo bonorum omnium 613.b
pacem habere in Christo 517.c
pacem dare quid 489.a
peccare neminem ante natiuitatem 320.d
qui peccásse se non putat nunquam se emendat 638.c
peccantibus qui facile indulgere possunt. pagina 632.c
peccator sepulchro quale conditus 385.a
peccatorem uiuificare interius solius dei munus 387.a
peccatorum semper odit diuina et summa natura 114.a.to.3
peccatores deum exaudire 335.b
peccatores esse etiā pientissimos 216.b.to.2
peccatores omnes esse 213.d.to.2
peccatū absoluitur pro pœna mortis 756.c
peccatum et prævaricationem à diabolo incepisse 305.a
peccatum à deo disseparat 560.c
peccatum pro delicto 668.a
peccatum capitis 711.d
peccatum in loco sancto manducare quid pagina 667.a
peccatum & peccati origo, diaboli sunt. pagina 496.d
peccati esse multas mortes 735.d
per peccati iterationem in dextera prolabi pagina 274.b
ad peccati consuetudinem quadruplici quodam progressu peruenitur 385.b
peccati sordes per gratiam Christi lauare. pagina 427.d
peccati seruitus qualis 295.c
peccata populi edere 666.c
peccatorum suorum quisq; cathenis cōstringitur 108.c.to.4
à peccatis homines soluere solius dei est pagina 617.d
à peccatis mundus nullus 349.a.to.3
pectusculum appositionis 678.b
pecuniæ mittuntur Hierusalem pro sacrificijs à captiuis Iudæis 415.a.to.2
peierare amantes impune 128.d.to.3
pera Christi quæ 95.c.to.4
perditio 655.d
Peregonius episcopus 288.c.to.4
peregrinum esse non dandum crimini. pagina 146.d.to.3
perfectionis signum denarius in se reuolutus numerus 239.d
periculum suaue quod pro Christo suscipitur 518.b
pericula nō sint optāda, sed tolerāda. 446.b
periculorū magnitudo pijs expēdēda 525.c
periculorum omnium Christus solutio 163.d
Perseus Dionysium occidit 6.a.to.3
pes in figurā est uiæ in unoquoq; operæ. pagina 221.c.to.2
personæ nō natura sed personalibus proprietatibus distinguuntur 465.a
personarum in deitate pluralitas à Mose indicata 186.a.to.3
Petrus Nestorianus 282.a.to.4
Petrus martyr episcopus Alexandrinus. pagina 145.c.to.4
Petrus princeps consortij apostolici 454.d
petram esse firmissimam fidem 289.c.to.2
Petrus Traianopolis episcopus 286.a.to.4
Petrus eximius inter Apostolos. 280.b.to.2 pagina 308.b.to.2

perditionis ula admodum lubrica 220.a
Petrus dignus non parua laude 445.b
Petri uſio 694.b
Petri uſio quid ſibi uoluerit 222.d.to.3
Petro apoſtolatus dignitas renouata 627.b
Petrus coryphæus & os Apoſtolorum. 103. b.tomo. 4
Petri nomen 73.a
Petrus os omnium Apoſtolorum 213.d
Petrum ſequi debemus in agnoſcendis erratis 428.a
Petrum non fuiſſe hypocritam 227.c.to.3
Petrum utilitatem paßionis Chriſti ignoraſſe 575.c
Phaceæ 7.a.to.3
Phaëthon ſolis filius exuſtus 5.d.to.3
Pharao Aegyptiorum princeps, & rei figuram gerit 417.b.to.2
Pharſar Flauius 325.c
phariſæi cur tam infeſti Chriſto fuerint. pagina 456.b
phariſæorum faſtus 60.d
phariſæorum occultus morbus 387.d
phariſæos Chriſto ſemper infenſos 266.a
Philadelphus Neſtorianus 266.a.to.4
Philippus preſbyter 275.a.to.4
Philippus Romanæ eccleſiæ preſbyter. 60.b tomo 4
Philippus quare præ cæteris Apoſtolis à Chriſto interrogatus 155.c
Philippus Theodoſianeus 286.a.to.4
Philochorus 8.c.to.3
philoſophia contemplatiua potior 25.d.to.3
philoſophia uera conſiſtit in cognitione dei. pag. 124.b.to.3.
philoſophi theologiam probatiorem in Aegypto didicere 8.b.to.3
philoſophi Ethnici diuerſi inter ſe opinionibus 18.c.to.to.3
philoſophi amentibus ſimiles inter ſe diſſident 125.a.to.3
philoſophos multa accepiſſe è libris Moſi. 3.c tomo 3
Philoſtratum Apollonij uitã deſcripſiſſe 58. c.to.3 3
Phinees quare honorem acceperit 115.c.t.3
Phinees zelus deo probatus 113.to.3
Phinees ſacerdos 5.d.to.3
Phirmus epiſcopus 288.c.to.4
Phocilides 155.c.to.3
Photini hæreſis de Chriſti incarnatione. pagine 257.a.to.3
Photius 19.c.to.4
Phretilas Eraclíæ epiſcopus 286.a.to.4
Phritilus 282.a.to.4
Picturæ Chriſtianorum pietatem docent. pagina 135.c.to.3
pietatis magnæ myſterium 257.d.to.3
pietatis perfectißimæ erga deũ radix 443.b
pietatis in deum fructus 255.d.to.3
pietatis & intelligendi radices à deo inſeri. pag. 38.c
pietatis perfectus alumnus 482.d
Pindarus Odarum conditor 138.c.to.3
Pirithous 6.a.to.3
piſcatores Apoſtolos fuiſſe 159.b
Piſcina probatica quid deſignet 327.c
piſcium unguentum 396.a
pius liberabitur ab omni malo 88.d.to.3
piſces non ſquamati nec pennati 222.b.to.3
piſces boni 699.d
piſces pro hominibus 696.a
Pittacus Mytileneus 7 b.to.3
Plato 59.d.63.a.99.d.124.b.126.b.141.a. 175.d.184.d.187.a.188.b.tomo 3
Plato de Socrate turpia quædam 128.d.to.3
Plato de deo 101.a.to.3.302.a.to.2
Plato deum ineffabilem teſtatur 19.c.to.3
Plato cur de deo noluerit ueritatem dicere. 22.b.to. 3
Plato ſecundo deo tribuit Ideas 45.b.to.3
Plato gladiatoris filius 144.b.to.3
Plato Ariſtonis filius 8.b.to.3
Platonis dictum de deo & filijs deorum. pagina 197.d.to.3
Platonis & Moſis comparatio 32.c.to.3
Platonem omnia à deo facta eſſe teſtatur. pagina 13.d.to.3
Platonem in Aegypto fuiſſe 8.c.to.3
Platonem adulatum Dionyſio 32.c.to.3
plebs Iudaica ſacerdotibus nimium ſubiecta. pag. 227.c
plenitudo Chriſti ſemper immutata 55.a
Plotinus 191.b.192.a.194.d.99.d.to.3
Plotinus reprehendit Empedoclẽ 44.d.to.3
Plotini de trinitate dictum 189.d.to.3
Plutarchus 184.c.to.3
Plutarchi inuentio 17.d.to.3
pluuia ſpiritalis 762.c
pœnæ moderatio apud iuſtum iudicem non ſolum pro qualitate, ſed etiam pro quantitate 736.a
pœnitentia nemini deneganda 275.a
pœnitentiæ ſemel tantum cõceditur locus in grauioribus criminibus 759.c
pœnitentiæ medicamentum qui fruſtra ſumant 274.b
pœnitentiæ locum eſſe multis exemplis comprobatur 276.c
pœnitentiæ locus quando nullus 323.d
pœnitentiæ medicamentũ nulli unquam ſubtrahendum 278.a
poëtæ fabularum pictores 77.c.to.3
poëtis liberum fabulari 50.a.to.3
Polemon hiſtoricus 8.to.3
Polias 240.a.to.3
Polichronius Heracleopolis epiſcopus. 286. a.to. 4
Polius Neſt. 286.a.to.4
Polycrates Samnorum tyrannus 239.b.to.3
Pontifex ſummus 638.b
Pontifex magnus Chriſtus 681.b
Pontifex qui proprie 682.c
Pontificis habitus 715.d
Pontificis uox quaſi buccina 217.a
Pontificis figura ſummi 548.c
Pontificis duo opera 6826.b
poplitibus utriſq; laborare prouerb. 81.b
populi humanitas erga Cyrillum & epiſcopos 75.b.to.4
Porphyrius. 56.d.to.3.63.c.84.b.87.d.88.c 114.c. 115.d. 128.b. 143.d. 144.b. 197.b. 183.d.214.c.23.9.c.tomo 3
Porphyrius calumniarum pater 57.d.to.3
Porphyrius Chriſtianæ religionis aduerſarius 17.b.to.3
Porphyrius in ſeculi eruditione non uulgaris exiſtimationis 11.b.to.3
Portius Feſtus 271.d
non poſſe, non ſignificat ſemper infirmitatem 371.b.to.2
Poſidonius diaconus Cyrilli 35.c.to.4
Potamonus epiſcopus 46.b.to.4
præceptum quid 761.a
præceptum ſuper naturam 61.b.to.3
prædicationem ueritatis contemnentes, poenam non effugient 116.a.
præmia ad uiuendum inuitamenta 41.d
præſcientia dei 155.a
Propeſtatus præpoſitus 71.b.to.4
Primicerius 166.b.to.4
principium Chriſtus cur dicatur omnium rerum 29.c
principij principium, nunquam poterit excogitari 2.b
principia tria ponit Plato 30.d.to.3
principes olim dij uocati 142.a.to.3
primogenitus cur Chriſtus dicatur 121.b.t.2
primogenitus Chriſtus cur dictus. 199.b.t.2
primogenitus Chriſtus 263.c.to.3
primogenitus Chriſtus & unigenitus 271.b. tomo 3
Procas Syluius 6.c.to.3
procedere & mitti 96.b
procedere ex patre diuinitatis eſt. 303.a
Proclus epiſcopus 72.c.to.4
Proclus epiſcopus Conſtantinopolitanus. pagina 251.b.b.to.4
Prodici ſectatores 58.b.to.3
prodigiorum obſeruatores 137.a.to.3
Proiectus epiſcopus 287.d.to.4
promereri gratiam ſpiritus 680.d
promißionis futuræ non unus eſt modus, neque ſimplex ſpecies 754.b
Prometheus quo tempore 5.c.to.3
prophetæ ſpiritus an ceßârit 137.d.to.3
propheta fit deo afflante 311.c.to.3
prophetæ apud Aegyptios 00.d.to.3
prophetæ non diſcordant à Moſe 165.d.to.3
prophetæ an ea quæ futura ſunt denuntiãt, intelligant 392.a
prophetæ non pro peccatis mundi mortui. pag. 319.d.to.3
prophetarum falſorum mos 137.a.to.3
prophetarũ miniſterio dei uoces ad nos allatas 95.a
prophetarum ſingulos mediatores fuiſſe. pagina 156.h.to.2
prophetas deum in uiſione uidiſſe 57.c
prophetis ſumma cura ueſtigia Moſaicorũ dogmatum ſequi 25.d.to.3
propitiationis dies 714.a
Proſerpina uirgo rapta 6.a.to.3
prouerbium quid 534.c
prouerbiũ pro obſcuritate ſermonis 536.c
prouerbiorum uſus 76.d.to.2
prouidentia diuina in omnibus rebus pagina 114.d.to.3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ptolemæus Agesarchi 240.a.to.3
Ptolemæus Mendesius historicus 8.c.to.3
pœnæ multæ legem dei non custodientibus. pag. 768.a
Pulcheria soror Theodosij regis 16.c.to.4
purgatio spiritalis 503.a
purificare pedes 713.c
purificationis ratio in tria diuiditur 712.d
puritas est sapere sancta 217.a.to.3
puritas qualis in discipulis 557.a
purpurea uestis quid significet 887.d
Pyrrha Deucalionis uxor 5.d to.3
Pythagoras Zoroastris æmulus 58.b.to.3
Pythagoras Samius 8.b.to.3
Pythagoras de mundo 30.o.to.3
Pythagoras, quæ sacrificia laudârit. 244.a. tomo 3
Pythagoræ de deo uno sententia 19.a.to.3
Pythagoræ ænigmata 209.c.to.3
Pythagoræ consuetudo 58.a.to.3
Pythagoræ error 169.a.to.3
Pythagoram linguam Aegyptiorum didicisse 238.c.to.3
Pythagoram fuisse incantatorem 58.a.to.3
Pythagoram allocutum esse flamen 57.d.tomo 3

Q.

Quadragesimæ dies ieiunijs consecrari 731.b
quadragenarius numerus 118.8
quærere dominum solum, non sufficit ad salutem 226.b
quæstiones quæ fugiendæ 36.c.to.4
quæstiones ecclesiasticæ in ecclesijs agitentur & formentur 73.c.to.4
quæstionibus inutilibus uelle cõtendere, periculosum 278.a.to.2
à quæstionibus inutilibus abstinendum 1.c. tomo 4
quarta & sexta dies septimanæ ieiunijs consecrati 731.b
quis particula 417.b

R.

Rabsaces Babylonius Assyriorum dux pag. 421.b.to.2
Rabsacen Babyloniũ qui imitentur 23.c.to.3
Rameses, &c. 5.d.to.3
rami palmarum quid designent 401.b
raptores boni & mali 655.a
reconciliationis nostræ modus cum deo considerandus 144.a.to.2
reformari in Christum per fidem. 151.b.to.2
regenerationem per spiritum sanctum fieri. pag. 82.b
regnare & imperare soli Christo competit. pag. 363.b.to.2
regnare patrem per filium in spiritu. pagina 549.c
regnare Christum in mentibus fidelium per fidem 360.b
regnum oblatum Christus respuit 161.a
regniũ cœlorũ donum spiritus esse 47.c.to.2
regnum tradi à filio in ueritate deo & patri 365.a.to.2
regni stabilimentum pietas 254.d.to.3
sub regno esse argumentum inexpectatæ cã-
lamitatis est 146.d.to.3
regno dei qui sint apti 295.d
regnum officium persequi ueritatis hostes. pagina 1.b.to.3
religio Christi quomodo adsumenda 165.d
religionẽ mercaturæ modo ostentare. 166.d
remedia de terra 154.b.to.3
remissionis annus 673.c
remissiones peccatorum multæ in euangelio pag. 639.d
remunculi quid designent 648.b
renasci fideles de spiritu sancto 197.b.to.2
res grandes non ubiq; dicendæ 72.a
resurrectio bonorum & malorum 99.c
resurrectio Christi, contemnendæ mortis origo facta 446.a
resurrectionis gaudium 42.c
resurrectionis omnium tempus 135.a
resurrectionis mysterio mors fracta 447.b
inter resurrectionem & resurrectionẽ multum interesse 240.c
de resurrectione mortuorum quædam habere Platonem 173.d.to.3
restaurationis duo modi 479.b
in Rhodomeno Saturno sacrificatũ. 87.b.t.3
Rhombulus episcopus 288.c.to.4
Rhemus quando 7.a.to.3
Rhomulus quo tempore 7.a.to.3
Roboam cur ablatæ decem tribus 321.b
Romanum imperium sub cœlo propagatum pag. 146.d.to.3
Romani ciuiles 79.b.to.3
Ruffus episcopus 288.c.to.4
Rufus Thessalonicensis episcopus 37.d.to.4
ruminare prudentiæ symbolum 221.d.to.3
ruminare illũ, qui operã dat scientiæ 698.a

S.

Sabellij opinio 492.d
Sabellij blasphemia in patrem & filiũ. pag. 50.c.to.2
Sabellium confundere personam patris & filij sine discretione 362.c
sabbaticus annus 673.c
sabbatismus quid 234.c
sabbatismus peccatorum 177.a
sabbatismus quam uitam significet 236.b
sabbatismus à detestabili peccato prohibet. pag. 243.a
sabbatum ultimus hebdomadæ dies 198.d
sabbati obseruatio à Iudæis non recte intellecta 121.b
sabbati sanctificatio 394.c
sacerdos quisq; speculator à deo constitutus. pag. 118.c.to.4
sacerdos castitate sit accinctus 657.d
sacerdotis mens deo consecrata 758.d
sacerdos pectus quid designet 677.d
per sacerdotis ministerium holocaustum carnem suam offerre 635.a
sacerdotis est statuere eum, qui conuertitur à peccato 713.a
sacerdotis consecratio 680.b
sacerdotis domini officium. 667.d.et 668.a
sacerdoti domini peccata indicare 640.b
in sacerdote ordinando requiritur præsentia populi 681
sacerdotes quare in summo honore habendi. pag. 16.b.to.4
sacerdotes interrogandi de mysterijs scripturæ 661.b
sacerdotes in quantum imitandi 265.a
sacerdotes quo in honore habendi 167.a.t.3
sacerdotes uult sermo diuinus sobrios esse. pagina 687.a
sacerdotes ueri discipuli 688.d
sacerdotum minorum differentia ad maiorum sacerdotia 684.d
in sacerdotibus aliud esse officio fungi, aliud instructum esse in omnibus 685.a
sacerdotium pecunia uenditum 390.c
sacerdotum datum omni ecclesiæ dei 714.d
sacerdotaliũ indumẽtorũ octo species. 685.b
sacerdotalium munerum onus 18.c.to.4
sacramenta dominici corporis percipere. pagina 751.b
sacramentorum uirtus errantiũ cogitationibus non comprehensibilis 172.a.to.3
sacrificare in ecclesijs 125.a.to.4
sacrificantiũ quotuplex scopus 87.d.to.3
sacrificium quale deus amet 40.b.to.3
sacrificium ex fragmentis 662.b
sacrificium incruentum ac uiuificum in Ecclesijs celebratur 140.a.to.4
sacrificium uoti uel uoluntatis 674.a
sacrificium salutare 676.d
sacrificiũ carnale dñm non quærere. 642.a
sacrificium similæ offerre 641.a
sacrificium deo sanctißimo fragrantißimum 218.a.tomo 3
sacrificium Christi nos accedere ad patrem facit 218.b
sacrificium duplex 633.b
sacrificij genus in salutaribus hostijs 635.d
sacrificia cruenta 87.a.to.3
sacrificia incruenta deo gratiora. 244.a.t.3
sacrificia spiritalia & mentalia 241.d.to.3
sacrificia dispensatiuè data 85.d.to.3
sacrificia quare olim data 215.c.to.3
sacrificia externa neq; dijs, neque uerò Deo grata 214.b.to.3
in sacrificijs singulis modus quidã 215.d.to.3
sacrificijs prisci quare usi 85.a.to.3
Salamis urbs 87.b.to.3
Salomon cœternus Homeri 155.c.to.3
Salomon non recensetur inter prophetas, et quomodo lapsus 156.c.to.3
Salomon per uoluptates excidit 155.d.to.3
Solomonis Porticus 359.c
salutationes syncerorum hominũ quales. pagina 80.c.to.4
sanctificare quid 560.a
sanctificatio proprium deitatis 350.b.to.2
sanctificatio ad aliquid utile adducit 354.b. tomo 2
sanctificationis rationem in populo Iudaicæ præcessisse celebrationem paschæ 394.a
sanctificationis uarij modi in scripturis. pagina 347.d.to.2
sanctitatis fons Christus 67.d.to.2
sanctitatem hominibus dare homo non potest 67.d.to.2
sanctus quis 452.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſanctus intra retia fidei concluſus 699.d
ſanctus locus in terra non quærendus. 667.b
ſancti nomen uaria complecti 732.a
ſancti flores & uirescentes herbæ 215.c
ſancti qua ratione participium dei opulente accipiunt 381.d.to.2
ſancti quomodo ſint lux 38.b
ſancti non ſunt lux ſecundum naturam 38.a
ſancti non propria luce illuminantur 32.b
ſancti patres quo animo colendi 174.b
ſancti ueluti uermæ in domo dei 52.c
ſanctorum gloriam nullus aſſequitur 92.d. tomo 4
ſanctorum nerui pulchritudinis unde roborentur 113.a
ſanctorum cognitio non eſt communis pagina 484.b
ſanctorum orationes ſuſcipere Chriſtum. pagina 470.d
ſanctorum uirtus oculis animi inſpicienda pagina 191.
ſanctorum mens omnia bona in uiſione Dei adiſcitur 136.b
ſanctorum uoces non eſſe uanas 185.b.to.3
ſanctorum memoria iuſtè obſeruatur 234.d.tomo 3
ſanctorum gloriam Chriſtus confirmauit 180. d
ſanctorum de deo patre ſermones ſcrutandi. 257.d.tomo 2
ſanctorum conuerſatio incomprehenſibilis. 95.d.tomo 4
ſanctorum ſcopus qui 96.b.to. 4
ſanctorum mens connutritur copia donorũ ſpiritalium 158.b
ſanctis omne ſtudium placere deo 197.d.tomo 3
ſanctis pater in proprio ſpiritu reuelatur. pag. 531.b
ſanctos uiros decet præſentiam Chriſti deſiderare 490.b
ſanctos uiros eſſe uiam 78.a.to.2
ſanctos uiros nihil à ſeipſis poſſe 162.b.to.2
ſanctos pro erroribus noſtris dolere pagina 692.a
ſanctos hinc diſcedentes cõtinuo integra meritorum ſuorum præmia non conſequi. pagina 691.a
ſanctos cur diu ſæpe uiuant tempore tyrannorum 556.a
ſanctos gloria dei plenos fuiſſe 52.c
in ſanctis loquitur deus futura 137.d. to.3
ſanctum quid 558.a
ſancta canibus non eſſe tradenda 439.c
ſancta ſanctis 609.d
ſalix arbor fructiperda 424.c.to.2
Saluſtius Coryci Ciliciæ epiſcopus 286.a.tomo 4
Samanei 90.d.to.3
Samſon quo tempore 6.b.to.3
Samſoni capillus defectus 402.a.to.2
à Samſono dominum receſſiſſe 384.d.to.2
Samſon quemuis hominem ſuarum cupiditatum uinculis grauiter aſtrictum deſignat. pag. 341.d
Samariam cur Chriſtus ingreſſus 1101.b
Samaritanus contumelioſum nomen 311.d
Samaritanus ſecundum ſpiritaliem ſenſum. pag. 312.c
Samaritani à leonibus infeſtati 311.c
Samaritanos nonnulla religionis hebraicæ probaſſe 205.d
Samuël quo tempore 6.b.to.3
Samuëlis uictoria 151.c.to.3
ſanguis Chriſti purgat 302.b.to.3
de ſanguine hoſtiæ ſepties ante dominum ſacerdotem reſpergere 648.c
in ſanguine carnis non inhærendum, ſed reſpiciendum potius in ſanguinem uerbi. pagina 727.b
ſapiens eſt, qui deteriora diſcernere ualet à melioribus 143.c.to.3
ſapiens uere 123.c.to.3
ſapiens alius ab alio, prouerb. 3.b.to.3
ſapientia & ſapiens differunt 74.d.to.2
ſapientia Chriſtus appellatur 22.c
ſapientia dei filius 396.d.to.2
ſapientia eſt, quæ ſapientes fecit 135.a
ſapientiæ ſermo clariſſimum donum. pagina 333.d.to.2
ſatan quærit occaſionem decipiendi nos. pagina 417.d.to.2
ſatan è cœlorum ſummis tanquã fulgur præcipitatus 415.d.to.2
ſatanæ ſceptris ſubdi 417.c.to.2
ad ſatanam expugnandam non ſufficere hominis potentiam 307.b.to.3.
Saturni imago ſallax 87.a.to.3
in Saturni templo nephandiſſima perpetrata eſſe 169.d.to.3
Saul Chriſtus domini 4.b.to.4
Saul quo tempore 6.b.to.3
ſub Saul eſſe an turpe & indecorum Iſraëlitis 147.a.to.3
ſcenopegiæ feſtum 152.a
inimici declinandi 152.
ſceptrum intelligitur regis ſymbolum 209.b.to. 3
Schiſma quid 331.a
ſcientia perfecta 533.d
ſcire omnia dules 159.c.to.3
ſculptilibus adiſcere horribile dei nomen. pagina 235.a
ſcriptura diuina ad uitam & ſanctificationem nos alit 195.d
ſcriptura ſacra quantum prophetam antecedat 160.d.to.3
ſcriptura diuina ſalutaris 81.b.to.4
ſcriptura quomodo de deo loquatur pagina 119.c.to.3
ſcriptura ſancta quomodo legenda 269.a.to. 2
ſcriptura diuina, quando de deo aliquid dicitur, melioribus ſolet uti uerbis 591.c
ſcripturæ diuinæ ſcopus de Chriſto 2.b.tomo 4
ſcripturæ mens inculpatè tractanda 357.a tomo 3
ſcripturæ ſacræ ſcopus ſequendus 353.c. tomo 3
ſcripturæ mos quum de Chriſto loquitur. pagina 344.a.to.3
ſcripturæ ſacræ ſcopus 210.b.to.2
ſcripturæ ſanctæ utilitas 1.a
ſcripturæ diuinæ Chriſtus finis 166.a.to.3
ſcripturæ ſanctæ ſtudioſis non difficiles. 208 a.tomo 1
ſcripturæ diuinæ utilitas 159.d.to.3
ſcripturæ ſenſus ſyncere ſequendus 533.d
ſcripturæ diuinæ magna diligentia & cura exponendæ 43.b.to.2
ſcripturæ locum aliquẽ rectè intelligere qui uolunt, tria obſeruare debent 102.a.to.2
ſcripturæ animam fecit deus 663.d
ſcripturæ inſpiratæ diuinitus omnis ſermo ad duo ſpectat 318.a.to.2
ſcripturæ ſacræ mos frequens 342.b
ad ſcripturam ſacram non ignaua mens affe renda 209.a.to.2
ſcripturam ſingulis in rebus diſcipulos contuliſſe 78.c
ſcripturam certas quaſdam habere loquendi formulas 419.b
ſcripturam tractandi antea regula 298.c. tomo 3
per ſcripturam deum loqui 553.a
in ſcriptura nihil temere dictum inuenitur. pag. 215.a
in ſcriptura ſingulis ſuum tempus accommodandum 268.c.to.2
in ſcriptura diuina omnia ueritate referta. pag. 57.b.to.3
ſcripturarum diuina rũ intentio ſemper conſideranda 500.a
ſcripturas qui uolunt intelligere, parati ſint ad fidem 177.a.to.2
ad ſcripturas audiendas quidam ſurdi. 722.d
ſcripturas quoſdam legere ad contradicendum ueritati 147.b
ſcripturas ſacras diſtribui in tria membra. pag. 366.d
ſcripturas ſanctas qui rectè intelligere uolũt quid obſeruare debeant 119.b.to.2
ſcripturas ſacras interpretandi canon certiſſimus 350.d.to.3
in ſcripturis nihil abſq; profunda ratione. pagina 755.d
in ſcripturis ſacris omnia utilitatem habere. pag. 112.d
in ſcripturis tempora obſeruanda 355.b.tomo 2
in ſcripturis incomprehenſibilis ſapientia latet 178.d
in ſcripturis non contentas uoculas concentioſe quidam urgent 204.c.to.2
in ſcripturis diuinis triplicis intelligẽtiæ inuenti modum 670.a
ſeculi finis quid 111.d.to.2
ſeculo perire 259.d.to.3
ſeculorum rex Chriſtus 155.c.to.2
ſedere ad dexteram dei 450.b
ſegnities radices 87.d
ſegregari non locis ſed actibus 733.b
Seleucus infinitum eſſe mundum dixit 29.c. tomo 3
Semele 5.d.to.3
Semei quare morte ſit multatus 274.d
Semiramis mœnibus cinxit Niniuẽ. 74.d.t.3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Semiramis Nini coniunx 5.a.to.3
seminare in carne & spiritu 167.a
semitæ domus 451.a
semitæ æternæ 746.d
senarius numerus 750.b
Seuchoniatonis historia 141.d.to.3
senes piscibus comparantur 200.a.to.2
sensus duo hominibus necessarij 93.d. & 94 a
sensus quinq; exteriores & interiores. pagina 650.a
sepulchra dealbata phariſæi 232.b
sepulchra sanctorum à Christianis obseruata 235.d.to.3
sepulchra deorum ubi 239.d.to.3
septimana præsentis uitæ tempus 704.b
septuaginta interpretes 206.d.to.3
sermo dei omnis panis 748.
sermo dei diues 729.d
sermo ueritatis simplex 223.c.to.2
sermo unicuiq; rei proprius 30.b.to.2
serpens peccatum significat 85.c
serpentum astutia 2.c.to.3
seruare mandata dei 482.c
seruitus Iudæorum 295.a
seruitutis iugum unde 147.a.tomo 3
seruitutis iugum diuina ira imponit 420.c. tomo 2
seruitutis uocabulum de filijs hominum propriè dici 108.a.to.2
seruus huius à quo quis superatus 295.c
sicera 687.a
siclus pecuniæ dominicæ nomen est pagina 651.d
sicli uarietas 656.b
siclum sanctum, fidei nostræ formam tenere 651.a
signationis nomen 168.a
signum non parum cogitationes nosse pagina 165.d
signa sanctos operatos esse non sua sed superiore uirtute 52.c.
signorum diuinorum quis modus. pag.172. b.tomo 3
signis cur Christus inclaruerit 368. d
silentij intempestiui ratio reddenda 14.d.tomo 4
siloë spiritalis Christus 324.d
similitudinis dictio 129.d
similitudines in infinitũ à diuinis distare pagina 165.d.to.2
similitudines minimarum rerum non despiciendæ 21.d
similitudinum uis 490.c
Simonidis taxantur pagina 344.c & d.& 345 a
Simonides 7.b.to.3
simplicitatis quotuplex modus 223.c.to.2
simulachrum nullum in templo Numæ. pagina 133.c.to.3
in sinu patris esse Christum quid pagina 58 b & c
sitim commouent dolores 599.d
sobrietas omnium uirtutum mater 687.b
societas bona & mala 654.c
Socrates marmorarius obstetricis filius pagina 143.d.tomo 3
Socrates mulierosus 128.b.to.3
Socrates iracundissimus 127.c.to.3
Socratis accusatio & mors 117.d.to.3
Socratis eximia laus 124.d.tomo 3
Socratis incontinentia & uoluptuosa uita 156.b.tomo 3
Sodomitarum ciuitates quare exustæ 6.c
sol non sine splendore 5.b
solis circulum esse lapide ignitum Anaxagoras dixit 130.c.tomo 3
à sole & radijs eius diuina natiuitas docetur 249.c.tomo 2
à sole nemo lucem diuidere potest 88.b.to.2
solitudinis utilitas 200.c.to.2
Solon quo tempore abrogatis Draconis legibus sua cura dedit 7.b.to.3
Solon ab Athenis in Aegyptum profectus 8.b.tomo 3
Solon Atticarum legum inuentor 8.c.to.3
Solonis leges 116.c.tomo 3
somnus in ægrotante salutis indicium 374.b
Sophistæ & sapientis differentia 123.c.to.3
Sophocles affectuum monstrator 99.a.to.3
Sophocles de deo uno dictum 20.b.tomo 3
Sophonias quando 7.b.tomo 3
Sophonias hæreticus 20.c.tomo 4
Sophroniscus 128.b.tomo 3
sors domini 770.d
species dei 54.d.to.2
speculatores qui 594.b
spinæ steriles quid designent 587.c
spiritalis cultus in quibus rebus conspiciatur pag. 505.a
spiritus cur sanctus dicatur 187.d.to.2
spiritus proprius filius 278.a.to.2
spiritus an in animam sit transmutatus 415.c.tomo 2
spiritus digitus dei 414.c.to.2
spiritus cur in Christum descenderit 68.c
spiritus hominis spiritu sancto sanctificatur. pagina 82.d
spiritus diuini suppeditator filius 330.c.to.2
spiritus quæ sit natura 384.a.to.2
spiritus deus 381.a.to.2
spiritus omnia implet 389.d.to.2
spiritus ueritatis 69.c
spiritus utrum ordinetur cum patre & filio, &c. 262.a.to.2
spiritus natura deus 49.d
spiritus ad aliam imaginem nos reformat.pagina 526.c
spiritus dandi noua ratio 261.c
spiritus quæ loquitur spiritaliter sunt intelligenda 652.d
spiritus patris, filij quoq; spiritus est pagina 558.d
spiritus est ueritas 562.c
spiritus dei in deo 384.d.to.2
spiritus sancti utilitas 475.d
spiritum per se subsistere 530.b
spiritum dei, scriptura appellat sanctum pagina 187.d.to.2
per spiritum creatum creatura sanctificationem accipit 262.b.to.2
per spiritum in uitam æternam reformari. pagina 481.c
spiritu Christi peruncti 551.d
spiritu dei omnia opus habere 22.d.to.3
spiritibus Christum prædicasse 552. b
spiritus sanctus deus, non creatura 397.d.t.2
spiritus sanctus etiam ante Christi ascensionẽ multis datus 261.b
spiritus sanctus Christi spiritus appellatur. pagina 44.d.to.2
spiritus sanctus patris ac filij 350.b.to.2
spiritus sanctus mansit in Christo 349.d.
spiritus sanctus proprius filij, sicut patris pagina 362.c.to.3
spiritus sanctus in ipso deo essentialiter pagina 177.b.to.2
spiritus sancti incommutabilis imago filij dei pag. 179.a.to.2
spiritus sanctus facies filij Christi 462.b
spiritus sanctus deus ex deo secundum naturam 404.b.to.2
spiritus sanctus profunda dei scrutator 19.d
spiritus sancti præsentia purgat omnes sordes 637.c
spiritum sanctum quare Christus accepit pagina 356.b.to.3
spiritum sanctũ non esse alienũ à filio 614.b
spiritum sanctum quosdam creaturis annumerare 49.c
spiritum sanctum esse deum 66.b.to.3
de spiritu sancto Ethnicorum testimonia pagina 21.d.to.3
sponsus spiritalis Christus 76.b
sponsus spiritalis 90.b
sputum diuinitatẽ Christi significare 326.c
stadien quærere 724.c
stateram ne transeas 209.c.to.3
stella in obsequium Christi recens producta pag. 252.b
stelliones quid significent 222.c.to.3
Sthenelus 5.d.to.3
Stesichorus poëta 7.b.to.3
Stoici deum uocant ignem artificialem pagina 17.d.to.3
Stoici de mundo 29.c.to.3
substantia diuina incorporea 30.c.to.2
substantia & subsistentia differunt 217.b.tomo 2
substantiæ proprietates 231.a.to.2
substantiæ aliæ rerum, aliæ accidentia pagina 235.c.to.2
substantiarum nomina ipsarum substantiarum sunt significatiua 94.a.to.2
substantias nõ omnis differentia stiparat, sed sola quæ natura diffinit 54.d.to.2
Successus episcopus Isauriæ 262.b.to.4
superbia uitiorum omnium mater. pagina 595.d
superne quid significet 219.c.to.2
Susannæ historia à quibusdam reprobatur. pag. 630.c
Susannæ innocentia 283.c
Sybilla Erythea 7.a.to.3
Sybilla Herophila 7.a.to.3
symbolum patrum 283.b.to.3
symbolum fidei sequendum 63.c.to.4
symboli Nicæni autoritas 221.a.to.4

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſymbola pythagorica 209.c.to.3
Symeon longanimis expectator domini pagina 340.a
Symeonem ſanctis patribus intimaſſe Chriſtum eſſe natum 317.a
è ſynagoga eijcere 337.c
Synodus quid ſpectare debeat 233.b.to.4
Synodus Aegyptiaca 17.d.to.4
Synodus quæ uera dicatur 283.a.to.4
Synodi Epheſinæ conſtitutiones 221.d.to.4
Synodum à mane uſque ad ueſperam duraſſe 75.b.to. 4
in Synodo certamen epiſcoporum 165.d. tomo 4
Syri delicati 79.b.to.3

T.

TAbernaculi ſignificatio 214.c & d *tabernaculi teſtimonij ædes duplex.* pag. 725.b
taciturnitas præſtantior imperito ſermone pag. 165.b
taciturnitate quando opus 59.b.to.2
tactus immundus 644.d
tactu etiam Chriſtum mortuos ſuſcitaſſe. pagina 201.c
tarditas mentis & timor animi ex paſſione profluunt 39.c.to.2
Taurianus Auguſtæ epiſcopus 286.b.to.4
Taurus Rhodius loquitur 58.d.to.3
θεῖον pro θεὸς 404.d.to.2
in Telmiſſo Apollinis ſepulchrum 140.a tomo 3
templum dei 80.a
templum Hieroſolymitanum tertio dedicatum 359.b
templum dei quomodo conſtituamur 486.b
templa ſumptuoſiſſima Chriſto erigere. pagina 282.c.to.3
tempus cum cœlo factum iuxta Platonem 47.d.to. 3
temporis oportunitatem Chriſtus obſeruaſſe 259.d
temporum omnium creator filius 39.d.to.2
tenebræ 29.c
in tenebris ignorantiæ ambulare, quantũ ſit periculi 279.c
tenebris humanum genus inuolutum 34.a
tentationes prudenter & patienter ferendæ 163.b
tentationũ uis 441.c
ternarius numerus trinitatis ſignificationẽ habere uidetur 626.a
terra repromiſſionis quibus conceſſa 212.a
terminus logicæ 228.c.to.2
tertiæ diei myſterium 76.c
teſtamentum in morte firmum pag. 319. b. tomo 2
teſtes tres de Chriſto uenturo 59.d
teſtes falſi 282.c
teſtimonium hominis de ſeipſo inualidum. pag. 280.b
teſtimonia hominum qualia 139.d
Teutamo apud Aſſyrios, &c. 6.b.to.3
Thales Mileſius 8.b.to.3
Thales Mileſius deũ dixit mentem eſſe mundi 17.d.to.3
Thales de mundo 29.c.to.3
Thales Examei Mileſius primus phyſicus philoſophus 7.b.to.3
Thau ſignum 412.a
Theodoritus Cyri epiſcopus 286.a.to.4
Theodorus epiſcopus Cyretanorum ciuitatis 172.c.to.4
Theodoſij regis epiſtola ad Cyrillum 16.a tomo 4
Theognis 155.d.to.3
Theogoniam Heſiodi Plato reijcit 50.c.to.3
theologiæ modus idem & unus in omnibus. 15.b.tomo 3
theologiæ Chriſtianæ quantum apud Platonem 188.d.to.3
ad theologiam non omnes idonei 9.b.to.3
theologorum uoces mutandi 65.b.to.3
theologis unus ſcopus 229.c.to.3
Theopompus 129.c.to.3
Theopemptus epiſcopus Conſtantinopolitanus 51.a.to.4
Theopemptus Lacedæmoniorum rex immolatur 86.d.to.3
Theophanes Neſtorianus 286.a.to.4
Theophorum eſſe Paulum 464.c
Theophraſtus 87.b.to.3
Theoſebius 282.a.to.4
Theſpeſius præfectus 58.c.to.3
Theſeus ex inferno liberatur 6.a.to.3
Theſauri uiri 90.a.to.4
Theudæ magus 348.a
Thomas à ſpiritus ſancti participatione non decidit 617.c
Thomam ad infidelitatis crimen incidiſſe. pag. 618.c
Thomam magis præ gaudio quàm infirmitate mentis dubitaſſe 621.d.622.a
thuris ſpecies orationum tenet formam pagina 750.b
Tiberiadis maris palus 152.a.153.d
Timæus 144.a.to.3
Timotheus preſbyter 46.b.to.4
Torpor ſenectutis perpetuum incommodũ. pag. 202.a.to.2
Tracyllinus Neſtor. 282.a.to.4
tradere regnum deo patri 365.d.to.2
trahi admonitione, doctrina, reuelatione ineffabiliter facta 192.c
tributa cur templo ſint data 108.a
trinitas & unitas 101.a.to.3
trinitas ſancta eiuſdem eſt ſubſtantiæ, eiuſdem roboris & operationis 159.b.to.4
trinitas unum conſubſtantialitate 204.c
trinitas unum natura 564.d
trinitas unum bonum eſſentialiter 165.a.to mo 2
trinitas ſancta quomodo colligenda 460.d
trinitas ſancta ſibi ipſi locuta 14.c.to.3
trinitas ſancta conſubſtantialiſq; nominum differentijs, id eſt, perſonarum proprietatibus diſtinguitur 448.d
trinitas ſancta & adorabilis ad unam deitatis naturam colligitur 148.c.to.2
trinitatis ſanctæ complementum 192.d.tomo 2
trinitatis efficaciæ communes 154.b.to.4
trinitatis ſanctæ enumerationem Paulum rectiſſimè nouiſſe 475.b
trinitatis totius una deitas 171.d
trinitas ſancta in una deitate 227.b.to.2
trinitatis nomen ſolis nominibus, non hypoſtaſibus quoſdam diuidere a.5.a
ſine trinitatis myſterio purificationem non fieri 712.d
trinitas magis adoranda quàm exquirenda. 258.d.to. 2
trinitatis plenitudinem ſemper cum patre fuiſſe 9.c.to.2
trinitatis ſanctæ cognitio neceſſaria fidelibus 2.b.tomo 2
trinitatis coniectura 64.b.to.3
trinitatis mentio in principio Geneſeos 12.d tomo 3
trinitatem eſſe unius & eiuſdem uoluntatis & ſententiæ 183.d
trinitatem adorant Chriſtiani 63.b.to.3
trinitatem in unam deitatis rationem conſtringi 522.a
trinitatem quomodo philoſophi crediderint 187.d.to. 3
trinitatem noua lex docuit 266.c.to.2
trinitatem conſubſtantialem cognouit Abraham 11.d.to.3
in trinitate platonizant Ariani 22.b.tomo 3
in trinitate ſancta & conſubſtantiali, deus unus, id eſt, una deitatis natura, adoratur. 100.d.tomo 3
in trinitate ſancta ſimplex & unius ſpeciei deitas creditur 337.b.to.2
in trinitate in una ſubſtantia trinum eſſe perſonarum numerum 6.a
in trinitate unus deus adoratur 330.a
de trinitate teſtimonia philoſophorum 188.d.& 189.d.tomo 3
in trinitate una deitas adoratur. pag.258.d tomo 2
in trinitate fatemur unitatem naturæ pagina 449.a
in trinitate nulla uoluntatis diuerſitas. pagina 28.b.to.2
Triopi filiæ 239.b.to.3
Tripos Apollinis unde dictus 239.b.to.3
tripodis aureæ dandæ ſapienti, hiſtoria. 17.c.tomo 3
Troia quando expugnata 6.a.to.3
tropus ſuperfluus ubi 381.b.to.2
tunica linea ſanctificata Chriſtus pagina 715.c
tunicis duabus pontifex indutus 682.c
turturum par offerre 636.d
Tyri regem membrum fuiſſe diaboli pagina 307.b

V.

VAlentinus Multilubacæ epiſcopus. pag. 286.a.to.4
Vaphre apud Aegyptios iudex 6.b.to.3
Vaticinij genera 137.a.to.3
Vaticinia quare ceſſarunt 137.a.to.3
uelum templi 601.b
uenire Chriſti, eſt humanitatis 30.b
uaniloqui 137.a.to.3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Venus Paphia 240.b.to.3
uerbum dei audire initium est salutis 294.a
uerbum dei an in carnem conuersum 258.b. tomo 3
uerbum homo factus non reliquit quod erat. 194.d.to. 3
uerbum dei semen Abrahæ apprehendisse pag. 446.a
uerbum dei an opus habuerit participatione spiritus sancti 356.a.to.3
uerbum dei inuertibile & omnino immutabile 261.b.to.4
uerbum mentis & prolatum 247.d.to.2
uerbum apud deum in deitatis natura. 187.a tomo 3
uerbum dei panis uiuens 416.b.to.2
uerbum deum in propriæ hypostasi subsistere 22.a
uerbum caro factum, non mutatum in carnem 427.b
uerbum inalterabile tanquam deus 136.d. tomo 4
uerbum caro factum est quomodo intelligendum 225.c.to.4
uerbum caro factum est 23.c.to.4
uerbum quod deus est quomodo mutatur. 251.c.to. 4
uerbum non esibile 239.a.to.3
uerbum dei naturaliter in patre 58.a
uerbum natum ex deo & patre 196.a.to.3
uerbum dei prædicatum cur nihil operetur in hominibus 31.
uerbum dei in domibus legendum, & operiribus exprimendum 720.c
uerbum dei non esse creaturam 78.c.to.2
uerbum diuinum quomodo ab Hermete doceatur 21.b.to.3
uerbi dei audiendi perfectissima ratio 310.b
uerbi uox 12.a.to.2
uerbi dei utilitas 722.d.
de uerbo incarnato orientalium sententia. pag.a.to. 4
in uerbo dei seminando non desperandum. 517. b
uerbo uiuifico cõiungi per benedictionis mysticæ participationem 542.a
uerba rebus nihil possunt derogare, quando scriptura ipsis abutitur 108.a.to.2
uerborum suauitas sæpe decipit 166.a
Verenianus episcopus Pernensium 279.a. tomo 4
ueritas quærenda 199.a
ueritas ab omnibus etiam à puero discenda. pag. 337.a & b.
ueritas est spiritus 558.b
ueritas non suscipit inania nomina 501.d
ueritas uix studiosis contingit 52.b.to.3
ueritas summa sapientia 683.d
ueritatis impugnatoribus non esse mysteria sublimia proponenda 284.d
ueritatis cura etiam in minimis habenda. pagina 102.b
ueritatis pulchritudinem quosdam obliterare 261.c.to 3
ueritatis ingens uis 100.c
ueritatis præconia 339.b
ueritatis inexpugnabilis arx 333.d
ueritatis natura 322.b
uerus solus deus dicitur 248.b
uestes scindere quid denotet 602.d
uestimenta Christi in quatuor partes diuisa. pag. 598b.
uestimenta sordida deponenda 714.c
uita bona 60.b.& c
uita regia incedendum quid 209.a.to.2
uita omnipotentis dei 56.d.to.3
uita Christus 451.c
uiæ domini 451.a
uiam salutis perdere 451.c
Victor hæreticus 20.c.to.4
Victor senex falso accusatur 130.b.to.4
uidere Christi 320.c
uidere dei est misereri 386.c
uinum lætitiæ non bibere 690.a
unum solummodo non factum 2.a.to.2
uirginalis conceptio erat dei 91.a.to.4
uirginitas Mariæ probatur 194.c.to.3
uirginitas in Christo 742.c
uirgines stultæ sine oleo 746.c
uirtus patris Christus 22.d
uirtus dei creatiua omnium est 89.c.to.2
uirtus dei quis recte dicatur 6.a.to.2
uirtus diuina nullo circunscribitur loco pagina 377.c
uirtutem cognoscere non magnum 430.d
uirtutum exercitationes 444.d
uir animæ lex 743.a
uiris illustribus crudelis arrogantiæ bestia insilire solet 426.b
uisitatione diuina nos indigere 499.a
uita solummodo quæ in requie, & delitijs et gloria est 482.c
uita in hoc mundo peregrinatio est 422.d. tomo 2
uita cur Christus 206.a.& b
uita æterna quid 541.d
uita uera deitatis natura 383.a.to.2
uita æterna carere durum 285.d
uitæ euangelica in Christo primo effulsit. 77.d.to. 2
uita est, nunc quod adductum ad uitam 327. d.tomo 2
uita secundum naturam filius dei 71.c
uitæ fons solus Deus 25.b
uitæ opus proprium 194.d
uitæ fructus 637.d
uitæ similitudo non inepte nomen imaginis accipit 131.d
uitam præsentem appetere crimen nullum. pag. 408.a
uitam nemo insons criminis agit 321.d
uitulus saginatus 631.d
uitulum offerre deo 636.d
uiuere cum Christo æternaliter 195.c
uiuificare proprium uitæ est 189.d
uiuificare & uiuificari 26.b
umbræ legis parturiebant uirtutẽ sacramenti Christi 241.b.to.3
cõtra undam succedere, prouerb. 194.a.t.3
unguẽtũ est irrationalis creatura. 186.a.t.2
unigenitus 300.d.to. 2
unigenitus cur Christus dicatur 121.b.to.2
unigenitus & primogenitus 301.d.to.3
unigenitus Christus 263.c.to.3
unigeniti uires tantæ, quantæ patris 52.d
unionis nostræ nexus ad deum patrem Christus est 566.d
unitas fidei 216.b.to.2
unitatem cum deo accepisse Christum 566.c
uocabula rebus imposita ipsas rerum essentias significare, etiamsi alia sint præter ipsas 96.b.to.2
uocabula naturam non mutare 102.b.to.2
uoluntas dei unicuique creaturæ est natura. 41.d.to. 3
uoluntas est uerbum occultum in corde insitum 24.d.to.2
uoluptuaria uita penitus deferenda. 423.d. tomo 2
uoluptas socia peccati 295.c
uoluptatis figura mulier 416.a.to.2
uoluptates homo sequens semper periclitatur 51.d.to.3
uox dei 19.b
uoces de Christo mediæ 272.b.to.4
uocum Christi differentia qualis 272.a.tomo 4
uocibus humanis utitur scriptura, quum de deo loquitur 95.b.to.3
uouenda quæ sint 447.d
uota Nazaræorum 714.a
upupæ typus 222.c.to.3
uterus in deo 13.c
Vrsus episcopus 288.c.to.4
uulnera cur Christus post resurrectionem in corpore habuerit 610.a
uultus dei patris filius 169.c
uulturis typus 222.c.to.3
uultures qui 700.b

X.

Xantippe minus quodammodo honesta 128.b.to.3
Xanthus equus Achillis 57.c.to.3
Xenophanes de mundo 30.a.to.3
Xenophon Athenienſis de Socrate 124.d. tomo 3
Xenophon de deo 20.c.to.3
Xiſuthus 4.b.to.3
Xyſtus Romanæ Eccleſiæ præſul. 275.a.tomo 4

Z.

Zacharias 7.c.to.3
Zamolcis 91.a.to.3
Zamolxis Thrax Pythagoræ miniſter 144.c.tomo 3
Zan 239.d.to.3
Zebinus 281.a.to.4
zelare dei 76.a.to.3
zelotes deus 107.c.to.3
Zeno Myndius 240.a.to.3
Zenon Cittienſis 40.d.to.3
Zora Aſſyrius 90.d.to.3
Zorobabel Salathielis filius de tribu Iuda. 179.d.to. 3
Zoroaſtrem Perſam imitatus eſt Pythagoras 58.d.to.3
Zoſius Eſbuntius 286.a.to.4

Indicis finis.

SEQVVNTVR SCRIPTVRAE ex omnibus Tomis diligenti animaduersione eruta, loca.

GEn. 1. Faciamus hominem secundum imaginem nostram 13.b.to.3
Gen.2. Et fecit deus hominem 203. c.to.3 6.2.23.b.744.b
Gen.3. Serpens callidior 58.b.c.d.to.3
Gen.3. de arbore boni & mali 54.a.to.3
Gen.4. Cognouit autem Adam Euam uxorẽ suam 61.2.to.3
Gen.6. Videntes autem filij dei filias hominũ 206.c.to. 3
Gen.9. Omnis qui effuderit sanguinem, etc. 203.d.to 3
Gen.12. Exi de terra tua 416.d.to.2
Gen.12. de turri Babylonico 92.a.to.3
Gen.18. Descendam & uidebo utrum clamorem, &c. 271.c
Gen.19. Pluit dominus à domino ignem 6.c
Gen.22. luctatus angelus cum patriarcha. 54.a.to. 2
Gen.24. de seruo Abraham 253.a.to.3
Genesis.24. Pone manum sub femore meo. pag. 316.c
Gen.32. Quando transiuit species dei 54.d. d.to. 2
Gen.32. Non dimittam, nisi benedixeris mihi 99.2.to.4
Gen.38. de filio Her 669.a
Gen.43. Ambos filios meos occide 756.d
Gen.48. Deus qui me alet ex infantia mea, &c. 53.c.to.2.
Gen.49. Non auferetur sceptrum de Iuda a 325.
Exod.1. fecerunt sibi domos 758.d
Exod.1. Luto atq; lateribus, &c. 439.a
Exod.3. Sin autem non crediderint mihi, neque obaudier .. uocem meam, &c. 245.d. tomo 4
Exod.3. Ego sum, qui sum 160.a.to.2
Exod.4. Infer manum tuam 246.c.to.4
Exod.4. Stetit sanguis circuncisionis filij mei 240.b
Exod.5. Et accipies aquam de flumine, & effundens super terram, &c. 254.b.to.4
Exod.12. Omnis incircuncisus non comedet de eo 609.b
Exod.12. de agno paschali 175.b
Exod.16. utinam mortui essemus en Aegypto 175.b
Exod.16. De collectione mannæ 418.c
Exod.19. Descendit dominus in specie ignis 211.b.to. 2.177.b.to.3
Exod.19. Datæ legis expositio 145.a & b
Exod.28. Decalogus interpretatur 235.a
Exod.25. Et facies propitiatorium auri puri, &c. 245.a.to.4
Exod.28. Aqua enim Aaron & Leuitæ luabantur, &c. 614.d
Exod.30. de didrachmi medietate 108.a
Exod.32. Fecerunt sibi uitulum 112.b tomo 3
Exod.33. Quum uitulum Hebræi colerent. pag. 225.b
Exord.40. Mense primo in neomenia mensis uno die eriges tabernaculum 214.a
Leuit.44. Et accipient purgato duos pullos mundos, &c. 254.c.to.4
Leuit.16. Et accipiet duos hircos 208.c.to.3
Leuit.116. de Apopompæo 80.c.to.4
Leuit.24. Præcipe filijs Israël, ut afferant tibi oleum purissimum, &c. 141.c.198.a
Num.9. Quumq; præcederet nubes, &c. pag. 214.a
Num.11. de spiritu LXX. dato 617.b
Num.14. de terra repromissionis 212.c
Num.15. Quum ueneritis in terrã, quam ego dabo uobis, &c. 197.c
Nu.16. Segregamini de medio, &c. 213.a.t.2
Num.25. de zelo Phinees 113.b.to.3
Deut.4. Deus noster ignis cõsumens. 666.c
Deut.5. Dominus deus noster dominus unus est 293.c.to.2
Deut.13. Si surrexerit in te propheta uel somnians, &c. 238.b.to.3
Deut.18. prophetam de gentibus tuis 149.b 177.a.179.a.to.3.202.b.to.2.423.a.
Deut.21. Si uideris in bello mulierem decora facie, &c. 699.a
Deut.32. Expectatur sicut pluuia eloquium meum 761.d
Deut.32. Ego occidã & uiuere faciã 647.b
Iudic.6. de Gedione 83.b.to.3
Iudic.13. de Manoë 83.c.to.3
1.Reg.22. Dauid panes propositionis comedisse 217.b
4.Reg.17. Salmanasar rex Assyriorũ transtulit, &c. 311.c
Psal.2. Ex utero ante luciferũ genui te 15.b
Psal.17. Populus quem non cognoui 258.c
Psal.17. Posuit tenebras latibulum suũ 243. d.tomo 2
Psal.17. In deo meo transgrediar murum. 57 b.tomo 2
Psal.23. Tollite portas principes uestras 99. c.tomo 2
Psal.32. Spiritu oris dei omnis creaturarum uirtus 398.b.tomo 2
Psal.42. Emitte lucẽ tuã et ueritatẽ 6.d.39.c
Psal.44. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem 101.a.to.2
Psal.44. Eructarunt cor meum uerbum bonum 247.d.to.2
Psal.46. Ascendit deus cũ iubilo 241.b.to.4
Psal.59. In Idumæam extendam calciamentum meum 258.d.& 259.a
Psal.64. Valles abundabũt frumento 399.c
Psal.67. Date gloriam deo 128.d
Psal.67. Manda deus uirtuti tuæ 544.a
Psal.102. Emittes spiritum tuum 398.a.tomo 2
Psal.103. Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur ubertate 481.d
Psal.109. Tecum principium in die uirtutis tuæ 3.c
Psal.109. Ex utero ante luciferum genui te 243.a.tomo 2
Psal.118. Priusquam humiliarer, ego deliqui pag. 40.c
Psal.131. Paraui lucernam Christo meo 140 pag. d.& 141.b
Psal.136. Super flumina Babylonis 424.b.tomo 2
Pro 3. Iustus manducans replebit animã suam 766.b
Prouerb.8. Dominus creauit me principium uiarum suarum 71.& to.2.76.d.to.2
Prouerb.12. Bonum nomen potius 545.d
Prouerb.13. Redemptio animæ uiri propriæ diuitiæ eius 650.c
Pro.30. Mulge lac, & ede butyrum 226.d. tomo 2
Cant.2. Ego flos campi 239.d.to.4
Sap.8. Ego erã cum qua lætabatur 45.a.t.3
Esa.1. Nouilunia uestra, &c. 224.c.to.3
Esa.6. Audiui ipsum dicentem: Quem mittam 403.d.to.2
Esa.6. In manu habebat carbonem 239.b.tomo 4
Esa.6. Vidit Esaias deum sicuti est 419.d
Esa.6. Igni purgatur propheta 711.c
Esa.12. Spiritus sapientiæ 398.c.to.2
Esa.14. Quomodo cecidisti lucifer 307.d
Esa.26. Domine deus noster da nobis pacem
Esa.26. Et uocabitur nomen eius Emmanuel 160.c.to. a 138.d.tomo 2
Esa.30. Iudæ & nati assidum uolentium, etc. pag. 767.d
Esa.36. Si uultis benedici, egredimini ad me. pag. 421.b.to.2
Esa.43. Dic tu iniquitates tuas prior 647.c
Esa.44. Ego deus primus & ego post hæc. 126.d.tomo 2
Esa.48. Veri sublimes ad te transibunt, &c. pag. 51.b
Esa.53. Domine quis credidit auditui nostro pag. 417.b
Esa.55. Generationem autem eius quis enarrabit 2.c
Esa.56. Et nomen melius super filios & filias 545.d
Esa.66. Cœlum mihi sedes 4.b
Esaiæ ultimo. Cœlum mihi sedes 48.b.tomo 3
Hierem.3. Oppositi nubem tibi ne transeat oratio 316.d
Hiere.21. Ecce ego conuertam arma bellica. 419.b.tomo 2
Baruch.3. Super terram uisus est 234.a.tomo 3
Ezech.16. Pater tuus Amorrhæus. 303.d
Ezech.20. Extendi manũ meam super eos, &c. 225.d.to.3
Ezech.33. Si quando gladium induxero super terram, & cætera. 117.d.& 118.a. tomo 4
Ezech.34. Lac comedebatis, & lanis operiebamini 352.a
Osee 5. Quia laqueus facti estis speculationi. pag. 594.b
Osee 9. Quasi botrum in deserto inueni Israël 75.b.to.3
Osee 9. Quid facietis in die solennitatis pagina 223.d

36 Michæa

num. 1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
12
13
17
18
19

Leuit. 11
12
13
15
17
18
19
20
21
22
23
25
26
27

Universidad de Deusto
Biblioteca

Micheæ 5 Et tu Bethlehem domus Ephrata pag. 243.c.to.2
Malach. 3 Ecce ego mitto angelum 30.d
Dan. 2 Lapis absq; manibus de monte demissus 86.b.to.2
Dan. 7 Et ecce cum nubibus cœli, &c. 98.b
Dan. 7 Quasi filius hominis ueniens 253.b tom. 4
Matth. 1 Quod enim natum in ea ex spiritu sancto est 305.b.to.3
Matth. 2 In Bethlehem Iudææ 303.c.to.3
Matth. 2 de stella & Magis 252.b
Mat. 3 Mihi opus abs te baptizari 43.b.to.2
Matth. 3 Ego baptizo uos aqua 305.c.to.3
Matth. 3 Ne cœperitis dicere intra uos, patrem habemus Abraham 298.a
Matth. 5 beati pauperes spiritu, &c. 754.c
Matth. 5 Vos estis lux mundi 279.a
Matth. 5 Luceat lux uestra 139.c.to.2
Mat. 5 Ne putetis, quod uenerim ut soluam legem 410.b.& 413.a.to.2
Matth. 6 Pater noster 233.d. & 234.a.to.2
Matth. 6 Dimitte nobis debita nostra 335.c
Matth. 7 Nunquam uos cognoui 166.d
Matth. 8 Ecce leprosus accedens 305.d.to.3
Matth. 8 Vulpes foueas habent 486.b
Matth. 8 Si ejcis nos, mitte in gregem porcorum 306.a.to.3
Matth. 9 de muliere profluuium patiente pag. 659.d
Matth. 9 de filio principis sacerdotum. pagina 316.c.to.3
Matth. 9 Messis quidem multa 306.c. to.3
Matth. 10 Estote prudentes sicut serpentes, &c. 56.b
Matth. 10 Capilli capitis numerati 711.c
Matth. 10 Quur inquit appellas me bonum pag. 32.d.to.2
Matth. 10 Omnis enim qui non accipit crucem suam 595.c
Matth. 11 Ite et renunciate Ioanni 45.c. to.2
Matth. 11 Omnia mihi tradita sunt à patre meo 316.c.to.3
Matth. 11 Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista 42.c.to.2
Matth. 11 Confiteor tibi pater domine cœli & terræ 79.c.to.2.255.b
Matth. 11 Venite omnes qui laboratis 306.d tom. 3
Mat. 11 Discite à me, quia humilis sum, &c. pag. 56.c
Matth. 12 An non legistis in lege, quod sabbatis &c. 307.a.to.3
Matth. 12 Si in Beelzebul ejcio dæmonia. pagina 307.b.to.3
Matth. 13 Simile regnum cœlorum sagenæ missæ in mare 183.c
Matth. 13 Mittet filios hominis angelos suos pag. 307.c.to.3
Matth. 14 Verè dei filius es 238.c.to.2
Matt. 16 Illi autem profecti prædicauerunt ubiq; domino cooperante 258.c
Matth. 16 Vade retro satana 595.d
Math. 16 Tu es Christus filius dei uiui 289.c to. 2.307.d.to.3
Matth. 17 Magister uester num soluit didrachma 307.d.to.3
Matth. 17 Faciamus hic tria tabernacula, pagina 681.a
Matth. 18 Si uideris fratrem tuum peccare pag. 643.c
Matth. 20 Sedere autem à dextris meis, aut à sinistris &c. 124.c.to.2
Matth. 21 Osanna filio Dauid 308.b.to.3
Matth. 23 Super cathedram Mosi 265.b
Matth. 23 Ne uocetis magistrum super terram 288.b.to.3
Matth. 24 Eò aquilæ conueniunt, ubi cadauer est 80.a
Matth. 24 De die uel hora illa nullus nouit &c. 345.c.to.3
Matth. 25 Quum uenerit filius hominis in gloria sua 308.c.to.3
Matth. 26 Bibite ex hoc 628.d
Matth. 26 Et hoc tempore uidebitis filium hominis 308.c.to.3
Matth. 26 Spiritus promptus, caro autem infirma 184.d
Matt. 27 Deus meus, deus meus quid me dereliquisti 346.a.to.3
Matth. 27 Et ecce uelum templi scissum est, &c. 308.d.to.3
Matth. 28 Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. 6.b
Matth. 28 Ite baptizate in nomine patris, &c. 16.b.to.2
Marc. 13 Hunc diem nemo scit nisi pater, pagina 111.c.to.2
Luc. 1 Et erit magnus coram domino 310.d tom. 3
Luc. 1 Benedicta tu in mulieribus 311.c.to.3
Luc. 1 Dabit illi dominus deus sedem Dauid patris sui 311.b.to.3
Luc. 2 Cõpleti sunt dies pariendi 328.d.to.3
Luc. 2 Ecce positus est hic in ruinam 340.b
Luc. 2 Nunc dimittis seruum tuum domine pag. 311.d.to.3
Luc 2 Iesus autem proficiebat sapientia & ætate 129.b.to.2.52.d.345.a.to.3
Luc. 3 Puer proficiebat et confortabatur, pagina 255.b.to.4
Luc. 4 Iesus autem spiritu sancto plenus, regressus est à Iordane &c. 357.b.to.3
Luc. 5 Remittuntur tibi peccata tua 312.a tom. 3
Lucæ 5 Et ecce uir plenus lepra 329.b.to.3
Lucæ 6 Estote misericordes sicut pater uester misericors est 107.d.to.2. 206.b.to.2
Lucæ 7 Euntes renunciate Ioanni 312.b.to.3
Lucæ 8 Semen in lapidosa cadens 217.d
Lucæ 8 Mulier profluuium sanguinis passa pag. 644.d
Lucæ 8 Noli flere, non enim mortua est puella 313.a.to.3
Lucæ 8 Reuertere in domũ tuam 312.d. to.3
Lucæ 8 Increpauit uentus 312.d.to.3
Lucæ 9 Messis quidem multa 167.d.to.2
Lucæ 11 Amici commoda hic tres panes, pagina 670.b
Lucæ 15 de filio prodigo 632.a
Lucæ 16 de diuite 757.a
Lucæ 16 de sinu Abrahæ 59.a.b
Lucæ 18 Thariseus ascendens in templũ, pagina 336.c
Lucæ 18. Veruntamen filius hominis quando ueniet 336.a.to.3
Lucæ 20 Quum dicunt Christum Dauidis esse filium 329.c.to.3
Lucæ 21 Attendite ne forte grauentur corda uestra crapula & ebrietate 627.c
Lucæ 22 Vter maior est qui accumbit, uel qui ministrat 313.b.to.3
Lucæ 22 Qui non habet gladium, uendat tunicam 697.a
Lucæ 22 de ancilla pontificis 769.c
Ioan. 1 In principio erat uerbum 291.a 274.b.to.2.163.c.to.2.93.b.to.2
Ioan. 1 Erat lux uera 326.c.to.3
Ioan. 1 Verbum caro factum est 326.d.to.3
Ioan. 1 Quotquot autem receperunt eum, &c. 334.d.to.3
Ioan. 1 Ioannes testatur de illo 327.a.to.3
Ioan. 1 Ego baptizo uos in aqua &c. 43.b tom. 2
Ioan. 1 Quid igitur baptizas 142.d
Ioan. 1 Vidi spiritum descendentem in specie columbæ 355.d.to.3
Ioan. 1 Vidi spiritum descendentem 327.c tom. 3
Ioan. 2 Quid mihi & tibi est mulier 252.d
Ioan. 2 Manifestauit gloriam suam & crediderunt &c. 335.a.to.3
Ioan. 2 Soluite templum hoc 168.b.to.2
Ioan. 2 Iesus autem non credebat se illis, &c. pag. 250.c.to.4
Ioan. 2 Ipse enim sciebat quid in homine esset pag. 309.a.to.3
Ioan. 3 Vos desubtus estis, ego superne sum pag. 207.d.to.2
Ioan. 3 Vos de infirmis estis 227.d.to.2
Ioan. 3 Si terrena dixi uobis &c. 279.a.to.3
Ioan. 3 Nemo ascendit in cœlum, &c. 254.d tom. 4
Ioan. 3 Sicut Moses exaltauit serpentem, pagina 327.d.to.3
Ioan. 3 Non enim misit deus filium suum &c. 335.b.to.3
Ioan. 3 Qui credit in filium, habet uitam æternam 197.c
Ioan. 3 Quia illum oportet crescere, me autem minui 169.d.to.2
Ioan. 4 Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus 255.d.to.4.309.a.to.3 345.c.to.3.272.c.to.3
Ioan. 4 Spiritus deus est, &c. 410.b.& 413.a.to.2
Ioan. 4 Filius tuus uiuit 335.c.to.3
Ioan. 5. Cuius uos nec uocem unquam audistis, &c. 54.c.to.2
Ioan. 5 Sicut pater suscitat mortuos, &c. pagina 171.a.to.2
Ioan. 5 Sed etiam patrem suum dicebat deum pag. 170.d.to.2
Ioan. 5 Quemadmodum pater habet uitam in seipso &c. 370.d.to.3
Ioan. 5 Qui audit sermonem meum & credit ei 335.d.to.3
Ioan. 6 Operamini non cibum qui perit, pagina

Universidad de Deusto
Biblioteca

gina 316.d.to.3
Ioan. 6 Nisi manducaueritis carnem meam &c. 696.d
Ioan. 6 Quia descendi de cœlo, nō ut faciam uoluntatem meam &c. 352.a.to.3
Ioan. 6 Nisi manducaueritis carnem filij hominis 278.c.to.3
Ioan. 6 Sicut me misit uiuens pater, & ego uiuo propter patrem 370.c.to.3
Ioan. 7 Non potest mundus uos odio habere pag. 418.d
Ioan. 8 Ego sum lux 6.d
Ioan. 8 Quando exaltabitis filium hominis, tunc scietis quod ego sum 344.b.to.3
Ioan. 8 Nec me cognouistis, nec patrē meum pag. 172.d.to.2
Ioan. 9 Quis peccauit hic an parentes eius pag. 376.d.to.2
Ioan. 9 Nec iste peccauit, nec parentes eius pag. 43.d.& 44.a
Ioan. 9 Quis est domine, ut credam in illum pag. 273.d.to.3
Ioan. 10 Pater maior me est 32.a.to.2
Ioan. 10 Ego & pater unum sumus 5.d
Ioan. 12 Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me 335.d.to.3
Ioan. 12 Hæc non cognouerunt discipuli eius, principio 320.a.to.3
Ioan. 12 Si exaltatus fuero 153.d
Ioan. 12 Benedictus qui uenit in nomine domini 328.a.to.3
Ioan. 12 Pater clarifica filium tuum 146.b 94.c.to.2.368.c.to.3
Ioan. 14 Ego sum uita 25.b
Ioan. 14 Ego sum ueritas 14.c
Ioan. 14 Paruo tempore uobiscum 345.d tom. 3
Ioan. 14 Quia ego uado ad patrem 309.b tom. 3
Ioannis 14 Qui uidet me, uidet & patrem meum 11.d.16.b.to.2.259.c.to.2
Ioan. 14 Ego in patre & pater in me 14.c 48.c.to.2.270.b.to.3
Ioan. 14 Pacem meam do uobis 139.a.to.2
Ioan. 15 Quicquid petieritis patrem in nomine meo 309.c.to.3
Ioan. 16 Si quid petieritis patrem in nomine meo 309.d.to.3
Ioan. 17 Vt cognoscant te solum uerū deum pag. 126.d.to.2.309.d.to.3
Ioannis 17 Pater uenit hora, glorifica filium tuum 365.c.to.3
Ioan. 17 Et pro ipsis ego sanctifico meipsum pag. 328.b.to.3
Ioan. 17 Pater sancte serua eos 363.a
Ioan. 17 Pro eis ego sanctifico meipsum, pagina 196.d
Ioan. 17 Glorifica me pater ea gloria, &c. pag. 133.b.to.2.98.a
Ioan. 17 Omnia quæ pater habet, mea sunt pag. 174.d.to.2
Ioan. 17 Ego te glorificaui super terram, pagina 356.b.to.2
Ioannis 20 Ascendo ad patrem meum 16.b tom. 2
Ioan. 20 & ianuæ erant clausæ 310.b.to.3
Ioan. 20 Accipite spiritum sanctum 474.a 310.c.to.3
Ioannis 20 Multa etiam alia signa fecit Iesus pag. 328.c.to.3
Act. 1 Multitudinis autem credentium erat cor unum 215.c.to.2
Act. 2 Dextera igitur dei exaltatus &c. pagina 366.a.to.3
Act. 2 Licet cum fiducia loqui ad uos de patriarcha Dauid &c. 266.a
Act. 4 Cor unum & anima unus 56.d.to.2
Act. 4 Aenea, sanet te Christus 369.c.to.2
Act. 5 Quare impleuit satanas cor tuum, pagina 380.d.to.2
Act. 10 de quadrupedibus mundis et immundis 694.d.& 695.a
Act. 10 Quæ deus mundauit, tu ne communia dixeris 222.d.to.3
Act. 17 In deo uiuimus & mouemur 455.c 48.d.to.2
Rom. 1 Per quem accepimus gratiam & Apostolatum 329.d.to.3
Rom. 1 Segregatus in euangelium dei 290.c to. 3.138.c.to.2
Rom. 2 Secundum autem duritiam tuam, & cor tuum impœnitens &c. 159.d.to.2
Rom. 3 Quem posuit propitiatorium per fidem 317.b.to.3
Rom. 3 Pro eo quod credidit deo 292.a.to.3
Rom. 3 Nunc per legem cognitio peccati, pagina 291.c.to.3
Rom. 4 Quibus imputabitur credentibus in eum, qui excitauit Iesum &c. 366.d.to.3
Rom. 5 Iustificati igitur ex fide 330.a.to.3
Rom. 5 Commendat suam charitatem erga nos deus 317.d.to.3
Rom. 5 Sicut per unum peccatum in omnes homines condemnatio 349.c.to.3
Rom. 6 An ignoratis, quod quicunq; baptizati sumus in Christum Iesum &c. 367.d to.3.318.b.to.3
Rom. 7 Nam lex spiritus uitæ 320.c.to.3
Rom. 7 & uos mortificati estis legi per corpus Christi 292.b.to.3
Rom. 7 Non enim quod uolo ago 647.a
Rom. 7 Condelector legi dei 189.d.to.2
Rom. 8 de peccato damnauit peccatum, pagina 479.b
Rom. 8 Vos autem non estis in carne, sed in spiritu 292.b.to.3
Rom. 9 Ecce pono in Zion lapidem offendiculi 330.b.to.3
Rom. 10 Nam ignorantes dei iustitiam & propriam iustitiam &c. 330.c.to.3
Rom. 10 Ne dices in corde tuo 321.c.to.3
Rom. 14 Siue uiuamus, siue moriamur 321.d tom. 3
Rom. 15 Dico enim ministrum circumcisionis factum esse pro ueritate dei 350.a tom. 3
Rom. 15 Vt sim minister Iesu Christi 293.b tom. 3
Rom. 16 Ei autem qui potens est uos confirmare 331.a.to.3
Rom. 16 Salutant uos omnes ecclesiæ Christi pag. 293.d.to.3
1 Cor. 1 Ecclesiæ dei 293.d.to.3
1 Cor. 1 Diuisus ne est Christus 294.a.to.3
1 Cor. 1 Nos autem prædicamus Christum crucifixum 294.b.to.3
1 Cor. 2 Sed in demōstratione spiritus 191.b tom. 2
1 Cor. 2 Ex ipso autem uos estis in Christo Iesu 317.c.to.3
1 Cor. 2 Sapientiam loquimur in perfectis, &c. 294.c.to.3
1 Cor. 3 Nescitis quia templum dei estis, pagina 476.c
1 Cor. 2 Nisi Christum Iesum & illum crucifixum 294.b.to.3
1 Cor. 3 ædificant ligna, fœnum, stipulam, pagina 754.d.760.c
1 Cor. 3 Fundamentum nullum aliud &c. pagina 294.d.to.3
1 Cor. 4 Quid enim habes quod non accepisti 54.d
1 Cor. 4 Nullus enim ea quæ sunt dei nouit pag. 488.a
1 Cor. 4 Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum 315.c.to.3
1 Cor. 4 Donec ueniat dominus 295.a.to.3
1 Ioan. 5 Et scimus quod filius dei uenit, pagina 304.d.to.3
1 Cor. 6 An nescitis quod qui coniungitur cum scorto &c. 191.c.to.2
1 Cor. 6 An nescitis, quod corpora uestra templum sunt &c. 295.b.to.3
1 Cor. 6 Sed sanctificati estis 331.d.to.3
1 Cor. 6 Nobis autem unus deus pater ex quo omnia &c. 295.b.to.3
1 Cor. 6 de maledies 753.d.& 754.a
1 Cor. 8 Multi dij in cœlo & terra 58.a
1 Cor. 9 & in lege Christi 285.d.to.3
1 Cor. 10 Omnes in Mose baptizati sunt, &c. 281.c.to.3
1 Cor. 10 Omnes per mare transierunt &c. pag. 694.b
1 Cor. 10 Biberunt ex spirituali quæ sequebatur petra 321.a.to.3
1 Corinthiorum 10 Calix benedictionis 313.d tom. 3
1 Corinthiorum 10 Neq; ecclesiæ dei 295.d tom. 3
1 Cor. 10 Volo enim uos scire, quod omnis uiri caput Christus 340.b.to.3
1 Corinthiorum 11 Quicunq; indigne comederit 203.d
1 Cor. 11 Vir non debet caput uelare &c. pagina 184.a.to.2
1 Cor. 11 Caput uerò Christi deus 285.d tom. 3
1 Cor. 12 Et alios quidem posuit deus Apostolos 296.c.to.3
1 Cor. 12 Alij sermo sapientiæ à spiritu datur &c. 38.b.to.2
1 Cor. 12 Quod nullus per spiritum dei loquens 296.b.to.3
1 Corinthiorum 12 Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi 407.d.to.2
1 Cor. 14 Spiritu autem loquitur mysteria pag. 179.b.to.2

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.Cor.15.factus est homo primus Adã in animam uiuentem 313.d.to.3
1.Cor.15 Sicut enim induimus imaginem terrestris,inducamus & imaginem cœlestis.pagina 178.d.to.2
1.Cor.15. Quum uero subiecta omnia fuerint,&c. 130.d.to.2
1.Cor.15.Et ipse filius subijcietur ei pagina 343.c.to.2
1.Cor.16.Si quis non diligit dominum 796.c.tomo 3
2.Cor.1.sed in deo qui excitat mortuos 314.c.tomo 3
2.Cor.2. Quoniam Christi bona fragrantia sumus deo 396.d.to.3
2.Cor.3. Nec tollitur uelum quod in Christo aboletur 297.b.to.3
2.Cor.3. Dum declaratis quod estis epistola Christi 297.a.to.3
2.Cor.3.Qui dedit nobis arram spiritus 191 d.to. 2
2. Cor.3. Moses enim uelamen super faciem, &c. 413.a.to.21
2.Cor.3.Si administratio condẽnationis, etc. 399.b.tomo 2
2.Cor. 4. Quod si adhuc uelatum est, in his in quibus deus huius seculi,&c. 293.c.tomo 3
2.Cor.5.Itaq; nomine Christi legatione fungimur 298.a.to.3
2. Cor. 5. Charitas enim Christi constringit nos,&c. 297.d.to.3
2.Cor. 6.Vt dei ministri 298.b.to.3
2.Cor.5. Si enim cognouimus Christũ secundum carnem 493.d
2.Cor. 5.Quod propter nos pauper factus sit 322.c.to.3
2.Cor. 5.Nullum nouimus secundum carnem 322.b.to.3.293.b.to. 3
2.Cor.5.Omnes nos oportet manifestari tribunali Christi 140.a.to.2.297.to.3
2.Cor.8. Quod propter nos pauper factus est 340.c to.3
2.Cor.10.Siquidem arma militiæ nostræ nõ carnalia sunt,sed potentia dei 350.d.tomo 3
2.Cor.11. Cogitationes demolientes & omnem celsitudinem,&c.298.c.to. 3
2. Corint.Cor.11. Volo uos omnes unius uiri uirginem castam exhibere Christo 742.c
2.Cor.13.Etenim crucifixus est in infirmitate,sed uiuit in ueritate dei 563.d.to.3
Gal.1.Paulus apostolus non ab hominibus 322.d.to. 3
Gal.1.Adeò citò transferamini in aliud euangelium,quod non est aliud 332.a.to.3
Gal.2.quod non iustificetur homo 332.d.tomo 3
Gal.2. Ego enim per legẽ legi mortuus sum 298.d.to 3
Gal.3. Itaq; qui suppeditat spiritum & operatur uirtutes,&c. 299.a.to.3
Gal.3. Christus nos redemit à maledicto legis 318.d.to.3
Gal 3. Antequam autem uenisset fides,sub lege custodiebamur 299.b.to.3
Gal. 4. Filioli quos iterum parturiò, quousque Christus in uobis formetur pagina 615.d.181.c.to.2
Gal. 4. Non sumus ancillæ filij pagina 300.b
Gal.4.Quanto tempore hæres paruulus est &c. 291.d.to.2
Gal.4. Quum essemus pueri sub elementa mundi in seruitutem eramus adacti 323.a tomo 3
Gal. 4. Sed tum quidem nescientes deum,etc. 299.c.tomo 3
Gal. 6. A me autẽ absit gloriari, quàm in cruce,&c. 299.d.to.3
Gal. 6. Qui seminat in carnem, corruptionẽ metet ex carne 167.a
Eph.1. Restaurata omnia in Christo. pagina 478.d
Eph. 1. Secundum efficatiam roboris fortitudinis eius,&c. 299.d.to.3
Ephe. 1. In quo,quum audiueritis & uos sermonem ueritatis euãgelium salutis nostræ 332.d.tomo 3
Ephes.2.Quia eratis tempore illo absq; deo, &c. 300.b.to.3
Ephes. 2. Nunc autem in Christo Iesu, uos qui quondam eratis, & cætera 310.a.tomo 3
Ephes.3.Huius rei gratia ego Paulus uinctus 333.a.tomo 3
Ephes.3. Huius rei gratia flecto genua mea, &c. 300.c.to.3
Ephes.3. Ex quo omnis paternitas in cœlis. pagina 363.d. & 234.c. & 235.a.tomo 2
Ephes. 3. Vnus dominus, una fides 323.c. tomo 3
Ephesios 5. Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam,& cætera 333. c. tomo 3
Phil. 2. Qui cum in forma dei esset. pagina 5. d.161.a.& 51. b. tomo 2. & cæt. 98. c.tomo.26.b to. 4
Philip. 1. Quid enim, attamen omnimodo, siue per occasionem,&c. 333.d.tomo 3.346.d.tomo 3
Philip.2. Non rapinam arbitratus est,&c. 317.d.tomo 2
Philippens. 2. semetipsum exinaniuit pagina 66.c
Philippens. secundo : Is affectus sit in nobis qui fuit & in Christo pagina 324. a.tomo 3
Philippens. tertio. Quæ mihi lucra erant ea arbitratus sum propter Christum damnum esse 300.d.to.3
Colossens. 1. Gratias agens patri, qui idoneos nos fecit ad participationsm,&cæt. 347.d.tomo 3. 324.c.tomo 3
Coloß.1. Nunc gaudeo super afflictionibus meis,& cætera 300.d.tomo 1
Coloß. Ne quis ergo uos iudicet in cibo aut in potu 694.c
Coloß. 2. Sicut igitur accepistis Iesum Christum,&c. 301.b.to.3
Coloß.3.Thesaurus sapientiæ 20.b
Coloss. 4. Vt deus aperiat nobis ostium 301.c.tomo 1
1.Thessal.3 Dirigat uiam nostram ad uos.pagina 53.a.to.2
1.Timoth.1.Secundum delegationem dei saluatoris nostri 303.b.to.3
1.Timoth.2.Certus sermo & dignus, & cætera 3334.a.to.3
1.Timoth.2. Mediator dei & hominum pagina 210.c.to.2.319.d.to.3
1.Timoth. 3. Deus manifestatus est in carne, iustificatus est in spiritu,&c. 353.a.to.3
1.Timoth.3. Manifestatus enim est in carne, &c. 240.d.to.4
1.Timoth. 6. Qui solus habet immortalitatem 69.c.to.2
Tit. 2. Apparuit enim gratia dei saluatoris 303.c.tomo 3
Tit. 3. De his uolo,ut confirmes, quo solliciti sint 314.c.to.3
Iacobi 1. Omne donum perfectum desursum est 91.c.& d
Iacob.1. Ne erretis fratres mei dilecti 303.d.tomo 3
Iacob. 4. Subditi estote domino,resistite diabolo 303.d.to.3
1.Pet.1. Benedictus deus et pater domini,etc. 304.b.tomo 3
1.Petri 1.Iuxta præ cognitionem dei,&cæt. 304.a tomo 3
1.Petri 1.Atq; adeò fidem nostram & spem esse in deum 315.b.tomo 3
1.Petri 1.Scientes quod non corruptibilibus, argento uel auro 317.c.tomo 3
1.Pet. 5. De qua salute exquisierunt & scrutati sunt prophetæ 304.c.to.3
1.Petri 2. Qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum 34.d
1.Petri 3. Quia Christus semel pro peccatis mortuus 319.d.to.3
1.Petri 3.In quo abijt etiam spiritibus,& cætera 266.c.to.3
2.Petri 1.Donec dies irradiet,& lucifer oriatur 201.d.to.2
2.Petri 2. Dominum qui eos mercatus est,negantes 304.c.tomo 3
1.Ioan.1. Quod erat ab initio, quod audiuimus,&c. 281.d.tomo 3.314.d.tomo 3
1.Ionnis 2. Omnia quæ in mundo concupiscentia 421.c.to.2
1.Ioannis 3. Qui facit peccatum ex diabolo est 305.b
1. Ioannis 3. ut credamus in nomine filij e ius Iesu Christo 315.b.tomo 3
1.Ioannis 4.In hoc cognouimus, quia in ipso sumus,&cætera 57.d.tomo 2
1.Ioannis 4.Omnis spiritus qui non confitetur,& cætera 259.a.tomo 3
1.Ioannis 5. Omnis qui credit, quod Iesus est Christus 315.d.tomo d
1.Ioannis 5. Quis autem est qui uincit mundum 316.a.to.3
1.Ioannis 5.Testimonium dei inanis est 316.b.tomo 3
Iudas,omne studium adhibentes,&cætera pag. 304.d.to.3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Heb.1.Multipharia multisq; modis olim locutus est deus 325.a.to.3
Heb.1.Qui facit angelos suos spiritus 301.d tomo 3
Heb.1.Ipse est character 262.b.to.3
Heb.1.Tanto melior angelis factus,&c. 101.d.102.a.tomo 2
Heb.1.Et adorent eum omnes angeli eius. 298.a.tomo 2
Heb.1.Quando autem introducit primogenitum in orbem terrarum 301.d.to.3
Heb.2.Quandoquidem & qui sanctificat 325.c.to. 3
Heb.2.Non enim angelos assumit, sed semen Abrahæ 342.a.to.3
Heb.2.Qui sanctificat.& qui sanctificantur 353.a.tomo 3
Heb.2.Postquam igitur pueri societatem habent cum carne & sanguine 314.d.to.3
Heb. 4. Habemus itaq; Pontificem magnum 358.a.tomo 3
Heb.5.Vnde fratres sancti, uocationis cœlestis participes,&c. 351.b.to.3
Heb.5.Nullus accipit sibi hominẽ,sed qui uocatur à deo,&c. 353.d.to.3
Heb.5.Qui in diebus carnis suæ quũ & præcationes 359.c.to.3
Heb.6.Impossibile est eos qui semel sunt illuminati,&c. 275.d
Heb.8.Qui custodit in dextera throni 325.d tomo 3
Heb.8.Talem habemus Pontificem,qui sedet ad dexteram throni 362.d.to.3
Heb.9.Si sanguis taurorum & hircorũ,&c. 302.b.tomo 3
Heb.10.Voluntarie peccantibus 276.b
Heb.10.Sacrificium & oblationem noluisti. 319.b.to. 3
Heb.12.Quapropter et Iesus, ut sacrificaret per proprium sanguinem 319.c.to.3
Heb.12.Respicientes ad fidei ducem ac consummatorem Iesum 326.b.to.3
Heb.12.Nondum assecuti repromissionem pag. 692.b
Heb.12.Videte ne aspernemini loquentẽ,etc. 302.d.to. 3
Heb.13.Iesus Christus heri & hodie idem 303.a.tomo 3
Heb.13.Christus hodie & heri 208.c.to.3

Locorum scripturarum finis.

SEQVITVR SIMILITVDINES.

DE ærario fabro 264.b.to.2
de agris & fide 218.a
de agricola & Ioanne euangelista 4.d
de aqua gelida & placidis uerbis 365.
de aromate & spiritu sancto 531.c
artificis & Christi 53.d
de bestia & tentationibus 441.d
de calceamento & euangelica doctrina 9 25. b.259.a
de cera & patre deo 317.a.to.3
de cæcis corpore & animo 585.c
de cupiditate & subiectione 186.a
de edentulis & insipientibus 208.b
de Euangelistis & urbe 1.a
de ferro & animo 581.c
de Geometria & filio dei 205.c
de Goliath Philistæo & uerbo dei 272.c
de hoste & sanctorum choro 155.b.to.3
de ignis ui & sapientia diuina 101.a
de igni,& diuini spiritus ui 173.b.to.3
de igne æreo uase recondito & uerbo dei pagina 507.a
de igne & melle 11.d
de igne & spiritus sancti operatione 82.d
de imbre & uerbo dei 765.c
lapidum & montis 82.a
ligni.solis,Ioannis & Christi 90.d
de lignis & ira 318.d
de lippis oculis & pharisæis 281.b
de mari & discipulis 509.d
de medico & doctrina Christi 342.b
de medico & Christo 285.a. 514.d.& 701.a
de melle & Christo 216.d
de mulieribus & hæreticis 1.a.to.2
de natantibus temere et hæreticis 61.d.to.4
de nubibus currentibus et scripturam depravantibus 251.d.to.3
de oculo corporali & humana mente 200.c tomo 2
de oculis & mente 108.d.to.3
de oculis ægrotis & animo 212.b
de olfactione odoris 21.d
de oppugnatione urbis & pharisæis pagina 332.a
de picloribus & fabrũ 412.d.to.2
de plantis & anima ueri 77.b.to.4
de pullo,& de alacritate legendi scripturam pag.201.b.tomo 2
de radice & Christo 498.c
de radijs solis & Christo 608.d
de radijs solaribus & spiritus sancti actione. pag. 328.a
de scutilla ignis & uerbo dei 202.d
solis & Christi 46.b
de sole & natura diuina 200.a.to.3
de sole & Christo 341.b
de statuarijs & hæreticis 220.c.to.2
de uulnere & duro animo 195.d

SIMILITVDINVM, ET Indicis huius finis.

36
Num.19
20
21
22
23
24
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
Deuter.14.
2
3
6
7
8
9
10
11
12
14
15
16
17
19
20
22
23
24
25.

26.
27
28
29
30
31
33
34
Iudicum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHARTARVM VNIVERSI OPERIS INDEX.

TOMVS PRIMVS.

A. a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z &ſ. A B C D E F G, Omnes terniones.

TOMVS II.

H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. A A B B C C, Omnes terniones, præter Q. duernionem, & C C. quaternionem.

TOMVS III.

D D E E F F G G H H I I K K L L M M N N O O P P Q Q R R S S T T. Omnes terniones.

TOMVS IIII.

V V X X Y Y Z Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm. Omnes terniones, præter Ll duernionem.

Errata, quæ in operibus Cyrilli omnibus commissa sunt, sic emendabis.

Pol.25.linea 6.lege uiuificat.17.35.ſui ipſius.34.54.nobis.37.26.iſtam.38.5. quamobrem & 6.naturæ.39.19. & quò à facie.51.34. comparatione.70.9.è ſcripturis.77.48.ſecundum.81.15.aurem.90.7.humanarũ.106.54.Subiecta uerò atq;.152.27.Iudæi.171.8.odore 252.53.euangelio.256.50.eſt omnibus.266.10.gratiam.262.10.Adducunt.285.1.quod.287.48. apprimè295.20.ſeruitute.309.35.dele & ultimum 313.Reſpondendo.324.49.lauantes,325.30.dictum.352.27.corroborant.380.33.curſum expl.392.12. Balaam 395.47.lege, magna domino ad inſeruiendum. 400.20.ſomniorũ. 473.32.petere.496.53.interius.497.22.ejiceretur.505.6.Eteci.517.2.obſecramus 520.36.prædicatione. 524.31.ad eum. 530.5.ſit. 555.36. ſolum.567.6. ſaluatoris 563.42.enim. 589.1.inuidia.& 37.ueriſimiliter.590. 21.dixit.612.22.lege corruptibile hoc 617 32.Heldad. 628.22.Si eum.631.17 filijs.643.43. peccatum.647.6.reſiſtit.655.25.ſe.56.inue= niant.660.1.renouationis.672.52.hæc.676.55.ponatur.53.demptionis.682.57.una.771.720.23.uacantes.324 29.odoris.760.8.com monitionem

EX SECVNDO TOMO.

13.33.nihil.28.28.patri. 45.37.duos. 72.46.adorãt.100.20.deificato.124 58.dare. 135.33.petitionẽ.140.9. dele iuſti.192.9.nõ.202 59.hunc.213.24.humerali.216.33.corpus. 219.4.Etenim.237.11.Non aliter. 253.19.dele.&. 258.17.cum eo.315.15.fuit.315.15.fuit.317. 44.rapinam..356.6.manifeſte.345.7.dicit.395.14.dele &.399.24.naturam.

TOMO III.

17.30.in margine lege ſapienti.31.41.deſubtus.58.43.ulmus.76.22.mente.& 29.moleſte.84.44.prorſus.89.25.accuſandus.102.48. dixit.113.9.mentionem.119.2.dele &.146.3.exciderunt.148.20.dele &.150.26.iniquitate.175.29.ueri.102.31.Extendi.105.22.dele in. 213.ult.nobis.227.13.epiſtola.243.4. Audite.251.ult.currentibus.280.20.ſubierit.289.49.dele eſt.290 23.Quod.307.55.ueſter num ſo= luit.313.in margine lege Luc.8.pro Matth.22.319.3.eratis.

TOMO IIII.

14.44.fides 29.17.ex pro eſt,40.8.atq; magis.45.51.fidemq; amplectere.55.50.ciuitatem. 63.16.ueſtras.68.7.Vt.77.47.narrare. 87.50.dele Ac.95.15.blaſphemam.107.58.& primum dele.129.47.exerentes.154.45. dele,excitauit illum.162. 17.mallet omnia.184. 25.blaſphemias.185.48.dele &.195.51.dele &.196.4.oporteat.235.41.dele &.43. dele &.249.28.euangeliũ. 273.52.Ita lege. fuerant conſolari,& me talia non ſcripſiſſe,manifeſto teſtimonia affirmare,&c.

eſte libro eſta correcſido con comiſsion delo 6 señores mi qui ſdores relaſan da mi qũ ſihorde valld conforme alexemplar ſubrió ẽ ſe ſubli es elaño de 1584 anſe relo a ql conforme de mi nõbre en ſant-alg mi de valldl a onça de abril de 1585.

D. Fco de ſuemar

Universidad de Deusto
Biblioteca

ALEXANDRINUS

Universidad de Deusto
Biblioteca

CRIVS, ALEXANDRIN.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca